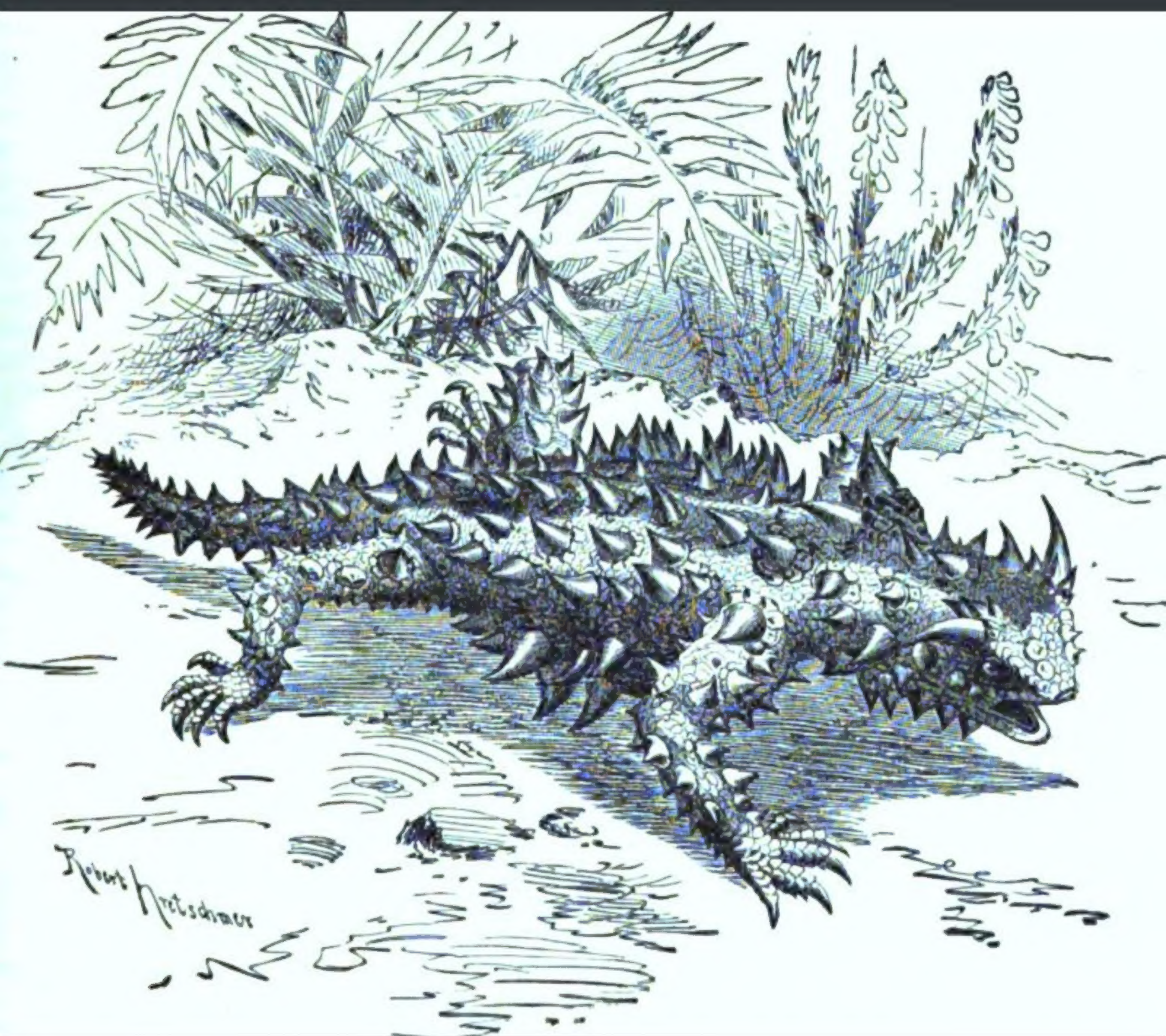

winkler prins' geillustreerde encyclopaedie

derde deel

W Cyc 148 (3)

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

VE RI
TAS

FROM THE FUND OF
CHARLES MINOT
CLASS OF 1828

Digitized by Google

Winkler Prins'

Geïllustreerde Encyclopaedie

DERDE, GEHEEL OM- EN BIJGEWERKTE DRUK

Druk van H. J. van de Garde & Co. — Zalt-Bommel.

Winkler Prins' Geïllustreerde Encyclopaedie.

Derde, geheel om- en bijgewerkte druk
onder hoofdredactie van

Henri Zondervan

met medewerking van vele geleerden en specialiteiten.

Derde Deel

Baumstark—Borght

Met 6 kaarten, 5 gekleurde en 27 zwarte buitentekst-platen
en 179 afbeeldingen in den tekst.

Amsterdam
Uitgevers-Maatschappy „Elsevier"
1906.

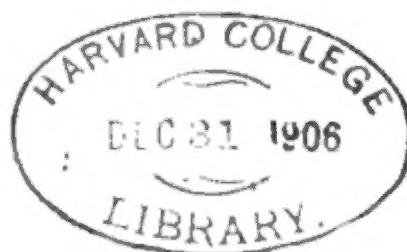
HARVARD COLLEGE
DEC 31 1906
LIBRARY.

B.

Baumstark, *Eduard*, geboren te Sinzheim, den 28sten Maart 1807, was een broeder van *Anton Baumstark*. Evenals deze bezocht hij het lyceum te Rastadt en de universiteit te Heidelberg en beantwoordde als student een prijsvraag over de wijsbegeerte. In 1828 werd hij privaatdocent aan laatstgenoemde academie en schreef belangrijke opstellen over volkshuishoudkunde. Hij deed vervolgens zijn „Encyklopädie der kameralistischen Wissenschaften" (Heidelberg, 1835) het licht zien. In 1838 werd hij benoemd tot buitengewoon en in 1843 tot gewoon hoogleeraar te Greifswald en in datzelfde jaar tevens tot directeur van de staatshuishoudkundige academie te Eldena. In 1848 naar de Pruisische Nationale Vergadering gezonden, was hij weldra de hoofdleider der rechterzijde; maar het volgend jaar nam hij, als lid der Eerste Kamer, plaats in het linkercentrum, werd vice-president der Kamer en bestreed de absolutistische partij. In 1851 was hij leider van de constitutioneele linkerzijde en tegenstander van het minister *Manteuffel*. Met *Gervinus* heeft hij de „Deutsche Jahrbücher" uitgegeven. In 1854 werd hij door de universiteit te Greifswald afgevaardigd naar het Heerenhuis, in 1856 zag hij zich benoemd tot geheim regeeringsraad en in 1859 tot lid van het Landesökonomiecollegium". Van zijn geschriften vermelden wij: „Staatswissenschaftliche Versuche über Staatskredit u. s. w." (1833) „Zur Einkommensteuerfrage", „Zur Geschichte der arbeitenden Klassen" (1853), „Einleitung in das wissenschaftliche Studium der Landwirtschaft" (1858) en „Die königliche staats- und landwirtschaftliche Akademie Eldena" (1870). Met *von Waldbrühl* gaf hij uit: „Bardale. Sammlung auserlesener Volkslieder der verschiedenen Völker der Erde" (1836).

Baur, *Friedrich Wilhelm*, een ingenieur, staatsman en krijgsoverste, geboren te Biber bij Hanau in 1731 en overleden te Petersburg in 1783. Hij bevond zich eerst in Hessischen en en later in Engelsch-Duitschen dienst, werd adjudant-generaal van hertog *Ferdinand van Brunswijk*, bracht in 1771 een korps huzaren bijeen voor den koning van Pruisen, werd tot belooning daarvoor in den adelstand opgenomen en tot kolonel benoemd en trad vervolgens als generaal-majoor in Russischen dienst, waar hij voorspoedig streed tegen de Turken. In 1780 werd hij bevorderd tot generaal der genie, bouwde wegen, kanalen, havens, enz., bestuurde daarenboven met *Kotzebue* den Duitschen schouwburg te Petersburg en schreef: „Mémoires historiques et géographiques sur la Walachie" (1778).

Baur, *Ferdinand Christian,* een beroemd Duitsch godgeleerde, werd geboren te Schmiden, den 21sten Juni 1792. Na het voleindigen zijner studiën werd hij benoemd tot hoogleeraar aan het theologisch seminarium te Blaubeuren en in 1826 tot gewoon hoogleeraar in de theologie aan de universiteit te Tübingen, waar hij den 2den December 1860 overleed. Hij heeft met grooten ijver gearbeid op het uitgestrekte veld der godgeleerdheid en werken uitgegeven over kerkgeschiedenis, Christelijke wijsbegeerte, kerkelijke symboliek, geschiedenis der leerstellingen, Bijbelcritiek, enz., zooals: „Symbolik und Mythologie oder die Naturreligion des Altertums" (1824—1825, 8 dln.), „Das manichäische Religionssystem aus den Quellen neu untersucht und entwickelt" (1831), „Die christliche Gnosis oder die christliche Religionsphilosophie in ihrer geschichtlichen Entwickelung" (1835). Eerst op het standpunt van *Schleiermacher* staande, sloot *Baur* zich weldra, ook in de 2 laatstgenoemde werken, bij de school van *Hegel* aan, welke hij daarna in zijn wijsgeerige behandeling der geheele kerkgeschiedenis trouw gebleven is. Op het gebied van de geschiedenis der dogma's heeft hij zijn grootsten roem verworven. Zoo schreef hij de veel omvattende monografiën: „Die christliche Lehre von der Versöhnung in ihrer geschichtlichen Entwickelung von der ältesten Zeit bis auf die neueste" (1838), „Die christliche Lehre von der Dreieinigkeit und Menschwerdung Gottes" (1841—1843, 3 dln.); verder het „Lehrbuch der christlichen Dogmenschichte" (1847; 3de druk, 1867, 3 dln.), en „Vorlesungen über die christliche Dogmengeschichte" (1865—1867, 3 dln.), Met voorliefde houdt *Baur* zich verder bezig

met de oudste tijden van het Christendom. Hierop betrekking hebbende werken, zijn: „Paulus, der Apostel Jesu Christi" (1845; 2de druk, 1867), „Kritische Untersuchungen über die kanonischen Evangelien, ihr Verhältnis zu einander, ihren Ursprung und Charakter" (1857), „Das Markusevangelie nach seinem Ursprung und Charakter" (1851), „Das Christentum und die christliche Kirche der drei ersten Jahrhunderte" (1853; 3de druk, 1863), „Die christliche Kirche vom Anfang des 4 bis zum Ende des 6 Jahrh." (1859; 2de druk, 1863), „Die christliche Kirche des Mittelalters" (1861; 2de druk, 1869), „Die Kirchengeschichte der neueren Zeit" (1863) en „Kirchengeschichte des 19 Jahrh." (1862). Daarenboven heeft hij verscheiden artikelen in tijdschriften geleverd.

De voornaamste verdienste van *Baur* is zijn historische opvatting van het Christendom. Nadat *Strauss* in zijn „Leben Jesu" had aangetoond, dat de evangeliën in hun tegenwoordigen toestand geen geschiedkundig ware voorstelling geven van de aanvankelijke wording van het Christendom, zocht *Baur* zich op een historisch standpunt te plaatsen, hetwelk naar zijn oordeel te vinden was in de vier grootste brieven van *Paulus*. Hierin vertoont zich een Christendom, dat aanmerkelijk verschilt van dat, hetwelk door de eigenlijke leerlingen van *Jezus* verkondigd wordt, en in den strijd en de geleidelijke vereeniging der heidensch- en Joodsch-Christelijke richtingen van *Paulus* en *Petrus* ziet hij het ontstaan der Katholieke Kerk. Die voorstelling verbond hij met een critische beschouwing der Bijbelsche geschriften. In zijn voetstappen traden vooral *Zeller*, *Schwegler*, *Köstlin* en *Hilgenfeld*, die met hunne geestverwanten de „Tübinger school" vormden.

Baur, *Gustav Adolf Ludwig*, een Protestantsch godgeleerde, werd geboren te Hammelbach in het Odenwald, den 14den Juni 1816. Hij vestigde zich in 1841 als privaatdocent te Gieszen en werd in 1847 buitengewoon en in 1849 gewoon hoogleeraar. Hij schreef: „Die Erklärung des Propheten Jonas" (1847), „Grundzüge der Homiletik" (1848), „Grundzüge der Erziehungslehre" (4de druk, 1887) en de onvoltooide „Geschichte der alttestamentlichen Weissagung" (1861). In 1861 vertrok hij als „Hauptpastor", van de Jacobigemeente naar Hamburg en in 1870 als gewoon hoogleeraar naar Leipzig. Van zijn latere geschriften vermelden wij nog: „Boëtius und Dante" (1874) en het na zijn dood, den 22sten Mei 1889, uitgegeven geschrift: „Die christliche Erziehung" (1892).

Baur, *Wilhelm*, een Duitsch godgeleerde, werd geboren den 16den Maart 1826 te Lindenfels in het Odenwald. Hij was predikant in verschillende gemeenten in Hessen, werd vervolgens in 1865 predikant aan de Ansgariuskapel te Hamburg, in 1872 hof- en dompredikant te Berlijn, in 1879 opperconsistoriaalraad, in 1881 proost van het gesticht „Zum Heiligen Grabe" te Berlijn en in 1883 superintendent-generaal van de Rijnprovincie. *Baur* was lid van het centraal comité voor inwendige zending. Hij schreef: „Geschichts- und Lebensbilder aus der Erneuerung des religiösen Lebens in den deutschen Befreiungskriegen" (5de druk, 1893), „Das deutsche evangelische Pfarrhaus" (5de druk 1902), „Leben des Freiherrn von Stein" (5de druk, 1901), kleinere levensbeschrijvingen van *Friedrich Perthes* (2de druk, 1880), en van *E. M. Arndt*, (5de druk, 1883), „Lebensbilder aus der Geschichte der Kirche und des Vaterlandes" (1887), Prinzesz Wilhelm von Preussen, geborene Prinzesz Marianne von Hessen—Homburg" (2de druk, 1889). Hij overleed den 18den April 1897 te Coblenz. Zijn gezamenlijke werken verschenen in 4 deelen te Halle (1898—1901).

Baur, *Hans*, een Duitsch beeldhouwer, werd geboren den 26sten Februari 1829 te Constanz. Hij ontving zijn opleiding in het beeldhouwvak, eerst bij *Oechslin*, een leerling van *Dannecker* te Schaffhausen, en daarna te München bij *Widnmann*. Zijn eerste groot werk was de kolossale standbeelden van den heiligen *Koenraad* en den heiligen *Pelagius* in den dom te Constanz. Hierna maakte hij de standbeelden van den markgraaf *Bernhard III* van Baden en van bisschop *Gebhard* van Constanz. In 1860 werd hem de uitvoering van het kolossaal standbeeld van vader Rijn voor de Rijnbrug bij Kehl opgedragen en in 1862 vervaardigde hij voor de Rijnbrug bij Constanz de standbeelden van hertog *Berthold I* van Zähringen en van den groothertog *Leopold* van Baden, in 1873 een bronzen gedenkteeken met een Victoria te Constanz.

Baur, *Frans Adolf Gregor von*, een Duitsch schrijver over boschcultuur, werd geboren in 1830 te Lindenfels. Hij studeerde te Gieszen, was van 1855 tot 1860 hoogleeraar te Weiszwasser in Bohemen, daarna opperhoutvester en vervolgens hoogleeraar aan de academie te Hohenheim. In 1878 werd hij benoemd tot hoogleeraar te München en werd hij tevens opgenomen in den adelstand. Hij schreef: „Ueber forstliche Versuchsstationen" (1868), „Anleitung zur Aufnahme der Bäume und Bestände nach Masse, Alter und Zuwachs" (1861), „Lehrbuch der niedern Geodäsie" (5de druk, 1895), „Die Fichte in Bezug auf Ertrag, Zuwachs und Form" (1876), „Die Rothbuche in Bezug auf Ertrag, Zuwachs und Form" (1881) en tal van andere werken. Sedert 1866 redigeerde hij het: „Monatsschrift für Forst-und Jagdwesen", dat sedert 1879 te Berlijn verschijnt, onder den titel „Forstwissenschaftliches Centralblatt". *Baur* overleed den 2den Januari 1897.

Baur, *Albert*, een Duitsch schilder, werd den 13den Juli 1835 te Aken geboren. Hij studeerde aan de academie te Düsseldorf en vervolgens te München. In 1861 keerde hij naar Düsseldorf terug, waar hij met zijn carton: „Het lijk van *Otto III* over de Alpen naar Duitschland vervoerd", den eersten prijs won, die door de vereeniging voor historische kunst aldaar was uitgeloofd. Bij den wedstrijd voor versiering van de gerechtszaal te Elberfeld, verwierf hij in 1864 den eersten prijs, waarna hem de uitvoering werd opgedragen. In de volgende jaren volgden verschillende groote stukken en ook kleinere uit de Duitsche Middeleeuwen en den Oud-Romeinschen tijd. Zijn stuk: „Christenen dragen het lijk van een martelares uit den circus", dat zich in een buitengewonen bijval

mocht verheugen, was het eerste van een reeks van stukken uit den eersten Christelijken tijd, zooals: „Prediking van Paulus te Rome" (1876), „De verzegeling van het graf van Christus" (1879) en „De dochter van de martelares" (1886). Eveneens aan de romantiek ontleend is: „Otto I bij het lijk van zijn broeder *Thankmar*" (1847). Op zijn stuk „De Romeinsche gladiator", dat meer in den smaak viel, liet hij een reeks van wandschilderingen volgen in het museum der koninklijke weefschool te Krefeld, waarin hij de geschiedenis der zijdeindustrie in Europa op het doek bracht. Ook de raadszaal te Düsseldorf versierde hij met wandschilderingen van historischen en allegorischen inhoud. Van 1872—1876 was *Baur* hoogleeraar in het historieschilderen te Weimar, maar keerde in dit laatste jaar weer naar Düsseldorf terug.

Baur, *Georg*, een Duitsch zoöloog, werd den 4den Januari 1859 te Weiszwasser in Bohemen geboren. Na de voltooiing zijner studiën aan de universiteit te Leipzig was hij werkzaam aan het zoölogisch instituut aldaar en vervolgens aan het anatomisch en geologisch-palaeontologisch instituut te München. Daarna werd hij hoogleeraar voor vergelijkende osteologie aan de Clark-universiteit te Worcester en ten slotte te Chicago. *Baur* deed vergelijkende anatomische onderzoekingen betreffende de hand- en voetwortels; verder leverde hij bijdragen over de morphogenie van de wervelkolom der hoogere gewervelde dieren en andere zoölogische onderwerpen. Vele jaren hield hij zich ook bezig met de studie der schildpadden. Hij stierf den 25sten Juni 1898 te München.

Bauschinger, *Johann*, een Duitsch wis- en bouwkundige, werd den 11den Juni 1834 te Neurenberg geboren. In 1866 werd hij tot leeraar aan het gymnasium te München, in 1868 tot hoogleeraar in de technische mechanica en grafische statica aan de technische hoogeschool te München en tot lid van het proefstation voor bouwmaterialen benoemd. In 1885 riep hij een vergadering te München bijeen, om eenheid in de verschillende proefmethoden te brengen en in 1890 was hij president van de internationale conferentie, die voor dit doel te Berlijn bijeen geroepen was. Hij stierf den 25sten November 1893 te München. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Die Schule der Mechanik" (2de druk, München, 1867), „Indikatorversuche an Lokomotiven" (Leipzig, 1869), „Elemente der graphischen Statik" (2de druk, München 1880).

Bause, *Johann Friedrich*, een Duitsch graveur, werd geboren te Halle in 1738. Hij was een vriend en leerling van *Wille*, vertrok in 1787, naar Leipzig waar hij hoogleeraar aan de kunstacademie werd en overleed te Weimar in 1814. Zijn gravures zijn meestal portretten van merkwaardige personen. Het aantal platen, die hij gegraveerd heeft, bedraagt meer dan 200.

Bautain, *Louis*, een Fransch wijsgeer en schrijver, werd geboren te Parijs in 1796 en studeerde aldaar in de wijsbegeerte onder de leiding van *Cousin*. In 1819 werd hij hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de academie te Straatsburg. Hier gaf hij een vertaling uit van de „Parabeln" van *Krummacher* en legde zich tevens toe op de geneeskunde. Een voorstander van vrijzinnige beginselen, werd hij in 1822 geschorst, waarna hij zich in 1828 tot priester liet wijden en zich kort daarna weder in het hoogleeraarsambt zag hersteld. De hoogere geestelijkheid beschuldigde hem in 1834 van ketterij, en hij werd uitgenoodigd, om sommige beweringen, in zijn geschriften voorkomende, te herroepen. In zijn werk „De l'enseignement de la philosophie en France au XIX siècle" (1833), wees hij op het gebrekkig onderwijs aan de Fransche seminaria en maakte hierdoor de verbittering nog grooter. Ook nam de vijandschap nog toe, toen door zijn leerling, den abt *Bonnechose*, het geschrift werd uitgegeven: „Philosophie du christianisme, correspondances religieuses de Mr. Louis Bautain". Nu werd hij door den bisschop als een nieuwigheidszoeker aangeklaagd, en deze geestelijke legde hem een aantal stellingen ter onderteekening voor. Doch eerst in 1837 liet hij zich met zijn leerlingen overhalen, om genoemde stellingen niet tegen te spreken, tevens verklarende, dat zij de waarheid daarvan niet inzagen. In 1838 begaf *Bautain* zich naar Rome, om de gerezen moeilijkheden uit den weg te ruimen. Na zijn terugkeer stelde hij een plaatsvervanger aan, om college te houden, en vestigde zich te Parijs, waar hij des winters door een grooten kring van leerlingen was omgeven en zijn predikaties druk werden bezocht. Hij heeft ook een „Philosophie psychologique expérimentale" geschreven, die zich, evenals zijn overige werken, vooral onderscheidt door een fraaien stijl. In 1853 werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de Sorbonne en stierf den 18den October 1867 te Parijs. Van zijn wijsgeerige en zedekundige werken noemen wij nog: „Psychologie expérimentale" (1839; 2de druk, 1859), „Philosophie morale" (1842, 2 dln.), „La religion et la liberté considerées dans leur rapports" (1848) en „La morale de l'Evangile, comparée aux divers systèmes de morale" (1855).

Bautasteenen zijn in Scandinavië zeer oude, hooge, geheel onbewerkte steenen, zonder inschrift, die alleen, of ook wel in groepen, op of naast grafheuvels staan en als gedenksteenen dienst deden. Afzonderlijk vindt men ze ook in graven, soms van symbolische teekens voorzien. In plaats van de bautasteenen kwamen in de 6de eeuw runensteenen.

Bautschi, *Bolobolo*, is de naam van een landschap in N.W. Afrika, tusschen Sokoto en de Binoeë. In dit landschap verheffen zich het Gora- en Saranda-gebergte, met ondoordringbare wouden bedekt. Deze gebergten bereiken een hoogte van 1300 tot 2135 m. en bevatten passen van 1000 tot 1500 m. Hier vindt men de bronnen van de naar het O. loopende Gongola (Gabi, Gadschem) en van de Kaddera, die naar het Z. stroomt. Het heerlijke klimaat van dit hoogland komt met dat van Zuid-Italië overeen; alle zuid-Europeesche gewassen kunnen in deze streken goed gedijen. In de wouden komen olifanten, neushoorns en panters voor, in de vlakten buffels. De inboorlingen behooren tot een zeer klein, maar krachtig gebouwd negerras. De mannen dragen een schootsvel, de vrouwen gaan

bijna volkomen naakt en zijn met zilveren, koperen en ijzeren armbanden getooid. In het begin van de 19de eeuw hebben de Mohammedaansche Foelbe het land na een hardnekkigen strijd veroverd. Tegenwoordig is het aan den sultan van Woerno (in Sokoto) schatplichtig. De Foelbe stichtten de hoofdstad Jakoba (Garon-Bautschi, 1000 m. boven den zeespiegel) te midden van het gebergte, en daar zij deze stad tot vrijplaats voor ontvluchte slaven uit de naburige rijken verklaarden, werd zij spoedig een der grootste plaatsen in de Haussastaten.

Bautzen, tot 1868 officieel *Budissin* genoemd, is de hoofdstad van het Saksische distrikt van dien naam. Zij ligt op een hoogte van 202 m., te midden van een vruchtbare heuvelstreek op den rechter oever van de Spree en telt 26024 inwoners (1900). Zij is omgeven door een plantsoen, op de voormalige wallen aangelegd, en door een brug over de rivier verbonden met het dorp Seidau, dat als een voorstad van Bautzen kan worden beschouwd. Er zijn fraaie kerken, waaronder zich de Dom bevindt met een toren ter hoogte van 94 m. en met vele kostbaarheden. Zij is in 1213 gesticht en van 1441 tot 1497 verbouwd; sedert 1635 wordt deze kerk gemeenschappelijk door Katholieken en Protestanten gebruikt. Een ijzeren hek scheidt de beide afdeelingen. Aan de noordwestzijde, op het hoogste punt der stad, ligt het oude kasteel Ortenburg, waar vroeger de koningen van Bohemen hun intrek namen. Tot de aanzienlijke gebouwen behooren verder het stadhuis, de schouwburg, het hospitaal, enz. Er is een gymnasium, een burgerschool, een kweekschool voor R. Katholieke en Protestantsche onderwijzers, een landbouw-, een industrie- en een hoogere handelsschool. De nijverheid bloeit er zeer, vooral de wolindustrie; verder vervaardigt men er handschoenen, sigaren, breimachines, buskruit, linnen, enz. In deze artikelen, alsmede in koren, vlas en wol wordt handel gedreven. Bautzen is een kruispunt van spoorwegen naar Dresden, Görlitz, Neustadt en Köningswartha.

Bautzen is gesticht in den aanvang der 9de eeuw. Zij heeft in den Hussieten-, Dertigjarigen-, en Zevenjarigen Oorlog veel geleden en is beroemd geworden door den naar haar genoemden *Slag bij Bautzen*, geleverd den 20sten en 21sten Mei 1813. Na den slag bij Lützen (2 Mei 1813) trok het leger der Pruisen en Russen over de Elbe terug en hield stand bij Bautzen, om er den vijand, die naar de Oder voortrukte, nogmaals het hoofd te bieden. Het slagveld was goed gekozen, en de Verbondenen vermeerderden die natuurlijke voordeelen door den aanleg van redouten en verschansingen. Hun linkervleugel steunde op het Lausitzer gebergte, de rechter was gedekt door meren en waterplassen, en het front werd beschermd door de Spree en door Bautzen. Het hoofdkwartier van keizer *Alexander* was Wurschen, dat van den koning van Pruisen Kotitz. Op den rechtervleugel, bij Klix en Gottamelde, voerde *Barclay de Tolly* het bevel, bij Burk *Kleist*, en achter hen *Blücher* en *York*. Daarna volgden de generaals *Miloradowitsj*, *Gortsjakow*, *Landskoi* en *Emanuël*, terwijl grootvorst *Constantijn* de reserve commandeerde. De gezamenlijke macht der Verbonden Mogendheden bedroeg 95000 man, terwijl *Napoleon* 163000 man onder zijn bevelen had, waarbij zich echter slechts 8000 man ruiterij bevond. Reeds den 19den Mei werden door de maarschalken *Ney* en *Lauriston*, na een hardnekkig gevecht bij Köningswartha, de generaals *Barclay de Tolly* en *York* teruggeworpen. *Napoleon* bepaalde, dat zijn leger den volgenden dag over de Spree zou trekken. *Macdonald* nam met het centrum stormenderhand de steenen brug over de rivier en bezette des namiddags de stad. Op den rechtervleugel sloeg *Oudinot*, na een harden strijd, bij Wilthen een brug over den stroom en verdreef het korps van *Gortsjakow*. Alleen de linkervleugel van het Fransche leger bevond zich des avonds nog op den linkeroever der Spree, hoewel *Kleist*, die tegen *Marmont* dapper gevochten had, zich genoodzaakt zag, om achterwaarts te trekken. *Napoleon* sliep dien nacht in Bautzen.

Den 21sten Mei des ochtens te 5 uur begon de slag opnieuw langs de geheele linie. *Oudinot* rukte op tegen *Miloradowitsj*, die den aanval afsloeg, en *Macdonald* maakte zich gereed om *Oudinot* te ondersteunen. Het centrum van het Fransche leger stelde zich op, om *Blücher* te bedreigen, maar liet hem ongemoeid. Plotseling verkondigde het kanongebulder achter de gelederen der Pruisen een onverwachten aanval; *Ney* was namelijk, volgens het ontvangen bevel, om den rechtervleugel der Verbonden Mogendheden heengetrokken en viel hen in den rug aan. *Barclay de Tolly*, die dezen vleugel moest dekken, werd tot driemaal toe verslagen, waarop men hem bijstand uit het centrum zond, om *Ney* tegen te houden. Juist daarop wachtte *Napoleon*, om een algemeenen stormaanval te doen. In weerwil der wonderen van dapperheid, door de Württembergsche troepen verricht, veroverde maarschalk *Soult* de heuvels bij Kreckwitz en Klein-Bautzen, terwijl *Ney* met ijzeren volharding voorwaarts rukte. Weldra moest het leger der Verbonden Mogendheden zijn versterkingen verlaten, ja, toen *Napoleon* ook de garde liet aanrukken, bleef er niets over dan een snelle terugtocht. Deze werd meesterlijk uitgevoerd. Het verlies der Franschen wordt op 20000, dat der Verbondenen op 12 à 13000 man geschat.

Baux, Les, is de naam van een plaatsje in het kanton St.-Remy, arrondissement Arles van het Fransche departement Bouches-du-Rhône in de Provence. Het ligt 22 km. ten noord-oosten van Arles, tegen den voet van een berg, die 311 m. hoog is en heeft (1901) 123 inwoners. In den omtrek vindt men steengroeven en ijzermijnen. Les Baux was eens een bloeiende stad met 4000 inwoners en bezat een groot prachtig slot uit de 11de eeuw, een van de mooiste uit de Provence. De kerk is uit de 12de eeuw afkomstig. In de omstreken is een 200 m. diepe grot en heeft men van een rots een heerlijk vergezicht over de Crau, het eiland Camargue en de zee. De vroegere Seigneurs de Baux, vorsten van Oranje, zijn de stamvaders van het huis Oranje.

Bauxiet is een mineraal, dat bestaat uit aluminiumhydroxyd ($Al_2O_3 \cdot 2\ H_2O$), waarin een groot gedeelte der aluinaarde vervangen is door ijzeroxyde en dat soms tot 20 %, kiezelzuur be-

vat. Het is rood of bruin en wordt gevonden bij Baux nabij Arles, tusschen het Wocheinmeer en Feistritz in Krain (hier Wocheiniet genoemd), in Canada en in Arkansas; verder in den Vogelsberg en in de Wetterau. Bauxiet wordt gebruikt voor het vervaardigen van vuurvaste potten en pannen, voor wet-, slijp- en polijststeenen, enz. Ook dient het voor het bereiden van aluminium, aluinaarde, aluin, enz.

Bavaria is de Latijnsche naam van Beieren, alsmede van het Beieren personificeerende, op last van koning *Lodewijk van Beieren* opgerichte reusachtige standbeeld. Het is geplaatst op de Teresienwiese bij München en werd door *Schwanthaler* ontworpen, in de gedaante van een Oud-Germaansche heldin. Haar gewaad valt in breede plooien van de heupen op den naakten voet, haar boezem is gedeeltelijk met een dierenhuid bedekt, de haarlokken golven los over den rug en het hoofdhaar is met een eikenkrans versierd; in hare opgeheven linkerhand heeft zij een dergelijken krans, en de rechterhand, naar de borst gebogen, houdt het zwaard omvat. Naast haar bevindt zich een leeuw in een zittende houding. Het standbeeld is 20,5 m. en het voetstuk 9.5 m. hoog. Het metaal is afkomstig van Noorweegsche en Turksche kanonnen, en toch kostte het beeld nog 233000 gulden. Langs een steenen trap met 66 en een ijzeren met 58 treden kan men in het beeld opklimmen en het hoofd bereiken, waar op 2 banken plaats is voor 8 personen. Onderscheiden openingen in het beeld verschaffen een heerlijk uitzicht. Het is door *Ferdinand Miller* van 1844—1850 van metaal gegoten en plechtig onthuld op den 9den October 1850.

Bavay is de hoofdstad van het kanton Bavay in het arrondissement Avesnes van het Fransche departement Nord. Het ligt 24 km. ten noordnoordwesten van Avesnes, aan den spoorweg Valenciennes—Maubeuge—Hirson, niet ver van de Hogneau, een zijrivier van de Schelde, verwijderd. Het heeft (1901) 1843 inwoners, ijzeren koperindustrie, een suikerfabriek en marmergroeven.

Bavay is het oude Bagacum, de hoofdstad der Nerviërs, één van de voornaamste steden van Belgisch Gallië tijdens den Romeinschen keizertijd. Het bezit nog Romeinsche oudheden, zooals baden, inschriften, een waterleiding en de ruïnen van een tempel.

Bavier, *Simeon*, president van het Zwitsersche Eedgenootschap over het jaar 1882, werd geboren te Chur, den 16den September 1825. Hij bezocht de polytechnische scholen te Karlsruhe en Stuttgart en trad in 1845 in Zwitserland als ingenieur in dienst. Hij was werkzaam bij verschillende bergwegen en legde zich in 1850 te Fideris toe op den landbouw. Hij werd er tot landamman en tevens tot lid van den Grooten Raad van Grauwbunderland benoemd, nam in 1853—1855 deel aan de voorbereidende werkzaamheden van den Zuidoosterspoorweg, bestuurde in 1857 en 1858 den aanleg der lijn van Piacenza naar Castel San Giovanni in Parma en ontwierp in 1870—1871 het ontwerp voor een spoorweg over den Splügen. Sedert 1863 was hij lid van den Nationalen Raad en werd in 1870—1877 bij herhaling door den Bondsraad als commissaris van het Eedgenootschap afgevaardigd naar het kanton Tessino, om een verzoening tot stand te brengen tusschen de partijen. De Bondsvergadering benoemde hem in 1878 in plaats van *Heer* tot lid van den Bondsraad. Als zoodanig bestuurde hij eerst het departement van Financiën en sedert 1880 dat der posterijen en spoorwegen. In Februari 1881 werd hij tot vicepresident gekozen, en na het waarnemen van het presidentschap gedurende het jaar 1882, werd hij benoemd tot Zwitsersch gezant te Rome. Hij schreef „Die Straszen der Schweiz" (1878) en overleed den 27sten Januari 1896 te Bazel.

Bavinck, *Herman*, geboren te Hoogeveen in 1854, promoveerde in 1880 te Leiden tot doctor in de theologie op het proefschrift: „De ethiek van *Uldrich Zwingli*", was van 1881—1892 predikant te Franeker, sedert laatstgenoemd jaar hoogleeraar aan de Theologische School te Kampen en sedert 1902 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zijn voornaamste werken zijn: „De wetenschap der H. Godgeleerdheid", (1883), „De theologie van professor dr. *D. Chantepie de la Saussaye*" (1884; 2de druk, 1903), „De katholiciteit van christendom en kerk" (1888), „De algemeene genade" (1894), „Gereformeerde dogmatiek" (1895—1901, 4 dln.), „Beginselen der psychologie" (1897), „De offerande des lofs" (1901), „Schepping of ontwikkeling" (1901), „De zekerheid des geloofs" (1901; 2de druk, 1903), „Godsdienst en godgeleerdheid" Inaugurale rede, 1902), „Hedendaagsche moraal" (1904), „Roeping en wedergeboorte" (1902), „Christelijke wetenschap" (1904) en „Paedagogische beginselen" (1904).

Bavo, de tegenwoordige beschermheilige van Gent, was de telg van een adellijk Nederlandsch geslacht. Nadat hij in zijn jeugd een losbandig leven had geleid, werd hij door den heiligen *Amandus* bekeerd. Hij onderscheidde zich vervolgens door zijn goede werken en overleed in 655. Zijn naamdag valt op den 1sten October.

Bawean is een eiland in de Java-zee ten N. van straat Madoera. Het strekt zich uit tusschen 5°43' en 5°52' Z.Br. en 112°34' en 112°44' O. L. v. Gr. en behoort administratief tot de residentie Soerabaja, waarvan het een afdeeling uitmaakt. Het eiland is door een 500 à 1000 m. daarvan verwijderd en voor de scheepvaart zeer gevaarlijk koraalrif omgeven. In het Z. is de kust over het algemeen vlak; hier en daar naderen haar de bergen, evenals elders en vooral in het oosten. Het midden van Bawean bestaat uit een vulkanisch bergland, waarin zich de Goenoeng Tinggi of Piek van Bawean (622 m.), de Goenoeng Besar (658 m.), de Goenoeng Waringin (654 m.), de Goenoeng Telega (580 m.) en de Soember (547 m.) verheffen. Al deze bergen zijn met zwaar geboomte bedekt en slechts door nauwe dalen van elkander gescheiden. Het ongeveer 139 m. diepe bergmeer Telagu Kastobo wordt voor een uitgedoofden krater gehouden. Op het bijna geheel met leuciet-gesteenten opgebouwde eiland worden verder nog een vijftal warme zwavelbronnen gevonden.

De voornaamste plaatsen zijn Sangkapoera, Soewari, Tambak, Kepoh, Pamona en Daon

Deze laatste ligt in het centrum en is de meest bevolkte kampong. De assistent-resident is gevestigd op de hoofdplaats Sangkapoera, een station van de stoombooten, die tusschen Soerabaja en Bandjermasin varen.

De bevolking, geschat op ongeveer 38000 zielen, vertoont veel overeenkomst met de Madoereezen; de door deze gesproken taal is er dan ook de meest gebruikelijke. De bewoners houden zich voornamelijk bezig met den handel, daar het eiland niet in de behoeften van de vrij dichte bevolking kan voorzien. De meeste mannen zijn een groot deel van het jaar afwezig, om in bijna alle deelen van den Archipel handel te drijven of als koelies te dienen. De bebouwing der sawah's, welke in het vlakke land zeer vruchtbaar zijn, wordt meest aan vrouwen overgelaten, welke er weinig zorg aan besteden. Een belangrijke tak van bestaan is de vischvangst; aan het strand zijn vele vischdrogerijen. Visschersprauwen worden op het eiland veel vervaardigd. De belangrijkste uitvoerartikelen zijn legmatjes, slendangs en sarongs.

In de nabijheid van Bawean liggen verscheiden kleine eilandjes; het grootste is Poeloe Gili, dat bewoond wordt door eenige gezinnen, welke zich met de tripang-visscherij bezighouden.

Volgens de overlevering stond Bawean oorspronkelijk onder een onafhankelijk heidensch opperhoofd, die bij de Madoereezen bekend was onder den naam van *Radja Babi* = Varkenskoning. Daarom werd het eiland Poeloe Babian — later in Bawean verbasterd — genoemd. Bawean kwam later onder Madoera en werd in 1743 aan de Oost-Indische Compagnie afgestaan. Na hare opheffing werd het een distrikt van Soerabaja en in 1834 een assistent-residentie.

Bax, *Joan*, de oudste van 3 broeders, die zich in den strijd tegen Spanje hebben onderscheiden. In 1579 was hij gouverneur van Heusden, in 1587 bevelhebber op het slot te Muiden en in 1600 streed hij dapper bij Nieuwpoort.

Bax, *Paulus* en *Marcelis*, twee broeders van den voorgaande, die samen dappere daden verrichtten. In 1576 hebben zij, onder bevel van den heer *van Immerseel*, voor Nederland gestreden en in 1582 gaf de hertog *van Alençon* aan *Marcelis* verlof, om een compagnie ruiters op te richten. Deze, de jongste, stond de eerste plaats in de compagnie af aan *Paulus* en maakte hem daardoor ritmeester. Toen *Paulus* naar den prins *van Oranje* was vertrokken, begaf *Marcelis* zich met slechts weinige manschappen naar graaf *van Hohenlo*, om Lochem te ontzetten. Bij een gevecht werd hij gewond. Van zijn wonden hersteld, behaalde hij met zijn broeder bij Steenbergen groote voordeelen op de Spanjaarden. Later werden zij bij Huchtenbroek door *Del Monte* gevangen genomen, maar spoedig uitgewisseld. In de dagen van *Leicester* (1586) veroverden zij een convooi van 500 karren met graan, voor Antwerpen bestemd. In datzelfde jaar zou Bergen-op-Zoom waarschijnlijk in de handen van den vijand gevallen zijn, zoo de gebroeders *Bax* het voorgenomen verraad niet hadden verijdeld. Vooral onderscheidden zich de beide broeders bij laatstgenoemde stad, waar zij den vijand veel afbreuk deden. *Paulus Bax* werd er door den Engelschen bevelhebber *Willoughby*, in naam der koningin van Engeland tot ridder geslagen. *Marcelis* was inmiddels ook ritmeester geworden en maakte zich in 1589 meester van een convooi, dat onder geleide van 600 voetknechten en een compagnie ruiters naar Antwerpen trok. Hij nam daarbij, ofschoon slechts 400 ruiters onder zijn bevel hebbende, den luitenant-kolonel *Maldits*, eenige kapiteins en omstreeks 200 soldaten gevangen. In 1590 streed hij voorspoedig tegen den graaf *van Mansfeld* en aan de zijde van prins *Maurits* bij het ontzet van het fort Knodsenburg; later veroverde hij wederom een convooi, voor Antwerpen bestemd. In 1592 werd *Paulus Bax* gouverneur van Bergen-op-Zoom, en in 1597 droeg *Marcelis* niet weinig bij tot de overwinning op de heide van Turnhout, terwijl hij zich door beleid en moed tevens verdienstelijk maakte bij de belegering van Grol en van Hulst. In 1600 nam hij deel aan den slag bij Nieuwpoort, waarna hij door *Maurits* tot bevelhebber over de ruiterij in Brabant werd aangesteld en door de Staten-Generaal tot commissaris-generaal bevorderd.

Marcelis ondernam in 1602 van Bergen op Zoom uit een voorspoedigen tocht naar Bilsen, vanwaar hij met grooten buit terugkeerde, verrichtte heldendaden bij het beleg van Sluis en werkte hierdoor mede tot de verovering dier stad. In 1605 had *Paulus* veel moeite, om Bergen-op-Zoom te behouden tijdens de herhaalde aanvallen van den aartshertog *Albertus*. Hij overleed in 1606 en werd als gouverneur opgevolgd door *Marcelis*. Deze stierf in 1617. Het praalgraf, te Bergen-op-Zoom in de Groote Kerk ter eere dier beide broeders opgericht, is bij het bombardement dier stad in 1747 vernield.

Baxter of *Mai-Kussa* is de naam van een rivier aan de zuidkust van Britsch-Nieuw-Guinea. Zij is volgens *Mac Farlane* de westelijke mondingsarm van de Fly-river. De monding is door klippen en zandbanken moeilijk toegankelijk, verder stroomopwaarts is zij echter voor schepen van 500 ton bevaarbaar. In 1875 werd zij door den zendeling *Mac Farlane* ontdekt en voor een deel in 1890 door *Sir W. Mac Gregor* opnieuw onderzocht, die haar als een smalle zeearm beschouwt.

Baxter, *Richard*, een Engelsch geestelijke en bestrijder der heerschende Kerk aldaar, werd geboren den 12den November 1615 te Rowton in Shropshire. Hij studeerde in de theologie, bekleedde vervolgens het leeraarsambt te Kidderminster in Worcestershire en was in de dagen van *Cromwell* veldprediker en in die van *Karel II* predikant. Na de Uniformity-bill van 1662 moest *Baxter* zijn ambt neerleggen en trok zich in Acton terug. In 1672, na de Acte van verdraagzaamheid, werd hij predikant te Londen. In 1685 werd hij op grond van eenige regels uit een door hem geschreven werk tot boete en gevangenisstraf veroordeeld. Eerst na de troonsbestijging van *Willem III* kon hij ongestoord zijn predikambt weer uitoefenen. Hij stierf den 8sten December 1691. Hij heeft een groot aantal geschriften van godsdienstigen inhoud nagelaten, die nog tegenwoordig gelezen

worden, als: „Reformed Pastor" (1656), „The Saints everlasting Rest" (1653), e. a.

Baxter, *Robert Dudley*, een Engelsch staathuishoudkundige, werd geboren te Doncaster (Yorkshire) in 1827. Hij ontving zijn opleiding te Cambridge, werd pleitbezorger en behoorde sedert 1866 tot het bestuur van het Genootschap voor Statistiek te Londen. Hij overleed den 17den Mei 1875. Van zijn geschriften noemen wij: „Railway extension and its results" (1866), „National income of the United Kingdom" (1868), „Taxation of the United Kingdom" (1869), „English parties and conservatism" (1870), „National debts" (1871) en „Political Progress of the working classes" (1871).

Bayard, *Pierre du Terrail*, chevalier *de*, bijgenaamd „de ridder zonder vrees of blaam" en één van de laatste vertegenwoordigers der oude Fransche ridderschap, werd geboren in 1476 op het slot Bayard in Dauphiné. Hij werd opgevoed bij zijn oom, den bisschop *George du Terrail* van Grenoble, kwam vervolgens als page in dienst van graaf *Philippe de Bauge*, later hertog van Savoye, en ging vervolgens over in dien van koning *Karel VIII* van Frankrijk. Een voorspoedig tweegevecht met den vermaarden Bourgondischen ridder *Claude de Vaudrai* bezorgde hem een aanstelling bij een compagnie gens d'armes. In den oorlog tegen koning *Frederik* van Napels streed hij met bewonderenswaardige dapperheid in den slag bij Fuoronovo en werd aldaar tot ridder geslagen. Onder *Lodewijk XII* verwierf hij nieuwe lauweren. Te Milaan gevangen genomen, maar door *Lodewijk Sforza* in vrijheid gesteld, nam hij deel aan den slag bij Novara, streed in Apulië, dekte den aftocht der Franschen na de nederlaag bij Serignola en verdedigde geheel alleen de brug over de Garigliano, tegen den vooruitrukkenden vijand. Grooten roem behaalde hij door de langdurige verdediging der belegerde stad Venosa. In 1507 streed hij tegen de Genueezen, in 1509 voor Padua en vervolgens tegen *Julius II*. Bij het bestormen van het verschanste kamp bij Brescia kreeg hij een zware wond in de dij, maar terstond na zijn herstel bevond hij zich weder in het leger, waar hij nogmaals een wond ontving. In 1513 nam hij deel aan den oorlog tegen de Engelschen, maar werd daarbij gevangen genomen, doordat hij zich steeds in de voorste gelederen bevond. Wegens zijn dapperheid zonder eenig losgeld vrijgelaten, werd hij in 1514 luitenant-generaal van Dauphiné. In het volgende jaar vergezelde hij *Frans I*, koning van Frankrijk, naar Italië en streed in den vreeselijken slag bij Marignano zóó dapper, dat de koning van hem den ridderslag begeerde en ontving. In 1520 verdedigde hij Mezières tegen een Duitsch leger. De versterkingen der stad waren in een ellendigen toestand, maar *Bayard* verklaarde: „Geen vesting is zwak, als zij door dappere mannen verdedigd wordt". Zes weken bood hij weerstand; toen moesten de belegeraars aftrekken, en *Bayard* werd bij zijn intocht te Parijs als de redder des vaderlands begroet. Weldra bevond hij zich weder te Genua, waar hij de overwinning verschafte aan de Fransche wapenen. Hierna keerde hij in Dauphiné terug en gaf bij den hongersnood en de besmettelijke ziekte, die er heerschten, treffende blijken van zelfverloochenende menschenliefde. Op nieuw trok hij naar Italië, om het hertogdom Milaan voor *Frans I* te heroveren. Het Fransche leger, onder aanvoering van den admiraal *Bonnivet*, was aanvankelijk voorspoedig, maar de besluiteloosheid van dien veldheer had treurige gevolgen. Wegens gebrek aan de noodige hulp werd *Bayard* verslagen, en *Bonnivet* zag zich genoodzaakt, met het overschot van zijn leger door het dal van Aosta terug te trekken. Onophoudelijk door den connétable *de Bourbon* vervolgd, streed de ridder aan het hoofd der achterhoede met onversaagde dapperheid. De veldheer werd gewond en stelde het gezag in handen van *Bayard*. Het was te laat; nauwelijks had deze de brug over de Sesia bereikt, toen een musketkogel hem in de zijde trof en hem de wervelkolom verbrijzelde. Hij stortte van het paard en liet zich tegen een boom plaatsen met het gelaat naar den vijand. „Nog nooit", zeide hij, „heb ik den vijand den rug toegekeerd; dit zal ook in mijn stervensuur niet geschieden". Vrienden en vijanden omringden hem, en eindelijk verscheen ook de connetable *de Bourbon*, die door tranen getuigenis gaf van zijn smart over de doodelijke verwonding van den dapperen held. „Ween niet over mij", sprak de stervende *Bayard*, „maar daarover, dat gij tegen uwen eed, uwen koning en uw vaderland de wapenen voert". *Bayard* overleed den 30sten April 1524. Zijn lijk werd gebalsemd, naar Grenoble gebracht en hier in de kerk van het Minorietenklooster bijgezet. In 1893 werd te Mézières voor hem een standbeeld opgericht.

Bayard, *Jean François Alfred*, een beroemd Fransch tooneeldichter, werd geboren den 17den Maart 1796 te Charolles. Als student in de rechten vervaardigde hij reeds kleine tooneelstukken en schreef er later een zeer groot aantal, meerendeels bestemd voor het Gymnase, de Vaudeville, het Théâtre du Palais Royal en het Théâtre des Variétés. Zeer bekend zijn: „La reine de seize ans", dat in 1828 werd opgevoerd en waarmee de schrijver zijn eerste succes behaalde; verder „La fille de l'avare", „Le gamin de Paris", „Les premières armes de Richelieu", „Le père de la débutante", „Marie Mignot", „Ma place et ma femme", „Les enfants de la troupe", „Le Mari à la campagne", „Madame de Cérigny", „Un château de cartes", en „Un fils de famille". Vele zijn in het Duitsch, sommige in het Nederlandsch vertaald en de beste zijn steeds in de voornaamste schouwburgen van Europa met grooten bijval ontvangen. Hij heeft in het geheel meer dan 200 stukken geschreven. Zij hebben een aangenamen vorm, zonder diepte van inhoud. Zijn spot met de gebreken der maatschappij is nergens bitter. *Bayard* overleed den 20sten Februari 1853 te Parijs.

Bay City is de naam der hoofdstad van het graafschap Bay in den Noord-Amerikaanschen staat Michigan. Zij ligt aan de monding van de Saginaw in het Huronmeer en is een kruispunt van vele spoorwegen. De stad heeft (1900) 27.628 inwoners, houtzaagmolens en uitvoer van zout visch.

Baycuruwortel is de naam van den wortel van *Statice brasiliensis* Boiss. die tot de *Plumbagineeën* behoort. Deze wortel komt vooral van Zuid-Amerika en wordt in de geneeskunde gebruikt. In den handel komt hij als dikke, knolvormige stukken van 0,5—2 cm. voor.

Bay-eilanden is de naam eener groep van kleine eilanden in de Hondurasbaai. De drie grootste dragen de namen van Guanaja (Bonacca), Uttibba en Roatan. Te zamen hebben zij 13996 inwoners. In 1852 werden zij door de Britten bezet, maar in 1859 aan Honduras teruggegeven.

Bayen y Subias, *Francisco*, een Spaansch historieschilder, werd in 1734 te Saragossa geboren. Hij oefende zich onder de leiding van *Suxan*, won een prijs, door de academie uitgeloofd, en verkreeg daarna gelegenheid, zijn studiën bij don *Gonzalez Velasquez* te Madrid voort te zetten. Op verzoek van *Mengs* werd hij door den koning naar de hoofdstad geroepen, om eenige doeken te leveren voor het paleis. In 1765 werd hij lid der academie, vervolgens hofschilder en eindelijk opperbestuurder der academie. Hij overleed in deze betrekking in 1795. Met *Mengs* heeft hij een belangrijken invloed gehad op de richting der nieuwere Spaansche schilderschool. Zijn beste stukken, te Madrid aanwezig, zijn: „De verovering van Granada", „De val der reuzen" en een „Apotheose van *Herakles*". Daarenboven heeft hij een groot aantal altaarstukken geschilderd. Voor de Karthuizer kerk de la Conception vervaardigde hij 22 tooneelen uit het leven van den heiligen *Bruno*. *Bayen* was tevens een bekwaam graveur.

Bayer, *Johann*, een Protestantsch godsdienstleeraar en tevens sterrenkundige, werd geboren te Rain in Beieren in 1572. Hij werd door keizer *Leopold I* in den adelstand verheven en door zijn geloofsgenooten wegens zijn welsprekendheid „Os Protestantium" (de mond der Protestanten) genoemd. Hij heeft het gebruik van Grieksche en Romeinsche letters tot aanwijzing der sterren ingevoerd. Duurzamen roem verwierf hij door zijn „Uranometria" (1603), een werk, dat op 51 bladen een volledige kaart van het uitspansel aanbood, zooals vóór hem door niemand geleverd was, en die hij tevens van een verklaring voorzag. Hij overleed te Augsburg in 1660.

Bayer, *Hieronymus Johann Paul von*, hoogleeraar in de rechten aan de universiteit te München, werd geboren den 21sten September 1792 te Rauris in Salzburg. In 1819 werd hij buitengewoon en in 1822 gewoon hoogleeraar in de rechten te Landshut en vertrok in 1826 tegelijk met de universiteit van hier naar München, waar hij meer dan eenmaal het rectoraat bekleedde. In 1844 werd hij lid der Stenden en in 1853 rijksraadsheer van Beieren voor levenslang. Hij overleed te München, den 13den Juli 1876. Hij heeft eenige rechtsgeleerde geschriften geleverd, van welke sommige herhaalde malen zijn gedrukt. Van deze noemen wij: „Ueber die Aenderung des Klaglibells" (1819), „Theorie der summarischen Prozesse" (1829; 7de druk, 1859), „Vorträge über den gemeinen ordentichen Civilprozesz" (10de druk, 1869) en „Theorie des Konkursprozeszes" (1836; 4de druk, 1850).

Bayer, *Joseph August*, een der leiders van den Hongaarschen opstand van 1848. Hij werd geboren te Pest in 1821. In 1830 werd hij luitenant in Oostenrijkschen dienst, daarna professor aan de cadettenschool te Neuhaus en ontving in 1843 zijn ontslag. In den herfst van 1847 nam hij deel aan den tocht der vrijschutters naar Zwitserland, keerde in 1848 naar Pest terug en verwierf weldra den rang van kolonel bij het leger der Hongaarsche insurgenten. Hij was de gunsteling van *Görgey*, voor wien hij krijgskundige plannen ontwierp. Weldra werd hij echter gevangen genomen en tot een 18-jarige vestingstraf veroordeeld. Een amnestie bezorgde hem in 1850 de vrijheid. Hij heeft zich door zijn „Oesterreichische Flüchtlinge" ook als schrijver bekend gemaakt.

Bayer, *Karl Emerich Robert von*, een Duitsch romanschrijver, onder het pseudoniem *Robert Byr* werd geboren te Bregenz, den 15den April 1835. Hij bezocht in 1845 de militaire academie te Wiener Neustadt en werd in 1852 geplaatst als luitenant bij de huzaren te Milaan. In 1859 werd hij ritmeester, kwam bij den generalen staf en verliet den dienst in 1862, waarna hij zich te Bregenz vestigde en zich wijdde aan de beoefening der letterkunde. Hij schreef: „Der Raritätensammler" (1858), „Kantonirungsbilder" (1860, 2 dln.), „Oesterreichische Garnisonen" (1863, 4 dln.), „Ein deutsches Grafenhaus" (1866, 3 dln.), „Mit ehener Stirn" (1868, 4 dln.), „Der Kampf ums Dasein" (1869; 2de druk, 1872), „Sphinx" (1870, 3 dln.), „Zwischen zwei Nationen" (1870, 3 dln.), „Nomaden" (1871, 3 dln.), „Trümmer" (1871, 4 dln.), „Auf abschüssiger Bahn" (1872, 4 dln.), „Larven" (1876, 3 dln.), „Gita" (1877, 4 dln.), „Eine geheime Depesche" (1880, 3 dln.), „Am Wendepunkt des Lebens" (1881, 3 dln.), „Der Weg zum Herzen" (1881), „Sesam" (1881, 2 dln.), „Unversöhnlich" (1882, 3 dln.), „Auf der Station" (1865); verder verhalen: „Zwei Tage aus dem Menschenleben", „Der Tuwan von Panawang" (1873, 4 dln.), „Nachruhm" (1875, 2 dln.), „Quatuor" (1875, 4 dln.), het treurspel „Lady Gloster" (1872), het tooneelspel „Der wunde Fleck", in 1872 opgevoerd, „Ein stolzes Herz" (1891), „Der Eisenwurm" (1894) en „Sternschuppen" (1897). Hij overleed den 30sten Juni 1902 te Baden bij Weenen.

Bayer, *Adolf von*, een Duitsch scheikundige werd den 31sten October 1835 te Berlijn geboren. Hij studeerde in de natuur- en scheikunde te Berlijn, Heidelberg en Gent en vestigde zich in 1860 te Berlijn. Kort daarop werd hij leeraar in de organische scheikunde aan de nijverheidsacademie te Berlijn, in 1866 buitengewoon hoogleeraar, in 1869 leeraar in de scheikunde aan de militaire academie en in 1872 hoogleeraar in de scheikunde te Straatsburg. In 1875 werd hij in München benoemd, waar onder zijn leiding een nieuw groot laboratorium tot stand kwam. In 1885 werd hij door koning *Lodewijk II* in den erfelijken adelstand verheven. *Bayer* heeft zich door onderscheiden gewichtige ontdekkingen op het gebied der organische chemie beroemd gemaakt. Zijn proeven met de condensatieprodukten, die door de inwerking van aldehyden op koolwaterstoffen en phenol en vooral van phtaalzuur-anhydried op phenol en oxyphe-

nol, ontstaan, leidden tot de ontdekking van een groene kleurstof, het cöruleïn, en van een mooie roode kleurstof, het eosien. Verder gelukte hem de kunstmatige synthese van indigoblauw en wel zóó, dat het ook praktisch in het groot bereid kan worden. Bij de reductie van indigo door zink, ontdekte *Bayer* het indol. Ook werd in zijn laboratorium in 1868 door *Graebe* en *Liebermann* het meekraprood uit steenkoolteer kunstmatig bereid, en in 1877 werd door *Otto Fischer* het bitteramandeloliegroen ontdekt. In den nieuwsten tijd is *Bayer* op het gebied der stereochemie werkzaam.

Bayer-Bürck, *Marie*, een Duitsche tooneelspeelster, werd geboren te Praag in 1820. Zij is de dochter van den tooneelspeler *Friedrich Bayer* en betrad op 15-jarigen leeftijd het tooneel te Praag. Van 1838 tot 1841 was zij verbonden aan den koninklijken schouwburg te Hannover en vervolgens aan dien te Dresden, waar zij in 1849 in het huwelijk trad met den schrijver *August Bürck*. Met het grootste succes trad zij op in de vrouwenrollen van *Goethe*, n.l. in die van *Eleonore* in „Tasso", in die van *Gretchen* in „Faust"; verder in die van *Emilia Galotti*, van *Minna von Barnhelm*, enz. en wist aller harten te treffen door haar edel en gevoelvol spel en haar zachte welluidende stem. Na den dood van haren echtgenoot, verbond zij zich in den echt met den luitenant-kolonel *von Falckenstein*.

Bayeux, een arrondissementshoofdstad in het Fransche departement Calvados, ligt ten noordwesten van Caen in het vruchtbare dal der Aure, 8 km. van de plaats, waar deze zich uitstort in het Engelsche Kanaal. Zij telt 7298 (1901) inwoners. Zeer merkwaardig is er de antieke hoofdkerk, alsmede het voormalig bisschoppelijk paleis, thans het stadhuis, het oudheidkundig museum en de openbare bibliotheek met 25000 deelen en met een daarin aanwezig tapisseriewerk ter lengte van 70 m. en — naar men zegt — vervaardigd door *Mathilde*, de gemalin van *Willem den Veroveraar* (1066). Daarop is de verovering van Engeland tot en met den slag bij Hastings voorgesteld. Toen *Napoleon I* voornemens was zich van Groot-Brittannië meester te maken, stelde hij dat kunstwerk te Parijs ter bezichtiging; daardoor wilde hij aantoonen, dat het weinig moeite zou kosten, een gebied te vermeesteren, dat 8 eeuwen geleden zelfs voor de Normandiërs bezweken was. De voornaamste middelen van bestaan der inwoners zijn, behalve landbouw en veeteelt, het vervaardigen van kant en van porselein. De stad bestond reeds in den tijd der Romeinen, maar is vervolgens door de Noormannen in bezit genomen, zooals nog altijd blijkt uit de taal der ingezetenen.

Bayle, *Pierre*, een beroemd Fransch schrijver en wijsgeer, werd geboren den 18den November 1647, te Le Carla in het graafschap Foix, en was de zoon van een Hervormd leeraar. Nadat hij onderwijs genoten had in de Oude talen, begaf hij zich op 19-jarigen leeftijd naar de academie te Puy-Laurens en 3 jaren later naar de universiteit te Toulouse. Ofschoon in Calvinistische denkbeelden opgevoed, werd hij, na het hooren der voorlezingen van leden van het collegе der Jezuïeten te Toulouse, lid der R.-Katholieke Kerk, maar keerde na verloop van 18 maanden terug tot zijn vroeger geloof. Nu bezocht hij Genève en hield er zich bezig met het beoefenen der wijsbegeerte van *Cartesius*.

Vervolgens vertoefde hij eerst, als onderwijzer van den graaf van *Dohna*, te Coppet aan het Meer van Genève en daarna in dergelijke betrekking te Rouen. Intusschen verlangde hij naar Parijs en begaf zich den 1sten Mei 1675 daarheen op reis; bij een concours (vergelijkend examen) verwierf hij er de betrekking van hoogleeraar in de wijsbegeerte te Sedan; toen evenwel in Juli 1681 alle Hervormde scholen op bevel des konings gesloten werden, verloor hij dat ambt. Nu werd hij benoemd tot leeraar in de wijsbegeerte en geschiedenis aan het gymnasium te Rotterdam en hier legde hij de grondslagen voor zijn roem als schrijver. Tengevolge van zijn vrijzinnige denkbeelden, werd hij in 1693 van zijn ambt ontzet en werd hem zelfs het geven van privaatonderwijs verboden. In 1682 verscheen van hem een werk over de groote komeet van 1680, n.l. „Pensées diverses écrites à un docteur de Sorbonne, à l'occasion de la comète qui parut au mois de décembre 1680", een zeer geleerd werk, waarin over zedeleer, theologie, geschiedenis en staatkunde gehandeld wordt. Daarna leverde hij een „Critique générale de l'histoire du Calvinisme de Mr. *Maimbourg*", alsmede eenige brochures over de Cartesiaansche wijsbegeerte en een tijdschrift, getiteld: „Nouvelles de la république des lettres". Ook schreef hij over de opheffing van het Edict van Nantes, „Commentaire philosophique sur ces paroles de Jésus-Christ: Contrains-les d'entrer", een geschrift dat een krachtige verdediging van de grondbeginselen der verdraagzaamheid bevat. Na zijn ontslag wijdde hij al zijn tijd en kracht aan zijn uitstekende „Dictionnaire historique et critique" (Rotterdam, 1697, 2 dln.), die zoo grooten bijval vond, dat daarvan reeds in 1702 een tweede uitgave in 4 folio deelen verscheen. De beste uitgave is de Parijsche van 1820 in 16 deelen. Vervolgens gaf hij zijn „Réponse aux questions d'un provincial" (1804, 5 dln.) in het licht. Zijn laatste levensjaren werden verbitterd door een voortdurenden strijd wegens de miskenning, die hij ondervond. Hij overleed den 28sten December 1706. Zijn „Oeuvres diverses" zijn na zijn dood in den Haag in 4 deelen verschenen (1727—1731 en 1737).

Bayle, *Antoine Laurent Jessé*, een Fransch geneesheer, werd geboren in 1799 te Vernet en begaf zich in 1815 naar Parijs, waar hij in de medicijnen studeerde. Verder oefende hij zich in het Neckerhospitaal onder de leiding van *Laënnec* en in dat van Charenton onder die van *Royer-Collard*. In 1825 stichtte hij met andere geneesheeren de „Revue médicale", waarin hij het physiologisch stelsel bestreed. Zijn verhandeling over de hersenziekten werd in 1827 door de Academie van Wetenschappen bekroond; *Bayle* werd daarna hoogleeraar in de geneeskunde te Parijs. Behalve de „Encyclopédie des sciences médicales" (1835—1836 in 40 dln.), waarvan hij redacteur was, heeft hij verschillende belangrijke geschriften van geneeskundigen inhoud uitgegeven. Hij overleed in 1858 te Parijs.

Baylen, een stad in de Spaansche provincie Jaen, is aan de zuidelijke helling der Sierra Morena gelegen. Zij telt 7420 (1900) inwoners, ligt aan den spoorweg van Puente Genil naar Linares, heeft loodmijnen en loodgieterijen. Hier gaf de Fransche generaal *Dupont de l'Etang* zich den 28sten Juli 1808 met 8000 man aan de Spanjaarden over. Daarvan was het gevolg, dat *Joseph Bonaparte*, die den 20sten Juli van dat jaar zijn intocht had gehouden te Madrid, deze stad reeds den 1sten Augustus daaraanvolgende moest verlaten. *Dupont* en *Marescot* werden voor den krijgsraad gesteld, maar vrijgesproken. Die nederlaag gaf aan den opstand in Spanje een groote uitbreiding.

Bayly, *Ada Ellen*, een als *Edna Lyall* bekende Engelsche romanschrijfster, geboren te Brighton, als dochter van een advocaat. Van haar romans noemen wij: „Donovan" (1882), haar meest bekende werk „We two" (1884), „Autobiography of a slander" (1887), „Derrick Vaughan", „A hardy Norseman" (1889), „Wayfaring men" (1897), „Hope the hermit" (1898), „In spite of all" (1901) en „The Hinderers" (1902).

Baynes, *Thomas Spencer*, een Engelsch schrijver, werd geboren den 24sten Maart 1823 te Wellington in Somersetshire. Hij ontving zijn opleiding aan het Bristol College en aan de universiteit te Edinburgh. Van 1851 tot 1855 was hij assistent van sir *William Hamilton*, hoogleeraar in de wijsbegeerte te Edinburgh, vervolgens van 1857 tot 1863 hoofdredacteur van de „Daily News" en examinator in de redeneer- en zielkunde aan de universiteit te Londen. In 1864 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de logica en metaphysica aan de universiteit van St. Andrews in Schotland. In 1852 schreef hij: „On the new analytic of logical forms" en hield zich verder hoofdzakelijk bezig met den 9den druk van de „Encyclopaedia Britannica". Hij overleed te St. Andrews, den 30sten Mei 1887.

Baynes, *Robert Hall*, een Engelsch dichter, werd geboren te Wellington (Somerset), den 10den Maart 1831. Hij studeerde te Bath en te Oxford in de theologie, was als godsdienstleeraar werkzaam en werd in 1870 bisschop van Madagascar. Hij schreef: „A companion to the communion service of the church of England" (1859), „The Canterbury Hymnal" (1863), Autumn memories and other verses" (1868), „Lyra Anglicana", „English" Lyrics, „Book of sacred poems" en „Manuel of family prayers".

Bayonne, een stad in het Fransche departement Basses Pyrenees en gelegen op de plek, waar de Nive en de Adour zich vereenigen, 6 km. van de zee. Zij is een kruispunt van den zuiderspoorweg, een vesting van den eersten rang en verdeeld in 3 voorname wijken, namelijk *Groot-Bayonne* op den linker oever der Nive, *Klein-Bayonne* tusschen deze en de Adour, en de voorstad *St. Esprit* op den rechter oever van de Adour, over welke rivier een 210 m. lange brug gelegd is. Zij heeft breede, rechte straten en is door vestingwerken omgeven. De citadel, een meesterstuk van *Vauban*, is nog nooit veroverd. Het tuighuis te Bayonne is een der schoonste en ruimste van geheel Frankrijk. De hoofdkerk, in 1213 gebouwd, is er wegens haar zuiveren stijl zeer merkwaardig. Bayonne is de zetel van een bisschop. De zeden en gewoonten der 25.324 (1901) ingezetenen doen er reeds aan Spanje denken. Men vindt er een godgeleerd seminarium, een zeevaartschool, een boekerij met 10000 deelen, een schouwburg, prachtige kaden en wandelparken, enz. De nijverheid levert er wijn, brandewijn, likeuren, chocolade, glaswerk, ham, enz. De haven kan schepen van 5 à 6 m. diepgang opnemen, is echter tengevolge van een bank voor den mond der Adour slecht toegankelijk.

Bayonne, door de Romeinen *Lapurdum* genoemd, dagteekent reeds van de 3de eeuw onzer jaartelling. De hertogen van Gascogne verdreven daaruit tegen het einde der 10de eeuw de Normandiërs en schonken haar stedelijke rechten. In de dagen der Engelsche heerschappij nam hare welvaart toe. Door *Hendrik IV* werd zij aan het adellijk geslacht *Grammont* geschonken; door bemiddeling van *Richelieu* viel zij aan diens secretaris ten deel, waarna de stad zich van dezen vrijkocht voor 24.000 franks. Zij is sterk achteruitgegaan door de verzanding van den mond der Adour. Herhaaldelijk heeft Spanje pogingen aangewend, om zich van Bayonne meester te maken. In 1659 werd er de vrede der Pyreneeën gesloten en *Lodewijk XIV* liet haar versterken. In 1784 werd zij tot een vrijhaven verklaard, waardoor de handel aanmerkelijk toenam. Gedurende de Groote Revolutie was Bayonne een verzamelplaats van priesters en aristocraten, die met Spanje heulden. In 1808 had er de bijeenkomst plaats van *Napoleon I* met *Karel IV* van Spanje en den prins van Asturië, waarna de beide laatsten hunne rechten op Spanje aan den keizer afstonden. Deze riep nu te Bayonne een algemeene Spaansche Junta samen, die een constitutie opstelde en afkondigde, waarna *Joseph Napoleon* zich naar Madrid begaf. Tevens werd er den 10den Mei 1808 de „Conventie van Bayonne" tusschen Frankrijk en het groothertogdom Warschau onderteekend. *Napoleon I* schonk aan Bayonne een aanzienlijk grondgebied, onder voorwaarde dat het bebouwd moest worden, hetgeen echter eerst veel later is geschied. In 1814 is de stad door de Spanjaarden en Britten vruchteloos belegerd en later, gedurenden den Spaanschen burgeroorlog, was zij een toevluchtsoord voor velen. In 1640 werd hier de bajonet uitgevonden.

Bayreuth. Zie *Baireuth*.

Bayrhoffer, *Karl Theodor*, hoogleeraar in de wijsbegeerte te Marburg, werd in deze stad geboren in 1812, studeerde in zijn geboorteplaats en te Heidelberg in de staatswetenschappen en wijdde zich vervolgens aan de wijsbegeerte, waartoe hij naar Marburg terugkeerde, om er de lessen te hooren van *Suadebissen* en *Sengler*. Nadat hij er zich in 1835 gevestigd had, hield hij voorlezingen over de wijsbegeerte van *Hegel*, van wien hij een ijverig leerling was. In 1838 werd hij buitengewoon en in 1845 gewoon hoogleeraar in zijn vaderstad. Op godsdienstig gebied was *Bayrhoffer* een ijveraar voor het Duitsch Katholicisme. Hierover schreef hij onderscheiden

werken; tengevolge van een academische redevoering over dat onderwerp werd hij geschorst. In 1848 nam hij deel aan de beweging ten gunste der vrijheid. Tot lid en vervolgens tot voorzitter van het Parlement gekozen, stond hij aan de spits der oppositie. Na den terugkeer van den keurvorst van Hessen zag hij zich in 1853 genoodzaakt de wijk te nemen en in Amerika een schuilplaats te zoeken, waar hij zich vestigde te Green County in het zuiden van den staat Missouri. Hij overleed in 1888 te Town Jordan (Wisconsin). Van zijn geschriften noemen wij o.a.: „Grundprobleme der Metaphysik", „Idee und Geschichte der Philosophie", „Untersuchungen über Wesen, Geschichte und Kritik der Religion".

Bay-rum is de naam van een verfrisschend waschmiddel, dat in de warmere landen van Amerika algemeen gebruikt wordt. Het verkwikt de door warmte en inspanning vermoeide leden. De beste bay-rum wordt op St. Thomas en Jamaika bereid. Men gebruikt daartoe de bladeren en bessen van den baybessenboom (*Pimenta acris* W. et Arn.), die met zuivere rum overgedestilleerd worden.

Baza, een stad, die tegenwoordig (1900) 12770 inwoners telt, ligt in de Spaansche provincie Granada in een met ooftboomen beplante vega, aan den noordelijken uitlooper van den 1901 m. hoogen Sierra de Baza en aan den spoorweg naar Lorca. In den tijd der Mooren telde zij 50 000 bewoners en was een bloeiende handelstad. Den 9den December 1489 werd zij door de Christenen veroverd. Den 10den Augustus 1810 behaalden de Franschen onder bevel van *Soult* in de vlakte van Baza een overwinning op 20 000 Spanjaarden.

Bazaar is de Arabische en Perzische naam voor een marktplein, breede straat of magazijn, waar allerhande handelsartikelen te koop worden aangeboden. In Perzië en Turkije heeft iedere stad een bazaar. Die van Isfahan is een der mooiste. In de voornaamste Europeesche steden geeft men den naam van bazaar aan groote winkels, waarin een groote verscheidenheid van artikelen te koop is.

Bazaine, *François Achille*, een maarschalk van Frankrijk, die na den Fransch-Duitschen oorlog van 1870—1871 veel van zich heeft doen spreken, werd geboren den 13den Februari 1811 te Versailles. Hij nam dienst in 1831 en ging in 1832 naar Afrika, waar hij in 4 jaren tot den rang van luitenant opklom en het kruis van het Legioen van Eer op het slagveld verwierf. In 1837 bij het vreemdelingenlegioen geplaatst, trok hij naar Spanje, nam er deel aan twee moeilijke veldtochten tegen de Carlisten en keerde in 1839 met den rang van kapitein naar Algiers terug. Hij bevond zich aldaar bij de expeditie van Milianah, Kabylië en Marokko en was vervolgens eenige jaren belast met de zorg voor de belangen der Arabieren in het distrikt Tlemcen. In 1848 werd hij luitenant-kolonel en 2 jaren later stond hij aan het hoofd van het eerste regiment van het vreemdelingenlegioen. Hij was gouverneur van het distrikt der Sidi Bel-Abes, toen de keizer hem opriep, om deel te nemen aan den veldtocht naar den Krim. De beide regimenten van het vreemdelingenlegioen werden in een brigade herschapen, waarover *Bazaine* het bevel voerde. Daarmede kwam hij in October 1854 voor Sebastopol en gedroeg zich bij de belegering zóó dapper, dat *Pélissier* hem tot gouverneur der veroverde stad en vervolgens tot divisie-generaal benoemde. Den 7den October scheepte hij zich in met 13 000 man, om Kinburn in te nemen, en deze belangrijke vesting viel weldra in zijn handen.

Een nieuw tijdperk van roem nam voor *Bazaine* een aanvang in 1863. Toen werd hij na verschillende roemrijke krijgsbedrijven, de opvolger van den maarschalk *Forey* en bevond zich alzoo aan het hoofd van het naar Mexico gezonden expeditieleger (den 1sten October 1863). In de eerste plaats trachtte *Bazaine* de hoofden der liberale partij, generaal *Donaldo* en den expresident *Comonfort*, op zijn zijde te krijgen. Daarna beproefde hij de maatregelen van keizer *Maximiliaan* te verijdelen. Ook trad hij in het huwelijk met een rijke Mexicaansche, wier familie behoorde tot de meest besliste vijanden van het nieuwe keizerrijk. Toen keizer *Napoleon* vervolgens de belangen van het Mexicaansche keizerrijk begon te verwaarloozen, zoodat *Juarez* opnieuw vorderingen maakte, drukte *Bazaine* geheel de voetstappen van zijn keizerlijken meester. Den 12den September 1866 verscheen generaal *Castelnau* als buitengewoon gezant aan het Mexicaansche Hof, ten einde keizer *Maximiliaan* zoo mogelijk over te halen van zijn waardigheid afstand te doen, en vervolgens een overeenkomst met *Juarez* en de Vereenigde Staten tot stand te brengen, waarop de keizer zijn gezag in de handen van *Bazaine* over gaf.

Niet lang daarna namen de werkzaamheden van *Bazaine* in Mexico een einde. De Fransche troepen werden teruggeroepen, en hierdoor ontzonk de voornaamste steun aan *Maximiliaan's* waggelenden troon. In het algemeen wordt de rol, die *Bazaine* ten slotte in Mexico vervuld heeft, niet gunstig beoordeeld. Niet alleen werd op zijn voorstel *Lopez* — de befaamde onruststoker in de Argentijnsche Republiek — met de orde van het Legioen van Eer begiftigd, maar het schijnt ook te mogen worden aangenomen, dat hij wel degelijk door eigen belang werd beheerscht, en dat zoowel uit een financiëel, als uit een staatkundig oogpunt.

Toch bleef *Bazaine* de gunst van Frankrijks keizer behouden, die hem tot maarschalk benoemde. In die betrekking nam hij deel aan den Fransch-Duitschen oorlog. Hij bevond zich bij den aanvang der vijandelijkheden in den Elzas, als bevelhebber van het 3de legerkorps, in *Napoleon's* onmiddellijke nabijheid; na de nederlaag bij Wörth, aan den maarschalk *Mac Mahon* toegebracht, droeg de keizer hem het opperbevel over de voor Metz liggende strijdkrachten op. In een reeks van schitterende gevechten trachtte hij hier de oorlogskans te doen keeren, doch te vergeefs; hij werd ten laatste teruggeworpen binnen de linie van Metz, welke vesting tal van rijk gevulde magazijnen bevatte en door de haar omringde forten een bijna niet te nemen positie opleverde. De Duitschers isoleerden hem echter spoedig door een volkomen insluiting, en geen

uitval vermocht eenige verandering te weeg te brengen. Aanvankelijk bestond er hoop, dat hij zich met het tot ontzet oprukkend leger van *Mac Mahon* zou kunnen vereenigen, om vervolgens voor het behoud van Parijs te zorgen. Toen echter het leger van laatsgenoemden maarschalk zich te Sedan met den keizer had overgegeven, werden de uitzichten voor *Bazaine* hoogst ongunstig. Gebrek aan levensmiddelen en ziekte onder de troepen noodzaakten hem eindelijk in October 1870 tot een caputilatie. Zijn troepen legden de wapens neder en werden gevankelijk naar Duitschland gebracht, terwijl de aanvoerder, op zijn eerewoord vrijgelaten, zich naar Wilhelmshöhe bij Kassel begaf, om den zich aldaar in gevangenschap bevindenden keizer te bezoeken. Algemeen was men in Frankrijk verbolgen wegens de overgave van Metz. Het Voorloopig Bewind, en bepaaldelijk *Gambetta*, beschuldigden hem openlijk van verraad, en wel in verband met de rol, waartoe hij wellicht in het staatsbewind kon geroepen worden. Hij werd na zijn terugkeer in Frankrijk voor een krijgsraad gesteld, daar de openbare meening hem van verstandhouding met den vijand betichtte. Die krijgsraad, uit zeven leden bestaande onder het voorzitterschap van den hertog *van Aumale*, verhoorde hem op den 6den October 1873 in het kasteel Trianon. De aanklacht kwam daarop neer dat hij Metz had overgegeven vóórdat alle middelen van verdediging waren uitgeput. Hij werd verdedigd door den advocaat *Lachaud*. Den 10den December werd de generaal schuldig verklaard en met ontzet van zijn rang ter dood veroordeeld, welk vonnis door den president der republiek, *Mac Mahon*, in een twintigjarige vestingstraf veranderd werd. Den 26sten van die maand bracht men hem, begeleid door zijn hem trouwgebleven adjudant, kolonel *Villette*, naar het fort Sainte Marguerite tegenover Cannes; zijn zoon en zijn gemalin ontvingen de vergunning eveneens daar te mogen wonen. In den nacht van den 9den op den 10den Augustus 1874 gelukte het *Bazaine*, op een avontuurlijke wijze te ontsnappen. Langs een van touw vervaardigde ladder daalde hij af van de steile rots naar het strand, waar zijn gemalin hem wachtte met een boot, die hem overbracht naar Italië. Van hier begaf hij zich door Zwitserland, over Keulen, naar België, waar hij voorloopig bleef. In het begin van 1875 reisde hij over Engeland naar Spanje, waar hij in afzondering zijn dagen doorbracht. Om zich te verdedigen tegen de beschuldiging van verraad, waaraan velen bleven gelooven, deed hij in 1883 het geschrift verschijnen: „Episode de la guerre de 1870 et le blocus de Metz", waarvan echter de verspreiding aanstonds in zijn vaderland verboden werd. *Bazaine* overleed, verlaten door zijne vrouw, den 23sten September 1888 te Madrid, in behoeftige omstandigheden.

Bazancourt, *César*, *Lécat* baron *de*, een Fransch schrijver, geboren in 1810, was ten tijde van *Lodewijk Philips* koninklijk bibliothecaris in het slot van Compiègne. Gedurende den oorlog in den Krim, werd hij in 1855 door de keizerlijke regeering belast met een zending daarheen. Van daar moest hij aan den minister van Binnenlandsche Zaken gedurig bericht geven omtrent den stand der zaken. Die berichten zijn gedrukt onder den titel: „Cinq mois au Camp devant Sébastopol." Daarenboven verzamelde hij er bouwstoffen voor een uitgebreid werk over den Oosterschen oorlog („L'expédition de Crimée", 2 dln. Parijs, 1856). In 1859 werd hij door *Napoleon III* naar Italië gezonden, om een kroniek te vervaardigen van den veldtocht aldaar; zij is in het licht verschenen onder den titel: „La campagne d'Italie de 1859" (3de druk, 1862). Daarenboven heeft hij nog eenige romans uitgegeven, zooals: „L'escadron volant de la reine" (1836, 2 dln.), „Un dernier souvenir" (1840), „A côté du bonheur" (1845), „Le comte de Rieuny" (1845), „Georges le Montagnard" (1851, 5 dln.), „Noblesse oblige" (1851) en „La princesse Pallianci" (1852, 5 dln.). Ook schreef hij een „Histoire de Sicile sous la domination des Normands" (1846, 2 dln.), „Les secrets de l'épée" (1862), „Les expéditions de Chine et de Cochinchine (1861—1862) en „Le Mexique contemporain (1862). Hij overleed den 25sten Januari 1865.

Bazar. Zie *Bazaar*.

Bazard, *Saint-Amand*, een aanhanger van het St. Simonisme, werd geboren in 1791. Na den terugkeer der *Bourbons* was hij een van de hoofdleiders der Fransche Carbonari, stichtte de republikeinsche vereeniging van de „Amis de la vérité" en werd tengevolge van een mislukten opstand bij verstek ter dood veroordeeld. Hij kreeg evenwel genade en wijdde zich vervolgens na den dood van *Saint Simon*, met *Enfantin* aan de systematische ontwikkeling van het St. Simonisme. Met *Enfantin* stichtte hij in 1825 het tijdschrift „Le producteur", en in 1828 begon hij in de Rue Taranne te Parijs openlijke voorlezingen te houden over de nieuwe leer en wist hij tal van aanhangers voor haar te winnen. *Michel Chevalier*, *Barrault* en anderen behoorden aanvankelijk tot zijn partij en legden een groot gewicht in de schaal. De voorlezingen zijn samengevoegd in de „Exposition de la doctrine de *St. Simon*". In 1829 werd de „Organisateur", een weekblad, opgericht en een „collége", ter vereeniging van de ingewijden gevormd. *Bazard* en *Enfantin* werden tot hoofden der leer gekozen. Daarop volgde de „Religion saint-simonienne", door *Bazard* en *Enfantin* opgesteld, waarin het eigenlijke doel der secte werd blootgelegd. Van 1830—1832 werd het blad „Le Globe" uitgegeven. Weldra ontstond er verdeeldheid tusschen de leiders, en *Bazard* trad in November 1831 uit de vereeniging. Nu begaf hij zich naar Courtry bij Montfermeil en overleed aldaar den 29sten Juli 1832. Zie verder *Saint-Simonisme*.

Bazeilles is de naam van een dorp in het arrondissement Sedan van het Fransche departement Ardennes. Het ligt 1 km. rechts van de Maas, op de plaats, waar de Chiers en de Givonne samenkomen, en aan den spoorweg Mezieres—Duitsche grens (Fontoy). Het heeft wolen machinefabrieken en (1901) 1264 inwoners. Bazeilles vormde in den slag bij Sedan den 1sten September 1870 het steunpunt van den rechtervleugel van het Fransche leger en is door de dappere verdediging in dien oorlog door de Franschen algemeen bekend geworden.

Bazel, een Zwitsersch kanton, in *Bazelstad* en *Bazelland* verdeeld, grenst ten noorden en noordoosten aan het groothertogdom Baden, ten oosten aan het kanton Aargau, ten zuiden aan Solothurn en ten westen aan de kantons Solothurn en Bern en aan den Elzas. Het heeft een oppervlakte van 457,4 v. km. en 181.546 (1900) inwoners, van Duitsche afkomst en meerendeels Protestanten. Het bestaat uit het oude kanton Bazel met een aantal gemeenten, die tot het voormalig bisdom Bazel behoorden en volgens besluit van 20 Maart 1815 op het Weener Congres bij het kanton zijn ingelijfd. Het kanton is in het noorden smal en wordt zuidwaarts allengs breeder. Uitgezonderd de omgeving der stad Bazel, welke aan het begin der Boven Rijnsche laagvlakte ligt, bestaat het kanton uit een door dwarsdalen verbrokkeld Juraplateau. In het zuiden verheft zich de Jura, welke zich in noordoostelijke richting uitstrekt en onderscheiden zijtakken uitzendt. Die bergketen is met dichte dennenbosschen begroeid. Tot de voornaamste toppen behoort de Bölchenfluh (1126 m.). Het meest verspreide gesteente is hier Jurakalk, waarnaast men hier en daar veengronden, steenkolen, gipslagen, zandsteen, enz. aantreft.

Tot de rivieren van het kanton behooren de Rijn, die er bevaarbaar is en zich hier plotselijk naar het noorden wendt, de wilde Birs, die na een 111 km. langen loop hier in den Rijn valt, de Ergolz en de Wiese. Meren zoekt men er te vergeefs. Het klimaat is in de Jurastreken ruw, in het Rijndal daarentegen zacht. De grond is er over het algemeen vruchtbaar, wordt goed bebouwd en levert een groote verscheidenheid van gewassen. Wild is er weinig, visch in overvloed. De bevolking spreekt Duitsch; alleen een klein gedeelte bedient zich van Fransch of Italiaansch. De landbouw bloeit er en wordt door de vruchtbaarheid van den bodem en de goede besproeiing door de talrijke beken bevorderd. De veestapel is er aanzienlijk. Ook zijn er uitgestrekte ooften wijngaarden, vooral in het dal van den Rijn. De vischvangst — vooral van zalm in den Rijn — houdt velen bezig; men heeft er bloeiende weverijen van zijden lint, katoenspinnerijen, papierfabrieken, enz., terwijl de stad Bazel het middenpunt is van een levendigen handel.

De beide halve kantons zijn na hunne splitsing (1833) volkomen zelfstandig, maar worden op de Bondsvergadering als één kanton aangemerkt. Het karakter der bevolking is in de beide helften zeer verschillend. Het is in Bazelstad behoudend op staatkundig en kerkelijk gebied; in Bazelland is het daarentegen zeer vrijzinnig, en de welvarende bevolking houdt zich hoofdzakelijk bezig met den landbouw.

Het halve kanton *Bazelstad* (Bâle-Ville) bestaat uit de stad *Bazel* en 3 landgemeenten op den rechteroever van den Rijn en telt 112.885 (1900) inwoners op 35,8 v. km. Het produktieve land beslaat slechts een oppervlakte van 30,4 v.km.; daarom houdt verreweg het grootste gedeelte der bevolking zich bezig met industrie en handel. Sedert 1563 bloeit er de zijdenlintweverij (jaarlijksche produktie = ongeveer 40 millioen franken) en de zijdespinnerij; belangrijk is ook de metaalindustrie en die van chemische praeparaten. De handel is voornamelijk transito-handel. Volgens de grondwet van 1890 vormt het kanton slechts één distrikt. De wetgevende macht berust bij den Grooten Raad van 130 leden; de uitvoerende macht bij een regeering van 7 leden. Beide worden voor den tijd van 3 jaren gekozen. De hoogste instantie voor civiele en crimineele zaken is het Hof van Appèl, hetwelk uit 9 leden bestaat, die door den Grooten Raad zijn benoemd. In 1899 bedroegen de inkomsten 11.039.475 en de uitgaven 12.680.978 franken.

Van het halve kanton *Bazelland* (Bâle-Campagne) is *Liestal* de hoofdplaats. Zijn gemeenten liggen op den linker oever van den Rijn. Het beslaat een oppervlakte van 424,5 v. km. en telde in 1900: 68.661, meest Duitsch sprekende inwoners. 96,4 % van de oppervlakte is produktief; de bosschen beslaan 145, het bouwland, de tuinen en weiden 259.8 en de wijngaarden 4,6 v. km. Koren en hout moeten ingevoerd worden; men verbouwt veel groenten en kersen. In 1901 bestond de veestapel uit 2712 paarden, 19739 runderen, 600 schapen, 4968 geiten en 6513 varkens. Het voornaamste produkt van het mijnwezen is zout. Ook hier zijn de zijdeweverij en de zijdenbandfabrikage de belangrijkste takken van industrie; verder zijn er katoenspinnerijen, fabrieken van chemicaliën, laken, horloges en papier.

Volgens de grondwet van den 4den April 1892 vormt Bazelland een zuiver demokratische republiek, welke door de Birs in het grooter oostelijk „Bazelgebied" en het kleiner westelijk „Nieuw Bazelgebied" verdeeld wordt. Het hoogste gezag berust bij den „Landraad", welks leden, voor den tijd van 3 jaren, door het volk gekozen worden en wel voor elke 800 zielen 1 lid. Alle door dit lichaam uitgevaardigde wetten en besluiten worden in het voorjaar en in den herfst onderworpen aan een volksstemming (referendum). De Landraad kan op verlangen van 1500 kiesbevoegde burgers bijeengeroepen worden. De uitvoerende macht wordt uitgeoefend door een Regeeringsraad van 5 leden, welke door het volk voor den tijd van 3 jaren gekozen worden. De hoogste rechtbank bestaat uit 7 leden, door den „Landraad" voor den tijd van 3 jaren benoemd. In 1899 bedroegen de inkomsten 1.375.950, de uitgaven 1.353.631 franken.

Bazel, de hoofdstad van het kanton van dien naam, ligt 273 m. boven de zee, op 47° 33′ N.Br. en 7° 35′ O.L.v.Gr. en wordt door den Rijn verdeeld in *Groot-Bazel*, op den linker, en *Klein-Bazel*, op den rechter oever. Beide deelen zijn verbonden door 3 bruggen en een spoorwegbrug. De vroegere vestingwerken zijn in wandelwegen veranderd. Tot de belangrijkste gebouwen behooren het Münster met 2 hooge spitste torens, van 1010 tot 1019 in Byzantijnschen stijl gebouwd en na de aardbeving van 1356 in spitsbogenstijl hersteld. Er zijn fraaie beeldhouwwerken en praalgraven, onder anderen dat van *Erasmus*. Verder de zeer oude, Gotische St. Maartens-kerk, de nieuwe Gotische Elizabethskerk, het nieuwe museum, de universiteitsbibliotheek, het tuighuis met het harnas van *Karel den Stoute* en het stadhuis. Tot de wetenschappelijke instellingen behooren de universi-

teit, in 1460 door paus *Pius II (Aeneas Sylvius)* gesticht, bij welke vele wereldberoemde mannen als hoogleeraren zijn werkzaam geweest, terwijl er thans ongeveer 5 à 600 studenten zijn; verder een gymnasium en twee hoogere burgerscholen. Ook heeft men er onderscheiden vereenigingen en instellingen van weldadigheid, alsmede een Bijbel- en twee Zendingsgenootschappen. Het aantal inwoners bedroeg in 1900, met inbegrip van Klein-Hüningen, 109.810, onder welke 33.3° ₒ Katholieken en 1.7° ° Joden. Meer dan de helft van den Zwitserschen uitvoer passeert Bazel. Deze stad is een belangrijk kruispunt van spoorwegen en is behalve met Baden en den Elzas, verbonden met Parijs, Genève, Bern, Luzern, Zürich en Constanz.

Bazel droeg oorspronkelijk den naam van Robur en ontving in 374 van keizer *Valentianus I* dien van Basilia (keizerlijke residentie). Tijdens de volksverhuizing kwam de stad in het bezit der Alemannen, in 870 behoorde zij tot het Oost-Frankische- en in 912 tot het Bourgondische rijk. In 917 werd de stad door de Hongaren verwoest, en na den dood van *Rudolf III*, den laatsten koning van Bourgondië, viel zij ten deel aan keizer *Koenraad II*. In 1202 was zij het vereenigingspunt der Fransche Kruisvaarders. Langzamerhand verkreeg zij meer zelfstandigheid. In 1356 werd zij door een aardbeving geteisterd, waarbij honderden menschen het leven verloren. Zij herstelde zich echter spoedig weer en het Concilie, van 1431 tot 1449 aldaar gehouden, spreidde een nieuwen glans over de rijke stad. Na vele oorlogen werd Bazel den 13den Juli 1501 in den Zwitserschen Bond opgenomen. De Hervorming vond er vele aanhangers, en reeds in 1519 werden er onderscheiden geschriften van *Luther* gedrukt, terwijl de magistraat in 1524 het bevel uitvaardigde, dat de geestelijken niets anders mochten verkondigen dan hetgeen zij uit den Bijbel konden bewijzen. In het jaar 1527 werd er vrijheid van godsdienst toegestaan, en toen de magistraat nog altijd aarzelde, de nieuwe leer in te voeren, vereenigden zich 2000 burgers, die de beelden uit de kerken wegnamen en verbrandden (1529). In lateren tijd had Bazel gedurig van oorlogen te lijden, en den 5den April 1795 werd er de vrede geteekend tusschen Frankrijk en Pruisen.

De regeeringsvorm van Bazel werd intusschen meer en meer een aristocratische, zoodat alleen de aanzienlijkste burgers der stad tot de belangrijkste ambten en bedieningen geroepen en de bewoners der landelijke gemeenten met een zekere minachting behandeld werden. Deze laatsten verzetten zich daartegen, en eerst na vele bloedige opstootjes, waaraan de gewapende tusschenkomst der Eedgenooten een einde moest maken, werd de vrede hersteld door de reeds beschreven splitsing van het kanton in twee helften (1833).

Gedurende de volksbewegingen van 1848 in Duitschland werden de troepen van het kanton in Bazel vereenigd, om Zwitserland tegen de aanvallen der vrijscharen te verdedigen. Toen *Hecker* den opstand in Baden zag mislukken, nam hij de wijk naar Bazel, en de uitlevering van *Hecker* en *Struve*, door het Badensche ministerie gevraagd, werd door de regeering van Bazel van de hand gewezen. Ook in den jongsten Duitsch-Franschen oorlog werd Bazel een gastvrij toevluchtsoord voor vele bewoners van het ongelukkige Straatsburg.

Bazel, Concilie van. Dit Concilie is de laatste groote kerkvergadering der 15de eeuw, waar krachtig op hervormingen werd aangedrongen. Het was door paus *Martinus V* samengeroepen op den 13den Maart 1431, maar kwam wegens het overlijden van dien kerkvorst, op verlangen van zijn opvolger *Eugenius IV*, eerst den 23sten Juli daaraanvolgende bijeen. Het werd September voordat de president, *Giuliano Cesarini*, kardinaal van St. Angelo, te Bazel verscheen. Deze richtte den 15den October een welwillenden brief aan de geestelijkheid in Bohemen, om haar tot den schoot der Kerk terug te voeren. Eerst den 14den December werd de eerste zitting gehouden, en men stelde er de uitroeiing van alle ketterij, de opneming van alle Christelijke volken in de R.-Katholieke Kerk, verzoening van Christelijke vorsten en een hervorming der Kerk aan de orde van den dag. Doch de zachtmoedigheid, waarmede men onderhandelingen aanknoopte met de Hussieten, ergerde den Paus zoozeer, dat hij den afgevaardigden voorzitter onder gezochte voorwendsels het bevel zond, om het Concilie te ontbinden. Het verlangen naar hervormingen, hetwelk te Constanz onvoldaan was gebleven, werd zoo sterk, dat zelfs het gezag van den H. Vader gevaar liep. In plaats van te stemmen volgens volkeren, zooals men te Constanz had vastgesteld, werden te Bazel alle concilieleden: kardinalen, patriarchen, aartsbisschoppen, bisschoppen, abten, kanunniken, theologen, doctoren en priesters, in 4 klassen van gelijke sterkte naar rang en volkeren verdeeld, zoodat de volkeren en de rangen in elke klasse behoorlijk vertegenwoordigd waren. De onderwerpen werden in die afdeelingen behandeld; hiervan werd door 3 rapporteurs uit elke klasse een verslag opgemaakt en aan den voorzitter overhandigd; eerst dan kwamen die onderwerpen in de algemeene vergadering ter sprake, waarna men er met meerderheid van stemmen over besliste. Toen onderscheiden wereldlijke vorsten, zooals de keizer van Duitschland, de koning van Frankrijk, de vorsten van Milaan en Savoye en de meeste Duitsche vorsten, aan het Concilie hulp en bescherming beloofden, aarzelde het geen oogenblik, om zich in weerwil van 's Pausen hevigen tegenstand voor een wettig en algemeen concilie te verklaren (2de zitting van 15 Februari 1432), waaraan, volgens de decreten van Constanz, in zaken van geloof en hervorming, zoowel de Paus als de geheele Christenheid onderworpen was, terwijl het alle hiermede strijdige maatregelen voor nietige en strafbare aanmatigingen verklaarde. In de 3de zitting (29 April) werd aan den Paus de uitnoodiging gezonden, om het bevel van sluiting terug te nemen en zich met zijn kardinalen binnen 3 maanden bij het Concilie te voegen; in de 4de zitting (20 Juni) werd vastgesteld, dat bij een vacature van den Pauselijken Stoel gedurende den tijd der Kerkvergadering deze laatste den nieuwen kerkvorst benoemen zou, zoodat de Paus het kiezen van nieuwe kar-

dinalen diende na te laten. In de volgende zittingen werden terechtwijzingen gericht tot den Paus, die het „dienend hoofd (caput ministerale) der Kerk" werd genoemd; zelfs waagde men in te grijpen in de bestaande bevoegdheid van den Heiligen Stoel, bijvoorbeeld met betrekking tot het aanstellen van een stadhouder te Avignon. De vertoornde Paus beval in meer dan een bul de ontbinding van het Concilie. Door dien strijd werden de voornaamste bedoelingen van dit laatste verijdeld. Daarentegen werd de verzoening met Bohemen krachtig doorgezet. Ten gevolge eener tweede welwillende uitnoodiging onderhandelden Boheemsche afgevaardigden in Mei 1432 te Eger met Concilieleden uit Bazel en verschenen hier ter plaatse met een brief van vrijgeleide op den 6den Januari 1433. Toch kwam, in weerwil van langdurige samenspreking, geen verzoening tot stand, zoodat de Bohemers onverrichter zake de stad verlieten en de vrede eerst in November 1433 met de meest gematigde partij der Hussieten gesloten werd. Hierbij betoonde het Concilie een groote mate van toegevendheid.

Eindelijk scheen ook de Paus toegevender te worden, niet zoozeer door de bemoeiingen der gekroonde hoofden, als door de woelingen der inwoners van Rome, die de verdediging der besluiten van het Concilie van Bazel tot voorwendsel namen, om den Paus uit Rome te verjagen en hem van alle wereldlijk gezag te berooven. De Heilige Vader betuigde in een bul, welke den 5den Februari 1434 in de 16de zitting werd voorgelezen, dat hij de kerkvergadering als wettig en hare besluiten als geldig erkende, zoodat hij het vroeger ontbindingsbevel herriep. Nu eerst werden de pauselijke legaten in de vergadering en in de 17de zitting tot den voorzittersstoel toegelaten. Om voor alle latere uitvluchten den weg af te snijden, verklaarden de concilieleden in de volgende zittingen eenstemmig, dat zij zich hielden aan de besluiten van Constanz, waarbij het hoogste gezag in de Kerk aan algemeene kerkvergaderingen werd toegekend. Het Concilie beschouwde zich nu als de hoogste rechtbank voor de geheele Christenheid en meende met doortastende hervormingen voor den dag te moeten komen. Onderscheiden misbruiken werden afgeschaft en verschillende kerkelijke zaken beter geregeld. In de 23ste zitting (25 Maart 1436) ging de vergadering over tot een hervorming van den Pauselijken Stoel. Zij maakte bepalingen omtrent de keuze, de beëediging en de verplichtingen van den Paus. Het recht werd hem ontnomen, om zijn naaste bloedverwanten met waardigheden en bedieningen te begiftigen, en de verplichting hem opgelegd, om een college van 24 kardinalen te kiezen en zijn keus te vestigen op verdienstelijke mannen uit alle landen der Christelijke wereld.

Al die besluiten waren gemakkelijker te nemen dan ten uitvoer te brengen. De paus verzette er zich tegen, in weerwil van zijn belofte van onderwerping. De buitengewone gezanten van den paus leverden tegenovergestelde ontwerpen in, en *Eugenius IV* protesteerde openlijk bij alle Christelijke vorsten tegen de besluiten der 23ste zitting. Het plan, om een vereeniging tot stand te brengen tusschen de Roomsch- en Grieksch-Katholieke Kerk maakte de verdeeldheid nog grooter, daar zoowel het Concilie als de paus daarin een nieuwen steun zag voor zijn macht. De Grieksche keizer en de patriarch te Konstantinopel, onbekend met de tweedracht in de Westersche Kerk, hadden zich tot het Concilie gewend met een brief, die uitzicht gaf op verzoening en de kerkvergadering, hiermede ingenomen, wees in hare 25ste zitting Bazel, Avignon of een stad in Savoye aan als plaats, waar de onderhandelingen zouden worden gevoerd. Ook de paus was niet afkeerig van de voorgestelde vereeniging en bestemde Ferrara tot plaats van samenkomst. De agenten van den paus bewerkten door omkooping, dat de schepen achterbleven, die vanwege het Concilie de Grieksche gezanten zouden afhalen, en verspreidden een valsche bul, waarin Udine en Florence als vergaderplaatsen werden aangewezen. Hierdoor werd de kloof aanmerkelijk grooter en het Concilie riep in de 26ste zitting (31 Juli 1437) *Eugenius IV*, als ongehoorzaam aan de genomen besluiten en schuldig aan simonie (zie aldaar), ter verantwoording, en het proces nam in de 28ste zitting een aanvang. Inmiddels had de paus door een bul van 18 September 1437 het Concilie van Bazel naar Ferrara verlegd en, hoewel dit door gemelde kerkvergadering nietig was verklaard, aldaar den 8sten Januari 1438 een synode laten openen. Tengevolge van dezen stap werd *Eugenius IV* door het concilie te Bazel in de 31ste zitting in zijn bediening geschorst, terwijl men tevens gewichtige besluiten nam omtrent de wereldlijke rechtsbevoegdheid van den paus, welke belangrijk beperkt werd.

Het was van belang voor de wereldlijke vorsten, de hervormingsbesluiten van het concilie van Bazel te bekrachtigen. *Karel VII* van Frankrijk was er echter niet mede ingenomen, hoewel hij ze door de Pragmatieke Sanctie van Bourges (27 Juli 1438) liet aannemen en de synode te Ferrara wraakte. In Duitschland was de keizerstroon vacant, en de keurvorsten meenden de strijdende partijen tot een vergelijk te brengen door het gebied onzijdig te verklaren, hoewel de nieuwe keizer *Albrecht II* de vrijheden, te Bazel verworven, bij plechtige oorkonde aannam. Dergelijke blijken van instemming waren wel noodig, want uitstekende woordvoerders op het Concilie, zooals *Nicolaas van Cusa* en de kardinaal *Giuliano*, door het schorsingsbesluit verschrikt, hadden de zijde gekozen van den paus, en kardinaal *Louis Allemand*, aartsbisschop van Arles en voorzitter van het Concilie, moest al zijn kracht aanwenden, om de wankelende partij der hervormers te doen vaststaan, daar deze zich niet konden onttrekken aan het verwijt, dat zij aanleiding gaven tot een nieuwe scheuring. Doch de bijstand van de zijde der wereldlijke macht schonk aan de leden van het Concilie nieuwen moed, zoodat zij van geen toegevendheid wilden hooren en in de 34ste zitting (25 Juni 1439) *Eugenius IV* voor afgezet verklaarden. Slechts 20 bisschoppen en abten waren tegenwoordig, maar deze lieten zich noch door de pest, die te Bazel heerschte en vele concilieleden weggerukt of tot vertrek genoopt had, noch door een protest

der keurvorsten van Duitschland tegen de afzetting aan het wankelen brengen. Weldra ging men over tot de keuze van een nieuwen paus, en hertog *Amadéus van Savoye* werd onder den naam van *Felix V* met de hoogste waardigheid bekleed (5 November 1439). Men bekommerde zich volstrekt niet om de bul van *Eugenius IV*, tegen deze keuze uitgevaardigd.

Zulk een optreden deed intusschen bij velen ernstige gemoedsbezwaren ontstaan. *Felix V* werd door slechts weinige steden, universiteiten en vorsten in zijn waardigheid erkend. Het gezag van het Concilie verminderde door het vertrek van vele leden, en dat van *Eugenius IV* nam daardoor toe. Frankrijk volgde het voorbeeld der Duitsche keurvorsten en verklaarde zich onzijdig. De tijd ging nu voorbij, zonder dat de kerkvergadering eenige vrucht opleverde, en deze hield den 16den Mei 1443 hare 45ste of laatste zitting, waarop bepaald werd, dat binnen 3 jaren een nieuw concilie zou worden gehouden te Lyon. Slechts weinige leden der kerkvergadering bleven nog eenigen tijd samen te Lausanne, naar welke stad het Concilie verlegd werd, onder de leiding van *Allemand*, den kloeken ijveraar voor de vrijheid der Kerk. De verdeeldheid, hierdoor veroorzaakt, berokkende intusschen weinig nadeel aan *Nicolaus V*, den opvolger van *Eugenius*, en eindigde met de aanneming van de verzoeningsbul van den paus en met de vrijwillige ontbinding van het Concilie. De keizer schonk aan de leden vrijgeleide, de paus verleende hun vergiffenis en *Felix V* legde zijn waardigheid neder, om zich met die van kardinaal te vergenoegen. Dat was het treurig einde van een glansrijk begin. De besluiten van het concilie van Bazel worden dan ook van R. Katholieke zijde niet als wettig erkend.

Bazel, Vrede van. Den 5den April en den 22sten Juli 1795 werden te Bazel vredesverdragen gesloten, die op het lot van Duitschland en van het Pyreneesche schiereiland een belangrijken invloed hebben gehad; het eerste tusschen de Fransche republiek en Pruisen, het andere tusschen eerstgenoemde en Spanje. De voornaamste onderhandelaars waren van de zijde van Frankrijk *Barthelemy*, van die van Pruisen graaf *Goltz* en na diens overlijden de minister *von Hardenberg* en van de zijde van Spanje *Yriarte*. Pruisen, alsook de landgraaf van Hessen, maakten zich daarbij los van het verbond tegen Frankrijk en moesten aan de zegevierende republiek alle bezittingen aan den linker oever van den Rijn afstaan. Toch hield *von Hardenberg* dezen vrede voor weldadig, voordeelig en eervol. Spanje verloor door het verdrag van den 22sten Juli alleen het Spaansche gedeelte van St. Domingo, maar legde toen tevens de grondslagen voor een noodlottige verbintenis met Frankrijk.

Bazias is de naam van een kolonie in het Hongaarsche comitaat Krasso-Szoreny. Zij ligt aan den Donau, dicht bij de monding van de Nera, en is het eindpunt van den spoorweg Temesvar-Bazias. Zij is een station voor de scheepvaart en telt (1901) 332, grootendeels Duitsche, inwoners.

Bazin, *Jacques Rigomer*, een Fransch democraat en dagbladschrijver, werd geboren te M... in 1771. Hij omhelsde met geestdrift de be... selen der Groote omwenteling, doch stelde ... vervolgens in zijn geboortestad aan het ... eener partij, die in verzet kwam tegen het S... bewind. Hij werd gevangen genomen en ... Parijs gevoerd, maar zag zich eerlang we... vrije voeten gesteld. Vruchteloos zocht hij ... staatsgreep van 18 Brumaire te verijdelen ... bond zich met generaal *Mallet* en werd ... deplichtige aan diens samenzwering in 181... vangen gezet. Tot 1814 bleef hij in de ge... genis. Gedurende de Honderd Dagen ko... zijde van *Napoleon* en leverde geschriften ... het volk onder den titel van „Lynx" en ... du Lynx". Ook schreef hij het treurspel „... lemagne" (1807), verder: „Lettres fran... (1807), „Lettres philosophiques" (1814), „S... (1816) en „Voltaire et Rousseau, conte ... vent" (1817). Hij kwam den 20sten Januari ... in een tweegevecht om het leven.

Bazin, *François Emanuël Joseph*, een F... componist, werd geboren te Marseille, den ... September 1816. Hij bezocht het Conserv... te Parijs en behaalde met de cantate „L... de Montfort" den prix de Rome. Na een ... jarig verblijf in Italië keerde hij terug ... Parijs en leverde de operette „Le tromp... M. le prince" (1846), verder: „Maître Pat... (1856), „Le voyage en Chine" (1865), en ... schreef hij een „Cours d'harmonie théoriq... pratique". Hij zag zich geplaatst bij he... servatoire, werd vervolgens lid der A... van Schoone Kunsten en overleed te Par... 1878.

Bazin, *René*, een Fransch romans... werd den 26sten December 1853 te Ang... boren. Nadat hij te Parijs in de rechten ... studeerd, werd hij hoogleeraar te Angers. ... Parijsche bladen maakte hij zich beke... schilderingen uit de provincie (in 1896 ... meld onder den titel „En province"). In ... gaf hij onder het pseudoniem *Bernard* ... zijn eersten roman uit: „Stephanette", en ... in 1888 een roman uit de geleerdenwereld ... door hij beroemd werd, n.l. „Une tache d... Deze roman werd door de Academie be... Hierop volgden de voor het „Journal des ... geschreven reisschetsen: „A l'aventure ... „Sicile" (1892), „Les Italiens d'aujourd'hu... en „Terre d'Espagne" (1895). Verder de ... „Madame Corentine" (1893), „Humble ... (1894), „De toute son âme", een gema... listische roman uit den arbeidersstand ... „La Terre qui meurt" (1899) en de ... genwoordigen Elzas spelende roman „L... le" (1901), die in 1902 bewerkt werd ... tooneel.

Bazin de Raucou, *Anaïs*, een Fra... schiedschrijver, werd geboren den 26ste... 1797 te Parijs, studeerde er in de re... werd in 1818 advocaat. Langen tijd was ... bladschrijver en leverde opstellen in tijd... daarna trad hij met goed gevolg als ... schrijver op; onder anderen oogstte ... toire de France sous Louis XIII" (18... 2de druk, 1846, 4 dln.) grooten bijval. H... leed in 1850.

Bazuin is de naam van een blaasinstrument, dat een zeer krachtigen klank had en in de boeken des Ouden Verbonds meermalen vermeld wordt, maar waarvan de inrichting onbekend is. Thans geeft men dien naam aan koperen blaasinstrumenten, die door middel van schuifpijpen of roeren verlengd en verkort kunnen worden. De Italianen en Franschen noemen haar *trombone* en onderscheiden alt-, tenor- en basbazuinen. Ook in vele orgels heeft men een register van dien naam, dat een der krachtigste tongwerken is en veel overeenkomst heeft met de trompet.

Bazzi. Zie *Sodoma*.

Bazzini, *Antonio*, een Italiaansch vioolspeler en componist, werd den 11den Maart 1818 te Brescia geboren. Hij ontwikkelde zich reeds vroeg tot een voortreffelijk vioolvirtuoos, die op zijn reizen met de grootste meesters (zooals o. a. met *Schumann*) in aanraking kwam. In 1852 vestigde hij zich te Parijs; in 1864 keerde hij echter naar Brescia terug en hield zich voortaan met componeeren bezig. Toch nam hij in 1873 de betrekking van leeraar aan het conservatorium te Milaan aan. In 1882 werd hij directeur. *Bazzini* heeft talrijke stukken voor viool geschreven, die zeer geprezen worden. Minder gelukkig was hij met grootere werken, zooals de ouverturen „Saul" en „King Lear", de symphonie „Francesco da Rimini" en zijn koorsymphonie „Senacheribbo". Hij overleed den 10den Februari 1897 te Milaan.

Bdellatomie (Grieksch) is de benaming van een methode, om de onttrekking van bloed door bloedzuigers sterker te doen plaats hebben. Daartoe doet *J. Beer* te Berlijn het volgende middel aan de hand. Men brengt de bloedzuigers, terwijl ze zuigen, een snede toe, waardoor het opgezogen bloed afgevoerd kan worden en de bloedzuigers onafgebroken doorzuigen.

Bdellium is de naam van een gomhars; de Afrikaansche is afkomstig van Balsamodendron africanum *Arn*. Men vindt het in den handel in stukken van verschillende grootte. Dat van den omvang van een duivenei wordt voor het zuiverste gehouden en is doorschijnend, van buiten met een vet- en van binnen met een wasglans, geel of bruinachtig, met een myrrhe-achtigen geur en een bitteren, terpentijn-achtigen smaak. Het kleeft sterk aan de tanden, wordt bij verwarming week en knettert een weinig bij het verbranden. Het soortelijk gewicht is 1,371; het lost gedeeltelijk op in water en alkohol, maar geheel in kaliumhydroxyd. Voor 70 % bestaat het uit hars.

Men heeft ook *Siciliaansch bdellium*, afkomstig van Daucus gummifer *Lam.*, die aan de rotsachtige oevers der Middellandsche Zee gevonden wordt. Dit verschilt niet veel van de eerstvermelde soort. Daarenboven heeft men Arabisch of Indisch bdellium, afkomstig van Balsomodendron Mukul *Hook* of Gummiphora *Forb.* Dit laatste is geelachtig rood of bruinachtig geel. Men gebruikte die gomsoorten vroeger tot het welriekend maken van kaarsen en ook in de geneeskunde als pleisters. Tegenwoordig is het geheel uit den handel verdwenen.

Bdellometer is de naam van een kunstmatigen bloedzuiger. De eerste van dien aard werd uitgevonden door *Sarlandière* te Parijs. Dit werktuig is niets anders dan een kopglas, voorzien van een pomp. Wanneer de huid ingesneden is, kan men daarmede het bloed oppompen. Meer bekend en ook beter is die van *Heurteloup*, welke uit twee geheel van elkaar onafhankelijke deelen bestaat, n.l. in de eerste plaats uit een metalen dril, die door een draad, om de spil van het instrument gewonden, in een snel ronddraaiende beweging gebracht wordt. Met dit werktuigje kan men een kringvormige, sterk bloedende wonde aanbrengen, die echter weinig pijn veroorzaakt. Het tweede deel is een glazen cylindertje, waarin men door middel van een ijzeren staafje een goed sluitenden zuiger op en neer kan bewegen. Wanneer men nu met den dril een wonde heeft gemaakt, plaatst men het glazen cylindertje daarop en beweegt den zuiger naar boven. Het bloed zal dan in het cylindertje opstijgen. De kunstmatige bloedzuiger wordt vooral door oogdokters gebruikt.

Beach, *Michaël Hicks*, een Engelsch staatsman, geboren te Londen in 1837, ontving zijn opleiding te Eton en te Oxford. In 1864 werd hij lid van het Parlement en in 1868 in het ministerie *Disraeli* benoemd tot secretaris voor het armwezen. Hij verloor die betrekking bij den val van dit ministerie, maar werd toen dit laatste in 1874 weder optrad, eerste secretaris voor Ierland en in 1877 lid van het Kabinet. Een jaar later belastte hij zich met de portefeuille van Koloniën en behield deze tot aan het aftreden van het ministerie *Beaconsfield* in April 1880. In het eerrste ministerie *Salisbury* (Juni 1885—Februari 1886) was hij kanselier van de schatkist en leider van het Lager Huis; in het tweede was hij eerst secretaris-generaal voor Ierland en vervolgens handelspresident. In Juni 1895, onder het derde ministerie *Salisbury*, werd hij nogmaals kanselier van de schatkist.

Beachey, *Beachey-head* of *Bevesier* is een voorgebergte aan de zuidkust van Engeland, tusschen Hastings en Brighton. Het bestaat uit een krijtrots ter hoogte van 180 m., waarop zich een vuurtoren bevindt. Deze kaap is bekend door de overwinning der Fransche vloot op de Britsch-Nederlandsche, den 1sten Juli 1690.

Beachey-head. Zie *Beachey*.

Beaconsfield is de naam van een marktstad in het Engelsche graafschap Buckingham. Zij ligt 36 km. ten W. N. W. van Londen en heeft (1901) 1570 inwoners. Beaconsfield was het geliefkoosd verblijf van den dichter *E. Waller* en de woonplaats van *Edmund Burkes*, die beiden hier stierven en begraven liggen. Naar deze stad kreeg *Benjamin Disraeli* bij zijn verheffing in den adelstand (1876) den titel Earl of Beaconsfield.

Beaconsfield is de naam van een stad in de Kaapkolonie, ten oosten van Kimberley en niet ver van deze stad verwijderd. Vroeger werd zij Du Toitspan genoemd. Beaconsfield is een hoofdplaats in het diamantmijnendistrikt. Het aantal inwoners bedraagt (1891) 10478.

Beaconsfield. Zie *Disraeli*.

Beaf-tea of *vleesch-thee* kan men op de volgende wijze bereiden. Men neme een pond malsch rundvleesch, vrij van vet en pezen, snijdt dit

in zeer kleine stukken en doet ze in een breede flesch, zonder er water aan toe te voegen. Vervolgens omwikkelt men de flesch met stroo, zet haar in een pot met heet water op een warme kachel en laat haar daar 2 à 3 uren staan. Men moet vooral zorg dragen, dat de inhoud niet aan 't koken geraakt. In tegenstelling met den gewonen bouillon, die weinig voedingswaarde heeft, bevat het vleeschsap, dat op deze wijze ontstaat, bijna alle eiwitstoffen uit het vleesch.

Beard, *George Miller*, een Amerikaansch geneeskundige, vooral op het gebied van zenuwziekten, werd geboren den 8sten Mei 1839 te Montville in Connecticut. Hij studeerde aan de Phillips-Academie te Andovar en op het Yale-College, werd assistent-arts bij de marine en vestigde zich in 1866 te New York. Hier wijdde hij zich aan de zenuwziekten en hield sedert 1868 voorlezingen over neuropathologie en electrotherapie en begon in 1873 zijn studiën over de psychologie en pathologie van het dierlijk magnetisme, de helderziendheid, het spiritisme, enz. Hij overleed aldaar den 23sten Januari 1883. Van zijn geschriften vermelden wij: „Practical treatise on the medical and surgical uses of electricity" (met *Rockwell*, 1867), „Our home physician" (1869), „Eating and drinking" (1871), „Stimulants and narcotics" (1871), „Hayfever or summercatharrh" (1876), „Seasickness, its symptoms, nature and treatment" (1880), „The scientific basis of delusions" (1877), „The psychology of spiritism" (1878), „Problems of insanity" (1880), „Nervous exhaustion, neurasthenia" (1880), „American nervousness, with its causes and consequences" (1881), „The case of Guiteau, a psychological study" (1882) en „Sexual neurasthenia" (uit de nalatenschap 1884).

Béarn, thans een gedeelte van het Fransche departement Basses Pyrenées, was vroeger een provincie in het Z. van Frankrijk, aan den voet der Pyreneeën. Het grensde ten O. aan het graafschap Bigorre, ten N. aan Armagnac en Tursan, ten W. aan Neder-Navarra en ten Z. aan Aragon; de oppervlakte bedroeg 4460 v. km. Het noordelijk gedeelte bestaat uit onvruchtbare vlakten, in het zuiden verheffen zich boschrijke en met sneeuw bedekte bergtoppen en in het midden vindt men vruchtbare en volkrijke dalen met vele wijngaarden en weiden. De voornaamste rivieren zijn de de Gave Bernois en de Gave d'Oléron. Behalve wijn levert het land graan, vlas en hout en de weiden verschaffen er voedsel aan veel vee. De inwoners van dat gewest behooren meerendeels tot de Gascogners. Van deze verschillen de Basken (zie aldaar), die in het zuiden — in de hooggelegen dalen der Pyreneeën — gevestigd zijn en een eigen taal spreken. De hoofdstad was Pau; vroeger was het Beneharnum, dat in 845 is verwoest.

Bearn viel onder *Clovis* aan de Franken ten deel, onder *Lotharius III* (670) aan de hertogen van Gascogne en werd in 819 door *Lodewijk den Vrome* tot een burggraafschap verheven. Na den dood van *Gaston VII* kwam het land met Foix achtervolgens aan de geslachten *Foix*, *Grailly* en *Albret*. *Jeanne d' Albret* huwde in 1548 met *Antoine de Bourbon* en zoo kwam Bearn aan haren zoon, die onder den naam van *Hendrik IV* koning van Frankrijk werd. Ir… *Lodewijk XIII* werd het in 1620 voor g… met Frankrijk vereenigd. Van dien tijd dag… kent de verdrukking van het Protestantisme d… er sedert 1560 de heerschende godsdienst wa…

Beatenberg, *Sankt*, is een hoog in … bergte gelegen dorp in het Zwitsersche kan… Bern, 5 km. ten westnoordwesten van Inter… ken en 1150 m. boven de oppervlakte der … Het wordt door velen bezocht, die er herste… van hunne gezondheid hopen te vinden. Va… alle hooggelegen herstellingsoorden in Zwit… land heeft Beatenberg, daar het volkomen beschermd tegen noorden- en noordoostenwinde… het zachtste klimaat. Het dorp, dat (1900) … Protestantsche bewoners telt, heeft een post… telegraafkantoor, een kabelspoorweg van 1… m. lengte, een kurhaus en talrijke hôtel… pensions.

Beaticum of *Viaticum* is de hostie, wel… de Roomsch-Katholieke geestelijke den sterv… de bij de laatste bediening geeft.

Beatificatie is in de Roomsch-Katholie… Kerk een zaligspreking, d. w. z. een verkla… van den paus, dat iemand, om zijn deugden … de wonderen door zijn voorspraak gedaan, … een zalige mag worden vereerd, in afwacht… dat die zaligspreking door een canonisatie … heiligverklaring wordt gevolgd.

Beati possidéntes, een Latijnsch spre… woord: „gelukkig zijn de bezitters". Men bez… deze uitdrukking echter ook in de rechtswete… schap, om aan te duiden, dat iemand, die in … werkelijk bezit van een zaak is, niet gedwong… kan worden, om de rechtmatigheid van dit … zit te bewijzen. De tegenpartij, die op het … zit aanspraken doet gelden, moet voor de bew… gronden zorgen. Het is dus een groot voorde… voor den werkelijken bezitter, omdat de noodz… bewijzen dikwijls moeilijk te leveren zijn.

Beaton, *David*, *Beatoum* of *Bethune*, ka… dinaal en primaat van Schotland en een ijver… tegenstander der Hervorming, was de zoon … baron *Beaton van Balfour* en werd gebore… 1494. Hij studeerde te St. Andrews en ver… gens te Parijs en werd reeds vroeg opgen… in den geestelijken stand. In 1519 werd hij … zant van Schotland te Parijs, in 1525 gr… zegelbewaarder van *Jacobus V* van Schotla… en vervolgens in 1533 onderhandelaar … diens huwelijk met *Magdelena van Frank…* en, na haar dood, met *Marie de Guise*; k… *Frans I* beloonde hem daarvoor met het b… Mirepoix in Languedoc en bezorgde hem in 1… de waardigheid van kardinaal. In het volge… jaar werd hij benoemd tot aartsbisschop van S… Andrews in Schotland en tot primaat des r… waarna hij zijn invloed op den zwakken *Jac…* wist aan te wenden (ten einde dezen gehaat … maken bij den adel), om hem te bewegen tot … weigerend antwoord op het aanzoek van *Hend… VIII*, koning van Engeland, tot verwerping … het pauselijk gezag, en om hem tevens aan… sporen tot vervolging der Protestanten in Scho… land. Na den dood van *Jacobus V* (1542) tr… hij te voorschijn met een valsch testament, waa… hij tot regent werd benoemd; het Parlement … dekte evenwel het bedrog en liet hem in be…

tenis nemen. *Beaton* werd echter weldra weder vrijgelaten, wist zich aangenaam te maken bij den regent, den graaf *van Arran*, en heerschte door middel van dezen. Hij begunstigde de Fransche partij, verzette zich met kracht tegen een verzoening van Schotland met Engeland en belastte zich met het opperbevel over het Schotsche leger, dat tegen *Hendrik VIII* optrok (1544), waarbij hij weinig voorspoedig was. Ter verdrukking der Protestanten deed hij met den regent visitatiereizen, en *George Wishart*, de voornaamste der Hervormde leeraars, werd in zijn tegenwoordigheid levend verbrand. Een samenzwering van den adel maakte een einde aan de heerschappij van dezen dwingeland. Den 29sten Mei 1546 werd hij in zijn kasteel overvallen en vermoord, waarna men zijn kardinaalsgewaad uit hetzelfde venster deed waaien, waaruit hij eenige dagen te voren het verbranden had aanschouwd van een aanhanger der Hervorming.

Beatoum. Zie *Beaton.*

Beatrice is de naam der hoofdstad van het graafschap Gage in het zuid-oostelijk deel van den Noord-Amerikaanschen staat Nebraska. Zij ligt aan de Blue-River en is een kruispunt van verscheiden spoorwegen. Het aantal inwoners bedraagt (1900) 7875. In de nabijheid worden steengroeven aangetroffen.

Beatrice is de naam der geliefde van Italië's grootsten dichter, *Dante Alighieri*. Van zijn negende jaar af was de dichter voor haar met een groote liefde vervuld; volgens dichterlijk gebruik noemde hij haar met een door hem zelf gekozen naam *Beatrice.* Wie zij was, is niet bekend; zeker is het, dat zij in werkelijkheid geen *Beatrice* heette en niet de dochter was van *Folco Portinari* en de latere vrouw van *Simone dei Bardi*, zooals vroeger dikwijls werd aangenomen. Even stellig is het, dat zij inderdaad bestaan heeft en niet eenvoudig in de verbeelding van den dichter heeft geleefd. Zij overleed op 24-jarigen leeftijd, en ook na haren dood bleef zij het voorwerp der innigste vereering van den dichter. Zie verder onder *Dante.*

Beatrix, een dochter van graaf *Raynald* van Bourgondië, was de tweede gemalin van keizer *Frederik I* (1156), wien zij als bruidschat Provence en een gedeelte van Bourgondië aanbracht Het verhaal, dat zij te Milaan door het volk s gehoond, aangevallen en op een ezel rondgereden, is verdicht. Zij was de moeder van keizer *Hendrik VI* en overleed in 1185.

Beatrix, een onechte dochter van koning *Ferdinand* van Napels en Aragon, was de tweede gemalin van *Matthias Corvinus*, koning van Hongarije. Zij was geestig en schoon en lokte vele wetenschappelijke mannen, dichters en kunstenaars aan het Hof, beschermde de geleerden en bevorderde in hooge mate de beschaving in Hongarije. Minder zegenrijk was de invloed, dien zij met haren broeder, kardinaal van Aragon en aartsbisschop van Gran, uitoefende op het bestuur des lands. Zelf was zij kinderloos en den wensch des konings, om zijn onechten zoon *Joan* tot troonopvolger te benoemen, wist zij te verijdelen, terwijl zij door geld wist te bewerken, dat na 'skonings dood *Wladislaus* gekozen werd. Hare hoop, dat deze haar tot gemalin en mederegentes zou kiezen, werd teleurgesteld, zoodat zij Hongarije verliet, eenigen tijd te Weenen vertoefde en in 1508 op het eiland Ischia, bij de Golf van Napels, overleed.

Beatrix, een dochter van *Herkules III van Este*, hertog van Modena, werd geboren in 1750 en huwde in 1771 met aartshertog *Ferdinand van Oostenrijk.* Na den dood haars vaders (1803) was zij erfename van Modena en Massa-Carrara, maar die landen waren reeds in 1797 bij de Cis-Alpijnsche Republiek gevoegd. Haar gemaal ontving tot schadevergoeding daarvoor de Breisgau en behield deze tot in 1803. Na de Restauratie (1814) werd haar zoon, *Ferdinand* hertog van Modena, terwijl zij zelf in het bezit bleef van Massa-Carrara, dat na haar dood (1829) weder aan Modena verviel.

Beatrizet, *Nicolaas*, een Fransch graveur, werd geboren te Thionville of te Luneville, in 1520 of in 1507. Hij was een leerling en navolger van *Agostino Veneziano*, werkte na den dood van dezen te Rome en overleed omstreeks het jaar 1570. Vooral heeft hij uitmuntende gravures geleverd naar schilderijen van *Michel Angelo.* Hij is soms verward met een tijd- en kunstgenoot, *Beatrizet den Oude* of de „meester met den dobbelsteen" (Maestro al dado). Deze werd geboren in 1512, en maakte gravures naar *Rafaël, Michel Angelo, Giotto, Mutiano*, e.a. Daarop plaatste hij, als naamteeken, doorgaans een B op een dobbelsteen.

Beatson, *Alexander*, een Britsch generaal-majoor en landbezitter te Knowle-farm in Sussex, baarde door zijn nieuw landbouwtoestel, waarbij men den ploeg, de mest en het braakliggen kon missen, in het begin der 19de eeuw groot opzien. De ongerijmdheid van dit stelsel is spoedig gebleken. Intusschen heeft het goed gewerkt door de afschaffing van het braakliggen en het invoeren van scarificatoren (zie aldaar) te bevorderen. Hij schreef: „A new system of cultivation". Hij overleed in 1833 als gouverneur op St. Helena.

Beattie, *James*, een Schotsch wijsgeer en dichter en een ijverig tegenstander van het scepticisme van *Hume*, werd geboren in 1735 te Lawrencekirk in het Schotsche graafschap Kincardine. Hij bekleedde het ambt van hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte eerst te Edinburg en na 1760 te Aberdeen, waar hij in 1803 overleed. Tot zijn voornaamste werken behooren: „Original poems", „Essay on poetry and music", „The judgment of Paris", „The minstrel, or the progress of genius", Essay on the nature and immutability of truth", „Evidences of Christian religion", „Theory of the language", „Elements of moral science", enz.

Beatus, *Beat* of *Batt*, een heilige, was volgens de legende een voornaam Engelschman, die aanvankelijk *Suetonius* heette, door den apostel *Barnabas* gedoopt werd en zijn goederen onder de armen verdeelde. In het 2de regeeringsjaar van keizer *Claudius* toog hij naar Rome, werd aldaar door den apostel *Petrus* tot priester gewijd en eindelijk met den diaken *Achates* naar Helvetië gezonden, om er het evangelie te prediken. Men verhaalt verder, dat hij aan het

ed by Google

Thunermeer, niet ver van Unterseen, als kluizenaar in een grot woonde en aldaar op 90-jarigen ouderdom in 99 of 112 overleden is. Volgens anderen was *Beatus* werkzaam te Vendôme in het bisdom Chartres en is hij aldaar overleden. Bij Unterseen werd tot in 1585 in de „Battengrot" zijn schedel aan de bedevaartgangers vertoond; in genoemd jaar liet de regeering van Bern dit overblijfsel wegnemen en de grot dichtmetselen. Zijn gedenkdag valt op den 9den Mei.

Beatus Rhenanus, eigenlijk *Bild* geheeten (Rhenanus naar Rheinau, vanwaar hij afkomstig was), is de naam van een Duitsch humanist. Hij werd in 1485 te Schlettstadt geboren, studeerde te Parijs en woonde sedert 1507 in Straatsburg, Bazel en Schlettstadt. Op een reis stierf hij te Straatsburg, den 20sten Juli 1547. *Beatus Rhenanus* was een uitstekend criticus en uitgever. Hij publiceerde het eerst *Vellejus Paterculus* (Bazel, 1520). Ook gaf hij talrijke teksten van Latijnsche prozaschrijvers uit. Zijn geschiedkundig werk „Rerum Germanicarum libri tres" (Bazel, 1531), bezit eveneens wetenschappelijke waarde. Door zijn verbindingen met de boekdrukkerijen van Bazel en Straatsburg was hij in staat een wakend oog te houden op den druk van belangrijke geschriften, vooral op die van zijn vriend *Erasmus*.

Beaucaire is een stad in het Fransche departement Gard en ligt in een bekoorlijke landstreek op den rechter oever der Rhône tegenover Tarascon, waarmede zij door een spoorweg en een lange kettingbrug verbonden is. Met Aigues Mortes is Beaucaire door het kanaal van dien naam verbonden; het is een kruispunt van den Lyoner spoorweg. Boven de stad ligt een rots met de bouwvallen van een kasteel. De plaats telt 7859 inwoners, (1901) die zich met den wijnbouw en met een aantal takken van nijverheid (klei-industrie, linnen- en wollen stoffen, leder en hoeden) bezighouden. De stad is beroemd wegens hare groote jaarmarkt, welke jaarlijks van den 21sten tot den 28sten Juli gehouden wordt; zij was vroeger de grootste in geheel Frankrijk, daar er op dien tijd ongeveer 300000 kooplieden uit Europa en het Oosten bijeenkwamen. De plaats was dan te klein voor al die vreemdelingen en er werd een tweede stad van tenten en loodsen gesticht op een weide buiten de poorten. Er werd voor een waarde van 15 tot 20 millioen gulden omgezet. Thans wordt de markt door hoogstens 50000 personen bezocht. De handelsomzet in zijde, manufacturen, leder, wijn, olie en zuidvruchten bedraagt circa 10 millioen gulden.

Raymond, graaf van Toulouse, verleende in 1217 aan deze jaarmarkt onbeperkte vrijheid van tol, welke echter na 1632 gedeeltelijk is ingetrokken.

Beaucaire is volgens *d'Anville* het *Ugernum* der Romeinen. Van hier liep, een thans nog in goeden staat verkeerende heirweg naar Nimes. Aanvankelijk behoorde deze stad tot Provence en viel in 1125 ten deel aan de graven van Toulouse. In de 16de eeuw heeft zij, als Protestantsche stad, van de religieoorlogen veel geleden. Haar kasteel diende afwisselend tot bolwerk voor de verschillende partijen, totdat het in 1632 op bevel van *Lodewijk XIII* werd verwoest.

Beaucaire de Peguillon, *François*, een Fransch geschiedschrijver, werd geboren in 15[illegible] te Creste in Bourbonais. Hij woonde het concillie te Trente bij en werd vervolgens bisschop van Metz. Calvinistische woelingen deden hem in 1568 dit ambt neerleggen, waarop hij zich naar zijn goederen begaf, waar hij in 15[illegible] 1593 overleed. Zijn voornaamste werk, getiteld „Rerum gallicarum commentarii", bevat de [illegible] gebeurtenissen van 1461 tot 1580. Het is in 1625 te Lyon verschenen, en wordt geroemd om zijn onpartijdigheid.

Beauce, een landschap ten zuidwesten van Parijs, levert veel graan ten behoeve van laatstgenoemde stad. Het strekt zich uit tusschen Loir en de Effenne, behoorde voorheen tot de provincie Orléanais en vormt thans gedeelten van de departementen Eure-et-Loir, Loir-et-Cher, Loiret en Seine-et-Oise. Het heeft een vlakken bodem, uitstekend geschikt voor den landbouw. De hoofdstad is Chartres.

Beauchamp, *Alphonse de*, een Fransch geschiedschrijver, werd geboren te Monaco in [illegible] en trad in 1784 als onder-officier in dienst bij het Sardinische leger. In 1792 weigerde hij te strijden tegen de Fransche Republiek en werd om die reden in de gevangenis geworpen. Zoodra hij zijn vrijheid herkregen had, snelde hij naar Parijs, waar hij eerst een zeer ondergeschikte betrekking bekleedde en vervolgens door den minister van politie belast werd met het toezicht op de drukpers. In 1806 verscheen [illegible] „Histoire de la Vendée et des Chouans", [illegible] weldra voor de tweede en derde maal werd uitgegeven en waarvan in 1820 een vierde [illegible] verscheen; hij deelde daarin op zoo juiste wijze zooveel ergerlijke gebeurtenissen mede, dat [illegible] het misnoegen der regeering opwekte, in [illegible] in hechtenis genomen en naar Rheims verbannen werd. Na zijn terugkeer in 1811 kreeg hij een betrekking bij de belastingen, en in 1814 ving hij van *Lodewijk XVIII* het kruis van het Legioen van Eer, benevens een pensioen dat hij genoot tot aan zijn dood, in 182[illegible]. Behalve het genoemde geschrift, heeft *Beauchamp* een aantal geschiedkundige werken geschreven, die niet alleen betrekking hebben op Frankrijk, maar ook op Spanje, Piémont, Peru en Brazilië, zooals: „Histoire de la conquête et des révolutions du Pérou" (1808 2 dln.), „Histoire du Brésil 1500—1810" (1815, 3 dln.), „Catastrophe du Murat" (1815), „Histoire de la campagne de 1814 et 1815" (1816, 2 dln.), „Histoire des deux faux Dauphins" (1818, 2 dln.), „Histoire de la révolution du Piémont" (1821—1823, 2 dln.), „De la révolution d'Espagne et de [illegible] dix août" (2e druk, 1822) en „Vie de Louis XVIII, roi de France" (2e druk, 1824, [illegible]).

Beauchamps, *Joseph*, een Fransch [illegible] rijks- en sterrenkundige, bekend door [illegible] reizen en nasporingen in het Oosten, werd geboren den 29sten Juli 1752 te Vesoul in Franche-Comté. Hij voegde zich in 1767 bij de Orde der Bernardijnen en hield zich, onder de leiding van *Lalande*, vooral bezig met de sterrenkunde. [illegible]

oom *Miroudot*, bisschop en Fransch consul te Bagdad, riep hem in 1781 daarheen, om hem met een gedeelte der werkzaamheden van het consulaat te belasten. *Beauchamps* deed er een aantal waarnemingen, die door *Lalande* grootendeels in het „Journal des savants" zijn bekend gemaakt; ook een belangrijke kaart van den loop van Tigris en Eufraat is daarin opgenomen. Hij bezocht de bouwvallen van Babylon en zond afbeeldingen en beschrijvingen van deze naar Europa. Vervolgens onderzocht hij de kusten van de Kaspische Zee. In 1790 keerde hij terug naar Frankrijk, maar werd in 1795 als Fransch consul naar Maskate gezonden, vanwaar *Bonaparte* hem in 1798 naar Egypte riep, om hem een geheime zending naar Konstantinopel op te dragen. Op reis daarheen viel *Beauchamps* in de handen der Engelschen, werd aan de Turken uitgeleverd en door deze gevangen houden tot in 1801. Hij overleed in datzelfde jaar te Nizza, op zijn terugreis naar Frankrijk. Van zijn reizen door het Oosten heeft hij belangrijke beschrijvingen uitgegeven. Hij was correspondeerend lid van de Academie van Wetenschappen.

Beauchesne, *Alcide Hyacinthe du Bois de*, een Fransch schrijver, werd geboren te Lorient, den 21sten Maart 1804. Hij studeerde te Noyen en te Douai, zag zich in 1825 geplaatst bij het het departement van Schoone Kunsten en werd twee jaar daarna kamerheer des konings. Hij verdiepte zich bij voorkeur in de letterkunde der Middeleeuwen, volbracht een lange reis door Duitschland, werd in 1853 belast met de zorg voor het archief en overleed in December 1873 te Lavarenne bij Gannat (Allier). Hij schreef: „Louis XVII, sa vie, son agonie, sa mort" (1852, 2 dln.; 4de druk, 1864), door de Académie bekroond, „La vie et la légende de Madame Sainte-Notburg, établissement de la foi chrétienne dans la vallée du Neckar" (1867), „La vie de madame Elisabeth, soeur de Louis XVI" (1869, 2 dln.), „Souvenirs poétiques" (1830) en „Le livre des jeunes mères" (1858; 2de druk, 1860).

Beaucourt, *Gaston Louis Emmanuel du Fresne*, markies *de*, een Fransch geschiedschrijver, werd den 7den Juni 1833 te Parijs geboren. Zijn voornaamste werk was „Histoire de Charles VII" (1881—1891, 6 dln.), dat tweemaal bekroond werd met den Gobert-prijs, door de *Académie des inscriptions et belles-lettres*. Verder schreef hij een brochure tegen de Fransche geschiedenis van *Henri Martin*, vooral naar aanleiding van het hoofdstuk over de Maagd van Orleans, „Le règne de Charles VII" (1856). Hierop liet hij in 1857 volgen: „Un dernier mot à M. Henri Martin". Verder zijn van hem nog te noemen: „Charles VII et Louis XI d'après Thomas Basin" (1860), „La chronique de Mathieu d'Escouchy" (1863—1864, 2 dln.), „Etude sur Madame Elisabeth d'après sa correspondance" (1864), „Les Chartier" (1869) en „Captivité et derniers moments de Louis XVI" (1892, 2 dln.). In 1866 stichtte hij de „Revue des questions historiques" en in 1868 de „Société bibliographique".

Beaufort is de naam van een geslacht, dat van het huis *Plantagenet* afstamt en zijn naam ontleent aan een kasteel in Anjou. De eerste vertegenwoordiger van dit geslacht was *John Beaufort* (gestorven in 1409), de oudste zoon van *John van Gaunt*, hertog van Lancaster, de zoon van *Eduard III* en *Katharina Swynford*. De nakomelingschap uit deze verbintenis werd door *Richard II* gewettigd, *John* tot graaf en diens zoon *John* (gestorven in 1444) tot hertog van Somerset verheven. De laatste dochter en eenige erfgenaam, *Margaretha*, was de moeder van *Hendrik VII Tudor*. Met zijn neef *John* stierf in 1471 de hertogelijke familie uit. Een natuurlijke zoon van *Hendrik*, de broeder van dezen jongsten *John*, nam den naam Somerset als familienaam aan. Deze *Charles Somerset* werd in 1514 tot graaf van Worcester, de vijfde graaf van Worcester tot markies en de kleinzoon van dezen, *Henry*, in 1682 door *Karel II* tot hertog van Beaufort benoemd. Het huis Somerset, een zijlinie van het huis Beaufort, bestaat nog heden ten dage. De tegenwoordige drager van dien naam is *Henry Somerset*, de negende *hertog van Beaufort*, die den 19den Mei 1847 geboren werd. Van de andere leden van de familie Somerset werden de veldmaarschalk *Lord Raglan*, gestorven in 1855 voor Sebastopol, en zijn neef, *Lord Granville Charles Henry Somerset*, gestorven in 1848, een staatsman en een vriend van *Peel*, bekend.

Beaufort, *Henry*, een Britsch staatsman, was de tweede zoon uit het derde huwelijk van *Johan van Gent*, den vader van koning *Hendrik IV* van Engeland. Hij was een ijverig tegenstander van den hertog *van Glocester*. Achtereenvolgens bekleedde hij het ambt van bisschop te Lincoln (1397) en te Winchester (1404), voorts meermalen dat van lord-kanselier, begaf zich in 1414 als Engelsch gezant naar Frankrijk en woonde in 1417 de kerkvergadering bij te Constanz. Hier bevorderde hij de keus van paus *Martinus V*, verkreeg van dezen in 1426 den kardinaalshoed en werd belast met een zending naar Duitschland, om er een kruistocht te bewerken tegen de Boheemsche Hussieten. In 1431 vergezelde hij *Hendrik VI* van Engeland naar Frankrijk en kroonde hem te Parijs. Na den dood van den hertog van *Bedford* (1435) werkte hij ijverig voor den vrede met Frankrijk en tegen de politiek van den hertog van *Gloucester*. Eindelijk bekleedde hij het voorzitterschap bij de veroordeeling der Maagd van Orleans en overleed in 1447 te Winchester.

Beaufort, *Edmund*, hertog van Somerset en markies van Dorset, was een kleinzoon van *Johan van Gent*. Na den dood van den hertog van *Bedford* (1435) dong hij naar het regentschap in Frankrijk, dat echter aan hertog *Richard van York* ten deel viel. Vervolgens onderscheidde hij zich in den oorlog tegen de Franschen. Eindelijk wist hij in 1445, met behulp der koningin *Margaretha van Anjou*, aan den opnieuw benoemden *Richard* het stadhouderschap te ontrukken; hij verloor echter in 1450 en 1451 alle Engelsche bezittingen in Frankrijk met uitzondering van Calais en Guines en werd om die reden, vooral op aansporing van *York*, bij zijn terugkeer van hoogverraad beschuldigd en in hechtenis genomen. In 1455 in vrijheid

gesteld, maakte hij zich opnieuw meester van de regeering, doch sneuvelde in den slag bij St. Albans in 1455.

Beaufort, *Eustache de*, de stichter van het Cisterciënser klooster van Sept Fonts bij Moulins. Hij werd geboren in 1635, verkreeg in 1654 door bemiddeling van *Mazarin* de genoemde abdij, legde de kloostergeloften af te Clairvaux en studeerde te Parijs. Nadat hij het bestuur over de abdij had aanvaard, leidde hij een ergerlijk leven, doch werd in 1663 door zijn broeder bekeerd, waarna hij besloot, om in zijn klooster de gestrenge regels van *La Trappe* in te voeren. Hij overwon door volharding den tegenstand der monniken, volvoerde zijn voornemen en overleed in 1709.

Beaufort, *Henri Erneste Grout*, ridder *de*, een Fransch Afrikareiziger, werd geboren in 1798 te Aubevoye in het Fransche departement Eure. Hij trad reeds in 1812 in dienst bij de marine en bracht eenige jaren door in den Levant. Een driejarig verblijf aan den Senegal deed hem besluiten, om dat gedeelte van Afrika nader te onderzoeken. Nadat hij zich in de jaren 1821 tot 1823 in Frankrijk zorgvuldig voorbereid en de noodige hulpmiddelen van de regeering ontvangen had, begaf hij zich den 4den November van laatstgenoemd jaar op weg. Tegen het einde van Januari 1824 bereikte hij de Gambiarivier, waar de weduwe van *Bowdich* hem de instrumenten afstond van haren echtgenoot. Na een kortstondige rust drong hij voorwaarts tot aan Barankoe en Koekongo en bereikte den 26sten Mei wederom Bakel (Baquelle) aan den Senegal. De eerste reis bevestigde het bericht van *Mungo Park*, dat de Falemérivier over een aanzienlijke lengte bevaarbaar is. Daarenboven deed *Beaufort* een aantal nieuwe ontdekkingen en sterrenkundige waarnemingen. Nadat hij de hoogte van Bakel boven de zee had bepaald, bezocht hij Bandoe, bevoer de Falemé tegen den stroom op en doorreisde Kaärta in het najaar van 1824. Op een tocht van Segoe naar Timboektoe werd hij door de Mooren uitgeplunderd, zoodat hij naar Bakel moest terugkeeren. Een derde tocht bracht hem in Februari 1825 in het gewest Kasson, bij de watervallen van Feloe en Gavino, welke laatste nog door geen Europeaan waren bezocht. Met buitengewonen moed en volharding drong hij door in Bamboek en gaf belangrijke inlichtingen omtrent de goudmijnen van dat land. In Augustus kwam hij behouden te Bakel aan, maar hier werd hij ziek en overleed den 7den September 1825.

Beaufort, *Willem Hendrik de*, geboren te Leusden in 1845, studeerde aan de universiteit te Utrecht en promoveerde aldaar tot doctor in de rechtswetenschap. In 1877 zond het distrikt Tiel hem naar de Tweede Kamer, maar hij werd in 1883 niet herkozen. In 1884 werd hij in Zuid-Holland gekozen tot lid der Eerste Kamer en in hetzelfde jaar door Amsterdam tot lid der Tweede Kamer. Van 1897 tot 1901 was hij minister van Buitenlandsche Zaken. Zijn voornaamste geschriften zijn: „Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van den Poll" (werken van het Histor. Genootschap te Utrecht, N. R., No. 27, (1879), „Onderwijs en maatschappij" (1880), Feestrede uitgesproken bij de plechtige onthulling van het standbeeld van [illegible] *Groot* te Delft (1886), „Prins of Koning" [illegible] niem verschenen 1886), „Tegen Dr. [illegible] Een woord van zelfverdediging en nadere [illegible] lichting" (Naar aanleiding van Dr. *A. Kuyp*[illegible] Eer is teer. Tegen de Beaufort's Gidsart[illegible] De Deputatenvergadering, 1889). „Olivier [illegible] well", een historische studie (1890), „Ge[illegible] kundige opstellen" (2 dln., 1892), „De ontb[illegible] der Tweede Kamer van Maart 1894" [illegible] „Aan de kiezers tot voorlichting" No. I, II. [illegible] „De liberale partij en de verkiezingen" [illegible] „Staatkundige opstellen" (1904). Voorts [illegible] vele jaren mede-redacteur van De Gids, [illegible] verscheidene artikelen van zijn hand versch[illegible]

Beaufort d'Hautpoul, *Charles*, een F[illegible] generaal, geboren in 1804, was geruimen [illegible] adjudant van generaal *Sèves* (Soliman-pasja[illegible] het leger van *Ibrahim-pasja* in Egypte en [illegible] in Syrië tegen de Turken. Na zijn terugkee[illegible] Frankrijk diende hij tot 1848 onder den [illegible] *van Aumale* in Algérië en werd in 1854 [illegible] derd tot brigade-generaal. In 1858 kwam [illegible] weder in Frankrijk en werd er chef va[illegible] generalen staf bij het 5de legerkorps en [illegible] gens luitenant-generaal. In die betrekking [illegible] hij in Augustus 1860 bevel over het Fra[illegible] korps, ter beveiliging van de Maronieten [illegible] Syrië gezonden, maar moest, wegens he[illegible] zet van Engeland en Turkije tegen de[illegible] schenkomst, onverrichter zake terugkeere[illegible] den oorlog tegen Duitschland in 1870 en [illegible] en gedurende de belegering van Parijs [illegible] hij zich in deze stad en vergezelde den [illegible] Januari 1871 den minister *Jules Favre* [illegible] Duitsche hoofdkwartier te Versailles, om [illegible] wapenstilstand te sluiten.

Beaufort-enVallée is de naam der [illegible] stad van het gelijknamige kanton, in het a[illegible] dissement Baugé van het Fransche departem[illegible] Maine-et-Loire (Anjou). Zij ligt 30 km. [illegible] van Angers, aan den lokaalspoorweg Ang[illegible] Noyant en heeft een kerk met een mooien [illegible] toren, de ruïnen van een slot, waarin *Jo*[illegible] *de Laval*, de gemalin van koning *René*, ge[illegible] heeft en in 1498 stierf, een college en [illegible] 2230 (als gemeente 4222) inwoners. In [illegible] werd hier voor *Johanna de Laval* een [illegible] teeken opgericht.

Beaufortia is de naam van een plant[illegible] slacht uit de familie der *Myrtaceeën*. Het [illegible] scheidt zich door een 5-spletigen kelk, 5 [illegible] bladen, 5 lange, tegenovergestelde mee[illegible] in bundels en met 2-spletige helmknopp[illegible] fraaie, altijd-groene heesters van dat ge[illegible] behooren te huis in Nieuw-Holland. De [illegible] bekende soorten zijn *B. Dampieri* [illegible] met talrijke, roode, eindelingsche bloem[illegible] — *B. decussata R. Br.*, 1 tot 3 m. hoog, [illegible] scharlakenroode bloemen — *B. sparsa* [illegible] eveneens met scharlakenroode bloemen [illegible] *splendens*, met zeer fraaie, steenroode [illegible] enz. Zij groeien het best in heide-aarde [illegible] begin van Juni plaatst men de potten [illegible] open lucht, maar gedurende den winter [illegible] kamer of een kas, waar een warmte [illegible] van 4 tot 5° C. Men vermenigvuldigt de[illegible] ten door stekken.

Beaufort-Oost is de naam eener divisie van de Kaapkolonie. Zij beslaat een oppervlakte van 2227 v.km. en telt 14.676 inwoners (3136 blanken, 10.192 Bantoe, 1348 Hottentotten. In het W. en het Z. wordt zij door de Groote Vischrivier begrensd en bestaat geheel uit bergland (in het N. de groote Winterberg, 2380 m.). Men vindt er zeer goede wouden en veel veeteelt. Bij de gelijknamige hoofdplaats (1007 inwoners) had in 1851 de overwinning der Engelschen op de Kaffers en Hottentotten plaats.

Beaufort-West is de naam eener divisie van de Kaapkolonie; zij heeft een oppervlakte van 16508 v. km. en telt (1891) 9174 inwoners, waaronder 3835 blanken, 632 Bantoenegers en 4709 Hottentotten. De gelijknamige hoofdstad, die 893 m. boven den zeespiegel is gelegen, aan de spoorlijn Kaapstad—Kimberley, heeft een bibliotheek, een groot waterreservoir en telt (1891) 2725 inwoners, waaronder 1243 blanken.

Beaugency is de naam der hoofdstad van het kanton Beaugency, in het arrondissement Orleans van het Fransche departement Loiret. Zij ligt 26 km. ten Z.W. van Orléans, aan den rechter oever der Loire, waarover hier een 440 m. lange steenen brug met 39 bogen voert, en aan den spoorweg Parijs—Tours—Bordeaux, die hier over een viaduct van 25 bogen loopt. De stad heeft een koude minerale bron, telt (1901) 3277 inwoners, heeft een post- en telegraafkantoor, een brouwerij en een branderij en handel in wijnazijn, koren en ijzer, vooral ook in wijnen uit de omgeving (Clos de Guignes). Behalve het stadhuis, van 1520—1525 door den beroemden architekt *Viart* gebouwd en in 1893 gerestaureerd, den toren St. Firmin (het overblijfsel van een kerk) en het oude slot (tegenwoordig armenhuis), heeft de stad nog één van de oudste wachttorens (Tour de César), een gedeelte van haar oude vestingwerken, uit de 10de eeuw afkomstig, en in de nabijheid een groot druidenmonument. Sedert de 7de eeuw bezat Beaugency eigen baronnen en een paleis (Balgentiacus) der Karolingen. In 1104 en 1151 hadden hier conciliën plaats. Van 1163—1165 was het de verblijfplaats van paus *Alexander III*, later (in 1291) kwam het door aankoop aan *Philips IV*. In de oorlogen tusschen Engeland en Frankrijk werd het herhaaldelijk veroverd, daarna kwam het aan *Dunois* en zijn nakomelingen en in 1498 weer aan de Kroon. *Hendrik IV* schonk het aan zijn geliefde, *Henriette van Balzac*, later kwam het in het bezit van de familie *Orléans*. In den Fransch-Duitschen oorlog versloeg de groothertog van Mecklenburg-Schwerin den 8sten December 1870 het 2de Loire-leger onder generaal *Chanzy* in den omtrek van deze stad.

Beauharnais, *Fanny*, gravin *de*, een Fransche dichteres en schrijfster, werd geboren te Parijs in 1738. Zij huwde in 1753 met den graaf *de Beauharnais*, officier bij de Fransche marine, van wien zij weldra weder scheidde; zij woonde sedert dien tijd, omgeven door letterkundigen, doorgaans te Parijs. In 1782 werd zij lid der academie te Lyon, maar in 1793, tijdens de „Terreur", in de gevangenis geworpen, waarop haar vriend *Cubières* haar bevrijdde. Zij was de tante en vriendin van *Josephine Bonaparte* en onttrok zich, nadat deze door den keizer verstooten was, aan het gezellige leven. Zij overleed in 1813. Onderscheiden werken in proza en poëzie zijn van haar verschenen, als: „Les mélanges de poésies fugitives et de prose sans conséquence", „Les lettres de Stéphanie", „La marmotte philosophique."

Beauharnais, *Claude*, graaf *de*, een zoon van *Fanny de Beauharnais*, werd geboren den 29sten September 1756, huwde met de markiezin *Lepay-Marnézia*, was eerst officier der garde van *Lodewijk XVI*, in 1805 senator-titulair en in 1810 chevalier d'honneur van keizerin *Maria Louisa*. Na den terugkeer van de *Bourbons* werd hij pair en overleed te Parijs, den 10den Januari 1819.

Beauharnais, *François*, markies *de*, werd geboren te La Rochelle in 1756 en was ijverig koningsgezind. In 1793 beraamde hij het plan voor een tweede vlucht der koninklijke familie; toen die mislukte, trad hij als generaal-majoor in dienst bij *Condé*. Van hier schreef hij aan de Nationale Conventie, om deze de onrechtvaardigheid van het tegen den koning gevoerde proces onder het oog te brengen; later liet hij door zijn nicht *Josephine*, die met *Bonaparte* gehuwd was, aan dezen een geschrift aanbieden, waarin hij te kennen gaf, dat de eerste Consul tot den hoogsten trap van roem zou opklimmen door den schepter van Frankrijk terug te geven aan de *Bourbons*. Wel scheen dat schrijven *Napoleon* te krenken, maar toch mocht *Beauharnais* na het huwelijk zijner dochters met *Lavalette*, den adjudant des keizers, in 1804 naar Frankrijk terugkeeren. Zelfs werd hij als gezant naar het Hof van Madrid gezonden, doch toen hij hier tegen de bedoelingen van *Napoleon* werkzaam was, weldra teruggeroepen en naar zijn buitenverblijf te Blois verbannen. Na den terugkeer der *Bourbons* kwam hij weder te Parijs en werd in 1814 tot pair benoemd. Hij bemoeide zich intusschen weinig met de staatkunde, en overleed den 4den Maart 1846.

Beauharnais, *Alexandre*, vicomte *de*, een broeder van den voorgaande, was generaal in Franschen dienst en de eerste man van keizerin *Josephine*. Hij werd geboren in 1760 op Martinique en te Parijs opgevoed, nam deel aan den Amerikaanschen vrijheidsoorlog onder het opperbevel van generaal *Rochambeau* en koos bij het uitbarsten der Revolutie te Parijs de zijde des volks, zoodat hij, ofschoon door den adel afgevaardigd, steeds met den derden stand stemde. In den nacht van den 4den Augustus 1789 verklaarde hij zich voor de gelijkheid van allen voor de Wet, voor de bevoegdheid van alle burgers tot het bekleeden van staatsambten en voor de afschaffing van alle privilegiën. In denzelfden geest was hij werkzaam als secretaris der Nationale Vergadering. Na de bloedige onderdrukking van den opstand te Nancy verdedigde hij evenwel generaal *Bouillé* en verbeurde hierdoor de gunst des volks. Toen den 21sten Juni 1791 het bericht van de vlucht van *Lodewijk XVI* de Nationale Vergadering met wrevel vervulde, hield *Beauharnais* haar door zijn beradenheid van overijlde maatregelen terug. In het begin van Augustus verliet hij de Nationale Vergade-

ring, waar hij tweemaal het voorzitterschap had bekleed, begaf zich als adjudant-generaal naar het Noorderleger, vocht onder *Custine* bij Soissons en ontving van de commissarissen der Wetgevende Vergadering het getuigenis, dat hij de eer des vaderlands gered had. In 1793 weigerde hij echter de portefeuille van Oorlog te aanvaarden en nam zelfs zijn ontslag als opperbevelhebber van het leger aan den Rijn, omdat alle adellijke personen door een besluit der Conventie vervallen waren verklaard van hunne waardigheden. Tijdens het Schrikbewind werd hij naar het binnenland verbannen, begaf zich naar zijn buitenverblijf Ferté-Imbault, zonder zich evenwel van alle staatkundige bemoeiingen te onthouden. Door zijn vijanden werd het gerucht verspreid, dat hij tot de overgave van Mainz had bijgedragen door werkeloos te blijven aan het hoofd van zijn leger. Op grond van die aantijging werd hij in hechtenis genomen en door de revolutionnaire rechtbank ter dood veroordeeld. Den 23sten Juli 1794 werd hij geëxecuteerd. Hij was gehuwd met *Josephine Tascher de la Pagerie* (zie *Josephine*) en had twee kinderen, *Eugène* en *Hortense* (zie aldaar).

Beaujeu is de hoofdstad van het kanton Beaujeu in het arrondissement Villefranche van het Fransche departement Rhône. Het ligt 50 km. ten N.N.W. van Lyon en 20 km. van Villefranche, aan de Ardière, aan den voet van een berg en aan den spoorweg Belleville-Beaujeu. Op den top van den berg bevinden zich de ruïnen van een zeer oud kasteel, dat in 1601 verwoest werd. Beaujeu heeft (1901) 2463 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een papierfabriek en handel in koren, meel, ijzer, leer, vee en wijnen. De stad is de oude hoofdplaats van het vruchtbare landschap Beaujolais, dat een van de beroemste baronieën van Frankrijk vormde. Na het overlijden van den laatsten baron kwam het landschap in 1400 aan hertog *Lodewijk II* van Bourbon, in 1531 door *Frans I* aan de Kroon. Het omvatte het noordelijkste deel van het gouvernement Lyonais. De voornaamste rijkdom van het land vormt de wijn (Beaujolaiswijn), die met dien van het aangrenzende landschap Mâconais, in den handel algemeen onder den naam Mâconwijn bekend, tot de Bougognewijnen gerekend wordt. Het middelpunt voor de fabrikage van linnen- en katoenenstoffen is het dorp Cours, in de nabijheid van Beaujeu.

Beaujon, professor mr. *A.*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de gemeente-universiteit te Amsterdam en directeur van het Statistisch Bureau der Nederlandsche vereeniging voor de Statistiek, werd den 18den Juni 1853 geboren. Hij studeerde aan de rijks-universiteit te Leiden, waar hij in 1875 promoveerde (op stellingen) tot meester in de rechten. Tot 1884 was hij werkzaam aan het ministerie van Financiën, van waar hij in 1884 als buitengewoon hoogleeraar naar de Amsterdamsche universiteit overging, welke hem in 1885, ter vervanging van *N. G. Pierson*, tot gewoon hoogleeraar in de staathuishoudkunde bevorderde. Tevens bleef hij directeur van het Statistisch Bureau, in 1884 opgericht, in welke hoedanigheid hij ook optrad als redacteur van de „Jaarcijfers" en de „Bijdragen van het Stat[illegible] Instituut". Onder zijn geschriften verdienen [illegible] al vermelding: „Sociale Wiskunde" (inaugur[illegible] rede, Amsterdam 1884), „The history of [illegible] seafisheries" (bekroonde prijsvraag, Londen [illegible]) „Handel en handelspolitiek" (Haarlem [illegible]) nevens een groot aantal artikelen in binnen[illegible] buitenlandsche tijdschriften, als: „Journal [illegible] Société de Statistique", „Revue de l'écono[illegible] politique", „Economist", enz. Sedert 18[illegible] hij zitting in de redactie van laatstgenoemd [illegible] schrift. Professor *Beaujon* overleed te [illegible] berg, den 12den December 1890, na een [illegible] uitputtend lijden.

Beaulieu is de naam van verschillende [illegible] sen in Frankrijk. De belangrijkste daarvan [illegible] *Beaulieu-sur-Ménoire*, de hoofdstad van [illegible] lijknamige kanton in het arrondissement [illegible] van het Fransche departement Corrèze, [illegible] Dordogne (vandaar ook wel Beaulieu[illegible] Dordogne genoemd). Zij ligt aan den [illegible] der Ménoire, te midden van een schoon[illegible] geving. De stad telt (1901) 1697 inwo[illegible] heeft een post- en telegraafkantoor, een Roma[illegible] sche kerk uit de 12de eeuw met een [illegible] zilveren beeld van de Heilige Maagd, [illegible] brieken, een loodmijn, een 200 m. lange [illegible] brug en een kasteel. In de vroegere abdij [illegible] locus) werd den 6den Mei 1576 het uit de [illegible] genoten oorlogen bekende pacificatie-edikt [illegible] sloten.

Beaulieu, *Jean Pierre*, baron *de*, [illegible] Oostenrijksck generaal, die in 1725 te [illegible] in België geboren werd. In 1743 werd hij [illegible] in het regiment van den hertog van Lotha[illegible] gen. In den Zevenjarigen Oorlog was hij [illegible] dant-generaal van den maarschalk *Daun* en [illegible] wierf weldra den rang van luitenant-[illegible] bij den generalen staf en den titel van [illegible] De vrede van Hubertsburg gaf een andere [illegible] ting aan zijn werkzaamheid. Hij legde [illegible] op de schoone kunsten en werd belast met [illegible] verfraaien der keizerlijke kasteelen. In [illegible] werd hij benoemd tot kolonel en naar de [illegible] derlanden gezonden. Als generaal-majoor van [illegible] Oostenrijksch korps droeg hij niet weinig [illegible] een snelle beteugeling van de onlusten in [illegible] bant. De keizer benoemde hem tot luitena[illegible] generaal en plaatste hem aan het hoofd van [illegible] Hongaarsche regiment van generaal *Oro*[illegible] roem nam toe in den Franschen Revolutie[illegible] log. Den 29sten April 1792 werd hij [illegible] generaal *Biron* met 12.000 man bij Jema[illegible] aangevallen, doch den volgenden dag [illegible] hij den vijand bij Quiévrain en vervolgde [illegible] tot aan de poort van Valenciennes. Va[illegible] tijd af verdedigde *Beaulieu* onder hertog [illegible] *brecht von Teschen* met goed gevolg de Ne[illegible] landsche grenzen tegen de aanvallen der [illegible] schen. Minder gelukkig was hij bij het [illegible] ren van den last, om bij Hoei de Maas [illegible] ken; hier werd hij door generaal *Valen*[illegible] noodzaakt om terug te trekken. Bij den [illegible] voorspoedigen veldtocht van 1793 dekte [illegible] linkerflank van het Nederlandsche leger [illegible] derhield tevens gemeenschap met de divisie [illegible] den vorst *von Hohenlohe*, die zich te [illegible] bevond. Na den aftocht van het Fransche [illegible]

marcheerde *Beaulieu* naar Namen, doch vereenigde zich in Augustus met het leger van den prins *van Coburg* en nam een stelling in aan de grenzen van Henegouwen. Moedig bood hij hier weerstand aan de aanvallen van *Hedonville*, dreef hem terug naar Meenen, veroverde deze stad opnieuw en joeg den vijand voor zich uit. Gedurende de vruchtelooze belegering van Maubeuge begaf hij zich naar Dinant, om de gemeenschap met Luxemburg open te houden. Zoo ging het ook in den veldtocht van 1795. Toen de Franschen met 20.000 man van het Moezelleger tegen hem oprukten, liet hij hen Arlon innemen, maar keerde 14 dagen later terug, om hem te verjagen. In Mei deed hij een strooptocht naar Bouillon. Vervolgens werd hij door *Jourdan* teruggedreven tot aan Namen en nam deel aan de beide veldslagen van Fleurus. De algemeene terugtocht der Verbonden Mogendheden bracht hem naar Tienen en vervolgens naar de overzijde van den Rijn. Gedurende den veldtocht van 1795 was *Beaulieu* kwartiermeester-generaal van het Rijnleger onder *Clerfait*; den 4den Mei 1796 werd hij benoemd tot veldtuigmeester en den 17den tot opperbevelhebber van het leger in Italië. De verdediging van dat land tegen den jeugdigen en genialen *Bonaparte* ging de krachten van den 70-jarigen grijsaard te boven. In den slag bij Montenotte breidde hij zijn linie te sterk uit om Genua te dekken. Toen de onstuimige bewegingen der Franschen hem van de Piémonteezen afsneden, was hij enkel bedacht op de verdediging van Milaan en Mantua, en zocht een vaste stelling in te nemen aan de Po en aan de Adda. Na den moordladigen slag bij Lodi zond hij de helft van zijn leger naar Mantua en trok terug over de Mincio. Daarna stelde hij den 21sten Juni den veldheersstaf aan *Wurmser* ter hand en leefde na dien tijd in afzondering op zijn buitenverblijf bij Linz, waar hij den 22sten December 1819 overleed.

Beaulieu, *Claude François*, een Fransch geschiedkundige en dagbladschrijver, werd geboren te Riom in 1754 en was na 1780 te Parijs redacteur van de „Nouvelles de Versailles", later „Assemblée nationale" genoemd. In 1791 was hij een van de eerste leden van de club der Feuillants en vervolgens mederedacteur van den „Postillon de la Guerre". Na de zegepraal van de Jacobijnen werd hij in de gevangenis geworpen en eerst bij den val van *Robespierre* herkreeg hij de vrijheid. In 1797 werd hij mederedacteur van den „Miroir" en van de „Gazette universelle" en om die reden den 4den September van hetzelfde jaar tot deportatie veroordeeld. Later vinden wij hem als secretaris van den prefect der Oise en als redacteur van het dagblad van dit departement terug. Hij overleed te Marly in 1827. Hij heeft belangrijke werken over de Fransche Revolutie geschreven, als: „Essais historiques sur les causes et les effets de la Révolution française", „Le temps présent", „La Révolution française considerée dans ses effets sur la civilisation des peuples", verder onderscheiden artikelen in de „Biographie universelle", enz.

Beaulieu-Marconnay, *Karl Olivier von*, een Duitsch staatsman en geschiedschrijver, werd geboren te Minden, den 5den September 1811. Hij studeerde te Heidelberg en te Jena en volbracht inmiddels een reis door Nederland en België. Hij vertoefde vervolgens eenigen tijd te Weimar, waar hij ten huize van *Goethe* en anderen met welwillendheid werd ontvangen, voleindigde te Göttingen zijn studiën en bleef een zevental maanden te Parijs. Hij was te Oldenburg, Jever en Rastede in rechterlijke betrekkingen werkzaam, vergezelde in 1840 prins *Hermann von Neuwied* naar Italië, hield er zijn verblijf aan het Comomeer en keerde in 1841 terug naar Duitschland, waar hij te Oldenburg lid der Kamer van Financiën werd. In 1843 werd hij benoemd tot geheim referendaris voor Buitenlandsche Zaken te Weimar en in 1848 kwam hij aan het hoofd van het departement van Justitie. Weldra echter nam hij zijn ontslag, werd in 1849 hofmaarschalk, in 1853 opperhofmeester der groot-hertogin en bestuurde in 1851—1852 en in 1854—1857 als intendant den hofschouwburg te Weimar. Later was hij gezant te 's-Gravenhage, vervolgens te Petersburg en in 1861 was hij tegenwoordig bij de kroning van Pruisens vorst te Koningsbergen. In 1864 werd hij gezant der Ernestijnsche Huizen bij den Bond. In 1866 verliet hij den staatsdienst en vestigde zich te Dresden. Hier schreef hij een levensgeschiedenis van den Saksischen minister „*Thomas von Fritsch*" (1870), „Der Hubertusburger Friede" (1871), „Herzog Ernst August von Weimar" (1872) en „Anna Amalia, Karl August und der Minister von Fritsch" (1874). Ook gaf hij de gedichten van zijn vriend *Apollonius von Maltitz* uit (1873). Verder hield hij zich bezig met het onderzoek der archieven te Weenen, München, Frankfort, Dresden en Weimar ter verzameling van bouwstoffen voor een levensgeschiedenis van *Karl von Dalberg*, vorst-primaat van den Rijnbond, welke onder den titel: „Karl von Dalberg und seine Zeit" (1879, 2 dln.) ter perse is gelegd. Hij stierf den 8sten April 1889 te Dresden.

Beaumanoir, *Filippe*, chevalier *de*, de nakomeling van een adellijk geslacht in Bretagne, werd geboren in het midden der 13de eeuw, was raadsheer van graaf *Robert van Clermont* en in 1289 afgezant te Rome vanwege den koning van Frankrijk. Hij heeft uitgegeven: „Coutumes de Beauvoisis", een werk, dat voor de kennis van het oude Fransche recht hoogst belangrijk is.

Beaumanoir, *Jean*, chevalier *de*, een wapenbroeder van *Bertrand du Guesclin* (zie aldaar), werd in de 14de eeuw in Bretagne geboren. Hij is vooral beroemd wegens zijn verdediging van de stad Josselin (in het Fransche departement Morbihan) en wegens den tweestrijd der dertig — 30 Engelschen en 29 Franschen met *Beaumanoir* aan het hoofd — die aldaar gehouden werd in 1352.

Beaumarchais, *Pierre Augustin Caron* de, een Fransch dichter, geboren te Parijs, den 24sten Januari 1732, was de zoon van den horlogemaker *Caron* en oefende zich aanvankelijk in het bedrijf van zijn vader. Tevens wijdde hij zich met ijver aan de muziek en bracht het weldra ver op de harp. Dit verschafte hem eer-

lang den toegang tot het Hof, waar hij aan de koninklijke prinsessen onderwijs gaf in het harpspel. Door zijn betooverende persoonlijkheid, wist hij zich weldra de gunst zijner leerlingen te verwerven, zoodat hij in de hoogste kringen werd toegelaten en gevierd. Een rijk huwelijk bezorgde hem geld en vrienden, en door middel van het Hof kwam hij in aanraking met ministers en andere hooggeplaatste personen. *Paris Duverney*, een rijke financier, wijdde hem in de verborgenheden van voordeelige handelsspeculatiën in en vond in hem niet alleen een ijverigen leerling, maar ook een dankbaren vriend. Door den invloed van *Beaumarchais* bezocht *Lodewijk XV* de militaire school, door *Duverney* gesticht, van dezen kreeg hij belangrijke voorschotten, en hij werkte daarmede zoo behendig, dat hij weldra een vermogend man werd. Inmiddels legde hij zich toe op het schrijven van tooneelstukken. Het eerste, „Eugénie", verscheen in 1767, en het tweede, „Les deux amis ou le négociant de Lyon", in 1770. Zijn aanzien bij het Hof en zijn geestige, veelal scherpe zetten bezorgden hem vele vijanden. In plaats van 15000 francs, die hij schuldig was, werden 120000 francs van hem gevorderd, en hij verloor het hierover gevoerde proces. Nu gaf hij echter „Memoires" uit, waarin hij zich zelf voorstelde als een vertegenwoordiger van den derden stand en zijn zaak behendig in verband bracht met de rechten van den mensch en van den burger. Dat boek vond algemeenen bijval, niet enkel bij den derden stand, maar ook bij de aristocratie. *Beaumarchais* stelde daarin, onverbloemd en in schitterenden, dramatischen stijl de kwade praktijken der rechtbanken in het licht. Daarenboven werden de met tal van toespelingen op de tijdsomstandigheden vervulde tooneelspelen waarmede hij toen optrad, als de „Barbier de Seville" en „Le mariage de Figaro", uitbundig toegejuicht. Dit laatste werd te Parijs 100-maal achtereen vertoond en bracht hem 80000 francs op. Die beide stukken vormen met het later verschenen „La mère coupable", dat evenwel van veel minder gehalte is dan de beide vorige, een soort van comische trilogie, waarin de plebejer *Figaro* de hoofdpersoon is.

Daarmede had *Beaumarchais* het toppunt van zijn roem bereikt. Nog eenmaal spreidde hij zijn behendigheid ten toon, doordat hij in weerwil van de bedenkingen van den minister *Maurepas*, krijgsbehoeften wist te bezorgen aan de Amerikanen. Dat was zijn laatste succes. Een uitgave der werken van *Voltaire* mislukte en kostte hem aanzienlijke sommen. Vervolgens werd hij wederom beschuldigd en schreef „Mémoires", gelijk te voren; hij won ditmaal zijn proces, maar had de gunst van het publiek verbeurd. Ook als dichter vond hij de vroegere toejuichingen niet meer. De groote Revolutie maakte de stemming jegens hem niet beter. Wel werd hij lid van de Voorloopige Vergadering in Juli 1789, maar na weinige dagen verstiet men hem als een intrigant en een troetelkind van het Hof. In 1792 kwam hij weder op de bank der beschuldigden, daar hij aangeboden had, om aan de Republiek 6000 geweren te bezorgen, die echter uitbleven, zoodat men hem ten laste legde, dat hij ze naar den vijand had afgezonden [illegible] werd in hechtenis genomen, maar wist [illegible] te ontsnappen en verborg zich op het land [illegible] delijk zag hij zich met verbanning gestraft [illegible] verloor tevens het ½ millioen francs, die hij [illegible] waarborg voor de vervulling zijner belofte [illegible] gestort. Zijn verweerschrift, getiteld: „Me[illegible] époques", vond geen genade in de oogen [illegible] het publiek. Nadat de stormen van het S[illegible] bewind door kalmer dagen waren vervang[illegible] keerde *Beaumarchais* terug naar Parijs en [illegible] leed aldaar, den 19den Mei 1799. Zijn gezam[illegible] lijke geschriften zijn door *Gudin* e. a. [illegible] geven.

Beaumelle, *Laurent Angliviel de la* [illegible] Fransch schrijver, bekend door zijn vijand[illegible] jegens *Voltaire*, werd geboren te Valler[illegible] (Neder-Languedoc), den 28sten Januari [illegible] Hij vertoefde eenige jaren te Genève [illegible] hij den Katholieken godsdienst afzwoer, [illegible] hoogleeraar in de letteren te Kopenhagen [illegible] begaf zich van hier naar het Pruisische [illegible] om er naast *Voltaire* te schitteren. Weldra [illegible] hij ongenoegen met laatstgenoemde, die [illegible] door de „Pensées" van *Beaumelle* gekrenkt [illegible] voelde, zoodat hij in Mei 1752 Berlijn [illegible] liet. Zijn „Notes sur le siècle de Louis XI[illegible] brachten hem in 1753 in de Bastille, en [illegible] „Memoires de la Maintenon", benevens een [illegible] schuldiging van diefstal uit de archieven [illegible] St. Cyr, bezorgde hem dezelfde straf. [illegible] werd hij verbannen naar Toulouse, aanvaa[illegible] in 1772 een ambt bij de Koninklijke Biblioth[illegible] en overleed den 17den November 1773. Va[illegible] geschriften vermelden wij nog: „Lettres à M[illegible] sieur de Voltaire" (1761) en „Commentaire [illegible] la Henriade" (1775).

Beaumont, *Simon van*, werd geboren [illegible] Dordrecht in 1574, studeerde te Leiden en [illegible] kleedde vervolgens aanzienlijke staatsambten [illegible] 1606 werd hij pensionaris van Middelburg [illegible] 1625 gecommitteerde voor Zeeland in [illegible] gadering der Staten-Generaal, in 1627 [illegible] een gezantschap naar Zweden, in 1629 een [illegible] gecommitteerden van de Staten in het leger [illegible] prins *Frederik Hendrik* voor 's Hertogenb[illegible] in 1633 burgemeester van Arnhem en [illegible] pensionaris van Rotterdam. Hij was een [illegible] kwaam rechtsgeleerde en tevens letterk[illegible] Een bundel Nederlandsche, Fransche en La[illegible] sche gedichten werden door hem uitgeg[illegible] onder den titel van „Horae successivae [illegible] Hij overleed den 20sten Juni 1654.

Beaumont, *Simon van*, een kleinzoon van [illegible] vorige, werd geboren in 1641 en eerst aa[illegible] vader, secretaris der Staten, toegevoegd [illegible] diens opvolger. In 1673 was hij gezant te K[illegible] hagen. Hij was een ijverig staatsman [illegible] leermeester van den zoon zijner zuster, S[illegible] *van Slingeland* (zie aldaar). Zijn vrijen [illegible] steedde hij aan de plantkunde, hij plantte [illegible] zijn tuin te 's Gravenhage vele merkwaardi[illegible] gewassen, van welke *Kiggelaar* in 169[illegible] catalogus heeft uitgegeven. Zijn onderzoek[illegible] op botanisch gebied worden door *Linnaeus* [illegible] de voorrede voor den „Hortus Cliffortianus" [illegible] lof vermeld. Hij overleed den 8sten Febr[illegible] 1685.

Beaumont, *Francis*, een beroemd Engelsch dichter, werd geboren in 1584 op het familie-kasteel Grâce-Dieu in het graafschap Leicester, studeerde te Oxford en te Londen in de rechten en overleed in 1616. Zijn naam als dichter is onafscheidelijk verbonden aan dien van *John Fletcher*, den zoon van een bisschop. *Fletcher* leefde eenigen tijd te Cambridge en overleed in 1625 op 46-jarigen leeftijd te Londen. De tooneelspelen dier dichters waren de vrucht van een gemeenschappelijken arbeid, waarbij zich laatstgenoemde met de vinding en *Beaumont* met de uitwerking belast zou hebben. Men vermeldt, dat *Fletcher* na den dood van *Beaumont* raad zou hebben ingewonnen bij verschillende anderen, o.a. bij *Shirley*. Zij stelden zich *Shakespeare* tot voorbeeld, en hunne tijdgenooten prezen hunne voortbrengselen nog boven die van Engelands meest beroemden tooneeldichter. Aan beide vrienden ontbrak evenwel de noodige gematigdheid en omzichtigheid; zij trachtten ook dikwijls aan de buitensporige wenschen van het publiek te voldoen, ten koste van de ware poëzie. Hun eerste gemeenschappelijk tooneelstuk was „The womanhater" (1607); hierop volgden tot 1615 nog 50 tooneelstukken, waaronder treurspelen: „The maid's tragedy" en „Valentinian" en het blijspel „The wildgoose chase". De komische gedeelten in hun stukken zijn beter gelukt dan de pathetische en tragische.

De beide dichters schijnen zich verbonden te hebben in het jaar 1605. Van hun gemeenschappelijken tooneelarbeid bestaan verscheidene uitgaven, en van deze wordt die van *Dyce* (Londen, 1843—1846, 11 dln.) voor de beste gehouden.

Beaumont, *Jean Baptiste Armand Louis Léonce Elie de*, een beroemd geoloog, werd geboren den 25sten September 1798 te Canon in het departement Calvados. Hij studeerde aan het collège Henri VI en verwierf in 1817, bij een wedstrijd der scholen te Parijs, den eersten prijs voor de wis- en natuurkunde. Nadat hij verschillende reizen ten behoeve der geologische wetenschap volbracht had, werd hij in 1824 mijningenieur. Sedert 1825 was hij met *Dufrénoy* belast met het geologisch onderzoek van Frankrijk, en de met dezen gezamenlijk uitgegeven geschriften, die op dit onderzoek betrekking hadden, vormen de eigenlijke basis voor de praktische geologie in Frankrijk. In 1829 werd hij hoogleeraar aan de school voor mijnbouw, in 1832 aan het Collège de France en in 1833 ingenieur en chef der mijnen. In 1838 werd hij naar Algiers gezonden, om er den bodem te onderzoeken, en in 1856 koos men hem tot secretaris der Academie van Wetenschappen, waarvan hij sedert 1835 lid was. Ook werd hij hoofdingenieur van de mijnen en senator. In 1867 werd hij belast met de leiding der werkzaamheden voor een nieuwe geologische kaart op groote schaal. Tot zijn geschriften behooren: „Coup d'oeil sur les mines" (1824), „Voyage métallurgique en Angleterre" (1837), „Recherches sur quelques-unes des révolutions de la surface du globe" (Parijs 1834), „Sur la structure du mont Etna", enz. In het voorlaatste werk heeft bij zijn theorie omtrent de vorming van bergketenen uiteengezet, welke in zijn tijd algemeenen bijval vond. Hij neemt 21 tijdperken van oprijzing aan en hierin plaatst hij de verschillende gebergten, zoodat hij althans den betrekkelijken ouderdom van deze op wetenschappelijke gronden heeft bepaald. Zijn hoofdwerk is de „Carte géologique de la France", door hem met *Dufrénoy* vervaardigd (6 bladen, Parijs, 1840; 2de uitgave, 1855, met 2 deelen tekst). Daarenboven verscheen in 1867: „Fragment d'une carte géologique détaillée de la France, exécutée sous la direction de *M. E. de Beaumont* par *Chancourtois*", een groote kaart, die het noordelijk gedeelte van Frankrijk voorstelt. *Beaumont* stierf den 22sten September 1844.

Beaumont de la Bonninière, *Marc Antoine*, comte *de*, een Fransch generaal en staatsman, werd geboren in 1763 te Beaumont in Touraine, uit een aanzienlijk geslacht. Eerst was hij page bij *Lodewijk XVI*, vervolgens kapitein bij de cavalerie en bij het uitbarsten der Omwenteling, waarvan de ideeën bij hem instemming vonden, kolonel bij het 5de regiment dragonders. In 1793 werd hij, als tegenstander van het Schrikbewind, te Lyon ter dood veroordeeld, maar door zijn dragonders aan de guillotine ontrukt. Hij streed met moed in Italië onder *Masséna*, *Scherer* en *Bonaparte* — onder laatstgenoemden bij Lodi, Mantua en Marengo. Bij het einde van dien veldtocht werd hij divisie-generaal en inspecteur-generaal der cavalerie. Later vocht hij bij Austerlitz, Jena en Wagram en werd daarop benoemd tot senator en tot stalmeester der keizerin-moeder. *Lodewyk XVIII* verhief hem tot pair; niettemin streed hij in 1815 bij Waterloo. De koning schonk hem echter vergiffenis. *Beaumont* overleed in 1830.

Beaumont de la Bonninière, *Gustave Auguste*, een Fransch schrijver, een kleinzoon van *Lafayette*, werd geboren den 6den Februari 1802 te Beaumont-la-Chartre in het departement Sarthe, studeerde in de rechten en bekleedde de betrekking van substituut van den procureur des konings bij het hoog-gerechtshof van de Seine. Hij verloor dit ambt bij het uitbarsten der Julirevolutie. In 1831 ontving hij van de regeering den last, om met *Tocqueville* het gevangeniswezen in de Vereenigde Staten te onderzoeken. In 1840 werd hij lid der Kamer van Afgevaardigden en na de Februari-omwenteling zonden de kiezers hem naar de Constituante en vervolgens naar het Wetgevend Lichaam. Hij behoorde tot de gematigde republikeinen. *Cavaignac* benoemde hem tot gezant te Londen, doch hij legde die betrekking neder, zoodra *Napoleon* tot president der republiek was gekozen. Hierna hernam hij zijn plaats in het Wetgevend Lichaam. Toen *Odilon-Barrot*, *Dufaure*, *Lanjuinais* en *Tocqueville* leden werden van het ministerie, liet *Beaumont* zich een gezantschapspost naar Weenen welgevallen, maar deed ook hiervan afstand, zoodra gemeld ministerie was afgetreden. Bij den coup d'état van 2 December 1851 werd hij in hechtenis genomen en op het fort van den Mont Valérien gevangen gehouden. Toen hij weder in vrijheid was gesteld, verliet hij de staatkundige loopbaan, zonderde zich af op zijn buitenverblijf en begaf zich slechts nu

en dan naar Parijs, om er de zittingen van het Instituut bij te wonen. Hij overleed te Tours, den 2den April 1866, verscheiden geschriften over sociale onderwerpen nalatend. Van deze noemen wij: „Traité du système pénitentiaire aux Etats-Unis et de son application à la France" (met *Tocqueville*, 1832; 3de druk, 1845), „Marie ou l'esclavage aux Etats-Unis" (1835, 2 dln.; 5de druk, 1842) en „L'Irlande sociale, politique et religieuse" (1839, 2 dln.; 7de druk, 1863). Beide laatste geschriften werden door het Instituut, waarvan *Beaumont* lid was, met den prijs bekroond.

Beaumont Vassy, *Edouard Ferdinand de la Bonninière, vicomte de*, een Fransch schrijver, een neef van *Gustave Beaumont*, werd geboren in 1816 op het kasteel La Mothe-Souzay (Indre et Loire). Hij schreef de romans: „Une Marquise d'autrefois" (1838), „Don Luis" (1839) en „Apparences" (1840). Op last van den minister *Guizot* begaf hij zich als gevolmachtigde naar Stockholm en leverde daarna: „Les Suédois, depuis Charles XII jusqu'à Oscar I" (1841; 3de druk, 1847). Als volbloed-monarchaal kwam hij in tal van vlugschriften in verzet tegen de Februari-omwenteling, was in 1851—1853 prefekt van Laon en werd in 1852 lid van den Staatsraad, maar legde deze betrekking in 1855 neder. In 1858 nam hij deel aan financiëele zwendelarij en werd in 1859 tot twee jaren gevangenisstraf veroordeeld. Hij leidde vervolgens een ambteloos leven en overleed te Parijs, den 25sten Juli 1876. Van zijn geschriften noemen wij nog: „Swedenborg, ou Stockholm en 1754" (1842), „Histoire des états européens depuis le congrès de Vienne" (1843—1853, 6 dln.), „Un dernier rêve de jeunesse" (1852), „Histoire de mon temps" (1855—1858, 4 dln., en van de tweede serie 2 dln. in 1864—1865); verder: „Les salons de Paris et la société parisienne sous Louis-Philippe I" (1866), „Une intrigue dans le grand monde" (1867), „Les salons de Paris et la société parisienne sous Napoleon III" (1868), „Histoire de la commune de Paris" (1871), „Histoire intime du second empire" (1874), „Papiers curieux d'un homme de cour" (1875), enz.

Beaumontgeweer is de naam van een vuurwapen, dat door den wapenfabrikant *Beaumont* te Maastricht uitgevonden en in 1871 bij ons leger in gebruik genomen werd. Toen in 1872—1874 in Frankrijk beraadslaagd werd over een nieuw geweer, kwam ook dat van *Beaumont* zeer in aanmerking, maar moest de vlag strijken voor dat van den escadronschef *Gras*. Later werden ook bij ons leger geweren van klein kaliber ingevoerd.

Beaumontia *Wall.* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Apocyneeën*, hetwelk zich onderscheidt door een 5-bladigen kelk, een trechtervormige bloemkroon met een 5-lobbigen zoom en een korte buis, en meeldraden met pijlvormige helmknoppen. Het meest bekend is *B. grandiflora Wall.*, een heesterachtig gewas met kort-gesteelde, eironde, gaafrandige bladeren en fraaie witte bloemen. Zij behoort in Oost-Indië te huis. Men plaatst deze sierplant in vette aarde en geeft haar in de warme kas een matige hoeveelheid vocht; zij wordt door stekken vermenigvuldigd.

Beaune, een stad in het Fransche departement Côte d'Or aan de Bouzoise, welke in de nabijheid ontspringt, en aan den voet van den Côte d'Or, 220 m. boven de zee. Zij is een kruispunt van den Lyoner spoorweg, is omringd door wijnbergen, waar de meest gezochte Bourgognewijnen groeien, zooals Volnay, Beaune, Montrachet, Santenay, Pommard, enz. Beaune telt 13101 (1901) inwoners en heeft een mooie hoofdkerk, een openbare boekerij met 50000 deelen, een collège, een landbouwschool, een handelsrechtbank, benevens een aantal fabrieken, waar vaten, kurken, blik, machines, azijn en brandewijn vervaardigd worden. Van veel beteekenis is de handel in Bourgognewijnen. In de 17de eeuw bezorgde de bloeiende nijverheid een hooge mate van welvaart aan deze stad. Omstreeks 200 Protestantsche huisgezinnen verschaften er onderhoud aan 2000 werklieden. Doch de opheffing van het Edict van Nantes in 1685 verdreef de Protestanten, waarna de voormalige welvaart verminderde, om niet weder hare voormalige hoogte te bereiken.

Beaune, *Florimond de*, een Fransch wiskundige, werd geboren te Blois in 1601. Hij was eerst in krijgsdienst en verkreeg later het ambt van raadsheer in zijn geboortestad. Hij was een vriend van *Descartes* en heeft veel bijgedragen tot ontwikkeling van de analytische geometrie, welke door laatstgenoemde is ingevoerd. Hij heeft den aard der kromme lijnen doen kennen uit de eigenschappen harer tangenten, terwijl men vroeger de eigenschappen der tangenten van gegeven kromme lijnen bepaalde, zoodat hij als de grondlegger der integraalrekening mag worden beschouwd. De „Stelling van Beaune" is ook thans nog bij de beoefenaars der integraalrekening bekend. Verder hield hij zich bezig met de verbetering der verrekijkers. Hij overleed in 1652. Zijn werk „De aequationum constructione et limitibus" is uitgegeven door *E. Bartholin*.

Beaune-la-Rolande is de naam der hoofdstad van het gelijknamige kanton, in het arrondissement Pithiviers van het Fransche departement Loiret. De stad ligt aan de spoorwegen Parijs—Montargis en Bourges—Beaune-la-Rolande, heeft een oude kerk uit de 15de eeuw en (1901) 1121 (als gemeente 1860) inwoners. In den Fransch-Duitschen oorlog werd bij deze plaats den 28sten November 1870 een slag geleverd, die na een hardnekkigen strijd door de Franschen verloren werd.

Beaunoir, *Alexandre Louis Bertrand*, eigenlijk *Robineau*, een Fransch blijspeldichter, werd geboren te Parijs in 1746. Hij verkreeg den titel van abbé en een aanstelling bij de Koninklijke Bibliotheek. Het eerst wekte hij de opmerkzaamheid in 1777 door zijn „Amour quêteur", een zeer wereldsch stuk, dat hem ertoe bracht den titel van abbé te laten varen en zich *Beaunoir* te noemen. Onder zijn talrijke blijspelen, die met daverenden bijval werden ontvangen, bezorgde „Jérôme Pointu", dat te Parijs 150-maal gegeven werd, hem een Europeeschen roem. Nadat hij in 1784 van zijn betrekking aan de Bibliotheek afstand had moeten doen, begaf hij zich als schouwburg-directeur naar Bordeaux, waar hij echter niet gelukkig slaagde, zoodat

ij in 1789 naar Parijs terugkeerde en in datelfde jaar de wijk nam naar België. Als een riend der Oostenrijkers was hij na het verdrijen van deze blootgesteld aan de vervolgingen er regeering van Brussel, waarover hij wraak am door de uitgave van het tijdschrift „Le engeur" en een paar andere geschriften. In 791 reisde hij, vermoedelijk met een geheime ending belast, in de Rijnstreek en schreef verolgens zijn „Voyage sur le Rhin, depuis Maynce jusqu' à Dusseldorf" (Neuwied, 1791: ook ı het Nederlandsch vertaald. Haarlem, 1793). ı 1796 riep keizerin *Catharina* hem naar Rusınd; bij zijne komst was zij overleden, doch *'aul I* benoemde hem tot directeur van den eizerlijken schouwburg. In 1798 moest hij met overige Franschen het rijk verlaten, waarna j voorlezer werd bij koningin *Louise* van Pruin. Hij vervaardigde in dien tijd vele tooneelukken, die door *Iffland*, *Opitz*, enz. in het uitsch werden vertaald. In 1801 keerde hij ıar Parijs terug en werd er correspondent van de aanzienlijke personen, ook van *Jérôme*, kong van Westfalen. Verder schreef hij gedichn ter verheerlijking van *Napoleon I* en beeedde betrekkingen bij het ministerie van Poie en bij dat van Binnenlandsche Zaken. Hij erkte ijverig in de „Bibliothèque dramatique théatrale", en overleed in 1823, nadat hij ırt te voren een roman, getiteld: „Attilla ou fléau de Dieu", had uitgegeven. — Zijn echtnoote *Louise Céline Cheval* stond hem bij zijn tterkundige werkzaamheden trouw ter zijde; overleed een paar jaar vóór hem.

Beauplan, *Victor Arthur Rousseau de*, een ansch tooneelschrijver, geboren te Parijs in ıni 1823, studeerde aan het lyceum Bonaparte gaf vervolgens gedichten uit, die weinig bijl vonden. Nu bepaalde hij zich bij het tooneel vervaardigde sedert 1848 alleen of met anren een groot aantal stukken. In 1868 werd keizerlijk commissaris aan het Odéon, in 1870 n het Théâtre Lyrique en in 1871 vertegenordiger der regeering bij het bestuur van het nservatoire te Parijs. Met ijver bevorderde sedert dien tijd de ontwikkeling van het ansche tooneel. Met *Ambroise Thomas*, *Alexan- Dumas*, *Doucet*, *Legouvé* en *Barbier* beorde hij tot de jury, die beslist over den prijs dramatische en muzikale opvoeringen. Van n tooneelwerken noemen wij: „Le lis dans la llée", „La poupée de Nuremberg", „Boccace le Décameron", „L'école des ménages", „Les ntes parasites", „Elisa ou un chapitre de ncle Tom" en „Sam père et mère". Verder ıreef hij twee bundels verzen, n.l.: „Dix Saes" en „Les sept paroles". Hij overleed in 90.

Beaupré. Zie *Loyalty eilanden.*

Beaupuy, *Armand Michel Bachelier de*, een ansch generaal, werd geboren te Mussidan in 57. In 1773 zag hij zich geplaatst als onderıcier in het regiment Bassigny; gedurende Revolutie was hij chef van een bataljon vrijlligers uit het departement Dordogne en streed ırmede bij Worms, Spiers, Mainz en Kostheim. egens zijn dappere bestorming van laatstgeımde plaats, werd hij in 1793 benoemd tot brigade-generaal. Niet lang daarna was hij bevelhebber der voorhoede van het leger, dat naar de Vendée werd gezonden. De blijken zijner dapperheid en beradenheid in den slag bij Tremblaye (15 October 1793) bezorgden hem den rang van divisie-generaal. In het begin van 1794 aanvaardde hij het commando over een divisie van het Rijnleger en onderscheidde zich vooral in 1796 op den merkwaardigen terugtocht van *Moreau* uit Beieren door het Schwarzwald. In den slag bij Emmendingen (19 October 1796) maakte een kanonskogel een einde aan zijn leven. *Moreau* heeft te zijner eere te Neubreisach een gedenkteeken doen verrijzen.

Beaurain, *Jean de*, een Fransch aardrijkskundige, werd geboren in 1696 te Artois. Hij studeerde onder de leiding van *Samson* en werd op 25-jarigen leeftijd de opvolger van dezen als geograaf des konings. Kardinaal *Fleury* en *Aonelot* gebruikten hem als onderhandelaar in verschillende moeilijke aangelegenheden, waarbij hij van een groote bekwaamheid blijk gaf. Van zijn talrijke werken noemen wij: „Calendrier perpétuel" (Parijs, 1724) en „Histoire militaire de la campagne de Flandre par le maréchal de Luxembourg, de 1690 à 1694" (1756). Hij overleed in 1772.

Beauregard, *Pierre Gustave*, een Amerikaansch krijgsman uit de Zuidelijke Staten der Unie, eigenlijk *Toutan* geheeten, noemde zich *Beauregard* naar een plantage van zijn vader. Hij werd geboren in 1818. Na het bezoeken der militaire school te Westpoint, trad hij in 1838 als artillerie-officier in dienst, nam vervolgens deel aan den oorlog tegen Mexico en werd in 1847 kapitein. Na het sluiten van den vrede werd hij belast met het toezicht op openbare werken, maar nam weldra zijn ontslag en werd in 1861, bij den opstand der Zuidelijke Staten, wier zijde hij koos, tot brigade-generaal benoemd. In deze betrekking bestuurde hij den aanval op het fort Sumter. Later was hij bevelhebber van het leger in Virginia en won den slag aan de Bull-Run. In April 1862 verloor hij echter door zijn nederlaag bij Shiloh zijn bevelhebberspost en tevens zijn krijgsroem. Toch werd hem in 1863 de verdediging van Charleston opgedragen en kweet hij zich met goed gevolg van die taak. In April 1864 spoedde hij zich naar Richmond tot dekking dezer stad. In laatstgenoemd jaar en in het daarop volgende streed hij echter zoo ongelukkig, dat zelfs Charleston zich overgaf, en *Johnston* besloot hem door *Lee* te vervangen. Na het einde van den oorlog nam hij de directie op zich van een spoorweg in Louisiana. Hij is de schrijver van „Principles and maxims of the war" en „Report of the defence of Charleston". Hij overleed den 21sten Februari 1893 te New-Orleans.

Beausar, *Abraham Theodorus*, geboren den 9den September 1785 te Oosterland op Duiveland, was een bekwaam Nederlandsch godgeleerde en letterkundige. Hij ontving zijn eerste opleiding op de Latijnsche school te Dordrecht en bezocht vervolgens de hoogeschool te Leiden. In 1809 werd hij beroepen als predikant te Bleskensgraaf, kwam achtereenvolgens te Groot-Ammers, Rittem, Oudenbosch en Klundert en over-

leed alhier den 20sten October 1836. Hij was lid van het Zweedsch Genootschap van Wetenschappen en heeft onderscheiden geschriften nagelaten.

Beausobre, *Isaäc de*, een Protestantsch godgeleerde, werd geboren te Niort in 1659. Hij nam na de herroeping van het Edict van Nantes de wijk uit Frankrijk naar de Nederlanden en van hier eerst naar Dessau en vervolgens naar Berlijn, waar hij hofprediker werd van den koning van Pruisen. Hij schreef verschillende werken, onder anderen: „Histoire critique du Manichéisme" (Amsterdam, 1734 en 1739), en overleed in 1738.

Beauvais, in het Latijn *Bellovacum* of *Belvacus*, is de hoofdstad van het Fransche departement Oise, gelegen ter plaatse, waar de Avelon en de Therain zich vereenigen. Zij ligt in een bekoorlijk dal, door boschrijke heuvelen omgeven, is een kruispunt van den Noorderspoorweg, bezit ruime straten en onderscheiden voorsteden. De hoofdkerk is een prachtig gebouw en onder de overige kerken is die van St. Etienne merkwaardig door hare beschilderde glazen. Men heeft er een openbare bibliotheek met 20.000 deelen, een seminarium, een landbouwschool, een archaeologisch museum, een rechtbank, een schouwburg, enz. Zij telt 19962 (1901) inwoners en vele fabrieken, waar tapijten, laken, wollen dekens, enz. vervaardigd worden. Beauvais is de zetel van een bisschop. Vroeger was zij de hoofdstad van de Bellovakers. In 1472 werd zij door *Karel den Stoute* vruchteloos belegerd. Bij den uitval maakten de vrouwen, met de moedige *Jeanne Fouquet*, *Jeanne Hachette* bijgenaamd, aan het hoofd, een vaandel buit, dat er jaarlijks nog steeds op den 14den October in plechtigen optocht wordt rondgedragen. In 1851 werd voor deze heldin een standbeeld te Beauvais opgericht.

Beauvais, *Charles Nicolas*, geboren te Orleans in 1745, was aanvankelijk geneesheer te Parijs en werd er vervolgens in den tijd der Omwenteling lid van de Wetgevende Vergadering en van de Conventie, waar hij zitting nam bij de Bergpartij. Naar Toulon gezonden, geraakte hij er in de macht der Engelschen en overleed in 1794 te Montpellier aan de gevolgen der ellende, die hij in zijn gevangenschap had ondervonden. Hij was de schrijver van verschillende werken, onder anderen van een „Description topographique du mont Olivet" (1783).

Beauvais, Charles Théodore, een zoon van den voorgaande, werd geboren in 1772 te Orleans. Hij streed in Syrië tegen de Turken, bracht anderhalf jaar door in krijgsgevangenschap en keerde in 1801 naar Frankrijk terug. Hij nam deel aan de oorlogen in Spanje en aan den Rijn en werd benoemd tot baron en brigadegeneraal. Gedurende de Honderd Dagen was hij commandant van Bayonne. Na de Restauratie bleef hij werkzaam als hoofdredacteur van het belangrijke werk „Victoires et conquêtes des armees françaises" (1817, enz., 28 dln.) en van „La correspondance officielle et confidentielle de Napoleon Bonaparte avec les cours étrangères" (1819—1820, 7 dln.). Daarenboven leverde hij artikelen in het „Journal Militaire" en in de „Biographie universelle". Hij overleed in 1830.

Beauvallet, *Pierre François*, een Fransch acteur en tooneelschrijver, geboren den 13den October 1801 te Pithiviers (Loiret), wijdde zich eerst aan de schilderkunst in het atelier van *Paul Delaroche* en betrad vervolgens het tooneel. Hij schitterde naast *Rachel* in de rollen van Rodrigue, Polyeucte, Tancrède, Orosman, enz., maar zeide weldra den schouwburg vaarwel en trad slechts zelden op, zooals in 1868 in het Odéon in de rol van koning Lear. Sedert 1839 was hij hoogleeraar aan het conservatoire. Van zijn stukken noemen wij: „Caïn" (1830), „Robert Bruce" (1847) en „Le dernier Abencerage" (1851). Hij overleed den 21sten December 1873.

Beauvallet, Leon, een zoon van den voorgaande, geboren te Parijs in 1829, vergezelde in 1855 *Rachel* naar Amerika en schreef: „Rachel et le nouveau monde" (1856). Vervolgens leverde hij een reeks van tooneelstukken, zooals: „Sur terre et sur mer" (1854), „Les femmes de Gavarni" (1852), „Le roi de Rome" (1855), „Ninon et Ninette" (1868), „A Chaillot l'exposition" (1862), „Les femmes de Paul de Kock" (1875), „La belle Polonaise" (1882), enz.

Beauvarlet, *Jacques Firmin*, een Fransch graveur, werd geboren te Abbeville in 1732. Reeds op jeugdigen leeftijd genoot hij te Parijs het onderricht van *Dupuis* en *Cars* en werd vervolgens tot graveur des konings benoemd. Zijn manier van werken verwierf algemeen bijval. Hij heeft talrijke gravures geleverd naar *van Loo*, *de Troy*, *Dou*, *Teniers*, *Giordano*, enz.; sommige daarvan worden nog duur verkocht. Hij overleed te Parijs in 1797.

Beauvoir is de naam van verscheiden plaatsen in Frankrijk. Vooral bekend is *Beauvoir-sur-Mer*, de hoofdstad van het gelijknamige kanton, in het arrondissement Sables-d'Olonne van het Fransche departement Vendée. Het heeft (1901) 842 (als gemeente 2589) inwoners, een kleine haven, een zoutziederij en houthandel. De stad lag vroeger onmiddellijk aan zee, tegenover het eiland Noirmoutier, tegenwoordig is zij er 4 km. van verwijderd en door het kanaal de la Cahouette met de zee verbonden. In de nabijheid vindt men oude grafheuvels en de ruïnen van een kasteel.

Beauzée, *Nicolas*, een Fransch taalgeleerde, werd geboren te Verdun in 1717. Hij had een buitengewonen aanleg voor het leeren van talen en schreef, als opvolger van den geleerden *Dumarsais*, grammaticale artikelen in de „Encyclopédie". Zijn „Grammaire générale ou exposition raisonnée des éléments nécessaires pour servir à l'étude de toutes les langues" (Parijs, 1767), bezorgde hem den lof van *Barthélemy*, de gouden medaille van *Maria Theresia* van Oostenrijk en de betrekking van hoogleeraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Parijs. Ook later heeft hij verscheiden werken uitgegeven. *Frederik de Groote* zocht hem over te halen om naar Berlijn te komen, doch *Beauzée* gaf er de voorkeur aan met zijn gezin in Frankrijk te blijven. Hij overleed den 25sten Januari 1789.

Bebakening. Zie *Betonning en Bebakening*.

Bebber, *Wilhelm Jacob van*, een Duitsch

neteoroloog, werd den 10den Juli 1841 te Grieth ij Emmerik geboren. In 1875 werd hij rector an de hoogere burgerschool te Weiszenburg en n 1879 hoofd van de afdeeling voor weertele- rafie, stormaankondigingen en kustmeteorologie ij de Duitsche Seewarte te Hamburg. Hij heeft p meteorologisch gebied belangrijke ontdekkin- en gedaan. Van zijn werken noemen wij: „Re- entafeln für Deutschland" (1876), „Die Regen- erhältnisse Deutschlands" (1877), „Handbuch er ausübenden Witterungskunde" (1886, 2 dln.), Lehrbuch der Meteorologie" (1890), „Hygieni- che meteorologie" (1895), „Die Wettervorher- age" (2de druk, 1898).

Bebeerubast, *bibirubast* (Cortex Bibiru, et Engelsche greenheart-bark) is de harde, reuk- oze, bittere, bruinachtige bast van *Nectandra Rodiei* Schomb, een in Britsch-Guyana voor- omenden boom uit de familie der Lauraceeën, ie het groen-hout levert. In den bast bevindt ich een amorf, reukloos, zeer bitter alkaloid, et bebeerin of bebirin, $C_{19}H_{26}NO_3$, dat in laats van chinine gebruikt kan worden.

Bebek (in de Oudheid *Chelai*), de naam van en plaats aan de Europeesche zijde van den Bosporus, 10 km. van Konstantinopel verwijderd. Het is gelegen aan een prachtige bocht, wordt oor Grieken en Armeniërs bewoond, bezit ver- cheiden paleizen van Turksche grooten en vormt en geliefkoosd zomerverblijf der in Konstanti- opel gevestigde Franken.

Bebel, *Heinrich*, of *Henricus Bebelius*, een Duitsch letterkundige, werd geboren in 1472 e Justingen in Zwaben. Hij was de zoon van en armen landbouwer, studeerde te Krakau en e Bazel in de rechten en letteren en werd in 497 hoogleeraar in de welsprekendheid en dicht- unst aan de universiteit te Tübingen. *Maximi- liaan I* beloonde hem in 1501 met den dichter- ijken lauwerkrans. Hij behoorde tot de vrienden an *Reuchlin*, *Erasmus* en *Johannes Naukler* Vergenhans). Hij schreef, behalve taalkundige eerboeken, vele staatkundig-historische verhande- ingen en gedichten, die den keizer en het rijk erheerlijken. In de „Proverbia Germanica" ver- amelde hij Duitsche spreekwoorden. Zijn veel- elezen „Facetiae", een verzameling van anecdoten n kluchtige verhalen, is grootendeels aan het olksleven ontleend. Zijn spotternijen hierin zijn neest tegen de geestelijkheid gericht. Hij over- eed na 1518.

Bebel, *Ferdinand August*, een van de hoofd- eiders der sociaaldemocratie in Duitschland, werd eboren te Keulen, den 22sten Februari 1840. Hij verloor reeds vroeg zijn ouders en kwam n de leer bij een schrijnwerker. Na voldoende lijken van bekwaamheid te hebben gegeven, egaf hij zich op reis als handwerksgezel en oegde zich, hoewel Protestant, bij de R. Katho- ieke gezellenvereenigingen te Freiburg, Regens- urg en Salzburg. In 1860 kwam hij te Leipzig, estigde zich daar als meester-schrijnwerker en erd lid van den Gewerblichen Bildungsverein. Hier nam hij meer en meer deel aan het staat- undig leven, vooral in 1863 na de komst van *Lassalle*. Na veel moeilijkheden kwam er in 1864 de Arbeiterbildungsverein tot stand, waarvan *Bebel* n 1865 voorzitter werd. Deze vereeniging werd den 21sten Januari 1878 opgeheven. Reeds in 1863 werd *Bebel* als afgevaardigde van den Gewerblichen Bildungsverein naar Frankfort aan de Main gezonden. Toen deze vereeniging in 1864 te Leipzig bijeenkwam, werd hij tot tweeden voorzitter en tot lid van het bestuur gekozen. In de vergaderingen te Glauchau, Chemnitz, Zwickau, enz., ijverde hij tegen de volgelingen van *Lassalle* en werkte mede tot de stichting van het algemeen Saksisch werkliedenverbond. Ook op het congres voor werkliedenvereenigingen te Stuttgart (September 1865) was hij tegenwoordig als afgevaardigde en verklaarde zich vóór het algemeen kiesrecht. Hij vormde in den Arbeiterbildungsverein een linkerzijde. Toen in 1866 de vijandelijkheden tusschen Pruisen en Oostenrijk een aanvang namen, voegde hij zich bij de democraten, gevolgd door de meerderheid der leden van den Arbeiterbildungsverein en van de Saksische werkliedenvereenigingen in het algemeen. Omstreeks Pinksteren 1866 begaf hij zich naar Frankfort aan de Main, waar een volksvergadering zich tegen de neutraliteit der kleine staten, vóór een algemeene volkswapening en vóór de instelling van een algemeen Duitsch Parlement verklaarde. Na het sluiten van den vrede nam hij te Chemnitz deel aan een geheime bijeenkomst van vertegenwoordigers der Saksische werkliedenvereenigingen en van andere democraten. In die vergadering werd een socialistisch programma vastgesteld en tevens kwam er de Saksische volkspartij tot stand. Bij het benoemen van afgevaardigden naar den Duitschen rijksdag werd hij met een groote meerderheid gekozen. Aldaar kwam hij in 1867 eerst tegen het einde der beraadslagingen over de grondwet aan het woord, verklaarde zich tegen deze laatste en teekende verzet aan tegen de gewelddadige verscheuring van Duitschland. Na dien tijd werd *Bebel* bij alle verkiezingen voor den Noord-Duitschen rijksdag, het Tolparlement en den Duitschen rijksdag herkozen. Meer en meer had hij de beginselen van hen, die een omverwerping der maatschappij beoogen, tot de zijne gemaakt. Reeds in de zitting van den Rijksdag van 24 April 1870 verklaarde hij, dat men dan eerst heil voor het volk kon verwachten, wanneer het heerschende stelsel vernietigd was, en in die van 6 December 1870: „Het einddoel van het Duitsche volk moet de afschaffing en de opheffing der monarchie en de stichting der republiek wezen". In die van 3 April 1871 beleed hij onverbloemd, dat hij tot de Europeesche revolutionnaire partij behoorde, en in die van 1 Mei 1872, dat zijn staatkundig ideaal niets anders was dan de sociaaldemocratie of roode republiek. Hij verdedigde in de zitting van den Rijksdag van 25 Mei 1871 de handelwijze der Commune te Parijs en voorspelde, dat binnen korten tijd de leus van het proletariaat te Parijs: „Oorlog aan de paleizen, vrede aan de hutten, de dood aan ellende en lediggang!" de leus zou worden van het vereenigd proletariaat van de geheele wereld. Ook buiten den Rijksdag was hij sedert 1867 onafgebroken werkzaam. Op het Werkliedencongres te Gera in October van laatstgemeld jaar werd hij tot voorzitter gekozen en in Januari 1868 stichtte hij het door *Liebknecht* ge-

redigeerde „Demokratisches Wochenblatt". Talrijke volksvergaderingen deden het getal zijner aanhangers klimmen. Op zijn aandringen werd aan het in September 1868 te Neurenberg vergaderde Werkliedencongres een programma voorgelegd, hetwelk weinig verschilde van dat der Internationale. Hij zelf werd voorzitter van het Congres en de beraadslagingen eindigden met de overwinning van zijn partij. Nu aanvaardde hij den strijd tegen *von Schweitzer*, den president der Algemeene Duitsche Werkliedenvereeniging, omdat deze stelselmatig de verdeeldheid onder de socialistisch gezinde werklieden deed voortduren en de werklieden tot werktuigen zocht te vernederen der Pruisische politiek. Ten behoeve van dezen strijd ontving *Bebel* uit het revolutiefonds te Zurich 3000 francs. Nadat hij aan *von Schweitzer* een nederlaag had toegebracht en de andere leiders der oppositie zich met de partij van *Bebel* vereenigd hadden, werd in Augustus 1869 het algemeen Duitsch Sociaaldemocratisch Werkliedencongres gehouden, alwaar door meer dan 200 afgevaardigden uit alle Duitsche staten, Oostenrijk en Zwitserland 150.000 werklieden vertegenwoordigd waren. Door dat congres werd de sociaaldemocratische werkliedenpartij gesticht, het door *Bebel* ontworpen programma nagenoeg onveranderd aangenomen, Brunswijk als zetel van het Bestuur en Hamburg als zetel van de Commissie van contrôle gekozen. Het „Demokratisches Wochenblatt" verwisselde dezen naam met dien van „Volksstaat" en *Bebel* belastte zich, zonder zijn schrijnwerkers-etablissement te laten varen, met het beheer over dit tweemaal 's weeks verschijnend blad; hij schreef daarin talrijke artikelen, totdat het in 1878 verboden werd. Toen hij in het najaar van 1869 van een reis door Beieren en Württemburg terugkeerde, moest hij, wegens het gesprokene in een volksvergadering, een gevangenisstraf van drie weken ondergaan. Wegens afkondiging van een manifest door het bestuur der Brunswijksche partij werd ook *Bebel* in September 1870 in hechtenis genomen. Wel werd hij na een onderzoek van 3½ maand op vrije voeten gesteld, maar de rechtbank van gezworenen te Leipzig veroordeelde hem en *Liebknecht* den 26sten Maart 1872 wegens poging tot hoogverraad tot 2 jaar vestingstraf, welke hij te Hubertusburg onderging. Bij een nieuwe veroordeeling wegens majesteitsschennis tot 9 maanden gevangenisstraf, die hij te Zwickau doorbracht, werd hij tevens vervallen verklaard van zijn mandaat als afgevaardigde naar den Rijksdag, doch hij herkreeg het bij de nieuwe verkiezing den 20sten Januari 1873. Later moest hij nog eenige malen gevangenisstraf ondergaan; ook de stadsrechtbank te Berlijn veroordeelde hem den 12den Juni 1877 wegens beleediging van *Bismarck* en het bezigen van smadelijke woorden tegen de Staatsinrichting, tot 9 maanden gevangenisstraf. In 1876 heeft hij zich geassocieerd met een rijk privaatpersoon tot het stichten van een groote fabriek van deurklinken te Reudentz bij Leipzig, onder de firma *Issleib & Bebel*. In den zomer van 1881 werd hij gekozen tot lid van de Tweede Kamer in Saksen, en in den herfst van dat jaar kwam hij als kandidaat voor het lidmaatschap van den Duitschen rijksdag in vier distrikten in herkiezing, maar bleef telkens in de minderheid. In 1883 ontving hij echter een mandaat voor Hamburg, waarvoor hij tot 1893 zitting had; toen hij in dit jaar dubbel gekozen werd, nam hij een mandaat voor Straatsburg aan. Sedert 1898 had hij opnieuw zitting voor Hamburg. Op grond van de socialistenwet uit Leipzig verbannen, vestigde hij zich te Planen bij Dresden. In 1886 werd hij opnieuw tot 9 maanden gevangenisstraf veroordeeld. Na het opheffen van de socialistenwet (1 October 1890), verhuisde hij naar Berlijn, legde zijn mandaat voor Saksen in 1891 neer en werd in deze stad mederedacteur van de „Vorwärts". Bij de reorganisatie der partij in den herfst van 1890 trad hij krachtig op voor de deelneming der partij aan den parlementairen arbeid des lands. Zijn aanzien in de partij is buitengewoon groot en op de internationale arbeiderscongressen speelde hij een voorname rol. Ook in kleinere strijdschriften, zoowel als in omvangrijkere literaire werken, heeft *Bebel* voor zijn socialistische ideeën steeds krachtig geijverd. Van zijn geschriften vermelden wij: „Unsere Ziele", „Der deutsche Bauernkrieg mit Berücksichtigung der hauptsächlichsten sozialen Bewegungen des Mittelalters" (1876), „Die parlementarische Tätigheit des Deutschen Reichstags und der Landtage von 1874—1876", „Christentum und Socialismus", „Die Frau in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft" (later onder den titel „Die Frau und der Socialismus" 33sten druk, Stuttgart, 1902), „Die mohammedanisch-arabische Kulturperiode im Orient und Spanien", „Charles Fourrier", „Die Sonntagsarbeit", „Zur Lage der Arbeiter in den Bäckereien", „Die Socialdemokratie und das allgemeine Wahlrecht", enz.

Bebutow, *Wasilii Ossipowitsj*, vorst, een Russisch generaal, werd in 1792 in Georgië geboren en op de militaire school te Petersburg onderwezen. Hij diende als officier in het leger van den Kaukasus en in 1812 tegen de Franschen in Lijfland. In 1816 werd hij adjudant van vorst *Yermoloff* en begaf zich in het gevolg van dezen naar Perzië, waar hij als tolk belangrijke diensten bewees. In 1821 werd hij kolonel en commandant van het Mingrelisch regiment jagers en in 1825 tot 1827 gouverneur van Imeretië. Bij het uitbarsten van den Turkschen oorlog (1828) was hij generaal-majoor, onderscheidde zich vooral bij de bestorming van Achalzik en werd commandant van deze plaats, die hij tegen de Turken onder *Achmed-pasja* dapper verdedigde. In 1831 werd hij opperbevelhebber in de Armenische gewesten, in 1838 lid van het bestuur in den Kaukasus, in 1840 commandant van Zamosk in Polen, in 1843 luitenant-generaal en in 1844 opperbevelhebber in Daghestan. Nadat hij hier gedurende 3 jaren tegen *Sjamyl* gestreden had, werd hij belast met het burgerlijk bewind over de Trans-Kaukasische gewesten. Hij bleef er tot in 1853, toen de Russisch-Turksche oorlog uitbarstte, waarin hij een korps van het Kaukasische leger aanvoerde. Aan het hoofd daarvan behaalde hij zoowel den 1sten December 1853 bij Kadiklar op *Abdi pasja*, als den 5den Augustus 1854 bij Koruk-Dere op *Zarif-Moestapha-*

pasja de overwinning. Bij het vernemen, dat *Omar-pasja* in Mingrelië geland was, verzamelde hij terstond zijn troepen bij Koetaïs en noodzaakte hem tot den terugtocht. Na het ontslag van *Moerawiew* voerde hij het opperbevel over het leger van den Kaukasus tot aan de komst van vorst *Bariatynski*, waarna hij terugkeerde naar zijn gouvernement en in Januari 1857 bevorderd werd tot generaal der infanterie. Hij overleed te Tiflis, den 22sten Maart 1858.

Becanus, *Syverdus*, of *Sibert Beka*, werd in 270, vermoedelijk te Beekbergen, geboren. Eerst was hij Carmelieter monnik in een klooster te Keulen en vervolgens priester. Hij werd bevorderd tot rector in de godgeleerdheid, en in 312 was hij lid van het oecumenisch concilie . Vienne in Frankrijk. In 1324 bekleedde hij e waardigheid van provinciaal in Neder-Duitschland en later in Neder- en Hoog-Duitschland e ide. Hij overleed in zijn klooster te Keulen 1333, onderscheiden Latijnsche geschriften latende.

Becanus, *Johannes*, of *Johannes Beka*, geboren te 's Hertogenbosch, was eerst monnik in abdij van Egmond en vervolgens kanunnik Utrecht. Wij hebben van hem een: „Chronicon piscoporum Trajectensium et Comitum Hollanae", loopende tot het jaar 1393 en opgedragen n bisschop *Jan van Arkel* en *Willem V*, graaf an Holland. Deze kroniek is uitgegeven door *uffridus Petri* en later door *Arnoldus Buchens* (1643). Verder bestaat daarvan een oude ollandsche vertaling, opgenomen in de „Analecta eteris aevi" van *Mattheus*. Men vermoedt, dat schrijver in het jaar 1394 overleden is.

Men houdt *Beka* voor een der beste kroniekhrijvers van zijn tijd. Trouwens hij verklaarde, t hij 7 jaren aan zijn werk heeft besteed en le verkrijgbare bronnen bestudeerd. Zijn boek hoogst belangrijk voor de geschiedenis van en tijd.

Becanus, *Johannes Goropius*, werd geboren n 23sten Juni 1518 te Gorp onder Hilvarenek. Hij studeerde te Leuven in de wijsbeerte en in de geneeskunde onder leiding van *einier Gemma* en hoorde ook de wiskundige ssen van dien hoogleeraar. Hij deed vervolgens n reis naar Italië, Frankrijk en Spanje en erd geneesheer van koningin *Eleonora*, gemalin n *Frans I* van Frankrijk en van *Maria*, kongin van Hongarije, beide zusters van *Karel V*. ij ontving zelfs van die beide vorstinnen, volns haar uitersten wil, een lijfrente. Hij keerde ar de Nederlanden terug en vestigde zich te ntwerpen. Hier had hij een uitgebreide praktijk sloot er vriendschap met *Benedictus Arius ontanus*, die hem zoo sterk aanbeval bij *Phis II* van Spanje, dat deze hem op een aanelijke jaarwedde tot lijfarts benoemde. *Becas* kreeg weldra afkeer van het Hof en ook n de geneeskunde, zoodat hij zich op de letten en de oudheidkunde toelegde. Hij had zon*rlinge* denkbeelden en beweerde onder anderen, t *Adam* zich bediend had van de Duitsche taal. gevorderden leeftijd vestigde hij zich te Luik, erhield voortdurend betrekking met geleerde genooten en overleed te Maastricht, den 28sten *ni* 1572. Onderscheiden Latijnsche werken, zooals vooral zijn „Origines Antwerpianae" (1572), zijn van hem verschenen.

Becanus, *Adrianus*, of *Adriaan van Hilvarenbeek*, is een der martelaren van Gorinchem. In den aanvang van 1572 was hij pastoor te Monster. Hier werd hij overvallen door de Watergeuzen, die den Briel hadden ingenomen, en gevankelijk naar die stad gevoerd, waar hij den 8sten Juli 1573 met 18 andere geestelijken is opgehangen.

Becanus, *Martinus*, een beroemd Jezuïet, in 1561 te Hilvarenbeek in Noord-Brabant geboren, bestudeerde te Keulen de wijsbegeerte en verwierf den 4den Maart 1583 den titel van „meester in de vrije kunsten". In dat jaar voegde hij zich bij het Genootschap der Jezuïeten, en nadat hij gedurende 4 jaren een school van dezen bestuurd had, werd hij leeraar in de wijsbegeerte in het college der Drie Kronen te Keulen. Hij nam die betrekking waar tot in 1590 of 1593, werd toen doctor in de godgeleerdheid en was daarin gedurende 22 jaren hoogleeraar, eerst te Würzburg, vervolgens te Mainz en eindelijk te Weenen. Hier koos *Ferdinand II* hem in 1620 tot biechtvader en het Hof verbaasde er zich over, dat die man zich enkel bemoeide met zijn godsdienstige plichten en zich volstrekt niet met staatszaken inliet. *Becanus* volgde bij het klimmen zijner jaren een gestrenge leefwijze en overleed te Weenen, den 24sten Januari 1624. Hij genoot de algemeene achting en heeft een groot aantal Latijnsche geschiften nagelaten. Deze waren vooral tegen de Reformatie gericht. Bovendien verscheen van hem: „Manuale controversiarum" (1623 en 1696) en „Summa theologiae scholasticae" (1612).

Becassinen of watersnippen (*Gallinago*) onderscheiden zich van de houtsnippen, doordat de punt van den snavel afgeplat is. Het onderbeen is boven het spronggewricht zoowel van voren als van achteren onbevederd; de nagel van den achterteen is gekromd en steekt voorbij den teen uit; de staart bevat 12 à 26 pennen met rechte schaft. Haar leefwijze komt met die van de houtsnippen overeen; zij vermijden echter het woud en in het algemeen ieder samenhangend bladerdak en wonen bij voorkeur in open, moerassige of veenachtige laaglanden. Van de 24 ver verbreide soorten, die dit geslacht vormen, zijn 3 inheemsch. De grootste van deze is de poelsnip of dubbele snip, in Noord-Brabant poolsnep, in Gelderland grasvogel of grassnep genoemd. De bovenkop is bruinachtig zwart, met een smalle, roestgeelachtige streep in het midden en één boven ieder oog. De totale lengte bedraagt 28 cm. Zij broedt in de toendra van de Oude wereld, waar zij de eenige vertegenwoordigster is van haar geslacht. Zij heeft haar waterkwartieren in Afrika en Z.W. Azië. In het najaar begeeft zij zich reeds vroegtijdig op reis en keert laat in het voorjaar terug. In ons land komt zij voor van April tot September.

Beter bekend hier te lande en in geheel Europa is de watersnip (*Gallinago gallinago* of *Gallinago caelestis*). De bovenzijde is op bruinzwarten grond geteekend met een breede, roestgele streep, die over den kop loopt, en vier

lange, roestgele strepen, die zich over den rug en de schouders uitstrekken. Haar totale lengte bedraagt 29 cm. Het noorden van Europa en Azië is het vaderland van de watersnip; zij broedt overal, waar groote moerassen zijn. In Nederland broedt zij algemeen op lage, veenachtige gronden, hier en daar ook op de klei. De najaarstrek heeft plaats van September totdat de vorst invalt; de voorjaarstrek in Maart en April.

De kleinste soort van snip is het bokje of kleine watersnip (*Gallinago gallinula*). Zij is slechts 16 cm. lang en komt iets later dan de watersnip op dezelfde plaatsen voor.

Beccafumi, *Domenico di Giacomo di Pace*, een Italiaansch schilder der school van Siéna en *Mecherino* bijgenaamd, naar een burger dier plaats, die hem als herdersknaap tot zich nam en in die kunst deed onderwijzen, werd geboren in 1486 — volgens anderen in 1470 — niet ver van Siéna. In 1510 ging hij naar Rome, waar hij zich vormde naar *Rafaël* en *Michel Angelo*. Na zijn terugkeer werkte hij samen met *Soddoma*, wiens invloed hij onderging, en werd ten slotte een navolger van *Michel Angelo*. Tot zijn loffelijke eigenschappen behooren rijkdom van denkbeelden, een gelukkige groepeering en levendigheid van uitdrukking. Zijn beste stukken zijn: het beschilderd plafond in de zaal van het Consistorie te Siéna, Christus in het voorportaal der hel, in de kerk van St. Francesco te Florence, het huwelijk en de hemelvaart van Maria, in de St. Bernardinokerk te Siéna, en een heilige familie in de manier van *Rafaël*, thans in het bezit van den koning van Beieren. In zijn laatste jaren was *Beccafumi* beeldhouwer en voerde o.a. acht bronzen engelenfiguren uit voor den dom te Siéna. Hij overleed in 1551.

Beccari, *Odoardo*, een Italiaansch plantkundige en reiziger, werd geboren den 19den November 1843, studeerde te Pisa en Bologna en verwierf in laatstgenoemde stad den rang van doctor. Na het voleindigen zijner studiën ging hij in 1865 op reis naar Borneo, vond te Suez zijn vriend, den marchese *Doria*, bezocht Aden, vertoefde eenige weken op Ceylon en Sumatra en vestigde eindelijk te Serawak, op Borneo, zijn hoofdkwartier, vanwaar hij het noordwestelijk gedeelte van het eiland doorkruiste en meer dan 30.000 planten, benevens een groot aantal dieren verzamelde. Daarenboven bewees hij ook aan de aardrijkskunde belangrijke diensten. In 1868 keerde hij naar Italië terug, gaf, hoewel door koorts en elephantiasis gekweld, een reisbeschrijving in het licht en stichtte een tijdschrift, onder den titel: „Il nuovo giornale botanico italiano". In 1870 voegde hij zich met den marchese *Antinori* bij de expeditie van professor *Issel*, welke uit Italië naar de Roode Zee en de Assabbaai in Danakilland vertrok en bezocht de Bogoslanden in het noorden van Abessinië. Daarover schreef hij: „Viaggio dei Signori Antinori, Beccari ed Issel, enz. Catalogo degli uccelli" (1874). Reeds gedurende de uitgave van dit boek hield hij zich bezig met de voorbereiding tot een nieuwe reis, die hij den 21sten November 1871 met *d'Albertis* aanvaardde naar Nieuw-Guinea. Nadat zijn reisgenoot in December 1872 om redenen van gezondheid de terugreis had aanvaard, bleef *Beccari* op Amboina achter, vertrok in het voorjaar van 1873 naar de Aroe- en Kei-eilanden, begaf zich vandaar in November naar Makasar en keerde van Celebes naar Italië terug (1873). In 1875 deed hij een tweede reis naar Nieuw-Guinea en onderzocht er het Arfakgebergte. In 1876 deed hij een derde reis naar dit eiland. Op zijn tochten doorreisde hij tevens een groot gedeelte van Voor-Indië, bezocht Lahore, Calcutta, Pegoe, Borneo, enz., begaf zich van Sydney over land naar Melbourne, reisde in Tasmania en Nieuw-Zeeland en vertrok daarna over Padang naar Sumatra. Eindelijk keerde hij voor goed naar Italië terug, werd directeur van den botanischen tuin en het botanisch museum te Florence en bevorderde met ijver de belangen van deze beide instellingen, terwijl hij belangrijke opstellen van plantkundigen inhoud in zijn tijdschrift plaatste. Berichten over zijn reizen naar Nieuw-Guinea bevinden zich in het „Bollettino della Società geografica italiana" en in „Nuova Antologia di Scienze ed Arti". Hij schreef verder: „Malesia, raccolta d'osservationi botaniche intorno alle piante dell' Archipelago indomalese e papuano" (3 dln., Florence, 1877—1879).

Beccaria, *Giovanni Battista*, een Italiaansch natuur- en wiskundige, die zich bekend heeft gemaakt door zijn nasporingen over de electriciteit, werd geboren den 3den October 1716 te Mondovi. Hij omhelsde te Rome den geestelijken stand, werd vervolgens benoemd tot hoogleeraar in de wijsbegeerte aldaar en te Palermo en later tot hoogleeraar in de natuurkunde te Turijn, waar hij den 27sten April 1781 overleed. Zijn geschriften over de electriciteit, zooals „Dell' elettricismo naturale ed artificiale", „Dell' elettricismo artifiziale" en „Dell' elettricismo terrestre atmosferica a cielo sereno" (1775) baarden niet weinig opzien. In het jaar 1760 ondernam hij met den abt *Canonica* de graadmeting in Piémont, en de uitkomsten daarvan heeft hij in zijn „Gradus Taurinensis" (1774) bekend gemaakt. Toen *Cassini* de nauwkeurigheid zijner opmeting betwijfelde, schreef hij kort daarna zijn „Lettere d'un Italiano ad' un Parigino", waarin hij den invloed aanwees der naburige Alpen op de afwijking van den slinger. Ook heeft hij een werktuig uitgevonden, om de electriciteit in de lucht waar te nemen.

Beccaria, *Caesare*, markies van *Bonesana*, een staathuishoudkundig Italiaansch schrijver, werd geboren te Milaan in 1738. Hij was de nakomeling van een aanzienlijk geslacht en legde zich met ijver toe op de studie der wijsbegeerte, vooral op die der Fransche Encyclopaedisten, en op de letterkunde. Zijn eerste geschrift handelde over den toestand der munt in Milaan. Hij vereenigde zich met eenige vrienden tot een genootschap, hetwelk zich verzette tegen de Inquisitie en het Middeleeuwsch bijgeloof en zich in een meer vrijzinnige richting bewoog. Het gaf in 1764 en vervolgens een tijdschrift uit, getiteld: „Il Caffè", waarin *Beccaria* talrijke opstellen leverde. Zijn voornaamste werk is een verhandeling over misdaden en straffen („Dei delitti e delle pene"), die in 1764 zon-

der naam te Monaco verscheen en door de beschaafde wereld, inzonderheid door de Fransche Encyclopaedisten, met gejuich werd begroet. Het werk werd in 22 talen overgebracht. De schrijver trad in dit geschrift op tegen de hardheid der crimineele rechtspraak en bestreed met groote welsprekendheid de pijnbank en de doodstraf. Door zijn invloed nam de afschuw tegen onmenschelijke straffen meer en meer toe en werd de weg tot mildere wetten gebaand. Toch wekte, zooals niet te verwonderen is, zijn werk in die dagen groote opschudding en verontwaardiging. Zijn begunstiger, de graaf *van Firmiano*, nam hem in bescherming. De aanvallen zijner vijanden veroorzaakten echter, dat hij zich niet weder waagde op dat gebied en zelfs een groot werk over de wetgeving, waaraan hij begonnen was, liet varen. In weerwil van den argwaan, dien men jegens hem koesterde, werd hij in 1768 tot hoogleeraar in het staatsrecht te Milaan benoemd. Hij mocht de overwinning nog beleven, dat de door hem verdedigde beginselen, althans gedeeltelijk, in de wetgeving werden ingevoerd. Hij bezweek door een aanval van beroerte, den 28sten November 1794. Zijn geschriften zijn onder den titel „Opere diverse" gezamenlijk uitgegeven (Napels, 1770; Florence, 1854).

Becerra, *Gasper*, een Spaansch schilder, beeldhouwer en bouwkunstenaar, werd geboren te Baéza in 1520. Reeds vroeg begaf hij zich naar Rome, bewonderde er de werken van *Rafaël*, werkte met *Michel Angelo* in de St. Pieterskerk en op de villa van *Julius II*, met *Vasari* in de zalen der Cancelaria, en volgde in allen deele de manier van *Daniël* en *Volterra*. In 1556 vestigde hij zich te Saragossa, en zijn roem bracht hem weldra in den dienst bij *Philips II*. Na dien tijd werkte hij doorgaans in het Palaste del Pardo en in den Alcazar te Madrid. In 1562 werd hij hofbeeldhouwer, in 1563 koninklijk schilder. Hij overleed in 1570. Zijn prachtige fresco's in den Alcazar zijn in 1734 door de vlammen verwoest. In den Pardo bewondert men van zijn hand een *Medusa*, benevens een *Andromaché* en *Perseus*. In Madrid en andere Spaansche steden heeft hij onderscheiden altaarstukken geleverd. Zijn menschenbeelden geven getuigenis van een grondige ontleedkundige studie; zijn teekeningen in rood en zwart krijt behooren tot de zeldzaamheden en bezitten voor de kunstliefhebbers een hooge waarde.

Bech, *Fedor*, een verdienstelijk letterkundige, geboren den 30sten Maart 1821 te Rettgenstett bij Cölleda, studeerde te Halle en werd er hulpleeraar aan de hoogere burgerschool. Hij werd in 1849 geplaatst aan het gymnasium te Halberstadt, daarna aan het klooster van Onze Lieve Vrouw te Maagdenburg en eindelijk in 1853 aan het stiftsgymnasium te Zeitz, waar hij den 6den October 1900 stierf. Hij heeft zich hoofdzakelijk bepaald bij de Germaansche letterkunde en belangrijke opstellen geleverd in *Pfeiffer's* „Germania", in *Höpfner's* en *Zacher's* „Zeitschrift für deutsche Philologie" en *Birlinger's* „Alemannia". Voortreffelijk is eindelijk zijn uitgave der gedichten van *Hartmann von Aue* (1867—1869; derde druk, 1888—1893).

Bèche, *Sir Henry Thomas de la*, een Engelsch geoloog, werd geboren te Londen in 1796. In 1810 begaf hij zich naar de militaire school te Marlow, trad vervolgens in dienst en werd weldra officier. Kort daarna nam hij echter zijn ontslag, om zich geheel aan de studie der geologie te wijden. In 1819 onderzocht hij Zwitserland, Italië, Frankrijk en Groot-Brittannië. Met *Conybeare* beschreef hij den plesiosaurus, een hagedisachtig dier, waarvan hij de overblijfselen had gevonden, en toen hij in 1825 was teruggekeerd van Jamaïca, waar hij uitgestrekte plantages bezat, gaf hij een verslag van den geognostischen toestand van dat eiland. Daarna werkte hij jaren lang aan een trigonometrische opmeting en een geologisch onderzoek van Cornwallis, Devonshire en West-Somerset. Hij ontving in 1848 de ridderlijke waardigheid en overleed den 13den April 1855. Van zijn geschriften noemen wij: „Geological notes", „Geological manual", „Researches in theoretical geology", „The geological Observer" en een reeks uitmuntende geognostische kaarten.

Bêche de mer, *Biche de mer*. Zie *Holothuriën*.

Becher, *Johann Joachim*, een bekend scheikundige, werd geboren te Spiers in 1635. Na den dood van zijn vader moest hij door het geven van onderwijs in de behoeften van zich zelf en van zijn bloedverwanten voorzien, maar verwierf tevens door eigen studie een uitgebreide kennis van de genees-, schei- en natuurkunde. Hij verwisselde den Lutherschen godsdienst met den R. Katholieken en werd eerst hoogleeraar te Mainz en vervolgens lijfarts van den keurvorst aldaar. Later begaf hij zich naar München en stichtte hier op kosten van de Beiersche regeering een groot laboratorium. Niet lang daarna was hij te Weenen, waar de minister *Zinzendorf* hem den titel schonk van hofraad (1660). Hier koesterde hij groote industriëele plannen en wenschte tevens een Oostenrijksch-Indische Handelmaatschappij op te richten. Later verloor hij de gunst van het Hof en verwijderde zich heimelijk uit de keizerlijke residentie. Na 1662 toefde hij eenigen tijd te Haarlem en begaf hij zich van hier naar Londen, waar hij zich met mijnontginningen bezighield. Hij stierf in 1682 te Londen; men vermoedt, dat hij zelf een einde aan zijn leven heeft gemaakt. *Becher* heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt jegens de scheikunde; in zijn „Physica subterranea" (Frankfort, 1659 en later bij herhaling uitgegeven) heeft hij tusschen schei- en natuurkunde verband zoeken te brengen, en hij was niet ver verwijderd van de ontdekking van den aard der verbranding. Volgens zijn meening bestond er een oorspronkelijk zuur, waarvan de overige zuren enkel verscheidenheden waren. Elk metaal is volgens hem samengesteld uit een aardachtige stof, die men bij allen aantreft, uit een brandbare zelfstandigheid en uit een eigenaardige soort van kwik. Wanneer men een metaal verhit, zoodat het van gedaante verandert, dan ontbindt men tevens dat kwik, en er blijft enkel metaalkalk over.

Deze denkbeelden vormden den grondslag der

phlogistische theorie, die later door *Stahl* is ontwikkeld, en die daarna geheerscht heeft tot aan de ontdekking der zuurstof door *Lavoisier*. *Becher* deed ook moeite, om het verbouwen van aardappelen in Duitschland in te voeren en tevens, om uit steenkolen teer en cokes te fabriceeren. Behalve het genoemde werk heeft hij een aantal andere uitgegeven van scheikundigen inhoud.

Becher, *Alfred Julius*, één van de hoofdleiders der Octoberomwenteling van 1848 te Weenen, werd geboren in 1803 te Manchester. Hij studeerde te Heidelberg, Göttingen en Berlijn in de rechten en werd in laatstgenoemde stad wegens democratische woelingen voorloopig in hechtenis genomen. Later vestigde hij zich als advocaat te Elberfeld, nam vervolgens de redactie op zich van de „Handelszeitung", die te Keulen door zijn vader werd uitgegeven, en begaf zich daarna, uit liefde tot de kunst, naar Düsseldorf, waar hij omgang had met *Mendelssohn*, *Immermann*, *Grabbe*, e. a. In 1838 werd hij leeraar in de theorie der muziek te 's Gravenhage en in 1840 vertrok hij naar Londen, waar hij tot professor aan een muziekacademie werd benoemd. Wegens een proces tegen een daar wonenden Engelschen pair begaf hij zich naar Weenen. In het najaar van 1841 trok hij door zijn scherpe critiek veler aandacht; hij zelf schreef kwartet-composities, die getuigenis gaven van een buitengewoon muzikaal talent. Verder verschenen van hem „Monologe am Klavier" en een levensschets van *Jenny Lind*. De gebeurtenissen van Maart 1848 sleepten hem mede. Hij werd lid van het „Democratisch Centralcomité" en tevens hoofdredacteur van het revolutionnaire blad „Der Radicale", waarin alle burgers werden opgeroepen, om zich tot het uiterste te verzetten. Om die reden, en ook omdat hij met de mobiele garde gestreden had, werd hij na het beteugelen van den opstand in hechtenis genomen, op staanden voet met *Jellinck* en anderen ter dood veroordeeld en den 23sten November 1848 des ochtends vóór het Neutor te Weenen gefusilleerd.

Becher, *Siegfried*, een Oostenrijksch staathuishoudkundige, werd geboren den 28sten Februari 1806, te Plan in Bohemen, studeerde te Praag en te Weenen en trad in 1831 in dienst van den Staat. In 1833 gaf hij een „Handbuch zum historischen Studium" uit, en twee jaren later werd hij hoogleeraar in de geschiedenis en aardrijkskunde, handelsgeschiedenis en handelsgeografie aan het Polytechnische Instituut te Weenen. Van 1848—1852 bekleedde hij een betrekking bij het ministerie van Koophandel. Zijn letterkundigen naam vestigde hij door zijn werk: „Das Oesterreichische Münzwesen von 1524—1838" (1838). Vervolgens leverde hij belangrijke statistieke geschriften over den handel en de bevolking van Oostenrijk. Hij overleed te Weenen, den 4den Maart 1873.

Bechin is de naam van een stad in het Oostenrijksche distrikt Muhlhausen in Bohemen. Zij ligt aan de Luschnitz, 416 m. boven den zeespiegel en heeft een arrondissementsrechtbank, een kerk met een mooi altaarbeeld, een kasteel van de vorstelijke familie *von Paar* uit de 14de eeuw afkomstig, ijzerhoudende minerale bronnen [illegible] een badinrichting, een grooten dierentuin, [illegible] vakschool voor aardewerkindustrie, 2 brouwerij[illegible] en een aanzienlijken handel in koren en [illegible] Het aantal inwoners bedraagt (1900) 2[illegible] de nabijheid ligt de **Bechinsche steen**, [illegible] groote rots.

Bechmann, *August*, een beoefenaar van [illegible] Romeinsche recht, werd geboren den 16den Augustus 1834 te Neurenberg. Hij studeerde te Mün[illegible] en te Berlijn en vestigde zich in 1861 als [illegible]vaatdocent te Würzburg. In 1862 werd hij [illegible]leeraar te Bazel, in 1864 te Marburg en in [illegible] zelfde jaar te Kiel, welks universiteit [illegible] 1868 in het Heerenhuis in Pruisen verte[illegible]woordigde. Hij vertrok in 1870 als hooglee[illegible] naar Erlangen, in den herfst van 1879 [illegible] Bonn en eindelijk in 1888 naar Mün[illegible] waar hij in 1891 tot rijksraad benoemd [illegible] Hij schreef: „Ueber die usucapio ex causa [illegible]cati" (1860), „Ueber den Inhalt und Um[illegible] des Personalservitut des usus nach röm. Re[illegible] (1861), „Das römische Dotalrecht" (1864—1[illegible] 2 stukken), „Die Lehre vom Eigentumser[illegible] durch Accession" (1867), „Das Jus post[illegible] und die Lex Cornelia" (1872), „Der Kauf nach [illegible] meinem Recht" (1876—1884), „Studie im Ge[illegible] der legis actio sacramenti in rem" (1889) en [illegible] kurbayr. Kanzler Alois von Kreittmayr" (18[illegible]

Bechstein, *Johann Matthaeus*, een D[illegible] ornitholoog en boschbouwkundige, werd den [illegible] Juli 1757 te Waltershausen in het hertog[illegible] Gotha geboren. Hij was de zoon van een [illegible] en wapensmid, en reeds als knaap legde hij [illegible] groote neiging aan den dag voor het onder[illegible] der natuur. In 1778 begaf hij zich naar de [illegible]versiteit te Jena, om er naar den wensch [illegible] vaders in de godgeleerdheid te studeeren, [illegible] legde zich tevens met ijver toe op de na[illegible] kennis. Na volbrachte studiën kwam hij in [illegible] geboorteplaats in aanraking met den beke[illegible] opvoedkundige *Chr. G. Salzmann*, en deze [illegible] noemde hem aan zijn opvoedingsgesti[illegible] Schnepfenthal tot leeraar in de natuurlijke [illegible]torie en de wiskunde. Nu ging *Bechstein* [illegible] reis, om verschillende inrichtingen van onder[illegible] te bezoeken, en wijdde zich na zijn terugk[illegible] vooral aan de ornithologie. Hij leverde tal[illegible]rijke opstellen in tijdschriften en stichtte in [illegible] een nieuwe inrichting van onderwijs voor [illegible] boschbouw nabij de stad Waltershausen. [illegible] bracht vervolgens de „Societät der Forst- [illegible] Jagdkunde" tot stand, die weldra een groot [illegible]tal leden telde. Het jaarboek „Diana" [illegible] orgaan dier vereeniging. Steeds bleef de [illegible] bij hem levendig, om een betere inrichting [illegible] onderwijs te doen verrijzen, en hertog *Georg* [illegible] *Sachsen-Meiningen* opende hem hiertoe [illegible]legenheid door hem tot „Forstrat" te be[illegible] en een slot bij Dreiszigacker met de [illegible] hulpmiddelen te zijner beschikking te [illegible] De nieuwe school werd den 12den M[illegible] plechtig geopend, bloeide onder de zorg van [illegible] directeur en werd zelfs tot een academ[illegible] heven. Zij werd door vele leerlingen be[illegible] tot aan het overlijden van *Bechstein*, den [illegible] Februari 1822. Daarna begon zij allengs te [illegible]nen en werd in 1843 opgeheven.

Bechstein heeft veel geschreven — vooral belangrijke werken over de boschcultuur en de jacht; in verschillende tijdschriften zijn belangrijke opstellen van zijn hand verspreid.

Bechstein, *Ludwig*, een neef van den voorgaande, werd geboren te Weimar, den 24sten November 1801. Hij ontving zijn opleiding te Dreissigacker ten huize van zijn oom, bezocht vervolgens het gymnasium te Meiningen, legde zich toe op de pharmacie en was langen tijd bediende in een apotheek te Arnstadt. Zijn vrije uren wijdde hij aan de poëzie; ook was hij medewerker aan verscheiden tijdschriften. Nadat in 1828 zijn „Sonnettenkränze" verschenen waren, verschafte de hertog *von Meiningen* hem de middelen, om de universiteit te Leipzig te bezoeken. Hier legde hij zich toe op wijsbegeerte, letterkunde en geschiedenis. In 1830 verwisselde hij Leipzig met München, knoopte er vriendschappelijke betrekkingen aan met *Maszmann* en graaf *Pocci*, en begaf zich vervolgens naar Meiningen, waar hij door den hertog van Meiningen werd aangesteld tot kabinetsbibliothecaris aan de openbare boekerij. Den 14den November 1832 stichtte hij de „Hennenbergsche vereeniging voor Oudheidkunde", en dit gaf aanleiding tot de uitgave van het „Deutsches Museum für Geschichte, Litteratur, Kunst und Altertum". In 1833 werd hij eerste bibliothecaris aan de openbare boekerij en in 1835 deed hij met professor *O. L. B. Wolff* een reis naar Brussel en Parijs. In 1840 werd hij benoemd tot hofraad en in 1844 tot archivaris van het Hennenbergsch Genootschap. In 1855 deed hij met den erfprins *Georg von Sachsen-Meiningen* een reis naar Italië. Hij overleed den 14den Mei 1860. Hij heeft vele gedichten nagelaten en vooral een menigte romans, verder reisbeschrijvingen en geschriften van topografischen en oudheidkundigen inhoud. Zijn epische gedichten behandelen met eenvoudige helderheid, maar zonder romantische stemming onderwerpen uit sagen, zooals „Die Haimonskinder", „Der Totentanz", „Faustus", „Thüringens Königshaus". Het meest bekend van zijn talrijke, meest historische romans en novellen werd „Fahrten eines Musikanten". Grootere verdienste verwierf *Bechstein* zich door verzamelingen van sagen en sprookjes, als: „Deutsches Märchenbuch", „Neues Deutsches Märchenbuch", en „Thüringisches Sagenbuch".

Bechstein, *Reinhold*, een beoefenaar der Germaansche letterkunde en een zoon van *Ludwig*, werd geboren den 12den October 1833 te Meiningen, studeerde te Leipzig, München, Jena en Berlijn, en vestigde zich in 1866 als privaatdocent te Jena, waar hij in 1869 benoemd werd tot buitengewoon hoogleeraar. In 1871 begaf hij zich als gewoon hoogleeraar naar Rostock. Behalve talrijke opstellen in *Pfeiffer's* „Germania" en in andere tijdschriften, leverde hij: „Die Aussprache des Mittelhochdeutschen" (1858), „Zum Spiel von den zehn Jungfrauen" (1866), uitgaven van „Heinrich und Kunigunde" van *Ebernand von Erfurt* (1860), „Des Matthias von Beheim Evangelienbuch" (1867), „Gottfried's von Strassburg Tristan" (1869, 2 dln.; 2de druk, 1873), een bundel „Altdeutscher Märchen, Sagen und Legenden" (1863), „Tristan und Isolt in deutschen Dichtungen der Neuzeit" (1876), „Die Altertümlichkeiten in unser heutigen Schriftsprache" (1878) en „Tristan" (1878) van *Heinrich von Freiberg*. Ook zette hij de door zijn vader begonnen uitgave voort van het „Deutsches Museum". Hij overleed den 5den October 1894.

Bechstein, *Friedrich Wilhelm Karl*, een fabrikant van pianino's, werd geboren te Gotha, den 1sten Juni 1826. Hij stichtte in 1854 een fabriek te Berlijn, welke thans tot de grootste van Europa behoort. Vooral zijn concertvleugels zijn zeer gezocht. De Bechsteinsche fabrieken leveren jaarlijks ongeveer 4000 instrumenten. Voor de levering in Engeland en koloniën bestaat een afzonderlijk huis te Londen. *Bechstein* overleed den 6den Maart 1900 te Berlijn.

Bechtel, *Friedrich*, een Duitsch taalkundige, werd den 2den Februari 1855 geboren te Durlach in Baden. Hij studeerde van 1875—1877 te Heidelberg, Göttingen en Straatsburg en werd eerst (1884) buitengewoon hoogleeraar te Göttingen, daarna (1895) gewoon hoogleeraar te Halle. Zijn voornaamste werken zijn: „Die Inschriften des ionischen Dialekts" (1887), „Die Hauptprobleme der indogermanischen Lautlehre seit Schleicher" (1892), „Die attischen Frauennamen nach ihrem System dargestellt" (1902). Met *A. Fick* bewerkte hij den 2den druk van diens „Griechische Personennamen" (1894) en was van 1881—1895 hoofdredacteur der „Göttingischen Gelehrten Anzeigen".

Bechtolsheim, *Julie*, vrijvrouwe *von*, geboren gravin *von Keller*, als vriendin van *Wieland* bekend onder den naam van *Psyche*, werd geboren den 21sten Juni 1751 bij Erfurt en trad in 1774 in het huwelijk met haren oom, den vrijheer *Johann Ludwig von Bechtolsheim*. Zij maakte zich bekend als een gevoelvolle dichteres en schreef o. a.: „Der erste September 1810 in Eisenach" en „Lustspiel zum Empfang der Kaiserin Marie von Rusland in Eisenach, November 1818". Zij overleed te Eisenach, den 6den Juli 1847.

Becius, *Johannes*, werd geboren te Frankfort, den 9den December 1551. Hij werd predikant bij de Hervormde gemeente te Antwerpen. Na de overgave van deze stad aan *Parma* nam hij de wijk naar Emden. In 1586 werd hij als predikant te Dordrecht beroepen, waar hij den 26sten Januari 1625 overleed.

Becius wordt wegens zijn voorzichtigheid, schranderheid en gematigdheid zeer geroemd. Hij stond in groot aanzien en was in 1618 een der afgevaardigden naar de Nationale Synode. Onderscheiden geschriften getuigen daarenboven van zijn letterkundige verdiensten.

Becius, *Johannes*, volgens sommigen een kleinzoon van den voorgaande, namelijk een zoon van *Isaäk Becius*, werd geboren te Middelburg omstreeks het jaar 1622. Na het afleggen van het proponentsexamen kwam hij tot Sociniaansche en Remonstrantsche gevoelens. Hierdoor berokkende hij zich groote onaangenaamheden. Hij werd uit Zeeland verbannen en begaf zich achtereenvolgens naar Dordrecht, Rotterdam en Amsterdam en overleed in laatstgenoemde plaats in hoogen ouderdom. Hij heeft een groot aan-

tal strijd- en verweerschriften geschreven; men leert zijn denkbeelden het best kennen uit zijn „Institutio Christiana" (Amsterdam, 1678).

Beck, *Christian Daniël*, een Duitsch godgeleerde, geschied- en letterkundige, werd geboren te Leipzig, den 22sten Januari 1757. Hij studeerde aan de universiteit aldaar en vestigde er zich in 1779 als privaat-docent. Zijn verhandeling „De lege regia" getuigde van zóó grondige kennis van het Romeinsche recht, dat hij weldra tot buitengewoon hoogleeraar in de rechten te Göttingen werd benoemd. *Beck* wees deze benoeming van de hand en werd eerst buitengewoon en in 1785 gewoon hoogleeraar in de Grieksche en Latijnsche letterkunde te Leipzig. Zijn lessen en geschriften bezorgden hem weldra een plaats onder de geleerdste mannen van zijn tijd. Zijn voorlezingen over exegése, hermeneutiek, kerkgeschiedenis, enz. werkten mede, om aan de theologie een meer vrijzinnige richting te geven. Op het gebied der geschiedenis onderscheidde hij zich door een nauwkeurig onderzoek der bronnen, en grooten roem verwierf hij vooral door zijn letterkundige voorlezingen. Hij stichtte in 1785 een letterkundig genootschap, dat in 1809 herschapen werd in een philologisch seminarium, waarvan *Tittmann*, *Ilgen*, *Schott*, *Kloss*, *Eichstädt*, *Stallbaum* en anderen de kweekelingen zijn. Hij was achtereenvolgens belast met de redactie van belangrijke tijdschriften en bekleedde bij herhaling de hoogste academische waardigheden. In 1819 droeg hij aan *Spohn* de lessen op over de Latijnsche en Grieksche letterkunde en behield voor zich alleen de geschiedenis. Hij overleed den 13den December 1832, een menigte geschriften van geschied- en letterkundigen inhoud achterlatende, van welke wij noemen: „Anleitung zur Kenntniss der allgemeinen Welt-und Völkergeschichte" (1787—1807, 4 dln.) en „Grundriss der Archäologie" (1816), alsmede voortreffelijke uitgaven der werken van *Pindarus*, *Euripides*, *Plato*, *Cicero*, *Aristophanes*, enz.

Beck, *Johann Ludwig Wilhelm*, een zoon van *Christian Daniël* en voorzitter van het koninklijk Saksisch Hof van Appèl te Leipzig. Hij werd alhier geboren in 1786, volbracht er zijn studiën, werd in 1812 hoogleeraar te Koningsbergen en in het volgende jaar regeeringsraad te Weimar, in 1814 keerde hij naar Leipzig terug, waar hij eerst buitengewoon hoogleeraar en in 1837 voorzitter van het Hof van Appèl werd. Behalve een „Corpus juris civilis", heeft hij onderscheiden werken van rechtsgeleerden inhoud uitgegeven. Hij overleed den 14den Februari 1869.

Beck, *Heinrich*, een Duitsch tooneelspeler en dramatisch dichter, werd geboren te Gotha in 1760 en betrad het hoftooneel aldaar, tegelijk met *Iffland* en *Beil*. Na den dood van *Ekhof* begaf hij zich met het beste gedeelte van het schouwburgpersoneel naar Mannheim, alwaar onder het bestuur van *Dalberg* en door de medewerking van *Schiller* de beste nationale troep van Duitschland zich vereenigde. In het jaar 1800 benoemde de keurvorst van Beieren hem tot besturend regisseur te München, waar *Beck* den 6den Mei 1803 overleed. *Beck* speelde de rollen van held, minnaar en bonvivant. Hij heeft een groot aantal tooneelstukken geschreven, die onder den titel „Theater von Heinrich Beck" in 1803 gezamenlijk zijn verschenen.

Zijn eerste vrouw, *Karoline Ziegler*, was eveneens een uitmuntende tooneelspeelster. Zij overleed op jeugdigen leeftijd in 1784; voor haar heeft *Schiller* de rol van „Luise" geschreven in „Kabale und Liebe".

Beck, *Johann Tobias*, een Protestantsch godgeleerde, werd geboren den 22sten Februari 1804 te Balingen in Württemberg. Hij studeerde te Tübingen en werd eerst godsdienstleeraar, toen buitengewoon hoogleeraar te Bazel en in 1843 gewoon hoogleeraar te Tübingen, waar hij een Bijbelsch-theosofische richting grondvestte. Hij schreef o.a.: „Einleitung in das System der christlichen Lehre" (1839; 2de druk, 1870), „Die Geburt des christlichen Lebens" (1840), „Die christliche Lehrwissenschaft nach den biblischen Urkunden" (1841), „Die christliche Menschenliebe" (1842), „Umriss der biblischen Seelenlehre" (1843; 3de druk, 1873), „Christliche Reden" (1834—1870, 6 bundels) en „Leitfaden der christlichen Glaubenslehre" (2de druk, 1869). Hij overleed te Tübingen, den 28sten December 1878. Uit zijn nalatenschap verschenen nog „Pastorallehre des Neuen Testaments" (1880), e. a.

Beck, *Karl*, een dichter, werd geboren in 1817 in het Hongaarsche vlek Baja en was de zoon van een Israëlietisch koopman. Op zijn 9de jaar leerde hij Duitsch, verhuisde vervolgens met zijn ouders naar Pest, bezocht er het gymnasium en studeerde te Weenen in de medicijnen, waarna hij deel nam aan het handelsbedrijf van zijn vader. Nadat hij een half jaar op een kantoor werkzaam was geweest, begaf hij zich naar Leipzig, om er de lessen over de bespiegelende wijsbegeerte en letteren te hooren. *G. Kühne*, redacteur der „Zeitung für die elegante Welt", leidde hem het eerst binnen in de letterkundige wereld. Weldra gaf *Beck* zijn „Nächte. Gepantzerte Lieder" in het licht, die met grooten bijval werden ontvangen (1838). Daarop volgde „Der fahrende Poet" in 4 zangen, met fraaie Hongaarsche natuur- en zedeschilderingen; van zijn hand verschenen vervolgens: „Stille Lieder", het treurspel „Saul", „Janko, der Ungarische Rosshirt", een roman in verzen, die voor zijn beste werk geldt; verder: „Lieder vom armen Mann" (1847, 4de druk, 1861), „Die Monatsrosen" (1848), „An Kaiser Franz Joseph" (1849, 1ste en 2de druk), „Aus der Heimat" (1852; 4de druk, 1862), de roman „Mater dolorosa" (2de druk, 1854), „Jadwiga" (1863), „Oesterreich in zwölfter Stunde" (1868), „Epistel an den Czaren" (1868), „Täubchen im Nest" (2de druk, 1869) en de dichtbundel „Still und bewegt" (1870). Bij het uitbarsten der Hongaarsche revolutie van 1849 had *Beck* zich van Berlijn naar Weenen en vervolgens naar Pest begeven, waar hij in 1855 redacteur werd van het letterkundig tijdschrift „Frische Quellen". Hij overleed den 10den April 1879 te Wahring bij Weenen. Zijn poëzie is een spiegel van den hartstochtelijken aard van het Hongaarsche volk; zij onderscheidt zich door welluidendheid en beeldrijkheid en door medelijden met armen en

erdrukten. Hij is zoowel een zanger der ver- rukte Joden, als van het proletariaat in het lgemeen.

Beck, *Bernhard Oktav von*,een Duitsch heel- undige. werd den 27sten October 1821 te Frei- urg i. Br. geboren. Hij studeerde te Freiburg n te Heidelberg en trad in 1844 aan de hooge- :hool te Freiburg als privaatdocent op. Nadat ij de veldtochten in Italië, Holstein en Baden eegemaakt had, was hij officier van gezondheid n de vesting Rastadt, later te Freiburg, waar ij zich tevens verdienstelijk maakte door ver- eteringen in den militairen gezondheidsdienst. edurende den oorlog van 1866 was *Beck* ief van den hospitaaldienst bij de Badensche oepen; in den Fransch-Duitschen oorlog van 870 en 1871 trad hij op als directeur van den ospitaaldienst te velde. Later werd hij dokter- eneraal bij het 14de legerkorps en in 1884 in en erfelijken adelstand verheven. In 1888 nam hij jn ontslag en trok zich te Freiburg terug, waar j den 10den September 1894 overleed. Van zijn etenschappelijke werken zijn de voornaamste: Kriegschirurgische Erfahrungen, während des eldzugs 1866 in Süddeutschland gesammelt" 'reiburg, 1867), „Chirurgie der Schuszverlet- ngen" (Freiburg, 1872), „Über die Wirkung oderner Gewehrprojektile, insbesondere der Lo- enzschen verschmolzenen Panzergeschosse, auf en tierischen Körper" (Leipzig, 1885).

Beck, *Friedrich*, vrijheer *von*, generaal der tillerie en chef van den generalen staf van het ostenrijksch-Hongaarsche leger, werd den 21sten Iaart 1830 te Freiburg i. Br. geboren. In 846 trad hij als kadet in het leger, diende later s luitenant bij de infanterie, de pionniers en en voormaligen generaalkwartiermeesterstaf. In 848 en 1849 nam hij aan de gevechten in Hon- arije en aan de bestorming van Brescia deel. n 1854 werd hij tot kapitein benoemd, in 1859 ot chef van den generalen staf bij de divisie eischach. In den slag bij Magenta werd hij waar gewond. Als adjudant van den keizer werd ij in den oorlog van 1866 en later bij de occu- atie van Bosnië meermalen met bijzondere zen- ngen naar het oorlogstooneel gezonden. In 1878 reeg hij den veldmaarschalkstitel en werd in en adelstand verheven; daarna ontving hij (1888) en titel van generaal der artillerie en werd oor zijn leven lid van het Heerenhuis.

Beck, *David*, Hollandsch portretschilder, ge- oren te Amsterdam of Delft, den 25sten Mei 1621 ?). overleden te 's Gravenhage, den 20sten De- ember 1656. Leerling van *Anton van Dijck* in ngeland, waar hij den zonen van *Karel I* tee- enonderwijs gaf. Later werd hij schilder aan et Fransche en Deensche Hof en in 1647 hof- hilder van koningin *Christina* van Zweden, e hem op reis zond, om de vorsten van ver- hillende landen te schilderen. Zoodoende be- ocht hij Italië, Spanje, Frankrijk, Engeland, enemarken en de meeste Hoven van Duitsch- and. In 1653 ging hij met *Christina* naar Rome, aar hij in de schildersbent den bijnaam „Gul- en Scepter" kreeg. Daar kreeg hij verlof, om orten tijd naar Nederland te gaan. Hij keerde venwel niet terug, daar een plotselinge dood, issschien door vergif veroorzaakt, hem verraste. *Beck* was een middelmatig schilder, die geheel op de manier van *van Dijck* werkte. Schilderijen van zijn hand bevinden zich o.a. te Stockholm.

Becke, *Franz Karl*, vrijheer *von*, een Oostenrijksch staatsman, werd geboren den 31sten October 1818 te Kollinitz in Bohemen, studeerde te Praag in de rechten en trad in staatsdienst. Hij was achtereenvolgens werkzaam bij de consulaten te Galatz, Alexandrië en Konstantinopel, werd in 1862 ondervoorzitter van de commissie voor zeezaken te Triëst, in 1865 chef de bureau, in 1866 onderstaatssecretaris bij het ministerie van Financiën en in 1867 zelf hoofd van dit departement. Na de verzoening met Hongarije (einde 1867) werd hij benoemd tot Rijksminister van Financiën. Hij overleed den 15den Januari 1870 te Weenen.

Beckedorff, *Georg Philipp Ludwig von*, een Duitsch schrijver, werd geboren te Hannover in 1777. Hij studeerde te Göttingen eerst in de theologie en vervolgens in de geneeskunde, werd daarna hofmeester bij den keurprins van Hessen en in 1810 gouverneur van den erfprins van Anhalt-Bernburg. In 1819 trad hij in Pruisischen staatsdienst en werd in 1821 raadsheer bij het departement van Eeredienst en Onderwijs, bepaaldelijk belast met de belangen der volksschool. Op een reis door het zuiden van Duitschland ging hij van den Protestantschen tot den R.-Katholieken godsdienst over en verloor zijn betrekking. Koning *Friedrich Wilhelm IV* riep hem evenwel in staatsdienst terug tot voorzitter van het College voor landhuishoudkunde, en in 1849 werd hij lid van den tweeden Pruisischen landdag. Hij overleed den 27sten Februari 1858, te Grünhof in Pommeren. Hij heeft zich vooral bekend gemaakt door zijn heftige strijdschriften tegen *Schleiermacher*. Bovendien schreef hij: „Die katholische Wahrheit", „Das Verhältniss von Haus, Staat und Kirche zu einander", „Gesammelte landwirschaftliche Schriften", „Offenbarung und Vernunft", enz.

Becker, *Ferdinand*, een vrijzinnig R. Katholiek godgeleerde, werd geboren in 1740 te Grevestein in Westfalen. Hij werd in 1763 pastoor te Hörste, maar legde in 1770, wegens zijn wankelende gezondheid, die betrekking neder en verkreeg een vicariaat bij den Dom te Paderborn. Tien jaren later werd hij commissaris van het archidiaconaat. Hij ijverde zeer voor de verbetering van het onderwijs en schafte vele misbruiken af, ja, hij ging daarin zoover, dat hij in 1795 bij den bisschop van ketterij beschuldigd en in 1798 in het klooster der Franciscanen te Paderborn in de gevangenis geworpen werd. Dit baarde zulk opzien, dat het zijn vrienden gelukte, hem te bevrijden en naar Brilon te brengen, vanwaar hij zich naar Arolsen begaf. Thans werd hij in den grooten ban gedaan. Eerst in 1806 had, op last der Pruisische regeering, een herziening plaats van dit proces, en *Becker* werd onvoorwaardelijk vrijgesproken. Hij keerde terug naar Paderborn en overleed in 1810 te Höxter. Hij heeft „Synchronistische Welttafeln", alsmede „Geschichte meiner Gefangenschaft im Franciscanerkloster zu Paderborn" in het licht gegeven.

Becker, *Rudolph Zacharias*, een Duitsch

schrijver, werd geboren te Erfurt, den 9den April 1752. Hij studeerde te Jena in de theologie en keerde vervolgens terug naar zijn geboorteplaats, waar *Dalberg* een belangrijken invloed had op zijn vorming. In 1782 werd hij benoemd tot leeraar aan het opvoedingsgesticht te Dessau en gaf er de „Dessauische Zeitung für die Jugend und ihre Freunde" in het licht, welke na zijn vertrek naar Gotha den naam ontving van „Deutsche Zeitung für Erwachsene" en in 1796 dien van „Nationalzeitung der Deutschen". In zijn „Vorlesungen über die Rechte und Pflichten der Menschen" (Gotha, 1791 en 1792), ging hij uit van het denkbeeld, dat 's menschen geluk bestaat in de bevrediging zijner zucht naar volkomenheid. Hij stelde het aanschouwelijk voor in zijn „Noth- und Hilfsbüchlein für Bauernleute oder lehrreiche Freuden- und Trauergeschichte des Dorfes Mildheim" (Gotha, 1787; laatste uitgave, 1838), waarvan in een kwart eeuw meer dan een millioen exemplaren zijn verspreid, zoowel in het Duitsch, alsook in andere talen. Dit boek, hetwelk tot de volksontwikkeling niet weinig heeft bijgedragen, werd gevolgd door zijn „Mildheimisches Liederbuch" en „Mildheimisches Evangelienbuch" (8ste uitgave, 1837). In 1795 richtte hij den „Beckerschen boekhandel" op te Gotha, in 1802 werd hij door den vorst *von Schwarzberg-Sondershausen* tot hofraad benoemd. Wegens een artikel in de „Nationalzeitung" werd hij den 30sten November 1811 door Fransche gendarmes in hechtenis genomen en tot aan April 1813 te Maagdenburg gevangen gehouden. Door bemiddeling van den hertog *von Gotha* herkreeg hij zijn vrijheid. Zijn boek „Becker's Leiden und Freuden in 17-monatlicher französischer Gefangenschaft" (Gotha, 1814) is merkwaardig voor de geschiedenis van die dagen. Ook voor de kunst heeft *Becker* zich verdienstelijk gemaakt door de uitgave van *Derchau's* „Holzschnitte alter Deutscher Meister". Hij overleed den 28sten Maart 1822.

Becker, *Wilhelm Gottlieb*, een Duitsch letterkundige en schrijver, werd geboren den 4den November 1758 te Oberkallenberg in Saksen. Hij studeerde te Leipzig in de rechten en wijdde zich vervolgens aan letterkundige studiën. In 1777 werd hij leeraar aan een inrichting van onderwijs te Dessau, doch reeds een jaar daarna volbracht hij een reis door Frankrijk, Zwitserland en Opper-Italië en werd in 1782 hoogleeraar in de zede- en geschiedkunde aan de ridderacademie te Dresden. In 1784 bezocht hij Rome en Napels, werd in 1795 custos van de galerij van oudheden en van het munt- en penningkabinet te Dresden en 10 jaren later tevens hofraad en directeur van het „Grüne Gewölbe" in laatstgenoemde stad. Hij overleed aldaar, den 3den Juni 1813. Zijn belangrijkste gedichten en verhalen zijn opgenomen in het „Taschenbuch zum geselligen Vergnügen" (Leipzig, 1794—1815). Verder heeft hij, behalve andere werken, belangrijke geschriften uitgegeven over de oudheden, munten en penningen, te Dresden aanwezig, vooral is hij bekend geworden door zijn „Augusteum, Dresdens antike Denkmaler enthaltend" (met 162 kopergravures).

Becker, *Karl Ferdinand*, een Duitsch taalkundige, werd geboren in 1775 te Liesez aan de Moezel en bezocht het Roomsch-Katholiek seminarium te Hildesheim, in welke plaats hij in 1794 leeraar werd aan het Josephinum. In 1800 begaf hij zich naar de universiteit te Göttingen, waar hij in de medicijnen studeerde. Hier beantwoordde hij een academische prijsvraag en vestigde zich vervolgens in 1803 als geneesheer te Höxter. In 1810 werd hij aangesteld tot onderdirecteur van de buskruit- en salpeterfabriek te Göttingen. In 1813 ontving hij een benoeming tot officier van gezondheid bij het leger der Geallieerden en in 1815 werd hij praktiseerend geneesheer te Offenbach. Hier opende hij in 1823 een onderwijsinrichting en overleed er den 5den September 1849. Door een reeks van taalkundige geschriften heeft *Becker* een belangrijken invloed gehad op de beoefening van het Hoogduitsch. Zijn standpunt, waarbij de taal beschouwd werd als een streng logisch organisme, vond vele aanhangers, totdat de geschriften van *J. Grimm* het verkeerde van deze opvatting aanwezen. *Becker's* voornaamste geschriften zijn: „Organism der deutschen Sprache", „Deutsche Grammatik", „Schulgrammatik der deutschen Sprache", „Das Wort in seiner organischen Verwandlung", „Der deutsche Stil", e. a.

Becker, *Karl Friedrich*, een Duitsch geschiedschrijver, werd geboren te Berlijn in 1777. Hij bezocht er het Friedrich-Wilhelms-gymnasium en studeerde te Halle in de wijsbegeerte en geschiedenis. Eenigen tijd was hij huisonderwijzer te Kottbus en van 1798—1800 leeraar aan een seminarium te Berlijn. Toen hij wegens zijn zwakke gezondheid zijn betrekking moest nederleggen, wijdde hij zich aan de beoefening der geschiedenis. Hij overleed den 15den Maart 1806. Algemeen bekend is zijn „Weltgeschichte für Kinder und Kinderlehrer", die ook in het Nederlandsch vertaald werd; een vertaling van den tweeden druk, in 10 deelen, van dit werk verscheen bij de *Erven Bohn* te Haarlem (1851). *Menzel, Löbell, Schmidt* en anderen werkten aan deze tweede uitgave mede. In 1900 verscheen het werk in 12 deelen. *Becker* schreef bovendien: „Erzählungen aus der alten Welt für die Jugend" (1801—1803, 3 dln.; 10de druk, 1873).

Becker, *Friedrich Gottlieb*, een zoon van *Rudolf Zacharias Becker*, werd geboren te Gotha, den 9den November 1792. Hij studeerde te Leipzig en te Göttingen, waar hij zich vooral toelegde op taalkunde en geschiedenis. Hij zette de werkzaamheden van zijn vader met ijver en omzichtigheid voort. In 1830 vereenigde hij de „Nationalzeitung der Deutschen" en de „Allgemeiner Anzeiger" tot één blad. In 1848 en 1849 was hij voor het hertogdom Gotha lid van de Nationale Vergadering. Later was hij directeur van de Bank van brandwaarborg. Hij overleed den 24sten Juli 1865.

Becker, *Wilhelm Adolf*, een Duitsch oudheidkundige en de zoon van *Wilhelm Gottlieb*, werd geboren te Dresden in 1796. Hij wijdde zich eerst aan den handel, maar studeerde vervolgens te Pforta en te Leipzig in godgeleerdheid en letterkunde. In 1822 werd hij conrector te Zerbst, in 1828 hoogleeraar te Meiszen en in 1836 buitengewoon hoogleeraar in de klassieke archaeologie aan de universiteit te Leipzig. In

1840 deed hij een reis naar Italië, werd in 1842 tot gewoon hoogleeraar benoemd en overleed te Meiszen, den 30sten September 1846. Hij schreef: „Gallus, oder römische Scenen aus der Zeit Augusts", „Charikles, oder Bilder altgriechischer Sitte", e. a. Zijn voornaamste werk is „Handbuch der römischen Altertümer"; daarenboven heeft hij vele belangrijke artikelen geleverd in *Pauly's* „Real-encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaften".

Becker, *Karl Ferdinand*, een organist en schrijver over muziek, een zoon van *Gottfried Wilhelm*, werd geboren te Leipzig, den 17den Juli 1804. Hij ontving onderwijs in de muziek van *Schicht* en *Friedrich Schneider* en maakte zulke goede vorderingen, dat hij reeds als knaap van 14 jaren op concerten speelde. Weldra bepaalde hij zich bij het orgel, verkreeg in 1825 de betrekking van organist in de St. Pieterkerk en vervolgens in de St. Nicolaaskerk te Leipzig. Bij de stichting van het conservatorium aldaar, werd hij in 1843 benoemd tot leeraar aan die inrichting. Hij heeft, behalve een „Ratgeber für Organisten", een aantal voortreffelijke composities in het licht gegeven. *Becker* heeft zich voornamelijk verdienstelijk gemaakt door zijn verzamelingen en statistieken. Als zoodanig noemen we van hem: „Sammlung von Chorälen aus dem 16. und. 17 Jahrhundert", „Systematisch-chronologische Darstellung der musikalischen Litteratur", e. a. Als opvolger van *Fink* redigeerde hij de „Allgemeine musikalische Zeitung"; vele groote orgels in Duitschland zijn volgens de aanwijzingen van *Becker* gebouwd. Hij overleed den 26sten October 1877 te Leipzig. Zijn uitgebreide bibliotheek van muziekwerken werd door hem aan de stadsbibliotheek van Leipzig vermaakt.

Becker, *Johann Philip*, een staatkundige en schrijver, werd den 19den Maart 1809 te Frankental in de Palts geboren. Hij bezocht het progymnasium zijner geboorteplaats en was reeds op zijn 18de jaar gehuwd. Na de Julirevolutie van 1830 schreef hij in den „Westbote" en nam deel aan politieke vereenigingen. Om die reden werd hij in hechtenis genomen, maar in 1833 vrijgesproken. Wegens de vele aanvallen, die hij te verduren had, verhuisde hij in 1837 naar Zwitserland en verwierf het burgerrecht te Biel. Hier hield hij zich bezig met nijverheidsondernemingen en schreef tevens artikels in de „Jurazeitung" en andere radicale dagbladen. Voorts organiseerde hij vrijscharen en ondersteunde ter gelegenheid van het groote schuttersfeest te Biel in 1847 de pogingen om de Jezuïeten te verdrijven. In het najaar van 1847 werd hij benoemd tot secretaris van den staf en tot adjudant van *Ochsenbein*. In 1848 begaf hij zich naar Duitschland, om er de vrijzinnige beweging te bevorderen, maar na het mislukken van de pogingen van *Hecker* keerde hij naar Zwitserland terug. Zijn plan, om Duitschers en Zwitsers tot steun der revolutie naar Sicilië en Rome te brengen, mislukte. Hij was op het punt, om zich toch met eenige officieren naar Rome te begeven, toen hij bericht ontving van den opstand in Baden. Terstond trok hij met zijn legioen daarheen en bereikte Karlsruhe den 14den Mei 1849. Den 6den Juni werd hij in hechtenis genomen, maar weder in vrijheid gesteld op de belofte, dat hij met zijn legioen Karlsruhe verlaten zou. Hij vestigde zich vervolgens te Genève, verhuisde later naar Parijs en deed in 1860 pogingen, om te Genua een Duitsch legioen te vormen tot ondersteuning van *Garibaldi*. In 1862 keerde hij naar Genève terug. Bij het uitbarsten van den oorlog van 1864 wilde hij een „Republikeinschen Volksbond" stichten, maar zijn voornemens leden schipbreuk. Later heeft hij over sociale onderwerpen onderscheiden brochures geschreven en met *Esselen* een geschiedenis uitgegeven van den opstand in Zuid-Duitschland in Mei 1830.

Becker, *Nicolaus*, de dichter van het Rijnlied, werd geboren in 1809 te Bonn en studeerde in de rechten. Later was hij werkzaam bij de rechterlijke macht in zijn geboorteplaats. Hier schreef hij in 1840 het lied:

„Sie sollen ihn nicht haben,
Den freien deutschen Rhein",

dat onder de toenmalige tijdsomstandigheden met gejuich ontvangen en met geestdrift gezongen werd, zoodat de naam van den vervaardiger op aller lippen zweefde. De koning van Pruisen zond den dichter 1000 thalers en koning *Lodewijk* van Beieren zond hem een prachtigen beker. Meer dan 70 composities werden voor dat lied vervaardigd, doch geen van deze is eigenlijk populair geworden. Het lied kwetste intusschen het nationale gevoel der Franschen, en *Alfred de Musset* vervaardigde een tegenhanger in zijn

Nous l'avons eu, votre Rhin allemand.

Becker gaf in 1841 een dichtbundel uit, die evenwel geenszins beantwoordde aan de groote verwachtingen van het publiek. Weldra werd hij vergeten. Hij overleed den 28sten Augustus 1845 te Hünshoven.

Becker, *Jacob*, een Duitsch genreschilder, werd geboren in 1810 te Dittelsheim bij Worms. Hij was oorspronkelijk lithograaf en wijdde zich vervolgens, sedert 1833, te Düsseldorf, onder de leiding van *Schirmer*, aan het schilderen van landschappen. Weldra zag hij echter in, dat het genre-schilderen meer met zijn talent overeen kwam. In 1840 werd hij benoemd tot hoogleeraar in het landschap- en historieschilderen aan een school te Frankfort aan de Main. Vele doeken van dezen kunstenaar worden met grooten lof vermeld. Zijn teekening is correct en zijn koloriet levendig. Hij heeft tevens vele portretten geschilderd en overleed den 22sten December 1872 te Frankfort.

Becker, *Julius*, een Duitsch componist, werd geboren den 5den Februari 1811 te Freiberg, ontving onderwijs in de muziek bij het zangkoor van het gymnasium aldaar en verwierf spoedig een schat van muzikale kennis. In 1845 begaf hij zich naar Leipzig en genoot er de lessen van *Karl Ferdinand Becker*. Weldra was hij medewerker en daarna mede-redacteur van het „Neue Zeitschrift für Musik". Daarenboven heeft hij romans geschreven en muziek geleverd voor liederen en voor de opera: „Die Belagerung von Belgrad". In 1846 begaf hij zich naar Hoflösz-

nitz bij Dresden en overleed aldaar den 16den Februari 1859.

Becker, *Moritz Alois*, ridder *von*, een Oostenrijksch onderwijskundige, werd geboren den 21sten Mei 1812 te Altstadt in Moravië, bezocht het gymnasium te Troppau en studeerde in de wijsbegeerte en opvoedkunde te Weenen. Van 1832—1839 was hij als onderwijzer bij verschillende familiën werkzaam en in 1840 werd hij huisonderwijzer bij den regeerenden vorst *von Lichtenstein*. In 1850 benoemde de regeering hem tot „Schulrat" in Neder-Oostenrijk. In die betrekking heeft hij veel gedaan voor de reorganisatie van het lager onderwijs, terwijl hij tevens onderscheiden schoolboeken schreef. In 1864 ontving hij een aanstelling tot leermeester van de kinderen des keizers, n.l. kroonprins *Adolf* en aartshertogin *Gisela*, waarna hij in 1868 werd opgenomen in den ridderstand. In 1869 werd hij bibliothecaris van de keizerlijke familiebibliotheek. Hij schreef o.a.: „Aelteste Geschichte der Länder des österreichischen Kaiserstaates bis zum Sturz des weströmischen Reichs" (1865), „Die letzten Tage und der Tod Kaiser Maximilians II", „Der Oetscher und sein Gebiet" (1859—1860, 2 dln.), „Nieder-österreichische Landschaften mit historischen Streiflichten" (1879) „Verstreute Blätter" (1880), „Topographie von Nieder-Österreich. Alphabetische Reihenfolge und Schilderung der Ortschaften" (1879) en „Hernstein in Niederösterreich, sein Gutsgebiet und das Land im weitern Umkreise" (1882 v.v.). Ook nam hij de bewerking op zich van een grooten catalogus, getiteld: „Die Sammlung der vereinten Familien- und Privatbibliothek Sr. Maj. des Kaisers" (1873 v.v.). Hij overleed te Lienz in Tirol, den 22sten September 1887.

Becker, *Hermann Heinrich*, gewoonlijk de „roode *Becker*" geheeten, lid van den Duitschen rijksdag en van het Heerenhuis in Pruisen, werd geboren te Elberfeld, den 15den September 1820. Hij studeerde te Heidelberg, Bonn en Berlijn in de rechten, nam als publicist en volksredenaar ijverig deel aan de beweging van 1848 en 1849 en werd tot een vestingstraf van verscheiden jaren veroordeeld. Later vestigde hij zich te Dortmund, werd in 1870 opperburgemeester en trad als volksvertegenwoordiger op in het Huis van Afgevaardigden in Pruisen, in den Noord-Duitschen en Duitschen rijksdag, waar hij tot de „Fortschrittspartei" behoorde en verkreeg in 1872 zitting in het Heerenhuis. In 1875 werd hij opperburgemeester van Keulen en voor deze stad lid van het Heerenhuis en van den Staatsraad. Hij stierf den 9den December 1885.

Becker, *Karl*, een Duitsch schilder, werd den 18den December 1820 te Berlijn geboren. Hij ontving zijn eerste opleiding aan de schilderacademie te Berlijn en trad daarna in het atelier van *A. von Klöbers*. In 1843 ging hij naar München en legde zich hier onder leiding van *H. Hess* op het frescoschilderen toe. Vervolgens bezocht hij Parijs en Rome, waar hij zich van 1845—1847 ophield, studie maakte van land en volk en tevens bij voorkeur mythologische onderwerpen schilderde. Zijn muurschilderingen in de Niobidenzaal van het nieuwe museum te Berlijn en zijn Belisarius (in het museum te Hannover) werden koel ontvangen. Eerst door zijn genrestukken, die meestal op Venetië betrekking hebben, heeft hij zich een naam verworven. Daarop volgden: „Het bezoek van den senator", „De zitting van den Geheimen Raad", „Het karnaval te Venetië", „Karel V bij Tiziaan", „Dürer bij Tiziaan", „Dürer in Venetië", „Het bezoek van Karel V aan Fugger", enz. Niet minder gelukkig was hij in eenige rococostukken, als „In de schilderijengalerij" en „Figaro's bruiloft". Verder schilderde hij nog: „Othello en Brabantio" (1886), Paus Julius II", „Don Juan van Oostenrijk voor zijn vader Karel V in St. Just" (1891), enz. *Becker* was hoogleeraar aan de Berlijnsche kunstacademie, waarvan hij tot October 1895 voorzitter was. Hij stierf den 20sten December 1900 te Berlijn.

Becker, *Karl*, een Duitsch beoefenaar der statistiek, werd geboren in 1823, te Strohausen in het land van Oldenburg. Hij bezocht de militaire school te Oldenburg, werd later leeraar aan die inrichting en nam in 1850 als kaptein deel aan den veldtocht tegen Denemarken. Sedert 1851 wijdde hij zich aan de universiteiten te Göttingen en Berlijn aan de beoefening der statistiek en organiseerde in het groothertogdom Oldenburg het statistisch bureau, waarvan hij van 1855—1872 directeur was. Onder zijn redactie verschenen van 1857 tot 1872 dertien stukken van de „Statistische Nachrichten über das Groszherzogtum Oldenburg". Ook redigeerde hij het: „Magasin für die Staats- und Gemeindeverwaltung im Grossherzogtum Oldenburg". In 1872 werd hij directeur van de keizerlijke statistische bureaux te Berlijn. Vooral heeft hij zich verdienstelijk gemaakt voor de bevolkingsstatistiek. In 1878 werd hij benoemd tot geheim regeeringsraad en in 1881 verscheen het 50ste deel van zijn „Statistik des Deutschen Reichs". In 1891 trok hij zich uit het publieke leven terug en overleed den 20sten Juni 1896 te Berlijn.

Becker, *August*, een Duitsch dichter en schrijver, werd geboren den 27sten April 1828 te Klingenmünster in de Paltz. Hij studeerde te München van 1847—1850 in de wijsbegeerte en geschiedenis en wijdde zich vervolgens aan de beoefening der letteren. Hij trad in 1854 op met het gedicht „Jung Friedel der Spielman" en werd het volgende jaar medewerker aan de „Ausburger Allgemeine Zeitung". Verder schreef hij: „Die Pfalz und die Pfälzer" (1858) en werd in 1859 geplaatst bij de redactie van de „Isar-Zeitung". Daarna verschenen een bundel „Novellen" (1856) en de romans: „Des Rabbi Vermächtnis" (1866—1867, 6 dln.), „Hedwig" (1868, 2 dln.), „Vervehmt" (1868, 4 dln.), „Das Turmkatherlein" (1872), „Der Nixenfischer" (1871, 2 dln.), „Das Johannisweib" (1876, 4 dln.), „F. Staren" (1878, 3 dln.), „Maler Schonbart" (1ste tot 3de druk, 1878), „Der Küster von Horst" (1889), „Die graue Jette" (1890), „Vor hundert Jahren" (1891), e. a. Nadat hij eerst eenigen tijd te Eisenach gewoond had, vestigde hij zich in 1875 te Landau, maar keerde later naar Eisenach terug, waar hij den 23sten Maart 1891 overleed.

Becker, *Otto*, een Duitsch oogheelkundige, ·erd geboren den 3^{den} Mei 1828 te Ratzeburg Mecklenburg-Strelitz). Hij studeerde te Erlanen, Berlijn en Weenen, werd in laatstgenoeme stad assistent bij de oogheelkundige kliniek an *Arlt*, in 1868 hoogleeraar te Heidelberg en ı 1878 hofraad aldaar. Hij vertaalde een werk an den Nederlandschen hoogleeraar *Donders*, nder den titel: „Die Anomaliën der Refracon und Akkommodition" (1856), gaf een „Atlas er pathologischen Topographie des Auges" (1874) het licht en schreef: „Die Pathologie und herapie des Linsensystems" (1875), „Zur Anamie der gesunden und kranken Linse", „Die niversitäts-Augenklinik in Heidelberg" (1888). 1887 richtte hij te Heidelberg het Gräfeuseum op. Hij overleed in deze stad, den 7^{den} ebruari 1890.

Becker, *Jean*, een Duitsch vioolspeler, werd n 11^{den} Mei 1833 te Mannheim geboren. In 54 ging hij naar Parijs, om zijn studiën onder *ard* te voltooien. Sedert 1857 deed hij groote nstreizen in bijna alle landen van Europa. iter woonde hij langen tijd te Florence, waar de leiding van de „Società del Quartetto", er *Basevi* gesticht, op zich nam en zich met t vormen van een eigen strijkquartet bezigeld, dat, sedert 1866 uit *Becker* zelf, de Italianen *ssi* en *Chiostri* en den Zwitser *Hilpert* beande, als „Florentijnsch Quartett" zeer beroemd rd. *Becker* stierf den 10^{den} October 1884 te annheim.

Becker, *Hugo*, een Duitsch violoncellist, geen den 13^{den} Februari 1864 te Straatsburg, s een zoon van den violist *Jean Becker*. Hij s eerst leerling zijns vaders, daarna van den list *Kanut Kündinger* te Mannheim, alsmede ı *Friedrich Grützmacher*, *de Swert* en van *ttti*, en in compositieleer en klavierspel van *rl Hess* te Dresden. Van 1884—1896 was solo-violoncellist van het Franforter operaest. Later werd hij lid van het kwartet van *ermann*, leider der violoncelklassen en leeraar r kamermuziek aan het conservatorium van *ch* te Frankfort. In 1896 kreeg hij den titel hoogleeraar. Als solist bereisde *Becker* bijna eel Europa en de Vereenigde Staten van erika. Zijn spel kenmerkt zich zoowel door maakte techniek, als door hooge artistieke aafdheid en gevoel. Als componist leverde behalve kleinere stukken met klavierbegeing, een concert en variatiës.

Becker, *Albert*, een Duitsch componist, werd oren den 13^{den} Juni 1834 te Quedlinburg. lat hij in zijn geboorteplaats de leiding genoten van den organist *Bönicke*, bestudeerde hij Berlijn bij *Haupt* en *Dehn* het contrapunt schreef reeds in 1855 zijn eerste symphonie daarna een tweede, die in 1861 bij het getschap van muziekliefhebbers te Weenen eersten prijs verwierf. In 1878 componeerde zijn groote B mol-mis, die door professor *del* te Leipzig ten gehoore werd gebracht. *ker*, te Berlijn gevestigd, werd er in 1881 oemd tot leeraar aan het Scharwenkaconserorium, in 1884 tot lid van de Koninklijke demie van Kunsten en in 1891 tot directeur het domkoor. Op de genoemde B mol-mis, volgde in 1883 een „Reformationscantate", daarna een oratorium „Selig aus Gnade" (1890) en een „Geistlicher Dialog aus dem 16. Jahrhundert". Tevens leverde hij bundels liederen voor één zangstem, psalmen, motetten, trio's, sonaten, stukken voor het orgel en fuga's, een cantate voor solo, koor en orkest, getiteld: „Müllers Lust und Leid", enz. Hij bewoog zich hoofdzakelijk op het gebied der kerkmuziek. *Becker* overleed den 10^{den} Januari 1899 te Berlijn.

Becker, *Oskar*, bekend door zijn aanslag op koning *Wilhelm* van Pruisen, werd geboren te Odessa, den 18^{den} Juni 1839. Hij studeerde te Leipzig en nam in 1861 het besluit, den koning te vermoorden, omdat hij in dien vorst een beletsel zag voor de eenheid van Duitschland. Den 12^{den} Juli vertrok hij naar Baden-Baden, waar de koning zich bevond, groette twee dagen daarna op de promenade den koning op een eerbiedige wijze, maar keerde zich vervolgens om en schoot de beide loopen van een zakpistool op hem af. De vorst ontving slechts een geringe verwonding aan den hals. *Becker* werd tot 20 jaren vestingstraf veroordeeld. Den 31sten October 1866 werd hij op voorspraak van koning *Wilhelm* begenadigd. *Becker* begaf zich nu naar Noord-Amerika, doch keerde in 1868 naar Europa terug, vertrok vervolgens naar het Oosten en overleed in een hospitaal te Alexandrië, den 16^{den} Juli 1868.

Becker, *Ernst Emil Hugo*, een Duitsch sterrenkundige, geboren den 11^{den} Augustus 1843 te Emmerich a/d Rijn, studeerde te Berlijn en promoveerde aldaar in 1869 op de dissertatie: „Nova Elementa Amphitritis planetae." In 1866 werd hij lid der redactie van het „Berliner astronomisches Jahrbuch", in 1870 observator te Leiden, in 1871 hulp-astronoom te Neuenburg en in 1874 observator te Berlijn. Hier hield hij zich hoofdzakelijk bezig met waarnemingen in den meridiaancirkel. In 1883 werd *Becker* benoemd tot directeur van de sterrenwacht te Gotha en in 1887, in de plaats van *Winnecke*, tot hoogleeraar in de astronomie en directeur van de sterrenwacht te Straatsburg. In deze laatste betrekking heeft hij de beide eerste deelen van de „Annalen der kaiserlichen Universitäts-Sternwarte in Straszburg" uitgegeven (Karlsruhe, 1896 en 1899). Van zijn verdere geschriften zijn te noemen de „Tafeln der Amphitrite", „Resultate aus Beobachtungen von 521 Bradleijschen Sternen" (Berlijn, 1881), „Zone + 20° bis + 25° des Kataloges der Astronomischen Gesellschaft" (Leipzig, 1895) en „Theorie der Mikrometer und der Mikrometrischen Messungen am Himmel" (Breslau 1899). In de „Astronomische Nachrichten" schreef hij o. a.: „Hilfstafeln für specielle Störungen", „Die allgemeinen Störungen des Enckeschen Kometen durch Saturn" en „Die Wiederkehr des Enckeschen Kometen". *Becker* heeft verder zeer gemakkelijke logarithmentafels met vijf decimalen. (Leipzig) uitgegeven.

Beckerath, *Hermann von*, een ijverig voorstander der constitutioneele beginselen in Pruisen, werd geboren te Krefeld, in December 1801. Op veertienjarigen leeftijd werd hij als leerling geplaatst in het bankiershuis *Molenaar*, werd daarvan vervolgens deelgenoot en verliet het in

1838, om zich zelf als bankier te vestigen. Door schranderheid en overleg verwierf hij weldra een aanzienlijk vermogen. Nadat *Friedrich Wilhelm IV* den troon beklommen had, begon *Beckerath* zijn aandacht te schenken aan den staatkundigen toestand des lands. Reeds in 1836 was hij tot lid van den gemeenteraad gekozen; later werd hij lid van den Landdag en in die betrekking bij herhaling rapporteur over gewichtige wetsontwerpen. In 1848 en 1849 was hij voor Krefeld afgevaardigde naar de Duitsche Nationale Vergadering en behoorde er tot het rechtercentrum. Den 4den Augustus 1848 werd hij minister van Financiën in het rijksministerie. Na de aftreding van het Pruisische ministerie *Auerswald-Hansemann* (September 1848) werd hij naar Berlijn geroepen, om een nieuw Kabinet te vormen. Dit mislukte, omdat *Beckerath* zijn dienst afhankelijk had gesteld van de aanneming van een constitutioneel programma. Hij werd vervolgens lid van het rijksministerie, doch daar zijn gematigde gevoelens geen gehoor vonden in de Nationale Vergadering, nam hij in Mei 1849 zijn ontslag. In datzelfde jaar werd hij lid van de Pruisische Tweede Kamer en bleef zich steeds evenzeer een vijand betoonen van de revolutie, als van de reactie. In 1851 trok hij zich uit het staatkundig leven terug. In 1858 opnieuw tot afgevaardigde in den Landdag gekozen, legde hij in 1859 om redenen van gezondheid zijn mandaat neder. Hij overleed te Krefeld, den 12den Mei 1870.

Becker Bajert, *Léonard Nicolas*, graaf van Mons, een Fransch generaal, werd geboren in 1770 te Oberheim in den Elzas. In 1786 trad hij in Franschen dienst, streed in de Vendée en bevond zich na 1795 eerst bij het leger van de Sambre en de Maas en in ons land, vervolgens als chef van den generalen staf van generaal *Hédouviller* op St. Domingo. In 1799 voerde hij bevel over een brigade in Italië en stond bij den terugtocht naar de Adda aan het hoofd van de achterhoede der divisie *Serrurier*, maar werd bij die gelegenheid gevangen genomen. Weldra in vrijheid gesteld, werd hij benoemd tot brigade-generaal en commandeerde in 1805 onder *Suchet* de achterhoede van het groote leger. Op het slagveld van Austerlitz werd hij bevorderd tot divisie-generaal en onderscheidde zich in 1806 en 1807 in de gevechten in Pruisen en Polen. In 1809 nam hij, als chef van den generalen staf van *Massena*, deel aan den veldtocht in Oostenrijk, verkreeg na den slag bij Aspern de waardigheid van graaf, maar werd later uit den dienst verwijderd. In 1814 plaatste hij zich aan het hoofd van den gewapenden opstand te Lyon, werd in 1815 lid van de Kamer van Vertegenwoordigers, vergezelde in die betrekking *Napoleon I* naar Rochefort, begaf zich vervolgens naar zijn buitenverblijf, werd pair in 1819 en overleed in November 1840 te Parijs.

Beckeriet is de naam van een ondoorzichtige, leemkleurige, fossiele harssoort, die hier en daar, samen met barnsteen, in de tertiaire lagen van Oost-Pruisen voorkomt. De chemische analyse is er nog niet in geslaagd de ware samenstelling van het beckeriet vast te stellen. Het bevat zeer dikwijls afdrukken van planten.

Beckers, *Petrus Lambertus*, een Nederlandsch geneeskundige, werd geboren te Venlo, den 18den April 1789. Hij studeerde te Würzburg en te Parijs in de genees- en heelkunde, promoveerde in 1813 in laatstgenoemde stad en werd in 1814 chirurgijn-majoor bij het Nederlandsche leger. In 1815 deed hij dienst in het hospitaal te Parijs en van 1822 tot 1831 was hij geplaatst bij het hospitaal te Utrecht. Door zijn toedoen werd het maritieme hospitaal te Willemsoord gesticht. In 1841 werd hij inspecteur en in 1845 inspecteur-generaal van den geneeskundigen dienst bij de land- en zeemacht. In die betrekking is hij met den meesten ijver werkzaam geweest; hij werd lid van vele geleerde genootschappen, alsmede ridder van onderscheiden binnen- en buitenlandsche orden en overleed te Aken, den 19den Augustus 1851.

Beckers, *Hubert*, een Duitsch schrijver, werd geboren te München, den 4den November 1806. Hij studeerde aldaar en vestigde er zich in 1831 als privaatdocent in de wijsbegeerte. In 1832 werd hij hoogleeraar te Dillingen en keerde in 1847 in die betrekking naar München terug. Sedert 1853 was hij lid van de Academie van Wetenschappen aldaar. *Beckers* overleed den 11den Maart 1889. Hij behoort tot de meest beteekenende leerlingen van *Schelling* uit den lateren tijd. Van zijn geschriften noemen wij: „Ueber die Bedeutung der Schelling'schen Metaphysik" (1861), „Die Unsterblichkeitslehre Schelling's im ganzen Zusammenhange ihrer Entwicklung dargestellt" (1865) en „Schelling's Geistesentwicklung in ihrem inneren Zusammenhange" (1865). Verder redigeerde hij het „Repertorium der in- und ausländischen Litteratur der gesammten Philosophie" (1839—1840). Ook hebben wij nog van hem: „Das geistige Doppelleben in einer seiner reinsten und merkwürdigsten Erscheinungen" (1856), „Cantica spiratualia oder Auswahl der schönsten geistlichen Lieder älterer Zeit in ihren orginalen Sangweisen und grossentheils auch in ihren alten Texen" (1845—1845, 6 dln.; 2de en 3de druk, 1865 en 1869) en „Aphorismen über Tod und Unsterblichkeit", zijn laatste geschrift (1889).

Becket, *Thomas a*, ook wel *St. Thomas* genaamd, was een Engelsch kerkvorst, een ijverig strijder voor de hierarchie en voor de heerschappij der pausen over de Kerk van Engeland. Hij werd geboren omstreeks 1117 te Cheapside (Londen), studeerde te Oxford en te Parijs tot 1139. Door zijn geschriften voorzag hij in zijn onderhoud en kwam in 1142 aan het Hof van den aartsbisschop *Theobald* van Canterbury, die hem naar Bologna zond, om er zich toe te leggen op de kennis van het kanonieke recht. In 1154 werd hij archidiaken te Canterbury, en koning *Hendrik II* benoemde hem in 1155 tot rijkskanselier. Hij gedroeg zich in die betrekking als een zeer gewillig hoveling en ondersteunde de monarchistische politiek des konings tegenover de aanspraken der Kerk, zoodat hij zeer hoog klom in de gunst des konings, die hem zelfs belastte met de opvoeding van zijn oudsten zoon. Na den dood van *Theobald* (1162) wist de koning te bewerken dat *Becket* tot aartsbisschop van Canterbury werd benoemd, dit bracht evenwel bij

n nieuwen waardigheidbekleeder een volslagen
ımekeer te weeg. De hoveling hulde zich in de
onnikspij, leidde een gestrenge leefwijze, deed
stand van het ambt van kanselier en begeerde,
dat hij op die wijze het vertrouwen der gees-
lijkheid verworven had, van den koning de te-
ggave van eenige goederen, welke te voren
t het aartsbisdom hadden behoord, alsmede meer
ortvarendheid bij het benoemen van geestelijke
rsonen tot zoodanige bedieningen, waarvan de
komsten tijdens de vacature in de koninklijke
hatkist vloeiden. Hardnekkig verzette hij zich
gen de pogingen des konings, om de geeste-
kheid te berooven van het oude voorrecht, dat
niet zouden behoeven te verschijnen voor den
ereldlijken rechter. Intusschen zag hij zich ge-
dzaakt, om op de rijksvergadering te Claren-
n, die door den koning, den 30sten Januari
64 was bijeengeroepen, de aloude beperkende
palingen, met betrekking tot den paus en de
estelijkheid, met een eed te bevestigen. Nau-
lijks was hij teruggekeerd naar zijn bisschop-
ijken zetel, toen hij berouw gevoelde over
n toegevendheid en zijn belofte herriep. Paus
exander III, tot wien hij zich wendde, ont-
eg hem van den afgelegden eed en verklaar-
dat de Heilige Stoel de bepalingen van Cla-
ndon nimmer zou aannemen. Koning *Hendrik*
t nu op een rijksvergadering te Northampton,
October 1164 gehouden, den aartsbisschop
uldig verklaren aan meineed en hoogverraad.
ze nam de vlucht naar Frankrijk, waar hij
rst te Montigny en vervolgens te Sens als
nnik leefde en onder de bescherming van den
ıs en van koning *Lodewijk VII* den strijd
en den koning voortzette. *Hendrik II* legde
lag op zijn goederen, verdreef al zijn bloed-
wanten en vrienden uit Engeland, verbood
inzameling van den Pieterspenning en dreig-
dat hij zich geheel en al van Rome zou los-
kken. Alle onderhandelingen leden schipbreuk
de hardnekkigheid van *Becket*, die in 1166
legaat naar Engeland benoemd was en zich
t den banvloek wreekte op de vrienden des
nings. Een gevaarlijke ziekte en de ontevre-
heid des volks bewogen den koning tot toe-
vendheid. *Becket* kreeg in 1170 onder vrij
ıstige voorwaarden verlof, om naar zijn bis-
n terug te keeren. In plaats van thans de
vonnissen te herroepen, voegde hij er nieuwe
en dadelijk toen hij aan land stapte, maakte
een pauselijk bevelschrift openbaar, waardoor
schillende aanzienlijke prelaten in hunne be-
kking werden geschorst. *Hendrik*, destijds in
rmandië, door al die woelingen ontstemd, liet
ontvallen: „Is er dan niemand, die mij van
en onrustigen priester wil ontslaan!" Dade-
reisden 4 edellieden uit zijn gevolg heimelijk
r Canterbury, eischten van *Becket*, dat hij de
-vonnissen zou herroepen en brachten hem voor
altaar der hoofdkerk om het leven, toen hij
zijn weigering bleef volharden. Dit geschiedde
29sten December 1170. In alle Christe-
e staten was men over deze gebeurtenis ont-
; algemeen werd de schuld op den koning
vorpen, die echter alleen de gevangenneming,
t den dood van *Becket* bedoeld had. Zijn ge-
nten hadden moeite om *Alexander III* van
het uitspreken van den banvloek te weerhouden,
en toen in 1172 legaten in Normandië verschenen, om de zaak te onderzoeken, kon *Hendrik II* alleen absolutie verkrijgen door het afleggen van den zuiveringseed, door het onderhoud van 200 ridders tegen de Saracenen in Palestina gedurende een jaar te bekostigen, door een kruistocht te beloven, door de geestelijkheid te ontheffen van het gezag der wereldlijke rechtbank, door nog andere voorrechten aan de Kerk te verleenen en door alle geroofde goederen aan het aartsbisdom Canterbury terug te geven. De heerschappij van den paus in Engeland was na dien tijd vaster gevestigd dan ooit. *Becket* werd beschouwd als een martelaar voor de vrijheid der Kerk, in 1173 heilig verklaard en wegens de vele wonderen, door het bijgeloof aan zijn lijk toegekend, weldra de voornaamste beschermheilige der R. Katholieken in Engeland. Om het volk te verzoenen, moest *Hendrik II* zich onderwerpen aan een reis naar en boetedoening op het graf des vermoorden te Canterbury. *Hendrik III* liet in 1221 het gebeente van *Becket* in een hiervoor gebouwde kapel plaatsen, en jaarlijks ondernamen geloovigen in groote getale bedevaarten er heen. *Hendrik VIII* van Engeland, hunkerend naar de rijkdommen, die in *Becket's* kapel waren opgestapeld, deed in 1536 het gebeente van den heilige, als dat van een beleediger der koninklijke majesteit, verbranden en de asch verstrooien, waarna 26 wagens het goud en zilver van Canterbury naar de koninklijke schatkamer brachten. De naam van *Becket* werd uit den kalender geschrapt en de feesten te zijner eer verboden. De brieven van *Becket*, belangrijk voor de kerkgeschiedenis van die dagen, zijn in 1180 verzameld en in 1682 in 2 deelen te Brussel door *Lupus* uitgegeven.

Beckford, *William*, een Engelschman, die zoowel door zonderlinge handelingen, als door rijkdom en letterkundig talent een groote vermaardheid heeft verworven, was de zoon van *William Beckford*, lord-major van Londen, en werd geboren in 1760. Op 10-jarigen leeftijd verloor hij zijn vader, die hem behalve groote koloniale bezittingen, een jaarlijksch inkomen achterliet van ongeveer 100.000 pond sterling. Onder de leiding van lord *Chatham* ontving hij een zorgvuldige opvoeding en onderscheidde zich reeds vroeg door een gunstigen aanleg. In 1780 gaf hij anoniem een satire in het licht, getiteld: „Biographical memoirs of extraordinary painters", waarin hij den spot dreef met de Engelsche kunstenaars van dien tijd. In 1783 verscheen van hem „Dreams, waking thoughts and incidents". Daarna ondernam hij een langdurige reis door Europa, van welke hij een halve eeuw daarna een beschrijving uitgaf. Na zijn terugkeer werd hij voor Hindon lid van het Lager Huis. Weldra kreeg hij een afkeer van de parlementaire werkzaamheden en begaf zich naar Portugal, waar hij bij Cintra een buitenverblijf kocht en vriendschappelijk verkeer aanknoopte met de koninklijke familie; van het verblijf aldaar gaf hij een verslag in zijn: „Recollections of an excursion to the monasteries of Alcobaça and Batalka" (1825). In 1796 keerde hij in Engeland terug en bouwde op zijn landgoed Fonthill een

vorstelijk paleis, waardoor zijn vermogen dermate wegsmolt, dat hij het in 1822 voor 330.000 pond sterling verkoopen moest. Nu vestigde hij zich te Bath en hield zich bezig met het verzamelen van kunstwerken, totdat hij den 2den Mei 1844 overleed. Op letterkundig gebied heeft hij zich vooral bekend gemaakt door zijn Oosterschen roman „Vathek", oorspronkelijk in het Fransch geschreven en te Lausanne gedrukt, een zeldzaam fantastische schepping, die op *Byron* een diepen indruk maakte.

Beckmann, *Johann*, een Duitsch schrijver over natuurlijke historie, land- en staathuishoudkunde en technologie, werd geboren den 4den Juni 1739 te Hoya in Hannover. Hij studeerde te Göttingen, deed in 1762 een wetenschappelijke reis door Nederland en werd in 1763 leeraar in de wis- en natuurkunde en natuurlijke historie aan het Protestantsche gymnasium te Petersburg. Nadat hij deze betrekking had neergelegd, reisde hij in 1765 en 1766 naar Zweden, om nauwkeurige kennis op te doen van den mijnbouw aldaar. Nadat hij te Upsala de lessen had gehoord van *Linnaeus*, werd hij in 1766 buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte te Göttingen en in 1770 in de staathuishoudkunde aldaar. Hij hield er voorlezingen over delfstofkunde, landbouw, technologie, warenkennis, enz., die grooten bijval vonden, en overleed den 11den Februari 1811. Tot zijn talrijke geschriften behooren: „Grundsätze der deutschen Landwirtschaft," „Anleitung zur Technologie", „Beiträge zur Geschichte der Erfindungen", „Anleitung zur Handlungswissenschaft", „Beiträge zur Oekonomie, Technologie, Polizei- und Kameralwissenschaft", enz.

Beckmann, *Friedrich*, een Duitsch tooneelspeler, werd geboren te Breslau in 1803 en toonde reeds als knaap een buitengewonen aanleg voor het vervullen van komische rollen. In 1824 werd hij op aanbeveling van *Schmelka* geplaatst aan den Königstädter schouwburg te Berlijn. Aanvankelijk trad hij op in ondergeschikte rollen, weldra echter werd hij de lieveling van het publiek. Hij is de schrijver van de algemeen toegejuichte klucht: „Eckensteher Nante im Verhör", waarin hij zelf de hoofdrol vervulde. Na den dood van *Schmelka* nam hij de rollen van dezen op zich. In 1845 werd hij eerste komiek aan het Burgtheater te Weenen. Hij overleed den 7den September 1866. Sedert 1838 was hij gehuwd met *Adele Muzzarelli*, een bekende vaudevillezangeres.

Beckmann, *Ludwig Konrad*, een Duitsch schilder, werd geboren te Hannover, den 21sten Februari 1822. Hij was de zoon van een wagenmaker en beoefende aanvankelijk het bedrijf van zijn vader. Als zoodanig schreef hij: „Theoretisch-praktisches Handbuch des Wagners- und Chaisenfabrikanten" (1845; 4de druk, 1865). Sedert 1852 wijdde hij zich aan de schilderkunst, oefende zich te Hamburg en vestigde zich vervolgens te Düsseldorf. Daarna reisde hij in Schotland en schilderde hoofdzakelijk dieren en jachttafereelen. Ook heeft hij meer dan één werk met platen voorzien, zooals „Idiotismus venatorius" en „Reineke Fuchs" (1856). *Beckmann* overleed den 1sten Augustus 1902.

Beckum, *Maria van*, een adelijke [illegible] vrouw uit Overijsel, werd in 1544 wegens [illegible] gezinde gevoelens door hare moeder [illegible] en zocht een schuilplaats bij haren broeder [illegible] *van Beckum* te Utrecht. Hier werd zij [illegible] echtgenoote van haren broeder des nachts [illegible] vallen en gevankelijk weggevoerd, en [illegible] weigerden haar geloof te verzaken, moeste [illegible] den 13den November 1544 den brandstapel [illegible] klimmen.

Beckx, *Peter Johan*, een generaal der Jezuieten, geboren den 8sten Februari 1795 te [illegible] bij Leuven in België, werd den [illegible] 1818, te Hildesheim in de Orde opgenomen [illegible] door zijn overste reeds vroeg met [illegible] zendingen belast. Nadat *Ferdinand*, hertog [illegible] Anhalt-Köthen, tot de R. K. Kerk was [illegible] gaan, stond *Beckx* dezen als biechtvader [illegible] en was tevens werkzaam als pastoor in de [illegible] R. Katholieke kerk te Köthen. Na den [illegible] van den hertog, vertrok hij met diens [illegible] *Julie* naar Weenen, werd in 1847 tot [illegible] der provincie Oostenrijk benoemd en [illegible] zich in de hoofdstad. Hij nam deel aan de [illegible] gregatie van procuratoren te Rome, [illegible] trekkingen aan met Oostenrijksche diplo[illegible] en deed zijn invloed zelfs gelden in het [illegible] *Metternich*. Bij de verdrijving der Jezuieten [illegible] Oostenrijk (1848), begaf hij zich naar [illegible] en zag zich hier benoemd tot rector [illegible] college te Leuven. Na den terugkeer der [illegible] zuïeten in Oostenrijk werd hij eerst [illegible] voor Hongarije en daarna provinciaal [illegible] tenrijk, en eindelijk den 2den Juli 1853, in [illegible] van *Roothaan*, generaal der Orde. Geen [illegible] was hem te groot om de macht der Jezuïeten [illegible] orde uit te breiden, die onder zijn bestuur [illegible] zeer toenam. Hij schreef het stichtelijke [illegible] „De maand van Maria" (1843; 16de druk [illegible] en redigeerde de „Civilta cattolica". Hij [illegible] leed den 4den Maart 1887 te Rome.

Béclard, *Pierre Augustin*, een Fransch [illegible] leed- en heelkundige, werd geboren te [illegible] in 1785. Hij zocht zich eerst te bekwamen [illegible] het hospitaal zijner geboortestad en [illegible] te Parijs. Nadat hij reeds als prosector [illegible] was geweest, promoveerde hij in 1813 [illegible] in 1818 hoogleeraar in de ontleedkunde te [illegible] waar hij zoowel door zijn kennis, als door [illegible] welsprekendheid grooten roem verwierf. Hij [illegible] leed in 1825. *Béclard* was lid van de „A[illegible] mie royale de Medecine" en een van de [illegible] naamste medewerkers aan den „Nouveau [illegible] onnaire de médecine"; hij heeft onder[illegible] geneeskundige verhandelingen geschreven [illegible] vooral zijn werk „Eléments d'anatomie [illegible] wordt zeer geroemd.

Becque, *Henri François*, een Fransch [illegible] dichter, werd den 9den April 1837 te Parijs [illegible] boren. In 1867 werd zijn eerste opera „Sa[illegible] napale" opgevoerd, waarbij *Joncières* de [illegible] geschreven had, en het volgende jaar [illegible] op met het tooneelstuk „L'enfant [illegible] waarvan de eenvoudige en natuurlijke [illegible] grooten bijval vond. In den zomer van [illegible] liet hij een zeer pessimistisch drama in [illegible] drijven „Michel Pauper" opvoeren, dat niettegen[illegible] staande zijn verdiensten weinig succes had

ʼal van zijn stuk „L'Enlèvement" in 1871 deed ıem gedurende eenige jaren van het tooneel ʼerdwijnen. In 1878 trad hij weer op met „La Navette" en in 1880 met „Les honnêtes Femnes", die een tamelijk succes hadden. De roem, ıet naturalisme op het tooneel te hebben geıracht, verwierf hij met zijn somber familieirama „Les Corbeaux" (1882). Met het geestige ntrigestuk „La Parisienne" (1885) vestigde hij ʼoor goed zijn roem.

Henri Becque heeft ook medegewerkt aan ʼerscheiden bladen. In de „Revue contemporaine" everde hij verzen. Zijn „Théâtre complet" vercheen in 1898 in 3 deelen. Nog schreef hij Souvenirs d'un auteur" (1895). *Becque* kan eschouwd worden, zoo niet als de vader, dan och als de voorlooper van het zoogenaamde théâtre cruel", ook wel „théâtre rosse" geoemd. In zijn werken toont hij een origineel n krachtig talent; als een scherpziend rechter, ijandig aan alle toegevendheid, veroordeelt hij llerlei laagheden en zegt hij tal van waarheden, ıet een dikwijls bittere vrijmoedigheid.

Becquer, *Gustavo Adolfo*, een Spaansch ichter, werd den 17den Februari 1836 te Seilla geboren. Hij is de zoon van den Andaluischen schilder *Joaquin Becquer* (gestorven ı 1841). In 1854 ging hij naar Madrid, waar hij eeds den 22sten December 1870, weinige maanen na het overlijden van zijn broeder *Valerian Becquer*, stierf.

Becquer's zwaarmoedige gedichten doen in orm en gedachten veel aan die van *Heine* denken; ot zijn beste novellen en legenden behooren La venta de los gatos" en „Cartas des de mi elda". Zijn verzamelde werken verschenen te Iadrid in 1885 (3 dln.), met een biografische ıleiding door *Correa*. *Meinhardt* gaf de „Ausewählte Legenden und Gedichte Becquers" Leipzig, 1880) en *R. Jordan* de „Spanische ieder" (Halle, 1897) uit.

Becquerel, *Antoine César*, een Fransch naıurkundige, werd geboren den 7den Maart 1788 Chatillon-sur-Loing in het departement Loiet. Hij bezocht de polytechnische school te ʼarijs en werd in 1808 ingenieur. In de jaren 810 tot 1812 nam hij onder het bevel van *uchet* deel aan den Spaanschen veldtocht en nderscheidde zich hierin zoozeer, dat hij het ruis van het Legioen van Eer en den rang an kapitein ontving. Na zijn terugkeer werd ij onder-inspecteur van de polytechnische school, ı in 1813 zond *Napoleon I* hem naar de noorelijke grenzen, om er tot verdediging des lands erkzaam te zijn. Na de inname van Parijs nam ij zijn ontslag uit den dienst (1815) en wijdde ich voortaan geheel aan natuur- en scheikunlige onderzoekingen, welke grootendeels in de Annales de physique et de chimie" zijn opgeomen. Vooral de leer van de electriciteit en an het magnetisme heeft hij met een aantal ieuwe ontdekkingen verrijkt. Zijn voornaamste eschrift handelt over dat onderwerp en is geiteld: „Traité expérimental de l'électricité et ı magnétisme" (1834—1840, 7 dln.). Hij heeft elangrijke proeven gedaan over de electrische igenschappen van het toermalijn, over het geeidend vermogen der metalen, over de werking der warmte op slechte geleiders, over de opwekking van electriciteit door aanraking van verschillende stukken van hetzelfde metaal, enz. Hij construeerde het eerst een constant galvanisch element, dat zeer veel geleek op het tegelijkertijd door *Daniell* geconstrueerde. Behalve het genoemde werk schreef hij nog: „Eléments d'électrochimie", „Traité complet de magnétisme", „Résumé de l'histoire de l'électricité et du magnétisme", „Traité de physique dans ses rapports avec la chimie" en „Eléments de physique terrestre et de météorologie". In 1829 werd hij lid van de Academie van Wetenschappen en overleed den 18den Januari 1878 te Parijs.

Becquerel, Louis Alfred, een schrijver over geneeskundige onderwerpen en de oudste zoon van den voorgaande, werd geboren te Parijs in 1814. Hij verwierf reeds als student een gouden medaille bij de geneeskundige faculteit aldaar en was er werkzaam in verscheidene hospitalen. Hij promoveerde op de dissertatie: „Sur les affections tuberculeuses et le carreau". Hij schreef over de bestanddeelen van het bloed in den gezonden en zieken toestand, en in het jaar 1854 zond hij een populaire gezondheidsleer in het licht. Wij noemen van hem nog: „De l'empirisme en médecine", „Traité élémentaire d'hygiène privée et publique" en „Traité clinique des maladies de l'utérus". Hij overleed in 1862.

Becquerel, Alexandre Edmond, een natuurkundige en een broeder van den voorgaande, werd geboren te Parijs, den 24sten Maart 1820. Eerst was hij assistent bij het natuurkundig museum te Parijs en werd in 1853 benoemd tot hoogleeraar in de natuurkunde aan het Conservatoire des Arts et Métiers aldaar. Hij leverde in de „Comptes rendus" een verslag van belangrijke onderzoekingen over het zonnespectrum en over den aard van het electrisch licht. Ook andere belangrijke verhandelingen heeft hij uitgegeven, bijvoorbeeld over de wetten, volgens welke de electro-chemische ontleding der lichamen plaats heeft, bepaaldelijk in zijn geschrift: „Des forces physico-chimiques et de leur intervention dans la production des phénomènes naturels" (1875, met atlas). Van hem vallen ook nog te noemen: „Mémoires sur les lois qui président à la décomposition électro-chimique des corps", „La lumière, ses causes et ses effets", enz. Hij overleed den 13den Mei 1891 te Parijs.

Becquerel, *Henri*, een Fransch natuurkundige, werd den 15den December 1852 te Parijs geboren. Hij bezocht de polytechnische school aldaar, werd in 1878 assistent, in 1892 hoogleeraar aan het museum van natuurlijke historie en in 1895 hoogleeraar aan de polytechnische school. Zijn eerste geschriften handelen over de magnetische draaiing van het polarisatievlak van het licht, over het ultraroode spectrum van de zon en van metaaldampen, onderzocht met behulp der fosforescentie, en later door hem verder behandeld. Aangespoord door de ontdekking van *Röntgen*, dat het door kathodestralen fosforesceerend gemaakte glas stralen uitzendt, die in doordringbaarheid alle andere verre overtreffen (zie *Röntgenstralen*), kwam *Becquerel* op de gedachte, dat alle fosforesceerende lichamen wellicht dergelijke eigenschappen konden bezit-

ten. Na vele vergeefsche pogingen, ontdekte hij (Februari 1896), dat uraniumzouten een bijzondere soort van stralen uitzenden (zie *Becquerelstralen*). Zijn verdere arbeid was gewijd aan het bestudeeren dezer stralen. Zijn ervaringen hieromtrent heeft hij meegedeeld in de „Comptes rendus de l'Académie des Sciences"; met die van andere onderzoekers van hetzelfde verschijnsel zijn zij verzameld in de „Recherches sur une propriété nouvelle de la matière" (Parijs, 1903). *P.* en *M. S. Curie* (zie aldaar) te Parijs, vonden in 1898, als uitgangspunt der nieuwe stralen behalve het uranium, een aan de uraniumverbindingen in geringe hoeveelheid toegevoegd nieuw element, dat zij radium (zie aldaar) noemden. Zij ontvingen met *Becquerel* in 1903 den Nobelprijs.

Becquerelstralen. Deze stralen, genoemd naar hun ontdekker, den natuurkundige *Henri Becquerel* (zie aldaar) vormen een nieuwe soort van stralen, waarvan de eigenschappen groote overeenkomst vertoonen met de Röntgenstralen en de kathodestralen, niettegenstaande hun zeer verschillenden oorsprong. Zij worden door eenige chemische elementen en hun verbindingen spontaan uitgezonden, zonder dat een tijdelijke afname der uitstraling of een verandering van het stralende lichaam tot nu toe kon waargenomen worden. Tot dusver heeft men de stralen alleen kunnen waarnemen bij het uranium, het thorium, het door *P* en *M. S. Curie* ontdekte radium en eenige hypothetische elementen (polonium en actinium), waarvan men het bestaan alleen door het aanwezig zijn der Becquerelstralen vermoedt, maar door geen ander middel, zooals bijv. door spectraalanalyse, bewezen kan worden. De Becquerelstralen zijn dus het gevoeligste reagens op de aanwezigheid van een sterk radioactief element.

De Becquerelstralen zijn onzichtbaar, maar kunnen langs verschillende wegen aangetoond worden. Een photografische plaat wordt zwart gekleurd, een groot aantal voorwerpen fluoresceeren door deze stralen en de lucht wordt electrisch geleidend, evenals bij de Röntgenstralen. Daarom onderscheidt men bij het onderzoek der Becquerelstralen een radiografische, een fluoreskopische en een electrische methode. Verscheiden natuurkundigen (vooral *Becquerel, Giesel, Rutherford, P* en *M. S. Curie, Villard,*) hebben aangetoond dat de Becquerelstralen nog uit verscheiden soorten van stralen bestaan. Men heeft er 3 stralensoorten in kunnen aantoonen, die men naar *Rutherford* met de Grieksche letters α, β, γ aanduidt. Al deze soorten hebben de rechtlijnige voortplanting gemeen, tengevolge waarvan hun uitwerking — afgezien van de in de lucht plaats hebbende absorbatie — omgekeerd evenredig is met de quadraten van den afstand tot de stralingsbron. Overigens bestaan tusschen de soorten groote verschillen. De α-stralen, die verreweg de overhand hebben, kunnen slechts moeilijk door de materie heen dringen en worden reeds in luchtlagen van eenige centimeters dikte of door platen van aluminiumblik geabsorbeerd. Zij verliezen bij hun weg door de lucht aan doordringingsvermogen, zoodat hun uitwerking des te geringer is, naarmate een aluminiumplaat verder van de bron is verwijderd. Ook wijken deze α-stralen door magnetische en electrische stroomen in geringe mate van hun weg af. Zij schijnen uit positief electrische deeltjes te bestaan. Uit de grootte van de afwijking zou ongeveer een snelheid van 25000 km. per secunde ($= 1/_{12}$ van de snelheid van het licht) volgen. Heeft men de α-stralen door absorbtie uit de Becquerelstralen verwijderd, dan vormen de β-stralen het hoofdbestanddeel van de rest. Wanneer men een β-straal door een magnetisch veld laat gaan, dan vertoont zij zich als een samenhangende rij van stralen met verschillende afwijkingen. Hoe minder zij afwijken, hoe grooter hun doordringingsvermogen is. Er zijn β-stralen, die nog door sterke metaalplaten (bijv. $1^1/_2$ mm. dikke loodplaten), heengaan, en *P.* en *M. S. Curie* namen nog een zwak licht, en van een baryumplatinacyanuurscherm waar, toen de stralen door het menschelijk lichaam gedrongen waren. De β-stralen wijken in een magnetisch veld in tegengestelde richting af, als de α-stralen, en komen dus met de kathodestralen overeen. Ook kan men aantoonen, dat zij, evenals deze, een negatief electrische lading bezitten. Smelt men bijv. een weinig radiumzout in een glasbuisje vast, dan zullen de positief electrische α-stralen niet door het glas kunnen dringen, terwijl de β-stralen dat wel doen. Zoo zal de substantie langzamerhand een sterk positief electrische lading krijgen, die in staat is om door het buisje heen te slaan. Evenzeer als een magnetisch veld, wijken de β-stralen ook (evenals de kathodestralen) in een electrisch veld af. Uit beide afwijkingen kon *Kaufmann* de snelheid van de β-stralen bepalen. Hij vond ze 4—6 maal grooter dan de snelheid van kathodestralen, waardoor zich hun groot doordringingsvermogen in vergelijking met het zeer geringe der kathodestralen, waarmee ze overigens in zulk een hooge mate overeenstemmen, laat verklaren. Men heeft n.l. aangetoond, dat de stralen met het grootste doordringingsvermogen ook de grootste snelheid bezitten. De snelheid is bijna gelijk aan die van het licht (300000 km. per sec.) Terwijl de β-stralen na door absorbeerende stoffen heengegaan te zijn, min of meer verstrooid (diffuus) zijn en dus hun vroegere richting niet behouden hebben, wijkt een gering gedeelte van de stralen niet af, evenmin wanneer ze door absorbeerende lichamen, als wanneer ze door magnetische en electrische velden gaan. Deze stralen (door *Villars* het eerst ontdekt), de zoogenaamde γ stralen, schijnen met de Röntgenstralen analoog te zijn, bezitten echter een sterker doordringingsvermogen.

De 3 soorten van Becquerelstralen werken op een photografische plaat in. Daarom kan men met de sterk doordringende β- en γ-stralen radiografieën verkrijgen, evenals dit met de Röntgenstralen het geval is en waardoor deze laatste juist zulk een groote beteekenis hebben verkregen. Zoo verkrijgt men bijv. de bijgaande radiografie (hier door middel van autotypie verkleind weergegeven) van een portemonnaie, een sleutel en een muntstuk bevattend. Deze radiografie komt volkomen met een Röntgenopname overeen. De photografische plaat werd 15 uren lang aan de werking van ongeveer 4 mg. radiumbromide

blootgesteld, dat zich op 20 cm. afstand van de photografische plaat bevond. De beelden winnen

Becquerelstralen.

ıan scherpte, wanneer men de B-stralen, die loor diffusie het beeld vaag doen worden, door niddel van een magnetisch veld zijdelings afleidt n slechts de J-stralen laat inwerken. Men moet e plaat dan echter veel langer aan de stralen lootstellen. Deze tijd is bovendien nog afhanelijk van het voorwerp en van den afstand tot e stralende bron. Voor geneeskundige radiorafiën kunnen de Becquerelstralen niet gebruikt vorden, omdat zij door vleesch en beenderen ijna in gelijke mate doorgelaten worden. Van e andere chemische werkingen zijn de vooraamste: het kleuren van verschillende zouten, an porselein en vooral van glas (bruin-violet) nder gelijktijdige fluorescentie. Deze blijft bij erdere kleuring achterwege. Wanneer men echter et glas daarna verhit, wordt het onder lichtntwikkeling ontkleurd. Vloeispaat en andere chamen wekken de stralen tot thermoluminesentie op. Een groot aantal lichamen, die onder e inwerking van licht of Röntgenstralen fluoesceeren, doen dit ook onder de inwerking der Becquerelstralen. Zeer krachtig fluoresceert het iamant, dat zich hierdoor van imitaties onderscheidt. Ook kan men fluorescentie bij papier n wol waarnemen. Het beste fluorescentiescherm oor Becquerelstralen wordt verkregen door niddel van baryumplatina-cyanuur en zinksulfied. Na een lange inwerking van de stralen neemt et lichten der fluoresceerende lichamen af, het an echter door belichting met daglicht weer ersterkt worden. Verder hebben de Becquereltralen zeer krachtige physiologische werkingen. De epidermis van de menschelijke huid wordt, venals bij een brandwonde, rood gekleurd, somijds onder vorming van blaartjes. Bij langdurige nwerking vormen zich zweren, die moeilijk geezen, terwijl de roodkleuring bij korte belichting nog na maanden kan optreden. Over de oepassing der Becquerelstralen tot het genezen an huidziekten valt nog niets met zekerheid te eggen. Frische bladeren worden bij de bestraling geel en verwelken. De X-stralen schijnen sterk op papier in te werken.

Evenals de Röntgenstralen, hebben de Becquerelstralen de eigenschap, om de lucht, door het vormen van ionen, tot een geleider der electriciteit te maken.

Becse is de naam van twee belangrijke marktplaatsen in Hongarije, n.l.:

Oud of *Servisch Becse*, een groot vlek in het comitaat Bács. Het ligt op den rechter oever van de Theisz, is door een spoorweg met Maria-Theresiopel verbonden en telt 18865 (1901) inwoners. Men vindt er een R. Katholieke en een Grieksch Katholieke kerk, een synagoge en een aanzienlijken graanhandel

Nieuw- of *Turksch Becse*, eveneens een groot, vlek en een stoombootstation, in het comitaat Torontal. gelegen, Het verheft zich op den linkeroever van de Theisz, ongeveer 7,4 km. ten oosten van het andere vlek. Men vindt er een kasteel, een R. Katholieke en een Grieksch Katholieke kerk, groote korenmagazijnen en 7752 (1901) inwoners. De plaats ligt aan den spoorweg van Groot-Kikinda naar Groot-Becskerek; er wordt veel koren en tabak verbouwd.

Becskerek, is de naam van twee plaatsen in Hongarije.

Groot-Becskerek of *Nagy-Becskerek*, de hoofdstad van het Hongaarsche comitaat Torontal, ligt aan de Bega, heeft twee R. Katholieke-, twee Grieksch Katholieke- en twee Protestantsche kerken, een synagoge, een comitaatsgebouw, een stadhuis, een gymnasium, een hoogere burgerschool voor meisjes, een weefschool, een schouwburg en 26407 (1901) inwoners. Groot-Beckskerek is een kruispunt van spoorwegen.

Klein-Becskerek ligt in het comitaat Temes, 15 km. ten N.W. van Temesvar en heeft 3738 inwoners (1901).

Bed noemt men de met veeren, dons, kapok, zeegras, enz. gevulde zak, waarop men zich kan uitstrekken om te rusten en die gewoonlijk in een ledikant of bedstede wordt gelegd. Het zoogenaamde beddegoed bestaat uit een matras, een onderbed, een peluw, hoofdkussens en dekbed, of in plaats van dit laatste wollen en katoenen dekens. Over dat alles legt men een sprei, die doorgaans hoofdzakelijk tot sieraad dient. Dikwijls verstaat men onder bed ook de plaats — de *bedstede* of het *ledikant* — waarin zich het beddegoed bevindt.

Onze veeren bedden zijn in het Oosten en in het algemeen in warme landen onbekend. De behoeftigen slapen er op matten, de meer gegoeden op matrassen, die des avonds worden neergelegd op divans, welke overdag tot zitplaatsen dienen. Bij de Romeinen was het onderstel van het eigenlijke bed (lectus cubicularis) van hout — bij de aanzienlijken van kostbaar hout, ook wel van brons en met goud, zilver en ivoor versierd. Zulk een onderstel was bespannen met zeelen (fasciae institae), en daarop lag een matras (culcita, torus), aanvankelijk met stroo of hooi, later met veeren of met zwanendons gevuld. Zulk een matras was overtrokken met een wollen of linnen stof en ook wel met leder. Aan het hoofdeinde bevond zich het hoofdkussen en over de matras werden kostbare dekens (stragulae) nitgespreid. De fraaiste dekens

waren afkomstig uit Milete, Korinte, Sardes, Karthago, Babylon en Campanië. Des winters gebruikte men daarenboven pelterijen, om zich tegen de koude te beschutten. Zulke bedden waren hoog. Veel lager waren die der onaanzienlijken (grabatus): hier lag de deken, gewoonlijk van biezen vervaardigd, doorgaans onmiddellijk op de zeelen. Behalve de beschreven bedden bezaten de Ouden nog huwelijksbedden (lectus genialis), ziekenbedden (scimpodium), paradebedden voor dooden (lectus funebris), alsmede twee soorten van sofa's, namelijk rustbedden (lectus lucubratorius), waarop zij lagen, schreven en zich in bepeinzingen verdiepten, en tafel- of zitbedden (lectus triclinaris), waarop men aanlag bij den maaltijd. Vooral deze laatste waren bij de aanzienlijken zeer weeldrig ingericht en soms van behangsels (toralia) voorzien.

De Germanen gebruikten eveneens houten onderstellen; zij vulden deze met bladeren of met mos en bedekten ze met dierenvellen. Nog in het begin der Middeleeuwen bedekte men de vloer of een bank met tapijten, legde daarop met vederen, wol of haar gevulde kussens en gebruikte pelsen als dekens. Men ging toen gewoonlijk geheel ontkleed ter ruste en wikkelde zich in het groote, over de kussens gespreide linnen laken. Van af de 13de eeuw werden de houten onderstellen gebeeldhouwd, beschilderd of met andere houtsoorten ingelegd. Omstreeks dien tijd ontstonden ook de bedden, welke overdag als sofa dienden. Op een met zeelen overspannen onderstel op 4 pooten, lag het lederen, met zijde overtrokken en met vederen gevulde onderbed, dat door een deken bedekt werd. Over dit meubelstuk werden 's nachts een laken gespreid en een of meer kussens gelegd; de bovendekens waren met zijde overtrokken en met pels gevoerd. De bedgordijnen waren aan de zoldering of aan een ijzeren, in den muur bevestigden arm opgehangen. In het Gotische tijdperk kwamen ledikanten met een hemel in gebruik. Deze waren geheel door gordijnen afgesloten of met houten wanden omgeven; in dit laatste geval verleende een deur toegang. In de 18de eeuw werden het eerst met vederen gevulde kussens, zoogenaamde dekbedden, gebezigd. Toen ontstond ook het paradebed, waarop de vrouw des huizes, liggend bezoeken ontving. Aan het Fransche hof werden voorname personen en in de eerste plaats de gezanten, op die wijze ontvangen.

Bedden moeten instaat zijn het lichaam op een gelijkmatige temperatuur te houden, doch mogen de uitwaseming van de huid niet belemmeren. Veeren dekbedden zijn alleen bij strenge koude geschikt voor zwakke menschen, welke aan bloedarmoede lijden; zij belemmeren de uitwaseming. Veel doelmatiger zijn wollen dekens, welker aantal zich naar de temperatuur regelt; gewatteerde, katoenen dekens zijn niet aan te bevelen. Het deel van het bed, waarop het lichaam rust, moet elastisch, doch mag niet week zijn; veeren onderbedden moeten derhalve vermeden worden. De gewone springveeren matrassen zijn moeilijk te hanteeren, worden daarom zelden gereinigd en zijn dientengevolge verzamelplaatsen van stof. Veel gezonder zijn de van metaaldraad vervaardigde, geheel open reformbedden, welke van trek- en springveeren voorzien zijn. Ze worden be[illegible] door met gereinigd paardenhaar, kapok, va[illegible] zeewier, alpengras, enz. gevulde matrassen [illegible] wigvormige peluw mag niet te hoog zijn [illegible] moet met dezelfde stoffen gevuld worden [illegible] matras en peluw wordt een katoenen laken [illegible] bij hevige koude tevens een moltondeken [illegible]spreid. Velen gebruiken daarenboven een [illegible] kussen; een paardenharen verdient dan [illegible]veling.

IJzeren ledikanten kunnen gemakkelijk[illegible] beter gereinigd worden dan zulke van hout. [illegible] dienen zoo hoog te zijn, dat de vloer daar[illegible] gemakkelijk te reinigen is. Men plaatse [illegible] bed een weinig van den wand, opdat de [illegible] overal toegang heeft en ook die zijde van [illegible] gezuiverd kan worden. Het hoofdeinde [illegible] naar de lichtzijde gekeerd zijn. Bedgordijnen [illegible] verzamelaars van stoffen en beperken de [illegible] verversching. De beste wijze van liggen [illegible] den rug; de longen kunnen zich dan vrij [illegible]zetten, terwijl zij, alsmede het hart, bij he[illegible]gen op een der zijden worden samengedrukt.

Beda, bijgenaamd *Venerabilis* (de Eerw[illegible]dige), een godgeleerde uit de 7de en 8ste eeuw, werd waarschijnlijk in 672 geboren in be[illegible] Monkton in Northumberland. Op 7-jarigen [illegible]tijd bezocht hij de kloosterschool van St. [illegible] te Weremouth. Hij bleef er 12 jaren en [illegible]wierf in dien tijd een schat van kennis. [illegible] werd hij monnik en diaconus in het St. [illegible] klooster te Yarrow en leeraar aan de [illegible]school. In 702 werd hij tot priester gewijd [illegible] duizenden leerlingen stroomden naar de [illegible]den geleerde, om er zijn onderwijs te geniet[illegible] Hij overleed den 26sten Mei 735 en we[illegible] het klooster Girvy begraven; later bracht [illegible] zijn stoffelijk overschot naar Durham. Hij [illegible] een menigte geschriften achtergelaten van [illegible] verschillenden inhoud. Het belangrijkst [illegible] „Historia ecclesiastica gentis Anglorum" [illegible] kerkelijke geschiedenis der Angelsaksen va[illegible] inval van *Caesar* in Brittannië tot aan he[illegible] 731 onzer jaartelling, welk werk door *Alfre[illegible] Groote* in het Angel-Saksisch vertaald is. [illegible] zijn geschrift „De sex aetatibus mundi" he[illegible] de tijdrekening van *Dionysius* ingevoerd [illegible] aan zich later de meeste kroniekschrijvers [illegible] Middeleeuwen gehouden hebben. Verder [illegible] hij, behalve een aantal uitlegkundige en [illegible]lijke werken, verscheiden levens van heiligen [illegible] van martelaren, alsmede een Angelsaksische [illegible]taling van de „Apostolische geloofsbelijdenis" [illegible] van het „Onze Vader". Zijn gezamenlijke [illegible]ken zijn bij herhaling uitgegeven te Par[illegible] Bazel en te Keulen.

Bedachtzaamheid is een eigenaardig[illegible] raktertrek, welke iemand in staat stelt [illegible] standigheden, waaronder hij een plan [illegible] te overzien, daarvan partij te trekken en [illegible] volgen zijner daden in ernstige overweging [illegible] nemen.

Bedagei. Dit landschap vormt het [illegible] gebied van de gelijknamige rivier en [illegible] gewest Padang de onderafdeeling Padang [illegible] Bedagei van de afdeeling Deli der [illegible] Oostkust van Sumatra. De hoofdplaats [illegible] ligt nabij den mond der rivier van dien naam

Bedak is fijn rijstmeel, vervaardigd van uitgegiste rijst. Het wordt als poudre de riz gebezigd en met welriekende stoffen vermengd. Voortdurend gebruikt maakt het de huid groezelig. De Chineezen bereiden het uit gadoeng-soorten, doch dit poeder moet schadelijk voor de gezondheid zijn.

Bédarride, *Jassuda*, een Fransch rechtsgeleerde, werd geboren den 2den April 1804 te Aix. Hij studeerde aldaar in de rechten en werd er in 1825 advocaat en in 1848 maire, alsmede lid van den departementalen raad in Bouches du Rhône. Hij liet echter weldra die betrekkingen varen, om zich onverdeeld aan de studie te wijden. Hij schreef: „Droit commercial" (1854), „Traité du vol et de la fraude" (1852, 3 dln.), „Etudes de législation" (1867 en 1868), „Questions de droit commercial et de droit civil, avec leur solutions" (1885), e. a. Hij overleed in 1882.

Bedding noemt men den bodem van een rivier of beek en de vloer van een sluis.

Bedding is een samenstel van balken en planken, waarop het geschut wordt geplaatst om dit een vasten bodem te geven.

Bedding. Door den metaalbewerker wordt deze naam gegeven aan het verlengstuk van de kern, waaromheen een voorwerp moet worden gegoten, bijv. een kandelaar, alsmede aan de uitholling in het zand, waarin het rust; ook kernleger geheeten. Ook wordt zoo genoemd het gestel, waarover de tafel of slee zich heen en weer beweegt, zoodat het te bewerken voorwerp, dat op die tafel rust, telkens onder den beitel van een schaaf door wordt bewogen.

Beddoes, *Thomas*, een Engelsch geneesheer, scheikundige en schrijver, werd geboren in 1760 te Shiffnall in Shropshire, studeerde te Oxford en Edinburgh en verwierf er de vriendschap van den beroemden *Brown*. In 1786 werd hij hoogleeraar in de scheikunde te Oxford, reisde een jaar daarna naar Frankrijk, waar hij *Lavoisier* leerde kennen, legde in 1792 zijn professoraat neder en vestigde zich als geneesheer te Bristol. Onder het ministerie *Pitt* behoorde hij tot de ijverigste mannen der oppositie. Hij overleed den 24sten December 1808 te Bristol. In 1798 had hij een gesticht doen verrijzen, waar hij teringlijders door het inademen van kunstmatig bereide luchtsoorten wilde genezen, doch zijn methode beantwoordde niet aan de verwachtingen. Van zijn talrijke geschriften worden sommige zeer geroemd. Van deze noemen wij: „A popular treatise on consumption" (1779), „Chemical experiments and opinions" (1790), „History of Isaak Jenkins" (1792), „Hygeia or essays moral and medical" (1802, 3 dln.) en „An essay on fever" (1807). Hij was gehuwd met een zuster van *Maria Edgeworth*.

Beddoes, *Thomas Lovell*, een Engelsch dichter en een zoon van den voorgaande, werd den 20sten Juli 1803 te Clifton geboren. In 1817 kwam hij op de charter-house-school te Londen, ging in 1820 naar de universiteit te Oxford en gaf in 1821 anonieme gedichten uit, onder den titel „The improvisator". Later kocht hij alle exemplaren ervan op, om verdere verbreiding te voorkomen. In 1822 verscheen van hem het drama „The bride's tragedy". Om in de medicijnen te studeeren, begaf hij zich in 1825 naar Göttingen, in 1829 naar Würzburg. In het bezit van een aanzienlijk vermogen, leidde *Beddoes* sedert 1831 een doelloos, zwervend leven, woonde van 1833—1841 meest te Straatsburg en Zürich, van 1841—1845 te Baden, Frankfort en Berlijn en vervolgens in Engeland. Van 1846—1848 nam hij door omgang met de partijleiders en door artikelen in dagbladen levendig deel aan de democratische beweging, zoodat hij herhaaldelijk verbannen werd. Hij overleed den 26sten Januari 1849 te Bazel. In *Beddoes* nalatenschap bevonden zich het drama „Death's jest-book, or the fool's tragedy" (1850), benevens lyrische en dramatische fragmenten. Deze wijzen op een machtige fantazie en groote zelfstandigheid van gedachten, maar dragen tevens het kenmerk van een onstandvastigen, duisteren geest. Gezamenlijk werden *Beddoes*' „Poetical works" met „memoir" uitgegeven door *E. Gosse* (1890, 2 dln.), die ook *Beddoes*' brieven deed verschijnen (1894).

Bede was oorspronkelijk het verzoek van een landsheer aan zijn onderdanen of hunne vertegenwoordigers, de Staten, om geldelijke hulp voor het uitoefenen van zijn taak als landsheer. Hij ging daartoe eerst over, als eigen goederen, domeinen en regalia niet toereikend waren. De opgebrachte som en ook wel het aan den landsheer ter hand gestelde bedrag werd *bede* genoemd.

Naarmate de opbrengst der domeinen af- en de kosten van bestuur toenamen, kwamen de beden meer en meer in gebruik. Zij werden geheven in Frankrijk, Duitschland, Engeland en Schotland, alsmede in de Nederlanden. In Holland en Zeeland schijnen de beden het eerst onder de graven van het Henegouwsche Huis in gebruik te zijn gekomen; in het begin der 14de eeuw worden zij reeds vermeld. Men noemde ze ook jaarbeden, omdat zij voor een bepaald jaar en later ook wel voor een aantal jaren tegelijk werden toegestaan. Aan den landsheer werd toegestaan de bede zelf te heffen, of zij werd geheven door de Staten en het bedrag daarvan aan den vorst ter hand gesteld. De beden werden oorspronkelijk opgebracht door de grondeigenaars; de steden droegen daartoe eerst later bij. Daar de steden vrijheid hadden deze te weigeren, hebben zij door de beden toe te staan, dikwijls belangrijke voorrechten verworven. Oorspronkelijk waren de vrijen ontheven van tal van lasten en opbrengsten, die op de hoorigen drukten. Vandaar het spreekwoord: „Vrij man, vrij goed". Toch was niemand volkomen vrij van alle opbrengsten. Jaarlijksche geschenken aan den koning, hem en zijn gevolg onthalen, bij een krijgstocht mede in de kosten deelen, dat alles was de plicht van iederen vrijen man. Aanvankelijk was dit vrijwillig. Later werd erom verzocht of *gebeden*, eindelijk werd het bevolen, gebiedend verzocht, door *noodbede*. De graaf van Holland kreeg een jaarbede, dikwerf in twee termijnen, de lentebede (Meischot) en de herfstbede (Herfstschot). Onder de vorsten uit het Bourgondische Huis verloren de beden reeds het karakter van vrijwillige bijdragen, en dat het weigeren, om tot een bede bij te dragen,

een stad duur te staan kon komen leert de geschiedenis van Gent (zie aldaar) ten tijde van *Karel V*.

Ook kleinere gebieders kregen van hunne onderhoorigen zulke opbrengsten, ondersteuningen of bijdragen. Een bijzondere soort van bede was de *bottinge*, een belasting of heffing, oorspronkelijk eens in de vier jaar geheven, wanneer de graaf of bisschop zelf de rechtsgedingen kwam leiden. Daar hij dan kosteloos moest worden vervoerd en onderhouden, was het een privilegie, dat hij niet meer dan eens in de vier jaar zou komen; kwam hij niet, dan was de bottinge niet verschuldigd.

Bedeau, *Marie Alphonse*, een Fransch generaal bij het Algerijnsche leger, werd geboren den 10den Augustus 1804 te Vertou bij Nantes. In 1817 werd hij op de militaire school van La Flèche geplaatst, in 1820 op die van St. Cyr, en in 1825 werd hij officier bij het leger. In 1831 was hij reeds kapitein-adjudant van generaal *Gérard*, en een jaar later bevond hij zich bij de belegering der citadel van Antwerpen, waar hem een zending naar generaal *Chassé* werd opgedragen. In 1836 begaf hij zich als chef van een bataljon van het vreemdelingenlegioen, naar Algerië. Hier nam hij in 1837 deel aan de expeditie naar Constantine en werd er, na de inneming dezer stad, met het commando belast. Door zijn schitterende wapenfeiten klom hij spoedig op, ontving het kruis van het Legioen van Eer en werd in 1841 brigade-generaal. In 1842 vertrouwde maarschalk *Bugeaud* hem de directie der militaire aangelegenheden toe op de grenzen van Marokko. Hier streed hij met succes tegen *Abd-el-kader* en bevestigde er de heerschappij der Franschen. Nadat hij in 1844 een reeks van gevechten had bijgewoond, welke met den slag van Isly eindigden, werd hij in September divisie-generaal en opperbevelhebber der provincie Constantine in plaats van den hertog *van Aumale*. Bij voortduring was hij gelukkig in den strijd, zoodat hij in 1847 bevorderd werd tot groot-officier van het Legioen van Eer en tot gouverneur van Algerië; in October gaf hij echter reeds zijn bestuur over aan den hertog *van Aumale*.

In de dagen der Februari-omwenteling bevond zich *Bedeau* met verlof te Parijs en stelde zich aanstonds ter beschikking des konings. Toen *Bugeaud* in den nacht vóór de omwenteling het bevel aanvaardde over de Nationale Garde, plaatste hij *Bedeau* aan het hoofd eener colonne, die den opstand op de Boulevards moest dempen, hetgeen hem echter niet gelukte. *Bedeau* verzoende zich met de revolutie; althans het Voorloopig Bewind benoemde hem tot minister van Oorlog en vervolgens tot opperbevelhebber van het leger te Parijs. Hij aanvaardde voorwaardelijk deze betrekking. Gedurende den Juni-opstand voerde hij bevel over een afdeeling in de stad en werd zwaar gewond, zoodat hij de portefeuille van Buitenlandsche Zaken, hem door *Cavaignac* opgedragen, moest afwijzen. Door het departement Loire Inférieure werd hij naar de Constitueerende Vergadering gezonden en aldaar tot vice-president gekozen. Na den coup d'etat van 2 December 1851 werd hij met *Cavaignac* en *Lamoricière* in hechtenis genomen en eerst naar Mazas, vervolgens naar Ham gebracht. Weldra echter werd hij op vrije voeten gesteld, met bevel om zich buiten 's lands te begeven. *Bedeau* vestigde zich te Brussel. Een amnestie van *Napoleon* gaf hem gelegenheid, naar Frankrijk terug te keeren. Hij overleed te Nantes, den 30sten October 1863.

Bedeeling. Hieronder verstaat men het uitdeelen van gaven aan behoeftigen; datgene, wat aan den arme wordt gegeven en de plaats waar bedeeld wordt.

Bedekking is in de krijgswetenschap datgene, wat den soldaat voor eenig nadeel van de zijde van den vijand geheel of gedeeltelijk beveiligt of hem verbergt, zooals bosschen, gebouwen, te velde staande gewassen, enz. Men geeft dien naam ook aan een troepenafdeeling, bestemd om een transport of ook wel werklieden te beschermen tegen de aanvallen van den vijand.

Bedekking (occultatio). Wanneer een hemellichaam zich tusschen het oog van den waarnemer en een ander hemellichaam bevindt, zoodat dit laatste geheel of gedeeltelijk daarachter verscholen is, dan geeft men in de sterrenkunde daaraan den naam van bedekking. De maan kan de zon, een planeet of een vaste ster en een planeet een andere planeet of een vaste ster bedekken. Aan een bedekking der zon door de maan geven wij den naam van zoneclips of zonsverduistering. Dat een planeet een andere of een heldere vaste ster bedekt, behoort tot de zeldzaamheden, maar zeer dikwijls bedekt de maan een planeet of een vaste ster. Bij elke bedekking heeft men twee belangrijke tijdstippen, namelijk die van het begin en het einde, waarop de beide hemellichamen elkander schijnbaar aanraken (*immersio* en *emersio*). Terwijl tijdens een sterbedekking door de maan het begin en het einde der bedekking plotseling plaats hebben, onderscheidt men bij zon, maan en planeten nog weder de uitwendige en de inwendige aanraking der randen. Zulke bedekkingen bestaan alleen voor het oog van den waarnemer en doorgaans ook alleen voor een bepaalde plek op aarde. Een bedekking, welke wij aanschouwen, zal zich bijvoorbeeld op een verwijderde breedte niet vertoonen. Men kan uit de waarneming van sterbedekkingen door de maan de geografische lengte der waarneminsplaats bepalen en tevens den diameter en den afstand van dat hemellichaam berekenen.

Bedekte weg. Zie *Vestingwerk*.

Bedelaarsgestichten zijn inrichtingen ter voorkoming van bedelarij, waarin zij, die anders gedwongen zouden zijn om door bedelen aan den kost te komen, kunnen opgenomen worden, ten einde er eenig werk te verrichten. Zij waren oorspronkelijk (zie *Bedelarij*) bestemd voor de opname van *valide* bedelaars, dat zijn diegenen, die in staat zijn, door arbeid zich het noodige voor hun bestaan te verschaffen. De *invaliden*, die niet geschikt waren voor den een of anderen arbeid, behoorden er dus eigenlijk niet te huis; deze mochten derhalve voortdurend bedelen. In den eigenlijken zin des woords zijn het dus werkhuizen op groote schaal, waar een ieder, die verklaart, dat hij geen werk kan vinden, maar bereid is, om eenigen arbeid te verrichten, kan

worden toegelaten. Werkelijk is het echter èn met die gestichten èn met de eigenlijke werkhuizen geheel anders gesteld. Aan het in het decreet, dat in Frankrijk de oprichting van een bedelaarsgesticht in ieder departement beval, (zie *Bedelarij*), werd niet geheel voldaan. Men had de strafbaarheid van het bedelen aan de voorwaarde van het bestaan van zulk een instelling verbonden, zoodat in de departementen, waar zij niet verrezen, voortdurend straffeloos gebedeld kon worden. De Code Pénal nam intusschen die bepaling in haar geheel over en maakte deze, bij hare invoering, ook in Nederland van kracht.

Tijdens de Republiek hadden hier te lande wel diaconiewerkhuizen en andere inrichtingen van dien aard bestaan, doch de bedelaarsgestichten, volgens de bedoeling der Fransche wet, waren hier onbekend. Men had in Nederland, evenals elders, allerlei strenge maatregelen genomen om de bedelarij tegen te gaan, doch ook al met even ongelukkig gevolg. De gewone straffen voor het misdrijf van bedelen waren: het brandmerken, teneinde den overtreder steeds te kunnen herkennen, en de verbanning, met het doel om op een gepaste, onkostbare wijze van dat volkje bevrijd te worden (zie *Ban*).

Spoedig nadat generaal *van den Bosch* de Koloniën van Weldadigheid had gesticht, sloot de Staat een overeenkomst met de Maatschappij van Weldadigheid, waarbij bepaald werd, dat bedelaars, voor rekening van het Rijk of van hun domicilie van onderstand, in die Koloniën zouden opgenomen worden, terwijl de Staat voor de vergoeding der daardoor veroorzaakte kosten zou zorgen. Ommerschans en Veenhuizen werden meer bepaald voor dit doel aangewezen. Meer dan eens werd vervolgens bij koninklijk besluit verklaard, dat de koloniale gestichten te Ommerschans en Veenhuizen waren bedelaarswerkhuizen voor het geheele rijk, zoodat, zooals de Hooge Raad der Nederlanden besliste, de voorwaarde tot strafbaarheid van bedelarij, bij den Code Pénal vereischt, bestond voor alle binnen het rijk gelegen gemeenten. De bedelaars waren echter met die inrichtingen niet geholpen. Immers die gestichten waren niet toegankelijk voor een ieder, die werk zocht, maar dat in de maatschappij niet kon vinden. Voor zijn opneming werd toestemming vereischt en voor zijn verblijf moest betaald worden. De inrichting was een geheel andere, dan die, welke bedoeld werd door den Franschen wetgever. Deels om tegemoet te komen aan den treurigen financiëelen toestand der Maatschappij van Weldadigheid, deels om een zuiverder toestand en een vrijer eigen beheer te verkrijgen, nam de Staat in 1859 de beide bovengenoemde bezittingen van gemelde Maatschappij tegen een aanzienlijke vergoeding over. Deze werden nu geheel een inrichting van den Staat met een zelfstandig beheer, een eigen bestuur van tal van ambtenaren en een eigen budget, dat op de gewone wijze, in overleg met de Volksvertegenwoordiging, jaarlijks wordt vastgesteld. De wet van den 29sten Juni 1854, waarin belangrijke veranderingen, vooral tot verzachting der straffen van den Code Pénal voorkwamen, voegde aan de straf, op bedelarij gesteld, welke intusschen verminderd werd, deze bepaling toe: „De rechter kan gelasten, dat landloopers en bedelaars, na het ondergaan van gevangenisstraf, naar een bedelaarsgesticht of werkhuis zullen worden overgebracht". De last tot overbrenging was verplichtend ten aanzien van hen, die reeds eenmaal wegens landlooperij of bedelarij waren veroordeeld. De wetgever gaf dus aan de gestichten tevens het karakter van een strafkolonie. Ommerschans werd sedert opgeheven en Veenhuizen in een rijkswerkinrichting (zie aldaar en onder bedelarij) veranderd.

Een bedelaarsgesticht, dat beter aan het doel beantwoordt, is „Het Hoogeland" te Beekbergen, een stichting van de „Vereeniging tot Christelijke verpleging van bedelaars en landloopers".

Bedelarij is de uitoefening van het bedrijf van bedelaar. Bedelaar is hij, die, zoowel in het openbaar als in het geheim, op onderscheiden wijzen en door verschillende middelen het medelijden van zijn medemenschen tracht op te wekken, opdat deze hem door hunne giften (aalmoezen) zullen ondersteunen en hem zoodoende geheel of gedeeltelijk van den last, om voor eigen levensonderhoud te zorgen, ontheffen.

Vroeger, toen de volkeren weinig ontwikkeld waren en er minder heldere oeconomische begrippen omtrent armoede en armenzorg heerschten, was de bedelarij een soort van heilig bedrijf, dat zijn eigen voorrechten en zijn eigen wijkplaatsen (asylen) bezat en zich verheugen mocht in de bijzondere bescherming van de overheid of van particuliere vereenigingen van vrome broeders. Aan deze opvatting hadden de bekende bedelorden der monniken haar ontstaan te danken. De nadeelige gevolgen van zulke toestanden lieten zich evenwel op den duur zóó sterk gevoelen, dat er een ommekeer kwam in de openbare meening en de overheid zich geroepen gevoelde, maatregelen tot wering der bedelarij te beramen. Het moest eindelijk wel in het oog springen, dat het hoogst nadeelig op de welvaart, de veiligheid en de productiviteit van een land werkte, als een deel der bevolking leefde van gaven, aan het nijvere, arbeidzame deel afgeperst. Het aantal bedelaars, vadsige lieden, wien het aan wilskracht ontbrak, om door eigen inspanning het benoodigde te verdienen, nam zoodanig toe, dat zij ten slotte door den nood gedwongen werden, om met geweld en door allerlei ongeoorloofde middelen machtig te worden, wat hun goedschiks niet meer in voldoende mate afgestaan werd. Vandaar de eerste beperking der bedelarij. De overheid moest vergunning geven tot het bedelen. Bij de onderscheiding der armen in validen en invaliden, die in theorie en practijk ingang vond, werd aan de laatsten, onder anderen in Engeland nog onder koningin *Elizabeth*, verlof verleend, om binnen zekere, in den bedelbrief omschreven grenzen, al bedelende hun levensonderhoud te zoeken. De geschiedenis der bedelarij van de meeste beschaafde landen komt in hoofdtrekken overeen met die van Frankrijk. Reeds in 1351 legde koning *Jan* aan alle „leegloopers, zwendelaars, vagebonden en bedelaars", die *valide* waren, de verplichting op, om te werken, of om binnen drie dagen Parijs te verlaten, onder bedreiging van strenge straffen. De recidivisten beliepen steeds zwaardere tuchtigin-

gen. Die maatregelen werden telkens herhaald, de straffen herhaaldelijk verscherpt, doch altijd zonder de gewenschte uitwerking. In 1627 wilde men alle valide bedelaars noodzaken, om dienst te nemen bij 's lands marine, of zich in te schepen naar Indië. In 1688 werd nogmaals afgekondigd, dat ieder bedelaar en ieder persoon zonder beroep (gens sans aveu) vóór den eersten vastendag Parijs moest verlaten, of dat hij anders onmiddellijk naar de galeien zou gezonden worden. Een geschiedschrijver vermeldt, dat een tiende gedeelte van Frankrijks bevolking omstreeks het jaar 1700 alleen bestond van het bedelen. De eerste keizerlijke regeering was van oordeel, dat men de bedelarij niet als een misdrijf mocht beschouwen en weren, voordat men den bedelaars een bestaan had aangewezen. Bij gevolg werd besloten, om in ieder departement een *dépôt de mendicité* of *maison de travail* op te richten, waar hun, die zich aanmeldden, werk zou verschaft worden. Gedeeltelijk slechts werd die maatregel uitgevoerd, en de ondervinding leerde weldra, dat de zaak onuitvoerbaar was (zie *Bedelaarsgestichten*). De Code Pénal van 1811 bedreigde met een correctioneele straf ieder persoon, die bedelende werd gevonden in een plaats, waar een openbare inrichting tot voorkoming van bedelarij bestond.

De strafbedreiging is slechts een gering hulpmiddel tot bestrijding van een maatschappelijke kwaal. Verbetering, aanmerkelijke verbetering zelfs van dit euvel valt in de beschaafde landen op te merken. Uitbreiding van de nijverheid, meer vraag naar arbeiders en de gewijzigde openbare meening, die den ledigganger thans met verachting aanziet, zijn voorzeker als de voornaamste oorzaken te noemen.

Volgens het Nederlandsche Wetboek van Strafrecht wordt bedelarij in het openbaar gestraft met een hechtenis van ten hoogste twaalf dagen. Bedelarij, gepleegd door drie of meer personen boven de 16 jaren, met een hechtenis van ten hoogste drie maanden. Bovendien kunnen de schuldigen, zoo zij tot werken instaat zijn, veroordeeld worden tot plaatsing in een Rijkswerkinrichting voor ten hoogste drie jaren. Bij koninklijk besluit van 22 September 1903 werd een staatscommissie benoemd, om advies te geven omtrent de vraag, welke aanvulling en wijziging het in het Wetboek van Strafrecht aangenomen stelsel van bestrafting van bedelarij en landlooperij behoeft, om een meer doeltreffende bestrijding van dit maatschappelijk euvel te verzekeren.

Bedelmonniken of *mendicanten* is de naam der monniken van zulke kloosters, die volgens hunnen regel geen eigendommen mogen bezitten, zoodat de bewoners leven moeten van liefdegaven, welke hun gebracht of door hen ingezameld worden. Zulke kloosters ontstonden in het begin der 13de eeuw in het Westen. De aanleiding hiertoe moet men zoeken in het verlangen der geestelijkheid, om tot het apostolisch leven terug te keeren. Achtereenvolgens ontstonden in genoemde eeuw de *Dominicanen*, *Franciscanen*, *Karmelieten*, *Augustijnen* en *Servieten*, allen orden van bedelmonniken, en haar invloed werd zoo groot, dat de Hiërarchie zich daarover bezorgd maakte en op de Kerkvergadering te Lyon (1274) bepaalde, dat voortaan geen nieuwe orden van dien aard mochten gesticht worden. Toch miskende de Kerk het hooge gewicht dier orden geenszins; zij werden zelfs met belangrijke voorrechten begiftigd. Zij waren niet onderworpen aan een wereldlijk of aan een bisschoppelijk bestuur; zij hadden het recht om aan iedereen aalmoezen te vragen en overal te prediken, de biecht te hooren, missen te lezen en pauselijke aflaten te verkoopen, ofschoon dit laatste recht later zeer is beperkt. Zij kregen op die wijze niet alleen het volksonderwijs in handen, maar maakten zich ook meester van de leerstoelen in de theologie aan de universiteiten. Zij hebben zich in die betrekkingen veel roem verworven, daar zij zich geheel aan de wetenschap konden wijden.

In de kloosters der bedelmonniken had men den arbeid zoodanig verdeeld, dat sommigen meer bepaald belast waren met het inzamelen van liefdegaven; zij droegen den naam van *terminanten* en hadden in de steden, waar zij zich ophielden, voor hen ingerichte woningen. Weldra ontstonden ook bedelorden van vrouwen, die zich aan dezelfde regelen onderwierpen. Al die orden waren rechtstreeks afhankelijk van den Heiligen Stoel. Na het optreden der Jezuïeten verminderde hun aanzien en werden hunne privilegies herhaaldelijk besnoeid. Ook door het opheffen van kloosters in de 18de eeuw en in den tegenwoordigen tijd, bijv. in Italië en Frankrijk, worden de bedelmonniken hard getroffen.

Bedeus, *Joseph Edler von Scharberg*, een Duitsch beoefenaar der geschiedenis, werd geboren te Hermannstadt, den 2den Februari 1783. Hij studeerde aldaar en te Klausenburg in de rechten, werd in 1827 geplaatst bij de hofkanselarij te Weenen en vertrok in 1837 als gouverneur naar Zevenburgen. In 1848 bleef hij getrouw aan den keizer en aan generaal *Puchner* en moest om die reden de wijk nemen naar Wallachije. Na de revolutie werd hij voorzitter van de kadaster-commissie. Hij overleed te Hermannstadt, den 6den April 1858. Hij schreef: „Abbildung von zwei alten Mosaïken" (1825), „Historisch-genealogisch-geographischer Atlas zur Uebersicht der Geschichte des ungarischen Reichs" (1845—1853), „Das Lucrum Camerae in Ungarn und Siebenbürgen" (1838), „Die Wappen und Siegel der Fürsten von Siebenbürgen und einzelner ständischen Nationen dieses Landes" (1838) en „Die Verfassung des Grossfürstentums Siebenburgen" (1847). In handschrift liet hij achter: „Geschichte meines Lebens und der mich berührenden Zeitereignisse", dat nog ongedrukt is.

Bedevaart noemt men, zooals het woord reeds aanduidt, een reis naar een plaats om aldaar te bidden. De godsdienstige genootschappen kennen bepaalde oorden, die met de stichting van hun godsdienst in nauw verband staan, of waar personen geleefd hebben of begraven zijn, die tot ontwikkeling van hunnen godsdienst veel hebben bijgedragen. Steeds zijn er menschen geweest, die uit belangstelling in hun geloof door een bezoek dier plaatsen de herinnering aan zulke merkwaardige gebeurtenissen wenschen te

verlevendigen. Langzamerhand geloofden velen, dat zulke plaatsen een wonderdadig vermogen bezaten, of dat zij door daarheen te trekken een hoogst verdienstelijk werk volbrachten.

De reizen der Grieken naar gewijde tempels, waar zij het orakel raadpleegden, kan men reeds eenigszins als bedevaarten beschouwen; hetzelfde geldt voor de tochten der Israëlieten naar den tempel te Jeruzalem. Vooral zijn van oudsher de bedevaarten naar het graf van *Mohammed* bij de Muzelmannen in zwang. De Christenen togen in de Middeleeuwen ter bedevaart naar het Heilige Graf te Jeruzalem. Beroemde bedevaartplaatsen in Europa zijn Santiago in Spanje, waar zich, volgens overlevering, het gebeente van *Jacobus* bevindt, Rome en Loretto in Italië, Kevelaer, ten W. van Wesel, nabij de Limburgsche grenzen, dat veel door Nederlandsche bedevaartgangers bezocht wordt, evenals Scherpenheuvel in België en Lourdes in Frankrijk.

Zulke bedevaarten geschieden òf vrijwillig òf ten gevolge eener belofte, en ook wel wegens een opgelegde boete.

Bedford is een graafschap in het South-Midlanddistrikt van Engeland. In het Z.O. is het bedekt met de onvruchtbare, uit krijtgesteenten bestaande Chilternhills en den daarmede evenwijdig loopenden, uit groensteen opgebouwden hoogterug, welke de waterscheiding vormt tusschen de Theems en de Ouse. Het graafschap beslaat een oppervlakte van 1193,7 v. km. en telt 171249 inwoners (1901); 88% van den bodem bestaat uit bouw- en weiland. De voornaamste rivier is de Ouse met de Ivel. Om Bedford en Biggleswade worden veel groenten verbouwd; ook levert de bodem verschillende kalksoorten, alsmede vollersaarde. De industrie is beperkt tot stroovlechterij en het vervaardigen van kant. De belangrijkste plaatsen zijn Bedford, Dunstable, Luton en Bigglewade.

Bedford is de hoofdstad van het gelijknamige graafschap. Zij ligt aan de Ouse, welke hier bevaarbaar wordt en telt 35144 (1901) inwoners. De St. Peterskerk werd in de 14de eeuw gesticht, de St. Paulskerk in 1879 voltooid, de Shirehall dateert van 1753. Een 100 m. lange steenen brug en een in 1883 gebouwde ijzeren brug verbinden de beide oevers der Ouse; in de stad vinden wij verder de standbeelden van *John Bunyan* en *John Howard*. Er zijn fabrieken van landbouwwerktuigen, kant, stroohoeden en schoenen; ook is er veel handel in koren en vee.

De stad wordt reeds in 571 onder den naam van Bedicanford vermeld en werd in 1802 grootendeels een prooi der vlammen. Vele nuttige inrichtingen is zij verschuldigd aan *William Harpur*, lord mayor van Londen en in 1574 overleden.

Bedford, *John Plantagenet*, hertog *van*, derde zoon van *Hendrik IV* van Engeland, een bekwaam veldheer en staatsman, werd den 20sten Juni 1389 geboren. Door zijn vader tot connetable van Engeland en gouverneur van Berwick, en door zijn broeder *Hendrik V* tot graaf van Kendal en hertog van Bedford benoemd, werd hij gedurende 's konings verblijf in Frankrijk stadhouder van Engeland en opperbevelhebber der krijgsmacht. In die betrekking versloeg hij de Franschen ter zee bij Southampton, noodzaakte de Schotten, om het beleg voor Roxborough op te breken en trok vervolgens in 1419 naar Frankrijk, waar hij zijn broeder ter zijde stond bij de verovering van Melun. Na den dood van *Hendrik V* (1422) werd hij gouverneur van Normandië en regent van Frankrijk; in 1423 sloot hij een verbond met de hertogen van Bourgondië en Bretagne tegen *Karel VII*. Weldra werd de strijd hervat; *Bedford* veroverde Crotoy en Abbeville in Picardië, versloeg de Franschen en Schotten bij Crevant aan de Yonne, vermeesterde Ivry, behaalde de overwinning bij Verneuil en bezette, behalve deze stad, Mans en andere plaatsen. Bijna geheel Frankrijk boog zich voor zijn gezag en *Karel VII* was niet veel meer dan een partijhoofd, die in eenige kleine gewesten zijn invloed behouden had. Toen echter ontstond er ongenoegen tusschen den hertog *van Glocester* (een broeder van *Bedford*) en *Philips van Bourgondië*; de oorlog, met zooveel voorspoed begonnen, werd in de jaren 1425—1428 op een zeer flauwe en gebrekkige wijze voortgezet, en toen men eindelijk in 1429 krachtiger maatregelen begon te nemen, stond de *Maagd van Orleans* (zie *Arc, Jeanne d'*) op, die alle pogingen der Engelschen verijdelde en de Franschen weldra een aanvallende houding deed aannemen. Nadat hij zich genoodzaakt had gezien, de belegering van Orleans op te heffen, trok *Bedford* naar Parijs en verdedigde deze stad tegen de roemrijke ondernemingen van *Jeanne d'Arc*. Deze laatste werd den 23sten Mei bij Compiègne door de Bourgondiërs gevangen genomen, aan de Engelschen uitgeleverd en te Rouen, waar *Hendrik VI* en *Bedford* zich bevonden, tot den brandstapel veroordeeld. De voorspoed had echter de Engelsche wapenen verlaten, en het gezag van Engeland zonk nog dieper na het overlijden van *Bedford's* gemalin, een zuster van *Philips van Bourgondië*, vooral na de vrede van Arras (1435), toen laatstgenoemde de zijde koos van *Karel VII*. Kort daarna, den 14den September 1435, overleed *Bedford* te Rouen, waar voor hem in den dom een sierlijk praalgraf van zwart marmer werd opgericht. Twee eeuwen later (1694) is de hertogelijke waardigheid van *Bedford* toegekend aan het geslacht van *Russell*, dat thans nog dien titel voert.

Bedlam, een verkorting van *Bethlehem* is de naam van een krankzinnigengesticht te Londen. Het ontstond in 1547 uit een in 1246 gesticht klooster. *Hendrik VIII* schonk het na de opheffing der kloosters aan de stad, en deze bestemde het voor krankzinnigen. Het werd in 1675 afgebroken en door een gesticht voor 150 krankzinnigen vervangen. De tegenwoordige inrichting werd in 1814 onder het toezicht van *James Lewis* voltooid en in 1838 voegde men er een nieuwen vleugel aan toe.

Bedlington, een stad in het Engelsche graafschap Northumberland, op den linker oever van de Blyth, is een station van de lijn Newcastle-Morpeth van den Noordoosterspoorweg en telt (1901) 18768 inwoners. Men vindt er steenkolenmijnen, ijzersmelterijen, ketting- en spijkerfabrieken.

Bedoeïnen of eigenlijk *Badawi* (woestijn-

bewoners) is de naam der zwervende bevolking, die men aantreft in de woestijnen van Arabië, Syrië en Noord-Afrika. Men moet hen beschouwen als de oorspronkelijke bewoners van Arabië; hun eigenlijk stamland, van waaruit zij zich in alle richtingen verbreidden, is Nedsjd. Gedurende een reeks van eeuwen bewaarden zij hun eigenaardig karakter. In de boeken des Ouden Verbonds vindt men reeds vele tafereelen uit het Bedoeïnenleven. De Bedoeïnen wonen in tenten en zoeken de beste weiden voor hun vee. Zij zijn welwillend, gastvrij en trotsch op hunne afkomst, beminnen de vrijheid en onafhankelijkheid en bewaren de voorvaderlijke zeden en gewoonten. Zij bewonen vooral de woeste binnenlanden van Nedsjd, waar de bergvlakte hun uitgestrekte grasgronden en dorre steppen aanbiedt. Zij zijn er veilig achter onherbergzame stranden en barre woestijnen. Rivieren en wouden zoekt men er te vergeefs. Alle wegen in het binnenland van Arabië worden door hen beheerscht. De gesteldheid van het land stelde hen in staat, om hunne onafhankelijkheid te handhaven; nooit hebben zij den nek onder het juk van een veroveraar gebogen.

De Bedoeïnen zijn verdeeld in zelfstandige stammen. Die aan de Syrische grenzen beheerschen de karavaanwegen van Aleppo en Damaskus tot aan Bagdad en Basra. De Bedoeïnen van Palestina, in het bijzonder die tusschen Rama en Jeruzalem en bij den berg Sinaï, nemen de plaats in der Edomieten, Midianieten en andere stammen van den Bijbel. De bevolking van Benghasi en Tripolis bestaat bijna geheel uit Bedoeïnen; in Tunis, Algiers en Marokko zijn zij sterk vertegenwoordigd. Zuiver, of met Berbers vermengd als Mooren, vindt men dit volk in het W. der Sahara tusschen Marokko en den Senegal.

De Bedoeïnen belijden den Mohammedaanschen godsdienst, doch men vindt hier en daar nog sporen van aloude vuuraanbidding. De stammen worden op een aartsvaderlijke wijze bestuurd door sjeiks of oudsten. Intusschen dragen ook andere vrome en geleerde mannen dien titel, zonder juist stamhoofden te wezen. De macht van den sjeik is niet door wetten bepaald, maar hij regeert volgens voorvaderlijke gewoonten. De Bedoeïnen vormen een herdersvolk, dat talrijke kameelen, schapen, buffels, ezels, enz. bezit, zich voedt met melk, vleesch, rijst, gerstenbrood en dadels en een zeer eenvoudig leven leidt. De Bedoeïen is slank van gestalte, welgemaakt en altijd gewapend met lans, sabel, dolk of geweer. De vrouwen dragen in de woestijn geen sluier; zij hebben bevallige gelaatstrekken, groote, levendige oogen, een adelaarsneus en een schoonen mond met witte tanden. Zij zijn opgeruimd en heldhaftig. De Bedoeïen heeft slechts één vrouw en hij moet deze kiezen uit zijn eigen stam. Het is hem geoorloofd, van haar te scheiden, maar dit gebeurt hoogst zelden. Men vindt in hem zeer verschillende eigenschappen vereenigd, namelijk zoowel roof- en moordzucht, als gastvrijheid en zelfverloochenende toegenegenheid. Lezen en schrijven is bij hem een zeldzame kunst. Er heerscht een algemeene neiging om verzen te maken, en deze blijven in het geheugen bewaard; tevens houden zij zich gaarne bezig met het verhalen van sprookjes en vertelsels.

Bedoeïnenpaard. Zie *Paard.*

Bedoeïnenschaap. Zie *Schaap.*

Bedr is de naam van een kleine stad in Hedsjas in Arabië, 150 km. ten zuidwesten van Medina. In het dal van Bedr bevocht *Mohammed* zijn eerste groote overwinning op de Koreisjieten (624 na Chr.); de omgeving van Bedr wordt daarom in de Arabische poëzie zeer gevierd.

Bedretto, Val, is de naam van een hooggelegen dal in het Zwitsersche kanton Tessino, dat het bovenste terras van het Ticinodal vormt, van de Nufenenpas tot Airolo, waar het Livinendal begint. Elk jaar hebben er in dit dal lawinen plaats en vooral in 1863 had het daarvan veel te lijden. De beide passen naar Formazza en Oberwallis scheiden bij den All'Aqua (1605 m.). Het dal ligt 1405 m. boven den zeespiegel, telt 246 Katholieke bewoners en vormt een gemeente van het distrikt Livinen.

Bedrog. Dit begrip, waarvan het niet gemakkelijk is een omschrijving te geven en waaronder in het algemeen verstaan moeten worden kunstgrepen, gebezigd om een ander te misleiden, komt zoowel in het Burgerlijk Wetboek, als in het Wetboek van Strafrecht voor. In het Burgerlijk Wetboek wordt bedrog genoemd onder de redenen, die nietigheid van bepaalde rechtshandelingen kunnen teweeg brengen. Zoo kan een overeenkomst worden nietig verklaard, wanneer de toestemming van een der partijen door bedrog verkregen is, maar dit kan slechts dan geschieden, wanneer de kunstgrepen, door de andere partij gebezigd, van dien aard zijn, dat het klaarblijkelijk is, dat de eerstbedoelde partij zonder die kunstgrepen de verbintenis niet zoude hebben aangegaan. Gedurende 5 jaren na de ontdekking van het bedrog heeft de bedrogene een rechtsvordering, waarmee hij niet alleen nietigverklaring der overeenkomst kan eischen, maar bovendien schadevergoeding, indien daartoe gronden zijn. Ook testamenten, gemaakt ten gevolge van bedrog of arglist, verklaart de wetgever nietig, terwijl hij, die een erfenis heeft aanvaard of verworpen, daarop kan terugkomen, indien die aanvaarding of verwerping heeft plaats gehad ten gevolge van bedrog.

In het Wetboek van Strafrecht komt bedrog niet voor als een bepaald misdrijf, maar worden in titel XXV van het Tweede Boek een aantal misdrijven onder het opschrift „Bedrog" samengevat. Het voornaamste daarvan is het misdrijf van oplichting, hetwelk in art. 326 aldus omschreven wordt: „Hij die, met het oogmerk om zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen, hetzij door het aannemen van een valschen naam of van een valsche hoedanigheid, hetzij door listige kunstgrepen, hetzij door een samenweefsel van verdichtsels, iemand beweegt tot de afgifte van eenig goed of tot het aangaan van een schuld of het tenietdoen van een inschuld, wordt, als schuldig aan oplichting, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 3 jaren". Verder worden o.a. onder bedrog gebracht het door listige kunstgrepen den verzekeraar in dwaling brengen ten opzichte van omstandigheden tot de verzekering betrekking hebbende; het stichten van brand of het veroorzaken van andere ram-

en, met het oogmerk, om zich of een ander ten adeele van den verzekeraar wederrechtelijk te evoordeelen; het bedriegen van den kooper door en verkooper, òf door opzettelijk iets anders te everen dan gekocht was, òf ten opzichte van en aard, de hoedanigheid of hoeveelheid van et geleverde; het verkoopen van eet- of drinkwaren of geneesmiddelen, wetende dat zij vervalscht zijn en die vervalsching verzwijgende; et plegen van bedriegelijke handelingen bij de itvoering van bouwwerken of bij levering van ouwmaterialen of van benoodigdheden ten dienste an de vloot of het leger, tengevolge waarvan e veiligheid van den Staat in tijd van oorlog an worden in gevaar gebracht; het verspreiden an leugenachtige berichten, om den prijs van oopwaren, fondsen of geldswaardig papier te oen stijgen of dalen; het opzettelijk openbaaraken van onware staten of balansen; het opettelijk verkoopen van waren, voorzien van den aam, de firma of het merk, waarop een ander recht eeft. Elk dezer gevallen behandelt het Wetboek zonderlijk, met vermelding van de voorwaarden oor de strafbaarheid en van het maximum der straf.

Bedrijfsbelasting is een rijksbelasting, wel- iemand moet betalen van zijn inkomen uit n bedrijf, beroep of ambt, dus van hetgeen hij rdient.

Bedrijfskapitaal, ook wel vlottend kapial genoemd, in tegenstelling met het vaste pitaal. Onder bedrijfskapitaal verstaat men t kapitaal, dat bij de productie gewoonlijk van rm verandert (grondstoffen, steenkolen, geld), n in een anderen vorm met winst weer te voorhijn te treden en vervolgens opnieuw denzelfden ingloop te beginnen. Het gedeelte der afgeerkte goederen, hetwelk gewoonlijk op magan, voorradig is, behoort wegens de voortdurende randering dier goederen, eveneens tot het beijfskapitaal. In den handel vormen de aanwege goederen het voornaamste bestanddeel van t bedrijfskapitaal en zelfs van het kapitaal in t algemeen, daar hier het vaste kapitaal van el minder beteekenis is dan bij de industrie den landbouw. Voor het goed gelukken van e onderneming is het van belang, dat het ste- en het vlottende kapitaal in een bepaalde rhouding tot elkaar staan; zoo bijv. moet in n groote fabriek het bedrijfskapitaal voldoende n, om de fabriek te kunnen exploiteeren. De nvulling van het bedrijfskapitaal wordt bij hanl en industrie dikwijls door wissel- en bankediet op korten termijn gezocht. Dit kan in n tijd van crisis, als wanneer zulke kredieten ms opgezegd worden, de oorzaak zijn van het llissement eener zaak. Overigens wordt in het ndbouwbedrijf de geheele inventaris wel beijfskapitaal genoemd, hoewel het gedeeltelijk, oals huisraad en fokvee, tot het vaste kapitaal hoort. Zie verder *Kapitaal*.

Bedrijfsleer, *landbouwkundige*, is de leer der ganisatie van het landbouwbedrijf. Zij omvat leer der bedrijfsmiddelen, der inrichting van t bedrijf en der administratie. Zie verder *chnologie*.

Bedrijfsregeling. Hieronder verstaat men regeling van het *boschbedrijf*, zóó, dat de brengst aan hout zoo veel mogelijk ieder jaar gelijk is en de waarde er van eveneens, terwijl tevens gezorgd moet worden, dat die opbrengsten *voortdurend* geleverd kunnen worden. Hiervoor is noodig te streven naar een normale opvolging der ouderdomsklassen, die echter door allerlei omstandigheden, zooals brand, beschadiging door insekten, wind, enz. verstoord kan worden. Om tot een bedrijfsregeling te komen zijn de volgende werkzaamheden noodig: opmeten en in kaart brengen van het bosch in al zijn onderdeelen, bepaling van den omloop, boschindeeling, beschrijving van een boschtoestand, opstellen van den ouderdomsklassentabel en opstellen van het bedrijfsplan.

Bedrijfs- en Beroepstellingen. Het kenmerkend onderscheid tusschen deze beide tellingen is gelegen in de eenheid tot welke zij zich richten. De *bedrijfstelling* beoogt kennis van het bedrijfsleven van een volk. Te dien einde is de eenheid, welke zij tellen wil, niet de persoon, maar het bedrijf, hetzij dat zij zich beperkt tot die bedrijven, welke voor hen, die het uitoefenen, als hoofdbedrijf gelden, dan wel, dat zij ook de nevenbedrijven in het gebied harer waarneming betrekt. Zij stelt derhalve in staat antwoord te geven op vragen als deze: hoevele machinefabrieken, katoenspinnerijen, enz. telt een land; in welke deelen des rijks zijn zij gevestigd; hoe groot is haar omvang, blijkend uit de talrijkheid van haar personeel in de verschillende rangen en uit de capaciteit harer krachts- of arbeidswerktuigen, en dergelijke meer.

Een wezenlijk ander doel beoogen de *beroepstellingen*. Zij richten zich niet tot de bedrijven, doch tot de individuen, van wie gevraagd wordt, of zij in eenig beroep of ambt werkzaam zijn en zoo ja, in welk, en in welke positie (als hoofd of ondergeschikte) zij in hun beroep arbeiden. De beroepstelling geeft zoodoende inzicht in de talrijkheid der verschillende beroepen, zoo in totaal, als met onderscheiding naar geslacht, burgerlijken staat en leeftijd. Ook bij deze telling kan het gebied van waarneming ruimer of enger genomen worden, al naarmate alleen met het hoofdberoep of ook met de nevenberoepen wordt rekening gehouden.

Uit het bovenstaande volgt reeds, dat de techniek der bedrijfstelling een veel fijnere is dan die der beroepstelling. De laatste kunnen, gelijk dan ook thans in bijna alle cultuurstaten, welke periodieke volkstellingen houden, het geval is, zonder overwegend bezwaar met het werk der volkstelling worden verbonden. De eerste zullen, al is koppeling aan de volkstelling niet volstrekt uitgesloten, in den regel op zichzelf moeten staan. De groote kosten nu aan een zelfstandige bedrijfstelling verbonden, zijn oorzaak, dat deze opnemingen voor tal van landen, met name ook voor Nederland, nog ontbreken.

De toenemende bemoeienis der overheid met het bedrijfsleven wettigt echter de verwachting, dat eerlang ook in Nederland een eerste bedrijfstelling zal kunnen worden gehouden. Een uitgewerkt daartoe strekkend voorstel is, blijkens de jaarverslagen der Centrale commissie voor de Statistiek, reeds aan de regeering voorgelegd.

Van de bedrijfstellingen, welke elders hebben plaats gehad, worden hier als de belangrijkste

vermeld, die, welke gehouden zijn in Duitschland in 1882 en 1895, in België in 1896 en 1900, in Frankrijk in 1896, in Oostenrijk in 1902 en in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika ter gelegenheid van den tien-jaarlijkschen census sedert 1850.

Beroepstellingen hebben, van vroegere gebrekkige pogingen afgezien, in Nederland plaats gehad bij gelegenheid der 7de en 8ste algemeene tien-jaarlijksche volkstelling in 1889 en 1899.

Aan de uitkomsten der laatstgenoemde telling, in vergelijking met de jongstbekende cijfers van andere landen, ontleenen wij de onderstaande overzichten.

In de eerste plaats volgen hier de verhoudingscijfers der beroepsloozen op 100 der totale bevolking van ieder geslacht.

	mannen.	vrouwen.	totaal.
Nederland (1899)	40.9	83.2	62,3
Duitschland (1895)	38.9	75.0	57.3
Oostenrijk (1890)	36.8	52.7	44.9
Hongarije (1890)	37.2	75.1	56.3
Italië (1881)	33,7	59.8	46.8
Zwitserland (1888)	38.6	71.0	55.2
Frankrijk (1896)	36.3	67,0	51.7
België (1890)	40.2	73.8	57.0
Denemarken (1890)	42.5	79.0	61,2
Zweden (1890)	45.5	80.3	63,4
Noorwegen (1891)	44.2	76.4	61.0
Engeland (1891)	36,8	73.2	55.5
Schotland (1891)	37.2	73,3	55.9
Ierland (1891)	35,1	73.4	54.5
Ver. Staten (1900)	38.7	85.7	61.6

De meerderheid der bevolking blijkt derhalve in alle landen, met uitzondering van Oostenrijk en Italië, niet (resp. nog niet) in eenig beroep werkzaam te zijn. Voor de vrouwen zijn in alle landen zonder uitzondering de verhoudingscijfers der beroepsloozen belangrijk hooger dan voor de mannen. Wat Nederland aangaat, oefent nog geen 17 % der vrouwelijke bevolking een beroep uit, een cijfer dat bij de mannen ruim 59 % bedraagt. Van 100 in beroepen werkzame vrouwen kwamen in 1899 in Nederland voor rekening van de nijverheid, 20.11; van den landbouw, 19.36; van de visscherij en jacht 0,13; van handel en verkeer 11.41; van huiselijke diensten 43.77; van de overige beroepen 6.22.

Van de ongehuwde vrouwen boven 12 jaar oefenden in 1899 in Nederland 40 % een beroep uit, van de gehuwde vrouwen 5 % en van de weduwen en de gescheiden vrouwen 30 %.

Eene verdere splitsing der in eenig beroep of ambt werkzame personen geeft voor Nederland en de overige hierboven genoemde landen onderstaande verhoudingscijfers.

Van 100 in eenig beroep arbeidende personen behoorden tot:

	Landbouw en visscherij.	Nijverheid.	Handel en verkeer.	Huiselijke diensten.	Andere beroepen.
Nederland	30.8	33.8	17.3	10.3	7.8 [3])
Duitschland	37.5	37.4	10.6	6.1	8.4
Oostenrijk	64.3 [1])	21.9 [2])	6.4 [3])	3.5	3.9
Hongarije	58.6 [4])	12.6 [2])	3.3	4.9	20.6 [5])
Italië	56,7	27.6	3.9	3.9	7.9
Zwitserland	37.4	40.7	10.7	6.2	5.0
Frankrijk	44.3	33.6	9.4	4.6	8.1
België [6])	22.9	38.2	11.6	27.3	27.3
Denemarken	27.1	23.9	8.2	25.8	15.0
Zweden	54.0	15.0	5.8	13.6	11.6
Noorwegen	49.6	22.9	11.7	10.5	5.3
Engeland	10.4	56.9 [2])	10.8	14.7	7.2
Schotland	14.0	58.1 [2])	10.2	11.4	6.3
Ierland	44.0	30.7 [2])	4.5	11.1	9.7
Ver. Staten	35.9	24.1	16.3	19.0 [7])	4.7

[1]) Waaronder verveenderij. [2]) Waaronder koffiehuis- en hotelwezen. [3]) Met inbegrip der losse werklieden. [4]) Waaronder de zelfstandige kolenbranderij. [5]) Grootendeels dagloonners, die geen nadere beroepsaanduiding gaven. [6]) Ieder persoon is zoovele malen geteld als hij beroepen uitoefende. [7]) Met inbegrip van koffiehuis- en hotelwezen en waschinrichtingen.

Bedrijfsvorm. De nijverheid is in onze maatschappij niet steeds op dezelfde wijze uitgeoefend. Vergelijken wij den vorm onzer voortbrenging in de 20ste eeuw met dien uit den tijd der oude Germanen, dan kunnen wij groote verschillen constateeren. De voortbrenging bij een primitief volk heeft tal van phases doorgemaakt om te komen tot de tegenwoordige grootindustrie. Deze phases heeft *Karl Bucher* in zijn „Entstehung der Volkswirtschaft" (1ste druk, 1893) voor het eerst bedrijfsstelsels genoemd. Volgens de meening van genoemden schrijver hebben achtereenvolgens 1. de huisvlijt, 2. de loonarbeid, 3. het handwerk of ambacht, 4. de huisindustrie, 5. de fabrieksnijverheid hun vorm aan de nijverheid gegeven, zonder dat evenwel mag gezegd worden, dat een oudere productievorm geheel ophield te bestaan bij de invoering van een nieuwen.

Onder *huisvlijt* verstaat men de productie in en voor het gezin, de familie, het kasteel, de abdij. De arbeid van de huisgenooten voorziet in de behoeften van het gezin, in engeren of

ıitgebreideren zin. Het stelsel van den *loonar-eid* veronderstelt de aanwezigheid van perso-ıen, die bijzondere vaardigheid hebben verkre-;en in den een of anderen arbeid, welken ze gaan ›eoefenen in het huis hunner werkgevers. De oonarbeider levert geen grondstof. De *handwer-ker* of *ambachtsman* levert de hem op maat en ıaar eigen smaak bestelde goederen aan zijn ‹lanten. De *huisarbeid* en de *fabriek* zijn twee telsels der grootindustrie. Deze werkt voor on-›ekende afnemers, in het groot, zonder bestel-ing en in voorraad. De fabriek behoort aan den rootindustriëel, die zijn arbeiders daar laat ar-›eiden en dus de voordeelen der arbeidsverdee-ng en arbeidsvereeniging, der specialisatie en er concentratie kan genieten. Bij den huisar-eid is de patroon slechts koopman, die aan zijn ıuis werkende werklieden grondstof en dikwijls ›k werktuigen en hulpstoffen verschaft, waar-it dezen het goed fabriceeren. Deze werklieden ekleeden als het ware de plaats van aannemers egenover den patroon. Zij zijn vrij in den ar-›eidsduur, in de wijze, waarop en de plaats waar ij wenschen te werken.

Tegen de opeenvolging van deze stelsels, als *Bücher* aangaf, zijn uit historisch oogpunt be-›enkingen te maken. Sommige dezer bedenkin-en hebben tot veel twistgeschrijf aanleiding egeven, o.a. deze of aan het ambacht of den ›onarbeid het eerstgeboorterecht toekomt (strijd ısschen *Bücher* en *von Below*).

Ook in onze tegenwoordige maatschappij vin-en wij nog al deze bedrijfsvormen naast elkander; › oudste zijn nu eerst aan het afsterven. Een iteenzetting daarvan zal tevens strekken om › korte definities, hiervoren gegeven, te ver-ıidelijken. Nemen wij bijvoorbeeld de kleede-›nproductie van thans. De huismoeder maakt ›g menigmaal onderkleederen, of breit kousen; j herstelt de kleederen van echtgenoot en kin-›ren (*huisvlijt*). Zij spint en weeft nog hier ı daar. Langzamerhand verlaat zij de gewoonte ıderkleederen te maken of kousen te breien ı gaat zij deze gemaakt in den winkel koopen. ı andere gezinnen komt nog wekelijks de ıisnaaister (*loonarbeid*), die alleen werk levert ı geen grondstoffen meebrengt. In sommige ›reken van Europa neemt de rondtrekkende eedermaker eenige weken zijn intrek in het ıis van den boer, om uit de door den boer op › jaarmarkt in de stad gekochte lakens of de ›or de vrouwen zelf gesponnen en den dorps-ever geweven wollen stoffen alle bovenklee-›ren te maken, die het gezin in het eerste jaar oodig heeft. Op het gebied van damescostumes de loonarbeid nog oppermachtig. In den regel de costuumnaaister degene, die het costuum aakt uit de door den klant elders gekochte offen, onverschillig of zij zich tot den arbeid ›geeft in het huis van den klant of thuis werkt. e heerencostumes worden voor een groot eel, de damesmantels in mindere mate vervaar-gd op maat door patroons, die de stoffen me-eleveren (*handwerk* of *ambacht*). De heeren-›nfectie wordt in *huisindustrie* gemaakt. De itte goederenconfectie, de kinderconfectie en › fabricage van schorten, zijden blouses, ge-ırneerde rokken en mantelcostumes is, althans op dit oogenblik te Amsterdam, *fabrieksarbeid*.

Bedsja is de naam van een betrekkelijk lichtgekleurden, Noord-Afrikaanschen volksstam in het landschap El Bedsja, namelijk in de ten oosten van den Nijl gelegen gewesten, van den 24sten graad N.Br. zuidwaarts tot aan Abessinië. Hij bevat een aantal kleinere, nog slechts weinig bekende stammen. Tot de echte Bedsja behooren de Bisjarin, die de woestijn ten oosten van den Nijl, zuidwaarts tot aan den 23sten graad N.Br., en Taka bewonen. Zij zijn middelmatig van lengte, slank en mager, met een rechten, puntigen neus, bruin, nagenoeg sluik haar en een geelachtigbruine of donkerbruine huid. Zij zijn zeer onzindelijk, zalven zich met boter of schapenvet, leiden een zwervend leven en fokken drommedarissen, paarden, runderen, schapen en geiten. Landbouw zoekt men er nagenoeg te vergeefs. Hun taal behoort tot de Aethiopische of zuidelijke groep der Hamitiesche talen. Tot de Bedsja rekent *Hartmann* ook de Sjoekoerieh aan de Atbara, die gewoonlijk voor Arabieren worden gehouden. Met hen verwant zijn de Homran en de Hadendoa, alsmede de Saboen en de Aboe Rôf in Sennaar. In het begin der Middeleeuwen ontstond uit deze stammen de Jacobietisch-christelijke staat Aloah, met Sobah aan den Blauwen Nijl tot hoofdstad, doch deze bezweek reeds in de 15de eeuw voor de Mohammedanen.

Bedsjapoer is de hoofdplaats van het distrikt Kaladgi in het Britsch-Indische presidentschap Bombay; zij wordt het „Palmyra van Dekan" genoemd en was vroeger de hoofdstad van een bloeiend Mohammedaansch rijk, dat door *Joessoef*, een zoon van sultan *Murad II*, in 1488 gesticht en door *Aurang-Zeb* in 1686 veroverd en in het rijk van den Groot-Mogol ingelijfd werd. Zij telde toen een millioen inwoners en 1600 moskeeën. Thans is de 510 m. boven den zeespiegel en aan den spoorweg gelegen stad vervallen en heeft slechts 16759 inwoners (1891), maar hare prachtige ruïnen getuigen van hare voormalige grootheid. Men ziet er de hooge ringmuren, boven welke zich de koepels en minarets der moskeeën verheffen. Er zijn overblijfselen van een groot kasteel, door een diepe gracht en een dubbelen wal omgeven. De groote moskee onderscheidt zich door een fraaien bouwstijl en men vindt er indrukwekkende praalgraven uit vroegeren tijd. Binnen de muren ligt het oude, hechte slot, omringd door een wal met 109 torens en een gracht. Deze laatste is 6 m. diep en gemiddeld 15 m. breed; de omtrek der contre-escarpe heeft een lengte van ongeveer 3 uren gaans en is bijna cirkelvormig. Daarbinnen vindt men een der prachtigste monumenten van Indië, namelijk het mausoleum van sultan *Mohammed Adil Sjah* (1626—1660). Het draagt den naam van „Boerra Gamboes" (Groote Dom) en is van binnen 50 m. in het vierkant en tot aan den koepel, die een doorsnede heeft van 42 m., 50 m. hoog. Op elken hoek verheft zich een achthoekige toren, met een koepel gedekt. Het geheel rust op een granietplateau, van 200 m. in het vierkant. In het midden van dat gebouw rusten op aarde, uit Mekka gehaald, de doodkisten van *Mohammed* en van zijn kinderen. In

de citadel vindt men een ouden tempel, welke op dien van Ellora gelijkt. Ten westen van het fort strekken de puinhoopen der stad zich uit, en deze bewijzen, dat zij met hare talrijke moskeeën, paleizen, baden, enz. een der grootste van Indië is geweest. Een enkele wijk heeft er een omvang van 3 uren gaans en men schat er het aantal woningen op 100.000. Indrukwekkend is ook het mausoleum van *Ibrahim Adil-sjah II* (1579—1626). Het is 130 m. lang en 52 m. breed, heeft tot ingang een fraaie poort met 4 sierlijke minarets, en daarachter verheft zich op het gebouw zelf, op zuilengangen rustende, een peervormige dom met een middellijn van bijna 12 m.

Bedsprong was een symbolische plechtigheid, welke in de Middeleeuwen bij vorstelijke huwelijken plaats had. De Duitsche keizer deed dien nog in het midden der 15de eeuw.

Bedstede of *bedstee* is een in een kamer of keuken afgeschoten slaapplaats, waarvoor deuren zijn of bedgordijnen hangen.

Bedum, een Groningsche gemeente, strekt zich uit tusschen de gemeenten Kantens, Middelstum, Stedum, TenBoer, Noorddijk, Adorp, Winsum en Bafloo. Zij ligt 9.9 km. ten noorden van Groningen, beslaat een oppervlakte van 5023 H.A. en heeft 4846 inwoners (1904). De bodem van deze gemeente, welke door het Boterdiep doorsneden wordt, bestaat uit klei. Landbouw is er het hoofdmiddel van bestaan; verder houdt de bevolking zich bezig met veeteelt, handel in landbouwprodukten en eenige industrie. Bedum omvat behalve de dorpen Bedum, Onderdendam, Noordwolde en Zuidwolde, een aantal buurten en gehuchten.

Het dorp Bedum ligt aan het Boterdiep en aan den spoorweg van Groningen naar Delfzijl; er zijn onderscheiden kerken. In 837 werd de geloofsprediker *Wilfridus* hier door de Noormannen gedood en in 1536 verbrandden de Gelderschen onder *Meindert van der Ham* het dorp.

Bedveeren. Als bedveeren komen voornamelijk de veeren van ganzen en eenden in aanmerking. De veeren van kippen worden slechts in geringe mate gebruikt. Het meest geschat zijn de donsveeren van de eidergans. Ook worden in den laatsten tijd meeuwenveeren van uit Archangelsk en IJsland in den handel gebracht. Ganzen- en eendenveeren worden voornamelijk door Bohemen, Gallicie, Rusland, Polen en Noord-Duitschland geleverd. Ook voert China veel van deze veeren uit, terwijl eiderveeren uit Noorwegen aangevoerd worden. De bedveeren vormen tegenwoordig zoowel ruw, als in gezuiverden toestand, een belangrijk handelsartikel.

Om de bedveeren te zuiveren, gebruikt men machines, die de veeren van vet en stof bevrijden. De meest doelmatige machines zijn op de volgende wijze geconstrueerd: Het onderste gedeelte van het toestel bestaat uit een oven met een kleinen stoomketel, die den stoom levert, noodig voor de reiniging van het produkt. In het water zijn chemicaliën opgelost, die, wanneer ze vervluchtigen, alle organische stoffen der veeren ontleden, terwijl de doordringende stoom het stof week maakt en de scheiding der aan elkander klevende veeren voorbereidt. Daarna wordt de samengepakte massa volledig gescheiden in een rondwentelende trommel. Om de veeren te drogen, wordt door buizen een stroom heete lucht geleid. Van de droge veeren kan het stof gemakkelijk afgeklopt worden, terwijl zwaardere stofdeelen in een zeef vallen en aldus verwijderd worden. Bij de beste machines duurt het reinigingsproces niet langer dan 10 minuten en kunnen naar gelang de grootte der machines per dag 100—200 kg. veeren gereinigd worden.

Bedwelmende middelen. Zie *Narcotica.*

Bedijken beteekent in het algemeen: met een dijk beschermen, zoowel door het aanleggen van een nieuwen dijk, als door het herstellen of onderhouden van een bestaanden dijk. Meer in het bijzonder verstaat men daaronder:

1°. Het afsluiten van aangewassen of eenmaal bedijkte, maar later verdronken gronden langs de zee, zeeboezems of benedenrivieren, door middel van een hoogen dijk, welke het buitenwater kan keeren.

De dijken kunnen geheel op zichzelf staan en dan het land omringen, doch ook bij reeds bestaande aansluiten. Het bedijken der kwelders (zie aldaar), gorzen (zie aldaar) en schorren (zie aldaar) geschiedt wanneer deze „rijp" zijn, d. w. z. met het oog op de afwatering hoog genoeg boven de bedden liggen.

2°. Meren en plassen met een kade omringen, om ze daarna droog te malen. De uitdrukking is hier minder juist, daar geen sprake is van dijken, doch van min of meer zware kaden.

3°. Bepolderen van oude gronden door ze met een kade af te sluiten.

Bedijking. Hieronder verstaat men:

1°. Den geheel van het buitenwater afgesloten grond, welke ontstaat door dezen te „bedijken" (zie aldaar).

Aangezien bedijkingen dus geheel door dijken van de omringende landen zijn afgesloten en men het water daarbinnen in zijn macht heeft, worden zij altijd polders genoemd. Bedijkingen aan zee dragen in Gelderland en Friesland den naam van zeepolders, terwijl men ze in Groningen onderscheidt naar de ligging in Dollart-, Wad- en Reitdieppolders.

Zeeland, de Zuid-Hollandsche eilanden en de W. en N.W. strook van Noord-Brabant bestaan uit bedijkingen met een bodem van zeeklei, welke ten O. van IJselmonde, Beierland, het Eiland van Dordrecht, enz. langzamerhand in rivierklei overgaat. De bedijking, ook van de onderdeelen van Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, heeft stuksgewijze plaats gehad. De oudste deelen, welke door inklinking en daling van den bodem gezakt zijn en ingedijkt werden toen er nog weinig klei op aangewassen, was liggen het laagst, in Zeeland en op de Zuid-Hollandsche eilanden bijv. tot 1.50 m. ÷ A. P. De jongere bedijkingen liggen daar tot 2.50 m. + A. P. Bemaling heeft slecht plaats op lage landen, waar de ebben niet laag afloopen. De oudste Noord-Hollandsche bedijkingen zijn de Zijpe (1597) en de Wieringerwaard (1610), uit de vorige eeuw dateeren de Anna-Paulownapolder, de Waard- en Groetpolder en het Koegras. De Zijpe, het Koegras en het W. van den Anna-Pauwlownapolder zijn zand of zavelgronden, het overige is klei. Op Tessel, Wieringen

n Terschelling worden bedijkingen met zand-, avel- en kleibodem aangetroffen. De zeepolders ings de Veluwsche kust bestaan uit aangeslibde leilagen op oude, reeds vroeger bewoonde gronen. In Friesland vindt men in het W. het Vorkumer-Nieuwland en langs de noordkust en e Lauwerzee eenige zeepolders, bijv. het Oude Bilt (1508) en het Nieuwe Bilt (1600), beide n den mond der oude Middelzee. In Groningen vorden de bedijkingen aangetroffen langs het roeger geheel open Reitdiep, verder in het N. wadpolders) en het N.O. (Dollartpolders). De neer naar het binnenland gelegen deelen van at zeekleigebied zijn ook door stuksgewijze beijking ontstaan; de binnendijken zijn echter, venals in de Friesche Middelzee, geheel of gedeeltelijk verdwenen.

2°. De polder of droogmakerij, ontstaan door et bekaden en droogmalen van meren en plassen.

3°. De polder, ontstaan door het met een ade afsluiten van een stuk van het oude land.

4°. In abstracten zin, het bedijken zelf.

Beecher, *Lyman*, een Presbyteriaansch godgeleerde, werd geboren in 1775 te New-Haven den Noord-Amerikaanschen staat Connecticut. Hij wijdde zich aan den geestelijken stand, vestigde zich in 1799 te East-Hampton op Long-Island en werd in 1810 godsdienstleeraar te Litchfield. Hij was één der oprichters van het endelinggenootschap te Connecticut, van het Amerikaansch Bijbelgenootschap en meer dergelijke vereenigingen. Hij verwierf als schrijver en goeden naam door zijn leerredenen over de matigheid, welke thans nog worden gelezen. Gezegend met een talrijk gezin, verhuisde hij in 826 naar Boston, waar zijn oudste dochter *Catharina*, die zich eveneens door het uitgeven an geschriften bekend had gemaakt, aan het oofd stond van een meisjesschool. In 1832 stichtte hij met andere leeraren een godgeleerd Presbyteriaansch seminarium, het „Lane Theological Seminary", te Cincinnati in Ohio. Zijn eeds vermelde dochter bracht hare meisjesschool aarheen over. De naam van *Beecher* lokte een root aantal kweekelingen naar het seminarium. n dien tijd nam de beweging tegen de slavernij en aanvang. *Beecher* wist zijn leerlingen daaroor te winnen en allen besloten eenstemmig, m van elke zending naar het buitenland af te ien en zich tot het binnenland te bepalen. De eminaristen riepen liefdadige genootschappen oor de negers in het leven en deden weeshuien verrijzen voor hunne kinderen. Ja, zij gingen verder: zij hielden voorlezingen over den gruwel der slavernij en verleenden bijstand aan voortvluchtige slaven, zoodat deze Canada konden bereiken. Weldra ondervonden zij een hardnekkigen tegenstand, en deze werd zóó gevaarlijk voor het seminarium, dat den leeraren van regeeringswege werd aangezegd, voortaan de slavenkwestie te laten rusten. De studenten waren daarmede geenszins tevreden en begaven zich naar elders. Nog 17 jaren leidde deze instelling an onderwijs een kwijnend leven, waarna zij eindelijk werd opgeheven. *Beecher* begaf zich toen naar Boston, waar zijn gezamenlijke werken in 1852 in het licht zijn verschenen. Hij overleed e Brooklyn, den 10^den^ Januari 1863.

Beecher, Henry Ward, geboren den 24sten Juni 1813 te Litchfield in Connecticut, was een beroemd Amerikaansch kanselredenaar en een zoon van den voorgaande. In 1837 werd hij godsdienstleeraar bij een Presbyteriaansche gemeente te Lawrenceburg in Indiana en in 1839 te Indianopolis. In 1847 werd hij predikant in de Plymouthskerk te Brooklyn bij New York en tevens mederedacteur van het weekblad „Independent". Op kosten zijner gemeente volbracht hij in 1863 een reis door Europa en hield in Engeland merkwaardige voorlezingen over den Amerikaanschen burgeroorlog. In Amerika heeft hij door zijn krachtige taal niet weinig bijgedragen tot de afschaffing der slavernij. Tevens was hij een krachtig voorstander der matigheid en van de vrouwenemancipatie. Sedert 1870 gaf hij „The Christian Union" uit. Hij gaf zijn te Brooklyn gehouden leerredenen in het licht onder den titel van: „The Plymouth pulpit" (1859—1872, 10 dln.), en overleed den 8sten Maart 1887 te Brooklyn.

Beecher-Stowe, Harriet, de bekende Amerikaansche schrijfster over slavenemancipatie, een zuster van den voorgaande en de jongste dochter van *Lyman Beecher*, werd geboren den 15^den^ Juni 1812. Eerst stond zij hare zuster in de meisjesschool ter zijde en huwde vervolgens (1836) met *Calvin E. Stowe*, hoogleeraar aan het seminarium te Cincinnati en later aan een dergelijke inrichting te Massachusetts (gestorven in 1886). In hare vrije uren schreef zij opstellen en verhalen voor onderscheiden tijdschriften. Zij was steeds vervuld met de ijverigste belangstelling in de slavenkwestie, en een tak van den zoogenaamden „onderaardschen spoorweg" (underground railroad), waarlangs voortvluchtige slaven zich naar Canada begaven, liep langs hare woning. Met dien spoorweg bedoelde men intusschen niets anders dan een reeks van woningen, door Kwakers of Abolitionisten bewoond en op 4 of 6 uren gaans afstand van elkander gelegen, waar de ongelukkige vluchtelingen bij dag een schuilplaats vonden, terwijl zij bij nacht naar een volgend station werden gevoerd. Hierbij werden zij van de zijde der vervolgers dikwijls aangevallen, zoodat gevechten en ergerlijke mishandelingen plaats grepen. Niet alleen te Cincinnati sloeg *Harriet* de slaven en slavenhouders opmerkzaam gade, maar zij bezocht ook met haren echtgenoot de zuidelijke slavenstaten, de plantages in Louisiana, Tenessee, Georgië, Carolina en Virginia, alsmede de slavenmarkt in New Orleans. De indrukken, die zij daardoor ontving, gaf zij weder in haar beroemden roman „Uncle Tom's Cabin", ook in het Nederlandsch vertaald onder den titel „De Negerhut". Dat werk zag het eerst het licht in de „National Era" en heeft na dien tijd een verbazend groot aantal uitgaven beleefd; het is in het oorspronkelijke en in vertalingen door geheel Europa verbreid en men heeft de daarin voorgestelde gebeurtenissen ten tooneele gebracht. Later leverde *Harriet* een „Sleutel" op haar boek, waardoor zij de hierin opgenomen voorstellingen met feiten staafde. In 1853 deed zij een reis naar Europa, bezocht Engeland, waar zij op een eervolle wijze ontvangen werd, Parijs en Zwitserland, en keerde

toen naar haar vaderland terug. Op deze reis ontstond haar geschrift: „Sunny memories of foreign lands". Vier jaren later bracht zij nogmaals een bezoek aan de Oude wereld. De later door haar geschreven slavenromans, getiteld: „Dred, a tale of the great Dismal Swamp", maakte op verre na niet zooveel opgang als „Uncle Tom's Cabin". Haar smadelijke aanval op *Byron* in „The true story of lady Byron's life" deed haar aanzien zeer afnemen en haar brochure „Lady Byron vindicated" was niet in staat dit te herstellen. Verder leverde zij nog: „Queer little people" (1867), „Daisy's first winter and other stories" (1867), „Men of our times" (1868), „Old town folks" (1869; 2de druk, 1871), „Pink and white tyranny" (1871), „My wife and I, or Harry Hendersons history" (1872), „Palmetto leaves" (1873), benevens een aantal gedichten. Het zedekundige werkje „Little foxes" is ook in het Nederlandsch vertaald, als „Kleine Vossen". Zij overleed den 1sten Juli 1896 te Hartford (Connecticut).

Beecher, Catharina Esther, een zuster van de vorige, werd den 6den September 1800 te East Hampton op Long Island geboren. Zij kwam aan het hoofd van een meisjesseminarium, eerst te Hartford en later te Cincinnati. Zij schreef: „Essays on domestic serves", „Duty of american women to their country", „Housekeepers receipt-book" (1845), „The true remedy for the wrongs of women" (1851), „Moral instructor", „Truth stranger than fiction", „Letters to the people of health and happiness", „Physiology and Calisthenics" (1857) en „Commonsense applied to religion". Zij overleed den 12den Mei 1878.

Beecher, *Charles Emerson*, Dr., hoogleeraar in de historische geologie aan de Yale University te New-Haven (Conn., U. S. A.), werd den 9den October 1856 te Dunkirk, New-York, geboren. Hij ontving zijn opleiding aan de hoogeschool te Warren en te Pa en aan de universiteit te Michigan, waar hij in 1878 den graad van bachelor of science verwierf. Daarna was hij 10 jaren werkzaam als assistent bij den staatsgeoloog van New-York, prof. *James Hall*. In 1888 vertrok hij naar New-Haven, waar hij zich met de studie der verzamelingen in het Peabody-museum bezig hield. Een jaar later verwierf hij den doctorstitel. In 1892 werd hij assistent-hoogleeraar en in 1897 hoogleeraar in de aardkunde aan de Sheffield scientific school der Yale University. Hij overleed plotseling, den 14den Februari 1904 tengevolge van een hartverlamming. Zijn literarische werkzaamheid beweegt zich uitsluitend op het gebied der palaeontologie.

Beechey, *sir William*, een Engelsch portretschilder, werd geboren te Burford, den 12den December 1753. In 1772 begaf hij zich naar Londen en legde zich met ijver toe op het schilderen van portretten. Weldra werd hij benoemd tot lid van de Koninklijke Academie, alsook tot hofschilder, nadat hij in 1793 koningin *Charlotte* ten voeten uit op het doek had gebracht. Als zijn beste werk geldt een portret van *George III* met den prins *van Wales* en omgeven door generaals, bij een troepenrevue. Hij werd vervolgens tot ridder benoemd en overleed den 28sten Januari 1839.

Beechey, Frederic William, die zich als reiziger beroemd gemaakt heeft, was een zoon van den vorige, werd geboren den 17den Februari 1796 te Londen en kwam in 1808 in dienst bij de Britsche marine. In 1818 nam hij onder *Franklin* deel aan de expeditie naar Spitsbergen en in 1819 als luitenant aan die van *Parry* en *Franklin* naar de noordelijke Poolzee. In 1821 bezocht hij met zijn broeder de noordelijke kusten van Afrika en gaf hiervan een reisbeschrijving uit. In 1825 zond de Admiraliteit hem als kapitein van een proviandschip naar den Stillen Oceaan, om bij de Beringstraat de schepen van *Parry* en *Franklin* af te wachten. Den 25sten Juli 1826 bereikte hij de plaats zijner bestemming en drong vervolgens zoo ver mogelijk door naar het oosten. Toen hij op het punt was om terug te keeren, zond hij een sloep uit in oostelijke richting tot aan Kaap Barrow. *Parry* was echter reeds een jaar te voren onverrichter zake in Engeland teruggekeerd, en ook *Franklin* bereikte zijn doel niet, ofschoon hij slechts 34 geogr. mijl verwijderd was van de plek, welke door gemelde sloep werd bezocht. Nadat *Beechey* den winter in Kotzebuesound had doorgebracht, verliet hij den 22sten October 1827 die gewesten, zonder *Franklin* te hebben gevonden, en liep in September 1828 te Portsmouth binnen. Ook van dien merkwaardigen tocht heeft hij een beschrijving uitgegeven. Van 1837 tot 1847 hield hij zich bezig met peilingen in het Kanaal van Bristol en in het Iersche Kanaal, terwijl hij vervolgens waarnemingen deed over ebbe en vloed. In laatstgenoemd jaar werd hij belast met de marinezaken bij het Handelsdepartement; in 1854 zag hij zich bevorderd tot admiraal en in 1855 tot voorzitter van het Koninklijk Geografisch Genootschap. Hij overleed den 29sten November 1856. De titels van zijn geschriften zijn: „Proceedings of the expedition to explore the northern coast of Africa" (1828) en „Narrative of a voyage to the Pacific and Behring's strait" (1831, 2 dln.).

Beechey-eilanden. Zie *Bonijn-eilanden*.

Beechworth is de naam van een stad in het Murray-distrikt van den Australischen staat Victoria. Het ligt 270 km. ten N.O. van Melbourne, waarmee het door een spoorweg verbonden is. Beechworth heeft (1891) 2528 inwoners, waaronder vele Chineezen. In den omtrek vindt men goudvelden, wijn- en tabaksbouw.

Beeck is de naam eener plaats in het Pruisische distrikt Düsseldorf, 3 km. ten N. van Ruhrort, aan de Emscher en den spoorweg Ruhrort—Bruckhausen. Zij telt (1900) 20495 inwoners, heeft een post- en telegraafkantoor, een Hervormde kerk, een brouwerij en brandewijnstokerijen.

Beëedigd vertaler. Zie *Translateur*.

Beëediging. Zie *Eed*.

Beef (Engelsch), rundvleesch; beefeater (rundvleescheter) is een spotnaam voor de militaire wachters in den Tower te Londen.

Beeftea (Engelsch), vleeschthee, is de naam van een krachtig, uit fijngemaakt vleesch bereid vleeschnat, bestemd voor zieken en genezenden en ook op krijgstochten en onderzoekingsreizen dikwijls gebruikt.

Beek is een klein, op natuurlijke wijze, dus

›or zijn eigen verval stroomend, water. Beken orden aangetroffen in de hoogere gronden, dus a. in de oostelijke en zuidelijke deelen van ons nd. Bij grooteren afvoer spreekt men hier van viertje of stroom. Is het verval zeer gering, ›oals in de Linge, de natuurlijke wateren van alland, enz., dan noemt men ze weteringen. Ze ormen dus den overgang van de beken en ri- iertjes tot de stilstaande wateren in het W. n N. van Nederland.

Beek is een Limburgsche gemeente, gren- ınde aan de gemeenten Sittard, Geleen, Span- ›ek, Schimmert, Ulestraten, Geul, Elsloo, Stein ı Urmond. Zij ligt 13,8 km. ten N.O. van Maastricht, aan de spoorlijn Maastricht—Venlo. ›slaat een oppervlakte van 1822 HA. en heeft ›34 inwoners (1904). De bodem bestaat uit Lim- ırgsche klei; landbouw is er het hoofdbedrijf ı tarwe het voornaamste produkt. Verder teelt en er rogge, haver, aardappelen, boekweit, gerst, ız. Ook heeft men er veel boomgaarden en in ›rband daarmede appelwijn- en stroopfabricage. e gemeente bestaat uit het gelijknamige dorp ı eenige buurten. In het laatst der 15de eeuw ›d zij veel te lijden van de heeren *van Argen- au de la Marck* en andere roofridders. In 1661 ›am de gemeente aan de Staten der Vereenig- › Nederlanden.

Het twee uren van Maastricht gelegen dorp eek is groot en welvarend. Er is een R. Ka- ıolieke en een Hervormde kerk. Aan het sta- on Beek—Elsloo stoppen de treinen van den ›oorweg Nijmegen—Maastricht.

Beek is een dorp in de Geldersche gemeente bbergen en ligt aan de Pruisische grens op de ›lling van een heuvelrij, welke zich van Kleef ›t Nijmegen uitstrekt. De omstreken zijn mooi en orden veel door vreemdelingen bezocht. Behalve ın de hierdoor behaalde voordeelen, leeft de ›volking, welke ongeveer 1000 zielen telt, van ndbouw, veeteelt, het wasschen en bleeken van nnen. Er staat een Hervormde en een R. Ka- ıolieke kerk.

Ten tijde der Romeinen lagen hier verschei- ›n cohorten. In de 14de eeuw behoorde Beek ›g tot Kleef; later kwam het aan de heeren ın Groesbeek, welke er door de Geldersche ›rtogen mede beleend werden. Beek is met Nij- ›egen door een stoomtram verbonden.

Beek is een dorp van ongeveer 1000 zielen ı de Geldersche gemeente Berg. Het ligt te ›idden van heide en bouwlanden aan de west- ›jde van het hooge Bergerbosch; in de zeer ›eine kom van het dorp staat een R. Katho- ›ke kerk.

Beek, is een dorp in de Noord-Brabantsche emeente Beek-en-Donk. Men vindt er een . Katholieke kerk en het kasteel Eikenlust. ı 1598 en 1599 had het veel van de Spanjaar- ›n, in 1672 en 1673 van de Franschen te lijden.

Beek is een dorp binnen de Noord-Brabant- ›he gemeente Prinsenhage. Er is een R. Ka- ıolieke kerk en een klooster. Het aantal in- ›oners bedraagt ongeveer 1000.

Beekbergen is een mooi gelegen dorp bin- en de Geldersche gemeente Apeldoorn en strekt ich uit langs den grooten weg van Arnhem ›aar het Loo. De ongeveer 500 inwoners leven gedeeltelijk van den landbouw; verder zijn er bleekerijen, wasscherijen en papiermolens. Behalve de Hervormde kerk vindt men te Beekbergen nog het zoogenaamde museum „Vaal", een verzameling opgezette vogels uit die streken. Het dorp heeft een station aan den spoorweg van Dieren naar Hattem.

Beekbezinking noemt men een min of meer zandige kleisoort, welke in smalle strooken wordt aangetroffen langs en nabij de kleine rivieren en beken, bijv. in het O. en Z. van Nederland. Langs die van Drente en die der Friesche- en Groninger zandstreken ligt nagenoeg uitsluitend moerasveen. Beekbezinking wordt o. a. gevonden in de lage kom om Coevorden, langs de Vecht, Regge, Dinkel, Schipbeek, Berkel en Ouden IJsel, langs de Niers, Roer, Geleen, Geul, Dommel, Aa, alsmede langs den bovenloop van de Mark, Weerreis en Rozendaalsche Vliet.

De klei, welke door deze stroompjes werd en nog wordt afgezet, is afkomstig van tertiaire leemlagen, zooals langs de Vecht, de Schipbeek en de Berkel, of van diluvium dat leem bevat, zooals bij Coevorden en in Noord-Brabant. Sommige met beekklei bedekte gronden, bijv. bij Dalmsholt in Overijsel en tusschen Ruurloo en Lichtenvoorde in de Graafschap, liggen geïsoleerd en betrekkelijk ver van eenig riviertje verwijderd. De verklaring van dit verschijnsel moet gezocht worden in de vroeger hoogst gebrekkige afwatering dier gronden, tengevolge waarvan ook die streken, gewoonlijk lage kommen, door het overstroomingswater konden bereikt worden. In de vlakte vormt de beekbezinking zavelgronden van hoogstens 0,5 m. dikte; dichter bij de riviertjes is de klei dikker en, waar zij gaten of andere beddingen opvult, soms 4 à 6 m. dik. De beekbezinking bevat meestal lagen ijzeroer, welker vorming bevorderd wordt door den weelderigen plantengroei.

Deze vruchtbare gronden, welke bijna uitsluitend als wei- en hooilanden gebruikt worden en zich derhalve zeer van het omringende zand onderscheiden, werden door *Staring* groengronden genoemd. Langs de beken en riviertjes zijn zij dikwijls met populieren, wilgen en elzen begroeid.

Beekklei. *Zie Beekbezinking.*

Beekman, *Isaäk*, een Nederlandsch godgeleerde, tevens wis- en taalkundige. Geboren te Middelburg in 1570, werd hij in 1627 rector der Latijnsche school te Dordrecht en als zoodanig de leermeester van den lateren raadpensionaris *Johan de Witt*; hij was een vriend van *Descartes*, met wien hij een onafgebroken briefwisseling onderhield, en overleed den 20sten Mei 1637. Hij heeft onderscheiden geschriften nagelaten, waarvan slechts één is uitgegeven.

***Beekman**, Elias*, een zoon van den vorige, is bekend door de dappere verdediging van Aardenburg bij den inval der Franschen in 1672. Hij was toen vaandrig van de compagnieën van den luitenant-kolonel *Cau* en bevond zich met 38 man in genoemde veste, toen de Franschen met 8- of 9000 man naderden. Wel ontving *Beekman* eenige versterking en bracht hij al de weerbare burgers op de been, maar er behoorde moed toe, zich tegen zulk een overmacht te verdedigen.

Hevig was de aanval der belegeraars, maar *Beekman* bevond zich overal, waar het gevaar dreigde. Zelf werd hij gewond, doch bleef de zijnen aanmoedigen. Eindelijk moest de vijand afdeinzen met een verlies van 500 dooden en 600 gevangenen, terwijl er van de belegerden geen enkele gesneuveld was. De degen van *Beekman* wordt op het stadhuis te Aardenburg bewaard.

Beekprik (Petromyzon branchialis), zoetwatervisch behoorende tot de familie der *Prikken* (Petromyzontidae). Zie verder bij *Prikvisschen*.

Beekpunge. Zie *Ereprijs*.

Beelaerts van Blokland, *Gerard*, een Nederlandsch rechtsgeleerde en minister, werd geboren te Dordrecht, den 6den Juli 1772. Hij studeerde te Utrecht en promoveerde er in de rechten in 1794. In 1802 ging hij als procureur-generaal naar de Kaap de Goede Hoop en werd aldaar, nadat deze kolonie door de Engelschen in bezit was genomen (1806), secretaris van den Raad van Justitie, terwijl hij vervolgens voor het Engelsche Gouvernement als lid van onderscheiden commissiën werkzaam was. In 1817 keerde hij naar het vaderland terug, vestigde zich als advocaat te 's-Gravenhage, werd in den adelstand verheven en in 1819 benoemd tot rechter te Rotterdam. In 1823 werd hij lid van het college der Ridderschap van Holland en in datzelfde jaar gekozen tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Gedurig werd hij herkozen en onderscheidde zich zoowel door een grondige kennis van de staathuishoudkunde en het recht, als door zijn verdediging van den vrijen handel. Hij werd lid van den Raad van State en aanvaardde in 1837, na het overlijden van *Tets van Goudriaan*, de portefeuille van Financiën, trad echter af, toen in 1839 de wet op de Middelen door de Tweede Kamer verworpen werd. Hij ontving bij die gelegenheid de benoeming tot minister van Staat, terwijl hij weder zitting nam in den Raad van State. Hij was eerst ridder, daarna commandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, verder lid van eenige geleerde genootschappen, en overleed den 25sten Februari 1844.

Beeld noemt men iets, dat in uitwendig voorkomen met het een of ander voorwerp min of meer overeenstemt, daarvan een zichtbare voorstelling geeft. Men kan het te voorschijn roepen door lijnen en kleuren op een plat vlak, door een bepaalden vorm te geven aan een massa en ook door breking en terugkaatsing der lichtstralen, zooals het beeld, hetwelk door middel der lichtstralen in ons oog ontstaat. Een beeld, dat enkel uit omtrekken bestaat, noemt men een *geometrisch beeld*; komen er kleuren bij, dan noemt men het een *physisch beeld*.

Bij het beoordeelen van beelden heeft men op twee hoofdzaken te letten, namelijk of zij met het oorspronkelijke overeenstemmen en of zij ons schoonheidsgevoel bevredigen. Het eerste kan zonder het laatste het geval zijn, maar het laatste is zonder het eerste ondenkbaar. Dat de voorstellingen, die wij ons vormen van de omringende voorwerpen, niets anders zijn dan beelden, door sommige opvoedkundigen *zielebeelden* genoemd, zal ieder licht begrijpen.

Beeldemaker, *Adriaen Cornelisz*, Hollandsch schilder van portretten, jachttafereelen en honden, geboren omstreeks 1625 te Rotterdam, overleden na 1701, waarschijnlijk te 's Gravenhage. Van 1650 tot na 1651 en van 1665 tot 1675 lid van het schildersgild te Leiden. Daarna woonde hij te 's Gravenhage, waar hij tot zijn dood schijnt te zijn gebleven. Zijn portretten, bijv. in het gemeentemuseum te Leiden, zijn vrij zwak, zijn jachttafereelen zijn veel beter, hoewel zeer ongelijk van kwaliteit. Schilderijen van zijn hand zijn hier te lande o. a. in het Rijksmuseum te Amsterdam (gedateerd 1653) en in het Mauritshuis te 's Gravenhage.

Beeldemaker, *Johannes*, Hollandsch landschap- en dierschilder, geboren te 's Gravenhage in 1630, overleden na 1710. Hij schilderde Italiaansche en Hollandsche landschappen.

Beeldemaker, Frans, Hollandsch behangselschilder en schilder van plafonds, schoorsteenstukken, enz., geboren te 's Gravenhage in 1669, overleden na 1717 bij Rotterdam. Leerling van zijn vader *Johannes Beeldemaker* (zie aldaar), van *Willem Doudijns* en *Augustinus Terwesten*. Hij reisde in Italië, waar hij als lid der „Roomse bent" te Rome den bijnaam „Aap" ontving.

Beelden gebruikt men in de rede- en de dichtkunst, om een voorstelling duidelijk, treffend of sierlijk te maken, in het algemeen om haren indruk te verhoogen. Eigenlijk is elke voorstelling der gedachte in woorden reeds een beeld, maar men kan zulk een beeld weder met een ander vergelijken en de overeenkomstige trekken doen uitkomen. Door een gepast gebruik van vergelijkingen wordt het schoonheidsgevoel geprikkeld en hierdoor wordt het gemoed ontvankelijk voor de waarheid, welke in een voorstelling verkondigd wordt. Treedt een beeld geheel in de plaats der voorstelling zelf, dan noemt men het een *gelijkenis*.

Een gepast beeld is ongedwongen, natuurlijk en ontleend aan voorwerpen, waarmede de hoorder of lezer volkomen bekend is, zoodat hij terstond de overeenkomst opmerkt van het beeld met het eigenlijk voorwerp. Zulk een beeld moet gewaarwordingen opwekken, die medewerken tot het bereiken van het doel, dat een schrijver of redenaar zich voorstelt.

Beeldenaar. Hieronder wordt verstaan: een beeldbouwer, het beeld op een munt of penning en iemand, die beelden of penningen beschrijft en daarvan afbeeldingen geeft.

Beeldende kunsten zijn die, welke door middel van het oog op het schoonheidsgevoel werken, namelijk de schilder-, beeldhouw- en bouwkunst, alsmede de tot deze behoorende teeken-, graveer-, boetseerkunst, enz. Sommigen meenen, dat de bouwkunst niet tot de beeldende kunsten behoort.

Beeldendienst en **Beeldenvereering** (*Iconolatrie* en *Idolatrie*) noemt men de neiging, om godsdienstige denkbeelden door zinnelijke voorstellingen aanschouwelijk te maken en hieraan hulde te bewijzen. De gewoonte, om hoogere wezens en natuurkrachten bepaalde vormen te geven, vindt men reeds in overouden tijd. De natuurdienst in het Oosten, in Griekenland en elders stond in het nauwste verband

ɛt zulk een beeldendienst, zooals door godenelden der Indiërs, Babyloniërs, Egyptenaren, ieken, Romeinen en andere volken duidelijk ›rdt bewezen. Evenwel vinden wij bij de Oude lkeren ook sporen van meer verheven denkelden. Het hoogste Wezen, dat in de gehriften der leerlingen van *Socrates* het middelnt van alle bespiegelingen vormt, was boven imte en tijd verheven en dus niet geschikt, door een beeld te worden voorgesteld. In de de godsdienstleer der Perzen en Indiërs is het ht het eenige waardige beeld van de hoog- Godheid. Zelfs de Sintogodsdienst op Japan eekt van een eenig onzichtbaar en verheven ezen, hetwelk te groot is, om afgebeeld te rden. In plaats van beelden ziet men er in tempels groote metalen spiegels en strooken ›ier, als zinnebeelden der reinheid van hem, ›r wien de menschen zich nederbuigen. Ook leer van *Con-foe-tse* vereert een hoogste Wezen ıder beelden en altaren. Datzelfde geldt ook de meeste Indiaansche stammen in Noordıerika, alsmede van den Mohammedaanschen lsdienst. Volgens dezen is God een onzichte geest, maar evenals in het Oude Testant, zoo vinden wij ook in den Koran, naast verbod om gesneden beelden en gelijkenisvan den Onzienlijke te maken, zeer beeldce beschrijvingen van Gods eigenschappen en rkzaamheden. Bij de Israëlieten vertoont zich sterke neiging tot den beeldendienst, die ter na den tijd der ballingschap aanmerkelijk minderd was, terwijl in den Joodschen godsnst zelf alle zinnelijke afbeeldingen der God- d ten strengste verboden zijn.

)ok het Christendom is afkeerig van den ldendienst. Aanvankelijk was die afkeer zóó ot, dat deze zich zelfs uitte in afkeer van kunst. Volgens het gevoelen der Christenen de eerste eeuwen moesten de belijders van Heiland geen andere beelden kennen dan eigen deugden, gelijk hun lichaam een tempel ɛst zijn van den levenden God. Wel gebruikte symbolen of zinnebeelden, zooals het kruis, herderstaf, den palmtak en vooral de duif, het teeken van den H. Geest. In den beıe had men evenmin een beeltenis van *Christus*, van God; eerst in de 2de en 3de eeuw vindt zulke beelden, en deze drongen weldra in erken door. Op een synode te Elvira in Spanje) verbood men echter het ophangen daarin de bedehuizen. Eerst na *Constantijn den ɔote* gaf de uitbreiding der Kerk aanleiding meer versiering der bedehuizen, en de kunst d daaraan dienstbaar gemaakt, hoewel de voormste kerkvorsten luide hunne stem er tegen ɪieven. *Eusebius* van Caesarea weigerde aan ɛrin *Constantia* het bezit van een door haar angde beeltenis van *Christus* en vermaande ., om te streven naar een geestelijke aanıuwing van den Zaligmaker. In de 2de helft 4de eeuw verscheurde *Epiphanius*, bisschop Cyprus, bij een bezoek te Jeruzalem, in de k van een naburig dorp het voorhangsel, ɪrop het beeld van *Christus* geschilderd was, aigende, dat het in strijd was met de Heilige ırift, een menschelijk beeld in een kerk te len. Ook *Chrysostomus* poogde zijn toehoorders duidelijk te maken, dat inwendige gemeenschap met *Christus* beter is dan het aanschouwen van zijn beeld. Zoo leerde ook (omstreeks 400) *Asterius*, bisschop van Amasia in Pontus; wel had hij een welgevallen in de afbeeldingen van vrome martelaren, maar een poging, om de gedaante van *Christus* voor te stellen, achtte hij heiligschennis. Nog sterker ijverden de Kerkvaders tegen afbeeldingen van het Opperwezen. *Augustinus* gaf zijn afkeuring te kennen van de voorstellingen, waarop men *Christus* aanschouwde ter rechterhand des Vaders, en *Theodoretus* verzette zich tegen iedere poging, om den onzienlijken God zichtbaar voor te stellen. Uit een en ander blijkt, dat de afbeeldingen meer en meer in gebruik kwamen en dat de kerkleeraars den stroom zochten te keeren, welke van de volksmenigte uitging.

Na het einde der 4de eeuw werd het een algemeene gewoonte, de kerken met afbeeldingen te versieren. Vooral de bedehuizen, aan martelaren gewijd, werden voorzien van schilderijen, die hunne lotgevallen voorstellen. Zij moesten dienen tot stichting der onwetende menigte en werden om die reden „Biblia pauperum" (Bijbel der armen) genoemd. In de Grieksche Kerk was het in de 6de eeuw reeds een gewoonte, aan de beelden in een deemoedige houding hulde te bewijzen. In de Westersche Kerk waren de meestgezaghebbende leeraars niet afkeerig van beelden, maar zij waarschuwden tegelijkertijd tegen een bijgeloovige hulde, zooals sommigen daaraan bewezen. Deze gevoelens vinden wij ook bij *Gregorius den Groote* (590—604). Immers toen *Serenus*, bisschop van Marseille, zag, dat men in zijn bisdom de beelden begon te aanbidden, liet hij ze uit de kerken verwijderen. De paus prees den ijver van den bisschop, maar keurde tevens de wijze af, waarop hij dien had aan den dag gelegd, wijzende op een nuttig en zegenrijk gebruik der kerkelijke beelden tot stichting van het volk. Dit laatste gaf aanleiding, dat de vereering van beelden ook hier toenam, terwijl zij in de 8ste eeuw in de Grieksche Kerk tot zelfs in de woningen der geloovigen was doorgedrongen. Men zag weldra in de afbeeldingen de personen zelf, die er door aangeduid werden, en er kwamen verhalen van wonderen, door heiligenbeelden verricht. Zelfs was men er op gesteld, beelden te bezitten, welke niet door menschen waren vervaardigd; te Edessa vond men een beeltenis van *Christus*, door dezen aan koning *Abgarus* gezonden (zie *Abgar*), en elders de gelaatstrekken des Heilands in den zweetdoek van *Veronica*, of er waren beelden, uit den hemel nedergedaald. Zulke overdrijvingen hadden ernstige gevolgen, vooral daar Israëlieten en Muzelmannen de Christenen van afgoderij beschuldigden. Daardoor ontstonden in het Byzantijnsche rijk de hevige twisten, welke onder den naam van *beeldenstrijd* bekend zijn.

De eerste, die zich tegen de beeldenvereering verzette, was keizer *Leo de Isauriër* (717—741). Deze gevoelde zich gedrongen, om de Kerk van dat misbruik te zuiveren. Hij verbood in 726 het knielen voor de beelden, en plaatste die, welke gewoonlijk door de geloovigen gekust werden, buiten hun bereik; in 730 beval hij,

dat alle beelden uit de kerken verwijderd of bepleisterd moesten worden. Hij bekommerde zich daarbij noch om de ontevredenheid van het volk, noch om de vertoogen van *Gregorius III* en van *Johannes Damascenus*. Zijn zoon *Constantinus Copronymus* (741—775) volgde denzelfden weg en wist te bewerken, dat op een kerkvergadering te Konstantinopel (754) de beelden wettelijk afgeschaft werden. De keizer was echter geenszins voldaan met verwijdering der beelden, hij vervolgde tevens hun aanhangers. In de kerken liet hij de afbeeldingen van heiligen door die van jachtpartijen, dieren, enz. vervangen, en zelfs uit de kerkboeken werden alle platen weggenomen. Deze toestand bleef bestaan tot aan het bestuur van keizerin *Irene*, die de vereering der beelden voorstond en deze door haren invloed op de synode te Nicaea (787) deed herstellen. Weldra waren de kerken weder met beelden versierd, en de Christenen brachten daaraan hulde met kniebuigingen, gebeden, wierookwalm en waskaarsen, hoewel men van oordeel was, dat dit alles niet behoorde tot de eigenlijke godsdienstoefening. Dit laatste werd uitdrukkelijk verkondigd door keizer *Leo den Armeniër* (813—820), omdat de voorstanders der beelden zich weder aan verregaande overdrijving schuldig maakte. Vele bisschoppen kozen de zijde van den vorst. Zij vereenigden zich te Konstantinopel en vaardigden verordeningen uit tegen de vereering der beelden. Daar de patriarch *Nicephorus*, vooral gesteund door den abt *Theodorus Studita*, zich hardnekkig tegen die verordeningen verzette, werd hij in 815 afgezet en verbannen, en vervangen door *Theodotus Cassiteras*, een leek en een nakomeling van *Constantinus Copronymus*. Deze liet alle beelden uit de kerken verwijderen, maar de monniken waren zóó wederspannig, dat hij tot harde maatregelen zijn toevlucht moest nemen. Het baatte niet, dat *Theodorus Studita* verbannen werd. De beeldenvrienden werden met verbanning, gevangenisstraf, honger, dorst en geeseling bedreigd. De plotselinge dood des keizers (820) opende gunstiger vooruitzichten voor de verdedigers der beelden. *Michaël Balbus* was slechts afkeerig van een overdreven vereering van beelden en hij belette niet, dat zij plaats had in de woningen der Christenen. Van geheel andere gedachten was zijn zoon *Theophilus*, die hem in 829 opvolgde; deze achtte zich verplicht, de vereering van beelden, als afgoderij, te beletten. Wederom waren vele geestelijken aan vreeselijke vervolgingen blootgesteld. Maar ook nu had er een omkeering plaats en wel wederom door een vrouw, namelijk door keizerin *Theodora*. Zij liet zich na den dood van haren gemaal overhalen, om de vereering opnieuw toe te laten (Synode van Konstantinopel in 842). In zegepraal werden de beelden den 19den Februari 842 weder in de hoofdkerk van Konstantinopel geplaatst, en een plechtig feest, dat der „orthodoxie", zette de kroon op de overwinning van de vrienden der beelden. Toen was het met de tegenstanders voor goed gedaan. Op het algemeen concilie te Konstantinopel (869), waar zich de strijd met de iconoclasten (beeldenstormers) nogmaals verhief, werd over alle tegenstanders van de vereering der beelden de banvloek uitgesproken.

In de Westersche Kerk werden de beelden nog op dezelfde gepaste wijze als vroeger vereerd. Op de synoden te Frankfort (794) en te Parijs (825) bleef men het nuttige van stichtelijke afbeeldingen erkennen, maar men keurde hare aanbidding af. Men keurde noch den overdreven ijver der beeldenstormers, noch het bijgeloof der beeldenvereerders goed.

Bij dien strijd over de beelden was alleen sprake van de zinnelijke voorstelling van zulke personen of wezens, waaraan een stoffelijk lichaam moest worden toegekend, want de verschillende partijen huldigden het gevoelen, dat het geestelijk wezen des Allerhoogsten niet door menschenhanden kan worden voorgesteld. Men duldde slechts de duif als zinnebeeld van den Heiligen Geest. Eerst tegen het einde der 13de eeuw werden afbeeldingen van de Godheid en van de Drieëenheid meer algemeen. De godsdienst en het godsdienstig leven verwijderden zich meer en meer van het zedelijk gebied der bespiegelingen. Hierdoor werden schilders en beeldhouwers aangemoedigd om nog een stap verder te gaan en ook voorstellingen te leveren van den Allerhoogste. Dit ging zoover, dat de Grieksche Kerk op een kerkvergadering te Konstantinopel (1440) zich gedrongen gevoelde om den vrede, kort te voren te Florence met den paus gesloten, wederom te verbreken, omdat de R. K. Kerk, in strijd met de verordeningen van Nicaea, toeliet, dat de eerste persoon der Drieëenheid werd afgebeeld. De eerste R. Katholieke leeraar, die zulke afbeeldingen openlijk in bescherming nam, schijnt *Thomas Netter*, de biechtvader van *Hendrik V* van Engeland, te zijn geweest; deze veroorloofde de schilders op het doek te brengen, wat de gewijde schrijvers met de pen hadden beschreven. In de 14de en 15de eeuw vond men dan ook in alle kerken en kloosters van Italie afbeeldingen van het Opperwezen.

De kerkvergadering te Trente waagde het echter niet, hare goedkeuring te schenken aan afbeeldingen der Godheid. In den catechismus van dat concilie, op last van den paus vervaardigd, komt de verklaring voor, dat het een schennis der goddelijke majesteit is, wanneer men een beeld der Godheid vervaardigt, maar dat het geen overtreding is der goddelijke wet, wanneer men een of ander persoon der Drieëenheid aanduidt met de zinnebeelden, die daarvoor in het Oude en Nieuwe Testament worden gebruikt. *Bellarminus* kon zich daarmede zeer goed vereenigen en op een bijeenkomst te Poissy (1561) verklaarden de meest-beroemde godgeleerden der Gallicaansche Kerk, dat iedere afbeelding der goddelijke Drieëenheid ongeoorloofd was, weshalve zulke afbeeldingen op last des konings overal werden weggenomen. Paus *Alexander VIII* veroordeelde daarentegen in 1690 de stelling, dat het ongeoorloofd was, het beeld van God den Vader in den tempel te plaatsen.

Daar de *Hervorming* ten doel had, de Kerk van dwalingen te zuiveren, moest zij ook de beelden verwerpen. Dat zij in den hartstochtelijken strijd voor de vrijheid des geestes de ge-

ıatigdheid niet wist te bewaren, kan ons geens- ıns verwonderen. Aan de eene zijde ging men ; ver, aan de andere zijde niet ver genoeg. *uther* was geen vijand van de voortbrengselen er kunst en zag er geen kwaad in, dat zij in e kerken werden geplaatst. De Symbolische oeken der Luthersche Kerk laten die zaken naangeroerd, maar ijveren alleen tegen den hei- gen- en beeldendienst. Men beschouwde de af- eeldingen in kerken als behoorende tot de on- erschillige zaken (adiáphora). In de 17de eeuw estreed *Scultetus*, hofprediker van keurvorst *rederik X* van de Palts, de beelden. Hij had ı Gereformeerden aan zijn zijde, maar vond genstand bij de Luthersche godgeleerden. La- r werd daarover strijd gevoerd tusschen *Rive- s* en *Dannhauer*. In 1746 verklaarde de kan- lier *Pfaff* te Tübingen, dat de Christenen het cht hadden, om de vormen, waarin zich vol- ns den Bijbel God, de Heilige Geest, enz. ver- onden, op het doek te brengen.

De Zwitsersche Hervormden verwijderden alle eltenissen uit de kerken, ofschoon *Zwingli* al- en de voorstellingen van het Opperwezen heeft gekeurd. Veel gestrenger was *Calvijn*, zoodat Genève en in een groot deel van Schotland van de Nederlanden alle beelden uit de bede- izen werden verbannen. Ook de Fransche Pro- stanten volgden dien weg. In Engeland wer- n ten tijde van *Eduard VI* alle beelden uit kerken verwijderd, en ofschoon *Elizabeth* aigszins overhelde tot de uitwendige plechtig- den der R. Katholieke Kerk en ook van beel- n niet afkeerig was, liet zij op aandringen der ıgelsche geestelijkheid alle schilderijen uit de rken wegnemen. De Kwakers, Doopsgezinden Hernhutters, voor wie juist het uitwendig rtoon der R. Katholieke Kerk een grief was, bben nooit beelden, schilderijen en sieraden de eenvoudige plaatsen hunner godsdienstige nenkomst geduld. Volgens veler gevoelen ersch hierin een verregaande overdrijving. t aanschouwen van het waarlijk schoone, dat kunst, door godsdienstige geestdrift aangewak- d, heeft voortgebracht, wekt verheven ge- :hten. Wat een uitstekend orgelspel is voor ; gehoor, dat is een fraai kunstwerk voor het :icht. Beiden kunnen gewaarwordingen doen staan, die een zegenrijken invloed hebben. n aanschouwelijke voorstelling van treffende eurtenissen behoeft niet in beeldendienst te aarden.

)e beeldenstorm der 8ste eeuw herhaalde zich de dagen der Hervorming, vooral in 1567 in land, Brabant, Vlaanderen, Artois, enz. Daar- zijn honderden R. Katholieke kerken geplun- d en van hare sieraden beroofd. De beelden rden verbrijzeld, de schilderstukken vernield de kostbaarheden gestolen. Ten onrechte is e schanddaad uitsluitend aan opruiing van de e der Protestanten toegeschreven. Persoon- e haat en de roofzucht van het grauw ver- den een belangrijke rol daarbij. Het was althans openbaren strijd met het Protestantsch begin- dat aan anderen de vrijheid toekent, die het r zichzelf vordert.

Beeldenrijmen zijn berijmde gedichten, waar- de woorden in de afzonderlijke regels of verzen zoo afgemeten en gekozen zijn, dat hierdoor in druk of schrift een beeld ontstaat, zooals een altaar, een zuil, een pyramide, een kruis, zelfs wapens, enz. Reeds de Grieksche anthologie bevat verschillende dergelijke gedichten uit den tijd der Alexandrijnsche poëzie, die bijv. een herdersfluit, een bijl, een pyramide, een ei voorstellen.

Beeldenschrift, *Piktografie*, is de naam van het schrift, dat vroeger door vele volken gebruikt werd om hun gedachten door beelden aan elkander kenbaar te maken. Later is uit dit beeldenschrift ons letterschrift ontstaan. Vooral heeft dit schrift zich bij de Indianenstammen ontwikkeld en is hier dan ook tot in den tegenwoordigen tijd in gebruik gebleven. Het diende voor brieven, geschiedkundige opteekeningen en als een zinnebeeldige voorstelling van zekere teksten, liederen en gezangen, waarvan de woorden zich door mondelinge overlevering voortplanten. De Eskimo's aan de kust der Noordelijke Poolzee gebruikten daartoe hout en ivoor; de stammen van Oost- en Noord-Amerika den bast van boomen; de Prairie-Indianen dierenhuiden, en de beschaafde stammen van Midden-Amerika een papiersoort uit de bladvezels van *Agave americana L.* Dikwijls werden ook steenen platen voor inschriften gebruikt. De beelden, die erin gegraveerd of met een verfstof erop geschilderd werden, zijn òf onuitgewerkte beelden van voorwerpen der natuur, òf symbolen hiervan. De keuze der symbolen komt bij denzelfden stam vrij wel met elkander overeen. Zoo werd bij de Lenapes (Delawara) een mensch door een kleinen cirkel met een schuine streep — het hoofd met haar voorstellende — aangeduid; oorlog door een schuin geplaatst kruis, en de hemel door een halven cirkel boven een horizontale streep. De Dakota's duidden een paard of den diefstal van een paard door een hoef aan; een man met een rechtopstaande pijp stelt het opbreken tot een krijgstocht voor. Een kruis of een bovenarm met evenwijdige dwarsstrepen bedekt, duidt een Cheyenne-Indiaan aan, daar deze, voordat hij ten strijde trekt, zich dwarssneden in het vleesch van den bovenarm toebrengt, als een offer aan de godheid. Van beeldenschrift, dat mededeelingen van persoonlijken aard bevat, is vooral het verzoekschrift bekend geworden, dat door eenige afgevaardigden van de Odsjibwe-Indianen den 28sten Januari 1849 bij den president der Vereenigde Staten te Washington ingediend werd en waarin zij hun aanspraken op zekere landstreken aan het Bovenmeer kenbaar maakten. Mededeelingen van persoonlijke gebeurtenissen — meest het opsommen van hun heldendaden — schilderen de Prairie-Indianen op de binnenzijde van hun dierenhuid. Ook verschillende inschriften op rotsen zijn hiertoe te rekenen. Van groot geschiedkundig belang is de Walam Olum, een beschilderde plank, waarop een rij eenvoudige teekens afgebeeld staan, die de gebeurtenissen van de Lenape's, hun vertrek uit noordelijker streken, hun oorlogen met de Falligewi en hun vestiging in Peunsylvanië tot de komst der blanken, voorstellen. *Rafinesque* verkreeg dit stuk, waarschijnlijk in 1812, met een verklarenden tekst in de Lenapetaal van een zekeren *Ward* in In-

... is over den oorsprong en de op... geschiedenis niets bekend. Maar ... de Prairie-Indianen heeft men in den ... opteekeningen van geschiedkun... gevonden, de „waniyetu wo' wapi" ... Wintervertellingen" der Dakota's. Zij rei... het begin van de vorige eeuw; elk ... aangeduid door een gebeurtenis, die ... het merkwaardigste voorkwam, en ... van een raadsbesluit, tegen het einde ... winter genomen, werd het volgende ... deze gebeurtenis genoemd. De beel... die de jaren voorstellen, worden op de bin... van den mantel van dierenhuiden in ... vorm van een spiraal, van het middelpunt ... met zwarte en roode of meer kleu... De beschilderde planken der Od... zijn een zinnebeeldige voorstelling van ... liederen en gezangen. Een aantal van ... zijn door *Schoolcraft* gepubliceerd. Over ... ontwikkeld beeldenschrift van de meer ... stammen van Middel-Amerika zie: *Mexicaansche hiërogliefen* en *Maya-hiërogliefen*. ... (rotsinschriften), dat op ver... plaatsen in Zuid-Amerika, Zuid-Afrika, ... de Zuidzee-eilanden, e. a. gevonden wordt, is ... onderzocht. Zie ook *Hiëroglyphen*.

Beeldenstrijd. Zie *Beeldendienst* en *Beel*...

Beeldhouwerswerkplaats is de naam van ... sterrenbeeld aan den zuidelijken he... tusschen den Phoenix en den Walvisch.

Beeldhouwkunst (zie de platen). Hieron... men in het algemeen de kunst, om ... grondstoffen, zooals leem, hout, ... ivoor en vooral steen een vorm te ge... nauwkeurig overeenkomt met het ... den beeldhouwer vervaardigde model. In ... heeft de beeldhouwkunst alleen be... op de bewerking van steen. Het behou... steen geschiedt in den nieuweren ... meestal niet meer door den kunstenaar zelf, ... goed geschoolde helpers. Het te be... gesteente moet een gelijkmatige hard... vastheid bezitten; zandsteen en marmer ... het meest gebruikt. Gekleurde marmer... worden gewoonlijk slechts voor ... gebezigd. Van hardere ge... zooals basalt, graniet en portier, be... vooral de Oude Egyptenaren.

... tot de uitvoering van het eigenlijke ... moet een model ontworpen ... het houwen van beelden zonder ... slechts enkelen zich gewaagd, zoo... *Angelo*. Het plastisch weerge... van een denkbeeld vereischt veel ... De kunstenaar, die zulk een denk... in een model, moet het ... onwrikbaar in zijn geest vast... geholpen door een teeke... dat het geheele werk bedorven ... of daar iets te veel wegbei... aan de grootste meesters meer... zooals uit de talrijke onafge... van *Michel Angelo*, welke ... blijkt.

... van het model openbaart ... van den kunstenaar. Hij bedient zich daartoe van een fijne, weeke, zuivere ... soort, welke met water vermengd en ... kneedbaar gemaakt wordt, zoodat aan ... elke vorm kan gegeven worden. Zij moet ... genoeg wezen, om dien vorm te bewaren ... vens week genoeg, om elke wijziging daarin ... gedoogen. Te Rome gebruikt men ... dat eveneens in vochtigen toestand ... kneed en bewerkt, terwijl men aan zulk ... del ook in een drogen staat met een ... makkelijk kleine verbeteringen kan aanbr...

Van een uit klei vervaardigd model wordt ... volgens een afdruk in gips genomen. Van ... ken, welke op meer dan levensgrootte ... uitgevoerd, vervaardigt men een levensgr... del; de verschillende afmetingen worden ... vergroot op het te bewerken blok overgebr...

Het marmer of zandsteen, waaruit een ... beeld of een groep moet gebeiteld ... ontvangt in het atelier van den kunstenaar ... plaats op een stevig voetstuk, zoodat ... de zware slagen, die erop zullen neder... voor geen beweging behoeft te vreezen ... uitbeitelen naar het model kan niet op ... geschieden. Er moet gemeten worden. ... het beeld is in het blok besloten, en ... er op aan, te bepalen, tot welke diepte ... overal het overtollige marmer verwijderen ... om het beeld zoo zuiver mogelijk te maken ... geschiedt door het puncteeren, of het ... van overeenkomstige punten op het model ... het gesteente, waaruit het beeld zal worden vaardigd.

Nadat men het model en het blok marmer ... zandsteen naast elkander heeft geplaatst ... vestigt men boven elk dezer een gelijk... kant raam, waarvan de zijden in een ... gelijke deelen zijn verdeeld en dat zoo ... dat de loodlijnen, uit de deelpunten neerge... buiten het model en buiten het blok vallen ... die loodlijnen, door schietloodjes vertegen... digd, stellen den kunstenaar in staat ... dikte te bepalen der marmerlaag, die ... verschillende plaatsen moet wegbeitelen ... bepaalt hij door middel dier draden de ... naamste punten op het model en duidt ... door kleine koperen spijkertjes. Daarna ... die punten op dezelfde wijze over op het ... Dan meet hij den afstand van elk dier ... punten van den daar tegenoverhangenden ... en boort op het overeenkomstige punt ... diepte in het gesteente. Dit gebeurt ... aan het hoogste punt, waarna het over... marmer wordt weggekapt, totdat bijna ... bodem van het boorgat bereikt is. Hetzelfde ... schiedt vervolgens op de overige punten ... hierdoor het beeld reeds in zeer ruwe ... te voorschijn treedt. Daarna worden, op ... vermelde wijze voortgaande, steeds meer ... van het model op het marmer overgebr... waarna men het boren en wegbeitelen ... Op deze wijze kan men tot in de kleinste ... zonderheden aan het marmer dezelfde ... geven, die het model bezit, zoodat alleen ... het bijwerken overblijft. De kunstenaar ... eerstgenoemden arbeid doorgaans over aan ... werklieden. Dikwijls geschiedt het puncteeren en het weghouwen van het overtollige ...

BEELDHOUWKUNST I.

OOSTERSCHE EN OUD-GRIEKSCHE KUNST.

Oud-Chaldeeuwsch beeldhouwwerk.

Beeld van koning Chefren. Museum te Cairo.

Zegelsteen in Myceenschen stijl.

Man en vrouw, kalksteengroep Omstr. 3000 v. Chr., Berlijn.

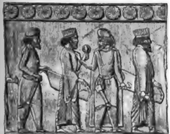

Geschenkenbrengers. Relief uit Persepolis. Perzisch.

De doode en zijn vrouw bij den maaltijd. Relief, Berlijn.

Gevleugelde leeuw van het paleis van Assurnasirpal, Nimrud. Assyrisch, Londen.

Athene en Perseus (de Medusa doodend). Palermo.

BEELDHOUWKUNST II.

GRIEKSCH-ROMEINSCHE KUNST.

Venus van Medici. Florence.

Zeusbuste van Otricoli. Rome.

De discuswerper, naar Myron. Rome.

Laokoongroep van Agesander, Athenodorus en Polydorus. Rome.

Ruiterstandbeeld van Marcus Aurelius. Rome.

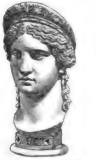

Hera-kop (Juno Ludovisi). Rome.

Schrijver, kalksteenbeeld, Parijs.

BEELDHOUWKUNST III.

GRIEKSCH-ROMEINSCHE KUNST.

Zeus strijdend met de Giganten. (Pergamon).

Augustus als veldheer. Rome.

Kop in brons van een Olympischen overwinnaar.

Amor en Psyche. Rome.

Worstelaars. Florence.

Kop van Deïdamia. Westel. gevel van den Zeustempel te Olympia.

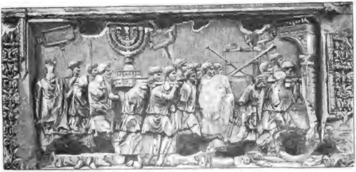

Relief van de Tituspoort te Rome. (Buit uit den tempel van Jeruzalem).

Digitiz

BEELDHOUWKUNST IV.

MIDDELEEUWSCHE KUNST.

Profetengroep in den Dom te Bamberg. (omstreeks 1200).

Nic. Pisano: De aanbidding der koningen. Baptisterium te Pisa. (omstreeks 1260).

Claux Sluter: Mozesfontein te Dyon. (omstr. 1400).

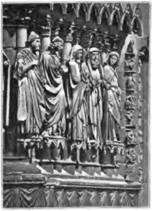

Uit den hoofdingang van de kathedraal te Reims. (omstreeks 1260).

Madonna van Blutenburg. München.

Jörg Syrlin (omstr. 1450). Ridderstandbeeld te Ulm.

Peter Vischer (1455—1529). De Apostel Paulus. Neurenberg.

Maria, houtsnijwerk. Neurenberg.

BEELDHOUWKUNST V.

NIEUWERE KUNST.

Andrea Sansovino (1460—1529).
De Doop van Christus. Florence.

Donatello (1386—1466).
De Heilige George. Florence.

Michel Angelo. Marmeren beeld van Mozes.
Rome, San Pietro in Vincoli.

J. Goujon (omstreeks 1510—1570).
Diana. Parijs.

Benvenuto Cellini (1500—1571).
Perseus. Florence.

A. Schlüter. Kop van een
ervenden krijgsman. Berlijn.

S. Maderna (1571—1636). De Heilige Cecilia. Rome.

Digitiz

BEELDHOUWKUNST VI.

19de EEUWSCHE KUNST.

Const. Meunier. Brussel.
Bergwerker.

L. Macdonald (1798—1878).
Odysseus. 1855.

Auguste Rodin. Parijs.
De kus.

F. Barzaghi.
Milaan (1839—1892).
Flora.

Friedr. Drake (1805—1882).
Voetstukrelief van het standbeeld van Friedrich Wilhelm III te Berlijn.

Rauch.
Victoria in Walhalla. 1833.

Thorwaldsen. Herfst.
Relief.

P. v. Clodt (1805—1867).
Paardentemmer. Berlijn.

Digitiz

eeds bij de marmergroeven, om de kosten van et transport te verminderen. De kunstenaar ehoeft dan slechts de laatste hand te leggen an zijn beeld en dit te vormen naar het ideaal, at hem voor den geest zweeft. Bij het beeldouwen gebruikt men beitels van verschillende rootte en vorm; de laatste en de fijnste arbeid eschiedt met rasp en vijl, terwijl eindelijk et kunstwerk met puimsteen en andere zelf-:andigheden wordt geschuurd. Omtrent het aanrengen van kleuren zie *Polychromie.*

In den laatsten tijd heeft men intusschen ook en meer wetenschappelijke methode gevolgd. [en bepaalt namelijk, met behulp van een door en beeldhouwer *R. Toberentz* uitgevonden inrument, drie der meest uitstekende punten in het model op het marmer en legt die bloot ɔor het wegbeitelen van het overtollige geeente. Die punten zijn dan de uitgangspunten t het bepalen van nieuwe punten, hetwelk ɔor nauwkeurige meting geschiedt. Zijn op ze wijze de voornaamste punten te voorschijn :komen, dan doet de kunstenaar met beitel ı hamer het overige.

De geschiedenis der beeldhouwkunst is gedeellijk tevens die der beschaving. Hare eerste spon liggen in het duister en bestaan uit nagenoeg sdaantelooze gedenkteekenen van belangrijke rsonen of gebeurtenissen. Daartoe behooren de onolieten van Azië, Afrika en Amerika en de eltische gedenksteenen in Bretagne. Men vindt we proeven van beeldhouwkunst op onderheiden eilanden van den Grooten Oceaan, vooral de Sandwicheilanden. Meer volkomen zijn de unstwerken der Middel- en Zuid-Amerikaansche lkeren, meer in het bijzonder die der Mexinen. De meeste schijnen daar van de Azteken e aldaar) afkomstig te zijn.

Tot hoogeren trap heeft zich de beeldhouwkunst twikkeld in Voor-Indië, zooals thans nog jkt uit een groot aantal overoude en prachtig rsierde tempels. Het schoonste produkt der dische beeldhouwkunst is het bevallige standeld der godin *Laksjmi* in de pagode te Banga-e (zie aldaar). De beeldhouwkunst staat er geeltelijk met de bouwkunst in het nauwste vernd, maar handhaaft tevens hare zelfstandigheid. ierbij echter voegde zij zich naar de godsdienstige grippen van het land. In elk geval blijkt uit de ortreffelijke beelden van vrouwen en dieren, t er kunstenaars van den eersten rang gewerkt bben.

Ook in China werd de beeldhouwkunst berderd door den godsdienst. Het Boeddhisme rderde afgoden en demonen, en er stonden nstenaars op, om die te vervaardigen. Die elden getuigen intusschen minder van veel nie dan wel van een groote kunstvaardigheid. en ontwaart daarin de Indische kunst, maar rwrongen, zoodat zij den Europeaan onaangeam aandoen.

Hoogst merkwaardig zijn de voortbrengselen r oude Egyptische beeldhouwkunst. Zij n in den regel gekleurd en leveren een aanıouwelijke voorstelling van de geschiedenis en n het maatschappelijk leven der Egyptenaren de dagen van het verleden. De beelden onderıeiden zich door goede vormen, tot in de kleinste bijzonderheden toe, maar door gebrek aan uitdrukking en leven.

De Assyrisch-Babylonische beeldhouwkunst is minder oud dan de Egyptische en verdwijnt reeds in de 6de eeuw onzer jaartelling. Vele overblijfselen daarvan zijn bij Ninivé en andere plaatsen opgedolven. Ook hier is zij de gezellin der bouwkunst en vindt men beschilderde beeldhouwwerken. Meest alle gebouwen waren voorzien van zwarte of witte reliefbeelden op een blauwen of groenen grond. In Babylon ontbrak het benoodigde gesteente, dat daarentegen in de albastgroeven nabij Ninivé in overvloed voorhanden was. Een menigte beelden van leeuwenbedwingers, gevleugelde wezens, wagenmenners, enz. is er gevonden. Bij het groepeeren was men vooral bedacht op de symmetrie. De oudste Assyrische kunstwerken waren gewijd aan de nagedachtenis der afgestorvenen.

De Perzische beeldhouwkunst heeft veel overeenkomst met de Assyrisch-Babylonische; zij bloeide het meest in de dagen van *Darius Hystaspes* en *Xerxes* (521—467 v. Chr.) Men vindt hare overblijfselen bij Persepolis, Moerghab en elders.

In de Phoenicische gedenkteekenen zoekt men tevergeefs schoone vormen; de afgodsbeelden der Phoeniciërs hebben een afschrikwekkend voorkomen.

Dat bij de Israëlieten geen beeldhouwkunst bestond, laat zich uit hun godsdienst verklaren. Beter was het gesteld met die kunst bij de bewoners van Phrygië en Lydië.

De eigenlijke kunst ontmoeten wij eerst bij de Grieken. De Oostersche fantasie was niet geschikt voor de ontwikkeling der plastiek; zij streefde naar symbolische figuren en niet naar schoonheid van vormen. Geheel anders was het bij de Grieken, die al het aardsche beschouwden als een onmiddellijke openbaring van het goddelijke, zoodat zij door een idealiseeren van het menschelijke tot het goddelijke trachtten op te klimmen. Tot de oudste kunstenaars, wier namen bewaard zijn gebleven, behooren: *Daedalus* op Kreta, *Smilis* op Aegina en *Theodorus* op Samos. De oudste produkten der Grieksche beeldhouwkunst zijn voorzeker de overblijfselen van ongeveer 60 standbeelden aan den „Heiligen weg" bij Milete, eenige bas-reliëfs uit Samothraki, Korinthe en onderscheiden hoofden van *Apollo*. Het tijdperk, waaruit zij afkomstig zijn. draagt den naam van het „hiératische". De oudste beeldhouwschool is die van Aegina, en hierop volgen die van Athene, Sycion en Argos. In die scholen ontdeed de kunst zich meer en meer van hare geijkte, stijve vormen; zij naderde tot de natuur, begon zich te onderscheiden door ongedwongen vormen en legde in houding en gelaat de uitdrukking der inwendige gewaarwordingen. Tot de beeldhouwers der Aeginetische school behooren: *Glaucias*, *Anaxagoras*, *Callon*, *Onatas*, enz. Van de vertegenwoordigers der Atheensche kunst kennen wij: *Antenor* en *Andorus*, *Hegias* of *Hegesias*, *Critius* en *Nesiotes*. De voornaamste kunstenaar der school van Sicyon was *Canachus de Oude*, en op dezen volgde zijn broeder *Aristocles*. De Argivische school begint met *Eutelidas* en *Chrysothemis* en eindigt met *Ageladas*.

Het eerste tijdperk van den bloei der Grieksche beeldhouwkunst begint in de eerste helft der 5de eeuw vóór Chr. Daarin zien wij reeds alle stijfheid en gedwongenheid verdwijnen. De twee voornaamste scholen zijn de Attische en de Peloponnesische. Athene bekleedt daarbij een voorname plaats; de groote gebouwen, die er verrezen, bevorderden de kunst. Onder de grootste kunstenaars dier stad worden *Calamis* en *Myron* genoemd. Hun roem werd echter verduisterd door dien van *Phidias*, een kunstenaar, die aan zijn godenbeelden niet alleen zeer schoone vormen, maar ook uitdrukking en leven schonk. Zijn belangrijkst kunstwerk was het beeld van *Zeus* (Jupiter), geplaatst op een troon in den tempel te Olympia en gedeeltelijk van goud en ivoor vervaardigd. Verder vindt men van hem standbeelden vermeld van *Pallas Athene*, *Athene Parthenos*, *Athene Promachos*, *Aphrodite Urania*, *Minerva van Lemnos*, *Apollo*, *Miltiades*, enz. Tot zijn leerlingen behoorden *Alcamenes* en *Agoracritus*. Tevens worden als kunstenaars van dezelfde school *Callimachus Demetrius*, *Lycius*, enz. genoemd. Overblijfselen uit dien tijd, afkomstig uit den tempel van *Nice Apteros*, op den Akropolis, uit het Parthenon en den zoogenaamden Theseustempel in Athene, vindt men in verschillende kunstverzamelingen van Europa.

In den Peloponnesus was men zeer ervaren in het vervaardigen van metalen standbeelden van worstelaars en men legde er zich niet alleen toe op het nabootsen der natuur, maar tevens op het teruggeven der fraaiste lichaamsvormen, waarin bevalligheid en kracht zich vereenigden. Tot de voornaamste kunstenaars behoorde er *Polycletus* van Sicyon of van Argos (450—410). Onder zijn werken telt men een reusachtig standbeeld van *Hera* (Juno) in den tempel te Argos, van *Hermes* (Mercurius) te Lysimachia en een aantal standbeelden van jongelingen. Hij bestudeerde de verhoudingen van het lichaam en gaf hierover vaste regels. Een zijner meestberoemde navolgers was *Naucides* van Argos.

In het tweede tijdperk treedt de Atheensche school nog meer op den voorgrond. Ook deze openbaart haar kunstgevoel in de beelden van goden en godinnen, maar tevens zien wij daarin de wijziging, welke Grieksche zeden en gewoonten hadden ondergaan. Deze verandering was vooral veroorzaakt door den Peloponnesischen oorlog. De kalme en deftige vormen van vroegeren tijd traden op den achtergrond en hun plaats werd ingenomen door meer weelderige en hartstochtelijke gedaanten. Naar beelden van *Dionysos* (Bacchus) en *Aphrodite* (Venus) en de personen, die deze twee vergezellen, streefde de kunst vooral. Zij werden door de Atheensche meesters uit marmer gebeiteld. Onder de beroemde meesters van deze nieuw-Attische school worden *Scopas* uit Paros (390—350) genoemd, den schepper der groepen in den gevel van den Minervatempel te Alea en — gedeeltelijk althans — van het praalgraf van *Mausolus* te Halicarnassus, alsmede *Praxiteles* (364—340). Laatstgenoemde stelde in het beeld van *Aphrodite* (Venus) het ideaal van lichaamsschoonheid onbedekt voor en wist daaraan de uitdrukking te verleenen van liefde en smachtend verlangen. Zulk een [illegible] beeld van *Aphrodite* was dat van Cnidos. [illegible] eens was zijn *Eros* het ideaal van mensch[illegible] schoonheid op den leeftijd, welke tusschen [illegible] van knaap en jongeling gelegen is. Onder [illegible] overige kunstenaars der Attische school [illegible] wij vooral *Leochares*, *Thimoteus* en *Bry*[illegible] vermeld.

Naast de Atheensche school stond de [illegible] *nisch-Argivische* in den Peloponnesus, [illegible] stenaars zich vooral toelegden op de voorst[illegible] van schoone vormen en kracht. Daar [illegible] standbeelden vervaardigd van mythologische[illegible] den en beroemde vorsten. Tot de eerste [illegible] houwers behoorden *Euphranor* van de la[illegible] van Korinthe, een tijdgenoot van *Pericles* [illegible] vooral *Lysippus* van Sicyon (368—324 [illegible] zegt, dat laatstgenoemde 1500 beeldhouwwe[illegible] vervaardigd heeft. Tot de belangrijkste va[illegible] behoort de „Turma Alexandri", welke [illegible] standbeelden bestond, den metalen *Zeus* [illegible] ter) te Tarente, den *Poseidon* (Neptun[illegible] Korinthe en een aantal beelden van *Her*[illegible] (Herkules), waarin kracht en lenigheid [illegible] eenigden. *Lysippus* had een aantal volge[illegible] van welke onderscheiden werken zijn be[illegible] gebleven.

In de dagen van *Alexander den Groot*[illegible] de Grieksche kunst de reeks harer ideale[illegible] genoeg alle in marmer vereeuwigd; ma[illegible] bleek, dat zij nog geenszins was uitgep[illegible] voormalige eenvoudigheid begon evenwel [illegible] weelderiger vormen plaats te maken [illegible] daar de kunstenaars, aan de Hoven der A[illegible] sche vorsten geroepen, hun talent beste[illegible] om daaraan meer luister bij te zetten. Ook [illegible] de kunst zich uit te breiden: aanvankelijk [illegible] Klein-Azië en later, tegelijk met de tochten [illegible] *Alexander den Groote*, tot in de verre ge[illegible] van van Voor-Azië. In het algemeen ver[illegible] zich de kunst uit Griekenland naar de rijke[illegible] machtige naburen. De belangrijkste school [illegible] dagen bestond te Pergamum, waar *Epi*[illegible] *Phyromachus*, *Stratonicus* en *Antigonus* [illegible] zaam waren. De stervende kampvechter in [illegible] seum van het Kapitool is een werk uit dien [illegible] getuigt van een richting, die vooral in [illegible] tooneelen een welbehagen vond. Ook te R[illegible] verrees een school, die voortreffelijke kun[illegible] ken leverde; hiertoe behoort de groep van *La*[illegible] *koon* in het Vatikaan, vervaardigd door *Alexan*[illegible] *der*, *Polydorus* en *Athenodorus*, allen k[illegible] naars uit Rhodus, alsmede de *Stier van F*[illegible] te Napels, een meesterstuk van *Tauris*[illegible] *Appolonius* uit Tralles.

Tegen het einde van dit tijdperk, in het [illegible] den der 2de eeuw na Chr., begon de aloude [illegible] opnieuw in Athene te bloeien. Men volgde [illegible] voetspoor der vroegere groote meesters. H[illegible] ontstonden voortreffelijke werken, waaraan [illegible] ter de oorspronkelijkheid en frischheid ont[illegible] Tot de kunstenaars van deze school beho[illegible] *Cleomenes*, de vervaardiger van de Venus [illegible] Medici in het museum te Florence, *Glycon* [illegible] Athener, die den *Herakles* (Herkules) van [illegible] nese te Napels, *Appollonius*, die den *Her*[illegible] torso in het Vatikaan, en *Diogenes*, die [illegible] *ryatiden* aan het Pantheon heeft gebeeldhouw[illegible]

In Klein-Azië nam de kunst een meer zelfstandig karakter aan; daar vinden wij te Ephesus *Agasias*, den vervaardiger van den „Zwaardvechter van Borghese", en te Priéne *Archelaus*, den schepper der „Apotheose van *Homerus*" vermeld.

Den overgang van de Grieksche tot de Romeinsche kunst vinden wij bij de Etruskers en Latijnen. Hier ontwaart men den oud-Griekschen stijl, gewijzigd door een Oostersche opvatting. De Etruskische kunstenaars vervaardigden vooral vazen uit potklei, benevens metalen beelden. Deze laatste versierden in grooten getale de Etruskische steden. Toen Volscinii in 265 vóór Chr. door de Romeinen veroverd werd, vond men er niet minder dan 2000. Bij de Romeinen was het kunstgevoel weinig ontwikkeld, en toch hadden zij beelden noodig tot versiering van hunne tempels en openbare gebouwen. De beelden werden eerst door Etruskische, later door Grieksche kunstenaars geleverd. Ja, in het midden der 2de eeuw vóór Chr. verplaatsten zich vele Grieksche kunstenaars uit Athene naar Rome en onder de meesters, die hier gewerkt hebben, vinden wij *Pasiteles* (een tijdgenoot van *Pompejus*), *Decius* den vervaardiger van een reusachtige buste op het Kapitool (56 vóór Chr.), *Arcesilaus*, *Stephanus* en *Menelaus* vermeld. Ten tijde van *Augustus* leefden *Dioscorides* en *Diogenes*, beiden ervaren in het snijden van edelgesteenten (gemmen), en ten tijde van *Nero* vervaardigde *Xenodorus* het grootste metalen standbeeld der Oudheid.

Intusschen ontwikkelde zich ook te Rome de beeldhouwkunst. Deze bleef verre verwijderd van de ideale meesterwerken der Grieksche kunst. Zij schiep beelden naar het leven en vooral zulke, aan de geschiedenis ontleend. De Romeinsche meesters hebben in de eerste eeuw onzer jaartelling in dien geest goede beelden geleverd. Opnieuw bloeide er de kunst in de dagen van *Hadrianus* (117—138 na Chr.), die haar zeer bevorderde en hierdoor het aantal kunstenaars deed toenemen. Men trachtte de verheven eenvoudigheid der Grieksche kunst na te bootsen; dat men hierin wel eens gelukkig slaagde, blijkt uit den *Apollo van Belvedère*, op het Vatikaan aanwezig en vermoedelijk in de dagen van *Nero* vervaardigd. Na den tijd van *Hadrianus* nam de beteekenis der Romeinsche kunst meer en meer af.

De Oud-Christelijke beeldhouwkunst heeft weinig anders aan te wijzen dan rijk-versierde voorwerpen voor kerkelijk gebruik, sarcophagen of steenen doodkisten. De Byzantijnsche stijl ontwikkelde zich, evenals de vorige, uit de antieke kunst, doch stond onder Oosterschen invloed en nam geen zelfstandig karakter aan. Van de Oud-Frankische en Karolingische kunst is weinig overgebleven. In *Duitschland* begon zich in de 11de eeuw de beeldhouwkunst zelfstandig te ontwikkelen. Tot de oudste voortbrengselen der Saksische beeldhouwkunst behooren de reliefs in de Lieve Vrouwenkerk te Halberstadt, de haut-reliefs in de St. Michaëlskerk te Hildesheim, de reliefs in den Dom te Bamberg, enz. In de volgende eeuwen bloeide er de kunst om in hout te snijden.

In Italië was in de 11de en 12de eeuw de beeldhouwkunst van weinig beteekenis. Mannen als *Robertus* te Lucca, *Nikolaus* te Verona en *Beduïnes* te Pisa konden haar niet weder opheffen. Eindelijk verscheen *Niccolo Pisano*, omstreeks het jaar 1200 vermoedelijk te Siena geboren. Met hem begint het nieuwe tijdperk der beeldhouwkunst; hij is de voorlooper van *Michel Angelo*. Zijn eigenaardig genie uitte zich in de reliefs in den Dom te Lucca, in het baptisterium te Pisa en in den Dom te Siena. Van dien tijd tot aan het begin der 15de eeuw had de Italiaansche kunst haren hoofdzetel te Toskane. De voornaamste meesters van dien tijd waren: *Giovanni Pisano*, de zoon van *Niccolo*, *Giotto*, *Andrea Pisano*, *Nino Pisano*, *Cinello Alberto di Arnoldo*, *Niccolo da Piero Lamberti* uit Arezzo en *Andrea di Cione*. In Opper-Italië beitelde men vooral praalgraven, en onder de voornaamste vervaardigers daarvan worden genoemd: *Piétro Lombardi* en zijn zonen *Antonio* en *Tullio*, *Lorenzo* en *Antonio Bregni*, *Andrea Riccio*, enz. Te Pavia werkten *Antonio Amadéo*, *Andrea Fusino* en *Antonio Begarelli*. Tot de beroemde meesters in Toskane behooren *Jacopo Della Quercia* († 1424), *Lorenzo Ghiberti* van Florenze († 1455), die kunstwerken van metaal vervaardigde; *Lucca della Robbia*, die kunstwerken vervaardigde van marmer en brons, maar vooral van potklei, welke laatste hij wist te verglazen, *Denato di Betto Bardi* of *Donatello*, de man der moderne kunst, zijn leerlingen *Andrea Verocchio*, *Nanni di Banco*, *Mino da Fiesole* († 1486) en anderen.

In de eerste helft der 16de eeuw begon de beeldhouwkunst in Italie zich meer en meer te ontwikkelen. Toen werkten te Florence *Baccio da Montelupo* en *Benedetto da Rovezzano*. Boven hen verheffen zich *Rustici*, *Andrea Sansovius* en vooral *Michel Angelo Buonaroti* (1475 tot 1564), die daarenboven schilderde. Zijn kunstwerken hebben een duurzamen roem verworven. In denzelfden tijd leefde *Baccio Bandinelli* (1487—1559), en van de leerlingen van *Angelo* noemen wij *Poggibonzo* en *Rafael da Montelupo*. Ook *Benvenuto Cellini* (1500—1572) behoorde tot de navolgers van *Angelo*, maar zijn werk was meer van decoratieven aard. *Jacopo Tatti* uit Florence stichtte een school te Venetië, welke *Michel Angelo* navolgde en een groot aantal leerlingen telde, die Italië met voortreffelijke kunstwerken hebben verrijkt.

De Noordsche beeldhouwkunst was in die dagen, met de Italiaansche vergeleken, van weinig beteekenis. Een der werkzaamste kunstenaars was *Adam Kraft* († 1507), terwijl verder *Tilman Riemenschneider* en *Jörg Syrlin de Oude* vermelding verdienen, Twee beroemde kunstenaars, zeer ervaren in het maken van snijwerk voor altaren, namelijk *Michaël Wohlgemut* en *Veit Stoss*, waren te Neurenberg gevestigd, terwijl *Peter Vischer* († 1529) aldaar fraaie voorwerpen van brons vervaardigde. Zijn voornaamste werk, met behulp van vijf zonen vervaardigd, is het Sebaldusgraf te Neurenberg.

In de Italiaansche beeldhouwkunst ontwaren wij in de 2de helft der 16de eeuw bovenal den stijl van *Michel Angelo*; bij sommige kunstenaars onvoorwaardelijk, bij anderen door den invloed van latere scholen gewijzigd. Tot de

eersten behooren *Guglielmo della Porta* († 1577) en *Vincenzio Danti* (1530 tot 1567). *Bartolomeo Ammanati* (1511—1592) heeft in die dagen eveneens een groot aantal kunstwerken geleverd. Onder de rijkbegaafde en werkzame navolgers van *Michel Angelo* behoorde ook *Giovanni Bologna* (1524—1608), geboren te Douai in Vlaanderen.

De Fransche kunst streefde, op het voetspoor van *Benvenuto Cellini*, naar sierlijkheid. Daar de kunstenaars er hoofdzakelijk hunne krachten besteedden aan de verfraaiing van Fontainebleau, heeft hunne school aan dat lustslot haar naam ontleend. Zij bloeide in het midden der 16de eeuw en tot hare voornaamste meesters behooren *Jean Goujon*, *Germain Pilon* († 1590) en *Jean Cousin* († 1589).

In den aanvang der 17de eeuw ontluikt een nieuw leven op het gebied der kunst, dat zich — met enkele loffelijke uitzonderingen — niet tot de beeldhouwkunst schijnt uit te strekken. De van Italië uitgaande barokstijl (zie aldaar) beheerschte de kunst gedurende bijna twee eeuwen. Tot de Italiaansche kunstenaars, die haar volgden, behoorden toen *Stefano Maderno*, *Pietro Bernini* en vooral de zoon van dezen, *Lorenzo Bernini* (1598—1680); verder *Alessandro Algardi* (1598 tot 1654), *Francesco Mocchi* († 1646) en *Ercole da Ferrara*. In de 18de eeuw worden er vooral *François Duquesnoy*, bijgenaamd *il Fiammingo* (de Vlaming), en zijn leerling *Arthus Quellinus* met eere genoemd.

In Frankrijk bleef in het laatst der 17de en in de 18de eeuw de invloed der school van Fontainebleau voortduren. De kunstwerken harer meesters spreidden in die dagen iets theatraals ten toon, waarbij intusschen de keurige uitvoering hoogen lof verdient. Tot de kunstenaars van dien tijd behooren *Pierre Puget* (1622 tot 1694) van wien de beroemde marmergroep „Milo van Croton, door een leeuw verscheurd" afkomstig is, *François Anguier*, *Antoine Coysevox* (1640—1720) en *Jean Baptiste Pigalle* (1714—1785).

In Duitschland leefde in den aanvang der 18de eeuw een uitstekend beeldhouwer, namelijk *Andreas Schlüter* († 1714), maar vooral heeft het opsporen van oude Grieksche kunstwerken de beeldhouwkunst in het laatst dier eeuw doen bloeien. Tot de meest-beroemde meesters van dezen tijd behooren de Zweed *Sergell* en de Italiaan *Canova*. Vooral laatstgenoemde heeft een een groot aantal voortreffelijke kunstwerken geleverd, die echter niet van sentimentaliteit zijn vrij te pleiten. In Frankrijk werkten in dien geest *Chaudet* (1763—1810) en *David d'Angers*, in Spanje don *José Alvarez* en in België *Fraikin*. Onder de groote meesters der vorige eeuw noemen wij *Dannecker* (1758 tot 1841), wiens „*Ariadne*, als bruid van *Bacchus* op een panter rijdend", algemeen bekend is, en bovenal *Thorwaldsen* (1770—1844), wiens beelden zich zoowel door klassieke eenvoudigheid, zuiverheid en verhevenheid, als door een groote mate van bevalligheid onderscheiden. Daartoe behooren „*Jason*", „De triomftocht van *Alexander*", de basreliefs van „*Priamus* en *Achilles*, het ruiterstandbeeld van keurvorst *Maximiliaan I*" te München, het „standbeeld van *Schiller*" te Stuttgart, de „Stervende Leeuw" te Luzern en een groot aantal andere. Van de kunstenaars van denzelfden tijd noemen wij *Konrad Eberhard* (1768—1858) te München en in diezelfde stad *Johann Haller* (1792—1826) en *Ludwig Schwanthaler* (1802—1848), die door zijn voortreffelijken stijl en vindingrijken geest een nieuw tijdperk heeft doen aanbreken; verder *Johann Leeb* (1790—1863), *A. H. Lossow* (1805—1874), *F. Sanguinetti*, *Xavier Schwanthaler*, *Ludwig Schnaller* (1804—1865), *M. Widnmann* (1812—1895), *Halbig*, (1814—1882) en *Brugger* (1813—1870), terwijl als metaalgieters aldaar *Stiglmayr* en *Miller* en te Neurenberg *Daniël Burgschmiet* (1798—1859) grooten roem hebben verworven.

Onder de kunstenaars te Berlijn komt de eerste rang toe aan *Christian Rauch* (1777—1857), die aan de kunst een oorspronkelijk-Duitsche richting heeft gegeven zonder haar aan banden te leggen. Hij was een leerling van *Canova* en *Thorwaldsen*, en nadat hij zich te Rome geoefend had, beitelde hij na den bevrijdingsoorlog de standbeelden van *Blücher*, *Scharnhorst* en *Bulow von Dennewitz*, alsmede de borstbeelden van *Goethe*, *A. von Humboldt*, *Thorwaldsen*, enz. Naast *Rauch* werkte *Friedrich Tieck* (1776—1851), een broeder van den dichter en een leerling van *David* te Parijs. Vele leerlingen van *Rauch* vestigden zich te Berlijn en Dresden. In laatstgenoemde plaats verwierf *Ernst Rietschel* (1804—1860), een leerling van *Rauch*, een beroemden naam door voortreffelijke kunstwerken, waartoe de groep van *Schiller* en *Goethe* te Weimar behoort. Eindelijk vermelden wij te Weimar *Reinhold Begas*; te Frankfort *Karl Eduard Wendelstadt*, professor *Zwerger*, *Eduard von der Launitz* (1795—1869) en *von Nordheim* († 1884); te Stuttgart *Theodor Wagner*, een leerling van *Dannecker* en *Thorwaldsen*, en *Ludwig Hofer*; te Weenen *Joseph Klieber*, *Johann Schaller* (1777—1842); te Hannover *Ernst Bandel*; te Hamburg *O. S. Runge*, terwijl ook te Rome onderscheiden Duitsche beeldhouwers beroemd werden.

Met een enkel woord komen wij nog op de Berlijnsche school terug. Na den dood van *Rauch* (1857) bleef hij voortleven in zijn voortreffelijkste leerlingen. Hiertoe behooren in de eerste plaats *F. Drake*; van de 8 marmergroepen der Schloszbrücke is de zijne, „Een krijgsman, door de Victorie gekroond", onbetwistbaar een der beste. Van zijn hand is ook het fraaie standbeeld van *Friedrich Wilhelm III* in den Thiergarten, terwijl zijn ruiterstandbeeld van *Wilhelm I* op de wereldtentoonstelling van 1867 de algemeene bewondering heeft weggedragen. *Schievelbein* († 1867) werkte in zijn laatste levensdagen aan een gedenkteeken voor Berlijn, maar zijn voornaamste kunstwerk is een relief, den ondergang van Pompeji voorstellende. Aan de groep van *Bläser* (1812—1874) op de Schloszbrücke: „*Minerva*, een jongeling beschermende, die ten strijde snelt", is een onverdeelde bijval ten deel gevallen. *Albert Wolff* heeft het ruiterstandbeeld van koning *Ernst August* te Hannover vervaardigd. *August Fischer* overleed in 1866, zonder de uitvoering te beleven der voortreffelijke groepen, voor het Belle-Alliance-plein

Kalide († 1863) heeft bevallige groepen :an menschen en dieren; zijn „Knaap :waan" is algemeen bekend. *Afinger* 82) vervaardigde het gedenkteeken *dt* te Bonn, en *Kiss* († 1865) heeft „Amazone te paard, met een panter ', een Europeesche vermaardheid ver-)nder zijn ruiterstandbeelden wordt dat *lerik den Groote* te Breslau zeer ge- *Wilhelm Wolff* (1816—1887) heeft dieren geleverd en hiervan vooral de elijke woestheid op een voortreffelijke orgesteld. *Hermann Heidel* († 1865), sedert 1843 te Berlijn gevestigd, be- iet tot de school van *Rauch*. Hij was ng van *Schwanthaler* en onderscheidde mythologische onderwerpen. *Reinhold* eeft vele voortreffelijke werken ge- men ontwaart bij hem den invloed der :he school. Hij staat aan het hoofd van ol, welke een andere richting dan die *ch* is toegedaan. Tot de school van *Rauch* ook de Saksische kunstenaar *Rietschel*, aan wien Dresden, Berlijn, Leipzig, treffelijke werken verschuldigd zijn. Hij werper van het gedenkteeken van *Luther* as, dat door zijn leerlingen (vooral door *f*) voltooid en in 1869 onthuld is. On- leerlingen verdient in de eerste plaats de vervaardiger van de *Hagar*-groep, olle vermelding. Voorts zijn te Dresden (1811—1891) en *Johann Schilling* be- ınstenaars. Ook *Henze*, *Bäumer* en *Epler* genoemd worden.

ünchen bestaat nog altijd de school van *thaler* († 1848). Hier heeft *Zumbusch* in 1830) den prijs behaald door zijn van een gedenkteeken van *Maximiliaan ıgmüller*, *Roth* en *Maison*, de ontwer- n het ruiterstandbeeld van keizer *Frie- II* te Berlijn, zijn hier goede bekenden. leerlingen van *Schwanthaler* behoorde *rnkorn* te Weenen. Zijn ruiterstandbeeld *Eugenius*, op de Burgplatz, aldaar wordt roemd. Onder de Duitsche beeldhouwers ne bekleedden *Emil Wolff* (1802—1879) *inhäuser* (1813—1879) den eersten rang. F r a n k r ij k had men in den lateren tijd ınstenaars, bij wie de overleveringen der euw min of meer bewaard bleven. Bij aat gewoonlijk meer het zinnelijke dan rhevene op den voorgrond. Wij vermelden *r* († 1852) uit Genève, *Clesinger*, *Duret*, *oy* en vooral *David* van Angers († 1856). ınstenaars van den nieuweren tijd zijn meer tot de navolging der antieke kunst ekeerd, zooals *Millet* in zijn „Ariadne", *ud* in zijn „Bacchus", enz. Daarenboven er de namen van *Rodin*, *Blanchard*, *lanche*, *Bartholomé*, *Boucher*, enz. een goe- lank.

B e l g i ë heeft *Fraikin* de voortreffelijke van „Egmont en Hoorne" te Brussel ge- l. Tevens kunnen genoemd worden: *Geefs* —1883), *Van der Stappen*, *Paul de Vigne*, *ns*, *Charlier*, *Lagac* en *Meunier*.

der de I t a l i a a n s c h e kunstenaars heeft *Pio* in 1865 door zijn „Roof van Polyxena", te Florence in de Loggia dell Orcagna geplaatst, grooten roem verworven. De Italiaansche beeldhouwers van de nieuweren tijd zijn bijna zonder uitzondering de realistische richting toegedaan. Tot de voornaamste behooren: *Barzaghi*, *Montwerde*, *Calvi*, *d'Orsi*, *Marsili*, *Pagano* en *Barbella*.

In E n g e l a n d staat de beeldhouwkunst op lagen trap. De standbeelden en vooral de paarden der ruiterstandbeelden zijn houterig en smakeloos. Tot de beste kunstenaars behooren er *Spence* en *John Gibson*, beiden in 1866 overleden. Laatstgenoemde was een leerling van *Canova* en later van *Thorwaldsen*. Tot zijn voornaamste werken behooren „Amor als herder", „Amor met den vlinder", „Psyche, door de zephyrs gedragen" en „Hylas en de Nymphen". In den nieuwsten tijd onderscheidden zich *Onslow Ford*, *H. Thornycroft* en *A. Gilbert*.

Meer schijnt men van A m e r i k a te kunnen verwachten. Wel bevinden zich onderscheiden kunstenaars der Nieuwe Wereld te Rome, waar zij de richting volgen, die in Europa heerscht, maar tevens heeft Amerika in *Erastus Dow Palmer* een oorspronkelijk beeldhouwer opgeleverd. Uit den nieuwsten tijd zijn verder bekend: *Brownes*, *Saint-Gaudens*, *Mac Monnies* en *French*.

Eindelijk vestigen wij een blik op de N e d e r l a n d e n. In het zuidelijk gedeelte bereikte de beeldhouwkunst in de 16de en 17de eeuw haren hoogsten bloei. Toen leverden de kunstenaars der Antwerpsche Academie meesterwerken. *Artus Quellinus* van Antwerpen (1609 tot 1668) beitelde de beeldhouwwerken aan en in het stadhuis te Amsterdam; *Rombout Verhulst* van Mechelen († 1633) vervaardigde de praalgraven van *de Ruyter*, *M. H. Tromp* en de *Evertsen*; *J. B. Xavery* van Antwerpen (1697 tot 1742) maakte de beeldwerken aan het orgel in de Groote kerk te Haarlem, in de Oranjezaal te 's Gravenhage en aan het stadhuis aldaar. Tot de kunstenaars der zuidelijke Nederlanden behooren verder de gebroeders *Robert* en *Andréas de Nole* († 1636 en 1639), *Jan van Mildert*, *Hubert van den Eynde*, *Pieter Schleiff*, *Rombout Pauwels*, de vermaarde *Pieter Verbruggen*, *Jan Delcourt*, *Lucas Fay d'Herbe*, *Pieter Scheemaeckers*, *Jan Voorspoel*, *Jan* en *Hendrik Matthijs*, *Pierre Denis Plumier*, *Theodorus Verhagen*, enz.; allen uit de 17de en het begin der 18de eeuw.

Minder groot was het aantal kunstenaars in de noordelijke Nederlanden, waar het Protestantisme de beeldhouwers zeer weinig aanmoedigde. *Martinus van den Bogaert* begaf zich naar Frankrijk en *Eggers* vestigde zich te Berlijn, nadat hij in het midden der 17de eeuw de fraaie tombe voor den admiraal *Wassenaer Obdam* gebeiteld had. *Hendrik de Keyser* vervaardigde het praalgraf van prins *Willem I* te Delft en het metalen standbeeld van *Erasmus* te Rotterdam en zijn zoon *Pieter* de sierlijke graftombe van graaf *Willem Lodewijk van Nassau* te Leeuwarden. *Jan Terwen* (1511tot 1589) van Dordrecht is de vervaardiger van de veel bewonderende bas-reliefs aan het houten koorgestoelte in de groote kerk aldaar; *Willem Daniëlz Tetrode* van Delft versierde aldaar het altaar in de Oude kerk met marmeren beelden en *B. Rijk* leverde het

praalgraf ter eere van *Witte Cornelis de Witt* in de Groote kerk te Rotterdam. In de 18de eeuw vinden wij vermeld *Johannes Camhout* te Middelburg, *J. M. Cressant G.* en *T. van der Haven*, *G. van Heerstal*, *Jan Swart*, *A. Ziesenis* († 1801). Ofschoon men niet kan zeggen, dat de beeldhouwkunst in ons land in den lateren tijd gebloeid heeft, worden de namen van *Van der Ven*, *Stracké*, e. a. met lof vermeld.

Wanneer wij het oog vestigen op de beeldhouwkunst in onze dagen, kunnen wij niet getuigen, dat zij een karakteristieke richting volgt. Men heeft in Duitschland den zuiver klassieken weg van *Thorwaldsen* verlaten, maar betreedt nog steeds dien van *Rauch-Rietschel*, waarop men de werkelijkheid met een klassieke opvatting verbindt. De uitstekende vertegenwoordiger van die van *Schadow*, *E. Wolff* te Rome, is in October 1879 overleden. Voortreffelijk is zijn: „Psyche na de vlucht van Amor", thans in het nationaal museum te Berlijn. De beste leerlingen van *Rauch* zijn reeds overleden of althans zeer bejaard, zooals *Drake*, *Wredow*, *Kalide Bläser*, *Steinhäuser*, *A. Wolff*, *Hagen*, *Möller*, *en Zur Straszen*. Verder noemen wij nog *Schaper*, *Süszmann-Hellborn*, *Siemering*, *Moser*, *Keil*, *Sturmer*, *Itzenplitz*, *Müller*, enz. Van de leerlingen van *Rietschel* vermelden wij: *Knauer*, *Rietz*, *Wittig*, *Schwenk*, *Händler*, *Hultzsch*, en *Dondorf*. Tot dezelfde school behooren *Kundmann*, geboren in 1838 te Weenen, *Brossmann*, geboren in 1830 te Gotha, *Härtel*, geboren in 1831 te Weenen, *Hartzer*, *König* en *Kropp*, eenige leerlingen van *Schilling*, namelijk *Henze*, *Möller*, *Breymann* en *Diez*, welke laatste in 1879 te Munchen met zijn „Ganzendief" een eersten prijs behaalde. Van de leerlingen van *Schwanthaler* noemen wij: *Brugger*, *Widmann*, *Pfeiffer*, *Müller*, *Vicié*, *Kaupert*, *Dorer*, *von Miller*, en *von Wahl*; van die van *Halbig* te München *Zumbusch*, *Knoll* en *Hesz*. Tot de beroemde Duitsche beeldhouwers behooren voorts *Herold* te Praag, *Hassenpflug* te Kassel, *Scheck* en *Kopp* te Stuttgart, *Bayerle*, *Möst*, *Kopf* en *Hildebrand*.

In Frankrijk volgt men het spoor van *Pradier* en *David d'Angers* en in Italië dat van *Canova*. Toch ziet men deze scholen langzamerhand veranderen door de eischen der nieuwere beschaving. In Italië wordt vooral het bevallige, het kokette gehuldigd, meer bepaald in de scholen te Rome en te Milaan. Dit geschiedt of geschiedde door *A. Bottinelli*, *S. Galetti*, *G. Ginotti*, *L. Majoli*, *G. Masini*, *A. Rondoni*, *G. Argenti*, *D. Barcaglia*, *E. Braga*, *G. Corbellini*, *J. Fraccaroli*, *P. Guarnerio*, *P. Magni*, *R. Peduzzi*, *C. Pesina*, *A. Rossi*, *A. Tantardini*, *E. Zannoni*, *A. Bortone*, *H. Lucchesi* en *R. Pagliaccetti* en door *A. Rota*. Zij beitelden de sierlijke gestalten van *Flora*, *Hebe*, enz. Voortreffelijk zijn ook de kindergroepen van *F. Andrei*, *G. Ciniselli*, *R. Pereda*, *F. Barzaghi*, *P. Migliorelti*, alsmede van *Monteverde*, wiens „Jenner, een aanvang makende met de inenting der koepokken" op de tentoonstellingen te Weenen en Parijs grooten bijval vond. Zeer worden voorts geprezen de „Kaïn en Abel" en de „Pieta" van *G. Dupré* (geboren in 1817) te Florence, terwijl de namen van *T. Sarrochi* uit Siena, van *L. Pagani* en *P. Calvi* uit Milaan, van *E. Castellani* uit Rome, van *S. Grita* uit Florence, van *R. Galli* uit Nizza, van *G. B. Lombardi* uit Brescia en van *E. Franceschi* en *R. Belliazzi* uit Napels niet onvermeld mogen blijven.

In Frankrijk is de beeldhouwkunst meer monumentaal. Daarbij staan de volgelingen der klassieke en die der realistische richting tegenover elkander. Tot de school van *Pradier* († 1852) behooren de oudste kunstenaars, zooals *Lequesne*, *Merley* en *Vilain*, verder *Guillaume*, *Maillet*, *Crauk* en *Chapu*; tot die van *Ramey* en *Dumont* rekent men *Perraud*, *Thomas*, *Moreau*, *Maniglier*, *Gruyère*, *Salmson* en *Aizelin*. Van de leerlingen van *Duret* vermelden wij *Delaplanche*, wiens hoogst bevallige „Venus" in 1879 te München den prijs behaalde, alsmede *Thabard* — en van die van *Jouffroy*, die voornamelijk een realistische richting volgde, *Blanchard*, *Bourgeois*, *Hiolle*, *Lenoir*, *Leroux*, *Levillain* en *Vasselot*. Tot de volgelingen van *Toussaint* behoort de begaafde *Paul Dubois* (geboren in 1829), die het prachtige praalgraf van generaal *Lamoricière* in de hoofdkerk te Nantes gebeiteld heeft. Ook *Moreau-Vauthier* en *Mercié* uit Toulouse mogen niet onvermeld blijven. Laatstgenoemde verwierf eveneens in 1879 te Munchen den eersten prijs voor zijn „Delila".

Grooten bijval oogstte intusschen de realistische school van *David d'Angers*. Tot zijn volgelingen behooren *Maindron*, *Preault*, *Ottin*, *Rochet*, *Millet*, *Carrier-Belleuse*, *Cavellier*, *Eude*, *Loison*, *Michel-Pascal*, *Montagny*, *Schoenewerk*, *Poitevin*, *Bequet*, *Marcellin* en *Schroeder*. Ook behoorde daartoe de talentvolle *Carpeaux*, geboren in 1827 en overleden in 1878, die zich door zijn groep „Den Dans" voorstellende en een sieraad van de Groote Opera te Parijs, beroemd heeft gemaakt. Onderscheiden werken van sommigen der genoemde kunstenaars zijn in het Luxembourg geplaatst en wekken er algemeene bewondering.

Van de Britsche beeldhouwers van onzen tijd noemen wij: *Lawson*, te Edinburgh, *Lynn* in Ierland, *Marshall* uit Edinburgh, miss *Jane Morgan* uit Cork, *Munro*, uit Inverness en *O'Doherty*, uit Dublin; verder *Bruce Joy*, *Foley*, *Bohm*, *Leighton* en *Stephens*. In België verwierven grooten roem: *de Vigne*, *de Groot*, *Pecher*, *Fraikin*, *Laumans*, *Martens* en *Nelson*; in ons land: *George*, *du Bois*, *van Hove*, *de Hollander*, *Charles van Wijk*, *Pier Pander* (te Rome), *Toon Dupuis*, *Teixeira de Mattos* en *Mengelberg*; in Denemarken: de beide *Bissen*, *Jerichau*, *Peters*, *Smith* en *Saaby*; in Zweden *Börjesson*, *Berg* en *Carlsson*; in Rusland: *Runeberg*, *Laveretzki*, *Tschishoff*, *Kamenski* en *Kucharshewski*; in Spanje: *Bellvery Ramon Ganddaias* en *Montillas* en in de Vereenigde Staten *Palmer*, *Rogers*, *Rimmer* en *Hosmer*.

Voor de *techniek* der beeldhouwkunst zie: *Stegmann*, „Handbuch der Bildnerkunst" (2de druk Weimar, 1884), *Uhlenhuth*, „Die Technik der Bildhauerei" (Weenen, 1893), *Maison*, „Anleitung zur Bildhauerei fur kunstliebende Laien" (Leipzig, 1894). Voor de *geschiedenis* is de h-

ratuur zeer omvangrijk. Naast de voortreffe-ke werken over kunstgeschiedenis in het al-meen van *Kugler*, *Schnaase*, *Lübke*, *Springer*, *ackfuss-Zimmermann*, *Woermann*, enz., moe-n vooral genoemd worden: *Lübke*, „Geschichte r Plastik" (3de druk, Leipzig 1880), *Louis énard*, „De la sculpture antique et moderne" arijs. 1868), *Jouin*, „Esthétique du sculpteur" arijs 1886), *Perrot* en *Chipiez*, „Histoire de rt dans l'antiquité" (Parijs, 1880 vv.), *Over-k*, „Geschichte der Griechischen Plastik" (4de ık: Leipzig. 1893, 2 dln.), *von Sybel*, „Welt-schichte der Kunst" (2de druk, Marburg, 1903) *A. Rosenberg*, „Geschichte der modernen nst" (2de druk; Leipzig 1893, 6 dln.).

Beeldschrift. Zie *Beeldenschrift*.

Beeldsnijder van Voshol, *Gerard Jo-nes*, een Nederlandsch letterkundige, geboren Amsterdam, den 30sten Mei 1791, woonde st ambteloos op den huize Rupelmonde aan Vecht en later te Utrecht, waar hij lid der derschap en der Provinciale Staten werd. Hij zamelde prenten, portretten en handschriften rekking hebbende op de vaderlandsche ge-edenis en overleed den 19den April 1853. ı zijn hand verscheen: „Verbond en smeek-rift der Nederlandsche edelen van den heer n d'Yvoy van Mydrecht vermeerderd, enz." 33), „Facsimiles van onuitgegeven brieven andere belangrijke stukken van vermaarde nen" (1837, 6 afl.), „Het album van Johan-Narsius van Dordrecht, lijfarts en genees-van Gustavus Adolphus, koning van eden" (1837) en drie stukjes in de „Kronijk het Historisch Genootschap te Utrecht" 1).

eeldsnijkunst. Onder dezen naam verstaat de kunst om uit ivoor, been of hout of wel uit zacht gesteente allerlei voorwerpen snijden. Houtsnijwerk werd reeds in de gste tijden bij alle volken vervaardigd: doch de Egyptenaren leverden op dit gebied twerken. Bij de Grieken bloeide het ivoor-en, terwijl de beeldsnijkunst, vooral die in opnieuw een hooge vlucht nam in de bloei-de van den Gotischen stijl. Daarin hebben e 16de eeuw vooral onderscheiden Duitsche tenaars uitgemunt, zooals *Michaël Wolhge-* en *Veith Stoss*, alsmede *Hans Schwartz* ugsburg. Van de vaderlandsche kunstenaars vooral *Terwen* en *Berghuis* beroemd ge-en.

eëlzebub, in den oudsten Griekschen tekst de Evangeliën *Beëlzebul* geheeten, was in begin onzer jaartelling de naam van den rste der booze geesten (duivelen) bij de lieten. *Baäl* of *Bel* is de afgod der Phili-n en *zebul* beteekent *drek*. Men schijnt uit afkeer van de afgoderij den oppergod Philistijnen met den naam van „drekgod" ebben bestempeld, en daar de Israëlieten s de afgoden als booze geesten beschouwden, het woord *Beëlzebub* de reeds genoemde kenis verkregen. Zóó althans luidt het el van de meeste uitleggers van de schriften Ouden Verbonds. Intusschen bestaat er om-de afleiding geen zekerheid.

eemdgras (*Poa L.*) is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Grassen* (Gramineeën). Het onderscheidt zich door twee- of meerbloemige, zijdelings samengedrukte en tot pluimen vereenigde bloempakjes, waarbij het kroonkafje niet in het bezit is van een stekel of naald. Onderscheiden soorten van dit geslacht zijn in onze weiden te vinden en leveren een uitmuntend voedsel voor het vee. Hiertoe behooren *veld-beemdgras* (P. pratentis *L.*) met zijn verscheidenheden, *ruwachtig beemdgras* (P. trivialis), *klein beemdgras* of *pluimgras* (P. annua), enz. Laatstgenoemde soort groeit algemeen langs wegen en onderscheidt zich door een langwerpig tongetje aan de bovenbladen en een niet verdikten stengel.

Beemster is een gemeente in Noord-Holland, welke de plaats inneemt van het voormalige meer van dien naam, dat van 1608—1612 werd droog gemaakt. Zij grenst aan de gemeenten Avenhorn, Oudendijk, Beets, Oosthuizen, Purmerend en Schermerhorn, beslaat een oppervlakte van 7099 H.A. en telt 4442 inwoners (1904). De bodem bestaat uit vruchtbare klei, behalve in het N.O., waar eenig laagveen wordt aangetroffen. Hoofdmiddelen van bestaan zijn veeteelt en zuivelbereiding (Edammerkaas), alsmede landbouw; tuinbouw wordt vooral nabij Purmerend uitgeoefend. Administratief wordt de gemeente verdeeld in Middel-, Noord-, West-, Oost- en Zuid-Beemster. Te Middel-Beemster staan het stadhuis en de Hervormde kerk, te West-Beemster de R.-Katholieke kerk.

Been (meervoud beenen) naam van de onderste ledematen van den mensch (vergelijk beenderen).

Hoewel we in grove trekken veel overeenkomst in bouw zien tusschen arm en been, bestaat er ook belangrijk verschil. Terwijl de arm hoofdzakelijk dient als grijpwerktuig en zeer geschikt is voor het verrichten van fijne en samengestelde bewegingen, is het been meer als steunorgaan ingericht, terwijl het tevens dient als middel ter voortbeweging.

Door de bekkenbeenderen, die innig met de wervelkolom samenhangen, is het met het overige skelet verbonden. Het skelet van het been bestaat uit: 1e het dijbeen (*a*), 2de het scheenbeen (*b*), 3de het kuitbeen (*q*), fig. 1. Het dijbeen is het grootste been van het geheele lichaam en behoort tot de pijpbeenderen. Het bovenuiteinde, de kop (fig. 1 en 2: *c*) vertoont een kogelvormige aanzwelling, die in de gewrichtspan aan weerszijden van het bekken is geplaatst. De kop is door den zoogenaamden hals weer met het eigenlijke pijpbeen verbonden onder een stompen hoek, welke bij sommige ziekten en regelmatig op hoogeren leeftijd meer tot een rechten nadert. Naar voren is het dijbeen licht convex gekromd, terwijl aan het ondereinde weer een aanzwelling wordt aangetroffen, die door een gleuf, in voor-achterwaartsche richting verloopend, in twee helften wordt gescheiden. Deze maken deel uit van het kuitgewricht en zijn, evenals alle gewrichtsvlakten van beenderen, met kraakbeen bekleed.

Het scheenbeen en kuitbeen vormen de beenderen van het onderbeen. Het eerste, veel krachtiger dan het tweede, is door het kniegewricht

met het dijbeen verbonden en draagt in hoofdzaak den lichaamslast, terwijl het kuitbeen er onder het kniegewricht zijdelings mee is vereenigd.

Fig. 1.

Fig. 2.

De beide beenderen verloopen naar beneden bijna evenwijdig tot het voetgewricht, waar het kuitbeen den buitenenkel vormt, het scheenbeen den binnenenkel en een breede gewrichtsvlakte, die op het voetskelet steunt. Door verschillende spieren, welke ontspringen aan wervelkolom en bekken en zich vasthechten aan boven- en onderbeen, deels ook bovenbeen, onderbeen en voet verbinden, zijn gecompliceerde bewegingen mogelijk. In het peesachtige uiteinde van een dezer spieren, de krachtige vierhoofdige strekspier, die aan de voorzijde van het bovenbeen is gelegen, vinden we de knieschijf, die eigenlijk een verbeend gedeelte van de pees, een zoogenaamd sesambeen, is. Aan de achterzijde vinden we beneden de bilspieren, lange spieren, welke van het bekken naar het onderbeen verloopen en het bovenbeen naar achteren kunnen bewegen of bij fixatie daarvan het onderbeen in de knie kunnen buigen. Aan de binnenzijde vinden we krachtige spieren *c*, *d* en *f* (fig. 2), die bij samentrekking de beenen naar elkaar toe bewegen. De kuitspieren, aan de achterzijde van het onderbeen gelegen, vereenigen zich in de krachtige achillespees, die zich aan het hielbeen vasthecht. Hier en aan de voorzijde liggen nog meerdere spieren, die voor beweging van teenen en voet dienen (fig. 3 en 4).

De 2 hoofdzenuwen van het been, de Nervus Ischiadicus en de Nervus Femoralis, zijn gemengde zenuwen. De eerste is gelegen aan de achterzijde van het bovenbeen, splitst zich even boven het kniegewricht in 2 hoofdtakken en zorgt voor de innervatie van de spieren aan

Fig. 3.

Fig. 4.

de achterzijde van het bovenbeen en van het geheele onderbeen. Het is de dikste zenuwstam van het lichaam. De Nervus Femoralis verzorgt de spieren aan de voorzijde van het bovenbeen en is gelegen aan de buitenzijde van de groote beenader en beenslagader, die door hunne vertakkingen in hoofdzaak het bloedvatensysteem van het been vormen. Onder bepaalde omstandigheden zetten de aders aan het been zich uit en geven dan aanleiding tot de vorming van spataders.

Been (meervoud beenderen) vormen het skelet van den mensch en de hooger ontwikkelde dieren. Ze dienen tot beschutting, steun en aanhechting van spieren. Onderling zijn ze meer of minder bewegelijk verbonden, bijv. door gewrichten, door kraakbeen of bindweefsel, soms vergroeien ze tot een grooter beenstuk, zooals bijv. met de onderdeelen van het heupbeen en met die van den schedel het geval is. Men onderscheidt pijpbeenderen en platte beenderen, terwijl een aantal beenderen een kubischen of meer samengestelden vorm hebben. De pijpbeenderen bestaan uit grootendeels compact been, met een centrale holte, waarin zich het beenmerg bevindt, dat aan de uiteinden plaats maakt voor poreus of spongieus been. Dit is zeer doelmatig opgebouwd uit fijne beenspalkjes en wel zoo, dat het been met de geringst mogelijke beensubstantie de grootst mogelijke stevigheid krijgt.

Het beenweefsel ontstaat in het embryonale tijdperk in bindweefsel of kraakbeen op bepaalde punten, zoogenaamde verbeeningspunten of beenkernen, waar door de cellen een kalkzouten be-

ıttende tusschenstof, het been, wordt afge- :heiden. Een deel der cellen blijven in de been- ıbstantie liggen, waarin men ze op fijne door- ıeden met behulp van den microscoop kan vin- :n. De lengtegroei is niet gelijkelijk verdeeld ɾer het geheele been, doch vindt plaats in een ,ein gebied, de zoogenaamde verbeeningslijn of ɔiphysenlijn, dicht bij de uiteinden der beenderen :legen. Deze verdwijnen op volwassen leeftijd. p hoogen leeftijd verliest het been veel van jn elasticiteit en wordt bovendien dunner, ıardoor het gemakkelijker breekt.

Van buiten is het been bekleed met het been- ies of periost, dat een belangrijke rol speelt bij regeneratie van het been en rijk is aan bloed- ten en zenuwen. Holle beenderen zijn van binnen kleed met een beenvlies, dat endost wordt ge- emd. Het beenmerg bestaat voor een deel uit tweefsel, voor een ander deel uit bloed en rijk weefsel, waarin waarschijnlijk de roode edcellen ontstaan. Het beenmerg bevat verder edvaten en zenuwen, die zich door fijne kanalen het been met de overige bloedvaten en ze- wen vereenigen.

Chemisch bestaat het beenweefsel uit een or- ıische grondstof, het osseïn (44—46°/o), kalk- ıten en een weinig vet. Volgens *Heinz* be- agt de samenstelling van de anorganische ffen in het compacte been van het dijbeen

Phosphorzure kalk . . .	85,62
Koolzure kalk	9,06
Fluor calcium	3,57
Phosphorzure magnesia .	1,75.

Door zoutzuur kan men de zouten er uit op- ;en, waardoor het been week en buigzaam ɾdt, zonder den vorm te verliezen. Door ko- wordt er lijm uit bereid, terwijl door gloeien organische stoffen, die de elasticiteit aan het n geven, er uit kunnen worden verwijderd.

leenaarde is een der hoofdbestanddeelen de beenderen; zij bestaat voornamelijk uit iumcarbonaat en calciumorthofosfaat.

leenderenbreccie bestaat uit hoekige brok- :ken van beenderen en tanden van gewer- e dieren, die door een ijzerhoudend, zandig :alkachtig bindmiddel zijn samengevoegd. De ıderen zijn afkomstig van voorwereldlijke cheurende dieren (katten, hyena's, beren), ıgdieren (muizen), herkauwende dieren (herten, pen, antilopen, runderen), dikhuidige dieren, :ls, schildpadden, hagedisachtige dieren, enz. ulke breccieën vindt men doorgaans in lood- te kloven van kalksteen of dolomiet. Ook kken zij den bodem van sommige grotten ɾormen banken tusschen andere lagen, zooals bonebed in de bovenste afdeeling van het per in Duitschland. Vooral zijn zij verspreid : nabijheid der Middellandsche Zee, in Spanje, zuiden van Frankrijk (Cette, Antibes), Italië za, Pisa, Siena), Corsica, Sardinië, Sicilië, natië, Oran, enz.

eenderenlijm. Zie *Lijm*.

eenderenmeel, meststof bereid uit been- n, hoofdzakelijk fosforzuur, doch tevens weinig stikstof bevattende. Het gebruik van deren als meststof werd reeds eeuwen lang groot succes toegepast in de wijngaarden Zuid-Frankrijk, werd in Engeland voor het eerst in 1774 aanbevolen door *Hunter* en heeft daar op ruime schaal toepassing gevonden door aanwending van het beenderenafval der knoopen- en messenfabrieken, waardoor vele arme gron- den sterk in vruchtbaarheid vooruit zijn gebracht. Ruwe, ongemalen beenderen zijn als meststof waardeloos, daar ze in den bodem niet oplossen. Voor het gebruik als meststof moeten ze der- halve vooraf worden geprepareerd en wel tot beenderenmeel of beenderenmeel-superfosfaat. Voor dit doel worden ze gesorteerd, gebroken, ontvet, ontlijmd, gedroogd en gemalen. Door sorteeren worden stukken ijzer en steenen ver- wijderd. Bij aanwezigheid van paardebeenderen, paarden- en runderhoeven of schapepooten in groote hoeveelheden worden ook deze uitgezocht en afzonderlijk verwerkt. Het breken geschiedt meest tusschen twee getande walsen tot stuk- ken ongeveer ter grootte van een noot en is van beteekenis voor het volgende ontvetten, daar de binnenste, bijzonder vetrijke deelen aan de oppervlakte worden gebracht. Daar de geheele beenmassa innig met vet is doortrokken en dit de verschillende deelen beschut tegen inwerking van lucht en water, is het ontvetten voor de werking der beenderen als meststof zeer nuttig, afgezien van de voordeelen, welke de winning van vet op zich zelf levert. Het ontvetten kan geschieden door uitkoken, stoomen en extrahee- ren met vetoplosmiddelen. Bij het stoomen wordt minder vet gewonnen dan bij het uitkoken en wel des te minder, naarmate sterker en onder hoogeren druk gestoomd wordt. Het meeste en zuiverste vet wordt verkregen door de gebroken beenderen te extraheeren met zwavelkoolstof of benzine, welke methode meer en meer ingang vindt. Daardoor kan het vetgehalte der beende- ren tot op 1—2°/o worden gereduceerd en een lichter ontleedbare meststof worden verkregen. In elk geval zal echter het produkt na de extractie nog moeten worden gestoomd. Daardoor worden de taaie beenderen murw en zijn ze — vooral als ze nog warm zijn — gemakkelijk fijn te malen. De lijmgevende stof der beenderen, de osseïne, wordt daarbij in lijm veranderd. De gestoomde beenderen worden gedroogd, daarna fijn gestampt of gemalen en het daarbij gewon- nen produkt wordt als beenderenmeel in den handel gebracht. Het wordt ook wel, voor het drogen en malen, met zwavelzuur behandeld en als opgelost beenderenmeel of beenderenmeel- superfosfaat aangeboden. Het beenderenmeel was het eerste fosfaat, dat op voorstel van *Liebig* in 1840 met zwavelzuur werd behandeld en waaruit dus het eerste superfosfaat is bereid. Veel ingang heeft deze methode echter niet ge- vonden, daar ze met vele moeilijkheden gepaard gaat. Het gewonnen produkt laat zich namelijk zeer moeilijk drogen. Dit bezwaar kan worden opgeheven, door slechts $^1/_3$ tot $^1/_4$ van de hoe- veelheid zwavelzuur te gebruiken, die voor totale oplossing van het fosforzuur noodig zou zijn.

De samenstelling van het beenderenmeel is afhankelijk van die der verwerkte beenderen en van den duur en de sterkte van het stoomen, gepaard met meer of minder lijmvorming. Ge- stoomd, zoo goed als onontlijmd beenderenmeel bevat van 3,8—4,3°/o stikstof in organischen

vorm en 19—24% fosforzuur; ontlijmd beenderenmeel ongeveer 0,6—1% stikstof en 30—31% fosforzuur en opgelost beenderenmeel ongeveer 1—3% stikstof en 15—18% fosforzuur.

De werking van beenderenmeel in den grond schijnt hoofdzakelijk te berusten op de groote oplosbaarheid van de daarin voorkomende fosforzure kalk in rottende lijm. Hoe gemakkelijker het beenderenmeel in rotting overgaat, des te zekerder is zijn werking. Aangezien de rotting wordt bevorderd door hooger lijm- en lager vetgehalte, zal naar die verhouding de werking van het beenderenmeel toenemen. Ze zal bovendien worden versterkt door de rotting van het beenderenmeel voor het uitstrooien in te leiden door bevochtiging met ier of water. Ten einde daarbij stikstofverlies te voorkomen, is het doelmatig niet te sterk te bevochtigen — 20 L. op 50 kg. meel — en den hoop daarbij met aarde te overdekken.

Beeneter (Caries) is een verouderd woord. Het wordt nog wel gebruikt voor tuberculeuze ontsteking van het been.

Beenmerg. Zie *Been* (Beenderen).

Beenganoiden of *Echte Ganoiden* (Euganoides). Een der vier onderorden, waarin de Orde der *Glansschubbigen* (Ganoidei) wordt onderverdeeld. De tot deze onderorden behoorende soorten bezitten een in hoofdzaak beenig skelet. Zie voorts bij *Visschen*.

Beensnoek. (Lepidosteus viridus). Zoetwatervisch voorkomende in de rivieren van gematigd Noord-Amerika, Middel-Amerika en Cuba; in Europa is zij blijkbaar uitgestorven, aangezien alleen fossiele resten uit den Tertiairtijd daar gevonden worden. Zij behoort tot de zeer beperkte familie der *Lepidosteidae*, deel uitmakende van de onderorde der *Glansschubbigen*, de *Beenganoiden*. Hoewel vele uitgestorven familiën tot deze onderorden behooren, is bedoelde familie de eenige thans nog levende.

Beenstukken behoorden tot de volledige wapenrusting der ridders. Men had niet alleen dijstukken, maar ook been- of scheenstukken, welke onder de knieschilden verbonden waren. Zij reikten van de knie tot aan den enkel en bestonden somtijds uit een stuk en ook wel uit twee helften, die met riemen werden vastgemaakt. Reeds de Romeinen beschermden hunne beenen met halve koperen laarzen (ocreæ); somtijds ook alleen het rechterbeen, omdat dit het meest gevaar liep verwond te worden. De uitvinding daarvan wordt door *Herodotus* aan de Cariërs toegeschreven.

Beenvisschen (Teleostei), een der 4 orden, waarin de subclasse der visschen, de *Echte visschen* (Euichtyes), gewoonlijk wordt verdeeld. Zij is de voornaamste orde dezer afdeeling, omvattende de meeste en de belangrijkste soorten. Zie verder *Visschen*.

Beenvlies is een sterk en hard vlies, dat de beenderen overal bedekt en op de plaats, waar het eene been aan het andere is verbonden, overgaat in een stevigen, elastischen, doch niet zeer rekbaren band, welke de beenderen bijeenhoudt. Zie verder *Been* (Beenderen).

Beenweefsel is een vaste, geelachtig witte, ondoorzichtige en weinig veerkrachtige [illegible] bestaat uit een organische zelfstandigheid [illegible] door koken in lijm en eenige minerale [illegible] overgaat. Zie verder *Been* (Beenderen).

Beenweer noemt men de stof, welke [illegible] beenbreuk door het bloed van het been [illegible] wordt gevormd en de breuk als een ring [illegible] geeft. Langzamerhand wordt die ring [illegible] en veroorzaakt de samengroeiing der [illegible] scheiden deelen.

Beenzwart, *beenasch, beenderenmeel* [illegible] *derenkool* is de zwarte, koolhoudende stof [illegible] ontstaat, wanneer men beenderen gloeit [illegible] ting der lucht. Beenderen bestaan voor [illegible] 50% uit tricalciumfosfaat, voor 10% [illegible] en fluoried van datzelfde metaal en voor [illegible] organische stof: vetvliezen, bloedvaten [illegible] zoogenaamde lijmgevende stof, welke bij [illegible] koken lijm oplevert. Deze laatste verkrijgt [illegible] wanneer men de beenderen eenigen tijd in [illegible] laat liggen, waardoor deze van de minerale [illegible] bevrijd worden en de organische massa [illegible] anderd achterblijft. Is deze gedroogd [illegible] zij een hoornachtig voorkomen. Bij een [illegible] hitte verbrandt zij en verspreidt hierbij [illegible] welke op dien van verbrandende haren [illegible]

Wanneer men beenderen sterk [illegible] verkoolt organische stof, terwijl het [illegible] veranderd blijft. Tevens ontwijken kwalijk [illegible] dampen, welke men tot den toestand [illegible] teerachtige stof kan brengen, die [illegible] vat, maar bij een hooge temperatuur in [illegible] gassen ontleed wordt. Deze uitkomst [illegible] dan alleen verkrijgen, wanneer de [illegible] toegang heeft tot de verhitte beenderen [illegible] deze in aanraking met de zuurstof [illegible] dampkring, dan beginnen zij te branden [illegible] delijk verbrandt ook de kool, zoodat [illegible] anorganische zouten, welke ongeveer [illegible] bevatten, achterblijven. Dat is de beenderen[illegible] welke in gemalen toestand beenderenmeel [illegible] genoemd.

Op deze beginselen berust de bereiding [illegible] beenzwart. Hierbij kan men gebruik [illegible] de ontwijkende, kwalijkriekende, teerachtige [illegible] en deze omzetten in koolzuur-ammonium. [illegible] kan die gassen eenvoudig in de fabriek [illegible] en de hierdoor veroorzaakte hitte [illegible] tot verkoling der beenderen. De beenderen[illegible] vertoont nog altijd den vorm der been[illegible] waaruit men haar bereid heeft. Zij [illegible] wendig op houtskool, maar is zwaarder [illegible] en onderscheidt zich daarvan scheikundig [illegible] zij een zekere hoeveelheid stikstof [illegible] vasthoudt, zoodat men er die nauwelijks [illegible] gloeihitte uit verwijderen kan.

De beenderenkool bezit in hooge [illegible] vermogen, om aan vloeistoffen gekleurde [illegible] de bestanddeelen te onttrekken. Zij heeft [illegible] eigenschap gemeen met de houtskool, maar [illegible] treft deze in dit opzicht. De werking der [illegible] door warmte aanmerkelijk verhoogd [illegible] de vloeistoffen, welke men ontkleuren [illegible] verhit. Als kleine hoeveelheden ontkleurd [illegible] worden, brengt men ze aan het koken [illegible] men de kool er inwerpt en het [illegible] schudt, eenigen tijd laat koken en [illegible] treert. Het koken mag niet te lang [illegible]

ıdat anders een gedeelte van de kleurstof, ovankelijk door de kool opgenomen, weder ordt opgelost. De oorzaak van het ontkleurend rmogen van de kool is nog niet voldoende verıard; men schrijft ze gedeeltelijk aan hare reusheid, gedeeltelijk aan hare scheikundige genschappen toe. *Bossin* heeft een verbinding n indigo en zwavelzuur door kool gefiltreerd een kleurlooze vloeistof verkregen. Uit deze ol kon hij door wasschen het zwavelzuur verjderen, maar het water werd volstrekt niet ıuw. Toen hij echter een weinig koolzuur-kalium het water voegde, scheidde zich terstond de igo van de kool en de vloeistof werd donkerıuw.

De beenderenkool bestaat uit omstreeks 10° ₒ tstofhoudende kool, 78° ₒ fosforzure- en 8° ₒ lzure kalk. De koolstof is in deze zouten erst fijn verdeeld.

De dierlijke kool, die in den handel voorkomt, niet altijd even goed. Bij te geringe hitte eid, kan zij een zelfstandigheid opleveren, door alkalische oplossingen wordt opgenomen, dat zij deze bruin kleurt. Wanneer verder verkoling niet behoorlijk geschiedt, kan de l schijnbaar half gesmolten zijn. Zij doet ı in dat geval voor als ware zij met vernis ekt, en haar ontkleurend vermogen is hierdoor merkelijk verminderd. Wordt de kool sterk hit en is de lucht niet volkomen afgesloten, verbrandt zij gedeeltelijk en men verkrijgt grijze kool, die wegens haar geringer koolgehalte op verre na het ontkleurend vermogen bezit van goede kool. Goede beenderenkool, voldoend ontkleurend vermogen, moet een ker zwart poeder geven, dat geen bruine of ze tinten vertoont.

Het ontkleurend vermogen der kool kan aankelijk vermeerderd worden, wanneer men de ınische stoffen vermengt met andere zelfstanıeden. Wanneer men bijvoorbeeld bloed verlt, verkrijgt men een kool, die het ontırend vermogen slechts in geringe mate bezit, elijk in vergelijking met een praeparaat, velk men bereidt door het bloed vooraf met vrij groote hoeveelheid kali te vermengen, in te drogen en daarna te verkolen. Na het oogen of het verwijderen van het koolzuurum bezit deze kool een ontkleurend vermogen, velk 10-maal sterker is dan dat van het e beenzwart en 3-maal grooter dan dat van gezuiverd produkt. Vooral kool, die te midden smeltbare zelfstandigheden is ontstaan, onscheidt zich door haar groot ontkleurend vergen. Een matte oppervlakte is een kenmerk goede kool; een glanzige oppervlakte voort niets goeds. De krachtigste kool, wat het kleurend vermogen betreft, is die, welke vergen wordt uit bloed met koolzuur-kalium. Stelt die kracht bij gewoon beenzwart gelijk 1, dan is die van

d, gegloeid met koolzuur kalium .... gelijk aan 50
„ „ krijt .... gelijk aan 18
„ „ fosforzuur calcium gelijk aan 12
lijm, gegloeid met koolzuur kalium .... gelijk aan 6
zetmeel „ „ „ „ ..... gelijk aan 34
kool gegloeid met koolzuur natrium ..... gelijk aan 12
„ „ „ azijnzuur kalium ..... gelijk aan 5,6
goed uitgegloeid zwartsel ...... „ „ 15
met chloorwaterstofzuur behandelde en met koolzuur kalium gegloeide beenderenkool gelijk aan 45
met chloorwaterstof behandelde en gegloeide beenderenkool .... gelijk aan 1,85
olie, gegloeid met fosforzuur calcium gelijk aan 2

Deze uitkomsten heeft men verkregen bij een onderzoek der koolsoorten met betrekking tot een oplossing van indigo in zwavelzuur. Er ontstaan andere, wanneer men het ontkleurend vermogen der verschillende soorten van kool bijvoorbeeld op stroop beproeft. Bij deze openbaart het bloed, met koolzuur-calcium gegloeid, slechts de 20-voudige werking van de gewone beenderenkool, en met deze staat de met chloorwaterstofzuur behandelde en dan met koolzuur kalium gegloeide beenderenkool volkomen gelijk.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de ontkleurende eigenschap der kool door de aanwezigheid van bepaalde anorganische stoffen gewijzigd wordt.

De opslorpende eigenschap der kool openbaart zich niet alleen ten opzichte van plantaardige en dierlijke kleurstoffen, maar ook met betrekking tot minerale zouten. Volgens *Chevallier* worden alle oplossingen van loodzouten (uitgezonderd de oplossing van chloorlood en van salpeterzuurlood) door kool van hun loodzout beroofd. Volgens *Graham* wordt daardoor jodium uit joodkalium afgescheiden, en blijkens de proeven van *Weppen* strekt de opslorpende kracht der kool zich uit tot een groote reeks van zouten, waarbij 3 gevallen kunnen voorkomen, namelijk de zouten worden onveranderd opgenomen; de basis wordt daarbij afgescheiden; of het metaal van het zout wordt als zoodanig opgenomen (gereduceerd). Sommige zuren van metalen, zooals van antimonium en wolframium, worden door kool uit hunne kalium- en ammoniumzouten neergeslagen, terwijl zij geen invloed heeft op arsenigzure zouten. Alkalizout wordt er weinig door aangetast, en vrije zuren maken het neerslaan der metaaloxyden moeilijk of verhinderen het geheel en al.

De beenderenkool wordt vooral gebruikt in de suikerraffinaderijen, om aan de gekleurde oplossingen der ruwe suiker de kleurende bestanddeelen te onttrekken en zoo witte suiker te verkrijgen. Honderd kg. versche beenderenkool nemen 1,9 kg. kalk, 0,89 kg. zouten en 21,9 kg. kleurende stoffen op. Om te onderzoeken of de beenderenkool voor dit doel geschikt is, hebben *Schatten* en *Corenwinder* methoden voorgesteld, die op het beginsel der opslorping van kalk door de kool berusten. Die van *Schatten* is algemeen verspreid, maar die van *Corenwinder* schijnt nauwkeuriger te zijn. Volgens hem laat men een proefje beenzwart een uur trekken met een getitreerde oplossing van kalk in suikerwater,

waarna men ze filtreert en in het filtraat de kalk volumetrisch bepaalt.

Hoogst belangrijk zijn ook de voorgestelde methoden, om de gebruikte kool opnieuw voor het gebruik geschikt te maken. Hiertoe moet men door middel van zuren de opgenomen oplosbare zouten verwijderen en de organische stoffen door gisting vernietigen, daarop uitwasschen met verdund zwavelzuur en water, waarna men de kool uitgloeit. De methode van *Schatten* schijnt de beste te wezen.

Behalve voor het ontkleuren wordt het beenzwart ook gebruikt als verfstof; voor het schilderen in olieverf gebruikt men intusschen alleen ivoorzwart. Daarenboven bereidt men met bloed een zuiver zwarten drukinkt voor plaatdruk. Eindelijk heeft men reeds sedert eeuwen beenderenmeel aangewend als meststof (zie *Beenderenmeel*). Men heeft wel getracht de snelle werking dier meststof te bevorderen door ze met zwavelzuur te behandelen. Belangrijk is ook het gebruik van beenderenkool tot bereiding van schoensmeer en in het laboratorium, bijv. bij het vervaardigen van organisch chemische praeparaten. Wanneer de onzuivere oplossingen daarmede gekookt worden, verdwijnen de gekleurde verontreinigingen en kunnen de verlangde stoffen zuiver uitkristalliseeren. Zie verder onder *Kool*.

Beenzweer. Evenals op alle andere plaatsen van het lichaam, kan het ontstaan van een zweer op het been het gevolg zijn van zeer verschillende oorzaken, zooals bijv. verbranding, bevriezing, verwonding, ontsteking, ziekten van bloedvaten of zenuwen en gezwellen. Veel voorkomend is een zweer, meer bepaald aan het onderbeen, die ontstaat na een dikwijls geringe verwonding of ontsteking van de huid, wanneer tevens spataders (uitgezette aders) bestaan, waardoor de bloedsomloop wordt belemmerd. Deze zweren hebben dikwijls weinig neiging tot genezing zoolang door hoogligging van het been, of elastische inwikkeling daarvan, de bloedsomloop niet wordt bevorderd. Het langdurig bestaan van een beenzweer kan oorzaak zijn van bindweefselwoekering en tot omvangstoename van de beenderen, die weer bewegingsstoornis tengevolge kunnen hebben. Ook kan het langdurig bestaan van een beenzweer aanleiding geven tot het ontstaan van kanker.

Beer (*Ursus.* Zie de platen). De familie der beren behoort wel is waar tot de orde der roofdieren, maar tevens tot de minst bloeddorstige; het blijkt reeds uit hun gebit, dat zij niet bestemd is, om zich uitsluitend met vleesch te voeden. Deze dieren zijn plomp van lichaamsbouw. Zij behooren tot de *Zooltreders*, zoodat hunne naakte voetzolen, evenals die van den mensch, bij het loopen over de volle lengte in aanraking komen met den bodem. De teenen, aan alle voeten ten getale van 5, zijn met groote, onbeweegbare, doorgaans afgesleten klauwen gewapend, de schedel is langwerpig rond en de snuit vrij lang en stomp. De ooren zijn kort, de oogen klein, de lange pelsharen ruw, de korte fijn. In de onder- en bovenkaak heeft de beer 6 groote snijtanden; zijn hoektanden zijn dik, van zware wortels en van een kegelvormige kroon voorzien, zijn maaltanden stomp en puntig. Hij vereenigt met zijn plompheid een zekere vaardigheid; vele beren kunnen goed klimmen.

Onder de verschillende soorten (zie de platen) is de IJsbeer (*Ursus maritimus* L.) de grootste. Hij wordt 2.7, ja wel eens 3 m. lang en tot 800 kg. zwaar en onderscheidt zich door zijn witten pels. Hij heeft een langen hals, een smallen en spitsen kop, dikke, korte pooten, [illegible] zolen en zeer kleine ooren. Hij bewoont de noordelijke poolstreken en is in de landen om de [illegible] en Hudsonbaai, in Groenland, Labrador, Spitsbergen, Nova-Zembla en Siberië te vinden, [illegible] hij op ijsschotsen ook wel eens naar [illegible]ker gewesten drijft. Zuidelijker dan 55° [illegible] wordt hij echter zelden aangetroffen. [illegible] een woest en verbazend sterk, verscheurend [illegible] zwemt en duikt gemakkelijk en valt de [illegible] op het land en zelfs in de booten en [illegible] aan. Doorgaans voedt hij zich met [illegible] zeehonden, lijken van walrussen, [illegible] enz. De noordpoolreizigers leveren [illegible] verhalen van gevechten met deze beren [illegible] gewoonlijk bij paren en ook wel eens [illegible] op de jacht gaan en door hun fijnen [illegible] verborgen voorraden levensmiddelen [illegible] te sporen. Hun geluid is een dof [illegible] wijfje brengt in de koudste maanden [illegible] jongen ter wereld; het mannetje [illegible] tegen gedurende den langen poolnacht [illegible] ijsvelden, om voedsel te zoeken. Men [illegible] ijsbeer dikwijls in dierentuinen, maar [illegible] hem nog niet kunnen temmen. De jacht op [illegible] beeren is gevaarlijk, het vleesch is [illegible] vet wordt als voedsel en brandstof [illegible] het bloed wel gedronken. Uit de spieren [illegible]digt men touw en de pels heeft [illegible] waarde.

Een andere soort en wel de meest [illegible] is de gewone of bruine beer (*Ursus* [illegible]. Deze komt voor in de Pyreneeën, in de [illegible] in de Abruzzen, in de Karpathen, in [illegible] Hongarije, Galicië, Polen, Rusland en Scandinavië, in den Kaukasus en geheel het [illegible]gedeelte van Azië. Hij wordt ruim 2 [illegible] 1 à 1,25 m. hoog en 150 à 250 kg. [illegible] De kleur van zijn pels is zeer [illegible] wisselt tusschen wit geelachtig grijs en [illegible] zwart. De *zwarte beren* zijn in het [illegible] minder woest dan de bruine en [illegible] beer is een zachtmoedig, grappig en [illegible] plompheid zeer behendig dier. Hij [illegible] voorkeur op in een boschrijke bergstreek [illegible] hij eenzame bijna ontoegankelijke [illegible] zijn leger kiest. Hij maakt jacht op [illegible] dieren, die hij vaak op een listige [illegible] te vangen, terwijl hij zich tevens [illegible] malsch gras, groenten, wortels, [illegible] vruchten. Om appels, peren en druiven [illegible] doet hij des nachts wel eens verre [illegible] plundert hij de mierenhoopen en [illegible] op honig. Voor den mensch gaat hij [illegible] uit den weg, maar hij vindt er geen [illegible] de stallen open te breken en schapen [illegible] zelfs wel eens koeien en paarden [illegible] Hoe vredelievend deze beer ook [illegible] een toevallige ontmoeting, zoo verdedigt [illegible] toch met moed tegen de jagers, die [illegible] vallen. Vooral de berin is zeer gevaarlijk [illegible]

KRAAGBEER.

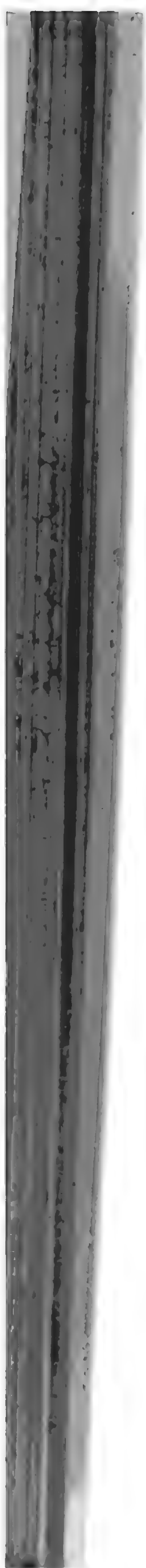

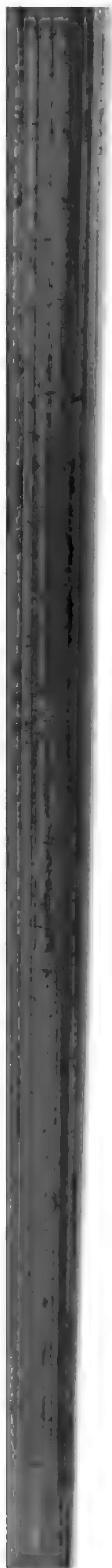

Zadelbeer.

Russische 'Bruine' Beer.

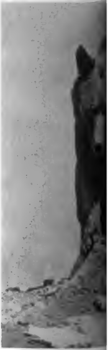

Europ

…tized by Google

IJsbeer.

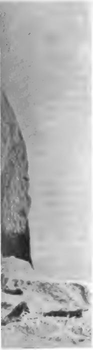

Amerikaansche Zwarte Beer.

ij jongen te beschermen heeft. In den strijd ebruikt deze beer minder zijn tanden dan zijn reeselijke klauwen. De berin werpt in Januari, erwijl zij zich in haar winterkwartier bevindt, 1 ot 3 jongen, die zij uitstekend verzorgt; tevens noet zij ze aanhoudend verdedigen tegen den ader, die wel eens geneigd is, zijn kroost te erslinden. De jongen zijn naakt en blind en ebben een zeer dikken kop. Na verloop van 4 eken openen zij de oogen, en na drie maanden ijn zij reeds zoo groot als een poedel. Jonge eren zijn hoogst vermakelijke dieren, die aller-ardigst met elkander spelen, zeer vertrouwe-ijk met de menschen omgaan en allerlei kun-ten leeren. Later, na een leeftijd van 2 jaren, vorden de beren van jaar tot jaar brommiger; ij worden wel eens 50 jaren. Deze beer slaapt edurende den winter in een hol of rotskloof; u en dan ontwaakt hij en begeeft zich op weg m voedsel te zoeken. Zijn winterslaap is geens-ins een volkomene bewusteloosheid, zooals die ler marmotten, maar gelijkt meer op een ge-vone sluimering. Het vleesch van jonge beren s smakelijk; de gerookte hammen gelden voor en lekkernij.

Van Mexico tot 61° N. Br. vindt men in het Rotsgebergte een beer, dien de Amerikanen den rislybeer (*Ursus ferox Lewe* en *Clarke*) oemen. Hij onderscheidt zich van den bruinen beer oor zijn woestheid en gelijkt in dit opzicht op den jsbeer. De grislybeer bereikt een lengte van 2,5 m. en een gewicht van 350 à 450 kg.

Daarentegen gelijkt de zwarte Amerikaan-che beer of baribal (Ursus americanus) met zijn mallen kop, spitsen snuit, korte zolen en zachten, lanzigen pels in aard en leefwijze volkomen op en Europeeschen beer, daar hij zich bij voorkeur et planten en met honig voedt en enkel tot elfverdediging de menschen aanvalt. Hij bewoont eheel Noord-Amerika. Zijn leven wordt aan-oudend bedreigd, want zijn huid is zeer gezocht.

In de gebergten van Zuid-Amerika, Oost-Indië, Achter-Indië en op de Aziatische Eilanden vindt nen onderscheiden soorten van beren, welke leiner zijn dan die der noordelijke streken en ewoonlijk op de borst een witte of gele vlek ragen. Zij zijn in den regel uitmuntende klau-eraars en men kan ze beschouwen als de apen er berenfamilie. Zij voeden zich vooral met ruchten en kunnen zelfs behendig tegen den ladden stam der palmboomen opklimmen. Vele an deze soorten gelijken op de Europeesche, naar de Oost-Indische lippenbeer (*Mel-ursus labiatus*) maakt hierop een uitzondering. Zijn neus verbreedt zich tot een groote, kraak-eenige, beweegbare plaat. Hij heeft groote, met aarbossen voorziene ooren, een naakten snuit en en ruwen, borsteligen pels. Niet lang behoudt hij ijn snijtanden. Toen een der eerste exemplaren, at naar Rome werd overgebracht, deze tanden niste, meende *Buffon*, dat dit dier tot de luiaards ehoorde. De lippenbeer is uiterst leerzaam en n Oost-Indië veelal een metgezel der goochelaars.

De Maleische beer, ook Honig en Ko-cosbeer en door de Maleiers Broeang ge-noemd, bewoont Sumatra en Borneo en komt volgens Dr. *Jentink* ook op Bangka voor. Op Borneo is hij het grootste en gevaarlijkste roof-dier. De broeangs leven het liefst in groote bosschen, zoowel in de laaggelegene, als in de bergwouden: het grootste gedeelte van den dag brengen zij slapende door in een hollen boom of een rotsspleet. Soms bouwen zij ook op een lagen boom een plat nest, om na den maaltijd uit te rusten of te slapen. De Maleische beer heeft een kleinen, doch breeden, nagenoeg vier-kanten kop, een korten en stompen bek, kleine ooren, kort haar, zeer lange nagels en een buiten-gewoon lange tong. De kleur is zwartachtig met een geelwitte vlek op de borst. Het is een zeer merkwaardig dier, dat in alle opzichten, ook in leefwijze en verblijf in de boomen afwijkt van alle andere soorten van beren. Hun voedsel bestaat uit vruchten, voornamelijk kokosnoten, zoete plantensappen, honig, vogels en zoogdieren, welke plantaardig voedsel gebruiken. Zeer scha-delijk zijn zij voor de suikerplantages. De weten-schappelijke naam voor den Maleischen beer is *Ursus s. Helarctos malayanus*. Een ander soort Kokosbeer, n.l. de *Ursus s. Helarctos euryspilus*, bewoont het vasteland van Indië, n.l. Nepal en Pegoe.

Tot de familie der beren behoort ook het ge-slacht der waschberen (*Procyon*). Hun romp is gedrongen, de kop van achteren zeer verbreed, de snuit kort, de groote oogen liggen dicht bij elkander; de pooten zijn betrekkelijk hoog en dun, de voetzolen onbehaard en de staart is lang. Vele soorten van dit geslacht zijn over geheel Amerika verspreid. Zij behooren tot de nachte-lijke roofdieren en verschuilen zich overdag ge-woonlijk in holle boomen, waar zij den tijd slapende doorbrengen; tegen den avond gaan zij uit om voedsel te zoeken, hetwelk uit maïs, vruch-ten, eieren, vogels en zoogdieren bestaat. Een Zuid-Amerikaansche soort, die zich aan de kusten ophoudt, nuttigt gaarne kreeften en krabben. Zij zijn alle zeer vaardig in het klauteren en sprin-gen, maar hebben een slependen gang; ook laten zij zich zeer gemakkelijk temmen. De gewone waschbeer (*Procyon lotor*) bereikt een lengte van 65 cm.; de staart is 25 cm. lang, terwijl de schouderhoogte 35 cm. bedraagt. De vacht is geelachtig grijs met zwart vermengd. Ook dit dier wordt door de menschen hardnekkig ver-volgd, zoowel om zijn pels, als om zijn vleesch. Jong gevangen, worden zij spoedig tam.

De neusberen (*Nasua*) zijn kleine dieren, ongeveer van de grootte van een dashond, met een langwerpig lichaam, korte pooten, een dunnen, spitsen kop, een slurfvormig verlengden neus, een korten hals en naakte voetzolen. Zij hebben een zachten, dicht behaarden pels, en hun staart is ruim zoo lang als hun lichaam. Zij leven in het oostelijk gedeelte van Zuid-Amerika in de bosschen bij troepen en voeden zich met vruchten, eieren en insekten. Op den vlakken grond snellen zij in galop voort met den staart omhoog, of krabben met snuit en teenen in de aarde, om insekten en larven te zoeken; zij klimmen zeer behendig, laten zich kogelvormig opgerold van de boomen vallen en blijven in de gevangen-schap woest en ontembaar.

In de bosschen van het Himalajagebergte leeft de panda of roode katbeer, die zoo groot is als een kater. Deze dieren zwerven des nachts

rond en leven hoofdzakelijk van vruchten en honig.

Tot de Aziatische vertegenwoordigers van het berengeslacht behoort eindelijk ook nog de **kraagbeer** of **koema** (*Ursus tibetanus Cuv.*), die in Japan en Tibet thuis behoort. Het is een slank dier met een Y-vormige witte vlek boven de borst (zie de plaat).

Het is bekend, dat fossiele beenderen van beren in grooten getale gevonden worden in grotten en holen, waar zij gedurende het diluviaaltijdperk zijn opgehoopt. Bijna alle holen, zooals die van Gailenreuth, van Baumann en dat van Biel, enz. in het kalkgesteente van Duitschland, Frankrijk en Engeland, zijn of waren op den bodem bedekt met beenderen, die onder klei en puin bedolven lagen. Een groot gedeelte dier beenderen is afkomstig van den voorwereldlijken **holenbeer** (*Ursus spelaeus*), die den hedendaagschen ijsbeer in grootte ver overtrof en zich vooral onderscheidde door de trapvormige gelaatslijn van het voorhoofd. Een andere fossiele soort was zoo groot als de ijsbeer, maar geleek meer op den bruinen beer. Beide soorten waren tijdgenooten van den mammouth.

Beer, *Australische,* of *Koala* (*Phascolarctus cinereus*) is een dier, behoorende tot de familie der Buidelberen. Zijn lichaam is gedrongen, de kop zeer dik, de ooren zijn groot en behaard, de staart ontbreekt, de voor- en achterpooten bezitten 5 teenen en vormen ware grijppooten. Bij de voorpooten kunnen de beide binnenste teenen tegenover de drie andere geplaatst worden. De achterpooten bezitten een sterken grooten teen, die eveneens tegenover de andere gesteld kan worden en geen nagel heeft; de teenen zijn zeer verschillend in grootte en zijn van scherpe, lange en kromme nagels voorzien. Het gebit is merkwaardig door de zeer ongelijke boven-snijtanden, waaronder de eerste de grootste en scherpste is, de kleine hoektanden en de maaltanden met verscheidene knobbels.

De wetenschappelijke naam, welke „buidelbeer" aanduidt, heeft een beteekenis, want werkelijk komt de koala in zijn gestalte en in zijn gang veel met een jongen beer overeen. (Zie de afb.) Hij is ongeveer zoo groot als een [illegible], d. i. 2 voet lang; de schofthoogte bedraagt 1 voet. De kleur aan de rugzijde is roodachtig aschgrauw, van onderen is het dier geelachtig wit. De [illegible]tenkant der ooren is zwartachtig grijs.

Hij leeft voornamelijk in Nieuw-Zuid-Wales, en wel in de wouden ten Z.W. van Port Jackson, komt echter nergens veelvuldig voor en is daarom nog weinig bekend. Hij is een half [illegible] dier; hij slaapt ten minste gedurende de grootste warmte van den dag in de kronen der [illegible] boomen, welke zijn geliefkoosde verblijfplaatsen zijn. Tegen den avond zoekt hij zijn voedsel, dat uit jonge bladeren en stekjes bestaat. Hij laat zich gemakkelijk vangen en schikt zich [illegible] laten in zijn gevangenschap. Hij wordt hier [illegible] tam en leert zijn verpleger spoedig kennen. Voor zoover men weet, werpt het wijfje [illegible] een jong. Het sleept dit, nadat het niet meer in den buidel gedragen wordt, nog langen tijd op den rug of de schouders met zich mee en behandelt het met groote zorg en liefde.

De Europeanen kennen de koala eerst [illegible] het jaar 1803. De inboorlingen, die hem [illegible] noemen, maken er van oudsher om zijn vleesch veel jacht op.

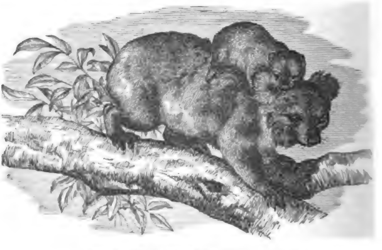

Australische Beer of Koala (Phascolarctus cinereus).

Beer. Zie *Varken.*

Beer, een soort van *mest.* Zie aldaar.

Beer is een gemetselde waterkeering of [illegible]

Digitized by Google

nen dam door een gracht of kanaal. Zij dient ter afscheiding van verschillende waterstanden of ter verbinding van waterkeeringen en is in dit laatste geval ter weerszijden daarvan gelegen.

Om te beletten, dat men het water ter plaatse van den beer overtrekke, wordt hij van boven met een scherpen rug gemetseld en plaatst men er soms een torentje op, om het overklimmen te bemoeilijken. Beeren worden dus gewoonlijk aangetroffen bij verdedigingswerken, vestingen, enz.

Beer is een zijdelings snijdende sponningschaaf of overzijschaaf, welke aan de baan veel breeder is dan aan het bovengedeelte van het blok. De dwarsdoorsnede van het blok en het vlak van den beitel hebben den vorm eener omgekeerde *T*, waarvan men zich het dwarsblokje moet voorstellen als een laag van onderen met een snede voorzien. Er zijn enkele-, dubbele- en ook scheeve beeren.

Beer noemt men een schuin afloopend metselwerk, dat tegen een muur is aangebracht om dien te stutten of te schoren en voor uitwijken of omstorten te behoeden. *Beer* is ontleend aan een vroeger werkwoord b e r e n, dat dragen, schragen en schoren beteeken.

Beer, *Meyer*. Zie *Meyerbeer*.

Beer, *Wilhelm*, een broeder van *Meyerbeer*, en een verdienstelijk sterrenkundige, werd geboren te Berlijn, den 4den Februari 1797 en ontving zijn opleiding op het Joachimsthaler gymnasium aldaar. In 1813 nam hij als vrijwilliger dienst en klom op tot luitenant bij de dragonders. Na den Tweeden Vrede van Parijs deed hij met zijn oudsten broeder reizen naar Engeland en Italië. In Berlijn teruggekeerd, maakte hij zich met het boekhouden bekend, om het bestuur der belangrijke fabriekszaak van zijn vader te kunnen overnemen. Inmiddels bleef hij een ijverig beoefenaar der wetenschap. Hij had zich toegelegd op de wis- en sterrenkunde en was eigenaar van een kijker van *Fraunhofer*, zoodat hij op zijn villa een kleine sterrenwacht liet bouwen en met zijn vriend *Mädler* „Physische Beobachtungen des Mars in der Erdnähe" schreef. Vooral deden beide sterrenkundigen, wier namen vervolgens gewoonlijk in een adem werden genoemd, belangrijke waarnemingen omtrent de oppervlakte van de maan, en nadat zij deze 6 jaren lang hadden voortgezet, gaven zij de „Mappa selenographica" (Berlijn, 1836) uit. Dat werk vond algemeenen bijval en werd door de Fransche Academie bekroond met den prijs van *Lalande*. Daarna verschenen van *Beer* en *Mädler* verhandelingen over de lichamen van ons zonnestelsel. Hun laatste en veelomvattende werk is: „Der Mond nach seinen kosmischen und individuellen Verhältnissen, oder allgemeine vergleichende Selenographie" (Berlijn, 1837). Als lid der Eerste Kamer van Pruisen van 1849, schreef hij: „Die Dreikönigsverfassung in ihrer Gefahr für Preuszen" (1849). Hij overleed den 27sten Maart 1850.

Beer, *Michaël*, een dramatisch dichter en een broeder van de beide voorgaanden, werd geboren te Berlijn in het jaar 1800 en schreef op 18-jarigen leeftijd het treurspel „Klytemnestra", dat in den hofschouwburg werd vertoond en een gunstig onthaal vond. Nadat hij onder de leiding van *Zumpt* zich op de Oude talen had toegelegd, bezocht hij de universiteit zijner geboortestad, waar hij zich met de geschiedenis en letterkunde en vooral met de wijsbegeerte en natuurkunde bezighield. Hij gaf vervolgens „Die Bräute von Aragonien" in het licht, doch dit treurspel had minder succes dan zijn „Paria", een treurspel in één bedrijf, dat in alle Duitsche schouwburgen is opgevoerd en o.a. door *Goethe* gunstig beoordeeld werd. Zijn ruime middelen stelden hem in staat zijn dichterlijk talent te ontwikkelen; hij bezocht Italië en Frankrijk en hield bij afwisseling verblijf te München, Bonn en Düsseldorf en Parijs; slechts nu en dan bezocht hij zijn geboorteplaats. Gedurende een derde reis naar Italië (1826) dichtte hij de „Elegien aus Genua", die met grooten bijval werden ontvangen. In 1827 woonde hij te München, waar hij zijn treurspel „Struensee" vervaardigde, hetwelk hem een eerste plaats bezorgde onder de Duitsche treurspeldichters. Het werd op het tooneel te München en elders uitbundig toegejuicht en door *Saint-Aulaire* in het Fransch vertaald. Zijn laatste treurspel, „Schwert und Hand", voldeed minder goed. Hij overleed te München, den 22sten Maart 1832 aan een zenuwkoorts. Zijn gezamenlijke werken zijn uitgegeven door *Eduard von Schenk* (1835).

Beer, *Adolf*, een Oostenrijksch geschiedkundige, werd geboren den 27sten Februari 1831 te Prosnitsz in Moravië. Hij studeerde te Berlijn, Heidelberg, Praag en Weenen, was leeraar aan verschillende gymnasia, werd in 1856 buitengewoon hoogleeraar in de geschiedenis van Oostenrijk te Groszwardein en in 1857 hoogleeraar in de handelsgeschiedenis aan de handelsschool te Weenen. In 1868 werd hij benoemd tot hoogleeraar aan de technische hoogeschool aldaar. *Beer* deed zeer veel voor de hervorming der volks- en middelbare scholen, alsmede voor de technische hoogescholen in Oostenrijk. In 1870 werd hij, om buitengewone diensten te verleenen, in het ministerie van Onderwijs en Eeredienst beroepen, doch na den val van het burgerministerie liet hij deze betrekking varen. In 1873 werd hij tot afgevaardigde naar den Rijksdag gekozen en streed met succes tegen de clericalen. In 1897 werd hij lid van het Heerenhuis. Hij schreef: „Zur Geschichte des Friedens von Aachen im Jahre 1748" (1871), „Die Zusammenkünfte Joseph's II und Friedrich's II zu Neisze und Neustadt" (1871), „Holland und der österreichische Erbfolgekrieg" (1871), „Denkschriften des Fürsten Wenzel Kaunitz" (1872), de briefwisseling tusschen *Jozef II*, *Leopold II* en *Kaunitz* (1873), de briefwisseling tusschen *Leopold II*, *Frans II* en *Catharina* van Rusland, „Geschichte des Welthandels" (1864, 3 dln.), „Die Fortschritte des Unterrichtswesens in den Kulturstaaten Europa's" (met *Hochegger*, 1867—1878, 2 dln.), „Die erste Theilung Polens" (1873, 2 dln.), „Friedrich II und von Swieten" (1874), „Zehn Jahre österr. Politik 1801—1810" (1877), „Die Finanzen Oesterreichs im 19. Jahrhundert" (1877), „Der Staatshaushalt Oesterreichs-Ungarns" (1881), „Kübeck und Metternich. Denkschriften und Briefe" (1897), „Die österreichische Handelspolitik unter Maria

Theresia und Joseph II" (1898), e. a. Hij stierf den 7den Mei 1902 te Weenen.

Beer, *Taco Hajo de*, een Nederlandsch letterkundige, geboren den 18den November 1838 te Maarseveen in de provincie Utrecht. Hij werd in 1855 hoofdonderwijzer aan de lagere school te Zaandijk, legde in 1864 deze betrekking neder en werd achtereenvolgens leeraar in de Duitsche taal en letterkunde aan de hoogere burgerscholen te Breda, Goes en Amsterdam. Onder het pseudoniem *Taco* schreef hij van 1862 tot 1867 novellen, boekbeoordeelingen en letterkundige opstellen en van 1867 tot 1876 bijdragen over taalkunde in de schoolbladen. Van 1871 tot 1876 was hij mederedacteur van het weekblad „De Coöperatie" en bestuurde in 1877 de uitgaven van „De nieuwe tijd" en „de Amsterdammer". In 1875 belastte hij zich met de redactie der: „Bibliotheek van buitenlandsche schrijvers", bewerkte geschriften van *Goethe* en *Dickens*, redigeerde verder de jaargangen 1877 en 1878 van den „Nederlandschen Tooneelalmanak", alsmede sedert 1876 het door hem gestichte tijdschrift „Noord en Zuid", sedert 1878 met anderen het tijdschrift „Taalstudie", en richtte in 1881 het tijdschrift „Onze Volkstaal" op. Tevens schreef hij: „The literary reader" (1874, 2 dln., met *Elizabeth Jane Irving*, 4de druk, 4 dln. 1900), „Musterlese der poetischen Literatur der Deutschen" (1876), „Hoe men van kinderen gelukkige menschen maakt" (1876), een vrije bewerking van het „Pädagogisches Skizzenbuch" van *Noiré* „Letterkundige geschiedenis van Duitschland" (1879) en vertalingen van „L'Avare" en „Le malade imaginaire" van *Molière* en van „Minna von Barnhelm" van *Lessing*. Verder verscheen van hem een „Geschiedenis der Nederlandsche letteren 1880—1890."

Beer, *Max Joseph*, een Oostenrijksch componist, geboren te Weenen in 1851. Reeds vroeg bleek zijn muzikale aanleg, en een staatssubsidie, hem tot driemaal toe verleend, verschafte hem de gelegenheid, zich onder de leiding van *Dessoff* grondig te oefenen in de muziek. Hij leverde hoofdzakelijk stukken voor het klavier, zooals „Eichendorffiana", „Spielmannsweisen", „Abendfeier", „Heidebilder" en „Was sich der Wald erzählet"; voorts liederen, alsmede „Der wilde Jäger" (soli, koor en orkest), de operette „Das Stelldichein auf der Pfahlbrücke" (bekroond) en de opera's „Otto der Schütz" en „Der Pfeifferkönig".

Beer Poortugael, *Jacobus Catharinus Cornelis den*, een Nederlandsch dichter, geboren te Schiedam, den 12den Februari 1775. Hij ijverde voor de staatsomwenteling van 1795, bekleedde aanzienlijke betrekkingen bij de magistratuur en en overleed als lid van het gemeentebestuur van Gouda, den 15den Maart 1813. Hij schreef: „Mijne ledige uren" (1793), „Lierzang aan het volk van Nederland" (1795), „Dichtpogingen" (1799); „Aan den Koning en het Vaderland" (1809) en „Nagelaten gedichten en verhandelingen" (1826).

Beer Poortugael, *Jacobus Catharinus Cornelis den*, geboren te Leiden, den 1sten Februari 1832. Hij werd opgeleid aan de militaire academie, trad in krijgsdienst, werd in 1852 eerste luitenant en in 1874 majoor en doorliep alle rangen bij de infanterie en den Generalen Staf. V[illegible] was hij directeur van de Stafschool te [illegible] hoofdintendant van het leger en werd in [illegible] minister van Oorlog. Daarna trad hij op [illegible] directeur der Militaire Verkenningen, gou[illegible]neur der militaire academie te Breda, inspecteur van het militair onderwijs, commandant der derde divisie infanterie en vervolgens als commandant der Stelling van Amsterdam. Met [illegible] rang van luitenant-generaal verliet hij het [illegible] en werd in 1892 benoemd tot lid van den [illegible] van State. Behalve de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw en van de Eikenkroon [illegible] Luxemburg, ontving hij Pruisische, R[illegible] Deensche en Perzische orden. Talrijk [illegible] geschriften van krijgskundigen aard, door [illegible] gepubliceerd. Wij noemen: „De krijgsge[illegible]denis der Ouden" (1859), „Hoe moeten de [illegible]terijen in Nederland worden samengesteld [illegible] ingericht" (1862), „Neêrlands legerv[illegible] vermeerdering van militie" (1867), „Duitsch[illegible] legeraanvoering in 1870" (1871), „Het [illegible]recht" (1872), „Onze kustverdediging" ([illegible]), „Neêrlands belang bij de Conferentiën te [illegible] en St. Petersburg" (1875), „Onschendbaarheid van den bijzonderen eigendom ter zee", „T[illegible] rede in 1870", „Het oorlogsrecht en de [illegible] en plichten der Neutralen" (1882), „Het [illegible]nationaal maritiem recht" (1888), „Gr[illegible] herziening urgent voor de defensie" (1893), „[illegible] oorlogswetten en Neutraliteitsrecht" ([illegible]), [illegible] bijdragen in den „Militairen Spectator", [illegible] Wegens zijn werk over het oorlogsrecht [illegible] hij in 1874 membre auxiliaire van het [illegible] de droit international te Genève.

Beerberg, *Groote*, is de naam van den [illegible]sten berg in het Thüringerwoud. Hij [illegible] zich in het hertogdom Saksen-Coburg-Gotha [illegible] 984 m. en is dicht met bosch begroeid.

Beernaert, *August Marie Fr[illegible]*, [illegible] Belgisch staatsman, werd den 24sten J[illegible] te Ostende geboren. Hij studeerde in de [illegible] en werd in October 1873 minister van Openbare Werken in het clericale kabinet *Malou*. [illegible] dezen trad hij in Juni 1878 af en [illegible] in 't vervolg weer aan zijn rechtspraktijk [illegible] hij, na de overwinning der clericalen [illegible] 1884, minister van Landbouw, Handel en N[illegible]heid werd. In plaats van *Malou* trad B[illegible] den 26sten October 1884 als minister-pres[illegible] en minister van Financiën op. Van 1[illegible] voerde hij de grondwetsherziening [illegible] door. Toen hij echter in de vraag over [illegible]tioneele vertegenwoordiging door een [illegible] van zijn partijgenooten in den steek [illegible]laten, nam hij in het laatst van Maart 1[illegible] ontslag. In Januari 1895 werd hij tot [illegible] van de Kamer van Afgevaardigden gekozen.

Beerkraan. Zie *Scheepsmachine*.

Beerrupsen is de naam, dien men geeft [illegible] alle ruigharige zwarte of bruine rupsen. [illegible]schen geeft men hem meer bepaald aan de [illegible] van *Arctia Caja L.*, een nachtvlinder, [illegible]wijls in ons land voorkomt. Deze vlinder [illegible] bruine bovenvleugels met witte strepen en [illegible] ondervleugels met blauwachtig-zwarte [illegible] Deze soort varieërt zeer sterk. Rups zwart [illegible] witte wratten en lange haren.

Beers. *Jan van*, een Belgisch dichter, werd eboren te Antwerpen, den 22sten Februari 1821. Iij bezocht het klein seminarium te Mechelen n werd door het lezen van *Conscience's* „Leeuw an Vlaanderen" opgewekt tot de beoefening er vaderlandsche letteren. Zijn eerste gedicht roeg den titel „Kermis in de hel". In 1844 rerd hij onder-bibliothecaris te Antwerpen, in 849 leeraar aan de normaalschool te Lier en 1 1860 hoogleeraar in de Vlaamsche taal en etterkunde aan het athenaeum te Antwerpen. Veldra verwierf hij als dichter en declamator 1 Zuid- en Noord-Holland grooten roem. Zijn erste dichtbundel: „Jongelingsdroomen", verheen in 1853 en is later bij herhaling ge-

Jan van Beers.

ukt. De tweede draagt den titel „Levenselden" en de derde, in 1869 ter perse gelegd, en van „Gevoel en leven". Zijn gezamenlijke chtwerken, getiteld: „Jan van Beers' Gedichn", kwamen in 1873 in twee deelen in het cht. Verder schreeef hij nog: „Graaf Jan van nimay, een geschiedenis uit de XVde eeuw" 846), „Frans de Hakkelaer", „Nederlandsche raakleer" (1852), „Handleiding tot het onderccht in de Nederlandsche spraakleer" en „Oefengen op de grondregels". Ook leverde hij een Bloemlezing uit N. en Z. Nederlandsche schrijers" (1871) en „Rijzende Blaren" (een bundel edichten, 1883). Vervolgens (1882) hield hij ch op last van het Belgisch Staatsbestuur bezig met het verzamelen van bouwstoffen voor een drietal boekjes ten behoeve van het onderwijs in het Nederlandsch op de scholen van middelbaar onderwijs in zijn vaderland. Hij overleed den 14den November 1888.

Beerse. Dit Noord-Brabantsche riviertje ontstaat uit de samenvloeiing van de Groote en de Kleine Beerse, stroomt door de gemeenten Oostel-, Westel- en Middelbeers, Oorschot en Boxtel en ontlast zich daarna gedeeltelijk in de Run, gedeeltelijk in de Dommel.

Beersche Maas. Het Maaswater, dat bij een zekeren rivierstand over den Beerschen overlaat (zie aldaar) Noord-Brabant binnenstroomt, wordt, naar het in de traverse gelegen dorp Beers, *Beersche Maas* genoemd. Als men zegt: „de Beersche Maas werkt met zooveel cm.", wordt daarmede bedoeld, dat het water ter hoogte van zooveel cm. over den kruin van den overlaat vloeit. In die streken zelf heet het: „de Maas is om." Het water loopt naar den kant van 's Hertogenbosch af, breidt zich links uit tot de hooge heidegronden en rechts tot den Maasdijk, daarbij echter vele, door eigen kaden beschermde polders vrijlatende. De stroomsnelheid van de Beersche Maas is echter gering, zoodat het geruimen tijd duurt vóór het water 's Hertogenbosch bereikt. Ten N. van die stad loost het op de Dieze door drie sluizen in den rechter dijk en bij hevige of langdurige werking door de overlaten in dien dijk. Bij Crèvecoeur komt het Beersche Maaswater dan weder op de Maas.

Vooral vroeger, toen de Heerenwaardensche overlaten nog werkten en Waalwater op de Maas brachten, kon de Dieze echter zelfs meermalen niet loopen door de hooge standen op de Maas. Dan vloeit het Beersche-Maaswater met dat van de Dommel en de Aa ten Z. van den Bosch om en tracht over den Bokhovenschen overlaat (zie aldaar) weder op de Maas te komen. Bij eenigszins hooge standen werkt deze echter in omgekeerde richting naar binnen en stroomt de Beersche Maas, door dit water versterkt, westwaarts, in het N. begrensd door de bedijking der landen van Heusden, Vlijmen, Nieuwkuyk en Drunen, naar den Baardwijkschen overlaat (zie aldaar). Over dezen wordt het inundatiewater tusschen leidijken noordwaarts naar de Langstraat gevoerd en daar opgenomen door het binnengedijkte Oude Maasje, welke het tot in den herfst van 1894 op de Amer bracht. Sedert dien tijd loost het Oude Maasje bij Keizersveer op den Nieuwen Maasmond. Hoewel de Beersche- en de Baardwijksche overlaten nauw samenhangen, kan elk dezer toch ook soms wel op zich zelf werken. Bij zeer hooge Maasstanden is dit echter niet mogelijk.

De beteugeling der Heerewaardensche overlaten heeft in de loop der jaren geleidelijk plaats gehad en thans is de geheele ophooging gereed. Dit, in verband met de afsluiting der Maas bij Andel, heeft een gunstigen invloed op de hoogste waterstanden op de Maas, zoodat de Dieze meer geregeld daarop zal kunnen loozen. Men rekent tevens, dat de werking van den Bokhovenschen overlaat door verlaging van den Maaswaterstand vanzelf zal eindigen. Hoewel de linker Diezedijk, in verband met den bouw van sluizen ten behoeve

van het nog te voltooien kanaal 's-Hertogenbosch—Drongelen, werd opgehoogd, zoo biedt hij tusschen deze ophooging en het dorp Engelen nog steeds gelegenheid, om het Beersche Maaswater bij zeer hooge standen af te voeren naar den Baardwijkschen overlaat. Het bovengenoemde in uitvoering zijnde kanaal van 's Hertogenbosch naar Drongelen is bestemd voor den afvoer van het winterwater van Dommel en Aa naar den Nieuwen Maasmond; ook dit water kan zich na de voltooiïng der werken dan niet meer met de Beersche Maas vereenigen. Laatstgenoemde zal ophouden te bestaan, zoodra de Beersche overlaat vanwege het waterschap Noord-Oostelijk Noord-Brabant zal zijn gedicht.

Beersche overlaat. Op den linker Maasoever begint de groote bandijk bij Grave. Boven dit stadje liggen de van eigen dijken voorziene polders Esscharen en Gasselt en Katwijk en Groot Linden. Tusschen beide bevindt zich een onbedijkt vak, dat slechts gesloten is door een zomerkade, waarvan een gedeelte door betrekkelijk geringe kruinhoogte en bijzondere constructie geschikt is tot het overlaten van water — een zoogenaamde overlaat. Dit 2500 m. lange gedeelte heet de *Beersche overlaat*; zijn vloer ligt 3 m. boven middelbaren rivierstand. De Beersche overlaat dient om het benedengedeelte der rivier te ontlasten en kan na de voltooiïng der werken tot verlegging van de uitmonding der Maas vervallen, d. w. z. opgehoogd worden.

Beërseba is de naam eener stad aan de zuidgrens van het duurzaam bewoonde gebied van het oude Israël (2 Sam. 17, 11), of van Juda (2 Chron. 19, 4; Neh. 11, 27—30) met een zeer ouden veel bezochten tempel, die voor de Israëlieten als reeds door de aartsvaders geheiligd gold. De naam komt thans nog voor in de ruïnen van Chirbet Bir-es-Seba, 48 km. ten Z.W. van Hebron. Men vindt er nog 3 bronnen (Hebreeuwsch Beer, Arabisch Bir), waarvan 2 goed drinkwater bevatten, en uitgebreide ruïnen.

Beersmans, *Catharina*, beroemde Nederlandsche tooneelspeelster, gedurende vele jaren lid van het Rotterdamsch tooneel, was Vlaamsche van afkomst en werd den 30sten Augustus 1845 te Turnhout geboren. Haar eerste school doorliep zij aan het tooneel te Brussel, waar in 1857 onder *F. van der Sande* haar studie begon. In 1860 ging zij naar Antwerpen, waar zij in den variété-schouwburg in 1863 haar eerste groote succes behaalde met „*Blanche*" in „De Gebochelde". Dit was de aanvang der erkenning van de groote artiste, die nu weldra (1872) ook in Noord-Nederland als gast optrad en zich daar vooral veel naam verwierf door de creatie van de „*Koningin Louise*" in *Multatuli's* „Vorstenschool". Dit succes was de reden, dat de pas gevormde directie „*Le Gras, van Zuylen en Haspels*" haar engageerde bij het Rotterdamsch Tooneelgezelschap (1877), waarbij zij haar beste jaren van roem en werkzaamheid beleefde en dat zij niet meer verliet. Nog de volgende merkwaardige data verdienen hier vermelding. In 1880 trad zij met groot succes in Londen op, in 1887 vierde zij haar zilveren jubileum, in 1894 werd zij op 't tooneel door een zenuwtoeval getroffen, dat haar arbeid voor ongeveer 4 maanden opschortte. Daarna was zij weder [illegible] moeid werkzaam en verrijkte haar toch [illegible] buitengewoon groot en veelzijdig repertoire [illegible] menige nieuwe creatie. Onder haar meest [illegible] kende en hoogst geschatte vertolkingen [illegible] mee de stukken van *Rosier Faassen*, [illegible] door haar meesterlijk spel en vogue bracht [illegible] vrouw *Beersmans* overleed te Rotterdam [illegible] vember 1899.

Beerstraaten, *Abraham*, Hollandsch [illegible] der van stadsgezichten en landschappen, [illegible] werkzaam te Amsterdam. Zijn geboorte- en [illegible] jaar zijn onbekend; hij leefde echter [illegible] 1639 en werkte nog in 1665. Waarschijnlijk [illegible] hij een broer van *Jan Abrahamsz Beerstraaten* (zie aldaar), in wiens trant hij werkte. [illegible] rijen van zijn hand vindt men hier te [illegible] in het Rijksmuseum te Amsterdam. Een [illegible] vollen voornaam onderteekend stuk bevindt [illegible] bij den markies *Lansdowne* op Bowood in [illegible] geland.

Beerstraaten, Anthonie, Hollandsch schilder [illegible] zeestukken, landschappen en vooral van [illegible] gezichten, waarschijnlijk een broeder van [illegible] en *Abraham* (zie aldaar). Hij werkte in den [illegible] van den laatste, doch zijn schilderijen zijn [illegible] zwakker.

Beerstraaten, Jan Abrahamsz, Holla[illegible] schilder van zeestukken, landschappen en [illegible] van stadsgezichten, gedoopt te Amsterdam [illegible] 31sten Mei 1622, overleed aldaar in Juli [illegible] Werkzaam te Amsterdam. Schilderijen van [illegible] hand vindt men o.a. in het Rijksmuseum te [illegible] sterdam. Waarschijnlijk een broeder der [illegible] bovengenoemde *Beerstraatens*, met wier [illegible] het zijne herhaaldelijk is verward.

Beerta is een gemeente in Groningen [illegible] grenst aan de gemeenten Finsterwolde, Wins[illegible] Wedde, Bellingwolde en Nieuwe Schans, [illegible] aan den Dollart. Zij beslaat een opper[illegible] van 8195 H.A. en telt 4124 inwoners (1904). [illegible] wordt bijna geheel ingenomen door vette [illegible] gronden, alleen in het Z.W. wordt [illegible] en afgegraven hoogveen gevonden. De [illegible] leeft voornamelijk van den landbouw. De [illegible] omvat de dorpen Beerta en Nieuw Beerta, verder eenige buurten en gehuchten, alsmede [illegible] Kroon- en den Stadspolder.

Het dorp Beerta ligt 1.5 uur ten N.O. [illegible] Winschoten, is daarmede door middel van [illegible] stoomtram verbonden en gebouwd langs [illegible] Beersterdiep. Er zijn twee kerken voor Her[illegible] den en Doopsgezinden en ongeveer 1[illegible] ners. Vroeger stond hier de burcht [illegible]

Beesd is een Geldersche gemeente [illegible] de Linge. Zij wordt begrensd door de [illegible] Kuilenburg, Buurmalsen, Deil, Herwijnen, Schoonderwoerd, Leerdam en Asperen, [illegible] een oppervlakte van 3394 H.A. en heeft [illegible] inwoners (1904). Langs de Linge en de [illegible] grenzen bestaat de bodem uit klei; de [illegible] is er het hoofdmiddel van bestaan. Aan de [illegible] landsche zijde ligt laagveen; hier en op [illegible] deelte der kleilanden wordt veeteelt [illegible] Behalve het groote en mooie dorp Beesd [illegible] de gemeente nog de dorpen Renoöi en A[illegible] alsmede de buurt Mariënwaard.

Het dorp Beesd ligt aan de Linge [illegible]

ien spoorweg van Dordrecht naar Kesteren en estaat hoofdzakelijk uit een breede, goed be- ouwde en beplante straat. De Hervormde en le R.-Katholieke kerk zijn fraaie gebouwen. Er ijn veren op Rumpt en Enspijk. Beesd werd n 1491 door de Bourgondiërs en in 1493 en 1511 loor hertog *Karel van Gelder* veroverd.

Beetgum is een dorp binnen de Friesche emeente Menaldumadeel. Vroeger lagen er de taten Aysma en Auma; die van Martena of Groot-Terborne is nog heden een der mooiste andgoederen van Friesland.

Beethoven, *Ludwig von*, een beroemd Duitsch componist, wiens werkzaamheid een fzonderlijk tijdperk vormt in de ontwikkeling ler muziek, werd geboren te Bonn, den 16den December 1770. Zijn honderdste verjaardag werd n 1870 algemeen en met luister in de muzi- ale wereld gevierd. Zijn grootvader, eveneens *Ludwig* geheeten, was kapelmeester in den chouwburg te Bonn († 1773) en zijn vader, *Johann*, tenorzanger der vorstelijke kapel († 1792). Laatstgenoemde was een welwillend, naar tevens een prikkelbaar en driftig man, lie den eenigszins eigenzinnigen knaap met estrengheid behandelde en hem zelden toestond, m aan het spel zijner makkers deel te nemen — hetgeen reeds vroeg in het gemoed van *Beethoven* de kiemen heeft gelegd van ongezel- igheid en menschenhaat, die men op gevorder- len leeftijd bij hem opmerkte. Een vergoeding oor de gestrengheid van zijn vader vond hij n de teederheid eener liefderijke moeder, die laarenboven haar kind vertroetelde en weinig eschiktheid bezat, om hem voor het praktische even te vormen. Daar *Ludwig* reeds vroeg een uitengewonen aanleg voor de muziek open- aarde, ontving hij hierin degelijk onderwijs van len muziekdirecteur *Pfeiffer* en vervolgens van le orgelspelers *van der Eede* en *Neefe*. Op 8-jarigen leeftijd wekte zijn vioolspel algemeene erbazing, en met nog veel grooter verwondering uisterde men naar de fantasieën op het klavier, loor den 12-jarigen knaap uitgevoerd. Reeds oen schreef hij zijn eerste 6 klaviersonaten, velke hij opdroeg aan den keurvorst van Keu- en. Later wilde hij deze en in het algemeen ijn vóór 1798 vervaardigde stukken niet als ijn werk erkennen, daar hij de 3 klaviertrio's an 1800 zijn eerste compositiën noemde.

Zijn klavierspel was in die dagen nog ruw en ard, totdat hij *Sterkel* hoorde en het sierlijke pel van dezen navolgde. Zijn afkeer van het geven van onderwijs was reeds groot in zijn eugd en werd nog overtroffen door dien, om n gezelschappen te spelen, zooals later bleek te Weenen. Meer neiging gevoelde hij voor let- erkundige bezigheid; gaarne las hij de werken van Duitsche en Engelsche dichters, ja, zelfs ertalingen van *Homerus*, *Plato* en *Plutarchus*. In 1787 ging *Beethoven* naar Weenen, om er een leerling van *Mozart* te worden. De ziekte zijner moeder, die ook weldra stierf, riep hem naar zijn geboorteplaats. Op aanbeveling van graaf *Waldstein* zond de keurvorst den jongen kunstenaar in 1792 met den titel van hoforga- nist voor de tweede maal naar Weenen, waar hij onder de leiding van *Haydn* zijn studiën zou voortzetten. Het beviel hem daar zóó goed, dat hij het besluit nam, er te blijven. Hij knoopte er kennis aan met *van Swieten*, den lijfarts van *Maria Theresia*, bij wien hij *Bach*, *Händel* en de voornaamste Italiaansche toonkunstenaars ontmoette. Nog belangrijker werd voor hem de toegenegenheid der vorstelijke familie *Lichnowsky*; vooral de vorstin bejegende hem met moederlijke hartelijkheid. Hij werkte ijverig aan de vermeerdering zijner muzikale kennis en aan de beteugeling zijner bandelooze fantasie. Toen *Haydn* zich ten tweeden male naar Engeland begaf, ontving *Beethoven* les in het contrapunt van *Albrechtsberger*, doch was geenszins bereid om de voorschriften van dezen onvoorwaardelijk aan te nemen. Hij besteedde veel werk aan de beschaving zijner stukken en liet sommige jaren lang rusten, voordat hij ze in het licht zond, zoodat zij niet uitkwamen naar tijdsorde. Hij hechtte veel aan het oordeel van vorst *Lichnowsky*, een leerling van *Mozart*, en was steeds gereed, om daarnaar wijzigingen aan te brengen. Ook een quartet van beroemde meesters, dat de muziekavonden bij genoemden vorst opluisterde. droeg aanmerkelijk bij tot ontwikkeling van *Beethoven*. Een klein uitstapje naar Leipzig en Berlijn en het overlijden van zijn begunstiger, den keurvorst van Keulen (1801), besluiten dit aangenaam tijdperk zijner levensgeschiedenis.

Van nu af moest hij op eigen krachten steunen, en het sombere gedeelte van zijn levensweg nam een aanvang. Hij bleef te Weenen gevestigd en deed slechts kleine reizen naar badplaatsen, enz., terwijl zijn dagen eentonig voorbij gingen bij zijn rusteloozen ijver in het scheppen van muzikale composities. Daarbij klom zijn roem, maar tevens vermeerderden zijn zonderlinge luimen, zoodat hij zich meer en meer van de menschen afzonderde en allengs grooter prikkelbaarheid en wantrouwen openbaarde, hoewel zijn vrienden hem trouw bleven. Toen hij in 1809 tot koninklijk kapelmeester te Kassel benoemd werd, vereenigden zich aartshertog *Rudolf*, zijn leerling, en andere hooggeplaatste vrienden van den kunstenaar, om hem, als den hoogsten roem der Weener school, te behouden; zij verschaften hem een vast jaarlijksch inkomen van 4000 gulden. *Beethoven* bleef te Weenen zonder eenige betrekking te bekleeden en gaf zich, in volkomen onafhankelijkheid, aan zijn luimen over. Had hij vroeger reeds een afkeer van gezelligheid bezeten, deze tegenzin nam toe met zijn hardhoorigheid. Hij leefde in de stad of in hare nabijheid — in het dorp Mödling — in sombere eenzaamheid en schiep er die wereldberoemde composities, welke van het zonderling zieleleven van dezen reus der moderne toonkunst den stempel dragen en de bewondering zullen wekken van alle geslachten der toekomst. De laatste 15 jaren van zijn leven was hij geheel en al doof. Groote smart ondervond hij ook van het lichtzinnig gedrag van zijn neef, voor wien hij, als voogd, met vaderlijke liefde en zelfverloochening gezorgd had. De dood verloste hem den 26sten Maart 1827 van een langdurig lijden (waterzucht), dat hem echter niet belet had, zijn grootsche scheppingen onafgebroken voort te zetten. Zijn laatste

woorden, tot zijn diepbedroefde vrienden gericht, waren deze: „Plaudite, amici, comoedia finita est" (klapt in de handen, vrienden, het spel is uit !).

Beethoven had een middelmatige, maar krachtige gestalte, een frissche gelaatskleur, donkere wanordelijke haarlokken en onrustige, schitterende oogen. Zijn gelaat teekende welwillendheid en tevens bedeesdheid of wellicht verstrooidheid. Doorgaans was hij rustig, maar, als hij zich bewoog, haastig in zijn bewegingen. Zijn gedrag als mensch was hoogst zonderling; hij legde een volslagen onkunde aan den dag omtrent de meest gewone zaken van het praktische leven en bekommerde zich weinig om de gebruikelijke vormen. Maar onder dat zonderling hulsel, dat velen afstootte, klopte een edel en gevoelig hart. Doorgaans was hij stil, somtijds echter vierde hij den teugel aan luimige invallen. Zijn stemming was ongestadig, en een overgang van uitgelaten vroolijkheid tot de somberste naargeestigheid behoorde bij hem geenszins tot de zeldzaamheden. Tot zijn geliefkoosde uitspanningen rekende hij eenzame wandelingen; hij volbracht zulke alle dagen, zonder op het weder te letten, en op die tochten ontwikkelden zich in zijn geest de geniale muzikale composities, die hij vervolgens in zijn werken uitte.

Als toondichter behoort *Beethoven* tot die mannen der kunstgeschiedenis, die men gemakkelijker bewonderen en roemen dan doorgronden en beoordeelen kan. Hij versmaadde de afgebakende wegen en gebruikelijke vormen en baande zich met vermetele kracht een eigen weg. Hij is in de muziek, wat *Shakespeare* is in de poëzie en *Michel Angelo* in de schilderkunst, namelijk het struikelblok voor alle stelselmatige kunstbeoordeelaars, het raadsel dat voor geen oplossing vatbaar schijnt. Zijn werken tellen 138 nummers,* behalve een aantal kleine composities. Daarbij zijn 9 groote symfoniën, onderscheiden ouvertures voor orkest, 5 concerten, 1 vioolconcert, 1 septet en 1 sextet, 4 quintetten, 16 strijkquartetten en 4 strijktrio's, 8 klaviertrio's, 25 klavierduetten, 67 solostukken voor klavier, 1 opera, 1 oratorium, 2 groote missen, verscheiden veelstemmige liederen en concertaria's en 35 liederen en gezangen met klavieraccompagnement. De groote verdienste dier stukken is gelegen in de verwonderlijke volkomenheid, waartoe *Beethoven* de instrumentale muziek heeft gebracht. *Bernsdorf* zegt van hem het volgende: „Wat de Weener school voor en naast hem gewerkt heeft, is door *Beethoven* tot de hoogste volkomenheid voortgezet en ontwikkeld. De vorm, door *Haydn* aan het kwartet, aan de symfonie, enz. gegeven en door *Mozart* behouden, is door *Beethoven* uitgebreid, om zijn geniale gedachten te kunnen weergeven. Wel bewandelt hij aanvankelijk den gebruikelijken weg, maar ook in dien merkt men reeds veel bij hem op, dat op vermetele omkeeringen in de toekomst wijst; zijn vleugels groeien, en naarmate hij zich hooger verheft, verruimt zich zijn blik. Een volkomen vrijmaking van de conventioneele kluisters ontdekt men echter eerst in zijn derde symfonie. De schoone en verrukkelijke harmonie zijner eerste werken verkreeg meer gevoel en kracht, en hij liet daarbij aan zijn gewaarwordingen den vrijen loop. Het was zijn doel niet, zooals dat van *Haydn* en *Mozart*, om een voortreffelijk kunststuk te leveren, overeenstemmende in vorm en inhoud, maar om gemoedsaandoeningen te schilderen, om de hartstochten zijner ziel in klanken om te zetten. Dit oorspronkelijk karakter openbaarde zich bij den grooten toondichter vooral in zijn laatste werken, bij wier schepping de doofheid hem noodzaakte, om zich in de binnenkamer zijner smart op te sluiten. Die werken zijn uitvloeisels van een lijdend en miskend gemoed, zij behelzen de smartkreten van een zwaarbeproefde, en slechts zelden verheft zich daarin een beeld uit den gouden tijd der jeugd. Daarom zullen zij ook nimmer de populariteit verkrijgen zijner vroegere composities; zij zijn daartoe te snijdend in hunne denkbeelden, te reusachtig, te geheimzinnig. Nog minder zijn zij geschikt tot voorbeelden voor jonge componisten, daar zij in het nauwste verband staan met de zonderlinge individualiteit van den kunstenaar."

De sonaten en symfonieën van *Beethoven* moeten als de voornaamste werken van dien toondichter beschouwd worden. Zij laten een splitsing toe in drie soorten, namelijk die, waarbij de gebruikelijke vorm behouden bleef en de vervaardiger een welluidend kunststuk levert, die, waarbij eveneens de gewone methode gevolgd is, terwijl er een oorspronkelijke gedachte aan ten grondslag ligt, die de verschillende deelen tot een organisch geheel verbindt, en zulke, waarin zich in volkomen vrijheid het mateloos verlangen naar het oneindige en de strijd van een krachtig gemoed tegen de vijandelijke macht der omstandigheden openbaren, zoodat wij er gewaarwordingen in aantreffen als door *Goethe* in zijn „Faust" voorgesteld.

Tot de werken der eerste soort behooren, onder de sonaten, opus 2 in **A** en **C**, opus 7 in **Es**, opus 10 in **F** en **D**, opus 14 in **E** en **G** dur. Ook daarin bevinden zich dichterlijke gedeelten, wij wijzen slechts op het adagio van opus 2 en op het adagio en scherzo van opus 10. Van laatstgenoemd adagio heeft *Beethoven* zelf gezegd: „Ieder gevoelt daarin de stemming van den zwaarmoedige met al hare schakeeringen van licht en schaduw." Van opus 14 getuigt hij: „Men heeft daarin een strijd van twee beginselen of een samenspraak van twee personen". Van al die werken zullen wij slechts een paar vermelden, namelijk opus 3 in **C** dur en opus 24 in **F** dur. In de eerste sonate openbaart zich de toestand van een krachtigen, ernstigen en beraden geest, en in de tweede die van een jeugdig en onschuldig gemoed, hetwelk zich aan de indrukken van het oogenblik overgeeft. Het adagio ademt het innigst verlangen, zooals enkel een rijkbegaafd en jeugdig gemoed kan ondervinden. Het naïeve en boertende kan niet duidelijker worden uitgedrukt dan in het scherzo van deze sonate. In de finale heerscht een onvermengde opgeruimdheid, voortvloeiende uit een gelukkige gemoedsgesteldheid. Van de symfonieën behooren de eerste, tweede, vierde, zevende en achtste tot deze afdeeling. In de eerste in **C** dur, opus 21 (geschreven in 1800), nadert *Beethoven* het meest tot de methode van *Haydn*, hoewel hij daarvan.

ral in zijn scherzo, reeds aanmerkelijk afwijkt. tweede in **D** dur, opus 36 (het eerst uitgevoerd 1800), is in al haar deelen zeer breed opgezet en gewerkt. De aanvang is prachtig en het verg drukt de innigste gewaarwordingen des ten uit, zooals geen taal van menschen die ilderen kan. Al wat de mensch in de schoone gen der jeugd, in den glans van liefde en p, gevoelen en droomen kan, is er in uitgedrukt; ine wolkjes van somberheid omsluieren er chts even den liefelijken zonneschijn. Het slot ral bevat een verwonderlijken rijkdom van t- en levenwekkende gedachten, die als het re van alle kanten samenstroomen, om het oel der hoogste blijdschap op te wekken. De rde in **D** dur, opus 60, zou men een lentenfonie kunnen noemen, want evenals het eidelijk ontwaken der natuur, zoo werkt daarde volgorde der muzikale denkbeelden. Het gin is verrassend en het adagio vertegenwoordigt bekoorlijkheden van een zoelen lentenacht, door zijn streelende en geheimzinnige indruk- de zoetste gewaarwordingen opwekt. Uit het erzo waaien ons de geuren van het woud tenoet en bij het geschal van den hoorn toeven met onze verbeelding in het bosch. De ende in **A** dur stelt als het ware het Feest Vreugde voor. De inleiding ademt de kalmte verwachting: dan levert de fluit den grond- n der opgewektheid, welke zich daarna meer meer ontwikkelt. Plechtig neemt het allegretto aanvang; de gemoederen zijn afgemat van gewondenheid, maar langzamerhand vereenigen h vier stemmen tot een heilig vreugdelied, wijl vervolgens de vroegere kalmte terugkeert. derom verheffen zich de stemmen in het erzo, om tot de hoogste verrukking te klimn, en eindelijk ruischt het hoorngeschal met ekkende kracht, totdat in het slot alles uitstuift en verdwijnt. De achtste in **F** dur us 53, geschreven in 1815) komt in vele ichten met de zevende overeen.

Tot de tweede soort rekent men onder de aten in de eerste plaats die in **B** dur, opus welke men bij uitnemendheid een „lenteate" kan noemen. Het begin werkt reeds als zachte voorjaarslucht, die overal een nieuw en wekt. In het adagio is iets geurigs en eimzinnigs; het verplaatst ons in het blader- e woud, waar wij ons wijden aan de beschoung der verjongde natuur, waarna het heerlijke enkel tevredenheid en zaligheid ademt. In s 29, no. 1 in **G** dur, wekt vooral het adagio liefelijkste herinneringen op aan den schoonen der lente met al de zoete klanken, die zich rin doen hooren, met al de streelende gewaardingen, die het hart daarbij bezielen. De vang van deze compositie is vroolijk en telt van licht en leven, en in het slot vindt n de aandoeningen van iemand, die uit liefee droomen ontwaakt. In opus 29 no. 3 worden ernst en de boert des levens op een eigendige wijze voorgesteld. Boven de sonate opus in **D** dur, zou men het woord „Herinnerin-" als titel kunnen schrijven. De aanvang st op bekoorlijke beelden van het verleden, vervolg op de verijdeling van vele verwachgen; nogmaals doet een toon zich hooren uit den schoonen tijd der hoop, maar de smart lost zich vervolgens op in zachte klaagzangen. Plotselijk schittert een lichtstraal der vreugde door de duisternis, de herinnering aan een zalig uur ontwaakt, en het slot toovert een bekoorlijk landschap voor onzen geest. Opus 53, in **C** dur, is geschreven met een geestdrift, als wij in den koninklijken psalmdichter der Oudheid bewonderen; het getuigt van diep ontzag en eerbiedige aanbidding van den Onzienlijke en vervult ons hart met de heiligste gevoelens. In opus 26, in **As** dur, houde men het opschrift der derde afdeeling in het oog „Marcia funebre sulla morte d'un Eroe", en men zal het gemakkelijk begrijpen. Diepe smart en balsemende troost ruischen ons uit het thema en de variaties te gemoet, en deze laatste zijn terecht allervoortreffelijkst genoemd. In den treurmarsch wordt het diepe gevoel eener alles-aangrijpende smart voorgesteld. Maar allerheerlijkst vooral is de Cis-mol-fantasie; zij is een bladzijde uit zijn eigen levensgeschiedenis, op het papier gebracht, toen hij de hoop zijner teederste neigingen verijdeld zag. De traag over de snaren glijdende vingeren doen in den aanvang het lied der bedrogen hoop weergalmen; dan volgt in het scherzo de scheiding met het „vaarwel voor eeuwig", terwijl in de finale de storm der hartstocht zich bruisend verheft tegen het sombere lot. Het hartelijk vaarwel, de sombere gevoelens van den verlaten toestand en de vreugde van het wederzien zijn voorzeker in tonen nooit heerlijker verkondigd dan in zijn „Les adieux, l'absence et le retour" (opus 81). Nog eenmaal, in opus 90, ontwikkelde *Beethoven* zijn gewone kracht. De sonaten van lateren tijd zijn meer te beschouwen als de vruchten van sombere overpeinzingen, zooals opus 106; zij zijn in de donkerste dagen van zijn leven vervaardigd. Bevallig door dichterlijken gloed zijn de beide laatste (opus 110 en 111). Eerstgenoemde, in **As** dur, begint met een reeks van weemoedige herinneringen, waarbij als het ware het afscheid van het liefelijk snarenspel wordt aangekondigd; daarna volgt een stroom van haastige, ongeduld ademende klanken, terwijl zich eindelijk een verwonderlijk klaaglied doet hooren en het stuk in verheven harptonen eindigt. De andere, in **C** mol, vertegenwoordigt de herinnering uit een leven vol onrust en strijd en eindigt in een volksgezang.

Onder de symfonieën behooren tot deze afdeeling de „Eroïca" (opus 55, geschreven in 1802) en de symfonie van opus 68 (in 1808 het eerst bekend geworden). Het begin der „Eroïca" stelt de geschiedenis voor van een held; het bevat in wegslepende klanken zijn zegepraal, den strijd van zijn gemoed, benevens de zachtere aandoeningen van zijn hart, en vervolgens zijn roem, gelijk die op aller tongen zweeft. Deze hulde, aan den dappere gebracht, bezielt vooral het slot der symfonie. Een treurmarsch verlevendigt daarin op indrukwekkende wijze de gedachte aan den dood en aan de nietigheid van al het ondermaansche; wij hooren den donder der eeuwigheid over de graven rollen, maar wij gevoelen ook, hoe moedig de held den dood trotseerde, hetgeen door den toonaard

(**D** dur) en door eenige stoutmoedige dissonanten gelukkig wordt uitgedrukt. Dan verheffen zich de klaagzangen meer en meer, totdat deze door een vertroostende melodie in **As** dur worden vervangen. De rouwkreten komen tot rust: men verneemt slechts nu en dan een lichten snik en alles neemt een einde. De finale kan beschouwd worden als een zegefeest ter eere van den gesneuvelden held. De tweede, een herderssymfonie, is door *Mosengeil* op de volgende wijze beschreven: De dichter zelf noemt het eerste bedrijf „het ontwaken van aangename gewaarwordingen bij de aankomst op het land". Het eenvoudig lied der schalmei, de kunstelooze, wijd-weergalmende toon van den alpenhoorn geleidt ons in den zomer op het eenzame, bloeiende veld. De echo herhaalt, nu eens luid dan weder zachter, die klanken en doet den hoorder toeven op de plaats, waar de toonkunstenaar hem gebracht heeft. Hij gevoelt zich zalig in de bloemrijke weiden en deelt in het geluk dergenen, die er hunne woning hebben gesticht. Aan een beek vestigt de dichter den blik op het zuivere blauw des hemels boven hem en op de bonte bloemen om hem heen. Het onophoudelijk geruisch en gewiegel der golven is in een verbazenden rijkdom van tonen, door blaas- en strijkinstrumenten voortgebracht, heerlijk uitgedrukt. Hier en daar klinkt een liefelijke melodie, maar vooral hoort men het geluid der vogels; op den grond verneemt men de stem van den wachtel, in de hoogte den trillenden toon van den opstijgenden leeuwerik, ginds het betooverend gefluit van den nachtegaal en het geroep van den koekoek. Het scherzo bevat de voorstelling van een ongekunsteld welbehagen in de schoone natuur. Inmiddels verheft zich een onweder boven het gebergte. Men hoort het gesis der bliksemstralen, het geplas van den nederdalenden regen, het gehuil van den storm door de wouden en kloven; doch het trekt spoedig voorbij en het zacht geluid van pauken doet het in de verte verdwijnen. Weldra echter vernemen wij weder de welluidende tonen van den alpenhoorn, die in de laatste afdeeling tot het einde toe blijven aanhouden, als de verkondigers van dankbare gevoelens na het onweder.

Tot de derde soort rekent men de sonaten opus 2 (in **F** mol), opus 10 (in **C** mol), opus 13 (in **E** mol, bekend onder den naam van „Pathétique"), opus 29 (in **D** mol) en opus 57 (in **F** mol). Met uitzondering van de eerste bevatten zij drie afdeelingen. De oorspronkelijke stemming is in alle dezelfde, maar gedurig dringt de groote meester dieper door in het rijk der tonen. De eerste en laatste afdeeling getuigt steeds van een hevigen inwendigen strijd, terwijl zich in het adagio een smachtend zielsverlangen naar iets hoogers en beters openbaart. Gelijk in den „Faust" een hemelsche stem de woorden doet weergalmen „*Sie ist gerettet!*", zoo ruischt ook hier door de somberste gewaarwordingen heen de toon der verzoening. Dit is vooral uitgedrukt in de sonate opus 57. *Beethoven* had deze sonate „Faust" kunnen noemen, gelijk hij aan zijn „Eroïca" eenigen tijd den titel gaf van „Bonaparte", toen hij dezen man als den beschermer der vrijheid beschouwde. Hoe duidelijk zijn in de eerste afdeeling al [illegible] lingen uitgedrukt, die de ziel van *Faust* [illegible] den, en hoe geweldig ontwikkelt zich [illegible] de inwendige strijd! Daar ruischt het [illegible] engelen, dat echter niet door den meester [illegible] weergegeven, daar hij in een adagio [illegible] lens uitdrukt, die *Faust* bij het [illegible] dat hemelsch gezang bezielen. Doch [illegible] geesten keeren in zijn boezem terug [illegible] slotklanken der sonate hebben een [illegible] rende uitwerking.

Van de symfonieën behoort tot deze [illegible] in de eerste plaats de verwonderlijke en [illegible] wekkende **C** mol-symfonie, opus 67 (voor [illegible] maal uitgevoerd in 1808). Deze schilder [illegible] worstelen en werken van een krachtig [illegible] begaafden geest, zijn strijd tegen [illegible] en tegen het lot, maar tevens hoe hij [illegible] door hooger kracht, alle moeilijkheden [illegible] en de zegepraal verwerft. *Beethoven* [illegible] de eerste afdeeling gezegd: „Zoo klopt [illegible] aan de deur." Een dergelijk denkbeeld [illegible] grondslag van de 9[de] symfonie met de [illegible] die Freude" van *Schiller* (opus 125, [illegible] in 1825); men mag deze beschouwen [illegible] muzikaal testament, waarin *Beethoven* [illegible] varingen van zijn leven heeft nedergelegd [illegible] eerste afdeeling schetst dien trap van [illegible] keling, waarin de mensch, naar hooger [illegible] strevend, zich van alle vooroordeelen [illegible] en vruchtelooze pogingen aanwendt, [illegible] moed te bevredigen en harmonie te [illegible] zijn denkbeelden. Deze afdeeling komt [illegible] met de fabel der reuzen, die de [illegible] der goden willen bestormen, en met den [illegible] van *Goethe*. In de tonen van den meester [illegible] een geest, die aan alles twijfelt en [illegible] op zich zelf vertrouwt. In een kleurlooze [illegible] opent zich de afgrond van den vreeselijken [illegible] Waarheen wij ons ook wenden, overal [illegible] ons strijd en vernietiging te gemoet. Hij [illegible] worstelt, tot bezwijkens toe, met een [illegible] vijandige klanken. Zijn overmoed, die [illegible] zelfbewuste kracht verkondigde, verheft [illegible] zachte klaagtonen. Weldra echter [illegible] op, om opnieuw den strijd te beginnen [illegible] geheele orkest is in twee vijandige [illegible] verdeeld, die, dood en verderf blazend [illegible] tegemoet stormen. De harmonie springt [illegible] zij redding, in **B** dur over, maar [illegible] een onverbiddelijke noodzakelijkheid [illegible] sombere **D** mol teruggeslingerd. Eindelijk [illegible] zegepraal verworven — maar welk een [illegible] De contrabassen, die te voren het [illegible] steunden, doen zich hooren in ongestadige [illegible] en de kracht der overige deelen van [illegible] verdwijnt in hartverscheurende dissonanten [illegible] delijk keert het thema terug, in een [illegible] voorgedragen; de mensch heeft het [illegible] zelf uit de algemeene vernietiging [illegible] als een schipbreukeling, die, op een [illegible] geworpen, het verlies van zijn kostbare [illegible] zittingen overleeft. De beteekenis [illegible] afdeeling is te vinden in de woorden [illegible] Faust: „*Weh! weh! du hast sie* [illegible] *schöne Welt, mit mächtiger Faust* [illegible] *sie fällt. Ein Halbgott hat sie* [illegible] *Mächtiger der Erdensöhne, prächtiger* [illegible]

eder, in deinem Busen baue sie auf!" De evende en ontroostbare smart der eerste afdeeling idt men ook in het scherzo, maar in een moristischen vorm: de vreeselijkste pijn maakt r duizend wanhopige sprongen. Nu eens wordt toonaard hardnekkig vastgehouden, dan weder elt het geheele orkest met geweldige haast n de éene harmonie in de andere. Alleen een eester, zooals *Beethoven* was, kon al die strijde elementen tot een goed geheel verbinden. het presto treedt het diepe gevoel, de metgevan den humor, te voorschijn, en in het igio heerscht een gedachte, die den toondichter zijn laatste levensjaren bezighield en hem roerende idylle deed schrijven. Hij zocht nelijk in de natuur een toevlucht te midden pijnlijke tegenstrijdigheden, die hem uit het zijn der menschen hadden verbannen. In de uur is alles vrede, waarheid, harmonie, en in e gekunstelde maatschappelijke samenleving idt men enkel strijd, misleiding en verwarring. t adagio is een hulde der dankbaarheid, geicht aan de vertroosting der natuur. Doch werkelijkheid handhaaft haar recht: wij hebben eenvoudigheid van den natuurstaat reeds lang rloren, en een terugkeer tot dezen is een rsenschim. De laatste afdeeling neemt een ovang met een snijdenden dissonant van blaastrumenten, fortissimo doorgezet, en dan verffen zich de beroemde recitatieven van de estbas, die het oogenblik der overpeinzing iduiden. De melodieën der voorgaande afdeegen doen zich op een vluchtigen toon nog n hooren; er ruischt een herinnering aan het igio en eindelijk verheft zich een troostend itatief. Op een weerklank van het thema *'reude, schöner Götterfunken*", waarbij de overg plaats heeft tot het liefelijk **D** dur, dat er en meer de overhand krijgt, volgt weder recitatief, als inleiding voor de 24 maten bas, waarin de geheele melodie van het k wordt voorgedragen. In het gemoed van toondichter verheft zich hier het eerste bevan een hoogere kennis, van een hemelschen de, dien hij reeds lang te vergeefs heeft zocht. Dat besef is nog onbestemd, en terwijl langzamerhand een bepaalden vorm aanneemt, reenigen zich allengs meer instrumenten tot verheven melodie, totdat eindelijk het geheele est bij een derde herhaling haar jubelend t weergalmen. Plotseling echter doet de eselijke dissonant van den aanvang der afdeeling h weder hooren. De nacht is naijverig op het igdige licht en wil het begraven in zijn schoot. j de woorden „*O Freunde, nicht diese Töne!*" rslindt de afgrond de booze geesten, om zich or altoos te sluiten, en op diezelfde plek ver-ft zich de tempel van liefde, vriendschap en loof. De grondtoon van het thema „*Freude, höner Götterfunken*" is van den beginne af istig en plechtig, en dit karakter openbaart h bij de woorden „*Seid umschlungen, Millionen*" de statigheid van den stijl der oude kerkiziek. In het volgend gedeelte verdwijnt de rde onder de voeten des dichters, terwijl zijn g zich vestigt op hemelsche visioenen. De gende symfonie is een lofzang ter eere des erhoogsten, waarin de verlossing van den geest der menschheid geschilderd wordt; dit blijkt zoowel uit de keuze van bepaalde coupletten uit de ode van *Schiller*, als uit de muziek zelf. De gedachte, die den grondslag uitmaakt van dit kunstwerk, rechtvaardigt ook de wijze, waarop de instrumentale en vocale muziek daarin verbonden zijn; die wijze zou in elk ander geval een vergrijp wezen tegen de regelen der kunst. De taal der instrumenten was voldoende, om de geheimen der natuur en de gewaarwordingen des gemoeds uit te spreken, maar de zekerheid, dat de mensch de Godheid in de wereld had wedergevonden, kon alleen door de menschelijke stem worden verkondigd. De eerste drie afdeelingen, van zuiver instrumentalen inhoud, streven naar die kennis des Onzienlijken, welke in de vierde afdeeling zich in woorden openbaart.

Naast de compositie voor instrumenten, bekleeden die voor zang een hoogst belangrijke plaats. Tot de schoonste van deze behooren: „Adelaïde", de liederen van *Gellert*, die aan de afwezige geliefde, de onsterfelijke „Fidelio", de prachtige „Missa solemnis", enz., hoewel volgens velen in de beide laatstgenoemde meesterstukken de vocale muziek wel wat veel onder de instrumentale bedolven wordt.

Wij hebben bij de werken van dezen grooten kunstenaar wat lang stilgestaan. Het is opzettelijk geschied, om algemeen de overtuiging ingang te doen vinden, dat het geenszins voldoende is, een compositie op kunstvaardige wijze te kunnen spelen, maar dat men in de bedoelingen van het stuk, in den geest van den toondichter diep moet zijn doorgedrongen, om het ware genot te hebben van goede muziek. Alleen dan, wanneer men den meester goed begrijpt, aanschouwt het oog van den speler en hoorder de dichterlijke visioenen, die bij het neerschrijven van het stuk voor zijn geestesoog opdoemden.

Beets, *Mr. Johan*, werd waarschijnlijk te Hoorn in het begin der 17de eeuw geboren. Hij was een bloedverwant van *Rombout Hoogerbeets*. *Beets* studeerde ijverig en verwierf de vriendschap van den beroemden *Vossius*. Na zijn promotie werd hij benoemd tot fiscaal aan de kust van West-Indië. Vandaar in het vaderland teruggekeerd, bekleedde hij de betrekking van ordinaris-advocaat der admiraliteit van West-Friesland en het Noorderkwartier en overleed in 1668. Eenige nagelaten gedichten zijn in laatstgenoemd jaar door zijn schoonzoon uitgegeven.

Beets, *Pieter*, een afstammeling van *Jan Cornelis*, die wegens geloofsvervolgingen de wijk had genomen naar het dorp Beets, en hieraan zijn naam ontleende. *Pieter*, geboren te Hoorn in 1729, werd in 1752 aangesteld tot proponent bij de Doopsgezinde gemeente en was achtereenvolgens leeraar te Middelharnis, te Aardenburg en te Almelo. In 1771 begaf hij zich naar Altona, waar hij onder goedkeuring der regeering een school oprichtte. Hij overleed aldaar den 25sten Augustus 1776, eenige geestelijke liederen en onderscheiden leerredenen nalatende.

Beets, Pieter Pieterz, een zoon van den voorgaande. Hij studeerde aan de hoogeschool te Groningen, was leeraar bij onderscheiden gemeenten in ons vaderland, daarna te Altona, en kwam in 1789 te Zaandam, waar hij in 1813

overleed. Behalve in zijn leeraarsbetrekking is hij als schoolopziener nuttig werkzaam geweest. Men heeft verscheiden geschriften van zijn hand en onder deze: „De vriend der jeugd", waarvan in 1827 een tweede druk is uitgegeven.

Beets, Jan, een broeder van den voorgaande en eveneens Doopsgezind leeraar. Deze heeft omstreeks het midden der 18de eeuw eenige stichtelijke werken geschreven.

Beets, *Willem van der*, vice-admiraal der Bataafsche Republiek. Hij was in 1764 kapitein ter zee in haar dienst en veroverde in 1782 met kapitein *Rijneveld* een fregat en een brigantijn, die in het Kattegat tot dekking dienden van een Engelsch convooi. In datzelfde jaar werd hij commandant van het fregat „Pallas" van 40 stukken. In 1795 werd hij benoemd tot vice-admiraal en behoorde na den slag bij Kamperduin (11 October 1797) tot den zeekrijgsraad, die over het gedrag der bevelhebbers in dien strijd moest oordeelen.

Beets, *Martinus Nicolaas*, scheikundige en apotheker te Haarlem, werd aldaar geboren, den 19den April 1780. Hij was de zoon van den boekhandelaar *Nicolaas Beets* en verloor zijn vader reeds op achtjarigen leeftijd. Hij genoot het onderwijs op de Latijnsche school zijner geboortestad, werd vervolgens opgeleid tot apotheker en scheikundige en vestigde zich als zoodanig te Haarlem in 1802. Hij schreef in 1812 „Grondbeginselen der artsenijmengkundige scheikunde, toegepast op de Pharmacopoea Batava". In 1815 bekroonde de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen zijn „Volksscheikunde" met goud en later begon hij aan een „Woordenboek van drogerijen", dat hij na de uitgave van het eerste deel wegens zijn drukken werkkring niet kon voortzetten; het werd later voltooid door *B. Meijlink* te Deventer. Talrijk waren de betrekkingen, welke aan *Martinus Nicolaas* wegens zijn groote kennis, belangstelling en nauwgezetheid, door zijn medeburgers werden toevertrouwd. Hij was lector in de scheikunde aan de klinische school te Haarlem, welke zich in die dagen in een groot aantal kweekelingen mocht verheugen; verder was hij directeur der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, enz. Een ongeschokte gezondheid stelde hem in staat, om al die betrekkingen met lust en ijver te vervullen. Op omstreeks tachtigjarigen leeftijd schreef hij nog een „Handboekje voor het aanschouwelijk onderwijs in de bewaarscholen". Nadat hij reeds in 1847 zijn apotheek had overgedaan, overleed hij den 5den Augustus 1869.

Beets, Nicolaas, hoogleeraar te Utrecht en een der meestgevierde Nederlandsche dichters en prozaschrijvers der 19de eeuw. Hij is de zoon van den hierboven vermelden *Martinus Nicolaas* en werd geboren te Haarlem, den 13den September 1814. Hij begaf zich in 1833 naar de Leidsche hoogeschool, waar hij zich toelegde op de godgeleerdheid en tevens met *J. P. Hasebroek* en anderen een ijverige beoefenaar was der nieuwe, inzonderheid der vaderlandsche en Engelsche letterkunde. Weldra verschenen van hem in *Westermans* „Verzameling van uitheemsche vernuften" goede vertalingen van gedichten van *Byron* en *Walter Scott*. Verder dichtte hij ... oorspronkelijke verhalen, „Jose" (1834), ... (1835), „Guy de Vlaming" (1837) en ... die als de voornaamste vertegenwoordigers ... romantiek in Nederland kunnen beschouwd ... den. Bevalliger zijn vele dichtstukjes ... neren omvang, aan zijn toekomstige echtgenoote ... gericht, bijvoorbeeld „In Aleide's Bijbel" ... het huiselijk leven ontleend, en ... zijn „Gedichten". In 1839 werd hij ... tot doctor in de theologie op het proefschrift „De Aeneae Sylvii, qui postea Pius II ... cundum morum mentisque mutatione ... en in 1840 beroepen als predikant te Heemstede bij Haarlem — een bekoorlijke standplaats ... hij in Juni 1854 met Utrecht verwisselde ... hij in 1874 tot hoogleeraar werd benoemd ... ambt hij tot 1884 bekleedde. Hij leverde ... dichten in onderscheiden jaarboekjes, ... keurige stukjes in den Enkhuizer Almanak ... den terecht algemeenen bijval. Van zijn ... noemen wij „Proza en Poëzij" (1840), ... het proza gedeeltelijk in de „Camera ... en al het overige in de „Verstrooide ... (1864) is opgenomen; zijn „Rijmbijbel ... *W. Hey*, ook omstreeks van dien tijd ... vroeger; zijn „Korenbloemen" (1853); ... we gedichten" (1859) en zijn „Madelieven ... Later verschenen nog van hem: „Najaars... (1881 en 1884), „Winterloof" (1887) en ... toonen" (1892). Zijn gezamenlijke dichtwerken zijn in 5 deelen uitgegeven (Leiden, 18..., 6de druk, 1905). Moge *Beets* trouwens als ... landsch dichter hoogen lof verdienen, ... aart nog geenszins den roem, dien hij als ... der Nederlandsche taal en als keurig ... schrijver door de uitgave zijner „Camera ... onder het pseudoniem *Hildebrand* (18... worven heeft. Dit boek, dat door ...

Nicolaas Beets.

houd hij het herlezen telkens een ... verschaft, heeft reeds een zeer groot ...

ven beleefd en wordt telkens herdrukt. In 04 verscheen de 23ste druk (volksuitgave).
Daarenboven vermelden wij zijn belangrijke 'erpoozingen op letterkundig gebied" (1856) „Verscheidenheden op letterkundig gebied" 858—1873), 6 stukken; alsmede de redevoeng: „Karakter, karakterschaarschte, karaktering" (1875); „Ter nagedachtenis van Otto erhard Heldring" en „Leven en karakterbets van J. H. van der Palm" (1842). Tevens llen velen zijn stichtelijke werken op hoogen ijs, zooals blijkt uit de: „Stichtelijke uren", n welke de eerste serie herhaaldelijk gedrukt Van zijn kleinere stukjes hebben vooral die er de zendingszaak veel lezers gevonden. Zijn tichtelijke uren" zijn in 1883 tot negen deel uitgebreid. Ook leverde hij nieuwe uitgaven n de gedichten van *Staring*, *Bogaers* en *Anna emer Visser*. In 1899 verscheen nog van n „De Boeren".

Nicolaas Beets was tevens een geliefkoosd kanselredenaar, die door den schoonen vorm en den stigen inhoud zijner redevoeringen zijn hoorrs wist te boeien.

Beets was ridder van onderscheiden orden, lid n verschillende geleerde, binnen- en buitendsche genootschappen en doctor honoris causa universiteiten te Utrecht en te Edinburgh. overleed den 18den Maart 1903 te Utrecht.

Beetsjoeanen is de naam van een volk, dat de Bantoe-negers behoort en het midden Zuid-Afrika bewoont. Hun gebied wordt rensd door dat der Zoeloe's in het O., dat Nama's en Ovaherero's in het W., alsmede r de Oranje-rivier in het Z.O., de steppe in Z.W. en de Zambesi in het N. Naar schatr beslaat hun land, dat overal van de zee gescheiden is, een oppervlakte van 275000 v. km. op 350000 zielen geschatte bevolking beat uit twee hoofdafdeelingen, die der *West*der *Oost-Beetsjoeanen*. Tot de eersten ooren de Batlapi's (12000 zielen), in welgebied het zendingstation Koeroeman geleis; de Barolongs (15000 zielen), die aan Molopo rivier om Mafeking wonen; de ngkwaketsi's en Bakwena's (50000 n), die Molopolole tot hoofdstad hebben; de nangwato's (40000 zielen), welker land de hoofdstad Sjosjong ten W. van den Bo-

Huis der Beetsjoeanen.

ven-Limpopo gelegen is; de sterk met Boschjesmannen vermengde Bakalahari's in de Kalahari woestijn en de Bahoeroetse's ten Z.O. van het Ngami meer. Tot de Oost-Beetsjoeanen worden gerekend de Basoeto's (130000 zielen), waartoe ook de vroeger machtige, doch nu in het rijk van Maroetse-Mamboenda opgenomen Makololo's behooren; verder de kleine stammen der voormalige Boeren-republieken.

De huid der Beetsjoeanen is koffiekleurig, wel eens wat meer of minder bruin, maar altijd donkerder dan die der Kaffers. Zij zijn niet zoo groot en sterk als deze, maar hebben toch een slanke en welgemaakte gestalte. Door hun breed gelaat, platten neus, dikke lippen en wollig haar bewijzen zij hun samenhang met de negers. Geestelijk staan zij beneden de Kaffers; ook zijn zij op verre na niet zoo oorlogzuchtig als deze; zelfs mag men hen welwillend en vredelievend noemen, zoodat hunne twisten met de naburen zelden op een bloedige wijze worden beslecht. Toch is hunne zucht tot onafhankelijkheid zeer groot, en zij overtreffen de Kaffers in vlijt, in de inrichting der woningen en in geschiktheid tot velerlei handwerken en bedrijven.

De kleeding bestaat uit een lederen gordel, welke tusschen de beenen doorloopt; die der vrouwen is versierd met franje en kralen. Bovendien dragen de Beetsjoeanen voor opschik of tegen de koude een „karos", van vellen vervaardigd. Als sieraad dienen een als metaal schitterende zalf, ringen van metaal, ivoor, leder en haar, alsmede glazen en metalen kralen. De wapens zijn van goede kwaliteit en bestaan uit speren, strijdbijlen, dolkmessen, knodsen, boog en pijl, alsmede uit met runderhuiden overtrokken schilden. De houten meubels onderscheiden zich door eigenaardige en sierlijke vormen en door een nette bewerking; ook in het vervaardigen van vlecht- en aardewerk munten zij uit. De hutten zijn cirkelvormig en dragen een konisch dak (zie de afb.).

Evenals bij de Kaffers is ook bij de Beetsjoeanen de veeteelt het hoofdmiddel van bestaan; toch wordt de landbouw geenszins verwaarloosd, en deze heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan van volkrijke dorpen. Hunne zachte, welluidende taal, waarin nagenoeg ieder woord met een klinker eindigt, draagt den naam van Seetsjoeana. Zij zijn, met uitzondering van de kolonisten in en om de zendingstations, heidenen, maar hebben toch eenig begrip van een opperste godheid, waaraan zij den naam van *Morimo* (de Hoogste) geven, maar dien zij voor een listig en boosaardig wezen houden. Tempels, afgodsbeelden, gewijde voorwerpen en priesters zoekt men bij hen te vergeefs; zelfs aan de hemellichamen geven zij geen godsdienstige beteekenis, zoodat de zendelingen er geenerlei grondslag vonden, waarop zij konden voortbouwen. Men zegt evenwel, dat sommige

stammen aan slangen en apen, andere aan krokodillen hulde bewijzen. Daarentegen heeft men er ook geen menschenoffers of andere bloeddorstige

Plattegrond van een Beetsjoeanenhuis.

plechtigheden; tegen deze zou de zachtmoedigheid der Beetsjoeanen zich verzetten. De besnijdenis is bij hen algemeen in zwang, maar niet als een godsdienstige plechtigheid. Een geloof aan een voortbestaan na den dood blijkt uit de begrafenisplechtigheden. Tevens heerscht er het geloof aan de bovennatuurlijke macht der regenmakers, wier gunst men door kostbare geschenken tracht te verwerven.

De Beetsjoeanen huldigen den monarchalen regeeringsvorm, maar deze is tevens van aartsvaderlijken aard. Elke stam heeft zijn erfelijk opperhoofd. Aan dezen zijn de distriktshoofden ondergeschikt, en aan deze wederom de kleinere hoofden, *kosi* (rijken) genaamd, die een soort van aristocratie vormen. De macht van een opperhoofd is in het algemeen onbeperkt, maar er mag niets van belang geschieden zonder een openbare vergadering van de kleinere hoofden, waarop een volkomen vrijheid van spreken heerscht en dikwijls besluiten genomen worden, die weinig aan de wenschen van het stamhoofd beantwoorden. Bij twist is het stamhoofd, als bij hem een klacht wordt ingediend, tevens rechter, en in crimineele gevallen, zooals diefstal, verraad, enz., kan het dikwijls gebeuren, dat hij het doodvonnis uitspreekt en ook zelf voltrekt.

De vrouwen worden gekocht en de veelwijverij is algemeen. Huwelijken worden vroegtijdig gesloten; knapen trouwen dikwijls reeds na de besnijdenis, dus op hun 14de jaar. Eigenlijke slavernij is bij de Beetsjoeanen onbekend, doch de arme, verachte en verspreid in de bosschen levende Balala's worden als slaven beschouwd.

Reeds voor lang hebben de Beetsjoeanen zich op den landbouw toegelegd; zij verbouwen graan, boonen, erwten, watermeloenen, enz., en verzamelen hun oogst in groote voorraadschuren. Met den landbouw, welke vooral door de zendelingen bevorderd wordt, houden vooral de vrouwen zich bezig, de mannen met de veeteelt. Deze laatste bepaalt zich tot rundvee, schapen, en geiten; ook houden zij honden. De visscherij is er van [illegible] beteekenis, maar sommige andere takken [illegible] nijverheid bloeien er. Sommige stammen [illegible] handig in het maken van snijwerk van [illegible] hunne keurige houten lepels, [illegible] dere met bloemen versierde voorwerpen [illegible] heinde en ver bij hunne naburen beroemd. [illegible] winnen en bewerken van velerlei ertsen [illegible] en voorheen ook koper) is voor de [illegible] een belangrijk bedrijf. De Bakatla's en [illegible]roetse hebben vele ijzersmelterijen. In [illegible] der Batlapi's haalt men veel ijzererts [illegible] bodem, en de Beetsjoeanen hadden vroeger [illegible] gewoonte, zich met dat poeder te [illegible] er hun lichaam mede te schilderen.

Ongetwijfeld woonden de Beetsjoeanen [illegible] veel verder zuidwaarts dan in onzen tijd [illegible] de namen van rivieren en plaatsen tot aan [illegible] Garib, ja, tot aan de oude grenzen van het [illegible]land aan hunne taal zijn ontleend. Zij [illegible] aldaar door de Hottentotten en Kaffers [illegible]drongen; tegen die oorlogzuchtige volken [illegible]ren zij niet bestand. Vooral zijn de Zoeloe-Kaffers in de vorige eeuw gedurig verder [illegible]rukt in het gebied der Beetsjoeanen; vele [illegible] stammen hebben voor hen de wijk [illegible]men of werden geheel uitgeroeid. [illegible] werden zij bedreigd door de Boeren, die [illegible] den keerkring de Zoeloe-Kaffers [illegible] en op het aloude gebied der Beetsjoeanen [illegible] Oranje-Vrijstaat en de Transvaalsche [illegible] stichtten. Later maakte Engeland [illegible] van het Beetsjoeanenland en bezette [illegible] ontstaan der kleine Boeren-republieken [illegible]land en Goosen, ook het nog onafhankelijke [illegible]bied der Beetsjoeanen. Zie verder *Britsch-Beetsjoeanenland en Britsch-Zuid-Afrika.*

Beetsterzwaag. Dit dorp der Friesche [illegible]meente Opsterland ligt aan den stoomtram [illegible] Heerenveen naar Drachten. Het [illegible] 1803 vernieuwde Hervormde kerk en [illegible] 800 inwoners.

Beetwortel. Zie *Beta.*

Beetwortelsuiker. Zie *Suiker.*

Beetz, *Wilhelm von*, een Duitsch [illegible]kundige, werd geboren te Berlijn [illegible] Maart 1822. Hij studeerde aldaar [illegible] weldra geplaatst als leeraar aan de [illegible] artillerieschool. In 1855 vertrok hij als leeraar naar Bern, in 1858 naar Erlangen [illegible] 1868 naar de nieuwe polytechnische [illegible] München. Van 1874—1877 was hij [illegible] van laatstgenoemde inrichting en in [illegible]ving hij de Beiersche civiele orde van [illegible] waaraan persoonlijke adeldom verbonden [illegible] deed vele en merkwaardige proeven [illegible] galvanisme, vooral over de [illegible]satie, over de electromotorische krachten [illegible] den geleidingsweerstand der vloeistoffen [illegible] schreef: „Leitfaden der Physik" en „[illegible] der Elektrizitätslehre". Hij stierf den [illegible]nuari 1886 te München.

Bef was voorheen een muts, [illegible] en is nu een afhangend halslapje, [illegible] het ambtsgewaad van geestelijken.

Beflijster (*Turdus torquatus*), wordt [illegible] dominé-, ring-, krans- of kringlijster, [illegible] of ringmerel genoemd. Zij behoort tot [illegible]

Digitized by Google

boomvogels en de familie der zangers, leeft broedt in de gebergten van Noord- en Midden-ropa. *In* Skandinavië zijn zij even algemeen, in Zwitserland. De eerste bezoeken ons nu lan op den trek; zij komen in de tweede helft September, doch zelden in grooten getale, blij-een paar weken en zoeken dan in Zuid-Europa in het Atlasgebergte de winterkwartieren op. Nederland broedt de beflijster zelden. Zij wordt cm. lang en heeft een staart van 11 cm. Het metje is kenbaar aan een breeden, halvemaan-migen, witten borstband; overigens is de kleur zwart met lichte halvemaanvormige vlekken. oog is bruin, de snavel zwart en de voeten zwartbruin.

leg of *Bei*, een woord, dat *heer* of *vorst* ekent, is een door de Porte verleende titel, ke achter den eigennaam geplaatst en ge-en wordt door voorname personen van aan-lijke geboorte, bijv. door de zonen van a's.

lega is de naam van een rivier in Hon-je. Zij ontspringt aan de grenzen van Zeven-gen op den Pojana-Roeska, vloeit dwars door Banaat en stort zich na een loop van 254 bij Titel uit in de Theisz, welke kort daarna wateren met die van den Donau vereenigt. r bovenloop is door kanalen tot den afvoer vlotten ingericht, en verder stroomafwaarts kt het 114 km. lange Begakanaal zich uit Temesvar naar Groot-Beeskerck.

ega, *Cornelis Pieterszoon*, Hollandsch genre-der en etser, gedoopt te Haarlem, den 15den ember 1620, overleden aldaar den 27sten ustus 1664. Leerling van *Adriaen van Os-*. Hij reisde in 1653 met *Vincent Laurensz der Vinne* naar Frankfort, Heidelberg, enz. Holland teruggekeerd, liet hij zich in 1654 et Lucasgild te Haarlem inschrijven. Daar ide hij tot zijn dood. Misschien was hij ook talië, hetgeen men vermoedt wegens de le-igheid van enkele zijner schilderijen, die aansche tafereelen voorstellen. Zijn geestige derijen en zijn etsen stellen tafereelen voor et volks- en boerenleven. Zij zijn mooi van r. Soms echter is de kleur van gelaat en han-zijner figuren te oranje-achtig. Schilderijen *Bega* vindt men in de meeste musea, hier nde, o.a. in het Rijksmuseum te Amsterdam het Mauritshuis te 's Gravenhage.

egarelli, een Italiaansch beeldhouwer, die enboven veel in terra cotta werkte, werd ren omstreeks het jaar 1479 te Modena. Hij een leerling van *Guido Mazzoni* en over-in zijn geboortestad in 1565. Zijn beroemde twerken zijn meest allen verloren gegaan, an de overgeblevene is de „Afneming van truis" in de kerk der heilige Margaretha te ena het meest bekend. Men onderstelt, dat de modellen van *Begarelli*, de school van ena, inzonderheid *Correggio*, hare correct-en bevalligheid verschuldigd is. Ook de tprodukten van zijn leerling en neef *Ludovico* nstreeks 1540) worden zeer geprezen.

egas, *Karl*, een Duitsch historie- en portret-ler, werd geboren den 30sten September te Heinsberg bij Aken. Zijn vader, vice-lent van de rechtbank aldaar, bestemde hem voor de rechtsgeleerde loopbaan, en *Karl* bezocht het gymnasium te Bonn. Reeds vroeg toonde hij aanleg voor de teekenkunst en op zijn 14de jaar ontving hij van den schilder *Philippart* het eerste onderwijs in het schilderen in olieverf. Een jaar later werd hij wegens een wel geslaagde kopie van den „Johannes" van *Rafaël* in het museum te Düsseldorf, benoemd tot eerelid van het Letterkundig Genootschap te Bonn. Nadat hij nog een jaar te Keulen had vertoefd, begaf hij zich naar Parijs, waar hij 18 maanden in het atelier van den schilder *Le Gros* werkte en daarna zijn eigen weg volgde. Toen de Geallieërden Parijs waren binnengetrokken, wekte een kopie van de „Madonna della Sedia" in het Louvre de opmerkzaamheid van den koning van Pruisen. Deze kocht het doek en ook het eerste oorspronkelijke stuk van den schilder, namelijk een „Koningin des Hemels", die zich thans in de galerij Bellevue bevindt. Ook een ander stuk, „Job, door zijn vrienden omgeven" kwam in 1818 in het bezit van laatstgenoemden vorst. Nadat hij, volgens een bestelling des konings, een derde beeld, „Christus op den Olijfberg", vervaardigd had, begaf hij zich naar Berlijn, om er voor den Dom de „Uitstorting van den Heiligen Geest" te voltooien, een stuk dat algemeen opzien baarde wegens het stoute lichteffect. Nu ging hij naar Rome, waar omgang met beroemde kunstenaars hem tot de richting bracht van de Italiaansche schilders der 14de en 15de eeuw. Hij schilderde er „De doop van Christus", bestemd voor de garnizoenskerk te Potsdam, en „Tobias met den aartsengel". Hierop vestigde hij zich te Berlijn, en wierp er zich in de armen der Düsseldorfer romantiek. Aan deze richting zijn het „Mädchen aus der Fremde", de „Lorelei", enz. hun ontstaan verschuldigd. Zelfs ontwaart men die voortaan in zijn behandeling der gewijde geschiedenis, in zijn „Weenende Christus", in zijn „Bergrede", in de „Redding van Mozes", enz. *Begas* heeft ook tal van fresco's geschilderd, maar vooral was hij een meester in het schilderen van portretten. Hij heeft er vervaardigd van *Schelling*, *A. von Humboldt*, *K. Ritter*. *Thorwaldsen*, *Rauch*, *Cornelius*, *G. Schadow*, *L. von Buch*, *Meyerbeer*, *Link*, *Grimm*, enz., die uitstekend zijn geslaagd. Omstreeks 1842 volgde *Begas* een meer realistische richting, vooral blijkende uit zijn genrestukken, als bijv. „Drie meisjes onder een eik", e. a. Zijn voornaamste stukken zijn door de graveernaald algemeen bekend geworden. Hij was koninklijk hofschilder, hoogleeraar en lid der Academie van Schoone Kunsten, en overleed te Berlijn, den 23sten November 1854.

Begas, *Oskar*, een Duitsch schilder en een zoon van den vorige, werd den 31sten Juli 1828 te Berlijn geboren. Hij was eerst in de leer bij zijn vader, ging in 1852 naar Italië, later ook naar Engeland en Frankrijk. In Rome vervaardigde hij het genrestuk „Plauderstunde" (in de Nationalgalerie te Berlijn) en voor de Michaëliskerk te Berlijn, een „Afname van het kruis". Zijn latere belangrijke werken zijn: De ontvangst van de Salzburger Protestanten door *Friedrich Wilhelm I* te Potsdam; *Frederik de Groote* na het einde van den Zevenjarigen Oorlog, in de slotkapel te Charlottenburg; vier composities van Amor en Psyché (1866) en de schilderingen in de feestzaal van het Berlijnsche stadhuis (1870). Het meeste talent openbaarde hij in de winter-

en herftslandschappen, met jagers en wild. Hij stierf den 16den November 1883 te Berlijn.

Begas, Reinhold, tweede zoon van *Karl*, een bekwaam beeldhouwer, werd geboren te Berlijn in 1831. Hij trok weldra veler opmerkzaamheid door een in gips uitgevoerde groep: „Hagar en Ismaël". Nu begaf hij zich op kosten van de Academie te Berlijn naar Rome, waar hij verscheiden marmeren kunstwerken vervaardigde; na zijn terugkeer vestigde hij zich in zijn geboortestad, waar hij ijverig werkzaam was. In 1860 werd hij benoemd tot hoogleeraar aan een pasgestichte beeldhouwschool te Weimar, maar reeds in 1862 legde hij deze betrekking neder en reisde opnieuw naar Rome. Intusschen behoorde hij onder de mededingers naar het ontwerp van een standbeeld voor *Schiller* te Berlijn en behaalde den prijs. Dit standbeeld is aldaar den 16den November 1872 op de Gendarmenmarkt onthuld. Op grond der voortreffelijke stukken, welke hij na dien tijd geleverd heeft en waarin hij zich onderscheidt door een schilderachtige behandeling der plastiek, beschouwen velen hem als een hervormer der beeldhouwkunst. Sedert 1876 stond hij aan het hoofd van het atelier voor beeldhouwers, gesticht door de Academie te Berlijn. Tot zijn nieuwste scheppingen behooren de marmeren groepen van markgraaf *Waldemar* en keizer *Wilhelm I* in de Siegesallee te Berlijn (Maart 1901), het 6.5 m. hooge bronzenstandbeeld van *Bismarck* voor het gebouw van den Rijksdag, alsmede de Bismarck-sarkophaag met de zittende figuur van den rijkskanselier uit zandsteen, voor den dom te Berlijn, en een marmeren standbeeld van de keizerin, bewerkt voor keizer *Wilhelm* en geplaatst in het park van het slot te Potsdam (1904). In 1903 legde hij zij betrekking als voorzitter van het atelier voor beeldhouwers, te Berlijn, neder.

Begas, Adalbert, een broeder van de beide vorigen en schilder, werd den 5den Maart 1836 te Berlijn geboren. Eerst oefende hij zich in de kopergravure, en tot dit doel ging hij ook in 1859 naar Parijs. Daar voelde zich echter zóó zeer tot de schilderkunst aangetrokken, dat hij zijn kracht hieraan ging beproeven, en wel tot het maken van kopiën naar oude meesters in het Louvre. In 1863 reisde hij naar Italië. Te Rome maakte hij kopiën naar *Titiaan's* „Hemelsche en aardsche liefde" en naar *Pordenones'* „Dochter van *Herodias*", die grooten bijval vonden. Van zijn zelfstandige werken zijn de voornaamsten: „Mutter und Kind" (1864, in de Nationalgallerie te Berlijn), „Das deutsche Lied" (1866), „Amor findet Psyche", „Preciosa", „Das Volkslied" en „Des Lebens Sommer". — Zijn vrouw *Louise Begas*, geboren *Parmentier*, is een uitstekende landschapschilderes, wier Italiaansche landschappen uitmunten door fijn natuurgevoel, krachtige stemming en een rijk koloriet. *Begas* stierf den 21sten Januari 1888 te Nervi.

Begas, Karl, een beeldhouwer en broeder van de drie vorigen, werd geboren den 23sten November 1845 te Berlijn. In het begin sloot hij zich geheel en al aan bij de naturalistische opvatting van zijn broeder *Reinhold*, bij wien hij het eerste onderwijs ontving, maar langzamerhand legde hij zich toe op een strengere plastiek. In 1869 en 1873 vertoefde hij te Rome en leverde in 1876 een groep, voorstellende een faun met een kind stoeiend, waarop in 1878 „Die Geschwister" volgde. In 1880 vervaardigde hij een marmeren buste van den keizer voor de schilderijengalerij te Kassel, in 1882 twee kalksteenfiguren voor de universiteit te Kiel en twee sphinxgestalten voor het regeeringsgebouw te Kassel en in 1886 een marmeren standbeeld van den architect *von Knobelsdorff* voor de zaal... hal van het Berlijnsche museum. Hij werd in 1890 benoemd tot leeraar aan de kunstacademie te Kassel, maar verhuisde in 1896 weer naar Berlijn, waar hij de groepen van den markgraaf *Otto* met den pijl en van koning *Frederich Wilhelm IV* voor de Siegesallee leverde.

Begeeren noemt men het streven, verbonden met het bewustzijn, dat door een bepaalde prikkelwerking bevrediging mogelijk is. De begeerte schijnt gewoonlijk op bepaalde voorwerpen gericht te zijn; maar eigenlijk streeft zij naar den toestand, die door het verkrijgen dier voorwerpen te voorschijn geroepen wordt. Men spreekt van *zinnelijke begeerte* en van een geestelijk *verlangen*. Tot de eerste soort, welke de mensch met de dieren gemeen heeft, behooren de natuurdriften, die hem tot het nemen van voedsel, tot beweging en voortplanting aansporen; tot de tweede zulke wenschen, die in verband staan met de ontwikkeling van zijn geest of met de heiligste gemoedsaandoeningen. De aanschouwing of de voorstelling van een, in zijn oog, aangenaam voorwerp zijn de prikkels van het begeeren; want daarmede is het besef verbonden van het genot, dat het bezit van het begeerde voorwerp bieden zal. Dit gevoel werkt reeds prikkelend op het begeervermogen zonder in staat te zijn de begeerte te bevredigen. Het zien van smakelijke spijzen werkt op de speekselklieren en wekt den eetlust op, terwijl daarentegen de gedachte aan een wansmakelijke artsenij walging kan verwekken. Het begeeren is dus een zaak van gemengd zinnelijken en geestelijken aard. De zintuigen, doch ook het voorstellingsvermogen, vervullen daarbij een belangrijke rol.

Begeerlijkheid, de zucht om te bezitten, uit zich vooral sterk bij kinderen, en wel in de sterkste mate bij de meest gezonde, wat zij zien willen zij hebben. Het is een neiging, die met kalme vastheid moet worden tegengegaan, want kinderen behooren er aan te wennen, dat een ander iets bezit, dat zij niet hebben. Zwakke ouders zijn maar al te zeer geneigd, hun kinderen alles te geven, wat zij vragen. Daarom kan het goed zijn, aan kinderen veel schoons en begeerlijks te laten zien, zonder dat zij het krijgen. Er is reeds een gevaar aan verbonden kinderen veel speelgoed te geven. Hoe meer toch een kind heeft, hoe minder waarde het er aan hecht. In elk geval dient de zucht van het kind om te hebben, alleen om te hebben, tegengegaan te worden.

Begeleiding. Zie *Accompagnement*.

Begenadigen. Zie *Amnestie*.

Begeyn, *Abraham Janszoon*, Hollandsch schilder en etser van landschappen, planten, insekten en vee, geboren te Leiden in 1637 of 1638, overleden te Berlijn, den 11den Juni 16.. Van 1655—1667 vermeld als lid van het Leidsche schildersgild, in 1672 in Amsterdam ...

…ef in den Haag, waar hij in 1683 lid van de …schildersconfrerie werd. In 1688 ging hij als …schilder naar Berlijn, waar hij groote schilderijen maakte voor den keurvorst van Brandenburg met voorstellingen van steden en kasteelen ter versiering van zijn paleizen. Hij reisde … Italie en Frankrijk. Midden in zijn werkzaamheden te Berlijn overleed hij. Zijn kleinere schilderijen, o.a. dat in het Mauritshuis te 's Gravenhage, zijn beter dan zijn groote werken. In zijn landschappen staat hij onder den invloed van Berchem (zie aldaar), in zijn planten- en vruchtenstukken (waarvan er zich o.a. een bevindt in het Stedelijk Museum te Leiden) komt hij … Marseus (zie aldaar) nabij.

Begga, de dochter van *Pepijn van Landen* en gehuwd met *Adalgisil*, een zoon van bisschop Arnulf van Metz, was de moeder van *Pepijn van Herstal* en derhalve de overgrootmoeder van *Pepijn den Korte*, en overleed omstreeks het jaar 698 in het door haar gestichte nonnenklooster te Andenne aan de Maas. Zij werd heilig verklaard en haar gedenkdag valt op den … December.

Beggiatoa *Trev.* is de naam van een plantengeslacht uit de groep der *Schizomyceten* of splijtzwammen. Men kent daarvan slechts weinige soorten, die zeer dikwijls als slijmachtige … massa's in zoete en zoute wateren voorkomen. Het zijn draadvormige zwammen, die zich meestal door een dergelijke schommelende beweging onderscheiden, als de Oscillarien onder de Wieren (Algae). De vrij lange draden zijn aanvankelijk eencellig of door slechts weinig tusschenschotten aan het eene einde in … verdeeld. Later splitsen zij zich door … bij elkander gelegen tusschenschotten in een groot aantal cellen. Dikwijls verdeelen zich de draden in schroefvormige stukken. In bijna alle cellen vindt men talrijke donkere, lichtbrekende lichaampjes, die uit zwavel bestaan en een eigenaardig kenmerk van de Beggiatoen vormen, want geen andere soort van splijtzwammen … zulke zwaveldeeltjes. Deze aanwezigheid van zwavel in de cellen staat in verband met de merkwaardige eigenschap der Beggiatoen, dat zij uit zwavelwaterstof de zwavel kunnen … en in de cel ophoopen. Vroeger … men, dat zij de oorzaak waren van het ontstaan van zwavelwaterstof in stilstaande wateren, wat echter door nieuwe onderzoekingen … weerlegd.

…ontbreekt het zwavelwaterstof, dan verdwijnen … de sterk lichtbrekende zwavelkorrels uit de … en is zwavelzuur, het oxydatieprodukt, aan … De cellen schuwen het licht, in tegenstelling met Purperbacterien, ook een zwavelbacterie, maar zoeken zuurstof op.

Deze planten komen in menigte voor in het … afvalwater van fabrieken, alsmede … zwavelhoudende warme bronnen en in vele … bronnen, welke zwavelzure zouten bevatten. De soort, welke het meest voorkomt, is … *alba Trev.*, die zoowel in de zwavelbronnen, … in verschillende slijkerige wateren groeit. In … bronnen vormen zij het hoofdbestanddeel … geleiachtige massa, welke bekend is onder … naam van baregine.

Een andere soort, *B. mirabilis Cohn*, met eenigszins dikkere draden, vindt men inzonderheid als een slijmachtig bekleedsel op den bodem van ondiep brak water aan de kust; ook is zij voorhanden in aquaria, die met zeewater gevuld zijn, en zij doodt vaak de aanwezige planten en dieren. — Zoowel in zoet, als in zout water heeft men een derde soort, *B. roseo-persicina Zopf.*, wier draden zich door een witte, fraai rozenroode of violette kleur onderscheiden en, evenals die van *B. alba*, zich in schroefvormige stukken kunnen verdeelen. Vooral in de gedaante van micrococcen vormt deze plant uitgebreide, geleiachtige kolonien, die op allerlei rottende organische stoffen groeien, vooral op bijeengespoelde massa's zeegras en op den bodem van ondiepe plaatsen aan de kust. Zij vormt er, evenals *B. alba*, den zoogenaamden *dooden zeebodem*, zooals de visschers dien noemen, omdat aldaar tengevolge der ontwikkeling van zwavelwaterstof geen visschen worden aangetroffen. In zoet water komt deze soort wel eens voor in zoo groote hoeveelheid, dat zij daaraan een roode kleur geeft.

Beghearden. Zie *Begijnen*.

Begieten. Onder begieten verstaat men het aanbrengen van water bij planten en wel op kunstmatige wijze. Onder alle werkzaamheden in den tuinbouw is er bijna geen andere, die het begieten in belangrijkheid overtreft.

Als regel mag worden aangenomen, dat geen begieten mag plaats hebben voor de planten werkelijk aan water behoefte hebben. Het spreekt van zelf, dat de planten dan juist de meeste hoeveelheid water noodig hebben, wanneer ze in vollen groei zijn, en het water met geringe hoeveelheden moet toegediend worden, soms zelfs het begieten geheel moet worden nagelaten, wanneer ze in rust verkeeren. Toch zijn er gewassen, die hoewel ze in vollen groei zijn, weinig water behoeven, bijv. cacteeën en anderen, doordien ze beschuttingsinrichtingen bezitten, die verdamping van water tegengaan.

Het is zeer moeilijk aan te geven, hoeveel water de planten noodig hebben, want dezelfde plant zal in de eene omgeving zich met een hoeveelheid tevreden stellen, waarbij zij in de andere absoluut te weinig water ontvangt.

Alle water, dat niet verbruikt wordt, doet schade aan de plant, zoodat nimmer schoteltjes, waarin potten geplaatst zijn, met water gevuld mogen worden. Het is wenschelijk om water voor het begieten te gebruiken van dezelfde temperatuur, als waarin de plant groeit. Koud water doet de wortelwerkzaamheid verminderen, te warm water wekt die ten koste van een krachtige ontwikkeling noodeloos op. Verschillende soorten van water kunnen voor het begieten gebruikt worden, mits deze maar zoolang aan de lucht zijn blootgesteld, dat ze een voldoende hoeveelheid zuurstof hebben kunnen opnemen. Het zuiverste water geeft doorgaans het beste resultaat bij het bevochtigen van de planten, of den grond, waarin deze groeien.

Het water behoort te worden aangebracht met den gieter; soms wordt ook gebruik gemaakt van den straal eener waterleiding. In groote tuinbouwinrichtingen brengt men het gietwater

door een stelsel van communiceerende vaten door de gansche inrichting, na het eerst in een hoogstaand reservoir te hebben gebracht. Dit laatste geschiedt door wind-, heete lucht-, petroleum of benzinemotoren of door dieren- of menschenkracht. Heel onvoorzichtig begieten komt zeer veel in de praktijk voor.

Tevens wordt veel schade veroorzaakt door te gieten met koolzuurrijk water, waardoor de koolzuurgasafscheiding der wortels niet kan plaats hebben.

Beglerbeg was een Turksche titel, welke beg der begs of vorst der vorsten beteekende. Hij werd vroeger gegeven aan de stadhouders van Roemelië, Anatolië en Syrië. Thans komt het woord nog voor in Roemili-Beglerbegi (Beglerbeg van Roemelië), een titel voor een bepaalde klasse van Turksche burgerlijke ambtenaren, welke dan tevens dien van pasja voeren.

Begna *(Boegna)* is de voornaamste bronrivier van de Drammenelf in Noorwegen. Zij ontspringt op het Hardanger Fjeld, doorstroomt Waldres en Ädalen in zuidwestelijke richting en vormt in haar loop verschillende meren, zooals de Vangsmjösen, de Slidrefjorden, de Strandefjorden en de Spirilen. Na een loop van 204 km. en nadat zij het water van de Randelf opgenomen heeft, mondt zij in de Tyrifjord uit. Het stroomgebied bedraagt ongeveer 4800 v.km.

Begonia is een algemeen gekende sierplant, die tot de familie der Begoniaceae behoort en daarvan het belangrijkste geslacht uitmaakt. Er zijn een kleine 400 soorten van begonia's bekend, waarvan de meeste voorkomen in tropisch Amerika, Oost-Indië, Madagaskar, China en Japan. Er zijn er onder die klimmen en in de tropische wouden voorkomen, andere die in meer gematigd klimaat groeien en zulke, die in ons klimaat zeer goed gedijen. Zij dragen eenslachtige bloemen, de mannelijke met een tweebladerige perianthcirkel, de vrouwelijke met een eenvoudig, vijfbladerig perianth. De meest op den voorgrond tredende eigenschap bestaat in het altijd voorkomen van scheef gevormde bladeren, zoodat ze

Begonia rex.

dikwijls met de naam van „scheefblad" worden aangeduid. Men deelt de begonia's in 3 hoofdgroepen in, groepen die niet gescheiden zijn door speciale botanische kenmerken, maar die ontstaan zijn door de verschillende wijze van cultuur, n.l. *blad-, struik- en knolbegonia's*. Natuurlijk vindt men tusschen deze groepen overgangsvormen, maar toch in te gering getal, dan dat deze onderscheiding niet voor het groote publiek het gemakkelijkste zou wezen.

Bladbegonia's of Begonia Rex. De vertegenwoordigers van deze groep bezitten alle groote vrij scheeve bladeren, die meestal zeer fraai gekleurd zijn of soms eigenaardige aanhangselen vertoonen. Zij kunnen voor het overgroote deel lang als kamerplanten dienst doen; voor een kleiner gedeelte kunnen ze alleen in warme kassen goed gedijen. De bloei der bladbegonia beteekent zeer weinig, zoodat zij daarvoor niet worden gekweekt. Men vermeerdert ze door stekken, scheuren en bladstekken. Beide eerstgenoemde manieren, hoewel tot goede uitkomsten leidend, worden weinig gevolgd, omdat de vermeerdering te langzaam gaat. De algemeen gevolgde methode bestaat in het maken van bladstukken. Deze kan men op 3 verschillende wijzen verkrijgen, en wel door ten 1ste een geheel of bijna geheel blad met kort steeltje te gebruiken, waarbij dan slechts 1 plant verkregen wordt; ten 2de door aan den onderkant van het blad de nerven half door te snijden en daarna eenigszins in den grond gedrukt te houden, en ten 3de door een flink ontwikkeld blad van een 1—$1\frac{1}{2}$ cm. breeden band te ontdoen, het overblijvende gedeelte in stukjes van 1 vierk. cm. te verdeelen en deze plat op den grond te leggen.

Als kamerplant kunnen sommige bladbegonia's het vrij lang uithouden, mits ze niet op een tochtige plaats staan en niet door de zonnestralen worden getroffen. De bladeren mogen niet besproeid worden, maar behooren nu en dan met een zacht kwastje van stof te worden bevrijd.

De volgende soorten zijn voor de cultuur aanbevelenswaardig: Perle de Paris, Duchesse de Brabant, Comtesse Louise Erdösy, Miranda, Schaffiana, Smaragdina, Marguérite Bruant.

Struikbegonia's. Zooals de naam aanduidt, brengen we onder deze groep alle begonia's, die struikvormig groeien, kleine, meestal zeer schoon gekleurde bloemen voortbrengen en zich bovendien nog kenmerken door buitengewone bloeirijkheid. De vermeerdering kan plaats hebben door scheuren, stekken en zaaien. De laatste methode is de meest gevolgde. Reeds in Juni—Juli kunnen zaailingen verkregen zijn, geschikt voor de beplanting der bloemperken in den tuin, waar ze tot de vorst invalt, met een schat van bloemen prijken.

De meest gebruikte soorten zijn: Begonia Weltoniensis, Begonia semperflorens, Begonia atropurpurea Vernon, Begonia fuchsioides, Begonia Erfordia, terwijl voor de cultuur in potten vooral in aanmerking komen:

Digitized by Google

Begonia gloire de Lorraine, Begonia metallica ... Keewsen, Begonia Scharffiana.

Knolbegonia's. Geen enkele groep van planten draagt meer ter versiering van de tuinen bij, dan de zooeven genoemde. De tegenwoordig gekweekte knolbegonia's zijn de kruisingsprodukten der vorige 30 jaren verkregen uit: Begonia ...ensis, Begonia robusta perfecta, Begonia erecta, Begonia martiana gracilis en anderen. Van kleine, weinig sprekend gekleurde bloemen zijn ze langs den weg van doeltreffende kruising en selectie door den kweeker tot bloemen van 15—20 cm. doorsnee veranderd, met krachtige, rechtopstaande stelen, die kunnen voldoen aan de strengste eischen van regelmaat en vorm. Bovendien kent men dubbele bloemen en met ingesneden bloembladeren. De knolbegonia's kunnen door stekken worden vermeerderd, maar deze manier wordt betrekkelijk weinig toegepast. Doorgaans geschiedt dit door zaad, dat in Jan.—Febr. in een warme kas op gesteriliseerden zandERigen bosch- of heidegrond uitgestrooid, hoegenaamd niet bedekt, maar alleen een weinig tegen den grond wordt gedrukt. Dit zaaisel, in zaaipannen tot stand gebracht, wordt met een ruit bedekt en hierover papier gelegd, totdat de zaden ontkiemen. Zoodra dit het geval is, verwijdert men het papier, neemt ook binnenkort de ruit weg, maar houdt de zaadpan onder gekalkt glas, zoodat de jonge plantjes niet door direct zonlicht getroffen worden. Vooral in den eersten tijd, die spoedig op de eerste ontwikkeling der zaden volgt, heeft de kweeker zorg te dragen, dat geen schadelijke invloeden optreden door te hooge temperatuur of te veel vocht. Dan toch ontwikkelt zich gaarne een wierzwam tusschen het jeugdige zaaisel, n.l. de Pythium de Baryanum, die in korten tijd veel schade kan veroorzaken. Daarom is ruim luchten gewenscht en tevens het verplanten, zoodra mogelijk, zelfs wanneer ze nog zóó klein zijn, dat ze alleen door middel van een fijn gepunt stokje verplaatsbaar zijn. Zijn de plantjes nu 1.5 cm. lang, dan is het tijd om ze opnieuw te verplanten, nu echter in een meer vruchtbaren grond en op een afstand van 1 cm. Somtijds heeft een dergelijk verplanten opnieuw na 3 à 4 weken plaats, maar nu in het rabat eener kas; soms worden ze iets verder uiteengeplant en blijven ze daar totdat ze naar buiten kunnen, bijv. medio Mei. Ze zijn dan aan meer licht gewend, maar worden toch den eersten tijd en voor nachtvorsten en voor te sterken zonneschijn buiten nog bedekt. In den herfst kunnen mooie knollen gevormd zijn, die het volgende jaar voor de perkbeplanting kunnen dienen.

De knolbegonia's, worden op kleur verkocht en als rood-, wit-, geel- en karmijnbloemige in den handel gebracht, evenals de dubbelbloemige.

De dubbelbloemige knolbegonia's zijn iets moeilijker te kweeken, daar ze minder sterk zijn, vandaar dat ze bij voorkeur in kasen worden uitgeplant in plaats van ...en, zooals dat bij de enkelbloemige het geval is.

Begraafplaats. Zie *Begrafenis*.

Begrafenis noemt men het teraardebestellen van het stoffelijk overschot der afgestorvenen. Naarmate een volk inniger overtuigd is van een leven hiernamaals, zal het ook meer zorg besteden aan de lijken. De oude Egyptenaren, die aan een zielsverhuizing en aan een doodengericht geloofden, behandelden hunne dooden met den meesten eerbied; vandaar dat de lijken gebalsemd en in reusachtige grafkelders (holen, doodensteden, pyramiden) werden bijgezet. De Grieken en Romeinen waren van oordeel, dat de begrafenis een belangrijken invloed had op het lot van den overledene, n.l. dat de schimmen der onbegravenen honderd jaren moesten rondzwerven aan de oevers van den Styx. Zij rekenden het begraven van lijken — al was het ook door driemaal een handvol aarde op den doode te werpen — een dure plicht. Bij de

Begonia Thwaitesii.

Spartanen werd een lijk eenvoudig op schilden gelegd en weggedragen; bij de Atheners daarentegen hadden begrafenisplechtigheden plaats, waarbij de bloedverwanten der overledenen in rouwgewaad, huilende vrouwen, muzikanten en na den tijd van *Solon* ook lofredenaars tegenwoordig waren. Aan tempelberoovers, landverraders, tirannen, zelfmoordenaars, enz. werd deze eer niet bewezen. Vóór de teraardebestelling werd de doode driemaal geroepen en daarna neergezet, waarop de hand van een der naaste betrekkingen zijn gelaat bedekte en hem de oogen sloot. Ook werd hem een stuk geld (obolos) als veerloon voor *Charon* (zie aldaar) in den mond gelegd en een stuk koek ter bevrediging van *Cerberus* (den driekoppigen helhond) in de hand gegeven. Voor het sterfhuis werd aan *Persephone*, de koningin van het schimmenrijk, een offerande gebracht, en in die woning een begrafenismaal (*perideipnon*) gehouden. Daarna werd het gebouw zorgvuldig gereinigd. De graven waren gewoonlijk buiten de stad, alleen verdienstelijke mannen vonden daarbinnen een laatste rustplaats.

Ook bij de Romeinen waren feestelijke begrafenisplechtigheden in gebruik, die men in lateren tijd met bloedige gladiatorengevechten verbond. Boven de graven werden dikwijls kostbare monumenten opgericht; zij waren, daar men geloofde, dat de schimmen der afgestorvenen in de nabijheid rondzwerven, dikwijls teevlucht-oorden

Digitized by Google

voor vervolgden. In den keizerstijd gold het voor een hooge eer om binnen de muren der stad begraven te worden. Alleen voor de armste volksklassen, voor slaven en misdadigers bestonden gemeenschappelijke kerkhoven. De meer aanzienlijken werden op eigen bodem, voornamelijk langs de groote heerwegen, zooals de Via Appia, de Via Latina en de Via Flaminia begraven.

Het aanschouwen of aanraken van een lijk werd als verontreiniging beschouwd. De Perzen wilden zelfs niet, dat de aarde, door *Ormuzd* rein geschapen, door lijken ontheiligd zou worden, zoodat zij die — naar men verhaalt — veeleer prijs gaven aan de vraatzucht van honden en roofvogels. Ook de Israëlieten hebben de lijken steeds als onrein beschouwd, waarom zij voor een spoedige begrafenis zorgen en het kerkhof zooveel mogelijk verwijderen van de woningen der levenden. Overigens werd het bij hen een plicht der bloedverwanten geacht, dat deze het lijk naar de laatste rustplaats droegen, of althans daarheen vergezelden.

Bij de Christenen zijn, evenals bij de Israëlieten, de dooden vanouds begraven en nooit verbrand, gelijk wel voorkomt bij de Oude Grieken, de Romeinen en de Germanen. Wellicht heeft het geloof aan een opstanding des vleesches tot het handhaven dier gewoonte medegewerkt. Bij hen vindt men vanouds kerkelijke begrafenisplechtigheden, welke tot nu toe, vooral in de R. Katholieke Kerk, hebben stand gehouden. De brandende kaarsen, als zinnebeelden van het eeuwige licht, het kleine kruis tusschen de op de borst gevouwen handen, benevens het groote kruis, met een rouwsluier omhuld, beide als zinnebeelden van het heil, door Christus verkondigd, de wijding van het graf en de lijkgebeden van den priester; dit alles mag men de poëzie der begrafenis heeten en is wel geschikt, om een diepen indruk te maken op het hart der geloovigen. De begrafenisplechtigheden der Grieksch-Katholieke Kerk gelijken op die der Roomsch-Katholieke. Bij de Protestanten zijn zij in den regel zeer eenvoudig; somstijds heeft men bij hen een rouwdragenden stoet, klokgelui en aanspraken bij het graf; het houden van een lijkrede in de kerk behoort tot de zeldzaamheden.

In ons land moet het begraven van een lijk binnen een bepaalden tijd plaats hebben. Op het platte land bezorgen de buren dikwijls alles, wat tot die plechtigheid behoort. De bloedverwanten worden van heinde en ver uitgenoodigd, om aan den doode de laatste eer te bewijzen. In den ochtend van den begrafenisdag komen zij in het sterfhuis bijeen; gewoonlijk is ook de leeraar van het kerkgenootschap, waartoe de overledene heeft behoord, aldaar aanwezig. Door de buren wordt het deksel van de kist genomen, ten einde aan de betrekkingen en vrienden voor de laatste maal de gelegenheid te geven, om het stoffelijk overschot te aanschouwen. Daarna wordt de doodkist dichtgeschroefd en op een wagen — hier en daar een lijkwagen — geplaatst. In sommige streken hullen de vrouwen zich in ruime zwarte mantels, en de stoet begeeft zich naar het kerkhof. Dit geschiedt te voet of in rijtuigen, naar gelang van den afstand der begraafplaats en van den stand van den overledene. Is de stoet nabij zijn bestemming, dan begint de klok te luiden. De kist wordt vervolgens van den wagen op de baar geschoven en naar het graf gedragen; zij wordt hierin met touwen neergelaten, en de dienstplichtige buren vullen de groeve met aarde. Is dit geschied, dan begeven zich de betrekkingen van den overledene met de genoodigden naar het sterfhuis, waar hun een maaltijd wacht. Die maaltijd wordt door den leeraar met een gebed geopend en met een dankzegging gesloten. In de steden zijn de gewoonten doorgaans geheel anders. Daar wordt de zorg voor de begrafenis opgedragen aan aansprekers, en de vrouwen begeven er zich niet naar het kerkhof; lieden uit den geringeren stand zijn er veelal leden van begrafenisbussen (zie *Begrafenisfondsen*), waaruit in geval van overlijden de begrafenis bekostigd wordt.

De plek waar de lijken of de asch van overledenen personen word ter aarde besteld, noemt men een **begraafplaats** of **kerkhof**. Dit geschiedde bij de Germanen doorgaans in gewijde bosschen. De Egyptenaren hadden bij iedere stad een doodenstad, en zij lieten pyramiden en dergelijke gedenkteekenen verrijzen ter eere van aanzienlijke afgestorvenen. Het gebruik, om de graven met steenen te bedekken, vindt men reeds vroeg bij de Romeinen en het is bewaard gebleven bij de Christenen. Deze kozen aanvankelijk rotskloven en grotten tot begraafplaats. Toen later het gebeente der heiligen voor het altaar bedolven werd, wenschten velen, dat hun overschot in de nabijheid dier gewijde overblijfselen rusten mocht; toen begon het begraven in de kerken. *Theodosius* en *Justinianus* hebben te vergeefs daartegen geijverd. Daar niet allen binnen de muren van het bedehuis een plaats konden krijgen, vergenoegden zich velen met een graf in de onmiddellijke nabijheid van dat gebouw en zoo ontstonden de kerkhoven. Later begreep men, dat het begraven op kerkhoven, die door een talrijke bevolking zijn omringd, nadeelig moet zijn voor de gezondheid, en er werden elders, buiten de steden en dorpen, begraafplaatsen aangelegd, die niettemin veelal den naam van kerkhoven behielden.

Het begraven beoogt een ontbinding der organische bestanddeelen van de lijken, zonder dat daardoor de levenden gehinderd of benadeeld worden. In de aarde heeft de ontbinding in het algemeen viermaal langzamer plaats dan in de lucht. Belemmerd wordt zij door de meer gelijkmatige en lagere temperatuur, alsmede door de min of meer luchtdicht gesloten doodkisten. Aan dit ontbindingsproces nemen behalve bacteriën, ook schimmelplanten en insekten deel. Kan de lucht tot het lijk doordringen, dan heeft ontleding plaats, totdat slechts koolzuur, ammoniak en water overblijven. Voor een geheele ontbinding is het derhalve noodzakelijk, dat de bodem doorlaatbaar is voor de lucht. De meest geschikte bodem voor begraafplaatsen is derhalve grof grint, dan volgen fijn grint en zand; leem, klei en humushoudende aarde houden de ontbinding tegen. Bevorderd wordt deze daarentegen door een kalkrijken, permeabelen bodem. In grint- en zandgronden duurt het proces voor lijken van volwassenen 7, voor die van kinderen

jaren; in leem is het voor eerstgenoemden eerst na 6 à 15 jaren voleindigd. Naarmate de graven minder diep zijn, gaat de ontleding sneller. Om het ontsnappen van het lijkengas te verhinderen, moeten de kisten door een aardlaag van voldoende dikte bedekt zijn. Een dikte van 1.58 m. is daarvoor voldoende. De in de lijken aanwezige pathogene bacteriën sterven meest alle zeer spoedig; slechts een paar soorten, bijv. de miltvuurbacil, leven nog een jaar. Zij kunnen echter niet door de het lijk bedekkende aardlaag aan de oppervlakte komen.

De graven moeten verder droog zijn en tevens ver genoeg boven den hoogsten grondwaterstand liggen; waar zulks noodig is, dient men dezen door draineeren te verlagen.

De begraafplaatsen moeten zoo ver mogelijk buiten de bebouwde kommen van steden en dorpen worden aangelegd en wel op plaatsen, waar de verontreiniging en besmetting van het grondwater dat verder stroomafwaarts gedronken wordt, is uitgesloten. Zie ook *Lykverbranding.*

Bij decreet van den 23sten Prairial van het jaar XII (12 Juni 1804) werd in ons land het begraven in de kerken verboden. Wel is dit bij souverein besluit van den 21sten December 1813 geschorst, doch in 1825 trad het weder voorgoed in werking. Het begraven om de kerken binnen de bebouwde kommen bleef toegestaan aan gemeenten met minder dan 1000 zielen; andere moesten algemeene begraafplaatsen daar buiten worden aangelegd. De laatste begrafeniswet is die van den 10den April 1869.

Begrafenisfondsen zijn privaatrechtelijke instellingen, die tegen betaling van wekelijksche of maandelijksche premies zich verbinden om in geval van overlijden van een bepaald persoon aan den verzekerde of zijn rechtverkrijgenden een van te voren bedongen uitkeering te doen. In de plaats van de geldelijke uitkeering kan ook treden het verschaffen van een begrafenis of het betalen van de kosten daarvan. Deze instellingen dragen den naam van fondsen, bussen, verbonden, contracten, broederschappen of compagnieën. Economisch dragen ze hetzelfde karakter als levensverzekerings-lichamen; zij zijn echter althans ten onzent veel ouder dan deze en bestonden reeds, toen van een verzekeringswetenschap nog geen spoor te vinden was. Bij het onderzoek, dat in de jaren 1888—1890 op initiatief van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen door Prof. Mr. *Molengraaff*, en Dr. *Leybeke* en *Huijsinga* werd ingesteld en aanleiding gaf tot het bekende rapport (*De begrafenisfondsen in Nederland*), bleek dat toen nog zeer oude bussen bestonden, voortzettingen van Middeleeuwsche broederschappen en gilden, o. a. *de Schutterij van de St. Anthony's broederschap* te Arnhem (1438), *De vereenigde stofwerkers, lakendrapiers en bijlhouwers doodenbus* te Utrecht (1470), *Het Gilde en broederschap des Edelen ridder en Martelaar Georgius* te Tilburg (1560).

In het geheel vond de bovengenoemde commissie op het einde van 1890 over het geheele land 451 begrafenisfondsen, waarvan 170 gelijktijdig ziekenkassen waren. Verscheiden dezer kassen beoogden ook, behalve het bezorgen der begrafenis of het verstrekken van een uitkeering bij overlijden, andere doeleinden, die daarmede een verwijderd verband hebben, bijv. het verhuren van rouwkleeren, het lezen van missen, het vieren van een jaarlijksch feest. 86 begrafenisfondsen hadden hunne vertakkingen door het geheele land, drie waren alleen over een provincie verspreid, terwijl 275 plaatselijk werkten. Van 345 fondsen kon het volgende geconstateerd worden:

aantal leden	2.192.407
verzekerd bedrag	f 129.941.635

De commissie begrootte van alle 435 fondsen het totaal aantal leden op 2.212.000 = 49.37 pCt. der bevolking, het totaal verzekerd bedrag op f 130.950.000 = f 60 per lid, het totaal bedrag der premies op f 4.150.000, het totaal der jaarlijksche uitkeeringen op f 2.000.000, het totaal der jaarlijksche administratiekosten op f 1.400.000, het totaal kapitaal van alle fondsen op f 12.500.000.

De fondsen waren van zeer verschillenden omvang:

5	hadden meer dan	100.000 leden.
5	„ van 50.000 —	100.000 „
8	„ van 25.000 —	50.000 „
17	„ van 10.000 —	25.000 „
24	„ van 5000 —	10.000 „
52	„ van 1000 —	5000 „

Het juridisch karakter dezer fondsen is zeer verschillend. Eenige voortzettingen van oude gilden of broederschappen zijn als stichtingen te beschouwen. Andere zijn ondernemingen van private personen. Nog weer andere hebben den vorm aangenomen van naamlooze vennootschappen. Een vierde groep wordt gevormd door vereenigingen volgens de wet van 1855, terwijl het karakter van een aantal fondsen zeer twijfelachtig is. Bij al deze fondsen ontbreekt de zoo gewenschte contrôle van den kant der leden, die zeer dikwijls aan de willekeur van directeuren of boden zijn overgeleverd. Dat gebrek aan contrôle maakt, dat niet zelden fondsen door schrappen van de leden zich onttrekken aan risico's, die al te drukkend zouden worden. Verder wordt beweerd, dat die fondsen de kindersterfte in de hand werken. Althans is in die streken, waar de fondsen het ijverigst werken, de kindersterfte het grootst.

Vooral dit bedrijf van het sluiten van kleine levensverzekeringen onder menschen, die noch de kennis, noch de positie hebben om van hunnentwege contrôle uit te oefenen, heeft een wettelijke regeling en staatstoezicht hoogst noodig. De heer *Wiebes*, die in de laatste jaren *Jaarcyfers en statistische naamlysten van Levensverzekeringmaatschappijen en Begrafenisfondsen* uitgeeft, zegt (uitgave 1899—1900): „De staat zal wel hier moeten ingrijpen. Den werkelijken toestand dier instellingen kennen wij niet". Zijn gegevens loopen slechts over 31 begrafenisfondsen, en van deze moest hij constateeren: „Reeds meermalen hadden wij gelegenheid aan te toonen, dat het beheer dezer fondsen uit staatkundig oogpunt gewoonlijk veel te wenschen overlaat". Slechts vijf fondsen werden volgens dien schrijver beheerd volgens de eischen der wetenschap.

Begrafenismunten of *sterfmunten* is de

naam voor zulke munten, welke op den dood van vorstelijke en in het algemeen van beroemde personen geslagen worden.

Begrip is de naam, dien men geeft aan de eenheidvormende samenvatting der wezenlijke of kenmerkende eigenschappen van een voorwerp. Tot het begrip *paard* bijvoorbeeld behooren de kenmerken, dat het een bewerktuigd wezen, een dier, een zoogdier, een eenhoevig zoogdier is, tot het geslacht *equus* en de soort *caballus* behoort. Het kenmerk „bewerktuigd wezen" geldt voor alle dieren en planten, het kenmerk „dier" geeft reeds een nadere bepaling, omdat de planten er van worden afgezonderd, eveneens het kenmerk „zoogdier", omdat hierdoor alle overige dieren worden uitgesloten. Men maakt door de meerdere kenmerken den kring, waartoe een voorwerp behoort, kleiner. Men kan een onderscheid maken tusschen *ervaringsbegrippen* of *psychische begrippen* (bijv. hond, kat, roos), naast welke steeds een bijzondere voorstelling voorhanden is en die wij door waarneming en vergelijking verworven hebben, en *wetenschappelijke* of *logische begrippen*, (bijv. bloem, ruimte, tijd), die zich van de eerste soort door scherper omlijning onderscheiden en het resultaat zijn van wetenschappelijke studie, van bewuste werking van den wil. Verder vallen te noemen *afgetrokken* of *abstracte begrippen*, waarmede geen enkele aanschouwelijke voorstelling verbonden kan worden (bijv. oorzaak, verandering, dik, lang).

Verder spreekt men, wat den inhoud der begrippen betreft, van *transcendentale* (bovenzinnelijke), zooals „God", „de eeuwigheid", enz., en *empirische* (ervaringsbegrippen), aan de zinnelijke waarneming ontleend en, wat den omvang aangaat, van *ruime* en *beperkte* begrippen. Een algemeen begrip, bijvoorbeeld „bewerktuigd wezen", is ruim; een klassebegrip, bijvoorbeeld „zoogdier", minder ruim, en een soortbegrip, bijvoorbeeld „paard", zeer beperkt. Een volkomen begrip omvat alle kenmerken en is op slechts één voorwerp toepasselijk, en een bepaald begrip kan voor geen andere voorwerpen worden aangewend, dan waarvoor het dienen moet. Men onderscheidt *analytische* begrippen, die uit andere zijn afgeleid, bijvoorbeeld „weldadigheid" uit „deugd", en *synthetische* begrippen, die door vereeniging van andere zijn ontstaan, zooals „deugd", welke een samenvatting is van alle zedelijke goede eigenschappen.

Begroeten noemt men de wijze, waarop men elkander bij een ontmoeting of bij een afscheid bejegent. Men is namelijk gewoon daarbij wederzijds blijken te geven van liefde, vriendschap of achting, en de wijze waarop men deze uit, verschilt van oudsher bij verschillende volkeren. Het verschil is wel eens zoo groot, dat men bij het eene volk beleefdheid acht, wat bij het andere als lompheid wordt uitgekreten. De oudste begroetingsvorm bestond in het zich ter aarde werpen, om daardoor geheele onderworpenheid aan den begroete uit te drukken. Deze wijze van groeten is nog in gebruik bij vele barbaarsche en Oostersche volken. Door knielen en buigen wordt nog het voornemen om zich neder te werpen, aangeduid. De oude Grieken riepen bij het komen en gaan elkander toe: „Chaire" („Verblijd u!"). De Romeinen zeiden bij het komen „Ave" („Wees gegroet!") en bij het scheiden „Vale" („Blijf gezond!"). Bij de Israëlieten kusten personen, die door vriendschap of liefde verbonden waren, elkaar de handen, het hoofd en de schouders. Hun gewone groet was „Sjolem alechem" („Vrede zij u!") In lateren tijd bestond er steeds een groot onderscheid tusschen de begroeting van beschaafde en van onbeschaafde volken. Een zeer gewone plichtpleging is het ontblooten van het hoofd, dat aanvankelijk geschiedde om eerbied te betoonen aan hooggeplaatste personen, en eerst in de 16e of 17e eeuw in Europa algemeen in zwang kwam. Nu en dan ondervindt het hoed-afnemen eenigen tegenstand, maar tot de afschaffing schijnt men het nog niet te kunnen brengen. In vele gewesten van Duitschland behoort het tot de algemeene beleefdheidsbewijzen, de hand eener dame te kussen, terwijl dit in Italië alleen geoorloofd is aan de vrienden des huizes. De Spanjaard zegt alleen „Beso sus manos" („ik kus uwe handen"), maar hij doet het niet; voorzeker moet men in denzelfden geest de verzekering opvatten, die hij gewoon is aan zijn bezoekers te geven, dat hij „zijn huis tot hunne beschikking stelt!" De Russische dames beantwoorden de handkus van een heer, dien zij genegen zijn, met een kus op het voorhoofd. In Duitschland begroeten ook de mannen elkander dikwijls met een kus. De Russische lijfeigene wierp zich aan de voeten van zijn heer, diens knie omvattend en kussend, en dienende Bohemers kussen den zoom van het kleed des meesters.

In de Protestantsche landen zijn de gewone begroetingsformulieren: „Goeden dag! Goeden morgen! Goeden avond! Uw dienaar!" bijna overal gangbaar. In sommige R. Katholieke landen gebruikt men den groet, door *Benedictus XIII* (1728) aanbevolen: „Geloofd zij Jezus Christus!" waarop geantwoord wordt: „In eeuwigheid, Amen!" In Spanje begroet men elkander met: „Buenas dias! Adios! Hasta la Vista!" („Tot weerziens!") De Romaansche volkeren houden zich in het algemeen aan een godsdienstige begroeting; 't Italiaansche „Adio!" is gewijzigd in al hunne talen overgenomen. De Italianen zeggen ook: „Buon giorno!" en „A rivedervi!" Daarentegen ontleenen de Germaansche en Skandinavische kustbewoners hun afscheidsgroet aan het leven op zee; de Nederlanders zeggen „Vaarwel!", de Engelschen „Farewell!" en de Zweden „Farval!" De Slavische volken hebben wederom andere gewoonten; de Russen zeggen bij de ontmoeting: „Sdrawstwujtje!" („Wees gezond!"), bij het afscheid nemen: „Do Swidanja!" („Tot weerziens!") en bij een afscheid voor langen tijd: „Prosjtsjaitje!" („Vergeef!"); de Slowenen „Sdravo!" („Gezond!"), „Sdrait ostani" („Blijf gezond!") of „Bog de chivi!" („God schenke u leven!"). Sommige bewoners van Servië begroeten elkander met de woorden: „Zijn er eikels", die zooveel beteekenen als „Gaat het goed", omdat de welvaart dier herders afhankelijk is van het eikelgewas.

Bij alle volkeren worden wederkeerige aanrakingen door een handdruk, een kus, een omhelzing als blijken beschouwd van achting en liefde. De Laplanders drukken niet de lippen, maar de neuzen tegen elkaar. De Turken kruisen beide armen over de borst en buigen het hoofd. De Arabieren, zoowel in Arabië als in het noorden van Afrika, zeggen „Salem aleikoem“ („Vrede zij met u lieden!“) en leggen daarna de hand op de borst, om te kennen te geven, dat die wensch uit hun hart oprijst. Het antwoord, dat zij ontvangen, is „Aleikoem essalem“ („Met u zij vrede“). Aanzienlijke Arabieren omarmen elkander twee- of driemaal, kussen elkanders wangen en vernemen twee of driemaal naar elkanders welstand, waarna ieder zijn eigen hand kust. In Yemen veroorloven aanzienlijke personen, na aanvankelijke weigering, dat men hunne vingers kust. De Bedoeïenen in de omstreken van Mekka gebruiken als groet een uitspraak uit den Koran of van Mohammed. De Hindoe's in Bengalen raken met de rechterhand het voorhoofd aan en buigen het hoofd; bij een diepe buiging leggen zij eerst de rechterhand op de borst, om daarmede vervolgens den grond en eindelijk het voorhoofd aan te raken, zich „onderdanige slaven“ noemende. De inwoners der Manilla-eilanden buigen zich, leggen de handen op het gelaat, steken een been omhoog en houden de knie van het andere gebogen. In het algemeen draagt in het Oosten de begroeting van minderen jegens hunne meerderen het kenmerk der slavernij. De Perzen begroeten de vreemdelingen, die zij op een gastmaal noodigen, op de volgende wijze: de gastheer gaat zijn gasten te gemoet, ontvangt ze met de eerbiedigste beleefdheidsbetuigingen en loopt dan haastig terug, om hen bij de zaal met dezelfde plichtplegingen te bejegenen. Als in China twee personen elkander te paard ontmoeten, dan stijgt de geringe af, om zijn meerdere te laten voorbijrijden. Men heeft er afzonderlijke begroetingsformulieren voor mannen en voor vrouwen. Als vrienden elkander ontmoeten, dan vouwen zij de handen samen op de borst of boven het hoofd, buigen zich en zeggen „Tsin, tsin“. Voor personen die aanspraak hebben op meer hulde, vouwt men eerst de handen, steekt ze vervolgens omhoog en laat ze daarna naar beneden zinken. Vrienden, die na lange scheiding elkander wederzien, knielen herhaaldelijk, buigen het hoofd ter aarde, en zeggen „Na fo?“ („Is alles goed gegaan?“) of „Hong fo“ („Het geluk straalt van uw gelaat“). De vrouwen zeggen „Van fo“ („Al het geluk is aan uw zijde“). Kinderen knielen er voor hunne ouders, dienstboden voor hunne meesters. In Japan moet de geringere voor zijn meerdere de sandalen losbinden, de rechterhand in den linker mouw steken, de armen tot op de knieën laten zakken, met afgemeten passen voorbij gaan en vreesachtig uitroepen „Augh, augh“ („Doe mij geen kwaad“). In Siam werpt de geringere zich voor zijn meerdere op den grond; deze laat door iemand uit zijn gevolg onderzoeken, of de groetende ook iets kwalijk riekends gegeten heeft; zoo ja, dan ontvangt hij een schop, zoo neen, dan wordt hij opgericht. Vrouwen worden er begroet met namen, die aan de kostbaarste voorwerpen zijn ontleend. Op Ceylon legt men de hand tegen het voorhoofd en maakt een diepe buiging. De Abessiniërs knielen en kussen den grond. Bij vele Negerstammen heerscht de gewoonte, dat de zich begroetenden elkanders vingers zoodanig aangrijpen, dat zij knappen. De Mandingo's vatten de hand eener vrouw en brengen die tweemaal onder den neus, om ze te beruiken. De Moor in Marokko rijdt in galop naar een vreemdeling, dien hij begroeten wil, doet in diens onmiddellijke nabijheid het paard plotseling stilstaan en schiet zijn geweer af. De Egyptenaren strekken de hand uit, leggen haar op de borst en buigen het hoofd. In Kaïro zijn 20 verschillende wijzen van begroeting bekend. Zegt iemand bijvoorbeeld: „Moge uw dag wit wezen!“ zoo ontvangt hij ten antwoord „Moge de uwe zijn als melk!“ Zonderling is ook het groeten der Indianen in het noordwesten van Amerika. Als twee stammen elkander ontmoeten, dan houden zij stand op omstreeks 25 schreden van elkander, vallen op den grond en blijven eenige oogenblikken stil liggen. Vervolgens naderen de oudsten van weerszijden, om elkander hunne lotgevallen mede te deelen. Is dat verhaal geëindigd, dan beginnen allen te zuchten, en dit gezucht verheft zich allengs tot een afschuwelijk geschreeuw. Daarna gaan de pijpen tabak rond en een vroolijk gelach volgt. In Zuid-Amerika is de begroeting der Indianen zeer eenvoudig. Hier zegt de een „A m a r e k a?“ („Gij?“) en het antwoord is „A“ („Ja“). Op vele eilanden van den Grooten Oceaan en bij alle Maleische volken heerscht de Laplandsche gewoonte, dat is, men brengt er de neuzen in wederzijdsche aanraking. De Tibetanen steken de tong uit, knarsen op de tanden en krabben de ooren.

In Europa, meer bepaald in Nederland, zijn de oude ridderlijke begroetingen, kniebuigingen en handkus der heeren jegens de dames reeds lang in onbruik geraakt; ook de kus is bij dames, die door geen banden van bloedverwantschap verbonden zijn, nagenoeg afgeschaft. Daarmede zijn ook de diepe buigingen der dames verdwenen, wier gracieuse uitvoering nog in het begin der 18de eeuw tot een goede opvoeding behoorde, alsmede de hoffelijke strijkages der heeren. Thans is een hoofdontblooting en een losse buiging voldoende, terwijl de Engelsche gewoonte van handen geven aan dames en heeren bij den middenstand vrij algemeen ingang heeft gevonden.

Naast de burgerlijke begroeting staat de militaire. Deze kent geen ontblooten van het hoofd, maar bepaalt zich tot het „aanslaan“, namelijk tot het uitstrekken der rechterhand naar het hoofddeksel zonder dit van plaats te doen veranderen. Ook het presenteeren van het geweer, het salueeren met den degen, enz. behooren tot de militaire begroetingen.

Begrooting. De Grondwet bepaalt in artt. 123 en 124: „Door de wet worden de begrootingen van alle uitgaven des Rijks vastgesteld en de middelen tot dekking aangewezen. De ontwerpen der algemeene begrootingswetten

worden jaarlijks vanwege den Koning aan de Tweede Kamer aangeboden, dadelijk na het openen der gewone zitting van de Staten-Generaal, vóór den aanvang van het jaar, waarvoor de begrootingen moeten dienen". De Grondwet van 1815 kende begrootingen voor een tijdvak van 10 jaren voor de gewone en jaarlijksche begrootingen voor de buitengewone uitgaven. Bij de herziening in 1840 werd bepaald, dat de begrooting van alle uitgaven om de twee jaren zou worden vastgesteld. Onze tegenwoordige grondwet kent alleen jaarlijksche begrootingen.

Het doel der begrooting is een raming te geven van de vermoedelijke staatsuitgaven en de Regeering ten aanzien van elken begrootingspost aan een maximum te binden. Om een regelmatig overzicht der staatsuitgaven te vergemakkelijken en den Kamers de contrôle op elken minister afzonderlijk mogelijk te maken, schrijft de Grondwet een verdeeling van de begrooting in hoofdstukken voor. Geen hoofdstuk kan meer dan de uitgaven voor één departement van algemeen bestuur behelzen, terwijl ieder hoofdstuk in één of meer ontwerpen van wet wordt vervat. De begrooting voor 1905 behelst een totaal aan uitgaven van *f* 175.015.803,76^5, aldus over 11 hoofdstukken verdeeld:

I	Huis der Koningin	*f*	800.000,00
II	Hooge Collegiën van Staat en Kabinet der Koningin	-	699.014,00
III	Departement van Buitenlandsche Zaken	-	988.845,00
IV	Departement van Justitie	-	7.033.176,50
V	Departement van Binnenlandsche Zaken	-	19.911.403,60
VI	Departement van Marine	-	16.753.646,45^5
VIIA	Nationale Schuld	-	35.122.242,28
VIIB	Departement van Financiën	-	27.544.660,83^5
VIII	Departement van Oorlog	-	27.174.140,00
IX	Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid	-	35.924.869,21
X	Departement van Koloniën	-	3.013.805,88^5
XI	Onvoorziene Uitgaven ..	-	50.000,00
	Totaal	*f*	175.015.803,76^5

Daar Hoofstuk VIIA en VIIB elk in een afzonderlijke wet zijn vervat, vormen de 11 hoofdstukken 12 wetten. Elk hoofdstuk is weder gesplitst in afdeelingen, overeenkomende met de afdeelingen van het departement, terwijl wederom elke afdeeling bestaat uit artikelen, welke ieder een bepaalden post bevatten. Het in Hoofdstuk XI bedoelde bedrag is niet het eenige, dat voor onvoorziene uitgaven wordt uitgetrokken; ook elk der andere Hoofdstukken (behalve I) bevat aan het slot een post voor Onvoorziene Uitgaven, welke post dient, deels om daaruit over te schrijven op andere in de begrootingswet bepaaldelijk aangewezen posten van dat Hoofdstuk, indien deze ontoereikend mochten blijken, deels om daaruit te bekostigen uitgaven tot het Departement behoorende, welke niet vallen onder een der begrootingsposten en in den loop van het dienstjaar onverwacht opkomen. Voor verhooging van posten, ten aanzien waarvan geen overschrijving is toegestaan, alsmede voor het doen van uitgaven, welke niet uit den post „Onvoorziene Uitgaven" kunnen worden gekweten, is een suppletoire begrooting noodig, bij afzonderlijke wet vast te stellen.

Het is gewoonte, dat de begrooting bij de Tweede Kamer namens den Koning wordt ingediend door den minister van Financiën, die daarbij de zoogenaamde millioenenrede uitspreekt, waarin hij een overzicht geeft van de financieele resultaten der laatstverloopen jaren en van de verwachtingen voor de toekomst. De behandeling der begrooting geeft telkenjare aanleiding tot uitvoerige algemeene beschouwingen over het Regeeringsbeleid. Meermalen heeft een der Kamers een begrootingswet verworpen, om daarmede haar misnoegen te kennen te geven over het beleid van een minister en dezen tot aftreden te nopen. Onder de beoefenaars van het Staatsrecht bestaat veel verschil van gevoelen, of verwerping der begrooting, om redenen daarbuiten gelegen, geoorloofd is.

Bij de staatsbegrooting worden alleen de *uitgaven* geraamd. De inkomsten van den Staat worden aangewezen bij de Wet op de Middelen tot dekking der uitgaven. Die wet houdt zelf geen raming in, maar deze is opgenomen in een daarbij gevoegden staat. Voor het jaar 1905 zijn de middelen geraamd op *f* 166.016.152, als volgt gespecificeerd:

Directe belastingen.		
Grondbelasting	*f*	13.517.000
Personeel	-	9.592.000
Belasting op bedrijfs- en andere inkomsten	-	6.654.000
Vermogensbelasting	-	7.865.000
Accijnzen.		
Suiker	-	19.400.000
Wijn	-	1.700.000
Gedestilleerd	-	26.100.000
Zout	-	1.590.000
Bieren en Azijnen	-	1.440.000
Geslacht	-	3.950.000
Indirecte belastingen.		
Zegelrechten (Hoofdsom en opcenten)	-	4.000.000
Registratierechten	-	6.300.000
Hypotheekrechten	-	640.000
Rechten van successie, enz. (Hoofdsom en opcenten)	-	12.420.000
Rechten op den invoer.		
Rechten op den invoer	-	10.800.000
Formaatzegel (Hoofdsom en opcenten)	-	20.100
Waarborg en belasting der gouden en zilveren werken	-	350.850
Domeinen.		
Gewone domeinen, tienden, enz.	-	1.475.000
Domeinen van Oorlog	-	60.000
Groote wegen	-	30.000
Vaarten, veren en havens	-	95.000
Posterijen	-	13.240.000
Rijkstelegraaf	-	2.598.000
Staatsloterij	-	632.000
Akten voor de jacht en visscherij	-	141.000
Loodsgelden	-	2.400.000
Recht op de mijnen	-	22.770
Aandeel van het Rijk in de op-		

[illegible] van de exploitatie der staatsspoorwegen . . . . . . *f*	4.188.140
Verschillende ontvangsten en toevallige baten . . . . . . -	8.664.292
Aandeel van de geldmiddelen van Ned.-Indië in de uitgaven voor rente, kosten en aflossing van 3 en [illegible] rentegevende schuld -	3.863.000
à charge uit het fonds, voortspruitende uit koopprijzen van [illegible] . . . . . . -	300.000
Aandeel van den Staat in de winsten der Nederlandsche Bank -	1.850.000
[illegible] geheven ingevolge de wet van 6 Mei 1880 (Stbl. no. 80) . . -	180.000
Totaal *f*	106.016.152

Niet alleen de begrooting voor Nederland, maar ook die voor Nederlandsch Oost-Indië is aan de goedkeuring der Staten-Generaal onderworpen.

De koloniale huishoudelijke begrootingen van Suriname en Curaçao worden vastgesteld door den Gouverneur en de Wetgevende Vergadering der kolonie. Slechts in 3 gevallen is inmenging van de Staten-Generaal noodig en wordt de begrooting definitief vastgesteld door de wet, n.l.: 1° indien tot aanvulling der koloniale middelen gevorderd wordt een bijdrage uit de schatkist; 2° indien de Koning de begrooting, zooals die in de kolonie vastgesteld is, niet goedkeurt; 3°. indien de koloniale Wetgevende Vergadering de begrooting niet heeft vastgesteld voor 15 Juli van het jaar, waarin zij is aangeboden. Het eerste geval doet zich regelmatig voor: voor 1904 bedraagt de Rijksbijdrage voor Suriname *f* [illegible] voor Curaçao *f* 200.473.02.

Ook elke provincie en elke gemeente heeft haar jaarlijksche begrooting van inkomsten en uitgaven. Volgens onze Grondwet wordt de provinciale begrooting vastgesteld door de Provinciale Staten, onder goedkeuring des Konings en de gemeente-begrooting door den Gemeenteraad onder goedkeuring van de Gedeputeerde Staten. Weigeren de Gedeputeerde Staten deze goedkeuring, dan kan de Gemeenteraad bij den Koning voorziening vragen.

Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië. [illegible] verstaat men de raming van de maxima der uitgaven over het een of ander dienstjaar ten behoeve van den staatsdienst in Insulinde en de aanwijzing der middelen, beschikbaar tot het bestrijden dier uitgaven. Na het herstel van het Nederlandsche gezag in Indië werd de regeling der jaarlijksche begrooting opgedragen aan den gouverneur-generaal in Rade, die tevens de beslissing had over alle wijzigingen, aanvullingen, overschrijvingen, enz.

Aangezien deze bijna onbeperkte macht der Indische regeering in financieele zaken weinig [illegible], werd in 1827 besloten dat de gouverneur-generaal in Rade voortaan een 5-jarige begrooting zou ontwerpen, om in Nederland door den Koning te worden vastgesteld; de regeling der buitengewone jaarlijksche begrooting bleef echter overgelaten aan den gouverneur-generaal in Rade. Aangezien de Koning besliste over welk tijdvak de ontwerp-begrooting zou loopen, kwam het financieel beheer eigenlijk in zijn handen.

Bij de grondswetherziening van 1848 werd bepaald, dat de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen bij de wet zou worden geregeld, doch eerst in 1864 werd een daarop betrekking hebbende wet afgekondigd. Volgens deze moet de begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië jaarlijks bij afzonderlijke wet of wetten worden vastgesteld door onze Staten-Generaal.

De begrooting is gesplitst in een voor uitgaven en in een aanwijzing der middelen tot dekking dier uitgaven. De eerste is verdeeld in twee hoofdstukken, het eene bevat de uitgaven voor den Indischen dienst in Nederland (pensioenen, verlofstraktementen, aanschaffing van benoodigdheden, aandeel van Indië in de uitgaven wegens rentebetaling en aflossing van schuld, kosten van examens, uitgaven voor land- en zeemacht, enz.); het andere hoofdstuk omvat de uitgaven in Indië te doen. Beide worden bij afzonderlijke wetten vastgesteld; dit heeft mede plaats ten opzichte van de in Nederland en Indië te ontvangen middelen. Voor zoover deze Nederland betreffen, wordt de ontwerp-begrooting opgemaakt aan het departement van Koloniën. Voor Indië zijn daarmede belast de directeuren der departementen van algemeen bestuur, welke de opgaven voor den 1sten December van het jaar, voorafgaande aan dat waarin de begrooting moet worden ingediend, aan den gouverneur-generaal, alsmede aan den directeur van Financiën en aan den algemeenen secretaris moeten inzenden. De raming der uitgaven en middelen in Nederland moet den 1sten Februari in het bezit zijn van den gouverneur-generaal; hij wint het advies in van den Raad van Indië, doch beslist zelfstandig. De geheele ontwerp-begrooting wordt uiterlijk den 15den Juli bij den Raad van State ingediend en moet namens den Koning aan de Tweede Kamer worden aangeboden, dadelijk na de opening der gewone zitting van de Staten-Generaal voor het begin van het jaar, waarvoor de begrooting moet dienen.

Nadat deze wetsontwerpen door de beide Kamers goedgekeurd en door den Koning bekrachtigd zijn, krijgen zij door afkondiging verbindende kracht. In de beide wetten op de middelen worden geen geldsommen genoemd, deze zijn aangeduid in een aan de wet toegevoegde en in de Staatscourant gepubliceerde raming, welke echter overschreden mag worden. Dit geldt niet voor de uitgaven, waarvan de maxima zijn vastgesteld en waarvan slechts in bepaalde gevallen afgeweken mag worden. Dit kan geschieden door suppletoire begrootingen, alsmede door het openen van credieten boven de begrooting, waartoe de gouverneur-generaal bevoegd is, behoudens bekrachtiging bij de Wet. De begrooting kan ook worden overschreden voor uitgaven ten behoeve van aankoop, vervoer en verkoop van produkten en percentsgewijze belooningen, daarmede in verband staande.

De hoofdstukken op de uitgaven zijn verdeeld in afdeelingen en deze weder in onderafdeelingen, welker bedragen door de wetgevende macht afzonderlijk worden vastgesteld, bij elke afdeeling

is een onderafdeeling „onvoorziene uitgaven" gevoegd.

Op de bij de wet vastgestelde begrooting worden de onderafdeelingen weder in artikelen gesplitst en, na bij Koninklijk besluit te zijn vastgesteld, in het Staatsblad gepubliceerd. Op die splitsing oefenen de Staten-Generaal dus geen invloed uit, doch bij de indiening der begrooting worden zij in kennis gesteld met de wijze, waarop de Regeering de sommen wenscht te besteden, en door haar recht van amendement kan de Tweede Kamer derhalve ook in de onderverdeeling ingrijpen.

De Algemeene Rekenkamer moet er voor waken, dat de begrooting, behoudens de bovengenoemde gevallen, niet overschreden wordt.

De begrooting treedt in werking den 1sten Januari van het jaar, waarvoor zij bestemd is, tenminste wanneer de afkondiging door den gouverneur-generaal vóór dien tijd in het Staatsblad heeft plaats gehad. Is dit niet geschied, dan blijft de vorige begrooting van kracht tot nadere afkondiging.

De zorg voor de uitvoering der begrooting is in Nederland opgedragen aan den minister van Koloniën, in Indië aan den gouverneur-generaal. De directeuren der departementen van algemeen bestuur bezorgen elk voor zijn administratie de uitvoering der begrooting. Het toezicht op de uitvoering is opgedragen aan de Algemeene Rekenkamer. De eind-contrôle berust bij de wetgevende macht. Zoowel in Indië, als in Nederland wordt aanteekening gehouden van de uitgaven, ten laste der begrooting gedaan en van de ontvangsten gedurende het dienstjaar verkregen. Dit geschiedt bij de verschillende departementen van Algemeen bestuur, welke daardoor medewerken tot het ontwerpen der Koloniale Rekening (zie aldaar).

Een overzicht van de begrooting van dit jaar laten wij hier volgen, waaraan wij die van Nederlands koloniën in West-Indië willen toevoegen.

Middelen.

I. Raming der middelen in Nederla[illegible]

Verkoop van koffie	*f* 3[illegible]
„ „ kinabast	- [illegible]
„ „ Banka-tin	- 16.9[illegible]
Aandeel in de winst van de Billiton-maatschappij	- 1[illegible]
Terugbetaling voorschot en aandeel in de winst spoorw. Semarang-Djokjokarta	- [illegible]
Andere baten	- [illegible]
Totaal	*f* 23[illegible]

II. Raming der middelen in Ned. O[illegible]

Java en Madoera	*f* 94.[illegible]
Buitenbezittingen	- 2[illegible]
Totaal	*f* 123.[illegible]
Gezamenlijk totaal	*f* 146.[illegible]
Uitgaven	- 161.3[illegible]
Nadeelig saldo der begrooting	*f* 14[illegible]

[1]) Hierbij is getrokken een bedrag [illegible] *f* 616.390, noodig voor een stoomtramwe[illegible] dioen—Ponorogo en voor de instelling va[illegible] selijk zelfbestuur in eenige gewesten va[illegible]

Raming der voornaamste middelen.

Opiumpacht	*f* [illegible]
Verstrekking van opium aan pachters	- [illegible]
Exploitatie der opium in eigen beheer	- 12[illegible]
Pandhuizen	- [illegible]
Invoerrecht	- 1[illegible]
Uitvoerrecht	- 1[illegible]
Accijnzen	- [illegible]
Verponding	- [illegible]
Zegelrecht	- 1[illegible]
Belasting op het bedrijf	- [illegible]

BEGROOTING VAN NEDERLANDSCH OOST-INDIË VOOR 1905.

Uitgaven.

Afdeelingen.	Benaming der afdeelingen.	Uitgaven in Nederland.	Uitgaven in Ned. [illegible]
I.	Regeering en Hooge Colleges	*f* 48.000	*f* [illegible]
II.	Departement van Justitie	- 105.300	- [illegible]
III.	Departement van Financiën	- 13.884.200	- 11[illegible]
IV.	Departement van Binnenlandsch bestuur	- 638.850	- 2[illegible]
V.	Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid	- 1.777.912	- [illegible]
VI.	Departement van Landbouw	- 480.693	- [illegible]
VII.	Departement der Burgerlijke Openbare Werken	- 5.154.460	- 2[illegible]
VIII.	Departement van Oorlog	- 6.086.782	- [illegible]
IX.	Departement van Marine	- 3.834.630	- [illegible]
		f 32.020.827	*f* 12[illegible]
	Totaal	*f* 161.36[illegible]	

Ioofdgeld .. .. f 3.379.000
ʌandrente .. .. - 18.377.000
ʌfstand van grond .. .. - 823.000
ʌoffie.. .. .. - 3.171.500
Ɜoschwezen .. .. - 3.094.000
ʃteenkolen .. .. - 2.838.300
ʻoutverkoop .. .. - 11.897.000
ʼosterijen en telegrafie .. .. - 2.639.000
ʃpoorwegen .. .. - 16.000

BEGROOTING VAN SURINAME VOOR 1905,

als die door de Staten-Generaal is goedgekeurd.

Uitgaven.

ɜouv. secretarie. Kol. Staten algemeene dienst.. .. .. .. f 174.037,50
ustitia en politie.. .. .. .. - 378.448,67
ʃchutterij .. .. - 6.910,—
ʌdministratie van financiën .. - 46.969,—
mmigratie en kolonisatie .. - 64.035,—
ɜeredienst, onderwijs, armenz. burgerl. geneesk. dienst .. - 699.334,50
Ɜouwdepartement.. .. .. .. - 525.112,48
ʌol. vaartuigen, betonning, akening, seinwezen en brandɜr .. .. - 369.911,10
ʌol. spoorwegen .. .. - 1.110.100,—
ʼensioenen, enz. .. .. - 252.860,34[5]
Ɔnvoorziene uitgaven .. .. - 50.000,—

f 4.077.618,59[5]

Middelen en Inkomsten.

Ɔe voornaamste Middelen (directe en indir. belastingen) en Inkomsten zijn:

	Geraamd bedrag
Personeele belasting	f 65.000,—
Patentrecht	- 26.000,—
Belasting op de huurwaarde van huizen	- 43.000,—
Accijns op binnenlandsch gedestilleerd.	- 170.000,—
Invoerrechten	- 1.250.000,—
Belasting op goud	- 52.000,—
Zegelrechten	- 53.000,—
Geneeskundige belasting.. ..	- 45.000,—
Successie- en overgangsrechten	- 15.000,—
Opbrengst van de gouvernementsschool voor uitgebreid lager onderwijs	- 20.000,—
Passagegelden..	- 125.000,—
Opbrengst Kol. spoorweg ..	- 10.000,—
Opbrengst der posterij	- 32.000,—
Opbrengst van de telefoon ..	- 6.500,—
Opbrengst van huren, erfpachten, verkoopingen van domeinen en afkoop van zakelijke rechten	- 23.000,—
Concessierecht t. h. ontginnen van balata op domeingr.	- 65.000,—
Ontginnen van delfstoffen op domeingrond	- 120.000,—
Inhoudingen (kortingen)	- 88.000,—
Terugbet. v. voorschotten ..	- 20.000,—
Opbrengst leening productieve werken	- 94.750,—
Rijkssubsidie	- 496.082,36[5]
Geleend van den Staat voor spoorweg Paramaribo-Surinamerivier, enz.	- 1.100.000,—

BEGROOTING VAN DE NED. WEST-INDISCHE EILANDEN VOOR 1905,

zooals die bij de Staten-Generaal is ingediend.

Overzicht der ontvangsten en uitgaven van elk eiland.

	Inkomsten.	Uitgaven.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
ʌaçao	f 406.443,71	f 549.502,82	f —	f 146.059,11
ʌaire	„ 31.190,—	„ 49.427,57	„ —	„ 18.237,57
ʌba	„ 30.390,—	„ 49.907,44	„ —	„ 19.517,44
Martin (Nederl. ged.) .	„ 16.410,—	„ 67.516,66	„ —	„ 50.986,66
Eustatius.	„ 6.332,—	„ 44.865,24	„ —	„ 37.199,91
ʌa.	„ 6.725,—	„ 27.550,—	„ —	„ 20.825,—
ɔr al de eilanden te zamen	a) „ 311.273,02	b) „ 20.000,—	„ 292.825,69	„ —
	f 808.763,73	f 808.763,73	f 292.825,69	f 292.825,69

) Bijdrage uit 's Rijks schatkist. b) Onvoorziene uitgaven.

ʌa wijziging van enkele posten werd de begrooting definitief vastgesteld op een eindcijfer inkomsten en uitgaven van 793.969,73, waaronder aan rijksbijdragen 296.473,02 gld.

Ɜegijnen, ook *Bagijnen* en *Begharden* gemd, vormden de oudste wereldlijke vrouwenɜeniging, welke zich aan den godsdienst wijdde. bestonden grootendeels uit weduwen en begde jonkvrouwen. De Begijnen legden geen ɔstergeloften af en stonden als het ware ʃchen de kloosters en de wereld, zoodat men eenigszins met diakonessen kan vergelijken. Zij vertoonen zich in de tweede helft der 12[de] eeuw als vriendinnen van alle Christelijke deugden, welke na een tijdperk van woestheid een nieuw leven moeten opwekken en het best door gemeenschappelijke pogingen bewaard en beoefend worden.

Door velen wordt de heilige *Begga*, een dochter van *Pepijn van Herstal*, als de stichteres

van de vereeniging der Begijnen beschouwd, daar zij in 695 het klooster der koorvrouwen aan de Maas (Namen) gesticht heeft, hetwelk aanleiding gaf tot het ontstaan der Begijnen. Anderen beweren, met meer recht, dat de priester *Lambert le Bègue* (overleden in 1177) het eerste Begijnengesticht te Luik heeft gebouwd en dat van hem de naam is afgeleid. *Mosheim* leidt den naam af van het oud-Nederlandsch woord *beggen, beggenen, bedgan, bidgan*, hetwelk de beteekenis heeft van ijverig bidden. Uit de Nederlanden verspreidden zich de Begijnen over Duitschland tot in Spanje, Italië, Bohemen en Polen. In de 13de eeuw waren er Begijnenhuizen te Leuven, Brussel, Brugge, Nivelles, Antwerpen, Gent, Valenciennes, Mechelen, Keulen, Hamburg, Maagdenburg, Goslar, enz. Koning *Lodewijk IX* van Frankrijk begunstigde de Begijnen; hij schonk haar huizen te Parijs en elders belangrijke bezittingen. Zulke huizen droegen in de Nederlanden den naam van *Beguinagia* of *Beguina* (Begijnerijen). Om een groot plein verhieven zich vele kleine huizen, waarin de Begijnen alleen of twee aan twee woonden. In het midden bevonden zich de kerk, het ziekenhuis en de verblijfplaats voor hulpbehoevenden. Zulk een inrichting had men nog voor korten tijd te Amsterdam, namelijk het *Begijnhof*, hetwelk evenwel thans een andere bestemming heeft. In Duitschland, Frankrijk en elders bestonden de begijnerijen uit een woonhuis, een ziekenhuis en een kerk, een inrichting, welke met die der Moravische Broeders tamelijk veel overeenkomst heeft. De Begijnen voorzagen door handenarbeid, vooral door weven, in hare behoeften, en in arme gestichten werd een deel der verdienste aan de algemeene kas afgestaan, waaruit men het onderhoud der gebouwen bekostigde. Alleen de rijke gestichten hadden eigen priesters. Overigens kon ieder Begijn over haar eigendom naar willekeur beschikken, hoewel het in vele gestichten gebruikelijk was, dat hare nalatenschap ten voordeele kwam van de gemeenschappelijke kas. Elke vereeniging had een door de Begijnen gekozen bestuurderes, ook wel eens een sub-priores, en hier en daar waren haar onderbestuurderessen en ook wel curatoren — meestal bedelmonnikken — toegevoegd. Gezamenlijk stonden zij onder het toezicht van den bisschop. Intusschen waren de Begijnen, als niet tot een geestelijke orde behoorend, aan den wereldlijken rechter onderworpen. Zij konden uit de Begijnerij tot het gewone leven terugkeeren, en zelfs een huwelijk vereischte geen dispensatie. Ook waren de Begijnerijen onafhankelijk van elkander.

De meeste Begijnen droegen een donkergrijs of bruin, de Saksische een hemelsblauw gewaad en bedekten het gelaat met een witten sluier. Hare vlijt, eerbaarheid, godsdienstigheid, weldadigheid jegens verstootenen en gevallenen, hare zorg voor ouderlooze kinderen werden algemeen geroemd. Om die reden mochten zij zich in de bescherming der pausen en wereldlijke vorsten verheugen. Dikwijls werden zij ook bij testamentaire beschikkingen rijk bedacht. Toch schijnt het, dat zij zich niet altijd en overal onberispelijk hebben gedragen; daarom nam de synode in Fritzlar in 1244 het besluit, dat geen vrouw voor den 40-jarigen leeftijd Begijn mocht [illegible] De synode te Luik verklaarde in 12[illegible] [illegible]deldrijvende Begijnen de voorrechten [illegible] stand zouden verliezen. Ook werd het [illegible] dat reeds in de 13de eeuw in zwang kwam [illegible]

Als navolgers der Begijnen traden de [illegible] *den* op, ook wel *Beguini* of mannelijke [illegible] genoemd. Men vindt hen omstreeks 12[illegible] vormende een vereeniging van manne[illegible] lingen in Duitschland, de Nederlanden en F[illegible] Zij waren afkomstig uit de lagere volks[illegible] voorzagen door weven in hun onder[illegible] poogden de deugden der Begijnen na te [illegible] Zij waren niet zoo talrijk en op verre [illegible] zoo geacht als de Begijnen, hadden ge[illegible] priesters en kwamen meermalen met het [illegible] gezag in botsing. Vooral in het zuiden van [illegible]rijk hielden zich in de 13de eeuw vele Beg[illegible] op en van hier verspreidden zij zich over [illegible] Hun naam werd echter gelijkbeteekenend [illegible] dien van ledigloopers en huichelaars [illegible] handelde hen met bijtenden spot en [illegible] hen zelfs met de Lollarden (zie aldaar [illegible] daarenboven na de 13de eeuw de Beg[illegible] hunne meening omtrent de goddelijke [illegible] der leeken tegenover de priesters [illegible] vasthielden en verdedigden, werden zij [illegible] van deze ketterij overtuigen kon, het [illegible] der hevigste vervolging. Bij sommige [illegible]gingen van Begharden ontaardde de [illegible] in dweepzucht. In het jaar 1215 was [illegible] synodaal besluit uitgevaardigd, waarbij [illegible]richting van nieuwe orden verboden [illegible] van dat besluit is meermalen gebruik [illegible] gemaakt om de Begijnen en Begharden [illegible] drukken. Dientengevolge voegden laatst[illegible]den zich meer en meer bij de Francis[illegible] Dominicanen. *Lodewijk de Beier* (1313[illegible] stelde zich bij den paus voor hen [illegible] maar na 1367, toen *Karel IV* in over[illegible] *Urbanus V* een nauwkeurig onderzoek [illegible] liet instellen, werd hun toestand [illegible] Al werden zij ook door dezen of genen [illegible] toch verdwenen de meeste Begharden [illegible] gingen reeds vóór de Reformatie.

De Begijnen daarentegen hebben [illegible] bestaan. Aan den Rijn en in de Neder[illegible] werden in de 15de eeuw nog nieuwe Beg[illegible] gesticht. Deze droegen in Duitschland [illegible] van „Seelenhäuser", terwijl de Beg[illegible] dien van „Seelenweiber" werden [illegible] In Duitschland gingen zij bijna alle [illegible] Hervorming, en hare gestichten werden [illegible]pitalen veranderd. In Vlaanderen be[illegible] 1896 nog 15 Begijnerijen met 1230 [illegible] welke haar leven met bidden en [illegible] handwerken, voornamelijk het vervaardigen [illegible] kant, doorbrachten.

Behaghel, *Otto*, een Duitsch ta[illegible] werd den 3den Mei 1854 te Karlsruhe [illegible] In 1878 werd hij privaat-docent te He[illegible] in 1883 hoogleeraar in de Duitsche [illegible] Bazel, in 1888 te Gieszen. Hij gaf [illegible] van *Heinrich von Veldeke* (Heidelberg, [illegible] de „Heliand" (Halle, 1882) en *Hen*[illegible] (Stuttgart, 1883) en brieven (Karlsruhe [illegible] uit. Verder schreef hij een uitstekend [illegible] werkje over „Die deutsche Sprache [illegible]

ızig, 1886), „Schriftsprache und Mundart" szen, 1896), „Geschichte der deutschen Spra- (2de druk, Straatsburg, 1898), Die Syntax Heliand" (Weenen, 1897) en „Der Gebrauch Zeitformen im Konjunktivischen Nebensatz Deutschen" (Paderborn, 1899). In 1888 ıtte hij met *F. Neumann* het „Litteraturblad germanische und romanische Philologie". Van ;—1892 redigeerde hij ook het tijdschrift Duitsche oudheidkunde „Germania".

ehaim, *Michaël*, of *Beham*, een oud Duitsch er, doorgaans „Poëta Weinsbergensis" ge- ıd, werd geboren den 27sten September 1416, iulzbach aan de Murr en was de zoon van wever. Ofschoon hij zich aanvankelijk bezig . met het vaderlijk bedrijf, riep *Koenraad Weinsberg* hem wegens zijn dichterlijke n aan het Hof. Na den dood van dezen le hij bij den markgraaf *Albrecht van Bran- urg*, zwierf eenigen tijd in Duitschland , bleef een poos te Lübeck en begaf zich hier naar het Deensche Hof. Hij werd er de koningin gastvrij ontvangen en naar ı echtgenoot, *Christiaan van Oldenburg*, oorwegen, gezonden. Met dezen keerde hij Kopenhagen terug, en van hier reisde *im* weder naar Brandenburg. Later ver- le hij aan het Hof van hertog *Albrecht van ren* en kwam vervolgens in dienst van g *Albrecht van Oostenrijk*. Van Weenen hij naar *Ulrich van Cilly*, een vriend van *slaus*, den jeugdigen koning van Hongarije. r hield hij zijn verblijf aan het Hof van r *Frederik* (1462), doch ook hier viel hij ıgenade; hij vond een toevluchtsoord te ılberg, aan het Hof van paltsgraaf *Frederik*. schreef hij met den kapelaan *Mathis von ıat* een groot heldendicht: „Friedrich I". meeste gedichten van *Behaim* zijn nog ındschrift en hebben meer historische dan ıche waarde. Zijn „Buch von den Wienern", n hij de belegering bezingt van den kei- ıen hofburg door de Weeners in 1462, is ȝeven door *Karajan* (1843), die tevens kleinere gedichten van *Behaim* het licht doen zien. Omstreeks 1474 is *Behaim* als t van Sulzbach vermoord geworden.

haim, *Bohemus*, ook wel *Martinus de ia* genaamd, een ervaren aardrijkskundige, ıt jaar 1459 geboren, was de nakomeling een adellijk Boheemsch geslacht, hetwelk ıe Neurenberg gevestigd had. Hij legde zich 77 te Mechelen ijverig toe op den laken- ıl en tevens op de wis- en sterrenkunde. In begaf hij zich naar Antwerpen en een jaar naar Lissabon, waar hij, als leerling van beroemden *Regiomontanus*, door koning *II* met welwillendheid ontvangen werd. bracht hem in kennis met *Columbus* en mde hem in 1483 tot lid der commissie, met de vervaardiging van een astrolabium, de tot ridder van de Christus-orde. In de volgende jaren vergezelde hij, als kosmo- den admiraal *Diego Cão* op een ontdek- reis langs de westkust van Afrika. Nadat t aan den mond der Zaïre (Kongo) waren edrongen, bereikten zij Lissabon weder, na afwezigheid van 19 maanden. In 1486 begaf hij zich naar Fayal, één der Azorische Eilanden, waar zich een Vlaamsche volkplanting bevond, en huwde er met de dochter van den stadhouder *Jobst von Hurter*. Hij woonde er tot in 1490 en keerde toen, met schatten en eerbewijzen overladen, naar Neurenberg terug, waar hij tot in 1493 vertoefde en een aardglobe achterliet, een meesterstuk van dien tijd, het- welk thans daar ter stede nog aanwezig is. Zij heeft een doorsnede van ongeveer $^1/_2$ m. en is met de pen beschreven. Zij vormt een belang- rijke bijdrage tot de kennis van den toenmaligen omvang der aardrijkskundige wetenschap.

In 1493 keerde *Behaim* naar Fayal terug. Hij stierf den 29sten Juli 1507 te Lissabon. In 1890 is voor hem te Neurenberg een gedenkteeken opgericht.

Beham, *Barthel*, een schilder en graveur uit de school van *Albrecht Dürer*, werd geboren te Neurenberg in 1502 — volgens anderen in 1496. Hij deed tweemaal een reis naar Italië, werkte er geruimen tijd te Rome en overleed aldaar in 1540. De meestbekende zijn „De kruisvinding door de heilige *Helena*" en de voorstelling eener vrouw, die uit de dooden wordt opgewekt; — beide bevinden zich te München. Verder bevinden zich nog stukken van hem in de musea te Berlijn, Augsburg, Neuren- berg en een reeks van portretten te Schleiszheim. Meer beteekenis had *Beham* als graveur. De keurigheid en zachtheid zijner gravures wekken thans nog de bewondering van kunstkenners op en bestaan uit 85 platen.

Beham, *Hans Sebald*, een broeder van den voorgaande en eveneens te Neurenberg omstreeks 1500 geboren, vertrok in 1530 naar Frankfort aan de Main. Hier overleed hij in 1550. Zijn schilderijen behooren tot de zeldzaamheden; zijn koper- en houtgravures komen vaker voor, zooals de geschiedenis van den Verloren Zoon, de werken van *Herakles* (Herkules), de dorps- bruiloft, enz., en worden zeer geroemd. Er wor- den niet minder dan 259 gravures en etsen van hem vermeld. De eenige schilderij, waarvan hij buiten elken twijfel de vervaardiger is, vindt men in het Louvre; het is een altaarstuk met 4 uitmuntend geschilderde tafereelen uit het leven van *David*.

Behandeling noemt men in het algemeen de wijze, waarop iets uitgevoerd, bewerkt of geschikt wordt. Men spreekt van de behandeling van een onderwerp, alsmede van de behandeling van een zieke. Op het gebied der kunst wordt hieronder verstaan de wijze, waarop een teekening, een schilderstuk, een beeldhouwwerk enz. vervaardigd is. De aesthetische behandeling vloeit voort uit den geest, uit de opvatting van den kunstenaar, terwijl de werktuigelijke behande- ling in het nauwste verband staat met de vaar- digheid, die hij bij het gebruik van graveernaald, penseel en beitel aan den dag legt. Men vindt bij verschillende kunstscholen of kunstenaars een verschillende manier van behandeling. Men spreekt bijvoorbeeld van een geniale, stoute, krachtige, stijve, enz. behandeling, uitdrukkingen, die geen nadere verklaring behoeven.

Behangsel noemt men de stof, waarmede de muren der vertrekken worden bekleed. Een

eeuw of drie geleden gebruikte men ter bedekking der wanden veelal tapijten; de mooiste zijn onder den naam van g o b e l i n s (zie aldaar) ook thans nog bekend. Tevens had men in die dagen behangsels van g o u d l e d e r. Thans zijn slechts enkele huizen en paleizen met beschilderd linnen of met satijn behangen; algemeen bezigt men p a p i e r. Dat gebruik is eigenlijk afkomstig uit China en over Frankrijk en Engeland tot ons doorgedrongen. Zulk papier wordt vervaardigd in fabrieken. De rollen hebben veelal een lengte van 8.16 m. bij een breedte van 47 cm. Als het p a p i e r (zie aldaar) gereed is, bepaalt zich de vervaardiging van behangsel tot het opbrengen der grondverf en het opdrukken van het patroon. Het eerste geschiedde vroeger met de hand, doch tegenwoordig wordt dit werk met behulp van de fonceer-machine verricht. Daarna wordt het papier gedroogd en glad gemaakt. In sommige gevallen blijft het papier mat, maar het wordt ook wel gesatineerd. Het opdrukken der patronen gebeurt op gelijke wijze als bij de katoendrukkerij. Het kan met platte vormen en ook met cylinders geschieden. Behalve de gewone behangselpapieren, heeft men ook gewolkte, gevelouteerde, enz. Sommige zijn met vergulde of verzilverde figuren versierd; ook zijn er, waarop men landschappen en jachttafereelen aantreft. Geperste (gegaufreerde) behangsels zijn die, welke slechts één kleur hebben, maar waarop door persing reliëffiguren gebracht zijn. Sommige behangselpapieren worden gevernist; deze zijn glanzig, vast van kleur en kunnen met een natte spons afgenomen worden.

Om een behangsel in een vertrek aan te brengen, wordt dit òf rechtstreeks op de muren geplakt, nadat deze met grond- of onderpapier bekleed zijn, òf indien het vertrek min of meer vochtig is, wordt dit laatste eerst langs den zolder en den vloer, in de hoeken en langs de ramen en deuren voorzien van behangschrooten of houten latten, waarop grof linnen, strak gespannen, wordt vastgespijkerd, zoodat het overal den wand bedekt. Daarop plakt men met stijfsel of met meelpap het onderpapier, waartoe misdruk, oude couranten of een geringe soort van behangselpapier zeer geschikt zijn. Daarna worden banen, die van den zolder tot den vloer reiken, op de behoorlijke lengte van het behangsel afgesneden en van den eenen zoom ontdaan. Men brengt nu stijfsel op den achterkant eener baan en plakt deze met de beide handen aan de bovenste tippen vast, welke men dicht aan den zolder, doorgaans bij een hoek van het vertrek, bevestigt. Daarna wordt de baan van boven naar beneden met een borstel gladgestreken, zoodat zij zich op het onderpapier goed vasthecht. Men zorgt daarbij dat de baan recht kome te hangen. Op dezelfde wijze handelt men met de tweede baan, die men zóó naast de eerste plaatst, dat de figuren goed aan elkander sluiten. Is op deze wijze de geheele wand van het vertrek behangen, dan wordt met een r a n d, die bij den zolder en den vloer horizontaal de uiteinden der banen dekt, de versiering voltooid.

Behar of *Bihar* is een provincie in het Britsch-Indisch presidentschap Bengalen. Het strekt zich uit tusschen 23°46' en 27°29' N.Br. en 83°22' en 88°35' O.L. v. Gr., beslaat [illegible] pervlakte van 114437 v.km. en heeft [illegible] inwoners (1901), onder welke 3.5 millioen [illegible] hammedanen, 14.000 Christenen en [illegible] spronkelijke bewoners, welke het Bihar [illegible]

Het nagenoeg geheel vlakke land wordt [illegible] stroomd door den Ganges en zijn zijrivieren [illegible] Gogra, Gandak, Koesi, Mahanada en [illegible] Tevens vindt men er het kanaalstelsel [illegible] har, dat 348 km. scheepvaart- en 1792 [illegible] sproeiingskanalen omvat. Op deze kanalen [illegible] jaarlijks 11000 booten met een goederen[illegible] ter waarde van 5,4 millioen gulden. [illegible] langs den Ganges aangelegden spoorweg [illegible] verscheiden zijlijnen in noordelijke en [illegible] richting uit. De opium- en de indigo[illegible] zijn de belangrijkste industriën.

Behar was in de zesde eeuw voor [illegible] wieg van het Boeddhisme; talrijke [illegible] kloosters en andere gebouwen leveren [illegible] het bewijs. Zendelingen trokken van [illegible] Ceylon, China, Tatarije en Tibet. Tege[illegible] ondernemen talrijke Boeddhisten nog [illegible] vaart naar Behar en voornamelijk naar [illegible]

Van de 4de eeuw vóór Chr. tot de [illegible] na Chr. behoorde dit land tot de bezitting[illegible] de koningen van Maghada, de machtig[illegible] heerschers van Indië, wier vloten naar [illegible] Bali zeilden. Vooral bloeide het rijk onder [illegible] *dragoepta*. In 1202 viel Behar in de [illegible] Mohammedanen en vormde een der [illegible] ciën van Bengalen, dat tot 1339 door [illegible] neurs en vervolgens tot 1576 door [illegible] geregeerd werd. In 1765 stond de Groot[illegible] *Sjah Alam*, dit gewest af aan de Britsch [illegible] Indische Compagnie.

Behemot is de naam van een groot [illegible] viervoetig dier, waarvan de beschrijving [illegible] komt in het boek Job (XL : 10—19). [illegible] dit boek eet het hooi als een koe, steekt [illegible] staart omhoog als een ceder, heeft [illegible] vaste beenderen, graast het de gewassen [illegible] bergen, ligt het gaarne verscholen [illegible] duw, in riet en slijk, drinkt het veel [illegible] niet bang voor water. De vroegere [illegible] hielden het gewoonlijk voor een olifant [illegible] ren dachten aan den walrus, maar dit [illegible] in het Noorden. *Gesenius* en anderen [illegible] meening, dat het rivierpaard bedoeld wordt. [illegible] belangrijke rol vervult de Behemot in [illegible] siaansche verwachtingen der Israëlieten [illegible] vleesch is het eerste gerecht toebereid [illegible] groote gastmaal, hetwelk de Messias [illegible] gepraal over zijn vijanden, zijn gunstelingen [illegible] aanbieden.

Behennooten. Zie *Moringa*.

Behenolie is een vette, niet-droog[illegible] die door uitpersing van de behennoten [illegible] wordt. Zij is kleurloos of lichtgeel [illegible] reukloos, wordt bij een lage temperatuur [illegible] als boter, vast, smelt eerst bij 25° [illegible] evenals olijfolie gebruikt. Zij bevat [illegible] bestanddeelen van olijfolie, nog [illegible] van behenzuur, $C_{22}H_{44}O_2$, een van [illegible] rijkste zuren van de vetzuurreeks. [illegible] wordt niet spoedig ranzig en wordt [illegible] gebruikt.

Beherah is de naam van de [illegible]

provincie van Egypte. Zij ligt tusschen den .telijken mondingsarm van den Nijl en dien Rosette. De provincie is 10780 v.km. groot, ırvan 2477 v.km. voor den landbouw in geik zijn, en telt (1897) 631225 inwoners. De fdstad is Damanhur. Tot de provincie behoo: het Marioet- en het Edkoemeer, het Mahıdjeh- en het Aboe-Dibabkanaal en de spoor; van Alexandrië naar Kafr es-Sayar aan den l (naar Tanta). Voor den landbouw krijgt de vincie des zomers haar water voornamelijk r een groot pompwerk, 55 km. ten N.W. van ıro, dat in 24 uur 3 millioen kub. m. water n. hoog uit den westelijken Nijlarm in het aal van Katatbe kan pompen.

lehlen, *Stephan*, een Duitsch schrijver over :hcultuur, werd geboren te Fritzlar, den 5den gustus 1784. Hij genoot onderwijs aan het ınasium te Aschaffenburg en tevens van de gleeraren, die er zich, na het opheffen van universiteit te Mainz, hadden gevestigd. Hij leedde vervolgens verschillende betrekkingen de boschcultuur, en toen de school voor die :enschap te Aschaffenburg een hervorming erging, werd hij er tot hoogleeraar in de uurlijke historie benoemd (1821). Hij bleef werkzaam tot aan de opheffing dezer school 1832. In 1833 werd hij benoemd tot rector nieuwe industrieschool aldaar, maar na ver› van 2 jaren legde hij die betrekking neder overleed te Aschaffenburg, den 7den Februari 7. Hij heeft tal van belangrijke werken over boschcultuur en vooral over de daarop betrek; hebbende wetten geschreven, zooals: „Der ssart. Versuch einer Topographie dieser Waldend" (1823—1827, 3 dln.), „Lehrbuch der ırgs- und Bodenkunde" (1825—1826), „Lehrıder gesammten Forst- und Jagdtiergeschichte" !6), „Lehrbuch der Jagdwissenschaft in ihrem zen Umfang" (1835; 2de druk, 1839), „Real-Verballexikon der Forst- und Jagdkunde" !0—1846, 7 dln.). Met *Laurop* gaf hij „Systeische Sammlung der Forst- und Jagdgesetze deutschen Bundesstaaten" (1827—1831, 3) uit, die hij voortzette in het „Archiv der st- und Jagdgesetzgebung der deutschen Buntaaten" (29 dln.), de laatste zes dln. van 5—1846). Tevens was hij redacteur van een tijdschriften over de jacht en boschcultuur.

lehm, *Ernst*, een Duitsch aardrijkskundige, d geboren te Gotha, den 4den Januari 1830. studeerde te Jena, Berlijn en Würzburg in eneeskunde, doch werd in 1856 geplaatst bij de ographische Anstalt" van *Justus Perthes* te ha en wijdde zich hoofdzakelijk aan de reie van „Petermann's Mitteilungen". In 1866 scheen de eerste jaargang van zijn „Geograches Jahrbuch", door *Behm* opgericht: later rde hij de bevolkingsstatistiek als bijvoegsel de „Mitteilungen", terwijl zij tevens onder titel: „Die Bevölkerung der Erde" afzonijk verscheen. In 1876 belastte hij zich met edactie van het statistisch overzicht in den manach de Gotha" en in 1878, na den dood *Petermann*, nam hij de hoofdredactie der tteilungen" op zich. Hij overleed te Gotha, 15den Maart 1884.

lehn, *Aphra*, een Engelsche dichteres, de dochter van *Johnson*, die benoemd werd tot gouverneur van Suriname, maar op reis daarheen overleed. Zij onderscheidde zich door schoonheid en geestigheid, maar tevens door verregaande lichtzinnigheid. Zij werd vermoedelijk te Londen geboren in 1644 en in West-Indië opgevoed. Hier knoopte zij een betrekking aan met den Negerprins *Oroonoko* die haar de stof leverde voor den roman „Oroonoko, or the royal slave." Zij vertoefde eenigen tijd te Antwerpen als geheime agente van *Karel II* van Engeland, trad in het huwelijk met den Hollandschen koopman *Behn* en vestigde zich vervolgens te Londen, waar ze omging met *Pope*, *Dryden*, enz. Zij overleed in 1689. Van hare geschriften vermelden wij „Poems" (1684), „Histories and novels" (1696) en „Plays" (1702), een zeventiental tooneelspelen bevattend, die afstooten door onzedelijkheid, hoewel deze gedeeltelijk door den toenmaligen modetoon wordt verontschuldigd. Het meest bekend zijn hieruit: „The Roundheads" en „The City Heiress." Een uitgave van hare gezamenlijke werken is in 1871 te Londen in 6 deelen verschenen onder den titel: „Plays, histories and novels."

Behoefte is de drijfveer der menschelijke huishouding, waardoor de mensch tot oeconomische handelingen wordt gebracht; zij is het bewustzijn, dat het bestaan afhankelijk is van de den mensch omringende goederen. Behoefte is het gevoel van een gebrek, met het streven daarin te voorzien. Of zij volgens de op zeker oogenblik geldende moraal te billijken is of niet, doet aan den invloed, dien ze op de maatschappij uitoefent, niets af. De behoefte wil bevredigd worden en is daardoor de oorzaak van de meeste der menschelijke handelingen. Zij is derhalve het uitgangspunt van de geheele wetenschap der staathuishoudkunde. Het gevoel van het gemis en daarnaast de voorstelling van het genot na de bevrediging, drijft den mensch tot ruil, onverschillig of hij goederen of arbeid als tegenpraestatie aanbiedt.

Behoefte is een relatief begrip, afhankelijk van de subjectieve gevoelens der menschen, beheerscht door tijd, plaats en beschavingstrap, waarop zij staan. Op eenzelfde oogenblik is het verschil tusschen de behoeften van tegelijkertijd levende menschen buitengewoon groot. Dat verschil is te wijten aan het verschil van smaak, van ontwikkeling, van levensstandaard. Want er bestaat wisselwerking tusschen de behoeften en de contrapraestatie, die de mensch tot hare bevrediging over heeft. Grooter inspanning, grooter offer kan het gevolg zijn van een gevoelde behoefte, die om bevrediging vraagt, en is wederom de oorzaak van nieuwe behoeften.

In den loop der tijden zijn de behoeften der menschen in hooge mate toegenomen. Terecht is door sommige staathuishoudkundigen gezegd, dat de leefwijze van den Middeleeuwschen edele in menig opzicht achterstond bij die van den hedendaagschen arbeider. Doch hiermede is alleen aangetoond, dat de trap der behoeftebevredigingen van alle menschen ontzaglijk is gestegen, zonder dat dit bepaald voor den arbeider een verhooging van het levensgeluk beteekent.

Het streven om de behoeften te bevredigen

is de hefboom onzer samenleving in oeconomisch opzicht. Want eenmaal gewend aan de bevrediging eener behoefte, getroost zich de mensch alle moeite, om die verovering te behouden en uit te breiden. Geen beter voorbeeld dan dat van de behoefte aan licht. Onze grootvaders moesten zich een goede 70 jaren geleden vergenoegen hetzij met kaarsen, die telkens gesnoten moesten worden, hetzij met olielampen. Toen kwam de petroleum, daarna het gas, veel later het gloeikousje, het electrisch licht en de osmiumlamp. De behoefte aan licht wordt steeds grooter en zal niet meer verminderen. Juist door deze omstandigheid voelen zich de gasfabrieken sterk tegenover het veldwinnen van het electrische licht. Aan hoe meer licht men gewend raakt, des te meer men verlangt.

Toch heeft elke subjectieve behoefte op een bepaald oogenblik ook hare grenzen. Stel iemand heeft honger en verlangt naar voedsel. Dit wordt hem in zeer ruime mate voorgezet. Na zekeren tijd van dat voedsel te hebben genuttigd, breekt eindelijk een oogenblik aan, dat meer voedsel het tegenovergestelde van genot wordt. In alle opzichten heeft onze maatschappij nog niet dat standpunt bereikt, dat geen behoeften op bevrediging wachten. Nog steeds is het aantal beschikbare goederen kleiner dan de behoefte daaraan. Een verdeeling van het maatschappelijke inkomen, welke aan haar kapitaalloos deel een hoogeren levensstandaard waarborgt dan de tegenwoordige in staat is te geven, zal nochtans tal van subjectieve behoeften onbevredigd moeten laten. De behoefte is de productie vooruit en zal steeds dien voorrang moeten behouden tot welzijn der geheele maatschappij.

Behouden Passage wordt de straat tusschen het Prinseneiland en den vasten wal van Java genoemd. Aangezien de landverkenning hier gemakkelijk is, wordt zij door zeilschepen dikwijls gekozen om straat Soenda in te varen.

Behr, *Friedrich Ludwig*, generaal-majoor in Nederlandschen dienst, werd geboren den 18den Januari 1769 te Arolsen in Waldeck. Hij trad in Nederlandschen krijgsdienst en nam deel aan de veldtochten in 1793 en 1794 tegen de Franschen. Zijn regiment maakte een deel uit der bezetting van Sluis in Vlaanderen, dat zich aan den generaal *Moreau* moest overgeven. Hij onderscheidde zich in 1799 bij de gevechten in Noord-Holland. In 1803 nam hij zijn ontslag, vestigde zich te Maastricht en hield zich onledig met de studie der natuurlijke historie. In 1815 schreef hij een memorie over de defensie van Nederland, en op aanbeveling van den luitenant-generaal *Krayenhoff* werd hij uitgenoodigd, om weder in dienst te treden. Hij werd benoemd tot 2den kolonel bij den generalen staf en was vervolgens lid der commissie voor de grensscheiding tusschen de Nederlanden en Frankrijk. Zijn plan, om een militaire geschiedenis van ons land te schrijven, kwam niet tot uitvoering wegens zijn zwakke gezondheid. Inmiddels vond hij een werktuig uit, om den bodem van zandbanken los te maken, alsmede een kunstklip, die eenige overeenkomst heeft met de hedendaagsche torpedo's. *Behr* werd in 1826 benoemd tot generaal-majoor en provinciaal commandant van Zeeland en vertrok in 1829 in dergelijke betrekking naar Gelr[illegible]. Herhaalde ongesteldheden ondermijnden [illegible] lichaam, en hij overleed den 8sten Juli 18[illegible]

Behr, *Wilhelm Joseph*, een Duitsch [illegible] schrijver, werd geboren te Sulzheim, den [illegible] Augustus 1775. Hij studeerde in de [illegible] Würzburg en te Göttingen en was van [illegible] tot 1821 hoogleeraar in het staatsrecht te [illegible]burg. In 1819 werd hij als afgevaardigde [illegible] universiteit naar de Beiersche Standenverg[illegible]ring gezonden, waar hij zich een ijverig [illegible] echt constitutioneele beginselen toonde [illegible] wekten zijn redevoeringen al dadelijk [illegible] bij de regeering. Men meende namelijk [illegible] het volk poogde op te ruien, en toen [illegible] Würzburg hem tot haren opperburgemeester koos, verkreeg hij de bevestiging dier keuze [illegible] de regeering alleen onder voorwaarde [illegible] zijn hoogleeraarsambt zou nederleggen. *Behr* [illegible] hiertoe bereid en betoonde in zijn nieuwe [illegible]king zooveel beleid en overleg, dat hij [illegible] het volkomen vertrouwen verwierf van [illegible] medeburgers. Hij gaf een tijdschrift uit [illegible]haltung eines Burgemeisters mit seinen [illegible]bürgern". Onbeschroomd bleef hij op [illegible]gen aandringen, en het ongenoegen der [illegible]ring bleek uit het feit, dat zijn keuze [illegible] vaardigde naar den Landdag niet door [illegible]ning werd goedgekeurd. Toen de oppositie [illegible] over hare afkeuring te kennen gaf en *Behr* op het constitutiefeest te Gaibach (27 M[illegible] een krachtig protest liet hooren, werd een [illegible] tegen hem begonnen en zag hij zich [illegible] burgemeestersambt ontzet. Den 24sten Ja[illegible] te Würzburg in hechtenis genomen [illegible] wegens onruststokerij en majesteitsschennis [illegible]oordeeld om vergiffenis te vragen aan [illegible]tret des konings en een vestingstraf te [illegible]gaan voor onbepaalden tijd. Men bracht [illegible] naar de vesting Oberhaus bij Passau [illegible] in 1839 werd het hem vergund, in laatstgenoemde stad een eigen woning te betrekken. [illegible]bruari 1842 kreeg hij verlof, om in Reg[illegible] en daarna in Bamberg onder toezicht [illegible] te wonen, totdat eindelijk de algemeene [illegible] van den 6den Maart 1848 den grijsaard [illegible] in het bezit stelde zijner volkomen vrij[illegible]vens ontving hij een schadeloosstelling van [illegible] gulden. Hij werd vervolgens afgevaardigd [illegible] de Duitsche Nationale Vergadering en [illegible] Bamberg gevestigd, waar hij den 1sten Aug[illegible] 1851 overleed. Hij heeft tal van werken [illegible]schreven van rechtsgeleerden, staatkundigen [illegible] staathuishoudkundigen inhoud. Van deze [illegible] wij: „Versuch einer allgemeinen [illegible] des rechtlichen Unterschieds zwischen [illegible]lichkeit und Lehnhoheit" (1799), „Syst[illegible] Staatslehre" (1804), „System der Staats[illegible] (1810, 3 dln.), „Verfassung und Verwa[illegible] Staats" (1811—1812, 2 dln.), „Darste[illegible] Bedürfnisse, Wünsche und Hoffnungen [illegible] Nation" (1816), „Lehre von der W[illegible] Staats" (1822), „Von den rechtlichen [illegible] der Einwirkung des Deutschen Bundes [illegible] Verfassung, Gesetzgebung und Rechtspflege [illegible] Gliederstaaten" (2de druk, 1820), „An[illegible] an Bayerns Landtag in Jahre 182[illegible] [illegible]teilung seiner Verhandlungen" (3 d[illegible]

28), „Allgemeine Polizei-Wissenschaftslehre" 48) en „Bedürfnisse und Wünsche der yern" (1838).

Behr, *Johann Heinrich August von*, minister ı Financiën en Justitie in het koninkrijk ksen, werd geboren den 13den November 1793 Freiberg, bezocht het lyceum van zijn geboor- laats en studeerde te Leipzig van 1811 tot 13 in de godgeleerdheid en van 1813 tot 1815 de rechten. Eerst bekleedde hij rechterlijke rekkingen en werd in 1833 hofraad en burge- ester te Dresden. In 1838 nam hij als ge- m financieraad deel aan de uitwerking van de uwe regeling van het strafrecht. In 1849 werd minister van Financiën en in 1858 minister ı Justitie. Een jaar later werd hij in den elijken adelstand verheven. Hij onderscheidde h steeds door zijn talent als redenaar en door wijze, waarop hij de goede verstandhouding schen de regeering en de vertegenwoordiging it te bevorderen. Ook heeft hij in zijn betrekking hervorming van het rechtswezen in Saksen el bijgedragen. In 1862 werd hij door den ning benoemd tot proost van het Domkapittel Meiszen; hij ontving in 1866 pensioen en rleed te Dresden, den 20sten Februari 1871.

Behrend, *Heinrich Theodor*, bekend door zijn rkzaamheden in het Pruisische parlement, rd geboren te Dantzig, den 26sten April 1817. genoot onderwijs te Parijs, vervolgens te ulpforta en bezocht daarna de universiteit te lijn. Na verloop van een jaar zeide hij de demische loopbaan vaarwel, werd koopman vertoefde 3 jaren te Rio-Janeiro. Na zijn terug- r werd hij deelgenoot in de zaak zijns vaders Dantzig en in 1856 aldaar gekozen tot afge- rdigde naar het Parlement. Aanvankelijk voegde zich bij de liberale fractie, maar deze was ı te lauw, zoodat hij zelf de ziel werd van bepaalde linkerzijde, die weldra den naam g van „Jung-Lithauen". Onder het ministerie *rswald* leverde *Behrend* een ontwerp van in op de ministeriëele verantwoordelijk- l, dat echter verworpen werd. In 1862 werd benoemd tot vice-president van het Huis van evaardigden en kwam meermalen in de ge- nheid om den president *Grabow* te vervangen. r zijn tegenstand tegen den minister *von marck* kwam het eerst de vraag op het tapijt, le voorzitter het recht had, den minister in ede te vallen. Hij nam ijverig deel aan alle n, die op handel en nijverheid en in het meen op de volkswelvaart betrekking hadden. net najaar van 1863 zag hij zich genoodzaakt, mandaat neder te leggen, daar de min stige gesteldheid zijner zaken zijn tegen- rdigheid te Dantzig vereischte.

Behrens, *Th. H.*, geboren in 1843 te Büsum Holstein, studeerde te Kiel en promoveerde ar in 1868 op het proefschrift: „De aëris re in Slesvico-Holstein". Waarschijnlijk onder oed van den beroemden *Zirkel*, hoogleeraar e mineralogie te Kiel, hield hij zich vervol- 3 bezig met cristallografische en petrografische rzoekingen. Daardoor maakte hij zooveel n, dat hij in 1871 benoemd werd tot cor- ondeerend lid van de K. K. geologische hsanstalt te Weenen en tevens werd toege- laten als privaat-docent aan de hoogeschool te Kiel. Door de warme aanbeveling van boven- genoemden *Zirkel* werd hij in het laatst van 1874 benoemd tot hoogleeraar aan de polytechnische school te Delft. In 1878 werd hij benoemd tot lid der Koninklijke Academie. Hij overleed te Delft, den 13den Januari 1905. Behalve tal van artikelen in verschillende tijdschriften schreef hij o.a. de volgende werken: „Die Krystalliten. Mikroskopische Studien über verzögerte Krystal- bildung" (1874), „Beiträge zur Petrographie des Indischen Archipels" (Verhand. der Kon. Acade- mie van Wetensch. Afdeeling Natuurkunde 1880, 1882), „Mikrochem. Methoden zur Mineral-Ana- lyse" (Overdruk, Verslagen en Mededeelingen der Kon. Academie van Wetensch., afdeeling Natuurkunde IIde R. dl. XVII 1881), „Toege- paste scheikunde voor den ingenieur" door *S. Hoogewerff*, met medewerking van *H. Behrens* e.a. (1893), „Analyse qualitative microchimique". Avec la collaboration de Léon Bourgeois (En- cyclopédie chimique pub. sous la direction de M. Fremy, Tom. IV 1894), „A manual of microche- mical analysis" (1894), „Das Mikroskop. Gefüge der Metalle u. Legierungen" (1894), „Anleitung zur microchem. Analyse" (1895, IIde dr. 1899), „Anleitung zur mikrochem. Analyse der wich- tigsten organ. Verbindungen" (4 Hefte, 1895— 1897), „Tabellen voor het bepalen van minera- len" en (1899), „Mikrochem. Technik" (1900).

Behrens, *Berta*, een gevierde Duitsche schrijfster, bekend onder den naam *W. Heimburg*. Zij werd den 7den September 1850 te Thale geboren, bracht haar jeugd in Quedlinburg door en woont tegenwoordig in Dresden. Hare novellen verschenen aanvankelijk grootendeels in de „Gar- tenlaube". Zij schreef o.a. „Aus dem Leben meiner alten Freunden" (Maagdenburg, 1878; 8ste druk, Leipzig, 1890), „Lumpenmüllers Lie- schen" (Leipzig, 1879), „Ihr einziger Bruder" (Leipzig, 1882), een verzameling van kleine ver- halen de „Waldblumen" (Leipzig, 1882), „Ein armes Mädchen (Leipzig, 1884), „Dazumal. 8 Novellen" (2de druk, Leipzig, 1887), „Trudchens Heirat" (Leipzig, 1884), „Eine unbedeutende Frau" (2 dln., Leipzig, 1891), „Mamsell Unnütz" (Leipzig, 1893), „Um fremde Schuld" (Leipzig, 1895), „Haus Beetzen" (Leipzig, 1896), „Trotzige Herzen" (Leipzig, 1897) en „Antons Erben" (Leip- zig, 1898). Ook voltooide zij in 1888 „Das Eulen- haus", de als fragment nagelaten roman van *Mar- litt*. Een geïllustreerde uitgave van hare „Romane und Novellen" verscheen van 1890—1893 (10 dln., Leipzig; 2de druk, Leipzig, 1894—1897; een nieuwe reeks, Leipzig, 1896—1898).

Behring, *Vitus*, de ontdekker der naar hem genoemde Straat en Zee werd geboren in 1680 te Horsens in Jutland. Eerst was hij in dienst van de Deensche en daarna van de Russische marine, en werd vervolgens door *Peter den Groote* tot kapitein benoemd. In den oorlog tegen Zweden onderscheidde hij zich zeer en werd daarom met de leiding eener ontdekkingsreis in de Zee van Kamtsjatka belast. Den 5den Februari 1725 reisde hij van Petersburg naar Siberië, bezocht er de kusten tot aan 67° 18' N. Br. en overtuigde zich van het bestaan eener straat, die Azië van Amerika scheidt, doch welke reeds in 1648 ont-

dekt was. Hiermede had hij echter zijn doel nog niet bereikt. Hij moest onderzoeken, of de kusten, tegenover Kamtsjatka gelegen, tot een vast land of tot eilanden behoorden. Hij ondernam derhalve in 1741 een tweede reis. Met 2 schepen verliet hij Ochotsk en stapte aan land op de noordwestkust van Amerika. Stormen en ziekte verhinderden hem, dien ontdekkingstocht voort te zetten. Hij werd naar het woeste eiland Awatsja gedreven, dat met sneeuw en ijs bedekt was. Hier overleed hij den 8sten December 1741; het eiland werd vervolgens naar hem genoemd.

Behring, *Emil Adolf von*, een Duitsch geneeskundige, werd den 15den Maart 1854 te Hansdorf in West-Pruisen geboren. Hij studeerde aan de koninklijke opleidingsschool voor officieren van gezondheid te Berlijn, was sedert 1880 op verschillende plaatsen als officier van gezondheid werkzaam en sedert 1891 assistent aan het instituut voor infectieziekten te Halle. In 1894 werd hij hier tot buitengewoon hoogleeraar, in 1895 tot hoogleeraar en directeur van het hygiënisch instituut te Marburg benoemd en in 1901 in den erfelijken adelstand verheven. Een grooten naam heeft *Behring* zich verworven door de ontdekking van het serum tegen diphteritis en de verdere ontwikkeling van de bloedserumtherapie. Groote belangstelling verwekte zijn mededeeling op het tuberculose-congres te Parijs, in October 1905, dat hij het *beginsel* der geneeswijze van tuberculose ontdekt zou hebben. (Zie *Tuberculose*). Zijn voornaamste geschriften zijn: „Die Blutserumtherapie" (2 afd., Leipzig 1892), „Gesammelte Abhandlungen zur ätiologischen Therapie von ansteckenden Krankheiten" (Leipzig, 1893), „Die Geschichte der Diphtherie" (Leipzig, 1893) en „Bekämpfung der Infektionskrankheiten" (Leipzig, 1894). Hij geeft de „Beiträge zur experimentellen Therapie" (Weenen, 1900 v.v.) uit.

Bei is een Turksche titel. Zie *Beg*.

Bei is een muziekinstrument, bestaande uit een stang met armen, waaraan een aantal klokjes of bellen hangen, welke door schudden in beweging gebracht, een soort van klokkenspel doen hooren.

Beieren (zie de twee kaarten). Het koninkrijk, hetwelk dezen naam draagt, bestaat uit twee geografisch van elkander gescheiden deelen, namelijk uit een groot oostelijk gedeelte, door de Alpen, het Bohemerwoud, het Thüringerwoud en den Hoogen Rhön omgeven, en uit een veel kleiner gedeelte, ten westen van den Rijn gelegen, Rijn-Beieren of de Palts geheeten en slechts $^1/_{13}$ van het geheele koninkrijk uitmakend. Eerstgenoemd gedeelte, ten oosten van den Rijn zich uitbreidend, ligt tusschen 47° 16 en 50° 34 N.Br. en tusschen 9° en 13° 50' O. L. v. Gr.; het grenst ten noorden aan Pruisen (Hessen-Nassau), Saksen-Weimar, Saksen-Meiningen-Hildburghausen en Saksen-Coburg-Gotha, aan Reusz en het koninkrijk Saksen; ten oosten aan Bohemen, het aartshertogdom Oostenrijk boven den Enns en Salzburg; ten zuiden aan Salzburg, Tirol en Vorarlberg en ten westen aan Württemberg, Baden en het groothertogdom Hessen-Darmstadt. Rijn-Beieren strekt zich uit van 48° 58 tot 49° 49 N.Br. en van 7° 4 tot 8° 30 O. L. van Gr. Het grenst ten noorden aan de Rijnprovincie en aan het groothertogdom Hessen, ten oosten van Baden, waarvan het door den Rijn gescheiden is, ten zuiden aan Elzas-Lotharingen en ten westen aan de Rijnprovincie.

Het geheele koninkrijk heeft een oppervlakte van 75.870 v.km.

Bodemgesteldheid. Een groot gedeelte van Beieren is bergachtig. In het oostelijk gedeelte verrijzen de Algauer, Beiersche en Salzburger Alpen tot een hoogte van bijna 3000 m. Tot de voornaamste toppen behoort de Zugspitz (2964 m.). Ook liggen hier onderscheiden meren, zooals het Tegern-, Chiem- en Koningsmeer. Tusschen de Alpen en den Donau, strekken de Zwabische en Beiersche hoogvlakten zich uit; hier en daar eveneens met meren, zooals het Ammer- en Wurmmeer, bedekt. Aan de oostelijke grenzen verheffen zich de toppen van het Beiersche Woud (Einödriegel 1126 m.), van het Bohemerwoud (Arber 1457 m.) en van het Fichtelgebergte (Sneeuwberg 1053 m.); aan de noordelijke grenzen die van het Frankenwoud en van het Rhöngebergte, en aan de westelijke grenzen die van den Spessart (Geiersberg 585 m.) en het Odenwoud. In het binnenland van noordelijk Beieren loopen twee hoogteruggen evenwijdig met den Regnitz; beide naderen den oever van de Main. De oostelijke is de Frankische Jura, de westelijke de Frankenhöhe. In de Palts verheft zich de Haardt en den Donnersberg tot 687 m.

Geologie. Van de Alpen tot den Donau wordt Beieren ingenomen door tertiaire lagen (molasse), welke echter grootendeels door diluviaal nagelfluhe, alluviale puingesteenten, moerassen en venen bedekt zijn. Het Bohemer Woud, het Beiersche Woud, het Fichtelgebergte, het Odenwoud en het westelijk gedeelte van den Spessart zijn nagenoeg geheel uit gneis opgebouwd; graniet wordt weinig aangetroffen. In het Frankenwoud liggen voornamelijk palaeozoïsche, silurische en devonische gesteenten. Steenkolen komen bij Stockheim en Reitsch in het Frankenwoud en bij Erbendorf in het Fichtelgebergte voor. De Frankische Jura bestaat geheel uit lagen der Juraformatie. Ten W. van dat gebergte tot aan het Zwarte Woud breidt zich het trias uit, bestaande uit keuper, schelpkalk en bonten zandsteen. Jongere eruptief-gesteenten vormen den grondslag van den Röhn, doch komen overigens slechts geïsoleerd voor.

De Rijnvlakte van den Palts bestaat uit tertiaire lagen. De Haardt is hoofdzakelijk uit bonten zandsteen opgebouwd. Slechts in het dal der Queich komen gneisbanken aan den dag, welke door gangen van melafier doorbroken zijn. In het Z.W. liggen steenkoolbeddingen en verder naar het N. treffen wij roodliggende lagen der permische formatie aan. Deze zijn doortrokken door het portier van den Donnersberg en talloozе gangen van melafier.

Rivieren. Dit koninkrijk behoort tot het stroomgebied van den Donau en den Rijn, met uitzondering van die gedeelten, waar de Fulda en de Elster vloeien, welke tot het stroomgebied van de Wezer behooren en waar de Eger en de Saksische Saale haar wateren voortstuwen naar de Elbe. De Donau kronkelt door Beieren van Nieuw-Ulm tot Passau, aanvankelijk in een

Digitized by Google

12°
13°

Verklaring:
Koninkrijk Beieren.
Grootte en soort der letters van de plaatsnamen duiden de relatieve belangrijkheid der plaatsen aan.
Vesting, Slot, Ruine
Spoorweg Spoorw. in aanl.
Straatweg Kanaal.
Schaal 1:1 250 000.
MIDDEN
FRANKEN
OBER
ZWITSERL.
Vorarlberg
Oostel. L. v. Greenwich
30'
10°
11°

Digitized by Google

meest oostelijke richting tot Regensburg en vervolgens naar het Z.O. Zij ontvangt aan hare rechterzijde de Iller, Lech, Isar en Inn, en aan hare linkerzijde de Brenz, Wernitz, Altmuhl, Naab, Regen en Ilz. De Rijn, noordwaarts stroomend, vormt de grens tusschen de Palts en Baden. Aan de rechterzijde ontvangt zij uit Beieren de Main, welke door het Ludwigskanaal met den Donau verbonden is. De voornaamste meren hebben wij reeds genoemd; daarenboven vermelden wij, dat ook een klein gedeelte van het Bodenmeer tot Beieren behoort.

Klimaat. In het algemeen is dit gematigd en gezond, ofschoon iets kouder dan de overige Duitsche landen, ten gevolge van de hoogere ligging. In de dalen van den Rijn, den Donau en den Main heerscht een gemiddelde temperatuur van 8 à 9° C.; in de Voor-Alpen, de Frankische Jura, het Fichtelgebergte, het Beiersche en het Bohemer-Woud blijft deze beneden de 7° C. In de Alpen, het Bohemer-Woud, het Fichtelgebergte, den Rhon en den Spessart valt gedurende den langen en strengen winter veel sneeuw. Juli en Augustus zijn de warmste, December en Januari de koudste maanden. Het grootste temperatuurverschil tusschen deze maanden is gemiddeld 19.9° C.

De minste regen (600 mm.) valt in de Palts ten O. van den Haardt en den Hunsrück, alsmede ten O. van de Frankische Jura; op de Zuidelijk-Beiersche hoogvlakte bedraagt de neerslag 800 à 1100 mm. Van den Donau neemt zij Z. richting toe; in Kreuth valt bijv. meer dan 2000 mm. regen en sneeuw. De meeste regen valt des zomers, dan volgt de herfst.

Bevolking. Den 1sten December 1900 bedroeg het aantal bewoners 6.176.057. Het dichtst bevolkt is de Palts (140 inwoners per v.km.), het zwakst de Opper-Palts (57 inwoners per v.km.). Het gemiddelde cijfer is 81 per v. km. Ongeveer ¼ gedeelte van de bevolking woont in steden. Meer dan 100.000 zielen tellen München en Neurenberg, van 50.000 tot 100.000 Augsburg, Würzburg, Ludwigshaven en Fürth; 29 steden hebben tusschen de 10 en 50.000 inwoners.

Ethnografisch behoort de bevolking tot verschillende stammen: in Opper-, Midden- en Beneden-Franken wonen Franken, benevens eenige vergermaniseerde Slaven (Wenden); in het Z.W. vinden wij de Zwaben (Alemannen), in Opper- en Neder-Beieren, alsmede in de Boven-Palts de eigenlijke Beieren. De bevolking van de Palts bestaat voornamelijk uit West-Franken. In 1900 beleden 4.357.133 bewoners (70.7 %) den R. Katholieken godsdienst, 1.749.208 (28.3 %) behoorden tot de Hervormden en 54.928 (0.9 %) waren Israelieten. De R.-Katholieken staan onder twee aartsbisschoppen, die van München-Freising en Bamberg. Regensburg, Augsburg, Passau, Eichstätt, Würzburg en Spiers zijn de zetels der bisschoppen. Het beheer over de Protestantsche Kerk berust bij het opperste consistorie te Spiers; beide staan onder den minister van Eeredienst. 45.81 % van de bevolking leeft van landbouw, veeteelt, boschcultuur en visscherij, 31.94 % van mijnbouw en industrie, 7.7 % van handel en verkeer.

In 1899 werd in 7338 meest R. Katholieke scholen lager onderwijs gegeven aan 850.309 kinderen. Onder de 28.659 rekruten van 1899—1900 waren slechts 4 of 0,01 % analfabeten. Er zijn verder 44 progymnasiums en Latijnsche scholen, 4 gymnasiums en 55 hoogere burgerscholen. Hooger landbouwonderwijs wordt gegeven aan de technische hoogeschool te München, alsmede aan de academie voor landbouw en brouwerij te Weihenstephan. Verder zijn er middelbare en lagere bosch- en landbouwscholen. De technische hoogeschool te München telt 2048 studenten (1899), bovendien bezit Beieren handels-, industrie- en ambachtscholen. Tot de wetenschappelijke instellingen behooren: de Academie van wetenschappen te München (gesticht in 1759), drie universiteiten te München, Würzburg en Erlangen, alsmede onderscheiden wetenschappelijke verzamelingen en bibliotheken. Te Aschaffenburg is de hoogeschool voor boschcultuur; de koninklijke academie voor beeldende kunsten te München bestaat sedert 1808. De doofstommen worden in 18 instituten verpleegd, voor blinden zijn er 5, voor gebrekkige kinderen 3 en voor cretins, lijders aan vallende ziekte, enz. 24 inrichtingen.

Landbouw en veeteelt. 40.1 % van den bodem wordt ingenomen door bouwland en tuinen, 17 % door weiland, 3.1 % door hoog gelegen weiden, 0.3 % door wijnbergen en 32.5 % door bosschen. Koren is het voornaamste cultuurgewas van Beieren. Hoofdzakelijk wordt het verbouwd in het voorland der Alpen, op het Neder-Beiersch plateau, waar de Straubingervlakte een korenschuur kan genoemd worden, in het gebied van Nördlingen, in Midden-Franken, in de dalen van de Main en de Regnitz, alsmede in de Rijnvlakte. In 1901 werden geoogst: 379.7 millioen kg. wintertarwe, 37 millioen kg. zomertarwe, 119.6 millioen kg. spelt, 843.6 millioen kg. rogge, 567 millioen kg. gerst en 662.6 millioen kg. haver. Tarwe en rogge worden het meest in Opper- en Neder-Beieren, spelt in Zwaben verbouwd. Haver oogst men voornamelijk in zuidelijk Beieren, peulvruchten in Neder-Beieren, Midden- en Beneden-Franken. 11 % van het bouwland was met aardappelen bepoot; de opbrengst bedroeg 4896 millioen kg. Het meest worden ze geteeld in de Palts, in de Opper-Palts en Beneden-Franken. Van beteekenis is ook de vlasbouw in de Opper-Palts, in het Fichtelgebergte en in het voorland der Alpen, alsmede in Neder-Beieren. Hennep wordt in Opper- en Neder-Beieren verbouwd. De teelt van tabak is sterk verminderd; in 1901 waren daarmede nog slechts 2381 H.A., hoofdzakelijk in de Palts, beplant. Voor hop (bierbrouwerijen) waren daarentegen, voornamelijk in Midden-Franken, Opper- en Neder-Beieren, alsmede in Opper-Franken en de Opper-Palts, 26635 H. A. bestemd. De ooftbouw bloeit in Beneden-Franken, in de Palts, langs den Donau in Neder-Beieren en aan het Bodenmeer; de boomgaarden bevatten hoofdzakelijk pruimeboomen, verder appel-, pere- en kerseboomen. In de Palts wordt de meeste wijn verbouwd (384.025 H.L. van 16259 H.A.), dan volgt Beneden-Franken (159.426 H.L. van 8070 H.A.). Vruchtbaar ver-

land vinden wij voornamelijk in het voorland der Alpen, aan den voet van het Beiersche Woud, op de alluviale gronden langs de Altmühl, de Rott, de Vils, de Regnitz, de Wiesent, enz., alsmede in Beneden-Franken; in 1901 werden 6200 millioen kg. hooi gewonnen.

Den 1sten December 1900 bestond de veestapel uit 3.469.163 runderen, welke voornamelijk in zuidelijk Beieren gefokt worden; 386.642 paarden, 760.428 schapen, 1.757.156 varkens, 274.575 geiten en slechts 320 ezels en muilezels. Het aantal schapen is zeer verminderd; de meeste worden in Franken gehouden. Er worden echter veel meer varkens, vooral in Neder-Beieren en Beneden-Franken, gefokt dan vroeger. Van de 459 veemarkten heeft München de grootste; in 1900 werden er 3.191.966 dieren aangevoerd. Honig wint men vooral in Opper-Beieren. De rivieren en meren bevatten veel visch.

Boschbouw. De meeste bosschen bezitten Opper-Beieren en de Opper-Palts. De uitgestrekste worden aangetroffen in het Beiersche hooggebergte met de Algäuer Alpen; dan volgen het Beiersche Woud, het Pfälzer Woud op den Haardt en in de Westrich, de Spessart met het Beiersche gedeelte van het Odenwoud, het Fichtelgebergte, het Frankenwoud, de Rhön en het Neurenburger Rijkswoud. De bosschen bestaan voor 2.46 % uit loof- en voor 75.4 % uit naaldboomen; 78.7 % der wouden bevat opgaand geboomte.

Mijnbouw. De belangrijkste produkten zijn steenkolen, ijzererts, grafiet en zout. In 1900 bedroeg het aantal kolenmijnen 13 met 6757 werklieden; zij leverden 1078.8 millioen kg., ter waarde van 12.6 millioen mark. De meeste steenkool wordt gevonden in de Palts, Opper-Beieren en Opper-Franken. Grafiet ontgint men hoofdzakelijk in de buurt van Passau; in 1900 was de opbrengst 9.25 millioen kg. IJzererts werd op 34 plaatsen met behulp van 776 arbeiders ontgonnen; de opbrengst was 179.9 millioen kg., ter waarde van 826.000 mark. De meeste mijnen liggen in de Opper-Palts en Opper-Franken. Verder zijn in Beieren 3 lood- en 4 kopergroeven. Ook wordt hier porselein-, aluinaarde, gips, kalk, krijt, graniet, marmer, enz. gewonnen. Bekend is de lithografische steen van Solnhofen en Midden-Franken. Zout ontgint men voornamelijk in het Z.O., namelijk bij Berchtesgaden, Reichenhall, Traunstein en Rosenheim.

Beieren bezit talrijke minerale bronnen, welke meest in de streken van Opper- en Beneden-Franken, alsmede in Opper-Beieren gelegen zijn. De eerste plaats nemen de koolzuurrijke zoutbronnen van Kissingen in. Ook in Berchtesgaden, Reichenhall, Rosenheim en Dürkheim vindt men bronnen, welke keukenzout bevatten. Zwavelbronnen liggen in Kreuth en Kainzenbad bij Partenkirchen in Opper-Beieren, te Abbach en Hohenstadt in Neder-Beieren, bij Faulenbach, Tiefenbach, Neumarkt, Langenkandel, enz.; jodiumbronnen bij Tölz en Sulzberg; staalbronnen bij Wunsiedel (Alexandersbad), Steben, Kollberg, Brückenau, enz.

Industrie. Deze ontwikkelt zich meer en meer en verschafte reeds in 1895 aan 1.7[illegible] menschen een middel van bestaan. Zij [illegible] voornamelijk uitgeoefend in de steden Neuren[illegible], Fürth, München, Augsburg, Würzburg, A[illegible]fenburg, Ludwigshafen, Zweibrücken, [illegible] Kaiserslautern, Hof, enz. Vrij belangrijk [illegible] ijzer- en staal-industrie. Ruw ijzer wordt [illegible] drie hoogovens geleverd; men verwerkt het [illegible]namelijk in Opper-Beieren, de Palts en de Be[illegible] Palts. Messen, vijlen, klokken, enz. worden [illegible] München, Neurenberg, Augsburg, Fürth, Kai[illegible]lautern, enz. vervaardigd. Locomotieven, [illegible] machines, waggons, enz. maakt men in M[illegible] Neurenberg en Würzburg; wetenschappe[illegible] instrumenten in München, Neurenberg, Fürth, Augsburg. Edele metalen worden in de [illegible] eerstgenoemde steden verwerkt; in Mitte[illegible] vervaardigt men violen, in Öttingen orgels. [illegible] Amberg staat een groote geweerfabriek. [illegible] klei-industrie (baksteen en buizen) hield [illegible] 22200 personen bezig.

Parfumerieën worden hoofdzakelijk in M[illegible] en Würzburg gefabriceerd, zeep en olie [illegible] Neurenberg, verfwaren in München en Schw[illegible]furt. Van veel beteekenis is de zout-indu[illegible] Parketvloeren vervaardigt men in Mün[illegible], Regensburg, Kaiserslautern, meubels in [illegible]burg, München en Neurenberg, vaten in M[illegible]chen, Kaiserslautern, Kitzingen, enz., [illegible]werk in Berchtesgaden, Reichenhall, Ober[illegible]mergau, Garmisch, Partenkirchen en Br[illegible] Lucifersfabrieken bestaan in het Beiersche W[illegible] in Augsburg en Rosenheim.

Allerlei kramerijen en vooral speelgoed [illegible] te Neurenberg en Fürth gefabriceerd. De [illegible] industrie heeft hare hoofdzetels te M[illegible] Dachau, Pasing, Augsburg, Kempten, Neuren[illegible]berg, Regensburg en Aschaffenburg. Te [illegible] bij Neurenberg liggen de fabrieken van F[illegible] voor potlooden en velerlei schrijf- en teeken[illegible]hoeften.

De weverij is zeer toegenomen en [illegible] Zwaben ontwikkeld; Augsburg is de hoofd[illegible] voor de kamgaren-, laken- en katoen[illegible] Ook is zij van beteekenis in de Palts (Zwei[illegible]brücken, Kaiserslautern) en te München. [illegible] huisindustrie wordt de weverij uitgeoefend [illegible] Neder-Beieren en bij Hof. De meeste [illegible] én bierbrouwerijen vinden wij in München, [illegible]langen, Kulmbach en Neurenberg; in 1900 [illegible] in 4563 fabrieken bruin bier en in 1401 [illegible]ken wit bier gebrouwen. De produktie bedr[illegible] ruim 17.9 millioen H.L., de uitvoer [illegible] 2.9 millioen H.L.

Handel en verkeer. De binnenlandsche en de doorvoerhandel van Beieren wordt [illegible]namelijk gedreven in Neurenberg, M[illegible], Fürth, Augsburg en Ludwigshafen, [illegible] Würzburg, Hof, Bamberg, Kempten, [illegible]burg, Lindau, Passau, Schweinfurt, K[illegible] en Kaiserslautern. De korenhandel [illegible] München en Lindau, de hophandel te Neuren[illegible]berg, terwijl Augsburg de belangrijkste [illegible] heeft. Uitgevoerd worden: koren, aardappe[illegible] hop, groenten, zaderijen, bier, wijn, [illegible] katoenstoffen, glas, spiegels, ijzerwerk, [illegible]rieën, speelgoed, lithografische steen, [illegible] voornaamste artikelen van invoer zijn [illegible]

Digitized by Google

koffie, tabak, thee, zuidvruchten, olie, verfstoffen, katoen, zijde, zijdenstoffen, ijzerwaren, enz.

Niet van belang ontbloot is de scheepsvaartbeweging op den Donau, de Main en den Rijn. De voornaamste havens aan de Main zijn Aschaffenburg, Würzburg en Schweinfurt; langs den Donau noemen wij Neu-Ulm, Günzburg, Donauwörth, Neuburg, Ingolstadt, Regensburg en Passau. Het scheepvaartverkeer begint bij Neu-Ulm; de Oostenrijksche Donau-stoomvaart-maatschappij vaart van Regensburg stroomafwaarts. Vrij aanzienlijk is ook het scheepvaartverkeer op het Ludwigskanaal (zie aldaar). Te Ludwigshafen aan den Rijn liepen in 1900 van het N. binnen 6719 stoom- en zeilschepen, onder welke 1036 Nederlandsche vaartuigen. Talrijke houtvlotten zakken de Main en den Donau met hare bijrivieren, de Lech, de Isar en de Inn, af. München is naast Mannheim de belangrijkste houtmarkt van Zuid-Duitschland.

In Beieren worden de meeste spoorwegen door den Staat, in de Palts door particuliere maatschappijen geëxploiteerd. In 1835 werd tusschen Neurenburg en Fürth de eerste spoorweg in Duitschland gebouwd. De voornaamste kruispunten van het spoorwegnet zijn München, Augsburg, Rosenheim, Neurenberg en Weiden; in 1899 bedroeg de lengte van het spoorwegnet 6462 km.; die der telegraaflijnen 16.371 km.

De handel wordt bevorderd door het hoofdkantoor der Rijksbank te München, kantoren te Augsburg, Neurenberg en Würzburg en 26 bijkantoren, verder door talrijke hypotheek- en credietbanken, alsmede door de Kamers van Koophandel.

Bestuur. Sedert het verdrag van Versailles (23 November 1870) en de invoering van de Rijksgrondwet van den 16den April 1871 maakt Beieren deel uit van het Duitsche rijk. Het bezit echter bijzondere rechten en daarenboven een eigen legerbestuur; ook de telegrafie- en postdienst beheert Beieren zelf. In den Bondsraad is dit land door 6 stemmen vertegenwoordigd en naar den Rijksdag zendt het 48 afgevaardigden.

Beieren is een constitutioneele monarchie; het land wordt geregeerd overeenkomstig de grondwet van den 26sten Mei 1818, welke in 1848 en 1871 gewijzigd werd. De kroon is erfelijk in de mannelijke linie van het huis *Wittelsbach*, volgens het eerstgeboorterecht. Het Beiersche koningshuis is Katholiek. Bij ontstentenis van mannelijke afstammelingen, kan ook een prinses van den bloede de regeering aanvaarden. Tijdens de minderjarigheid van den koning of voortdurende ongeschiktheid om te regeeren, wordt een regentschap ingesteld. De tegenwoordige koning *Otto I* staat sedert 1886 onder het regentschap van zijn oom *Luitpold*.

De wetgevende macht berust bij den Landdag; hij bestaat uit een Kamer van Rijksraden en een Kamer van Afgevaardigden. In de eerste hebben zitting: de meerderjarige prinsen van het koninklijk Huis, de beambten van de kroon, de beide aartsbisschoppen, de hoofden van de voormalige vorstelijke en grafelijke huizen, één door den koning voor den tijd van zijn leven benoemde bisschop, de president van het Protestantsche opper-consistorie en erfelijke of voor het leven door den koning benoemde rijksraden.

De Kamer van Afgevaardigden telt volgens de kieswet van den 21sten Maart 1881 159 leden. Overeenkomstig de volkstelling van den 1sten December 1875 is dit één afgevaardigde op 31500 inwoners. De verkiezingen, welke indirect zijn, hebben om de 6 jaren plaats. De eigenlijke kiezers worden gekozen door alle meerderjarige burgers, die sedert minstens 6 maanden bijdragen in de rijks directe belastingen, den eed op de grondwet hebben afgelegd en aan welke dat recht niet om de een of andere reden is ontnomen. De directe kiezers moeten 25, de afgevaardigden 30 jaar zijn. De Landdag moet minstens om de 3 jaren bijeenkomen. Aangezien de begrooting sedert 1865 echter voor den tijd van twee jaren wordt opgemaakt, geschiedt zulks minstens eenmaal in laatstgenoemde periode. De eerste voorzitter van de Kamer der Rijksraden wordt door den koning voor één zitting benoemd; de tweede voorzitter, alsmede de beide presidenten der Tweede Kamer worden gekozen. De koning wordt in de regeering terzijde gestaan door een Raad van State. Deze is onder de onmiddellijke leiding van den koning samengesteld uit den meerderjarigen kroonprins, andere door den koning benoemde prinsen van den bloede, uit de ministers en minstens evenveel hoogere civiele- en militaire ambtenaren of andere bekwame mannen, welke eveneens door den koning worden aangesteld.

Het staatsministerie bestaat uit 6 afdeelingen, n.l. het ministerie van het Koninklijk Huis en van Buitenlandsche zaken, dat van Justitie, dat van Binnenlandsche zaken, dat van Eeredienst en Onderwijs, dat van Financiën en dat van Oorlog. Aan het ministerie van Binnenlandsche zaken is een bijzondere afdeeling voor landbouw, handel en nijverheid toegevoegd.

Het rijk is verdeeld in de 8 regeeringsdistrikten: Opper-Beieren, Neder-Beieren, Zwaben, Opper-Palts, Midden-, Beneden- en Boven-Franken en Palts; aan het hoofd van het bestuur staat een regeeringspresident.

Volgens de begrooting voor 1904/1995 waren de inkomsten en uitgaven 473,050,948 mark; de openbare schuld bedroeg 1728.632.042 mark.

Leger. Het Beiersche leger vormt een zelfstandig deel van de Duitsche landmacht, onder bevel van den koning. In tijd van oorlog aanvaardt de keizer het opperbevel. De algemeene weerplicht werd reeds in 1868 ingevoerd. Het leger bestaat uit 23 regimenten infanterie, 2 bataljons jagers, 10 regimenten cavalerie, een eskadron jagers te paard, 12 regimenten velden 2 vestingartillerie, een machinegeweer-afdeeling, 3 bataljons genie, 1 spoorwegbataljon, 3 treinbataljons en een afdeeling voor luchtscheepvaart. In vredestijd is de sterkte tegenwoordig ongeveer 60000 man met 10000 dienstpaarden. Twee regimenten infanterie, 2 regimenten cavalerie en 2 batterijen vestingartillerie liggen te Metz in garnizoen.

Geschiedenis. De oudste bewoners van Beieren waren Kelten. Hun gebied strekte zich uit van het Bodenmeer tot de Inn en van de Alpen tot den Donau. *Tiberius* onderwierp hen in 15 vóór Chr. aan de Romeinsche heerschappij en de Romeinen stichtten er volkplan-

tingen, zooals Augusta Vindelicorum (Augsburg), Regina Castra (Regensburg) en Castra Batava (Passau). De Romeinsche taal drong er door, tegelijk met het Romeinsch bestuur; het gewest stond onder toezicht van een procurator en verloor na *Hadrianus* zelfs zijn naam, daar het aan Rhaetia werd toegevoegd. De volksverhuizing bracht er Marcomannen en Quaden, die zich ten O. van de Lech vestigden, terwijl het gedeelte ten W. van die rivier in het bezit der Alemannen kwam. De eerstgenoemden, die zich Baivaren noemden, stonden ten tijde van den inval der Longobarden in Italië onder het bestuur van hertogen, die afhankelijk waren van de Frankische koningen. De eerste van deze hertogen komt voor onder den naam *Garibald I*, uit het geslacht der *Agilolfingen*; men verhaalt, dat hij zijn verblijf hield te Regensburg en met *Autharis*, koning der Longobarden, vruchtelooze pogingen aanwendde, om zich van het juk der Franken te ontslaan. Na zijn dood (590) werd niet zijn zoon *Grimoald*, maar zijn bloedverwant *Tassilo I* tot hertog verheven. Diens zoon en opvolger, *Garibald II*, streed voorspoedig tegen de Slaven, en onder zijn regeering werd door *Eustachius* en *Agilius* het Christendom in Beieren verkondigd. Nadat verder onderscheiden hertogen over Beieren hadden geregeerd, werd het in 794 een Frankische provincie, waarna *Karel de Groote* het land in graafschappen verdeelde. Onder zijn opvolgers had het veel van de Hongaren te lijden, maar toen met *Lodewijk het Kind* de Karolingsche stam in de mannelijke lijn uitstierf, kreeg Beieren weder zijn eigen hertogen. De eerste was *Arnulf de Kwade* (912), die het rijk aanmerkelijk uitbreidde. In 921 onderwierp hij zich te Regensburg aan het gezag van den nieuwen Duitschen koning *Hendrik I*, doch eerst nadat hem den hertogstitel en andere rechten verleend waren. Na zijn dood in 937 werd hij opgevolgd door zijn zoon *Eberhard*, die verdreven werd door *Otto I*, omdat hij weigerde dezen hulde te betoonen. *Berchthold*, een broeder van *Arnulf*, nam zijn plaats in (938—945). In 945 beleende *Otto I* zijn broeder *Hendrik I*, die gehuwd was met een dochter van *Arnulf*, met het hertogdom. Op *Hendrik I* volgde diens zoon *Hendrik II*, onder voogdij van zijn moeder. Toen de nieuwe hertog tegen *Otto II* opstond, werd een gedeelte van Beieren ingelijfd en met de rest *Otto van Zwaben* beleend. Na diens dood kwam Beieren in 982 aan *Hendrik III*, een zoon van *Berthold*, die tot dusverre Karinthië bezeten had. In 985 kwam *Hendrik II* weder op den troon, om in 995 opgevolgd te worden door zijn zoon *Hendrik IV*, die in 1002 onder den naam van *Hendrik II* koning werd en toen *Hendrik von Lutzelburg* met Beieren beleende. Na diens dood in 1026 gaf koning *Koenrad II* Beieren aan zijn zoon *Hendrik VI*, die het land, als keizer *Hendrik III*, in 1042 in leen gaf aan *Hendrik VII*, een neef van *Hendrik V*, en na diens overlijden in 1047 aan *Koenraad van Zutphen*. Toen deze in 1053 verbannen werd, schonk de keizer Beieren aan zijn zoon, die in 1056 als *Hendrik IV* den troon besteeg. Gedurende de voogdijschap van keizerin *Agnes* stond deze het land in 1061 af aan *Otto van Nordheim*, wien het in 1070 door *Welf I* [illegible] nomen werd. Het Welfische Huis regeer[illegible] 1180. Op *Welf I* volgde in 1101 dien[illegible] *Welf II* en daarop in 1120 *Hendrik IX* [illegible] 1126 nam *Hendrik X*, een zoon van den [illegible] hertog, de regeering over, doch werd [illegible] door koning *Koenraad III* in den ban gedaa[illegible] kwam Beieren in het bezit van den mark[illegible] *Leopold van Oostenrijk* en na diens over[illegible] in 1142 aan zijn broeder *Hendrik XI*. [illegible] gaf keizer *Frederik I* het land terug aan de[illegible] *Hendrik XII*, bijgenaamd den Leeuw [illegible] stichtte München, doch werd in 1180 [illegible] Den 24sten Juni 1180 werd de paltsgraaf [illegible] *IV von Wittelsbach* op den Rijksdag te [illegible] burg tot hertog van Beieren benoemd.

Deze *Otto I von Wittelsbach* is de stam[illegible] van het thans nog regeerende vorstenhu[illegible] overleed reeds in 1183 en werd opgevolg[illegible] zijn onmondigen zoon *Lodewijk I*, die [illegible] vermoord werd, waarop diens zoon [illegible] den troon besteeg. In 1255 verdeelden [illegible] van *Otto* het land; *Lodewijk de Ge*[illegible] kreeg Opper-Beieren en de Palts, *He*[illegible] Neder-Beieren. De zonen van *Lodewijk* [illegible] *strenge*, *Rudolf* en *Lodewijk*, regeerden ge[illegible] meenschappelijk, doch verdeelden de lan[illegible] 1313 na een langdurigen oorlog. Aan eer[illegible] noemden viel de Palts, aan laatsgenoemde[illegible] Beieren ten deel. Nadat *Lodewijk* in 1314 [illegible] geworden was, sloot hij in 1329 met de [illegible] van *Rudolf* een verdrag te Pavia, waar[illegible] bepaald werd, dat beide liniën van elkander [illegible] zouden en niets van de goederen mochten [illegible] koopen. Na den dood van hertog *Jan* [illegible] Neder-Beieren in 1340 kwam het land [illegible] weder onder één heerscher, n.l. keizer [illegible] *wijk*. Hij breidde zijn heerschappij [illegible] Brandenburg, Tirol en Holland (na [illegible] van graaf *Willem IV* in 1346), doch [illegible] 6 zonen, die het land verdeelden, gi[illegible] bezittingen weder verloren.

In Beieren ontstonden toen de 4 [illegible] Ingolstadt, München, Landshut en Stra[illegible] Met *Lodewijk VII, den Gebaarde*, stierf [illegible] genoemde tak in 1447 uit, de Strau[illegible] was reeds in 1425 uitgestorven. Niettegen[illegible] den voortdurenden strijd met de sedert [illegible] het leven geroepen Standen, verkregen [illegible] togen *Lodewijk IX* en *George de R*[illegible] Neder-Beieren, alsmede *Albrecht III* va[illegible] Beieren, toch langzamerhand weder de [illegible] macht. Toen de Neder-Beiersche tak [illegible] uitstierf, maakte de paltsgraaf *Ruprecht* [illegible] spraak op die landen. Op den Rijksdag te [illegible] werd de strijd beslecht: aan de [illegible] *Ruprecht* werd Neuburg toegedeeld, *Max*[illegible] kreeg eenige landstreken aan de Tirol[illegible] zen en het overige gedeelte van Neder-Be[illegible] kwam aan *Albrecht IV* van Opper-Beieren[illegible] 1506 verklaarde hij Beieren voor één en [illegible] baar. Twee jaren later werd hij niettemin [illegible] door zijn beide zonen *Willem IV* (15[illegible] en *Lodewijk*, welke laatste in 1534 over[illegible]

De Hervorming vond in Beieren [illegible] hangers; hertog *Willem* bestreed haar [illegible] en riep in 1541 de Jezuïeten te hulp. Z[illegible] en opvolger *Albrecht V* (1550—157[illegible]

lerde boven alles de kunst; *Willem V, de Vrome*, trok zich in 1597 in een klooster terug. Zijn zoon *Maximiliaan I* (1597—1651) werd door de Jezuïeten opgevoed en was een groot tegenstander der Hervorming. Hij deed veel om de welvaart van Beieren te verbeteren, doch verhaastte het uitbreken van een godsdienstoorlog. In 1609 stelde hij zich aan het hoofd der Katholieke ligue en bewees gedurende den 30-jarigen oorlog belangrijke diensten aan den keizer, die hem ter belooning in 1623 de keurvorstelijke waardigheid schonk en ter gemoetkoming in de gemaakte oorlogskosten, met de Opper-Palts beleende. In den 30-jarigen oorlog had Beieren veel te lijden, voornamelijk van de Zweden, die het in 1632 bezetten. Na den vrede gaf *Maximiliaan* zich alle moeite, om de geslagen wonden te heelen. *Ferdinand Maria* (1651—1679) drukte het voetspoor van zijn vader; landbouw en nijverheid werden door hem bevorderd; ook bouwde hij prachtige kerken en kloosters. In 1669 werd de eerste Landdag na 1612 door hem bijeengeroepen. Zijn zoon en opvolger, *Maximiliaan II Emanuël* (1679—1726), begeerig naar krijgsroem, nam deel aan den Spaanschen Successie-oorlog, en zijn stadhouderschap in de Nederlanden strekte Beieren ten verderve. Na den slag van Höchstädt (13 Augustus 1704) werd het geheele land door de Oostenrijkers bezet, terwijl *Maximiliaan* zich naar de Nederlanden terugtrok. Beieren werd gedeeltelijk bij Oostenrijk ingelijfd, terwijl men de keurvorstin naar Venetië zond en de prinsen gevangen hield. De vrede van Baden (1714) maakte een einde aan dien toestand, en Beieren werd teruggegeven aan *Maximiliaan Emanuël*, die den 10den April 1715 naar München terugkeerde. Hij overleed in 1726 en werd opgevolgd door zijn zoon *Karel Albrecht* (1726—1745), onder wiens bestuur Beieren gedurende 14 jaren een langgewenschten vrede genoot. Deze nam een einde, toen *Karel* aan *Maria Theresia* van Oostenrijk de erfenis haars vaders betwistte (zie Oostenrijksche Successieoorlog), hetgeen voor Beieren en *Karel* groote rampen tengevolge had. Hij werd in 1742 tot Duitsch keizer gekozen en regeerde onder den naam van *Karel VII*, overleed reeds in 1745 en werd in zijn keurvorstendom opgevolgd door zijn zoon *Maximiliaan III Jozef*, die zich genoodzaakt zag, om deel te nemen aan den Zevenjarigen Oorlog. Na zijn kinderloos overlijden (1777) werd *Karel Theodoor*, keurvorst van de Palts, tevens keurvorst van Beieren, en zoo werden deze landen na een scheiding van 4½ eeuw weder vereenigd. Hij vond echter tegenstand bij Oostenrijk, maar Pruisen kwam hem te hulp; de vrede te Teschen (13 Mei 1779) werd gesloten en Beieren bleef in zijn geheel.

Tijdens de Fransche revolutie-oorlogen werd de Palts reeds in 1792 door de Franschen overstroomd; in 1796 drongen zij onder *Moreau* Beieren binnen en bezetten Ingolstadt. *Karel Theodoor* nam de vlucht naar Saksen en zijn ministers sloten een wapenstilstand met *Moreau*. Hierdoor kreeg het land verademing, maar de vrede van Campo Formio, waarbij de keizer van Oostenrijk den afstand van de landen op den linker Rijnoever aan Frankrijk had goedgevonden, bedreigde Beieren met het verlies van de Palts. *Karel Theodoor* overleed den 16den Februari 1799 en werd opgevolgd door *Maximiliaan IV Jozef* als keurvorst van Beieren. In Juni 1800 werd het land door Fransche en Oostenrijksche legerbenden overstroomd, maar met den vrede van Luneville (1801) nam de oorlog een einde. De Rijnpalts ging daarbij o. m. verloren. De keurvorst deed veel, om de ontwikkeling en de welvaart der ingezetenen te bevorderen. Bij het uitbarsten van een nieuwen oorlog tusschen Oostenrijk en Frankrijk in 1805 koos hij de Fransche zijde en werd door *Napoleon* beloond met de koninklijke waardigheid. Den 1sten Januari 1806 nam de keurvorst den titel aan van koning van Beieren. Tevens werd zijn gebied met 32000 v. km. vergroot. Den 1sten Januari 1808 werden de lijfeigenschap en alle privilegiën afgeschaft. In den oorlog van 1809 tusschen Frankrijk en Oostenrijk bestreed de koning aan de zijde van *Napoleon* de opstandelingen in Tirol en Vorarlberg. In 1812 nam een Beiersch leger van 30000 man deel aan den Russischen veldtocht en in November van dat jaar zond de koning nog 10000 man aanvullingstroepen; slechts een gering overschot keerde in het voorjaar van 1813 naar het vaderland terug. Doch in 1813 werden weder nieuwe regimenten naar het Fransche leger in Saksen gezonden. Na de nederlagen van *Napoleon* in Augustus en September, knoopte de koning evenwel onderhandelingen aan met *Metternich*, welke het verdrag van Ried (8 October 1813) ten gevolge hadden. Zijn souvereiniteit en zijn gebied werden hem daarbij gegarandeerd, doch hij moest een leger van 36000 man tegen *Napoleon* op de been brengen. Reeds den 14den October verklaarde *Maxmiliaan* den oorlog aan Frankrijk en zond *Wrede* naar de Beneden-Main, om *Napoleon* den terugtocht naar den Rijn af te snijden; dat gelukte evenwel niet. Ook aan de veldtochten van 1814 en 1815 nam het Beiersche leger deel.

Na den eersten vrede van Parijs werden Tirol en Vorarlberg aan Oostenrijk afgestaan en daarvoor in ruil genomen de vorstendommen Würzburg en Aschaffenburg. Volgens de bepalingen van het Weener Congres moest Beieren nog het grootste gedeelte van Salzburg en een paar andere gewesten aan Oostenrijk afstaan; de Rijnpalts zou dan daarvoor in de plaats worden gegeven. Eerst den 16den April 1816 nam Beieren door het verdrag van München deze voorwaarde aan.

Den 26sten Mei 1818 werd door den koning de grondwet afgekondigd, en een volksvertegenwoordiging ingesteld. De eerste Landdag werd den 4den Februari 1819 geopend. *Maximiliaan* overleed den 13den October 1825 en werd opgevolgd door zijn zoon *Lodewijk*, van wien men groote verwachtingen koesterde. Deze vorst heeft dan ook veel gedaan voor de regeling der financiën en aanvankelijk mede voor de vrijheid der drukpers, doch vooral voor kunst en wetenschap, voor handel en nijverheid. Het omwentelingsjaar 1830 ging nagenoeg zonder schokken voorbij, en toch begon de regeering vrees te koesteren voor een opstand. Toen zij hierop beperkende bepalingen omtrent de drukpers uitvaardigde, werd de regeering dan ook zoo heftig door de vertegenwoordiging aangevallen, dat zij hare besluiten moest opheffen.

Niettemin bleef zij nu den weg der reactie volgen, en de vrijzinnige burgemeester *Behr* (zie aldaar) van Würzburg werd van zijn ambt ontzet en in hechtenis genomen. In 1833 trad Beieren toe tot het Pruisisch Tolverbond, en in datzelfde jaar werd een aanvang gemaakt met het graven van het Ludwigskanaal.

Het jaar 1848, dat bijna overal in Europa onrust wekte, liet ook Beieren niet ongemoeid. De koning, die zoowel door zijn dichterlijke gaven, als door zijn liefde voor de kunst een eervollen naam verwierf, liet zich echter beheerschen door een Spaansche danseres, *Lola Montes*, welke hij tot gravin *von Landsfeld* verhief. Toen de koning den 8sten Februari 1848 de universiteit te München, ten gevolge van opstootjes, liet sluiten, openbaarde zich een ernstig verzet, zoowel van de zijde der studenten, als van die der burgers, die tevens de verwijdering van de danseres en van hare aanhangers verlangden. De koning liet troepen aanrukken, om de samenscholingen en oproerige demonstratiën met geweld te onderdrukken, maar gaf eindelijk toe en deed afstand ten behoeve van zijn zoon *Maximiliaan II* (20 Maart 1848). Toch was men nog niet tevreden, want terwijl in den aanvang van 1849 het oostelijk gedeelte van Beieren nauwelijks rustig bleef, kwam de Palts in opstand en benoemde den 17den Mei een voorloopige regeering. Dit oproer werd evenwel door een Pruisisch leger van 25000 man onder generaal *Hirschfeld* spoedig gedempt. De reactie op staatkundig gebied nam toe; in 1850 werd wel is waar de *Bavaria* (zie aldaar) onthuld en de Overwinningspoort (*Siegestor*) geopend, waarbij het niet aan volksfeesten ontbrak, maar tevens ijverde de politie tegen zangersfeesten, vereenigingen en vrijheid van drukpers. Toch werd *Maximiliaan II* algemeen betreurd, toen hij den 10den Maart 1864 overleed. Zijn zoon en opvolger *Lodewijk II*, bij het aanvaarden der regeering nog geen 19 jaren oud, bewandelde den weg van zijn vader, zonder zich evenwel veel met staatkundige aangelegenheden te bemoeien, terwijl hij, onder de leiding van *Richard Wagner*, zich vooral wijdde aan de beoefening der muziek.

Merkwaardig en niet zeer gelukkig was voor Beieren het jaar 1866. Nadat het in de Duitsche Bondsvergadering vruchteloos geijverd had tegen Pruisens bedoelingen — die der annexatie — van de Elbe-hertogdommen, koos het in 1866 de zijde van Oostenrijk tegen Pruisen, hierbij vooral geleid door den minister van Buitenlandsche Zaken *Pfordten*. Ofschoon het Beiersche leger tijdig gereed was, deed het weinig om Hannover te helpen, en de gebrekkige taktiek van *Benedek* tegenover de activiteit van *von Moltke* deed den strijd in het voordeel van Pruisen uitvallen, waarna Beieren den 22sten Augustus van laatstgenoemd jaar vrede sloot, die het tot betaling van 30 millioen gulden oorlogskosten en tot den afstand van eenig grondgebied aan Pruisen verplichtte. Daarenboven werd met Pruisen een of- en defensief verbond gesloten, dat eerst later openbaar gemaakt werd. Een en ander noopte *Pfordten* zijn betrekking neder te leggen. Hij werd vervangen door den vorst *von Hohenlohe Schillingsfürst*, die de vijandige politiek tegenover Pruisen liet varen. In den Fransch-Duitschen oorlog schaarde Beieren zich aan de zijde van Pruisen. Den 23sten November 1870 is Beieren door het verdrag van Versailles toegetreden tot den Duitschen Bond. Deze overeenkomst werd den 8sten December 1870 door den Rijksdag goedgekeurd, terwijl even te voren *Lodewijk II* tot den grijzen koning van Pruisen het verzoek had gericht, om de Duitsche keizerskroon te willen aanvaarden. De opneming in den Bond werd den 21sten Januari 1871 ook door de Beiersche volksvertegenwoordiging aangenomen, hoewel met een betrekkelijk geringe meerderheid (102 tegen 48 stemmen). Bij de verkiezing van afgevaardigden naar den Rijksdag, den 3den Maart 1871, werden 29 liberalen en 19 clericalen gekozen.

Inmiddels brachten kerkelijk-staatkundige twisten de gemoederen in beweging. De bisschoppen bekommerden zich niet om het verbod der regeering, de besluiten van het Vaticaansch concilie zonder het koninklijk placet af te kondigen, en de aartsbisschop van München eischte van de negen hoogleeraren in de godgeleerdheid aldaar, dat zij een verklaring zouden onderteekenen, waarin zij het gezag der besluiten van het Concilie erkenden. Daar drie van hen, *Döllinger*, *Friedrich* en *Silbernagel*, zulks weigerden en eerstgenoemde zelfs in een stuk van 28 Maart het Vaticaansch concilie aan een scherpe critiek onderwierp, sprak de aartsbisschop over hem en *Friedrich* het vonnis der excommunicatie uit. Niettemin koos de universiteit *Döllinger* tot rector en benoemde *Friedrich* tot lid van den Senaat. Den 14den April verzocht de aartsbisschop den koning om hulp ten behoeve der Kerk, en een gezamenlijk schrijven van alle bisschoppen zocht de maatregelen der Curie te verdedigen, terwijl de bisschoppen van Regensburg en Bamberg verklaarden, dat de R.-Katholieken in Beieren den eed van trouw aan de grondwet slechts zouden afleggen onder voorbehoud, dat zij in de eerste plaats zouden gehoorzamen aan de goddelijke wetten (namelijk die der Kerk). Tweedracht in den boezem van het Kabinet verhinderde het nemen van krachtige maatregelen. Graaf *Bray*, minister van Buitenlandsche Zaken en hoofd van het bewind, wilde zich niet tegen de bisschoppen verzetten, terwijl *von Lutz*, minister van Eeredienst, van meening was, dat er ter handhaving van het gezag iets moest gedaan worden. De meeste ministers deelden dit gevoelen, zoodat graaf *Bray* zijn ontslag nam en vervangen werd door graaf *Hegnenberg-Dux*. De portefeuille van Binnenlandsche zaken kwam in handen van *Pfeufer* en die van Justitie werd toevertrouwd aan *Fäustle*, terwijl *Lutz* de zijne behield en *Pranckh* zich met die van Oorlog en *Pfretzschner* zich met die van Financiën belastte. Het verzoek van den aartsbisschop om hulp tegen de bestrijders der onfeilbaarheidsleer werd van de hand gewezen. Den 12den Juni waren de Oud-Katholieke geleerden van Duitschland te München vergaderd, waarna er van 22 tot 24 September het eerste Congres van Oud-Katholieken gehouden werd. Daardoor werd de regeering gedwongen de verhouding tusschen Staat en Kerk wettelijk te regelen. Zij gaf geen gehoor aan het verzoek

· Oud-Katholieken, om over een der kerken München te mogen beschikken en wilde evenmin ofessor *Reinkens* als bisschop erkennen. Daar-egen belette zij, dat de Oud-Katholieke pastoor Mering van zijn ambt werd ontzet, en ver-loofde in 1872 aan den aartsbisschop *Loos* Utrecht en in 1874 aan bisschop *Reinkens*, . zij in Beieren het vormsel toedienden. In-schen kwam de Rijksdag het ministerie te hulp. ar werd in 1871, op aandringen van *Lutz*, de genaamde „Kanzelparagraaf" behandeld, en astle verdedigde de Jezuïetenwet, zoodat de zuïeten in 1871 en Redemptoristen in 1873 Beieren werden verbannen. De rijkswet om-nt het verplicht burgerlijk huwelijk werd ider bezwaar in Beieren ingevoerd. Ook werd 1873 het lager onderwijs aanmerkelijk verbeterd. De koning leefde sedert geruimen tijd zeer nzelvig en werd ten slotte menschenschuw, dat hij nog slechts door tusschenkomst van n secretaris met de ministers in verbinding nd. Met het oog op zijn verkwistend leven, rd hij, op last van prins *Luitpold*, een broeder n *Maximiliaan II*, en den ministerraad, door ktoren geobserveerd en door deze voor krank-nig verklaard. Den 7den Juni 1886 werd ns *Luitpold* tot regent benoemd en de koning ar het slot Berg aan het Starnberger meer onden. Toen deze hier den 13den Juni ver-nk, werd hij opgevolgd door zijn eveneens ankzinnigen jongeren broeder, *Otto I*; *Luit-d* bleef dientengevolge regent.

Den 15den Maart 1890 verklaarde de regee-g op verzoek van het Centrum, dat de Oud-tholieken niet meer behoorden tot de R. Ka-lieke Kerk. Nadat door de Kamer van gevaardigden herhaaldelijk daarop was aan-drongen, werd in October 1903 door de regeering wetsvoorstel tot hervorming van het kies-ht ingediend, dat echter de vereischte meer-heid van ²/₃ der uitgebrachte stemmen niet verwerven en den 29sten Februari 1904 estemd werd. Den 1sten Januari 1904 werd een uw ministerie, namelijk van het Verkeers-zen, ingesteld. Bij de verkiezingen voor den nddag, in 1905 gehouden, gingen clericalen socialisten samen, met het gevolg, dat het ntrum een besliste meerderheid verkreeg. De ricalen wonnen 18 zetels en beschikten voortaan r 102 mandaten; het aantal afgevaardigden liberalen is gedaald van 44 tot 25, dat der ialisten gestegen tot 12; de radicale demo-ten bezitten 2, de verschillende boerenbonden zetels. Het brandende vraagstuk in de ver-eringen van den Landdag zal ongetwijfeld kieswet worden, daar clericalen en socialisten rstanders zijn van algemeen direct kiesrecht.

Beieren van Schagen is de naam van een zienlijk geslacht in Holland. De stamvader rvan was hertog *Albrecht van Beieren*, de n van keizer *Lodewijk* en van *Margaretha* *Henegouwen*, graaf van Holland en Zeeland het overlijden van den krankzinnigen *Willem V*. *recht* had, na den dood van zijn gemalin, *Ma-* *van Bronkhorst*, een natuurlijken zoon, *Wil-* genaamd, die door *Willem van Beieren*, den den graaf dezer landen, begiftigd werd met steden en landen van Schagen, Barsingerhorn, Haringhuizen, Kolhorn en Keinze. Deze *Willem* ontving later van *Philips van Bourgondië* de vrije heerlijkheid Burghorn en werd voorts door hem gewettigd, een handeling, die door een pauselijke bul bevestigd werd. Dit geslacht, zich *van Scagen* of *van Schagen* noemende, heeft vervolgens onder de Hollandsche edelen steeds een belangrijke plaats bekleed.

Beierland is het westelijk gedeelte van den Hoekschen Waard, welke tot de Nederlandsche provincie Zuid-Holland behoort. Het bevat 3 gemeenten, namelijk Oud-, Nieuw- en Zuid-Beierland.

Beiersche Huis. Dit gravengeslacht re-geerde over Holland en Zeeland van 1354 tot 1433. Het werd voorafgegaan door het grafelijk Huis van Henegouwen. *Margaretha*, de oudste dochter van den voorlaatsten graaf van Hene-gouwen, huwde met *Lodewijk van Beieren*, die van 1314 tot 1347 Duitsch keizer was. Toen haar broeder *Willem IV* (zie aldaar) gesneu-veld was tegen de Friezen, zonder kinderen na te laten, werd zij door velen als gravin van Holland erkend. Anderen daarentegen beschouw-den het graafschap Holland als een zwaard-leen, dat niet door een vrouw kon worden ge-erfd en wenschten haar zoon *Willem van Beieren* als graaf. De keizer beleende *Margaretha* met deze gewesten en in 1346 begaf zij zich naar haar nieuw verworven gebied, herstelde er zoo-veel mogelijk de orde en keerde vervolgens naar Duitschland terug, na vooraf haar tweeden zoon *Willem* tot stadhouder te hebben benoemd. La-ter voldeed zij aan diens wensch en stond hem Holland, Zeeland en West-Friesland tegen be-taling eener jaarlijksche geldsom en een som in eens af (1349). Toen *Willem* echter zijn ver-plichtingen niet nakwam en *Margaretha's* aan-hangers vervolgde, ontstond er twist tusschen moeder en zoon, waarmee de langdurige *Hoeksche en Kabeljauwsche Twisten* (zie aldaar) een aan-vang namen.

De gravin herriep den afstand (1350), en de burgeroorlog begon. *Eduard III* van Engeland, met hare jongere zuster gehuwd, kwam haar te hulp met een aanzienlijke vloot (1351). Hare aanhangers (de Hoekschen) behaalden de over-winning bij Veere, maar leden een geduchte nederlaag bij den Briel. In 1354 kwam er een verzoening tot stand, waarbij *Margaretha* voor goed haar gezag afstond aan haren zoon en al-leen Henegouwen behield. Zij overleed aldaar in het jaar 1356.

Haar zoon, graaf *Willem V van Beieren*, werd kort na den strijd tegen zijn moeder krank-zinnig (1357). Wel verlangden zijn aanhangers, dat het grafelijk bewind gevoerd zou worden door zijn gemalin *Machteld van Lancaster*, maar de Hoekschen wisten door te drijven, dat her-tog *Albrecht* (zie aldaar), een broeder van den krankzinnigen graaf, tot *ruwaard* (bestuurder) werd aangesteld. Deze wist aanvankelijk door gematigdheid en gelijke behandeling van beide partijen de rust in het land te handhaven, vooral nadat enkele pogingen tot verzet in het begin van zijn bestuur, zooals van de stad Delft, met kracht bedwongen waren.

In 1389 werd *Albrecht*, na den dood van zijn

broeder, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen. Thans begunstigde hij, onder den invloed van *Aleida* of *Adelheid van Poelgeest* (zie aldaar) de Kabeljauwen, waardoor de burgeroorlog opnieuw ontvlamde (zie verder *Albrecht van Beieren*). Nadat de graaf den 12^{den} December 1404 overleden was, kwam de regeering aan zijn zoon *Willem*.

Willem VI (zie aldaar), die zich als graaf van *Oostervant* door zijn dapperheid had onderscheiden, vooral in den strijd tegen de Friezen, volgde zijn vader op. Toen zijn broeder *Jan van Beieren*, die reeds op 16-jarigen leeftijd (1309) bisschop van Luik was geworden, maar zich met het bisdom weinig anders bemoeide, dan om er de voordeelen van te trekken, tegenstand vond bij de Luikenaars, kwam *Willem VI* hem in 1408 te hulp en leverde hun een bloedigen veldslag, waarin 18000 Luikenaars sneuvelden, terwijl de overigen door den bisschop zóó gestreng werden gestraft, dat hij den naam ontving van *Jan zonder genade*. In 1416 hield de graaf een dagvaart, om zijn dochter tot opvolgster te doen benoemen. Daar hij echter steeds de Hoekschen begunstigd en de Kabeljauwen onderdrukt had, verschenen alleen zijn partijgenooten op die vergadering. Weldra stierf hij zonder een wettigen zoon na te laten (zie verder *Willem VI*).

De Kabeljauwschen beschouwden *Jan van Beieren* als erfgenaam en opvolger van zijn broeder, terwijl de Hoekschen de aanspraken van *Willem's* dochter *Jacoba* deden gelden. Zij erkenden ook haren gemaal, *Jan van Brabant*, als graaf; zoo ontbrandde de burgeroorlog opnieuw. Het einde van haar veelbewogen, rampspoedig bewind was, dat *Jacoba* (zie aldaar) al hare gewesten moest afstaan aan hertog *Philips van Bourgondië* (1433), waarmee de regeering van het Bourgondische huis begon.

Beige is de naam van een zwarte, bruine of grijze stof, uit ongeverfde wol geweven.

Beil, *Johann David*, een Duitsch tooneelspeler en dramatisch dichter, werd geboren te Chemnitz in 1754. Hij was de zoon van een armen wever en onderscheidde zich reeds op het gymnasium zijner geboorteplaats door zijn dichterlijke gaven. Een aanzienlijk officier stelde hem in staat, om te Leipzig in de rechten te studeeren. In 1775 liet hij echter zijn rechtskundige loopbaan varen en sloot zich te Naumburg aan bij een reizend tooneelgezelschap. Te Erfurt werd hij door *Karl von Dalberg* aan den hertog *von Gotha* aanbevolen en ontving in 1777 een aanstelling aan den hofschouwburg van dezen hertog. *Beil* speelde onverbeterlijk in komische rollen van ondergeschikten aard. Toen de hertog in 1779 zijn schouwburg ophief, werd *Beil* geplaatst aan het keurvorstelijk tooneel te Mannheim en steeg er van jaar tot jaar hooger in de gunst van het publiek. Hij schreef ook eenige tooneelstukken en overleed den 13^{den} Augustus 1794. Tot zijn meest geroemde tooneelstukken behooren: „Die Spieler", „Die Schauspielerschule" en „Armuth und Hoffart". Zijn tooneelwerken zijn in 1794 in 2 deelen te Leipzig uitgegeven.

Beilen. De Drentsche gemeente van dien naam ligt 15,7 km. ten Z. van Assen en grenst aan de gemeenten Assen, Rolde, We[illegible] Hoogeveen, Ruinen, Dwingeloo en Sm[illegible] heeft een oppervlakte van 16577 H.A. [illegible] bevolking van 5065 zielen (1904). Het [illegible] gedeelte van den bodem bestaat uit [illegible] um; naar de zijde van Hoogeveen en Sm[illegible] ligt gedeeltelijk afgegraven hoogveen [illegible] eenige beekjes laagveen. Het hoofdmiddel van bestaan is er de landbouw. De gemeente [illegible] dorpen Beilen en Hijken, alsmede eenige [illegible] ten en gehuchten.

Het dorp Beilen, meer aaneengesloten gebouwd dan de meeste andere Drentsche [illegible] heeft behalve een Hervormde en een [illegible] Gereformeerde kerk, een synagoge, [illegible] een station van den spoorweg van Gr[illegible] naar Zwolle.

Beilervaart is een kanaaltje in Dr[illegible] van de Drentsche Hoofdvaart bij Sm[illegible] het dorp Beilen loopt. Het werd gegr[illegible] 1790 en 1791.

Beiling, *Albert* of *Albrecht*. Men [illegible] van dezen man, dat hij in den noodlottigen [illegible] der Hoeksche en Kabeljauwsche twisten [illegible] als een tweeden *Regulus* gedragen heeft [illegible] *Jacoba van Beieren* op vele plaatsen [illegible] dende tegen haar bestuur, zond *Floris van [illegible] hoek* naar Schoonhoven; de stad gaf [illegible] dra over, maar het kasteel, waar *Albrecht Beiling* bevel voerde, bood nog 6 weken [illegible] tegenstand. Eindelijk werd het [illegible] *Kijfhoek* schonk aan allen genade [illegible] *Beiling*, aan wien het doodvonnis [illegible] voltrokken. Deze verzocht een maand [illegible] zijn zaken te regelen. Hij verkreeg dit [illegible] na verloop daarvan terug, waarna de [illegible] edelmoedige vijand hem levend het [illegible] Daar *Beiling* algemeen bemind was [illegible] uitvoering van dit doodvonnis gedurende [illegible] nacht plaats.

De historische critiek van onze dagen [illegible] getracht *Kijfhoek* van die wreedheid [illegible] spreken; zij heeft echter bewezen, dat [illegible] inderdaad levend begraven is geworden.

Beilstein, *Friedrich Konrad*, een [illegible] scheikundige, werd den 17^{den} Februari [illegible] St. Petersburg geboren. Sedert 1853 [illegible] hij te Heidelberg, München, Göttingen [illegible] rijs en vestigde zich daarna als privaat[illegible] te Göttingen. Hij werd in 1866 [illegible] hoogleeraar in de scheikunde aan de [illegible] hoogeschool te St. Petersburg. Tevens [illegible] voorlezingen aan de militaire academie [illegible] genieurs en kreeg hij een betrekking [illegible] kundige bij het ministerie van Fina[illegible] 1886 werd hij lid van de Academie [illegible] schappen. Hij deed op chemisch gebied [illegible] ontdekkingen; zijn onderzoekingen [illegible] Amerikaansche en Kaukasische petroleum [illegible] voor de petroleumindustrie van [illegible] schreef: „Anleitung zur qualitativen [illegible] „Die chemische Groszindustrie auf [illegible] austelling in Wien" (1873), „Handbuch [illegible] ganischen chemie" (3de druk, Hamburg [illegible] 1899, 4 dln.).

Beins, *Hendrik*, een Nederlandsch [illegible] kundige, geboren in 1835, studeerde [illegible] gen in de geneeskunde, zette in 18[illegible]

n studie voort te Berlijn en Parijs en ves-
:de zich vervolgens als arts te Groningen. In
63 gaf hij een brochure uit over de werking
r spieren en der voeding. Bijgestaan door zijn
oeder *Jan Frederik Beins*, leeraar in de wis-
natuurkunde aan het gymnasium te Assen,
cht hij naar een beweegkracht, die den stoom
u kunnen vervangen en ontdekte eindelijk, dat
bbel koolzuur natrium, in gesloten vaten ver-
t, een gedeelte van het koolzuur afstaat, zoo-
t men hieraan een willekeurige spanning kan
ven. Op grond van deze uitvinding, waarvoor
octrooi vroeg in verschillende landen, ont-
ond te Groningen de firma *Beins, Hoen en*
rver, die een eenvoudig toestel leverde tot het
reiden van vloeibaar koolzuur. Tevens bedacht
in Frederik Beins een toestel om de zooge-
amde kogelflesschen met mineraalwater te vul-
1. *Beins* overleed den 22sten September 1888
Groningen.

Beins, **Luppo**, een broeder van *Hendrik*, werd
n 7den Juli 1837 geboren. Hij studeerde en
omoveerde te Groningen in de letteren, was
rst praeceptor te Groningen, vervolgens con-
ctor en daarop rector der Latijnsche school in
:n Briel, leeraar in de geschiedenis en
rdrijkskunde aan de hoogere burgerschool te
eendam en werd in 1879 benoemd tot conrec-
r aan het gymnasium te Winschoten. Hij
hreef: „Johan de Witt en zijn Buitenlandsche
olitiek" (1871) en verder als vaste medewerker
n „Onze Tijd" in dit tijdschrift verscheiden
dragen, terwijl hij bovendien geruimen tijd
or de „Wetenschappelijke Bladen" de rubriek
Binnenland" bewerkte.

Beira, een provincie van Portugal, ligt ten
orden van de Taag en grenst in het N. aan
itre Douro e Minho en Tras os Montes, ten
iden aan Estremadura en Alemtejo, ten oosten
n Spanje en ten westen aan den Atlantischen
:eaan. Zij beslaat een oppervlakte van 23.942
km. en telt 1.518.406 inwoners. Men verdeelt
ar, volgens haar natuurlijke gesteldheid, in het
genoeg vlakke kustgewest (Beira mar), in het
rgachtige en woeste Hoog-Beira (Beira alta),
ar de Serra da Estrella zich met hare ver-
kkingen uitstrekt en zich tot 1993 m. verheft,
in Laag-Beira (Beira baixa), een heuvelach-
ge landstreek. Naar de Douro helt Beira-alta
rrasvormig af en vormt hier met Alto-Douro
gs beide rivieroevers een goed bebouwd heu-
lland (wijn, ooft, enz.). Vele rivieren en beken
oeien er met schilderachtige kronkelingen en
or bekoorlijke dalen naar de vlakte; daartoe
hooren de Douro, Coa, Mondego, Zezere, enz.
e vruchtbaarste en volkrijkste streken zijn de
len der Douro, Vouga en Mondego, alsmede
vlakten van Viseu, Guarda en Castello Branco
het dal ten noordwesten der Serra da
strella. Overigens is de bodem zandig of rots-
htig. De gebergten zijn veelal kaal of met heide,
lden met bosch begroeid. Nabij de kust wint men
ut, vooral om Aveiro en aan den mond der
ondego, en het ontbreekt in het land niet aan
nerale bronnen. De plantengroei bestaat hier
daar uit naald- en eikenbosschen, op vele
dere plaatsen groeit de fraaie Portugeesche
pres, die op den ceder van den Libanon gelijkt.

De voornaamste voortbrengselen van het land zijn maïs, groenten, peulvruchten, olijfolie, ooft, wijn, kastanjes en oranje-appels. Vischvangst en veeteelt zijn de hoofdmiddelen van bestaan. De schapenteelt is van minder beteekenis dan vroeger. Runderen, geiten en varkens worden veel gefokt. Handel en nijverheid zijn van weinig beteekenis, tengevolge van het gebrek aan verkeerswegen. *Beira* wordt doorsneden door de spoorwegen Lissabon—Coimbra—Oporto en Coimbra—Salamanca. De hoofdstad is Coimbra.

Beira is de naam van een Portugeesche havenstad aan de oostkust van Zuid-Afrika. Zij ligt aan de monding van de Pungwe, ten N.N.O. van Sofala en heeft (1900) 5000 inwoners, waaronder 1132 Europeanen. Zij is het uitgangspunt van den Beiraspoorweg, die sedert den 1sten Mei 1899 van hier over Fontesvilla en Umtali naar Salisbury (Masjonaland) loopt. Uitgevoerd worden vooral: caoutchouc, ivoor, was, huiden en aardnoten. De doorvoerhandel naar Rhodesia is aanzienlijk. In de ruime haven liepen in 1897 200 stoombooten van 260.610 ton en 37 zeilschepen van 16.030 ton binnen. Van de banken zijn de voornaamste: de Bank van Afrika en de Standaard bank van Zuid-Afrika.

Beiram is de Turksche naam van twee groote Mohammedaansche feesten. Zoodra de wacht op den Olympus den aanvang der maand Sjawwal aankondigt, die onmiddellijk op de maand Ramadan volgt, maakt het gebulder van het geschut, op het Serail geplaatst, het begin bekend van het *eerste Beiramfeest*, dat ook *Id-oel-fitr* (schorsing van het vasten, hetwelk in de Ramadan gedurende 29 dagen plaats heeft) of *Beiram Koetsjoek*, n.l. *Kleine Beiram* heet. Oorspronkelijk duurde het feest een dag, maar de geloovigen maken er drie van. Zeventig dagen later, op den 8sten der maand Silhidsje, begint het tweede Beiramfeest, *Id-oel-adcha*, ingesteld ter nagedachtenis aan *Abrahams* offerande. Dit feest duurt tot den 10den dag en wordt met groote plechtigheid gevierd. Op beide feesten, telkens op den eersten dag, wordt een uur voor zonsopgang het groote gebed gedaan. Hierop ontvangt de sultan bij het aanbreken van den morgen de gelukwenschen zijner hoogste staatsdienaren, die dan tot teeken van hulde zijn mantel kussen. Vervolgens begeeft hij zich met een schitterenden stoet naar de moskee, en na afloop der godsdienstoefening geeft hij aan de rijksgrooten een gastmaal en deelt geschenken uit. Alle winkels en magazijnen zijn op dien dag gesloten, en het is een algemeen gebruik onder de Mohammedanen, alsdan een schaap te offeren en in nieuwe kleederen bloedverwanten en vrienden te bezoeken.

Beireis, *Gottfried Christoph*, een geleerde zonderling, werd geboren te Mühlhausen in Thüringen, den 2den Maart 1730. Zijn vader, een stedelijk ambtenaar, hield zich bezig met de beoefening der pharmacie, en de zoon onderscheidde zich reeds vroeg door zijn prikkelbaar gestel, levendige verbeeldingskracht, sterk geheugen en buitengewone leergierigheid. Toen hij zich in 1750 naar de universiteit te Jena begaf, had hij reeds groote vorderingen gemaakt in de oude en nieuwe talen, wis- en natuurkunde en ge-

schiedenis. Hij studeerde er 3 jaren in de rechten en tevens in de natuur- en scheikundige vakken en in de geneeskunde. Daarna ging hij op reis, zoowel om zijn kennis uit te breiden, als om de ontdekkingen, die hij op het gebied der scheikunde gedaan had, op een voordeelige wijze aan anderen over te doen. Hij verkondigde op een geheimzinnige wijze, dat hij zich naar Indië begaf, maar het is zeer waarschijnlijk, dat hij een reis heeft volbracht door Frankrijk, Italië, Zwitserland, Nederland en eenige gewesten van Duitschland. In September 1756 kwam hij onverwacht in Thüringen terug. Kort daarna liet hij zich te Helmstädt op de rol der studenten inschrijven en studeerde er onder *Heister*, wiens praktijk hem later ten deel viel, met den meesten ijver in de genees- en heelkunde. Reeds in 1759 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de natuurkunde aan de universiteit aldaar, in 1762 tot hoogleeraar in de geneeskunde, in 1767 tot hofraad, in 1768 tot hoogleeraar in de heelkunde en in 1803 tot lijfarts van hertog *Karel Wilhelm Ferdinand van Brunswijk*. Hij overleed den 17den September 1809, nadat hij kort te voren zijn halve eeuwfeest als doctor en hoogleeraar had gevierd.

Beireis was toegerust met een schat van kennis; hij was een bekwaam en onbaatzuchtig geneesheer en had een uitgebreide praktijk. Zijn werkzaamheid als hoogleeraar was veelomvattend en verdient den hoogsten lof. Hij doceerde natuur- en scheikunde en natuurlijke historie, tuinbouw en boschcultuur en wist daarenboven nog tijd te vinden tot het houden van voorlezingen over muziek, schoonheidsleer, schilderkunst, penningkunde, enz., van welke kenners verzekerden, dat zij zich door degelijkheid onderscheidden.

Beireis had een neiging tot het zonderlinge en geheimzinnige. Hij vermeed den omgang met menschen, bleef ongehuwd en woonde met een gehuwd bediendenpaar in een groot huis, waarin hij een bonte menigte voorwerpen van kunst en wetenschap, benevens een groot aantal zeldzaamheden had bijeengebracht. Daarbij bevonden zich belangrijke physiologisch-anatomische praeparaten. Hij had instrumenten, afkomstig van *Otto von Guericke* (zie aldaar), fraaie mineralen, zeldzame munten en mooie schilderijen. Gaarne liet hij zijn verzameling door aanzienlijke personen bezichtigen en vertoonde daarbij ook een schitterenden steen, zoo groot als een hoenderei en volgens zijn zeggen een diamant, dien hij van den keizer van China tot pand voor een geleende geldsom had ontvangen. Ofschoon hij daarvan een menigte bijzonderheden mededeelde, verzekerde de oppermedicinaalraad *Klaproth* te Berlijn, dat de voorgewende diamant een stuk bergkristal was. De belangrijke sommen, die hij tot het aankoopen van al die voorwerpen noodig had, verkreeg hij vooral door het uitvinden van fraaie verfstoffen; de kunst om deze (vooral ultramarijn) te bereiden, alsook om houtazijn te maken, verkocht hij voor veel geld. Ook bracht hij anderen gaarne in den waan, dat hij de kunst verstond, om goud te maken. Verschillende uitvindingen, door hem op het gebied der scheikunde gedaan, zijn met hem ten grave gedaald; zijn instrumenten [illegible] aan de hoogeschool te Helmstädt [illegible] Behalve eenige physiologische [illegible] die van geen beteekenis zijn, en [illegible] tijdschriften heeft hij niets in het licht [illegible]

Het leven van *Beireis* vormt als [illegible] afscheiding tusschen den tijd, toen de [illegible] alleen werd beschouwd als onafscheid[illegible] de studie der *alchemie* (zie aldaar), en [illegible] zich tot een zelfstandige wetenschap [illegible]

Beiroet is de hoofdstad van het [illegible] vilajet in Syrië, gelegen aan de Midde[illegible] Zee, op 33° 54′ N.Br. en aan den [illegible] den Libanon. De plaats telt 120.000 [illegible] die zich met het vervaardigen van [illegible] de zijdeteelt, den katoenbouw, den [illegible] bezig houden.

Deze stad, door hare haven en haren [illegible] belangrijkste van geheel Syrië, verheft [illegible] een vooruitstekend gedeelte der kust [illegible] naar het noorden zich openende [illegible] bij storm aan de schepen een veilige [illegible] biedt. Zij is prachtig gelegen, daar [illegible] eene zijde de donker blauwe zee haar [illegible] en aan de andere de Libanon zich [illegible] zijn besneeuwden top. In de oude stad [illegible] enge en kromme straten. Daar in de [illegible] Europeanen wonen, ontbreekt het er [illegible] kerken, opvoedings- en zendelinggesticht[illegible] heeft er een Capucijner klooster met een [illegible] Duitsche en een Engelsche kerk met [illegible] drukkerij, een Franciscaner en een Je[illegible] klooster met een kerk, verschillende [illegible] kerken, een Amerikaansch zendelingen[illegible] Fransche meisjesschool, enz. Voorsteden [illegible] peesche wijze gebouwd, omgeven de [illegible] zuid- en oostzijde. Beiroet is de havenpla[illegible] Damascus, waarmede het door een [illegible] verbonden is. Er worden katoenen stoffen [illegible] voerd uit Engeland en Zwitserland, [illegible] Duitschland en Oostenrijk en artikelen [illegible] uit Frankrijk; uitgevoerd wordt [illegible] ruwe zijde. Vermaard zijn de Li[illegible] (Vino d'oro). De handel is groote[illegible] handen der Maronieten, alsmede [illegible] Italianen. Verder ziet men er Bedoeïenen, [illegible] Syriërs, enz. in hun vaak schilderachtig[illegible] Sedert 1875 is de stad door een [illegible] van goed drinkwater voorzien. De [illegible] een boschje van *Pinus Halebensis* [illegible] wegen naar Saida en Damascus, [illegible] uitspannings- of wandelplaats voor de [illegible] De stad is de zetel van een Maro[illegible] van een Griekschen bisschop.

In 1893 werd de nieuwe, door een [illegible] maatschappij gebouwde, haven voor het [illegible] geopend. In 1901 is deze bezocht door [illegible] booten en 3535 zeilschepen.

Beiroet is het oude *Berytus*, een [illegible] der Phoeniciërs, dat omstreeks 1400 [illegible] zelfstandig koninkrijk vormde. Later [illegible] stad in het bezit der Egyptenaren, [illegible] *Antiochus III* van Syrië het weder [illegible] *Augustus* maakte er een militaire kolonie [illegible] Julia Augusta Felix Berytus) van. [illegible] eeuw na Chr. werd de stad door een [illegible] verwoest en in 635 door de Arabieren [illegible] In 1110 viel Beiroet in de handen der [illegible]

.rders en in 1763 werd het door de Turken overd. Nadat de stad in 1831 door *Ibrahim* *ija* was ingenomen, werd zij in 1840 door vereenigde Engelsche-, Oostenrijksche- en rksche vloten gebombardeerd. De Christenvolging in den Libanon van 1860, dwong e Maronieten zich te Beiroet te vestigen. lert is de stad sterk in bloei toegenomen.

Beisler, *Hermann*, ridder *von*, een Beiersch atsman, werd geboren in 1790 te Bensheim. 1807 trad hij in dienst als luitenant bij het ersche leger, waarna hij de veldtochten in ol bijwoonde. Kort daarna nam hij zijn ont- ; uit den dienst, bezocht de universiteit en vaardde na voleindigde studiën een burgerlijke ›tenaarsbetrekking. Hij werd vervolgens secres-generaal bij het ministerie van Justitie in groothertogdom Frankfort en vatte in 1813 ler de wapenen op. Als bevelvoerend offi- ' en adjudant bewees hij groote diensten, en a na den Eersten Vrede van Parijs het stendom Aschaffenburg bij Beieren gevoegd rd, verkreeg hij aldaar een aanstelling als btenaar. In 1815 trad hij nogmaals in dienst werkte vervolgens geruimen tijd bij het iisterie van Buitenlandsche Zaken te München. ırna werd hij benoemd tot regeeringsraad te ıbach, Passau, Augsburg en Regensburg. In stgemelde plaats behoorde hij zoowel tot comité tot bevordering der scheepvaart op Donau, als tot dat, hetwelk de belangen Polen behartigde. Ofschoon de regeering vrijzinnige gevoelens afkeurde, benoemde tem tot „Regierungsdirector" in Opper-Beieren vervolgens tot „Regierungspraesident" in ler-Beieren. In deze betrekking kwam hij ›otsing met den bisschop *Hofstetter* in Passau net den minister *Abel*, doordat hij, ofschoon R-Katholiek, zich in de bres stelde voor grondwettige rechten der Protestanten. Later 'ing hij den post van president der rekener, werd na den val van het ministerie *Abel* :7) staatsraad en minister van Justitie en de aftreding van *Oettingen* minister van edienst en Onderwijs. Nu beijverde hij zich, de wetgeving van Beieren te verbeteren. evaardigd naar de Nationale Vergadering 'rankfort, nam hij plaats aan de rechterzijde, r bleef toch steeds getrouw aan zijn vrijzin- · beginselen. Wegens een redevoering, waarin als zijn meening te kennen gaf, dat ook de :elijke zaken door een vertegenwoordigend uur, gedeeltelijk van leeken, moesten behar- worden, werd hem zijn portefeuille ontnomen ij weder tot president der rekenkamer benoemd. iddels belastte hij zich den 31sten December 3 met de portefeuille van Binnenlandsche Zaken r hij legde die neder, toen de Beiersche Kamer ›nmiddellijke invoering der Duitsche grondten verlangde, terwijl *Beisler* die invoering ınkelijk wilde stellen van de beslissing der gevende macht (5 Mei 1849). Hij heeft ge geschriften van staatkundigen inhoud egeven, en overleed te München, den 15den ›ber 1859. Van zijn geschriften vermelden „Betrachtungen über Staatsverfassung und ·gswesen" (1822) en „Betrachtungen über ıeindeverfassung" (1831).

Beit of *Bêt-el-Faki* (Huis des geleerden) is een door een fort verdedigde stad in het Turksch-Arabisch vilajet Hodeida (vroeger Jemen), 30 km. van de kust ten Z.O. van Hodeida en 15 km. ten westen van het Koffiegebergte. Zij is eerst tegen het einde der 17de eeuw gesticht en bezat in het midden der 18de eeuw de aanzienlijkste koffiemarkt der geheele aarde. De handel werd echter door de Wahabieten sterk benadeeld en kwijnde nog meer onder hun overwinnaar, *Mehemed-Ali* van Egypte. Niettemin telde zij onder zijn bewind nog 30.000 inwoners, terwijl zij ook thans nog een belangrijke stapelplaats blijft voor koffie, wierook, paarlen en gom. Er wordt gemiddeld jaarlijks 12 millioen pond koffie uitgevoerd. Zij is een van de warmste steden der aarde en telt ongeveer 8000 inwoners.

Beitels zijn scherpe werktuigen of gereedschappen, welke dienen om insnijdingen, uithollingen, gaten, enz. te maken en gebezigd worden door houtwerkers, metaalwerkers, steenhouwers, beeldhouwers, enz. Zij bestaan uit een scherp, schijfvormig of gebogen stalen lemmet met een spijkervormige punt (arend), waaraan een rond, platrond of achtkant stuk hout als heft bevestigd is. Men heeft verschillende soorten van beitels, zooals schietbeitels, steekbeitels, gudsen of ronde beitels, enz.

Beitler, *Wilhelm Gottlob Friedrich*, een Duitsch sterrenkundige, werd geboren te Reutlingen in Württemberg, den 17den Februari 1745. Hij studeerde te Tübingen in de rechten en in de wiskunde en werd in 1767 advocaat. Vervolgens begaf hij zich als onderwijzer van de gravin *Skorzewska* naar Groot-Polen, maar keerde in 1773 naar zijn vaderland terug en werd op aanbeveling van *Sulzer* benoemd tot hoogleeraar in de wiskunde te Mitau, waar hij tevens voorlezingen hield over astronomie. Hij overleed den 24sten September 1811. Vooral heeft hij naam verworven door zijn waarnemingen van de wachters van Jupiter. Zij zijn door *Lalande* gebruikt tot verbetering der theorie en door anderen tot bepaling der geografische lengte. Voorts heeft hij een „Nova analysis aequationum cubicarum" (1778) en een werk „Von den Planeten unseres Sonnensystems" (1811) uitgegeven.

Beitzke, *Heinrich Ludwig*, een Duitsch staatsman en geschiedschrijver, werd geboren den 15den Februari 1798. Hij was de zoon van een predikant te Muttrin in Pommeren, bezocht tot zijn 13de jaar een school van lager onderwijs en daarna een middelbare school te Kolberg. Daar de middelen tot de verdere studie hem ontbraken, nam hij in 1815 dienst bij de vrijwillige jagers en onderscheidde zich bij de verovering van Maubeuge en Philippeville. Na het sluiten van den vrede werd hij weldra (1818) tweede luitenant en bezocht vervolgens de militaire school te Berlijn. Hij legde zich met ijver toe op de wis- en natuurkunde, de geschiedenis en vooral op de aardrijkskunde, onder de leiding van *Ritter*. In 1823 werd hij geplaatst bij het topografisch bureau van den generalen staf. Van 1828 tot 1836 was hij tevens werkzaam als leeraar in de aardrijkskunde aan de divisieschool te Stargard. Hij vond er aanleiding tot het schrijven van „Die Alpen, ein geographisch-

historisches Bild" (1845). Tot aan het einde van 1845 bleef hij in dienst, was inmiddels tot majoor bevorderd en nam toen wegens voortdurende ongesteldheid zijn ontslag. Hij hield zich vervolgens bezig met letterkundigen arbeid en schreef: „Geschichte der deutschen Freiheitskriege 1813 und 1814" (1855, 3 dln.), een werk, dat een 4de uitgave beleefde (1882); „Geschichte des russischen Kriegs 1812" (1856; 2de uitgave, 1863), „Geschichte des Jahres 1815" (1865), „Das preuszische Heer vor und nach der Reorganisation, seine Stärke und Zusammensetzung im Krieg von 1866" (1867) en „Hinterlassene Schriften des General-auditors Dr. Karl Friccius" (1866). Zijn werken vonden algemeenen bijval; de universiteit te Jena benoemde hem op haar 3de eeuwfeest tot doctor in de wijsbegeerte, en in 1858 werd hij afgevaardigde naar het Pruisische Parlement. Zijn zwakke gezondheid noopte hem in 1861 dat mandaat neder te leggen, maar toen hij in het volgende jaar in 4 distrikten gekozen werd, liet hij zich de keuze voor Hamm-Soest welgevallen. Hij behoorde in het Parlement tot de uitstekendste leden der „Fortschrittspartei" en bewees vooral door zijn adviezen in militaire aangelegenheden belangrijke diensten. Hij overleed te Berlijn in het voorjaar van 1867.

Beja, een zeer oude stad in de Portugeesche provincie Alemtejo, ten Z.O. van Lissabon gelegen en met deze stad door een spoorweg verbonden. In den omtrek wordt veel koren en wijn verbouwd. De stad bezit een kasteel, een hoofdkerk, twee jaarmarkten en 8895 inwoners (1900), welke leven van de oliebereiding, de leerlooierij en pottenbakkerij.

Bejar, een stad in de Spaansche provincie Salamanca, aan de noordelijke helling der Sierra de Bejar en aan den spoorweg van Valencia naar Astorga gelegen. De stad heeft een half vervallen kasteel, hooge muren en Gotische poorten en 9488 (1900) inwoners. Er zijn lakenen linnenfabrieken; beroemd zijn ook de hammen van Bejar.

Bejasi. Zie *Ibadhieten.*

Bek noemt men in het algemeen den mond of muil van dieren. Een bekende zegswijze is: „men moet een gegeven paard niet in den *bek* zien", d. w. z.: men moet geen aanmerking maken op de waarde van een ontvangen geschenk.

Bek. Dit woord wordt overdrachtelijk gebezigd als naam van verschillende werktuigen, welke punt- of haakvormig zijn en meestal uit twee deelen bestaan, welke tegen elkander kunnen geklemd worden. Ook noemt men zoo de puntige schulpen of uitsnijdsels aan den rand van een kleedingstuk, het deel van de lamp, waarin de pit zit of waaruit bij gaspijpen de vlam te voorschijn komt, en het uiteinde van een hol of uitgehold voorwerp, waaruit het water stroomt.

Beka. Zie *Becanus.*

Bekasi is de hoofdplaats van een gelijknamig distrikt van de afdeeling Meester Cornelis der residentie Batavia. Zij ligt aan de Tji-Lingsi of rivier van Bekasi en is een plaatsje met veel binnenhandel, een grooten pasar en een Chineesche wijk. De landraad houdt er zitting en de assistent-resident van Meester [illegible] politierol. Bekasi is een station van den [illegible] naamden Bataviaschen Oosterspoorweg.

Beke, *Charles Tilstone*, een bekend [illegible] werd geboren te Londen, den 10de [illegible] 1800. Aanvankelijk wijdde hij zich aan [illegible] del en vertoefde eenigen tijd te Genua [illegible] Napels, terwijl hij vervolgens door de [illegible] digheden er toe gebracht werd, de rechts[illegible] loopbaan te kiezen. Tevens legde hij [illegible] op de geschiedenis, volkeren- en letterk[illegible] gaf weldra zijn „Origines Biblicae, [illegible] ches in primeval history" (1834) [illegible] zijn letterknechterij werd in Duitschland [illegible] veroordeeld, en toen hij in 1836 Engelsch [illegible] sul te Leipzig was geworden, schreef [illegible] zijn: „Verteidigung gegen Dr. *Paulus*" [illegible] ging hij met *Moore* naar Palestina en [illegible] de eerste opmetingen over de [illegible] Doode Zee, trok vervolgens naar Z[illegible] nië en hield zich een jaar op in de [illegible] Godsjam. De resultaten van zijn onderzoek[illegible] maakte hij bekend in het „Journal of the [illegible] phical Society", het „Bulletin de la Soc[illegible] géographie" en in het geschrift: „Abys[illegible]

Na zijn terugkeer verwekte *Beke* [illegible] aardrijkskundigen opzien door de [illegible] „Essay on the Nile and its tributar[illegible] the sources of the Nile in the mount[illegible] Moon", alsmede door zijn „Mémoire [illegible] et réhabilitation des pères Paez et Lob[illegible] Behalve andere verdienstelijke ge[illegible] nog te noemen zijn „On the geograph[illegible] bution of languages in Abyssinia". [illegible] tot 1853 was *Beke* secretaris eener [illegible] maatschappij. Gedurende dien tijd [illegible] uit *Gerrit de Beer's* „True description [illegible] voyages by the North-East towards Ca[illegible] China, untertaken by the Dutch in [illegible] 1594, 1595 and 1596". Vervolgens [illegible] eenigen tijd op het eiland Mauritius [illegible] in 1861 met zijn vrouw naar Dam[illegible] volgde hier den weg, dien *Jakob* op [illegible] naar het beloofde land zou hebben [illegible] Een boek over deze reis: „Jacob's [illegible] door *Beke's* vrouw geschreven; hij [illegible] slechts een vrij lang artikel hier[illegible] „Journal" van het Londensche Aardrijksk[illegible] Genootschap (deel 32, 1862). Na het [illegible] van het conflict met Abessinië [illegible] *Beke* zijn diensten aan ter bevrijding [illegible] gevangenen en reisde ook naar de [illegible] De Engelsche regeering nam echter [illegible] sten niet aan. Dit gaf hem aanleiding [illegible] schrijven van zijn boek „The Brit[illegible] in Abyssinia" (1867). Later bezocht [illegible] Dsjebel el-Nur, ten oosten van de [illegible] Akaba, dien hij ten onrechte hield [illegible] Sinaï der Israëlieten („A few words [illegible] hop Colenso on the subject of the [illegible] the Israelites, and the position of M[illegible] 1862). *Beke* overleed den 31sten [illegible] Londen. Eerst lang na zijn dood be[illegible] weduwe de uitgave van zijn werk: [illegible] of Mount Sinai in Arabia and of M[illegible]

Bekeering is in het algemeen [illegible] van de tot dusver gevolgde wijze van [illegible] Vooral spreekt men van bekeering [illegible]

Digitized by Google

aand zich bij een anderen godsdienst aansluit. theologischen zin duidt de bekeering een door :echt geloof bewerkten ommekeer van gods- nstige gevoelens aan.

Bekentenis wordt door onze wetgeving, zoo- l in burgerlijke, als in strafzaken, gebracht ler de bewijsmiddelen, waardoor voor den rech- geheel of gedeeltelijk een of ander feit wordt wezen (zie onder *Bewijs*). Ten allen tijde werd gehouden te zijn, zooals de Romeinsche ju- ten haar noemden, regina probationum, d.i. koningin der bewijzen. Het verschil in d. beteekenis en kracht, als bewijsmiddel in af- en in burgerlijke zaken, is zóó groot, dat afzonderlijke behandeling der bekentenis voor de soorten van zaken onvermijdelijk is.

In het nieuwere ***strafrecht*** der beschaafde vol- n zijn twee groote beginselen, hoewel ook eger niet onbekend, sterk op den voorgrond treden en in de onderscheidene wetboeken er of minder streng gehandhaafd. Het eerste dat geen feit mag gestraft worden dan uit acht van een wettelijke strafbepaling, die reeds stond voordat de overtreding werd begaan. t tweede: dat niemand kan veroordeeld wor- n, tenzij de rechter door wettige bewijsmidde- de overtuiging hebbe bekomen, dat een afbaar feit werkelijk heeft plaats gehad en de beklaagde (dat is hij, die voor dit feit echt staat) daaraan schuldig is. De laatste el kan, uit den aard der zaak, zijn toepassing vollen omvang alleen in die landen vinden, ar het strafproces gevoerd wordt voor rech- s, die gebonden zijn aan een zoogenaamde wet- jke bewijsleer (zie artikelen: *Bewijs* en *Jury*). Het bestaan van zulk een wettelijke bewijs- r brengt van zelf de noodzakelijkheid mede, in de wet de bewijsmiddelen opgenoemd rden, waardoor de rechter tot het bewijs van misdrijf en van de schuld van den beklaag- mag geraken. Ons Nederlandsch Wetboek Strafvordering, dat we in dezen als voor- ld willen aannemen, doet zulks dan ook en klaart, dat als wettige bewijsmiddelen al- n worden erkend: 1° bewijs door getuigen; schriftelijke bescheiden; 3° bekentenis; 4° aan- zingen. Op bloote vermoedens of onvolkomen vijs mag niemand veroordeeld worden. De t geeft voor elk dezer bewijsmiddelen afzon- lijk nadere regelen. De bekentenis nu is een klaring, door den beklaagde afgelegd, dat hij aan hem te laste gelegde feit heeft gepleegd. moet, om volledig bewijs van schuld te kun- opleveren, voor den rechter zijn afgelegd vergezeld gaan van een bepaalde en nauw- rige opgave van omstandigheden, welke zelf derom van elders, hetzij uit de verklaring den persoon, tegen wien het feit gepleegd hetzij uit andere bewijsmiddelen bekend moe- zijn, en overeenstemmen met hetgeen de laagde opgeeft. Een bloote bekentenis van uld, door geenerlei in het geding bekende standigheden bevestigd, is nimmer voldoende, het wettelijk bewijs op te leveren. De mo- ijkheid bestaat dus, dat de beklaagde, al heeft het feit volledig bekend, toch zal moeten rden vrijgesproken, omdat zijn bekentenis door n enkele omstandigheid wordt bevestigd. De wetgever heeft dit voorgeschreven, omdat het gebeuren kan, dat iemand, die aan het feit on- schuldig is, toch een bekentenis aflegt, bijv. om den werkelijk schuldige te sparen.

Een bekentenis, door andere bewijsmiddelen bevestigd, kan, zooals gezegd is, volledig bewijs opleveren en zal dus in den regel tot een ver- oordeeling leiden. De rechter is evenwel nooit verplicht om een bekentenis, al is zij volledig en al wordt zij door andere bewijsmiddelen be- vestigd, als bewijs van het misdrijf en van de schuld van den beklaagde aan te nemen. Zulk een bekentenis, zegt de wet, ***kan*** een volledig bewijs van schuld opleveren. Zij doet het dus niet van zelf, ten allen tijde en onder alle om- standigheden. Dit is een toepassing van den regel, dat de rechter nooit genoodzaakt is de schuld van den beklaagde uit te spreken en hem te veroordeelen, al is het ***wettig*** bewijs door de erkende bewijsmiddelen ook nog zoo volle- dig verkregen. De tweede der door ons boven bedoelde rechtsregelen zegt, dat de rechter door de wettige bewijsmiddelen de ***overtuiging*** moet hebben bekomen, dat een strafbaar feit wer- kelijk plaats gehad heeft en dat de beklaagde daaraan schuldig is. Het bewijs moet èn wettig èn overtuigend zijn.

Van een onderscheiding van de bekentenis in gerechtelijke en buitengerechtelijke kan in het strafproces eigenlijk geen sprake zijn. De beken- tenis, zal zij als rechtstreeksch bewijsmiddel dienen, moet in rechten, voor den rechter zijn afgelegd. De erkentenis van de daad en van zijn schuld daaraan, door den beklaagde elders, buiten rech- ten, gedaan, is geen rechtstreeksch bewijsmiddel, maar kan alleen dienen tot het bewijs van het bestaan van een ander bewijsmiddel, namelijk van ***aanwijzingen*** ten laste van den beklaagde. De beoordeeling der kracht van bewijs, welke aanwijzingen in elk bijzonder geval hebben, wordt aan de bescheidenheid des rechters over- gelaten, zegt de wet. Zijn geweten, zoo gaat zij voort, wordt op het ernstigste belast met de inachtneming van de alleruiterste zorgvuldigheid en nauwkeurigheid in dat onderzoek.

De herroeping eener gerechtelijke bekentenis van schuld maakt haar niet krachteloos, tenzij die herroeping op aannemelijke redenen gegrond zij. De beoordeeling dier redenen is geheel aan den rechter overgelaten.

De leer van het wezen, de kracht, de waarde en het gewicht der bekentenis als bewijsmiddel, van hare noodzakelijkheid tot levering van het bewijs, noodig om een beschuldigde schuldig te verklaren en hem diensvolgens te straffen, ver- schilt tegenwoordig vrij wat van die, welke wij vinden in de theorie en de practijk van het strafproces van vorige eeuwen.

De opvatting dier leer hangt geheel samen met die omtrent het bewijs en de bewijsleer in het algemeen; vroeger verlangde men vooral uitwendige teekenen of kenmerken, die men met de zintuigen kon waarnemen, om een mis- drijf en de schuld van den beklaagde te kunnen constateeren. Daarom legde men zoo'n buiten- gewoon gewicht op de bekentenis, zoodat men bij zwaardere misdrijven, bij de zoogenaamde halsmisdaden, zonder haar niet durfde veroordeelen.

De hardvochtigste middelen werden te baat genomen, om den beklaagde tot bekentenis te brengen. In het Mozaïsche recht nam men de toevlucht tot godsdienstige ceremoniën voor den priester, bestemd om een overweldigenden indruk te maken, soms met belofte van geheele of gedeeltelijke straffeloosheid, zoo de poging met goed gevolg bekroond werd. In Oud-Griekenland, in het jonge Rome, zelfs tijdens de vrije Republiek, deed de pijnbank met hare folteringen daarbij hare diensten. Onder de Romeinsche keizers werd het gebruik van dit instrument zeer menigvuldig. Het Germaansche recht versmaadde het gebruik van soortgelijke pijnigingsmiddelen ook niet: het oud-Duitsch, oud-Fransch en oud-Hollandsch recht namen die methode met graagte over. Het was een afzonderlijk, een extra-ordinair proces (ad confessionem), om tot de bekentenis door den beklaagde te geraken. De maatschappelijke ontwikkeling bracht ook hierin verzachting aan; eerst had men een overgangsperiode; de pijnbank mocht niet anders gebruikt worden dan in de gevallen, dat er reeds gewichtige bewijzen en zware vermoedens ten laste van den verdachte bestonden; meer en meer werd het bestaan dezer voorwaarde met ernst en gestrengheid geëischt. Nog in de tweede helft der 18de eeuw werden er zware disputen onder deskundigen over het doelmatige, nuttige en wenschelijke van die manier van procedeeren gehouden (zie onder *Pijnbank*). Bij de Staatsregeling van 1798 werd hier te lande de pijnbank afgeschaft.

Bekentenis in het burgerlijk proces. In dit proces staan twee partijen tegenover elkander voor een wel zelfstandigen, maar onzijdigen en, tot zekere hoogte, lijdelijken rechter, die, wat de gegevens betreft, waarnaar hij zijn beslissing moet inrichten, gebonden is aan hetgeen de partijen stellen, produceeren en bewijzen.

In het burgerlijk proces is de bewijsvoering anders dan in het strafproces. In het strafproces tracht de rechter, altijd op de wijze door de wet voorgeschreven, de werkelijke waarheid op te sporen: hij moet met alle onpartijdigheid zoeken zekerheid te bekomen of het te laste gelegde feit geschied is, en onder welke omstandigheden, of de beklaagde wezenlijk de schuldige is en niemand anders; of de gevorderde schuldgraad aanwezig is; kortom de geheele uit- en inwendige geschiedenis, om het zoo te noemen, van de te laste gelegde overtreding. Hij heeft dus er naar te streven, dat zijn vonnis de feiten weergeeft, zooals die *werkelijk* naar zijn overtuiging hebben plaats gehad. In het burgerlijk proces is de rechter meer lijdelijk. Bij het geven van zijn uitspraak kan hij niet verder gaan dan de beweringen en feiten, door partijen geuit. Hij mag zijn uitspraak niet gronden op gegevens, die niet door partijen in het geding zijn gebracht; hij kan geen aanvulling van die feiten vorderen, geen acht slaan op beweringen, die niet geopperd zijn, al zijn ze hem persoonlijk van elders bekend en al is hij van meening, dat zij te berde gebracht hadden behooren te worden. Het resultaat is dus niet altijd de absolute waarheid, maar de waarheid, zooals die volgens 's rechters oordeel voortvloeit uit het door partijen voorgedragene, getoetst aan de wet en de rechtswetenschap. Wanneer de ééne partij feiten aanvoert en de andere partij die erkent, *moet* de rechter die als vaststaande aannemen, ook al is het hem van elders bekend, dat die feiten onwaar zijn. De wet laat hierop slechts één uitzondering toe: in een procedure door de vrouw tegen haar man gevoerd tot *scheiding van goederen*, geldt de enkele bekentenis van den man niet als bewijs.

In het burgerlijk proces heeft iedere partij alle mogelijke vrijheid, om zoo veel en zoo weinig te beweren, als zij verkiest, maar zij is gehouden om, voor zoover de andere die beweringen tegenspreekt, bewijs te leveren van het bestaan van ieder feit, dat zij tot staving van haar recht bijbrengt, of waarop zij zich, tot tegenspraak van eens anders recht, beroept. Het Burgerlijk Wetboek noemt ook hier de bewijsmiddelen, t.w.: 1° het schriftelijk bewijs; 2° het getuigenbewijs; 3° de vermoedens; 4° de bekentenis; 5° de eed. De bewijskracht wordt daarna voor elk afzonderlijk geregeld. Bekentenis is hier een uitdrukkelijke verklaring, willens en wetens, met volle bewustheid afgelegd, waarin een der partijen een feit als waar heeft erkend, op het welk de andere zich tegenover haar beroept. Het zou taalkundig juister zijn, indien de wet in het burgerlijk proces van „erkentenis" of „erkenning" sprak in plaats van het woord „bekentenis" te gebruiken. Een verklaring moet er zijn, en een stilzwijgende bekentenis is hier dus onbestaanbaar. De partij kan wel onwillig of nalatig zijn, om zich uit te laten over feiten, door haar wederpartij gesteld, en dan worden deze voor „erkend" gehouden (of kunnen, somtijds al thans, daarvoor gehouden worden) of liever als bewezen aangenomen, maar van een eigenlijke bekentenis kan men hier niet spreken.

Zooals wij zagen, rangschikt de wet de bekentenis in burgerlijke zaken onder de „bewijsmiddelen". Het is echter de vraag, of men bij de gerechtelijke bekentenis van een eigenlijk bewijsmiddel mag spreken; bewijs toch komt in burgerlijke zaken eerst te pas, als de tegenpartij een feit *ontkent*. De bekentenis kan alleen *feiten* tot onderwerp hebben; het doet voor den uitslag van het geding niets af, of partijen het eens zijn omtrent de rechtsbeschouwingen, of de feiten van toepassing, omdat de wetsuitlegging tot de taak van den *rechter* behoort en dezen zelfs de plicht is opgelegd, ambtshalve de rechtsgronden van partijen aan te vullen.

De bekentenis is een gerechtelijke of een buitengerechtelijke. De onderscheiding wordt bij dit onderwerp uitdrukkelijk gemaakt en beider kracht nader in de wet aangegeven. De eerste wordt in rechten, dat is voor den rechter afgelegd. Zoowel mondeling, als schriftelijk in processtukken, in persoon of bij een bijzonder daartoe gemachtigde kan men haar afleggen. Zij wordt vrijwillig gedaan, of niet vrijwillig verkregen tengevolge van het hooren der wederpartij voor den rechter op feiten en vraagpunten. De gerechtelijke bekentenis is in het algemeen onherroepelijk; alleen een dwaling in de feiten maakt de herroeping eener bekentenis mogelijk. Minder groot is de kracht van een buitengerechtelijke bekentenis. Deze kan schriftelijk (bijv. in een brief) of mondeling zijn afgelegd. De bewijs-

acht van een schriftelijke bekentenis zal moeten ›rden beoordeeld naar de regelen, in het alge- ›en voor schriftelijk bewijs gesteld. Een mon- linge bekentenis, buiten rechten gedaan, kan ›t worden ingeroepen dan in de gevallen, waarin t bewijs door getuigen is toegelaten. De be- rdeeling van hare bewijskracht wordt in ieder zonder geval aan den rechter overgelaten, die ar als volledig bewijs kan aannemen, of haar e kracht ontzeggen, of er reden in kan vinden, ı een aanvullend bewijs aan de partij op te ;gen.

Een bekentenis mag niet gesplitst worden ten leele van hem, die haar aflegde. De weder- rtij moet haar gebruiken in haar geheel, zoo- : zij daar ligt; het is haar niet geoorloofd, om ır in deelen te scheiden en zich dat gedeelte ı nutte te maken wat haar voordeelig uit- mt, om het andere, dat minder gunstig luidt or de staving van haar gegevens, te laten ren. Men noemt zoodanige bekentenis een clausuleerde of gequalificeerde, in tegenstelling ›t de eenvoudige of zuivere. In het laatste geval kent de partij het door de andere gestelde feit heel, gaaf weg; in het eerste wordt het slechts ›t eenige bijvoeging of verandering aangenomen, ›dat de bewering wèl als meer of minder juist, ıar toch ook niet geheel als juist, en dus eenigs- ıs gewijzigd, erkend wordt; òf het feit ›als het beweerd is, wordt wèl gaaf erkend, ar daaraan worden zekere beweringen ver- ıden, welke strekken moeten, om de gevolgen te wenden, die anders uit dat feit in rechten ıden kunnen en moeten worden afgeleid. Bijv. aangesprokene erkent, dat hij een som gelds ı den eischer ter leen heeft ontvangen, maar be- ert tevens, dat hij haar heeft terugbetaald. Het ›olg van den regel, dat de bekentenis onsplits- ır is, is in dit geval, dat de eischer ondanks bekentenis toch de geldleening zal moeten ›ijzen, evenalsof die ontkend was. Slaagt hij t in dat bewijs, dan verliest hij zijn proces. agt hij wel, dan wordt de gedaagde tot terug- aling veroordeeld, tenzij hij van zijn kant ›ijze, dat de terugbetaling werkelijk heeft ıts gehad. Slechts in één geval is splitsing ı de bekentenis aan den rechter vrijgelaten, indien de partij tot hare bevrijding bij hare entenis feiten heeft aangevoerd, welker schheid wordt bewezen. Natuurlijk rust het ›ijs dezer valschheid op de tegenpartij.

Bekermos (*Cladonia Hoffm.*) is de naam van plantengeslacht uit de familie der *Korst- ıen* (Lichenes) en behoort tot de onderaf- ling der *Discolichenes*, een afdeeling der *As- chenes*. Zijn soorten onderscheiden zich door ›vormige, bruin of roodgekleurde schildjes op ›lvormige, holle, soms vertakte dragers, die een schubachtig, bladerig, horizontaal loof ijzen. Van zijn soorten noemen wij: *Cladonia ›idata Fr.* (gemeen bekermos), dat ook in land op heidegronden en in bosschen ge- den wordt, en *Cladonia rangiferina Hoffm.* ıdiermos), met struikachtige en menigvuldig takte stelen en een eerst groenachtiggrijze, r witte kleur. Dit mos groeit algemeen op e heidegronden en strekt in de toendra's van Noorden tot voedsel voor de rendieren.

Bekerzwam (*Peziza Fr.*) is de naam van een plantengeslacht van de uitgebreide klasse der *Zwammen* (*Fungi*) en behoort tot de afdeeling der *Ascomyceeten* en tot de groep der *Schijfdragende Zwammen* (*Discomyceeten*). Het omvat beker-, nap- of schijfvormige zwammen. Bij dit geslacht bekleedt het hymenium, dat is de plaats, waar de sporen gevormd worden, het inwendige van den al of niet gesteelden beker.

Bekes is de naam van een comitaat in Hongarije aan de overzijde van de Theisz. Het beslaat een oppervlakte van 3558 v.km. en telt 278.731 (1901) inwoners. Het vormt een vlakte, bevloeid en dikwijls overstroomd door de Körös. Hier en daar vindt men uitgestrekte moerassen; overigens is de grond vruchtbaar, maar het drinkwater bijna onbruikbaar. Men vindt er uitmuntende tarwe, tuinvruchten, vooral watermeloenen, benevens vele wijngaarden en weilanden. Tevens bloeit er de veeteelt. Er is groot gebrek aan hout.

De hoofdstad is Gyula, doch de voornaamste plaats van het comitaat is het vlek *Bekes*, aan het vereenigingspunt van de Witte en Zwarte Körös gelegen; zij is een der oudste gemeenten van Hongarije en telt 25087 (1890) inwoners, die meerendeels den Hervormden godsdienst belijden. Men vindt er nog overblijfselen van een oud kasteel.

Bekes de Kornyat, *Kasper*, een Magyaar uit Zevenburgen, werd opgevoed door *Peter Petrovics*, graaf van Temesj en voogd van *Johann Sigmund*. Door zijn opvoeder werd hij aanbevolen aan koningin *Isabella*, die hem benoemde tot woiwode van Zevenburgen. *Johann Sigmund* verhief hem tot graaf *van Fogarasj* en zond hem als ambassadeur naar de Hoven van Konstantinopel en Weenen. Keizer *Maximiliaan II* wenschte hem na den dood van *Johann Sigmund* verheven te zien tot vorst van Zevenburgen, en de overleden vorst had in zijn testament denzelfden wensch te kennen gegeven. Maar als ijverig aanhanger der Sociniaansche gevoelens en wegens den hoogmoed, waarmede hij velen van den adel reeds vroeger bejegend had, was hij den Standen niet aangenaam. Deze kozen zijn mededinger *Stephanus Bathori* (1571). Wel greep *Bekes* naar de wapenen, maar hij werd door *Bathori* op zijn slot Fogarasj belegerd. Heimelijk nam hij de vlucht, zocht en vond hulp bij keizer *Maximiliaan*, trok met soldaten naar Zevenburgen en poogde met geweld het gezag te veroveren. Hij leed echter de nederlaag bij Szent-Pal, den 10den Juli 1575 en moest de wijk nemen naar Hongarije. Toen *Stephanus Bathori* koning van Polen was geworen, verzoende hij zich met *Bekes*, die van nu af een getrouwe aanhanger bleef van dien vorst en hem vooral bij de belegering van Dantzig groote diensten bewees. Hij overleed in 1591. Zijn leven is beschreven door den Hongaar *Szadeczky*.

Bekjaren (Turksch = jonggezellen) waren benden landloopers, die zich in de 17de eeuw op het Balkanschiereiland vormden en òf van roof leefden, òf bij den meestbiedende als huursoldaten dienden. Zij waren zeer gevreesd en verbreidden zich later ook over zuidelijk Hongarije. Vandaar

dat men hier nog tegenwoordig onder een „Betjar" een vagebond verstaat.

Bekk, *Johann Baptist*, een minister in Baden, werd geboren in 1797 te Triberg in het Schwarzwald, studeerde te Freiburg in de rechten en vestigde zich in 1822 als advocaat te Meersburg. In 1832 werd hij geplaatst bij het ministerie van Binnenlandsche Zaken en in 1837 als vice-kanselier bij het hoog gerechtshof te Mannheim. Van 1831 af was hij lid van het Badensche Parlement en een ijverig voorstander van vrijzinnige maatregelen. Zelfs stond hij er eenigen tijd aan het hoofd der oppositie. Na den dood van *Duttlinger* werd hij voorzitter der Kamer en in 1846 belast met de portefeuille van Binnenlandsche Zaken. Zijn regeering begon met verzoenende maatregelen en vrijzinnige hervormingen, maar de revolutie van Mei in Baden, noodzaakte hem, om den 8sten Juni 1849 af te treden. Na de beteugeling van den opstand werd hij in verschillende kiesdistrikten tot afgevaardigde gekozen en in 1850 bekleedde hij in het Badensche Parlement wederom het voorzittersgestoelte. In 1851 nam hij de betrekking aan van president van het „Hofgericht" te Bruchsal. Hij overleed aldaar, den 22sten Maart 1855. Hij schreef verhandelingen over bepaalde gedeelten der rechtsgeleerde wetenschap en uitstekende bijdragen tot de „Annalen der Badischen Gerichte", waarvan hij zelf redacteur was. Behalve andere geschriften, verschenen ook van zijn hand: „Die Bewegung in Baden" (Mannheim, 1850), waarin hij onverbloemd met zijn staatkundige beginselen te voorschijn treedt.

Bekken. Door de twee heupbeenderen en het heiligbeen, benevens vier kleinere beenstukken, die het staartbeen vormen en onder aan het heiligbeen meestal beweeglijk, zijn verbonden, wordt het bekken gevormd. Het verbindt de onderste ledematen met het overige lichaam. Het heiligbeen, dat we nog duidelijk herkennen als voortzetting van de wervelkolom, is aan weerszijden met een heupbeen stevig, nagenoeg onbeweeglijk, verbonden, terwijl de heupbeenderen onderling in de schaamstreek zijn vereenigd. Op jeugdigen leeftijd is duidelijk te zien, dat het heupbeen is ontstaan uit drie verschillende deelen, n.l. darmbeen, zitbeen en schaambeen, die later tot een geheel vergroeien. Aan de buitenzijde heeft dit beene en gewrichtspan, waarin het gewrichtshoofd van het dijbeen zich bevindt, terwijl iets meer naar voren een opening in het been bestaat, het zoogenaamde foramen obturatorium, dat door een stevig bindweefselvlies bijna geheel wordt gesloten.

Het bekken, waaraan tal van spieren zich vasthechten, herbergt in zijn benedenste gedeelte, het kleine bekken genaamd, den endeldarm, de blaas en daartusschen bij de vrouw de inwendige geslachtsorganen, terwijl de overige ruimte, evenals de groote bekkenholte, wordt opgevuld door darmlussen. De scheidingslijn van beide bekkengedeelten heet linea innominata en wordt in fig. 1 door sterretjes aangeduid. De onderste opening van het bekken is door spieren en bindweefsel voor het grootste gedeelte afgesloten, zoodat bij uitzetting van blaas of baarmoeder dit in bovenwaartsche richting moet geschieden, naar de buikholte. Bij de geboorte moet het [illegible] dividu den beenigen ring, die de bekken[illegible] vormen, passeeren. In normale om[illegible] gaat dit gewoonlijk goed, doch te [illegible] tingen van het kind of te kleine van [illegible] ken kunnen de geboorte belemmeren [illegible] verhinderen. De bekkenmaten zijn in [illegible] meen bij de vrouw grooter dan bij [illegible] zijn aan individueele en rasverschillen [illegible] vig, terwijl ze door beenziekten belang[illegible] nen zijn afgenomen. De kennis van [illegible] tingen zijn daarom voor den verlos[illegible] groot belang.

Alleen bij de gewervelde dieren, [illegible] terste ledematen bezitten, vindt men [illegible] als een beenigen ring, waaraan [illegible] zijn vastgehecht. De gedaante van het [illegible] is bij verschillende dieren van lageren [illegible] ongelijk en het bekken zelf dikwijls [illegible] gebrekkig. Eerst bij krokodillen en [illegible] vindt men behoorlijke bekkenbeenderen [illegible] zij zich bij haar nog niet vereenigen [illegible] ring of gordel. Bij de schildpadden [illegible] verbonden met het rugschild. Ook het [illegible] der vogels is niet gesloten. Bij hen [illegible] gaans de lendenwervels en heiligbeenwer[illegible] de geheele lengte met de darmbeenderen [illegible] geheel verbonden, en het heiligbeen [illegible] zeer lang. Tusschen het darm- en zit[illegible] men gewoonlijk bij hen groote openingen [illegible] hammen. Alleen bij den struisvogel is het [illegible] van voren gesloten. Onder de zoogdieren [illegible] men bij de walvischachtige dieren geen [illegible] ste ledematen, en bij hen wordt het [illegible] vertegenwoordigd door twee smalle, lang[illegible] zitbeenderen, die in het geheel niet [illegible] zijn met de wervelkolom. Bij de overige [illegible] dierorden, zelfs bij de zeehonden, wier [illegible] ledematen in breede vinpooten hervormd [illegible] bestaat het bekken steeds uit een [illegible] darm- en schaambeenderen, die een ge[illegible] vormen. Bij de buideldieren vindt men [illegible] afzonderlijke beenderen tusschen de [illegible] namelijk de buidelbeenderen, als [illegible] midespieren, die op het bekken rusten.

Bekken. In de natuurkundige aardrijks[illegible] verstaat men daaronder een lager [illegible] deelte der aardoppervlakte, door geberg[illegible] heuvels omringd. Daalt het tot beneden [illegible] middelden zeespiegel, dan wordt het [illegible] door een meer of zee bedekt. Voorbeelden [illegible] zulke zeebekkens zijn de Middellandsche [illegible] de Golf van Mexico, de groote Noord[illegible] kaansche meren, welke laatste echter [illegible] m. boven het niveau der zee gelegen [illegible] landbekkens staan meestal door middel [illegible] diepe insnijding in den rand met een [illegible] verbinding; ook kunnen onderscheiden [illegible] langs eenzelfde rivier achter elkander [illegible] zijn. Zoo vinden wij in het stroomge[illegible] den Donau vijf groote bekkens, gescheiden [illegible] bergketens, waarin de rivier enge [illegible] heeft uitgeslepen, zoogenaamde poorten [illegible] venste ligt in Beieren tot Passau, dat [illegible] Weener bekken tot Hainburg, dat van [illegible] de groote Hongaarsche laagvlakte en [illegible] van Walache, dat door de hoogvlakte [illegible] dsja van de Zwarte Zee gescheiden is. [illegible]

orstroomt twee groote bekkens, n.l. dat van het ›denmeer en dat tusschen Bazel en Bingen. ›t Boheemsch bekken, dat de brongebieden van be, Moldau en Eger bevat, is aan alle zijden ›ringd door bergketens, welke alleen bij Tetschen ›r een enge bergkloof onderbroken worden. › ontwikkeling van groote steden wordt begun-›d door de ligging te midden van zulke bekkens; j herinneren slechts aan Praag, Boedapest, Wee-n, Frankfort a. d. Main, Mainz, enz. Bekkens ›derafvoer bevatten dikwijls op de diepste plaat-› zoutmeren.

Werden de hier besproken bekkens na verloop n eeuwen weder met sedimentaire lagen gevuld, n noemt men ze geologische bekkens. ›rgelijke bekkens kunnen ook door daling of ›oiing van den ondergrond of door een zijde-›gsche verschuiving ontstaan zijn.

Zeer dikwijls wordt tevens gesproken van steen-lenbekkens, tertiaire bekkens, enz., welke men elal noemt naar de op die lagen gebouwde steden, v. het steenkolenbekken van Aken, het tertiaire kken van Parijs, enz.

Bekken is een muziekinstrument, bestaande t twee metalen schijven, die in het midden n komvormige holte hebben en aan den bui-nkant van handvatsels voorzien zijn, waarbij muzikant ze aanvat, om ze vervolgens te-n elkander te slaan. Zij behooren tot de Ja-›sarenmuziek, bezitten een trillenden, sterken ›n van onbepaalde hoogte en dienen met de ›rksche trom vooral om de maat te doen uit-men. Men heeft ze ook in opera's en sym-onieën te pas gebracht en dikwijls misbruikt. leen in Turkije en China vervaardigt men ede bekkens, en de pogingen om ze na te ma-n zijn in westelijk Europa vruchteloos geble-n. In de echte bekkens ziet men sporen van merslagen en is de stof, waaruit zij bestaan, ›r hard en bros. Men vermoedt, dat zij, even-de tamtams, uit 22% tin en 78% koper be-an, een mengsel, dat volgens *Biot* en *Darcet* eigenschap bezit, dat het bij een snelle af-eling zeer rekbaar is, zoodat het in dien toe-›nd gehamerd wordt en daarna door een her-›lde gloeiing en langzame afkoeling bros wordt zijn eigenaardigen klank verkrijgt.

Bekker, *Balthasar*, een Hervormd Neder-›dsch godgeleerde, werd geboren den 20sten ›art 1634 te Metslawier in Friesland, waar › vader het leeraarsambt bekleedde, studeerde Groningen en Franeker en werd vervolgens ›dikant te Oosterlittens en daarna te Frane-r. Nadat hij een Latijnsch geschrift, getiteld ›dmonitio sincera et candida de philosophia ›rtesiana" (1668) had uitgegeven ter verdedi-›g van de Cartesiaansche wijsbegeerte, werd in 1670 wegens een dogmatisch leerboek, ge-eld „Vaste spijze der volmaakten", van So-›iaansche gevoelens beschuldigd. Hij daagde › lasteraars voor de rechtbank, maar men wist bewerken, dat *Bekker* afzag van zijn rechts-›dering. Tevens werd hem verboden, sommige leelten van zijn leerboek te gebruiken en les geven aan studenten. Die onaangenaamheden ›ren oorzaak, dat hij weldra een beroep aan-›n naar Loenen aan de Vecht. Van hier ging naar Weesp en in 1679 naar Amsterdam. Doch ook op laatstgenoemde plaats werd hij weldra door zijn collega's lastig gevallen, vooral toen hij in een geschrift over de kometen (1683) beweerde, dat deze geen rampen aankondigden. Toen hij vervolgens in zijn belangrijk werk: „De betooverde wereld, zijnde een grondig on-derzoek van 't gemeene gevoelen aangaande de geesten, enz." (Franeker, 1691, 4 deelen; later te Amsterdam uitgegeven en te Deventer en ook in het Fransch en het Duitsch vertaald) het bijgeloof aan de macht der booze geesten, aan hun invloed op de menschen, aan toovenaars, heksen, enz. krachtig bestreed, werd hij van alle kanten aangevallen en kwam er geen einde aan het geroep over de ergernis, die hij veroorzaakte. *Bekker* zag zich na vele onderhandelingen ge-drongen een soort van geloofsbelijdenis of „Ar-tikelen van satisfactie" te schrijven, waarin hij het bestaan, maar niet de macht der booze gees-ten erkende. Hij drong er op aan, dat zijn boek door de Synode zou worden onderzocht en be-oordeeld. De Synode verwierp echter zijn denk-beelden en ontsloeg hem uit zijn leeraarsambt (1692). *Bekker* beklom den predikstoel niet we-der; hij sloot zich aan bij de Waalsche gemeente en overleed den 11den Juli 1698. Behalve de reeds genoemde geschriften heeft hij nog eenige andere geschreven. De hoogleeraar *Diest Lorgion* gaf twee belangrijke werken over hem uit, na-melijk: „Balthasar Bekker te Franeker" en „Bal-thasar Bekker te Amsterdam, een portret uit de XVII eeuw" (Groningen, 1848 tot 1851). Ook nog in 1869 deed de hoogleeraar *G. Roskoff* te Weenen, in zijn werk: „Die Geschichte des Teufels" (vertaald door dr. *Carpentier Altingh*) uit *Bekkers* „Betooverde wereld" uitvoerige aan-halingen.

Bekker, *Elizabeth*, een der meest begaafde Nederlandsche schrijfsters uit de 18de eeuw. Zij werd geboren te Vlissingen, den 24sten Juli 1738, huwde met *Adriaan Wolf*, predikant te Beem-ster en gaf eerst kleine satirieke stukjes en daarna werken van grooteren omvang uit. Haar verhaal: „De menuët en de dominé's-pruik" baarde groot opzien. Vervolgens schreef zij gedichten, zooals: „Walcheren" (1769), „Beemster Winter-buitenleven" (1778), „De natuur is mijn zang-godin" (1780), „Mengelpoëzie" (1785, 3 deelen), „Jacobs klacht bij het lijk van Rachel", „Brief van Jacoba van Beijeren", „Andromaché aan Agamemnon", enz. Na het overlijden van haren echtgenoot bleef zij door den band der innigste vriendschap verbonden met de geestige *Agatha Deken* (zie aldaar), met wie zij gedurende den Engelschen oorlog naar Frankrijk trok, om zich in Trevoux te vestigen. Door hare tegenwoor-digheid van geest ontkwam zij niet alleen aan de guillotine, maar wist ook den echtgenoot eener vriendin uit den kerker te verlossen. Met *Aga-tha Deken* keerde zij in 1795 naar Nederland terug, waar zij te 's Gravenhage woonde en den 5den November 1804 overleed. De beide vrien-dinnen schreven gezamenlijk de „Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart" (1782, 2 dln.; 7de druk, 1886), „Historie van den heer Willem Le-vend" (1784, 1785, 8 dln.), „Brieven van Abra-ham Blankaert" (1787—1789, 3 dln.) en „His-torie van mejuffrouw Cornelia Wildschut" (1793—

1796, 6 dln.). Deze romans onderscheiden zich door hun echt zedelijken en menschkundigen inhoud, maar tevens door geestigheid, terwijl alle

een nationaal-Nederlandsch karakter dragen. Daarenboven hebben de beide vriendinnen „Economische liedjes" (1781, 3 dln.), „Wandelingen door Bourgogne" en „Brieven over de opvoeding" uitgegeven. Tevens zijn door *Elizabeth Bekker* onderscheiden belangrijke geschriften, bijvoorbeeld van *Maupertuis*, madame *de Genlis*, *Pope*, enz., in het Nederlandsch vertaald.

Bekker, *August Immanuël*, een Duitsch beoefenaar der oude letteren, werd geboren te Berlijn, den 21sten Mei 1785 en was een zoon van behoeftige ouders. Niettemin werd hem de gelegenheid verschaft, om het gymnasium zijner geboortestad en in 1803 de universiteit te Halle te bezoeken, waar hij vooral het onderwijs genoot van *F. A. Wolf*. Laatstgenoemde was weldra zoozeer ingenomen met zijn kweekeling, dat hij dezen liet deelnemen aan zijn wetenschappelijke nasporingen omtrent de gedichten van *Homerus*. Deze vriendschappelijke samenwerking werd wel is waar belemmerd door de opheffing der universiteit, maar door den invloed van *Wolf* verkreeg *Bekker* in 1810 het ambt van buitengewoon hoogleeraar en in 1811 dat van gewoon hoogleeraar aan de universiteit te Berlijn. Ook werd hem een subsidie toegestaan tot het volbrengen eener wetenschappelijke reis naar Parijs, waar hij met den meesten ijver zijn tijd aan het onderzoek van handschriften besteedde. Een eerste vrucht dezer nasporingen was de uitgave van een geschrift van *Apollonius Dyscolus*: „De pronomine". Na dien tijd heeft hij nieuwe uitgaven geleverd van een lange reeks van klassieke schrijvers, en daaronder vele voor schoolgebruik. Herhaalde reizen naar Parijs, een tocht naar Londen en een bezoek der voornaamste steden van Italië stelden hem in staat, de belangrijkste handschriften te raadplegen en onwaardeerbare diensten te bewijzen aan de bevordering van de kennis der Oude letteren. Ook op het gebied van het Romaansch en Nieuw-Grieksch heeft hij belangrijke bijdragen geleverd. Hij overleed te Berlijn, den 7den Juni 1871. Zijn voornaamste werken zijn: „Anecdota graeca" (3 dln., Berlijn, 1814—1821) en tekstuitgaven die hij onafhankelijk van vroegere uitgaven, uit de handschriften putte. Zij bevatten: „Plato" (10 dln., Berlijn, 1814—1821), „de Attische redenaars" (7 dln., Oxford, 1823; 4 dln., Berlijn), „Aristoteles" (4 dln., Berlijn, 1831—1836), „Sextus Empiricus" (Berlijn, 1842), „Thucydides" (3 dln., Oxford, 1821; in een deel, Oxford, 1824 en Berlijn 1832 en 1868), „Theognis" (Leipzig, 1815), „Aristophanes" (3 dln., Londen, 1829), „Photius bibliotheek" (2 dln., Berlijn 1824), „Scholien op de Ilias" (3 dln., Berlijn, 1825—1827), „Harpocation en Mölis" (Berlijn, 1833), „Pollux" (Berlijn, 1846). Critische tekstuitgaven heeft *Bekker* geleverd van *Apollodorus*, *Appollonius*, *Appianus*, *Aratus*, (met scholiën), *Dio Cassius*, *Diodorus*, *Heliodorus*, *Herodianus*, *Herodotus*, *Plutarchus*, *Polybius*, enz. Van de Bonnsche „Corpus scriptorum historiae Byzantinae" heeft hij 24 dln. bewerkt. Ook verschenen in de verhandelingen der Academie te Berlijn vele opstellen over het Romaansch van zijn hand.

Bekker, *Ernst Immanuël*, een zoon van den voorgaande en geboren te Berlijn in 1827. Nadat hij eerst als professor in de rechten te Greifswald werkzaam was geweest, werd hij in 1874 hoogleeraar te Heidelberg. Hij schreef: „Die prozessualische Konsumption" (1853), „Theorie des heutigen Deutschen Strafrechts" (1859), „Loci Plautini de Rebus creditis" (1861), „Die Aktionen des römischen Privatrechts" (1871—1873, 2 dln.), „Grundrisz zu Pandektenvorlesungen" (1874), „Die Reform des Grundkreditwesen als Aufgabe des Norddeutschen Bundes" (1867), „Entwürf einer Grundbuchsordnung für das Gebied des Norddeutschen Bundes" (1868) en „Von deutschen Hochschulen. Allerlei was da ist und was da sein sollte" (1869).

Bekleeding noemt men het bedekken van aarden glooiïngen van veld- of duurzame versterkingen met alles wat tot hunne stevigheid en duurzaamheid kan bijdragen.

Zoo gebruikt men graszoden en zakken met aarde of zand, als frontvuur tegen de glooiïng te verwachten is. Is men bang voor schuin vuur, dan bezigt men los rijshout, vlechtwerk, fascines, schanskorven, kranjangs of horden en boomstammen. Men neemt tonnen en afbraak, indien de helling, die bekleed moet worden, aan geen vuur is blootgesteld.

Beklemcontract. Zie *Beklemming*.

Beklemde meier. Zie *Beklemming*.

Beklemdheid noemt men een onaangenaam gevoel, dat veel overeenkomt met *angst*, maar niet, zooals deze, een bekende oorzaak heeft. Men gevoelt angst om bepaalde redenen, en een

Digitized by Google

‹ere beklemdheid zonder zich hiervan reken-
ıap te kunnen geven.

Beklemming (Het recht van) is een zake-
ĸ recht (over het onderscheid tusschen per-
›nlijk en zakelijk recht, zie onder *Recht*), om
ıd. aan een ander toebehoorend, oorbaar te ge-
ıiken of te laten gebruiken, tegen betaling
n een vaste jaarlijksche huur, en van de in-
val van overgang en anderszins bedongen ge-
ıenken, en onder de verplichting tot voldoe-
ıg van alle op het land liggende of later
legd wordende gewone en buitengewone las-
ı en belastingen. Het is een recht, dat bijna
sluitend voorkomt in de provincie Groningen;
kel treft men èn den naam èn het wezen er
n aan in de naburige provinciën Friesland en
'ente. De geleerden verschillen van gevoelen
er den juisten oorsprong van dat recht, en
k het wezen en de gevolgen van de thans
g bestaande, doch reeds in ouden tijd ge-
stigde beklemmingen leveren meermalen stof
t ernstige geschillen. Sommigen zoeken den
rsprong van het recht van beklemming in de
jze van beheer der kloostergoederen, die
de reductie van de stad Groningen tot de
nie van Utrecht, in 1594, aan de provincie
n gekomen en vervolgens door de Staten op
lijke wijze werden beheerd. De kloosterlingen
. afkeerig van wereldsche beslommeringen,
ıt geen huizen en getimmerten en veel min-
r nog met akkerbouw of ander boerenbedrijf zich
llende ophouden, zouden hunne landerijen een-
ıdig ten gebruike hebben gegeven voor een
rlijksche huur en dat gebruik aan de kinde-
ı of nakomelingen der gebruikers steeds heb-
ı gelaten, en alzoo zou een bijzondere soort
n landgebruik zijn ontstaan. De meest ge-
;hebbende schrijvers van den lateren tijd zijn
t echter met deze voorstelling niet eens en
nen aan, dat van een bijzonder klooster-
ıeer geen sprake kan zijn en dat er in het
zen der zaak geen verschil bestond tusschen
uitgifte van kloostergoederen en die van par-
uliere gronden. Het beklemcontract zou volgens
ı oorspronkelijk niet veel anders geweest zijn
ı een gewoon huurcontract, waarbij de huurder
vrijheid bekwam, om voor zijn eigen reke-
ıg een woonhuis op het land te zetten, mits
dat bij het einde van den huurtijd weer afbrak
daarmee het land verliet. De gewone huurtijd
s oorspronkelijk zes of negen jaren — meestal
ı, zooals in de Ommelanden altijd het geval
s. De huren werden tusschen dezelfde perso-
ı meermalen stilzwijgend of uitdrukkelijk ge-
ıtinuëerd; door het bouwen van kostbaarder
solieder steenen huizen werd de band tus-
en den eigenaar en den huurder, den beklem-
ı meier, steeds vaster, vooral nadat het ge-
ıikelijk was geworden, om tot vestiging van
ı meer zeker en voortdurend recht een zekere
ı te betalen (propinen, beklempenningen).

Het hedendaagsch burgerlijk recht erkent het
ht van beklemming wel, doch omschrijft het
t en regelt er de gevolgen niet van. De wet
;t alleen dit: „het recht van beklemming en
ı altijddurende beklemming, geboren uit over-
ıkomst, of door andere wettige middelen in-
steld, wordt door de daaraan eigene bepalingen en bedongene voorwaarden, en, bij gebreke
van deze, door de plaatselijke gewoonten geregeerd". Het beklemrecht wordt dus gekend uit de
eigene bepalingen, de bedongen voorwaarden en de
plaatselijke gebruiken. Over de vraag, wat onder
„eigene bepalingen" moet worden verstaan, is
veel getwist. Langen tijd is men algemeen uitgegaan van de opvatting, dat men de bepalingen, die aan het beklemrecht eigen zijn, uitsluitend of hoofdzakelijk heeft te zoeken in de
zoogenaamde Staatsresolutiën, dat zijn de besluiten door de Staten van Stad en Lande (Prov.
Staten van Groningen) in den loop der tijden
genomen. Wel werd zeker erkend, dat de meeste
dier resolutiën door de Staten niet waren genomen als wetgevers, maar alleen betrekking hadden op de *aan de provincie* behoorende landerijen, maar men nam aan, dat de particulieren
veelal de bepalingen der Staten uitdrukkelijk of
stilzwijgend volgden. Door verschillende schrijvers van lateren tijd wordt de kracht der Staatsresolutiën als *de* bron van het beklemrecht betwist. Volgens Mr. *S. Gratama* in zijn in 1893
verschenen werk, zijn de „eigene bepalingen"
die, welke bij het ontstaan der rechtsverhouding
het recht beheerschten, hetzij dan uitgegaan van
het bevoegd gezag, hetzij gegrond op rechtsgewoonten. Met instemming haalt hij de volgende
uitspraak van Mr. *Cremers* aan: „De beschikkingen der Staten, die der Ommelanden en van
de stad Groningen, de contracten van particulieren, bovenal de in lateren tijd weinig gebruikte
vonnissen der Hoofdmannenkamer bevatten alle
gelijkelijk de feiten, waaruit de oorspronkelijke
aard van het beklemmingscontract, zijn verband
met de landrechten en de latere ontwikkeling
kan worden bewezen. Zij lichten elkander en
alle tezamen het gemeenschappelijk onderwerp
toe".

De hier besproken twistvraag is vooral voor
de oudere beklemmingen van belang. De nieuwere
beklemmingscontracten, vooral die, welke tot stand
zijn gekomen nadat Mr. *H. O. Feith* (tusschen
1828 en 1837) zijn groot werk over het Groninger
beklemrecht had uitgegeven, zijn meestal eenvormig en opgemaakt volgens een door dien schrijver gegeven model; de gewoonlijk voorkomende
gevallen worden er in voorzien en geregeld; hier
gelden dus in de eerste plaats de *bedongen voorwaarden*.

Zooals uit hetgeen omtrent de geschiedenis
der beklemmingen gezegd is blijkt, zijn zij oorspronkelijk eigenlijk losse verhuringen, meestal
voor den tijd van zes jaar. Na verloop daarvan
werd de huurtijd voor even zoo vele jaren uitdrukkelijk of stilzwijgend verlengd tegen betaling
van een zoogenaamd geschenk, dat meestal bestond in een jaar huur. Daaruit hebben zich
vervolgens ontwikkeld de vaste en altijddurende
beklemmingen, die niet vervallen door opzegging
en in alle liniën en graden vererven. Zoo zijn
de nieuwere beklemmingen bijna alle. De losse
komen bijna niet meer voor. De meier en
zijn erven of rechtverkrijgenden hebben een altijd voortdurend recht op het land van den eigenaar, dat slechts in hoogst zeldzame, bij de overeenkomst of elders in het beklemrecht voorziene
gevallen, kan vervallen of caduceeren. Het recht

van den meier bestaat in het gebruik van het land, welk recht, hoewel niet den eigendom zelf behelzend en zelfs in sommige opzichten niet zoo ruim zijnde als dat van den *erfpachter* (zie aldaar) en juridisch zeer verschillende van het *recht van opstal* (zie aldaar), evenwel zeer uitgestrekt is en het genot omvat, om óf zelf óf door een ander, de vruchten van het land te trekken, die er op een oorbare wijze, zonder den eigendom te schaden, van te halen zijn. Hij betaalt daarvoor, zoo hij het bij bezwarenden titel krijgt, terstond zekere som, de beklempenningen — voorts de jaarlijksche vaste, onveranderlijke huur, de bedongen of door de gewoonte vastgestelde geschenken en alle mogelijke lasten, die op het land, onder welken naam of vorm ook, gelegd zijn of later gelegd worden. De eigenaar ontvangt de beklempenningen, de vaste huur en de geschenken; hij heeft het recht om te waken, dat zijn goed niet door misbruik of zorgeloosheid van den meier benadeeld wordt, en behoudt de kans, dat in de gevallen, die bepaald zijn, het land als vrij land in zijn handen terugkeert.

Men onderscheidt beklemming van behuisde en onbehuisde landen. In het eerste geval is het huis, dat op den grond staat en waaronder de landerijen, zooals het heet, beklemd zijn, in den regel het eigendom van den meier, niet van den eigenaar der landerijen.

Het recht wordt geschapen bij een overeenkomst, koop en verkoop, schenking, enz., of door andere wettige middelen, bijv. een testament. Het geschrift, waarin het wordt geconstateerd, of ook wel de overeenkomst zelf, heet het *beklemcontract*. Het recht, daaruit ontstaan, is een zakelijk recht, dat, evenals de andere, niet eerder geldig bestaat en op een ander overgaat, voordat de akte is overgeschreven in de daarvoor bestemde openbare registers. Het kan met hypotheek en servituten bezwaard worden, kan door den oorspronkelijken meier aan een ander worden overgedragen en is vatbaar voor executie. Het is een eigenaardig recht, dat een band vestigt en rechten en plichten schept tusschen den eigenaar en den meier, die het onderscheiden van elk ander en in het bijzonder van de gewone huur, waarmede men anders lichtelijk een groote overeenkomst in de gevolgen zou onderstellen. Een vaste, altijddurende beklemming gaat over op de erfgenamen van den meier, maar de vererving der beklemming ten opzichte van den eigenaar gaat uitsluitend naar de landsrechtelijke bepalingen; geen huwelijkscontract noch uiterste wilsbeschikking van den meier komt voor hem in aanmerking of is voor hem verbindend, tenzij bij het beklemcontract anders is bepaald. De staatsbesluiten kennen alleen de vererving in nederdalende lijn op de kinderen en kindskinderen en verder niet, en bepalen voor die vererving een jaar landhuur tot geschenk. De latere vaste en altoosdurende beklemmingen vererven meest in alle liniën en graden, waarin men volgens de landswet erven kan; voor ieder geval van vererving dienen dan de geschenken vastgesteld te worden, hetgeen meestal ook geschiedt, en waarbij deze dan allicht hooger worden, naarmate in verderen graad de erfgenaam verwijderd is. Behalve in geval van vererving heeft de eigenaar recht op geschenken: 1° bij overdracht van het recht van beklemming op een nieuwen meier; 2° bij huwelijk van den meier.

De betaling van geschenken gaat gepaard met de *inboeking* van den nieuwen meier of van de echtgenoote van den huwenden meier, d. i. zijne erkenning door inschrijving in het *huurboekje*, een boekje dat in handen blijft van den meier en waarin achtereenvolgens door den eigenaar worden geschreven de kwijtingen voor betaalde huren en geschenken. In geval van overdracht van het recht wordt tegelijkertijd de oude meier uit- en de nieuwe ingeboekt. Over de beteekenis der inboeking zijn de deskundigen het niet eens. Velen nemen aan, dat slechts hij rechten tegenover den eigenaar kan doen gelden, die als beklemde meier bij hem te boek staat. Hun stelling is dus: zonder inboeking geen recht van beklemming. Volgens hen zullen bijv., als een meier zijn recht aan een ander verkocht heeft, maar de oude meier vóór de inboeking overleden is, niet de kooper, maar de erfgenamen van den verkooper tot de beklemming zijn gerechtigd; is hij zonder wettige erfgenamen overleden, dan is de beklemming vrijgestorven en keert het land, als vrij land, tot den eigenaar terug. Ook nemen de aanhangers van deze meening aan, dat indien de echtgenoote van den meier niet is ingeboekt, de kinderen, uit het huwelijk geboren, geen recht op de beklemming hebben. Door Mr. *Gratama* is deze leer echter krachtig bestreden en is de meening verkondigd, dat de inboeking niets anders is dan een bewijsmiddel voor de betaling der geschenken en geen vereischte voor de verkrijging van het recht zelf.

In het artikel van het Burgerlijk Wetboek boven aangehaald, is sprake van *beklemming* en van *altijddurende beklemming*.

Onder de eerste wordt, in tegenstelling met de laatste, de zoogenaamde losse, opzegbare beklemming verstaan. Het oud provinciaal beklemrecht kende bijna uitsluitend deze soort; meestal was zij aangegaan voor zes, soms (het verschilt in de plaatsen) voor negen jaren. Bij vernieuwing der beklemming was het vaste, welbekende, zesjarige geschenk, zijnde een jaar huur verschuldigd. Tal van bepalingen regelden den vorm en tijd van opzegging, — voorts de rechtsgevolgen omtrent het afbreken of overnemen van het huis, waaronder het land beklemd was, en de tijdstippen van verlating door den ouden en van aanvaarding door den nieuwen meier, die zeer verschillend gesteld waren, in overeenstemming met den aard en het gebruik van het land. Van gewicht ten opzichte van die rechtsgevolgen was de omstandigheid, of de opzegging geschiedde van den kant van den eigenaar dan wel van dien van den meier. De latere en bijna alle in de laatste dertig jaren gevestigde beklemmingen zijn vast, altijddurend en onopzegbaar, waarbij de heffing van het periodiek, zesjarig geschenk niet te pas komt.

Caduciteit, dat is het vervallen der beklemming, zoodat het land vrij, onbezwaard, in vollen eigendom tot den eigenaar terugkeert, komt tegenwoordig, nu de beklemmingen bijna alle vast en altijddurend zijn en in alle liniën ver-

ven, zeer zelden voor. De gevallen, waarin :t recht caduceeren kan, worden gewoonlijk .uwkeurig in den beklembrief omschreven. De ıkele niet genoemde gevallen, die zich kunnen ›ordoen, moeten naar de regelen, die bij de stiging van het recht golden, beslist worden. ikwijls bedingt men het caduceeren voor het val, dat de meier een bepaald aantal jaren de ste huur niet betaalt en ook dan na somma- e die nog niet voldoet; zoomede als binnen de ge- elde termijnen de vereischte geschenken, in val van overgang en huwelijk als anderszins, niet ıldaan worden. Vanzelf vervalt het recht, als meier sterft zonder erfgenamen na te laten den graad, waarin men erven kan.

De invloed der beklemmingen op den land- ›uw in Groningen wordt door velen als gun- ig geprezen. Het is een middel om de bebou- ing van het land te brengen in handen van n. die, behalve het noodige kapitaal, den lust de kennis bezitten, om zich met kracht op n landbouw toe te leggen. Deze bezitten het nd op lange termijnen en onder vaste voor- aarden: beide gunstige gegevens, om een flinke ındbouwbevolking aan te kweeken. De versnip- ering van het landbezit werd door den aard ın het beklemrecht tegengegaan. Immers een ginsel van beklemrecht is, dat de beklemming één en ondeelbaar. Reeds van oudsher was t verboden, dat het beklemde land werd ge- heurd en gedeeld zonder toestemming van den genaar, en juist aan deze karakteristieke eigen- hap van het beklemrecht is soms de bloei van n landbouw in de provincie Groningen toe- schreven. Toch gaan er van den anderen kant emmen op, die betoogen, dat de ondeelbaar- id verre van onverdeeld gunstig werkt, om- t zij vereeniging van geschikte terreinen be- t en omgekeerd splitsing verhindert, waar deze het belang eener goede en winstgevende bouwing van den grond wenschelijk zou zijn. ooral komt dit nadeel uit, waar de genoemde genschap bezwaarlijk maakt de oprichting eener briek of andere nijverheidsinrichting, voor welke echts een gedeelte van den tot de beklemming hoorenden grond benoodigd is. Er wordt dan k door sommigen op aangedrongen, dat bij een entueele nieuwe wettelijke regeling van het klemrecht met de ondeelbaarheid zal worden broken. Een nieuwe wettelijke regeling wordt k om andere redenen gewenscht en wel vooral n de onzekerheid weg te nemen, die thans op le punten van beklemrecht bestaat. Bij zoo- nige regeling zal ook ter sprake moeten ko- en de veelbesproken vraag, of den meier het cht zal moeten gegeven worden, den eigendom r bij hem in beklemming bezeten gronden van n eigenaar af te kunnen koopen.

Beklemming. Zie *Breuk.*

Beklemrecht. Zie *Beklemming.*

Beklinking of *inklinking* is een verschijn- l, dat men bij het uitvoeren van aardwerken merkt, alsook in pas bedijkte aangeslibde gron- n. Bij aardwerken bestaat het verschijnsel arin, dat de aangebrachte aarde na zetting een inder aantal kubieke meters oplevert, dan de tten groot zijn, waaruit men ze gehaald heeft. e beklinking wordt veroorzaakt door het uit- drogen der aan de lucht blootgestelde specie, waardoor deze zich samenpakt en door hare meerdere dichtheid een minder groote ruimte be- slaat. Zij is zeer verschillend naar gelang der gebruikte aardsoorten; bij vochtige veengronden heeft men de meeste, bij droge zandgronden de minste beklinking. Men kan haar bedrag proef- ondervindelijk berekenen. Het beklinken in nieu- we polders berust eveneens op het ontwijken van het water uit den bodem en kan tenge- volge hebben, dat de polder zijn water niet op natuurlijke wijze kan loozen. Vooral bij polders uit vroegere eeuwen, die te vroeg bedijkt wer- den, komt dit nog al eens voor.

Bekoempai. Deze onderafdeeling van de afdeeling Bandjermasin en Ommelanden der re- sidentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo strekt zich uit langs den rechteroever van de Baritoe, van even benoorden de stad Bandjer- masin tot aan het hooger gedeelte der Doesoen- landen. De hoofdplaats Marabahan of Bekoem- pai ligt aan de Barito, tegenover den mond van de Bahan of rivier van Negara.

Bekragen is het voorloopig afsluiten van het gat, dat door doorbraak in een dijk ontstaan is; de afsluiting wordt om de binnen- of buiten- zijde van het uitgespoelde wiel of grondgat gelegd.

Bekrammen noemt men het bekleeden van de buitenglooiïng van een dijk met matten van glui of stroo, welke daarop bevestigd worden met zoogenaamde, van stroo vervaardigde, beu- gels of krammen.

In Zeeland noemt men zulk een dijk „kram- dijk" of „matdijk" en de bekleeding zelf stroobe- klamming of krammat.

Beksics, *Gustav,* een Hongaarsch schrijver en staatsman, werd den 9den Februari 1847 te Gamas in het comitaat Somogye geboren. Hij schreef gedichten, tooneelstukken en romans. Van 1884—1894 was hij lid van het Parlement en opnieuw sedert 1896. *Beksics* werkt in liberalen zin voor de ontwikkeling van Hongarije. Hij schreef (in de Hongaarsche taal): „De indivi- dueele vrijheid in Europa en Hongarije" (1880), „Het land der Vrijheid" (1881, 2de druk, 1884), „De democratie in Hongarije" (1881), De Hon- gaarsche Doctrinairen" (1882), „De geschiede- nis van het dualisme, zijn staatsrechtelijke be- teekenis en ons streven" (1892), „Het moderne Hongarije van 1867 tot den tegenwoordigen tijd" (in het laatste deel der „Geschiedenis van de Hongaarsche natie"), „Het Rumeensche vraag- stuk en de rassenstrijd in Hongarije en Europa" (1895, ook in het Fransch vertaald), „De nieuwe grondslagen van de Hongaarsche politiek" (1899) en „De toekomst van Hongarije" (1900).

Zijn vrouw staat eveneens, onder den naam *Georg Bogdanovich,* als schrijfster bekend.

Bektasj, een volksstam in Lydië, nauw ver- want aan de Tachtadsy, maar niet zooals deze in het gebergte, doch in steden wonend. Vooral in Elmaly wonen vele Bektasj, als rijke en ge- ziene grondbezitters. Zij gelden voor Mohamme- danen, drinken echter wijn en vieren de Mo- hammedaansche feesten slechts in schijn. Zij wor- den gehouden voor de vóór-Turksche en vóór- Grieksche oorspronkelijke bevolking van zuidelijk Klein-Azië.

Bekti of **Boekti** is een badplaats, 6 km. bezuiden Toeban in de residentie Rembang op Java gelegen. Men heeft er een natuurlijk bassin, dat door onderscheiden wellen gevoed wordt, en en kristalhelder water bevat. Het is ongeveer 8 m. diep en door zwaar geboomte overschaduwd; het koele bad wordt door Europeanen, Chineezen en inlanders bezocht. In den omtrek huist een groote, zeer brutale en lastige apenkolonie.

Bekti noemt men een huldebewijs, door een mindere aan een meerdere gegeven. Bij de landverhuur in de Vorstenlanden van Java is het aan bepaalde regels onderworpen.

Bel is een komvormig voorwerp van metaal, waarin zich een klepel bevindt, die tegen de wanden kan slaan en daardoor een helder klinkend geluid veroorzaakt. De bel kan ook hol en min of meer bolvormig zijn; zij heeft een oog aan den bovenkant, een band om het midden en een zaagsnede onder in. De zegswijze: „de kat de *bel* aanbinden" beteekent: bij een gevaarlijke of moeilijke onderneming de eerste zijn, die er mede begint.

Bel is in overdrachtelijken zin de naam van een slingerend, langwerpig, min of meer bolvormig versiersel, dat vrouwen in de ooren dragen, ook oorbel of hanger genoemd. Ook heet zoo de lap of flard, welke van een kleedingstuk afhangt.

Bel is de naam van een luchtblaas aan de oppervlakte van het water.

Bel, afkomstig van het Italiaansche *bello*, wordt in de muziek gebezigd om zachtjes, bedaard aan te duiden.

Bel, de voornaamste godheid der Babyloniërs, was aanvankelijk dezelfde als *Baäl* (zie aldaar), maar onderscheidde zich van dezen in lateren tijd. Hij werd vooral gehuldigd in den naar hem genoemden tempel met toren te Babylon.

Men vindt onder de Apocriefe boeken van het Oude Testament de „Historie van Bel en den Draak te Babel", welke in de Alexandrijnsche Bijbelvertaling het 14de hoofdstuk vormt van het boek van den profeet *Daniël*. Daarin wordt voorgesteld, hoe de god *Bel* te Babylon door den koning werd gehuldigd en tevens, hoe laatstgenoemde, naar aanwijzing van *Daniël*, het bedrog ontdekte, dat door de priesters van *Bel* werd gepleegd. Dit geschrift schijnt een veel later vervaardigd en in het Grieksch geschreven vervolg te zijn op het boek van *Daniël* en is, volgens het opschrift, zijn oorsprong verschuldigd aan den Leviet *Habakuk*.

Bel, *Matthias* of *Belius*, een Hongaarsch geschiedschrijver, werd geboren den 24sten Maart 1684 te Ocsova bij Neusohl, studeerde te Halle eerst in de medicijnen en vervolgens in de theologie, was tevens huisonderwijzer bij *A. H. Francke* en werd vervolgens leeraar in het weeshuis, door dezen gesticht. Reeds in dien tijd vertaalde hij eenige stichtelijke werken van *Freilingshausen* en *Arnd* in het Hongaarsch en Boheemsch. In 1714 werd hij Evangelisch predikant te Neusohl en in 1719 rector aan de Evangelische school te Preszburg. In 1722 gaf hij den geheelen Bijbel in het Boheemsch in het licht. Als een ijveraar voor de beginselen van zijn kerkgenootschap werd hij door de R. Katholieke geestelijkheid vervolgd; vooral werd hij aangeklaagd wegens zijn uitgave van het geschrift „De imitatione Christi" van *Thomas à Kempis*. Hij wist zich echter te rechtvaardigen en ontving de benoemingen tot lid der Academiën van Wetenschappen te Londen, Berlijn en Petersburg. Keizer *Karel VI* benoemde hem tot zijn geschiedschrijver en verhief hem in den adelstand. Hij overleed den 29sten Augustus 1749 als senior der Evangelisch-Luthersche predikanten te Preszburg. Hij heeft zich door geschied- en aardrijkskundige en statistieke geschriften over zijn vaderland zeer verdienstelijk gemaakt. Zijn voornaamste werk is getiteld: „Notitia Hungariae novae historico-geographica" (1735—1742, 4 dln. Daarenboven leverde hij: „De vetere literatura hunno-scytica exercitatio" (1718), „Apparatus ad historiam Hongariæ" (1735—1746) en „Hungariæ antiquæ et novæ prodromus" (1723).

Bel, *Karl Andreas*, een zoon van den vorige, geboren te Preszburg, den 13den Juli 1717, studeerde te Altdorf, Jena en Straatsburg, en ging in 1740 naar Parijs en een jaar later naar Leipzig. Aan de universiteit van laatstgenoemde stad werd hij in 1743 buitengewoon en in 1757 gewoon hoogleeraar in de dichtkunst. Hij schreef een belangrijk werk over den oorsprong der Hunnen, Avaren en Hongaren in Pannonië, gaf daarenboven andere werken uit, was redacteur van de „Acta eruditorum" en van de „Leipziger gelehrte Zeitung", alsmede lid van onderscheiden wetenschappelijke vereenigingen, en bracht zich den 5den April 1782 in een vlaag van zwaarmoedigheid om het leven.

Béla is een gemeente in het Hongaarsche comitaat Zips. Zij ligt aan de Poprad en is het eindstation van den Popradtaler lokaalspoorweg. Er zijn zwavelbronnen. De plaats telt 2623 inwoners (1901). In de nabijheid ligt in den Hooge Tatra, aan den berg Koluly Vrch, het herstellingsoord Bélaer Höhlenhain met een albastgrot en de Bélaer druipsteengrot. Laatstgenoemde behoort aan Béla, is 4200 m. lang en heeft een 855 m. hoog gelegen ingang.

Béla is de naam van onderscheiden koningen van Hongarije. Tot deze behooren:

Béla I, van den stam *Arpad*, een zoon van hertog *Ladislaus*. Hij werd met zijn broeder *Andreas* en zijn zuster *Leventa* door *Stephanus I den Heilige* naar Bohemen verdreven, omdat deze de kroon, waarop de zonen van *Ladislaus* aanspraak hadden, toegewezen wilde zien aan *Peter*, een neef van zijn gemalin, *Gisela van Beieren*. Ook uit Bohemen verjaagd, namen de vorstelijke kinderen de vlucht naar Polen. Hier huwde *Béla* met een zuster van *Casimir* en werd begiftigd met het hertogdom Pommeren. De verdeeldheden, die na den dood van *Miecislaw* in Polen heerschten, brachten *Béla* tot het besluit, om gehoor te geven aan de uitnoodiging van zijn broeder *Andreas*, die intusschen de Hongaarsche kroon had verworven. Hij ontving van dezen een derde gedeelte des rijks met den titel van hertog en bewees aan zijn broeder belangrijke diensten in den oorlog tegen keizer *Hendrik III*. Er ontstond echter verwijdering tusschen de broeders na de kroning van *Salomo*, den zoon van *Andreas*, omdat *Béla* zich niet aan een onmondige wilde onderwerpen (1059). De trouweloosheid van zijn broeder, die hem naar het

n stond, deed *Bela* de vlucht nemen naar en, waar hij bescherming en bijstand vond zijn zwager *Boleslaw*. Hij trok op tegen zijn der, behaalde, door de Magyaren geholpen, overwinning, en werd in 1061 te Stuhlweissburg gekroond. Zijn regeering duurde slechts , maar hij heeft veel gedaan, om in het binland de orde te herstellen en tegen het buiand, bepaaldelijk tegen de Duitschers, die aan de zijde van *Salomo* schaarden, zijn g te handhaven. Hij overleed in 1063: een van het paard was de oorzaak van zijn dood.

Béla II, de Blinde, een zoon van *Almus* en kleinzoon van den voorgaande. Hij was als p, op last van koning *Coloman*, tegelijk met vader van zijn gezicht beroofd. Opgegroeid er de hoede der monniken te Dömös en Pe-rad, werd hij reeds bij het leven van *Stephan II* tot diens opvolger verklaard. Hij huwde *Helena*, de dochter van *Oerosch*, vorst van ie, aanvaardde in 1131 de regeering en wist staande te houden tegen zijn mededinger is, den zoon van *Coloman*. Na het einde van oorlog tegen Polen en Rusland stichtte hij dankbaarheid het bisdom Neutra. De wraakztige *Helena* vergold op den rijksdag te Arad 6) de verminking van haren gemaal op een lige wijze. *Béla* zelf voegde het oproerige matië, met uitzondering van Zara, weder bij garije, onderwierp Bosnië en bestuurde het r den titel van koning van Rama (1138). r maakte hij zich schuldig aan misbruik van ken drank en overleed den 23sten Februari 1.

Béla III, de jongere zoon van *Geysa II* en opvolger van zijn broeder *Stephanus III*. Hij de schoonzoon van den Byzantijnschen keizer *nuël Commenus* en door dezen tot zijn opvr bestemd, zoodat hem reeds Servië, Slae en Dalmatië waren afgestaan. Na den l van *Stephanus III* werd hij koning van garije, maar hij verloor tevens het uitzicht den troon van Byzantium, daar de tweede alin van *Manuël* het leven schonk aan een . Om zijn gezag in Hongarije te bevestigen, hij de koningin-weduwe en zijn broeder *Arpad* le gevangenis werpen. Een andere broeder, a, ontkwam naar Oostenrijk en deed een g ontbranden, die met den dood van *Hen-Jaromirgott* eindigde. De nieuwe hertog, *pold*, zond *Geysa* terug en ook *Arpad*, uit kerker ontsnapt, werd door den hertog van omen uitgeleverd. Beiden bleven 15 jaren echtenis. Nadat de rust hersteld was, schonk aan zijn volk vele doelmatige inrichtingen, hoogde den glans aan zijn Hof en gewende de yaren aan orde en beschaving. In 1180 vergde hij Dalmatië met zijn rijk, terwijl de g tegen Venetië voortduurde. Voorts verde hij Halicz, dat hij aan zijn tweeden zoon *lreas* gaf, ontving keizer *Frederik I*, die door staten naar Palestina trok, op een schittele wijze, stelde zijn gevangen broeders eink in vrijheid en overleed den 23sten April 1196, hij gereed stond, om naar Palestina te trekken.

Béla IV, de kleinzoon van den voorgaande en zoon van *Andreas II*. Reeds als kind was gekroond (1206) en bij den tocht zijns vaders naar Palestina tot koning verheven, terwijl de aartsbisschop *Johann* van Gran hem als rijksregent ter zijde stond (1217). *Béla* greep met krachtige hand de teugels van het bewind en streefde zoowel naar de herstelling van een onbeperkt koninklijk gezag, als naar de teruggave der verloren koninklijke bezittingen. Zijn pogingen leden echter schipbreuk op den onwil van de geestelijkheid en van den adel, en *Andreas II* zag zich genoodzaakt, de Hongaarsche „Magna Charta" te verleenen. Toen ontstond er ongenoegen tusschen vader en zoon. De vader beval dezen, zijn gemalin *Maria Lascaris* te verstooten, maar de zoon nam de vlucht naar Oostenrijk en naar *Honorius III*. Weldra kwam er een verzoening tot stand, die den zoon verlof gaf, zijn gemalin te behouden en zich in Croatië en Dalmatië als vorst dezer landen te vestigen (1224). Niet lang daarna schonk evenwel de vader die gewesten aan zijn jongeren zoon *Coloman*, en *Bela* ontving Zevenburgen tot schadevergoeding. Na den dood zijns vaders (1235) beklom hij den Hongaarschen troon. Hij weigerde de schatting te betalen, die keizer *Frederik II* van hem eischte, en bevorderde door beteugeling van adel en geestelijkheid de welvaart des volks. Weldra echter deed *Batoe* met een bende Mongolen een inval in Hongarije en *Béla* werd aan de Sajo verslagen. Noch Duitschland, noch Oostenrijk boden hem bijstand, zoodat hij vluchtte. Na verloop van een jaar verlieten de Mongolen het land. Nu keerde *Béla* terug, riep Italianen en Duitschers naar zijn land, de steden herrezen uit haar puinhoopen, de lijfeigenschap werd verzacht en de wijnstok uit Italië overgeplant. *Béla* bracht daarenboven de landen, die de hertog van Oostenrijk zich wederrechtelijk toegeëigend had, onder zijn heerschappij terug en veroverde — doch voor korten tijd — zelfs Stiermarken. De laatste jaren zijns levens werden verbitterd door verdeeldheid tusschen zijn zonen. Daar hij zijn jongeren zoon *Béla* boven den ouderen, *Stephanus*, begunstigde, kwam deze in opstand tegen zijn vader, en er was nog geen verzoening tot stand gekomen, toen de koning den 5den Mei 1270 overleed.

Béla V, van moederszijde een kleinzoon van *Béla IV*. Onder dien naam is *Otto van Beieren* in 1315 gedurende korten tijd als koning van Hongarije opgetreden.

Belangstelling is een term der psychologie en paedagogiek, door *Herbart* ingevoerd en bijna alleen door zijn volgelingen overgenomen. Volgens *Herbart* verstaat men er onder de geestelijke activiteit, die tegenover de onverschilligheid staat, maar nog niet in begeeren of willen is overgegaan. Hij maakt een onderscheid tusschen *intellectueele (leerende)* en *sympathetische (deelnemende)* belangstelling, waarbij de eerste weder te splitsen valt in *empirische*, *speculatieve* en *aesthetische*, de laatste in *moreele*, *sociale* en *religieuse*. De intellectueele belangstelling is een verstandelijke openbaring, de sympathetische een werking des gemoeds. De empirische belangstelling is gericht op het kennen en weten van allerlei dingen (namen van planten in de botanie, van personen in de geschiedenis, van plaatsen in de aardrijkskunde). Deze belangstelling is nauw verwant aan nieuwsgierigheid en staat veel lager dan de speculatieve of denkende, die niet alleen op de

vraag *hoe*, maar evenzeer op het *waarom* een antwoord tracht te vinden, de causaliteit der verschijnselen tracht op te sporen. De aesthetische belangstelling uit zich in een streven naar schoonheid, in hoe verschillende vormen die schoonheid zich openbare. Zij schept beeldhouw- en schilderkunst, dichtkunst en muziek.

Terwijl de intellectueele belangstelling op de wereld om ons heen, zooals wij die door ervaring leeren kennen, is gericht, onstaat de sympathetische door den omgang met onze medemenschen. Richt zij zich op de enkele menschen, met welke wij verkeeren, dan heet zij moreele; heeft zij een grooteren kring van menschen tot haar object, of zelfs de geheele menschheid, dan ontwikkelt zij zich tot sociale belangstelling; richt zij den blik nog hooger, verheft zij zich tot God, dan stijgt zij tot religieuse belangstelling.

Niet bij iederen mensch afzonderlijk komt elk dier zes klassen van belangstelling evenzeer tot uiting, maar in iedere grootere verzameling van menschen zullen zij allen te vinden zijn. Doel van het onderwijs moet nu wezen een veelzijdige belangstelling in den mensch aan te kweeken, zoodat niet een soort overheerschend is. Door zulke veelzijdige belangstelling moet de mensch volgens *Herbart* komen tot een zedelijk karakter: door de *belangstelling* tot *begeeren* en door het begeeren tot *willen*.

Tegen deze Herbartsche opvatting is van vele zijden verzet gekomen, in de eerste plaats tegen de geheel willekeurige indeelingen der verschillende klassen van belangstelling.

Belani is het pseudoniem van *Häberlin*. Zie aldaar.

Belastingen zijn bijdragen, aan de algemeene middelen van den Staat verschuldigd, onafhankelijk van eenigen bijzonderen dienst der Overheid. Hoe beperkt of uitgebreid men zich de taak van het Staatsbestuur ook denke, in elk geval zijn tot verwezenlijking van die taak inkomsten noodig. Te allen tijde heeft tot de Staatstaak behoord het handhaven der orde, de beslissing van geschillen, de verdediging tegen aanvallen van buiten; reeds hiermee gaan aanzienlijke uitgaven gemoeid. En waar de taak van den Staat zich uitbreidt, waar niet alleen aanleg van wegen, onderwijs, armbestuur, maar ook bevordering van kunst en wetenschap, zorg voor de maatschappelijk zwakken en in verband hiermede ingrijpen in de betrekkingen tusschen de individuen binnen de grenzen der Staatstaak wordt getrokken, en de Staat wordt beschouwd als het orgaan, dat in de maatschappelijke verhoudingen leidend, ordenend en regelend optreedt, overal waar dit noodig blijkt, daar wordt de noodzakelijkheid van versterking der middelen steeds dringender en wordt de vraag, hoever de Staatstaak zich zal uitbreiden, voor een groot deel afhankelijk van de mogelijkheid, om zich de noodige inkomsten te verschaffen.

Belasting is niet de eenige en zelfs niet de oudste bron van inkomsten van den Staat. Oorspronkelijk — vooral in de tijden toen er nog geen onderscheid werd gemaakt tusschen het inkomen van den Vorst en dat van den Staat — traden op den voorgrond de inkomsten uit domeinen, en nog steeds heeft de Staat dergelijke inkomsten. Inkomsten uit domeinen [illegible] den zich hierin van belastingen, dat [illegible] Staat worden genoten als privaat [illegible] zijn opbrengsten van Staatslanderijen [illegible] Staatsfabrieken of andere ondernemingen [illegible] de belastingen worden opgelegd door [illegible] als *overheid* aan degenen, over [illegible] schappij voert. Inkomsten uit domeinen [illegible] vaatrechtelijke, belastingen zijn publiek[illegible] inkomsten. Niet *alle* publiekrechtelijke [illegible] echter zijn belastingen. Men onderscheidt [illegible] *retributiën* en *belastingen in engeren* [illegible] butiën zijn heffingen, die de overheid [illegible] ruil voor bewezen diensten, bijv. [illegible] briefport, telegramkosten, loodsgelden [illegible] den, marktgelden, enz. Bij belastingen [illegible] over de heffing geen bijzondere dienst [illegible] heid. Door velen is de leer verkondigd [illegible] belasting in wezen niets anders is [illegible] goeding voor bewezen diensten, n.l. [illegible] having van orde en veiligheid, rechtspraak [illegible] en andere werkzaamheden, waardoor [illegible] het welzijn der individuen bevordert [illegible] deze opvatting zou retributie vergoeding [illegible] *bijzondere* diensten, belasting vergoeding [illegible] *algemeene* diensten. Door de nieuwere [illegible] zijn echter deze opvattingen verlaten [illegible] het waar zijn, dat de diensten, welke [illegible] aan de individuen bewijst, bij velen [illegible] tegen het van hen gevraagde offer, en [illegible] dit voor den burger een reden zijn om [illegible] offer met meer blijmoedigheid te geven [illegible] veelal geschiedt, toch mogen deze [illegible] beschouwd worden als de *rechtsgrond* [illegible] tingheffing. De verhouding tusschen [illegible] individu is niet die tusschen twee [illegible] die als ruilende partijen tegenover elkaar [illegible] De Staat is de drager der gemeenschap [illegible] van de individuen lid zijn. Een [illegible] tweeërlei levenskring: hij heeft [illegible] eigen individueel bestaan, maar ander[illegible] lid der gemeenschap, die overal in het [illegible] haar invloed doet gelden. Tot [illegible] haar taak heeft deze gemeenschap [illegible] dig en daarvoor heeft zij aanspraak [illegible] van het volksinkomen. Het deel van [illegible] inkomen, dat elk individu als zijn [illegible] komen geniet, heeft daarom tweeërlei [illegible] ming: één deel is bestemd voor [illegible] verteringen en besparingen van [illegible] een ander deel voor gemeenschaps[illegible] Staat bepaalt in de belastingwetten [illegible] het laatstgenoemde deel zal zijn. Hij [illegible] zorgen, dat de diensten, die hij [illegible] bewijst, opwegen tegen de offers, [illegible] natie vergt, maar geheel onnoodig [illegible] voor elken belastingbetaler de diensten [illegible] offer opwegen. De belastingplicht [illegible] streeks voort uit den burgerplicht.

De belastingen worden tegenwoordig [illegible] regel betaald in *geld*. Noodzakelijk [illegible] de Staat kan evengoed verplichtingen [illegible] bestaande in het verrichten van [illegible] was dit zeer gebruikelijk en ook [illegible] zoogenaamde belastingen in natura [illegible] dwenen en leven als hand- en span[illegible] mige gemeenten voort, getuige art. [illegible] meentewet. In den beginne waren [illegible]

ıstverrichtingen door de burgers meer erkente-sen van onderhoorigheid van onderdanen jegens Vorst, dan bijdragen in de middelen van den at. Het getal en de soort dier præstatiën breid-zich aanmerkelijk uit; daarenboven eigenden souvereinen zich onder verscheiden vormen recht toe, om præstatiën in natura onder den m van regalia (vroonen, bannen, cijnsen, thijn-, enz.) van hunne onderdanen en nog meer attingen van allerlei aard van onderworpen keren te eischen. Bij het ontstaan der staten het nieuwe Europa vormde zich onder den loed van het leenrecht een volledig samen-l van zulke persoonlijke diensten. De opkomst vrije gemeenten bracht verandering in dien stand aan. De souverein verleende haar vrij-lig of gedwongen zekere vrijheden en rech-— verkocht ze haar zelfs. De recognitiën koopprijzen daarvoor werden in geld betaald. vorm van betaling kwam den Vorst ook er te stade, daar hij nu met meer gemak de noodigde uitgaven (vooral voor het huren van epen en andere oorlogstoebereidselen) kon doen ır zijn welbehagen. Zat de Vorst in geldver-enheid, dan wendde hij zich tot zijn gemeen-met „beden", dat is aanzoeken om geld, artegen nieuwe privilegiën en rechten in ruil estaan werden. Het geld, dat er wezen moest, rd op onderscheiden wijzen over de burgers geslagen, en zoo vinden we reeds vroeg den sprong van bijna alle in onze dagen bekende astingen. De geldnood heeft bij de Vorsten regeerders reeds spoedig het vernuft gespitst, telkens nieuwe bronnen van inkomsten voor altijd leegloopende schatkist uit te denken. De anderde begrippen in theorie over den Staat, werkkring in de maatschappij en de inrich-g van zijn huishouding, door de beoefenaars staatsrecht en staathuishoudkunde verkondigd na de Fransche revolutie in de beschaafde ten in practijk gebracht, hebben ook hun loed doen gevoelen op de regeling, op het eer en op de bronnen der staatsinkomsten. t bedrag der inkomsten, dat de Staat trekt uit ere bronnen dan de belastingen, vermindert ndeweg. Het voornaamste deel der middelen, dig tot dekking der staatsuitgaven, zal dus er en meer gevonden moeten worden in de astingen. Daarom is het meer dan in vroegere wen noodig zich rekenschap te geven van de ag, welke regelen de Staat bij zijn belasting-fing moet in acht nemen.

Langen tijd is men bij de beschouwing van belastingen uitgegaan van de vier belasting-elen, door *Adam Smith* gegeven en die op volgende neerkwamen. Het eerste vereischte een goed belastingstelsel is, dat ieder moet alen naar evenredigheid zijner inkomsten, om-slechts dan de noodzakelijke en rechtvaar-e gelijkheid van last bestaat. Het tweede: erheid, geen willekeur moet er heerschen in bedrag der belastingen; de belastingschuldi-moet weten, hoeveel, wanneer en op welke ze hij moet betalen; dat moet openbaar wezen aan iedereen kunnen bekend zijn. Het derde: tijd en de wijze van betaling moeten zoo-ig gekozen worden, dat de belasting zoo min gelijk bezwarend op den belastingplichtige drukt. Het vierde: er moet zoo min mogelijk *meer* van het volk geheven worden, dan de schatkist ontvangt.

De juistheid der drie laatste regels zal wel door niemand betwist worden. Anders is het met den eersten. Dat ieder belast moet worden naar zijn krachten of — zooals men het meestal uitdrukt — naar zijn draagvermogen; dat er dus gelijkheid van druk, gelijkheid van offers moet bestaan, heeft *Adam Smith* zeer juist gevoeld. Juist in de 19de eeuw is men steeds meer hiervan doordrongen geworden, dat een der eerste beginselen van belastingheffing moet zijn: ieder betale naar zijn draagvermogen, en bij elke belastinghervorming is het er om te doen geweest, dat beginsel een stap nader tot zijn verwezenlijking te brengen. Maar wordt een belasting naar het draagvermogen verkregen door een evenredige belasting van ieders inkomen? Over deze vraag is men aan het twijfelen geraakt. Hebben twee personen, die een gelijk inkomen bezitten, noodzakelijk ook een even groot draagvermogen? Neen, wanneer bijv. één van beiden ongehuwd is en alleen voor zich zelf heeft te zorgen, terwijl de ander een groot gezin heeft of behoeftige bloedverwanten heeft te onderhouden. Bezit hij die een inkomen van f 2000 heeft, bestaande in rente van zijn kapitaal, evenveel draagvermogen als een ander, die f 2000 verdient met zijn arbeid? Neen, want de eerste kan een grooter deel van zijn inkomen verteren, daar zijn kapitaal blijvend is, terwijl de ander genoodzaakt is te sparen voor het geval dat zijn arbeidskracht hem ontzinkt. En heeft — afgezien van dit verschil van omstandigheden — hij die een inkomen heeft van f 2000, in den regel tweemaal zooveel draagkracht, als hij, die een inkomen heeft van f 1000? Deze vraag brengt ons op de onderscheiding tusschen proportioneele en progressieve belasting. Proportioneel noemt men die belasting, waarbij men van alle inkomens (of van alle vermogens, zoo het vermogen als maatstaf van belasting dient) een gelijk percentage heft. Bij progressieve belasting heft men van de hoogere inkomens of vermogens een hooger percentage dan van de lagere. Het beginsel van progressie, vaak fel bestreden, heeft in de laatste tientallen jaren steeds meer ingang gevonden en wordt tegenwoordig door de meesten ook als het theoretisch juiste beschouwd. Het wordt door velen in verband gebracht met de waardeleer der nieuwere oeconomisten en steunt, evenals deze, op de stelling, dat de waarde van een goed afneemt, naarmate de hoeveelheid goederen van dezelfde soort, waarover men kan beschikken, toeneemt. Hoe grooter iemands inkomen wordt, des te minder dringende behoeften zal hij met de nieuwe inkomensdeelen bevredigen en des te minder zal hij het voelen, wanneer van die nieuwe inkomensdeelen een zeker percentage wordt afgenomen. Wil men dus, dat de belasting op alle inkomens even zwaar zal drukken, dan moet men van de hoogere inkomens een hooger percentage nemen dan van de lagere. Van de inkomens, even voldoende voor levensonderhoud, neme de Staat niets, van wat daarboven komt, *iets*. Hoe hooger men komt, des te meer kan de Staat nemen.

Tegen het stelsel van progressie zijn en worden soms nog verschillende argumenten aangevoerd, bijv. dat het een voorrecht schept in belastingzaken en de hoogere standen te zwaar gedrukt worden ten voordeele van de lagere, die toch ook van de Staatswerkzaamheden profiteeren; dat progressie leidt tot willekeur en zal eindigen met een heffing van 100 % bij de hoogste inkomens; dat zij sparen en kapitaalvorming tegengaat, vertering en verkwisting bevordert.

Het bezwaar, dat progressie zou kunnen leiden tot een heffing van 100 %, vervalt, wanneer men bij elk inkomen, hoe hoog ook, een zeker bedrag, vertegenwoordigende het noodzakelijk levensonderhoud, onbelast laat; van het daarop volgende *iets* heft en van elk volgend inkomensdeel iets meer.

Men kan het beginsel van progressie op verschillende wijzen in practijk brengen. Men kan de verschillende inkomens naar een verschillend percentage in de belasting aanslaan maar ook kan men van elk inkomen een bepaalde som aftrekken en van de rest éénzelfde percentage als belasting heffen. Bij het zoogenaamde *Benthamsche stelsel* wordt van elk inkomen, hoe hoog ook, afgetrokken éénzelfde som voor noodzakelijk levensonderhoud en wordt de rest gelijk belast.

Tegenover progressie stelt men soms degressie. Eigenlijk is dit ook een soort progressie, maar een waarbij het percentage bij een bepaald inkomen ophoudt te klimmen. Bijv. alle inkomens boven f 2000 worden met éénzelfde percentage belast, maar de lagere inkomens betalen minder.

Wij hebben, over progressie sprekende, duidelijkheidshalve ons een inkomstenbelasting voor oogen gesteld, maar ook andere belastingen kunnen progressief zijn, zooals beneden zal blijken, bijv. belastingen op haardsteden, paarden, dienstboden, successierechten.

Behalve het beginsel van belasting naar draagvermogen, zijn er nog andere gewichtige belastingbeginselen, als: 1° de belasting moet de voortbrenging zoo weinig mogelijk belemmeren; 2° de belasting moet voldoende zijn om — met de andere inkomsten — de Staatsuitgaven te dekken. Uit deze beginselen vloeien weder verschillende eischen voort. De belasting moet zóó geregeld zijn, dat zij betaald kan worden *uit het inkomen* en dat het kapitaal, een van de bronnen der voortbrenging, niet behoeft te worden aangetast. De inning der belastingen moet niet — zooals bij accijnzen wel eens is geschied — formaliteiten medebrengen, die het bedrijf verlammen en invoering van verbeteringen tegengaan. De belasting mag niet tengevolge hebben, dat — zooals bij belastingen op levensmiddelen of op deuren, vensters, haardsteden, allicht plaats heeft — het gebruik van het belaste voorwerp sterk afneemt; immers dit is een nadeel voor de industrie en, waar het een nuttig voorwerp betreft, een nadeel voor de gebruikers, terwijl de schatkist aan zulk een belasting weinig heeft. De opbrengst der belastingen mag niet al te wisselvallig zijn, opdat de Staat niet plotseling voor een tekort komt te staan, maar van den anderen kant moet de belasting zóó zijn geregeld, dat zij zonder veel moeite iets hooger of lager gesteld kan worden, wanneer de behoeften der schatkist dit eischen of toelaten. De belasting mag niet zóó zijn ingericht, dat zij gemakkelijk ontdoken kan worden. De kosten van inning moeten, vergeleken bij de opbrengst der belasting, niet te hoog zijn (dit ligt reeds opgesloten in den vierden regel van *Adam Smith*. In dit opzicht heeft de 19de eeuw groote verbeteringen gebracht; terwijl in 1820 de kosten van inning hier te lande geschat werden op 12 %, was dit in 1879 $5\frac{1}{2}$ %. In Frankrijk is door *Sully* in de 17e eeuw berekend, dat van de 150 millioen, die het volk betaalde, slechts 30 millioen in de schatkist vloeien.

Aan zeer uiteenloopende eischen moeten dus de belastingen voldoen. Dit is de reden, waarom elk voorstel tot belastinghervorming een zoo dankbaar onderwerp is voor critiek. Om in zijn critiek billijk te zijn, moet men bedenken, dat elke belasting haar deugden en gebreken heeft en het volmaakte op dit gebied onbereikbaar is, zoodat de critiek haar grondslag moet vinden in een *vergelijking* van de verschillende belastingsoorten.

Juist omdat elke belasting haar deugden en gebreken heeft, zijn er tegenwoordig slechts weinigen, die de wenschelijkheid verdedigen van slechts één enkele belasting (impôt unique). In den tijd der Physiocraten, toen de meening heerschte als zouden alleen de landbouw en andere takken van bodemontginning productief zijn, telde de leer van de grondbelasting als enkele belasting vele aanhangers. Ook in onze dagen is die leer verkondigd, o. a. door den Amerikaan *Henry George* in zijn boek „Progress and Poverty". Hij wenscht deze hervorming als middel om feitelijk den grondeigendom te brengen in handen van den Staat. Meer aanhangers telt de leer eener algemeene inkomstenbelasting als impôt unique. Daartegen wordt aangevoerd, dat — zooals boven gebleken is — inkomen niet hetzelfde is als *draagvermogen*, zoodat hierdoor het beginsel „belasting naar draagvermogen" niet tot zijn recht zou komen. Bovendien is het bedrag van het inkomen zeer moeilijk te taxeeren en de fouten, hierbij gemaakt, hebben een veel schadelijker invloed, wanneer er één enkele inkomstenbelasting bestaat, dan wanneer de inkomstenbelasting slechts een der onderdeelen is van het belastingstelsel.

Wil men een impôt unique, dan zou daarvoor alleen in aanmerking kunnen komen een belasting naar het draagvermogen. Maar het draagvermogen is niet één enkel feit, vatbaar voor waarneming, doch openbaart zich in een groot aantal feiten en handelingen, den belastingschuldige betreffende. Daarom wordt een *aantal* belastingen wenschelijk geacht, welke zich alle moeten aansluiten bij feiten, waaruit draagvermogen blijkt. De fout van vroegere belasting-wetgevingen is niet geweest, dat er te veel belastingen waren, maar dat die belastingen niet een stelselmatig geheel vormden en er belangrijke bronnen van draagkracht (bijv. het effectenbezit) onbelast bleven, terwijl er van den anderen kant allerlei belastingen bestonden, die niet werden geheven, omdat van draagkracht bleek, maar alleen omdat

gemakkelijk geld in de schatkist deden vloeien v. zegel- en registratierechten). Hoeveel be-.ingen er in een land ook bestaan, alle moe-samen één geheel vormen en samen het agvermogen der individuen in juiste evenre-heid treffen.

)e feiten nu, die maatstaf van belasting moe-zijn, kunnen tot twee hoofdgroepen worden racht: het *inkomen* en de *verteringen*.

Het inkomen mag, zooals is gebleken, niet als *eenige* maatstaf van het draagvermogen wor-. beschouwd. Maar ontegenzeggelijk is het omen *een van de factoren* — en wel een zeer richtige — waaruit men het draagvermogen leeren kennen. Het zelfde geldt van de ver-ingen. Iemands verteringen zullen meestal een stekende maatstaf zijn bij de beoordeeling zijn draagvermogen, maar men zou zeer keerd doen de vertering als *uitsluitenden* atstaf van het draagvermogen aan te nemen, r sommigen veel meer, anderen veel minder teren, dan hun draagvermogen toelaat. Neemt n daarentegen inkomen en vertering *beide* in merking, dan zal men tot een juistere beoor-ling van het draagvermogen komen.

Men kan dus onderscheiden: inkomstenbelas-gen en verteringsbelastingen.

Beide kunnen op verschillende wijzen gehe-worden. Wat de inkomstenbelastingen betreft, ijnt het eenvoudigst het heffen van één alge-ene inkomstenbelasting, waarbij ieders inko-wordt getaxeerd, hetzij met, hetzij zonder n aangifte. Maar het is moeilijk het uit vele bronnen bestaande inkomen te taxeeren, bovendien is het bezwaarlijk bij een alge-ene inkomstenbelasting rekening te houden het feit, dat inkomen uit vermogen meer agkracht geeft dan inkomen uit arbeid. Daarom t men in de meeste landen meer dan één omstenbelasting, of wordt de inkomstenbelas-g gesplitst naar de verschillende bronnen. In lerland vallen de inkomsten uit vermogen er de vermogensbelasting; die uit arbeid onder bedrijfsbelasting. Dit stelsel heeft men ook le meeste kantons van Zwitserland. In Pruisen ft men een algemeene inkomstenbelasting, r daarnaast nog een „Ergänzungssteuer" voor vermogensinkomsten. In Engeland wordt de In-e tax gesplitst in 5 schedulen, n.l.: *a.* inkom-uit het bezit van vaste goederen; *b.* in-sten der landgebruikers als zoodanig; *c.* in-sten van binnen- en buitenlandsche staats-lsen; *d.* inkomsten uit bedrijven, beroepen, rekkingen, uitgezonderd het landbouwbedrijf alle ambten, die uit de schatkist of door tschappijen worden bezoldigd; *e.* tractemen-en pensioenen ten laste van de Kroon, den at, de gemeenten en alle maatschappijen of ere corporatiën.

Door sommigen wordt als de beste wijze van stingheffing voorgesteld de verschillende bron-van het inkomen (pacht, ondernemerswinst, idsloon, kapitaalrente) elk afzonderlijk te be-en en daarnaast nog een belasting te heffen het inkomen in zijn geheel, waarbij reke-g kan worden gehouden met verschillende vidueele omstandigheden, die bij de afzonder-e belastingen niet tot hun recht kunnen komen.

Ook de verteringsbelastingen kunnen op verschillende wijzen worden geheven. Men kan in de eerste plaats een belasting heffen op de leefwijze, zooals die uit uiterlijke omstandigheden blijkt, bijv. op de woning, dienstboden, meubelen, enz, zooals bij onze personeele belasting geschiedt. Verder kan men belastingen heffen op verschillende artikelen van verbruik. Men kan daarbij drie soorten van goederen onderscheiden: 1° eerste levensbehoeften: 2° artikelen, die, ofschoon geen *eerste* levensbehoeften zijnde, toch algemeen gebruikt worden; 3° weelde-artikelen. Die sub 2° komen voor belasting het meest in aanmerking. Belastingen op eerste levensbehoeften zijn af te keuren, daar zij het zwaarst drukken op hen, die de minste draagkracht bezitten. Belastingen op zuivere weelde-artikelen geven zelden een noemenswaardige opbrengst.

Alvorens een overzicht te geven van de verschillende belastingen in Nederland bestaande, vermelden wij eerst nog een onderscheiding, die in de theorie en practijk der belastingen een groote rol speelt, n.l. de onderscheiding van *directe* en *indirecte* belastingen. Direct noemt men gewoonlijk die belasting, welke inderdaad wordt gedragen door dengene, die ze aan de schatkist betaalt; indirect noemt men die, welke degene, die ze aan de schatkist betaalt, terugontvangt van een ander, op wien de belasting dus in werkelijkheid drukt. Als men bijv. een belasting heft op suiker, zal men die heffen van den suikerfabrikant, maar deze zal, geheel overeenkomstig de bedoeling van den wetgever — den suikerprijs met de betaalde belasting verhoogen en haar aldus op de verbruikers verhalen.

Dit is de onderscheiding, zooals de theorie der belastingen die maakt. Onze belasting*wetgeving* trekt de scheidslijn anders: zij onderscheidt de belastingen in vier soorten: *a.* directe; *b.* indirecte; *c.* accijnzen; *d.* rechten, tot welke laatste categorie, behalve de waarborg der gouden en zilveren werken, tegenwoordig alleen behooren de *invoerrechten*. Tot de directe belastingen behooren: grondbelasting, personeele belasting, vermogensbelasting en bedrijfsbelasting; tot de indirecte de zegelrechten, registratierechten, hypotheekrechten en successierechten. De wetgever heeft de onderscheiding vooral hierin gezocht, dat bij de directe belastingen een *aanslag* geschiedt en een *kohier* (lijst van belastingschuldigen) wordt opgemaakt, terwijl de indirecte niet periodiek, maar alleen in bepaalde omstandigheden of bij bepaalde handelingen worden geheven.

Wanneer wij in het volgende over directe en indirecte belastingen spreken, bedoelen wij de onderscheiding, zooals de theorie die maakt, waarbij het dus de vraag is, wie de belasting ten slotte draagt. Er is — vooral in vroeger jaren — veel getwist over de vraag, welke belastingen de voorkeur verdienen, directe of indirecte.

De voorstanders der directe belastingen motiveeren hun oordeel aldus: 1° Zij zijn de eenvoudigste; de belastingschuldige staat rechtstreeks in betrekking met de schatkist; tusschenkomst van anderen, met den daaruit volgenden omslag, is onnoodig. 2° Zij kunnen met strikte rechtvaardigheid in verhouding van elks vermogen gevorderd worden en treffen wezenlijk alleen

diegenen, welke de wet treffen wil. 3º Haar verwijderde werking is voor de maatschappij weinig voelbaar en onschadelijk.

De tegenstander verkondigt: 1º De directe belastingen treffen niet algemeen genoeg. De benedenste lagen der maatschappij zijn meestal vrij van deze belastingen; zij drukken dus de meer gegoeden onevenredig zwaar. 2º Willekeur blijft bij haren omslag onvermijdelijk, omdat men bij de bepaling van het bedrag òf zich tevreden moet stellen met gissingen, òf met de eigen opgaven der belastingschuldigen, welke laatste maatregel de goede trouw der ingezetenen op te zware proef stelt en hen gemakkelijk tot kwade trouw en meineed verleidt. 3º Wil men de vorige bezwaren ontkomen, dan vervalt men in een ander, in een streng onderzoek naar den stand van ieders vermogen, hetgeen onvermijdelijk gepaard gaat met belemmeringen in het privaat leven der burgers. 4º Zij vooral tasten de kapitalen aan of verminderen de vruchten der nijverheid en belemmeren dus de productie. 5º De vreemdelingen zijn van zelf van die lasten vrij, en bij strenge toepassing kunnen de meestgegoeden, op wie de grootste last moet drukken, zich daaraan door verhuizing onttrekken.

Indirecte belastingen worden als aannemelijk voorgesteld, vooreerst: omdat zij, uit haren aard algemeen treffende, door allen zonder onderscheid, ook door vreemden, betaald worden; ten tweede, omdat zij op zaken en niet op personen gelegd worden, derhalve gemakkelijk en ongemerkt betaald worden; en ten laatste, omdat zij vrijwillig opgebracht worden, voor zooverre althans men de keuze heeft om zich van de belaste voorwerpen al of niet te bedienen. De tegenstanders repliceeren wederom, dat de indirecte belastingen onbillijk zijn, juist omdat zij naar de behoeften en niet naar de middelen treffen, dat de druk het zwaarst is voor den minder gegoede, omdat zijn verteringen evenredig het zwaarst belast zijn; doordien zij de belaste zaken duur maken, brengen zij ze buiten het bereik van velen, die anders verbruikers zouden zijn, en zoo verminderen zij dus de consumptie en daardoor de productie. Een menigte kostbare en belemmerende formaliteiten is voor haar inning onvermijdelijk, en de bezwaren, daaraan klevende, drukken op anderen dan de ware belastingschuldigen. Een omslachtig en duur beheer voor de schatkist heeft tengevolge, dat lang niet geheel de opoffering van de burgers te haren bate komt. En ten slotte is de onmerkbare betaling eer een fout dan een deugd, daar de verleiding tot buitengewone opdrijving dier belastingen groot is, en tevens door het onmerkbare en vrijwillige der voldoening de druk niet wordt opgeheven, maar wel degelijk zijn nadeeligen invloed zal doen gevoelen.

Bij nadere beschouwing van deze argumenten blijkt, dat verscheidene niet zoozeer de vraag betreffen, of men de belasting direct of indirect zal innen, maar of men zal heffen inkomsten-, dan wel verteringsbelastingen. Belastingen op het inkomen worden meestal direct geheven, ofschoon dit niet noodzakelijk zoo behoeft te zijn. Belastingen op de vertering worden, althans voor zoover ze verbruiksartikelen betreffen, gewoonlijk indirect geheven. Tegenwoordig is men het vrij wel eens, dat beide soorten van belastingen noodzakelijk zijn; alleen kan het, indien belastingverhooging noodig blijkt, de vraag zijn, welke soort van belasting allereerst daarvoor in aanmerking behoort te komen.

Opgemerkt dient nog te worden, dat het moeilijk te zeggen valt, of een bepaalde belasting als een directe dan wel als een indirecte werkt en dat het zeer goed gebeuren kan, dat een belasting, die de wetgever als een indirecte bedoeld heeft, ten slotte geheel of gedeeltelijk drukt op hen, van wie ze geïnd wordt. Gesteld bijv., er wordt een accijns van ƒ0,50 gelegd op een verbruiksartikel, dat zonder den accijns ƒ1 kostte. De fabrikant, die den accijns betalen moet, verhoogt den prijs tot ƒ1.50. Deze prijs is echter velen verbruikers te hoog; de vraag naar het artikel neemt af en de fabrikanten zijn genoodzaakt den prijs te verlagen tot ƒ1.30, zoodat de fabrikanten van de belasting ƒ0.20 dragen. Omgekeerd kan het gebeuren, dat een belasting, als een directe bedoeld, toch wordt overgedragen of *afgewenteld* (zooals men dit wel noemt) op een ander. Een belasting, van een huiseigenaar geheven, kan bijv. soms verhaald worden op de huurders door verhooging van den huurprijs. Omgekeerd kan soms een belasting, op de huurders gelegd, door huurverlaging worden afgewenteld op den grondeigenaar. Een belasting op het arbeidsloon kan soms door loonsverhooging worden afgewenteld op den ondernemer, die op zijn beurt zal trachten door prijsverhooging de belasting voort te wentelen op de verbruikers. Als door de prijsverhooging de vraag naar het goed en daardoor weer de prijs afneemt, zal de belasting weer gedeeltelijk worden teruggewenteld op den ondernemer, die misschien op zijn beurt zijn vraag naar arbeiders zal verminderen, waardoor het loon daalt en de belasting weer gedeeltelijk teruggewenteld wordt op de arbeiders. Of in een gegeven geval inderdaad afwenteling of overdracht (uitdrukkingen, tusschen welke sommigen een verschil maken, dat wij, als van weinig beteekenis, voorbijgaan) zal plaats hebben, hangt hiervan af, of de verhouding tusschen vraag en aanbod prijsverhooging of verlaging toelaat.

Na deze algemeene opmerkingen willen wij een kort overzicht geven van de Nederlandsche belastingen. Wij beginnen met de beide reeds boven vermelde belastingen, die samen een gesplitste inkomstenbelasting vormen, n.l.: 1º de vermogensbelasting; 2º de belasting op bedrijfs- en andere inkomsten. Zij zijn de jongste in de rij onzer belastingen; de vermogensbelasting is ingevoerd op 1 Mei 1893, de bedrijfsbelasting 1 Mei 1894.

De vermogensbelasting wordt geheven naar den maatstaf van het vermogen zelf (ofschoon het de bedoeling is te treffen het *inkomen uit vermogen*.) Voor de berekening van het vermogen wordt de waarde van onroerende goederen vastgesteld op het twintigvoud van hun belastbare opbrengst, die van effecten op hun geldswaarde naar de laatst bekende gegevens, die van hypothecaire en andere schuldvorderingen op het bedrag van het kapitaal; andere voorwerpen worden geschat naar hun geldswaarde in verkoop

hun bestemming. Onder vermogen worden niet begrepen meubelen, kleederen, levens- lelen, voorwerpen van kunst of wetenschap, |- en zilverwerk, paarlen en edelgesteenten, handelsvoorraad zijnde: evenmin goederen. van anderen het vruchtgenot hebben. Ver- ens beneden f 13000 zijn vrij van belasting. nogens van f 13000 tot f 14000 betalen f 2; f 14000 tot f 15000 betalen f 4. Is het ver- en f 15000 of meer, doch niet meer dan).000, dan wordt geheven f 1,25 van elke 0, waarmee het vermogen het bedrag van 000 te boven gaat. Van vermogens boven).000 wordt geheven f 237,50 benevens f 2 elke f 1000, waarmee het vermogen het be- van f 200.000 te boven gaat. De aanslag iedt door den inspecteur der registratie. belastingschuldigen zijn verplicht aangifte te van de waarde van hun vermogen, maar specteur kan van die aangifte afwijken. Wie aangifte heeft gedaan, wordt door den in- teur ambtshalve aangeslagen. Van de beslissin- les inspecteurs kan men in beroep komen bij een l van Beroep, welke voor een geheele provincie oor een gedeelte eener provincie is ingesteld. e belasting op bedrijfs- en andere inkomsten, oonlijk bedrijfsbelasting genoemd, wordt ge- n van inkomsten uit winsten en belooningen, tgelden, pensioenen, lijfrenten en dergelijke dieke uitkeeringen, verschuldigde verstrek- en van levensonderhoud, enz., dus in het al- en van alle inkomsten, die niet uit vermogen spruiten. Voor hen, die een vermogen van er dan f 13000 bezitten en dus niet in de ogensbelasting vallen, wordt het inkomen, naar zij in de bedrijfsbelasting worden aan- gen, verhoogd met f 40 voor elke f 1000 ogen. Voor hen, die niet in de vermogens- ting zijn aangeslagen, geldt voor de bedrijfs- ting een ander tarief dan voor hen, die wel e vermogensbelasting zijn aangeslagen; de daarvan is, dat de draagkracht van het jfsinkomen toeneemt, naarmate men daar- een vermogensinkomen heeft. Voor hen, iet in de vermogensbelasting vallen, is het jfsinkomen beneden f 650 onbelast. Van f 650 '00 betaalt men f 1; van f 700—f 750 f 2, erder voor elke f 50 inkomen f 0.75 meer, t men bij een inkomen van f 1500 f 14 dt. Van inkomens tusschen f 1500 en f 8200 t betaald een vaste som van f 14, benevens oor elke geheele som van f 100, waarmee inkomen het bedrag van f 1500 te boven Van inkomens boven f 8200 wordt betaald , benevens f 3,20 voor elke geheele som f 100, waarmee het inkomen het bedrag van 0 te boven gaat. Voor hen, die wel in de ogensbelasting vallen, begint de bedrijfsbe- g bij een inkomen van f 250 en is het ta- verschillend, naarmate het belastbaar ver- n is beneden f 15000, tusschen f 15000 en .000 en boven f 200.000. De aanslag ge- dt voor een deel der belastingschuldigen het zoogenaamde college van zetters, voor een r deel door een commissie van aanslag. Voor angifte geldt wat bij de vermogensbelas- is opgemerkt. Van de aanslagen is beroep en boven vermelden Raad van Beroep.

Ter bevordering van een juiste aangifte is zoowel bij de vermogens-, als bij de bedrijfsbelasting aan de ambtenaren en commissiën, met de uitvoering van de wet belast, strikte geheimhouding opgelegd.

De vermogensbelasting is hier te lande een geheel nieuwe belasting; tot 1893 was het kapitaal in portefeuille zoo goed als onbelast. De bedrijfsbelasting is in de plaats getreden van de patentbelasting. Alvorens bepaalde bedrijven of beroepen te mogen uitoefenen, moest men vroeger een patent aanvragen, welke patenten jaarlijks vernieuwd werden en waarvoor zekere som moest worden betaald. Daar deze belasting lang niet alle bedrijven en beroepen trof, en het bedrag vooraf werd vastgesteld, op een tijdstip waarop het nog geheel onzeker was, of het bedrijf winsten zou opleveren en hoeveel, kon zij nauwelijks een inkomstenbelasting genoemd worden.

Den oningewijde, die vernomen heeft, dat in de vermogensbelasting ook de onroerende goederen vallen, zal het misschien verwondering baren, dat daarnaast hier te lande — gelijk in de meeste landen — een *grondbelasting* bestaat. Deze belasting draagt echter een bijzonder karakter; zij is een *zakelijke* belasting. Zakelijke belastingen onderscheiden zich van persoonlijke hierdoor, dat zij altijd een bepaalde bron van inkomen tot voorwerp hebben en dit inkomen treffen, onafhankelijk van de omstandigheden, waarin de persoon verkeert, die het geniet. Bij de persoonlijke belastingen, waartoe de vermogens- en bedrijfsbelasting behooren, worden bijv. de schulden van den belastingplichtige van diens bezittingen afgetrokken; bij de grondbelasting echter wordt daarmede geen rekening gehouden. De belastingschuldige wordt hier niet aangesproken als lid der gemeenschap, hij wordt aangesproken als beheerder van een vermogen, op welks opbrengst de Staat een zeker recht uitoefent. De oorsprong en geschiedenis der grondbelasting hangen samen met de ontwikkeling van het eigendomsrecht op den grond. Bij sommige volken ontstond zij uit den afkoop van tienden, vroonen en praestatiën in natura; bij anderen uit dien van hoorigheid en heerendiensten; nog bij anderen was zij een gevolg van den afkoop van de verplichting om den souverein in den oorlog te volgen (heervaartgeld). Zij is een last, bijzonder gelegd op den bebouwden en onbebouwden grond, die meestal in evenredigheid met de geschatte waarde van het perceel van den grondeigenaar gevorderd wordt. Over haar wezenlijk karakter, haar werking en zelfs over de vraag, of zij eigenlijk wel een belasting is, bestaat nog al verschil van gevoelen. Op den voorgrond moet gesteld worden, dat zij niet zuiver een belasting is op den grond als natuurgave, maar dat zij ook drukt op dat deel van het kapitaal, dat de eigenaar aan den bodem besteed heeft. Immers de belasting rust ook op hetgeen op den grond is gebouwd, en bij de schatting van ongebouwden grond zal de hoogere waarde, die het ééne stuk boven het andere heeft, niet alleen te danken zijn aan natuurlijke eigenschappen, maar ook aan verbeteringen, door tegenwoordige en vroegere eigenaren aangebracht. Echter is het op dit oogenblik bij een stuk land onmogelijk met juistheid te onderscheiden de

waarde, die te danken is aan de natuur en die, welke het gevolg is van menschelijken arbeid. Daarom krijgt de kapitaalbelasting, voor zooverre men die afgescheiden van de eigenlijke grondbelasting wil aannemen, volkomen hetzelfde karakter als deze laatste zelf. Niet alle mogelijke te voren bestede kosten maar de zuivere pacht, die het perceel tegenwoordig den eigenaar opbrengt, dient tot maatstaf ook voor de belasting, even goed als voor de hoegrootheid van den koopprijs, dien een kooper er voor wil geven. Vandaar het bijzonder karakter der grondbelasting. Eigenlijk is zij volgens sommigen dan ook niet anders dan een vaste grondrente, die de Staat zich voorbehoudt. De koopwaarde van het perceel ondergaat in zoover den invloed der belasting, dat de waarde die het perceel zou hebben, indien de belasting niet bestond, wordt verminderd met de gekapitaliseerde vaste rente, die ervan geheven wordt. De tegenwoordige eigenaar en elke opvolger in den eigendom berekent daarnaar de koopwaarde, die het heeft. Gesteld de koopwaarde van een stuk land is voor de invoering der belasting f 40.000. Wordt er nu een grondbelasting op gelegd van f 100 per jaar en is de algemeene rentestand 4% , dan zal dat stuk land bij eventueelen verkoop geen f 40.000, maar f 37.500 opbrengen. Het gevolg der belasting is dus, dat hij, die bij hare invoering eigenaar was, een kapitaalverlies lijdt van f 2500, maar de opvolgende eigenaren den druk der belasting in het geheel niet voelen. Men noemt dit *amortisatie* van belasting. Naar gelang van omstandigheden kan die amortisatie meer of minder volkomen zijn. Doch waar zij plaats heeft, zou het onbillijk zijn de grondeigenaren wegens het bestaan der grondbelasting van vermogensbelasting vrij te stellen. Evenmin als hier te lande geschiedt dit dan ook bijv. in Engeland bij de income tax.

Bij onze grondbelasting wordt een onderscheiding gemaakt tusschen ongebouwde en gebouwde eigendommen. Van beide wordt de belasting geheven naar de belastbare opbrengst, zooals die door de kadastrale leggers (zie *kadaster*) wordt aangewezen. Ons kadaster is in 1833 voltooid, en er is toen een vaste som als opbrengst der grondbelasting aangenomen, welke vervolgens over de verschillende provinciën, afzonderlijk voor de gebouwde en de ongebouwde eigendommen, werd omgeslagen, en daarna werd het voor elke provincie bepaalde bedrag weder omgeslagen over de in die provincie gelegen eigendommen. De belasting wordt dus geheven bij wijze van omslag of repartitie. De opbrengst kan toenemen door bouw van huizen, ontginning, droogmaking, bedijking, enz. In zulke gevallen heeft schatting plaats door het college van zetters met een rijksambtenaar, met beroep op Gedeputeerde Staten. Van de eenmaal bestaande perceelen wordt de belastbare opbrengst niet elk jaar opnieuw geschat. De wet schrijft voor, dat de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen elke twintig jaren wordt herzien. Voor de ongebouwde eigendommen is periodieke herziening niet bepaald verplichtend gesteld. Voor de gebouwde eigendommen hebben herzieningen plaats gehad krachtens de wetten van 22 Juli 1873 (Stbl. nº. 116) en van 2 Mei 1897 (Stbl. nº. 124), voor de ongebouwde eigendommen krachtens de wet van 25 April 1879 (Stbl. nº. 89). Na afloop van laatstgemelde herziening, in 1892, is de belasting voor de ongebouwde eigendommen vastgesteld op 6% van de belastbare opbrengst.

Wij komen thans tot de verteringsbelastingen. Daaronder valt in de eerste plaats de personeele belasting, het laatst geregeld bij de wet van 16 April 1896 (Stbl. nº. 72) en geheven naar zes grondslagen: 1º huurwaarde; 2º haardsteden; 3º mobilair; 4º dienstboden; 5º paarden; 6º rijwielen. Voor de berekening van de belasting op de huurwaarde zijn de gemeenten in 9 klassen verdeeld. Vrijgesteld zijn perceelen, waarvan de huurwaarde niet hooger is dan een bedrag, voor de verschillende klassen, afwisselend tusschen f 125 en f 25. Van huurwaarden boven dit bedrag wordt geheven 8%, nadat de huurwaarde verminderd is met een voor de verschillende klassen in de wet genoemd bedrag, afwisselende tusschen f 110 en f 10. Bovendien wordt voor bewoners van perceelen, waarvan de belastbare huurwaarde het zevenvoud van het belastbaar minimum niet te boven gaat, het bedrag der belasting naar den eersten, tweeden en derden grondslag met een zeker percentage verminderd, in verband met het getal inwonende kinderen, kleinkinderen en pupillen beneden 20 jaren. De belasting naar de grondslagen haardsteden, mobilair, dienstboden en paarden is sterk progressief; zoo betaalt men bijv. voor een dienstbode (boven 21 jaar) f [illegible], voor twee f 17; voor drie f 33; voor tien f [illegible] en voor iedere dienstbode boven tien f 50. De aanslag geschiedt door den inspecteur der directe belastingen en het college van zetters. Bezwaren kunnen worden ingebracht bij den directeur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, van wiens beslissing men in beroep kan komen bij een Raad van Beroep.

Tot de verteringsbelastingen behooren verder de belastingen op voorwerpen van verbruik. Zij kunnen worden onderscheiden in accijnzen en invoerrechten. Het verschil tusschen beide groepen komt hierop neer, dat invoerrechten alleen geheven worden van buitenlandsche produkten, terwijl accijnzen uitsluitend of althans in de eerste plaats binnenlandsche voortbrengselen treffen. Hier te lande wordt thans accijns geheven van suiker, wijn, binnen- en buitenlandsch gedestilleerd, zout, bier, azijn en geslacht (vleesch). Voor verdere bijzonderheden, deze belastingen betreffende, zie *Accijnzen*. Invoerrechten worden geheven van een groot aantal artikelen, meestal naar de waarde, maar soms ook naar de maat of het gewicht. Voorzoover zij naar de waarde worden geheven, is het bedrag voor *geheel* afgewerkte fabrikaten, bijv. manufacturen, 5%, terwijl enkele *half*fabrikaten, bijv. wollen garens, zijn belast met 3% van de waarde. De meeste *grondstoffen*, bijv. ijzer en graan, zijn vrijgesteld. Onze tegenwoordige invoerrechten hebben in hoofdzaak een fiscale, geen protectionistische strekking; zij dienen om de schatkist te stijven, niet om de binnenlandsche industrie tegen buitenlandsche concurrentie te beschermen (zie *Handelspolitiek*). Toch is het niet te ontkennen, dat een invoerrecht, geheven op een artikel, dat ook in het binnenland wordt voortgebracht en vrij is van

jns, altijd de binnenlandsche voortbrenging
zekere mate een voorsprong geeft op de
enlandsche. Wil men zeker zijn, dat een tarief
er fiscaal werkt, dan belaste men alleen ar-
len, die in het binnenland niet worden voort-
racht, zooals in Engeland geschiedt. Bij invoer-
ten naar de waarde levert de waardeschatting
moeilijkheden op. In vroegere jaren trachtte
te lage aangifte tegen te gaan door het
lel van benadering: de belastingambtenaren
en den aangever de aangegeven waarde uit
iemen dan voor eigen rekening de goederen
. Sedert de wet van den 20sten April 1895
L nº. 54) geeft men de voorkeur aan een
r middel: de belastingambtenaren hebben het
t de aangegeven waarde te verhoogen, waarte-
men in beroep kan komen bij een commissie
beoordeeling. Een andere moeilijkheid levert
het geval, dat goederen worden ingevoerd,
ze later weder worden uitgevoerd. Deze goede-
mogen niet worden belast. Echter weet men
len invoer meestal nog niet, of de goederen
en dienen voor binnenlandsch verbruik, dan
weder zullen worden uitgevoerd. Men kan nu
bij verschillende wegen inslaan. In het alge-
n kan men òf de belasting bij invoer innen
lie bij uitvoer weer teruggeven (drawback),
le goederen voorloopig vrijlaten en ze eerst
sten, als blijkt, dat ze voor binnenlandsche
umtie zullen dienen.

ier te lande heeft het rijk in verschillende
eenten entrepôts opgericht, waarin de goederen
er betaling van invoerrecht kunnen worden
slagen. Deze bergplaatsen zijn ten aanzien
belastingen als buitenlandsch grondgebied te
houwen. Eerst dan als de goederen uit het
epôt in het *binnenlandsch* verkeer overgaan,
eft er invoerrecht te worden betaald. Gaan
weer naar buiten, dan blijven zij vrij van
sting.

itvoerrechten en doorvoerrechten, vroeger
zeer gebruikelijke belastingen, bestaan hier
nde niet meer.

ij hebben nu nog te spreken over de be-
ngen, die in onze wetgeving bij uitstek als
ecte worden aangeduid: zegel-, registratie-,
theek- en successierechten. De eerste drie
en noch als inkomstenbelastingen, noch als
ringsbelastingen beschouwd worden. Ze wor-
wel eens genoemd *verkeersbelastingen*. De
eersbelastingen onderscheiden zich van de
nstenbelastingen hierdoor, dat ze het ver-
n treffen tijdens het verkeer, op het oogen-
dat het overgaat van de éene in de andere
. Er worden door den mensch tal van han-
gen verricht, waaruit een draagkracht blijkt,
e zich bij de inkomstenbelastingen, die slechts
algemeene regels kunnen werken, niet open-
. Daarom kunnen de verkeersbelastingen
g werken door die individueele schakee-
n der draagkracht tot haar recht te doen
n. Tegen onze verkeersbelastingen bestaat
r het bezwaar, dat ze allerlei handelingen
ten, waaruit geen draagkracht blijkt, en
e bovendien veel te hoog zijn.

gelrecht wordt geheven op het papier, ge-
t voor alle gerechtelijke en burgerlijke, hetzij
nistratieve, openbare of onderhandsche akten,
en voor alle geschriften, die in rechten als bewijs kunnen overgelegd worden. De stukken worden òf geschreven op het door den Staat uitgegeven gezegeld papier, òf ook wel op gewoon papier, dat van het zegelstempel voorzien wordt, terwijl in sommige gevallen zegeling geschiedt door middel van plakzegels. Het bedrag van het recht is òf afhankelijk van de oppervlakte van het papier, òf vast (bijv. het quitantiezegel bij betalingen boven *f* 10), òf evenredig aan het bedrag in de akte vermeld (bijv. bij wissels). Ongezegelde akten zijn niet ongeldig, maar de onderteekenaren staan bloot aan boete. Voor een aantal stukken heeft de wet vrijstelling van zegelrecht verleend.

Registratierecht wordt geheven wegens het inschrijven van akten bij den ontvanger der registratie, van welke inschrijving op het stuk melding wordt gemaakt. Het nut, dat de registratie kan verschaffen, bestaat hierin, dat daardoor tegenover iederen derde wordt bewezen, dat de akte op den dag der registratie reeds bestond. De wetgever heeft echter zijn doel, het publiek dezen dienst te bewijzen, verre voorbijgestreefd, door ook registratie voor te schrijven van akten, die reeds een bepaalde dagteekening hebben (bijv. notarieele akten), terwijl bovendien het hooge bedrag der registratierechten onevenredig is aan den bewezen dienst. Ook wordt de rechtsbedeeling belemmerd door het voorschrift, dat alleen geregistreerde stukken door den rechter als bewijsmiddel kunnen worden aangenomen, in verband met de bepaling, dat alleen gezegelde stukken of stukken waarvoor zegelboete is betaald, geregistreerd kunnen worden. De rechten zijn òf vast, òf evenredig. Evenredig bijv. zijn de rechten bij koop en verkoop van onroerende goederen, ook wel mutatierechten genoemd. Deze rechten, vóór 1893 geheven ten bedrage van 4 % en 38 opcenten, zijn in dat jaar verminderd tot 2 %, omdat zij zeer belemmerend werkten voor het verkeer.

Hypotheekrechten worden geheven bij inschrijving van hypotheken en bij overschrijving van akten, waarbij eigendom van onroerende goederen of andere zakelijke rechten worden overgedragen of gevestigd. Het bedrag is 15 cent van elke 100 gulden.

Onder de verkeersbelastingen kunnen ook gebracht worden de *successierechten*, omdat ook zij geheven worden bij overgang van goederen, n.l. wanneer dit geschiedt ten gevolge van overlijden. Zij zijn verschuldigd van de waarde van al wat geërfd of verkregen wordt uit den boedel van een ingezetene des Rijks door zijn overlijden. Het recht bedraagt, wanneer geërfd of verkregen wordt door bloedverwanten in de rechte nederdalende linie van bloedverwanten in de rechte opgaande linie, of door den eenen echtgenoot van den anderen, indien kind of kinderen uit hun huwelijk verwekt of afstammelingen daarvan aanwezig zijn, 1 %. Het klimt bij verderen graad van verwantschap tot 3, 4, 6, eindelijk 10 %, welk laatste recht ook wordt betaald, indien alle verwantschap ontbreekt. Hierbij komt echter een jaarlijks bij de middelenwet bepaald getal opcenten (sedert 1842 steeds 38), benevens een recht van overgang op effecten en rentegevende schuldvorderingen, dat in de rechte

lijn en tusschen echtgenooten, kind of kinderen uit hun huwelijk verwekt, of afstammelingen daarvan nalatende, $^{1}/_{4}$, in andere gevallen 2 %, bedraagt, met de gewone opcenten. Bovendien wordt er nog een recht van overgang van 6 % geheven van alle onroerende zaken binnen het Rijk in Europa gelegen of gevestigd, verkregen wordende door overlijden van iemand, die geen ingezetene is van het Rijk. Over de rechtvaardiging van het successierecht, vooral van dat in de rechte lijn, is veel getwist; sommigen beschouwen het als een aanvulling van de leemten en fouten der inkomstenbelasting, als een nabelasting van inkomsten, die de Staat tijdens het leven van den erflater verzuimd heeft te treffen; anderen zijn van oordeel, dat het in de eerste plaats moet opgevat worden als belasting op de „toevallige bate", op de vermogensvermeerdering, die zonder arbeid verkregen is. Door sommigen wordt aangedrongen op verhooging dezer belasting en op progressie, niet enkel naar de graden van verwantschap, maar ook naar het bedrag van het geërfde.

Bij sommige belastingen wordt de hoofdsom verhoogd met een zeker percentage, *opcenten* genoemd. Tot deze heffing is men indertijd overgegaan tot dekking van tekorten; daar men meende, dat de behoefte aan een hoogere belastingopbrengst slechts tijdelijk was, gaf men aan opcentenheffing de voorkeur boven verhooging van de hoofdsom der belasting. De ondervinding heeft echter geleerd, dat opcenten, eenmaal ingevoerd, niet licht weer worden afgeschaft. Tegenwoordig worden alleen rijksopcenten geheven op de zegelrechten ten getale van 50 en op de successierechten ten getale van 38. Op de grond- en personeele belasting worden geen opcenten geheven ten behoeve van het Rijk, maar wel ten behoeve van provincie en gemeente.

Deze opmerking brengt ons op de provinciale en plaatselijke belastingen. Om een goed overzicht te krijgen van ons belastingstelsel, moeten ook deze worden in het oog gehouden. Provincie en gemeente kunnen hare taak niet goed vervullen zonder geldmiddelen, en hoewel de inkomsten uit domeinen en retributiën bij deze besturen een grootere rol spelen dan bij het Rijk, kunnen zij toch belastingheffing niet ontberen. Onze Grondwet heeft gemeend, dat de provinciale en gemeentebesturen met betrekking tot belastingheffing niet geheel mogen worden vrijgelaten, en schrijft voor, dat alle besluiten, zoowel van Provinciale Staten, als van gemeentebesturen, tot het invoeren, wijzigen of afschaffen van belastingen, Koninklijke goedkeuring noodig hebben, terwijl de wet algemeene regels ten aanzien dier belastingen zal geven. Daar het *provinciaal* huishouden beperkt is, hebben de meeste provinciën tot nu toe kunnen volstaan met opcenten op de grond- en personeele belasting. De Provinciale wet, zooals die in 1905 is gewijzigd, noemt onder de belastingen, die de provincie mag heffen, die opcenten in de eerste plaats. De opcenten op de grondbelasting mogen niet meer dan 50 bedragen en voor de ongebouwde eigendommen tot geen lager getal dan voor de gebouwde worden geheven. Opcenten op de personeele belasting mogen tot geen hooger [illegible] worden geheven dan dat der opcenten [illegible] grondbelasting voor de ongebouwde eigendommen. Ook kunnen opcenten geheven worden [illegible] vermogens- en bedrijfsbelasting, mits [illegible] tot een gelijk getal en eerst dan, wanneer [illegible] getal opcenten op de personeele belasting [illegible] bedraagt. Zij mogen tot geen hooger getal [illegible] de helft van de opcenten op de personeele belasting geheven worden en in geen geval [illegible] dan 20 bedragen.

Meer moeilijkheden leveren de *gemeentelijke belastingen* op; het is voor den wetgever een [illegible] deze zóó te regelen, dat eensdeels de gemeente [illegible] doende inkomsten heeft, anderdeels het [illegible] niet te veel worde belemmerd of het [illegible] tingstelsel in verwarring wordt gebracht. [illegible] gezegd, heffen ook de gemeenten opcenten [illegible] grond-, en personeele belasting. Wat de [illegible] belasting betreft, zijn de gemeenten [illegible] centenheffing beperkt: hun bedrag kan [illegible] gebouwde eigendommen tot 40, voor [illegible] gebouwde tot 10 gaan. Opcenten op [illegible] soneele belasting zijn door de wet niet [illegible] maximum gebonden; alleen is bepaald [illegible] dien het getal hooger dan 50 is, het [illegible] beperkt blijft voor de aanslagen van [illegible] wie de belastbare huurwaarde niet te [illegible] het dubbel van het in de gemeente [illegible] minimum, en dat het voor hoogere [illegible] geleidelijk stijgt, zóó, dat het volle getal [illegible] wordt uiterlijk bij de aanslagen van [illegible] wie de belastbare huurwaarde het [illegible] het minimum bedraagt. De voornaamste [illegible] belasting is echter de *plaatselijke* [illegible] *belasting*, vroeger meestal *hoofdelijke* [illegible] genoemd. De wet schrijft voor, dat [illegible] of zonder aangifte der belastingschuldigen [illegible] geheven, hetzij naar het geschatte inkomen [illegible] naar een inkomen, afgeleid uit den [illegible] staat. Bij schatting van het inkomen [illegible] die deelen daarvan, welke voortspruiten [illegible] vermogen van f 13000 of hooger, op [illegible] kelijk zuiver bedrag in rekening [illegible] *kunnen* (als de verordening dit bepaalt [illegible] deelen met ten hoogste 25 % worden [illegible] derd. Het belastbaar inkomen wordt [illegible] door het geschatte of afgeleide inkomen [illegible] minderen met een som voor noodzakelijk [illegible] onderhoud, welke som voor alle aanslagen [illegible] is of, in verband met de samenstelling [illegible] gezin, op gelijken voet berekend wordt [illegible] boven het vaste bedrag voor elk kind [illegible] te trekken). Het percentage van [illegible] alle belastbare inkomens gelijk. [illegible] met afwijking van dezen regel [illegible] tarief der belasting op zoodanige [illegible] richten, dat een stijgend percentage [illegible] heven van toenemingen van het [illegible] komen op dat tarief, mits geen [illegible] zwaarder wordt belast dan met [illegible] percentage, geheven van een belastbaar [illegible] gelijk aan $1^{1}/_{2}$ maal de kleinste som [illegible] noodzakelijk levensonderhoud wordt [illegible] en het percentage, hetwelk van [illegible] wordt geheven, bij geen enkele [illegible] het tarief daalt. De laatste bepaling [illegible] progressie toelatende, is in 1900 in de [illegible]

et gebracht, nadat bij de wet van 1897 het enthamsche stelsel verplichtend was gesteld. eel is er getwist over de vraag, wie in deze lasting aangeslagen mogen worden. Van 1865 1897 bepaalde de Gemeentewet, dat alleen ochten worden aangeslagen, zij die in de gemeente hun hoofdverblijf hadden of er gedurende maanden hun verblijf hadden gehouden. Volgens algemeene uitlegging van deze bepaling konn niet aangeslagen worden de zoogenaamde rensen, d. w. z., zij die in de gemeente een beijf uitoefenen, maar hun woning elders hebben. hans kunnen worden aangeslagen: 1° hij, die dens het belastingjaar in de gemeente zijn ofdverblijf heeft; 2° hij, die er gedurende meer n 90 dagen van het belastingjaar voor zich zijn gezin een gemeubelde woning of een ntoor of andere inrichting tot persoonlijke uitfening van een betrekking, beroep of bedrijf schikbaar houdt; 3° hij, die er in het belasgjaar gedurende meer dan 90 dagen verblijf udt; 4° hij, die er in het belastingjaar op meer n 90 dagen aanwezig is tot uitoefening van n beroep of bedrijf in een kantoor, winkel, erkplaats of andere vaste inrichting of tot verlling eener dienstbetrekking. De belastinghuldigen volgens 2°, 3° en 4° dragen echter chts in de belasting bij voor $^{5}/_{12}$ gedeelten van n aanslag over een vol jaar. De aanslag in ze belasting geschiedt door den Gemeenteraad, t beroep op Gedeputeerde Staten.

Behalve de genoemde belastingen mogen de meenten nog heffen: 1° belasting op de honn; 2° belasting op tooneelvertooningen en dere openbare vermakelijkheden; 3° belasting natura of verplichting tot arbeid of levering behoeve van gemeentewerken; 4° belasting gens gebouwde eigendommen die zelf of er aanhoorigheden aan de openbare straten wegen der gemeente belenden (*straatgeld*); belasting wegens gebouwde eigendommen en n aanhoorigheden, die gelegen zijn in bepaalde leelten der gemeente. De belasting onder 4° noemd, dient om een bijdrage te verkrijgen de kosten, die de gemeente maakt voor aanleg en lerhoud der straten of wegen, voor hun verhting en voor afvoer van water en vuil. Die ler 5° is bestemd om de grondeigenaars, die het algemeen van stratenaanleg door de geente veel voordeel hebben, in de kosten van aanbouw te doen bijdragen.

Ten slotte een enkel woord over vormen van lastingheffing. Deze heffing geschiedt, zooals het voorgaande gebleken is, tegenwoordig or staatsambtenaren volgens bij de wet bealde grondslagen. In vroegere eeuwen werd twijls de inning der belastingen verpacht aan rsonen, die een vaste som aan den Staat belden en dan voor eigen risico de belasting len. Dit stelsel, waarbij de belastingheffing rd gemaakt tot een particulier belang van de hters, is in den modernen Staat niet meer taanbaar. Alleen kan het voorkomen bij innsten als tollen, die echter niet onder de astingen, maar òf onder de retributiën òf onder inkomsten uit domeinen worden gebracht. k in onze koloniën bestaan zij nog. Een vorm belastingheffing, die nog wel in sommige landen en onze koloniën voorkomt, is de regie, d. i. een monopolie, door den Staat voorbehouden, om enkele artikelen, zooals zout en tabak, met uitsluiting van alle concurrentie te verkoopen. De tabaksregie bestaat in Frankrijk, Oostenrijk, Hongarije, Italië, Servië, Roemenië en Japan.

Belastingen in Nederlandsch Oost-Indië. Deze worden verdeeld in: 1° verpachte middelen, waarvan de inning aan den meest biedende gegund wordt, en 2° overige belastingen, welke rechtstreeks door staatsambtenaren worden geïnd.

De meeste belastingen zijn in het begin der 19de eeuw ingevoerd of opnieuw vastgesteld. Volgens het regeerings-reglement van 1818 mochten geen nieuwe belastingen worden geheven dan op last of met goedkeuring van den Gouverneur-generaal in Rade. In de reglementen van 1827, 1830 en 1836 is daaraan toegevoegd, dat voor den uit te vaardigen last voorafgaande autorisatie van den Koning noodig was.

De macht van het uitvoerend gezag in belastingzaken is door de invoering van de comptabiliteitswet van den 23sten April 1864, welke de jaarlijksche vaststelling der begrooting beveelt, eenigszins beperkt. Sedert dien tijd toch zijn niet slechts de uitgaven, maar ook de middelen, die tot dekking der uitgaven worden geheven, aan de goedkeuring der Staten-Generaal onderworpen. En die middelen worden in de wet zelf met name genoemd. Hieronder volgt een overzicht van de belastingen, uitgezonderd enkele, die afzonderlijk besproken zullen worden.

Verpachte middelen. Het stelsel om de belastingen te verpachten werd reeds door inlandsche vorsten gehuldigd en ook door de Compagnie ingevoerd, eerst in Batavia en Ommelanden en onder *Van Imhoff* in het gouvernement van Java's Noordoostkust. Tijdens het Engelsche tusschenbestuur werden eenige pachten afgeschaft en onder direct beheer gebracht en op dien weg werd ook later voortgegaan. Van groot belang was o. a. de afschaffing der passar-belasting in 1851. Tengevolge van de invoering van een accijns op het inlandsch gedestilleerd, enz. in 1873, verviel in het volgend jaar voor Java en Madoera de pacht voor arak en andere sterke dranken.

Een reglement voor de verpachting van 's lands middelen op Java en Madoera is vastgesteld in 1853, op de Buitenbezittingen in 1854, beide later herhaaldelijk aangevuld en gewijzigd.

De verpachte middelen worden onderscheiden in de opiumpacht en voor Java en Madoera in de zoogenaamde kleine middelen. Deze laatste zijn:

Pacht van het slachten van rundvee, buffels en paarden. De pachter heeft het recht om van deze dieren, welke in de residentie of afdeeling geslacht of naar de reede gebracht worden, om daar te worden geslacht of uitgevoerd, een zekere belasting te heffen. In 1884 is deze vastgesteld voor vee op 3 gulden en voor paarden op 4 gulden.

Pacht van Javasche en Chineesche tabak in de residentiën Bantam, Batavia en Krawang. De pachter mag belasting heffen van de Javasche en Chineesche tabak, in

bovengenoemde gewesten verbouwd of ingevoerd, tenzij deze voor den wederuitvoer in het entrepôt te Batavia of Anjer wordt opgeslagen. De grootte van het recht is afhankelijk van de soort der tabak. Allen, die zich bezighouden met den verkoop van tabak in het klein, betalen een maandelijksche belasting van hoogstens 2 gulden.

Pacht der overvaarten en tolbruggen.

Pacht der Krawangsche bosschen. De pachter heeft recht op alle houtsoorten, enz. met uitzondering van het djatihout. Door den houtkap mogen de bosschen niet geschonden of uitgeroeid worden. Ook moet de pachter toestaan, dat de inlandsche bevolking en het gouvernement voor eigen gebruik hout kappen, mag echter van hetgeen voor den uitvoer bestemd is $\frac{1}{5}$ gedeelte als gerechtigheid heffen.

Pacht der vogelnestklippen. In de gewesten Soerakarta, Djokjokarta, Kedoe, Banjoemas, Madioen, Kediri en Patjitan is het aan een ieder verboden eetbare vogelnesten te bezitten, te verkoopen of te vervoeren. In sommige residenties worden de klippen verpacht en heeft de pachter het uitsluitend recht, deze vier malen per jaar te laten plukken, zonder deze geheel van nesten te berooven.

Pacht der Chineesche dobbelspelen in de residenties Batavia, Samarang en Soerabaja.

Aan den pachter wordt het uitsluitend recht verzekerd, om op bepaalde plaatsen topbanen te houden, waar van ouds gebruikelijke Chineesche spelen worden toegelaten. Buiten de drie genoemde gewesten worden toptafels zonder verpachting, doch met vergunning gehouden.

Pacht van het spelen van wajang in de residentie Batavia. Voor elk etmaal, dat de wajang vertoond wordt, is aan den pachter verschuldigd een som van 20 à 80 gulden. Van deze belasting is vrijgesteld de wajang koelit bij godsdienstige en andere plechtigheden der inlanders.

Pacht der Duizend-eilanden. Deze heeft voornamelijk betrekking op agar-agar, sipoet, tripang, koraal- of kalksteenen, visch, karret en andere zeeprodukten, welke daar en in den omtrek gevischt en verzameld worden. Enkele eilanden zijn van de pacht uitgesloten.

Pacht voor het heffen van sluisgelden te Melirip en Gedek in de residentie Soerabaja en te Samarang.

Pacht der pandhuizen. Deze werd den 1sten Januari 1870 afgeschaft, doch in 1880 weder ingevoerd in geheel Nederlandsch Oost-Indië, met uitzondering van de Lampongsche distrikten, Riouw, Menado, Amboina, Ternate en Timor. In 1882 werden daaraan toegevoegd de afdeelingen Boeleleng en Djembrana op Bali.

Op de Buitenbezittingen zijn de verpachte kleine middelen de volgende:

Verkoop van sterke dranken. De pacht van gedestilleerd geldt in vele streken der Buitenbezittingen. Het verzekert den pachter het uitsluitend recht van den verkoop in het klein en het stoken van gedestilleerd. Toegestaan is de verkoop in het klein voor dadelijk gebruik aan cantinehouders, kasteleins van societeiten en hotelhouders.

Chineesche dobbelspelen. Hiervoor gelden dezelfde bepalingen als op Java en Madoera.

Slachten van rundvee, buffels, paarden, varkens, geiten, herten en schapen. De grootte der belasting varieert in de verschillende gewesten.

Slachten van varkens en verkoop van varkensvleesch. In sommige streken heft de pachter een belasting van elk geslacht varken, in andere heeft hij het uitsluitend recht tot het slachten van varkens en het verkoopen van versch varkensvleesch.

Houden van tambangers of overvaarten.

Belasting op peper binnen het pachtgebied der residentie Riouw. De pachter heft een recht per pikol van zwarte peper f 1,[illegible] en van witte f 2,00.

Recht tot invoer en verkoop van zout in het landschap Indragiri. Aanmaak van zout door anderen dan den pachter binnen het pachtgebied is verboden.

Recht om belasting te heffen van de sago, was, getah, koelit-tengar, koelit bakau, balam- en soenteivruchten, zoomede van het uit die vruchten bereide vet en van de rotan, verzameld op het eiland Bengkalis, op de tot Siak behoorende eilanden, zoomede op den vasten wal van Siak, van de grens van Bangka tot die van Pelalawan. De belasting wordt geheven bij den uitvoer dier artikelen.

Recht tot invoer en verkoop van zout en tot het heffen van belasting op troeboekkuit, op gedroogde troeboek en tengrivisch op het eiland Bengkalis, op de tot Siak behoorende eilanden, op den vasten wal van Siak, van de grens van Bangka tot die van Pelalawan, alsmede op de tot het landschap Pelalawan behoorende eilanden en den vasten wal van dat gewest.

Belasting op de exploitatie van bosschen op de kuststrook van het landschap Siak Sri Indrapoera en onderhoorigheden, op de tot dat landschap en tot Pelalawan behoorende eilanden en op het eiland Bengkalis.

Recht tot het houden van pandhuizen.

Belasting op het graven van goud en diamanten in de residentie Westerafdeeling van Borneo. De pachter heeft het recht voor vergunningen tot het graven en wasschen van goud- en diamanthoudende gronden een belasting te heffen van 1 gulden per maand.

Belasting op het graven en wasschen van goud in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Sirihpacht in de Noorderdistrikten van Celebes en in de afdeeling Boelekompa en Bonthain.

Verhuur van plaatsen op de vischbazaars te Makasar.

Verkoop van sagoeweer te Makasar, Menado, Ternate, Amboina en Banda.

Verkoop van brom ter hoofdplaats Makasar.

Tot de rechtstreeks inbare belastingen behoo-
ı:

De verponding. Dit is een in 1819 voorreide en in 1823 ingevoerde belasting op de ›te en onroerende goederen van Java en Ma-›ra. Zij werd na opneming, opmeting en taxatie stgesteld op $^1/_2$ procent der waarde. Van 1826 1831 werd deze verhoogd tot 1 procent daarna verminderd tot $^3/_4$ procent. Deze hefg is later geldig verklaard voor de hoofdplaats dang, voor het gouvernement Sumatra's Westst. voor de hoofdplaats Makasar, de afdeeling ›orderdistrikten van het gouvernement Celebes onderhoorigheden, voor het eiland Bengkalis, residentiën Menado en Ternate, alsmede voor Banda-eilanden met uitzondering van de specerperken. De Vorstenlanden op Java werden voor›pig van die belasting vrijgesteld. De verpon›gswaarde wordt telkens voor een tijdvak van jaren vastgesteld door een of meer commis-›n, bestaande uit minstens 3 leden.

De specerijperken op Banda worden getaxeerd ›ar de waarde der gemiddelde opbrengst over 4 ren.

Personeele belasting. Deze wordt sedert ‹79 geïnd van Europeanen, van daarmede gekgestelden en vreemde Oosterlingen. Zij wordt heven naar de volgende grondslagen: 1° huur›arde der woonhuizen, 2° waarde van meubir en rijtuigen. De belasting bedraagt 5 pront van de huurwaarde, 2 procent der waarde n meubilair en rijtuigen en 6 gulden voor n paard.

Patentbelasting. De eerste belasting op t uitoefenen van handel, bedrijf, beroep of ring dateert van den 20sten November 1829. › wet werd het volgend jaar ingetrokken, ch den 1sten Januari 1879 opnieuw ingevoerd. › belasting bedraagt 2 procent van het inko-›n, verkregen door beroep of ambt; sommige ›omsten zijn daarvan vrijgesteld.

Belasting op het bedrijf. Deze wordt Java en Madoera geheven van alle personen hoorende tot de inlandsche en met deze gelijkstelde bevolking, die voor eigen rekening of dienst van anderen, een handel, beroep, beijf, handwerk, ambacht of nering uitoefenen. de Vorstenlanden wordt die belasting alleen heven van vreemde Oosterlingen. Voor inlanrs bedraagt zij 2, voor vreemde Oosterlingen procent van den aanslag. Daarvan vrijgesteld n eenige categorieën van personen, in de eerste ›ats landbouwers. De vreemde Oosterlingen belen ook in de Buitenbezittingen bedrijfsbelasting. p de hoofdplaats Palembang en in sommige mpongs der afdeelingen Boeleleng en Djemana op Bali wordt de inlandsche bevolking ook arin aangeslagen.

Belasting op de varkensslacht. Tot 99 werd deze belasting verpacht, van dit jaar wordt zij rechtstreeks geheven, met uitzonring van een paar streken, waar de rechtreeksche heffing eerst in 1900 en 1901 werd gevoerd. Het recht bedraagt $1^1/_2$ gld. per var-›n.

Belasting op rijtuigen. Deze wordt geven van inlanders op Java en Madoera en van eemde Oosterlingen; zij bedraagt 12 gulden voor een tweewielig en 36 gulden voor elk ander rijtuig. Vrijstelling genieten o.a. inlandsche vorsten en regenten.

Recht van successie en van overgang. Eerstgenoemde belasting wordt betaald van al wat Europeanen en met deze gelijkgestelden verkrijgen uit de boedels van ingezetenen en van hetgeen inlanders en daarmede gelijkgestelden erven van de eerste categorie van personen. Het successierecht bedraagt 5 à 10 procent en voor vruchtgebruik de helft. Er zijn eenige vrijstellingen, o.a. voor de rechte lijn.

Het recht van overgang wordt geheven van alle onroerende goederen in Nederlandsch Oost-Indië gelegen en van alle hypotheken aldaar gevestigd, welke geërfd worden van personen, die geen ingezetenen van Indië zijn, voor zoover daarvan nog geen successie of overgang in Nederland betaald is. De belasting bedraagt in de rechte lijn 1 procent, anders 5 procent; bij overgang van vruchtgebruik wordt de helft betaald.

Recht van overschrijving. Dit wordt geheven op de overschrijving van den eigendom van vaste goederen en het inschrijven van hypotheken daarop. De belasting bedraagt 5 procent, doch de wet kent een 4-tal vrijstellingen.

Zegelbelasting. Deze wordt in geheel Nederlandsch Oost-Indië geheven van alle akten en andere geschriften, voorzien van een of meer geschreven of door middel van een stempel geplaatste handteekeningen of andere daarvoor in de plaats tredende waarmerken en bestemd om bewijs op te leveren, alsmede van verzoekschriften, gericht aan de regeering, aan landsdienaren of op hoog gezag ingestelde colleges.

Haven- en ankeragegelden. Sedert 1885 worden deze betaald door schepen en vaartuigen, welke aankomen in een haven of op een reede van Nederlandsch Oost-Indië, waar in- en uitvoerrechten worden geheven door het Nederlandsch Indisch bestuur. De inhoud in kub. m. strekt bij de heffing tot maatstaf. De belasting bedraagt 16 cent per kub. m., behoeft slechts eens in de 6 maanden betaald te worden, ook al doet het schip gedurende dien tijd meer dan een haven aan, en is o.a. niet verschuldigd van vaartuigen, welker inhoud minder dan 60 kub. m. bedraagt.

Loods- en kaaigelden in de haven Tandjong-Prioek. Schepen, welke deze haven binnenkomen of verlaten, zijn loodsgeld verschuldigd, die, welke gebruik maken van de kaaimuren der binnenhaven, betalen kaaigeld. Eerstgenoemde belasting wordt berekend naar den inhoud, de tweede naar de lengte door het schip aan de kaai ingenomen en het aantal dagen daaraan gebleven.

Hoofdgeld ter vervanging van verplichte persoonlijke diensten op Java en Madoera. De belasting wordt sedert 1882 betaald door heerendienstplichtige inlanders als aequivalent voor de afschaffing der heerendiensten. De aanslag geschiedt desa'sgewijze en bedraagt 1 gulden per heerendienstplichtige; in de residentie Pasoeroean is het hoofdgeld in 1893 gebracht op 1,50 gulden.

Met name in de Buitenbezittingen bestaan nog de volgende bijzondere belastingen.

Hoofdelijke belasting in geld in de residentie Benkoelen. Deze wordt sedert 1893 geheven van inlanders, die den leeftijd van 16 jaren bereikt hebben, en bedraagt ongeveer 2 procent van het inkomen.

Belasting ter vervanging van de diensten ten behoeve van het aanleggen en onderhouden van wegen en bruggen ter hoofdplaats Benkoelen. Sedert 1874 betalen de heerendienstplichtige inlanders jaarlijks 2 gulden per persoon. De aldaar gevestigde vreemde Oosterlingen brengen mede 2 gulden per werkbaren man op en zijn daarvoor vrijgesteld van het onderhoud van bruggen en wegen in hun eigen wijken.

Hoofdgeld ter hoofdplaats Palembang. Tegen vrijstelling van het onderhoud van bruggen en wegen in de hoofdplaats wordt sedert 1877 van elken werkbaren man, behoo[illegible] de inlandsche of daarmede gelijkgeste[illegible] king, een belasting geheven van 3 gul[illegible]

Hoofdelijke belasting in de [illegible] nementslanden der residentie [illegible] bang, de hoofdplaats uitgezonder[illegible] belasting wordt sedert 1877 geheve[illegible] mannelijke inlanders, die den leeftij[illegible] jaren bereikt hebben. Zij is voor all[illegible] van eenzelfde doesoen of marga gelij[illegible] draagt ongeveer 6 procent van het [illegible] inkomen der doesoen- of marga-bewo[illegible]

Hoofdelijke belasting in de [illegible] tie Lampongsche distrikten. [illegible] 1879 ingevoerd, komt overeen met die [illegible] tie Palembang geheven en bedraagt 2 [illegible] komen, door den belastingschuldige gen[illegible] minimum van den aanslag bedraagt 2 gulde[illegible]

Overzicht van de opbrengst der belastingen in Nederlandsch Oost-Indië, gedurende [illegible] 1901, 1902 en 1903.

I. Verpachte middelen, uitgezonderd de opiumpacht.

	Java en Madoera.			Buitenbezittingen	
	1901	1902	1903	1901	1902
Dobbelspelen	214.392	231.885	270.870	712.971	722.79[illegible]
Overvaarten	107.748	97.629	97.320	24.648	25.522
Vogelnestklippen	111.192	101.772	74.166	—	—
Pandhuizen	1.426.023	1.418.232	1.310.280	117.933	125.628
Andere verpachte kleine middelen	25.644	26592	30.912	77.667	84.288
Gedestilleerd en andere sterke dranken	—	—	—	575.991	586.211
Peper	—	—	—	25.920	16.380
Rund- en buffelslacht, enz.				11.532	13.617
Varkensslacht	—	—	—	99.372	99.186
Vischmarkten	—	—	—	10.920	11.466
Sirih	—	—	—	9.480	9.360
Goudmijnen	—	—	—	4.167	2.844
Zout	—	—	—	82.530	84.000
Sago, was en getah	—	—	—	33.030	32.760
Totalen	1.884.999	1.876.110	1.783.548	1.786.161	1.814.091

II. Niet verpachte middelen, uitgezonderd in- en uitvoerrechten en accijnzen.

	Java en Madoera.			Buitenbezittingen	
	1901	1902	1903	1901	1902
Personeele belasting	741.909	745.552	746.534	195.474	192.188
Patentrecht	881.304	871.534	817.964	271.986	288.45[illegible]
Verponding	2.062.077	2.071.406	2.088.313	146.787	152.317
Bedrijfsbelasting	2.424.585	2.331.522	2.218.964	908.252	913.0[illegible]
Belasting op het slachten van runderen, buffels, paarden en veulens	1.783.810	1.857.362	1.723.210	—	—
Belasting op het slachten van varkens	126.235	125.290	123.376	—	—
Belasting op de rijtuigen van inlanders	304.784	304.827	307.728	—	—
Belastingen van verschillenden aard	—	—	—	2.669.185	2.633.706
Totalen	8.324.704	8.307.493	8.026.089	4.191.684	4.179.666

Hoofdelijke belasting in de assistent-sidentie Blitoeng. Zij wordt onder de-fde voorwaarden als in de Lampongsche dis-cten geheven.

Hoofdelijke belasting in de residen-: Zuider- en Oosterafdeeling van Bor-o. Sedert 1878 wordt deze betaald door alle ·sonen, behoorende tot de inlandsche bevolking, lke den leeftijd van 18 jaren bereikt hebben; ı vrouwen alleen, wanneer zij zelfstandig in n onderhoud voorzien. De aanslag bedraagt 2 cent, met een minimum van 1 gulden. De in-nsten door landbouw verkregen, blijven, voor ver daarvan de vertieningsbelasting be-ld wordt, bij de schatting van het inkomen iten rekening.

Vertieningsbelasting of poeloehan de residentie Zuider- en Oosteraf-eling van Borneo. Deze wordt geheven ı het rijstgewas, verkregen door de inlandsche daarmede gelijkgestelde bevolking, en bedraagt , van de geschatte waarde. Rijksambtenaren, ofden en geestelijken zijn daarvan vrijgesteld.

Belasting op het graven van diamant de residentie Zuider- en Oosteraf-eling van Borneo. De diamantmijnen in t voormalig rijk van Bandjermasin en die in afdeeling Tana Laut zijn voor ontginning ngesteld tegen een door den resident vast stellen maandelijksche retributie in geld.

Hoofdelijke belasting in de recht-reeks aan het Nederlandsch gezag derworpen gedeelten van het gou-rnement Celebes en onderhoorighe-n. Deze wordt betaald door inlanders van 18 en, met uitzondering van hen, die het hoofd-taan in den rijstbouw vinden en als zoodanig de vertiening zijn aangeslagen. De aan-g bedraagt 2 procent van het inkomen, doch 0 van inkomsten, verkregen uit het landbouw-lrijf. niet door vertiening getroffen. Het mi-num is bepaald op 1 gulden per jaar.

Tienden van het rijstgewas. Deze be-ting wordt geheven in de rechtstreeks aan gezag onderworpen gedeelten van het gou-nement Celebes en onderhoorigheden. Som-ge gewesten en eilanden zijn daarvan vrijge-teld. Zij wordt opgebracht in geld en bedraagt , der waarde van het geoogste rijstgewas.

Hoofdelijke belasting in de Goron-losche landschappen. In de rechtstreeks ler ons gezag staande gedeelten der afdeeling rontalo van de residentie Menado wordt van e 18-jarige mannen, behoorende tot de inland-ıe bevolking, een hoofdgeld geheven van 5 lden per jaar. De zoogenaamde inlandsche rgers werden daarvan voorloopig vrijgesteld.

Hoofdelijke belasting in de residen-e Amboina. Deze vervangt sedert 1891 de gorijbelasting en wordt geheven van alle man-lijke inlanders (de zoogenaamde inlandsche rgers voorloopig niet daaronder begrepen), die n leeftijd van 16 jaren bereikt hebben. De asting bedraagt, al naar gelang van de klasse, à 25 gulden.

Hoofdelijke belasting in de residen-e Ternate. Deze wordt geheven van alle uvernementsonderdanen, welke tot de inlandsche bevolking behooren en den leeftijd van 18 jaren bereikt hebben. De belasting bedraagt ongeveer 2 procent van het inkomen.

Omtrent enkele belastingen, die om oeconomische of andere redenen een bijzonder belang hebben, n.l. die, op te brengen in arbeid (*Heerendiensten*), benevens de *accijnzen, in- en uitvoerrechten, landelijke inkomsten* en *opium*, zie de afzonderlijke artikelen.

Belawan is een rivier in de afdeeling Deli van de residentie Sumatra's Oostkust. Aan haren mond ligt de gelijknamige plaats, vanwaar voornamelijk de in Deli, Langkat en Serdang geteelde tabak wordt uitgevoerd. In 1883 werd begonnen met den aanleg van een veel vertakten spoorweg, welke Belawan thans met die gewesten verbindt.

Belbês is de naam van de hoofdplaats van de Egyptische provincie Scharkieh. Zij ligt 48 km. ten N.O. van Kaïro, aan het Ismaila-kanaal, op den rand van de Arabische woestijn en aan den karavaanweg naar Syrië en telt (1897) 11.267 inwoners.

Belcastel, *Jean Baptiste Gaston Gabriel Louis de Lacostede*, een Fransch staatsman, werd den 26sten October 1821 te Toulouse geboren. Hij werd opgeleid door de Jezuïeten van Vaugirard en studeerde in de rechten te Parijs. Eerst in 1871 begon hij zich met de politiek bezig te houden en trad als afgevaardigde in de Nationale Vergadering. Hier maakte hij zich door zijn godsdienstigen en monarchistischen ijver bekend en was de eenige, die tegen de benoeming van *Thiers* tot hoofd van het Uitvoerend Bewind stemde. In 1873 zette hij een bedevaart naar Paray-le-Monial op touw, waar op zijn voorstel besloten werd, om een kerk op den Montmartre op te richten. In 1875 stemde hij tegen *Mac-Mahon* en de grondwetsherziening. Hij werd in 1876 tot lid van den Senaat benoemd en stemde in 1877 vóór de ontbinding van de Kamer. Bij de verkiezing van 1879 werd hij niet herkozen en trok zich uit het politieke leven terug. Hij stierf in Januari 1890. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: „Iles Canaries et la vallée d'Orotowa" (1862) en „Question romaine au point de vue de la liberté du monde" (Toulouse, 1867).

Belchen is de naam van een berg in het Schwarzwald, ten Z.W. van den Feldberg en op een na de hoogste top. Hij vormt een steilen kegel ter hoogte van 1415 m. boven de oppervlakte der zee. Men heeft op dien top een prachtig gezicht op de Vogezen en op de geheele Alpenketen, van den Montblanc tot aan den Säntis. De Belchen bestaat uit graniet en porfier, welke gesteenten met eene dunne aardlaag zijn bedekt. De *Belchenpas* (1119 m.) leidt uit het Münstertal in het Wiesental.

Belchenmeer, *Lac Vauban*, is de naam van een meer in de Vogezen, tusschen den Sulzer Belchen en den Storchenkopf. Het ligt in een diepen dalketel, door 254 m. hooge wanden omgeven, 986 m. boven den zeespiegel. Het water is helder en rijk aan forellen. Het meer is 7,5 H.A. groot, heeft een diepte van 23 m. en staat door een 3 m. diep kanaal met de Lauch in verbinding. In 1740 en 1778 hadden groot

Digitized by

overstroomingen plaats, die aan de plaatsen Gebweiler en Isenheim veel schade toebrachten.

Belcher, *Sir Edward*, een Engelsch zeeman, geboren in 1799, vergezelde in 1825 kapitein *Beechey* naar de Beringstraat, volbracht van 1836—1842 een reis om de wereld, hield zich gedurende de jaren 1843—1848 bezig met de opmeting der kusten van den Indischen Oceaan, waarbij hij door de zeeroovers van Borneo gevangen genomen werd, en stond van 1852—1854 aan het hoofd van een expeditie naar de Poolgewesten om *Franklin* op te sporen. Daar deze onderneming mislukte, werd hij voor een krijgsraad gedaagd, maar vrijgesproken en verdedigde zich later in het geschrift: „The last of the arctic voyages" (1855, 2 dln.). In 1864 werd hij tot schout-bij-nacht van de roode vlag benoemd. Hij overleed te Londen, den 18den Maart 1877. Van zijn geschriften noemen wij: „Narrative of a voyage round the world" (1843, 2 dln.), „Voyage of the Samarang to the Easter Archipelago" (1846, 2 dln.) en „The great equatorial current, misnamed Gulf-stream" (1871).

Belcikowski, *Adam*, een Poolsch schrijver, werd geboren in 1839 te Krakau. Hij werd in 1866 docent in de Poolsche letterkunde aan de universiteit te Warschau en in 1868 te Krakau. Thans is hij daar scriptor aan de universiteitsbibliotheek. Van zijn talrijke historische drama's en blijspelen zijn de belangrijkste: „Adam Tarlo" (1869), „König Don Juan" (1869), „Hunyadi" (1870), „Die beiden Radziwill" (1871), „Franceska von Rimini" (1873), „König Miechyslaw II" (1876), „Der Eid" (1878), „König Boleslaw der Kühne" (1882), „Herr Pasek" (1901), enz. Belangrijk zijn ook zijn opstellen over Poolsche literatuur (verzameld door *P. Chmielowski* in „Ze studyow nad literatura polska" (1886).

Belcredi, *Richard*, graaf *van*, een Oostenrijksch staatsman, geboren den 12den Februari 1823, studeerde te Praag en te Weenen, klom op tot den rang van arrondissementshoofdman te Znaim en werd in 1860 naar den Boheemschen landdag en door dezen naar den Rijksraad afgevaardigd, waar hij opzien baarde door zijn clericalen ijver, terwijl hij desniettegenstaande tot stadhouder van Bohemen werd benoemd. Toen hij na den val van *von Schmerling* minister werd — een werktuig in de handen van graaf *Moritz Esterhazy* — nam de beruchte reactionnaire politiek een aanvang, die niets minder bedoelde, dan herstel van het absolutisme, heerschappij van het Concordaat en onderdrukking van de Duitschers en Hongaren. Gedurende den oorlog van 1866 zocht hij van den ongelukkigen toestand des rijks misbruik te maken tot het bereiken van zijn oogmerken. In 1876 echter ontving hij zijn ontslag. Na zich bijna 15 jaren teruggetrokken te hebben, werd hij in 1881 tot president van het administratieve gerechtshof benoemd. In Augustus 1895 trad hij af en is sedert 1881 lid van het Oostenrijksche Heerenhuis voor levenslang.

Beleediging. In zeer ruimen zin kan men onder beleediging verstaan elke daad, waardoor aan een ander leed of schade wordt toegebracht. In deze beteekenis komt de uitdrukking voor in ons Wetboek van Strafvordering, waar de *beleedigde partij* (in de practijk [illegible] *partij* genoemd: zie aldaar) wordt [illegible] zich in het strafproces te voegen, [illegible] oordeeling tot schadevergoeding te [illegible] Gewoonlijk echter wordt het begrip [illegible] enger opgevat, n.l. in den zin van [illegible] in eer en goeden naam. In dien zin [illegible] zoowel in ons Wetboek van Strafrecht [illegible] ons Burgerlijk Wetboek behandeld. Het [illegible] boek van Strafrecht onderscheidt [illegible] vormen van beleediging, n.l. *smaad*, *smaad-* [illegible] *laster* en *eenvoudige beleediging*. Smaad [illegible] in het opzettelijk aanranden van [illegible] of goeden naam, door tenlastelegging [illegible] paald feit, met het kenlijk *doel* [illegible] ruchtbaarheid te geven. Geschiedt dit [illegible] del van geschriften of afbeeldingen [illegible] openlijk ten toon gesteld of aangeslagen [illegible] er gepleegd smaad*schrift*. Noch smaad [illegible] smaadschrift bestaan echter voor zoover [illegible] klaarblijkelijk heeft gehandeld in het [illegible] belang of tot noodzakelijke verdediging [illegible] standigheid, dat het feit, hetwelk de [illegible] een ander ten laste legde, werkelijk [illegible] staat in het algemeen aan een [illegible] wegens smaad niet in den weg; de [illegible] gaat uit van de gedachte, dat, al heeft [illegible] een misstap in zijn leven begaan, dit [illegible] ander geen reden mag zijn hem daarom [illegible] beleedigingen te achtervolgen. Zelfs mag [illegible] meeste gevallen de rechter niet eens [illegible] ken, of het ten laste gelegde feit al of [illegible] is. Slechts in twee gevallen wordt [illegible] der waarheid van het ten laste gelegde [illegible] ten, n.l.: 1°. wanneer de rechter het [illegible] naar de waarheid noodig acht ter [illegible] van de bewering van den beklaagde [illegible] het algemeen belang of tot noodzakelijke [illegible] dediging gehandeld heeft; 2°. wanneer [illegible] ambtenaar een feit begaan in de [illegible] zijner bediening, wordt ten laste gelegd [illegible] de dader in *deze* gevallen het bewijs [illegible] heid niet en blijkt dan tevens, dat de [illegible] ging tegen beter weten is geschied [illegible] klaart de wet hem schuldig aan *laster*.

Uit het vorenstaande blijkt, dat, [illegible] zijn van smaad, smaadschrift of laster [illegible] *paald feit* moet zijn ten laste gelegd [illegible] moet zijn geschied met het kenlijk [illegible] *daaraan ruchtbaarheid te geven*. [illegible] van deze vereischten, dan kan alleen [illegible] oordeeling wegens *eenvoudige beleediging* [illegible] den uitgesproken. Echter is de beleediging [illegible] dan strafbaar, wanneer zij *opzettelijk* [illegible] en iemand is aangedaan, hetzij in het [illegible] mondeling of bij geschrifte, hetzij in [illegible] woordigheid mondeling, of door feiten [illegible] hetzij door een toegezonden of aangeboden [illegible] schrift.

Ingeval van *laster* wordt altijd gevangenisstraf [illegible] opgelegd (maximum 3 jaren), smaad [illegible] straft met gevangenisstraf van ten [illegible] maanden of geldboete van ten hoogste [illegible] smaadschrift met gevangenisstraf van [illegible] 1 jaar of geldboete van ten hoogste [illegible] voudige beleediging met gevangenisstraf [illegible] hoogste 3 maanden of geldboete van [illegible] f 300. De maxima kunnen met $\frac{1}{3}$ [illegible]

d, indien de beleediging wordt aangedaan een ambtenaar gedurende of ter zake van echtmatige uitoefening zijner bediening. In geval kan de beleediging ook worden ver- l zonder klachte van den beleedigden per- hoedanige klachte in gewone gevallen de vervolging moet voorafgaan. Afzonder- bepalingen bevat het Wetboek nog tegen ttelijke beleediging den Koning, de Ko- n, van den troonopvolger, een lid van het Ko- lijk Huis, den regent, een regeerend vorst ıder hoofd van een bevrienden Staat of een genwoordiger van een buitenlandsche mo- heid bij de Nederlandsche regeering aange- .

het Burgerlijk Wetboek worden de bur- ljke rechtsvorderingen vermeld, die de be- gde tegen den beleediger kan instellen. Hier- vordt geen onderscheid gemaakt tusschen d, smaadschrift, laster of beleediging, maar onder den naam „beleediging" samengevat. urgerlijke rechtsvordering ter zake van be- ging — zegt art. 1408 — strekt tot ver- ng der schade en tot betering van het na- in eer en goeden naam geleden. De rech- al, bij de waardeering daarvan, letten op nin of meer grove van de beleediging, be- ıs op de hoedanigheid, den stand en de for- der wederzijdsche partijen, en op de om- igheden. De beleedigde kan bovendien eischen, ij hetzelfde vonnis worde verklaard, dat de gde daad is lasterlijk of beleedigend en et vonnis op kosten van den veroordeelde aar zal worden aangeplakt bij zoovele exem- ı en daar waar de rechter zulks zal bevelen. r kan de beleediger de toewijzing van laatst- mde vordering voorkomen door het aanbod werkelijke aflegging van een openbare ring voor den rechter, houdende dat hem epleegde daad leed doet; dat hij daarom ooning vraagt en den beleedigde houdt een persoon van eer. De verplichting tot vergoeding wordt echter door het afleggen ie verklaring niet opgeheven. Verder be- de wet nog, dat de burgerlijke rechtsvor- ter zake van beleediging niet kan wor- egewezen, indien niet blijkt van het *oog- om te beleedigen*, en dat dit oogmerk niet zig wordt geacht, voorzoover de dader lijkelijk heeft gehandeld in het algemeen of tot noodzakelijke verdediging. Ook e burgerlijke rechtsvordering niet worden rezen, indien de beleedigde aan het ten gelegd feit bij rechterlijk gewijsde onher- jk is schuldig verklaard, behalve indien enlijk met het eenige doel van beleediging, l daarom met beleedigingen achtervolgt. andere dan de tot nu toe vermelde recht- sche gevolgen knoopt de wet aan beleedi- rast. Zoo noemt zij grove beleedigingen, n de eene echtgenoot zich jegens den an- schuldig maakt onder de redenen, die aan- kunnen geven tot scheiding van tafel .

eenen is een in den handel zeer gebrui- vorm van crediet verleenen. Het is een ing waarbij de schuldeischer, meestal een r of een bank, aan iemand een geldsom, veelal voor den tijd van drie maanden, voorschiet, onder beding van de betaling van zekeren interest door den schuldenaar, die tevens zekere roerende goederen, koopmanschappen, effecten of andere geldswaardige papieren tot onderpand geeft, die tot aan de betaling der schuld onder den schuldeischer zullen blijven. De handelaren, die tijdelijk om geld verlegen zijn, maken van het beleenen dikwijls gebruik, omdat dit meestal voordeeliger zal uitkomen, dan het verkoopen hunner koopwaren of papieren; want indien dit laatste met voordeel geschieden kon, dan zou juist de oorzaak van het beleenen niet aanwezig zijn. De wet behelst geen speciale bepalingen over de beleeningscontracten; met grond beweren de beoefenaars der rechtswetenschap, dat de aard der handeling al de kenmerken draagt van het in de wet wel bekende „pand" (zie aldaar), en dat de vereischten voor de bestaanbaarheid van het contract en zijn rechtsgevolgen beoordeeld en geregeld moeten worden naar de voorschriften, door de wet over het „pandrecht" gegeven. Tot 1874 legde de Nederlandsche wetgever aan het sluiten van beleeningen groote moeilijkheden in den weg door de bepaling van het Burgerlijk Wetboek, dat ten opzichte van schulden, meer dan f 100 bedragende, geen pandrecht kon plaats hebben, tenzij daarvan was opgemaakt een schriftelijke akte, van een zekere dagteekening voorzien (hoedanige dagteekening in het algemeen slechts verkregen kan worden door registratie). Daar deze formaliteiten voor den handel te omslachtig en kostbaar waren en ook tot een veelal niet gewenschte openbaarheid der gesloten beleening zouden leiden, zocht de handel naar een middel om daaraan te ontkomen en werd het gebruikelijk, de contracten te kleeden in den vorm van een koop met beding van wederinkoop. De geldigheid van verschillende bepalingen, die daarbij gebruikelijk waren, was echter twijfelachtig. Bij de wet van 8 Juli 1874 (Staatsblad No. 95) werd de wet op dit punt gewijzigd en bepaald, dat pandrecht op lichamelijke roerende zaken en inschulden aan toonder wordt gevestigd door het brengen van het pand onder de macht van den schuldeischer of van een derde, omtrent wien partijen zijn overeengekomen. Een schriftelijke akte is dus niet meer voorgeschreven, maar kan dienen tot vergemakkelijking van het bewijs. Verder bepaalt de wet: Wanneer door partijen niet anders is overeengekomen, is de schuldeischer, ingeval de schuldenaar of de pandgever niet aan zijn verplichtingen voldoet, gerechtigd om na het verstrijken van den bepaalden termijn, of, indien geen vaste termijn is bepaald, na een sommatie tot voldoening, het pand in het openbaar, naar plaatselijke gewoonten en op de gebruikelijke voorwaarden, te doen verkoopen, teneinde uit de opbrengst het beloop der schuld met de renten en kosten te verhalen. Bestaat het pand uit ter markt of ter beurze verhandelbare koopmansgoederen of effecten, dan kan de verkoop ook aldaar geschieden, mits door tusschenkomst van twee makelaars in het vak. Vóór 1874 mocht de schuldeischer het pand slechts verkoopen na rechterlijke machtiging, tenzij partijen bij de inpandgeving het recht tot verkoop uitdrukkelijk aan den schuldeischer hadden toegekend. Onder

den Code Napoléon (dus vóór 1838) kon nooit verkoop van het pand zonder rechterlijke machtiging plaats hebben.

Ter beurze van Amsterdam worden beleeningen gesloten:

a. voor onbepaalden tijd tot wederopzegging door een der partijen (dusgenaamd on call).

b. voor een maand (dusgenaamd prolongatie).

c. voor drie maanden (dusgenaamd beleening).

Bij de geldleeningen *b* en *c* is de geldnemer gerechtigd het opgenomen bedrag tusschentijds terug te betalen en het onderpand terug te ontvangen, mits hij rente betaalt *a* bij prolongatie over minstens 15 dagen, *b* bij beleening over de geheele loopende maand. Wanneer de geldnemer een geldleening on call wenscht af te lossen, is hij verplicht daarvan in het lokaal der Vereeniging voor den Effectenhandel vóór kwartier over twee uur aan den geldgever kennis te geven. En als de geldgever zijn geld wenscht terug te ontvangen, moet hij daarvan aan den geldnemer op dezelfde wijze mededeeling doen.

Opzegging van prolongatie of beleening moet gedaan worden:

a. door den geldnemer op den vervaldag, en zoo deze geen beursdag is, op den laatst voorgaanden beursdag, vóór half drie des namiddags;

b. door den geldgever op den laatsten dag vóór den vervaldag en, zoo deze geen beursdag is, een dag te voren vóór half drie des namiddags.

Bij gebreke van deze kennisgevingen wordt de prolongatie of beleening geacht verlengd te zijn onderscheidenlijk voor een en drie maanden.

Bij de berekening der verschuldigde rente wordt de maand op dertig dagen gesteld. Posten op den 31sten gesloten, worden te dien aanzien gelijk gesteld met posten van den 1sten. De rente is verschuldigd tot den vervaldag, of, bij opvraging, voor beleeningsposten tot het einde der ingetreden beleeningsmaand, en voor prolongatieposten tot den dag van opvraging. Wordt een gecontinueerde prolongatiepost *tusschentijds* opgevraagd, dan is de rente eveneens slechts verschuldigd tot den dag der opvraging. Bij nog niet-gecontinueerde prolongatieposten moet minstens 15 dagen rente worden vergoed. Bij de geldleening on call gaat de rente in op den beursdag, volgende op dien waarop de leening gesloten is. Zij is verschuldigd tot den dag der terugbetaling en wordt tegelijk met de hoofdsom betaald. De maand wordt daarbij op het juiste aantal dagen berekend.

Bij beleeningen moeten de in onderpand gegeven fondsen een overwaarde van 20% der geleende som hebben. Bij prolongatiën en geldleeningen on call 10%. Wanneer bij daling van de beursprijzen de waarde van het onderpand tot beneden het vereischte bedrag mocht verminderen, moet het, uiterlijk den volgenden dag, voor 12 uur des middags, tot dat bedrag worden aangevuld. Blijft de geldnemer in gebreke het onderpand aan te vullen of de aflossing of rente op den bepaalden tijd te voldoen, dan is de geldgever, daags na een gerechtelijke insinuatie tot aanvulling of betaling, bevoegd de verpande effecten door twee makelaars ter beurze te doen verkoopen. Komt daarentegen de geldgever zijn verplichting tot levering van de verschuldigde geldsom niet na, dan is de geldnemer daags na een gerechtelijke insinuatie tot levering, bevoegd gelijksoortige fondsen als die waaruit het onderpand bestaat voor rekening van den geldgever door twee makelaars in het lokaal der Vereeniging te doen inkoopen. Het onderpand eener beleening, prolongatie of geldleening on call is subsidiair verbonden voor alle andere geldleeningen, tusschen dezelfde partijen gesloten of nog te sluiten. Het onderpand kan daarvoor echter niet worden aangesproken zoolang de oorspronkelijke geldleening nog loopende is. Ook kan de teruggave van het onderpand wegens dit subsidiaire verband niet geweigerd worden, tenzij de geldnemer, op het tijdstip waarop de teruggave verplichtend is, ten aanzien van een der andere posten aan eenige zijner verplichtingen niet heeft voldaan. De onderpanden van afloopende leeningen worden door den geldgever aan den geldnemer geleverd op den eersten beursdag na den vervaldag of na de opvraging des voormiddags tusschen 9 en 12 uur, tegen betaling van de daarop voorgeschoten som met de rente. De leeningen worden gesloten bij eene acte, waarvan het formulier door de Vereeniging voor den Effectenhandel is vastgesteld. De beleeningakte luidt als volgt:

De ondergeteekenden verklaren, dat de eerst ondergeteekende .... op heden op beleening ontvangen heeft van den tweeden ondergeteekende .... de som van ...., tegen een rente gerekend à ..... ten honderd in het jaar en tot zekerheid van de verbintenissen, uit deze beleening voortvloeiende aan laatstgenoemde in pand gegeven en ter hand gesteld heeft de volgende effecten:

met verbintenis tot zoodanige aanvulling van het onderpand als noodig zal zijn om daarop steeds een surplus van procent te doen dragen, en op al zulke verdere voorwaarden als vervat zijn in het „Reglement voor den Effectenhandel" van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam.

Het onderpand wordt subsidiair mede verpand tot zekerheid voor alle andere beleeningen en prolongatiën, welke tusschen de ondergeteekenden zijn of zullen worden gesloten, op den voet van art. 52 van bovengenoemd reglement.

Hiervan twee eensluidenden opgemaakt.

Amsterdam, 190.

(*Handteekeningen*)

De prolongatie-acte is hieraan volkomen gelijk, alleen moet voor de woorden „beleening" worden gelezen prolongatie.

De commissionnairs mogen overeenkomstig de bepalingen van meergenoemd reglement wegens hunne bemoeiingen bij het nemen van geld op prolongatie geen lagere provisiën berekenen dan 3/4 °/oo per maand aan elders gevestigde commissionnairs in effecten en 1 °/oo per maand aan alle

ige personen en vennootschappen. Voor het en van geld on call mogen deze provisiën lager zijn dan ½ °/o en 1 °/o per jaar boden te betalen rentevoet. Voor het geven geld op prolongatie mag aan particulieren uitkeering en aan elders gevestigde comionnairs in fondsen een uitkeering van hoogs ¼ °/oo per maand geschieden. In bijzondere voorziene gevallen is het bestuur van de eeniging voor den Effectenhandel bevoegd de erekenen minimum provisiën vast te stellen. e Bank van alle Banken, de Nederlandsche k, sluit beleening op effecten en goederen een minimum bedrag van f 2000.— en op tmateriaal tot een minimum bedrag van 00.—, met de verplichting van aflossing in , als de leening slechts tot die minimum nen gesloten of daartoe gedaald is. Een van de beleenbare buitenlandsche en binnensche fondsen wordt elk jaar door de Nedersche Bank opgemaakt. Het surplus is vasteld voor de buitenlandsche fondsen op 30 °/o, de binnenlandsche op 25 °/o, terwijl in bijiere gevallen nog hooger surplus wordt ver-it. Eenige binnenlandsche effecten, zooals ts- provinciale en gemeentelijke leeningen, lbrieven, aandeelen en certificaten van aanen der Ned. Handelsmaatschappij en aandeeen obligatiën der voornaamste spoorwegmaatppijen, worden echter aangenomen met een lus van slechts 20 °/o. Voor het beleenen van eren is het vereischte surplus van 20 tot o. Beleeningen op vreemde munt en op goud zilver in baren worden in den regel alleen oten met geldwisselaars. De rente bedraagt oonlijk 1 °/o. Overwaarde wordt niet gevor-, maar de waarde van het onderpand wordt epaalde prijzen aangenomen.

eleg (geregeld) zal zoowel voor het heden voor de toekomst de eenig juiste en de snelst het doel voerende wijze van het beoorlogen vestingen blijven, wanneer deze ten minste ern gebouwd en uitgerust zijn en bovendien itig verdedigd worden, terwijl verouderde wak bezette vestingen door eenvoudiger en r soort middelen tot overgave zullen gedwonkunnen worden.

'elk middel men ook toepast, de aanvaller altijd het doel voor oogen moeten houden, ls aanvallenderwijze en met gebruikmaking met oordeel gekozen strijdkrachten vooruit gaan en zal zich iedere zwakheid van den d ten nutte moeten maken.

et beleg begint met de insluiting, die den aller alle mogelijke gegevens der door de npartij tot verdediging getroffen maatregelen verschaffen en hem het bezit van het voorin moet verzekeren, voor zoover dit voor eerste artillerie-opstelling noodig is. Verder de insluiting een volkomen beveiliging der bereidende werkzaamheden waarborgen en de elen aan de hand doen, om met behulp van posten en waarnemingsstations (kabelballons) voortdurend op de hoogte te kunnen houden alle voorvallen bij den vijand.

et kan nu reeds tot zeer ernstige gevechten en, wanneer de verdediger punten van groot cht tracht vast te houden, die op groote afstanden bestreken kunnen worden door het geschutvuur van de forten, zooals de Franschen dit met hunne vooruitgeschoven stellingen toepassen. Vóór het aanvalsfront gelegen, moeten deze met behulp van zware artillerie van het veldleger genomen en bezet worden.

Is de insluiting gereed gekomen, dan volgt de artillerie-aanval, die voorbereid wordt door aanvoering van den belegeringstrein der artillerie en der genie en door den aanleg van belegeringsparken met de hiervoor benoodigde verbindingslijnen en veldspoorwegen.

De keuze van het aanvalsfront, in het algemeen reeds van te voren op strategische gronden bepaald, wordt nadat men het terrein nauwkeurig verkend heeft, vastgesteld. Vervolgens wordt een aanvalsplan ontworpen en in verband daarmede de opmarsch der artillerie, op een afstand van 3 km, benevens de groepsindeeling der batterijen voorbereid, zoodra men in het bezit van het noodige terrein is.

Met den batterijbouw vangt men kort voor den opmarsch, de bewapening en de vuuropening, gelijktijdig over het geheele aanvalsfront aan, en wel overdag, wanneer de werkzaamheden aan het oog van den vijand door het terrein onttrokken zijn; des nachts wanneer dit niet het geval is. Per veldspoor wordt voor de noodige munitieaanvulling gezorgd.

Of er nu een bepaald deel van de vesting zelf of wel 2 à 3 forten, die tot den gordel behooren, zullen worden aangevallen, hangt van het terrein en van den steun af, die vesting en forten elkaar onderling kunnen geven. Of men de geheele artillerie in één stelling blijvend zal kunnen vereenigen, of dat men verschillende stellingen na elkander zal moeten inrichten, hangt van omstandigheden af, die zich ter plaatse kunnen voordoen. Hierin is beslissend behalve het terrein, of het al of niet gelukt is bij de insluiting, de ruimte tot den opmarsch benoodigd, te bezetten en te beveiligen, of dat men eerst later tot inrichting der artillerie-stelling vooruit kan gaan, nadat men den vijand van het voorterrein verdreven heeft.

Den verdediger betreffende de aanvalsrichting te misleiden, is alleen mogelijk wanneer hij het voorterrein zonder meer prijsgeeft; hem op een bepaald punt te verrassen het gemakkelijkst, wanneer men hem het voorterrein tegelijk met de insluiting kan ontrukken.

Het is bijna niet aan te nemen, dat de verdediger zijn geschutstellingen in het terrein tusschen de forten niet gereed zal hebben; daarmede moet dus bij de plannen voor den artillerie-strijd rekening gehouden worden. Hierbij zal in de eerste plaats er naar gestreefd worden, de vesting-artillerie, door concentrisch vuur, op de eene groep na de ander gericht, tot zwijgen te brengen. Is dit gelukt, dan moet men eenige batterijen bestemmen om de artillerie te vernietigen, andere de opdracht geven de doode strijdmiddelen te vernielen (hindernissen met hunne flankementen, schuilplaatsen) tot welk doel het vooruitschuiven van sommige batterijen tot 1000 m. — vernielen van pantseringen — noodig is.

Zoodra door de artillerie van den aanvaller een zoo groot mogelijk overwicht verkregen is, begint

de infanterie, over het voorgelegen terrein grond naar voren winnende, den strijd van nabij. Sprongsgewijze vooruitgaande, bezet zij de eene stelling na de andere, dekt zich door loopgraven en stelt zich door verbindingsloopgraven met de achterliggende in verbinding.

De plaats dezer infanterie-stellingen wordt door het terrein aangegeven en moet meestal 's nachts aan den verdediger met geweld ontrukt worden, waarna zij bestand moet worden gemaakt tegen uitvallen van den vijand. Een samenhangend geheel behoeven deze stellingen niet te vormen, maar wel moeten zij elkaar kunnen ondersteunen. De hoogte der borstweringen van de tirailleur-loopgraven bedraagt gewoonlijk van 1,4 tot 2,2 m., de breedte van den bodem der binnengracht 1,5 m., terwijl de verbindingsloopgraven ± 1,8 m. dekkinghoogte vereischen, die in zigzagvorm worden aangelegd, om een bestrijking in de lengte van uit de vesting te verijdelen. Menigmaal wordt van de door de voorposten opgeworpen dekkingen bij het verder voortrukken gebruik gemaakt, door hen met elkaar in verbinding te brengen en af te werken. Om volgens een bepaald plan naar voren te arbeiden en geen verward, onbruikbaar net van dekkingen in plaats van een geordend geheel van loopgraven te verkrijgen, is de leiding van een staf van genie-officieren noodig en moeten de werkzaamheden aan technische troepen worden toevertrouwd.

Hoe dichter men de vestingwerken nadert, hoe noodzakelijker de aarden dekkingen zullen zijn, terwijl bijzondere technische middelen te hulp geroepen zullen moeten worden, als men den verdediger niet beletten kan telkens weder nieuw geschut tegen de vooruitrukkende infanterie in batterij te brengen. De voor haar noodige vuurovermacht kan zij niet krijgen, wanneer dit geschut achter den hoofdwal kan blijven staan. De opdracht van de infanterie is, een laatste, stormvrije stelling zóó dicht bij de vijandelijke in gereedheid te brengen, dat zij, daaruit rukkend, deze in een aanloop bereiken kan. Daar het hier niet alleen tegen de forten, maar ook om de tusschenbatterijen gaat, moeten de infanterie-stellingen meer aan elkander sluiten, naarmate men verder naar voren gaat. Tevens moet bij den stormloop het opruimen c.q. het overwinnen van hindernissen, die niet tot vernietiging gebracht zijn kunnen worden, goed in het oog gehouden worden. Of hier alleen de gewoonlijk gebruikte technische hulpmiddelen voldoende zijn, is minstens twijfelachtig; ja, onder bepaalde omstandigheden is de noodzakelijkheid niet buiten gesloten, de hulp van den mineur in te roepen, wat de verdediger eveneens zal doen, zoodat onder bepaald moeilijke omstandigheden de mijnoorlog weder uit zijnen doodslaap zal opstaan.

De strijdmacht, die bij elkaar gebracht wordt om de vesting te belegeren, heet een belegeringskorps of belegeringsleger. Zij onderscheidt zich van veldtroepen door de toevoeging van vesting-artillerie, van genie, van belegeringstreinen, enz. Bij belegeringen wordt een bepaald soort steilvuurgeschut gebruikt en met een bijzonder soort granaat tot verhooging der vuursnelheid geschoten.

Alle gevechten, die om het bezit van een vesting gevoerd worden, onderscheiden zich hierdoor van den strijd te velde, dat het plaats[illegible] de vernietiging van vijandelijke [illegible] van den strijd is, terwijl het in den [illegible] in 't algemeen juist andersom is.

Daar verder de plaats met bijzondere [illegible] versterkt en verdedigd wordt, tegen [illegible] middelen het veldleger niet alleen [illegible] zijn, zoo is in den vesting-oorlog [illegible] rusting van den aanvaller met bijzon[illegible] treffende strijdmiddelen en van troepen [illegible] bedienen moeten, voorzien.

De leider moet met de gevechtsleiders [illegible] het gebruik, zoowel als met den [illegible] den kant der vesting in gebruik zijnde [illegible] en oorlogswerken uitstekend vertrouwd [illegible] de gevechtshandelingen der afzonderlijke [illegible] tot het gemeenzaam doel weten te [illegible] en tot wederzijdschen steun kunnen [illegible]

Hoewel aan den aanval op een vesting [illegible] tactische gedachten ten grondslag liggen [illegible] den strijd in het open veld, met gebruik [illegible] van alle mogelijke aanvalsmiddelen [illegible] doel zoo snel mogelijk het vuuroverwicht [illegible] krijgen om zich op de tegenpartij [illegible] te werken en hierdoor tot den storm[illegible] komen, zoo kan dit bij den aard der [illegible] tige strijdmiddelen slechts met zeer [illegible] aan tijd bereikt worden; men moet [illegible] bij den aanval met een door pioniers [illegible] bereide stelling op veel langere gevechts[illegible] rekenen, dan bij een ontmoetings-gevecht [illegible] staat het vast, dat ook in den vesting[illegible] infanterie als hoofdwapen het [illegible] vuuroverwicht op het voorterrein te [illegible] wat met behulp van den krachtigen [illegible] andere wapens, zooals artillerie en [illegible] mogelijk gemaakt worden.

Behalve door geregeld beleg kan [illegible] vesting of fort nog door insluiting, bombardement, verrassing en onverhoedschen aanval to[illegible] dwingen.

Met insluiting wil men een vesting [illegible] neutraliseeren, of verhinderen dat een [illegible] leger of de bezetting zich uit de vesting [illegible] dert; ook kan het doel zijn, de plaats [illegible] hongering tot overgave te dwingen.

Een bombardement heeft ten doel [illegible] aanrichten van verwoestingen den [illegible] eener vesting materieel en moreel tot [illegible] te noodzaken, of wel alleen de maga[illegible] krijgsvoorraad, de fabrieken van krijgs[illegible] heden, de oorlogsvloot in de haven [illegible] nielen.

Een verrassing beoogt het heime[illegible] en overschrijden van de stormvrije [illegible] waardoor de strijd met de bezetting [illegible] eerst binnen die omwalling wordt ge[illegible] daardoor voor den verdediger alle [illegible] zorg en kosten gemaakte versterkingen [illegible] worden.

De onverhoedsche aanval onderscheidt [illegible] hierin van het geregeld beleg, dat [illegible] in den artillerie-strijd niet door [illegible] kingen en loopgraven, maar onmiddellijk [illegible] wordt de vesting te nemen.

Kan een vesting niet aan alle kanten [illegible] worden, maar heeft ze, zooals Port-A[illegible] sterdam, Gibraltar, enz. vrije gemeenschap [illegible]

dan behoort een geregeld beleg tot de moeilijk-
n langdurigste oorlogshandelingen. Gewoonlijk
len de hier aangegeven middelen tot belege-
achtereenvolgens beproefd, om bijna altijd
het geregeld beleg te moeten eindigen.

Beleg, *Staat van*, is de naam van den bui-
gewonen rechtstoestand, welke gewoonlijk
dt afgekondigd in een vesting, wanneer deze
r zoodanige omstandigheden wordt ingesloten,
het aanwenden van buitengewone maatrege-
noodig is tot het handhaven van de orde en
igheid. Echter is het, om den staat van beleg
e kondigen, volstrekt niet noodig, dat een
ts werkelijk *belegerd* wordt, en is de staat
beleg ook wel afgekondigd in plaatsen, waar
oorlogsgevaar dreigde, maar de oproerige
it der burgers tegen het gestelde gezag
gestrenge beteugeling noodig deed schijnen.
rtoe heeft men het eerst in Frankrijk gebruik
aakt van den staat van beleg, en in Spanje
ie maatregel wel eens toegepast op geheele
rinciën. De afkondiging van den staat van
g had b. v. plaats in 1848 gedurende het
i-oproer te Parijs, en in gemeld jaar en
daaraanvolgende bij den opstand te Berlijn,
Weenen, te Dresden, in de Palts en in Baden,
ok in de Italiaansche Staten en in Hongarije.
óór 1887 bevatte onze *Grondwet* geen be-
ngen over den staat van beleg en was het
rwerp slechts geregeld bij uit den Fran-
n tijd dagteekenende wetten, waarvan de
igheid niet boven allen twijfel verheven
. In 1887 besloot men over den staat van
g en den daarmede in vele opzichten over-
komenden *staat van oorlog* een artikel in de
ndwet op te nemen; immers bij den staat
oorlog en dien van beleg wordt van ver-
lende grondwettige rechten en vrijheden af-
eken en daarom moeten, meende men, deze
jkingen haar grondslag vinden in de Grondwet
Art. 187 bepaalt thans, dat ter handhaving
de uit- of inwendige veiligheid door of van
e den Koning elk gedeelte van het grondge-
des Rijks in staat van oorlog of in staat
beleg verklaard kan worden. De wet zal
len de wijze waarop en de gevallen waarin
s geschieden kan en zal de gevolgen regelen.
die regeling — zoo vervolgt de Grondwet
kan worden bepaald, dat de grondwettelijke
egdheden van het burgerlijk gezag ten op-
te van de openbare orde en de politie geheel
en deele op het militair gezag overgaan, en
de burgerlijke overheden aan de militaire
rgeschikt worden. Daarbij kan wijders afge-
en worden van de grondwettelijke voorschrif-
omtrent de drukpersvrijheid, het recht van
eniging en vergadering, de onschendbaarheid
woning en het brievengeheim. Voor het
l van oorlog kan ook worden afgeweken van
regel, dat niemand tegen zijn wil kan wor-
afgetrokken van den rechter, dien de wet
toekent.

it Grondwetsartikel is nader uitgewerkt bij
wet van 23 Mei 1899 (Stbl. nº 128). Vol-
deze wet kan elk gedeelte van het grond-
ed des Rijks *bij koninklijk besluit* in staat
oorlog of in staat van beleg worden ver-
rd: 1º wanneer oorlog of oorlogsgevaar ont-
staan is; 2º wanneer binnenlandsche onlusten de in- of uitwendige veiligheid van het Rijk of van een gedeelte daarvan in dringend gevaar brengen. Is tengevolge van een vijandelijken inval of tengevolge van binnenlandsche onlusten de gemeenschap tusschen een gedeelte van het grondgebied des Rijks en den zetel der regeering afgesneden, dan kan dat gedeelte geheel of gedeeltelijk *door het militair gezag* vanwege den Koning in staat van beleg worden verklaard; in dit geval is dus geen koninklijk besluit noodig. Behalve in het geval van een vijandelijken inval wordt na de verklaring in staat van oorlog of beleg onverwijld een voorstel aan de Staten-Generaal gedaan om het voortduren van dien staat bij de wet te bepalen. Komt die wet niet tot stand, dan wordt de staat van oorlog en beleg als opgeheven beschouwd.

Het verschil tusschen staat van oorlog en staat van beleg komt in hoofdzaak hierop neer, dat bij staat van beleg het militair gezag een grootere macht heeft dan bij staat van oorlog, zoowel ten opzichte van het burgerlijk gezag, als tegenover de ingezetenen. En bij staat van oorlog èn bij staat van beleg oefent het militair gezag verschillende functiën uit, die in gewone tijden aan het burgerlijk gezag toekomen, maar terwijl bij staat van oorlog het militair gezag verplicht is met het burgerlijk gezag overleg te plegen, is bij staat van beleg dit overleg niet voorgeschreven. Bij staat van oorlog legt de wet aan de besturen van en de ambtenaren in dienst bij provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen en veenpolders de verplichting op aan het militair gezag de inlichtingen te verschaffen, welke van hen verlangd worden en tot het verstrekken waarvan zij in staat zijn; bij staat van beleg zijn de burgerlijke besturen en de daarbij in dienst zijnde ambtenaren bovendien verplicht aan de bevelen van het militair gezag, gegeven overeenkomstig de bij koninklijk besluit vastgestelde instructiën, te gehoorzamen. Zoowel bij staat van oorlog als bij staat van beleg kan het militair gezag nieuwe politieverordeningen en waterschapskeuren vaststellen en bestaande wijzigen of schorsen; regelen vaststellen nopens de hulp, die de bevolking in de militaire werkzaamheden zal hebben te verleenen; wegen, wateren, terreinen en gebouwen in gebruik nemen, wanneer dit voor de uitoefening van den militairen dienst noodzakelijk is; den dienst der politie en der brandweer regelen of wijzigen en een geheime politie instellen om de handelingen van verdachte personen na te gaan en de pogingen tot verstandhouding met den vijand of het vormen van samenspanningen tijdig op te sporen en tegen te gaan. Bij staat van beleg geldt bovendien nog o. a. het volgende: Het militair gezag is bevoegd den toegang tot, het verkeer binnen en het verlaten van het in staat van beleg verklaarde grondgebied te regelen overeenkomstig de eischen der algemeene veiligheid. Behalve de volgens de Grondwet geoorloofde openbare godsdienstoefeningen worden, hetzij in de open lucht, hetzij in gebouwen of besloten plaatsen, geene openbare vergaderingen van bijzondere personen of openbare bijeenkomsten en geen optochten of bijeenkomsten tot oefening in den wapenhan-

del gehouden, dan met schriftelijke vergunning van het militair gezag. Elke vergadering, bijeenkomst of optocht gaat op de door of namens het militair gezag gedane vordering uiteen. Het militair gezag is bevoegd, schouwburgen, sociëteiten, koffiehuizen, tapperijen en andere lokalen, bestemd tot gezellig verkeer, alsmede fabrieken en werkplaatsen in het belang der openbare orde of veiligheid, voor korteren of langeren tijd te sluiten; aan personen, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn, het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde grondgebied te ontzeggen en hen daaruit te verwijderen of, indien de mogelijkheid daartoe niet bestaat, hen in bewaring te stellen; beperkende bepalingen vast te stellen omtrent het drukken, uitgeven, verspreiden, aanplakken of in den handel brengen van geschriften of teekeningen, of dit geheel te verbieden; de wettelijke bepalingen omtrent den post-, telegraaf- of telephoondienst te wijzigen; elk aan de post of de telegraaf toevertrouwd stuk in beslag te nemen en te openen en daarvan inzage te nemen. Aan niet-militairen, die voor de verdediging nuttig werkzaam kunnen zijn, kan het verlaten van het in staat van beleg verklaarde grondgebied verboden worden en zelfs kunnen niet-militairen worden opgeroepen om deel uit te maken van de militaire macht. In de gedeelten van het grondgebied, die in staat van beleg zijn verklaard, bestaan een of meer temporaire krijgsraden, aan welker rechtsmacht, *in geval van oorlog*, ook onderworpen zijn de niet-militairen, die zich schuldig maken aan feiten, strafbaar krachtens het militair strafrecht. Zelfs kunnen deze krijgsraden van gewone, volgens de burgerlijke wet strafbare feiten kennis nemen, wanneer de burgerlijke strafrechter, die volgens de wet in eerste instantie had moeten rechtspreken, daartoe niet in staat is.

Belegeringsbatterij noemt men een aantal stukken geschut, welke de aanvaller op een punt richt of tegen een doel heeft opgesteld. Ook wordt die naam gegeven aan een werk of borstwering, aangelegd om een aantal stukken geschut op te stellen, onverschillig of die stukken er reeds op staan of niet.

Belegeringsgeschut is het geschut, dat gebruikt wordt bij een belegering. Zie verder *Geschut*.

Belegeringskrans en **belegeringskroon** waren de eereteekenen, waarmede de Romeinsche veldheer, die een belegerde stad ontzette, werd beloond.

Belegeringsmunten zijn die munten, welke in belegerde steden geslagen worden, om als betaalmiddel, meest voor de bezoldiging van de troepen, dienst te doen. Zij zijn dikwijls gebrekkig gestempeld, en bij gebrek aan geschikt metaal worden ze zelfs uit waardelooze stoffen, zooals leder, bordpapier, enz., vervaardigd.

Zoo werden bij het beleg van Julich in 1610 door den commandant *Johann von Rauschenberg* stukken van het zilveren tafelgereedschap van merken voorzien en als stukken van 1–10 gulden uitgegeven. Op soortgelijke wijze werden gedurende het beleg van Kolberg in 1807, stukjes karton met den stempel van den commandant in plaats van 2, 4 en 8 groschen-[illegible] bruikt.

Belegeringspark. Zie *Artillerie*[illegible]

Beleghouten zijn kruisklampen [illegible] staan uit een dwarshout en twee [illegible] brachte klampen, welke den vorm [illegible] een halve maan en ter weerszijden [illegible] Zij worden tegen het binnenboord [illegible] bevestigd en dienen om er een [illegible] te maken.

Belem of *Nossa Senhora de Bel*[illegible] officiëele naam voor de hoofdstad [illegible] ziliaanschen staat Para (zie aldaar)

Belemniet (Belemnites) is de [illegible] versteeningen, afkomstig van het [illegible] raamte van sommige koppootige weekdieren [illegible] volkomen belemniet bestaat uit 3 [illegible] melijk uit een zeer dunne *schelp* [illegible] met de rugplaat van de thans nog levende [illegible] visschen overeenkomt, maar zelden [illegible] bewaard is gebleven, uit een [illegible] deelden kegel, den *alveolus*, waarin [illegible] lingen door een buis (*sipho*) verbon[illegible] terwijl de kegel zelf op een orthoceratite[illegible] en uit de *scheede*, door afscheiding van [illegible] calcium aan de oppervlakte van den [illegible] staan. De scheede heeft een kegel[illegible] daante, die aan het eene uiteinde [illegible] en aan het andere rolrond; zij heeft [illegible] den vorm van een vinger en kan [illegible] cm. lang zijn. (zie de afb.) Het [illegible] een lengte gehad hebben van ruim [illegible]

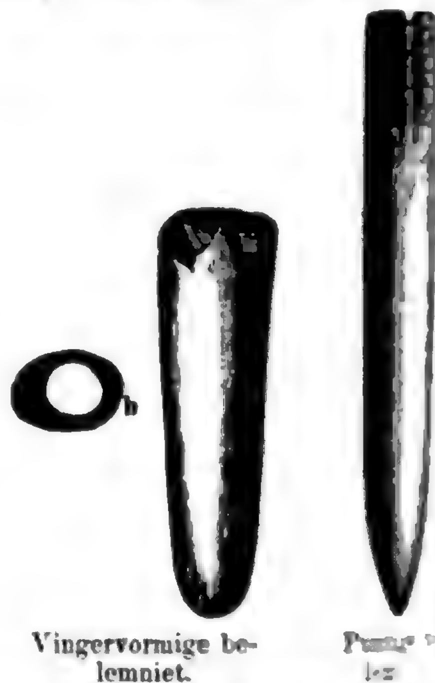

Vingervormige belemniet.

[illegible]

De belemnieten vindt men in [illegible] van den lias tot aan het witte krijt [illegible] mergel van Maastricht. In eenige [illegible] matie vormen zij dikwijls lagen [illegible] honderden soorten.

Het vinden van belemnieten gaf [illegible] leiding tot bijgeloof: zij hebben [illegible] ontvangen van duivelsvingers.

Bel-étage is de eerste verdieping [illegible] huis, die, welke boven het souterrain [illegible]

Belfast is een stad (municipal [illegible]

Iersche graafschap Antrim, ten noorden van lin en in den binnensten hoek van de Car- fergusbaai, ter plaatse waar de Lagan er in uitstort. Over deze rivier, welke de eigen- stad scheidt van hare voorstad Ballymacarret, ın vier bruggen. Zij is regelmatig gebouwd, t breede straten en ruime pleinen.
ı de benedenstad zetelt de handel ; hier liggen de dokken. In de breede Hoogstraat, op de enmarkt, in de Brugstraat en de Donegall- ıt zijn de mooiste winkels. De nieuwe voor- Malone ligt in het Z. ; de talrijke fabrieken en wij in het N.W. der stad. Belfast telt vele, doch geen oude kerken ; de voornaam- zijn de Katholieke St. Pieterskerk in Goti- n stijl opgetrokken, en de Carlislekerk. Van ›penbare gebouwen vallen vooral in 't oog : gerechtshof met de aangrenzende cellulaire ıngenis, het kantoor der inkomende rechten, postkantoor, het raadhuis en de kazernes. aantal zielen bedroeg in 1901 : 348.965 ; in ˢ was het bevolkingscijfer slechts 8550. Deze ·uitgang heeft Belfast vooral te danken aan linnenindustrie en den daarmede verbonden del. Bovendien zijn er ijzergieterijen, machine- ieken, scheepstimmerwerven, touwslagerijen, ıenfabrieken, brouwerijen en branderijen. 212 chepen van 161906 tonnen en 491 visschers- en behooren in de haven thuis. In 1901 ın er 388 vreemde schepen, benevens 45 kustvaarders, met een gezamenlijken in- l van 2.499.995 tonnen binnen en 10.705 pen van 2.352.839 tonnen uit. Zeer levendig et verkeer met Liverpool en Glasgow, de ·henhavens voor den buitenlandschen handel. ·voerd worden hoofdzakelijk, vlas, koren, ın garen, petroleum, hout en suiker ; de uit- van Engelsche en koloniale produkten is enomen.
ın de talrijke inrichtingen van onderwijs ıen wij : het Queen's college (sedert 1849), theologisch college der Presbyters (1853), college der Methodisten (1868), het Katho- college, het gymnasium, enz. De natuur- nschappelijke vereeniging bezit een museum. ler heeft men er een bibliotheek van 20.000 ın, een botanischen tuin, een schouwburg ın concerthuis (Ulster Hall). Ook bezit Bel- onderscheiden liefdadige instellingen.

elfort is een stad en vesting in het overgeble- gedeelte van het vroegere Fransche departe- Haut Rhin, aan den voet der Vogezen en aan ıvoureuse. Zij is de hoofdstad van een gelijk- g arrondissement, de zetel van een prefect ın rechtbank. De stad telt (1901) 32.564 inwo- die vooral leven van de industrie (katoenspin- en- en weverijen, machinefabrieken). Ook is ıel handel, daar 6 groote wegen (van Bazel, Lo- ngen, Mompelgard, Straatsburg, Lyon en s) er zich vereenigen, zoodat men haar als tapelplaats kan beschouwen tusschen Duitsch- Frankrijk en Zwitserland. Vooral ijzer- n, graan, Bourgogne- en Champagnewijnen en er uitgevoerd.
·lfort is door hare ligging een sterke ves- ten tijde van *Lodewijk XIV* door *Vauban* uwd ; zij bezit afzonderlijke forten, welke N.O., W., Z. en O. van de citadel gelegen zijn. Zij was voorheen de hoofdplaats van een gewest, dat in de 14de eeuw tot het graafschap Pfirt (Ferrette) behoorde en bij den Münsterschen vrede aan Frankrijk werd afgestaan. In 1659 schonk *Lodewijk XIV* haar aan kardinaal *Mazarin* en in 1781 kwam zij in het bezit van den hertog *de Valentinois*, die haar tot aan de Omwenteling bezat. De stad werd in 1633 door de Spanjaarden onder den hertog van *Feria* veroverd, maar reeds in den aanvang van het volgende jaar door den Rijngraaf *Otto* aan de keizerlijke benden ontrukt. Den 28sten Mei 1635 versloegen hier de vereenigde Franschen en Zweden, onder den maarschalk *de la Force*, den hertog van Lotharingen. In 1814 werd zij door de Beieren, Russen en Oostenrijkers, vervolgens door laatstgenoemden alleen belegerd en den 16den April bij verdrag ingenomen.

In den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 en 1871 werd de stad belegerd door de Duitschers. Volgens het spreekwoord „zonder Belfort geen Elzas" stelde de commandant, kolonel *Denfert-Rochereau*, alles in het werk, om haar zoo veel mogelijk te versterken, terwijl de belegeraars niets onbeproefd lieten, om zich van den sleutel van den Elzas meester te maken. De bevelhebber der belegeringstroepen was de luitenant-generaal *von Treskow*. Met 18000 man begon hij den 3den November 1870 de vesting in te sluiten en veroverde weldra het noodige terrein en den 9den November het sterke kasteel Montbéliard, 22 km. van Belfort verwijderd. Den 2den December begon het beleg en in Januari 1871 werd een aanval voorbereid op de forten Basses Perches en Hautes Perches. Weldra werden de dorpen Danjoutin en Pérouse bezet, hoewel *Treskow*, wegens de nadering van het leger van *Bourbaki*, een gedeelte van zijn troepen en van zijn zwaar geschut aan het korps van *von Werder* moest afstaan. Inmiddels werd het bombardement voortgezet en de eene batterij na de andere aangelegd. Eene poging, om de beide laatstgenoemde forten stormenderhand in te nemen, mislukte. Den 8sten Februari werden de beide Perches veroverd en de belegeraars verkregen daardoor vaste punten, vanwaar zij de citadel en de forten La Miotte en La Justice konden beschieten. De vesting kon niet lang meer weerstand bieden, doch *von Bismarck* stemde in een verlenging van den door Frankrijk gewenschten wapenstilstand toe, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat Belfort zich zou overgeven. Terstond daarna namen de vijandelijkheden een einde en de dappere bezetting, 13000 man sterk, kon met vliegende vaandels, wapens en geschut op eervolle wijze aftrekken. Dit geschiedde den 18den Februari. Niettemin kwam op aandringen van *Thiers* Belfort later weder in het bezit van Frankrijk. De vesting werd den 2den Augustus 1873 — na de betaling der oorlogsschatting — door de Duitsche troepen ontruimd.

Gedurende die belegering had de *slag bij Belfort* plaats, 15—17 Januari 1871, tusschen het 14de Duitsche legerkorps onder luitenant-generaal *von Werder* en het Fransche oosterleger onder generaal *Bourbaki*. Deze was op last van den dictator *Gambetta* van Nevers naar Besan-

çon getrokken en vereenigde zich hier met het korps van generaal *Bressolles* en met de divisie *Cremer*, zoodat hij 150 000 man onder zijn bevelen had. Zijn linkerflank werd gedekt door de vrijwilligers van *Garibaldi*. Het was zijn doel, Belfort te ontzetten en dan op te rukken naar Straatsburg en den geheelen Elzas te heroveren, om vervolgens den oorlog over te brengen naar Zuid-Duitschland. Het was een stout en uitstekend plan, dat echter snelheid van handelen en groote geestkracht vereischte, doch deze twee factoren ontbraken, zoodat de Duitschers gelegenheid hadden, om het te verijdelen. Weldra stiet *Bourbaki* op het 14de legerkorps onder *von Werder*, die slechts 43 000 man tot zijn beschikking had, maar geen oogenblik aarzelde, om een gunstige positie in te nemen en het voorwaarts rukken der Franschen te beletten. Deze deden van 15 tot 17 Januari herhaalde aanvallen op de Duitschers en behaalden hier en daar belangrijke voordeelen. *Bourbaki* wist daarvan echter geen gebruik te maken, terwijl *von Werder* de aanvallen der Franschen afsloeg, zoodat het aan dezen niet gelukte, zich ergens een doortocht te banen. Daar tevens het korps van *von Manteuffel* naderde, moest *Bourbaki* in den avond van den 17den Januari tot den aftocht besluiten. In de volgende dagen trad *von Werder* aanvallend op en maakte omstreeks 2000 gevangenen. Het verlies der Franschen bedroeg gedurende de drie dagen van den slag 6- tot 8000 man en dat van het korps van *von Werder* 81 officieren en 1847 man.

Belgaon(g) (Engelsch Belgaum) is de naam van een distrikt in de zuidelijke divisie van het Britsch-Indische presidentschap Bombay. Het ligt tusschen 15°22' en 16°56' N.Br. en 74°4'—75°35' O.L. In het N. grenst het aan de staten Miradsj en Dsjath, in het N.O. aan het distrikt Kaladgi, in het O. aan de staten Dsjamkhandi en Mudhol, in het Z. en Z.O. aan de distrikten Dharwar en Noord-Kanara en den staat Kolapur, in het Z.W. aan het Portugeesche gebied van Goa, in het W. aan de staten Sawantwari en Kolapur. Zijn oppervlakte bedraagt 12061 v. km., het aantal inwoners (1891) 1.013.261. De meeste bewoners zijn landbouwers hoewel ook velen wevers. De aanzienlijken zijn er bijna alle Mârwâri of Brahmanen; in de stad Belgaong leven ook eenige Mohammedanen. Men spreekt er Mahrattisch, Hindoestansch en Kanaresisch. De laatste is de officiëele taal. De voornaamste plaatsen zijn Belgaong (zie beneden), Gokak (12106 inw.), Nipani (11728 inw.), Athni (10416 inw.) en Saundatti-Jellama (8930 inw.). In Belgaong ligt de beroemde Hindoe-bedevaartsberg van de godin Jellâma; hier worden bij volle maan in April en November groote jaarmarkten gehouden, waar 15—40000 pelgrims te zamen komen. Het distrikt vormt een groote vlakte met eenige, meest met dicht kreupelhout bedekte heuvelrijen en met hoogere, afzonderlijk staande bergen, die dikwijls kleine, goed gebouwde forten, dragen. Van de hoogst liggende deelen in het westen en zuiden, langs de West-Ghats, daalt de bodem nauwelijks merkbaar naar het oosten; in het noorden en het oosten is het land open en, afgezien van de genoemde bergen en heuvelrijen, bijna zonder eenige [illegible] den bodem. De voornaamste rivieren [illegible] Kistna in het N., de Chatprabha [illegible] en de Malprabha in het Z. In het [illegible] getijde drogen de rivieren, behalve [illegible] grootendeels uit; geen van de rivieren [illegible] distrikt zelf bevaarbaar. Het land [illegible] de trap- of hoornsteenformatie, die [illegible] bedekt is; toch vindt men ook [illegible] kwartsrotsen, graniet, glimmerlei en [illegible] plaatsen ijzer. De groote woudgebieden [illegible] den roofbouw der inboorlingen [illegible] tegenwoordig wordt dit met alle [illegible] gegaan. Van de wilde dieren komen [illegible] lopen, het wilde zwijn, de hyena [illegible] in het zuiden en het zuidwesten [illegible] voor. De buffels in het N. en de [illegible] ingevoerde runderen zijn goed en [illegible] melk, het overige vee is er slecht. [illegible] is in het algemeen gezond, ofschoon [illegible] Mei de hitte zeer groot is en aan [illegible] den regentijd de bewoners veel van [illegible] lijden hebben. De regenval bedraagt [illegible] 90—100 cm. De akkerbouw is aanzienlijk [illegible] vruchtbaar zijn de rijstvelden. Verder [illegible] verbouwd granen, peulvruchten, [illegible] de planten, die de grondstoffen leveren [illegible] de textielindustrie. De buitenlandsche [illegible] bij gebrek aan spoorwegen en bevaarbare [illegible] ren van weinig beteekenis; het voornaamste [illegible] voerartikel is katoen; Europeesche waren [illegible] over Bombay ingevoerd. Handweven [illegible] naamste tak van nijverheid; de industrie [illegible] ten blijven bijna alle in het land. De [illegible] had vroeger groote ververijen, tegenwoordig [illegible] den hier nog slechts groote massa [illegible] en beeldjes uit hout-, steen- en klei [illegible] Belgaong vormt een deel van het [illegible] onder den naam Dharwar in Juni [illegible] Engelschen werd afgestaan. In [illegible] tegenwoordige distrikt Belgaong van [illegible] gescheiden.

Belgaon(g) is de naam der hoofdstad [illegible] het gelijknamige distrikt (zie aldaar [illegible] op bijna 15°52' N.Br. en 74°34' O.L. [illegible] boven den zeespiegel, in een cirkelvormige [illegible] rondom een door bosch omgeven [illegible] fing, tusschen een fort en het militaire [illegible] ment. De stad is door bamboestokken [illegible] (vandaar haar naam). Belgaon(g) is het [illegible] kelijk kanaresche Wennugrama, [illegible] boedorp of bamboestad beteekent. In [illegible] droeg het aantal inwoners 23115, [illegible] zamen met het kantonnement [illegible] Sedert Engeland de stad in bezit [illegible] zeer in bevolking en welstand [illegible]

Belgaum. Zie *Belgaon(g)*.

Belgen (Belgae) vormden omstreeks [illegible] onzer jaartelling het derde deel der [illegible] Gallië tusschen Seine en Marne, de [illegible] Neder-Rijn en de Noordzee.

Zij waren van afkomst Kelten, [illegible] in het O. met Germaansche landen [illegible] mengd en zeer oorlogzuchtig. [illegible] bestond uit bonte mantels, [illegible] die van de bewoners der Schotsche [illegible] wijde broeken en korte onderkleeren [illegible] wen, terwijl zij zich door een [illegible]

BELGIË EN

Ostende
WEST VLAANDEREN
OOST VLAANDEREN
HENEGOUWEN
Charleroi

UXEMBURG.

[illegible] tegen de koude beveiligden. Tot hunne [illegible] een lang zwaard, dat aan de [illegible] hing een lang schild, een speer en [illegible] werpspiets. Hunne voornaamste spij[illegible] waren melk en vleesch; vooral waren zij zeer [illegible] varkensvleesch en de Belgische ham [illegible] een belangrijk handelsartikel. Hunne [illegible] waren van hout, en het zwaarste werk [illegible] evenals bij de Germanen, door de vrou[illegible]. In andere opzichten kwamen de [illegible] meer overeen met de Galliers. Zij waren [illegible] een aantal stammen, die in tijd van [illegible] een gemeenschappelijk opperhoofd kozen. [illegible] hunner weerbare mannen bedroeg [illegible] Strabo meer dan een millioen. Tot de [illegible] Belgische volksstammen behoorden [illegible] met ongeveer 100000 weerbare man[illegible] het hedendaagsche Beauvais, de *Nerviërs* [illegible] man aan de Sambre, de *Aduatuken* [illegible] krijgslieden, in de omstreken van [illegible] de *Remen* in de buurt van Reims, [illegible] nabij het hedendaagsche Soissons, [illegible] man, de *Atrebaten* met 15000 man [illegible] de *Morienen* met 25000 krijgslieden [illegible] van Boulogne, de *Menapiers* in het [illegible] van Vlaanderen, gelegen tusschen de [illegible] en de Noordzee, de *Ambianen* met 10000 [illegible] aan de Somme, ten noorden van de [illegible] en met deze verbonden, en de *Vero[illegible]* in het tegenwoordige Vermandois even[illegible] met 10000 gewapende mannen. De kracht [illegible] was gelegen in de Belgen, zooals door [illegible] van *Caesar* duidelijk bewezen wordt. [illegible] onderwerpen van die stammen kostte hem [illegible] jaren. In dien strijd werd een Romeinsch [illegible] vernietigd en de overwinning op de Ner[illegible] kwam den Romeinen duur te staan. Ook [illegible] der Batavieren verkreeg eerst een [illegible] aanzien, toen zich de Belgen daarbij [illegible] aangesloten.

[illegible] was ook de naam van een Britsch [illegible] het tegenwoordig Wiltshire en gedeel[illegible] Sussex, Somerset en Hampshire, alsmede [illegible] eiland Wight. Het woonde er aan de zee, [illegible] een aantal andere volkeren omgeven en bezat [illegible] Venta Belgarum (Winchester), Aquae [illegible] (Bath) enz. Dat volk was reeds vroeg uit [illegible] naar Brittannië gekomen en hield er zich [illegible] tijd van *Caesar* bezig met landbouw, vee[illegible] en handel. Godsdienst, gewoonten en taal [illegible] nog sterk aan de Belgen in Gallië. [illegible] tijde van keizer *Claudius* werden de [illegible] Belgen door *Plautius* aan de Romein[illegible] heerschappij onderworpen. In 527 kwamen [illegible] het eiland Wight en in Wiltshire onder het [illegible] Angelsaksen en in 577 ook in de overige [illegible] gebied.

Belgica. *Zie Gallië.*

Belgica-Expeditie is de naam der reis [illegible] zuidelijke Poolzee, ondernomen door de [illegible] in de jaren 1897—1899. Zie *Zuidpool[illegible]*.

België. *Ligging en kust* (zie de kaart). [illegible] het kleinste, doch dichtst bevolkte Euro[illegible] koninkrijk. Het strekt zich uit van 49° 30' [illegible] N. Br. en van 2° 30' tot 6° 4' O. L. [illegible] en grenst ten N. aan de Nederlandsche [illegible] Noordbrabant en Zeeland, ten O. aan de Nederlandsche provincie Limburg, de Pruisische Rijnprovincie en het groothertogdom Luxemburg, ten Z. aan Frankrijk en ten W. aan de Noordzee.

Uit een handelsoogpunt is deze ligging tusschen Nederland, Frankrijk, Duitschland en Groot-Brittannië zeer gunstig te noemen; reeds in de Middeleeuwen bloeiden hier de transitohandel en de scheepvaart, beide ondersteund door bevaarbare rivieren en kanalen, en thans tevens door een dicht spoorwegnet. Rijke steenkool- en ijzerlagen, alsmede natuurlijke waterkrachten, bevorderden de nijverheid en maakten België tot een der belangrijkste industrie-gebieden van Europa, waar zich tevens, tengevolge van den verkregen rijkdom, de kunst ontwikkelde. Daarentegen zijn aan de ligging des lands groote politieke gevaren verbonden en was België herhaaldelijk het doortochtsland der naburige legers, zoodat het zeer rijk is aan bekende slagvelden.

De lengte der kust is 67 km. en dus klein, vergeleken met de landgrenzen (1338 km.). Bovendien is de kust, evenals de Nederlandsche, vlak, met duinen bezet en voor de scheepvaart gevaarlijk door de voor de kust gelegen zandbanken, zooals de Vlaamsche banken. Alleen de havens van Ostende en Nieuwpoort hebben eenige beteekenis, doch dit zijn kunsthavens en moeten daarenboven met groote kosten tegen verzanding beschermd worden. Het overzeesch verkeer concentreert zich daarom in de rivierhaven van Antwerpen, aan het uiteinde van den trechtervormigen mond der Schelde gelegen, waar ebbe en vloed zich nog krachtig doen gevoelen. Antwerpen begon zich vooral te ontwikkelen na de opheffing der Nederlandsche tollen in 1863. Sedert zijn de havenwerken verbazend uitgebreid, en thans is deze plaats de in- en uitvoerhaven van de Belgische industriestreken en een belangrijke haven voor het Duitsche Rijngebied. (Zie *Antwerpen*.)

Bodemgesteldheid en rivieren. Orografisch, noch geologisch vormt België een geheel, het bestaat uit zeer verschillende landschappen. In het algemeen helt de bodem van het Z.O. in noordwestelijke richting naar de zee en wordt verdeeld in drie, door rivieren gescheiden, gebieden: het *bergland* in het Z. O., zich uitstrekkende tot de dalen van Maas en Sambre, het *heuvelland*, in het N. begrensd door de Schelde en haar zijrivier de Rupel met de Dyle, en het *laagland*, dat tot aan de met duinen bezette kust doorloopt. De gemiddelde hoogte van België bedraagt 163,30 m.

Het bergland wordt ingenomen door de Ardennen (zie aldaar), welke de voortzetting vormen van den Eifel en het Hohe Venn in het naburig Duitschland.

De hoofdrivier is hier de Maas, wier 183 km. lange middelloop in België gelegen is. Tusschen Mézières en Namen doorbreekt zij in vele bochten en met steile oevers de Ardennen en stroomt vervolgens tot beneden Luik langs den rand van het bergland. Hier buigt zij naar het N. om en vormt over een afstand van 53 km. de grens tusschen België en Nederland. Boven Luik is de Maas met behulp van stuwen en daarmede verbonden schutsluizen bevaarbaar gemaakt; van deze

plaats tot Maastricht is langs de rivier een kanaal aangelegd. Haar belangrijkste linkerzijrivier is de Sambre, welke, evenals de Maas, in Frankrijk ontspringt, van Landrecies af, over een lengte van 148 k.m., bevaarbaar is en bij Namen uitmondt. De rechterzijrivieren komen van de Ardennen, zoo o. a. de Semois, welke, evenals de meeste rivieren der leisteengebergten van den Rijn, een zeer kronkelenden loop bezit, alsmede de Ourthe, welke de Vesdre opneemt en zich bij Luik ontlast. Al deze snelstroomende riviertjes zijn als beweegkracht voor de industrie van veel beteekenis.

Het heuvelland tusschen Maas en Schelde helt, zooals de rivieren aantoonen, in noordelijke richting en daalt langzamerhand van 200 m. tot 50 m. boven den zeespiegel. De oppervlakte is zacht golvend; de dalen zijn ondiep en recht. Het bestaat uit tertiaire zand- en leemlagen, welke van het landschap Borinage, in Henegouwen, tot Hesbaye, ten W. van Luik, grootendeels met dikke en vruchtbare lösslagen bedekt zijn. Bijzonder geschikt is dat gebied voor de teelt van tarwe en suikerbieten; de bosschen beslaan hier slechts 3 % van de oppervlakte. Minder vruchtbaar is Brabant, waar de zandige ondergrond dikwijls aan den dag komt. Doch ook hier gedeiën, vooral als het zand kalk en leem bevat, alle korensoorten, alsmede vlas, tabak en cichorei; het Hageland bij voorbeeld is goed bebouwd. De grens van het heuvelland loopt ongeveer over de steden Hasselt, Mechelen, Gent en Kortrijk.

De vlakte omvat de provincies Oost- en West-Vlaanderen en Antwerpen. De oppervlakte daalt langzamerhand van 50 m. boven tot 2 m. beneden den gemiddelden zeespiegel en moet, waar de tot 35 m. hooge duinen ontbreken, door dijken beschermd worden. Dit laagland vormt het westelijk gedeelte van de Beneden-Rijnsche laagvlakte en bestaat, evenals deze, uit kwartaire sedimenten. Van Vlaanderen tot Limburg vormt zij een zandige streek, welke zich noordwaarts uitstrekt tot de steden Dixmuiden, Eecloo en Antwerpen en, hoewel slechts door een weinig klei bedekt, in Oost-Vlaanderen en in het land van Waes toch nog goede korenoogsten oplevert. Dit vlakke land ligt 10 à 20 m. boven de zee. Ten W. van den mond der Schelde ligt het gedeelte der laagvlakte, dat de beide Vlaanderens omvat. Hier vindt men de kleigronden, welke in den loop der eeuwen aan de zee ontwoekerd werden. Deze polders beslaan samen een smalle kuststrook van 1150 v. km. oppervlakte, welke beneden de hoogte van het springtij gelegen is en door de duinen begrensd wordt. Ten O. van de Scheldemonding liggen de met dennen en heide begroeide en gedeeltelijk met veen bedekte zandvlakte der Campine of de Kempen. Deze streek, welke met een steilen rand aan de Maas eindigt, bereikt een hoogte van ongeveer 100 m.

De voornaamste rivier van het heuvel- en laagland is de Schelde; zij is tevens de belangrijkste Belgische stroom en ontspringt in Frankrijk ten Z.W. van Le Cateau. Van Doornik af is zij over een lengte van 240 km. bevaarbaar, bij Gent neemt zij de Lijs op en wordt bij Antwerpen, meer dan 10 m. diep en 700 m. breed zijnde, voor de grootste zeeschepen toegankelijk; haar mond ligt op de Nederlandsche grens [illegible] zeearm bekend onder den naam van [illegible] Wester-Schelde. Het stroomgebied van de [illegible] omvat de helft van België; aan den rechter[illegible] neemt deze rivier op: de Dender, welke [illegible] vloeit en bij Dendermonde uitmondt, de [illegible] welke uit de vereeniging van Dijle en [illegible] ontstaat en zich bij Rupelmonde ontlast. Aan [illegible] Dijle liggen de oude steden Leuven en Mechelen; zij neemt aan den linkeroever de Senne [illegible] in het heuvelland door Brussel stroomt.

49 grootere kanalen ter gezamenlijke leng[illegible] 1000 km. verbinden de bevaarbare rivieren [illegible] rijk zijn die waterwegen, vooral in het [illegible]

Geologie. Kristallijne leigesteenten [illegible] alleen voor in het Hohe Venn, terwijl [illegible] gesteenten slechts hier en daar in de A[illegible] zijn aangetoond. Overigens behooren de [illegible] Belgische lagen tot de devonische periode [illegible] onderste afdeeling bestaat uit kwartsiet, gr[illegible] akke, zandsteen en leisteen, de midden[illegible] Eifelkalk. Aan de noordelijke helling [illegible] Ardennen en het Hohe Venn komt langs de [illegible] bre en de Maas een smalle strook der carbon[illegible] formatie aan den dag. De onderste afdeeling [illegible] kolenkalk, ligt steil opgericht, doch [illegible] het devon en wordt op dezelfde wijze [illegible] de productieve steenkolenformatie. Laatst[illegible] noemde vormt hier twee grootere bekkens [illegible] van Luik of de Maas en dat van Bergen [illegible] de Sambre. De jonge sedimenten rusten [illegible] of meer horizontale, dus discordante lagen [illegible] carbonische vorming. Trias- en jurage[illegible] slaan slechts een geringe oppervlakte in [illegible] Het overige land was, met inbegrip van de [illegible] nen, reeds in het begin der trias-periode [illegible] den zeespiegel gelegen en bleef dit tot [illegible] vang der krijtvorming. In de omstreken van Maastricht bestaan de lagen uit glaukoniet[illegible] mergel en krijtstof. Ten noorden van [illegible] Sambre vinden wij vooral tertiair [illegible] komen vooral in Henegouwen, Vlaanderen [illegible] Brabant, tusschen Brugge, Leuven en [illegible] aan den dag, oligocene bij Tongeren en [illegible] en ten noorden van de lijn Leuven—B[illegible] miocene tusschen Antwerpen en Diest [illegible] zijn deze echter door diluvium en all[illegible] dekt.

Tot de nuttige mineralen behooren [illegible] veelheden steenkolen en ijzererts in [illegible] van Bergen en Luik, verder lood [illegible] zink in de kolenkalk van het de[illegible] Aken en Luik, marmer in de kolenkalk [illegible] en elders, slijpsteenen bij Vielsalm [illegible] alsmede kalk-, lei- en bouwsteen in [illegible] soorten. Zeer bekend zijn de Queen[illegible] de blauwe Escauzijnsche steen. Voora[illegible] der Maas bevat talrijke minerale bronnen [illegible] de bekende staalbronnen van Spa en [illegible] bronnen van Chaudfontaine, [illegible] houdende bronnen van Stavelot, H[illegible] Namen, enz., alsmede de zwavelbronnen [illegible] rée, Luik en Ougrée.

Klimaat. In het N.W. heerscht [illegible] klimaat, met geringe temperatuurschommel[illegible] koele zomers, zachte winters en een [illegible] dampkring. Z.W.-winden waaien [illegible] De gemiddelde jaartemperatuur is [illegible]

ussel en Luik 10,3 à 10.2° C. Naar het Z.O. ılt de gemiddelde warmte met de hoogte en l ongeveer 1° C. voor elke stijging van 150 m. die richting worden ook de temperatuurschommegen grooter, het klimaat meer continentaal en ɤer; in Ostende is de gemiddelde temperatuur Januari + 2,4° C., in Bastogne (500 m.) 1,10° C. De neerslag neemt naar het Z.O. toe; in de gvlakte en het heuvelland valt gemiddeld 700 800 mm., in het lagere bergland ten zuiden ı de Maas 800 à 1000 mm. en in het hoogere ·gland 1000 à 1500 mm. regen. Eerst aan gene le der Ardennen, in zuidelijk Luxemburg, ɜmt de neerslag weder af. In de kuststreken lt de meeste regen in den herfst, in het binnen-.d meer in den zomer. De Ardennen zijn 's winters andenlang met een dikke sneeuwlaag bedekt; : smeltwater bevordert de ontwikkeling der ɔge venen.

Bevolking. Evenals in Frankrijk werden ook België talrijke overblijfselen van den fossielen nsch in holen ontdekt; voor de prachistorie ren deze belangrijk. Beroemd zijn vooral de :letten uit de holen van Engis (1835) en ɾfoes in Namen (1872). De schedels in eerstɔoemde gevonden zijn dolichocefaal, die van tstgenoemde brachicefaal. Ook in België leefde mensch gelijktijdig met de thans uitgestorven rsoorten: mammouth, rhinoceros, holenbeer, enz. :Het historische tijdperk begint in België met *lius Caesar.* Het berg- en heuvelland werd door lten, de *Belgen* (zie aldaar), bewoond; in het ʒland drongen ten tijde der Romeinen van N.O. Germanen binnen.

)e Kelten werden geromaniseerd, hunne nanelingen zijn de tegenwoordige *Walen*; de rmaansche landverhuizers noemden zich *Vlaıgen.* Een groot woud, dat zich aldaar door het d uitstrekte, scheidde beide volken; zijn overfselen vormen tegenwoordig nog in Brabant ʒrens tusschen Waalsche en Vlaamsche dorpen.

Vlamingen behooren tot den Saksischen n, zij zijn groot, hebben blond haar en uwe oogen. Hun verwantschap met de Angel:sen blijkt uit de uitgangen van plaatsnamen ham en hem, alsmede uit de benaming muth mude (tegenwoordig monde) voor riviermond. de Middeleeuwen drongen de Salische en ıuarische Franken België binnen; de eersten etten het heuvelland, de laatste het zuidelijke gland (Luxemburg). De oude stamzetels der rolingers, Heristal (nu Herstal) en Landen, ʒen in het N.O. van het koninkrijk. Alleen de hoogten der Ardennen konden de Walen ı staande houden.

De taalgrens tusschen het Vlaamsche en alsche gebied is scherp en loopt tegenwoordig Kortrijk in een rechte lijn oostwaarts ten len van Brussel en Leuven tot nabij Maastricht, zich hier langs Verviers naar het Z.O. te ıden. Het Vlaamsche taalgebied omvat de :htbaarste en rijkste deelen van het koninkrijk, rbinnen liggen bijna alle beroemde oude gische steden. Het Vlaamsch bezit sedert de : eeuw een eigen literatuur, doch werd later ɤijls onderdrukt. In 1830 werd het Fransch ɔfficiëele taal, niettegenstaande meer dan de 't der bewoners Germanen zijn. Sedert eenigen tijd doet zich een sterke nationale beweging onder de Vlamingen gelden (zie *Vlaamsche Beweging*). Het Waalsch wordt het meest in de provincie Luik gesproken. Volgens de nieuwste statistische opgaven, van den 31sten December 1900, spraken van de 6.693.548 inwoners: 2.574.805 alleen Fransch, 2.822.005 uitsluitend Vlaamsch, 28314 alleen Duitsch, 801.587 personen waren de beide eerstgenoemde talen, 65447 het Fransch en Duitsch, 7238 het Vlaamsch en Duitsch en 42889 de drie talen machtig. Met inbegrip van 327.696 kinderen beneden de twee jaar, konden in België 350.263 bewoners geen dier talen spreken.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de dichtheid der bevolking in de verschillende provincies op den 31sten December 1902.

Provinciën	Oppervlakte in v.km.	Aantal inwoners.	Aantal inwoners per v.km.
Antwerpen	2832	852.427	301
Brabant	3283	1.318.051	401
West-Vlaanderen..	3234	828.152	256
Oost-Vlaanderen ..	3000	1.056.513	352
Henegouwen	3722	1.171.418	315
Luik	2895	846.066	292
Limburg	2412	248.858	103
Luxemburg	4418	222.476	50
Namen	3660	352.118	96
Koninkrijk	29456	6.896.079	234

In 1831 bedroeg de bevolking 3.785.814 zielen; sedert dezen tijd is het aantal dus nagenoeg verdubbeld. Volgens de volkstelling van 1900 werd het koninkrijk bewoond door:

Belgen	6.487.487
Nederlanders	63.923
Franschen	56.576
Duitschers	53.758
Luxemburgers	10.417
Engelschen	5.748
Andere Europeanen	14.073
Vreemdelingen van buiten Europa ..	1.566
Samen	6.693.548

De Belgen zijn bijna allen Katholiek; het aantal Protestanten bedraagt ongeveer 15000, dat der Israëlieten 3000. Het land is verdeeld in 6 diocesen: het aartsbisdom Mechelen met de beide provincies Antwerpen en Brabant, de bisdommen Brugge met West-Vlaanderen, Gent met Oost-Vlaanderen, Doornik met Henegouwen, Luik met Luik en Limburg en Namen met de provincies Luxemburg en Namen. In de meeste grootere steden bestaan Protestantsche gemeenten. De Joden bezitten synagogen te Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Arlon.

Het aantal Belgische gemeenten bedroeg in 1901: 2618. De voornaamste badden op den 31sten December 1900 het volgend aantal inwoners:

Antwerpen	272831
Brussel	183686
Gent	160133
Luik	157760
Schaerbeek*	63508
Ixelles*	58615

Molenbeek—St. Jean*	58445
Mechelen	55705
St. Gilles*	51763
Brugge	51657
Verviers	49067
Anderlecht*	47929
Leuven	42070
Ostende	39484
Seraing	37853
Borgerhout	37693
Doornik	35004
Kortrijk	33143
St. Josse—ten Noode*	32140
Namen	31196
St. Nicolaas	31083
Laeken*	30438
Aelst	29203
Bergen	27015
Jumet	25937
Charleroi	24460
Rousselaere	23141
Lier	22656
Gilly	22604
Lokeren	20998
Turnhout	20887
Etterbeek*	20838

* Voorsteden van Brussel.

Landbouw, veeteelt, enz. Van den bodem is 98% productief en ongeveer ⅓ gedeelte der bevolking vindt een middel van bestaan in den landbouw, voor 43% zijn het vrouwen en voor 57% mannen, die zich daarmede bezighouden. In 1880 waren 2.704.956 H.A., in 1895 daarentegen slechts 2.607.514 H.A. voor den landbouw bestemd. In 1900 waren bezaaid met:

voedergewassen	364.553	H.A.
haver	253.266	„
rogge	245.164	„
tarwe	168.957	„
aardappelen	141.052	„
beetwortels	63.515	„
voedergerst	33.952	„
spelt	23.720	„
vlas	20.214	„
boonen	14.808	„
gemengd koren (tarwe en rogge)	13.364	„
erwten en wikken	6.240	„
zomergerst	4.476	„
boekweit	3.025	„
hop	2.202	„
tabak	2.025	„

De wijnbergen besloegen in 1895 een oppervlakte van 70 H.A., de moestuinen een van 41.868, de boomgaarden een van 3025 H.A. Tarwe werd vooral in de provincies Henegouwen en Brabant, rogge in Brabant en [illegible] Vlaanderen, haver in Luxemburg, [illegible] Henegouwen, spelt in Namen, [illegible] en Henegouwen, boekweit in Oost-Vlaanderen [illegible] Limburg, beetwortels in Henegouwen, [illegible] Brabant, aardappelen in Brabant, Oost-Vlaanderen en Antwerpen verbouwd. Van 1871–[illegible] bracht de geheele oogst gemiddeld 1412 [illegible] lioen franken, die van koren alleen 541 [illegible] lioen franken op. Toch moet België [illegible] dichte bevolking nog graan invoeren.

De veestapel bestond in 1895 uit: [illegible] paarden, waarvan betrekkelijk de meeste in [illegible] gouwen en Brabant, n.l. 4 per 100 inwoners [illegible] rijksstoeterij te Tervueren doet veel [illegible] veredeling van het paardenras; 1.420.976 [illegible] ren (de meeste in Oost-Vlaanderen), [illegible] 100 inwoners; 235.722 schapen (de meeste [illegible] Luxemburg) en 1.163.133 varkens, welke [illegible] Oost-Vlaanderen gehouden worden. De [illegible] bloeit in de Campine.

De meeste bosschen, welke 489.4[illegible] H.A. [illegible] 16,6% van de oppervlakte bedekken, [illegible] de zuidelijke provincies, Luxemburg, [illegible] Luik, de minste in de provincies West- [illegible] Vlaanderen aangetroffen. In de eikenwouden [illegible] Ardennen komen hier en daar nog [illegible]

Aan de zeevisscherij namen in 190[illegible] visschersbooten van 9069 tonnen, met [illegible] manning van 1916 koppen deel. De [illegible] is zeer wisselvallig; in 1900 bijv. werden [illegible] 57 tonnen kabeljauw gevangen, tegen [illegible] nen in 1856 en 1000 in 1881. Sedert 18[illegible] haringvisscherij in volle zee niet meer [illegible] die langs de kust bracht in 1900 86.700 [illegible] De overige aan wal gebrachte zeevisschen [illegible] genwoordigden een waarde van 5.571.41[illegible]

Mijnbouw. Het belangrijkste [illegible] steenkool, welker ligplaatsen zich in [illegible] lijke richting uitstrekken. Dit revier [illegible] de beek Samson ten oosten van Namen [illegible] hoofdbekkens verdeeld. Het grootere, [illegible] strekt zich over Namen in het dal der [illegible] uit en beslaat in België een oppervlakte [illegible] 900 v. km.; het oostelijke bekken volgt [illegible] der Maas tot voorbij Luik en bedekt [illegible] rein van 540 v. km. In 1900 waren er [illegible] mijnen, van welke 118 in exploitatie, [illegible] werklieden. De meeste liggen in Henegouwen [illegible] en Luik; zij hebben een uitgestrektheid [illegible] 140.286 H.A. en leverden 23.462.817 [illegible] kolen, ter waarde van 408.5 millioen [illegible]

In België worden thans veel minder [illegible] produceerd dan vroeger, en het aantal arbeiders [illegible] bij de ontginning betrokken was, is van 18[illegible] gedaald van 11.813 op 1437. De opbrengst [illegible]

Mineralen.	1865		1899	
	tonnen van 1000 kg.	waarde in franken.	tonnen van 1000 kg.	waarde in franken.
IJzererts	1.018.231	9.829.516	247.890	[illegible]
Zinkblende	14.657	851.348	5.715	[illegible]
Galmei	41.528	2.267.571	3.000	[illegible]
Loodglans	14.658	2.314.200	230	[illegible]
Zwavelkies	31.118	640.493	400	[illegible]
Mangaanerts			10.820	[illegible]

n 1900 leverden 38 hoogovens 1.018.561 ton ; ijzer ter waarde van 91,5 millioen franken. hetzelfde jaar produceerden 47 ijzersmelte- n met 322 puddelovens, 152 gloei- en 193 ere ovens 358.163 ton smeedijzer ter waarde 70 millioen franken. Bovendien werkten in 0:

ntal ich- gen.	Ter bewerking van	Opbrengst in tonnen à 1000 kg.	Waarde in franken.
8	Staal	568.539	104.924.720
4	Lood	16.356	6.978.000
	Zilver	146	18.041.000
2	Zink	119.317	59.631.150

)e metaalrijkdom is niet voldoende, om in behoeften der eigen industrie te voorzien. ; worden in België, vooral in Luik, vele en van het buitenland gesmolten. Het aantal nwerkers bedroeg in 1896: 121.993. Marmer dt op vele plaatsen in overvloed gevonden; meest gezochte is dat van Dinant en omstre- . alsmede dat van Basècles. Leisteengroeven len wij in de provincies Namen en Luxem- g, steengroeven in Henegouwen, Luik en nen. Verder levert de bodem van België por- maarde, pottebakkersklei, kalk, vuursteenen, steenen (Luik en Luxemburg), magnesia ik), aluin en zwavel (Namen en Luik), , enz. In 1900 werkten in 1579 steengroeven 81 arbeiders, die voor een waarde van 56,3 ioen franken aan de oppervlakte brachten.

ndustrie. Reeds in de Middeleeuwen was gië een der belangrijkste industriestaten van opa. In lateren tijd was de nijverheid van minder beteekenis en eerst in de 19de eeuw n deze weder te bloeien. Meer dan 1 mil- 1 menschen zijn bij de industrie betrokken. 1854 hadden de gezamenlijke stoommachines 0 paardekrachten, thans meer dan een mil- i. Gemiddeld wordt jaarlijks voor een waarde minstens 2500 millioen franken geproduceerd. ovenaan staat de metaalindustrie, welke pas e 19de eeuw ontstond en nu zelfs met Frank- en Engeland kan wedijveren. In 1816 bouw- de gebroeders *James* en *John Cockerill* te ing een groote machinefabriek en legden door den grondslag voor de Belgische ijzer- strie. Het etablissement Cockerill is nu een grootste van dien aard op aarde: het aantal klieden bedraagt ongeveer 10000 en de jaar- che productie vertegenwoordigt een waarde 30 à 40 millioen franken. Toen de spoor- en ontstonden, begon de nieuwe onderneming toe te leggen op het vervaardigen van het voor benoodigde ijzeren materiaal: rails, bo- ouw van bruggen, enz. Thans bestaan in België dergelijke fabrieken; de middelpunten der industrie zijn Luik en Charleroi. Zij geven aan 00 menschen werk en vervaardigen machi- kanonnen, wapens, rails, spijkers, staal, ijzer, ijzerdraad, aambeelden, scharen, mes- beitels, enz. In nieuweren tijd legt men in België ook meer speciaal toe op de elec- echniek.

Een voorname plaats neemt ook de glasindustrie in; met venster- en spiegelglas beheerscht België de wereldmarkt, doch ook met gebogen glas kan het gemakkelijk concurreeren. Een 52-tal fabrieken, waarvan de voornaamste in Charleroi, Namen en Luik gelegen zijn, leverden in 1900 voor een waarde van 65.9 millioen franken. De fabrieken van aardewerk en porselein (Doornik) leveren zeer goede artikelen. De papierindustrie heeft haar hoofdzetel in de provincie Brabant; behangselpapier wordt vooral in Brussel, Luik en Tongeren vervaardigd. Looierijen vindt men te Stavelot, Luik, Doornik, Soignies, Brussel, enz. De wolindustrie bloeit vooral in Verviers en omstreken; jaarlijks wordt meer dan 60 millioen kg. ruwe wol verwerkt. Wollen stoffen leveren hoofdzakelijk Verviers, Dison, Dinant, Leeuw-St.Pierre en Hodimont; halfwollen weefsels Renaix, Braine-l'Alleud en St. Nicolaas; wollen dekens Luik, Mechelen en Herenthals; tapijten Hamme, Thourout, Harseaux, enz. De katoenindustrie werd in 1798 door *Liévin Bauwens* te Gent ingevoerd, welke stad nog het middelpunt voor dezen tak van nijverheid is. In 1896 vonden 15709 menschen hierin een middel van bestaan; jaarlijks worden ongeveer 27 millioen kg. ruwe katoen verwerkt, welke 130 à 140 millioen franken opbrengen. Beroemd is de broekenstof van Renaix, Mouscron en St. Nicolaas, welke een belangrijk uitvoerartikel vormt. De linnenindustrie is de oudste Belgische tak van nijverheid; het beste vlas en het beste linnen leveren Vlaanderen, vooral in de omstreken van Kortrijk. Jaarlijks wordt gemiddeld 30 millioen kg. garen gesponnen. De linnenindustrie voorzag in 1896 in het onderhoud van 22965 personen. In 1901 werd 22 millioen kg. garen, van vlas, hennep en jute gesponnen, voornamelijk naar Engeland uitgevoerd; dit produkt vertegenwoordigde een waarde van 77,1 millioen franken. Gent is het centrum der vlasspinnerij. Damasten tafelgoed wordt vervaardigd te Gent en Ruysbroeck; beddetijk te Kortrijk, Gent en Turnhout. Het vervaardigen van kant is den laatsten tijd weder toegenomen; de Brusselsche kant maakt men in de hoofdstad en hare omstreken, de andere soorten komen uit Mechelen, Antwerpen, Brugge, enz. In 1896 leverden 33.591 kantwerksters voor een bedrag van ongeveer 50 millioen franken af. De suikerindustrie bloeit vooral in Henegouwen; in 1900 leverden 121 fabrieken 306 millioen kg. en 25 raffinaderijen 73,9 millioen kg. In 1901 werd 168,2 millioen kg. ruwe suiker meer uitgevoerd dan ingevoerd. Groote chocoladefabrieken zijn te Brussel en Doornik in werking. In 1900 waren in België 3223, meest kleine bierbrouwerijen, welke samen 14,6 millioen H.L. bier leverden. 270 distelleerderijen produceerden 716951 H.L. spiritualiën; deze treft men voornamelijk in de provincies Brabant, Antwerpen en Luik aan. Antwerpen, Brussel, Gent en Brugge bezitten sigarenfabrieken.

Handel en verkeer. Hoe de Belgische handel zich in de 2de helft der vorige eeuw en in het bijzonder na de afschaffing van den Scheldetol in 1863 ontwikkeld heeft, blijkt het best uit onderstaande tabel, welke een overzicht

geeft van de handelsbeweging in de jaren 1840—1902, uitgedrukt in millioenen [illegible]

	1840	1850	1860	1870	1880	1890	19[illegible]	[illegible]
Invoer	205,6	236,5	516,5	920,8	1680,9	1672.1	[illegible]	[illegible]
Uitvoer	139,6	263,7	469,4	690,1	1216,7	1437,0	[illegible]	[illegible]
Doorvoer	43,9	206,6	408,8	831,7	1008,4	1511.1	[illegible]	[illegible]

De belangrijkste ingevoerde artikelen vertegenwoordigden een waarde van (uitgedrukt [illegible] zenden franken):

	1898	1899	1900	[illegible]
Koren	383.408	338.039	297.872	[illegible]
Geweven stoffen	65.444	72.309	76.025	[illegible]
Gesponnen stoffen	191.743	288.189	214.908	[illegible]
Ertsen..	152.206	177.134	147.256	[illegible]
Ruw en bewerkt hout	108.155	123.381	134.652	[illegible]
Hars en asfalt	94.611	96.380	92.873	[illegible]
Chemische produkten	60.148	71.744	72.401	[illegible]
Steenkolen en briquetten	360.374	52.839	70.486	[illegible]
Ruwe huiden	64.713	70.010	64.696	[illegible]

De voornaamste uitgevoerde artikelen vertegenwoordigden eene waarde van (uitgedrukt [illegible] zenden franken):

	1898	1899	1900	[illegible]
Gesponnen stoffen	112 655	164.599	112.235	[illegible]
Garen	103.990	137.104	123.788	[illegible]
Ertsen..	126.471	121.051	102.866	[illegible]
Steenkolen	75.569	84.525	111.796	[illegible]
Koren	109.005	88.208	65.413	[illegible]
Glas	80.600	87.829	76.840	[illegible]
Geweven stoffen	59.694	65.613	67.401	[illegible]
Staal en staalwaren..	57.701	54.807	50.238	[illegible]
Ruwe produkten uit het dierenrijk	38.858	41.187	46.769	[illegible]
Ruwe huiden	49.716	52.665	47.856	[illegible]
Waggons	47.618	59.455	78.601	[illegible]
IJzerdraad, rails, blik	55.487	58.776	45.684	[illegible]
Chemische produkten..	45.411	46.403	44.343	[illegible]
Zink	54.037	52.647	49.617	[illegible]
Caoutchouc.	14.486	33.657	41.248	[illegible]
Machinerieën	41.087	47.671	57.711	[illegible]
Leisteen en steenen..	41.783	44.262	50.103	[illegible]
Mest	34.105	36.347	34.183	[illegible]
Ruwe suiker	27.541	45.086	50.529	[illegible]
Paarden en veulens	34.946	32.932	29.861	[illegible]
Cokes	19.325	25.218	32.736	[illegible]

Onderstaande tabel bevat de voornaamste landen, welke in 1901 met België in [illegible] trekking stonden; de cijfers voor den in- en uitvoer zijn aangegeven in millioenen [illegible]

	Invoer.	Uitvoer.		Invoer.	[illegible]
Duitschland	299.9	415.3	Spanje	[illegible]	[illegible]
Frankrijk.	350.9	350.5	Roemenië.	[illegible]	[illegible]
Groot-Brittannië	269.3	342.0	Italië	[illegible]	[illegible]
Vereenigde Staten	335.6	78.4	Kongostaat	[illegible]	[illegible]
Nederland	**199,0**	**201,1**	Brazilië	[illegible]	[illegible]
Rusland	105.9	29.2	Zweden	[illegible]	[illegible]
Argentinië	99.5	21.0	Chili	[illegible]	[illegible]
Britsch Oost-Indië	71,4	25,4			

Aan invoerrechten werd in 1901 betaald 50,6 illioen franken, waarvan 9,7 % voor tabak, 2 % voor katoenen stoffen, 6,6 % voor koffie, % voor wollen stoffen.

Vergeleken met den uitgestrekten handel, is koopvaardijvloot van weinig beteekenis. In 01 bestond deze uit 66 stoombooten van 109,336 nnen en 6 zeilschepen van 1121 tonnen. De mees- waren worden in vreemde, vooral Engelsche, hepen vervoerd. De belangrijkste havens zijn ntwerpen en Ostende. In 1901 vielen 7842 stoom- oten en 727 zeilschepen, samen van 8.922.267 nnen, de Belgische havens binnen, terwijl 7878 oombooten en 735 zeilschepen, samen 9.340.529 nnen van daar vertrokken.

In den loop van 1903 zijn 9044 schepen de elgische havens binnengekomen, met een ge- menlijken tonneninhoud van 10.910.615. Ge- rende 1902 was het aantal schepen 8847 met n gezamenlijken inhoud van 10.154.300 tonnen. e vermeerdering bedroeg dus: 197 schepen of % en, wat tonneninhoud betreft, 756.315 ton- n of 7 %. Uit de Belgische havens naar bui- n, gingen 9059 schepen, met een inhoud van .934,265 tonnen, tegen 8809 en 19,091,722 ton- en in 1902. In vergelijking met het vorige jaar as hier dus een vermeerdering van uitgegane hepen met 3 % en van tonneninhoud met 8 %.

Over de verschillende havens verdeeld was de heepvaartbeweging in 1903 als volgt:

Binnengekomen.	Aantal.	Tonnen.
ntwerpen	5847	9.964.662
ieuwpoort	68	16.061
stende, pakketbooten	1096	645.116
„ andere schepen	894	408.979
elzaete	1139	775.797
Totaal	9044	10.910.615

Uitgevaren.	Aantal.	Tonnen.
ntwerpen	5906	9.123.739
ieuwpoort	67	15.513
stende, pakketbooten	1096	644.710
„ andere schepen	867	387.847
elzaete	1123	762.456
Totaal	9059	10.934.265

Gedurende 1903 werd in België ingevoerd oor een waarde van 2.468.155.000 franken, ver- genwoordigende een gewicht van 16.745.622.126 ilogram, tegen 14.801.731.729 kilogram van een aarde van 2.306.218.000 franken in 1902; er is us een toeneming, vergeleken met het vooraf- aande jaar, van 157.987.000 franken of 7 %, rwijl het gewicht met 13 % is toegeno- en. De uitvoer bereikte in 1903 een waarde an 1.949.503.000 franken en een gewicht van 4.759.022.081 kilogram, tegen 14.550.390.433 ki- gram van een waarde van 1.837.883.000 franken 1902, d. i. een vermeerdering met 111.620.000 anken of 5 %.

De invoeren zijn dus gedurende 1903 de uit- oeren te boven gegaan met 514.652.000 tegen 48.335.000 franken in 1902, derhalve een meerdere aarde in 1903 van 66.317. 000 franken. Wat het ewicht betreft, bedroegen de invoeren meer dan de uitvoeren 1.986.600.045 kilogram, tegen 251.341.298 in 1902.

In deze cijfers zijn de vier voornaamste lan- den: Duitschland, Engeland, Frankrijk en Ne- derland voor de volgende sommen betrokken, uitgedrukt in duizenden franken:

Invoeren.	1903.	1902.
Duitschland	268.205	254.401
Engeland	204.775	208.947
Frankrijk	349.533	331.548
Nederland	213.356	198.277

Uitvoeren.	1903.	1902.
Duitschland	395.697	379.011
Engeland	351.674	356.789
Frankrijk	379.243	352.654
Nederland	218.798	209.148

Aan douanerechten werd in 1903 geheven voor een bedrag van 50,425,091 franken tegen 49,131,520 franken in 1902. Er werd dus meer geïnd 1,293,571 franken of 2,6 %.

Bevorderd worden handel en verkeer door diverse kredietinstellingen, bijv. de Nationale bank en de Société générale, door de beurzen van Antwerpen, Brussel, enz., door de Kamers van Koophandel en fabrieken, doch vooral door de vele spoorwegen, kanalen en kunstwegen.

De eerste spoorweg, welke door den Staat, krachtens de wet van den 1sten Mei 1834, werd aangelegd, was die van Mechelen naar Verviers, met zijtakken naar Brussel, Antwerpen en Ostende. Het baanvak Mechelen—Brussel werd den 5den Mei 1835, als de eerste spoorweg op het vasteland van Europa, geopend. Den 31sten December 1900 waren in exploitatie 4562,3 km. spoorweg met normaal spoor en 1819,9 km. locaal-lijnen. De lengte der telegraaflijnen be- droeg 6402 km.; het aantal kantoren 1128. Er waren 1085 postkantoren. Op de Belgische water- wegen, rivieren en kanalen, werden in 1900: 38,4 millioen ton vervoerd. België bezit het metrieke stelsel voor maten en gewichten. Bij de wet van den 4den Juni 1861 werd bij het munt- wezen de dubbele standaard ingevoerd; er wer- den gouden munten van 20 en 10 franken, zilveren van 5, 2, 1 en ½ franken, verder stukken van 20, 10 en 5 centimes, bestaande voor 75 % uit koper en 25 % uit nikkel, en koperen stukken van 2 en 1 centime geslagen.

Onderwijs. De inrichting van het open- baar en vooral van het lager onderwijs werd in de 19de eeuw herhaaldelijk gewijzigd. Door de wet van den 23sten September 1842 verkreeg de Kerk den meesten invloed op de volksschool; door die van den 1sten Juli 1879 kwam het lager onderwijs uitsluitend onder het wereldlijk bestuur, terwijl de wet van den 15den September 1895 aan de Kerk den vroegeren invloed weder verleende.

De inrichting en instandhouding der openbare volksscholen is aan de willekeur der gemeente- besturen overgelaten. De gemeenteraad kan de openbare scholen door particuliere (écoles adoptées) vervangen en financiëel ondersteunen, tenzij min- stens 20 vaders van leerplichtige kinderen zich daartegen verzetten of de Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring weigeren. De openbare onder-

wijzer kan door het gemeentebestuur ontslagen en op wachtgeld gesteld worden (minstens 750 franken). Onderwijzers-examens zijn verplichtend. Het godsdienstonderwijs moet op de school een eerste plaats innemen: wanneer een gemeentebestuur weigert dit in het leerplan op te nemen en aan geestelijken over te laten, kan de regeering, op verzoek van minstens 20 huisvaders, de oprichting van bijzondere scholen, op kosten der betrokken gemeente, gelasten. Het opperste toezicht op het lager onderwijs berust bij den „conseil de perfectionnement", onder voorzitterschap van den minister van Binnenlandsche Zaken, uit 9 à 11 leden bestaande; bovendien zijn er 18 distrikts en 81 arrondissements-schoolopzieners. Op het einde van 1900 waren in België: 4424 écoles communales met 480059 leerlingen en 2390 écoles adoptées met 177582 leerlingen. Bovendien kent men er scholen voor volwassenen (écoles d'adultes) en wel 1860 communales en 985 adoptées, te zamen met 130816 leerlingen. Tot het onderwijzend personeel der écoles communales behoorden 254 nonnen, tot dat der écoles adoptées 4934 geestelijken en 3693 nonnen. Volgens de volkstelling van 1900 kon, kinderen beneden de 8 jaar niet medegerekend, slechts 74.96 °/₀ der bevolking lezen en schrijven. Onderwijzers en onderwijzeressen worden opgeleid in staatsseminaria (écoles normales d'Etat) en in particuliere inrichtingen (écoles normales agréées).

Het hooger- en middelbaar onderwijs staat onder een raad van 9 à 10 leden, een inspecteur-generaal en 7 inspecteurs. In 1900 waren er 20 koninklijke atheneums, 7 communale en 8 gesubsidieerde particuliere colleges, 78 staats-, 10 communale en particuliere middelbare scholen voor jongens, 34 hoogere staats- en 6 communale meisjesscholen. In deze inrichtingen werd onderwijs gegeven aan 23988 jongens en 7345 meisjes. De leeraren worden opgeleid in de sections normales te Nivelles en Gent, de leeraressen in die te Luik en Brussel. Rijksuniversiteiten hebben Gent en Luik; zoogenaamd vrije universiteiten vinden wij te Brussel (liberaal) en te Leuven (Katholiek). Aan deze universiteiten verbonden zijn vakscholen voor machinewezen, scheikunde, mijnbouw, electro-techniek, enz. In het studiejaar 1900/1901 waren 5344 studenten ingeschreven. Te Brussel is een veeartsenijschool, te Gembloux een institut agricole, te Huy een landbouwschool. Verder bezit België drie tuinbouwscholen, een provinciale mijnbouwschool te Bergen, een hoogere handelsschool te Antwerpen, een krijgs- en een militaire school te Ixelles, een school voor zoons van soldaten te Lierre, een rijschool te Yperen, zeevaartscholen te Ostende, Antwerpen en Nieuwpoort, alsmede ruim 60 industriescholen.

In Brussel bestaat een Koninklijke Academie van Wetenschappen met drie afdeelingen: voor wetenschap, literatuur en kunst. Bekend zijn ook de Koninklijke Academies voor Schoone Kunsten te Antwerpen, Brussel, Luik, alsmede de Koninklijke Vlaamsche Academie te Gent, opgericht in 1886.

Letterkunde. Deze dient gescheiden te worden in twee geheel van elkander afwijkende gedeelten, n.l. die van Vlaamsch en die van Waalsch België.

Vlaamsche Letterkunde. In haar [illegible] zij het integreerend deel der *Middel*[illegible] *sche letterkunde* (zie aldaar). Maar [illegible] laatste periode Noord- en Zuid-Neder[illegible] alleen politiek, maar ook literair [illegible] van meer dan twee eeuwen werden [illegible] moet van deze geheele periode — [illegible] *derijkers* — een overzicht worden gegeven [illegible] doel en denkbeelden, hun oorsprong [illegible] inrichting waren Middeleeuwsch en [illegible] zij het ook dat hun naam, taal- en [illegible] vooral door den invloed van de vorsten [illegible] Bourgondische en Oostenrijksche Huis [illegible] waren gekleurd; dat zij de Renaissance [illegible] lande mede hebben voorbereid en de [illegible] en Grieksche mythologie bekend [illegible] dat zij in den 16de eeuwschen strijd [illegible] dienstige en staatkundige vrijheid [illegible] hebben gespeeld. Maar zelfs dan [illegible] Fransch of Latijn vertaalden of volgden [illegible] zij de Roomsch-Katholieke Kerk en [illegible] ters aangrepen, gingen zij in het [illegible] *Maerlant* en van *Willem* „die den Ma[illegible] te". Van het hoogtepunt van kracht [illegible] dat zij in de landjuweelen van 15[illegible] en in de personen van *Marnix* en *Van* [illegible] *der* hebben bereikt, zijn ze door *Alva*[illegible] bewind en *Parma's* beleid ter neder [illegible] Vele Vlaamsche en Brabantsche [illegible] laten dan hun geboortegrond, om hun [illegible] dige werkzaamheid in het Noorden [illegible] zetten en hun kunstzin daarheen over [illegible] ten (III). Als met het Bestand in [illegible] de Kamers worden heropend, blijkt dat [illegible] krachten zijn uitgeweken. Wat is over [illegible] en nagekomen, heeft zich daar nog twee [illegible] jaren op de been gehouden, maar [illegible] werkende met en gesteund door de [illegible] Katholieke geestelijkheid (I). Al hebben [illegible] geschriften over 't geheel weinig letter[illegible] waarde, zij hebben in den bloeitijd [illegible] *Van Mander* en *Anna Bijns* voort[illegible] later hebben zij den zin voor letterkunst [illegible] levendig gehouden, de liefde en [illegible] de moedertaal bestendigd en daardoor [illegible] gewerkt de toenadering der Belgen [illegible] Nederland in den aanvang der 19de [illegible] voorbereid de *Vlaamsche beweging* [illegible] die in de worsteling met het Fransch [illegible] der schitterend heeft gestreden, dat [illegible] eeuwsche Vlaanderen tegen Frankrijk [illegible] ander vereischt eenige toelichting.

I. De didactisch-moraliseerende [illegible] der Rederijkers stichten en leeren, [illegible] *Maerlant* en *Ruusbroec*. *Andries van* [illegible] te Oudenaarde schreef „Een zuverlick [illegible] van der Ketijvigheit der Menschelicker [illegible] *Jan van den Dale* te Brussel maakte [illegible] werken: „de Stove" en „de Ure van [illegible] *Dirk van Munster* (overleden in 15[illegible] „Een schoon spieghel der goeder kersten[illegible] schen" en *Lambert Goetman* in 14[illegible] der jongheren". Van *Gilles de Kam*[illegible] een berijmd testament bewaard, [illegible] ten van *Rosiane Coleners* te Dendermonde [illegible] leden 1500, weinig overgebleven, maar [illegible] *Bijns* te Antwerpen, de Brabantsche [illegible] die *Luther* en de kettery bestreed [illegible]

aarde „Refereinen in 't vroede, amoureuze otte" bij herhaling gedrukt en nog in den ten tijd opnieuw uitgegeven. De tweede der 16de eeuw is de tijd der Geuzen- en elaarsliederen; op naam van *Marnix* gaat het lhelmus van Nassau". *Jeronymus van der et* te Lier schreef het „Heerlijck bewijs van Menschen ellende en miserie" (1595). *J. de duyn* (1582—1641) schreef proza, waaruit den R.-Katholieken hoogleeraar *Schrant* in 1831 een bloemlezing is verzameld. *W. der Elst* schreef „Gheestelycke Dichten" 1); *P. Gheschier* „Des Wereldts proef" 3); alle drie waren pastoor. Beroemder is riester s. *J. Adriaan Poirters* (1605—1674). voor weinige jaren was hij de beste en t geliefkoosde dichter van het Zuidnederche volk, dat sommige zijner werken nog gretigheid leest": van „Het masker van de ldt afgetrocken" (Antwerpen, 1646) versche-34 uitgaven. Hij behoort tot de school van nog in België populairen dichter *Jacob Cats*, zelf uit de Vlaamsche richting is voortgeen. In zijn trant schreef ook *G. van Wollen* te Antwerpen „De doodt vermaskert" 4) en de prior *P. Croon* (overleden in 1682) f boeken zinnebeelden". De Dominicaan *Chr. k* te Antwerpen vervaardigde een gedicht Rechter der Herten". *A. J. d'Hanins* beef in de tweede helft der 17de eeuw de s van *St. Anna*, van *St. Nikolaes* en van re heiligen. *Jan van Mije* verklaarde dicht- „De verholenste verborgentheden van 't dyck roomsch gheloof" (1644). De priester *loers* (overleden in 1663) beschreef de „Wonre mirakelen van den Roosen-crans", gelijk hem *Philips Numan* die van O.L. Vrouwe. Heerlycke ende gheluckige reyze naer het igh Landt en de Stadt van Jerusalem been ende bereyst door broeder *Jan van der en*" (1633) bleef tot in het begin der 19de een leesboek der lagere scholen.

stichtelijke moraliteiten of spelen van sinne le Rederijkers, waaronder ook over Bijbelonderwerpen, mirakelen en heiligen, zijn gewoonlijk allegorisch geworden wijziging erkelijke mysteriespelen en geestelijke mispelen, hun kluyten en esbattementen een zetting der sotternieën. *Anthonis de Roovere* leden in 1482 te Brugge) schreef zinnespelen geven in 1562 door zijn stadgenoot *Eduard cene*), die evenals die van *Hendrik Bal* te elen, op het landjuweel te Lier in 1466 n vertoond. *Cornelis Everaert* (1480— . factor van „De drie sanctinnen te Brugge", de 16de eeuw de meest beroemde schrijan kluchten. *Matthijs de Casteleyn* (1488 0) te Oudenaarde schreef 116 tooneel. *Jan Moerman* te Antwerpen maakte wapelen. Uit de eerste periode van *Karel van ler*, d.i. tot 1583, dagteekenen de Bijbelsche elstukken. Door den ijver van *Jan Thieulverd* te Mechelen in 1620 een blazoenfeest den, waaraan de voornaamste Kamers en rs deelnamen. *Claudius de Clerck* van n (1587—1645) schreef „treurspelen", *Jan mans* (overleden te Antwerpen in 1631) verlen tooneelspelen. *De Condé* bewerkte tooneelmatig „Den lijdenden stervenden Christus" (1651) en *W. van der Borcht* van Brussel in hetzelfde jaar „Rosimunda". *Willem Ogier* (1618—1689), de eerste Zuidnederlandsche blijspeldichter der 17de eeuw, bracht achtereenvolgens „De zeven hoofdzonden" te Antwerpen op het tooneel. Ook zijn dochter *Barbara* en haar zoon *W. J. Kerrix* (overleden in 1733) schreven treur- en blijspelen. „Comedies" en „tragi-comedies" werden uitgegeven door Jhr. *F. C. de Coninck* (1606—1649). *Cornelis de Bie* (1627—1711) te Lier schreef 45 treur- en blijspelen, passie- en heiligenspelen; dergelijke stukken verschenen tezelfder tijd van *Willem Zeebots* te Leuven. *A. T. Wouthers* (1641—1676) te Antwerpen en de Grimberger *L. J. van Soltem* (1648—1750) maakten heiligenspelen. Bijbelsche treurspelen uit het laatst der 17de eeuw bestaan van *Anton Flas* te Brussel. *G. Kockaert*, eveneens een Brusselaar, schreef de „Verrijssenisse ons Heeren Jesu Christi" (1706) en *J. B. de Pape* uit Kortrijk „des menschen verlossinge door de geboorte onses Saligmakers Jesu Christi" (1715). *Ph. Justinius* en *J. A. Labare* te Brugge maakten in de 18de eeuw blijeindigende treurspelen. *W. F. G. Verhoeven* (1738—1809) schreef treur- en blijspelen (en een heldendicht Belgiade), *J. B. J. Hofman* (1758—1835) te Kortrijk is de schrijver van 30 tooneelspelen.

II. *Jacob Vilt* te Brugge vertaalde „Boetius' Vertroostinge der wijsbegeerte" (1465). *Matthijs de Casteleyn* ontleende de stof voor zijn „Pyramus en Thisbe" aan *Ovidius*, van wien hij ook de „Conste der Minne" vertaalde. *Cornelis van Ghistele* te Antwerpen vertaalde de blijspelen van *Terentius*, „Aeneis" van *Vergilius*, de „Heroides" van *Ovidius*, de „Satyrae" van *Horatius*. *J. B. Houwaert* (1533—1594) te Brussel schreef mythologisch-klassieke zinnespelen, berijmde „De Officiis" van *Cicero*, schreef „Pegasides pleyn", zijn hoofdwerk, en „Jupiter en IJo". Jhr. *Jan van der Noot* (overleden in 1598), die aan het Fransch de alexandrijnen ontleende, schreef „Olympias". *Jacob de Mol* van Antwerpen bewerkte in 1552 „Aeneas en Dido", naar *Vergilius*. *Colijn Keyaert* van Rijssel „Narcissus en Echo" naar *Ovidius*. *Ovidius* werd ook nagevolgd door *Willem Borluut* (1535—1580). Naar 't Fransch, Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch werden souterliederen, psalm- en Bijbelvertalingen gemaakt door *Willem van Zuylen van Nijevelt* (1540), *Jan Utenhove* (1566), *Lucas de Heere* (1565), *Petrus Dathenus* (1566), *Willem van Haecht* (1579), *Marnix van St. Aldegonde* (1589). *Willem Caudron* (1607—1692) vertaalde „Rosamunda", Latijnsch treurspel van *Zevecote*. *Roeland van Engelen* te Antwerpen verduitschte den „Pastor fido" en „Aeneis" (1662). Ook *Adriaan Peys* gaf „De getrouwe Harder" van *Guarini* (1671). *Michiel de Swaen* (geboren in 1654 te Duinkerken) vertaalde den „Cid" van *Corneille* en den „Andronicus" van *Campistron*. *Lieven de Meijer* te Leuven schreef een Latijnsch leerdicht „De Ira" en een Nederlandsche vertaling daarvan (1725). *Jan van Mussem*, een Westvlaming, gaf in het midden der 16de eeuw een leerboek der aesthetica, in navolging van 't Latijn. *Matthijs de Casteleyn* bewerkte zijn

vermaarde „Const van Rhetoriken" (1555) naar het Fransch. Hij spreekt in zijn boek „het vademecum der Rederijkers", van refereinen, retrograden, balladen, rondeelen ricqueracken, baguenoden, cocquerullen, simpletten, doubletten. Jhr. *J. IJmmeloot* van Ieperen schreef in 1626 een theorie van den versbouw. *Labare* vertaalde in 1721 *Boileau's* „Art poétique", van welke vertaling *Van Dale* in 1810 een nieuwe uitgave bezorgde. *Jan van de Werve*, een Antwerpsch edelman, begon de taal te zuiveren (1553). *Cornelis Kiel* of *Kiliaen*, corrector der Plantijnsche drukkerij te Antwerpen, gaf in 1574 zijn beroemd „Dictionarium Teutonico-Latinum". *Andries Stevens* te Kassel ijverde in zijn „Nederlandsch Voorschriftboek" voor uitspraak, spelling en zuiverheid van taal (ongeveer 1700) en *Verloy* gaf in 1788 een „Verhandeling op d'onacht der moederlijke taal", die sedert den Bourgondischen tijd in de werken der Rederijkers was verfranscht. De Brusselsche advocaat *Walhorn* had reeds in de eerste helft der 17de eeuw tegen de verfransching van het Brabantsche volk gestreden.

III. De uitgeweken Rederijkers stichtten Vlaamsche of Brabantsche Kamers te Leiden, Haarlem, Amsterdam. Op den voorgrond komen *Karel van Mander*, die van 1583 tot zijn dood in 1606 te Haarlem en Amsterdam woonde, de „Bucolica" en „Georgica" van *Vergilius* vertaalde, een uitlegging gaf van de „Metamorphosen" van *Ovidius* en de eerste twaalf boecken van de „Ilyados" uit het Fransch vertaalde. Zijn beroemd „Schilderboeck" is van 1604. *Philips van Marnix*, de beroemde schrijver van de „Bijencorf der H. R. kercke" (1569), ging na den val van Antwerpen naar Noord-Nederland. Van 1594 tot zijn dood in 1598 hield hij zich bezig met een Bijbelvertaling. *J. van der Voort* verliet eveneens in 1585 Antwerpen en woonde sedert in Vlissingen en Den Briel. *Peter Heyns*, schrijver van tooneelstukken, die op het landjuweel te Antwerpen, zijn vaderstad, in 1561 werden vertoond, week in 1588 uit naar Haarlem. Zijn zoon *Zacharias Heyns* (geboren in 1560, overleden te Zwolle in 1640) schreef „Emblemata, spelen van sinne" en vertaalde van *Bartas* „de Schepping des Werelts". Jhr. *Jacob Duym* van Leuven en *Jacobus Celosse* gingen naar Leiden, *J. S. Kolm* en *Abr. de Koningh* werden leden der Brabantsche Kamer te Amsterdam. *Willem van Nieuwelandt* van Antwerpen, 1584—1635, schrijver van tragedies, verliet zijn geboortestad en stierf te Amsterdam. *Caspar van Baerle*, de Remonstrantsche geleerde, was geboren in 1584 te Antwerpen: het volgende jaar ging zijn vader naar Leiden. Gelijk *Daniel Heinsius* van Gent (1580—1655) is hij als Leidsch geleerde en dichter beroemd geworden. *Jacob van Zevecote*, geboren te Gent, schrijver van Emblemata en van tooneelspelen, werd hoogleeraar te Harderwijk. De vader van *Jeremias de Decker* behoorde tot de verdedigers van Ostende. *Simon Stevin* werd geboren in 1548 te Brugge. Al de genoemden gingen naar Holland en in dit verband konden nog veel namen worden genoemd, bijv. die van *Vondel*. Honderd jaren later nog *Jan Baptista Wellekens* van Aalst. *Lucas de Heere* week uit naar Parijs [illegible] naar Londen. Slechts enkelen keerden [illegible] *Van der Voort*, *Houwaert*, *Borluut*.

Voor de Vlaamsche letterkunde der 19de en [illegible] zie *Vlaamsche Beweging*.

Fransche letterkunde. Haar begin [illegible] met dat der Middelnederlandsche [illegible] verheugen in de gunst der vorsten. [illegible] *de Troyes*, de schrijver van verschillende [illegible] romans, is aan het kunstlievende Hof van [illegible] *van den Elzas* (1168—1191). *Adenez* [illegible] de dichter van „Cleomades", „Berthe" [illegible] is hofpoëet van den dichterlijken *Hertog* [illegible] *van Brabant*, overleden in 1261. *Paul* [illegible] Doornik schrijft een berijmde kroniek [illegible] Latere beroemde namen zijn die van [illegible] *Froissart* (1337—1410), in hooge gunst [illegible] *lippa van Henegouwen*, koningin van E[illegible] *Jean le Bel* en der Middeleeuwen [illegible] den *Walter Scott* schrijver van den [illegible] roman „Meliador" en van de „Chroniques" [illegible] 14de eeuw; *Georges Chastellain* [illegible] bekend als moralist en geschiedschrijver [illegible] *la Marche*, schrijver van „Memoires" [illegible] 1492); *Philippe de Commines* (144[illegible] vankelijk in dienst van *Filips den* [illegible] *Karel den Stoute*, later van *Lodewijk* [illegible] auteur der „Mémoires", van groote [illegible] geschiedkundige waarde. De Middeleeuwen [illegible] ten einde. De tirannie en de [illegible] Kerk, de verkwisting en oorlogszucht [illegible] hadden geen slaafschheid of moedeloosheid [illegible] kunnen brengen. Na het Bourgondische [illegible] komt het Oostenrijksche. *Margareta* [illegible] van 1504—1530) dicht Fransche [illegible] haar hovelingen maken verzen. *Jean* [illegible] schrijft zijn kroniek; diens neef *Jean* [illegible] (1473—1548) geeft een „Discours [illegible] infortunes et de sa vie". Later, aan [illegible] *Lodewyk XII*, is hij de voorlooper [illegible] *Bellay* en *Ronsard*, de vader der 16de [illegible] poëzie. Na *Erasmus* brengt de Renaissance [illegible] plaats van Fransch en Scholastiek [illegible] wetenschap, het Jansenisme [illegible] de Hervorming. *Jean van Pauteren* [illegible] een Latijnsche grammatica. *Louis* [illegible] vertaalt zijn „Eneide" in 1560. [illegible] eerste en misschien de laatste Belg [illegible] het Latijn, het Fransch even goed [illegible] het Nederlandsch. Zijn werken [illegible] berekenbaren invloed gehad op [illegible] der 16de eeuw: wat *Erasmus*' „Colloquia" [illegible] voor de geleerden, waren de „[illegible] tableau des differends de la religion" [illegible] volk. Ook Waalsch België was [illegible] de stichtende Rederijkerskamers. [illegible] te Gent schreef (1588) een „Mor[illegible] et de guerre"; *A. Tiron* vertaalde [illegible] l'Enfant prodigue" uit het Latijn. [illegible] *de Vivre* van Gent schreef „The[illegible] ham", *Dénis Coppée* gaf uit „la [illegible] pitoyable tragedie de notre Sauveur [illegible] teur J. C." (1624), maar nog 16de [illegible] opvatting en methode. In den opstand [illegible] heeft ook Fransch België zijn [illegible] loren. De 17de en 18de eeuw [illegible] in letterkundig opzicht voor Fransch België onvruchtbaar. In 17[illegible]

ɔuwburg, maar wat er vertoond wordt zijn ets, opera's en Fransche stukken. Oorspronjk Belgisch zijn echter „la Passion de N. S. ns-Christ" (1728), de opéra-comique „Cécilde" van den prince *Ch. J. de Ligne* (1738 814), uitgever van 32 deelen „Mélanges" r letteren, geschiedenis, wijsbegeerte en krijgsst; „Les Belges ou Sabinus" (1782), treurvan *Néel*; „Le Connaisseur", comedie van *P. Rouillé*. Eerst door de Oostenrijksche auratie, de onderwerping aan Frankrijk, de nsche Revolutie, den Napoleontischen tijd en vereeniging met Noord-Nederland wordt nsch-België wakker geschud. Er komt eenig ɜrkundig leven. *L. J. Devez* schrijft zijn stoire Générale de la Belgique", *Ed. Smits* treurspel „Marie de Bourgogne", *A. Clave-ɪ* een blijspel „Projets de bonheur" (1822), *I. Alvin* een treurspel „Guillaume d'Orange", *de Reiffenberg* „le comte d'Egmont". ɛetterkundig ontwaakt is Fransch-België na). Te gelijk met de onafhankelijkheid dringt Romantiek uit Frankrijk binnen; ook uit tschland: *Alfred Michiels, Wacken, De ge, Mme van Ackere.* *Ingène van Bemmel* sticht (1854) „la Revue ɪestrielle", de latere „Revue de Belgique", „Patria belgica". Behalve hij schrijven *Jules Praet, Kervyn de Lettenhove*, e. a. over hiedenis en politiek; *E. C. de Gerlache* 5—1871) geeft „Histoire du royaume des s-Bas" (1839) en „de Liège" (1843); *J. B. nomb* „Essai sur la révolution belge" (1833), *Potvin* „l'histoire des lettres en Belgique". *'le de Laveleye* en vele anderen behandelen ieke, sociale, oeconomische en philosofische ɾwerpen. *J. J. Coomans* schrijft romans en ieke geschriften. *Max Weydt* (1822—1873) ɜ humoristische medewerker der „Revue de ique". *Octave Pirmez* (1832—1883) is „le ıliste belge par exc". De bekendste dichɜit dit tijdperk is *André van Hasselt* (1835 74), bewonderaar van *Victor Hugo*. Het eel gaat voort Fransche stukken te geven, naast echter ook oorspronkelijk Belgische *L. Labarre, J. Guilliaume, Ch. Potvin.* *·les de Coster* (1827—1879) is beroemd gelen door zijn „Légendes flamandes" (1858), ites brabançons" (1861), „Légende d'Uylenɾel" (1868). *Mme Ch. Ruelens* (1821—1878) ɜef. onder den deknaam van *Caroline Gra-:* „Sur l'océan", „l'Enigme du dr. Bourg", *E. Greyson, E. Gens* zijn bekend door hun llen en schetsen.

ı den oorlog van 1870 komt de nieuwe richder Fransche letterkunde ook in België. *ille Lemonnier* is het hoofd, de ziel du ɾement littéraire belge, „Il agglomère les âmes flamande et wallonne", hoewel hij Nederlandsch kent. Als *Edmond Picard* jft hij romans. *Georges Rodenbach* is de er van „Tristesse" (1879), „Jeunesse blan- „Du silence", *Albert Giraud* van „Pierlunaire" (1884), „Pierrot-Narcisse", *Emile ɪaeren* van „Flamandes" (1883), „Moines", ; Soirs", enz. *Louis van Keymeulen* is een ɪnd verteller in „La Maison Smits". *Georɛekhoud* en *Eugène Demolder* zijn Vlamingen, die Vlaamsche zeden en personen teekenen met groot talent. Vlaming ook is *Maurice Maeterlinck* van Gent, „le dramaturge de la Jeune Belgique", wiens werken in het buitenland algemeen bekend zijn. *Francis Nautet* heet „l'historien et l'interprète des oeuvres de la Jeune Belgique".

Fransch België en Vlaamsch België zijn in edelen wedijver, hun letterkunde het toppunt van bloei te doen bereiken.

Beeldende kunsten. Bouwkunst. De geschiedenis der bouwkunst in België vindt men geheel en al in de prachtige bouwwerken, die tot heden bewaard zijn gebleven, terug. De Romaansche bouwkunst (900—1150) is er vertegenwoordigd door de crypten van de St. Bavo te Gent, de kruisgangen te Nivelles en te Tongeren en kerken uit de 11de tot de 13de eeuw, waarvan het schip der hoofdkerk te Doornik (12de eeuw) het merkwaardigst is. De Romaansch-Gotische stijl (1150—1280) verscheen tegen het midden van de 12de eeuw; het belangrijkste overblijfsel in dezen stijl is het koor van Sint-Martin te Yperen. De Gotische stijl (1280—1550) komt omstreeks 1197, met de kerk van de abdij Villers (tegenwoordig een ruïne) op; deze bouwstijl werd zoowel in Vlaanderen, als in Frankrijk en Engeland, des te meer algemeen, naarmate het leekenelement in de kunst grooter beteekenis verkreeg. De rijke Vlaamsche burgers zagen liever hun macht dan hun godsdienstig geloof in de gebouwen tot uiting gebracht. Het meerendeel der kerken uit dit tijdperk zijn dan ook onvoltooid gebleven. De St.-Gudule te Brussel, de St. Rombaut te Mechelen, de hoofdkerk van Antwerpen en het koor der hoofdkerk te Doornik behooren tot de meeste afgewerkte. Onder de andere gebouwen in dezen stijl opgetrokken, vallen vooral klokketorens, hallen en stadhuizen, zooals die te Brussel, Leuven, Aalst en Oudenaarden te noemen. In den Renaissance-stijl (1550—1789) zijn een zeer groot aantal godsdienstige en wereldlijke gebouwen in de 17de eeuw verrezen, zooals de Jezuïetenkerk te Antwerpen, de Saint-Loup-kerk te Namen, de stadhuizen te Antwerpen (1561) en te Gent (1595) en de gildehuizen van verscheiden steden, waarvan de groote markt te Brussel de mooiste bezit. De tegenwoordige bouwkunst heeft ook veel belangrijke gebouwen doen ontstaan, zooals het beursgebouw, de nationale bank en het paleis van justitie te Brussel.

Beeldhouwkunst. De beeldhouwkunst heeft een minder hooge vlucht genomen dan de schilderkunst, heeft nochtans een groot aantal beroemde kunstenaars voortgebracht. Indien al geen werkelijke scholen, bezat zij toch bepaalde centra, zooals te Brugge, Gent, Doornik, Leuven, Oudenaarden, enz. Eerst hield zij zich bezig met het vervaardigen van gouden en zilveren voorwerpen, vervolgens met het maken van ornamenten en basreliefs, uit hout of steen, die de kerken versierden, en daarna met het scheppen van graftomben, waaraan de 14de eeuw bijzonder rijk is. In de 15de eeuw legde de beeldhouwkunst zich voornamelijk toe op het versieren der kerken met prachtige koorbanken en koren, het meest in vlammenstijl, zooals die te Leuven, Lier, Aerschot,

Walcourt, Tongerloo, enz. De Renaissance gaf aan de beeldhouwkunst nieuwe vormen; tot dit tijdperk behooren de schoorsteen van *Franc van Brugge*, het prachtige portaal van het stadhuis te Oudenaarden en het koor van de hoofdkerk te Doornik. Ten allen tijde hebben Belgische artiesten zich in het buitenland gevestigd, maar vooral had dit gedurende de godsdienstige troebelen en oorlogen der 16de eeuw plaats. Door *Rubens* ontving de beeldhouwkunst een nieuwen stoot. In dien tijd behoorden tot de eerste meesters: *François Duquesnoy* (gestorven in 1646) uit Brussel, *Arnold Quellijn* (gestorven in 1668) uit Antwerpen en een neef van den laatste. De nog talrijke kunstenaars, die zich na dezen tijd aan de beeldhouwkunst wijdden, zijn reeds van minder beteekenis. Na 1830 is met *Guillaume* en *Joseph Geefs*, *Simonis* en *Fraikin* een nieuwe periode in de beeldhouwkunst aangebroken. Deze werden nagevolgd door *J. Lambeaux*, *F. Bouré*, *Constantin Meunier*, e. a.

Schilderkunst. De schilderkunst vormt, op artistiek gebied, den grootsten roem van België. De miniaturen der Middeleeuwen uitgezonderd, kwam de schilderkunst eerst met de gebroeders *Hubert* en *Jan van Eijck*, in de laatste helft van de 14de eeuw te Maeseijck geboren, op. Zij brachten groote verbetering in het schilderen met olieverf; hun meest beroemd werk is het altaarstuk het „Lam Gods", waarvan de paneelen zich tegenwoordig in verschillende musea bevinden. Onder hun opvolgers zijn de voornaamste: *Roger Van der Weijden* (gestorven te Brussel in 1464), *Hans Memling* (gestorven te Brugge in 1495), waarvan het voornaamste schilderstuk, de relequiënkast der heilige Ursula, zich in het hospitaal te Brugge bevindt, en *Quintijn Metsijs* (geboren in 1442 te Leuven), wiens meesterstuk: „Christus door de Zijnen betreurd", zich in het museum te Antwerpen bevindt. De 16de eeuw heeft *van Orley* (geboren te Brussel in 1541), *Michel Coxcie* (gestorven in 1592) en *Frans Floris* voortgebracht, die, onder den invloed van de Italiaansche Renaissance, den overgang vormden naar den nieuwen stijl, die de Antwerpsche school beroemd heeft gemaakt. De meesten der kunstenaars, die tot deze school behooren, zijn in het laatst van de 16de eeuw te Antwerpen geboren. De voornaamsten waren: *Adam van Noort* (geboren in 1557), *Otto Venius* (geboren in 1558), *Daniel Zeghers* (geboren in 1570), *Rubens* (geboren in 1577), *Frans Snijders* (geboren in 1579), *Gaspard de Craeyer* (geboren in 1585), *Jordaens* (geboren in 1593) en *van Dijck* (geboren in 1599). Ook uit de 17de eeuw vallen een groot aantal beroemde namen te noemen, zooals de genreschilders: *Adriaan Brouwer*, *Breughel*, *Craesbeek*, *David Teniers de Oudere* en *de Jongere*; maar de Vlaamsche renaissance hield voor het einde van de 17de eeuw op te bestaan. De schilders uit de 18de eeuw hebben geen van allen de hoogte van hun voorgangers bereikt. In het begin van de 19de eeuw had de klassieke school van *David* in België veel volgelingen, waaronder *J. F. Navez* (1787—1869) zich het meest onderscheidde. Onder de moderne schilders zijn de voornaamste: *Henri Leys* en *Verlat* te Antwerpen, *Louis Gallait* te Doornik, W[illegible] Dinant en verder *E. Wauters*, *J. F.* [illegible] *Alf. Stewens*, *F. Willems*, *E. Claus*, [illegible] *van Rijsselberghe*, *F. Khnoppf* en *de Bra*[illegible] vader en zoon.

Muziek. De muziek werd steed[illegible] nog in België op hoogen prijs gesteld. [illegible] een periode van twee eeuwen, van 1[illegible] oefenden de Belgische musici een groote [illegible] uit op de ontwikkeling dezer kunst [illegible] meen. Deze periode begint met *Guillaume* [illegible] omstreeks 1350 in Henegouwen geboren [illegible] voortgezet door de kapelmeesters der [illegible] van Bourgondië. Onder den Vlaming *Jan* [illegible] kapelmeester der Fransche koningen *Ka*[illegible] *Lodewijk XI* en *Karel VIII*, nam de [illegible] een vaster karakter aan. België kan [illegible] rijk op de groote theoretici en componisten die de muziekale renaissance der [illegible] 16de eeuw hebben te weeg gebracht. De [illegible]ste zijn: *Josquin Desprez*, *Corneille* [illegible] *Tinctor*, *Philippe Verdelot*, *Egide Bin*[illegible]*lois*, *Regis*, *Josquin Baston*, *Canelu*[illegible] *Macque*, *Créquillon*, *Laurent* [illegible] *Gombert*, *Roland de Lassus*, *Jean* [illegible] *Jacqus de Kerle*, *Pevernage*, *Philipp*[illegible] *Matthias Simon de Quercu*, *Adrien* [illegible] *Philipqe le Duc* en *Roland de Latre*[illegible]

In het begin van de 17de eeuw [illegible] alsof België zijn muziekale krachten had [illegible]. Slechts enkele middelmatige artiesten [illegible] deze periode worden genoemd, zooals *Messans*, *Léonard Nervius*, *Jean Lou*[illegible]*rent A' Kempis*, die uitsluitend de [illegible] beoefenden. Slechts één onderscheidde [illegible] de overigen, n.l. de organist *Henri* [illegible] kapelmeester van *Lodewijk XIV* werd [illegible] beroemd onder den naam „Messe de [illegible] wordt tegenwoordig nog in de Fransche [illegible] gezongen. Maar in de 18de eeuw [illegible] groote artiesten den roem van België [illegible] gebied hernieuwd, n.l. *Gossec* en *Grétry* [illegible] moeten *Jean Noël Hamal* en *Liégeois* [illegible] worden. *Van den Broeck*, *Witzthums* en [illegible] behooren tot de minder beroemd [illegible]stenaars. Sedert een kwart eeuw [illegible] België een school van goede componisten zooals: *Cesar Franck* te Luik (1822—1[illegible] velen beschouwd als de grondlegger [illegible] Fransche school, *August Gevaert* te [illegible] *Peter Benoit* (1834—1901), *Edgar* [illegible] verder *Théodore Radouckx*, *Adolphe* [illegible] *Mathieu*, *Jan Blox*, *Paul Gilson*, [illegible]*puis* en *Theo Ysaye*. Bovendien [illegible] uitstekende muzikale instellingen [illegible]servatoria te Brussel, Luik, Gent [illegible]pen uitstekend ingericht zijn en [illegible] en groote kunstenaars voortbrengen [illegible]zen hebben nooit in België ontbroken [illegible]naamste vioolspelers zijn: *Wéry*, *Arto*[illegible] *Bériot*, *Vieuxtemps* en *Léonard*, [illegible] van de violoncel: *Servais* en *Batta*, [illegible] *Brassin* en mevr. *Pleyel*, en eindelijk [illegible] speler *Hasselmans*. Onder de zangers [illegible] meest beroemd geworden: de dames *M*[illegible] *Gueymard*, *Artot*, *Marie Cabel*, [illegible] *Sylva*. De muzikale literatuur heeft [illegible] aan België, in de personen van *Fé*[illegible]

·aelen, *Van Duyse*, *Gevaert* en eenige anderen, ·l te danken.

Bestuur. België is een constitutioneele mo- ·chie. De kroon is volgens het eerstgeboorte- ·ht erfelijk in de mannelijke linie van het i· Saksen-Coburg-Gotha; sedert 1865 is *Le- ·ld II* koning der Belgen; zijn civiele lijst ·raagt 3.5 millioen franken. De grondwet van 7den Februari 1831, herzien den 7den Sep-

Wapen van België.

·lber 1893, verleent een groote mate van po- ·eke vrijheid. De uitvoerende macht berust bij ı koning, de wetgevende bij hem, de Kamer afgevaardigden en den Senaat. Volgens de ·uwe kieswet (code électoral), een uitvloeisel grondswetsherziening van 1893, is elk bur- , die minstens één jaar in eenzelfde gemeente ·oond heeft, kiezer; voor de Kamer van af- ·aardigden op 25-jarigen, voor den Senaat op ·arigen leeftijd. Tegelijkertijd werd het veel- ·dig stemrecht ingevoerd. Een tweede stem ; uitgebracht worden door: 35-jarige huis- ·ers of weduwnaars met wettige kinderen, ·en zij minstens 5 franken personeele belas- · betalen; 25-jarige eigenaars van gronden een huurwaarde van minstens 48 franken ·een rente van minstens 100 franken uit ·tspapieren. Een derde stem wordt verleend personen met een academischen graad en ·hen, die een hoogere openbare betrekking ·leeden of bekleed hebben. Voor de kiezers ·aat stemdwang. Elke 25-jarige Belg kan als ·vaardigde verkozen worden. Om in den Se- ; zitting te kunnen nemen moet men 40 jaar . 1200 franken directe belastingen betalen of ; een waarde van minstens 12000 franken aan ·erende goederen bezitten. Zonder met den ·us rekening te houden, kunnen echter door Provinciale Staten 26 senatoren gekozen wor-

Het aantal afgevaardigden der Kamer is ·nkelijk van de sterkte der bevolking (1 op ·00 zielen) en bedraagt thans 166. Afgezien de bovengenoemde 26 senatoren, telt de Se- ; de helft der leden van die der Tweede ·ner; thans zijn er 110. Alleen deze afge- ·digden genieten 4000 franken traktement en ·vervoer tusschen hunne woonplaats en den l van het parlement. Zij worden voor den ·van 4 jaren gekozen; de helft treedt om de ·e jaren af. Het mandaat der senatoren, van ·t de helft om de vier jaren moet aftreden, ·rt 8 jaren.

·e koning is onschendbaar; alle door hem ·ekende stukken vereischen mede de handteekening van een der ministers. De koning benoemt en ontslaat ministers; hij bekrachtigt de wetten en kondigt ze af, mag de Kamers ontbinden, doch niet langer dan een maand verdagen. Meerderjarig is hij op zijn 18de jaar; gedurende zijn minderjarigheid of wanneer hij niet in staat is te regeeren, wordt door de Kamers een regentschap benoemd. Brussel is de residentie van den koning. De acht ministers zijn verantwoordelijk en kunnen door de Kamer van afgevaardigden aangeklaagd worden. Een door het Hof van Cassatie veroordeeld minister mag alleen op verzoek van een der beide Kamers door den koning begenadigd worden.

Volgens de provinciale wet van den 30sten April 1836, het laatst herzien in 1898, staat aan het hoofd van elke provincie een gouverneur, die bijgestaan wordt door een wetgevend lichaam, de Provinciale Staten. De gouverneur wordt door den koning benoemd en ontslagen. Voor de verkiezingen der Provinciale Staten gelden dezelfde regels als voor die van den Senaat; de stembevoegde moet echter in de provincie wonen, 25 jaar, geen kamerlid, noch provinciaal ambtenaar zijn. De Provinciale Staten kiezen uit hun midden een dagelijksch bestuur van 6 leden, dat overeenkomt met onze Gedeputeerde Staten. De besluiten der Provinciale Staten zijn, waar het financiëele en bestuursaangelegenheden betreft, onderworpen aan de koninklijke goedkeuring. De leden worden voor den tijd van 8 jaren gekozen; de helft treedt om de 4 jaar af. De gouverneur is belast met de uitvoering der door Provinciale- en Gedeputeerde Staten genomen besluiten.

De provincies zijn verder verdeeld in arrondissementen; aan het hoofd is een koninklijk commissaris (commissaire d'arrondissement) geplaatst. Onder het oppertoezicht van den gouverneur en der Gedeputeerde Staten, controleert hij het bestuur van die gemeenten, wier zielental 5000 of minder bedraagt. Het bestuur der gemeenten is samengesteld uit een burgemeester, schepenen (wethouders) en een gemeenteraad; kiezers zijn alle 30-jarige Belgen, die 3 jaren in de gemeente gewoond hebben. In gemeenten met 20000 inwoners hebben werkgevers en arbeiders, die tevens kiesbevoegd zijn voor de Kamers van Arbeid (Conseils de l'Industrie et du Travail) het recht om elk de helft van 4—8 bijzitters (conseillers supplémentaires) aan te wijzen. Ook hier heerscht het veelvoudig stemrecht, doch op eenigszins andere leest geschoeid.

Zoowel door de gemeenten, als door de provincies worden talrijke gestichten van weldadigheid onderhouden. Bekend zijn de kranzinnigenkolonies te Gheel en Lierneux, waar de ongelukkigen tegen vergoeding bij de ingezetenen verpleegd worden.

Sedert de Fransche overheersching gelden in België de Code Napoléon en de Fransche wetten uit den tijd van 1795—1814, welke slechts gedeeltelijk gewijzigd werden. De Code pénal is herzien in 1834 en vervolgens in 1867.

Kwesties, burgerlijke en staatsburgerlijke rechten betreffende, worden in eerste instantie voor 26 rechtbanken behandeld, in tweede instantie voor drie hoven van appèl, te Brussel, Gent en Luik.

Daarnaast bestaan: een militair gerechtshof, 29 handelsrechtbanken en 222 vrederechters, die uitspraak doen in zake politie-overtredingen en over civiele vorderingen beneden 200 franken. Verder zijn er 9 hoven van assises, alsmede raden van deskundigen (consuls de prud' hommes). Voor crimineele en politieke zaken en persdelicten is een rechtbank van gezworenen ingesteld. Voor geheel België bestaat één Hof van Cassatie te Brussel, dat behalve in ministerieële processen, slechts over fouten in den vorm, enz. oordeelt.

Te Gent en Leuven zijn centrale gevangenissen; maisons de sûreté bevinden zich bij elk hof van assises en maisons d'arrêt in elk arrondissement, waar een maison de sûreté ontbreekt.

Volgens de begrooting voor 1902 bedroegen de inkomsten 489.040.050, de uitgaven 489.292.524 franken. De voornaamste inkomsten bestaan uit directe- (58,7) en indirecte belastingen (173,8), alsmede uit de opbrengst der verkeersmiddelen (233,9 millioen franken). De opbrengst der voornaamste directe belastingen werd voor 1902 geschat op: grondbelasting 26,4, personeele belasting 21,6, bedrijfsbelasting 9,0 millioen franken: die der belangrijkste indirecte belastingen op: inkomende rechten 43,3, verbruiksbelasting 68,7 (gedistelleerd 42,7, bier en azijn 13,7, suiker 3,5 millioen franken), successierechten 19,7 en registratierechten 25 millioen franken.

De opbrengst der spoorwegen werd geraamd op 204,4, die der posterijen op 15,9 en die van telegraaf- en telefoondienst op 10 millioen franken. Van de uitgaven vorderden:

Openbare schuld en pensioenen	133,9	mill.	fr.
Dotaties	5,2	„	„
Ministerie van Justitie	26,8	„	„
„ „ Buitenl. Zaken ..	3,2	„	„
„ „ Binnenl Zaken en Onderwijs ..	31.9	„	„
„ „ Landbouw	12.5	„	„
„ „ Nijverheid	16.4	„	„
„ „ Spoorwegen, post en telegrafie	160.3	„	„
„ „ Oorlog	56.2	„	„
„ „ Financiën en Openb. Werken	34.7	„	„

Volgens de voor 1903 aangenomen begrooting bedroegen de inkomsten 506,342,470, de uitgaven 510,108,488 millioen franken.

De openbare schuld beliep den 1sten Januari 1901: 2651 millioen franken; voor rente en aflossing werd betaald 103,3, d. i. jaarlijks 21,16 % van de inkomsten.

Leger. Door de wet van den 20sten Juli 1889 werd het krijgswezen gewijzigd. Het leger dient voor de verdediging van het land en voor het bewaren der neutraliteit. Tot steunpunten dienen het vestingstelsel van Antwerpen en de nieuwe verdedigingswerken langs de Maas bij Termonde, Namen, Diest en Luik. De sterkte van het leger is jaarlijks aan de goedkeuring van de volksvertegenwoordiging onderworpen. Het kan volgens de wet van 1901 door 2000 vrijwilligers aangevuld worden. Wanneer deze niet voldoende in de behoefte voorzien, wordt de dienstplichtige militie jaarlijks door het lot aangewezen. Bij het staande leger duurt de dienstplicht 8, bij de reserve 5 jaren; de diensttijd is bij de cavalerie 30, bij de artillerie 26 en bij de infanterie 21 maanden. Er zijn 19 regimenten infanterie, 8 regimenten cavalerie, 4 regimenten veldartillerie, 4 regimenten vestingartillerie, 2 regimenten genie, alsmede eenige compagnieën voor speciale diensten. In vredestijd is het leger samengesteld uit 3471 officieren, 47816 onderofficieren en manschappen, 10858 dienstpaarden en 24 kanonnen; in tijd van oorlog kan het gebracht worden op een sterkte van 180.000 man. Daarenboven bestaat er een burgerwacht van 44.. man. De infanterie is gewapend met het Mausergeweer van 7,65 mm., de artillerie met kanonnen van 87 mm., de rijdende batterijen met stukke van 75 mm.

Geschiedenis. De naam België is afkomstig van den Keltischen stam der Belgen, die het land in de oudste tijden bewoonden. In 57 v. Chr. door *Caesar* veroverd, maakte België deel uit van de provincies Germania inferior en Belgica secunda. Sedert het begin der 4de eeuw na Chr. was België het tooneel der grensoorlogen tusschen de Franken en Romeinen; in 486 kwam het onder Frankisch bewind en speelde ten tijde der Merovingers een bescheiden rol. Onder de *Karolingers* daarentegen werd het een brandpunt der Romaansch-Germaansche beschaving. In 843 verkreeg *Karel II, de Kale,* het land bewesten de Schelde, terwijl het overige gedeelte aan keizer *Lotharius I* en in 855 aan diens zoon *Lotharius II* kwam om deel uit te maken van het koninkrijk Lotharingen.

Nadat bijna geheel België in 870 onder Fransche en in 879 onder Duitsche heerschappij gekomen was, vormde sedert 925 de Schelde de grens tusschen beide staten. De tengevolge der invallen van de Noormannen ontstane graafschappen Vlaanderen en Artois werden Fransche leenen. Lotharingen werd een Duitsche provincie. De Belgische gedeelten behoorden tot het hertogdom Neder-Lotharingen. Tijdens het verval der keizerlijke macht in de 11de eeuw ontstonden de graafschappen Namen en Henegouwen, de hertogdommen Brabant, Luxemburg en Limburg, de heerlijkheid Mechelen en het kerkelijk vorstendom Luik. Van de 12de tot 15de eeuw werd in de Belgische gewesten herhaaldelijk oorlog gevoerd, doch desniettegenstaande ontwikkelden er zich industrie, handel en kunst. Brugge, Yperen, Gent en later Antwerpen waren wereldberoemde steden. In 1384 kwam Vlaanderen, Artois en Mechelen aan het Huis van Bourgondië, dat allengs zijn macht over de andere Belgische gewesten en de Noordelijke Nederlanden uitbreidde. Na den dood van *Maria van Bourgondië* geraakten de Belgische gewesten in het bezit van het Huis Habsburg. Onder den te Gent geboren Keizer *Karel V* vormden sedert 1543 vereenigde 17 Nederlandsche provinciën het rijkste land van Europa.

In 1555 stond *Karel V* deze gewesten aan zijn zoon *Philips II* van Spanje. Nauwelijks echter had de vrede van Chateau-Cambresis (1559) een einde gemaakt aan de aanvallen van Frankrijk, toen de harde maatregelen van Philips II, verbonden met de veldwinnende en door dien vorst met geweld onderdrukte Hervorm-

Tachtigjarigen Oorlog deden ontstaan. Terde Noordelijke Nederlanden het juk der .nsche heerschappij afwierpen (1581), bleven het beleid van *Parma* de zuidelijke gewesvoor Spanje behouden.

1598 werden de Belgische gewesten door *ips II* afgestaan aan zijn dochter *Isabella* .aren gemaal, den aartshertog *Albert*. Onder s bewind herstelde de welvaart van het . Maar zijn echt bleef kinderloos, en na een stondige zelfstandigheid kwamen de Zuid-erlandsche gewesten weder aan de Spaankroon en deelden vervolgens in de rampen Spaansche monarchie. De oorlogen tusschen ıkrijk en Spanje werden voor een groot deel Belgiё gevoerd, en gedurig werden nieuwe elten van dit gebied aan Frankrijk toege-d. Het land werd door Spaansche stadhougeregeerd. Ten tijde van den Munsterschen e (1648) bekleedde aartshertog *Leopold* die rdigheid, en België bleef na dien vrede het reld van den oorlog tusschen Frankrijk Spanje. *Leopold* werd in 1656 opgevolgd door *Juan d'Austria*, een onechten zoon van *ips IV*. Ook onder zijn bewind was de strijd ›spoedig voor Spanje, dat bij den vrede der meeёn (7 November 1659) onderscheiden fschappen in België aan Frankrijk afstond. den dood van *Philips VI* maakte koning *ewijk XIV* van Frankrijk, met een dochter den overleden monarch gehuwd, aanspraak e Zuid-Nederlandsche gewesten. (Devolutie-og. Zie aldaar). Bij het verdrag van St. nain-en-Laye (23 Januari) en den vrede van n (2 Mei 1668) moest Spanje al weder een elte van België afstaan. De oorlog begon euw bij den inval van *Lodewijk XIV* in oordelijke Nederlanden (1672) en het gevolg van was, dat Frankrijk bij den vrede van ıegen (1678) wederom een gedeelte van Belannexeerde. Later verlangde *Lodewijk* het fschap Chimay en, toen hem dit was toege-ı, ook Aalst. Na een weigerend antwoord, hij weder in het land, en de Europeesche ıg, toen ontstaan, en bekend als de Negen-e Oorlog (zie aldaar), eindigde met den e van Rijswijk (1697). *Maximiliaan van ren* was toen stadhouder der Zuidelijke erlanden, waar een nieuw tijdperk van welt scheen aan te breken; er werden kanagegraven en de handel begon te bloeien. schoone verwachtingen verdwenen echter den Spaanschen Successie-oorlog, die er er verwoesting en ellende bracht. De stadler koos de zijde der Franschen en weldra geheel België door Fransche troepen bezet. het sluiten van den vrede (in 1713 te Utrecht n 1714 te Rastadt en te Baden) werd België ekend aan Oostenrijk, met de bepaling, dat voor de Noordelijke Nederlanden tot een ière zou dienen tegen Frankrijk (zie *Barrièretaat*). *Eugenius van Savoye* werd er stadler en de Zuidelijke Nederlanden begonnen te herstellen van de geledene schade. Op volgde als landvoogdes *Maria Elizabeth*, zuster van *Karel IV* die in 1740 werd angen door prins *Karel van Lorrein*, een ger van *Maria Theresia*. In den Oostenrijkschen Successie-oorlog maakten de Franschen zich van bijna geheel België meester, maar het kwam bij den vrede van Aken (1748) weder in het bezit van Oostenrijk. Terwijl het bevrijd bleef van de rampen van den Zevenjarigen Oorlog, nam de welvaart onder laatstgenoemden stadhouder zeer toe; er werd veel gedaan om den landbouw uit zijn kwijnenden staat op te heffen en om kunst en wetenschap te bevorderen. Na den dood van *Maria Theresia* kwam het bewind over de Oostenrijksche erflanden en dus ook over België in handen van keizer *Jozef II*. Deze had aanvankelijk eenige verwikkelingen met Noord-Nederland, waarvan de opheffing van het Barrièretractaat (1785) en de slooping van onderscheiden vestingen de gevolgen waren. Zijn hoofddoel, de opening der Schelde, kon hij echter niet bereiken. Niet zeer gelukkig was zijn staatkunde, evenmin ten opzichte zijner overige landen, als met betrekking tot België; met goede bedoelingen, maar met te weinig beleid en te groote overhaasting wilde hij door belangrijke hervormingen de bestaande misbruiken op eens uit den weg ruimen. Hierdoor kwetste hij het volk in zijn godsdienstige begrippen, verbitterde den machtigen adel en overschreed tevens de grenzen der door hem bezworen staatsregeling. Weldra (6 December 1786) ontstonden er onlusten onder de studenten te Leuven. De universiteit werd gesloten, doch in 1788 weder geopend. Hierdoor rees de moed der ontevredenen, wier leider, advocaat *van der Noot* verklaarde, dat Brabant de heerschappij van *Jozef II* niet langer erkende. De clericaaladellijke en de democratische partij, die elkander tot dusver hevig bestreden hadden (*Nootisten* en *Vonkisten*), spanden thans samen en den 11den December 1789 brak een oproer uit te Brussel; de Oostenrijksche bezetting werd gedwongen te capituleeren en af te trekken. Reeds den 26sten December daaropvolgende verklaarden de Brabantsche volksvertegenwoordigers zich onafhankelijk. De overige gewesten volgden dat voorbeeld, waarna zij den 11den Januari 1790 een onafhankelijken staat — het *Vereenigde België* — onder het bestuur van een Congres vormden. Alleen Luxemburg, waar generaal *Bender* zich staande hield, bleef aan Oostenrijk onderworpen. Intusschen ontstond er verdeeldheid tusschen de verbonden partijen en dit gaf *Bender* gelegenheid, ook Limburg te bezetten. Vruchteloos zag men in België uit naar hulp van buiten. Inmiddels overleed *Jozef II*, en zijn opvolger *Leopold II* beloofde in 1790 herstel der vroegere staatsregeling. Daar de verdeeldheid bij de leden van het Congres zich meer en meer openbaarde, zag België zich gedwongen, om met den keizer in onderhandeling te treden. Deze trok België binnen zonder veel tegenstand te ondervinden, kondigde een algemeene amnestie af en herstelde den voormaligen toestand. De rust duurde niet lang, want in het voorjaar van 1792 vielen de troepen der Fransche Republiek in de Oostenrijksche Nederlanden. Zij leden een nederlaag bij Neerwinden, maar maakten zich in 1793 en 1794 van geheel België meester, dat aanvankelijk als een zelfstandige republiek mocht blijven

bestaan, maar weldra, in 9 departementen verdeeld, bij Frankrijk werd ingelijfd, welke toestand voortduurde tot aan den val van het Eerste Keizerrijk.

Nadat België eenige maanden door een Oostenrijkschen gouverneur-generaal was bestuurd, werd het met de Noordelijke Nederlanden tot een koninkrijk vereenigd, terwijl men de kroon opdroeg aan *Willem Frederik van Oranje-Nassau*, die den 23sten Maart 1815 den titel aannam van „Koning der Nederlanden". De verhouding van dit rijk tot de overige staten werd door het Verdrag van Londen (19 Mei 1815), het Weener Congres (31 Mei) en zijn slot-acte (9 Juni 1815) geregeld. Men meende door dat koninkrijk een schutsmuur op te trekken ter beveiliging der westelijke grenzen van Duitschland tegen de aanvallen van Frankrijk. Men had echter misgezien. Het nieuwe koninkrijk was uit veel te ongelijksoortige bestanddeelen samengesteld, om zich naar wensch te ontwikkelen tot een krachtig staatkundig geheel. Verschil in godsdienst, gedeeltelijk in taal, in de grondslagen der welvaart (in het eene land handel, in het andere fabrieksnijverheid) en in staatkundige neigingen, alsook in de historische ontwikkeling van de beide deelen des lands, deden sommigen van den beginne af vreezen, dat een scheuring onmogelijk te verhoeden zou zijn. Tevens hadden er van den beginne af gebeurtenissen plaats, die groote ontevredenheid verwekten. Na de vereeniging der Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden was de grondwet, voor laatstgenoemde bestemd, ondoelmatig voor het geheel. Er werd een commissie benoemd van een gelijk aantal personen uit de beide deelen, om een grondwet op te stellen. Deze werd vervolgens voorgelegd aan de notabelen van alle Zuidelijke Provinciën. Maar terwijl zij in Noord-Nederland met algemeene stemmen werd aangenomen, werd zij in de Belgische gewesten met 796 tegen 527 stemmen verworpen. De Nederlandsche regeering verlangde echter de aanneming en wist op een niet zeer loyale wijze de minderheid tot meerderheid te maken door 126 tegenstanders, die enkel godsdienstige bezwaren hadden, benevens hen, die niet aan de stemming hadden deelgenomen — ongeveer $^1/_6$ — willekeurig tot de voorstanders te rekenen. De grondwet, die derhalve als opgedrongen werd beschouwd, vond in België vooral afkeuring, omdat uitsluitend aan den koning de leiding der koloniale aangelegenheden was opgedragen, omdat men voor de gewone uitgaven geen jaarlijksche, maar een tienjarige begrooting had, omdat er de ministerieële verantwoordelijkheid in gemist werd, de rechtsbedeeling niet openbaar genoeg was, de Protestantsche en de R. Katholieke godsdienst werden gelijk gesteld, enz. Hoewel België ruim $3^1/_2$ en Noord-Nederland slechts ruim 2 millioen inwoners telde, werd vastgesteld, dat beide deelen een gelijk aantal afgevaardigden naar de Tweede Kamer zouden zenden. Daarenboven werd de ontevredenheid tegen den Hervormden koning niet weinig aangestookt door de geestelijkheid, aan wier hoofd zich de bisschop van Gent, de prins *de Broglie*, bevond. Niettemin werd de grondwet, vooral ook door den invloed van den paus, in België aangenomen en bezworen. Door de regeering werd [illegible] België gedaan, zooveel zelfs, dat het [illegible] der Noord-Nederlanders gaande maakte [illegible] echter namen de belastingen toe, en be[illegible] het ongenoegen der R. Katholieken [illegible] te nemen, telkens rezen er nieuwe moe[illegible] Zij werden openbaar gemaakt door de [illegible] en dit gaf aanleiding tot den noodlottig[illegible] regel, om hare vrijheid meer en meer [illegible] Er werd een afzonderlijke rechtbank [illegible] persdelicten ingesteld en deze namen [illegible] tot jaar toe. De regeering kon niets ge[illegible] doen; hare gestrengheid werd afgekeurd [illegible] toegevendheid als zwakheid beschouwd [illegible] Katholieke en de liberale partij, hoe [illegible] gens verdeeld, spanden tegen haar [illegible] eerste verlangde waarborgen voor hare [illegible] vrijheid door uitbreiding van de voor[illegible] geestelijkheid; de tweede een naauwge[illegible] haven der grondwet en een gelijkstel[illegible] Noordelijke en Zuidelijke gewesten. [illegible] tige oppositie van het Zuiden was [illegible] baar in de Tweede Kamer, en de rege[illegible] dikwijls groote moeite, om aan hare [illegible] een geringe meerderheid te bezorgen [illegible] gehate belastingen op het geslacht [illegible] waren afgeschaft, werd het geroep [illegible] overige grieven verwijderd te zien [illegible] 1828 was *de Potter* wegens een artikel [illegible] „Courrier des Pays-Bas", het orgaan [illegible] tot gevangenisstraf veroordeeld. De T[illegible] mer werd nu in 1829 met petitiën [illegible] overal ontstonden in België constitutie[illegible] eenigingen. De regeering antwoordde [illegible] nog gestrenger wetsontwerpen tot [illegible] der drukpers en in de daarbij gevoegde [illegible] van December 1829 werd gezegd [illegible] heele grondwet als een geoctroyeerde [illegible] den beschouwd, als een vrijwillige be[illegible] konings van zijn monarchale rechten [illegible] geheele oppositie werd voorgesteld [illegible] zaakt door eenige dwepers en volk[illegible] zich op een ergerlijke wijze tegen de [illegible] regeering verzetten. Die koninklijke [illegible] werd aan alle ambtenaren ter onder[illegible] voorgelegd met bedreiging van ontsl[illegible] zij binnen 24 uur hieraan niet vold[illegible] hierop werkelijk eenige opposanten [illegible] werden, klom de ontevredenheid op [illegible] barende wijze; de spanning, die [illegible] heerschte, oefende ook op België hare [illegible] uit en de drukpersprocessen namen [illegible] ter, *Tielemans*, *Bartels* en *de Nev*[illegible] ballingschap veroordeeld, bleven [illegible] regeering bestrijden. Deze laatste [illegible] gereed, om de uitspattingen der [illegible] krachtig te beteugelen, toen de Juli[illegible] Frankrijk uitbarstte en ook naar Bel[illegible] Op den 25sten Augustus 1830 gaf [illegible] van „de Stomme van Portici" te Br[illegible] leiding tot een volksoploop, die [illegible] munt had op den minister van [illegible] *Maanen*, en op de uitgevers van [illegible] regeeringsgezinde dagbladen, en wei[illegible] de zich de opstand over geheel Bel[illegible] stand was geenszins het gevolg van [illegible] zwering, zooals in Polen, en even[illegible] openbare schennis der volksrechte[illegible]

rijk, maar moet beschouwd worden als de eener kwaal, die door de vereeniging der ongelijksoortige deelen ontstaan en van tot jaar verergerd was. Niemand dacht nog een zelfstandig bestaan van België; men igde slechts opheffing der grieven, zoodat nderscheiden Belgische steden deputatiën den koning werden gezonden en zelfs de ng van de Staten-Generaal te 's Gravenhage 13den September door de meeste Belgische aardigden werd bijgewoond. Men zou er lslagen over een wijziging der grondwet, toen de onderhandelingen schipbreuk leden n tegenstand der Noord-Nederlandsche afrdigden, en vooral van den koning, die een ing wist te vertragen, terwijl de regeering anzienlijke krijgsmacht naar Brussel liet kken, ontstond er een volkomen scheuring. 4sten September werden te Brussel de regeembtenaren afgezet en door een Voorloopig ur vervangen met baron *de Stassart* en *tter*, die zich op dat oogenblik nog te Parijs d, aan het hoofd. Na een strijd van 4 dagen rins *Frederik* zich genoodzaakt, de stad te men, en na een vruchtelooze poging van wakkeren kroonprins, later koning *Willem* n op een vreedzame wijze België voor zijn ie te behouden, werd den 4den October het Voorloopig Bestuur de onafhankelijkan de Zuidelijke gewesten afgekondigd. iep tevens een vergadering bijeen om een re e benoemen en een grondwet te ontwerpen. oor was de band, die de beide deelen der anden vereenigd had, voor goed verbroken, de koning het besluit nam, de vestinntwerpen, Maastricht en Venlo te bezetde beslissing van een Congres der groote dheden, te Londen vergaderd, af te wach-

12den October begon de commissie tot het en eener grondwet hare werkzaamheden. stond uit 12 personen en allen, op één na, n voor een monarchie, als den meest gestaatsvorm voor België. Het ontwerp, *lothomb* en *Devaux* uitgewerkt, werd den October reeds openbaar gemaakt en 8 na den terugtocht van prins *Frederik* et gezag van het Voorloopig Bestuur in België erkend. Het eerste Belgische minisvas aldus samengesteld: *Tielemans* voor landsche Zaken, *Coghen* voor Financiën, oor Oorlog, *Gendebién* voor Justitie en mmissie, waartoe *van de Weyer*, *de Celles*, *hot*, *Nothomb* en *Lehon* behoorden, voor landsche Zaken. Terwijl men het leger op in oorlog bracht, rukten Belgische troepen rpen binnen en verbraken het verdrag, commandant der citadel, generaal *Chassé*, n, waarna op diens last de stad werd gedeerd. Dit maakte zoo mogelijk de kloof ijder en tevens protesteerden de buitene kooplieden, die door het bombardement hadden geleden, tegen de handelwijze der Nederlanders. Den 10den November kwam lgische volksvertegenwoordiging bijeen. werd het Voorloopig Bestuur van België, de onafhankelijkheid van het Belgische kend en afgekondigd, onder voorbehoud van de betrekking van Luxemburg tot den Duitschen Bond. Den 22sten November werd vastgesteld, dat de natie de constitutioneele monarchie onder een erfelijk opperhoofd en met een krachtige vertegenwoordiging als haren regeeringsvorm aannam; een besluit, dat 174 voorstanders en slechts 13 tegenstanders (republikeinen) telde. Op den 24sten November werd het Huis *Oranje-Nassau* voor eeuwig vervallen verklaard van alle macht en gezag in België.

Inmiddels had koning *Willem I* zich tot de groote Mogendheden gewend, die de acte van het Congres te Weenen, waarbij het koninkrijk der Nederlanden was opgericht, hadden onderteekend. De Londensche Conferentie, uit afgevaardigden van Engeland, Pruisen, Oostenrijk en Rusland bestaande, bevond zich in een moeielijk parket. De ervaring had geleerd, dat de vereeniging van Noord-Nederland en Vlaamsch- en Waalsch-België een ongerijmdheid was, en tevens vreesden zij, dat Frankrijk zich dit laatste gedeelte zou toeëigenen, een vrees, wier gegrondheid later gebleken is uit de stukken, medegedeeld in Lord *Lytton's* levensbericht van *Palmerston* (Londen, 1871). Daarom besloten zij, om Frankrijk eveneens zitting te geven in de conferentie. Toen nu koning *Willem* op de tusschenkomst der groote Mogendheden aandrong, ontving hij ten antwoord, dat hieraan niet te denken viel, maar dat men Frankrijk zou laten deelnemen aan de beraadslaging over het Hollandsch-Belgische vraagstuk. Nadat de afgevaardigde uit Frankrijk zitting had genomen, werd in de eerste plaats — bij protocol van 4 November — aan de twee strijdende partijen een wapenstilstand opgelegd. Den 20sten December verklaarde de Conferentie, dat het koninkrijk der Vereenigde Nederlanden ontbonden was en reeds den 27sten Januari 1831 bepaalde het, dat Holland het grondgebied zou behouden, dat in 1790 tot de Republiek der Vereenigde Nederlanden had behoord, terwijl aan België het overige, met uitzondering van het groot-hertogdom Luxemburg, zou ten deel vallen. Binnen die grenzen werd door de 5 groote Mogendheden aan België onschendbaarheid gewaarborgd. Verder werd de schuldenlast op een billijke wijze verdeeld en aan Belgische ingezetenen veroorloofd, met de koloniën op den ouden voet handel te drijven. Zaken van bijkomend belang zouden door commissiën worden geregeld. Het Kabinet te 's Gravenhage nam die bepalingen aan, maar dat te Brussel verwierp ze, omdat het Luxemburg, Staats-Vlaanderen en Limburg niet wilde prijsgeven. De Duitsche Bond wilde evenmin afstand doen van Luxemburg. Er werden derhalve door de Conferentie nieuwe grondslagen voor de scheiding — de bekende 18 artikelen — voorgesteld, waarin zoowel met betrekking tot Luxemburg, als tot de verdeeling van den schuldenlast voor België gunstiger bepalingen waren opgenomen.

België had den tijd niet ongebruikt laten voorbijgaan, maar zich beijverd om zijn zelfstandigheid te bevestigen. De nieuwe grondwet werd er den 7den Februari 1831 afgekondigd en verkreeg, onder beperkende bepalingen, den 26sten daaropvolgende hare verbindende kracht, terwijl baron *Surlet de Chokier* optrad als voorloopig regent. Het Parlement hield zich tevens bezig met de

keuze van een koning. Eerst werd de hertog *van Nemours* met een geringe meerderheid gekozen, maar de koning van Frankrijk bedankte op aandrang der Britsche regeering in diens naam, waarna *Surlet de Chokier* tot voorloopig regent werd benoemd. Op aanbeveling van den Franschen gezant, generaal *Belliard*, werd de kroon aangeboden aan prins *Leopold van Saksen-Coburg*, die haar aannam onder voorbehoud dat de Conferentie de protocollen van Januari 1831 wijzigde, voor zoover deze de grensregeling en de schuldkwestie betroffen. Den 21sten Juli werd hij te Brussel gehuldigd.

Het Kabinet te 's Gravenhage verwierp de 18 artikelen, omdat zij aanmerkelijk van de voorgaande bepalingen, die eerst onherroepelijk heetten te zijn, verschilden, en in den aanvang van Augustus 1831 rukte een Noord-Nederlandsch leger onder aanvoering van den *Prins van Oranje* over de Belgische grenzen. De *Tiendaagsche Veldtocht* (zie aldaar) nam een aanvang en de Belgen leden de nederlaag bij Hasselt (8 Augustus) en bij Leuven (10 Augustus), zoodat Brussel zonder eenigen twijfel genomen zou zijn, zoo de Nederlandsche krijgsmacht niet genoodzaakt was geweest, om voor een overmacht van Fransche hulptroepen, onder aanvoering van den maarschalk *Gérard*, terug te trekken. De onderhandelingen begonnen opnieuw en de invloed van den Tiendaagschen Veldtocht openbaarde zich in de gunstiger bepalingen, die in de 24 artikelen van de Londensche conferentie werden voorgesteld (15 October 1831). Daardoor werden de grenzen der beide deelen aangewezen, zooals ze tegenwoordig zijn, terwijl aan België een aandeel in de staatsschuld werd opgelegd van 8.400.000 gulden. België nam de 24 artikelen aan, doch koning *Willem I* wees ze van de hand in de hoop, dat zijn volharding of wellicht een Europeesche oorlog hem weder in zijn gezag over al de Nederlanden herstellen zou. Intusschen werd België door de groote Mogendheden, behalve door Rusland, als een zelfstandige Staat erkend.

Toen geen middelen hielpen, om het Kabinet te 's Gravenhage tot inkeer te brengen, namen Engeland en Frankrijk, onder goedkeuring der overige groote Mogendheden, maatregelen tot geweld; zij blokkeerden de kust en legden embargo op de schepen; maarschalk *Gérard* sloeg het beleg voor de citadel van Antwerpen, welke *Chassé* 19 dagen heldhaftig verdedigde, doch ten slotte moest overgeven (1832). De Noord-Nederlandsche troepen werden van den Belgischen bodem verdreven en behielden er alleen de forten Lillo en Liefkenshoek, terwijl België daarentegen Luxemburg en Limburg bleef bezetten. Men dreef de dwangmaatregelen niet tot het uiterste; de vriendschappelijke betrekkingen van Engeland en Frankrijk met het Kabinet te 's Gravenhage werd het volgende jaar hersteld en de bestaande toestand als wettig erkend tot aan het sluiten van den vrede. (*status quo*).

Inmiddels begonnen handel en industrie in België gedurende het status quo meer en meer te bloeien, doch de pogingen, om aan dien voorloopigen toestand een einde te maken, leden schipbreuk op de volharding, volgens velen halsstarrigheid, der Noord-Nederlandsche regeering. Nu en dan werden wel gemeenschappelijke [illegible] zooals de vaart op de Maas, met Noord-Nederland geregeld (1832), maar gedurig [illegible] wolkjes op, die een nieuwen oorlog [illegible] voorspellen. Snel wisselden de verschillende ministeries er elkander af; nu eens waren de [illegible] len, dan weder de liberalen aan het [illegible] ontstond er verschil over een bosch [illegible] wald genaamd en nabij de bondsvesting [illegible] burg gelegen. Het Noord-Nederlandsch [illegible] handelde er mede als met zijn eigendom [illegible] gië beschouwde dit als een schennis van [illegible] quo en toen het, gelijk ook Frankrijk, troepen [illegible] heen zond, teekende de regeering te [illegible] op aandringen van het Nederlandsche [illegible] artikelen eerst voorloopig en vervolgens [illegible] 1838) definitief. Nu verzette men zich [illegible] Brussel tegen de ontruiming van [illegible] Luxemburg en de financiëele regeling [illegible] bedreiging van Nederland en Frankrijk [illegible] door geweld van wapenen ten uitvoer [illegible] verwekte in België een strijdlustige [illegible] De strijdbare bevolking werd opgewonden [illegible] Pool, *Skrzynecki*, tot divisie-generaal [illegible] Toen echter de gezanten van Oostenrijk [illegible] Brussel verlieten, kwam koning *Leopold* [illegible] gedachten. De oorlogzuchtige ministers [illegible] *d'Huart* werden ontslagen en de vertegenwoordiging nam met een kleine meerderheid [illegible] besluit, om zich te houden aan de [illegible] gekeurde overeenkomst (16 Februari 18[illegible]) op volgde den 19den April de ratificatie [illegible] vredesverdrag, hetwelk reeds den [illegible] te 's Gravenhage geteekend was [illegible] België een geringer deel der rente van [illegible] schuld voor zijn rekening nemen [illegible] overeengekomen was. De overgave van [illegible] bied had plaats den 22sten Juni 18[illegible] liquidatie der vroeger vereenigde [illegible] eerst tot stand den 19den October 18[illegible]

De voorspoed dien België sedert [illegible] genoot, werd echter ook door tegenspoed [illegible] gewisseld. In het jaar 1838 moest [illegible] bank haar betalingen staken, en dit [illegible] een hevigen schok aan het crediet [illegible] zaakte tevens den val van belangrijke [illegible] ondernemingen, onder anderen van [illegible] *Cockerill* te Seraing. Daarenboven [illegible] na de partij der Oranjemannen het [illegible] en in 1842 werd er zelfs een [illegible] ontdekt, aan wier spits de generaal [illegible] en de gepensionneerde generaal [illegible] stonden. Bovenal echter woedde er [illegible] dig gebied de strijd tusschen de liberale en [illegible] Roomsch Katholieke partij. Nu eens [illegible] het Roomsch Katholieke Kabinet [illegible] het gematigde Kabinet *Nothomb*, [illegible] liberale Kabinet *Lebeau-Rogier* aan [illegible] zaken. De verhouding van Kerk en Staat [illegible] laging van den census voor de [illegible] de onderwijskwestie hield voortdurend [illegible] deren in spanning, vooral bij de [illegible] alles kwam nog de Vlaamsche beweging [illegible] naar streefde, om België aan den [illegible] Frankrijk te onttrekken. Veelal [illegible] rale richting de overhand. Deze [illegible] ministerie, waarin in het jaar 18[illegible] *Frère-Orban* zitting namen. Het [illegible]

vrijzinnig programma, hoewel het dit enkel een geringe meerderheid kon ten uitvoer igen. Er werd ten behoeve van de lagere volksse veel gedaan en het woelige jaar 1848 liet ministerie ongedeerd. Toen eenige honder-Franschen aan de grenzen verschenen, om het r der omwenteling in België aan te wakke-werden deze aanstonds door de troepen ver-oid. Het dagbladzegel werd opgeheven en de us voor de kiezers verminderd. De nieuwe iezingen versterkten de liberale meerderheid iierdoor werd voor het ministerie het nemen vrijzinnige maatregelen gemakkelijker ge-kt. Het patent voor kleine bedrijven werd schaft, een handelsverdrag met Frankrijk ge-m, een nationale bank opgericht en het on-rijs geregeld. Het ministerie verloor nu en leden, maar behield zijn kleur; *Frère-Or*-werd met de portefeuille van Financiën belast. 11[den] October 1850 overleed koningin *Louise*, et volk nam algemeen deel in de smart des ngs. Lastig was voor de Belgische regeering oup d'état in Frankrijk (2 December 1852), zij haar welwillende betrekking tot dat wenschte te bewaren en toch onmogelijk voldoen aan de harde eischen omtrent de sche vluchtelingen in België. Zij gaf zooveel lijk toe, zoodat zelfs de uitgave van den letin de Paris", door die vluchtelingen te sel geredigeerd, verboden werd, maar tevens door de Kamers goedgekeurd, dat een som 4.700.000 franken besteed werd voor de tiging van Antwerpen. Moeilijkheden om-een handelsverdrag met Frankrijk deden *e-Orban* aftreden en ook *Rogier* legde de feuille neder, waarop den 31sten October 1851 vergangsministerie optrad met de *Brouckère* iet hoofd. Een nieuwe wet op de legerorga-e werd voorgedragen en aangenomen. Aan-elijk verloor de liberale partij bij de verkie-n van 1854; toen werd het gematigd bewind een clericaal ministerie, met graaf *Vilain* et hoofd, opgevolgd (30 Maart 1855). *Del*-de vrijzinnige voorzitter der Kamer, legde etrekking neder en werd door een ministe-candidaat vervangen. In 1857 hadden de ezingen een geheel andere uitkomst; een al Kabinet, waarvan *Rogier* en *Frère-Orban* uitmaakten, kwam weder aan het hoofd der , en nogmaals werden 20 millioen franken itbreiding der vestingwerken van Antwer-oedgekeurd.

t 25-jarig jubileum der troonsbeklimming *Leopold I* werd in 1856 met grooten luister d. De veete van Zuid- en Noord-Neder-was inmiddels bijna geheel verdwenen. Ook vorstenhuizen openbaarde zich een wel-de toenadering, daar koning *Willem III* ederlanden te Wiesbaden een samenkomst met *Leopold I* van België en hem later te bezocht. De verkiezingen van 1861 gingen groote veranderingen voorbij, maar bij in 1863 werd de clericale partij aanmer-versterkt. Dat was gevaarlijk voor het erie. Een voorstel van den afgevaardigde om een vermeerdering van volksvertegen-igers, die in 1866 moest plaats hebben, ad in te voeren, waardoor de liberale partij kans kreeg op versterking, veroorzaakte bij de clericalen een heftigen tegenstand. De koning ontbond de Kamer en de nieuwe verkiezingen schonken de meerderheid aan het ministerie. In 1863 werden de Scheldetollen afgekocht. Het huwelijk van *Charlotte*, een dochter van koning *Leopold*, met *Maximiliaan van Oostenrijk* gaf, toen deze de Mexicaansche kroon aanvaardde en er te zijnen behoeve een Belgisch legioen werd opgericht, aanleiding tot eenige verwikkelingen tusschen den minister van Oorlog *Chazal* en den afgevaardigde *de Laet*. Groot was in België de algemeene verontwaardiging, toen de Europeesche pers in 1866 het plan, aan *von Bismarck* toegeschreven, openbaar maakte, om dat land tusschen Nederland en Frankrijk te verdeelen onder voorwaarde, dat hijzelf onbelemmerd over de Duitsche staten zou kunnen beschikken.

Den 10den December 1865 overleed koning *Leopold I*, algemeen betreurd als een vorst, die door zijn wijsheid en gematigdheid, door zijn belangstelling in het heil des volks en door zijn invloed op andere vorsten een weldoener voor België was geweest. Hij werd den 17en December door den kroonprins opgevolgd, die na het afleggen van den eed een redevoering hield, waarin hij zijn voornemen te kennen gaf, om voort te gaan op den weg door zijn vader gevolgd. In Maart 1866 werd het vroeger vermelde voorstel van *Orts* aangenomen en de liberale partij werd daardoor versterkt. Kleine verwikkelingen ontstonden tusschen Nederland en België ter gelegenheid van de afdamming der Oosterschelde, doch zij werden op een vreedzame wijze uit den weg geruimd. Tengevolge van de verkiezingen, die de clericale partij versterkten, was het ministerie genoodzaakt in 1870 af te treden; het werd den 5den Juli van dat jaar door een ministerie *d'Anethan* vervangen.

België is een R. Katholiek land. Meer dan ergens heeft het Katholicisme er een invloedrijke, naar buiten werkende kracht. Tevens bloeit België door zijn vrijzinnige staatsinstellingen en door de ijverige pogingen der regeering om het heil des volks te bevorderen. De strijd tusschen de clericale en liberale partij houdt er de gemoederen wakker, en de Vlaamsche beweging bevordert vaderlandslievende gevoelens door haar verzet tegen den Franschen invloed. Toch is het in het midden van 1870 — bij den aanvang van den oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland — door de openbaarmaking van onderhandelingen, door den Franschen gezant *Benedetti* met *von Bismarck*, duidelijk gebleken, dat de keizerlijke regeering steeds doordrongen was van het plan, om België geheel of gedeeltelijk bij Frankrijk in te lijven. Eendrachtig echter was België gezind, om zijn zelfstandig bestaan krachtig te handhaven. De Duitsch-Fransche oorlog, die tot kalmte maande, verhoedde aanvankelijk een nieuwe ministerieele crisis. Om de rust aan de grenzen te bewaren en de neutraliteit te handhaven, werd een crediet verleend van 15 millioen franken, het leger mobiel gemaakt en door bemiddeling van Engeland den 9[den] Augustus van dat jaar een verdrag gesloten, waarbij Frankrijk en Pruisen opnieuw de neutraliteit van België erkenden. De Belgische regeering vervulde dan ook nauwgezet den plicht

der onzijdigheid, hoewel de bevolking herhaaldelijk blijken gaf van hare sympathie voor Frankrijk. Een Belgisch leger bewaakte de grenzen en ontwapende alle, het Belgisch gebied betredende vluchtelingen. De regeering onthield zich van elke inmenging in den strijd tusschen de Roomsche Curie en de Italiaansche Regeering, hoe sterk zij daartoe ook werd aangespoord door de ultramontaansche pers. Ook werd in 1871 aan de Parijsche communemannen het land verboden en zelfs *Victor Hugo* verbannen. Toch moest het Kabinet zijn ontslag nemen wegens de benoeming van *Peter de Decker* tot gouverneur van Limburg, daar deze gewikkeld was in een zwendelarij van *Langrand-Dumonceau* (1 December 1871). Nu benoemde de koning een nieuw ministerie, eveneens in den geest der clericale meerderheid. Daarin namen zitting *de Theux* als president, *Delcour* voor Binnenlandsche zaken, *d'Aspremont* voor Buitenlandsche Zaken en *Guillaume* voor Oorlog. Laatstgenoemde evenwel nam reeds in December 1872 zijn ontslag, waarna in Maart 1873 generaal *Thiebault* als zijn opvolger optrad, die een nieuwe militiewet wist door te drijven. In dat jaar werd een nieuw handelsverdrag met Frankrijk gesloten en een verbetering gebracht in de rechtsbedeeling. De ultramontaansche pers verzette zich op de grofste manier tegen de maatregelen, die in Duitschland genomen werden tegen de geestelijkheid. De regeering liet dit oogluikend toe, zelfs toen *von Bismarck* haar den 3den Februari 1875 te kennen gaf, dat men tegen zulke uitspattingen wetten moest maken. Toen echter de Duitsche kanselier een nieuwe nota zond, waarin hij verklaarde, dat Duitschland niet kon gedoogen, dat Belgische ingezetenen zich bemoeiden met de kerkelijke politiek van het Duitsche rijk, ontvingen de bisschoppen een terechtwijzing. Nadat te Brussel in 1874, op aandringen van Rusland, een congres had plaats gehad tot regeling der oorlogsgebruiken, vergaderde er Juni 1877 onder voorzitterschap van den koning de internationale commissie voor het onderzoek van Afrika.

Toen de Kamers den 22sten Februari 1878 weder bijeenkwamen, werd door de liberalen gewezen op den ellendigen toestand van het onderwijs en aan de clericalen verweten, dat zij ten behoeve der geestelijke scholen de openbare zochten te onderdrukken. Een crediet ter versterking van Antwerpen werd bestreden door de liberalen, die een goed plan verlangden om het geheele land verdedigbaar te maken, maar toch aangenomen. Ook werd een herziening der kieswet goedgekeurd, doch daarbij de staatkunde van het ministerie niet weinig gelaakt. In de daarop volgende verkiezingen behaalden de liberalen de overwinning. Hierdoor kwamen in den Senaat 36 liberalen tegenover 30 clericalen en in de Kamer van afgevaardigden 72 tegenover 60. Terstond nam het ministerie *Malou* zijn ontslag, waarna de koning *Frère-Orban* belastte met de vorming van een nieuw Kabinet, hetwelk den 11den Juni werd benoemd. Daarin verkreeg *Frère-Orban*, tevens president, de portefeuille van Buitenlandsche Zaken, *Bara* die van Justitie, *van Humbeeck* die van Onderwijs, *Sainctelette* die van Openbare Werken, *Graux* die van Financien, *Rolin-Jacquemyns* die van Binnenlandsche Zaken en luitenant-generaal *Renard* d… van Oorlog. Iets nieuws was de instelling v… een departement van Onderwijs. Nadat ook … gemeenteraadsverkiezingen in October 1878 t… gunste van de liberalen waren uitgevallen, opende de koning den 12den November de zitting d… Kamers met een troonrede, waarin het onderwijs op den voorgrond werd geplaatst. Daarin we… gezegd, dat het onderwijs, door den staat bek… tigd, uitsluitend onder de leiding moest sta… van het burgerlijk bestuur, daar het tot ta… had, aan de jeugd liefde en achting in te pr… ten voor de beginselen, welke de basis zijn … vrijzinnige instellingen van België. Daarenboven werd aangedrongen op een reorganisatie van h… leger en op aanvulling van het tekort der scha… kist. De nieuwe onderwijswet werd in Janu… 1879 bij de Kamer ingediend en terstond … handen van een commissie gesteld. De wet zorg… voor het leekenonderwijs; zij liet het godsdienst… onderwijs over aan de geestelijkheid, maar b… paalde tevens, dat het, indien de bevoegde ge… telijke weigerde daarvoor op geschikte uren … de school te verschijnen, door den gewonen o… derwijzer zou worden gegeven. De scholen kw… men onder het toezicht van den staat. De… door de clericalen hevig bestreden wet, werd … hetzelfde jaar door beide Kamers aangenomen. De bisschoppen hielden daarop in Augustus e… vergadering te Mechelen en namen, om de … voering der wet te belemmeren, het besluit, … het door leeken gegeven godsdienstonderwijs v… kettersch te verklaren en alle onderwijzers, … zich met godsdienstonderwijs durfden te bemoeien in den ban te doen; verder, dat aan alle leeraren en leerlingen der normaalscholen en aan al… lagere onderwijzers aan de staatsscholen, ja zel… aan hunne leerlingen, de absolutie zou worden g… weigerd, een besluit, dat door paus *Leo XIII* gelaakt werd. Niettemin bleven de bisschoppen volharden en gaven in dien geest bevelen a… de pastoors.

Behalve de onderwijswet behandelden de afg… vaardigden de wet omtrent de wijziging van … belastingen, waarop de census en alzoo de kie… bevoegdheid berust. Daarvan toch werd misbru… gemaakt, om aan onbevoegden het kiesrecht … bezorgen. Ook deze wijziging werd door de K… mer en den Senaat aangenomen. Om te voorzien in het tekort in de schatkist, onder het beh… van *Malou* ontstaan, stelde de minister van F… nancien een conversie voor van de $4^1/_2$ % staat… schuldbrieven in 4 %, alsmede de verhooging van eenige indirecte belastingen. Een en and… werd, niettegenstaande het verzet der clericalen goedgekeurd. Daar *Leo XIII* de aanvallen d… ultramontaansche partij op de Belgische const… tutie geenszins goedkeurde en zulks ook betuigd had aan baron *d'Anethan*, Belgisch gezant … het Vaticaan, hoopte *Frère-Orban*, dat de pa… het verzet der bisschoppen tegen de onderwijswet zou matigen. Aanvankelijk gaf de Curie een o… wijkend antwoord en beriep zich op de o… hankelijkheid der bisschoppen, tevens verklaren… dat zij tegenstand tegen een voor de Kerk … deelige wet moeilijk kon afkeuren. Daarop we… evenwel door den kardinaal-secretaris *Nina* a… den Belgischen gezant de verzekering gegeven

de paus de bisschoppen tot gematigdheid had
gemaand en hun geraden, dan alleen de ex-
ımunicatie toe te passen, wanneer een school
·kelijk ongodsdienstig was; maar die raad was
t spoedig genoeg gekomen, om invloed te heb-
op den herderlijken brief van den 1sten Au-
tus. Toen evenwel bleek, dat de geestelijkheid
het geheim door het Vaticaan in haar verzet
teund werd, brak de regeering hare diploma-
:e betrekkingen met den pauselijken stoel af
ni 1880).
nmiddels bepaalde zich het ministerie *Frère-*
an geenszins tot de hervorming van het
ər onderwijs, maar vermeerderde tevens door
wet van den 15den Juni 1881 het getal der
sgymnasia (athenées) en dat der kweekscho-
voor onderwijzers. Verder werden maat-
elen genomen tegen valsche belastingopgaven
dientengevolge tegen het optreden van onbe-
gde kiezers. Bij een kwestie over het onder-
s in 1882 traden de clericalen op als ijverige
dedigers van het gebruik der Vlaamsche taal.
t voorstel, dat in de Vlaamsche gewesten
onderwijs in de Vlaamsche taal zou gegeven
rden, werd den 23sten Januari 1883 met 94
en 2 stemmen aangenomen.
)oor de verkiezingen van Juni 1884 kwam
clericale partij weder aan het roer. Het ultra-
ıtaansche ministerie *Malou*, waarin ook *Jacobs*
Woeste zitting hadden, herstelde onmiddellijk
vrede met het Vaticaan, moest echter reeds
October van hetzelfde jaar, na een nieuwe
oolwet in het leven geroepen te hebben, af-
len. Het nu volgende gematigd clericale Kabi-
Beernaert ontdook op handige wijze de be-
ngen der liberale schoolwet van 1879. Krach-
s de nieuwe clericale schoolwet waren op het
le van 1885 reeds 877 van de 1933 staats-
sscholen verdwenen en 1465 scholen der
stelijkheid als openbare inrichtingen van on-
wijs erkend. In 1885 werd *Leopold II* door
Belgische Kamers gemachtigd, om den titel
voeren van souverein van den Kongostaat.
ər de wetten van 1887 en 1888 werd de
amsche taal met de Fransche gelijk gesteld.
: clericaal bestuur heeft tevens getracht door
ırzaamheid, alsmede door conversie der staats-
ılden, het onder *Frère-Orban* ontstane deficit
dekken. Nadat het heffen van invoerrechten
len Kongostaat den 2den Juli 1890 door bijna
mogendheden was goedgekeurd (door Neder-
l eerst in het begin van 1891), verstrekte
gië aan eerstgenoemd land een renteloos voor-
ot van 25 millioen franken, onder voorwaarde
het na afloop van dien termijn den Kongo-
it met alle rechten en verplichtingen mocht
rnemen. De eenige sociale crisis, welke het
isterie *Beernaert* doorstaan moest, was het
eidersoproer van Maart 1886 in de omstre-
van Luik en Charleroi, dat spoedig door
eraal *van der Smissen* onderdrukt werd. Eerst
het begin van 1890 nam de beweging ten
ste der uitbreiding van het stemrecht een
alistisch revolutionnaire kleur aan. Toen de
cale leider *Janson* in November op grond-
sherziening aandrong, erkende de volksver-
enwoordiging bijna eenparig, dat uitbreiding
het stemrecht noodzakelijk was. Over de
wijze, waarop deze moest plaats hebben, waren de partijen het echter niet eens, vandaar dat de zaak eerst in Januari 1892 in de Kamer behandeld werd. Na het uitbreken van arbeidersopstanden, welke bloedige gevechten ten gevolge hadden, werd de tegenwoordige kieswet (zie onder *Bestuur*) den 18den en den 27sten April 1893 met overgroote meerderheid door beide Kamers aangenomen. Een jaar later werden de gematigde leden van het ministerie genoodzaakt af te treden.

Het nieuwe, streng clericale Kabinet *de Burlet* behaalde bij de verkiezingen van October 1894 de overwinning. In het voorjaar van 1895 werd, niettegenstaande de oppositie der socialisten, een voorstel der regeering aangenomen, waarbij bepaald werd, dat alle kiezers voor den Senaat, die minstens 3 jaren in een gemeente gewoond hadden, tevens kiezers zouden zijn voor den gemeenteraad; verder dat huisvaders, kapitalisten en meer ontwikkelden over meer dan een stem konden beschikken. De conventie van den 11den Januari 1895, betreffende den afstand van den Kongostaat als kolonie aan België, ontmoette bij de verschillende partijen veel tegenstand en had ten gevolge, dat de minister van Buitenlandsche Zaken *de Mérode* moest aftreden. Eerst einde Juni kwam een compromis tot stand, waarbij de Kamers aan den Kongostaat een voorschot van 6,75 millioen franken en aan de Kongo-spoorwegmaatschappij een hypothecaire leening van 5 % bewilligden; het ministerie daarentegen stond een verhooging van verschillende invoerrechten en een wijziging der schoolwet van 1884 toe. Reeds sedert 1893 werd een reorganisatie van het leger met invoering van algemeene weerplicht voorbereid. De tegenstand, welke dat wetsvoorstel bij de ultra-clericalen ondervond, had het bedanken van den minister-president *de Burlet* ten gevolge; zijn opvolger was *de Smet de Naeyer*. Aangezien er ten gevolge van de aanvullingsverkiezingen in Juli een Vlaamsch-Katholieke meerderheid ontstond, namen de Kamers in 1896 en 1898 wetten aan, waarbij de Vlaamsche taal in alle opzichten gelijk gesteld werd met de Fransche.

Ten opzichte van de legerreorganisatie nam de nieuwe regeering hetzelfde standpunt in als de ultra-clericalen, die een leger van vrijwilligers en militiesoldaten met zeer beperkte plaatsvervanging wenschten. Zij bepaalde zich derhalve tot een wetsvoorstel, betreffende de reorganisatie van de burgerwacht (garde civique), welke in 1897 door beide Kamers werd aangenomen.

De ontevredenheid van het volk over het veelvoudig stemrecht en de wijze van stemmen, welke aan de clericalen in 1898, niettegenstaande het veel grooter aantal stemmen, dat door de oppostie werd uitgebracht, een overgroote meerderheid verschafte, noopte den koning ten slotte bij het ministerie op een herziening der kieswet aan te dringen. In Januari 1899 trad dit dientengevolge af en werd vervangen door het Kabinet *Vandenpeereboom*. Aanvankelijk kon ook deze niet besluiten een beslissenden stap te doen. Eerst toen de radicalen, liberalen en socialisten zich tegen de clericalen verbonden, kwam hij in April met een kieswet voor den dag, waarbij het evenredig stemrecht werd ingevoerd, doch

alleen in de 7 grootere, anti-clericaal gezinde kiesdistrikten. Aangezien deze bepaling moest leiden tot een voortdurende bevestiging der clericale heerschappij, sloten alle anti-clericale partijen zich aaneen, om hare totstandkoming te beletten. Na stormachtige tooneelen in de Kamer, sloeg *Vandenpeereboom*, op raad van den koning, voor, een commissie met het ontwerpen eener kieswet te belasten. Toen deze het niet eens kon worden, bedankte het ministerie den 5^{den} Augustus, om plaats te maken voor een tweede Kabinet *De Smet de Naeyer*.

Het succes der liberalen bij de gemeenteraadsverkiezingen in October 1899 had ten gevolge, dat de regeering, bevreesd voor een anti-clericaal verbond bij de verkiezingen van het aanstaande jaar, eindelijk een nieuwe kieswet, berustende op het evenredig stemrecht, aanbood. Na heftige debatten werd het wetsvoorstel den 24sten November door de Tweede Kamer en den 22sten December door den Senaat aangenomen.

Bij de volgens het nieuwe systeem in Mei 1900 gehouden verkiezingen, werd de clericale meerderheid in de Kamer op 20 en in den Senaat op 14 stemmen gereduceerd. Vier belangrijke punten moesten in de Kamers behandeld worden, n.l.: de speelbanken, de toekomst van den Kongostaat, de algemeene weerplicht en het algemeen, voor allen gelijke kiesrecht. Goedgekeurd werd den 22sten Maart 1902 een amendement van den Senaat, om, wat de speelbanken betrof, Spa en Ostende tot den 31sten October 1903 te privilegieeren; hierdoor werd tevens besloten de speelbanken voor goed te onderdrukken. Moeilijker was de oplossing van het vraagstuk, hoe te handelen met den Kongostaat, na afloop van den in 1890 gestelden termijn. Sommigen wilden den bestaanden toestand continueeren, anderen het gebied prijsgeven, velen daarentegen waren voor onmiddellijke inlijving. Een regeeringsvoorstel van den 29sten Maart 1901 om voorloopig nog geen besluit, betreffende de annexatie te nemen, werd aanvankelijk heftig bestreden, doch na een door den koning aan *Woeste* gericht schrijven, den 17^{den} Juli 1901 door de Kamer aangenomen. In bedoelden brief beriep *Leopold II* zich op zijn testament van 1889, waarbij de Kongostaat als kroonland aan België vermaakt werd; hij protesteerde derhalve tegen een directe inlijving. Daarentegen werd de door den koning en vele leden van alle partijen gewenschte legerwet verworpen, daar de aanhangers van *Woeste* tegen de invoering van persoonlijken weerplicht waren en niet dulden wilden, dat ook geestelijken en leden van kloosterorden gedwongen zouden worden te dienen. Den 5^{den} December 1901 en den 20sten Maart 1902 namen de beide Kamers een militaire wet aan, waarbij het plaatsvervangingssysteem behouden bleef, het jaarlijksch contingent werd bepaald op 13.300 man, het aantal en de soldij der vrijwilligers verhoogd en de actieve diensttijd verminderd.

Stormachtig was de beweging ten gunste van het algemeen stemrecht. Een voorstel van den radicaal *Janson*, om een referendum te houden, werd door de Kamer den 28sten Juni 1901 verworpen. Toch hield de oppositie, met het oog op de verkiezingen van Mei 1902, niet op te agiteeren. Den 23sten Maart 1902 had te Brussel een groote demonstratie van alle anti-clericale partijen ten gunste van een grondwetsherziening plaats, en een week later besloot het socialistisch congres, om met de liberalen hunne eischen betreffende het algemeen stemrecht vol te houden en te stemmen tegen een voorstel der clericalen, om het stemrecht te verleenen aan de, in België meestal streng Katholieke, vrouwelijke bevolking. Den 8sten April nam de beweging een revolutionnair karakter aan en dagen lang werden te Brussel tusschen socialistische werklieden en de openbare macht bloedige gevechten geleverd. In het groote industriegebied brak den 14^{den} April bovendien een algemeene werkstaking uit. Nadat de Kamer den 18^{den} April een voorstel tot grondwetsherziening verworpen had, werd 's avonds in de straten van Leuven een straatgevecht geleverd. Dit was echter de laatste gewelddadige uiting der volksbeweging; den 20sten April besloot het bestuur der arbeiderspartij den arbeid te laten hervatten. Bij de nieuwe verkiezingen van den 25sten Mei behaalde de clericale regeeringspartij de overwinning. Door de verkiezingen van den 29sten Mei 1904 wonnen de liberalen 8 zetels in de Kamer van afgevaardigden en 2 in den Senaat; de clericalen behielden echter de overhand. In den herfst van 1905 gaven de plannen der regeering tot verbetering en uitbreiding der verdedigingswerken van de stelling Antwerpen en tot aanzienlijke vergrooting van de havenwerken dier stad, aanleiding tot levendige beraadslagingen in en buiten de Kamer.

Belgiojoso, *Christina*, vorstin van, een dochter van den markies *Hieronymus Isidoro di Trivulzio*, werd den 28sten Juni 1808 te Milaan geboren. In 1824 trad zij in het huwelijk met vorst *Emilio di Barbiano-Belgiojoso*, liet zich echter spoedig weer van hem scheiden, woonde eerst te Milaan en vestigde zich na de Julirevolutie te Parijs, waar haar hôtel de vergaderplaats was van Frankrijks meest beroemde mannen. Hier schreef zij de „Gazetta Italiana" en het weekblad „Ausonio". In 1842—1843 gaf zij de „Essai sur la formation du dogme catholique" uit. In Januari 1848 begaf zij zich naar Rome, en bij het uitbarsten der omwenteling te Milaan bracht zij zelfs een vrijkorps bijeen, waarmede zij te Livorno landde, om zich voor Mantua bij het Piemonteesche leger aan te sluiten. Toen Milaan door de Oostenrijkers ingenomen was, snelde zij naar Parijs, om *Cavaignac* te bewegen Italië te helpen, bezocht in October Turijn, om voor de vrijheid van Italië werkzaam te zijn en begaf zich daarna weder naar Frankrijks hoofdstad. In het begin van 1849 was zij te Rome, en toen deze stad in handen der Franschen was gevallen, reisde zij over Athene naar Konstantinopel en van hier naar Jeruzalem en Damascus. Daarna hield zij, in bekrompen omstandigheden, haar verblijf te Tsjerkiesj in Klein-Azie, want hare goederen waren verbeurd verklaard. Dit vonnis werd echter in November 1855 opgeheven; ook werd haar toegestaan, naar haar vaderland terug te keeren.

Men vindt van haar een fraai-geschreven opstel over den opstand in Italië in de: „Revue

Deux Mondes" (1849). Hare: „Souvenirs il", eerst in den „National" geplaatst, zijn de voornaamste dagbladen van Europa, ver-d, opgenomen. Na haren terugkeer in het erland, begaf zij zich weder naar Parijs, om de uitgave te bezorgen van „Emina. Récits :o-asiatiques" (1856), en van „Asie-Mineure Syrie" (1856) waarin zij een keurige be-ijving geeft van de zeden en gewoonten al-r. Hare staatkundige bemoeiingen liet zij nszins varen, en zelfs werd in 1858 het ver-den geopperd, dat zij een medepiichtige was *Orsini*, zoodat zij zich daarvan openlijk moest pleiten. Eindelijk zag zij in 1859 hare va-andslievende wenschen vervuld, en met goed-ring der regeering trok zij door geheel Italië, bij de bevolking geestdrift te wekken voor plannen van *Cavour*. Te Milaan en later te ijn gaf zij het dagblad „Italia" uit. In 1860 scheen te Parijs hare „Histoire de la maison Savoie", in 1869 gaf zij een zeer belangrijk chrift uit, getiteld: „Réflexions sur l'état nel de l'Italie et sur son avenir". Daarin st zij aan, hoe, vooral in de vroeger van Rome ankelijke gewesten, het volk onder den druk geestelijkheid tot stompheid en armoede ver-len is, een toestand, die door verbetering der keersmiddelen en dus door bevordering van de vaart, en vooral door voortreffelijk onder-moet worden opgeheven. Zij overleed te aan. den 5den Juli 1871.

Belgrado, in het Servisch *Beograd* = *Witte rcht* en in het Hongaarsch *Nandor-Fejérvár* aamd, is de bevestigde hoofd- en residentie-l van het koninkrijk Servië. Zij ligt ter hoogte 73 m. boven de zee, aan de vereeniging van Save met den Donau en aan den spoorweg van dapest naar Konstantinopel en Saloniki, zoo-de stad, zoowel te land als te water, met alle hemelstreken verbonden is. De vesting wordt leeld in de boven- en benedenstad. In de ste woont de commandant in het voormalig is van den pasja; hier liggen kazernes, het tair hospitaal en bomvrije kazematten, welke tuchthuis dienen. In de benedenstad vindt eveneens kazernes en verder groote maga-en. Dicht aan den Donau verheft zich de toren ojse. Tusschen de eigenlijke vesting en de l strekt zich de 200 m. breede Kalimejdan vroeger was dit een woeste vlakte, welke ns door een mooi park wordt ingenomen. grado wordt in 6 wijken verdeeld. De oude kenwijk Dortsjol is bijna geheel verdwenen vervangen door rechte straten. Tot 1862 was grado door wallen omgeven; 5 poorten ver-den toegang tot de eigenlijke stad. Niet ver de mooiste dezer poorten, de in 1868 afge-zen Stamboel Kapoe, staat de in 1871 geopende ionale schouwburg en daar tegenover het in 2 onthulde metalen standbeeld van vorst *Mi-el Obrenowitsj III*.

Behalve een oude kerk in de bovenstad, bezit grado nog 4 Grieksch-Katholieke en een Pro-antsche kerk, een Katholieke kapel, 2 syna-en en een moskee. Het aantal inwoners be-agt (1900) 69097, onder welke slechts 29438 uwen. De industrie is van geen beteekenis, daar-egen is de stad het centrum voor den handel tusschen Servië en Oostenrijk-Hongarije, alsmede voor den transito-handel tusschen Oostenrijk en Turkije. De handel wordt bevorderd door de Servische nationale bank en de kredietbank. De Donau-stoomvaartmaatschappij, de Oostenrijksche staats-spoorwegmaatschappij en een Servische stoom-vaartonderneming hebben agentschappen in Belgrado. In deze stad vindt men een universiteit, een theologisch seminarium, 3 gymnasia, een hoogere burgerschool, een kweekschool voor onderwijzers en een hoogere meisjesschool. Aan de universiteit zijn verbonden de nationale bibliotheek en het museum met een rijke verzameling van munten. De stad wordt electrisch verlicht en de verschillende wijken zijn door electrische trams verbonden. 5 km. ten W. van Belgrado ligt het spoorwegstation Toptsjider met de koninklijke zomerresidentie, door mooi aangelegde parken omgeven; hier werd vorst *Michael Obrenowitsj III* in 1868 vermoord.

Belgrado verheft zich op de plaats van het oude Singidunum, dat reeds ten tijde van *Augustus* een versterkte Romeinsche plaats was. In den strijd tusschen Bulgaren, Grieken en Hongaren werd de stad meermalen verwoest en in 1343 door den Servischen czaar *Stephan Doesjan* als vesting herbouwd. Spoedig daarop veroverden de Hongaren de stad, welke in 1382 weder in Servische handen viel. In 1426 werd zij afgestaan aan *Sigismund* van Hongarije. Deze versterkte de stad, welke vervolgens door den dapperen *Hunyady* herhaaldelijk tegen machtige Turksche benden verdedigd werd. Deze, aangevoerd door sultan *Mohammed II* zelf en 150000 man sterk, leden er in den zomer van 1456 een volkomen nederlaag. *Soliman II* belegerde haar in 1521 met 200000 man en bemachtigde haar door verraad, waarna het kleine hoopje Hongaarsche verdedigers, nauwelijks 400 man sterk, door de Janitsaren werd neergesabeld. In 1688 werd Belgrado door keurvorst *Maximiliaan van Beieren* met een leger van 53000 man ingesloten en stormenderhand ingenomen, maar kort daarna door den grootvizier *Moestapha Koeprulu* op dezelfde wijze heroverd (18 October 1690). Te vergeefs trachtte de hertog *de Croy* met 28000 man de Turken te verdrijven; eerst in 1717 gelukte het prins *Eugenius*, de stad aan de macht der Mohammedanen te ontrukken. Met 80000 man omsingelde hij de vesting, welke door 29000 Turksche soldaten verdedigd werd. Weldra naderde de groot-vizier *Chalil pasja* met 150000 man tot ontzet en belegerde *Eugenius* in zijn verschanst kamp, waar daarenboven de roode loop groote verwoestingen aanrichtte. Plotseling echter deed *Eugenius* een aanval op de Turken, die na een veldslag van 6 uren werden verstrooid en 28000 dooden en gewonden benevens veel geschut en krijgsvoorraad moesten achterlaten. Het verlies der Oostenrijkers aan dooden en gewonden bedroeg 8000 man. Den volgenden dag werd op de vesting de witte vlag uitgestoken en bevond zij zich weldra in de handen der belegeraars, (22 Augustus). Niettemin kwam de stad in 1739 weder in de macht der Turken, daar zij bij den vrede van Belgrado aan hen werd afgestaan. In 1787 wilde keizer *Jozef II* haar door een *coup de main* innemen, doch de

aanslag mislukte. Toch werd zij twee jaren later door den Oostenrijkschen generaal *Laudon* veroverd, die zich er meester maakte van een belangrijken buit (7 October 1789). Bij den vrede van 1791 werd zij aan de Turken teruggegeven. Toen de Serviërs in 1804 opstonden, belegerden zij de stad meermalen en veroverden haar in 1806. Belgrado werd de hoofdstad van *Servië* (zie aldaar), maar was na 1812 weder afhankelijk van de Turksche regeering, die de vesting nog bezet hield nadat Servië in 1834 onafhankelijk verklaard was. Eerst den 18den April 1867 werd deze door de Turksche troepen ontruimd.

Belial. Deze naam is afkomstig van een Hebreeuwsch woord, dat „verderf" of „verwoesting" beteekent en in de Israëlietische theologie van lateren tijd gegeven wordt aan den vorst der duisternis. Dit wezen is de vertegenwoordiger van het booze, de vijand van het rijk des lichts, de oorzaak van alle misdaad, van oorlog en ellende.

Bellczay, *Julius von*, een Hongaarsch componist, werd den 10den Augustus 1835 te Komorn geboren. Oorspronkelijk was hij ingenieur, maar wijdde zich reeds spoedig aan de muziek. Hij studeerde van 1868—1870 te Weenen en ging in 1871 naar Boedapest, waar hij zich in de gunst van *Liszt* mocht verheugen. In 1888 werd hij hoogleeraar in de compositieleer aan de koninklijke academie voor muziek en stierf den 1sten Mei 1893 te Boedapest. Zijn composities omvatten kamer-muziekstukken, een mis, liederen, stukken voor klavier, een Suite de Bal en twee symfonieën (D-moll 1891, A-dur 1892). Ook schreef hij: „Elméleti és gyakorlati zene szerzés-tan" (Theoretisch-praktische leer der compositie, deel I, Boedapest, 1891).

Belidor, *Bernard Forest de*, een der meest beroemde Fransche krijgskundigen, werd geboren te Catalonië in 1698. Opgevoed door een bloedverwant, die bij het korps ingenieurs in Frankrijk was geplaatst, legde hij zich met ijver toe op de wis- en natuurkunde en werd, op aanbeveling van *Cassini*, benoemd tot hoogleeraar aan de pas opgerichte artillerieschool te La Fère. In 1742 nam hij dienst bij het Fransche leger, nam aan verscheiden veldtochten deel, werd bevorderd tot luitenant-kolonel en ging met prins *Conti* in 1744 naar Italië en in 1745 naar de Nederlanden, waar hij niet weinig bijdroeg tot de verovering van Charleroi. Daarna werd hij kolonel en in 1758 directeur van het arsenaal te Parijs en kort daarop inspecteur-generaal van de mineurs. Hij overleed den 8sten September 1761 te Parijs. Hij heeft over geniezaken belangrijke werken geschreven. Zijn werk „Architecture hydraulique" (4 dln., 1737 tot 1751) zal in de geschiedenis der wetenschap steeds een eervolle plaats bekleeden. Van zijn overige geschriften vermelden wij: „Cours de mathématique à l'usage de l'artillerie" (1725), „La science des ingénieurs" (1729), „Le bombardier français" (1731) en „Traité des fortifications" (2 dln., 1735).

Belimarkowitsj, *Jovan*, een Servisch generaal, werd in 1828 te Belgrado geboren. Zijn grondige militaire opleiding ontving hij voor een deel in het Pruisische leger. Eerst werd hij tot leeraar aan de militaire academie in Belgrado, daarna tot majoor van den generalen staf en van 1868—1873 tot minister van Oorlog benoemd. In deze betrekking moet hij zich gelden hebb[en] toegeëigend, die hem niet toekwamen, het[geen] een aanklacht van de Skoepsjtina ten gevol[g] had; een ad hoc benoemde rechterlijke commis[sie] sprak hem echter vrij. In de oorlogen van 1876 [en] 1878 onderscheidde *Belimarkowitsj* zich voor[al] bij de inname van Nisj. In 1880 verliet [hij] als liberaal uit ontevredenheid met het regim[e] van de radicale partij den actieven dienst, m[aar] werd in 1889 bij de afdanking van konin[g] *Milan* door dezen met *Ristic* en *Protic* [tot] rijksregent voor den minderjarigen koning *Alex-ander I* benoemd. Door den staatsgreep v[an] den 13den April 1893 werd hij echter uit z[ijn] ambt ontzet, maar trad den 19den April 18[..] weer in actieven dienst.

Belimbing of *Blimbing* is een Indische pla[nt] welke behoort tot de familie der *Geraniacee[n]*. Men onderscheidt twee soorten, de eene dra[agt] scherpkantige, de andere stompkantige vruch[ten]. Van de eerste is een variëteit met zure en e[en] met zoete vruchten bekend. De vruchten v[an] beide soorten worden gegeten. Op Java w[ordt] vooral in Demak veel belimbing geteeld.

Belin, *François Alphonse*, een Fran[sch] beoefenaar der Oostersche letterkunde, werd [in] 1817 te Parijs geboren. Hij studeerde aldaar a[an] het Collège de France en aan de École des lang[ues] orientales, legde zich met ijver op de Turk[sche,] Perzische en Arabische talen toe en werd se[cré]taire-interprète aan het Fransche gezantschap [te] Konstantinopel en later consul-generaal aldaa[r]. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Extra[it] d'un mémoire sur l'origine et la constitution [des] biens de mainmorte en pays musulman" (18[..]), „Étude sur la propriété foncière en pays mu[sul]man" (1862), „Essais sur l'histoire économi[que] de la Turquie, d'après les écrivains originau[x]" (1865), „Caractères maximes et pensées de Mir A[li] Chir Nevâli" (1866) en „Bibliographie ottoma[ne] ou Notice des livres turcs imprimés à Consta[n]tinople durant les années 1281, 1282, 1283, 12[84] et 1285 de l'hégire" (1868—1869). *Belin* over[]leed in 1877.

Belinfante, *Josephus Justus*, een Neder[]landsch letterkundige, geboren te Amsterdam [den] 11den Maart 1812, wijdde zich reeds vroeg a[an] de journalistiek en werd eerlang aangesteld t[ot] corrector bij de Algemeene Landsdrukkerij [en] de Staatscourant en in 1828 geplaatst bij [het] „Dagblad van 'sGravenhage". Om redenen v[an] gezondheid moest hij die betrekkingen laten vare[n], waarna hij zich verbond aan het „Algemeen Han[]delsblad" te Amsterdam en een gunstigen naa[m] verwierf door zijn maandelijksche en jaarlijks[che] overzichten van binnenlandsche en buitenlandsche politiek, necrologieën van beroemde mannen, be[]schrijvingen van merkwaardige feiten, enz. I[n] „De Gids" (1847) schreef hij een uitvoerig st[uk] getiteld: „De verovering van Algerie". Voor[ts] werkte hij mede aan de stichting van den „M[o]niteur des Indes Orientales et Occidentales", va[n] het „Weekblad van het Recht" en bleef hiervoo[r], alsmede voor het tijdschrift „Themis", werkzaa[m] tot aan zijn dood. Ook besteedde hij jaar o[p] jaar zijn krachten aan den „Rijks- en Residentie-Almanak", aan het „Nieuwsblad voor den Boek-

aan de „Jaarboeken van de Maatschappij ter Israëlieten in Nederland" en schreef in de werken van het genootschap kweekt Kennis. Ten slotte vermelden hem: „Het leven van Michiel Adriaanz. ter" (1844—1852, 2 dln). Hij was lid der ppij van Nederlandsche Letterkunde en te 's Gravenhage, den 2den December

nsky, *Wissaron Grigorjewitsj*, een be- Russisch journalist, werd in 1811 geboren, van een arts, te Tsjembar (gouverne- ensa). Nadat hij van 1830—1832 de uni- te Moskou bezocht had, betrad hij, zonder voltooid te hebben, de journalistieke Zijn eerste belangrijke critische arbeid overzicht over de Russische literatuur 18de eeuw, dat in 1834 onder den titel sche phantasieën, een elegie in proza", ijdschrift „Molva" verscheen. Door de rte van *Hegel* en *Schelling* werd de van zijn literaire critiek bepaald. Hoewel lichaam en steeds met tegenspoeden heeft *Belinsky* toch voortdurend in aangevende Petersburgsche en Mos- tijdschriften geijverd voor een juiste op- van de schoonheden der poëzie en hare Door hem is de ware beteekenis van *Lermontow*, *Gogol*, voor de Russische vastgesteld en zijn deze voor het eerst gewaardeerd geworden. Van zijn voor- artikelen op dit gebied zijn vooral te „De Russische novelle en de novellen (1835, in de „Telescoop), zijn critiek ol's „Revisor", zijn elf opstellen over (1843—1846, in de „Vaderlandsche enz. Hoewel oorspronkelijk geheel onder den invloed der Duitsche wijsbe- was hij later de voorstander van een op grondslag gebouwd realisme. Zijn laatste geschrift is de in 1848 verschenen lik op de Russische literatuur in het 17. Een uitgave van zijn gezamenlijke verscheen in 12 deelen te St. Petersburg —1862. *Belinsky* stierf den 6den Juni 1848 te St. Petersburg.

sarius, een beroemd veldheer van den schen keizer *Justinianus I*, werd vol- mmigen in Illyrië, volgens anderen in geboren. Hij was de zoon van een land- en klom door den invloed van zijn ge- *ntonia*, de dochter van een wagenmenner vriendin van keizerin *Theodora*, tot de heid van veldheer in den oorlog tegen zen. Hij overwon den vijand, ofschoon el talrijker was, in 530 bij Dura in Meso- en in 531 in Syrië. Wel leed hij later Eufraat de nederlaag, maar behaalde door sterlijken terugtocht grooten roem. Nadat nstantinopel bereikt had, barstte er een ge opstand uit tegen het keizerlijk Huis olg der twisten tusschen de partijen der nen en Blauwen (zie *Justinianus I*). stond *Justinianus* gereed om de vlucht te toen *Theodora* hem den raad gaf, zich beproefde trouw van *Belisarius* te ver- Deze versloeg de opstandelingen, waarna fdleiders van het oproer hun leven ein- digden op het schavot. *Justinianus* had aan hem het behoud der kroon te danken en droeg, op aandringen van *Theodora*, aan dien veldheer op, om het rijk der Vandalen in Afrika te veroveren. In 533 landde hij met ongeveer 15000 man niet ver van Karthago en bouwde er een verschanst kamp. Leptis, Adrumetum en andere steden openden hare poorten. Nadat *Gelimer*, koning der Vandalen, de nederlaag geleden had, gaf ook Karthago zich over, en toen dezelfde vorst nogmaals verslagen was, had *Belisarius* het rijk in zijn macht. Hij maakte zich vervolgens meester van Sicilië en van Napels. Een jaar daarna was hij te Rome en versterkte er zich tegen de Goten, die zich te Ravenna om hunnen koning *Vitiges* schaarden. Deze naderde in 537 Rome met een groot leger. *Belisarius* gebood over slechts een klein aantal geoefende troepen en bevond zich in groote verlegenheid. Weldra echter verscheen er, door den invloed zijner echtgenoote, eenige versterking uit Konstantinopel, zoodat hij aanvallenderwijze kon te werk gaan. Zijn onderbevelhebber *Johannes de Bloeddorstige* bezette Rimini en bedreigde Ravenna, zoodat *Vitiges* in 538 het beleg opbrak en naar Rimini trok. Inmiddels werd Ancona door de Grieksche vloot overrompeld, waarna *Narses* met een nieuw leger aan wal stapte en met *Belisarius* Rimini ontzette. *Narses* wilde *Belisarius* niet als opperbevelhebber erkennen, en in deze handelwijze werd hij vermoedelijk gesteund door den naijverigen *Justinianus*. Dit werkte belemmerend op den gang der krijgsgebeurtenissen, totdat *Narses* zich van het oorlogstooneel verwijderd had. Toen belegerde *Belisarius* Ravenna en verwierp den last van *Justinianus* om vrede te sluiten, terwijl hij verklaarde, dat *Vitiges* als een gevangen man voor den keizer verschijnen zou. In 539 gaf de koning der Goten zich over, en tevens viel Ravenna in de handen van *Belisarius*, die daarbij geholpen werd door een partij onder de Goten, die hem met het oppergezag wenschte te bekleeden, dat hij voor den keizer in bezit nam. Zonder moeite had hij nu Italië aan zijn gezag kunnen onderwerpen, doch zijn keizer riep hem terug en zond hem tegen *Khosroës* (Kosroe Noesjirwan), koning der Perzen, die in 541 en 542 tot een smadelijken terugtocht gedwongen werd. In Italië daarentegen hadden de Goten opnieuw aanmerkelijke voordeelen behaald. Geheel Beneden-Italië was in hunne macht en Rome werd door hunnen koning *Totilas* belegerd. Daarom besloot *Justinianus*, *Belisarius*, die door kabalen in ongenade was gevallen bij het Hof, wederom daarheen te zenden. Niettegenstaande zijn geringe strijdkrachten, wist hij zich 5 jaren lang staande te houden, ja het gelukte hem zelfs in 547 zich van Rome meester te maken. Daar hem, niettegenstaande zijn vele aanvragen, door den keizer geen hulptroepen gezonden werden, vroeg hij op het laatst van 548 zijn terugroeping en werd *Narses* tot zijn opvolger benoemd. In 559 redde hij nogmaals het rijk, toen hij de Hunnen, die over den Donau getrokken waren en zelfs de hoofdstad bedreigden, terug drong. Niettegenstaande zijn verdiensten, werd hij in December van het jaar 562 beschuldigd van medeplichtig-

heid aan een samenzwering tegen het leven van *Justinianus*. Zeven maanden smachtte hij in den kerker, beroofd van zijn waardigheden en van zijn vermogen. Wel kwam zijn onschuld aan den dag en werd hij op vrije voeten gesteld, maar hij overleed niet lang daarna, den 13den Maart 565. De keizer maakte zich meester van een groot deel van het vermogen des veldheers. Dat deze op keizerlijk bevel van het licht der oogen werd beroofd en hulpeloos om brood bedelde, is een zinrijk verdichtsel van lateren tijd.

Marmontel heeft hem tot hoofdpersoon gemaakt van zijn roman „Bélisaire". *E. von Schenk* heeft aan zijn geschiedenis de stof tot een treurspel ontleend, en de Fransche schilder *Gérard* heeft den blinden *Belisarius* op een uitstekende wijze op het doek gebracht.

Belize. Zie Britsch-Honduras.

Belknap, *Georg Eugène*, een Noord-Amerikaansch vice-admiraal, geboren in 1831 te Newport. Behalve de verdiensten, die hij zich in zijn militaire loopbaan, vooral gedurende den Burgeroorlog, verworven heeft, moet uit een wetenschappelijk oogpunt in de eerste plaats zijn leiding der „Tuscarora"-expeditie, tot wetenschappelijk onderzoek van den noordelijken Grooten Oceaan, genoemd worden, waarmee hij in Mei 1873 begon. Hij had de opdracht, de meest geschikte route tot het leggen van een telegraafkabel naar Japan en China op te sporen. *Belknap* onderzocht nu systematisch deze streken van den Grooten Oceaan en heeft daardoor, in vereeniging met de werkzaamheid der gelijktijdig uitgezonden expedities van de „Challenger" (Engeland) en der „Gazelle" (Duitschland) veel tot de ontwikkeling der oceanografie als een zelfstandige wetenschap bijgedragen. Op deze vaart werd ten O. van Japan een diepte gemeten van 4655 vademen (8515 m.), die tot 1896 de grootst bekende diepte vormde. Ook door verbetering der diepzeeinstrumenten, vooral door de constructie van een toestel tot het ophalen van slibproeven, maakte hij zich zeer verdienstelijk. In de laatste jaren zijns levens was hij directeur van het marine-observatorium te Annapolis. Hij overleed in April 1903 te Key West (Florida).

Bell, *Andrew*, een Schotsch paedagoog, werd in 1753 te St. Andrews geboren, vertoefde in dienst der Anglikaansche Kerk eenigen tijd in Amerika, was in 1789 predikant en directeur van het militair weeshuis te Madras en bracht in een nabijgelegen school voor weeskinderen van militairen zijn methode het eerst in toepassing. (Zie *Bell-Lancastersche methode*). Naar Engeland teruggekeerd, werd hij godsdienstleeraar te Swanage in Dorsetshire, waar hij weldra zijn ervaringen omtrent gemelde methode van onderwijs openbaar maakte zonder veel bijval te vinden. Eerst toen de Kwaker *John Lancaster* het wederkeerig onderwijs in zijn school had ingevoerd, trok de zaak meer de aandacht. Na een hevigen pennestrijd met *Lancaster* over de eer der uitvinding, werd aan *Bell* door de hooge geestelijkheid van zijn kerkgenootschap opgedragen, om scholen voor zijn methode te stichten. Hij werd daarbij met eer en rijkdom overladen en bekleedde van 1796 af een betrekking aan de Westminster-abdij. Hij overleed te Cheltenham, den 27sten Jan[illegible] een vermogen van 120.000 pond [illegible] tende, dat volgens zijn laatsten wil [illegible] scheiden nationale instellingen ten [illegible] zijn geschriften vermelden wij: „Instr[illegible] educating schools through the [illegible] schoolers themselves" (1789), „An [illegible] education made in the asylum of Madr[illegible] een nieuwe uitgave onder den titel „[illegible] of tuition" 1812) en „The wrongs of [illegible] (1819).

Bell, *John*, een Britsch chirurg, een [illegible] den voorgaande, werd den 12den M[illegible] Edinburg geboren. Hij studeerde in zij[illegible] plaats en hield na 1790 druk bezochte [illegible] gen. Hij schreef: „System of the [illegible] the human body" (1793—1798, 7de [illegible] waaraan zijn broeder *Charles* nog [illegible] toevoegde (1823). „Discourses on the [illegible] cure of wounds" (1793—1795, 2 dln[illegible] ples of surgery" (1804, 3 dln.; nieuw[illegible] 1826) en „Observations on Italy". Zijn [illegible] tomische kopergravures verschenen onder [illegible] „Illustrating of the anatomy of the hum[illegible] Hij overleed den 15den April 18[illegible]

Bell, *Charles*, een broeder der be[illegible] den en een der meest beroemde hee[illegible] leedkundigen der vorige eeuw. Hij w[illegible] te Edinburg geboren, ontving zijn [illegible] zijn geboortestad en schreef, nog [illegible] werd van het Edinburgsche „College [illegible] ons", een „System of dissections (2 dln[illegible] 1799—1801). In 1806 ging hij naar L[illegible] hij voorlezingen hield over heel- en [illegible] en een „System of operative surge[illegible] Het laatste werk verscheen later on[illegible] „A system of operative surgery foun[illegible] tomy" (2 dln., Londen, 1814). Verder [illegible] hij: „Essays on the anatomy of ex[illegible] painting" (Londen 1806), die later [illegible] titel: „The anatomy and philosophy [illegible] sion as connected with the fine ar[illegible] 1847) verscheen: „On the diseases [illegible] thra" (Londen, 1810), „Idea of a ne[illegible] of the brain" (Londen, 1811) en „[illegible] from specimens of the morbid part[illegible] 1813). In 1812 werd hij lid van het R[illegible] of Surgeons en spoedig daarop dokter aa[illegible] essex-hospitaal en hoogleeraar aldaa[illegible] „Surgical observations" (2 dln., Lon[illegible] 1818) gaf hij een verslag over de [illegible] sante gevallen in het Middlessex-ho[illegible] komend. Zijn hoofdwerken echter, [illegible] Europeeschen naam verschaften, [illegible] position of the natural system of [illegible] the human body" (Londen, 1824 [illegible] bewerking „The nervous system of [illegible] body" (Londen, 1830), waarin hij [illegible] ontdekking mededeelde, dat van de [illegible] waarmede de zenuwen uit het rugge[illegible] springen, de voorste uit zenuwen [illegible] van de hersenen komen en de [illegible] sturen, en de achterste uit zenuwen [illegible] hersenen loopen en de gewaarwo[illegible] brengen. In 1836 werd hij hoogleer[illegible] Edinburgsche hoogeschool. Verder [illegible] nog „The human hand" (Londen 18[illegible] tutes of surgery" (2 dln., Edinbu[illegible]

ctical essays" (Edinburg, 1841). Hij overleed 28sten April 1842 in Worcestershire.

ell, *Thomas*, een Britsch natuuronderzoeker, den 11den October 1792 te Poole in Dorire geboren en in 1832 benoemd tot hoogar in de dierkunde aan het Kingscollege te len. Hij stierf den 13den Maart 1880. Hij onderscheiden geschriften uitgegeven over unde; meest alle hebben betrekking op ritsche fauna. Daarvan noemen wij: „A moiph of the fossil malacostraceous crustacea reat Britain", „Natural history of British rupeds" (1837, 2de druk, 1874), „Natural hisof British reptiles" (1839), „A monograph e testudinata" (1836) en „Natural history of British crustacea" (1853). Ook bezorgde hij 362 eene nieuwe uitgave van de: „Natural ry and antiquities of Selborne" van *White*. verleed den 13den Maart 1880.

ell, *Robert*, een Britsch schrijver, werd den Januari 1800 te Cork in Ierland geboren, waar ader, een officier, in die dagen in garnizoen lag, ng zijn opleiding te Dublin en wilde in de en studeeren, maar zag zich door het over- van zijn vader genoodzaakt, om een burke staatsbetrekking aan te nemen. Weldra d hij de letterkundige loopbaan, nam de redacp zich van een staatkundig blad, schreef toopelen, van welke sommige werden opgevoerd, „The double disguise" en „Comic lectures", den „Dublin Inquisitor" weder in het leven hreef verder: „Reminiscences" in het „New hly magazine". Ook redigeerde hij het week„Atlas" op een uitstekende wijze. Zijn tijdt wikkelde hem in 1829 in een proces met *Lyndhurst*, maar hij werd vrijgesproken. 843 was hij met *Bulwer* en *Lardner* de er van den „Monthly Chronicle", en later hij redacteur van het „Home news". Hij in 24 deelen een uitgaaf van Britsche dichters oten geleverd en een groot aantal belangrijke eschiedkundige werken geschreven, die zich een fraaie inkleeding en een vloeienden stijl scheiden. Van deze vermelden wij: „Lives nglish dramatists" (1837, 2 dln.), „Lives of English poets" (1839, 2 dln.), „Outlines of " (1845), „Life of George Canning" (1846), norials of the civil war" (1849) en „Waypictures through France, Belgium and Hol(1849). Hij overleed te Londen, den 19den 1867.

ell, *William Abraham*, een Engelsch natuurzoeker en reiziger, nam in 1867 deel aan expeditie onder generaal *Palmer* in nog onhte streken van Kansas, Colorado, Nieuwco, Arizona en nieuw Californië en schreef erk: „New tracks in North-America" (1869; druk, 1870). Ook leverde hij in tijdschriften: the basin of the Colorado and the great of North-America" en „On the native of New-Mexico".

ell, *Alexander Graham*, geboren te Edinburg, den Maart 1847, studeerde te Edinburg en en, vertrok in 1870 naar Canada en werd 72 hoogleeraar in de physiologie der spraaken te Boston. Sedert 1872 hield hij zich met de samenstelling van den telefoon, waarj gebruik maakte van undulatorische stroomen, namelijk van zoodanige, wier sterkte zonder afbreking van den stroom allengs vermeerdert en vermindert, in verhouding van de bewegingssnelheid der luchtdeeltjes bij het voortbrengen van een toon. Zijn eerste patent in Amerika is van 6 April 1875. Zijn werktuig, bekend onder den naam van *Bell's telefoon* (zie *Teleoon*) maakte indertijd veel opgang en was de voorlooper van de latere, meer volmaakte telefoontoestellen. In 1880 werd door *Bell* met *Summer Tainter* ook de *photofoon* uitgevonden, waardoor een lichtstraal of lichtbundel, die in den zendingtoestel, door gesprokene woorden regelmatige versterking of verzwakking ondergaat in den ontvangtoestel die woorden weder duidelijk doet te voorschijn komen. *Bell* woont thans in Washingtnn.

Bell, *Acton*, *Currer* en *Ellis*. Zie *Bronte*.

Bell, *Frederik Wilhelm Bernard van*, een Nederlandsch godgeleerde, geboren te Rotterdam, den 15den Juni 1822, ontving zijn opleiding aan het gymnasium aldaar, studeerde te Leiden en verwierf er het doctoraat in de theologie op een dissertatie, getiteld: „De Patefactionis Christianae indole e vocabulis *Φανεροῦν* et *ἀποκαλύπτειν* in libris N. T. efficienda." Hij was achtereenvolgens predikant te Noordwijkerhout, Hoorn en Amsterdam en werd in 1872 benoemd tot hoogleeraar in de theologie te Groningen. Hij aanvaardde die betrekking den 23sten November van het jaar met een redevoering over: „Het karakter der onafhankelijke theologie". Hij was lid van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden en van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Van zijn geschriften noemen wij: „De wetenschap van het zedelijk leven" (1873) en „De samenhang van logica en ethiek" (1878). Voorts leverde hij belangrijke opstellen in „De Tijdspiegel", de „Godgeleerde Bijdragen" en het „Theologisch Tijdschrift", waarvan hij een der redacteuren was. Ook was hij medewerker aan de door de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk uitgegeven herziene vertaling van het Nieuwe Testament. Toen hij in 1892 emeritus werd, vestigde hij zich te Utrecht; de laatste jaren van zijn leven hield hij zich bezig met de bewerking zijner ethiek, welke hoewel onvoltooid, verscheen in jaargang 1897 van het „Theologisch Tijdschrift". Hij overleed den 28sten Mei 1896.

Bella, *Stefano della*, een Italiaansch schilder en graveur, werd den 17den Mei 1610 te Florence geboren. Hij was een leerling van *O. Vanni* en *Canta-Gallina* en werd door kardinaal *Lorenzo de Medici* voor zijn verdere ontwikkeling naar Rome gezonden. Van hier begaf hij zich naar Parijs, waar hij zich 7 jaren ophield, en keerde in 1650 terug naar zijn vaderstad, waar hij in 1664 overleed. Hij heeft meer dan 400 gravures achtergelaten, van welke zich vooral de latere door een eigenaardigen, keurigen stijl onderscheiden.

Bellac is de hoofdstad van het arrondissement Bellac in het Fransche departement Haute-Vienne. Zij ligt aan de Vincou en aan den spoorweg naar Orléans, 242 m. boven den zeespiegel, telt (1901) 3834 inwoners en heeft vischteelt, wol- en machine-fabrieken en een levendigen handel.

Belladonna (*Atropa Belladonna L.*), ook

wolfskers of *doodkruid* genaamd, is een zeer vergiftige plant, die ook in ons land hier en daar op eenigszins beschaduwde, boschachtige plaatsen voorkomt. Zij behoort tot de natuurlijke familie der ***Nachtschaden*** of ***Solaneeën*** en onderscheidt zich door haar klokvormige, vuil-groengele, bruinblauw geaderde bloemkroon en glinsterend zwarte bessen, die aan den voet door den radvormig uitgespreiden kelk omgeven zijn. De wortel is lichtbruin, rolrond en sterk vertakt. De stengel, die zich soms tot manshoogte verheft, draagt langwerpige en puntige bladeren, die aanvankelijk behaard en later glad zijn. De bloemen staan in de bladoksels. De bessen worden zoo groot als kersen; zij zijn tweehokkig en bevatten een groot aantal niervormige, lichtbruine zaden. De afbeelding vertoont een tak met bloemen en bessen (*a*) en een stukje van den wortelstok (*b*), beide op $^1/_2$ der natuurlijke grootte, — voorts een opengesneden uitgespreide bloemkroon (*c*), een doorgesneden bes (*f*) en een stamper (*e*), alle op de helft der natuurlijke grootte, — alsmede een zaadje (*d*) en dit laatste in doorsnede (*g*), om de gebogen kiem en het kiemwit te kunnen zien, beide 3- tot 4-maal vergroot.

Deze plant is over het grootste gedeelte van Europa verspreid. De bessen hebben een eigenaardigen zoetachtig-zuren smaak en zouden ongetwijfeld veel aftrek vinden, zoo zij niet zeer vergiftig waren, evenals de geheele plant. In 1813 hadden bij Pirna 500 soldaten zich aan zulke bessen vergast, en weldra openbaarden zich bij hen hevige zenuwtoevallen, zoodat zij eerst langzamerhand herstelden. Is het gevolg van een overvloedig gebruik dier bessen doodelijk, het ontbreekt ook niet aan voorbeelden van herstel. Twee kinderen, die te zamen 6 rijpe bessen hadden gebruikt, vervielen tot een opgewekt delirium met koorts, doch waren, na veelvuldige ontlastingen van verschillenden aard, na verloop van 8 uren, hersteld. ***Orfila*** verhaalt, dat iemand twintig bessen gegeten had, zonder daarvan iets anders te ondervinden dan een bedwelming. Proeven op dieren hebben bewezen, dat het extract, uit het sap der versche plant verkregen, het hevigst werkt, en wel het snelst, wanneer het in de aderen, het traagst, wanneer het in de maag wordt gebracht. Het werkzame bestanddeel in de belladonna is de ***atropine***, die in alle deelen der plant voorkomt. Dit alkaloïde is in 1833 door *Geiger* en *Hesse* ontdekt en heeft de gedaante van een helder wit, kristallijn poeder. (Zie verder *Atropine*).

Atropa Belladonna.

De belladonna wordt in de geneeskunde gebruikt, namelijk de wortel en het kruid (radix et herba B.); ook heeft men daarvan onderscheiden praeparaten, zooals *succus* of *extractum B.* en *tinctura B.* De atropine werkt prikkelend; zij veroorzaakt een brandend gevoel in de keel en tast het darmkanaal geweldig [illegible] ook aanstonds een verwijding der [illegible] staan. De verschijnselen der [illegible] atropine zijn achtereenvolgens [illegible] der pupil, verduistering van het [illegible] komen blindheid toe, het zien van [illegible] suizing, roodheid van het gelaat, [illegible] gevoelloosheid, verwarring van [illegible] hoofdigheid, belemmerde ademhaling [illegible] aanvallen van benauwdheid, algem[illegible] ming en de dood. In de genees[illegible] belladonna en atropine gebruikt, [illegible] keling der zenuwen tot bedaren te [illegible] alzoo de pijn te verzachten. Men [illegible] bij onderscheiden aandoeningen der [illegible] bij scheele hoofdpijn (migraine), [illegible] stuipen, asthma, kinkhoest, enz., [illegible] dig bij pijnlijke gezwellen en [illegible] hevige zenuwpijnen heeft men door [illegible] sche inspuitingen met een oplossing [illegible] wel eens veel baat gevonden.

Bellagio, een vlek in de Italiaan[illegible] cie Como, aan het meer van Como [illegible] voorgebergte tusschen de beide [illegible] meer, is allerbekoorlijkst gelegen [illegible] inwoners (1901). Het wordt veel [illegible] lingen bezocht, heeft uitstekende [illegible] tige villa's. Daar vindt men o.a. [illegible] belloni en de Villa Melzi met [illegible] vele kunstschatten.

Bellamy, *Jacobus*, een Nederl[illegible] ter, werd geboren te Vlissingen [illegible] vember 1757. Hij was de zoon [illegible] ouders en verloor reeds op [illegible] zijn vader. Ofschoon hij zich [illegible] schilderkunst had gewijd, werd hij [illegible] bakker in de leer gedaan. Zijn [illegible] hem wel eens het ongenoegen [illegible] op den hals, totdat zijn buitengew[illegible] door eenige vermogende ingezetenen [illegible] singen werd opgemerkt. Deze [illegible] de Latijnsche school en stelden hem [illegible] in staat, om de hoogeschool te [illegible]

Digitized by Google

en en zich voor het predikambt te bekwa-
.
erwijl hij vroeger reeds de poëzie beoefende,

Jacobus Bellamy.

te Utrecht de omgang met verdienstelijke nen, vooral men *J. P. Kleijn*, zijn geest- . voor de letterkunde toenemen. Weldra eef hij stukjes in „De Post van den Neder- jn" en in de „Vaderlandsche Letteroefenin- en vervolgens zijn: „Vaderlandsche gezan- van Zelandus". Tegelijkertijd verschenen „Gezangen mijner jeugd" en eindelijk heeft ook een en ander in proza uitgegeven.

e gedichten van *Bellamy* zijn nog niet ver- n. Zijn „Roosje", voorkomende in „Proeven het verstand, den smaak en het hart" (1784), dt in talrijke bloemlezingen van Nederland- poëzie gevonden. Vele behooren tot het sche genre en zijn gericht aan zijn bemin- *Francina Baane*, aan wie hij onder den naam *Phyllis* hulde bracht. *Bellamy* overleed

Francina Baane.

s den **11^{den}** Maart 1786. De „Proeven voor verstand", enz. werd in 1834 door *Janssen* et Duitsch vertaald. Van zijn gezamenlijke chten verscheen in 1842 een derde druk.

ellamy, *Edward*, een Amerikaansch schrij- werd den 29sten Maart 1850 in Chicopee Falls (Massachusetts) geboren. Hij studeerde te New-York en in Duitschland in de rechten, maar wijdde zich na 1876 geheel aan de letterkunde. Terwijl zijn eerste verhalen: „A Nantucket idyl" (1877), „Dr. Heidenhoff's process" (1884) en „Miss Ludington's sister" (1884), weinig opgang maakten, heeft hij veel succes behaald met zijn socialen toekomstroman „Looking backward 2000—1887" (1888), waarin hij de toekomstige sociale ontwikkeling van de Amerikaansche republiek beschrijft. Dit boek is bijna in alle talen der wereld vertaald; in het Nederlandsch onder den titel „In het jaar 2000". In Amerika zelf deed het allerlei vereenigingen ontstaan, die zich ten doel stelden, om de daarin vervatte denkbeelden in praktijk te brengen. De talrijke parodieën en critieken, die het werk te voorschijn riep, verschenen het meest in Duitschland. Eenige van deze zijn: *Fränkel* „Gegen Bellamy"; *Wilbrandt* „Des Herrn Friedrich Ost Erlebnisse in der Welt Bellamys"; *Erdmannsdörffer* „Ein Phantasiestaat". In „Equality" (New York, 1897) gaf hij een voortzetting en aanvulling van zijn utopie. Na zijn dood, den 22sten Mei 1898, verscheen een verzameling korte verhalen: „The blindman's world" (1899) en de historische roman „The duke of Stockbridge" (1901), die den socialen opstand in Massachusetts van 1786—1787 behandelt.

Bellangé, *Hippolyte*, een Fransch schilder, werd geboren te Parijs, den 16^{den} Januari 1800. Hij was een leerling van *Gros*, sloot zich later echter bij de richting van *Horace Vernet* aan en schilderde bij voorkeur veldslagen. Zijn doek, den slag van Wagram voorstellende en te Versailles geplaatst, is algemeen bekend. Hij schilderde meer tafereelen uit de geschiedenis van *Napoleon I* en ook uit die van *Napoleon III*, zooals de strijd bij Magenta en de slag aan de Alma. Zijn groepeering en teekening worden meer geroemd dan zijn koloriet. Hij overleed den 10^{den} April 1866 te Parijs.

Bellari, ook wel *Balhari* of *Walahari* genoemd, is een distrikt van het Britsch-Indische presidentschap Madras. Het strekt zich uit tusschen 14°14' en 15°27' N.Br. en van 75°45' tot 77°40' O.L. v.Gr., en beslaat, met inbegrip van den kleinen inlandschen staat Sandoer, een oppervlakte van 15291 v. km. Bellari bestaat uit dorre, boomlooze vlakten, doorsneden van talrijke, gewoonlijk droge rivieren, welke echter in den regentijd dikwijls groote verwoestingen aanrichten. De flora is arm; tot de fauna behooren panters, wolven, zwarte beren, hyena's, wilde zwijnen, antilopen, talrijke vogelsoorten en vergiftige slangen. IJzer, koper, lood, antimonium, mangaan, aluin, zout en salpeter zijn de belangrijkste mineralen. Het klimaat is heet, zeer droog en ongezond; de gemiddelde jaartemperatuur bedraagt 26,2°C. Tengevolge van cholera en koortsen, alsmede door hongersnood sterven nu en dan vele duizenden.

Het aantal inwoners bedroeg in 1891: 900.126, n.l. 807.597 Hindoe's, 85770 Mohammedanen en 5283 Christenen. De voornaamste produkten zijn: koren, katoen, oliezaad, suikerriet en specerijen; de belangrijke veestapel bestaat uit ossen, koeien buffels, schapen en geiten. De industrie is van

eenige beteekenis; zij levert katoenen stoffen, wollen dekens en tapijten, alsmede glazen kralen. Twee spoorwegen bevorderen den levendigen handel. In het oostelijke gedeelte van het distrikt ligt het sterk bevestigde militaire station Goeti, op een 620 m. hooge rots: het dient tot staatsgevangenis.

Bellari, de hoofdstad van het gelijknamige distrikt, ligt op dorre vlakte, 488 m. boven den zeespiegel, aan een zijtak van den spoorweg Bombay—Madras. Het is een belangrijk militair station met een bezetting van 2800 man, de zetel van het bestuur, alsmede van Katholieke en van Protestantsche zendelingen. Bellari telt 57700 inwoners (1901). De bovenstad, met twee forten, wordt bewoond door Europeanen en bevat het tuighuis, de gevangenis en magazijnen; in de door inboorlingen bewoonde benedenstad vindt men talrijke Hindoetempels en moskeeën. 38 k. m. ten N.W. liggen de ruïnen van Bisnagar.

Bellarminus, *Robert*, een geleerde Jezuïet en een ijverige verdediger van de R. Katholieke Kerk en van de suprematie van den paus, werd geboren den 4den October 1542 te Monte-Pulciano op het gebied van Siëna. In 1560 werd hij te Rome lid van de orde der Jezuïeten, legde zich te Florence toe op de wijsbegeerte en de sterrenkunde, studeerde te Padua en te Leuven in de godgeleerdheid en maakte in 1570 in laatstgenoemde stad zich bekend als leeraar, prediker en schrijver. Zijn roem nam toe door de voorlezingen, die hij in 1576 in het Jezuiëtencollege te Rome hield over de polemiek. *Sixtus V* zond hem met zijn gezant *Cajetanus* naar Frankrijk, waar *Bellarminus* in Parijs de belegering dezer stad bijwoonde. In 1592 naar Rome teruggekeerd, werd hij rector van het college der Jezuïeten aldaar en in 1599 kardinaal. Zijn invloed bij *Clemens VIII* verhinderde de toelating van de studie der Platonische wijsbegeerte aan de universiteit te Rome, terwijl hij tevens een heftige tegenstander was van alle misbruiken, waaraan het kerkelijk bestuur zich schuldig maakte. In den strijd tusschen de Dominicanen en de Jezuïeten over de geschriften van den Jezuïet *Molina* koos hij de zijde zijner orde, viel daardoor in ongenade bij den paus en werd in 1602 als aartsbisschop naar Capua verplaatst. Na den dood van *Clemens VIII* was hij bijna, tegen zijn zin, tot diens opvolger gekozen (1605). Op verlangen van *Paulus V* legde hij de aartsbisschoppelijke waardigheid neder en bleef te Rome, waar hij tot prorector van de orde der Coelestijnen en tot andere kerkelijke bedieningen werd benoemd. Hij overleed aldaar in 1621. Hij heeft onderscheiden belangrijke geschriften uitgegeven. Algemeen bekend zijn zijn: „Disputationes de controversiis fidei adversus hujus temporis haereticos" (3 dln., Rome, 1581 v.v.), „Tractatus de potestate summi pontificis in rebus temporalibus" (Keulen, 1611). Bovendien verdient nog vermelding zijn algemeen gebruikte en in vele talen vertaalde katechismus „Christianae doctrinae applicatio" (Rome, 1603). Zijn werken verschenen te Venetië (7 dln., 1721—1728), te Keulen (7 dln., 1719) en te Parijs (12 dln., 1873—1874); zijn leven beschreef de Jezuïet *Fuligatti* (Antwerpen, 1621; Rome, 1624); zijn autobiografie verscheen te Ferrara in 1761 en [illegible] *Döllinger* en *Reusch* opnieuw uitge[illegible] 1887). Zijn „Tractatus" werd door [illegible] V verboden; *Urbanus VII* hief dit [illegible]

Bellart, *Nicolas François*, een [illegible] gistraat, werd in 1761 te Parijs geboren [illegible] in 1792 door zijn uitstekende verdediging [illegible] *de Rohan*, *Dufresne de St. Leon* en *La*[illegible] nister van Marine onder *Lodewijk* [illegible] het schavot. Na den dood des konings [illegible] hij 2 jaren te Honfleur, Melun en [illegible] keerde daarna terug naar Parijs en [illegible] plaatst aan het ministerie van Bu[illegible] Zaken. Vervolgens werd hij ambtshalve [illegible] tot verdediger van beschuldigden. [illegible] trekking bewerkte hij de vrijspraak [illegible] *Menou*. Ook verdedigde hij ten tijde [illegible] eerste keizerrijk generaal *Moreau*, [illegible] daarna de balie en werd lid van [illegible] van het Seinedepartement. Het [illegible] April 1814, waarin de troonsafstand [illegible] werd van *Napoleon I*, is door hem [illegible] *Lodewijk XVIII* verhief hem in [illegible] en benoemde hem tot staatsraad en [illegible] officier van het Legioen van Eer. Bij [illegible] keer van *Napoleon* van Elba nam [illegible] vlucht naar Nederland en van hier naar [illegible] Reeds in Augustus 1815 benoemde [illegible] *XVIII* hem tot procureur-generaal [illegible] vaardde dit ambt met de aanklacht [illegible] Van 1815—1821 was hij lid van de [illegible] afgevaardigden. Behalve een groot [illegible] dooien, verzameld in zijn „Oeuvres [illegible] (1827—1828) schreef hij een „Essai [illegible] timité des rois, considerée dans [illegible] avec l'intérêt des peuples et en par[illegible] l'intérêt des Français". Hij stierf in 1[illegible]

Bellavitis, *Justus*, graaf, een [illegible] wiskundige, geboren te Bassano, den [illegible] vember 1803, ontving een gebrekkige [illegible] en bekleedde tot aan zijn 38ste jaar [illegible] bezoldigde betrekking in zijn geboorte[illegible] tusschen legde hij zich reeds vroeg [illegible] toe op de kennis van oude en nieuwe [illegible] van de wiskunde. In 1842 werd hij [illegible] in de wiskunde aan het lyceum te [illegible] noemd. In 1845 werd hij lid van het [illegible] Venetiaansch Instituut en professor [illegible] kunde te Padua, doceerde er volgens [illegible] algebra en de analytische geometrie [illegible] natuurkunde en overleed den 6den Novem[illegible] Behalve verhandelingen in wetenschappe[illegible] schriften, schreef hij werken over alg[illegible] vende meetkunde, analytische me[illegible]

Bellay, *Guillaume du* heer van [illegible] zoon van *Louis du*, *Belley* en *Marg*[illegible] *Tour-Landry*, werd in 1491 op het [illegible] tigny geboren. Hij vergezelde koning [illegible] in 1515 op diens krijgstocht naar Mi[illegible] jaren later naar Pavia, waar hij [illegible] werd gevangen genomen. In 15[illegible] aan de verdediging van Rome en [illegible] werkzaam als gezant in Engeland en [illegible] om den koning bondgenooten te [illegible] *Karel V*. Toen in 1536 de oorlog [illegible] barstte, was hij gouverneur te Tu[illegible] vervolgens luitenant-generaal van [illegible] overleed den 9den Januari 1543. Hij [illegible]

iden Latijnsche werken, alsmede „Ogdoades" .cht boeken der geschiedenis van *Frans I*. l I verscheen onder den titel: „Epitome de iquité des Gaules" (1556), deel V—VIII bevat- de gebeurtenissen van 1536—1540, de rest erloren gegaan.

ellay, *Jean du*, geboren in 1492, een der van den vorige, werd in 1526 bisschop Bayonne, in 1533 aartsbisschop van Parijs n 1535 kardinaal. Hij was de alvermogende aar des konings, werd meermalen naar eland gezonden, was in 1533 tegenwoor- bij de samenkomst van den koning met *Clemens VII* en bleef in 1536 toen *Frans I* ilde trok, achter als gouverneur van Parijs an verschillende provinciën. Voorts onderhield riendschappelijke betrekkingen met de her- iers in Duitschland, om hen aan Frankrijks igen te verbinden. Na den dood des konings f hij zich naar Rome, waar hij als kardinaal- hop van Ostia zijn vaderland zocht te dienen, verleed 1560 aldaar.

ellay, *Martin du*, tweede broeder van *Guil- ie du Bellay*, geboren in het laatst van de eeuw, was officier in Franschen dienst en ierf grooten roem door zijn „Mémoires histo- es", een meesterstuk van Oud-Fransche histo- afie en de belangrijkste bron voor de kennis oorlogen van *Frans I*. Hij stierf in 1559.

elle Alliance, *La*, is de naam eener hoeve, e beroemd is geworden in den slag van erloo, den 18den Juli 1815. Zij ligt ongeveer en gaans van Brussel, tusschen Waterloo enappe, aan den weg naar Charleroi. Aldaar door de verbonden Mogendheden (Enge- Nederland, Pruisen, enz.) aan *Napoleon I* oeslissende nederlaag toebracht. Die veldslag t door de Pruisen die van *Belle Alliance*, de Franschen die van *Mont St. Jean* en de Britten en Nederlanders die van *Waterloo* emd. Zie *Waterloo*.

elleau, *Remi*, een Fransch dichter, werd 528 te Nogent-le-Rotrou geboren, en over- te Parijs den 6den Maart 1577. Hij be- le tot de „Pléiade". Zijn roem heeft *Belleau* amelijk aan zijn prachtige natuurschilderin- en zijn vertalingen te danken. Onder deze en die van *Anakreon* hem den bijnaam nsche Anakreon" verschaft. Van zijn wer- zijn de voornaamste: „Petites inventions" 7), „Amours et nouveaux échanges des pier- précieuses" (1566) en de „Bergerie" (1565). tooneelstuk „Reconnue" werd in 1565 opge- l. Zijn werken zijn uitgegeven door *Pati-* (Parijs, 1578) en *Gouverneur* (in de „Bi- ièque elzévirienne", 2 dln., 1879).

llechose, *Henri*, een Brabantsch schilder, die 415 tot hofschilder van *Jan zonder Vrees* emd werd, daarna in dezelfde betrekking *Filips den Goede* van Bourgondië werkte mstreeks 1445 overleed. Hij voltooide de ering van het Kartuizerklooster te Dijon, waar- hij o.a. in 1416 een groote schilderij met dood van *Maria* en een dergelijk met het van *St. Denis* vervaardigde. Laatstgenoemd lerij bevindt zich thans in het Louvre te s. In 1440 wordt zijn naam het laatst ge- d.

Bellegambe, *Jean*, een Vlaamsch schilder, geboren tusschen 1467 en 1480 te Doornik, overleden aldaar omstreeks 1535. Van 1510—1512 werkte hij o.a. voor de kerk te Doornik, in 1515 werd hij naar Kamerijk geroepen, om er te werken, in volgende jaren maakte hij schilderijen en ontwerpen voor borduurwerken te Doornik. Zijn voornaamste schilderijen bevinden zich in de O. L. Vrouwenkerk te Doornik (altaarstuk van Anchin), in het museum te Doornik, in de kathedraal te Arras, in de musea te Rijssel en te Lyon, enz. De werken van dezen in zijn tijd beroemden, maar langen tijd geheel vergeten kunstenaar zijn schitterend van kleur, maar staan niet zoo hoog als die van zijn tijdgenooten *Jan van Mabuse* (zie aldaar) en anderen.

Bellegarde, *Gabriël Dupac de*, de telg van een adellijk geslacht, werd geboren den 18den October 1717 op het slot Bellegarde bij Narbonne. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Toulouse en te Parijs en vergezelde zijn leermeester en vriend, den abt *d'Eltemare*, toen deze zich in 1757 naar Nederland begaf, om hier het overschot zijner dagen te slijten. Twee jaar nadat genoemde abt op den huize Rijnwijk bij Zeist overleden was (1770), begaf *Bellegarde* zich naar Utrecht, waar hij de laatste hand legde aan een werk, waarmede hij reeds 20 jaren was bezig geweest, namelijk aan de uitgave der werken van *Antoine Arnauld*, welke in 46 deelen te Lausanne in het licht verschenen. Verder heeft men van hem een supplement op de uitgegeven geschriften van *Zeger Bernard van Espen*, een beknopte geschiedenis van de R.-Katholieke Kerk te Utrecht, waarvan nog in 1852 een nieuwe uitgave is verschenen, alsmede andere belangrijke werken over de R.-Katholieke Kerk te Utrecht, over de gebeurtenissen, die het gevolg waren der bul *Unigenitus*, enz. Ofschoon de leerstellingen der R. Katholieke Kerk belijdende, was hij geen voorstander eener onvoorwaardelijke onfeilbaarheid, en men meent, dat hij om die reden niet verkozen werd tot aanzienlijke kerkelijke waardigheden. Een benoeming tot kanunnik bij de hoofdkerk te Lyon legde hij weldra neder, omdat zijn geschiedkundige werkzaamheden hem niet veroorloofden, om zich daar te vestigen. Het kapittel gaf hem bij zijn ontslag den titel van oud-graaf. Den 4den Mei 1789 werd hij benoemd tot lid van het Utrechtsch Genootschap, en hij overleed in datzelfde jaar, den 13den December.

Bellegarde, *Heinrich*, graaf *van*, een Oostenrijksch veldheer en staatsman, werd geboren te Dresden, den 29sten Augustus 1756. Eerst trad hij in Saksischen en vervolgens in Oostenrijkschen krijgsdienst, streed in 1788 tegen de Turken en werd in 1792 generaal-majoor. In 1793 nam hij deel aan de belegering van Maubeuge en Valenciennes en in 1794 aan de insluiting van Landrecy. Toen aartshertog *Karel* in 1796 het opperbevel over het leger in Duitschland aanvaardde, werd *Bellegarde* weldra benoemd tot luitenant-veldmaarschalk. Hij vervulde voorts een belangrijke rol bij de krijgsverrichtingen en onderhandelingen in Zwitserland en Italië, behaalde in 1799 bij Finstermünz een overwinning op den Franschen generaal *Lecourbe*, maar werd

op zijn beurt door *Moreau* verslagen en gedwongen over de Bormida terug te trekken. Na den slag van Marengo en het verdrag van Alessandria werd hij, in plaats van *Melas*, tot opperbevelhebber benoemd. Hij opende de vijandelijkheden den 25sten December met een slag bij Pozzolo tegen *Dupont*, maar werd verslagen en na de nederlaag bij Valeggio gedwongen, achter de Etsch terug te trekken. Na den wapenstilstand van Treviso begaf hij zich naar Weenen; hij werd weldra minister van Oorlog, daarna gouverneur-generaal der Venetiaansche gewesten, vervolgens veldmaarschalk en gouverneur van Galicië en eindelijk gouverneur van den kroonprins. In den oorlog van 1809 streed hij aan den linker oever van den Donau, verjoeg den maarschalk *Davoust* uit Regensburg en trok over de rivier, om zich met aartshertog *Karel* te vereenigen, en woonde de veldslagen bij van Aspern en Wagram. Na den vrede van Weenen werd hij nogmaals met het opperbestuur over Galicië belast. In 1813, bij het opnieuw uitbarsten der vijandelijkheden, was *Bellegarde* voorzitter van den krijgsraad. In December van genoemd jaar werd hij benoemd tot bevelhebber van het Oostenrijksche leger in Italië, waar hij door onderhandelingen den afval van *Murat* wist te bewerken en een overeenkomst trof met den vicekoning *Eugenius*. Daarna aanvaardde hij de betrekking van gouverneur-generaal van Lombardije en Venetië en stond in 1815 aan het hoofd van het Oostenrijksche leger, dat tegen *Murat* optrok. Toen aartshertog *Anton* verheven was tot vice-koning van het Lombardisch-Venetiaansch koninkrijk, begaf *Bellegarde* zich naar Parijs en leefde er eenigen tijd ambteloos. Daarna keerde hij naar Weenen terug, werd er weder voorzitter van den krijgsraad (1820), nam echter wegens verzwakking van het gezicht in 1825 zijn ontslag en overleed te Weenen, den 22sten Juli 1845.

Belle-Isle is de naam van een klein, tot Britsch-Noord-Amerika behoorend eiland met een haven en een reddingstation voor schipbreukelingen. Het ligt voor de Belle-Islestraat, die het schiereiland Labrador van New-Foundland scheidt en aan de noordzijde van New-Foundland de verbinding tusschen den Atlantischen Oceaan en de St. Laurensbaai tot stand brengt.

Belle-Isle of *Belle-Isle en Mer*, een Fransch eiland in den Atlantischen Oceaan, 12 km. ten zuidwesten van het schiereiland Quiberon gelegen en behoorende tot het departement Morbihan. Het telt op 89.6 v. km. 9771 inwoners (1901) en is door rotsen omgeven, terwijl in het binnenland vruchtbare weide- en bouwlanden zich uitstrekken. De inwoners houden zich vooral bezig met landbouw, paardenfokkerij, vischvangst, het verzamelen van zout, alsmede met den handel in koren, vee en visch. De hoofd- en havenstad is Le Palais. Ten behoeve der scheepvaart is er een vuurtoren met een draailicht geplaatst.

In de 9de eeuw was dit eiland in het bezit van den graaf *de Cornouailles*, die het afstond aan de abdij Quimperlé. In de 16de eeuw verviel het aan de Fransche kroon. *Karel IX* schonk het als een markiezaat aan den maarschalk *de Retz*, wiens zoon het in 1658 aan *Fouquet*, intendant van Financiën, verkocht. De kleinzoon van dezen was de beroemde maarschalk *de Belle-Isle*, die het in 1718 tegen het graafschap Gisors afstond aan de Fransche kroon. Hier behaalde de Britsche vloot onder *Hawke*, den 20sten November 1759 een overwinning op de Franschen onder *Conflans*, zoodat het eiland tijdelijk in de macht der Britten viel.

Belle-Isle, *Charles Louis Auguste Fouquet* graaf *van*, pair en maarschalk van Frankrijk, een beroemd Fransch staatsman en veldheer, werd geboren den 22sten September 1684 te Villefranche. Eerst streed hij in Italië en stond reeds in 1705 aan het hoofd van een regiment dragonders. In 1706 was hij bij den slag van Turijn, onderscheidde zich in 1708 bij de belegering van Rijssel, werd bevorderd tot brigadier, vergezelde in 1714 den maarschalk *Villars* naar Rastadt, nam in 1719 aan den veldtocht in Spanje deel, werd maréchal-de-camp en in 1732 luitenant-generaal. In den Poolschen successie-oorlog maakte hij zich meester van Trier en verdedigde Philipsburg tegen *Eugenius*. Na den dood van keizer *Karel VI* bestreed hij als maarschalk de Pragmatieke Sanctie en werd de voornaamste drijver tot alle ondernemingen tegen Oostenrijk. Door zijn bemoeiingen kwamen verbintenissen tot stand tusschen Frankrijk, Spanje en Beieren, alsmede tusschen Frankrijk, Beieren, Pruisen, de Palts en Keulen. Na het uitbreken van den Oostenrijkschen Successieoorlog deed hij een Fransch leger oprukken naar Duitschland en voerde er bevel bij de bestorming van Praag (26 November 1741). Daarna was hij als gevolmachtigde van Frankrijk tegenwoordig bij de kroning van *Karel Albrecht van Beieren* te Frankfort. De tegenspoed van het Fransche leger deden hem in allerijl naar Bohemen trekken. Door de Saksen en Pruisen verlaten, werd hij door de Oostenrijkers aangetast en genoodzaakt naar Praag te wijken, vanwaar hij met bewonderenswaardig beleid, tusschen de vijandelijke troepen door, met zijn manschappen naar Eger trok. Frankrijk bevond zich in een hachelijken toestand; het leger was verslagen, Engeland had zich bij den vijand aangesloten en de houding der Bondgenooten was uiterst lauw. Toen snelde *Belle-Isle* naar Parijs, om nieuwe kracht te geven aan den gang der zaken. Gedurende de reis werd hij door *Karel VII*, die hem reeds vroeger tot Duitsch rijksvorst benoemd had, begiftigd met de orde van het Gulden Vlies. Om Pruisen tot een bondgenootschap tegen Oostenrijk te bewegen, begaf hij zich naar Berlijn, doch werd in 1744 te Elbingerode met zijn broeder op last der Hannoversche regeering in hechtenis genomen en als gevangene naar Engeland gevoerd. Na zijn uitwisseling (1745) werkte hij in het Kabinet des konings, maar in 1746 voerde hij weder bevel in Italië en noodzaakte den Oostenrijkschen generaal *Braun*, de belegering van Antibes op te heffen en naar Italië terug te trekken. Na den vrede van Aken werd *Belle-Isle* hertog en pair van Frankrijk, alsmede lid der Fransche Academie. Als een heftige vijand van Oostenrijk, poogde hij *Lodewijk XV* gedurende den Zevenjarigen Oorlog tot een bondgenootschap met Pruisen te bewegen, de intrige

mevrouw *de Pompadour* was evenwel sterdan de zijne, zoodat hij zelfs tot ondersteu- van Oostenrijk moest medewerken. In 1757 1 hij minister van Oorlog en verwierf groote iensten door het stichten van militaire scho- het beperken der weelde in het leger en regelen eener billijke promotie. Hij was de ite van zijn stam en overleed den 26sten iari 1761.

elle-Isle, Louis Charles Armand Fouquet, l, een broeder van den vorige, bekend on- den naam van chevalier *Belle-Isle*, onder- idde zich eveneens als krijgsman en diplomaat. sneuvelde in 1746 bij den Col de l'Assiette, hij aan het hoofd van 50 bataljons een inval e doen in het hertogdom Piémont.

ellemarre, *Louis de*, een Fransch schrijver, l in 1809 te Grenoble geboren. Van zijn ken, die het eerst verschenen in de „Revue deux Mondes", onder het pseudoniem *Gabriel ry*, noemen wij: „Le coureur des bois", „La se aux Cosaques", „Costal l'Indien", „Scènes a vie militaire au Mexique" en „Les Squat- ". Hij kwam op een reis naar Californië 852 om het leven bij den brand van het) „Amazone".

ellême, vroeger *Bellesme*, is de hoofdstad het kanton Bellême in het arrondissement tagne van het Fransche departement Orne; igt dicht bij de bronnen van de Même, 40 ten O. van Alençon, aan den spoorweg Mor- -Mamers, heeft een oud kasteel, een post- en raafkantoor, kant-, linnen- en glasfabrieken, randerijen en handel in hout, graan, wijn ee. Het aantal inwoners bedraagt (1901)

.

llême is de geboorteplaats van den philosoof schiedsdrijver *Th. H. Martin* (gestorven in). Buiten de stad, in het prachtige woud Bellême, een overblijfsel van het Saltus cus, bevinden zich reusachtige steenen (Dol- en gemetselde onderaardsche vertrekken, ens een minerale bron, de Fontaine de la , met Romeinsche inschriften. — Een be- l geslacht werd naar deze plaats genoemd. t prins *Karel II van Valois*, die het graaf- in 1322 verkreeg, begon de geschiedenis het latere hertogdom Alençon. De tweede van *Willem I van Bellême, Warin*, werd amvader van de graven van *Perche*.

llermann, *Johann Joachim*, een Duitsch og en letterkundige, die vooral op het ge- der Oostersche letter- en oudheidkunde heeft verworven, werd geboren te Erfurt, 3sten September 1754 en ontving zijn op- g aan het gymnasium en de universiteit , alsmede aan die te Göttingen. In 1782 de hij zich als privaat-docent te Erfurt en in 1784 leeraar aan het gymnasium en gens hoogleeraar aan de universiteit. In werd hij benoemd tot directeur van een sium te Berlijn, vervolgens tot buitenge- leeraar in de godgeleerdheid en consisto- ad aldaar. In 1828 werd hij emeritus en ed den 25sten October 1842, een aantal rijke werken nalatende, van welke wij noe- „Handbuch der biblischen Litteratur" (1787, ; 2de druk, 1796—1804), „Versuch einer Erklärung der punischen Stellen in Pönulus des Plautus" (1806—1808, 3 dln.), „Geschichtliche Nachrichten aus dem Alterthume über Essäer und Therapeuten" (1821) en „Die Urim und Thummim, die ältesten Gemmen" (1824). Vooral heeft hij veel geschreven over Bijbelsche oudheidkunde en daarenboven uitgaven voor schoolgebruik van eenige klassieke Latijnsche schrijvers bezorgd.

Bellermann, Christian Friedrich, een zoon van den voorgaande, werd geboren te Erfurt, den 8sten Juli 1793 en studeerde vóór en na de oorlogen van 1813 en 1814 te Berlijn en te Göttingen in de theologie. Nadat hij van 1818 tot 1825 predikant der Duitsche Evangelische gemeente te Lissabon was geweest, was hij van 1829—1835 als predikant van het Pruisische gezantschap in de Zwitsersche Evangelische gemeente te Napels werkzaam. Hier bleef hij tot aan zijn benoeming tot predikant in de St. Paulsgemeente te Berlijn (1835). Hij werd emeritus in 1858 en vestigde zich toen eerst te Halle en vervolgens te Bonn, waar hij den 24sten Maart 1863 overleed. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: „Über die ältesten Begräbnisstätten und besonders die Katakomben zu Neapel" (1839), „Die alten Liederbücher der Portugiesen" (1840), „Portugiesische Volkslieder und Romanzen" (1864) en „Errinnerungen aus Süd-Europa" (1851).

Bellermann, Johann Friedrich, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Erfurt, den 8sten Juli 1795 en studeerde, na de oorlogen van 1813 tot 1815, aan de universiteiten van Berlijn en Jena. In 1819 werd hij eerst als hulponderwijzer en vervolgens als gewoon leeraar en professor aan een gymnasium te Berlijn geplaatst. In 1847 werd hij directeur dezer inrichting, ontving in 1867 pensioen en overleed te Berlijn, den 5den Februari 1874. Hij heeft onderscheiden geschriften uitgegeven over de muziek der Ouden, alsook een Grieksche spraakkunst (3de uitgave, 1872).

Bellermann, Heinrich, een beoefenaar der muziek en een zoon van den voorgaande, werd geboren te Berlijn, den 10den Maart 1832. Hij oefende zich onder de leiding van *Grell* en werd leeraar in de muziek aan het gymnasium Zum Grauen Kloster te Berlijn. In 1866 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleeraar aan de universiteit aldaar. Van zijn geschriften vermelden wij: „Die Mensuralnoten und Taktzeichen des 15. und 16. Jahrhunderts" (1858), „Der Kontrapunkt" (1862; 3de druk, 1887) en „Die Grösse der musikalischen Intervalle" (1873), terwijl hij voorts onderscheidene compositiën geleverd heeft, vooral bij treurspelen van *Sophocles*, zooals: „Ajax", „König Ödipus", „Ödipus auf Kolonos" en „Antigone". Hij stierf den 10den April 1903 te Potsdam.

Bellermann, *Ferdinand*, een Duitsch landschapschilder, werd den 14den Maart 1814 te Erfurt geboren. Hij was sedert 1833 leerling van *W. Schirmer* in Berlijn en begeleidde in 1839 *Preller* op zijn studiereis naar Rügen en in 1840 naar België, Nederland en Noorwegen. Op voorstel van *A. von Humboldt* kreeg hij in 1842 de opdracht om een studiereis naar Venezuela te ondernemen, vanwaar hij in het laatst van 1846 naar Europa terugkeerde. Honderden studiën, die hij van deze reis meebracht, bevinden

zich in de Nationaal-galerij te Berlijn, evenals het groote schilderij, de Guacharogrot voorstellend, zooals zij in 1799 door *Humboldt* en *Bonpland* bezocht werd. Bovendien schilderde hij verscheiden tropische landschappen voor het Pruisische Hof en voor de stedelijke musea van Koningsbergen, Maagdenburg en Erfurt, verder muurschilderingen in het nieuwe museum te Berlijn, o.a. „Het hunnebed onder de eiken" en „De offersteen in het beukenwoud van de Stubbenkammer". Hij leverde voorts illustraties voor het werk „Zur Erinnerung an die Reise des Prinzen Waldemar von Preuszen nach Indien" (2 dln., Berlijn, 1853) en voor het werk van *R. Hartmann* „Reise des Freiherrn Adalbert von Barnim durch Nordost-Afrika" (Berlijn, 1863). Nadat hij van 1853—1854 en in 1877 in Italië gereisd had, schilderde hij Italiaansche landschappen. *Bellermann* overleed den 11den Augustus 1889 te Berlijn.

Bellerophon, *Bellerophontes*, eigenlijk *Hipponous*, was de zoon van *Glaucus*, koning van Korinthe, en van *Eurymede* en een kleinzoon van *Sisyphus*, hoewel anderen hem een zoon noemen van *Poseidon* (Neptunus) en *Eurynome*. Hij doodde bij ongeluk een zekeren *Bellerus* of, zooals ook verhaald wordt, zijn broeder *Deliades*, zoodat hij de vlucht moest nemen naar *Proitos*, koning van Argos, door wien hij gastvrij ontvangen werd. Toen *Anteia* (Stheneboia), de gemalin van *Proitos*, hare misdadige liefde jegens *Bellerophon* niet beantwoord zag, klaagde zij dezen aan als den belager harer deugd. Haar echtgenoot wilde zich niet vergrijpen aan een gast en zond hem derhalve naar zijn schoonvader *Jobates*, koning van Lycië, in den brief, die door *Bellerophon* werd medegenomen, het verzoek doende, om den brenger te dooden. *Jobates* aarzelde echter evenzeer, daar *Bellerophon* reeds eenige dagen gastvrijheid had genoten in zijn paleis, toen gemelde aanvrage ter zijner kennis kwam. Hij zond derhalve den jongeling uit op gevaarlijke avonturen. Deze bestreed en doodde met hulp van den door hem getemden *Pegasus* de schrikwekkende, vuurspuwende *Chimaira*, overwon de krijgshaftige Amazonen en redde zich bij zijn terugkeer zegepralend uit een hinderlaag, hem door *Jobates* gelegd. Toen erkende de koning van Lycië, dat *Bellerophon* een held was van goddelijke afkomst, zoodat hij hem tot zijn mederegent benoemde en hem zijn dochter *Philonoë* ten huwelijk gaf. Hij kreeg twee zonen en een dochter, namelijk *Isandrus*, *Hippolochus* en *Laodameia*. Later maakte hoogmoed hem vermetel. Op Pegasus, het vliegende paard, gezeten, wilde hij den Olympus, den zetel der goden, beklimmen. *Zeus* (Jupiter), in toorn ontbrand, wierp hem naar beneden, waar hij, van het licht der oogen beroofd en door de goden gehaat, menschenschuw omdoolde tot aan het einde zijner dagen. *Sophocles* en *Euripides* hebben aan zijn geschiedenis de stof ontleend voor een treurspel. Het gevecht met *Chimaira* en de beteugeling van *Pegasus* is door onderscheiden beeldhouwers voorgesteld.

Bellettrie is een woord, dat zijn oorsprong ontleend aan de Fransche uitdrukking „Belles lettres" en hetzelfde beteekent als het Nederlandsche „Fraaie letteren". Men bedoelt daarmede dat gedeelte der letterkunde, hetwelk niet zoozeer onze wetenschappelijke behoefte, als wel ons schoonheidsgevoel bevredigt. Hiertoe rekent men in het algemeen de poëzie, verder romans, novellen, uitspanningslectuur in tijdschriften, een bepaalde soort van reisbeschrijvingen, enz.

Belleville de hoofdstad van het graafschap St. Clair in den Noord-Amerikaanschen staat Illinois, 28 km. ten zuidoosten van St. Louis. Zij ligt in een vruchtbare vlakte, telt 17484 inwoners (1900) en is een kruispunt van spoorwegen. Men vindt er ijzergieterijen, fabrieken voor landbouwwerktuigen, enz. en in den omtrek vele steenkolenmijnen.

Belleville is de naam van talrijke plaatsen in Frankrijk. De meest bekende is de hoofdstad van het kanton Belleville in het arrondissement Villefranche van het Fransche departement Rhône. De stad is 6—700 m. van den rechter oever der Saône verwijderd en ligt aan de spoorwegen Parijs—Mâcon—Lyon en Belleville-Beaujeu. Zij telt (1901) 2332 inwoners, heeft een Romaansche kerk uit de 12de eeuw, textielindustrie en wijnhandel.

Belleville-ketel. Zie *Scheepsketel*.

Bellevois, *Jacob*, misschien *Jacob Adriaenszoon*, een Hollandsch zeeschilder, geboren te Rotterdam in 1621, begraven aldaar den 19den September 1676. Eenigen tijd (omstreeks 1671) woonde hij te Gouda, omstreeks 1673 te Hamburg. In zijn grijzige schilderwijze sluit hij zich geheel aan bij zijn stadgenooten *Julius Porcellis* (zie aldaar) en *Simon den Vlieger* (zie aldaar), welke zijn leermeesters geweest kunnen zijn. Zijn schilderijen zijn zeldzaam. Hier te lande vindt men ze o.a. in het Rijksmuseum te Amsterdam, het Mauritshuis te 's Gravenhage en het museum Boymans te Rotterdam.

Bellevue (zie ook *Belvédère*) is een Fransch woord, dat „schoon uitzicht" beteekent. Men heeft dien naam gegeven aan onderscheiden buitenverblijven, van welke wij vier zullen vermelden.

Het eerste is het koninklijk kasteel *Bellevue* bij Berlijn. Het is met een uitgebreid park gelegen op den linkeroever van de Spree, ten noorden van den „Thiergarten" en zijn naam verschuldigd aan prins *August Ferdinand*. Deze kocht het terrein in 1785 en liet er een prachtig kasteel bouwen. Na zijn dood kwam het in bezit van zijn zoon en na diens overlijden in dat van koning *Friedrich Wilhelm VI*.

Het tweede is het vermaarde kasteel *Bellevue* nabij Parijs. Het is gelegen op een heuvelrug die zich uitstrekt van St. Cloud naar Meudon, behoorde aan madame *de Pompadour* en heeft schatten gekost. Toen *Lodewijk XV* het kort voor de voltooiing bezocht, was hij door de voortreffelijke ligging van het kasteel zóó getroffen, dat hij het kocht van de eigenares en tevens haar vergunde, om het te bewonen. De meest beroemde kunstenaars van die dagen hebben er aan gewerkt. Na den dood van *Lodewijk XV* erfde het diens zusters. Tijdens de revolutie is het verwoest en tegenwoordig een ruïne. Het laatste overblijfsel, de villa Brimborion, vormde een belangrijk strategisch punt gedurende de belegering van Parijs

[illegible]—1871). In 1823 werd het terrein verkocht; er ontstonden talrijke villa's en andere huizen, welke nu het dorp Bellevue vormen.

Het tweede is een groot keurvorstelijk kasteel met een uitgestrekt park bij de Friedrichspoort te Kassel. Het was van 1811—1813 de residentie van koning *Jérôme*, werd later bewoond door keurvorstin *Auguste* († 1841) en bevat een fraaie verzameling van schilderijen.

Het vierde is een landhuis aan den weg van Sedan naar Donchery. Het is door een park omgeven en bekend door de bijeenkomst van koning *Wilhelm* van Pruisen en keizer *Napoleon III* in de namiddag van den 2den September 1870. Laatstgenoemde onderteekende daar de capitulatie van Sedan.

Bellew, *Henry Walter*, een Engelsch onderzoekingsreiziger en orientalist, werd den 30sten Augustus 1834 in Indie geboren. In 1856 trad hij als arts in het Indisch leger en begeleidde van 1857—1858 een Engelsch gezantschap naar Kandahar. In 1872 ging hij met *Pollock* naar Perzie, van 1873—1874 met een Engelsch gezantschap onder *Forsyth* naar Kasjmier en was [illegible] Britsch agent te Kaboel. Hij schreef „Journal of a Politic Mission to Candahar 1857—1858" (Londen, 1862), „Report on the Yusufzais" (1864), „From the industry of the Tigris" (1874), „Kashmir and Kashgar" (1875), „Afghanistan and the Afghans" (1879), „The races of Afghanistan" (1880). Hij stierf den 26sten Juli 1892 in Berkshire.

Belley is de naam van een arrondissement in het Fransche departemet Ain. Het beslaat een oppervlakte van 1366,70 v. km., heeft (1896) 78634 inwoners en wordt in de volgende 9 kantons verdeeld: Ambérieu, Belley, Champagne, Hauteville, Lagnieu, Lhuis, St. Rambert, Seyssel en Virieu-le-Grand.

Belley is de naam der hoofdstad van het arrondissement Belley in het Fransche departement Ain. Zij ligt 278 m. boven den zeespiegel in een vruchtbaar bekken, waardoor de Furand, een zijrivier van de Rhône stroomt, tusschen 2 heuvels en aan den spoorweg Virieu-le-Grand—St.-André-le-Gaz. Het aantal inwoners bedraagt (1896) 3753. Zij heeft een post- en telegraafkantoor en het 133ste regiment infanterie in garnizoen. Belley is de zetel van een bisschop en heeft een gerechtshof, een gothische kerk uit de 15de eeuw, een bisschoppelijk paleis, een klein seminarium, een college, een munt- en antiquiteitenkabinet, een openbare bibliotheek met [illegible] deelen en een akkerbouwmaatschappij, een zijdespinnerij, fabrikage van [illegible] en mousseline, benevens aanzienlijken handel in zijde, wijn, truffels en koren. In de omgeving treft men een koude minerale bron aan en liggen de vindplaatsen der beste litografische steenen van Frankrijk.

Belley was vroeger de hoofdstad van het landschap Bugey, tusschen Rhône en Ain gelegen, dat oorspronkelijk tot het Bourgondisch rijk behoorde, later aan den graaf van Savoye kwam en in 1601 aan Frankrijk werd afgestaan. Het landschap bestond uit het eigenlijke Bugey, Valromey en La Michaille.

Belli, *Giuseppe Gioachino*, een Italiaansch [illegible]dichter, geboren te Rome, den 10den September 1791 en aldaar overleden den 21sten December 1863, vervaardigde meer dan 2000 sonnetten, van welke omstreeks 800 onder den titel: „Poesie inedite di G. G. Belli Romano" (1865—1866, 4 dln.) door zijn zoon *Ciro* in het licht zijn gegeven, in 1872 gevolgd door „Due cento sonetti", uitgegeven door *L. Morandi*. De volledige verzameling van *Morandi* „I Sonetti Romaneschi" verscheen in 6 dln. te Citta di Castello (1886—1889).

Belliard, *Augustin Daniël*, graaf van, een Fransch luitenant-generaal en diplomaat, werd geboren te Fontenay le Comte in Poitou, den 25sten Maart 1769. Hij onderscheidde zich het eerst in Belgie in 1792 en 1793 onder *Dumouriez*, vond na den afval van dezen veldheer een plaats bij den generalen staf van *Dampierre*, maar werd op grond eener aanklacht van den volksvertegenwoordiger *Cahon* van zijn betrekking beroofd en eerst later door den minister van Oorlog weder in het kader der officieren opgenomen. Hij diende als adjudant-generaal en kolonel in 1795 bij de leger van het Westen onder *Hoche* en kort daarna in Italie, waar hij in 1796 en 1797 bij Castiglione, Caldiero, Arcole, enz. deel nam aan den strijd, waarna hij weldra tot brigade-generaal werd bevorderd. De expeditie naar Egypte bezorgde hem nieuwe lauweren. Zijn dapperheid schitterde in den slag bij de Pyramiden. Hij werd tot gouverneur van Egypte benoemd, droeg niet weinig bij tot onderscheiden overwinningen en drong zelfs tot in Nubie door. Na het vertrek van *Bonaparte* snelde hij generaal *Kleber* te hulp, voerde in den slag bij Heliopolis het bevel over een divisie, wierp met deze de Turksche cavalerie terug, vervolgde haar tot aan de poort van Damiate en maakte zich meester van deze stad. Krachtig werkte hij mede tot verovering van Kairo, en hield vervolgens zijn verblijf in Opper-Egypte tot aan het vermoorden van *Kleber*. *Menou*, de opvolger van laatstgenoemde, belastte *Belliard* met het commandement van Kairo. Hier werd hij belegerd en moest op het laatst de stad overgeven, onder voorwaarde van vrijen aftocht naar Frankrijk. In 1805 werd hij chef van den generalen staf van *Murat*; na de capitulatie van Ulm vervolgde hij aartshertog *Ferdinand* en onderteekende de capitulatie van generaal *Werneck*. Gedurende de veldtochten van 1806 en 1807 onderscheidde hij zich bij Jena, Erfurt, Stettin, Lubeck, Eylau, Friedland en Tilsit. Daarna volgde hij *Murat* naar Spanje en was er weldra gouverneur van Madrid. Als aide-generaal-majoor der cavalerie nam hij in den Russischen veldtocht van 1812 deel aan alle belangrijke gevechten. Hij onderscheidde zich vooral in den slag bij Borodino, waar hij de Russische garde deed wijken. In 1813 streed hij met buitengewone dapperheid bij Dresden, Leipzig en Hanau. Na den slag bij Craon (Maart 1814) werd hij belast met het opperbevel der cavalerie en in April van dat jaar verhief hem de keizer tot groot-officier van het Legioen van Eer. *Lodewijk XVIII* benoemde hem tot pair van Frankrijk en tot ridder van den H. Lodewijk. Na den terugkeer van *Napoleon I* van Elba, voegde hij zich weer bij dezen, die hem een zending opdroeg naar *Murat* en daarna het opperbevel toever-

trouwde over het leger van de Moesel. Na den terugkeer der *Bourbons* viel hij bij *Lodewijk XVIII* in ongenade, werd in 1815 gevangen genomen en van de lijst der pairs geschrapt. In 1816 weer vrijgelaten, kreeg hij in 1819 de waardigheid van pair terug. In 1830 werd *Belliard* naar Weenen gezonden, om er het Hof tot het erkennen van *Lodewijk Philips* te bewegen, en in Maart 1831 naar België, om er den troon te helpen oprichten voor *Leopold I*. Hij bevorderde er op een verdienstelijke wijze de organisatie van het leger, onderteekende er de acte van scheiding van de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden en had een belangrijken invloed op de keuze van een koning. Hij stierf den 28sten Januari 1832 te Brussel, juist toen hij zich naar het paleis wilde begeven, om aan koning *Leopold* een nota van het Fransche Kabinet ter hand te stellen. In 1836 werd in deze stad voor hem een marmeren standbeeld opgericht.

Belliet is de naam eener ontplofbare stof, door den Zweedschen ingenieur *Lamm* in 1886 uitgevonden. Het bestaat uit 1 deel dinitrobenzol en 4—5 deelen ammoniumnitraat, die fijngestampt en onder verwarming tot 100° innig vermengd worden. De hierdoor plastisch geworden massa wordt in den vorm van patronen geperst. Het belliet is, voor zoover tot dusver bekend, zoowel bij de bereiding, als bij het gebruik, zoo goed als ongevaarlijk, daar het noch door wrijving, slag of verhitting, noch door ontbrandend kruit ontploft. Slechts knalpraeparaten doen het ontploffen. Het is hygroscopisch en wordt dus bij het opbewaren vochtig.

Belling, *Wilhelm Sebastian von*, een der beste bevelhebbers van *Frederik den Groote*, werd den 15den Februari 1719 te Paulsdorf in Oost-Pruisen geboren. Hij was de telg van een aanzienlijk geslacht en werd in 1737 vaandrig bij een bataljon infanterie. In 1739 werd hij geplaatst bij de huzaren en streed met roem bij Mollwitz, Hohenfriedberg en Kesseldorf. In 1749 werd hij benoemd tot majoor, nam deel aan den Zevenjarigen Oorlog en werd in 1758 benoemd tot luitenant-kolonel en chef van een regiment huzaren, dat later onder den naam van „Zwarte huzaren" grooten roem verwierf. Gedurig gaf hij bewijzen van beleid en moed. In 1759 nam hij met een klein detachement bij den Basberg 2 keizerlijke regimenten gevangen en werd daarop benoemd tot kolonel. Vooral behaalde hij lauweren in Pommeren en Mecklenburg (1759 tot 1761). Hier bood hij tegenstand aan het geheele Zweedsche leger en belemmerde het in al zijn bewegingen. In dien tijd nam hij *Blücher*, die zich in Zweedschen dienst bevond, gevangen en overreedde hem, om tot het Pruisische leger over te gaan. Na den Zevenjarigen Oorlog werd *Belling* generaal-majoor en in 1776 luitenant-generaal. In den Beierschen Successie-oorlog (1778) onderscheidde hij zich bij den tocht van het Pruisische leger naar Bohemen zoozeer, dat *Frederik II* hem de orde van den Zwarten Adelaar schonk. Niet lang na zijn terugkeer in het garnizoen te Stolp, stierf hij, den 28sten November 1779.

Bellingrath, *Ewald*, een Duitsch ingenieur, werd den 18den April 1838 te Barmen geboren. Hij bezocht de polytechnische scholen te Luik, Karlsruhe en Zürich. Nadat hij verscheiden jaren in de ijzerindustrie werkzaam was geweest, wijdde hij zich na 1868 aan de scheepvaart. In 1869 stichtte hij, nadat de kettingscheepvaart voor kleinere afstanden op de Elbe reeds ingevoerd was, een maatschappij te Dresden, met het doel een ketting langs de geheele Elbe, van Bohemen tot Maagdenburg, te doen spannen tot het sleepen der schepen stroomopwaarts. Den 1sten November 1869 begonnen, was dit werk in 1874 voltooid. Daardoor werd de Elbe in Duitschland bevaarbaar voor grootere schepen en konden de reizen elkander sneller en regelmatiger opvolgen. Als directeur van de „Kette, Deutsche Elbschiffahrts-gesellschaft" te Dresden, was hij steeds werkzaam, om door invoering van allerlei verbeteringen de scheepvaart te bevorderen. In 1878 leidde *Bellingrath* den bouw en de organisatie der kettingscheepvaart op de Neckar (van Mannheim tot Heilbronn), in 1881 op de Main (van Mainz tot Aschaffenburg). Hij schreef o. a. „Studien über Bau-und Betriebsweise eines Deutschen Kanalnetzes" (Berlijn, 1879) en „Reform der Mainschiffahrt" (Dresden, 1880).

Bellingshausen, *Fabian Gottlieb von*, een Russisch admiraal, geboren den 9den September 1778 te Hohenheide op het eiland Oesel, volbracht in 1803 onder *Krusenstern* de eerste reis der Russen om de wereld. In 1809 streed hij als kapitein van een korvet tegen de Zweedsche vloot. In 1819 ondernam hij een tocht naar de Zuidpoolgewesten, overschreed zesmaal den Zuidpoolcirkel en ontdekte in December van dat jaar de Traversay-eilanden en in 1820 het Peters-eiland en Alexandersland. Na zijn terugkeer werd hij bevelhebber van de Oostzeevloot, in 1828 vice-admiraal en blokkeerde gedurende den Poolschen opstand, 1830—1831, de kust van Koerland. Hij overleed den 13den Januari 1852 als militair gouverneur en commandant der haven van Kroonstad, waar in 1869 een gedenkteeken verrees te zijner eer. De beschrijving van zijn reis in de Zuidpoolgewesten is in het Russisch opgesteld en op kosten van den staat uitgegeven (1821). Ook leverde hij in het Russisch een verhandeling „Over het richten van geschut op zee" (1831).

Bellingwolde is een gemeente in Groningen, welke zich uitstrekt tusschen de gemeenten Nieuwe-Schans, Wedde, Vlachtwedde en de Pruisische grens. Zij beslaat een oppervlakte van 7852 H.A. en telt 4965 inwoners (1904). In het N.W. bestaat de bodem uit klei, in het N.O. uit laagveen, in het Z. uit gedeeltelijk vergraven hoogveen en in het midden uit zanddiluvium. Behalve van landbouw en veeteelt, leeft de bevolking van de veenderij. Tot deze gemeente behooren de dorpen Bellingwolde, Vriescheloo en Oude-Schans, benevens eenige buurten en gehuchten.

Het mooie dorp Bellingwolde met zijn groote boerderijen, ligt op een zandigen bodem, niet ver van de Pruisische grenzen.

Bellini, *Giovanni*, doorgaans *Giambellino* genaamd, een Italiaansch schilder, werd na 1427 te Venetië geboren. Hij was een getrouwe navolger der natuur en de leermeester van *Titiaan*, *Giorgione*, enz. Als hoofd der Venetiaansche

school maakte hij zich verdienstelijk door bevordering der kunst om met olieverf te schilderen en overleed den 29sten November 1516. Zijn stukken onderscheiden zich door een krachtig coloriet, door de edele houding der figuren, door een correcte teekening en in het algemeen door eenvoudigheid en waarheid. Daarbij ontbreekt echter de zachtheid der latere kunstenaars. Tot zijn voornaamste doeken behooren „Christus met zijn discipelen te Emaus", in de academie te Venetië aanwezig en gegraveerd door *Zuliani*, een „Maria op haren troon, door acht heiligen omgeven", ook te Venetië, een „Christus", een der sieraden van het museum te Dresden, en een „Madonna naast Johannes", een „St.-Sebastiaan" in het Koninklijk museum te München, een „Christus aan het kruis" in het museum Correr te Venetië, en de „Martelaar Petrus" in de Nationaal-galerij te Londen. Ook te Napels, Milaan en elders vindt men schilderijen van *Bellini*.

Bellini, *Lorenzo*, een Italiaansch geneeskundige, werd geboren te Florence, den 3den September 1643. Hij was een leerling en vriend van *Borelli* en werd in 1663 benoemd tot hoogleeraar in de ontleedkunde te Pisa. Hij is bekend wegens zijn nasporingen omtrent de nieren, waarover hij een belangrijk werk heeft uitgegeven: „De structura renum". Voorts heeft hij ook Latijnsche verzen geschreven o. a. de „Buccheréide". Hij overleed den 8sten Januari 1704. Zijn „Opera omnia" zijn in 1708 in 2 deelen te Venetië verschenen.

Bellini, *Vincenzo*, een beroemd operacomponist der vorige eeuw, werd geboren den 3den November 1802 te Cantania op Sicilië en ontving zijn opleiding aan het conservatorium te Napels, waar *Tritto* en *Zingarelli* zijn leermeesters waren. Na zijn eerste kleine stukken, gezet voor fluit, clarinet en piano, alsmede een cantate „Ismene", trad hij op met de opera: „Adelson e Salvina", welke in 1824 te Napels werd opgevoerd en zoo goed voldeed, dat men hem uitnoodigde, voor den grooten schouwburg San Carlo de opera: „Bianca e Fernando" te schrijven. Ook dit stuk vond veel bijval en de auteur werd naar Milaan geroepen, om er aan La Scala, het groote tooneel, een opera te leveren voor het speelseizoen van 1827. Hij vervaardigde daarvoor: „Il Pirato", een stuk, dat zijn roem over geheel Italië verbreidde. Spoedig daarna volgden de opera's: „La Straniera" (1828), „I Capuleti ed i Montecchi" (1829), „La Somnambula", „Norma", die door de voornaamste operagezelschappen van Europa is opgevoerd en wegens hare prachtige muziek nog steeds tot de geliefkoosde stukken behoort, en „Beatrice di Tenda". In 1833 begaf *Bellini* zich naar Parijs en daarna naar Londen, waar hij op een schitterende wijze ontvangen werd, en keerde vervolgens naar Frankrijks hoofdstad terug, waar hij voor de Italiaansche opera „I Puritani" schreef, een stuk, dat met geestdrift werd toegejuicht en van de voortdurende ontwikkeling des kunstenaars getuigde. Een vroege dood ontrukte den talentvollen componist aan zijn schitterende loopbaan. Hij overleed aan dysenterie te Puteaux bij Parijs, den 24sten September 1835.

Bellini is geen dramatisch componist in de strengste beteekenis. Hij spant zich niet in, om een dramatisch geheel te scheppen, dat in zijn verwikkeling boeit en in zijn ontknooping schokt, maar hij beijvert zich veeleer, om aan de zangers een reeks van heerlijke melodiën te verschaffen. Hij wil, dat de kunstenaars bij de uitvoering van zijn stukken in vollen glans zullen schitteren, en naast dat doel beschouwt hij al het overige als bijzaak. Hij heeft veel overeenkomst met *Rossini*, maar mist de geniale verscheidenheid van dezen grooten meester, terwijl hij hem daarentegen in zorgvuldigheid van bewerking overtreft. Het weeke, zachte, sentimenteele is vooral het gebied van *Bellini*, en het blijkt tevens uit de composities, dat hij zich met den aard en de kracht der menschelijke stem grondig had bekend gemaakt. Waar dat zachte en weeke in overeenstemming is met het onderwerp, mag *Bellini* onnavolgbaar worden genoemd. Het duet uit de „Norma" zal voor den beminnaar van gevoelvolle muziek nimmer zijn bekoorlijkheid verliezen. Wat de begaafde kunstenaar nog had kunnen leveren, indien de dood hem niet zoo vroeg had weggerukt, blijkt duidelijk uit zijn „Puritani". Hier vindt men reeds een beter geheel, melodiën, die met de toestanden strooken en keurige instrumentatie. In 1882 werd voor hem te Catania (door *Monteverde*) en in 1886 te Napels (door *Balzico*) een standbeeld opgericht.

Bellinzona is de hoofdstad van het Zwitsersche kanton Tessino. Zij is schilderachtig gelegen aan den Tessino en aan den voet van drie heuvels, welker toppen met de bouwvallen van oude kasteelen zijn gekroond. Het aanzienlijkste gebouw is er de hoofdkerk, waar zich fraaie altaarstukken bevinden. Een lange steenen dam beveiligt de stad tegen de overstroomingen der rivier, en over deze is een brug gebouwd met 14 bogen van graniet ter gezamenlijke lengte van 260 m. Er wonen slechts 4958 (1880) menschen, meest Italianen, maar zij is de stapelplaats van alle waren, die over of door den St. Gotthard of over den St. Bernardino en den Lukmanier naar Italië gaan. Bellinzona is de sleutel van den St. Gotthardweg en -spoorweg en heeft als zoodanig groote strategische beteekenis.

Bellis *L.* of *madeliefje* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Saamgesteldbloemigen*. Het onderscheidt zich door een halfbolvormig omwindsel met gelijke schubben, een naakten, kegelvormigen vruchtbodem en een omgekeerd-eivormige vrucht zonder zaadpluis. Het omvat kleine eenjarige of overblijvende kruiden met bloemen en een rozet van wortelbladeren. De meestbekende soort, het madeliefje of meizoentje (Bellis perennis *L.*), heeft een naakten bloemstengel en spatelvormige, eenigszins ruwe, behaarde bladeren. Zij groeit nagenoeg in geheel Europa in alle weiden en bloeit van het vroege voorjaar tot laat in den herfst. De straalbloempjes zijn wit, dikwijls met roode puntjes, de schijfbloempjes geel. Talrijke verscheidenheden met licht- en donkerroode kleuren worden in de tuinen gekweekt, waar zij vooral in vroegeren tijd tot randen dienden voor perken en bedden. *B. annua* *L.* is een eenjarige plant, die in Zuid-Europa groeit, en *B. scandens Arrab.* een overblijvend gewas in Brazilië.

Bell-Lancastersche onderwijsmethode

of *methode van het wederkeerig onderwijs* is een stelsel van onderwijs, waarbij meer gevorderde leerlingen, onder oppertoezicht van een onderwijzer, minder gevorderden onderrichten. Doorgevoerd en in een systeem gebracht, werd deze methode door *Andrew Bell* (zie aldaar) en *Jos. Lancaster* (zie aldaar) tegen het einde der 18de eeuw. Hun methodes van onderwijs komen in hoofdzaak met elkander overeen. Men verdeelt de leerlingen bij het wederkeerig onderwijs in een aantal kleine klassen, waarvan elke door een meergevorderden leerling in de meest noodige kundigheden zoo ver gebracht wordt, als hij zelf deze kundigheden van den leermeester geleerd heeft. Deze helpers heeten *monitors* en hebben hun klasse, ongeveer 10 leerlingen, op een bank gezeten of in den vorm van een halven cirkel staande, voor zich. De meest gevorderde leerlingen, die tevens moreel het hoogst staan, houden weer toezicht op de monitors en hunne klassen. Anderen zorgen voor de orde; een streng gehandhaafd stelsel van belooningen en straffen houdt het meerendeel der kinderen in tucht. Op zoodanige wijze werd onderwijs gegeven in lezen, rekenen, schrijven en den godsdienst.

Tot verbreiding der Bellsche onderwijsmethode in Engeland, Wales, Schottland en Ierland heeft veel bijgedragen de in 1811 door de kerkelijke partij gestichte: „Nationale vereeniging tot bevordering van de opvoeding der armen volgens de grondslagen der heerschende Kerk". Daarentegen vonden de sedert 1798 door den kwaker *Lancaster* opgerichte scholen onder de Dissenters grooten bijval; tot hare ondersteuning werd in 1814 de „Schoolvereeniging voor Groot-Brittannië en het buitenland" gesticht. Van Engeland uit verbreidde zich de Lancastersche onderwijsmethode in landen buiten Europa gelegen en in Frankrijk, Rusland, Denemarken, Italië en Zwitserland. Tegenwoordig is de paedagogiek het er over eens, dat werkelijk goed onderwijs slechts door den onderwijzer gegeven kan worden, dat dus in scholen met zeer groote klassen, welke leerlingen van verschillenden ouderdom bevatten, wel betere leerlingen als helpers kunnen optreden, maar nooit den onderwijzer kunnen vervangen.

Bellman, *Karel Michaël*, een Zweedsch dichter, werd den 84den Februari 1740 te Stockholm geboren. Hij studeerde te Upsala en onderscheidde zich in zijn jeugd door een zeer godsdienstig gevoel, terwijl hij zich later liet vervoeren tot een losbandig leven in vroolijke gezelschappen, waar men zijn groot talent als improvisator zeer op prijs stelde. Hij verwierf een betrekking bij de belastingen, vestigde door zijn gedichten de aandacht van koning *Gustaaf III* op zich, die hem een aanstelling bij de loterijbank bezorgde. Hij overleed den 11den Februari 1795.

Bellmann is een der meest oorspronkelijke dichters, die ooit hebben geleefd; de dichterlijke taal van Zweden is aan hem haren oorsprong verschuldigd. Aanvankelijk bepaalde hij zich bij godsdienstige liederen en bracht de „Fabelen" van *Gellert* in zijn moedertaal over. Het gewone onderwerp zijner gezangen is dat van *Anacreon*, namelijk vreugde en liefde, en ofschoon zij van onkiesche voorstellingen niet zijn vrij te pleiten, vertoonen zij zich in het betooverend gewaad der dichterlijke bevalligheid. Vele schoone liederen heeft hij bij het bespelen van de guitare voor de vuist gedicht. Zij zijn uit het volksleven gegrepen, maar ook tot het volksleven teruggekeerd. Zelf heeft hij de bundels „Bacchanaliska Ordenskapitlets handlingar" en „Fredman's epistlar" uitgegeven. Na zijn dood verschenen verscheiden uitgaven van zijn „Samlade Skrifter" (o.a. Stockholm, 1878, 4 dln.) en zijn andere gedichten. Een kolossaal bronzen borstbeeld van *Bellmann*, door *Byström* vervaardigd, is den 26sten Juli 1829 te Stockholm in den Dierentuin onthuld, en in 1872 werd aldaar een standbeeld (door *Nyström*) voor hem opgericht.

Bello, *Don Andres*, een Spaansch-Amerikaansch geleerde, werd geboren den 30sten November 1780 te Caracas in Venezuela. Hij studeerde aan de universiteit te Caracas en werd in 1802 geplaatst als ambtenaar in het stadhouderschap (gubernacion) van Venezuela. In 1807 verkreeg hij den titel en rang van commissaris van Oorlog. Als zoodanig bevond hij zich in de nabijheid van den gouverneur en alzoo in de gelegenheid, om in bijzonderheden het begin gade te slaan der revolutie, die den bevrijdingsoorlog der Spaansche koloniën van het vasteland van Zuid-Amerika ten gevolge had en den 19den April 1810 te Caracas uitbarstte. De revolutionnaire Junta nam het besluit, de hulp van Engeland tegen Frankrijk in te roepen, daar *Napoleon* wegens den opstand tegen de Fransche souvereiniteit in Spanje, een aanval wilde beproeven op Venezuela. Met dit doel werd een diplomatieke commissie onder leiding van *Simon Bolivar*, *Lopez Mendez* en *Andres Bello* naar Londen gezonden, waar zij naar wensch slaagde in het volbrengen harer taak. Toen in 1812 de Spaansche heerschappij weder de overhand verkregen had in Venezuela, en *Bello* niet langer geldelijke ondersteuning ontving uit zijn vaderstad, voorzag hij zich door het geven van privaatlessen in zijn onderhoud. Later gaf hij aan de zonen van den minister voor Indie *Hamilton*, onderwijs, om hen voor te bereiden voor de universiteit. Daarenboven hield hij zich bezig met studies over de Spaansche taal en schreef aanteekeningen en verklaringen op „La jesta del mio Cid", die als een sieraad der Spaansche letterkunde worden geroemd. In dien geest behandelde hij ook de „Kroniek" van *Turpin* en den „Verliefden Roland" (Orlando innamorato) van *Bojardo* en vertaalde de bewerking dezer gedichten door *Berni* in het Spaansch. In 1822 werd hij tot tijdelijk secretaris bij het Chileensch gezantschap te Londen en in 1828 tot secretaris van het gezantschap van Columbia aldaar benoemd en behield deze betrekking tot 1829. Daarop werd hij naar Chili geroepen, was er eerst geplaatst als ambtenaar bij het ministerie van Financien en zag zich vervolgens belast met de directie van het Colegio de Santiago, hetwelk echter in 1831 gesloten werd. Thans opende *Bello* een bijzondere school voor hoogere wetenschappen, inzonderheid voor rechtsgeleerdheid; ook behoorde hij tot de medewerkers aan het officieele weekblad „Il Aracauno", tot in 1853. Hoe-

l ambtenaar bij het ministerie van Financiën, s *Bello* veelal werkzaam in het departement ı Buitenlandsche Zaken, waarheen hij dan ook 1834 werd overgeplaatst. In 1832 schreef hij ı verhandeling over het volkenrecht, getiteld: rincipios de derecho internacional", die ook in ı Fransch en Duitsch werd vertaald. Zijn ontrp tot het stichten van een universiteit te ntiago werd goedgekeurd en in 1843 ten uitır gebracht. President *Bulner* benoemde hem rector der nieuwe universiteit, en hij behield de 5-jarige verkiezingen deze betrekking tot ı zijn overlijden, den 15den October 1865. Ge:ende zijn verblijf in Chili heeft hij veel begrijks tot stand gebracht. Een van zijn begrijkste werken is een Burgerlijk wetboek ›digo Civil) voor Chili, hetwelk jaren lang ır een commissie met nauwgezetheid onder:ht en met geringe wijzigingen door het Con:s, den 22sten November 1855, aangenomen rd. *Bello* heeft verder een groot aantal boeı en verhandelingen geschreven, waarvan die, lke betrekking hebben op de Spaansche taal letterkunde, het belangrijkst zijn. Het Congres ı Chili nam door de wet van 5 September 72 het besluit, om de werken van *Bello*, waarler zich ook een bundel gedichten, „Poesias", rindt, opnieuw uit te geven. Deze zijn dienıgevolge in 1881—1883 te Santiago in zes :len verschenen, met een levensbericht van den ırijver.

Bellocqsche buizen is de naam van een :lkundig instrument, dat gebruikt wordt om ısbloedingen te doen ophouden. Het is zoo ıoemd naar den uitvinder, den Franschen heelndige *Jean Louis Bellocq* (geboren in 1730, storven den 10den September 1807).

Belloguet, *Dominique François Louis, baron ıget de*, een Fransch geschiedschrijver, geboren 1796 te Bergheim, trad in den krijgsdienst, ın deel aan de veldtochten van 1814 en 1815, mede aan de expeditie naar Spanje in 1823, ar vroeg in 1834 zijn ontslag, om zich aan de schiedenis der oudheidkunde te wijden. Hij ıreef: „Questions Bourguignonnes" (1848), arte du premier royaume de Bourgogne", „Oriıes dijonnaises" en Ethnogénie gauloise, mémoiı critiques sur l'origine et la parenté des Cimriens, des Cimbres, des Ombres, des Belges, ; Ligures et des anciens Celtes" (1858—1873, dln.). Nadat hij geruimen tijd te Parijs had geıond, vertrok hij naar Nizza en overleed aldaar 1872.

Bellona was bij de Oude Romeinen de godin ı den oorlog. Bij de Grieken heette zij *Enyo* was de zuster, gemalin of dochter en tevens wagenmenster van *Ares* (Mars). Zij wordt voor:ld met gele, met bloedbevlekte, loshangende ren, terwijl haar rechterhand een bloedige speer, ‹kel, zeis of zweep omvat en hare linkerhand ı schild of de teugels van de beide oorlogspaarı „Schrik" en „Vrees" vasthoudt. Haar vooramste tempel te Rome was door den consul ›pius *Claudius Caecus* (296 vóór Chr.) op het eld van Mars gesticht. Vóór dien tempel ver:f zich de *krijgszuil* (Bellica columella). De iesters der godin (Bellonarii) brachten zich op esten, te harer eere gehouden, wonden toe aan armen en beenen en offerden bloed. Dit geschiedde vooral op den „Dag des bloeds" (Dies sanguinis), den 24sten Maart, en ook op den 3den of 4den Juni. Voorts werd deze godin vooral door de Cappadociërs gehuldigd.

Bellotstraat is een straat tusschen Boothia Felix en Noord-Somerset in de poolstreek van Noord-Amerika en onder 72° N. Br. gelegen. Zij is 4 à 5 km. breed, verbindt de Prins-regent en de Franklin-straat en ontleent haren naam aan den Franschen zeeofficier *J. B. Bellot*, die in 1826 te Parijs geboren werd en in 1853, gedurende een noordpoolexpeditie, overleed. De straat werd ontdekt door *Kennedy*.

Bellotti-Bon, *Luigi*, een uitstekend Italiaansch tooneelkunstenaar en dramatisch dichter, tevens een hoogst verdienstelijk tooneeldirecteur, werd geboren te Venetië in 1820. Wegens geldverlegendheid, die hem verhinderde aan zijn verplichtingen jegens het door hem aangenomen tooneelgezelschap te voldoen, maakte hij den 31sten Januari 1883 door een pistoolschot een einde aan zijn leven. Tusschen 1870 en 1880 was hij in Italië als het ware de ziel der dramatische kunst. Zoowel aan de acteurs en actrices, als aan de tooneeldichters en bovenal aan het publiek heeft hij onschatbare diensten bewezen. Toch was hij niet in staat, den financiëelen achteruitgang der drie door hem bijeengebrachte tooneelgezelschappen te verhoeden. Zijn beide blijspelen: „Spenzieratezza e buon cuore" en „L'arte di far fortuna" werden met veel bijval ontvangen en bleven zeer lang op het repertoire. Na zijn dood werd door een openbare inschrijving eenige steun verstrekt aan zijn gezin, dat in bekrompen omstandigheden achterbleef.

Bellotto, *Bernardo*, een Italiaansch landschapschilder en graveur, werd te Venetië den 30sten Januari 1720 geboren. Hij was een neef en leerling van *Ant. Canale*, waarom hij ook wel *Canaletto* werd genoemd. Hij schilderde te Venetië, Rome, Milaan, Londen, Dresden, München en Warschau, en overleed den 17den October 1780 in laatstgenoemde stad. Zijn talrijke stadsgezichten onderscheiden zich door een juist perspectief en door fraaie luchten. Onder zijn gravures zijn de meest beroemde de 15 gezichten uit Dresden, de gezichten uit Königstein en Pirna en die uit Warschau.

Bellovaken (Bellovaci) is de naam van het strijdbaarste en machtigste volk van Belgisch Gallië in het begin onzer jaartelling. Zij bewoonden het hedendaagsche Beauvais tusschen de Bresle en de Somme, van de zee af tot aan de Oise en de Seine. Zij konden 100000 gewapenden in het veld brengen. Zij werden in 57 vóór Chr. door *Caesar* onderworpen, doch namen in 52 aan den algemeenen opstand der Galliërs deel, zoodat zij in 46 vóór Chr. nogmaals door *Brutus* moesten bedwongen worden. Hun hoofdstad was Caesaromagus, het tegenwoordig Beauvais.

Bellovesus is de naam van een ouden Gallischen veldheer, den eersten veroveraar van Opper-Italië ten tijde van den Romeinschen koning *Tarquinius Priscus*. Hij was de neef van den Keltischen koning *Ambigatus*; deze spoorde hem aan tot landverhuizing, waarop hij omstreeks het jaar 587 vóór Chr. met een groot leger, waaronder zich ook Sennonen en

Carnuten bevonden, naar Provence trok. Aan den mond der Rhône verleende hij hulp aan de Phocaeërs — de latere Massilliërs — die pas uit Klein-Azie waren gekomen, tegen de Saliërs, trok vervolgens over de Alpen, sloeg de Tusciërs en vestigde zich in Opper-Italië (Insubrië), waar hij, volgens het verhaal, de steden Milaan, Cremona, Bergamo, enz. heeft gesticht.

Bellow Falls is de naam van eenige watervallen der rivier Connecticut in den Noord-Amerikaanschen staat Vermont. Genoemde rivier, die hoogerop een breedte heeft van meer dan 100 m., stroomt hier door een rotskloof van slechts 6 m. breedte. Een brug ter lengte van 120 m. is dicht bij de watervallen over de rivier gelegd. De vaartuigen kunnen ze vermijden langs een kanaal met 9 sluizen, dat in de rotsen is uitgehouwen. Aan dit kanaal ligt de fabrieksstad Bellow Falls.

Bellows, *Henry Whitney*, een Amerikaansch geestelijke, werd den 11den Juni 1814 te Boston geboren. In 1838 werd hij predikant van de Allerzielenkerk te New-York, waar hij tot zijn dood, den 30sten Januari 1882, woonde. Hij behoorde tot de liberaal-Amerikaansche theologen. *Bellows* is de stichter van de „Christian Inquirer" en publiceerde, behalve eenige theologische geschriften, een rij van voordrachten, de „Treatment of social diseases" (1857), waarvan de meest bekende „The relation of public amusement to public morality" behandelt. Zijn reisherinneringen uit Europa schreef hij neer in „The old world in its new face" (2 dln., New-York, 1869). Gedurende den burgeroorlog was hij president van de ijverig werkzame „United States Sanitary Commission" en maakte zich als lid van de „Union Leageu" verdienstelijk voor het land en het leger.

Belloy, *Pierre Laurent Buirette de*, een Fransch tooneeldichter en een der eersten, die zijn stof aan de geschiedenis van zijn vaderland ontleende. Hij werd geboren den 17den November 1727 te St. Flour in Auvergne. Tegen den zin van zijn oom, een beroemd advocaat te Parijs, die den ouderloozen knaap in zijn woning opgenomen en voor advocaat bestemd had, wijdde hij zich aan de dramatische kunst en verliet heimelijk Parijs. Onder den naam van *Dormont* trad hij op in onderscheiden schouwburgen van Noord-Europa en vertoefde verscheiden jaren te Petersburg, waar hij door keizerin *Elizabeth* zeer begunstigd werd. In 1758 keerde hij naar Frankrijk terug, om er zijn treurspel „Titus" ten tooneele te brengen en zich met zijn familie te verzoenen. Aan zijn stuk viel echter geringen bijval ten deel, en *Belloy* keerde terug naar Petersburg. Na het overlijden van zijn oom bezocht hij nogmaals Frankrijks hoofdstad, waar vervolgens zijn treurspelen „Zelmire" en „Le siège de Calais" werden toegejuicht. Het treurspel „Gaston et Bayard" bezorgde hem daarenboven het lidmaatschap van de Fransche Academie. Zijn treurspel „Pierre le Cruel" beleefde het grootste aantal voorstellingen.

Belloy overleed den 5den Maart 1775 te Parijs. Zijn treurspelen onderscheiden zich door een gelukkige keus der stof; zij wekken een klimmende belangstelling en bevatten vele schitterende gedeelten. Zijn „Oeuvres" [illegible] te Parijs in 6 deelen verschenen.

Belloy, *Auguste*, markies [illegible] dichter, geboren te Parijs in 1815. Hij [illegible] een zorgvuldige opvoeding, bleef [illegible] wijdde zich aan de beoefening der letteren [illegible] leverde hij een vertaling van het [illegible] (1843), daarna de tooneelspelen „[illegible] jardin" (1844) en „Pythias et Dam[illegible] het drama „La Mal'aria", de blijspelen „[illegible] à Sorrente", „Légendes fleuries" [illegible] Toqués" (1860), „Christophe Colomb [illegible] couverte du nouveau monde" (18[illegible]) [illegible] taling der geschriften van *Plautus* en [illegible] en „Le chevalier d'Aï, ses aventures [illegible] sies". Ook schreef hij de tooneelcritiek [illegible] „Courrier de Paris" en later in de „Illus[illegible] Hij overleed in 1871.

Bell Rook of *Inch Cape Rock* [illegible] van een rots op de kust van Schotland [illegible] aan de Noordzee, niet ver van Dundee [illegible] over den mond van de Firth of Tay. Z[illegible] gevaarlijk voor de scheepvaart, daar [illegible] overstroomd wordt en slechts tijdens [illegible] zich boven het water verheft. Zij heeft [illegible] van 140 en eene breedte van 75 m. [illegible] dat zij haren naam ontleent aan een [illegible] die de abt van het nabijgelegen klooster [illegible] liet luiden, om de zeelieden te waarschuwen [illegible] 1807 nam men het besluit, er een [illegible] te plaatsen, en deze werd 4 jaren later [illegible] leiding van *Stephenson* voltooid.

Bellucci, *Antonio*, een Italiaansch [illegible] werd geboren in 1654 te Pieve di S[illegible] legen op het gebied van Treviso. Hij [illegible] leerling van *Difinico* en werkte te [illegible] Verona en elders in Italië, voorts aan [illegible] van keizer *Jozef I* en van den keurvorst [illegible] Palts en het laatst in Engeland. Hij [illegible] 1726 te Venetië. Zijn meesterstuk [illegible] ring van het Buckinghamhouse te Londen [illegible] enboven heeft men in de voornaamste [illegible] werken van hem, alsmede altaarstukken [illegible]

Belluno is een provincie van het [illegible] Italië. Zij grenst ten N. en ten W. [illegible] ten O. aan Udine, ten Z. aan Treviso [illegible] Z.W. aan Vicenza. Men telt er op [illegible] 192.800 inwoners (1901). Deze provincie [illegible] sneden van vertakkingen der woeste Z[illegible] Dolomiet-Alpen en dus zeer bergachtig [illegible] het bovenste gedeelte van het dal der [illegible] hare zijdalen. Koren wordt er weinig [illegible] maar op de bergterrassen liggen wijn[illegible] gaarden, terwijl de veeteelt er [illegible] bergweiden ter beschikking heeft. [illegible] leveren er koper, lood en zink, maar [illegible] den nog weinig ontgonnen. De voornaamste [illegible] dom van deze provincie bestaat in [illegible] gestrekte bosschen. Timmerhout is [illegible] rijkste handelsartikel, hetwelk in [illegible] de Piave en den Tagliamento, welke [illegible] naal van Sapada verbonden zijn, wordt [illegible]

Belluno is de hoofdstad van de [illegible] provincie, schilderachtig gelegen tusschen [illegible] ingesneden Piave en haar zijrivier de [illegible] mede aan den spoorweg naar Treviso [illegible] voornaamste gebouwen behooren de [illegible] de Santo Stefano, het palazzo dei [illegible]

ıureau van den prefect, het nieuwe stadhuis, houwburg en de triomfboog van 1815. Bel- bezit een gymnasium, een seminarium met ɔibliotheek, een technische en een ambachts- l, een stedelijk museum en telde in 1901) inwoners. De prise d'eau der waterleiding ɔp den Monte Sewa (2124 m.). De stad is etel van een bisschop, van den prefect en ıet mijnbestuur.

lluno is het oude Belunum; het behoorde ronkelijk tot Rhaetië, later tot Venetië, in iddeleeuwen tot het Longobardische- en het :ische rijk. In 1402 kwam het aan Venetië 1797 met deze republiek aan Oostenrijk. Fransche maarschalk *Victor* voerde den van Hertog van Belluno.

lly, *Léon*, een Fransch landschapschilder, en in 1827 te St. Omer, was een leerling *Troyon* en *Rousseau* en vertoefde geruimen n het Oosten. Zijn voornaamste schilder- en zijn: „De vlakte van Ghizeh", „Dijk len oever van den Nijl" (1859), „Avond- in de Tyh-woestijn", „De oevers van den „Pelgrims op weg naar Mekka" en „Een in Kaïro" (1863). Hij overleed in 1877 rijs.

llye of *Belye*, een der belangrijkste heer- den in Hongarije, ligt in het comitaat Ba- , aan den mond der Drave, en heeft een vlakte van 826 v.km. De heuvelen zijn muntend geschikt voor den wijnbouw, vooral ın het Villaner-gebergte, waar de Villaner . die door velen met den Bourgognewijn gelijk gesteld. Het aantal inwoners be- : 35000, verdeeld over 35 dorpen. Na het en der Turken in 1697 heeft *Leopold I* leen afgestaan aan *Eugenius van Savoye*. ens dood verviel het weder aan de Kroon ıns behoort het aan aartshertog *Friedrich*. venzoo genoemde dorp aan den Donau en en mond der Drau is de hoofdplaats en 210 inwoners (1901).

lmez is de naam van een stad in de Spaan- rovincie Cordova, in den Sierra Morena gele- Zij ligt aan den linkeroever van de Guadiato, ijrivier van de Guadalquivir, en aan den veg Cordova—Almorchon (station van de ıdajoz—Ciudad—Real). De stad heeft (1900) inwoners, de overblijfselen van een Moorsch l, ijzer-, koper-, lood- en vooral steen- nijnen.

:mont is de naam van een dorp in den -Amerikaanschen staat Missouri. Het ligt en Mississippi tegenover Columbus. Hier :g den 7den November 1861 generaal *Grant* :onfedereerden onder *Polk* en *Pillow*.

montet, *Louis*, een Fransch dichter en dschrijver, werd geboren te Montauban, sten Maart 1799. Hij bezocht het lyceum ılouse, studeerde er in de rechten en werd at. Zoowel wegens zijn afkeer van zijn , als wegens onaangenaamheden met het ntebestuur van Toulouse, dat hij door eeni- :eldichten gekrenkt had, begaf hij zich naar waar hij in den kring van dichters en :chrijvers met welwillendheid werd opge- , maar tevens een plaats als huisonderwij- oest aannemen, om in zijn onderhoud te voorzien. In die betrekking schreef hij zijn voor- naamste werken, namelijk: „Les tristes" (1824), een verzameling van elegieën, „Le souper d'Au- guste" (1828) en met *Soumet* „Une fête de Néron" en een treurspel, dat in den schouwburg „Het Odéon" in 1829 meer dan honderdmaal werd opgevoerd.

Beloch, *Julius Alwin*, een Duitsch geschied- schrijver, werd den 21sten Januari 1854 in Nieder- Petschkendorf, in Silezië, geboren. Sedert 1879 is hij hoogleeraar in de oude geschiedenis aan de hoogeschool te Rome. Hij publiceerde: „Cam- panien, Geschichte und Topographie des antiken Neapel und seiner Umgebung" (Berlijn, 1879; 2e druk, Breslau, 1890); „Der Italische Bund unter Roms Hegemonie" (Leipzig, 1880), „Die attische Politik seit Perikles" (Leipzig, 1884), „Historische Beiträge zur Bevölkerungslehre. Teil I: Die Bevölkerung der griechischen-römi- schen Welt" (Leipzig, 1886), „Storia greca (2 afd., Rome 1891 vv.; in het Duitsch: „Grie- chische Geschichte", 2 dln. Straatsburg, 1893— 1896) en „Studi di Storia antica", afl. I (Leip- zig, 1891).

Belodon is de oudste, tot dusver bekende krokodil uit den Zwabischen keuperzandsteen. In den tegenwoordigen tijd is hij ook in den Ameri- kaanschen trias gevonden. De schedel van den be- lodon heeft een lengte van bijna 1 m.

Beloega is de Russische naam voor een groote soort van steur. Letterlijk vertaald beteekent het witvisch.

Beloega of *Beloegasteen* is een hard voor- werp ter grootte van een hoenderei, dat wel in de nier van groote steuren gevonden wordt.

Beloeil is de naam van een dorp in de Bel- gische provincie Henegouwen, in het arrondisse- ment Ath. Het ligt aan den spoorweg Blaton— Ath, telt (1900) 2744 inwoners en heeft een post- en telegraafkantoor en een slot van de vorsten van Ligne, in 1900 gedeeltelijk verbrand, met rijke kunstverzamelingen, een bibliotheek en een mooi park.

Beloetsjistan is de naam van een uitge- strekt gebied in Azië. Het is gelegen ten W. van den Indus en vormt het zuid-oostelijk ge- deelte van het hoogland van Iran, tusschen 24° 50' en 30° 20' N. Br. en tusschen 61° 20' en 69° 50' O. L. van Greenwich. Ten Z. grenst het aan de Indische Zee, ten O. aan Pendsjaab en Sind, ten N. aan Afghanistan en ten W. aan Perzië.

De kust is weinig ontwikkeld en zonder ha- vens; de beste reeden zijn die van de Sonmiani- baai en van de stad Gwadar.

Het binnenland is nog weinig bekend; op de N.O. grens verheft zich de Soleiman keten, terwijl de O. grens gevormd wordt door het Kirthar gebergte, dat tot aan zee doorloopt. De noordelijke voortzetting vormt het Takari gebergte; het Koerkleki- en het Nirwisjt ge- bergte strekken zich in dezelfde richting uit. De zuidelijke helft, benoorden de kust, wordt ingenomen door het groote, van steile randen omgeven plateau van Beloetsjistan; in het N. W. liggen vele, van het W. naar het O. zich uit- strekkende ketens, zooals de Koh-i-Sabs, Koh Soeraf en Poesjt-i-Koh. In het W. vinden wij

de oostelijke voortzetting van het Perzische plateau van Sarhadd, dat in het Z. de woestijnen Sistan en Charan omvat. In laatstgenoemde, door de Ouden woestijn van Gedrosië genoemd, versmachtte een gedeelte van het leger van *Alexander den Groote*. In het N. van genoemd plateau ligt een groot moeras, dat door den Koh Sultan gescheiden wordt van de voortzetting van het Hamoen moeras (Afghanistan) met de zoutwoestijn God-i-Sirreh.

Beloetjistan bezit geen groote rivieren; in den regentijd echter storten de bergstroomen zich met geweld door de woeste kloven. In het O. worden de riviertjes afgetapt voor de besproeiing der velden; door de dalen van de Bolan en de Moela leiden de gemakkelijkste wegen naar Indië. Het westelijk gedeelte heeft gebrek aan water.

Het klimaat is in de onderscheiden deelen des lands zeer verschillend en rijk aan sterke tegenstellingen. Op de plateaus is het 's winters zeer koud en ligt de sneeuw, zelfs in de dalen, maandenlang; daarentegen is het er des zomers buitengewoon warm; te Kelat heerscht in Februari een temperatuur van — 3° à — 13° C. en 's zomers een van 9 à 39° C. Het Z. heeft heete zomers en koele, droge winters; in de zandwoestijnen nabij de noordelijke grens waait de Joeloh, een zeer gevreesde woestijnwind.

De flora is arm aan boomen. De bergtoppen zijn kaal en ook de hellingen zelden met dichte wouden bedekt. De meest voorkomende boomsoort is de Kaboelsche pistache. In de laag gelegen dalen groeien wilde olijven, amandel- en perzikboomen, alsmede alle ooftsoorten der landen om de Middellandsche Zee; de dadelpalm komt vooral in Mekran voor. De voornaamste landbouwprodukten zijn: tarwe, gerst, rijst, maïs, tabak, katoen en indigo. Paarden worden veel gefokt en naar Indië uitgevoerd; ook vindt men er veel schapen. Paarden en kameelen worden als lastdieren gebruikt. In het wild leven luipaarden, wolven, jakhalzen, tijgerkatten, geiten, schapen, ezels, antilopen, honden in groote troepen, beren en steenbokken. Aan mineralen bevat het land: goud, zilver, koper, lood, ijzer, tin, antimonium, aluin, zout en salpeter.

Beloetsjistan beslaat een oppervlakte van 366800 v.km. en omvat het gebied van den khan van Kelat, de onder Britsch bestuur staande distrikten: Britsch-Beloetsjistan, Quetta en Bolan, alsmede het gebied der onafhankelijke Beloetsjen.

De bevolking wordt geschat (1901) op 847269 zielen en bestaat uit Beloetsjen, Afghanen, en Brahoei's, welke laatste van de Dravida's afstammen en de heerschende klasse vormen. De Beloetsjen zijn Iraniërs, doch met Tataarsch bloed vermengd; zij spreken een taal, welk nauw verwant is met het Nieuw-Perzisch. Tot de voornaamste stammen behooren: de Nharoei's, welk bewesten de woestijn, alsmede bij Nesjki en Seistan wonen; het zijn mooie, groote menschen, gehard en dapper, doch zeer woest. De donker gekleurde Rhind's en Maghzi's zijn hoofdzakelijk in Katsji gevestigd en hebben zich daar langzamerhand vermengd met de Dsjat's. Alle Beloetsjen zijn zeer gastvrij; zij wonen in tenten, leemen huizen of vestingen. De bewoonde plaatsen noemen zij [illegible] dorp, de gemeenten khail of [illegible] kleeding, voor mannen en vrouwen, [illegible] een hemd, dat over de knieën rijkt, en [illegible] broek, beide van linnen of katoen [illegible] vrouwen der aanzienlijken wel [illegible] Tot bedekking van het hoofd gebruiken [illegible] muts en bij feestelijke gelegenheden [illegible] 's Winters dragen de rijken een met [illegible] voerden kaftan of opperkleed en de [illegible] een mantel. Hunne wapens zijn geweren [illegible] sen, zwaarden, dolken en schilden. Zij [illegible] zot op de jacht en ridderlijke [illegible] mede op dansen.

De nomadiseerende Beloetsjen hebben [illegible] goolsch bloed in de aderen; zij gelijken [illegible] op de Kirgiezen. Zij belijden den [illegible] hun godsdienst wordt beheerscht door [illegible] aan booze geesten. Hun taal, het Be[illegible] hoort tot de Iranische taalgroep. [illegible] wende kolonisten van Perzische af[illegible] dehwar of dorpsbewoners; zij [illegible] zekere schatting in produkten betalen [illegible] diensten verrichten. Het staatkundig [illegible] tusschen de verschillende landschappen [illegible] zwak. De heerschappij, welke de khan [illegible] over de andere khans uitoefent, bestaat [illegible] meer dan in naam. Hij heeft een [illegible] 30000 ponden sterling en bovendien [illegible] geld van 5000 ponden van de Engelsche [illegible] Laatstgenoemde mag in zijn land militaire [illegible] oprichten en toezicht houden op het ver[illegible] den Bolanpas. Deze pas, alsmede [illegible] Quetta behooren den khan, staan [illegible] een agent van den gouverneur-generaal [illegible]

Beloetsjistan is het oude Gedrosië. [illegible] eeuw begonnen de Beloetsjen zich [illegible] te breiden. De Indische beheerschers [illegible] riepen, toen zij door de Afghanen [illegible] den, de hulp in van *Koemboer*, het [illegible] der Beloetsjen in Pandsjgar. *Koemboer* [illegible] en verdreef de inlandsche dynastie [illegible] 1500). Sedert heerschten de Beloetsjen [illegible] tot zij in het midden der 16de eeuw [illegible] van Dehli onderworpen werden. In [illegible] *Nadir sjah* zich van het land meester [illegible] het bestuur over aan de afstammelingen [illegible] *Koemboer*. In het midden der 1[illegible] het khanaat geheel onafhankelijk [illegible] bloeide vooral onder *Nasir khan*. [illegible] in 1795 heerschte er anarchie en [illegible] Perzen zich langzamerhand van een [illegible] meester maken. Tijdens de expeditie [illegible] nistan in 1839 trokken de Engelschen [illegible] oostelijk gedeelte van Beloetsjistan [illegible] Kelat in, plaatsen echter in 1841 [illegible] op den troon. In 1854 sloot deze [illegible] schen een verdrag, waarbij de Indische [illegible] gemachtigd werd daar ten allen tijde [illegible] te leggen. Voortdurende onlusten [illegible] tende uit de troonsopvolging, [illegible] Engelschen herhaalde malen tusschen [illegible] komen. De khan stemde toe in [illegible] van een Britsch politiek agent. In [illegible] het W. de opperheerschappij der Perzen [illegible] werd door de Engelschen bezet en [illegible] zich in 1876 onder hunne bescherming [illegible] verdrag kwam in 1883 tot stand [illegible]

steunde *Khoedadad Khan* de Engelschen, zij in den strijd tegen Afghanistan door gebied trokken. Toen hij echter in 1893 een had onder zijn onderdanen, en in de eerste onder zijn ministers, aanrichtte, werd hij de Engelschen afgezet en door zijn zoon, *Mohammed Khan*, vervangen. Den 20sten mber 1901 werd in het Z., aan de Perzische , bij Nodiz in Mekran, een gevecht geleverd ien Perzische roovers en Engelsche troepen.

lomantie is afkomstig van een Grieksch l, dat „godspraak door pijlen" beteekent. poogde namelijk in de dagen der Oudheid wil der goden o. a. te leeren kennen door met opschriften of teekens te voorzien, ze lgens in den pijlkoker door elkander te den en er dan blindelings een uit te halen. bij de Arabieren was vroeger een dergelijk l in gebruik. Bij elk belangrijk voornemen en zij op één pijl: „De Heer heeft het en", en op een anderen: „De Heer heeft erboden", terwijl zij op een derden niets ven. Werd deze laatste getrokken, dan legij dien ter zijde en haalden er een tweeden deze besliste over hunne keuze.

lon, *Pierre*, een Fransch natuuronderzoeker, geboren in 1517 te Souletière in Maine. Hij de zich in de genees- en plantkunde en nam in 1546 een botanische reis door Italië, je, Griekenland, Egypte, Palestina en Klein- In 1557 deed hij wederom een reis door en Savoye en werd in 1564 in het bosch Boulogne vermoord. Met *Gesner* geldt *Belon* n der grondleggers der natuurlijke historie r vergelijkende ontleedkunde. Van zijn werijn de voornaamste: „Histoire naturelle des iges poissons marins", enz. (Parijs, 1551) histoire de la nature des oyseaux" (Parijs,

lone vulgaris (Geep), zeevisch behoorende familie der Scomberesocidae. Zie verder *isschen.*

loneezen is de naam van een volksstam, oostelijke helft van het eiland Timor be-. Zie *Timor*.

loniet (van het Grieksch belone = naald) naam van microscopisch kleine, fijne, naaldemvormige, kleurlooze kristallen, die in een aantal in de natuurlijke glasgesteenten, obsidiaan, puimsteen en perliet voorkomen.

looning. Wie veel met kinderen omgaat et hunne opvoeding is belast, zal gedurig vinden, dat verschil van aard en aanleg een verschillende methode van den opvoeder . Nu eens moet het al te levendige, woeind getemperd worden, dan weder het trage, r begaafde opgewekt en geprikkeld worden. de middelen, welke hiertoe worden aanid, bekleedt ook de *belooning* een belangplaats.

is een groot onderscheid tusschen *loon* en *ning*. Het *loon* (zie aldaar) is een wedervoor bewezen diensten; het richt zich naar ewicht van deze en is eenigermate het geeener overeenkomst. De *belooning* blijft d aan zoodanige overeenkomst, en als voor ienst belooning wordt verlangd, dan heeft haar karakter verloren. De belooning is niet het gevolg van een recht, maar van de billijkheid. Wij bewijzen daardoor, zonder er toe verplicht te wezen, aan iemand, die ons op een onbaatzuchtige wijze ten dienste heeft gestaan, een wederdienst, die hem blijdschap verschaft. Ziedaar wat wij verstaan onder belooning met betrekking tot volwassen personen. Bij kinderen, die tot zekeren leeftijd een onvoorwaardelijk dienstbetoon aan hunne ouders verschuldigd zijn, waarvoor zij geen wederdienst kunnen vragen, verkrijgt de belooning nog dit eigenaardige, dat zij òf een blijk is van het welgevallen der ouders in een kind, òf als een middel ter opvoeding moet dienen. In het denkbeeld van belooning is tevens en in elk geval opgesloten, dat zij blijdschap verschaffen moet. Voor iemand, die niet lezen kan, is een fraai boek geen belooning en voor den 15-jarigen knaap een kinder-prentenboekje evenmin. Een belooning heeft dan alleen aanspraak op haren naam, wanneer zij een wensch bevredigt van dengene, die haar ontvangt. Ook behoort het tot het wezen eener belooning, dat zij geenszins, evenals het loon, na volbrachten arbeid regelmatig en na bepaalde tijden teruggekeert, maar slechts nu en dan wordt uitgereikt.

Men heeft onderscheiden soorten van belooning. Een *loffelijke vermelding* is er een — en wel een in woorden. Zij is een bewijs, dat men iets goeds als zoodanig erkent, en heeft, uit een opvoedkundig oogpunt, ten doel, om aan het bedeesde kind meer vrijmoedigheid en een prikkel tot inspanning en volharding te bezorgen. Heeft het hierdoor genoeg zelfvertrouwen verworven, dan make de lof van het goede langzamerhand plaats voor een aanwijzing van het gebrekkige, hoewel men hierbij diene te zorgen, dat men niet tot een tegenovergesteld uiterste, tot gestadige berisping vervalle. Berisping moet een tegenwicht vinden in lof. Men zij echter voorzichtig met het toekennen hiervan. Alleen het werken en hetgeen het kind door zijn inspanning verkrijgt, verdient geprezen te worden. Eigenschappen, die het zonder eigen toedoen verkregen heeft, bijv. schoonheid of zachtmoedigheid, mogen geen lof ontvangen. Ook bij volwassenen wordt dikwijls een loffelijke vermelding, als blijk van tevredenheid met verrichte diensten en prikkel tot verder dienstbetoon gebezigd, zoo bijv. ten opzichte van het personeel der Nederlandsche spoorwegmaatschappijen door de directies.

Een tweede soort van belooning is de *onderscheiding* door uitwendige teekenen. Daardoor wil men werken op het gemoed, maar zoo iets vereischt een groote mate van omzichtigheid. *Bahrdt*, een bekend opvoedkundige, bepaalde in zijn: „Philantropisch opvoedingsplan" (1775) onder anderen het volgende: „Wie honderd goede aanteekeningen verworven heeft, ontvangt de „Orde voor vlijt" (Ordre pour l'application); hij verkrijgt het ordeteeken, namelijk een zilveren ploegijzer aan een zwart zijden lint, en draagt het op de borst; voorts wordt dit feit in de dagbladen bekend gemaakt en zijn zakgeld verdubbeld". Eveneens werd een „Orde voor deugd" (Ordre pour la vertu) door hem ingesteld, bestaande in een gouden kruis aan een wit zijden lint. Wij behoeven nauwelijks te zeggen, dat zulke onderscheidingen het jeugdig gemoed be-

derven, daar men, ter bevordering van vlijt en deugd, op de laagste hartstochten werkt, namelijk op eerzucht en ijdelheid. Wil men een onderscheiding verleenen, zoo zoeke men uit den aard van het kind op te maken, of zij inderdaad aan het doel kan beantwoorden. Een kind, dat naar onderscheiding jaagt, ontvange ze zoo weinig mogelijk; heeft het echter uit zuivere beweegredenen werkelijk iets goeds verricht, dan kan een kleine onderscheiding geen kwaad doen, verdient zelfs aanbeveling.

Een derde soort van belooning bestaat in het *uitreiken van voorwerpen, die een innerlijke waarde* bezitten. Men zou ze gevoegelijk geschenken kunnen noemen, indien de kring van deze niet veel ruimer ware dan die der beloo- ningen. Zoodanige belooningen moeten, zooals reeds opgemerkt werd, ook voor de kinderen waarde hebben, in overeenstemming met den leeftijd, het geslacht en den aard dergenen, die haar ontvangen, zoodat zij op dezen een aangenamen indruk maken.

Bij belooningen in het algemeen, zij mogen in woorden, onderscheidingsteekenen of geschenken bestaan, verlieze men niet uit het oog, dat zij van opvoedkundig standpunt slechts in een tweetal opzichten aanbeveling verdienen. Heeft namelijk een kind in evenredigheid met zijn aanleg en zijn krachten iets buitengewoons gedaan en alzoo blijdschap verschaft aan zijn ouders, dan zal men verstandig handelen door het daarvoor een belooning te schenken en alzoo eveneens een genot te bezorgen. Ziet men in de tweede plaats, dat de gewone middelen, om een kind tot inspanning op te wekken, niet voldoende zijn, dan kan men somtijds van een in het vooruitzicht gestelde belooning goede gevolgen verwachten. Men make zich daarbij echter niet aan overdrijving schuldig. Belooningen moeten in zoodanig geval beschouwd worden als geneesmiddelen, die onnoodig zijn na het herstel van den zieke, of, zooals *Schwarz* zegt, als lijnen in het schrijfboek, als een leiband bij de eerste proeven om te leeren loopen; men schaft dat alles af, zoodra het kind kracht genoeg verkregen heeft tot zelfstandige werkzaamheid.

Belopasjzen heeten de nakomelingen van *Soessanin*, een Russischen landbouwer, die bij een vijandelijken overval der Polen het leven redde van *Michaël Fedorowitsj*, den grondlegger van het Huis *Romanow*. Keizer *Nicolaas* heeft een gedenkteeken ter gedachtenis aan die gebeurtenis in het distrikt Kostroma laten plaatsen. De Belopasjzen wonen in het dorp Korobawa, in het gouvernement Kostroma gelegen. Zij zijn door keizerlijke giftbrieven van alle belastingen en persoonlijke diensten vrijgesteld. Die voorrechten zijn in 1838 bevestigd voor zoolang de Belopasjzen in den boerenstand blijven; gaan zij in steden wonen, om er burgers of kooplieden te worden, dan moeten zij ook de stedelijke lasten dragen. Daar zij tot een 150 tal mannen waren aangegroeid en gebrek kregen aan land, heeft de keizer hun den benoodigden grond geschonken. Zij staan wel onder den gouverneur van Kostroma, maar deze mag alleen in geval van volstrekte noodzakelijkheid hun dorp bezoeken, tenzij de minister te Petersburg, aan wien de bevoorrechte huisgezinnen rechtstreeks onderworpen [illegible] verlof gegeven heeft.

Belos is in de Grieksche [illegible] van *Poseidon* en *Libya*, en de vader [illegible] *Danaus*, *Kepheus* en *Phineus*.

Belot, *Adolphe*, een Fransch [illegible] manschrijver, geboren den 6den [illegible] te Pointe-à-Pître op het eiland [illegible] deerde in Frankrijk in de rechten en [illegible] te Nancy. Weldra echter begaf hij [illegible] bezocht de Vereenigde Staten van [illegible] rika en Brazilië en keerde in 1855 [illegible] terug, om er als auteur op te treden. [illegible] leed den 19den December 1890 te [illegible] schreef: „Châtiment" (1855), het [illegible] campagne" (1857), met *Villetard* [illegible] testament de César Girodot" (1859) [illegible] „Les maris à système" (1862), [illegible] monsieur Jouanne", (met *Crisafulli* [illegible] het melodrama „Le secret de famille [illegible]

Berucht zijn zijn romans: „[illegible] raud ma femme" (1870), „La [illegible] (1872) en *Belot's* laatste werken: [illegible] de rose" (1890) en „Une femme [illegible] Saint-Lazare" (1891). Minder [illegible] „La Vénus de Gordes" (1867), met [illegible] geschreven, „Le drame de la Rue [illegible] (1867), L'article 47" (1870). „Les [illegible] Trouville", met vervolgen (1875—[illegible] Etrangleurs" (1879), Le roi des [illegible] „Les fugitives de Vienne" (1882), [illegible] beauté" (1883), „La princesse [illegible] „La Couleuvre" (1885), „Une affaire [illegible] (1885), „Mélinite" (1889), „Chère [illegible] enz. *Belot* heeft een deel van zijn [illegible] en *Daudets* „Fromont jeune et [illegible] (1876), „Tartarin" en „Sapho" [illegible]

Belovár, een koninklijke vrije stad [illegible] bezit eenige scholen, een paar [illegible] en is de hoofdstad van het [illegible] Kreutz. De stad telt 6056 inwoners [illegible] leven van den graan- en wijnbouw [illegible] van zijderupsen.

Belovár-Kreutz of *Belovár-[illegible]* naam van een comitaat in het [illegible] Het is ontstaan door vereeniging van [illegible] gere comitaten Belovár en Kreutz [illegible] grenst het aan Varasdin, in het [illegible] comitaat Somogy, in het O. aan [illegible] het Z. aan Pozega en in het W. [illegible] Het comitaat wordt door het [illegible] de Moslavackabergen (489 m. [illegible] ontvangt zijn water van de Drau [illegible] een zijrivier van de Save. Zijn [illegible] draagt 5047.73 v. km., het aantal [illegible] 302209. De hoofdstad is Belovár [illegible]

Below, *Gustaf Friedrich [illegible]* [illegible] Pruisisch generaal, werd in 1792 [illegible] in Oost-Pruisen geboren, bezocht [illegible] 1807 de militaire school te [illegible] laatstgemeld jaar als luitenant bij [illegible] plaatst. Als dienstdoend adjudant [illegible] raal *York* nam hij deel aan de [illegible] 1812 en 1813 en ontving in den [illegible] bach een zware wond aan het [illegible] tot na den Volkerenslag bij Leipzig [illegible] nemen. Vervolgens vergezelde hij [illegible] rende den veldtocht van 1814 in [illegible]

in het daaropvolgende jaar tot ritmeester
ierd, voorts tot officier van den generalen
ij graaf *Bulow von Dennewitz* en woonde
e betrekking den slag van Waterloo bij.
et sluiten van den vrede werd *Below* ge-
t bij den grooten generalen staf te Berlijn.
e dagen leverde hij een memorie in aan
ninister van Oorlog, waarin hij de nood-
jkheid aanwees eener verbeterde kustver-
ng. In 1840 werd hij vleugel-adjudant van
rich Wilhelm IV*, in 1842 generaal à la
in November 1848 bevelhebber der 1ste
e te Koningsbergen en in 1849 luitenant-
ral. Hij woonde van 1831 tot 1841 de
lagen bij te Koningsbergen en te Dantzig en
ook gekozen onder de afgevaardigden, die
41 te Berlijn vergaderden. Hij ijverde zeer
le verbetering der wegen in Oost-Pruisen.
48 bracht hij aartshertog *Johann* de toe-
ting van Pruisen, om een centraal gezag
itschland te vestigen, en verkreeg in Au-
s van dat jaar van den aartshertog verlof
Pruisen, om een wapenstilstand met Dene-
n te sluiten, die kort daarna te Malmö
tand kwam. In Mei 1850 werd hij met
svoorwaarden naar Kopenhagen gezonden.
werd hij tot lid der Vertegenwoordiging
en. In het begin van 1851 legde hij zijn
at neder, en overleed te Koningsbergen den
November 1852.

low, *Georg von*, een Duitsch geschied-
ge, werd den 19den Januari 1858 te Ko-
ergen geboren, studeerde van 1878—1883
, te Bonn en te Berlijn in de geschiedenis
atswetenschappen, waarna hij zich in 1886
rivaat-docent in de geschiedenis te Mar-
vestigde. In 1888 verhuisde hij naar Ko-
ergen, waar hij in 1889 buitengewoon
eraar werd. In 1891 werd hij tot hoog-
r te Münster, in 1897 te Marburg en in
te Tübingen benoemd. *Below* publiceerde:
Entstehung des ausschliesslichen Wahl-
der Domkapitel" (zijn dissertatie, Bonn,
„Die landständliche Verfassung in Jülich
erg" (3 dln., Düsseldorf, 1885—1891), „Die
hung der deutschen Stadtgemeinde" (Düs-
f, 1889), „Der Ursprung der deutschen
erfassung" (Düsseldorf, 1892), „Die Land-
tten von Jülich-Berg 1400—1610" (dl. I,
ldorf, 1895), „Das Duell und der germa-
Ehrbegriff" (Cassel, 1896), „Das Duell
eutschland" (Cassel, 1896), „Das ältere
he Städtewesen und Bürgertum" (Biele-
1898), „Die neue historische Methode"
hen, 1898), „Territorium und Stadt" (Mün-
1900), „Zur Geschichte der konstitutio-
Partei im vormärzlichen Preuszen" (Tü-
, 1903) e. a. Met *Meinecke* geeft hij het
dbuch der mittelalterlichen und neuern
ichte" (München, 1903 v.v.), met *Bauer*
artmann het „Vierteljahrsschrift für So-
nd Wirtschaftsgeschichte" (Leipzig, 1903
nit.

lper, een stad in het Engelsche graafschap
, ligt 11 km. boven Derby, op den rechter
van de Derwent. Zij telt 10934 inwoners
, die zich met katoenspinnerij en ijzer-
rie bezighouden.

Belsazar, de laatste koning van Babylon uit den stam der Chaldeeën, wordt hoogstwaarschijnlijk *Nabonnedus* bij *Berosus* en *Labynetus* bij *Herodotus* genoemd. In het 17de jaar van zijn regeering werd hij door de vereenigde legers der Perzen en Meden onder bevel van *Cyrus* aangevallen en in zijn hoofdstad belegerd. Volgens het Bijbelsch verhaal (Boek *Daniel*, hoofdstuk 5) was *Belsazar* met zijn rijksgrooten aan een feestmaal gezeten, toen plotseling een onzichtbare hand eenige onleesbare teekens op den wand schreef. Vruchteloos raadpleegde de verschrikte koning de magiërs van zijn Hof. Eerst de profeet *Daniël*, op aanraden der koningin ontboden, kon het geheimzinnig schrift verklaren. Er stond: „Meneh, meneh tekel, u-pharsin", dat wil zeggen: „Geteld, gewogen en verdeeld!" en hieraan gaf de profeet de volgende uitlegging: „God heeft de dagen uwer heerschappij geteld en zij zullen weldra eindigen. Gij zijt gewogen op de weegschaal en te licht bevonden. Uw rijk zal verdeeld en aan de Perzen en Meden gegeven worden". Dienzelfden nacht werd Babylon veroverd, en de koning kwam om het leven (538 vóór Chr.). Den naam *Belsazar*, van welken die van *Balthazar* afkomstig is, vindt men wel is waar alleen in den Bijbel, doch de bijzonderheden omtrent zijn uiteinde komen in de hoofdzaken overeen met die, welke de Grieksche geschiedschrijvers aangaande den val van *Nabonnedus*, den laatsten Chaldeeschen koning, mededeelen. Volgens de inschriften in spijkerschrift luidt zijn naam *Bel-ejar-oesoer* en was hij de oudste zoon van koning *Nabonid*. Of hij ooit de kroon gedragen heeft, staat niet vast.

Belt, *De Groote en Kleine*, zijn twee zeestraten, die, met de Sont, de Oostzee met de Noordzee verbinden.

De *Groote Belt*, die de Deensche eilanden Seeland en Laaland van Funen en Langeland scheidt, is 60 km. lang, 16 à 30 km. breed en 16 m. diep. Aan de kust van Seeland heeft alleen Kalundborgfjord een grootere diepte. De scheepvaart is er wegens den sterken stroom, de talrijke zandbanken en kleine eilanden zeer gevaarlijk. Men heeft er veeren bij Korsör en Nyborg.

De *Kleine Belt*, die het eiland Funen van Jutland en Sleeswijk scheidt, is 0,6 à 15 km. breed, hier en daar 26 m. diep en eveneens moeilijk te bevaren. Er zijn veeren te Middelfahrt, Assens en Fauborg. Hetvaarwater is het nauwst bij Fredericia.

Belterwijde is de naam van een grooten veenplas in de Overijselsche gemeenten Wanneperveen en Ambt-Vollenhove. Gedeeltelijk is hij door een dikwijls overstroomden weg van de Beulakerwijde gescheiden.

Beltrame, *Giovanni*, een Italiaansch taalkundige en Afrikareiziger, werd den 11den November 1824 te Valeggio geboren. Hij ging in opdracht van een Oostenrijksch zendingsgenootschap in 1854 als zendeling naar Chartoem en Fasokl, in 1858 met *Knoblecher* naar het nieuw gestichte station Heiligenkreuz aan den Witten Nijl, in de nabijheid van Gondokoro, bereisde in 1859 de Sobat en keerde in 1862 naar zijn vaderland terug. Hij gaf een „Gram-

matica della lingua Denka" (Rome, 1870; nieuwe druk, 1880) en een „Vocabulario Ital.-Denka" e Denka-Ital." (Rome, 1880) uit. Verder publiceerde hij: Il Sennaar e lo Sciangallah" (2 dln., Verona e Padua, 1879), „Il Fiume bianco e i Denka" (Verona, 1882) en „In Palestina" (Florence, 1895).

Beltrami, *Giovanni*, een Italiaansch vervaardiger van cameeën of kunstig gesneden steenen, geboren te Cremona in 1779. Hij was de zoon van een juwelier en wist het door eigen oefening in die kunst ver te brengen. In de dagen der Fransche revolutie vond hij een begunstiger in *Eugène de Beauharnais*, voor wien hij een keten vervaardigde van 16 cameeën, die de mythe van *Psyche* voorstelden. Zijn merkwaardigste werken zijn een 18 mm. groote steen met ongeveer 20 figuren naar *Charles Lebrun*, waarop de tent van *Darius*, en een 27 mm. groote topaas, waarop het avondmaal van *Leonardo da Vinci* is afgebeeld. Hij overleed in zijn geboortestad in 1854.

Beltrami, *Costantino*, een Italiaansch reiziger en schrijver, geboren te Bergamo in 1779. Wegens zijn aansluiting aan de Carbonari moest hij in 1821 de vlucht nemen en begaf zich naar Noord-Amerika, waar hij het voornemen opvatte, de bronnen van de Mississippi op te sporen. Met een wetenschappelijke expeditie, aan wier hoofd zich majoor *Long* bevond, voer hij in 1823 den grooten stroom op, verliet zijn reisgenooten, om alleen nog onbekende gewesten te bezoeken, en slaagde er in, tegen het einde van Augustus van laatstgenoemd jaar, na vele moeilijkheden en gevaren, het brongebied van den Mississippi, benevens verschillende meren en onbekende zijrivieren van dien stroom te ontdekken. Daarop keerde hij naar het zuiden terug en leverde in 1824 het geschrift: „La découverte des sources du Mississippi", dat met belangstelling ontvangen, maar met eenig wantrouwen bejegend werd. Daarna reisde hij eenige jaren in Mexico en begaf zich in 1827 naar Londen, waar hij in 1828 het boek: „A pelgrimage in America leading to the discovery of the Mississippi" in het licht deed verschijnen, alsmede het werk: „La Mexique" (1830, 2 dln.). Tevens openbaarde hij zijn belangstelling in de bevrijding van zijn vaderland door de uitgave der brochure: „L'Italie et l'Europe". Nadat hij eenige jaren in Duitschland (bij Heidelberg) had vertoefd, begaf hij zich in 1837 naar Weenen, vervolgens naar Rome en vestigde zich in 1850 te Filotrano in de Romagna, waar hij in Februari 1855 overleed.

Beltrami, *Eugenio*, een Italiaansch wiskundige, werd den 16den November 1835 te Cremona geboren. Hij was een leerling van *Betti*, *Broschi* en *Cremona* en werd in 1858 ingenieur bij het spoorwegwezen. Sedert 1862 was hij achtereenvolgens hoogleeraar aan de universiteiten te Bologna, Pisa, Rome en Pavia en daarna weer te Rome. In 1898 werd hij president der Academie dei Lincei, in 1899 lid van den Senaat. Hij stierf den 18den Februari 1900 te Rome. *Beltrami* heeft zich in de eerste helft van zijn wetenschappelijk leven uitsluitend met differentiaalrekening beziggehouden. Zijn voornaamste werk hierover is het: „Ricerche di analisi applicata alla Geometria". Zijn nieuwste [illegible] op de mathematische physica [illegible] universiteit te Rome geeft [illegible] „Opere matematiche" uit.

Belvedère is een Italiaansch [illegible] dezelfde beteekenis heeft als het Fra[illegible] *levue* (zie aldaar), namelijk [illegible]. Daarom gaf men dien naam aan [illegible]ten en torens, welke een mooi uitz[illegible]. Merkwaardig is vooral het Belvede[illegible] Vaticaan, zoowel wegens het fraa[illegible] de stad en de omstreken, als wegens [illegible] beelden — bijvoorbeeld den beroem[illegible] — dien men er aantreft.

Den naam van Belvedere draagt [illegible]teel in een der voorsteden van W[illegible] is op een hoogte gelegen, werd [illegible] voor prins *Eugenius* gebouwd en [illegible] 1901 de keizerlijke schilderijengal[illegible] terras heeft men een verrukkelijk [illegible] de geheele hoofdstad.

Ook een slot van den groothertog [illegible] voert dien naam; het ligt niet ver [illegible] en is door een prachtige laan met [illegible] bonden. Het groote park is in 172[illegible] *August* aangelegd.

Een toren te Nijmegen en een [illegible] berg bij Arnhem worden eveneens [illegible] genoemd.

Belvisia *Desv.* is de naam va[illegible]tengeslacht uit de familie der *[illegible]* onderscheidt zich door een 5-deelige[illegible] basis met schubben omsloten kelk, [illegible] éénbladige bloemkroon, bloembladen[illegible] draden met verdeelde helmknoppen [illegible]vormigen, 5-hoekigen stempel en een [illegible] komkommervrucht. De eenige beken[illegible] *B. coerulea Desv.*, een sterk ver[illegible] die aan de westkust van het Afrika[illegible]kringsland gevonden wordt. Zij [illegible]lend geplaatste, puntige, eenigszins [illegible]deren en prachtige, blauwachtig-paa[illegible]. Deze geliefkoosde sierplant vereischt [illegible] kas, vette tuinaarde en, bij een [illegible] warmte, zoowel schaduw, als frisse [illegible] Fransche kruidkundige *Palisot* [illegible] wegens de schoonheid der bloem en [illegible]komst van deze met de ster van [illegible] van Eer, met den naam van *Napo[illegible]rialis*.

Belzebub. Zie *Beelzebub*.

Belzoni, *Giovanni Batista*, een [illegible] reiziger en oudheidkenner, werd [illegible] 5den November 1778 te Padua. Hij [illegible] van een barbier, maakte te Rome [illegible] het volk, ging uit nood in een kloo[illegible] verliet het bij de komst der Fransche[illegible] terug naar Padua, vanwaar hij [illegible] Nederland en in 1803 naar Engeland [illegible] schoone, rijzige gestalte bracht hem [illegible] beeld, om zich op het Ashley-theater [illegible] als *Apollo* en *Herkules* te vertoonen [illegible] deed hij een reis door Groot-Brittan[illegible] overal athletische voorstellingen [illegible] hij als *Simson* grooten roem in de [illegible] te Lissabon en Madrid. Nu had hij [illegible] bijeenverzameld, om met zijn vrouw [illegible] en vandaar naar Egypte te reizen.

hij op als danser, en vervolgens vervaar- hij voor den onderkoning een machine, om inen te Soebra aan den Nijl te besproeien. voldeed dit werktuig niet, maar *Belzoni* er door in betrekking gekomen met den lschen consul *Salt*, die hem op een beteren bracht. Op last van dezen bestuurde hij de werkzaamheden bij het vervoeren van eusachtigen kop van *Memnon* uit de nabij- van Thebe naar Alexandrië (thans in het ·h museum), en daarna werd hij door *Salt* Nubië gezonden, om er den prachtigen tem- an Ypsamboel toegankelijk te maken. Dit te, en *Belzoni* was de eerste oudheidkun- die dit reusachtig gebouw betrad en er eschrijving van leverde. Hij bezocht vervol- het dal Biban-el-Moloek en ontdekte er een koningsgraf, waarvan hij een nauwkeurig vervaardigde, hetwelk later te Parijs en nden werd ten toon gesteld. Zijn mooiste was echter de heropening van de pyra- van Chephren. Een aanslag op zijn leven hem besluiten, Egypte te verlaten. Hij be- ch naar de kust der Roode Zee, waar hij op 0° N.Br. het voormalige Berenice terug- en van hier naar de oase Siwah, om de ı van den Ammontempel te onderzoeken. lang daarna (1819) ging hij op reis naar and. Eerst vertoefde hij eenigen tijd te , en begaf zich toen naar Londen, waar hij ultaten zijner nasporingen publiceerde onder tel „Narrative of the operations and recent eries in Egypt and Nubia" (Londen, 1820). ı het einde van 1822 maakte hij zich ge- tot een nieuwen tocht, om, uitgaande van stkust van Afrika, Timboektoe en de Ni- nnen op te sporen. Hij overleed echter te den 3den December 1823. De oorspronke- afbeeldingen van het door hem geopende rsgraf zijn in 1829 te Londen door zijn noote uitgegeven.

n, *Joseph*, een Poolsch generaal met een vontuurlijken levensloop, werd geboren te u in Galicië in 1791. Hij was de telg n oud-adellijk geslacht, bezocht de hooge- te Krakau en werd vervolgens geplaatst ; cadettenkorps te Warschau. Tevens oefen- zich in de artillerieschool, door generaal 'er gesticht, en werd geplaatst bij de le artillerie. Hij nam deel aan den Rus- ı veldtocht in 1812, eerst onder maar- *Davoust* en daarna onder *Macdonald*. ns zijn medewerking bij de verdediging)antzig werd hij begiftigd met het kruis et Legioen van Eer. Na de capitulatie hij naar Polen terug, waar hij als artil- fficier dienst nam bij het leger, dat er in werd georganiseerd. Belast met de instruc- ı de artillerieschool te Warschau, hield hij rlezingen over de artilleriewetenschap en ın 1819 bevorderd tot kapitein. Omstreeks ijd gaf hij een werk uit over de congre- vuurpijlen. Wegens zijn vrijmoedigheid alen naar den krijgsraad verwezen en in uchte staatsgevangenis te Warschau op- n, zag hij zich ten laatste veroordeeld, in verblijf te houden in een klein land- Kock genaamd, waar een officier elke maand omtrent zijn gedrag rapporteeren en al zijn brieven openen moest. Uit dien treurigen toestand werd hij verlost door den dood des keizers, welke bij de staatsdienaren zulk een verwarring verwekte, dat men hem op zijn ver- zoek ontslag verleende uit den Poolsch-Russi- schen dienst.

Nu begaf hij zich naar Lemberg naar zijn oom, een geestelijke, en hield zich bezig met het opstellen en uitgeven van geschriften. Toen in November 1830 de Poolsche opstand uit- barstte, snelde *Bem* naar Warschau, waar hij tot majoor benoemd en met het bevel over een rijdende batterij belast werd. Vooral onderscheid- de hij zich in de slagen bij Iganië en Ostrolenka en klom snel in rang tot generaal.

Na den val van Warschau overschreed hij met een gedeelte van het leger de Pruisische grenzen, vertoefde vervolgens tot ondersteuning en terecht- wijzing van Poolsche vluchtelingen in Duitsch- land, vooral te Leipzig en Altenburg, en begaf zich in Maart 1832 naar Parijs. Hier was hij wetenschappelijk werkzaam en deed daarna reizen door Portugal, Spanje, België, Nederland en Frankrijk. Bij de Europeesche woelingen van 1848 begaf *Bem* zich naar Lemberg en vervol- gens naar Weenen, waar hij met het opperbevel over de Nationale garde werd belast. Bij het be- leg van Weenen wist hij verkleed naar Preszburg te ontkomen.

In opdracht van de Hongaarsche regeering stelde hij zich aan het hoofd van een zelf geor- ganiseerd leger, waarvan eenige liniesoldaten en mobiele garden uit Weenen benevens een hand- vol Polen de kern uitmaakten, en reeds in De- cember kon hij naar Zevenburgen trekken. Met 8000 man, die gedeeltelijk nog slecht gewapend waren, overwon hij den 19den December de Oos- tenrijkers bij Deés en dreef den vijand uit het noorden van het land in de Boekowina. Hierop keerde hij zich tegen de Oostenrijksche hoofd- macht onder *Puchner*. *Bem* misleidde hem door zijn bewegingen, wierp zich plotseling op het Oostenrijksche corps en noodzaakte *Puchner* naar Hermannstadt terug te trekken. Eenige dagen later verscheen *Bem* op de hoogten van Groszscheuer, Salzburg en Kleinscheuer en tastte den 21sten Januari 1849 Hermanstadt aan, maar werd teruggeslagen. Den 4den Februari 1849 leed hij weer een groote nederlaag tegen *Puch- ner* bij Vizakna. Toch wist hij den 7den Februari zich er door heen te slaan en leverde, door Hon- gaarsche troepen versterkt, den 9den Februari den bloedigen slag aan de brug te Piski, verover- de den 11den Maart Hermannstadt, nam Kroon- stadt en dreef de Oostenrijkers en de Russische hulptroepen den 16den Maart door den Roten- turmpas naar Walachije.

Bem was alzoo binnen twee maanden meester geworden van geheel Zevenburgen, met uitzon- dering van de kleine vesting Karlsburg. Door zachtheid en vergevensgezindheid poogde hij de Slaven gunstig te stemmen voor de Magyaren, terwijl hij in zijn leger de tucht met onverbid- delijke gestrengheid handhaafde en geen vergrijp tegen de personen of den eigendom der ingezete- nen duldde. Toen later de commissarissen van *Kossuth* ijverige vervolgingen instelden, belette

bij het volvoeren der doodvonnissen en verbeurdverklaringen. Op bevel der Hongaarsche regeering begaf hij zich hierop in het Banaat en noodzaakte *Puchner* dit gebied te verlaten. Daarna keerde hij naar Zevenburgen terug, maar werd den 31sten Juli bij Schäszburg door zijn tegenstander verslagen. Op dringend verlangen van *Kossuth* ijlde hij naar Hongarije, waar hij aan den slag bij Temesvar deelnam (9 Augustus).

Na een vruchtelooze poging te Lugos, om met de overblijfselen van het Hongaarsche leger den strijd te hervatten, moest hij terugtrekken naar Zevenburgen, waar hij zich tot den 19den Augustus tegen een aanzienlijke overmacht verdedigde. Eindelijk moest hij de wijk nemen op Turksch grondgebied. Om tegen Rusland den strijd voort te kunnen zetten, omhelsde hij den Mohammedaanschen godsdienst en nam onder den naam van *Amoerat-pasja* dienst bij het Turksche leger. Met ijver werkte hij aan een hervorming van de krijgsmacht des sultans, hoewel hij hierbij door Oostenrijk en Rusland zooveel mogelijk werd tegengewerkt. Door hun invloed werd hem in Februari 1850 Aleppo tot verblijfplaats aangewezen, en hier dempte hij aan het hoofd der Turksche troepen den bloedigen opstand tegen de Christelijke ingezetenen. Weldra werd zijn lichaam, door talrijke wonden en vreeselijke vermoeienissen ondermijnd, door een hardnekkige koorts aangetast. Hij versmaadde alle geneeskundige hulp en overleed den 10den December 1850. In 1880 werd voor hem te Maros-Vasarhely een gedenkteeken opgericht. Behalve andere geschriften, verscheen van hem: „Exposé général de la méthode mnémonique polonaise, etc." (Parijs en Leipzig, 1839).

Bemalen. Zie *Bemalen gronden*.

Bemalen gronden zijn die, welke door het een of ander bemalingswerktuig van het overtollige water kunnen worden bevrijd.

De bemaling of kunstmatige waterloozing is noodzakelijk wanneer de lage ligging der gronden het afvloeien van het overtollig water naar het buitenwater, dus op de zee of de rivieren, onmogelijk of onvoldoende is.

Nagenoeg alle polders van het binnendijksche Hollandsch-Utrechtsche polderland ten N. van de groote rivieren worden bemalen. Ook heeft dat plaats tusschen Lek en Waal-Merwede in Holland en in Gelderland tot aan de polders van Tricht en Geldermalsen. In het W. van het land tusschen Maas en Waal hebben de Groote polders stoomwerktuigen; van de Bommelerwaard worden o. a. bemalen de polders beneden en boven den Meidijk. Beneden Lit slaan de Noord-Brabantsche polders langs de Maas het overtollige water met stoomwerktuigen uit en ook de polders der Landen van Heusden en Altena worden bijna alle bemalen. Zeeland, de Zuid-Hollandsche eilanden en W. Noord-Brabant loozen voor het grootste gedeelte langs natuurlijken weg, omdat de gemiddelde ebben, vooral in Zeeland, zoo laag afloopen. Alleen de laag gelegen deelen van Schouwen, Duiveland en Zuid-Beveland hebben in Zeeland bemaling noodig. Op Goeree en Overflakkee wordt slechts in den polder Dirksland de hulp van een windwatermolen vereischt; ook van Beierland worden alleen de oostelijke polders bemalen. Verder noordelijk loopen [illegible] veel minder laag af en wordt dus [illegible] eischt, tenminste in de meeste polders [illegible] Brabant slaan alleen de polders langs [illegible] landsch Diep tot Geertruidenberg [illegible] met behulp van wind- en stoom[illegible] het N. van Noord-Holland is [illegible] tusschen eb en vloed gering en [illegible] meeste bedijkingen bemalen worden [illegible] zondering maken het Koegras, de [illegible] lantsoog en het N.W. van de Zijpe [illegible] zondering van een 3-tal loozen [illegible] Texel langs natuurlijken weg. [illegible] wordt slechts een nieuwe bedijking [illegible] op Terschelling worden geen [illegible] tuigen aangetroffen. Van de Gelder[illegible] polders worden alleen bemalen de [illegible] Arnhemmer- en Velperbroek en [illegible] in het gebied der Veluwsche Wetering [illegible] door middel van de Grift bij H[illegible] De polders aan het beneden einde der [illegible] vallei hebben stoombemaling. Van [illegible] langs de Zuiderzee, van Elburg tot [illegible] Water, hebben slechts de laagste [illegible] o. a. die van Kamperveen. Van de [illegible] ten Z. van de Linde worden o. a. [illegible] 1ste Dijkdistrikt en de polders van [illegible] Rouveen. De Friesche bedijkingen [illegible] den, ten O. van Holwerd wateren [illegible] De meeste polders worden bemalen [illegible] hebben alleen zomerbemaling, zoodat [illegible] veelal blank staan. De Groninger [illegible] of molenkoloniën dienen o. m. door [illegible] grondwater op een bepaald laag peil [illegible] ze zijn daarom niet met kaden omringd [illegible] door dammetjes in de slooten van de [illegible] zende landen gescheiden. Eigenlijk [illegible] *bemalen landen*. Op deze wijze [illegible] de in cultuur gebrachte dalgronden [illegible] en Nieuwe-Pekela, Wildervank, [illegible] tendam, Hoogezand en Sappemeer [illegible] der is de eenige der Wadpolders [illegible] wordt; van de Dollartpolders [illegible] aan de Westerwoldsche Aa een [illegible] terloozing.

Bemaling, electrische, [illegible] plaats bij de polders en boezems [illegible] Noord-Brabant. Daar de afvoer [illegible] water langs den nieuwen Maas[illegible] afloopen der ebbe op de kleine water[illegible] kan, heeft het Rijk voor bemaling [illegible] gen polders en boezems gezorgd [illegible] ceerde waterstaatstoestand der [illegible] maakte elk ingrijpen in de onder[illegible] der polders en in de situatie der [illegible] ongewenscht, zoodat bij de [illegible] ling aan elk sluisgebied een [illegible] molen is gegeven, waardoor [illegible] zomerpeil kan worden onder[illegible] watermolens, 53 in het geheel [illegible] vermogen zeer oeconomisch [illegible] centrale inrichtingen, van waaruit [illegible] over de verschillende polders [illegible] Het ééne station ligt onder D[illegible] onder Raamsdonksveer; het [illegible] een oppervlakte van ruim [illegible] Deze electrische bemaling werkt [illegible] oude en nieuwe methoden [illegible]

toekomst voor haar weggelegd moet n geacht.

nalingswerktuigen noemt men de ., die in ons polderland gebruikt worden, t overtollige water op te malen en daar- kunnen loozen. Zij zijn in het algemeen rscheiden in windwatermolens (zie aldaar) omgemalen (zie aldaar), terwijl in den n tijd ook de electrische bemaling (zie in Nederland toepassing heeft gevonden.

nbameer. Zie *Bangweolomeer*.

nbe. Zie *Limpopo*.

nbo, *Pietro*, een Italiaansch geleerde, eboren te Venetië, den 20sten Mei 1470. vroeg oefende hij zich in de kennis der che en vervolgens te Messina onder de van *Lascaris* in die der Grieksche taal. . omhelsde hij den geestelijken stand en de geruimen tijd, als letterkundige, aan f te Ferrara en Urbino. In het jaar 1513 j secretaris van *Leo X* en begaf zich in aar Padua, waar zijn beminde, *Morosina*, . Later werd hij historieschrijver der ansche republiek en bibliothecaris der boe- n St. Marcus. In het jaar 1539 ontving kardinaalshoed, werd in 1541 bekleed waardigheid van bisschop van Gubbio, met die van bisschop van Bergamo. Hij hter te Rome, waar hij den 18den Januari verleed. In *Bembo* was alles vereenigd, n mensch beminnelijk kan maken. Als ndige was hij een der herstellers van den stijl, zoowel in het Latijn, als in het sch. Met betrekking tot laatstgenoemde s hij vooral een navolger van *Petrarca*. belangrijkste werken behooren: „Carmina", iae Venetae libri XII" (1487—1513, , 1551), dat hij zelf in het Italiaansch le(Venetië 1552), „Prose" (Venetië,1525), olani" (Venetië, 1505), „Rime" (Venetië, Zijn gezamenlijke werken zijn te Venetië in 4 dln. en te Milaan in 1808 in 12 egeven.

elen is een Limburgsche gemeente, om- or de gemeenten Berg-en-Terblijt, Heer, en- Keer, Wijlré en Oud-Valkenburg. 5,7 km. ten O. van Maastricht, heeft rvlakte van 347 H.A. en telt 256 inwoners De heuvelachtige, tot + 40 m. A.P. hooge bestaat uit Limburgsche klei; uit de van Haagwilder worden bouwsteenen n. Hoofdmiddel van bestaan is de land-

lorp Bemelen ligt aan den W. voet van els. In de nabijheid ligt een tumulus, ime" genoemd, welke vroeger veel hoo- en zich nu nog 7 m. boven het maai- heft. In de Middeleeuwen werd hier eeren van Valkenburg en hunne opvol- hertogen van Brabant, een tol geheven n, die langs de Romeinsche heerbaan Het te Bemelen gelegen roofslot werd door de bewoners van Maastricht inge- n verwoest.

sting heeft ten doel door toevoer van die direct of indirect tot de voeding en kunnen bijdragen, de vruchtbaarheid grond te onderhouden of te verbeteren. In de Oudheid waren de Egyptenaren en de Grie- ken van meening, dat de plant voor haar op- bouw slechts water noodig had. *Van Helmont* meende dit in 1610 door een proef te hebben aangetoond, doch in 1691 werd door *Woodward* de onjuistheid daarvan bewezen. In de 17de eeuw beschouwde *Jethro Tull* fijne aarde, *Home* de warmtestof, in de 18de eeuw *Münchhausen* de gassen, *Wallerius* salpeter, olie en aarde als het ware plantenvoedsel. *Thaer* zag in koolstof het voornaamste plantenvoedsel en meende dat deze in den vorm van humus door de plant uit den bodem moest worden opgenomen. Omstreeks 1800 werd door *de Saussure* aangetoond, dat de kool- stof door de plant uit het koolzuur der lucht kon worden gevormd en dat de stikstof niet werd opgenomen uit de lucht, maar vermoede- lijk uit de bestanddeelen van den bodem. Door *Boussingault* werd dit omstreeks 1840 bevestigd. De vlinderbloemigen bleven in dezen echter een uitzondering vormen. Van deze werd in 1886 door *Hellriegel* aangetoond, dat ze bij aanwe- zigheid van bepaalde micro-organismen in den grond — later door *Beijerink* geïsoleerd en Bacillus radicicola genoemd — in staat waren de vrije stikstof der lucht te assimileeren. *Ber- thollet* verklaarde in 1803, *Sprengel* in 1837, *Liebig* in 1840 de aschbestanddeelen der plant voor noodzakelijke voedingsstoffen. Beslist be- wezen werd dit in 1842 door *Wiegmann* en *Polstorff*. Thans is bekend, dat voor de voe- ding van de planten noodig zijn: water, kool- zuur, stikstof, phosphorzuur, zwavelzuur, kali, kalk, magnesia en ijzeroxyd. Het koolzuur wordt bijna uitsluitend door de bovenaardsche groene deelen der plant uit de atmosfeer getrokken. Alle andere voedende stoffen worden uit den grond opgenomen, met uitzondering van een ge- ringe hoeveelheid water, die in gecondenseerden toestand uit de lucht wordt geresorbeerd, en van de stikstof, die door bepaalde stikstofver- zamelende planten, bijv.: vlinderbloemigen, els en lagere organismen, onder zekere voorwaarden eveneens uit de lucht kan worden getrokken. De grond bevat sommige der noodzakelijke voe- dingsstoffen altijd in voldoende hoeveelheid, namelijk: zwavelzuur, magnesia en ijzeroxyd. Behalve aan water kan hij dikwijls gebrek heb- ben aan stikstof, phosphorzuur, kali en kalk. Van al deze stoffen moet een voldoende hoe- veelheid beschikbaar zijn, om een voldoend ge- was voort te brengen. Zijn opbrengst hangt af van die plantenvoedende stof, welke in betrek- kelijk geringste hoeveelheid beschikbaar is. Deze waarheid is bekend als de *wet van het mini- mum*. Alle plantenvoedende stoffen worden, be- houdens een paar uitzonderingen, door de hoogere planten bij voorkeur opgenomen in den hoogst geoxydeerden vorm.

De stikstof wordt, behalve in vrijen vorm door vlinderbloemigen en enkele andere planten, opge- nomen in den vorm van salpeter, ammoniumzouten en amidoverbindingen. De moeilijk ontleedbare organische stikstofverbindingen, in den grond aan- wezig in den vorm van humus, moeten door lagere organismen eerst in genoemde verbindingen worden omgezet, om de plant tot voedsel te kunnen dienen. Deze omzetting kan worden bevorderd

door drooglegging en doelmatige bewerking van den grond, tevens door aanwending van kalk. Phosphorzuur, kali en kalk worden door de plant slechts opgenomen in oplosbaren, diffundeerbaden vorm of in zoodanigen toestand, dat ze door den plantenwortel oplosbaar kunnen worden gemaakt. Phosphorzuur bijv., in den vorm van in water oplosbare éénbasisch phosphorzure kalk en voor den plantenwortel opneembare tweebasisch phosphorzure kalk.

Alle noodzakelijke plantenvoedende stoffen kunnen gezamenlijk worden aangebracht in meststoffen van dierlijken of plantaardigen oorsprong: stalmest, pluimveemest, menschelijke uitwerpselen, groenbemesting, of in den vorm van grondsoorten: terpaarde of wierdegrond en slib. Stikstof kan verder worden aangebracht in den vorm van chilisalpeter en zwavelzuren ammoniak; phosphorzuur in dien van superphosphaat, thomasphosphaat of slakkenmeel en sommige ruwe phosphorieten. Stikstof en phosphorzuur kunnen te zamen worden aangewend in den vorm van peruguano, vischguano, garnalenguano, bloedmeel, vleeschmeel, beenderenmeel en in mengsels van stikstof en phosphorzuurhoudende meststoffen, bijv. ammoniak-superphosphaat, d.i. een mengsel van zwavelzuren ammoniak en superphosphaat. Kali kan worden toegevoegd in den vorm van kainiet, carnalliet, sylviniet, chloorkalium, zwavelzure kali-magnesia of patent-kali en zwavelzure kali.

Een bemesting met stikstof werkt vooral gunstig op lichte, droge gronden. Hoe lichter de grond is, des te grooter is zijn behoefte aan stikstof; afgegraven hoogveen- en zandgronden hebben daaraan de grootste behoefte, kleigronden minder. Hoe droger de weersgesteldheid, des te meer stikstofmest een gewas kan verdragen. Verder werkt deze stof het meest gunstig op gewassen, die een gering stikstofgehalte bezitten, zooals suikerbieten en mangelwortelen, en die welke stevige stengels bezitten en minder legeeren, zooals koolzaad en karwij. Ook graslanden hebben dikwijls behoefte aan stikstof, vooral zanden afgegraven hoogveen-graslanden; klei- en laagveen-graslanden minder. Behoefte aan phosphorzuur bestaat vooral op die gronden, vanwaar sedert overoude tijden phosphorzuurrijke produkten, zooals vee en koren, zijn uitgevoerd en die tengevolge daarvan eenzijdig aan phosphorzuur zijn verarmd, verder op die, welke weinig koren in verhouding tot de hoeveelheid stroo produceeren en dikwijls slap stroo leveren. Op bijna alle gronden bestaat behoefte aan deze meststof. Kali werkt vooral gunstig op hoogveen- en schrale zandgronden. Hoe lemiger het zand, des te minder behoefte aan kali. Ook laagveengronden hebben meer of minder behoefte aan deze meststof, kleigronden hebben bij normale cultuur daaraan geen gebrek. De behoefte aan kali wordt vergroot door geforceerden aardappel- en bietenbouw en door inkrimping van het gebruik van stalmest.

Behoefte aan kalk bestaat op die gronden, welke geen opbruising met zoutzuur vertoonen, vooral op zware, ondoorlatende, moeilijk te bewerken, slemperige kleigronden, op verzuurde gronden o.a. hoogveengronden, verder op gewassen, die veel kalk in den bodem vragen, in b[illegible] bijzonder vlinderbloemigen, met uitzondering [illegible] lupinen en serradella, en kruisbloemigen, [illegible] koolsoorten; niet of minder op aardappelen [illegible] door kalk schurftig kunnen worden. Somm[illegible] meststoffen werken niet of niet uitsluitend a[illegible] plantenvoedsel, maar door haar vermogen [illegible] andere niet-opneembare plantenvoedende stoff[illegible] in opneembare te kunnen omzetten. Ze word[illegible] indirecte meststoffen genoemd. Tot deze be[illegible] ren o.a.: kalk, mergel, gips, keukenzout en [illegible] lisalpeter.

Bemmel. Deze Geldersche gemeente gre[illegible] aan de gemeenten Huisen, Duiven, Pannerde[illegible] Millingen, Gent, Elst en Valburg. Zij ligt [illegible] km. ten Z. van Arnhem, beslaat een opperv[illegible] van 4101 H.A. en telt 5725 inwoners (190[illegible] vruchtbare kleibodem levert tarwe, tabak, ker[illegible] enz. De gemeente omvat de dorpen Bemm[illegible] Angeren, Doornenburg en Ressen, alsmede een[illegible] buurten en gehuchten.

Het groote, ver uiteen gebouwde dorp Bemmel ligt aan den rechter Waaldijk, te midd[illegible] van vele landgoederen. Er is een Hervorm[illegible] en een R.-Katholieke kerk; het aantal inwoner[illegible] bedraagt ongeveer 1600.

Bemmel, *Willem van*, een Hollandsch la[illegible] schapschilder en etser, geboren te Utrecht den 1[illegible] Juni 1630, overleden te Wöhrd bij Neurenbe[illegible] den 20sten December 1708. Leerling van *He[illegible] man Saftleven* (zie aldaar). Hij reisde in 1[illegible] naar Italië, waar hij zes jaren werkte. Daar[illegible] was hij te Londen en zes jaren te Kasse[illegible] hofschilder van den landgraaf. In 1662 vestig[illegible] hij zich te Neurenberg. Hij schilderde landsc[illegible] pen in Italiaanschen trant, met ruïnes, waterv[illegible] len, enz., waarin zijn zoon *Johan Georg*, *Hen[illegible] drik Roos* en *J. Murrer* de figuren schilder[illegible] Deze zoon en diens broeder *Peter* waren sc[illegible] ders, wier zoons, kleinzoons en achterkleinzo[illegible] eveneens de schilderkunst beoefend hebben. S[illegible] derijen van *Willem van Bemmel* bevinden [illegible] o.a. in de musea te Brunswijk, Dresden en Wee[illegible]

Bemmel, *Abraham van*, werd geboren [illegible] Amersfoort, den 28sten Januari 1703 en overle[illegible] er in 1784. Hij heeft een belangrijke: „Beschr[illegible] ving der stad Amersfoort" (Utrecht, 176[illegible] 2 deelen uitgegeven.

Bemmel, *Eugène*, baron *van*, een Belgis[illegible] schrijver, geboren te Gent, den 16den April 18[illegible] Hij bezocht de universiteit te Brussel en we[illegible] er professor in de Fransche letterkunde, later [illegible] de nieuwe geschiedenis, de vergelijkende lett[illegible] kunde en de oudheidkunde, en overleed den 1[illegible] Augustus 1880. Hij schreef: „Histoire de [illegible] langue et de la poesie provençales" (1846), „Elo[illegible] du baron de Stassart" (1855), „Histoire de Sai[illegible] Josse-ten-Noode" (1869), den roman „Dom [illegible] cide. Mémoire du dernier moine de l'abbaye [illegible] Villers" (1875). Verder „Traité général de [illegible] littérature française" (1880) en „Histoire de B[illegible] gique empruntée textuellement aux récits [illegible] écrivains contemporains" (1880). Voorts sticht[illegible] en redigeerde hij de „Revue trimestrielle" (18[illegible] sedert 1864: „Revue de Belgique") en gaf m[illegible] anderen de: „Patria Belgica" en „La Belgiq[illegible] illustrée" (1880) uit.

Bemmelen, *Abraham van*, werd geboren [illegible]

ft in 1763. Te Franeker en te Amsterdam ıorde hij tot de leerlingen van den hoogar *van Swinden*. In 1790 werd hij benoemd lector in de wis-, natuur- en sterrenkunde de Fundatie van de Vrouw *van Renswoude* in 1811 in die betrekking verplaatst naar ravenhage, waar hij in 1817 tevens werd st met het onderwijs in de wiskunde aan het nasium. In 1822 woonde hij een vergadering van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatppij te Haarlem, waarvan hij directeur was kneusde aldaar door een val zijn been zoog, dat hij den 16den Augustus van dat aan de gevolgen overleed. Hij heeft werken geven over „Waterbouwkunde", maar vooral ı gemaakt door zijn „Lessen over de Algeof Stelkunst", die in ons land op de meeste jnsche scholen werden ingevoerd en meern zijn herdrukt. Hij was lid van de voorste Nederlandsche genootschappen.

mmelen, Abraham van, een Nederlandsch eleerde en een neef van den voorgaande, geboren te Delft, den 27sten Mei 1779. vader, godsdienstonderwijzer en ziekenbeer daar ter stede, liet hem het onderwijs ten op het gymnasium, en reeds in 1795 hij tot de academische lessen toegelaten. bleef nog 4 jaren te Delft het onderwijs ıngen van zijn neef *Abraham van Bemmelen* en geleerden *Jacob Scheidius*, predikant bij Vaalsche gemeente. In 1799 begaf hij zich de hoogeschool te Leiden en kon er terbeginnen met de studie der godgeleerd- Hij woonde er de lessen bij van *van de persse*, *Rau*, *Boers te Water* en *van Voorst*, chreef in het Latijn een „Uitleg- en oorundige verhandeling over de brieven van ıs aan de Ephesiërs en Colossensen, met der vergeleken." Geldgebrek belette hem doctoralen graad te verwerven. Achtereenns was hij predikant te Ankeveen, Loosn en Oosterhout; hij overleed in laatstgede plaats, den 28sten Juni 1842. In 1838 hij benoemd geworden tot lid der Nederche Maatschappij van Letterkunde. Hij heeft scheiden bundels leerredenen uitgegeven en nboven in tijdschriften talrijke opstellen gel van godgeleerd-wetenschappelijken en letndigen inhoud.

mmelen, *Pieter van*, een Nederlandsch geleerde, geboren te Almelo, den 4den Juni Hij werd achtereenvolgens rechter te Alk- Nijmegen en Leiden en schreef: „De Bijbel doodstraf" (1865), „De doodstraf, popuvoordracht" (1865), „De doodstraf, wetenpelijk bijvoegsel" (1865), „Doodstrafpole" (1866), „Limburg, Luxemburg en het Cone Londen van 1867" (1869), „Een politisch beginsel" (1869) en „De oorlog van 1870, rijk en Duitschland, onze verhouding tot" (1870).

mmelen, *Jakob Maarten van*, een Nederh schei- en aardkundige, geboren te Almelo, den November 1830, ontving zijn opleiding et gymnasium te Leiden, studeerde aldaar en eeg er in October 1854 het doctoraat in is- en natuurkunde op een dissertatie, ge: „De Cibotio Cumingii". Hij was achtereenvolgens werkzaam als assistent aan het scheikundig laboratorium der hoogeschool te Groningen (1852—1860), als leeraar in de scheikunde aan de landhuishoudkundige school aldaar (1856—1864), als directeur van 's Rijks hoogere burgerschool te Groningen (1864—1869) en van de hoogere burgerschool te Arnhem (1869—1874) en werd in 1874 benoemd tot hoogleeraar in de anorganische scheikunde te Leiden. Hij aanvaardde die betrekking den 25sten April 1874 met een redevoering over: „De scheikunde als de leer der stofwisseling." In 1900 moest hij wegens het bereiken van den 70-jarigen leeftijd aftreden. Hij is lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen en van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem. Van zijn geschriften vermelden wij: „Die Verbindungen von Glycerin mit zwei- und dreibasischen Säuren" (in het „Journal für praktische Chemie", 1856), „Over de verhouding van Glycerine, Mannitine en de Glucose tegenover twee- en driebasische zuren" (in *Mulder's* „Scheikundige verhandelingen en onderzoekingen", 1857), „Bouwstoffen tot de kennis der kleigronden in de provincie Groningen" (in *Mulder's* „Scheikundige verhandelingen en onderzoekingen", 1861), „Over de meekrapgronden" (in het „Tijdschrift van Nijverheid", 1863), „Eenige hoofdstukken uit de nieuwere scheikunde, geschetst naar aanleiding van de „Scheikundige Brieven" van *J. von Liebig*" (1863), „De luchtververseching in schoolgebouwen" (in „De Schoolbode", 1871 en 1874), „Das Absorbtionsvermögen der Ackererde", „Die Absorbtionsverbindungen (I, II, III, in „Landw. Versuchstationen", 1878, 1879 en 1880), „La composition des hydrates du dioxyde de silicium, d'étain en de manganèse" (in de „Archives Neerlandaises", 1880), „Die Verbindungen einiger Dioxydhydrate mit Säuren, Salzen und Alkalien" (in het „Journal für praktische Chemie", 1881), „Die Hydrate des Berylloxyds und Magnesiumoxyds" (in laatstgenoemd tijdschrift, 1882), „De bodem van het voormalig IJ", „De samenstelling van de nieuwe zeeklei in het IJ", „De samenstelling en vorming van zure gronden" (in de „Verhandelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen" 1886), „Sur les colloides" (in het „Recueil des travaux chimiques des Pays Bas", 1888), „De nieuwe richting in de anorganische chemie" (Acad. rede, 1889), „Over de samenstelling, het voorkomen en de vorming van siderose (witte klien) en van vivianiet in de onderste darglaag der hoogveenen van zuidoost Drente", (in de „Verhandelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen", 1895), „Bijdrage tot de wetenschappelijke biographie van G. J. Mulder. Historisch-Critische beschouwing van zijn werk: „De scheikunde der bouwbare aarde" (alsvoren, 1901 met *E. A. Klobbie*), „Sur l'oxide ferrique amorphe et hydraté, sur l'hydrate ferrique cristallin et sur les ferrites de potassium et de sodium" (Recueil des travaux chimiques, XII, 1893), „L'hydrogel et l'hydrate cristallin de l'oxide de cuivre" (alsvoren XIII, 1894), „Le coefficient de partage lors de l'absorption des solutions par les corps solides" (als voren, XVIII, 1899).

Bémol is in de muziek de Fransche naam

voor het verlagingsteeken b. De Italiaansche vorm is bemolle.

Ben is een woord, dat in het Hebreeuwsch en Arabisch *zoon* beteekent, zoodat het dikwijls bij den naam des vaders wordt gevoegd om den zoon aan te duiden, zooals *Mozes ben Menachem*, enz. De Arabieren, Turken en Perzen gebruiken in plaats van *ben* veelal *ebn* of *ibn*, en de Israëlieten in Arabië doorgaans *aben* of *aven*, bijv. *Aben-Esra*.

Ben is een woord van Keltischen oorsprong, dat bergtop beteekent en dikwijl voorkomt in Schotsche bergnamen, bijv. Ben Nevis, Ben Lomond, enz.

Bena noemt men een getijgolf, welke tijdens springvloeden voorkomt in rivieren, die op de oostkust van Sumatra met een noordwaarts gerichten mond uitwateren in de straat van Malaka.

In de Pané, de Rokan en de Kampar stijgt dientengevolge het water binnen weinige minuten 3 à 6 m. In de Rokan is de vloedgolf, welke een tijdelijk gevaar voor de scheepvaart oplevert, nog merkbaar tot boven Tanah Poetih.

Benaderen. Dit woord wordt gebruikt voor het beslag leggen door kommiezen op gesmokkelde waren aan de grenzen en voor het naasten van te laag aangegeven goederen en geslacht. *Benaderen* heeft in de wiskunde de beteekenis van door berekening de waarde bepalen van een vorm, welke de werkelijke waarde nabij komt.

Benadirkust. Zie *Somaliland*.

Ben Akiba. Zie *Akiba, ben Jozef*.

Benares, eigenlijk *Varânasi*, is de hoofdstad van een even zoo genoemde divisie der Britsch-Indische Noordwestprovinciën, die op 26971 v. km. 5.032.502 (1901) inwoners telt. Zij ligt in het N. van het Britsch-Indische rijk, in een vlakte aan den spoorweg en op den hoogen linkeroever van den Ganges. Zij is een der grootste en merkwaardigste steden van Indië, het Rome der Hindoe's en van oudsher de voornaamste zetel der Brahminenscholen en der vereering van Brahma. Duizenden trekken naar Benares ter bedevaart en talrijke huizen zijn er het eigendom der priesters, die hier de pelgrims herbergen. Vele voorname Hindoe's uit verwijderde gewesten hebben er pagoden en vele Indische vorsten paleizen, die zij gedurende de groote feesten bezoeken en waarin zij hunne laatste levensjaren doorbrengen. Men is er van overtuigd, dat degene, die in de Heilige stad, in de gunst der Brahmanen staande, overlijdt, onmiddellijk in den schoot der godheid opgenomen wordt. Het aantal pelgrims, dat er uit alle gewesten van Indië samenvloeit, om te offeren en de voorgeschreven afwasschingen in den Ganges te verrichten, beliep voorheen dagelijks 10.000 en klimt ook thans nog op de hooge feesten tot honderdduizenden. Ieder bedevaartganger heeft 15 dagen noodig om de plechtigheden te volbrengen, die hem zuiveren van alle zonden. De trappen, waarmede men van den hoogen oever naar de rivier afdaalt, zijn zelfs op het brandende middaguur bezet met groepen van mannen, vrouwen en kinderen, die er de reiniging verrichten of hunne kruiken vullen met water van den gewijden stroom. Dat water wordt over geheel Indië verspreid; de verzending [illegible] belangrijke tak van industrie gewo[illegible]

Vooral van de zijde van den Gan[illegible] hier 540 à 780 m. breed is, vertoo[illegible] *nares* als een prachtige stad, met [illegible] die zich verheffen boven de opeengepa[illegible] massa langs den kronkelenden zoo[illegible] Verder bemerkt men er de koepels [illegible] tempels, prachtige paleizen en [illegible] welfde poorten, zuilengangen, [illegible] groepen en dit alles maakt een [illegible] indruk. Benares bezit 1454 meestal kle[illegible] tempels, 272 moskeeen, ondersche[illegible] tempels en een Boeddhistentempel. [illegible] zijn er echter nauw en krom en [illegible] naar Oostersche wijze, aan de straat[illegible] vensters. Het wemelt er van brahma[illegible] en bedelmonniken, die er grootendeel[illegible] uitzien. De merkwaardigste tempel [illegible] *Bisjeswar* of den „Heer der Wereld" [illegible] is klein en van gehouwen steen [illegible] In de nabijheid is een kleine bron [illegible] Ganges in verbinding staat en waar [illegible] grims moeten baden. Andere belan[illegible] bouwen zijn het Man Mandil, alsmede [illegible] Mandil of de tempel van de secte [illegible] Hoog boven het Man Mandil verte[illegible] in 1693 gebouwde sterrenwacht [illegible] achtige instrumentenverzameling th[illegible] bruikt wordt. Daarenboven zijn er [illegible] hospitalen, weeshuizen en instelling[illegible] dadigheid. Benares is tevens de stad [illegible] heid; in grooten getale stroomen de [illegible] doe's der aanzienlijkste geslachten [illegible] om er het onderwijs te genieten [illegible] manen. Ook zijn er vele lagere schol[illegible] men er een afzonderlijk college [illegible] waar 10 leeraren, door de Brits[illegible] bezoldigd, onderwijs geven in het le[illegible] de wet der Hindoe's, hunne heilige [illegible] sterrenkunde en het Sanskriet.

Benares bloeit tevens door han[illegible] heid. Zij is een der grootste en [illegible] plaatsen van het Oosten en een [illegible] plaatsen voor Dekan en het [illegible] Hindostan. Diamanten, paarlen en [illegible] gesteenten, sjaals, specerijen en [illegible] worden uit alle oorden van Azië [illegible] is een belangrijke handel in suiker, [illegible] peter, indigo en geweven stoffen. [illegible] zelf vervaardigt men zijden, kato[illegible] wollen stoffen, sjaals, met goud [illegible] weven goederen, enz. De handel [illegible] steund door de stoomvaart op den [illegible] spoorwegen van Calcutta naar [illegible] Benares naar Lucknow. In 19[illegible] aantal inwoners 203095.

In 1194 werd de stad door Moham[illegible] ingenomen en bleef 600 jaren [illegible] Mohammedanen, die de Hindoe[illegible] ten. Later heerschten er de Nowab[illegible] en sedert den 15den April 1775 [illegible]

Benary, *Franz Ferdinand*, [illegible] der Oostersche talen en uitlegger [illegible] schriften, werd geboren te Kassel [illegible] Maart 1805. Hij bezocht de gymna[illegible] tingen en te Erfurt en studeerde [illegible] 1827 te Bonn en te Halle in de [illegible]

wijsbegeerte. Vooral legde hij zich toe, onder ing van *Freytag* en *Gesenius*, op de Oosche talen. Na zijn bevordering tot doctor le wijsbegeerte, begaf hij zich naar Berlijn, er *Hegel*, *Schleiermacher*, *Marheineke* en ›ren te hooren en zich tevens te oefenen in Sanskriet. Weldra gaf hij een gedicht in taal uit, getiteld „Nalôdaya"; met een La‑che vertaling en met een verklaring. at hij een benoeming te Petersburg van hand had gewezen, werd hij benoemd tot leeraar in de uitlegkunde aan de univert te Berlijn (1830). Wegens zijn geschrift Hebraeorum leviratu" ontving hij uit Halle benoeming tot doctor in de godgeleerdheid. heeft in onderscheiden tijdschriften hoogst ngrijke opstellen geleverd over Bijbelsche g-en oudheidkunde en overleed te Berlijn, 7den Februari 1880.

enary, Albert Agathon, een broeder van den ge, geboren te Kassel, den 17den Januari , studeerde te Göttingen en te Halle in de ren, werd in 1831 professor aan een gymum te Berlijn en tevens privaat-docent aan universiteit. In laatstgenoemde betrekking l hij voorlezingen over Grieksche en Rosche letterkunde en Sanskriet. Hij schreef werk over de „Klankleer bij de Romeinen" overleed den 4den December 1860.

enary, *Ernst*, een Duitsch tuinbouwkun-, werd den 10den November 1819 te Kassel ren. Hij leerde den tuinbouw te Erfurt en voornaamste kweekerijen in België, Franken Engeland. In 1843 stichtte hij te Erfurt inrichting voor zaadteelt en zaadhandel. Van neest gevraagde bloemen gaf hij prachtige eldingen uit. Het „Album Benary", een in eringen uitgegeven werk, bevat gekleurde eldingen van de beste groentesoorten. Van verdere geschriften is het voornaamste: Erziehung der Pflanzen aus Samen" (met r, Leipzig, 1887). *Benary* stierf den 19den uari 1893 te Erfurt.

enasque, het Fransche *Bénasque*, is de van een kleine vesting in de Spaansche ncie Hueska (Aragonië). Zij ligt aan de a, is een van de hoogst gelegen steden in Pyreneeën en heeft (1900) 1364 inwoners, post- en telegraafkantoor, een loodmijn en rale bronnen. Ten noorden van Benasque de pas Puerto de Benasque, 2417 m., in lal van Luchon.

enckendorf, *Ernst Ludwig von*, generaal Saksische cavalerie, werd geboren den Juni 1711 te Ansbach, waar zijn vader aarschalk was, studeerde te Jena in de rechn hield zich vervolgens 3 jaren op aan het van vorst *Günther von Schwarzburg-Rudol-*. In 1733 trad hij in dienst bij het Keursche leger en nam in den Eersten Silezischen g deel aan de verovering van Praag en aan elegering van Brünn. Weldra werd hij als ein verplaatst naar het regiment lichte ruivan prins *Karel van Koerland*, onderdde zich in 1745 tegen de Pruisen bij Kesorf en kwam na den vrede van 1745 te Sambor Krakau in garnizoen. In den Zevenjarigen g bracht hij bij Kollin aan *Frederik den Groote* een nederlaag toe, en de koning van Saksen benoemde hem tot kolonel. Ook later nam hij deel aan de overwinningen der Oostenrijkers, zooals bij Breslau en bij Domstädtel in Moravië. In 1762 streed hij als generaal-majoor in den slag bij Freiberg. Hij werd voorts belast met een zending naar Weenen en leidde na den dood van koning *Augustus III* den terugtocht der Saksen uit Polen. In 1775 werd hij benoemd tot inspecteur-generaal der cavalerie en in 1788 tot chef van de gardes du corps. Hij overleed den 5den Mei 1801.

Benckendorff, *von*, is de geslachtsnaam van een Russische familie, welke tot den Lijflandschen adel behoort. Zij heeft een aantal generaals opgeleverd, namelijk:

Benckendorff, Christoffel von, geboren in 1740, diende onder *Katharina II* bij de garde en overleed in 1823 als generaal der infanterie.

Benckendorff, Alexander von, de oudste zoon van den voorgaande, werd geboren te Reval in 1783 en opgevoed in de kostschool van *Engelhardt* te Baireuth. Vervolgens naar Petersburg teruggekeerd, werd hij door zijn bloedverwante, gravin (later vorstin) *Lieven*, die gouvernante was der keizerlijke kinderen, in het winterpaleis toegelaten en was hij weldra de getrouwe speelmakker van den grootvorst. Met uitmuntende gaven van lichaam en geest toegerust, zag hij een schitterende loopbaan voor zich geopend. Hij trad als officier in dienst bij de garde en werd reeds in 1813 bevorderd tot generaal-majoor. De militaire opstand bij de troonsbeklimming van *Nikolaas* verschafte hem gelegenheid, om als adjudant-generaal en chef van de eerste divisie kurassiers, zijn moed en beleid aan den dag te leggen. Hierdoor verwierf hij zich de vriendschap des keizers en zag zich tot de aanzienlijkste waardigheden benoemd. Hij was de onafscheidelijke metgezel van zijn machtigen meester, en zijn invloed was bijna onbegrensd. Zijn geslacht werd in den gravenstand verheven en hij zelf benoemd tot lid van den Rijksraad. Terugkeerende van een badreis naar Duitschland, stierf hij den 23sten September 1844, aan boord van de oorlogsstoomboot „Hercules".

Benckendorff, Constantijn von, een jongere broeder van de voorgaande, werd geboren in 1784 en verliet de diplomatieke loopbaan, om in 1812 als majoor in dienst te treden. Als aanvoerder van een afdeeling Kozakken was hij één der eersten, die bij het vervolgen van het Fransche leger door Noord-Duitschland trokken. Tegen het einde van den veldtocht van 1814 was hij opgeklommen tot den rang van kolonel, en na het sluiten van den vrede werd hij benoemd tot generaal-majoor en ambassadeur te Stuttgart en te Karlsruhe. Bij het uitbreken van den Perzischen oorlog trad hij weder in actieven dienst, woonde de blokkade van Eriwan bij en werd in 1827, na een voorspoedig gevecht tegen de Koerden, bevorderd tot luitenant-generaal. Als adjudant-generaal des keizers volgde hij dezen in den oorlog tegen de Turken, veroverde Prawadi bij verrassing in Juli 1828 en overleed aldaar aan zenuwkoorts, in het najaar van 1828.

Benckendorff, Constantijn, graaf *von*, een zoon van den voorgaande, werd geboren in 1817. Hij

streed met roem in den Kaukasus, werd daarna afgevaardigd naar Berlijn, nam deel aan den oorlog in den Krim, zag zich vervolgens belast met een buitengewone zending naar Spanje en werd in 1857 tot luitenant-generaal en ambassadeur te Stuttgart benoemd. Hij overleed te Parijs aan de gevolgen zijner wonden, den 29sten Januari 1858. Zijn geschrift: „Souvenir intime d'une campagne du Caucase", een verslag van zijn ontmoetingen in den Kaukasus, is na zijn dood in het licht verschenen.

Benczur, *Julius*, een Hongaarsch historieschilder, werd geboren te Nyiregyhaza, den 28sten Januari 1844. Hij bezocht in 1861 de academie te München, waar *Hiltensperger* en *Anschütz* zijn leermeesters waren. Sedert 1869 had verder *Piloty* grooten invloed op zijn vorming. Tot zijn vroegere werken behooren de historiestukken: „Hamlet bij de koningin", „Het afscheid van Ladislaus Hunyady", „Lodewijk XVI en zijn familie bij een storm te Versailles" en „Lodewijk XV bij madame Dubarry". In 1877 ontstond een groot, door prachtige kleuren uitmuntend historiestuk: „De dood van den heiligen Stephanus", dat zich thans in het nationaal museum te Pest bevindt. Op de eerste internationale tentoonstelling te Weenen in 1882 verscheen zijn uitmuntend geschilderde „Bacchante", en in 1886 leverde hij drie portretten van Hongaarsche ridders, die grooten bijval vonden. In 1888 voltooide hij voor deze stad een groot historisch stuk: „De herovering van Ofen, door Karel van Lotharingen." In 1880 benoemd tot hoogleeraar aan de kunst-academie te München, ging hij in 1883 als zoodanig naar Budapest.

Benda. Deze op Java, Sumatra en Malaka voorkomende groote boom, behoort tot de familie der Urticaceae. De bladeren zijn groot, meestal gaaf, doch soms ook vinspletig, de vruchten met ruige stekels bedekt. Hij levert zeer hard hout, dat bijzonder voor den huisbouw geschikt is. De pitten worden gepoft gegeten en op de passars in de nabijheid der bosschen verkocht. De inlanders vervaardigen van den bast minderwaardige baadjes.

Benda, *Franz*, een Oostenrijksch vioolspeler, werd geboren te Albenatek in Bohemen in 1709, en was de zoon van een wever. In de Nikolaïkerk te Praag als koorknaap geplaatst, ging hij buiten weten zijns vaders naar Dresden en keerde na verloop van 1½ jaar terug naar Praag, waar hij een betrekking verkreeg aan het seminarium der Jezuïeten. Het verlies van zijn stem noodzaakte hem, zich bij een korps muzikanten te voegen, en hij ontving er les in het vioolspel van den blinden Israëliet *Löbel*. Op zijn 18de jaar begaf hij zich weder naar Praag, oefende er zich onder de leiding van *Konyček* en ging daarop naar Weenen, om er het onderricht van den beroemden *Franciscello* te genieten. Hij werd vervolgens kapelmeester van den starost *Szaniawsky* te Warschau en daarna toegevoegd aan het Koninklijk Poolsch muziekkorps. In 1732 werd hij door den kroonprins van Pruisen, later *Frederik II*, naar Neuruppin geroepen, en bij de troonsbestijging van dezen vorst, volgde hij hem naar Potsdam. Na den dood van *Jozef Graun* (1771) werd *Benda* zijn opvolger als dirigent. Hij overleed te Potsdam den [illegible]
1786. Het spel van *Benda* was [illegible]
welluidend en onderscheidde zich [illegible]
zangerigen toon. Van hem zijn [illegible]
viool te Parijs in het licht [illegible]
na zijn dood heeft men tal van [illegible]
stukken van *Benda* uitgegeven.

Benda, *Georg*, een jongere broe[illegible]
voorgaande, werd geboren in 172[illegible]
den titel van koninklijk kamermu[illegible]
In 1748 werd hij kapelmeester van F[illegible]
hertog van Gotha, en deze stelde [illegible]
legenheid, om in 1765 een re[illegible]
Italië. Na zijn terugkeer schreef hij
„Il Ciro riconosciuto" en „Il buon [illegible]
ten roem verwierf hij zich door het [illegible]
„Ariadne op Naxos", waardoor hij [illegible]
drama in Duitschland invoerde. In [illegible]
burgen is dat stuk ten [illegible]
en zelfs werd het in het Italiaan[illegible]
Nu vervaardigde hij meer dergelijk[illegible]
namelijk „Medea", „Philon en T[illegible]
manzor en Nadine". Verder ver[illegible]
een groot aantal operettes, enz. Na[illegible]
vervolgens muziekdirecteur bij Schrö[illegible]
burg was geweest, keerde hij naar [illegible]
en bracht zijn laatste levensdagen [illegible]
door te Köstritz. Hij overleed aldaar [illegible]

Benda, *Friedrich Ludwig*, een [illegible]
voorgaande. Deze, een meester op [illegible]
geboren te Gotha in 1746. Hij [illegible]
burg met de beroemde zangeres *Fel*[illegible]
Rietz, met welke hij zich naar Berg[illegible]
nen begaf. Daarna trad hij in [illegible]
hertog van Mecklenburg. In 1778 [illegible]
hem de opera: „Der Barbier von Se[illegible]
andere compositiën gevolgd. Hij [illegible]
nigsbergen in Pruisen in 1793.

Benda, *Friedrich Wilhelm Heinr*[illegible]
viool-, maar vooral een uitstekend [illegible]
was een zoon van *Franz Benda* [illegible]
ren te Potsdam in 1745. Hij heeft [illegible]
melodieën voor zang gecomponeerd [illegible]
als gepensionneerd kamermusicus te P[illegible]
19den Juni 1814.

Benda, *Karl Heinrich Hermann* [illegible]
van den voorgaande, werd den 2[illegible]
Potsdam geboren. Hij evenaarde [illegible]
in de zangerige voordracht van [illegible]
de viool en schreef verscheiden [illegible]
composities voor dat instrument. De k[illegible]
leermeester hij was, benoemde hem [illegible]
kapelmeester. Hij overleed den 15[illegible]

Benda, *Johann Wilhelm Ama*[illegible]
zoon van den voorgaande, werd [illegible]
lijn in 1775. Hij studeerde in de [illegible]
in 1798 lid van de crimineele [illegible]
lisch. Weldra legde hij die betrekking [illegible]
hield zich te Berlijn en te Hirschberg [illegible]
bezig met letterkundigen arbeid [illegible]
aangesteld tot rechterlijk commissaris [illegible]
hut, dempte hij in die streken [illegible]
wegingen, zonder zijn toevlucht te [illegible]
Fransche troepen. In 1813 [illegible]
den landstorm onder de wapenen [illegible]
bekleedde daarbij de betrekking van [illegible]
In 1816 werd hij lid van het [illegible]
van Oppeln en overleed aldaar den [illegible]

[illegible] Hij schreef „Romantische verhalen" en [illegible] de werken van *Shakespeare*, de dichterlijke werken van *Walter Scott* en verschillende [illegible] van *Byron*.

Benda, *Robert von*, een Duitsch staatsman, [illegible] geboren te Liegnitz den 18den Februari [illegible]. Hij studeerde te München en Berlijn in [illegible]. In 1841 werd hij assessor te Potsdam, maar liet in 1849 deze betrekking varen, [illegible] houding bij de politieke [illegible] van het jaar 1848, tegen zijn zin naar [illegible] verplaatst worden. Hij wijdde [illegible] aan den landbouw, verkreeg in [illegible] het landgoed Rudow bij Berlijn, waarvan [illegible] op zich nam, en verwierf er door [illegible] als lid van het distriktsbestuur [illegible] het vertrouwen van zijn medeburgers. [illegible] tot lid van de Pruisische Kamer [illegible] en bij de stichting van het [illegible] van den Rijksdag benoemd [illegible] had hij onafgebroken zitting [illegible] lichamen en behoorde er tot [illegible] volksvertegenwoordigers. Vooral in [illegible] ontwikkelde hij een buitengewone [illegible]. Sedert den aanvang van [illegible] loopbaan volgde hij een gematigd [illegible] richting. In 1889 werd hij tot [illegible] van het Huis van Afgevaardigden [illegible]. In 1898 trok hij zich uit [illegible] leven terug.

Bendall, *Cecil*, een Engelsch orientalist, werd [illegible] 1856 te Londen geboren. Hij studeerde [illegible] en werd in 1885 benoemd [illegible] in het Sanskriet aan het University College te Londen en tot bibliothecaris [illegible] het Britsch museum. Op wetenschappelijke [illegible] naar Nepal en Indië in 1884 en 1899 [illegible] van Sanskriet handschriften te [illegible] voor het Britsche museum en ontdekte [illegible] belangrijke oude inscripties. Hij gaf [illegible] „A catalogue of Buddhist Sanskrit [illegible] the University Library, Cambridge" (Cambridge, 1883) en „A journey of [illegible] archaeological research in Nepal and [illegible] (1886).

Ben-David, *Lazarus*, een Duitsch wijsgeer en [illegible], werd geboren te Berlijn, den 18den [illegible] 1762. Hij was van Israëlitische afkomst [illegible] bij een glasslijper in de leer. Inmiddels [illegible] door eigen studie de noodige voor[illegible] te verschaffen, om de universiteit te kunnen bezoeken, en begaf zich naar [illegible], waar hij zich onder de leiding van [illegible] en *Kästner*, toelegde op de wiskunde. [illegible] teruggekeerd, wijdde hij zich met [illegible] der wijsbegeerte van *Kant*, [illegible] naar Weenen, om daar aanhangers [illegible] te werven. Zijn voorlezingen werden [illegible] en in 1797 vertrok hij weer na [illegible] van 4 jaren, naar Berlijn, waar hij [illegible] werd tot calculator bij de koninklijke [illegible]. *Ben-David* wijdde zich vervolgens [illegible] aan de wijsbegeerte van *Kant*, [illegible] archaeologische onderzoekingen [illegible] heeft een groot aantal werken van wijsgeerigen [illegible] inhoud in het licht gegeven. Van deze noemen wij: „Ueber die Parallellinien" (1786), „Versuch einer logischen Auseinandersetzung des mathematisch Unendlichen" (1796), „Versuch über das Vergnügen" (1794, 2 dln.), „Vorlesungen über die Kritik der reinen Vernunft" (1795, 2de. druk 1802), „Vorlesungen über die Kritik der praktischen Vernunft (1796), „Vorlesungen über die Kritik der Urteilskraft" (1796), „Rede über den Zweck der kritischen Philosophie" (1796), „Vorlesungen über die metaphysischen Anfangsgründe der Naturwissenschaft" (1798), „Versuch einer Geschmackslehre" (1799), „Versuch einer Rechtslehre" (1802), „Selbstbiographie" (1804) en „Ueber die Religion der Ebraer vor Moses" (1812). Zijn geschrift „Ueber den Ursprung unsrer Erkenntnis" werd door de Academie van Wetenschappen te Berlijn bekroond. Daarenboven was hij medewerker aan verschillende tijdschriften. Hij overleed te Berlijn den 28sten Maart 1832.

Bendemann, *Eduard*, een Duitsch schilder, werd geboren te Berlijn den 3den December 1811. Zijn vader, een Israëlitisch bankier, schonk hem een zorgvuldige opvoeding, ter voorbereiding voor een wetenschappelijke loopbaan. Krachtig echter openbaarde zich zijn neiging tot de kunst, en in 1828 vertrok hij naar Düsseldorf, waar hij zich onder de leerlingen van *Schadow* schaarde. Nadat onderscheiden stukken getuigenis hadden gegeven van zijn talent, zond hij in 1832 een groote schilderij in olieverf, voorstellende „De Israëlieten in ballingschap te Babylon", naar de tentoonstelling te Berlijn. Dat doek baarde groot opzien, en de kunstenaar werd zelfs met *Rafael* vergeleken. Weldra volgden „De twee meisjes aan de waterbron" en „Jeremia op de puinhoopen van Jeruzalem", waarmede hij in 1837 op de tentoonstelling te Parijs de medaille behaalde. Dit stuk werd aangekocht door den koning van Pruisen. Hij leverde vervolgens nog een groot aantal fraaie stukken, en onder deze bevindt zich een portret van zijn echtgenoote — een dochter van *Schadow* —, dat door kunstkenners algemeen wordt geroemd. In 1838 werd hij benoemd tot hoogleeraar aan de kunstacademie te Dresden en er tevens belast met het beschilderen in fresco van drie naast elkander gelegen zalen van het koninklijk slot. Een oogziekte, die hem noodzaakte een reis naar Italië te ondernemen, schorste aanvankelijk dezen arbeid, dien hij later op een schitterende wijze heeft voltooid. In 1859 werd hij opvolger van zijn leermeester en schoonvader *Schadow* als directeur van de schilderacademie te Düsseldorf, en ook na dien tijd heeft hij in den trant dezer school tal van stukken geleverd. Tegen het einde van 1867 legde hij zijn directeursbetrekking neder en in 1872 voltooide hij het groote doek „De wegvoering der Israëlieten naar de Babylonische Ballingschap", bestemd voor het Nationaal Museum te Berlijn. In 1877 schilderde hij „Penelope", thans in het bezit van de Academie te Antwerpen, en in 1880 een „Tocht door de woestijn", in drie tafereelen. Hij stierf te Düsseldorf, den 27sten December 1889.

Bendemann, *Felix*, een Duitsch admiraal, en een zoon van den voorgaande, werd den 5den Augustus 1848 te Dresden geboren. Reeds in 1864 werd hij cadet bij de Pruisische marine en maakte, nadat hij in 1869 tot on-

derluitenant ter zee bevorderd was, den 9den November 1870 op de kanonneerboot „Meteor" het gevecht bij Havanna mede. In den winter van 1872—1873 en 1873—1874 bezocht hij de marine-academie te Kiel, werd in 1874 tot luitenant-kapitein benoemd en nam daarna op de „Gazelle" deel aan een wetenschappelijke expeditie in den Grooten Oceaan. Na langdurige buitenlandsche reizen, als commandant van de „Olga", waarbij hij den 20sten December 1884 aan het gevecht in Kameroen deelnam, werd hij in 1887 tot kapitein ter zee benoemd. Als zoodanig was hij commandant bij den scheepsbouw, daarna chef bij den staf bij het commando over het marinestation der Oostzee en van de oefeningsvloot en achtereenvolgens commandant van de „Duitschland" en de „Brandenburg". In 1895 werd hij tot schout-bij-nacht bevorderd. Eerst was hij eenige jaren inspecteur van het torpedowezen, na 1899 chef van den admiralen staf der marine. In December van hetzelfde jaar werd hij tot vice-admiraal bevorderd en was van 1900—1902, gedurende de troebelen in China, chef van de Duitsche kruiservloot in Oost-Azië. In November 1903 volgde zijn benoeming tot admiraal en chef van het marine-station der Noordzee.

Bender, *Bendery*, of in het Moldavisch *Tisjno*, is een arrondissementshoofdstad en belangrijke vesting in de Russische provincie Bessarabië. Zij is in den vorm van een halve maan op den oever van den Dnjestr gebouwd, door breede grachten en hooge wallen omgeven en voorzien van een landhoofd tot dekking van de overvaart. De citadel, met den kruittoren, het tuighuis en de magazijnen, is op een hoogte gelegen. Bender is een kruispunt van de spoorwegen Odessa—Jasi en Bender—Galatz, heeft 2 voorsteden, 4 Grieksch-Katholieke en een R.-Katholieke kerk, 8 Joodsche bedehuizen, 1 moskee en 32934 inwoners (1897), die handel drijven in hout, koren, wijn, wol en vee.

In de 12de eeuw was hier een Genueesche kolonie. De Turken bezetten de stad tegelijk met Moldavië en versterkten haar. *Karel XII* van Zweden hield zich na den verloren slag van Poeltawa in het nabijgelegen vlek Warnitza op (1709—1711). In 1770 is de stad door den Russischen generaal *Panim* stormenderhand ingenomen, waarbij de bezetting met het meerendeel der inwoners over de kling gejaagd en Bender zelf in brand gestoken werd. Bij den vrede van Kainardsji werd zij aan de Turken teruggegeven (1774), in 1789 weder veroverd, bij den vrede van Jasi nogmaals afgestaan en in 1806 ten derden male overmeesterd. Ook nu werd zij weder aan Turkije afgestaan, maar in 1811 weder ingenomen en bij den vrede van Boekarest in 1812 met geheel Bessarabië aan Rusland toegevoegd.

Bender, *Wilhelm*, een Protestantsch godgeleerde, geboren den 15den Januari 1845 te Münzenberg (groothertogdom Hessen), studeerde in de wijsbegeerte en godgeleerdheid te Göttingen en te Gieszen. In 1868 werd hij leeraar aan het gymnasium te Worms, in 1876 hoogleeraar in de theologie te Bonn en ontving in 1877 uit Göttingen eershalve het doctoraat in de godgeleerdheid. Als een ijverig aanhanger van *Ritschl* heeft hij een poging gewaagd, om diens denk-beelden begrijpelijk te maken voor het volk, en wekte daardoor veler ergernis. Van zijn geschriften vermelden wij: „Schleiermachers Theologie mit ihren philosophischen Grundlagen" (1876—1878, 2 dln.) en „Johann Konrad Dippel, der Freigeist aus dem Pietismus" (1882). Een geweldige opschudding verwekte hij door zijn feestrede, op den 400sten geboortedag van *Luther* gehouden en getiteld: „Reformation und Kirchentum" (9de druk, 1884). Later heeft hij zijn godsdienstig-wijsgeerige denkbeelden ontwikkeld voor het groote publiek in zijn werk: „Das Wesen der Religion und die Grundgesetze der Kirchenbildung" (4de druk, 1888). Hierdoor en door zijn werk: „Der Kampf für die Seligkeit" (1888) verwekte hij opnieuw groote ontevredenheid, zoodat hij, met zijn toestemming, in de fakulteit der wijsbegeerte werd overgeplaatst. Behalve de genoemde werken, schreef hij nog: „Der Wunderbegriff des Neuen Testaments" (1871), „Mythologie und Metaphysik", waarvan het eerste deel bevat: „Die Enstehung der Weltanschauungen im Griechischen Altertum". *Bender* stierf den 9den April 1901 te Bonn.

Bender-Abbas is een havenplaats in de Perzische provincie Farsistan tegenover het eiland Ormoes. De stad ligt in een heete en ongezonde streek bestaat hoofdzakelijk uit ellendig morsige hutten en telt 5 à 7000 meest Arabische inwoners. Door een wekelijkschen stoombootdienst is zij zoowel met Karatsji en Bombay als met Boesjir en Basra verbonden. Bender-Abbas is nog steeds een belangrijke handelplaats voor Indische en Perzische waren. Ingevoerd worden stukgoederen, suiker, thee en potten uit Bombay, uitgevoerd tapijten, wol, tabak, saffraan, opium, amandels en meekrap. De ingevoerde artikelen vertegenwoordigden in 1901 1902 een waarde van 6,21 millioen, de uitvoer van 1,5 millioen gulden.

Bender Boesjir. Zie *Boesjir*.

Bendin is de naam der hoofdstad van het gelijknamige distrikt in het W. van het Russisch-Poolsche gouvernement Petrikau. Zij ligt aan de Zwarte Przemza en aan den spoorweg Sos-wizy—Sosnowizy. De stad telt (1897) 21... inwoners, bezit een post- en telegraafkantoor, ruinen van een slot uit de 13de eeuw, een Katholieke- en een Hervormde kerk, een synagoge en Joodsche bedehuizen, alsmede een groote ... lijke zinkfabriek (jaarlijks 100000 pond zink). In de nabijheid der stad ligt de rijke steenkolenmijn Xaver. Bij het verdrag van Bendin, ... hier in 1589 gesloten werd, erkende Oostenrijk *Sigismund IV* als koning van Polen en deed aartshertog *Maximiliaan*, broeder van *Rudolf* ..., afstand van zijn aanspraken op den Poolschen troon.

Bendis was de naam van een in Thracië vereerde godin, die op dezelfde wijze als *Kybele* in Phrygië vereerd werd. Zij werd door de Grieken met *Artemis* gelijk gesteld en is wel met ... de godin van de maan genoemd. Sedert het ... den der 5de eeuw werd zij ook in Athene vereerd. Sedert dezen tijd werd te harer eere in den Piraeus jaarlijks het Bendideenfeest gehouden, waaraan voornamelijk de in Athene wonende Thraciers deelnamen. Het feest bestond uit e...

[illegible] optocht en 's avonds een fakkelloop, [illegible] door een nachtelijk feest gevolgd werd.

Bendorf is de naam van een stad in het [illegible] distrikt Koblenz. Zij ligt 7 km. ten [illegible] van Koblenz, rechts van den Rijn en aan [illegible] spoorweg Niederlahnstein-Keulen. Het aantal inwoners bedraagt (1880) 5620. De stad bezit de overblijfselen van een Romeinschen burcht, een hoogere burgerschool, 4 geneesinrichtingen voor zenuwlijders, een koudwatergeneesinrichting en fabrieken van vuurvasten steen, cichorei, lood-[illegible] en sigaren.

Bendorp, *Carel Frederik*, een Hollandsch [illegible] geboren te Sas van Gent, den [illegible] Februari [illegible], overleden den 3den October 1814 te [illegible]. Hij was eerst als glasblazer werkzaam.

Bendorp, Johannes Christiaan, een Hollandsch [illegible] en graveur, een zoon van den voorgaande, geboren te Dordrecht, den 1sten Januari [illegible], overleed aldaar den 15den November 1849. [illegible] van *Dirk Langendijk* (zie aldaar). Hij [illegible] teekenen en graveerde naar schilderijen van oude meesters.

Benecke, *Georg Friedrich*, een verdienstelijk [illegible], die vooral zeer ervaren was in de [illegible] Duitsche letterkunde, werd geboren den [illegible] Juni 1762 te Mönchsroth in het vorstendom Oettingen, en studeerde te Göttingen. Hier [illegible] hij achtereenvolgens hoogleeraar, hofraad [illegible] en overleed den 21sten Augustus 1844. Hij heeft veel geschreven over Middel-Hoogduitsche letterkunde. *Benecke's* voorbereidende arbeid voor een „Mittelhochdeutsches Wörterbuch" vormt den grondslag voor het door *Müller* en *Zarncke* uitgegeven werk.

Benecke, *Ernst Wilhelm*, een Duitsch geoloog en palaeontoloog, werd geboren te Berlijn, [illegible] Maart 1838. Hij studeerde te Halle, [illegible], Berlijn en Heidelberg, promoveerde [illegible] laatstgenoemde stad en werd er, nadat hij [illegible] tijd op het mijnwezen had toegebracht, [illegible] 1866 privaatdocent en in 1869 buitengewoon hoogleeraar. In 1872 werd hij hoogleeraar [illegible] geologie te Straatsburg. Hij schreef o. a.: [illegible] Trias und Jura in den Südalpen" (1866), [illegible] und Zusammensetzung des geschichteten [illegible] am südlichen Abhang des Odenwaldes" (1869) en „Abriss der Geologie von [illegible] Lothringen" (1877). Als lid der commissie [illegible] ter Rijkslanden, schreef hij [illegible] zur geologischen Specialkarte von [illegible]-Lothringen" (1877) en „Ueber die Trias [illegible] Lothringen und Luxemburg". Met *Cohen* [illegible] hij een geognostische kaart en een geognostische beschrijving der omstreken van Heidelberg en met *Bücking*, *Schumacher* en *Van* [illegible] een „Geologischer Führer durch den [illegible]". Van 1879—1885 was hij mederedacteur [illegible] „Neues Jahrbuch für Mineralogie".

Benecke, *Berthold Adolf*, een Duitsch [illegible], werd geboren den 27sten Februari 1843 [illegible] in West-Pruisen. Hij studeerde te [illegible] in de geneeskunde, was eerst [illegible], werd in 1870 prosector bij de ontleedkunde te Koningsbergen, in 1877 hoogleeraar [illegible] topografische anatomie aldaar en tevens [illegible] benoemd tot lid der commissie van [illegible]schappelijk onderzoek der Noordzee. Als secretaris van de Visschersvereeniging in Oost- en West-Pruisen ontwikkelde hij een krachtige werkzaamheid tot opbeuring van het visschersbedrijf. Hij stierf ten gevolge van gevatte koude, die hij zich op zijn onderzoekingstochten op den hals had gehaald, te Koningsbergen, den 27sten Februari 1886. Van zijn geschriften noemen wij: „Fische, Fischerei und Fischzucht in Ost- und Westpreuszen" (1881), „Die Teichwirtschaft" (1885) en „Handbuch der Fischerei und Fischzucht" (met *Borne* en *Dallmer*, 1886).

Benedek, *Ludwig von*, een Oostenrijksch generaal, geboren in 1804 te Oedenburg in Hongarije, uit een Protestantsch adellijk geslacht, bezocht de academie te Neustadt en werd in 1822 als vaandrig bij het leger geplaatst. In hetzelfde jaar werd hij tot tweeden, in 1831 tot eersten luitenant, in 1835 tot kapitein, in 1840 tot majoor, in 1843 tot luitenant-kolonel, in 1846 tot kolonel bevorderd, en onderscheidde zich vooral bij het dempen van den opstand in Galicië. In Augustus 1847 werd hij benoemd tot commandant van een regiment infanterie en trok naar Italië. Als commandant eener brigade nam hij deel aan den terugtocht uit Milaan, en zoowel aan de Osone, als bij Curtatone legde hij veel moed en vastberadenheid aan den dag, zoodat hij in de legerberichten van den veldmaarschalk *Radetzky* telkens eervol werd vermeld. Dapper streed hij ook bij Mortara, en bij Novara stelde hij zich bij den aanval persoonlijk aan het hoofd van zijn regiment. In April 1849 werd hij bevorderd tot generaal-majoor en brigadier van het eerste reservekorps van het Donauleger; hij voerde bevel over de voorhoede bij Raab en Oszony en nam vervolgens deel aan de gevechten van Szöreg en Ozs-Ivany. Na het eindigen van den Hongaarschen veldtocht werd hij als chef van den generalen staf naar Italië gezonden. In 1852 werd hij bevorderd tot generaal-veldmaarschalk en belast met het bevel over het 4de legerkorps te Lemberg. In 1859 was hij aanvoerder van het 8ste korps van het tweede leger in Italië, waar hij zich onderscheidde in den slag bij Solferino. In het begin van 1863 was hij gouverneur-generaal van Hongarije en daarna militair commandant van Venetië.

Ofschoon hij op 1865 wegens de min gunstige gezindheid van het Oostenrijksche Kabinet eenige maanden in non-activiteit moest doorbrengen, was zijn roem als ervaren en dapper legerhoofd zoo gevestigd, dat hij bij het uitbarsten van den oorlog tegen Pruisen tot opperbevelhebber van het Oostenrijksche leger werd benoemd. *Benedek* twijfelde van het begin af ernstig er aan, of hij wel voor deze taak op een voor hem vreemden bodem berekend was en tevens, of de monarchie wel sterk genoeg was voor een oorlog met twee fronten. Dat hij den toestand juist beoordeelde, vooral na de tegen zijn uitdrukkelijk bevel geleverde gevechten bij Skalitz en Trautenau (28 Juni), bewijst een depêche van den 1sten Juli, waarin hij den keizer verzocht „tot iederen prijs vrede te sluiten". Het begin van den slag bij Königgrätz (3 Juli) scheen de overwinning te beloven, doch het einde was een ernstige nederlaag. *Benedek* redde nog het overblijfsel van het leger over Olmütz naar Hon-

garije; daarop werd hem het commando ontnomen en dit opgedragen aan aartshertog *Albrecht*. *Von Benedek* werd met zijn medebevelhebbers voor den krijgsraad geroepen, maar een keizerlijk bevel maakte in December een einde aan het onderzoek. *Von Benedek* ontving zijn ontslag en vestigde zich eerst te Gratz en vervolgens te Pest. Hij bleef ook bij voortduring de welwillendheid ondervinden van het keizerlijke Huis. Toen hem in 1867 zijn ridderorden ontstolen waren, ontving hij ze met een vriendelijken brief van aartshertog *Albrecht* terug. Hij overleed te Gratz, den 27sten April 1881.

Beneden, *Pierre Joseph van*, een Belgisch dierkundige, geboren te Mechelen, den 19den December 1809, studeerde in de natuur- en geneeskunde en werd in 1831 conservator aan het natuurkundig museum te Leuven. In 1835 werd hij hoogleeraar aan de universiteit te Gent en keerde in 1836 in die betrekking naar Leuven terug. Sedert 1842 was hij lid der Belgische Academie van Wetenschappen, sedert 1860 bij dat lichaam directeur van de „classe des sciences" en in 1881 werd hij president van de Academie. Hij schreef: „Zoologie medicale" (1859, met *Gervais*), „Iconographie des helminthes ou des vers parasites de l'homme" (1860), „Osteologie des cetacés vivants et fossiles" (1868, met *Gervais*), „La vie animale et ses mystères" (1863), „Les fouilles au trou des Nutons de Furforz" (1865), „Les chauves-souris de l'époque du mammouth et de l'époque actuelle" (1870) en „Les commensaux et les parasites dans le regne animal" (Parijs, 1875; in het Duitsch vertaald onder den titel: „Die Schmarotzer des Thierreichs" 1876). *Beneden* stierf den 8sten Januari 1894 te Leuven.

Beneden, Eduard van, een zoon van den vorige, behoort tot de verdienstelijke Belgische dierkundigen. Hij werd geboren te Luik, den 5den Maart 1846 en in 1870 benoemd tot hoogleeraar aan de universiteit in zijn geboortestad. In 1882 ontving hij van het Institut de France den *Serres*-prijs wegens zijn onderzoekingen omtrent de ontwikkelingsgeschiedenis der dieren. Zijn talrijke geschriften handelen hoofdzakelijk over embryologische onderwerpen en zijn grootendeels opgenomen in de „Memoires" en „Bulletins" der Koninklijke Belgische Academie.

Beneden-Merwede. Zie *Merwede*.

Benedetti, *Alexander*, een geleerd geneesheer en schrijver in de 15de eeuw. Hij werd geboren te Legnano bij Verona, begaf zich als militair geneesheer van het Venetiaansche leger naar Candia en Morea en werd in 1493 hoogleeraar in de ontleedkunde te Padua. In 1495 trad hij weder in dienst bij het Venetiaansche leger en overleed omstreeks het jaar 1525. Hij heeft ontleed- en geneeskundige geschriften uitgegeven, welke in dien tijd hoogst belangrijk waren. Zij zijn verzameld onder den titel: „A. Benedicti opera" (Venetie, 1533; Bazel, 1549).

Benedetti, *Vincent*, graaf, werd geboren den 29sten April 1817, te Bastia op Corsica. Hij koos de diplomatieke loopbaan, werd in 1846 consul te Kairo, in 1848 te Palermo, in dat zelfde jaar op Malta en zag zich in 1851 belast met een zending naar Konstantinopel. Hij werd vervolgens consul-generaal te Tunis, in 1852 gezantschapssecretaris te Konstantinopel, in 1855 gezant te Teheran in Perzië en was vervolgens in datzelfde jaar werkzaam bij het departement van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk. Nadat hij in 1861 benoemd was tot gezant te Turijn, werd hij in 1864 Fransch gezant aan het Hof te Berlijn. Hij is vooral bekend geworden door zijn onderhandelingen met *von Bismarck* over de toevoeging van België aan Frankrijk in 1866 en in 1870 door zijn eischen aan koning *Wilhelm* te Ems, met betrekking tot de candidatuur van den prins *von Hohenzollern* voor de Spaansche kroon. Op afwijzing van die eischen is de voor Frankrijk zoo noodlottige oorlog gevolgd, die aan dat land in 1871 op den afstand van den Elzas met Metz en de uitkeering van 5 milliard francs te staan kwam. *Benedetti* deed later vruchtelooze pogingen, om de authenticiteit te loochenen der door hem zelf geschreven stukken, voorstellende een verbond tusschen Frankrijk en Pruisen, waarbij België bij eerstgenoemd rijk zou worden geannexeerd, welke stukken door den Duitschen Rijkskanselier in de „Times" werden openbaar gemaakt. *Benedetti* begaf zich vervolgens naar Italie en schreef er: „Ma mission en Prusse" (1871), waarin hij zichzelf en zijn regeering tegen de beschuldiging van *von Bismarck* zocht te verdedigen. Hij ontving zijn ontslag uit den staatsdienst op den 16den Augustus 1871 en stierf te Parijs, den 28sten Maart 1900.

Benedict, *Julius*, een beroemd componist, pianist en dirigent, werd geboren den 27sten November 1804 te Stuttgart. Zijn vader, een Israëlietisch bankier, liet hem het gymnasium aldaar bezoeken, en de zoon leerde gemakkelijk oude en nieuwe talen en werd door *Abeille* zoo grondig in het klavierspel onderwezen, dat hij zich op 12-jarigen leeftijd reeds waagde aan het vervaardigen van compositiën. In 1819 werd hij een leerling van *Hummel* te Weimar en een jaar later van *Carl Maria von Weber* te Dresden. Op aanbeveling van laatstgenoemde werd hij in 1824 aan een schouwburg te Weenen geplaatst als muziekdirecteur, maar hij nam na verloop van 2 jaren zijn ontslag, om een kunstreis door Duitschland en Italie te maken. Te Napels werd hij benoemd tot kapelmeester aan de schouwburgen „San Carlo" en „Del Fondo". Hier werd in 1827 zijn eerste opera „Giacinta ed Ernesto" opgevoerd. Daarna liet hij zich in de voornaamste Italiaansche steden hooren op het klavier. In 1830 was hij te Stuttgart, waar in 1831 zijn tweede opera „I Portoghesi a Goa" ten tooneele werd gebracht, te Dresden en te Berlijn. Vervolgens reisde hij over Frankfort naar Parijs, waar zijn ongemeene bestrevenheid en ... begeleiden hem in vriendschappelijke aanraking bracht met *Beriot* en mevrouw *Malibran*. Hij die beiden vergezeld keerde, hij naar Napels terug, om er zijn voormalige plaats weer in te nemen, doch in 1835 begaf hij zich naar Londen, waar hij als klavierspeler grooten roem oogstte en in 1836 tot directeur der opera benoemd werd. Hij trad met groot succes in de Engelsche steden op, had sedert 1856 de leiding der „Vocal Association" en stichtte in 1860 ...

[illegible] Popular" concerten. Na een reis met [illegible] naar Amerika, vestigde hij zich weer [illegible] en werd er dirigent van de concerten [illegible] Garden, van 1876—1880 kapelmeester [illegible] philharmonische vereeniging te Liverpool. [illegible] door koningin *Victoria* in den ridder[illegible] verheven, overleed hij te Londen, den 5den [illegible].

[illegible] stond *Benedict* op een hoogen [illegible]. Zijn spel onderscheidde [illegible] sierlijkheid en juistheid. [illegible] heeft hij zeer verschillende stuk[illegible]. Zoolang hij onder den invloed [illegible] verkeerde, gaf hij echt-Duitsche [illegible] maar in Italië liet hij zich meeslepen [illegible] glans der methode van [illegible] getuigde de opera „Uno [illegible] giorno" (1836) van zijn terugkeer [illegible] weg en zijn romantische opera [illegible]", die in 1838 van 19 [illegible] 50 maal werd opgevoerd, ver[illegible] met Fransche sier[illegible] welluidendheid. Latere [illegible] *Benedict* zijn „Die Braut von [illegible] de groote opera „The Assassins", „Die [illegible] der Alte vom Berge", „The [illegible]" (1861) enz.

Benedictina. Kloosterregels der Benedictij[illegible] goedgekeurd door paus *Benedictus XII* [illegible].

Benedictine is de naam van een stroopach[illegible] dat veel met chartreuse overeenkomt. [illegible] werd in 1510 door de monniken [illegible] uitgevonden. Dit klooster is [illegible] de drank wordt thans door leeken [illegible]. Het hoofdbestanddeel is cognac, ver[illegible] met extract van plantenkruiden, die aan [illegible] groeien.

Benedictio (*zegen, zegening*) is in de litur[illegible] der Katholieke Kerk de uitoefening [illegible] van priesters en bisschoppen, [illegible] dat zij door woord (zegenbede [illegible] van de Allerheiligste Drievul[illegible] handeling (het maken [illegible], hetzij met de hand, hetzij [illegible] aan menschen den zegen [illegible] de gaven van Gods genade, niet [illegible] maar ook feitelijk mededee[illegible]. De zegening van voorwerpen, gebouwen, [illegible] geschiedt, om *aan de men*[illegible] *welke zij dienen*, de gaven Gods [illegible]. Men onderscheidt eenvou[illegible] of privaat-zegen en plechtigen [illegible]. De *eenvoudige* zegen is de zegen, welken [illegible] bisschoppen en paus zonder verdere [illegible] geven aan wie daarom vragen. De [illegible] zegen is die, welke of deel uitmaakt [illegible] handeling (bijv. bij het einde [illegible] bij het toedienen van verschillende [illegible] of een op zich zelf staande, door [illegible] aangewezen functie is (als de [illegible] na de trouwing, de zegening van vrou[illegible] na haar bevalling voor het eerst weder [illegible] van pelgrims en van zieken). [illegible] gelegenheden schenkt de paus aan [illegible] (urbi et orbi) plechtig den „apos[illegible] zegen. Ook verleent hij soms aan [illegible] de bevoegdheid, om op hooge feesten na de pontificale mis in hunne kathedraal-kerk den „pauselijken" zegen aan de verzamelde geloovigen te geven.

Benedicti Werteloos, *Georgius*, geboren te Haarlem omstreeks het jaar 1563, was een Latijnsch dichter, die op 25-jarigen leeftijd te Heidelberg overleed, waar hij studeerde onder de leiding van *Franciscus Junius*. Zijn gedichten zijn na zijn dood door *Petrus Scriverius* verzameld en uitgegeven (Leiden, 1601).

Benedictsson, *Victoria*, geboren *Bruzelius*, pseudoniem *Ernst Ahlgren*, een Zweedsche schrijfster, werd in 1850 te Schonen geboren. Sedert 1871 was zij met den postmeester *Benedictsson* gehuwd. Zij beging in 1888 te Kopenhagen zelfmoord. Veel opzien verwekten hare novellen: „Fran Skåne" („Uit Schonen", 1884) en „Folklif" („Volksleven", 1887), nog meer haar romans „Pengar" („Geld", 1889 Duitsch, Berlijn 1890), waarin zij een ongelukkig geldhuwelijk schildert, en „Marianne" (Duitsch, Stuttgart, 1890). Nog vollediger zijn de na haar dood door *Lundegard* uitgegeven werken: „Berättelser och utkast" (1888), haar eigen biografie (1890) en de werken met *Lundegard* geschreven: het tooneelstuk „Final", het liefdestreurspel „Den Bertagna" (1890) en de vertelling „Modern" (1888).

Benedictus *van Nursia*. (Zie *Benedictijnen*).

Benedictus *van Aniane*, ook *de Jongere* genoemd, graaf van Maguelone, was de ijverige hersteller der kloostertucht in West-Frankenland. Geboren omstreeks het jaar 750, verkeerde hij aan het Hof van *Pepijn den Korte* en trok met *Karel den Groote* in 774 naar Italië. In 779 stichtte hij een klooster op zijn goederen aan de beek Aniane en handhaafde er een strenge tucht; later stichtte hij op verzoek van *Lodewijk den Vrome*, het klooster Inda, aan den heiligen *Cornelius* gewijd, bij Aken. Hij bracht op het Concilie te Aken in 817 de regels der Benedictijnen ter tafel, die in 80 hoofdstukken waren vervat. Men zegt, dat hij ook de afwisselende koren bij het kerkgezang heeft ingevoerd, waaruit later de *antiphonieën* zijn ontstaan. Hij overleed in laatstgenoemd klooster bij Aken, den 11den Februari 821. (Zie ook *Benedictijnen*). Zijn belangrijkste geschriften zijn: „Codex regularum" en „Concordia regularum".

Benedictus, *Benezet St.*, geboren te Hermillon in 1165, was een schaapherder te Alvilard in Vivarais en gaf voor, dat hij door een hemelsche openbaring last ontvangen had, om te Avignon een brug over de rivier te bouwen. Om die reden omhelsde hij den geestelijken stand en stichtte de orde der Hospitaliters, die zorgen moesten voor het bouwen van bruggen, veeren en pleisterplaatsen en zich verder moesten wijden aan het verplegen van zieken in hospitalen. Zij droegen ook den naam van „Freres pontifes" (*Bruggenbroeders*). *Benedictus* overleed den 14den April 1184.

Benedictus, d. i. de Gebenedijde, was de naam, die door 15 pausen gedragen werd.

Benedictus I, door de Grieken *Bonosus* genoemd, was de opvolger van *Johannes III*, regeerde van 574 tot 578 en overwon met hulp van den Griekschen keizer de Longobarden.

Benedictus II, een Romein van geboorte, werd gekozen in 683, maar eerst een jaar daarna door

den keizer bevestigd. Hij overleed in 685. Hij verwierf van den Griekschen keizer *Constantijn Pogonatus* het recht, dat de bisschoppen terstond na de keuze en zonder nadere bevestiging des keizers gewijd mochten worden. Hij is door de Kerk heilig verklaard.

Benedictus III regeerde van 855 tot 858 en had in den persoon van *Anastasius* een tegenpaus. De trotschheid der keizerlijke afgezanten, die den vromen *Benedictus* beleedigden, deed een oproer ontstaan te Rome, hetwelk de verdrijving van *Anastasius* en de bevestiging van *Benedictus* ten gevolge had. Koning *Ethelwolf* van Engeland gaf bij een bezoek te Rome hem de toezegging, dat de St. Pieterspenning voortaan door geheel Engeland zou worden opgebracht.

Benedictus IV, de telg van een adellijk Romeinsch geslacht, regeerde van 900 tot 903 en onderscheidde zich door groote deugden. Hij kroonde den Bourgondischen koning *Lodewijk III* tot keizer en tot koning van Italië.

Benedictus V werd in 964 door de Romeinen als tegenpaus van *Leo VIII* op den pauselijken stoel verheven, maar na de verovering van Rome door *Otto I* eerst door een synode afgezet en vervolgens door den keizer naar Hamburg verbannen, waar hij in 966 overleed.

Benedictus VI werd in 972 met goedkeuring van keizer *Otto I* gekozen, maar na den dood van dezen door een oproerling, *Crescentius*, bij het bestormen van den Engelenburg gevangen genomen en in 974 in den kerker geworgd.

Benedictus VII was aartsbisschop te Sutri en werd in 974 door de keizerlijke partij, na de vlucht van *Bonifacius VII*, tot paus gekozen. Hij was een ijverig voorstander van de zoogenaamde Cluniacensische hervormingen en riep in 981 te Rome een synode bijeen, waarop hij wetten uitvaardigde tegen de Simonie. Hij overleed in 983.

Benedictus VIII, eigenlijk *Johan*, graaf *van Tuscoli*, was bisschop van Porto en werd in 1012 door zijn familie op den pauselijken stoel verheven. Door den tegenpaus *Gregorius* verdreven, nam hij de wijk naar keizer *Hendrik II*, die hem in 1014 herstelde en door hem gekroond werd. Toen 2 jaren later de Saracenen uit Sardinië een inval deden in Toskane, plaatste *Benedictus* zich aan het hoofd van zijn leger, versloeg de roovers bij Luni en spoorde de burgers van Pisa en Genua aan, om zich van Sardinië meester te maken. In 1019 reisde hij op verzoek des keizers naar Duitschland, om het nieuwopgerichte bisdom Bamberg in te wijden. Intusschen waren de Grieken in Beneden-Italië doorgedrongen en hadden zich meester gemaakt van Capua. *Benedictus* wist een duizendtal Noormannen te werven, en met deze nam *Hendrik II* Apulië weder in bezit. Hij was bemind om zijn weldadigheid en ijverde tegen de zedeloosheid der geestelijken. Hij overleed in 1024.

Benedictus IX (Theophylactus), een neef van den voorgaande, beklom in 1033 als 12-jarige knaap, door de Tusculaansche partij gekozen, den pauselijken stoel. Wegens zijn zedeloosheid werd hij in 1038 door de Romeinen verdreven en in 1044 door den tegenpaus *Sylvester III* formeel afgezet. Na 3 maanden [illegible] min voor geld de driedubbele kroon [illegible] die hij vervolgens aan den Rom[illegible] priester *Johannes Gratianus* [illegible] verkocht. Inmiddels bleef hij den [illegible] titel voeren, zoodat Rome in [illegible] binnen zijn muren had. Op de [illegible] te Sutri ontsloeg keizer *Hendrik* [illegible] van hunne bediening en deed [illegible] van Bamberg, als *Clemens II*, den [illegible] beklimmen. Na den dood van [illegible] kreeg *Benedictus IX* nogmaals [illegible] hoogste kerkelijke waardigheid, [illegible] 1048 plaats maken voor *Leo IX* [illegible] terug naar zijn burcht Tusculum [illegible] streeks 1055 stierf.

Benedictus X of *Johannes Mi*[illegible] bisschop van Velletri en [illegible] pauselijke waardigheid, maar moest [illegible] wijken voor den invloed van de [illegible] en vooral voor dien van *Hildebran*[illegible] *Gregorius VII*).

Benedictus XI of *Nicolaas Bo*[illegible] van een herder, volgens anderen [illegible] uit Trevigi, was door zijn [illegible] zijn wijsheid en edelmoedigheid [illegible] treffelijkste hoofden der Kerk. Hij [illegible] caner monnik en werd in 12[illegible] Orde, in 1298 tot kardinaal-bissch[illegible] later van Ostia, en in 1303, na [illegible] *Bonifacius VIII*, tot paus [illegible] zeer vredelievend, hief den [illegible] voorganger tegen koning *Philipp*[illegible] uitgesproken en trok alle door *Be*[illegible] dezen uitgevaardigde decreten in. [illegible] hij een geschil met koning *Fr*[illegible] over de betaling eener schatting [illegible] selijken stoel, maar het gelukte [illegible] twisten in Rome te doen ein[illegible] den 7den Juli 1304, waarschijnlijk [illegible] en wordt door de Kerk als heilige [illegible]

Benedictus XII of *Jacques F*[illegible] verdun in Languedoc geboren, [illegible] behoeftige ouders. Hij omhelsde [illegible] stand en werd abt van het Cister[illegible] te Fontfroide in het bisdom Nar[illegible] zag hij zich benoemd tot bissch[illegible] en later van Mirepoix. Paus *Jo*[illegible] verhief hem tot kardinaal-presbyter [illegible] waarna hij in 1334 te Avignon [illegible] gekozen. Hij nam met ijver zijn [illegible] en bracht veel goeds tot stand. [illegible] 1342.

Benedictus XIII was de naam [illegible] sen. De eerste was *Peter de Lu*[illegible] geslacht in Aragon gesproten. Hij [illegible] kardinaal, en door *Clemens VII* [illegible] langrijke zendingen, en onderscheid[illegible] schranderheid, uitgebreide ken[illegible] Hij werd na den dood van *Clemens* [illegible] Avignon tot tegenpaus van *Ro*[illegible] kozen. Een kerkvergadering te [illegible] zette hem af, en hij zag zich [illegible] dinalen verlaten. Wel zocht hij [illegible] digheid te handhaven, maar [illegible] maarschalk *Boucicault* belegerd [illegible] zijn paleis gevangen gehouden. [illegible] momd, nam hij de vlucht, wat [illegible]

ijde over te halen en herkreeg in een kerk-
dering onder zekere bepalingen zijn vroe-
waardigheid. Zonder die bepalingen in acht
men, zocht hij zich te handhaven tegen
tegenpausen, *Bonifacius IX*, *Innocentius*
en *Gregorius XII*. Toen koning *Karel VI*
gaf, om hem in hechtenis te nemen, ont-
te hij naar Spanje, waarna zijn kardinalen
net die van *Gregorius XII* vereenigden,
de pausen op een concilie te Pisa verval-
erklaarden van hunne waardigheid en hunne
vestigden op *Alexander V*. *Benedictus*
intusschen een kerkvergadering te Perpig-
vaar Spaansche en eenige Fransche bis-
sen hem als den rechtmatigen paus erken-
n hem van alle schuld aan de bestaande
ring vrijspraken. Behalve door Aragon
stilië werd hij ook door Schotland en den
van Armagnac erkend. Hij hield zich hier-
enigen tijd staande en begeerde een mond-
k met den Duitschen keizer, die zelf naar
nan reisde, om *Benedictus* het nederleggen
waardigheid aan te raden, of koning *Fer-
l* van Aragon over te halen, om dien paus
nger in bescherming te nemen. *Benedictus*
ordde met een weigering. Eindelijk werd
1417 voor het concilie van Constanz ge-
en niet lang daarna, als een verstoorder
n vrede der Kerk, als een meineedige en
tter van zijn waardigheid ontzet, waarna
us V den pauselijken zetel beklom. Hij
ierp zich niet aan dat vonnis, maar bleef
kleine stad Peniscola nabij Valencia den
ragen van paus. Hij overleed er den 29sten
iber 1424, in den ouderdom van 90 jaren.
Katholieke Kerk plaatst hem niet in de
pausen.
dictus XIII, de tweede paus van dien
was *Piëtro Francesco Ursini*, een zoon
rdinand III Ursini, hertog van *Gravina*,
i te Napels in 1649. Hij werd tegen
l zijner ouders onder den naam van *Vin-
Maria* Dominicaner monnik en door
s X in 1672 tot kardinaal benoemd. Hij
de van 1675—1686 de betrekking van
p, werd in dit jaar aartsbisschop en na
od van *Innocentius XIII*, in 1724, paus.
d pogingen om de weelde in het Vaticaan
rken en riep in 1725 een synode bijeen,
kerkelijke tucht te verbeteren. Bij die
heid werd de beroemde bul „Unigenitus"
aar) als geloofsregel aangenomen. Zijn bul
sus in conspectu Domini" gaf aanleiding
ge godgeleerde twisten, doordat hij daarin
door hem begunstigde Dominikanen op-
„de geheele leer van den heiligen *Augus-
n Thomas*, vooral de leer van de werking
nade en van de verkiezing buiten alle
met de goede werken, te verkondigen".
de staatkunde was hij niet zeer gelukkig.
ijks had hij Comacchio in het bezit ge-
toen keizer *Karel VI* de hertogdommen
en Piacenza, die men steeds als pauselijke
esten beschouwd had, voor rijksleenen
de en ze aan den infant don *Carlos* toe-
Hij overleed in 1730, onderscheiden ge-
n nalatende.
dictus XIV of *Prosper Laurentius
Lambertini*, een der voortreffelijkste pausen, werd geboren te Bologna in 1675 en was de telg van een oud en aanzienlijk geslacht. Reeds in zijn jeugd maakte hij snelle vorderingen in verschillende wetenschappen en legde zich vervolgens toe op de studie van het kerkelijk en burgerlijk recht, zoodat hij te Rome eerst als „advocatus consistorii" en daarna als „promotor fidei" werkzaam was. Hij bleef een ijverig voorstander der wetenschap en stelde geschiedkundige nasporingen en gedenkteekenen der kunst op hoogen prijs, zoodat hij betrekkingen aanknoopte met de meest beroemde mannen van zijn tijd. In 1726 werd hij kardinaal, in 1727 bisschop van Ancona en in 1731 aartsbisschop van Bologna. In al die betrekkingen onderscheidde hij zich door buitengewonen ijver en nauwgezetheid. Toen in 1740, na den dood van *Clemens*, de kardinalen het niet eens konden worden over de keuze van een paus, zeide hij schertsende: „Waartoe al die moeite en ellende? Verlangt gij een heilige, kiest dan God, een staatkundige, kiest dan *Aldobrandini*, en een goeden grijsaard, kiest dan mij!" Die woorden misten hunne werking niet op het conclave: *Lambertini* werd met algemeene stemmen gekozen. Met schranderheid en overleg poogde hij het aanzien van den heiligen stoel door inschikkelijkheid te handhaven, en wist niet alleen de R. Katholieke, maar ook de Protestantsche vorsten tevreden te stellen. Hij trachtte den invloed der Jezuïeten te verminderen, terwijl hij de Dominikanen begunstigde. In 1758 vaardigde hij een „Breve" uit, die zeer ongunstig was voor de Jezuïeten. De wetenschappen vonden in hem een ijverigen beschermer. Hij stichtte hoogescholen te Rome en bevorderde den bloei der academie te Bologna. Hij hield een zorgvuldig toezicht op het verzamelen van overblijfselen der oude kunst. Verder liet hij de beste Engelsche en Fransche werken in het Italiaansch vertalen, en op zijn bevel werd een catalogus in gereedheid gebracht van de handschriften, die zich in het Vaticaan bevonden. Hij begunstigde de vrijheid van handel, verbeterde de havens en liet moerassen droog maken. Zelf gold hij als een voorbeeld van zedelijkheid en zachtmoedigheid. Hij overleed den 3den Mei 1758. Zijn werken zijn, verzameld in 12 deelen, uitgegeven te Rome, 1747—1751; in 15 dln., Venetië 1767, en in 8 dln., Rome 1853 v. v.

Benedictijnen zijn in het algemeen de monniken, die den regel van den heiligen *Benedictus van Nursia* in acht nemen. Laatstgenoemde, de grondlegger van het monnikenleven in het westen, werd geboren omstreeks 480 te Nursia in Campanië. Als de afstammeling van een adellijk geslacht, zou hij als knaap in de wetenschappen onderwezen worden, doch de ergerlijke levenswandel der geleerde mannen maakte hem afkeerig van hunne lessen. Een monnik, *Romanus*, die in de omstreken van Subiaco vertoefde, schonk hem een monnikspij, en in deze gekleed, woonde hij 3 jaren als kluizenaar in een grot. Weldra was hij de leeraar en raadsman der nabijwonende bevolking; hij bracht velen tot bekeering, en de monniken van het klooster Vicovaro verkozen hem tot abt. Zijn gestrengheid verdroot echter weldra de loszinnige kloos-

terbroeders, zoodat hij naar zijn eenzaamheid terugkeerde. Van 520 tot 527 stichtte hij 12 kloosters, elk met 12 monniken en een abt en bond hen aan een gestrengen regel. Toen echter de tegenwerking van den presbyter *Florentius*, hem noopte om die landstreek te verlaten, vestigde hij zich met eenige monniken op den Monte Casino, tusschen Rome en Napels gelegen. Hier vond hij onder de bevolking nog een tempel van *Apollo* in eere, een heiligen tuin en andere overblijfselen der afgoderij. Hij liet deze verdwijnen, bracht de heidenen tot het Christelijk geloof en bouwde op bovengenoemden berg het evenzoo genoemde klooster. Volgens zijn voorschrift woonden de monniken in een gebouw, dat door hooge muren van de wereld was gescheiden (claustrum), moesten zij door het werk hunner handen in hun onderhoud voorzien en den arbeid afwisselen met gebed en gezang. De opneming in het klooster werd door een proefjaar voorafgegaan; eerst daarna werden de drie plechtige geloften afgelegd, namelijk die der *conversio morum* of van het leven in armoede en kuischheid, der *obedientia* of onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan over hen gestelde geestelijken, en der *stabilitas loci* of van het voortdurend verblijf in het klooster. De monniken kozen een abt, deze koos een prior tot plaatsvervanger; tevens waren er decani, die aan het hoofd stonden van decaniën of tientallen van monniken. Over dagelijksche aangelegenheden beslisten de seniores of oudsten, terwijl gewichtige belangen in den coetus, de vergadering van allen, werden gebracht.

Deze regel van *Benedictus*, in 529 opgesteld, werd de grondslag eener noodzakelijke hervorming der kloosters in het westen. De Benedictijnen vormden er de eerste goed ingerichte orde. Gedurende 14 jaren was *Benedictus* abt te Monte-Casino, en het groot aantal monniken stelde hem in staat, om elders nieuwe kloosters te stichten, zooals te Terracina, Messina, enz. Hij wilde, dat de monniken onophoudelijk zouden werken, dat de kloostertuinen het noodige zouden opleveren en dat gastvrijheid, weldadigheid en dienstvaardigheid als nooit te verzuimen plichten zouden beschouwd worden. De kleeding moest bestaan uit een opperkleed met een kap en uit een breed schouderkleed (scapulier), alles van de goedkoopste stof; de kleur kon door den abt naar gelang van het klimaat, enz. worden vastgesteld. Men had er alle goederen gemeen, evenals bij de eerste Christenen te Jeruzalem. Alleen zieken mochten vleesch eten en een bad nemen. De voornaamste spijzen der monniken waren eieren, visch en peulvruchten, benevens een weinig wijn. Het opnemen van kinderen gaf later aanleiding tot het stichten van kloosterscholen. Omdat er gelezen moest worden, legden de monniken boekerijen aan, en zij zochten deze uit te breiden door het afschrijven van handschriften; hierdoor zijn kostbare werken der Oudheid bewaard gebleven.

Reeds in 534 had *Placidus*, een leerling van *Benedictus*, dien regel overgebracht naar Messina op Sicilie, terwijl de meer bekende *Maurus* dien in 543 invoerde in Frankrijk. Het schijnt, dat de regel der Benedictijnen eerst in 633 Spanje heeft bereikt. In Italië verbreidde deze kloosterorde zich langzaam, daar de Longobarden [illegible] 580 Monte Casino hadden verwoest, en in het land groote verdeeldheid heerschte. Daarenboven hield men zich in vele Italiaansche kloosters aan oudere regels, totdat *Gregorius de Groote*, zelf een Benedictijn, de orde in geheel Italië in aanzien bracht. Door den [illegible]schen *Augustinus*, den apostel der Angelsaksen, werd de regel van *Benedictus* ingevoerd in Engeland. Omstreeks het jaar [illegible] werd het klooster Kantelberg (Canterbury) gesticht. In het gebied der Franken waren Benedictijner kloosters tot in het midden der 7de eeuw nog zeldzaam. Eerst *Bonifacius* (733) stichtte [illegible] ten noorden van den Rijn en den Donau. In de 8ste eeuw ontstonden er onderscheiden Benedictijner kloosters in Duitschland, en in dat tijdperk maakte de orde zich zeer verdienstelijk door de verbreiding van Christendom en beschaving onder de volkeren aldaar. Van de Maas tot aan den Donau en noordwaarts tot aan den Harz roeiden de ijverige monniken de overtollige wouden uit en maakten den bodem geschikt voor den landbouw. Zij bevorderden kunst en wetenschap, nijverheid en beschaving en waren voorbeelden van zachtmoedigheid en reinheid. Door bemiddeling van *Karel den Groote* verkregen zij van de pausen groote voorrechten en hunne orde werd op de synoden te Aken, te Mainz, te Frankfort en te Rheims krachtig aanbevolen.

Doch ook de orde der Benedictijnen kon zich niet onttrekken aan den gewonen loop der zaken. De rijkdommen der kloosters, door den ijver en de spaarzaamheid der eerste bewoners opgestapeld, strekten den lateren monniken ten verderve. Daarom deed *Benedictus van Aniane* pogingen, om de orde te hervormen. Haar regel was hem niet gestreng genoeg en hem zweefde tevens de toestand der monniken van het Oosten voor den geest. Toch behield hij den ouden regel als grondslag. Hij was abt van St. Sequanus, legde die betrekking neder, om te Aniane (Languedoc) een klooster te bouwen, waar hij als hervormer wilde optreden (779). Zijn voorbeeld wekte navolging, en reeds in 783 was hij in staat, om prachtige kerken en woningen voor 300 monniken te bouwen. Hij nam deel aan hun huiswerk en [illegible] arbeid, aan hun onderricht en hunne vorming, waarvoor hij de noodige boeken aanschafte. Hij liet de vervallen kloosters uit den omtrek weder opbouwen en door monniken uit zijn klooster bewonen. Hij zelf bekleedde de betrekking van algemeen abt, en terwijl de vorsten hem vele voorrechten schonken, werd in 817 op den rijksdag te Aken zijn regel tot kloosterwet voor het geheele rijk verheven. In 814 stichtte *Benedictus* op kosten van den keizer bij Aken het klooster Inda of Cornelius-Münster en bestuurde van daar al de door hem hervormde kloosters. Zoo werkte hij tot aan zijn dood.

Na dien tijd echter begon de vroegere ongebondenheid weder te heerschen. Niettemin bleven de Benedictijner kloosters de toevluchtsoorden voor verdrukten en vervolgden en de kweekplaatsen der wetenschap. Rome, Monte-Casino, Tours, Clermont, Rheims, Kantelberg (Canterbury)

). Westminster, Salzburg, Regensburg en andere plaatsen zijn daardoor de zetels der ·rdheid in Europa geworden. Godgeleerden, ·eeren, staatslieden, rechtsgeleerden, genees·n, musici, schilders, beeldhouwers, enz. ont·n hunne opleiding in de Benedictijner kloos- Toch werden pogingen aangewend, om de tot hare voormalige gestrengheid terug te ;en en wel door de abten van Cluny. *Berno*, ·rste abt aldaar, zocht haar in 7 kloosters erstellen, maar overleed in 927 zonder zijn te hebben bereikt. Zijn opvolger *Odo* stichtte ongregatie van Cluny, een vereeniging van dictijner kloosters onder den abt van Cluny gemeenschappelijk oppperhoofd. De Congre- van Hirschau, in 838 opgericht, nam in eveneens den regel van Cluny aan met gingen, die vooral op de bevordering der we·hap een gunstigen invloed hadden. De school Hirschau was weldra wereldberoemd. Al- echter ontstonden, vooral in Italië, nieuwe terorden, en de roem der Benedictijnen be- te tanen. De klachten over hunne weelde ·ereldsche gezindheid namen toe, zoodat zij op de kerkvergaderingen werden vernomen. elijk besloot paus *Benedictus XII* daaraan een · te maken door aan de orde een nieuwe lwet te geven, die den naam van „Bene- ia" droeg. Haar gebied werd verdeeld in rovinciën en door visitatoren bezocht. Ook ldelijke aangelegenheden werden geregeld, de Benedictina vond geen algemeenen bij- Later waren er kerkvergaderingen en kloos- reenigingen, die belangrijke verbeteringen rden.

k in Italië onderging de orde der Benedic- i gedurig veranderingen, en zoo kwamen r — alsook in Spanje en Portugal — con- .tiën tot stand, die min of meer van den ronkelijken regel afweken. De Engelsche dictijnen, door de Hervorming uit het land even, vestigden zich in Frankrijk. In Duitsch- beijverden zich tijdens de Hervorming de der orde, om nuttig werkzaam te zijn; in ierland en Vlaanderen vormden zich toen : congregatiën. In Frankrijk was de Bene- a niet aangenomen en de vele oorlogen had- ·r een nadeeligen invloed op den bloei der eerst in het begin der 17de eeuw ontstond ·n verbeterde congregatie van 50 kloosters uitmuntende scholen, en de Nederlandsche regatie van *St. Placidus* kan als een af- g daarvan worden beschouwd. Vervolgens in Frankrijk de Congregatie van *St. Mau-* esticht, door *Laurence Bernard* in het kloos- ·r „Blancs Manteaux" (Witmantels) te Pa- 1618). Zij werd door de pausen *Gregorius* 1621) en *Urbanus VIII* bevestigd en door *lieu* begunstigd, zoodat zij in 1632 reeds .oosters telde, in de 18de eeuw 180 en deze dat van St. Germain des Prés bij i met een belangrijke bibliotheek. Vol- den wensch van *Richelieu* gaf *Gregoire* *se*, die van 1630 tot 1648 generaal der ·egatie was, aan deze een wetenschappelijke ng. Hierdoor ontstonden prachtige uitgaven .e geschriften der Kerkvaders, verzamelin- ·an bronnen voor de geschiedenis van Frankrijk, de groote oudheidkundige werken van *Montfaucon* en *Martène*, verzamelingen van oorkonden voor de kerkgeschiedenis, belangrijke woordenboeken en een menigte andere boeken, waaronder het bekende nuttige werk: „L'art de vérifier les dates", over verschillende takken van wetenschap. De bloei der orde is vooral geknakt door de bul *Unigenitus*, in 1713 op aansporing der Jezuïeten uitgevaardigd. Vele Benedictijnen kwamen daartegen in verzet, maar moesten in 1735 toegeven.

De Duitsche kloosters dezer orde hebben op wetenschappelijk gebied op verre na niet zooveel geleverd als de Fransche. De meeste zijn in den aanvang der 19de eeuw opgeheven; de bibliotheken werden het eigendom van wereldlijke vorsten. De Benedictijnen vonden de gunstigste bejegening in Oostenrijk. In Hongarije is hunne orde door *Jozef II* (1786) opgeheven, maar in 1803 door keizer *Frans* hersteld, en zij heeft zich aldaar door het geven van onderwijs en het bevorderen der wetenschap verdienstelijk gemaakt.

Vóór den tijd der Hervorming telde de orde in haar geheel tusschen de 15- en 16000 kloosters, een getal dat na de reformatie daalde tot 5- of 6000. In 1901 waren er 4565 Benedictijnen, behoorende tot 14 congregaties en vereenigd in 128 kloosters. Volgens een berekening van *Fessler* telde zij gedurende de 13 eeuwen van haar bestaan 15700 auteurs, 4000 bisschoppen, 1600 aartsbisschoppen, 200 kardinalen en 24 pausen. Ter eere der orde moet nog gezegd worden, dat zij zich nooit bemoeid heeft met de politiek, noch met hof-intrigues.

Benedictijner nonnen is de naam van nonnen, die zich houden aan den regel van den heiligen *Benedictus van Nursia*. Een overlevering vermeldt, dat een zuster van laatstgenoemde, *Scholastica*, een nonnenklooster gesticht heeft, maar geschiedkundige bewijzen bestaan daarvoor niet. Eerst in de 7de eeuw wordt gewag gemaakt van het ontstaan van zulke kloosters, en in het Frankische rijk eerst in de 8ste eeuw. Zij hadden doorgaans een zelfstandig bestaan, zoodat men in de inrichting der gebouwen en zelfs in de kleeding der nonnen een groote verscheidenheid opmerkte. Dikwijls waren de kloosters slechts gestichten voor adellijke dames. Hier en daar vormden zij kleine congregatiën, die van tijd tot tijd de noodzakelijkste verbeteringen zochten in te voeren. Na de Fransche revolutie van 1789 zijn hare kloosters meestal opgeheven. Thans vindt men ze o.a. nog in Italië, Oostenrijk en Zwitserland.

Benediktbeuern, een dorp bij de Kochelsee in Opper-Beieren. Het ligt aan den spoorweg Pensberg—Kochel, 625 m. boven den zeespiegel, heeft een R.-Katholieke kerk, een houtvesterij, een remonte-depôt en 1028 inwoners (1900). Ten Z. van het dorp verheft zich de steile *Benediktwand* tot 1802 m. Van den top heeft men een heerlijk gezicht op den Walchensee en de Centraal-Alpen, vooral op het Karwendelgebergte. Voorheen was dit dorp een rijke abdij der Benedictijnen, gesticht in 733 door *Landfried*, *Waltram* en *Eliland*, drie broeders uit het geslacht der Beiersche hertogen, en ingewijd door *Bonifacius*. De prachtige kerk werd gebouwd in 1686

onder het bestuur van den abt *Placidus* en aan den heiligen *Benedictus* gewijd. Bij de opheffing der Beiersche kloosters in 1803 werd Benediktbeuern verkocht aan *Jozef von Utzschneider*, die er een glasfabriek oprichtte, welke het instituut voor optische instrumenten, dat hij met *Georg Reichenbach* en *Joseph Liebherr* te München stichtte, van kroon- en flintglas voorzag. Later werd het klooster veranderd in een remontedepôt, vervolgens in een invalidenhuis en thans is het een gesticht voor invalieden.

Benediktow, *Wladimir*, een Russisch dichter, werd geboren in 1807. Nadat hij opgeleid was op de kadettenschool te Petersburg, trad hij in dienst, maar verkreeg later een burgerlijk staatsambt. Zijn vrije uren wijdde hij aan de wetenschap, vooral aan de natuurkunde, en schreef daarenboven verzen, die uitmunten door diepte van gevoel. In 1835 verschenen zijn „Gedichten" (Stichotworeija) te St. Petersburg, waarvan reeds in het daaropvolgende jaar een tweede uitgave noodig was. Deze bundel benevens later vervaardigde verzen vormen zijn „Gezamenlijke gedichten", die in 1856 te St. Petersburg zijn gedrukt, terwijl hij na dien tijd „Nieuwe gedichten" (1857) en een vertaling van het heldengedicht „Konrad Wallenrod" van *Mickiewitz* heeft uitgegeven (1863). Hij overleed te Petersburg in April 1875.

Benedix, *Roderich*, een Duitsch blijspeldichter, werd den 21sten Januari 1811 te Leipzig geboren. Hij werd in 1831 tooneelspeler, en in 1841 gelukte het hem te Wesel zijn eerste tooneelstuk „Das bemooste Haupt", te doen opvoeren. Het had een kolossaal succes en deed de rondte door geheel Duitschland. Niet minder succes had een tweede stuk: Dokter Wespe". *Benedix* vestigde zich in 1842 te Keulen en werkte sedert 1847 als technisch theater-directeur aan den Keulschen schouwburg, onder directie van *Gerlach*. Toen in Keulen een muziekschool werd opgericht, werd *Benedix* er tevens tot leeraar benoemd. In 1855 werd hij intendant van den stedelijken schouwburg te Frankfort a. M., maar keerde in 1859 naar Keulen terug. Niettegenstaande een gebrekkige karakterteekening en zwakke dialogen, vielen zijn stukken, waarin oude theater-effecten geschikt werden te pas gebracht, in zijn tijd zeer in den smaak. Wij noemen er van: „Die Hochzeitsreise", „Die Mannerfeinde", „Das Gefangnis", „Der Liebesbrief", „Das Stiftungsfest" en het tooneelspel „Mathilde". Ook als volksschrijver en verteller heeft hij zijn krachten beproefd. Zijn meest beteekende werken zijn: „Der mündliche Vortrag" (1893, 7de druk, 3 dln.) „Das Wesen des deutschen Rythmus" (1862), „Katechismus der deutschen Verskunst" (3de druk, 1894), „Katechismus der Redekunst" (5de druk, 1896). Zijn na zijn dood uitgegeven werkje „Die Shakespearomanie. Zur Abwehr" (1873), waarin *Shakespeare* van een zeer bekrompen standpunt uit veroordeeld wordt, had men terwille van *Benedix* zelf liever niet moeten drukken. Hij stierf den 26sten September 1873 te Leipzig.

Benedixius, ook wel *Dominicus Benedix* en *Benedictus* genoemd, een Nederlandsch geleerde, werd geboren te Sneek in 1523. Hij verloor reeds vroeg zijn vader en oefende [illegible] geboorteplaats onder *Jan Rodius* [illegible] *Leeuwarden* in de letteren. In [illegible] met zijn schoolmakker *Joachim* [illegible] Haarlem, om aldaar het onderwijs [illegible] van den geleerden rector [illegible] Vier jaren later begaf hij zich [illegible] in de rechten te studeeren, [illegible] er slechts één jaar. Hierop werd [illegible] ceptor aan de Latijnsche school te [illegible] en vervolgens conrector aan die te [illegible] hij daarna, op aandrang van [illegible] weder bezocht, maar zijn vriend [illegible] daar deze inmiddels naar Parijs [illegible] omhelsde hij den geestelijken [illegible] eerst vicaris, toen pastoor in [illegible] Friesche dorpen en later, wegens [illegible] kendheid, te Sneek en te Leeuwarden. *Petri*, de eerste bisschop in laatstgenoemde [illegible] verhief hem aldaar in 1570 tot [illegible] hoofdkerk. Om zich dien post waardig [illegible] begaf hij zich naar Leuven en [illegible] tiaat in het kerkelijk recht. Te [illegible] teruggekeerd, vond hij, dat er de [illegible] de overhand hadden gekregen. [illegible] verbannen en nam de wijk naar [illegible] volgens naar Pratingen, een stadje [illegible] togdom Berg, waar hij pastoor werd [illegible] trok hij naar Düsseldorf, waar hij [illegible] digheid van kanunnik werd bekleed [illegible] aldaar, den 14den Januari 15[illegible]. Hij [illegible] scheiden werken in de Latijnsche [illegible] ven, vooral kerkelijke redevoeringen [illegible] den en ondeugden.

Beneficiaalrecht wordt wel [illegible] zelfde beteekenis gebezigd als [illegible] in eigenlijken zin is daaronder te [illegible] instelling van den Frankischen [illegible] ouder is dan het leenrecht en [illegible] voorlooper van dit laatste kan [illegible] Een beneficium (weldaad) is een [illegible] door den eigenaar aan iemand [illegible] leend wordt, als de beide partijen [illegible] giftigde, in het leven blijven. [illegible] op bij den dood van den begunstiger [illegible] van den begunstigde. Hierdoor [illegible] zich eensdeels van het bruikleen [illegible] meinsche recht, dat doorgaans [illegible] aantal jaren (van 5 tot 5 jaren) [illegible] Het nut van het beneficium was [illegible] dat bij overlijden van den [illegible] erfgenaam terstond de [illegible] door den overledene als [illegible] goederen. De begiftigde was [illegible] en gehoorzaamheid aan den [illegible] tot persoonlijke diensten en [illegible] verhouding van leenheer en [illegible] zakelijk aan het bezit van een [illegible] bonden. Steeds echter moest de [illegible] begunstiger als zijn meerdere [illegible] den eed van trouw zweren. [illegible] einde van het Karolingische [illegible] meene regel werd aangenomen, dat [illegible] van een beneficium daardoor de [illegible] den gever, terwijl van de andere [illegible] aanspraak kon maken op een [illegible] deze verbinding van het beneficium [illegible] hoorigheid en uit den regel, dat [illegible]

ıog op zijn beneficium verplicht was, aan zijn (dominus, senior) krijgs- en hofdienst te izen, ontwikkelde zich in den aanvang van]de eeuw het leenrecht. De vormen van het iciaalrecht waren reeds in de 8ste eeuw enomen door de Kerk, en zij kwamen hier l te pas, om de ongelegenheid uit den weg imen, dat een bisschop of abt bij het aanen van zijn ambt alle daaraan verbonden ren in vreemde handen vond, zoodat hij lang op den terugkeer der in bruikleen uiten eigendommen moest wachten. Hier kwade beneficia zoozeer in gebruik, dat in de an het kanonieke recht ieder geldelijk voorran een kerkelijk ambt een beneficium gel werd, terwijl men ook thans nog dat l daarvoor bezigt. Het oorspronkelijk en ardig kenmerk van het beneficium ging daardoor verloren, daar de opvolger van igenaar den bezitter het beneficium liet den en de zoon van dien bezitter weder het beneficium begunstigd werd, zoodat s de erfelijkheid der beneficia ontstond, dert de 11de eeuw in de wetten werd er- De oorspronkelijke eigenaardigheid dezer instelling kwam slechts daardoor aan den lat zoowel bij de wisseling van de heerle hand, als bij een wisseling van de diehand een zekere investituur werd voorreven, waardoor de voormalige verhouding e geldigheid verkreeg. Van de beneficia getrouw aanteekening gehouden, en het ficiaalboek" van Friesland is door de zorg t Friesch Genootschap in het licht gegeven.

ıeficie (van het Latijnsche *beneficium*, h *bénéfice*) beteekent gunst, weldaad of el en duidt in het Romeinsche recht bije rechten aan, die door de wet aan bepersonen of bepaalde klassen worden toel.

ıet leenstelsel verstond men onder beneeen leen-bezitting, ambt of post — uit aan iemand verleend, meer in het bijzonder kelijke bezitting of kerkelijk ambt, waaraan inkomsten waren verbonden (prebende). iet kerkelijk recht is beneficie de naam le inkomsten, die duurzaam bestemd zijn oldiging van een geestelijke. Er bestaat e een wederkeerige betrekking tusschen ıeficie en het ambt, zoodat geen beneficie ambt en geen ambt zonder beneficie mag d worden. Zij worden onderscheiden in: *a majora* (ook wel *prelaturen* geheeten), deelneming (*jurisdictio*) aan het kerketuur, en *beneficia minora*, die alleen tot en van onderwijs en het verleenen der wij*otestas ordinis*) berechtigen; in *beneficia* *ia* voor wereldlijke en *beneficia regularia* densgeestelijken; *beneficia simplicia*, wier s slechts tot altaar- en koordienst gehouden, *ficia duplicia*, waaraan meer plichten resp. verbonden zijn; in *beneficia incompati-* elks bezitter op de plaats, waar het ambt eboort, moet verblijf houden, zoodat hij erscheiden beneficiën van die soort tegelijk itten, en *beneficia compatibilia*, waarvan lende in één hand vereenigd kunnen zijn. ıstelling van een beneficie geschiedt door de bevoegde kerkelijke macht, bijv. door den paus of door een bisschop; in vele staten heeft de regeering evenwel het recht daartoe mede te werken of de instelling te bekrachtigen. De opheffing of intrekking van een beneficie door den Staat heet *secularisatie* (zie aldaar).

Beneficie van inventaris. Zie *Boedelbeschrijving*.

Beneficium. Zie *Beneficiaalrecht* en *Beneficie*.

Beneke, *Friedrich Eduard*, een Duitsch wijsgeer, geboren te Berlijn, den 17den Februari 1798, ontving onderwijs aan het gymnasium van zijn geboorteplaats en nam in 1815 dienst onder de vrijwillige jagers. In 1816 begaf hij zich naar de universiteit te Halle, om er in de godgeleerdheid te studeeren, maar was reeds in het daarop volgende jaar te Berlijn terug, om zich onder de leiding van *Schleiermacher* op de wijsbegeerte toe te leggen. Zijn richting blijkt uit zijn „Erfahrungsseelenlehre" (Berlijn, 1820) en „Erkenntnisslehre" (Jena, 1820). Niet lang daarna vestigde hij zich te Berlijn als privaatdocent; daar hij echter niet in den smaak viel der aanhangers van *Hegel* en men daarenboven in zijn „Grundlegung zur Physik der Sitten" (Berlijn, 1822) een zweem van materialisme meende te bespeuren, werd hem het houden van voorlezingen over de wijsbegeerte verboden. Om misverstand te voorkomen, gaf hij een verklaring uit van laatstvermeld werk en begaf zich in 1824 als privaatdocent naar Göttingen. Hier schreef hij zijn „Psychologische Skizzen" (1825—1827), „Das Verhältnis von Seele und Leib" (1826), enz. In 1827 vertrok hij als academisch leeraar weder naar Berlijn, en na den dood van *Hegel* zag hij zich in het voorjaar van 1832 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte aldaar. Den 1sten Maart 1854 werd hij vermist en zijn lijk eerst den 3den Juni 1856 in het scheepvaartkanaal bij Charlottenburg gevonden. Behalve de reeds genoemde heeft hij een groot aantal geschriften over wijsbegeerte, zedeleer, opvoeding, natuurrecht, zielkunde, enz. in het licht gegeven. Van deze noemen wij: „Beiträge zu einer rein seelenwissenschaftlichen Bearbeitung der Seelenkrankheitskunde" (1824), „Lehrbuch der Psychologie als Naturwissenschaft" (1833; 4de druk, 1877), „Die Philosophie in ihrem Verhältnis zur Erfahrung, zur Spekulation und zum Leben" (1853), „Erziehungs- und Unterrichtslehre (1836—1836, 2 dln., 4de druk, 1876), „System der Metaphysik und Religionsphilosophie, aus den natürlichen Grundverhältnissen des menschlichen Geistes abgeleitet" (1840), „Grundlinien der Sittenlehre" (1837—1841, 2 dln.), „Grundlinien des Naturrechts, der Politik und des philosophischen Kriminalrechts" (1838), „System der Logik als Kunstlehre des Denkens" (1842), „Pragmatische Philosophie oder Seelenlehre in Anwendung auf das Leben" (1850, 2 dln.) Tevens was hij redacteur van het tijdschrift „Archiv für die pragmatische Philosophie". *Beneke* heeft zich de methode der natuurkunde tot voorbeeld gesteld en is op het gebied van wijsbegeerte en zielkunde den weg der ervaring opgegaan. Vooral op het gebied der paedagogiek heeft hij zich groote verdiensten verworven.

Beneke, *Friedrich Wilhelm*, een Duitsch geneeskundige, geboren te Celle, den 27sten Maart 1824. Hij studeerde te Göttingen en te Praag, was van 1840—1852 geplaatst als arts in het Duitsche hospitaal te Londen, was daarop badarts te Bad Rehberg, vervolgens lijfarts van den hertog *van Oldenburg*, van 1857 tot 1866 eerste badarts te Bad Nauheim en tevens buitengewoon hoogleeraar te Marburg en werd in 1866 gewoon hoogleeraar aan laatstgenoemde universiteit. Hij schreef: „De ortu et causis monstrorum" (1846), „Drei Abhandlungen zur Physiologie und Pathologie des phosphorsauren Kalkes und zur Oxalurie" (1850—1852), „Unsere Aufgaben. Ein Versuch zur Anbahnung gemeinschaftlicher Arbeiten zur rationellen Heilkunde" (1852), „Das Nordseebad. Eine physiologisch-chemische Untersuchung" (1855), „Physiologische Vorträge" (1856, 2 dln.), „Mittheilungen und Vorschläge zur Anbahnung einer wissenschaftlich brauchbaren Morbilitäts- und Mortalitätsstatistik in Deutschland" (1857), „Nauheim's Soolthermen und dessen Wirkung auf den gesunden und kranken Organismus" (1859), „Weitere Mittheilungen über die Wirkung der Soolquellen Nauheims" (1861), „Studien über das Vorkommen und die Verbreitung von Gallenbestandtheilen in den thierischen und pflanzlichen Organismen" (1862), „Die praktische Medizin unserer Tage" (1863), „Zur Geschichte der Assoziationsbestrebungen auf dem Gebiete der wissenschaftlichen und praktischen Heilkunde" (1870), „Zur Würdigung des phosphorsauren Kalkes in physiologischer und therapeutische Beziehung" (1870), „Zur Therapie des Gelenkrheumatismus und der mit ihm verbundenen Herzkrankheiten" (1872), „Zur Frage der Organisation der öffentlichen Gesundheitspflege in Deutschland" (1872), „Zum Verständnis der Wirkung der Seeluft und des Seebades" (1873), „Justus von Liebig's Verdienste um die Förderung der praktischen Medizin" (1874), „Grundlinien der Pathologie des Stoffwechsels" (1874), „Vorlagen zur Organisation der Mortalitätsstatistik in Deutschland" (1875), „Oeffentliche Gesundheitspflege" (1876), „Balneologische Briefe zur Pathologie und Therapie der konstitutionellen Krankheiten" (1876), „Die anatomischen Grundlagen der Konstitutionsanomalien des Menschen" (1878), „Zur Ernährungslehre des gesunden Menschen" (1878), „Ueber das Volumen des Herzens und die Weite der groszen arteriellen Gefäsze des Menschen in verschiedenen Lebensaltern" (1879) en „Die Altersdisposition. Ein Beitrag zur Physiologie und Pathologie der verschiedenen Lebensalter" (1879), benevens talrijke verhandelingen in verschillende tijdschriften. Ook redigeerde hij met *Vogel* en *Nasse* het „Archiv des Vereins für gemeinschaftliche Arbeiten zur Förderung der wissenschaftlichen Heilkunde" (1857—1858, 1862—1863, 5 dln.) en met *Vogel* het „Archiv des Vereins für wissenschaftliche Heilkunde" (1864—1866).

Benevento, thans een provincie van het koninkrijk Italië, maakte vroeger deel uit van den Kerkelijken Staat. Zij grenst ten N. aan de provincie Campobasso, ten W. aan Caserta, ten Z. aan Avellino en ten O. aan Foggia, beslaat een oppervlakte van 2118 v.km. en telt 256504 inwoners. Zij bestaat uit een vruchtbaar [illegible] (Valle Beneventana), door heuvels [illegible] land wordt doorsneden door de Apennijnen [illegible] lagere terrassen in het W. vruchtbaar [illegible] Calore, een zijrivier van de Volturno [illegible] het met haar zijrivieren. Uitgevoerd [illegible] deren, koren, wijn, olie, zuidvruchten [illegible] wild. De spoorweg van Napels naar Fo[illegible] in west-oostelijke richting door deze pro[illegible] langs de stad Benevento.

Benevento, de hoofdstad van de gelijk[illegible] provincie, ligt op een hoogte (170 [illegible] samenvloeiing van de Sabato en de Ca[illegible] een kruispunt der spoorwegen van Nap[illegible] Foggia en van Salerno naar Termoli. [illegible] draal, oorspronkelijk in Noordsch-[illegible] stijl gebouwd, dateert uit de 12de eeuw [illegible] is er een kerk, verbonden aan het [illegible] stichte klooster Sancta Sofia, een gymn[illegible] technische school en een seminarium. [illegible] inwoners bedroeg in 1901: 24647. [illegible] sedert 969 de zetel van een aarts[illegible] bevat vele oudheden uit den tijd der [illegible] Belangrijk is er vooral de triomfboog [illegible] *janus*, in het jaar 114 na Chr. gebouwd [illegible] onder den naam van „Gouden poort" [illegible] poort herschapen. Hij bestaat uit een [illegible] 15,5 m. hoogen boog, waarop men [illegible] uit het leven van *Trajanus*, alsmede [illegible] goden en godinnen in halfverheven [illegible] uitgehouwen. Ten O. van de stad [illegible] een in 1324 door paus *Johannes XXII* [illegible] kasteel.

Men zegt, dat de stad Benevento [illegible] *medes* uit Argos is gesticht. In den [illegible] meinschen tijd behoorde zij aan de [illegible] In 275 vóór Chr. werd hier koning *P*[illegible] Epirus door den Romeinschen cons[illegible] *Dentatus* verslagen. In 268 werd [illegible] meinsche volkplanting en haar naam [illegible] in dien van *Beneventum* veranderd. [illegible] behaalden er in 214 voor Chr. [illegible] consul *Sempronius Gracchus* op de [illegible] onder *Hanno* een nieuwe overwinning [illegible] zond wederom kolonisten naar de sta[illegible] dien tijd *Colonia Julia Concordia* [illegible] werd genoemd. Toen ontwikkelde [illegible] door landbouw en handel. Na den [illegible] *Narses* tegen de Oost-Goten kwam [illegible] in de macht der Longobarden, die [illegible] met haren omtrek tot een hertogdom [illegible] waarvan *Zodo* of *Zotto* de eerste [illegible] Koning *Autarich* voegde gebied [illegible] het nieuwe hertogdom en gaf het [illegible] volgens welke de hertog door het [illegible] en door den koning der Longobarden [illegible] werd. Langzamerhand werd het [illegible] veroveringen uitgebreid, maar de [illegible] zich van de Longobardische koning[illegible] kelijk te maken, mislukten, totdat [illegible] 774 het rijk der Longobarden door [illegible] vernietigd werd, waardoor de [illegible] standigheid aan het hertogdom [illegible] Het werd nu een vorstendom en [illegible] voormalig Campanië, Samnium, [illegible] tium, Apulië en Calabrië, dus [illegible] het latere koninkrijk Napels [illegible] van Napels, Amalfi, Gaëta en [illegible]

ılabrië en Bruttium. *Arechis II* verbond met de hertogen van Spoleto en Friaul; ilde het oude rijk der Longobarden herstel- ı opende de vijandelijkheden tegen den Ker- en Staat. De paus riep *Karel den Groote* ılp, en toen deze zich in 787 naar Italië , beloofde *Arechis* bij den vrede te Capua, ij den koning der Franken als leenheer er- n en een jaarlijksche schatting betalen zou. overleed in datzelfde jaar, en zijn zoon en ger *Grimoald III* trachtte zich onafhan- te maken. Hierdoor ontstond in 793 een , waarin de Franken geen beslissende over- ng behaalden, zoodat *Grimoald* tot aan zijn (806) onafhankelijk bleef. Zijn opvolger oald *IV Storezaïs* sloot vrede met de Fran- ı betaalde de vroeger vastgestelde schatting. a ontstonden er oorlogen tegen Napels, en 0 werden Salerno en Capua tot afzonder- orstendommen verheven, zoodat Benevento Samnium, Lucanië en Apulië behield. Er ı die dagen een Frankische en een Griek- artij, en keizer *Leo* zond in 891 een Grieksch naar Italië en maakte zich van Benevento er. Doch reeds in 894 ontstond er een op- n het volk verkoos *Guido III* van Spoleto rtog. Later kwam *Radelchis II* er aan het r, doch deze werd in 900 door *Athenulf*, van Capua, verdrongen, die het rijk aan zonen achterliet. Daar deze te Capua ver- ielden, kwam Benevento meer en meer in . Een hunner opvolgers, *Landulf IV*, er- keizer *Otto den Groote* als leenheer. In 974 ı de deelen van het voormalig hertogdom tot een staat vereenigd, daar *Pandulf* rst van Salerno werd en Spoleto bij zijn voegde. Nu werd Benevento een mach- aat, maar dit tijdperk duurde slechts kort, et land weldra door de invallen der Noor- ı geteisterd werd. Om een volkomen on- g te verhoeden, werd Benevento in 1053 pauselijke partij aan paus *Leo* afgestaan. *Rudolf*, door die partij aan het bewind n, werd echter door de Noormannen ver- en *Pandulf* en *Landulf*, tot de oude dynastie nde, keerden terug. Laatstgenoemde moest in 1074 den huldigingseed doen aan *Gre- VII*, en in 1077 was met *Landulf IV* ngobardische vorstenhuis van Benevento orven, zoodat het thans geheel aan den n Stoel verviel.

e 11de en 12de eeuw werden te Bene- 4 conciliën gehouden. Den 26sten Fe- 1266 werd in de nabijheid der stad *Man- in Napels* door *Karel van Anjou* ver- waarna deze zich meester maakte van Sicilië en Tuscië. In 1418 kwam Bene- nder de heerschappij van Napels, maar *nd I* gaf het aan paus *Alexander VI* In 1668 werd Benevento door een aard- bijna geheel verwoest, waarna de toen- artsbisschop, later paus *Benedictus XIII*, ot gedeelte van de stad op eigen kosten et opbouwen. Tengevolge van de harde elen van paus *Clemens XIII* tegen den in- *ilips van Parma* bezetten de Napolitanen Benevento, dat in 1774 aan *Clemens XIV* geven werd. De Franschen veroverden het in 1798 en verkochten het aan Napels. Kardinaal *Ruffo* verstrooide in 1799 in den slag bij Benevento de republikeinsche troepen. In 1806 werd het door *Napoleon I* als vorstendom aan den minister *Talleyrand* geschonken, maar in 1815 aan den paus teruggegeven, waarbij de koning van Napels enkele rechten behield. In 1820 barstte er een opstand uit, die echter spoedig gedempt werd. In de woelige jaren 1848 en 1849 bleven Benevento en Pontecorvo getrouw aan den paus, doch bij de vorming van het koninkrijk Italië werd Benevento een provincie daarvan.

Benfey, *Theodor*, een Duitsch oriëntalist, werd geboren den 28sten Januari 1809 te Nörten bij Göttingen. Hij studeerde te Göttingen en te München in de philologie en vestigde zich in 1834 als privaat-docent te Göttingen, waar hij in 1848 buitengewoon hoogleeraar en in 1862 gewoon hoogleeraar werd. Hij stierf aldaar den 26sten Juni 1881. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Über die Monatsnamen einiger alter Völker" (met *Stern*, Berlijn, 1836), „Griechisches Wurzellexikon" (2 dln., Berlijn, 1839—1842), het artikel „Indien" in „Ersch und Grubers Encyclopädie" (Leipzig, 1840), „Über das Verhältnis der ägyptischen Sprache zum semitischen Sprachstamm" (Leipzig, 1844), „Die persischen Keilinschriften mit Übersetzung und Glossar" (Leipzig, 1847), de „Vollständige Grammatik der Sanskritsprache" (Leipzig, 1852), de „Kurze Sanskritgrammatik" (Leipzig, 1855), „A practical grammar of the Sanskrit language" (Berlijn, 1863; 2de uitgave, Londen, 1868), „A Sanskrit-English Dictionary" (Londen 1866), „Geschichte der Sprachwissenschaft und orientalischen Philologie in Deutschland seit Anfang des 19ten Jahrhunderts" (München, 1869), „Vedica und Verwandtes" (Straatsburg, 1877), „Vedica und Linguistica" (Straatsburg, 1880). Met de verklaringen bij zijn vertaling van „Pantschatantra" (2 dln., Leipzig, 1859) begon *Benfey* een reeks onderzoekingen over den oorsprong en de verbreiding der Oostersche sprookje sen fabels, die hij in talrijke tijdschriften, vooral in de „Göttinger Gelehrten Anzeigen" en in het door hem zelf uitgegeven tijdschrift „Oriënt und Occident" bekend maakte. Een bloemlezing van *Benfey's* kleinere geschriften gaf *Bezzenberger* (2 dln., Berlijn, 1890—1891, met zijn biografie) uit.

Bengaalsch vuur is een bekend vuurwerk, dat een intensief licht verspreidt en bij feestelijke gelegenheden gebruikt wordt voor de verlichting van groote zalen, gevels, pleinen, boschpartijen, enz. Door toevoeging van bepaalde stoffen kan men het verschillende kleuren geven. Voor de bereiding bestaan verschillende recepten; de meest gebruikelijke zijn: voor wit licht: 7 gewichtsdeelen salpeter, 2 zwavel, 1 zwavelantimonium, of 16 salpeter, 6 zwavel en 4 zwavelantimonium; voor groen licht: 3 gewichtsdeelen kaliumchloraat, 18 baryumnitraat en 6 schellak; voor blauw licht: 6 deelen kaliumchloraat, 8 zwavelzuur koperoxyde-ammoniak en 3 schellak; voor geel licht: 16 deelen kalisalpeter, 3 natronsalpeter, 6 zwavel en 1 houtskool; voor rood licht: 3 deelen kaliumchloraat, 18 strontiumnitraat en 6

schellak. De bestanddeelen worden voorzichtig onder toevoeging van alkohol, vermengd; mengsels, welke kaliumchloraat bevatten, mogen niet in een vijzel gemengd worden, daar deze tengevolge van wrijving of een stoot explodeeren. De massa, welke ook dient voor het vervaardigen van vuurpijlen, wordt in open potten verbrand.

Bengalen is de grootste en volkrijkste provincie van het Britsch-Indische rijk. Zij strekt zich uit van 19° 18′ tot 28° 15′ N.Br. en van 82° tot 97° O.L. van Gr., grenst ten N. aan de Tarai (zie aldaar) en aan de Himalaja-staten Nepal. Sikkim en Bhoetan; ten O. aan Assam en Birma; ten Z. aan de Golf van Bengalen, de provincie Madras en de Centraal-provinciën en ten W. aan Centraal-Indië en de Noordwest-provinciën. Deze provincie beslaat een oppervlakte van 501986 v.km.; 402180 v.km. staan onder onmiddellijk bestuur, de overige 99806 v. km. zijn leenplichtig.

Ten Z. van de Tarai liggen uitgestrekte vlakten, welke doorstroomd worden door den Ganges en den Brahmapoetra met hunne talrijke zijrivieren en in het mondingsgebied der beide hoofdstroomen overgaan in de door slibafzettingen ontstane Sunderbunds (zie aldaar). In de Z. helft van Bengalen verheffen zich talrijke hoogteruggen tot 1010 à 1370 m. Behalve door de reeds genoemde rivieren, wordt het land besproeid door de Gogra, de Son, de Gandak, de Kosji, de Tista, de Sabanrika, de Beitarki, de Bramani en de Mahanadi. Ten Z. van laatstgenoemde ligt het strandmeer Tsjilka.

Bengalen heeft een tropisch klimaat. De gemiddelde jaartemperatuur schommelt tusschen 27° C. in Orissa en 23° C. in sommige deelen van Assam; te Calcutta is de gemiddelde temperatuur 26° C. en in het 2180 m. boven den zeespiegel gelegen Dardsjilling 12° C. en 's winters soms —5° C. De hoogste thermometerstand, welke te Calcutta werd waargenomen, was 41°, de laagste 11° C.; in Boven-Bengalen is de hitte nog veel grooter. Vooral in het oosten valt buitengewoon veel regen; naar het W. en Z. neemt de neerslag af. Het meest regent het van Juni tot October; dan is in Beneden-Bengalen een gebied van 150 km. lengte en 45 à 60 km. breedte overstroomd. Laat de regen op zich wachten, dan volgt er een slechte rijstoogst en daarop hongersnood. Bengalen is het land van de cholera, doch nog gevaarlijker zijn er de koortsen; in 1890 werden van de 1624861 sterfgevallen 1159723 door deze laatste en 146848 door cholera veroorzaakt.

Flora en fauna komen overeen met die van het overige Indië; de talrijke djungels worden nog door vele wilde dieren bewoond, door welke in 1894: 1693 menschen gedood werden.

In 1891 bedroeg het aantal bewoners van het Britsch gebied 71.270.302, dat der leenplichtige staten 3.362.694; in 1901 was het bevolkingscijfer voor geheel Bengalen 78.448.735. Sedert 1881 nam de bevolking in de onder direct bestuur staande gewesten met 6.87 %, in de overige staten met 18.18 % toe. De provincie is zeer dicht bevolkt; er wonen n.l. 176, in sommige distrikten zelfs meer dan 260 menschen op den v.km.; in de schatplichtige staten is dit cijfer echter slechts 49. Het aantal landverhuizers [illegible] dan ook tweemaal grooter dan in het overg[illegible] gedeelte van Indië; in 1894 verlieten [illegible] menschen het land, van welke de helft naar A[illegible]sam trok. In 1891 was de bevolking samengesteld uit 47.749.785 Hindoes, 23.702.841 M[illegible]hammedanen, 192.570 Christenen en 2.77[illegible] natuuraanbidders; de zending heeft tot [illegible] geringe resultaten gehad. De voornaamste [illegible] zijn het Bengali (zie aldaar), het Oerija [illegible] Hindostani of Oerdoe.

Voor de volksontwikkeling zorgden in [illegible] 65.950 scholen, welke bezocht werden [illegible] 1.380.385 jongens en 88.558 meisjes; onder [illegible] waren 48 hoogere scholen met 6725 leerlingen. In Calcutta is een universiteit. In hetzelfde [illegible] werden 63 couranten uitgegeven, van welke [illegible] in het Bengali, 1 in het Engelsch en Bengali [illegible] in het Hindi, 8 in het Oerija en 7 in het Oerdoe.

Landbouw is het hoofdmiddel van bestaan; de belangrijkste produkten zijn rijst, koren- [illegible] peulvruchten, oliezaad, jute, indigo, thee, [illegible] (staatsmonopolie), cinchona, peper, specerij[illegible] katoen, zijde en houtsoorten. Drie kanaalstelsels dienen voor besproeiïng en scheepvaart [illegible] vierde is alleen voor deze laatste bestemd[illegible] 1891 werden 218216 H.A. bevloeid. Ook de [illegible]teelt is van beteekenis; als huisdieren houdt [illegible] buffels, runderen, Arabische, Perzische en [illegible] slechtere inlandsche paarden, schapen, geiten [illegible] Steenkolen van minder goede kwaliteit w[illegible] in 280 mijnen ontgonnen; in 1901 bedroeg [illegible] produktie 550.943 millioen kg. Zout wordt [illegible] de kust gewonnen; de groote ijzerwerken [illegible] Barakar verschaffen aan 1200 arbeiders [illegible] de kopersmelterijen te Baragoenda leverden [illegible] 1891: 305000 kg. fijn koper. Van beteekenis [illegible] ook de salpeterindustrie.

De oude, inlandsche industrie, welke [illegible] roemde neteldoek van Dakka en de mooie [illegible]nen weefsels van Balasor leverde, is do[illegible] Engelsche produkten bijna geheel vernietigd. [illegible] Calcutta en omstreken zijn 26 jutespinnerijen met 15132 weefstoelen, 7 katoen- en 2 pa[illegible] fabrieken; bovendien telt de provincie [illegible] scheepstimmerwerven en fabrieken, waar [illegible]ker, touw, salpeter en leder bereid wordt. [illegible]der zijn er gieterijen en bezit zij de [illegible] fabriek van porselein en aardewerk in geheel [illegible]dië. De handel van Bengalen wordt slechts [illegible] dien van Bombay overtroffen; Calcutta [illegible] tweede haven van Indië. Het scheepvaartverkeer bedroeg in 1901: 5775942 tonnen. In dat[illegible] jaar vertegenwoordigde de invoer een waarde [illegible] 376.184.298, de uitvoer een van 557.818.[illegible] pijen (± 1,18 gulden). De voornaamste [illegible] artikelen zijn: katoen, rijst, indigo, suiker [illegible]um, rum, salpeter, lak, zijde, koffie en [illegible] ingevoerd worden Engelsche katoenen [illegible] zout, ijzer, koper, staal en ijzerwaren. Ove[illegible] bestaat een levendig verkeer met Nepal [illegible]kim, Bhoetan en Opper-Birma. Het spoorweg[illegible]net, dat het geheele land in alle richtingen [illegible]snijdt, wordt nog steeds uitgebreid. 362[illegible] zijn thans in exploitatie, de lengte der telegraaf[illegible]lijnen bedraagt 8280 km. Van veel beteekenis is de scheepvaart op den Ganges, den Brahma[illegible]tra en de kanalen (1789 km.)

voormalige presidentschap Bengalen omle vijf, later zelfstandig bestuurde provincies len, Noordwest-provincies en Oudh, Pends-Assam en Adsjmir. Na jarenlange voorbe-; werd echter in den herfst van 1905 be-de provincie Bengalen in tweeën te splitn den 16[den] October 1905 verscheen het reffende besluit in een buitengewoon numan de Staatscourant. Voortaan zal er dus de provincie Bengalen een tweede provin-ost-Bengalen en Assam geheeten, bestaan. ofdreden voor dit besluit was, dat opper-en bevolkingscijfer te groot werden ge-oor het bestuur van één persoon. Aan de dige provincie werden de groote oostelijke en en de vijf Hindoestaten van Choetia er ontnomen, daarentegen Sambalpoer en rigastaten er aan toegevoegd. In haar gedaante heeft de provincie een oppervan 141.580 v. Eng. mijlen met 54 milnwoners (42 millioen Hindoes en 9 mil-Mohammedanen). Het nieuwe gewest been oppervlakte van 106.540 v. Engelsche met 31 millioen bewoners (18 millioen s en 12 millioen Mohammedanen). Hoofdis Dacca (zie aldaar). Hoewel door dezen gel de regeeringstaak zeer werd verlicht, van den anderen kant de trots en de de vooroordeelen der inlanders er op het door gekwetst. Deze gaven dan ook op chtelijke wijze hun misnoegen er over te en dreigden bij doorvoering van het plan itschen handel te zullen boycotten.

Indische leger is nog in 3 afdeelingen d; die van Bengalen, Bombay en Madras. engaalsche leger telde in 1901: 56889 man. 0 bedroegen de inkomsten 223.915.233. de n 103.342.670 ropijen.

alen stond tot 1202 onder Hindoesche ; toen werd het door de Mohammedanen d. De oude hoofdstad was en bleef, ook e Mohammedaansche gouverneurs (1202—n koningen (1339—1576), het nu verwoeste, uti, beneden Radsjmahal aan den Ganges, plaats meer dan 600000 inwoners telde; 4 werd het vervangen door Tandak. In erd den Engelschen veroorloofd hier handrijven en in 1682 het presidentschap n ingesteld. In 1773 belastte men den t van Bengalen met het opperbestuur eel Indië en verhief Calcutta tot hoofd-

galen, Golf van, is dat gedeelte van den n Oceaan, hetwelk Voor- en Achteran elkander scheidt. Zij bevat, vooral bij , onderscheiden eilandengroepen, maar behalve bij de monden der rivieren, weiien en bezit niet veel goede havens. Toch ij door een groot aantal schepen bevaren, naar de wereldmarkt te Calcutta begeer deze golf waaien regelmatige winden, de moesons, van April tot October l naar zee en gedurende de overige maan-zee naar land.

galen, Oost en Assam is de naam n October 1905 gevormde nieuwe pron Britsch-Indië. Zie *Bengalen.*

gali is een van het Sankriet afstammende Oost-Indische volkstaal, welke bijna in de geheele provincie Bengalen en in een gedeelte van Assam door ongeveer 36 millioen menschen gesproken wordt. Zie verder *Indische talen.*

Bengaliet is een in het electrisch bedrijf gebruikt isoleermiddel, dat verkregen wordt uit zeer dunne glimmerblaadjes of glimmerschubben door hooge drukking (ongeveer 200 atmosferen) en gelijktijdige verwarming. Het vervangt het in grootere stukken zeldzaam voorkomende en kostbare natuurlijke glimmer. Het komt in den handel in platen, buizen, ringen, enz. voor.

Bengawan Djero is een landschap in de Javaansche residentie Soerabaja. Het beslaat een oppervlakte van 283,84 v.km., behoorende tot 227 desa's, van welke 77 in de afdeeling Sidajoe, 47 in Grisee en 103 in Lamongan gelegen zijn. Ten N. wordt dit gewest begrensd door de Solo, ten O. door de Kali Miring en de Kali Manjar, ten Z. door den postweg van Grisee naar Babat en ten W. door den binnenweg van Semlaran naar Karanggeneng. De bodem bestaat uit zeer vruchtbare alluviale klei; het hoogste punt ligt niet meer dan 5 m. boven den zeespiegel. Toch is deze streek weinig produktief en dun bevolkt; dit is een gevolg van de vele overstroomingen, de gebrekkige afwatering in den west- en de slechte bevloeiing in den oostmoeson. De overstroomingen worden veroorzaakt door de Solo, alsmede door bandjirs, welke het terrein soms 1,5 m. diep onder water zetten. Slechts 156 v.km. zijn bebouwd en het bevolkingscijfer is niet grooter dan 63.000.

Bengel, *Johann Albrecht,* een Duitsch godgeleerde, werd geboren den 24sten Juni 1687 te Winnenden in Württemberg en bezocht het gymnasium te Stuttgart en in 1703 de theologische school te Tübingen. In 1708 werd hij er repetitor, in 1713 praeceptor aan een school en predikant te Denkendorf. In genoemde betrekking maakte hij zich zeer verdienstelijk door de opleiding van jeugdige godgeleerden, zoodat hij vervolgens tot verschillende kerkelijke waardigheden werd benoemd. Hij overleed den 2[den] November 1752. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Erklärte Offenbarung Johannis" (Stuttgart, 1740), „Ordo temporum a principio per periodos oeconomiae divinae historicus atque propheticas" (Tübingen, 1741), die beide het 1000 jarige rijk op 1836 vaststelden (zie *Chiliasme*); de kritische uitgave van het Nieuwe Testament (Tübingen 1734), waarin hij de verschillende lezingen opnam, die hij in de onderscheiden handschriften had gevonden, de „Gnomon Novi Testamenti" (Tübingen, 1742), de „60 erbauliche Reden über die Offenbarung" (Stuttgart, 1747) en „Bekräftigtes Zeugnis der Wahrheit" (Stuttgart, 1748). Der „Abrisz der Brüdergemeinde" (Stuttgart, 1751), is tegen dier eenzijdige Bloed- en Wondentheologie gericht.

Bengel, Ernst Gottlieb, een achterkleinzoon van den voorgaande, werd geboren den 3[den] November 1769 te Zavelstein in het Schwarzwald, ontving het eerste onderwijs in kloosterscholen, bezocht de universiteit te Tübingen en werd in 1800 diaconus te Marbach en in 1806 hoogleeraar in de theologie te Tübingen. Hier hield hij zich hoofdzakelijk bezig met de studie van de

Apokriefe Boeken en van het Oude Testament en overleed er den 23sten Maart 1826. Hij was sedert 1815 redacteur van het „Archiv für Theologie", waarin hij onderscheiden verhandelingen heeft geplaatst. Daarenboven heeft hij eenige geschriften uitgegeven van godgeleerden inhoud.

Benghasi is de hoofdstad van de gelijknamige Turksche provincie in Noord-Afrika en de zetel van een kaimakam. Zij ligt op 32°7' N.Br. en 20°5' O. L. v. Gr. aan de oostkust van de Groote Syrte, op een schoorwal, die een strandmeer van de zee scheidt. Op het uiteinde verheft zich een oud kasteel met het regeeringsgebouw, een kazerne, een Franciskaner klooster en een kerk. De stad telt 3 moskeeën, 2 synagoges en 10000 inwoners, onder welke 2500 Joden, die hier reeds ten tijde der *Ptolomaeën* woonden. De haven is verzand en slechts voor schepen van 2.5 m. diepgang toegankelijk; in 1896 liepen er 341 schepen, met een inhoud van 62117 tonnen, binnen. De invoer, bestaande uit katoen en katoenen weefsels, olie, drogerijen, tabak en suiker, had een waarde van 174.155 ponden sterling; de uitvoer (slachtvee, koren, kameelen, paarden, wol, zeezout, struisveeren, ivoor, sponsen en boter) vertegenwoordigde een waarde van 268903 ponden sterling. De handel maakt druk gebruik van den karavaanweg naar Wadai.

Benghasi is het oude Hesperides, dat later Berenice genoemd werd; de ruïnen daarvan liggen ten N.O. van de tegenwoordige stad.

Bengkalis is de zuidelijkste en grootste afdeeling van de residentie Sumatra's Oostkust, welke zich tusschen 0° 52' en 2° 32' N.Br. langs de kust uitstrekt. De afdeeling, welke het stroomgebied van de Beneden-Rokan, van de Siak-rivier en de Kampar omvat, wordt ten W. begrensd door de afdeeling Laboean Batoe van de residentie Sumatra's Oostkust, door de afdeeling Padang Lawas van de residentie Tapanoeli, door de voorheen onafhankelijke sedert Augustus 1905 onder Nederlandsch gezag geplaatste landen van de Boven-Rokan en door de afdeeling L. Kota van de residentie Padangsche Bovenlanden en ten Z. door de onderhoorigheden van de residentie Riouw op den vasten wal van Sumatra.

De algemeene richting van de kust is van het N. W. naar het Z. O.; daarvoor liggen talrijke eilanden, welke slechts door smalle straten van Sumatra gescheiden zijn. De voornaamste dezer in de straat van Malaka gelegen eilanden, welke tot de afdeeling behooren, zijn van het N. naar het Z.: Roepat of Segaro met het eiland Médang, Bengkalis, Poeloe Padang, Poeloe Rantan of Tebing Tinggi, Poeloe Rangsang of Médang, Poeloe Topang, Poeloe Laboe, Poeloe Serapoeng en Poeloe Mandol of Penjaléan. Met uitzondering van de beide eerste vormen zij samen een groep, welke vroeger gewoonlijk Brouwers-eilanden genoemd werd.

De afdeeling bestaat geheel uit alluviale gronden, welke zonder eenige verheffing in oostelijke richting hellen. Ook de eilanden behooren tot die formatie; de straten, welke hen van den vasten wal scheiden, zijn slechts uitgeschuurde geulen in die aangeslibde gronden. Benoorden de Siak-rivier liggen in den lagen bodem verschillende meren en moerassen, welke onderling door de Kleine Siak-rivier, waarop zij [illegible] verbonden.

Bengkalis is het noordelijkste [illegible] genaamde Brouwers-eilanden in [illegible]. Het ligt tusschen 102° en 102° [illegible] O. L. [illegible] en is van Sumatra gescheiden door [illegible] wersstraat, aan welke ook de hoofdplaats [illegible] kalis gelegen is. Het eiland is laag en [illegible]

Bengkalis, de hoofdplaats van de [illegible] mige afdeeling, ligt aan de [illegible] eiland Bengkalis. Van 1873—[illegible] hoofdplaats van de residentie; de [illegible] welke men van haar koesterde, al [illegible] mededingster van Singapore zou [illegible] niet verwezenlijkt. Toen het [illegible] residentie tengevolge van de [illegible] zuiden overvleugelde, werd de [illegible] bestuur naar Medan verlegd.

Bengkoe-olie is afkomstig van [illegible] van *Ceratophorus longe petiolatus* [illegible] boom, die in den Riouw-archipel [illegible] vruchten worden in de zon gedroogd [illegible] de voeten getrapt, om ze te ontbolsteren [illegible] gens stampt men de kernen fijn [illegible] vermengt ze met heet water en [illegible] olie uit, welke na sterke verwarming [illegible] en in den handel wordt gebracht. [illegible] ze helder geel, goed van smaak, [illegible] alkohol, doch oplosbaar in benzol; bij [illegible] de olie vast. Zij bevat een weinig [illegible] delolie en riekt daarnaar. Als brand- [illegible] olie wordt ze gebruikt door de inboorlingen [illegible] haar ook bezigen voor het breeuwen van [illegible]

Benguella is een distrikt der [illegible] provincie Angola in Zuidwest-Afrika. [illegible] zich langs den Atlantischen Oceaan [illegible] tot 13° Z.Br., beslaat een oppervlakte [illegible] 250.872 v. km. en telt 55000 inwoners. [illegible]

Benguella, de hoofdstad van het [illegible] distrikt, heeft een bekoorlijke, doch [illegible] ligging op de lage, moerassige kust. [illegible] dichte bosschen omgeven, bezit regelmatig [illegible] legde straten, ruime pleinen en [illegible] zonder verdieping. De stad heeft een [illegible] en een stoomtram. Het aantal inwoners [illegible] 1500, onder welke vele Negers; het [illegible] staat uit 100 man. Benguella is een [illegible] oord voor gedeporteerden en het [illegible] den gomhandel; in 1897 werden [illegible] 1.700.000 kg. gom en 300.000 kg. [illegible] is beschut door den naar het Z.W. [illegible] Sombreiroberg en wordt aangedaan door [illegible] booten; een ijzeren landingsbrug [illegible] het verkeer door de branding.

Benguella stroom. Zie *Atlantische* [illegible] en *Zeestroomen.*

Beni. Deze stroom in de Zuid-Amerikaansche [illegible] republiek Bolivia, ontstaat uit de [illegible] onderscheiden bronrivieren, waarvan de [illegible] ste, de Rio de la Paz, ten N.W. van La [illegible] oostelijke helling der Andes van Bolivia [illegible] Hij neemt vele waterrijke zijrivieren [illegible] in noordelijke richting door het [illegible] Paz, wendt zich vervolgens naar het N. [illegible] eenigt zich na een loop van ongeveer [illegible] met de Rio Mamoré, welke na den naam [illegible] aanneemt. Nabij den mond heeft de [illegible] diepte van 55 m.

eni, *el*, is een departement van de Zuid-
rikaansche republiek Bolivia, dat ten O. en
ıan Brazilië en ten W. aan Peru grenst. Het
ıat een oppervlakte van 765000 v.km. en
at grootendeels vlakke, met oerwouden be-
e terreinen. El Beni kenmerkt zich door een
zond klimaat en telt, buiten de 70000 wilde
ınen, 26750 inwoners, welke cacao, noten-
ıaat. ananassen, oranjeappels, bananen, maïs,
aardnoten, olie, indigo en vanilje verbou-
. De hoofdstad is Trinidad met 7000 inwo-
(1893)

eni Amer, een Hamitische volksstam, woont
e vlakten aan den middel- en benedenloop
de Baraka en in het noordelijke bergachtige
ssinische hoogland tot aan de Roode Zee. De
lking, die op 200.000 zielen geschat wordt,
ıat uit de Beloe's en Nahtab, die een lichtere
kleur bezitten, en uit de donkerkleurige
men der Hassa en Bedaui. Zij zijn noma-
de nijverheid is bij hen beperkt tot het
ıten van palmmatten en lederarbeid. Hun
rhoofd heet Deglel. Hun gebied behoort tot
taliaansche belangensfeer in Afrika.

enicarlo, een stad in de Spaansche pro-
e Castellon, dicht bij de kust der Middel-
sche Zee, aan de spoorlijn Valencia—Tarra-
. Zij is omringd door muren en telt (1900)
inwoners, die voornamelijk van de berei-
van wijn en brandewijn leven. De plaats
in het geheel geen haven. Men laadt er
alleen wijn, en de vaten worden aaneen-
nden als een vlot, langs zijde gebracht en
pen zee overgenomen. Voor oostelijke win-
is de reede open. Eenige uren ten noorden
Vinaroz, waar men een haven heeft aange-
en eenige uren ten zuiden op een uitste-
rotspunt een oud kasteel.

eniczky-Bajza, *Helene von*, een Hon-
sche schrijfster, werd in Juni 1840 te Boeda-
geboren. Zij was een dochter van den
gaarschen criticus *Joseph Bajza*. In 1862
le zij met den vroegeren schouwburg-inten-
Franz von Beniczky, thans koninklijk
graaf te Boedapest. De belangrijkste van
talrijke romans zijn: „Vorurteil und Auf-
ıng" (1872, 4 dln.), „Martha" (1890), „Ruth"
), „Sie ist es" (1888) en „Die Bergfee"
). 2 dln.)

eni-Hassan, een dorp in Midden-Egypte,
en oostelijken oever van den Nijl, is ver-
d door de aldaar aanwezige rotsgraven, uit-
uwen in de wanden van het dal. Steile paden
n naar de ingangen, welke naar het westen
end, dertig in getal op dezelfde hoogte ge-
ı en door een smal pad met elkander ver-
en zijn. Zij werden aangelegd ten tijde der
lfde dynastie van *Manetho* (ongeveer van 2200
00 vóór Chr.). Van de stad, waartoe zij be-
len, zijn zelfs geen bouwvallen achtergeble-
Wellicht is zij door de Hyksos, die Egypte
reeks 1700 v. Chr. veroverden, verwoest.
ıoordelijkste graven zijn de oudste en het
: versierd. Zij bevatten na de doodensteden
Memphis, die nog ouder zijn, de belang-
:e monumentale overblijfselen, tafereelen en
ıriften, welke uit oud-Egypte zijn bewaard
ven en bezitten derhalve zoowel voor de
staatkundige, als voor de beschavingsgeschiedenis van het oud-Egyptische rijk groote waarde. Beroemd zijn de graven door de verschillende soorten van zuilen, welke men er aantreft. Uit de vierkante pilaar, die onmiddellijk overgaat in de even breede architraaf, waarop het rotsgewelf rust, ontstond de 8- en later de 16-kantige, wier stomphoekige kanten door ondiepe cannelures meer uitkwamen. Laatstgenoemde heeft eenige overeenkomst met de Dorische zuil. Deze geleidelijke ontwikkeling kan men in Beni-Hassan opmerken. Sommige tegenoverstaande cannelures werden vlak gelaten, om tot hiëroglyfische opschriften te dienen. Aan de oorspronkelijke pilaar bleef aan het boveneinde een stuk, dat niet werd afgekant en den abacus vormde. De gecanneleerde schacht rustte op een ronde, platte en breede basis. In meer zuidelijke graven bemerkt men een anderen zuilenbouw, op een bundel planten gelijkende. Vier stengels van lotusbloemen zijn onder de kelken met vijf banden samengebonden, terwijl de kelken in den vorm van knoppen, van boven stomp, den abacus en de architraaf dragen. De basis gelijkt op die van de zuilen der meer noordelijke graven. Op de plantenzuil van Beni-Hassan volgt de nieuw-Egyptische, welke een afbeelding is van acht papyrusstengels, alsmede die met een enkele ronde schacht. Bekleeden de zuilen van Beni-Hassan een merkwaardige plaats in de geschiedenis der bouwkunst, ook de tafereelen op de muren der graven, aan het huiselijk leven der Egyptenaren ontleend, zijn hoogst belangrijk.

Beni-Mesab of *M'zabieten*, een Berberstam, die aan den rand der woestijn Sahara woont. Zij vormen het zuidelijkste volk, dat de heerschappij der Franschen in Algiers erkent, en zijn gevestigd in 4 oasen, van welke Wadi-Mesab de grootste is. Deze oase wordt behalve door de rivier Mesab, door vele bronnen besproeid en, daar ook de regen niet ontbreekt, vindt men er tuinen en palmaanplantingen. Het woestijnplateau zelf bestaat uit naakte rotsen, waarop slechts enkele grashalmen groeien. Toch vinden de moefflon en het Guineesch biggetje hier nog voldoende voedsel. Het aantal zielen bedraagt, met inbegrip van de 3000 kooplieden en arbeiders, die het Tell bewonen, 50000 à 60000. Zij leven in zeven, door muren omringde steden en staan als zeer woelig bekend. Vele M'zabieten verhuizen naar Algiers en andere handelsteden, waar zij in hun onderhoud voorzien als knechten in de Moorsche baden, in slagerijen en molens of door den handel in dadels, het voornaamste produkt van hun vaderland. Zij koopen koren op en keeren meestal na eenige jaren met het bespaarde geld in de oasen terug.

De M'zabieten behooren tot geen der vier orthodoxe of Sunnietische sekten, maar huldigen hetzelfde geloof, als de Arabische Wahabieten. Vroeger bewoonden zij het zuidelijk deel van Tunis, doch, terwille van hun geloof vervolgd, zochten zij hunne tegenwoordige verblijfplaats op. De hoofdstad en voornaamste handelplaats van het land is Ghardaya aan de Mesab; zij telde in 1896: 30324 en als gemeente 45622 inwoners en ligt tusschen drie bergen ten W.N.W. van Wargla.

Beni-Suëf is een Egyptische provincie, welke

zich langs beide Nijloevers uitstrekt, een bebouwbare oppervlakte heeft van 1221 v. km. en 314.454 inwoners (1897) telt. Tot laatstgenoemden behooren 200 buitenlanders en 24000 nomadiseerende Bedoeïnen.

Beni-Suëf is de hoofdstad der gelijknamige Egyptische provincie, gelegen op den linker oever van den Nijl en aan den spoorweg van Kaïro naar Sioet. Zij werd gebouwd te midden eener vruchtbare streek en verheft zich slechts 28 m. boven de zee. De stad telt 18229 inwoners (1897), heeft een groote katoenfabriek en is het middelpunt van den handel met El Fajoem. In de nabijheid wordt jaarlijks in de lente een druk bezochte jaarmarkt gehouden.

Benin was voorheen de naam voor het oostelijk gedeelte van Opper-Guinea, van den mond der Volta tot aan de Rio del Rey, ten O. der Nigerdelta. Dit uitgestrekte kustgebied was tot in het midden der 19de eeuw het brandpunt van den slavenhandel; daarom werd het ook de Slavenkust genoemd, welke naam later tot het W. deel beperkt werd. Door de bemoeiingen der Engelschen is de handel in menschen door dien in palmolie vervangen.

Benin is een Negerrijk in W.-Afrika aan de Golf van Benin, dat ten W. grenst aan Lagos, ten O. aan den Niger en ten N. aan Joroeba en Noepe. Achter de lage, havenarme kust, waarop een hevige branding staat, strekken zich groote lagunen uit en in het O. monden verschillende armen van den Niger. Naar het binnenland stijgt de bodem langzamerhand tot een hoogte van 2500 m. De voornaamste voortbrengselen van het vruchtbare, doch aan de kust hoogst ongezonde land, zijn yamswortel, rijst, suiker en ivoor. De bevolking bestaat uit Soedannegers, wier godsdienst hoofdzakelijk uit menschenoffers bestaat. De Engelschen hebben hier eenige zendingstations. In 1886 kwam het land onder Britsch protectoraat en vormt sedert een deel van de bezittingen der Nigercompagnie.

Benin is de hoofdstad van het Britsche Oil-River-protectoraat. Zij ligt 237 km. van den mond der Beninrivier, telt 15000 inwoners en neemt snel in bloei toe.

Beninc, *Alexander*, genaamd *Meester Sanders*, Vlaamsch miniatuurschilder, werkzaam te Gent omstreeks 1486, overleden na den 14^{den} Augustus 1518. In 1486 werkte hij te Brugge. Hij behoorde tot een beroemde familie van miniatuurschilders. Van zijn werken is er geen met volstrekte zekerheid aan te wijzen, maar er zijn verscheidene beroemde geïllustreerde handschriften, waarvan de miniaturen met groote waarschijnlijkheid aan *Beninc* moeten worden toegeschreven. Wellicht behoorde hij ook tot de verluchters van het beroemde Breviarium Grimani, dat te Venetië berust.

Benincasa *Savi* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Cucurbitaceeën*. Het heeft een 5-spletigen, opgezwollen, getanden kelk, een radvormige, 5-slippige bloemkroon met gekroesde slippen, 5 meeldraden, een stijl met een 3-lobbigen stempel en een 3-hokkige komkommervrucht. De eenige bekende soort is *B. cerifera Savi* of *Cucurbita hispida Willd.*, een eenjarige plant, die in Oost-Indië te huis behoort en aldaar met zorg wordt gekweekt. Zij heeft een sappigen stengel, hartvormige, behaarde bladeren en groote goudgele bloemen. De vruchten zijn ei- of rolrond-peervormig en groen met blauwachtig groene strepen. Zij worden in Indië gebruikt tegen koorts, hoest, enz. Deze vruchten, die in rijpen toestand bedekt zijn met een wasachtige stof, bevatten olieachtige, eenigszins bittere zaden, in gebruik bij dysurie, enz.

Beningha, *Eggerik*, de schrijver eener belangrijke kroniek van Oost-Friesland. Hij was de telg van een adellijk geslacht, werd geboren te Grimersum in 1496 en was hoofdeling te Grimersum, Jarsum en Widdetsveer en eindelijk (door zijn huwelijk met *Gela van Borssum*) ook te Borssum. Hij wordt geroemd als een der voornaamste staatsmannen van Oost-Friesland en overleed als drost van Leer, den 19^{den} October 1562. Zijn „Ostfriesische Chronik" (Emden, [illegible] en door *Ubbo Emmius* in 1587 in het Latijn vertaald) bevat de geschiedenis der Friezen van den vroegsten tijd tot aan het jaar [illegible]. Zij is in het plat-Duitsch geschreven en draagt den stempel van echtheid, onpartijdigheid en waarheidsliefde. Men vindt haar in het 4de deel der „Analecta" van *A. Matthaeus*.

Beningha, *Sicko*, een Nederlandsch kroniekschrijver. Hij werd geboren te Humsterland in het Westerkwartier der provincie Groningen, was in 1504 hoofdman in de stad Groningen, verder bouwmeester en lid van den raad. Hij heeft een getrouw verhaal nagelaten van de gebeurtenissen in Friesland en Groningen van [illegible] of eigenlijk van 1492 tot 1527. Deze „Kroniek van Beningha" is opgenomen in de „Analecta medii aevi" van *Brouërius van Nidek*. De tekst is zeer gebrekkig, en een verbeterde uitgave werd door mr. *J. van Halmael* voorbereid, deze bewerking bevindt zich in de bibliotheek van het Friesch Genootschap te Leeuwarden.

Benjamin (zoon des heils, juister: zoon van het rechts gelegen land, met het oog op de ligging van het stamland der Benjaminieten [illegible] d. w. z. zuidelijk van Ephraïm), was volgens de Hebreeuwsche overlevering de jongste zoon van *Jacob* en *Rachel*. Hij was de volle broeder van *Jozef* en met dezen de lieveling van zijn vader. De naar hem genoemde stam was niet zeer talrijk, en zijn grondgebied in Palestina lag tusschen dat van *Ephraïm*, *Dan* en *Juda* in een bergachtige streek, waar zich vele vruchtbare [illegible] ten bevonden. De belangrijkste steden waren Rama, Gibea, Mikhmas, Anatot, Nob en Gibeon en aan zijn grenzen — op het stamgebied van Juda — verhief zich Jeruzalem. In den tijd der Richteren werden de Benjaminieten in een oorlog gewikkeld met de overige stammen en de geheele stam ware vernietigd geworden, zoo men aan eenige overgebleven mannen niet veroorloofd had, zich door een soort van maagdenroof van vrouwen te voorzien. Deze stam schonk aan Israël zijn eersten koning, *Saul*, en voegde zich na de scheuring des rijks, bij Juda, waarmede hij de kern vormde van het Israelitische rijk.

Benjamin van Tudela, eigenlijk *Benjamin ben Jona* uit Tudela, een Israelietisch koopman uit Tudela in het Spaansche gewest Navarra, was de eerste Europeaan, die een [illegible]

nam door het oostelijk gedeelte van Azië, l in het belang van zijn handel, als met oel, om de aldaar verstrooide Israëlieten ren kennen. Hij begaf zich in de jaren tot 1173 van Saragossa over Italië en Grie- d naar Palestina en Perzië, drong door ineesch Tatarije en keerde van hier door r-Indië, over de Indische Zee en vele In- eilanden, over Egypte en Sicilië naar zijn and terug. Zijn belangrijke reisbeschrijving ler den titel: „Masaoth schel Rabbi Ben- " in de Hebreeuwsche taal bij herhaling even, het eerst te Konstantinopel in 1543. s is zij in het Latijn en in onderscheiden de talen overgebracht — ook in het Ne- dsch (Amsterdam, 1666). De laatste en uitgave is een Engelsche vertaling van : „The itinerary of Rabbi Benjamin of a" (2 dln., Londen, 1841).

ajowsky. Zie *Benyowszky.*

ak, *Johannes*, een Oostenrijksch beeldhou- erd den 29sten Juni 1844 te Weenen ge- Zijn eerste opleiding ontving hij aan de mie in deze stad, zijn verdere ontwikkeling atelier van *Hähnel* te Dresden. In 1871 de hij zich in zijn geboortestad, waar hij vooral met plastische versiering van open- ebouwen bezig hield, zooals het parlements- w. het natuur-historisch museum en het r van den Hofburg.

akert, *Karl Maria*, een Duitsch schrijver, geboren te Weenen, den 28sten Februari Hij is de zoon van den schrijver *Anton rt. Karl Maria* werd eerst te Boedapest boekhandel geplaatst, toefde eenigen tijd eenen, Praag en Dresden, nam dienst bij ger, vroeg echter in 1843 zijn ontslag, om heel en al aan de letterkunde te wijden, van 1845 tot 1853 in Italië, Zwitserland, hland, Frankrijk en Engeland en woonde gens bij afwisseling te Boedapest en te n. Onder den naam van *Kertbeny* heeft h vooral bekend gemaakt door het ver- an Hongaarsche gedichten in het Duitsch, van *Petöfi, Arany, Jokai*, e.a. Bovendien hij: „Silhouetten und Reliquien" (2 dln., 1861—1863), „Spiegelbilder der Erinne- (Leipzig, 1869), „Grosze Leute, kleine hen" (Berlijn, 1871), „Petöfis Tod" (Leip- 880). Verder nog „Ungarn betreffende e Erstlingsdrucke 1454—1600" (Boeda- 880) en „Ungarns deutsche Bibliographie 1860" (Boedapest, 1886). Hij stierf den Januari 1882 te Boedapest.

koelen is een residentie op Sumatra, een oppervlakte beslaat van 24415 v. km. 369 inwoners (1900) telt, onder welke uropeanen, 804 Chineezen, 34 Arabieren andere vreemde Oosterlingen. Dit ge- trekt zich uit langs de westkust van and, tusschen 2°30' en 5°58' Z.Br. (Vlakke in het N. wordt het begrensd door de Iendjoeto en in het O. door den Boekit n, welk gebergte het van Palembang en npongsche distrikten scheidt.

kust is met klippen bezet, weinig ont- d en nergens diep ingesneden; de eenige welke vermelding verdienen, zijn van het N. naar het Z.: die van Poeloe, Sambat, Kroë, Tenoembang, Bengkoenat en Blimbing. Tot deze residentie behooren het eiland Engano en de kusteilandjes Poeloe Tikoes, voor de hoofdplaats Benkoelen, Poeloe Pisang en Betoewak bij de kust van Kroë.

Op den Boekit Barisan ontspringen vele rivie- ren, welke meestal in zuid-westelijke richting naar de kust stroomen; zij hebben een korten loop en zijn onbevaarbaar. De Ketaoen of Ke- taunboom ontspringt in de Redjang-landen der residentie Palembang, breekt door den Barisan, doorstroomt het zuidelijke deel der afdeeling Moko- Moko en ontlast zich bij het gelijknamige plaatsje in zee. De Semangka ontspringt op het hoogland van Batoe Berah in Benkoelen en heeft haar mond in de baai van Semangka (Lampongsche distrikten).

Administratief is de residentie verdeeld in 8 afdeelingen met een controleur aan het hoofd en deze weder in marga's en zelfstandige pasar's.

Benkoelen werd bevolkt door verschillende stammen uit de omliggende gewesten; de be- woners van Kroë en Kaoer zijn grootendeels Lampongers, die van Manna en Seloema Pasemahers, die van de Ommelanden en Laïs: Redjangers. De bevolking staat niet gunstig bekend; zij wordt beschreven als lui, onverschillig, genotzuchtig en wederspannig. Zij is in de meeste afdeelingen verdeeld in: de fa- miliebetrekkingen der vroegere regenten van Mokko-Mokko, soengei itam en soengei lemauw, mantris of pasirahs (margahoofden), welgestelde ingezetenen (orangkaja's), proatins of doesoen- hoofden, priesters en hadji's en vrije ingezetenen. In sommige afdeelingen valt echter geen ver- schil van standen opgemerkt; daar kiest men de hoofden uit de bevolking zelf.

De luiheid van den inlander is oorzaak, dat de landbouw weinig ontwikkeld is. De rijst wordt meest op ladangs geteeld; besproeide sawah's worden buiten Mokko-Mokko weinig aangetrof- fen. Genoemde afdeeling is dan ook de eenige, welke rijst uitvoert. In 1798 werden de eerste muskaatnoten en kruidnagels van de Molukken naar Benkoelen overgebracht. Aanvankelijk slaag- de de cultuur, door de bemoeiingen der Engel- schen, vrij goed, doch later ging zij weder te niet; de laatste gouvernementstuin te Permattau Balam werd in 1855 opgeheven. Inheemsch is er de pepercultuur. Verder teelt de bevolking maïs, gambir, suikerriet, kokos- en pinangboomen, tabak, katoen, oebis en katjang.

Een voornaam middel van bestaan is de vee- teelt; zeer veel buffels worden uitgevoerd naar Palembang. Schapen, geiten en pluimgedierte zijn er menigvuldig, paarden, runderen en var- kens daarentegen schaarsch. De kustbewoners voorzien in hunne behoeften door de vischvangst.

De vroegere geschiedenis van Benkoelen ligt in het duister; in de hoofdplaats dreef de Oost- Indische Compagnie reeds vroegtijdig handel en had zij een kantoor gevestigd. In 1662 riepen de vorsten van Menangkebo de hulp der Com- pagnie in tegen Atjeh. Toen deze de Atjehers verdreven had, verkreeg zij het recht zich van Singkel tot Indrapoera op de westelijke kust te vestigen; in 1670 waren op de voornaamste

plaatsen langs die kust reeds kantoren, met een hoofdkantoor te Padang, opgericht. Benkoelen was gedurende de 18de eeuw meestal in Engelsche handen. In 1825 kwam dit gewest weder in het bezit der Nederlanders. De cultuur van peper en specerijen was toen zeer achteruit gegaan. Met het doel de pepercultuur weder tot bloei te brengen, werd in 1825 besloten om de peper voor rekening van het land op te koopen voor 30 gulden de bahar van 560 Amsterdamsche ponden, plus 3 gulden per bahar als toelage voor de hoofden; in 1833 werd de prijs bepaald op 7 gulden per pikol. De uitvoer bleef echter gering en bedroeg van 1834—1839 jaarlijks gemiddeld slechts 170 pikols; deze klom omstreeks 1850 tot 6000 pikols, doch daalde in het tijdvak 1859—1863 weder op 2901 pikols. In 1833 werd ook de verplichte koffiecultuur ingevoerd, doch deze leverde evenmin belangrijke resultaten op. In 1870 werden de verplichte cultures afgeschaft en vervangen door een hoofdgeld, dat in 1873 voor het eerst is toegepast. De invoering had niet zonder verzet plaats; de assistent-resident en een controleur werden in 1873 vermoord. De assistent-residentie Benkoelen nam van nu af in bloei toe en is sedert 1878 een residentie.

Benkoelen is de hoofdplaats van de gelijknamige residentie, gelegen op 3°47' Z.Br. en 102°15' O.L. v. Gr. Vroeger lag de stad verder noordwaarts aan de kust, doch werd in 1714, daar de plaats te ongezond was, verlegd naar het aangeduide punt. In hetzelfde jaar bouwden de Engelschen hier aan het strand het fort Marlborough. Benkoelen ligt op een kleine hoogte, vanwaar men een mooi uitzicht heeft op de zee, Poeloe Tikoes en de 6 km. uit den wal gelegen reede, welke laatste, vooral bij noord-westelijke winden, onveilig is. De plaats telt (1900) 7707 inwoners, en wel 130 Europeanen, 627 Chineezen, 1 Arabier, 2 andere vreemde Oosterlingen en 6947 inlanders. Het voormalige Britsche gouvernementshuis is een groot steenen gebouw met twee verdiepingen, dat, te midden van een groot park gelegen, thans bewoond wordt door den resident. De meeste openbare gebouwen, o.a. de gouvernements-bureaux, liggen aan een groot plein. Hier verheffen zich ook het monument voor den Engelschen resident *Parr*, die in 1805 door de inlanders vermoord werd, en dat voor den in 1833 vermoorden assistent-resident *Knoerle*. Vroeger stond hier tevens een mooi kerkje, dat echter in 1833 tijdens een aardbeving scheurde en sedert vervallen is.

Benlliure y Gil, *José*, een Spaansch schilder, werd in 1855 te Valencia geboren. In 1869 ging hij naar Madrid, waar hij zijn opleiding ontving onder leiding van *Domingo*; in 1878 vestigde hij zich te Rome. Hij behandelt deels tooneelen uit het Spaansche volksleven, deels phantasieën. Van de schilderijen van de eerste soort zijn de voornaamste: „Mariamaand in Valencia", „De wijnproef", „Voor het stierengevecht", „Karnaval in Rome", „De intocht der stierenbevechters"; van de laatste soort: „De Heksensabbath" en „Een visioen in het Colosseum".

Benloew, *Louis*, een Duitsch letterkundige, geboren te Erfurt, den 15den November 1818, studeerde te Berlijn, Leipzig en Göttingen, werd eerst leeraar in de nieuwe talen te Nantes, vervolgens tweede conservator aan de bibliotheek der Sorbonne te Parijs en in 1849 hoogleeraar in de oude letteren te Dijon. Hij schreef: „De l'accentuation dans les langues indo-européennes" (1847), „Aperçu général de la science comparative des langues" (1858), „Théorie générale de l'accentuation latine" (met *Weil*, 1855), „De quelques caractères du language primitif" (18[illegible]), „Les Sémites à Ilion, la vérité sur la guerre de Troie" (1863), „Précis d'une théorie des rhythmes" (1862, 2 dln.), „Essai sur l'esprit des littératures: la Grèce et son cortège" (1870), „Un dernier mot sur les prosateurs" (1871), „La Grèce avant les Grecs" (1877) en „Les lois de l'histoire" (1881).

Ben Lomond. Zie *Lomond*.

Ben Macdui. Zie *Muichdhui*.

Benndorf, *Otto*, een Duitsch oudheidkundige, geboren te Greiz, den 13den September 18[illegible], studeerde te Erlangen en te Bonn, werd eerst leeraar aan het gymnasium te Schulpforta, [illegible]bracht in 1864—1868 archaeologische reizen in Italië en Griekenland, vestigde zich als privaatdocent te Göttingen, werd in 1869 gewoon hoogleeraar te Zürich, vervolgens professor te München en zag zich in 1872 geplaatst als gewoon hoogleeraar te Praag en eindelijk in 1877 te Weenen, waar hij sedert 1898 directeur van het archaeologisch instituut is. Met *Richard Schöne* beschreef hij het antieke beeldwerk van het Lateraansch Museum (1867), voorts alleen een aantal Grieksche en Italiaansche vazen (18[illegible]—1883) en de metopen van Selinunte (1873). De leverde hij in 1872 in de „Mittheilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich" een beschrijving der oudheden van laatstgenoemde stad, alsmede „Beiträge zur Kenntnis des attischen Theaters" (1875) en „Antike Gesichtshelme und Sepulkralmasken" (1878). Als deelnemer aan de archaeologische expedities naar Samothrake 18[illegible] gaf *Benndorf* met *Conze* en *Hauser* „Archäologische Untersuchungen auf Samothrake" (18[illegible]) uit. In 1881 en 1882 ondernam hij archaeologische reizen naar Klein-Azië (Lycië en Karië) en bracht de uit de 5de eeuw vóór Chr. afkomstige mede der fries van het grafmonument van Gjölbaschi-Trysa naar Weenen. Met *Georg Niemann* publiceerde hij „Das Heroon von Gjölbaschi-Trysa" (1889), terwijl hij de resultaten van zijn reizen in „Reisen im südwestlichen Kleinasien" (18[illegible]) en „Reisen in Lykien und Karien" (1884) [illegible]. In de „Wiener Vorlegeblättern für archaeologische Uebungen" (1889 v.v.) gaf hij een historisch gerangschikte uitgave van de Grieksche beschilderde vazen.

Bennet, *Henry*, graaf van *Arlington*, werd geboren in 1618 te Arlington in het graafschap Middlesex. Na het onthoofden van koning *Karel I* begaf hij zich naar Frankrijk en Italië, werd in 1654 secretaris van den hertog van York en trad daarna in dienst van *Karel II*. Na de restauratie der Stuarts werd hij in 1662 staatssecretaris en in 1663 baron van Arlington. Als lid van het „Cabal" ministerie begunstigde hij het Katholicisme. Hij bracht het verbond van 16[illegible] met *Lodewijk XIV* tot stand, trok in 167[illegible] [illegible]

nt naar Frankrijk en werd in dit jaar tot f van Arlington verheven. In 1674 viel hij ngenade. Hij stierf den 28sten Juli 1685. merkwaardig zijn zijn: „Letters to W. ple from 1664 to 1674" (Londen, 1701; cht. 1701—1706).

ennet, *Jean Aarnout*, hoogleeraar te Lei- werd geboren te Breda, den 20sten De- er 1758. Hij studeerde te Harderwijk in de ren van 1770 tot 1782 en legde zich tevens op de wijsbegeerte en de geneeskunde, digde er onder den hoogleeraar *Rudolph ten* een verhandeling over de eerste adem- g van den mensch en werd eenige dagen a bevorderd tot doctor in de wijsbegeerte. hteloos waren de pogingen van genoemden eeraar, om hem tot het geven van onder- in de schei- en plantkunde aan de Gelder- academie te bewegen. In 1815 werd hij md tot hoogleeraar in de landhuishoudkunde eiden; hij kon die betrekking wegens zijn ke gezondheid niet onmiddellijk aanvaarden erd in 1817 op zijn verzoek ontslagen. Hij eed den 3den September 1828.

nnet was lid van de Eerste Klasse van het nklijk Nederlandsch Instituut en van on- heiden andere geleerde genootschappen. In werd zijn verhandeling „Over de nuttig- van de beoefening der natuurlijke historie de jeugd", enz. door de Hollandsche Maat- pij van Wetenschappen met goud bekroond. vroeger had hij met *Gerrit van Olivier* ewerking geleverd van het „Handboek der rlijke historie" van *Blumenbach*. In 1808 zijn antwoord op een prijsvraag over „De rlijke historie der walvisschen" door dezelfde chappij met goud bekroond, en deze eer em in 1822, 1824 en 1825 nogmaals ten loor zijn „Fauna Belgica".

nnet, *Roelof Gabriël*, een broederszoon len voorgaande, heeft zich eveneens door geschriften bekend gemaakt. Hij werd n te Groot-Zundert, den 20sten Maart en trad in 1785 als adelborst in den zee- . Weldra was hij bevorderd tot luitenant e eerste klasse, doch in 1794 werd hij ge- n genomen en naar Engeland gevoerd, waar eef tot in 1796. Na zijn uitwisseling be- ij zich als stuurman aan boord van het kaansche schip „The Greyhound" en werd g gezagvoerder. In 1799 stelde hij zich schikking van den erfprins *van Oranje*, na den vrede van Amiens weder in Hol- verd na de omwenteling van 1813 kapitein- irecteur aan het Nieuwe-Diep, maar nam s ongesteldheid zijn ontslag en vestigde e Hattum, waar hij zich bezig hield met ndbouw en met het schrijven van verhan- n, waarvan een: „Over de Nederlandsche kingen in Amerika", enz. door het Pro- l Utrechtsch Genootschap met goud werd nd. Ook andere geschriften over zeetoch- n Nederlandsche reizigers heeft hij uitge- Hij woonde daarna te Noordwijk en ver- s op een landgoed te Ede, waar hij in ari 1829 overleed.

nnett, *James Gordon*, een Amerikaansch er, werd geboren den 1sten September 1795 te New Mill (Banffshire in Schotland). Hij bezocht het R. Katholiek seminarium te Aberdeen, vertrok in 1819 naar Amerika en was er aanvankelijk werkzaam als corrector. Nadat hij bijna 16 jaren op verschillende plaatsen journalistisch werkzaam was geweest, richtte hij den 5den Mei 1835 de „New-York Herald" op, welk blad door zijn bekwaamheid, zorg en inspanning een der invloedrijkste dagbladen werd. Zelfs zond hij in 1871 een expeditie naar Afrika onder *Stanley* (zie aldaar), om *Livingstone* op te sporen. Hij overleed den 1sten Juni 1872, en de „Herald", die jaarlijks een zuivere winst opleverde van $\frac{1}{2}$—$\frac{3}{4}$ millioen dollars, werd het eigendom van zijn zoon. Laatstgenoemde spoorde *Stanley* aan tot een tweeden ontdekkingstocht in Afrika en rustte in 1879 een Noordpoolexpeditie op het schip de „Jeannette" uit, om van den Grooten Oceaan uit door de Beringstraat naar de Noordpool door te dringen.

Bennett, *John Joseph*, een Engelsch plantkundige, geboren den 8sten Januari 1801 te Tottenham bij Londen, studeerde in de geneeskunde en vestigde zich als arts te Londen. Zijn vriend *Gray* boezemde hem smaak in voor de plantkunde en weldra was hij den vader van laatstgenoemde behulpzaam in het samenstellen van diens „Natural arrangement of British plants". In 1827 was hij assistent bij het herbarium van *Banks* en werd weldra lid, vervolgens secretaris en eindelijk vice-president der Linnean Society. Hij overleed te Moresfield, den 28sten Februari 1876. Zijn hoofdwerk is: „Plantae javanicae rariores descriptae et iconibus illustratae, quas in insula Java annis 1802—1818 legit et investigavit Thomas Horsfield" (1838—1852).

Bennett, *John Hughes*, een Engelsch geneeskundige, geboren te Londen, den 31sten Augustus 1812, studeerde te Edinburgh, waar hij in 1837 op zijn geschrift „Physiology and pathologie of the brain" promoveerde. Daarna begaf hij zich naar Parijs, waar hij een geneeskundig genootschap stichtte, waarvan hij de eerste voorzitter was, bezocht vervolgens Heidelberg en Berlijn en keerde toen naar Edinburg terug, waar hij in 1848 hoogleeraar werd. Hier ontdekte hij de als leucocythemia bekende bloedziekte, die hij in zijn geschrift „Leucocythaemia or white cell blood" beschreef (Edinburg, 1852). Verder publiceerde hij verscheidene werken over long- en zenuwziekten, zooals: „Pathological and historical researches on inflammation of the nervous centres", „Pathology and treatment of molecular consumption", „Pneumonia", e. a. Zijn hoofdwerk: „Clinical lectures on the principles and practice of medicine" (Edinburg, 1850; 5de druk, 1868) werd in verscheiden talen vertaald. Later verscheen zijn „Researches into the action of mercury, podophylline and taraxacum on bilary secretions" (Edinburg, 1869; 2de druk, 1874). Hij overleed den 25sten September 1875.

Bennett, *William Sterndale*, een begaafd Engelsch componist en pianospeler, geboren den 13den April 1816 te Sheffield. Opgevoed ten huize zijns grootvaders te Cambridge, was hij er als knaap lid der kapel van Kings-college. Vervolgens bezocht hij de koninklijke muziekschool te Londen en ging in 1836 voor zijn ver-

dere ontwikkeling naar Duitschland. In Leipzig componeerde hij de ouverture „Die Waldnymphe", een van zijn beste werken, dat in 1839 onder veel bijval opgevoerd werd. Kort daarop keerde hij naar Londen terug, ging in 1842 weer naar Duitschland, stichtte in 1849 te Londen de Bach-Society, die hij tot 1862 leidde, was van 1856—1867 dirigent van de philharmonische concerten, werd in 1856 tot hoogleeraar in de muziek aan de universiteit te Cambridge benoemd, in 1868 tot principal (directeur) van de Royal Academy of Music en werd in 1870 door de koningin van Engeland in den ridderstand verheven. Hij stierf den 1sten Februari 1875 te Londen. Zijn lijk werd in de Westminsterabdij te Londen bijgezet. De voornaamste van zijn composities zijn: het oratorium „The woman of Samaria", de in Engeland zeer geliefde cantate „The may queen", een symfonie, de ouverturen „De Najade", de reeds genoemde ouverture „Die Waldnymphe", op *Moore's* „Paradise and the Peri" en *Byron's* „Parisina", vier klavierconcerten, stukken voor klavier en verscheidene kamermuziekstukken, eenige gelegenheidscantaten, liederen, enz.

Bennett, *William Cox*, een Engelsch liederen- en balladendichter en tevens prozaschrijver, geboren te Greenwich, den 14den November 1820. Na den dood van zijn vader, een horlogemaker, zette hij de zaak van dezen voort en stierf den 4den Maart 1895 te Blackheath bij Londen. Nadat hij in 1843 en 1845 anoniem gedichten uitgegeven en in tijdschriften poëtische bijdragen geleverd had, verschenen zijn „Poems" (Londen, 1850), „Verdicts" (Londen, 1852), „War songs" (Londen, 1855), „Queens Ellanor's vengeance, and other poems" (Londen, 1857), „Baby May" (Londen, 1859; nieuwe uitgave, 1876), „The worl wedding-ring" (Londen, 1861), „Our glory-roln" (Londen, 1866), „Songs for sailors" (Londen, 1872, waarin „A fisher-wife's song"), „Sea songs" (Londen, 1878), „Songs for soldiers" (1879), „The lark: songs, ballads and recitations for the people" (1885). „In Prometheus, the firegiver" (1877) zocht *Bennett* het eerste verloren deel van de trilogie van *Aeschylus* weer te geven. Verder schreef hij: „Endowed Parish Schools and High Church Vicars. Roans School: past, present and future" (Greenwich, 1853) en „Proposals for and contributions to a Ballad history of England and the States sprung from her" (Londen, 1868; 2de uitgave, 1879).

Ben Nevis is de naam van een bergtop van het Grampian gebergte in het W. van Schotland. Hij verheft zich aan den ingang van de Glenmore, als de hoogste berg der Britsche eilanden tot 1343 m. Op den uit portier bestaanden top liggen een metereologisch observatorium en een klein hotel.

Bennigsen, *Levin August Theophil*, graaf von, een bekwaam Russisch veldheer. Hij werd geboren te Brunswijk, den 10den Februari 1745, kwam als page aan het hof van Hannover, werd in 1759 vaandrig bij de Hannoversche garde te voet, in 1760 luitenant en in 1762 kapitein. In deze betrekking nam hij deel aan den Zevenjarigen Oorlog. Na den dood zijns vaders werd hij bezitter van het uitgestrekte buitengoed Banteln, maar leefde op zoo ruimen voet, dat hij weldra aan lager wal geraakte. Daarom nam hij het besluit, de militaire loopbaan weder te betreden. Hij kwam in 1773 als majoor in Russischen dienst en streed in 1774 onder *Rumjanzow* tegen de Turken en in 1788 als overste onder *Potemkin* bij de bestorming van Otschakow. In den Poolschen oorlog van 1793—1794 onderscheidde hij zich zoo zeer, dat hem de hoogste orden en een eeresabel ten deel vielen. In den oorlog tegen Perzië, in 1796, droeg hij veel tot de verovering van Derbent bij. Onder *Paul I* werd hij in 1798 luitenant-generaal, viel later in ongenade en nam daarom aan de samenzwering tegen het leven van den keizer deel. Hij voerde in den nacht van den 23sten Maart 1801 de samenzweerders in het slaapvertrek van den keizer en droeg door zijn energie het meeste tot het gelukken van den moord bij. *Alexander I* benoemde hem tot generaal bij de cavalerie. In 1805 werd hij bevelhebber van het Noordelijke leger en werd in 1806 met een hulpkorps naar Pruisen gezonden, maar moest wegens de overwinningen der Franschen op den rechter oever van de Weichsel blijven. Hij kreeg vervolgens bevel, om de Russische grenzen te dekken. Door *Davoust*, *Lannes* en *Suchet* aangegrepen, hield hij het bevel van den veldmaarschalk, om niet te vechten, geheim, bleef stand houden en versloeg den vijand. *Bennigsen* behaalde vervolgens bij Pruisisch Eylau een bloedige overwinning op *Napoleon* (1807). In den zomer versloeg hij *Ney* bij Gutstadt, noodzaakte *Napoleon* bij Heilsberg terug te trekken, maar werd bij Friedland verslagen. Van dien tijd tot aan 1812 leefde *Bennigsen* op zijn goederen in Litauen, maar bij den aanvang van den veldtocht van laatstgenoemd jaar bevond hij zich in het gevolg des keizers, nam deel aan den slag bij den Borodino en versloeg den koning van Napels bij Tarutino. Niet lang daarna keerde hij wegens zijn ziekelijken toestand naar zijn kasteel terug, maar in het begin van 1813 werd hij benoemd tot opperbevelhebber van het Poolsche leger en rukte daarmede voorwaarts naar het hertogdom Warschau, om zich met het hoofdleger te vereenigen. Nadat hij den 12den October St. Cyr bij Dohna verslagen en naar Dresden teruggedreven had, liet hij voor deze stad het korps van graaf *Tolstoi* achter en snelde met geforceerde marschen naar Leipzig, waar hij den 17den aankwam en den doorslag bezorgde aan de overwinning der verbonden mogendheden. Daarna werd hij door *Alexander* in den gravenstand verheven. In December blokkeerde hij Hamburg en hield het ingesloten tot aan den vrede van Parijs. Daarna werd hij aanvoerder van het Zuiderleger, dat in Bessarabië tegen de Turken zou strijden. In 1815 nam hij wegens zwakke gezondheid en gevorderden leeftijd zijn ontslag en sleet zijn overige dagen op zijn stamslot Banteln bij Hannover, waar hij den 3den October 1826 overleed.

Bennigsen, *Alexander Levin*, graaf von, een zoon van den voorgaande, werd geboren den 21sten Juli 1809 te Zakret bij Wilna en begaf zich in 1818 met zijn vader naar Hannover, waar hij het lyceum bezocht. Later studeerde hij te

…ttingen in de rechten en was vervolgens eerst in rechterlijke betrekkingen en daarna bij het ministerie van Binnenlandsche Zaken te Hannover werkzaam. In 1840 nam hij wegens ongesteldheid ontslag en werd in het volgende jaar lid van de Eerste Kamer, waarna hij zich tevens met hooge staatsambten zag begiftigd. In 1848 werd hij belast met de vorming van een nieuw Kabinet en verkreeg daarbij de portefeuille van Buitenlandsche Zaken. Hij trad den 28sten October 1850 af. Weldra was hij wederom lid der Eerste Kamer en werd in 1851 tot president gekozen. In 1856 trad hij voor Osnabrück in de Tweede Kamer en werd ook hier tot voorzitter gekozen. In die betrekking was hij een voorstander van … beginselen. Onder het reactionnaire ministerie *Borries* verzette *Bennigsen* zich zoo krachtig tegen de ontwerpen der regeering, dat men hem de deelname aan de vergadering weigerde. Eerst in 1864 werd hij in de hoofdstad … der Tweede Kamer benoemd, waar hij wederom den voorzittersetel innam. Na de annexatie van Hannover sloot *Bennigsen* zich bij de partij der Welfen aan en was als lid van den Rijksdag (…—1883) hospitant van de partij van het Centrum. Hij overleed den 27sten Februari 1883 te Bantelm.

Bennigsen, *Rudolf von*, een Duitsch staatsman, werd den 10den Juli 1824 te Luneburg geboren, waar zijn vader, generaal-majoor *Karl von Bennigsen*, in garnizoen was, bezocht het gymnasium zijner geboortestad, voorts het lyceum te Hannover en studeerde te Göttingen en te Heidelberg in de rechten. Hij bekleedde vervolgens rechterlijke betrekkingen en werd in 1856 door Göttingen naar de Tweede Kamer afgevaardigd. Hij trad op als een verdediger der vrijheid maar was tevens van oordeel, dat Duitschland alleen door eenheid machtig en groot kon worden. Om dat doel te bereiken, was hij mede een der grondleggers van den „Nationalverein”, die hem tot voorzitter koos en niet vruchteloos wachtte op zijn parlementaire talenten. Hij zag in 1866 het gevaar naderen, dat de zelfstandigheid van Hannover bedreigde en verhief waarschuwend, maar tevergeefs zijn stem. Ook na de inlijving des rijks bij Pruisen bleef hij werkzaam voor de eenheid van Duitschland. Hij werd afgevaardigde naar het eerste Noord-Duitsche parlement en aldaar met de waardigheid van tweeden voorzitter bekleed. Hij heeft toen bij het ontwerp van grondwet voor den Noord-Duitschen bond belangrijke amendementen ingeleverd, die echter niet alle zijn aangenomen. In elk geval is het boven allen twijfel verheven, dat *Bennigsen* tot de voortreffelijkste leden behoorde van het Noord-Duitsche parlement. Hij bekleedde ook de betrekking van vice-president van den Duitschen rijksdag en was tevens van 1873 tot 1879 eerste president van het Pruisische Huis van Afgevaardigden. Hij was in December 1870 te Versailles en onderhandelde in 1877 te Varzin met von *Bismarck*, die hem in het ministerie wilde opnemen, doch een gewenschte verstandhouding tusschen hem en den rijkskanselier werd door … verijdeld. Bij de splitsing der nationaal-liberale partij in 1879 sloot hij zich bij den rechtervleugel aan. Ofschoon hij toen voornemens was, de staatkundige loopbaan vaarwel te zeggen, liet hij zich een benoeming tot lid van het Huis van Afgevaardigden welgevallen, maar werd niet weder tot president benoemd. Ook in 1880—1881 bleef hij het hoofd van de nationaal liberalen. Toen hij echter bemerkte, dat zijn eigen partij hem niet ondersteunde in het bevorderen van een verzoenende politiek en toen de rijkskanselier hem wegens zijn houding met verwijtingen overlaadde, legde *von Bennigsen* den 11den Juni 1883 zoowel het mandaat van afgevaardigde naar den rijksdag, als dat van lid der Tweede Kamer in Pruisen neder. Hij betrad eerst weer het staatstooneel, toen in 1887 bij de ontbinding van den Rijksdag een toenadering tusschen de nationaal-liberalen en de conservatieven plaats had. *Bennigsen* werd voor Hannover naar den Rijksdag afgevaardigd en behield zijn mandaat ook in de jaren 1890 en 1893. Hij stond weer aan het hoofd van de nationaal-liberale partij. In 1898 trok hij zich uit het politiek leven terug, nadat hij ook het ambt van opper-president van de provincie Hannover in Januari 1898 had neergelegd. Zijn laatste levensjaren bracht hij op zijn landgoed Bennigsen door, waar hij den 7den Augustus 1902 overleed.

Benno, St., bisschop van Meiszen, geboren in 1010, als zoon van graaf *Werner von Woldenberg*. Hij kwam reeds vroeg onder het toezicht van den heiligen *Bernward*, bisschop van Hildesheim, en ontving er in het Michaelisklooster een geleerde opvoeding. Na den dood des bisschops omhelsde hij op 22-jarigen leeftijd den geestelijken stand en werd weldra diaconus en priester. Toen *Adelbert*, abt van het Michaelisklooster, overleden was, kozen de monniken *Benno* tot opvolger. Hij bedankte echter ten gunste van zekeren *Sigebert*, op wien de minderheid van stemmen zich vereenigd had. Eenige jaren later in 1051 werd hij tot domheer van Goslar benoemd. Hier nam hij gedurende 17 jaren deel aan de zorg voor de opleiding van jonge geestelijken. Hij sloot vriendschap met *Hanno*, later aartsbisschop van Keulen, en werd door bemiddeling van dezen in 1066 door keizer *Hendrik IV* benoemd tot bisschop van Meiszen. In samenzweringen tegen den keizer betrokken, wierp *Hendrik IV* hem in den kerker en deed hem door een synode te Mainz van zijn ambt ontzetten. Spoedig echter was hij met den keizer verzoend, zoodat hij zijn bisdom terugkreeg. Hij deed zijn best, om den afkeer der Wenden van het Christendom door zachtheid te overwinnen en de welvaart zijner onderdanen door den landbouw te bevorderen. Zijn laatste levensjaren werden verontrust door oneenigheden met den markgraaf van Meiszen. Hij overleed den 16den Juni 1107, en werd in 1523 door *Hadrianus VI* heilig verklaard, waartegen *Luther* met kracht zijn stem verhief in zijn geschrift „Wider den neuen Abgott und alten Teufel, der zu Meiszen soll erhoben werden”. In 1576 is het gebeente van den heiligen *Benno* eerst naar Stolpen, toen naar Wurzen en eindelijk naar München overgebracht.

Benoewa, *Orang*, is een woord, dat „menschen van het land” beteekent en gegeven wordt aan de wilde, voor korten tijd nog zwervende stammen van Malaka en den Riouw-Lingga-archi-

pel, welke onderling veel overeenkomst vertoonen. Hoewel zij in sommige opzichten uiterlijk van de Maleiers verschillen, behooren zij toch tot dat ras. Hun woningen zijn in boomen, te midden der wouden opgeslagen. Hun voedsel bestaat uit alles wat de bosschen opleveren: ratten, slangen, apen, welke zij boven het vuur roosteren en met vel en ingewanden verslinden; verder uit jonge, rauw gegeten bladeren, ook wel rijst en sago, welke laatste zij tegen boschprodukten inruilen. De kleeding bestaat voor de mannen uit een stuk linnen om de heupen en tusschen de beenen; voor de vrouwen uit een sarong. Als wapens doen de blaaspijp (soempitan) en vergiftige pijltjes dienst. Hun bezittingen bestaan verder uit een pijlkoker, een stukje vergiftigde gom, een paar stukjes hout, om door wrijving vuur te maken, een klein mesje, enz. Zoodra een jongen met de blaaspijp kan omgaan, verlaat hij zijn ouders; het huwelijk heeft zonder eenige ceremonie plaats. De dooden begraven zij in zeer ondiepe kuilen. Godsdienstige begrippen zijn bij hen niet waargenomen; zieken worden in het bosch achtergelaten. Zij staan als zachtzinnig bekend.

Benoist, *Elia*, predikant bij de Waalsche gemeente te Delft, werd geboren te Parijs, den 20sten Januari 1660. Hij ontving een goede opvoeding, maar leidde na den dood van zijn vader een loszinnig leven, zoodat hij zich eindelijk met een betrekking van praeceptor moest vergenoegen. Hij had toen, tot inkeer gekomen, weder gelegenheid, zich op de godgeleerdheid toe te leggen en was weldra hervormd predikant te Beauce en vervolgens gedurende 20 jaren te Alençon. Toen op laatstgenoemde plaats tengevolge van de intrekking van het Edict van Nantes, de kerk gesloten werd, begaf hij zich naar ons land en werd beroepen te Delft, waar hij na een 51-jarige Evangeliebediening het emeritaat verkreeg. Hij overleed den 15den November 1728. *Benoist* was een geleerd, verstandig en werkzaam man, die een meer dan gewone welsprekendheid bezat. Hij heeft onderscheidene geschriften uitgegeven, vooral van kerkelijk-geschiedkundigen inhoud.

Benoit, *Peter*, een Belgisch componist, geboren te Harlebeke bij Kortrijk, den 17den Augustus 1834, gaf reeds vroeg blijken van een ongemeenen aanleg voor de muziek, bezocht het conservatoire te Brussel, behaalde er den prix de Rome en kwam daardoor in de gelegenheid, elders zijn studiën voort te zetten. Hij begaf zich eerst naar Duitschland en vervolgens naar Parijs. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij leider van de nationale of Vlaamsche beweging en van 1867—1899 directeur van het nieuw opgerichte conservatoire te Antwerpen. Hij overleed den 8sten Maart 1901 te Antwerpen. Zijn voornaamste composities zijn de groote koren: „De Oorlog", „De Schelde", „Rubens-cantate", „Hucbald", „De Rijn", „Antwerpen", enz. Verder componeerde hij een Te Deum, een mis, een requiem, verschillende oratoriën, zooals „Lucifer" en „Drama Christi", een klavierconcert, een aantal opera's, zooals „Charlotte Corday" en „Willem van Oranje", orkeststukken, liederen, enz.

Benoit de Sainte-More, een Fransch trouvère, geboortig uit Touraine, schreef omstreeks 1160 voor koningin *Eleonore* van Engeland de „Roman de Troie" (uitgegeven door *Joly*, 2 dln. Parijs, 1869—1871) in den vorm van een rijmkroniek. Hij heeft het boek naar *Dictys* en *Dares* en andere bronnen, onder inlassching van zelfgemaakte episoden, bewerkt. De roman werd door *Herbort von Fritzlar* in het Duitsch en door *Guido van Colonna* in het Latijn vertaald. *Maerlant* vertaalde het gedicht als de „Historie van Troyen" in het Dietsch, waarvan Prof. Dr. *J. Verdam* „Episodes" in het licht deed verschijnen (1873). Als een voortzetting schreef *Benoit* zijn „Roman d'Enaeas" naar de Eneïde. Bovendien schreef hij, in opdracht van *Hendrik II* van Engeland, de berijmde „Chronique des ducs de Normandie" (naar Latijnsche bronnen), die tot 1137 gaat (uitgegeven door *Michel*, 3 dln., Parijs, 1837—1844).

Benrath, *Karl*, een Protestantsch godgeleerde, werd geboren te Düren, den 10den Augustus 1845. Hij studeerde te Bonn, Berlijn en Heidelberg en deed met goed gevolg zijn theologische examens. Nadat hij eenige jaren de betrekking van leeraar had bekleed aan het instituut van zijn vader in zijn geboorteplaats, ondernam hij in 1871 een wetenschappelijke reis naar Italië, was gedurende het jaar 1875 werkzaam op het archief te Dublin en hield in 1876 geschiedkundige voorlezingen over kerkgeschiedenis aan de universiteit te Bonn. In 1879 werd hij er buitengewoon hoogleeraar en in 1890 gewoon hoogleeraar aan de universiteit te Koningsbergen. In zijn wetenschappelijke studiën bepaalde hij zich bij voorkeur bij de geschiedenis der Hervorming in Italië. Op zijn eerste geschriften over de „Konstantijnsche schenking" van *Lorenzo Valla* en over het „Klaagschrift" van *Palcario* volgden onderscheiden verhandelingen in Italiaansche tijdschriften, inzonderheid in de mede door hem opgerichte „Revista cristiana. In 1875 verscheen zijn uitgebreid werk over „Bernardino Ochino van Siena". Voorts noemen wij van hem een uitgave van de „Summa der Heiligen Schrift" (1880) met een historische inleiding en aanteekeningen, een uitgave van *Luther's* geschrift „An den Adel" (1884), eveneens met inleiding en aanteekeningen, „Geschichte der Reformation in Venedig" (1886), de 6e druk van *Hagenbach's* „Dogmen-geschichte" (1888) en de onderzoekingen „zur „Geschichte der Marienverehrung" in de „Studien und Kritiken" (1886).

Bensberg is de naam van een dorp in het Pruisische distrikt Keulen. Het dorp ligt 15 km. ten O. van deze stad, aan den spoorweg Mülheim—Immekeppel. Het heeft (1900) 10414 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een Katholieke- en een Hervormde kerk. Het slot, in 1706 door den keurvorst *Johann Wilhelm* van de Palts in Toskaanschen stijl opgetrokken en sedert 1840 de zetel van een Pruisische Cadettenschool, is in 1897 afgebrand. In den omtrek liggen belangrijke ijzererts-, zinkblende- en loodmijnen. Volgens een sage zou de mijn *Lüderich* reeds in den heidenschen tijd ontgonnen zijn geweest.

Benschop, *Arent* of *Aert van*, of *Benscop*, was een der edelen, die in 1296 tegen graaf *Floris* V van Holland samenspanden. Hij

reikte aan den ongelukkige vorst den valk, nadat *Gerard van Woerden* 's graven paard bij den teugel had gegrepen. Hij zocht daarna met de burgers een toevlucht op het slot Kronenburg. Toen dit ingenomen was, voerde men hem naar het kasteel Kervenheim in het land van Kleef. In 1304 behoorde hij tot de aanhangers van *Brederode* en verdronk met dezen in de Lek bij Kuilenburg, den 16den Augustus van laatstgenoemd jaar.

Benserade, *Isaäc de*, een Fransch dichter, werd geboren in 1613 te Parijs. Hij schreef tooneelspelen en wist door zijn geestige verzen, meestal gevraagd, de gunst te verwerven van het Hof. Hij woonde in het koninklijke paleis en ontving van *Richelieu* en *Mazarin* een aanzienlijk jaargeld. Later betrok hij een buitenverblijf te Gentilly en overleed in 1691. Zijn gedichten werden na zijn dood bij herhaling uitgegeven.

Bensheim is de hoofdstad van het gelijknamige district in de Hessische provincie Starkenburg. Zij ligt aan de Bergstrasze, de Lauter en de spoorwegen Frankfort—Heidelberg en Worms—Bensheim. Het aantal inwoners bedraagt ruim 7250. De stad heeft een post- en telegraafkantoor, vier Katholieke en een Protestantsche kerk, een groothertogelijk gymnasium, een doofstommeninstituut, een Katholieke en een Hervormde hoogere burgerschool voor meisjes, een weverij en fabrieken van leder, papier, tabak en kurk. Bensheim is een van de oudste steden tusschen Rijn, Main en Neckar en wordt reeds in 772 als Basinesheim (waarschijnlijk naar Basina, een Frankische koningin) vermeld.

Bent noemt men een aantal personen, vooral kunstenaars, die elkanders werk ophemelen en dat van anderen veroordeelen of streng beoordeelen.

Bent, *Theodor*, een Engelsch oudheidkundige en reiziger, werd in 1852 geboren. In 1877 ondernam hij tot het doen van oudheidkundige onderzoekingen reizen naar Griekenland, Klein-Azië, de Bahrein-eilanden en Abessinië. In opdracht van het Londensch geografisch genootschap begaf *Bent* zich in 1891 met zijn vrouw naar Mashona-land in Zuid-Afrika en onderzocht aldaar de door *Karl Mauch* ontdekte ruïnen van Zimbabye, waarvan hij meende, dat zij van Arabischen oorsprong waren. In 1893—1894 deed hij met zijn vrouw een reis naar Zuid-Arabië, maar hij kwam slechts tot aan den rand der woestijn. Wel bezocht hij nog het weinig bekende landschap Gara aan de zuid-oostkust. Hij schreef „Freak of freedom, or the Republic of San Marino" (1879), „Genoa, how the republic rose and fell" (1880), „The Cyclades, or life among the insular Greeks" (1885), „Ruined cities of Mashonaland" (1892) en „Sacred city of the Ethiopians, record of travel and research in Abyssinia in 1893" (2de druk, 1896). Hij overleed den 5den Mei 1897 te Londen. Na zijn dood gaf zijn vrouw uit: „Southern Arabia" (1900).

Bentengs zijn kleine versterkingen in den Oost-Indischen Archipel, van welke zich zoowel de Europeanen als de inlanders in verschillende oorlogen bedienen.

De Inlandsche bentengs, welke door onze troepen werden veroverd, hadden verschillende vormen, doch waren meestal vierkant of vierhoekig; ook treft men cirkelvormige en op Atjeh wel driehoekige bentengs aan. Over het algemeen worden zij zonder flankeering aangelegd, in verband met het terrein en het doel, waartoe zij moeten dienen. De hoogte der aarden borstweringen varieerde tusschen 1 en 5 m., de dikte tusschen 0,5 en 5 m. Het plongée was meestal horizontaal, het binnentalud steil opgezet. Aan de buiten- en soms ook aan de binnenzijde waren droge of natte grachten. Enkele malen bestonden de borstweringen uit liggende stammen; menigvuldiger werden zij uit staande 2 à 3 m. hooge, stammen opgetrokken. Soms bestonden zij uit 2 à 4 achter elkander geplaatste rijen palissaden. Ook vond men borstweringen van gestapelde steenen; gemetselde waren meestal versterkingen uit vroegeren tijd of van Europeesche afkomst. De vuurmonden stonden in de bentengs meestal en barbette of achter schietgaten; ook waren zij wel onder blindeeringen opgesteld. De schutters vuurden over bank of door bamboe schietkokers. Bij hooge borstweringen stonden de strijders op banketten van aarde, hout of bamboe.

Binnen de versterkingen werden wel eens versterkte en geblindeerde woningen en munitiemagazijnen aangetroffen en ook wel wachthuizen op hooge palen. De ingangen waren meestal zeer nauw en met deuren gesloten; dikwijls kon men deze slechts langs een smal pad vol hindernissen bereiken. Waterputten of waterreservoirs zijn in vele versterkingen aangetroffen.

Bentengs, door het Nederlandsch Oost-Indisch leger opgeworpen. Gedurende onze oorlogen tegen inlandsche vijanden maakten wij een veelvuldig gebruik van dergelijke tijdelijke versterkingen. Zij bestonden uit aarden wallen met een of twee bastions, waren met klein geschut bewapend en omgeven door een natte of droge gracht, palissadeeringen of ijzerdraadversperringen, enz. Tijdens den Java-oorlog (1825—1830) waren het vierkante redoutes van klapperstammen met aarden banket en twee cirkelbastions, omringd door een gracht met fraiseering. De bentengs in de geconcentreerde linie op Groot-Atjeh hadden den vorm van een gesloten vierkante of rechthoekige redoute met 2 bastions en flankverdediging; zij waren omgeven door een palissadeering en een ijzerdraadversperring.

Bentham, *Jeremy*, een Britsch rechtsgeleerde, werd geboren te Londen, den 15den Februari 1748. Hij was de zoon van een beroemd advocaat en toonde zelf zulk een grooten aanleg, dat hij reeds op 13-jarigen leeftijd naar de hoogeschool te Oxford werd gezonden. Als advocaat te Londen gevestigd, had hij weldra, vooral door den invloed van zijn vader, een drukke praktijk, maar hij verkreeg daarbij zulk een treurige ervaring van de gebrekkigheid der Engelsche rechtsbedeeling, dat hij zijn loopbaan vaarwel zeide, om zich uitsluitend bezig te houden met de beantwoording der vraag, hoe men aan het volk een doelmatige wetgeving zou kunnen bezorgen. Daaraan heeft hij met ongemeene volharding

zijn leven gewijd. Hij overleed den 6den Juni 1832.

Als schrijver trad hij het eerst met zijn tegen *Blackstone* gericht „Fragment on Government" op (Londen, 1776), waardoor hij de vriendschap van lord *Shelburne* won, die hem met de hoofden der Whigs in verbinding bracht. Daarop volgde de „Introduction to the principles of morals and legislation" (Londen, 1780; nieuwe uitgave, 2 dln., 1823). Daar *Bentham* met een volledig stelsel van wetgeving niet klaar kwam, nam zijn vriend en leerling, *Etiénne Dumont*, op zich, om op grond van *Bentham's* talrijke geschriften en manuscripten, zijn leer in een systeem te vereenigen. Dit werk verscheen te Genève in 't Fransch: „Traité de la législation civile et pénale, précédé des principes généraux de législations" (2de druk, 3 dln., 1820). Uitgaande van de stellingen der Fransche en Engelsche empiristen, vormt *Bentham* uit hun stelsels een eigenaardig sensualisme. Zijn bemoeiingen met betrekking tot de politieke wetgeving hebben groote praktische gevolgen gehad. In zijn geschrift „Panopticon, or the inspectionhouse" (2 dln., Londen, 1791) deelt hij het plan van een gevangenis mede, waarin een enkele man van uit een toren in het midden van het ronde gebouw het toezicht op alle gevangenen te gelijk kan uitoefenen. In Engeland zelf werd hij door de Tory-partij sterk aangevallen, die hem vreesde, omdat hij in de eerste plaats op een hervorming van het parlement aandrong. Verder zag hij in het vrijhandelstelsel het grootste geluk der volken en drong op scheiding van Kerk en Staat aan. In zijn geschrift „Defence of usury" (1816), bestreed hij de woekerwetten en wilde volkomen vrijheid van de geld- en kapitaalmarkt. De in 1824 te Londen opgerichte „Westminster Review" was bestemd, om zijn denkbeelden te verbreiden. Kort voor de Juli-revolutie vond onder de communisten de leer van *Bentham* ingang; men verklaarde het nuttigheidsprincipe voor de „véritable philosophie" en stichtte het dagblad „L'Utilitaire". In 1821 nam de staat New-York een ten deele naar *Bentham's* geschriften uitgewerkt wetboek aan, welk voorbeeld in 1826 door Zuid-Carolina en in 1830 door Louisiana gevolgd werd. Een gezamenlijke uitgave van zijn werken met een biografie verscheen in 11 dln. te Londen in 1843 door *Bouring*.

Bentham, een Engelsch botanicus, werd geboren den 22sten September 1800 te Stote, een voorstad van Plymouth. Reeds vroeg verhuisde hij naar Petersburg en vertoefde voorts van 1814 tot 1826 in de nabijheid van Montpellier, waar hij zijn aandacht vestigde op de flora der Pyreneeën. Nadat hij daarna te Londen gestudeerd en een rechterlijke betrekking aanvaard had, besloot hij deze te laten varen en zich uitsluitend aan de beoefening der botanie te wijden. In 1830 werd hij secretaris van de Horticultural Society en eenige jaren daarna president van de Linnean Society te Londen. Hij overleed aldaar den 10den September 1884. *Bentham* schreef o.a.: „Catalogue des plantes indigènes des Pyrenees et du Bas Languedoc avec des notes et observations sur les especes nouvelles ou peu connues" (1825), „Labiatarum genera et species" (1832—1836), „Report on some of the more remarkable hardy ornamental plants" (1834), „Commentationes de Leguminosarum generibus" ([illegible]), „The botany of the voyage of H. M. S. Sulphur, under the command of captain Edw. Belcher, during the years 1836—1842" (1844), „Flora Hongkongensis; a description of the flowering plants and ferns of the island of Hongkong" (1861), „Handbook of the British flora" (1858; 2de druk, 1865), „Flora Australiensis" (met *F. von Müller*, 1863—1870) en „Genera plantarum ad exemplaria imprimis in herbariis Kewensibus servata definita" (met *Hooker*, [illegible] v.v).

Benthamsche stelsel. Zie *Utilitarisme*.

Bentheim is een distrikt in de Pruisische provincie Hannover. Het beslaat een oppervlakte van 915,60 v. km., telt 36193 inwoners ([illegible]) en omvat het voormalig graafschap van [illegible] naam. Een deel van den bodem bestaat uit [illegible] en wordt alleen voor de turfgraverij en als weiden gebruikt; het overige land is vruchtbaar en brengt koren, peulvruchten, vlas en [illegible] voort. Vroeger was Bentheim in twee graafschappen verdeeld; het eene vormde met de heerlijkheid Emblichheim een rijksleen, het andere werd eerst in leen gegeven door den bisschop van Utrecht, vervolgens door de provincie Overijsel en ten slotte door den prins van *Oranje-Nassau*. Zie verder onder het geslacht *Bentheim*.

Bentheim is de hoofdplaats van het voormalig graafschap van dien naam. Het ligt tusschen de Bentheimer bergen en is een kruispunt van den spoorweg Almelo—Salzbergen. De [illegible] telt 2560 inwoners (1900), heeft 2 Protestantsche en een Katholieke kerk, een synagoge, [illegible] oud kasteel, een zout bevattende zwavelbron [illegible] badinrichting en een rechtbank. Er zijn steengroeven, welke de bekende Bentheimer[illegible] leveren, fabrieken van vleeschwaren, [illegible]verijen, enz.

Bentheim, vroeger een grafelijk, tegenwoordig een vorstelijk geslacht. De oude graven [illegible] *Bentheim* uit het Huis der graven [illegible] stierven reeds in de 12de eeuw uit, hun erfgenamen, de tweede graven *von Bentheim*, stierven in 1421 met *Bernhard I* uit. De erfgenaam van het graafschap, *Eberwijn von Güterswijk* (1421—1454), een achterneef van *Bernhard*, stichtte den derden stam. Door zijn eerste huwelijk met *Mathilde von Steinfurt* ontving [illegible] het graafschap Steinfurt, door dat met [illegible] *von Bronkhorst* de Solms-Ottensteinsche goederen. Zijn nakomeling *Eberwijn III* (gestorven in 1562) verwierf het graafschap Tecklenburg en Rheda benevens Wevelinghofen. De zoon van den laatste, *Arnold III*, (gestorven in [illegible]) bracht door zijn huwelijk met *Magdalena* [illegible] *Neuenahr* nog Hohenlimburg, Alpen en [illegible]pendorf aan zijn Huis. Hij had 5 zoons, [illegible] 1609 de erfenis deelden en vijf takken stichtten, waarvan 3 reeds met den persoon van den [illegible]ter uitstierven. Slechts de door *Adolf* en *Arnold* gestichte lijnen bestaan nog.

De *oudere lijn* of die van *Bentheim-Tecklenburg-Rheda*, gesticht door *Adolf* (gestorven [illegible] 1625), bezat Tecklenburg-Rheda, Hohenlimburg enz., doch moest aan zijn kleinzoon, graaf *Johann Adolf von Bentheim* (gestorven in [illegible]

tengevolge van een door het Huis Solms-Braunfels begonnen proces drie vierde deel van Tecklenburg en een vierde van Rheda afstaan. Het Huis Solms-Braunfels stond daarna zijn rechten af aan Pruisen, dat in 1707 geheel Tecklenburg in bezit nam, daarentegen van het gedeelte van Rheda afzag. De Weener Congres-acte bracht Rheda onder Pruisen als vrijheerlijkheid en stond ook aan Pruisen de beschermheerschappij over Steinfurt af. Beide bezittingen werden, tengevolge van een koninklijk besluit van den 19den December 1816 als vrijheerlijkheden erkend. Den 5den Juni 1817 werd het toenmalige hoofd der lijn, graaf *Emil Friedrich Karl von Bentheim* (geboren den 11den Mei 1765, overleden den 1den April 1837), in den Pruisischen vorstenstand verheven. De zoon van vorst *Emil*, vorst *Franz von Bentheim* (geboren den 11den October 1800, gestorven den 8sten Januari 1885), werd opgevolgd door zijn neef, vorst *Gustav* (geboren den 4den October 1849), het tegenwoordige hoofd van het geslacht. Hij woont te Hohenlimburg en bezit behalve de vrijheerlijkheden Hohenlimburg en Rheda nog Gronau en Wevelinghoven.

De jongere lijn, *Bentheim-Bentheim* of *Bentheim-Steinfurt*, gesticht door graaf *Arnold von Bentheim* (gestorven in 1643), werd den 21sten Januari 1817 in den persoon van graaf *Ludwig Wilhelm von Bentheim* (gestorven den 20sten Augustus 1817), in den Pruisischen vorstenstand verheven. Het tegenwoordige hoofd der lijn is vorst *Alexis*, geboren den 17den November 1845, de zoon van vorst *Ludwig von Bentheim* (geboren den 1sten Augustus 1812, overleden den 28sten September 1890), erfelijk lid van het Pruisische Heerenhuis.

Bentheim, *Friedrich Wilhelm Belgicus*, prins van *Bentheim-Bentheim*, luitenant-veldmaarschalk in Oostenrijkschen dienst en geboren te Steinfurt den 17den April 1782. Hij streed bij Wagram en Dresden en onderscheidde zich in 1814 in het zuiden van Frankrijk. Na den vrede te Parijs belastte hij zich met diplomatieke zendingen naar Londen en Parijs, werd in 1827 luitenant-veldmaarschalk en commandant, herstelde door een snel en krachtig optreden in 1831 de orde in de noordelijke gewesten van den Kerkelijken staat en overleed te Villafranca, den 12den October 1839.

Benthien, *George Diederik*, een ervaren krijgsman, werd geboren te Wettingen in Hannover den 29sten October 1769. Als kadet bij het Hanoversche leger in dienst getreden, voegde hij zich later bij het leger der Bataafsche Republiek en werd in 1796 luitenant bij de pontonniers. Hij onderscheidde zich in 1799 bij den veldtocht in Noord-Holland en werd in 1804 tweede kapitein en vervolgens commandant der pontonniers. In 1806 was hij werkzaam bij het leger in Duitschland en sloeg met veel beleid bij Hameln een schipbrug over de Weser. In 1809 woonde hij den veldtocht in Zeeland bij en sloeg er telkens bij eb bruggen over de Oosterschelde, om de infanterie gelegenheid te geven over die rivier te trekken. Met het Nederlandsche leger werd hij in 1811 ingedeeld bij de Fransche armee en nam bij den tocht naar Rusland ijverig deel aan den bruggenarbeid over de Weichsel, de Njemen en de Duna, zoodat hij te Moskau tot ridder van het Legioen van Eer werd benoemd. Nog grooter diensten bewees hij met kapitein *Busch* bij den terugtocht, door bruggen te slaan over de Duna bij Polotsk, over de Oela en vooral over de Beresina bij Studzianka. Kapitein *Benthien* behield geen veertigtal van zijn getrouwe pontonniers, en slechts 7 van deze hebben met hem het vaderland weder gezien. Den 10den Januari 1814 werd hij krijgsgevangen gemaakt door de Pruisen, maar twee dagen later op vrije voeten gesteld. Den 27sten Juni van dat jaar werd hij in ons vaderland kapitein bij het bataljon pontonniers, mineurs en sappeurs, vervolgens (1822) met de compagnie pontonniers overgeplaatst bij het 3de bataljon veldartillerie en wegens blindheid in 1826 met den rang van majoor gepensionneerd. Hij overleed te 's Hertogenbosch, den 1sten Augustus 1836.

Benthos. Hieronder verstaat *Häckel* al de het water bewonende levende wezens, welke op den zee-, rivier- of meerbodem zijn vastgehecht of zich daarover kruipend voortbewegen.

Bentinck is de geslachtsnaam eener adellijke familie, die, eigenlijk uit de Palts afkomstig, zich in de 14de eeuw naar de Nederlanden en vervolgens naar Engeland en Oldenburg verplaatste. Zij bestaat uit twee hoofdtakken, namelijk uit den ouderen of Engelschen, welke daarheen werd overgebracht door *Hans Willem*, baron *Bentinck*, die vervolgens den titel van graaf *van Portland* verwierf, zoodat de van hem afstammende Engelsche *Bentincks* den graaf, later hertog, *van Portland* als hun stamvader beschouwen, en uit den jongeren, Nederlandschen en later Westfaalschen tak. Deze is gesproten uit een jongeren bloedverwant van het Engelsche stamhoofd, namelijk uit *Willem* baron *Bentinck*, die in 1732 tot rijksgraaf verheven werd en in 1733 in het huwelijk trad met *Charlotte Sophie*, erfdochter van *Anton II*, graaf van Aldenburg, waardoor de vrije heerlijkheid Kniphausen, de heerlijkheid Varel (onder Deensche heerschappij), benevens vele goederen in Oldenburg aan het Huis *Bentinck* kwamen. De beide zonen waren wederom stamvaders van een oudere en een jongere Westfaalsche lijn. De oudste, *Christian Friedrich Anton*, bezitter van Kniphausen en Varel, liet bij zijn dood (1768) twee zonen na (benevens 3 dochters), waardoor deze oudere Westfaalsche lijn weder in twee takken verdeeld werd. De oudste, *Wilhelm Gustav Friedrich*, had uit zijn wettig huwelijk twee dochters en een zoon, welke laatste vroeg overleed. Daarna leefde hij in onwettige gemeenschap met een boerendochter, *Sara Margaretha Gerdes*, die hem 3 zonen schonk (in 1801, 1809 en 1812 geboren) en met wie hij in 1816 een wettig huwelijk sloot. Toen de vader vervolgens aan deze zonen zijn heerlijkheden overdroeg, beweerde zijn jongere broeder, dat die zonen, eigenlijk buiten huwelijk geboren, hun vader niet mochten opvolgen, en dit gaf aanleiding tot het beruchte proces over de *Bentincksche Successie*, dat in 1829 begon en eerst in 1854 op voorstel der Oldenburgsche regeering tot een vergelijk voerde. De goederen in Oldenburg vervielen daarbij aan dit groothertog-

dom, waaraan daarentegen de verplichting werd opgelegd, aan de twistende partijen 2 millioen thaler pondspondsgewijze uit te betalen.

De jongere Engelsche tak werd gesticht door *Johan Albert*, geboren in 1737 en de tweede zoon van *Wilhelm Bentinck* en *Charlotte Sophie van Aldenburg*. Hij diende bij de Britsche marine en overleed in 1775, twee zonen, *Willem* (gestorven in 1813 als Britsch admiraal) en *Johan* achterlatende. Ook deze linie teekende protest aan tegen de opvolging der zonen van *Wilhelm Gustav Friedrich*.

Bentinck. Tot dit adellijk geslacht behoorden:

Bentinck, Jan, bijgenaamd de *Onbescheidene*. Hij en zijn broeder onderteekenden als leden van den Landdag, die in 1436 te Nijmegen gehouden werd, een overeenkomst der edelen en steden van Gelderland met *Arnold van Gelder*. Hij was gehuwd met een dochter uit het geslacht *van Heukelom* en had twee zonen. Eén van deze was heer van het kasteel Bentinck van Gorsel.

Bentinck, Johan, een achterkleinzoon van den voorgaande. Hij werd in 1503, na het overlijden van zijn vader, heer van Berrinkhuizen en was stalmeester van *Karel*, hertog van Gelder. Door dezen werd hij begiftigd met de heerlijkheid het Loo en het erfjagermeesterschap van de Veluwe. Hij was gehuwd met *Jenne van Appeltern* en overleed in 1543.

Bentinck, Hendrik, een neef van den voorgaande en 4[de] zoon van *Alexander Bentinck*, heer van Berrinkhuizen. Hij was mede-onderteekenaar van het Verbond der Edelen, drost van Kuilenburg en Woudrichem en dijkgraaf van het land van Altena.

Bentinck, Alexander, oudste zoon van *Karel Bentinck* en *Catharina van Hakfort*. Hij werd geboren in 1518 en was in 1555 heer van Aller, in 1564 van Berrinkhuizen en Vurs en in 1569 burgemeester van Arnhem. Als gemachtigde van Gelderland bevorderde hij de Unie van Utrecht en begaf zich herhaaldelijk naar Overijsel, om ook dit gewest tot dat verbond te doen toetreden. Hij overleed in 1581.

Bentinck, Karel, oudste zoon van den voorgaande. Ook deze was heer van Aller en Berrinkhuizen en burgemeester van Arnhem; verder raadsheer ten Hove en curator van de Geldersche academie. Hij overleed in 1646.

Bentinck, Alexander, een zoon van den voorgaande. Hij erfde de heerlijkheden zijns vaders en werd burgemeester en hoogschout van Arnhem. Hij was gehuwd met *Anna Peinse van der Aa* en overleed in 1681.

Bentinck, Goossen Geurt, heer van den Brieler, Aller en Berenkamp, landdrost van de Veluwe en drost van het Loo. Hij was Oranjegezind en curator der Geldersche hoogeschool, en overleed in 1786.

Bentinck, Filip, een jongere zoon van *Karel Bentinck* en *Catharina van Hakfort*, gouverneur van Stralen in Opper-Gelder.

Bentinck, Eusebius, heer van ter Velde, drost van IJselmuiden en lid der ridderschap van Overijsel. Hij werd met belangrijke zendingen belast, bijvoorbeeld in 1577 naar Brussel, en was gehuwd met *Johanna van Ittersum*.

Bentinck, Berent Bernard, een kleinzoon van den voorgaande en derde zoon van *Hendrik Bentinck* tot Werckeren, Diepenheim en Schoonheten. Hij was heer van Diepenheim en proost te Deventer, huwde met *Anna van Bloemendaal*, overleed den 29[sten] Juli 1668 en liet 7 kinderen na, van welke *Willem Bentinck*, heer van Schoonheten, de oudste was.

Bentinck, William, graaf *van Portland*, een zoon van den voorgaande. Hij werd geboren op de havezate Schoonheten onder Raalte, den [illegible] Maart 1645. Eerst was hij page en vervolgens kamerjonker bij *Willem III*, prins van Oranje. Toen deze in 1675 de pokken kreeg en de geneesheeren het noodig oordeelden, dat een jong gezond persoon zich bij den zieke onder de dekens begaf, om de uitwaseming en het uitkomen der pokken te bevorderen, verklaarde de kamerjonker zich hiertoe bereid. *Bentinck* verzorgde den prins 16 dagen en 16 nachten, zoodat de prins later verklaarde, dat hij niet wist, of *Bentinck* in dien tijd geslapen had, maar wel, dat hij den trouwen dienaar nooit te vergeefs had geroepen. Na het herstel van *Willem III* vroeg *Bentinck* verlof, om te huis rust te nemen en kreeg toen zelf de pokken, maar was spoedig weder bij het leger. Zijn getrouwheid had op den prins een diepen indruk gemaakt, zoodat hij later steeds de gunsteling en vertrouwde bleef van dien vorst. De prins liet *Bentinck*, nadat deze de heerlijkheden Drimmelen en Rhoon verkregen had, in de ridderschap van Holland opnemen en belastte hem met hoogstbelangrijke zendingen, bijvoorbeeld naar Engeland, om over het huwelijk met *Maria*, oudste dochter van *Jacobus*, hertog van York, te onderhandelen; naar de regeering van Amsterdam, om deze tot het goedkeuren van den tocht naar Engeland over te halen, enz. Toen *Willem III* in 1688 koning van Engeland was geworden, verhief hij *Bentinck* tot pair van Engeland (1689) met de titels van Cirencester, burggraaf van Woodstock en graaf van Portland, nadat hij hem te voren reeds benoemd had tot geheimraad, eerste edelman van 's konings garderobe en bed-, kamer- en stalmeester. Hij schonk hem daarenboven de orde van den Kouseband.

Bentinck vergezelde den koning op al zijn tochten, nam in 1694 als lid der ridderschap zitting in de vergadering der Staten van Holland, hield zich in Engeland staande door zijn bekwaamheid, te midden van de afgunst der Britsche edelen, en streed dapper in den slag bij Neerwinden (1693). Hij vertrok in 1698 als ambassadeur naar Frankrijk, doch daar hij niet in de zending slaagde en hem dit door den koning, opgestookt door *Arnold Joost van Keppel*, den graaf van Albemarle, euvel werd geduid, legde hij al zijn betrekkingen aan het Hof neder en zette alleen de onderhandelingen met Frankrijk voort over het tweede verdeelingsverdrag der Spaansche monarchie. In 1701 werd hij daarom door het Lagerhuis aangeklaagd, doch de lords trokken de aanklacht in. De koning kwam later tot inkeer en overlaadde hem opnieuw met rijke dominen en gunstbewijzen. *Willem III* overleed in de armen van den vriend zijner jeugd.

Na den dood des konings leefde hij ambteloos in Engeland of op Zorgvliet bij 's Gravenhage.

overleed den 23sten November 1709 op zijn
goed Bulstrode in Buckinghamshire en werd
Vestminster begraven. Hij is tweemaal ge-
l geweest, eerst met *Anna Villers* en later
Sara Maria Temple, een dochter van den
nden staatsman *William Temple*.

ntinck, Willem, graaf, heer van Rhoon,
werd geboren den 7^{den} November 1704,
een zoon van den voorgaande en van *Sara
ia Temple*. Hij ijverde, als vurig voorstan-
'an het Huis van *Oranje*, in 1747 voor het
el van het stadhouderschap en leidde *Wil-
IV* binnen ter vergadering van den Raad
State. Hij werd als buitengewoon gezant
Engeland gezonden en in 1748 door de re-
ek der Vereenigde Nederlanden afgevaar-
naar Aken, om over den vrede te onder-
elen. Behalve andere aanzienlijke ambten
edde hij dat van curator der Leidsche hoo-
ool. Hij was een man van een loyaal en
orstig karakter, die zonder schroom de waar-
verkondigde. Toen *Willem V* in 1766 den
g van *Brunswijk-Wolfenbuttel* tot zijn
man verhief, hetgeen de raadpensionaris
en de pensionaris *van Bleiswijk* zich lie-
velgevallen, gaf *Bentinck* daarover onver-
ld zijn afkeuring te kennen. Evenens ver-
elde hij zonder omwegen het geschrift van
s Hofstede tegen den „Belisarius" van
nontel, een geschrift, waarin alle heidenen
elle werden verwezen. Ook was hij een
voorstander van de koepokinenting. Hij
ed den 13^{den} October 1773. Hij was ge-
met *Sophie Charlotte*, gravin van Aldenburg,
ouwe van Varel, enz. Zijn oudste zoon,
iaan Frederik Anton, was hoogheemraad
Rijnland en kastelein van Woerden († 1768)
tweede, *Johan Albert*, trad in dienst bij
gelsche marine.

tinck, Willem Gustaaf Frederik, graaf,
an Varel, Kniphausen, Rhoon en Pendrecht,
leinzoon van den voorgaande en oudste
an *Christiaan Frederik Anton*, graaf *Ben-*
heer van Varel en Kniphausen, en van
Catherina van Tuyll van Serooskerke.
ideerde te Leiden, Lausanne en Göttingen,
in 1787 meerderjarig en nam toen het be-
op zich over de heerlijkheden Varel en
ausen. Hij was lid der ridderschap en ede-
n Holland en West-Friesland, baljuw en
van 's Gravenhage en een ijverig aan-
van den prins *van Oranje*. Hij bevor-
de vlucht van den stadhouder naar Enge-
n werd vervolgens in hechtenis genomen,
kasteel van Woerden gevangen gezet en
len 20sten December 1798 op vrije voeten
l. Nu begaf hij zich naar zijn goederen
volgens naar Engeland, om er den stad-
van dienst te zijn. Hij werd benoemd
lonel in Engelschen dienst en nam deel
n inval in Noord-Holland (1799). Na dien
efde *Bentinck* op zijn goederen. In 1813
remen reizende, werd hij door de Franschen
ht, te Wezel in de gevangenis geworpen
arna in een „maison de santé" te Parijs
st. Hij herkreeg in 1814 zijn vrijheid. In
werd hij door den koning van Engeland
Hannoversche Welfenorde begiftigd en
benoemd tot generaal-majoor in Engelschen dienst.
Na dien tijd leefde hij op zijn slot te Varel en
overleed den 22sten October 1835. Hij was ge-
huwd met *Ottolina Frederika Louisa van Reede*,
welke hem behalve 2 dochters een zoon schonk,
die op ruim 13-jarigen leeftijd overleed. Dat de
graaf na het overlijden zijner gemalin (1799) in
onwettige verbintenis leefde met een boeren-
dochter, van deze 3 zonen had en haar vervol-
gens huwde, alsmede dat hierdoor het beruchte
Bentinck'sche proces ontstond, hebben wij reeds
medegedeeld.

Bentinck, Wolter Jan Gerrit, geboren op
Schoonheten, den 30sten Juli 1745. Hij was de
derde zoon van *Berend Hendrik Bentinck* en
een achterkleinzoon van *Eusebius Brochard Ben-
tinck* van Schoonheten, een anderen broeder van
den graaf van Portland. Hij trad in 1758 als
adelborst in dienst, klom weldra op tot den rang
van kapitein en commandeerde in den slag van
Doggersbank (5 Augustus 1781), „De Batavier",
die 54 stukken voerde. Bij den aanvang van het
gevecht werd hij door een kogel zwaar in den
schouder gewond. Hij droeg het scheepsbevel
over aan den tweeden kapitein *Jean Louis Bosch*,
die ter nauwernood aan den dood ontkwam. Het
schip werd gedurig door grootere schepen
aangevallen en vreeselijk geteisterd, maar bleef
zich moedig verweren en kwam zeer gehavend
op de reede van Tessel aan. *Bentinck* werd naar
Amsterdam vervoerd en met de meeste zorg
verpleegd. Wel werd hij wegens zijn dapperheid
door prins *Willem V* tot schout-bij-nacht en
adjudant benoemd, maar hij bezweek reeds in
den nacht van den 23sten op den 24sten Augus-
tus 1781.

Karel, baron *Bentinck*, een broeder van den
voorgaande en eveneens op Schoonheten geboren.
Hij werd in 1767 vaandrig bij de garde van
Holland, werd spoedig bevorderd, was in 1785
kolonel en bevond zich in het gevolg van de
prinses *van Oranje*, toen deze den 28sten Juni
1787 aan de Vliet werd aangehouden. Nadat
Frederik, prins *van Oranje* in 1793 bij War-
nick gewond was, vergezelde hij dezen naar 's
Gravenhage. In 1794 werd hij generaal-majoor
en adjudant van den erfprins *van Oranje*. Toen
later zijn diensten nutteloos werden voor het Huis
Oranje, leefde *Bentinck* ambteloos, doch in
1814 werd hij tot luitenant-generaal en comman-
deur der Militaire Willemsorde benoemd. Hij over-
leed ongehuwd in 1825.

Bentinck tot Buckhorst, Berend Hendrik,
baron, een broeder van de beide voorgaan-
den, werd geboren op Schoonheten in 1753. Hij
was eerst page aan het Hof van *Willem V* en
vervolgens officier, daarna commandant van een
regiment ruiters. Hij verliet in 1789 met *Oranje*
het land, maar keerde in 1801 terug en leefde
ambteloos te Zwolle. In 1813 werd hij door het
Fransche bestuur als verdacht in hechtenis geno-
men, doch spoedig in vrijheid gesteld. Na de om-
wenteling van dat jaar werd hij commissaris-ge-
neraal van oorlog en in 1814 luitenant-generaal
en gouverneur van de provincie Overijsel, een be-
trekking, die hij waarnam tot aan zijn dood, den
24sten September 1830. Hij wordt geroemd als
een echt edelman en was commandeur van de Mi-

litaire Willemsorde. Hij liet slechts één zoon na, met wiens dood (1839) deze tak van het geslacht *Bentinck* uitstierf.

Bentinck, Hendrik Karel Adolf Frederik Willem, graaf, geboren den 30sten October 1846, woonde op het kasteel Middachten bij Arnhem, en was vóór 1873 het hoofd van den jongeren Westfaalschen tak. Hij was een zoon van *Karel Anton Ferdinand*, graaf *Bentinck* († 1864), die als opvolger van zijn broeder door toe te geven een einde maakte aan meergemeld proces, en een kleinzoon van *Johan Karel*, geboren in 1783 en overleden in 1833 als generaal-majoor in Engelschen dienst. Tengevolge van een familie-overeenkomst, in 1874 gesloten, werd de waardigheid van hoofd der lijn toegekend aan diens jongeren broeder *Willem Karel Philip Otto*, graaf *Bentinck*, geboren den 28sten November 1848 en den 8sten Maart 1877 gehuwd met *Maria Cornelia*, gravin *van Heeckeren-Wassenaer*, geboren den 13den Januari 1855. Hij overleed den 18den Juni 1903 te Londen.

Bentinck, Henri, was de oudste zoon van *Hans Willem Bentinck*, graaf van *Portland*, den stamvader van den oudsten, Engelschen tak. Hij verkreeg in 1716 den titel van hertog van Portland en markies van Fitchfield en ging in 1721 als gouverneur naar Jamaïca, waar hij in 1726 overleed.

Bentinck, William, een zoon en erfgenaam van den voorgaande, werd geboren in 1708, huwde met de schatrijke *Margaret Cavendish*, eenige dochter van den graaf *van Oxford* en erfgenaam van den hertog van *Newcastle*, en overleed in 1762.

Bentinck, William Henri Cavendish, een zoon van *William*, werd geboren in 1738, behoorde in het Hoogerhuis gedurende den Amerikaanschen oorlog tot de oppositie en werd in 1783 eerste Lord der schatkist. Hij moest wijken voor het ministerie *Pitt*, maar werd nogmaals tot die waardigheid benoemd en overleed in 1809.

Bentinck, William Cavendish, lord, de tweede zoon van den voorgaande, geboren in 1774, was van 1803—1807 gouverneur van Madras en diende vervolgens in Spanje en op Sicilië, waar hij een grondwet uitvaardigde. In 1813 landde hij in Catalonië, maar moest zich na den ongelukkigen slag van Villafranca weder inschepen. In 1827 ging hij als gouverneur-generaal naar Oost-Indië, waar hij in 1829 het verbranden der weduwen verbood en veel nut stichtte. In 1835 legde hij zijn betrekking neder en nam in 1837 voor Glasgow zitting in het Lagerhuis. Hij overleed in 1839 te Parijs.

Zijn oudere broeder, die denzelfden naam droeg, was de 4de hertog *van Portland*. Hij werd geboren in 1768, was eenigen tijd voorzitter van den Geheimen Raad en overleed in 1854. Hij werd eerst opgevolgd door zijn tweeden zoon *William John Cavendish-Bentinck*, overleden in December 1879, en vervolgens door zijn neef *John William Arthur Charles Cavendish-Bentinck*, geboren in 1857 en thans zesde hertog *van Portland*.

Bentinck, William George Frederik Cavendisch, lord, werd den 27sten Februari 1802 als neef van *William Cavendish* geboren, nam in 1819 dienst bij het leger en was gedurende drie jaren particulier-secretaris van zijn oom. In 1835 werd hij lid van het Lagerhuis en behoorde in 1845 met *Disraeli* tot de hoofden der partij, welke de beschermende rechten verdedigde. Hij overleed den 21sten September 1848.

Bentivoglio, *Ercole*, een Italiaansch dichter, geboren te Bologna in 1506. Hij diende als kapitein in het pauselijk leger, nam deel aan de belegering van Florence en overleed in 1573 te Venetië. Zijn hekeldichten behooren tot de beste, die Italië heeft opgeleverd, en zijn dichterlijke werken zijn in 1719 te Turijn in het licht verschenen.

Bentivoglio, *Guido*, in 1579 te Ferrara geboren, genoot de gunst van paus *Urbanus VIII*, bekleedde onderscheiden hooge geestelijke waardigheden en was van 1607 tot 1617 nuntius in Vlaanderen en vervolgens tot 1621 in Frankrijk. Daarna werd hij kardinaal en overleed in 1644. Hij heeft een belangrijk werk geschreven over de geschiedenis van den Nederlandschen opstand tegen Spanje, namelijk zijn „Guerre di Fiandra" (Keulen, 1633 tot 1639, 3 deelen), benevens merkwaardige gedenkschriften over de geschiedenis van zijn tijd (5 dln., Milaan, 1806—1807).

Bentivoglio, *Cornelio*, een Italiaansch geleerde en dichter, geboren te Ferrara in 1688. Hij werd door paus *Clemens XI* benoemd tot huisprelaat en secretaris der Apostolische Kamer en in 1712 als nuntius naar Parijs gezonden, waar hij bij de beroeringen, door den bul „Unigenitus" veroorzaakt, een belangrijke rol vervulde. Daar de hertog *van Orleans*, de toenmalige regent, niet bijzonder met hem ingenomen was, riep de paus hem terug, benoemde hem in 1719 tot kardinaal en gebruikte hem tot onderscheiden belangrijke zendingen. Hij heeft eenige tooneelstukken, sonnetten en andere letterkundige werken geschreven en zich vooral, onder het pseudoniem *Selvaggio Porpora*, bekend gemaakt door een vertaling van de „Thebaïs" van *Statius* in het Italiaansch. Hij overleed te Rome in 1732.

Bentkowski, *Ladislaus von*, een Poolsch schrijver en lid van de Pruisische Kamer van Afgevaardigden, werd vooral bekend door zijn deelneming aan den laatsten Poolschen opstand. In het jaar 1817 te Warschau geboren, diende hij reeds in 1830 bij de stedelijke militie aldaar en begaf zich na den opstand naar de universiteit te Koningsbergen, om zich in de rechtsgeleerdheid en geschiedenis te bekwamen. Zijn verhandeling over de rechten der Poolsche gemeenten onder de *Jagellonen* werd in 1836 te Leipzig bekroond. Hoewel hij te Warschau het staatsexamen in de rechten had afgelegd, liet hij zich in Posen naturaliseeren, diende eenigen tijd bij de Pruisische artillerie, vroeg in 1848 als luitenant zijn ontslag en nam deel aan de redactie der „Gazeta Polska", om daardoor vrijzinnige denkbeelden te verspreiden. De opstand in Hongarije deed hem naar de wapens grijpen. Toen deze mislukt was, begaf hij zich eerst met vele andere Hongaarsche officieren naar Turkije, keerde echter naar Posen terug, werd redacteur van de pas opgerichte „Gonice Polski", die in 1856 verboden werd, en gaf een vertaling uit van de „Geschiedenis van Engeland" van *Macaulay*

...y. Hij werd vervolgens afgevaardigde naar ...arlement te Berlijn en streed er met ijver ...de belangen van Polen. In 1863 legde hij ...andaat neder, om aan den opstand in Prui... Polen zijn krachten te wijden. Te Krakau ... hij generaal *Wysocki*, en weldra werd hij ... *Langiewicz* chef van den generalen staf. ... het korps genoodzaakt was de Oostenr... grenzen te overschrijden, werd *Bent*...y gevangen genomen en tot kerkerstraf ...rdeeld.

...ntley, *Richard*, een Engelsch letterkun... werd den 27sten Januari 1662 te Oulton, ...orp in de nabijheid van Wakefield in York... geboren. Hij maakte op de school te Wa... ongemeene vorderingen, zoodat hij reeds ... 15de jaar de hoogeschool te Cambridge ...ezoeken. Hier legde hij zich vooral toe op ...geleerdheid, en nadat hij den graad van ...aureus verworven had, werd hij in 1683 ...md tot leeraar aan een school te Spalding ...colnshire. Niet lang daarna vergezelde hij ...oon van dr. *Stillingfleet* naar de universi... Oxford, waar hij een ijverig gebruik ... van de schatten der Bodleyaansche biblio... en zich vooral met de beoefening der ...ine en Grieksche geschriften bezighield, ... de studie van het Hebreeuwsch te ver...zen. In 1694 werd hij met het toezicht ...oninklijke boekerij van St. James belast ...d zich uitsluitend bezig met de klassieke ...unde. In 1700 werd hij „master of Trinity ...“ te Cambridge en in 1701 archidiaconus ...ly. In 1716 werd hij benoemd tot hoog... in de theologie aan de universiteit te ...idge, maar een jaar later eerst geschorst ... afgezet, omdat hij van eenige personen, ... doctoren in de theologie waren bevor...en geldelijke belooning eischte boven het ... honorarium. In 1738 werd hij in zijn ...ersteld, maar hij liet de theologie weldra ...en hield zich bezig met *Homerus* en met ...ijnsche dichters. Hij overleed den 14den ...742. *Bentley* werd beroemd in 1691 door ...stel aan Dr. *Mill*, waarin hij de eerste ...n van zijn groote geleerdheid en zijn cri... scherpzinnigheid leverde. In opdracht van ...ctie der door *Boyle* opgerichte stichting ... hij in 1692 in „Eight sermons“ een ...e en scherpzinnige weerlegging van het ...e. Verder heeft hij onderscheiden ge...n van klassieke schrijvers met belang...opmerkingen verrijkt, maar vooral grooten ...erworven door zijn uitgaven van *Horatius* ...*entius*. In de uitgave van het „Paradise ...an *Milton* heeft hij eigenmachtig ver...ngen ingevoerd. Een volledige uitgave van ...rken (dl. 1—3, Londen, 1836—1842) door ...bleef onvoltooid; de „Opuscula philolo... (Leipzig, 1881) zijn slechts een bloem... *Bentley's* brieven werden het volledigste ...ven door *Wordsworth* (2 dln., Cambridge, ...

...tley, *Robert*, een Engelsch botanicus, ... den 25sten Maart 1821 te Hitchin. Hij ...erst lid van het College of Surgeons en ...hoogleeraar in de plantkunde aan Kings ..., in de Pharmaceutical society of Great-Britain en de London Institution. Hij overleed den 24sten December 1893. Hij leverde, met *Farre* en *Warington*: „Pereira's Manual of Materia Medica and Therapeutics“ (1854—1855) en schreef: „On the advantages of te study of botany to the medicine“ (1860), „Manual of botany, including the structure, functions, classifications, properties and uses of plants“ (1861; 2de druk, 1870), „Principal plants employed in medicine“ (1875, v.v.), „The Student Guide to structural, morphological and physiological botany“ (1883), „The Student's Guide to systematic botany“ (1884) en „A Text Book of organic materia medica“ (1887). Ook redigeerde hij gedurende tien jaren het „Pharmaceutical Journal“.

Benton, *Thomas Hart*, een Noord Amerikaansch staatsman, werd geboren den 14den Maart 1782 op een landhoeve bij Hillsborough in Noord-Carolina. Hij bezocht eerst een gebrekkige school van lager onderwijs, vormde zich vervolgens aan Chapel-Hillcollege en begaf zich daarna met zijn moeder naar Tenessee, waar deze eenig land bezat. Weldra verwierf hij een goeden naam als rechtsgeleerde, werd in de Wetgevende Vergadering van Tenessee gekozen, zag zich benoemd tot adjudant van *Jackson* en bracht bij het uitbarsten van den oorlog tegen Engeland (1812) een regiment vrijwilligers op de been. Wegens ongenoegen met zijn chef ging het regiment uiteen, doch nu ontving hij van president *Madison* een aanstelling tot luitenant-kolonel bij het Amerikaansche leger. Na het sluiten van den vrede begaf hij zich naar Missouri, vestigde zich te St. Louis en gaf er den „Missouri Argus“ uit, een orgaan der democratie. In 1820 werd hij gekozen tot vertegenwoordiger van Missouri in den Senaat der republiek. Zoowel onder het voorzitterschap van *Jackson*, als onder dat van *van Buren* was hij met ijver en volharding werkzaam, en hij bewoog den voorzitter *Polk* tot handelen, zoodat Mexico veroverd werd. Hoewel hij de vertegenwoordiger was van een slavenstaat, had de slavernij in hem een krachtigen tegenstander. Verschil met het bestuur van Missouri was oorzaak, dat hij zijn mandaat nederlegde en een beroep deed op de kiezers. Een ander werd echter gekozen en het verlies van zijn ambt, dat hij 30 jaren had bekleed, was voor hem een harde slag. Deze ontmoedigde hem echter niet, en de kiezers zonden hem in 1852 naar het Vertegenwoordigend Lichaam. Intusschen werd hij in 1854 niet herkozen, terwijl ook zijn pogingen, om zich tot gouverneur van Missouri te laten benoemen, schipbreuk leden. Nog eenmaal trad hij openlijk op, namelijk bij de presidentskeuze in 1856; toen werkte hij voor *Buchanan* en tegen zijn schoonzoon *Fremont*. Daarna hield hij zich bezig met geschiedkundige nasporingen omtrent de werkzaamheden van het Amerikaansch Congres en overleed den 10den April 1858 te Washington.

Bentzon, *Thérèse*, eigenlijk *Marie Thérèse Blanc*, geboren *de Solms*, werd den 21sten September 1840 te Seine-Port (Seine et Marne) geboren. Haar eerste roman: „Un divorce“ verscheen in 1871 in het „Journal des Débats“. Daarop volgden: „La vocation de Louise“ (1873), „Une vie manquée“ (1874), Le violon de Job“ (1875), „Mixime“ (1876), „Désirée Turpin“ (1877),

„Un remords" (1878), „L'obstacle" (1879), „Georgette" (1880), „Le veuvage d'Aline" (1881), „Tête folle" (1883), „Une conversation" (1884), „Tony" (1884), „Figure étrange" (1886), „Emancipée" (1887), „Mariage de Jack" (1889), „Yette" (1890), „Constance" (1891), „Le parrain d'Annette" (1893), „Jacqueline" (1893), „Geneviève Delmas" (1893), „Une double épreuve" (1896), „Nouvelle-France et Nouvelle-Angleterre, notes de voyage" (1899), „Tchelovek" (1900) e.a. Zij behandelt in hare romans vooral het emancipatievraagstuk der vrouw. Ook schreef zij critische verhandelingen over Engelsche, Duitsche en Amerikaansche romanliteratuur („Littérature et moeurs étrangères", 2 dln., 1882, „Les nouveaux romanciers américains", 1885; „Contes de tous les pays", 2de druk, 1890) en vertaalde novellen van *Aldrich*. In 1871 werd haar door de Académie de prix-Vitet toegekend.

Benvenuti, *Pietro*, een Italiaansch schilder, geboren te Arezzo in 1769, wordt met *Camuccini* als de voornaamste vertegenwoordiger beschouwd van de moderne Italiaansche school. Hij was directeur van de Academie van beeldende kunsten te Florence en overleed aldaar in 1844. Hij heeft onderscheiden fraaie stukken in olieverf en eenige voortreffelijke fresco's geschilderd; de meeste zijn te Florence te vinden.

Benyowsky, *Moritz August*, graaf *van*, een avonturier, werd in 1741 te Verbó in het Hongaarsche comitaat Neutra geboren. In den Zevenjarigen Oorlog diende hij tot 1758 als keizerlijk officier en ging daarna naar Polen, nam deel aan de confederatie tegen de Russen, werd bevelhebber der cavalerie en generaalkwartiermeester. In 1769 door de Russen gevangen genomen, werd hij in 1770 naar Kamtsjatka verbannen. Door zijn toedoen werd hier een openbare school gebouwd; later deed hij het voorstel, om met zijn lotgenooten de zuidelijke landpunt van Kamtsjatka te ontginnen. Hierdoor herkreeg hij zijn vrijheid en de hand van de dochter van den stadhouder *Nilow*. Intusschen had hij het plan gevormd, om met verscheiden andere personen te ontvluchten. Onder begeleiding van zijn vrouw *Afanassija* verliet hij met 96 personen in Mei 1771 Kamtsjatka, nadat het hem gelukt was, om de tegen hem afgezonden troepen te verslaan en de vesting Bolscherjezk te bemachtigen, waarbij hij zich meester wist te maken van de daar aanwezige 1½ millioen piasters. Eerst reisde hij naar Formosa, en daarna naar Macao, waar velen van zijn begeleiders stierven, waaronder ook *Afanassija*. Vervolgens verhuurde hij zich op een Fransch schip en kwam zoo in Frankrijk. Hier kreeg hij het bevel over een regiment infanterie en later de opdracht, om op Madagaskar een kolonie te grondvesten. In 1774 stichtte hij deze te Foul-Point en wist tegelijkertijd het vertrouwen van verschillende stammen te winnen, die hem in 1776 tot hun koning benoemden. Toen hij naar Europa teruggekeerd was, om steun voor de kolonie te vragen, vond hij bij de Fransche regeering geen gehoor. Daarna trad hij weer in Oostenrijkschen dienst, trachtte in 1783 in Engeland en Baltimore hulp voor een expeditie naar Madegaskar te verkrijgen en vertrok in October 1784 daarheen. Toen hij er in 1785 vijandelijkheden tegen de Franschen begon, [illegible] geering van Mauritius uit troepen [illegible] af. In het gevecht van den 23[sten] [illegible] werd hij doodelijk gewond.

Benzaldehyde, *bittere amandel*[illegible] amygdalarum amararum aethereum [illegible] werd vroeger uit bittere amandelen [illegible] tegenwoordig bijna uitsluitend uit [illegible] (zoogenaamde perzikpitten), die [illegible] ingevoerd worden, bereid. De [illegible] van geperste pitten worden fijn [illegible] warm water aangeroerd en na eenig[illegible] de gevormde olie met warm water [illegible]

De olie riekt naar bittere amandelen [illegible] hoofdzakelijk *amygdaline*, dat door [illegible] dunde minerale zuren of door emulsi[illegible] ment, dat in bittere amandelen voorkom[illegible] wordt in benzaldehyd, glucose en blauwzuur [illegible] $H_{27}NO_2 + 2 H_2O = C_6H_5CHO$ [illegible] $+ HCN$. Het giftige blauwzuur [illegible] gebonden worden. Benzaldehyde [illegible] gemakkelijk tot benzoëzuur, zoodat [illegible] flesschen bewaard moet worden. H[illegible] matig bereid worden uit benzylchlori[illegible] nitriet, en wordt wegens zijn reuk [illegible] amandelen gebruikt voor de bereiding [illegible] merieën, persiko, cognac, enz.

Vervalscht wordt het met nitroben[illegible] lijke reuk bezit, maar giftig is.

Benzamide is een amidoverbinding [illegible] kregen wordt door benzylchloride met [illegible] moniakgas te behandelen: $C_6 H_5 C$[illegible] $= NH_4 Cl + C_6 H_5 CONH_2$. Zij [illegible] water, alkohol en aether vrij goed op[illegible] bij 125° C. en kookt bij 228° C.

Benzel-Sternau, *Karl Christian* [illegible] graaf *van*, een Duitsch staatsman [illegible] werd den 9[den] April 1767 te Ma[illegible] In 1791 werd hij regeeringsraad [illegible] 1806 directeur van het Badensch [illegible] Binnenlandsche Zaken, in 1812 minister [illegible] en Financiën van den groothertog [illegible] fort. Na 1814 woonde hij of te Mar[illegible] het meer van Zürich, of op zijn [illegible] richshofen bij Aschaffenburg. In 1[illegible] en zijn broeder *Gottfried* tot het Prote[illegible] geloof over. Hij stierf den 13[den] Aug[illegible] te Mariahalden. Zijn voornaamste [illegible] „Novellen für das Herz" (2 dln. Ham[illegible] 1796; 2de druk, 1806), „Das goldene [illegible] dln., Gotha, 1802—1803, 2de druk, [illegible] teus" (Regensburg, 1806), „Der [illegible] (4 dln.; Gotha, 1808), „Der alte [illegible] Gotha, 1819—1820), „Der Meister [illegible] (niet gedrukt) en „Die Bayern[illegible] Stuttgart, 1831—1832).

Benzenberg, *Johann Friedrich* [illegible] natuurkundige en schrijver, werd [illegible] 5[den] Mei 1777 te Schöller bij [illegible] was de eenige zoon van een [illegible] studeerde te Marburg in de [illegible] daarna te Göttingen in de [illegible] Hij werd vervolgens benoemd [illegible] een opvoedingsgesticht te Hambur[illegible] daar in 1802 op den Michaelistoren [illegible] proeven omtrent den val der [illegible] hiermede in verband staande [illegible] aarde. Hij bevond, dat een [illegible]

te van omstreeks 80 m. losgelaten, op den m aankomende, een weinig in oostelijke richvan die loodlijn was afgeweken, hetgeen moest en toegeschreven aan de meerdere snelheid, en voorwerp bij de rondwenteling der aarde op hoogte van 80 m. bezit. De uitkomst der ! verschilde slechts weinig van het bedrag, de berekening gevonden. Van Hamburg be- *Benzenberg* zich naar Parijs, waar hij de lessen oonde van *Fourcroy Hauy*, en in 1805 werd hoogleeraar in de natuur- en sterrenkunde het lyceum te Düsseldorf. Tevens werd hij belast met het bestuur over de kadastrale ·ting des lands, zoodat hij een school voor neters stichtte en een uitvoerig „Handbuch angewandten Geometrie" (2 dln., Düssel- 1815) uitgaf. Zijn afkeer van *Napoleon* en de Fransche overheersching was oorzaak, hij zich in 1810 naar Zwitserland begaf, hij zich vooral met barometrische hoogtengen bezig hield. Na den val van *Napoleon* hij naar Parijs en keerde daarna naar schland terug. Bebalve over wis- en natuurige onderwerpen, heeft hij veel geschreven aangelegenheden van staatkundigen aard. gevorderden leeftijd heeft hij grooten roem orven door zijn nasporingen omtrent de lende sterren", wier kosmischen oorsprong p goede gronden verdedigde.

ı 1815 leefde *Benzenberg* ambteloos op zijn nverblijf in het dorp Bilk nabij Düsseldorf, hij in 1844 een observatorium, Charlottengenaamd, deed verrijzen. Hij heeft dat gemet een geldsom ter bestrijding van het nen van den observator bij uiterste wilsbeking aan Düsseldorf geschonken. Hij overden 8sten Juni 1846. Van zijn werken le voornaamste: „Wünsche und Hoffnungen Rheinländers" (2de druk, Dortmund, 1815), r das Kataster" (2 dln., Bonn, 1818), „Über lel und Gewerbe, Steuern und Zölle" (Elld, 1819), „Über Provinzialverfassung, mit nderer Rücksicht auf Jülich, Cleve, Berg Mark" (2 dln., Hamburg, 1819—1822), „Über szens Geldhaushalt und neues Steuersy- (Leipzig, 1820), „Versuche über die Umng der Erde" (Düsseldorf, 1845) en „Die schnuppen" (Hamburg, 1839).

nzidine, diparadiamidophenyl, is een orche base van de samenstelling $C_{12}H_{12}N_2$. ontstaat door de inwerking van sterk zoutop hydrazobenzol:

H_5. NH. NH. C_6H_5 = NH_2. C_6H_4. C_6H_4.

Het benzidine kristalliseert uit heet water itte, glanzige plaatjes, smelt bij 122° en t met zuren vaste zouten. Het sulfaat is ater bijna volkomen onoplosbaar. Het ben- is in de industrie belangrijk als grondstof de benzidinazoverbindingen, welke de eigen- bezitten, om plantenvezels zonder bijtmidte kleuren.

nzil, $C_{14}H_{10}O_2$, is een aromatisch dikedat uit benzoïne door oxydatie ontstaat. vormt met hydroxylamine drie benzildioxi- C_6H_5.C(NOH). C(NOH).C_6H_5. De isomerie leze 3 verbindingen is van theoretisch belang.

nzine. Onder dezen naam vat men eenige n van zeer verschillende samenstelling samen. Ten eerste werd vroeger *benzol* dikwijls zoo genoemd (zie aldaar). Een der vluchtigste destillatieprodukten van steenkolenteer is de ruwe benzol; wordt deze stof onderworpen aan gefractioneerde destillatie, dan is een der destillatieprodukten hiervan de *sware benzine*, die met steenkolenpik *ijzerlak* vormt.

Een andere stof van dezen naam wordt bereid uit de ruwe petroleum. Het vluchtigste produkt, dat door destillatie van de ruwe petroleum verkregen wordt, draagt den naam van *ruwe benzine*.

Deze stof, die de allervluchtigste produkten bevat, wordt eerst gewasschen met zwavelzuur, welke er door loog en water weer uitgespoeld wordt; daarna wordt deze door destillatie gescheiden in: rhigoleen, petroleumaether, gasoline, *benzine* en kunstmatige terpentijnolie (gerangschikt naar de vluchtigheid). Benzine heeft een varieerend soortelijk gewicht (tusschen 0.65 en 0,73) en wordt weer onderscheiden in *motorenbenzine* en *ligroïne*. Het is een kleurlooze, snelverdampende vloeistof (kookpunt 70°—90°), met een eigenaardigen reuk. Vetten en oliën worden er in opgelost, zoodat het gebruikt wordt in chemische wasscherijen en voor het ontvetten van zaden, beenderen, enz. Het lost ook caoutchouc op. De dampen vormen met lucht een sterk ontplofbaar mengsel, dat reeds zeer vele ongelukken veroorzaakt heeft. Juist doordat het met lucht vermengd een sterk ontplofbaar mengsel oplevert, wordt benzine gebruikt voor het drijven van motoren; vooral voor de motoren der automobielen (zie aldaar) werdt tegenwoordig veel benzine gebruikt; de prijs ervan is dan ook sedert de hooge vlucht die de automobielindustrie in de laatste jaren genomen heeft, zeer gestegen. Benzine wordt ook wel *naphta* of *petroleumnaphta* genoemd. Het bestaat hoofdzakelijk uit hexaan (C_6H_{14} en C_7H_{16}).

Benzoë noemt men een welriekende hars, afkomstig van den benzoëboom *(Styrax Benzoin Dryand.)*, een hooge boom, welke op Sumatra, Java en Borneo, in Kambodsja, Siam, Cochin-China, Brazilië, enz. voorkomt. Deze hars werd vroeger ten onrechte ook wel gom genoemd; in Engeland noemt men haar nog wel g u m B e n z a m i n. Zij wordt verkregen door overlangsche insnijdingen in den bast van den stam te maken. Op Sumatra kerft men zesjarige boomen nabij de lager gelegen takken. De naar buitentredende vloeistof wordt spoedig hard en dan afgeschraapt. De jaarlijksche opbrengst is ongeveer 1.5 kg. van elken boom en wel gedurende 10 à 12 jaren. De in de eerste drie jaren verzamelde hars is de beste en wit, de later verkregene daarentegen bruin en weinig welriekend.

In den handel onderscheidt men de benzoë van Siam en die van Sumatra. De eerste staat als de beste bekend en is geelachtig; de tweede komt gewoonlijk in rechthoekige stukken voor, bevat slechts weinig witte korrels en bestaat grootendeels uit een bruinachtige massa. De witte kwaliteit komt zelden aan de markt. De uitvoer heeft meestal plaats over Singapore of Bombay.

Benzoë smelt bij een temperatuur van 75° à 90° C., lost in alkohol geheel op, bevat 12 à 20°/₀ benzoë-zuur en wordt als geneesmiddel zelden inwendig, doch wel uitwendig gebruikt,

daar zij met Perubalsem en vischlijm tot vervaardiging van Engelsch pleister dient. Verder wordt zij wegens haren vanilje-achtigen reuk gebruikt voor het bereiden van parfumerieën en vernissen. Opgelost in alkohol en vervolgens met water vermengd, vormt zij een nog al gezocht toiletmiddel, *lac virginum* of maagdenmelk, waaraan men het vermogen toeschrijft, om de huid zacht en frisch te houden.

In 1892 werd voor een waarde van 764725 gulden uit Ned. Oost-Indie uitgevoerd.

In de 14de eeuw maakte *Ibn Batoeta* voor het eerst gewag van benzoë; een eeuw later werd deze hars nog weinig in het W. aangetroffen en was zeer duur. De Egyptische sultans zonden het als geschenk naar Venetië en Cyprus; doch in de 17de eeuw werd benzoë-zuur reeds in de geneeskunde gebruikt.

Benzoëbloemen. Zie *Benzoëzuur.*

Benzoëboom (Benzoïn officinale *Hayne.* Styrax Benzoïn *Dryand.*), tot de familie der *Styraceeën* behoorende, is een vrij hooge boom met een dikken stam en een breede kruin. De witte bloemkronen zijn klokvormig en de bloemen tot aren vereenigd, de bladeren langwerpig, puntig en aan de benedenzijde wit. Deze boom behoort te huis op de Soenda-eilanden, vooral op Java en Sumatra. Uit insnijdingen in zijn stam en takken vloeit het boven vermelde benzoëhars.

Benzoëaether, benzoëzure-ethylester (Aether benzoicus), $C_7H_5O_2 . C_2H_5$, is een sterk aromatische, in verdunden toestand zeer aangenaam riekende vloeistof. Haar soortelijk gewicht bedraagt 1,05, zij kookt bij 211° en is in water weinig, maar in alkohol gemakkelijk oplosbaar. Men verkrijgt den benzoëaether door een mengsel van benzoëzuur, alkohol en sterk zoutzuur eenige dagen op een vrij warme plaats te laten staan.

Benzoëhars. Zie *Benzoë.*

Benzoëtinctuur (Tinctura Benzoës) is een bruine vloeistof met een aangenamen benzoëachtigen reuk. Zij wordt verkregen door 1 deel fijngestampte benzoë met 5 deelen alkohol uit te trekken. Zij is in de apotheek verkrijgbaar en wordt veel in de parfumeriefabrieken gebruikt.

Benzoëzuur ($C_6H_5 . COOH$) bevindt zich in vrijen toestand in eenige harsen, voornamelijk in Benzoëhars, in het „Drakenbloed", in Peru- en Tolubalsem; als bestanddeel van hippuurzuur komt dit zuur voor in de urine van plantenetende dieren. Het zuur ontstaat door oxydatie van benzolderivaten met een zijketen en ook door oxydatie van benzol.

Reeds in het begin der 17de eeuw werd benzoëzuur uit benzoëhars bereid door sublimatie. In de 19de eeuw is dit zuur door de beroemdste scheikundigen (*Liebig, Wöhler, Berzelius, Mitscherlich, Kékulé*) onderzocht, en deze onderzoekingen hebben zeer veel bijgedragen tot kennis der organische produkten.

Het zuur wordt bereid uit benzoëhars door sublimeeren of door uitkoken met kalk en neerslaan door zoutzuur, uit hippuurzuur door koken met zoutzuur, uit benzylchloride door koken met verdund salpeterzuur en uit phtaalzure kalk door sterk verhitten met gebluschte kalk. Het kristalliseert uit heet water, waarin het zeer gemakkelijk oplost in witte glanzende plaatjes. Men gebruikt het in de medicijnen (uitsluitend bereid uit Siam-benzoë; het is dan geelachtig), voor het sausen van tabak, bij sommige bijtmiddelen in de katoendrukkerij, enz.

Benzoïne, $C_{14}H_{12}O_2$ is een aromatisch keton-alkohol, $C_6H_5.CO.CH(OH).C_6H_5$. Zij ontstaat door de inwerking van cyaankalium op benzaldehyde en kristalliseert in glanzige prisma's, die bij 134° smelten. Door oxydatie ontstaat benzil.

Benzol (C_6H_6), vroeger ook wel *benzine* genaamd, is een waterheldere, licht beweeglijke vloeistof met een eigenaardigen reuk; het is sterk lichtbrekend. Met een groot aantal andere producten ontstaat het bij droge destillatie van steenkolen; het komt dan voor in de teer, waaruit het door gefractioneerde destillatie, tegelijk met thiopheen, verkregen wordt. Van het thiopheen wordt het bevrijd door schudden met sterk zwavelzuur, waardoor thiopheen in thiopheenzwavelzuur overgaat en van het benzol gescheiden kan worden. Ten slotte volgt een zuivering door sterke afkoeling, waardoor benzol uitkristalliseert en van vele verontreinigingen bevrijd wordt. Daar benzol met een lichtgevende vlam brandt (tengevolge van zijn hoog koolstofgehalte) werd het, voor het gasgloeilicht algemeen in gebruik kwam, gebruikt om lichtgas te verbeteren (*carbureeren*); in geringe hoeveelheid komt het in lichtgas steeds voor.

De meeste organische stoffen lossen in benzol op, o.a. harsen, vetten en oliën; ook is het een uitstekend oplossingsmiddel voor zwavel, jodium en phosphorus; evenzoo voor caoutchouc en guttapercha, zoodat het bij het vervaardigen van voorwerpen hieruit gebruikt wordt.

In den handel komt het steeds voor vermengd met toluol en andere koolwaterstoffen. Benzol werd in 1825 door *Faraday* ontdekt in samengeperst oliegas; *Mitscherlich* ontdekte, dat het zuiver verkregen kon worden door verhitting van benzoëzuur met kalk, terwijl *Hofman* het in steenkolenteer ontdekt heeft (1845).

Alle aromatische verbindingen kunnen van benzol afgeleid worden en heeten daarom *benzolderivaten. Kékulé* ontwikkelde in 1865 zijn „*Benzoltheorie*" (zie het artikel „Aromatische verbindingen"), die den grondslag legde voor de theoretische voorstelling over de constitutie der meeste organische verbindingen.

Benzyl is de naam van de eenwaardige atoomgroep CH_5CH_2, die zich van toluol ($C_6H_5CH_3$) onderscheidt, doordat ze 1 atoom waterstof minder bevat. Ofschoon het benzyl een benzolkern bevat, hebben de reacties met gelijke snelheid als die der alkoholradicalen van de vetreeks plaats. Benzylchloride ($C_6H_5.CH_2Cl$) is een vloeistof, die door de inwerking van chloor op kokende toluol ontstaat. Zij kookt bij 176° en wordt bij koken met water en loodnitraat in benzaldehyde en bitteramandelolie ontleed.

Beo is een Indische vogel. Hij behoort tot de orde der boomvogels en de familie der spreeuwen, kenmerkt zich door een zeer gedrongen lichaamsbouw, een dikken, hoogen, van boven afgeronden en sterk gewelfden snavel, door krachtige, tamelijk korte pooten en naakte plekken en huidlappen (lellen) aan den kop.

De Java-beo (*Eulabes javanensis*) heeft de

[illegible]te van een kleine duif en bewoont de Soen[illegible] Bangka, Malaka en de Nicobaren. [illegible] weerszijden van den achterkop heeft hij een [illegible] groote naakte, gele lel. De groote beo [illegible] *intermedius*, welke veel in dierentu[illegible] voorkomt, is van Nepal tot Bengalen ver[illegible] en weinig grooter dan de vorige; hij heeft [illegible] kleine lellen. Beide soorten zijn zwart. Bij [illegible] andere, welke op de westkust van noordelijk [illegible] wordt aangetroffen, zijn hals, krop, [illegible] en staart hooggeel gekleurd. Deze, de *Eu[illegible] pectoralis*, heeft in plaats van lellen, een [illegible] achter het oog.

Beolius Angelus, bijgenaamd *Ruzzante*, [illegible] blijspeldichter, werd geboren te [illegible] 1502. Hij vervaardigde een groot aan[illegible] in de volkstaal, die met grooten [illegible] werden vertoond en waarin hij zelf de [illegible] van *Ruzzante*, met ongemeene be[illegible] vervulde. Volgens *Riccoboni* is het [illegible] tooneel aan hem den Pantalon van [illegible] den Arts van Bologna en den Harlekijn [illegible] verschuldigd. Zijn geschriften zijn [illegible] te Vicenza en later bij herhaling uit[illegible].

Beöthy, *Szigmund*, een Hongaarsch dichter [illegible] werd den 17den Februari 1819 te Ko[illegible] geboren. Hij studeerde te Boedapest in [illegible], was van 1839–1840 lid van den [illegible] rijksdag, werkte eerst als advo[illegible] later een rechterlijk ambt en [illegible] lid van het Magnatenhuis. Hij [illegible] den 20sten Januari 1896. Hij schreef [illegible] voor de jeugd (verzameld in: „Kos[illegible] 1845), blijspelen („Kobor Istok", 1840, [illegible] 1843), gedichten (verzameld in [illegible]) en werken over het Hongaarsche recht, [illegible] over de rechtsverhoudingen der Protes[illegible] Kerk.

Beöthy, *Ladislaus*, een broeder van den voor[illegible] werd den 1sten Mei 1826 te Komorn ge[illegible] en overleed den 27sten Mei 1857 te Boedapest. [illegible] een van de voortreffelijkste Hongaarsche [illegible], uit wiens werken zijn broeder *Sieg[illegible]* een bloemlezing (3 dln., 1859) uitgaf.

Beöthy, *Zoltan*, een Hongaarsch dichter, werd [illegible] September 1848 te Komorn geboren. [illegible] 1882 is hij hoogleeraar in de aesthetica [illegible] universiteit te Boedapest en lid van de [illegible]. Hij publiceerde: „Beszelyek", novellen [illegible] „A névtelenek" („De naamloozen", 1875), [illegible] Bela", roman (1875), „Rajzok", schet[illegible] „Rachal Lea" een poetische vertelling [illegible]. Zijn dramaturgische studiën en critieken [illegible] hij als „Szinmüvek és színészek" [illegible] 1882) en „Szinhazi estek" (Boeda[illegible] 1886). *Beöthy* is ook de schrijver van het [illegible] werk „A tragikum" („over het tragische [illegible] van een Hongaarsche literatuurgeschie[illegible] en van de geschiedenis der Hongaarsche [illegible]: „A szep prozai elbeszeles" (2 dln., [illegible] 1886).

Beowulf is de titel van een oud Angel-Saksisch [illegible], waarin de dappere daden van *Beowulf*, [illegible] der Juten, worden geschilderd, namelijk [illegible] langdurige strijd tegen het zeemonster *Gren[illegible]* en tegen de moeder van dit gedrocht, alsmede [illegible] een draak, waarbij de koning den dood vond. Deze sage is van Duitschen oorsprong; zij steunt op geschiedkundige gebeurtenissen uit de jaren 512—520 en werd door de Angelen medegenomen naar Brittannie, hier uitgebreid en in de 7de eeuw in den tegenwoordigen vorm bewerkt. De „Beowulf" is derhalve het oudste monument van Duitsche volkspoezie en belangrijk voor de geschiedenis der Duitsche letterkunde en beschaving. Slechts een handschrift uit de 10de eeuw is behouden gebleven en daarnaar is het heldendicht uitgegeven door *Thorkelin* (1815) en het best door *Kemble* (1833, 2de uitgave, 1835), die er tevens een Engelsche vertaling van leverde en er een woordenboek aan toevoegde (1847). Latere uitgaven leverden *Heyne* (6de druk, 1898), *Grein* (1867) en *Holder* (2de druk, 1899). In het Duitsch vertaald werd het door *Ettmüller* (1840), *Simrock* (1859), *Heyne* (2de druk, 1898), *Grein* (2de druk, 1883) en *H. von Wolzogen* (1873).

Beproevingoven is een oven, waarin men het zilver brengt om door afdrijving nauwkeurig het gehalte er van te bepalen.

Bepunten (in de muziek). Zie *Punt*.

Bequadraat, *Be-quadratura* of *Be-quadrois* een herroeping of herstellingsteeken in de muziek.

Beraad. Het recht van beraad is een recht, door de wet aan iederen erfgenaam, hetzij hij het is bij versterf of krachtens uiterste wilsbeschikking, toegekend, om de gesteldheid der nalatenschap te onderzoeken, teneinde met grond te kunnen beoordeelen, of het in zijn belang is, de aan hem opgekomen nalatenschap te verwerpen, of haar, hetzij zuiver of onder het voorrecht van boedelbeschrijving, te aanvaarden. „De erfgenamen treden van rechtswege in het bezit der goederen, rechten en rechtsvorderingen van den overledene", zegt de wet, d. w. z. zij volgen den erflater van zelf, van rechtswege (zonder dat een bijkomende handeling of omstandigheid daartoe noodig is), op het oogenblik van diens overlijden op in al de baten en lasten, die tot zijn boedel behooren (vergelijk *Erfgenaam*, *Saisine*). De erflater heeft onmiddellijk na zijn dood in de erfgenamen zijn opvolgers. Dezen behoeven evenwel tegen hun wil geen opvolgers te zijn; zij zijn daartoe niet verplicht, omdat de erfopvolging hun wellicht in het geheel geen voordeel en zelfs een meer of minder aanzienlijk nadeel zou kunnen berokkenen. Daarom staat het hun vrij, om een erfenis te verwerpen, doch hiervoor is een uitdrukkelijke verklaring, inhoudende de verwerping, noodig, die het gevolg heeft, dat men geacht wordt nooit erfgenaam geweest te zijn. Legt men nu die verklaring niet af, maar wil men erfgenaam wezen, dan treedt men als zoodanig op, men spreekt, handelt, beschikt over de goederen der nalatenschap als opvolger des erflaters en heeft dan juist daardoor den boedel aanvaard, hetzij uitdrukkelijk, hetzij stilzwijgend. De aanvaarding behoeft dus niet, zooals de verwerping, uitdrukkelijk, door een verklaring, te geschieden; zij ligt opgesloten in het optreden als erfgenaam, op welke wijze dit ook geschiedt.

De aanvaarding brengt een algeheele vermenging mede van den boedel des erflaters met dien van zijn erfgenaam. De baten behooren dezen, maar ook op hem rusten de schulden en verplichtingen des erflaters, ook zelfs waar deze die baten mochten te boven gaan. De schuld-

eischers van den erflater kunnen tegen die van den erfgenaam de afscheiding der boedels vragen, bijaldien zij uit die vermenging voor zich eenig nadeel vreezen; de erfgenaam en zijn schuldeischers hebben dat recht niet. Wel kan de erfgenaam voor zich de mogelijke nadeelige gevolgen eener erfopvolging afwenden door de nalatenschap te aanvaarden onder het voorrecht van boedelbeschrijving (*beneficie van inventaris*), wat van zelf ook een afscheiding der beide boedels teweeg brengt; wèl verzekert hij zich aldus van de voordeelen, die er uit kunnen voortspruiten, en beveiligt hij zich tegen de nog onbekende nadeelen; doch altijd is en blijft hij nu erfgenaam, als zoodanig verplicht tot *inbreng* (zie aldaar) van het vooruit genotene, tot administratie en verantwoording van den boedel, waarvoor hij geen belooning geniet. Valt de staat des boedels na de vereffening mee, dan heeft hij noodeloos een wantrouwen geopenbaard, dat voor de eer en den goeden naam des erflaters niet verkieslijk is, en zich bezwaard met formaliteiten en kosten, die vermeden hadden kunnen worden.

De erfgenaam kan nu het doen eener keuze omtrent de aanvaarding of verwerping uitstellen door gebruik te maken van het *recht van beraad*, hem door de wet toegekend, opdat hij met kennis van zaken kunne kiezen tusschen verwerping en de een of andere wijze van aanvaarding. Onze wetgever heeft hierbij gehandeld in navolging van het Romeinsche recht (*jus deliberationis*), van het oud-Hollandsche en van het Fransche recht, die evenals andere wetgevingen het voorrecht van boedelbeschrijving voor de juiste waarneming zijner belangen voor den erfgenaam niet genoegzaam oordeelen. „Alle personen, aan welke een erfenis is opgekomen", zegt art. 1070 van het Burgerlijk Wetboek, „en die verkiezen mochten om de gesteldheid der nalatenschap te onderzoeken, ten einde te kunnen beoordeelen, of het van hun belang is dezelve, hetzij zuiver, hetzij onder het voorrecht van boedelbeschrijving, te aanvaarden of wel te verwerpen, zullen het recht hebben om zich te beraden, en daarvan een verklaring moeten afleggen ter griffie van de rechtbank van het arrondissement binnen hetwelk de erfenis is opengevallen, zullende die verklaring in het daartoe bestemde register worden ingeschreven". De wet geeft dat recht aan iederen erfgenaam; niemand, zelfs de erflater niet, kan het hem ontnemen, en evenmin kan hij zelf vóór het openvallen der erfenis er afstand van doen. Door het afleggen der verklaring moet hij te kennen geven, dat hij van het recht van beraad gebruik maakt; een termijn, binnen welken, na het openvallen der erfenis, hij dat doen moet, is hem niet voorgeschreven. De wet had wellicht beter gedaan met in navolging van het Romeinsche recht den erflater vrijheid te laten een termijn tot beraad te bepalen (*jus cretionis*), of, zooals de Code Napoleon deed, zelf er een vast te stellen. Thans behoudt men het recht tot aflegging der verklaring, zoolang men niet heeft verworpen of aanvaard; ook zelfs nadat men ter zake der erfenis in rechten betrokken is. Juist een vordering van een schuldeischer zal dikwijls aanleiding zijn, dat de verklaring van beraad wordt afgelegd; immers wordt de tot de erfenis geroepene door een schuldeischer aangesproken, dan is hij verplicht zich uit te laten, of hij aanvaardt, dan wel verwerpt, of in termen van beraad verkeert. In het laatste geval heeft hij tegen den schuldeischer een dilatoire exceptie, d. w. z. hij kan de vordering [illegible] zich afschuiven, totdat de termijn van beraad voorbij is.

Na de verklaring heeft hij n.l. een termijn van vier maanden, om zich te beraden en zich op de hoogte van den staat des boedels te brengen, welke tijd, uit hoofde van dringende redenen, op zijn verzoek door den rechter kan verlengd worden. Door welke middelen hij zich van het voor- of nadeelige eener aanvaarding wil overtuigen, staat geheel aan hem; geen boedelbeschrijving of eenige andere daad of formaliteit is hem opgelegd. Maar hij kan nu door niemand, door geen schuldeischer, noch legataris, gedwongen worden om in de hoedanigheid van erfgenaam te handelen; deze kunnen hem wel in rechten aanspreken, maar geen veroordeeling tegen hem kan volgen, doordat het tegenwerpen van de bovengenoemde exceptie van beraad dat belet, en geen vonnis, tegen den erflater uitgesproken, kan tegen hem worden ten uitvoer gelegd. 't Bezit des boedels heeft hij intusschen als erfgenaam; daarom moet hij het als een goed huisvader beheeren en kan hij met verlof van den rechter gemachtigd worden, de voorwerpen te verkoopen, welke niet behoeven of niet kunnen worden bewaard, of om andere daden, die geen uitstel kunnen lijden, maar op zich zelf de grenzen van beheer te buiten gaan, te verrichten; ook kunnen alle andere belanghebbenden bij den boedel den rechter verzoeken, dat hij maatregelen bevele, die noodig zijn, zoowel tot behoud van de goederen en rechten der nalatenschap als van de belangen van derden. Verricht de erfgenaam intusschen daden, die zijn bevoegdheid in dezen toestand te buiten gaan, dan kan, naar omstandigheden, daarvan het gevolg zijn, òf dat hij gerekend moet worden als erfgenaam den boedel hierdoor te hebben aanvaard, òf dat hij voor die onrechtmatige daad jegens de belanghebbenden eenvoudig tot vergoeding van kosten, schaden en interesten zal worden veroordeeld.

Na verloop van den termijn volgt in den regel de aanvaarding — die dan ook nog, of zuiver of onder voorrecht van boedelbeschrijving kan zijn — of de verwerping; toch is de erfgenaam [illegible] zich zelf nog daartoe niet verplicht, maar kan hij er door een aanspraak in rechten middellijk toe genoodzaakt worden.

Béranger, *Pierre Jean de*, een Fransch volksdichter, werd geboren te Parijs, den 19den Augustus 1780. Zijn ouders waren behoeftige lieden en hij werd door een grootvader, een armen kleermaker, opgevoed, totdat hij een plaats kreeg als koffiehuisjongen te Peronne. Daarna werd hij leerling bij een boekdrukker, die hem tevens in de gelegenheid stelde eenig onderwijs te genieten. Hier leerde hij zijn moedertaal [illegible] schrijven en ontving bepaalde denkbeelden over stijl en versbouw. In 1797 keerde hij terug tot zijn ouders te Parijs. Zijn neiging tot de poëzie nam sterk toe, nadat hij de opvoering van [illegible] blijspelen van *Molière* had bijgewoond. Ontwerpen om groote dichtstukken te schrijven, kwamen echter niet ten uitvoer, en reeds was hij [illegible]

zens als soldaat naar Egypte te gaan, toen gedichten ter kennis kwamen van den toen-gen senator *Lucien Bonaparte*, die de jaar-welke hij als lid van het Instituut ge- aan den jeugdigen dichter afstond. Toen zich vervolgens, wegens onaangenaamhe- met zijn broeder, uit Frankrijk verwijderde, -te *Béranger* hem een dichtbundel te wij- maar de keizerlijke censuur gaf daartoe geen omdat de dankbaarheid des dichters zich te opmerkt en op andere plaatsen te duide- gewaande. Bij de nieuwe inrichting der -versiteit wilden de vrienden van *Béranger* taartij een leeraarsplaats bezorgen, maar dit mislukte, omdat hem de vereischte letter-kundige bekwaamheid ontbrak. De dichter ver- een ondergeschikte betrekking als schrijver de universiteit en nam die waar tot in 1821. ambt van censor, waarmede men hem gedu- de Honderd Dagen wilde bekleeden, wees de hand.

eersten roem als volkszanger (chanson- behaalde hij met het lied: „Le roi d'Yve- waarin volgens eenigen op *Napoleon I* gebeeld, terwijl anderen het als een satire *Lodewijk XVIII* beschouwen. Het lot van vaderland na de Restauratie deed vooral zijn vuur ontgloeien; hij werd de *Tyrtaeus* der en verkreeg een verbazenden invloed het volk. De eerste bundel zijner liederen: morales et autres" (Parijs, 1815) werd geestdrift begroet, behalve door de Regeering. hem bij een volgenden bundel gedichten van betrekking berokkende (1821). Deze bevat o.a. marquis de Carabas", „Paillasse", „Monsieur „Les Capucins", „Les clefs du Paradis", Reverends pères". Andere liederen, zooals Dieu des bonnes gens", „La Sainte-Alliance peuples", „Le vieux drapeau" en „Le 5 Mai" vaderlandsliefde. Tevergeefs trachtte de ring, nadat 11000 exemplaren der verza- in beslag genomen waren, de verspreiding zijn gedichten tegen te gaan. Daarna gaf een nieuwen bundel: „Chansons nouvel- waarna een vierde verzameling: „Chan- inédites" (1828) verscheen, die den dichter gevangenisstraf van 9 maanden en 10000 boete bezorgde, welke som echter terstond inschrijving van zijn vrienden werd be- Zoo bevorderde de Regeering den roem van zonder haar oogmerk te bereiken, daar Brusselsche nadruk de liederen, waaraan zij verbood, opnieuw in Frankrijk en over ge- Europa verspreidde. Ook de gevangenis geen baat, want juist daar vervaardigde zijn aanstootelijke liederen.

verscheen de Julirevolutie en *Béran-* met ijver deel aan den strijd, maar te werden hem ambten en waardigheden Hij wees die van de hand en open- daarover zijn gevoelen in het geestige ge- getiteld „À mes amis devenus ministres". voor het lidmaatschap der Academie en voor van afgevaardigde na de Februari- bedankte hij. In het jaar 1827 ver- zijn uitgever *Manuël* hem een jaarlijksch van 4000 francs. Later ging *Béranger* op zijn buitenverblijf te Passy, en eerst in 1852 begaf hij zich weder naar Parijs, waar hij den 16den Juli 1857 overleed. De keizer gaf bevel, dat hij op kosten van den Staat moest worden begraven, en daar men voor woelingen vreesde bij zijn teraardebestelling, werd zijn lijk onder militair geleide naar het kerkhof Père-la-Chaise gebracht. Zijn standbeeld op het Square du Temple, werd den 14den Juli 1885 onthuld.

Al zijn vroeger vervaardigde gedichten zijn in 1831 te Parijs in 2 deelen verschenen onder den titel: „Chansons anciennes, nouvelles et inédites". In het jaar 1833 gaf hij zijn: „Chansons nouvelles et dernières", opgedragen aan *Lucien Bonaparte*, uit. Na zijn dood verschenen: „Ma Biographie" (1857), „Dernières Chansons de 1834—1851" (1858) en „Oeuvres posthumes" (1874). De „Correspondance de Béranger" (uitgegeven door *Boiteau*, 4 dln., Parijs, 1859—1860) veroorzaakte een scherpe critiek op zijn leven en werken. *Lapointe* gaf *Béranger's* „Mémoires, souvenirs, confidences, opinions, anecdotes, lettres" (Parijs, 1857) en *Leynadier* „Mémoires authentiques de Béranger" (Parijs, 1858) uit.

Béranger's gedichten vonden ingang bij het volk en dit bezorgde hem een populariteit, zooals zelden aan een dichter is ten deel gevallen. Zijn liederen hebben zich toegang weten te verschaffen tot de hoogere en lagere standen der maatschappij. De liederen zijn veelal satiriek van inhoud en drijven den spot met de tegenstanders der vrijzinnige beginselen; in den regel hebben zij een politieke kleur. Zij onderscheiden zich door een ongemeene losheid en bevalligheid; sommige zijn treffend en verheven in gedachte en stijl, zooals „La Sainte-Alliance des peuples", „Les hirondelles", enz. Te betreuren is echter, dat in vele van zijn liederen de grofste zinnelijkheid gehuldigd wordt. Als mensch heeft zich de dichter door zijn menschlievendheid en onomkoopbare rechtvaardigheid de algemeene achting verworven.

Berar is een provincie in het binnenland van het Britsch-Indische rijk, welke zich uitstrekt van 19° 26' tot 21° 46' N. Br. en van 75° 59' tot 79° 13' O. L. v. Gr. en begrensd wordt door de Centraal-Provincies Bombay en Haiderabad. In het N. van Berar verheft zich de Gawilgarketen en in het Z. liggen de Adsjantabergen; tusschen beide breidt zich een groote laagvlakte, de Payan Ghat, uit. Deze laatste is vruchtbaar en wordt goed besproeid door de Poerna en hare zijrivieren; in het Z. en O. vormen de Pain en de Wardha, welke zich tot de Pranhita, een zijrivier van de Godawari, vereenigen, de grens. Het Lonarmeer is cirkelvormig en bevat zout water. Het bergland in het N. en Z. bestaat uit basalt en andere eruptieve gesteenten, en is begroeid met kostbare houtsoorten; het laagland wordt bedekt door een dikke laag vruchtbare, zwarte aarde.

Het klimaat is vooral in de vlakten zeer heet; de gemiddelde jaartemperatuur bedraagt 27° C., de neerslag 660 mm. Bij Tsjikalda (1255 m.) in de Gawilgarbergen bevindt zich een gezondheids-etablissement.

Berar beslaat een oppervlakte van 45712 v. km. en telt 2752418 bewoners (1901). Deze zijn, met uitzondering van 300000 Mohammedanen en

1400 Christenen, allen Hindoes. In 1891 werden de 1284 lagere scholen door 50342 leerlingen bezocht, bovendien waren er 24 middelbare en 2 hoogere scholen. Landbouw is het hoofdmiddel van bestaan; men oogst er uitstekende katoen, tarwe en oliezaad. De veestapel bestond in 1891 uit 35599 paarden, 19908 muildieren en ezels, 1830282 runderen, 332782 buffels en 494935 schapen en geiten. Het land is rijk aan ijzer en steenkolen, doch alleen deze laatste worden ontgonnen, n.l. bij Woen in het Z.O. De boschbouw is in handen der regeering. De handel wordt bevorderd door den spoorweg van Bombay naar Nagpoer, welke de provincie in het midden doorsnijdt en vele zijlijnen bezit. De voornaamste markten voor den hoogst belangrijken katoenhandel zijn de hoofdstad Amraoti (zie aldaar) en Khamgaon.

Berar is verdeeld in 6 distrikten en staat onmiddellijk onder den gouverneur-generaal van Indië; aan het hoofd van bestuur is een commissaris onder toezicht van den Britschen resident van Haiderabad geplaatst.

In de oudste tijden vormde Berar een deel van het Radsjpoetenrijk Dekan; in 1318 kwam het onder de heerschappij van *Moebarek*, den laatsten koning uit de tweede Tataarsche dynastie van Delhi. In 1351 maakte het land deel uit van het in 1347 gestichte Bahmanirijk en was sedert 1484 een zelfstandig koninkrijk, dat echter in 1572 door *Morteda I* van Ahmednagar veroverd en in 1594 door *Bahadoer* aan den grootmogol *Akbar* afgestaan werd. Na den dood van *Aurangzeb* in 1706 kwam het in bezit van den nizam van Haiderabad en werd spoedig daarop door de Maratten bezet, die het echter in 1804, na een ongelukkigen oorlog met Engeland, aan den nizam moesten teruggeven. Deze verkocht zijn land in 1853 uit geldgebrek aan de Engelschen. Uit de inkomsten, welke 500000 ponden sterling bedragen, worden de Britsch-Indische troepen van Haiderabad en Berar onderhouden.

Berat is een Turksche stad en vesting in het vilajet Joannina (Zuid-Albanië), aan de beide oevers der Ljoemi-Beratit en aan den voet van den 2413 m. hoogen Tomor. Zij is schilderachtig tusschen olijf- en wijngaarden gelegen en telt ruim 12000 inwoners. Nabij de stad verheft zich op een hooge rots een vervallen Turksche citadel. Berat is de zetel van een Griekschen aartsbisschop.

Béraud, *Jean*, een Fransch schilder, werd den 31sten December 1849 te Petersburg, uit Fransche ouders geboren. Op jeugdigen leeftijd kwam hij te Parijs, waar hij in de rechten ging studeeren. Na den oorlog van 1870—1871 genoot hij gedurende twee jaren zijn opleiding als schilder in het atelier van *Bonnat*. Reeds in 1873 exposeerde hij portretten in den Salon; weldra echter legde hij zich op genre-stukken toe. Van zijn aan het Parijsche leven ontleende stukken zijn vooral te noemen: „Terugkeer van de begrafenis" (1876), „Een soirée" (1878), „Het „Intermezzo" (1882), „Bierrestaurant te Parijs" (1883), „Reunie in de zaal Graffard" (1884), „Le Cantique" (1887), „Een volksverzameling" (1890), „In den tuin van een gekkenhuis". In den laatsten tijd heeft hij ook religi[...] geschilderd, die eveneens grooten bij[...] zoo bijv. „Christus bij de Fari[...] boetende Magdalena" (1891) en „K[...] van Christus" (1892).

Beraun, een Boheemsche sta[d ...] Z.W. van Praag, ligt aan de Litaw[a ...] waar deze zich uitstort in de Mies [...] volgens den naam draagt van Beraun [...] er een station van den spoorweg Pra[ag ...] een rechtbank, een kerk met mooie [...] een oud raadhuis, een school voor [...] katoenspinnerijen en -weverijen, [...] en cementfabrieken, looierijen, b[...] en korenmolens. In 1900 bedroeg he[t ...] woners 9693. Ten westen van de sta[d ...] ijzerrijke berg Kroesjnahora en de [...] Königshof.

Beraun, een Boheemsche rivier [...] onder den naam van Edelsbach te[n ...] Tachau in het Bohemerwoud, draa[gt ...] Tachau dien van Mies en vereenigt z[ich ...] met de Radboesa en de Oeslawa. Verde[r ...] zij aan de linkerzijde de Strela en aa[n ...] terzijde de Litawa, verandert haren [naam ...] van Beraun en vereenigt zich na [...] 230 km. bij Königsaal met den M[oldau].

Berbek is een afdeeling en een [...] van de residentie Kediri op Java e[n ...] 7 distrikten. Zij omvat het noordelijk[...] residentie, is door het Kendeng-ge[bergte ...] Rembang gescheiden en wordt in W. [...] doorstroomd door de Widas, welke [...] ontspringt en in de Brantas uitstroo[mt ...] waren 2797 bahoe's in erfpacht gege[ven ...] melijk voor de teelt van suikerriet e[n ...] voor die van padi. Ook is er een [...] neming. De zetel van het bestuur [...] verlegd van Berbek naar Ngandjoe[k ...] spoorweg Soerabaja—Soerakarta.

Berber of *El Mekerif* is een sta[d ...] gelegen op den rechteroever van [...] 17° 59' N. Br. en 34° 20' O. L. [...] moedige leemen hutten, waaruit [...] staat, strekken zich te midden va[n ...] palmen, over een afstand van 3 [...] stroom uit. Er zijn twee bazars en [...] ners. Berber is een station van den spo[orweg ...] Halfa—Chartoem en heeft veel [...] uit het binnenland van Afrika [...] vanen over deze plaats naar S[...] Roode Zee trekken.

Berbera is de hoofdplaats va[n ...] Somalikust in Oost-Afrika. Zij [...] N. Br. en 45° O. L. v. Gr. [...] Aden en wel in den achtergrond [...] beschutte baai. Een gedeelte van [...] uit steenen huizen, overigens [...] hutten. Berbera heeft een door [...] bouwde waterleiding, welke [...] de warme bronnen van het nab[ij ...] een klein garnizoen en een vaste [...] 2000 zielen, welke echter, tengevolg[e ...] hier jaarlijks aankomende karava[nen ...] kan stijgen tot 4000 à 5000. D[...] vaanwegen verbinden de plaats m[et ...] land; tijdens de groote jaarmar[kt ...] meer dan 30000 menschen same[n ...]

n struisveeren, huiden van ossen, geiten hapen, gom, ivoor, boter, mirre en slacht- de invoer bestaat uit dadels, welke het oedsel uitmaken, rijst, doerra, katoenen n, meel en suiker.

bera was reeds in de oudste tijden een rijke handelsplaats; zij heette oorspronkelijk h en behoorde tot het Aethiopische rijk. verovering van Jemen viel de stad in de n der Osmanen; in 1875 werd zij door de enaren en in 1884 door de Engelschen bezet.

rber-Baschi (opperbarbier) is de titel en Turkschen hofbeambte, die met de zorg aard en hoofdhaar van den sultan belast is.

rberideeën is de naam eener plantenfa- uit de afdeeling der *Tweezaadlobbigen.* Zij heesters en overblijvende kruiden met af- ende, enkelvoudige of min of meer samen- de bladeren en tot trossen of aren ver- e bloemen. De kelk telt 3, 4 of 6 in twee geplaatste, soms 9, vaak gekleurde, afval- bladeren, aan den voet door eenige schut- es gesteund, de bloemkroon even zoo vele lden dubbel zoo vele — bloembladen, van rtjes of een aanhangsel voorzien. De meel- zijn tegenover de bloembladen geplaatst taan uit korte helmdraden en langwerpige nopjes, wier hokken met een veerkrachtig gesloten zijn. Het vruchtbeginsel is één- en draagt een eenigszins ter zijde staan- amper met een nagenoeg cirkelronden stem- e vrucht is een bes met 2 of 3 zaden of osvrucht. De meeste soorten dezer familie men op den noordelijken gematigden gordel, in Zuid-Amerika. Vele bevatten in de en en vruchten een vrij zuur en in de en den wortel een gele, bittere stof (zie *ine*).

berine (C_{20} H_{17} NO_4) is een alkoloïde, *Buchner* ontdekt in den Berberiswortel ris vulgaris) en die in den Columbowortel lus palmatus), en in het Columbohout (van ermum fenestratum), in de schors van line polycarpa, die in West-Afrika door vers gebezigd wordt, en in meer andere en voorkomt. Het podophylline, dat als middel bereid wordt uit Podophyllum pel- bevat behalve een hars ook berberine. erkrijgt dit alkaloïde, wanneer men de van berberiswortel in heet water laat trek- het aftreksel met alkohol behandelt. In- en de vloeistof ook filtreert en den alko- otendeels door destillatie verwijdert, dan t bij afkoeling de berberine in den vorm centrisch gerangschikte, fijne, gele naalden, n daarna door oplossing en herhaalde kris- ie zuivert. De kristallen hebben geen reuk, en zeer bitteren smaak; zij lossen bij ge- emperatuur weinig op in water en in al- maar zeer gemakkelijk bij verwarming. Zij oplosbaar in aether, verliezen bij 100° C. istalwater, smelten bij 120° en worden ont- j 200°.

berberine dient tot het kleuren van katoen, nnen en zijde. In het moederloog, waaruit tallen zijn ontstaan, bevindt zich, wanneer berberiswortel afkomstig is, het *oxyacan-* zie aldaar).

Berberis is een vrij veel voorkomende heester onzer tuinen. Zij behoort tot de familie der Berberideae, wier kenmerk is, dat er gewoonlijk vier kransen van bloembekleedselen, elk uit drie leden bestaande, voorkomen.

De berberis groeit in bijna alle gronden en levert fraaie, recht opstaande of zijdelings uit- groeiende takken, mooie helder gekleurde bloem- pjes, eigenaardig gevormde bladeren en blauwe of gele bessen. De vermeerdering geschiedt door zaad, stekken of veredeling. Niet alle soorten kunnen uit zaad verkregen worden; bijv. de za- den van de Berberis vulgaris atropurea geven slechts $^4/_5$ deel van de werkelijk karakteristieke planten terug. Gezaaid worden Berberis Thun- bergii, Berberis vulgaris, Berberis Sieboldii, Ber- beris heteropoda, Berberis glaucescens en Ber- beris Darwinii.

Het zaad, nog voorzien van het vruchtvleesch, wordt direct na de rijpwording in zand gezet, koel geplaatst en in April buiten uitgezaaid. In 2 á 3 jaar kan men aardig ontwikkelde planten bekomen.

Bladhoudende berberissen worden meestal van stekken gekweekt, die in September onder glas met eenige bodemwarmte aan den wortel worden ge- bracht. Op die wijze vermeerdert men Berberis stenophylla, Berberis buxifolia, Berberis Darwinii, Berberis dulcis nana en Berberis Thunbergii. De eerstgenoemde wordt 2 jaren in pot gekweekt en dan uitgeplant, met de andere geschiedt dit in Mei van het volgende jaar.

De veredeling kan op alle soorten toegepast worden. Men ent op in potjes voorbereide stam- metjes van de Berberis vulgaris, door zaad ver- meerderd. Indien zaailingen ter dikte van 3 á 4 mm. stamdoorsnede in April in potten geplant worden, dan zijn ze voldoende voorbereid, om in den herfst onder glas te worden veredeld. Na het aangroeien van stam en ent, komen de jonge planten uit de kweekbedding en ontvangen tot April—Mei een plaatsing in een kouden bak. Na dien tijd komen ze in den grond van de kweekerij.

De bloemen worden op het voorjarig hout ge- vormd, gezien bij den snoei van dezen heester slechts zóóveel mag worden afgenomen, als voor den vorm van de plant noodig is en de gelegen- heid tot de vorming van fijn hout wordt bevor- derd. Daarom snoeit men alleen de sterkste en langst gevormde takken wat in.

De meest voorkomende soorten zijn:

Berberis vulgaris atro-purpurea.
„ Ilicifolia.
„ Neubertii.
„ Lyoni.
„ Darwinii.
„ dulcis nana.
„ „ „ compacta.

Berbers. Deze vormen een volkstam in Noord-Afrika, welke tot de Hamieten gerekend wordt en waartoe, behalve de uitgestorven Guanchen (zie aldaar), de Libyërs, Mooren, Numidiërs, Ge- tuliërs en Garamanten der Oude geografen be- hoorden. Niettegenstaande de Semitische en Europeesche overheersching, hebben de Berbers van het binnenland hun type zuiver bewaard; zij wisten zich voor vermenging met vreemde bestanddeelen te vrijwaren. Reeds in de Oud-

heid werden zij beschreven als groote, krachtige menschen met een edele houding. Het gelaat is vol, doch ovaal en afgeplat bij de jukbeenderen; de neus is kort, stomp en plat, de kin rond en de oogen zijn klein. Hoewel de meeste Berbers donker haar hebben, worden er toch ook blonden onder aangetroffen. Zij worden verdeeld in 3 hoofdstammen, de Amazirghen, de Sjelloeh's en de Kabylen. Verder behooren er nog toe een aantal stammen in de Sahara, zooals de Sanhadsja's in het W., de Toearegs in het midden der woestijn, de Dsjebaliya's ten Z.O. van Tunis en de bewoners van Siwah.

De *Amazirghen*, wier naam volgens sommigen de beteekenis heeft van „edele, vrije mannen", bewonen, 2 à 2,5 millioen zielen sterk, het geheele Rif en het noordelijk gedeelte van den Atlas, tot aan de provincie Tedla. Zij zijn meestal onafhankelijk, onderworpen aan eigen opperhoofden of gemeenebesten vormend, en houden zich hoofdzakelijk bezig met de veeteelt. Voorts doen zij strooptochten in de vlakte en leven in strijd met de Marokkanen. Zij hebben in het algemeen een blanke huid, zooals de Europeanen, en onderscheiden zich door een slanken en gespierden lichaamsbouw. Sommigen hebben blond haar, zoodat men hen eer voor inboorlingen van Europa dan van Afrika zou houden. Hunne kleeding bestaat uit een hemd zonder mouwen en een broek. Zij scheren het hoofd, zoodat zij het haar alleen aan het achterhoofd laten groeien en dragen een knevel en kinbaard. In het gebergte bewonen zij tenten en hutten, somtijds ook rotskloven; in de vlakte bouwen zij steenen en houten huizen, die van schietgaten zijn voorzien. Zij zijn trotsch, vermetel, driftig en haatdragend en hartstochtelijke liefhebbers van de jacht. Als gezworen vijanden van het Christelijk geloof, overtreffen zij zelfs de Mooren in dweepzucht en onverdraagzaamheid. Niettemin vergunnen zij aan vele Israëlieten, om in hunne dorpen en steden te wonen.

De *Sjelloeh's* bewonen de zuidelijke streken van Marokko. Zij houden zich meer bezig met landbouw en nijverheid dan met veeteelt en leveren aan den Europeeschen handel artikelen van aanzienlijke waarde. Zij zijn donkerder van huid en niet zoo krachtig gebouwd als de Amazirghen, maar overtreffen dezen in beschaving. Ook vermengen zij zich niet met dezen stam. Zij leven ten getale van omstreeks 1,5 millioen in dorpen en steden bijeen in steenen of leemen huizen, die met tichel- of leisteen gedekt en ter verdediging tegen den vijand met torens versterkt zijn. Bij hen wonen niet zooveel Israëlieten als bij de Amazirghen. Baatzucht is het hoofdkenmerk van hun karakter, en ofschoon zij in den omgang met vreemdelingen den schijn van [illegible] rechtheid aannemen, maken zij er geen [illegible] tensbezwaar van, om diefstal en moord [illegible] niet alleen jegens Christenen, maar [illegible] Mohammedanen, die het wagen door [illegible] trekken, zonder zich [illegible] der stamhoofden te hebben [illegible]

De *Kabylen* [illegible]

[illegible]

zon verbrand en hebben zwart of [illegible] haar, dat zij op een klein [illegible] Ook bij hen vindt men wel een [illegible] blauwachtige oogen en een ovaal [illegible] voorkomen is onvriendelijk en [illegible] vuile lompen, welke zij dragen [illegible] Doorgaans kleeden zij zich in een [illegible] lapten mantel, dien zij om het lijf [illegible] terwijl de kap het hoofd bedekt. [illegible] voor mannen en vrouwen het eenige [illegible] De vrouwen tatoeëeren armen en [illegible] de nagels met hennasap en dragen [illegible] De kleine dorpen der Kabylen [illegible] bestaan uit hutten van leem en [illegible] zijn deze van riet, en men vindt [illegible] tenten van vilt of kemelshaar. [illegible] ieder dorp althans één steenen [illegible] opperhoofd, en somtijds meer dan [illegible] oudsten en den priester. Zij [illegible] bezig met den landbouw dan [illegible] verdedigen in het gebergte moedig [illegible] en zijn wreed jegens hunne [illegible] ontstaat er strijd tusschen de [illegible] De opperhoofden dezer stammen [illegible] die algemeen worden [illegible] er nog hoogere achting aan [illegible] priesters toedraagt. De Kabylen [illegible] danen, maar zóó onwetend, [illegible] priesters niet allen kunnen [illegible] is intusschen zeer [illegible] van ijzer-, koper- en [illegible] opzichten een groote [illegible] het vervaardigt [illegible] zilveren sieraden, [illegible]

De taal der Ber[illegible] rijke dialecten [illegible] bleven; zij word[illegible] ters. Alleen de [illegible]

Berberije. [illegible]

Berberijer [illegible]

Berbice [illegible] schappen [illegible] Suriname [illegible] sproeide. [illegible] km. 511[illegible] Holland[illegible] 1781 [illegible] in 18[illegible] staan[illegible] kol[illegible] bi[illegible]

[illegible]

thecaris en voorzitter van het Historisch ›tschap te Algiers, in 1865 commandeur et Legioen van Eer en overleed te Musta- a 1869. Behalve onderscheiden verhande- in de „Revue algérienne", schreef hij: „Re- de l'expédition de Mascara" (1836), „Voyage amp d'Abd-el-Kader" (1839), „L'Algérie ique, pittoresque et monumentale" (1842— , La Grande Kabylie sous les Romains"), „Epoques militaires de la Grande Ka- (1857), „Le pégnon d'Alger" ou Les es du gouvernement turc en Algérie" (1860).

rceau, van het Fransche *bercer* = wiegen, cent een wieg, maar tevens een overgroeid id en een prieël.

rchem, *Nicolaes Pietersz*, ook *Berghem* *righem* geschreven, een Hollandsch schilder ser van landschappen en dieren; gedoopt aarlem, den 1sten October 1620, overleden nsterdam, den 18den Februari 1683. Waar- lijk leerling van zijn vader, den stilleven- er *Pieter Claesz* (zie aldaar), van *Jan van* , *Claes Moeyaert*, *Pieter de Grobber*, *Jan* en *Jan Baptist Weenix* (zie deze artike- Hij bezocht hoogst waarschijnlijk Italië. In werd hij ingeschreven als lid van het Haar- se schildergild. Daarna woonde hij te Am- m, waar hij talrijke leerlingen had. Hij erde dikwijls de figuren in de landschappen *Jacob Ruysdael*. Hij is een der leidende ers op het gebied van het Italiaansch land- en dierstuk, en talrijk zijn degenen, die eestige schilderijen, etsen en teekeningen a nagevolgd. Zijn schilderijen vindt men genoeg alle bekende musea van het binnen- itenland.

rchem of **Berghem** is een gemeente in -Brabant, begrensd door de gemeenten Me- Deurze-en-Dennenburg, Herpen, Schaik, rode en Os. De oppervlakte bedraagt 1329 het aantal inwoners 2083 (1904). Het te gedeelte van den bodem bestaat uit zand; N. wordt klei gevonden. Landbouw is het niddel van bestaan; vlas het voornaamste ct.

dorp Berchem of Berghem ligt nabij den eg van Nijmegen naar 's Hertogenbosch. 12 werd het door de Gelderschen verbrand.

rchem, industrieële voorstad van Ant- n, met (1900) 21230 inwoners en een fort.

rchem, *Jacobus*, ook *Giachetto de Mantua* nd, een ervaren contrapuntist uit de school *rlandus Lassus*. Hij werd in den aanvang der eeuw te Berchem bij Antwerpen geboren, de zich te Mantua en was bij de Italianen gezien. Hij heeft onderscheiden motetten ssen gecomponeerd, die te Venetië zijn even.

rchem, *Willem van*, een Geldersch kro- hrijver, werd geboren te Nijmegen en was r te Niel en later kanunnik van de St. aksrk te Nijmegen. Hij heeft een belang- kroniek van Gelderland geschreven, waar- *ontanus* een ijverig gebruik heeft gemaakt, le een „Geschiedenis van de gevangen- van *Adolf*, hertog van Gelderland". Hij ed in 1566.

rchem, *Wemberich van*, een Nederlandsch vice-admiraal, werd geboren te Doesburg in 1581 en bewees reeds bij den aanvang zijner loopbaan door dapperheid en bekwaamheid in Indië groote diensten. Na den dood van *Willem van Nassau*, graaf van de Lek (1627), werd hij vice-admiraal van Holland en West-Friesland. Weldra werd hij met *Quast* en *Melckman* uitgezonden, om de Duinkerkers te tuchtigen voor hunne rooverij, en vervolgens streed hij op zee met succes tegen de Spanjaarden. Men meent, dat hij in dien slag, door twee schepen overmand, de lont in het kruit gestoken heeft en als door een wonder aan den dood ontkwam. In 1638 was hij wederom met 5 Staatsche schepen voor Ostende. Ad- miraal *Tromp* beschuldigde hem echter van ver- zuim, daar hij zonder noodzakelijkheid naar het vaderland was teruggekeerd. *Berchem* werd ter verantwoording geroepen. Wegens ongesteldheid kon hij niet in persoon verschijnen. De kloeke zeeman werd van het vice-admiraalschap beroofd en overleed te Doesburg, den 30sten Mei 1653.

Berchem, *Max*, graaf *van*, een Duitsch staatsman, werd den 22sten September 1841 te München geboren. Hij studeerde eerst in zijn geboortestad, later in Heidelberg en nam als onderluitenant van het 4de Beiersche bataillon jagers aan den oorlog van 1866 deel. Daarna trad hij in den Beierschen staatsdienst. In Mei 1871 ging hij in den diplomatieken dienst van het Duitsche rijk over en vertegenwoordigde het achtereenvolgens in Petersburg, Stockholm en Madrid. In 1878 werd hij naar Weenen ver- plaatst en in Mei 1883 tot consul-generaal te Boedapest benoemd. In Februari 1886 werd hij in den Staatsraad en den 1sten Mei 1886 tot tweeden staats-secretaris bij het ministerie van Buitenlandsche Zaken benoemd. Na het aftreden van *Bismarck* werd hij op non-activiteit gesteld en nam in Maart 1894 zijn ontslag.

Berchet, *Giovanni*, een Italiaansch dichter, werd geboren in 1783 te Milaan. Hij was een der voornaamste leden der romantische school der Giovine Italia, tot wier verbreiding hij door de vertaling van *Bürger's* „Lenore" en andere balladen veel bijdroeg. Van 1818—1819 werkte hij mede aan de „Conciliatore", waarom hij na de revolutie van 1821 moest vluchten. Tot 1829 leefde *Berchet* als boekhandelaar te Londen, daarna als begeleider van den markies *Gius Ar- conati*, afwisselend in Frankrijk, België, Duitsch- land en Griekenland. In 1848 keerde hij terug en werd door de voorloopige regeering te Milaan tot minister van Onderwijs benoemd. Na de on- derdrukking der revolutie begaf hij zich naar Turijn en werd in de Sardinische Tweede Ka- mer gekozen, waar hij tot de gematigde partij behoorde. Hij overleed den 23sten December 1851. Zijn politieke gedichten, zooals: „De Kluizenaar van den Mont-Cenis", „Clarissa", „De Vluchte- lingen van Parga" („Poesie", volledige uitgave, Bastia, 1848; Londen, 1852 v.v.), waren zeer in trek. Een volledige uitgave van zijn werken verscheen in 1863 te Milaan door *Cusani*.

Berchta, in het Oud-Duitsch *Beratha* (de Schitterende), is de naam van een vrouwelijken geest, die als spook in het volksgeloof van Thü- ringen, Beieren, Zwaben en Oostenrijk een be- langrijke plaats inneemt. Zij houdt vooral het

toezicht op de spinsters en bederft alles, wat op den laatsten dag des jaars, die aan haar gewijd is, onafgewerkt blijft. Als overblijfsel van den dienst dezer godin vermeldt men het „perchtenloopen" of „perchtenspringen", dat in Salzburg en Tirol plaats heeft; dan loopen troepen jongelingen bij het geluid van bellen en het geknal van zweepen huppelend rond, om zich bij vrienden en bekenden zooveel mogelijk te goed te doen.

Berchtesgaden is een Alpenlandschap in Opper-Beieren, dat een oppervlakte van 630,80 v. km. beslaat en 18748 bewoners (1895) telt. De met natuurschoon rijk bedeelde streek, welke zich uitstrekt tusschen de dalen van Salzach en Saalach en uit triasgesteenten bestaat, wordt druk door toeristen bezocht. De kloof, waarin de beroemde Königsee (602 m. boven den zeespiegel) gelegen is, wordt door hooge gebergten omringd. Op de zuidelijke grens verheft zich het Steinerne Meer (2500 m.) met de Schönfeldspitze (2651 m.). Van hier strekken zich noordwaarts twee ketens uit, welke den Watzmann (2714 m.), den Kleinen Watzmann, 2404 m.) en den Hochkalter (2629 m.) dragen. Zij omringen de drie hoofddalen van het bekken van Berchtesgaden: dat van den Hintersee, het Wimbachtal en het dal van den Königsee, welke zich tot het grazige dal der Ramsau vereenigen. Van den Kammerlinghorn (2483), den zuidelijken top van den Hochkalter, heeft men een van de mooiste vergezichten der Alpen. Tegenover het dal der Ramsau verheft zich de steil uit de vlakte oprijzende Untersberg tot 1975 m. Het land is rijk aan zout en hout en levert verder marmer, gips en krijt. Hoofdmiddelen van bestaan zijn veeteelt, het werken in de bosschen, het houtsnijden en draaien, de marmerslijperij, het bewerken der zoutgroeven, enz.

Berchtesgaden is een marktvlek, gelegen in het gelijknamige landschap aan de Alm, de afwatering van den Königsee, en aan den spoorweg naar Reichenhall. Het plaatsje, dat zich 576 m. boven de zee verheft, heeft 2633 inwoners, een rechtbank, post- en telegraafkantoor, een mooie Katholieke, in Romaanschen stijl gebouwde kruiskerk en een Protestantsche kerk. Op een rotshelling ligt het koninklijk slot, vroeger een stiftsgebouw; koning *Maximiliaan II* bouwde hier in 1852 een villa, en talrijke gebouwen van dien aard bedekken de berghellingen, welke het vlek omgeven. Voor den prins-regent *Luitpold* werd er in 1893 een standbeeld opgericht. Verder bezit Berchtesgaden een paar kloosters, eenige fabrieken, een teekenschool, alsmede een school voor houtsnijders. Het heeft een mooie ligging en is ook 's winters voor koude luchtstroomen beschut; om deze reden wordt het vlek veel door vreemdelingen bezocht. Berchtesgaden is verder beroemd door de hier zeer ontwikkelde houtsnijkunst. De zoutbereiding en de zouthandel werden reeds in 1174 door *Dietrich* beschreven. Het zout wordt grootendeels verkregen door de groeven met zoet water te vullen; de hierdoor gevormde zoutoplossing van 26,5 % wordt door een 120 km. lange buisleiding over het gebergte naar Reichenhall en vandaar naar Traunstein en Rosenheim gevoerd, om er in deze houtrijke streken het zout door kunstmatige verdamping uit af te zonderen.

Omstreeks 1100 bouwde *Irmgard* [illegible] *Gebhard*, graaf van Sulzbach, hier [illegible] en schonk het aan de Augustijnen [illegible] intusschen werd er eerst in 1122 [illegible] noemd. Keizer *Frederik I* verleende [illegible] scheiden voorrechten (1156) aan, en [illegible] *derik III* verhief den proost [illegible] vorst. Het telde tot aan zijn opheffing [illegible] ten; de laatste van dezen, *Joseph* [illegible] heer van Schroffenberg, was tevens [illegible] van Freising en Regensburg. In [illegible] klooster aan Salzburg, in 1805 aan [illegible] en in 1810 aan Beieren.

Berck is de naam van een oud [illegible] geslacht. Hiertoe behoorden:

Berck, *Johan*, heer van Go[illegible] boren te Dordrecht in 1565. In [illegible] pensionaris en secretaris van zijn [illegible] Wegens zijn groote kennis werd hij [illegible] veel over 's lands belangen geraadpleegd [illegible] ook benoemd tot lid van het Hof [illegible] en als gezant afgevaardigd naar Eng[illegible] nemarken en Venetië. Hij overleed [illegible] Augustus 1627.

Berck, *Pompejus*, een kleinzoon [illegible] gaande, werd in 1676 burgemeester [illegible] drecht, was dijkgraaf van Mijnsheeren[illegible] gecommitteerde in het college der [illegible] te Rotterdam en meermalen gecommitteerd [illegible] de vergadering van de Staten van [illegible] West-Friesland.

Berckel, *Engelbert François* [illegible] naris van Amsterdam en aldaar ge[illegible] 8sten October 1726. Nadat hij zich [illegible] stad had toegelegd op de kennis der [illegible] studeerde hij aan de hoogeschool te [illegible] de rechten en promoveerde aldaar [illegible] Augustus 1748. Hij vestigde zich te [illegible] hage en had er weldra als advocaat [illegible] naam, zoodat hij in 1762 benoemd [illegible] sionaris van Amsterdam. In deze [illegible] dervond hij groote onaangenaamheden [illegible] had Frankrijk de onafhankelijkheid [illegible] nigde Staten van Noord-Amerika [illegible] zonden *William Lee* naar Amsterdam [illegible] met Nederland een handelsverdrag [illegible] Die gezant gaf daarvan kennis aan *Je*[illegible] *ville*, koopman te Amsterdam, die [illegible] mededeelingen overbracht aan de [illegible] Deze begrepen, dat er met het [illegible] aan geen voorstel in dien geest [illegible] van Holland te denken viel, maar [illegible] te goede kooplieden, om de [illegible] Amerika onbeleefd van de hand te [illegible] pensionaris ontving dus den last [illegible] te verklaren, dat alles zou aangewend [illegible] om een handelstraktaat tot stand [illegible] zoodra de onafhankelijkheid van [illegible] door Engeland was erkend, ter[illegible] de bepalingen van zulk een overeenkomst [illegible] door *de Neufville* werden ontworpen.

Dit alles geschiedde in het geheim [illegible] volgende jaar begaf zich *Henry* [illegible] gewezen voorzitter van het Amerikaansche [illegible] gres naar Europa en werd zijn [illegible] Engelsch fregat genomen. Wel [illegible] papieren over boord, maar deze werden [illegible] Engelschen opgevischt, en daarvan [illegible]

ie onderhandelingen van *Jan de Neufville* *William Lee*. *Van Berckel* geraakte hierin ongelegenheid. Hij verantwoordde zich 4den Mei 1781 bij de Staten van Holland :hield zijn ambten tot in 1787, toen hij ze Pruisischen invloed verloor. Hij leefde verns ambteloos en verdedigde zich in 1793 'telijk tegen een beschuldiging in de „Men" van mr. *J. Rendorp*. Hij overleed in 1796.

rckel, *Theodorus Victor van*, een bekwaam rlandsch medailleur, geboren te 's Hertogen-, den 21sten April 1739. Hij behoorde tot ud geslacht, hoewel zijn vader het bedrijf goud- en zilversmid uitoefende. Nadat hij op het teekenen en schilderen had toegeen in de werkplaats van zijn vader met de erstift had leeren omgaan, kwam hij te ' onder de leiding van den bekwamen gra- *Johannes Christiaan Marmé*. Vervolgens hij zich naar Rotterdam, waar hij zich op raveeren van medailles toelegde. In 1776 hij door hertog *Karel van Lotharingen* Brussel geroepen en aldaar als eerste graaan de munt geplaatst. Bij den opstand lelgen onder *van der Noot* vervaardigde *Berckel* voor de opstandelingen de muntels, die uitstekend zijn gegraveerd. Na empen van den opstand begaf hij zich naar en en de keizer herstelde hem in zijn voore betrekking. Dit duurde tot aan den inval 'ranschen in België in 1792; toen nam hij zijn huisgezin de wijk, eerst naar 's Herbosch en toen naar Xanten. In 1794 werd s tweede graveur geplaatst aan de munt te en, maar keerde in 1803 met een klein en naar zijn geboorteplaats terug, waar en 19den September 1808 overleed. Hij 66 of 67 medailles geleverd, waaronder mooie en zeldzame exemplaren voorkomen.

ckel, *Petrus Josephus van*, een broeder n voorgaande en eveneens geboren te 's Herbosch, vestigde zich aldaar als geneesheer noot er het volkomen vertrouwen van zijn nooten. Weldra werd hij lid van den raad . 1808 door koning *Lodewijk* tot burgeer benoemd. Hij bekleedde die betrekking n de inlijving van ons land in het keizerleefde vervolgens ambteloos en overleed 0sten Mei 1817 in den ouderdom van bijna ren.

rckheyde, *Gerrit Adriaenszoon*, een Hol-he architectuur- en landschapschilder, n te Haarlem, den 6den Juni 1638, overaldaar den 10den Juni 1698. Wellicht leer-an *Frans Hals* en zijn broeder *Job Berck-* (zie aldaar). Met den laatste werkte hij ulen en te Heidelberg aan het Hof van eurvorst van de Palts. Daarna woonde hij, ijn broeder *Job* te zamen, in Haarlem. Hij erde vooral gezichten van straten en plein Haarlem en andere Hollandsche steden. roeder en *Jan van Huchtenburg* (zie aldaar) erden er veelal de figuren in. Schilderijen ijn hand vindt men in vele musea, hier te o.a. in het Rijksmuseum te Amsterdam, lauritshuis en het museum te Haarlem.

ckheyde, Job Adriaenszoon, een Hollandsch -, landschap- en architectuurschilder, gedoopt te Haarlem, den 27sten Januar 1630, overleden aldaar den 23sten November 1693. In 1644 kwam hij in de leer bij *Jacob de Wet*, daarna waarschijnlijk bij *Frans Hals*. Den 10den Maart 1654 werd hij lid van het St. Lucasgild. Met zijn broeder *Gerrit* (zie aldaar) bezocht hij Keulen en Heidelberg. Hij schilderde onderwerpen als zijn broeder, was echter veelzijdiger en een voortreffelijk figuurschilder. Ook zijn kerkinterieurs, zijn landschappen en zijn gezichten op de beurs te Amsterdam getuigen van zijn veelzijdigheid. Voorbeelden van zijn kunst vindt men o. a. in het Rijksmuseum, het museum Boymans te Rotterdam, de verzameling Steengracht te 's Gravenhage en in vele buitenlandsche musea.

Berckringer, *Daniël*, hoogleeraar te Utrecht, was geboren in de Palts, studeerde te Groningen in de letteren, werd onderwijzer van de kinderen van den verdreven koning van Bohemen, in 1640 hoogleeraar in de praktische wijsbegeerte en in 1648 in de welsprekendheid aan de academie te Utrecht. Hij overleed den 24sten Juli 1667 en heeft onderscheiden Latijnsche oratiën en dissertatiën nagelaten.

Berck-sur-Mer is de naam van een haven- en zeebadplaats in het kanton en het arrondissement Montreuil van het Fransche departement Pas-de-Calais. Zij ligt aan een zijtak van den spoorweg Parijs—Calais en telt (1896) 5787, als gemeente 7039 inwoners. Er is een hospitaal voor 600 scrofuleuse kinderen, dat door de stad Parijs gesticht is, en een Rothschild-hospitaal. De plaats heeft veel scheepsbouw, fabrikage van zeildoek en vischhandel.

Bercy was vroeger een groot dorp met 15000 inwoners in het Fransche departement Seine. Het lag onmiddellijk ten oosten van Parijs en op den rechteroever der Seine, welke hier door een kettingbrug overspannen is. In 1859 werd Bercy met Parijs vereenigd en kwam als deel van het 12de arrondissement binnen de vestingmuren en de ceintuurbaan te liggen. Er zijn veelbranderijen, suikerraffinaderijen, alsmede chemische- en azijnfabrieken. Hier zijn de groote depôts van de voor Parijs bestemde wijnen en spiritualiën.

Berczik *Arpad*, een Hongaarsch dichter, geboren in 1842 te Temesvar, studeerde in zijn geboorteplaats en te Boedapest in de rechten en trad in 1864 in staatsdienst. Toen in 1867 een Hongaarsch ministerie benoemd werd, ontving hij een benoeming aan het bureau van den eersten minister. Hij schreef vooral blijspelen, zooals: „De kwartaalmagnaten", „De populariteit", „Een geestrijke vrouw", „De openbare aangelegenheden", „De blauwe kamer", „Adam en Eva", „In het Szeklerland" en „De huwelijkmaaksters". In 1873 zag hij zich tot lid van het Kisfaludygenootschap benoemd.

Berdan-geweer is de naam van een door den Noord-Amerikaanschen generaal *Berdan* uitgevonden geweer, dat in 1871 in Rusland ingevoerd is. Dit geweer wordt ook wel Berdan No. 2 genoemd, ter onderscheiding van een oudere constructie. Het heeft een kaliber van 10,66 mm.

Berdera. Zie *Bardera*.

Berditsjew is een stad in het Russische gouvernement Kijew. Zij ligt aan de Gnilopjat en aan den spoorweg van Kyew naar Brest—

Litowsk, heeft meest houten huizen, 5 Grieksch-Katholieke, 4 Roomsch-Katholieke kerken, 5 synagogen, benevens 62 Joodsche bedehuizen en 53.728, grootendeels Joodsche inwoners (1897), welke veel doen aan handel en industrie. Jaarlijks worden hier 4 jaarmarkten gehouden, waarop paarden, vee, manufacturen en koren verhandeld worden.

Berdjansk is een stad in het Russisch gouvernement Taurië, op de landtong Berdjanskaja en niet ver van de even zoo genoemde kaap, aan den mond der Berdjanska en aan de zee van Azow. De haven, door den riviermond gevormd, moet kunstmatig op diepte gehouden worden. De stad telt 27240 (1897) inwoners, die een levendigen handel drijven in graan (vooral tarwe), lijnzaad, hennep, wol, ongelooide huiden, gezouten visch, enz. De buitenlandsche huizen, welke aan dien handel deelnemen, hebben hier groote depôts. Berdjansk werd in 1735 gesticht en kreeg in 1835 stedelijke rechten.

Berdurani is de naam van een tak der Afghanen (Iraniërs), die het gebied bewonen tusschen den Hindoe-Koh, den Indus en het Soeleimangebergte. Onderafdeelingen van de Berdurani zijn de Joesefsai, de Tark(ol)ani, de Othmankail, de Mohmand, Chaiber, Moehammedsai, Gaggiani, Khallil, Daudsai, Kattak en Bangasch; zij leven voornamelijk van akkerbouw. Egoïsme, oneerlijkheid en strijdlust worden hun toegeschreven; van den anderen kant worden hunne gastvrijheid, vlijt en nijverheid geroemd. In godsdienstig opzicht zijn de Berdurani veel onverdraagzamer dan de andere Afghanen en worden zij volkomen door hun mollahs beheerscht. Alle Berdurani, met uitzondering van de Joesefsai, hebben de gewoonte, zich tot gaundi's te vereenigen. Dit zijn bondgenootschappen tusschen enkele personen of stammen, waarbij ieder zich verplicht, den ander bij zekere ondernemingen of ook in alle voorkomende gevallen met alle hem ten dienste staande middelen bij te staan, ja zelfs zijn leven voor hem te wagen. De beide groote verbonden, waarin vroeger alle Berdurani, behalve de Joesefsai, Othmankail, Tarkolani en Kattak vereenigd waren, n.l. de Garra en Samil, hebben in nieuweren tijd veel in beteekenis verloren.

Berechten. Dit woord wordt in de R. Katholieke Kerk gebezigd voor het toedienen van de laatste sacramenten aan stervenden, verder voor het wijzen van een vonnis in een rechtszaak en ook voor het afleveren van winkelwaren aan koopers voor de toonbank.

Berednikow, *Jacob Ivanovitsj*, een Russisch geleerde, werd geboren te Petersburg in 1793, studeerde te Kazan en te Moskou, diende van 1820 tot 1827 als staatsambtenaar, nam toen zijn ontslag en kreeg in 1830 een betrekking bij het bestuur der academie te Petersburg. Hier was hij chef van een oudheidkundige inrichting. De Academie van Wetenschappen benoemde hem tot lid, en hij overleed aldaar in 1854. Als chef van bovengemelde inrichting bezorgde hij de uitgave van Russische kronieken in 6 deelen, van een groot aantal oorkonden, van het boek van *Kotochikine* over Rusland, enz.

Bereg is een Hongaarsch comitaat op den rechteroever der Theiss. Het grenst aan [illegible] Gallicië, beslaat een oppervlakte van [illegible] en telde in 1901: 208589 inwoners [illegible] Magyaren en Duitschers). Tusschen [illegible] Beregszasz strekt zich het groote moeras [illegible] uit. De hoofdplaats is Beregszasz met [illegible] woners (1901).

Bereïde is de hoofdstad van het [illegible] Arabische landschap El Kasim; zij is [illegible] tig aan den emir van Haïl. De stad [illegible] (volgens anderen 20.000) inwoners en [illegible] beroemde paardenmarkt.

Bereideh is de naam van een [illegible] rijk der Wahhâbieten in Midden-Arabië [illegible] ten N. van Anese, dicht bij de grens van [illegible] Haar bevolkingscijfer wordt zeer [illegible] opgegeven, n.l. van 5000 tot 2400[illegible].

Berendruif (Arctostaphylos *Uva ursi*) [illegible] plantengeslacht uit de natuurlijke familie [illegible] *caceeën*. Hare bladeren „folia uvae ursi" [illegible] medicinaal gebruikt. Het is een struik [illegible] blijvende bladeren.

Berends, *Julius*, één van de leiders [illegible] mocratische partij in Pruisen, werd geboren [illegible] Kyritz in de mark Brandenburg, den 3[illegible] 1817. Hij studeerde in 1835 en later [illegible] lijn in de godgeleerdheid en wijsbegeerte [illegible] echter wegens een leerrede, die in strijd [illegible] de heerschende theologische gevoelens [illegible] den predikdienst toegelaten. Hij vestigde [illegible] te Berlijn een boekdrukkerij en bemoeide [illegible] ijverig met de openbare aangelegenheden [illegible] leeraar bij een arbeidersvereeniging [illegible] bezoeken van een plaatselijke instelling [illegible] van den werkman werd hem door de p[illegible] boden. In December 1846 werd hij met [illegible] personen wegens communistische [illegible] hechtenis genomen, maar na verloop [illegible] weken weder op vrije voeten gesteld. [illegible] 1847 werd hij te Berlijn tot lid van [illegible] en in 1848, na de gebeurtenissen van Maart [illegible] twee kiesdistrikten te Berlijn tot [illegible] naar de Nationale Vergadering gezonden [illegible] hij tot de uitstekendste mannen der [illegible] kerzijde behoorde. Van hem kwam [illegible] dat de Vergadering de verklaring [illegible] dat de strijders van den 18den en 19den [illegible] zich „verdienstelijk hadden gemaakt [illegible] vaderland", een voorstel, dat een scheu[illegible] ding der partijen en den val van het [illegible] *Camphausen* veroorzaakte. Bij de [illegible] het volk in den zomer van 1848 maakte [illegible] malen van zijn invloed gebruik, om [illegible] tot kalmte te brengen. In Februari [illegible] hij weder als afgevaardigde naar de Tweede [illegible] gezonden. Toen deze Kamer ontbonden [illegible] nieuwe kieswet ingevoerd werd, besloot [illegible] de democratische partij over de [illegible] doen. De leiders van deze beraadslaging [illegible] ook *Berends* behoorde, werden — [illegible] in staat van beleg — door den krijgsraad [illegible] gevangenisstraf van drie maanden [illegible] Na het opheffen van den staat van beleg [illegible] *Berends* werkzaam als voorzitter van [illegible] volkskiesvereeniging en van een arbeidersvereeniging, doch die vereenigingen werden [illegible] de wet van 29 Maart 1850 ontbonden [illegible] het ontdekken van een verborgen [illegible]

te Berlijn in de lente van 1853 werd *Berends* ıaals in hechtenis genomen, maar spoedig ır vrijgelaten, omdat men niet kon nagaan, ıij met eenige samenzwering in betrekking l. De vrijzinnige man kon echter niet langer ən in zijn vaderland, begaf zich naar Amerika, hij zich te San Antonio in Texas als boekelaar vestigde.

ərendt, *George Karl*, een ijverig natuurrzoeker, werd geboren te Danzig, den 18den 1790. Hij studeerde te Koningsbergen, ıngen en Berlijn en vestigde zich als geıeer in zijn geboortestad. Hij heeft vooral ıringen gedaan omtrent de vorming van het ıteen en hierover, in de eerste plaats ook de daarin aanwezige insekten, hoogst belangverhandelingen uitgegeven. Bij zijn over-ı, den 4den Januari 1850, heeft hij een groote teenverzameling nagelaten.

ırendt, *Karl Hermann*, een ontdekkings-ɣer in Midden-Amerika en ethnoloog, geboıen 12den November 1817 te Danzig. Hij ·erde in de geneeskunde, vertrok in 1851 Midden-Amerika en hield er zich niet alleen met zijn praktijk, maar ook met ethnoloe, geografische en andere wetenschappelijke ıringen. Tot 1853 vertoefde hij te Nicaradaarop twee jaren te Orizaba, vervolgens 1855—1862 te Veracruz en tot 1864 te sco, vanwaar hij bij den inval der Franschen ijk nam naar de Vereenigde Staten. In 1866 nam hij een reis naar Guatemala en gedude jaren 1868—1871 een andere naar la en Campeche. In 1874 vestigde hij zich uatemala en liet er in 1877 voor het mute Berlijn opdelvingen doen, waarbij hij werd. Hij overleed den 12den April 1878 stad Guatemala. Behalve artikelen in tijdten, publiceerde hij: „Remarks of the ceniıf ancient civilisation in Central-America" -York, 1876) en met *Rockstroh*: „Los indide la America central y sus idiomas" emala, 1878).

reneiland, ook wel Cherryeiland gel. is de naam van een eiland, dat gewoonlijk n Spitsbergen-archipel gerekend wordt. Het t geheel uit kalk en zandsteen en bein het Z.O. een hoogte van 536 m. In werd het door *Barendsz* ontdekt en is in ıtste jaren wegens zijn kolenlagen en vischm door vele expedities bezocht geworden.

reneilanden (Russisch *Medwjeshji Os*-) is de naam van een groep van vijf eilanan de noordkust van Siberië, ten N. van ınding der Kolyma. Zij behooren tot het ıch-Siberisch gebied Jakoetsk en bestaan ıe ruptief gesteente, waarvan het bovenste erweerd is, maar waarbij reusachtig groote, aande pilaren staan zijn gebleven. Vier ulke pilaren hebben aan het oostelijkste den naam Vierpilareneiland verschaft. Als eiland wordt soms het westelijk gelegen ɔwoj of Krestowskij gerekend.

rengarius I, koning van Italië, was een van graaf *Eberhart van Friaul* en van ;, een dochter van *Lodewijk den Vrome*. ł werd hij de opvolger van zijn vader, en hterkleinzoon van *Karel den Groote* stelde hij zich, na de verwijdering van *Karel den Dikke*, in het bezit van Italië. In 888 deed hij zich door *Anselmus*, bisschop van Milaan, te Pavia met de ijzeren kroon der Lombardische koningen kronen. Toen evenwel *Arnulf*, koning van Duitschland, met een leger naar het zuiden rukte, huldigde *Berengarius* dezen te Trente. Weldra moest hij tegen *Guido*, hertog van *Spoleto*, strijd voeren om de heerschappij. Een nederlaag aan de Trebbia noodzaakte hem, naar het gebied van Verona terug te trekken en den bijstand van *Arnulf* in te roepen, terwijl *Guido* in 891 als koning erkend en door den paus gekroond werd. De Duitsche koning kwam nogmaals naar Italië, verjoeg *Guido* en herstelde *Berengarius* te Pavia in zijn waardigheid. Na zijn heengaan ontbrandde de strijd op nieuw. *Lambertus*, de zoon van den inmiddels overleden *Guido*, dwong hem tot de vlucht, waarna *Arnulf* voor de derde maal in Italië verscheen. Inmiddels kwam tusschen *Lambertus* en *Berengarius* een verdrag tot stand, waarbij deze het land ten noorden van de Po en ten westen van de Adda, eerstgenoemde het overig gedeelte des lands met den titel van keizer verkreeg. Na den plotselingen dood van *Lambertus* (898) nam *Berengarius* weder geheel Lombardije in bezit, maar de rust was van korten duur. De Magyaren veroverden en plunderden het land en ontevreden ingezetenen riepen koning *Lodewijk III* van Neder-Bourgondië tegen *Berengarius* te hulp. Wel werd deze verslagen en tot de belofte gedwongen, dat hij nimmer weder in Italië verschijnen zou, maar reeds het volgende jaar keerde hij met een talrijker leger terug, rukte op naar Rome en werd aldaar door paus *Benedictus IV* tot keizer gekroond. Toen overviel *Berengarius*, uit een hinderlaag in het gebergte, den zorgeloozen *Lodewijk* te Verona, nam hem gevangen, deed hem de oogen uitsteken en zond hem naar Frankrijk terug (905). Nu was hij weder meester van Lombardije en werd in 915 of 916 door *Johannes X* te Rome tot keizer gekroond. Langer dan 8 jaren behield hij onder voortdurenden strijd deze waardigheid. Eindelijk toog *Rudolf II*, koning van Opper-Bourgondië, over de Alpen en vernietigde in 924 bij Piacenza het leger van *Berengarius*. Deze riep den bijstand in der gehate Magyaren, doch ontstemde hierdoor zijn eigen landgenooten, zoodat te Verona een samenzwering tegen hem ontstond en hij in 924 door een zekeren *Flambert* werd vermoord.

Berengarius II, een zoon van den markgraaf *Adelbert van Ivrea* en van *Gisela*, een dochter van den voorgaande. Hij werd in 925 de opvolger van zijn vader in het markgraafschap en kwam in opstand tegen *Hugo*, koning van Italië, maar moest de wijk nemen naar *Otto I*, koning Duitschland. Eerst in 945 keerde hij terug en werd door de steden en aanzienlijken des lands als een bevrijder begroet. Nadat *Hugo* afstand had gedaan van den troon, verkreeg diens zoon *Lotharius* wel is waar den koninklijken titel, maar *Berengarius* had de teugels van het bewind in handen; eindelijk viel hem ook de kroon ten deel, daar *Lotharius* in 950 omkwam door vergif. Nu wilde *Berengarius* de weduwe van den overleden vorst, *Adelheid*, aan zijn zoon en

mederegent *Adalbert* ten huwelijk geven, om zoodoende de Bourgondische partij te winnen. Zij riep echter de hulp in van koning *Otto*. *Berengarius* moest voor dezen het onderspit delven en van diens hand het koninkrijk Italië als een leengoed aanvaarden. Nauwelijks echter was de Duitsche vorst naar zijn land teruggekeerd, toen hij de overeenkomst schond en den markgraaf *Azzo* te Canossa belegerde. Een Duitsch leger onder aanvoering van *Ludolf*, zoon van *Otto*, sloot hem op in de vesting S. Giulio; weldra werd *Berengarius* door zijn eigen manschappen uitgeleverd, maar de edelmoedige vijand stelde hem op vrije voeten. Na den dood van *Ludolf* maakte hij zich weder meester van Italië, maar zijn wreedheid gaf aanleiding, dat zijn eigen onderdanen, in overeenstemming met den paus, den koning van Duitschland verzochten, om hen van den tiran te bevrijden. Toen *Otto* verscheen, weigerden de troepen van *Berengarius* voor hunnen koning te strijden. Hij werd in 961 te Pavia afgezet en nam de vlucht naar de bergvesting S. Leone. Drie jaren later dwong gebrek hem tot overgave. *Otto* zond den gevangene naar Bamberg, waar hij in 966 overleed. Zijn gemalin *Willa* begaf zich in een klooster en zijn zonen stierven in ballingschap.

Berengarius van Tours, een scholastiek geleerde, die omstreeks het jaar 1000 te Tours geboren werd. Hij ontving zijn wetenschappelijke opleiding aan de school te Chartres onder de leiding van *Fulbert* en keerde in 1028 naar Tours terug, waar hij weldra kanunnik werd van de St. Maartenskerk en scholasticus aan de Domschool. In 1040 werd hij archidiaconus van de bisschoppelijke kerk te Angers, terwijl hij zijn leeraarsambt te Tours bleef waarnemen. Hij onderscheidde zich zoozeer door kennis, welsprekendheid en tact van onderwijzen, en tevens door zijn edel karakter en onberispelijk gedrag, dat zijn school weldra een algemeenen roem verwierf. Toen hij echter in tegenspraak met de leer der transsubstantiatie (zie *Avondmaal*) het gevoelen verdedigde, dat brood en wijn enkel zinnebeelden zijn van het lichaam en bloed van *Jezus* en in hunnen aard geenerlei verandering ondergaan, werd hij op een synode, in 1050 door *Leo IX* belegd, veroordeeld en in den ban gedaan. Toen hij nochtans bij zijn gevoelen bleef, werd hij op bevel van *Hendrik I*, koning van Frankrijk, in hechtenis genomen en van zijn inkomsten als kanunnik beroofd. Intusschen bleef hij zijn betrekking als leeraar te Tours voortdurend waarnemen. Op voorspraak van den kardinaal *Hildebrand*, die *Berengarius* zeer genegen was, berustte de synode te Tours (1054) in zijn eenvoudige verklaring, dat brood en wijn na de consecratie het lichaam en bloed van *Christus* waren. Daarna liet men hem eenige jaren ongemoeid, en *Berengarius* begaf zich in 1059 uit eigen beweging naar Rome, om op het concilie, aldaar door paus *Nicolaas* belegd, zijn zaak te verdedigen. Daar dwong hem de vergadering, een formulier te onderteekenen en te bezweren, waarin hij plechtig de ketterij verwenschte, waarvan men hem beschuldigd had, en verklaarde, dat brood en wijn na de consecratie het ware lichaam en bloed des Heeren waren, die door de handen van den priester gevoeld en gebroken en [illegible] den der geloovigen verbrijzeld werden [illegible] terugkeer in Frankrijk betuigde hij [illegible] lijk zijn berouw over den meineed [illegible] vrees voor den dood had gezworen [illegible] zijn stem onbeschroomd tegen den [illegible] R. Katholieke Kerk. *Alexander II* [illegible] hem met zachtmoedigheid in een brief [illegible] langer ergernis te geven in de Kerk [illegible] zijn gevoelens op de Provinciale synoden [illegible] gers (1062) en te Rouaan (1063) [illegible] den, ondervond hij geen persoonlijke [illegible] naamheden. Intusschen ging hij voort [illegible] dediging zijner leer in geschriften, waarvan [illegible] gedeelten bekend waren, totdat *Lessing* [illegible] Wolfenbuttelsche bibliotheek een [illegible] *Berengarius* ontdekte, dat een nieuw [illegible] spreidde over de denkbeelden en [illegible] dien merkwaardigen man. Hij [illegible] het reeds vermelde gevoelen, dat [illegible] bij het Avondmaal geen eigenlijke [illegible] ondergaan, maar voor de geloovigen [illegible] beelden worden veredeld, voorts dat [illegible] eveneens een zinnebeeldige voorstelling [illegible] offer, dat *Christus* door zijn dood [illegible] De gevolgen van zulk een vermetele [illegible] van de leer der Kerk bleven niet uit [illegible] *rius* werd veroordeeld op de synoden [illegible] (1075) en te Poitiers (1076), en op [illegible] was hij door zijn dweepzieke tegenstanders [illegible] vermoord.

Intusschen had *Hildebrand* (*Gregorius* [illegible] den pauselijken stoel beklommen. Hij [illegible] *garius* in 1078 naar Rome, om hem [illegible] woede zijner tegenstanders in bescherming [illegible] men. De paus moest echter bij zijn [illegible] er op aandringen, op een kerkvergadering [illegible] Rome een en ander te herroepen [illegible] lofte van stilzwijgendheid af te leggen [illegible] min trad *Berengarius* met een [illegible] waarin hij zijn spijt betuigde over [illegible] maals gezworen meineed, terwijl [illegible] trachtte zijn gevoelen in overeenstemming [illegible] brengen met het opgedrongen formulier [illegible] lijk legde hij zijn leeraarsbetrekking [illegible] vestigde zich op het eiland St. Come [illegible] waar hij in 1088 overleed. Zijn aanhangers [illegible] *Berengianen*, verdwenen, maar bij [illegible] ten der Middeleeuwen vinden wij [illegible] leer. Zijn gezamenlijke geschriften [illegible] te Berlijn uitgegeven door *A. F.* en [illegible] *scher*. Een verzameling brieven, op het [illegible] king hebbende, gaf *Sudendorf* („Beren[illegible] ronensis", Gotha, 1850) uit.

Bérenger, *Alphonse Marie Marcelin* [illegible] een Fransch rechtsgeleerde, den 31sten [illegible] te Valence geboren, was daar als [illegible] zaam. In 1815 werd hij benoemd tot [illegible] digde van het Drôme-departement [illegible] stem tegen de erfelijkheid van het [illegible] tegen de vermeerdering van het [illegible] onderteekende den 22sten Juni 18[illegible] test, dat op den dag van den [illegible] van *Lodewijk XVIII* was opgesteld [illegible] Honderd Dagen legde hij de betrekking [illegible] cureur-generaal neder, begaf zich [illegible] boortestad, hield zich bezig met de [illegible] der wetenschap en schreef zijn [illegible]

la justice criminelle en France" (Parijs, 1818). 828 werd hij opnieuw tot afgevaardigde be- nd en na de Julirevolutie was hij één der nissarissen, die tegen de leden van het mi- :rie *Polignac* een aanklacht inleverden bij de ıer der Pairs. Hij was tevens een ijverig voor- der van de afschaffing der doodstraf. In 1831 l hij weder naar de Nationale Vergadering nden en was één van de stichters der ver- ging van afgevaardigden in de Rue Rivoli, leden zich van de stelselmatige tegenstan- van het ministerie *Périer* afzonderden zon- tot de ministerieële partij te behooren. In . werd hij raadsheer in het Hof van Cassatie n 1839 pair. Hij was voorzitter eener ver- ging tot bevordering van het heil van ontsla- gevangenen en heeft over de werkzaamheden vereeniging belangrijke rapporten geleverd. rts schreef hij het werk „De la répression le" (2 dln., Parijs, 1855) en overleed te Parijs Iaart 1866.

érenger, *René*, een Fransch staatsman, de van den voorgaande, werd geboren te Va- › in 1830. Hij studeerde te Parijs in de ten, was daarna als advocaat in zijn ge- testad en later als advocaat-generaal te Lyon ;zaam. In 1870 nam hij als vrijwilliger deel den oorlog en werd bij Nuits gewond. In . werd hij afgevaardigde der Nationale Ver- ıring; ook was hij van den 19den tot den n Mei minister van Openbare Werken. In ı werd hij tot lid van den Senaat gekozen. atzelfde jaar heeft hij de wet doen aanne- op de eenzame opsluiting der gevangenen. aanleiding heeft gegeven tot de invoering het cellulaire stelsel, in 1885 die op de voor- delijke invrijheidstelling van veroordeelden. s een van de stichters der Société générale des ns. In 1890 werd hij lid van de Academie sciences morales et politiques. Eindelijk is e auteur van de wet van den 26sten Maart . bekend onder den naam *Wet Bérenger*, ıan de rechters toestaat, de uitvoering van vonnis op te schorten.

erenger, *Joseph Marie Adolf von*, een sch houtvester, werd den 28sten Februari te München geboren. Hij studeerde in de swetenschappen en de botanie te München, later in het Oostenrijksche boschbeheer in r-Italië en werd in 1866 algemeen bosch- cteur. In 1867 werd hij als adviseur in het sterie van Landbouw, Handel en Nijverheid Florence beroepen, en in 1869 tot directeur de boschbouwschool Vallombrosa benoemd. 872 nam hij zijn ontslag. *Berenger* is be- geworden door zijn uitstekende bosch- ıiedenis van Italië: „Archeologia forestale, dell' antica storia e giurisprudenza fores- in Italia" (Treviso en Venetië, 1859—1863). ndien schreef hij: „Il seccume del gelso ;enosis mori) coll' esposizione di una nuova a dell' entofitensi" (Padua, 1847), „Il di- smo della vegetazione" (Verona, 1853), „Pa- ısi forestali esaminatie e discussi" (Prato,), „Nuovo metodo di tassare la consistenza ssestare l'economia dei boschi" (Forli, 1871), ida per il coltivatore di vivai boschivi" (1ste 2de druk, Florence en Rome, 1880), „Rela- zione sul pineto di Ravenna" (1880) en „Selvi- coltura" (Napels, 1887).

Bérenger, Wet van. Zie *Bérenger, Réne.*

Berenhorst, *Georg, Heinrich von*, een Duitsch schrijver over krijgskunde, werd geboren den 26sten October 1733 te Sandersleben in Anhalt. Hij was de onwettige zoon van vorst *Leopold van Anhalt-Dessau* en nam dienst in het Pruisische leger. Reeds in 1757 werd hij brigade-majoor van den generalen staf van prins *Heinrich van Pruisen* en werd in 1759 adjudant van *Frederik den Groote*. Na den Zevenjarigen Oorlog leefde hij aan het Hof van den vorst van *Anhalt-Dessau* en reisde met dezen en later met prins *Johann George* door Frankrijk, Engeland en Italië. Daarna werd hij president der Kamer, hofmaarschalk en opperhof- meester. Na 1790 leefde hij ambteloos en wijdde zich geheel en al aan zijn wetenschappelijke werk- zaamheden. Hij overleed te Dessau, den 30sten Octo- ber 1814.

Als schrijver over militaire zaken is *von Be- renhorst* de voorganger van *von Bülow* in het bestrijden van verouderde meeningen. In zijn „Betrachtungen über die Kriegskunst, ihre Fort- schritte, ihre Widersprüche und ihre Zuverläs- sigkeit" (Leipzig, 1797—1799) stelt hij nieuwe beginselen op den voorgrond en ontsluiert zonder eenigen schroom de heerschende gebreken. Voorts vermelden wij van hem: „Aphorismen" (anoniem, Leipzig, 1805) en „Aus Berenhorst's Nachlasz" (afd. I, Dessau, 1845).

Berenice, eigenlijk *Pherenice* (de Zegebreng- ster) is de naam van onderscheiden steden der Oudheid. De meest bekenden zijn: een handels- stad aan de grenzen van Opper-Egypte, aan de Roode Zee op de breedte van Assoean. Zij was als eindpunt van den grooten weg, door *Ptolo- maeus II Philadelphus* in 225 v. Chr. van Koptos naar de Roode Zee aangelegd, een belangrijke stapelplaats van Arabische, Indische en Aethio- pische produkten.

Verder was *Berenice* de naam eener stad in Cyrenaica (zie *Berberije*) en wel de westelijkste der steden, die onder den naam van Pentapolis (Vijfstedenstaat) bekend waren. Zij lag aan den uithoek der groote Syrte, bij het voorgebergte Pseudopenias, niet ver van de rivier Lethon. Men meende, dat zich aldaar de tuin der Hespe- riden bevond, zoodat zij ook wel *Hesperis* of *Hesperides* werd genoemd. Ten tijde van *Justi- nianus* werd zij van nieuwe vestingwerken vorzien. De ruïnen liggen bij het tegenwoordige *Bengasi*.

Berenice, de vrouw van een Macedoniër, *Philippus* genaamd werd door *Antipater* met zijn dochter *Eurydice*, de bruid van *Ptolomaeus Lagi*, naar Egypte gezonden. Laatstgemelde werd door hare bevalligheid zoo getroffen, dat hij haar tot zijn tweede gemalin verhief. Zij had 3 kinde- ren van *Philippus*: *Magas*, die later stadhouder werd en bewindvoerder in Cyrene, *Antigone*, de echtgenoot van *Pyrrhus* van Epirus, en *Theogone*, de gemalin van *Agathocles* van Syracuse — en 4 van *Ptolomaeus*: *Ptolomaeus II Phiadelphus*, *Argaeus*, *Arsinoë* en *Philotera*.

Berenice, een dochter van bovengenoemden *Ma- gas*, bewindvoerder van Cyrene, en van *Apame*. Zij werd eerst aan *Demetrius*, broeder van den Macedonischen koning *Antigonus*, en later aan

Ptolomaeus III Euergeter uitgehuwelijkt (246 vóór Chr.) Bij een veldtocht van laatstgenoemden tegen *Antiochos Theos* beloofde zij, ingeval van zegepraal, haar hoofdhaar aan *Aphrodite* (Venus) en toen dit den volgenden dag uit den tempel verdwenen was, verklaarde *Conon*, een sterrenkundige uit Samos, dat het onder de sterren was geplaatst (Zie *Berenice, Hoofdhaar van*). Na den dood van haren gemaal beheerschte zij door haren invloed haren zoon *Ptolomaeus IV Philopator*; dit bracht echter diens gunsteling *Socibius* tot een samenzwering. Toen zij door dezen werd gevangen genomen, bracht zij zich door vergif om het leven; haar zoon deed te Alexandrië een prachtig gedenkteeken te hare eere verrijzen.

Berenice, een dochter van *Ptolomaeus II Philadelphus* en van *Arsinoë*, de dochter van *Lysimachus* van Thracië. Zij huwde met koning *Antiochus II* van Syrië en werd vermoord door haren stiefzoon *Seleucus*, op aansporing van diens moeder *Laodice*, welke door *Berenice* uit de gunst van *Antiochus* was verdrongen.

Berenice, een dochter van *Ptolomaeus XII Auletes*. Na het verdrijven van dezen (58 vóór Chr.) werd zij regentes, huwde met *Seleucus Cybiosactes*, liet dezen ter dood brengen en nam vervolgens *Archelaus* van Pontus tot echtgenoot.

Intusschen maakte *Auletes*, door de Romeinen geholpen, zich weder meester van de heerschappij. *Archelaus* sneuvelde in een veldslag, en *Berenice* werd op bevel van *Auletes* vermoord.

Berenice, een dochter van *Herodes I Agrippa*, koning van Judea. Zij was gehuwd met haren oom *Herodes*, vorst van Chalcis, had na diens overlijden gemeenzamen omgang met haren broeder *Agrippa II*, huwde vervolgens met *Polemon*, koning van Cilicië, maar verliet ook dezen weldra en werd de minnares van den Romeinschen keizer *Titus*, in wiens paleis zij verblijf hield. Het voornemen van *Titus*, om haar tot zijn gemalin te verheffen, leed schipbreuk op den afkeer der Romeinen van een vreemdelinge.

Berenice, *Hoofdhaar van*, is de naam van een sterrenbeeld aan den noordelijken hemel, nabij den staart van den Leeuw. Het is te vinden op 178½° tot 202½° rechte klimming en 14½° tot 31½° noorder declinatie en bevat sterren van de 4de, 5de en 6de grootte, onder welke eenige dubbel sterren.

Berenklauw (Heracleum *L.*) is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Schermbloemigen* (*Umbelliferae*). De meest gewone soort, ook in ons land algemeen verspreid, is de *ruige berenklauw* (H. Sphondylium *L.*) met gevinde bladeren en een aromatischen wortel. In de jonge vruchten van *H. sphondylium* vindt men aethyl-alkohol of wijngeest.

Berenmaki (*Arctocebus calabarensis* Gray) is de naam van een halfaap, die aan de Oude-Calabarrivier voorkomt en omtrent wiens leefwijze nog weinig bekend is. Het dier is 25—30 cm. lang, heeft groote oogen en ooren en een lange, wollige pels.

Berenmeer, *Groote*, is een door wouden omgeven meer in het N.W. van Canada. Het ligt 75 m. boven den zeespiegel, strekt zich uit tusschen 65° en 67° N.Br. en 117° en 123° W. L. v. Gr. en beslaat een oppervlakte van 29000 v.km. Tusschen de baaien Mac Tavish [illegible] car, Keith, Smith en Dease liggen [illegible] den Kokkwintsjo, Satsjojvue, [illegible] jinka. Dit meer, waarin zich vele [illegible] ontlasten, watert af op de Mackenzie [illegible] del van de in Z.W. richting stroomende [illegible] vier, welke het bij Fort Franklin [illegible] einde Juli is het Groote Berenmeer [illegible] dekt.

Berenning *van een keizerlijk leen* [illegible] was vroeger de gewoonte, dat een [illegible] den van den keizer in leen ontving [illegible] in vollen ren om den zetel reed, waar [illegible] zer had plaats genomen; eerst [illegible] met een vlag, en eindelijk met een [illegible] op zich het wapen der beleende landen [illegible]

Berenrivier, *Bear-River*, is de naam [illegible] drie rivieren in Noord-Amerika. De [illegible] springt op het Rotsgebergte, ongeveer [illegible] ten oosten van de Groote-Zoutmeer [illegible] door het territorium Utah, eerst naar [illegible] daarna plotseling naar het Z.Z.W. en [illegible] de N.O.zijde van het Groote-Zoutmeer [illegible]

De tweede ontspringt op de [illegible] ling van den Sierra Nevada in Californië [illegible] naar het W., vervolgens naar het Z. [illegible] een tijdlang de grens tusschen de [illegible] pen Yuba en Placer. Zij vereenigt [illegible] veer 45 km. van Mraysville met de Feather [illegible]

De derde is de 120 m. breede, [illegible] rivier van de Mackenzie, in het N.W. [illegible] Britsch-Noord-Amerika. Zij voert het [illegible] het Groot-Berenmeer (Great Bear-Lake [illegible] meer, dat zijn water voornamelijk van [illegible] ontvangt, wordt door den Noordpool [illegible] sneden en ligt tusschen 117 en 123 [illegible] Gr. Het ligt ongeveer 150 m. hoog [illegible] bied van het arktische rotsplateau [illegible] regelmatigen vorm en een oppervlakte [illegible] v. km. Zijn water is helder en [illegible] bij de monding ligt het fort Franklin [illegible] renrivier en aan het N.O. einde van [illegible] het fort Confidence.

Berenrob (*Otaria ursina* Peron [illegible] naam van een 2—4 m. langen rob, die [illegible] noordelijkste helft van den Grooten [illegible] Het mannetje heeft een grijsachtig [illegible] terwijl het wijfje een grijsachtig [illegible] zit. De zwarte, zijdeachtige pels [illegible] zeer gezocht en derhalve duur. *Zie* [illegible]

Berenvellen zijn de grootste [illegible] stukken van den pelshandel en [illegible] tot het voeren van pelsjassen, [illegible] land, tot dekkleeden, ook wel [illegible] kunstoogen en tanden voorzien [illegible] afkomstig van de volgende soorten [illegible]

1. Van den gewonen beer (*Ursus* [illegible] zijn variëteiten in Europa en Amerika [illegible] tot 1,7 m. lang en meestal bruin [illegible] maar in Estland grijs, terwijl [illegible] overgaat in rood en geel. Zeer [illegible] witte of melkwitte landberen [illegible] zacht haar. De meeste en meest [illegible] vellen komen uit Siberië, waar [illegible] nissei ook schitterend zwarte [illegible] dit dier bevinden, somtijds met [illegible] haarpunten, in welk geval zij [illegible] goud- en zilverberen dragen.

Van den zwarten Amerikaanschen beer of
ıal (*Ursus americanus*). Zijn vellen zijn
m. lang, dus iets kleiner dan die van de
gaande soort, maar fijner van haar. De beste
en van de Baffins- en Hudsonsbaai. Verder
waarts is de hoedanigheid dezer vellen min-
goed.

Van den grijzen Amerikaanschen beer, dien
slechts zelden aantreft en die bijna uitslui-
het brongebied van den Missouri bewoont.
dier heeft grijs of liever aschgrauw, zeer
t en lang haar en wint het in grootte van
andere soorten, daar hij 3½ m. lang wordt.

Van den ijsbeer (*Ursus maritimus*). De
n van den ijsbeer (2—3 m. lang) worden hoofd-
lijk door de bewoners der poolstreken ge-
st. om zich tegen de felle winterkoude te
hutten. Omdat het overbrengen daarvan zeer
lijk is, bereiken zij slechts zeer zelden de
en van Midden-Europa. Het is namelijk niet
elijk, de vellen in de poolstreken te drogen,
oor inzouten krijgen zij vlekken. De Groen-
sche Compagnie brengt jaarlijks slechts 50—
stuks te Kopenhagen op de veiling.
en schat het aantal berenvellen, dat jaar-
geleverd wordt, op ruim 20000 stuks. De
n van de kleinste beren, van de wasch-
n (*Procyon*), vormen in den handel een af-
erlijke groep. In Engeland geeft men den
n van legerberen aan groote berenvellen
rood, kort, stijf haar, die voor het leger
uikt worden tot bekleeding van mutsen, enz.
rts noemt men pelsberen andere berenvellen
fijn haar, zoodat zij tot bontwerk geschikt zijn,
ubberen de vellen van zeer kleine beren
fijn haar en dun leder voor licht bont. Het
van een isabelkleurige variëteit van den
en beer in Britsch Noord-Amerika wordt
ranjes aan damessjaals verwerkt.

eresford, *William Carr*, viscount *Beres-*
, marchese van Campo Majore, hertog van
s, was een onechte zoon van *George de la*
, markies van Waterford. In 1785 trad hij
vaandrig in dienst bij het Engelsche leger,
deel aan de expeditie naar Toulon, streed
est- en Oost-Indië en in Egypte en werd
00 als kolonel naar Ierland gezonden, waar
en opstand beteugelde. In 1805 hielp hij
de Goede Hoop veroveren en vertrok
a als brigade-generaal naar Buenos-Ayres,
e stad hij bemachtigde zonder haar te kun-
behouden. Hij was gedwongen zich over te
n, werd krijgsgevangen, ontsnapte naar En-
d, waar hij in 1807 aankwam, en werd
dadelijk aan het hoofd der landingstroepen
Madeira gezonden. Na de verovering van
iland werd hij er gouverneur. In 1808 werd
chter teruggeroepen en in Maart 1809 be-
d tot veldmaarschalk en generalissimus van
leger in Portugal. Met 12.000 man versloeg
an de Douro een Fransch korps onder *Loison*
ereenigde zich met *Wellington*, commandant
het Britsche leger, om gezamenlijk den vijand
ervolgen. In den slag bij Albuera, den 16den
1811, toonde hij weinig veldheerstalent,
groote persoonlijke dapperheid. In 1812
1813 was hij bevelhebber van een afdeeling
r *Wellington* en streed met roem bij alle
belangrijke overwinningen, die in Spanje en Frankrijk op de Franschen werden behaald, zooals bij Salamanca, Vittoria, Bayonne en Toulouse. Den 6den Mei 1814 werd hij verheven tot baronet en begaf zich vervolgens als Britsch gevolmachtigde naar Rio de Janeiro, vanwaar hij in 1815 terugkeerde, om het commandement in Portugal weder op zich te nemen. Nauwelijks was hij te Lissabon aangekomen, toen een gewichtige zending der Britsche regeering hem weder naar Brazilië deed vertrekken. Hij werd daarna benoemd tot generaal en chef der Engelsche infanterie en tot gouverneur van Jersey. Bij zijn terugkomst aanvaardde hij nogmaals het bevel over het Portugeesche leger, maar maakte zich gehaat bij de soldaten door de gestrengheid waarmede hij te Lissabon de samenzwering van generaal *Freyre* onderdrukte. Hij had zich juist ingescheept naar Rio de Janeiro, waar hij de betrekking van gouverneur-generaal zou bekleeden, toen de revolutie van 1820 in Portugal hem uit den werkelijken dienst ontsloeg. Na het dempen van den opstand herwon hij zijn voormaligen invloed bij den koning van Portugal, maar werd toch, onder vermoeden van deelneming aan de mislukte omwenteling van de koningin en dom *Miguël*, in 1823 uit Portugal verbannen. Hij begaf zich naar Engeland, maar kwam in December 1826 te Lissabon terug, om de opstandelingen met Engelsche hulptroepen te bestrijden. Deze laatsten bleven echter werkeloos, en *Beresford* moest naar Engeland terugkeeren, waar hij in 1828 tot grootmeester der artillerie werd benoemd. Daar hij gestadig geheime betrekkingen onderhield met de partij van dom *Miguël*, werd zijn jaargeld als veldmaarschalk van Portugal in 1835 geruimen tijd ingehouden.

In 1810 en later vertegenwoordigde hij in het Lager Huis in Engeland het graafschap Waterford. In 1814 als baron *Beresford* tot pair benoemd, nam hij zitting in het Hoogerhuis, waar hij tot de Tories behoorde. Ten laatste legde hij zijn openbare betrekkingen neder en overleed op zijn buitenverblijf Bedgebury-Park in het graafschap Kent, den 8sten Januari 1854.

Beresford, sir *John Poer*, een broeder van den vorige, baronet, geboren in 1769, werd in 1825 tot vice-admiraal en in 1838 tot admiraal benoemd, was geruimen tijd lid van het Lagerhuis en overleed den 2den October 1844 op zijn buitenverblijf Bedale in Yorkshire.

Berésin, *Ilja Nikolajewitsj*, een Russisch reiziger en orientalist, werd den 19den Juli 1818 in het gouvernement Perm geboren. Hij studeerde aan de hoogeschool te Kazan in de Oostersche philologie en deed van 1842—1845 in opdracht van de Russische regeering een wetenschappelijke reis door Perzië, Klein-Azië, Syrië, Mesopotamië en Egypte. In 1846 werd hij tot hoogleeraar in de Turksche taal aan de hoogeschool te Kazan benoemd en ondernam in 1848 voor zijn linguistische en ethnografische studiën een groote reis naar Siberië. Na 1855 was hij hoogleeraar in de Turksche taal en letterkunde aan de hoogeschool te Petersburg. Hij stierf aldaar, den 3den April 1896. Van zijn (grootendeels in de Russische taal geschreven, werken zijn de voornaamste: een supplement op de Turk-

sche gramatica van *Kasem-Beg* (Petersburg, 1846; in het Duitsch vertaald door *Zenker*, Leipzig, 1848), „Bibliotheek van Oostersche geschiedschrijvers" (3 dln., Kazan, 1849—1851); „Reis naar Dhagestan en Transkaukasië" (2de druk, Kazan, 1850), „Spraakkunst der Perzische taal" (Kazan, 1853), „Recherches sur les dialectes musulmans" (2dln., Kazan, 1848—1853), „Reis in Noord-Perzië" (Kazan, 1852), „Bulgar aan de Wolga" (Kazan, 1853), „De inval van de Mongolen in Rusland" (2 dln., Petersburg, 1852—1854) en „De spreekwoorden van den Turkschen stam" (1857); ook gaf hij *Raschid ed-dins* „Geschiedenis der Mongolen" uit (dl. 1—3, Petersburg, 1858—1865), met den Perzischen tekst en een Russische vertaling, en het „Russisch encyclopaedisch woordenboek" (16 dln., 1872—1879).

Beresna, een stad in het Russische gouvernement en arrondissement Tsjernigow aan de Bereska, een zijrivier van de Desna, en aan den weg naar Sosniza, telt (1897) 9921 inwoners, heeft 4 Russische kerken, 1 Israëlitisch bedehuis, 2 kaarsenfabrieken en veel landbouw. De handel is er van geringe beteekenis.

Beresow is een distrikt in het Siberisch gouvernement Tobolsk aan de N.-IJszee. Het beslaat een oppervlakte van 690789 v. km. en telt 20644 inwoners (1897), welke bijna allen tot de Samojeden en Ostjaken behooren. Het vlakke land watert af op de Ob; in het Z. is het begroeid met kwijnende dennen en elzen, in het N. bedekt met toendra's. Alleen in het Z. gedeien rogge en gerst, daar het klimaat overigens zeer koud is. Aan de kust wordt barnsteen gevonden. De vischvangst en de jacht op pelsdieren brengen minder op dan vroeger.

Beresow, de hoofdstad van het gelijknamige distrikt, ligt op 63° 56' N.Br. aan de Soswa, 42 km. boven haar mond in de Ob. De gemiddelde jaartemperatuur is hier — 4.2° C.; in de koudste maand bedraagt deze — 20.4° en in de warmste + 18.2° C.

De plaats telde in 1897: 1073 inwoners, welke handel drijven in pelswerk, visch en mammouthstanden. Er zijn 2 kerken, een school, een hospitaal en een gevangenis. Hier stierven als verbannenen vorst *Mensjikow* (1729) en graaf *Ostermann* (1747).

Beresowsche goudmijnen. Zie *Beresowskij Sawod*.

Beresowskij Sawod is een vlek in het distrikt Jekaterinenburg van het Russische gouvernement Perm in den Oeral. Het ligt 17 km. ten N.O. van Jekaterinenburg, heeft 10000 inwoners, 3 kerken en is het middelpunt der Beresowsche goudmijnen. Laatstgenoemde beslaan een oppervlakte van 56 v km., zijn gelegen tusschen de rivieren Pysjma, Isset en Beresowka en worden sedert 1754 ontgonnen. De goudbevattende bergrug is 7.5 km. lang en 4.3 km. breed. De opbrengst is verminderd, daar men langs de oevers der Beresowka secundaire ligplaatsen ontdekte; in 1887 waren slechts 5 mijnen in exploitatie.

Berettini. Zie *Cortona*.

Berettyó is de naam eener rivier in Hongarije. Zij ontspringt op de oost-helling van den Koperberg (Rézhegy) in het Bihargebergte, stroomt nadat zij de Hongaarsche vlakte bereikt heeft naar het W. en vormt met de Snelle Körös het Morast Sarret. Na een loop van 360 km. mondt zij beneden Mezo-Tur in de Körös uit. Door kanalisatie en afdamming is de benedenloop en het oude bed zeer arm aan water. De Berettyó-moerassen worden hoofdzakelijk door het samenvloeien van het water van de beneden Berettyó met dat van de Kleine Körös gevormd.

Berezina, een rivier in het Russisch gouvernement, Minsk ontspringt in het distrikt Borissow, stroomt tusschen lage oevers van het noorden naar het zuiden en valt na een loop van 535 km. (400 km. zijn bevaarbaar) in den Dnjepr en wel 27 km. boven Retsjiza. De oevers zijn vlak, dikwijls moerassig en met bosch bedekt. Het water der Berezina rijst bij Borissow in het voorjaar wel eens 6 m. Zij dient vooral tot vervoer van zout, graan en hout. Aan haar linkeroever ontvangt zij de Sergoetsj, Bobr en de Ola, terwijl haar van rechts de Plissa, de Oesja en de Swislotsj toestroomen.

De Berezina heeft een algemeene vermaardheid verkregen door den terugtocht der Franschen over dien stroom op den 26sten, 27sten en 28sten November 1812. Nadat *Napoleon* den 13den November van dat jaar Smolensk verlaten had, trachtte hij de Berezina te bereiken voordat het korps van vorst *Wittgenstein*, 30000 man sterk en uit het noorden aanrukkende, zich met dat van *Tsjitsjakof*, 27000 man tellende en uit het zuiden opdagende, vereenigen kon, om het eenige goede overgangspunt bij Borissow te bezetten. Onder weg voegden zich wel is waar de versterkingen van de maarschalken *Oudinot* en *Victor* en van generaal *Dombrowsky* bij de overblijfselen van het Fransche hoofdleger, maar daarentegen had *Tsjitsjakof* reeds den 21sten November de brug bij Borrissow vernield. Den 25sten November kwam *Napoleon* hier aan en hij koos bij Studjanka en Sembin, ten noorden der stad, de plek, waar noodbruggen over de rivier gelegd moesten worden. Eerst werden op vlotten 400 man naar den anderen oever gebracht, om met hulp van een aantal ruiters, die over de rivier waren gezwommen, en van artillerie, op den anderen oever opgesteld, de werkzaamheden tegen de aanvallen van *Tsjitsjakof* te dekken. De hoofdleiding was toevertrouwd aan generaal *Eblé*, en ook de Nederlanders (zie onder *Benthien*) namen daaraan deel. Den 26sten November des ochtends om 8 uur maakten 400 pontonniers, onder de oogen van *Napoleon*, een begin. Zij moesten zich de noodige bouwstoffen verschaffen door het omverhalen van huizen en stonden bij — 17° C. tot aan de borst in het water, om jukken te plaatsen en hierover dwarsbalken te leggen. Men kon hun niets aanbieden tot versterking, zoodat de meesten in de eerstvolgende dagen bezweken. Reeds des namiddags om 1 uur was een brug voor ruiterij en voetvolk gereed. Dadelijk trok het 2de korps onder *Oudinot* er overheen en verdreef een afdeeling Russen naar de zijde van Borissow. Een tweede brug, voor geschut en wagens bestemd, was twee uren later gereed. Tot op dien tijd waren de Russen omtrent

van overtocht der Franschen in het onzekere even, maar op den 27sten November verden zij zich op beide oevers der rivier, niet van de brug, maar zonder aan den vijand aftocht te beletten. De tweede brug werd schen door het breken der jukken meer dan onbruikbaar, ook moesten de planken op de e herhaaldelijk hernieuwd worden. Al die gheden werden door de pontonniers met voorlige zelfopoffering volbracht. Over het gehad derhalve de overtocht met spoed plaats, dat de troepen in geregelde orde voorten. *Napoleon* zelf ging met de garde den n over de rivier. Toen echter op dien dag, n den avond, de artilleriebrug ten derde male , ontstond er een vreeselijk gedrang. Soldapaarden en wagens haastten zich om op de gen te komen en vormden weldra een opeengee menschenmassa, waar niemand zonder de tste inspanning doorheen kon dringen. Van oogenblik af was de orde verbroken. Ieder itte den rechter oever te bereiken; niemand e voor zijn buurman plaats maken en evenmin keeren. Men stiet elkander in het water en wie e brug geen plaats kon vinden, poogde op het ke drijfijs den anderen oever te bereiken, hetslechts aan zeer weinigen gelukte. Toen verens in den ochtend van den 28sten November ussen op den linkeroever de brug naderden en met kanonnen en houwitsers bestreken, tertevens *Tsjitsjakof* de troepen aantastte, die reeds op den rechter oever bevonden, steeg de arring ten top. *Wittgenstein* was reeds den n November voor Borissow verschenen en had a een bloedig gevecht, den generaal *Partox* met zijn geheele divisie gevangen genomen. aarschalk *Victor* hield zich met bewonderensdige dapperheid den geheelen dag met 4.500 staande tegen 20.000 Russen, maar hij kon het delijk geschut niet zoover van de bruggen verrd houden, dat deze er geen schade van onderen. *Tsjitsjakof* had zich op den rechteroever 26.000 man op het korps van *Oudinot* en *Ney* rpen, dat slechts 14.000 man telde, maar werd geslagen. Des nachts tusschen 9 en 11 uur *Victor* met de achterhoede over de rivier, generaal *Eblé* een soort van loopgraaf naar ug had laten maken door opgestapelde lijken ebroken wagens. Een kleine afdeeling dier rhoede bleef tot aan den volgenden morgen op linker oever. Hier bevonden zich nog vele gee, vermoeide en zieke soldaten, die, toen *Eblé* morgens om 8½ uur, bij het naderen der Russe brug liet in brand steken, in de vlammen of rivier omkwamen. Het verlies der Franschen olk, paarden en krijgsvoorraad was verbazend groot. Van 70.000 man bereikten slechts 40.000 de overzijde der Berezina, en van hen bezweek een groot gedeelte in de eerstvolgende dagen. Tien jaren later staken nog stukken van verbrijzelde wapenen aan beide zijden der rivier uit het slib omhoog, waarin duizenden hun graf hadden gevonden. Met groote moeite kon *Ney* bij Wilna 3000 strijdbare mannen verzamelen, om de ordelooze vlucht der ongewapenden te dekken.

Berezinisch kanaalstelsel is de naam voor een stelsel van kanalen, dat sedert 1797 in de Russische gouvernementen Minsk en Witebsk is aangelegd, met het doel de Zwarte Zee met de Oostzee te verbinden. Van de Berezina gaat het 11 km. lange Sergutsche-kanaal naar haar bijrivier de Sergut en van deze naar het Splarjameer; dan volgt het 9 km. lange Berezinische kanaal, vervolgens het Beresjto-meer, waaruit de Beresjta te voorschijn komt. Deze is door het 3 km. lange Werebsche kanaal met de Essa verbonden, die in het Lepelsche meer uitmondt. Uit dit meer stroomt de Oella in de Düna. De waterweg van de Berezina tot de Düna bedraagt 158, die van de Baltische Zee tot den Dnjeprliman 1956 km. Het Berezinisch kanaalstelsel dient voornamelijk tot het vlotten van hout.

Berg. In het algemeen verstaat men daaronder elke verheffing van den bodem, welke zich door hare hoogte aanmerkelijk van het omliggende terrein onderscheidt. Deze kan dus zoowel geïsoleerd uit een vlakte oprijzen, als deel uitmaken van een gebergte; in dat laatste geval moet hij zich boven de gemiddelde kamhoogte verheffen. Een bodemverheffing van geringe relatieve hoogte wordt een heuvel genoemd. Aan elken berg onderscheidt men den voet, den top en de helling, of de lijn, welke beide verbindt. De oppervlakte, welke een berg bedekt, noemt men de basis. De vorm der bergtoppen kan zeer verschillend zijn; zij is veelal afhankelijk van de gesteenten, waaruit zij zijn opgebouwd en van de hoogte. Hooge kalksteenbergen vormen grillige, spitse naalden en hoornen, krijtbergen daarentegen zacht gewelfde koppen; granietgesteenten geven aanleiding tot het ontstaan van koepels, porfier tot de vorming van zuilen, vulkanische gesteenten tot zeer regelmatige kegels. Toppen, welke van boven afgeknot en vlak zijn, noemt men tafelbergen; zulke, die een ketel- of trechtervormige inzinking hebben, kraters. De hoek, welke een berghelling met den horizon maakt, is gewoonlijk klein; is deze grooter dan 45°, dan spreekt men van bergwanden. Berijdbaar zijn hellingen tot 15°, begaanbaar zulke tot 30°, terwijl die van 45° nog beklommen kunnen worden.

VERZICHT DER MEEST BEKENDE BERGTOPPEN, NAAR DE HOOGTE GERANGSCHIKT.

TOPPEN.	GEBERGTEN OF LANDEN.	Hoogte in m.
Europa.		
-Blanc	Savooische Alpen	4810
e-Rosa (Dufourpunt)	Penninische Alpen	4638
(Michabelhörner)	„ „	4554

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
Lyskamm	Penninische Alpen	[illegible]
Weiszhorn	„ „	[illegible]
Matterhorn	„ „	[illegible]
Mont-Maudit	Savooische Alpen	[illegible]
Dent Blanche	Penninische Alpen	4364
Grand-Combin	„ „	4317
Finsteraarhorn	Berner Alpen	[illegible]
Zinal-Rothorn	Penninische Alpen	[illegible]
Aletschhorn	Berner Alpen	[illegible]
Jungfrau	„ „	[illegible]
Mönch	„ „	[illegible]
Barre des Ecrins	Dauphiné-Alpen	[illegible]
Schreckhorn	Berner Alpen	[illegible]
Gran-Paradiso	Grajische Alpen	[illegible]
Piz-Bernina	Rhätische Alpen	[illegible]
Weiszmieshorn	Penninische Alpen	[illegible]
Meije	Dauphiné-Alpen	[illegible]
Pelvoux	„	[illegible]
Ortler	Ortler Alpen	[illegible]
Königsspitz	„ „	[illegible]
Monte-Viso	Cottische Alpen	[illegible]
Gross-Glockner	Hooge Tauern	[illegible]
Wildspitz	Otzthaler Alpen	[illegible]
Weiszkugel	„ „	[illegible]
Monte della Disgrazia	Bernina Alpen	[illegible]
Grosz Venediger	Hooge Tauern	[illegible]
Dammastock	Berner Alpen	[illegible]
Tödi	Glarner Alpen	[illegible]
Monte-Leone	Lepontische Alpen	[illegible]
Presanella	Adamello-Alpen	[illegible]
Adamello	„	[illegible]
Hochfeiler	Zillerthaler Alpen	[illegible]
Zuckerhütl	Stubaier Alpen	[illegible]
Dreiherrnspitz	Hooge Tauern	[illegible]
Cumbre de Mulhacen	Sierra Nevada	3481
Hochgall	Rieserferner-Alpen	[illegible]
Bifertenstock	Glarner Alpen	[illegible]
Piz Kesch	Rhätische Alpen	[illegible]
Pico de Nethou	Pyreneeën	3404
Rheinwaldhorn	Adula-Alpen	[illegible]
Punta dell' Argentera	Zeealpen	[illegible]
Hochalmspitz	Ankogel-Alpen	[illegible]
Mont-Perdu	Pyreneeën	[illegible]
Marmolata	Zuid-Tiroolsche Dolomiet Alpen	[illegible]
Bignemala	Pyreneeën	[illegible]
Basodino	Tessiner Alpen	[illegible]
Etna	Sicilie	[illegible]
Piz Languard	Rhätische Alpen	[illegible]
Ankogel	Ankogel-Alpen	[illegible]
Dent du Midi	Savooische Alpen	[illegible]
Hochnarr	Goldberg-Alpen	[illegible]
Diablerets	Freiburger Alpen	[illegible]
Titlis	Berner Alpen	[illegible]
Monte-Christallo	Ampezzaansche Dolomiet Alpen	[illegible]
Cima Tosa	Zuidel. Kalk Alpen	[illegible]
Cima Brenta	„ „	[illegible]
Sonnblick	Goldberg-Alpen	[illegible]
Monte-Redorta	Bergamasker Alpen	[illegible]
Parseyer-Spits	Lechthaler Alpen	[illegible]
Drei Zinnen	Sextener Dolomiet Alpen	[illegible]
Dachstein	Ausseer-Alpen	[illegible]
Olympus	Macedonie	[illegible]
Zugspitz	Noordel. Tiroolsche Kalk Alpen	[illegible]

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
[illegible]	Allgäuer Alpen	2967
[illegible]	Saltzburger Kalk Alpen	2938
[illegible]	Despoto-Planina	2930
[illegible]	Glarner Alpen	2921
[illegible]	Gran Sasso d'Italia	2914
[illegible] de Bigorre	Pyreneeën	2877
Triglav	Julische Alpen	2864
Hochgolling	Lage Tauern	2863
[illegible] d'Asta	Zuid-Tirolsch hoogland	2848
Kellerwand	Karnische Alpen	2810
Watzmann	Saltzburger Kalkalpen	2714
Monte Cinto	Corsica	2710
[illegible] de Europa	Cantabrisch gebergte	2678
[illegible]-Dagh	Despoto Planina (Rhodope)	2673
[illegible]sdorfer Spitze	Hooge Tatra	2663
[illegible]	Ligurische Alpen	2631
[illegible]	Venetiaansche Alpen	2583
[illegible]	Plessur Alpen	2578
[illegible]	Zuid-Tirolsche Dolomiet-Alpen	2561
[illegible]	Jötunfjeldene	2560
[illegible]	Steiner Alpen	2559
[illegible]	TranssylvanischeAlpen	2536
[illegible]	Montenegro	2528
[illegible]	Pindusgebergte	2512
[illegible]	Sjar-dagh	2510
[illegible]	Glarner Alpen	2504
Monte Vettore	Romeinsche Apennijnen	2477
[illegible] St. Bernhard	West Alpen	2472
[illegible]	Kreta	2470
[illegible] (Lykeri)	Midden-Griekenland	2459
[illegible]gebergte (Psiloritis)	Kreta	2458
[illegible]	Norische Alpen	2441
[illegible] Ilias	Taygetus	2409
[illegible]	Balkan	2374
[illegible] (Kyllene)	Peloponnesus	2374
[illegible]		2355
[illegible] Rothorn	Emmen Alpen	2351
[illegible]	Iberisch bergland	2349
[illegible]	Vicentinische Alpen	2331
[illegible]	Dovrefjeld	2306
[illegible]	Oostenrijksche Alpen	2278
[illegible] (Jneu)	Zevenburgsche Karpathen	2263
[illegible]	Karawanken	2239
[illegible] St. Bernhard	West Alpen	2157
[illegible]	Karawanken	2141
[illegible]-Planina	Servië	2140
[illegible]	Zweden	2136
[illegible]	Emmen-Alpen	2133
[illegible]	Dinarische Alpen, Bosnië	2128
[illegible] Gotthard (pas)	Lepontische Alpen	2114
Mont Cenis (pas)	West-Alpen	2084
[illegible]	Oostenrijksche Alpen	2075
[illegible]	Dinarische Alpen, Bosnië	2067
[illegible] Hora (Hoverlaspitze)	Karpathisch Woudgebergte	2058
[illegible]	Lage Tatra	2045
[illegible]	Oostenrijksche Alpen	2009
[illegible] Antenna	Le Madonie Sicilie	1975
[illegible]berg	Salzburger Kalk Alpen	1975
[illegible] (Kissavos)	Thessalie	1953
[illegible] Hora	Lage Tatra	1943
[illegible]	Kitzbühler Alpen	1935
Mont Ventoux	Drôme-Alpen	1912
Mont-Dore (Puy-de-Sancy)	Hoogland van Auvergne	1886

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m
Sulitelma	Zweden	1876
Giumaleu	Karpathisch Woudgebergte	[illegible]
Plomb-du-Cantal	Hoogland van Auvergne	[illegible]
Groote Kukurbeta	Bihargebergte	[illegible]
Hohe Salve	Kitzbühler Alpen	[illegible]
Gennargentu	Sardinië	[illegible]
Monte-Bue	Ligurische Apennijnen	[illegible]
Rigi	Schwijzer Alpen	[illegible]
Schafberg	Salzburger Kalk Alpen	[illegible]
Herzogenstand	Oud-Beiersche Alpen	[illegible]
Babia Gura	Beskiden	[illegible]
Crêt de la Neige	Zwitsersche Jura	[illegible]
Monte-Genoroso	Luganer Alpen	[illegible]
Töll Pös-is	Noordel. Oeral	[illegible]
Pelion	Thessalië	[illegible]
Chasseral (Gestler)	Zwitsersche Jura	[illegible]
Schneekoppe (Riesenkoppe)	Reuzengebergte	[illegible]
Iremel	Zuidel. Oeral	[illegible]
Roman Kosch	Jaila, Krim	[illegible]
Tsjatyr-Dagh	„	[illegible]
Feldberg	Zwarte Woud	1494
Groszer Altvater	Sudeten	[illegible]
Ocha (St. Eliasberg)	Euboea (Griekenland)	[illegible]
Puy-de-Dôme	Hoogland van Auvergne	[illegible]
Groszer Arber	Bohemer Woud	[illegible]
Groszer Belchen	Vogezen	[illegible]
Groszer Schneeberg	Sudeten (Glatzer Sneeuwgebergte)	[illegible]
Belchen	Zwarte Woud	[illegible]
Monte-Maggiore	Karst	[illegible]
Hoheneck	Vogezen	[illegible]
Ben-Nevis	Grampiangebergte	[illegible]
Vesuvius	Bij Napels	[illegible]
Monte-Vulture	Napolitaansche Apennijnen	[illegible]
Lissa Hora	Jablunkogebergte	[illegible]
Ben-Macdui	Grampiangebergte	[illegible]
Cerro Estrella	Sierra Morena	[illegible]
Gaisberg	Salzburger Kalk Alpen	[illegible]
Schau-ins-Land	Zwarte woud	[illegible]
Haltiotunturi	Finland	[illegible]
Elsasser Belchen	Vogezen	[illegible]
Keilberg	Ertsgebergte	1244
Dreitannenriegel	Beiersch woud	1216
Fichtelberg	Ertsgebergte	1213
Blauen	Zwarte Woud	[illegible]
Hornisgrinde	„	[illegible]
Brocken	Harz	[illegible]
Tafelfichte	Isergebergte	[illegible]
Snowdon	Wales	1084
Hohe Mense	Glatzer bergland	[illegible]
Monte-Calvo	Monte-Gargano	[illegible]
Schneeberg	Fichtelgebergte	[illegible]
Carrantuohill	Ierland	[illegible]
Auersberg	Ertsgebergte	[illegible]
Lemberg	Zwabische Jura	[illegible]
Hohe Eule	Eulengebergte	[illegible]
Jeschkenberg	Lausitzergebergte	[illegible]
Heuberg (Hohenberg)	Zwabische Jura	[illegible]
Monte Lauro	Sicilië	[illegible]
Scawfell	Cumbrisch gebergte	984
Groszer Beerberg	Thüringer Woud	984
Wasserkuppe	Rhöngebergte	[illegible]
Kreuzberg	„	[illegible]
Stromboli	Liparische eilanden	[illegible]

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
[illegible] Heuscheuer	Sudeten	920
[illegible]berg	Thüringer Woud	914
[illegible]	Weener Woud	893
[illegible] Feldberg	Taunus	880
[illegible]	Boheemsch middelgebergte	835
[illegible] Astenberg	Plateau van Winterberg	830
[illegible]kopf	Hunsrück	816
[illegible]berg	Frankenwoud	794
[illegible]	Ischia (Italie)	792
[illegible]	Vogelsgebergte	772
[illegible] Acht	Eifel	760
[illegible] (Casseler Kuppe)	In het distrikt Cassel	759
[illegible]	Silezie	710
[illegible] Berg	Bakonywoud	713
[illegible]	Rothaargebergte	696
[illegible]berg	Rijnpalts	687
[illegible]	Haardt	681
[illegible]hausen	Westerwoud	657
[illegible]buckel	Odenwoud	627
[illegible] Kraimberg	Lysa Gora	611
[illegible]berg	Spessart	585
[illegible]gstuhl	bij Heidelberg	568
[illegible] Linden	Kaiserstuhl	557
[illegible] Winterberg	Sachsische Schweiz	551
[illegible]	Odenwoud	515
[illegible]feld	Kyffhäuser-gebergte	486
[illegible]	Teuteburger woud	468
[illegible]hausen (burcht)	Kyffhauser gebergte	455
[illegible]trappe	Harz	401
[illegible]fels	Zevenburgen	331
[illegible]berg	Waldai-hoogten	325
[illegible]berg	Zuid Limburg (bij het dorp Epen)	322
[illegible]	Jutland	172
	Azië.	
[illegible]ankar (Mount Everest)	Himalaja	8840
[illegible]	Karakoroem	8620
[illegible]djanga	Himalaja	8588
[illegible]giri		8176
[illegible] (Mus-tag-ata)	Kisil-Iart-keten (Bolar-Dagh)	7864
[illegible]	Hindoe-Koh	7750
[illegible] tengri	Tien-Sjan	7320
[illegible] Kauffmann	Alai-gebergte (Transalai)	7000
[illegible] K 17	Kwen-Lun	6819
[illegible]	Hindoe-Koh	6170
[illegible]	Kwen-Lun	6000
[illegible] Bata	Alai-gebergte	6000
[illegible]	Elboers	5670
[illegible]	Kaukasus	5648
[illegible] Dena	Perzie	5180
[illegible] Ararat	Armenie	5156
[illegible]	Kaukasus	5043
[illegible]	Kamtsjatka	4877
[illegible]	Alexandergebergte	4882
[illegible]-tal-tsjekoe	Alatau	4670
[illegible]	Altai	4542
[illegible]	Lombok	4200
[illegible]	Borneo	4175
[illegible]	Kleine Kaukasus	4154
[illegible] Morrison	Formosa	4145
[illegible] Dagh (Argäus)	Klein-Azie	4000
[illegible] Soliman	Solimangebergte	3910
[illegible] (Piek van Indrapoera)	Sumatra	3760

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
Foesijama	Eiland Nippon (Japan)	3743
Smeroe	Java	[illegible]
Aidost	Taurus	[illegible]
Metdesis (Bulghar-Dagh)	"	[illegible]
Mungo-Sardyk	Sajanisch gebergte	[illegible]
Pai-Sjan	Tsin-ling-sjan	[illegible]
Dsjebel Timarun	Libanon	3212
Lompo-Battang	Celebes	[illegible]
Dor-el-Chodib	Libanon	[illegible]
Poe-san	Annam	[illegible]
Groote Hermon	Anti-Libanon	[illegible]
Elwend	Perzië	[illegible]
Apo	Mindanao	[illegible]
Dodabella	Nilgiri	[illegible]
Djebel Katherin	Sinaï	[illegible]
Pedurutallagalla	Ceylon	[illegible]
Mayon	Luzon	[illegible]
Malaspina (Canlaon)	Negros	2497
Sochondo	Jablonoi-gebergte	[illegible]
Goenoeng-Tahan	Malakka	[illegible]
Adams-piek	Ceylon	[illegible]
Alaid	Koerilen	[illegible]
Mjeng moletkat	Malakka	[illegible]
Paramushir	Koerilen	[illegible]
Mount-Auckland	Quelpart	[illegible]
Troodos	Cyprus	1952
Tell-ed-Djena	Hauran	[illegible]
Karmel	Palestina	562

Afrika.

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
Kilima-Ndsjaro	Duitsch-Oost-Afrika	6010
Kenia	Britsch-Oost-Afrika	524[illegible]
Roewenzori	Oeganda	[illegible]
Meroe	Massailand	[illegible]
Ras Dasjan	Abessinië	[illegible]
Dsjebel Ajasji	Atlas	[illegible]
Albertspitze	Kameroengebergte	[illegible]
Mfumbiro (Karissimbi)	Equatoriaal-Afrika	[illegible]
Pico de Teyde	Teneriffa	[illegible]
Mount-aux-Sources	Drakengebergte	[illegible]
Kathkin-piek	"	[illegible]
Piton des Neiges	Reunion	[illegible]
Clarence-piek	Fernando-Poo	[illegible]
Kompasberg	Sneeuwberg (Kaapkolonie)	[illegible]
Omatakoberg	Duitsch-Zuid-West-Afrika	[illegible]
Tsiafajavona	Madagaskar	[illegible]
Mauchspitze	Drakengebergte	[illegible]
Tarso	Tibesti	[illegible]
Dsjebel Aurês (Scheliah)	Groote Atlas	[illegible]
Tafelberg	bij Kaapstad	[illegible]

Noord- en Centraal-Amerika.

Toppen.	Gebergten of landen.	Hoogte in m.
Mount-Mac-Kinley	Alaskabergen	[illegible]
Mount-Logan	Britsch-Noord-Amerika	5947
Citlaltepetl	Hoogland van Mexico	[illegible]
Eliasberg	Alaska	5514
Popocatepetl	Hoogland van Mexico	5452
Wrangelberg	Alaska	[illegible]
Iztaccihuatl	Hoogland van Mexico	[illegible]
Nevado de Toluca	" " "	[illegible]
Nevado de Colima	" " "	[illegible]
Mount-Rainier	Cascadengebergte (Washington)	[illegible]

Toppen.	Gebergten of Landen.	Hoogte in m.
Blanca-Peak	Rotsgebergte (Colorado)	4409
Mount-Whitney	Sierra Nevada (Kalifornië)	4404
Uncompahgre	San-Juan-Montains (Colorado)	4391
Mount Harvard	Sawatch-Range (Colorado)	4381
Mount Shasta	Sierra Nevada (Kalifornië)	4374
Mount Lincoln	Rotsgebergte (Colorado)	4359
Mount Wilson	San-Juan-Montains (Colorado)	4352
Long Peak	Front-Range (Colorado)	4350
Pikes Peak	Rotsgebergte	4312
Castle Peak	Elk-Mountains	4302
Mount Columbia	Britsch-Noord-Amerika	4250
Fremont Peak	Wind-River-Range (Wyoming)	4200
Gilbert Peak	Uintah-Mountains (Utah)	4171
[illegible] Peak	Wind-River-Mountains (Wyoming)	4114
Cofre de Perote	Hoogland van Mexico	4089
Mount-Lyell	Sierra Nevada (Kalifornië)	4028
Acatenango	Guatemala	3960
San Francisco	Colorado plateau (Arizona)	3900
[illegible]	Guatemala	3835
[illegible]		3752
Chiriqui	Panama	3650
San Bernardino	Kalifornië	3530
[illegible]	Guatemala	3525
Mount-Murchison	Britsch-Noord-America	3500
Mount-Hood	Cascadengebergte (Oregon)	3420
[illegible]	Costa-Rica	3414
Turrialba		3325
Monte Tina	Haïti	3140
[illegible] de Yaqui		2955
Laramie Peak	Black-Mountains	2750
Mount-Brown	Rotsgebergte (Canada)	2750
Mount Hooker		2750
Pico de Tarquino	Sierra Maestra (Cuba)	2500
Mount Olympus	Washington	2480
[illegible] Peak	Honduras	2450
Harney Peak	Black-Hills	2350
Blue-Mountain Peak	Jamaica	2243
[illegible] Dome	Appalachen	2044
San Salvador	Salvador	1950
Mount Washington	White-Mountains (New-Hampshire)	1917
El Viejo	Nicaragua	1780
Ometepe	Nicaraguameer	1720
Mount Marcy	Adirondacks	1600
Momotombo	Nicaragua	1258
Yunque	Portorico	1150
[illegible]	Nicaragua	863

Zuid-Amerika.

Toppen.	Gebergten of Landen.	Hoogte in m.
Aconcagua	Cordillera's (Argentinië)	6970
Nevado de Huascan	West-Cordillera's (Peru)	6721
[illegible]		6600
Llullaillaco	Cordillera's (Chili)	6600
Sorata	Oost-Corderillera's van Bolivia	6550
Sajama	West-Corderillera's	6415
Illimani	Oost-Corderillera's	6400
Nevado de Chuquibamba	West-Cordillera's (Peru)	6400
Antofalla	Cordillera's (Chili)	6370
Chimborazo	West-Cordillera's (Ecuador)	6247
Huaina Potosi	Oost-Cordillera's (Bolivia)	6150
El Misti	West-Cordillera's (Peru)	6100
[illegible]		6096
Nevado de Famatina	Sierra de Famatina	6020
Tacora	West-Cordillera's (Chili)	6017

Toppen.	Gebergten of Landen.
Huallatiri	West-Cordillera's (Chili)
Copiapo	" "
Cotopaxi	Oost-Cordillera's (Ecuador)
Licancaur	West-Cordillera's (Chili)
San Pedro y Pablo	" "
Antisana	Oost-Cordillera's (Ecuador)
Cayambe	" "
Tutupaca	West-Cordillera's (Peru)
Tolima	Midden-Cordillera's (Columbia)
Pichu-Pichu	West-Cordillera's (Peru)
Altar de los Collanes	Oost-Cordillera's (Ecuador)
Coololo	" " (Bolovia)
Sangay	" " (Ecuador)
Maipo	Cordillera's (Chili)
Pic Yaya	Oost-Cordillera's (Peru)
Iliniza	West-Cordillera's (Ecuador)
Isluga	" " (Chili)
Ruiz	Midden-Cordillera's (Columbia)
Carihuairazo	West-Cordillera's (Ecuador)
Horqueta	Sierra Nevada de Sta. Marta (Columbia)
Tunguragua	Oost-Cordillera's (Ecuador)
Nevada de Cocui	" " (Columbia)
Pico de Azucar	Midden-Cordillera's "
Cumbal	West-Cordillera's "
Corazon	" " (Ecuador)
Pichincha	West-Cordillera's (Ecuador)
Pic Concha	Sierra Nevada (Cordillera van Merida)
Puracé	Midden Cordillera's (Columbia)
Imbabura	Oost-Cordillera's (Ecuador)
El Azuay	" " "
Tinguiririca	" " (Chili)
Quilotoa	West- " (Columbia)
Descabezado	" " (Chili)
Monte-San-Valentin	" " (Patagonië)
Tronador	" " "
Villarica	" " (Chili)
Silla de Caracas	Venezuela
Itatiaya	Serra da Mantigueira
Roraima	Hoogland van Guyana
Maraguaca	Sierra Parima (Venezuela)
Cerro Gegantes	Sierra de Cordoba
Cerro Champaqui	" " "
Corcovado	Cordillera's (Patagonië)
Osorno	" (Chili)
Chalten (Fitzroy)	" (Patagonië)
Monte-Darwin	" (Vuurland)
Monte-Sarmiento	" "
Itacolumi	Serra do Espinhaço
Pico Itambe	" " "
Cerro Acegua	Cuchilla-Grande (Uruguay)

Australië en Oceanië.

Mauna Kea	Hawaii
Mauna Loa	"
Victoriaberg	Owen-Stanley-gebergte
Mount-Cook	Nieuw-Zeeland (Zuidereiland)
Gladstoneberg (Kantberg)	Keizer Wilhelms-land
Mount-Hochstetter	Nieuw-Zeeland (Zuidereiland)
Arfak	Nederl. Nieuw-Guinea
Balbiberg	Bougainville. Salomoeilanden
Haleakala	Maui, Sandwich-eilanden
Mount-Franklin	Nieuw-Zeeland (Zuidereiland)

TOPPEN.	GEBERGTEN OF LANDEN.	Hoogte in m.
›ehu	Nieuw-Zeeland (Noordereiland)	2962
ıt-Egmont	„ „	2521
mas	Guadalcanar, Salomoeilanden	2440
;ariro-vulkaan	Nieuw-Zeelond (Noordereiland)	2246
ıt Townsend (Mount Kosciusco)	Australische Alpen	2234
:ena	Tahiti	2231
ıt-Bogong	Australische Alpen	1984
boldt-Pic	Tasmanië	1723
ıt-Lindsay	Macpherson-Range	1676
	Savaii. Samoa-eilanden	1650
boldt (Kando)	Nieuw-Caledonië	1650
ıt Woodroffe	Zuid-Australië	1594
ıt-Giles	Mac-Donnell-keten (Alexanderland)	1459
ıea	Hawaii	1340
ıt-Thurston	Vanua Leve, Fidsji eilanden	1260
ıt-Bruce	West-Australië	1158
ıt-Augustus	„ „	1091
	Poollanden.	
ıt Melbourne	Victorialand	4570
ıt Erebus	eiland bij Victorialand	3770
ıt Terror	„ „ „	3317
rmannspitze	Groenland	2650
nberg	Eiland Jan Mayen	2545
ajökull	IJsland	1959
ıt-Rosz	Kerguelenland	1865
tonpunt	Spitsbergen	1750
a	IJsland	1557
sundspitze	Spitsbergen	1430
zberg	Keizer Wilhelm II-land	366

rg is een voormalig zelfstandig hertogdom atus Montensis) in het Westfaalsche lte van het Oude Duitsche rijk en nu een van de Pruisische Rijnprovincie. In het W. het door den Rijn gescheiden van het ıalig aartsbisdom Keulen; het grensde in het n het graafschap Sayn, in het O. aan Nasiegen, het hertogdom Westfalen en het ıchap Mark, in het N. aan het hertogdom , terwijl de Rijn het scheidde van het vor›m Meurs. Berg is het belangrijkste indusbied van Duitschland; tal van fabrieken ›govens treft men aan in het dal der Wupper. eer rijk is aan ijzer en steenkool.

voorvaderen der graven van Berg waren en der abdijen Deutz en Werden; in 1068 len zij zich *vom Berge*, doch voerden nog len titel van graaf. Deze titel komt eerst 01 voor in een oorkonde van koning *Hendrik Adolf* was de eerste graaf van Berg. Hij le den nieuwen burcht aan de Wupper en lerde het stamslot Berg (Altenberg) in 1133 ı abdij, waar hij in 1152 als monnik overleed. leinzonen *Eberhard* en *Engelber I* verdeelden eeks 1160 zijn bezittingen, zoodat de Altenberg, de tweede Berg verkreeg. *lbert I* nam deel aan den kruistocht van *:rik Barbarossa* en overleed in 1189 op erugweg. Met zijn zonen *Adolf III* (1189 .8) en *Engelbert II, den Heilige* († 1225), de mannelijke lijn uit, en Berg viel ten aan *Hendrik van Limburg*, een schoonzoon van graaf *Adolf III*. *Adolf V* (1259—1296), *Willem I* (1296—1308) en *Adolf VI* (1308—1348) behoorden tot dit geslacht. Toen laatstgenoemde kinderloos overleed, kwam het graafschap aan zijn nicht *Margarete*, gravin van Ravensberg en de gemalin van *Gerhard*, een zoon van den hertog van Gulik. Hun zoon *Willem II* verkreeg in 1380 van koning *Wenzel* den hertogstitel en overleed in 1408. Diens zoon, hertog *Adolf I*, tevens graaf van Ravensberg (1408—1437), erfde in 1423 Gulik. Na het uitsterven van het Huis Gulik—Berg in 1511 kwamen de vorsten uit het Huis Kleef aan het bestuur. Toen ook dit had opgehouden te bestaan, begon in 1609 een strijd over de erfopvolging; het Huis Palts-Neuburg verkreeg de landen Gulik en Berg en werd in 1742 opgevolgd doo den keurvorst *Karel Theodoor* uit den Sulzbacher tak. Na diens dood in 1799 gingen Berg en Gulik over op hertog *Maximiliaan Jozef* van Palts-Tweebruggen. In 1806 werd Berg aan Frankrijk afgestaan, en *Napoleon I* maakte er een groot-hertogdom van met de hoofdstad Düsseldorf, onder het bestuur van *Joachim Murat*, die in 1809 door *Lodewijk*, den oudsten broeder van *Napoleon*, werd opgevolgd. In 1807 werden aan Berg toegevoegd de graafschappen Mark, Tecklenburg en Lingen, het hertogdom Munster, de abdijen Elten, Essen en Werden, zoodat het in 1808 bestond uit de 4 departementen Rijn, Sieg, Roer en Ems, samen groot 17350 v. km. met 878157 inwoners. Na den slag bij Leipzig

in 1813 verbrokkelde het groot-hertogdom en door het Weener Congres werd het grootste gedeelte van het gebied aan Pruisen afgestaan.

Berg of *Bergh* was vroeger een bannerij, een heerlijkheid en een graafschap in Gelderland. *Constantinus de Melegarde* was de eerste bekende bezitter, welke in de 2de helft der 11de eeuw wordt vermeld. *Sophia van den Bergh* bracht de heerlijkheid in 1416 over in het geslacht *van der Lek*. Na het uitsterven van dezen stam in 1712 kwam Berg aan vorst *Franz Wilhelm* van Hohenzollern-Sigmaringen, wiens nakomelingen dit graafschap nog bezitten, evenals de daartoe behoorende heerlijkheden Didam, Gendringen en Etten, benevens de halve hoogheid van Wisch. Berg bezat ook rechten op de stad Emmerik, doch heer *Hendrik van den Bergh* stond deze in 1237 aan graaf *Otto II* van Gelder af. In 1581 erkende graaf *Herman van den Bergh* het oppergezag der Geldersche regeering.

Berg. Deze Geldersche gemeente grenst aan de gemeenten Zevenaar, Didam, Weel, Ambt-Doetinchem, Doetinchem, Wisch en Gendringen, alsmede aan de Pruisische plaatsen Emmerik en Elten. Zij beslaat een oppervlakte van 7387 H.A. en heeft een bevolking van 7539 zielen (1904). Vóór de grensregeling met Pruisen van 1816 was deze gemeente grooter. Het oostelijk gedeelte bestaat uit rivierklei, het midden en het westen uit zanddiluvium. De bodem is heuvelachtig; de Hettenheuvel verheft zich tot 105 m. + A.P. Landbouw, veeteelt en handel zijn de hoofdmiddelen van bestaan. Behalve eenige buurten en een gehucht, omvat Berg het stadje 's Heerenberg en de dorpen Zeddam, Beek, Groot-Azewijn en Wijnbergen.

Berg of *Bergpartij* (La montagne) was de naam der radicale partij in de Fransche Nationale Vergadering ten tijde van de Groote Omwenteling. Deze naam is ontleend aan de hooge banken der amphitheatersgewijs gebouwde zaal, waar de zittingen gehouden werden. Juist de hoogste banken waren door de leden dier partij ingenomen. Zij bestond uit Jacobijnen en Cordeliers (zie aldaar). Ook bij de Februari-omwenteling van 1848 heeft in de toenmalige Nationale Vergadering een dergelijke partij dien naam gedragen.

Berg, *Isaäk van den*, leefde in het laatst der 17de eeuw, werd meester in de rechten en daarna kapitein bij de Republiek. Hij heeft in 4 deelen een belangrijke verzameling van adviezen en consultatiën van Nederlandsche rechtsgeleerden uitgegeven, welke meermalen gedrukt is en waarop *Kornelis van der Kop* in 1782 een vervolg geleverd heeft.

Berg, *Ahasuérus van den*, een Nederlandsch godgeleerde en dichter, werd geboren te Dordrecht, den 20sten Februari 1733 en benoemd tot proponent den 15den April 1760. Eerst beriep men hem te Bruchen en Kerkwijk en vervolgens te Barneveld. Hij werd door de Staten van Gelderland gekozen in de commissie, aan welke de vervaardiging eener nieuwe psalmberijming was opgedragen. In 1776 werd hij predikant te Arnhem. Een benoeming tot hoogleeraar aan de hoogeschool te Harderwijk wees hij in 1780 van de hand. Later was hij lid der commissie tot het verzamelen van een bundel Evangelische [illegible] overleed den 6den Januari 18[illegible]. [illegible] was als een man van uitgebreide [illegible] een welsprekend leeraar algemeen [illegible] heeft, behalve „Proeven van [illegible] en liederen", leerredenen, onderw[illegible] boeken voor catechisatiën, enz. [illegible] was lid van de Maatschappij van [illegible] Letterkunde te Leiden en van [illegible]vende genootschappen.

Berg. Van dit Nederlandsch [illegible] wij:

Berg, Frans Jacob Alexander, [illegible] 25sten Juli 1755, de afstammeling [illegible] zienlijk geslacht uit Lijfland en [illegible] den luitenant-kolonel der genie *Er[illegible] Berg*. Hij nam dienst bij de [illegible] kapitein-ingenieur in 1793 belast [illegible]diging van Willemstad. Hij [illegible] de jaar in een gevecht tegen de Fr[illegible] Lincelles.

Berg, Otto Willem Johan, een [illegible] voorgaande, geboren te 's Hertog[illegible] 5den Maart 1752. Hij studeerde [illegible] de rechten, vestigde zich te Ams[illegible] vervolgens door zijn huwelijk [illegible] bankiershuis *Goll en Comp.* In [illegible] door aankoop eigenaar van de heerl[illegible]sen-Muilkerk en Middelburg.

Berg, Frans Ernst, de jongste [illegible] voorgaande. Hij werd geboren te [illegible] den 8sten Januari 1803 en stu[illegible] Athenaeum aldaar, maakte zijn [illegible] het volkenrecht en promoveerde [illegible] 1824. Te Amsterdam als advocaat [illegible] schreef hij belangrijke verhande[illegible] tijdschriften verschenen, en [illegible] toe zijn antwoord op een prijs[illegible] Provinciaal Utrechtsch Genoots[illegible] bekroond. Het voornemen om een [illegible] geschiedenis van handel en zeevaar[illegible]ven, werd door den dood verijdeld. [illegible] gezondheid noodzaakte hem meer[illegible] bezoeken; hij overleed te Nizza [illegible]nuari 1834.

Berg, *Simon van den*, Holla[illegible] landschapschilder, geboren den [illegible] 1812 te Overschie, overleden den [illegible] te 's Gravenhage. Leerling van [illegible] (zie aldaar). Van 18[illegible]—18[illegible] wa[illegible] van het koninklijk Kabinet van [illegible] 's Gravenhage. Schilderijen van [illegible]den zich o.a. in het Rijksmuseum [illegible] en in het Gemeentemuseum te [illegible]

Berg, Mr. *Norbertus Petrus* [illegible]boren den 5den November 1831 [illegible] ontving zijn opleiding aan het [illegible] 1855 vertrok hij als geëmployeerde [illegible]torij der Ned. Handelmaatschappij [illegible] bij welk lichaam hij tot 18[illegible] [illegible] spoedig promotie maakte, totdat [illegible]noemd werd tot hoofdagent der [illegible] Indische Handelsbank te Batavia. [illegible]king bekleedde hij tot 1873, [illegible] hij benoemd tot president der [illegible] uit welke betrekking hij 1 Septem[illegible] de meest eervolle wijze werd ontslagen [illegible]land teruggekeerd, aanvaardde hij [illegible]

directeur der Nederlandsche Bank; bij Ko-:lijk Besluit van 25 September 1891 werd tot president dier Bank benoemd, welke be-king hij nog bekleedt. In 1892 en 1893 nde hij als gedelegeerde van Nederland de Brussel belegde internationale muntconferen-bij. Tal van hoogst belangrijke geschriften zijn hand zagen het licht en verschaften de benoeming tot doctor honoris causa in beide rechten bij gelegenheid van het 3de feest der Leidsche Hoogeschool en zijn iezing tot lid der Koninklijke Academie van enschappen. Van deze geschriften noemen slechts: „Beschouwingen over den geldsom-in Nederlandsch-Indië" (1862), „De kwestie den geldsomloop in Nederlandsch-Indië" 3), „Bankwezen en banken in Britsch-Indië" 6), „De Bataafsche Bank-Courant en Bank Leening" (1870), „De muntquaestie met ekking tot Indië" (1874), „Historisch-statis-e aanteekeningen over de voortbrenging en verbruik van koffie" (Tijdschrift van Nij-eid en Landbouw in Nederlandsch-Indië, IV; in het Engelsch vertaald door *G. G. ten*), „Het tooneel te Batavia in vroegeren (Tijdschrift van het Bataafsche Genootschap VI), „Over haven-inrichtingen en haven-ex-atie" (1882), „De handel van Java gedu-e de laatste 8 jaren" (1883), „The money ket and paper currency of British India" 4), „Debet of credit?" (1885), „The finan-and economical progress and condition of erlands-India during the last 15 years and effect of the present currency system" (1887), voor- en nadeelen van onze tegenwoordige tregeling" (Tijdschrift van Nijverheid en lbouw in Nederlandsch-Indië, 1887), „De nhandel van Britsch-Indië" (1888), „Ver-de verhoudingen" (Gids, Mei 1893), „Het tvraagstuk in Britsch-Indië" (Gids, Maart-l 1894).

erg, *Günther Heinrich*, vrijheer *von*, een sch staatsman en Oldenburgsch minister, geboren den 27sten November 1765 te aigern bij Heilbronn, studeerde van 1783—te Tübingen in de rechten, vestigde zich dvocaat te Wetzlar en daarna te Weenen. Hij in 1793 buitengewoon hoogleeraar te Göt-n en begaf zich in 1800 als Hof- en kan-ijraad naar Hannover. Nadat hij het Congres Veenen had bijgewoond, trad hij in 1815 in nburgschen dienst, als voorzitter van het ge Hof van Appèl, werd vervolgens afge-ardigde naar den Bondsdag te Frankfort, s lid van het ministerie, werd in 1838 in Oostenrijkschen vrijheerenstand verheven, verleed den 9den September 1843 te Olden-. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: dbuch des deutschen Polizeirechts" (7 dln., nover, 1801—1809) en de „Abhandlungen Erläuterung der Rheinischen Bundesakte" l. Hannover, 1808).

erg, Karl Heinrich Edmund, vrijheer *von*, zoon van den voorgaande, werd geboren ittingen, den 30sten November 1800. Hij wijdde aan de boschcultuur, bezocht de boschaca-e te Dreiszigacker en de universiteit te ingen en trad in Hannoverschen dienst. Hij werd leeraar aan de school te Clausthal, „Oberforstrath" en directeur der academie te Tharandt. Onder zijn medewerking werden in 1843 de Harzer en in 1847 de Saksische vereeniging voor boschcultuur gesticht. Nadat *Berg* in 1866 zijn ontslag genomen had, stierf hij den 20sten Juni 1874 te Schandau. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Anleitung zum Verkohlen des Holzes" (Darmstadt, 1830; 2de druk, 1860), „Das Verdrängen der Laubwälder im nördlichen Deutschland durch die Fichte und Kiefer" (Darmstadt 1844), „Die Jagdfrage im Jahre 1848 und die deutsche Jagdgesetzgebung vom Jahre 1848" (Leipzig, 1849), „Die Staatsforstwirtschaftslehre" (Leipzig, 1850), „Aus dem Osten der österreichischen Monarchie" (Dresden, 1860), Pürschgang im Dickicht der Jagd- und Forstgeschichte" (Dresden 1869), en „Geschichte der deutschen Wälder" (Dresden, 1871). Verder gaf hij een nieuwe bewerking van *Cottas* „Waldbau" (7de en 8ste druk, Leipzig, 1849, 1856) en van het werk van *Jester* „Die kleine Jagd" (3de en 4de druk, Leipzig, 1848, 1859). Van 1846—1864 redigeerde hij het „Forstwissenschaftliches Jahrbuch der Academie Tharandt" (dl. 3—16, Leipzig).

Berg, *Jens Christian*, een Noorweegsch rechtsgeleerde, staatsman en oudheidkundige, werd geboren te Drontheim in 1773. Hij ontving aanvankelijk zijn opleiding te Christiania en begaf zich daarna naar de universiteit te Kopenhagen. Hier werkte hij eenigen tijd aan de academische bibliotheek, legde zich vervolgens toe op de rechten en werd landrechter te Rönsberg. In 1814 werd hij benoemd tot afgevaardigde naar den buitengewonen rijksdag, die den koning van Zweden, *Karel XIII* tot koning van Noorwegen koos, en werd in 1851 tot lid van den Geheimen Raad te Christiania benoemd en het volgende jaar belast met een belangrijke financiëele zending naar Kopenhagen. Hij overleed te Christiania in 1852. Hij heeft vele opstellen over de rechtsgeleerdheid en oudheidkunde geschreven.

Berg, *Friedrich Wilhelm Rembert*, graaf *von* (*Feodor Feodorowitsj*), de telg van een adellijk Duitsch geslacht, werd geboren op het slot Sagnitz in Lijfland, den 26sten Mei 1790. Hij ontving zijn opleiding aan het gymnasium en aan de universiteit te Dorpat en trad in 1812 in den militairen dienst. Spoedig was hij als officier geplaatst bij den generalen staf. In die betrekking woonde hij de veldtochten bij van 1812, 1813 en 1814 tot aan de inneming van Parijs en keerde als kapitein bij den generalen staf der garde naar zijn vaderland terug. Bij zijn terugkeer benoemde de keizer hem tot kolonel en tevens tot kamerheer. Hij was vervolgens werkzaam bij het gezantschap te Münster en te Napels, maar werd in 1822 teruggeroepen en belast met de taak, om de gesteldheid van het gouvernement Orenburg te onderzoeken en bij de Kirgiezen een geregeld bestuur in te voeren. Dit geschiedde, en *von Berg* leverde daarenboven zulke nauwkeurige beschrijvingen van het land tusschen het Aralmeer en de Kaspische Zee, dat hij bij de troonsbeklimming van keizer *Nicolaas* (1825) tot generaal-majoor bevorderd werd. Bij het uitbarsten van den Russisch-Turkschen Oorlog werd hij tot chef van den

generalen staf benoemd. Hij bestuurde van zijn Kabinet uit de beroemde operatiën van *Wittgenstein* en *Diebitsj* in 1828 en 1829. Na den vrede van Adrianopel deed hij een reis naar Opper-Italië, maar werd teruggeroepen door het bericht van den Poolschen opstand. Hij nam deel aan den bloedigen slag bij Ostrolenka en aan de bestorming van Warschau. Na het eindigen van dien strijd werd hij benoemd tot luitenant-generaal en chef van den generalen staf van het Russische leger in Polen. Gedurende 12 jaren bekleedde hij deze betrekking en maakte zich dien strijd ten nutte, om een uitmuntende typografischek aart van het koninkrijk Polen te doen vervaardigen. *Von Berg* werd inmiddels tot adjudant-generaal benoemd en volbracht diplomatieke zendingen bij de Hoven van Berlijn en Weenen. In 1843 werd hij generaal der infanterie en kwartiermeester-generaal van het geheele Russische leger en de keizer belastte hem met onderscheiden gewichtige zendingen, bijvoorbeeld in 1849 naar Weenen, toen Oostenrijk de hulp van Rusland tegen Hongarije inriep. Keizer *Frans Jozef* verhief hem bij die gelegenheid in den Oostenrijkschen gravenstand. Na den oorlog kwam *von Berg* weder aan het hoofd van den generalen staf en deed veel voor de typografie van Rusland. Toen hij bij het uitbarsten van den Krimoorlog belast werd met de taak, om de Oostzeeprovinciën in staat van verdediging te stellen tegen de aanvallen der Engelsche vloot, versterkte hij in korten tijd Reval zoodanig, dat admiraal *Napier* deze stad niet durfde aantasten. Zulk een ijverige plichtsvervulling bracht den keizer op het denkbeeld, hem den belangrijken post van gouverneur generaal van Finland op te dragen. Ook hier beantwoordde hij zoo goed aan de verwachtingen, dat de Engelsche vloot onder het bevel van admiraal *Dundas* onverrichter zake moest aftrekken. Na het eindigen van den oorlog verhief *Alexander II* hem den 7den September 1856, in den Russischen gravenstand. Zijn afkeer van alle vrijzinnige denkbeelden maakte hem intusschen in Finland zoo gehaat, dat de keizer zich genoodzaakt zag, hem in 1861 terug te roepen. Toen de onlusten in Polen in 1863 gestrenge maatregelen vereischten, werd hij tot stadhouder en opperbevelhebber van het Russische leger in Polen benoemd, waar het hem gelukte, den opstand door strenge maatregelen te dempen. *Von Berg* werd in 1866 verheven tot veldmaarschalk van het Russische rijk. Hij bleef ook later bekleed met het stadhouderlijk bewind in Polen, deed in de laatste jaren van zijn bestuur veel, om de nationale hartstochten van de bewoners des lands tot kalmte te brengen en overleed op een reis naar Petersburg aldaar, den 18den Januari 1874.

Berg, *Frederik Theodoor*, een Zweedsch beoefenaar der statistiek, werd geboren te Gothenburg in Zweden den 5den September 1806. Hij studeerde te Lund in de geneeskunde en werd in 1836 leeraar in de ontleedkunde aldaar, voorts in 1841 leeraar in de gerechtelijke geneeskunde aan het Karolingisch Instituut te Stockholm en een jaar daarna arts in het kinderziekenhuis. In 1850 werd hij lid van de commissie voor de statistieke tabellen, en van 1853 tot 1858 wa[illegible] het centraal-bureau voor statist[illegible] ontving hij pensioen. Zijn statistische [illegible] worden zeer geroemd.

Berg, *Francisca*, een Duitsche [illegible]ster, werd den 1sten Januari 1813 te [illegible] geboren, waar zij na 1828 als koriste [illegible] Zij begon te Würzburg hare loopbaan [illegible] neelspeelster. Anderhalf jaar later [illegible] naar München, waar zij met groote[illegible] begroet. In 1831 verbond zij zich a[illegible] schouwburg te Dresden. Hare stem [illegible] tooverenden klank en was vooral [illegible] wanneer zij smart of geestdrift wilde [illegible] Men vond tevens bij haar geen [illegible] overdrijving, maar steeds een [illegible] stelling der waarheid. Ook [illegible] zich door hare sierlijke houding en [illegible] vierde den 1sten September 1871 op [illegible] wijze haar veertigjarige loopbaan als [illegible] Na 1889 trad zij niet meer op en [illegible] 22sten April 1893 te Dresden. Zij [illegible] vooral in „Emilia Galotti", als [illegible] voorts als lady *Macbeth*, als *Ph*[illegible] *Isabella* in „Die Braut von Messina[illegible]

Berg, *Christen*, een Deensch staats[illegible] den 18den December 1829 te Fjalt[illegible] land geboren. Van 1852—1874 was [illegible] wijzer te Kolding en Bogö werkzaam [illegible] in het Folkething, waartoe hij sedert [illegible] hoorde, een belangrijke rol als leider [illegible] oppositie tegen de conservatieve rege[illegible] 1883—1887 bekleedde hij den voor[illegible] In 1886 werd hij wegens beleediging [illegible] beambte tot 6 maanden gevangenis [illegible] deeld en stichtte in 1887 de radica[illegible] reformpartij, die sedert 1901 de rege[illegible] vormt. Hij overleed den 28sten Nove[illegible] te Kopenhagen.

Berg, *Carl*, prof. dr., directeur [illegible] tionaal-museum te Buënos Aires, [illegible] op het landgoed Senten in Koerland [illegible] hij als privaat-docent in de natuur[illegible] te Riga werkzaam, liet zich in 187[illegible] *meister* overhalen, om naar Buënos A[illegible] waar hij weldra hoogleeraar in de [illegible] schappen aan de nieuw opgerichte [illegible] werd. Na den dood van *Burmeister* [illegible] die intusschen een korten tijd het [illegible] Montevideo bestuurd had, met de [illegible] het museum te Buënos Aires belast [illegible] leed aldaar den 6den Januari 190[illegible]

Berg, *Mr. Lodewijk Willem C*[illegible] *den*, werd geboren te Haarlem [illegible] tober 1845. Hij ontving zijn opleiding [illegible] gymnasium te 's Gravenhage, de [illegible] Leiden en de Rijksinstelling tot [illegible] Oost-Indische ambtenaren aldaar [illegible] 1887 bekleedde hij verschillende [illegible] administratieve betrekkingen in [illegible] tember 1887 werd hij benoemd tot [illegible] aan de Indische instelling te Delft [illegible] hij tot de opheffing dier school in 19[illegible]

Hij schreef: „De contracts [illegible] Mohammedano, Specimen juridicum [illegible] (1868. In het Italiaansch vertaald [illegible] leiding over de geschiedenis van het [illegible] daansche Recht" door *A. D. G*[illegible]

Digitized by Google

1877), „Catalogus Codicum Arabicorum in otheca Societatis Artium et Scientium quae iviae floret asservatorum" (voortzetting van door *R. Friedrich* begonnen arbeid). „De nselen van het Mohammedaansche recht vol- de Imams Abu Hanifat en Sjafii" (2de druk ·, 3de druk 1884. In het Fransch en Rus- t vertaald), „Verslag van een verzameling ·ische, Arabische, Javaansche en andere hand- ·ften" (1877), „De Mohammedaansche gees- heid en de geestelijke goederen op Java en oera" (1882), „Minhadj at-Talibin, le guide zélés croyants" (1882—1884), „Le Hadhra- t et les Colonies Arabes dans l'Archipel In- ' (1886, in het Engelsch vertaald door *C. H. Sealy*. Bombay 1887), „De inlandsche en en titels op Java en Madoera" (1887), afwijkingen van het Mohammedaansche fa- ·- en erfrecht op Java en Madoera" (1892), ·htsbronnen van Zuid-Soematra" (1894), „Le pénal de la Turquie", opgenomen in „La lation pénale comparée" van *F. van Liszt*, .h al Qarib, la Révelation de l'Omniprésent" 5). Verder verschenen van zijn hand ver- lende opstellen in tal van tijdschriften, allen ·kking hebbende op den Islam, het in Ned. · voor Europeanen en inlanders vigeerende t of daarmee in verband staande politieke ·ties.

erga is de naam van een stad in de Spaan- provincie Barcelona. Zij is een van de oudste ·n van Catalonië, ligt op een van de uit- ·rs van de Sierra del Cadi, 719 m. boven zeespiegel en aan een rechter zijriviertje le Llobregat. De stad heeft (1900) 5465 ners, een post- en telegraafkantoor, een oud ·el, een hospitaal (in 1290 gesticht), een ·nspinnerij en -weverij. Berga speelt in de istenoorlogen een rol.

·rgacademie. Zie *Mijnbouwschool*.

·rgaigne, *Abel*, een Fransch orientalist, den 31[sten] Augustus 1838 te Vimy (Pas- ·lais) geboren. Hij bezocht het lyceum te ·ns en werd daarna bij de Service de egistrement benoemd. Later begaf hij zich Parijs, waar hij zich onder *Haucette-Bes-* ' aan de studie van het Sanskriet wijdde. ·867 werd hij repetitor in het Sanskriet aan as opgerichte Ecole des hautes études, in lector aan de Sorbonne en in 1885 hoog- ·r in het Sanskriet en de vergelijkende taal- · aan deze hoogeschool. Spoedig daarna werd d van de Académie des inscriptions. Hij eed den 6[den] Augustus 1888 tengevolge een val in de Fransche Alpen. *Bergaigne* ·eerde een uitgave van de „Bhâminî-Vilâ- Parijs, 1872), een verhandeling: „De con- ivi et optativi in indoeuropaeis linguis for- ·ne et vi antiquissima" (Parijs, 1877). Ver- ·af hij verhandelingen over Sanskrietinschrif- ·n eenige werken over den inhoud en de ·stelling van de Rigveda uit. Onder deze · moet vooral genoemd worden: „Réligion ue, d'après les hymnes du Rig-Veda" (3 dln., ·, 1878—1883).

·rgama is een stad in het vilajet Anadoli Turksch Klein Azië. Het ligt aan de Mid- ·dsche Zee, ten noorden van Smyrna en telt 14500 Grieksche en Turksche inwoners. Zij is het *Pergamum* der Ouden.

Bergamaska (d. i. landschap van Bergamo) is de naam van het bergland in het N. deel van de Italiaansche provincie Bergamo. Het wordt doorsneden door de rivieren Brembo, Serio en Dezzo. De 3 dalen, waaruit het bestaat: Val Brembana, Val Seriana en Val di Scalve, zijn zeer schoon gelegen. Van den hoofdkam der Bergamasker Alpen, die gedeeltelijk met gletschers bedekt is, naar de Lombardijsche laagvlakte afhellend, vereenigen het Val Brembana en het Val Seriana zoowel de grootschheid van het hooggebergte, als de weelderige pracht van de Zuidelijke Voor-Alpen.

De Brembo en de Serio vormen in hun bovenloop talrijke stroomversnellingen en watervallen, waaronder vooral de prachtige Barbellinoval van de Serio genoemd moet worden. Het Val di Scalve is van het Val Seriana door de Presolanaketen (2505 m.) gescheiden. Een smalle rotskloof, waardoor het water van de Dezzo naar de Oglio stroomt, scheidt dit deel van het Val Camonica. Uit Bergamasca en de omliggende streken zijn ook de Bergamasker herders afkomstig, die met hun groote witgele Bergamasker schapen de hoogste alpen van het Bergell, Engadin, enz. opzoeken.

De voornaamste plaatsen in het Val Brembana zijn: B r a n z i, 862 m. boven den zeespiegel gelegen en een middelpunt van de belangrijke Alpenveeteelt. Het aantal inwoners bedraagt 669. P i a z z a B r e m b a n a (582 inwoners), 570 m. hoog gelegen, de hoofdstad van het bovendal, en Z o g n o (2014 inwoners), de voornaamste plaats in het benedendal. In het Val Seriana, dat met het Val di Scalve een bijzonder distrikt vormt, liggen B o n d i o n e (431 inwoners), 890 m. hoog, aan de Serio gelegen, met een hoogoven en ijzerindustrie. C l u s o n e en G a n d i n o, dat in een zijdal van de Serio ligt (3733 inwoners). In het Val di Scalve liggen S c h i l p a r i o (1455 inwoners) en V i l m i n o r e (1051 inwoners). Het Val Brembana en het Val Seriama zijn met Bergamo door goede wegen verbonden (Bergamo—Branzi 48 km., Bergamo—Bondione 51 km., Lovere—Clusone 16 km.) In het Val Seriana loopt ook een spoorweg van Bergamo tot Parre. Naar het Val di Scalve gaan twee wegen, de eene over het Castionejoch (1296 m.) en de andere naar Parre, met talrijke galerijen, tunnels en bruggen, van het Val Camonica door het Val Angelo en de kloof van de Dezzo.

Bergamasker Alpen, een deel der Lombardische Alpen in de Oost-Alpen. Zie *Alpen*.

Bergamasker schaap. Zie *Schaap*.

Berg-Ambacht is een Zuid-Hollandsche gemeente, begrensd door de gemeenten Stolwijk, Vlist, Schoonhoven, Groot-Ammers, Ammerstol, Streefkerk, Lekkerkerk en Berkenwoude. Zij beslaat een oppervlakte van 2877 H.A. en telt 3212 inwoners (1904). De bodem bestaat in het noordelijk gedeelte uit laagveen en langs de Lek uit rivierklei. Veeteelt en zuivelbereiding zijn de hoofdmiddelen van bestaan; de landbouw, welke van weinig beteekenis is, levert vlas, hennep en aardappelen.

Het dorp Berg-Ambacht is een oude en aanzienlijke plaats; ten tijde van *Floris V* stond

hier reeds een kapel. Er is thans alleen een Hervormde kerk.

Bergamo is een Lombardische provincie van het koninkrijk Italië. Zij grenst ten O. aan Brescia, ten Z. aan Cremona, ten W. aan Milaan en Como en ten N. aan Sondrio. Zij telt op een oppervlakte van 2844 v. km. een bevolking van 459594 (1901) zielen en is in 3 arrondissementen verdeeld. Het noordelijk gedeelte des lands wordt ingenomen door de Bergamasker Alpen, die zich tot aan de hoofdstad uitstrekken en tusschen welke bekoorlijke dalen gelegen zijn, waardoor onderscheiden rivieren vloeien, zooals de Oglio, de Serio, de Brembo, enz., terwijl de Adda langs de zuidwestelijke grenzen stroomt. Tot de meren behooren het Lago di Spinone en het Lago d'Iseo. Het Z. ligt in de Lombardische laagvlakte. Het land is vruchtbaar; in de hoogere streken vindt men goede weiden, terwijl in de vlakte wijn, koren, maïs en rijst verbouwd worden. De zijdeteelt is er van veel belang; de bergen leveren ijzer, marmer en steenkolen. Er zijn talrijke zijde- en katoenspinnerijen, weverijen, papierfabrieken, ijzergieterijen, enz. De inwoners, *Bergamasken* geheeten, bedienen zich van een ruwen tongval en worden in Italië als plompe, maar tevens looze lieden beschouwd. De grappenmakers der Italiaansche volkscomedie, *Arlecchino* en *Brighello*, zijn Bergamasken.

Bergamo is de hoofdstad van de gelijknamige Italiaansche provincie. Zij ligt schilderachtig aan den voet der Bergamasker Alpen, 386 m. boven de zee, in een vruchtbare, goed bebouwde streek en is het kruispunt van de spoorwegen Brescia—Lecco en Treviglio—Ponte Silva. De oude stad (Citta) is amphitheatersgewijs tegen een hoogte gebouwd; aan haar voet strekt zich de nieuwe stad (Borghi) uit. De eerste is omgeven door wallen, welke in wandelplaatsen veranderd zijn. In het midden ligt de Piazza Garibaldi, waar zich de voornaamste gebouwen bevinden: het Gotische Palazzo Vecchio (Broletto), de in 1350 gebouwde dom, de kerk Santa Maggiore, in 1137 gesticht, met mooie koorstoelen en de praalgraven van *Donizetti* en *Mayr*. In de daarmede verbonden Cappella Colleoni liggen de condottiere *Colleoni* en zijn dochter *Medea* begraven. Op het plein staan de standbeelden van *Garibaldi* en den dichter *Tasso*. In de benedenstad liggen verscheiden bezienswaardige kerken, het stadhuis, het regeeringsgebouw, de accademia Carrara met een mooie schilderijengalerij en de bazaar. Op het Cavourplein verheft zich het standbeeld van *Victor Emanuel*. De stad telt als gemeente 47772 inwoners (1901), welke zich vooral bezighouden met de zijde-industrie; verder zijn er katoenweverijen, metaal-, cement-, hout-, kaarsenfabrieken, enz. Bergamo bezit een lyceum, 2 gymnasia, 2 technische scholen, een seminarium, een botanischen tuin, een stedelijke bibliotheek, een academie voor beeldende kunsten, een groot ziekenhuis, een doofstommen-instituut en een tuchthuis. Het is de zetel van een prefekt en een bisschop.

Het oude Bergomum is door de Kelten (Galliërs) gesticht. Ten tijde van de Romeinsche heerschappij was de stad een municipium. Zij werd door *Attila* verwoest, maar [illegible] het bewind der Longobarden en [illegible] van eenige hertogen. In de latere M[illegible] en Ghibellijnsch gezind, werd de [illegible] door *Azzo Visconti* met Milaan [illegible] 1402 verdreef men de Guelfen en [illegible] *Suardi* tot stadhouder, die Bergam[illegible] aan *Pandolfo Malatesta* verkocht, [illegible] bestuur het zich snel ontwikkelde. In 14[illegible] de stad weder aan *Filippo Maria* [illegible] Milaan en na diens dood in 14[illegible] [illegible] Toen werd zij sterk bevestigd en [illegible] met de republiek vereenigd. Sedert [illegible] tenrijksche handen, deelde Bergamo [illegible] de lotgevallen van het Lombardisch-V[illegible] koninkrijk.

Bergamotolie is een aetherisch[illegible] verkregen wordt uit de vruchten van [illegible] *gamia Risso*. Zij bevindt zich in klein[illegible] jes in het buitenste gedeelte der [illegible] in Italië gewonnen door de schil [illegible] of door de vrucht rond te wrijven [illegible] trechter, die er van binnen uitziet [illegible] zoodat de cellen worden opengescheurd [illegible] olie er uitvloeit. Zij is aanvankelijk [illegible] maar bezinkt op een koele plek [illegible] en wordt volkomen helder. Zij heeft [illegible] telijk gewicht van 0,882—0,886 en [illegible] kelijk op in alkohol van 90°/₀. In de [illegible] in het bezinksel bevindt zich azijnzuur [illegible] bij 183° C.; daar zij zich gretig met [illegible] bindt en hierdoor dik en troebel wordt, [illegible] haar in goed gesloten flesschen op [illegible] kere plaatsen te bewaren. Bergamot[illegible] vankelijk lichtgeel, doch wordt later [illegible] onaangenaam, smaakt bitter en wordt [illegible] tot het vervaardigen van allerlei par[illegible] alsmede van sommige likeuren.

Bergamotpeer. Zie *Peer*.

Bergansius, *Johannes Willem* [illegible] Delft in 1836, ontving zijn opleiding [illegible] Kon. Militaire Academie en werd [illegible] luitenant bij het 3de regiment [illegible] Hij doorliep alle officiersrangen en [illegible] als luitenant-generaal gepensionneerd [illegible] werd hij benoemd tot directeur [illegible] schietschool en in 1887 tot directeur [illegible] voor het eerst vereenigde artillerie-[illegible] Van 1888 tot 1891 was hij minister [illegible] daarna achtereenvolgens commandant [illegible] van Amsterdam, commandant van [illegible] artillerie en inspecteur van de artillerie [illegible] tot lid der Tweede Kamer voor [illegible] nam hij als zoodanig geen zitting [illegible] de tweede maal als minister van Oorlog [illegible] den val van het ministerie Kuyper [illegible] 1905. In 1862 schreef hij een „Handboek [illegible] diging van ernstvuurwerken", dat [illegible] herdrukt werd. Als minister van Oorlog [illegible] hij in 1890 tot stand de wet op [illegible] onderwijs en de pensioenwet voor [illegible] employeerden en werklieden. Toen zij [illegible] nieuw optrad als minister van Oorlog [illegible] de ontwerpen betreffende een [illegible] van militair strafrecht en een wet [illegible] tucht, die door hem tusschen 18[illegible] en [illegible] ingediend, voor de behandeling [illegible] kwamen in 1902 tot stand. Hij [illegible]

ndweerwetten van het vorige Kabinet nauw- afgekondigd in het Staatsblad en heeft de en belangrijke uitvoeringsbepalingen uitge- digd. Hij heeft ons leger nieuw snelvuur- hut bezorgd in stede van het 25 jaar oude erlaadgeschut. Wetsontwerpen tot regeling de legerreserve en tot wijziging van de wet net militaire onderwijs zijn door hem inge- d. In de stakingsdagen (April 1903) heeft loor krachtige maatregelen gezorgd, dat de ering in staat was aan de tweede staking hoofd te bieden.

erg-artillerie is een soort van artillerie, e in bergstreken wordt gebezigd. Het ma-

gelen van de Nationale Vergadering. Daar men op de Tuilerieën memoriën vond, door hem aan den koning gericht, werd hij in 1793 in hechtenis genomen, doch de val van *Robespierre* redde hem. Na dien tijd wijdde hij zich aan de wijsbegeerte en ontwikkelde daarbij een grooten rijkdom van denkbeelden en een schitterenden stijl. *Karel X* benoemde hem in 1830 tot Staatsraad. Hij overleed te Lyon in 1832. Van zijn geschriften noemen wij: „Sur l'influence de la volonté et sur l'intelligence" en „Essai sur la propriété"

Bergblauw is een schildersverf, welke uit fijn geslibt koperlazuur bestaat. Deze kleurstof is schitterend lichtblauw, doch niet duurzaam en

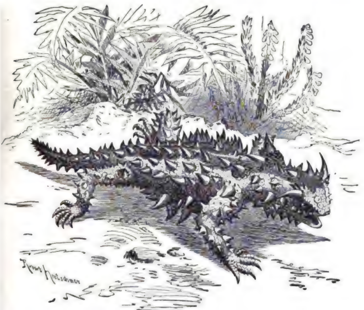

Bergduivel of Moloch (*Moloch horridus*). $^1/_1$ der natuurlijke grootte.

eel kan door middel van lastdieren langs lle en steile bergpaden vervoerd worden.

lergasse, *Nicolas*, een Fransch staatsman schrijver, werd geboren in 1750 te Lyon, igde zich vervolgens aldaar als advocaat, werd na parlementsadvocaat te Parijs en verwierf beroemden naam door het proces van *Beau-chais* met den bankier *Kornmann*. Bij het arsten der Revolutie werd hij door de stad n afgevaardigd naar de Nationale Vergadering, r omdat hij den eed op de constitutie niet le afleggen, nam hij zijn ontslag en hield hoofdzakelijk bezig met het uitgeven van tkundige vlugschriften. Hij verhief zijn stem en de uitgifte van assignaten en andere maatre-

wordt door inwerking van zwavelwaterstof zwart. Tegenwoordig is het bergblauw door ultramarijn verdrongen; dat van Chessy (Cendres bleues) vervangt men door kunstmatig kalkblauw.

Bergboezem. Hieronder verstaat men een door kaden omringd stuk land in een polder, dat dienen kan tot voorloopige bergplaats van overtollig boezemwater. Zij komen vooral voor bij besloten boezems, dat zijn die, waarop niet altijd vrij geloosd mag worden. De bergboezem wordt 's zomers meestal als hooiland gebruikt.

Bergbouw. Zie *Mijnbouw*.

Bergden, (Pinus montana). Zie *Den*.

Bergduivel of *Moloch (Moloch horridus)* is een der vreemdsoortigste hagedissen, die men

kent. (Zie de afb.) Hij bewoont Z. en W. Australië. De kop is zeer klein en smal, de romp forsch gebouwd en plat, de afgeronde staart is iets korter dan de romp en aan het einde afgeknot. De pooten zijn tamelijk stevig, de teenen buitengewoon kort en dik en met lange klauwen gewapend. Op het midden van den hals komt een langwerpige bult voor, met groote, zijwaarts gerichte doornen. De kop, de hals en de romp zijn met schilden van onregelmatigen vorm bekleed, ieder eindigend in een stekel, die op een rozendoorn gelijkt. De lengte en de kromming van deze stekels is verschillend. De onderzijde is oneffen maar niet stekelig. De kleur van het dier maakt een aangenamen indruk, van boven kastanjebruin met drie streepvormige, overlangsche vlekken. De geheele lengte bedraagt 18—22 cm.

Eerst in den laatsten tijd is men meer bekend geworden met de leefwijze van dit dier. Het bewoont zeer zandige terreinen. Uit de kleinheid en verborgen ligging van zijn oogen, zoowel als zijn geheele uiterlijk, kan men afleiden, dat het overdag werkzaam is en misschien nooit, althans zeer zelden, 's nachts zijn rustplaats verlaat. Het beweegt zich in den regel zeer langzaam; zijn voedsel schijnt hoofdzakelijk uit mieren te bestaan, nu en dan ook wel uit plantaardige stoffen.

De Moloch ontleent zijn naam, aan de sombere godenleer den Kanaänieten ontleend, slechts ten halve; ondanks zijn uiterlijk, is hij zachtzinnig van aard. Hij bezit geen ander verdedigingsmiddel dan zijn stekels en deze zijn ook nog zwak. Zooals reeds uit de kleinheid van zijn bek valt af te leiden, kan hij niet bijten.

Berge, *Tammo Adriaan ten*, een Nederlandsch rechtsgeleerde, uit een oud Groningsch geslacht gesproten, werd geboren te Bergen op Zoom, den 25sten Februari 1756. Hij ontving een goede opvoeding ten huize van zijn oom *Rudolph Helprich Eyssonius* en maakte zulke vorderingen in de Oude talen, dat hij reeds op zijn 12de jaar tot de academische lessen werd toegelaten. Nadat hij zijn tijd aan de hoogeschool te Groningen goed had besteed, werd hij in 1775 tot doctor in de beide rechten bevorderd. Als advocaat had hij weldra een uitgebreide praktijk. Hij werd benoemd tot rechter te Lellens en gekozen tot lid van de gezworen gemeente der stad Groningen. In 1795 werd hij lid van de Nationale Vergadering en was in onderscheiden commissiën werkzaam. In het begin van 1798 legde hij zijn mandaat neder, als behoorende tot het tiental afgevaardigden, die liever voor de betrekking wilden bedanken, dan tegen hunne overtuiging den gevorderden eed afleggen. Te Groningen werd hij gekozen tot lid van den Raad, in 1802 benoemd tot procureur-generaal en 3 jaar later tot lid van het Hof. Tijdens de Fransche regeering was hij lid der rechtbank van Groningen en in 1821 president dier rechtbank, welke betrekking hij waarnam tot aan zijn dood, den 22sten October 1830. Hij was lid van het college van curatoren der hoogeschool, ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw en lid van het genootschap „Pro excolendo jure patrio". In de werken van dit Genootschap is een verhandeling van hem opgenomen.

Bergedorf was tot 1868 een gemeenschappelijk grondgebied van Hamburg en Lubeck en telt op 87 v.km. 23728 inwoners (1900). Het behoort thans tot Hamburg, heeft een vruchtbaren kleigrond en ligt tusschen de Elbe en de Bille. De evenzoo genoemde stad, aan de Bille en een scheepvaartkanaal dat Elbe en Bille verbindt, ligt ten Z.O. van Hamburg en is door een spoorlijn met deze plaats en Berlijn verbonden. Zij heeft 10250 inwoners, een Protestantsche en een Katholieke kerk, een hoogere burgerschool, een pro-gymnasium, een blindeninstituut voor kinderen en eenige fabrieken. Bergedorf behoorde vroeger tot Saksen-Lauenburg, maar werd in 1420 door Lübeck en Hamburg veroverd.

Bergeend. Zie *Eend*.

Bergell, het Italiaansche Val Bregaglia, is de naam van een dal in het Zwitsersche kanton Grauwbunderland en in de Italiaansche provincie Sondrio. Het dal is van den Malojapas (1811 m.) tot Chiavenna 25 km. lang. Het ontvangt zijn water van de woeste Meira of Mera, die in het Lago di Mezzola uitmondt. Het bovenste gedeelte van het dal vormt met zijn weiden en naaldbosschen een echt Alpenlandschap. Het benedenste gedeelte, door de Portarotsen een weinig boven Promontogno scherp begrensd, heeft met zijn wijngaarden, kastanjewouden en maïsvelden een meer Italiaansch karakter. In het N. wordt het dal door de Oberhalbsteiner Alpen (Piz Gallegione 3135 m., Pizzo Stella 3406 m.) en in het Z. door het westelijk gedeelte van de Bernina-Alpen (Cima di Castello 3402 m., Piz Badile 3307 m.) begrensd. In het Zwitsersche gedeelte van het aan natuurschoon zoo rijke dal vindt men de dorpen Casaccia, Vicosoprano, Stampa, Bondo, Soglio en Castasegna. Zij zijn grootendeels uit steen gebouwd en tellen samen 1780, grootendeels Protestantsche inwoners. Deze spreken de Italiaansche taal en houden zich vooral met akkerbouw en veeteelt bezig. De bevolking is in het algemeen zeer welvarend. Het Italiaansche deel van Castasegna tot Chiavenna is vruchtbaarder, maar minder goed bebouwd, de dorpen zijn arm. Interessant in dit gedeelte is aan den linkeroever der Meira de bergstorting van den Monte-Conto, die met een kastanjewoud begroeid is. Door deze bergstorting werden den 4den September 1618 de rijke dorpen Plurs (4 km. ten O. van Chiavenna) en Schilano, met 2500 inwoners bedolven. Bij Chiavenna sluit zich de postweg van Maloja, die het Bergelldal met het Opper-Engadin verbindt, bij den Splügenpas aan.

Bergen, in Noorwegen, is de hoofdstad van het gelijknamige stift. Zij ligt op een voorgebergte, aan 3 zijden door water en in het noordoosten door 650 m. hooge bergen begrensd. De stad is door een spoorweg met Voss verbonden en wordt aan den zeekant door batterijen beschermd. Zij heeft betrekkelijk een zeer zacht klimaat, het regent er echter dikwijls; gemiddelde jaarlijksche hoeveelheid neerslag 1857 mm., de gemiddelde jaartemperatuur is 8.1° C. Bergen verheft zich amphitheatersgewijs boven een veilige haven, die door weiden, tuinen en buitenverblijven omzoomd en verder door kale rotsen omringd is. Zij bestaat uit meerendeels nauwe straten. Er zijn verscheiden pleinen, een hoofdkerk

[illegible] 7 andere kerken, een museum, een hoogere [illegible]school, een zeevaartschool, een bibliotheek, [illegible] schouwburg, een inrichting voor melaatschen, [illegible] krankzinnigengesticht, armenhuizen, enz. Bergen is de zetel van een bisschop en van het [illegible] bestuur; ook is er een rechtbank. Het aantal inwoners bedraagt 72179 (1900). Er is een aanzienlijke handel en men heeft er tevens fabrieken en scheepstimmerwerven. Vooral de handel in haring en stokvisch is van groot belang; [illegible] 240 stoombooten en 113 zeilschepen van [illegible] tonnen te Bergen te huis behooren, liepen [illegible] schepen van 497269 tonnen de [illegible] binnen. Behalve haring en stokvisch worden uitgevoerd teer, traan, huiden, planken, mas[illegible] brandhout, enz. Men zegt, dat *Ha[illegible] Haarfager*, de eerste koning van Noorwegen, [illegible] gehouden heeft op het eiland [illegible]. Bergen is de geboorteplaats van den dichter [illegible].

[illegible] stad werd in 1070 gesticht, en de Hansa[illegible] aldaar opgericht omstreeks 1340, ma[illegible] zich een onbeperkt gezag aan over de [illegible], zoodat hare bewindhebbers in 1455 den [illegible] den bisschop en 60 andere personen [illegible] brachten. In 1560 werden de voor[illegible] der Duitschers ingekort, doch hun kan[illegible] toch nog tot 1630 staande.

Bergen is een gemeente in het noorden van [illegible], welke zoowel aan Pruisen, als aan [illegible] Brabant (de Maas) grenst. Zij beslaat een [illegible] van 11956 H.A. en telt 5438 inwo[illegible] 1904. De bodem bestaat voor meer dan [illegible] uit zand en verder uit klei en laag[illegible]. Een groot gedeelte wordt ingenomen door [illegible] en veen, doch langs de Maas en de Ken[illegible] goede gronden, welke graan en andere [illegible] opleveren. De gemeente omvat de [illegible] Afferden, Bergen, Wel, Heien en Sie[illegible] benevens eenige buurten en gehuchten. [illegible] Bergen ligt op den rechteroever der [illegible] een fraaie R.-Katholieke kerk en [illegible] een gierpont in gemeenschap met het [illegible] overzijde der rivier gelegen Vierlingsbeek.

Bergen is een gemeente in Noord-Holland, [illegible] grenst aan de Noordzee, alsmede aan de [illegible] Schoorl, Oudkarspel, Koedijk, Alk[illegible] en Egmond Binnen. Zij beslaat een opper[illegible] van 9676 H.A. en telt 1653 inwoners [illegible]. De bodem bestaat uit duinen en geest[illegible] op de duinhellingen wisselen bosch, [illegible] en akkers elkander af en menig schilder[illegible] wordt hier gevonden. Veeteelt, [illegible] en landbouw zijn de hoofdmiddelen van bestaan. De gemeente omvat het dorp [illegible] de Bergermeer, alsmede eenige buurten [illegible] gehuchten.

[illegible] Bergen ligt een uur ten N. W. van [illegible] aan het einde van het Bergerbosch. [illegible] tegenwoordige Hervormde kerk is een [illegible] welke in 1094 door bisschop [illegible] van Utrecht aan het kapittel van St. [illegible] geschonken werd. Zij verbrandde in 1148 [illegible] 74 en werd na laatstgenoemd jaar slechts [illegible] hersteld, zoodat het grootste ge[illegible] een ruine vormt. De R.-Katholieke [illegible] is een nieuw gebouw. In het Bergerbosch [illegible] te Bergen. In 1799 werd hier het vereenigde Engelsch-Russische leger door het Fransch-Bataafsche verslagen.

Bergen. Zie *Mons*.

Bergen, *Adriaan Jansz. van*, een turfschipper van Leur, een dorpje bij Breda, die in 1573 den aanslag der Nederlandsche troepen op Geertruidenberg bevorderd, maar vooral bij de verrassing van Breda zich voor het vaderland verdienstelijk gemaakt heeft. Hij bracht doorgaans met behoorlijk vrijgeleide turf aan de Spaansche bezetting van het kasteel van Breda en kwam hierdoor op het denkbeeld, om die sterkte in de macht der Staatschen te brengen. Hij kon immers een groot aantal soldaten in het ruim van zijn vaartuig onder de turf verbergen en op die wijze ongemerkt binnen het kasteel brengen. Hij deelde zijn plan mede aan *Filips*, graaf *van Nassau*, die er zeer mede was ingenomen. Prins *Maurits* en *Oldenbarneveldt* werden er van verwittigd, en de krijgsoverste *Heraugières* belastte zich met de uitvoering.

Van Bergen liet een zoldering maken in het ruim van zijn schip, en nadat genoemde bevelhebber zich met 70 man daaronder verborgen had, werd zij met lagen turf bedekt. Den 3den Maart des avonds kwam het schip binnen de boomen van het kasteel en het lossen nam een aanvang. De schipper liet aanhoudend pompen, om door dat geraas het hoesten der verborgen manschappen onhoorbaar te maken. Nadat het lossen zoover gevorderd was, dat de soldaten in het ruim eenig licht door de reten konden zien, wendde *van Bergen* vermoeidheid voor en haalde met een drinkgeld zijn Spaansche helpers over, om het verdere werk tot den volgenden ochtend uit te stellen. Daar men hem niet vergunde, in het kasteel te blijven, liet hij er zijn vaartuig achter en ging prins *Maurits* waarschuwen, die ter ondersteuning van den aanslag tot dicht bij Breda genaderd was.

Des avonds om elf uur was alles in rust. Toen verliet *Heraugières* zijn schuilplaats en verdeelde zijn dappere mannen in 2 troepen. De eene viel op de bezetting aan, die in weerwil van haar vervaarlijk krijgsgeschreeuw weldra gevangen was, terwijl de andere, onder hopman *Lambert Charles*, zich naar de poort begaf en aldaar aan de bezetting der stad, door het luid gerucht in het geweer gesneld, belette, om die van het kasteel te hulp te komen. Weldra drong *Hohenlo*, op een afgesproken teeken, het kasteel binnen en werd door prins *Maurits* gevolgd. Als een merkwaardigheid vermelden wij, dat geen dier 70 soldaten daarbij het leven verloor.

Van Bergen, alsmede zijn neven *Willem* en *Adriaan Joostz. van Bergen*, die als knechts op het turfschip dienden, werden door een aanzienlijke gift in geld en een lijfrente beloond voor hun dapper gedrag. *Adriaan Jansz van Bergen* overleed in 1601 te Dordrecht aan een besmettelijke ziekte. Den 8sten September 1904 werd voor hem te Leur een standbeeld onthuld.

Bergen, *Gerardus van*, geneesheer te Antwerpen. Hij heeft onderscheiden geneeskundige boeken geschreven, die bij *Plantijn* zijn verschenen, en overleed in 1583.

Bergen, *David van*, meer bekend onder den naam van *David Montanus*, was een Nederlandsch

godgeleerde, werd in 1653 predikant te Maartensdijk en vertrok in 1656 in die betrekking naar Sluis in Vlaanderen, waar hij in 1687 overleed. Hij heeft eenige godgeleerde en stichtelijke werken geschreven.

Bergen, *Dirk van* een Hollandsch landschap- en dierschilder, geboren te Haarlem omstreeks 1640, overleden aldaar in of na 1690. Zeer goed navolger en waarschijnlijk leerling van *Adriaen van de Velde* (zie aldaar). Omstreeks 1675 was hij in Engeland. Hij schilderde landschappen met herders en vee, in den trant van *Adriaen van de Velde* en *Berchem*. Schilderijen van *van Bergen* bevinden zich o.a. in het Rijksmuseum te Amsterdam, het museum Boymans te Rotterdam en in verscheiden buitenlandsche verzamelingen.

Bergen, *Eduard van*, een Vlaamsch letterkundige, geboren te Antwerpen, den 6den September 1853. Hij studeerde aan het athenaeum in zijn geboortestad, werd daarna klerk op een handelskantoor en in 1877 commandant der havenpolitie te Antwerpen tot 1881, toen hij secretaris werd van het Weldadigheidsbureel aldaar. Met eenige letterkundigen stichtte hij den kring „De eigenaardigen", en van zijn hand verschenen: „De Vlaamsche beweging" (1872), „Breydel en de Coninck" (1873), „De onwetendheid" (1873) „De Grondwet" (1873), „De Geuzen" (1875), „Eenige punten uit de geschiedenis van Rome" (1875), „De Spaansche Furie" (1876), „Filips van Marnix van Sint Aldegonde" (bekroond 1875),, „Catharina Beersmans" (1876), „De SpaanscheFurie of Antwerpen in 1576, historisch drama" (1876), „Victor Driessens" (1877), „Rubens jeugd" (1877) „Schijn bedriegt" (Met *V. A. de la Montagne*, 1880), „Pekdraad, geldzak" (1882), „Vreemde bloemen" (1882), „Twee vaderlandsche martelaars: Anneesens-Chapuis" (1883), „Historische schetsen voor het volk" (1883), „Eene Vlaamsche dichteres: Mevrouw van Ackere-Doolaeghe" (1883), en „Wat de vrouw wil" (1884).

Bergen-op-Zoom is de naam van een voormalig markgraafschap in het hertogdom Brabant. Het ontstond in 1287 door de splitsing der heerlijkheid Breda, van welke *Gerard van Wezemale* de westelijke helft of het land van Bergen-op-Zoom ontving. De heerlijkheid kwam achtereenvolgens in het bezit van verschillende geslachten en werd in 1533 door keizer *Karel V* tot een markgraafschap verheven. Sedert den vrede van Munster stond het Z. deel onder Spanje of Oostenrijk, terwijl het midden en noorden tot de Vereenigde Nederlanden behoorde. In 1795 verviel de waardigheid van markgraaf.

Bergen-op-Zoom is een Noord-Brabantsche gemeente, welke begrensd wordt door de Oosterschelde, alsmede door de gemeenten Halsteren, Wouw, Huibergen en Woensdrecht. Zij beslaat een oppervlakte van 3113 H.A. en telt 14230 inwoners. (1904) De bodem bestaat voor het grootste gedeelte uit zand diluvium; alleen langs de Ooster-Schelde ligt klei. In eerstgenoemd gebied liggen eenige draslanden, zooals de Zeezuiper en het Kuntelmeer. De gemeente omvat de stad van dien naam, het dorp Borgvliet en de zoogenaamde Poorterij met verspreide huizen.

De stad Bergen-op-Zoom (zie de plaat) is gebouwd op hoogen, zandigen grond en ligt nab de OosterSchelde, waarmede zij door een have verbonden is. Sedert 1867 is de vesting ontmanteld. Het mooiste gedeelte ligt aan de Groote Markt en aan de straten, welke naar de voormalige Steenbergsche-, Wouwsche- en Boschpoorte leiden. De Groote- of Geertruidakerk, thans in het bezit der Hervormden, is een zeer oud gebouw dat in 1442 vernieuwd werd, doch door d belegeringen van 1622 en 1747 veel geleden heeft; in 1752 was de kerk gerestaureerd. Z bevat eenige, meest geschonden praalgraven. Verder zijn er kerken voor de R.-Katholieken, Lutherschen en Christelijk-Gereformeerden, al mede een synagoge. In het op de Markt gelegen stadhuis vinden wij in de Witte Zaal de po tretten der heeren en markiezen van Bergen-op Zoom; het Markiezenhof dient thans tot kazerne. De stad, welke sedert 1863 door middel van lijn Vlissingen—Roozendaal met het Europeesche spoorwegnet verbonden is, heeft een hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus, een teekenschool en onderscheiden inrichtingen voor lager onderwijs. In Bergen-op-Zoom is eenige handel, scheepvaart en visscherij; men vindt er verder potte en pannenbakkerijen, een beetwortelsuikerfabri en eenige kleinere industriëele instellingen, b nevens veel oesterhandel en ansjovischvangst. In den omtrek kweekt men asperges. De plaats is door stoomtramlijnen verbonden met Antwerpen, Steenbergen en Tolen.

De oorsprong van Bergen-op-Zoom moet waarschijnlijk gezocht worden in een kasteel, daar ter plaatse aan de Soma of Zoom werd gebouwd. Volgens oude kronieken zou *Geertruid* de dochter van *Pepijn van Landen* er in 8ste eeuw een kapel gesticht hebben. Voor het einde der 13de eeuw wordt Bergen-op-Zoom echter niet vermeld. In 1287 door muren omringd ontving het een eeuw later een keur; toen werd de stad nagenoeg door brand vernield. *Frederik Perrenot*, baron van Ronsse, bracht haar in 15 aan de Staatsche zijde; *Parma* en *Spinola* belegerden de stad tevergeefs in 1588 en 16 In 1747 werd zij echter door de Franschen veroverd, de poging der Engelschen, om haar 1814 bij verrassing in te nemen, mislukte.

Bergenroth, *Gustav*, een Duitsch geschiedkundige, geboren te Oletzko in Oost-Pruisen den 26sten Februari 1813, studeerde te Koningsbergen in de rechten, trad vervolgens in staatsdienst, maar nam als socialist ijverig deel aan de volksbeweging van 1848, zoodat hij zijn ontslag ontving. In 1850 was hij *Kinkel* behulpzaam bij diens vlucht uit Spandau, vertrok daarna naar Californië, maar keerde in 1851 naar Europa terug, waar hij een zwervend leven leidde, dat hij zich in 1857 ging wijden aan een grondige studie der archieven uit den tijd der *Tudors*. In 1860 begaf hij zich daartoe naar Simancas in Spanje en werd vanwege de Engelsche regeering belast met het onderzoek der aldaar aanwezige stukken. Hij leverde het voortreffelijk werk: „Calendar of letters, despatches and statepapers relating to the negotiations between England and Spain, preserved in the archives of Simancas and elsewhere" (Londen, 1862—1868 dln.). Het is hem niet gelukt, aan te toonen

BERGEN OP ZOOM.

Stadhuis.

Lieve Vrouwestraat en Gevangenpoort.

Digitized by Google

[illegible] de moeder van *Karel V*, *Johanna*, een slachtoffer der politiek en geenszins krankzinnig is geweest. Hij overleed te Madrid, den 13den Februari 1869.

Berg-en-Terblijt. Deze Limburgsche gemeente grenst aan Meerssen, Houtum, Valkenburg, Oud-Valkenburg, Bemmelen en Amby. Zij ligt [illegible] km. ten O. van Maastricht, beslaat een oppervlakte van 778 H.A. en heeft 1343 inwoners (1888). De heuvelachtige bodem, welke zich [illegible] m. boven de zee verheft, bestaat uit [illegible]sche klei of löss. De bevolking voorziet in haar onderhoud door den landbouw, een gedeelte werkt in de steengroeven. Deze laatste, [illegible] vele kunstmatige grotten bevatten, werden [illegible] vermoedelijk bewoond. De gemeente [illegible] het dorp Berg en eenige buurten, onder [illegible] Terblijt.

Berger, *Ludwig von*, een slachtoffer van de Fransche overheersching, werd geboren te [illegible]burg in 1768. Hij studeerde in de rechten, en werd in 1808 landvoogd te Oldenburg. Wegens het uiten van vaderlandslievende gevoelens werd hij te Bremen voor den krijgsraad gebracht, [illegible] *Vandamme* voorzitter was. Met zijn vriend [illegible] *Finckh* werd hij ter dood veroordeeld en met [illegible] den 10den April 1813 doodgeschoten. Hun [illegible] liet de hertog van Oldenburg later in den [illegible] grafkelder bijzetten.

Berger, *Johann Erich von*, een wijsgeer, geboren den 1sten September 1772 te Faaborg op Funen, studeerde te Kopenhagen, Göttingen en Jena en vestigde zich als grondeigenaar in Holstein. Later woonde hij de lessen van *Gauss* te Göttingen en werd in 1814 benoemd tot hoogleeraar in de sterrenkunde en na *Reinholds* dood in 1823 in de wijsbegeerte te Kiel, waar hij den 22sten Februari 1833 overleed. Zijn belangrijkste geschrift is getiteld: „Allgemeine Grundzüge der Wissenschaft" (1817—1827, 5 dln.)

Berger, *Ludwig*, een Duitsch muziekleeraar en componist, werd geboren te Berlijn, den 18den April 1777 en genoot het onderwijs van *Gürrlich* en *Clementi*, deed met dezen een kunstreis naar [illegible]burg, en vertoefde er 6 jaren. Daarna begaf hij zich in 1812 naar Stockholm en vervolgens naar Londen. In 1815 keerde hij terug naar Berlijn, waar hij zich hoofdzakelijk aan het muziekonderwijs wijdde en den 16den Februari 1839 overleed. *Mendelssohn* en *Wilhelm Taubert* behoorden tot zijn leerlingen. Hij heeft veel pianostukken uitgegeven.

Berger, *Jacques*, een Fransch historieschilder, werd geboren te Chambery in Savoye, oefende zich onder de leiding van *L. Pecheux* en begaf zich naar Rome, waar lord *Bristol* in 1786 aan zijn behoeftige omstandigheden een einde maakte door hem een pensioen te verleenen en 5 zijner schilderijen tegen aanzienlijken prijs te koopen. Na den tijd heeft hij onderscheiden hooggeschatte doeken geleverd. Hij werd vervolgens professor aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Turijn en overleed aldaar in [illegible]. Hij wordt met *Casparo Landi* als de beste [illegible] van zijn tijd in Italië beschouwd.

Berger, *Johann Nepomuk*, een Oostenrijksch staatsman, werd geboren den 16den September 1816 te Prosznitz in Moravië, studeerde te Olmütz en te Weenen in de rechten en tegelijkertijd ook in de philosofie, wiskunde en astronomie. In 1844 werd hij assistent bij den leerstoel voor het natuur- en strafrecht aan de academie te Weenen. Vooral na de omwenteling van 1848 maakte hij zich bekend door rechtsgeleerde geschriften, waaronder zich een paar belangrijke verhandelingen over de toen uitgevaardigde drukperswet bevonden. Hij werd in 1848 afgevaardigd naar de Nationale Vergadering te Frankfort en nam er plaats aan de uiterste linkerzijde, waar hij tot de bekwaamste redenaars behoorde. Nog vóór de verlegging van het Parlement naar Stuttgart keerde *Berger* naar Weenen terug en had er weldra als advocaat een uitgebreide praktijk. Steeds bleef hij aan zijn vrijzinnige beginselen getrouw. In 1861 werd hij lid van den gemeenteraad van Weenen, in datzelfde jaar lid van den Landdag in Neder-Oostenrijk en door dezen in 1863 naar den Rijksraad afgevaardigd. Hier behoorde hij steeds tot de voortreffelijkste mannen der liberale partij en was er werkzaam in talrijke commissiën en rapporteur over gewichtige aangelegenheden. In December 1867 nam hij zitting als minister zonder portefeuille in het zoogenaamde Burger-ministerie, maar nam, wegens verschil van meening met zijn ambtgenooten, den 17den Januari 1870 zijn ontslag en overleed den 9den December van dat jaar. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: „Die Preszfreiheit und das Preszgesetz" (1848), „Die österreichische Wechselordnung vom 25 Januari 1850" (1850), „Kritische Beiträge zur Theorie des österreich. allgemeinen Privatrechts" (1856), „Ueber die Todesstrafe" (1864) en „Zur Lösung der österreich. Verfassungsfrage" (1861).

Berger, *Hugo*, een Duitsch geograaf, werd den 6den October 1836 te Gera geboren. Hij studeerde te Leipzig in de theologie en philologie, was van 1862—1877 als leeraar werkzaam en wijdde zich aan de studie van de philosofie en paedagogiek, later aan die van de Oude aardrijkskunde. In 1899 werd hij hoogleeraar in de geschiedenis der aardkunde en directeur van het historisch-geografisch seminarium aan de hoogeschool te Leipzig. Hij stierf hier den 27sten September 1904. Zijn voornaamste geschriften zijn: „Die geographischen Fragmente des Hipparch" (Leipzig, 1869), „Die geographischen Fragmente des Eratosthenes" (Leipzig, 1880), „Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen" (Leipzig, 1887—1893; 2de druk, Leipzig, 1903) en verschillende verhandelingen over de geschiedenis der aardrijkskunde in de „Berichte der Königlich Sachsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig" (Leipzig 1894—1898).

Berger, *Johann Nepomuk*, een beroemd schaakspeler, geboren te Graz den 11den April 1845, werd voor den handel opgeleid en was werkzaam in zijn geboortestad. Zijn loopbaan als schaakspeler betrad hij eerst in 1816 en won op het eerste Oostenrijksche schaakcongres in 1870 te Graz gehouden, den eersten prijs en op het internationale schaakcongres van den Duitschen Schaakbond te Nürnberg in 1883 den vierden prijs. Zijn eigenlijk gebied echter is de samenstelling van schaakproblemen. Ook is hij

medewerker aan de voornaamste tijdschriften, aan het schaakspel gewijd. Zijn voornaamste werken zijn: „Das Schachproblem und dessen kunstgerechte Darstellung (Leipzig 1884) en „Theorie undPraxis der Endspiele" (Leipzig 1890), een verzameling van oorspronkelijke opgaven met verklarenden tekst.

Berger, *Alfred*, vrijheer *van*, theaterdirecteur en schrijver, werd den 30sten April 1853 te Weenen geboren. Hij is de zoon van den Oostenrijkschen minister *J. N. Berger* en studeerde van 1871—1875 in zijn geboortestad in de rechten en staatswetenschappen. In 1885 vestigde hij zich als privaat-docent in de philosofie aan de Weener hoogeschool, was van 1887—1890 secretaris van het Hofburgtheater en huwde in 1889 de tooneelspeelster *Stella Hohenfels*. In 1894 tot buitengewoon hoogleeraar benoemd, nam hij echter in 1899 de directie van den pas opgerichten Duitschen schouwburg te Hamburg op zich. *Berger* publiceerde o. a. het treurspel „Önone" (1874), „Gedichte" (1878 en 1891), „Dramaturgische Vorträge" (Weenen, 1891), het sprookjesspel „Habsburg" (1898), „Studien und Kritiken" (Weenen 1896; 2de druk, Leipzig, 1900), „Über Drama und Theater Fünf Vorträge Leipzig, (1900), „Im Vaterhaus, Jugenderinnerungen" (met *Wilhelm*, vrijheer *van Berger*, Weenen, 1901), „Wie das Wintermärchen entstand" (Hamburg, 1903), „Semmelweis und andere Geschichten" (Berlijn, 1904).

Berger de Xivrey, *Jules*, een Fransch letterkundige, werd in 1801 te Versailles geboren. Hij werd bibliothecaris der bibliotheek van het Arsenaal en vervolgens van de Nationale bibliotheek, en publiceerde een groot aantal werken over het Grieksch en Latijn. Hij was lid van de Académie des inscriptions et belles-lettres en overleed in 1863 te Saint-Sauveur-les-Bray.

Bergerac is een arrondissementshoofdstad in het Fransche departement Dordogne. Zij ligt op den rechteroever der Dordogne, over welke rivier een mooie brug is gelegd, en is een kruispunt van den Orleans-spoorweg. De stad bezit een nieuwe Gotische kerk, „de Notre Dame", een Gereformeerde kerk, een gedenkteeken voor de gevallenen in den oorlog van 1870—1871, een college, een handelsrechtbank en 12834 inwoners (1901), die zich vooral met den wijnbouw en den handel in wijn, brandewijn en truffels bezighouden. Ook zijn er brandewijnstokerijen, ijzer-, machine- en papierfabrieken en leerlooierijen. Op het einde der Middeleeuwen was Bergerac een belangrijke handelsstad, welke echter door de opheffing van het Edict van Nantes zeer achteruit ging. Den 17den September 1577 werd hier de vrede tusschen koning *Hendrik III* en de Hugenoten gesloten.

Bergerac, *Savinien Cyrano de*, een Fransch schrijver, werd den 6den Maart 1619 te Parijs geboren. Hij nam dienst bij de koninklijke garde en onderscheidde zich door zijn woestheid, daar hij in meer dan 1000 tweegevechten (de meeste wegens de grootte en den vorm van zijn neus, die den spotlust opwekte) zijn leven waagde. De wonden, die hij daarenboven in onderscheiden veldtochten ontvangen had, maakten hem ongeschikt voor den dienst, zoodat hij zijn ontslag nam en zich met de beoefening [illegible] hield. Hij overleed in 1655. Zij[illegible] komen overeen met zijn karakter [illegible] breken in stijl en compositie, zijn [illegible] en dikwijls geestig. Zij bevatten [illegible] „L'histoire comique des Etats et [illegible] „Lune" en „L'histoire comique des E[illegible]pire du Soleil", een reis naar de [illegible] met physische, metaphysische, sat[illegible]tige opmerkingen, door *Voltaire* [illegible] mégas" en door *Swift* in zijn „Gul[illegible] volgd; een treurspel „Agrippine" [illegible] blijspel „Le pédant joué", waarin [illegible] ser directeur *Grangier* ten tooneele [illegible] uit *Molière* veel geput heeft. Zijn [illegible] (1741, 3 dln.) werden in 1858 [illegible] door *P. Lacroix* (nieuwe uitgave [illegible] drama van *Rostand* (zie aldaar) [illegible] *no de Bergerac* opnieuw algemeen [illegible] worden.

Bergerat, *Emile*, een Fransch [illegible] werd den 29sten April 1845 te Pa[illegible]. Eerst was hij schilder, later, na [illegible]ker aan Parijsche bladen. Vooral [illegible] door zijn „Biographies contempora[illegible] „Chefs d'oeuvre d'art à l'Exposition [illegible] (1878) en „Théophile Gautier" [illegible] gemaakt. Na 1884 heeft hij als [illegible]ver van den „Figaro", waar hij [illegible] *Caliban* levendige karikaturen [illegible] en straatleven publiceerde, een [illegible] verworven. Verzamelingen van [illegible] zijn: „Vie et aventures du Sieur Cali[illegible] „Le livre de Caliban" (1887), „F[illegible] Caliban" (1888), „Le rire de Cali[illegible] en „Les soirées de Calibangrève [illegible] schreef hij pamfletten („Le Sancho Pa[illegible] romans (zooals: „Faublas malgré lui" [illegible] drames de l'honneur", 2 dln., „Le [illegible] en „La vierge", 1894; „Le cruel [illegible] 1898), het groote dramatische ge[illegible]rande" (1885) en drama's (in 18[illegible] als „Ours et fours"), zooals het [illegible] „Flore de frileuse" (naar zijn roman [illegible] 1886), „Le capitaine Fracasse" [illegible] een roman van *Théophile Gautier* [illegible] „Plus que reine" (1899). Hij had [illegible] afwisselend geluk. In de „Lyre com[illegible] worden alle buitensporigheden van [illegible]leven scherp gehekeld. In 1870 vers[illegible] „Poèmes de la guerre".

Bergère van het Fransche berger[illegible] herder. Deze naam geeft men [illegible]derin, alsmede aan een gemakkelijke [illegible] als rustbed kan gebruikt worden.

Bergeret, *Jules Victor*, een Pa[illegible]munist, geboren in 1839 te Parijs [illegible] officier en commandeerde een compag[illegible]tionale garde gedurende het beleg [illegible]. Daarna werd hij gekozen tot lid van [illegible] Central en na den 18den Maart 1871 [illegible] de Commune. Bij den uitval van [illegible] 1871 leed hij een nederlaag tegen [illegible] Versailles. Hij kondigde zijn [illegible] deze beroemd gebleven woorden „[illegible] *même* est à Neuilly". Na de verovering [illegible] vluchtte hij naar Jersey en vervolgens [illegible]den.

Digitized by Google

ergerette, eigenlijk *herderinnetje*, is een ɛ, samengesteld uit wijn en honig.

ergers, *Catharina*, een Utrechtsche heldin le dagen van onzen opstand tegen Spanje, le echtgenoote van *Jan Jacobs van Leemput*, it zij gewoonlijk *Trijn van Limpen* werd md. Toen haar man, uit een raadsvergadering keerende, haar verhaalde, dat men gaarne kasteel Vreeburg zou uit den weg ruimen, dat men hiertoe geen kans zag, bond de e vrouw een bonte boezelaar aan den stok en ragebol, verzamelde onder dat veldteeken antal vrouwen en trok met deze naar het el. Zonder zich om eenig gevaar te bekommeren zij met eigen handen het sloopingswerk. ra schoot het volk van alle kanten te hulp, t kasteel, dat langen tijd een bron van ergernis geweest voor de ingezetenen der stad, werd p den grond toe geslecht. Ook andere feiten en van haar vermeld, die meer van ruwheid an vrouwelijke zachtmoedigheid getuigen.

ergeyck, *Arnold van*, een Nederlandsch kundige, die zich ook *Oridryus* noemde, tegen het einde der 15de of in het begin 16de eeuw geboren te Bergeik in Noord-ant, genoot onderwijs te 's Hertogenbosch Leuven, vertoefde te Gent bij den abt van Pieter en opende in 1630 een school te En-. Hij overleed 3 jaren daarna, een Grieksche kkunst nalatende, die in 1638 te Parijs door *inicus Sylvius* is uitgegeven.

ergfalk, *Per Erik*, een Zweedsch rechts-rde, geboren den 4den Februari 1798 te er-Selö (Södermanland), studeerde te Upsala, overde in 1824, legde zich toe op de rechts-rdheid en werd in 1838 hoogleeraar in de shuishoudkunde. In die betrekking bleef hij zaam tot 1861, en na dien tijd woonde hij meritus te Stockholm. *Bergfalk* werd ge-l als een man, die beter dan iemand bekend met de geschiedenis van het recht en van onstitutie in Zweden. Hij werd dan ook malen geroepen, om deel te nemen aan den l van commissiën tot het opstellen van wets-erpen. Behalve studiën over geschiedkundige en van *Geyer*, *Stremcholm* en *Nordström*, le hij de volgende monografiën „Om Svens-ordens beskattning" (1832), „Om Svenska mas författning" (1838), „Om Svenska Post-dets uppkomst och utbildning 1636—1718" en 1859), „Något om guldets frantid" (1853), Bidrag tin handelskrisernas historia" (1859).

rgforel. Zie *Forel*.

rgfluiter is een Geldersche naam voor . Zie aldaar.

rggeesten. Zie *Aardmannetjes*.

rg-Geitantilope (*Antilope s. Nemorhoe-s Capricornis Sumatrensis*). Deze wordt ook boschgeit en door de Maleiers kambing-genoemd. Zij is de lenigste antilope van ndischen archipel en komt uitsluitend op Su-voor. Deze zeer afwijkende vorm is het st verwant aan de geitachtige antilopen, Hindostan bewonen en leeft op de hoog-en van Sumatra, bij voorkeur in bosschen p ontoegankelijke bergen. De kambing-oetan er schuw en moeilijk te vangen. Zij is niet dig van aard en langzaam in hare bewegin-gen. Dit nog weinig bekende dier is zoo groot als een gewone bok, ranker van vorm, doch krachtig gebouwd, met korte, rechte, achteroverstaande, kegelvormige horens. Het is zwart van kleur met witte randen langs de kin en witte lange manen op den nek; de oogen zijn bruinachtig zwart. De opstaande ooren zijn zeer lang, de staart en hals kort, de pooten dik en krachtig en voorzien van dunne, zwarte hoeven. De huid is bedekt met dun geplant lang, grof of ruig haar. De neus is zwart en onbehaard. Het voeder bestaat voornamelijk uit de knoppen en bladeren van boomen. De Bataks gebruiken de horens om toovermiddelen te bewaren.

Berggeld. Zie *Bergloon*.

Berggieszhübel, *Bergieshübel*, ook wel *Gieszhübel* genaamd, is een mijnstad in het koninkrijk Saksen. Zij ligt in het schoongelegen Gottleubadal, aan den spoorweg Pirna—Berggieszhübel en telt (1900) 1470 inwoners. Het Johann-George bad werd in 1722 gesticht. Den 21sten Augustus 1813 werden hier de Franschen door de bondgenooten verslagen.

Berggren, *Jacob*, een Zweedsch godsdienstleeraar, werd geboren in het kerspel Krokstad in Bohuslaen, begaf zich in 1812 als Zweedsch gezantschapspredikant naar Konstantinopel en bezocht vandaar in 1820—1822 Syrië, Palestina en Egypte, vertoefde vervolgens eenigen tijd te Parijs en keerde in 1824 naar Zweden terug, waar hij predikant werd te Ostgothland. Aangemoedigd door *Silvestre de Sacy*, deed hij te Petersburg een Arabisch woordenboek in het licht verschijnen. Intusschen is alleen het eerste deel uitgekomen en het handschrift der overige deelen door den auteur afgestaan aan de academie te Upsala. Een Fransch-Arabisch lexicon, dat zich uitsluitend tot de natuurlijke historie bepaalt en een 5-tal deeltjes bevat, schonk hij aan het Aziatisch Genootschap te Londen. Zoowel dit laatste, als een dergelijk Genootschap te Parijs had hem tot lid benoemd. Hij heeft daarenboven „Reizen in Europa en het Oosten" geschreven, welke te Stockholm (1826—1828) in drie deelen zijn gedrukt.

Berggreen, *Andreas Peter*, een Deensch componist, geboren te Kopenhagen, den 2den Maart 1801, werd in 1838 organist in de Trinitatiskerk aldaar, in 1843 directeur van het koor en in 1854 redacteur van het muzikale tijdschrift: „Heimdal". In 1832 werd zijn opera „Porträtet og Bysten" opgevoerd. Vooral echter maakte hij zich verdienstelijk door het verzamelen en uitgeven van volksliederen onder den titel: „Folkeviser, Folkesange og Melodier" (11 dln., 2de druk, 1864). Hij overleed te Kopenhagen, den 8sten November 1880.

Berggroen is een schildersverf, welke uit fijn geslibd malachiet (malachietgroen) of uit een neerslag van koperhoudend water uit de mijnen bestaat. Het heeft een dofgroene, weinig standvastige kleur, wordt door de inwerking van zwavelwaterstof zwart en wordt gebruikt als kalk-, olie- en waterverf. Berggroen wordt dikwijls door een surrogaat vervangen, dat bekend staat onder den naam van Tiroler-, Brunswijker-, Auersbergergroen, kopergroen, enz. Vroeger verkreeg men het door het neerslaan van kopervitriool

met behulp van koolzure natron. Dit berggroen verkrijgt als olieverf langzamerhand een zeer mooie kleur. Tegenwoordig verstaat men hieronder Neuwiedergroen, vermengd met Schweinfurtergroen. Al deze praeparaten zijn vergiftig.

Bergh. Zie *Berg*.

Bergh, *van den*. Van het adellijk geslacht van dezen naam noemen wij de volgende leden:

Bergh, Oswald I, heer *van den*, gesproten uit het oude geslacht van *Wassenaer* en een zoon van *Willem II*, heer *van den Bergh*. Na den dood zijns vaders (1465) werd hij beleend met Millingen, Bylandt, Loel en ook met Poll. Hij werd in 1486 door den Duitschen keizer tot rijksgraaf verheven en kocht in dat jaar de halve hoogheid Wisch en de heerlijkheid Homoet. Tijdens de Geldersche onlusten koos hij de zijde van *Adolf van Gelder*, met wien hij op een tocht naar het Heilige land vriendschapsbetrekkingen had aangeknoopt. Nadat *Adolf* in 1477, na den dood van *Karel den Stoute*, uit de gevangenis ontslagen was en zijn getrouwe Gelderschen opriep, stond *Oswald* gereed, om daaraan gehoor te geven, toen de tijding van *Adolfs* dood hem ter oore kwam. Hij deed veel moeite om *Karel van Egmond* uit de gevangenis te bevrijden, was wegens de ligging zijner landen genoodzaakt, om nu eens met de ééne partij, dan weder met de andere te heulen, en overleed in 1506.

Bergh, Willem IV, graaf *van den*, een achterkleinzoon van den voorgaande, werd geboren in 1538, was gehuwd met *Maria van Nassau*, oudste zuster van prins *Willem van Oranje*, en bekleedde den eersten rang onder de Geldersche edelen. Hij was een voorstander van de Hervorming en een medeonderteekenaar van het Verbond der Edelen. Bij de komst van *Alva* werd hij echter wankelmoedig, want terwijl hij *Lodewijk van Nassau* verzekerde van zijn gehechtheid aan de zaak van den opstand, liet hij zich door *Viglius* met schoone beloften aanbevelen bij den Spaanschen hertog. Bij *Alva* vond hij echter geen gehoor, daar deze hem liet indagen en, toen hij niet verscheen, verbande en zijn goederen verbeurd verklaarde. Nu wijdde graaf *Willem* zich weder aan de zaak van zijn zwager, bevorderde de inneming van Loevestein door *Herman de Ruyter*, zocht in 1570 vruchteloos Deventer te verrassen en versterkte zijn kasteelen te 's Heerenberg en te Ulft, waaruit hij echter weldra door *Ferdinand de Toledo* verdreven werd. Na het innemen van den Briel maakte hij zich met een leger van 5000 of 6000 man meester van een deel van Gelderland en Overijsel, vergeefsche pogingen aanwendende om, ook Arnhem, Deventer en Utrecht te veroveren. Hij zond zelfs onder *Dirk van Bronkhorst*, troepen naar Friesland, om ook daar de Spanjaarden te verdrijven en matigde zich den titel aan van stadhouder van Gelderland en Overijsel; hij verzuimde echter de noodige maatregelen, om het veroverde te kunnen verdedigen, en toen dientengevolge Zutfen in handen der Spanjaarden viel, nam hij met vrouw, kinderen en roerende goederen uit Zwolle de vlucht naar Duitschland. Dit lafhartig gedrag veroorzaakte het verlies der gewonnen gewesten en de gruwelen van Naarden. Intusschen werd de graaf op zijn vlucht van al zijn goederen beroofd, zoodat zijn gemalin in boerenkleeding moest rondzwerven en op een afgelegen dorp van tweelingen beviel. Vruchteloos wendde hij zich nu tot zijn zwager en tot de Staten, om een benoeming tot stadhouder in Noord-Holland of Friesland te verkrijgen, zoodat hij na 1577 tot de zijde van Spanje begon over te hellen. Hij hield dit evenwel verborgen en werd in 1581 door de Staten van Gelderland tot stadhouder van dit gewest benoemd, een keuze, die in 1582 door aartshertog *Matthias* bevestigd werd. In 1583 kregen welgezinde burgers te Arnhem de bewijzen in handen, dat de graaf met *Parma* heulde en Zutfen aan de Spanjaarden wilde overleveren. Hij werd gevangen genomen en naar Zalt-Bommel gevoerd en ofschoon hij hier trouw zwoer aan de Staten, ging hij in 1584 met zijn zonen openlijk over in den dienst van den koning van Spanje. Hij overleed in 1586 en liet 8 zonen en 9 dochters na. Van de zonen is een als Spaansch hopman te Groningen aan de pest gestorven (15[illegible]), een bij het beleg van Steenwijk gesneuveld (15[illegible]) en een als ritmeester in Spaanschen dienst overleden (1619).

Bergh, Herman, graaf *van den*, was de oudste zoon van den voorgaande. Bij de gevangenneming van zijn vader in 1583 werd ook hij met twee broeders in hechtenis genomen, maar weldra op vrije voeten gesteld. In dienst van den koning van Spanje werd hij vervolgens onder [illegible] bevelhebber der ruiterij en onderscheidde zich als een dapper krijgsman en bekwaam staatsman. In het gevecht bij Amerongen (23 Januari 15[illegible]) was hij aanvoerder der achterhoede en droeg veel bij tot de overwinning. Hij deed [illegible] onder genoemden bevelhebber een inval in [illegible]venwouden (Friesland) en werd gewond in den slag van Boxum (27 Januari 1586). In 15[illegible] verloor hij bij de verdediging van Deventer een oog. Twee jaren later werd hij, als [illegible] benoemd tot gouverneur en kapitein-generaal van Spaansch Gelderland en tot ridder van het Gulden Vlies. Hij ondersteunde *Mondragon* [illegible] het ontzet van Groenlo en vertoefde vervolgens te Venlo. Hij overleed te Spa in 1611.

Bergh, Frederik, graaf *van den*, heer van Boxmeer, Homoet, Dixmuiden, Hedel, enz., de tweeden zoon van graaf *Willem* en den broeder van den voorgaande. Hij werd geboren den 1[illegible] Augustus 1559, was tijdens het verraad van zijn vader bevelhebber van Venlo in dienst der Staten, maar koos eveneens de zijde van Spanje. In 1585 werd hij bij het beleg van Grave door een musketkogel in het been gewond en een jaar later bij het veroveren van het Bergsche Hoofd bij Nijmegen door een steenworp getroffen, zoodat hij bewusteloos neerviel. Kort daarna verdedigde hij de schans voor Zutfen tegen *Leicester*. In 1587 diende hij onder *Verdugo* in de Ommelanden; in 1592 moest hij Koevorden aan prins *Maurits* overgeven en in 1593 trok hij met 6000 man over den Rijn en de Lippe om *Verdugo* te helpen. *Van den Bergh* belegerde en veroverde het kasteel Saasveld en de stad Ootmarsum, trok met laatstgenoemden bevelhebber naar Aduarderzijl en geraakte bij Tie[illegible]

de Staatschen in een hevig gevecht, waarbij
ırden onder hem werden doodgeschoten, ter-
hij zelf door een kogel in den arm gewond
. Hij werd vervolgens benoemd tot stad-
er van Friesland, Groningen, Overijsel en
en, vergezelde in 1595 *Mondragon* tot ont-
an Groenlo, vestigde zich daarna in Lingen
eef hier tot in 1597, toen hij die stad aan
Maurits moest overgeven. Onder den ad-
ıt van *Aragon* nam hij deel aan den tocht
den Rijn in 1598, werd tot veldmaarschalk
ɜmd en ontving de stad Doetichem en het
el Schuilenburg tot heerlijkheid. Hij werd
noemde stad gehuldigd, maar de Staten van
erland weigerden de nieuwe heerlijkheid te
ınen. Hij behoorde tot de belegeraars van
Bommel, streed bij Nieuwpoort en nam ge-
ude 3 maanden deel aan de belegering van
ade. In 1601 bracht hij 1000 man in 's Her-
ıbosch en verijdelde daardoor de plannen
prins *Maurits*. Hoewel steeds op het oor-
eld, werd ook zijn bekwaamheid als staats-
gewaardeerd, daar aartshertog *Albertus* hem
313 als gezant afvaardigde naar den rijksdag
egensburg. Hij overleed in 1618.

rgh, Oswald, graaf *van den*, was de derde
van graaf *Willem*. Hij werd geboren in
, vergezelde zijn broer in het gevecht bij
rongen en in dat van Boxum en kwam hier
een misverstand om het leven. Hij had
lijk een Staatsch vaandel veroverd en werd
een zijner soldaten voor een Staatschen
drig gehouden en doorstoken (27 Januari
).

rgh, Hendrik, graaf *van den*, zevende zoon
graaf *Willem*, werd geboren te Bremen
573 en koos de Spaansche zijde. In 1595
hij door een bende ruiters te Weert over-
n en gevangen genomen, doch weldra voor
aanzienlijk losgeld losgelaten, waarna hij in
als bevelhebber van Groenlo deze stad
er tegen prins *Maurits* verdedigde. Een
later werd hij te Erkelens door prins *Fre-*
Hendrik gevangen genomen, maar spoedig
r in vrijheid gesteld. Hij veroverde het huis
heden en Gulik, deed in 1621 een inval in
'eluwe en droeg veel bij tot het bemachti-
van Breda in dat jaar. Intusschen trachtte
e vergeefs in 1629 *Frederik Hendrik* te
ten zich meester te maken van 's Hertogen-
. In 1632 had graaf *Hendrik* den koning van
je 40 jaar gediend. Ontevreden over de voor-
, die steeds aan de Spanjaarden gegeven
, besloot hij van partij te veranderen. Hij
rhandelde daarover met *Frederik Hendrik*,
vervolgens openlijk kennis van zijn besluit
ing in 1633 met zijn volk over in dienst
Vereenigde Gewesten. Vruchteloos poogde
hertogin *Isabella Clara Eugenia* hem tot
re gedachten te brengen. Zijn goed en leven
l door den Hoogen Raad van Mechelen ver-
d verklaard, terwijl hem door de Staten
graafschap Bergen-op-Zoom werd toegekend.
r maakte hij zich meester van 's Heerenberg
liet zich aldaar huldigen als erfgenaam van
overleden nicht, de dochter van zijn broeder
man. Hij overleed in 1638.

ergh, *Johannes van den*, een Nederlandsch
staatsman, geboren te Leiden, den 25sten Au-
gustus 1664. Hij werd in zijn geboorteplaats
20-maal tot burgemeester gekozen en bewees ge-
wichtige diensten aan de Republiek. In 1704
was hij lid van den Raad van State en in 1706
gedeputeerde te velde. In 1715 was hij gevol-
machtigde der Staten bij het sluiten van het
Barrièretractaat, in 1720 gecomitteerde raad van
Holland en in 1725 baljuw en dijkgraaf van Rijn-
land. In 1747 was hij als burgemeester een te-
genstander van de verheffing van den prins *van
Oranje* tot stadhouder, zoodat hij en zijn huis-
gezin ternauwernood aan de woede van het ge-
peupel ontkwamen. Weldra werd hij door den
stadhouder uit zijn post ontzet. Van 1690 tot
1711 heeft hij ook de betrekking bekleed van
secretaris van curatoren der Leidsche hoogeschool.
Hij overleed in hoogen ouderdom den 11den No-
vember 1755.

Bergh, *Pieter Theodoor Helvetius van den*,
een Nederlandsch blijspeldichter, geboren te Zwolle
den 13den Februari 1799. Hij bracht zijn jeugd
te Nijmegen en te 's Gravenhage door en werd
ambtenaar bij het gouvernement van Zuid-Hol-
land, maar moest wegens zwakte en een oog-
ziekte deze betrekking laten varen. Afwisselend
woonde hij te Parijs, Brussel, Wijk bij Duur-
stede en Vianen. Blind keerde hij naar 's Gra-
venhage terug en redigeerde er met *Weiland*
het „Magazijn voor toon- en schilderkunst".
Zijn blijspel: „De Neven" (1837; 3de druk, 1858)
maakte veel opgang, maar toen later „De Nich-
ten" (1842) minder gunstig door het publiek
ontvangen werd, keerde hij het tooneel den rug
toe. Hij overleed te 's Gravenhage, den 10den
October 1873. Van zijn overige geschriften ver-
melden wij: „Gesprek over de Nichten" (1842),
„Kunstspelen voor liefhebbers van schaken"
(1853), „Proza en Poëzij" (1853; 3de druk, 1863)
en „Een theepraatje" (1868).

Bergh, *Samuël Johannes van den*, een Ne-
derlandsch dichter, geboren te 's Gravenhage,
den 10den Januari 1814. Reeds vroeg verloor hij
zijn vader. Nadat hij onderwijs genoten had op
de kostschool van *F. van der Veen* te Wasse-
naar en vervolgens op het Haagsch gymnasium,
oefende hij zich vooral in die vakken, welke voor
zijn bestemming — den handel in drogerijen —
te pas kwamen. Op 17-jarigen leeftijd echter,
bij den Belgischen opstand en den heldendood
van *van Speyk*, gevoelde hij zijn dichtvuur ont-
vlammen en verheerlijkte belangrijke vaderland-
sche gebeurtenissen door zijn zangen. In 1837
verschenen de „Liederen van Anacreon", door
hem en *J. J. L. ten Kate* vertaald; in 1839 zijn
„Uitheemsche bloemen", in 1841 zijn „Godge-
wijde zangen" van *Thomas Moore*, eveneens met
ten Kate bewerkt, en „Erik XIV op Grypsholm";
verder vertalingen naar *Byron* en *Moore*; in
1844 „Edmunds Mandoline", een bundel minne-
liederen; in 1848 een bundel „Voor mijn Va-
derland", in 1852 „Balladen en gedichten", in
1856 „Nieuwe gedichten", in 1859 „Fantazy
en leven", in 1868 „Uit mijn zomer, poëzy",
terwijl hij met zijn vriend *de Kanter* een ver-
taling leverde van „Evangeline" van *Longfellow*,
een bundel vertalingen uit het Hoogduitsch on-
der den titel „Geest en hart" uitgaf, alsmede

een verzameling „Navolgingen van *Longfellow's* poëzy" en eindelijk als tooneeldichter met zijn „Op den Haarlemschen Blinkert" en „In den kerker van Simancas" succes had. Ook in onderscheiden jaarboekjes, vooral in „Aurora", waarvan hij eenige jaren redacteur was, vindt men gedichten van zijn hand. Van een uitstapje naar Engeland heeft hij een boeiende beschrijving in proza gegeven, terwijl hij ook romans van *Walter Scott*, *Bulwer*, enz. in het Nederlandsch heeft vertaald. *Van den Bergh* overleed te 's Gravenhage in de laatste dagen van December 1868. Na dien tijd is nog van zijn hand een vertaling van *Tennyson's* „Henoch Arden" verschenen.

Van den Bergh was een echt vaderlandsch dichter, die de geestdrift, welke hem bezielde, in zijn verzen wist over te brengen. Ter beoefening der letterkunde richtte hij op 20-jarigen leeftijd met *van Zeggelen* en anderen een kransje op, waaruit het genootschap „Oefening kweekt kennis" is voortgesproten, waarvan hij van het jaar 1845 tot aan zijn dood voorzitter is geweest. Tevens was hij lid van de Leidsche Maatschappij van Letterkunde en ridder der Eikenkroon.

Bergh, *Laurent Philippe Charles van den*, een Nederlandsch letterkundige, geboren te Düsseldorf, den 20sten Juni 1815. Hij studeerde en promoveerde te Utrecht in de rechten, bekleedde eerst ondergeschikte betrekkingen aan het rijksarchief te 's Gravenhage en werd na den dood van *Bakhuijzen van den Brink* benoemd tot rijksarchivaris. Hij schreef: „Het Baskische meisje in den burgeroorlog van 1834—1835" (1835), „Bloemlezing uit de dramatische werken van *Shakespeare* in Nederduitsche dichtmaat (1835), „De leer der enkele en dubbele vokaalspelling in het Nederlandsch, onderzocht en opgehelderd" (1836), „Nederlandsche volksoverleveringen en godenleer" (1836), „Gedenkboek van het tweede eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool" (1839), „De Nederlandsche volksromans" (1828), „Verslag der historische nasporingen op gezag van het gouvernement in 1838 in Frankrijk gedaan" (1840), „Verhandeling over de oude wijze van strafverordering in Gelderland, Holland en Zeeland, voornamelijk in de 13de en 14de eeuw" (1843), „Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche geschiedenis, opgezameld uit de archieven te Rijssel en op gezag van het Gouvernement uitgegeven" (1842—1847, 3 dln.), „Gedachten over armoede, overbevolking en kolonisatie" (1846), „Proeve van een kritisch woordenboek der Nederlandsche mythologie" (1846), „Grondtrekken der Nederlandsche wapenkunde" (1847), „Roman van Heinric en Margriete van Limborch" (1847), „'s Gravenhaagsche bijzonderheden" (1857—1859, 2 stukken), „Handboek der Middel-Nederlandsche geographie" (1852), „Nog een woord over Leidensrecht op het Haarlemmermeer" (1851), „Register van Hollandsche en Zeeuwsche oorkonden, die in de Charterboeken van Mieris en Kluit ontbreken" (1861), „Keur uit de werken van Jacob Cats" (1852) en „Oorkondenboek voor Holland en Zeeland" (1868, enz.). Met *Bakhuijzen van den Brink* leverde hij: „Het Nederlandsch Rijksarchief, verzameling van onuitgegeven oorkonden en be[illegible] geschiedenis des Vaderlands [illegible] *Bergh* overleedden 17den Septem[illegible]

Bergh, *Johan Edvard*, een Zw[illegible]der, werd den 29sten Maart 18[illegible] geboren. Eerst bezocht hij in de [illegible] academie en genoot verder zijn [illegible] Düsseldorf onder *Gude* en te [illegible] *Calame*. In 1856 en 1857 bereisde [illegible] trad vervolgens te Stockholm op [illegible] van Zwitsersche en Skandinavische [illegible] waaruit een grondige studie van [illegible] een bekwame techniek spraken. [illegible] hij hoogleeraar aan de academie [illegible] Hij overleed in die stad, den 2[illegible] 1880.

Bergh, Sven Richard, een zoon van [illegible] geboren in 1858, ontving zijn opleiding [illegible]holm en te Parijs en neemt als [illegible] onder de jongere kunstenaars een [illegible] plaats in.

Bergh, Severin, een Zweedsch ge[illegible]dige en neef van eerstgenoemde, [illegible] Februari 1858 te Stockholm geboren [illegible] in 1882 werd aangesteld bij het [illegible] Hij schreef: „Karl IX och den Sv[illegible] 1607—1609" (1882), „Svenska riksra[illegible]koll" (deel 4—9, bevattende de [illegible] 1642), „Sveriges ridderskaps och a[illegible] protokoll" (deel 9—17, bevattende [illegible] 1664—1714). Zijn in 1902 in „Sv[illegible] Tidskrift" verschenen geschrift „[illegible] Eleonora och drottning Kristinas [illegible]ring", is een gewichtige bijdrage [illegible]schiedenis van de Brandenburg[illegible] van *Gustaaf Adolf*.

Bergh, *Johannes Gregorius* [illegible] Nederlandsch ingenieur, geboren te M[illegible] den 23sten December 1824, genoot [illegible] het Athenaeum aldaar, doch volgde [illegible] voor speciaal technisch onderwijs [illegible] kwam hij op de werken en wel voor het [illegible]tengewoon opzichter bij den aanleg [illegible]weg van Maastricht naar Nijmegen [illegible] dienst als ingenieur bij den Aken-Maa[illegible] spoorweg, om vervolgens als gemeente[illegible] Maastricht op te treden. In 1861 [illegible] staatsdienst als bouw- en werktuig[illegible] klasse en werd in 1864 bevorderd [illegible]wezend ingenieur. Toen in 186[illegible] van de brug over het Hollandsch [illegible] was, werd aan hem niet alleen [illegible] van dit reuzenwerk bijna geheel [illegible] maar gingen ook de denkbeelden [illegible] ontwerpen zijn opgemaakt, geheel [illegible] Ook van de uitvoering van ander[illegible] werken werd hem de leiding toever[illegible] bijv. die van de lijn Arnhem—N[illegible] den zeer moeilijken ombouw van [illegible]schappelijk station te Arnhem en [illegible]gen over de Waal bij Nijmegen, over [illegible]rijn bij Arnhem, over de Maas te [illegible] den Nederrijn bij Rhenen; maar de[illegible] zou hij niet voltooien, want, na [illegible] hoofdingenieur te zijn bevorderd, [illegible] 1883 benoemd tot minister van Wa[illegible] betrekking hij vier jaar lang [illegible] diensten als ingenieur werden erk[illegible]

Digitized by Google

ming tot ridder in de orde van den Neder-
:hen Leeuw en tot ridder van de 3de kl.
e orde van de kroon van Pruisen. Hij over-
len 27sten Mei 1890.

rgh, *Willem Joannes Nikolaas van den*,
en te 's Gravenhage, den 10den September
Hij stond er gedurende een viertal jaren
et hoofd van een apotheek, reisde daarna
jaren in Engeland en Frankrijk en werd
65 leeraar in de vreemde talen te Parijs.
ve bijdragen in den „Muzenalmanak", enz.
e hij het treurspel „Andreas Hofer" (1855),
tsen en poëzij" (1855), „Vrouwendeugd en
mplagante", twee novellen (1856) en „Dicht-
l. Hollandsche, Fransche, Engelsche en
che oorspronkelijke gedichten" (1860).

rghaus, *Heinrich*, een Duitsch geograaf
rtograaf, werd den 3den Mei 1797 te Kleef
m, en werd tijdens de Fransche overheer-
: (1811) bij het keizerlijk korps voor den
aw van bruggen en wegen in het depar-
t Lippe aangesteld. Hier vond hij bij het
en der landen een uitmuntende gelegen-
om zich praktisch te bekwamen. Na de op-
g van het koninkrijk Westfalen werd hij
administratie van het leger geplaatst. Hij
zich dientengevolge naar Frankrijk bege-
en een kaart van dit land, in 1824 ver-
en, getuigt van den ijver, waarmede hij al-
gewerkt heeft. Na den vrede van Parijs
de *Berghaus* zich te Weimar en hield zich
met het vervaardigen van kaarten en met
metingen in Thüringen en Franken. In
werd hij benoemd tot aardrijkskundig in-
ir bij het ministerie van Oorlog te Berlijn
n deel aan de uitgebreide trigonometrische
ing van Pruisen. In 1824 werd hij hoog-
r in de toegepaste wiskunde aan de Aca-
van Bouwkunde. Van 1839—1848 leidde
k te Potsdam een geografische school en
in 1855 het professoraat neder. In 1862 ves-
hij zich weer te Berlijn en in 1863 te
of bij Stettin, waar hij den 17den Februari
overleed. Behalve de reeds vermelde kaar-
af hij een atlas van Azië (1833 tot 1843),
eroemden, „Physikalischer Atlas" in 22
ingen (1836 tot 1848, opnieuw bewerkt
ermann Berghaus, 1886—1892) en een ver-
ng van „Hydrografisch-physikalische Kar-
preuszische Seefahrer" (1829) uit, terwijl
vens onderscheiden bladen heeft geleverd
e bekende atlassen van *Stieler*, *Sohr*, enz.
48 deed hij een „Ethnographischer Spe-
s" van Duitschland verschijnen. Hij was
erker of redacteur van onderscheiden
tische tijdschriften en heeft een aantal
kskundige werken geschreven, van welke
„Allgemeine Länder- und Völkerkunde"
eelen en zijn: „Grundrisz der Geographie"
s het meest bekend zijn. Ook vermelden
g: „Die Völker des Erdballs" (2 dln.,
1853; 2de druk 1861—1862), „Landbuch der
Brandenburg" (1853—1856, 3 dln.), „Land-
es Herzogthums Pommern" (1862—1877),
schland vor hundert Jahren" (4 dln.,
1861), „Was man von der Erde weisz"
, 1857—1861) en „Briefwechsel Alexander
umboldts mit H. Berghaus" (1863, 3 dln.).
Verder, „York, seine Geburtsstätte und seine Hei-
mat" (1863) en „Sprachschatz der Sassen. Wörter-
buch der plattdeutschen Sprache" (1878).

Berghaus, *Hermann*, een Duitsch karto-
graaf, een neef van den vorige, werd den 16den
November 1828 geboren. Hij ontving zijn eerste
opleiding van zijn oom en trad in 1852 in
het bekende geografische instituut van *Justus
Perthes* te Gotha. Hij stierf aldaar den 3den De-
cember 1890. Behalve vele kaarten voor de at-
lassen van *Stieler* en *Sydow*, leverde hij de „Karte
des Ötzthaler Gletschergebietes" (Gotha, 1861),
een „Algemeine Weltkarte in Mercators Pro-
jection" (4 bladen, Gotha, 1859), de „Chart of
the World" (8 bladen, Gotha, 1863; 11de druk,
1886), „Physikalische Wandkarte der Erde" (8
bladen, Gotha, 1874), „Physikalische Wandkarte
von Europa" (9 bladen, Gotha, 1875), „Physi-
kalische Wandkarte von Afrika" (6 bladen,
Gotha, 1881). Ook gaf hij schoolatlassen in ver-
schillende talen en verscheiden wand- en hand-
kaarten voor Hongaarsche scholen uit. Sedert
1886 publiceerde hij, met medewerking van vak-
geleerden, een nieuwe uitgave van den „Physi-
kalischer Atlas" van zijn oom (Gotha, 1886—1892).

Berghe, *Pieter van den*, een Hollandsch teeke-
naar, etser en graveur, wiens geboorte- en sterf-
jaar onbekend zijn. Hij werkte van omstreeks
1645 tot omstreeks 1695 grootendeels te Am-
sterdam, in 1648 echter te Hamburg. Hij gra-
veerde tal van prenten naar werken van *Gerard
de Lairesse* (zie aldaar), voorts verscheiden por-
tretten en historieprenten.

Berghe, *Ignatius Josephus van den*, een
Vlaamsch graveur, geboren te Antwerpen om-
streeks 1752, overleden na 1820, waarschijnlijk te
Londen. Hij was te Antwerpen in de leer bij *Ph.
Keminchx*, daarna te Londen bij *Bartolozzi*. Een
tijdlang werkte hij te Parijs, doch grootendeels te
Londen. Hij graveerde vooral prenten naar Bijbel-
sche, historische en mythologische composities van
Rafaël, *van Dijck*, *Ribera*, e.a.

Bergier, *Joseph*, een Duitsch schilder, ge-
boren te Salzburg in 1753, was de zoon van een
bekwamen beeldhouwer, die denzelfden naam
droeg en in 1788 te Passau als beeldhouwer
van den vorst-bisschop overleed. De voornaamste
werken van den vader vindt men te Salzburg,
in den Dom te Passau en op de kasteelen van
vorst *Esterhazy* in Hongarije; daarenboven heeft
hij onderscheiden schilderijen geleverd. De zoon,
door hem tot kunstenaar opgeleid, toonde zoo
veel aanleg, dat de kardinaal-bisschop, vorst *Fir-
mian von Passau*, hem in 1776 in de gelegen-
heid stelde, om naar Italië te reizen en aldaar
zijn studiën voort te zetten. Eerst schilderde
hij te Milaan fresco's onder de leiding van *Knol-
ler*, en vervolgens werd te Rome ridder *Maron*
zijn leermeester. In 1784 behaalde hij den eer-
sten prijs aan de academie te Parma en verwierf
daardoor grooten roem. Twee jaren later vestigde
hij zich te Passau, waar hij de gunst der aan-
zienlijken genoot; in 1803 werd hij directeur
der teekenacademie te Praag. In weerwil van
de vele bezigheden, aan deze betrekking ver-
bonden, schilderde hij onderscheiden historie-
stukken, vooral ook Bijbelsche tafereelen, die
gretig werden gekocht en thans meerendeels in

de kabinetten van Engeland en Rusland zijn. Daarenboven etste hij een voortreffelijk werk van 100 platen. Hij onderscheidt zich vooral door klassieke schoonheid van vormen en door correctheid van teekening. Hij overleed te Praag in 1829.

Bergius, *Karl Julius*, een Duitsch financier, geboren te Berlijn, den 14den December 1804, bezocht de universiteit aldaar, trad in staatsdienst en werd in 1839 naar Breslau verplaatst. Hij schreef o.a.: „Betrachtungen über die Finanzen und die Gewerbe im preuszischen Staat" (1830), „Preuszen in staatsrechtlicher Beziehung" (1838; 2de druk, 1863), „Ueber Schutzzölle mit besonderer Beziehung auf den preuszischen Staat und den Zollverein" (1841), „Preuszische Zustände" (1844), „Das Geld- und Bankwesen in Preuszen" (1846), „Die Grundsteuer und die Mahl- und Schlachtsteuer" (1853), „Das preuszische Gewerbegesetz" (1857) en vooral „Die Grundsätze der Finanzwissenschaft" (1865), een voortreffelijk boek. Ook vertaalde hij werken van *Mac Culloch* en *Bastide*. Na het verlaten van den staatsdienst woonde hij te Berlijn en overleed aldaar, den 23sten October 1871.

Bergjoden is de naam van een Joodschen volksstam, die in bepaalde streken van den Kaukasus in afzonderlijke groepen woont. De stam telt ongeveer 30.000 zielen; zij hebben een bijzondere Oostersche dracht en vormen vrij groote gemeenten in Koeba (gouvernement Bakoe), Madsjalis (Daghestan) en aan den boven-Koeban, ten Z. van Batalpasjinsk. Men meent, dat de Bergjoden later dan de overige Joden van den Kaukasus (op het einde van de 8ste of in het begin van de 9de eeuw) zich in de streken ten N. van Derbent gevestigd hebben en eerst tegen het einde van de 16de eeuw in het naburige Madsjalis zijn komen wonen. Ook omstreeks 1180 zou er een groep van deze Joden uit Jeruzalem en Bagdad naar hun tegenwoordige woonplaatsen verhuisd zijn.

Bergk, *Theodor*, een Duitsch letterkundige, werd geboren te Leipzig, den 22sten Mei 1812. Hij is een zoon van *Johann Adam Bergk* (geboren in 1773 te Haynichen bij Zeitz, overleden den 27sten October 1834 te Leipzig), die zich door vertalingen en populaire geschriften heeft bekend gemaakt. Hij studeerde van 1830—1834 te Leipzig en was sedert 1836 leeraar aan de Latijnsche school te Halle, werd in 1838 leeraar aan het gymnasium te Neustrelitz en vervolgens aan het Joachimsthaler gymnasium te Berlijn. In 1842 werd hij gewoon hoogleeraar in de philologie aan de universiteit te Marburg. Na de Maartrevolutie van 1848 was hij afgevaardigde te Frankfort, maar toen in 1849 de reactie in Keur-Hessen de overhand verkreeg, legde hij zijn mandaat neder en keerde tot zijn academische werkzaamheden terug. In 1852 begaf hij zich als hoogleeraar naar Freiburg in de Breisgau en in 1857 naar Halle, legde in 1869 zijn ambt om gezondheidsredenen neder en begaf zich naar Bonn, waar hij ook als academisch docent werkzaam was. Hij overleed den 20sten Juli 1881 te Ragatz. Zijn beide voornaamste werken zijn: „Poetae lyrici graeci" (Leipzig, 1843, 3 dln.; 5de druk, uitgegeven door *Schröder*, 1900 v.v.; verkorte tekstuitgave „Anthologia [illegible] zig, 1854; 5de druk, uitgegeven door [illegible] 1897) en de „Geschichte der griech[illegible] ratur" (dl. 1, Berlijn, 1872, dl. 2—4 [illegible] *Hinrichs* en *Peppmüller*, 1883—[illegible] een register van *Peppmüller* en [illegible] Bovendien leverde hij uitgaven va[illegible] (Leipzig 1834), van de blijspelen van [illegible] (3de druk, Leipzig, 1872) en van [illegible] spelen (Leipzig, 1858). Verder m[illegible] noemd worden: „De Aristotelis li[illegible] phone, Zenone et Gorgia" (Marburg [illegible] träge zur griechischen Monatskunde [illegible] 1845), „Beiträge zur lateinischen [illegible] (Halle, 1870), „Augusti rerum a[illegible] dex cum graeca metaphrasi" (Gött[illegible] „Inschriften römischer Schleuderge[illegible] zig, 1876) en de na zijn dood versche[illegible] „Zur Geschichte und Topographie [illegible] lande in römischer Zeit" (Leipzig, [illegible] Abhandlungen zur Geschichte der [illegible] Philosophie und Astronomie" uitgeg[illegible] *Hinrichs*, Leipzig, 1883), „Beiträ[illegible] schen Chronologie" (Leipzig, 1884 [illegible] philologische Schriften" werden door [illegible] verzameld. Van 1843—1852 redige[illegible] met *Cäsar* het „Zeitschrift für d[illegible] wissenschaft".

Bergkalk of *kolenkalk* is een [illegible] gesteente uit de carbonische formatie [illegible] bevat veel fossielen en komt vooral [illegible] gië, Ierland, Wales, Rusland en N[illegible] Velen dezer kalkgesteenten, bijv. [illegible] bestaan geheel uit tamelijk groote [illegible]

Bergkam. Zie *Berg*.

Bergkristal is de zuiverste [illegible] het kwarts (zie aldaar). Men vindt [illegible] lijk in een vorm, waarbij de zeszijdige [illegible] een zeszijdige pyramide gekroond [illegible] len zijn somtijds zoo klein, dat [illegible] lijks met het ongewapend oog [illegible] terwijl zij ook wel eens buitengewoon [illegible] Afgeronde brokken van zulke [illegible] men wel tusschen gerolde steenen [illegible] dingen en in alluviale gronden. [illegible] stand is het waterhelder; men [illegible] het onder den naam van Zabel[illegible] schen of Oosterschen diamant [illegible] Dikwijls is het gekleurd, [illegible] (Boheemsch topaas), dan weder bruin [illegible] of zwart (morion). Door verhitting [illegible] van zijn oorspronkelijke kleur [illegible] men het daarna snel afkoelt, [illegible] scheuren in, die door breking der [illegible] kleuren van den regenboog [illegible] boogkwarts of iriseerend kwarts. [illegible] doorzichtig, heeft een schelpachtige [illegible] soortelijk gewicht van 2,65 en [illegible] meeste andere mineralen. Dikwijls [illegible] vreemde bestanddeelen, zooals [illegible] rutiel, zwavelkies, straalsteen, en [illegible] ook kleine hoeveelheden water of [illegible] zuur daarin opgesloten.

Men vindt het bergkristal [illegible] gangen en holten van andere [illegible] graniet, syeniet, granuliet, enz. [illegible] heeft men vooral in de Zwitsersche [illegible] eens zoo groot, dat zij den [illegible]

Digitized by Google

ters dragen. De mijnwerkers volgen de kwarts-rs, en als zij bij het kloppen op de rots een en klank bemerken, trekken zij daaruit door-ns te recht het besluit, dat zich daarin een nte met kristallen bevindt. Men ziet bij de ners te Chamounix aan den voet van den itblanc prachtige bergkristallen ten toon ge-d.

Iooi bergkristal wordt vooral gevonden in de en van Dauphiné, in de Karpathen en op de nden Madagaskar en Ceylon. Een enkele kris-amer leverde in het jaar 1735 bijna 50000 kristallen. De meestberoemde vindplaats was te Fischbach in het Visperthal. Daarnit is kristal afkomstig, die zich thans in het mu-n voor natuurlijke historie te Parijs bevindt een doorsnede heeft van bijna een m. Kris-m ter lengte van 0,7 m. vindt men verder het Zillerthal in Tirol, in Karinthië, het zengebergte, Dauphiné, enz. Op Madagaskar er worden groote bergkristallen gevonden het zuiverste water.

'anouds is het bergkristal bekend en zeer echt. De Grieken stelden het op prijs wegens helderheid, en *Theophrastus* vermeldt, dat er steenen voor zegelringen van sneed. De neinen vervaardigden daarvan verschillende rwerpen van weelde en het is bekend, dat er *Nero* twee bekers bezat van bergkristal. ans is het minder algemeen in gebruik dan len tijd, toen de glasblazerij en het glasslij-nog op een lagen trap van ontwikkeling den. Niettemin wordt het nog gebezigd voor vervaardigen van allerlei sieraden en vooral valsche edelgesteenten.

e bewerking van bergkristal geschiedt op lfde wijze, als die van andere kwartsgesteen-Groote stukken worden door splijting ver-d, kleine met amaril en olie door middel van koperen draad doorgezaagd. Hierdoor kan ook beschadigde gedeelten van een kristal nemen. Gevlekte of leelijk gekleurde stuk-bergkristal ontkleurt men door ze voorzich-te gloeien in een kroes met kalk, zand of asch. Voor sieraden bezigt men vooral de miden der uiteinden, omdat deze doorgaans erder zijn dan de zuilen. Heeft een steen bepaalden vorm ontvangen, dan wordt hij er met amaril en water op een koperen of en schijf geslepen en vervolgens gepolijst. rgaans geeft men aan zulke steenen den vorm brillanten, rosetten of tafelsteenen, doch het nboogkwarts wordt half-bolvormig (*en cabo-)* gesneden. Zij worden *à jour* of met een te onderlaag gezet. De waarde van het berg-al is vooral door den belangrijken aanvoer Madagaskar aanmerkelijk gedaald.

ergleeuwerik. Zie *Leeuwerik*.

ergloon is de belooning van hen, die een of eenig goed, dat in zee of op het strand iten gevonden is, geborgen hebben, of die goe-n geborgen hebben, opgevischt uit zee of ge-l uit een schip, dat reeds werkelijk verbrijzeld of dat in de branding of op het strand zittende odanig gevaar verkeert, dat het voor de lading oor de bemanning geen veilige plaats meer Het wordt ook betaald aan hen, die het schip tten, wanneer de bemanning uithoofde van het dreigend gevaar, het verlaten heeft of er is afgehaald, en die daarna schip en lading, in het geheel of stuksgewijze, in veilige haven brengen, en dus in het algemeen, wanneer van schip of lading iets wordt terecht gebracht, wat anders door de zee verzwolgen en dus verloren zou zijn geraakt. In welken toestand het schip ook ver-keert, niemand mag, zoolang het niet door de be-manning verlaten is, buiten toestemming van den schipper of diens plaatsvervanger, aan boord ko-men, zelfs niet onder voorwendsel van te willen helpen of bergen. Evenmin mag iemand zich, ook zelfs niet bij schipbreuk, zonder gelijke toestem-ming, zoo de schipper of diens plaatsvervanger tegenwoordig is, bemoeien met de redding van het schip en het opvisschen en bergen van goederen, op straffe van vergoeding wegens onrechtmatige daad, of zelfs van vervolging wegens het een of an-der misdrijf, en in allen gevalle op verbeurte van alle hulp- of bergloon. Hetgeen met recht van het schip of de lading gered of geborgen is, moet door de bergers onmiddellijk overgegeven worden aan den schipper of aan den eigenaar of gecon-signeerde der lading, zoo die tegenwoordig is, tegen betaling van het bergloon, of voldoende zekerheidstelling daarvoor, en tegen voldoening van de kosten van vervoer. Onrechtmatige terug-houding doet, behalve verdere mogelijke gevol-gen, de aanspraak op loon vervallen.

Evenzoo kan de schipper of bevelhebber te allen tijde naar het tevoren door hem verlaten schip terugkeeren en het beheer en bestuur daarvan weder van de bergers overnemen, die tot die over-gave op gelijke straffe gehouden zijn. Waar de belanghebbenden zelf niet kunnen waken, daar treedt het openbaar gezag voor hen op. Een ieder mag, in open zee of op de buitengronden, sche-pen of goederen, waarvan de belanghebbenden niet aanwezig of niet bekend zijn, bergen of redden, onder de verplichting, op verbeurte van het loon, enz., om het geborgene zoo spoedig mogelijk naar de naastbijzijnde plaats over te brengen en aan den strandvonder over te geven. De functie van strandvonder is overal — behalve op het eiland Rottummeroog, en in de gemeente 's Gravenhage — opgedragen aan den burgemeester; daarom zullen wij in het volgende, de werkzaamheden vermeldende, die de wet aan den strandvonder heeft opgedragen, telkens van den burgemeester spreken. Zijn er schepen of goederen te bergen of te redden aan of op het vaste strand, en de belanghebbenden zijn er niet, of hebben er geen beschikkingen over gemaakt, of bestaat er door vermenging der goederen of anderszins on-zekerheid of verschil over den eigendom der goe-deren, dan mag de redding of berging slechts plaats hebben door of ten overstaan van den burgemeester, tot wiens gemeente het strand behoort. Hij houdt nu het toezicht op de ber-gers; deze staan onder zijn bevel. De burge-meester zorgt in allen gevalle nu verder voor de geborgen goederen, totdat de rechthebbende ze opvordert en van zijn recht doet blijken. Hij geeft van zijn bemoeiing als strandvonder dade-lijk kennis aan den Commissaris des Konings, maakt een behoorlijken inventaris van de goederen op, verkoopt met machtiging van Gedeputeerde Staten die, welke niet zonder schade bewaard kun-

nen blijven, en zorgt voor een behoorlijke afkondiging in de daarvoor aangewezen dagbladen van de berging, met opgave van het goed en van de merken en teekens.

Wordt het recht van hem, die de goederen wil opvorderen, betwijfeld, doen derden tegen de afgifte er van verzet, of kan men het niet eens worden over het bedrag van het loon en de kosten, dan is de tusschenkomst van den rechter noodig. Anders wordt het goed met machtiging van Gedeputeerde Staten, tegen voldoening van het loon en de kosten, aan den belanghebbende teruggegeven. Komt na afkondiging in de dagbladen niemand op, om het goed te reclameeren, dan wordt het met gelijke machtiging door den burgemeester-strandvonder verkocht; de opbrengst, na aftrek van loon en kosten (waarvan de afrekening tevens door dezelfde autoriteit goedgekeurd moet zijn), wordt gestort in handen van den ontvanger der registratie. De burgemeester geniet loon als strandvonder (zie aldaar; vergelijk *Strandrecht*). Binnen tien jaar kan de belanghebbende zijn recht nog doen gelden op die opbrengst; na dien tijd is zij aan den Staat vervallen.

Het *loon van den strandvonder* en het *hulploon* (zie aldaar) moeten van het bergloon wel onderscheiden worden, omdat de maatstaf van berekening voor alle drie verschilt.

Het bergloon wordt door partijen, en ingeval van verschil door den rechter, begroot naar den spoed, waarmede men is te hulp geschoten, naar den tijd waarin en naar het aantal personen door wie de dienst is geschied, voorzoover deze daartoe noodzakelijk werkzaam zijn geweest, naar den aard van den dienst en het gevaar, daaraan verbonden, en ten slotte naar het gevaar, waaruit het goed gered is. Ook de waarde der goederen, desnoods na voorlichting van deskundigen door den rechter te bepalen, komt hierbij in aanmerking.

Overeenkomsten over het bergloon, door den schipper of den eigenaar van het goed of van het schip in open zee of bij stranding, dus tijdens het dreigend gevaar, gemaakt, kunnen desnoods door den rechter vernietigd worden op grond van het bovenmatig bedrag. De wetgever heeft door deze bepaling op het beginsel van de onschendbaarheid der overeenkomsten inbreuk gemaakt, omdat hij hen, die in nood zich verbonden hadden, wilde beschermen tegen afpersingen, en het contract soms niet kan gerekend worden den vrijen wil van beide partijen uit te drukken. Eigenaars, geconsigneerden, assuradeurs en andere belanghebbenden, die niet tegenwoordig zijn, behoeven de overeenkomsten, door anderen omtrent bergloon voor hun goed gemaakt, niet na te komen, maar kunnen handelen, alsof deze niet bestonden.

Bergman, *Tobern Olof*, [illegible] natuur- en scheikundige, [illegible] Maart 1735 te K[illegible] West-Gotland. [illegible] [illegible]

keurigheid onderzocht. Hij heeft [illegible]
stoffen gerangschikt naar hare [illegible]
menstelling en de onderafdee[illegible]
uitwendige gedaante en naar [illegible]
Zijn theorie der scheikundige [illegible]
door *Berthollet* verder uitgew[illegible]
zaken niet veranderd. Zijn [illegible]
ten verschenen als „Opusc[illegible]
et mineralia" (6 dln., Upsala, [illegible]
overleed den 8sten Juli 178[illegible]
Wettermeer.

Bergmann, *Anton*, [illegible]
kundige, geboren te Lier, [illegible]
Hij studeerde te Gent en [illegible]
zich als advocaat te Lier. [illegible]
hoogeschool stichtte hij [illegible]
dentengenootschap: „'t Z[illegible]
onder het pseudoniem [illegible]
schillende jaarboekjes. [illegible]
lips van Marnix. Plunde[illegible]
Lier" (1857), „Twee[illegible]
(1870), „Geschiedenis [illegible]
„Ernest Staes, advoca[illegible]
(Gent, 1874 en 1875), [illegible]
sen en novellen" (Ge[illegible]
Lier, den 21sten Jan[illegible]

Bergmann, *Ern*[illegible]
dige, geboren den 16[illegible]
in Lijfland. Hij stud[illegible]
Berlijn in de gen[illegible]
13den November 18[illegible]
tent bij de chir[illegible]
vestigde zich in [illegible]
Gedurende den D[illegible]
hij directeur van [illegible]
in Bohemen en [illegible]
van 1870—1871 [illegible]
heim en te K[illegible]
gewoon hoogle[illegible]
was benoemd, [illegible]
consulteerend [illegible]
vertrok in 18[illegible]
hoogleeraar [illegible]
hospitaal na[illegible]
opvolger van [illegible]
in de heelk[illegible]
kliniek aan [illegible]
Behalve [illegible]
schreef hij [illegible]
(1863), „D[illegible]
putride Gi[illegible]
verletzun[illegible]
resektion[illegible]
Schu[illegible]
„Die [illegible]
„Die [illegible]
„Die [illegible]
[illegible]

„Deutsche Chirurgie", met *von Bruns* en . *Mikulicz* het „Handbuch der praktischen ırurgie" (4 dln. 1900, v.v.) uit.

ergmann, *Friedrich Wilhelm*, een Duitsch :erkundige, werd in 1812 te Straatsburg geen. Sedert 1838 onderwees hij aldaar de emde talen. Hij overleed in 1887 te Straatsg. Van zijn werken zijn de voornaamste: es amazones dans l'histoire et dans la Fable" lmar, 1853), „Les peuples primitifs de la race Japhet" (Colmar, 1853), „Les Scythes, ancê des peuples germaniques et slaves" (Colmar, 8), „Les Gètes ou la Filiation généalogique Scythes aux Gètes et des Gètes aux Gerns et aux Scandinaves" (Straatsburg, 1859), ante, sa vie et ses oeuvres" (1866), „Origine signification du nom de Franc" (1866), „De fluence exercée par les Slaves sur les Scanaves dans l'antiquité" (1867) en „Resumé tudes d'ontologie générale et de linguistique ıerale" (1869).

ergmann, *Gustav Adolf*, een Duitsch staatsn, geboren den 6den Mei 1816 te Straatsburg in ı Elzas. Hij werd koopman en nam in 1850 :l aan de oprichting van een bank te Straatsg. Op grond van zijn geschriften over het ›orwegwezen („Qu'est ce que le chemin de . etc", 1860; „L'état, directeur des chemins fer français", 1861) werd *Bergmann* in de ıuêtecommissie voor een eenheidstarief op de itsche spoorwegen benoemd. Hij schreef hierr „Zur Enquete über ein einheitliches Taıystem auf den deutschen Bahnen" (Berlijn, '6). Hij vertegenwoordigde in 1877—1878 aatsburg in den Duitschen rijksdag, waar bij ı bij de autonomisten voegde, een gematigd chermend recht verdedigde en ook de aanlling van een raad voor volkshuishoudkunde orderde. Daarna behoorde hij tot de leden ı den Staatsraad in het Rijksland. Hij overd den 20sten Mei 1891 te Straatsburg, en reef nog: „Der Barverkauf als die Grundlage es gesunden Landeskreditwesens", „Die Zolltemfrage in Deutschland" en „Die Zukünfen Zollverträge".

ergmann, *Julius*, een Duitsch philosoof, ›oren te Opherdecke in Westfalen, den 1sten ril 1840. Hij studeerde te Göttingen en Ber-, werd in 1872 hoogleeraar in de wijsbe-rte te Koningsbergen en in 1875 te Marburg, is de stichter der „Philosophische Moshefte" en schreef: „Grundlinien einer Theodes Bewusztseins" (1870), „Allgemeine Lo-" (1879, dl. I), „Sein und Erkennen" (1880), as Richtige" (1883), „Vorlesungen über Mehysik (1886), „Über das Schöne" (1887) en eschichte der Philosophie" (1891—1893, 2 dln.). ı overleed den 24sten Augustus 1904 te Marburg.

ergmeel. Zie *Aarden* (eetbare) en *Diatoeënaarde*.

ergmelk is een krijtachtig, zacht mineraal, , uit fijne, weinig samenhangende kalkdeeltjes taat. Het komt vooral in holen en grotten ı kalksteengebergten voor (bijv. bij den Pilatus Zwitserland) en ontstaat òf als een neerslag uit ciumcarbonaat bevattende wateren, òf als een ontingsprodukt van andere kalkhoudende mineralen.

ergpartij. Zie *Berg*.

Bergpek of *bergteer*. Zie *Aardhars*.

Bergpreek. Zie *Bergrede*.

Bergrede is de naam der verheven toespraak, welke volgens het Evangelie van *Matthaeus* door *Jezus* gehouden werd op den berg of liever op een heuvel van Palestina, waar Hij zich door zijn discipelen en verder door een talrijke volksmenigte zag omringd. Wij vinden die rede opgeteekend in gemeld Evangelie in de hoofdstukken 5 tot 7. Zij werd gedeeltelijk geboekt door *Lucas* in hoofdstuk 6 vers 17 tot 49, terwijl wij ook elders in de Evangeliën spreuken uit de Bergrede aantreffen. De vraag, of *Jezus* die Bergrede juist zoo heeft uitgesproken, als wij haar bij *Matthaeus* vinden opgeteekend, wordt door de meeste schriftverklaarders ontkennend beantwoord. Terwijl sommigen daarbij alleen aan weglatingen denken, zijn anderen van meening, dat de Evangelist in die rede een kort overzicht heeft willen geven van het voornaamste, dat door *Jezus* overal den volke verkondigd werd. Niettemin vindt men in deze belangrijke rede een geregelden gedachtengang. In de inleiding worden de leden van het pas gestichte Koninkrijk om nader aangeduide redenen zalig gepreze n (V : 1—16); daarna wordt het verband en verschil aangetoond van het Godsrijk met de Israëlitische theocratie, vooral van de oprechte zedelijkheid met de uitwendige gerechtigheid, van de letterknechterij bij het nakomen van God's wet naar den geest dier wet (V : 17—18); vervolgens wordt er op gewezen, dat de mensch het goede moet doen, om welbehagelijk te zijn aan God, terwijl goede werken, verricht met het doel om andere menschen te behagen, geen waarde hebben (VI : 1—18). Dan komt de vermaning, om den blik op het eeuwige te vestigen en zich niet met nuttelooze zorgen te vermoeien (VI : 18—34). Na een opwekking tot zelfbeproeving, tot wijsheid en gematigdheid in het beoordeelen van den naaste en tot het gebed (VII : 1—12) volgt eindelijk de vermaning, om goede vruchten voort te brengen en het heil op een hechten grondslag te bouwen (VII : 13—27).

Sommige uitspraken der Bergrede, zooals die van V : 29—30, zijn van overdrachtelijken aard en door dwepers en spotters ten onrechte letterlijk opgevat; maar het geheel kan worden beschouwd als de godsdienstig-zedelijke grondwet van het Christendom.

Berg-regaliën noemt men het recht der overheid om mijnen te laten ontginnen en exploiteeren onder leiding van beambten, die op mijnacademies hun opleiding hebben ontvangen.

Berg-regentschappen. Deze vormen een onderafdeeling van de Noorderdistrikten van het Ned. Oost-Indische eiland Celebes. Het is een bergland met toppen van 6 à 700 m., dat door kalkrotsen met slechts enkele bruikbare passen van de ten W. gelegen vlakte gescheiden is. De onderafdeeling omvat de dalen der rivieren van Tjamba en Malawa en van den bovenloop der Pangkadjene-rivier en grenst aan Tanette, Boni en Goa. Het aantal inwoners werd in 1864 geschat op ongeveer 9000; zij behoeven geen tiende van den rijstoogst op te brengen, doch alleen arbeiders voor heerendiensten te leveren. De standplaats van den controleur is Tjamba.

Bergreichenstein, het Czechische Hory Kasperské, is de naam van een mijnstad in het Oostenrijksche distrikt Schüttenhofen in Bohemen, oorspronkelijk de Duitsche kolonie Reichenstein. Zij ligt op de westhelling van den Zosumberg (1063 m.), heeft 2221 inwoners (1900), 3 kerken, waaronder de Nicolauskerk uit het jaar 1332, een stadhuis (1539) en een brouwerij. In de omstreken ligt de Schloszberg (890 m.), waarop zich de ruïnen van den koninklijken burcht Karlsberg (Czechisch Kasperk), in 1356 door *Karel IV* gesticht en in 1655 op bevel der regeering verwoest, bevinden. Bergreichenstein was in het midden der 14de eeuw het middelpunt van een belangrijke mijn-industrie (goud, safier, granaat en andere edelgesteenten). In den Dertigjaren Oorlog werden de meesten dezer mijnen verlaten en sedert niet meer ontgonnen.

Bergrug. Zie *Berg.*

Bergschaap (*Ovis montana* Geoffr.), *Dikhoornschaap*, is de naam van de eenige Amerikaansche wilde schapensoort. Het komt voor in het Rotsgebergte en in Californië van 68—40° N.Br. De hoornen zijn zeer sterk en dik en bijna kringvormig gebogen. De huid is van onderen licht en van boven bruinachtig grijs, bij oude dieren kan zij bijna volkomen wit worden. Zijn lengte bedraagt 1,10—1,13 m., de schouderhoogte 1—1,3 m. Het dier vormt een der vele rassen van het wilde schaap, die de gebergten van de Oude wereld bewonen. Het naast is het verwant met het wilde schaap van Kamtsjatka, de Koerillen en de Aleoeten.

Bergslien, *Brynjulf*, een Noorweegsch beeldhouwer, werd den 11den November 1830 te Voss bij Bergen geboren. Hij ontving zijn eerste opleiding in het atelier van *Jerichau* in Kopenhagen en werkte later onder leiding van *H. W. Bissen*, die hem de uitvoering van verscheiden werken voor het Thorwaldsenmuseum opdroeg. Afgezien van zijn verblijf in Rome in de jaren 1864—1865, woonde *Bergslien* sedert 1861 meestal te Christiania. In 1868 schiep hij het ruiterstandbeeld van koning *Karel Johan* (Bernadotte) op het slotplein te Christiania (in 1875 onthuld). Minder goed geslaagd is zijn standbeeld van den dichter *Wergeland*. Verder leverde hij voortreffelijke portretbusten van beroemde Noorsche personen. Hij overleed den 19den September 1898 te Christiania.

Bergsma, *Adrianus*, werd geboren te Dokkum in 1702. Hij studeerde aanvankelijk in de theologie, maar werd vervolgens advocaat en door zijn rechtsgeleerde kennis tot aanzienlijke ambten in Indië geroepen. Hij werd er raadsheer en advocaat-fiscaal-generaal, keerde vervolgens naar het vaderland terug, bekleedde het ambt van burgemeester van Sneek, had voor Friesland zitting in de vergadering der Staten-Generaal en overleed te 's Gravenhage, den 20sten Juli 1780.

Bergsma, Petrus Adrianus, geboren den 15den April 1743, een broederszoon van den voorgaande. Hij werd in 1780 secretaris en in 1782 grietman van Dantumadeel, vervolgens lid van Gedeputeerde Staten, van de admiraliteit, enz., alsmede ontvanger-generaal van Dantumadeel. Na 1795 was hij baljuw van Dantumadeel en Kollumerland en later lid van het [illegible] taal bestuur van Friesland. Hij [illegible] pogingen om in Friesland den tabaksbouw [illegible] voeren. Beter slaagde hij met den [illegible] zoodat hij er zelfs een chichoreifabriek [illegible] Hij overleed te Dokkum, den 14den October [illegible]

Bergsma, Johannes Casper, een [illegible] den voorgaande, werd geboren den 16den [illegible] ber 1750, promoveerde in de rechten [illegible] in 1783 secretaris van Dantumadeel [illegible] grietman van Franekeradeel. In 17[illegible] voorzitter van de Staten van Friesland [illegible] haalde zich zich door zijn toestemming [illegible] Pruisen in het land te roepen den [illegible] Patriotten op den hals. Hij overleed [illegible] Juni 1793.

Bergsma, Ennius Harmen, geboren te [illegible] kum, den 30sten Maart 1755, studeerde te [illegible] neker in de rechten, verdedigde er een [illegible] „Over den voormaligen en hedendaagschen [illegible] ringsvorm der Friezen" en vestigde [illegible] advocaat te Leeuwarden. In 1780 werd [illegible] noemd tot ammunitiemeester-generaal [illegible] land, verder tot raadsheer in het Hof van [illegible] en in 1804 tot pensionaris van Leeuwarden [illegible] 1811 was hij lid van het keizerlijk [illegible] te 's Gravenhage, en *Willem I* benoemde [illegible] tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, tot lid van het Hooggerechtshof [illegible] 's Gravenhage en in 1818 tot commissaris [illegible] van Friesland. Hij overleed te 's Gravenhage den 22sten October 1828.

Bergsma, Eico, derde zoon van den [illegible] werd op de kadettenschool te Zutfen [illegible] zen. Hij trad in 1786 in den krijgsdienst [illegible] in 1804 extra-ordinair-ingenieur en [illegible] luitenant bij het koninklijk korps [illegible] en genie. Hij woonde in 1809 den [illegible] Zeeland bij en werd bij onze inlijving [illegible] rijk luitenant bij het keizerlijk korps [illegible] In 1811 werd hij 2de kapitein, woonde [illegible] en 1813 de veldtochten in Duitschland [illegible] werd te Danzig gevangen genomen. [illegible] voeten gesteld, om naar Nederland [illegible] vertrekken. Hier werd hij bij het leger [illegible] en in 1817 tot kapitein bevorderd. [illegible] het fort te Dinant, werd ridder in de [illegible] Willemsorde, belast met de inrichting [illegible] gebouw voor de militaire academie [illegible] 1829 benoemd tot majoor-ingenieur [illegible] overgeplaatst bij het korps mineurs [illegible] Na den opstand in België bevond hij [illegible] Maastricht en in 1835 nam hij het [illegible] ment op zich van het 2de bataljon [illegible] sappeurs te Nijmegen, waar hij den [illegible] 1837 overleed.

Bergsma, Theodorus Paulus, een [illegible] *Ennius Harmen*. Deze werd geboren te [illegible] warden, den 10den Maart 1800, [illegible] het athenæum te Franeker in de [illegible] en behaalde in 1821 de gouden [illegible] letterkundige prijsvraag, uitgeschreven [illegible] hooge school te Leiden. In 1825 werd hij [illegible] te Odijk en in 1827 te Bunnik en [illegible] hij in 1832 zijn verhandeling: „Over het [illegible] hoofdstuk van den brief van Paulus [illegible] meinen" door het genootschap tot [illegible] van den Christelijken godsdienst [illegible]

Digitized by Google

BERGSPOORWEGEN I.

1. Pilatusspoorweg.
(Tandrad, systeem Locher.)

2. Rigispoorweg.
(Tandrad, systeem Riggenbach.)

3. Pilatusspoorweg aan de »Eselswand".
(Tandrad, systeem Locher.)

4. Stanser-Horn-spoorweg aan den top.
(Kabelspoorweg.)

Digitized by Google

BERGSPOORWEGEN II.

1. Spoorweg bij [illegible]
(Kabelspoorweg.)

2. Luchtspoorweg bij Loschwitz.
(Kabelspoorweg.)

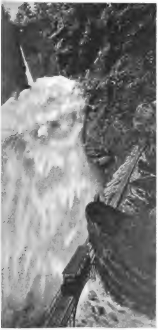

3. Spoorweg bij Reichenbach.
(Kabelspoorweg.)

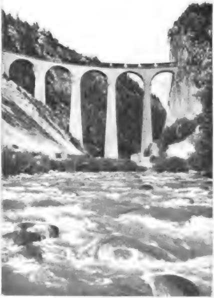

4. Brug over het Landwasser bij Filisur.
(Albulaspoorweg.)

Digitized by Google

Digitized by Google

roond. Wegens ongesteldheid vroeg hij in 3 zijn ontslag en overleed den 3den September 1834.

Bergsma, *Mr. Willem Bernardus*, werd oren te Odijk, den 15den November 1826. koninklijk besluit van den 24sten Augustus 7 werd hij benoemd tot ambtenaar 1ste klasse r den dienst in Nederlandsch Indië. Hij doorverschillende rangen bij het binnenlandsch tuur en werd in 1867 belast met het onderk naar de rechten, die de inlander op den nd uitoefent in de residentie Soerabaja. In 1 werd hij benoemd tot voorzitter van den Iraad te Modjokerto, in 1872 tot chef der eling Statistiek ter algemeene secretarie. In 9 ging hij met verlof naar Europa, waar hij 1882 gepensionneerd werd. Als chef der afdee- Statistiek, deed hij het voorstel tot het den van vijfjaarlijksche volkstellingen in elke a van Java en Madoera. Tevens redigeerde het eindrésumé van het genoemde onderzoek, ouden op Java en Madoera in 1867 en 1868, arvan het eerste deel is verschenen in 1879, tweede in 1880, het derde in 1895.

Bergsma, *Dr. Pieter Adriaan*, werd den ten April 1830 te Utrecht geboren. Hij werd koninklijk besluit van 7 Augustus 1858 bemd tot ambtenaar 2de klasse voor den dienst in -Indië. Nadat *Alexander von Humboldt* de wenelijkheid had betoogd der oprichting van een stan voor magnetische en meteorologische waarningen in den N.-Indischen archipel, werd *Bergsma* in 1859 als ingenieur voor den grafischen dienst in N.-Indië belast met het n van die waarnemingen, waarmede hij 1 uari 1866 kon beginnen op het terrein, waar er een volledig observatorium werd opgericht, arvoor eerst in 1873 de noodige fondsen weri toegestaan. In 1875 werd hij tot directeur rvan benoemd en in 1879 ook belast met de ctie van chef der afdeeling geografische dienst het departement van Marine, en behartigde als zoodanig de belangen der triangulatie na vertrek van *Dr. J. A. C. Oudemans*. Na onafgebroken werkzaamheid van 22 jaren, het begin met vele teleurstellingen gepaard, n hij in 1882 de terugreis aan naar het vaderland, h bezweek onderweg, den 1sten Mei. Van zijn rk „Observations made at the Magn. and Meteor. servatory at Batavia" verscheen het eerste l in 1871, het tweede in 1875, het derde, tevens een grondige bewerking bevatte van le waarnemingen van 1866 tot 1875 gedaan, 1878; sedert werden nog twee deelen door hem zegeven.

Bergsma, *Mr. Jacob Hendrik*, werd geboe Utrecht, den 7den September 1838. Den n Augustus 1862 werd hij bij koninklijk beit benoemd tot ambtenaar 1ste klasse voor dienst in Nederlandsch-Indië. Daar bekleedde verschillende rechterlijke betrekkingen en werd 1876 benoemd tot secretaris bij het departement Justitie. In 1878 werd hem tijdelijk opgedragen onderwijs in de staatsinstellingen van Ned.- lië aan de afdeeling-Taal. Land- en Volkende van het gymnasium Willem III, waarvan in 1879 werd ontheven. Na zijn terugkeer i een verlof naar Nederland werd hij in 1884 benoemd tot algemeen secretaris, in 1887 tot lid in den Raad van Ned.-Indië. In 1893 werd hij gepensionneerd en, naar Nederland teruggekeerd, aldaar den 8sten Mei 1894 benoemd tot minister van Koloniën, wat hij bleef tot Juli 1897. Hij is commandeur in de orde van den Draak van Annam en heeft het grootkruis der militaire orde van Villa Viçosa van Portugal. Zijn woonplaats is 's Gravenhage.

Bergsöe, *Jörgen Wilhelm*, een Deensch schrijver, werd den 8sten Februari 1835 te Kopenhagen geboren. Hij studeerde sedert 1854 aan de hoogeschool aldaar in de medicijnen, later in de natuurwetenschappen en vooral in de zoölogie. In 1861 ging hij naar Italië, om, vooral te Messina, de fauna van de Middellandsche Zee te onderzoeken. Teruggekeerd publiceerde hij de monografiën „Philichthys Xiphiae" (Kopenhagen, 1864) en „Jagttagelser om den italienske Tarantel" (Kopenhagen, 1865). Door een aanhoudend gebruik van den microscoop haalde hij zich een oogziekte op den hals, waardoor hij een tijdlang blind werd. In dezen gedwongen rusttijd trad hij als novellist op en dicteerde in de eerste plaats zijn novellencyclus „Fra Piazza del Popolo" (Kopenhagen, 1866; in het Duitsch vertaald door *Strodtmann*, Berlijn, 1870, en door *Busch*, Bremen, 1871) en vervolgens de gedichten „I Ny og Noe" (Kopenhagen, 1867). Bij een tweede oponthoud in Rome (1868) schreef hij den roman: „Fra den gamle Fabrik" (1869; 5de druk. 1894; in het Duitsch, 2de druk, Leipzig, 1874). Daarop volgden een roman in brieven „I Sabinerbjergene" (1871; in het Duitsch door *Peters*, Bremen, 1872), de verzameling van gedichten „Hjemvee" (1872; 3de druk, 1893) en „Blomstervignetter" (2de druk, 1873), de vertelling „Bruden fra Rörvig" (1872, in het Duitsch door *Strodtmann*, Berlijn, 1872), de spookhistories „Gjengangerfortoellinger" (1871; in het Duitsch door *Strodtmann*, Berlijn, 1873; door *Lange* in *Reclams* „Universalbibliothek"), de „Italienske Noveller" (1874; 2de druk 1896; in het Duitsch, Berlijn 1876 en in *Reclams* „Universalbibliothek"), „Hvem var han?" (1879). „Fra gamle Dage" (1885), „Fra sollyse Strande" (1886), „Danske Folkesagns-Eventyr" (1889), „Jelefortoellinger" (1893) en het drama „Sandhedens Moend" (1894). In het voorjaar van 1872 ging hij voor de derde maal naar Italië, om de laatste studiën voor zijn groot werk „Rome onder Pius IX" (Kopenhagen, 1874—1877) te volbrengen. Tegenwoordig woont hij weder te Kopenhagen. In den laatsten tijd heeft hij zich vooral door nationale werken onderscheiden; zoo verscheen in 1889: „Dansk Fodselsdags Album" (2de druk, 1893) en in 1890 „Krigsminder fra Felttogene i vore forste Fribedsaar". „Fra Mark og Skov" (1880) geeft voortreffelijke beschrijvingen uit het insektenleven.

Bergspoorwegen zijn spoorwegen, die in bergachtig terrein worden aangelegd over een betrekkelijk kleinen afstand, maar waar de bodem een zeer sterke helling vertoont. Zij staan gewoonlijk niet in verbinding met andere spoorweglijnen. Door de sterke helling is meestal de gewone wrijving der wielen tegen de rails niet voldoende voor de voortbeweging. Men past

Digitized by Google

daarom verschillende hulpmiddelen toe, om hieraan tegemoet te komen, zooals: 1e vermeerderde wrijving, 2e voortbeweging door een kabel, 3e tandraderen met getande stang.

Voor hellingen van 70 m. per km. is de gewone wrijving nog voldoende. Voor sterkere hellingen vermeerdert men de wrijving, bijv. door horizontale rollen, die door stoomcylinders en veeren gedrukt worden tegen een verhoogde middenrail (fig. 1). Kabelspoorwegen zijn vooral bij sommige mijnen zeer doelmatig, als men aan ieder einde van den kabel een wagen kan vasthechten, zoodat de neervallende wagen den anderen omhoog trekt. Anders wordt de kabel in beweging gebracht door vaststaande stoommachines, terwijl dan de wagens met den kabel verbonden zijn. Bij de tandradspoorwegen, (zie fig. 2) grijpt een tandrad in een tusschen de rails liggende getande stang, soms vertikaal maar ook wel horizontaal.

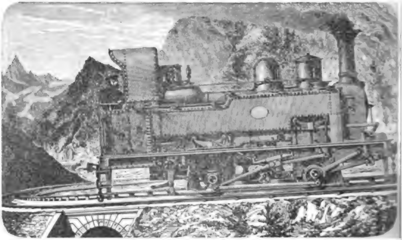

Fig. 1.

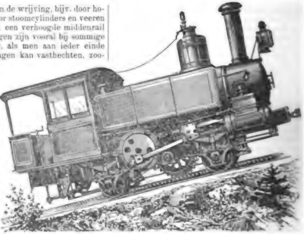

Fig. 2.

Het denkbeeld, om in plaats van gladde rails getande te nemen, is voor het eerst door *Blankensop* toegepast in 1811 bij mijnen en fabrieken. Men kon toen de wrijving niet vermeerderen, omdat de locomotieven toenmaals nog niet sterk genoeg waren. Voor matige hellingen kan men nu volstaan met vermeerderde wrijving, voor sterkere hellingen moet men echter tandraderen toepassen. De eerste tandradspoorweg in Europa is in 1871 geopend. Het is die van Vitznau naar den Rigitop. Bij het systeem *Abt* heeft men de vereeniging van tandraderen en vermeerderde wrijving toegepast; het tandradmechanisme wordt dan alleen bij de sterkste hellingen gebruikt. Het systeem *Abt* onderscheidt zich van andere gemengde stelsels van dezelfde soort nog daardoor, dat de locomotief, na uitschakeling van het tandradmechanisme, met de snelheid van een gewone loco-

Digitized by Google

ef kan rijden. Dit systeem is bijv. in 1885 uikt bij den Harzspoorweg van Blankenburg Elbingerode naar Tanne. Vermeerderde wrij- is bijv. toegepast op den Rigi-Scheideck- rweg (66 km.). Een kabelspoorweg vindt op den Croix Rousse bij Lyon. Wegens moeilijke terrein wordt de onderbouw, waar ails op rusten, zoo smal mogelijk gemaakt, ijls zelfs van metselwerk.

ndat het verkeer op de bergspoorwegen tal gering is, heeft men gewoonlijk slechts l spoor met korte wissels (a in fig. 3) op alde afstanden. Bij tandradbedrijf wordt als- echter de aanleg van wissels moeilijk. Daar- neemt men dan wel dubbel spoor, waar- één rail gemeenschappelijk is (b in fig 3), ok wel zoogenaamde gevlochten rails, waar-

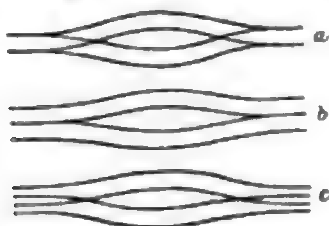

Fig. 3.

nen verstelbare wissels heeft. (c in fig. 3). wisselen van de wagens is alsdan bij dit dub- poor toch slechts op de wissels mogelijk. Ook nkel spoor kunnen verstelbare wissels ver- n worden, doordat men wagens neemt met hillende wielen, n.l. deels zulke waarbij de aan den binnenkant zit, deels andere met de aan den buitenkant. In fig. 4 zal dan een

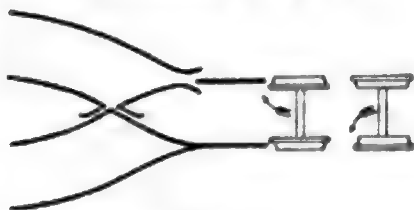
Fig. 4.

rechts komende wagen men binnenflenzen rechts uitwijken; een wagen met buiten- n zal echter naar links gaan.

or de aanzienlijke helling zijn de rails bij emmen sterk aan verschuiving blootgesteld. jn daarom heel stevig aan den onderbouw, door verankering, vastgemaakt. Overigens rails en dwarsliggers dezelfde als bij de ne spoorwegen. Gebruikt men inrichtingen vermeerderde wrijving of voor tandraderen, vorden deze tusschen de rails aangebracht.

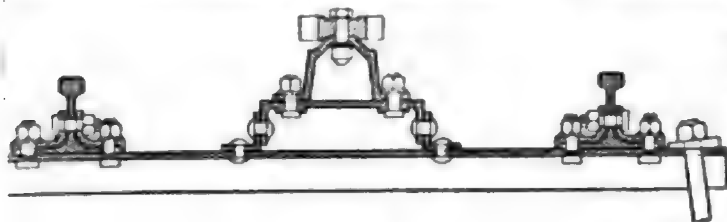
Fig. 5.

Het systeem met horizontale wrijvingswielen heeft niet veel toepassing gevonden. Op den Pilatusspoorweg is een stelsel toegepast, dat daaraan herinnert. Daarbij heeft men horizontale tandraderen, die in een dubbelgetande middenrail ingrijpen. In fig. 5 ziet met de dwarsdoorsnede van den bovenbouw.

De meeste tandradspoorwegen gebruiken echter vertikale tandraderen, ingrijpende in een getande middenrail. Vroeger maakte men deze volgens het stelsel *Riggenbach* (fig. 6), tegenwoor-

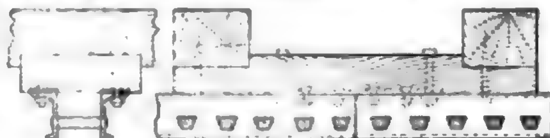
Fig. 6.

dig hakt men de tanden uit een of eenige, naast elkander staande platen. Gebruikt men onderscheiden getande stangen, dan laat men de tanden in het verband verspringen, opdat, als er één tand breekt, het drijfrad toch nog steun vindt tegen de andere. Meestal vindt men twee getande stangen; bij den Harzspoorweg zijn er echter drie gebruikt. In fig. 7 ziet men den

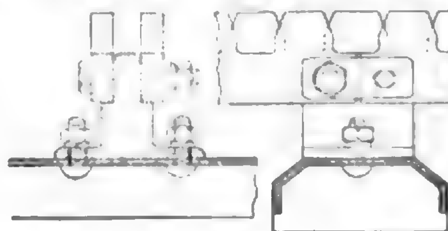
Fig. 7.

bovenbouw van den Schafbergspoorweg. Fig. 8 geeft de doorsnede van het tandrad, waarop aan beide kanten een remschijf is aangebracht.

Een derde soort getande stang is die van *Strub*, die het eerst bij den Jungfrauspoorweg is gebruikt. De getande stang heeft den vorm van een hooge en zeer sterke Vignolarail, die, evenals de andere rails, op de gewone dwarsliggers is bevestigd. Fig. 9 geeft hiervan de dwarsdoorsnede, fig. 10 het zijaanzicht.

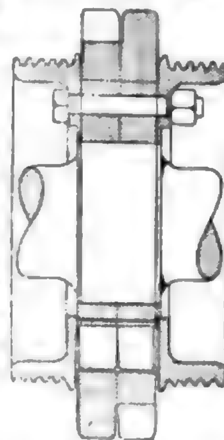
Fig. 8.

Voor zeer sterke hellingen zijn de kabelspoorwegen te verkiezen. Tandradbanen met staande tandraderen volgens de stelsels van *Riggenbach*, *Abt* en *Strub* zijn in den regel uitgevoerd met een helling van ten hoogste 25 %. De Pilatusbaan, met liggende tandraderen, heeft een helling van 48 %. Kabelspoorwegen zijn echter wel uitgevoerd met een helling van 60 % en meer. Kabelspoorwe-

gen vindt men op Plaat I, fig. 4. en op Plaat II, fig. 1—3. Fig. 2 van Plaat II geeft een voorbeeld van een hangenden spoorweg.

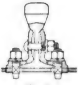

FIG. 9.

De bergspoorwegen moeten vooral voorzien zijn van goede remtoestellen. Kabelspoorwegen heb-

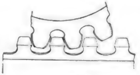

FIG. 10.

ben vaak een getande middenrail met tandrad, dat als remtoestel dienst doet. Bij een ander remtoestel sluiten twee remklossen zoodanig om

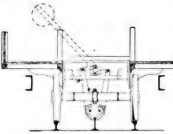

FIG. 11.

den kop van de rail, dat een oplichten van den wagen van de rails onmogelijk is ... klossen worden op hun plaats ... hefboom met een zwaar tegenwicht ... het remtoestel van den Jungfrauspoorweg. Bij de oudere bergspoorwegen wordt ... bruikt als beweegkracht, bij de ... teit. De eerste electrische kabelspoorweg ... van den Bürgenstock, geopend in ... wielen voor den kabel worden in beweging gebracht door electromotoren, die ... vangen van de electrische centrale ... stand, door waterkracht gedreven ... men ook electrische tandradbanen ... bovengrondsche geleiding. Fig. 12 ... tracé van den Jungfrauspoorweg ... een gedeelte van het tracé van den ... weg, met zijn vele bruggen, ... tunnels. Een van de groote ... daarvan is te zien op Plaat II, fig. ... rijdt bij het verlaten van de brug ... tunnel binnen.

Belangrijke bergspoorwegen ... vindt men in den Himalaya, de ... Zuid-Amerika en in Nederlandsch ... matra in de bekende Kloof.

Bergstorting. Zie *Aardverschuiving*.

Bergstraat (*Bergstrasse*) is ... een ongeveer 52 km. langen weg ... teroever van den Rijn, welke ... door de Romeinen langs den voet ... woud werd aangelegd en van ... Darmstadt naar Heidelberg leidt. ... gebreiden zin verstaat men onder ... de geheele vruchtbare streek, welke ... dezen — door de Romeinen *Platea* ... noemden — weg uitstrekt. Langs ... loopt de Main-Neckar spoorweg ... over Zwingenberg, waar zich de ... 515 m. verheft, Bensheim en ... Weinheim. Edele wijnsoorten, ... amandelen en tamme kastanjes, ... walnotenboomen groote bosschen ... uitstekend in het zachte klimaat ... ten langs den weg verheffen ... ridderkasteelen en andere merkwaardige ... wen. In de Middeneeuwen was ... tendeels in het bezit der geestelijken ... wordt zij wegens haar natuurschoon ... zocht.

Bergström, *Per Axel*, een Z... man, werd den 20sten Augustus ...

FIG. 12.

Digitized by Google

n. Sinds 1867 was hij bijna onafgebroken n de Eerste of Tweede Kamer van den

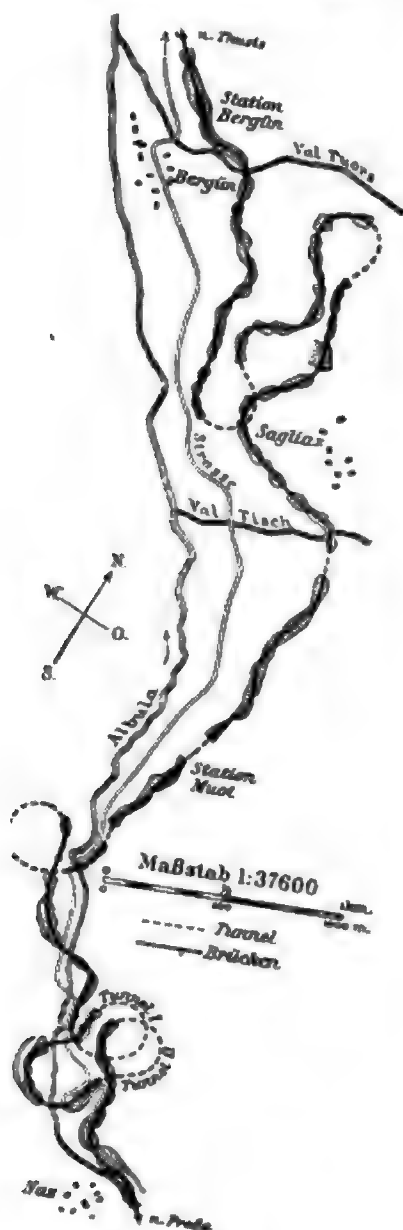

Fig. 13.

chen rijksdag, waar hij zich als scherpredenaar een grooten naam verwierf. In erd hij minister van Binnenlandsche Zaoefende als zoodanig tot 1875 een grooloed uit, vooral op de ontwikkeling van orwegwezen. Sedert 1876 bestuurde hij Län, behalve in de jaren 1888—1889, j minister van Justitie was. Hij stierf ten Augustus 1893 te Örebro.

gtalk. Zie *Aardwas*.

gteer. Zie *Aardhars*.

gues, ook wel *Berghen* genaamd, is de ad van het kanton Bergues, in het arement Duinkerken van het Fransche dent Nord. Zij ligt aan de vereeniging van mekanaal met de beide naar Duinkerken rne loopende kanalen, aan den spoorweg Hazebroek—Duinkerken en aan den lokaalspoorweg naar Hondschoote. De stad ligt 55 km. ten N.W. van Lille, bezit (1896) 5258 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een ouden toren (beffroi), een stadhuis (met museum), leer- en oliefabrieken en handel in koren en vee. De stad werd herhaaldelijk door de Franschen en de Spanjaarden genomen en hernomen, het laatst door *Turenne* in 1658. In 1793 werd zij te vergeefs door de Engelschen belegerd.

Bergues, *Adriaan van*, heer van *Dolhain* en *Bohem*, een Henegouwsch edelman, was bij het begin van onzen opstand tegen Spanje een voorstander van de vrijheid der Nederlanden. Hij behoorde tot de eerste onderteekenaars van het Verbond der Edelen en werd in 1568 door *Alva* in den ban gedaan met verbeurdverklaring zijner goederen. Hij hield meestal verblijf in Frankrijk, maar zeilde als vice-admiraal van de Watergeuzen in 1569 uit Engeland naar het Vlie, waar hij 46 Oostzeevaarders losgeld liet betalen. Hij ondernam een aanslag op Delfzijl, maar deze werd door *Casper de Robles* verijdeld, waarna hij zich meester maakte van de eilanden Ameland en Terschelling. In 1570 bevond hij zich met 17 schepen aan den mond van de Eems, maar bij het bericht der nadering van *Bossu* en *de Robles* met een sterkere vloot nam hij zoo overhaast de vlucht, dat hij slechts 5 schepen behouden te Emden binnenbracht. Te vergeefs riep prins *Willem van Oranje* hem ter verantwoording, zoodat deze genoodzaakt was hem uit zijn ambt te ontzetten. Niettemin bleef *van Bergues* getrouw aan de zaak der vrijheid en nam in 1572 deel aan de pogingen, om Bergen te ontzetten. Bij die gelegenheid werd hij door de Spaanschgezinden gevangen genomen; daar hij echter niet veel lust had, om ter beschikking van *Alva* te worden gesteld, streed hij zoo dapper, om zich van zijn bewakers te ontslaan, dat hij 3 of 4 van hen doodde en de overigen zich genoodzaakt zagen, hem te dooden.

Bergum is een dorp in de Friesche gemeente Tietjerksteradeel. Behalve het gemeentehuis, vindt men er een Hervormde en een Gereformeerde kerk, benevens vele warmoezerijen en boomkweekerijen. Bergum is een fraai en aanzienlijk dorp met goede verkeerswegen; met het station Veenwouden van de lijn Harlingen—Nieuwe-Schans is het door een stoomtram verbonden.

In vorige eeuwen stonden hier het Bergklooster en de staten Hillema en het Hooghuis; op dit laatste schreef *Menno van Coehoorn* zijn beroemde „Vestingbouw".

Bergün, het Romaansche *Bravuogn*, is de naam van een dorp in het distrikt Albula van het Zwitsersch kanton Grauwbunderland. Het ligt 1388 m. boven den zeespiegel, aan de Albula ien den gelijknamigen pas, heeft 427 Hervormde inwoners, een post- en telegraafkantoor, een oud-Romaansche kerk en een gevangenistoren. Beneden het dorp stroomt de Albula door den Bergünerstein (Il Crap, 1304 m.), een rotskloof, waardoor men eerst in 1696 een weg aangelegd heeft. Naar de hoofdplaats Bergün wordt ook wel het geheele dal, tusschen den Albulapas en de monding van het Landwasser, Bergün genoemd.

Het wordt in het Z. door de Piz d'Aelaketen (3340 m.) en in het O., waar de zijdalen Val Tisch, Val Tuors en het Stulserdal liggen, door den noordelijksten uitlooper van de Piz Kesch (3422 m.) ingesloten. Het dal is zeer rijk aan natuurschoon. De voornaamste bezigheden van de bevolking, die voor drie vierde gedeelte Romaansch is, zijn landbouw en veeteelt. Op vroegeren mijnbouw wijzen de verlaten en vervallen ijzermijnen van Bellaluna aan het benedeneinde van het Stulserdal.

Bergverschuiving of *bergstorting*. Zie *Aardverschuiving*.

Bergvink. Zie *Vink*.

Bergwerk. Zie *Mijn*.

Bergzabern is een stad in de Beiersche Palts, gelegen aan de Erlbach, aan den voet van de Vogezen, 170 m. boven den zeespiegel en aan de spoorlijn Winden—Bergzabern. De plaats, die een herstellingsoord vormt, telt (1900) 2600, meest Protestantsche inwoners. Men vindt er twee Hervormde en één Katholieke kerk, een synagoge, een progymnasium, een rechtbank, een koudwaterinrichting, een stoomzaagmolen en een stoom-tichelwerk. — Waarschijnlijk hebben de Romeinen hier reeds een kolonie gevestigd, onder den naam *Tabernae montanae*. De stad werd in 1676 door de Franschen in de asch gelegd en eerst in 1714 weer opgebouwd.

Bergzeep is een mineraal, donkerzwart of blauwachtig zwart gekleurd, ondoorzichtig, vettig, zeer week en zacht leemachtig. Het kleeft aan de tong, geeft niet af, doch schrijft als zwartkrijt. Het wordt gevonden bij Gora in Polen, Bilin in Bohemen, Waltershausen in Thüringen, enz. Hier komt het voor in ongeveer 15 cm. dikke lagen tusschen leembanken. Bergzeep wordt gebruikt voor het wasschen en vollen van grove weefsels. Het is meestal een vette, ijzerhoudende leemsoort, welke door de bitumen of kool gekleurd is.

Bergziekte is de naam van een ziekte, die bij het beklimmen van hooge bergen en bij luchtballonreizen op een hoogte van 2—4000 m. optreedt; in Zuid-Amerika draagt zij den naam van Mal di Puna. Zij werd het eerst door *da Costa* in de 15de eeuw beschreven. Haar symptomen bestaan voornamelijk in walging voor spijzen, groote matheid in de ledematen, hevigen dorst, braken, hartklopping, snelle en hijgende ademhaling, beklemming van de borst, een gevoel van stikken, hoofdpijn, onmacht en een onbedwingbare neiging tot slapen. Deze symptomen gaan vergezeld van een ontsteking der huid en oogen en bloedingen uit mond, neus en longen. Bij luchtreizigers treden deze verschijnselen eerst op grooter hoogte op dan bij bergbestijgers, daar bij eerstgenoemde de lichamelijke inspanning ontbreekt. De oorzaak van deze ziekte ligt in de werking der ijle lucht op den bloedsomloop. De hooge negatieve drukking, die bij het oponthoud in ijle lucht reeds groot is, wordt nog vermeerderd bij de inademing van die lucht. De toevoer van bloed uit het hart naar de groote bloedvaten neemt af, de groote bloedsomloop ontlast zich van bloed, dat daarentegen in den kleinen bloedsomloop wordt opgehoopt. Behalve aan verschil in luchtdruk, zijn de ziekteverschijnselen aan de koude, de aanzienlijke droogte der lucht, de [illegible] beweging, gebrek aan zuurstof en [illegible] zonlicht te wijten. Volgens [illegible] gebrek aan zuurstof, maar de [illegible] het koolzuur de bergziekte [illegible] dianen trachten zich door het [illegible] van deze ziekte te vrijwaren. [illegible] ziekte gebruikt men reukmiddelen. [illegible] dewijn, cremor tartari, koude [illegible] sterke personen bloedaftapping. [illegible] te voorkomen nemen de [illegible] len mee, zoogenaamde aspirators, [illegible] stof gevuld zijn, om deze op [illegible] in te ademen; ook gebruikt men [illegible] tische toestellen tot het inademen [illegible] lucht.

Bergzout. Zie *Zout*.

Bergzwaluw. Zie *Zwaluw*.

Beriberi (Syn. *Paraplegia* [illegible] *phthisis perniciosa endemica*), [illegible] kak-ke geheeten, is een ziekte, [illegible] epidemisch in streken met tropisch klimaat, voornamelijk in onzen Indi[illegible] Britsch-Indië, Japan en China voorkom[illegible] die bestaat in een aandoening van [illegible] nuwstelsel (polyneuritis), wordt [illegible] men onderscheiden, n.l. die van de [illegible] en die van de oedemen of waterzucht. [illegible] zijn deze beide vormen bekend [illegible] en de d i k k e beriberi. De verlam[illegible] tremiteiten, die vaker de armen [illegible] treft, gaat gewoonlijk gepaard [illegible] pijnlijkheid en met sterke afname [illegible] dingstoestand der spieren (*spieratro*[illegible] wanneer een groot aantal spieren [illegible] den zieke in een staat van buiten[illegible] loosheid brengen. In de gevallen [illegible] beri is de patiënt meestal over het [illegible] waterzuchtig (oedemateus); hij [illegible] mindere mate benauwd; het gelaat [illegible] achtig (cyanotisch) gekleurd. [illegible] gevolg van de aandoening van de [illegible] de bloedvaatwanden verzorgen [illegible] zenuwen). Tusschen deze twee [illegible] men nu alle mogelijke meng- en [illegible] vormen voor. Het verloop der [illegible] heel bepaald door de vraag, of [illegible] haling aan de verlamming deelneem[illegible] aandoening van een van beide [illegible] plotseling, soms langzamerhand [illegible] volge hebben. Is het hart echter [illegible] weinig aangedaan, dan herstellen [illegible] — zij 't ook na een langdurig [illegible] woonlijk geheel. Over de oorzaa[illegible] zijn in den loop der tijden reeds [illegible] opgesteld. Een der meest bekende [illegible] *Pekelharing* en *Winkler*, die [illegible] infectie aannemen en ook [illegible] gevonden te hebben. Anderen [illegible] aan een chronische vergiftiging [illegible] ding (rijst), òf door afscheidingsp[illegible] kiemen, die buiten den mensch [illegible] leven.

Slechte hygiënische verhoudingen [illegible] het uitbreken der ziekte. De behandel[illegible] in de voornaamste plaats in het [illegible] zieke uit zijn omgeving naar een [illegible] droog gelegen plaats. Bij aandoening [illegible]

Digitized by Google

strophantus, door de Engelschen
erlating aangewend. De verlamde
. op de gewone wijze (massage,
handeld.
in het algemeen een tijding, de
ner gebeurtenis, wel eens opge-
ı *nader bericht*, hetwelk meer
omtrent zulk een zaak bevat. In
een bericht een schriftelijk ant-
vraag, door hoogere autoriteiten
ikten voorgelegd, welke meer in
tot het behandeld onderwerp in
ın, zoodat zij belangrijke inlich-
verschaffen. Stukken, die in be-
en komen, worden toegezonden
personen of collegiën om bericht
bericht, consideratiën en advies.
ıt moet bondig en helder zijn en
en door een onpartijdige en weten-
teenzetting van het aangewezen
nt zulk een bericht van een col-
t hierbij verschil van gevoelen,
ordeel der meerderheid duidelijk
steld, maar tevens dat der min-
e aangevoerde beweegredenen in
rden opgenomen. Omtrent bericht
rapport en van *visum repertum*
bericht) raadplege men genoemde

heuvels, *Monti Berici*, is de
afzonderlijk gelegen, uitgedoofde
37 km. ten W. van Venetië, tus-
en Bacchiglione en Frassine. Het
unt bevindt zich ten Z. van Vicenza
et, basalt en puimsteen massa's wij-
e uitbarstingen.
itus. Zie *Behring*.
nd, zoo genoemd naar *Vitus Be-*
ı de grootste der Comandore eilan-
rt tot het Russisch-Siberisch Kust-
een oppervlakte van 1593 v. km.,
den en is onvruchtbaar, maar rijk
n pelsdieren. De Amerikaansche
ie bezit hier het jachtrecht. Zij
ı handelsstation, dat de inwoners
) van levensmiddelen en klee-
rziet en daarvoor pelswaren ont-
ger hier veel voorkomende pool-
tters zijn tegenwoordig bijna uit-

at. Zie *Beringzee*.
of *Kamtsjatka Zee* is het noor-
te van den Grooten Oceaan tus-
westkust van Noord-Amerika en
st van Azië. De Beringzee staat
straat met de Noordelijke IJszee
Deze straat, tusschen kaap Des-
Oostkaap geheeten) in Azië en
Wales in Noord-Amerika gelegen,
breed en bezit een diepte van
het midden van 50—90 m. Mid-
wste gedeelte liggen de drie Dio-
en ten Z. ervan ligt het groote
nd. Een stroom gaat van het Z.
r het midden der straat. De steile,
e kusten zijn onbewoond.
e werd het eerst in 1648 door den
bij het zoeken naar mammouts-
tanden en vervolgens in 1741 door *Bering* met een wetenschappelijk doel bevaren. Het zoogenaamde Beringzeevraagstuk tusschen de Vereenigde Staten en Groot-Brittannië (Canada) over de uitoefening van den robbenslag, werd den 15den Augustus 1893 door een internationaal scheidsgerecht te Parijs beslist. Slechts die deelen van de Beringzee, die in de beteekenis van het volkenrecht kustwateren zijn, dus niet meer dan 3 zeemijlen van de kust van Alaska of van de eilanden verwijderd liggen, zouden onder de souvereiniteit van de Vereenigde Staten staan. Tegelijkertijd werd de robbenvangst binnen een zone van 60 zeemijlen om de Pribyloweilanden geheel verboden, en in de overige deelen van de oostelijke Beringzee zou jaarlijks van den 1sten Mei tot den 31sten Juli de vangst niet mogen plaats hebben.

Berintho, pseudoniem voor *R. Robertin*. Zie aldaar.

Beriot, *Charles Auguste de*, een Belgisch vioolspeler, werd geboren te Leuven, den 20sten Februari 1802. Op 19jarigen leeftijd begaf hij zich naar Parijs, waar hij door het heerlijk spel van *Viotti*, *Lafont* en *Baillot* tot ijverige oefening werd opgewekt. Hij ontving onderwijs van hen, vooral van *Baillot*, en schiep zich een methode, waarin men die van de twee laatstgenoemde kunstenaars wedervindt, terwijl zij zich tevens door oorspronkelijkheid onderscheidt. In juistheid en gemakkelijkheid van spel en in de behandeling van den strijkstok, overtrof hij, volgens veler gevoelen, beiden, en zijn intonatie werd daarenboven eenig genoemd. Ook verrijkte hij het vioolspel met een aantal nieuwe, moeilijke passages en coloraturen. Van koning *Willem I* ontving hij den titel van kamermusicus met een jaarlijksch inkomen, maar de gebeurtenissen van 1830 beroofden *Beriot* van deze voorrechten. Omstreeks dien tijd kwam hij in aanraking met *Malibran* en hij huwde met haar, toen zij zich in 1836 door een gerechtelijke scheiding van haren eersten man ontslagen had. Na den plotselingen dood zijner gade deed hij met hare jongere zuster kunstreizen naar Leipzig en Berlijn, waar zijn spel met den meesten bijval werd begroet. In 1843 werd hij benoemd tot hoogleeraar in het vioolspel aan het conservatorium te Brussel. In 1852 werd hij blind en zag zich hierdoor genoodzaakt, zijn ambt neer te leggen. Hij overleed te Brussel, den 8sten April 1870. Onder zijn leerlingen moeten genoemd worden: *Vieuxtemps*, *Ghys*, *Prume*, *Kontsky*, *Léonard*, e. a.

Berislaw is een stad in het Russisch gouvernement Cherson, op den rechteroever van de Dnjepr en aan de helling van een heuvel gelegen. Er zijn onderscheiden fabrieken, drie kerken, een synagoge en 12081 (1897) inwoners, die een levendigen handel drijven in koren en hout.

Berk, *Betula*, is een boom, die behoort tot de familie der *Betulaceeën*. De plant is éénhuizig, de mannelijke bloemen staan te zamen in lange, gele, rolronde katjes, gewoonlijk twee bijeen, die zich reeds gedurende den zomer vóór het bloeien ontwikkelen, de vrouwelijke bloemen in kleinere aartjes of kegels, die gedurende de ontwikkeling der vruchten veel grooter worden en verhouten. De bladeren zijn enkelvoudig,

gesteeld en staan afwisselend. De beide zaadlobben komen boven den grond. De schors is in de jeugd roodbruin, maar wordt later wit, op hoogen leeftijd met diepe zwarte schorsspleten. Het wortelnet voegt zich naar den toestand van den grond. De berk verdraagt volstrekt geen schaduw, geeft daarentegen zelf ook weinig schaduw, daar hij een lichten stand verlangt en doet den grond, waarop hij groeit, verarmen. Zuivere berkenbosschen zijn dus schadelijk voor het voortbrengend vermogen van den grond. Hij is zeer veranderlijk van habitus en de afzonderlijke individuën vertoonen onder dezelfde omstandigheden ook zeer afwijkende vormen.

Hij gedijt het beste op niet te dichten leem of humusrijk zand; te droge en te natte grond maken, dat de boom struikvormig opgroeit. Het verbreidingsgebied van den berk is zeer groot, ofschoon de verschillende soorten ieder hun eigen gebied hebben.

Het hout van den berk is wit, tamelijk zacht, taai, weinig duurzaam, tenzij voortdurend in drogen toestand en daarom ook slechts voor een beperkt aantal doeleinden bruikbaar. In streken, waar hij veel voorkomt, wordt hij ook door wagenmakers gebruikt, maar overigens grootendeels voor meubels, speciaal stoelen, hoewel het berkenmazelhout ook voor paneeltjes zeer gezocht is, alsmede voor nappen, lepels, draaierswerk, schoenpennen en grof snijwerk. De takken worden gebruikt om takkebossen te binden, die van *B. verrucosa* voor bezems. Als brandhout staat het berkenhout, wat warmtegevend vermogen betreft, boven aan. De schors van B. dient in Rusland bij het looien van het z.g. juchtleder, ze wordt daartoe drooggedestilleerd en levert dan deggut of berkenteer.

De aanbouw van den berk geschiedt vaak maar al te welig door natuurlijke bezaaiing, zoodat hij in hakhout en naaldhoutbosschen soms als lastig onkruid optreedt. Wil men den berk aanzaaien, dan moet niet het zaad genomen worden van die katjes, die den winter over zijn blijven hangen, daar dit veelal loos is. De planten worden één- of tweejarig verspeend en voor opgaande heesters nog eenmaal. Plantsoen met reeds wit geworden schors moet niet uitgeplant worden. Berkenhakhout, waarvan de omloop 6 tot 10-jarig is, wordt op 0,75—1,25 m. in het kwadraat geplant en in Januari of Februari gehakt, daar anders de stoven door „bloeden" te gronde gaan; minstens één zwak lot laat men op den stoof staan, om de door de wortels aangevoerde sappen te verwerken. Voor aanplant langs wegen is de berk zeer geschikt, daar hij goed tegen wind bestand is en het met de meeste gronden voor lief neemt. Voor knoten is hij ongeschikt, voor het aanleggen van beschuttende mantels tegen wind en brand daarentegen is hij de meest passende houtsoort.

Van de verschillende soorten zijn de voornaamste *B. verrucosa Ehrh., Ruige berk.* Schors van jonge twijgen ruw. Bladeren matgroen, onbehaard, driehoekig, puntig toegespitst. Z.g. treurberken zijn steeds *B. verrucosa.* Deze boom gedijt alleen goed op drogen grond en behoort voornamelijk in Midden Europa thuis.

***B. pubescens* Ehrh.** ...
van jonge twijgen, ...
hout met fijne haren. ...
in de jeugd met zachte ...
vormig dan bij *B. verrucosa* ...
standplaats, gedijt nog ...
71—45° N.Br. en van ...
in Azië en Groenland.

***B. lutea* Mchx.** ...
voor in Canada tot ...
belangrijkste Amerikaansche ...
groeit snel en wordt tot ...
is hard, zwaar en kan ...
Schors geel of zilvergrauw ...

***B. lenta* Dur.**, ...
zelfde streek als vorige ...
aromatisch. In Nieuw-Schotland ...
voor den scheepsbouw ...
bels, speciaal gebeitst ...
hagonie.

De berk heeft veel ...
maar deze treden nooit ...
dat hij er merkbaar ...
leen kan de *Cryptorhynchus* ...
houtbosschen nog al ...
het doorboren der loten ...

Berka is de naam van ...
Weimarsche distrikt ...
Ilm, 279 m. boven den ...
spoorwegen Weimar— ...
Berka—Kranichfeld. De ...
inwoners, een post- en ...
vormde kerk en het ...
lijders (1898). In 1812 ...
en een staalhoudende ...

Berkan, *Perkan, Par...*
naam van een soort van ...
stof. Zij bevat een ketting ...
getweerd en een inslag ...
getweerd kamgaren.

Berkel is de naam van ...
en Nederland. Zij ontspringt ...
distrikt Münster, in de ...
op de Baumbergen, ...
van Koesfeld, en bereikt ...
stad nabij Oldenkotte de ...
Gelderland. Hier stroomt ...
Eibergen, Borkeloo, ...
veld, neemt de ...
mondt bij Zutfen in ...
eener schutsluis. Op ...
zij gekanaliseerd en ...
zen in een aantal ...
scheepjes wordt ...
waar de haven ...

Berkeley ...
in het Engelsche ...
aan de Little ...
monding in de ...
Het stadje ...
voortreffelijke ...
In de kerk St. Mary ...
Dr. ...

-kanaal, dat voor schepen tot 500 ton be-
aar is.

keley, *George*, een Engelsch wijsgeer, werd en den 12den Maart 1684 te Kilerin bij Tho-wn in Ierland, studeerde aan de hooge-te Dublin, deed in 1713 en 1714 een loor Italië, dat hij later nog eens bezocht geleider van den zoon van den bisschop logher. Uit Italië teruggekeerd, deed hij oorstel, om op de Bermudaeilanden een school ichten tot bekeering der heidenen. Zijn voor-i vond veel bijval en zelfs ondersteuning t Parlement. *Berkeley* begaf zich met eenige en naar Rhode-Island, doch de toegezegde en bleven uit, zoodat hij na opoffering van groot gedeelte van zijn vermogen onver-r zake naar zijn vaderland moest terug-1. Hier schreef hij een geschrift tegen de nkers: „Alciphron or the minute philoso-, waardoor hij de gunst van koningin *Caro-*de gemalin van *George II*) en den bisschops-te Cloyne in Ierland verwierf. Hij over-den 23sten Januari 1753 te Oxford, waar-hij in 1752 was verhuisd, om het toezicht uden op de studiën van zijn zoon.

n wijsgeerig stelsel, het *Berkeleyisme* ge-l, maakte veel opgang en was juist tegen-esteld aan dat van *Locke*. Deze kon alleen heid vinden in de zinnelijke realiteit der iwereld, en die realiteit was volgens *Ber-*enkel iets denkbeeldigs. Zijn voornaamste n zijn: „Essay towards a new theory of " (1709), „Treatise concerning the principles nan knowledge" (1710) en „Three dialogues en Hylas and Philonous" (1713). Zijn ge-lijke werken zijn uitgegeven door *Fraser* .. Londen, 1871) en door *Sampson* (dl. 1, n, 1897).

rkeley, *Miles Joseph*, een Engelsch bo-s, geboren te Biggin in 1803. Hij studeerde mbridge in de godgeleerdheid en werd in als geestelijke te Sibbertoft in Leicester-beroepen. Hij overleed aldaar den 30sten Juli Van zijn werken zijn de voornaamste: „Glea-of British Algae" (1833), „British Fungi, ting of dried specimens" (4 dln., 1836— „Decades of Fungi" (Decas 1—62, 1844— „Introduction to cryptogamic botany" (1857) mes of British fungology" (1860), „Hand-of British mosses" (1863), „Fungi their , influence, uses, etc." (met *M. C.* 1874). Hij was ook medewerker aan de graphic Dictionary" van *J. W. Griffith* .

rkeleyisme. Zie *Berkeley, George.*

rken, *Tine van.* Zie *Berkhout, Anna.*

rkenolie of *berkenbladerenolie* is de van een aetherische olie, die door destil-net waterdamp uit de friesche knoppen en en van den gewonen berk verkregen wordt. zit een aangenamen specerijachtigen reuk n zacht-brandenden smaak, is kleurloos, oeibaar en wordt reeds bij 10° C. vast, vorming van een kristallijne massa. Haar sche eigenschappen zijn nog niet nader be-

rkenrijs is de naam, dien men geeft aan twijgen, waarvan bezems gebonden worden en welke men ook gebruikt bij het aanleggen van waterwerken.

Berkenteer, *zwarte doggert, dagget, zwarte degen*, wordt voornamelijk in Rusland door droge destillatie van den berkenbast verkregen. In zijn gebruik komt het met houtteer overeen, maar dient bovendien nog voor het insmeren van de grootere voorwerpen, welke uit juchtleder gemaakt zijn, zooals bijv. jachtlaarzen. Voor kleine juchtlederen voorwerpen gebruikt men de *berkenteerolie*, die door destillatie van de teer verkregen wordt. De eigenaardige reuk van juchtleder vindt zijn oorzaak in berkenteer-bestanddeelen. De berkenteer bevat koolwaterstoffen, die isomeer zijn met terpentijnolie, verscheiden brandbare harssoorten en andere produkten der droge destillatie en behalve deze nog de in den bast gevormde *berkenkamfer* of *betulien*.

Berkenwijn, is de naam van een verfrisschenden drank, die in den Harz, in Koerland, Lijfland en elders uit het voorjaarssap van den berk verkregen wordt. In het benedenste gedeelte van den stam boort men hiertoe een gat en vangt het uitvloeiende vocht op, dat spoedig in gisting geraakt. Door het vocht in goed gekurkte flesschen te doen, wordt het bij de gisting ontwikkelde koolzuur in de vloeistof teruggehouden en zal het bij het uitgieten een weinig beginnen te schuimen. Dikwijls voegt men suiker aan het vocht toe, waardoor de gisting versterkt wordt en het produkt meer op wijn gelijkt.

Berkhaan. Zie *Korhoen.*

Berkhey, *Johannes Lefrancq van* een Nederlandsch natuuronderzoeker en dichter, werd geboren te Leiden, den 23sten Januari 1729. Reeds vroeg hield hij zich bezig met het ontleden en opzetten van dieren en legde zich vervolgens toe op de natuurkunde in het algemeen en de ontleedkunde in het bijzonder. Hij promoveerde in de geneeskunde, vestigde zich in 1761 als arts te Amsterdam, maar bepaalde zich weldra uitsluitend tot de beoefening der natuurlijke historie en begaf zich te dien einde aanvankelijk naar een buitenverblijf bij Haarlem en vervolgens naar Leervliet bij Leiden. In laatstgemelde stad aanvaardde hij in 1773 het academisch lectoraat in de natuurlijke historie en hield zich inmiddels bezig met het schrijven van zijn belangrijk werk: „Natuurlijke historie van Holland" (1769 tot 1779, in 11 deelen met platen), hetwelk gevolgd werd door zijn: „Natuurlijke historie van het rundvee in Holland" (1805 tot 1811, in 6 deelen). Verder schreef hij onderscheiden natuurkundige verhandelingen, enz. Veel heeft hij ook geleverd op het gebied der dichtkunst; een gedicht, „De lof der dankbaarheid", werd in 1773 door het Haagsch genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt* met goud bekroond. In „Zeetriomf der Bataafsche vrijheid" verheerlijkt hij den slag bij Doggersbank.

Van Berkhey behoorde in de woelige dagen, die hij beleefde, tot de Prinsgezinde partij, waardoor hij zich vele onaangenaamheden berokkende. Ook werd hij gewikkeld in een kostbaar proces, zoodat hij zijn verzameling van anatomische praeparaten en voorwerpen uit het rijk der natuur, gedurende 40 jaren bijeengebracht, moest verkoopen. Als door een wonder ontkwam hij in

1807 bij het springen van het kruitschip te Leiden aan den dood. Hij bracht zijn laatste levensjaren in bekrompen omstandigheden door en overleed in laatstgenoemde stad, den 13den Maart 1812.

Berkheya *Ehrh.* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Samengesteldbloemigen* (Compositae). Het heeft gele straalbloemen, een gegroefden bloembodem en een omwindsel met vele dakpansgewijs geplaatste en aan de punten met doornen gewapende schubben. Het omvat heesters en overblijvende kruiden, die aan de Kaap de Goede Hoop en in andere gedeelten van Zuid-Afrika te huis behooren. Daarbij zijn vele sierplanten, die reeds lang naar Europa werden gebracht, zooals *B. incana Willd.*, *B. fruticosa Ehrh.*, met een witten, vetachtigen, sterk vertakten stengel, afwisselend geplaatste, eironde, van boven onbehaarde en van onder witachtige en viltachtige bladeren op doornachtig-getande stelen en lange straalbloemen — *B. grandiflora Willd.*, *Gorteria fruticosa L.* met een witten, wolligen stengel, tegenovergestelde, langwerpig-ronde bladeren en fraaie, groote, alleenstaande bloemen — en *B. spinosissima Dec.* met eironde, scherpgedoornde bladeren. Al die planten moeten bij een warmte van 4 tot 6° C. door den winter worden gebracht, terwijl men ze van Mei tot het laatst van September in de open lucht kan plaatsen, waar zij in een lossen, vetten grond en bij een ruime besproeiing zeer goed willen groeien.

Berkhout. Een Noord-Hollandsche gemeente wordt begrensd door de gemeenten Avenhorn, Ursem, Hensbroek, Obdam, Spanbroek, Wognum en Hoorn, alsmede door de Zuiderzee. Zij heeft een oppervlakte van 2562 H.A. en 2352 inwoners (1904). De bodem bestaat uit klei; alleen in het W. wordt eenig veen aangetroffen. Veeteelt en zuivelbereiding zijn de voornaamste middelen van bestaan. De gemeente omvat de dorpen Berkhout, de Goorn en Speerdijk (gedeeltelijk), eenige buurten en gehuchten, alsmede de drooggemaakte plassen Baarsdorpermeer, Zuidermeer, Leekemeer en de Groote Waal.

Het dorp Berkhout is ruim 500 m. lang en strekt zich in O.-W. richting uit; er is een Hervormde kerk.

Berkhout of *Berckhout* is de naam van een ridderlijk Nederlandsch geslacht, dat wij reeds in de 13de eeuw vinden vermeld. Het heeft in het begin der 16de eeuw den naam van *Teding* bij dien van *Berkhout* gevoegd. Tot dit geslacht behooren:

Berkhout, Adriaan Teding van, een rechtsgeleerde en staatsman. Geboren in 1572 werd hij vervolgens pensionaris van Monnikendam en lid van den Hoogen Raad van Holland. Hij behoorde tot de vrienden van *Oldenbarneveldt* en was een der voornaamste bevorderaars van de droogmaking van de Beemster. Hij overleed in 1620.

Berkhout, Adriaan Teding van, een broederszoon van den voorgaande. Hij woonde als bevelhebber der „Princesse Royal" den ongelukkigen zeeslag bij onder den luitenant-admiraal *Obdam* (13 Juni 1665), maar hij deelde ook in de glorie van den Vierdaagschen Zeestrijd in 1666, beve-

voerende op „De drie [illegible] van 48 stukken. Tot in [illegible] als gezagvoerder vermeld.

Berkhout, Jacob Teding [illegible] den voorgaande. Deze was [illegible] zee en streed als bevelhebber [illegible] in 1672 en 1673 moedig [illegible] Engelsche vloten. Met [illegible] van 60 stukken vergezelde [illegible] diens laatsten zeetocht [illegible] van Palermo in 1676.

Berkhout, *Anna*, een [illegible]ster, werd in 1868 geboren [illegible] was zij als onderwijzeres [illegible] op zeer jeugdigen leeftijd [illegible] werkjes voor de jeugd. [illegible] 1894 verscheen haar eerste [illegible] klaverblad van vier", waar[illegible] had en dat gevolgd werd [illegible]dere werken, zooals: „[illegible] (1895), „Mijn zuster en [illegible] ters van den generaal" ([illegible] mij niet". Ook schreef zij [illegible] voor kinderen van 8—10 jaar [illegible] en meisjes van 10—12 jaar [illegible] prentenboeken. Zij schreef [illegible]donium *Tine van Berken*. [illegible] sonen heeft zij onder het [illegible] *Koubert* geschreven, zooals [illegible] paneeltjes" (1894), „Scherpje [illegible] en „Confetti" (1897). Met [illegible] *Mandele* was zij oprichtster [illegible] het weekblad „Lente", waarin [illegible] werk „Mijn roman" in 18[illegible] gehuwd met *Witmond* [illegible] Amsterdam.

Berkshire, bij verkorting [illegible] genoemd, is een Britsch gr[illegible] delijk gedeelte van Engeland [illegible] Theems en grenst ten N. aan [illegible] Oxford en Buckingham, ten [illegible] Z. aan Hampshire en ten [illegible] Het heeft een oppervlakte van [illegible] 180086 (1901) inwoners. Het [illegible] deels vlak, doch doorsneden [illegible] De voornaamste rivieren zijn [illegible] haar eveneens bevaarbare [illegible] met de Ock en de Lambourn [illegible] er kanalen en eenige [illegible] Het klimaat is zacht en [illegible] telijke en middelste gedeelte [illegible] Men verbouwt er veel [illegible] bloeit er de veeteelt [illegible] de Theems. Het O. is [illegible] rijk aan natuurschoon. De [illegible] doorsnijdt het [illegible] ding, in welke [illegible] geoefend.

Berkshire varken. [illegible]

Berkum, [illegible] schrijver, geboren te [illegible] vember 1814 [illegible] Warnsum, [illegible] den [illegible] naar [illegible] „De [illegible]

Digitized by Google

oeld uit de kerkelijke geschiedenis der 17de ' (1853) en „Schortinghuis en de vijf nieten, adzijde uit de geschiedenis van het kerkelijk in het Oldambt 1730—1750" (1859). Ook ver- hij eenige werken over kerkgeschiedenis.

rlad, een stad in Beneden-Moldavië, in oemeensche arrondissement Tutova, op den oever der evenzoo genoemde rivier, welke odt in de Sereth en hier bevaarbaar wordt. een kruispunt van den spoorweg Tecuciu— ., heeft een gerechtshof, 12 kerken, een n en een kweekschool voor onderwijzers. ad telt 24484 inwoners (1899), is het en- voor den korenhandel op Galatz en bezit : stoommolens en spiritusfabrieken.

rlage, *Anton*, een R.-Katholiek godge- , werd geboren te Münster, den 21sten ober 1805. Hij bezocht het gymnasium zijner testad en wijdde zich in 1825 en later aan demie aldaar en vervolgens aan de univer- n te Bonn en Tübingen aan de studie der eerdheid. Na het verkrijgen der doctorale igheid vestigde hij zich als privaatdocent inster en werd er weldra tot hoogleeraar zedekunde en daarna in de godsdienstleer nd. In 1835 gaf hij een „Apologetik der e" en van 1832 tot 1863 zijn hoofdwerk: atholische Dogmatik" (7 dln.) in het licht. laatste werk zich door degelijkheid van oek en door duidelijkheid van voorstelling heidt. *Berlage* handhaafde wel is waar fstandigheid der wijsbegeerte tegenover de gie, maar hij wilde haar op het gebied eze geenerlei gezag vergunnen. Als een zoon der Kerk kende hij alleen aan enoemde de bevoegdheid toe, over ge- ken uitspraak te doen, ja, zelfs over de lagen van het geloof en dus ook over het le natuur ons verkondigt. Hij overleed te er den 6den December 1881.

lage, *Hendrik Petrus*, beroemd Neder- bouwkundige en stichter van eenen nieu- chitectonischen stijl, die, zich grondend op nsche motieven, eenvoud en kracht van lijn uw mogelijk tracht aan te passen bij de che eischen van den bouw. *Berlage* werd 6 te Amsterdam geboren, ontving zijn op- aan de Polytechnische school te Zürich tigde zich als architect te Amsterdam, ij door zijn zeer origineele ideeën weldra dacht der kunstwereld op zich wist te n. Een zijner eerste gebouwen, die meer ene bekendheid verwierven, was het ge- er Nederlandsche Maatschappij van Levens- ering op het Damrak, waarvoor *Anton der en* de sedert beroemd geworden muurschil- n van het trappenhuis leverde. 897 werd door den Amsterdamschen raad vele plannen, die waren ingekomen voor uw van een nieuwe koopmansbeurs, dat *erlage* met algemeene stemmen ter uit- gekozen, en in deze reuzenschepping, die in oltooid was, heeft hij de meest volkomen gegeven zijner kunst. Zijn richting, die aanvang veel bestrijders vond, telt thans een groot aantal aanhangers, zoodat men Nederlandsche bouwkunde van een „School erlage" kan spreken.

Berleburg is een heerlijkheid in Westfalen met een oppervlakte van 225 v. km. en meer dan 8000 inwoners. Zij behoort aan den vorst *Sayn-Wittgenstein-Berleburg*, die in de stad Berleburg een kasteel bewoont. Deze stad telt 2148 (1900) inwoners. Het boschrijke landje vormde tot 1806 een vorstendom, stond tot 1815 onder Hessen-Darmstadt en behoort sedert tot Pruisen.

Merkwaardig is de *Berleburgsche Bijbel*, een hoogduitsche vertaling der Gewijde Schrift, die in de jaren 1726—1742 onder het protectoraat van graaf *Kasimir zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg* in acht foliodeelen verscheen. De leider van dit werk was *Haug* en tot de medewerkers behoorden *Dippel*, *Edelmann* en *Seebach*. Het doel dezer uitgave was de bevordering der dweepziek-mystieke gevoelens van die dagen en hiertoe dienden vooral de kantteekeningen, aan de geschriften van onderscheiden mystieke schrijvers ontleend.

Berleburgsche bijbel. Zie *Berleburg*.

Berlepsch, *Friedrich Ludwig*, vrijheer *von*, een Hannoversch staatsman, werd geboren te Stade, den 4den October 1749, studeerde te Göttingen in de rechten en ontving in 1769 een rechterlijke betrekking in zijn geboortestad. Hij deed in 1794 in de Standen van Hannover het voorstel, om, zelfs in strijd met de wenschen der regeering, zonder Engeland met Frankrijk te onderhandelen, en werd om die reden van zijn waardigheid ontzet. Hij leverde daarover een klacht in bij het Rijkskamergerecht te Wetzlar en won het proces, maar werd niettegenstaande dat uit Hannover verbannen en keerde eerst terug, toen de Fransche heerschappij dat land in een deel van Westfalen had herschapen. Hij werd prefect van Marburg en maakte er zich verdienstelijk door een goed bestuur. Vervolgens werd hij benoemd tot staatsraad van Westfalen te Kassel, maar een geschrift, door hem uitgegeven en tegen den minister van Financiën *Malchus* gericht, kostte hem zijn betrekking, waarna hij zich op zijn kasteel Berlepsch terugtrok. Hij overleed te Erfurt, den 22sten December 1818. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: „Pragmatische Geschichte des landschaftlichen Finanz-, und Steuerwesens der Fürstentümer Kalenberg und Göttingen" (Brunswijk, 1799), „Beiträge zur Finanzgeschichte des verschwundenen Königreichs Westfalen" (Brunswijk, 1813) en „Ueber Grundsteuer in Deutschland und vollständiger Abrisz der westfälischen Finanzgeschichte und der Verwaltung des Staatsvermögens im Königreich Westfalen" (Göttingen, 1814, 2 dln.).

Berlepsch, Hermann Alexander, een zoon van den voorgaande, werd geboren den 17den Maart 1814 te Göttingen, verwisselde deze stad weldra met Erfurt en wijdde zich na het eindigen zijner studiejaren aan den boekhandel. Hij werd in 1839 rustend deelgenoot in zulk een zaak en begon er met de uitgave van de „Thüringer Zeitung." In het jaar 1848 voegde hij zich bij de democratische partij, was in den geest van deze in Thüringen ijverig werkzaam en zag zich ten gevolge van een straatgevecht te Erfurt, den 24sten November 1848, genoodzaakt, om de wijk te nemen naar St. Gallen, waar hij het Zwitsersch burgerrecht verkreeg. Nu wijdde hij zich

uitsluitend aan letterkundigen arbeid, en achtereenvolgens verschenen van zijn hand: „Illustrirter Alpenführer (1859), „Schweizerkunde" (1859), „Die Alpen in Natur- und Lebensbildern" (1861) en „Reisehandbuch für die Schweiz" (1862), dat onderscheiden uitgaven heeft beleefd. Voorts gaf hij gehoor aan het voorstel van het Bibliographisch Instituut te Hildburghausen, om de hoofdredactie der „Meyerschen Reisehandbücher" op zich te nemen, die met grooten bijval ontvangen werden. Ook heeft hij in de „Gartenlaube" menig boeiend opstel geleverd. Later ging hij wonen te Hottingen bij Zürich, waar hij zich met de bewerking van reisliteratuur bezig hield.

Berlepsch, *Hans Hermann*, vrijheer *von*, een Pruisisch minister, werd den 30sten Maart 1843 te Dresden geboren. Hij studeerde te Göttingen en te Berlijn in de rechten en staatswetenschappen. Eerst werd hij bij het Kamergericht te Berlijn, daarna als referendaris te Erfurt benoemd. Van 1877—1880 was hij werkzaam als minister bij den vorst van Schwarzburg-Sondershausen; in 1881 werd hij tot Regeerings-vice-president te Coblenz en in 1884 tot Regeeringspresident te Düsseldorf benoemd. In dit industriëele gebied was hij veel op sociaal gebied werkzaam. Zoo werd op zijn aansporing de „Bergischer Verein für Gemeinwohl" gesticht, die uitsluitend uit arbeidgevers bestaat en veel voor de arbeiders gedaan heeft. Gedurende de groote werkstaking in het Rijnsch-Westfaalsch kolengebied van Mei 1889, trachtte *Berlepsch* arbeiders en werkgevers met elkander te verzoenen. In October van datzelfde jaar werd hij tot Opperpresident der Rijnprovincie en den 1sten Februari tot minister van Handel en Nijverheid benoemd. In Maart 1890 was hij president van het congres voor arbeidersbelangen te Berlijn. Toen echter zijn verdere sociaal-politieke plannen tegenstand ondervonden, nam hij in Juni 1896 zijn ontslag.

Berlepsch, *Hans Eduard von*, een Zwitsersch schilder en schrijver, werd den 31sten December 1849 te St. Gallen geboren, als zoon van den schrijver *Hermann Alex von Berlepsch* (gestorven in 1883 te Zürich). Hij studeerde aan de Polytechnische school en aan de universiteit te Zürich en was in 1873 werkzaam als architekt te Frankfort a. M. In 1875 begaf hij zich naar München, waar hij zich aan de kunstacademie bij *Löfftz* en *Lindenschmitt* in de schilderkunst oefende. Daarna ondernam hij studiereizen naar Italië, Spanje, het Oosten, de zuidelijke Slavische eilanden, Nederland, enz. Hij is als landschapsschilder de nieuwe richting toegedaan. In den laatsten tijd heeft hij zich bijna geheel aan het kunsthandwerk gewijd, ten einde dit te moderniseeren. Daartoe leverde hij een menigte ontwerpen voor meubels, ijzeren, koperen en tinnen voorwerpen, weefsels, enz. Behalve tal van artikelen in tijdschriften, schreef hij: „Deutsche Architektur des 16., 17. und 18. Jahrhunderts" (1887—1893), „Architekturen in und um Ragusa" (1894), „Gottfried Keller als Maler" (1894) en „Dekorative Anregungen" (1898).

Berlichingen, *Gottfried of Götz von, met de ijzeren hand*, werd geboren in 1480 te Jaxthausen, en was dus een Württemberger. In de wetenschappen werd hij [illegible] *von Neuenstein* en in [illegible] door zijn neef *Ko*[illegible] wiens gevolg hij den [illegible] in 1495 en dien te Lind[illegible] den dood van zijn neef [illegible] markgraaf *Frederik IV* [illegible] *bach*, volgde onder dezen [illegible] gondië, Lotharingen en Bra[illegible] naar zijn vaderland terug [illegible] datzelfde jaar als [illegible] vorst de veldtochten bij [illegible] de Eedgenooten. Voorts [illegible] en verloor bij de belegering [illegible] een schot zijn rechterhand [illegible] hand van ijzer vervang. Zijn [illegible] haftige geest zocht onop[illegible] te vechten, zoodat hij [illegible] en de keizer hem eindelijk [illegible] men. Onder de belofte [illegible] volg rustig zou houden [illegible] gesteld, maar weldra [illegible] oorlog tegen Mainz [illegible] *Philips II van Waldeck* [illegible] deed hem een losgeld betalen [illegible] hertog *Ulrich van Württem*[illegible] vallen van den Zwabischen [illegible] de stad Möckmühl met [illegible] totdat gebrek aan lev[illegible] ze met voorbehoud van [illegible] te geven. Waarschijnlijk [illegible] bij een uitval gevangen [illegible] *lichingen* als gevangene [illegible] Hier bleef hij 3½ jaar [illegible] *Frans von Sickingen* [illegible] hunne pogingen, om voor [illegible] werven, met een gunstig [illegible] kroond. Bijna 2 jaren [illegible] Jaxthausen door; toen [illegible] Boerenkrijg het oppertee[illegible] lingen, maar nam weldra [illegible] terug naar genoemd kasteel [illegible] hij van deelneming aan [illegible] en 2 jaar te Augsburg gevang[illegible] na hij, tegen de belofte, dat [illegible] zijn goederen zou leven [illegible] te keeren. Eerst in 15[illegible] keizer naar Hongarije [illegible] de Turken en in 1544 [illegible] overleed den 23sten Juli [illegible] berg aan den Neckar en [illegible] Schönthal begraven. Aan [illegible] die door hem zelf is opge[illegible] schets levert van de [illegible] *Goethe* de stof voor het [illegible] dat zijn naam draagt.

Berlichingen, *Fr*[illegible] *von*, vice-president van de [illegible] den werdt geboren den 2[illegible] den 17den Juli 1859 [illegible] gravenstand verheven [illegible] maakt door zijn geschrift [illegible] ters Götz von Berlichingen [illegible] (1861). Hij overleed den 2[illegible]

Berlikum, bij [illegible] *sum* genoemd, is een dorp [illegible] meente Menaldumadeel [illegible] Middelzee gelegen. [illegible]

Digitized by Google

heepvaart; na de aanslibbing dier
jn landbouw, ooft- en veeteelt de
n van bestaan geworden. De moes-
ien vooral Leeuwarden van groen-
r zijn twee kerken, n. l. een Hervormd
sgezind bedehuis. Vroeger lagen in
scheiden staten. In 1572 had Ber-
e verduren van de Spanjaarden.
Willem, een Nederlandsch zoöloog,
Amsterdam, den 5den October 1825,
htereenvolgens te Leiden. Heidel-
echt, waar hij den doctorstitel ver-
achtte vervolgens zijn kennis te ver-
nder de leiding van professor *Joh.*
erlijn en van professor *Donders* te
wijl hij ook elders in het buiten-
ngen van onderwijs bezocht. In Ja-
werd hij benoemd tot prosector in
nde onder professor *Schroeder van*
e Utrecht, maar vroeg tegen het
855 zijn ontslag uit die betrekking
zich als practiseerend geneesheer te
Hier ontving hij in November 1863
g tot hoogleeraar in de ontleedkunde
naeum, belastte zich met de lessen
nde en de vergelijkende ontleedkunde
de oprichting der universiteit hoog-
e vergelijkende anatomie en physio-
betrekking hij in 1883 nederlegde.
schriften noemen wij: „Onderzoe-
kkelijk den bloedsomloop in de her-
850), „Iets over de bijen" en „Iets
te van dieren" (beide in het „Jaar-
het Koninklijk Zoölogisch Genoot-
en 1858), „Ars longa, vita brevis"
rage tot de kennis van het lams-
drage tot de spijsvertering der vo-
kristallisatie van het bloed" en
g van bloedkristallen bij Python
Felis leo" (alle vier in „Het Ne-
Lancet") en „De Trichine" (1866),
oor de Maatschappij tot Nut van 't
benevens opstellen in het „Archiv
ändischen Beiträge für Natur- und
Herausgegeben von Prof. F. Don-
W. Beilen." Een reis, die hij met
ondernam naar Triëst, om zich
logische nasporingen te wijden, gaf
aanleiding tot het schrijven van
„Ueber einen Wurm aus der Gruppe
Enuplus quadridentatus" en „Notiz
ler Leibeshöhle der Synapta digitata
en Körper", welke opgenomen zijn
Archiv". Hij overleed te Amsterdam,
pril 1902.
udolph, een Duitsch oogheelkundige,
n te Friedland in Mecklenburg-
2den Mei 1833. Hij studeerde te
Würzburg, Erlangen en Berlijn in
nde, was daarna assistent-arts van
te Wiesbaden en vervolgens aan de
kliniek te Tübingen en stichtte in
tgart een hospitaal voor ooglijders.
d hij privaatdocent voor physiologi-
kunde aan de technische hoogeschool
ioogleeraar in de vergelijkende oog-
n de veeartsenijschool te Stuttgart.
d hij benoemd tot hoogleeraar in
de oogheelkunde aan de universiteit te Rostock. Hij overleed den 12den September 1897 te Linthal in Zwitserland. Hij schreef verhandelingen in verschillende tijdschriften en bewerkte in het „Handbuch der gesammten Augenheilkunde" (1880) van *Gräfe* en *Sämisch* de „Krankheiten der Orbita". Sedert 1882 gaf hij het „Zeitschrift für vergleichende Augenheilkunde" uit, waarin hij een reeks artikelen schreef over den physisch-optischen bouw van het oog van het paard. Verder schreef hij nog met *Rembold* de „Untersuchungen über den Einflusz des Schreibens auf Auge und Körperhaltung des Schulkindes" (1883).

Berline of *Berlijner wagen* is de naam, van een overdekten reiswagen, met 4 zitplaatsen, waarvan de kap naar achteren kan worden opengeslagen en waarmede de uitvinder *Philip de Chiese*, in het laatst der 17de eeuw van Berlijn naar Parijs reed. Hier ontving het voertuig den naam berline.

Berliner, *Abraham*, een Joodsch geleerde uit Posen, werd den 1sten Mei 1833 te Obersitzko geboren. Sedert 1873 is hij te Berlijn docent aan het seminarium voor rabbijnen. Hij heeft tal van artikelen in vaktijdschriften geleverd, in het bijzonder in het door hem sedert 1874 uitgegeven „Magazin für die Wissenschaft des Judentums" (sedert 1876 te zamen met *D. Hoffmann*). Verder: „Raschii in Pentateuchum commentarius" (1856), „Beiträge zur hebräischen Grammatik in Talmud und Midrasch" (1879), „Beiträge zur Geographie und Ethnographie Babyloniens in Talmud und Midrasch" (1884), „Targum Onkelos" (1884, 2 dln.), „Geschichte der Juden in Rom" (1893, 2 dln.), „Aus meiner Bibliothek" (1898), „Aus dem Leben der deutschen Juden im Mittelalter" (1900). Sedert 1884 staat *Berliner* aan het hoofd van een commissie van geleerden uit de vereeniging „Mekize nirdamim", die zich ten doel stelt, het uitgeven van belangrijke werken van oudere Joodsche schrijvers.

Berlioz, *Hector*, een beroemd Fransch componist, werd geboren den 11den December 1803 te La Côte Saint André in het departement Isère. Door zijn vader, een geneesheer, werd hij reeds vroeg, en in weerwil van zijn aanleg voor de muziek, voor de studie der geneeskunde bestemd en eerst op zijn 12de jaar ontving hij eenig onderwijs in de muziek. Meer en meer openbaarde zich zijn neiging voor de kunst, en een kwartet van *Haydn* spoorde hem aan, zijn krachten aan een compositie te beproeven. Deze werd uitgevoerd, en de vader, verontrust door den bijval, aan dat stuk ten deel gevallen, zond den jongeling naar Parijs, om zich met kracht op de geneeskunde toe te leggen. Vruchteloos poogde deze zich naar den vaderlijken wil te voegen: hij droomde steeds van de opera's, die voor zijn geest zweefden, en verliet eindelijk den weg zijner studie, om onderwijs te ontvangen aan het conservatoire. De vader, daarover verstoord, onthield hem de noodige middelen, om de kosten van zijn verblijf te betalen, zoodat de zoon zich genoodzaakt zag, de betrekking van chorist bij een der kleine schouwburgen te Parijs aan te nemen en les te geven in de muziek. Inmiddels werkte hij ijverig aan een opera: „Francs Juges", waarvan later de ouverture is bekend

geworden, en voleindigde aan het conservatoire
onder de leiding van *Reicha* en *Lesueur* zijn
studies in de harmonie- en compositie-leer. Te-
vens werd hij verliefd op miss *Smithson*, een
Iersche tooneelspeelster, welke in die dagen te
Parijs vertoefde. Drie jaren lang duurde onder
afwisselenden voor- en tegenspoed beider teedere
betrekking, en de geschiedenis daarvan is neer-
gelegd in zijn: „Simfonie fantastique ou épisode
de la vie d'un artiste" — een dramatisch ge-
dicht, waaraan enkel de woorden ontbreken. Na-
dat *Berlioz* in 1830 met zijn cantate: „Sarda-
napale" den eersten prijs voor compositie be-
haald had, begaf hij zich naar Italië. Zijn com-
positiën uit dien tijd zijn fragmenten uit een
hartstochtelijk en romantisch leven. Te Florence
werd hij ziek en componeerde er: „Retour à
la vie". Van hier ging hij naar *Nizza*, waar hij
de ouverture voor „King Lear" schreef. Weldra
was hij weder in Italië, bleef er 1½ jaar, keerde
daarna naar Parijs terug, vond er zijn beminde
weder, van wie hij in de laatste drie jaar niets
vernomen had, en huwde met haar. Zijn roem
verbreidde zich meer en meer. Op verzoek van
Paginini schreef hij in de symphonie „Harold
en Italie", een prachtig obligaat voor viool.
Daarna gaf hij na de verovering van Constan-
tine een „Requiem" voor de begrafenisplechtigheid
van generaal *Damrémont*. Voorts noemen wij van
zijn werken de opera: „Benvenuto Cellini", „5
Mai ou la mort de Napoléon", met woorden van
Béranger, „Sara la Baigneuse", met woorden van
Victor Hugo, „Roméo et Juliette", „La dam-
nation de Faust", bestemd voor orchest, koor
en solo, en „L'enfance de Christ", een soort van
cantate. In 1856 werd hij lid van de Fransche
Academie. Na dien tijd verschenen van hem:
„Te Deum", de komische opera: „Beatrice et
Benedict", de groote opera: „Les Troyens" (1ste
deel: „La prise de Troie", 2de deel: „Les Troy-
ens à Carthage", 1863) en het oratorium: „Le
temple universel".

Over de muziek van *Berlioz* is het oordeel
zeer verschillend; sommigen prijzen haar hemel-
hoog, terwijl anderen haar alle kunstwaarde ont-
zeggen. Het was zijn streven, door de muziek
niet alleen algemeene gewaarwordingen te wek-
ken, maar ook bepaalde toestanden duidelijk voor
te stellen. Zijn gevoelens over dit onderwerp
heeft hij medegedeeld in zijn: „Traité d'instru-
mentation" (1844). Hij was voorts de schrijver
der muzikale critiek in het „Journal des Débats"
en in de „Gazette musicale". In 1843 deed hij
een reis door Duitschland, die hij beschreven
heeft in zijn „Voyage musicale en Allemagne et
[illegible]". Op een tweede reis in 1846 oogstte
[illegible] te Weenen en te Praag grooten bij-
[illegible] stukken zijn vele door *Liszt* te
[illegible]hoore gebracht.
[illegible]d in 1849 bibliothecaris van de
[illegible]rij van het conservatoire te Parijs;
[illegible]ter der philharmonische concerten
[illegible] nog geschreven: „Etudes sur Beet-
[illegible] et Weber" en „Soirées d'orchestre"
[illegible] is een merkwaardige bijzonderheid,
[illegible] geen enkel instrument bespeelde.
[illegible] te Parijs, den 8sten Maart 1869.
[illegible] verschenen zijn, ook brieven be-

vattende „Mémoires" (Parijs, 1870 [illegible]
respondance inédite" (1878) en zijn „[illegible]
times" met een voorwoord door Gounod [illegible]
werd op het Square Ventimille te Parijs [illegible]
1890 in La Côte Saint André een standbeeld [illegible]
hem opgericht.

Berlitzmethode. Zie *Taalonderwijs*.

Berlijn (zie het plan der stad en de [illegible]
hoofdstad van het Duitsche Rijk en van het [illegible]
rijk Pruisen, tevens de eerste residentie [illegible]
keizer van Duitschland en den koning van [illegible]
alsmede de zetel van het opperbestuur [illegible]
op 52° 30' 16" N. Br. en 13° 23' 45" [illegible]
Gr., in het O. 31,38 m. en in het W. [illegible]
boven den zeespiegel. De stad is gelegen [illegible]
oevers van de Spree, welke haar van [illegible]
naar het N.W. doorstroomt. Boven Berlijn [illegible]
op den linkeroever het Landwehr- of Schiffahrts-
kanaal, dat 10,3 km. lang is en tusschen [illegible]
door een 2 km. lang kanaal met de Spree in ver-
binding staat; beneden Berlijn is de [illegible]
het Spandauer Scheepvaartkanaal (12,6 [illegible]
bonden met de Havel. De stad beslaat een [illegible]
vakte van 63,49 v.km. en heeft een omtrek [illegible]
47,3 km. De gemiddelde jaartemperatuur [illegible]
er 9,8° C., de neerslag 589 mm.

Indeeling, straten en pleinen. [illegible]
schillende wijken, welke in den loop der [illegible]
ontstonden, zijn door natuurlijke, na [illegible]
gedempte waterloopen van elkander [illegible]
Alt-Kölln, het centrum der oude stad [illegible]
ninklijk paleis, ligt op het Spree-eiland [illegible]
door twee armen dier rivier, Alt-Berlin [illegible]
raadhuis is even oud. Ten N. daarvan [illegible]
Friedrichswerder en Neu-Kölln met [illegible]
en de Rijksbank. Dorotheenstadt en [illegible]
stadt worden door de Behrenstrasze [illegible]
en beide door de Friedrichstrasze [illegible]
den rechteroever der Spree en ten N. [illegible]
rotheenstadt strekt zich Friedrich-Wilhelm-
uit, welke door het verlengde van de [illegible]
strasze gescheiden is van de Spandauer [illegible]
oostelijke voortzetting van deze laatste [illegible]
Königstadt en de Stralauer wijk, [illegible]
Friedrichstadt door Luisenstadt, op den [illegible]
oever der Spree, verbonden is. De [illegible]
wijken liggen concentrisch om de [illegible]
Een derde ring, welke in het O. [illegible]
wordt gevormd door den Tiergarten [illegible]
ten Z. van de Spree, verder door Moabit, [illegible]
de Oranienburger- en Rosenthaler [illegible]
ten N. daarvan gelegen zijn, en de [illegible]
voorstad, de Schöneberger en Tempelhofer [illegible]
welke zich ten Z. van den Tiergarten [illegible]

Met de oude vestingmuren zijn ook [illegible]
verdwenen; alleen de Brandenburger poort [illegible]
De Linden met den Charlottenburger [illegible]
bindt, bleef bestaan. Zij werd in 1789 [illegible]
door *Langhans* naar het model der Propyleeën
te Athene gebouwd, is 62,5 m. breed [illegible]
hoog en gekroond met een prachtige [illegible]
Overwinning, door von *Schadow* ontworpen [illegible]
door *Jury* en *Gerike* in brons uitgevoerd. [illegible]
Victoria werd in 1807 door de Franschen [illegible]
Parijs gebracht, waar zij op den „Arc de [illegible]
zou worden geplaatst, maar zij kwam [illegible]
terug, nog voordat men dit voornemen [illegible]
gevoerd.

geworden, en voleindigde aan het conservatoire onder de leiding van *Reicha* en *Lesueur* zijn studies in de harmonie- en compositie-leer. Tevens werd hij verliefd op miss *Smithson*, een Iersche tooneelspeelster, welke in die dagen te Parijs vertoefde. Drie jaren lang duurde onder afwisselenden voor- en tegenspoed beider teedere betrekking, en de geschiedenis daarvan is neergelegd in zijn: „Simfonie fantastique ou épisode de la vie d'un artiste" — een dramatisch gedicht, waaraan enkel de woorden ontbreken. Nadat *Berlioz* in 1830 met zijn cantate: „Sardanapale" den eersten prijs voor compositie behaald had, begaf hij zich naar Italië. Zijn compositiën uit dien tijd zijn fragmenten uit een hartstochtelijk en romantisch leven. Te Florence werd hij ziek en componeerde er: „Retour à la vie". Van hier ging hij naar Nizza, waar hij de ouverture voor „King Lear" schreef. Weldra was hij weder in Italië, bleef er $1^{1}/_{2}$ jaar, keerde daarna naar Parijs terug, vond er zijn beminde weder, van wie hij in de laatste drie jaar niets vernomen had, en huwde met haar. Zijn roem verbreidde zich meer en meer. Op verzoek van *Paginini* schreef hij in de symphonie: „Harold en Italie", een prachtig obligaat voor viool. Daarna gaf hij na de verovering van Constantine een „Requiem" voor de begrafenisplechtigheid van generaal *Damrémont*. Voorts noemen wij van zijn werken de opera: „Benvenuto Cellini", „5 Mai ou la mort de Napoléon", met woorden van *Béranger*, „Sara la Baigneuse", met woorden van *Victor Hugo*, „Romeo et Juliette", „La dammation de Faust", bestemd voor orchest, koor en solo, en „L'enfance de Christ", een soort van cantate. In 1856 werd hij lid van de Fransche Academie. Na dien tijd verschenen van hem: „Te Deum", de komische opera: „Beatrice et Benedict", de groote opera: „Les Troyens" (1ste deel: „La prise de Troie", 2de deel: „Les Troyens à Carthage", 1863) en het oratorium: „Le temple universel".

Over de muziek van *Berlioz* is het oordeel zeer verschillend; sommigen prijzen haar hemelhoog, terwijl anderen haar alle kunstwaarde ontzeggen. Het was zijn streven, door de muziek niet alleen algemeene gewaarwordingen te wekken, maar ook bepaalde toestanden duidelijk voor te stellen. Zijn gevoelens over dit onderwerp heeft hij medegedeeld in zijn: „Traité d'instrumentation" (1844). Hij was voorts de schrijver der muzikale critiek in het „Journal des Débats" en in de „Gazette musicale". In 1843 deed hij een reis door Duitschland, die hij beschreven heeft in zijn „Voyage musicale en Allemagne et en Italie". Op een tweede reis in 1846 oogstte hij vooral te Weenen en te Praag grooten bijval. Van zijn stukken zijn vele door *Liszt* te Weimar ten gehoore gebracht.

Berlioz werd in 1849 bibliothecaris van de muzikale boekerij van het conservatoire te Parijs; hij is de stichter der philharmonische concerten en heeft ook nog geschreven: „Etudes sur Beethoven, Glück et Weber" en „Soirées d'orchestre" (1853). Het is een merkwaardige bijzonderheid, dat *Berlioz* geen enkel instrument bespeelde. Hij overleed te Parijs, den 8sten Maart 1869. Na zijn dood verschenen zijn, ook brieven bevattende „Mémoires" (Par... respondance inédite" (187... times" met een voorwoord ... werd op het Square Vintim... 1890 in La Côte Saint André ... hem opgericht..

Berlitzmethode. Zie ...

Berlijn (zie het plan der ... hoofdstad van het Duitsche ... rijk Pruisen, tevens de eer... keizer van Duitschland en d... alsmede de zetel van het ... op 52° 30' 16" N. Br. en ... Gr., in het O. 31,38 m. en ... boven den zeespiegel. De ... oevers van de Spree, welke ... naar het N.W. doorstroomt ... op den linkeroever het Land... kanaal, dat 10,3 km. lang ... door een 2 km. lang kanaal ... binding staat; beneden Ber... het Spandauer Scheepvaart... bonden met de Havel. De ... vakte van 63,49 v.km. en ... 47,3 km. De gemiddelde jaar... er 9,8° C., de neerslag ...

Indeeling, straten ... schillende wijken, welke ... ontstonden, zijn door natuur... gedempte waterloopen van ... Alt-Kölln, het centrum der ... ninklijk paleis, ligt op het ... door twee armen dier rivier ... raadhuis is even oud. T... Friedrichswerder en Neu-K... en de Rijksbank. Dorothee... stadt worden door de Beh... en beide door de Friedr... den rechteroever der Spree ... rotheenstadt strekt zich Fr... uit, welke door het verlengd... strasze gescheiden is van ... oostelijke voortzetting van ... Königstadt en de Stralauer ... Friedrichstadt door Luisen... oever der Spree, verbonden ... wijken liggen concentrisch ... Een derde ring, welke ... wordt gevormd door den T... ten Z. van de Spree, verder ... de Oranienburger- en Rosent... ten N. daarvan gelegen ... voorstad, de Schöneberger ... welke zich ten Z. van den T...

Met de oude vestingmuur ... verdwenen; alleen de Bran... De Linden met den Char... bindt, bleef bestaan. Zij ... door *Langhans* naar het ... te Athene gebouwd, is ... hoog en gekroond met een ... Overwinning, door von S... door *Jury* en *Gerike* in ... Victoria werd in 1807 door ... Parijs gebracht, waar zij ... zou worden geplaatst, ma... terug, nog voordat men ... gevoerd.

Digitized by Google

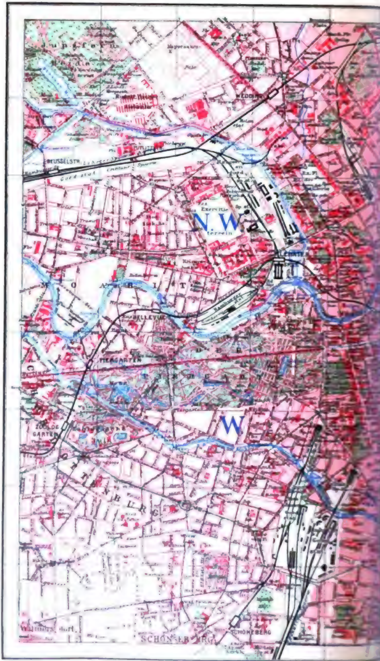

Spoorweg Tram

N.

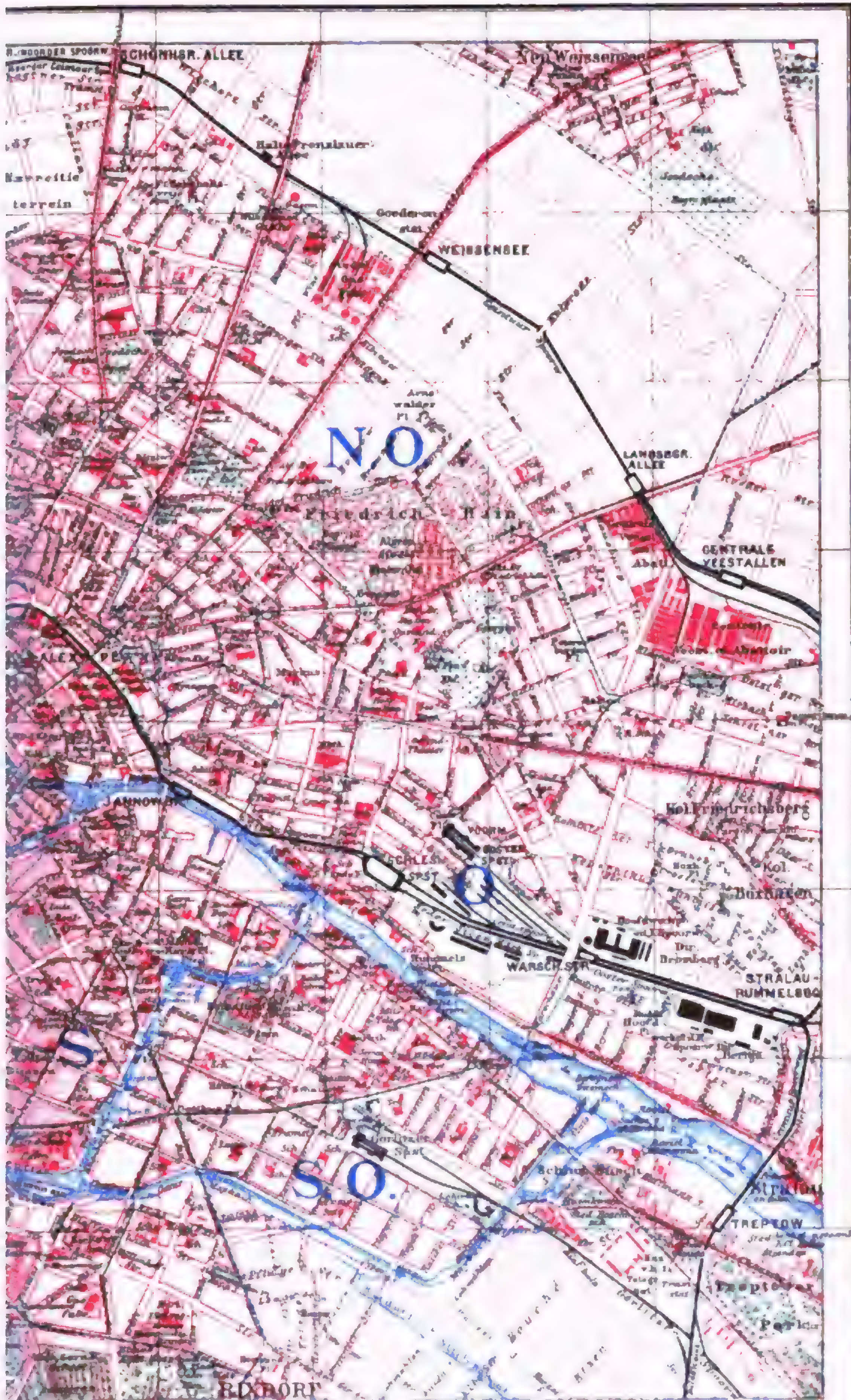

------- Postdistriktsgrenzen. De postdistrikten zijn naar de hemelstreken aangeduid. C. = Centrum, N. = Noord, enz.

ebouw van de Kamer van Afgevaardigden, 1893—1898, door F. Schulze gebouwd.

Hal van het Station Friedrichstrasse.

Digitized by Google

e **Berlijnsche brug** is die, welke van
naar den slottuin leidt; zij is 48 m.
m. breed, en haar leuning is versierd
pen van Carrarisch marmer, die too-
het leven van den krijgsman voor-
kwaardig is ook de Keurvorstenbrug,
ootste standbeeld van den grooten
hetwelk door *Schlüter* gemodelleerd,
in brons gegoten en in 1703 plechtig
d. De brug werd van 1692—1695 ge-
1895 gerestaureerd. Monumentaal is
1889 geopende Keizer-Wilhelmbrug,
slottuin met de Keizer Wilhelmstraat

700 straten hebben een gezamenlijke
ongeveer 464 km. De mooiste straat
m. lange Unter den Linden, welke
andenburgerpoort naar het koninklijk
: zij is 60,6 m. breed en in het mid-
rie rijen boomen beplant. Hier staan
van wijlen *Wilhelm I*, de oude aca-
beeldende kunsten, de ministeriën
ienst en Binnenlandsche Zaken, de
ambassade, onderscheiden hôtels en
De Keizer Wilhelmstraat vormt de
voortzetting van Unter den Linden,
een passage, de Kaisergalerie, met de
en Behrenstraat verbonden is. De 3
Friedrichstraat doorsnijdt de stad van
r het Z., van de Oranienburgerpoort
elle-Allianceplein. Aan het begin der
lhelmstraat, dus nabij Unter den Lin-
n het paleis van den rijkskanselier,
els van ministers en gezanten. De
traat verbindt het Dönhofs- met het
lein; hier vinden wij het ministerie
, het hoofdpostkantoor, het Heerenhuis
groote kantoren en magazijnen, zooals
ertheim en *Tietz*. De nieuwste straten,
meeste afwisseling van bouwstijl ge-
rdt, liggen in het zich steeds verder uit-
vestelijk gedeelte der stad, tusschen den
- en de Potsdammerstraat en den Zoö-
tuin. Tot deze behooren de Victoria-,
en Kurfürstenstraat, alsmede voor
gedeelte de Kurfürstendamm. De verder
W. gelegen nieuwe wijk behoort reeds
ttenburg. Berlijn telt 72 pleinen; de
ijn aangelegd en gedeeltelijk met fon-
sierd. De voornaamste zijn het Opera-
het Oosteinde van Unter den Linden,
mooie gebouwen, zooals het Tuighuis,
siteit en de opera, omgeven is; de Gen-
rkt en Friedrichstadt, met een ge-
n van *Schiller*; het Schloszplein; de
n: het Leipzigerplein; het Wilhelms-
Friedrichstadt; het Pariserplein bij de
urgerpoort; het Koningsplein met het
kmal en het gebouw van den Rijks-
Dönhofsplein aan de Leipzigerstraat:
lvormige Belle-Allianceplein, enz.
oornaamste der openbare parken is de
n. Het beslaat een oppervlakte van on-
55 H.A. en verkreeg onder *Friedrich*
III zijn tegenwoordigen vorm. Door
gedeelte leidt de Siegesallee naar het
in; langs deze werden van 1898—1901
er *Wilhelm II* 32 marmeren groepen

van Brandenburgsche en Pruisische vorsten opgericht. In den Tiergarten verheft zich het koninklijk paleis Bellevue te midden van een park. Ook in de onmiddellijke omgeving van de stad liggen eenige parken, zooals de Friedrichshain (52 H.A. en de Humboldthain (35 H.A.). In 1876 werd bij Treptow een gebied van 14 H.A. in park herschapen en in 1888 is men begonnen op den Kreuzberg het terrasvormige Victoria-park met een waterval aan te leggen.

Gedenkteekens. In 1821 werd op den Kreuzberg een 20 m. hoog gedenkteeken opgericht voor de in 1813—1815 gesneuvelde soldaten en in 1873 is op het Koningsplein de Siegeszuil ter herinnering aan de drie voor Pruisen gelukkige oorlogen van 1864, 1866 en 1870—1871, onthuld. Deze zuil is 61 m. hoog. Vóór het gebouw van den Rijksdag staat het standbeeld van *Bismarck* (1901). Tot de oudere gedenkteekenen behooren de Friedenszuil op het Belle-Allianceplein en het National Kriegerdenkmal in het Invalidenpark, in 1854 ter eere van de in 1848—1849 gesneuvelden opgericht. Aan den ingang van Unter den Linden staat het 13,5 m. hooge Ruiterstandbeeld van *Frederik den Groote* (1851). Het grootste gedenkteeken is het in 1897 onthulde Nationaldenkmal voor keizer *Wilhelm I* op het plein der voormalige Schloszfreiheit. Op het Opera-plein verheft zich een gedenkteeken voor de helden uit de bevrijdingsoorlogen, op het Wilhelmsplein een voor die van den Zevenjarigen Oorlog. In den Lustgarten staat het ruiterstandbeeld van koning *Friedrich Wilhelm III* (1871), op de trappen der Nationaalgalerij dat van *Friedrich Wilhelm IV* (1886). Vóór de koninklijke bibliotheek werd in 1895 een standbeeld onthuld voor keizerin *Augusta* en in hetzelfde jaar een voor *Luther* op den Neuen Markt. In 1903 werd aan den zuidrand van den Tiergarten een monument voor *Richard Wagner* onthuld, en voor de Brandenburgerpoort dat van keizer en keizerin *Friedrich*, in 1904 dat van keizer *Wilhelm I* (als jongeling) op het Luisen-eiland. Van het groote aantal andere gedenkteekenen noemen we slechts die voor *Wilhelm* en *Alexander von Humboldt*, *Helmholtz*, *Chamisso*, *Schiller*, *Schultze-Delitsch*, markgraaf *Waldemar*, *Albrecht den Beer*, *Aloys Senefelder*, *Beethoven-Haydn* (1904) en *Schleiermacher* (1904).

Tot de monumentale fonteinen, waaraan de stad niet rijk is, behooren de Schloszbrunnen op het Schloszplein (1891), de Spindlerbrunnen op de Spittelmarkt (1891), de in 1902 geopende Rolandsbrunnen op het einde der Siegesallee en de Herkulesbrunnen op den Lützowplatz (1903).

Gebouwen. Berlijn bezit 58 Protestantsche kerken en kapellen, 8 Katholieke kerken en 10 kapellen, alsmede 15 kerken en kapellen van andere secten en 9 synagogen. Van eerstgenoemde kerken zijn er 4 uit de middeleeuwen afkomstig; uit de 13de eeuw dateeren de Mariakerk en de Nikolaikerk, beide in den laatsten tijd gerestaureerd. In de 17de en 18de eeuw zijn 14 kerken gebouwd en meest alle in nieuweren tijd gerestaureerd. Onder *Friedrich Wilhelm III* werd door *Schinkel* de Friedrich Werdersche kerk in Gotischen stijl opgetrokken; ten tijde van *Friedrich Wilhelm IV* zijn er 8 door *Stüler* en *Strack*

gebouwd. Onder de regeering van keizer *Wilhelm II* verrezen reeds meer dan 30 kerken. De meeste zijn in Gothischen of Romaanschen stijl gebouwd. Tot de mooiste nieuwere kerken behooren de Dom (1894—1905) aan den Lustgarten, welke 114 m. lang, 43 m. breed en 100 m. hoog is; de keizer Wilhelm's Gedachteniskerk bij den Zoölogischen tuin; de keizer Friedrich's Gedachteniskerk; de Genadekerk, ter herinnering aan keizerin *Augusta* in 1892—1894 in Romaanschen stijl gebouwd; de in Gothischen stijl opgetrokken Luthersche kerk (1894); de nieuwe Garnizoenskerk (1897), enz. De oudste der Katholieke ker-

ondergebracht. De oudste gedeelten zijn uit de 15de en 16de eeuw; sedert 1698 is het onder leiding van *Schlüter* en vervolgens onder ... zonder verbouwd. *Friedrich Wi*... erde 71 m. hooge kapel ... Lustgarten bij en keizer Wilh... N.W. vleugel veranderen. Het p... langwerpig vierkant: 108 × ... breed en 32 m. hoog. Het ... zalen de merkwaardigste zijn ... zaal, de witte zaal en de ... gene zijde der Paleisbrug (Schloss...

„Siegessäule" te Berlijn.

ken is de St. Hedwigskerk aan het Opernplein, in 1747—1773 naar het voorbeeld van het Pantheon te Rome gebouwd en in 1886—1887 door *Hasak* gerestaureerd. Verder noemen wij de St. Michaëlskerk en de Garnizoenskerk van St. Johannes in de Gneisenaustraat (1897). De synagoge in de Oranienburgerstraat werd in 1859—1866 in Moorschen stijl opgetrokken.

Tot de oudste wereldlijke gebouwen behoort het zoogenaamde uit de Middeleeuwen dateerende Lagerhuis in de Klosterstraat, waar de keurvorsten voor den bouw van het paleis hun intrek namen; thans is hier het geheim staatsarchief

zich het paleis, dat keizer *Frie*... kroonprins en voor hem *Friedrich* ... bewoonde; het dateert uit de 17de ... in de 19de door *Strack* ver... Linden staat het paleis van ... *helm I*, in 1834—1836 onder ... *haus* gebouwd; de sterfkamer ... en een gedachteniskapel ... het koninklijk paleis verheffen ... het daarmede verbonden ... eerste, 86,6 m. lang, 56 m. ... koepel 26 m. hoog, is voor ... bouwwerk bestemd, terwijl het ...

gipsafdrukken, vazen, terracotta's, . enz. bevat. Naast het nieuwe mu- de Nationalgalerie, door *Strack*, 'erp van *Stüler*, uit zandsteen op- 'p de N.W. punt van het Mu- erheffen zich het Pergamenische) en het keizer Friedrich-Museum. van, aan den overkant der Spree, is Monbijou, in de 18de eeuw door *er* gebouwd en thans het museum lern. Ten Z.W. van het museum uis (1695—1706), thans de zooge- nieuwe gebouw in de Hardenbergerstraat te Charlottenburg). Aan het Operaplein liggen de Koninklijke Bibliotheek (1780) en de Opera (1743 gebouwd en na den brand van 1843 hersteld); aan het Schinkelplein en de Werdersche markt de voormalige bouwkundige academie (1835) en op het Schillerplein een Schouwburg (1821).

Uit de 18de eeuw zijn afkomstig het ministerie van het Koninklijke Huis, het ministerie van Buitenlandsche Zaken, het paleis van den rijkskanselier, de rechtbank, de Russische ambassade, het commandeurshuis, enz. Onder de regeering van

De nieuwe dom te Berlijn, ingewijd den 27sten Februari 1905.

meshalle: hier zijn verzameld: ka- ellen van vestingwerken, wapens, van Pruische vorsten, schilderijen, ebbende op de Pruisische geschie- van legerbevelhebbers, enz. Ten W. ı de Königswache, in 1819 door den vorm van een Romeinsch Cas- d; de universiteit, vroeger het paleis *einrich*; het oude academiegebouw, 2 de academie voor beeldende kun- (beide sedert overgebracht naar het *Wilhelm I* werden gebouwd: het Stadhuis, 99,2 m. lang, 87,9 m. diep en met een 74 m. hoogen toren (1861—1870); de Beurs, 1859—1863 in Renaissancestijl uit zandsteen opgetrokken en in 1884 vergroot; de Munt; verschillende academische instituten; de geologische Landesanstalt, de Mijnbouw-academie; de landbouwkundige hoogeschool, het natuurkundig museum; het gebouw voor den generalen staf, de krijgsschool, het hoofdpostkantoor, het museum voor volkenkunde en dat voor kunstnijverheid, het krimineel gerechtshof,

Digitized by Google

eenige nieuwe stationsgebouwen; de rijksbank, enz. Nog imposanter zijn vele der onder keizer *Wilhelm II* voltooide bouwwerken, bijv. het gebouw van den Rijksdag (1884—1894), 132 m. lang, 88 m. diep en tot aan de kroonlijst 27 m. hoog, met een koepel van 75 m. en 4 hoektorens van 46 m.; het kostte 22 millioen mark. Verder de beide gebouwen voor den Landdag, tusschen de Prins Albrecht- en de Leipzigerstraat. Uit den jongsten tijd vallen een aantal regeeringsgebouwen, bankinstellingen, hôtels, restaurants, schouwburgen, het circus *Bursch*, enz. te noemen.

Bevolking. De bevolking van Berlijn is in de laatste eeuw verbazend toegenomen. In 1816 bedroeg deze 197717, in 1849: 421566 in 1871: 826341, in 1880: 1122330, in 1890: 1578794 zielen. Volgens de laatste volkstelling van den 1sten December 1900 was het aantal inwoners 1,888848, met inbegrip van 20,000 militairen. Van 1895—1900 nam de bevolking jaarlijks met 2,07 °/o toe. In 1900 werden geboren 26584 jongens en 25086 meisjes met inbegrip van 1007 doodgeborenen van het mannelijk en 842 van het vrouwelijk geslacht. Buiten huwelijk werden 7722 kinderen, d.i. 14,94 °/o van de nieuwe wereldburgers, geboren. Het aantal huwelijken bedroeg 20770, dat der sterfgevallen, met inbegrip der doodgeborenen, 19712 mannelijke en 17547 vrouwelijke personen. Van 1891—1900 hadden jaarlijks op 1000 personen gemiddeld 10,1 huwelijken, 29.9 ge[illegible] sterfgevallen plaats. In 1900 [illegible] woonhuizen 37733; dat der [illegible] Den 1sten December 1900 [illegible] 1590115 (84,2 °/o) Protestanten, [illegible] R. Katholieken, 14209 [illegible] 92206 (4,88 °/o) Joden. [illegible] taal van 1844600 personen, [illegible] dienden zich tevens van een [illegible] van het Poolsch), terwijl [illegible] Duitsch niet machtig waren. [illegible] deelte der bevolking is niet [illegible] en dit aantal neemt nog [illegible] men in 1880 op 1000 inwoners [illegible] Berlijners, in 1900 was dit [illegible]

Het Nieuwe Museum te Berlijn.

409. In laatstgenoemd jaar [illegible] buitenlanders, voornamelijk [illegible] sen, Hongaren en Amerikanen.

Industrie, handel [illegible] de middelen van bestaan neemt [illegible] eerste plaats in. De 341 [illegible] gen, welke in 1895 met meer [illegible] werkten, hielden zich voornamelijk [illegible] machinefabricage, het bouwvak [illegible] en wasschen van kleedingstukken, [illegible] van levensmiddelen, textiel [illegible] enz. Bovenaan staat de confectie, [illegible] zetelt in de nabijheid van het [illegible] en meest als huis-industrie [illegible] De jaarlijks vervaardigde [illegible] digen een waarde van 120 à 1[illegible]

vorden op dit gebied geleverd da-
en rokken, garnituren, knoopen,
hoeden, wit ondergoed, enz. Van
ook de machine- en ijzerindustrie,
in het N., in Moabit en in het
itgeoefend; in nieuweren tijd zijn
etablissementen geopend in de
erschöneweide, Tegel, enz. De Rit-
iet centrum van de metaalwaren-
langrijk is de tak van nijverheid,
zighoudt met het maken van spoor-
agens, rijtuigen, naaimachines, sta-
randkasten, chronometers, machine-
ctrische verlichting, motoren, tele-
n, enz. Verder worden te Berlijn
juweelen, goud- en zilverwerken,
caoutchouc en getapertjah, zeep,
houten en marmeren voorwerpen,
gouden lijsten, parapluies, linoleum,
lein, kachels, piano's en andere mu-
iten, meubelen, papier, behangsels,
, enz.
rlijn en de voorsteden produceerden
111 brouwerijen 4206038 H.L.
jke kweekerijen worden vooral blad-
loemen, bolgewassen, alpenviooltjes,
De stad is tevens een der hoofd-
len Duitschen boekhandel en bezit
en steendrukkerijen, lettergieterijen.
ndeelenkapitaal, gestoken in indus-
nemingen, bedroeg op het laatst van
millioen mark; in de fabrieken
210000 personen, van welke 13300
16 jaren.
amste handelsartikelen zijn koren,
vee, wol en brandstoffen. In 1900
voerd 47134000 kg. tarwe, 112314000
59325000 kg. gort, 112577000 kg.
10 millioen kg. meel; het grootste
van werd in Berlijn geconsumeerd.
ok veel gespeculeerd in granen, en
andel in spiritualiën is Berlijn een
1900 werden 47,5 millioen liter in-
millioen liter uitgevoerd. Op de wol-
e gedurende 5 dagen in Juni gehou-
werd 1,2 millioen kg. te koop aan-
1901 werden verder aangevoerd: 4274
steen- en bruinkolen, 81 millioen kg.
uitenlandsche wijnen 16,9 millioen kg.
ioen kg. eieren. Het in dit jaar ter
ht slachtvee bestond uit 259693 run-
l varkens, 193935 kalveren en 610715
et abattoir werden geslacht 190681
16951 varkens, 163374 kalveren en
els.
amen te Berlijn aan 57134 schepen met
an 5031319 tonnen en vertrokken van
schepen met een lading van 626081
eurs, welke dagelijks door 4000 perso-
wordt, is de grootste van Duitschland
ndel in staatspapieren en certificaten
n. In nauwe betrekking tot de beurs
1850 opgerichte bank van den Ber-
Kassenverein" De geldhandel wordt
oor de Rijksbank, welke in 1899
0.708 millioen mark omzette; ver-
Duitsche bank, welke werkt met
van 150 millioen mark, de Disconto-vereeniging en de Dresdensche bank (elk met een kapitaal van 130 millioen mark), de bank voor Handel- en Industrie (105 millioen mark), de Berlijnsche Handelsvereeniging (90 millioen mark) de Nationale bank voor Duitschland (60 millioen mark), de Pruisische bank voor grondcrediet (30 millioen mark), enz.

Berlijn is het middelpunt van het Noord-Duitsche spoorwegnet en het kruispunt van 12 spoorwegen. Voor het inter-communaal verkeer dienen 5 stations, gelegen aan den spoorweg door de stad (Stadtbahn) en 5 geïsoleerde stations. De zoogenaamde „Stadtbahn" welke 75 millioen mark gekost heeft, is 11,26 km. lang heeft 4 dubbel spoor en werd in 1882 geopend. Zij verbindt het Silezische- met het Charlottenburger stadsstation en in meer uitgebreiden zin Westend met Stralau-Rummelsburg en is ook dienstbaar gemaakt voor het verkeer met de voorsteden en Grünewald. De Wannseespoorweg (1891), met 2 stations in Berlijn, onderhoudt de verbinding met de westelijke voorsteden tot voorbij Potsdam. Een belangrijk vervoermiddel is ook de in 1871 geopende, doch sedert herhaaldelijk uitgebreide ceintuurbaan (68,1 km.). Van 1896 tot 1902 werd gebouwd aan de electrische Hochbahn, welke ter lengte van 10 km., het zuiden der stad, van de Warschauwerbrug tot den Zoölogischen tuin, doorloopt en onderweg een zijtak zendt naar het Potsdammerplein, waar de spoorweg ondergronds uitmondt. Van het Nollendorfplein is zij op Charlottenburgsch gebied verder onder de straten aangelegd en in 1904 onder de Bismarck- en Spreestraat verder gevoerd. Plannen tot aanzienlijke uitbreiding van het ondergrondsche net zijn thans aanhangig (November 1905). Berlijn telde in 1905 11 postkantoren, 100 gecombineerde post- en telegraafkantoren, 55 kantoren der pneumatische post- en telefoonstations. Ontvangen werden in 1901: 427 millioen stuks brieven, briefkaarten, drukwerken enz., verzonden 488 millioen stuks. Aan geldswaarde werd ontvangen voor een bedrag van 2500 millioen mark en verzonden voor een van 2482 millioen mark. Het aantal postpakketten bedroeg in beide richtingen $11^3/_4$ en 22 millioen en dat der telegrammen in 1900 4,3 en 4,4 millioen. Per telefoon werden 120 millioen gesprekken gevoerd. Het aantal openbare voertuigen (vigilanten, omnibussen, enz.) bedroeg in 1902: 8983, dat der tramwagens 3386. Vervoerd zijn in 1901 door de aan 6 maatschappijen behoorende 726 omnibussen 80,5 millioen en door tramwegen, voor welke uitsluitend electrische beweegkracht wordt gebruikt 330 millioen personen. De stoombooten, welke de Spree bevaren en de uitspanningsplaatsen, zooals Treptow en Stralau en thans ook de plaatsen langs de Beneden-Spree en de Havel aandoen, vervoerden in 1899 van en naar Berlijn 776933 personen. De „Packetfahrt" maatschappij bezorgde in de stad in 1899 2,3 millioen stuks pakketten.

Berlijn bezit 5 gasfabrieken, waaronder 4 stedelijke en 4 electrische centrales. Ook de waterleiding is sedert 1874 het eigendom der stad. De rioleering met de daarvoor benoodigde bevloeiingsvelden heeft 114 millioen mark gekost; met het reinigen der straten waren in 1900: 1126

neden-Oder. Beide plaatsen verkregen tijdens de regeering van de markgraven *Johan I* en *Otto III* stedelijke rechten, Kölln in 1232 en Berlijn omstreeks 1240.

De naam Berlijn is waarschijnlijk afgeleid van „beer", een Nederlandsch woord, dat waterkeering beteekent; de beer in het wapen der stad is vermoedelijk eerst later gekozen. Kölln is het Wendische „Kollen" = een uit moerassen en water zich verheffende heuvel. Berlijn maakte sedert de 15de eeuw deel uit van het Hansa-verbond. Van 1432—1442 waren Berlijn en Kölln vereenigd. Omstreeks dien tijd werd Berlijn de residentie der Hohenzollern. In 1539 werd onder *Joachim II* de leer van *Luther* ingevoerd. Ten tijde van *Johann Georg* (1571—1598) vestigden er zich Nederlandsche handwerkslieden en kunstenaars. Gedurende den Dertigjarigen Oorlog, werd de stad meermalen door Zweedsche en keizerlijke troepen bedreigd en moest in 1636 en 1639 aan de Zweden schatting betalen. De bevolking, welke in 1600 ongeveer 14000 zielen bedroeg, was omstreeks 1650 tot 8000 gedaald. Met het oog op de verdediging van Berlijn werden de voorsteden in 1640—1641 door de troepen van den Keurvorst verwoest.

Wapen van Berlijn.

Onder *Friedrich Wilhelm*, den *Grooten Keurvorst*, begon Berlijn zich te ontwikkelen. In de eerste plaats zorgde deze vorst voor de bestrating en verlichting der stad, verder werden door hem veel open plekken bebouwd, vervallen gebouwen hersteld en parken aangelegd, ook verminderde hij de belastingen. Na de opheffing van het edict van Nantes vestigden zich vele nijvere Franschen te Berlijn; op hen volgden in 1689 en 1697 vele bewoners van de Palts en Zwitserland. Deze vermeerdering van bevolking maakte een uitbreiding der stad noodzakelijk. Reeds in 1658 was daarmede begonnen, in 1674 ontstond Dorotheenstadt en na 1680 werden de overige voorsteden en Neu-Kölln gebouwd. In 1688 bedroeg het aantal inwoners reeds 20000. Reeds in 1657 had Berlijn een garnizoen van omstreeks 2000 man, en in het volgend jaar begon men de stad te versterken. Koning *Friedrich I* nam in 1688 het besluit Friedrichstadt te bouwen; in 1695 bestonden daar reeds 300 gebouwen. Onder zijn bestuur werden in 1690 de eerste tooneelvoorstellingen gegeven en de vroeger afzonderlijk bestaande wijken Berlijn, Kölln, Friedrichswerder, Friedrichstadt en Dorotheenstadt in 1709 vereenigd. Sedert dien tijd wordt uitsluitend gesproken van Berlijn. *Friedrich Wilhelm I* deed veel voor de uitbreiding en verfraaiing van de stad.

Onder de regeering van *Frederik den Groote* werd de Tiergarten in een park veranderd en werden in 1745 de nog overgebleven vestingwerken geslecht. In 1757 drong de Oostenrijksche generaal *Haddik* de voorsteden binnen en hief een schatting van 200,000 thaler. In 1760 beschoten de Russen de stad, rukten haar vervolgens den 9den

October binnen en ...
millioen thaler. Na den ...
van 126661 (1755) ...
het graven van kanalen ...
den handel op te beuren ...
rekening groote zijdefabrie...
toendrukkerijen gebouwd ...
steeg tot bijna 150,000 ...
slechts 11000 burgers ...
voorstad werd aangelegd ...
vergroot. In dien tijd ...
plaats van Fransche ...
Voltaire en *Lamettrie*; ...
delsohn, *Ramler*, *Gleim* ...
daar meestal op. ...
revolutie, begon in de ...
vooral de zijdeindustrie ...
en literatuur werden toen ...
24sten October 1806 tot ...
was de stad door de Fran...
December 1809 keerde ...
naar Berlijn terug en ...
versiteit gesticht. Toen ...
tegen Frankrijk verklaarde ...
der Berlijnsche bevolking ...
20sten Februari 1813 ...
onder *Tsjernitsjew* en ...
welke intusschen weder ...
bezet was. Deze moesten ...
4den Maart ontruimen, ...
Oder was overgetrokken ...
de Franschen, om de stad ...
werden verijdeld door ...
beeren en Dennewitz. ...
zeer verfraaid; uit dien ...
gebouwen en gedenkteeken...
werd Berlijn met gas ...
eerste spoorweg naar ...

Op het gebied der kunst ...
helm IV veel voor de ...
zijn regeering ontstonden ...
en het Nieuwe museum, ...
standbeelden. Tevens werd ...
wijken Friedrich Wilhelm...
voorstad uitgebreid. De ...
de hier van den 18den tot ...
dens de regeering van ...
een groot deel der ...
eenigd en deze stad door ...
verfraaid. De oude ...
dempt. In 1871 werd ...
het Duitsche rijk. In 18...
Berlijnsch congres (zie ...
werd er de Kongo-confer...
Maart 1890 de Internationa...
beidersbescherming. Vooral ...
zer heeft veel gedaan voor ...

Berlijnsch blauw is ...
kerblauwen neerslag, die ...
ferro- of ferricyaanverbinding...
men bij een oplossing van ...
hoeveelheid ijzerchloride ...
doende is om al het ferro...
den, of omgekeerd een ...
bij een overvloedige oplossing ...
kalium, dan ontstaat een ...
die, zoodra de zouten ...
in water oplost: o p l o s b a ...

lium ferriferrocyanide,
)$_6$)$_2$. Dit verliest zijn oplosbaarheid
rdt uit de oplossing door zouten
geslagen. Turnbulls blauw
errocyanide (Fe_3)Fe(Fe(CN$_6$)$_2$
oxydulzoutoplossing door ferricy-
-geslagen, is donkerblauw, oplos-
ur met een zuiver blauwe kleur,
water en geeft met salpeterzuur
loor Williamsons blauw
dat ook uit ijzeroxyd-zoutoplos-
rocyaankalium neergeslagen wordt.
ns donkerblauw, neemt bij wrij-
en koperglans aan en lost in oxaal-
zuiver blauwe en in wijnzuren am-
en violette kleur op. In water is
plosbaar. In de techniek slaat men
an ferrocyaankalium met een ijzer-
g neer, terwijl men den witten
ntstaat (ferroferrocyanzuur)
et salpeterzuur blauw kleurt. Dit
auw is zeer licht, donkerblauw,
n in water onoplosbaar. Een witte
t weinig koperglans (milori-
t door oxydatie van den witten
hroomzuur verkregen. Ook uit de
de bereiding van ferricyaankalium
wordt Berlijnsch blauw gemaakt.
l verstaat men onder Parijsch
is de zuivere verbinding, onder
blauw, Pruisisch blauw,
blauw echter mengsels van de
t zwaarspaat, gips, klei, enz. Lich-
vormen het mineraalblauw
rblauw, vingerhoedblauw)
sel van Parijsch blauw met veel
or het blauwen van de wasch ge-
en onder den naam waschblauw
uw) bekend is.
uw is, evenals de overige genoemde
niet goed tegen lucht en licht be-
an als water- en olieverf gebruikt
n zuren is het zeer goed bestand;
rking van zwavelwaterstof krijgt
n vuile kleur. Met een zuiver gele
ot een mooie groene kleur (Ber-
oen). Men gebruikt het ook bij
van gekleurd papier. Met lijnolie
t het een zwart, elastisch leder-
ak), waarbij het zelf geheel onver-
Oplossingen van Berlijnsch blauw
auwe inkt, voor het schilderen van
z. gebruikt. In de ververijen brengt
stoffen in een oplossing van een
en na het uitwringen in een aan-
ssing van ferrocyaankalium. Wan-
nchloruur toevoegt, verkrijgt men
purperkleur, die onder den naam
blauw, Napoleons blauw
uw bekend is. Wol wordt in een
ur ontleed bad van ferricyaankalium
ij het ferricyaanwaterstofzuur ont-
en het gevormde Berlijnsch blauw
vezels afzet. Op soortgelijke wijze
leu de France op zijde ver-
Berlijnsch blauw werd in 1704 door
Berlijn ontdekt; hij heeft de fabri-
tot 1724 geheim gehouden.

Berlijnsch bruin (Pruisisch bruin) is de naam van een fraaie en duurzame bruine verfstof, die verkregen wordt door Berlijnsch blauw (zie aldaar) in de lucht te laten gloeien. Het bestaat uit ijzeroxyde en wordt als water-, olie en kalkverf gebruikt.

Berlijnsche Conferentie. Deze werd gehouden in den zomer van 1880. Toen Griekenland en de Porte het niet eens konden worden over de regeling der grenzen, moest een conferentie van gevolmachtigden der Groote Mogendheden worden gehouden. Dat tusschen Turkije, hetwelk eigenlijk van geen afstand wilde hooren, en Griekenland, dat zijn hand uitstrekte naar geheel Thessalië en Epirus, geen rechtstreeksche overeenkomst mogelijk was, bleek reeds in het begin van 1879, zoodat Griekenland de bemiddeling der Groote Mogendheden inriep, welke op het congres van 1878 was toegezegd. De bezwaren echter van Engeland, om zijn invloed in Turkije nadrukkelijk te doen gelden, hadden tot dusverre die tusschenkomst verhinderd. Trouwens alleen Frankrijk, dat reeds op het congres voor Griekenland was opgetreden, had eenigen ijver aan den dag gelegd voor de belangen van dat rijk. Na de verandering van het ministerie in Engeland (April 1880) verkreeg de zaak een geheel ander aanzien. De nieuwe eerste minister, *Gladstone*, had reeds lang verklaard, dat de verdrijving der Turken uit Europa en de verdeeling van hun gebied onder de Christelijke volken van het schiereiland van den Balkan, het doel was van zijn Oostersche staatkunde; hij behartigde dan ook de zaak van Griekenland, hierin gevolgd door Frankrijk, waar *Gambetta* na het aftreden van *Waddington* gunstig gestemd was voor het nieuwe Hellas. De beide Mogendheden stelden de bijeenkomst voor van een diplomatieke conferentie te Berlijn, om door bemiddeling der gezamenlijke Groote Mogendheden het vraagstuk der Grieksche grensregeling tot een goed einde te brengen. Dat voorstel werd aangenomen en daarop vergaderden de afgezanten van Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Italië en Rusland onder het voorzitterschap van prins *von Hohenlohe*. Afgevaardigden van Griekenland en Turkije werden niet toegelaten. De zittingen namen den 16den Juni een aanvang in het gebouw van het departement van Buitenlandsche Zaken. Daar bracht de Fransche gezant *Saint-Vallier* het ontwerp ter tafel van een nieuwe grenslijn, gaande van den mond der Maurolongos naar de Kalamas. Het werd in handen gesteld van een militaire commissie, welke in een memorie de door haar aangewezen grenslijn toelichtte. Zij werd den 26sten Juni door de conferentie met algemeene stemmen aangenomen en daarop een slotacte vastgesteld, die de vraagstukken betreffende den godsdienst, den eigendom van naar elders verhuizende Mohammedanen, het aandeel van Griekenland in de Turksche schuld en de schadeloosstelling voor Turksche sterkten en kerkelijke goederen regelde. Na het aannemen van deze slotacte en van den tekst der collectieve nota, waarmede zij aan de Porte en aan Griekenland zou worden medegedeeld, tegelijk met een opwekking om aan de daarin vervatte bepalingen gevolg te geven, werd de conferentie den 1sten Juli 1880 gesloten. Griekenland nam met de grensregeling genoegen, de Porte niet, zoodat de zaak eerst in 1881 definitief haar beslag kreeg.

Berlijnsch Congres was een vergadering van vertegenwoordigers der zes Groote Mogendheden en van Turkije, welke den 13den Juni 1878 te Berlijn gehouden werd, met het doel, om de bepalingen van den vrede van San Stefano te onderzoeken en in overeenstemming te brengen met de belangen van Europa, inzonderheid met die van Engeland en Oostenrijk. De vertegenwoordigers der Groote Mogendheden waren: voor Duitschland prins *von Bismarck*, den staatsminister *von Bülow* en prins *von Hohenlohe* (gezant te Parijs); voor Oostenrijk de graven *Andrassy* en *Karolyi* en baron *Haymerle;* voor Frankrijk de minister *Waddington*, graaf *St. Vallier* en de staatsraad *Desprez;* voor Engeland de lords *Beaconsfield*, *Salisbury* en *Russell;* voor Italië de graven *Corti* en *de Launay;* voor Rusland prins *Gortsjakow*, graaf *Sjoewalow* en baron *Oubril*, en voor Turkije *Karatheodori-pasja*. *Mehemed-Ali-pasja* en *Sadoella bey*. Daarenboven verschenen er de Grieksche minister *Delijannis*, de Roemeensche ministers *Bratianoe* en *Cogalnitsjeanoe*, de Servische minister *Ristitsj*, alsmede *Bozo Petrowitsj*, president van den Senaat van Montenegro, en eenige aartsbisschoppen uit Armenië, alsmede de Perzische gezant *Malcom Khan*. De vertegenwoordigers der kleinere staten hadden slechts toegang tot die zittingen, waarin hun eigen belangen behandeld werden. Het Congres hield zitting in het paleis van den rijkskanselier. In de eerste zitting werd *von Bismarck* tot voorzitter benoemd en het secretariaat toevertrouwd aan graaf *Mouy*, dr. *Busch* en graaf *Herbert von Bismarck*. Eerst bepaalde men de grenzen en de organisatie van Boelgarije, hetwelk in twee deelen, het schatplichtig vorstendom Boelgarije en de van Turkije afhankelijke, doch door een Christen gouverneur bestuurde provincie Oost-Rumelië werd gesplitst. De Armenische kwestie werd in dier voege geregeld, dat de Porte het gebied van Kars, Ardahan en Batoem aan Rusland, de stad en het gebied van Khotoer aan Perzië moest afstaan en onmiddellijk verbeteringen in de bestaande toestanden van Armenië moest aanbrengen. Aan Oostenrijk werd, op voorstel van Engeland, opgedragen, Bosnië en Herzegowina te bezetten en te besturen. Roemenië, Servië en Montenegro werden onafhankelijk verklaard en de beiden eersten vergroot. Bessarabië werd aan Rusland teruggegeven en de Dobroedsja bij Roemenië gevoegd. De Grieksche gevolmachtigden verschenen den 29sten Juni op het Congres en betoogden uitvoerig hun recht op een uitbreiding van gebied. Hiertoe werd niet besloten, maar men vond het beter, dat Griekenland daarover rechtstreeks onderhandelde met de Porte, onder voorbehoud van een bemiddeling der mogendheden. De onzijdigheid van den Donau werd niet vastgesteld, maar een volkomen vrije vaart, onder behoorlijke waarborgen, op die rivier toegestaan. De vestingwerken langs de oevers, beneden de ijzeren poort, moesten geslecht worden. Met betrekking tot de Dardanellen bleef het verdrag van Parijs van 1856 en dat van Londen van 1871 gehandhaafd. De Porte verplichtte zich om in alle deelen van het rijk godsdienstvrijheid en gelijke burgelijke rechten voor allen in te voeren. Den 13den Juli
werd het uit 64 artikelen
drag door al de gevolmachtig
en het Congres gesloten.
bijeenkomst was, dat Rusland
deel der te San Stefano
beroofd werd, en daar de
aan *Bismarck* weet, gaf
gespannen verhouding
Rusland en daardoor
Verbond.

Berlijnsch groen. Zie

Berlijnsch Zendinggenootschap
zendingsgenootschap werd
scheiding van andere Berlijnsche
schappen Berlijn I genoemd
door de hoogleeraren
e. a. als: „Gesellschaft
evangelischen Missionen
sticht. In 1829 werd een
opgericht en in 1833 de eerste
gezonden. Voornamelijk
Afrika gestuurd. In 19
de Kaapkolonie, Kaffraria
Transvaal en Masjonaland
156 buitenstations en meer
met 72 zendelingen, 11
ressen en 698 helpers, alle
onder 58 vrouwelijke. De
zielen; de zendingsscholen
doopte en 1244 niet-gedoopte
In 1891 begon het genootschap
Oost-Afrika ten N.O. van
werkzaamheden en
Kinga-, Bena- en Hehe
zendelingen, 1 zendings
leden. In 1882 nam het
door de Berlijnsch-Chineesche
in de Chineesche provincie
was, over. Zij bezit hier
stations, 19 predikplaatsen
126 Chineesche helpers
525 schoolkinderen. In
in Noord-China, in de
tsjou, als hoofdstation
plaatsen. 3 zendelingen
gekomen. Het Berlijnsche
staat op het Luthersche
zijn zendelingen tot het
gelisch-Luthersche geloofsbelijdenis
de Augsburgsche confessie
techismus van *Luther*. De
minarium duurt 5 jaar.
eenigingen ondersteunen
lijnsche zendingsgenootschap
„Berliner Missionsberichte

Berm is in het algemeen
met horizontaal bovenvlak
een daarboven gelegen
lichaam, waartoe dat talud

Bij diepe ingravingen
laat men zulke bermen
zulks bij kanalen,
kanaalpeil, om bij het
de taluds verzekerd te
dijken, wegen, enz.
opzettelijk in de taluds
ben de terreinstrooken
de daarop gebouwde

ken, en die eveneens bermen ge-
.
ij aan het binnen- of buitentalud
worden binnen- en buitenbermen

ig ligt tegen de binnenzijde van
ovendams een aarden berm onge-
swijk met het bovenvlak 4.00 m.
3,25 m. onder de dijkskruin en
oven het binnendijksch terrein.
Zie *Barbeel.*
t is de naam eener sloot, welke
atering van een berm. (Zie aldaar).
eilanden of Somerseilanden vor-
Engeland behoorende groep in den
Oceaan, gelegen op 32° 20' N.Br.
.L. v. Gr. en 965 km. ten O. van
as. Zij bestaan uit 390 kleine, tot
eilanden en klippen, welke samen
te beslaan van 49,5 v. km. en door
van den regen en de branding
nen hebben aangenomen. Onder-
lagen en druipsteengrotten wijzen
r vroeger een samenhangend grooter
land gelegen heeft, vermoedelijk op
een uitgedoofden onderzeeschen
ke overal door groote diepten, tot
ngeven is. Tusschen de eilanden
n en inhammen met nauwe toe-
ke goede ankerplaatsen bieden. De
jn geen koraaleilanden. Zij zijn op-
poreuze, zandige kalkgesteenten,
in de dalen met een vruchtbaren
t zijn; op de hoogste gedeelten is
dig en dor. Bronnen en welputten
men is er geheel op regenwater
Het klimaat is zacht en gezond;
alt de thermometer niet beneden
omers stijgt deze niet boven 33° C.
mer komen er echter veel onweders
rkanen voor. Kleine aardbevingen
ldzaam. De flora en fauna zijn arm
en grootendeels uit West-Indië en
ika afkomstig; van elders ingevoerde
kokospalmen, alsmede oranjeboomen
s gedijen er echter goed. De voor-
dukten zijn uien, aardappelen, arrow-
embollen; de bebouwde oppervlakte
chts 500 H.A.
ste eiland, Mainland of Bermuda, ligt
en van den archipel, meet 39 v. km.
de hoofdstad Hamilton. Ten N.O.
gen de eilanden St. George (2,8 v. km.)
id (2,1 v. km.); het eerste was tot
Mainland door een dijk (Causeway)
doch in dat jaar werd deze door een
woest. In het W. ligt de sterk be-
afkolonie Ireland (0,5 v. km.). Slechts
zijn bewoond. Het aantal zielen
1898: 16291 (75 % kleurlingen)
en bezetting van 1974 man. Er waren
holen met 1215 leerlingen. Ingevoerd
een bedrag van 351.473, uitgevoerd
van 113.903 ponden sterling; het
verkeer bedroeg 471.956 tonnen. De
vormen een hoogst belangrijk station
Engelsche marine; ook is hier een

Het bestuur wordt uitgeoefend door een gouverneur, een door hem zelf benoemden Wetgevenden Raad van 10 leden en een door het volk gekozen Kamer van Afgevaardigden van 36 leden.

De Bermuda-eilanden werden in 1502 door den Spanjaard *Juan Bermudez* ontdekt en wegens de geweldige orkanen, die er woedden, met den naam van „Los Diavolos" bestempeld. In 1609 werd sir *George Somers* er door storm op de kust geworpen, terwijl hij op reis was naar Virginia. Hij vestigde er zich en werd in 1612 door Engelsche landverhuizers gevolgd. Na dien tijd zijn deze eilanden in het bezit gebleven van Groot-Brittannië, zonder dat Spanje zijn aanspraken daarop heeft doen gelden.

Bermudez is de naam van een staat in het noordoosten der Vereenigde Staten van Venezuëla. Het grenst ten N. aan de Caribische Zee, ten O. aan den Atlantischen Oceaan, ten Z. aan Bolivar en ten W. aan Guzman Blanco. De oppervlakte beslaat 83532 v. km.; het aantal inwoners bedraagt (1894) 322518. Het wordt door het oostelijk gedeelte van het Caribisch gebergte gesneden, dat zich in den Turumiquire tot 2050 m. verheft. Tot den staat behooren de schiereilanden Araya en Paria. Bermudez bestaat uit de afdeelingen Barcelona, Cumana en Maturin. De voornaamste produkten zijn: koffie, cacao, katoen, tabak, indigo, vee en verfhout. De hoofdstad is Barcelona; andere steden zijn Carupano, Cumana, Maturin en Rio Caribe.

Bern is na Grauwbunderland het grootste kanton van Zwitserland. Het grenst ten westen aan de kantons Waadt, Freiburg en Neuchâtel, ten noordwesten en noorden aan Frankrijk, ten noordoosten aan Opper-Elzas, Bazelland en Solothurn, ten oosten aan Aargau, Luzern, Unterwalden en Uri, en ten zuiden aan Wallis. Het beslaat een oppervlakte van 6884 v. km. en strekt zich uit van het Berner Oberland over den Leberberg of de Berner Jura tot het lage heuvelland van Opper-Elzas, omvat dus het grootste gedeelte van het stroomgebied der Aar. Aan weerszijden van het rivierdal verheffen zich lage gebergten, zoodat de vlakten zich bepalen tot Oberaargau (om Langental), het Mittelland (om Bern) en Seeland (om Biel). Het twee wordt nog afgebroken door de heuvels van den Gurten (861 m.) en den Bantiger Hubel (949 m.).

De bevolking bestond in 1900 uit 590914 zielen (506837 Protestanten, 81162 Katholieken en 1572 Joden); in 1888 bedienden zich 449668 bewoners van de Duitsche, 85319 van de Fransche en 1243 van de Italiaansche taal; 5369 v. km. of ruim 78 % van den bodem is productief; de bosschen beslaan een oppervlakte van 1518, de akkers, weilanden en bergweiden een van 3845, de wijngaarden een van 6,3 v. km. Onproductief zijn 1516 v. km., van welke 288,5 v. km. gletschers. Verbouwd worden voornamelijk rogge, tarwe, haver, aardappelen, hennep, tabak, ooft en wijn. De veeteelt is in het kanton van beteekenis; de runderen zijn van een mooi ras, vooral in het Simmental, in Saanenland, in het Frutigen- en het Emmental. Het Haslital bezit een bijzonder ras van bruin vee.

In 1901 bestond de veestapel uit 34568 paar-

den, 293906 runderen, 137745 varkens, 34393 schapen, 68481 geiten; het aantal bijenkorven bedroeg 51174. De melkopbrengst bedraagt jaarlijks ongeveer 3.55 millioen H.L., de kaasproductie 112000 dubbele centenaars. De vette Emmentaler kaas wordt uitgevoerd uit Langnau. De vischteelt wordt bevorderd door 27 kweekplaatsen, vooral van forellen. De mijnbouw levert ijzererts (in den Jura), zandsteen (bij Ostermundigen), leisteen, leem en gips. Geneeskrachtige bronnen worden bij Rosenlaui, Gurnigel, Lenk, Weissenburg en Blumenstein aangetroffen. De industrie is van belang; bovenaan staat de horlogefabricage, welke 19000 werklieden bezighoudt; verder zijn er zijdespinnerijen- en weverijen, katoenspinnerijen en bontwerkerijen, kunstwolfabrieken, ijzergieterijen, machine- en luciferfabrieken. In het Berner Oberland wordt de houtsnijkunst beoefend, terwijl de linnenindustrie thuis behoort in het Mittelland. Vergeleken met de andere middelen van bestaan is de handel gering. Aanzienlijke inkomsten vloeien daarentegen voort uit het touristenverkeer in het Oberland. In het kanton Bern bestaan 6 progymnasia, 4 gymnasia, 2 technische vakscholen en een landbouwschool, verder 2 seminariums voor onderwijzers en 3 voor onderwijzeressen. Bern bezit een universiteit. Het volksonderwijs is zeer goed.

Door de grondwet van den 4den Juni 1893 werd het referendum ingevoerd; de stadhouders en voorzitters der rechtbanken worden door het volk gekozen. [illegible] het armwezen, de belastingen en de burgerlijke rechtspraak [illegible] datum voor alle deelen van het kanton [illegible] Fransch en Duitsch zijn de officieele talen. De wetgevende macht berust bij den Grooten Raad, de uitvoerende bij een Regeeringsraad van [illegible] leden. In de [illegible] districten wordt [illegible] door een stadhouder vertegenwoordigd. Het Hooggerechtshof bestaat uit [illegible] 15 leden [illegible] en staatkundige misdrijven [illegible] worden voor rechtbanken van gezworenen behandeld.

Bern, de hoofdstad van het gelijknamige Zwitsersche kanton, tevens de bondshoofdstad, is [illegible] gelegen op een landtong, door de Aar gevormd, en een der fraaiste steden van het land. De straten zijn er [illegible] breed en goed geplaveid, en voor [illegible] met [illegible] arcaden [illegible] Alpen. [illegible] in de jaren 1421 tot [illegible] Aar [illegible] dubbele [illegible]

eenige inrichtingen van [illegible] scheiden van onderwijs [illegible] het gymnasium, de teeken[illegible] de industrieschool, het semina[illegible] nijschool, enz.

Bern telde reeds in 18[illegible] woners en dit cijfer was [illegible] stegen. Er zijn katoen- [illegible] ken, groote boekdrukkerij[illegible] wolmarkten. De stad [illegible] kaas. Bern is de zetel van [illegible] Katholieken en van onder[illegible] bureaux, bijv. der Telegra[illegible] Algemeene Postvereeniging [illegible] bescherming van den indus[illegible] eigendom, enz. De 545 m. [illegible] het kruispunt der spoorw[illegible] Lausanne—Luzern, Bern—[illegible] châtel.

Wat de geschiedenis [illegible] het tijdperk der Romeinen [illegible] vetië in het tegenwoordige [illegible] geringe sporen achtergelaten [illegible] zing ontmoetten Alemanne[illegible] elkander in deze streken [illegible] den door de Franken onder[illegible] van het in 888 gestichte N[illegible] rijk kwam het in 1032 [illegible] *Zähringers*, die in 1127 [illegible] toraat over Hoog-Bourgon[illegible] ten de weerspannige groote[illegible] het bouwen van vestinge[illegible] Zoo stichtte *Berthold* V [illegible] Keizer *Friedrich II* verh[illegible] een vrije rijksstad. De [illegible] zich uit en, zij maakte [illegible] grondgebied der ridders [illegible] den dezen tegen haar [illegible] onderspit delven in den [illegible] In 1325 trad zij toe tot [illegible] steden en in 1415 vergrootte [illegible] door de verovering van Aarg[illegible]

In 1564 beheerschte Bern [illegible] vk.m., dit is ongeveer [illegible] De Reformatie vond hier [illegible] Bern reeds in 1528 met [illegible] stand van het Protestant[illegible] serland en deel nam aan [illegible] van 1531, 1656 en 1712. [illegible] Bern ook de aristocratie [illegible] vroeg bezat Bern een [illegible] maar langzamerhand ontsto[illegible] schen oude en nieuwe [illegible] regeerende familiën, [illegible] getale van 60 alle hooge [illegible] betrekkingen. Reeds [illegible] ontevredenheid ontstaan [illegible] aanleiding gegeven tot [illegible] [illegible]

Digitized by Google

as de stad de zetel van het Zwit-
ar. In 1802 werden Oberland en
ereenigd. In 1813, bij het bezwij-
van *Napoleon*, kregen de Bernsche
eder moed en wilden de afgevallen
au en Waadtland onderworpen zien,
nden op een macht van 20000 ba-
n, terwijl te Bern ontevredenheid
n verdeelde. Ook de dalen van het
onnen oproerig te worden (1814),
eiërs een zachteren toon aansloegen.
geeringsvorm, waarbij een burge-
200 burgers aan het hoofd der zaken
veder ingevoerd, en men voegde er
it de steden en landschappen buiten
tember 1815). Hierdoor werd echter
et tot zwijgen gebracht; deze ein-
oen het Weener Congres het kanton
ng van het grootste gedeelte der
t voormalig bisdom Bazel schade-
oor de geleden verliezen. Na de
te Parijs werd het verlangen naar
n de grondwet sterker, en toen
laarde, dat het zich desnoods door
zou verschaffen, wat men weigerde
n weg toe te staan, liet de Groote
et volk een commissie van grond-
g van 270 leden kiezen. Deze vol-
hare taak, en de nieuwe grond-
n 31sten Juli 1831 door het volk
Daarin werden de voorrechten der
n en aan alle burgers gelijke rechten
egekend. Nu waren de patriciërsno
begonnen zelfs samenzweringen te
vereenigden zich Poolsche vluch-
democratische Duitsche studenten
nige Bern, en de stad verdedigde
haar asylrecht tegen de nota's,
erschillende mogendheden ontving.
bleef de binnenlandsche strijd aan-
en de democratische en de aristo-
j. Eindelijk werd nogmaals tot een
grondwet besloten en deze, voor-
nieuwe bepaling der rechtstreeksche
afgekondigd op den 31sten Juli 1846.
n November 1848 werd Bern tot
d verheven. Tegenover de radicale
intusschen een conservatieve ge-
bij de verkiezingen van 1850 de over-
alde. De reactionnaire maatregelen
even hadden echter tengevolge, dat
4 beide partijen weder even sterk
radicalen de regeeringspartij vorm-
wet van den 4den Juli 1869 werd
m ingevoerd over wetten, grootere
le vierjarige begrooting. Het kan-
zijn deel van de kerkelijke twis-
n 1872 in Zwitserland uitbraken.
ering aan de Katholieke geestelijk-
eer met den uit zijn ambt ontzetten
hat verbood, zegden 97 geestelijken
de gehoorzaamheid op en werden
e afgezet. Een wet van den 18den
regelde de verhouding tusschen
at en verleende aan de gemeenten
hunne pastoors te kiezen. Aange-
e Oud-Katholieken daarmede ge-
n, gingen alle kerkelijke voorrech-
ten op hen over en nam de Roomsch-Katholieke Kerk de plaats in van een particuliere vereeniging. Aan de universiteit te Bern werd een theologische faculteit voor de Oud-Katholieken opgericht. De onlusten in de Jura werden door de troepen bedwongen.

Financiëele moeilijkheden, veroorzaakt door de groote uitgaven ten behoeve van den spoorwegbouw, ondermijnden het gezag der regeering, en dientengevolge werd de begrooting door het volk verworpen. Toch behield de radicale partij bij de nieuwe verkiezingen van 1878 de overhand. Toen de Roomsch-Katholieken zich na den dood van *Pius IX* onderwierpen, werden de afgezette geestelijken door den Grooten Raad weder verkiesbaar gesteld. In Maart 1879 namen de ultramontanen deel aan de nieuwe verkiezingen van geestelijken en behielden in vele gemeenten de overhand boven de Oud-Katholieken. Toch zorgde de regeering, dat deze laatsten, ook waar zij in de minderheid waren, gebruik konden maken van de kerken (wet van 25 Mei 1880), en op de bezwaren door de ultramontanen daartegen geopperd, werd geen acht geslagen. Een voorstel tot herziening der grondwet van 1846 werd in 1885 verworpen, doch een tweede voorstel in 1893 aangenomen; het referendum werd daardoor uitgebreid.

Bern, *Maximiliaan*, een Russisch schrijver, werd den 13den November 1849 te Cherson in Zuid-Rusland geboren, als zoon van een Russischen hofraad. In 1862 kwam hij naar Weenen en legde zich aan de universiteit aldaar sedert 1869 toe op de studie der letteren en wijsbegeerte, doch moest deze, daar hij plotseling zijn groot vermogen verloor, in 1873 opgeven. Hij sloot zich nu bij een gezelschap van kunstrijders als rondtrekkend leeraar aan, doch wijdde zich later geheel aan letterkundige werkzaamheid. Na een vrij lang verblijf te Berlijn en te Hamburg, vertoefde hij te Leipzig, Dresden, Frankfort a. d. Main, München en andere steden, keerde vervolgens naar Weenen terug en verhuisde in 1886 naar Parijs. Hier trad hij in het huwelijk met de tooneelspeelster *Olga Wohlbrück*, van welke hij zich in 1897 scheiden liet. Thans woont hij te Berlijn. In 1902 en 1903 was hij directeur van de uitgeverszaak der Duitsche vereeniging tegen misbruik van geestrijke dranken. *Bern* heeft zich vooral door zijn novellen en lyrische geschriften bekend gemaakt en is een scherpzinnig kenner der nieuwere poëzie. Van hem verscheen in *Reclam's* „Universalbibliothek": „Auf schwankem Grunde" (Berlijn, 1875), „Gestrüpp" (1876), „Deutsche Lyrik seit Goethes Tode" (15de druk, 1897), „Meine geschiedene Frau" (1878), „Deklamatorium" (7de druk, 1903), „Sich selbst im Wege" (3de druk, 1877), „Am eigenen Herd. Een deutsches Hausbuch" (2de druk, 1898), „Lustige Stunden" (Wiesbaden, 1887), „Himmelan! Eine Blütenlese christl. Lyrik" (Stuttgart, 1889), „Heimatklänge" (1893), „Ahoi. Deutsche Meereslyrik" (Berlijn, 1899), „Aus einem Leben. Gedichte, fremdländische Sinnsprüche, Romanfragmente" (1899), „Die zehnte Muse. Dichtungen fürs Brettl" (3de druk, 1904), e. a.

Bernadotte. Zie *Karel Johan XIV*, koning van Zweden en Noorwegen.

Bernagie (*Borago*) is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Boragineeën*. Het onderscheidt zich door een diep ingesneden, vijfdeeligen kelk en door een radvormige, vijfdeelige bloemkroon, waarvan de keel met gewelfde schubben gesloten is. De helmdraden hebben hoornachtige verlengsels, waarop de helmknopjes rusten. De gewone bernagie is in het zuiden van ons werelddeel zeer verspreid, en in ons land behoort zij tot de verwilderde tuinplanten. De onderste bladeren der eenjarige plant hebben een spatelvormig-eironde gedaante en zijn gesteeld, terwijl de overige bladeren hartvormig en ongesteeld zijn. De bloemkroon heeft een schoone hemelsblauwe kleur. De versche plant riekt naar augurken en bevat o. a. veel salpeter. De bernagiebladeren worden in Zuid-Duitschland fijn gesneden en met azijn, zout en olie als salade gegeten. Zij worden ook als toekruid bij salade gebruikt.

Bernagie, *Pieter*, een Nederlandsch geneesheer, werd in 1695 benoemd tot hoogleeraar in de geneeskunde te Amsterdam. Hij was tevens hoofdbestuurder van den Amsterdamschen schouwburg en heeft naam gemaakt door een groot aantal tooneelspelen en kluchten, van welke vele, zooals „De belagchelijke jonker", „Het Franeker studentenleven", „De huwelijke staat", „De debauchant", enz. herhaaldelijk zijn gedrukt.

Bernard, *Nicolaas*, of *Bernaart*, een krijgsman, die in het begin van onzen opstand tegen Spanje met zijn vriend *Eloy* vooral in Zeeland dapper gestreden heeft voor de zaak der onafhankelijkheid. Men meent, dat hij tot de Watergeuzen behoorde, die den Briel innamen. Als kapitein poogde hij in Juni 1572 West-Souburg te ontzetten, dat door de Spanjaarden bedreigd werd. Later bevond hij zich in het belegerde Haarlem, veroverde verder het kasteel Rammekens en nam deel aan de belegering van Middelburg. Hij was vervolgens in Zierikzee, toen deze stad door de Spanjaarden belegerd werd en zich bij verdrag aan *Mondragon* moest overgeven.

Bernard, Hans, wellicht een broeder van den voorgaande, was eveneens bij het beleg van Zierikzee tegenwoordig. Hij werd in 1596 aan de Lippe in een ruitergevecht door de Spanjaarden gevangen genomen en sneuvelde als ritmeester in den slag bij Nieuwpoort (1600).

Bernard, *Jacques*, hoogleeraar en Waalsch predikant te Leiden, werd geboren den 1sten September 1658 te Nions in Dauphiné. Nadat hij zich vooral op de wijsbegeerte en wiskunde had toegelegd, studeerde hij te Genève. Hij werd predikant in Frankrijk, maar was in 1683 genoodzaakt de wijk te nemen. Hij begaf zich eerst naar Genève, toen naar Lausanne en eindelijk naar Holland, waar hij door zijn vriend en bloedverwant *Jean le Clerc* aan een aanzienlijk persoon werd aanbevolen. Hij gaf eerst les in de wijsbegeerte en de wiskunde te 's Gravenhage en werd toen naar Leiden beroepen, eerst als Waalsch predikant, daarna als lector en eindelijk als hoogleeraar. Hij aanvaardde laatstgemelde betrekking den 20sten Februari 1714 en overleed den 17den April 1718. Hij heeft onderscheiden werken in de Latijnsche en Fransche taal uitgegeven en onder deze een vervolg op de „Nouvelles de la République des lettres", een „Bibliothèque universelle" en een „Recu[illegible] de Trève, de Neutralité [illegible]

Bernard, *Pierre Joseph* [illegible] bijgenaamd *Gentil-Bernard* [illegible] Grenoble, den 26sten Augustus [illegible] door den millionair *Samuel B*[illegible] opgenomen, nam in 1734 [illegible] schen veldtocht, waar de [illegible] als secretaris in dienst na[illegible] dezen kreeg hij spoedig [illegible] betrekking. *Madame de P*[illegible] tot koninklijk bibliothecaris [illegible] *taire* gaf hem den bijnaam [illegible] roerte verloor hij het geheu[illegible] gen en overleed in dien toestand [illegible] 1775. In 1737 werd zijn [illegible] een meesterstuk van lyrisch[illegible] bijval ten tooneele gevoerd [illegible] d'aimer" (naar *Ovidius* in 17[illegible] met veel succes in de Sa[illegible] 1775 (met platen, nieuwe [illegible] spoedig daarna vergeten.

Bernard, *Johannes Ste*[illegible] geneeskundige, werd geboren [illegible] en woonde achtereenvolgens [illegible] derwijk en Arnhem, waar [illegible] heeft zich bekend gemaakt [illegible] geneeskundige werken van [illegible] vers.

Bernard, baron *de*, [illegible] de zoon van een landbouwer [illegible] werd geboren in 1771 [illegible] liger bij het leger der R[illegible] hij geplaatst bij de genie [illegible] chef bij het korps van [illegible] in Dalmatië, werd na den [illegible] belast met belangrijke [illegible] gische kust en door *Napoleon* [illegible] adjudant, tot brigade-generaal [illegible] het Keizerrijk benoemd. [illegible] begaf hij zich naar Noord-Amerika [illegible] chef der militaire aangelegenheden [illegible] gingsstelsel aan de kusten [illegible] Na de Julirevolutie van [illegible] Frankrijk terug, waar *Lodew*[illegible] adjudant en tot luitenant-generaal [illegible] 1836 werd hij minister van [illegible] terie *Molé*. Nadat hij een [illegible] tot versterking van Parijs [illegible] November 1839.

Bernard, *Josephus Carp*[illegible] hoogleeraar in de genees[illegible] boren te Haarlem, den [illegible] onderscheidde zich reeds [illegible] zijner geboortestad, studeerde [illegible] *Brugmans*, *Sandifort*, [illegible] en vestigde zich te Haarlem [illegible] benoemde hem in 1809 [illegible] Vervolgens werd hij [illegible] voorzitter en secretaris [illegible] van geneeskundig onderzoek [illegible] vember 1817 hoogleeraar [illegible] de hoogeschool te Leiden [illegible] specteur-generaal van [illegible] bij de land- en zeemacht [illegible] 1851 wegens gevorderden [illegible] slag, vestigde zich te [illegible] leed den 16den Juni 18[illegible]

n I geneesheer en later eerste ge-
vorstelijke familie. Hij werd eerst
er commandeur van de orde van
lschen Leeuw. Hij was lid van de
wetenschappelijke vereenigingen in
van het Koninklijk Nederlandsch
werd door zieken binnen en buiten
geraadpleegd.

Charles de (eigenlijk *Ch. B. du Villette*), een Fransch schrijver, ge-
ançon, den 25sten Februari 1804. Een
iten, door hem in 1832 uitgegeven,
bijval, zoodat hij zich bij den roman
r een nauwgezette studie der Fran-
n wist hij aan zijn voortbrengselen
nate van volkomenheid te geven.
eid, zuiverheid en duidelijkheid van
ij zich boven het meerendeel zijner
Hij overleed reeds den 6den Maart
ly. Van zijn geschriften noemen wij:
838, 2 dln.), „La chasse aux amants",
sérieux" (1843) en „Le gentilhomme
Verzameld verschenen: „Poésies et
5) en twee bundels novellen (1854).

Claude, een Fransch physioloog, ge-
n Juli 1813 te St. Julien bij Villefran-
nedepartement. Hij studeerde te Pa-
ieijnen, en werd in 1854 benoemd tot
n de algemeene physiologie. Na den
gendie werd hij in 1855 tot hoog-
proefondervindelijke physiologie aan
de France benoemd. Door zijn me-
hij die jeugdige wetenschap op een
g, daar hij ze vooral verrijkte door
n van het levend lichaam. Zijn eerste
nadden betrekking op de rol, die de
afscheidingen van de maag en het
ij de spijsvertering vervullen. Daarna
re van niet minder belang over het
r het darmsap en over de werking
op de spijsvertering, de ademhaling
somloop. Vooral heeft hij zich bekend
zijn onderzoek over de alvleeschklier,
onde, dat het sap, hierdoor afgeschei-
nen moet tot verbetering der vetten.
racht hij zijn ontdekking aan het licht
vormende werkzaamheid van de lever.
elijk waargenomen, dat het bloed bij
naar de lever geen suiker en bij zijn
ndaar naar het hart wel suiker be-
wees hij op den invloed van het
op de lever, doordien hij door de
n sommige deelen der hersenen bij
uikerziekte (diabetes) te voorschijn
eçons de physiologie expérimentale,
la médicine" (2de druk, Parijs, 1865).
oten roem bezorgd. Hij toonde hierin
belangrijke vruchten de physiologie
de geneeskunde. Verder schreef hij:
a physiologie et pathologie du système
858, 2 dln.), „Leçons sur les effets
es toxiques et medicamenteuses" (2de
„Leçons sur les anesthesiques et sur
1875), „Leçons sur la chaleur animale,
s de la chaleur et sur la fièvre" (1875),
le diabète (1877), „La sciene experi-
e druk, 1890), „Leçons de physiologie
1879) en „Leçons sur les phénomènes
de la vie commune aux animaux et aux végétaux" (1879, 2 dln.). Hij overleed den 10den Februari 1878 te Parijs. Na zijn dood verscheen zijn drama „Arthur de Bretagne" (uitgegeven door *Barral*, 1886). In 1894 werd te Lyon een standbeeld voor hem opgericht.

Bernard, *Montague*, een Engelsch rechtsgeleerde, geboren den 28sten Januari 1820 te Tibberton Court (Gloucestershire). Hij ontving zijn opleiding aan het Trinity College te Oxford en werd in 1859 hoogleeraar in de rechten aan de universiteit aldaar. In 1871 was hij lid van de commissie, die zich naar Washington begaf, om met de Vereenigde Staten een verdrag te sluiten, dat een einde maakte aan de Alabamakwestie Na zijn terugkeer werd hij lid van het Privy Council. Nadat hij reeds in 1874 zijn hoogleeraarsambt had nedergelegd, overleed hij den 2den September 1882 op zijn landgoed Overross in Herfordshire. Hij had een beroemden naam en een grooten invloed verkregen op het gebied van het volkenrecht.

Bernard, *Thalès*, een Fransch dichter, geboren te Parijs den 15den Mei 1821. Hij bracht zijn jeugd in Provence door en verkreeg een aanstelling bij het ministerie van Oorlog, die hij echter weldra liet varen, om zich aan de beoefening der letteren te wijden. Behalve vertalingen uit het Duitsch en de romans „Couronne de St. Etienne" (1852) en „Les rêves du commandeur", heeft hij verschillende bundels gedichten geschreven, zooals: „Adorations" (1855), „Poésies nouvelles" (1857), „Poésies mystiques" (1858), „Melodies pastorales" (1871) en een „Histoire de la poésie" (1864). Hij overleed den 10den Januari 1873 te Parijs.

Bernard, Sarah. Zie *Bernhardt*, *Rosine*.

Bernard, *Tristan*, een Fransch tooneeldichter en romanschrijver, werd in 1866 te Parijs geboren. In 1890 trad hij voor het eerst op als humorist in de „Revue blanche", en gaf daarna gedurende korten tijd een eigen humoristisch blad uit, „Le Chasseur de Chevelures". Daarna werd hij een der meest geliefde kroniekschrijvers in de Boulevardbladen, vooral in het „Journal". Zijn eerste stuk, een blijspel in twee bedrijven, „Les pieds nickelés", vond in 1894 grooten bijval. Minder succes had hij met zijn satire op het duel, in het Odéon opgevoerd: „Allez, Messieurs" (1897). Een der beste moderne blijspelen was daarentegen het in het Athénée opgevoerde blijspel in één bedrijf: „L'Anglais, tel qu'on le parle" (1899). Ook „La mariée du Touring Club" en het blijspel in 3 bedrijven „L'affaire Mathieu" (1901) vielen in den smaak van het publiek. In de romans „Memoires d'un jeune homme rangé" (1899) en „Un mari pacifique" (1901) bleef *Bernard*, niettegenstaande de nauwkeurige en soms zelfs afgrijselijke beschrijving der werkelijkheid, een fijn humorist.

Bernardakis, *Demetrios*, een Nieuw-Grieksch schrijver, werd den 20sten November (2den December) 1834 te Sancta Marina op Lesbos geboren. Hij studeerde te Mytilene, Athene (1850—1856), München en Berlijn, promoveerde in Duitschland en werd daarna hoogleeraar in de algemeene geschiedenis en philologie aan de universiteit te Athene. Hier noodzaakten hem zijn vele vijanden, die hij zich als aanhanger van

koning *Otto*, alsook door zijn succes op den hals had gehaald, zijn ontslag te nemen (1869), waarna hij zich op Lesbos terugtrok. Nadat hij wegens een katechismus, die strijdig was met den Islam, bij de Turksche regeering aangeklaagd was, vluchtte hij naar Griekenland. Hier gaf men hem zijn vroegere betrekking terug en vertrouwde hem het onderwijs der koninklijke prinsen toe. Toch moest hij opnieuw zijn professoraat neerleggen en vertrok, nadat de beschuldigingen tegen hem te Konstantinopel weerlegd waren, weer naar Mytilene (1882). *Bernardakis* heeft zich als dichter en geleerde grooten naam verworven. Van zijn werken zijn de voornaamste: de drama's „Maria Doxapatri", „Merope", „Euphrosyne" en de „Kypseliden", verder een Grieksche spraakkunst, een wereldgeschiedenis (dl. I, Athene, 1867), een kerkgeschiedenis en vele bijdragen in tijdschriften.

Bernardes, *Diogo*, ook wel *Diogo Bernardes Pimenta*, is de naam van een Portugeesch dichter. Gewoonlijk wordt hij „de zachte Limazanger" genoemd, omdat hij in zijn gedichten het kleine Limariviertje verheerlijkt, aan wiens oevers hij het grootste gedeelte van zijn leven doorbracht. Hij werd omstreeks 1530 te Ponte do Lima geboren en was van adellijke afkomst. *Francisco de Sá-de-Miranda*, die eveneens in de provincie Minho, in zijn Quinta da Tapada, teruggetrokken leefde, werd in 1553 zijn leermeester in de dichtkunst. Deze had, evenals *Boscan* en *Garcilaso* in Spanje, in Portugal de „nieuwe school" gesticht. *Bernardes* sloot zich hierbij aan en kwam daarna met *Antonio Ferreira* en *Andrade de Caminha*, die eveneens tot deze richting behoorden, in aanraking. In 1576 begeleidde hij den gezant van koning *Sebastian*, *Pedro de Alcaçova Carneiro*, naar Madrid; in 1578 nam hij aan den ongelukkigen Afrikaanschen veldtocht deel. Hij geraakte in gevangenschap en werd vrijgekocht, maar toch schijnt hem deze ramp van zijn levensmoed en dichterlijke kracht beroofd te hebben, want hetgeen hij na dezen tijd voortbracht, is van zeer weinig beteekenis. *Philips II* gaf hem in 1583 een klein ambt aan het Hof, waardoor hij voor gebrek bewaard bleef. Hij stierf in 1605 en moest naast *Camoens* begraven zijn. Hij publiceerde 3 deeltjes eenvoudige en innige herdersgezangen en elegieën: „O. Lyma" (Lissabon, 1596, 1633, 1761 en 1820), 20 zeer poëtische idyllen en 33 brieven, „Rimas varias; Flores do Lyma" (Lissabon, 1596, 1633, 1770) en „Varias rimas ao bom Jesus" (Lissabon, 1594, het laatst in 1770). Eerst na 1779, nadat door *José Thomas de Aquino* een deel der commentaren uitgegeven was, die *Faria y Sousa* omstreeks het midden der 17de eeuw over de werken van *Camöens* geschreven heeft, is *Bernardes* zonder grond beschuldigd geworden, de manuscripten van *Camöens* gestolen en den inhoud aan zijn gedichten toegevoegd te hebben.

Bernardin de St. Pierre, *Jacques Henri*, een Fransch schrijver, werd den 19den Januari 1737 te Hâvre geboren. Reeds op 12-jarigen leeftijd ging hij op een schip van zijn oom naar Martinique, verliet echter na 2 jaren de zeemansloopbaan en trad, na zijn studiën te Rouen

volbracht te hebben, in ...
des chaussées. In 1760 ...
naar Düsseldorf gezonden ...
daarna naar Frankrijk ...
hij naar het buitenland ...
beproeven. Hij was eerst ...
courant werkzaam, en ...
burg, waar *Katharina II* ...
rang verleende en tot ...
noemde. Hij verliet ...
Polen dienst te nemen ...
Weenen, Dresden en ...
Frankrijk terug. Men ...
plaats op Isle-de-France ...
goed met het bestuur ...
en begaf zich in 1771 ...
na publiceerde hij zijn ...
yage à l'Ile-de-France ...
(2 dln., Parijs, 1773). ...
des de la nature" (3 ...
ter in 5 en 8 dln.), ...
zijn meesterwerk „Paul et ...
Hieruit werd o. a. door ...
Franç. Lesueur (1784) ...
een opera getrokken. ...
chaumière indienne" (Parijs ...
de Surate." Voor de ...
nardin de Saint-Pierre ...
„Voeux d'un solitaire" ...
„Suite des Voeux d'un ...
hij professor in de ...
school, ook werd hij ...
stituut. In 1807 ...
Napoleon ondersteunde ...
Joseph Bonaparte schonk ...
jaargeld. Hij overleed ...
op zijn landgoed Eragny ...
gaf *Aimé Martin* nog ...
nature" (3 dln., Parijs ...
ook de beste uitgave van ...
bezorgd (12 dln., Parijs ...
bliceerde een „Essai sur ...
de Bernardin de St. Pierre ...
ment aux mémoires de sa ...

Bernardino, *St.*, een ...
Alpen, ligt ter hoogte ...
zinking tusschen ...
bindt de Graubunderlande ...
Rheinwald en Val ...
Bodenmeer met het Lago ...

De in 1818—1823 over ...
weg is 88 km. lang en ...
Rovereto. Uit het kleine ...
welks oever een herberg ...
Moësa (zie Mesocco).

In ouden tijd droeg ...
van Vogelberg, totdat ...
van Siëna in het begin ...
zuidzijde van den pas een ...
het geheele gebergte ...
de kapel heeft de ...
Bernardino (1626 m.) in ...
ontstaan te danken, hier ...
bevattende staalbron.

Bernatowicz, *Felix* ...
romanschrijvers van den ...
opgevoed bij de Piaristen ...
hynië, aanvaardde in 18...

r en voorlezer bij vorst *Czartoryiski*
na den dood van dezen op 's vorsten
lawy, waar hij zijn uitvoerige ge-
romans schreef. De slag bij Poe-
n de schandelijke daden der Russen
em zulk een diepen indruk, dat hij
digheid verviel. Men bracht hem
een gesticht in Breslau, maar hij
baat. Hij overleed te Lomza, den
r 1836. „Pogata" wordt voor zijn
gehouden; verder schreef hij: „Na-
nvervulde wenschen", „Ivan Czar-
enige dramatische stukken.

, *Agnes*, was de schoone dochter
Bernauer uit Augsburg. In den
15de eeuw aanschouwde hertog
van Beieren, eenige zoon van den
ertog *Ernst*, haar op een tournooi
en werd op haar verliefd. Aan-
aanzoeken afwijzende, liet zij zich
rreden, om een geheim huwelijk
te gaan. Het jonge paar leefde
het slot Vohburg, en *Albrecht's*
erst van die verbintenis onderricht,
nemens was, zijn zoon in het hu-
n treden met *Anna*, een dochter
Erich van Brunswijk. Wel was
over die handeling van zijn zoon
d, maar zoolang *Albrecht's* oom,
lm III, in leven was en zijn neef
r in bescherming nam, verstoorde
uk der echtgenooten; doch na den
lelm ontbrandde de toorn van hertog
w. Hij deed zijn zoon van een
bannen en *Agnes*, beschuldigd van
afwezigheid van haren gemaal in
nen. Toen zij weigerde, zich te
erd zij den 12den October 1435 bij
den Donau verdronken. *Albrecht*
ontvangen der tijding van deze
iten zichzelf van smart en zwoer
n vreeselijke wraak. Met de vijan-
vader verbonden, verwoestte hij
dezen. Vruchteloos zocht de vader
verzoening te bewegen. Eindelijk
dringende vermaningen van keizer
m terug aan het Hof van zijn vader,
1436 gewillig in het huwelijk trad
n Brunswijk. Hertog *Ernst* deed
f der vermoorde een kapel bouwen
wijdde haar een eeuwige mis in het
klooster, waarna haar gebeente daar-
t, in de door haar aangewezen graf-
en met een marmeren steen ge-
Vele Duitsche schrijvers en dich-
aan deze gebeurtenissen de stof
r romantische verhalen en treur-

le hoofdstad van een arrondissement
he departement Eure, op den linker-
arentonne en aan den spoorweg van
herbourg, is een belangrijke markt-
lt 6789 (1901) inwoners. Er zijn
en, een museum, een handelsrecht-
llege, katoenspinnerijen en weve-
abrieken, bleekerijen en leerlooie-
voners drijven ook veel handel in
n en wol.

Bernays, *Jacob*, een Duitsch letterkundige, werd geboren te Hamburg, den 11den September 1824, studeerde te Bonn in de wijsbegeerte en letteren, vestigde er zich in 1848 als privaatdocent, werd in 1853 leeraar in de oude talen aan het Israëlitisch seminarium te Breslau en in 1866 benoemd tot opperbibliothecaris en buitengewoon hoogleeraar in de letteren te Bonn. Hij overleed aldaar, den 26sten Mei 1881. Hij leverde een uitgave van *Lucretius* (1852), een vertaling der eerste drie boeken van de „Politica" van *Aristoteles* (1872), „Joseph Justus Scaliger" (1855), „Ueber das Phokylideische Gedicht" (1856), „Grundzüge der verlorenen Abhandelung des Aristoteles über die Wirkung der Tragödie" (1857) „Die Chronik des Sulpicius Severus" (1861), „Die Dialogen des Aristoteles in ihrem Verhältnis zu seinen übrigen Werken" (1863), „Theophrastos' Schrift über Frömmigkeit" (1866), „Die Heraklitischen Briefe" (1869), het onder *Philon's* werken staande geschrift „Über die Unzerstörbarkeit des Weltalls" (1876), „Lucian und die Cyniker" (1879), „Zwei Abhandlungen über die Aristotelische Theorie des Dramas" (1880) en „Phokion und seine neuern Beurtheiler" (1881). Zijn „Gesammelte Abhandlungen" gaf *Usener* uit (1885, 2 dln.).

Bernays, *Michael*, een Duitsch letterkundige, een broeder van den vorige, geboren te Hamburg, den 27sten November 1834, studeerde te Bonn en te Heidelberg in de letteren. Nadat hij zich in 1872 te Leipzig gevestigd had als privaatdocent, werd hij in 1873 buitengewoon en in 1874 gewoon hoogleeraar te München. In 1890 legde hij zijn betrekking neer en vestigde zich te Karlsruhe. Hij overleed in laatstgenoemde stad, den 25sten Februari 1897. Hij bepaalde zich vooral bij de nieuwe literatuur en schreef: „Über Kritik und Geschichte des Goetheschen Textes" (1866), een uitvoerige inleiding voor zijn uitgave van: „Briefe Goethe's an F. A. Wolf" (1868), „Zur Entstehungsgeschichte des Schlegelschen Shakespeare" (1872) en de inleiding voor *Hirzel's* verzameling „Der junge Goethe" (1875). Ook bezorgde hij een uitgave van de Schlegel-Tiecksche Shakespeare-vertaling (1871—1872) en gaf *Homerus'* „Odyssee" door *Voss* in zijn oudsten vorm opnieuw uit. Na zijn dood verschenen „Schriften zur Kritik und Literaturgeschichte" (1895—1899, 4 dln.).

Bernbrunn, *Karl von*, schrijvende onder den naam van *Karl Carl*, schouwburgdirecteur en vervaardiger van tooneelstukken, werd geboren den 7den November 1787. Als vaandrig in Oostenrijkschen dienst nam hij deel aan den veldtocht van 1809. Hij werd gevangen genomen en zou worden doodgeschoten, toen hij door tusschenkomst van een aanzienlijk persoon het leven behield. Weldra trad hij op als tooneelspeler aan een schouwburg te Weenen en vervolgens te München en vond er door zijn spel en door zijn kluchtspelen veel bijval. Onder deze had hij het meeste succes met „Staberl in Floribus". In 1825 reisde hij met zijn gezelschap naar Weenen, waar hij de vereeniging van twee schouwburgen tot stand bracht en hiervan het bestuur op zich nam. In 1838 kocht hij het „Leopoldstädter Theater" en bouwde op die plaats het „Carltheater", dat in 1847 ge-

opend werd. Hij overleed den 14den Augustus 1854 te Ischl als veelvoudig millionair.

Bernburg is een stad in het hertogdom Anhalt en was vroeger de hoofdstad van Anhalt-Bernburg. Zij ligt op de beide oevers van de Saale en bestaat uit de Oude, de Nieuwstad en de voorstad Waldau op den linker en de Bergstad op den rechteroever; beide deelen zijn verbonden door een in 1891 gebouwde ijzeren brug. Tot de merkwaardige gebouwen behooren er het Oude slot, op een steile rots gelegen, het stadhuis op de markt en de schouwburg. Men heeft er een gymnasium en een realgymnasium; verder 5 Evangelische kerken, 1 Roomsch-Katholieke en 1 Apostolische kerk, alsmede een synagoge. De stad is een kruispunt van de spoorwegen Aschersleben—Köthen en Könnern—Kalbe en telde in 1900 met het garnizoen 34431 inwoners. Er zijn zoutwerken, ijzergieterijen, machinefabrieken, ketelmakerijen, suiker-, papier- en cementfabrieken, bierbrouwerijen, enz.

Bernburg is een oude stad. De Oude stad werd reeds in 962 door keizer *Otto III* versterkt en de Nieuwstad wellicht in den aanvang der 13de eeuw gesticht. De drie gedeelten hadden vroeger hunne afzonderlijke overheden; maar in 1560 werd de Oude stad met de Nieuwstad en in 1824 met de Bergstad vereenigd. In het jaar 1115, in den oorlog tusschen keizer *Hendrik V* en de Saksen, werden slot en stad door de Wenden — bondgenooten des keizers — en in 1139, in den strijd tusschen *Albrecht den Beer* en *Hendrik den Trotsche*, door de soldaten van laatstgenoemde veroverd en verbrand. In den Dertigjarigen Oorlog (1630) werd de brug afgebroken, kort daarna maakten de Zweden zich meester van de stad, en dit geschiedde nogmaals in 1636; maar zij werden weldra door de keizerlijke benden verdreven. Ook in het jaar 1644 was Bernburg nu eens in handen der keizerlijken, dan weder in die der Zweden. Zij bleef tot in 1448 den zetel der vorsten van de oude lijn van *Bernburg*, werd [illegible] 1468 een [illegible] en na 1603 de [illegible] van *Bernburg* tot [illegible] 1765 *Friedrich* [illegible] Het [illegible] van Anhalt-Bernburg [illegible]

Bernd, [illegible]

[illegible]

nasium te Kalisch, vanwaar [illegible] trekking naar dat te Posen [illegible] zag hij zich benoemd tot [illegible] aan de pas gestichte univer[illegible] hij in 1822 tot buitengewoon [illegible] diplomatiek, sphragistiek en [illegible] gesteld. Hij overleed aldaar [illegible] 1854. Reeds vroeg heeft [illegible] geven van Duitsch-taalk[illegible] werkzaamheid aan het [illegible] vermeld, maar vooral heeft [illegible] worven door zijn „Allgem[illegible] der gesammten Wappenwis[illegible] tot 1835, 3 dln. met een [illegible] zijn Wappenbuch der preuss[illegible] (1835, 2 dln. met vervolg) en [illegible] zijn „Hauptstücke der W[illegible] (1841 tot 1849, 2 dln.).

Berne-Bellecour, *E*[illegible] Fransch schilder, werd den [illegible] Boulogne-sur-Mer geboren. [illegible] leiding onder *Picot* en *Barr*[illegible] zich bezig met het schilderen [illegible] later met de genreschilder[illegible] had hij met: „Een sonnet [illegible] processie" (1870). Na den [illegible] 1871 wijdde hij zich voornam[illegible] deren van krijgstooneelen. Zij[illegible] is: „Een kanonschot" (187[illegible] schilderijen zijn de voornaam[illegible] het kamp bij Malmaison [illegible] graaf", „Te wapen" (1891) en [illegible] het beleg van Belfort".

Berneck is de naam de[illegible] distrikt Berneck in Beiere[illegible] den voet van het Fichtelgeb[illegible] den zeespiegel, aan den [illegible] —Bischofsgrün en in het [illegible] nitz, een beek, die rijk aa[illegible] neden Berneck in de Witte M[illegible] (1900) 1468 inwoners, een [illegible] kantoor, een steenhouwerij [illegible] lijks ongeveer 60 stuks), e[illegible] heeft een aangenaam klima[illegible] geving en is een drukbezo[illegible]

Tot 1068 was de stad [illegible] graven van Babenberg, [illegible] 1160 aan het bisdom Ba[illegible] hertogen van Andechs [illegible] Meran, tot 1248, vervolgen[illegible] aan de burggraven va[illegible] graven van Orlamünde, [illegible] aan de eersten e[illegible] de markgraven van Bra[illegible]

Berneck, *Karl Gustav* [illegible] een naam dragende [illegible] een Duitsch romanschrijve[illegible] [illegible] 1803 te [illegible] In 1820 werd hij [illegible] in 1829 leeraar aan de [illegible] aan de Oder. In 18[illegible] [illegible] en leeraar [illegible] [illegible] te Berlijn [illegible] In 1842 nam hij zijn [illegible] Berlijn, den [illegible] Juli 18[illegible]

De novellen van een [illegible] [illegible] een geschiedkundige[illegible] verzameld in „Novellen [illegible]

Digitized by Google

Borne der Zeiten" (3 dln., 1844),
1845), enz. Van zijn romans noemen
inger" (1837), „Der Sohn der Mark"
Hand des Fremden" (1857, 2 dln.),
aub an Deutschland" (1862, 4 dln.),
Ehre 1813" (1864, 3 dln.), „Unter
abe" (3 dln., 1866). Verder leverde
n voor de opera's van *Kreutzer*:
iderin" en „König Konradin". Zijn
krijgskundige werken zijn: „Ele-
aktik" (6de druk, 1870), „Geschichte
unst" (3de druk, 1867), „Buch der
1856), „Grundrisz der Geschichte
sens" (1854), „Die Schlachten bei
55) en „Atlas des Kriegswesens"
875).

Moens, *Johan Carel*, een Ne-
heikundige, den 4den Januari 1837
Kralingen, werd na volbrachte stu-
ht den 20sten Juli 1857 benoemd tot
e kl. bij den militairen geneeskundi-
n West-Indië en in het volgende jaar
. bij het leger in Nederlandsch-Oost-
66 was hij bijna onafgebroken verbon-
chemisch laboratorium te Batavia en
daar zeer verdienstelijk door chemi-
n van mineralen en aardsoorten. In
ar bevorderd tot apotheker 1ste kl.
n de volgende jaren vooral naam door
over den kinabast, zoodat hij dan ook
oemd werd tot scheikundige bij de
nts kina-cultuur, weldra tot adjunct-
r cultuur en in 1875 tot directeur.
kkingen bewees hij groote diensten
eiding der kina-cultuur; zijn hoofd-
na-cultuur in Azië van 1854—1882"
82) heeft groote en blijvende waarde.
ng hij met verlof naar Nederland,
85 op verzoek eervol ontslagen en
Haarlem, den 2den October 1886.

Friedrich Wilhelm, een Duitsch
componist van kerkelijke muziek,
n te Breslau, den 16den Mei 1780. Hij
vooral onder leiding van *K. M. von*
de toonkunst. Later werd hij benoemd
in de theorie der muziek aan de
en aan de onderwijzerskweekschool
ortestad en vervolgens tot directeur
demische zangschool voor kerkmuziek.
is hij organist in de St. Elizabeth's
overleed den 9den Mei 1827 en heeft,
n roem van een uitstekend orgelspeler,
len compositiën voor piano en eenige
over de theorie der muziek nage-

, *Albert Friedrich*, een Duitsch be-
an het strafrecht, werd geboren te
z in de Ukermark, den 30sten November
studeerde te Berlijn, vestigde zich al-
vaatdocent, werd in 1848 buitengewoon
hoogleeraar in de rechten. Van zijn ge-
oemen wij: „De divortiis apud Roma-
, „Grundlinien der kriminalistischen Im-
hre" (1843), „Die Lehre von der Theil-
Verbrechen und die neuern Controversen
s und Culpa" (1847), „Wirkungskreis
esetzes nach Zeit, Raum und Personen"
ehrburch des Deutschen Strafrechts" (1857; 18de druk, 1898, in vele talen overgezet), „Grundsätze des preuszischen Strafrechts" (1861), „Abschaffung der Todesstrafe" (1860), „De impunitate propter summam necessitatem proposita" (1861), „Strafgesetzgebung in Deutschland von 1751 bis zur Gegenwart" (1867), „Kritik des Entwurfs eines Strafgezetzbuches für den Norddeutschen Bund" (1869), „Lehrbuch des Deutschen Preszrechts" (1876), „Die Orientfrage" (1878) en „Judentum und Christentum und ihre Zukunft" (1891).

Berner, *Hagbard Emil*, een Noorsch staatsman en staathuishoudkundige, werd den 12den September 1839 te Sundalen (Nordmöre) geboren. Hij was van 1869—1879 hoofdredakteur van het radicale oppositieblad „Dagbladet" en van 1880—1888 lid van het Storthing, waarin hij als voorstander van radikale hervormingen een groote rol speelde. Op zijn initiatief werd het voorstel tot de invoering van de Noorweegsche handelsvlag, zonder het teeken der Unie (1901) aangenomen en kwamen belangrijke hervormingen in de rechtspraak tot stand. Ook bevorderde hij de ontwikkeling van het Noorsche bank- en muntwezen en was in 1892 de vertegenwoordiger van Noorwegen op de internationale muntconferentie te Brussel. Evenzeens trachtte *Berner* op militair gebied hervormingen in te voeren; hij verdedigde de invoering eener militaire belasting in Noorwegen en ontwierp in 1881 het program voor een volksleger naar Zwitsersch voorbeeld. Van zijn talrijke artikelen over politieke kwesties van den dag (grootendeels anoniem), verwekte de brochure „Norsk eller faelles udenrigsminister" (1891) groot opzien, daar *Berner* hierin een afzonderlijk minister van Buitenlandsche Zaken voor elk der beide deelen van de Unie eischte. Ten slotte ijverde hij nog voor vrouwenemancipatie, voor de invoering van het in Zwitserland in gebruik zijnde referendum, voor arbeiderswetten en voor het scheppen van een nieuwe Noorweegsche taal. Sedert 1898 is hij burgemeester van Christiania.

Berner, *Karl Christian*, een Noorweegsch staatsman en een neef van den vorige, werd geboren in 1841. Hij werd in 1874 directeur van de technische school te Bergen en behoorde, eerst als lid, later als president van het Storthing tot de invloedrijkste leiders van de radicalen. Hij wenschte een bij de grondwet verzekerde gelijkstelling van Noorwegen met Zweden. Een voorstel, dat hij hierover in het Storthing deed, werd den 23sten Februari 1891 aangenomen, ten gevolge waarvan het conservatieve ministerie *Emil Stang* aftrad. De opdracht, om een nieuw ministerie te vormen, nam hij niet aan; in het radicale kabinet *Steen* nam hij echter van 1891—1893 de leiding der afdeeling Eeredienst en Onderwijs op zich.

Berner Alpen (Zie *Alpen*).

Berner Conventie is de naam van een internationale overeenkomst, den 9den September 1886 te Bern gesloten, waarbij de verbonden staten zich verplichten, om werken op literair- en kunstgebied te beschermen. Deze „Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques" bepaalt, dat ieder ingezetene van een der aangesloten staten voor zijn letterkundige of artistieke werken dezelfde

bescherming zijner auteursrechten zal genieten, als de inwoners van dien staat zelf, ja zelfs zal zulks het geval zijn met werken, in één van de toegetreden of van deze afhankelijke staten uitgegeven door auteurs, woonachtig in staten, die nog geen deel aan de Conventie nemen. De schrijver behoeft daartoe slechts de formaliteiten van zijn eigen land te vervullen, voor zoover deze nl. door de wet van dien staat gevorderd worden, om op volledige bescherming aanspraak te kunnen maken. Tot de Berner conventie behooren: België, Denemarken (sedert 1903), Duitschland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Haïti, Italië, Japan (sedert 1899), Luxemburg (sedert 1888), Monaco, Noorwegen (sedert 1896), Zweden (sedert 1904), Zwitserland, Spanje en Tunis. Frankrijk, Groot-Brittannië en Spanje traden met hun koloniën toe. In Oostenrijk bestaat reeds lang een beweging, om zich aan te sluiten bij de Berner Conventie. Ook Nederland bezit een Berner Conventiebond met een gelijk doel, die echter door een anti-bond tegengewerkt wordt. In dit land — evenals in Rusland — verzet de oppositie zich vooral tegen de beperking van het vertaalrecht, zooals dit door de Berner Conventie is vastgesteld. Evenwel neemt de beweging tot het verkrijgen van aansluiting steeds toe en kwam de kwestie in 1904 ook in de Tweede Kamer ter sprake. De regeering achtte echter het tijdstip tot aansluiting nog niet gekomen.

Tot regeling der algemeene aangelegenheden en tot oplossing van verschillende vraagstukken, die hierop betrekking hebben, wordt door de verbonden staten een internationaal bureau te Bern onderhouden, dat onder het oppertoezicht van den Zwitserschen bondsraad staat. Dit bureau geeft sedert den 15den Januari 1888 als officieel orgaan het tijdschrift „Le droit d' auteur" uit. Van den 15den April tot den 4den Mei 1896 had te Parijs een internationale diplomatieke conferentie plaats, die in een aanvullingsakte (van den 4den Mei 1896) verschillende veranderingen in de tot dusver geldende bepalingen tot stand bracht.

Berner kloof (het Italiaansche Chiusa di Verona) is de naam van den smallen bergpas, 18 km. ten N.W. van Verona. Door deze kloof heeft de Etsch zich een weg door het kalkgebergte gebaand, van het Val Lagirina naar het Val Policella. Zij wordt door hooge, steile rotswanden ingesloten en biedt nauwelijks ruimte genoeg voor de snel stroomende rivier en den gedeeltelijk in de rotsen uitgehouwen rij- en spoorweg van Roveredo in Zuid-Tirol naar Verona. In 1155 versperde hier een schaar Veroneezen den weg aan het terugkeerende leger van keizer *Frederik I*. Zij werden echter door *Otto von Wittelsbach*, die met een afdeeling soldaten een rots bezette, tot overgave gedwongen. In de nabijheid van Rivoli behaalden de Franschen den 21sten November 1796 onder *Bonaparte*, *Augereau* en *Massena* een groote overwinning op de Oostenrijkers onder *Davidovich*.

Bernhard, *St.* is de naam van twee Alpenpassen. *De Groote St. Bernhardpas* ligt in het kanton Wallis op de grenzen van het Piemonteesche Dosta-dal en scheidt de Fransche van de Zwitsersche West-Alpen. De daarover gelegde

weg is 84 km. lang e
Rhône en der Dora B
Cantine de Proz, een h
de weg voor wagens b
tot St. Remy slechts
gangers begaanbaar; va
tot Aosta is de weg weder
kelijk. Nabij den pas lig
het beroemde St. Bern
in 962 door *Bernhard*
schijnt te zijn, doch in
voorkomt. Het is 2472
en is het hoogste wi
De gemiddelde jaartemper
en komt dus overeen
Spitsbergen (75° N.Br.),
is 1121 mm.; de sneeuw
maanden liggen. Het
werd omstreeks 1680 ge
groot: het bezit een g
melingen van naturaliën
Voor vreemdelingen st
vrouwelijke gasten log
gelegen filiaal St. Louis

Het aantal monniken,
tijnen, bedraagt 20 tot 30
slechts 10 of 12 met 7
het klooster. Het is be
van groote honden — St.
ben afgericht op het zo
onder sneeuw bedolven
trouwe dieren een ongel
roepen zij door hun lui
hulp. Alle reizigers word
gedwongen betaling opge
monniken, tot onderschei
spreken verschillende tal
de meeste reizigers kun
heele inrichting getuigt
orde en netheid. De ruim
is versierd met schilderij
de kleine kerk wordt d
en merkwaardig is het lijk
gebouw, waarin de lichan
sneeuwvallen bedolven w
en in de koude berglucht
gaan, maar tot een soort
schrompelen. Daar men er
ven, wordt het gebeente d
ruim, door een muur om

Zoowel ten tijde der R
deleeuwen trokken legers

In de jongste krijgs
van *Napoleon I* over de
15—21 Mei 1800 aangets
moeiligste ondernemingen
een pad, alleen bruikbaar
ezels en bergpaarden, w
schut vervoerd, beneven
hoorende tot een leger v
dat leger zelf. Deze over
naast dien van *Hannib*
belangrijk in zijn gevolg
klooster werd generaal *D*
sneuvelde, bijgezet. *Bon*
dappere een gedenktee
ter herinnering aan den
marmeren plaat aangebr

Digitized by Google

St. Bernhardpas (2157 m.) :n van het Fransche departement :aliaansche provincie Turijn, tus- :sche- en de Grajische Alpen. Zij omgebieden van de Isère en de werd waarschijnlijk in 218 door jn tocht naar Italië overgetrokken. ige postweg, in 1871 voltooid, en leidt van Bourg St. Maurice naar Courmayeur in het dal van lt prachtige vergezichten op den i den Rutor (3486 m.) Ook hier den de pashoogte een klooster, s dat op den Simplon, door eenige en Grooten St.Bernhard bestuurd

koning van Italië, een zoon van van *Karel den Groote*), die vóór rleed (810). *Karel* verhief hem Longobarden, en hij werd in 813 kroond. Ontevredenheid over het *lewijk den Vrome*, die in 817 tot an het rijk onder zijn zonen wilde i hem de wapens opvatten tegen r den schijn van onderhandelingen Chalons aan de Saône gelokt en :n *Lodewijk* beroofd van het ge- j eenige dagen daarna stierf aan er verminking den 17den April ed *Lodewijk de Vrome* daarvoor

graaf van Anhalt en *hertog van* gere zoon van *Albrecht den Beer*, omstreeks het jaar 1140 en ver- overlijden van zijn vader (1170), nstander van *Hendrik den Leeuw* de verdeeling van diens goederen et hertogdom Saksen. Hij genoot meene achting, dat na den dood *I* onderscheiden vorsten hem de rdigheid wilden opdragen, doch de hand. Hij bleef getrouw aan na het vermoorden van dezen hij echter *Otto IV* als koning. n 1212 te Bernburg. Van zijn kreeg *Hendrik* het stamland An- *it* het hertogdom Saksen.

hertog van Saksen-Meiningen, er lijn *Meiningen* van het vor- *a-Gotha*. Hij was de derde zoon *Vrome*, hertog van Gotha, en den 10den September 1649. Vol- nkomsten met zijn broeders, in esloten, verkreeg hij het grootste ndschappen, die tegenwoordig het iningen vormen en verlegde in ntie van Ichtershausen naar Mei- n zwakheden behoorden zijn nei- chemie en zijn liefhebberij voor den, waaraan hij groote sommen overleed den 27sten April 1706.

f Erich Freund, hertog van Sak- werd geboren te Meiningen, den r 1800, verloor 3 jaren later zijn aardde het bewind in 1821. Hij is zijn gebied uitgebreid, stond orst hoog aangeschreven bij zijn am in het woelige jaar 1848 de wenschen van dit laatste. Hij ijverde evenzeer voor de Duitsche eenheid, als tegen het militairisme van Pruisen. Daarom ontstond er een ernstige spanning tusschen de Hoven Meiningen en Gotha, toen dit laatste een militaire conventie met Pruisen sloot. *Bernhard* koos in 1866 de zijde van Oostenrijk en berokkende daardoor aan zijn land een inval der Pruisen. Ook bij de vredesonderhandelingen toonde hij zoo weinig lust, om tot den Noord-Duitschen Bond toe te treden, dat de Pruisische troepen den 19den September Meiningen weer binnenrukten, waarna hij den volgenden dag ten gunste van zijn zoon *Georg* afstand deed van de regeering. Hij bracht zijn laatste levensjaren in afzondering door en overleed den 3den December 1882.

Bernhard, hertog van Saksen-Weimar, een der helden uit den Dertigjarigen Oorlog. Hij werd geboren te Weimar, den 16den Augustus 1604 en was de jongste zoon van hertog *Johann III*. Nadat hij reeds vroeg zijn ouders verloren had, begaf hij zich naar de universiteit te Jena. Weldra echter verliet hij deze laatste en vertoefde aan het Hof van zijn neef, hertog *Johann Casimir van Coburg*. Zijn krijgsmansloopbaan begon hij onder graaf *Ernst van Mansfeld* en, na het verdrijven van dezen door *Tilly*, onder markgraaf *Georg Frederik van Baden-Durlach*. Toen deze bij Wimpfen verslagen was, keerde hij terug naar Weimar. In 1623 streed hij met zijn broeder *Wilhelm* onder *Christian van Brunswijk* bij Stadtlohn. In 1625 werd hij kolonel in dienst van den koning van Denemarken. In 1627 in Holstein verslagen, zocht hij de vergiffenis van den keizer te verkrijgen en deed daarna een reis door Nederland, Engeland en Frankrijk, om zich op de krijgskunde toe te leggen, woonde het beleg bij van 's-Hertogenbosch en begaf zich vervolgens weder naar Weimar. Weldra wekten de overwinningen van *Gustaaf Adolf* hem uit zijn sluimering en schaarde hij zich aan de zijde van dezen koning. Reeds den 28sten Juli 1631, in een ruitergevecht bij Werben tegen *Tilly*, onderscheidde hij zich door zijn dapperheid en werd benoemd tot generaal-majoor en bevelhebber van de garde te paard, waarmede hij den landgraaf *Wilhelm van Hessen-Kassel* te hulp snelde. Later vergezelde hij den koning op zijn zegetocht door Franken. Aan de bestorming van *Wallenstein's* legerplaats bij Neurenberg, den 24sten Augustus 1632, nam hij roemrijk deel, en bleef daarna in Franken achter. In den slag bij Lützen voerde hij bevel over den linker vleugel en na het sneuvelen van den koning — zooals te voren bepaald was — over het geheele leger. Daarna maakte hij zich meester van geheel Saksen en werd in 1633, op last van *Oxenstierna*, opperbevelhebber in Franken. In Beieren versloeg hij *Johann von Werth* en veroverde Eichstätt. *Bernhard* begaf zich in persoon naar den Zweedschen rijkskanselier, die zich te Frankfort aan de Main bevond, en eischte ook voor zichzelf de toegezegde belooning — namelijk het hertogdom Franken. Ofschoon hij aanvankelijk met harde woorden afgewezen en met ontslag bedreigd werd, kwam het tot een schikking, waarbij hem de veroverde landen van Würzburg en Bamberg werden afgestaan. *Bern-*

hard liet er zich in allerijl huldigen en benoemde er zijn broeder *Ernst* tot stadhouder. Na de verovering van Regensburg (den 4den November 1633), drong hij over de Isar dieper in Beieren door en was gereed, om den strijd te wagen tegen *Wallenstein*, toen hij bericht ontving, dat laatstgenoemde vermoord was. Den 6den September 1634 leed hij bij Nördlingen een beslissende nederlaag, waardoor de macht der Zweden in Duitschland gebroken en *Bernhard* van zijn hertogdom beroofd werd. Wel zag hij zich, op aandrang van Frankrijk, benoemd tot opperbevelhebber van het leger aan den Rijn, maar wegens den argwaan, dien *Oxenstierna* tegen hem koesterde, trad hij te St. Germain-en-Laye (27 October 1635) in dienst van Frankrijk. *Richelieu* stond aan *Bernhard*, zoolang de oorlog duurde, een jaarlijksche som van 4 millioen livres, gedeeltelijk voor hem zelf, maar meerendeels tot onderhoud van troepen toe, terwijl hem in een geheim artikel uitzicht werd gegeven op het bezit van den Elzas. Toen de uitbetaling der som niet met de vereischte nauwgezetheid plaats greep, reisde *Bernhard* zelf naar Parijs en werd er zeer goed ontvangen, hoewel er weinig verandering plaats vond. Hij nam vervolgens eenige sterke plaatsen en beleefde in 1638 het roemrijkste jaar. Reeds in Januari rukte hij naar den Rijn, trok er met zijn troepen over, maakte zich meester van Säckingen en Laufenburg en belegerde Rheinfelden. Hier werd hij door de keizerlijke troepen onder *Savelli* en *Johann von Werth* aangegrepen, en hoewel toen de overwinning onbeslist bleef, behaalde *Bernhard* 3 dagen later een schitterende overwinning, waarbij de twee genoemde bevelhebbers met den geheelen generalen staf in zijn handen vielen. Nadat hij vervolgens Rheinfelden, Reuteln en Freiburg ingenomen had, maakte hij zich gereed, om het sterke Breisach te belegeren. Vruchteloos deed men te Weenen al het mogelijke, om de krijgskans te doen keeren — *Bernhard* behaalde op het Oostenrijksch-Beiersche leger onder *Götz* bij Wittenweier een glansrijke overwinning en zette de begonnen belegering voort. Nadat nog twee andere pogingen tot ontzet waren afgeslagen, moest Breisach zich eindelijk overgeven, en de overwinnaar wilde die plaats tot het middenpunt verheffen van een eigen, onafhankelijk rijk, zoodat hij er niet aan dacht, om het aan Frankrijk uit te leveren. Nadat *Bernhard* den winter in Opper-Bourgondië had doorgebracht, keerde hij in het voorjaar naar Breisach terug, en overleed tijdens de voorbereiding van een nieuwen veldtocht, den 18den Juli 1639 te Neuburg aan den Rijn. Over zijn nalatenschap ontstond een langdurige strijd. De commandant van Breisach, *Erlach*, liet *Bernhards* veroveringen en krijgsvolk tegen het verleenen van een jaargeld en het Fransche burgerrecht aan Frankrijk over. Later gingen *Bernhard's* regimenten grootendeels aan Zweden over. Zijn lijk werd voorloopig te Breisach bijgezet, maar den 15den September 1655 naar Weimar gebracht. *Mosen*, *Genast*, *Gottschall* en *Jacobi* hebben *Bernhard's* lotgevallen dramatisch behandeld.

Bernhard, *Karel*, hertog van Saksen-Weimar, tweede zoon van groothertog *Karel August*, werd geboren te Weimar
nam dienst in het leger
henlohe, waarna hij deel
van 1806. Daarna trad
en nam in 1809 als majoor
van *Bernadotte* aan den
rijk deel. Eerst na den
voegde hij zich weder bij
hij inmiddels bevelhebber
streed in 1814 in Holland
de Franschen en werd
plaatst bij het Nederlandsch
aan de veldslagen bij Quatre
en werd in 1816 tot
In 1829 werd hem de
generaal toevertrouwd
ting te Gent. Hij
en bevond er zich met
besten voet, toen de Belgische
losbarstte. Zijn kasteel
zag zich genoodzaakt
Antwerpen de wijk te
naar Nederland geroepen
generaal bevorderd en
geplaatst in het groothertog
kon hij met zachtheid
regelen van geweld
zijn terugkeer ontving
afdeeling van het leger.
ten tocht bijtijds Maastricht
tie en levensmiddelen en
Tiendaagschen Veldtocht
ker vleugel, waarmee hij
Leuven versloeg. In het
hij opperbevelhebber van
landsch-Indië, vanwaar hij
geschokte gezondheid
woonde hij bij afwisseling
te Weimar. Hij overleed
de badplaats *Liebenstein*
eenige weken ophield.

De hertog gebruikte
vrij beschikken kon, veelal
reizen. Van een reis naar
van Noord-Amerika is
in 2 deelen verschenen.
bezocht hij Hamburg,
Krim, Konstantinopel,
schen Archipel, Smyrna
pels. De hertog zelf
pagne de Java en 1811
gegeven.

Bernhard van Clairvaux
beroemde monniken uit
werd geboren te Fontaine
gondië in 1090 en
makkers in het klooster
streng in acht nemen
heiligen *Benedictus*
wierf hij zoozeer de
in 1115 tot abt van Clairvaux
benoemd. Zijn deugd
bewondering, en weldra
als mystiek ijveraar, als
leeraar en schrander
breid gebied voor zijn
De Cisterciënser orde
ingen een hoogen trap

het aan hem te danken dat hij *Anacletus II* overwon.
reikte hij het toppunt zijner macht, ing *Eugenius III* den pauselijken en, genoodzaakt om voor *Arnold* aar Frankrijk te vluchten, bij hem Zijn pogingen, om den verdrevene gheid te herstellen, waren echter Daarentegen gelukte het hem, om t zijner taal de volkeren en vor-pa tot een nieuwen tweeden Kruis-gen, en door een gloeiende toespraak Spiers overreedde hij den Duitschen *aad III*, om daaraan deel te nemen. ge afloop bedroefde hem zeer. Min-was zijn houding tegen *Abeilard*, leeling hij op de synode te Sens k zijn gedrag jegens den bisschop Poitiers was minder edel, doordien erige godsdienstleer van dezen te veroordeelen; hij kon het echter brengen, dat *Gilbert* werd afgezet. e evenmin in zijn streven om zijn oofsleer aan de Kerk op te dringen. den 20sten Augustus 1153 te Clair-l in 1173 door paus *Alexander III* ard. Zijn geschriften zijn uitgegeven *n* (Parijs, 1667, 3de uitgave, 1719, er herhaaldelijk opnieuw, o. a. in trologie". Van zijn geschriften zijn ste: „De consideratione libri V", aan *us III* gericht, en de „Sermones de orum".

i, *Karl*, een Deensch romanschrij- *Andreas Nicolai de St. Aubin*, ge-8den November 1798 en overleden ovember 1865 te Kopenhagen. Hij zijn novellen en romans de zwak-koerdheden der maatschappelijke toe-et leven in de hoogere kringen. Zijn oveller og Fortälliger" (dl. 1—14, 1856—1866) vertaalde hij gedeelte-het Duitsch en gedeeltelijk in ver-*K. L. Kannegiesser* en *O. L. B.* het Duitsch verschenen o. a.: „Le-us Dänemark" (6 dln., Leipzig, 1840 druk, 1849). Zijn romans „Christian e Zeit" (1847) en Chroniken aus den ngs Erik von Pommeren" (1850) zijn gdradig. Het laatste werk vertoont een eer voor alles wat Duitsch is. Zijn e Werke" verschenen in het Duitsch te Leipzig in de jaren 1840—1841; dln.) van 1849 tot 1850.

rdi, *August Ferdinand*, een Duitsch en schrijver, werd den 24sten Juni rlijn geboren. Hij studeerde te Halle f en werd in 1791 leeraar aan het erdersche gymnasium te Berlijn, in eur van deze inrichting en in 1820 an het Friedrich-Wilhelm-gymnasium. 9 was hij gehuwd met *Sophie*, een *Ludwig Tieck*. Hij liet zich echter n deze scheiden, en overleed den 1sten te Berlijn. Van zijn geschriften zijn nste: „Vollständige lateinische Gram-rlijn, 1795—1797, 2 dln.), „Vollstän-ische Grammatik" (Berlijn, 1797), „Sprachlehre" (Berlijn 1801—1803, 2 dln.) en „Anfangsgründe der Sprachwissenschaft" (Berlijn, 1805); de beide laatste zijn belangrijk voor de nieuwere taalwetenschap. Het meest bekend is hij geworden door zijn betrekking tot de hoofden van de romantische school. Uit zijn nalatenschap en uit die van zijn vrouw gaf zijn zoon *Wilhelm Bernhardi*, een in zijn tijd bekend journalist en tooneelcriticus, vertellingen onder den titel: „Reliquien" (Altenberg, 1847, 3 dln.) uit.

Bernhardi, *Johann Jakob*, een Duitsch natuurkundige, werd geboren te Erfurt, den 7den September 1774. Hij werd aldaar benoemd tot hoogleeraar in de botanie en heeft zich verdienstelijk gemaakt door onderscheiden botanische en medische geschriften. Hij overleed den 13den Mei 1850 te Erfurt.

Bernhardi, *Karl Christian Sigismund*, een Duitsch geleerde, werd geboren den 5den October 1799 te Ottrau in Kur-Hessen. Hij studeerde te Marburg in de godgeleerdheid en wijsbegeerte, werd eerst huisonderwijzer en in 1826 bibliothecaris der universiteit te Leuven. In 1829 werd hij als opvolger van *Jakob Grimm* als bibliothecaris naar Kassel beroepen, waar hij in 1831 het tijdschrift „Der Verfassungsfreund" stichtte. In 1848 werd hij lid van de Nationale Vergadering en schaarde er zich aan de zijde van *von Gagern*. In 1867 benoemd tot lid van het Pruisische Huis van Afgevaardigden en tot lid van den Rijksdag, voegde hij zich bij de nationaal-liberale partij. Wegens gevorderden leeftijd legde hij in 1870 zijn mandaat neder en overleed te Kassel, den 1sten Augustus 1874. Hij heeft eenige geschriften van geschied- en letterkundigen inhoud, alsmede een groot aantal opstellen in tijdschriften geleverd. Daartoe behooren: „Sprachkarte von Deutschland" (1844) en „Die Sprachgrenze zwischen Frankreich und Deutschland" (1871). Ook heeft hij een vertaling van *de Gérando's* werk „Des progrès de l'industrie" uitgegeven (1842).

Bernhardi, *Theodor von*, een Duitsch diplomaat en geschiedschrijver, geboren te Berlijn den 6den November 1802. Hij bracht zijn jeugd te Esthland en Petersburg door, studeerde te Heidelberg en volbracht daarop onderscheiden reizen in Duitschland en in het buitenland. In 1865 trad hij als legatieraad in Pruisischen dienst en vertrok als militair gevolmachtigde naar Italië. Nadat hij ook zendingen naar Spanje en Portugal had volbracht, verliet hij in 1871 den staatsdienst en begaf zich naar zijn bezitting te Kunnersdorf bij Hirschberg in Silezië, om zich bij de beoefening der letterkunde te bepalen. Hier overleed hij den 12den Februari 1887. Hij schreef o. a.: „Versuch einer Kritik der Gründe, die für groszes und kleines Grundeigentum angeführt werden" (1849), „Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Grafen von Toll" (2de druk, 1866, 4 dln.), „Geschichte Ruslands und der europäischen Politik von 1814 bis 1831" (dl. 1—3, 1863—1877), „Vermischte Schriften" (1879, 2 dln.), „Friedrich der Grosze als Feldherr" (1881, 2 dln.) en „Reiseerinnerungen aus Spanien" (1886). Uit zijn nalatenschap verscheen „Aus dem Leben Theodor von Bernhardis" (dl. 1—7, Leipzig, 1893—1897; 1ste en 2de deel, 2de druk, 1898—1899).

Bernhardino (St.) of *Bernardino van Siena*,

een heilige der R. K. Kerk, werd geboren te Massa-Carrara, den 8sten September 1380. Hij was een telg van het geslacht *Albiceschi* en voegde zich, na den vroegtijdigen dood van zijn ouders, reeds op 17-jarigen leeftijd bij een monnikenorde, terwijl hij zich in 1400, toen de pest in geheel Italië woedde, verdienstelijk maakte door ijverige ziekenverpleging. In 1404 trad hij toe tot de orde der Fransiscanen en zocht de regelen van deze in hunne aloude strengheid te herstellen. Meer dan één bisdom wees hij van de hand, maar aanvaardde eindelijk onder *Eugenius IV* in 1438 de betrekking van vicaris-generaal der Orde. In die betrekking stichtte hij de afdeeling van monniken, die zich „Fratres de observantia" noemden, deed voor haar in Italië 500 kloosters verrijzen en overleed den 20sten Mei 1444. Hij werd in 1450 door paus *Nicolaas V* heilig verklaard. De geschriften van dezen heilige zijn in 1591 te Venetië in 4 deelen door *Peter Rudolf*, bisschop van *Sinigaglia*, verschenen.

Bernhardshond. Zie *Sint-Bernhardshond.*

Bernhardt, *August*, een beoefenaar, der boschcultuur en geboren te Sobernheim aan de Nahe, den 28sten September 1831. Hij ontving zijn opleiding aan de school te Eberswalde, werd er later leeraar en zag zich in 1878 als opperhoutvester benoemd tot directeur der academie voor bosch-cultuur te Münden, waar hij den 14^{den} Juni 1879 overleed. Sedert 1873 was hij lid van het Huis van Afgevaardigden in Pruisen. Van zijn geschriften noemen wij: „Die Haubergswirtschaft im Kreise Siegen" (1867), „Die Waldwirtschaft und der Waldschutz" (1869), „Die forstlichen Verhältnisse von Deutsch-Lothringen" (1871), „Ueber die historische Entwicklung der Waldwirtschaft und Forstwissenschaft in Deutschland" (1871), „Forststatistik Deutschlands" (1872), „Geschichte des Waldeigentums, der Waldwirtschaft und Forstwissenschaft" (1872–1875, 3 dln.), „Chronik des deutschen Forstwesens" (1876—1879) en „Die preuszischen Forst- und Jagdgesetze" (met toelichting van *Oehlschläger*, 1878, 2 dln).

Bernhardt (*Bernard*), *Rosine*, *Sarah* genoemd, een Fransche tooneelspeelster, werd den 22sten April 1843 te Hâvre (of den 22sten October 1844 te Parijs) geboren. Hare moeder was een Duitsch-Joodsche muziekleerares; haar natuurlijke vader, een Fransch beambte, liet haar doopen en in een klooster opvoeden. Zij bezocht het conservatorium te Parijs en werd, nadat zij in het Gymnase, in de Porte Saint-Martin en in het Odeon gespeeld had, in 1872 lid van de Comédie Française, waar zij met buitengewoon succes optrad. Haar rollen (Phèdre, Andromaque, Zaïre, Chérubin in „Le mariage de Figaro", Dona Sol in „Hernani", enz.) behoorden tot de meest aangrijpende, die ooit in het Théatre Français vertoond werden. In April 1880 verbrak zij haar contract en verliet Parijs, ging naar Amerika, gaf na haar terugkeer gastvoorstellingen in bijna geheel Europa en keerde vervolgens weer naar Parijs terug, waar zij in de „Porte-Saint-Martin" optrad en waar zij ook een tijdlang, te zamen met haren natuurlijken zoon *Maurice Bernhardt*, zelf de directie voerde. Haar nieuwste rollen waren „La Tosca" van *Sardou* (1887), „Jeanne d'Arc"
van *Barbier* (1889) en
en *Moreau* (1890); ook
(Hamlet, de hertog van
Een medetooneelspeelster
greep haar aan in twee
voyages de Sarah B. en
„Les mémoires de Sarah
April 1882 huwde zij met
(eigenlijk *Jacques d'Ama*
Later bestuurde zij het
te Parijs. Bij het begin
in 1900 nam zij het „Théât
Als schrijfster gaf zij uit:
sions d'une chaise"
blijspel „L'épingle d'or" en
Ook heeft zij eenige bij
beeldhouw- en schilderk
heeft haar roem uitsluite
danken, daar zij de plaats
van onzen tijd nog steed

Bernhardy, *Gottfried*
dige, werd geboren den
berg in de Neumark. Hij
te Berlijn en wijdde zich
in de letteren. In 1820
onderwijs aan het Friedrich
en nadat hij zich door het
ca" (Berlijn, 1822) had beke
1825 bevorderd tot buitenge
1829 werd hij hoogleeraar te
1844 ook de betrekking va
Hij overleed daar den 14^{den}
vooral veel roem verworve
over Grieksche taal- en lett
o.a. „Grundrisz der Römis
5de druk, 1872), „Grundl
der Philologie (1832) en
schen Litteratur") 3 afd.
gewerkte druk, 1876—18

Bernheim, *Ernst*, een
dige, werd den 19^{den} Febru
geboren. Hij studeerde te
en Göttingen in de gesch
tot privaat-docent aan de
gen benoemd. In 1883 werd
leeraar en in 1889 gewoon
wald. Hij schreef: „Lothar
Konkordat" (Straatsburg,
des Wormser Konkordats
„Geschichtsforschung und
(Göttingen, 1880) en het
rischen Methode" (2de dru

Bernhöft, *Franz*, een
werd den 25sten Juni 18
Lauenburg in Pommeren
hij privaat-docent te Heide
leeraar aan de hoogeschool te
met *Cohn* (Heidelberg) het
gleichende Rechtswissensch
v.v.) en geeft sedert 18
„Jahrbuch der internationale
gleichende Rechtswissenschaf
zijn geschriften zijn de
zur Lehre vom Kaufe" (Jena
titel im römischen Recht
und Recht der römischen
hältnis zu verwandten Recht
„Die Inschrift von Gortyn

'tsnamen und Eheformen der nord-
Volksstämme" (Rostock, 1889),
und verwandte Verträge (afl. 12
zur Erläuterung und Beurteilung
eines bürgerlichen Gesetzbuches",
r *Bekker* en *Fischer*, Berlijn, 1889),
ellung des Niesbrauchers und der
ubiger bei der Feuerversicherung"
en „Zur Reform des Erbrechts"
).

rnia), *Francesco*, een Italiaansch
en in 1497 of 1498 te Lamporec-
ne. Hij was de afstammeling van
maar arm geslacht. Nadat hij tot
nce gewoond had, ging hij naar
biena te Rome. In 1524 werd hij
den bisschop *Giberti* van Verona
32 in dienst van kardinaal *Ippolito*
ij voegde zich bij het genootschap
waar zijn luimige gedichten grooten
. In 1533 keerde hij terug naar
r hij door de gunst van *de Medicis*
l. Hij overleed den 26sten Mei 1535.
plaatsen hem onder de klassieke
16de eeuw, en de burleske stijl,
wang gebracht, werd later „Poesia
oemd. Deze gedichten verschenen
aatst onder den titel „Rime, Poesie
re" (uitgegeven door *Virgili*, Flo-
zijn „Orlando Innamorato" (Vene-
efde hij er naar, om aan het werk
een eleganter vorm te geven.

ancesco, geboren te Ferrara in
ogleeraar in de fraaie letteren en
ris aan de universiteit zijner ge-
werd door den Hertog van Mantua
stand opgenomen. Hij was rechts-
geer en dichter en heeft in 1666
te Ferrara uitgegeven. Hij over-
1673.

Alpen. Deze behooren tot het
eelte der Raetische Alpen, liggen
van Graubunderland en Italië en
nsd door de Mera, het Ober-Enga-
napas en de Adda. Door den Mu-
m.) worden zij in een oostelijke
lijke helft verdeeld; in de eerste
le Monte della Disgrazia (3677 m.),
de Piz Bernina (4052 m.) en de
van gelegen Monte Scalino (3328
razia strekt zich van het Z.W. naar
en bestaat uit een kern van gra-
rootendeels met gletschers bedekt.
Castello is 3402 m. hoog; de grootste
n die van Forno en Albigna. De
s hoofdzakelijk opgebouwd uit gra-
n syeniet-dioriet; de zuidzijde wordt
or steile terrassen, terwijl in het
gletschers gevulde dalen in het ge-
gen. Deze groep vormt een der
oon het rijkst bedeelde landschap-
n: niet weinig dragen daartoe de
eren der Bernina-Alpen bij.

toppen zijn meestal scherpkantige
rotsen zijn donker, dikwijls roest-
d en steken daarom schilderachtig
blauwe gletscherijs en den witten
en verheffen zich tot 3400 à 4000 m. De hoogste zijn behalve de Piz Bernina: de Piz Zupo (3999 m.), de Piz Roseg (3943 m.) en de Piz Palü (3912 m.). De Piz Bernina troont als een scherpe punt met steile wanden boven den 9 km. langen en 24 v.km. grooten Morteratisch gletscher. Een groote oppervlakte beslaan ook de Roseg- en Palügletschers.

De moeilijk te beklimmen top van den Bernina werd den 13den September 1850 voor het eerst door *Coaz* bestegen; tegenwoordig worden zulke tochten vergemakkelijkt door de aanwezigheid van een paar Alpenhutten voor toeristen. Een mooi overzicht van de Bernina-Alpen verkrijgt men van den Piz Languard (3266 m.) en den Piz Ot (3249 m.) uit. Tusschen deze Alpen en de Spöl-Alpen ligt de Berninapas (2334 m.), over welken de in 1864 voltooide kunstweg van Samaden in het Ober-Engadin naar Tirano in het Veltlin loopt.

Berninapas. Zie *Bernina-Alpen*.

Bernini, *Lorenzo*, een Italiaansch bouwmeester en beeldhouwer, werd den 7den December 1598 te Napels geboren. Hij genoot onderricht van zijn vader, ging met dezen naar Rome en trok er door zijn talenten de opmerkzaamheid van *Paulus V* en *Gregorius XV*. *Urbanus VIII* benoemde hem in 1629 tot opperbestuurder van den bouw der St. Pieterskerk en tot directeur van alle openbare werken, welke tot verfraaiing van Rome werden ondernomen. Deze positie behield hij ook onder de volgende pausen. In 1665 begaf hij zich op uitnoodiging van *Lodewijk XIV* naar Parijs wegens het bouwen van het Louvre. Zijn reis geleek een triomtocht, maar men vond zijn teekeningen niet onberispelijk, zoodat men ze door die van *Claude Perrault* verving. Meer bijval oogstte hij door een marmeren borstbeeld des konings, dat hij te Parijs vervaardigde. Naar Rome teruggekeerd, handhaafde hij ten tijde van *Clemens X* zijn roem als kunstenaar en overleed aldaar den 28sten November 1680.

Bernini was ongetwijfeld een talentvol en vindingrijk kunstenaar, maar als beeldhouwer week hij af van den weg van het waarlijk schoone, om hulde te brengen aan de zinnelijkheid. *Winckelman* zegt: „Vóór *Rafaël* leden alle figuren aan tering, maar door *Bernini* zijn zij waterzuchtig geworden." *Bernini* is geweldig kwistig met dik vleesch en vooral ook met de plooien der kleederen. Veel hooger staat hij als bouwmeester; op dit gebied was hij een gelukkig navolger der Grieken. Zijn hoofdwerk is de zuilengang op het St. Pieterplein met 162 standbeelden van Heiligen, naar zijn teekeningen vervaardigd. Voorts heeft men te Rome van hem den gevel van het paleis Barberini, het paleis Bracciano, de Scala Regia van het Vaticaan, het arsenaal te Civita Vecchia, de graftomben van *Urbanus VIII* en *Alexander VII*, de heilige *Theresia* in de kerk Sancta Maria della Vittoria, door den kunstenaar zelf voor zijn beste werk verklaard, en de marmeren standbeelden: *Aeneas* en *Anchises*, *Apollo* en *Daphne* in de villa Borghese, *Neptunus* en *Glaucus* in de villa Montalto, en *Urbanus VIII* op het kapitool. Ook als schrijver, meer bepaald als blijspeldichter, is *Bernini* werkzaam geweest.

Bernis, *François Joachim de Pierres, comte*

de Lyon, cardinal de, een Fransch staatsman en dichter, werd geboren te St. Marcel (Ardèche), den 22sten Mei 1715. Hij bezocht een school te Parijs, waar geestelijken met het onderwijs waren belast, werd zeer jong kanunnik en was weldra de geliefkoosde gast van geestige gezelschappen. Door mevrouw *de Pompadour* werd hij voorgesteld aan *Lodewijk XV*, waarna hij de diplomatieke loopbaan koos en als gezant naar Venetië werd afgevaardigd. In 1755 keerde hij naar Parijs terug. Nadat hij in 1756 een verbond met Oostenrijk tegen Pruisen tot stand gebracht had, werd hij in 1757 belast met de portefeuille van Buitenlandsche Zaken, maar behield die slechts een jaar. Korten tijd voordat hij ze nederlegde, werd hij kardinaal, maar een kabinetsbevel verwees hem naar zijn abdij. In 1764 riep de koning hem terug en benoemde hem tot bisschop van Alby. In 1769 werd hij gezant te Rome, waar hij voor de opheffing van de orde der Jezuïeten werkte. De Fransche revolutie, die hij niet erkende, beroofde hem van zijn inkomsten. Hij bleef te Rome tot aan zijn dood, den 2den November 1794. Zijn gedichten bezitten weinig waarde. Het gedicht „La religion vengée" werd na zijn dood door *Azara* en *Gerdil* (Parma, 1795) en door *Migne* (in „Démonstrations évangeliques", dl. 9, Parijs, 1848) uitgegeven. Zijn „Mémoires et lettres" (uitgegeven door *Masson*, 2 dln., Parijs) verschenen in 1878, zijn „Correspondance avec Pâris Duverney" (2 dln., Londen en Parijs) in 1790. Zijn volledige werken verschenen in 1797 en 1825.

Bernisse is een smal water, ontstaan door het bedijken van de voormalige breede open kreek van dien naam. In den grafelijken tijd was het een belangrijk vaarwater, dat de eilanden Voorne en Putten van elkander scheidde; de tol te Geervliet bracht veel op aan de graven van Holland. Thans vormt de Bernisse een boezemwater, dat zich uitstrekt van het Spui tot Heenvliet aan de Maas, en aan beide einden loost.

Bernkastel is de naam der hoofdstad van den gelijknamigen kreits in het Pruisische distrikt Trier. Zij ligt aan den rechteroever van de goed bevaarbare Moezel, in een mooi dal en aan den spoorweg Wengerohr—Bernkastel. De stad telt (1900) 2392 inwoners, heeft een post- en telegraafkantoor, de ruïnen van een oud kasteel, een stedelijk ziekenhuis, tabaks- en sigarenfabrieken en veel wijnbouw („Bernkasteler Doktor" is een van de beste Moezelwijnen). Verder vindt men in de nabijheid ijzer-, lood- en kopermijnen. Bernkastel behoorde vroeger tot het aartsbisdom Trier en verkreeg in 1291 van keizer *Rudolf I* zijn stedelijke rechten.

Bernoulli, *Jacobus*, de nakomeling eener Vlaamsche familie, geboren te Bazel in 1654, werd er hoogleeraar in de wiskunde in 1687 en overleed den 16den Augustus 1705. De infinitesimaalrekening, door *Newton* uitgevonden, paste hij toe op de moeilijkste vraagstukken der meet- en werktuigkunde, ontdekte de isochronische en isoperimetrische krommen, de kettinglijn, de parabolische en logarithmische spiralen en de loxodromische lijn, was de uitvinder der naar hem genoemde getallen en wordt beschouwd als de grondlegger der waarschijnlijkheidsrekening. In zijn geschrift „Conamen novi systematis cometarum" houdt hij de [illegible] van een zeer verw[illegible] zichtbare planeet. Zij[illegible] vooral sedert den tijd, da[illegible] ontdekking van de diffe[illegible] „Acta eruditorum" bekend [illegible] spanden *Jacobus Bernoulli* [illegible] *hannes* alle krachten in, [illegible] ontwikkelen en te verbeter[illegible] evenzeer hun eigendom [illegible] zijn sterfbed bepaalde hij, d[illegible] spiraal op zijn grafsteen [illegible] met het opschrift: „Eadem [illegible] anderd, maar toch dezelfde [illegible] op de eigenschap dier kromme [illegible] ontwondene is. Zijn werken [illegible] 2 deelen te Genève uitgegeve[illegible]

Bernoulli, *Johannes*, [illegible] voorgaande, werd geboren [illegible] Juli 1667 en door zijn va[illegible] bestemd, maar volgde, [illegible] der, zijn eigen weg. Op [illegible] kwam hij in kennis met [illegible] *de l'Hôpital* en andere wi[illegible] zich geheel en al aan [illegible] is de uitvinder van de inte[illegible] ponentiaalrekening, welke hij [illegible] kend maakte. In 1692 ke[illegible] terug en trad er in briefwi[illegible] wiens ijverige voorvechter hij [illegible] tegen *Newton*, over de [illegible] tiaalrekening. In 1694 [illegible] in de medicijnen. In zijn [illegible] beweging der spieren" (De [illegible] paste hij de differentiaalre[illegible] onderwerp, de spiervezels [illegible] reeks van blaadjes, die [illegible] vuld en volgens de wetten [illegible] in beweging gebracht werde[illegible] vermoedelijk op aanbeveling [illegible] *Huyghens*, hoogleeraar in [illegible] ningen, in 1705 opvolger va[illegible] *bus* te Bazel, en hij overle[illegible] Januari 1748. Groote werken [illegible] schreven, maar zijn opstelle[illegible] sanne in 4 deelen (1742) [illegible] wisseling met *Leibniz* is [illegible] in 2 dln. verschenen (17[illegible] heeft *Bernoulli* door de [illegible] de beweging der spieren, [illegible] een bepaalde inrichting [illegible] door zijn nasporingen [illegible] afneming van het mensch[illegible] worven. In zijn verhande[illegible] ding" (De nutritione) t[illegible] mensch in den tijd van een ja[illegible] lichaam verliest en er [illegible] slechts $^1/_{10}$ste van overg[illegible] zijn sterrenkundige verhande[illegible] de elliptische gedaante [illegible] de loopbaan der planeten [illegible]

Bernoulli, *Nikolaas*, [illegible] gaande, werd geboren [illegible] October 1687; hij studeerde [illegible] vooral in de wiskunde, [illegible] gen, vanwaar hij in 1705 [illegible] *nes* naar Bazel vertrek. [illegible] *Leibniz* werd hij in 1716 [illegible]

maar keerde in 1722 als hoog-
gica naar zijn geboortestad terug,
l hoogleeraar werd in het leen-
29sten November 1759 overleed.
der van de voorwaarden der inte-
differentiaalvergelijkingen der
onderscheidde zich voorts door
over de waarschijnlijkheidsreke-

ikolaas, een zoon van *Johannes*,
te Bazel in 1695, werd in 1723
de rechten te Bern en overleed
tersburg, waarheen hij zijn jon-
Daniël gevolgd was. Ook hij heeft
der hoogere mathesis belangrijke
erd.

Daniël, een broeder van den
erd geboren te Groningen, den
1700 en begaf zich op jeugdigen
Bazel, waar hij in de genees- en
erde. In 1725 werd hij benoemd
aan de academie te Petersburg.
t in 1733 en keerde toen als hoog-
ontleed- en plantkunde naar Bazel
j dit professoraat in 1750 met dat
inde verwisselde. Hij overleed te
den Maart 1782. Zijn „Hydrody-
eerste werk, waarin de beweging
n aan de mathematische analysis
t. Hij verklaarde het moeilijke
de trilling der snaren en verrijkte
met de leer der beweging van
bepaalde gedaante. Daarenboven
lekker van het mechanisch begin-
houd van arbeidskracht en van de
jking van de magneetnaald naar
hen meridiaan.

Johannes, een broeder van *Daniel*,
azel in 1710, begaf zich in 1732 naar
aar keerde een jaar later naar Bazel
ij hoogleeraar werd in de rethorica
verleed.

Johannes, een zoon van den voor-
ren te Bazel, den 4den November
n 1763 observator der koninklijke
te Berlijn en overleed aldaar den,
07. Hij ondernam groote reizen en
alle landen van Europa. Van zijn
riften noemen wij: „Recueil pour les
3 dln. en 1 suppl., 1771—1779) en
van korte reisbeschrijvingen" (18
787).

Jacobus, een broeder van den voor-
oren te Bazel den 17den October
rst secretaris bij de Oostenrijksche
Turijn en vervolgens hoogleeraar in
te Petersburg, waar hij den 15den
verleed.

Christoffel, een neef van den voor-
rd geboren te Bazel, den 15den
tudeerde te Göttingen in de wis-
nde en werd in 1802 geplaatst als
aar aan het paedagogium te Halle.
begaf hij zich naar Berlijn en Parijs,
808 in zijn geboortestad een inrich-
nderwijs en werd er in 1817 hoog-
natuurlijke historie aan de univer-
en tijd heeft hij zich vooral toegelegd op technologie en statistiek. Hij heeft een aantal nuttige leerboeken geschreven, voornamelijk ten behoeve van de studie van natuur- en delfstofkunde, van stoomwerktuigen (zooals de „Handleiding tot de kennis van het stoomwerktuig") van mechanica en technologie. Hij overleed den 6den Februari 1863.

Bernoulli, Johann Gustar, geboren te Bazel in 1811, is de vervaardiger van een: „Vademecum des Mechanikers", een werk, dat zeer vaak herdrukt is.

Bernoulli, Johan Jakob, geboren te Bazel, den 18den Januari 1831, was eerst leeraar in de geschiedenis aan het gymnasium en de hoogere burgerschool in zijn geboorteplaats en werd er vervolgens benoemd tot buitengewoon hoogleeraar aan de universiteit. Hij schreef: „Ueber die Laokoongruppe" (1863), „Ueber die Minervenstatuen" (1873), „Die Bildnisse de ältern Scipio" (1875), „Die Bildnisse berühmter Griechen" (1877) en „Aphrodite" (1874).

Karl Gustav Bernoulli, een broeder van den vorige, geboren te Bazel, den 24sten Januari 1834, studeerde in de genees- en natuurkunde, ondernam belangrijke reizen in Guatamala en overleed te San Francisco, den 18den Mei 1873. Hij schreef: „Die Gefäszkryptogamen der Schweiz" (1857).

Berns, *A. W. C.*, een Nederlandsch geneesheer, werd in 1838 te Brummen geboren. Hij studeerde in de godgeleerdheid, was daarna eenige jaren als predikant werkzaam, studeerde vervolgens aan de hoogeschool te Utrecht in de geneeskunde en promoveerde in 1869 op de dissertatie „Over den invloed van verschillende gassoorten op de ademhaling". Nadat de Fransch-Duitsche oorlog uitgebroken was, ging hij naar Düsseldorf, waar hij een barak oprichtte ter verpleging van zieken en gewonden. Daarna ondernam hij eenige reizen naar het buitenland, bezocht verschillende universiteiten, was twee jaren assistent van *Czerny*, daarna hoogleeraar te Freiburg en vestigde zich in 1876 te Amsterdam als chirurg en gynaecoloog. Hier richtte hij een polikliniek op in het Zeemanshuis, stichtte het Burgerziekenhuis (1879) en daarna het Burgerziekenhuis in de Linnaeusstraat, waaraan hij als directeur werkzaam was. Als lid van den Amsterdamschen gemeenteraad werkte hij krachtig voor de reorganisatie der stedelijke ziekenhuizen en drong aan op de oprichting van een academisch ziekenhuis.

Bernsau, *Hendrik Willem*, hoogleeraar aan de academie te Franeker, werd geboren te Lennep in het hertogdom Berg in 1717. Hij studeerde te Duisburg en te Marburg, bezocht ook andere Duitsche academiën en kwam in 1746 van Leiden naar Franeker, waar hij in het daaropvolgend jaar benoemd werd tot hoogleeraar in de godgeleerdheid. Waarschijnlijk had hij dit te danken aan zijn vriendschappelijke betrekking met den wijsgeer *Johann Christian Wolff*. Weldra werd hij honoris causa tot doctor in de theologie bevorderd en in Mei 1749 aanvaardde hij zijn betrekking met een oratie: „Over de wijze om iets zekers in de theologie vast te stellen (De ratione certi in theologia constituendi). Daar hij als wijsgeer aan de rede het hoogste gezag toekende, was hij bij de voorstanders van

de rechtzinnige godgeleerdheid dier dagen weinig gezien. Hij heeft onderscheiden Latijnsche werken geschreven, meestal van dogmatischen inhoud en overleed na een ziekte van weinige weken den 16den April 1763.

Bernsteen. Zie *Barnsteen.*

Bernstein, *Georg Heinrich*, een ijverig beoefenaar der Oostersche letterkunde werd geboren den 12den Januari 1787 te Cospeda bij Jena en studeerde van 1806—1811 aan de hoogescholen te Jena, Leipzig en Göttingen, waar hij zich wijdde aan de studie der godgeleerdheid, letterkunde en Oostersche talen. In 1811 vestigde hij zich als privaat-docent te Jena en werd in 1812 buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde te Berlijn. In 1821 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de Oostersche talen aan de universiteit te Breslau met het recht om ook voorlezingen te houden in de Evangelisch-theologische faculteit. Op bibliotheken in het buitenland verzamelde hij veel gegevens voor zijn studie van de Syrische taal en letterkunde. Hij overleed den 5den April 1860 te Lauban, waar hij zich een jaar te voren gevestigd had. Hij heeft zeer belangrijke geschriften uitgegeven over Hebreeuwsche, Arabische en bovenal Syrische taal- en letterkunde.

Bernstein, *Aaron*, een populair schrijver over natuurkunde. Hij werd geboren te Danzig in 1812. Als zoon van Israëlitische ouders werd hij bestemd tot rabbijn, zoodat hij tot op vergevorderden jongelingsleeftijd nauwelijks een andere boeken leerde kennen dan den Bijbel en den Talmud. Toen hij op 20-jarigen leeftijd te Berlijn kwam, poogde hij die leemte [illegible] [illegible] eigen oefening aan te vullen en trad [illegible] als schrijver op [illegible] onder den naam [illegible] [illegible] bewerking van het „Hooglied" [illegible] 1834 en het werk „Das [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van Bernstein [illegible] [illegible]

[illegible]

gen über Natur- und [illegible] „Aus dem Reiche der Na[illegible] onder den titel „Natur[illegible] bücher" (4de druk, 21 [illegible] serie, 1880—1885) [illegible] bij: „Natur und Kultur" [illegible] den 11den Februari 18[illegible]

Bernstein, *Julius*, [illegible] voorgaande, werd den [illegible] Berlijn geboren. Hij [illegible] hoogleeraar in de physi[illegible] te Heidelberg, in 18[illegible] 1872 hoogleeraar in [illegible] Zijn voornaamste werke[illegible] über den Erregungsvorga[illegible] kelsystem" (Heidelberg [illegible] des Menschen" (2de dr[illegible] buch der Physiologie [illegible] (Stuttgart, 1894) en [illegible] physiologischen Institu[illegible]

Bernstein, *Eduard* [illegible] staatsman, werd den [illegible] lijn geboren. Van 18[illegible] zaken werkzaam, in 18[illegible] democratische partij te[illegible] secretaris van *K. Höchberg* [illegible] socialistische revue „Zu[illegible] was hij redacteur van [illegible] te Zürich verscheen en [illegible] wet als orgaan der socia[illegible] In 1888 werd hij [illegible] ging naar Londen [illegible] Duitschland terug en [illegible] kiezing te Breslau [illegible] mandaat behield hij [illegible] in 1906. [illegible]

[illegible]

te Brunswijk. Wegens een oog- j dit beroep echter opgeven. In te München met den rijksadvo- :r *Max Bernstein*. Na dezen tijd ·h werkzaam. Haar voornaamste Wir drei" (1893), „Dämmerung" rzameling novellen, „Madonna" kinder" (op muziek gezet door *E.* 1894), „Te deum" (1896), „The- 7), „Mutter Maria" (1900), „Jo- r" (1904) en vele gedichten en

Johann Hartwig Ernst, graaf 13^{den} Mei 1712 te Hannover ge- na een voortreffelijke opvoeding :nschen staatsdienst, werd in 1737 nsburg en in 1744 te Parijs. Sedert an Buitenlandsche Zaken en direc- uitsche kanselarij, wist hij gedu- njarigen Oorlog, niettegenstaande :n afkeer van *Frederik den Groote*, ntrale houding te handhaven en :ns in, om in 1767 een voor Dene- ·lige schikking met Rusland in de westie te treffen. In de binnen- legenheden richtte hij zijn werk- al op de bevordering van handel :n op de verbetering van den toe- plattelandbewoners. Ook onder- ıst en wetenschap en riep geleerde tschland naar Denemarken. Vooral *Klopstock* op vriendschappelijken ontslagen, stierf hij, toen hij na *'ruensee* weer teruggeroepen werd, -uari 1772 te Hamburg.

Andreas Peter, graaf *von*, een neef ;aande, werd geboren den 28sten ı te Hannover, studeerde te Leip- ingen en reisde vervolgens in En- rland, Frankrijk en Italië. Na zijn hij onder het toezicht van zijn ı aan het ministerie van Buiten- n en gaf doorslaande bewijzen van : bekwaamheid. Wel ontving hij der het ministerie *Struensee*, maar erd hij teruggeroepen. In 1773 werd tot minister van Buitenlandsche ·cteur van de Duitsche kanselarij. zich uiterst bekwaam in het voeren ige onderhandelingen, verhief tot nsel, dat de lading van een neutraal ›aar is en dat dit laatste in alle niet havens mag binnenloopen, terwijl ızijdigheid van Denemarken tijdens hen naburige volken wist te hand- orderde alzoo, door het bewaren van welvaart des lands. Zijn belangrijke :n slecht beloond. Hatelijke intri- :n hem, in 1780 zijn portefeuille :n, waarna hij zich naar zijn goe- :lenburg begaf. Na den val van het *ldberg* in 1784, werd hij terugge- zijn waardigheden hersteld. Van ormde hij het middenpunt van het bestuur, en Denemarken is aan ;en zeer veel verschuldigd. Hij deed ;en Zweden weldra een einde nemen de bedreigingen van Pruisen en Engeland, zonder de gevoeligheid van Rusland te kwetsen. Onder zijn vrijzinnig bestuur bleef Denemarken verschoond van de stormen der omwenteling, hoewel er een onbeperkte vrijheid van drukpers heerschte. Ook aan den aandrang van Engeland bood hij wederstand, en hij was bijna de eenige in Europa, die vasthield aan de beginselen van het volkenrecht en aan een staatkunde, die door de latere gebeurtenissen gerechtvaardigd werd. Daardoor werd hij de weldoener van Denemarken. Ook voor de opheffing van de lijfeigenschap heeft hij, evenals zijn oom, krachtig gewerkt — bepaaldelijk in de hertogdommen Sleeswijk en Holstein. Hij overleed den 21sten Juni 1797 te Kopenhagen. Bij het volk was hij wegens zijn liberale gezindheid, als tegenstander van elke beperking der drukpers en wegens zijn voorbeeldelijk privaat leven, zeer gezien.

Bernstorff, Christian Günther, graaf *von*, een zoon van den voorgaande. Hij werd geboren te Kopenhagen, den 3^{den} April 1769, begon zijn staatkundige loopbaan bij het Deensch gezantschap te Berlijn, was vervolgens ambassadeur te Stockholm en leefde daarna eenigen tijd ambteloos te Kopenhagen. Na den dood zijns vaders werd hij opvolger van dezen als minister van Buitenlandsche Zaken, maar hij betoonde op verre na niet de bekwaamheid en het staatkundig beleid van zijn voorganger. Door zijn hardnekkig vasthouden aan den maatregel, om neutrale Deensche koopvaarders door oorlogsschepen te doen begeleiden, wekte hij de vijandelijke gezindheid van Engeland en haalde Denemarken een schadelijken oorlog op den hals. In 1810 legde hij zijn portefeuille neder en begaf zich als gezant naar Weenen, waar hij als Deensch gevolmachtigde het Congres bijwoonde. In 1818 trad hij als minister van Buitenlandsche Zaken in Pruisischen staatsdienst en was een der hoofden van de reactie. Hij ontving in 1832 op zijn verlangen eervol ontslag, en overleed den 28sten Maart 1835 te Berlijn.

Bernstorff, Albrecht graaf *von*, een Pruisisch diplomaat en neef van den voorgaande. Hij werd geboren den 22sten Maart 1809 te Dreilützow in Mecklenburg-Schwerin, studeerde te Göttingen en te Berlijn, bekleedde tijdens het bestuur van zijn oom rechterlijke betrekkingen en werd vervolgens toegevoegd aan gezantschappen te Hamburg, Petersburg en Berlijn, waarna hij tot raad van legatie bevorderd werd. In 1840 zag hij zich belast met een zending naar Napels en in 1842 met een naar Parijs en ontving bij zijn terugkeer een aanstelling bij het departement van Buitenlandsche Zaken. In 1845 werd hij gezant aan het Hof te München en streed er met goed gevolg tegen de ultramontaansche partij. In Mei 1848 vertrok hij in dezelfde betrekking naar Weenen. Toen hij tegen de politiek van vorst *Schwarzenberg* optrad, ontving hij in 1851 zijn ontslag. In den winter van 1851 op 1852 vertegenwoordigde hij de stad Berlijn in de Eerste Kamer. Daarna werd hij achtereenvolgens gezant te Napels (1852) en te Londen (1854). In October 1861 werd hij minister van Buitenlandsche Zaken te Berlijn en behield die betrekking ook bij de wijziging van het ministerie in 1862. Het ontbrak hem echter aan welsprekendheid, om

de rechtzinnige godgeleerdheid dier dagen weinig gezien. Hij heeft onderscheiden Latijnsche werken geschreven, meestal van dogmatischen inhoud en overleed na een ziekte van weinige weken den 16den April 1763.

Bernsteen. Zie *Barnsteen.*

Bernstein, *Georg Heinrich*, een ijverig beoefenaar der Oostersche letterkunde werd geboren den 12den Januari 1787 te Cospeda bij Jena en studeerde van 1806—1811 aan de hoogescholen te Jena, Leipzig en Göttingen, waar hij zich wijdde aan de studie der godgeleerdheid, letterkunde en Oostersche talen. In 1811 vestigde hij zich als privaat-docent te Jena en werd in 1812 buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde te Berlijn. In 1821 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de Oostersche talen aan de universiteit te Breslau met het recht om ook voorlezingen te houden in de Evangelisch-theologische faculteit. Op bibliotheken in het buitenland verzamelde hij veel gegevens voor zijn studie van de Syrische taal en letterkunde. Hij overleed den 5den April 1860 te Lauban, waar hij zich een jaar te voren gevestigd had. Hij heeft zeer belangrijke geschriften uitgegeven over Hebreeuwsche, Arabische en bovenal Syrische taal- en letterkunde.

Bernstein, *Aäron*, een populair schrijver over natuurkunde. Hij werd geboren te Danzig in 1812. Als zoon van Israëlitische ouders werd hij bestemd tot rabbijn, zoodat hij tot op vergevorderden jongelingsleeftijd nauwelijks een ander boek leerde kennen dan den Bijbel en den Talmud. Toen hij op 20-jarigen leeftijd te Berlijn kwam, poogde hij die leemte zooveel mogelijk door eigen oefening aan te vullen en [illegible]
weldra als schrijver op. Zijn onder den [illegible]
A. Rebenstein gepubliceerde bewerking van [illegible]
„Hooglied" (Berlijn, 1834) en het werk [illegible]
junge Deutschland" voerden hem in de [illegible]
kringen van Berlijn in. Hij stichtte in [illegible]
Stern o. a. te Berlijn de eerste Joodsche [illegible]
gemeente. In 1849 stichtte hij het [illegible]
volksblad „Urwählerzeitung", dat [illegible]
een gevangenisstraf van verschei[illegible]
bezorgde. In 1853 werd het gehee[illegible]
Hierop riep hij de „Volkszeitung [illegible]
strekking in het leven. Vooral [illegible]
Bernstein zich bekend gemaakt [illegible]
van populaire opstellen over nat[illegible]
teld: „Aus dem Reiche der Nat[illegible]
Vele daarvan zijn in het Ned[illegible]
o. a. werd een daarvan onder [illegible]
ven lucht en wolken" door *J*[illegible]
in onze taal overgebracht [illegible]
der Maatschappij tot Nut [illegible]
vele duizenden exemplaren [illegible]
opstellen onderscheiden [illegible]
[illegible]

gen über Natur- [illegible]
„Aus dem Reiche [illegible]
onder den titel „[illegible]
bücher" (4de druk, [illegible]
serie, 1880—1885) [illegible]
bij: „Natur und [illegible]
den 11den Februari [illegible]

Bernstein, Julius [illegible]
voorgaande, werd [illegible]
Berlijn geboren. Hij [illegible]
hoogleeraar in de [illegible]
te Heidelberg, in [illegible]
1872 hoogleeraar [illegible]
Zijn voornaamste [illegible]
über den Erregungs[illegible]
kelsystem" (Heidel[illegible]
des Menschen" [illegible]
buch der Physio[illegible]
(Stuttgart, [illegible]
physiologische[illegible]

Bernstein, [illegible]
staatsman [illegible]
lijn gebore[illegible]
zaken [illegible]
democra[illegible]
secreta[illegible]
social[illegible]
was [illegible]
te Z[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] werd (1798), en aan den [illegible]incio en het innemen van [illegible]. Voorts voerde hij bevel [illegible] de gevechten bij St. Elpidio [illegible] 1802 ging hij als militair [illegible] de buitengewone Italiaansche [illegible] te Lyon en vervolgens [illegible] een gewerenfabriek op te [illegible]ren. In 1803 werd hij majoor [illegible] der artillerie bij het Italiaan- [illegible] chef van den staf der artil- [illegible] van de geschutgieterij en van [illegible] Pavia. Daarna zag hij zich be- [illegible] eener geschutgieterij te Ca- [illegible] zich in 1813 aan aan het hoofd [illegible] van het Italiaansche ministe- [illegible]. In 1813 en 1814 commandeerde [illegible] artilleriekorps der divisie Palombini, [illegible] dat der koninklijke garde en eindelijk [illegible] artillerie van het Italiaansche leger. [illegible] van het koninkrijk Italië, werd [illegible] *Bianchini* lid der Oostenrijksche oor- [illegible] en in 1816 als luitenant-kolonel [illegible] bij het Oostenrijksche leger ge- [illegible] In 1822 was hij kolonel en directeur [illegible] gewerenfabriek te Weenen, in 1831 ge- [illegible]majoor en commandant der artilleriebrigade [illegible] 1838 luitenant-veldmaarschalk. Hij heeft [illegible] wapen der artillerie veel verbeteringen [illegible]voerd; in 1849 werd hij gepensionneerd, en [illegible] in 1854. Hij heeft onder anderen een [illegible]handeling geschreven over de behandeling [illegible] het geweer.

Beroë. Zie *Ribbenkwallen*.

Beroea is een oude stad in Macedonië, het tegenwoordige Veria (zie aldaar); ook Aleppo (zie aldaar) in Syrië droeg vroeger dien naam.

Beroep is de maatschappelijke werkkring, die de mensch uitoefent. De beroepen en bedrijven zijn zeer verschillend, en een lid der maatschappij gevoelt zich dan alleen gelukkig wanneer hij een beroep uitoefent, dat met zijn aard, aanleg, en neiging overeenstemt. Daarom is het een onschatbaar voorrecht in ons land, dat er met betrekking tot de *keuze van beroep* alle beperkende bepalingen verdwenen zijn.

Volgens de beroepstelling van 1899 onderscheidde men in Nederland de volgende beroepsklassen:

[illegible]ASSEN.	MANNEN.	VROUWEN	TOTAAL.
[illegible]BEDRIJVEN.			
[illegible] en steenen	22828	2317	25145
[illegible] edelgesteenten	8860	1091	9951
[illegible] hout-, koper- en staalgravure	13749	147	13896
[illegible]clusief reinigen van gebouwen en [illegible] en reiniging van wegen en stra- [illegible]entedienst)	144377	523	144900
[illegible]heid, fabricage van kaarsen, olie, ver- [illegible] ontplofbare stoffen, verfstoffen	8600	1612	10212
[illegible] stroobewerking, snij- en draaiwerk [illegible] stoffen	37969	851	38820
[illegible]iniging	36081	55486	91567
[illegible]	1295	389	1684

BEROEPSKLASSEN.	MANNEN
A. Nijverheidsbedrijven.	
IX. Leder, wasdoek, caoutchouc	3845[illegible]
X. Oer, steenkolen, turf	1473[illegible]
XI. Metalen (bewerking van)	3954[illegible]
XII. Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen, instrumenten, oorlogsmateriaal	1950[illegible]
XIII. Scheepsbouw, vervaardiging van rijtuigen	22641
XIV. Papier, enz.	605[illegible]
XV. Textiele nijverheid	3487[illegible]
XVI. Gas en electriciteit	447[illegible]
XVII. Voedings- en genotmiddelen	1092[illegible]
B. XVIII. Landbouwbedrijven	490[illegible]
C. XIX. Visscherij en jacht	2194[illegible]
D. Handelsbedrijven.	
XX. Warenhandel, enz.	14692[illegible]
XXI. Verkeerswezen	12592[illegible]
XXII. Crediet- en bankwezen	5[illegible]
XXIII. Verzekeringswezen	40[illegible]
E. Andere ambten en bedieningen.	
XXIV. Vrije beroepen	11611
XXV. Onderwijs (excl. openbaar)	6[illegible]
XXVI. Verpleging en verzorging	319[illegible]
XXVII. Huiselijkte diensten	79[illegible]
XXVIII. Losse werklieden	3321[illegible]
XXIX. In dienst van den Staat (excl. posterijen en nijverheid	33[illegible]
XXX. In dienst eener provincie	7[illegible]
XXXI. In dienst eener gemeente (excl. openbare bouwwerken en nijverheidsbedrijven)	23[illegible]
XXXII. In dienst van een waterschap	33[illegible]
XXXIII. In dienst van een kerkelijke gezindte	735[illegible]
XXXIV. Beroep onbekend	5[illegible]
Zonder beroep en gepensionneerden	1090[illegible]
Totaal	25206[illegible]

Beroep is de benoeming tot predikant of voorganger bij een Protestantsche gemeente, het woord wordt ook wel gebruikt voor een benoeming tot hoogleeraar.

Beroep. Zie *Appèl.*

Beroepsgenootschappen worden soms vereenigingen van personen; genoemd, die hetzelfde beroep of bedrijf uitoefenen en door samenwerking de met hun beroep of bedrijf verbonden belangen zoeken te bevorderen. Meer algemeen zijn deze vereenigingen onder den naam van vakvereenigingen bekend (zie aldaar).

Beroepsgenootschappen in engeren zin zijn die, welke in Duitschland door de rijkswet van den 6den Juli 1884 tot grondslag zijn gelegd van de verzekering der werklieden tegen ongevallen (zie *Arbeidersverzekering*).

Beroepshygiène is het onderdeel der gezondheidsleer, dat zich bezighoudt met de studie der vraag, hoe de nadeelen of gevaren voor de gezondheid, zoowel van den enkelen arbeider, als van de gemeenschap, uit sommige bedrijven voortvloeiende, vermeden of althans zooveel mogelijk beperkt kunnen [illegible] en gevaren behooren [illegible] der arbeiders, slechte [illegible] der werkplaatsen, [illegible] lucifers- en spiegelfa[illegible] lijke bepalingen in het [illegible] de beroepshygiène hier[illegible] Zij tracht tevens den [illegible] tegen ongevallen van [illegible] van arbeid naar lichaam [illegible] lige invloeden van de[illegible] taal-, steen- tabaksstof, [illegible] staan, eenzijdige bew[illegible] ning der oogen, enz. Ve[illegible] voor te waken, dat de [illegible] produkten den bodem [illegible] in zulke mate veront[illegible] ners van de plaats er [illegible] dervinden. Zie verder [illegible]

Beroepstelling. Z[illegible] tellingen.

Beroepsziekten [illegible] ten, die vooral of [illegible]

Digitized by Google

beroep voorkomen en tengevolge ijken invloed van dat beroep op lichaam ontstaan. In sommige ıet geheele organisme er onder, mijnwerkers, die door het werken slecht geventileerde mijnen veel le en chronische ziekelijkheid lij-en de schoenmakers, kleermakers beambten tot de categorie, die hun zittend leven, veel last van n bloedsomloop en in de spijs-ambeien en hypochondrie hebben. llen ontstaan de beroepsziekten bepaalde organen of lichaams-tig in te spannen. Tot deze soort beenen van de bakkers en meubel-tvoeten der kellners en winkel-derspatten van waschvrouwen en de longenemphyseem van muzi-asinstrumenten bespelen, en de nen bij docenten en predikanten. verscheiden ziekten veroorzaakt ıen van stoffen, die de ademha-ntasten, en door het omgaan met stoffen en chemicaliën, die in de edrijfstakken verwerkt worden. kten zijn onvermijdelijk, terwijl iënische voorbehoudsmaatregelen en worden voorkomen.

poplexia cerebri (apoplexia ı = neerslaan) is geen bepaalde n complex van symptomen met ›rzaken. Zooals het woord (nog he „Schlag") aangeeft, treft een van beroerte den lijder, die zich l kan gevoelen, plotseling, zonder ı; hij valt neer en biedt dan de ;jnselen aan: hij ligt in een diepe waaruit het noch door aanroe-eenige sterke prikkel gelukt hem Het gelaat is gewoonlijk hoog-l en iets verlangzaamd, de adem-soms snorkend. De lichaamstem-stal iets verlaagd, de pupillen eactie op licht (samentrekken bij loren. De ledematen liggen vol-:lijk en vallen, wanneer men ze ıp neer. Urine en ontlasting wor-villekeurig geloosd. In een groot wijkt echter, zoowel de manier ls het symptomen-complex zelf eschrevene af. Dikwijls namelijk enlijke beroerte reeds gedurende geren tijd zekere voorteekenen e in hoofdpijn, duizeligheid, oor-k zien, moeheid, gevoel van spier-oorbijgaande bewusteloosheid of ı. Na eenige dagen, weken, zelfs dan pas de eigenlijke apoplexie e symptomen op. Deze eigenlijke chter lang niet altijd zoo zwaar n is gezegd. De bewusteloosheid diep of duurt minder lang; in het bewustzijn in het geheel ı ontwikkelen zich alleen de en, die ook na een zwaren aan-gblijven. Ook het verloop kan In de zeer hevige — doch geluk-kig ook zeer zeldzame — gevallen, ontwaakt de lijder niet meer uit zijn bewusteloosheid; de eerst volle pols wordt zwak en vlug; de adem-haling wordt oppervlakkiger en na eenige uren, soms enkele dagen, bezwijkt de patiënt. In ver-reweg de meeste gevallen is het verloop veel gunstiger; de bewusteloosheid wordt langzamer-hand minder diep, de patiënt ontwaakt na eeni-gen tijd, en nu pas kan men zien, welke de blij-vende gevolgen voor den lijder zullen zijn. Deze blijvende gevolgen bestaan gewoonlijk in een halfzijdige verlamming (*hemiplegie*), die, wanneer ze de rechterlichaamshelft betreft, dikwijls ge-paard gaat met spraakstoornissen. In de zware gevallen strekt deze verlamming zich uit over alle spieren van de betreffende lichaamshelft, en vooral de verlamming van de gelaatspieren valt door het scheefstaan van het gezicht bij deze patiënten dadelijk op. De verlamming der lede-maten, die in den beginne absoluut is, gaat bijna altijd langzamerhand terug; van lieverlede zijn er meerdere spiergroepen, die hun oude func-tie weder opvatten, zoodat gewoonlijk eerst het been en daarna de arm in meerdere of mindere mate hunne beweeglijkheid herkrijgen. Een vol-komen herstel wordt echter bijna nooit bereikt. Doordat sommige spiergroepen zich wel, andere zich niet herstellen, treden dikwijls — daar de wel herstelde spieren voortdurend gespannen zijn — afwijkende standen van handen en voeten op.

De spraakstoornissen (*aphasie*), die zich bij een rechtszijdige verlamming kunnen voordoen, heb-ben een zeer verschillend karakter. Soms begrijpt de lijder alles, doch kan hij niet spreken; soms kan hij alleen naspreken, niet spontaan spreken en ook niet begrijpen; weer in andere gevallen kan hij alleen bepaalde woorden of lettergrepen uiten. Ook deze stoornissen kunnen zich, evenals de verlammingen, in zeer voldoende mate her-stellen.

In enkele gevallen is het verloop niet zoo gunstig; de verlammingen gaan niet terug, de lijder blijft bedlegerig, hij wordt suf, krijgt last van doorliggen, van blaasontsteking, bronchitis, longontsteking en sterft ten slotte. Soms ook kan de aanval van beroerte zich eens of meerdere malen herhalen.

De oorzaak van een beroerte moet in verreweg de meeste gevallen gezocht worden in een bloed-uitstorting in de hersenen (haemorrhagia cerebri), in zeer enkele in een verstopping van een bloed-vat in de hersenen (*embolie*). Bij uitzondering kan die bloeding of vaatverstopping ook in het verlengde merg zetelen. De oorzaak van de bloeding of de vaatverstopping (waarvan de symptomen nagenoeg gelijk zijn), berust altijd op een ziekte van de bloedvaten, en wel óf een verkalking van de bloedvaatwanden (arteriosclerose), in de groote meerderheid der gevallen, óf een degeneratie van de wanden, als gevolg van syphilis, alkoholisme, jicht, in de minderheid der gevallen. Alle invloeden dus, die de arterioscle-rose begunstigen, zooals hooge leeftijd, alkoho-lisme, tabaksmisbruik, weelderige leefwijze, zijn indirecte oorzaken van 't ontstaan van een be-roerte (vandaar meer mannen dan vrouwen). Het volk spreekt, hoewel zonder eenigen grond, van menschen, die er uitzien alsof zij een beroerte

zullen krijgen en bedoelt hiermede dan personen met breeden, niet zeer langen lichaamsbouw, korte gedrongen hals en een rond, rood, iets opgezet gezicht.

De directe aanleiding van de bloeduitstorting bestaat in een plotselinge verhooging van den bloeddruk (bijv. als gevolg van een emotie, een spierinspanning, alkoholgebruik), waardoor dan de wand van het zieke bloedvat barst. Daar de rechter hersenhelft de linkerhelft van het lichaam verzorgt (zie *hersenen*) en omgekeerd, treedt de verlamming op aan den tegengestelden kant van de hersenhelft, waarin zich de bloeding bevindt. Het langzaam teruggaan der verlamming komt, doordat het uitgestorte bloed langzamerhand weer wordt opgeslurpt en verdwijnt en dus de hersendeelen, die aan den druk van dat bloed blootstonden, weer vrijkomen en hunne functiën weder opvatten. Alleen die gedeelten, die eventueel bij de bloeduitstorting geheel verwoest zijn, herstellen zich natuurlijk niet.

Van meer belang nog dan de behandeling bij een apoplexie is de behandeling vóór een apoplexie, d. w. z. het voorkomen eener beroerte bij personen, die daartoe zijn voorbeschikt, te weten de lijders aan sterke arteriosclerose. Bij hen moet alles wat tot een plotselinge verhooging van den bloeddruk aanleiding kan geven, worden vermeden, bijv. heftige emoties, sterke wisseling van temperatuur (heete baden, koude baden, het gaan in of uit een warme concertzaal), plotselinge inspanning van spieren (sterk gebukt aantrekken van nauwe laarzen), persen bij de ontlasting (daarom zorg dragen voor ruime en gemakkelijke ontlasting). De behandeling van de beroerte zelf bestaat in het rustig neerleggen van den lijder met verhoogd bovenlijf en een ijsblaas op het hoofd, na den aanval rust en reinheid, ter voorkoming van doorliggen en blaasontsteking. De verlammingen worden met massage, bewegingen en electrischen stroom behandeld.

Beroldingen, *Joseph Ignaz*, graaf *von*, een Wurtembergsch minister, werd geboren den 27sten November 1780 te Ellwangen, studeerde te Würzburg in de rechten en trad in Oostenrijkschen krijgsdienst, welken hij in 1803 met den Württembergschen verwisselde, toen de keurvorst van Württemberg zijn adellijke onderdanen uit den vreemde tot zich riep. In 1814 werd hij gezant te Londen en was daarna als zoodanig te Petersburg werkzaam. In 1821 werd hij minister van Buitenlandsche Zaken en van het Koninklijk Huis en maakte zich verdienstelijk door het sluiten van handelsverdragen met Pruisen en met andere staten. Gedurende 25 jaren genoot hij als minister het volle vertrouwen des konings, en alleen de gebeurtenissen van 1848 waren in staat, hem tot het neerleggen zijner portefeuille te bewegen. Hij overleed te Stuttgart, den 24sten Januari 1868.

Berosus, een tijdgenoot van *Alexander den Groote*, priester van *Bel* te Babylon, schreef in de Grieksche taal drie boeken met Babylonisch-Chaldeesche gedichten („Chaldaica"), waarvoor hij het zeer oude tempelarchief van Babylon als bron gebruikt moet hebben.

Het werk stond bij de Grieksche en Romeinsche geschiedschrijvers in hoog aanzien. Wij bezitten nog slechts enkele ... *phus*, *Eusebius*, *Syncellus* ... rijk zijn, daar ze over ... van de oudste geschiedenis ... langrijke mededeelingen ... ling der fragmenten ... menta historicorum ... *E. Müller*, dl. 2 (Parijs ... eerst in 1489 door ... sche taal bekend gemaakt ... gedrukte „Antiquitatum ... mentariis Joannis Annii ... maakt door den Dominicaan ... te Viterbo.

Berou. De zoogenaamde ... welke de van elkander ... Goenoeng Taboer en Sambaliung ... op de oostkust van Borneo ... Boelangan en Koetei. ... gebied tot de afdeeling ... van Borneo. De Koeran ... sproeit deze landen. Het ... woond door onbeschaafde ... voortdurend beoorlogen ... sultan slechts in naam ...

Berouw is het leedwezen ... wanneer men inziet dat ... *Berouw hebben over iets* ... gevoelen, omdat men er ... te doen; het betreft ... weegredenen tot en de ... is dus inniger dan ... wenschen, dat men het ... treft alleen de daad en ... nen, welke daartoe geleid ...

Berquin, *Arnaud*, ... bijgenaamd: „L'ami des enfants" ... werd in 1749 of 1750 te ... geboren. Hij maakte zich ... idyllen in den trant van ... en door zijn romances ... roem behaalde hij met zijn ... deren „L'ami des enfants" ... mede hij in 1784 den prijs ... Het grootste gedeelte der ... waar naar *Christian Fel. Weisse* ... bewerkt, doch *Berquin* ... toon aan te slaan, dat zijn ... lijk beschouwd mag worden ... *Grouvelin* de „Feuille villageoise" ... leed den 21sten December ... ledige werken verschenen ... en later een bloemlezing ...

Berre is een stad ... ment Bouches du Rhône, ... delijken oever van het ... en aan den spoorweg naar ... haven, een chemische ... 1220 inwoners (1901), ... vangst bezighouden.

Het etang de Berre ... loubre op en is door een ... naar Bouc met de ... bonden. Het beslaat een ... v.km., is 3 à 10 m. diep ... kan door kleine schepen ...

Berrettini. Zie *Cortona* ...

Berrhöa, een van de ...

. landschap Emathia, is gelegen
van den Bermio. In 432 v. Chr.
cloos door de Atheners belegerd
.g bij Pydna (in 168 vóór Chr.)
ien bezet. *Paulus* bracht hier in
Christendom. In het begin der
werd Berrhöa de zetel van een
t de stad in 904 door een aard-
leden had, werd zij kort daarop
en veroverd, maar in de 11de eeuw
Bulgaroktonos weer aan deze ont-
— 1261 behoorde de stad tot het
ıkrijk Tessalonika, daarna betwist-
's haar aan Byzantium, en ten
ij in 1375 onder Turksche heer-
ıöa heet thans Werria (Turksch:

ıurrie. Zie *Baar.*

e, *Alonzo*, een Spaansch beeld-
er en bouwkundige, werd geboren
rades de Nava, studeerde te Flo-
Rome en werkte hier bij en naar
In 1520 naar Spanje terugge-
j door *Karel V* benoemd tot diens
eldhouwer, alsmede tot opzichter
der koninklijke gebouwen. Hij
oninklijk paleis te Granada, waar
-kelvormige binnenplein met een
breccie (een soort van marmer)
n smaak des kunstenaars getuigt.
oppen van Toledo en Cuenca droe-
ıgrijke werkzaamheden op, en hij
.l het bouw-, beeldhouw- en schil-
ıet altaar der kerk San Benito el
lolid. Voorts roemt men van hem
ın het koor der hoofdkerk te To-
-rheven werk: een meesterstuk is
ng van *Christus*. Zijn laatste werk
ıkteeken op het graf van den kar-
in het hospitaal van den heiligen
Toledo. Hij overleed in 1561 bij

, *Joseph Isaäc*, een Fransch Jezuïet,
Rouen in 1681, baarde veel opzien
hiedenis van het Israëlietische volk.
stoire du peuple de Dieu", waarin
che geschiedenis in een roman her-
erk werd door de pausen en door
eroordeeld, onder anderen ook door
cht (1763). De schrijver overleed

een voormalig Fransch hertogdom.
en door Touraine, Morche, Bourbon-
s, Orléannais en Poitou, verdeeld in
Beneden-Berry met de hoofdstad
ehoort tot de vruchtbaarste streken
. Vóór de Revolutie besloeg het een
an 14000 v.km., en thans vormt het
van het departement Cher et Indre.
ste rijkdom des lands is gelegen
ijke weiden en wouden. De bewo-
Berrichons genoemd. In den tijd
ı werd er veel henneplinnen ver-
woonden daar de Biturigers.
andde er 20 steden. Omstreeks het
het land in de handen der West-
rvolgens in die der Franken onder
werd eerst door graven en daarna door burggraven (917 tot 1100) geregeerd, en de laatste van dezen verkocht het aan *Filips I*. Daarna werd het als apanage meermalen aan prinsen van den bloede toegewezen en in 1360 tot hertogdom verheven, waarna het weder aan de Kroon verviel (1416). *Karel VII* gaf het aan zijn zoon *Karel*, *Lodewyk XI* aan zijn broeder, *Hendrik III* aan zijn broeder, den hertog van Alençon en *Hendrik IV* aan de weduwe van *Hendrik III*. Later werd ook wel de titel verleend van „hertog van Berry", terwijl de dus betitelde geenerlei heerschappij voerde in genoemd gewest.

Berry, *Charles de*, derde zoon van den dauphin *Louis* en prinses *Maria Christina van Beieren*. Hij werd geboren in 1686 en overleed in 1714 ten gevolge van een val van zijn paard.

Berry, *Charles Ferdinand*, hertog *van*, tweede zoon van den graaf *van Artois* (Karel X) en van *Maria Theresia van Savoye*. Hij werd geboren te Versailles, den 24sten Januari 1778, vluchtte in 1789 met zijn ouders naar Turijn en vocht meermalen met de emigranten tegen Frankrijk. In 1801 ging hij naar Engeland en sloot een morganatisch huwelijk met de Engelsche *Brown*. Een der beide dochters uit dit huwelijk, dat niet door *Lodewijk XVIII* erkend werd, huwde met den markies van Charette, de andere met den prins van Faucigny. Ook na de Restauratie nam hij weinig deel aan het politieke leven. In 1816 trad hij in het huwelijk met *Carolina Ferdinanda Louisa*, oudste dochter van den erfprins van Napels en viel, den 13den Februari 1820, bij het verlaten van de opera, door den dolk van den politieken dweper *Louvel*. De vrijzinnigen, aan wie deze moord werd toegeschreven, hoewel het bleek, dat de misdaad met geenerlei samenzwering in verband stond, leden daardoor groot nadeel en zagen de zegepraal der gestreng-monarchale beginselen bevestigd.

Berry Carolina Ferdinanda Louisa, hertogin *van*, oudste dochter van *Frans I*, koning van Napels, en geboren den 5den November 1798. Zij trad in 1816 met *Charles Ferdinand* van *Berry* (zie aldaar) in het huwelijk. Na den treurigen dood van haren gemaal schonk zij den 29sten September 1820 het leven aan een prins, die den naam ontving van *Hendrik van Artois*, hertog *van Bordeaux*, en later dien van graaf van *Chambord*. Na de Julirevolutie van 1830 volgde zij met hare kinderen *Karel X* naar Holyrood. Daar in het Z. van Frankrijk en in de Vendée een machtige partij haren zoon *Hendrik V* als den rechtmatigen erfgenaam van den troon begunstigde, begaf zij zich weldra naar Italië, waar de aanhangers der *Bourbons* zich om haar vereenigden. Met hen ontwierp zij het plan eener landing in Frankrijk en verscheen den 29sten April 1832 te Marseille doch moest vermomd de wijk nemen naar de Vendée. Hier trachtte zij een opstand te verwekken, doch die mislukte, en haar verblijf werd eindelijk door zekeren *Deutz* verraden. Gewapenden hielden het huis bezet, waar zij zich bevond (6 November 1832); maar zij bleef er een geheelen dag in een kleine ruimte achter den schoorsteen verborgen. Toevallig werd er vuur aangelegd, en dit noodzaakte haar te voorschijn te treden. Men

bracht haar als staatsgevangene naar de citadel van Blaye. Een verklaring der zwangere hertogin, dat zij in het geheim gehuwd was met *Lucchesi Palli*, een Napolitaanschen markies, beroofde haar van allen staatkundigen invloed, zoodat de Fransche regeering geen bezwaar maakte haar in vrijheid te doen stellen. Na dien tijd leefde zij meestal te Venetië. Nadat zij den 1sten April 1864 haren gemaal *Lucchesi*, hertog *della Grazia*, door den dood verloren had, overleed zij zelf op het kasteel Brunnsee in Stiermarken, den 16 April 1870.

Berryer, *Pierre Antoine*, een Fransch advocaat en staatsman, werd den 4den Januari 1790 te Parijs geboren. Hij werd eerst voor den geestelijken stand bestemd, maar studeerde later in de rechten. Eerst een partijganger van *Napoleon I*, schaarde hij zich later onder de aanhangers der *Bourbons*, zonder afstand te doen van zijn vrijzinnige denkbeelden. Sedert 1814 als advocaat werkzaam, had hij reeds een grooten naam verworven, toen hij in 1829 in de Kamer gekozen werd. Na de revolutie van 1830 legde hij den eed van getrouwheid af aan *Lodewijk Philips*, echter zonder de partij der *Bourbons* te verlaten. Na het aftreden van het ministerie *Thiers*, bestreed hij het ministerie *Soult-Guizot*. Na de Februarirevolutie in de Nationale Vergadering gekozen, behoorde hij tot de aanvoerders der uit de vereeniging der beide monarchistische partijen bestaande meerderheid; hij bleef echter legitimist. Na den staatsgreep zocht hij vooral een vereeniging der beide takken van het Huis Bourbon tot stand te brengen. In 1854 werd hij lid der Academie. In 1863 nam hij weder een mandaat als afgevaardigde naar het wetgevend lichaam aan, en overleed den 29sten November 1868 op zijn buitenverblijf La Brosse te Parijs. *Berryer's* redenen verschenen verzameld onder den titel: „Discours parlementaires" (Parijs, 1872—1874, 5 dln.) en „Plaidoyers" (1875—1878, 4 dln.). In 1879 werd zijn standbeeld in het paleis van Justitie te Parijs onthuld.

Bersaglieri, van het Italiaansche woord *bersaglio* (schijf) afkomstig, is de naam van scherpschutters of jagers bij het Italiaansche leger. Zij zijn het eerst in Sardinië door den generaal *Lamarmora*, naar het voorbeeld der Fransche jagers te voet, georganiseerd en hebben zich menigmaal onderscheiden. Bij de stichting van het koninkrijk Italië werd het korps aanmerkelijk uitgebreid en bestaat thans uit 12 regimenten.

Berserker, volgens de Skandinavische sage een krijgsman en een zoon van den achthandigen *Starkader* en van de schoone *Alfhilde*, droeg aanvankelijk den naam van *Arngrim*, maar ontving eerstgenoemde, omdat hij zich zonder maliehemd — *ber* beteekent beroofd („baar") en *serker* hemd — steeds op den vijand stortte en alles verpletterde, wat weerstand bood. Zijn gemalin, een dochter van koning *Swafurlam*, dien hij in een gevecht had gedood, schonk hem 12 zonen, die even woest waren als hun vader en het voorbeeld van dezen navolgden, zoodat zij *Berserkers* werden genaamd. De oudste van hen, *Angantyr*, bezat de kracht van twee sterke mannen. Wanneer zij zich op hun schip bevonden en een aanval van woede voelden aankomen, stapten zij aan land, om die

op rotsen en boomen t[illegible]
toen zij hunnen broede[illegible]
naar Zweden vergezeld[illegible]
Hjalmer en zijn wapenb[illegible]
strijde daagden, toen h[illegible]
Later heeft men in Duit[illegible]
redelijke opvliegendhe[illegible]
van *Berserkerwoede* be[illegible]

Bersezio, *Vittorio*, [illegible]
journalist, geboren te Pe[illegible]
vertrok in 1845 naar T[illegible]
studie der rechtsgeleerd[illegible]
vens medewerker aan d[illegible]
deel aan den veldtocht [illegible]
korten tijd als advocaat [illegible]
de hij zich aan de jour[illegible]
1865 de „Gazzetta Piem[illegible]
het weekblad „Gazzette [illegible]
overleed den 30sten Jan[illegible]
sezio publiceerde de dra[illegible]
en „Romolo" (1858), la[illegible]
(Milaan, 1871), „Un pu[illegible]
Verder schreef hij roma[illegible]
naamste zijn: „Il novelli[illegible]
famiglia", „L'amor di pat[illegible]
segreto d' Adolfo", „L'e[illegible]
simo", „Cavallieri", „Gli [illegible]
vera Giovanna", „La vend[illegible]
dei Coldiero" (Nuova Ant[illegible]
co Santorno", „Viperina" [illegible]
terno" (1880), het voorn[illegible]
werk „Il regno di Vittor[illegible]
anni di vita italiana" [illegible]
„Roma, la capitale d' Ita[illegible]
uitgave, 1886—1888) en „[illegible]
Monzoni" (Turijn, 1873) [illegible]
in Piemonteesch dialect ge[illegible]
zijn meesterwerk „Le [illegible]
vett"; het vervolg is getiteld „L[illegible]
su Travett". Zijn „Note [illegible]
zich in „Il primo passo" (F[illegible]

Bersot, *Ernest*, een Fra[illegible]
den 22sten Augustus 18[illegible]
partement Charente, was le[illegible]
te, achtereenvolgens te Bo[illegible]
Dijon en Versailles. Na de[illegible]
ber 1851) nam hij zijn o[illegible]
ker aan het „Journal des D[illegible]
hij benoemd tot lid van het I[illegible]
directeur der normaalschool [illegible]
den 1sten Februari 1880. Va[illegible]
melden wij: „Essai sur la [illegible]
druk 1855), „Mesmer et le [illegible]
(4de druk, 1879), „Etudes [illegible]
(1855, 2 dln.), „Littérature [illegible]
sais de philosophie et de [illegible]
„Morale et politique" (18[illegible]
(1868), „Etudes et discour[illegible]
d'enseignement" (1880)[illegible]

Berstett, *Wilhelm Le*[illegible]
hard, vrijheer von, minist[illegible]
den 6den Juli 1769 te Ber[illegible]
trad eerst in Oostenrijk[illegible]
krijgsdienst, bepaalde zich [illegible]
plomatie en bevond zich [illegible]
bij het Weener Congres. [illegible]
betrekking in het hoofdkwa[illegible]
Mogendheden. In datzelfde [illegible]

dsdag en in 1816 tot minister van
groot-hertog en van Buitenland-
emd. Hij bezorgde aan het land
n opende in 1819 de eerste ver-
iden. In 1831 nam hij zijn ontslag
6den Februari 1837 te Karlsruhe.
de, of *Bertius*, hoogleeraar te
te Parijs. Hij werd geboren te
. Zijn eerste opvoeding ontving
en op 12-jarigen leeftijd begaf
Rotterdam, waar zijn vader be-
predikant bij de Hervormde ge-
deerde te Leiden in de letteren
erdheid en begon op 17-jarigen
onderwijzen. In 1591 vergezelde
ius op een reis naar Duitschland,
nen tijd te Heidelberg en te
werd in 1593 door curatoren der
school beroepen tot onderregent,
van het Theologisch College en
toezicht over de academische bi-
606 was hij genoodzaakt, als be-
partij van *Arminius*, voor het
bedanken, maar werd toen be-
leeraar in de wijsbegeerte. Toch
9 voor de Synode te Leiden ge-
dmaal werd hem ontzegd en hij
van zijn hoogleeraarsbetrekking
moede ten prooi, begaf hij zich
ar *Lodewijk XIII* hem 2 jaren
n geograaf had aangesteld. Door
ging hij over tot de R. Katho-
erd vervolgens benoemd tot hoog-
sprekendheid in het college Bon-
tot koninklijk geschiedschrijver
n de wiskunde. Hij overleed te
October 1629. Groot is het aan-
iften, in de Latijnsche taal opge-
lgeleerden en zedekundigen, doch
ijkskundigen inhoud.
zonen hebben den geestelijken
De oudste, *Abraham*, was gedu-
missionaris van de Orde der
armelieten te Leiden en overleed
gste, *Jan*, was de stichter eener
van genoemde Orde te 's Gra-
erleed als prior van het Carme-
op het eiland Melite (in de Mid-
, den 27sten October 1662. Beiden
l als vrome en geleerde mannen;
en bewijzen dit.
een Fransch geleerde en staats-
oren den 17den October 1833 te
udeerde te Parijs in de genees-
erf daarin, alsmede in de natuur-
orsrang, werd in 1866 hoogleeraar
wijdde zich hoofdzakelijk aan de
hysiologie. In 1869 werd hij hoog-
siologie aan de „Faculté des scien-
ontving in 1875 voor zijn barome-
kingen den grooten prijs der Aca-
ge van 20.000 francs. Als ijverig
d hij den 15den Januari 1871 door
md tot prefect van het departe-
Na den val van *Gambetta* legde hij
In 1874 werd hij lid van de Kamer
gden, waar hij zich bij de republi-
Hij behoorde tot de heftigste te-
genstanders van de ultramontaansche richting, van wier invloed hij de volksschool bevrijd wilde zien. In November 1881 werd hij in het ministerie *Gambetta* belast met de portefeuille van Onderwijs en nam terstond krachtige besluiten tegen de geestelijkheid. Als vurig chauvinist en met plannen van wraak jegens Duitschland vervuld, organiseerde hij op de scholen leerlingenbataljons, die zich in den wapenhandel oefenden. Weldra echter (26 Januari 1882) legde, hij bij den val van het ministerie *Gambetta*, zijn portefeuille neer, en werd spoedig daarna lid van de Academie van Wetenschappen. Hij overleed den 11den December 1886 te Hanoi. Van zijn geschriften zijn de voornaamste: „Revue des travaux d'anatomie et de physiologie publiés en France pendant l'année 1864" (1866), „Notes d'anatomie et de physiologie comparées" (1867—1870, 2 dln.), „Recherches sur le mouvement de la sensitive: Mimosa pudica" (1867—1870), „Leçons sur la physiologie comparée de la respiration" (1869), „La pression barométrique" (1877), „La morale des Jésuites" (1880) en „Leçons, discours et conférences" (1880).

Bertagnolli, *Carlo*, een Italiaansch staathuishoudkundige, werd in 1843 te Pergine in de nabijheid van Trente geboren. Hij studeerde aan de universit it te Innsbruck en was van 1870 tot 1878 werkzaam aan het ministerie van Koophandel in Italië. Ook bij zijn verplaatsing naar het departement van Binnenlandsche Zaken, waar hij tot chef der afdeeling voor de openbare veiligheid werd bevorderd, bleef zijn aandacht op de oeconomische verhoudingen in Italië gevestigd. Wegens zijn kennis van die aangelegenheid werd hij door de regeering benoemd tot lid van belangrijke commissiën, o. a. tot die, welke op het internationaal congres te Parijs (1878) de arbeidsinstellingen zou bestudeeren. Hij overleed den 22sten Juli 1896 te Friesach in Karinthië. Zijn voornaamste geschriften zijn: „La colonia parziaria" (1877), „Le vicende dell'agricoltura in Italia" (1881) en „L'economia dell'agricoltura in Italia" (1886). In deze werken en in vele andere opstellen verdedigt hij de stelling, dat de landbouw, gelijk ieder ander bedrijf, zich regelen moet naar de wet van de zuivere opbrengst. Hij is alzoo een bestrijder van de sociale instelling der „mezzadria" of het in Toskane gehuldigde halveeringstelsel.

Bertall, een Fransch carricatuurteekenaar, geboren te Parijs in 1820 en overleden te Soyons (Ardèche) in 1882, heette eigenlijk *Charles Albert d'Arnoux*. In 1871 stichtte hij het dagblad „Le Grelot", alsmede tekst en teekeningen van: „Comédie de notre temps", „La vie hors de chez soi", „La vigne" en „Les plages de France".

Bertani, *Agostino*, een Italiaansch staatsman, werd geboren te Milaan, den 19den October 1812, studeerde te Pavia in de geneeskunde, nam in 1848 aan de revolutionnaire woelingen te Milaan, Florence en Rome deel en trok zich daarna te Genua terug. In 1859 nam hij als arts bij de vrijschaar van *Garibaldi* deel aan den oorlog tegen Oostenrijk. Voor de expeditie naar Sicilië verzamelde hij geld te Genua, en *Garibaldi* benoemde hem tot secretaris-generaal van het Voorloopig Bewind te Napels. In 1866 en 1867 nam hij onder *Garibaldi* wederom deel

aan den oorlog tegen Oostenrijk en aan de expeditie van Mentana. Sedert 1860 was hij een radicaal-republikeinsch afgevaardigde van de Tweede Kamer in Italië en in 1878 stichtte hij de „Lega della democrazia". In zijn brochure: „l Italia aspetta" (Italië wacht) voorspelde hij den geleidelijken ondergang der Italiaansche monarchie. Hij overleed den 30sten April 1886 te Rome.

Bertha, *de heilige*, ook *Edithberga* genaamd, was een dochter van *Charibert* koning der Franken. Zij huwde in 560 met *Ethelbert* van Kent, dien zij tot aanneming van het Christendom wist te bewegen, waarna zijn onderdanen zijn voorbeeld volgden. Haar gedenkdag valt op den 4den Juli.

Bertha, of *Berthrade met den grooten voet* (*Berthe au grand pied*), was een dochter van *Charibert*, graaf van Laon, de gemalin van *Pepijn den Korte* en de moeder van *Karel den Groote*. Zij overleed in 783.

Bertha, in den sagenkring van de tafel-ronde een zuster van *Karel den Groote*, was de moeder van *Roland*.

Bertha, de dochter van *Karel den Groote*, de moeder van den geschiedschrijver *Nithard*.

Bertha, een dochter van *Burkhard*, hertog van Alemannie, was de gemalin van *Rudolf II*, koning van Bourgondië, dien zij, als regentes, ten behoeve van haren minderjarigen zoon *Koenraad* opvolgde. Zij was de moeder van *Adelheid*, de gemalin van *Hugo*, koning van Italië, ontving in 953 van *Otto I* de abdij Ehrenstein en overleed tegen het einde van de 10de eeuw. Zij was een zorgvúldige huismoeder, en van haar is het Italiaansche spreekwoord afkomstig: „Al tempo che Berthe filava" (in den goeden tijd, toen *Bertha* spon).

Bertha, een dochter van koning *Koenraad van Bourgondië* en *Mathilda van Frankrijk*. Zij was eerst gehuwd met *Eudes*, graaf van Chartres, en vervolgens met *Robert*, koning van Frankrijk. Wegens den graad van bloedverwantschap moest zij, op bevel van paus *Gregorius V*, van laatstgenoemden echtgenoot scheiden, maar zij behield den titel van koningin.

Bertha, een dochter van *Otto van Savoye*, werd verloofd met koning *Hendrik IV*, toen deze nog een knaap was en wist den tegenzin van dezen tegen dat huwelijk door hare deugden te overwinnen. Zij overleed in 1087.

Bertha, een dochter van graaf *Floris I* van Holland en van *Geertruida van Saksen*, huwde met *Phillip I*, koning van Frankrijk, en was de moeder van *Lodewijk den Groote*. *Bertha* zag zich in lateren tijd door haren gemaal verstooten. Zij overleed in 1094.

Berthaut, *Jean Auguste*, een Fransch generaal, geboren in 1817 te Genlis (Côte d'Or), bezocht de school van St. Cyr en werd als luitenant geplaatst bij den generalen staf. Hij diende eerst in Algerië, nam deel aan de oorlogen in den Krim en in Italië en verkreeg in 1870 als brigade-generaal het bevel over de mobiele garde van Parijs, die hij wegens haar muitzieken geest uit Châlons weder liet oprukken naar Parijs. Hier herstelde hij de tucht en onderscheidde zich aan het hoofd dier garde bij Le Bourget, Champigny en Buzenval. Gedurende den strijd tegen de

Commune [illegible]
van het leger van V[illegible]
laatstgenoemd jaar [illegible]
werd in 1874 belast [illegible]
leger. Den 15den Aug[illegible]
van Oorlog in het [illegible]
hij zijn ontslag. In 1878 [illegible]
het 18de legerkorps te [illegible]
1879 die betrekking [illegible]
te Parijs.

Bertheau, *Ernst*, [illegible]
sche letterkunde, werd [illegible]
23sten November 1812. [illegible]
te Göttingen in de [illegible]
tersche talen, vestigde [illegible]
noemde plaats als [illegible]
1842 eerst buitengewoon [illegible]
leeraar. Hij overleed den [illegible]
tingen.. Van zijn werken [illegible]
„Die sieben Gruppen [illegible]
tingen. 1840, „Zur Ge[illegible]
tingen 1842) en voor het [illegible]
sche Handbuch zum Alten [illegible]
de „Kommentare zu den [illegible]
Ruth" (1845; 2de druk, [illegible]
Salomos" (1847; 2de druk, [illegible]
1883), op de „Bücher der [illegible]
druk, 1873), „Esra, Nehemia [illegible]
2de druk, uitgegeven door [illegible]
hij een nieuwe uitgave [illegible]
Grammatik" van *Ber*[illegible]

Berthelot, *Marcellin* [illegible]
Fransch scheikundige, [illegible]
October 1827, werd [illegible]
chimie bij de lessen van [illegible]
leeraar in de scheikunde [illegible]
cie, in 1865 hoogleeraar [illegible]
ce, voorts lid van het [illegible]
van den Senaat voor [illegible]
inspecteur-generaal van [illegible]
Van den 11den December [illegible]
1887 was hij minister van [illegible]
1sten November 1895 tot [illegible]
nister van Buitenlandsche [illegible]
hij lid van de Académie. [illegible]
tal scheikundige onder[illegible]
sai de méchanique chimique [illegible]
chimie", waarin hij de [illegible]
nales de chimie et de [illegible]
mochemische onderzoekingen [illegible]
vermelden wij van hem [illegible]
schriften: „Chimie organique [illegible]
these" (1860, 2 dln.), „[illegible]
sucres" (1862), „Leçons [illegible]
les du synthèse" (1864), [illegible]
l'isomérie" (1865), „Traité [illegible]
organique" (1872), „Sur la [illegible]
matieres explosives" ([illegible]
l'aréomètre de Baume" ([illegible]
mique" (1875), „Les [illegible]
„La chimie au moyen âge" [illegible]
pratique de calorimetrie [illegible]
leur animale" (2 dln., [illegible]

Berthe, *Betrand*, [illegible]
Juni 1815 te Limoges, [illegible]
Parijs om in de rechten [illegible]
paalde zich bij de [illegible]
31sten Januari 1891. Van [illegible]

›gnes" (1848), „La roche trem-
Les catacombes de Paris" (1854),
e Verrier" (1862), „Le bon vieux
Le sequestre" (1869) en „Romans
(1876). Van zijn laatste werken
worden: „Le secret du diamant"
tite Chailloux" (1888). Met *Fou-*
(heeft hij twee waardelooze too-
aardigd.

lexandre, vorst en hertog *van*
alangin, vorst *van Wagram*, een
alk, werd geboren te Versailles,
ari 1753, nam dienst bij de genie
Lafayette in den Noord-Ameri-
eidsoorlog, waarna hij met den
ant-kolonel naar Frankrijk terug-
sailles werd hij bij het uitbarsten
g benoemd tot bevelhebber van de
. In den veldtocht naar den Rijn
onder *Rochambeau* en vervolgens
als chef van den generalen staf.
rd hij in die betrekking verplaatst
van *Kellermann* en volgde dezen
r wist hij bij Berghetto den vijand
len, en toen *Napoleon* in 1798 het
aliё aanvaardde, hield hij *Berthier*
bleef chef van den generalen staf
a het einde van den veldtocht in
aparte hem met de voorwaarden
van Campo Formio naar het Direc-
Toen in December 1797 de Fran-
uphot te Rome vermoord was, rukte
een, trok de stad binnen, wierp de
ring omver en stichtte er een con-
oer dempte hij met ijzeren hand,
verd hij naar Parijs geroepen, waar
es in gereedheid bracht voor de ex-
gypte. Daar aangekomen, deed hij
ed der troepen levendig te houden,
aparte, na het opheffen der belege-
ean d'Acre, nog verder wilde voort-
te zich *Berthier* met goed gevolg
nemen. Met *Bonaparte* keerde hij
terug en werd er weldra minister
tusschen nam hij, als chef van den
, in 1800 deel aan den overtocht
ernhard en aan de overwinning bij
rna hij met *Melas* den wapenstil-
sandria onderteekende. Nu werd hij
buitengewone zending naar Spanje
de leiding van het departement van
p zich. Toen *Napoleon* in 1804 zich
n op het hoofd had gezet, verhief hij
rijgsmakker tot maarschalk des rijks
fficier van het Legioen van Eer. In
Oostenrijkschen Oorlog (1805) trok
jn voormalige betrekking weder ten
rteekende de capitulatie van Ulm en
den vrede van Tilsit. In 1807 werd
de door Pruisen afgestane vorsten-
hâtel en Valangin en benoemd tot
e des rijks en tot keizerlijk prins.
hij in het huwelijk met prinses
beth Amalie, dochter van hertog
Beieren-Birkenfeld. Bij het uit-
den oorlog van 1809 werd hem de
pgedragen van het Fransche armee-
Lech en aan den Donau. De vroeg-
tijdige aanval der Oostenrijkers verschafte hem gedurende 4 dagen — tot aan de komst van *Napoleon* — het opperbevel, maar dit kortstondig bewind heeft velen aanleiding gegeven, om hem alle veldheerstalenten te ontzeggen. Niettemin verhief *Napoleon* hem na den slag bij Wagram tot vorst van Wagram en belastte hem na den vrede met onderhandelingen over zijn huwelijk met aartshertogin *Maria Louise* van Oostenrijk. *Berthier* begeleidde deze vorstin naar Frankrijk en werd benoemd tot generaal-majoor van het Fransche leger en tot bevelhebber der Zwitsers, die den dienst hadden in het paleis. Na den val van *Napoleon* huldigde hij *Lodewijk XVIII* en behield, met uitzondering der souvereiniteit van Neuchâtel, zijn ambten en waardigheden. *Napoleon* deed hem aanbiedingen uit Elba, en daar hij deze onbeantwoord liet en ze evenmin aan *Lodewijk XVIII* bekend maakte, kwam hij bij beiden in verdenking. Toen *Napoleon* in 1815 van Elba terugkeerde, begaf hij zich naar zijn schoonvader in Bamberg. De indrukken van den laatsten tijd hadden hem echter zoo hevig aangetast, dat hij tot krankzinnigheid verviel. Toen hij zich den 1sten Juni van dat jaar op het balkon van het kasteel bevond en een afdeeling Russische troepen naar de grenzen zag trekken, stortte hij — opzettelijk of onopzettelijk, dit is onbekend gebleven — op de straat neder en stierf weinige oogenblikken daarna. Hij schreef: „Relations des campagnes du général Bonaparte en Egypte et en Syrie" (Parijs, 1800) en „Relations de la bataille de Marengo" (Parijs, 1804). Zijn „Memoires", die belangrijke bijzonderheden behelzen over zijn krijgsmansloopbaan, zijn in 1826 te Parijs verschenen.

Berthier, Napoleon Alexandre, een zoon van den voorgaande, vorst en hertog van Wagram, geboren den 11den September 1810, werd in 1852 door *Louis Napoleon* tot senator benoemd en betoonde zich steeds een van diens ijverigste aanhangers. Hij overleed den 10den Februari 1887.

Berthier, Victor Leopold, een broeder van *Alexandre*. Hij werd geboren te Versailles, den 12den Mei 1770 en nam dienst in het leger, waar hij spoedig vorderingen maakte. In 1785 was hij officier, in 1795 adjudant-generaal, in 1799 chef van den generalen staf van het leger te Napels en brigade-generaal en in 1805 divisie-generaal. Hij onderscheidde zich vooral bij Austerlitz en was wegens zijn karakter algemeen bemind. Hij overleed te Parijs, den 21sten Maart 1807.

Berthier, César, een broeder van den voorgaande. Hij werd geboren den 4den Mei 1765, werd in 1802 brigade-generaal en later chef van den generalen staf bij de eerste divisie. In 1805 voerde hij bevel over een klein observatiekorps in Holland, werd in 1811 divisie-generaal, graaf van het keizerrijk, gouverneur van Tobago en later van Corsica. In 1814 koos hij de zijde van *Lodewijk XVIII* en overleed te Grosbois, den 17den Augustus 1819.

Berthieriet (ijzerantimoonglans), zoo genoemd naar den Franschen mineraloog *Pierre Berthier*, is een donker, staalgrauw, dikwijls bont aanloopend mineraal. Het vormt vezelige aggregaten van onbekenden kristalvorm en bestaat chemisch uit een verbinding van zwavelijzer en

zwavelantimonium, die naar het schijnt, in verschillende verhoudingen voorkomen. Het wordt te Bräunsdorf bij Freiberg en in Auvergne gevonden, waar het voor de bereiding van antimonium gebruikt wordt. De formule van berthieriet is $FeSSb_2S_3$; het s.g. bedraagt 4—43.

Berthold, de tweede apostel van het Christendom in Lijfland, was abt van het Cisterciënser klooster Loccum in Neder-Saksen en werd in 1196 door *Hartwig*, aartsbisschop van Bremen, als bisschop naar de Letten gezonden. Hij werd door dezen verdreven en begaf zich met de Kruisvaarders naar Lijfland, om hier het Christelijk geloof door geweld van wapenen te verbreiden. Hij sneuvelde in 1198 in een veldslag. Eerst onder *Bertholds* opvolger *Albrecht* gelukte het, de Letten te bekeeren.

Berthold, *Arnold Adolf*, een Duitsch beoefenaar der physiologie, vergelijkende ontleedkunde en dierkunde, werd geboren den 26sten Februari 1803 te Soest in Westfalen. Hij studeerde te Göttingen en vestigde zich hier, nadat hij Berlijn en Parijs bezocht had, als geneesheer en tevens als privaatdocent in de boven reeds vermelde vakken. Later werd hij eerst buitengewoon en daarna gewoon hoogleeraar te Göttingen en overleed er den 3den Januari 1861. Behalve opstellen in tijdschriften, heeft hij een reeks van belangrijke werken uitgegeven over physiologie, anatomie en aanverwante vakken. Bekend is zijn „Lehrbuch der Physiologie des Menschen und der Thiere". Vooral heeft hij door zijn geschriften over de dierkunde de beoefening van deze wetenschap bevorderd.

Berthold von Holle, een Duitsch dichter uit de 13de eeuw. Zijn heldendicht „Crâne" is geheel bewaard gebleven, van „Demantin" en van „Darifant" bestaan slechts fragmenten. Ze zijn uitgegeven door *Bartsch* (Neurenberg, 1858, en voor de literarische vereeniging te Stuttgart in 1875).

Berthold von Regensburg (Ratisbonensis), geboren voor 1220 te Regensburg. Hij was een Franciscaner monnik, die in 1250 en later in Zwitserland, Oostenrijk, Hongarije, Moravië, Bohemen, Saksen en Zwaben rondzwierf en hier en daar voor duizenden preekte. Hij overleed den 13den December 1272 te Regensburg. Zijn leerredenen, die van een krachtige welsprekendheid getuigen, zijn het best uitgegeven door *Pfeiffer* en *Strobl* (Weenen, 1862—1880, 2 dln.), in het nieuw-Hoog-Duitsch vertaald door Göbel (3de druk, Regensburg, 1873). Een bloemlezing publiceerde *Hering* (Leipzig, 1880).

Bertholdt, *Leonhard*, een Protestantsch godgeleerde, geboren te Emskirchen, den 8sten Mei 1774, studeerde te Erlangen, en werd aldaar in 1809 gewoon hoogleeraar in de theologie en academieprediker. Hij overleed den 22sten Maart 18[illegible]. Van zijn geschriften vermelden wij: „Daniel aus dem Hebräisch-Aramäischen neu übersetzt und erklärt" (1806—1808, 2 dln.), „Christologia Judaeorum Jesu apostolorumque aetate in compendium redacta observationibusque illustrata" (1811), „Historisch-kritische Einleitung in sämmtliche kanonischen und apokryphischen Schriften des Alten und Neuen Testaments" ([illegible], 6 dln.), „Theologische Wissenschaftskunde oder Einleitung [illegible] schen Wissenschaften" ([illegible]), „Handbuch der Dogmengeschichte" ([illegible] 2 dln.).

Berthollet, *Claude L*[illegible], beroemd scheikundige, we[illegible] November 1748 te Tallo[illegible] te Turijn en begaf zich [illegible] waar hij in 1780 lid we[illegible] Wetenschappen en in 17[illegible] scheikunde aan de Ecole [illegible] *Bonaparte* vertrok hij [illegible] voor de musea te Parijs [illegible] de veroverde kunstschatten [illegible] de expeditie naar Egypte [illegible] met *Bonaparte* terug. Na [illegible] werd hij lid van den Senaat [illegible] officier van het Legioen [illegible] 1814 voor de vervallenverklaring [illegible] *I* had gestemd, benoemde Lo[illegible] tot pair, en in deze waard[illegible] 1815 bij de Tweede Restauratie [illegible] temin was hij een ijverig [illegible] stitutioneele beginselen. Hij [illegible] November 1822 te Arcueil [illegible] hij een kostbaar scheikundig [illegible] bouwd, waar hij met ander[illegible] langrijke proeven nam. Hij [illegible] grooten naam gemaakt door [illegible] bestanddeelen van den [illegible] derzoek over het chloor en [illegible] voorts door het gebruik van [illegible] door zijn proeven over het [illegible] door zijn voorstelling van de [illegible] schap in de scheikunde, en [illegible] gedragen tot de hervorming [illegible] mingen. Van zijn werken [illegible] „Methode de nomenclature [illegible] sier, Parijs, 1787), „[illegible] re" (Parijs, 1791, 2 dln.), „[illegible] blanchiment des toiles par [illegible] gène" (Parijs, 1795), „[illegible] finité" (Parijs, 1801) en „[illegible] que" (Parijs, 1803, 2 dln.).

Berthollet, [illegible]

Bertholletia [illegible] van een plantengeslacht [illegible] taceën. Het [illegible] kelk met 2 lobben, [illegible] met eenigszins [illegible] vormige [illegible] 4-hokkige, [illegible] kende soort is B. [illegible] naam draagt [illegible] hoogte van 30 m., [illegible] Amerika, vooral aan [illegible] nië en Guyana [illegible] horizontale [illegible] op den [illegible] bladeren [illegible] een [illegible] nden der [illegible] een [illegible] in hun [illegible] de Portugeezen [illegible] bruikt se [illegible] olie uit [illegible] javia's of Braziliaansche [illegible]

e, van kleine kokosnoten) of van astanjes, worden zij in Europa

ster, ook *decolorimeter* en *chloro*- is een glazen buis, in graden ver- een stop gesloten. Dit werktuig lloorgehalte van chloorkalk te be- passing berust op de oxydeerende ij chloor op indigoblauw. Men be- een oplossing van 1 deel poeder- ala-indigo in 3 deelen sterk zwa- n gemiddeld 7 uur lang bij 100° r in aanraking laat; daarna ver- lossing met 990 deelen water, zoo- 1000 deelen vloeistof heeft, welke *trische vloeistof* genoemd wordt. . een bepaalde hoeveelheid daarvan voegt er in water opgeloste chloor- at bij het omschudden de blauwe aingele is veranderd. Hierop leest tis af, hoeveel chloorkalk er is bij- ate deze hoeveelheid geringer bleef, halte grooter. Men geeft aan die naam van *proef van Descroizilles*.

Henri, een Fransch schrijver, en Januari 1804 te Cambrai ge- medewerker aan verscheiden dag- js, waar hij den 26sten Maart 1891 bijval vonden zijn populaire natuur- jke opstellen, die hij onder den r de „Patrie" schreef en later als ientifiques" (4 seriën, 1861) en iques de la science" (10 dln., 1867 erde. Behalve romans en geschied- n („Chroniques et traditions sur la Flandre", 3 dln., 1831—1834) d ook aantrekkelijke boeken voor een geschiedkundigen en natuur- jken inhoud geschreven, zoals: istorique, industrielle et pittores- 1835—1837), „Histoires pour les les grands enfants" (1863), „Le sectes" (1864), „L'esprit des oi- en „Les bêtes du logis" (1867).

ninico, een Italiaansch schrijver en boren te Cumiana (Piemont), den er 1820. In 1849 werd hij hoog- philosofie aan de universiteit te 1850 in de Kamer van Afgevaar- n. Van 1860—1862 was hij refe- n Staatsraad, van 1862—1864 se- al in het ministerie van Handel, 67 minister van Onderwijs, van oogleeraar in de philosofie aan de Rome en van 1881—1884 minister w en Handel. In December 1884 vice-president der Kamer gekozen, 9 tot 1sten secretaris der orde van en Lazarus en tot kanselier der Kroon van Italië benoemd. Hij over- en April 1897. Van zijn werken „Il processo originale de Galileo druk, 1878), „Vita di Giordano Bru- euwe uitgave 1889), „Copernico e le stema Copernicano in Italia" (1876) Valdes e di taluni suoi discepoli" Cesare Cremonino e della sua con- la inquisizione di Padova" (1878), „La vita e le opere di Tommaso Campanello" (1878), „Il conte di Cavour avanti il 1848" (1886) en „Scritti vari" (1892, 2 dln.)

Bertillon, *Jacques*, een Fransch statisticus, werd den 11den November 1851 te Parijs geboren. Nadat hij in de medicijnen gestudeerd had, werd hij directeur van het bureau voor statistiek te Parijs. Van zijn werken op dit gebied noemen wij: „La statistique humaine en France" (1880), „Cours élémentaire de statistique administrative" (1895), „Eléments de démographie" (1895). Verder bewerkte hij den „Atlas de statistique graphique de la ville de Paris en 1888" (1890—1892, 2 dln.) en geeft hij de „Annales démographique" uit.

Bertillon Alphonse, een Fransch anthropoloog en broeder van den vorige, werd in 1853 te Parijs geboren. Hij heeft zich bekend gemaakt door de toepassing eener bijzondere methode van anthropometrie (Bertillonage), tot het vaststellen der identiteit van misdadigers. Als hoofd van de hiervoor te Parijs in het leven geroepen inrichting, bereikte hij sedert 1880 hoogst bevredigende resultaten, en in verscheiden andere staten wordt de methode thans toegepast. Van zijn werken noemen wij: „Ethnographie moderne. Les races sauvages: Afrique, Amérique, Océanie, Asie et les régions boréales" (Parijs, 1883) „L'anthropométrie judiciaire à Paris en 1889" (Lyon, 1890), „La photographie judiciaire" (Parijs, 1890), „De la reconstitution du signalement anthropométrique au moyen des vêtements" (Lyon, 1892), „Identification anthropométrique. Instructions signalétiques" (2de druk, met 81 platen, 1893).

Bertillonage of *gerechtelijke anthropometrie*, aldus genoemd naar *A. Bertillon* (zie aldaar), die deze methode tot groote volmaaktheid heeft gebracht en consequent toegepast, beoogt de identiteit van een persoon vast te stellen op grond van zekere anthropologische kenmerken, ten einde langs dezen weg recidive misdadigers gemakkelijk te herkennen. Terwijl men vroeger dit stelsel ook wel gebruikte, doch daarbij vooral lette op lichaamsgebreken, litteekens, verminkingen, moedervlekken, tatoeëeringen, eigenaardigen vorm van neus of ooren, vingerafdrukken, enz., komen deze gegevens in het stelsel van *Bertillon* eerst in de tweede plaats in aanmerking. Het steunt voornamelijk op nauwkeurige metingen van bepaalde lichaamsdeelen of afstanden tusschen lichaamsdeelen. Deze metingen worden vooral aan de linkerhelft van het lichaam verricht, omdat deze het meest constant is, en berusten op de omstandigheid, dat het beenderengestel van den mensch van 20 jarigen leeftijd af bijna absoluut onveranderlijk is, daarentegen de grootste afwijkingen vertoont bij verschillende individuen. De metingen omvatten: 1. de lichaamslengte, die een zekere constante waarde gedurende het geheele leven behoudt; 2. de lengte en breedte van het hoofd; 3. de lengte en breedte van het rechteroor; 4. de lengte van den middelsten vinger; 5. de lengte van den voet; 6. de lengte van den benedenarm; 7. de lengte van den pink. Daar de lengte van het geheele lichaam volgens sommigen minder betrouwbaar is, meet de Berlijnsche methode 8. de breedte van het jukbeen. Tamelijk constant is verder 9. de lengte van het boven-

lichaam; 10. de spanwijdte van den arm; 11. de hoogte en breedte van het linkeroor. De 11 genoemde metingen zijn geheel voldoende voor een nauwkeurige identificatie; 177.147 combinaties zijn daardoor mogelijk. Daar *Bertillon* bovendien nog 7 verschillende kenmerken aan het oog ontleent, op de intensiteit en de pigmentatie van het regenboogvlies berustend, stijgt het aantal der afwijkingen tot 1.240.029. Verder worden de vorm van den neus, de soort der hoofd- en baardharen, benevens de kleur daarvan, en eindelijk de eventueel voorkomende, hierboven reeds genoemde, afwijkingen, abnormaliteiten en herkenningsteekens in het signalement opgenomen, dat eindelijk nog door toevoeging van twee photografische opnamen (van voren en van de zijde), benevens van den naam, den voornaam, het pseudoniem, den ouderdom, enz. voltooid wordt. Het resultaat van het anthropologisch signalement wordt dadelijk op een kaart door middel van vooraf bepaalde afkortingen opgeteekend; de kaarten zelf worden volgens een bepaald stelsel in kastjes gesorteerd en deze weer in vakken verdeeld, zoodat het terugvinden van een persoon, om de eventueele identiteit met een vroeger gemeten, bekend individu vast te stellen, zeer snel kan plaats hebben. De bertillonage moet vooral dienen, om bij een arrestatie uit te maken, of de gearresteerde reeds in handen der politie of justitie is geweest, en in dat geval de waarheid zijner opgaven te kunnen controleeren, alsmede tot het opsporen van recidivisten en vluchtelingen. Het is echter ook in sociaal-, juridisch- en medisch opzicht van belang, telkens als het noodig is, omtrent de identiteit van een bepaald persoon met een ander te kunnen beslissen. Het stelsel is in bijna alle Europeesche en buiten-Europeesche beschaafde staten ingevoerd.

De instrumenten, voor de metingen in gebruik, bestaan uit een boogpasser, een grooten en een kleinen stangpasser, een 0,4 m. hoogen houten zetel, een 1,1 m. hoog tafeltje en een wandbekleeding uit hout, die zoowel een verticale, als een horizontale verdeeling in millimeters en een in verticale richting verschuifbaar meettoestel bezit. Het stelsel werd nog verbeterd door *Georges Bertillon*, waardoor het mogelijk werd, uit de kleedingstukken van een persoon (schoenen, hoeden, handschoenen, enz.) met vrij nauwkeurige zekerheid de lengte der betreffende lichaamsdeelen te berekenen. In den laatsten tijd ondervindt de bertillonage veel concurrentie van het *vingerafdrukkenstelsel* of de *dactyloscopie*. Dit stelsel berust daarop, dat zich op de binnenzijde der vingertoppen eigenaardige groepen van fijne huidlijnen bevinden, de zoogenaamde *papillarlijnen*, die bij elken mensch verschillend zijn en gedurende het geheele leven niet veranderen. Daarbij kan een classificatie naar zekere grondvormen gemakkelijk uitgevoerd worden. Groot-Brittannië en zijn koloniën hebben in den laatsten tijd dit stelsel in plaats der bertillonage ingevoerd, terwijl het elders (bijv. in Weenen en Dresden) er naast dienst doet. Zie verder *Misdadigers* en de daarbij behoorende plaat.

Literatuur. Alphonse Bertillon, „Instructions signalétiques" (2de druk, Parijs 1893). *Georges Bertillon*, „De la reconstruction du signalement anthropométrique au moyen [illegible]
1892). *Klatt*: „Die Körper[illegible]
cher nach Bertillon" (Be[illegible]
„Kriminaltaktik, ein H[illegible]
suchen von Verbrechen" (Le[illegible]
und *Kodicek*, „Dactylos[illegible]
Fingerabdrücken zu [illegible]
Weenen, 1904).

Bertin, *Louis Franço*[illegible]
(de oudere) genoemd, een [illegible]
ver, werd geboren te Parijs [illegible]
1766 en was voornemens [illegible]
stand te treden, toen de [illegible]
andere loopbaan aanwees [illegible]
den „Eclair", een blad dat [illegible]
toire als rojalistisch orgaan [illegible]
staatsgreep van *Bonaparte* [illegible]
1800 het in 1789 gesticht[illegible]
over, weldra het voornaamste [illegible]
gezinde partij. In Februari [illegible]
samenspanning met Enge[illegible]
en naar Italië verbannen. [illegible]
naar Parijs en belastte [illegible]
zijn blad, hetwelk op last [illegible]
moest dragen van „Journa[illegible]
het onder de leiding van *F*[illegible]
aan de redactie opgedragen [illegible]
verkreeg. De terugkeer der [illegible]
het „Journal des Debats" [illegible]
Dit laatste schaarde zich [illegible]
banier van het ministerie [illegible]
verzetten tegen de schen[illegible]
volks door *Polignac*. Na [illegible]
Bertin een voorstander der [illegible]
narchie en hij redigeerde [illegible]
geest tot aan zijn dood, den [illegible]

Bertin, Louis François [illegible]
van den voorgaande, werd [illegible]
15den Augustus 1771. Hij [illegible]
aan de redactie van het „J[illegible]
stond eenigen tijd aan het [illegible]
kierszaak, werd vervolgens [illegible]
de handelsrechtbank, in [illegible]
1827 staatsraad, nam echter [illegible]
minister werd, zijn ontslag [illegible]
volutie van 1830 gezant te [illegible]
zijn terugkeer te Parijs pa[illegible]
overleed den 23sten April [illegible]

Bertin, Auguste François [illegible]
den voorgaande, geboren te [illegible]
in 1845 tot pair, in 1852 tot [illegible]
noemd en in 1861 tot divisie[illegible]
overleed in 1879 te Villepr[illegible]

Bertin, Louis Marie Arm[illegible]
Bertin l'ainé. Hij werd ge[illegible]
22sten Augustus 1801. [illegible]
opvoeding en trad na de [illegible]
als secretaris bij *Chateaubr*[illegible]
In 1820 werd hij opgenomen [illegible]
van het „Journal des D[illegible]
dood zijns vaders met de [illegible]
blad belast. Hij wist den [illegible]
geest der courant, zoowel [illegible]
Lodewijk Philips als na [illegible]
teling van 1848, op een [illegible]
handhaven en overleed den [illegible]
— Zijn broeder *Eduard* [illegible]
heeft zich als landschap[illegible]

Digitized by Google

e (✝ 26 April 1877) als dichteres

Carlo Antonio, een Italiaansch erd geboren omstreeks 1713 te s de zoon van een Sardinisch nst als soldaat en gaf les in de kunst. Eindelijk trad hij op als nige Italiaansche steden en van n den Italiaanschen schouwburg hij den 7den September 1783 hitterde vooral door zijn impro- was in staat om een stuk in 5 vingt-six infortunes d'Arlequin") op te voeren. Van hem zijn uit- Nouvelles métamorphoses d'Arle- 763)

iuseppe, een Italiaansch schilder, te Milaan geboren. Hij ontving an de kunstacademie in zijn ge- childerde reeds op 20-jarigen leef- broeder Hilarius". In 1860 werd raar in de schilderkunst aan de hoone kunsten te Milaan benoemd. ke schilderstukken zijn de voor- quato Tasso wordt aan den hertog orgesteld" (in het koninklijk pa-), de voornaamste momenten uit „Volta", „Galileï" en „Columbus"; aarstukken: „De verkondiging van kerk te Valmarana), „Het visioen en Franciscus van Assisi" (in de te Milaan) en „De dood van den (in de parochiekerk te Palermo). ich met het schilderen van fresko's n; merkwaardig zijn die in de k te Triëst. Hij stierf den 24sten 8 te Milaan, als directeur van de rij „Brera".

Gustave, een Fransch graveur, werd ni 1822 te Louviers geboren. Hij leiding onder *Drolling* en *Martinet*. alde hij met een gravure den grand . De voornaamste van zijn werken ortret van paus Clemens IX" (naar 57), „Broederliefde" (naar *Bougue-* „Een jonge Italiaansche moeder" *et*), „Het portret van Van Dijk" hilderij in het Louvre, 1865) en (naar *Baudry*, in 1884). Den 9den 8 werd hij tot lid der academie van ten gekozen. Hij stierf den 19den e Parijs.

is de hoofdpersoon van een Itali- boek en komt in vele opzichten onzen *Uilenspiegel*. Hij is een mis- e, dat aan het Hof van *Alboïn*, den Longobarden, te Verona allerlei gui- itvoert, welke in niet zeer kieskeu- rden medegedeeld.

Viale, *Ettore*, Italiaansch minister werd den 17den December 1827 te en. Na den oorlog van 1848—1849 or *La Marmora* tot kapitein van n staf benoemd. Hij onderscheidde Krimoorlog en in de veldtochten van 0, had in 1866 het beheer der inten- rd in 1867 tot lid der Kamer gekozen. 1867 werd hij tot minister van Oorlog benoemd. Als zoodanig trachtte hij het leger te verbeteren, maar was in December 1869 genoodzaakt, met *Menabrea* af te treden. In 1871 werd hij tot luitenant-generaal bevorderd en leidde van 1874—1880 den grooten generalen staf. Van April 1887 tot Februari 1891 was hij weer als minister van Oorlog werkzaam. Hij stierf den 13den November 1892 te Turijn.

Bertoletti, *Anton vrijheer van*, een Fransch en vervolgens een Oostenrijksch generaal, werd geboren te Milaan in 1775. Hij studeerde aanvankelijk in de rechten, werd kapitein bij de Nationale garde der Transpadaansche Republiek, daarna commandant van de grenadiers der eerste Lombardische cohorte en onderscheidde zich in den slag bij Faënza. In 1798 streed hij onder generaal *Garnier* tegen de Napolitanen, werd in 1799 bataljonschef, trok in 1800 met de Fransche troepen over den St. Bernhard, nam deel aan den slag bij Marengo, vocht in 1801 dapper bij Trente en werd tot majoor bevorderd. Weldra was hij kolonel, en in 1809 benoemde *Napoleon* hem tot generaal en tot baron van het Keizerrijk. Met een nieuwe Italiaansche divisie, door hem te Mantua georganiseerd, trok hij naar Spanje en verdedigde er met goed gevolg Tarragona tegen de Spanjaarden en de Engelschen. In 1814 was *Bertoletti* weder in Italië en werd na den Vrede van Parijs met den minister van Oorlog *Fontanelli* naar laatstgenoemde stad gezonden. Daarna werd hij aangesteld tot generaal-majoor in Oostenrijkschen dienst, in 1830 tot luitenant-veldmaarschalk, in 1835 tot geheimraad en in 1845 tot veldtuigmeester bevorderd. Hij overleed te Weenen in 1846.

Bertolini, *Francesco*, een Italiaansch geschiedkundige, werd in 1836 te Mantua geboren. Hij werd hoogleeraar in de geschiedenis te Napels en vervolgens te Bologna. Behalve algemeen verbreide schoolboeken heeft hij tal van andere werken geschreven. Zoo verschenen van hem in 1864 te Florence een „Storia Romana", welk werk in 1866 door het ministerie bekroond werd. Verder schreef hij: „Storia antica d'Italia" (Milaan, 1874), „Storia d'Italia sotto le dominazioni barbariche" (1880), „Storia italiana del secolo decimonono" (1880), „Saggi critici di storia italiana" (1883), „Storia antica universale" (2de druk, 1888), „Storia del Risorgimento italiano" (1888), „Pellegrino Rossi" (1885) en „La gioventu di C. Cavour" (1887).

Bertoloni, *Antonio*, een Italiaansch plantkundige, werd den 11den Februari 1775 te Sarzana geboren. Hij studeerde in de medicijnen en in de plantkunde, was eenigen tijd als arts werkzaam en werd in 1811 hoogleeraar te Genua, in 1816 te Bologna. Hij heeft geschreven: „Flora italica" (1833—1854, 10 dln.), „Flora italica, cryptogama" (1858—1862, 2 dln.), „Dissertatio de quibusdam novis plantarum speciebus et de Bysso antiquorum" (1835), „Florula guatimalensis" (1840), „Miscellanea botanica" (1842—1863, 24 dln.) en „Piante nuove asiatiche (1864—1865). Hij stierf den 17den April 1869 te Bologna.

Bertoloni, Giuseppe, een zoon van den voorgaande, geboren te Sarzana, den 16den September 1804, werd in 1837 eveneens hoogleeraar in de plantkunde en schreef: „Iter in Apenninum Bono-

niensem" (1844), „Illustrazione dei piante mozambizese" (1852—1854, 4 stukken), Fiorole delle due isolette piu piccole del Golfo della Spezia, cioe del Tino e del Tinetto" (1866), „La vegetazione dei Monti di Porretta (Apennino) e dei suoi prodottie vegetali" (1868). Hij overleed te Bologna, den 15^{den} December 1878.

Berton, *Henry Montan*, een Fransch componist, geboren den 17^{den} September 1767 te Parijs. Hij genoot onderricht in de muziek van *Glück*, *Puccini*, *Pasiëllo* en *Sacchini*, leverde weldra onderscheiden muziekstukken en werd in 1795 leeraar aan het Conservatoire te Parijs, terwijl hij van 1807—1809 tevens als muziekdirecteur aan de Italiaansche opera en daarna tot 1815 bij de Groote Opera werkzaam was. Van zijn 48 opera's werden „Montano et Stéphanie", „Le délire" en vooral „Aline, reine de Golconde" met grooten bijval ontvangen. Ook heeft hij onderscheiden geschriften over de muziek uitgegeven en overleed te Parijs, den 22sten April 1844.

Berton, François Montan, een natuurlijke zoon van den voorgaande, geboren te Parijs in 1784, leverde eveneens onderscheiden composities, was zangleeraar aan de koninklijke muziekschool te Parijs en stierf er aan de cholera in 1832.

Berton, *Jean Baptiste*, een Fransch generaal, werd geboren den 15^{den} Juni 1769 te Francheval bij Sedan, trad in 1792 in dienst als officier in het legioen der Ardennes en klom gedurende de oorlogen van de Republiek en het Keizerrijk telkens hooger in rang, zoodat hij in 1813 tot brigade-generaal werd benoemd. Na de Restauratie plaatste hij zich in de gelederen der democratische partij, en hierdoor maakte hij zich bij de regeering zóó gehaat, dat zijn naam op de lijst van de hoofdofficieren van het leger werd geschrapt. Deze hoon trof hem zoo diep, dat hij deel nam aan een samenzwering, die door de politie zelf werd aangemoedigd. Er werd een bevel tot inhechtenisneming tegen *Berton* uitgevaardigd, maar hij ontvluchtte naar Bretagne en verhief te Thouars, den 24sten Februari 1822, de vaan des opstands. Nadat hij een voorloopige regeering had uitgeroepen, trok hij met een kleinen hoop gewapenden naar Saumur. Hier echter werd hij door zijn volgelingen verlaten, zoodat de ongelukkige vluchteling, na eenigen tijd te hebben rondgezworven, werd gevangen genomen en met verwaarloozing van alle rechtsvormen, tegelijk met 3 anderen, ter dood veroordeeld. Het vonnis werd den 5^{den} October 1822 voltrokken. Hij heeft eenige geschriften uitgegeven van staat- en krijgskundigen inhoud.

Bertrade, de dochter van graaf *Simon I van Montfort*, werd op jeugdigen leeftijd in den echt verbonden met *Fulco*, graaf *van Anjou*, voor wien zij geen genegenheid koesterde. Toen *Philip I*, koning van Frankrijk, haar zag, verstiet hij om harentwille zijn gemalin (zie *Bertha*) en huwde met haar, nadat zij zich van *Fulco* had laten scheiden. Daar zijn rijksgrooten zich ontevreden betoonden over die handelwijze, liet hij haar in schijn varen, maar na het herstel der kalmte nam hij haar weder bij zich en behield haar als zijn gezellin tot aan zijn dood, waarna zij zich in de abdij Fontevrault terugtrok, waar zij omstreeks 1118 overleed.

Bertrand, *Henri*
metgezel van *Napol*
voorspoed, als bij zij
St. Helena, werd ge
bij Châteauroux in
was bestemd tot civiel
de Omwenteling
te Parijs en kwam
genieurs. In 1792 be
bij de 2 bataljons, die
tegen de aanvallen
beschermen. In 1795
onderofficier bij het
Egypte leerde *Napo*
schatten, zoodat *Ber*
den rang van brigade
Austerlitz werd hij
opperbevelhebber. In
raal en dwong Spa
1809 werkte hij niet
winning bij Wagram.
den veldtocht naar
hij bevel over de
Na den dood van
hem tot grootmaarschalk
bij Groszbeeren en
tocht van het Fransche
door *Napoleon* verheven
van de Nationale garde
vergezelde hij den keizer
vervolgens naar Elba.
Napoleon terug, aanvaard
ambt als grootmaarschalk
aan de organisatie van
van de zijde des keizers
bij Ligny en Waterloo
te Rochefort, op den
Helena. In 1816 veroordeeld
ter dood wegens verraad
hem niet uit, en de
Lodewijk XVIII dat
Na den dood van *Napo*
naar Frankrijk terug,
zit liet van zijn rang.
riep hem weder tot den
hij tevens tot afgevaardigde
was een voorstander der
drukpers en behoorde
„Journal du Peuple".
zijn landgoed bij Châte
werd hij met prins *Jo*
gezonden om het stoffelijk
naar Frankrijk over te
hij zich bezig met de
ten" van *Napoleon I* e
nuari 1844.

Bertrand, *Joseph*
kundige, geboren te Par
Als leerling van het
het toelatingsexamen
school reeds op zijn
eerst op zijn zeventien
plaatst. Nadat hij leeraar
kleed aan de Lycees
aan de hoogere normaal
technische school, werd
aan het Collège de Fra
volger als hoogleeraar

1856 werd hij lid van de Aca-
nschappen en in 1874 vaste se-
lichaam. De Académie fran-
tot lid in 1884. Hij overleed den
) te Parijs. Hij schreef sedert
over rekenkunde, algebra en in-
ing en leverde voorts belangrijke
mechanica, wiskundige natuur-
ler functiën en die der getallen,
zijn opgenomen in het „Bulle-
e des Sciences", zooals: „Théorie
capillaires", „De la propagation
les similitudes en mécanique",
Les fondateurs de l'astronomie
), „Théorie de la lune d'Aboul
„Thermodynamique" (1887) en
babilités" (1888). Als secretaris
af hij de levensbeschrijvingen van
ı van dit lichaam uit, alsmede
; sciences et les académiciens de
1868). Het tweede deel van zijn
", waaraan hij vele jaren gewerkt
ei 1871 bij den opstand der Com-

lexandre, een Fransch oudheid-
broeder van den voorgaande. Hij
te Parijs, den 28sten Juni 1820,
40 de normaalschool, vertrok in
École Française d'Athènes, wijdde
rugkeer uit Griekenland hoofdza-
-historische studiën en droeg veel
nting van het Archaeologisch en
h Museum te St. Germain, waarna
erd van deze instelling (1862). In
opvolger van *Littré* als lid der
inscriptions et belles-lettres. Hij
en December 1902 te St. Germain.
riften vermelden wij: „Essai sur
cteurs des héros grecs et troyens
(1857), „De fabulis Arcadiæ anti-
tudes de mythologie et archéolo-
l'Athènes à Argos", „Archéologie
aloise" (1876), „Les voies romai-
(1863), „La Gaule avant les
es les monuments et les textes"
druk, 1891), „Etudes sur la pein-
ique d'art dans l'antiquité" (1893),
ans les vallées du Pô et du Danu-
rach, 1894) en „Nos origines. La
aulois" (1897). Sedert 1860 geeft
archéologique" uit, waarin hij vele
vóór-historische en Gallische oud-

James, een Fransch schilder, werd
yon geboren. Zijn eerste studies
zijn geboorteplaats, later zette hij
Parijs bij *Périn* en *Orsel*. Tijdens
Rome leerde hij den schilder *Cor-*
hetgeen niet zonder invloed bleef
ng. Hij schilderde hier, behalve
ukken uit het Italiaansche volks-
ommunie van den Heiligen Bene-
„Bekeering der Heilige Thaïs."
ruggekeerd, schilderde hij bij voor-
, waarop uitbarstingen van harts-
e worden voorgesteld, en waarvan
n de geschiedenis, de mythologie
he verhalen ontleend was, zoo bijv.
„De dood van Sappho" (1867), „De dood van Virginia" (1869), „De dood van Manon Lescaut," van Ophelia, Romeo en Julia, de boetvaardige Magdalena, enz. Van zijn laatste stukken noemen wij Lesbia, Mignon en de Heilige Cecilia. *Bertrand* overleed te Parijs in 1887.

Bertrich is een dorp, tevens badplaats, in het Pruisische distrikt Koblenz, gelegen in een nauw zijdal van de Moezel, dat doorstroomd wordt van de Üsbach. Het plaatsje verheft zich 165 m. boven de zee, heeft een R. Katholieke en een Protestantsche kerk en telt 450 inwoners (1900). Reeds ten tijde der Romeinen was de hier ontspringende geneeskrachtige bron bekend; het water wordt gedronken en voor baden gebruikt tegen jicht, rheumatiek, maag- en huidziekten, enz. Het klimaat is zacht, doch onderhevig aan groote temperatuurschommelingen. In de nabijheid liggen de Kaasgrot (basalt), de 16 m. hooge waterval van de Elbisbach en de zoogenaamde Falkenlei, een 415 m. hooge slakkenheuvel.

Bertuch, *Friedrich Justin*, een Duitsch letterkundige, werd geboren te Weimar, den 30sten September 1747. Hij studeerde te Jena en werd huisonderwijzer bij de zonen van den baron *Bachoff von Echt* bij Altenburg. Met ijver legde hij zich toe op de studie der nieuwe letterkunde en gaf weldra zijn eerstelingen in het licht. Daarna hield hij zich vooral bezig met de Spaansche literatuur en begaf zich in 1773 naar Weimar, waar hij *Wieland* bij de uitgave van den „Mercur" ter zijde stond, gedichten uit het Fransch vertaalde en onder anderen zijn melodrama „Polyxena" uitgaf. In 1775 werd hij te Weimar raad en geheim kabinetssecretaris en in 1785 raad van legatie. Met *Wieland* en *Schutz* ontwierp hij het plan tot de „Jenasche Litteraturzeitung", en in 1786 stichtte hij met *Kraus* het „Journal des Luxus und der Moden". Voorts gaf hij een „Magazijn" uit voor Spaansche en Portugeesche letterkunde, maakte vooral opgang door zijn „Bilderbuch für Kinder", door zijn „Blaue Bibliothek aller Nationen" en door het oprichten van zijn „Landesindustriecomptoir" in 1791, terwijl hij door de „Geographische Ephemeriden", door hem eerst met *Zach*, vervolgens met *Gaspari*, *Ehrmann* en anderen uitgegeven, de beoefening der aardrijkskunde zeer bevorderde. Hij overleed den 3den April 1822. — Zijn zoon *Karl Bertuch*, geboren in 1777, stond zijn vader trouw ter zijde bij de uitgave zijner talrijke werken, deed zelf een reisbeschrijving van Thüringen naar Weenen in het licht verschijnen en overleed in 1815.

Berula *Koch* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Schermbloemigen* (*Umbelliferae*). Het onderscheidt zich door kruipende worteluitloopers, een gestreepten stengel ter hoogte van een m., veeljukkig gevinde onderste bladeren, met eivormige, puntig gekartelde randen, vinspletige omwindselbladeren en kortgesteelde bloemschermen. De meest bekende soort, *B. angustifolia Koch*, groeit in slooten, beken en moerassen in geheel Europa en in Midden-Azië.

Bêrûnî, *Aboe Raihân Moehammed ibn Ahmed al-*, een Mohammedaansch wiskundige, astronoom, chronoloog, geschiedschrijver en philosoof, werd in 973 in de voorstad van Chwarism ge-

boren, waar hij in zijn jeugd de ondersteuning van de Mamoensche vorstelijke familie genoot. Verscheidene jaren bracht hij aan het Hof van vorst *Kâboes* in Dsjordsjan (Hyrkanië) door, waar hij veel tijd aan zijn wetenschappelijke werken kon besteden. Toen zijn vaderland door *Mahmoed* veroverd werd, nam de veroveraar vele geleerden, onder wie ook *Bêrûnî*, naar Chasna mede, waar hem rijke gelegenheid geboden werd, om zijn studiën uit te breiden. Hier schreef hij zijn beroemd werk over de geschiedenis, oudheden, zeden en godsdiensten der Indiërs. Hij stierf in 1048. Zijn beide belangrijkste werken zijn door *Ed. Sachau* uitgegeven en met verklarende aanteekeningen in het Engelsch vertaald: „Chronologie der Oostersche volken" (Leipzig, 1878; in het Engelsch, Londen, 1879) en „India" (Londen, 1887, in het Engelsch, 2 dln., Londen, 1888).

Bervic, *Charles Clément*, eigenlijk *Barrez*, een Fransch graveur, werd geboren te Parijs, den 23sten Mei 1756. Hij was een leerling van *Wille* en werd lid van de academie te Parijs, waar hij den 23sten Maart 1822 overleed. Zijn gravures zijn ongemeen gezocht; tot de voornaamste behooren een portret van *Lodewijk XVI*, de schaking van *Dejanira*, naar *Guido Reni*, en *Laocoon*.

Berwick is een graafschap in het zuidoosten van Schotland. Het grenst ten noorden aan het graafschap Haddington, ten noordoosten en oosten aan de Noordzee, ten zuidoosten aan Engeland, waarvan het door de Tweed gescheiden is, ten zuiden aan het graafschap Roxburgh en ten westen aan Edinburgh en Selkirk. Het bestaat uit de landschappen Lammermoor, Lauderdale en Merse en telt op 1202 v. km. 30816 (1901) inwoners. De bodem is er over het geheel vlak en zandig en in het zuiden (Merse) vruchtbaar, terwijl in het noorden de uitloopers der Lammermoorketen slechts weiden voor schapen aanbieden. De Tweed vormt de voornaamste rivier van het graafschap. Het klimaat is er koud, maar gezond en het voornaamste bedrijf der inwoners landbouw en veeteelt; verder visscherij en eenige mijnbouw. De hoofdstad is Greenlaw.

Berwick upon Tweed is een stad (municipal borough) in het Engelsche graafschap Northumberland. Zij ligt op een hoogte bij den mond van de Tweed aan de Noordzee en niet ver van de Schotsche grenzen. Men vindt er een fraai stadhuis, een kade met een vuurtoren, een Gotische kerk uit de 17de eeuw, een schouwburg, twee Latijnsche scholen en 13437 (1901) inwoners. Een brug en een spoorwegviaduct van 658 m. verbinden Berwick met Tweedmouth. Er worden zalm, zeevisch, krabben en kreeften naar Londen verscheept. Ook zijn er ijzergieterijen, machinefabrieken en scheepstimmerwerven. De haven wordt door batterijen verdedigd en is toegankelijk voor schepen van 500 ton. Zes zeeschepen en 300 visschersbooten behooren te Berwick thuis. De stad behoorde vroeger tot het Schotsche graafschap van denzelfden naam, maar werd in 1225 door de Engelschen veroverd en in 1314 weder ontruimd, waarna het geruimen tijd een twistappel bleef tusschen de beide grenslanden. Eindelijk besloot men, dat Berwick een

vrije stad zou zijn. … eeniging van Engelan… Sedert 1885 behoort …

Berwick, *James F*… schalk van Frankrijk, … hertog *van York* (late… Engeland) en van *Ar*… van den hertog van M… den 21sten Augustus … lieke geloof opgevoe… *Karel van Lotharing*… Turken (1686 en 168… krijgskundige bekwaa… hem tot hertog van *B*… van 1688 vergezelde … rijk en Ierland en wo… bij van Londonderry, … bij Drogheda aan de … werd. Daarna trad hij … en streed onder *Lux*… later onder den *herto*… *roi* in den Spaanschen S… bij zich als bevelvoere… begaf. In 1705 dempt… wijze den opstand der *Ca*… *wijk* tot maarschalk ver… den 25sten April 1707 … maakte hij een einde aan … oorlog door de inname v… ber). Nog vele gevechte… hebber bij, trok hij herha… werd den 12den Juni 17… Philipsburg door een … heeft belangrijke „Mem… roem behaald van een … kwaam veldheer. — *Zi*… *Berwick*, geboren in 169… generaal en later Spaa… te Petersburg en verrek… in 1738 overleed.

Berwinski, *Richard* … schrijver, geboren in 1… te Berlijn, werd in 184… Galicië in hechtenis … uitgeleverd en berkreeg … In 1848 werd hij lid … in Posen en in 1852 … Pruisischen landdag. T… zijn mandaat neder, beg… trad aldaar in krijgsdienst … den gedichten en letter… Poolsche taal in het licht …

Berycidae. Famil… der *Beenvisschen* (*Tele*… *Stekelvinnigen* (*Acanth*… oudste Teleostiërs te … in de krijtformatie … vinnige visschen tot … een biologisch oogpunt … aangezien, op twee … diepzeevisschen zijn. … 5000 m. leeft het geslacht … kleine oogen heeft, … echter op niet zoo groote … Deze laatste hebben … zoodat mag aangenomen … stijgen, waar nog … hebben zeer sterk …

cheiding van slijm, wat verband
leven op groote diepte. Bij het
:eer groote diepte levende geslacht
n die organen zelfs zoo sterk ont-
kopbeenderen aan de oppervlakte
wijde slijmafvoerende kanalen
en daardoor zeer dun zijn gewor-

an hun leven in de diepte, waar
idigheden over het algemeen zeer
den, zijn de leden dezer familie
geheele wereld verspreid. Zoo
ecadactylus, een lid dezer familie,
lang wordt, algemeen zoowel bij
j Japan op ongeveer 600 m. diepte
de aan de oppervlakte levende
ripristis en *Holocentrum*, komen
sche zeeën voor; het zijn meestal
ssehen, die echter als voedsel ge-

en edelgesteente, dat in zuilvor-
le kristallen voorkomt in graniet,
r, in ijzergangen, enz. Het bestaat
elzuur: 19% aluinaarde en 14%
$e_3Al_2Si_6O_{18}$), verder kleine hoe-
omoxyd en ijzeroxyd; ook bevat
à 2½% water, dat eerst onder
ntwijkt. De kleur is gewoonlijk
k geel of blauw, maar zelden rood.
, doorschijnend of half doorzichtig,
heid van 7,5 à 8 en een specifiek
2,7. De edele beryl vormt lang
n van een groene, gele of blauwe
ragdgroene en zeegroene of blauwe
ben de meeste waarde (zie Sma-
marijn); men vindt ze bij Mursinka
ij Jekaterinenburg, bij Nertsjinsk,
(kristallen van 1 m. lengte), in
op Elba. In Oost-Indië, Brazilië
rika komt de edele beryl ook voor
ligplaatsen: zij wordt met vele
pen en tot sieraden verwerkt. De
wordt aangetroffen in graniet bij
omais en Tirschenreuth in Beieren,
l in Bohemen, Limoges in Frankrijk,
oorwegen, Zweden, in den Oeral,
New Hampshire (kristallen van 2
1500 kg. gewicht). Deze soort dient
ing van berylaarde (zie *Beryllium*),
n *Fizeau* hebben bewezen dat be-
ij verhooging van temperatuur zich
in de richting der hoofdas en zich
en richting, welke loodrecht staat
et kristal heeft dus een bepaalde
hting, waarin het bij wijziging van
iet van lengte verandert. Zulke sta-
lve zeer geschikt voor lengtematen.
n is een element en wel een me-
krijk ook wel *Glycium* genoemd.
e teeken is Be, het atoomgewicht
it in verbinding met zuurstof en,
zeldzaam, ook als silicaat voor. Deze
aten (soms ook met aluminiumsili-
d) vormen zeer zeldzame en kost-
nen, als *smaragd*, *aquamarijn* en
rysoberyl is een beryllium-aluminaat.
nen kunnen in zeer kleine kristallen
tig bereid worden.

De *berylaarde* (BeO) gelijkt uiterlijk op magnesium, maar is minder basisch; met zuren vormt het zouten, die zich onderscheiden door hun zoeten smaak, vandaar de naam *glycinium* of *glycium*, die in Frankrijk aan beryllium gegeven wordt.

Beryx decadactylus. Zie *Berycidae*.

Berzeliïet is een naar *Berzelius* genoemd, zeer zeldzaam mineraal uit Langbanshytta. Het kristalliseert regelmatig, is hard, geelwit of geel, glanzig en eenigszins doorschijnend en onsmeltbaar; de hardheid is 5,5, het soortgelijk gewicht 4,08. Berzeliïet bestaat uit een verbinding van arsenikzuur, kalk en magnesia en heeft tot formule $(CaMg)_3 As_2 O_8$.

Berzeline is de naam van een waterhoudend silicaat, dat in regelmatige octaëders kristalliseert en uit een augietgesteente aan het meer van Albano, niet ver van Rome, afkomstig is. Later is die naam aan selenium-koper gegeven.

Berzelius, *Johann Jacob*, vrijheer *van*, een beroemd Zweedsch scheikundige, werd geboren den 29sten Augustus 1779 te Westerlösa in het kerspel Wäfversunda in de Zweedsche provincie Oost-Gotland. Hij bezocht het gymnasium te Linköping en begaf zich in 1796 naar de universiteit te Upsala, om er zich op de geneeskunde toe te leggen. Weldra besteedde hij zijn tijd bij voorkeur aan de chemie, en terwijl hij in 1799 op de badplaats Medewi als assistent van een geneesheer vertoefde, onderzocht hij er het water der verschillende bronnen en schreef hierover een dissertatie. Nadat hij in 1802 een tweede werk had uitgegeven over de werking der galvanische electriciteit op bewerktuigde lichamen, werd hij in datzelfde jaar benoemd tot assistent bij de faculteit der geneeskunde en der pharmacie te Stockholm. Daar gaf hij onderwijs in de pharmaceutische chemie en hield tevens voor een gemengd gehoor voorlezingen over proefondervindelijke scheikunde. In 1806 werd hij leeraar in de scheikunde aan de Militaire school en een jaar daarna hoogleeraar in de geneeskunde en pharmacie te Stockholm. In 1808 werd hij lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen aldaar, in 1810 voorzitter en in 1818 vaste secretaris. In 1815 zag hij zich benoemd tot professor in de chemie aan het pas opgerichte medico-chirurgisch instituut te Stockholm, en *Karel XIV* verhief bij zijn troonsbestijging in 1818 den schranderen scheikundige tot vrijheer. In 1832 gaf hij het hoogleeraarsambt over aan zijn leerling *Mosander*, om zich onverdeeld aan zijn onderzoekingen te kunnen wijden. Tevens is hij als afgevaardigde naar de Vergadering der Standen en als lid van den Rijksraad werkzaam geweest. Hij overleed den 7den Augustus 1848 te Stockholm. Hier werd in 1855 (op het Berzeliusplein) een standbeeld voor hem opgericht, en in 1898 het Berzeliusmuseum gesticht.

De verdiensten van *Berzelius* als scheikundige zijn zoo groot, dat men ze moeilijk in een beknopt overzicht kan samenvatten. Hij is de schepper van het electro-chemisch stelsel, heeft de atoomgewichten der enkelvoudige lichamen het eerst bepaald en zelf het selenium, thorium en cerium ontdekt. Het calcium, baryum, strontium tantalium, silicium en zirconium heeft hij het

eerst in een metaaltoestand doen kennen en geheele klassen van verbindingen, zooals die van fluoriumzuur, van platinaertsmetalen, van tantalium, molybdenium, vanadium, tellurium, van de zwavelzouten, enz. ontdekt en onderzocht. De delfstoffen, te voren naar hare uitwendige eigenschappen verdeeld, heeft hij naar haar scheikundige samenstelling gerangschikt. Niet minder heeft hij zich onderscheiden door zijn belangrijke nasporingen op het gebied der organische chemie. Zeer verdienstelijk heeft hij zich voorts gemaakt voor de chemische analyse door de invoering van nieuwe benamingen en van een andere rangschikking. Vooral heeft hij zijn roem verhoogd door de ongemeene schranderheid, waarmede hij de uitkomsten van enkele onderzoekingen wist toe te passen, om zoodoende tot algemeene scheikundige waarheden te komen. Scheikundigen uit bijna alle landen van Europa begaven zich naar Stockholm om het onderwijs van dien grooten geleerde te genieten. Tot zijn voortreffelijkste leerlingen behooren *Gmelin*, *Magnus*, *Mitscherlich*, *Osann*, *G. Rose*, *H. Rose*, *Wöhler*, *Naumann*, enz.

Tot zijn belangrijkste werken behooren: „Afhandlingar i fysik, kemie och mineralogie" (6 dln., Stockholm, 1806—1818), „Föreläsningar i djurkemien" (2 dln., Stockholm, 1806—1808), „Öfversigt on djurkemiens framsteg" (Stockholm, 1812), „Om blåsrörets anvandante i kemien och mineralogien" (Stockholm, 1820), „Over de samenstelling der zwavelalkaliën" en zijn hoofdwerk „Lärebok i kemien" (3 dln., Stockholm, 1808—1828; 2de druk, 6 dln., 1817—1830), dat in bijna alle Europeesche talen, ook in het Nederlandsch, vertaald is. Als de secretaris van de Academie van Wetenschappen gaf *Berzelius* de „Arsberättelser om framstegen i fysik och kemie" (27 jaargangen, Stockholm, 1820—1847) uit.

Berzsenyi, *Daniël*, een Hongaarsch dichter, werd geboren den 7den Mei 1776 te Hétye in het comitaat Eisenburg. Door zijn vader voor den landbouw bestemd, wist hij zich door zelfstudie verder te ontwikkelen, vooral in de kennis der wijsbegeerte. Zijn eerste dichterlijke proeven, in 1813 door *Helmeczy* buiten weten des dichters uitgegeven, werden met grooten bijval ontvangen. In 1816 bezorgde de dichter zelf daarvan een vermeerderde uitgave. In 1830 werd hij tot lid der Hongaarsche Academie benoemd. Hij overleed den 24sten Februari 1836 te Nikla in het comitaat Savoye, waar in 1869 voor hem een gedenkteeken werd opgericht. Zijn gezamenlijke werken zijn door *Döbrentei* (Boedapest, 2de 1862) en *Toldy* (Boedapest, 1864) uitgegeven.

Bes (Grieksch *Besas*) was een god van de oude Egyptenaren, van een dwergachtige en belachelijke gestalte, gehuld in een pantervel en met een hooge kroon van vederen op het hoofd. Hij is niet van Egyptischen oorsprong maar werd toch, vooral in latere tijden, aldaar zeer vereerd. *Bes* is vooral de god van de kleeding, en is daardoor veel op voorwerpen tot het toilet behoorende, als spiegels, poederdoozen, enz. afgebeeld, ook komt hij op gedenkteekenen dansend en musiceerend voor. Daar hij tevens als god der kraamvrouwen een rol speelt, werd hij dikwijls in de zoogenaamde geboortehuizen, die in den tijd der Ptolomeeen

naast de groote tempels
enz. afgebeeld. In Al
van het orakel vereen
komt deze god voor. e
in de beeldende kunst
onrechte heeft men v
Typhon der Grieken g

Bes. Een vleezige
de schil, het geheele
ze onderscheidt zich
doordat bij deze de la
de zaden grenst, ste
worden.

Men moet in dit op
een middel zoeken tot
vogels bijv., die besse
inslikken, verteren de
inwerking van het ma
deze worden dan later
wijderd en bezitten da

Vele bessen zijn v
belang, bijv. aalbessen,
andere weer zijn vergif

Bij sommige bessen,
wat steviger, en wordt
het gebruik geschild
met leerachtige schil. S
nog wel op vruchten
steenvruchten zijn, als
enz. Zie verder *Vrucht*

Bes is de naam va
verlaagden zevenden to
schaal. *Bes groote terts*
bes met voorteekening
terts de zachte toons
kening voor *b, e, a, d,*

Bes bijnamen van
Joh. Melchior Besch

Besançon, een ster
stad van het voormali
het tegenwoordige depar
251 m. boven de zee
gevormd schiereiland, da
een smalle, zich 120 m
rivier verheffende rots
land verbonden is. De sta
spoorwegen. Op de la
Besançon is verder door
batterijen omgeven. Lan
Doubs liggen de nieuw
Rijnkanaal, dat boven
rivierloop volgt, vermij
van een 400 m. langen t
Besançon heeft versch
nen en standbeelden, m
waterleiding. Uit den
nog afkomstig de Porte N
de in de rotsen uitgeh
blijfselen van een brug
de merkwaardigste gebo
van de prefectuur, de g
kerk uit de 11de eeuw
en het paleis van kardi
is de zetel van een a
men er een hoog gerec
bank. Tot de wetensch
hooren er de academie
maalschool, een theologi

ıet 130000 boekdeelen en belang-
ften, een artillerieschool, een tee-
school voor aanstaande horloge-
le stad telt 48329 (1901) en als
2 inwoners, heeft talrijke fabrie-
ijen, machinefabrieken, houtzage-
t middelpunt van de horloge-in-
et departement, welke aan meer
ıschen werk verschaft en jaarlijks
s in den handel brengt. Ook drij-
rs een levendigen handel in wijn,
ele bekwame mannen, zooals kar-
le, *Rémusat*, *Victor Hugo*, *Nodier*,
esançon geboren.
der Romeinen heette zij Vesontio
de Sequaners bewoond. Reeds in
Caesar, die er de Sequaners uit
r in het jaar 58 vóór Chr. een
ehaalde op *Ariovistus*, was Besan-
rijke vesting. Ten tijde van keizer
l zij door de Duitschers, onder aan-
Crocus, verwoest. Men verhaalt,
rk door *Linus* is gebouwd. De Van-
len haar in 386 te vergeefs; in 413
macht der Bourgondiërs en in 451
Attila verwoest. Ten tijde van ko-
I behoorde zij, als hoofdstad van
é, aan het Duitsche rijk. Bij den
vrede (1648) werd Besançon aan
aan, maar bij dien van Nijmegen
de stad met Franche-Comté aan
ırna zij door *Vauban* versterkt werd.
. zij door het tweede Oostenrijk-
ps onder vorst *Lichtenstein* te ver-
d en gebombardeerd.
een Byzantijnsche munt. Ook geeft
ım aan een gouden schijf in een
welke schijf soms van een stempel,
menschelijk gelaat voorzien is.
Valter, sir, een Engelsch schrijver,
den 14den Augustus 1836 te Ports-
erde sedert 1859 in de theologie,
professor aan het Collège Royal op
wijdde zich daarna aan het beroep
Het eerst hield hij zich bezig met
de oudere Fransche gedichten („Stu-
French poetry", 1868; „The French
rom 12th to 19th century", 1873),
e van *Rabelais* („Rabelais", 1879;
Rabelais", 1883), en was ook in
genootschap zeer werkzaam. In 1872
zich met *J. Rice* tot gemeenschap-
id in de zoogenaamde „Besant-Rice
onder: „The golden butterfly" (1871),
ey Mortiboy" (1872, ook als drama),
girl" (1873), „The son of Vulcan"
case of Mr. Lucraft" (1876) en
Trafalgar's Bay" (1879); ook schre-
n twee blijspelen, waaronder „Such a
Alleen publiceerde *Besant* na den
ce (1882) de romans: „The revolt of
em), „All sorts and conditions of
ossible story" (3 dln., 1882), waar-
nog gedeeltelijk meegewerkt heeft,
Hospital, being an East End chapter"
captain's room" (3 dln., 1883), „All
fair" (3 dln., 1883), „Dorothy For-
. „Uncle Jack" (1885), „The children of Gibeon" (3 dln., 1886), een van zijn belangrijkste romans, „The world went very well then" (3 dln., 1887), „Catharine Regina" (1887), „Herr Paulus" (3 dln., 1888), „Fifty years ago" (1888), „For faith and freedom" (3 dln., 1888), „The inner house" (1888), „The bell of St. Paul's (3 dln., 1889), „Armorel of Lyonnesse" (3 dln., 1890), „The demoniac" (1890), „St. Catherine's" by the Tower" (1891), „Ivory gate" (3 dln., 1892), „Rebel Queen" (3 dln., 1893), „Beyond the dreams of avarice" (1895), „In deacon's orders" (1895), „The city of refuge" (3 dln., 1896), „The master craftsman" (2 dln., 1896) en andere. Voor de „New Plutarch", die hij mede uitgeeft, schreef hij de biografieën „Coligny" (1879), „Richard Whittington" (1881), „Richard Jefferies" (1888), „Captain Cook" (1890); verder „History of London" (2 dln., 1893), „Westminster" (1895), met *Palmer* „History of Jerusalem" (1871; nieuwe uitgave, 1888). Ook leidde hij „The survey of Western Palestine" (sedert 1881) en was secretaris van het Palestine Exploration Fund (welks verslag voor 1865—1886 hij in 1886 uitgaf). In 1895 werd hij in den ridderstand verheven en overleed den 9den Juni 1901 te Londen. Zijn „Autobiography" verscheen in 1902 te Londen.

Besant, *Annie*, geboren *Wood*, een Engelsche theosofe en schrijfster, werd den 1sten October 1847 te Londen geboren. Van kind af zeer godsdienstig en rechtzinnig opgevoed in de Anglikaansche Kerk, kwam zij ten gevolge van den vroegen dood haars vaders (1852) onder de uitnemende opvoedkundige leiding van miss *Marryat*, zuster van captain *Marryat*, en hier kreeg haar godsdienstig denken min of meer een Evangelische richting. Met haar opvoedster, die haar samen met een ander meisje een opleiding gaf geheel buiten eenigerlei school of schoolsche methode, bracht zij in 1861 eenige maanden in Duitschland en Frankrijk door en keerde vervolgens tot hare moeder terug. In 1867 huwde zij den Anglikaanschen geestelijke *Frank Besant*. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren. Maar toen de jonge moeder in 1873, na eenige jaren van innerlijken strijd en twijfel, wegens verstandelijke en gemoedsbezwaren de Kerk van haren echtgenoot verliet, werd dit een reden tot echtscheiding. *Annie Besant* doorliep na den tijd van twijfel (1869—1874) een zeer werkdadig tijdperk van atheïsme (1874—1889), waarbij zij geleidelijk, ook op staatkundig terrein, op den voorgrond trad in het kamp der radikalen (1874—1884), voornamelijk in samenwerking met den volksleider *Charles Bradlaugh*. Zij werkte jaren lang met hem samen in zijn blad „The National reformer" en richtte tevens met hem een uitgeverszaak op, die zich bij voorkeur met de verspreiding van vrijzinnige lectuur bezig hield. Den vormelijken godsdienst afgelegd hebbende, zocht zij bevrediging harer geestelijke behoeften in de wetenschap en in propagandistischen arbeid van de Vrije Gedachte. Zij nam een zeer werkdadig aandeel in den verkiezingsstrijd, die *Bradlaugh* in het Lagerhuis bracht voor Northampton en in den daarop volgenden strijd van *Bradlaugh* tegen het geheele Parlement, dat hem niet wilde toelaten, omdat hij, als atheïst, bezwaar maakte,

den vereischten eed af te leggen. In 1877 lokte zij door opzettelijke uitgave van het bekende Knowlton-pamflet (betreffende beperking van het kindertal) een vervolging uit, en na de vrijspraak werd het boekje vervangen door *Annie Besant's* „de Bevolkingswet", dat vele uitgaven beleefde.

Haar radikalisme voerde haar geleidelijk tot het *socialisme*, zoodat zij zich in 1884 genoodzaakt zag het radikale kamp te verlaten en zich aansloot bij de „Fabian Society". Zij trad werkdadig op bij verschillende werkstakingen en betoogingen van werkeloozen (1887) en stichtte met *W. F. Stead* samen „The link", een halve stuivers weekblad tot behartiging der belangen des volks. Doch geheel haar leven tot 1889 was — zooals zij ook zelf verklaart — slechts een voorbereiding voor het groote propagandawerk voor de theosofische denkbeelden (door *H. P. Blavatsky* wederom in het Westen opgewekt), dat zij na 1890 onophoudelijk heeft gevoerd. Zij kwam van atheïsme en socialisme tot de theosofie door bestudeering van hypnotisme, spiritisme, droomen, hallucinaties, begoochelingen, geestesstoringen, e.d. en vooral door kennisname van *Sinnett's* werk „The occult world" en *H. P. Blavatsky's* „Secret doctrine". Bij den dood van *Blavatsky* in 1891 werd *Annie Besant*, aanvankelijk samen met *W. K. Judge*, later alleen, de voornaamste leeraar in de Theosofische Vereeniging, waarvan zij zelf eerst sedert enkele jaren lid was. Sedert 1890 is haar leven een onafgebroken werken geweest, om de theosofie over de geheele wereld bekend te maken. Twee malen maakte zij een langen propagandatocht door Amerika, herhaalde malen door Engelsch-Indië en Europa. Meestal bracht zij den winter door in Indië, den zomer in Europa. Den 7den Juli 1898 stichtte zij te Benares het Central Hindu College, dat zich ten doel stelt, aan de Hindoesche jeugd de voordeelen te geven van de Westersche ontwikkeling in verband met haar eigen ouden godsdienst. Deze school telde in 1904: 332 leerlingen met 24 professoren en leeraren, en is een blijvend gedenkteeken van *Annie Besant's* beschavingswerk in Indië.

Als schrijfster trad zij voor het eerst op in 1868 met een werk over „Levens van Heiligen", dat nooit werd gedrukt, en eenige korte verhalen, die in den „Family Herald" werden opgenomen. Voor *Thomas Scott* schreef zij in 1874 verscheiden vlugschriften. Vervolgens schreef zij „Over den aard en het bestaan van God", en dit leidde haar tot atheïsme, dat zij vervolgens in tal van geschriften verdedigde, zoo als „Het Evangelie van het Atheïsme", „Leven, Dood enOnsterfelijkheid", „De ware grondslag der zedelijkheid", „Waarom ik niet in God geloof", „Een wereld zonder God", enz. Voorts een groot aantal bijdragen in „The national reformer", in „Our corner" en later in de „The link".

Na haar overgang tot de theosofie werd zij spoedig medewerkster aan „Lucifer" (thans „The theosophical review"); uit dit laatste tijdvak van haar leven dateeren de voornaamste geschriften, waarmede zij de letterkunde van haar land heeft verrijkt, n.l.: „De zeven beginselen van den mensch" (1891), „Reïncarnatie" (1892), „Schets der theosofie" (1893), „De [illegible] „Autobiografie" (1894), „[illegible] wereld" (1894), „Het Zel[illegible] (1895), „De geboorte en [illegible] (1895), „De Bhagavad [illegible] Sanskriet, 1895), „De [illegible] (1896), „Het pad van [illegible] den Buitenhof" (1896), „[illegible] oude wijsheid" (1897), „[illegible] (1897), „Drie paden tot [illegible] (1897), „Dharma, of de [illegible] Kwaad" (1899), „Verta[illegible] het Mahâbhâratam" (1[illegible] van leven en vorm [illegible] ten" (1899), „Avatâras" [illegible] vraagstukken" (1900), „[illegible] derne leven" (1901), „[illegible] heersching en ontwikkeling [illegible] Christendom" (1902), „[illegible] zielkunde" (1904) en „[illegible] zijn" (1904). Bovendien [illegible] der tijden een groot aantal [illegible] werkjes van hare hand.

Ofschoon zij thans [illegible] telt en vergrijsd is in [illegible] van allerlei hevige storm[illegible] zij nog voor de theosofie [illegible] in woord en geschrift [illegible] dan weer in de Westersche [illegible]

Besborodko, *Alexander* [illegible] een Russisch staatsman [illegible] Maart 1747 in Klein-Rus[illegible] litaire loopbaan, werd [illegible] rie-regiment, vergezelde [illegible] *manzow* in den oorlog teg[illegible] 1774 op de staatskanselarij [illegible] werd hij staatssecretaris [illegible] Buitenlandsche Zaken. B[illegible] (1783) stond hij zoo hoog [illegible] gunst der czarin, dat hij [illegible] kon doen vallen. Door [illegible] tenrijk werd hij tot Duitsch [illegible] Aan den gespannen toestand [illegible] hij in 1791 een einde [illegible] tot groote tevredenheid der [illegible] aan het hoofd plaatste van [illegible] Buitenlandsche Zaken. D[illegible] werd hij naar ondersche[illegible] ven afgevaardigd, en h[illegible] invloed op de staatkundige [illegible] zijn tijd. De verdeeling va[illegible] tot stand gebracht. Later [illegible] *Sorbow*, den nieuwen g[illegible] drongen, en hoewel hij [illegible] haren dood, was zijn [illegible] *Paul* daarentegen over[illegible] wijzen; hij werd rijks[illegible] stand verheven, en bra[illegible] een of- en defensief ver[illegible] land met Engeland tegen [illegible] overleed te Petersburg [illegible] Zijn prachtige schilderij[illegible] een sieraad der keizerlijke [illegible]

Beschadiging is elke [illegible] die door een uitwendige [illegible] wordt toegebracht, waardoor [illegible] voor zij bestemd is, of [illegible] der goed dan te voren [illegible]

: waardevermindering is ontstaan. *beschadiging* genoemd.
s in het algemeen krachtens zijn tot het gebruik en zelfs tot be- :aak, die het onderwerp van zijn uitmaakt, gerechtigd. Echter is l geenszins onbeperkt, en is het eigenaar onderworpen aan de be- wetten of verordeningen gesteld ten van anderen voortvloeiende. e zijn eigen huis in brand steekt, lke andere brandstichter gestraft daarvan gemeen gevaar voor goe- gevaar voor een ander te duchten is geenerlei gevaar te vreezen, toch, om eigen onroerend goed in n, verlof van de overheid noodig, een geldboete van ten hoogste

· van eens anders goed stelt den an een burgerlijke rechtsvordering, afvervolging bloot. Het Burgerlijk t geen speciale bepalingen in over maar stelt als algemeenen regel, htmatige daad, waardoor aan een wordt toegebracht, dengene, door de schade is veroorzaakt, in de elt om deze te vergoeden aan hem, leed. Niet elke feitelijke bescha- dus een verplichting tot vergoe- · moet zijn: 1º een *onrechtmatige* oet wezenlijke schade zijn toege- . die de schade toebracht, moet Of in een gegeven geval de beide ten aanwezig zijn, is een quaestie ging en van feitelijke waardeering; eischte omvat zoowel het geval, :r met opzet heeft gehandeld, als zichtig, onachtzaam of nalatig ge- *Schadeloosstelling*).
ng van toegebrachte schade moet een bij den burgerlijken rechter enaar gevraagd worden. Tot zeker · actie tegelijk met de vervolging de beleedigde partij voor den straf- n ingesteld (Zie *Civiele partij*).
htelijke gevolgen van beschadiging rs goed leert men in hoofdzaak ken- XXVII van het Tweede Boek boek van Strafrecht. Hij, die op- ederrechtelijk eenig goed dat geheel an een ander toebehoort, vernielt, oruikbaar maakt of wegmaakt, wordt gevangenisstraf van ten hoogste 2 oete van ten hoogste *f* 300. Gelij- t toegepast op hem, die opzettelijk telijk een dier, dat geheel of ten ander toebehoort, doodt, beschadigt, aakt of wegmaakt. Hij die spoor- raafwerken, werken dienende tot of waterloozing, gas- of waterlei- en, voor zoover deze werken, leidin- ten algemeenen nutte gebezigd :telijk en wederrechtelijk vernielt, onbruikbaar maakt, wordt zwaarder met gevangenisstraf van ten hoogste tenis van ten hoogste 1 maand of ten hoogste *f* 100 wordt bedreigd. indien de vernieling, beschadiging of onbruikbaarmaking van genoemde ten algemeenen nutte gebezigde werken niet opzettelijk, maar door iemands *schuld* is geschied. Het zwaarst wordt gestraft het opzettelijk en wederrechtelijk vernielen of onbruikbaar maken van eens anders gebouw of vaartuig, n.l. met gevangenisstraf van ten hoogste 4 jaren.

Afzonderlijke vermelding verdient de beschadiging van schepen, ontstaan doordien deze met elkander in aanraking komen, elkander aanvaren (zie *Aanvaring*), tegen elkander aanstoomen, aandrijven of elkander overzeilen. Het hangt van de omstandigheden af, òf en in hoever er vergoeding der schade, door de schepen en ladingen geleden, plaats zal hebben. Bestaat er schuld, in eenigen vorm, bij één der schippers of diens volk, dan betaalt deze alle veroorzaakte schade. Is er schuld van weerszijden, of is de aanraking door een bepaald te bewijzen toeval veroorzaakt, dan komt geen vergoeding te pas, en ieder draagt eigen schade. Blijkt er noch van schade, noch van eenig toeval, zoodat het twijfelachtig blijft, wat de aanleiding van het ongeval was (en dit is het meest voorkomende geval), dan dragen de schepen en ladingen gemeenschappelijk, in evenredigheid der waarde, al de beloopen schade. De vrachten doen niet mee; het geldt hier ook geen *averij-gros* (zie *averij*).

Bij Kon. besluit zijn bepalingen vastgesteld omtrent het uitwijken der schepen, het voeren van lichten, het nemen van veiligheidsmaatregelen bij mistig weder, enz., alles ter voorkoming van de laatstgenoemde beschadigingen. Verder wordt de vergoeding in geval van beschadiging van schepen nog in onderscheiden bepalingen van den 6den titel van het IIe Boek van het Wetboek van Koophandel geregeld, waarnaar wij kortheidshalve verwijzen.

Beschaving is een woord, ontleend aan de handelwijze der timmerlieden, die door middel van de schaaf een ruwe plank glad maken. Men heeft dit toegepast op personen en geheele volken. Men noemt iemand beschaafd, wanneer hij door opvoeding en onderwijs, door ontwikkeling zijner vermogens, zijn oorspronkelijke ruwheid en onwetendheid verloren en zich tevens verrijkt heeft met al de kundigheden en deugden, die hem maken tot een nuttig burger, tot een voorstander van kunst en wetenschap, tot een bevorderaar van al wat goed is en schoon, tot een sieraad der maatschappij.

's Menschen beschaving uit zich in zijn manieren, in zijn gezelligen omgang, in zijn verheven gevoelens, in zijn edele daden, in het ideaal-menschelijke van zijn geheele wezen, alzoo in zijn echte humaniteit. Wij spreken ook van beschaafde volkeren, in tegenstelling met barbaarsche, en bedoelen daarmede zulke, die, aan hunne aanvankelijke ruwheid ontrukt, onder vrijzinnige staatsinstellingen leven, zich aan vreedzame bedrijven wijden, kennis en deugd onder alle klassen des volks op prijs stellen en bevorderen en een levendig gevoel voor het schoone bezitten. Die beschaving blijkt uit hunne inrichtingen van onderwijs, uit hunne volksvermaken, uit de inrichting der woningen, uit de leefwijze, uit de verdraagzaamheid jegens andersdenken-

den, uit de algemeene verspreiding van wetenschappelijke kennis, enz.

Men houde echter in het oog, dat er een *ware* en een *uiterlijke* beschaving bestaat. De eerste hebben wij beschreven. De laatste gebruikt de uitwendige vormen der ware beschaving tot bedekking van onkunde, vooroordeel en bedorvenheid, dus tot bemanteling der barbaarschheid. Men heeft zulk een beschaving wel eens terecht *het vernis der beschaving* genoemd.

Bij de waarneming, dat sommige volkeren, die op een gegeven tijdstip een aanmerkelijken trap van beschaving bereikt hadden, doch vervolgens onder den drang der omstandigheden tot barbaarschheid vervallen zijn, hebben sommigen de vraag geopperd, of de beschaving een tijdelijk verschijnsel is bij sommige volkeren, dan wel of zij aanhoudend vooruitgaat? Het eerste moet in vele gevallen bevestigend beantwoord worden, maar sluit het laatste geenszins uit. De toenemende ontwikkeling der menschheid en dus die der beschaving in het algemeen is boven allen twijfel verheven, al hebben ook vele gebeurtenissen, zelfs van den jongsten tijd, de treurigste bewijzen geleverd voor het feit, dat de menschheid ook in hare meest beschaafde volkeren nog ver van het toppunt der beschaving verwijderd is. Daarom echter behoeven wij den vooruitgang niet te miskennen en evenmin te wanhopen aan de toekomst. De schat van kennis, van verlichte begrippen en verheven gevoelens is een erfenis der nakomelingen, die aanhoudend vermeerderd wordt zonder dat een vijandige macht daarvan iets kan wegnemen. De ontwikkeling ten goede van alles wat bestaat, met overwinning van elken tegenstand, is een gezaghebbende wet in de geheele schepping.

Beschavingsgeschiedenis. Zie *Cultuurgeschiedenis*.

Bescheidenheid is een eigenschap van ware verdienste en het sieraad van hem of haar, die door bekwaamheid of deugd of door beide een rechtmatige aanspraak heeft op onderscheiding, zonder die aanspraak te doen gelden. Zij vloeit voort uit het besef, dat onze ontwikkeling steeds uiterst gering is in vergelijking met hetgeen zij onder gunstiger omstandigheden en bij voortgezette oefening worden kan. Zij is iets anders dan nederigheid, die zichzelf gering acht in vergelijking met anderen, iets anders dan zedigheid, die zich openbaart in een nauwgezetten levenswandel. Zij staat tegenover hoogmoed, de ondeugd der dommen, die zich ten onrechte den voorrang toekennen boven hunne medemenschen.

Bescherelle, *Louis Nicolas*, een Fransch taalkundige, werd geboren te Parijs in 1802. Van 1828—1858 was hij werkzaam als bibliothecaris van het Louvre. Hij overleed te Parijs in 1884. Men heeft veel werken op grammaticaal gebied aan hem te danken zooals zijn: „Grammaire nationale" (1834—1838), „Dictionnaire national" (1843—1846) en „Dictionnaire de la langue française" (1872). De „Dictionnaire géographique" (1856—1858), die zijn naam draagt is niet door hem geschreven.

Bescherelle, een broeder van den voorgaande, geboren te Parijs in 1804, heeft eveneens vele verhandelingen over de grammatica en de studie der talen geschreven, [illegible] de la langue française [illegible]

Beschermende rechten [illegible] (oeconomisch).

Bescherming (*juridisch*) [illegible] goederen, een van de [illegible] ingezetenen, wordt in art. [illegible] Grondwet gewaarborgd [illegible] grondgebied van het Rijk [illegible] waar dit recht het krachtigst [illegible] in de *habeas corpus-act* [illegible] teekening is, in Frankrijk [illegible] kortom in de geheele [illegible] persoonlijke vrijheid [illegible] lande hangt dit staatkundig [illegible] met art. 2 van het Burgerlijk [illegible] zich op het grondgebied [illegible] dende, vrij is en de slavernij [illegible] lijke dienstbaarheden [illegible] geduld, alsmede met de [illegible] van het Burgerlijk Wetboek [illegible] om iets te doen, opgelost [illegible] kosten, schaden en interessen [illegible] denaar niet aan zijn verplichting [illegible] men zijn diensten slechts [illegible] een bepaalde onderneming [illegible] mede strijdt niet de [illegible] militair te dienen, daar [illegible] verplichting der ingezetenen [illegible] voor iedere aanranding van [illegible] wijl de politie aanrandingen [illegible] moet pogen te voorkomen [illegible] recht is opgedragen aan een [illegible] de rechterlijke macht. In [illegible] gehandhaafd de vrijheid [illegible] hechtenisneming en de [illegible] woning: art. 160 waakt [illegible] beurdverklaring van goederen [illegible]

Wat den godsdienst betreft [illegible] geen der godsdiensten [illegible] ming. Integendeel, de Grondwet [illegible] lijk: „Aan alle kerkgenootschappen [illegible] wordt gelijke bescherming [illegible]

Bescherming (*oeconomisch*) [illegible] *de rechten*, of *protectie* [illegible] staatswege genomen maatregelen [illegible] van de nationale nijverheid [illegible] vaart in hunnen concurrentie [illegible] land.

De opvattingen over [illegible] zich in den loop der tijden [illegible] De oude klassieke school [illegible] ging van de meening uit [illegible] noodwendig den prijs [illegible] hoogen, zoodat de consumenten [illegible] kosten van die staatsbescherming [illegible] In den lateren tijd, en [illegible] van een machtige persoon [illegible] is men in het andere uiterste [illegible] melijk het buitenland, [illegible] sche producenten, het grootste [illegible] ten draagt.

Laten wij om een [illegible] maken achtereenvolgens [illegible] rechten, b) uitvoerpremiën [illegible] d) differentieële rechten [illegible] f) scheepvaartpremiën.

a. Invoerrechten. [illegible]

·heiden van fiscale rechten op
e hier te lande niet of slechts
ijk hooge prijzen te vervaardi-
ermend wordt het recht dan, als
nporteur een vrij belangrijk be-
tat de binnenlandsche producent
ı heeft. Als fiscaal recht is ook
te beschouwen op goederen, die
aan accijns onderhevig zijn. De
ordt door den staat verleend om
dsche concurrentie geheel te we-
ı prijs van het goed in die mate
ı. dat het zeer voordeelig wordt,
et binnenland te produceeren. In
betaalt de binnenlandsche consu-
geren prijs, dan hij bij vrijen in-
uitenlandsche product zou betaald
ordt door allen erkend; alleen ge-
over de vraag, hoe hoog die prijs-
r is wel theoretisch het geval
een buitenlandsche producent zijn
steeds heeft beschouwd als een
n zijn productie een grooter om-
. terwijl hij zijn winst trekt alleen
ers in zijn eigen land en daarom
e invoering der beschermende in-
ons land te blijven leveren zoo,
ier op den ouden voet blijft. Doch
er dat invoerrecht is, des te ge-
ans, dat de buitenlandsche produ-
luur tot dat offer in staat is. De
le winstmarge van den importeur
sche goederen in ons land, bij de
; van een beschermend invoerrecht,
iindering toelaat en dat aldus de
oed niet met het zelfde bedrag ver-
et invoerrecht bedraagt. Een an-
an dit laatste is te zoeken in de
dat hoogere prijzen de binnen-
rrentie aanmoedigen. Nieuwe pro-
n worden ingevoerd, arbeidbespa-
s worden aangeschaft met het re-
le kostenprijs der verbeterde of
abrieken vermindert en derhalve
prijs lager kan zijn, dan men wel-
tstandkoming van het invoerrecht
Dat evenwel de oude lagere prijzen
en, daarop is weinig kans. Een
dg zou alleen mogelijk zijn, wan-
nde energie van het kapitaal en
emers alleen haar opwekking kon
en hoop op prijsverhooging, zonder
nd liggende bijgedachte, dat meer-
en en ondernemers dezelfde hoop

remiën. De toestand — zoo wordt
— van de binnenlandsche nijver-
lien aard, dat zij niet in staat is
sche markten te concurreeren. De
iaar hierbij te hulp en verleent
evoerde goederen van een bepaal-
toeslag, die als een vermindering
costen kan beschouwd worden. Zulk
de industrie zal derhalve grooten-
port gaan werken, met dat gevolg,
iale schatkist en de nationale be-
s worden belast en daarenboven
lsche consument benadeeld wordt,
die door verminderde binnenlandsche concurrentie hooger prijzen heeft te betalen.

c. *Productiepremiën* bestaan nog in enkele landen bij den scheepsbouw. Deze premiën worden verleend, onverschillig of de goederen worden uitgevoerd of in het land worden gebruikt. Ze zijn een gift van den staat aan de nationale producenten, die daardoor in staat worden gesteld een weinig gelukkige productie te behouden of een in den aanvang met moeilijkheden kampende nijverheid wellicht concurrentie-krachtig te maken. De consument is niet gedwongen hoogere prijzen te betalen, omdat buitenlandsche concurrentie niet uitgesloten wordt. Hier staan dus tegenover elkaar de opoffering uit 's rijks schatkist en het belang der producenten. Men kan zich het geval denken, dat de belangen van allen, die aan de productie medewerken, een zoo gewichtige nationale zaak beteekenen, dat de bijdragen van alle belastingbetalers daardoor verdedigd worden.

d. *Differentiëele rechten* naar de herkomst of bestemming der goederen. Zij dienen niet om een bepaald land meer te bevoordeelen dan een ander, zij hebben alleen ten doel den rechtstreekschen aanvoer uit of den rechtstreekschen uitvoer naar sommige landen te bevorderen. Beschermd wordt hier niet de productie, maar de handel. Men tracht bijv. den invoer te leiden over nationale havens, door op den invoer langs anderen weg een hooger recht te leggen. De winsten, voortspruitende uit het verschil tusschen buiten- en binnenlandsche prijzen, komen dus in de zakken der nationale kooplieden. Men maakt kunstmatig den natuurlijken toegangsweg duurder ten voordeele van die kooplieden en ten nadeele van de consumenten.

e. *Vlagsurtaxen* bevoordeelen in- of uitvoer onder nationale vlag, door heffing van hoogere invoerrechten of scheepvaartgelden onder vreemde vlag. Zij beschermen niet den handelaar, maar den reeder en ook den scheepsbouwer, indien althans de nationale scheepvaart zich bij voorkeur bedient van in het binnenland gebouwde schepen. Daardoor kunnen de nationale vrachten stijgen. De consumenten betalen deze kunstmatig verhoogde transportkosten.

f. *Scheepvaartpremiën* of *subsidiën* in den vorm van postcontracten zijn een veel geliefd middel om de nationale scheepvaart te steunen. Ze zijn verdedigbaar behalve op politieke gronden, ook op deze, dat daardoor geregelde lijnen worden gewaarborgd, die anders wellicht niet tot stand zouden komen en toch voor het land nuttig zijn. De gesubsidiëerde stoomvaartmaatschappij geniet geenerlei monopolie en verhoogt daarom niet den vrachtprijs. Iets dergelijks doet de staat door subsidie te verleenen voor den aanleg van een tramweg of een spoorweg. Dit middel strekt ten voordeele van allen, die belang hebben bij een geregelde verbinding tusschen twee landen, d.i. voor de geheele exportindustrie en den handel.

Voor het hier besproken stelsel worden verschillende argumenten aangevoerd, waarvan de voornaamste in het kort zullen worden besproken.

Vooraf dient echter te gaan een verdediging van het stelsel tegen oppervlakkige aanvallers.

Ook van de zijde der protectionnisten wordt op weinige uitzonderingen na toegegeven, dat bescherming de prijzen verhoogt ten nadeele van den consument, al is die stijging niet evenhoog als het recht. Het aantal van hen, die met *Bismarck* van meening zijn, dat de buitenlandsche producenten het nadeel dragen, is niet groot. Maar de protectionnisten wijzen er tevens op, dat het voordeel van allen, die bij de productie belang hebben, zeer dikwijls opweegt tegen het nadeel, aan de consumenten berokkend. Men staat niet, zooals de verstokte vrijhandelaar wel eens geneigd is aan te nemen, voor de geheel theoretische quaestie, wat voor een volk voordeeliger kan zijn: de vrije handel en het vrije bedrijf zonder een enkele belemmering of de kunstmatige bescherming. Menig protectionnist is bereid die theoretische vraag te beantwoorden in het voordeel van den vrijhandel en erkent gaarne, dat indien des vrijhandelaars-praemissen juist waren, de conclusie ook praktisch ten voordeele van den vrijhandel moest luiden. Deze praemissen komen hierop neer, dat bij totale afwezigheid van alle belemmeringen elk land zijn kapitaal en zijn arbeid aan die bedrijven zou kunnen wijden, die voor de natie het voordeeligst zijn. De algemeene internationale arbeid der wereld zou zóó verdeeld worden, dat elk land, elke streek het voordeeligst gebruik kan maken van de bijzondere door de natuur geschonken voordeelen. Het produkt van zulk een arbeid zou het grootst mogelijke zijn ten bate van de algemeene welvaart, terwijl een sterke band wordt gesmeed tusschen de volkeren. Dit moge alles juist zijn, het gaat mank aan de basis. Nergens is ooit die vrijhandel zonder eenige belemmering op een vrij groot deel der wereld (een eerste eisch om de beschreven gevolgen te kunnen verwachten) toegepast. Nijverheid, noch handel heeft aanvankelijk in ons historisch Europa met opzet de plaats gekozen, waar hunne diensten het goedkoopst kunnen worden aangeboden. Nergens is de tegenwoordige toestand aldus geworden door de vrije werking der behoeften. Terecht wijzen de protectionnisten zulk een vrijhandelsbetoog af, omdat het op geen enkelen historisch geworden toestand toepasselijk is.

1°. Bescherming als opvoedmiddel. De leer, dat bescherming als middel tot de ontwikkeling van productie, van handel of scheepvaart dienstig is, werd door *Friedrich List* in zijn „Nationales System der politischen Oekonomie" (1841) voor het eerst tot een wetenschappelijk stelsel uitgewerkt. Volgens dien schrijver is in de nationale maatschappij aan den Staat ten opzichte van de handelspolitiek een rol toebedeeld, verschillend naar elk stadium harer oeconomische ontwikkeling. De staat moet de productieve krachten van het volk trachten aan te kweeken en doet dit, hetzij door inmenging, hetzij door abstinentie. Voor half barbaarsche volkeren zal de vrije handel nuttig zijn, doch hoe meer zich zulk een volk ontwikkelt, des te minder voordeel kan het trekken uit den ruil zijner landbouwprodukten tegen vreemde fabrikaten. Heeft het den trap bereikt, dat de manufactuur zich begint te ontwikkelen en in die ontwikkeling door buitenlandsche concurrentie wordt belemmerd, dan moet het beschermend [illegible] del die belemmering [illegible] nationale industrie [illegible] zich met de buitenlan[illegible] de bescherming [illegible] houden.

In eenigszins [illegible] opvoedingsargument [illegible] Men meent met een [illegible] ook thans nog een [illegible] ken, die juist in den [illegible] den moet ondervinden [illegible] gedrukt te worden [illegible] lemmerde mededinging [illegible] geven, dat op deze [illegible] baar zijn geworden. [illegible] voorop den tijdelijken [illegible] En het groote bezwaar [illegible] wel dit, dat men nooit [illegible] dustrie heeft gehoord [illegible] schaffing harer bescherm[illegible] zullen ondervinden. W[illegible] doel bereikt?

2°. De bescherming [illegible] tak van bedrijf, waarin [illegible] door mededinging van [illegible] ductiekosten wordt gedr[illegible] ondergang zal zijn [illegible] werkeloosheid van de [illegible] werkzaam. Voortzetting [illegible] alleen mogelijk zijn [illegible] levensstandaard van [illegible] tie. De Staat moet als [illegible] levensstandaard of den [illegible] drijf, dat moeilijk binnen [illegible] tijd door een ander kan [illegible] hinderen. Toen de Ame[illegible] granen hun intocht deden [illegible] voer een enorme prijsdal[illegible] het welzijn van den geb[illegible] op het spel. Duitschla[illegible] staten hebben dien [illegible] het heffen van vrij hoog[illegible] land heeft dit nagelaten [illegible] landbouwmalaise veroorza[illegible] te boven te komen [illegible] tuurgewassen of uitbrei[illegible] veeteelt en van de [illegible] zijn tal van personen [illegible] bouw leefden, naar de [illegible] waar zij het pauperisme [illegible] ben de Nederlandsche [illegible] in Amerika bevolkt. [illegible] den met deze natuurlijk[illegible] het geleden leed betre[illegible] dat een blijvend invoer[illegible] ter onheilen zou hebben [illegible]

3°. Dure landen zijn [illegible] landen. Beter duur brood [illegible] baat het den arbeider [illegible] goedkooper zijn, als hij [illegible] Een land met hooge pr[illegible] hooge loonen. Deze le[illegible] niet zelden wordt vert[illegible] niet nader te bewijzen [illegible] van 's lands uitvoer op [illegible] zijn aan het totaal van [illegible] mogelijk maken of bepe[illegible]

brengt in de betalingsbalans
d zelf en het geheele buiten-
ing in dien zin, dat het land
buitenland zal schuldig zijn.
r gevolg daarvan moet zijn, dat
gunstig werkende exportindus-
verlaging van onzen wisselkoers
ld haren export moeten staken.
schied? Tegenover de bescherm-
elker arbeidsvraag zich zal heb-
staat de benadeelde exportindus-
beidsvraag moet inkrimpen. Er
gunstigste geval een uitwisse-
plaats, die een eenigszins belang-
: in den weg staat, terwijl daarbij
beschermde artikel is gestegen.
tie zou medebrengen, dat om dat
omen, de universeele bescherming
n, die in het binnenland kunnen
ligd, werd aanvaard. Dan eerst
n stijgen; maar ook dan zullen
alle goederen duurder worden.
enkele protectionnisten, vermin-
hoeft niet noodzakelijk vermin-
te veroorzaken, terwijl zij de
nen van de stelling, dat op den
ngen door het buiten- aan het
het uitvoer-surplus niet in geld
len. En hiermede komen wij aan
gument.
argument. Verminderde invoer
worden door de zending van
f effecten, zoodat het totaal be-
en hetzelfde kan blijven, en daar-
le nadeelige gevolgen, door de
voorspeld, uitblijven. Nederland
er ingevoerd dan het uitvoerde,
nland behalve den invoer en de
en Nederlandschen transito-han-
betalen had de rente van het
n het buitenland uitgezette kapi-
ctie zou een uitbreiding van dat
volg zijn.
der vrijhandelaars wordt daarte-
, dat deze veronderstelling op on-
rust. Immers verlevendiging van
et gevolg der protectie, doet de
vraag naar kapitaal stijgen, zoodat
r kapitaal in het buitenland zal
st.
effecten dragen rente; uit bui-
lernemingen wordt winst verkre-
nenland zal dus jaarlijks een
wordend bedrag van het buiten-
n hebben. En hoe moet die jaar-
vordende schuld worden betaald?
ler middel dan alweder effecten.
tectionnisten. De vraag is echter,
nd op den duur de middelen be-
n naar buiten te zenden en schuld-
ng te ontvangen. In het binnen-
ijgende bevolking en niet vermeer-
binnenlandsche productie beschik-
e aanwezige hoeveelheid gebruiks-
nen, hetgeen alleen kan worden
n men telkens zuiniger leeft en
spaart. Deze gedragslijn is even-
retisch dan praktisch uitvoerbaar, zoodat als betalingsmiddel op den duur alleen stijgende invoer mogelijk is, een gevolg, dat den protectionnist ongewenscht voor zal moeten komen (*Diepen* tegen *Pierson*).

In het bovenstaande hebben wij in het kort de voornaamste argumenten van beide zijden trachten weer te geven, zonder tusschen protectionnisten en vrijhandelaars partij te kiezen. Dit laatste blijve aan den lezer overgelaten.

Beschik-Tasch, voorstad van *Konstantinopel*. Zie aldaar.

Beschlik is de naam van een Turksch muntstuk, dat overeenkomt met 5 goeroesch of Turksche piasters. Het gehalte van de in 1844 geslagen beschlik is hetzelfde, als dat van de zilveren medschidjeh, maar deze is vier maal zoo zwaar. De vóór dezen tijd geslagen heele en halve beschlik, die nog veel in Anatolië gebruikt wordt, heeft een gehalte van 195 duizendste en een gewicht van 15,2 gr. (de halve 7,6 gr.). De halve beschlik heet ook wel jüslik, bejas-jüslik of jüspura en bevat 100 para. De beschlik bezit in Nederlandsche munt een waarde van 0,60 gld.

Beschoeiing. Zoo noemt men de bekleeding van wallen of oevers van rivieren en kanalen, om het instorten daarvan te beletten. Men maakt ze vooral bij houten bruggen tot vorming der landhoofden en vleugels, in havens om den steil opgaanden grond bij de losplaatsen der schepen te stutten en in nauwe gedeelten van kanalen, die niettemin een vrij aanzienlijke diepte moeten hebben. Veelal maakt men een beschoeiing door dicht bij den wal of oever stevige, eenigszins landwaarts overhellende palen in den grond te heien en deze aan de landzijde met planken te bekleeden, waarna de ruimte achter de planken met aarde wordt gevuld. De palen verbindt men door liggers en door een bovensloof, waarin de koppen der palen met gat en pen worden bevestigd. Bovendien verbindt men de palen ook wel door ankers en kruisen met den wal.

Ten behoeve van steenen beschoeiingen wordt in een kanaal beneden de gewone waterhoogte een ligger, op palen rustende, langs den wal gelegd en hierop plaatst men tichelsteenen landwaarts hellende. Gewoonlijk legt men de lagen los op elkander. Bij een gemetselde beschoeiing is gemelde helling onnoodig.

Beschort, *Friedrich Jonas*, een tooneelspeler uit de school van *Schröder* en *Ifland*, werd geboren te Hanau, den 14den Januari 1767. In 1786 trad hij te Worms op als zanger en kwam vervolgens aan den schouwburg te Hamburg en in 1796 aan dien te Berlijn. Hier bleef hij de lieveling van het publiek, totdat hij zich in 1838 terugtrok. Hij overleed den 5den Januari 1846 te Berlijn. Zijn meest beroemde rollen waren die van *Shrewsbury* in „Maria Stuart", die van *Riccaut de la Marlinière* in „Minna von Barnhelm", die van *Perin* in „Donna Diana" en die van *Polonius* in „Hamlet".

Beschouwing noemt men het gadeslaan van eenig voorwerp, zoowel in natuurlijken, als in overdrachtelijken zin. In het eerste geval slaat men het oog op eenig voorwerp, om hiervan den uitwendigen vorm of de werking na te gaan; in het tweede bepaalt men zijn gedachte bij het

een of ander voorwerp, om dit als het ware met het geestesoog te bezien.

Onder *beschouwing* verstaat men ook de woorden, waarin men mededeelt, welke denkbeelden men over eenige zaak heeft.

Beschrijving noemt men de voorstelling van een voorwerp door de opgave van zijn eigenaardige of toevallige kenmerken. Een voorwerp kan onstoffelijk of stoffelijk zijn. In het eerste geval is het een denkbeeld, en een beschrijving hiervan is niets anders dan een nadere verklaring. De beschrijving van een stoffelijk voorwerp dient, om er een duidelijke voorstelling van te geven aan hen, die het nooit hebben gezien. In een beschrijving mag derhalve geen belangrijk kenmerk van het voorwerp ontbreken, maar men wachte er zich tevens voor, om te veel in bijzonderheden af te dalen, omdat het beeld van het geheel daardoor allicht minder duidelijk wordt.

Beschubtvinnigen (*Squamipinnes*). Familie van tropische zeevisschen, behoorende tot de orde der *Beenvisschen* (*Teleostei*), onderorde der *Stekelvinnigen* (*Acanthopterygii*). Zie verder *Squamipinnes*.

Beschuit is de naam van een soort van hard tarwebrood. Het ontleent zijn naam aan de Fransche woorden *bis cuit* of *tweemaal gebakken*. Immers het deeg van tarwemeel wordt eerst in den oven gebakken tot *beschuitbollen*, en nadat deze doorgesneden of, zooals men te Amsterdam zegt, *gespouwen* zijn, plaatst men die wederom in den oven, totdat zij zoo hard zijn, dat zij tusschen de tanden kraken of *croquant* zijn. De bovenste gedeelten vormen de *hooge* en de onderste de *platte* beschuiten. Men heeft verder *scheepsbeschuit*, die hard gebakken en in vaatjes gepakt wordt, zoodat zij, zonder onsmakelijk te worden, een lange reis kan medédoen, *roggebeschuit*, van roggemeel gebakken, *papbeschuitjes*, waaruit men zooveel mogelijk alle bestanddeelen verwijderd heeft, die voor zeer kleine kinderen nadeelig zijn, enz.

Beschuldiging is in het algemeen de ten laste legging aan iemand van een bepaald feit, dat, zoo het bestaat, hem bloot zal kunnen stellen aan een vervolging in rechten, of hem zal doen dalen in de achting zijner medeburgers. In rechten is de beschuldiging meer bepaald de ten laste legging van een strafbaar feit met het doel om tegen den bedrijver de straf, door de wet daarop gesteld, door den rechter te doen uitspreken. Men heeft bij de [illegible] van den ouden en den nieuwen tijd [illegible] op[illegible] geen [illegible] over de vraag, of aan een veroordeeling tot straf een bepaalde beschuldiging moest voorafgaan en zoo ja, of dan die beschuldiging alleen door bepaalde personen kon worden ingesteld [illegible] of een ieder daartoe gerechtigd was.

In den aanvang van de ontwikkeling van het strafrecht [illegible] wel bij de meeste volken de opvatting, dat straf [illegible] van het leed, aan [illegible] aan een bepaald [illegible], terwijl eerst later [illegible] de opvatting doordrong, dat gestraft wordt in het belang der gemeenschap, wier rechtsorde door het misdrijf is verstoord. Het is begrijpelijk, dat men bij de eerste opvatting eischt een aanklacht van den persoon tegen

wien het misdrijf is [illegible]
tot hem in een bepaald [illegible]
terwijl bij de tweede [illegible]
een aanklacht — [illegible]
òf vrijgelaten is aan [illegible]
aan bepaalde staatsamb[illegible]

Bij de oude German[illegible]
digde of hij, die [illegible]
en, ingeval van [illegible]
verslagene, de beschuldig[illegible]
volksgericht en die [illegible]
door den eed van [illegible]
bevestigen, waarna de [illegible]
schuldigde naar de bestaan[illegible]
plaats hebben. Het staats[illegible]
aan een schending van [illegible]
der geheele maatschappij [illegible]
mens haar, werd nog [illegible]
niseerd en met meer [illegible]
tijdig bij de Romeinen [illegible]
zamerhand de opvatting [illegible]
der maatschappij gerechtigd [illegible]
de rechten van den Staat [illegible]
keurige handelingen [illegible]
ven. Vandaar dat [illegible]
burger een beschuldiging [illegible]
bevoegde macht, vooral [illegible]
drijven. De praetor [illegible]
gegrondheid: werd [illegible]
werd zij in behoor[illegible]
(judex) ter vervolging [illegible]
ven. Het stuk, waarin [illegible]
was vervat, heette *libellu*[illegible]

Zoowel het German[illegible]
recht gingen uit van [illegible]
toire stelsel, d. w. z. [illegible]
straf veroordeelen, [illegible]
klaagde een bepaald [illegible]
optreedt. In de Middeleeuw[illegible]
tot in de 18de eeuw [illegible]
het inquisitoir proces [illegible]
misdadigers uitgaat van [illegible]
bij de beklaagde geen [illegible]
bruikt als middel om [illegible]
Tevens werd de openba[illegible]
deling der strafzaken [illegible]
telijke vervangen.

Het stelsel, tegenwoordig [illegible]
ook in Nederland is [illegible]
oorsprong, is dit, dat [illegible]
[illegible]ing moet worden [illegible]
gaat van een parti[illegible]
paalde regeeringsamb[illegible]
nisterie genoemd.

De ambtenaren van [illegible]
plaatst naast ieder [illegible]
wel leden der rechter[illegible]
aan de rechtspraak [illegible]
en uit naam der wet [illegible]
schap op als aanklager[illegible]
zijn ambtshalve belast [illegible]
alle misdrijven, waarv[illegible]
berechting aan de [illegible]
Elk burger is en blijft [illegible]
plicht, om misdrijven [illegible]
aan te geven aan de [illegible]
maar de vervolging [illegible]
ling van dit laatste. [illegible]

CHUTTINGSMIDDELEN BIJ DIEREN.

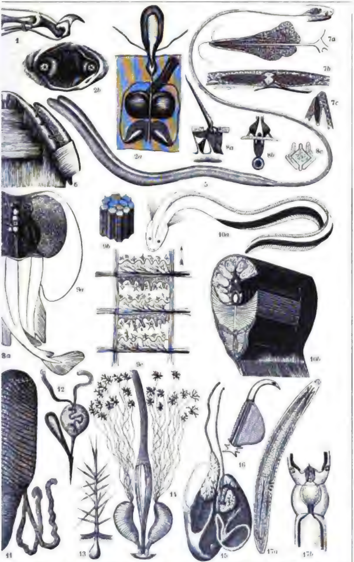

s teenbeweging. 2. Z. Amer. Stinkdier (Mephitis suffocans), *a* stinkklieren S, *b* uitmonding er van in slang (Crotalus horridus). Doorboorde gifttand. 4. Brilslang (Naja tripudians). Gegroefde gifttand. 5. Callophis en giftklieren. 6. Mexicaansche gift-hagedis (Heloderma horridum). Onderkaak met tegenaanliggende rman (Trachinus), *a* gifttoestel in overlangsche doorsnede, *b* dwarse doorsnede, *c* verticale doorsnede van lbaarsje (Gasterosteus aculeatus), *a* stekel met "span"inrichting van terzijde, *b* onderste deel van voren, de. 9. Sidderrog (Torpedo marmorata), *a* Visch van boven geopend, *E* electrische organen, *b* deel der n electr. zuil, overlangs, vergroot. 10. Sidderaal (Gymnotus electricus), *a* aal met donker electr. organn, terzijde geopend, *E* electr. organen. 11. Roode mier (Myrmica laevinodes), gifttoestel. 12. Roode boschmier gift- en steektoestel. 13. Spinrups. brandhaar. 14. Bombardeerkever (Brachinus complanatus), stinkklieren. Speekselklieren. 16. Schorpioenstekel en -giftklier. 17. Geoplana chalicophora, *a* doorgesn. dier, *b* uitstulpb. giftklier. 18. Netelcellen v.e. kwal, *a* in niet geprikk. toest. *b* in geprikk. toest. met uitgeslingerde brandhaar.

Digitized by Google

evallen (zoogenaamde klachtde-
). **M.** geen vervolging doen, dan
leedigde partij. Tot deze klacht-
o.a. beleediging, overspel, scha-
nadeele van bepaalde verwanten-
teursrecht. Een valsche aangifte
ter bepaalde omstandigheden aan-
t een vervolging tegen den per-
ngifte of klacht deed. De beschul-
ormuleerd in de dagvaarding voor
.akte van beschuldiging", die vóór
ınde crimineele zaken voorkwam,
ıwoordige wetgeving niet meer.
gsmiddelen der dieren (zie
ɪeschuttingsmiddelen van dieren
de meest uitgebreide beteekenis
zijn alle middelen te beschouwen,
chermd worden tegen uitwendige
un ontwikkeling of voortplanting
aantal is zóó groot, dat zoowel
ın **dieren** als planten, slechts de
er ter plaatse besproken kunnen

verbreide beschuttingsmiddel der
ast omhulsel van het lichaam of
ıt **grooten** weerstand aan uitwen-
kan bieden en door zijn gehalte
iezelzuur somtijds zeer hard is.
groote verscheidenheid van vorm
bij vele eencellige organismen
j de radiolariën (kiezelzuur), fora-
ılk), coelenteraten (vele koraal-
'hinodermen. Vooral bij sommige
als bij de reuzenmossel (*Tridacna*),
eer hard; maar ook talrijke wor-
ıarde woonhuizen. Bij eenige mol-
bij sommige kreeftachtige dieren,
ınwezig, die het lichaam, of althans
te deelen, als een mantel omhullen
lragen; dezelfde functie verrichten
ılden der kevers. Ook bij gewer-
ijn huidpantsers somtijds aanwezig,
e visschen, bij vele reptiliën en bij
dieren (gordeldier). Zijn enkele
't lichaam ongepantserd, dan kun-
geval van nood binnen het omhulsel
'n worden, of de dieren kunnen
te rollen, dan wel op andere wijze,
elen beschutten. Vele krabben be-
hun rug allerlei vreemde voorwer-
ıen met de achterpooten schelpen,
schild boven hun lichaam, terwijl
ızen uit een wasachtige massa een
ven, dat hun zelf en het kroost

nder pantser zijn vaak stekels en
'ikkeld, zooals bij de zeeëgels, kie-
ommige mollusken, kreeften, kevers,
ijke visschen leveren de vinstekels
'elijk beschuttingsmiddel, vooral in-
echtopstaan, zooals bij den stekel-
rosteus aculeatus L.) het geval is
8b en 8c). Zulke stekels treden ook
ptiliën en zoogdieren op (egel, ste-
ɪn eveneens vormen de hoornen der
auwende dieren en van den neus-
de slagtanden van den olifant uit-
schuttingsmiddelen.

Nog beter zijn deze organen daartoe geschikt, indien de stekels met giftklieren in verbinding staan, zooals bij den pieterman (*Trachinus* L., fig. 7a, 7b en 7c) aan de vinstekels en bij sommige spinrupsen aan de holle, afbreekbare haren (fig. 13) waargenomen is geworden. Ook de netelharen der coelenteraten staan soms met giftklieren in gemeenschap (fig. 18a en 18b).

Bij sommige gelede dieren worden de giftstekels meer actief gebruikt, zooals bij de scorpioen (fig. 16), wier achterlijf in zulk een wapen eindigt, en bij een aantal insekten, zooals de bij (zie *Bijenteelt* en de afbeeldingen aldaar), de roode boschmier (*Formica fusca* L., fig. 12). In de snuit van vele nemertinen, bijv. *Geonemertes chalicophora* v. Graff. (fig. 17a en 17b), bevindt zich een met een giftklier verbonden stilet, terwijl de kaken van sommige spinnen en duizendpooten giftklieren bevatten. Hier moeten ook de gifttanden der slangen genoemd worden; bij deze dieren kan de giftklier een grooten omvang bezitten, zooals bij *Callophis intestinalis* Laur. (fig. 5) en bij *Heloderma horridum* Wiegm. (fig. 6).

Eveneens kunnen klieren, die een giftige, bijtende of onaangenaam riekende dan wel kwalijk smakende stof afscheiden, op zich zelf als beschermend middel dienen, zooals bij tal van mierensoorten, bijv. de gewone roode mier (*Myrmica laevinodes* Nyl., fig. 11), kevers en amphibiën valt waar te nemen, als ook bij wanzen, duizendpooten enz. De stinkdieren, bijv. *Mephitis suffocans* Lichtst. (fig. 2a en 2b), en een bombardeerkever (*Brachinus complanatus* Fabr., fig. 14) slingeren hun vijanden een kwalijk riekend vocht te gemoed. Bij gebrek aan zulke klieren laten vele gewervelde dieren hunne uitwerpselen vallen of scheiden urine af, dan wel zij braken of spuwen naar den vijand, zoo bijv. de tonslak (*Dolium galea* L. fig. 15), wier speeksel zwavelzuur bevat. De inktvisschen trachten zich voor hun vervolgers onzichtbaar te maken, door den inktbuidel te ledigen waardoor het water troebel wordt.

Een weinig voorkomend, maar zeer krachtig beschuttingsmiddel is het electrisch toestel van eenige visschen. Bij den sidderrog (*Torpedo marmorata* Risso) liggen de groote electrische platen (fig. 9a EE) rechts en links van den ruggegraat en zijn uit hoekige, loodrecht naast elkander liggende zuiltjes opgebouwd (fig. 9b), die ieder voor zich weer uit op elkander geplaatste kastjes zijn samengesteld (fig. 9c). Deze bevatten een ziltige massa, zijn door een teer bindweefsel van elkander gescheiden en bezitten elk een zenuwvezel, die aan de onderzijde er in komt. Naar den rug toe zijn ze positief, naar den buik toe negatief electrisch. Bij den sidderaal (fig. 10 en 10b) is de constructie ongeveer dezelfde en zetelt de positie electriciteit aan de kop-, de negatieve aan de buikzijde.

Niet zelden dienen nagels, klauwen en hoeven als beschuttingsmiddel en tevens als middel om buit machtig te worden, zooals bij de katten (fig. 1), de paarden, de scharen der kreeft, de kaken van sommige kevers, enz. Bij vele groote en sterke dieren is de lichaamskracht het beste middel tot bescherming bij andere dieren is het de groote snelheid, en in dit geval bewijst het vermogen om snel

te kunnen vliegen ongetwijfeld onschatbare diensten. Sommige, geheel onschuldige dieren doen, alsof zij gevaarlijke wapens bezitten, bijv. de oorworm, die met zijn tang dreigt; andere doen, wanneer gevaar nadert, alsof zij dood zijn; misschien geraken zij in hypnotischen toestand en ontgaan daardoor het gevaar. Ook de gewoonte van sommige broedende vogels, om bij een aanval op hun nest zich voor te doen, alsof zij niet vliegen kunnen, dan wel gewond zijn, ten einde daardoor de aandacht van den vijand van het broed af te leiden en op zich te vestigen, behoort tot de categorie der beschuttingsmiddelen. Eveneens moeten daartoe gerekend worden de bij sommige dieren waargenomen, echter ongetwijfeld geheel onwillekeurig plaats vindende zelfverminking en de door vele insekten, vooral kevers, voortgebrachte geluiden, wanneer ze aangevat worden.

De kleur kan op onderscheiden wijzen tot beschutting bijdragen. Vele diepzeebewoners zijn glashelder, andere, die in de bovenste lagen van het water leven, blauw gekleurd. Sommige land- en waterbewoners nemen de kleur, ook wel den vorm der omgeving aan (wandelende bladen en -takken), of bootsen andere dieren na (zie *Mimicry*).

Wat den invloed der anorganische natuur betreft, moet in de eerste plaats gelet worden op de bescherming tegen warmteverlies. Daartoe dienen bij zoogdieren en vogels de haarpels (zomer- en winterpels) en de veeren. Bij de waterzoogdieren is de pels vervangen door een vetlaag onder de huid, waardoor tevens het zwemmen vergemakkelijkt wordt. Algemeen is ook een beschuttend middel tegen vochtigheid voorhanden, bestaande uit een bekleeding met was of vet. De vogels, meer in het bijzonder de zwemvogels, smeren de veeren in met een olieachtige afscheiding van sommige klieren. Tegen groote droogte worden vele dieren en hun eieren en kiemen beschut door een dikwijls hoornachtig omhulsel. Sommige slakken sluiten den mond van hun huis door een deksel af en kunnen jaren lang een latent leven lijden. Bijgevolg moeten ook zomer- of winterslaap tot de beschuttingsmiddelen gerekend worden, ja dit geldt ook van den trek der meeste dieren.

Beschuttingsmiddelen der planten (zie de plaat). Van de vegetatieve organen der planten zijn de bladeren en stengels des te meer aan het gevaar van te verwelken en zelfs te verdorren blootgesteld, naarmate hun standplaats droger en warmer is. De beschuttingsmiddelen tegen te sterk waterverlies zijn dan ook des te krachtiger ontwikkeld, hoe ongunstiger in dit opzicht de toestand van het klimaat is; hun hoogsten graad van volkomenheid bereiken zij bij woestijn- en steppenplanten. Verder wordt het gevaar van te verdorren des te grooter, naarmate de plant moeilijker water kan opnemen, vandaar dat ook de in een betrekkelijk vochtige lucht groeiende strandplanten, die echter moeilijk uit de zoutoplossing, waarvan de bodem doortrokken is, een voldoende waterhoeveelheid tot zich kunnen nemen, met krachtige beschuttingsmiddelen tegen aanzienlijk waterverlies gewapend zijn. Hetzelfde is met de epiphyten in de oerwouden, die hun waterverlies uit den dampkring moeten aanvullen, het geval.

De beschuttingsmi
damping zijn dikwijl
staan in een sterke
waterdamp slechts
deren een leerachtig
maal is de cuticula
laag was, kalk, hars
staat in haarvormi
weiss met een dikk
Een groote rol bij de
openingen, die de
binnenste der plant
Deze zijn nu, als er
vochtverlies, door h
der de bladoppervla
stille ruimte er
Onder de met het
hulpmiddelen tegen
de eerste plaats de
bladoppervlakte ge
inheemsche naalbo
zij echter bij alle
der Cupressineeen,
grootendeels met de
Bij de *Rubus austr*
(fig 1.) zijn de bla
bladstelen met lange
ringe bladoverblijf
gewassen trachten d
deren beschutting te
krijgen. Zoo bijv.
pengrassen bij het
hun bladeren zoodan
kant der bladeren,
zet is, met de lucht
standingsbloem van
phylla Spr.) vert
voer (fig. 4a) een
ken, doch rolt deze
(fig. 4b), dat de pun
twijgen door de on
beschut worden. Op
algemeen de deelen
bijzonder gevoelig
schermd door blader
overwinterende kno
Ook kunnen de b
ten opzichte der zon
ping beschermen (
ver noord-zuid ge
ven ook tegen te ste
Bepaaldelijk de chlo
gers van het blad
Als middel tegen t
de slaapbewegingen,
toonen, vooral zuik
Zij bestaan daarin, d
die overdag ver uitg
's nachts samenvouw
warmteverlies door u
wordt.
Talrijk en zeer v
tingsmiddelen tegen
toe behooren in de eer
en stekels, evenals
brandnetel). Evenzeer
eigenschappen als v
der dieren beschouwd

Digitized by Google

ƆHUTTINGSMIDDELEN DER PLANTEN.

Rubus Australis var. squarrosus (Verkleining van het bladoppervlak, ten einde de verdamping ·gelijk te maken. — 2. Tak van Thujopsis dolabrata (als bij no. 1). — 3. Tak van Acacia ·standsverandering met hetzelfde doel als bij nos. 1 en 2): *a.* Dagstand, *b.* Slaapstand. — 4. Selagi-·ophylla (Slaapbeweging tegen warmteverlies): *a.* in vochtige, *b.* in droge lucht. — 5. Bloesem van ·eria met afscheiding van een kleverig vocht. — 6. Tak van Geranium pyrenaicum (Bescherming ·eel): *a.* bij zonneschijn, *b.* bij nacht of bewolkte lucht. — 7. Stuk van een tak van Silphium ·n: *w.* waterreservoir. — 8. Bloemkopje van Dimorphotheca pluvialis (als bij no. 6): *a.* bij ·, bij bewolkte lucht of 's nachts.

Ook van de zijde der protectionist
weinige uitzonderingen na toege
scherming de prijzen verhoogt te
den consument, al is die stijging
als het recht. Het aantal van h
marck van meening zijn, dat d
producenten het nadeel drage
Maar de protectionnisten wij
dat het voordeel van allen, d
belang hebben, zeer dikwi
het nadeel, aan de consume
staat niet, zooals de versto
eens geneigd is aan te n
theoretische quaestie, wa
deeliger kan zijn: de v
bedrijf zonder een enkele
matige bescherming. M
reid die theoretische v
het voordeel van den v
dat indien des vrij
waren, de conclusie
van den vrijhandel
komen hierop neer.
alle belemmeringe
arbeid aan die
die voor de m
algemeene inter
zóó verdeeld w
het voordeelig
zondere door
Het produkt
mogelijke zij
vaart, terw
tusschen de
het gaat
die vrijh
een vrij
om de b
ten) to
aanvan
zet de
goedk
is d
door
wij
bet
ge

t

Digitized by Google

gen slakken beschermd, doordat
ezet zijn met spitse naalden van
andere tegen aanvallen der dieren
of zeer bitter smakende stoffen.
ls in de bovenste, de meest be-
. zijn opgehoopt.
ot is het aantal middelen waar-
tegen aanvallen van dieren be-
Wel is waar spelen bij vele ge-
kten een belangrijke rol als be-
bevruchting, doordat zij het stuif-
mper overbrengen, zoodat de bloe-
organen voorzien zijn om de in-
en; maar aan den anderen kant
ts bepaalde soorten van insekten
en de afmetingen van het lichaam
tuifmeel der meeldraden precies
over te brengen, terwijl andere
or hun lichaamsvormen daartoe
zijn, door nutteloos verbruik van
vooral als aanlokkingsmiddel dient,
de werkelijke bemiddelaars der
uden verminderen. Bepaaldelijk te-
looze insekten, die natuurlijk niet
zich snel van de eene plant naar
egeven ten einde het nog versche
el gaaf over te brengen, bezitten
er verschillende beschuttingsmid-
hium perfoliatum L. bijv. vormen
sis geheel met elkander vergroeide
bassins (w in fig. 7), die voor een
gel omhoog kruipend insekt een
beletsel vormen; bij *Silene ar-*
5), worden ongenoode gasten als
ok vastgehouden door een kleef-
ie aan de hoofdas der bloem wordt

ten de bloemen talrijke hulpmid-
stuifmeel te beschermen tegen nat-
aatste is n.l. bij vele planten zeer
s water, zoodat de korrels bijna on-
elkander spatten, als er een regen-
t.. Zulk gevoelig stuifmeel wordt
door den bouw der bloem tegen
beschermd, bij andere planten daar-
un bloemen alleen openen bij hel-
geen gevaar bestaat voor nat wor-
n, zooals *Dimorphotheca pluvialis*
le bloem alleen zich opent door den
g. 8a), terwijl daarentegen bij re-
r de randbloemen zich zoodanig
b), dat het stuifmeel beschermd is
id. Bij weer andere, zooals bij *Ge-*
aicum L., heeft beschutting plaats
d der bloem, daar deze bij zonne-
staat (fig. 6a), bij vochtig weer
n is (fig. 6b).

Vilhelm Hartwig, een van de voor-
erders der Sleeswijk-Holsteinsche
rd geboren den 3den Maart 1806
arienhausen in het Oldenburgsche
ver, studeerde van 1823—1826 te
Heidelberg in de rechten, waarna
advokaat te Sleeswijk vestigde.
hij levendig deel aan de staatkun-
g des lands en zocht de zelfstan-
ertogdommen te handhaven, zoodat
et middelpunt werd der oppositie
tegen Denemarken. In 1844 werd hij door de stad Tondern afgevaardigd naar de Sleeswijksche Standen, en deze benoemden hem tot voorzitter. In die hoedanigheid verzette hij zich tegen de aanmatigingen van den regeeringscommissaris *von Scheel*, terwijl hij steeds beweerde, dat de kalmte in de hertogdommen alleen hersteld kon worden door het Duitsche gedeelte met Duitschland te vereenigen. De Duitsche regeering nam alle middelen te baat, om te beletten, dat hij bij de herkiezing van 1847 voor Tondern zitting nam. Inzamelingen in geheel Duitschland stelden hem in staat, om zijn betrekkingen — die van advocaat en notaris — te laten varen en het mandaat van afgevaardigde aan te nemen. Bij de woelingen van 1848 werd hij lid van het voorloopig bestuur der hertogdommen en daarna van het door Duitschland verordende stadhouderschap. Het Holsteinsche kiesdistrikt Rendsburg zond hem naar de Duitsche Nationale Vergadering, waar hij tot eersten vice-president werd gekozen. Toen Oostenrijk en Pruisen in 1851 commissarissen naar de hertogdommen zonden, om er de rust te bevorderen, en men er tevens met de komst van Deensche troepen werd bedreigd, deed *Beseler* afstand van zijn waardigheid en zocht een wijkplaats bij den hertog *van Brunswijk*. In 1861 werd hij door de Pruisische regeering benoemd tot curator der academie te Bonn. Hier overleed hij, den 2den September 1884. In Juli 1891 werd voor hem en zijn medestadhouder *Reventlow* in de stad Sleeswijk een gedenkteeken opgericht. Behalve eenige staatkundige en rechtsgeleerde geschriften, heeft hij een Duitsche vertaling geleverd van *Macaulay's* „Geschiedenis van Engeland".

Beseler, Karl Georg Christian, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Rödenitz bij Husum, den 2den November 1809, bezocht de Latijnsche school te Husum, studeerde te Kiel en te München in de rechten, maar mocht zich niet in Sleeswijk vestigen als advocaat, omdat hij bezwaar maakte, den huldigingseed aan Denemarken af te leggen. Hij ging eerst naar Göttingen, toen als privaatdocent naar Heidelberg en werd in 1835 als hoogleeraar te Bazel beroepen. Later was hij achtereenvolgens professor te Rostock en te Greifswald, werd in 1848 lid van de Duitsche Nationale Vergadering, waar hij tot het rechter centrum en tot de Pruisische erfkeizerlijke partij behoorde, en was lid van de deputatie, welke aan den koning van Pruisen de keizerskroon aanbood. In 1849 werd hij afgevaardigde naar de Tweede Kamer in Pruisen, in 1858 hoogleeraar aan de universiteit te Berlijn en in 1860 vertegenwoordiger van deze stad in de Vergadering van Afgevaardigden. In 1874 werd hij in den Rijksdag gekozen en sedert 1875 was hij lid van het Pruisische Heerenhuis. Hij overleed den 28sten Augustus 1888 te Harzburg. Van zijn geschriften van staatkundigen en rechtsgeleerden inhoud noemen wij: „System des gemeinen deutschen Privatrechts" (3 dln., 1847—1855; 4de druk, 2 dln., 1885), „Kommentar über das Strafgesetzbuch für die preuszischen Staaten" (1851), „Zur Geschichte des deutschen Ständerechts" (1860), „Der Londoner Vertrag vom 8 Mai 1852" (1863), „Die englisch-französische Ga-

rantie vom Jahre 1720" (1864), „Ueber die Gesetzeskraft der Kapitularien" (1871) en „Erlebtes und Erstrebtes 1809—1859" (1884).

Besenval, *Pierre Joseph Victor*, baron *de*, luitenant-generaal in Franschen dienst, werd geboren te Solothurn in 1722 en nam deel aan den Oostenrijkschen Successieoorlog in Duitschland en in de Nederlanden. Den 26sten Juli 1757 vocht hij bij Hastenbeck en werd in 1762 luitenant-generaal en inspecteur-generaal van de Zwitsers. Hij had grooten invloed aan het Hof van *Lodewijk XVI*, voerde in 1789 bevel over de troepen, die bij Parijs vereenigd waren, en spoorde den commandant der Bastille aan, om zich moedig te verdedigen, terwijl hij verzuimde hem te hulp te snellen. Om zich aan den algemeenen haat te onttrekken, reisde hij naar Zwitserland, maar werd onderweg in hechtenis genomen en naar Parijs gezonden, waar hij door bemiddeling van *Necker* aan den dood ontkwam. Hij overleed den 3den Juni 1791 te Parijs. Zijn „Mémoires", wier echtheid betwijfeld wordt, bevatten vele bijzonderheden omtrent het Fransche Hof.

Besikabaai of *Beschikbaai* is de naam van een bocht der Aegeesche Zee, aan de westkust van Klein-Azië. Zij ligt tegenover het eiland Tenedos en ten Z. van de gelijknamige kaap. De baai is niet zeer diep en vormt een goed beschutte ankerplaats tegen winden uit het N. en het N.O. In 1853 was zij het station der Engelsch-Fransche vloot, voordat deze naar Konstantinopel en de Zwarte Zee stevende; ook in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877—1878 was zij het station der Engelsche vloot. Tegenwoordig wordt de Besikabaai veel door de Engelschen als ankerplaats voor de Middellandsche Zeevloot gebruikt.

Beskiden. Dit op de grenzen van het comitaat Arva en Galicië gelegen gebergte vormt het hoogste gedeelte der Westelijke of Kleine Karpaten; de Babia Goera (1725 m.) is de hoogste top. De hellingen zijn dicht met naaldhout, de toppen met IJslandsch mos begroeid. Het gebergte is voornamelijk opgebouwd uit graniet, gneis, kalk en zandsteen. De belangrijkste pas is die van Jablunka, welke het dal der Waag met dat der Oder verbindt. Zoowel door dezen pas, als door dien bij Zwardon zijn spoorwegen aangelegd. In meer uitgebreiden zin wordt de naam Beskiden gegeven aan het gedeelte der Karpaten tusschen Silezië en de Boekowina, tot aan het doorbraaksdal van de Dunajec heeten zij dan West- en vervolgens Oost-Beskiden.

Beskow, *Bernhard von*, een Zweedsch dichter, werd geboren te Stockholm, den 22sten April 1796. Hij was de zoon van een vermogend, kunstlievend en weldadig man, studeerde te Upsala en wijdde zich vervolgens aan de poëzie. Bij herhaling deed hij een reis door het zuiden van Europa, werd vervolgens geplaatst bij de koninklijke kanselarij, daarna begiftigd met de betrekking van geheimschrijver van kroonprins *Oscar* (1825), in 1826 in den adelstand opgenomen en in 1831 belast met de directie van den koninklijken schouwburg te Stockholm, in 1832 werd hij hofmaarschalk. Zijn „Carl XII" (1819) bezorgde hem de vriendschap van *Tegner*, zijn gedicht „Sveriges anor" werd [illegible] medaille waardig gekeurd [illegible] tot lid en in 1834 tot [illegible] Voorts heeft hij uitmunte[illegible] len in vele Zweedsche t[illegible] philosofische faculteit te U[illegible] doctor honoris causa. K[illegible] dat zich de lyrische poë[illegible] ongemeene bevalligheid [illegible] drama's niet zoozeer [illegible] ning, als door warmte [illegible] Stockholm, den 17den O[illegible]

Beslaan beteekent af[illegible] zin wordt het woord ge[illegible] *slaan*." Een land *beslaan* [illegible] afpalen. Beslaan werd [illegible] voor *beweiden*.

Beslaan. Hieronder [illegible] kleeden of bedekken [illegible] dat er op of tegen [illegible] wordt gesproken van [illegible] zweep, van de hoeven der [illegible] er hoefijzers onder slaan [illegible] een ijzeren hoepel omleggen [illegible] wijzen zijn bijv.: „iemand [illegible] hem treffende bewijzen [illegible] omdat hij zich zeer verd[illegible] en „goed beslagen ten [illegible] zien zijn van al wat me[illegible] doel noodig heeft, of [illegible] hebben, enz.

Beslaan heeft de b[illegible] van hout. Eenigszins [illegible] bijv. *beslagen* hout genoemd [illegible]

Beslaan noemt men [illegible] inbinden of oprollen.

Beslaan is het door[illegible] meel, eieren, enz. in me[illegible] sleef of lepel met kracht [illegible] bewegen.

Iemand *een papje beslaan* [illegible] een onaangename zaak [illegible]

Beslag. Zie *Hoefbesl*[illegible]

Beslag. In de bierbr[illegible] hieronder een mengsel van [illegible] water, dat op een bepaalde [illegible] en waarvan het zetmeel [illegible] diastase (een ensym in [illegible] deeltelijk omgezet is in [illegible]

In de spiritusfabricage [illegible] een brei van aardappelen [illegible] zetmeel door erbij gevoeg[illegible] is. Een gedeelte hiervan [illegible] dan zuur gemaakt door de [illegible] zuurbacillen, dit zure besla[illegible] kweeken van de gist, de [illegible] zoete beslag zal verandere[illegible] zuur. Meer en meer word[illegible] spiritusfabrieken dit Holla[illegible] gen door het Duitsche „M[illegible]

Beslag leggen. Zie [illegible]

Besleria *L.* is de naam [illegible] slacht uit de familie der [illegible] derscheidt zich door een [illegible] buisvormig-buikige, met S[illegible] rand voorziene bloemkroon [illegible] en een enkelvoudige, bes[illegible] vrucht. Het omvat vooral [illegible]

iid-Amerika en West-Indië. Tot
soorten behooren: *B. violacea*
plant in de wouden van Guya-
aderen en paarsroode, in einde-
plaatste bloemen, waarmede zij
oomen bereikt, en met bessen,
'araïben tot verfstof worden ge-
:*carnata Aubl.* met een opgaan-
viltigen stengel ter hoogte van
ige of eirond-langwerpige, vilti-
eschkleurige, alleenstaande bloe-
bessen, in Guyana groeiende. —
bl. (Alloplectus coccineus Mart.),
ı stengel, langwerpige, puntige,
bladeren en gele bloemen met
oden kelk, een in Guyana groei-
t. — *B. cristata L. (Alloplectus*
', eveneens een slingerplant met
e bladeren, en gele, alleenstaande
vochtige wouden van Martinique
nden. — *B. pulchella Don (Epis-*
Mart.), met opgerichten stengel,
bladeren en groenachtige, met
eepten rand en scharlakenrooden
loemkroon, te huis behoorende
en *B. serrulata Jacq. (Dry-*
Mart.), een heesterachtige slinger-
werpige, zaagvormig-getande, van
laderen en alleenstaande bleek-
in Oost-Indië te vinden. Men
nten in ons land in een warme kas,
rs, en men geeft haar in laatst-
tijde een behoorlijke hoeveelheid
rmenigvuldiging geschiedt door

oezem is een boezem (zie aldaar)
l (zie aldaar), dus zulk een, waarop
s van zijn gebied niet onbeperkt
loosd.
Koninklijke, moeten niet met wet-
rden. Een wet komt tot stand door
amenden wil van den Koning en de
l, terwijl een koninklijk besluit een
is van den Koning alleen. Met
elen wij — zooals altijd als in ons
koninklijk gezag sprake is — den
of meer der ministers, want, gelijk
rondwet zegt, „alle koninklijke be-
chikkingen worden door een der
ministerieele departementen mede

heidt de koninklijke besluiten in
tregelen van bestuur en *besluiten*
aard. Onder de eerste vallen
lgemeene regelen worden vastge-
scheepvaartreglement, een rege-
ischen, waaraan fabrieken en werk-
voldoen; tot de tweede behoo-
ij een ambtenaar wordt benoemd,
n een vereeniging worden goed-
eslissing in een geschil wordt gege-

ene maatregel van bestuur mag
stgesteld dan na verhoor van den
te; bij besluiten van bijzonderen
rhoor slechts in enkele, in de wet
allen noodig. Verder moeten de
atregelen altijd afgekondigd worden in het Staatsblad, soms tevens in de Staatscourant (zie *Afkondiging*), terwijl voor besluiten van bijzonderen aard geen bepaalde afkondiging is voorgeschreven.

In vele wetten wordt het onderwerp, waarop de wet betrekking heeft, slechts in hoofdtrekken geregeld en wordt de nadere regeling van verschillende punten, vooral waar het details geldt, aan algemeene maatregelen van bestuur overgelaten. In zulke gevallen ontleent de Koning zijn bevoegdheid tot het vaststellen van den algemeenen maatregel dus aan de wet. Kan nu de Koning ook algemeene maatregelen vaststellen, zonder dat de wet het hem opdraagt? Over deze vraag is veel getwist. Onder de regeering van *Willem I* heerschte algemeen de opvatting, dat de Koning bij algemeenen maatregel over alle onderwerpen voorschriften mocht geven, die niet bij de wet geregeld waren en waarvan de Grondwet de regeling niet aan een ander Gezag had opgedragen; het was toen dan ook gewoonte, allerlei belangrijke onderwerpen bij koninklijk besluit te regelen, om welke reden men dien tijd wel eens bestempelt als den tijd der besluitenregeering. Later veranderden de denkbeelden, en ofschoon velen aan de oude opvatting vasthielden, verkondigden anderen, dat de Koning alleen aan een opdracht van den wetgever de bevoegdheid tot regelen kon ontleenen, terwijl weer anderen van meening waren, dat de Koning wel algemeene maatregelen mocht vaststellen zonder opdracht van de wet, maar niet dezulke, die rechtsregelen met bindende kracht inhielden of waarbij aan de ingezetenen verplichtingen werden opgelegd. Bij de Grondwetsherziening van 1887 is deze twistvraag voor een goed deel opgelost; art. 56 der Grondwet bepaalt thans: „Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur vastgesteld. Bepalingen, door straffen te handhaven, worden in die maatregelen niet gemaakt, dan krachtens de Wet. De Wet regelt de op te leggen straffen."

Onze Grondwet spreekt ook van „besluiten" ter aanduiding van de wilsverklaringen der Provinciale en Gemeentebesturen. Zij maakt daarbij verschil tusschen „besluiten" en „verordeningen", onder welke laatste moeten worden verstaan algemeene voorschriften, tegenover bepalingen van bijzonderen aard. Een dergelijk verschil dus als wij hierboven bij de koninklijke besluiten hebben aangetroffen.

Besnard, *Armand Louis Charles Gustave*, een Fransch admiraal, werd den 11den October 1833 te Rambouillet geboren. In 1855 werd hij scheepsvaandrig, en nadat hij had deelgenomen aan de oorlogen in den Krim, in China, Cochin-China en den oorlog van 1870 1871 werd hij tot kolonel en in 1879 tot chef van den staf bij het ministerie van Marine benoemd. In 1884 werd hij schout-bij-nacht en directeur van het ministerie van marine, in 1892 vice-admiraal en in 1893 marineprefekt te Brest. Van Januari tot October 1895 was hij minister van Marine onder het ministerie *Ribot* en van April 1896 tot Juni 1898 onder het ministerie *Méline*.

Besnard, *Paul Albert*, een Fransch schilder, werd in 1849 te Parijs geboren. In 1866 kwam hij op het atelier van *Cabanel* en in 1868 ex-

poseerde hij voor het eerst in den „Salon". Met zijn stuk „La mort de Timophane" (1874) verwierf hij den prix de Rome. Nadat hij bijna 3 jaar in Londen had doorgebracht, werd hem in 1882 opgedragen, de vestibule van de pharmaceutische school te Parijs te beschilderen. In 1884 exposeerde hij in den „Salon" een gedeelte van dit werk, een diptiek: „Maladie et Convalescence". Sommigen zagen in zijn werk impressionistische neigingen, anderen meenden er iets in te zien van zekere Florentijnsche fresko's. Vervolgens voltooide hij dit werk met 3 andere paneelen: La cueillette des simples", „Le laboratoire" en „La siccation des plantes" en voegde daaraan nog 4 paneelen toe, waarop planten en dieren afgebeeld zijn. In 1885 exposeerde hij in den „Salon" een allegorie, bestemd voor de stad Parijs: „Fluctuat nec mergitur", welk stuk wel den prijs kreeg, maar niet gekozen werd. Het stelt een boot voor, die, door krachtige vrouwenarmen bestuurd, bij den glans der lichten van de stad, onder een Seinebrug doorvaart. Een portret van een zekere Mme. R. J....., in 1886 tentoongesteld, werd druk besproken en kreeg den naam van „La femme jaune". *Besnard* verviel meer en meer in een streven naar zonderlinge kleurencombinaties en gekunstelde lichteffekten, zooals vooral uit zijn „Vrouw, die zich warmt" en „Het visioen eener vrouw", duidelijk blijkt. Nochtans verwierf hij voor deze doeken in 1890 op de tentoonstelling te München, een medaille eerste klas. Van zijn latere werken valt o.a. nog te noemen het portret der bekende tooneelspeelster *Réjane* en van madame *Jourdain* (beide op de wereldtentoonstelling te Parijs in 1900) en dat zijner vrouw (*Charlotte Dubray*) in 1903.

Besnijdenis. Dezen naam geeft men aan een gebruik, bij de Israëlieten, Egyptenaren, Kopten, Arabieren, Abessiniërs, Maleiers, Kaffers, de bewoners van sommige eilanden van den Grooten Oceaan en vele andere onbeschaafde volken heerschende, om de voorhuid, welke den eikel van het mannelijk lid bedekt door een operatie weg te nemen. Zij werd bij de Israëlieten aanvankelijk door den vader van het kind (Genes. XVII : 23), later door daartoe aangewezen personen en in geval van nood ook door vrouwen volbracht. Men liet het besnijden na gedurende de omzwerving in de woestijn (Josua V : 5, enz.). Overigens had dit doorgaans plaats op den 8sten dag (Genesis XXI : 4), later ook wel op den 12den dag, terwijl men bij zieke kinderen de genezing afwachtte. Het kind werd hierdoor in het Bondsvolk opgenomen en ontving zijn naam. Ook lijfeigenen en vreemdelingen, die in Israel woonden en aan het Paaschfeest wilden deelnemen, moesten zich aan die operatie onderwerpen; alleen een bepaalde klasse van proselieten (Proselytae portae) was er van verschoond. Na de Babylonische ballingschap waren vele Israelieten er niet zeer mede ingenomen; sommigen zochten, wellicht uit neiging tot Grieksche zeden, wellicht om aan geloofsvervolgingen te ontkomen, dat kenmerk hunner nationaliteit zooveel mogelijk onzichtbaar te maken.

De operatie zelf (Latijn: *circumcisio*, Hebreeuwsch: *mila*), die voor kinderen niet het geringste gevaar oplevert, maar volwassenen met een langdurige wondkoorts bedreigt, wordt thans

des ochtends te huis of ...
goge volbracht, in het ...
digheid van minstens 10 ...
personen is de peetvader, ...
synagoge het kind uit de ...
brengt het in de vergadering ...
zegend is hij, die daar komt ...
den door de aanwezigen ...
of iemand der aanwezigen ...
zijn schoot, en degene, die ...
belast, klemt de aangetaste ...
twee vingers, snijdt, ...
woorden: „Geloofd zijt gij ...
ons door uwe geboden ...
snijdenis gegeven hebt", ...
stalen mes de voorhuid ...
daaronder gelegen vliesje, ...
wonde vloeien en ...
peetvader plaatst zich ...
over dengene, die de ...
terwijl deze thans de ...
beden voor het kind en ...
Hierna volgt een feestmaal ...
plechtige opname van het ...
gemeenschap. Doorgaans ...
besnijdenis in huis plaats, ...
de geboorte, bij zwakke ...
kinderen eerst later.

Het schijnt boven alles ...
zijn, dat de Israëlieten ...
andere godsdienstige ...
naren hebben overgenomen ...
14). Men heeft de redenen ...
welke aanleiding gaven ...
plechtigheid. Velen ...
heidsmaatregel gezien, ...
daardoor de vermenigvuldiging ...
ren. Het is zeer goed ...
het oog gehad heeft, ...
worden aangenomen, ...
van godsdienstigen ...
geweest: „van godsdienstige ...
handelwijze den toorn ...
te veranderen, en van ...
door een uitwendig teeken ...
naliteit te midden van ...
Daarom moet zij ook ...
Israëlieten in Europa, ...
zijn, een afzonderlijk volk ...

Men vindt, zooals wij ...
besnijdenis ook bij andere ...
ten, meer bepaald bij de ...
de Arabieren *Ismaël* als ...
schouwen en deze eerst ...
snijdenis ontving (Genes. ...
hen deze plechtigheid ...
leeftijd uitgesteld. De ...
werden in het jaar 129 ...
gedwongen, dat gebruik ...
met de Israëlieten te ...
verlaten. De Turken ...
de besnijdenis aangenomen, ...
de Perzen en Indiërs in ...
wordt zij volbracht in ...
een bekwamen operateur ...
van een imam of priester, ...
kelijke gebeden uitspreken.

Wat *Insulinde* betreft, ...

ıschreven operatie (*circumcisie*),
ı gebruik. In het laatste geval
id niet weggenomen, doch alleen
nt een insnijding gemaakt. Ge-
de besnijdenis bij hen op het
' jaar verricht; zij wordt vooraf-
·stmaaltijden. Bij de Menang-
ers heeft de besnijdenis plaats
igen leeftijd; in Lebong zelfs
De Makassaren en Boegineezen
ks het 12de jaar besneden; de
j hen gebruikelijk. Aanzienlijke
ıderwerpen zich aan de circum-
ən aan de incisie.
mmige heidensche stammen van
besnijdenis gebruikelijk, o. a. bij
de oostkust van Nieuw-Guinea,
ı Boeroe, op sommige gedeelten
ı en de Watoebela-eilanden (in-
Aroe-eilanden (circumcisie). Bij
Rotineezen, Soembaneezen, Ti-
ij de heidensche stammen van
bestaat zij in den vorm van in-
ıder de heidensche bevolking van
jaks der Zuidooster afdeeling van
bewoners der Aroe-eilanden ver-
mcisie op hun 12de à 14de jaar zelf.
millioen menschen zijn op aarde
ıonlijk heeft de besnijdenis echter
en, doch op lateren leeftijd plaats.
deel van Afrika, onder de Mo-
Maleiers, voornamelijk op Java,
j de Indianen aan de Ucayali
meisjes besneden. Dit geschiedt
· het uitsnijden van den klitoris
oor het wegnemen van de helft
ıamlippen. Dit gebruik bestond
van *Strabo* in Arabië en is van
ohammedanen over alle door hen
ınsche landen verbreid. In het
kwam de besnijdenis der meisjes
r, evenals in Abessinië, waar de
: operatie te vergeefs trachten te
uikelijk in sommige deelen van
de afschuwelijke gewoonte van
əsnijden en daarop volgend dicht-
ıe schaamlippen van jonge meisjes
Dit geschiedt met het oog op de
r. tijdens langdurige afwezigheid
In nieuweren tijd heeft ook de
: der Skopzen de besnijdenis voor
oerd; zij deed dit op grond van
12.

w, *Wladimir Pawlowitsj*, een Rus-
ıoudkundige, werd den 15den (3den)
e Wladimir aan de Kljasma gebo-
g zijn opleiding op het Alexander-
ərsburg, zag zich geplaatst bij het
Financiën, maar werd spoedig we-
ekende geschriften op het gebied
udkunde en vooral met betrekking
n, tot lid van de keizerlijke Aca-
·tenschappen aldaar benoemd. Hij
0den September (29sten Augustus)
ow. Behalve onderscheiden verhan-
dschriften en werken in het Rus-
ij: „Etudes sur les revenus publics"
ires" der Petersburger Academie,
1873) en „Etudes sur l'économie nationale de la Russie" (Petersburg 1882—1886, 2 dln.).

Besoeki is de oostelijkste residentie van Java; zij beslaat een oppervlakte van 10148 v.km. en telt 837081 inwoners, waaronder 1806 Europeanen, 3507 Chineezen, 1867 Arabieren, 114 andere vreemde Oosterlingen en 829787 inlanders (31 December 1900). Deze laatsten bestaan grootendeels uit Madoereezen. De residentie grenst ten N. aan straat Madoera, ten O. aan straat Bali, ten Z. aan den Indischen Oceaan en ten W. aan de residentie Pasoeroean.

Het noordelijkste punt is Tandjong Tjina, gevormd door de aangeslibde gronden van de Sampejan. Bij Kaap Sedani buigt de kust naar het Z. om en behoudt die richting tot aan de diep ingesneden Pampang baai. Ten O. hiervan ligt Kaap Tandjong Semboeloengan, vanwaar de kust in Z.Z.O. richting naar Java's Oosthoek, vervolgens Z.W. waarts naar Java's Zuidhoek en ten slotte W. waarts naar Tandjong Poerwo loopt. Deze begrenst in het O. de Gradjagan baai, welke met de Pampang baai de landengte vormt, die het schiereiland Balambangan met Java verbindt. Op de onregelmatig gevormde zuidkust vinden wij van het O. naar het W. de baai van Gradjagan, die van Radjek-Wesi, de Permisan-, de Meroe-, de Pisang-baai en de baai van Poeger, voor welke laatste het tot deze residentie behoorende eiland Noesa Baroeng gelegen is.

Besoeki is bergachtig. Op de grens van Pasoeroean verheft zich het Ajang gebergte met den Argapoera als hoogste top. De in N.O. richting zich uitstrekkende Arak-arak keten verbindt dit met den Ringgit, een vulkanisch gebergte in het N. der residentie. Ten O. van deze gebergten ligt in het N. de vlakte van Panaroekan, welke besproeid wordt door de Sampejan, die op den Argapoera ontspringt en nabij Panaroekan in straat Madoera uitmondt. Deze vlakte is slechts door een 300 m. hoog zadel gescheiden van de ten Z. zich uitstrekkende vlakte van Poeger, welke doorstroomd wordt door de Bedadoeng. Op de grens van Pasoeroean ligt de rawah Bèsek. Ten O. van de hier genoemde vlakte rijst het Raoen-Idjèn gebergte op, dat met zijn Z. en N. uitloopers de afdeeling Banjoewangi van het overige deel der residentie scheidt. De hoogste top verheft zich tot 3330 m.; in den N.O. hoek van Besoeki ligt de uitgedoofde, 1248 m. hooge vulkaan Baloeran. Het schiereiland Balambangan met den Poerwa was vroeger waarschijnlijk niet met den vasten wal verbonden.

De residentie wordt besproeid door de Sampejan, de Kali Bedadoeng met de Kali Misini, de Kali Parséh, welke op het Idjen gebergte ontspringt, in N. richting stroomt, om bij Tandjong Djangkar op straat Madoera te loozen, de Kali Badjoelmatie, die op hetzelfde gebergte ontspringt en benoorden straat Bali in zee valt, de Kali Tamboeng, die zich bij Banjoewangi ontlast, de Kali Bromo, de Kali Setahil, de Kali Baroe, de Kali Sanèn en de Kali Djatiroto.

Administratief is het gewest verdeeld in 5 afdeelingen. De particuliere landbouw-industrie heeft zich hier goed ontwikkeld; suiker, tabak en koffie zijn de voornaamste produkten. De inlandsche bevolking houdt zich hoofdzakelijk bezig met den

landbouw, die op den vruchtbaren bodem in het algemeen voordeel oplevert. Zij legt zich ook op de veeteelt toe, terwijl op de kusten vischvangst en kustvaart worden uitgeoefend. De industrie bepaalt zich tot de pottenbakkerij, het vlechten van bamboe en het smeden. De binnenlandsche handel in landbouw-produkten, matten, krandjangs, enz. is vrij levendig.

Besoeki is een plaatsje van omstreeks 8000 inwoners in de gelijknamige residentie. De voormalige hoofdstad, thans door Bondowoso vervangen, ligt aan straat Madoera op 7°43'17" Z. Br. en 113°41'11" O. L. v. Gr. en is door het kleine riviertje van Besoeki met de open reede verbonden. Soms komen de stoomschepen hier produkten laden, doch overigens heerscht er weinig bedrijvigheid.

Besogne (Fransch), arbeid, bezigheid, drukte, omslag.

Geheim Besogne was de naam van een collegie, waaraan ten tijde van de Republiek der Vereenigde Nederlandsche gewesten de leiding der buitenlandsche zaken was opgedragen, vooral zulke, die spoed vereischten of waarbij geheimhouding gewenscht was. Het ontstond tijdens het stadhouderschap van *Frederik Hendrik* en telde negen tot elf leden, n.l. één tot drie afgevaardigden ter Staten-Generaal van Holland en een van ieder der overige gewesten, benevens den Raadpensionaris van Holland en den griffier der Staten-Generaal. Leider van het Geheim (Secrete) Besogne was de Stadhouder.

Besommen is een grooter som maken en die ontvangen door een aantal kleine sommen bijeen te voegen. Het woord wordt vooral gebruikt in den zin van opbrengen, bijv. van een lading visch.

Bespanning (het Fransche *attelage*) noemt men de trekdieren, die samen voor een voertuig — rijtuig, kar, kanon, ook ploeg — worden geplaatst om dit voort te bewegen. In de meeste landen van Europa wordt de bespanning van kanonnen en ander oorlogsmateriaal door paarden gevormd; in eenige landen worden echter ook muildieren gebruikt. In landen buiten Europa gebruikt men hiervoor ook wel ossen, buffels, kameelen en olifanten. Een werkpaard kan gemiddeld een last van 1000 kg. voortbewegen. Bij artilleriepaarden, die soms op een slecht begaanbaar terrein de kanonnen en de ammunitiewagens snel moeten kunnen voortbewegen, stelt men de last gewoonlijk op 300 à 350 kg. In bergachtige streken worden soms de afzonderlijke paarden voor elkaar gespannen. Dit heeft ook plaats bij het zoogenaamde t a n d e m r ij d e n. Bij de Russische bespanning worden drie paarden naast elkander geplaatst.

Het is steeds ten zeerste gewenscht, dat in een bespanning zooveel mogelijk gelijksoortige, even groote en gelijk geaarde dieren worden gebruikt, die tevens elkander moeten kunnen verdragen.

Bespiegelende wijsbegeerte. Zie *Wijsbegeerte*.

Bessarabië is een Russisch gouvernement in het zuiden des rijks, gelegen en begrensd door de Zwarte Zee, de Dnjestr en de Pruth, welke laatste grensrivier is naar de zijde van Moldavië

en Boekowina. Bessarabië ...
van 45632 v. km. Het ...
met hoog gras begroeid ...
gedeelte een boschrijk ...
genoemde grensrivieren ...
en de Jalpoesj. Het klimaat ...
en des winters tamelijk ...
temperatuur bedraagt ...

De bevolking bestond ...
zielen en was samengesteld ...
50 %), Russen (voornamelijk ...
Roethenen), Bulgaren, ...
den, Tataren, Zigeuners ...
lonisten. Deze laatste ...
niën binnen het distrikt ...
het algemeen welvarend ...
ook een Zwitsersche ...
de landbouw goed ...
vinden wij weiden en ...
den. Landbouw en ...
len van bestaan. Tarwe ...
verbouwd; verder levert ...
tabak, meloenen, ooft, ...
en wijn. Safraan en ...
wild. De veestapel bestond ...
794200 runderen en ...
bovendien komen er veel ...
In de bosschen is veel ...
en in de rivieren veel ...
levert zout, salpeter en ...

In nieuweren tijd ...
goed gevolg ingevoerd ...
nig beteekenis en slechts ...
behoeften: in 1889 ...
801 fabrieken en ...
waarde van iets meer dan ...

Bessarabië wordt bestuurd ...
gouverneur en is verdeeld ...
hoofdstad is Kiesjenew.

Het land werd ...
vende Scytische stammen ...
als een deel van Dacië ...
de Romeinen. In de 3e ...
bezet door de Goten en ...
verwoest door ...
naam ontving het van ...
bewoonden. Sedert 13.. ...
davië (zie aldaar). De ...
waren, namen na ...
Islam aan en werden ...
onderworpen aan ...
terwijl Bessarabië ...
werd geregeerd. Na ...
land en Turkije ...
aan Turkije, maar de ...
niet verder aan de Porte ...
en leefden onafhankelijk ...
dan vonden zij een ...
rassige weiden langs ...
van Koetsjoek-Kainardji ...
afgestaan aan den ...
doch terwijl deze zich ...
derwierp, bleef ...
Turkije. Eerst door ...
(28 Mei 1812) werd ...
Langen tijd was het ...
de Tataren van het ...
rooftochten naar de ...

rksche bezettingen der verschil-
verdrukten de landlieden. Daar-
grondbezittingen er een geringe
Bojaren, die te Jassy woonden.
ederen nooit in oogenschouw.
an 1812 maakte Rusland de be-
Bojaren, die in Besserabië en
bezittingen hadden, een bepaalde
esten kiezen en hunne goederen
esten verkoopen. Die goederen
otendeels tegen geringe prijzen
r hunne waarde is aanmerkelijk
de Russische regeering er orde
fde. De Tataren verdwenen, en
ingenomen door vreemde kolo-
or Duitschers, Bulgaren en Rus-
de van Adrianopel (1829) werd
aan Rusland afgestaan, zoodat de
Donau voor Turkije verloren gin-
eek tusschen de Proeth en de Jal-
idelijk gedeelte tot aan den Tra-
ens de vestingen Ismaila en Kilia
net 180000 inwoners) werd echter
van Parijs (31 Maart 1856) aan
zegeven. Op het congres te Ber-
len daarentegen weder 9274 v. km.
ing van 127000 zielen met Rus-

een beroemde Griek uit de eerste
euw, werd geboren te Trebizonde
03. Van zijn jeugd is nagenoeg
iet eens zijn voornaam, daar som-
annes en anderen *Basilius* noe-
egaf hij zich naar Konstantino-
et *Franciscus Philadelphus* het
ot van *Chrysococces*. In 1423 trad
van den heiligen *Basilius* (en
ichting van onderwijs van *Gemis-*
ij zag zich benoemd tot aartsbis-
ea en vergezelde *Johannes VII*
ar het concilie, waar de vereeni-
sche en Roomsche Kerk zou wor-
gebracht; het vereenigde zich dan
in 1438, maar werd reeds na de
gens de pest naar Florence ver-
let scheen, dat door zijn toege-
reeniging tot stand zou komen.
le Grieksche geestelijkheid zich
kon vereenigen, ging *Bessarion*
Katholieke Kerk, werd door paus
ot kardinaal benoemd, maar keerde
d naar Griekenland terug en ves-
volgens te Rome. In zijn nieuw
it hij geenszins het oude, maar
om hiervoor in het Westen be-
wekken door de Italiaansche ge-
l te maken met de schatten der
nschap. Hij verzamelde een aan-
otheek, vooral uit Sicilië. Paus
noemde hem tot bisschop van Sa-
an Frascate en tot legaat van Bo-
ijn tegenwoordigheid een leven-
loed had op de studie der letteren.
ef koning *Alphonsus* van Napels
nandriet van Messina en bescherm-
ilianen. Met kracht ijverde hij
ken, ja, hij bracht uit eigen mid-
ip in zee, om hen te bestrijden.
In 1459 werd hij scheidsman tusschen *Frederik III* en *Matthias van Oostenrijk*, en in 1463 verkreeg hij de waardigheid van patriarch van Jeruzalem en bisschop van Euboea. Daarna werd hij legaat te Venetië, en omdat men hem tot burger verhief, schonk hij aan de stad zijn boeken tot openbaar gebruik. De laatste levensjaren van *Bessarion* werden verbitterd door de bejegening van *Paulus II*, maar nog meer door de ruwheid van *Lodewijk XI* van Frankrijk, dien hij met den hertog van Bourgondië wenschte te verzoenen. Men verhaalt, dat hij zich zoo gekrenkt gevoelde door de onwaardige behandeling van dien vorst, dat hij van verdriet overleed te Ravenna, den 19den November 1472. Zijn geschriften, gedeeltelijk Latijnsche vertalingen van Grieksche schrijvers, gedeeltelijk strijdschriften ter verdediging van de Grieksche wijsbegeerte, verschenen stuksgewijs (het volledigst bij: *Migne* „Patrologia Graeca", dl. 161, Parijs, 1866) het belangrijkste is: „Adversus calumniatorem Platonis" (Rome, 1469).

Bessèges, een stad in het Fransche departement Gard, op den rechter oever van de Cèze, is door een spoorweg met Alais verbonden en telt 8418 (1901) inwoners. In hare nabijheid bevinden zich belangrijke steenkolenmijnen, glasblazerijen en ijzersmelterijen.

Bessel, *Friedrich Wilhelm*, een Duitsch sterrenkundige, werd geboren te Minden, den 22sten Juli 1784. Aanvankelijk zou hij koopman worden, maar hij gevoelde zich aangetrokken door de wiskunde en wijdde zich vooral aan de sterrenkunde. Weldra werd hij bekend met *Olbers*, en op aanbeveling van dezen kwam hij bij *Schröter* te Liliënthal. Hier bekleedde hij van 1806 tot 1810 de betrekking van inspecteur en observator. Daarna werd hij beroepen naar Koningsbergen, waar hij een sterrenwacht stichtte en met voortreffelijke instrumenten voorzag. Hij overleed den 17den Maart 1846. Tot zijn eerste geschriften behooren een verhandeling over de loopbaan der komeet van 1807 (Koningsbergen, 1810) en zijn „Theorie van de storingen der kometen". Zeer verdienstelijk heeft hij zich gemaakt door zijn: „Astronomische Beobachtungen auf der Sternwarte zu Königsberg" (1815 tot 1844), alsmede door zijn: „Fundamenta astronomiae deducta ex observationibus J. Bradley" (1818). Voorts schreef hij over het verschuiven der nachteveningen, over de lengte van den seconde-slinger en een hoogst merkwaardige verhandeling over den afstand van de ster 61 uit het sterrenbeeld de Zwaan. Tevens maakte hij in de jaren 1824 tot 1833 zeer vele waarnemingen openbaar over den hemelgordel, gelegen tusschen — 15° en + 45° declinatie. Ook heeft hij zijn aandacht gevestigd op de vallende sterren en op de veranderlijkheid en de eigen beweging der vaste sterren. Na zijn dood zijn van hem de „Populäre Vorlesungen über wissenschaftliche Gegenstände" (1848), alsmede zijn briefwisseling met *Olbers* verschenen.

Bessels, *Emil*, een Duitsch natuuronderzoeker, werd in 1847 te Heidelberg geboren. Hij studeerde in de medicijnen en de zoölogie en ondernam in 1869 door toedoen van *Petermann* zijn eerste Noord-Poolreis. Op dezen tocht onderzocht hij het oostelijkste gedeelte van de Noordelijke IJszee

tusschen Spitsbergen en Nova-Zembla, en toonde hij de aanwezigheid van den Golfstroom ten O. van Spitsbergen aan. Daarna begeleidde hij als scheepsdokter en als chef der wetenschappelijke afdeeling de Noord-Poolexpeditie, die in 1871 door de Vereenigde Staten, onder aanvoering van *Hall*, uitgezonden was. Hij stierf den 30sten Maart 1888 te Stuttgart. Hij schreef: „Scientific results of the United States Arctic Expedition" (Washington, 1876) en „Die amerikanische Nordpolexpedition" (Leipzig, 1879).

Bessemer, *Henry*, de uitvinder van het naar hem genoemde staal, werd geboren in Hertfordshire in 1813, begaf zich met zijn ouders naar Londen en betoonde een ongemeenen aanleg voor de werktuigkunde. Hij vervaardigde een machine tot het maken van bronsstof voor vergulders, en de hierdoor verkregen winsten stelden hem in staat velerlei proeven te doen op het gebied der technologie. Dit geschiedde niet zonder vrucht, daar hij octrooien aanvroeg voor verbeteringen in de lettergieterij, in de vervaardiging van remtoestellen voor spoorwegen, in de glasblazerij en vooral in de ijzer- en staalgieterij. Zijn belangrijkste uitvinding, die van het naar hem genoemde staal, deelde hij in 1856 mede aan de British Association. In 1871 werd *Bessemer* president van de „Iron and Steel Institute of Great Britain", en stichtte als zoodanig de gouden Bessemer-medaille. In 1879 werd hij lid van de Royal Society en in hetzelfde jaar door de koningin in den adelstand verheven. In 1880 werd hij eereburger van Londen. Hij overleed den 15den Maart 1898 te Londen.

Bessentakvlinder. Voorvleugels lichtgeel met twee bruine getande dwarslijnen vóór het midden en één dwarslijn voorbij het midden; achtervleugels geelwit. De rups komt voor op aalbes; vlinder vliegt in Juni en Juli, maar is zeldzaam.

Bessenvlinder (*Abraxas Grossulariata*) Grondkleur der vleugels wit met donkere vlekken in dwarsrijen. Vliegt in Juni en Juli en is algemeen. Rups leeft op aalbes, meidoorn, wilg en vogelkers.

Bessenyei van Bessenye, *Gyorgy*, een Hongaarsch schrijver, werd geboren in 1740 te Berczelen in het distrikt Szabolcs. Als gesproten uit een oud geslacht, werd hij in 1760 bij de adellijke garde te Weenen geplaatst, waar hij zich ijverig op de letterkunde toelegde en zich met onderscheiden nieuwe talen bekend maakte. Nadat hij in 1779 van de Hervormde tot de R. Katholieke Kerk was overgegaan, werd hij vice-custos van de Keizerlijke bibliotheek. Dit ambt bekleedde hij tot 1784, daarna leefde hij op zijn buitenverblijf Berettyokovasci nagenoeg uitsluitend voor de wetenschap en overleed in 1811. Van zijn geschriften noemen wij de treurspelen: „Attila und Buda" en „Laudislaus Hunyadi", zijn blijspel „Der Philosoph", den „Hongaarschen Spectator" en eenige romans.

Besser, *Johann von*, een Duitsch dichter, werd geboren den 8sten Mei 1654 te Fraenburg in Koerland. Hij studeerde te Koningsbergen en later te Leipzig, waar hij zich door zijn kloekmoedig gedrag in een tweegevecht vele vrienden verwierf. De groote keurvorst van Brandenburg wilde hem tot kapitein benoemen, en toen

Besser dit van de ...
eenvolgens raad van ...
hofraad, opperceremoniemeester ...
Onder *Friedrich Wilhelm I* ...
betrekkingen en ...
omstandigheden. In 17.. ...
ceremoniemeester en ...
gezanten naar Dresden ...
hij, den 10den Februari ...
een menigte gelegenheids...
Zijn gedichten zijn in 17.. ...
verschenen.

Bessières, *Jean Baptiste* ...
maarschalk van Frankrijk, ...
Augustus 1768 te Preissac ...
Lot. Hij werd in 179. ...
van *Lodewijk XVI* en ...
der Pyreneeën, waarna ...
woonde in Spanje en ...
guèras onderscheidde, ...
chef bevorderd werd. ...
Italië met het commando ...
compagnie guides, en ...
streed hij met groote ...
Roveredo. In den slag bij ...
hij zich zoodanig, dat ...
van Verona naar Parijs ...
veldteekens aan het Directoire ...
In 1798 vocht hij als ...
bij St. Jean d'Acre en bij ...
parte in Frankrijk terug...
trouw ter zijde en ...
cavalerie en der ...
de overwinning bij Marengo ...
tot divisie-generaal en bij ...
keizerrijk tot maarschalk ...
hebber der keizerlijke ...
belangrijkste wapenfeiten ...
aanval op de achterhoede ...
onder *Koetoesow* tusschen ...
waarbij 27 kanonnen ...
In de slagen bij Jena, ...
land voerde hij het bevel ...
korps der cavalerie, en bij ...
den rechtervleugel der ...
ken. Na den vrede van Tilsit ...
gart gezonden en in 180. ...
benoemd en met het bevel ...
korps in Spanje belast, ...
Cuista voorspoedig streed ...
Oostenrijk (1809) ...
sterk cavaleriekorps ...
gram door een kanonskogel ...
worpen, maar bleef ...
en deed de Franschen ...
hij het bevel over het ...
Engelschen, Vlissingen ...
waar hem in 1811 het ...
en Leon was opgedragen ...
naar Rusland en hij ...
bij den vreeselijken ...
van den oorlog in Saksen ...
bevelhebber der Fransche ...
daar den 1sten Mei 181. ...
Weiszenfels en Lützen ...
waarts rukte tegen W... ...
een kanonskogel gedood.

Besson, meer bekend ...

-admiraal van *Mehemed-Ali*, on-
Egypte, werd geboren in Frankrijk
vroeg trad hij in dienst bij de
e, nam deel aan den veldtocht van
werd tijdens de belegering van
d tot luitenant ter zee, en be-
betrekking in 1815 te Rochefort,
I van daar naar Amerika wilde
ij bood *Besson* zijn diensten aan,
t het vertrek gereed, toen de be-
r de uitvoering van dat voornemen
telde, om op zijn broeder *Joseph*
en de luitenant op het bepaalde
n keizer vervoegde, bedankte deze
angeboden diensten en verklaarde,
an boord van den „Bellerophon"
wilde begeven, waarna hij aan
tgeweer ten geschenke gaf. *Besson*
Amerika zonder een enkelen En-
r te ontmoeten. In 1821 begaf hij
pte, waar *Mehemed-Ali* een schit-
an voor hem opende. Hij was er
van een fregat, daarna lid der ad-
indelijk vice-admiraal. Aan hem en
ren Franschman, *Cerisi-bey*, was
e ontwikkeling eener vrij aanzien-
t verschuldigd. *Besson* overleed

. *Peter Alexejewitsj*, een ijverig
het gebied der Russische en Sla-
genaardigheden, werd geboren in
erde aan de universiteit te Moskou.
hij bibliothecaris van deze hooge-
d in 1879 hoogleeraar in de Sla-
Charkow. Hij overleed den 6den
2sten Februari) 1898. Hij was de
groote verzameling van Bulgaar-
ren uitgaf (1855), daarbij gebruik
le bouwstoffen, bijeengebracht door
anov en anderen. Daarbij voegde
deling over het Bulgaarsche en Ser-
pos, alsmede een studie over de
aal. Voorts leverde hij een uitgave
rzameling van Russische volksliede-
iewskij (1860—1877, 10 afleverin-
een door hem zelf en bijeenge-
l van zulke liederen volgde onder
aleki perechozije" (1861—1864).
atraap of landvoogd van Bactrië
erwant van den Perzischen koning
mannus, stelde zich in 330 vóór
aan het hoofd der nationale partij,
akken koning wilde afzetten, om
erstand te kunnen bieden aan den
veroveraar. Men begon met den
htenis te nemen, maar bracht hem
door het snel oprukken van *Alexan-*
ar dreigde dat deze den gevangen
n macht zou krijgen. *Bessus* aan-
et koninklijk gezag, noemde zich
V en zorgde op een uitstekende
versterking van Bactrië en Parthië.
Alexander in het voorjaar van 329
doe-Koh trok, nam *Bessus* de vlucht
a. Hier werd hij door de aanzien-
ijn Hof gevangen genomen en ge-
exander uitgeleverd, die hem naar
brengen, waar hij voor een recht-
bank van Perzische edelen gebracht werd. Hij werd ter dood veroordeeld en in 328 te Ecbatana naar Perzische gewoonte ter dood gebracht.

Best is een verkorting van *beste moer* of *beste moeder* en beteekent oude vrouw. De uitspraak is *besje*.

Best is een gemeente in Noord-Brabant, welke grenst aan de gemeenten Liempde, St. Oedenrode, Zon- en Breugel, Woensel en Oorschot. Zij ligt 20,7 km. ten Z. van 's Hertogenbosch, beslaat een oppervlakte van 3612 H.A. en telt 2582 inwoners (1904). De bodem bestaat grootendeels uit zanddiluvium, dat gedeeltelijk tot bouwland ontgonnen, gedeeltelijk nog met heide begroeid is; in het O. liggen verscheidene moerassen. Landbouw en veeteelt zijn de hoofdmiddelen van bestaan. De gemeente omvat, behalve het in het midden gelegen dorp Best, nog eenige buurten.

Het dorp Best, gelegen aan den spoorweg van Breda naar Venlo, bezit een R. Katholieke kerk, volgens de overlevering in 1437 gebouwd op de plaats, waar *St. Odulphus* omstreeks 806 geboren werd, alsmede een liefdehuis.

Best, *William Thomas*, Engelsch orgelspeler, geboren te Carlisle, den 13den Augustus 1826. Reeds in 1840 werd hij organist te Liverpool en was er sedert 1854 in de hoofdkerk en de St. George's Hall werkzaam. In 1894 nam hij zijn ontslag, en overleed den 10den Mei 1897 te Liverpool. Behalve onderscheiden compositiën, schreef hij: „The modern school for the organ" (1853), „The art of the organ playing" (1870, 2 dln.), „Cecilia", e. a.

Bestand, *Twaalfjarig*, noemt men het tijdperk uit den Tachtigjarigen Oorlog, waarin tusschen Nederland en Spanje niet rechtstreeks gevochten werd. Het kwam tot stand te Antwerpen, nadat de voorafgaande onderhandelingen te 's Gravenhage over het sluiten van een definitieven vrede mislukt waren. *Maurits* was een beslist tegenstander van een tijdelijken vrede, *Oldenbarneveldt* een verklaard voorstander. Het tractaat werd den 9den April 1609 gesloten, dank zij de bemiddeling van den Franschen gezant, den bekwamen *Jeannin*, en de behoefte aan verademing, zoowel aan Spaansche, als aan Nederlandsche zijde gevoeld. Het bevatte 38 artikelen, waaronder enkele geheime, en bepaalde, o. a. dat het Bestand 12 jaren zou duren, dat de volkomen onafhankelijkheid der Vereenigde Nederlandsche Gewesten, zoowel door de hertogen, als door den Spaanschen koning werd erkend, dat de Nederlanders vrije vaart op Indië zouden hebben, dat zij, handelende in de Spaansche of aartshertogelijke landen, dezelfde rechten tegenover dezelfde verplichtingen zouden hebben, als in 1604 aan de Engelschen waren gegeven en opgelegd, dat alle geconfisceerde goederen teruggegeven, alle gevangenen wederzijds zonder losgeld vrijgelaten moesten worden, enz.

De verwachting, dat met de staking van den oorlog voor de Nederlanden een tijdperk van rust zou aanbreken, werd niet vervuld, wegens de hevige godsdiensttwisten, die ons land tijdens het bestand teisterden (zie *Arminianen*) en ook staatkundige geschillen in het leven riepen. De eersten werden beslecht op de Synode van Dordrecht (zie aldaar) in 1618, de laatsten eindigden

met de terechtstelling van *Oldenbarneveldt* (zie aldaar) in 1619 en de machtsvergrooting van den Stadhouder, doch legden de kiem tot de latere hevige twisten tusschen de Staatsgezinde en Stadhouderlijke partij (zie onder die woorden).

Geheel rustten de wapenen niet gedurende het Bestand, want vooreerst mengden zich Nederland en Spanje in den Gulik-Kleefschen Successieoorlog (zie aldaar), waarbij *Maurits* en *Spinola* als aanvoerders der Nederlandsche en Spaansche troepen weer tegenover elkander kwamen te staan, en daarenboven werd de strijd voortgezet in den Oost-Indischen Archipel, waar juist tijdens het Bestand de grondslagen werden gelegd voor de latere grootheid der Oost-Indische Compagnie (zie aldaar). In de laatste jaren van den wapenstilstand bemoeiden zich de Nederlanden ook rechtstreeks met den Dertigjarigen Oorlog, terwijl zij zich tot dusver tot het verstrekken van subsidiën beperkt hadden. Weer kwamen daardoor *Maurits* en *Spinola*, ditmaal in de Palts, tegenover elkander te staan.

Het Oranjehuis leed tijdens het Bestand zware verliezen: eerst stierf de oudere broeder van prins *Maurits*, *Philips Willem van Oranje*, in Februari 1618, daarna de Friesche stadhouder *Willem Lodewijk* in Juni 1620, eindelijk *Louise de Coligny*, die na den dood van *Oldenbarneveldt* ons land had verlaten, den 9den October 1620 te Fontainebleau.

Wel werden er, toen het Bestand ten einde liep, pogingen gedaan door Zuid-Nederland, om een definitieven vrede of althans een verlenging van het Bestand te verkrijgen, waarbij juffer *Tserclaes* als tusschenpersoon dienst deed: het doel werd echter niet bereikt en daarom in 1621 de Tachtigjarige Oorlog voortgezet.

Bestanddeel. De meeste lichamen zijn ontstaan door samenvoeging van verschillende stoffen, en deze laatste noemt men bestanddeelen van het lichaam. Men spreekt van *physische* (mechanische) *bestanddeelen*, wanneer deze zoo naast elkander zijn geplaatst, dat elk nog de eigenschappen bezit, die er afzonderlijk toe behooren, en van *chemische bestanddeelen*, wanneer deze scheikundig verbonden zijn, d. w. z., dat de bestanddeelen hunne oorspronkelijke eigenschappen hebben verloren en andere daarvoor in de plaats getreden zijn. De eerste kunnen mechanisch, de laatste slechts door een chemisch proces gescheiden worden.

Wezenlijke bestanddeelen zijn die, welke voor de vorming van een bepaald lichaam onmisbaar zijn. *Toevallige bestanddeelen* veranderen niet de natuur, doch slechts de eigenschappen van een lichaam.

Bestek. Wanneer men eenig werk wil laten aannemen, worden de daarop betrekking hebbende teekeningen en een *bestek* voor belanghebbenden ter inzage gelegd of verkrijgbaar gesteld. Dit *bestek* is een duidelijke en nauwkeurige beschrijving van het ontworpen werk. Al wat men verlangt met betrekking tot den loop van het werk, de wijze van uitvoering, de hoedanigheid der bouwstoffen, de wijze van betaling, den termijn van oplevering, bijzondere voorwaarden en het tarief voor bijwerk, is daarin beschreven. Zulk een bestek wordt door den aannemer geteekend ten bewijze, dat hij h
wijze zal uitvoeren:
stek dient hem daarb

Bestek, *zeevaartk*
men de bepaling van
een schip in zee door
berekening. Men onde
en een *gegist bestek.* H
op grond van de waar
waaruit men de lengte
kent, het tweede op g
sedert de laatste plaatsb
snelheid van het schip
log en zijn richting, wa
houdt met den stroom
men zich dan alleen m
gist bestek behelpt, wa
hemellichamen onmoge

Bestelgoed zijn g
verschillende vervoerm
stoombooten, enz. aan
aan het bijgevoegde ad

Bestelhuis van den N
boekhandel. Instelli
delsverkeer tusschen
verkoopers (debitanten
debitanten onderling. Z
dam sedert 15 April 1
naamlooze vennootscha
Nederl. boekhandel we
vak van dertig jaren,
het correspondentiewe
Voordien geschiedde be
der voor den boekhand
goederen en geschrifte
ten te Amsterdam, die
der, tevens aan het ove
verkoopers daar verdeelen
committenten toegevoe
zorg besteedden.

Echter, voor het
behoort tot de expeditie
boekhandels en der verw
vervolg te Amsterdam
deur te openen, besloot
eeniging ter bevordering
boekhandels, op welke
huis is opgericht geworden

De vennootschap, ge
van 6 commissarissen me
dagelijksche leiding,
der financieele verantwoo
niging, die nochtans de
borg te blijven voor het
kapitaal en de rente
statuten der vennootscha
bestuur de Vereeniging
moest vertegenwoordigd
aandeelen in de vennoots
vereeniging eigenares
huis.

Klein begonnen, heeft
den boekhandel zich
instelling ontwikkeld.
vijfde jaar na de vestiging
verblijf, het Vosje
overgebracht naar een
Spuistraat, waarvoor, met

BESTUIVINGSINRICHTINGEN.

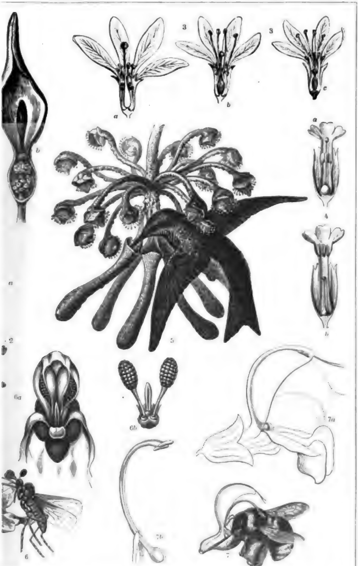

aculatum of Aronskelk (Protogynie). *a* met onrijpe meeldraden, rijp vruchtbeginsel, ingang door
'ts gerichte haren gesloten, *b* met rijpe meeldraden en bevrucht gynoeceum, ingang open. 2. Thymus
f Thijm, (Protandrie). *a* met rijpe meeldraden, *b* met leege meeldraden en rijpen stempel. 3. Lythrum
Kattestaart (Trimorphie). *a* vorm met langen stijl, *b* vorm met middelmatig langen stijl, *c* vorm
stijl. 4. Primula officinalis of Sleutelbloem (Dimorphie), *a* met langen stijl, *b* met korten stijl.
a nepenthoïdes, door kolibries bezocht. 6. Orchis mascula of mannetjes Orchis, door Empis livida
Stempel en polliniën, *b* Polliniën. 7. Salvia officinalis of Salie, door een hommel bezocht, *a* schematische
aanduiding van de ligging der meeldraden en van den stijl in opgerichten en neergebogen toestand,
n met gewricht.

ekomen een bijkans geheel nieuw n de tegenwoordige Raadhuis- N. Z. Voorburgwal en Spuistraat) . 450 centiaren inneemt. Deze met de straat gelijk, ingericht r den directeur en de klerken, voor het ontvangen en sorteeren, en verzenden van de goederen, andkarren, pakkisten, enz. biedt meter diepe sousterrain, waar ook iten worden afgewogen. Op de r vindt men, ten dienste zoowel ende commissiën in de Vereeni- haar bestuur, een vergaderzaal, net een zaal ernaast, tot biblio- nt. De overige ruimte, langs twee hoogte, hebben de firma *Scha-* *Grampel & Bakker*, en andere otschappen in huur. Een verdie- elijk ook weder met verhuurde n de magazijnen van *Schalekamp's* . woont de directeur.

ng het bedrijf in het Bestelhuis laatste 20 jaren heeft verkregen, hier volgend overzicht van het nten en de gewichtsrekening in 1904:

Committenten	Verwerkte kilo's
765	1.623.756
978	2.277.109^{5}
1480	4.619.482^{5}

ig de statuten werd de vennoot- n op 14 April 1901, ten einde, na aflossing der aandeelen het jf met alle baten en lasten in te dragen aan de Vereeniging ter n de belangen des boekhandels. 1sten Januari 1902 definitief en ijf in haar bezit genomen. Naar n de algemeene vergadering van 04 vastgestelde reglement wordt door zeven commissarissen, onder n directeur werkzaam is, bestuurd. de beide door de vennootschap n het Bestelhuis-personeel opge- ziekenfonds 1877, pensioenfonds e Vereeniging een nieuwe, voor n werklieden gunstige regeling

er of *bestemoer* beteekent groot-

of *bestevader*. Deze naam wordt an grootvaders en oude mannen. lde het volk aldus hooggeplaatste h verdienstelijk hadden gemaakt. oemde men in het oude Rome Circensische spelen in het strijd- m met wilde dieren te vechten. n dit uit liefhebberij, anderen geschiedde ook dikwijls, dat ver- het strijdperk werden gedreven. n en Christenen hebben op deze eldood ondergaan tot vermaak van een wreeden dwingeland en een ontaard volk.

Bestiarium, in het Fransch *bestiaire*, heette in de Middeleeuwen een geschrift in proza of poëzie, waarin de lichaamsbouw en de eigenschappen der viervoetige dieren werden beschreven. De meest bekende vervaardigers van zulke werken zijn: *Philippe de Thaon*, in het begin der 12de eeuw, *Gervaise* en *Guillaume* (uitgegeven door *Hippeau* in 1852 en door *Mann* in 1888), in de 13de eeuw, en *Richard de Fourneval* (14de eeuw), wiens „Bestiaire d'amour" in 1860 te Parijs werd uitgegeven door *Hippeau*.

Bestorming. Zie *Beleg*.

Bestrating. Deze naam wordt gegeven aan het bevloeren van wegen, straten en pleinen. Men gebruikt daartoe gebakken steenen, straatklinkers genaamd, die een effen en aangenamen weg opleveren, of keien. Deze laatste kunnen behakte keien of wel ruwe veld- of bergkeien zijn. In nieuweren tijd bezigt men ook asfalt en houten blokjes. Zie verder onder *Straatweg*.

Bestrijken beteekent een terreinstrook over hare geheele uitgestrektheid met tot dit doel opgestelde schietwapenen onder werkzaam vuur nemen.

Bij vestingen en forten kunnen de wallen en de grachten in de lengte door eigen vuur beschermd worden met behulp van geschut, dat loodrecht op de lengterichting wordt opgesteld, wat men eveneens bestrijken noemt. De ruimte binnen welke de kogels zich niet hooger boven den grond verheffen dan de hoogte der beschoten doelen bedraagt, noemt men b e s t r e k e n r u i m t e.

Bestuiving. (Zie de plaat). Hieronder verstaat men het brengen van het stuifmeel op den stempel eener bloem, waardoor bevruchting mogelijk wordt. Men heeft reeds lang opgemerkt, dat het voordeelig is voor een bloem, als het stuifmeel van een andere plant derzelfde soort afkomstig is; het zaad, van zulk een kruisbestuiving het gevolg, is veel krachtiger, dan wanneer een zelfbestuiving was opgetreden; ja het gebeurt zelfs, dat het stuifmeel derzelfde plant ten eenemale geen bevruchting te voorschijn roept. Zeer eigenaardige inrichtingen treffen we aan, om zulk een kruisbestuiving te vergemakkelijken; een der meest voorkomende is, dat meeldraad en stamper niet tegelijkertijd rijp zijn (dichogamie); is de meeldraad het eerst rijp, dan spreekt men van *protandrie*; in het tegenovergestelde geval van *protogynie* (fig. 1a en 1b en fig. 2a en 2b). De meeste bloemen zijn protandrisch.

Men spreekt van *heterostylie*, wanneer de bloemen op verschillende exemplaren derzelfde soort niet dezelfde plaatsing van meeldraden en stempels hebben; zijn er tweeërlei bloemen, dan heeft men *dimorphie*, zijn er drieërlei dan *trimorphie*. Bij de dimorphe planten staan in sommige bloemen de helmknoppen hooger dan de stempels, terwijl in andere juist de stempels het hoogst zijn geplaatst en dus de stijlen langer zijn. Deze laatste heeten langstijlig, in tegenstelling met de eerste, de kortstijlige. Bij de trimorphe planten zijn er twee kransen van meeldraden van ongelijke lengte, terwijl de stempels dus een lengte kunnen hebben van kleiner dan de kleinste meeldraden, van kleiner dan de grootste en grooter dan de kleinste meeldraden, of van grooter dan de grootste meeldraden, zoo-

dat men dus heeft kortstijlige, middelstijlige en langstijlige bloemen (zie fig. 3 en 4). Wil de plant nu goed zaad voortbrengen, dan moeten organen van gelijke lengte samenwerken, zoodat dus de stempels van een middelstijlige bloem slechts bestoven worden door het stuifmeel van de langste meeldraden van een langstijlige, of door het stuifmeel van de korte meeldraden van een kortstijlige bloem; een dergelijke bestuiving heet *legitiem*; elke andere *illegitiem*. Eigenaardig is nog, dat men de grootste stuifmeelkorrels op de langste meeldraden vindt, wat met het oog op den langen weg, dien de kiembuis van de stuifmeelkorrel heeft af te leggen, geen verwondering kan wekken (zie *Bevruchting*).

Een kruisbestuiving moet optreden, indien de plant tweehuizig is; brengt dezelfde plant zoowel mannelijke, als vrouwelijke bloemen voort, dan is natuurlijk de kans op zelfbestuiving grooter. Ook door *hercogamie* wordt de kruisbestuiving bevorderd; men verstaat hieronder het verschijnsel, dat het stuifmeel zonder vreemde hulp niet op den stempel kan komen, gevolg van eigenaardige plaatsing van meeldraden en stempels. Zoo geeft fig. 6 een voorbeeld van bestuiving bij orchideeën. Het stuifmeel is hier tot twee klompjes samen gebald (6b), elk klompje zit op een steeltje, dat een verbreed kleverig einde bezit; wordt nu zulk een bloem door een hommel bezocht, dan kleeft dit schijfje op het zuigtoestel van dit dier en wordt het klompje bij het verlaten der bloem uit het helmhokje getrokken; deze beweging kan men met een potlood nabootsen; daartoe steekt men de punt voorzichtig in de bloem en trekt hem, na de hechtschijfjes te hebben aangeraakt terug; de twee klompjes staan dan loodrecht op het potlood en buigen zich weldra horizontaal naar de punt toe. Vliegt nu een insekt, dat een of meer van die klompjes (polliniën) draagt, naar een andere bloem, dan komen het eerst die polliniën met den stempel in aanraking, waar zij òf geheel, òf gedeeltelijk op worden vastgedrukt, voor het diertje van zijn bezoek kan partij trekken.

Bij de Salie (fig. 7) vinden we een andere inrichting. In deze bloem zijn slechts twee meeldraden aanwezig (7b), en elke meeldraad heeft van den helmknop slechts één hokje met stuifmeel gevuld; het andere is plaatvormig geworden, en bovendien is het z.g. helmbindsel, dat de beide helmhokjes verbindt, zeer lang en zeer beweeglijk op den helmdraad bevestigd. Doordat het gedeelte helmbindsel, dat van het draaipunt naar het vruchtbare helmhokje gaat, veel langer is dan het gedeelte, dat draaipunt met het plaatvormige en vruchtbare helmhokje vereenigt, zal een kleine beweging van rechts naar links van dit plaatje tengevolge hebben, dat het helmhokje daalt en zijn stuifmeel op den rug van het insekt uitstort. Daar hier de bloem protandrisch is, kan dezelfde bloem niet bestoven worden, maar wel een bloem, die reeds wat ouder is en waar de stijl met de twee stempels op de plaats zijn gekomen, waar anders de neergeslagen helmknop zou staan (zie 7a). Het gevolg is, dat het stuifmeel nu wordt afgestreken. Het overbrengen van het stuifmeel heeft plaats door den wind (windbestuiving), bijv. bij dennen; het stuifmeel is dan droog en de

stempel veelal groot, en ...
vangen; dergelijke bloemen ...
weinig in het oog vallend ...

Geschiedt het overbrengen ...
vogels (fig. 5), dan moet ...
bezitten, bijv: kleur, of ...
het stuifmeel is dan ...
honig wordt in de ...
deze liggen steeds onder ...
de insekten genoodzaakt ...
den en stempels te ...
te kunnen bereiken. In ...
bezoek van insekten ...
door zelfbestuiving de ...
brengen. We treffen dit bij ...
paardebloem. De beide ...
met hunne kleverige ...
om en strijken aldus ...

Een zelfbestuiving ...
cleistogame bloemen; ...
geslachtswerktuigen, ...
maar de bloemen gaan ...
men brengen vruchtbaar ...
welriekende viooltje (viola ...
bloemen zeer zelden de ...
maar laten dit aan de ...
den zomer ontstaan. ...
wijkende vormen bij ...
Oxalis (klaverzuring), ...
(springzaad), enz.

Bestusjew, *Alexander* ...
Russisch romanschrijver, ...
November (23 October) ...
officier der garde was bij ...
dichter *Rylejew*, in de ...
van 1825 gewikkeld, ...
dwangarbeid naar Jakutsk ...
is meer bekend onder het ...
dat hij bij de uitgave ...
plaatste, en hij is op het ...
sisch proza geen minder ...
dan *Poesjkin* op dat der ...
zijn bovenvermelden vriend ...
Russischen almanak „De ...
rijker is zijn „Geschiedenis ...
kunde", welke zich ...
landslievenden gloed. ...
ling uitgegeven, maar ...
peesche talen overgebracht ...
deelaar verwierf hij ...
vervolgens van zijn ...
leger van den Kaukasus ...
hij vaandrig, en zijn ...
nieuw. Een zijner beste ...
zich zoowel door juiste ...
door fraaie natuurschildering ...
is van dien tijd. Hij ...
schermutseling bij het ...
uitgave zijner gezamenlijke ...
burg bij herhaling ...
zijne „Brieven" door ...

Bestusjew-Rjoemin, ...
graaf van, een Russisch ...
1688. Hij werd opgevoed ...
1721 als gezant naar ...
naar de Hoven in Pruisen ...
Frankrijk afgevaardigd ...
Zijn gemalin, een ...

aan een samenzwering tegen *Eli-*
gd (1743), werd met den knoet
Siberië gezonden.
emin, *Alexei Petrowitsj* graaf
r van den voorgaande, kanselier
ldmaarschalk. Hij werd geboren
2den Juni 1692. In Duitschland
hij in 1713 in dienst in Keur-
verd kamerjonker van keurvorst
begaf hij zich weer naar Rusland
erkamerjonker van *Anna*, herto-
Koerland en later keizerin. Hij
rijke zendingen belast en in 1740,
oemde keizerin, tot kabinetsmi-
. Hij leidde het daarheen, dat het
Biron werd toevertrouwd, maar
ing van dezen werd ook hij in
nen en eerst op vrije voeten ge-
onsbeklimming van *Elisabeth*, die
ier benoemde en het bestuur der
n al aan hem overliet. Hij was
d van *Frederik den Groote* van
. hij Rusland deed toetreden tot
issen, welke door de overige mo-
en Pruisen werden gesloten. In
en Oorlog (1756—1763) zond hij
leger onder bevel van *Apraxin*
en *Frederik II* te velde. Bij een
teldheid van keizerin *Elizabeth*
bevelhebber terug, daar haar op-
er Pruisisch gezind was; maar dit
at hij, na het herstel der keizerin.
n hoogverraad, ter dood werd ver-
vonnis echter in een verbanning
oed Gorelowo bij Moskou veran-
durende de regeering van *Peter*
geen verandering in zijn lot, maar
riep hem in 1762 terug, verklaarde
; herstelde hem in zijn vroegere
en benoemde hem tot veldmaar-
eersten tijd van haar regeering
Panin haar voornaamste raadge-
leed den 21sten April 1766. Hij is
an de *Bestusjewsche ijzer- of ze-*
zie aldaar).
'joemin, *Michaël*. Deze was in 1825
oofdleiders der militaire revolutie
van Rusland. Toen deze mislukte
onderscheiden anderen ter dood
opgehangen.
'joemin, *Constantijn Nikolajewitsj*,
geschiedkundige, geboren in 1829.
56—1859 medewerker aan de „Mos-
" en van 1865—1882 hoogleeraar
siteit te Petersburg. In 1869 lever-
angrijk werk: „Over de Russische
aan de 14de eeuw" en in 1872 het
n zijn „Geschiedenis van Rusland",
gens de ijverige bronnenstudie van
hoogst merkwaardig is. Daarenbo-
onderscheiden geshiedkundige wer-
volk en hield te Petersburg voor-
overleed daar den 14 (2)den Ja-

wsche zenuw-tinctuur (Tinc-
lorati aetherea, Liquor anodynus
een zeer vluchtige ijzeroplossing.
Bestusjew-Rjoemin ontdekt en in
Frankrijk door *Lamotte* als een door hem uit-
gevonden geneesmiddel verkocht. Het geheim
der bereiding werd door keizerin *Katharina I*
met 3000 roebels betaald; later is die bereiding,
vooral door *Klaproth*, aanmerkelijk vereenvou-
digd, en thans vindt men dit tinctuur algemeen
in de apotheken. Het is een oplossing van ijzer-
chloride in aether, met alkohol verdund. Men
gebruikt namelijk, om het te bereiden 1 deel
ijzerchlorid, 2 deelen aether en 7 deelen alkohol.
Zijn fraaie goudgele kleur verdwijnt in het zon-
licht, maar keert in het duister terug. In gelen
toestand bevat het ijzer als chlorid en in kleur-
loozen staat als chloruur. Het werkt prikkelend
op de zenuwen en tevens versterkend en doet
goede diensten bij zenuwziekten, die uit zwak-
heid voorkomen.

Bestuurdersbond. Zie *Arbeiderssecreta-
riaten.*

Beta (β) is de tweede letter van het Griek-
sche alphabet.

Beta (Biet). Plantengeslacht uit de familie
der *Chenopodiaceeën* (Ganzevoetachtigen). Onbe-
haarde sappige kruiden, tweeslachtige bloemen,
bloemdek groen, 5-deelig, naar beneden met het
vruchtbeginsel vergroeid; 5 meeldraden, 1 vrucht-
beginsel met 2 tot 4 stempels. Bloeiwijze lange
aren vormend, tweejarige plant. De gekweekte
soort is *Beta Vulgaris L.* (Gewone Biet), die
nog in twee variëteiten voorkomt als Snijbiet en
Roode biet of Mangelwortel. Men maakt nog
tusschen de twee laatste onderscheid, daar de
wortel der roode biet rood en die van de man-
gelwortel geelwit is. De bieten leveren een uit-
stekend voedsel voor menschen en dieren; de
variëteit *B. Vulgaris Saccharifera* wordt ge-
kweekt om haar hoog suikergehalte (Zie Sui-
ker) nadat de fijngemaakte massa is uitgetrok-
ken en uitgeperst wordt het overblijvende (pulp)
nog als veevoeder gebruikt.

Aan het zeestrand komt nog, hoewel zeld-
zaam, voor *B. Maritima* (Zeebiet).

Beta, *Johann Heinrich*, eigenlijk *Bettziech*,
een Duitsch schrijver, geboren den 23sten Maart
1813 te Werben bij Delitsch, studeerde te Halle
in de letteren, wijsbegeerte en natuurwetenschap-
pen en vestigde zich in 1838 te Berlijn, waar
hij gedurende 10 jaren een der voornaamste me-
dewerkers was aan den „Gesellschafter" van
Gubitz, terwijl hij tevens de „Staffette" redi-
geerde. Toen *Friedrich Wilhelm IV* in 1840
den troon beklom, schreef *Beta* het werk: „Das
Jubeljahr 1840 und seine Ahnen", hetwelk ver-
boden werd. Voorts zocht hij een oplossing van
het sociale vraagstuk in het boek: „Geld und
Geist oder Versuch einer Erlosung der arbei-
tenden Volkskraft", terwijl hij in gematigd de-
mocratischen geest deel nam aan de volksbewe-
ging in 1848. Hij was redacteur van een der-
gelijk blad als „Kladderadatsch", onder den titel
van den „Krakehler". Wegens zijn brochure:
„Die rothe Fahne wird über ganz Europa wehen"
werd hij beschuldigd van hoogverraad, zoodat hij
de wijk nam naar Londen. Hier werkte hij ge-
durende 10 jaren hoofdzakelijk voor de „Gar-
tenlaube", het „Magazin für die Litteratur des
Auslandes", Engelsche dagbladen, en inzonder-
heid voor het Kristallen Paleis te Sydenham,

hetwelk hij in een boek met afbeeldingen uitvoerig beschreef. Ook leverde hij een nauwkeurige beschrijving van Londen in den „Illustrirter Fremdenführer" (1859), terwijl hij er niet weinig toe bijdroeg, om het leven der Duitschers in die stad te veraangenamen. In 1861 keerde hij naar Berlijn terug en leverde er: „Deutsche Früchte aus England" (1864, 2 dln.) en „Aus dem Herzen der Welt" (1866, 2 dln.). Ook bevorderde hij de zorg voor de openbare gezondheid door zijn brochure: „Die Stadtgifte" (1870). Hoewel verlamd aan handen en voeten, ging hij onvermoeid voort met het leveren van bijdragen in dagbladen en tijdschriften. Wij vermelden nog van zijn hand: „Die Bewirtschaftung des Wassers" (1868), „Neue Winke und Werke für die Bewirtschaftung des Wassers" (1870), de vertaling van een werk van *Bagehot*: „Lombardstreet, der Weltmarkt des Geldes" (1874) en „Das neue deutsche Reich auf Grund germanischer Natur und Geschichte" (1871). Hij overleed te Berlijn den 31sten Maart 1876.

Betaalmeester is de naam van personen, die met de betaling van rijkswege van traktementen, pensioenen, renten, enz. en met het overnemen van alle ontvangsten voor den staat en de Provinciën zijn belast. De betrekking van betaalmeester werd ingesteld bij koninklijk besluit van den 1sten Mei 1847. Hij is belast met het overnemen van alle ontvangsten voor den Staat en de Provinciën, of van de ontvangers, die ze hebben ingevorderd, of van de oorspronkelijke schuldenaars, terwijl hun tevens is opgedragen het doen van alle betalingen voor rekening van den Staat en de Provinciën, waartoe geen bijzondere comptabelen zijn aangesteld. De mandaten ten laste van provinciale fondsen en coupons van schuldbrieven ten laste van den Staat worden alleen bij de betaalmeesters in de hoofdplaatsen voldaan. Coupons kunnen ook voldaan worden bij dien te Rotterdam. De bezoldigingen van personen in 's Rijks dienst, die buiten de standplaatsen der betaalmeesters zijn gevestigd, worden betaald door de ontvangers der directe belastingen in de woonplaatsen der belanghebbenden. Door de Nederlandsche Bank worden de kwitantiën betaald, die door den betaalmeester der Nationale Schuld te Amsterdam op haar worden afgegeven tot voldoening van renteposten van ingeschreven Nationale Schuld, welke meer dan 100 gld. bedragen; kleinere renteposten worden door den betaalmeester voldaan. In de hoofdplaats van elk arrondissement bevindt zich een betaalmeester.

Betaïne of *betine* ($C_5H_{11}NO_2$) is een alkaloïde, dat zich in suikerbieten (¼ % van het sap) en in de melasse (3 %) bevindt. Het ontstaat bij oxydatie van choline en bij de werking van trimethylamine op monochloorazijnzuur. Het vormt kleurlooze, smeltbare kristallen, riekt naar muskus, smaakt verkoelend, is zeer oplosbaar, reageert neutraal, vormt met zuren meestal goed kristalliseerende zouten en heeft geen nadeelige werking op het dierlijk leven.

Beteekenen (in rechten) komt veelal te pas bij processen en is dan het door middel van een deurwaardersexploit ter kennis brengen van de tegenpartij van stukken, die den grondslag der rechtsvordering uitma[...]
in het proces zullen [...]
ook het vonnis, tus[...]
gewezen, meestal d[...]
heeft gewonnen, aa[...]
opdat bij gebreke va[...]
de executie kan worde[...]
staat in het algemee[...]
voorafgaande beteeke[...]
in het overgeven va[...]
cureur der partij of d[...]
lijkluidend met het o[...]
se) geteekend; die o[...]
deurwaarder, die van [...]
verbaal (exploit) opm[...]
schrift aan partij doo[...]
buiten proces kan me[...]
teekenen, wanneer me[...]
te verschaffen, dat d[...]
heid met hun bestaa[...]

Betelgeuse is de [...]
eerste grootte op den [...]
sterrenbeeld Orion. Zij [...]

Betelnoot. Zie *A*[...]

Betelpalm (*Areca L*[...]
Palmen onder het w[...]
Wij voegen er hier no[...]
scheidt door een dubb[...]
bloemscheede, door k[...]
vrouwelijke en aan de [...]
lijke bloemen zijn beze[...]
uit 2 kransen van [...]
blaadjes bestaat, door [...]
stempels op een ron[...]
éénzadige steenvrucht [...]

De eigenlijke betelpal[...]
20 m. hoog; de stam i[...]
kroon bereiken een le[...]
kolven zijn vertakt e[...]
m. De vruchten zijn [...]

Betelpeper (*Piper* [...]
van peperstruik behoore[...]
De bladeren van dit [...]
spits en aan de basis [...]
met de arecanoot in [...]

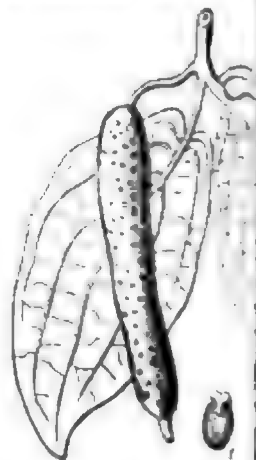

Betel[...]

adem verkrijgt daardo[...]

wordt rood gekleurd. Vanouds en er bij de inboorlingen in ge- hammedanen leggen het zich op h gedurende de maand Ramadan, ouden. De betelpeper prikkelt n en bevordert de spijsvertering. lding vertoont een beteltak en el op ⅓ der ware grootte.

en of **Betelkauwen.** Zie *Areca*

vas de naam van een vlek nabij ngeveer 3 km. ten Z.O. van Je- at in den Bijbel vermeld als de *Lazarus* en zijn beide zusters. gering dorpje en heet El Azarie azarus."

de naam van drie zendingsstations :

Groot Namaland, in het distrikt an Duitsch-Zuidwest-Afrika. Het n Angra Pequena, werd in 1814 rt aan het Rijnsche zendingsge- telt (1898-1899) 93 Europeesche

de Oranje-Rivierkolonie, werd in Berlijnsch zendingsgenootschap

Transvaalkolonie, 9 km. ten O. g, is een stichting van het Her- nootschap (1864).

am (*Beth Haran*) is de naam ge Israëlietische stad in het land n Jordaan, in het gebied van den genwoordig vindt men daar de Rame. *Herodes Antipas* vergrootte noemde haar ter eere van de keizerin de gemalin van keizer *Augustus*, lias. In de Syrische landtaal heet- Beth Ramtha.

„Huis van God" was vroeger een ad in Palestina, 17 km. ten noor- zalem, aan den weg naar Sichem. rschappij der Kanaänieten was zij een koning en droeg den naam van boom), terwijl zij vervolgens aan gewezen en later door de Ephraï- erd werd. Na de oplossing van het stammen was zij een van de hoofd- goderij. Na het eindigen van de verviel zij weder aan de Benjami- erd in 160 vóór Chr. door den Sy- eer *Bacchides* versterkt en later *ianus* ingenomen. Ten tijde van *Hieronymus* was Bethel nog een igt hier het armoedige dorp Betin. de naam van een Protestantsche van philantropischen aard, die zich t het vereenigen, onderhouden, op- leiden van minderjarige, uit de ge- slagen, verwaarloosde en verlaten n de 16 jaar, zonder onderscheid van elk meisje moet een entréegeld van ld worden en 104 gld. jaarlijks voor sten. Degenen, die door een gift 30 gld. of door een jaarlijksche bij- ninstens 5 gld. hun belangstelling oren tot de leden der vereeniging. nt is goedgekeurd bij het konink- lijk besluit van den 28sten Mei 1862. Zij wordt bestuurd door een hoofdcommissie, regentessen, een directeur en een directrice.

Bethencourt, *Jean, seigneur de*, baron van *St. Martin le Gaillard*, heer van *Granville la Teinturière*, een Fransch zeevaarder uit Normandië, stak in 1402 met onderscheiden Fransche edelen en vermetele avonturiers in zee te La Rochelle, maar werd reeds te Cadix door een gedeelte zijner metgezellen verlaten. Vandaar stevende hij naar de Canarische eilanden, stapte in Juli van gemeld jaar aan land op een eiland, dat hij Lancerota noemde, bouwde er een fort en bezocht daarna het eiland Fortaventura. Daar hij wegens gebrek aan volk niet in staat was, de overige eilanden te bemachtigen, zeilde hij naar Spanje, waar koning *Hendrik III* hem van het noodige voorzag en als Castiliaansch vazal met die eilanden beleende. Hierna maakte hij zich meester van Fortaventura en Ferro, voerde uit Spanje kolonisten er heen, poogde de inboorlingen tot het Christendom te bekeeren, werd in 1405 door paus *Innocentius VII* tot aartsbisschop dier eilanden benoemd, versierde zich met den koninklijken titel en overleed in 1425 te Granvilla. — Zijn neef, *Maciot de Bethencourt*, was reeds in 1424 genoodzaakt, gemelde bezittingen aan den infant Don *Enrico* van Portugal af te staan.

Bethesda was een geneeskrachtige vijver aan de oostzijde van Jeruzalem, bij de tegenwoordige Stephanuspoort en omgeven door vijf hallen, waarin zich de zieken konden ophouden. Nu en dan kwam het water in beweging en genas dan volgens het volksgeloof, den zieke, die er het eerst in baadde. In 1888 werd deze, in de rotsen uitgehouwen vijver, vermoedelijk weder ontdekt.

Bethesda is de oude naam van een geneeskundige inrichting in de Geldersche gemeente Rheden, te Laag-Soeren. Het is een stichting van voorstanders der natuurgeneeskunde, die door een waterkuur vooral aan zenuwlijders de gezondheid trachten terug te geven. Door de aanwezigheid van heldere bronnen en veel dennenbosschen is de plaats uitmuntend voor dit doel geschikt. Thans draagt die stichting den naam van „Natuurgeneesinrichting Laag-Soeren"; de zieken worden in het modern ingerichte badhotel verpleegd.

Beth Horon of „Huis van den hollen weg" was de naam van 2 steden in Palestina, namelijk van *Opper-Beth Horon* in het N. van het grondgebied van Ephraïm en *Laag Beth Horon* aan de grenzen van het grondgebied van Benjamin. Beroemd is de „Holle weg" bij Laag Beth Horon, omdat *Josua* er de Kanaänieten en *Judas Maccabaeus* er de Syriërs versloeg en ook de Romeinen onder *Cestius* er een nederlaag leden. Tegenwoordig liggen hier, ten N. van den weg van Jaffa naar Jeruzalem, de dorpen Bet Oer el foka en Bet Oer el tahta.

Bethlehem (Huis des broods) is de naam van een kleine stad in Palestina, op het stamgebied van Juda, ter hoogte van 772 m., op twee, door een zadel verbonden heuvels, in een bevallig en vruchtbaar gewest en 8 km. ten Z. van Jeruzalem gelegen. Deze stad, door koning *Rehabeam* verfraaid en versterkt, is beroemd als

de geboorteplaats van *David* en *Christus*. De eerste Christenen bouwden er een kapel, en keizer *Hadrianus* liet er een tempel ter eere van *Adonis* verrijzen, maar *Helena*, de moeder van *Constantijn den Groote*, liet het afgodsbeeld vernietigen en stichtte er een groote kerk. Het tegenwoordige Betlehem, „Bet-Lechem" genaamd, doet zich voor als een verwarde hoop armoedige hutten en huizen met platte daken, verstrooid tusschen groene heuvels en terrasvormige tuinen. De inwoners, ten getale van ruim 8000, uit Grieksche, Armenische en Latijnsche Christenen, alsmede uit Mohammedaansche Arabieren bestaande, houden zich bezig met het verbouwen van olijven en wijn en het vervaardigen van rozenkranzen, kruisbeelden, enz. De grot, waarin volgens de overlevering de Heiland geboren werd, bevindt zich op een heuvel omstreek 100 schreden ten O. van de stad. Men heeft aldaar een groot klooster gebouwd, waar de pelgrims huisvesting vinden. De kerk, door *Justinianus* gerestaureerd, heeft den vorm van een kruis, maar is door muren in 3 afdeelingen gescheiden. De voornaamste afdeeling, op 44 in 4 rijen geplaatste Byzantijnsche marmeren zuilen rustend, behoort aan de Armeniërs, een andere aan de Grieken, een derde aan de Latijnen. Elk van deze secten heeft een afzonderlijken ingang naar de „Heilige Grot", welke zich onder het hoofdaltaar bevindt en aanhoudend door 32 lampen verlicht wordt. Een zilveren ster op den marmeren vloer wijst de plaats aan, waar volgens het zeggen der kloosterlingen *Christus* geboren is. De muren zijn met kostbaar marmer bekleed en de zuilen met prachtige geschenken versierd. De grot is 12,4 m. lang, 3,9 m. breed en 3 m. hoog. Een andere grot wordt er aangewezen als de voormalige verblijfplaats van den heiligen *Hieronymus*, en men voegt er bij, dat hij aldaar de Vulgata vertaald heeft en er met *Eusebius* begraven ligt. Van het platte kloosterdak heeft men een heerlijk gezicht op de landstreek, die zich oost- en zuidoostwaarts uitbreidt tot aan de Roode Zee en den Jordaan. In den omtrek van Bethlehem heeft men verder het *Melk-hol*, waar zich *Maria*, volgens de sage, vóór de vlucht naar Egypte verborgen heeft, het *Graf van Rachel*, de moeder van *Jozef* en *Benjamin*, en de *Verblijfplaats der Herders*.

Bethlehem is een stad in den Noord-Amerikaanschen staat Pennsylvanië. Zij ligt aan de Lehigh en aan het kruispunt van den spoorweg van Lehigh naar Susquehanna met den Noord-Pennsylvanischen spoorweg. Zij telt 7293 (1900) inwoners en is algemeen bekend als de hoofdzetel der Hernhutters. Men vindt er een meisjesschool, een college en een academie. Bethlehem, dat in 1741 door graaf *Zinzendorf* gesticht werd, bezit ijzer- en zinksmelterijen, gieterijen, machinefabrieken, enz.

Bethlehemieten is een naam, die wel gegeven werd aan de Hussieten omdat *Huss* predikte in de Bethlehemskapel te Praag.

Ook wordt die naam gegeven aan de leden eener geestelijke orde in Amerika, in 1655 gesticht door *Pierre de Bethencourt* in Guatemala, ten behoeve der ziekenverpleging in hospitalen en van het onderwijs. In 1672 werd de Orde
door den paus erkend ...
met den regel van den ...
zelfde rechten als de Aug...
schonk haar in 1707 ...
leden legden behalve de ...
vierde af, namelijk om ...
zieken zonder onderscheid ...
plegen en voor herstelde ...
Zij bouwden een prachtig ...
waren in Peru en Mexico ...
1668 ontstond ook een ...
zusters, die zich wijdden ...
zieke vrouwen. In 1820 ...

Bethlehemsche kin...
het Bijbelsch verhaal (Matt. ...
door de soldaten van Hero...
knapen, jonger dan 2 jaar ...
hem vermoord zijn ...
den jongen nieuwen koning ...
zekerheid uit den weg te ...
historisch niet bewezen is ...
twijfel getrokken, omdat ...
de gruwelen van dien ...
daarvan volstrekt geen ...
verhaal van *Macrobius* ...
ontleend en omdat er ...
heid bestond voor zulk ...
het gezochte kind na het ...
het kleine Bethlehem niet ...

Bethlen *von Iktar*, ...
Gabor genaamd, vorst van ...
van Hongarije. Hij werd ...
een afstammeling van de ...
den Heilige, koning van ...
jarigen leeftijd trad hij ...
waardigheid, die hem ...
Szekely werd aangeboden ...
en ondersteunde *Bocskay* ...
van dezen werd hij in de ...
doch door zijn vrienden ...
hij op zijn goederen ...
lijk optrad, om bijstand te ...
Bathori. Toen deze hem ...
hij diens tegenstander ...
vorst van Zevenburgen ...
vestigde hem in die ...
1615 werd hij door ...
altijd zijn mededinger ...
ondersteunde. De ...
den in 1617 bijgelegd ...
den troon beklom (1619) ...
legermacht, versterkt ...
heemsche opstandelingen ...
overde de bergvestingen ...
van Beneden-Hongarije ...
nen, maar zag zich ...
breken. Toen de H...
Ferdinand II verva...
Kroon en haar aan ...
brandde de strijd ...
niet voorspoedig voor ...
moest sluiten met ...
echter opnieuw in ...
maals den vrede aan ...
inmiddels ten tweede ...
bonden, en wel met ...
den keurvorst van ...
ten derden male ...

r spoedig daarna weer gesloten. hij zich rustig, bevorderde de nderdanen, beschermde kunsten n en overleed kinderloos, den 1629 te Weiszenburg. Keizer et in 1902 voor hem te Boedapest prichten.

ı, kanselier van Zevenburgen, be- lfde geslacht als *Bethlen Gabor*. n in 1613, overleed in 1678 en grijk werk geschreven over de zijn vaderland, n.l. „Rerum trans- ri IV" (Amsterdam, 1664, Klan-

fgang een bloedverwant van den boren in 1639, heeft eveneens s van Zevenburgen geschreven, in 1679.

ndreas, graaf, een Hongaarsch in 1850 te Klausenburg geboren. ot een van de voornaamste Pro- nburgsche adellijke familiën, stu- pest en deed reizen naar Duitsch- Engeland. In 1875 werd hij tot ekozen. In 1890 trad hij als mi- bouw in het Kabinet *Szapáry*. portefeuille ook onder *Wekerle*, 1sten Juni 1894 af. Hij overleed ustus 1898 te Bethlen.

is de naam van een aanzienlijk Frankfort aan de Main. De an namen wegens vervolgingen den godsdienst de vlucht uit de n vestigden zich in het stadje nkfort. Tot genoemd geslacht be- *Moritz Bethmann*, geboren den 687 en overleden den 6den Juni r kinderen werden te Frankfort van moederszijde, *Jacob Adamy*, e plaatste den oudste, *Johann ann*, reeds vroeg in zijn bloeiende vermaakte hem deze. Na den *ny* (1745) behield *Johann Philipp* jd de oude firma en nam toen zijn ler *Simon Moritz* tot compagnon het huis steeds onder den naam oeders Bethmann" heeft gebloeid. eder, *Johann Jacob*, vestigde zich Beide eerstgenoemde broeders ga- e zaak een grooteren omvang, en *pp* overleed den 27sten November erlijk raadsheer en bankier. Zijn *Simon Moritz*, geboren den 31sten werd toen chef van het huis, dat ten van leeningen met Oostenrijk enz. steeds toenam in rijkdom en *n Moritz* werd door keizer *Frans k* in den adelstand opgenomen en *lexander I van Rusland* benoemd neraal en staatsraad. Na zijn dood, lecember 1826, volgde zijn oudste *Heinrich Moritz Alexander von* m op, die in 1854 in den Badenschen d verheven werd. Hij overleed den r 1877. De tegenwoordige chef van nuis is zijn zoon *Simon Moritz*, 13den October 1844. *Susanne Eli- iann* (geboren in 1763 en overleden in 1831), de dochter van den keizerlijken raad *Johann Philipp Bethmann*, was gehuwd met *Johann Jacob Hollweg*, associé der gebroeders Bethmann, die in 1780 het Bethmannsche wapen aannam en de stichter werd van de linie *Bethmann Hollweg*. De villa der *Bethmann's* te Frankfort bevat kostbare kunstwerken, o.a. de „Ariadne" van *Dannecker*.

Bethmann, *Frederike Auguste Konradine*, geboren *Flittner*, een Duitsch tooneelspeler, werd geboren te Gotha, den 24sten Januari 1766. Haar stiefvader, de tooneeldichter *Groszmann*, leidde haar op voor de kunst. Aanvankelijk wijdde zij zich aan de opera, maar spoedig muntte zij uit in het tooneelspel in vroolijke en naïeve rollen. Zij trad in het huwelijk met den beroemden komiek *Unzelmann*, volgde dezen in 1788 naar Berlijn, was er weldra de lieveling van het publiek en overleed aldaar in de nacht van den 15den op den 16den October 1815. Zij schitterde in de opera door een welluidende stem en een gevoelvolle voordracht en in het drama en blijspel door een dichterlijke opvatting der karakters, door schalkschheid en bevalligheid. Haar tweede man, *Heinrich Eduard Bethmann*, geboren in 1774 te Rosenthal bij Hildesheim, was tot aan haren dood verbonden aan den Koninklijken schouwburg te Berlijn en stond vervolgens aan het hoofd der tooneellisten te Königstadt, te Aken en te Maagdenburg. Daarna zwierf hij met een reizend gezelschap door Saksen en aangrenzende landen en overleed te Halle, den 8sten April 1857.

Bethmann-Hollweg, *Moritz August von*, een Duitsch rechtsgeleerde, de zoon van *J. J. Bethmann Hollweg*, tweeden chef van boven vermeld bankiershuis „De gebroeders Bethmann", werd geboren te Frankfort, den 8sten April 1795. Hij ontving onderwijs van *Karl Ritter*, voorts op het gymnasium zijner geboortestad en reisde in 1811 en 1813 met zijn leermeester naar Zwitserland en Italië. Daarna bezocht hij de universiteit te Göttingen en te Berlijn, om er zich aan de rechtsgeleerdheid te wijden. In 1818 promoveerde hij te Göttingen en begaf zich op uitnoodiging van *Savigny* naar Berlijn, om er zich als privaatdocent te vestigen. Weldra werd hij buitengewoon hoogleeraar in het burgerlijk recht. In 1829 werd hij naar Bonn verplaatst, legde in 1842 zijn betrekking neder en werd achtereenvolgens curator der universiteit, lid van den Staatsraad, afgevaardigde naar de Synode en lid van de Eerste en Tweede Kamer. Op kerkelijk en staatkundig gebied volgde hij een gestreng conservatieve richting en in de Kamer was hij met graaf *Pourtalès* en anderen de stichter van de „Oud-Pruisische partij", die vertegenwoordigd werd door „Das Preuszische Wochenblatt". Hij trad op als tegenstander van de buitenlandsche politiek van het ministerie *Manteuffel* en werd in 1858 benoemd tot minister van Eeredienst en Onderwijs in het nieuwe Kabinet. Bij de ontbinding der Kamer van afgevaardigden in 1862 nam hij echter zijn ontslag, en was in 1840 in den adelstand opgenomen. Hij overleed op zijn slot Rheineck bij Andernach, den 14den Juli 1877. Hij heeft eenige geschriften uitgegeven van rechtsgeleerden en geschiedkundigen inhoud. De

laatste van deze waren: „Christentum und bildende Kunst" (1875) en „Ueber Gesetzgebung und Rechtswissenschaft als Aufgabe unserer Zeit" (1876).

Bethmann-Hollweg, Dr. *Theobald von*, minister van Binnenlandsche Zaken in Pruisen, stamt uit een oud geslacht, dat in de 17de eeuw ter wille van den godsdienst de Nederlanden moest verlaten en zich in de buurt van Frankfort a. M. vestigde. *Theobald Bethmann* werd den 29sten November 1856 te Hohenfinnow geboren, bezocht van 1875 tot 1879 de hoogescholen te Straatsburg, Leipzig en Berlijn, waar hij in de rechten en de staatswetenschappen studeerde. In 1879 werd hij benoemd tot referendaris, trad drie jaren later in dienst bij het ministerie van Binnenlandsche Zaken, werd in 1886 tot „landrat" van Opperbarnim, in 1896 tot opperpresident van Potsdam benoemd. Van nu af maakte hij een schitterende carrière, want in Juli 1899 benoemd tot regeeringspresident in Bromberg, werd hij reeds drie maanden later opperpresident van Brandenburg en kwam reeds in 1901 voor het ministerambt in aanmerking, hoewel toen zijn benoeming op zekere, door hem gestelde voorwaarden afstuitte. In Januari 1905 ontving hij den titel van werkelijken geheimraad en werd den 21sten Maart tot Pruisisch minister van Binnenlandsche Zaken benoemd, als opvolger van *von Hammerstein*.

Bethome, *Bemeselis*, is volgens *Flavius Josephus* de naam van die vesting in Palestina, waarin de Macabeesche koning *Alexander Jannäus* in 88 v. Chr. de aanvoerders van de tegen hem opgestane Joden (Farizeeërs) gevangen nam.

Bethphage is de naam van een voormalig dorp op de zuidoosthelling van den Olijfberg. Het lag aan den Romeinschen straatweg van Jericho naar Jeruzalem (Mattheus 21 : 1; Lucas 19 : 29, 37). Van deze plaats uit begon *Jezus* zijn intocht in Jeruzalem. In de 12de eeuw verlegde men Bethphage naar het midden tusschen den top van den Olijfberg en Bethanië, zooals blijkt uit een steen met inschriften en afbeeldingen, die in 1877 gevonden werd.

Bethsaida is de naam van een voormalig dorp in Palestina aan het meer van Genezareth. Het is de geboorteplaats van drie apostelen, n.l. van *Philippus*, *Andreas* en *Petrus*. Op grond van Marcus 6 : 45 willen vele geleerden Bethsaida aan den westoever van het meer (bij Chan Minje, Tell Hum of Abu Zeno) plaatsen. Volgens anderen moet het Bethsaida der Evangeliën hetzelfde zijn als het Bethsaida aan den oostelijken oever van den Jordaan, dat door *Herodes Philippus* onder den naam Julias (ter eere van *Julia*, de dochter van *Augustus*) tot een stad verheven werd. Van deze stad zijn waarschijnlijk de ruïnen el-Aradsch, el-Mesadijje en et-Tell ten O. der monding van den Jordaan in het meer van Genezareth afkomstig.

Beth Sean (*Beth San*) is de naam van een voormalige stad in Palestina. De Kanaanieten hebben haar tegen [illegible] Israël verdedigd, daarna werd zij een tijdlang door de Philistijnen beheerscht [illegible] Saul [illegible] Israël onderworpen. Haar Grieksche naam was Skythopolis. Zij behoorde later tot Decapolis en was een heidensche stad. Zoowel [illegible] het daarbij liggende [illegible] den naam Beisan of [illegible] rand van een waterrijk [illegible] Jordaandal. Beth Sean [illegible] den gnostiker *Basilides* [illegible] de 4de eeuw de zetel van [illegible] schop.

Beth Semes is de [illegible] voormalige plaatsen in [illegible] dien naam in Juda, [illegible] bied der Philistijnen, [illegible] van Ain Schems, is de [illegible] des Verbonds bereikte [illegible] Israël (1 Sam. 6, 12 v.v.) [illegible] van Juda, werd hier [illegible] raël gevangen genomen [illegible]

Béthune is een [illegible] het Fransche departement [illegible] aan de gekanaliseerde [illegible] Aire naar Bassée, is een [illegible] derspoorweg en een [illegible] heeft een toren uit de [illegible] een kamer van koophandel [illegible] die olie, zout en leer [illegible] ven in linnen, oliezaad [illegible] Middeleeuwen onderworpen [illegible] ren, maar verviel later [illegible] deren en eindelijk aan [illegible]

Béthune, *Philippe de* [illegible] *Charost*, een Fransch [illegible] lijk geslacht, geboren in [illegible] *drik III* en *Hendrik IV* [illegible] generaal, opperkamerheer [illegible] Rennes. Hij was vervolgens [illegible] en te Rome en overleed [illegible]

Béthune, Hippolyte de, [illegible] bij het leger in de dagen [illegible] overleed in 1665 en liet [illegible] verzameling handschriften [illegible] telde, waarvan bijna de [illegible] de geschiedenis van Frankrijk [illegible] verzameling schilderijen.

Bethune, *David*. Zie [illegible]

Bethusy-Huc, *Eduard* [illegible] een Duitsch staatsman, [illegible] tember 1829 op het [illegible] studeerde te Bonn, [illegible] ten en werd in 1862 [illegible] Pruische Huis van Afgevaardigden [illegible] 1880 onafgebroken zitting [illegible] tot de conservatieve partij [illegible] ders der legerhervorming [illegible] met *Renard* en *Kardorff* [illegible] conservatieven, en hij [illegible] den Noord-Duitschen en [illegible] toe hij vervolgens [illegible] deze partij, op den [illegible] partij geheeten. In 1873 [illegible] president van het Huis [illegible] bekleedde die betrekking [illegible] Januari 1880 tot landdrost [illegible] Kreuzburg benoemd [illegible] daat. Hij overleed den [illegible] Bankau.

Bethusy-Huc, *Valeska* [illegible] *Reiswit-Kaderzin*, een [illegible] ster onder het pseudoniem [illegible]

5den Juni 1849 te Kielbaschin
geboren. Na haar huwelijk in
Deschowitz. Van haar geschrif-
aamste de novellen: „Coeurda-
1885), „Eva in allerlei Gestalt"
Unter der Maske" (Berlijn, 1893),
ce" (Berlijn 1894), „Steinenklar
llen" (Dresden, 1898); en de ro-
hoffs", (Berlijn, 1881), „Durch"
. „Die Lazinskys" (Berlijn, 1888),
(Leipzig, 1891), „Graf W. 62"
„Frauen" (Dresden, 1899), „Alte
sden, 1894), „Ein reiches Mäd-
1896), „Sühnopfer" (Dresden,
nder" (Dresden, 1897), „Josefa"
„Glück im Wald" (Dresden, 1899)
Erwin" (Dresden, 1899). Als
gd schreef zij „Verwaiste Her-
891).

ria (*Beth Zachara*) is de naam
ge plaats in Palestina tusschen
eth Zur. Hier werd in 163 v. Chr.
d tusschen *Judas Makkabi* en
tor, die ten nadeele van eerst-
(*Josephus*, „Bellum Judaicum"
het tegenwoordige Chirbet Bet
15 km. van Jeruzalem verwij-

s de naam van een voormalige
Palestina, waarom van 164 tot
de Maccabeënoorlogen veel ge-
De plaats heet tegenwoordig nog
t 25 km. ten zuiden van Jeru-
van den weg naar Hebron ver-
it oude ruïnen, graven en een
ddeleeuwen.

lol, ***naftolsalol***, is de naam van
cament, dat chemisch uit salicyl-
tylaether, $C_6H_4(OH)COOC_{10}H_7$
erkrijgt het betol door phosfor-
hooge temperatuur op een meng-
gewichtshoeveelheden β — naftol
ylaat te laten inwerken. In vol-
rden toestand is het betol een
stallijn poeder, zonder reuk en
in water onoplosbaar, smelt bij
voor blaascatarrh en gewrichts-
ruikt.

en mortelsoort, bereid uit steen-
zand, kalk of cement en water;
gebezigd als metselspecie, doch
digen van groote blokken, welke
aal voor waterwerken dienen,
maken van fondamenten, vloeren
Naarmate de hoeveelheid cement
lt de massa harder, doch met het
n, moeten de verhoudingen van
nomen worden overeenkomstig
aagkracht. Om aan de betonblok-
len vorm te geven, giet men de
vormen en laat deze daarin hard
rten van beton onder water ge-
ddel van daarmede gevulde kis-
ts van bestemming aangekomen,
bodem en stroomt het beton er
lit geschieden boven water door
m van lange trechters; eventueel
oorkomende stroomingen moeten gekeerd worden. Aangezien, niettegenstaande alle voorzorgsmaatregelen, toch een gedeelte van het cement wegspoelt, moet voor het gebruik van beton onder water meer van dat materiaal gebezigd worden dan voor betonwerken boven den waterspiegel. Ten behoeve van werken in den droge wordt het beton laagsgewijze vastgestampt; onder sommige omstandigheden is dan een mengsel van 1 deel cement op 10 à 12 deelen grindzand reeds voldoende. Beton, welke op deze wijze verwerkt wordt, moet slechts vochtig en niet breiachtig zijn. Wel is dit noodig voor het gebruik onder water, wijl daar niet gestampt kan worden en de beton dan zelf zijn plaats moet zoeken.

Het mengen der verschillende bestanddeelen geschiedt wel uit de hand, doch gewoonlijk machinaal. Men begint met het cement innig met het zand te vermengen, voegt er vervolgens water en daarna goed bevochtigde grind bij. Zand en grind behooren volkomen vrij te zijn van aardachtige verontreinigingen en moeten, zoo noodig, eerst gewasschen worden, aangezien het cement zich anders niet daaraan vasthecht. Aan uit beton vervaardigden kunststeen kan men thans alle vormen en eigenschappen geven, welke slechts verlangd worden; na door den steenhouwer bewerkt te zijn, is hij niet van natuurlijken kalksteen te onderscheiden. Ook worden geheele muren uit een samenhangende betonmassa opgetrokken.

Gipsbeton bestaat uit gebrande en gemalen gips, vermengd met water en baksteenbrokken; het dient voor tuinmuren, vloeren, enz. Betonmuren zijn in het algemeen duur.

De ervaring heeft geleerd, dat met cementmortel bedekt ijzer niet roest. Daarop berust de vervaardiging van het zoogenaamd *gewapend beton* volgens het stelsel van *Monnier*, *Hennebique* en anderen. Gewoon beton kan wel aan een grooten druk, doch slechts aan een geringe trekking weerstand bieden en is derhalve weinig geschikt voor die deelen van een bouwwerk, welke aan doorbuiging zijn blootgesteld. Door tusschen de betonmassa ijzeren staven aan te brengen kan men zoowel een plaat-, als balkvormig bouwmateriaal verkrijgen, dat bestand is tegen trekspanningen.

Betonie (*Betonica L.*), een plantengeslacht uit de familie der ***Lipbloemigen***, onderscheidt zich door een 5-tandigen kelk, door 2 onder de bovenlip zich verheffende, evenwijdig geplaatste meeldraden, een holle bovenlip en stompe middellobben der onderlip. De meest bekende soort, ook in ons land groeiende, is de *gewone betonie* (*B. officinalis L.*), met een afgebroken bloemaar, een bloemkroon met gave bovenlip, uitgerande middellob der onderlip en onbehaarden kelk, verder met eironde of eirond-langwerpige bladeren en een onvertakten, vierkanten stengel. In vroegeren tijd werd haar geneeskracht op hoogen prijs gesteld. Enkele soorten worden wel als sierplant gekweekt.

Betonning en Bebakening. Om den schepeling gevaren aan te wijzen, die hem dreigen op rivieren, in zeegaten of langs de kusten, heeft men op de gevaarlijke plaatsen tonnen gelegd of bakens (zie *baak*) geplaatst. Dit geschiedt volgens een vast stelsel, het betonningstelsel,

Ieder land heeft zijn eigen stelsel, doch bij groote verscheidenheid neemt men twee hoofdrichtingen waar: Frankrijk, Engeland, Nederland en Duitschland aan de eene zijde, volgens welke men een stuurboord- en bakboordzijde van het vaarwater onderscheidt, varende met den vloed mee of op een rivier stroomopwaarts, en Denemarken, Zweden en Rusland aan de andere, waar men een N.Z. en O.W. richting als basis heeft aangenomen. Volgens het eerste stelsel zijn de vaarwatertonnen verschillend van kleur (Nederland, Frankrijk) of van vorm (Engeland) of beide; volgens het andere hebben bakens en tonnen eveneens verschillende kleur of topteekens. Volgens ons betonningstelsel (zie fig. 1) houdt men binnenkomende de roode spitse tonnen aan stuurboordzijde en de zwarte stompe aan bakboord. Hoektonnen of uitertonnen hebben een anderen vorm of topteeken. De tonnen zijn gemerkt en genummerd.

Fig. 1.

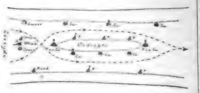

Voorbeeld van de betonning onzer vaarwaters.

De tonnen kan men naar hun bestemming onderscheiden in *buitentonnen* (welke buiten de banken liggen, die zich in zee uitstrekken, zooals de Haaks en de Banjaard), *aanloopers* of *uitertonnen* (waar het zeegat begint), *vaarwatertonnen*, (ter aanduiding van een vaarwater), en *wraktonnen* (om de plaats aan te wijzen, waar een wrak in het vaarwater ligt). Dan heeft men nog kleinere boeien, om de plaats aan te wijzen, waar een telegraafkabel ligt of waar de quarantaine-plaats is, of waar het onveilig is door oefeningen met torpedo's; deze hebben alle verschillende kleuren en dikwijls ook de woorden „telegraaf", „quarantaine", enz. er op geschilderd.

Fig. 2.

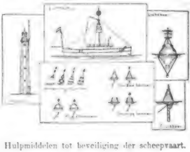

Hulpmiddelen tot beveiliging der scheepvaart.

Naar den aard kan
den in (zie fig. 2)
boeien, bakentonnen,
kens (zie verder bij
naar den vorm (zie fig. 2)
geltonnen.

Het verst buiten
lichtschip, dat is een
een sterk licht en
mist doet een
klok door de golven
De verstgelegen ton,
het zeegat, volnit of
een groote spitse
ken en is met verticale
kleuren, rood, zwart of
ligt verankerd aan
tonnen, die men
voornamelijk twee
stompe; de eerste zijn
schilderd. Voor een
de spitse tonnen rechts.
zee komende
eerste letter van het
topteekens. Om de
ters aan te geven,
n.l. zulke, waarvan het
gedeelte altijd bolvormig
legd bij ondiepten. De
worden ook volgens een
Des winters worden de
gang gedeeltelijk
tonnen van bijzonder
vaarwater 's nachts aan
boeien, waarin
een boei bestaat uit 3
regulateur en de
den gashouder wordt
anderd in den druk,
den. Het vullen der
een afzonderlijk
van gasreservoirs
onder hooge drukking
zijn rood, zwart of
gelang zij dienst doen
of kogelton. Een
ruim f4000, een van

Als landmerken
en schermen. Kapen
latten van bijzondere
lijn moet zien,
het diepste vaarwater

Betonningstelsel.
kening.

Betouw. *Johannes*
geschied- en
Nijmegen, den 7den
de Leidsche
promoveerd, vestigde
zijn geboortestad.
van het stedelijk
een der zeven
Uitvoerend Bewind der
de vervaardiging van
werd opgedragen.
verdienstelijk door
kundige studiën. In
Zeeuwsch Genootschap

an het Koninklijk Nederlandsch overleed den 20sten November ienlijk legaat vermakende aan de Leidsche hoogeschool.

de „Beschrijving en Chronyk , door *Smetius* uitgegeven, opieerderd en voortgezet. Eveneens handvesten en onuitgegeven charg hebbende op de geschiedenis uitgegeven. In het algemeen heeft s van verhandelingen, van welke ijnsche taal zijn opgesteld, al zijn wend, om licht te verspreiden denis van zijn geboortestad.

jke hoogte. Zie *Hoogte.*

e. Zie *Wissel.*

is de naam van een der grootste dagaskar. Zij en haar zijrivier de gen op de hoogste deelen van het en ten Z. van Antananarivo. Zij e Bombetokabaai en heeft ongee van 800 km. Stoombooten met ang kunnen de Betsiboka tot on. stroomopwaarts bevaren.

de naam van een volkstam in n van Madagaskar. Deze stam is Hova's verwant en telt ongeveer . die ten zuiden van 20° Z. Br. an ze in twee groepen verdeelen: perroode huidkleur in het N. en tsileo met een gele kleur en fijnere. elaatstrekken in het Z. Het tatoe-Betsileo tamelijk algemeen. Vroeij onder eigen koningen, maar in 19de eeuw werden zij door de orpen. De voornaamste plaatsen soa met 6000 en Ambositra met

.

ka is de naam van een smalle de oostkust van Madagaskar, tusngilbaai, op 20° Z. Br., en de bergvan Wohemar tot fort Dauphin dit gebergte stroomen ontelbare de kust, waar zij groote moerassen men. Van de kusteilanden is Sainternaamste. De bewoners, de Betsichillen zeer veel van de Hova's een Afrikaansch type. De voornplaatsen zijn: Tamatave, Foulerivo.

Beczwa) is de naam eener linkerlo March in Moravia. Zij ontstaat t uit de boven- en beneden Betsjwa, ordwesthelling van de Beskiden Eerst stroomt zij in westelijke, delijke richting, veroorzaakt veel en, loopt door een vruchtbaar dal Kremsier in de March uit. De n Wsetin tot haar monding (106,3 In het geprojecteerde Donau-Oderi als verbinding tusschen beide rit worden.

gnax (Vechtvisch). Tropisch zoetbehoorende tot de familie der *La*(*Labyrinthici*). Zie *Labyrintvis*-

m. *Anton*, een Oostenrijksch schrij: 18den November 1851 te Weenen geboren. Nadat hij in de rechten en de literatuurgeschiedenis gestudeerd had, leverde hij in 1886 zijn eerste geschrift op wetenschappelijk gebied, n.l. een zeer geroemde biografie van „Beaumarchais." Na korten tijd deel te hebben uitgemaakt van de redacties der „Presse" (in 1881) en der „Deutsche Zeitung" (in 1886), wijdde *Bettelheim* zich uitsluitend aan de critiek. In de door hem in 1890 op touw gezette biografiënverzameling „Führende Geister", schreef hij de voortreffelijke biographie van *Anzengruber* (2de druk, Berlijn, 1897). Bovendien gaf hij een verzameling opstellen uit, als: „Die Zukunft unsers Volkstheaters" (1892), „Deutschen und Franzosen" (1895), „Acta Diurna" (1899), alsmede „Marie von Ebner-Eschenbach, biographische Blätter" (1900). Sedert 1895 gaf hij het tijdschrift „Biographische Blätter" uit, dat hij daarna onder den titel „Biographisches Jahrbuch und deutscher Nekrolog" voortzette. Ook gaf hij de „Gesammelte Werke" (Stuttgart, 1890) en de „Briefe" van *Anzenguber* (Stuttgart, 1902) uit.

Betti, *Salvatore*, een Italiaansch geleerde, geboren te Rome in 1792. Hij studeerde te Pesaro, vestigde zich vervolgens te Rome, waar hij den vriendschappelijken omgang genoot van *Canova*, *Tenerani*, *Mai* en *Biondi* en werd in 1820 belast met de redactie van het „Giornale Arcadico", waarin hij belangrijke opstellen plaatste. De Academie van Oudheidkunde te Rome benoemde hem eerst tot censor en vervolgens tot president, en de Academie van San Luca koos hem tot hoogleeraar in de geschiedenis en fabelleer en tot vasten secretaris. Zijn hoofdwerk is: „L'illustre Italia, dialoghi" (1841—1843, 2 dln. later bij herhaling uitgegeven). Hij behoorde, wat zijn richting betreft, tot een vervlogen tijdperk en overleed te Rome in October 1882.

Bettinelli, *Saverio*, een Italiaansch letterkundige, werd geboren te Mantua, den 18den Juli 1718, studeerde aan het college der Jezuïeten aldaar en te Bologna, trad in 1736 tot genoemde Orde toe, oefende zich vervolgens te Brescia in de fraaie letteren en maakte zich bekend door eenige gedichten, nadat hij reeds op de universiteit te Bologna een treurspel geschreven had. Hij werd in 1751 directeur van een adellijk college te Parma, waar hij voornamelijk het bestuur had over de historische en poëtische studiën der leerlingen. Hij bezocht vervolgens onderscheiden steden van Italië en deed in 1755 en later een groote reis door Duitschland en Frankrijk. In 1759 keerde hij naar zijn vaderland terug en was er als leeraar en prediker te Verona werkzaam. Ten tijde van de opheffing zijner Orde in 1773 was hij hoogleeraar in de welsprekendheid te Modena en vestigde zich vervolgens te Mantua, waar hij den 13den September 1808 overleed. Zijn werken, proza en poëzie, zijn in de jaren 1799—1801 te Venetië in 24 deelen verschenen.

Bettink, *H. Wefers*, een Nederlandsch scheikundige, werd den 27sten Maart 1839 te Utrecht geboren. Hij legde zich toe op de pharmacie, verwierf zoowel het diploma van apotheker, als van handelsessayeur, werd in 1865 ingeschreven als student te Utrecht en promoveerde in 1870

tot doctor in de natuurwetenschappen, op het proefschrift: „De oplosbaarheid van CO_2 in water en den invloed, dien sommige zouten daarop uitoefenen". Reeds van 1866—1868 was hij leeraar aan een bijzondere school te Utrecht, van 1868—1870 leeraar in de schei- en natuurkunde, plant- en dierkunde aan de hoogere burgerschool te Sappemeer, van 1870—1878 directeur der burger dag- en avondschool te Utrecht, en sedert 1877 is hij hoogleeraar in de pharmacie en toxicologie aldaar. Hij aanvaardde deze bebetrekking met een redevoering, getiteld: „Het verleden, het heden en de toekomst der pharmacie". Voorts heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door zijn onderwijs aan de kweekschool voor onderwijzers en aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Utrecht, terwijl degenen, die bestemd zijn voor militaire apothekers in Nederlandsch-Indië sedert 1876 onder zijn oppertoezicht zijn gesteld. Hij is eerelid van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der pharmacie, van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, correspondeerend lid van de koninklijke natuurkundige vereeniging in Nederlandsch-Indië, membre associé van de Société Royale de Pharmacie te Brussel, lid van de Société de pharmacie de Flandre Orientale en membre correspondant van de Société de pharmacie te Antwerpen. Hij schreef met den hoogleeraar *Salverda* een „Handleiding bij de beoefening van de kennis der natuur" (1877), leverde een bewerking van *Roscoe's* „Beginselen der scheikunde", waarvan in 1903 een 5de druk verscheen, gaf een brochure in het licht, getiteld „Eenige beschouwingen over de voorstellen ter wijziging der wetten tot regeling van de uitoefening der artsenijbereidkunde" (1886) en plaatste onderscheiden opstellen in tijdschriften. Sedert 1889 was hij mederedacteur van het Nederlandsch Tijdschrift voor de pharmacie, chemie en toxicologie, dat in 1902 gestaakt werd, toen het Pharmaceutisch Weekblad het orgaan werd der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der pharmacie; ook aan dit tijdschrift is de hoogleeraar als medewerker verbonden. Zijn rectorale rede van 1900 had tot onderwerp: „De methoden tot het opsporen van vergiften in de 19de eeuw".

Bettolo, *Giovanni*, een Italiaansch marineofficier en staatsman, geboren den 25sten Mei 1846 te Genua, kwam in 1863 op de marineacademie en verliet haar in 1865 als guardiamarina. In 1866 nam hij deel aan den veldtocht tegen Oostenrijk en doorliep in zijn carrière als zeeman alle rangen tot kapitein ter zee, waartoe hij in 1889 benoemd werd. Bij de verkiezingen van 1890 lid der Kamer geworden, schaarde hij zich aan de liberale zijde. In 1897 werd *Bettolo* tot schout-bij-nacht bevorderd en in 1898 werd hem het commando opgedragen over het voor Kreta liggende eskader. In Mei 1899 werd hij minister van Marine in het kabinet *Pelloux*, met wien hij in [illegible] viel. Kort daarop vormde hij met *Fortis*, *Finocchiaro-Aprile*, e. a. de zoogenaamde onafhankelijke linkerzijde, doch werd spoedig daarna, door zijn benoeming tot commandant van de marine-academie te Spezia, uit Rome verwijderd. In April [illegible] werd *Bettolo* benoemd tot minister van Marine in [illegible] *delli* en werd kort [illegible] gevallen en beschuldigd [illegible] wel de Kamer den 10den [illegible] socialisten geëischte [illegible] gerde, nam *Bettolo* toch [illegible] slag en had de voldoening [illegible] beschuldiger, de socialist [illegible] tot een vrij langdurige [illegible] oordeeld. In September [illegible] noemd tot inspecteur van [illegible] Civita Vecchia.

Betulaceeën is de [illegible] familie uit de groep der [illegible] *taceeën*). Tot deze familie [illegible] elzen. De bladeren zijn [illegible] wisselend, de bloemen [illegible] gepaard of in aren. De [illegible] doorgaans hangend en [illegible] rondom de spil geplaatste [illegible] een gesteeld buitenste [illegible] nenste dekblaadjes, terwijl [illegible] van het dekblad drie [illegible] De vrouwelijke katjes zijn [illegible] woonlijk opgericht, en [illegible] uit een drielobbig dekblad [illegible] ginsels. Zijn de vruchten [illegible] dekbladen met de vruchten [illegible] berk, of worden houtachtig [illegible] spil, zooals bij de els.

Betuwe noemt men het [illegible] en Linge-Waal. Zij wordt [illegible] in Over- en Neder-Betuwe [illegible] laag ten opzichte van de [illegible] slechts door zware dijken [illegible] beveiligd kan worden, [illegible] gronden. (Zie verder *Gelderland* [illegible]

De gouw Batua, een [illegible] de Batavieren bevolkt, [illegible] 670 in een geschrift van den [illegible] *Theodorik* vermeld. In het [illegible] de gouw Teisterband. [illegible] de Middeleeuwen verschillende [illegible] plichtig werden aan de [illegible] Kleef. Tijdens de verovering [illegible] keizer *Karel V* in 1543 [illegible] gewest aan dit hertogdom [illegible] bied was toen beperkt [illegible] Huisen, de heerlijkheid [illegible] manschap Lobit. Met Kleef [illegible] distrikten later aan Pruisen [illegible] 1816 weder voorgoed met [illegible] Door veranderingen in den [illegible] werden Herwen, Aart, [illegible] Spijk en de Schenkenschans [illegible] Tengevolge der grensregeling [illegible] laatstgenoemde plaats [illegible] liggen.

Betweter is iemand, die [illegible] te weten dan een ander [illegible] wijls belachelijk maakt.

Beuckelaer, *Joachim*, [illegible] schilder, geboren te Antwerpen [illegible] den aldaar in 1573, leerling [illegible] (zie aldaar). In 1560 werd [illegible] Lucasgild te Antwerpen. [illegible] markt- en keukentafereelen [illegible] deels ten halverlijve [illegible]

·lt het stilleven een groote rol,
overvol van groenten, visch.
gelte. Op den achtergrond komt
jbelsch tafereel voor, vooral uit
Christus. Zijn schilderijen, die
oote afmetingen zijn, bevinden
Rijksmuseum te Amsterdam, in
ussel, Dresden, München. enz.
'rançois Sulpice, een Fransch
werd geboren te Parijs, den 5den
'. Hij bezocht de Polytechnische
ormaalschool en verkreeg bij deze
ıstelling als repetitor. In 1811
nd tot hoogleeraar in de wiskunde
1813 tot professor in de natuur-
eille, en na de Restauratie werd
eijk XVIII belast met de taak,
gische verzameling uit Enge-
krijk over te brengen en daarbij
eur werkzaam te zijn. Daarna
nagenoeg uitsluitend aan de delf-
ige jaren daarna werd hij benoemd
aan de universiteit te Parijs, in
r Academie en in 1840 tot inspec-
er universiteit. Hij overleed den
r 1850. Hij heeft uitstekende leer-
atuur- en delfstofkunde, alsmede
ijke werken uitgegeven.
Vischtuigen.
een gebogen, metalen voorwerp,
ei doeleinden wordt gebruikt, als
ok als versiersel in den vorm van
and; men spreekt o.m. van den
n hangslot, van een kompas, van
f, aan een boei, een beurs, enz.
n. Zie *Beugelen*
is een balspel (zie aldaar), dat een-
cheel land veel beoefenaars vond,
leeuwen zoowel door mannen, als
vlijtig gespeeld werd, thans alleen
Brabant en Limburg in zwang is.
België is het nog heden ten dage
rdt er 's zomers buiten en 's winters
oanen binnenshuis gebeugeld. Ook
nals in Noord-Brabant en Limburg,
sen plaats, waarbij hammen, wor-
enz. als prijzen worden uitgeloofd.
taat hierin, dat langs een houten
gelbaan, een bal door een ijzeren
geslagen.
t is een net, waarmede vogels ge-
n.
ch is een tasch of beurs aan een
igd. Zij werd oudtijds en wordt
der door dames onder den naam
e gedragen en dient grootendeels

noemt men de periode tusschen
Februari, gedurende welke de vis-
edorpen uitgaan op de schelvisch-
vangst.
h. Deze naam wordt door de vis-
elvisch en kabeljauw gegeven, om-
de beug, een groot net, gevangen

gus L.) is de naam van een ge-
omen, die tot de familie der Cupu-
oren; ze zijn eenhuizig, de manne-
lijke bloemen zijn rolrond en aan lange dunne steelen gezeten, de vrouwelijke bloemen staan ten getale van 2 of 3 bijeen. De vrucht is vierkleppig en bevat 2 oliehoudende nootjes. De gewone beuk, *Fagus sylvatica*, heeft een vlak strijkend wortelnet en een steeds gladde dunne schors. Onder de loofhoutsoorten is hij degene, die de meeste schaduw verdraagt en ook geeft, zoodat de grond onder beukenbosschen gewoonlijk geen groen plantendek draagt, maar met een dikke laag, gedeeltelijk vergaan blad bedekt is. Geen boom is zoo gevoelig voor den invloed van het licht, zoodat het vrijstellen van beuken, die in gedrongen stand gestaan hebben, een zeer sterken diktegroei tengevolge heeft; op die eigenschappen is dan ook een bepaalde bedrijfsmethode, die in Duitschland toepassing vindt, gebaseerd. Waterloten worden bij blootstelling aan het licht slechts zeer spaarzaam gevormd. De beuk behoort t'huis op frisch leemhoudend zand met eenig kalkgehalte en gaat op Sicilië in verticale richting tot 1950 m. boven de zee, terwijl hij in Bergen, aan de kust van Noorwegen, en in Koerland zijn noordelijke en in Spanje zijn zuidelijke grens vindt. In Midden-Duitschland en Bohemen is hij zeer verbreid. In ons land komt hij voornamelijk in Gelderland voor, langs het overstroomingsgebied van Rijn en IJsel; ten N. van Zwolle is hij spaarzaam te vinden. Vooral voor laanboom wordt hij veelvuldig aangeplant; de aanplant als boschboom neemt niet toe, omdat het hout geen groote waarde heeft en de groei niet zeer snel is. Als gazonboom in parken voldoet hij zeer goed, omdat hij een zeer uitgebreide kroon heeft met takken tot op den grond. Voor heggen is hij uitmuntend geschikt, daar hij het besnoeien zeer goed verdraagt en door zijn schaduwverdragend vermogen tot op den grond zijn takken behoudt. Zijn rol in den boschbouw is grootendeels deze, dat hij dienst doet als beschermer van houtsoorten van grooter waarde, maar geringer weerstandsvermogen tegen allerlei ongunstige invloeden en tevens als beschutter van het voortbrengend vermogen van den grond.

Het hout van den beuk is zwaar, witgeel, hard, met gering draagvermogen en tamelijk veel elasticiteit, maar van geringen duur, indien het niet in voortdurend drogen toestand of geheel onder water is. Doordien de poriën verspreid gelegen zijn (zie *Hout*) kan het beukenhout zeer gemakkelijk geïmpregneerd worden, niet alleen met bederfwerende stoffen, maar ook met kleurstoffen, waarom het dan ook dient ter imitatie van andere houtsoorten, zooals palisander-, satijn-, rozenhout, enz. Beukenhout wordt verwerkt tot meubelen, speciaal stoelen (Weener stoelen van *Thonet*), schaafbankbladen, bovendek van bruggen, omdat het niet splintert, draaierswerk, deensch boterfust, blootblokken voor looiers, nappen en lepels, parketvloeren, molenbouw, geïmpregneerd voor beals, scheepskielen, bestrating, borstelhout, schaven, schaatsen, sigarenvormen, hakblokken, rollen, werktuigdeelen; voor mijnhout is het niet hoog geschat, daar het niet waarschuwt (kraakt) alvorens te breken. Beukenhout staat als brandstof hoog aangeschreven, zoowel om zijn warmtegevend vermogen als om

zijn zindelijkheid. Beukenhoutskool wordt gemalen en met kalkwater gemengd tot briquetten geperst en als brandstof in den handel gebracht. Beukenoten worden soms, in jaren, dat ze veelvuldig voorkomen, geperst om de olie, die als spijsolie gebruikt wordt; de overblijvende koek wordt als veevoeder gebruikt, maar is wegens de scherpe zaadhuid, die darmontsteking kan veroorzaken, niet ongevaarlijk.

De beuk telt weinig vijanden. In de jeugd is hij gevoelig voor vorst; te felle beschijning door de zon doet de schors barsten en er ontstaat een ziekelijke plek in het hout.

De aanbouw van den beuk kan plaats vinden door zaaiing en door planting. De zaaiing kan zijn natuurlijk en kunstmatig. De eerste veronderstelt een aantal moederstammen, die het zaad leveren, dat gemiddeld slechts om de 5—9 jaar in voldoende hoeveelheid voortgebracht wordt. Aangezien het beukenzaad niet gevleugeld is, moeten de moederstammen op de aan te zaaien vlakte regelmatig verdeeld staan. Bij natuurlijke bezaaiing moet de grond „verwond" zijn, om den kiemplanten gelegenheid te geven, hun wortels in den mineralen bodem te doen dringen. Bij kunstmatige zaaiing worden de „beukenoten" bij voorkeur in het najaar gezaaid; slechts wanneer beschadiging door muizen of eekhoorns te vreezen is, wordt in het voorjaar gezaaid; het zaad blijft slechts ½ jaar kiemkrachtig.

Variëteiten van den gewonen beuk zijn: de *treurbeuk* (*F.s. pendula* Hort.) met hangende takken, de *roode beuk* (*F.s. pupurea* Ait) met donkerroode bladeren, die echter op doorzicht groen zijn en met een paars-rood houtlaagje onder de schors.

F.s. asplenifolia Lodd. met meer of minder diep ingesneden bladeren. *F.s. cristata* Lodd. met monstrueuze eigenaardig gekromde bladeren. Amerikaansche *bruine beuk* (*F.s. ferrugina*) komt in geheel Noord-Amerika voor, bloeit tegelijk met het ontluiken der bladeren, die bruin gekleurd zijn.

Beukels, *Willem*, een visscher te Biervliet in Zeeuwsch-Vlaanderen, heeft zich groote verdienste verworven door het uitvinden eener verbeterde wijze om haring te kaken, te zouten en in tonnen te pakken. Hij overleed in 1397. Zijn afbeelding is nog te vinden op een geschilderd glasraam in de kerk van zijn geboorteplaats. Keizer *Karel V*, den 30sten Augustus 1556 met zijn zuster door Biervliet reizende, eerde de nagedachtenis van dien man door een bezoek te brengen aan zijn graf.

Beukels, *Jan*, ook *Jan Bokelszoon*, *Jan Bockelszoon Buitenwech* of, naar zijn geboorteplaats, *Jan van Leiden* genoemd, was één van de hoofdleiders van de beruchte sekte der *Wederdoopers* (zie aldaar), die in de eerste helft der 16de eeuw vooral Munster in rep en roer hebben gebracht. Hij was kleermaker van beroep en plaatste zich met *Jan Matthijsen*, een bakker te Haarlem, aan het hoofd van genoemde dwepers. Zij trokken naar de stad Münster, waar de sekte vele aanhangers telde, en wisten er het bestuur in handen te krijgen, terwijl de bisschop zich genoodzaakt zag de stad te verlaten (Sep-

tember 1533). Aan
stuur in handen van
deze bij een uitval t
bisschop van Münster
den hertog van Gel
Jan Beukels aan het
de ergste buitenspor
voor, met den godde
een goddelijken last
rechters aan, terwijl
allen te onthoofden.
twijfelen. Op den 24
op de markt te M
uitroepen, waarna hij
kostbaar gewaad ver
en 2 burgemeesters
Hij gedroeg zich na
tersch vorst en had
meestbegunstigde, d
een brouwersdochter
kroon droeg. Hij zon
leer te verkondigen.
van Kampen tot bis
belegerde stad was
maar *Beukels* liet 4
van overgave gesprok
in zijn welvoorzien
Vruchteloos hoopten
en na een beleg van
den 14den Juni 15
men. *Beukels* werd
staart van een paard
teel, zes uren gaans
dat hij een half jaa
moest hij den 23sten
leeftijd, te Münster
Hij werd op het scha
den en het vleesch
uit het lichaam geze
lijk in een ijzeren k
toren aldaar opgeha

Beukennoot. Zie

Beul. Zie *Scherp*

Beulé, *Charles E*
heidkundige, werd g
Juni 1826. Hij bez
Parijs en begaf zich
gezantschap naar At
deed verrichten op d
Na zijn terugkeer w
hoogleeraar in de o
een ongemeene werk
scheiden werken uit
jaren 1858 en 1859
van het oude Cartha
kingen mede in zijn:
en werd in 1860 ben
dennie des Inscription
voor levenslang van
Kunsten. In het vol
„Phidias, drame anti
schriften heeft *Beulé*
opstellen geleverd, en
als de voornaamste
klassieke archaeolog
Duitsch Franschen
de belangen van zijn
door het departement

Digitized by Google

nale Vergadering. Als een vurig te hij mede tot den val van *Thiers* ot hen. die in den nacht van den 3 er op aandrongen, terstond tot van een nieuwen president over te aarna belastte hij zich onder *Mac* portefeuille van Binnenlandsche werd wegens zijn Orléanistische et opgenomen in het nieuwe mi- November. Hij bracht zich zelf te Parijs. den 4den April 1874. Van n vermelden wij nog: „Histoire de t Périclès" (2de druk. 1870), „Le sars" (1870) en „Fouilles et décou- s et discutées en vue de l'histoire 3. 2 dln.)

(de oorsprong van het woord is een schimpnaam voor iemand, tige bevoegdheid of machtiging op van anderen zaken doet; ook duidt n. die eenig bedrijf uitoefent. dat of iemand, die anderen onderkruipt, nder loon een arbeid te verrichten. eigenlijk de noodige bekwaamheid d mist.

n. Deze Geldersche gemeente wordt de Waal en de gemeenten Ewijk, ijmegen. Zij beslaat een oppervlakte A. en telt 2407 inwoners (1904). De uit vruchtbare klei; landbouw is het van bestaan. De gemeente omvat uningen en Weurt; in de noorder- tens vele verspreide huizen. welke k gedeelte, de Hoeven en het Broek, n aangetroffen.

Beuningen ligt aan de Koningstraat. k behoorde sedert de Hervorming e Protestanten, doch is sedert weder lieken overgegaan. De Hervormde 1821 gebouwd.

en, *Koenraad van*, een zoon van ester van Amsterdam. *Geurt Dirks- euningen*, werd aldaar geboren in t er de Latijnsche school, studeerde de rechten en werd terstond na e in 1643 benoemd tot secretaris oortestad. Somber en afgetrokken de hij in 1650 zijn betrekking neder h naar Rijnsburg bij Leiden, waar eerde ten huize van *Frans Joachimz* vader van den bekenden dichter. tich tevens aansloot bij hen, die in ng der komst van het Duizendjarig eenvoudig en nauwgezet leefden.

hter slaagden zijn bloedverwanten ot andere gedachten te brengen. De n Amsterdam benoemde hem tot pen- hij toonde weldra in de vergadering van Holland, dat hij groote bekwaam- . In 1652 werd hij naar *Christina*, n Zweden, gezonden. om deze gun- men voor de Republiek, en in 1654 ch naar Stade, om een verdrag tot engen tusschen Zweden en de stad ar hij nu en dan hevige woorden had *Karel Gustaaf*. Toen deze hem met van de Sont bedreigde, antwoordde *gen*: „Ik heb de sleutels van de Sont in het dok te Amsterdam zien liggen". Weldra werd hij gezant te Kopenhagen, en bij de belegering van deze stad was hij bijna in de handen van zijn ergsten vijand, den koning van Zweden, gevallen. Hij ontsnapte met een klein vaartuig naar Holland. In 1660 werd hij met de heeren *van Gent* en *Hubert* naar Frankrijk gezonden en vier jaren later tot buitengewoon gezant aldaar benoemd. Het gelukte hem, met Frankrijk een verbond tot stand te brengen, hetwelk den vrede met Engeland verhaastte. Bij den koning van Frankrijk was hij zoo gezien, dat deze hem door het aanbieden van een aanzienlijk jaargeld zocht over te halen, zich met zijn huisgezin te Parijs te vestigen.

Gedurende de onderhandelingen van *de Witt* en *Temple* over het Drievoudig Verbond (1668) was ook *van Beuningen* in het geheim, en toen vervolgens de vrede van Aken tot stand kwam, tegen den zin van *Lodewijk XIV*, behield deze een wrok tegen den Nederlandschen staatsman, die zich steeds door rondborstigheid, oprechtheid en fierheid onderscheidde van de kruipende hovelingen. *Van Beuningen* waarschuwde *de Witt*, wiens rechterhand hij was, reeds vroeg tegen de vijandelijke gezindheid van laatstgenoemden vorst. Hij werd nu naar Engeland afgevaardigd, maar *Karel II* was reeds tot de Fransche zijde overgehaald, zoodat hij daar niet met vrucht kon werkzaam zijn.

De Fransche gezant *d'Estrade* noemt hem met *van Beverningk* en de gebroeders *de Witt* de 4 Hollandsche staatsmannen, die niet voor omkooping vatbaar waren. *Van Beuningen*, door zijn stipte eerlijkheid en onkreukbare waarheidsliefde algemeen geacht, was een ijverig voorstander van een staatsregeering in Nederland zonder stadhouder. Hij toonde zich echter in dit opzicht niet zoo hardnekkig als *Johan de Witt* en wist zich in den treurigen tijd van 1672 naar de omstandigheden te voegen.

Prins *Willem III* had achting voor de talenten van *van Beuningen* en benoemde hem tot burgemeester te Amsterdam. De fiere Amsterdammer bewaarde echter zijn onafhankelijkheid en 's vorsten verheffing tot hertog van Gelderland schijnt de eerste aanleiding te hebben gegeven tot een verwijdering tusschen die twee mannen. De kloof werd grooter, toen *van Beuningen* na den terugkeer uit Engeland, naar welk land hij ten derden male als gezant was afgevaardigd, zich verzette tegen het aanwerven van krijgsvolk, hetwelk de prins tegen *Lodewijk XIV* noodzakelijk achtte. Bij die verdeeldheid bleek, dat men een aanslag had beraamd op het leven van dien staatsman. Deze, tevens door rampspoed geteisterd, werd daardoor zoo smartelijk getroffen, dat hij tot krankzinnigheid verviel. De droomen zijner jeugd — die van een Duizendjarig Rijk — keerden terug, zoodat hij onder curateele werd gesteld. Hij overleed kinderloos, den 20sten October 1693. Zijn zinspreuk was: „Esse, non videri" (Zijn, niet schijnen).

Beurmann, *Karl Moritz von*, een Afrika-reiziger geboren te Potsdam, den 28sten Juli 1835, trad in 1853 in den krijgsdienst, maar nam in 1859 zijn ontslag, om zich voor te bereiden tot zijn voorgenomen reizen. Bekend met het Arabisch

en sterk van gestel, begaf hij zich in het voorjaar van 1860 naar Egypte, voer den Nijl op tot Korosko, trok door de Nubische Woestijn naar Berber en begaf zich van hier naar Soeakin aan de Roode Zee. Hij bezocht Kassala, Chartoem en de Bogoslanden en leverde belangrijke bijdragen in de „Mitteilungen" van *Petermann*. Na zijn terugkeer vatte hij het voornemen op, zich omtrent het lot van *Eduard Vogel* te vergewissen en stelde zich ter beschikking van het comité voor de expeditie naar Centraal-Afrika. Reeds den 10den Februari 1862 reisde hij van Tripolis door de woestijn naar het zuiden en kwam tegen het einde van Augustus te Koeka, vanwaar hij Jakoba bezocht, daar de staatkundige omstandigheden hem niet veroorloofden naar Wadai te trekken. Ofschoon door koorts gekweld en in geldverlegenheid, verloor hij zijn doel niet uit het oog en poogde tegen het einde van 1862 om het N. van het Tsaadmeer heen te trekken, ten einde zijn plan te volvoeren. Hij bereikte Mao in Kanem aan de grenzen van Wadai, waar hij in Februari 1863, waarschijnlijk op last van den sultan van Wadai, vermoord werd. Zijn „Glossar der Tigresprache" is in 1868 door *Merx* uitgegeven.

Beurnonville, *Pierre Riel*, markies *de*, minister en maarschalk van Frankrijk, werd geboren den 10den Mei 1752 te Champignolles in Bourgogne. Als jongste zoon was hij bestemd voor den geestelijken stand, maar hij gaf de voorkeur aan den krijgsdienst, en nam als majoor deel aan de veldtochten in Oost-Indië (1779—1781) en trad aldaar in het huwelijk. Op onrechtvaardige wijze ontslagen, keerde hij bij den aanvang der Omwenteling in Frankrijk terug (1789), leverde klachten in wegens de ondervonden bejegening en werd benoemd tot luitenant-kolonel bij de compagnie Zwitsers van den graaf *van Artois*. In 1792 werd hij eerst toegevoegd aan den maarschalk *Luckner*, maar weldra tot generaal bevorderd en belast met de organisatie van het noorderleger. Nadat hij daarmee den slag bij Valmy had bijgewoond, bestuurde hij de verdediging van Rijssel en dwong de belegeraars af te trekken. Minder gelukkig was hij in zijn aanslag op Trier en in den slag bij Jemappes. In 1793 werd hij door den invloed der Girondijnen minister van Oorlog, doch haalde zich tevens den haat der Jacobijnen op den hals; maar door zijn moed en beradenheid wist hij dezen te overwinnen. Toen *Dumouriez* hem tot de zijde der Oostenrijkers wilde overhalen, zond *Beurnonville* den brief aan de Nationale Conventie, en hij werd met 4 anderen afgezonden, om *Dumouriez* in hechtenis te nemen. Deze nam echter de gezanten der Conventie gevangen en leverde hen uit aan de Oostenrijkers, die hen bijna drie jaar gevangen hielden en vervolgens tegen de latere hertogin *van Angoulême* uitwisselden (1795). Het Wetgevend Lichaam verklaarde toen, dat *Beurnonville* en zijn mede-afgevaardigden hun last naar eisch hadden volbracht, en hij werd bij zijn komst te Parijs benoemd tot bevelhebber van het Sambre- en Maasleger, dat hij weldra terugvoerde naar den linkeroever van den Rijn. Daarna voerde hij bevel over het leger in ons land, bewaakte daarmede in 1796 de Pruisische grenzen en werd na [illegible] diens opvolger. Hij [illegible] en 1798, maar moest [illegible] gens zijn geschokte [illegible] neerleggen, waarna hij [illegible] teur-generaal der infa[illegible] het keizerrijk was hij [illegible] Berlijn en vervolgens [illegible] hij het subsidietractaat [illegible] gen. Na zijn terugkeer [illegible] van het Legioen van E[illegible] Rijks. Niettemin ste[illegible] vervallenverklaring van Lo[illegible] dewijk XVIII werd hij [illegible] tot minister van Staat [illegible] hij gedurende de Honderd [illegible] Gent, en na de Twee[illegible] verheven tot maarscha[illegible] markies. Hij overleed [illegible]

Beurs, (*bursa*), eig[illegible] aan, waar pezen over [illegible] bindweefsel ontstaat [illegible] waarin we een taaie [illegible] via) aantreffen.

De slijmbeurzen worden [illegible] aangetroffen in de nabijh[illegible] enkele maal ook dicht [illegible] ontsteking kunnen ze aan[illegible] genaamde slijmbeursgezwel[illegible]

Beurs. Men geeft [illegible] naam van beurs aan het [illegible] *gevormd* orgaan, hetwelk [illegible] van iederen vruchtstee[illegible] voorkomt en aan den ta[illegible] de vrucht zorgvuldig [illegible]

Op de beurs komen [illegible] die echter zelden tot tak[illegible] meestal overgaan tot [illegible] of bloemknoppen. Van[illegible] kweeker deze organen [illegible]

De beurs wordt nimme[illegible]

Door een buitengewone [illegible] van den boom kan het [illegible] der bladknopjes op de [illegible] tot het ontstaan van een [illegible] laatste worden dan wel [illegible] de snoeier [2], der lengte [illegible] zittende bladknoppen [illegible] de takjes ongesnoeid.

In slechts enkele geval[illegible] ker wel eens genoodzaakt [illegible] beurzen te verwijderen [illegible] waarbij de jonge boom te [illegible] door te weinig hout vormt.

Beurs noemt men een [illegible] handelssteden, hetwelk tot [illegible] dient van kooplieden, make[illegible] ters, scheepsgezagvoerders, [illegible] speculanten, enz., die a[illegible] trachten te doen. In overdr[illegible] men dit woord ook voor [illegible] De naam wordt afgeleid van [illegible] Latijnsche *bursa*, dat leder[illegible] andere meenen, dat de naa[illegible] dien van den koopman [illegible] ten wiens huize de kooplieden [illegible] doel bijeenkwamen, terwijl [illegible] voegen, dat in den [illegible]

uitgehouwen. Een soort van
ds in het oude Rome, waar bij
de drie bogen, die zich op het
(Janus medius), allerlei zaken
Ook in de Middeleeuwen kwa-
n geregeld bijeen om hun zaken
h de eerste beurzen volgens onze
iden in den loop der 16de eeuw
in de Nederlanden. De oudste
ugge, Antwerpen, (1531), Lyon,
Rouaan (1566). Hierop volgden
lamburg (1558) en Amsterdam
iet binnenland werden de beurzen
nde der 18de eeuw opgericht, in
eerst in Frankfort aan de Main
Op de beurzen, welke dikwijls
iciëele lichamen werden, verhan-
s goederen. Daar de beurs het
as, om zich aangaande den prijs
te vergewissen, nam het aantal
gedurig toe, en het uitgeven van
ar de staten benevens het ont-
lijke vennootschappen heeft niet
bloei der beursinrichtingen mede-
nissionnair, belast met den inkoop
n, vindt er aanbod met bijvoe-
bankier koopt of verkoopt er wis-
in effecten vindt er zoowel koo-
rs, de scheepsreeder of scheeps-
moet er den bevrachter, en wie
angt, kan er onderhandelen met
Omtrent den prijs, den voorraad
an deze of gene koopwaar kan
s zoo snel de noodige inlichtin-
als aan de beurs. Juist daar ge-
erst den invloed van staatkun-
sen, van het verongelukken van
sgewas, van verandering in de
g, van faillissementen, enz. Het
an de beurs is gelegen in de
vraag en aanbod. De beurzen
elsplaatsen zijn gewoonlijk af-
te der grootere en alleen zelf-
t den handel in bepaalde artikelen
eft, welke aan de groote instel-
ezocht zijn. Ook aan deze laatste
eering van sommige waren en pa-
lijk een locale beteekenis. Daar-
de goud- en wisselkoers, alsmede
langrijke staatspapieren en aan-
at op noteering aan andere beur-
van het telegrafisch verkeer en
aldaar) is het onderling verband
rnaamste beurzen sterk toegeno-
koersnoteeringen slechts weinig
gezien de beurs betrokken is in
eratiën der verschillende staten.
eeringen ... hoewel dikwijls ten
een bewijs voor het meerdere
diet van een staat. Menigmaal
in opschudding gebracht door
bruits de la bourse", welke zich
en een daarmede beoogd rijzen
sen veroorzaken. Deze zijn veelal
valsche telegrammen (beursma-
rszwendelarijen).
t om op de beurs verhandeld te
ke artikelen, welker hoedanigheid veel minder uiteenloopt dan de daarvoor bestede prijzen. In de eerste plaats geldt dit voor ruwe produkten, zooals katoen, koren, spiritus, olie, koffie, enz., welker opbrengst afhankelijk is van de weersgesteldheid. Verder voor metalen, wissels, staatspapieren, aandeelen, enz. Met het oog hierop onderscheidt men beurzen, waar goederen en zulke, waar effecten en wissels verhandeld worden.

Te Londen bijv. bestaan behalve de Koninklijke beurs (Royal exchange), een fondsenbeurs (Stock-exchange), een beurs voor vreemde fondsen (Foreign stock-exchange), een korenbeurs (Corn-exchange), een steenkolenbeurs (Coal-exchange) en een zeevaart- en verzekeringsbeurs (de Lloyd's). Te Amsterdam had men voor de stichting der nieuwe beurs op het Damrak, behalve de beurs op den Dam, een korenbeurs; te Berlijn daarenboven een produktenbeurs, te Hamburg en Leipzig, behalve de gewone beurs, een boekverkoopersbeurs, enz.

Beurzen voor speciale produkten, zooals katoen, ijzer, koren, wijn, mijnaandeelen, enz. ontstonden op plaatsen, welke de middelpunten voor den handel daarin vormden. Een van de grootste in haar soort is de katoenbeurs (cotton exchange) te Manchester, alsmede die te Liverpool. De in 1866 in Stuttgart geopende industriebeurs is vooral gewijd aan de katoenindustrie van Zuid-Duitschland. Naar het voorbeeld der Engelsche Lloyd's werden dergelijke inrichtingen gevestigd te Triëst (Oostenrijksche Lloyd), Parijs (Lloyd Français), Nantes (Lloyd Nantais) en Hamburg (Börsenhalle). De in 1860 te Frankfort aan de Main geopende industriebeurs, welke het centrum zou worden voor den handel en de nijverheid van Noord- en Zuid-Duitschland, heeft niet aan het doel beantwoord.

De bezoekers der beurs zijn onderworpen aan de beursverordeningen, die in het algemeen in de groote koopsteden weinig van elkander verschillen. In den regel mogen alle personen, die ter goeder naam en faam bekend zijn, de beurs bezoeken. Op de eene plaats betalen alle bezoekers een kleine entrée, op andere, zooals thans te Amsterdam, bestaat een vaste jaarlijksche beursbelasting.

Het verkeer tusschen koopers en verkoopers heeft op de beurs gewoonlijk plaats door tusschenkomst van makelaars (zie aldaar) en commissionnairs (zie aldaar).

De beurszaken bepalen zich tot het inkoopen voor contant geld of tot het inkoopen op tijd (termijnhandel). Van het eerste behoeven wij niets te zeggen. Omtrent het tweede merken wij op, dat in zulk een geval een contract wordt gesloten tusschen kooper en verkooper, waarbij laatstgenoemde zich verbindt een zekere hoeveelheid van de een of andere koopwaar op een bepaalden tijd — doorgaans den laatsten dag der maand — te leveren tegen den prijs, die bij den koop en verkoop wordt vastgesteld. Is dit een welgemeende koop, waardoor de kooper in een behoefte aan de gekochte handelswaar wil voorzien, dan zal niemand daarin eenig bezwaar vinden. Geschiedt zulk een koop echter alleen uit speculatie, zoodat op den bepaalden leveringsdag de gekochte waar niet geleverd, maar alleen het

verschil tusschen den inkoopsprijs en den marktprijs ten voordeele van kooper of verkooper vereffend wordt, dan geeft men hieraan den naam van *windhandel*. Deze wordt gedreven in de meest-courante waren, in koren, katoen, olie, oliezaad, koffie, suiker, specerijen, spiritus, petroleum, enz., en vooral in effecten. Zulke overeenkomsten kunnen door verkoop in andere handen overgaan; ook kunnen daarbij verschillende voorwaarden worden opgesteld. Zie verder onder *Agiotage*.

Op de beurs wordt gespeculeerd à la hausse en à la baisse. In het eerste geval verwacht men na aankoop stijgende, in het tweede na verkoop dalende prijzen. Onder de laatstgenoemde omstandigheid wordt in blanco verkocht, d. w. z. men verkoopt goederen, zonder deze te bezitten, doch welke men op den dag van levering tegen minderen prijs hoopt te kunnen koopen. Dit noemt men „zich dekken."

Beurs is een geldtasch en beteekent ook wel gemeenschappelijke kas. Het woord is ontleend aan het Middel-Latijnsche *bursa* = afgestroopte huid. Oorspronkelijk werd er dus een leeren geldtasch mede bedoeld.

Beurs is een som geld, welke door de regeering, een vereeniging of particulieren is beschikbaar gesteld, om onvermogende jongelui te laten studeeren.

Beurs. In Turkije onderscheidt men als rekenmunt zilver- en goudbeurzen; de eerste is 500 piasters of ± f 54, de tweede 30000 piasters of ongeveer f 3240.

Beurs, *Bataviasche*. Deze instelling dateert van 1848 en voorzag in het gemis van een gelegenheid ter bespreking van de gemeenschappelijke belangen van den handel en ter bespoedigde afdoening van zaken.

Het beursgebouw werd gesticht op een door de regeering kosteloos afgestaan terrein aan de Groote rivier bij den ingang van het Chineesche kamp en gebouwd voor rekening van de kooplieden. De beurs stond onder directie eener commissie van 5 kooplieden, welk college zoowel tegenover de regeering als den handel vertegenwoordigend optrad en als zoodanig door haar erkend werd.

De handel schijnt later echter niet veel belang meer in de beurs gesteld te hebben, want lang voor 1862 werd van het beursgebouw, dat weinige jaren later voor afbraak is verkocht, geen gebruik meer gemaakt.

Beursagent. Zie *Makelaar*.

Beursbericht is een bericht, waarin mededeeling wordt gedaan van den handel, welke op de beurs heeft plaats gehad.

Beursdag is de dag, waarop door de kooplieden beurs wordt gehouden.

Beursgebouwen (zie de plaat) zijn die gebouwen, waarin beurs wordt gehouden. Zooveel mogelijk moeten de [illegible] gelijkvloers liggen en [illegible] zijn tegen het zonlicht uit het Zuiden, [illegible] zijlicht verzocht wordt tot nauwkeurig onderzoek der monsters. Wat de inrichting betreft, bestaat er veel verschil, naar gelang men met een effectenbeurs of een goederenbeurs te doen heeft. De bouworde van de laatste verschilt weer naar de soort van

goederen, die er [illegible]
men graanbeurzen, [illegible]
middelen, voor [illegible]
mijnbouw- en [illegible]
zen bevatten [illegible]
verschillende [illegible]
mede bewaarpla[illegible]
opgeborgen worden [illegible]
bij de behoefte [illegible]
plaatsen op den [illegible]
met de effecte[illegible]
groote inrichtingen [illegible]
in twee of meer [illegible]
voornaamste [illegible]
gevormd door de [illegible]
komen. In deze [illegible]
woonlijk zijn eigen [illegible]
delen tracht men [illegible]
te maken, om [illegible]
als bijv. de [illegible]
ten, welke [illegible]
van den wand [illegible]
ten, die met [illegible]
In de nieuwe [illegible]
plaatsen in den [illegible]
verschillende [illegible]
makelaars zijn [illegible]
die met kasten [illegible]
fets zijn meestal [illegible]
dende regels [illegible]
nen overigens [illegible]
afwijkende [illegible]
Zoo komen [illegible]
quadratische [illegible]
andere soorten [illegible]
men een galerij [illegible]
vanwaar men [illegible]
en die tevens [illegible]
worden tusschen [illegible]
de bovenverdieping [illegible]
bovenlicht, of [illegible]
inrichtingen, die [illegible]
goederenbeurs [illegible]
of meer deelen [illegible]
een open of met [illegible]
zomerbeurs dienst [illegible]
aan bijzalen is al [illegible]
digheden verschillend [illegible]
worden ingenomen [illegible]
en telefoonkamers [illegible]
bouw vertrekken [illegible]
gen en vergaderingen [illegible]
zaal, kamers voor [illegible]
kamers, of zulke [illegible]
zijn vertrekken [illegible]
gehuurd, terwijl [illegible]
van Koophandel [illegible]
handelsbibliotheek [illegible]
den aangetroffen [illegible]
ste gedeelte [illegible]

Het oudste [illegible]
werpen en stond [illegible]
der kooplieden in [illegible]
Tegen het einde [illegible]
komsten der Antw[illegible]
du Jardin verlegd [illegible]
straat door *D*[illegible]
nieuw beursgebouw [illegible]

BEURSGEBOUWEN.

1. Beurs te Frankfort a. M., 1874—'79, door Burnitz en Sommer gebouwd.

2. Beurs te Berlijn, 1859—'64, volgens plannen van Hitzig gebouwd

3. Beurs te Weenen, 1872—77, door Th. von Hansen gebouwd.

Digitized by Google

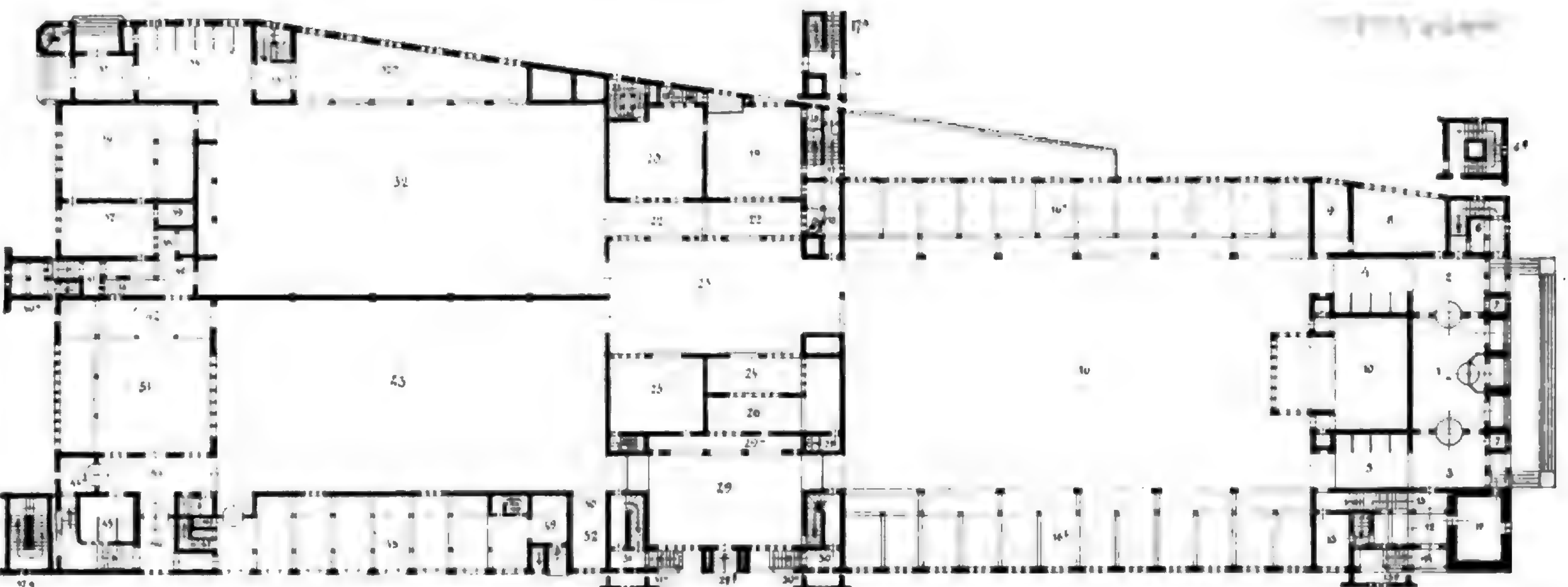

1. Voorhal
2. Vestibule
3. Vestiaire.
4. Vestiaire
5. Vestiaire.
6a. Tusschenbordes
7. Portier.
7a. Portier.
8. Schrijfkamer.
9. Schrijfkamer.
10. Tijdingzaal
11. Lift
12. Voorhal
13a. Tusschenbordes.
15. Verbandkamer.
16. Goederenbeurs.
17a. Tusschenbordes.
19. Telegraaf.
20. Rijkstelefoon
21. Publiek.
22. Publiek.
23. Doorgang
24. Publiek
25. Gemeentetelefoon.
26. Post.
29. Schippersbeurs
30a. Tusschenbordes.
31a. Tusschenbordes.
32. Effectenbeurs.
34. Vestiaire
35. Voorhal.
36. Noteerzaal.
37. Lotenzaal.
38. Lift.
39. Kluis.
40. Portaal.
40a. Tusschenbordes
42. Overdekte plaats.
43. Graanbeurs
44. Vestiaire.
45. Vestiaire
46. Voorhal.
47a. Tusschenbordes.
48. Koffiehuis.
49. Voorhal
51. Open plaats.
52. Afrekenkamer

uit een open, rechthoekig en aan de vier zijden door arcaden ingesloten zaal bestond. Dit gebouw bestaat nog, hoewel in een andere gedaante, als kern van de tegenwoordige Antwerpsche beurs. In Duitschland kreeg Hamburg reeds vroeg een beursgebouw (1578) in het huis van de handelaren in linnen. Vele beroemde gebouwen, die tegenwoordig als beursgebouwen dienst doen, zooals de Artushof in Danzig en de tot het stadhuis behoorende Lübecker beurs, hadden oorspronkelijk een andere bestemming. Het meerendeel van de oude beursgebouwen ontstond in de 17de en 18de eeuw. Een van de merkwaardigste is de oude beurs aan de Naschmarkt te Leipzig van 1678, die in 1887 door een nieuwe op een andere plaats vervangen is. In Amsterdam werd aanvankelijk beurs in de open lucht gehouden, sedert 1613 echter in een overdekt gebouw (Zie Amsterdam, Geschiedenis: III. Ontwikkeling van den handel).

In de meeste steden hebben de eenvoudige beursgebouwen van vroeger voor nieuwe, prachtige bouwwerken plaats moeten maken. Tot de oudste van deze behooren in Duitschland de beurs te Stettin, in 1832 door *Zwirner* gebouwd, de oude beurs te Hamburg (1837—1841 en 1842 door *Wimmel* en *Forsmann*), de beurs van *Stüler* in Frankfort aan de Main (1844) en andere. Onder de Duitsche beursgebouwen staat, wat haar grootte en architectuur betreft, die van Berlijn vooraan. Deze werd van 1859—1864 gebouwd en van 1880—1883 vergroot. Zij bestaat uit drie, door arcaden van elkander gescheiden groote zalen (2 voor fondsen en 1 voor goederen) en een zomerbeurs. De goederenbeurs dient voornamelijk voor den graanhandel. Het buffet bevindt zich hier in een afzonderlijke zaal. In de bovenverdieping bevinden zich de bureaux voor de administratie, een leeszaal, enz.

Andere beursgebouwen met 3 zalen vindt men in Duitschland te Frankfort a. M. en Hamburg. Bij de Frankforter beurs, door *Burnitz* en *Sommer* gebouwd, bevindt zich vóór de groote zaal een ruime kleedkamer en daarachter zijn de kamers van het makelaarssyndicaat en de post- en telegraafkantoren. Aan de Hamburger beurs werd van 1880—1884 de noordelijkste vleugel toegevoegd. De 3 zalen zijn door open arcaden met elkander verbonden en beslaan te zamen een oppervlakte van ongeveer 3400 v. m.

Het beursgebouw te Parijs, opgericht in de jaren 1808—1827, is een type van de oudere beursgebouwen. Zij beantwoordt niet meer volkomen aan de tegenwoordige behoeften. De groote zaal is van bovenlicht voorzien en beslaat een oppervlakte van 1250 v. m. Hierachter ligt de zaal van de wisselmakelaars met een afzonderlijke vestibule en ingang. Aan de eene zijde van het gebouw bevinden zich de bureaux, aan de andere zijde de kamers der makelaars. De bovenverdieping bevat de kamers van het handelsgerecht.

In Londen werd, nadat de oude beurs afgebrand was (1666), in de jaren 1841—1844 door *Tite* het tegenwoordige beursgebouw gebouwd, waarbij de oude open binnenzaal zooveel mogelijk tot model genomen werd. Vandaar de groote, 545 v.m. beslaande middenzaal met zijn arcaden, die later met glas overdekt werd. Rondom deze zaal

bevinden zich winkels. ...
de kamers voor drie ...
De Antwerpsche ...
haar met ijzer en ...
Schadde) van andere ...
Onder de beursgebouwen ...
tijd is dat van Amsterdam ...
Berlage in de jaren ...
het belangrijkste. Een ...
men bij het artikel A...
blz. 395 geeft een ...
dige verdeeling.
Een beursgebouw ...
waarde is in de jaren ...
door *Th. Hansen* gebouwd ...
door zijwaarts van boven ...
slaat een oppervlakte van ...
de garderobe-vestibule, ...
het afsluiten van over...
waarin zich de verschillende ...
laars, de journalisten, de ...
tauratie, een post- en tele...
de bureaux der beurs...
smalle zalen van de ...
zalen van de bovenverdieping ...
huurd, gedeeltelijk voor de ...
ingericht.
Het beursgebouw der ...
te Chicago bevat behalve ...
staande uit 6 verdiepingen ...
oppervlakte van 2150 v. m. ...
toren en heeft een ...
Tot die beursgebouwen ...
takken van handel ...
kleine mijnbeurs te San-F...
voor het koopen en ...
gebruikt wordt. De ...
plaatsen, die kringvormig ...
100 zitplaatsen voor de ...
de makelaars en daar ...
de beursbezoekers. ...
bevinden zich de zetel ...
ler, der secretarissen en ...
ven loopt een galerij ...
gedeelte van het gebouw ...
kamers van den president, ...
mers van verschillende ...

Beursgeld is de ...
is als men te laat op ...

Beursnotoering ...
welken handelswaren en ...
verhandeld.

Beursspel. Zie A...

Beurston is een ...
was gesloten door een ...
gebruikt om er kardoezen ...
bij de vuurmonden in ...

Beurs-usantiën ...
welke met betrekking ...
de beurs in zwang zijn.

Beursvacantie. ...
dag of dagen, gedurende ...
houden wordt.

Beurtman noemt ...
bepaalde tijden tusschen ...
weder vaart ten behoeve ...
goederenvervoer. Ook ...
men wel dien naam.

›ernt men de vaart tusschen twee bepaalde personen op bepaalde

·s een Geldersche gemeente, welt. door Kuilenburg, Buurmalsen, n Wijk-bij-Duurstede. Zij be-·lakte van 1549 H.A. en heeft 1904). De bodem bestaat uit rit. in het N.O. door de Lek be-w. handel in paarden, vee en en vormen de hoofdmiddelen van emeente omvat de dorpen Beu-ıond.

dorp heeft een mooie Hervormde n marktplein. Beusichem is een ›eger stond er het stamslot der ichem of Bosichem. Vooral in de den er belangrijke paardenmark-

him von, een beroemd geleerde, en adellijke familie en geboren Saksen in 1522. Hij studeerde rna in Italië, werd raadsheer in ı 1551 hoogleeraar te Witten-·onsistorieraad te Dresden, toer Keur-Saksische prinsen, nam gemeen kerk- en schoolbezoek erleed in 1597 op zijn landgoed ·kau. Van zijn geschriften werd ·vangeliorum et epistolarum" elf-

August, graaf *von*, van 1840 bestuurder van den mijnbouw in nilielid van den vorige, werd ge-urg, den 21sten November 1783, ·ademie te Freiberg, studeerde ›ttingen en werd inspecteur-genehet koninkrijk Westfalen. In 1812 betrekking van directeur-generaal in het toenmalig groothertogdom Pruisen eenige jaren daarna de verterugkreeg, benoemde men hem ad, en hij stond weldra aan het mijnbouw in het geheele konink-die betrekking nuttig werkzaam hem eindelijk een eervolle rust ›lbracht hij wetenschappelijke reik. Spanje, Zweden, enz., en over-'ebruari 1859.

·ich Konstantin, vrijheer *von*, een n vorige, een Duitsch aardkundige, den, den 13den April 1806. Hij be-ademie te Freiberg, studeerde te › Leipzig en klom allengs op tot ·en bij den mijnbouw. Hij heeft zoosde wetenschap onderscheiden hriften uitgegeven. Hij overleed t 1891 te Torbole aan het Garda-

rich Ferdinand, graaf *von*, een ı voorgaande, eerst minister van Zaken in Saksen en later minis-andsche Zaken en van het Huis nede rijkskanselier in Oostenrijk. ·esden, den 13den Januari 1809, school te Dresden en studeerde ı te Leipzig in de rechten. Nadat d had in Zwitserland, Frankrijk en Engeland, werd hij in 1836 gezantschapssecretaris te Berlijn en in 1838 te Parijs. In 1841 begaf hij zich als gezant naar München en in 1846 als ministerresident naar Londen, waar hij zich bevond bij het uitbarsten der omwenteling van 1848 in Duitschland. Reeds toen werd hij naar Dresden geroepen, om deel uit te maken van het ministerie, doch daar dit inmiddels voltallig was geworden, keerde hij naar Londen terug, vanwaar hij in Mei als ambassadeur van Saksen naar Berlijn vertrok. In Februari 1849 aanvaardde hij in het Saksisch ministerie *Held* de portefeuille van Buitenlandsche Zaken. Hij verklaarde zich tegen de aanneming der voorgestelde grondwet, waardoor in Mei een bloedig oproer ontstond, riep de hulp van Pruisen in, behield in het ministerie *Zschinsky* de portefeuille en belastte zich tevens met die van Eeredienst. Hij hield aan het beginsel vast, dat Duitschland een statenbond blijven en zich niet in een bondstaat herscheppen moest, terwijl hij bij de regeling der zaken toen reeds duidelijk overhelde naar de Oostenrijksche zijde. Als minister van Eeredienst en Onderwijs was hij een voorstander van een positief-godsdienstige richting, en bij het aftreden van den vrijheer *von Friesen* nam hij ook de leiding der Binnenlandsche Zaken op zich. In die betrekking huldigde hij reactionnaire denkbeelden; hij bevorderde de bureaucratie, beperkte de drukpersvrijheid en het recht van vergadering, alsmede de zelfstandigheid der gemeenten en zorgde voor een samenwerking der regeeringen tegen de vrije uiting van den volksgeest. In 1853 deed hij afstand van de portefeuille van Eeredienst en werd na den dood van *Zschinsky* voorzitter van het Kabinet. In den Italiaanschen oorlog was hij er voor, Oostenrijk hulp te verschaffen uit Duitschland, en de nationale Duitsche beweging van 1859 strookte volstrekt niet met zijn wenschen. Hij gevoelde intusschen, dat de bestaande inrichting van den Duitschen bond op den duur onhoudbaar was en riep dus het Saksisch ontwerp tot hervorming van den Bond in het leven (15 October 1861). Hij wilde hierdoor behalve aan de Bondsvergadering ook aan volksvertegenwoordigers gelegenheid geven, over algemeene Duitsche aangelegenheden te beslissen. Dit geschiedde, om het Duitsche eenheidsidee, de vorming van een bondstaat, zooveel mogelijk tegen te werken. Hij vond echter voor zijn plannen evenmin gehoor in Oostenrijk, als in Pruisen, en *von Beust* gevoelde zich door de afwijzing van den Pruisischen minister *von Bernstorff* zeer gekrenkt. Bij het sluiten van een handelsverdrag met Frankrijk trok hij niettemin één lijn met Pruisen en zocht ook Oostenrijk tot toegevendheid te bewegen. De verwerping van het handelsverdrag door Beieren en Würtemberg bracht een wijziging in zijn politiek; zijn denkbeelden schenen in vrijzinnigheid te winnen, zooals bleek uit meer drukpersvrijheid en een vrijgeviger kieswet. Toch verwierf hij bij de liberalen in Duitschland geen groote populariteit, hetgeen hem beter gelukte bij de behandeling der Sleeswijk-Holsteinsche aangelegenheden. Hierbij wilde hij het recht van den Bond gehandhaafd zien en de hertogdommen door Bondstroepen doen bezetten, totdat deze ze aan den

rechtmatigen beheerscher konden overgeven. Hij werd in 1864 afgevaardigd door den Bond naar het Congres te Londen, waar hij zich echter misleiden liet door de vertegenwoordigers van Oostenrijk en Pruisen, verklarende, dat zij gemachtigd waren, om de volkomen losmaking der hertogdommen onder den schepter van den erfprins *van Augustenburg* te bevorderen. Dit gaf aanleiding tot het wisselen van heftige nota's met het Kabinet te Berlijn, en toen in 1865 de verdeeldheid van Oostenrijk en Pruisen dreigend begon te worden, koos *von Beust* bepaald de zijde van Oostenrijk, en met *von der Pfordten* en *Dalwigk* drong hij gedurig aan op een regeling der Holsteinsche zaken. In 1866 volgde de oorlog tusschen Pruisen en Oostenrijk, waarbij *von Beust* getrouw bleef aan Oostenrijk. Nadat de strijd ten voordeele van Pruisen was beslist, kon hij onmogelijk zijn betrekking behouden. Toen benoemde de keizer van Oostenrijk hem in October tot zijn minister van Buitenlandsche Zaken, kort daarna tot minister van het Huis des Keizers en den 23sten Juni 1867 tot rijkskanselier.

Aanvankelijk meende men in die benoeming een vijandelijke daad tegen Pruisen te zien, doch van den aanvang af bleek in de handelingen van Oostenrijks nieuwe minister een verzoenende gezindheid. Binnen 's lands heeft *von Beust* door de bevrediging van Hongarije en van de Cisleithaansche Kroonlanden veel goeds tot stand gebracht. In betrekkelijk korten tijd wist hij orde te scheppen in de verwarde toestanden van Oostenrijk. Hij heeft, om zich steun te verschaffen, liberale mannen uit den Rijksraad in het ministerie geroepen, en het bleek, dat hij veel meer dan te voren gezind was, aan de volkswenschen recht te doen wedervaren. Als minister van Buitenlandsche Zaken scheen het, dat hij tot een verbond met Frankrijk overhelde, daar hij zoowel een samenkomst van *Frans Josef* met *Napoleon III* te Salzburg, als de reis van Oostenrijks keizer naar Parijs bevorderde ter gelegenheid van de tentoonstelling aldaar; het is echter in den Fransch-Duitschen oorlog gebleken, dat Oostenrijk een strikte onzijdigheid wenschte te handhaven, en *Thiers* heeft dan ook in 1870 vruchteloos aangeklopt bij het Weener Kabinet, om de hulp van dien staat ten gunste van Frankrijk te verwerven, al is het later gebleken, dat *Beust* voorstander van een verbond met Frankrijk was. Of het echter aan den Protestantschen staatsman gelukken zou, zich te midden der woelingen over het concordaat nog lang in het R. Katholieke Oostenrijk staande te houden, werd meer en meer twijfelachtig.

Hij werd den 5den December 1868 in den gravenstand opgenomen, in 1870 bij de stichting van het Duitsche keizerrijk met de Pruisische orde van den Zwarten Adelaar begiftigd en in Mei van dit jaar door den keizer van Oostenrijk tot kanselier der militaire Maria-Theresia-orde benoemd. Met *Andrassy* bracht hij het ministerie *Hohenwart* ten val, maar moest hiervoor boeten door het verlies van zijn portefeuille. Den 6den November 1871 ontving hij in de meest vleiende bewoordingen plotseling zijn ontslag en werd in datzelfde jaar benoemd tot Oostenrijksch gezant te Londen en in 1878 te Parijs. In Mei 1882

werd hij van dit ...
heven en overleed ...
zijn slot Altenberg bij ...
verscheen zijn „Aus ...
(Stuttgart, 1887, 2 dl.) ...
geschiedkundige waarde ...

Beust, *Karl L...*
in het hertogdom Sa...
geboren den 12den Febr...
tanneck (Altenburg) ...
zig en Berlijn in de ...
Pruisischen en in 18...
dienst en aanvaardde ...
terschap van het ...
hertog *Joseph*, den ...
hij wel is waar zijn ...
van het ministerie ...
voorzitter van het ...
zich tot geheimraad ...
minister benoemd. Hij ...
den belangrijken dienst, ...
schennis der grondwet ...
verworven, uit den ...
vergezelde den regent ...
stencongres te Berlijn ...
ferentie te Dresden ...
slag, maar bleef tot ...
van de Thüringsche ...
Pruisen. Hij overleed ...
April 1888.

Beuth, *Peter C...*
die zich jegens de ...
Pruisen zeer ...
geboren te Kleef, den ...
studeerde te Halle ...
het bekleeden van ...
op het bureau van het ...
geplaatst. Als lid van ...
ving voor de belasting...
vorm, dien zij in het ...
Hij werd nu benoemd ...
bij het ministerie van ...
hij bij het korps van ...
van den vrede werd hij ...
financieraad in het ...
welke betrekking hij ...
der belastingwetten in ...
staatsraad, in 1828 directeur ...
del en Nijverheid", in ...
en in 1844 geheimraad ...
was een voorstander van ...
handel en nijverheid en ...
wetgeving trachtte te ...
de oprichting van ...
vorderd, geschikte ...
tentoonstellingen door ...
gelieden in de gelegenheid ...
van den Staat te reizen ...
pondeerend lid van ...
nootschappen en overleed ...
1853 te Berlijn. In 18... werd ...
academie een standbeeld ...
opgericht.

Beuthen is een stad ...
trikt Oppeln, aan den ...
thener Wasser. Zij is het ...
wegen Gleiwitz—Sc...
witz—Emanuelssegen ...

:ke en een Protestantsche kerk,
gymnasium, een hoogere bur-
:ninarium en twee weeshuizen.
900 met inbegrip van het gar-
:oners. Beuthen bezit galmei-
·ven, steenkolenmijnen, eenige
·kplaatsen voor marmeren en
verpen, een fabriek van gebo-
brouwerij, enz. Het tot Beu-
landgoed van dien naam omvat
werken Friedenshütte en Ein-
:de de zinkwerken Klara-, Ro-
uthener Hütte.
in 1178 het eerst in oorkonden
in 1254 stedelijke rechten. De
dien naam was een Boheemsch
26 in het bezit kwam van den
e van Ansbach. In 1603 schonk
ch van Brandenburg de heerlijk-
lorf aan zijn zoon *Johann Georg*.

nabijheid staat het megalithische druiden-monument Ruchette-Pertuse. In de Middeleeuwen lag hier een klooster, een druk bezochte bedevaartsplaats. Door nieuwere opgravingen zijn hier de overblijfselen van een Gallisch dorp, het oude Bibracte, ontdekt.

Bevagna is de naam van een stad in het distrikt Spoleto der Italiaansche provincie Perugia. Zij ligt 8 km. ten W. van Foligno, aan de Clitunno (Clitumnus) en heeft (1901) ongeveer 3300, als gemeente 5883 inwoners. Bevagna is het oude Mevania der Umbriërs, waarvan nog overblijfselen (een amphitheater, heete bronnen en muren) aanwezig zijn.

Bevalling. Zie *Verlossing*.

Bevattelijkheid is het vermogen om iets spoedig te begrijpen, alsmede de eigenschap van gemakkelijk begrepen te kunnen worden.

Beveland is de naam van een voormalig landschap in Zeeland, dat door de Zuidvliet in

Bever (*Castor Fiber*).

e verloor haar echter in 1620 als
den Winterkoning, waarna keizer
er den graaf *Lazarus Henckel*
arck mede beleende. In 1697 ver-
poold haar tot een vrijheerlijkheid.
n bestaan daarvan nog: de gebie-
n *Henckel von Donnersmarck* te
en te Neudeck.
Mont, is de naam van een 810
gtop in het Morvangebergte in het
rtement Saône-et-Loire. Hij ligt
rens van het departement Nièvre,
m. ten W. van Autun en tusschen
Arroux en de Aron. In het begin
dt hier een mis gehouden. In de

twee deelen werd gescheiden en reeds vermeld staat in een brief van keizer *Otto II* van 976.

Tegenwoordig bestaat het uit Zuid-Beveland (zie aldaar), dat door breede spoorwegdammen met Noord-Brabant en Walcheren verbonden is en het eiland Noord-Beveland (zie aldaar).

Bever *(Castor* L.) behoort tot de klasse der zoogdieren en tot de orde der knaagdieren. De lichaamslengte van een volwassen mannetje bedraagt, zonder den 30 cm. langen staart, 75 à 95 cm., de schouderhoogte 30 cm. en het gewicht 20 à 30 kg. De romp is plomp en forsch, van achteren veel dikker dan van voren, de rug gewelfd, de buik hangend, de hals kort en dik, de kop van achteren breed, naar voren smaller

Digitized by Google

wordend, met platte kruin en korten, stompen snoet. De pooten zijn kort en zeer krachtig, de achterste iets langer dan de voorste. De voeten hebben 5 teenen; die van de achtervoeten zijn tot de klauwen door een breed zwemvlies vereenigd (zie de afb.). De staart is aan den wortel rond, in het midden plat gedrukt, soms wel 20 cm. breed en aan de spits stomp afgerond. De ooren zijn klein en kort, van binnen en buiten behaard en kunnen zoo tegen den kop aangelegd worden, dat zij den gehoorgang bijna geheel afsluiten. De kleine oogen zijn voorzien van een wenkvlies of een derde, doorschijnend ooglid. De neusgaten kunnen door de sterk gezwollen neusvleugels gesloten worden. De pels bestaat uit zeer dichte, zijdeachtige wolharen en meer verspreide, lange, stijve en glanzige bovenharen, die aan den kop en achter aan den rug kort, elders meer dan 5 cm. lang zijn.

um, maar een olie- of ...
De bevers leven ...
vereenigen zich ...
tot familiën. In bevolkte ...
als de visch-otters, ...
gen en bouwen ...
in de eerste helft ...
aan de Elbe tusschen ...
burg. In Europa ...
in de Saale, de ...
het menigvuldigst in ...
dinavië en vooral in ...
komen ze hoofdzakelijk ...
Minsk, in de noordelijke ...
Veel talrijker zijn ...
de groote rivieren ...
de zijrivieren van de ...
Mesopotamië bewonen. ...

De staart- of moerasbever (*Myopotamus Coyp*...

De bovenzijde is donker kastanjebruin, min of meer naar het grijs overhellend; de onderkant is lichter gekleurd. Aan den wortel is de staart zeer lang behaard, doch overigens kaal en met langwerpig ronde, platte hoornplaatjes bedekt. Witte en gevlekte bevers worden zelden aangetroffen. De knaagtanden zijn groot en stevig, van voren plat en glad, driehoekig van doorsnede en aan de spits beitelvormig; zij steken ver buiten de kaken uit. Beide geslachten hebben aan den onderbuik onder de huid twee klierzakken, welker binnenvlak het bevergeil (castoreum) afscheidt; dit is een donkerroode, geel- of zwartbruinachtige stof, welke aanvankelijk week is, doch spoedig opdroogt tot een harsachtige massa met een sterken reuk en een bitteren, balsemachtigen smaak. Vroeger werd het als krampstillend middel voorgeschreven. Achter de hier bedoelde zakken liggen twee dergelijke, welke echter geen castore-

de bevers vroeger ...
midden der 19de eeuw ...
vervolging, in troepen ...
brador, op New-Foundland ...
gewesten van de staten ...
Vroeger leefden de ...
landen, ook in Nederland ...
werden hier omstreeks ...
IJsel geschoten.
De bevers onderscheiden ...
zoogdieren door de kunst...
hunne woningen bouwen ...
daaromtrent overdreven ...
waar men troepen van ...
wen zij woningen, die ...
len dragen. Zij kiezen ...
diepte, zoodat het water ...
vriest, en met voldoende ...
die zij met de tanden ...

·t water niet diep genoeg, dan ma-
·n, slib en steenen sterke dammen,
over de geheele breedte der rivier
30 m. lang zijn; deze dienen om
anne woningen steeds op dezelfde
1. Ook bouwen vele bevers samen
en dam nabij den oever en leggen
matigen bevervijver aan. De wo-
3 of meer familiën ingericht, heb-
gen; de bovenste is droog en be-
plaats, de onderste, beneden den
egen, tot magazijn. In een woning
k 4 oude en 6 tot 8 jonge bevers.
er ook wel eens het dubbele aan-
g heeft een uitgang naar de rivier-
landzijde. De voornaamste bouw-
iven is hout, dat kunstig met slib
dt verbonden, zoodat er hechte en
tstaan. De dieren doen de boomen
vallen door de stammen met de
knagen en zij doen dit zoo behen-
mmen juist in de rivier storten.
bevers dienen eigenlijk alleen tot
Zij verlaten deze, zoodra in de lente
evolge van den dooi rijst en hen
ing bedreigt. Zij voeden zich met
iors van boomen en met de wor-
e waterplanten. In New-Foundland
an ze gaarne te gast op de schors
en berken, in de meer zuidelijke
e van de magnolia, waarom deze
boom wordt genoemd, en in tam-
zij brood en boomvruchten. De
aats in verschillende maanden, al
dat de bevers bewonen. Volgens
urt dit in het begin van den win-
ders in Februari of Maart. Na een
weken werpt het wijfje in een
3 behaarde, maar nog blinde jon-
en kunnen deze zien en worden
der medegenomen naar het water.
nensch, heeft de bever weinig vij-
eer voorzichtig en waakzaam en
dikwijls aan den behendigen ja-
Amerika wordt de bever meestal
men vangt hem ook in allerlei
llen. 's Winters worden gaten in
n de boven water komende bevers

l dat de bevers opleveren is niet
schade, welke zij aanrichten. Men
acht op deze dieren ter wille van
eesch en het bevergeil. Uit Ame-
rlijks ongeveer 130 000 vellen in
waarde van ± 3 millioen gulden;
4 tot 60 gulden. De mooiste vellen
kust van Labrador.
naam van een grof weefsel, waar-
iit dikke, losgesponnen garens be-
van de uitgestreken haartjes het
en, zoodat dit het voorkomen krijgt
n langharig laken.
De, is de naam van een aanzienlijk,
cht. Hiertoe behoorden:
illem de, in 1365 lid der regeering
n in 1395 door die stad gezonden
ar 's Gravenhage, terwijl hij tevens
igden behoorde, die den vrede zoch-ten te bewerken tusschen *Albrecht van Beieren* en diens zoon *Willem van Oostervant*.

Beveren, *Willem de*, in 1481 schatmeester van den Kruisboog, van 1484 tot 1505 secretaris der stad Dordrecht en meermalen ter dagvaart gezonden naar 's Gravenhage. Hij overleed in 1506.

Beveren, *Cornelis de*, oudste zoon van den voorgaande. Hij was geboren te Dordrecht, in 1542 en werd er lid van den raad. In die betrekking belette hij zooveel mogelijk de vervolgingen ter wille van het geloof en liet de bedreigden door zijn dochter heimelijk waarschuwen. Hij zelf behoorde tot de aanhangers der Hervorming en zorgde, dat de stad in 1572 onder het bestuur van den prins *van Oranje* kwam. Hij zorgde ook voor de R. Katholieken, die aan de woede der Watergeuzen waren blootgesteld. Herhaaldelijk werd hij naar den prins *van Oranje* gezonden, ook tot burgemeester benoemd. Hij overleed den 27sten Januari 1586.

Beveren, *Willem de*, een zoon van den voorgaande. Hij werd geboren te Dordrecht, den 4den December 1556, studeerde in de oude letteren, werd in 1584 raad en rentmeester-generaal van Zuid-Holland, zag zich 5-maal gekozen tot burgemeester van zijn geboortestad, was gecommitteerde te velde, algemeen geacht, in groot aanzien bij prins *Maurits*, en overleed den 18den Juni 1631.

Beveren, *Cornelis de*, heer van Strevelshoek, West-IJselmonde en de Lindt, een zoon van *Willem*. Hij bezocht de Latijnsche school zijner geboorteplaats, studeerde te Leiden en elders, deed belangrijke reizen in het buitenland, promoveerde te Orleans, volgde zijn vader op als rentmeester-generaal van Zuid-Holland en werd 10-maal tot burgemeester van Dordrecht gekozen. Hij was verder buitengewoon gezant naar Denemarken en Noorwegen, naar Hamburg en Engeland, gecommitteerde raad van de Staten van Holland en lid der Vergadering van hunne Hoog-Mogenden. *Lodewijk XIII*, koning van Frankrijk, verhief hem in den adelstand en schonk hem de orde van St. Michiel en *Karel II*, koning van Engeland, vereerde hem een gouden keten. Hij waakte zorgvuldig voor de belangen zijner geboortestad en was er algemeen geacht en bemind. Hij behoorde ook tot het college van curatoren der Leidsche hoogeschool, was een uitstekend rechtsgeleerde, een beoefenaar der oude en nieuwe letteren en bovenal een voortreffelijk staatsman, die met de invloedrijkste personen van zijn tijd briefwisseling onderhield. Hij overleed den 17den Juni 1663.

Beveren, *Abraham de*, heer van Oost- en West-Barendrecht, een zoon van *Cornelis de Beveren* en *Alida van Barendrecht*. Hij werd geboren te Dordrecht in 1604 en aldaar in 1631 tot schepen, in 1632 tot schout en in 1643 tot burgemeester benoemd. Hij had meermalen zitting in den Raad van State, in het college van Gecommitteerde raden en in de Vergadering der Staten-Generaal. Hij overleed in 1663.

Beveren, *Willem de*, werd geboren te Dordrecht, den 12den November 1621, was heer van Strevelshoek, raad en rentmeester-generaal van Zuid-Holland, baljuw en dijkgraaf van den lande van Strijen en dijkgraaf van Wieldrecht. Hij werd lid der Admiraliteit van Zeeland en van de Ver-

gadering van hunne Hoog-Mogenden, in 1651 buitengewoon gezant naar Engeland en in 1672 naar Spanje. Hij overleed echter den 31sten Mei van laatstgenoemd jaar, toen hij gereed stond, naar Madrid te vertrekken. Hij wordt geprezen als een man van groote bekwaamheid; ook heeft hij eenige gedichten nagelaten.

Beveren, Johan de, een broeder van den voorgaande. Hij werd geboren den 29sten Juli 1626, koos het krijgsmansberoep, woonde als officier den slag bij Nyborg bij, werd kolonel en achtereenvolgens commandant van onderscheiden plaatsen. Hij overleed den 6den September 1673.

Beveren, Lambertus de, een kleinzoon van *Willem*. Hij werd geboren in 1673, studeerde te Groningen in de theologie, werd achtereenvolgens predikant te Noordhorn, Meppel en Hoorn en overleed in 1742, eenige in dien tijd hooggeschatte geschriften nalatende.

Beveren, Willem Arnoud de, den 4den December 1749 te Middelburg geboren. Hij was doctor in de rechten, secretaris van zijn geboortestad en van de Staten van Zeeland, in 1783 pensionaris van Zeeland en afgevaardigde ter Staten-Generaal, en legde in 1787 zijn betrekkingen neder. In 1796 werd hij lid van de Nationale Vergadering en bij de omwenteling van den 22sten Januari 1798 in hechtenis genomen en naar het huis Hondsholredijk overgebracht. Weldra werd hij echter ontslagen en benoemd onder de 5 rechtsgeleerden, belast met de taak, een lijfstraffelijk wetboek op te stellen. In 1801 werd hij lid van het Staatsbewind, later raadsheer in het Hooggerechtshof van Financiën en Zeezaken. Hij overleed te 's Gravenhage, den 2den Juni 1820.

Beverland, *Hadrianus*, een Nederlandsch letterkundige, werd geboren te Middelburg in 1653 of 1654, studeerde in de rechten en muntte uit door groote gaven, die hij echter misbruikte door het opstellen van onzedelijke geschriften. Hij deed dit reeds als student te Leiden, werd daar door den senaat gerelegeerd en verbannen en begaf zich eerst naar Utrecht en vervolgens naar Engeland, waar hij zich op de natuurlijke historie en meer bepaald op de conchyliologie toelegde. Zijn oom *Isaäk Vossius* beschermde en ondersteunde hem, maar na diens dood verviel hij tot armoede en werd eindelijk krankzinnig. Ook in de Engelsche taal heeft hij eenige hekelschriften uitgegeven. Hij is na 1712 in den vreemde gestorven. Hij was een man van uitgebreide kennis en stond in vriendschappelijke betrekking met de geleerdste mannen van zijn tijd, zooals blijkt uit de verzameling zijner brieven, die in 1747 is uitgegeven.

Beverley, de hoofdstad (municipal borough) van het oostelijk gedeelte van het Engelsche graafschap York, 11 km. ten noorden van Hull. De stad heeft een beroemde Gotische kerk uit de 13de eeuw; de St. Mary dagteekent uit de 15de eeuw. Beverley telt 13185 inwoners (1901) en bezit leerlooierijen en chemische fabrieken. Levendig is de handel in koren en andere landbouwprodukten. Zij is de zetel van een R. Katholieken bisschop.

Beverloo is de naam van een dorp in het arrondissement Hasselt van de Belgische provincie Limburg. Het ligt 22 km. ten noordwesten van Hasselt en heeft (1899) 1205 inwoners, benevens een post- en telegraafkantoor. In de nabijheid

ligt het uitgestrekte [...]
manoeuvres van het [...]
(2400 H.A.). De [...]
gen beslaan hiervan 360 [...]
ken voor de troepen [...]
nevens hospitalen, [...]
voor den koning, den [...]
generalen staf. [...]
ven met geschut [...]

Beverly is de naam [...]
schap Essex van den [...]
Massachusetts. Zij ligt [...]
van Boston aan een [...]
tegenover liggende [...]
brug verbonden. De [...]
ongeveer 40 [...]
dustrie en telt (1900) [...]

Bevern, *August* [...]
wijk, een Pruisisch [...]
Brunswijk, den 15den [...]
trad hij in Pruisischen [...]
generaal-majoor en [...]
begin van den [...]
Bohemen en voerde bij [...]
linkervleugel. In April [...]
geringe macht de [...]
hun verschanst kamp bij [...]
zich met *Schwerin* [...]
slag bij Praag. Daarna [...]
man de vluchtende [...]
spoedigen slag bij [...]
door persoonlijke [...]
belast met het [...]
in de Lausitz tegen [...]
In Augustus met het [...]
tenrijkers belast, werd [...]
bij Moys en den [...]
Karel van Lotharingen [...]
zelf in gevangenschap. [...]
1758 zond *Frederik II* [...]
Stettin, daarna werd [...]
der infanterie. Met [...]
in 1762; toen [...]
schitterende [...]
Oostenrijkers. Daarna [...]
tin, waar hij den 11den [...]

Bevernel (*Pimpinella* [...]
uit de natuurlijke [...]
gewassen (*Umbelliferæ*) [...]
scheidt door de [...]
vruchten en door de [...]

Beverningk, *H*[...]
landsch staatsman, [...]
van Beverningk, [...]
in dienst der [...]
Gouda, den 25sten [...]
geboortestad [...]
afgevaardigd naar de [...]
Holland. Weldra [...]
grooten roem, zoodat [...]
in de Vergadering van [...]
en hij met anderen naar [...]
om met *Cromwell* [...]
maar omdat daarbij [...]
den prins van *Oranje* [...]
en het stadhouderschap [...]
hij zich de ontevredenheid [...]
op den hals. *Beverningk* [...]

generaal, een betrekking, die hij
:kleedde. In 1657 belette hij met
e Friesche stadhouder, graaf *Wil-
lem*, tot veldmaarschalk gekozen
werd hij als gezant afgevaardigd,
naar Kleef, in 1667 naar Breda,
Aken, waar de vrede geteekend
Frankrijk en Spanje, en in 1671
In 1672 vergezelde hij prins *Wil-*
het leger als Gedeputeerde te
:hoon hij zeer naar rust verlangde,
hem als buitengewoon ambassadeur
waar hij de belangen der Staten
tot het sluiten van den vrede in
:kte.
· te voren werd hij benoemd tot
eidsche hoogeschool, eenige jaren
n hem over te halen, om de Staten
onderhandelingen te Nijmegen te
ligen. *Beverningk* bracht een vre-
ot stand tusschen de Vereenigde
en Frankrijk, hetwelk den 10den
8 geteekend werd („Vrede van *van*
Daarna bevorderde hij den vrede tus-
jk en Spanje en sloot in 1879 een
t met Zweden.
elgeslaagde onderhandelingen had
lle rust verdiend. Hij genoot die
verblijf Oud-Teylingen en Lokhorst
zijn dagen vooral aan de plantkunde.
ch bezig hield met het ordenen der
kerij van *Isaäk Vossius*, op zijn
or de hoogeschool te Leiden aan-
elde hij zich ongesteld, keerde naar
overleed den 30sten October 1690.
was een eerlijk en zeer bekwaam
zoowel uitmuntte door schrander-
. als door vlugheid van geest en

of *moerasbever*, de *nutria* der Spaan-
nen (*Myopotamus coypus* Geoffr.),
an een bruin knaagdier, dat bij de
, maar ook bij de zeeën van Zuid-
rkomt. Het heeft de gestalte van
et een ronden staart, die met dien
ereenkomt; de lengte bedraagt, zon-
ngeveer 60 cm. De beverrat komt
or in het stroomgebied van de La
li en Patagonië, zwemt zeer goed
openingen in den oever, zonder —
vers — in het water te bouwen.
bestaat uit waterplanten en andere
beverratten, die aan de kusten der
n, maken hierop een uitzondering;
ich met zeemollusken. Om het vel
dier veel jacht gemaakt. In geen
peeschen dierentuin ontbreekt het.
, de pels van den bever (zie aldaar).
r soort bont. De bevervellen kwamen
alleen geschoren in den handel en het
r de fijnste mannenhoeden (kastoren-
uikt; tegenwoordig doen ze alleen
dienst, vooral in Rusland. De kleur
1 m. lange vel is kastanje-bruin, op
donkerst en naar den buik lichter
lijkmatig roodbruin, zeldzamer licht-
wit of zwart. Hoe donkerder het
e meer waarde bezit het; dikwijls worden de vellen ook donkerbruin geverfd. Onder het zeer lange beverhaar bevindt zich het fijne, zijdeachtige haar der ondervacht, dat een aschgrauwe tot zilverwitte kleur vertoont. Door scheren of uittrekken der haren van de bovenvacht, door middel van bijzondere machines, wordt de ondervacht blootgelegd en het zoo veranderde vel vormt een gezocht licht pelswerk voor vrouwen. De meeste bevervellen, ongeveer 130000 jaarlijks, komen van Noord-Amerika, vooral van Canada en de landen rondom de Hudsonbaai; ongeveer 30000 stuks leveren Siberië en Alaska. Het meest gezocht zijn de vellen van de dieren, die in den winter gevangen zijn. Een vel kost van 24—60 gulden.

Beverwijk is een Noord-Hollandsche gemeente, welke in het W. en N. grenst aan de gemeente Wijk-aan-Zee-en-Duin, in het O. aan het Wijkermeer en in het Z. aan Velzen en het Noordzeekanaal. Zij ligt 12,6 km. ten N. van Haarlem, beslaat een oppervlakte van 493 H.A. en telt 5856 inwoners (1904). De gemeente, welke door de drooglegging van het IJ met 297 H.A. vergroot werd, heeft in het W. een zandigen, in het O. een kleiachtigen bodem. Vooral in dit laatste gedeelte vindt men boomgaarden en worden groenten en bloemen gekweekt. Land- en tuinbouw zijn de hoofdmiddelen van bestaan.

Beverwijk omvat het stadje van dien naam en zijn naaste omgeving. Het is een net gebouwd plaatsje; de Breestraat is ruim 600 m. lang en aan weerszijden met boomen beplant. Het in 1775 verbouwde stadhuis, werd door een nieuw vervangen. De Hervormde kerk bevat eenige gedenkteekenen, bijv. de graftombe van het geslacht Haringcarspel-Decker; de toren is 62 m. hoog. Verder vindt men er kerken voor de Katholieken, Doopsgezinden en Lutherschen, alsmede een synagoge. De R.-Katholieke pastorie is de voormalige buitenplaats „Lommerlust", waar de vriendinnen *Wolff* en *Deken* leefden en werkten. De haven, de Rijp genaamd, was vroeger erg verzand, doch is sedert de doorgraving van Holland-op-zijn-Smalst uitgediept en vormt thans het uiteinde van een zijkanaal van het Noordzeekanaal. Er is een station van den spoorweg Haarlem—Uitgeest.

Het stadje is zeer oud en ontleent zijn naam (Beêvaartswijk) aan de pelgrimstochten, welke naar de St. Agathakerk werden ondernomen. Deze stond nabij het goed Adrichem, dat reeds door *Karel Martel* aan *Willebrord* geschonken werd. Het behoorde waarschijnlijk tot het erfgoed der heeren *van Velzen* en kwam na de vermoording van *Floris V* in het bezit van *Wolferd van Borselen*. In 1298 had Beverwijk reeds stedelijke rechten en in 1347 was het een aanzienlijke stad. In 1529 werd Beverwijk door *Lange Pier*, in 1572 en 1573 door de Spanjaarden geplunderd. In 1799 vestigde generaal *Brune* er zijn hoofdkwartier.

Beverwijck, *Jan van* of *Johannes Beverovicius*, een Nederlandsch geneeskundige, werd geboren te Dordrecht, den 17den November 1594, legde zich er zich toe op de Oude talen onder de leiding van *Gerard Johan Vossius* en studeerde te Leiden in de letteren en in de geneeskunde. Hij bezocht vervolgens de voornaamste hoogescholen in Frankrijk, alsmede die te Padua, waar de beste hoogleeraren onderwijs gaven in de ge-

neeskunde, en werd aldaar bevorderd tot doctor in de medicijnen. Van Padua ging hij naar Bologna, om zich door het onderricht van *Fabricius Bartoletti* in de praktijk te bekwamen, bezocht Bazel en Leuven en keerde toen naar zijn geboortestad terug, waar hij in 1625 tot stadsgeneesheer en lector in de heelkunde werd benoemd. Binnen korten tijd was hij niet alleen in ons land, maar in geheel Europa als een uitstekend geneesheer bekend, werd door velen geraadpleegd en onderhield briefwisseling met de beroemdste geneeskundigen van zijn tijd. Tevens was hij een vlijtig beoefenaar der Oude letteren, een dichter en geschiedschrijver. In 1627 werd hij raad, in 1631 schepen, in 1637 weesmeester te Dordrecht, en meermalen afgevaardigd naar de Vergadering der Staten van Holland. Hij overleed te Dordrecht, den 19den Januari 1647. Hij schreef vele geneeskundige, dichterlijke en geschiedkundige boeken. Zijn gezamenlijke geneeskundige werken zijn te Amsterdam in 1656 en in 1672 uitgegeven.

Bevesier, *kaap*. Zie *Beachyhead*.

Bevloeiing. Zie *Irrigatie*.

Bevloeiingsvelden. Zie *Irrigatie*.

Bevesier, *Kaap*. Zie *Beachy Head*.

Bevolking is de naam, dien men geeft aan de gezamenlijke bewoners van een staat, landschap, werelddeel, enz., en de leer der wetten en voorwaarden, waaraan de toe- of afname der bevolking onderworpen is, vormt een zelfstandige afdeeling van de statistische wetenschappen. Men onderscheidt haar in een algemeene en bijzondere bevolkingsleer, daar men zoowel de bevolking van de geheele aarde, als die van een bepaald deel daarvan kan behandelen.

De bevolkingsleer kunnen wij splitsen in drie afdeelingen: de bevolkingsstatistiek, de bevolkingstheorie en de bevolkingspolitiek. De eerste is gebaseerd op de zoogenaamde volkstellingen en deze zijn van oude dagteekening. Men meldt namelijk, dat *Yor*, keizer van China, reeds 20 eeuwen voor den aanvang onzer jaartelling, zijn rijk in gewesten verdeeld en het belastingdragend vermogen der inwoners onderzocht heeft. *Darius*, koning der Perzen, liet 5 eeuwen vóór Chr. de bewoners van zijn rijk tellen en het land opmeten, om een grondslag te hebben voor de grondbelasting. Ook bij de Egyptenaren vindt men reeds vroeg kadastrale opmetingen en registers van den burgerlijken stand. Wij weten, dat er bij de Israëlieten en Grieken volkstellingen plaats hadden en bij de Romeinen eveneens. Even zeker is het echter, dat daarbij aan een wetenschappelijke bevolkingsstatistiek niet werd gedacht. In de Middeleeuwen werden zelfs geen volkstellingen verricht. De eerste registers van den burgerlijken stand dagteekenen van het begin der 16de eeuw, toen *Frans I* door zijn kanselier *Poyet* daaromtrent nauwkeurige voorschriften gaf. Hetzelfde werd in dien tijd in Engeland gedaan door *Hendrik VIII* en in Duitschland in 1573 door den keurvorst *Johan Georg van Brandenburg*. Men ontdekte weldra, dat geboorten en sterfgevallen niet afhankelijk zijn van het toeval, maar van vaste regels en kwam hierdoor tot de kennis van de sterftewet of den gemiddelden levensduur van een bepaalde bevolking. Dit gaf weder aanleiding tot het invoeren van lijfrenten en tontine[illegible] wiskundigen, bijv. *Euler* [illegible] berekeningen van den [illegible] ten zijn in verschillende [illegible] nen, doch de bevolkings[illegible] eeuw wetenschappelijk [illegible] gische geleerden *Quetelet* [illegible] Door hunne bemoeiingen [illegible] geworden voor de statist[illegible] navolging, vooral in Du[illegible] directeur van het Koninklijk [illegible] bureau, en *Wappaeus* [illegible] völkerungsstatistik' (Gö[illegible] dat gebied naam gemaakt [illegible]

De bevolking van een [illegible] *solute* grootheid beschouw[illegible] op het aantal inwoners [illegible] *kelijke*, wanneer men haar [illegible] de oppervlakte, welke zij [illegible]

De relatieve bevolking [illegible] zienlijker naarmate bij [illegible] van den bodem de aleid[illegible] De eerste, ook dichtheid [illegible] wordt bepaald door het [illegible] veel inwoners het een [illegible] te-eenheid, bijv. op de [illegible] van bevolking is zeer ongelijk [illegible] werelddeelen en staten [illegible] lijke landschappen dien [illegible] bellen blijken kan bij het [illegible] *tistiek*. Het grootst is [illegible] een zeer vruchtbaren [illegible] fossiele brandstoffen rijken [illegible] neer van deze voordeelen [illegible] bouwing en ontginning [illegible] Zeer dicht bevolkt zijn [illegible] goede verkeerswegen, wel[illegible] kelijk zijn van de terrein[illegible] deeling van land en water [illegible] len landbouw en veeteelt [illegible] genoeg levensmiddelen [illegible] zien in het onderhoud [illegible] mijnbouw, industrie, hand[illegible] de opbrengst van die bes[illegible] gering, om in de levensbe[illegible] ontstaat overbevolking [illegible] door een betrekkelijk groot [illegible] ke landverhuizing, veelvu[illegible] stallen, enz. Zie voor geboorte[illegible] gevallen, toe- en afname [illegible] artikel *Bevolkingsstatistiek*.

Bevolkingsleer. Zie [illegible] *kingstheorie*.

Bevolkingsregisters [illegible] in elke burgerlijke gemeente [illegible] melden de namen der [illegible] van dagteekening en jaar [illegible] plaats, burgerlijken staat [illegible] beroep of bedrijf, huising [illegible] zonderheden. Wie van de [illegible] andere verhuist, moet [illegible] doen aan het bestuur der [illegible] laat, en ontvangt dan [illegible] van verandering van woon[illegible] welk hij binnen een maand [illegible] zijn nieuwe woonplaats [illegible] van die plaats moet over[illegible] van het bevolkingsregister [illegible]

rapt en in dat der laatstgenoemde iet-nakoming van deze verplichgestraft met hechtenis van ten en of geldboete van ten hoogste evolkingsregisters kan men niet elijke bevolking eener plaats opdikwijls vermisten, landverhuizers, staan ingeschreven zonder tot de behooren. Vooral in gemeenten, zeevarende bevolking bevindt, doet et verschijnsel voor, dat het aann volgens de bevolkingsregisters ooter is dan het werkelijke aantal. e volkstellingen, die elke 10 jaar (het laatst op 31 December 1899) heid de fouten, die in de bevolvoorkomen, te herstellen en kuneschouwd worden als een contrôle ers. Er is dan ook voorgeschreven, van elke volkstelling en verificatie rkregen opgaven de bevolkingsreopgaven binnen 6 maanden in overullen worden gebracht. sregisters moeten niet verward worgisters van den Burgerlijken Stand ke stand).

gsstatistiek. Onder bevolkingstaat men dat onderdeel der stak zich bezig houdt met het cijferbrengen van de bevolking der aarde alde deelen der aarde) en van die feialdus verkregen beeld in kwantitatatief opzicht wijzigen. Aldus opgeolkingsstatistiek zich in twee groote litsen, n.l. de statistiek van den stand op bepaalde tijdstippen (met ondergeslacht, leeftijd, enz.) en de statisop der bevolking gedurende bepaalwelke laatste dan weder nader is onn in die, welke de feiten onderzoekt, ingsbeeld kwantitatief wijzigen (geen verhuizingen), en in die, welke feiten bezighoudt, die het bevolalitatief wijzigen (huwelijken, huingen, wettiging en erkenning).

belang aan een juiste kennis van bevolking verbonden, inzonderheid op de landsverdediging en de landsorzaak, dat geen onderdeel der stalk een lange geschiedenis wijzen evolkingsstatistiek (zie *Bevolking*). oemde belang heeft bovendien er toe rneming der bevolking in breedte en ikkelen in een mate, die het ontstaan lijke bevolkingswetenschap mogelijk bevolkingswetenschap wordt, al naar nis van wetmatigheid nastreeft, of matisch beschrijven beperkt, demoografie geheeten. Naast de bevolap, op den grondslag der bevolkingsestigd, staat dan nog de bevolkingsonderdeel der algemeene staathuistwelk op de beteekenis van het been zijn ontwikkeling voor voortbreng en verbruik der economische goede. Wij bepalen ons hier tot de eigenlijke istiek, inzonderheid van Nederland. , waaruit de gegevens voor de bevolkingsstatistiek worden geput zijn in de eerste plaats de volkstellingen, welke met geregelde intervallen in de staten van Europa (uitgezonderd Turkije), de Britsche koloniën, de Vereenigde Staten en enkele staten van Zuid- en Midden-Amerika gehouden worden. Voor de overige deelen der aarde, ook voor onze koloniën, moet men zich, wat het bevolkingscijfer aangaat, met ramingen van meer of minder waarde tevreden stellen. Slechts van de daar gevestigde blanke bevolking zijn veelal betrouwbare cijfers bekend.

Nevens deze bronnen voor de kennis van den stand der bevolking staan, voor wat aangaat den loop der bevolking, als bronnen der bevolkingsstatistiek, in de landen welke een wettelijk geregelden verplichten burgerlijken stand kennen, de door deze instelling bijgehouden registers van geboorten, huwelijken en sterfgevallen ten dienste. Elders zullen daarvoor kerkelijke registers in de plaats kunnen treden, terwijl voor de landen, welke noch een burgerlijken stand, noch een de meerderheid der bevolking omvattende kerkelijke administratie bezitten, gegevens omtrent den loop der bevolking in den regel slechts van de blanke bevolking beschikbaar zijn. Ten slotte zijn in België en Nederland de bevolkingsregisters (zie aldaar) het middel, om in de vestiging en vertrek der bevolking in en uit de verschillende deelen des rijks en het rijk in zijn geheel inzicht te krijgen. Zoodanige registers zijn in andere landen tot dusver niet ingevoerd [1]). Enkele groote gemeenten kennen intusschen op zich zelf staande politieële verblijfregisters, terwijl de eigenlijke landverhuizing, zoowel in de landen van vertrek, als in die van vestiging, in den regel aan een bijzonder toezicht is onderworpen, hetwelk in staat stelt, om van de numerieke beteekenis van dit verschijnsel zich rekenschap te geven.

Met betrekking tot den physieken toestand der bevolking verdient vermelding, dat naar het voorkomen van lichaamsgebreken (blindheid, doofstomheid, idiotie) veelal ter gelegenheid der volkstellingen een onderzoek wordt gedaan, terwijl het onderzoek der militieplichtigen en voor vrijwilligen dienst zich aanmeldenden in een aantal landen zeer belangrijke gegevens beschikbaar stelt.

Een algemeene ziektestatistiek bestaat tot dusver nergens. Naast hetgeen de verslagen der ziekenhuizen en krankzinnigengestichten ter zake behelzen, heeft men op dit gebied algemeene gegevens slechts met betrekking tot die bevolkingsgroepen, welke aan een voortdurend overheidstoezicht onderworpen zijn (militairen en gevangenen), terwijl voorts in die landen, waar met bebetrekking tot enkele infectieziekten een verplichting tot aangifte van voorkomende ziektegevallen bestaat, gegevens nopens de frequentie dezer ziekten beschikbaar zijn.

Dit alles geldt de voornaamste bronnen der bevolkingsstatistiek in den tegenwoordigen tijd. Een vermelding van deze bronnen ook van vroeger eeuwen zoude ons hier te ver voeren.

Van oppervlakte en bevolking der aarde volgens de jongste gegevens (Levasseur) geven onderstaande cijfers een beeld:

---

[1]) Behoudens Italië, waar echter de bijhouding zeer veel te wenschen overlaat.

	Oppervl. (× 1.000000) v.km.	In pCt. van het totaal.	B E V O L[illegible] Totaal (× 1.000000)	per v.[illegible]
Oceanen	372,2	73,3	—	–
Europa (met binnenwateren)	10,1	2,0	411	[illegible]
Afrika	29,6	6,0	143	[illegible]
Azië	39,8	8,4	769	[illegible]
Australië	11.4	2,1	52	[illegible]
Noord-Amerika	26,4	4,6	109	[illegible]
Zuid-Amerika	19,1	3,6	39	[illegible]
Totaal	508.6	100,—	1523	[illegible]

De toestand der verschillende landen in en buiten Europa kan uit de volgend[illegible]

Europa.

LANDEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEVOLKING IN DUIZENDTALLEN.
Nederland	33	5179
Zwitserland	41.3	3327
Liechtenstein	0.16	94
Oostenrijk-Hongarije	625.5	45405
Bosnië en Herzegowina	51	1737
Duitschland	540.7	56357
Luxemburg	2.6	237
Frankrijk	536.4	38962
Mónaco	0.0015	15
België	2.95	6696
Rusland	5390	106234
Noorwegen	321.5	2221
Zweden	447.9	5175
Denemarken (zonder IJsland en de Fär-Öer)	38.5	2450
Groot-Brittannië en Ierland	314.6	41605
Spanje	504.5	18618
Andorra	0.5	5
Portugal	88.9	5022
Italië	286.7	32474
San Marino	0.06	11
Bulgarije (met O.-Roemelië)	96.6	3744
Roemenië	131	6082
Servië	48.3	2536
Montenegro	9	227
Griekenland	65	2434
Turkije (onmiddell. bezitt.)	169.4	6130

Azië.

LANDEN EN EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEVOLKING IN DUIZENDTALLEN.
Chineesche rijk	11139	[illegible]
Eigenl. China	5303	[illegible]
Japan	417.4	[illegible]
Korea	218.7	[illegible]
Perzië	1645	[illegible]
Siam	630	[illegible]
Kaukasië	472.5	[illegible]

N EN EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEVOLKING IN DUIZENDTALLEN.	BEVOLKING. PER V.KM.
.. ..	12558	5731	0.5
al-Azië	3511	7740	2
ıssische rijk	22244	130800	6
ngen	5404	301654	54
dië	5036	295215	59
ost-Indië	1915	38000	20
oera	131.5	30000	229
.. ..	663	18073	217
ije	1767	16898	10
.. ..	296	7000	24

Afrika.

N EN EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEVOLKING IN DUIZENDTALLEN.	BEVOLKING PER V.KM.
er Toeat en woestijn)	439	8000	2
ingen	5262	41609	8
.. ..	776.8	2433	3
onie	309	975	3
kolonie	131	200	1.5
ezittingen	2126	8309	4
,, ...	5313	30000	6
.. ..	800	4800	6
.. ..	592	2500	4
zittingen in Afrika..	2412	12000	5
.. ..	994	9821	10
.. ..	2252.8	14000	—
.. ..	540	4500	8
tingen	1033	1000	1
.. ..	216	528	2.5
.. ..	247	330	1.3
.. ..	85	5060	24

Amerika.

EN EN EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEVOLKING IN DUIZENDTALLEN.	BEVOLKING PER V.KM.
taten van Amerika (met Alaska	9383	77647	8
.. ..	9.3	953	102
.. ..	118.8	1572	13
tingen in Amerika..	10325	7534	0.7
.. ..	9585	5372	0.6
.. ..	1987	13605	7
.. ..	28.7	1210	42
.. ..	48.6	417	9
.. ..	125	1574	6
.. ..	119.8	588	5
.. ..	21	1007	48
.. ..	123.9	500	4
.. ..	54	317	6
ttingen in Amerika	82	449	5
,, ,, ,, ,, ,, ,,	130	135	1
.. ..	1203	3879	3

LANDEN EN EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEV[illegible] IN [illegible] TALLEN.
Venezuela	1043.9	[illegible]
Ecuador	299.6	[illegible]
Peru	1770	[illegible]
Bolivia	1334	[illegible]
Chili	797	[illegible]
Argentinië	2886	[illegible]
Uruguay	179	[illegible]
Paraguay	253	[illegible]
Brazilië	8337	[illegible]

Australië.

EUROPEESCHE BEZITTINGEN.	OPPERVLAKTE IN 1000 V.KM.	BEV[illegible] IN [illegible] TALLEN.
Queensland	1731	[illegible]
N.Z.-Wales	805	[illegible]
Victoria	228	[illegible]
Zuid-Australië	2340	[illegible]
West-Australie	2528	[illegible]
Tasmanië	68	[illegible]
Nieuw-Zeeland	270	[illegible]

Tusschen de beide geslachten is, bij waarneming van een bevolkingsgebied, voldoend groot om tegen den invloed van toevallige storingen gewaarborgd te zijn, nergens een numeriek evenwicht aangetroffen. Voor zooveel bekend, is, de aarde als een geheel genomen, het mannelijk geslacht het talrijkst. Met betrekking tot de getelde bevolking gaf *Bücher* (1892) de volgende cijfers:

	mannen (millioentallen)	vrouwen (millioentallen)	op 1000 mannen komen vrouwen
Europa	170,8	174,9	1024
Amerika	41,6	40,5	973
Azië	177,6	170,2	958
Australië	2.2	1.9	852
Afrika	7,0	6,8	968
Totaal	399,3	394,1	988

Voor de groote meerderheid der landen van Europa is een vrouwenoverschot normaal. In Nederland bedraagt het ongeveer 2.5 %. De oorzaak van het verschijnsel is voor ons land uitsluitend te zoeken in het feit, dat meer mannen dan vrouwen zich in den vreemde vestigen. Bij de geborenen toch bestaat, evenals elders, een overschot van ongeveer 5 % ten gunste van het mannelijk geslacht, hetwelk, ondanks de grootere sterfte van mannelijke individuen, indien geen verhuizingen naar buitenslands plaats hadden, ook in de totale bevolking zoude blijken. Beide oorzaken tezamen echter doen op den leeftijd tusschen 17 en 19 jaar een numeriek evenwicht der beide geslachten ontstaan, hetwelk dan in de hoogere leeftijdsklassen, evenals in de totale bevolking, voor een overmaat van vrouwen plaats maakt.

Veel minder overeenstemming, dan ten opzichte van de numerieke [illegible] tusschen de landen van [illegible] wordt in de cijfers der [illegible] houding van geborenen [illegible] of zuiverder: de verhouding [illegible] (resp. onwettig geborenen) [illegible] wen (resp. de ongehuwde [illegible] bare leeftijdsklassen, [illegible] de verhouding der [illegible] bevolking in Frankrijk [illegible] bedraagt zij in Rusland [illegible] In het laatste deel der [illegible] in bijna alle landen, [illegible] vroeg of in gelijke mate [illegible] teit aangevangen.

In Nederland bedroeg [illegible] sche aantal wettige [illegible] vrouwen beneden 50 jaar [illegible]

1850—1854	304,17	[illegible]
1855—1859	289,83	[illegible]
1860—1864	296,05	[illegible]
1865—1869	300,61	[illegible]
1870—1874	302,65	[illegible]

Men zal bij deze en [illegible] oog moeten houden, dat [illegible] niet slechts toevallige [illegible] zeer regelmatige [illegible] gemeen eindcijfer [illegible] opgelost. Zoo bestaan [illegible] en tusschen de onder[illegible] bevolking ook ten [illegible] bevolkingsstatistiek [illegible] schillen, bij welke [illegible] te ver zoude voeren.

Belangrijker nog dan [illegible]

.teit in de 19de eeuw geweest. een vrijwel universeel karakter. ıans de beschaafde natiën aan- land bedroeg de sterfte gemid- ' van ieder geslacht (resp. van ıg) in de tijdvakken:

mannen	vrouwen	totaal
29.67	27.14	28.36
28.29	26.26	27.36
25.74	24.29	25.–
25.22	23.44	24.32
22.31	20.42	21.36
19.45	17.81	18.62

te en sterfte ieder haar eigen n, bestaat tusschen beide toch erking. Toeneming der sterfte en stijging der nataliteit: groote ımgekeerd tot een selectie der lle welstandsgroepen der bevol- vorden aangetoond, dat betrek- terfte grooter is in de gezinnen die met weinig kinderen. En erland ruim 25 % van alle sterfte- ıning komt van kinderen beneden luidelijk dat de bedoelde invloed de kindersterfte zich ook in het ijfer moet voelbaar maken.

bijzonderheden afdalend ondert en mortaliteit (met onderschei- tig en onwettig, levend en leven- ınkelvoudige en tweelinggeboor- d en land, burgerlijken staat en venen, met vermelding der doods- sing naar de maanden des jaars), s de Nederlandsche bevolkings- t stelt, zoude hier wederom te

er verhuizingen laat zich in twee sen, n.l. die der verplaatsingen nnenslands en die der landver- ıoemde is slechts daar bestaan- volkingsregister wordt bijgehou- vestiging en vertrek regelmatig :hiedt. Desondanks kan ook daar, gister ontbreekt, ter gelegenheid e volkstelling in de gevolgen van e verplaatsing der bevolking in- :regen. Allerwege blijkt dan een er bevolking van het platteland e hebben plaats gehad. Terwijl nd in de gemeenten, die bij de ng meer dan 20000 inwoners tel- . 1830 nog slechts ruim 26 % der woonde, was in 1899 dit ver- t ruim 36 % gestegen, en het ıere gemeenten in het rijkstotaal ıenovereenkomstig van bijna 74 % gedaald.

van Nederland nam van 1 ot 1 Januari 1900 met 95,29 genoemde groote gemeenten en die der overige gemeenten letzelfde zou voor de meeste ınnen worden aangetoond. Deze tratie is de resultante van twee van het platte land naar de ran de steden naar het platte :hijnt is laatstbedoelde strooming in den laatsten tijd weder in omvang toenemende. Bij de groote beteekenis der hier bedoelde bevolkingsconcentratie in bijna ieder opzicht kan thans niet nader worden stilgestaan.

Met betrekking tot de landverhuizingen teekenen wij voor Nederland aan, dat in het tijdvak 1840—1899 ons land in totaal 256327 ingezetenen (waaronder 174645 mannen en 81682 vrouwen) meer aan het buitenland (de koloniën daaronder begrepen) afstond, dan het buitenland omgekeerd aan Nederland.

Kwalitatief, niet kwantitatief wijzigt zich de bevolking van een land in hoofdzaak door huwelijk en echtscheiding (resp. scheiding van tafel en bed). Ook voor deze onderwerpen dwingt de beperkte ruimte ons tot de hoofdzaken, en slechts voor Nederland, te bepalen.

Ten opzichte van de nuptialiteit, d.w.z. de talrijkheid der huwelijken in verhouding tot de bevolking, laten wij hier volgen de cijfers van het gemiddeld jaarlijksch aantal huwelijken per 1000 der bevolking in de tienjarige tijdvakken.

1840—1849	7.34
1850—1859	8.–
1860—1869	8.29
1870—1879	8.03
1880—1889	7.11
1890—1899	7.30

Nauw verband met deze cijfers houden de volgende, aangevende het aandeel der mannen en vrouwen getrouwd of gehuwd geweest per 1000 van de totale mannelijke en vrouwelijke bevolking van 20 jaren of ouder, bij de opvolgende volkstellingen:

	mannen	vrouwen
1830	668	689
1840	655	682
1849	628	657
1859	636	668
1869	662	692
1879	683	718
1889	675	708
1899	673	699

Van een toenemende neiging tot coelibaat blijkt uit deze cijfers niets.

Wel toenemende, is het betrekkelijk aantal der echtscheidingen en der scheidingen van tafel en bed. Op 100 echtparen kwamen gemiddeld jaarlijks:

	echtscheidingen	scheiding van tafel en bed
1899—1903	0.67	0.19
1894—1898	0.60	0.17
1889—1893	0.51	0.16

Ten slotte deelen wij omtrent den physieken toestand der bevolking van Nederland enkele gegevens mede. Bij drie volkstellingen, in 1859, 1869 en 1889, is het aantal blinden en doofstommen geteld. Daarbij bleek dat er waren:

	blinden		doofstommen	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
1859	1131	861	660	559
1869	878	715	629	570
1889	1139	975	1087	890

Nopens de lichaamslengte worden, voor zooveel aangaat de mannelijke bevolking, ter gelegenheid van het meten der lotelingen, jaarlijks gegevens verkregen, waaruit blijkt, dat de lichaams-

lengte hier te lande snel toenemende is. Van 27589 gemetenen in 1863 waren 3581 of 12,98 °/o beneden 1,55 m. lang; van 42112 gemetenen in 1903 waren nog slechts 924 of 2,19 °/o korter dan 1,55 m. Omgekeerd waren 1,70 m. of langer: in 1863 6371 gemetenen, d.i. 23,09 °/o van het totaal; daarentegen in 1903: 17963 of 42,66 °/o.

Belangrijk zijn ook de cijfers der wegens ziekten of gebreken afgekeurde militieplichtigen. Daaruit toch blijkt, dat in de grootere gemeenten, met meer dan 20000 inwoners, het betrekkelijk aantal dezer militieplichtigen grooter is dan in de kleinere gemeenten. Zie ook het artikel *Aarde* en de beide kaarten aldaar.

Bevolkingstheorie en bevolkingspolitiek. De verschijnselen, door de bevolkingsstatistiek (zie aldaar) aangetoond, hebben grooten invloed uitgeoefend op de algemeene inzichten en de regeeringspolitiek. De populationisten van het mercantielstelsel (zie aldaar) wilden gedeeltelijk op dezelfde wijze als zulks reeds in de Oudheid — bijv. door de Lex Julia et Papia Popaea — en ook in de Middeleeuwen geschied was, de toename der bevolking kunstmatig bevorderen; zij deden dit door het huwelijk te bevorderen, door een premie te stellen op kinderrijkdom en door vreemdelingen tot zich te trekken. Toen in het laatst der 18de eeuw, vooral in de steden, vrees voor overbevolking ontstond, begon men het tot dusverre gevolgde systeem te verlaten en trad de bevolkingstheorie van *R. Malthus* (zie aldaar) in de plaats. Volgens *Malthus* is de toename der bevolking afhankelijk van de middelen van bestaan. Deze kunnen niet willekeurig vermeerderd worden en zelfs, wanneer nog onbebouwde gronden aanwezig en verbeteringen mogelijk zijn, mag een zekere grens niet overschreden worden. Een onbeperkte toename der bevolking moet ten slotte derhalve leiden tot een wanverhouding tusschen het aantal zielen en de middelen van bestaan. Om zijn denkbeeld aanschouwelijk te maken, bedient *Malthus* zich van formules, welke hij echter zelf niet nauwkeurig achtte. De voedingsmiddelen kunnen volgens een arithmetische reeks toenemen, terwijl de bevolking de neiging heeft zich volgens een geometrische reeks te vermeerderen. Laatstgenoemde neemt ook toe, zoodra haar meer middelen van bestaan geboden worden. Tegenover de natuurlijke neiging om zich te vermenigvuldigen staan echter onderscheiden hindernissen (checks), welke door menschelijke handelingen, zoowel zedelijke als onzedelijke, alsmede door de natuur in het leven geroepen worden. Deze zijn preventief, wanneer zij het ontstaan van een dichte bevolking verhoeden (late huwelijken, geringere vruchtbaarheid, prostitutie, enz.) of repressief, wanneer zij het aantal aanwezige zielen verminderen (landverhuizing, oorlog, gebrek, ziekte, vruchtafdrijving, kindermoord, enz.). Laatstgenoemde openbaren zich in de eerste plaats onder de zwakkere elementen der bevolking, vooral onder de kinderen der armen, welker sterftecijfer verhoogd wordt door gebrek aan voedsel en verpleging. De mensch moet volgens *Malthus* door een zedelijk en verstandig optreden, voornamelijk door beperking van de geslachtelijke gemeenschap, overbevolking trachten te voorkomen.

Een bevolkingspolitiek, welke naar vermeer-

dering der bevolkin[illegible]
toegepaste middelen [illegible]
staan van een onze[illegible]
riaat, wordt door *M*[illegible]
pen. De natuur zorg[illegible]
menigvuldiging van [illegible]
Staat moet slechts [illegible]
door lichtvaardige [illegible]
standige armenwette[illegible]
schillende partijen [illegible]
Malthus te bestrijden [illegible]
de theologen met h[illegible]
„Weest vruchtbaar [illegible]
aan *Dühring* (zie ald[illegible]
Deze laatste beweren [illegible]
maatschappij aan alle[illegible]
Volgens *Doubleday* [illegible]
onvruchtbaarder, [illegible]
en volgens *Carey* [illegible]
geest meer ontwikk[illegible]
riën, welker juisthe[illegible]
den, zou dus inmen[illegible]
zijn, daar de natuu[illegible]
aan een te sterke [illegible]
De vraag, waardoor [illegible]
maakt en hoe men [illegible]
gemakkelijk te be[illegible]
overbevolking en gr[illegible]
volge van verkeerde [illegible]
woonlijk is deze va[illegible]
evenwicht door wijz[illegible]
landbouw, het verkeersw[illegible]
enz. weder hersteld. [illegible]
onder beschaafde vol[illegible]
neemt met de welva[illegible]
zooveel plaats is voor [illegible]
overbevolking in algem[illegible]
te vreezen.

Moeilijk te verdedigen [illegible]
nomisch standpunt is het N[illegible]
(zie aldaar), dat de leer va[illegible]
toepast en de eerste [illegible]
1877 opgerichte Engelsche [illegible]
thusian League [illegible]
Nederland, Duitschland [illegible]
aanhangers gevonden.

Bevordering of [illegible]
het verkrijgen van een [illegible]
gelegd examen, of wel [illegible]
band met leeftijd of [illegible]

In Nederland wordt [illegible]
na een gunstig afgelegd [illegible]
na een bepaald aantal [illegible]
kapitein volgens het [illegible]
wel bij keuze; majoor [illegible]

Bevrachten is het [illegible]
voor het geheel of [illegible]
goederen. Hij, die [illegible]
vervoeren, is de bevra[illegible]
schip dat vervoer [illegible]
overeenkomst, die [illegible]
aangegaan, heet het [illegible]
bewijs van het bestaa[illegible]
meestal geleverd door [illegible]
schepen voor de binnenva[illegible]
bij zeeschepen door de [illegible]
het *cognossement* (zie ald[illegible]
sonen betreft, die het [illegible]

wordt opgemaakt, als de rech-
en der betrokken partijen, dient
rscheiding in het oog te houden.
schip voor de binnen- of de bui-
wordt; 2°. zoo de bevrachting
het onderwerp der overeen-
voor het geheel of voor een
is bevracht wordt, dan of het
nnemen. Voor de binnenvaart
zender in persoon of door een
akelaar of een ander tusschen-
ipper de vrachtbrief opgemaakt,
ler goederen aanwijst en de we-
htingen geheel of gedeeltelijk,
der partijen, kan regelen; dit
chen alleen bewijs omtrent de
omst, niet omtrent de werke-
goederen. In het algemeen is de
lijk voor alle verlies of bescha-
voor overgenomen goederen ge-
een gevolg mochten zijn òf van
et goed zelf, òf van overmacht,
nalatigheid van den afzender of
chippers aansprakelijkheid ver-
prek uitwendig zichtbaar was,
n bezorgd en aangenomen zijn
rvoor is betaald. Was het ge-
lig zichtbaar, dan kan nog bin-
en na de aanneming, al is de
echtelijke bezichtiging gevraagd
schipper uitgeoefend worden.
g tegen den schipper wegens ge-
aging der bezorging of geleden
een korten termijn, althans zoo
f ontrouw heeft gepleegd. Bij
goederen, de vracht of onkos-
anneming der goederen gewei-
n schipper de bevoegdheid toe-
en, in sommige gevallen, ver-
te vragen. Bovendien heeft hij
e opbrengst der vervoerde zaken.
regeling van het bevrachtings-
een zeeschip of een schip, dat
vaart, wordt bevracht. Hier is
man, die op grond van de wet of
in het reederijcontract (reeder-
chter optreedt, tenzij de schipper
of tengevolge van bepaalde om-
die taak is belast. De bevrachter
ederen zal laten vervoeren, om
en deze toebehooren (hoewel hij
eigenaar er van is) en of hij in
makelaar of cargadoor handelt.
an nu op tweeërlei wijze geschie-
t geheel of een gedeelte van een
en van één of meer reizen: 2°.
tukgoederen, wanneer van een
aartoe aanbiedt, zooveel goede-
en tot vervoer worden aange-
hipper goedvindt. Alleen in het
eval moet er een schriftelijk
rtij (wier inhoud wij onder dat
en) worden opgemaakt, waarin
chten en verplichtingen vinden
ijkingen van de bepalingen der
algemeen geoorloofd; de leemten
rden door de wetsbepalingen aan-
rvat zijn in den 5den titel van het IIde Boek van het Nederlandsche Wetboek van Koophandel. Het schip kan bij de reis, of bij de maand, of op zoodanige andere wijze verhuurd worden, als partijen goedvinden. De plaats, waarheen bevracht wordt, kan meer of minder bepaald worden aangegeven; moet het schip onderweg een plaats aandoen, om zijn bestemmingshaven te vernemen, dan heet dat „voor order zeilen". De persoon, voor wien de lading bestemd is, de geconsigneerde, wordt in het contract gewoonlijk niet genoemd. De eerste plicht van den vervrachter bestaat in de zorg voor de geheele zeewaardigheid van het schip, om de bepaalde reis te doen. De bevrachter heeft de vrijheid, om altijd te bewijzen, dat het schip vóór de reis niet zeewaardig was, al zijn er certificaten van onderzoek door deskundigen afgegeven, die den gewenschten toestand van het schip op dat tijdstip verklaarden. Blijkt de onzeewaardigheid, dan is niet alleen geen vracht verschuldigd, maar heeft de bevrachter ook recht op schadevergoeding. Evenals het schip op tijd gereed moet zijn, zoo moet ook de bevrachter binnen den bepaalden termijn (de ligdagen) de lading aan boord bezorgen, waarvoor door den schipper, telkens als er iets gebracht wordt, reçus of recieven worden afgegeven, die later tegen de cognossementen wederom worden ingewisseld. Is in de chartepartij het aantal ligdagen niet genoemd, dan bepaalt de wet, dat de inlading moet zijn afgeloopen binnen 15 dagen, nadat de schipper zal verklaard hebben tot lading gereed te zijn. Voor lichterschepen wordt de termijn ingekort tot 8 dagen. De bevrachter kan zich vóór het verloopen der ligdagen door opzegging nog aan het contract onttrekken, mits met het inladen nog geen aanvang zij gemaakt; in dat geval betaalt hij als schadeloosstelling aan den vervrachter de helft van de bedongen vracht. Zelfs mag hij het ingeladene terugnemen, maar tegen voldoening der geheele vracht en van de gemaakte onkosten. Zegt de bevrachter het contract niet bijtijds op en voldoet hij er ook niet aan door op tijd in te laden, dan staat den vervrachter een drieledige keuze open: 1°. kan hij stil blijven liggen en krijgt hij aanspraak op schadeloosstelling, zooals die voor de overligdagen in de chertepartij of, bij gebreke daarvan, door begrooting van deskundigen wordt vastgesteld; 2°. kan hij het contract eenvoudig voor verbroken houden en vragen van den bevrachter de helft der bedongen vracht, van het kaplaken en van de averij; en 3°. kan hij, na den bevrachter gesommeerd te hebben, om alsnog binnen 3 × 24 uren met het inladen te beginnen, na verloop van dezen tijd met ballast vertrekken en verdienen de volle vracht, met behoud van aanspraak op de schadeloosstelling voor de overligdagen. Heeft de inlader iets van de lading aangebracht, dan bestaat de keuze tusschen het 1ste en 3de geval. Handelt de schipper volgens het 3de geval, dan staat het hem vrij, om een andere lading in te nemen; de vracht, hiermede verdiend, strekt dan ten voordeele van den oorspronkelijken bevrachter.

Bij aanleg op stukgoed is de schipper, wat den tijd van laden aangaat, in den regel niet gebonden. Bestaat er een contract met één of meer inladers daaromtrent, dan dient hij zich daaraan te houden. Is er geen tijd van liggen

bepaald, dan moet de schipper met de eerste gunstige gelegenheid vertrekken, acht dagen na een sommatie, door de meerderheid der inladers aan hem beteekend, mits het schip meer dan half geladen is. De inladers kunnen in het algemeen hun goed niet terugnemen, dan tegen betaling der volle vracht en onkosten en teruggave der cognossementen; was er echter geen tijd van liggen bepaald, dan staat het elken inlader vrij zijn goed wederom te lossen tegen voldoening van de gemaakte onkosten, alleen en tegen teruggave der cognossementen.

De vervrachter moet zorgen voor goede, veilige en spoedige overbrenging der goederen. Is hij genoodzaakt onderweg een noodhaven aan te doen, om te vertimmeren, waardoor een aanmerkelijk oponthoud kan ontstaan, dan kan de bevrachter zich die schade getroosten, zonder tot vrachtverhooging genoodzaakt te kunnen worden; of hij kan, tegen betaling der geheele vracht, averij en onkosten en teruggave der cognossementen, de lading terugnemen. Blijkt vertimmering van het schip niet mogelijk, dan moet de schipper op eigen kosten zorgen voor andere scheepsgelegenheid tot verder vervoer naar de bestemmingsplaats; is die daar ter plaatse of in de buurt niet te verkrijgen, dan blijft de lading ter beschikking van den bevrachter liggen, die nu volstaan kan met een deel der vracht te betalen, berekend naar evenredigheid van het afgelegd gedeelte der reis (distantievracht). Na aankomst legt de schipper aan den geconsigneerde de verklaring af, dat hij gereed is om te lossen; van dat oogenblik loopen de lig-, en daarna de overligdagen. Ten opzichte van het getal ligdagen geldt hetzelfde als bij de lading. Doet zich thans een der navolgende gevallen voor: 1°. dat de geconsigneerde niet lost; 2°. dat er met dezen geschil ontstaat over het goed zelf of den toestand, waarin het zich bevindt; 3°. dat er meer houders van gelijkluidende cognossementen zijn; 4°. dat de houder van het cognossement onbekend is; 5°. dat er door een derde beslag op de lading wordt gelegd, dan kan de schipper met machtiging (autorisatie) van den rechter lossen en de lading laten opslaan onder een gerechtelijken bewaarder, alles behoudens zijn aanspraak op vracht, averij, enz. Blijkt het bij de lossing, dat van de lading iets beschadigd, bedorven, verminderd of vermist is, dan dient de schipper, in het belang van zich zelf en van alle andere belanghebbenden, vóór of bij de lossing, gerechtelijke opneming en begrooting van de schade te vragen, opdat de hoegrootheid hiervan dadelijk geconstateerd worde. Deze opneming en begrooting kan ook door den geconsigneerde of door andere belanghebbenden worden gevraagd. De schipper is voor schade, aan de goederen overkomen, op gelijke wijze aansprakelijk als boven voor de binnenvaart is vermeld. Over het algemeen is hij bevrijd van alle verantwoordelijkheid voor verlies en schade, als de lading zonder protest is aangenomen en 2 × 24 uren onder den geconsigneerde berust heeft. Was er in de cognossementen of kwitantiën al aanteekening gedaan van beschadiging aan eenig goed, of was de schade niet uitwendig zichtbaar, dan kan de opneming en begrooting namens den ontvanger nog binnen die twee dagen na de aflevering plaats hebben, mits de identiteit van het goed vol-

doend blijke. De [illegible]
ger voldaan worden [illegible]
chertepartij en bij [illegible]
de geheele lossing. Is [illegible]
tig om de goederen te [illegible]
vrachter of schipper [illegible]
zoeken tot een bedrag [illegible]
om zijn aanspraak op [illegible]
dekken.

Vermindering der [illegible]
abandon der goederen [illegible]
het algemeen niet te [illegible]
ren, genomen, vergaan [illegible]
behoeft geen vracht [illegible]
hierop moet zelfs [illegible]
door toedoen of onder [illegible]
gered is of geborgen [illegible]
aangebracht, wordt [illegible]
van het onheil, dan [illegible]
schuldigd. Geen vracht [illegible]
den voor hetgeen, buiten [illegible]
of geborgen is.

Bevrachtingscontrac[illegible]

Bevriezen noemt [illegible]
vloeibaren in den vaste[illegible]
aldaar) bij een lage [illegible]
loopt voor de verschi[illegible]
en wordt met den naam [illegible]
mometer) bestempeld. [illegible]
water 0°C., dat van [illegible]
vriest bij een temperatu[illegible]
velkoolstof bij een [illegible]
van den drupbaren in [illegible]
stand heet in het alge[illegible]
peratuur, waarbij dit pl[illegible]
of smeltpunt (zie aldaar [illegible]
bijzonder geval van [illegible]
drukking gebruikt men [illegible]
alle warmtegraden, ter[illegible]
bezigd wordt voor het [illegible]
tuur van 0°C of lager.

Bevriezen (Conge[illegible]
men de veranderingen [illegible]
lijk organisme, welke [illegible]
werking van de vorst [illegible]
Deze invloed kan plaats[illegible]
geheele organisme aan[illegible]
val kan de dood binnen [illegible]
zonde en krachtige natu[illegible]
stand aan de koude [illegible]
voede schepsels, ook [illegible]
koude gewennen. Noor[illegible]
maanden lang een koude [illegible]
daarvan duurzame na[illegible]
vinden. Bij windstilte [illegible]
als bij wind, koud water [illegible]
Personen, die onder [illegible]
blijven langer in het [illegible]
zen wordt het organisme [illegible]
en ten slotte geheel [illegible]
met de lucht in aanraking [illegible]
worden langzaam en [illegible]
en men krijgt een on[illegible]
slaap. Dit gevoel is [illegible]
lukkige bij het volle [illegible]
voor oogen, zich niet [illegible]
zetten; hij legt zich [illegible]
ontwaken. De oorzaak [illegible]

ur ; de levensfuncties houden
ongeveer —20° C. bedraagt.
vaten wordt het bloed gemak-
fgekoeld, en dit is de reden
n menschen zoo licht bevriezen.
n halfbevroren toestand schijn-
etroffen, moeten in koele ruim-
eerst langzamerhand aan hoo-
. blootgesteld worden, omdat an-
at, dat het weefsel, de vaten en
verlamd of zelfs vernietigd wor-
ı of de lichaamsdeelen worden
neeuw of natte, koude doeken
ig gewreven. De behandeling
voorzichtig geschieden, om te
e bevroren ledematen niet bre-
Zoodra het hart begint te klop-
evensgeesten terugkeeren, wordt
aangewend, en men houdt den
salmiak onder den neus, blaast
ft het lichaam met terpentijn-
n geeft hem cognac, krachtigen
ftie te drinken.
inwerking der koude is af-
temperatuur en den duur der
ıvankelijk veroorzaakt de koude
kken en vorstbuilen (zie aldaar).
poedig over in een blauwe of
ijdens een plotselinge inwerking
ende lichaamsdeelen, zooals ooren,
plotseling bleek en stijf en zeer
orden die plaatsen ongevoelig
t dikwijls geen begrip van zijn
ij door andere personen daarop
aakt wordt. Er ontstaan blaren,
nen het aangetaste deel te spoe-
ere temperatuur blootstelt. Wan-
ıg niet erg is, dan verdwijnt de
deze echter hevig, dan begint
n en kunnen zelfs de beenderen
eten worden blootgelegd. In het
andert het bevroren gedeelte in
amerhand hard wordende, gevoel-
ke ten slotte afvalt. Armen en
ór dien tijd geamputeerd worden.
unnen bevriezen, d.w.z. bescha-
r lage temperaturen. In het al-
ierdoor alleen de watertoevoer
verminderd of belemmerd. Aan-
verdamping aan de oppervlakte
elken en verdrogen de bladeren
temperatuur, waarbij een wer-
plaats heeft, ligt ver beneden
oor de ijsvorming wordt water
sma onttrokken en het leven door
structuur gedood.

g. Zooals bekend is, kunnen plan-
igvuldigen door knoppen en stek-
lanting men de *vegetatieve* noemt.
oortplanting worden er tweeerlei
llen gevormd; beide zijn doorgaans
otte: de kleinere, in den regel be-
annelijke cel (*spermatozoïd)*, de
uwelijke, de *eicel*. Beide cellen op
alleen de plant niet vermenig-
e is noodig dat de eicel zich met
vereenigt. Dit proces heet be-

In de verschillende afdeelingen van het plantenrijk heeft deze bevruchting op zeer verschillende wijze plaats. Bij de lagere cryptogamen, n.l. de thallophyten, treffen we de sexueele voortplanting het eerst aan bij de conjugaten. Hier bestaat de bevruchting in het ineensmelten, de conjugatie, van twee gelijkwaardige cellen tot één cel, de z.g. zygospore. De beide conjugeerende cellen vormen uitbottingen, die naar elkaar zijn toegericht: bij het samenstooten van die uitstulpingen breekt de tusschenwand en vloeit de inhoud der eene cel geheel in die der andere over en versmelt. Bij de chlorophyceeën (groenwieren) zijn de copuleerende cellen (gameten) gelijk en van trilharen voorzien, waardoor zij beweeglijk zijn; bij andere chlorophyceeën vinden we reeds een differentieëring van groote rustende eicellen en beweeglijke mannelijke cellen. De cellen, waarin de eicellen gevormd worden, heeten oögoniën, die, waarin de mannelijke cellen ontstaan, antheridiën en die, waarin de gameten worden gevormd, gametangiën. Bij de overige thallophyten vinden we deze wijze van bevruchting in hoofdzaak terug. Bij de bryophyten (mossen en levermossen) en pteridophyten (varens, paardestaarten, enz.) zijn er steeds een groote eicel en kleine mannelijke cellen (spermatozoïden). De spermatozoïden worden gelokt, doordat het archegonium (d.i. de plaats, waar de eicel zich bevindt) appelzuur (bij varens) of rietsuiker (mossen) afscheidt: een dergelijke prikkel is in de botanie bekend als chemotactische prikkel.

Uit de bevruchte eicel der mossen ontwikkelt zich het sporogon, d.i. een steeltje, waarop zich een doosje bevindt. Bij rijpheid springt dit doosje open en ontlast een menigte korreltjes — de sporen, die in den grond kiemende, het mosplantje eerst ontwikkelen. Men heeft hier dus twee generaties, die met elkaar afwisselen, n.l. een geslachtelijke, d.i. een generatie, die de sexuaalorganen draagt, dus wat we in het dagelijksch leven mosplant noemen — en een ongeslachtelijke generatie, die de sporen voortbrengt, d.i. dus het steeltje met sporenkapsel. Een dergelijke generatiewisseling treffen we ook bij de varens en paardestaarten aan. Terwijl echter bij de mossen de sexueele plant de grootste is, vinden we bij laatst genoemde planten een omgekeerde verhouding, n.l. de sporen vormende generatie valt het meest in het oog. De geslachtelijke generatie bij de pteridophyten heet prothallium = voorkiem; in sommige orden der pteridophyten is dit prothallium zeer sterk gereduceerd en blijft het min of meer in de spoor opgesloten, terwijl toch nog de antheridiën en de archegoniën (dat zijn de organen, waaruit de eicellen komen) tot ontwikkeling komen. Elk archegonium heeft slechts één eicel; de antheridiën ontwikkelen talrijke, trilharen dragende spermatozoïden.

Bij de hoogere pteridophyten, als de hydropterides (watervarens) en de selaginellaceeën, worden tweeërlei sporen voortgebracht: deze sporen ontwikkelen tot kiemen, die òf archegoniën, òf antheridiën dragen. De eerste sporen heeten macrosporen, de laatste microsporen, de organen, waarin zij werden voortgebracht, macrosporangiën en microsporangiën.

Bij de bedekt bloeiende planten (phanerogа-

men) is de reductie van de sexueele generatie nog verder gegaan. Weer vinden we hier micro- en macrosporangiën, n.l. stuifmeelhokjes (in de helmknoppen), die de micro- en de zaadknoppen, welke de macrosporangiën voorstellen.

Bijgaande afbeelding geeft een lengtedoorsnede van een bloem; links en rechts bevinden zich twee meeldraden. bij de rechtsche is het stuifmeelhokje open. om het daarin liggende stuifmeel. een uiterst fijn poeder. te laten zien.

Bevruchting.

De stamper, bestaande uit een eenhokkig vruchtbeginsel met één zaadknop en een stijl met tweelobbigen stempel. neemt het midden der teekening in. Komt nu een stuifmeelkorrel op den stempel (zie *Bestuiving*), dan groeit dit korreltje tot een lang fijn buisje uit, dat door de stijl en de wand van het vruchtbeginsel groeit en zóó zich naar een zaadknop begeeft. De zaadknop heeft een ovale gedaante; het midden wordt ingenomen door een weefsel — de nucellus — dat door twee hulsels. de integumenten, wordt omsloten. Deze integumenten zetten zich boven den nucellus voort en vormen dan een nauwe opening — de micropyle (zie de afb. bij m). De zaadknop is in deze figuur om zijn steeltje omgevouwen, waardoor de micropyle naar beneden is gekeerd — (zie *Zaadknop*).

In den nucellus wordt gewoonlijk slechts één macrospore — de z.g. embryozak — aangelegd (zie in de figuur e). Deze macrospoor blijft altijd bij de phanerogamen in zijn sporangium opgesloten — in tegenstelling dus met de pteridophyten. De kiemende stuifmeelkorrel vormt in den regel een groote en een kleine cel, welke laatste met een antheridium kan vergeleken worden. Deze kleine cel vormt twee sexueele cellen, die homoloog zijn met de spermatozoïden, maar geen trilharen bezitten en onbeweeglijk zijn; door den lengtegroei der groote cel worden zij naar den embryozak gevoerd.

Bij de verschillende klassen der phanerogamen bestaat echter nog al eenig verschil; zoo heeft men zelfs bij enkele ... Zamia, Cycas, ... spermatozoïden ...

De bevruchting ... dat het mannelijk ... vereenigt, waarna ...

De bevruchting ... het proces van de ... cel — de spermatozoïd ... — de eicel. Zie ...

Bewaarscholen ... waar kinderen ... worden bijeengebracht ... wijs, meer aan het ... dacht wordt, noemt ... er alleen sprake van ... melijke verzorging ... van de moeders ... dan spreekt men ... In tegenstelling ... tingen, waar ontwikkeling ... hoofddoel is, sedert ... van *Friedrich Fröbel* ... en toepassing vonden ... Een enkele maal ... *tuinen*, een naam ... waarscholen gaf en ... en Oostenrijk (*Kinder...* ... land en Amerika (*Kinder...*

Waren in vroegere ... lager onderwijs ... de bewaarscholen was ... Donkere, vochtige ... of bekrompen vertrekjes ... groot aantal kinderen ... vloer bijeenzaten, ... tres", wie in den ... schaving ontbrak; — ... scholen uit de 17de ... Het schoolvertrek was ... kamer en keuken. ... tot het leeren van 't ... van 't Onze-Vader, ... beden en psalm-teksten ... min-gegoeden stand ...

Opmerkelijk is het, ... van het lager onderwijs ... gelijken tred heeft ... men in de groote ... kinder-bewaarplaatsen, ... schildering voor een ... is. Slechts waar ... mogende lieden zich ... waarscholen hebben ... toestanden. Vooral de ... 't Algemeen heeft ... stelijk gemaakt. Ook ... richte bewaarscholen ... gegoeden, waar echter ... aard der zaak vrij ...

De oorzaak van ... toestand is gelegen ... wettelijke regeling ... in ons land. Er ... schriften, waaraan ... wijs moeten voldoen ... rijkswege uitgeoefend ... besturen de zaak ...

. den Haag en Groningen, is r. Daar wordt ook, evenals in waarscholen door vereenigingen ., dat de bewaarschoolhouderes bezit, hoewel wettelijke berijks-examens verkregen, niet gen, waar meisjes worden opge-weekschool voor Bewaarschool-Leiden, de „Vormschool" te verleenen eind-diploma's, terbovengenoemde steden van ge-examen wordt afgenomen. Ove-rij, om een bewaarschool te ope-vijs te geven.

ezegd is, heeft *Fröbel* den weg d bewaarschoolonderwijs. Daarbij ng der lichamelijke en geeste-)en van het kind op den voor-l. spel en zang zijn de hoofd-zijn de „Fröbel-gaven", doozen ıben, waarmee de kinderen bou-waarnemen geoefend worden. .n vlechten, vouwen en hier en eren met klei waarde gehecht. dat niet alle onderwijzeressen den geest van *Fröbel* doorge-ı het „werken" met de gaven eestdoodende tijdverspilling ont-

eener goede bewaarschool kan zeer nuttig zijn. De grootste ıebben deze scholen nog altijd ı van zulke ouders, die door den staan niet in staat zijn zelf de ər kinderen voldoende te behar-

g is het verzamelwoord voor de de aanvalsmiddelen, waarvan de vaaruit een krijgsmacht bestaat. ›o heeft de infanterie: geweren, 's en bajonetten; de cavalerie arabijnen en revolvers. Het ge-n vesting of een fort tot verde-eld, noemt men eveneens de be-

Een lichaam is *ten opzichte zijner* weging, als de afstanden van de t lichaam tot de punten der om-en. Het hangt dus geheel af van omgeving rekenen, of iets in be-et. Bij voorbeeld: een pijp van een n rust ten opzichte van de loco-deze ook zijn grootste snelheid; de is in rust ten opzichte der aarde, zich ten opzichte van de zon en ing is dus altijd relatief.

ewegingen op zichzelf beschouwd, is een onderdeel der mechanica; rdeel hiervan, de *dynamica*, be-zaak der bewegingen. Omdat de lichamen zeer gecompliceerd kun-men uit van de beweging van een haam, waarvan de afmetingen ver-en worden, terwijl het wel massa tbeeldig lichaam noemt men een

ın stoffelijk punt een rechte lijn, eweging *rechtlijnig*; in 't andere geval heet ze *kromlijnig*. Zijn de afgelegde wegen in gelijke tijden, hoe groot of hoe klein ook genomen, steeds gelijk, dan is de beweging *eenparig*. Een der axiomata der werktuigkunde is: een punt is en blijft in rust, of bezit en behoudt een eenparig rechtlijnige beweging, als er geen krachten op werken (principe der traagheid).

Wanneer op een punt in rust of met een eenparig rechtlijnige beweging een kracht werkt, dan verkrijgt het punt een *eenparig versnelde* beweging, als de kracht in de richting der beweging van het punt, en een *eenparig vertraagde beweging*, als de kracht juist tegengesteld aan die richting werkt. In het eerste geval vermeerdert en in het tweede vermindert de snelheid in gelijke tijden met gelijke hoeveelheden. De vermeerdering of vermindering per seconde heet de *versnelling* of de *vertraging*. Als voorbeeld voor het laatste en eerste geval dient een vertikaal opgeworpen steen bij het rijzen en dalen. De vertraging en versnelling is dan 981 cm.

Heeft een punt een eenparig rechtlijnige beweging en werkt er een kracht op in een richting, die niet met die van de beweging samenvalt, dan verkrijgt het punt een kromlijnige beweging. Bijv. een steen, die schuin omhoog geworpen wordt, beschrijft onder den invloed der zwaartekracht een parabool.

Worden de krachten, die op een punt werken, door niets verhinderd in hunne uitwerking op het punt, dan heet dit punt een vrij punt en verkrijgt het een *vrije* beweging. Is het punt echter gedwongen een vaste kromme lijn te beschrijven, dan spreekt men van een *gebonden* beweging.

Een willekeurig lichaam kan opgebouwd gedacht worden uit een oneindig groot aantal stoffelijke punten, die gedwongen zijn op vasten afstand van elkaar te blijven; de punten hebben dus nooit een vrije beweging. Op elk oogenblik kan de beweging van een vast lichaam, waarvan geen enkel punt vastgehouden wordt, gesplitst worden in twee bewegingen n.l. in een *translatie* en een *rotatie*. Bij een translatie beschrijven alle punten van het lichaam evenwijdige lijnen, terwijl bij een rotatie alle punten in cirkels bewegen om een as. De mechanica leert, dat de voortgaande beweging (translatie) zóó is, alsof alle massa in het zwaartepunt opgehoopt was, terwijl daar alle werkende krachten, parallel aan hun werkelijke richting aangrepen; de draaiïng geschiedt tegelijk dan om een as door het zwaartepunt, alsof dit vast was, terwijl dezelfde krachten op het lichaam bleven werken.

Voor de beweging der aarde, maan, planeten, enz. zie de artikelen *Aarde*, *Maan*, *Planeten*, enz.

Beweging, Hoeveelheid van. In de mechanica verstaat men hieronder het produkt van de massa van een stoffelijk punt en zijn snelheid. De uitwerking van stootkrachten op lichamen wordt steeds beoordeeld naar de som der hoeveelheden van beweging, die de stootkracht aan de deeltjes van het lichaam heeft gegeven. Verkrijgen alle punten van een lichaam tengevolge van een stoot alle een even groote beweging (bijv. bij een weggeschoten kogel), dan is die som gelijk aan de totale massa, vermenigvuldigd met de gemeenschappelijke snelheid.

Beweging van Organische wezens. Be-

weging is een levensverschijnsel, dat men in de geheele dierenwereld waarneemt, vanaf de ééncellige amoebe tot den mensch toe. In rusttoestand vormt de amoebe een bolvormig protoplasma klompje. Komt dit met een vast lichaam in aanraking, dan treedt een uitsteeksel op, een soort armpje (pseudopodié), waarmede het zich tegen het vaste lichaam afzet, aanstonds trekt de amoebe het armpje weer in, om opnieuw een armpje uit te zenden, waardoor ze zich alweder een eindje verder voortduwt. Zijn zulke laag georganiseerde individuen met een harde schaal omgeven, dan zijn daarin vaak gaatjes aanwezig, waardoor zij de armpjes heensteken. Bij andere organismen, die reeds iets hooger staan, vormt het protoplasma blijvende uitsteeksels en wel in den vorm van uiterst fijne draden, zoogenaamde trilharen of cilien. Deze verkeeren in trillende beweging en veroorloven het individu zich betrekkelijk snel in vloeistoffen te bewegen. Klimt men nog hooger op, dan blijken de bewegingen door meer saamgestelde apparaten, namelijk door spieren, tot stand te komen. Zij vormen bundels van fijne vezelen, die aan beide uiteinden meestal in een pees eindigen. Met behulp van deze zijn de spieren aan de beenderen bevestigd. Trekken zich de spieren samen, dan bewegen zich de beenderen, aangezien zij ten opzichte van elkander bewegelijk zijn.

De natuurlijke aanstoot tot die samentrekking gaat uit van de schors der groote hersenen. Daar bevindt zich voor iedere spier een centrum en van dit centrum gaat een zenuw uit, die zich door de hersenen en het ruggemerg tot in de spier laat vervolgen. Wenscht nu het individu een spier te doen samentrekken, dan wordt het centrum door den wilimpuls geprikkeld, de prikkel gaat door de zenuwbaan en bereikt de spier.

Het wordt nu begrijpelijk, dat wanneer zulk een centrum in de hersenschors door een bloeduitstorting, een verwonding of een ziekteproces vernield wordt, de overeenkomstige spier niet meer door den wil tot contractie kan worden gebracht; zij maakt den indruk van verlamd te zijn. Verder ligt het voor de hand, dat vernieling niet alleen van het centrum, maar ook van iedere plaats in het verloop der zenuwbaan tot zulk een verlamming kan aanleiding geven; immers in het laatste geval komt weliswaar de prikkeling van het centrum tot stand, maar zij bereikt de spier niet.

Over het algemeen heeft bij iedere beweging die wij maken, al schijnt deze nog zoo eenvoudig, samenwerking van onderscheiden spieren plaats; daarbij is het aandeel van ieder der spieren een ander en verschilt voor iedere nuance in die beweging. De dosering moet aangeleerd worden. Men ziet dat bij het kind. Zijn bewegingen zijn onbeholpen. Loopt het, dan zal op een gegeven oogenblik een spier zich zoo sterk samentrekken, dat het dreigt zijn evenwicht te verliezen; onmiddellijk wordt nu de antagoniste spiergroep aangesproken, om den evenwichtstoestand te herstellen, maar dit geschiedt niet zelden in zoo sterke mate, dat het kind in de tegengestelde richting uit den evenwichtstoestand geraakt. Bij het wielrijden neemt men iets dergelijks waar; evenzoo bij het zwemmen en andere bewegingsvormen van menschen en dieren.

Het is zoo goed al...
der spierbeweging het...
rol speelt. Wanneer...
verzoekt, met gesloten...
mond te brengen, dan...
bracht worden. De...
het glas met de oogen...
voelen, in welken graad...
voor het doel moeten...
kunnen de oogen niet...
zich op zijn spiergevoel...
lijder aan tabes dorsalis...
wien het spiergevoel...
met gesloten oogen en...
gen, dan bereikt dit...
mond voorbij. Met open...
mers dan kunnen deze...
der kan om dezelfde...
staan en ook niet loopen...
oogen gaat het wel, dat...
starren blik den grond...

Bewer, *Clemens*, ...
den 30sten Mei 1830 te...
ken getuigen van een...
technische vaardigheid...
werken behooren: „Rom...
so, zijn Verlost Jeruzalem...
„De wedstrijd der zangers...
en „Judith met het hoofd...
ter wijdde hij zich...
ren van portretten, en...
September 1884.

Bewerktuigd (...
gebiod van natuurlijke...
nismen, derhalve planten...
zien zijn van de werktuigen...
om de levensfunctien te...

Bewick, *Thomas*, ...
teekenaar, werd geboren...
te Cherryburn. Hij...
Newcastle, behaalde in...
Londensche kunstgenootschap...
8sten November 18... te...
bekende werken zijn de...
vervaardigd heeft bij...
voetige dieren". (A general...
Newcastle, 1790; Londen...
schiedenis der Engelsche...
tish birds, Londen, 18...

Bewindvoerders ...
nen, belast met het beheer...
een ander. Dit beheer kan...
trekking van voogd of...
volg zijn van een overeenkomst...
dat men in algemeenen...
hebbers onder den naam...
begrijpen. Onze wet...
in een zoo ruimen zin...
voerders alleen in...
iemand tot het beheer...
wordt geroepen, hetzij...
schikking, hetzij volgens...
later of schenker.

Een geval, waarin...
schikking een bewindvoerder...
bijv. dat van *afwezigheid*...
woonplaats verlaten...
gerlijk Wetboek — ...

on en belangen, of orde op het
esteld te hebben, of wel indien
even volmacht is vervallen, en
kelijkheid is om in dat beheer
elijk te voorzien, of hem te doen
n, zal op verzoek van belang-
r van het Openbaar Ministerie
ık der woonplaats van den af-
ndvoerder worden benoemd, om
belangen te beheeren en waar
zijn rechten op te komen en hem
enwoordigen. Deze bewindvoer-
algemeen de onder zijn beheer
n als een goed huisvader bestu-
ij onderworpen aan de regelen,
voor het beheer van den *voogd*.
s hij verplicht een boedelbeschrij-
en, de contante gelden in de kas
consignatiën te storten (d. i. bij
ler registratie) en jaarlijks aan
Justitie summiere rekening en
te doen en hem de effecten en
zijn beheer behoorende, te vertoo-
ing kan de bewindvoerder in re-
$2^1/_2$ procent van zijn ontvang-
cent van zijn uitgaven.
ewindvoerder, door den rechter
provisioneele bewindvoerder in
en verzoek tot onder-curateele-
loopt dikwijls tusschen zulk een
benoeming van een curator een
door de vele formaliteiten, die
en tengevolge van verzet van den
curateele wordt gevraagd. Acht
et noodig, dat inmiddels voor den
goederen worde zorg gedragen,
rtoe een provisioneelen bewind-
en, wiens rechten en plichten de
omschrijft.
n verpleegde in een krankzinni-
ens onder-curateele-stelling niet
geacht, althans niet wordt ver-
or de Rechtbank, indien het nood-
n het geheel of gedeeltelijk beheer
of in de waarneming zijner be-
opzicht ook te voorzien, een pro-
ndvoerder benoemd. Deze bewind-
en andere daden dan van zuiver
en (dus de goederen niet verkoo-
machtiging des kantonrechters.
leegde als hersteld uit het gesticht
houdt terstond de bevoegdheid
indvoerder op.
oven, dat een bewindvoerder behal-
hter benoemd kan worden volgens
en erflater of schenker. Het kan
iemand zijn vermogen geheel of
een ander wil nalaten, maar dezen
over de goederen niet geschikt
t om de een of andere reden niet
Daarom veroorlooft de Wet den
ersten wil of bij een bijzondere
een of meer bewindvoerders aan
inde de goederen, aan zijn erfge-
arissen nagelaten, gedurende hun
nde een bepaalden tijd te beheeren.
zulke bewindvoerders niet worden
r dat deel der nalatenschap, dat de

Wet aan bepaalde bloedverwanten toekent en waarover ze den erflater verbiedt te beschikken (wettelijk erfdeel of legitieme portie). De hierbedoelde bewindvoerders moeten niet verward worden met de uitvoerders van uiterste wilsbeschikkingen (executeurs-testamentair), wier beheer slechts van zeer tijdelijken aard is, terwijl het beheer der bewindvoerders meestal over een groot aantal jaren loopt. De erflater zal dan ook dikwijls, voor het geval dat de bewindvoerder gedurende het beheer mocht sterven, een ander aanwijzen om hem op te volgen; heeft hij dit niet gedaan, dan wordt daarin door de Rechtbank voorzien. Ook zal de erflater gewoonlijk de belooning van den bewindvoerder regelen; heeft hij hierover niets bepaald, dan kunnen moeilijkheden rijzen, daar art. 1068 B. W. wel aan den „uitvoerder" de $2^1/_2$ en $1^1/_2$ % toekent, waarvan hierboven bij het geval van afwezigheid gesproken is, maar zich niet uitdrukkelijk uitlaat over den bewindvoerder.

Behalve de hier vermelde bepalingen over bewindvoerders, spreekt ons Burgerlijk Wetboek nog afzonderlijk van: 1°. bewindvoerders over *in vruchtgebruik gegeven goederen* (die worden aangesteld, hetzij omdat dit bij het vestigen van het vruchtgebruik is bepaald, hetzij omdat de vruchtgebruiker zijn verplichting tot zekerheidstelling niet is nagekomen); 2°. bewindvoerders over *goederen, nagelaten bij een erfstelling over de hand of fideicommis;* 3°. bewindvoerders over *goederen, geschonken of gemaakt aan een minderjarige of onder curateele gestelde*, ingeval de schenker of erflater wenscht, dat de vader, voogd of curator die niet beheeren zal.

Over de bewindvoerders bij *Surséance van betaling* zie aldaar.

Bewolking noemt men den toestand des dampkrings, als van de blauwe kleur des hemels weinig of niets te bespeuren is. Meestal wordt dit veroorzaakt door wolken, soms echter ook door stofmassa's. Voor het klimaat van een plaats speelt de bewolking een voorname rol, daar met haar vele der overige verschijnselen, die op het klimaat betrekking hebben, in verband staan. Op de ontwikkeling der flora heeft zij veel invloed, maar ook voor het dierlijk organisme is zij niet geheel zonder belang en allerminst voor de gemoedsstemming van den mensch. De bewolking staat met den neerslag in nauw verband. Tijden en landstreken met veel neerslag hebben gewoonlijk ook een sterke bewolking, terwijl droge weerperioden en landstreken gewoonlijk van een helderen hemel vergezeld gaan. De graad van bewolking wordt veelal in getallen van 0—4 of nog nauwkeuriger van 0—10 uitgedrukt. Men heeft in de meeste streken een dagelijksche en een jaarlijksche periode van bewolking kunnen vaststellen. Het nauwkeurigst heeft men dit verschijnsel in Europa onderzocht. De laaglanden en de middelgebergten van Middel-Europa hebben de meeste bewolking in den herfst en in den winter, in West-Europa valt dit maximum meer in den herfst, terwijl het maximum van bewolking in Oost-Europa meer in den winter voorkomt. Het hooggebergte vertoont daarentegen de grootste bewolking in het warme jaargetijde. Met betrekking tot de dagelijksche periode heeft men te Weenen vastgesteld, dat

de geringste bewolking in de laatste uren voor middernacht valt. Sterke bewolking treedt hier in de lente en den zomer in de eerste uren na den middag op, in de andere jaargetijden des voormiddags. Een uitgebreid overzicht van de gemiddelde maandelijksche en jaarlijksche bewolking vindt men in de Annalen van het meteorologisch centraal bureau te Parijs (1884, IV: „Météorologie générale"). Dit bevat ook kaarten, die het gemiddeld bedrag der bewolking in de afzonderlijke maanden en tijdens het geheele jaar overal op aarde voorstellen. Men kan er uit zien, dat Europa de meeste bewolking van alle werelddeelen heeft. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de nabijheid van den Atlantischen Oceaan, die zich eveneens door een sterk bewolkten hemel onderscheidt. In het algemeen bestaat er tusschen de bewolking en den luchtdruk, zooals uit synoptische weerkaarten blijkt, een groot verband. De streken met hoogen luchtdruk vertoonen weinig bewolking, terwijl streken met lagen luchtdruk gewoonlijk sterk bewolkt zijn. Verder kan men zeggen, dat landen met een zeeklimaat veel, landen met een landklimaat weinig bewolking hebben; zoo bijv. heeft Berlijn gemiddeld jaarlijks 335, Biskra (Noord-Afrika) 101 bewolkte dagen. Zie verder *Wolken*.

Bewusteloosheid kan meer of minder diep zijn, van een gewone bezwijming tot de diepe bewusteloosheid, die veel overeenkomst vertoont met schijndood. De oorzaak van de bezwijming ligt meestal in een plotseling optredende bloedleegte der hersenen, veroorzaakt door een tijdelijke verlamming van de werkzaamheid van het hart, die tengevolge van schrik, angst, hevige pijn, enz. kan ontstaan. Door hevig bloedverlies kan ook bewusteloosheid ontstaan. Verdere oorzaken zijn nog: ziekten of wonden der hersenen, bedorven lucht, groote hitte of vermoeidheid, beroerte, vallende ziekte, vergiftiging, opium, enz. Bij diepe bewusteloosheid slaat de pols nauwelijks merkbaar en de ademhaling is zeer gering.

Men moet den lijder aan bewusteloosheid zooveel mogelijk horizontaal neerleggen; als het gelaat bleek is, moet het hoofd laag liggen, is het gelaat blauw of rood, dan legge men het hoofd hoog. Alle nauwsluitende kleedingstukken moeten worden losgemaakt en men sprenkele water of verdunden azijn in het gelaat. Daarmed een met eau-de-cologne kan men ook de slapen en de polsen wrijven en men honde den lijder ammoniak of eau-de-cologne onder den neus. Kan de bewustelooze nog slikken, dan geve men kleine hoeveelheden cognac of sterke koffie en een paar droppels kamferspiritus, opgelost in warm water. In ernstige gevallen kan men ook heete hand- en voetbaden toepassen, de voetzolen borstelen, heetwatercompressen op de hartstreek leggen en de kunstmatige ademhaling (zie aldaar) aanwenden. De terugkeer van het bewustzijn wordt aangeduid door diepere ademhaling, zuchten, geeuwen, rood worden der lippen, enz.

Bewustheid is het weten en erkennen, dat iets bestaat en vooral dat men zelf bestaat. Aan dit laatste geeft men den naam van *zelfbewustheid*, welke voortspruit uit het besef van het bestaan van voorwerpen buiten ons, een besef, waartoe wij komen door middel van de waarneming der zintuigen. Wij [illegible]
werpen als het [illegible]
ons zelf, zoodat [illegible]
onderscheiden in het [illegible]
een bewustheid [illegible]
heid. Deze kan van [illegible]
te, bedwelming) of ook [illegible]
zinnigheid, idiotisme). [illegible]
daar) is het gewone [illegible]
gen en de hersenen [illegible]

Bewustzijn is de [illegible]
king voor het feit, [illegible]
is. Een strenge definitie [illegible]
onmogelijk, wijl er [illegible]
waaronder men het [illegible]
uitdrukking wordt [illegible]
bruikt, die wel [illegible]
elkander gehouden [illegible]
men van bewustzijn- [illegible]
een zedelijk bewustzijn [illegible]
delijke. In het laatste [illegible]
niem met besef en [illegible]
Het bewustzijn is [illegible]
een gewaarwording, [illegible]
of een begeerte, [illegible]
op deze zielstoestanden [illegible]
is. Wij weten er van; [illegible]
men echter van [illegible]
wustzijn-inhoud, [illegible]
teekenis van een [illegible]
standigheid en wordt [illegible]
gebruikt voor [illegible]
binnen den kring der [illegible]
valt het echter [illegible]
standigheid op te vatten, [illegible]
den van zijn inhoud [illegible]
vallen beide [illegible]
adjektivisch [illegible]

Nog op andere [illegible]
van het woord [illegible]
de kenmerken op te [illegible]
van zijn [illegible]
aldaar) onderscheidt. [illegible]
streng begrensd [illegible]
trapsgewijze kan het [illegible]
heid overgaan. [illegible]
die tusschen beide [illegible]
gelijksche ervaring [illegible]
bewustzijn [illegible]
eentonigheid is [illegible]
gemurmel eener [illegible]
gebroken staren op [illegible]
bewustzijn [illegible]
toestand van [illegible]
overgaan.

Ons bewustzijn is [illegible]
een voorstelling te [illegible]
goed als verschillende [illegible]
nen worden [illegible]
blijken, dat onder [illegible]
zige voorstellingen [illegible]
helderheid bezit [illegible]
wordt ook wel de [illegible]
heeten.

Terwijl de [illegible]
toonen, onder welke [illegible]
heden de een of [illegible]
nisme tot ons [illegible]

van het subjektieve bewustzijn
e laatste subjektieve gevoelens,
t blootleggen, terwijl van den
wijsbegeerte de daaraan min of
telde vraag heeft te beantwoor-
damenteele wetten de overgang
subjektieve bewustzijnsgewaar-
ektieve waarheden berust. Van
is ook de vraag naar de onderste
ewustzijn in de rij der levende
chen en dieren die gave bezitten,
nspraak vatbaar; maar hoe staat
en, en moet de onbewerktuigde
os en zonder bewustzijn gedacht
ndeel is niet te bewijzen; noch-
menig wijsgeer de geheele na-
l beschouwd en alleen een gra-
bewustzijn aangenomen. Nog
eden levert het vraagstuk der
llingen op. Het is een ervaring,
opdoen, dat er veel om ons heen
l de zintuigen bereikt, maar niet
n doordringt. Zulks is ook het
ganische verrichtingen van ons
g de meeste blijven ons onbe-
n den regel een blijk van onge-
j ze wèl gewaar worden. Het
halve een verschijnsel, dat alleen
ls volgt. Welke afhankelijkheid
schen de prikkelingen der zin-
aarop volgend bewustzijnsver-
l daaromtrent geen eenstemmig-
t toch de theorie, volgens welke
len overgebracht op de hersenen
e voorstellingen of bewustzijns-
wekken, de meeste aanhangers.
aag gesteld en verschillend be-
en, of voorstellingen in ons be-
optreden zonder verband met
rnemingen, dus echte of eigen-
voorstellingen. Vat men in het
gen alle zielsverrichtingen samen,
t begrip *onbewuste voorstellin-*
ijdigheid, daar het kenmerk van
schijnsel juist in zijn *bewustheid*
ler deze is het geen *geestelijk*
t niet bewust wordt, blijft in
hangen en komt niet verder.
wust geblevene kan denzelfden
et bewust gewordene. Zelfs zijn
, die aan het onbewuste grooter
n op het leven der menschen.
uste.
echten). Bewijzen in het alge-
wijzen of aanvoeren van gron-
bestaan van een feit of de waar-
ng kan erkend worden, in rech-
l het aantoonen van de waarheid
omtrent de rechter een beslissing
In elk rechtsgeding, hetzij men
het gebied van strafrechtspraak
rgerlijke of van administratieve
den door dengene, die de zaak
, zekere *feiten* gesteld, op grond
oordeeling of andere rechterlijke
geëischt. De taak van den rech-
and hiermee in tweeën worden
eerste plaats moet hij onderzoeken, of de beweerde feiten werkelijk zijn geschied; in de tweede plaats heeft hij te beslissen, welk rechtsgevolg de wet aan die feiten verbindt. Alleen bij de in de eerste plaats genoemde taak, het onderzoek der feiten, komt *bewijs* te pas; is dat bewijs geleverd, dan staat het aan den rechter, om aan de hand der Wet de rechtsgevolgen dier feiten te beoordeelen. Het bijbrengen van bewijsmiddelen is, vooral in burgerlijke zaken, de taak der gedingvoerende partijen; het beoordeelen der rechtsgevolgen geschiedt geheel zelfstandig door den rechter. Partijen kunnen ter voorlichting van den rechter in de conclusiën en pleidooien haar meening over die rechtsgevolgen in het licht stellen; de rechter kan, waar de beoordeeling der rechtsgevolgen van technische vragen afhangt, zich door deskundigen laten voorlichten; maar dit alles neemt niet weg, dat de beslissing over de rechtsgevolgen ten slotte in handen is van den rechter alleen; deze kan daarbij zich bedienen van argumenten, door partijen niet aangevoerd, en wanneer hij zich met de slotsom der deskundigen vereenigt, doet hij dit niet omdat de deskundigen aldus oordeelen, maar omdat hij, rechter, hun oordeel tot het zijne maakt. Men drukt dit alles dikwijls uit door den regel: c u r i a n o v i t j u s. Om een voorbeeld te geven: iemand beweert, dat een ander zekere woorden tegenover hem heeft geuit en dat die woorden een beleediging inhouden, weshalve hij schadevergoeding vordert. De tegenpartij ontkent die woorden te hebben gesproken, doch voegt er aan toe, dat, ook al had hij ze gesproken, daarin toch geen beleediging zou zijn gelegen. Nu moet *bewezen* worden het feit, dat de gedaagde de beweerde woorden gesproken heeft: maar van „bewijzen" kan geen sprake zijn bij de beoordeeling der *rechtsvraag:* leveren deze woorden op beleediging in den zin der wet?

Algemeen neemt men dan ook aan, dat art. 1902 van het Burgerlijk Wetboek zich minder juist uitdrukt waar het zegt: „Een iegelijk die beweert eenig recht te hebben of zich op eenig feit, tot staving van zijn recht of tot tegenspraak van eens anders recht beroept, moet het bestaan van dat recht of van dat feit bewijzen". Bewijs komt alleen te pas van een *feit*, niet van een *recht*. Een recht vloeit altijd uit bepaalde feiten voort.

Een hoofdbeginsel van rechtspleging is, dat de rechter geen feit als bewezen zal mogen aannemen dan op grond van een bepaald onderzoek: er moet plaats hebben een *bewijsvoering* en er moeten worden aangevoerd bepaalde *bewijsmiddelen*. Van feiten echter, die de rechter uit eigen waarneming in het geding kent of die van algemeene bekendheid zijn, behoeft geen bewijslevering te geschieden.

Men kan van meening verschillen over de vraag, of de wet den rechter de verplichting zal opleggen in zijn vonnis rekenschap te geven van de gebezigde bewijsmiddelen en van de kracht, door hem aan die middelen toegekend, dan wel of men hem zal toestaan zonder nadere motiveering eenvoudig zijn overtuiging te vermelden. In landen, waar men een jury kent, huldigt men dikwijls het laatste stelsel en stelt men zich tevreden met de „conviction intime" der juryleden. Bij

een rechtspraak door rechtsgeleerde beroepsrechters, zooals men in Nederland aantreft, wordt geëischt, dat de rechter in zijn vonnis vermeldt de gronden zijner uitspraak, zoowel wat de feiten, als wat het rechtspunt betreft.

Aangenomen nu, dat de rechter zich van de *bewijsmiddelen* en hun *bewijskracht* rekenschap moet geven, dan rijst de vraag: zal de wet de beoordeeling, wat als bewijsmiddel mag in aanmerking komen en welke kracht de verschillende bewijsmiddelen hebben, geheel aan den rechter overlaten (vrije bewijstheorie), of zal de wet hieromtrent bepaalde voorschriften geven waaraan de rechter gebonden is (wettelijke bewijstheorie)? Zoowel ons burgerlijk, als ons strafrecht heeft de wettelijke bewijstheorie gehuldigd, doch meer en meer wint de overtuiging veld, dat men, vooral in burgerlijke zaken, den rechter te veel gebonden heeft en dat het wenschelijk is hem grootere vrijheid te geven. Of men hem geheel zal vrijlaten, daarover bestaat groot verschil van gevoelen. Het in September 1903 bij de Tweede Kamer ingediend ontwerp tot wijziging van het Vierde Boek van ons Burgerlijk Wetboek, ofschoon den rechter veel grootere vrijheid gevend dan hij thans bezit, bindt hem toch aan verschillende regelen.

Een wetgeving kan huldigen de positieve wettelijke bewijstheorie of de negatieve wettelijke bewijstheorie. Bij de eerste stelt de wetgever zich op het standpunt, dat de rechter een feit als bewezen *moet* aannemen, wanneer zekere in de wet vermelde bewijsmiddelen aanwezig zijn. Bij de negatieve wettelijke bewijstheorie zegt de wetgever tot den rechter: gij *moogt* de feiten niet als bewezen aannemen, zoo niet! de in de wet vermelde bewijsmiddelen aanwezig zijn; zijn deze aanwezig, dan kunt ge het bewijs als geleverd beschouwen, maar ge zijt er niet toe verplicht, integendeel ge moogt het alleen dan, als tevens uw overtuiging aanwezig is, dat de feiten waar zijn.

Voor een duidelijke aanwijzing der hoofdbeginselen van ons recht omtrent het bewijs is het wenschelijk burgerlijke en strafzaken afzonderlijk te beschouwen.

Bewijs in burgerlijke zaken. Gelijk in het algemeen in burgerlijke zaken de rechter lijdelijk is en slechts beslist over de feiten die partijen hem voorleggen, zoo is ook het aanvoeren der bewijsmiddelen in hoofdzaak het werk der partijen en verzamelt de rechter zijn bewijsmateriaal niet zelf. In burgerlijke zaken strijden partijen voor bijzondere belangen, waarover zij in 't algemeen vrij beschikken kunnen. Willen zij afzien van een hun toekomend bewijsmiddel, welks gebruik hun tegenstaat of waarvan zij meer nadeel dan voordeel verwachten, de wet laat hen volkomen vrij. Verzuimen zij het juiste middel aan te voeren, dan hebben zij de gevolgen daarvan aan zich zelf te wijten en treedt de rechter niet tusschenbeide. Niet overal heeft de wetgever de lijdelijkheid even ver doorgevoerd. Op *schriftelijke bewijsstukken*, die partijen niet overleggen, kan de rechter niet achtslaan noch overlegging daarvan bevelen. Wel kan de rechter ambtshalve *bewijs door getuigen* aan een der partijen opleggen, maar de oproeping der getuigen en de beslissing wie

als getuige zal worden [illegible] der partijen zelf. En [illegible] getuigenverhoor is [illegible] doen, zij is daarin [illegible] regel als gevolg daarvan [illegible]

In het boven aangehaalde [illegible] Burgerlijk Wetboek [illegible] één der gedingvoerende [illegible] last om een gesteld feit [illegible] in dat bewijs niet, [illegible] bestaande aangenomen [illegible] te pas komt van [illegible] bestaan de uitslag van [illegible] partij op wie de bewijslast [illegible] gelijk worden gesteld. [illegible] praktijk gemakkelijk [illegible] de bewijslast rust. [illegible] „de bewijslast rust op [illegible] dit het geval, doch [illegible] in het algemeen de [illegible] *ontstaan* van het recht, [illegible] vloeit, doch hij behoeft [illegible] recht nog voortbestaat [illegible] omstandigheden zijn die [illegible] recht in den weg staan. [illegible] verkooper betaling [illegible] ren, moet bewijzen, dat [illegible] en geleverd heeft, [illegible] zijn gebleven; beweert [illegible] heeft betaald, dan rust [illegible] van de bewijslast.

In sommige gevallen [illegible] der voorschrift omtrent [illegible] hoeft bijv; indien [illegible] wordt gevorderd [illegible] vervoerd goed overkomen, [illegible] wijzen, dat de schade [illegible] voerder te wijten is, [illegible] wijs, dat de schade [illegible] gebrek van het goed [illegible] van den afzender of [illegible]

Een vaste regel van [illegible] elke bewijslevering [illegible] er bijv. sprake van [illegible] kan de partij op wie [illegible] doen dagvaarden. [illegible] plaats gehad, dan heeft [illegible] genheid ook harerzijds [illegible] gende zitting getuigen [illegible] enquête).

Art. 1903 van het [illegible] 5 bewijsmiddelen: [illegible] getuigen, vermoedens, [illegible] schijnt deze als de [illegible] middelen te willen [illegible] worden elders in de [illegible] heden genoemd, die [illegible] delen beschouwen, bijv. [illegible] neming en bericht van [illegible] dit laatste met een [illegible] heeft, is zeer betwist[illegible] feld worden, of de [illegible] strict genomen bewijs[illegible] genoemd.

Over de verschillende [illegible] bijzonderheden onder [illegible] *Deskundigen*, *Eed*, [illegible] *opneming*, *Vermoeden*. [illegible]

rgerlijke zaken het schriftelijk
oornaamste beschouwt. Getui-
in vele gevallen uitgesloten,
dt het bewijs van overeenkom-
onderwerp *f* 300 te boven gaat,
eerd wordt in strijd met of boven
schriftelijke akte. Een andere
ierin, dat de wet verschillende
ft omtrent de vraag, wie al of
mogen worden gehoord.
ogte huldigt de wet de positieve
ij een gerechtelijke bekentenis
het erkende feit als waar aan-
is hij van de onwaarheid over-
geldt, wanneer een partij een
haar opgedragen, heeft afge-
kt in dergelijke gevallen wel eens
arheid. In andere gevallen is den
eelruimte gelaten; zoo bijv. bij
van de geloofwaardigheid van
de kracht eener buitengerech-
is; evenzoo waar sprake is van
edens of van het opleggen van
(suppletoiren) eed.
afzaken. In strafzaken is in het
hter niet zoo lijdelijk als in bur-
en heeft hij dan ook een meer
el in het verzamelen van het be-
fel zal het aanvoeren van bewijs-
fdzaak de taak zijn van het Open-
en den beklaagde, maar de rech-
hij het onderzoek niet volledig
daarvan gelasten met aanwijzing
n of deskundigen, wier verhoor,
eiden of stukken van overtuiging,
of bezichtiging hij noodig acht.
afzaken ook in zooverre van een
en, dat de beklaagde geenerlei
onschuld behoeft te leveren, maar
d kan worden, nadat het wettig
bewijs van het ten laste gelegde
uld daaraan geleverd is. Want in
igt de wet ten stelligste de nega-
orie. Niemand kan wegens mis-
ling veroordeeld worden — zegt
t Wetboek van Strafvordering —
r, door wettige bewijsmiddelen, de
be bekomen, dat een strafbaar feit
plaats gehad, en dat de beklaagde
ig is. En art. 395 zegt het nog
i bewijsmiddel zal ter veroordee-
eklaagde verplichtend zijn, wan-
niet volkomen overtuigd is, dat
ten laste gelegde strafbaar feit
begaan of daaraan medeplichtig
iddelen erkent de wet alleen: 1°.
tuigen; 2°. schriftelijke beschei-
tenis; 4°. aanwijzingen. Ook hier
verschillende regelen over de be-
, dat de afzonderlijke getuigenis
en getuige niet als wettelijk be-
n: dat een bloote bekentenis van
eenerlei in het geding bekende
bevestigd, nimmer genoegzaam
telijk bewijs daar te stellen, enz.
verdere bijzonderheden *Bekentenis*,
ijzingen. Het voornaamste bewijs-
zaken is het bewijs door getuigen; het zwaartepunt van het straf proces ligt dan ook in het getuigenverhoor.

Komt hier te lande naast de burgerlijke en strafrechtspraak een bij de wet geregelde *administratieve rechtspraak* tot stand, dan zal daarbij zeer waarschijnlijk de vrije bewijstheorie gelden. Het op 17 Februari 1905 bij de Tweede Kamer ingediende Ontwerp van een Wetboek van Administratieve Rechtsvordering gaat dan ook van die theorie uit; het kent o.a. den rechter de bevoegdheid toe, ambtshalve de naar zijn oordeel noodige getuigen en deskundigen te doen oproepen en stelt als algemeenen regel: „De rechter doet, naar vrije overtuiging, recht op de bewijsmiddelen en deskundigen-verklaringen, die bij de behandeling van het rechtsgeding te berde gebracht zijn". Ook de Beroepswet van 1902 huldigt bij de regeling der rechtspraak in ongevallenzaken de vrije bewijstheorie.

Bewijs (in de *logica*) beteekent de afleiding der waarheid van een stelling uit de waarheid van andere stellingen. Het berust op conclusies, wier praemisses b e w ij s g r o n d e n of a r g u m e n t e n worden genoemd. De geldigheid van een bewijs hangt af van de juistheid der praemisses en de nauwkeurigheid der gevolgtrekkingen. Men spreekt hier van een *direkt* bewijs, als het uit de waarheid der praemisses rechtstreeks de waarheid der sluitrede afleidt, en van een *indirekt* of *apagogisch* bewijs, als het de waarheid slechts kan aantoonen door de onwaarheid der tegenovergestelde veronderstelling te bewijzen. *Deduktief* of *a priori* wordt het genoemd, als de waarheid uit algemeene praemisses wordt afgeleid, *induktief* of *a posteriori*, als zulks uit minder algemeene stellingen of zelfs uit afzonderlijke ervaringsbegrippen geschiedt. Het bewijs kan langs *analytischen* weg verkregen worden, door de bewijsgronden voor de sluitrede, wier bewijs verlangd wordt, eerst op te sporen, en langs *synthetischen* weg door uit gegeven praemisses rechtstreeks de conclusie te trekken.

Bewijs in de *wiskunde*. Zie *Stelling*.

Bewijs, *analoog*. Zie *Analogie*. (r e d e n e e r k u n d e.)

Bewijsaanbod is in de rechtspraak de handeling, waarbij wordt aangeboden, een feit te bewijzen.

Bewijskracht. Zie *Bewijs*.

Bewijslast. Zie *Bewijs*.

Bewijsleer is in de rechtspraak de opsomming der bewijsmiddelen, de uiteenzetting van hunne kracht en van de wijze, waarop zij worden toegepast.

Bewijsmiddel. Zie *Bewijs*.

Bewijstheorie. Zie *Bewijs*.

Bewijsvoering. Zie *Bewijs*.

Bex, een aanzienlijk vlek in het Zwitsersche kanton Waadt, aan de Avençon, niet ver van de Rhône. Het ligt ter hoogte van 430 m. aan den spoorweg Lausanne—St.-Maurice en telt 4563 inwoners (1900). Het plaatsje heeft een bekoorlijke ligging en de oudste zoutbronnen van Zwitserland. Deze worden sedert 1560 ontgonnen en leverden in 1898: 3812400 kg. zout. Bex is ook een badplaats.

Bey is een titel, die gegeven wordt aan hoofdofficieren van het Turksche leger en ook aan

hooge burgerlijke ambtenaren. Deze titel staat beneden dien van *pacha*. Vroeger werd hij gedragen door de gouverneurs der provincies en door de souvereine vazallen van den sultan, zooals bijv. de *bey* van Tunis. In Indië en in de Turksche provinciën, die afgestaan zijn aan Rusland, heeft de titel *bey* zijn beteekenis geheel verloren en beteekent niets meer dan „mijnheer". De oorspronkelijke vorm van dit woord is *beg* (zie aldaar), dat men in alle Aziatisch Turksche dialekten met de beteekenis van „heer" aantreft. Deze titel staat onder dien van *tigin*, met de beteekenis van „prins". Ofschoon de Turken *bey* uitspeken, schrijven ze steeds *beg*; de Berbers schrijven echter *bai*.

Beyer, *Gustav Friedrich von*, een Pruisisch generaal, werd den 26sten Februari 1812 te Berlijn geboren. In 1829 trad hij in het leger en bezocht van 1835—1838 de algemeene krijgsschool. In 1849 nam hij als divisie-adjudant aan den veldtocht in Baden deel en werd in September tot kapitein in den grooten generalen staf benoemd. In 1859 werd hij in den adelstand verheven. In den oorlog van 1866 onderscheidde hij zich zeer en werd na den vrede commandant van Frankfort aan de Main. In 1866 tot luitenant-generaal bevorderd, werd hij in Februari 1868 tot minister van Oorlog in Baden benoemd, waar hij het leger naar het voorbeeld van Pruisen hervormde. In 1870 nam hij het bevel der Badensche divisie op zich. Na den slag bij Wörth werd hij naar Straatsburg gezonden, dat hij belegerde en innam. Daarna keerde hij naar Karlsruhe terug en nam zijn vorige positie weer in. Na den vrede met Frankrijk in 1871 trad hij in Pruisischen dienst en werd tot gouverneur van Coblenz en Ehrenbreitstein en den 22sten Maart 1873 tot generaal bevorderd. In het laatst van 1880 werd hij op non-activiteit gesteld. Na dezen tijd woonde *Beyer* te Leipzig, waar hij den 7den December 1889 overleed.

Beyer, *Konrad*, een Duitsch schrijver, werd den 13den Juli 1834 te Pommersfelden geboren. Hij studeerde te Leipzig, vestigde zich in 1869 te Eisenach, in 1879 te Stuttgart en in 1901 te Wiesbaden. In 1886 kreeg hij den titel van Würtembergsch hofraad. *Beyer* heeft tal van reizen ondernomen in bijna alle beschaafde landen, heeft veel gedaan voor de stenografie (volgens het stelsel *Gabelsberg*) door het tijdschrift „Der praktische Stenograph" (1863—1869) en zich vooral verdienstelijk gemaakt door zijn opstellen over *Friedrich Rückert*. Hij schreef verder het epos „Der Nixensang" (Coburg, 1863), „Lieb und Leid" (gedichten, 1864), „Poetische Aphorismen" (1865), „Erinnerungen an Rückert" (1866), „Rückert. Ein biografisches Denkmal" (1868), „Rückerts Leben und Dichtungen" (1866), „Neue Mitteilungen über Rückert" (2 dln., Leipzig, 1872), „Erinnerungsblätter aus einer Dichtermappe" (Eisenach, 1871), „Arja. Die schönste Sagen aus Indien und Iran" (1872), verder tooneelstukken: „Der geräuschvolle Feiertag" (1874), „Die Musenweihe" (1879), „Der Kampf um den Niederwald" (1891) e. a.; de romans: „Erzherzog Karls Liebe" (1888, onder het pseudoniem *C. Byr*) en „Auf dem Niederwalde" (1900). Van zijn talrijke andere werken noemen wij nog: „Deutsche Poetik" (3de druk, 3 dln. 1899), „Kleine Poetik" (18[illegible] und Heinr. von Cotta [illegible] Vernunft" (3de druk, 187[illegible] (1896). „Nachgelassene [illegible] nen, 1877). Ook gaf hij [illegible] Leipzig, 1897) uit.

Beyeren, *Abraham* [illegible] Hollandsch stilleven- en [illegible] 's Gravenhage in 1620 of [illegible] schijnlijk te Alkmaar, [illegible] hij te Leiden, het volgend [illegible] waar hij in 1640 lid van [illegible] In 1657 ging hij naar [illegible] na 1661 woonde. Daarna [illegible] Haag, in 1672 in Amsterdam [illegible] Alkmaar, waar hij lid werd [illegible] *Van Beyeren* heeft een [illegible] vol financieële zorgen. [illegible] zeer gezocht zijn, gelden [illegible] guldens. Als schilder van [illegible] levens met schitterend [illegible] hij een der grootste [illegible] zeventiende eeuw. Zijn [illegible] te lande vindt men o. a. [illegible] te Amsterdam, het G[illegible] het Mauritshuis te 's Gravenhage [illegible] seum Boymans te Rotterdam [illegible] zeldzame zeestukken [illegible]

Beijerinck, *Willem*, [illegible] terstaat, werd geboren [illegible] Augustus 1757, ontving [illegible] zijn vader, beëedigd [illegible] Gelderland, en kwam [illegible] velerlei waterbouwwerken [illegible] beroemde *Brunings* [illegible] jeugdigen *Beijerinck* op [illegible] deelgenoot van zijn plannen [illegible] koos liefst hem voor de [illegible] rijke ontwerpen tot [illegible] de jaren 1781 en 178[illegible]

Bij den inval der F[illegible] *Beijerinck* onderscheidde [illegible] inundatiën het voort[illegible] beletten. Hij overleed [illegible]

Beijerinck, *Frederik*, [illegible] gaande, werd geboren [illegible] Juli 1766, in 1810 tot [illegible] hoofd-ingenieur van den [illegible] Hij ontving zijn pensioen [illegible] 25sten Augustus 1838.

Beyerinck, *Pieter* [illegible] boren den 7den Mei 18[illegible] in 1839 benoemd tot [illegible] staat en 's lands [illegible] Indië en, na de [illegible] doorloopen te hebben, [illegible] 1868 tot directeur der [illegible] ken. Hij was geen [illegible] 1867 ingevoerde stelsel [illegible] ding der werken en [illegible] en dagloondiensten [illegible] stelsel bestaande [illegible] gekomen. Redenen van [illegible] in 1870 zijn ontslag uit [illegible] In de werken van het [illegible] genieurs is van hem [illegible] rekenen van de dikte [illegible] nen bruggen". Hij overleed [illegible]

Martinus Willem, in 1851 ge- rdam, promoveerde in 1877 aan :e Leiden tot doctor in de wis- op het proefschrift: „Bijdrage gie der plantengallen" en werd nische school te Delft bevorderd Hij was achtereenvolgens leeraar vschool en rijks hoogere burger- ım, aan de rijks hoogere burger- ıt en aan de rijks landbouwschool . daarna was hij gedurende tien pelijk onderzoeker in de gist- en van *Van Marken* en *Waller* te . 1895 is hij hoogleeraar aan de school te Delft. Hij aanvaardde een rede over „De biologische le bacteriologie". Behalve tal van ischappelijke tijdschriften schreef verhandelingen: „Beobachtungen Entwicklungsphasen einiger Cy- . (Verhandelingen der Koninklijke Vetenschappen, Afdeeling Natuur- 1883), „Onderzoekingen over de der gomziekte bij planten" (Als 6. 1883), „Beobachtungen und über Wurzelknospe und Neben- oven, XXV,3. 1887), „Über die rung und das Butylferment" (Als tie, N.S. I,10, 1893), „Über Gall- ierationswechsel bei Cynips calicis Circulansgalle". (Als boven, V,2, in Contagium vivum fluidum als chenkrankheit der Tabaksblätter" ,5, 1898).

Franz Adam, een Duitsch schrij- 22sten Maart 1871 te Meiszen ge- leerde van 1890—1895 te Frei- isgau en te Leipzig in rechts- en ppen en geschiedenis en leeft se- Leipzig als schrijver. Hij schreef Dämon Othello" (Leipzig, 1895). grauwe Leben" (München, 1902). an" (Berlijn, 1903) en het tooneel- eich" (Berlijn, 1903), welke beide in Duitschland veel opschudding n daardoor een buitengewoon suc-

. *Hugo*, een Nederlandsch geschied- n te Rotterdam, den 5den Februari e te Leiden in de rechten en de ıam een reis naar Noord-Amerika, loop van twee jaren terug, ves- idvocaat in zijn geboortestad, maar 7 naar den Boekhorst in Gelder- en daarna werd hij benoemd tot eschiedenis en aardrijkskunde aan Instituut der Marine te Medem- elde in 1831 deze betrekking met eraar in de Nederlandsche taal en Deventer, vanwaar hij in 1839 m vertrok als opvolger van den *Kampen*. Hij was er tot 1865 igde zich vier jaar later te 's Gra- erleed aldaar, den 13den Juni 1873. riften vermelden wij: „Over het le geschiedenis der Nederlanden" de noodzakelijkheid om de studee- schap reeds vroegtijdig een grondige kennis mede te deelen van de taal, letteren en geschiedenis des vaderlands" (1830), „Redevoering ter betoog, dat het geenszins de Engelschen zijn, zooals Montesquieu zegt, maar de Nederlanders, die terzelfden tijd de gewichtigste zaken, den godsdienst, de vrijheid en den handel ten meesten maatschappelijken nutte wisten aan te wenden" (1839), „Met wat hart hebben de Staten van Holland en Oldenbarneveld den graaf van Leycester in 1585 uit Engeland verwelkomd" (1846) en „Oldenbarneveld, de Staten van Holland en Leycester in 1585 en 1586" (1847).

Beyle, *Marie Henri*, een Fransch schrijver, die vooral door werken over de geschiedenis der kunst grooten roem verworven heeft, werd geboren te Grenoble, den 23sten Januari 1783. Hij volgde *Napoleon I* bij den veldtocht naar Duitschland en werd in 1812 benoemd tot auditeur bij den staatsraad. Bij de Eerste Restauratie verloor hij zijn betrekking, doch na den terugkeer des keizers van Elba trad hij weder in dienst, terwijl hij zich na de Tweede Restauratie naar Italië begaf. Na de Julirevolutie van 1830 werd hij benoemd tot consul-generaal te Triëst en ging, daar de Oostenrijksche regeering hem wegens zijn geschriften niet als zoodanig wilde erkennen, in dezelfde betrekking naar Civitavecchia. Hij overleed den 23sten Maart 1842 te Parijs. Het meerendeel zijner talrijke geschriften heeft hij onder het pseudoniem *Stendhal* uitgegeven. Hij heeft geschreven over *Haydn*, *Mozart*, *Metastasio*, *Racine*, *Shakespeare*, enz., verder reisbeschrijvingen, treurspelen en romans.

Beijma of *Beima*, vroeger *Beijem*, is de naam van een oud en aanzienlijk Friesch geslacht, afkomstig van de state Beijem te Arum. De naam komt voor op het register der Friesche edelen, opgemaakt in 1504 door den hertog van Saksen. Van de merkwaardigste mannen dezer familie, die in de Friesche kronieken en in de vaderlandsche geschiedenis voorkomen, noemen wij:

Beijma, Sjoerd Lieuwes van, een stoutmoedig aanvoerder der Schieringers, die in 1307 naar Enkhuizen stevende en die stad in brand stak. De Enkhuizers wreekten zich door den 10den Augustus 1309 zijn huis te Arum in asch te leggen, waarop hij Enkhuizen en het omliggende land plunderde. In 1311 begaf hij zich naar keizer *Hendrik VII*, sneuvelde in 1316 voor de stad Florence en werd te Pisa begraven.

Beijma, Lieuwes Seerp van, een kleinzoon van den voorgaande. Hij was een dapper man, die als regent van Workum de Schieringers in Westergoo tegen den aanhang van *Galema* en andere Vetkoopers beschermde. Hij overleed te Pingjum, den 12den April 1493.

Beijma, Seerp Seerps van, een zoon van den voorgaande. Hij wordt in een resolutie van het Hof van Friesland (1542) „geleerde meyster" genoemd, en het blijkt, dat men zijn gaven op hoogen prijs stelde, daar hem gedurig van regeeringswege belangrijke werkzaamheden werden opgedragen. Hij was gehuwd met *Taets Iuckes van Beijma* en overleed in 1560.

Beijma, Lieuwes Sjoerd van, een broeder van *Lieuwes Seerp*. Hij was een dapper Schieringer en noodzaakte in 1496 *Juw Juwinga* en *Tjerk Walta*, het beleg van den dorpstoren te Korn-

werd op te breken. Ontmoedigd door de rampen, welke zijn vaderland troffen, besloot hij met *Bocke van Harinxma* en anderen, zich te onderwerpen aan hertog *Albrecht van Saksen*. Uit een oude aanteekening blijkt, dat hij in 1515 in de St. Vituskerk te Leeuwarden den eed van trouw aan *Karel V* heeft afgelegd. Hij overleed in 1528.

Beijma, Lieuwes Sjoerd van, een kleinzoon van den voorgaande. Hij was een der eerste Friezen, die het Verbond der Edelen onderteekenden. Hij zelf ontwierp nog een nadere verbintenis, die ten huize van *Pieter Berrius* door onderscheiden edelen geteekend werd. Toen de bondgenooten in 1567 voortdurend tegenspoed ondervonden en *Brederode* naar Emden geweken was, keerde *Beijma* naar Friesland terug. Bij de vaart over de Zuiderzee zette de schipper het vaartuig op een zandbank, zoodat *Beijma* in de handen zijner vijanden viel. Hij werd gevangen naar Harlingen, Vilvoorden, Rupelmonde en Brussel gebracht en hier den 28sten Mei 1568 door *Alva* veroordeeld om onthoofd te worden, met verbeurdverklaring zijner goederen. Het vonnis werd den 1sten Juni voltrokken. Hij was gehuwd met *Jel Botnia* en een aanhanger der Hervorming. Hij liet een zoon na, die den naam zijns vaders droeg, als vaandrig onder den graaf *van Nassau* diende en op 35-jarigen leeftijd kinderloos overleed.

Beijma, Jacke Jans of Julius van, een zoon van den Dokkumschen burgemeester *Jan van Beijma*. Hij werd geboren in 1539, studeerde te Groningen onder de leiding van *Regnerus Predinius* in de letteren, vervolgens te Leuven en werd te Orleans licenciaat in het kanoniek recht en baccalaureus in het burgerlijk recht. Hij vestigde zich als advocaat te Leeuwarden, maar toen zijn bloedverwant *Sjoerd* onthoofd was, achtte hij het beter, als voorstander der Hervorming, de wijk te nemen naar Wittenberg, waar hij gedurende 10 jaren hoogleeraar was in het burgerlijk recht. In 1581 aanvaardde hij dezelfde betrekking aan de hoogeschool te Leiden en in 1596 aan die te Franeker. Slechts kort was hij hier werkzaam, daar hij den 15den Juli 1598 te Leeuwarden overleed. Hij heeft eenige rechtsgeleerde werken nagelaten, van welke sommige uitgegeven zijn door zijn zoon *Lambert van Beijma*, doctor in de rechten, eerst secretaris van Oostdongeradeel en vervolgens secretaris van Gedeputeerde Staten van Friesland (overleden in 1658).

Beijma, Wytze van, een zoon van *Alef van* [illegible]. Als kapitein op de „Westergoo", een schip van [illegible] stukken, nam hij deel aan de zeeslagen in den Engelschen oorlog van 1665 tot 1667. Hij behoorde tot de voorhoede, die onder [illegible] bij den tocht naar Chatham het eerst [illegible]. In [illegible] voerde hij bevel over het schip „De Staten", met 72 stukken gewapend. Men vermoedt, dat hij dezelfde is, die in [illegible] onder van *Zijl* [illegible] was in [illegible] op de „[illegible]" met [illegible] stukken. Van zijn verdere lotgevallen vinden wij niets vermeld, ook zijn sterfjaar is ons onbekend.

Beijma, Julius van, een zoon van *Coert van Beijma*. Deze werd geboren den 25sten Januari 165[illegible]; in 16[illegible] was hij kapitein bij het voetvolk,

in 1686 kolonel en is [illegible]
Emden.

Beyma thoe Kingma, [illegible]
was een zoon van *Julius* [illegible]
en *Fokel Helena van* [illegible]
ren te Harlingen, den [illegible]
studeerde eerst te Fran[illegible]
en *Hermannus Cannegieter* [illegible]
onder *Valckenaer* en [illegible]
werd hij meester in de [illegible]
cretaris van Westdongerad[illegible]
hij in 1783 afgevaardigd [illegible]
voor Friesland vergaderin[illegible]
gen. Hij streefde naar [illegible]
ringsreglement van 1748 [illegible]
belast met het defensie[illegible]
van de stad Franeker [illegible]
laatstgemeld jaar de partij [illegible]
wijken, vertrok hij naar [illegible]
waaar hij door *Lodewijk* [illegible]
commissaris-generaal [illegible]
landsche uitgewekenen. [illegible]
het vaderland terug [illegible]
nooten naar de National[illegible]
venhage afgevaardigd, [illegible]
gebreide kennis in [illegible]
ting had. In Januari 17[illegible]
standers der staatseenheid [illegible]
doch tijdens de Juni-[illegible]
weder in vrijheid gesteld [illegible]
vocaat-fiscaal der [illegible]
partement Friesland te [illegible]
ning *Lodewijk* de [illegible]
ijverige republikein [illegible]
vestigde zich te Dr[illegible]
tember 1820 overleed. Hij [illegible]
van Poutsma en schreef [illegible]
mannis" (1781), alsmede [illegible]
antwoording" (St. Omer, 17[illegible]

Beyma, Eduard Marius [illegible]
den voorgaande. Hij werd [illegible]
den 6den Juni 1755, was [illegible]
puteerde Staten van Fr[illegible]
het „Comite revolutionnair" [illegible]
vaardigd naar de National[illegible]
en in het volgende jaar [illegible]
genwoordigend Lichaam [illegible]
zitting te nemen en [illegible]
taafsche volk voor den [illegible]
verklaard van het [illegible]
benoemd tot secretaris [illegible]
Friesland en in 1816 [illegible]
keradeel. *Beyma* overleed [illegible]
state, den 6den Augustus [illegible]

Beyma thoe Kingma, [illegible]
een zoon van *Coert L*[illegible]
ren te Ternaard, den [illegible]
was achtereenvolgens [illegible]
licenten te Workum, [illegible]
pen, lid der Provinciale [illegible]
Franckeradeel (182[illegible]). Hij [illegible]
oprichter en eerste [illegible]
Genootschap voor Ge[illegible]
kunde. Minder [illegible]
gevoelens dan zijn [illegible]
inschrijven in den [illegible]
overleed op Kingma-state [illegible]
1847.

Friedrich, graaf *von*, een Prui-
;eboren den 10^den Juli 1765 te
de Neumark, studeerde te Halle
werd later „Kammergerichts-
n in 1798 koninklijk kabinets-
ekking had hij zoo grooten in-
Friedrich Wilhelm III, dat de
verantwoordelijke ministers ver-
kwam daardoor in botsing met
nisters en vooral met *Stein*, die
der voorwaarden van de verwij-
ie een portefeuille wilde aanne-
. daarop voorzitter van het „Kam-
Berlijn, maar werd in 1808, na
Stein, tot minister van Justitie
oest echter in 1810 zijn ontslag
n 1813 en 1814 werkzaam als
Pommeren. In 1816 werd hij in
opgenomen en trad in 1817 weder-
er, waarna hij zich aansloot bij
· partij, welke aan het land een
bezorgen. Daar hij hierin niet
den 31sten December 1819 met
' en *Boyen* af en begaf zich naar
glitz bij Berlijn, waar hij den
1838 overleed.
rens Rijnhart, een Nederlandsch
boren te s Gravenhage, den 29sten
werd in 1838 praeceptor en in
het gymnasium in zijn geboorte-
7 gepensionneerd. Hij gaf onder-
rlandsche taal aan prinses *Marie*
verloofde van prins *Hendrik der*
aan prinses *Emma van Waldeck*
g met den koning der Nederlan-
ed te 's Gravenhage, den 14^den
i zijn geschriften vermelden wij:
a en de Referent zijner voorle-
„Gallaits lijken van Egmond en
wd" (1854), „De 17de November.
), „Kort overzicht van de staats-
vaderland" (1864, 4de druk, 1873),
etsen en beelden" (1874), „Fan-
chiedenis, leven en kunst" (1876)
beschouwingen over Christendom
1876), alsmede talrijke bijdragen
tijdschriften en jaarboekjes.
J., geboren te Haarlem, den 9^den
am, na gewoon lager onderwijs
ben, als leerling bij een wagen-
zich in korten tijd van dit vak
hoogte te stellen. Reeds spoedig
wagenmaker vestigen. Ten einde
oen aan de vele hem opgedragen
loot hij in 1858 een rijtuigfabriek
oor zijn onvermoeiden ijver kwam
bloei en viel hem zelfs de eer te
inklijke" te mogen noemen. Vooral
rdigen van spoor- en tramwagens
s een grooten naam. Ook uit het
: overzeesche bezittingen kwamen
llingen. De Regeering erkende de
den energieken industriëel door
tot ridder in de orde van den Neder-
. Hij overleed den 6^den Maart 1888.
einrich Ernst, een Duitsch geo-
oloog, geboren te Berlijn, den 31sten
, werd gewoon hoogleeraar in de
geognosie aan de universiteit aldaar en mede-directeur van het Pruisische Geologisch Instituut. Hij overleed den 9^den Juli 1896 te Berlijn. Vooral heeft hij de vervaardiging bevorderd van een nauwkeurige geologische kaart van Duitschland. Ook was hij belast met de wetenschappelijke leiding van het geologisch onderzoek van den bodem van Pruisen. Van zijn geschriften vermelden wij: „Das rheinische Uebergangsgebirge" (1837), „Untersuchungen über Trilobiten" (1846), „Konchylien des norddeutschen Tertiärgebietes" (1853—1857, 6 afl.), „Die Krinoïden des Muschelkalks" (1857) en „Ueber einige Cephalopoden aus dem Muschelkalk der Alpen" (1867).

Beyrich Clementine, geboren *Helm*, een Duitsch schrijfster voor de jeugd, werd den 9^den October 1825 te Delitzsch geboren. Zij werd te Merseburg, daarna te Berlijn bij den mineraloog *Weiss* en vervolgens in de Louisestichting opgevoed. In 1848 huwde zij met den geoloog *H. E. Beyrich*. Zij begon in 1859 vertellingen te schrijven voor de vrouwelijke jeugd, waarvan de voornaamste zijn: „Backfischens Leiden und Freuden" (1862; 41ste druk, 1893), „Lillis Jugend" (1871), „Drei Erzählungen für junge Mädchen" (1872), „Das Kränzchen" (1873), „Frau Theodore" (1874), „Prinzesschen Eva" (1874), „Das vierblättrige Kleeblatt" (1877), „Unterm Schnee erblüht" (1879), „Unsere Selecta" (1880), „Elfchen Goldhaar" (1882), „Professorentöchter" (1884), „Röschen im Moose" (1885), „Die Stiefschwestern" (1886), „Klein Dinas Lehrjahre" (1887), „Vom Backfisch zur Matrone" (1888), „Seines Glückes Schmied" (1889), „Die Geschwister Leonhardt" (1890), „Auf Irrwegen" (1891), „Tante Regine" (1892), „Friedas Mädchenjahre" (1892), „Das Heimchen" (1894), „Hans und Hanna" (1895) en „Unser Sonnenschein" (1897). Naar het Fransch heeft zij vrij bewerkt: „Vater Carlets Pflegekind" (1876), „Doris und Dora" (1879), „Der Weg zum Glück" (1881) en „Elfriede" (1890).

Beyschlag, *Wilibald*, een Duitsch Hervormd godgeleerde, geboren den 7^den September 1823 te Frankfort aan de Main, werd eerst hulpprediker te Trier, toen Hofprediker te Karlsruhe en in 1860 hoogleeraar te Halle. Hij maakte zijn rechtzinnigheid verdacht door de verhandeling: „Welchen Gewinn hat die evangelische Kirche aus den neuesten Verhandlungen über das Leben Jesu zu ziehen?" Voorts schreef hij, behalve leerredenen en brochures: „Zur deutsch-christlichen Bildung" (1880; 2de druk, 1898), „Die Christologie des Neuen Testaments" (1866), „Die paulinische Theodicee: Röm. 9—11" (1868; 2de druk, 1896), „Die christliche Gemeindeverfassung im Zeitalter des Neuen Testaments" (Haarlem, 1874), „Zur Johanneischen Frage" (1876), „Erinnerungen an Albrecht Wolters" (1880), „Karl Immanuel Nitzsch" (1872), „Das Leben Jesu" (1893), „Zur Verständigung über den christlichen Vorsehungsglauben" (1888), zijn eigen biografie „Aus meinem Leben" (1896—1899, 2 dln.) en „Christenlehre auf Grund des kleinen lutherischen Katechismus" (1900). Op de vergadering der Pruisische Synode was hij van 1875—1891 de welsprekende woordvoerder der middenpartij. Hij was sedert 1876 redacteur van de „Deutsch-evangelische Blätter" en overleed te Halle den 25sten November 1900.

Beyschlag, *Robert*, een Duitsch schilder, geboren den 1sten Juli 1838 te Nördlingen, bezocht de Academie te München, waar hij met *Hauschild*, *Schwoiser* en anderen tot de beste leerlingen van *Ph. Foltz* behoorde. Zijn talent treedt vooral aan den dag in het koloriet. De onderwerpen van zijn stukken zijn veelal lyrisch of idyllisch van aard en uit de rijke bron van liefde en vrouwen voortgevloeid. Van zijn grootere stukken moeten genoemd worden: „Iphigenie auf Tauris" (1861), „Het beeld van den geliefde" (1871) en „Het ontwaken der lente" (1874). Hij overleed den 5den December 1903 te München.

Beza, *Theodorus*, of *de Bèze*, een beroemd Hervormer, na *Calvijn* de uitstekendste onder de woordvoerders der Hervormde Kerk in de 2de helft der 16de eeuw, werd geboren te Vezelay in Nivernais, den 24sten Juni 1519. Reeds op jeugdigen leeftijd kwam hij bij zijn oom *Nicolas de Bèze* te Parijs, en deze zond hem op 9-jarigen leeftijd naar Orleans. Hier genoot hij het onderwijs van *Melchior Volmar*, een Duitsch letterkundige en een voorstander der Hervorming. *Beza* volgde dezen naar Bourges. Later keerde hij naar Orleans terug om er, volgens den wensch van zijn vader, in de rechten te studeeren. Hij werd in 1539 licentiaat in de rechten en vervaardigde sierlijke Latijnsche gedichten, die in 1548 te Parijs uitgegeven werden. Hij begaf zich naar laatstgenoemde stad en leidde er van de opbrengst van geestelijke bezittingen, die hem door een anderen oom waren afgestaan, een weelderig leven. Hij vatte liefde op voor *Claudine Desnosz*, huwde haar in 1549, begaf zich onder den naam van *Thibaut de May* naar Genève en trad er op als aanhanger der nieuwe leer. Hij bezocht zijn ouden vriend *Volmar* te Tübingen en aanvaardde op diens raad het hoogleeraarsambt in de Grieksche taal te Lausanne. Tien jaren bleef hij in die betrekking werkzaam en maakte zich tevens beroemd door zijn geleerde geschriften. Zijn treurspel: „Le sacrifice d'Abraham", waarin de duivel in de gedaante van een monnik voorkomt, vond grooten bijval, maar belangrijker was de voltooiing van de door *Marot* begonnen Fransche Psalmbeschrijving, die later herzien, maar nog altijd in gebruik is. Ook gaf hij een Latijnsche vertaling van den Bijbel en een verklaring van het Nieuwe Testament. Hij bewees groote diensten aan *Calvijn* door zijn polemische geschriften over de voorbeschikking en het avondmaal en was met dezen van oordeel, dat de ketters door den burgerlijken rechter gestraft moesten worden, hetgeen aanleiding gaf tot godsdienstvervolgingen. Hij stond bij de Zwitsers in hoog aanzien en werd benoemd tot lid van een gezantschap, dat het Fransche Hof tot zachtere maatregelen jegens de Hervormden zou trachten te bewegen. Op zijn reis naar Frankrijk ontmoette hij *Melanchton*. In 1559 vestigde hij zich te Genève, ontving er het burgerrecht en stond weldra als hoogleeraar in de theologie naast *Calvijn*. Vooral betoonde hij zich geschikt, om te onderhandelen met de machtigen der aarde. Nadat hij in 1560 koning *Anton van Navarre* tot de zijde der Hervorming had overgehaald, woonde hij het twistgesprek over het godsdienst bij te Poissy en verdedigde zijn zaak met zooveel kracht, dat de kardinaal van Lotharingen uitriep: „God gave,

rpe beoordeeling van zijn tegen-
nals. Na zijn vertrek uit Parijs
onberispelijk, en de laster, die
gedeeld liet, vond zelfs bij zijn
ang. Behalve de reeds genoemde
hij een aantal andere uitgege-
den en geschiedkundigen inhoud,
satyrieken vorm.

t woord wordt in de heraldiek
te duiden, dat de geheele op-
n wapenschild bedekt is met een
doch gewoonlijk meer dan 16, ge-
mige blokken. Aan den rand staan
een vierde op het veld, om daar-
lheid van het aantal aan te toonen.

oorspronkelijk de naam van het
f van den middelsten mast en
uikt voor het achterste zeil of
ast. Ook geeft men dien naam aan
ilen, die den vorm hebben van een
vierhoek en gevoerd worden aan
mast van een vol driemastschip.

e naam voor een soort leer, be-
vellen en hoofdzakelijk gebruikt
ij.

om is de boom, waarop op drie-
barken het achterste gaffelzeil
d.

msteng is de bramsteng (zie
bezaansmast.

s, de bras (zie aldaar) aan de ra
smast.

ffel, de gaffel (zie aldaar) aan
t.

rs is de mars (zie aldaar) aan
t.

st is de achterste mast van een
p of van een bark.

is de ra (zie aldaar) van de bezaan.

st, de rust (zie aldaar) van den

hoot is de schoot (zie aldaar) van
et commando „*bezaansschoot aan*"
getrokken, om het zeil uit te halen.
zin dient dit laatste ook als het
de matrozen naar het achterdek
orrel.

ag is de stag (zie aldaar), welke
nsmast loopt naar den grooten
n iets boven het dek door middel
hroef is bevestigd.

ant is het want (zie aldaar) van

Joseph, vrijheer *von*, een Oosten-
houdkundige en generaalintendant
ijk hoftheater, werd den 5den Fe-
Tabor geboren. Hij studeerde
trad in staatsdienst en werd in
raad en chef van het presidiaal-
ministerie van Financiën. In 1873
benoeming tot „Ministerialrat",
ef eener afdeeling en in 1878 tot
algemeene Oostenrijksche instel-
dcrediet en was bovendien van
neraal-intendant van het keizer-
r. In 1877 werd hij in den vrij-
genomen, in 1879 werd hij lid van
s en in 1881 „Geheimrat."

Bezemer, *Pieter*, een Nederlandsch zeeofficier, werd geboren te Schiedam in 1747. Nadat hij eerst als kapitein ter walvischvangst een twintigtal reizen naar Groenland had gedaan, trad hij in dienst bij de marine der Bataafsche Republiek. Hij was in 1796 bij het eskader, dat zich in de Saldanhabaai aan de Engelschen overgaf, hoewel hij en de luitenant *Barbier* in den krijgsraad hun stem tegen de overgave verhieven. In 1800 was hij bevelhebber van de „Maasnimph" met 16 stukken en 75 man. Gedurende den nacht wordt hij onverhoeds door een Engelsche barkas en 2 sloepen met 120 man overvallen. De bemanning vliegt naar het dek en onder de eerste en voorsten is de kloeke *Bezemer*. De Engelschen enteren en het volk verdedigt zich met het uit de hand werpen van kanonskogels. Een half uur heeft de worsteling reeds geduurd en het gevaar wordt grooter. Daar herinnert zich *Bezemer* plotseling, dat een hoop ijzeren ballast op het dek ligt. Met gespierde vuisten grijpt hij het aan en slingert het, ofschoon blootgesteld aan het vijandelijk vuur, met reuzenkracht in de Engelsche sloepen en veroorzaakt hierdoor zulk een schrik en verwarring, dat zij afdeinzen. In 1804 werd hij bevorderd tot luitenant ter zee eerste klasse, waarna hij zijn ontslag nam en den 19den October 1823 overleed. Zijn lichaamskrachten, die bijna aan het ongeloofelijke grensden, behield hij tot in hoogen ouderdom.

Bezemkruid. Zie *Brem*.

Bezemschoon is in den handel de benaming voor het gedeelte der goederen, dat bij het ledigen van vaten of kisten aan de wanden hangen blijft (bijv. bij suiker, honing, enz.). Het duidt ook de korting of vergoeding aan, welke voor dit onvermijdelijk verlies wordt toegekend en meestal in procenten van het nettogewicht wordt berekend.

Bezemstuiver of *bezemstuivertje* was oudtijds de kleinste zilveren munt in de Nederlanden en werd zoo genoemd naar den pijlenbundel, het zinnebeeld der Vereenigde Gewesten, welke er op afgebeeld was.

Bezeredj, *Stephanus*, een Hongaarsch staatsman, werd geboren den 25sten October 1796 te Szerdahely in het comitaat Odenburg. Hij bezocht de hoogescholen te Odenburg en Preszburg, waar hij in de rechten studeerde. In 1830 werd hij afgevaardigde naar den Landdag en vertegenwoordigde er Tolna. Zijn redevoeringen, voornamelijk bij de behandeling van sociale vraagstukken gehouden, onderscheidden zich door een schitterenden stijl en een wegslependen gloed. Vooral sprong hij in de bres voor de belangen der landbouwers. Hij overleed den 6den Mei 1856 te Hidja.

Bezetenen (*Obessi*, *Daemoniaci*, *Lunatici*) noemt men een soort van zieken, die bij het begin onzer jaartelling onder de Israëlieten, vooral in Galilaea, dikwijls voorkwamen. Het schijnt, dat de kwaal, waaraan die personen leden, een soort van vallende ziekte is geweest. Volgens de Evangelische berichten misten zij de zelfbewustheid, zoodat de bezetenen in den naam van een demon of boozen geest het woord voerden, verder krampen en stuiptrekkingen kregen en schreeuwden (Marc. 1 : 23, Luc. IV : 33, Matth. VIII : 29 en verv.) Ook wordt de bezetene een

maanzieke genoemd (Matth. XIV : 17, enz.), terwijl men daarbij alle kenteekenen van vallende ziekte opmerkt, zooals plotselijk ter aarde storten, brullen, tandengeknars, enz. De vernietiging van het zelfbewustzijn klimt wel eens tot menschenschuwheid en waanzin, alsook tot aanvallen van woede. Tevens vinden wij stomme (Matth. IX : 32, Luc. XI : 14) en jichtige personen (Luc. XIII : 11, enz.) met den naam van bezetenen bestempeld. De schrijvers der Evangeliën hielden het er voor, dat zulke lijders in de macht zijn van een boozen geest, die in hen gevaren is, uit hen spreekt en zich van hunne ledematen bedient, totdat hij met geweld uit het lichaam gedreven wordt. Volgens hunne voorstelling was ook *Jezus* van dit gevoelen. Omtrent den aard en oorsprong dier booze geesten vindt men in den Bijbel geen aanwijzingen, behalve dat zij tot het rijk van Satan behooren, zoodat hunne daden ook rechtstreeks aan dezen worden toegeschreven (Luc. XIII : 16). *Josephus, Justinus Martyr* en *Philostratus* houden de demonen voor de zielen van overleden booswichten. Andere godgeleerden waren eveneens van oordeel, dat de bezetenen door booze geesten werden geplaagd.

De genezing der bezetenen geschiedde overeenkomstig den volkswaan: men trachtte namelijk door krachtige taal, door bezwering, enz. den duivel uit te drijven. Daar de ziekten dier personen veelal van psychischen aard waren of althans in een abnormalen toestand van het zenuwstelsel gezocht moesten worden, kan het niemand bevreemden, dat die middelen wel eens een goed gevolg hadden. In de Middeleeuwen werden vele krankzinnigen als bezetenen beschouwd; de talrijke heksenprocessen uit de 13de tot de 16de eeuw getuigen daarvan. Ook in onzen tijd is het geloof aan bezetenen nog geenszins verdwenen, zooals blijkt uit het bestaan van zoogenaamde „duivelbanners", die nog altijd worden geraadpleegd. Steeds worden er lijders gevonden, die zich zelf als bezeten beschouwen en wanen, dat booze geesten in hun lichaam gevaren, hen tot allerlei verkeerdheden — vooral tot zelfmoord — aansporen. Zulk een ongesteldheid berust doorgaans op melancholie en in den regel op religieuze melancholie.

Bezetten, *bezetta, tournesollapjes*, is de naam van linnen lapjes, die met verschillende kleurstoffen geïmpregneerd zijn en vooral voor het blanketten gebruikt worden. Vooral de blauwe bezetten, die te Gallergues bij Nimes vervaardigd worden, zijn zeer gezocht. Deze worden gemaakt door linnen lapjes in het vocht van *Crozophora tinctoria* L. te drenken en deze daarna zoo lang aan de dampen van rottende paardenmest bloot te stellen, totdat de juiste kleur verkregen is. Ter verfraaiing van deze kleur worden zij daarna nog eens in het met urine verdunde sap van genoemde plant gedrenkt en eindelijk gedroogd. De roode bezetten (ook wel rozedoekjes of blanketlapjes genaamd) waren oorspronkelijk de fijne creponlapjes, waarop bij de bereiding van karmijn deze stof gedroogd was geworden. Thans worden zij uit crepon of fijn Hollandsch linnen bereid en met cochenille gekleurd. Zij worden voor het blanketten, het kleuren van likeuren, confituren, enz. gebruikt.

Bezetting van een ...
die in tijd van oorlog ...
leiding van den comma...
verdediging der vesting ...
staat hoofdzakelijk uit ...
en genie-troepen ...
den veiligheids- en den ...
en daarom slechts in ...
Van veldartillerie wor...
deeld als de bezetting ...
heeft. Over het alge...
die tot verdediging ...
kelijk zijn, niet van ...
reserve of de landweer ...
de bewakingstroepen ...
wacht en werkbeurten ...
en handlangersdiensten ...
is, wordt doorgaans ...
heidsdienst over den ...
dedigingslinie met drie ...
ben. Men denkt in het ...
een fortenrei van ...
bataljons voor den ...
te hebben, waaraan ...
wordt toegevoegd. De ...
wordt bepaald naar ...
stukken, terwijl voor ...
het kaliber, de opstelling ...
bepaald getal bediening...
lossingen genomen wor...

Aan den commandant ...
stafofficieren, ingenieurs ...
terlijke ambtenaren ...
officieren van gezondheid ...
ting wordt in verdediging...

Béziers is een ...
het Fransche departement ...
spoorweg van Bordeaux ...
gekruist wordt door ...
heeft een fraaie en ...
boven een dal met ...
wijn- en ooftgaarden ...
ven. Niet ver vandaar ...
dat de rivier door ...
kruist. Een lange ...
stuk van bouwkunst, ...
De stad zelf ziet er ...
tische kathedraal, een ...
burg, een college, een ...
gemeente 52310 ...
drijven in wijn, koren ...
wordt veel wijn ver...
de stad zelf zijn bran...
alsmede azijn- en me...
leidt naar de op een ...
zee gelegen badplaats ...

De stad wordt in de ...
den naam *Baeterrae* ...
viel zij in de handen ...
in die der Saracenen ...
hielden. Vervolgens ...
van de stad en ...
werd zij de zetel der ...
die zich in de 16de eeuw ...
den en vervolgens ...
stelden der graven van ...
van deze stond Béziers ...
koning van Frankrijk ...

·bonden. De Albigenzen hadden l. en bij den eersten kruistocht ·s (1209) werden alle inwoners leven gebracht. Zij werd toen . en van vestingwerken voor- 32 werden deze gesloopt.
le naam van een kaartspel, dat e eeuw zeer in trek was. Later de mode, maar kwam omstreeks nd weer op, terwijl het ook in gespeeld wordt. Doorgaans wordt ersonen — soms ook door 3 of 4 wel met twee, ook wel met drie ·llen van 32 kaarten. De spelers : 8 kaarten, de hierop volgende n neergelegd en geeft de troef- ·lken slag nemen de spelers elk niet verdeelde kaarten. Wie in gelijkertijd schoppen-vrouw en ŀt, roept b é z i q u e en heeft 40 ; wie tegelijkertijd 2 schoppen- uiten-boeren bezit, ontvangt voor u e 500 punten, de hoogste winst, t spel behalen kan. Ook andere ı geven een vooraf bepaald aan- e volgkaarten 250, 4 azen 100, 4 vrouwen 60, 4 boeren 40, de :rouw in de troefkleur 40 en in ır 20, 7 troeven 10, elk aas met le tien 10, de laatste slag 10). ·ekenen van het behaalde aantal . men gewoonlijk kleine tafeltjes, ·z i q u e-r e g i s t e r s. Op de ach- ·ltjes, waarvan elke speler er één ·vindt zich een overzicht van het lat men bij de verschillende kaart- ı behalen.
Eigendom.
·eleid van het Perzische woord f), is de naam van ziekelijke af- : men in de maag van sommige eren aantreft. De *Oostersche be-* uiten een groenachtig bruine kleur jds in het darmkanaal van de wilde *gagrus*) en van eenige antilopen- ·offen; hij lost op in bijtende kali, ater, alkohol en chloorwaterstof- j bij hooge temperatuur smelt en . De *Westersche bezoar* bestaat ·ke lagen. Hij kan fijn gewreven keloos en smakeloos, bevat veel wordt gevonden in de maag van ıa's. Een andere soort is de *Duitsche* ·*opilae*), uit de ingewanden van komstig en samengesteld uit ballen, ntenvezels en haar bestaan. De (*Lapis porcinus s. hystricinus*) is ; voorwerp, dat men soms in de t stekelvarken (*Hystrix*) aantreft. n nog *apenbezoar* (*Bezoar simiae*), den van den gewonen aap (*Inuus*), en den *bezoar van Goa*. Deze unstmatig vervaardigd balletje, dat mber en zand bestaat, met traga- engd en met bladgoud belegd is. ke bezoar ontstaat door een zieke- ng en is verschillend van samen- ·ltelijk is de bezoar een galsteen, maar hij bezit tevens een eigenaardig organisch zuur, namelijk het lithofellinezuur. Gedeeltelijk is hij een overblijfsel van looistofhoudende voedingsmiddelen, zoodat hij een verbinding vormt, die met het looi- of galnotenzuur overeenkomt en den naam draagt van ellag- of bezoarzuur. Soms bestaat hij ook uit onoplosbare calcium- en magnesiumzouten. Bij de groote verscheidenheid van samenstelling kan trouwens van een bepaalde geneeskracht geen sprake zijn. Vroeger stonden de bezoarsteenen in hoog aanzien, als een onfeilbaar tegenvergif en een middel tegen een aantal andere kwalen, en in het Oosten schrijft men daaraan nog altijd de eigenschap toe, dat zij vergif onschadelijk maken. Om die reden worden zij er door de pasja's en aga's duur betaald. In Nederlandsch Oost-Indië dienen zij als amuletten.

Bezoargeit (*Hircus Aegagrus*), behoorende tot de familie der Geiten en tot de klasse der Herkauwers, is volgens vele natuuronderzoekers de stamvader van onze tamme geit. Zij komt in alle wezenlijke kenmerken met de laatste overeen; alleen de richting en de winding der horens is anders. De bezoargeit is kleiner dan de Europeesche steenbok, maar toch veel grooter dan onze tamme geit. De lengte van een volwassen bok bedraagt ongeveer 5 voet, de schofthoogte 3 voet. De geit is een weinig kleiner. De horens van het mannetje zijn zeer lang en sterk, reeds bij jonge dieren zijn zij reeds meer dan 2 voet lang, bij oude dieren dikwijls meer dan 4 voet; bij den wortel staan ze dicht bij elkander. De rechter hoorn is zwak met de punt naar rechts, de linker naar links gewonden. De beharing bestaat uit korte, middelmatig fijne wolharen en een weinig langere, stijve borstels. Beide geslachten dragen een langen en sterken baard. De kleur is licht roodachtig grijs, doch gaat aan de zijden van den hals en naar de buikzijde over in een lichtere kleur; de borst en de benedenhals zijn donker zwartbruin gekleurd. De buik en de voor- en achterzijde der schenkels zijn wit. Een scherp begrensde, donker zwartbruine streep, van voren naar achteren smaller wordend, loopt over de geheele lengte van den rug tot aan den staart.

Een tamelijk uitgebreide landstreek van West- en Midden-Azië is het vaderland van de bezoargeit. Zij leeft daar in kudden van 10—20 stuks, die door een ervaren bok aangevoerd worden. In haar wezen herinnert de bezoargeit aan den steenbok. De paartijd valt in November. De geit werpt twee, zelden één jong, dat de moeder reeds in zijn eerste levensuren op al haar tochten vergezelt. Een gevangen jong wordt spoedig tam.

Een nog heden veel verbreid, ofschoon weerlegd bijgeloof, is oorzaak, dat men deze dieren erg vervolgt. Men vindt namelijk in de vierde maag en in de darmen dikwijls de zoogenaamde *bezoaren* of *bezoarkogels*, van de grootte van een erwt tot een vuist, aan welke zonder eenigen grond de wonderbaarlijkste geneeskrachtige werking wordt toegeschreven (Zie *Bezoar*).

Bezold, *Albert von*, een Duitsch physioloog, werd den 7den Januari 1836 te Ansbach geboren. Hij studeerde eerst te Würzburg, na 1857 te Berlijn en werd reeds in 1859 tot buitengewoon hoogleeraar in de physiologie aan de hoogeschool te Jena en in 1865 als zoodanig te Würz-

burg benoemd. Hij stierf hier den 2den Maart 1868. Hij hield zich vooral met proeven over de prikkeling der zenuwen en spieren door electri-

aan hem opgedragen van … voornaamste: „Die … Kunst und Kunstgewerb…

Bezoargeit *(Hircus Aegagrus)*.

citeit en over de physiologie van den bloedsomloop bezig en publiceerde hierover: „Untersuchungen über die elektrische Erregung der Nerven und Muskeln" (Leipzig, 1861) en „Untersuchungen über die Innervation des Herzens", (2 dln., Leipzig, 1863).

Bezold, *Wilhelm von*, een Duitsch meteoroloog, werd den 21sten Juni 1837 te München geboren. Hij studeerde aan de hoogeschool in zijn geboorteplaats en aan die te Göttingen, en vestigde zich in 1861 als privaat-docent aan de hoogeschool te München. In 1866 werd hij tot buitengewoon hoogleeraar aan deze universiteit en later tot hoogleeraar aan de technische hoogeschool benoemd. Hij organiseerde in 1878 in Beieren den meteorologischen dienst en werd directeur van het Beiersche meteorologische station te München. In 1885 werd hij benoemd tot hoogleeraar aan de hoogeschool te Berlijn en tegelijk tot directeur van het nieuw op te richten meteorologisch instituut, waarvan de organisatie

Lang „Beobachtungen der … tionen im Königreich Bayern … 1879-1884), sedert 1885 … teorologischen Beobachtungen … lijn), en vele verhandelingen … electriciteit, physiologische … in *Poggendorff's* en *W…* … in de geschriften der … en te Berlijn.

Bezold, *Gustav von* … werd den 17den Juli 18… Beieren geboren. Hij … hoogeschool te München … kunstgeschiedenis, … staatsspoorwegen … privaat-docent aan de … München toegelaten. … directeur van het G… um. Hij publiceerde, … kirchliche Baukunst … Stuttgart, 1884—1901), …

ıale des Königreichs Bayern"
v.), Die Entstehung und Aus-
hen Stils in Frankreich" (1891)
.nce in Deutschland, Holland,
'mark" (Stuttgart, 1899).
rich von, een Duitsch geschied-
ı 26sten December 1848 te Mün-
j studeerde te München, Göt-
in de geschiedenis en werd in
docent aan de hoogeschool te
·n. In 1884 werd hij hoogleeraar
ı 1896 te Bonn. *Bezold* schreef
mund und die Reichskriege ge-
(3 afd., München. 1872—1877),
des Hussitentums" (München,
s Pfalzgrafen Johann Casimir"
1882—1884) en „Geschichte
formation" (Berlijn, 1890), be-
andelingen in de „Historische

is het loon, dat de staat, de
eente of een openbaar lichaam
·n betaalt. De bezoldiging wordt
·n uitgekeerd; haar bedrag is
k van het ambt, als van den tijd,
ıg van het ambt vordert, en in
van het aantal dienstjaren van
den tegenwoordigen tijd bestaat
woonlijk uit een vaste som in
ıtvingen de beambten dikwijls
ımsten voor bijzondere diensten,
de bezoldiging der predikanten
·al is. Behalve de bezoldiging
ijls sommen voor kantoorbehoef-
·kosten, daggelden, reiskosten
n toegezegd. Eere-ambten wor-
d.
·en gemeente in Noord-Brabant,
ordt door Drongelen, Waalwijk,
elle. Zij ligt 19,3 km. ten W.
ɔosch, beslaat een oppervlakte
·n heeft 1702 inwoners (1904).
ıt de bodem uit zanddiluvium,
ıet Oude-Maasje, uit klei. Land-
en schoenen-industrie zijn de
n bestaan.
vroeger een Hollandsche heer-
eerst sedert 1814 tot Noord-

ɔoien bezit, behalve een R. Ka-
rvormde kerk, gesticht in 1612.
ig kasteel der heeren van Be-
het begin der 19de eeuw nog
ıwezig. De stoomtram van Til-
ijk heeft hier een halte.
rift is in het algemeen een
and de grieven opsomt, die hij
tegen een beslissing of een be-
e een of andere autoriteit, het
·e, hetzij rechterlijke. Meestal
gelijk stuk overleggen, wanneer
ger college of van een hoogeren
·l zoekt te verkrijgen van een
zenlijk onrecht, dat naar men
n lager college of door een la-
begaan is. Gewoonlijk wordt
gediend door hem, die van een
of in cassatie komt; in dit geval heet het stuk „memorie van grieven, of van bezwaren", die door den geappelleerde zooveel mogelijk weerlegd worden in een „memorie van beantwoording van grieven". In het algemeen kunnen de bezwaren van zeer verschillenden aard zijn; ze kunnen zoowel een klacht bevatten over een onrechtmatige handeling, als een beschuldiging van verkeerde voorstelling van feiten. Ook kunnen zij gericht zijn tegen een verkeerde toepassing of schending der wet (zie *Appèl*, *Cassatie*). Een bepaalde vorm is voor bezwaarschriften niet voorgeschreven; het eenige vereischte voor dergelijke stukken is, dat al de bezwaren duidelijk en helder uiteen gezet worden; wel bestaan er meestal termijnen en formaliteiten voor de indiening van het stuk, die niet verzuimd mogen worden en bij gebreke waarvan het stuk niet op wettige wijze in handen komt van de hoogere autoriteit, bij wien men herstel van het geleden onrecht meent te moeten zoeken.

Bezwering. Deze geschiedt door het aanwenden van bepaalde woorden, spreuken of handelingen, waardoor men bovennatuurlijke krachten oproepen of den schadelijken invloed van deze verhoeden wil. Het geloof aan bezweringen is zeer oud; in het Oosten ontwikkelde zich het doen van bezweringen tot een bepaald bedrijf, dat vervolgens in Griekenland doordrong. Vooral de Chaldaeërs en Babyloniërs waren als toovenaars en bezweerders bekend. Dat ook de Israëlieten er werk van maakten, blijkt uit de strafbepalingen van *Mozes*. Na de Babylonische ballingschap hield men er zich algemeen mede bezig, en de bezweringswetenschap vormt een deel der *Kabbala* (zie aldaar). Bij sommige bezweringen gebruikte men de zonderlingste en afschuwelijkste dingen; men groef de lijken uit den grond, om zich meester te maken van hunne ringen, kleederen, enz., en men sprak van een zonderling dier, dat zich ophield in Palestina en aan toovenaars een onbeperkte macht verleende. Men geloofde, dat vooral *Salomo* zeer ervaren is geweest in de bezwerings- en tooverkunst; een kostbare ring verleende hem macht over de demonen, zoodat hij eens door bezwering 1720 legioenen in een koperen ketel bande en in een moeras bij Babylon liet verdrinken.

Een belangrijk onderdeel der kunst is de geestenbezwering of het oproepen der afgestorvenen *(necromantie)*. Het geloof aan die tooverij bestond reeds vroeg bij de Joden *(Saul* en *Samuël)* en werd door het Christendom niet aanstonds vernietigd, maar aanmerkelijk gewijzigd, daar de Kerk haar als een werk des duivels veroordeelde, hoewel zij een Kerkelijke bezwering (zie *Exorcisme*) tot uitdrijving van den boozen geest goedkeurde. Op deze wijze ontstond de Christelijke magie of tooverkunst; men zocht namelijk door het aanroepen der namen van *God*, van *Jezus* en van *Maria* datgene te verwerven, hetgeen men meende dat vroeger anderen door hunne bezweringsformulen hadden verkregen. De heidensche voorstelling hield echter stand, en in de Middeleeuwen waren er velen, die voorgaven, dat zij geesten konden oproepen, en nog meer, die het geloofden. *Paracelsus*, *Jakob Böhme*, *Gutmann* en anderen verklaarden, dat zij macht hadden over de geesten, en het vervolgen van heksen of

toovenaressen, hetwelk tot lang na de Hervorming op de allertreurigste wijze plaats greep, ontstond vooral uit het heidensch geloof aan de tooverkunst. Zelfs in onzen dagen hoort men nog spreken van „betooveren", waartoe vooral oude vrouwen de macht zouden hebben.

Als bepaalde categorieën kunnen genoemd worden: *slangenbezweerders*, die voorgeven, dat zij door hunne tooverspreuken den beet van vergiftige slangen onschadelijk kunnen maken, de *regenbezweerders*, bewerende, dat zij de macht hebben, om het te laten regenen, bij sommige volksstammen in Afrika, hoewel ook elders hoog vereerd, en de *dagbezweerders*, verklarende, dat zij ongelukkige dagen in gelukkige kunnen veranderen.

Bezzenberger, *Adalbert*, een Duitsch taalkundige, geboren te Kassel, den 14den April 1851. Hij studeerde te Göttingen en te München en vestigde zich in eerstgenoemde stad als privaatdocent in het Sanskriet en in de vergelijkende taalkunde. In 1879 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleeraar te Göttingen en in 1880 tot hoogleeraar in het Sanskriet en de vergelijkende taalstudie te Koningsbergen. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Beiträge zur Geschichte der lithauischen Sprache" (Göttingen, 1877), „Lithauische Forschungen" (Göttingen, 1882) en „Lettische Dialektstudien" (Göttingen, 1885). *Bezzenberger* geeft ook (sedert 1893 met *Prellwitz*) de „Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen" (Göttingen, 1877, v. v., uit.

Bezzuoli, *Giuseppe*, een bekwaam historie- en landschapschilder, werd geboren in 1784 en vervolgens benoemd tot professor aan de Academie van Beeldende Kunsten te Florence. Hij onderscheidt zich door een correcte teekening en door een keurig koloriet, maar is tevens niet vrij te pleiten van de gebreken der nieuwe Italiaansche school. Hij overleed in 1855. Tot zijn belangrijkste stukken behooren: „De intocht van *Karel VIII*, koning van Frankrijk, in Florence", aangekocht door den toenmaligen hertog van Toskane, „De opwekking van een drenkeling door den heiligen *Franciscus*", thans in den Dom te Livorno en „De wapenfeiten van *Julius Caesar*", muurschilderingen in het paleis Pitti te Florence.

Bhagalkhand. Zie *Bagalkhand*.

Bhagalpoer, divisie en stad. Zie *Baghalpur*.

Bhagavad-Gità of „Door de Godheid gezongen openbaringen" is de titel van een Indisch leerdicht, dat een episode uitmaakt van het groote Indische heldendicht *Mahâbhârâta* (zie aldaar). De Sankritische tekst is uitgegeven door *A. W. von Schlegel* in 1846.

Bhamo is de hoofdstad van het gelijknamige district der Britsch-Indische provincie Opper-Birma. Zij ligt op 24°16' N.Br. en 96°54' O.L. v. Gr., aan de Irawadi en 290 km. van de Chineesche grens. Het aantal inwoners bedroeg in 1891 [illegible]; de handel is er in handen der Chineezen. De stad is omgeven door een vervallen [illegible]. Uit Zuid-China worden ingevoerd [illegible], [illegible] metalen, koper, [illegible] en lood, uitgevoerd naar dat rijk worden [illegible], [illegible] of [illegible], barnsteen en Europeesche katoenen weefsels, alsmede laken. Chineesche karavanen onderhouden het verkeer met Yunnan; Engelsche [illegible] schen Bhamo en Rangoon [illegible]

Reeds in 1550 [illegible] geesche factorij. In [illegible] tegenstaande het [illegible] gelsch politiek agent; [illegible] ding stichtte er een [illegible] oudsher de zetel van [illegible] neur, had een klein [illegible] een diplomatiek agent [illegible] spraak maakte op de [illegible] Toen koning *Thibaw* [illegible] ger van 5000 man [illegible] te bestrijden, werd [illegible] neezen ingenomen, doch [illegible] weder ontruimd.

Bhanasser is in de [illegible] van een machtigen [illegible] wekkend daemonengeslacht [illegible] (zie *Çiva*) met buiten[illegible] liet *Amsroed*, den [illegible] en een kleinzoon van [illegible] werpen, maar hij werd [illegible] gevallen en overwonnen [illegible] moest toestaan.

Bhandara, een district [illegible] in de Britsch-Indische C[illegible] slaat een oppervlakte van [illegible] 742887 inwoners (1891) [illegible] met heuvels en [illegible] is ongezond. IJzer [illegible] namige hoofdstad heeft [illegible] katoenindustrie en 1[illegible]

Bhang (*Bang*), [illegible] naam voor de minder [illegible] die uit fijngemaakte [illegible] den bloeitijd geplukt, [illegible] dië en in de Oostersche [illegible] met water of melk en [illegible] menden drank verwerkt.

Bharatpoer. Zie [illegible]

Bharavi, een oud-Indisch [illegible] schijnlijk in de 6de eeuw [illegible] vóór 634) leefde, is de [illegible] roemde heldendicht: „Ki[illegible] van Ardsjoena tegen de [illegible] stof aan de „Mahabharata" [illegible] uitgave is die van [illegible] bay, 1889). De eerste [illegible] dicht zijn in het [illegible] *Schütz* (1845) en met [illegible]

Bharotsj (het [illegible] hoofdstad van het [illegible] vincie Goedsjaat van het [illegible] sidentschap Bombay. Zij ligt [illegible] 73°2' O.L., aan den [illegible] bada, ongeveer 48 km. [illegible] Golf van Cambay [illegible] der oudste havenplaatsen [illegible] de Narbada is hier een [illegible] brug met 67 bogen [illegible] ven door een op [illegible] die alleen langs de [illegible] derhouden is en [illegible] geren tijd was zij een [illegible] dustriestad; in de laatste [illegible] stad echter door [illegible] in den tegenwoordigen [illegible]

antal inwoners bedraagt (1891)
nder dan in 1777), waaronder
.1354 (meest arme) Mohamme-
:en (meest wevers en scheeps-
48 Dsjain (meest kooplieden) en
e scheepsbouw en weverijen der
achteruitgegaan. De Hindoes en
leven voornamelijk van handel,
hvangst en verschillende hand-
'te aarde in den omtrek is buiten-
ar en is vooral voor katoenaan-
ikt. Behalve katoen worden ko-
hten uitgevoerd. Men vindt er
egeeringschool, een door de Hin-
n ziekenhuis voor verschillende
en, van de zoogdieren tot de in-
bed onderhouden kerkhof, uit den
ij nog aan de Nederlanders be-
fsteenen van 1685 tot 1770. —
arschijnlijk, dat zij het *Barygaza*
s en *Arrianus*. Bij de Arabieren
iddeleeuwen onder den naam Ba-
delsplaats goed bekend.
ring van Goedsjarat door de Mo-
akte Bharotsj een deel van den
n staat Goedschrat uit, totdat
ot Mogol *Akbar* haar bij zijn
1685 werd zij door de Mahrat-
an wie de Engelschen haar in
Zij stonden haar echter in 1783
ttenvorst *Mahadadsji Sindhja*
een oorlog tusschen de Mahrat-
lschen, veroverden deze laatsten
len hierop volgenden vrede van
ngaon (in Berar) werd zij aan
fgestaan.
. was een oud-Indisch wijsgeer
er, die volgens de sage nog altijd
r de menschen wandelt. Zijn dicht-
eds vertaald omstreeks het jaar
Nederlandschen zendeling, *Abra-*
onder den titel „Opene deure
gen Heidendom" een onpartij-
jk boek uitgaf over de mythen
r Indiërs en aan het slot van dat
iken plaatste van *Bhartrihari*,
aan voor hem uit het Sanskriet
sch had vertaald. In 1804 is de
tekst te Serampoer gedrukt, en
heeft daarvan een critische uit-
itijnsche vertaling geleverd. Dat
bij de Brahmanen in hoog aan-
in 3 honderdtallen: het eerste
ek der liefde", het tweede het
hten" en het derde het „Boek
hing der hartstochten". Van den
enoeg niets bekend.
een beroemd Indisch sterrenkun-
ır 1114 na Chr. geboren, onder-
oor zijn uitgebreide wiskundige
oot leerdicht is getiteld: „Sid-
Astronomie-sterrensieraad) en be-
geometrie en astronomie. Het
netisch en geometrisch gedeelte
het Sanskriet uitgegeven in 1832,
l, de algebra bevattend (Vidsja-
, en het derde (Ganitâdbâjja) en
ja), waarin de eigenlijke sterren-
kunde behandeld wordt, in 1842. Daarenboven vervaardigde *Bhâskara* een handboek der praktische sterrenkunde (Karana-kutûhala). Het schijnt dat hij uit Grieksche en Arabische bronnen heeft geput.

Bhat is de naam van een eigenaardig genootschap, een soort erfelijke kaste vormende, in de westhelft van Voor-Indië. Vooral onder de Radsjpoetische bevolking stonden hare leden vroeger in hoog aanzien. Deze treden op als rondtrekkende sprookjesvertellers, barden, kenners van de volkslegenden en familietradities, alsmede als toovenaars, waarzeggers, enz. De vrijgevige hoofden en andere voorname personen worden door hen in liederen geprezen, terwijl zij op diegenen, door wie zij zich verongelijkt gevoelen, satiren maken en deze verbreiden. Het dooden van een Bhat geldt als een zware misdaad. Daarom begeleiden zij de reizigers en dreigen bij een aanval zich van het leven te berooven. Tegenwoordig is hun aanzien veel verminderd, vooral in Hindostan, waar zij als verwaande en brutale bedelaars optreden.

Bhatgong, voorheen *Dharmapoetra*, is een stad in den Indischen staat Nepal. Zij ligt 1200 m. boven de zee, 15 km. ten O. van Katmandoe en is een der voornaamste zetels der Indische geleerdheid, zoodat er zich uitgebreide boekerijen en talrijke Sanskritische handschriften bevinden. Er is veel handel en nijverheid (koperwerk) en men telt er 30000 inwoners.

Bhatti, een Indisch dichter, uit de 6de of 7de eeuw na Chr., is de vervaardiger van het heldendicht: „Bhattikâvyam", waarvan de stof ontleend is aan de geschiedenis van *Rama*. De beste uitgave is die van *Bapata* met het commentaar van *Dsjajamangala* (Bombay, 1887).

Bhawabhoeti, een Indisch treurspeldichter, leefde vermoedelijk in de 8ste eeuw onzer jaartelling. Een zijner drama's „Mâliatmâdhava" getiteld, „het Romeo- en Juliadrama der Indiërs", werd te Bombay uitgegeven door *Bhandarkar* in 1876, enz., in het Engelsch door *Wilson* in het „Theatre of the Hindoos", dl.2, en in het Duitsch door *Fritze* in „Reclams Universalbibliothek", (Leipzig, 1883).

Bhawalpore. Zie *Bahawalpoer*.

Bhawnagar of *Bhavnagar* is de naam van een vazalstaat in het distrikt Gohelwar van het Engelsch-Indisch agentschap Kathiwar, aan de oostkust van het schiereiland Goedsjarat (presidentschap Bombay). Zijn oppervlakte bedraagt 7407 v. km.; het aantal inwoners (1901) 412664. De thakoer (vorst) is aan de Engelsche regeering, aan den gaekwar van Baroda en aan den nawwab van Dsjoenagarh schatplichtig. Door zijn rijke bodemprodukten, bloeiende industrie en levendigen handel vormt dit landschap een van de voornaamste der talrijke vazalstaten in Kathiawar. Ongeveer de helft van het gebied bestaat uit zwarte aarde, die uitstekend voor den katoenbouw geschikt is; het overige gedeelte heeft een lichten zandbodem, die echter door bronnen en rivieren voldoende besproeid wordt. Het klimaat is aan de kust goed, in het binnenland heet en droog. Koorts is één van de meest voorkomende ziekten. De voornaamste voortbrengselen van den bodem zijn: koren, zout en wol, en van de industrie: olie, voorwerpen

van koper en messing en glasparels, die o. a. naar Afrika uitgevoerd worden. Behalve langs de gewone landwegen heeft het verkeer langs twee rijksstraatwegen en een spoorweg met verschillende zijtakken plaats. Sedert 1873 bestaat er ook nog een verbinding tusschen de hoofdstad en de havenstad Dholera (in het Engelsche district Ahmadabad), een van de voornaamste katoenmarkten aan de Golf van Cambay. De Britsche agent te Radsjkot, die onder den gouverneur van Bombay staat, is voor Bhawnagar en de overige kleine staten van het schiereiland de hoogste politieke gezagvoerder.

Bhawnagar is de hoofdstad van den gelijknamigen vazalstaat (zie aldaar). Zij werd in 1742 aan de Golf van Cambay gesticht, is een voorname havenplaats en telt (1901) 55315 inwoners. Door een smalle bocht is de haven moeilijk toegankelijk, maar voor niet te diep gaande schepen biedt zij een veilige ligplaats. Zij is de voornaamste haven en katoenmarkt in Kathiawar. Verder heeft de stad groote spinnerijen en weverijen en stoomwolpersen. De voornaamste uitvoerartikelen zijn: metalen vaten, glasparels, wol en geweven stoffen.

Bhil is een Voor-Indische volksstam, die in 1901 1665474 koppen telde en vooral Radsjpoetana, alsmede de heuvels der Satpoera-, Vindhya- en Adsjanta-ketens bewoont. De Bhil's zijn de nakomelingen van de bevolking, welke Voor-Indië voor de Ariërs bewoonde. Zij hebben een lengte van 1.70 m. en een borstomtrek van 174 cm.; de armen zijn korter dan die der Hindoes. Het hoofd is een weinig dolechocefaal, de jukbeenderen zijn vooruitstekend, de lippen dik, de mond groot, de neus breed en dik, het haar zwart en de baard sterk ontwikkeld. Vroeger beheerschten zij de vlakte, doch moesten voor de Marhatten in de bergen vluchten. De Engelschen behandelden hen beter en konden reeds in 1827 een korps van 600 Bhil's vormen. Zij hebben veelwijverij; hun godsdienst is een geloof aan geesten. Middelen van bestaan zijn de jacht met pijl en boog, alsmede de landbouw. De Bhil's zijn de eenige oerbewoners van Indië, welke onder opperhoofden staan; door hun rooftochten gaven zij dikwijls aanleiding tot militaire expedities, het laatst in 1883.

Bhilsa is een stad in den Britsch-Indischen vazalstaat Gwalior. Zij ligt op den rechteroever der Betwa, heeft een fort, 9670 inwoners (1891) en tempels, welke door talrijke Hindoe-pelgrims bezocht worden. Op een afstand van 10 km. liggen ruïnen van Boedhistische gedenkteekenen met inschriften.

Bhima is een zijrivier van de Krisjna in het midden van Voor-Indië. Zij ontspringt op de oostelijke helling der West-Ghats, heeft een lengte van 594 km. en haar mond ligt ten N. van Rait-[illegible] in Haidarabad.

Bhim-Ghora of *Bhima Ghora* is de naam van een bedevaartplaats der Hindoes in het district Saharanpoer van de divisie Mirat in Britsch-Indië. Zij ligt op 29°58' N.Br. en 78°14' O.L., ongeveer 1½ km. ten noordwesten van Hardwar; 350 m. boven den zeespiegel bevindt zich een enge rotskloof met een vijver, die zijn water uit den Ganges ontvangt. Door zich met dit water te

gevoerd worden stofgoud, zout, ɔpelen, muskus, zijde en inland- eger bestaat uit 6000 man. De deeren 's winters te Panakka, ; zee, en 's zomers te Tassisoe- en den zeespiegel; in laatstge- wonen alleen binnen het paleis Radja 1500 geestelijken.

in 1826 in aanraking en tevens geland, toen dit rijk zich meester m. De radja van Assam name- Bhoetaneezen de doears (dalen ı Himalaja, tevens toegangswe- ıaar Bhoetan) langs zijn grenzen ıng in muskus en andere kost- elen afgestaan. Aan deze schat- malde waarde toegekend, maar ; verkoop niet verkregen werd, he Regeering in 1837 een nauw- g der overeenkomst, en de on- epen in 1841 uit op den afstand 1842 op dien van het distrikt eland, hetwelk daarvoor jaarlijks erling zou betalen. Rooftochten den gestraft met het inhouden lling. De Bhoetaneezen zonden grenzen van Sikkim, maar deze rspit delven voor de Engelschen. wenschten echter een einde te ıngeregeldheden en besloten in schap naar Bhoetan te zenden. ;af zich daar heen met een aan- naar kon er zich aan de grenzen igen, dat zijn bezoek niet aan- ı den weg naar Panakka vond meringen, en zijn gevolg moest wegens gebrek aan levensmid- len. Aanvankelijk werd hij be- maar weldra was zijn leven in erkreeg eerst zijn vrijheid, toen ɔnderteekende, waarbij Engeland de doears terug te geven. Nu om zijn prestige te handhaven ıen voor deze beleediging; in werd de oorlog verklaard, en een macht maakte zich zonder slag r van eenige vaste punten. De tusschen zoo gebrekkig uitgerust, niemand bevond, die bekend was ısche taal, en dit werd hachelijk. adja schriftelijk het nemen van regelen aankondigde en deze brie- acutta, moesten gezonden worden e aanval had plaats, en de Engel- nederlaag; eerst na vernieuwde g waren zij in staat in 1865 van n den afstand te verkrijgen der s. Den 8sten April van dat jaar ; afgekondigd der doears tusschen a en Sankos, en den 11den No- ɔlgende kwam een vredesverdrag in aan den Dharma Radja een 0 pond sterling werd toegezegd. e doears aan Bhoetan teruggege- ıgen aan Engeland afgestaan.

n vazalstaat der Britsch-Indische ıal-Indië. Het strekt zich uit van ' N.Br. en van 76°25' tot 78°50' O. L. v. Gr., beslaat een oppervlakte van 17745 v.km. en telde in 1891: 952486 inwoners (747004 Hindoes, 82164 Mohammedanen en 119418 oerbewoners). Het land wordt doorsneden door het Vindhya gebergte en vormt overigens een hoogvlakte van 800 m.; de zuidelijke grens wordt gevormd door het dal der Narbada. Twee spoorwegen verbinden Bhopal met de lijn Bombay—Allahabad en met den Ganges-spoorweg.

De Mohammedaansche vorstin of begoem heeft een inkomen van 268000 ponden sterling en moet 20000 ponden schatting betalen. Haar rechtsmacht is echter onbeperkt en zij onderhoudt een leger van 3200 man met 57 kanonnen, dat te Sihor, den zetel van het Britsche agentschap Bhoetan (22582 v.km. met in 1901: 2.006859 inwoners) in garnizoen ligt.

Een Afghaansch stadhouder van den grootmogol maakte zich in 1723, als naib van Bhopal, onafhankelijk, en in 1755 maakte een neef van den toenmaligen naib zich van de heerschappij meester. Onder zijn opvolger *Nasir Mohammed* verkreeg in het begin der 19de eeuw een Franschman grooten invloed; hij leidde alle onderhandelingen met het Britsch-Indische gouvernement en liet aan zijn nakomelingen uitgestrekte bezittingen na. Deze bleven Christenen, vermengden zich echter door huwelijken met de inboorlingen en groeiden aan tot een kolonie van eenige honderden zielen. Zij verkregen van de Fransche zending een geestelijke, noemden zich illegitieme afstammelingen van de Bourbons en namen hun wapen aan. Van 1818—1868 werd Bhopal met krachtige hand geregeerd door *Sikander Begoem* en daarna door hare dochter *Sjah Djehan*.

Bhopal is de hoofdstad van den gelijknamigen vazalstaat. Zij ligt aan de Betowa en aan den spoorweg, heeft 70338 inwoners (1891), een fort en sterke muren; buiten de stad ligt het fort Fatehgarh. Bhopal is de residentie van de vorstin.

Bhot, *Bhotiâ*, *Bhutya*, is de Indische naam van een Tibetaanschen volksstam, die in de berglanden van den Himalaja, tusschen de rivieren de Kali en de Tista, woont. Zij vormen in Boetan en Sikkim door hun aantal en hun beschaving de heerschende klasse; in Nepal zijn zij minder talrijk vertegenwoordigd. Doordat zij steeds met Tibet in aanraking waren, hebben zij den godsdienst der Tibetanen overgenomen. Zij erkennen de geestelijke opperheerschappij van den Dalaï-Lama en worden door een geïncarneerden heilige, de *Dharmarâdja*, geregeerd. Maar in tegenstelling met den gelen (hervormden) godsdienst, vertegenwoordigen de Bhot de roode (oudere) school. In physieke eigenschappen stemmen zij met de Tibetanen overeen. Evenals deze hebben zij polyandrie. De schrijf- en boekentaal is Tibetaansch, de volkstaal is een eigenaardig dialekt.

Bhrigoe is in de Indische fabelleer een der 10 *Maharisji* of „Groote wijzen", zonen van *Brahma*, en de vader van *Soekra*. Hij stelde de voornaamste 3 goden op de proef, om te onderzoeken, wie van hen de liefderijkste was, ten einde dezen te huldigen. *Brahma* liet hem niet eens toe in zijn tegenwoordigheid, *Çiwa*, in de gedaante van *Mahadewa*, ontving hem vriendelijk, maar werd door eenige kwetsende woorden

zoozeer in toorn ontstoken, dat *Bhrigoe* zich ter nauwernood door de vlucht kon redden. De wijze begaf zich nu naar *Visjnoe*, vond hem slapende en wekte hem met een schop. De god werd echter geenszins vertoornd en vroeg zelfs, of *Bhrigoe* zich ook zeer gedaan had, daar zijn lichaam zeer hard was. Nu viel de wijze op zijn aangezicht, smeekte om vergiffenis, die hij terstond verwierf, en verklaarde met de overige wijzen *Visjnoe* boven al de hulde der stervelingen waardig. Men houdt *Bhrigoe* tevens voor den vervaardiger van een Indisch wetboek.

Bhumasser of *Bhoemasser* is in de Indische fabelleer een machtig koning der reuzen, die in vermetelen hoogmoed heerschappij wilde voeren over de zeven hemelen. Hij spoedde zich daarheen met een leger, wierp koning *Indra* van den troon en maakte zich daarbij meester van 16000 schoone koningsdochters, die hij opsloot in zijn paleis. Dit laatste omgaf hij door een zevenvoudigen gordel van verschansingen: de 1ste was van water, de 2de van harde rotsen, de 3de van millioenen door elkander gekronkelde slangen, de 4de van vuur, de 5de van ijzer, de 6de van kwikzilver en de 7de van aarde. *Soethama*, de bevallige gemalin van *Krisjna*, wenschte die koningsdochters te zien, maar de toegang werd haar en haren echtgenoot geweigerd. Hierdoor ontstond een vreeselijke oorlog, waarin de koning der reuzen sneuvelde. De 16000 vorstinnen werden daarna in de vrouwenverblijven van *Krisjna* geplaatst.

Bhurtpore of *Bharatpoer* is een onder Britsche bescherming gestelde staat in het Oost-Indische Radsjpoetana. Het strekt zich uit van 26° 42'—27° 49' N. Br. en van 76° 54'—77° 48' O. L. v. Gr., beslaat een oppervlakte van 5113 v. km. en telt 640303 inwoners (1901); voor $^2/_3$ zijn deze Hindoes en voor $^1/_3$ Mohammedanen. Het lage heuvelland heeft gebrek aan water; de vlijtige bevolking heeft het echter vruchtbaar gemaakt.

De maharadja behoeft geen schatting te betalen, hij heeft een inkomen van 320000 pond sterling en onderhoudt 9960 soldaten. In de gelijknamige hoofdstad, gelegen aan den Radsjpoetana-spoorweg, staan een fort en het paleis van den maharadja. Zij telde in 1901: 42997 inwoners. De nu vervallen vestingwerken werden in 1826 door lord *Combermere* bestormd.

Biabanak is de naam van een oasengroep in de groote Perzische woestijn. Zij werd het eerst in 1875 door den Britschen kolonel *C. M. Mac Gregor* bezocht, ligt ongeveer 200 km. ten noorden van Jeszd en omvat acht dorpen. De hoofdplaats is Choer met 400 huizen, door Perzen en Arabieren bewoond, met een dicht woud van palmboomen, maar met slecht drinkwater. Des zomers is het er zeer warm en des winters valt er veel sneeuw. De oase is van belang, omdat zij een vereenigingspunt vormt van onderscheiden groote wegen.

Biafrabaai vormt het diepste en oostelijkste gedeelte der Golf van Guinea en ligt tusschen de kapen Formosa en Lopez. Zij bevat de eilanden Fernando Po, Principe, S. Thomé en Nolas. Het N. gedeelte der kust tot aan de Campo-rivier staat onder Duitsche-, het Z. gedeelte onder Fransche bescherming.

Biais is een Fransch
of scheef beteekent
schuins afgeknipte
op vrouwenkleeding

Biala. Een stad
gen aan het gelijknamig
spoorweg van Bielitz
tegenovergelegen Bielitz
verbonden. Er zijn
laken en wollen artikelen
ververijen. Ook worden
wol, machines, steenen,
en papier. In de
een belangrijke handel
aantal inwoners,
1900: 8257.

Biala is de grens
Oostenrijksch Silezië.
kiden en ontlast zich
op den rechteroever der

Biala is een rechter
jec — een zijrivier van
licië. Zij ontspringt
na een 115 km. langen

Bialowics, *Heide*
Poesjtsja, is een uitgestrekt
Russisch gouvernement
oppervlakte van 1276 v. km.
vlakte, die in het
en de rivieren Narew,
kelen er door heen.
het geliefdkoosd jachtgebied
gen, is het eenige
nog oerossen opbouden.
is het woud in 1803
temin is hun aantal
werden daar nog 361
geteld. Daarenboven
wilde zwijnen, enz.
deels uit naaldhout,
enz. verheffen. In het
ligt het dorp Bialowics
de nabijheid daarvan
den voormaligen koning

Bialystock of
ments-hoofdstad in het
Grodno. Zij ligt aan
rijk vereenigingspunt
schau, Koningsbergen,
towsk. Men vindt er
gymnasium, een
fabrieken, een aanzienlijk
inwoners, van welke
godsdienst belijdt. —
van dien naam was
lachië, dat een deel
werd in 1520 een
tot 1795, verviel toen
den vrede van Tilsit
sische rijk. In 1842
Grodno toegevoegd.

Biancavilla, een
vincie Catania op Sicilië
lijke helling van den
van Catania naar
kolonie, in 1480
inwoners, die koren,
Men vindt er een

zijn er vruchtbaar. Hier lag
..
iuseppe, een Italiaansch staats-
1822, studeerde in de rechten
in het Sardinische Parlement.
de rechterzijde, was in 1867
·nige maanden minister van Ma-
9—1876, van 1884—1892, van
t Februari 1895 en van Decem-
›vember 1898 president van de

Giuseppe, een Italiaansch schrij-
treeks het jaar 1795 te Onigo
grondgebied, studeerde te Padua
trad op als pleitbezorger, totdat
: overheersching hem die betrek-
eggen. Nu bepaalde hij zich bij
·n schreef den roman „Giulia
it hij in 1827 van een reis naar
·ruggekeerd, stichtte hij te Ve-
rift „Scienze e lettere delle pro-
·n vereenigde een aantal oordeel-
n onder den titel „Lo scrittore
leverde hij: „Elogi", „Gli uomini
tori e parlatori" en „Studi filo-
:l stadsbibliothecaris te Treviso
ing van Venetië senator, en over-

incesco, een beeldhouwer en schil-
Hij was de leermeester van *Cor-*
ad in 1510.
ancesco, een Italiaansch compo-
52 te Cremono geboren. In 1775
ist aan het Théâtre italien te
1780 kapelmoester aan verschil-
ıe schouwburgen en daarna or-
om San Marco te Venetië. Sedert
ch te Londen op en overleed den
· 1811 te Bologna. *Bianchi* heeft
·ra's geschreven.
nzens Ferrerius Friedrich von,
:za, luitenant-veldmaarschalk in
lienst. Hij werd geboren te Wee-
Februari 1768 en ontving onder-
nieschool aldaar. Reeds in 1788
ıe-officier deel aan den oorlog te-
n 1792 tot 1797 onderscheidde hij
talië door zijn krijgskundige be-
ıral bij Aspern (1809) verwierf
ı en hij werd weldra bekleed met
tenant veldmaarschalk. Hij streed
ipzig, nam deel aan den intocht
ı in Parijs, sloeg in 1815 *Murat*
ı trok Napels binnen. Door *Fer-*
ı Napels werd hij verheven tot
za. Nadat hij in 1824 gepension-
rde hij op zijn landgoed Magliano
het uitbarsten der omwenteling
1848 werd hij op bevel van het
uur te Treviso in hechtenis ge-
ı verloop van een paar maanden
·r Oostenrijkers bevrijd. Hij over-
· Augustus 1855 te Rohitsch-

·drich, vrijheer *von*, een zoon van
, werd geboren den 24sten Novem-
ls onderofficier in Oostenrijkschen
kolonel in garnizoen te Venetië, toen aldaar in 1848 de revolutie uitbarstte, streed bij Novara, voerde als generaal-majoor het bevel over een brigade in Hongarije en werd in 1854 bevorderd tot luitenant-veldmaarschalk. Hij overleed te Ems, den 28sten September 1865.

Bianchi, *Nicomede*, een Italiaansch geschiedschrijver, geboren den 20sten September 1818 te Reggio in de Emilia. Hij studeerde in de geneeskunde, maar werd bij de volksbeweging van 1848 lid van het Voorloopig Bewind van Modena en Reggio. Nadat hij in 1849 tot het ambteloos leven was teruggekeerd, bepaalde hij zich bij de beoefening der geschiedenis. Hij begaf zich naar Piémont, werd eerst hoogleeraar in de geschiedenis te Nizza, toen directeur van het nationaal college te Turijn en kwam eindelijk aan het hoofd van het licéo-Cavour. In 1864 werd hij secretaris van den minister van Onderwijs en in 1871 hoofdredacteur der archieven van Piémont. In 1881 tot senator van het koninkrijk benoemd, overleed hij den 6den Februari 1886 te Turijn. Hij schreef: „I ducati Estensi" (1852), „La storia della politica austriaca rispetto ai governi e ai sovrani italiani dal 1791 al 1857" (1857), „Le memorie del generale Carlo Zucchi" (1861), „Il conte Camillo di Cavour" (1863), „Storia documentata della diplomazia europea in Italia dal 1814 al 1861" (1865—1872, 8 dln., „Carlo Matteucci e l'Italia del suo tempo" (1874), „Le materie politiche relative all'estero degli archivi di stato piemontesi" (1876) en „Storia della monarchia piemontese dal 1773 al 1861" (1877—1884, dl. 1—4, onvoltooid). Ook gaf hij *Cavour's* brieven aan *Emanuel d'Azeglio* uit (1885).

Bianchi-Giovini, *Aurelio*, een Italiaansch geschiedschrijver en journalist, geboren te Como, den 25sten November 1799, werd geplaatst in een handelshuis te Milaan, begaf zich naar Weenen om Duitsch te leeren, maar keerde weldra, op last der Oostenrijksche politie, naar Milaan terug. Om zich aan de onafgebroken vervolgingen der regeering te onttrekken, nam hij de wijk naar Zwitserland, waar hij te Capolago (Tessino) werkzaam was voor de Tipografia Elvetica, „L'Ancora" uitgaf en de „Histoire de Venise" van *Daru* vertaalde. In het jaar 1835 stichtte hij het dagblad: „Il Republicano della Svizzera Italiana" en maakte in 1837 een aanvang met zijn „Storia dei Papi", een uitgebreid, maar onvoltooid gebleven werk. Ook schreef hij: „Vita di fra Paolo Sarpi" (1836). Na een kort verblijf te Zürich maakte hij in 1842 gebruik van de door Oostenrijk verleende amnestie en keerde naar Milaan terug, waar hij onderscheiden geschiedkundige werken uitgaf. In 1847 vertrok hij naar Piémont, waar hij zich met de redactie van de „Opinione" belastte; hij behield die tot 1852, den oorlog predikende tegen Oostenrijk en den paus. In 1853 stichtte hij het dagblad „L'Unione", waarmede hij in 1861 naar Milaan en in 1862 naar Napels vertrok. Hij overleed in laatstgenoemde stad, den 16den Mei 1862.

Bianchini, *Francesco*, of *Blanchinius*, een Italiaansch sterren- en oudheidkundige, werd geboren te Verona, den 13den December 1662. Hij ontving aanvankelijk onderwijs aan het college der Jezuïeten aldaar, studeerde vervolgens te Padua in de godgeleerdheid, maar legde zich tevens toe

op de wis- en natuurkundige wetenschappen, terwijl hij zich in 1684 naar Rome begaf, waar hij met ijver de rechtsgeleerdheid en oudheidkunde beoefende, alsmede de Hebreeuwsche en Grieksche taal. *Clemens XI* benoemde hem tot secretaris der commissie, die onder het voorzitterschap van een der kardinalen met een verbetering van den kalender was belast. Aan *Bianchini* werd opgedragen, in de kerk van Santa Maria degli Angeli een meridiaan te trekken en een zonnewijzer te plaatsen, hetgeen hij, bijgestaan door *Maraldi*, volbracht. Ook later, bij het trekken eener middaglijn te Colorno, bleek zijn bekwaamheid. Op een reis naar Parijs, Lotharingen, Holland, Vlaanderen en Engeland, knoopte hij betrekkingen aan met zijn meestberoemde tijdgenooten. *Clemens XI* verhief hem tot opzichter over alle oudheden en kunstschatten te Rome en zond hem daarna, als geschiedschrijver van het gezantschap, met den kardinaal *Barberini*, naar Napels. *Bianchini* zette inmiddels zijn sterrenkundige waarnemingen voort en maakte vele nieuwe bijzonderheden openbaar over de vlekken der planeet Venus. Hij overleed den 2den Maart 1729, een groot aantal geschriften, vooral van geschiedkundigen inhoud, nalatende. Van deze vermelden wij: „Storia universale provata co' monumenti e figurata co' simboli degli antichi" (1697 en 1747). Ook bezorgde hij een merkwaardige uitgave van: „De vitis Romanorum pontificum" van *Anastasius*. In den dom zijner geboortestad werd een marmeren gedenkteeken te zijner eere opgericht.

Bianco, *Andrea*, een Venetiaansch aardrijkskundige uit de 15de eeuw, heeft zich beroemd gemaakt door zijn zeeatlas in 10 bladen (1436), waaraan ook een wereldkaart toegevoegd is. Het werk bevindt zich in de St. Marcusbibliotheek te Venetië.

Bianco, *Baccio di Bartolommeo*, een Italiaansch bouwmeester in den barokstijl, werd den 4den October 1604 te Florence geboren. Hij versierde *Wallenstein's* paleis te Praag, ging daarna naar Florence, later naar Genua en stierf in 1656 te Milaan. Zijn voornaamste werken zijn: het paleis Balbi-Senarega en het universiteitsgebouw (vroeger het Jezuïetencollege) te Genua.

Biandrie is het hebben van twee mannen. In dezen toestand verkeert de vrouw, welke gelijktijdig en in strijd met de wet gehuwd is met twee mannen. Zie *Bigamie*.

Biarchie noemt men het regeeren van twee personen over een staat en ook wel de staat, welke door twee personen geregeerd wordt.

Biard, *François*, een Fransch genreschilder, werd geboren te Lyon den 8sten October 1798, bezocht de schilderschool in zijn vaderland en deed vervolgens een reis door Spanje, Griekenland, Syrië en Egypte, waar hij een groot aantal schetsen vervaardigde. Grooten roem behaalde hij op de Tentoonstelling te Parijs in 1833 door zijn stuk „De Arabier, in de woestijn door den samoem overvallen", dat spoedig gevolgd werd door de „Odaliske te Smyrna". Vooral werd hij de lieveling van het publiek door zijn humoristische en satyrieke stukken. In 1839 bezocht hij Groenland en Spitsbergen, om ook daar schetsen te verzamelen naar de natuur, een stuk in het stadsmuseum te Leipzig: „Een gevecht met een ijs-

beer" was daarvan de vrucht ...
hij tot het komieke genre ...
door den naam van den Pui...
Een reis naar Brazilië ...
hij in het geïllustreerde ...
Brésil (1862). Hij overleed ...
te Los Plâtreries bij F...

Biarritz is een ...
het Fransche departement ...
ligt 8 km. ten Z.W. van ...
achtige kust van Biskaje ...
stad door twee spoorwegen ...
door klippen afgesloten ...
daarvoor gelegen ...
menten liggen ...
De nieuwe kerk is in ...
trokken; de bewoners ...
talrijke villa's. Verder ...
een 47 m. hoogen ...
aquarium en oesterputten ...
bedraagt 11495 (1901).

Onder *Napoleon III.* ...
familie de baden gebruikte ...
1865 samenkomsten met ...
Biarritz in trek: sedert ...
aristocratie, alsmede ...
jaarden druk bezocht. De ...
niet medegerekend, bedraagt ...
gemiddeld 10000 per jaar ...
van Juli tot September, ...
klimaat wordt de ...
zocht.

Biart, *Lucien*, een F...
dichter, geboren te V...
1829, scheepte op jeugdige ...
Amerika, wijdde zich ...
der dierkunde en werd ...
geneeskunde. Onder het ...
miliaan was hij lid der ...
en ontving van dezen ...
Guadeloupe. Na een ...
keerde hij naar zijn ...
tijdschriften, o.a. in de „...
des", merkwaardige ...
en overleed den 18den ...
zijn werken noemen wij ...
(gedichten, 1853), „La ...
„Benito Vasquez, aventure ...
(1869), „Pile et face", „...
Benagius", „L'eau dormante" ...
rique" (door de Academie ...
amis" en „Les Aztèques ...
mes" (1885). Zijn ...
de levendigheid der ...
fereelen.

Bias, een der Zeven W...
was afkomstig uit Priëne ...
noot van den Lydischen ...
diens zoon *Croesus* (570 ...
spreuken, die aan hem ...
vooral door *Diogenes* ...
men zijn, is de wijsheid ...
eigendom van den mensch ...
reis van de wieg naar het ...
wustheid van het recht ...
dom niets te wenschen ...
wijze schade te kunnen ...
te willen. Toen de ...

:er stad door *Mazares* het be-
adden, met have en goed de
zich er over verwonderden, dat
erlei aanstalten maakte, voegde
mia mea mecum porto" (Al het
j mij). Zijn spreuken zijn door
h verzameld.
·lek met 2752 inwoners (1900),
van het distrikt Riviera in het
on Tessino. Het verheft zich,
omgeven, 305 m. boven de op-
: en ligt aan de Tessino en aan
l-spoorweg. Er is veel handel

is een scheikundige uitdrukking
weemaal zooveel atomen bevat-

voud van b a b = poort) is de
bergketen in het westelijk deel
sche provincie Constantine. Zij
, aan de twee smalle passen te
r het overlandverkeer tusschen
giers en Constantine plaats heeft,
door de Turken ook wel „ijzeren
worden, zijn diepe erosiedalen,
tste 438 m. boven den zeespiegel
m. hooge steile rotswanden wordt
- de oostelijkste, kleinere poort
in door de westelijkste gaat de
Algiers naar Constantine. In de
t 80 v.km. groote Bibân-woud.
beteekent in de scheikunde een
vattende.
Bibars Dhaher Rokn Eddin Aboel
bijnaam *al Bondoktari* en *Alsa-*
: sultan van Egypte uit de Mame-
er *Baharieden.* Hij werd als slaaf
dyn, een veldheer der *Baharie-*
vrijheid schonk en bij een korps
atste, waar hij zich weldra onder-
hranderheid en dapperheid. Hij
oofd; van den opstand tegen den
bracht dezen om het leven en be-
n troon der Mamelukken. Daarna
eppo en *Damascus*, die in de macht
waren gevallen. In 1264 koos hij
hmet tot khalif van Kaïro zonder
elijk gezag te geven, en werd
r van het nieuwe khalifaat, het-
ld, totdat Egypte een Turksche
Hij was voorspoedig in den oor-
zijn bestuur bereikte Egypte een
n bloei en macht, terwijl hij zich
, om de binnenlandsche welvaart
Hij kwam in 1277 door vergif om

[*Malek al Modhaffer Rokn Eddin*,
van hetzelfde gebied. Hij was een
n slaaf van den sultan *Kelanoe.*
r verheven, werd hij weldra ge-
hoofd der Mamelukken, en deze
in 1309, om de teugels van het
handen te nemen. Hij regeerde
want door zijn troepen verlaten,
handen van *Mohammed*, die hem
ngen.
. is de naam van een stad in de
ovincie Arezzo. Zij is op een heu-
vel, 418 m. boven den zeespiegel, gebouwd, ligt aan de Arno en aan den spoorweg Arezzo-Pratovecchio-Stia. De stad bezit (1900) 3000, als gemeente 7430 inwoners, een post- en telegraafkantoor en veel handel. De kerk San Lorenzo bezit twee groote bas-reliefs van den kunstenaar *della Robbia.* In de omgeving ligt het klooster La Verna.

Bib(b)iéna, eigenlijk *Bernardo Dovizio*, een Italiaansch dichter, geboren te Bibbiéna den 4den Augustus 1470, werd secretaris van den kardinaal *Giovanni de' Medici*, later paus *Leo X.* Deze benoemde hem later tot schatmeester en daarna tot kardinaal. In 1518 vertrok hij als pauselijk gezant naar Frankrijk en overleed den 9den November 1520, vermoedelijk tengevolge van vergif. Zijn blijspel „Calandria" (1521), ofschoon niet van onkieschheid vrij te pleiten, bleef jaren lang op het repertoire der Italiaansche schouwburgen.

Biben, Mr. *Isaäc Gerard*, een Nederlandsch rechtsgeleerde. Hij werd geboren te Amsterdam, den 2den September 1794, studeerde aan het athenaeum aldaar en vervolgens te Leiden, waarna hij zich in zijn geboortestad vestigde als advocaat. In 1832 werd hij daar lid der rechtbank en was er tevens nuttig werkzaam in onderscheiden betrekkingen, terwijl zijn rechtsgeleerde opstellen hem het lidmaatschap bezorgden der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Onder anderen schreef hij in 1829 anoniem een belangrijk werk over de afdamming van het IJ voor Amsterdam. Hij overleed den 24sten December 1838.

Bibon, *Abraham*, werd geboren te Leiden, den 16den Februari 1798, studeerde er in de theologie en was achtereenvolgens predikant te Brandwijk en Gybeland, te Nieuwe Tonge en te Edam, waar hij den 26sten November 1849 overleed. Tot viermaal toe werden zijn prijsverhandelingen door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met goud bekroond, terwijl hij daarenboven onderscheiden populaire geschriften heeft uitgegeven.

Biberach is de naam van een stad in Württemberg. Zij ligt 540 m. boven den zeespiegel aan den mond der Biberach (vroeger rijk aan bevers) of Wolfenbach in de Risz, een zijrivier van den Donau en aan den spoorweg Ulm-Friedrichshafen. De stad is tamelijk onregelmatig gebouwd en heeft met hare torens, poorten en muren nog het voorkomen van een Middeleeuwsche stad. Het aantal inwoners bedraagt (1900) 8404. Zij bezit een post- en telegraafkantoor, een mooie hoofdkerk, een hoogere burgerschool, een Latijnsche school, een hoogere burgerschool voor meisjes, een hospitaal, een stadsschouwburg, een standbeeld voor den dichter *Wieland* (1881) en een voor keizer *Wilhelm I*, en fabrieken voor blikken speelgoed, kunstbloemen, landbouw- en andere machines. De vruchtenmarkt is de tweede in Württemberg. *Wieland*, in het naburige Oberholheim geboren, werd hier in 1760 senator, de schilders *Dieterich, Neher, Braith* en de beeldhouwer *Rau* zijn in Biberach geboren. 3 km. ten zuid-oosten van de stad ligt het mineraal bad Jordaan bij Bergerhausen in het Riszdal.

Biberach was ten tijde van keizer *Frederik II* een rijksstad. In 1802 kwam zij bij den vrede van Luneville aan Baden en in 1806 door de

Rheinische Bondsakte aan Württemberg. Den 2den October 1796 had hier een gevecht plaats tusschen de Franschen en Oostenrijkers en den 9den Mei 1800 werden de Oostenrijkers onder *Kray* hier door de Franschen onder *Saint-Cyr* verslagen.

Bibesco, *Georg Demeter*, hospodar van Walachije. Hij werd geboren in 1804, studeerde te Parijs, was onder het voorloopig bestuur van den Russischen graaf *Kisselef* onderstaatssecretaris bij het departement van Justitie, maar nam, toen prins *Alexander Ghika* tot hospodar van Walachije benoemd werd, zijn ontslag en vertoefde eenige jaren te Parijs en te Weenen. Bij zijn terugkeer in 1841 werd hij lid van den Landdag, kwam in verzet tegen de regeering van *Ghika* en droeg niet weinig bij tot den val van dezen. In December 1842 werd hij tot hospodar gekozen en door de Porte in die waardigheid bevestigd. Er kwam onder zijn beheer vooruitgang in handel en verkeer, hoewel men er steeds gebukt ging onder den invloed van Rusland. Als voorstander van de Fransche beschaving, verordende hij in 1847, dat op de gymnasia het gebruik der Roemeensche taal door dat der Fransche zou worden vervangen. Daardoor ontstond een nationale oppositie met *Golesco*, *Bratianoe*, *Rosetti* en anderen aan het hoofd. Deze verlangde losmaking van den band, waarmede hun vaderland aan de beschermende mogendheden, Rusland en Turkije, gebonden was, en de invoering van een vrijzinnige grondwet. Tegen deze beweging was *Bibesco* niet bestand, zoodat hij in 1848 zijn betrekking als hospodar nederlegde en zich naar Weenen begaf. Na verloop van eenigen tijd keerde hij terug en werd in 1857 tot lid van den Constitueerenden Divan gekozen, welke geroepen was, om aan een daartoe benoemde Europeesche commissie voorstellen te doen tot een staatkundige hervorming der beide vorstendommen. *Bibesco* trad op als verdediger van het plan tot een vereeniging van de beide gewesten onder een buitenlandschen vorst. Hij overleed te Parijs, den 1sten Juni 1873.

Bibesco, *Barboe Demetrius*, bekend onder den naam van vorst *Stirbey*, was een broeder van den voorgaande. Hij werd geboren in 1801, studeerde te Parijs, keerde in 1821 naar Walachije terug, nam deel aan den opstand onder prins *Alexander Ypsilanti* en was een ijverig lid der Grieksche Hetaerie. Onder het voorloopig Russisch Bewind belastte hij zich met de portefeuille van Binnenlandsche Zaken, bevorderde de bewerking van het organisch reglement en was onder het bestuur van *Ghika* eenige jaren minister van Justitie. Gedurende de regeering van zijn broeder kwam hij in 1844 aan het hoofd van het departement van Binnenlandsche Zaken, keerde in 1847 tot het ambteloos leven terug, maar werd in 1849 door den Sultan tot hospodar van Walachije benoemd. Hij herstelde de orde, zorgde voor de financiën en verbeterde het onderwijs. Toen bij het uitbarsten van den Oostersche oorlog de Russen in Walachije binnenrukten, verliet hij Boekharest en begaf zich naar Weenen. Na den aftocht der Russen keerde hij in 1854 terug en bleef zijn ambt waarnemen tot aan 1856. Inmiddels zorgde hij voor de stichting van een nationale bank en voor den aanleg van spoorwegen, terwijl
vloed deed gelden bij
om de vereeniging de
stand te brengen onder
Nadat hij in 1856 zijn
legd, werd hij in 1857
lid van den Divan ge
hij Walachije, woonde
te Nizza en overleed
13den April 1869.

Bibi is het Perz
heilig; als eeretitel
aan vrouwen. Elders
of vriendin, die men
aangeduid.

Bibi is een dames
len rand.

Bibiena, *Fernando*
der en bouwkundige
in 1657, was eerst
den hertog *van Parma*
Karel VI te Weenen
Bologna terug, waar
schilderstukken zijn
onderscheiden zich door
prachtig perspectief. Hij
bouwkunst geschreven
de manier van bunner
Duitschland verspreid.

Bibi Salima, een
prinses van Zanzibar
boren. Door een Duitsch
zij zich ontvoeren en
hem in het huwelijk
verklaarde daarna al
en verbood haar, naar
keeren. Nadat haar
gaf zij les in het Arab
onderhoud en dat van
1884 verliet deze laatste
onderofficier, terwijl
de Duitsche regeering
weer toe te staan naar
en haar bezittingen te

Bibit is in Nederlan
voor zaad of zaailingen
ook in meer uitgebreid
bibit teboe, de afgesne
kerrietstok, waarin
uit de nieuwe uitsprui

Bibitan noemt men
van padie, koffie, en

Biblia is een Nieuw
ontleend woord, dat Fr
en daarom overging op

Biblia noemt men
bevat, welke den grond
der Christenen. *Biblia*
Biblia pauperum

Biblia pauperum
bel voor de geestelijk
den en ongeletterden
verhalen uit het Oude
voorzien van Latijnsch
welke soms in twee
gerangschikt, dat steeds
Nieuwe vereenigd
uit het Oude Testament

Digitized by Google

ɑrtsvaders en profeten. De oud-
ijn manuscripten en miniaturen
bijv. een exemplaar in de hof-
eenen. Een geschreven exem-
t tel draagt het opschrift *Biblia*
raan heeft het werk zijn naam
nkelijk bevatte de armenbijbel
llingen, doch dit aantal groeide
ı tot 50. Na de uitvinding der
en de afbeeldingen in den tekst
kt en vervolgens met den rug
plakt en ingebonden.
s werden langzamerhand meer
l, doch toen de boekdrukkunst
en volledige bijbels gedrukt kon-
akten zij op den achtergrond,
der 16de eeuw geheel te ver-

eigenlijk *beschrijving van boe-*
nlijk gebruikt in de beteekenis
oeken (bibliognosie, bibliologie).
hap, die zich bezig houdt met
ı beoordeeling der letterkundige
van verschillende volkeren en
rre deze gedrukt zijn. De kennis
eken behoort niet tot het gebied
och vormt een afzonderlijke we-
dschriften). De bibliografie kan
abetisch of systematisch behan-

bibliografie, welke de literatuur
en wetenschappen omvat, werd
oefend door *Konrad von Gesner*
s de schrijver der „Bibliotheca
ich, 1545—1555, 4 deelen). De
ken op dit gebied zijn: *F. A.*
ies bibliographisches Lexikon",
1830, 2 dln.), *J. Ch. Brunet*,
e" (5de druk, Parijs, 1860—1880,
lementen) en *Grässe* „Trésor de
récieux" (Dresden, 1859—1869,
ven de verschillende werken in
gorde: sedert 1856 worden zij
evuld door *F. A. Brockhaus* te
Algemeine Bibliographie".
lde periode beperkt is het „All-
rium der Litteratur" door *J. S.*
Weenen, 1793—1807, 9 dln.):
heele literatuur van 1785—1800,
ingschikt en van een alfabetisch
. Als tijdschrift moet de door
erde „Anzeiger für Bibliographie
ssenschaft", dat sedert 1840 ver-
' met het Zentralblatt für Biblio-
enigd werd, genoemd worden.
bliografie behandelt de literatuur
land of gewest: deze is gedeel-
in lexica, gedeeltelijk in perio-
e tijdschriften.
and zijn de voornaamste werken:
llgemeines Bücherlexikon", van
pzig, 1812—1894, 19 deelen).
„Vollständiges Bücherlexikon"
(Leipzig, 1833—1900, 30 deelen
org en *Ost* „Schlagwortkatalog"
(Hannover, 1889, 1893 en 1901).
r werken van Duitsche weten-
enigingen en genootschappen in

de 19de eeuw werd uitgegeven door *Joh. Müller* (Berlijn, 1883—1888). De oudere literatuur wordt behandeld door *Heyse*, „Bücherschatz der deutschen Nationalliteratur des 16. und 17. Jahrhundert" (Berlijn, 1854) en door *von Maltzahn* „Deutscher Bücherschatz des 16., 17. nnd 18. Jahrhunderts" (Jena, 1875).

Tot de periodieke geschriften behooren de door *Hinrichs* uitgegeven „Verzeichnis der Bücher, Landkarten, etc." (halfjaarlijks sedert 1798), het „Wöchentliche Verzeichnis" (sedert 1842) en de „Vierteljahrkatalog" (sedert 1846). Deze publicaties omvatten ook de literatuur van de Duitsche gedeelten van Oostenrijk en Zwitserland. Een bibliografie der literatuur, voorkomende in Duitsche tijdschriften, verschijnt sedert 1897 te Leipzig. In Oostenrijk wordt jaarlijks de „Oesterreichischer Katalog" (Weenen, 1861—1871), welke thans als bijblad der wekelijksche „Oesterreichsche Buchhändlerkorrespondenz" van *Junker* en *Jellinck* (sedert 1899) verschijnt, uitgegeven. De Hongaarsche literatuur van 1712—1860 is verzameld in de „Bibliographia Hungariae" van *Petrick* (1888, vlg.) en voor de Duitsche literatuur van Hongarije: de bibliografie van *K. Kertheny* en *G. Petrik* (Budapest, 1886). In Zwitserland verschijnt sedert 1902 het „Bibliographisches Bulletin", dat van af 1871 als „Bibliographie und literarische Chronik der Schweiz" werd uitgegeven.

België bezit de „Bibliotheca belgica, Catalogue général des principales publications belges, 1830—1860" (Brussel, 1861). *Vanderhaegens* „Bibliotheca belgica, Bibliographie des Pays Bas" (Gent en 'sGravenhage, sedert 1880 en nog niet voltooid), de „Bibliographie nationale, 1830—1860" (Gent en 'sGravenhage, 1886—1901, 4 dln.) en de „Bibliographie de Belgique", welke sedert 1875 tweemaal per maand verschijnt. De Vlaamsche literatuur wordt behandeld in de door *F. de Potter* begonnen „Vlaamsche bibliographie, 1830—1890" (Gent, 1893 en volgende jaren).

De Fransche bibliografie is goed bewerkt in „La France contemporaine", door *J. M. Quérard* (Parijs, 10 deelen, 1827—1839 en 2 deelen „Additions" 1854—1864), en in „La littérature française contemporaine" tot 1849 (1840—1857, 6 deelen). Hierbij sluiten aan de werken van *O. Lorenz*, „Catalogue général de la librairie française" van 1840—1890 (1867—1896, 9 deelen en 4 deelen „Tables de matières"; de deelen 11 en 15 behandelen de jaren 1891—1899). Sedert 1812 verschijnt wekelijks de „Bibliographie de la France", waarbij jaarlijks een „Table alphabétique" en „Table Systematique" worden uitgegeven. Sedert 1900 komt maandelijks uit het „Répertoire bibliographique de la librairie française", geredigeerd door *D. Jordell*, en sedert 1902 de „Bibliographie scientifique française". De „Annuaire de la presse française" van *Mermet* en *Arenel* (sedert 1880) en het „Répertoire bibliographique des principales revues françaises" van *J. Jordell* (sedert 1897) bevatten de literatuur van dagbladen en tijdschriften.

Voor 1891 moest men zich in Italië behelpen met de in verschillende uitgaven verschijnende „Catalogo collectivo della libreria italiana", een

verzameling van door uitgevers verspreide catalogi. Toen verscheen de „Catalogo generale delle libreria italiana, 1847—1899" (Milaan, 1901 en volgende jaren), uitgegeven door de „Associazione tipografica libraria italiana". Periodiek verschijnen sedert 1867 en nu halfmaandelijks de „Bibliografia Italiana", de „Catalogo mensile della libreria italiana" van de „Associazione tipografica-libraria italiana" (sedert 1885) en het „Bulletino delle publicazioni Italiane", sedert 1886 uitgegeven door de „Bibliotheca nazionale centrale di Firenze". Een „Bibliotheca bibliographica italica" werd uitgegeven door *Ottino* en *Fumagalli* (Rome, 1888 met supplementen in 1893 en 1895 en volgende jaren).

Voor Spanje en Portugal verschenen: *V. Salva's* „Catalogue of Spanish and Portuguese books" (Londen, 1826—1829, 2 deelen), *D. Hidalgo's* „Diccionario general de bibliografia espanola (Madrid, 1862—1880, 7 deelen), *J. F. da Silva's* „Diccionario bibliographico portuguez" (Lissabon, 1858—1862, 7 deelen en sedert 1867 nog 10 deelen supplement); laatstgenoemde supplementen bevatten ook de literatuur van Brazilië. Verder valt nog te noemen het „Boletin de la libreria" (Madrid, 1874 en vgl.). Die van Chili wordt behandeld in *R. Briseno's* „Estadistica bibliografica de la literatura Chilena" (Santiago, 1862) en in de „Anuario de la prensa Chilena" (1886).

De Engelsche en Amerikaansche literatuur wordt gezamenlijk behandeld door *S. A. Allibones* in „A critical dictionary of English literature" (Philadelphia en Londen, 1859—1875, 3 deelen met een in 1891 verschenen supplement van *Kirke* in 2 deelen).

Uitsluitend over Engeland handelen: „The bibliographer's manual" van *W. Th. Lowndes* (Londen, 1834, 4 deelen; nieuwe uitgave van *E. Bohn* 1857—1865, 11 deelen), „The English catalogue of books", van 1835—1900, door *S. Low* (Londen, 1864—1901, 6 deelen). Onder den zelfden titel verschijnt sedert 1862 jaarlijks een catalogue van *S. Low*. Sedert 1838 komt halfmaandelijks uit „The Publishers' Circular" en sedert 1858 het maandschrift „The Bookseller".

Voor Amerika kunnen genoemd worden: *Trübner's* „Bibliographical guide to American literature 1817—1857" (Londen, 1859), *Roorbach*, „Bibliotheca americana 1820—1861" (New-York, 1852—1861, 4 deelen), de catalogussen van *Kelly* voor 1861—1891 en „The American Catalogue of 1876" door *F. Leypoldt* (New-York, 1878—1881, 2 deelen met supplementen van *Bowker* en *Appleton*). Nieuwe uitgaven worden opgenomen in „The Publishers Weekly" (sedert 1852); sedert 1886 wordt daarnaar een „Annual catalogue" bewerkt.

In Australië verschijnt sedert 1901 de „Library Record", uitgegeven door de Library Association of Australasia te Melbourne.

Van de bibliografieën der Skandinavische literatuur moeten genoemd worden: voor Denemarken „Dansk Bogfortegnelse" voor 1841—1858 (Kopenhagen, 1861) door *F. Fabricius* en voortgezet door *J. Vahl* voor 1859—1892 (Kopenhagen, 1871—1894, 3 deelen), door *Ehrencron-Müller* voor 1891—1900 (Kopenhagen, 1901 en volgende jaren), verder *Bruun's* „Bibliotheca danica" (1872—1895) en het …
„Dansk Bogfortegnelse …
Zweden: „Svensk Bok…
1845—1852)), welke …
1851 omvat, *H. Linnström…*
voor 1830—1865 (18…
Bok-katalog" voor 18…
1886—1895 (Stockholm…
de sedert 1886 in Stockh…
katalog för Svenska …
gen: *M. Nissen's* „Norsk …
1814—1847 (Christiania…
Botten-Hansen en *Peter…*
voor 1848—1900 (Christ…
1892 en 1902), alsmede …
door de universiteits…
uitgegeven „Norsk Bog…
disk Boghandler-Tidende", …
kelijks te Kopenhagen …
de Deensche, ook de …
teratuur opgenomen.

Een Oud-Noordsche bib…
„Catalogus librorum …
rum" (Leipzig, 1856). De …
den wij verzameld in het …
„La litterature finnoise 15…
1879 met supplementen …
1897); sedert 1878 …
door *Edlund* uitgegeven …
en sedert 1895 de „A…
handeln".

De voornaamste werken …
den zijn: *Sopikow*, „P…
bliografie" (Petersburg …
het Russisch), *Smirdin* …
sche boeken" (Petersburg …
1829—1856 in het R…
matische catalogus van …
1825—1869 (Petersburg …
1870—1889 in het R…
cisch-Russische biblio…
(Lemberg, 1887—18…
cher, „Poolsche bibliogr…
18 deelen in het Pool…
grafie de la litterature …
1870 (Weenen, 1872) …
bibliografie", deel I van …
in het Bulgaarsch), …
ografie 1741—1867 (…
visch) en „Catalogus van …
grado, 1899 in het Servi…
atische bibliografie (…
Kroatisch), *Dousche*, „…
bliografisch woordenboek …
1865 in het Czechisch …
bliografie" van *S. B…*
(Petersburg, 1882). Te …
dert 1884 maandelijks …

Dim Jarcus geeft in …
nologica romana" van …
1873) een overzicht van …
tuur, sedert verschijnt …
grafia romana". In de …
1712—1860" (Boedapest …
van *G. Petriks* is de …
verzameld.

In ons land zijn …
derlandsche bibliografie …

er van Nederduitsche boeken"
Rotterdam, 1763), waarvan de
Arrenberg tot 1787 bijgewerkt
van boeken, sedert het jaar
het jaar 1831 in Noord-Neder-
door *J. de Jongh*, de „Naam-
van 1833—1849" en vervol-
he lijst van boeken, landkaarten
boekhandel voorkomende ar-
t koninkrijk der Nederlanden
edrukt zijn", beide door *C. L.*
t en uitgegeven en tot den
jd voortgezet: „Revue biblio-
ume des Pays-bas et de l'étran-
836) en de „Catalogus van de
Nederlandsche Letterkunde te
rdienen vermelding de volgende
us der boekerij van de Konink-
n Wetenschappen" (1858 vlg.).
Buma-bibliotheek te Leeuwar-
J. I. Doedes, „Collectie van ra-
bliographische adversaria", uit-
Nijhoff (1873—1894, 6 dln.),
Nederlandsche bibliographie",
het Frederik-Mullerfonds (Am-
889, I—III), *W. Nijhoff*, „Bi-
typographie neérlandaise des
40". Feuilles provisoires" (La
), *P. A. Tiele*, „Bibliotheek
e pamfletten 1500—1702", ver-
Moller (1858—1861, 3 dln.),
Tulp, „Catalogus van tractaten,
aanwezig in de bibliotheek van
—1713" (1866—1868, 3 dln.),
iotheek van Nederlandsche pam-
ling van de bibliotheek van *J.*
iversiteits-bibliotheek te Leiden
ln.), *H. C. Rogge*, „Beschrijven-
pamfletten-verzameling van de
nonstrantsche kerk te Amster-
5, 3 dln.), *J. Brockema*, „Cata-
nfletten, tractaten, enz. aanwe-
iale bibliotheek van Zeeland,"
(1892), *W. P. C. Knuttel*, „Ca-
mfletten-verzameling berustende
e Bibliotheek" (1889—1902, dl.

der gezamenlijke landen buiten
men in *Trübners* „American and
record" (Londen, 1865—1891);
ibliografie wordt behandeld in
„Bibliotheca orientalis" (Leipzig,
eelen), in het jaarlijksch overzicht
i, hetwelk onder denzelfden titel
Leipzig, 1876—1884), alsmede
Müller opgerichte „Orientalische
Berlijn, sedert 1887). *Clement*
de Turksche literatuur in zijn
ttomane" voor de jaren 1877—
81—1889, 5 deelen). De Jood-
vinden wij in de „Bibliotheca-
, 1849—1863, 3 deelen) van *J.*
door *H. Brody* uitgegeven „Zeit-
sche Bibliographie" (Berlijn, 1896
en). Een bibliographie van het
J. Gildemeister samengesteld
van „Bibliothecae sanscritae spe-
847). De voornaamste bibliogra-
fie voor Afrika en Australië is „The library of *H. E.* sir *George Grey*" (Kaapstad, 1858—1859, 2 deelen).

De bijzondere bibliografie houdt zich bezig met de literatuur van afzonderlijke wetenschappen en van hare onderdeelen of met bepaalde soorten van boeken. De gezamenlijke bibliografische literatuur wordt behandeld door *J. Petzholdt*: „Bibliotheca bibliographica" (Leipzig, 1866) en *L. Vallée*: „Bibliographie des bibliographies" (Parijs, 1883, met supplement in 1887).

Bibliografisch instituut is de naam eener beroemde Duitsche uitgeverszaak te Leipzig, gesticht te Gotha door *Joseph Meyer* in 1826, en twee jaren later door hem naar Hildburghausen verplaatst. Van den beginne af legde hij zich toe op het uitgeven van werken in afleveringen of bij vooraf gaande inteekening. Zoo verschenen verschillende uitgaven van den Bijbel, de Duitsche klassieken (10 Pennings uitgaven), „Meyer's Universum" (46 dln., 1833—1863), „Meyer's Konversations Lexikon" (43 dln., 1839—1853), enz. *Meyer* stierf in 1856, waarna zijn zoon *Hermann Julius Meyer*, die tot dusver een filiaal te New-York geleid had, aan het hoofd der zaak kwam te staan. Deze bracht haar in 1874 naar Leipzig over, waar zij, dank zij zijn energie, tot buitengewonen bloei kwam. Van de talrijke uitgaven moeten vooral genoemd worden de verschillende herdrukken van „Meyer's Konversations-Lexikon" (6de druk, in 20 dln., sedert 1902), een groot aantal vak-woordenboeken, „Meyer's Hand-Lexikon des allgemeinen Wissens", „Meyer's kleines Konversations-Lexikon", „Meyers Volksbücher", „Meyer's Reisebücher", „Brehm's Tierleben", *Ratzel*, „Völkerkunde", *W. Meyer*, „Das Weltgebäude", *Helmolt*, „Weltgeschichte" en vele andere. Sedert 1895 is de zaak overgegaan op de beide zoons van *Hermann Julius*, n.l. Dr. *Hans Meyer* en *Arndt Meyer*, terwijl in 1903 Dr. *Herm. Meyer* als deelgenoot in de zaak trad. Behalve de uitgeverszaak, met een filiaal te Weenen en sedert 1900 te Berlijn, bezit het Instituut een boek-, steen- en koperdrukkerij, stereotypie, galvanoplastische inrichting en boekbinderij. Het personeel is 550 man sterk.

Bibliolithen (Grieksch, „boekensteenen") zijn in de eerste plaats afdrukken van bladeren en planten op steenen, versteeningen van bladeren, enz., en meer in het bijzonder zulke handschriften, die tijdens een vulkanische uitbarsting, zooals in Herculanum en Pompeji, eeuwenlang halfverkoold begraven gebleven zijn en hierdoor een mineraalachtig voorkomen hebben verkregen. Voor het openmaken van zulke bibliolithen wordt een door pater *Antonio Piaggi* uitgevonden toestel gebruikt.

Bibliologie. Zie *Bibliografie*.

Bibliomanie is in het algemeen de zucht om boeken te verzamelen zonder die naar eisch te gebruiken; vooral noemt men zoo de te ver gedreven liefhebberij, om oude en zeldzame boeken bij elkander te brengen. De bibliomaan koopt alle zeldzame boeken zonder onderscheid, en bij de keuze laat hij zich meer leiden door hunne zeldzaamheid en door toevallige omstandigheden, dan door hunne wetenschappelijke waarde. Sommigen echter leggen zich toe op het verzamelen

van alle boeken, die bij denzelfden drukker van de pers gekomen zijn, of van werken, die tot een bepaalden tak van wetenschap behooren, of andere, die door deze of gene eigenschappen een verzameling (collectie) vormen, zooals uitgaven van den Bijbel, van de werken van *Cicero*, van *Horatius*, of ook uitgaven der *Elzeviers*, enz.; of men verzamelt geschriften over bepaalde gebeurtenissen, bijvoorbeeld over den Tachtigjarigen Oorlog, over de Synode te Dordrecht, over de Bataafsche Republiek, of over bepaalde personen, zooals *Oldenbarneveldt*, de gebroeders *de Witt*, *Constantijn* of *Christiaan Huyghens*, enz. Worden zulke verzamelingen ten behoeve der wetenschap aangelegd, dan verandert de bibliomanie in *bibliophilie* (zie aldaar). In vroegeren tijd waren verboden en zeldzame boeken, incunabelen en eerste uitgaven der klassieke schrijvers (editiones principes) zeer gezocht; in onzen tijd hechten de *bibliomanen* meer waarde aan den uitwendigen vorm der boeken, bijvoorbeeld aan fraaie platen, vooral ook aan eerste afdrukken en aan kostbare banden. In het bijzonder in Engeland vindt men bibliomanen, die voor werken, welke zij in een of ander opzicht merkwaardig achten, verbazend groote prijzen besteden.

Bibliomantie is een soort van waarzeggerij uit den Bijbel. Men slaat den Bijbel open, legt zonder te zien een vinger op een woord en beschouwt de zoo aangewezen plaats als een voorspelling.

Bibliophilie is de neiging van den *bibliophile* of boekenvriend, om verzamelingen aan te leggen van boeken, over bepaalde onderwerpen handelende. Zoo verzamelt men bijv. alle uitgaven van den Bijbel (Wernigeroder bibliotheek) of Grieksche en Romeinsche klassieken, werken over den Dertigjarigen Oorlog, alle boeken, handelende over het schaakspel (de Bledowsche verzameling in de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn), enz. Hiertoe behooren ook de verzamelingen van incunabelen, van zeer oude boeken met houtsneden, van boeken, die in Amerika of andere ver afgelegen landen gedrukt zijn, enz. Als uitvloeisel van deze verzamelzucht zijn vereenigingen ontstaan, gedeeltelijk ook met een wetenschappelijke bedoeling opgericht, die handschriften en zeldzaam geworden boekwerken tot een beperkt aantal oplagen laten drukken en deze exemplaren verdeelen onder de leden. Zoo ontstond in 1823 in Schotland de *Bannatyne-Club* en in 1828 in Glasgow de *Maitland-Club*, die later nog door vele andere *Printing-clubs* werden gevolgd. Voor het behoud van de oude Engelsche literatuur is hun werk [illegible] belangrijk geweest. In lateren tijd zijn deze vereenigingen [illegible] of hunne werkzaamheden [illegible]. In Duitschland is deze richting vertegenwoordigd door den „Litterarischer Verein" te Stuttgart en in Frankrijk door de „Société des bibliophiles français" te Parijs (sedert 1820). Indien de bibliophilie te sterk wordt gedreven, ontaart zij licht in *bibliomanie*. Zie aldaar.

Bibliotaaf (letterlijk boekenbegraver). Men verstaat daaronder iemand, die zijn boeken niet aan anderen ten gebruike wil afstaan.

Bibliothecaris is de titel van dengene, aan wien de zorg is toevertrouwd voor een openbare

boekerij. Zulk een ...
zijn betrekking ...
boekenkennis te ...
voorbereiden door ...
talen, van de letterk...
hare dagelijksche ...
op de hoogte ...
met de inrichting ...
De geschiktheid ...
othecaris openbaren ...
der wetenschappelijke ...
der zijn bestuur ...
zij vruchtbaar wordt ...
in het opmaken van ...
sen der werken, ...
wezig zijn. Zie verder ...

Bibliotheek, ...
woorden, die *boek* en ...
is in het algemeen ...
tot bijzonder of ...
eeuw vóór Chr. ...
reeds groote bibliothe...
rollen afkomstig zijn. ...
syrische en Babylonische ...
overblijfselen ontdekt ...
ven tafels. In de ...
toen de denkbeelden ...
bare samenkomsten ...
deeld en besproken, ...
spoor van private ...
vermeld die van ...
lycrates te Samos, ...
sistratus omstreeks ...
eerste openbare ...
heeft, door sommigen ...
Volgens de sage ...
en naar Perzië ...
cus Nicator aan de ...
de zon der Grieksche ...
werd de Grieksche ...
en Italië overgebracht, ...
houden door het ...
halve de boekerij ...
naar Rome werd ...
tetischen wijsgeer ...
prachtige bibliotheek ...
door *Eumenes* gesticht ...
Groote verrijkt, ...
seum aldaar (zie ...
bij de verovering ...
tigd, vervolgens ...
rollen, die zich ...
vonden, hersteld, ...
Christenen gedeeltelijk ...
werd, of door de ...
ren bij de verovering ...
de lust tot beoefening ...
de ontwaakte, werden ...
door *Aemilius Paulus*, ...
lus (54 vóór Chr.), ...
ook voor het publiek ...
ling van *Sulla* werd ...
en deze liet haar ...
bij Puteoli, zoodat ...
maakte. Het plan ...
theek te stichten, ...
dood verhinderd. *M.* ...
waren ijverige ...

n dien tijd was in het bezit *Atticus*, die aan een groot erk verschafte. De eigenlijke re bibliotheken te Rome was in den tempel van de godin ekenverzameling liet plaatsen, uren van den dag geopend was Ten tijde van *Augustus*, den sche letterkunde, was het aanheken een manie geworden, ield. Ieder voornaam Romein en op zijn villa een boekerij, ge bedienden, afschrijvers en rbonden. *Augustus* zelf stichteen bibliotheek in den Portice in de dagen van *Titus* door vernield. Later plaatste hij eling in den tempel van *Apollo* en heuvel, die onder *Commo*andde. Ook de volgende keih, de bestaande boekerijen te e aan te leggen. In de tweede *us Italicus* en *Plinius de Jon*bliotheken voor eigen gebruik, laatstgenoemde opende keizer enlijke bibliotheek. Bibliotheca n de derde eeuw schonk de *amonicus* bij uitsterste wilsjn leerling *Gordianus* een boeie 62 000 rollen telde. Men de vierde eeuw te Rome 29 ken bestonden, welke door de inen druk werden bezocht.

ing van het Christendom ontr een dweepzieke ijver tegen der heidensche letterkunde, theken vernield werden, maar zich in lateren tijd de monnistille cel door het afschrijven igste werken der Oudheid deze le volgende eeuwen. Te Konen aanzienlijke bibliotheek ge*ntius* en *Julianus*, doch hare erden onder de regeering van le burgers in brand gestoken, dat de boekerij, volgens de aldaar geplaatst, door *Leo den* vernield.

hebben reeds in de 6de eeuw de beoefening der Oude letteoprichting van bibliotheken beoals *Cassiodorus*, die in het oude en ziekelijke monniken en van handschriften belastte. en der Benedictijner Orde (zie bben daarbij veel ijver aan den klooster te Monte Casino vern uitgebreide boekerij. In Enulke reeds vroeg in de kloosters, anterbury), Cambridge, York ereldlijke vorsten bemoeiden er *el de Groote* verwierf grooten ichten van kloosters met scho. Zulke kwamen tot stand te ichenau, Regensburg en vooral stfalen, vanwaar de handschrifaar de bibliotheek te Wolfenebracht, alsmede te Fulda, waar *Hrabanus Maurus* een dozijn monniken met afschrijven bezig hield en zelfs in verre landen afschriften liet vervaardigen. Te Tours stichtte *Alcuinus* een boekenverzameling, en niet lang daarna verrees er een te St. Germain des Prés, welke de grondslag werd der latere Koninklijke Bibliotheek. De zucht om boekerijen te stichten nam voortdurend toe, meer dan de liefde tot de wetenschap. Paus *Sylvester II* liet in Duitschland en de Nederlanden boeken koopen en de bibliotheek van St. Gallen overtrof in die dagen alle overige; de stichter was de abt *Gosbert* (816—836). Het aantal kloosterbibliotheken werd steeds grooter, want nagenoeg in ieder klooster bevond zich een scriptorium of schrijfzaal. Na het begin der 14de eeuw ontstonden langzamerhand de universiteitsbibliotheken; sommige van deze zijn ouder, zooals die te Parijs, Oxford en Cambridge. In 1348 schonk keizer *Karel IV* aan de universiteit te Praag de eerste 114 handschriften, en die te Heidelberg verkreeg 4 jaren na hare stichting (1386) den boekenschat van *Konrad von Geylnhausen*, die zoo toenam, dat de curatoren in 1443 tot het stichten van een afzonderlijk gebouw moesten besluiten.

Toen de Grieksche geleerden na den val van het Byzantijnsche rijk in Italië een wijkplaats vonden, herleefde vooral te Florence de studie der Grieksche letterkunde, zoodat hare voornaamste voortbrengselen ijverig werden afgeschreven en verzameld. *Cosmo de' Medici* had in alle landen van Europa zijn agenten, die hem zoo ruim voorzagen van boeken, dat hij er meer dan 400 ten geschenke gaf aan het klooster San Marco en daarenboven 3 boekverzamelingen aanlegde, welke openstonden voor het publiek. Zijn kleinzoon *Lorenzo* zette het begonnen werk voort; hij kocht geheele bibliotheken, zooals die van *Andronicus* van Thessalonica, en zond geleerde mannen, zooals *Johannes Lascaris* en *Angelus Politianus*, naar het buitenland, vanwaar zij met een aantal kostbare werken terugkeerden. Daardoor ontstond later de beroemde Bibliotheca Mediceo-Laurentiana. Een dergelijke ijver bezielde paus *Nicolaas V*, die omstreeks 3000 handschriften bijeenbracht en hiermede den grondslag legde voor de beroemde Bibliotheca Vaticana. In Hongarije stichtte *Matthias Corvinus* een groote boekerij; 30 bekwame schoonschrijvers, in Italië onderwezen, hielden zich aanhoudend bezig met hare uitbreiding en zij kostte hem meer dan 30 000 ducaten. Die schoone verzameling is na de verovering van Ofen door de Turken in 1526 verstrooid, zoodat *Lambeccius* in 1662 bevond, dat er van de 50 000 boekdeelen slechts 400 waren overgebleven.

Met de uitvinding der boekdrukkunst begon een nieuw tijdperk voor de bibliotheken. Hare stichting werd gemakkelijker en minder kostbaar. In den tijd der Hervorming vervielen vele kloosterbibliotheken aan burgerlijke en kerkelijke gemeenten. Keurvorst *Frederik de Wijze* van Saksen had reeds in 1502 te Wittenberg een boekerij gesticht, die door de opheffing der kloosters aanmerkelijk verrijkt en vervolgens naar Jena verplaatst werd. Dat voorbeeld, door *Augustus* gevolgd, gaf aanleiding tot de opkomst der bibliotheek te Dresden. Ook in R. Katho-

lieke landen, bijvoorbeeld te München en te Weenen, werden bibliotheken geopend. Te Oxford schiep *T. Bodley* de voortreffelijke Bibliotheca Bodleiana, evenals *Barberini* te Rome en *Mazarin* te Parijs. De Dertigjarige Oorlog vernietigde onderscheiden boekenverzamelingen, bijvoorbeeld die te Heidelberg, vanwaar de kostbaarste handschriften, na de inneming der stad door *Tilly* in 1622, naar het Vaticaan te Rome werden gezonden. Toch zijn in dien tijd ook nieuwe bibliotheken ontstaan, zooals de Wolfenbüttelsche. In de voornaamste hoofdsteden werden de bibliotheken door de zorg der vorsten voortdurend uitgebreid, en in Denemarken heeft *Frederik III* (1648 tot 1670) zich beroemd gemaakt door de stichting eener uitgebreide bibliotheek te Kopenhagen, terwijl in lateren tijd *Christiaan VI* de bibliotheek der universiteit na een noodlottigen brand hernieuwde. In 1753 werd door sir *Hans Sloane* de grondslag gelegd voor het Britsch Museum te Londen. Czaar *Alexei* (1648 tot 1675) stichtte te Moskou de Bibliotheek der Synode, welke bij het afbranden dier stad gedeeltelijk vernietigd werd, en zelfs waren er sultans, die zich beijverden, om in eenige moskeeën boekenverzamelingen aan te leggen.

Tijdens de Fransche revolutie ging een groot deel der met moeite en kosten bijeengebrachte bibliotheken weder verloren. In 1797 voerden de Franschen vele duizenden manuscripten uit het Vaticaan naar Parijs en in 1809 werden op dezelfde wijze vele Duitsche bibliotheken geplunderd; vooral die te Weenen leed daaronder. Na den val van *Napoleon I* werden de geroofde schatten echter teruggegeven; Heidelberg o. a. kwam ook weder in het bezit van een gedeelte der in den 30-jarigen oorlog naar het Vaticaan overgebrachte manuscripten. Gedurende den Fransch-Duitschen oorlog verbrandde den 24sten Augustus 1870 de Straatsburger bibliotheek.

Tot de voornaamste hedendaagsche bibliotheken van het buitenland behooren in Duitschland: die van Berlijn, Bonn, Erlangen, Göttingen en Straatsburg; in Frankrijk: de Bibliothèque Nationale te Parijs met ruim 2,5 millioen boekdeelen en meer dan 100.000 handschriften, en in Engeland: die van het Britsche Museum te Londen. Stedelijke en volksbibliotheken worden in alle belangrijke plaatsen aangetroffen.

Een groote rol spelen de bibliotheken bij de volksopvoeding in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Het gebruik, dat van deze instellingen aldaar gemaakt wordt, is in verhouding tot het bevolkingscijfer der steden, waar zij gevestigd zijn, zeer gunstig en nog steeds stijgend. Daarbij zijn zij zeer praktisch ingericht, geheel berekend op „self help". De heer *J. G. Robbers Sr.*, regeeringsgedelegeerde op de National Library Conference, gehouden te St. Louis van 17—22 October 1904, deelt daaromtrent het volgende mede: „Het bibliotheekwezen heeft ongetwijfeld in Amerika — vergeleken met de groote landen van Europa — een zeer hoogen graad van ontwikkeling bereikt; met vrijmoedigheid mag dan ook beweerd worden, dat de vrije openbare bibliotheken daar te lande in elk opzicht modelinrichtingen zijn, waar niet alleen in gezellige, goed verwarmde lokalen, volwassenen op elk ge-

bied alles kunnen vinden [illegible]
ook voor kinderen, [illegible]
ren, in afzonderlijke [illegible]
kinderlectuur [illegible]
den buiten de schooluren [illegible]
den de kinderen van de [illegible]
aan allerlei straatschenderij [illegible]
bij hen de lust tot [illegible]
zij onwillekeurig hun [illegible]

Het zou zeker zeer [illegible]
ging van Amerika, [illegible]
bibliotheken bij uitnemendheid [illegible]
voor de jeugd ook [illegible]

Aangezien er thans [illegible]
bare bibliotheken in de [illegible]
Amerika bestaan, met [illegible]
dan 50 millioen deelen [illegible]
ring baren, dat, waar [illegible]
hun meening, onrustbarend [illegible]
en boekhandelaren zich [illegible]
ger hoe meer benadeeld [illegible]
meenen zij, van beschaafde [illegible]
als minder noodzakelijk [illegible]
geheel nagelaten worden [illegible]
men begeert, op welk [illegible]
loos aan huis bezorgd. [illegible]
gespannen verhouding [illegible]
boekhandelaren eener- en [illegible]
derzijds".

Het bibliotheekwezen [illegible]
onderlinge organisatie [illegible]
gen trap van ontwikkeling [illegible]
aangestipt, dat het [illegible]
tere Nederlandsche [illegible]
regeld is.

Ter bijzondere vermelding [illegible]
merking:

De Koninklijke Bib[illegible]
venhage, die haar [illegible]
wenteling van 1798 [illegible]
theek" gesticht werd [illegible]
Prins van Oranje en de [illegible]
van Holland. Tot [illegible]
voor de rijkste en [illegible]
huisvesting der boeken [illegible]
timmerde kamers van [illegible]
ter geenszins op de [illegible]
geheele aantal deelen [illegible]
onder vele kostbare [illegible]
ten met miniaturen, [illegible]
uit de Abdij van [illegible]
„Livre d'Heures" van [illegible]
eeuw), enz. De vakken [illegible]
kunsten, moderne letterkunde [illegible]
schappen zijn er het rijkst [illegible]
voor het copierecht [illegible]
in deze bibliotheek [illegible]
koop is jaarlijks een [illegible]

De Rijksuniversiteit [illegible]
Leiden werd kort na [illegible]
teit opgericht onder den [illegible]
Academiae Lugduno Batavae [illegible]
uitvoerige geschiedenis [illegible]
de hand van Dr. [illegible]
jaargang 1904 van het [illegible]
en Bibliotheekwezen".

Groote legaten en de [illegible]
particuliere bibliotheken [illegible]

n omvang doen toenemen. zoo
teeds de boek- en handschrift-
lius, *Scaliger*, *Isaäc Vos* en
bij tot den luister dezer be-
:. In de 17de eeuw werd door
ebreide verzameling van Oos-
handschriften verkregen, die
rnerianum" Europeesche ver-
Het geheele bezit der boekerij
)0 gedrukte deelen, 3000 kaar-
dschriften. De best vertegen-
zijn rechtsgeleerdheid. Oos-
wis- en natuurkundige weten-
eskunde.
ek is opgenomen de „Biblio-
aatschappij der Nederlandsche
arvan de catalogus in drie dee-
rschenen.
teitsbibliotheek te Am-
dezen naam pas sedert 19 De-
en de sedert 1632 bestaande
theek" onder vorenstaanden ti-
siteitsinrichtingen werd opge-
herdoop is deze boekerij, die
een veel te klein en onaanzien-
r snel in omvang toegenomen,
te schenkingen en legaten, als
opname van genootschapsbiblio-
o.a. bijzondere vermelding ver-
t wiskundig Genootschap"; „De
bevordering der Geneeskunst";
sch Onderwijzersgenootschap";
Luthersch Seminarium"; „De
naceutische Bibliotheek"; „Het
drijkskundig Genootschap"; „De
Bevordering der Toonkunst", enz.
egenwoordigd zijn de vakken ge-
iedenis, land- en volkenkunde,
nde (collectie *Potgieter*) en staats-
De heer baron *Rosenthal* schonk
ek een belangrijke verzameling
kend als de „Bibliotheca Rosen-

versiteitsbibliotheek te
tgekomen uit de stedelijke biblio-
lie er ongeveer in 1600 werd geves
samengesteld uit de boekverza-
ige kloosters. Sedert de stichting
1636) werd ze als universiteitsbi-
angrijke legaten (*Everardus van
Buchell*) vermeerderd. Sedert
uisvest in een gedeelte van het
van koning *Lodewijk Nadoleon*.
dige verzameling omvat onge-
edrukte deelen en 1600 hand-
welke laatste bijzondere vermel-
het beroemde „Psalterium Tra-
ciaal handschrift uit de 8ste eeuw.
ardige teekeningen) en een „Ve-
m Graece", bekend als „Codex
de bibliotheek zijn opgenomen
lingen van het „Historisch Ge-
t „Provinciaal Utrechtsch Genoot-
en en Wetenschappen". De best
de vakken zijn theologie en ge-

iversiteitsbibliotheek te
gelijktijdig met de Universiteit gesticht in 1614, verbleef tot 1864 in het oude „Broêrenklooster", welks boekerij tevens de grondslag der boekverzameling vormde, die door een groot aantal legaten vermeerderd werd. In 1811 bezat ze nog slechts 9000 deelen, thans ongeveer 80.000. In de boekerij is opgenomen de bibliotheek van het Genootschap „Pro excolendo Jure Patrio".

De Groningsche bibliotheek bezit een groot aantal medische tijdschriften (legaat *Ranke*) en is rijk op 't gebied van nieuwere philologie en letterkunde.

De Provinciale Bibliotheek van Friesland te Leeuwarden heeft als grondslag harer boekverzameling de bibliotheek der opgeheven Franeker Universiteit. Zij bevat een groot aantal fresiska (verzameling Dr. *J. H. Halbertsma*). In de verzameling is opgenomen de zoogenaamde „Buma Bibliotheek", een nagenoeg complete collectie boeken op het gebied van klassieke philologie.

Vermeldenswaardige bibliotheken zijn verder nog de Provinciale bibliotheek van Zeeland te Middelburg, de Athenaeum Bibliotheek te Deventer, de bibliotheek van Teylers stichting te Haarlem, de bibliotheek van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam (Trippenhuis), de bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft, de ministerieële bibliotheken te 's Gravenhage, de bibliotheek van het Leeskabinet te Rotterdam, de bibliotheek der Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam, e. m. a.

In de zoogenaamde „Librye" bezit de stad Zutphen een zeldzaam goed bewaard specimen van een Middeleeuwsche kloosterbibliotheek, dat Europeesche vermaardheid geniet.

Een volksbibliotheek naar moderne opvatting (doch op zeer kleine schaal) bezitten alleen de steden Groningen, Leeuwarden en Dordrecht. Dordrecht was voor Nederland baanbreekster op dit gebied, dank zij de ijverige zorgen van den burgemeester Mr. *R. A. Zimmermann*. In de overige groote en kleinere Nederlandsche steden behoort een dergelijke instelling nog tot de desiderata.

Een beroemde particuliere verzameling is die van den heer *D. F. Scheurleer* te 's Gravenhage, waarin o. a. een groot aantal muzikale rariora zijn opgenomen.

Bibliotheekwetenschap. Hieronder verstaat men in uitgebreiden zin het inbegrip van alle wetenschappelijke en technische kennis op het gebied van het bibliotheekwezen.

Volgens deze bepaling strekt de bibliotheekwetenschap zich uit tot de *inrichting* der boekerij met de rangschikking der boeken en tot het *bestuur*. In de Middeleeuwen rangschikte men de boeken naar het formaat. Later weifelde men tusschen een alphabetische en een vaksgewijze rangschikking; daarna kwam de praktisch-homogeene methode in zwang, terwijl men thans, door de bemoeiingen van *Friedreich* en *Namur*, tot het wetenschappelijk stelsel is teruggekeerd. De rangschikking der boeken naar het formaat of naar alphabetische orde is verwerpelijk, omdat daarbij alle wetenschappelijke grondslagen ontbreken. Een boekerij moet de wetenschap ver-

tegenwoordigen in hare ontwikkeling, in hare deelen en in haar geheel. De werken, welke op hetzelfde onderwerp betrekking hebben, moeten dus bij elkander gevoegd worden. Maar ook voor deze is volgens de wetenschappelijk-homogene methode wederom een bepaalde rangschikking noodig. Men laat de inleidende geschriften tot een aangewezen tak van wetenschap voorafgaan; daarop volgen die, welke op hare geschiedenis betrekking hebben en vervolgens geeft men een overzicht van de ontwikkeling van zulk een vak door de werken in historische volgorde te rangschikken. Hierbij moet echter een rangschikking naar het formaat toegelaten worden, daar de boekenkasten doorgaans zoo zijn ingericht, dat de onderste ruimte door folianten, de hoogere door kwartijnen, nog hoogere door octavodeelen en de hoogste door kleinere formaten worden ingenomen.

Zal een openbare bibliotheek aan haar doel beantwoorden, dan moet zij van nauwkeurige catalogussen voorzien zijn; in de eerste plaats van een alphabetischen catalogus, waarin de namen der schrijvers in alphabetische volgorde voorkomen met bijvoeging van de door hen geschreven en voorhanden werken, verder van een wetenschappelijken catalogus, waarin de aanwezige werken naar hunnen inhoud zijn opgenomen, en eindelijk in zeer uitgebreide bibliotheken van een plaatscatalogus, die volgens de verschillende zalen en kasten van het gebouw de boeken aanwijst.

Voor handschriften worden in den regel afzonderlijk catalogussen vervaardigd. Met het oog op de voortdurende aanvulling der bibliotheken, dienen de catalogussen zoo ingericht te zijn, dat steeds nieuwe bladen tusschen de oude kunnen worden ingelascht. In nieuweren tijd worden op vele bibliotheken de titels der boeken op losse bladen geschreven en deze systematisch in langwerpige kistjes zonder deksel bijeengevoegd. De boeken zijn zoowel in-, als uitwendig van doorloopende nummers voorzien en bovendien gemerkt overeenkomstig het daar in behandelde vak. Het Amerikaansche decimaalsysteem splitst de geheele literatuur in 10 deelen en merkt de onderdeelen met de cijfers 0—9.

Daar een openbare boekerij de wetenschap behulpzaam moet zijn, rust op de bestuurders de plicht, om op de behoorlijke inrichting te letten, haar naar den eisch der steeds vooruitgaande wetenschap te vermeerderen en haar voor het publiek open te stellen. Daarin bestaat de andere afdeeling der bibliotheekwetenschap — het *bestuur*. Omtrent het gebouw gaf reeds *Vitruvius* het voorschrift, dat dit het licht ontvangen moet uit het oosten. Toch koos men in de kloosters doorgaans de donkerste hoeken tot het bewaren der handschriften, en in vele oude boekerijen heerschte een geheimzinnige duisternis. Thans zorgt men, dat het licht door een glazen dak of van alle zijden in het gebouw dringt, om zich aldaar gelijkmatig te verdeelen. Dat gebouw moet van steen of ijzer op een droog terrein worden opgetrokken, met al de technische voorzorgen, gemaakt om het gevaar van brand te vermijden; het moet bij voorkeur geplaatst worden op een plek, waar weinig last is van stof, terwijl men het goed verdeelt, om zooveel mogelijk alle

vochtigheid te [illegible]
schade doet aan het [illegible]
wikkeling van [illegible]
stoelen en [illegible]
wijdert de bouten [illegible]
te lokken; het is [illegible]
den door hun [illegible]
beveiligingsmiddel [illegible]
nieuwste bibliotheken [illegible]
van ijzeren gaanderijen [illegible]
dienden gemakkelijk [illegible]
zonder genoodzaakt te [illegible]
schuifbare trappen en [illegible]

Zal een boekerij [illegible]
hulpzaam zijn, dan moet [illegible]
derd worden. Er zijn [illegible]
een wetenschap bepalen [illegible]
terkunde, het spreekt [illegible]
beste moet worden [illegible]
bij voortduring [illegible]
meene boekerijen, [illegible]
dient zorg te worden [illegible]
behoeft nauwelijks [illegible]
de populaire literatuur, [illegible]
verslonden wordt, [illegible]
plaats is in een [illegible]
Daarentegen mogen de [illegible]
tijdschriften er niet [illegible]

Eindelijk komen wij [illegible]
bibliotheek. Dat [illegible]
werken in de bibliotheek [illegible]
der boeken. In Engeland [illegible]
eerste in zwang, in ons [illegible]
is, althans in de [illegible]
leenen een gewoonte. [illegible]
grens tusschen boeken, [illegible]
zijn en andere, die alleen [illegible]
mogen worden. Tot [illegible]
kostbare plaatwerken, [illegible]
den tijdschriften, [illegible]
ken moeten voorzien [illegible]
bliotheek, en het [illegible]
op vastgestelde dagen [illegible]
een ontvangbewijs [illegible]
gen zijn noodig, om het [illegible]
voorkomen, hetgeen [illegible]
vuldigste maatregelen [illegible]

De bibliotheekweten[illegible]
geheelen omvang [illegible]
in zijn: „Versuch [illegible]
der Bibliothekwissenschaft [illegible]
1829). De belangrijkste [illegible]
zijn: *Edward*, „Memoirs [illegible]
handbook of library [illegible]
dln.), *Gräfel*, „Handbuch [illegible]
(Leipzig, 2de druk, [illegible]
pratique du bibliothécaire [illegible]
de Grandpré, „Vademecum [illegible]
(Parijs, 1897). Over het [illegible]
schreven *A. A. C.* [illegible]
phisches System der [illegible]
kunde" (Brunswijk, [illegible]
maal-systeem: *M. Dewey* [illegible]
and relative index" [illegible]
voornaamste tijdschriften [illegible]
Naumann's „Serapeum" [illegible]
Petzholdt's „Anzeiger [illegible]
thekwissenschaft" [illegible]

Bibliothekwesen" (Leipzig, se-
ɔladen). Het vakblad der En-
n was van 1884—1889 „The
en later „The Library", dat
e „The Library Journal"
1876). In Frankrijk het met
regeering uitgegeven „Bulletin
et des archives" (1884—1889)
bibliothèque" (Parijs, 1891 en
n Italië de „Rivista della biblio-
888 en volgende jaren). in Ne-
schrift voor Boek- en Biblio-

vrijheer *von*, een Duitsch na-
n schrijver, werd geboren te
9den Juni 1806. Hij bezocht de
burg en studeerde er eerst in
ervolgens in de natuurweten-
in de scheikunde. Hij volbracht
ijke reis naar Brazilië en Chili
urenberg, den 5den Juni 1878.
en vermelden wij: „Die Bron-
girungen der alten und ältesten
Ueber alte Eisen- und Silber-
benteuer eines jungen Perua-
nd" (1870, 3 dln.), „El paso de
0, 2 dln.), „Die Kinder der
dln.), „Die neun Stationen des
nberg" (1873, 2 dln.), „In Süd-
opa" (1874), „Wackere Frauen"
zen und Novellen" (1864, 4 dln.)
d jungen Tagen" (1868, 3 dln.).
lange reeks van natuurkundige
ijvingen, enz. uitgegeven, van
.: „Chemische Untersuchungen
und Zähne der Menschen und
(1844), „Hilfstabellen zur Er-
. Substanzen" (1846), „Ueber
ler Arbeiter in den Phosphor-
(met *Geist*, 1847), „Versuche
ng des Schwefeläthers" (met
Chemische Fragmente über die
Halle" (1849), „Reisen in Süd-
dln.), „Erinnerungen aus Süd-
3 dln.), „Ein Juwel" (1863, 3
n in Peru" (1864, 3 dln.) „Ein
(1866, 2de uitgave 1869, 3 dln.)
Geträumtes" (1867, 3 dln.).
de naam van een vesting der
stam in Gallië. Hier werden
Helvetiërs verslagen. Het lag
vray en had een druk bezochte

a is een regeeringsstelsel met
vertegenwoordiging.
naam van een onder Britsche
al gewest in Voor-Indië. Het
dsjpoeten-staten, strekt zich uit
0° 12' N.Br. en van 72° 15' —
r. en telt op 57859 v.km. 831955
Het land is er over het geheel
tbloot van rivieren, maar in het
al goed besproeid en vruchtbaar.
zeer heet en de winters koud.
ortreffelijke paarden, runderen,
elen. De maharadja onderhoudt
700 man met 10 kanonnen: de
bedragen 102000 pond sterling.

Bicanir is de gelijknamige hoofdstad; zij ligt in een dorre vlakte, is door sterke muren omgeven en wordt door een fort verdedigd. Tot de voornaamste gebouwen behooren het paleis van den maharadja, 13 Hindoetempels, 14 moskeeën en 7 Dsjaina-kloosters. Verder is er een college; de industrie bepaalt zich tot het vervaardigen van suikerwerk en wollen dekens. In 1901 bedroeg het aantal inwoners 53071.

Bicarbonaat is een zuur koolzuur-zout en meer in het bijzonder zure- of dubbelkoolzure natron.

Biceps (Latijn), met twee hoofden, zooals *Janus*; ook met twee toppen, zooals de Parnassus. In de anatomie duidt men een spier met twee pezen, vooral een arm- of een beenspier, en in de plantkunde een orgaan, dat twee knopvormige deelen draagt, vooral wortels, met dezen naam aan. In het dagelijksch leven beteekent het: in partijen uiteenvallen.

Bicêtre is een dorp in het Fransche departement Seine. Het behoort tot de gemeente Gentilly en ligt op een hoogte aan de Bievre, 1 km. ten Z. van Parijs. *Lodewijk IX* stichtte hier een klooster, dat in 1290 verworven werd door *Johann*, bisschop van Winchester. Sedert 1656 is het een asyl voor oude lieden en krankzinnigen en telt thans 2800 bedden.

Berucht is Bicêtre door het bloedbad van den 3den tot den 5den September 1792 door de revolutie aangericht. In de nabijheid ligt een fort, behoorende tot de vestingwerken van Parijs.

Bichat, *Marie François Xavier*, een Fransch geneesheer, werd geboren te Thoirette in het departement Jura, den 11den November 1771. Hij studeerde te Lyon en te Parijs in de medicijnen. Na 1797 hield hij voorlezingen over de anatomie in verbinding met de experimenteele physiologie en chirurgie en werd in 1800 arts aan het Hôtel-Dieu te Parijs. Hij overleed echter reeds den 22sten Juli 1802.

De groote verdienste van *Bichat* is vooral daarin gelegen, dat hij in zijn werk: „Anatomie générale, appliquée à la physiologie et à la médecine" (Parijs 1801) de grondslagen gelegd heeft van de hedendaagsche weefselleer en hierdoor den vooruitgang bevorderde der pathologische anatomie. Behalve genoemd werk heeft hij eenige andere nagelaten, van welke zijn „Recherches sur la vie et la mort" in 1800 te Parijs werd uitgegeven.

Bichir (*Polypterus bichir*). Zoetwatervisch uit tropisch Afrika, behoorende tot de slechts enkele soorten tellende familie der *Polypteridae*. Deze interessante familie is de eenige vertegenwoordigster van de onderorde der *Glansschubbigen* (Ganoidei), de *Crossopterygoi*. Phylogenetisch schijnt er eenige verwantschap tusschen de *Dipnoi* en de *Amphibien* met de *Crossopterygoi* te bestaan.

De benaming *Bichir* is uit Egypte afkomstig, waar zij in den Boven-Nijl zeer algemeen is, in het midden- en beneden gedeelte van deze rivier is zij echter zeldzaam, evenzoo in de rivieren aan de Oostkust van Afrika. Zij bereikt een lengte van ongeveer 4 voet.

Bichromaat is de Latijnsche naam voor een dubbel chroomzuur zout.

Bickell, *Johann Wilhelm*, een Duitsch rechtsgeleerde, die zich vooral toelegde op de beoefening van het kerkelijk recht. werd geboren te Marburg, den 2den November 1799. Hij genoot onderwijs aan de universiteit aldaar, begaf zich vervolgens naar Göttingen, vestigde zich als privaatdocent in zijn geboortestad, hield er voorlezingen over rechtsgeleerde onderwerpen en werd er in 1824 tot buitengewoon en daarna tot gewoon hoogleeraar benoemd (1826). Hij werd tot aanzienlijke rechterlijke betrekkingen te Marburg en eindelijk aan het hoofd van het departement van Justitie geroepen. Zijn uiterst conservatieve beginselen bezorgden hem intusschen talrijke tegenstanders. Hij overleed den 23sten Januari 1848 te Kassel, onderscheiden rechtsgeleerde werken nalatende. Van deze wordt zijn „Geschichte des Kirchenrechts", waarvan slechts afl. 1 (Gieszen, 1844) en afl. 2 (uitgegeven door *Röstell*, Frankfort aan de Main, 1849) verschenen, het belangrijkst geacht.

Bickell, *Gustav*, een verdienstelijk beoefenaar der Oostersche talen en een zoon van den voorgaande, geboren te Kassel. den 7den Juli 1838. Hij werd in 1862 privaatdocent in de Oostersche talen te Marburg, ging in 1865 tot den katholieken godsdienst over, werd in 1867 benoemd tot hoogleeraar aan de academie te Münster, in 1874 tot hoogleeraar in de semitische talen te Innsbrück, en is sedert 1891 als zoodanig te Weenen werkzaam. Hij heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt ten opzichte van de Syrische letterkunde en leverde onderscheiden Syrische teksten met vertalingen en aanteekeningen; tot deze behooren: „Ephraemi Syri carmina Nisibena" (1866), „Isaaci Antiocheni opera omnia" (1873—1877, 2 dln.) en vertalingen van onderscheiden Syrische gedichten. Voorts noemen wij: „Conspectus rei Syrorum literariae" (1871), „De indole ac ratione versionis Alexandrinae in interpretando libro Jobi" (1862), „Grundrisz der hebr. Grammatik" (1869—1870, 2 dln.) en „Metrices biblicae regulae exemplis illustratae" (1879). Hij streed voor het onfeilbaarheidsdogma in zijn „Gründe für die Unfehlbarkeit des Kirchenoberhauptes" (1870).

Bicker is de naam van een oud en aanzienlijk Amsterdamsch geslacht. Hiertoe behooren:

Bicker, *Pieter*, een aanzienlijk burger en brouwer te Amsterdam, die verdacht werd van medeplichtigheid aan de aanslagen van 1575 op de Spaanschgezinde stad. Hij werd dan ook verbannen en mocht eerst weder terugkeeren, nadat hij gezworen had den R. Katholieken godsdienst en den koning getrouw te zullen blijven.

Bicker, *Laurens*, koopman te Amsterdam, rustte twee schepen uit en stevende met verlof van den koning van Spanje daarmede naar Guinea en naar Rio de la Plata om handel te drijven. Zijn schepen werden echter genomen en men had plan om hem op te brengen naar Lissabon, waar hij verbrand zou worden. Inmiddels werd het vaartuig, waarop hij zich bevond, door de Nederlanders veroverd, zoodat hij in 1600 ongedeerd bij de zijnen terugkwam. In het laatst van dit jaar vertrok hij met 4 schepen uit Zeeland naar Indië, veroverde op de terugreis een rijk geladen Portugeesch vaartuig, zette het volk op de kust van Brazilië aan wal en bereikte in 1602 met zijn buit den vaderlandschen bodem.

Bicker, *Andries*, [illegible]
werd in 1616 raad, [illegible]
burgemeester van A[illegible]
zich door kennis en [illegible]
werd hij naar Zw[illegible]
handelsverdragen te [illegible]
Maria de' Medici [illegible]
Later nam hij [illegible]
deel. Na den M[illegible]
kostbaar leger [illegible]
als gevolmachtigde [illegible]
bekenden aanslag [illegible]
der voorwaarden van [illegible]
onderneming eindigde, [illegible]
en diens broeder *C*[illegible]
ten, uit alle rege[illegible]
wijderd. Zij ontv[illegible]
Andries Bicker [illegible]

Bicker, *Cornelis*, [illegible]
reeds genoemd. Hij [illegible]
aanslag voorzittend [illegible]
met *Johan H*[illegible]
doelmatige plannen [illegible]
stad behouden bleef. [illegible]

Bicker, *Jan Bernd*, [illegible]
1746. Hij studeerde [illegible]
als advocaat in [illegible]
raad in de vroedsch[illegible]
wenteling van 178[illegible]
die op uitdrukkelijk [illegible]
van Oranje ontzet [illegible]
betrekkingen, zoodat [illegible]
Na de omwenteling [illegible]
teruggekeerd, werd [illegible]
tionale vergadering. [illegible]
als lid der commissie [illegible]
in hechtenis genomen [illegible]
Duurstede en vervolgens [illegible]
bracht. In Juli be[illegible]
voeten en werd in 18[illegible]
naal Gerechtshof. Al[illegible]
werd hij vervolgens [illegible]
der Goes naar Br[illegible]
Eersten Consul der [illegible]
te begroeten. Niet [illegible]
parte hem met de [illegible]

Bickmore, *Albert* [illegible]
natuurkenner en [illegible]
(Maine), den 1sten M[illegible]
New London Academy [illegible]
lege in Hannover (N[illegible]
der de leiding van [illegible]
sachusetts) en verkreeg [illegible]
voor vergelijkende [illegible]
de afdeeling der W[illegible]
wetenschap reisde hij [illegible]
chinchina, een groot [illegible]
pan, Mandsjoerije [illegible]
Siberië, Europeesch [illegible]
landen van Europa. [illegible]
zich te New-York, [illegible]
de natuurlijke historie [illegible]
en in 1885 curator der [illegible]
het American Museum [illegible]
York. Hij schreef: „[illegible]
Archipelago" (18[illegible]

Bicocca is de [illegible]
Milaan en Lodi. In [illegible]

door de overwinning, die hier 1522 door de keizerlijke troe- ·ro *Colonna* op de Franschen naald werd.

aan beide zijden concave. Zie

aan beide zijden convexe. Zie

: *Ericaceeën.*

Rijwiel.

re, een Fransch schilder en tee- 1813 te Toulouse geboren. Hij ding onder *Delacroix* te Parijs 344—1846 en later herhaaldelijk it dit hem de stof voor vele af- ·, zooals: „Het Arabische koffie- markt", „De terugkeer uit Mek- .e Joden voor den Salomonschen ‚De maronitische preek" (1859). l zijn zijn Bijbelteekeningen ge- ·erschenen die bij het boek Ruth geliën. Ook gaf hij een geïllus- ler werken van *A. de Musset* uit Iij stierf den 3den Januari 1895

›hus Jujuba Lam.) is een mees- kleine boom, welke tot de fa- *ıceae* behoort en in tropisch Azië ld, als gekweekt voorkomt. De timmerhout, terwijl de vruch- middel tegen borstaandoeningen Plaatselijk worden ook andere :noemd.

t (*Eurycoma longifolia Jack.*) ·lke behoort tot de familie der ı op Sumatra, Borneo, Blitoeng, lippijnen groeit. Hij heeft lange Het witte en harde hout heeft ık en wordt als samentrekkend ;ewend tegen ingewandsziekten; et veel ingevoerd.

de naam van de grensrivier tus- en Spanje. Zij ontspringt in de .cie Pamplona aan de zuidelijke neeën, kronkelt door een vrucht- dal, baant zich een weg door gebergte en stort zich tusschen enterrabia na een loop van 53 ın Biscaje. Zij vormt nabij haren :en- of Conferentie-eiland, waar eneesche vrede gesloten werd. .rtuigen is zij tot aan Biriadon spoorwegburg verbindt de beide

u, de stichter der Unitariërs in eboren in 1615 te Wotton in het ·ester, studeerde aan de academie rd in 1641 leeraar aan een school aar hij wegens zijn theologische an de algemeen gehuldigde af- rij beschuldigd werd. Vooral was ·ent de Drieëenheid daarvan de ıij dien uitspraak in zijn „Twelve st the deity of the holy spirit" ı tegen de goddelijkheid van den Aanvankelijk onttrok hij zich aan rzoek door het afleggen van een ›ofsbelijdenis, maar toen hij later zijn gevoelens openlijk verdedigde, werd hij door een geestelijke rechtbank veroordeeld en in den kerker geworpen. In 1651 herkreeg hij zijn vrijheid en stichtte te Londen een kleine gemeente van Unitariërs, in wier midden hij elken Zondag optrad, om den Bijbel te verklaren en over godsdienstige onderwerpen te spreken. Zijn hoofdbeginsel was de eenheid van God (vandaar de naam *Unitariërs*), terwijl hij het er voor hield, dat de Heilige Geest wel een persoon, maar geen goddelijk persoon was. De uitgave van zijn twee catechismen haalde hem weer vervolgingen op den hals. Zijn geschriften werden verbrand; hij zelf werd in de gevangenis geworpen, maar door *Cromwell* van den dood gered door een banvonnis naar de Scillyeilanden. Drie jaren later keerde hij vandaar terug (1658) en plaatste zich weer aan het hoofd zijner gemeente, maar na het herstel van de Stuarts werd hij voor de derde maal gevangen genomen. Hij stierf in de gevangenis den 22sten September 1662. Zijn leer komt bijna geheel en al overeen met die der Socinianen.

Biddle, *Nicholas*, een Noord-Amerikaansch financier, geboren te Philadelphia in 1786. Hij genoot een zorgvuldige opvoeding en wijdde zich aan de studie der rechtsgeleerdheid. In 1804 werd hij toegelaten tot de balie te Philadelphia en in hetzelfde jaar begaf hij zich met den Noord-Amerikaanschen gezant, generaal *Armstrong*, als secretaris naar Parijs, belastte er zich met de geldzaken van onderscheiden Amerikaansche handelshuizen en vergezelde vervolgens *Monroe* eveneens als gezantschapssecretaris naar Londen. In 1807 keerde hij naar Amerika terug, werd er weder advocaat, gaf met *Dennie* een democratisch tijdschrift uit en vertegenwoordigde in 1810 en 1811 zijn geboortestad in de Wetgevende Vergadering van Pennsylvanië. In 1814 werd hij er lid van den Senaat en bemoeide zich gedurende den oorlog tegen Engeland ijverig met de verdediging des lands. In 1819 werd hij, naast *Langdon Cheves* als president, directeur van de Amerikaansche Bank, en na den dood van laatstgenoemde met algemeene goedkeuring tot diens opvolger gekozen. Nu bloeide de Bank en genoot tijdens het presidentschap van *Monroe* en van *John Quincy Adams* een onbeperkt vertrouwen. Toen begonnen de directeuren der Bank zich op een verkeerde wijze te bemoeien met de staatkundige aangelegenheden des lands, zoodat de president *Jackson* de gelden opvroeg, die door den Staat aan de Bank waren toevertrouwd, en aan deze de vernieuwing van haar privilegie weigerde. *Biddle* deed moeite, om haar in een provinciale instelling te hervormen en legde hieraan millioenen ten koste, doch zij moest weldra hare betalingen in geld staken. Nu trok zich *Biddle* uit het bestuur der zaken terug, zoodat het crediet der Bank nog meer geschokt werd en zij in 1840 failliet ging. *Biddle* werd beschuldigd van bedriegerij, maar vrijgesproken. Daarna leefde hij in afzondering op zijn buitenverblijf in de nabijheid van Philadelphia en overleed aldaar in 1844.

Bideford is de naam van een havenstad in het Engelsche graafschap Devon. Zij ligt aan de Torridge, ongeveer 5 km. boven haar monding in de Taw, en bestaat uit twee gedeelten, die

door een brug, in de 14de eeuw gelegd, met elkander verbonden zijn. Het aantal inwoners bedraagt (1891) 7908. De stad heeft pottenbakkerijen, leder- en zeilfabrieken en scheepsbouw; uitgevoerd worden koren, wollen stoffen en eikenbast. Door haar zacht klimaat wordt zij in den zomer druk bezocht. In de 17de eeuw was Bideford een der voornaamste zeehandelsplaatsen van Engeland.

Bidens *L.* of *tandzaad* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Saamgesteldbloemigen* (Compositae) en onderscheidt zich door een veelbladig, uit twee rijen blaadjes bestaand omwindsel, door buisvormige, tweeslachtige schijfbloemen en somtijds tongvormige, geslachtlooze straalbloemen, door een fijnstekelig zaadpluis en een platten vruchtbodem. Tot de soorten behooren *B. tripartita* L. (vorken, boelmansvorken enz.) met 3-spletige bladeren en gele bloemhoofdjes, in Duitschland en bij ons op moerassige plaatsen groeiende — *B. cernua* L. met stengelomvattende, lancetvormige, getande bladeren en neerhangende, gele bloemhoofdjes. Voorts heeft men *B. ferulaefolia* Dec. met fraaie, gele, groote bloemhoofdjes, uit Mexico afkomstig, *B. leucantha* Willd. uit Midden-Amerika, *B. grandiflora* Balb., evenzoo uit Mexico, alle sierplanten.

Bidermann, *Hermann Ignaz*, een beoefenaar van het staatsrecht, geboren den 3den Augustus 1831 te Weenen, bezocht de universiteit aldaar te Innsbruck, Göttingen en Leipzig. In 1855 vestigde hij zich als privaatdocent aan de academie te Pest. Verder volbracht hij een wetenschappelijke reis in Hongarije en schreef in 1857 een werk over de Hongaarsche ijzersmelterijen. In 1858 werd hij gewoon hoogleeraar in de staatswetenschappen aan de academie te Kaschau, waarna hij zijn aandacht vestigde op de ethnographie van Hongarije en bouwstoffen verzamelde voor zijn werk: „Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte" (1862—1868, 2 dln., onvoltooid). Na verloop van twee jaren werd hij verplaatst naar de academie te Preszburg en in 1861 naar Innsbrück. Van zijn geschriften, die in dezen tijd ontstonden, vermelden wij: „Betrachtungen über die Grundsteuerreform in Oesterreich" (1862), de rectorale rede „Ueber den Merkantilismus" (1870) en „Geschichte der österreichischen Gesamtstaatsidee" (afd. 1—2, 1867—1889). In 1871 gaf *Bidermann* gehoor aan een beroep naar de universiteit te Graz, waar hij statistiek en staatsrecht gaf en den 25sten April 1892 overleed. Hier voltooide hij de door den vrijheer *Karl von Hock* begonnen geschiedenis van den Oostenrijkschen staatsraad (1868—1879) en schreef: „Die Italiener im Tirolischen Provinzialverbande" (1874), „Entstehung und Bedeutung der Pragmatischen Sanktion" (1875), „Die Bukowine unter österreichischer Verwaltung" (2de druk, 1876), „Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich" (1877), „Die Nationalitäten in Tirol und wechselnden Schicksale ihrer Verbreitung", „Neuere slawische Siedelungen auf süddeutschem Boden" en „Beiträge zur Ethnographie von Dalmatien" (1888).

Bidery is de naam van een metaallegeering uit koper, zink, tin en lood, waaruit in Oost-Indië veel metalen vaten, van fraaie teekenin-

gen voorzien, ...
en met kopervitriool ...
voert men de teekening ...
daarna met goud of zilver ...
pervlakte wordt vervolgens ...
bijzonder bijtmiddel ...
waarbij echter het ...
van kleur verandert, ...
helder op den zwarten ...
treedt.

Bidet is de naam van ...
waschkuip, een zitbad ...
ook van een stoel met ...

Bidloo, *Govert* of ...
landsch ontleedkundige, ...
Maart 1649 te Amsterdam ...
brachte studiën aldaar ...
noemd tot lector in de ...
's Gravenhage. Twee jaar ...
met het oppertoezicht op ...
len hier te lande en ...
woon hoogleeraar in de ...
te Leiden en in 17.. ...
III, koning van Engeland ...
der ontleedkunde ...
van een voortreffelijk ...
overleed te Leiden, den ...

Bidpai of *Pilpai* ...
naam van een Indisch ...
den Indischen koning ...
diger van een beroemde ...
en verhalen, die sedert ...
het Oosten verspreid ...
brengselen der ...
den beschouwd. De ...
Colebrooke, *Wilson*, ...
leur des Longchamps ...
verspreid. Zij ...
dische verzameling ...
draagt van „Pangatantra" ...
garten te Bonn in 18.. ...
meermalen gedrukt is ...
deça", en onder den ...
van den Groote ...
als „Kalilag en Damnag" ...
kals, die in het eerste ...
Perzisch is overgebracht ...
loren gegaan, maar de ...
van khalif *Almansur* ...
kaffa (700) in het Arabisch ...
taling, uitgegeven door ...
bron der overige ...
Onderscheiden Arabische ...
uitvoerige gedichten ...
min ebn Hassan in ...
Aboe Iaali al Haberg ...
en zachtsprekende" (11.. ...
nieuw-Perzische letterkunde ...
een dierenepos van ...
sche proza zijn er ...
van bekend. *Ali* ...
anopel, bracht ze ...
vindt ze zelfs in ...
Afrikaansch. In Europa ...
eerst in het Grieksch ...
eeuw, honderd jaren ...
en in de 16de eeuw ...
daarna verscheen zij ...

r Beispiele der alten Weisen",
.oor *Holland*. Stuttgart, 1860).
verd zij uitgegeven in het mid-
r, terwijl zij vervolgens in de
en van Europa — in het Ne-
3 — verscheen.
Bidpai is vervaardigd in den
.einaart", maar het heeft een
.ersche kleur en is van spreu-
aatsen doorweven. Meermalen
de het volksboek van de „Ze-
s" verward, dat waarschijnlijk
ë afkomstig en vandaar onder
d *Nâmeh*" (Het boek van den
aar Perzië overgebracht is.
de hoofdplaats van het distrikt
Britsch-Indische presidentschap
aan den spoorweg, 510 m. bo-
elde in 1891: 16759 inwoners,
eger de residentie der konings
welk rijk tot in de 17de eeuw
t. de plaats 1 millioen inwoners
is omringd door een hoogen, nu
muur, bevatte een sterk fort,
n talrijk prachtige gebouwen.
rangzeb verwoest, kwam Bid-
rin der 18de eeuw in het bezit
werd in 1818 tusschen Enge-
van Haidarabad en den vorst
eld. Na den dood van laatstge-
zijn deel aan Engeland. Sedert
oor de instandhouding der prach-
, waarvan vele als regeerings-
doen. Het belangrijkste is het
ouwde fort met 109 torens, een
gehouwen gracht en de citadel
el, welke dateert van vóór de
den Islam. Hier vinden wij ook
n den sultan *Ibrahim Adil Sjah*
en van *Mohammed Adil Sjah*

er dezen naam vermelden wij:
Gregorius de, die in 1586 in
Reingoud in ons land de be-
g van thesaurier-generaal.
de, een uitstekend schilder. Hij
Lier in 1594, was een leerling
ts, bezocht Parijs en Rome en
al uitmuntende schilderijen.
de, een graveur, die in 1581 te
ren werd. Een gedeelte der pla-
el naar teekeningen van *M. de*
is door *de Bie* bewerkt. Hij was
man, ervaren in de oudheidkunde
n menigte portretten gegraveerd.
de, een kunstschilder en leerling
n *Jacob van der Does*, die vooral
et schilderen van schapen. Waar-
i zijn meester geëvenaard heb-
. het penseel met het zwaard ver-
n zijn hand bestaan etsen naar
Potter. In 1654 werd hij lid van
van Haagsche kunstschilders.
r de. Deze ontving in 1853 ver-
rgemeester van Amsterdam, om
eum openbare lessen te geven in
wijl hij vervolgens tot hoogleeraar
g werd benoemd.

Bie, Cornelis de, een zoon van *Adriaan* (zie aldaar) en een Vlaamsch letterkundige, geboren te Lier den 10den Februari 1627. Hij genoot een goede opvoeding en was achtervolgens notaris, procureur, griffier der militaire audientie en deken der lakenhal en woonde meestal te Antwerpen. Hij schreef: „Het gulden cabinet van de edele, vrije schilderconst" (1661) en een aantal tooneelstukken, verder: „Faems weergalm, ghenoemd Werelts-Sots-Caps, vol sedighe moraliteyten en sinnebeelden" (1670). Van zijn tooneelwerken vermelden wij: „Alphonsus en Thebasile ofte herstelde onnooselheyt" (1673), „Den grooten hertoghe van Moskoviën of gheweldighe heerschappye" (1672), „Den heyligen ridder Gommarus, patroon der stadt Lier, oft gewillighe verduldigheyt" (1670), „Lijden zonder wraek, of de armoede van grave Florellus, bontgenoot van Vranckrijck", „De comedie der Liersche Furie of de kettersche verraderij" op den 14den October 1595", „De comedie van Mas Aniello en de beroerte van Napels", en de kluchten, „Hans Holleblok, geusen predikant" (1702), „Het Vlaamsche masker van colonel Spindeler", „Kluchtwijse comedie van de ontmaskerde liefde" (1708) en „Kluchten van Jan Goethals en Griet zijn wijf". Zijn werken zijn bijna alle geteekend met de spreuk: „Waerheyt baert nydt" (Fert odia verum). Hij overleed in 1711.

Biebrich, of *Biebrich-Mosbach*, is de naam van een stad in den kreits Wiesbaden van het Pruisische distrikt Wiesbaden. Zij ligt 5 km. ten zuiden der stad van dien naam, aan den rechter oever van den Rijn en aan de spoorwegen Frankfort a/d Main—Niederlahnstein en Frankfort—Wiesbaden. De stad heeft (1900) 15.048 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een gedenkteeken ter herinnering aan den oorlog 1870—1871, een Hervormde en een Katholieke kerk, twee gymnasia, een hoogere burgerschool voor meisjes en een opleidingsschool voor onder-officieren. Biebrich was tot 1840 de residentie van den hertog van Nassau. Het slot, in Franschen stijl opgetrokken, werd onder *Karel August von Nassau-Usingen* (gestorven in 1753) voltooid. Het is het mooiste vorstenpaleis aan den Rijn en was tot 1866 het zomerverblijf van den hertog van Nassau.

Biebricher scharlaken is de naam van een belangrijke, in 1878 ontdekte, tetrazoverfstof. Men kan het bereiden door sulfozuren van amidoazobenzol met natriumnitriet in de diazoverbinding te veranderen en op deze stof β-naftol in een alkalische oplossing te laten inwerken. De chemische formule is de volgende:

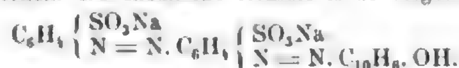

$$C_6H_4 \begin{cases} SO_3Na \\ N = N.C_6H_4 \end{cases} \begin{cases} SO_3Na \\ N = N.C_{10}H_6.OH. \end{cases}$$

Er bestaan nog een groot aantal azoverfstoffen van een soortgelijke samenstelling, zooals Croceïnscharlaken, dubbel scharlaken, Ponceau, Azorubin en Bordeaux, welke gebruikt worden om wol rood te kleuren.

Biecht, Oudduitsch *pigithi*, Middelduitsch *bithe*, beteekent in het algemeen bekentenis, belijdenis van schuld, maar wordt in de kerkelijke taal gewoonlijk gebezigd in den beperkten zin van *oorbiecht*. Daaronder verstaat men die belijdenis van zonden, welke de ledematen van de Katho-

lieke Kerk en van nagenoeg al de Kerken, die zich vroegtijdig van haar hebben afgescheiden, voor den priester moesten en moeten afleggen om de sacramenteele kwijtschelding van zonden (absolutie) te kunnen ontvangen. Ook het daartoe dienende sacrament zelf, welks eigenlijke naam sacrament van boetvaardigheid is, wordt daarom even algemeen sacrament der biecht genoemd. Volgens den catachismus van het aartsbisdom Utrecht is het dat door *Christus* ingestelde sacrament, waarin de zonden, na het Doopsel bedreven, door de priesterlijke volmacht worden vergeven aan hen, die ze rouwmoedig belijden. De Stichter der Kerk stelde het in op den dag zijner verrijzenis, toen Hij (Joan. XX, 19—23) 's avonds te midden Zijner Apostelen verscheen en tot hen zeide: „Ontvangt den Heiligen Geest! Wier zonden gij vergeven zult, dien worden zij vergeven, en wier zonden gij zult houden, dien zijn zij gehouden". Naar hun natuurlijken zin en beschouwd in verband met Matth. XVI, 18 en 19, XVIII, 18 verleende *Christus* in die woorden aan Zijn Kerk (aan de Apostelen en hunne opvolgers) de goddelijke macht, om aan de zondaren hunne zonden te vergeven of niet te vergeven, een macht, welke uitteraard niet willekeurig, maar met oordeel dient te worden uitgeoefend. Daar intusschen de mensch, die haar uitoefent, de goddelijke alwetendheid van *Christus* mist, kan hij zich geen oordeel vormen, of hij den zondaar de vergiffenis moet verleenen of weigeren, zoo niet, deze zelf hem daartoe in staat stelt. De zondaar moet den priester zijn zonden belijden en de gesteltenis zijns harten blootleggen, en naar gelang van zijn bevinding oordeelt dan de priester als rechter, of hij de gevraagde gunst al of niet kan verleenen. De noodzakelijkheid der biecht in den zin van bekentenis volgt dus uit instelling en aard van de biecht als sacrament.

Van de oudste tijden af heeft dan ook de Kerk zich niet alleen in het bezit geweten van een eigen sacrament tot kwijtschelding van zonden aan de gedoopten, maar heeft zij ook van wie het ontvingen de belijdenis hunner zonden geëischt. Weliswaar kan men tot staving van het laatste geen plaats uit de Schrift aanhalen, welke, op zich zelf beschouwd, zulks duidelijk zegt; Jac. V, 16 toch, waarop de Kerk zich beroept, *kan* in algemeenen zin worden verstaan. Maar de oude overlevering doet dit niet, want reeds *Origenes* (Hom. 2 in Levit. n. 4) en later *Chrysostomus* (de Sacerd. 3, 6) verstaan de vermaning des Apostels van de belijdenis van zonden, welke aan de sacramenteele kwijtschelding moet voorafgaan. Uit de geschriften van eerstgenoemde blijkt ontegenzeggelijk, dat reeds te zijnen tijde de praktijk der Kerk ten opzichte van de biecht in wezen dezelfde was als heden. Zoo zegt hij (Hom. 17 in Luc. 2, 35): „Indien wij onze zonden belijden niet alleen aan God, maar ook aan hen, die onze zonden en wonden kunnen genezen (de priesters), dan worden onze zonden gedelgd". Zoo vinden wij ook bij hem reeds (Hom. 2 in Ps. 37, n. 6) de vergelijking, later zoo dikwerf gebezigd, van den priester met den arts en van den zondaar met den zieke. Gelijk deze om te worden genezen de ziektestof moet uitwerpen of zijn wonden aan den arts moet toonen,

zoo moest de zondaar [illegible]
worden ontslagen, [illegible]
baren. Soortgelijke [illegible]
spraken leest men bij [illegible]
schrijvers en vaders [illegible]
den wij, om van [illegible]
Augustinus, *Zeno* [illegible]
wagen, er nog [illegible]
anus. In zijn geschrift [illegible]
(cap. 18) aan de [illegible]
macht om zonden te [illegible]
den priester toekent, [illegible]
het ontvangen van de [illegible]
de belijdenis van [illegible]
afgingen, als een daad [illegible]
lichaam en bloed. [illegible]
genen, die aan de [illegible]
dachten belijden.

Ware het biechtgebod [illegible]
althans indirect [illegible]
in zijn naam bekend [illegible]
schiedenis der Kerk [illegible]
perk van zijn ontstaan [illegible]
dan zou het vernet [illegible]
de invoering van [illegible]
zeer beschamende [illegible]
gelden moest voor [illegible]
voor de priesters, [illegible]
zeer zwaren en [illegible]
De geschiedenis [illegible]
zet niets, en wat [illegible]
later ontstaan van [illegible]
slaat niet op zijn [illegible]
dere wettelijke regeling.

De geschiedenis der [illegible]
tijden staat niet in [illegible]
het gezegde is de [illegible]
een niet nader [illegible]
divina). De kerkelijke [illegible]
en nader regelt, [illegible]
opzichte van de zware [illegible]
kerkelijke straffen (zie [illegible]
wikkeld en tot in [illegible]
der echter ten opzichte [illegible]
den (peccata media). [illegible]
kerheid uit te maken, [illegible]
onbepaalde *lex divina* [illegible]
bestond, welke het [illegible]
regelde, dan wel, of [illegible]
aan het geweten der [illegible]

Tijdens de Middeleeuwen [illegible]
Kerkvaders tot aan het [illegible]
worden het bestaan en [illegible]
gebod en de gewoonte [illegible]
werf te biechten [illegible]
nig betuigd, dat de [illegible]
genoemd Concilie het [illegible]
voerd, volslagen [illegible]
eerlijkheid vermaakt. [illegible]
ijver in het gebruik [illegible]
het Concilie zich [illegible]
der biechtgebod uit te [illegible]
poen. 5, 38), dat [illegible]
(Sess. XIV de poen. [illegible]
werd en nog bestaat. [illegible]
zijn al de gedoopten, [illegible]
derscheids" gekomen [illegible]
éénmaal in het jaar [illegible]

hten. Afgezien van dit gebod n geloovige de verplichting om dikwerf hij in zware zonden of de heilige communie wil oedkeuring van den biechtvader geloovigen, die gewoon zijn inie te gaan, dit somwijlen doen iecht te hebben.

voorschriften over de biecht, en te worden vermeld, hebben ng op wie het sacrament toers), andere op wie het ontvangen. chtvader moet behalve de macht vergeven, reeds bij de wijding tas ordinis), van den bisschop recht ontvangen tot uitoefening tas jurisdictionis). De reden is, macht van zondenkwijtschelan vrede en zegen, een zeer delijkheid medebrengt. Wie haar venals de rechter, daarvoor een n opleiding ontvangen hebben lelijke eigenschappen uitblinken. ander mist, wordt de jurisdictie lleen in geval van uitersten nood ester zonder jurisdictie biechteeren. Over den plicht van den ver hetgeen hij als zoodanig vern, zie *Biechtgeheim*.

iteling wordt vooreerst geëischt over zijn zonden. Reeds een berouw, d. i. een berouw voorn uit vrees voor God, is volter en steeds gewenscht is het voornaamste beweegreden is Zulk een volmaakt berouw verrde terstond kwijtschelding van at het hem niet van den biechtnvolmaakt zij of volmaakt, sluit uurlijk het vaste voornemen in. iden en de naaste gelegenheid ijden en naar vermogen de ergeden naaste gaf, of het nadeel, m op wat wijze ook berokkende. Ook moet het biechtkind bereid door den priester op te leggen aardigheid en voldoening te vol-

isch, aan welke de biechteling n, is de oprechte en eerlijke benden. Hij moet ten minste alle doodzonden), aan welke hij zich k van zijn geweten schuldig beiechten, met getal en omstandigzettelijk verzwijgen van ook maar maakt de biecht tot een heiligveroorzaakt in plaats van kwijteerdering van schuld. De kleine zonden te biechten is men niet alle afzonderlijk te noemen zou t mogelijk zijn. De Kerk eischt elijke. Haar taak is niet, geweroorzaken, maar die veeleer weg idaar dat de absolutie, welke zij uitstrekt over de zware zonden, teling niet opzettelijk verzwijgt, e biechten.

le leer en praktijk der Kerk aangaande de biecht blijkt, dat dit sacrament een uiterst nuttige en zegenrijke instelling is, afgezien zelfs van hare bovennatuurlijke uitwerkselen (de kwijtschelding van zonden). Het is als de artsenij prophylactisch en genezend. Het voorkomt en verhoedt onnoemelijk veel kwaad en maakt niet minder veel kwaad goed. Het is een middel zonder weerga tot zedelijke verbetering en verheffing, een onuitsprekelijke bron van vrede en van zegen. De belijdenis van zonden is op zich zelf beschouwd reeds een groote weldaad voor den schuldige: zij bevrijdt de gewetens van een ondragelijk geworden last. Tegen dit alles weegt het nadeel niet op, dat kan worden veroorzaakt, hetzij door onkundige of slechte biechtvaders, tegen welke de Kerk met de uiterste gestrengheid optreedt, hetzij door het verkeerd gebruik of misbruik, dat biechtelingen van het sacrament maken, of tengevolge van verkeerde voorstellingen, welke zij zich daarvan gevormd hebben. Werkelijke nadeelen en misbruiken komen zelden voor, en wat men als zoodanig opgeeft is het meestal niet.

Door het verwerpen der biecht als sacrament kwamen de Hervormers van zelf ook in meerdere of mindere mate tot verwerping van de biecht in den zin oorbiecht. De strenge Lutheranen alleen plegen, alvorens zich tot het Avondmaal te begeven, hunne zonden aan den voorganger, dien zij ook biechtvader noemen, te belijden. In de plaats van de private biecht is in de meeste kerken, die tijdens of naar aanleiding van de Hervorming ontstonden, de algemeene biecht getreden, hierin bestaande, dat de geestelijke in naam der gemeenteleden een algemeene belijdenis van zonden uitspreekt, waarop de gemeenteleden die belijdenis bevestigen. In de Katholieke Kerk is ook van ouds zulk een algemeene belijdenis naast de oorbiecht in gebruik.

Biechtboeken (poenitentiaal-boeken) waren de kleine boeken, welke voorheen in de Katholieke Kerk geschreven werden ten behoeve der priesters als biechtvaders werkzaam. Zij bevatten de werken van boetvaardigheid, welke in de verschillende streken voor de daar meest voorkomende zonden aan de biechtelingen overeenkomstig hun staat en ouderdom werden opgelegd. Voor de zedengeschiedenis en voor de geschiedenis van de biecht zijn zij van groote beteekenis.

Biechtgeheim (sigillum confessionis, d. i. woordelijk *zegel der biecht*) noemt men den plicht, van den biechtvader om onvoorwaardelijk alles geheim te houden wat door iemands sacramenteele biecht te weten komt. Die plicht grondt zich zoowel op het natuurrecht, alsook en meer nog op het positief goddelijke recht (vanwege de goddelijke instelling der biecht); vanouds heeft de Kerk dan ook dien plicht den priesters ingeprent en over de vervulling daarvan gewaakt. Het 4de *Lateraansche Concilie* stelde op de schending van het biechtgeheim de zwaarste kerkelijke straffen. Volgens het kerkelijk recht kan de biechtvader door geen staatsmacht of rechtbank gedwongen worden iets mede te deelen van hetgeen hij als biechtgeheim vernomen heeft. Wel hebben sommige staten wetten uitgevaardigd, met die bepaling in strijd; maar de Katholieke Kerk heeft die nooit erkend.

Biechtpenning is de geheel vrijwillige gave in geld, welke de geloovigen tijdens de Middeleeuwen na de biecht, voornamelijk na de paaschbiecht, aan hun pastoor voor zijn onderhoud plachten aan te bieden. Zulk een gift was geen betaling voor toediening van het sacrament; daar zij echter gevaar van misbruik of althans den schijn van zulk een gevaar kon doen ontstaan, maakten tal van concilie's verschillende bepalingen om een en ander te keeren. De gewoonte om geheel vrijwillig na de biecht een biechtpenning te geven, bestaat in de Katholieke Kerk nog voort op die plaatsen, waar het inkomen der geestelijken gering is. Na de langzamerhand geheel voltrokken afschaffing der biecht bij de Protestanten, is daar toch het biechtgeld blijven bestaan en maakt somwijlen een aanzienlijk gedeelte uit van het inkomen der geestelijkheid.

Biechtregister noemt men de lijst, welke de pastoors der R. K. Kerk vroeger algemeen, thans nog alleen hier en daar hielden of houden van hunne parochianen, die aan het gebod van de jaarlijksche paaschbiecht voldeden.

Biechtstoel is een naar bepaalde voorschriften ingerichte zetel voor den biechthoorenden priester. De kerkelijke voorschriften omtrent inrichting en plaatsing der biechtstoelen hebben ten doel de waardigheid en de heiligheid van het sacrament der biecht te verzekeren.

Biechtvader. *Zie Biecht.*

Biecz is de naam van een stad in het Oostenrijksche distrikt Gorlice in Galicië. Zij ligt aan de Ropa, een zijrivier van de Wisloka en aan den spoorweg Grybow—Neu-Zagorz. De stad heeft (1890) 957, als gemeente 3180 Poolsche inwoners, een groote Gotische kerk met merkwaardige gedenkteekenen, een kasteel (tegenwoordig een klooster) en een stedelijk armhuis. Biecz, een der oudste steden van Polen, was vroeger een koninklijke vrijstad, die als „parva Cracovia" met Krakau in rijkdom wedijverde. Zij is de geboorteplaats van den kroniekschrijver *Martin Cromer.*

Biedenfeld, *Ernst Gustav Benjamin,* vrijheer von, aanvoerder van het Badensche volksleger in 1849, werd den 2den Januari 1792 te Karlsruhe geboren. Van 1808—1815 streed hij mede in de Napoleontische veldtochten, werd in 1817 majoor, maar in 1843 gepensionneerd. In 1849 ontving hij van de Voorloopige Regeering den last, om de afstelling in te vorderen in de ambten Bühl en Achern. Daarna werd hij bevorderd tot overste van het 8ste regiment. Hij streed bij Wiesenthal, Ubstadt en Bruchsal en in Niederwald tegen de Pruisen, doch werd binnen Rastadt ingesloten en na de overgave dezer vesting, den 20sten Augustus 1849 gefusilleerd.

Biedermaier is de naam van een komische figuur, die vooral in *Eichrodt's* gedichten „Biedermanns Liederlust" (het eerst in de „Fliegende Blätter" verschenen) spreekwoordelijk geworden is, ter aanduiding van een trouwhartig en eenvoudig persoon. De Biedermaiertijd is de tijd omstreeks het midden der 19de eeuw in Duitschland, waarin de menschen, door idyllische zelftevredenheid bezield, ook zonder vele genoegens van vrede genot vonden. Biedermaierstijl is de naam van den stijl, aan dezen tijd ontleend.

Biedermann, Karl [illegible] dige en schrijver, [illegible] September 1812. Hij [illegible] Heidelberg in de [illegible] zich vervolgens toe op [illegible] In 1835 vestigde hij [illegible] Leipzig en werd er [illegible] tengewoon hoogleeraar. [illegible] plaatste hij het begin[illegible] 's menschen wezen en [illegible] ontwikkeling. Hij [illegible] uitgeschreven door de „A[illegible] rales et politiques" te Parijs [illegible] schiedenis der wijsbegeerte [illegible] zijn geworden, indien het [illegible] ware geweest. Daar er [illegible] greep, vernieuwde Bieder[illegible] ging om den prijs te [illegible] ging hem ditmaal, [illegible] die inmiddels te Parijs [illegible] genoeg gehuldigd had. [illegible] antwoord heeft hij in 18[illegible] uitgegeven. Na dien tijd [illegible] krachten in, om de volks[illegible] land te bevorderen. [illegible] en plaatste opstellen in [illegible] terwijl hij tevens een [illegible] vereenigingen, die zich [illegible] stelden. Een redevoering [illegible] volgens onder den titel „[illegible] drukt, bracht hem in [illegible] wel werd hij vrijgesproken [illegible] vel, om zich voortaan van [illegible] rechtelijke onderwerpen [illegible] de hij zich tot sociale [illegible] verschenen zijn „Vorlesungen [illegible] und sociale Fragen". In [illegible] volksbeweging te Leipzig [illegible] Voor-Parlement te Frankfort [illegible] de stad Zwickau naar de [illegible] gadering afgevaardigd. [illegible] tot het linker- en [illegible] trum. Zijn redevoeringen [illegible] kalmte, door een [illegible] heid van voorstelling. [illegible] meerderheid verkreeg [illegible] blikeinsche bedoelingen, [illegible] en gaf zijn „Erinnerungen [illegible] (1849) uit. Hij was [illegible] Tweede Kamer der Saksische [illegible] rig bestrijder van de [illegible] na de ontbinding der Kamer [illegible] nieuw aan zijn hooglee[illegible] de „Germania" uit en [illegible] maar reeds de eerste [illegible] noemde bezorgde hem een [illegible] en het verlies van zijn [illegible] De geschiedenis der [illegible] onderwerp zijner studie [illegible] bied veel voortreffelijks. [illegible] dacteur van de half-officieele [illegible] en hij bracht ook te [illegible] tige vereenigingen tot [illegible] nogmaals naar Leipzig [illegible] „Deutsche allgemeine Zeitung" [illegible] in 1865 weder tot [illegible] Hij schreef verder een [illegible] jarigen Oorlog, [illegible]

ln., 1854—1880), werd in 1869
er Tweede Kamer in Saksen
van den Duitschen rijksdag,
74 de candidatuur voor deze
1876 die voor den Landdag af.
gewoon honoraar professor. Hij
Maart 1901 te Leipzig. Van
n nog genoemd worden: „Ge-
nds vom Wiener Kongresz bis
eines deutschen Kaisertums",
-und Kulturgeschichte" (3de
n Leben und ein Stück Zeit-
1886—1887), „Geschichte der
rinnung 1477—1880" (1891),
a Dienste des nationalen Ge-
n „Geschichte des deutschen
" (1894). Ook heeft hij de dra-
V" (1861), „Kaiser Otto III"
etzte Bürgermeister von Strasz-
hreven.

Gustav, een schrijver over
werpen, werd in 1815 te Böh-
ren. Hij studeerde te Praag in
vestigde zich als geneesheer
zijn eerste werk „Die speku-
nboldts Kosmos" (Praag, 1849),
aanhanger van *Hegel's* theorie
naamste werk „Philosophie als
aft" (Praag, 1877—1890, 5 dln.)
iats van de oorspronkelijke drie-
stelsel van *Hegel*, n.l. idee,
een nieuwe: geest, natuur en
reef hij: „Die Wissenschafts-
856—1860, 3 dln.), „Die Wis-
" (3de druk, Praag, 1870), „Die
(Praag, 1875) en „System der
g, 1886—1889, 3 dln.).

Woldemar, vrijheer *von*, een
ndige, geboren den 5den Maart
erg, studeerde te Leipzig en
de rechten, werd eerst advo-
rop in Saksischen staatsdienst,
tot lid der directie van de spoor-
iesa en in 1869 tot geheim fi-
md. Hij overleed den 6den Fe-
resden. Hij leverde belangrijke
etheliteratuur, zooals: „Goethe
5, 2 dln.), „Zu Goethe's Gedich-
he und Dresden" (1875), „Goethe
Erzgebirge" (1877) en „Goethe-
79). Ook gaf hij „Goethes Briefe
872), deelen van de Hempelsche
ethe-uitgave en „Goethes Ge-
poogde in het treurspel „Elpe-
he's fragment te voltooien.

, *Alois Emanuël*, een Protes-
de, geboren den 2den Maart 1819
n het meer van Zürich. Hij stu-
n te Berlijn, aanvaardde in 1843
n predikant te Münchenstein bij
1850 buitengewoon en in 1864
ar te Zürich, waar hij den 25sten
erleed. Hij schreef belangrijke
schriften: „Die Kirche der Ge-
„Zeitstimmen" en leverde, be-
hets van *Heinrich Lang* (1876),
gie" (1844), „Leitfaden für den
nt an höheren Gymnasien" (1859)
en „Christliche Dogmatik" (Zürich, 1869; 2de druk, Berlijn, 1884—1885, 2 dln.).

Biedermann, *Wilhelm*, een Oostenrijksch natuurkundige, werd den 14den Januari 1854 te Bilin geboren en studeerde te Praag. In 1878 werd hij aldaar assistent aan het physiologisch instituut van de Duitsche universiteit. In 1880 vestigde hij zich als privaat-docent en werd in 1885 buitengewoon hoogleeraar. In 1888 werd hij te Jena, in 1898 te Würzburg en in 1900 te Heidelberg tot hoogleeraar benoemd. Na zich eerst met electro-physiologische onderzoekingen te hebben beziggehouden, wijdde hij zich meer aan de vergelijkende physiologie. Op dit gebied leverde hij tal van bijdragen, gedeeltelijk met *Hering*. Ook schreef hij: „Elektrophysiologie" (1895, 2 dln.).

Biedert, *Philipp*, een Duitsch geneesheer, werd den 25sten November 1847 te Niederflörsheim bij Worms geboren. Hij studeerde te Gieszen, Würzburg en Weenen en vestigde zich te Worms als arts. In 1877 werd hij directeur-geneesheer van het burgerlijk hospitaal te Hagenau, waar hij een nieuwe organisatie invoerde. Zijn studiën hadden vooral betrekking op de voeding van den gezonden en den zieken mensch, en in het bijzonder op die van het kind. Ook op het gebied der tuberculose heeft hij zich niet onbetuigd gelaten, maar zijn hoofdstreven was, de groote beteekenis van het bevolkingsvraagstuk voor het leven en het welzijn van het menschdom aan te toonen. Van zijn werken noemen wij: „Die Kindernahrung im Säuglingsalter" (1880), „Lehrbuch der Kinderkrankheiten", „Diätetik und Kochbuch für Darmkranke" (1895), „Die Kindersterblichkeit und die sozialökonomischen Verhältnisse" (1897), „Die Versuchsanstalt für Ernährung, eine wissenschaftliche Notwendigkeit" (1899). Tevens is *Biedert* medewerker aan het „Handbuch der Therapie", van *Penzoldt* en *Stintzing* en aan het „Handbuch der Ernährungstherapie" van *Leyden*.

Biéfve, *Édouard de*, een Belgisch schilder, werd geboren te Brussel, den 4den December 1809, ontving er zijn opleiding aan de Academie van Schoone Kunsten, werkte vervolgens in het atelier van den historieschilder *Paelinck* en vestigde zich in 1831 te Parijs. Zijn groote historiestukken bezorgden hem onder de hedendaagsche kunstenaars een eervolle plaats, en de voornaamste kunstacademiën in Frankrijk, België en Duitschland benoemden hem tot honorair lid. Zijn meest geroemd doek is een schilderij in olieverf, de onderteekening van het Verbond der Edelen voorstellende, en aangekocht voor het Nationaal Museum in België. Men prijst in zijn stukken zoowel den rijkdom van denkbeelden, als de meesterlijke uitvoering. Hij overleed te Brussel, den 7den Februari 1882.

Biegeleben, *Ludwig Maximiliaan*, vrijheer *von*, een Oostenrijksch staatsman, geboren den 14den Januari 1812 te Darmstadt, werd in 1840 Hessisch gevolmachtigde te Weenen en in 1848 door *von Gagern* tot ondersecretaris in het Rijksministerie van Buitenlandsche Zaken benoemd. Hij werkte ijverig mede tot herstel van den voormaligen Bondsdag, trad in 1850 in Oostenrijkschen dienst en werd in 1852 met den titel van Hofraad geplaatst in de staatskanselarij als

referent omtrent Duitsche aangelegenheden. Hij was een vurig ultramontaan en een voorstander van de Oostenrijksche souvereiniteit. Hij bezocht in 1863 den Vorstendag te Frankfort en in 1864 de Conferentie te Londen, werd in 1871 op pensioen gesteld en overleed den 6den Augustus 1872.

*Biegeleben, **Maximiliaan***, een broeder van den voorgaande, geboren te Darmstadt, den 23sten Januari 1813, was gedurende de jaren 1871—1873 voorzitter van het ministerie van Financiën aldaar en van 1874—1878 lid van den Duitschen rijksdag. Hij overleed den 17den April 1899 te Darmstadt.

Biel (het Fransche *Bienne*) is een distriktshoofdstad van het Zwitsersche kanton Bern, aan het Bieler meer en den voet van de Jura. Zij is een kruispunt van de spoorwegen naar Bazel Herzogenbuchsee, Bern en Neuveville, en ligt te midden van een vruchtbare omgeving, 442 m. boven den zeespiegel. De stad heeft een technicum, een progymnasium, een handelsschool voor meisjes, een ambachtschool, een schouwburg en (1900) 22.111 inwoners, voor het $^2/_3$ deel Duitschers en Protestanten, die voornamelijk van de horlogeindustrie en verder van de fabrikage van machines, spijkers, cement, papier, enz. leven. Biel is de voornaamste plaats aan het Bieler meer (42 v. km.), dat de uit het Neuenburger meer komende Zihl en door het Hagneckkanaal een deel van de Aar opneemt; het is hiermede door het Aarkanaal verbonden. In het ongeveer 4 km. breede meer vindt men het Pieterseiland, waarop in 1765 *J. J. Rousseau* verblijf hield. De spiegel van het meer ligt tegenwoordig 432 m. boven den zeespiegel, de grootste diepte is 75 m. Belangrijk is in Biel het museum van *Schwab* met vele overblijfselen van paalwoningen. Een kabelspoorweg voert naar het ten westen van de stad gelegen gezondheidsoord Magglingen, 900 m. boven de oppervlakte der zee, met een groot woudpark. — De plaats, die reeds in oorkonden van 1141 vermeld wordt, was het eigendom van den bisschop van Bazel en werd in 1230 tot een stad verheven. Om haar privilegiën te beschermen, sloot zij in 1279 een verbond met Bern, dat later herhaaldelijk vernieuwd werd. Bovendien sloot zij in 1344 met Freiburg en in 1382 met Solothurn eeuwige verbonden. Door deze bondgenootschappen gold Biel sedert de 15de eeuw als een plaats, behoorende tot het Eedgenootschap, kreeg in de 17de eeuw zitting in den Bondsdag en was een vrijstaat onder de opperheerschappij van den bisschop. In 1798 werd Biel bij Frankrijk en in 1815 bij het kanton Bern ingelijfd.

Biela is de naam van een linker zijrivier van de Elbe in Bohemen. Zij ontstaat uit vele bergstroompjes in de nabijheid van Teplitz boven Görkau in het Ertsgebergte. Bij Seestadtl stroomt zij door een groot keteldal, vervolgens tot Bilin door een heuvelland, daarna tusschen basaltwanden. Na een loop van 75 km. mondt zij bij Aussig in de Elbe uit.

Biela, *Wilhelm* baron *von*, een Duitsch sterrenkundige, geboren den 19den Maart 1782 te Rossla bij den Harz, trad in Oostenrijkschen krijgsdienst en nam als officier deel aan de veldtochten van 1805 tot 1815. In 1832 werd hij plaatscommandant te Rovigo en woonde later als

gepensionneerd majoor
18den Februari 1856
door de naar hem
(zie aldaar).

Biela, komeet van
meet, in 1826 door
sefstadt in Bohemen
het ongewapende oog
odieke komeet met
te zijn. In 1845 werd
gezien; in Januari 18
seling in twee kometen
een afstand van 300000
zetten en van welke
weer de andere het
verdween de eene
een maand lang
volgenden terugkeer in
gezien, terwijl zij
verwijderd waren. In
zien, waarschijnlijk
tige ligging ten opzichte
den zij in 1865 te
aan de groote
echter ook in 1872
aan, dat zij zich
schijnlijk staat de
waargenomen den 27sten
oogenblik, dat de
kruiste, hiermede in

Bielefeld, een stad
cie Westfalen, aan
en aan den voet van het
een bevallige landstreek
Wustermark naar
den zeespiegel. Met het
63.046 (1900) inwoners
rijke nijverheid,
spinnen van vlas en
den en wollen stoffen
belangrijke ijzerindustrie
chines en rijwielen,
kerijen, looierijen en
De nijverheid is er
landers, die in de 16e
de wijk namen. Het
bleekt linnen, gaat
Bremen naar alle
wereld. Tot de
hooren er een
gerschool. In de
zich het Diakonessen
cie Westfalen en het
lijders aan vallende
falen en Rheinland.
de Sparrenberg met
gevangenis, tegenwoordig
historisch museum en
Grooten Keurvorst,
een mooi park en de

Bielenstein, August
Lettisch en geboren te
4den Maart (20 Februari)
pat in de godgeleerdheid
dikant te Neu-Autz en
Mitau. Reeds in 18
sident van het Lettisch
„Die lettische Sprache

64, 2 dln.), „Lettische Gram-
Die Elemente der lettischen
e door hem herziene Letti-
sen in 1877 te Mitau. Ook
llen geschreven in het „Ma-
n literarischen Gesellschaft"
e Monatschrift".
Zie *Biel*.
iktshoofdstad in Oostenrijksch
ordwestelijken voet der Kar-
n den zeespiegel, aan de lij-
busch, Kojetein—Bielitz en
van den Keizer-Ferdinands-
en linker oever der Biala te-
he stad Biala (zie aldaar) ge-
drie voorsteden 16.597 inwo-
eft onderscheiden fabrieken.
triktsbestuur, een gymnasium,
or onderwijzers en een kasteel
Belangrijk is er vooral de han-
licië, Hongarije en het Oosten.
een Zweedsch generaal, werd
Van 1679—1682 was hij ge-
trad in 1684 in dienst van
erscheidde zich in de Turksche
hij tot generaal benoemd en
verheven werd. Naar Zweden
d hij veldmaarschalk en gou-
an Pommeren. In de oorlogen
688—1697 wist hij verscheiden
n van hulp, waartoe Zweden
et het Duitsche rijk verplicht
Daarom werd hij in 1705 ter
met verbeurdverklaring zijner
d echter door den koning be-
ierf den 26sten November 1716.
rondissementshoofdstad in de
ncie Novara, verheft zich op
van de Cervo, 412 m. boven
j is het uitgangspunt van ver-
ams (naar Vercelli, Cossato,
do, ligt amphitheatersgewijs te-
ling en is dientengevolge ver-
en- en Benedenstad. In eerst-
ien een groot, door bogengan-
n, waar aan de eene zijde het
aan de andere dat van prins
rrijst. Deze stad is de zetel van
in twee rechtbanken. Men heeft
, een seminarium, een bisschop-
n technische school, enz. Ook
standbeelden voor den generaal
voor den staatsman *Quintino*
rken onderscheidt zich de fraaie
ilderijen van *Veronese*. De stad
veer 16000 (als gemeente 19514
gedeeltelijk bezig houden met
van laken, linnen en papier, en
zijde, wijn, olie, hennep en
ordwesten van deze heeft men
wonderdadig Mariabeeld (Ma-
waarheen zich velen ter bede-

ugust, een Poolsch geleerde, ge-
rice in 1806, studeerde te Lem-
vertalingen van Servische en
benevens oorspronkelijke ge-
paalde zich vervolgens uitslui-
tend bij een beoefening der geschiedenis. Van zijn werken zijn de „Monumenta Poloniae vetustissima" (Lemberg, 1864—1872, 2 dln., dl. 3—5 uitgegeven door de Krakauer academie van Wetenschappen, 1878—1888) het merkwaardigst. Hij overleed als directeur van de Ossolinskische bibliotheek te Lemberg, den 11den October 1876.

Bielshol is een grot met druipsteenvormingen, niet ver van het *Baumannshol* (zie onder *Baumannshöhle*), aan den rechteroever der Bode in het Harzgebergte. Het bevat 12—15 hoofdafdeelingen met een gezamenlijke lengte van 210 m. Daarin bevinden zich allerlei merkwaardige druipsteenvormingen, waaraan men overeenkomstig hare gedaante bepaalde namen gegeven heeft. Zij ontleent haren naam aan den berg Bielstein, waarin zij zich bevindt, en deze berg is, naar men zegt, zoo genoemd ter eere van den god *Biel*, die door de oude Saksers en Thüringers gehuldigd werd. Zij werd in 1672 bij toeval ontdekt en in 1788 toegankelijk gemaakt.

Bielski, *Marcin*, een Poolsch geschiedschrijver, werd geboren te Biala omstreeks 1495 en reeds op jeugdigen leeftijd geplaatst aan het Hof van den woiwode *Kmita*. Later streed hij in den slag bij Obertijn (1531) en overleed in 1575 te Krakau. Door het schrijven van kronieken heeft hij een belangrijken invloed geoefend op de vorming van het Poolsch proza, en hij is daarenboven bekend als dichter. Die kronieken zijn: „Kronika Swiata" (1550 en 1564), een algemeene geschiedenis, en „Kronika polska" (1597), door zijn zoon *Joachim*, secretaris van *Sigismund III*, tot 1597 voortgezet, een geschiedenis van Polen.

Bienaimé, *Luigi*, een Italiaansch beeldhouwer, werd geboren in 1795 te Carrara. Hij vormde zich onder de leiding van *Thorwaldsen* te Rome, werd in 1844 lid van de Academie San Luca en overleed den 17den April 1878 te Florence. Van zijn werken zijn de voornaamste „Venus en Amor met de duiven", „De Onschuld", „Telemachus", „Diana in het bad verrast", „De Bacchanten" (1838, in het bezit van den koning van Württemburg") en „Amor met de pijlen".

Biener, *Wilhelm*, staatskanselier in Tirol, geboren te Amberg in de Boven-Palts in 1585. Hij trad in dienst van keizer *Ferdinand II*, die hem in 1630 als geheimraad plaatste bij aartshertog *Leopold* in Tirol. Hij was voor dezen en later voor diens weduwe *Claudia* een trouwe raadsman. Na haren dood echter werd hij onder de regeering van aartshertog *Ferdinand Karel* door zijn vijanden ten val gebracht, onder gezochte voorwendsels ter dood veroordeeld en den 17den Juli 1651 op het kasteel Rattenberg onthoofd.

Biener, *Christian Gottlob*, een Duitsch rechtsgeleerde, werd geboren te Zörbig, den 10den Januari 1748, vestigde zich als privaatdocent te Leipzig, werd er benoemd in 1790 tot hoogleeraar in de rechten, alsmede tot Hofraad en Oberhofgerichtsraad, en overleed den 13den October 1828, een aantal geschriften van rechtsgeleerden inhoud nalatende. Van deze noemen wij: „Commentarii de origine et progressu legum juriumque Germaniae" (1787—1795, 2 dln.), „Systema processus judiciarii communis et Saxonici" (1796, 4de druk, 1834—1845, 2 dln.) en „Opuscula academica" (1830, 2 dln.).

Biener, Friedrich August, een zoon van den voorgaande en eveneens een rechtsgeleerde, werd geboren te Leipzig, den 5den Februari 1787, bezocht er de universiteit en later die te Göttingen, werd in 1810 hoogleeraar in de rechten te Berlijn, nam in 1834 wegens ziekte zijn ontslag en ging naar Dresden, waar hij den 2den Mei 1861 overleed. Ook hij heeft onderscheiden rechtsgeleerde werken uitgegeven, zooals: „Geschichte der Novellen Justinians" (1824), „Beiträge zur Geschichte des Inquisitionsprozesses und der Geschwörenengerichte" (1827), de met *Heimbach* uitgegeven „Beiträge zur Revision des Justinianeischen Codex" (1833), „Das englische Geschworenengericht" (1852—1855, 3 dln.) en „Wechselrechtliche Abhandlungen" (1859).

Bien-Hoa is de naam van een arrondissement van Oost-Cochinchina (Fransch-Indo-China), circonscriptie Saigon. Het beslaat een oppervlakte van 8.856 v. km. en telt 90.500 inwoners. Het land wordt doorstroomd door de Donnaï met haar zijrivier de Song-Be, is in het N. vlak en verheft zich in het Z.O. tot 800 m. De bodem bevat graniet en levert verder rijst, suiker en koffie op, is gedeeltelijk nog met dichte wouden bezet. *Annam* stond deze landstreek bij het verdrag van den 5den Juni 1862 aan Frankrijk af.

Bien-Hoa, de hoofdstad van het gelijknamig arrondissement, ligt 25 km. ten O.N.O. van Saigon en telt 20.000 inwoners. Het heeft een rechtbank, een garnizoen, een post- en telegraafkantoor en suikerfabrieken.

Bienville, *Jean Baptiste Lemoine*, tweede gouverneur van de Fransche kolonie Louisiana, werd in 1680 te Montreal (Canada) geboren. Hij was de achtste van de elf zonen van *Charles Lemoine*, sieur de Longueil en de Châteaugay. Toen zijn broeder *Iberville* in 1698 een kolonie stichtte aan de monden der Mississipi, nam hij hem mede, en in 1701 werd hij bestuurder van deze kolonie. Door den koninklijken commissaris, *La Salle*, van allerlei ongeregeldheden beschuldigd, werd hij in 1707 teruggeroepen, maar ontving spoedig daarna vergunning om te blijven. Daarna werd hij door de Mississipi-compagnie tot gouverneur der kolonie aangesteld, stichtte de stad Nieuw-Orleans, maakte zich gedurende den oorlog tusschen de Franschen en de Spanjaarden meester van Pensacola, bracht in 1723 den zetel van het bestuur zijner kolonie naar Nieuw-Orleans over, ontving bevel om naar Frankrijk terug te keeren, ten einde rekenschap te geven van zijn bestuur en om de beschuldigingen te weerleggen, die men tegen hem had ingebracht. Voordat hij de kolonie verliet, gaf hij zijn *Code noir*, die tot aan de annexatie van Louisiana door de Vereenigde Staten van kracht bleef. In 1733 keerde *Bienville* in den rang van luitenant-generaal terug, ondernam een reeks expeditiën tegen de Chickasaw-Indianen, die slecht afliepen, viel in ongenade en werd in 1743 naar Frankrijk teruggeroepen, waar hij tot aan zijn dood in 1768 verder verblijf hield.

Bier (zie de platen). Bijna alle volken der aarde hebben sinds de oudste tijden alkoholische dranken bereid uit suiker- of zetmeelhoudende stoffen, zooals het bier uit gierst der inboorlingen van Afrika, het „sake" en „kaumakei" van de Oost-Aziatische

volken, het „kawaker" ...
en het „chica"- of ...
rikaansche stammen. ...
Osiris van Egypte ...
vindt men melding ...
uit koren bereid. ...
fraan en kruidende ...
genaamd, werd in den ...
drie algemeen gedronken ...
van den Nijl was ...
het oude Spanje was ...
onder den naam *caelia* ...
lochus (700 v. Chr.) ...
Thraciers hun *brytos* ...
ging van conyze. In ...
de eerste eeuw na Chr. ...
onder den naam *kurmi* ...
Caesar schijnen de Germanen ...
gekend te hebben, wel ...
tijd later vermeld ...
Bier heet in het oud-Duitsch ...
en die naam staat ...
nagel in verband met ...
biberis, dat „drank" ...
de hop is afkomstig ...
reeds voor den tijd van ...
West-Europa te zijn ...
was het vooral in de ...
buiten, dat men bier ...
de heilige *Hildegard* ...
het bier, en men ...
bier" en het zwakkere ...
werd in Neurenburg ...
de burgers, zooals ...
bij het gebruik van ...
het bierbrouwen ...
vormde zich het ...
Cambrinus tot zijn ...
gens ontwikkelde de ...
meer of minder ...
halve in Engeland ...
het verbruik van hop ...
halve eeuw is een ...
door de betere ...
waardoor men minder ...
peratuur, en de ...
van de gistingsprocessen ...
bijgedragen. In 1901 ...
ken geproduceerd: ...
Berlijn, 890.964 H.L. ...
chen, 642.100 H.L. ...
H.L.; de grootste ...
A. Dreher produceert ...
H.L. Het bier is een ...
rijke drank, die ...
der destillatie, uit ...
zelfstandigheden, ...
toevoeging van hop, ...
dus hoofdzakelijk ...
of de stoffen, uit ...
zooals druivensuiker, ...
stoffen, alkohol, ...
standdeelen, zooals ...
alkaliën en alkalische ...
extractiestoffen van ...

Bij de beschrijving ...
hebben wij het oog ...
Men brouwt in ...

er (*Lagerbier*); men werkt er
ber tot April, en terwijl het
ds gebruikt wordt, moet het
wezen, om tot aan het warme
en liggen. Men heeft voor de
r noodig: graan (of een sur-
hop, gist en water.
n geeft men de voorkeur aan
zware gerst, zoodat men in
r de tweerijige gerst (*Hordeum*
..
in de brouwerij tot het weeken
trekken van de mout en tot
out. Zacht water neemt uit de
stoffen weg, wat bij hard,
l water, niet het geval is.
elwijze bij het brouwen is het
t. Dit geschiedt door de gerst
n en vervolgens deze ontkie-
i. Het ongekiemde graan bezit
e mate de eigenschap, om het
zetmeel in druivensuiker om te
eigenschap zich krachtig open-
l graan, vooral bij gerst. Dit
eschreven aan een scheikundige
le ontwikkeling der kiem in de
heeft; daarbij vormt zich dan
n van de gerstenkorrel een z.g.
geheeten, dat de eigenschap
l, bij aanwezigheid van water,
ur tot 70° C., om te zetten in
en aanverwante stoffen.
wordt de gerst in weekkuipen
e daaraan de vochtigheid mede
voor een ontkieming noodig is.
an hout, zandsteen, marmer of
n half met water gevuld, waar-
er in schudt onder gestadig
onde korrels zinken en de an-
en, worden er afgeschept, om
dienen. Het water, dat een tem-
schen 10 en 15° C., wordt elke
ht. De duur van het weeken
uderdom van de gerst en wisselt
20 uur. Het is beter de gerst
ng te laten weeken, daar zij in
licht haar kiemvermogen ver-
rst geschikt is geworden voor
eeft zij door dit weekproces een
ondergaan van 48—55%, een
ring van ongeveer 1/3 en een
an vaste bestanddeelen van 1 à
rk van de kiemrijpheid mag een
duim en vingers samengedrukt,
, en als zij doorgesneden is, moet
droog puntje in zijn.
pen der vochtigheid begint het
gezeld gaat van een omzetting
het zetmeel in suiker. Dit blijft
t ook het bladpluimpje gedood.
het kiemen geschiedt, heet de
temperatuur is hier 9—15° C.
outvloer onafhankelijk te maken
gstemperatuur, wordt hij onder
nd aangelegd van dicht aaneen-
steenen platen, zoodat er geen
kunnen blijven, die er door be-
mout zouden bederven. Voor

100 kg. gerst rekent men gewoonlijk 1,8 à 2 v.m. vloeroppervlakte. Op dien vloer brengt men een laag geweekte gerst, de *moutschijf*, ongeveer 15 à 20 cm. hoog, en deze wordt om de 8 à 10 uren omgeschoffeld, totdat de oppervlakte droog schijnt, waardoor het gelijkmatig drogen bevorderd wordt. Daarbij vertoont zich de kiem als een wit puntje, en dit aanvankelijk kiemen, dat na 20—36 uur optreedt, draagt den naam van *oogen*. De temperatuur van dien hoop mag niet stijgen boven de 23° C., zoodat men de laag zoo noodig dunner maakt. Hierbij ontwikkelt zich koolzuur, en men ontwaart een aangenamen ooftgeur. Het kiemen duurt gemiddeld 8 dagen. Het einde van den kiemtijd treedt in, als de bladkiem 2/3 à 3/4 van de lengte van de korrel heeft bereikt. Tevens moet men, zooals reeds werd opgemerkt, de korrel gemakkelijk tusschen de vingers tot poeder kunnen wrijven. Het gewichtsverlies, door het kiemen veroorzaakt, bedraagt 5 à 6 %: 100 deelen gerst leveren 150 deelen mout op.

Om ook in het warmere jaargetijde te kunnen werken, heeft men de pneumatische moutbereiding uitgevonden. Hierbij laat men de gerst ontkiemen, terwijl men er een koele, vochtige luchtstroom doorheen zuigt of perst.

Het dooden der kiemen geschiedt door het *drogen* en *eesten*. Dit drogen kan in de lucht geschieden, dan verkrijgt men *luchtmout*; beter is het eesten of kunstmatig drogen, waarbij het mout tevens meer of minder geroosterd wordt. Daarbij ontstaan dan aromatische verbindingen, die aan het bier den smaak geven. Voor slechts enkele lichte biersoorten gebruikt men *luchtmout*. Daar de kiempjes hygroscopish zijn, moeten deze verwijderd worden, hetgeen tegenwoordig machinaal gebeurt. 100 deelen gerst leveren ongeveer 80 deelen geëest mout op. Dit moet bij het kauwen een zoeten, aromatischen smaak geven. Naar de kleur onderscheidt men 3 soorten, Boheemsch, Weener en Beiersch mout. Dit moet nu eerst nog 6 à 10 weken bewaard worden vóór het geschikt is tot verder gebruik. Het wordt daartoe in een droge, gesloten ruimte gedaan en tegen vochtige lucht beschermd.

Nu volgt de bereiding van het *wort*. Het mout wordt daartoe machinaal verbrijzeld tusschen walsen op zoodanige wijze, dat toch de open gespleten korrel niet verder wordt fijn gewreven (zie plaat I fig. 1). De gespleten hulzen blijven er in en doen later dienst bij het filtreeren. Vervolgens komt het *maischen*. De gewalste mout wordt met water vermengd en gekookt, en men tracht daarbij zooveel mogelijk alle stoffen in oplossing te brengen en alle zetmeel te doen veranderen in maltose, dextrine, enz. Het koken geschiedt rechtstreeks door vuur, of door stoom in groote metalen kuipen (maisbottich), van verschillende constructie, zooals op plaat I fig. 2, 4 en 5 is aangeduid. Uit 1 H.L. mout kan men ongeveer 2 H.L. bier bereiden. Men moet daartoe echter 4 H.L. water gebruiken. Vroeger vermengde men het mout en het water met groote schoppen (plaat II fig. 4), tegenwoordig gebeurt dit machinaal. Op plaat I, fig. 3 en II, fig. 7, zijn zulke voormaischtoestellen afgebeeld. Bij het eerste wordt het mout van de eene, het water van de andere zijde in een liggenden cylinder gevoerd, die snel

rondwentelt, bij het tweede valt in de onderste trommel het mout, terwijl door een kring van fijne gaatjes het water er tusschen spuit, zoodat alles goed dooreengemengd wordt. Het mengsel komt terecht in de *maischkuip*, waarin het gekookt wordt en door roertoestellen omgeroerd. Als dit proces is afgeloopen, laat men de massa ongeveer 1 uur bezinken en onderzoekt vervolgens met een jodkaliumoplossing, of de vloeistof nog zetmeel bevat. Er mag geen blauwe kleur meer optreden bij deze reactie. Men laat dan de vloeistof afloopen in den wortketel, en het bezinksel wordt opnieuw behandeld met water, om er nog alle oplosbare bestanddeelen zoo goed mogelijk uit te trekken. De dikke massa moet daarvoor goed omgewerkt worden met behulp van een bijzonder toestel, dat daartoe in de kuip aanwezig is. Men kan dit zien op plaat I in fig. 6. Het onbruikbare bezinksel, dat ten slotte overblijft, wordt gebruikt als veevoeder.

Daarna moet het wort gekookt worden, ten einde het overtollige water te doen verdampen, de afscheiding van eiwitstoffen te bevorderen en de werkzame bestanddeelen uit de hop te trekken, die er nu aan wordt toegevoegd. Voor donkere biersoorten wordt er drie- of viermaal hop aan toegevoegd, die 2 à 3 uur wordt meegekookt. Om zooveel mogelijk alles uit de hop te trekken, gebruikt men tegenwoordig in Amerika hopextractietoestellen. Het wort gaat alsdan door een filter, waarin de hop achterblijft, en komt vervolgens in de koelkuipen, waarin de vloeistof 6 à 8 uren blijft staan. Om de temperatuur nog te verlagen, gebruikt men bepaalde koeltoestellen. Zoo wordt de Lawrence-koeler (zie plaat II fig. 2) tegenwoordig veel gebruikt. Deze bestaat uit 2 vertikale, gegolfde koperen platen, waartusschen een stroom koud water opwaarts stroomt. De vloeistof druppelt buiten op de platen en staat onderweg haar warmte af. Een ander koeltoestel is voorgesteld op plaat II, fig. 5; ook daarbij wordt de warmte uitgewisseld op een gegolfde plaat, waarlangs koud water stroomt. In Duitschland wordt de toestel van *H. Kämnitz* (plaat II, fig. 3) veel gebruikt.

Het wort is nu geschikt voor de gisting, waarbij de suiker wordt omgezet in alkohol en koolzuur. Men onderscheidt de hoofdgisting en de nagisting. De laatste duurt tot aan den tijd van het verbruik. De hoofdgisting duurt 7 à 14 dagen. Ze ontstaat door de toevoeging van gist. Door den Deen *Hansen* is sedert 1884 de zuivere gist ingevoerd, die uit slechts één soort woekercellen bestaat en vrij is van andere micro-organismen, die den smaak van het bier zouden kunnen benadeelen. De vloeistof komt in groote kuipen van 20 à 30 H.L. inhoud, die geplaatst zijn in een gistkelder, waarin de temperatuur 5 à 7½ °C. bedraagt. Men voegt de gist toe als een dik vloeibare massa, de „droge" manier, of men volgt de „natte" manier, waarbij ze wordt toegevoegd aan een kleinere hoeveelheid vloeistof, die, als het gistingsproces daarin goed begonnen is, in de groote kuipen wordt gegoten. Na enkele uren wijst het ontstaan van groote massa's schuim er op, dat het gistingsproces in volle werking is. Aan de veranderingen, die deze schuimbedekking ondergaat, kan de bierbrouwer beoordeelen, hoe het

gistingsproces verloopt [illegible]
schuimlaag geheel, en [illegible]
bruine korst over, [illegible]
uit door eiwitstoffen [illegible]
De overige gist [illegible]
vloeistof wordt [illegible]
derder.

Na deze gisting [illegible]
bracht worden. Doet [illegible]
deeltjes in de vloeistof [illegible]
van „groen" bier; is [illegible]
men „zuiver" bier. [illegible]
als het bier niet lang [illegible]
het gebruikt wordt.

Als het bier is [illegible]
van de kuipen de gist [illegible]
onderscheiden is. [illegible]
nische onreinheden [illegible]
goed ontwikkelde [illegible]
cellen en andere stoffen [illegible]
afgescheiden hebben, [illegible]
opnieuw gebruikt bij [illegible]

Is het bier nog [illegible]
dan voegt men er [illegible]
aan toe. Dit is een [illegible]
de gesuspendeerde [illegible]
hophars, zetten zich op [illegible]
dat de nagisting [illegible]
de vaten, zoodat het [illegible]
wikkelt, in het bier [illegible]

De kelders, [illegible]
vóór de verzending, [illegible]
peratuur hebben. [illegible]
gisting veroorzaken [illegible]
ook een te lage [illegible]
brengen, omdat dan [illegible]
losbaar worden en [illegible]
den de biertransport[illegible]
gehouden door ijs en [illegible]

Om bier een langer [illegible]
men in den laatsten [illegible]
gepast. Het wordt [illegible]
blootgesteld aan een [illegible]
waarbij de gistcellen [illegible]
worden gedood, daar [illegible]
kunnen verdragen. [illegible]
deren schadelijke [illegible]
tracht ook deze [illegible]
hoeveelheden in eens [illegible]
dere methode voor [illegible]
het *carboniseeren*, [illegible]
Amerika wordt [illegible]
kunstmatig over[illegible]
zuur, dat er onder [illegible]
Ook gebruikt men [illegible]
salicylzuur, boorzuur [illegible]
onschadelijk voor de [illegible]

Daar de diastase [illegible]
meel kan omzetten, [illegible]
voegt men wel surroga[illegible]
gerst, rijst, maïs, [illegible]
zijn echter alle surroga[illegible]
gen alleen water, [illegible]
gebruikt. Om het [illegible]
wel geroosterde mout [illegible]
mout, of waar de wet [illegible]
leur, een kleurstof, [illegible]
en caramel bestaat.

ıland bij de bierbereiding on-
te plaats inneemt, vormt zij toch
e landen een belangrijken tak
ı Engeland maakt men de krach-
er de namen *porter* en *ale* bekend
· duurzaam, terwijl men voor het
: ook lichtere biersoorten brouwt.
kt men een biersoort, *lambiek*
ıt dit lang nagisten bij toetre-
t; hierdoor ontstaat melkzuur, waardoor deze biersoort lang goed blijft, maar dan ook een zuren smaak heeft.

Het Berlijnsche *wit bier* wordt uit weit gebrouwen, evenzoo het Beiersche *wit bier*.

Verdere eigenaardige biersoorten zijn nog het *bokbier*, het *salvatorbier* en het *pilsener bier*.

In Japan maakt men een biersoort, die *sacké* genoemd wordt; het *panibe* van de volken van Oost-Afrika wordt uit gierst bereid en het *kwas* van de Russen uit roggenmeel.

, Duitsche rijk bedroeg de bierproductie, uitgedrukt in 1000 H.L.

Overige ·elen van ıitschland.	Beieren.	Württemberg.	Baden.	Elzas-Lotharingen.	Totaal.
21.552	12.207	3.338	821	39.054	39.054
29.626	13.893	3.353	808	49.195	49.195
33.974	15.186	3.493	869	55.369	55.369*
41.791	16.974	4.100	964	66.570	66.570*
42.269	17.455	4.069	1.058	67·798	67.798*
43.209	17.731	4.128	1.128	69.491	69.491*

119.000, 155.040, 135.000, 199.843 H.L. in Luxemburg.

In andere landen bedroeg de bierproductie in H.L.

. .. .	1860	6.506.579	1899	19.700.000
. .. .	1860	626.381	1899	1.500.000
gowina	1890	17.690	1899	100.000
. .. .	1881	44.774.470	1898	53.000.000
. .. .	1850	5.544.130	1898	12.410.000
. .. .	1860—1869	7.222.232	1898	8.870.000
. .. .	**1885**	**1.452.000**	**1898**	**1.485.000**
. .. .	1876	1.100.000	1898	1.980.000
.. ..	1880	419.815	1898	1.450.000
.. ..	1870	250.000	1898	540.000
.. ..	1883	4.212.000	1898	4.580.000
.. ..	1881	1.009.000	1898	1.580.000
.. ..	1881	127.364	1898	100.000
.. ..			1898	130.000
Noord-Amerika	1862—1863	2.069.545	1899—1900	44.374.000
.. ..			1898	9.800.000
.. ..			1897	1.200.000
.. ..			1899	920.000

· aarde waren in 1899 ongeveer 40.000 brouwerijen aanwezig met een gezamenlijke 52.300.000 H.L. bier. Het moutverbruik beliep 7.555.000 ton; het hopverbruik

Het bierverbruik bedroeg.

·NDEN.	Totaalverbruik in 1898 in aantallen van 1000 H.L.	Verbruik per hoofd in liters.		
		1898	1890	1885
. .. .	67.700	124	105,8	90,0
arije	20.657	45	32,0	31,1
.. ..	56.120	143	136,2	123,0
. .. .	13.707	207	177,5	165,0
. .. .	9.557	25	22,5	21,8
. .. .	5.243	4	4,6	3,8
. .. .	2.323	94	102,9	57,0
.. ..	**1.702**	**34**	**34,6**	**33,9**
.. ..	2.253	45	27,2	20,0

LANDEN.	Totaalverbruik in 1898 in aantallen van 1000 H.L.	Verbruik [illegible] 1898
Zwitserland	2.118	70
Noorwegen	763	33
Spanje	160	1
Italië	310	1
Roemenië	320	5
Totaal in Europa	183.118	
Vereenigde Staten	43.985	62
Australië	9.700	122
Canada	1.200	24
Britsch-Indië	400	
Landen buiten Europa	55.285	
Totaal	238.403	

Ook in Nederland was het bier van oudsher een volksdrank. Reeds van de Batavieren wordt verhaald, dat de vrouwen goed bier wisten te bereiden, en later in de Middeleeuwen waren verscheiden steden bekend wegens hunne bierbrouwerijen, zooals Groningen, Zwolle, Deventer, Kampen, Amersfoort, Amsterdam, enz. De oudste brouwerijen treft men niet aan in de vochtige, gedeeltelijk beneden den zeespiegel gelegen provinciën, maar in het zuiden, nabij de grens van het dranklustige vaderland van *Gambrinus*, in de droge provinciën Limburg en Noord-Brabant. Zoo vindt men van de 503 bierbrouwerijen er niet minder dan 207 in Noord-Brabant en 193 in Limburg, waartegenover in Gelderland slechts 28, in Zuid-Holland 20, in Noord-Holland 12, in Zeeland 24, in Utrecht 5, in Overijsel 6, in Groningen 8, terwijl men in Friesland 8 en in Drente geen enkele aantreft. Maar meerendeels wordt in die brouwerijen op ouderwetsche manier gebrouwd, evenals dit het geval is bij de honderden en duizenden brouwerijen in België, waar het produkt hoofdzakelijk op de plaats van herkomst verbruikt wordt.

Tegenover dit groot aantal ouderwetsche kleinere brouwerijen zijn sedert een 20 à 30 jaren ook hier te lande grootere brouwerijen verrezen, voorzien van alle inrichtingen der moderne brouwerijtechniek, die uitstekend bier vervaardigen, waardoor dan ook het gebruik daarvan ook in de overige deelen des lands aanzienlijk is toegenomen en in verband daarmede de bier-industrie. Toch wordt ook heden nog, gerekend naar de bevolking, veel minder bier gedronken dan in de aangrenzende landen.

De grootste brouwerijen, ten getale van 10 à 12, zijn gevestigd te Amsterdam, Rotterdam, den Haag, Breda, Arnhem en Amersfoort; bovendien zijn er nog een groot aantal kleinere bedrijven in de zuidelijke provinciën, zooals boven reeds werd vermeld, welker bestaan aldaar zeer in de hand wordt gewerkt door de vele geschikt water bevattende riviertjes en beken. Over het algemeen en behoudens enkele uitzonderingen, fabriceeren laatstgenoemde brouwerijen meer in het bijzonder voor plaatselijk gebruik, de overige, in de plaatsen hiervoren genoemd, werken veelal in belangrijke mate voor het geheele land en voor export.

In deze fabrieken [illegible] gewerkt volgens de [illegible] den uitslag kan dan [illegible] portbier in het buiten[illegible] concurreeren. De uitvoer [illegible] dig verreweg grooter [illegible] dien klimmende. Het [illegible] ven den invoer had [illegible]

in 1847—1856 gemiddeld [illegible]
„ 1874 „ [illegible]
„ 1880 „ [illegible]
„ 1885 „ [illegible]
„ 1890 „ [illegible]
„ 1895 „ [illegible]
„ 1897 „ [illegible]

De opbrengst van den [illegible] ons land bedroeg:

JAAR.	OPBRENGST
1895	1.128.[illegible] gl.
1896	1.190.[illegible] „
1897	1.197.[illegible] „
1898	1.[illegible] „
1900	1.[illegible] „
1902	1.[illegible] „

Bij het bedrijf is bijna [illegible] kapitaal geïnteresseerd. [illegible] Engeland en Schotland [illegible] wordt betaald tot ruim [illegible] prijs, doordat in Engeland [illegible] wordt gebrouwen. Het [illegible] wordt gepasteuriseerd [illegible] naar Oost-Azië, Neder[illegible] Het zoogenaamd Holland[illegible] in Alkmaar. Weesp en [illegible] verschillende biersoorten [illegible] mingen van Pilsner, D[illegible] chener, enz. verkocht. D[illegible] ten in het algemeen de [illegible]

Naast genoemde soorten [illegible] ger- en gerstenbier, [illegible] ten. Overigens brouwt [illegible] in acht nemende de [illegible]

Digitized by Google

BIERBROUWERIJ I.

Moutpers.

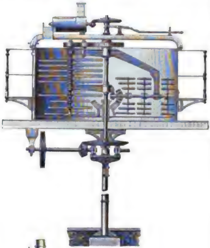

2 Maischbottich.

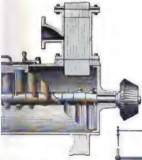

naischtoestel.

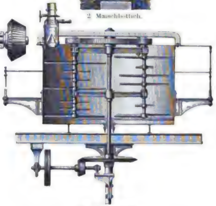

4. Maischbottich.

Maischketel.

6. Zuiveringstoestel.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIERBROUWERIJ II.

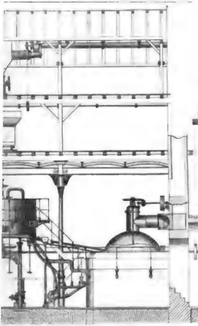

1. Kookhuis (Verticale doorsnede.)

2. Lawrence-Koeler.

3. Bierkooktoestel volgens H. Kämnitz.

4. Maischhouten.

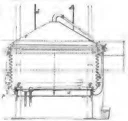

5. Koeltoestel voor Bieressence, van F. Ergang.

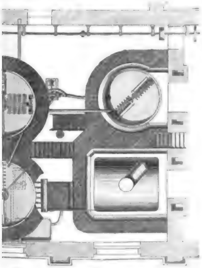

6. Kookhuis (Plattegrond).

7. Voormaischtoestel.

Digitized by Google

an f 4 tot f 5 per H.L. Voor
'n bedingen de voornaamste der
f 12,50, dus een in werkelijk-
js dan die te Pilsen, München
lke bieren op de plaats ± 17
arbij echter in het oog dient
en, dat op genoemde plaatsen
erst en hop tegen lageren prijs,
paring, enz., te verkrijgen zijn.
et gebruik bij enkele brouwe-
ı den prijs afhankelijk te stel-
'l.
n- en uitvoer zij nog het vol-
l. bier, waaronder „malz-extract",
1905 (invoerrecht f 3 per H.L.)
3.042.300 L., waarvan 2,8 mil-
. De uitvoer bedroeg in totaal
arvan 2,8 millioen naar Enge-
n naar de Oost-Indische bezit-
ioen naar België.
en komen grootendeels uit het
psoorten uit Bohemen en Beie-
uitschland, Oostenrijk en Rus-
te jaren wordt ook bereide mout
ngevoerd. In Bodegraven bestaat
e fabriek van vaten, doch ook
anten (o. a. te Sachsenhausen)
fusten. IJsmachines komen uit
Amsterdamsche fabriek legt er
volg op toe, dezelfde machines te
n andere firma levert ketels, enz.
vakmannen en verder arbeiders-
oor het meerendeel Duitschers.
Otto Julius, een Oostenrijksch
len 28sten Juni 1865 te Grünberg
geboren en studeerde te Zürich,
n en Berlijn in de wijsbegeerte,
l en Oostersche wetenschappen en
schrijversloopbaan. In 1890 werd
en der grondvesters van de zooge-
richting in de literatuur. Ook als
rbaum levendig deel aan het leven
ıst en interesseerde zich in het bij-
secessionisten van München van
f: „Münchener Jahresausstellung
n aller Nationen" (München, 1890),
n" (1891), tekst bij de collectie he-
Albert; „Fritz von Uhde" (1893),
1893), „Stuck", (1899), „Aus bei-
trachtungen, Charakteristiken und
s dem ersten Doppelausstellungs-
n" (1893), en „Hans Thoma" (Ber-
94 nam *Bierbaum* te Berlijn de re-
an de „Freie Tribune" en stichtte
„Pan", waarvan hij het gelijknamige
erde: gedurende verscheiden jaren
de-uitgever van de (tot in 1902) in
ijnende aesthetische revue „Die In-
m in 1891, 1893 en 1894 uitgegeven
enalmanak" (München) geeft een
istiek beeld van de moderne lyriek.
van de moderne beweging in de let-
beeldende kunsten wordt aanschou-
door illustraties. *Bierbaum* heeft
ls lyrisch dichter doen kennen. Wij
ende gedichten: „Erlebte Gedichte"
„Nemt frowe disen Kranz" (1892),
Liebe" (1901), „Das seidene Buch"
(1903), de lyrische tooneelspelen: „Lobetanz" (1895), „Gugeline" (1899), „Pan im Busch" (1900), „Die vernarrte Prinzess" (1904). Verder schreef hij de romans: „Die Freiersfahrten und Freiersmeinungen des weiberfeindlichen Herrn Pankrazius Graunzer" (1896), „Stilpe" (1897), „Das schöne Mädchen von Pao" (1899), novellen als „Studentenbeichten", „Die Schlangendame", „Kaktus", „Die Haare der heilige Fringilla", het kalenderboek „Der bunte Vogel", het tooneelstuk „Stella und Antonie" (München, 1903), de reisbeschrijving „Eine empfindsame Reise im Automobil von Berlin nach Sorrent und zurück an den Rhein" (Berlijn, 1903), e. a.

Bierens de Haan, prof. *D.* Zie *Haan.*

Bierens de Haan, dr. *Johannes David.* Zie *Haan.*

Bierey, *Gottlieb Benedict*, een Duitsch componist, werd geboren te Dresden in 1772. Eerst was hij muziekdirecteur bij een rondreizend tooneelgezelschap en bekleedde vervolgens die betrekking te Breslau. Hier werd hij pachter van den schouwburg, maar legde in 1829 dat bedrijf neder en woonde vervolgens bij afwisseling te Leipzig en te Dresden, waar hij in 1840 overleed. Hij heeft onderscheiden opera's gecomponeerd en een werk over de generale bas geschreven.

Bierkaai is een woord, dat ontleend is aan de Bierkaai, een buurt bij de Oude kerk te Amsterdam, welker bewoners vroeger bekend stonden als ruw en gewelddadig. Het komt voor in de uitdrukking: *vechten tegen de bierkaaien*, d. w. z. hopelooze pogingen doen om iemand van iets te overtuigen, omdat hij niet overtuigd wil worden.

Biermann, *Karl Eduard*, een Duitsch landschapschilder, werd den 26sten Juli 1803 te Berlijn geboren. Eerst legde hij zich toe op het porselein- en daarna op het decoratieschilderen, totdat hij zich ten slotte bij het landschapschilderen bepaalde. Hij verzamelde schetsen in Tirol, Zwitserland en Italië en koos doorgaans onderwerpen uit de Alpenwereld. Vooral heeft hij roem verworven door een prachtig doek, een „Avond in de Hoog-Alpen" voorstellend. Hij overleed den 16den Juni 1892.

Biermann, *Gottlieb*, een Duitsch historie- en portretschilder, geboren te Berlijn, den 13den October 1824, bezocht de Academie aldaar, daarna het atelier van *Wach* en begaf zich daarop naar het atelier van *Cogniet* te Parijs en vervolgens naar Italië. In 1853 vestigde hij zich te Berlijn. Van zijn doeken noemen wij: „De dood van Gustaaf Adolf", „Episode uit den slag bij Künersdorf" en onderscheiden tafereelen uit het Italiaansche volksleven. Ook schilderde hij prachtige portretten en de „Zigeunerkoningin" (1877), en „Esther" (1880). Hij werd tot lid der Academie en in 1878 tot professor benoemd.

Biermer, *Anton*, een Duitsch geneesheer, geboren den 18den October 1827 te Bamberg, studeerde te München, Berlijn, Würzburg en Parijs. In 1855 vestigde hij zich te Würzburg als geneesheer voor inwendige ziekten, werd in 1861 hoogleeraar en directeur van de geneeskundige kliniek te Bern en in 1865 tot dezelfde ambten in Zürich benoemd. Van 1874 tot 1892 was hij in gelijke betrekking werkzaam te Breslau. Hij

stierf den 24sten Juni 1892 te Berlijn. Van zijn geschriften zijn, behalve tal van verhandelingen in vaktijdschriften, belangrijk: „Die Lehre vom Auswurf" (Würzburg, 1855), „Krankheiten der Bronchien und des Lungenparenchyms" (Erlangen, 1865—1867), „Ueber Bronchialasthma" (Leipzig, 1870), „Ueber Entstehung und Verbreitung des Abdominaltyphus" (1873).

Biermer, *Magnus*, een Zwitsersch staathuishoudkundige, werd den 22sten November 1861 te Bern geboren. Nadat hij gestudeerd had in de rechts- en staatswetenschappen en vooral in de staathuishoudkunde, werd hij in 1891 docent aan de Technische Hoogeschool te Aken en in 1893 buitengewoon hoogleeraar aan de universiteit te Münster. In 1898 nam hij een benoeming als hoogleeraar te Greifswald aan en in 1900 ging hij in gelijke betrekking naar Giesen, waar hij tevens directeur is van de wetenschappelijk-statistieke rijksinrichting. Van zijn geschriften zijn te noemen: „Organisation und Aufgaben der Handelskammern" (Bonn, 1890), „Die preussische Staats- und Gemeindesteuerreform" (Münster, 1892), „Die Abzahlungsgeschäfte und ihre gesetzliche Regelung" (1893), „Leitsätze zur Beurteilung der Währungsfrage" (Berlijn, 1896), „Die Goldwährung" (1898), „Die neueste Entwicklung der britischen Arbeiterbewegung", (1898), „Die deutsche Handelspolitik des 19. Jahrhunderts" (1899), „Bismarck als Volkswirt" (1899), „Die Aufgaben der deutschen Kanalpolitik" (1900), „Vorlesungen über Geldwesen" (1901), „Der Reichseisenbahngedanke" (1901), „Die Bankkrisis und das Aktienrecht" (Gieszen, 1902), „Das deutsche Notenbankwesen" (Mainz, 1902), „Die Finanzen Hessens" (Gieszen, 1903). Bovendien schreef hij tal van artikelen voor verschillende vaktijdschriften, voor het „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" en het „Wörterbuch der Volkswirtschaft".

Biernacki, *Aloys Prosper*, een Poolsch staatsman en landbouwkundige, werd geboren bij Kalisch in 1778. Hij bezocht de universiteit te Frankfort aan de Oder, legde er zich vooral toe op de landbouwkunde en deed belangrijke reizen. Na zijn terugkeer in het vaderland stichtte hij op zijn buitenverblijf Sulislawice bij Kalisch een modelhoeve, waarmede hij een landbouwschool verbond, terwijl hij tevens geschriften over den landbouw uitgaf. In 1820 werd hij lid van den Algemeenen raad van het palatinaat Kalisch. In 1829 herkozen, onderteekende *Biernacki* de adressen, die tegen het schenden van de Poolsche constitutie door de Russen gericht waren. Na het uitbarsten van den opstand in Januari 1831 werd hij in de Nationale Regeering minister van Financiën. Toen na den val van Warschau zich te Zakroczin een nieuwe regeering vormde, werd hij weer minister van Financiën. Na de onderdrukking van den opstand nam hij de wijk naar Frankrijk, waar hij zich eveneens met landbouw en nijverheid bezig hield. Hij overleed te Parijs in September 1854.

Biernatzki, *Johann Christoph*, een Duitsch schrijver, werd geboren te Elmshorn in Holstein, den 17den October 1795. Hij studeerde te Jena en te Kiel in de theologie en in de Oostersche talen en werd predikant op de armoedige hallig Nordstrandischmoor bij het eiland Nordstrand aan de westkust van Sleeswijk. Nadat hij hier de vreeselijke overstrooming ... gewoond, werd hij ... waar hij den 11den Me... roemd als een man, ... zijn ambt bekleedde ... oder die Schiffbruch... Nordsee" (1836), „Der ... Glauben" (1840; 2de ... Knabe" (1839; 3de dr... en novellen zijn som... vertaald. Zijn gezame... dood in 8 deelen te A...

Bierpomp. Dit ... pomp genoemd wordt ... vat in een kleiner ... de tapperij te voeren ... het bier door samenge... vaten naar het toeste... nere vaten, waarin ... gevuld worden. Door ... koolzuur in het bier ... zorgd kan worden, ... zelfde lucht in aanra... er minder kans is ... delijke bacteriën of ...

Fig. 1 stelt een bier... dat door samengeper... luchtperspomp, die ... door een watermotor ... gesloten, in beweging ... pomp wordt de lucht ...

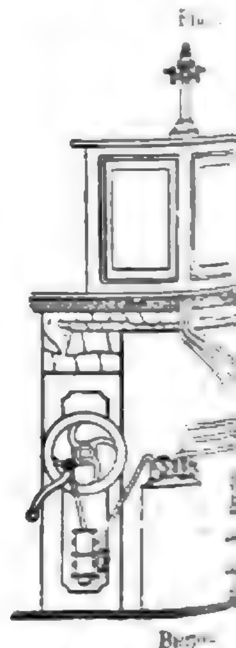
Fig. ...
Bierp...

geperst tot 1 of 2 ... manometer nu wijst ... Een buis r voert de ... de kraan n, die lucht... In dit vat is ook ... bracht, die bijna tot ... den zolder van den ... buffet uitmondt, waar ... gesloten is. De druk ...

buis omhoog, zoodat het door
e kraan C er uit loopt; door den
het koolzuur beter opgelost. De
r omhoog leidt en de buis die
lucht boven het bier voert,
monden beide uit bij de kraan
n, die door een eigenaardige
inrichting beide tegelijk laat
functionneeren. Het is, zooals
ook de figuur aangeeft, mogelijk
meerdere vaten tegelijk
van samengeperste lucht te
voorzien en hun inhoud naar
boven te persen naar verschillende
kranen, zoodat dus meerdere
soorten bier getapt kunnen
worden. Voor kleinere tapperijen
stelt fig. 2 een kleine
inrichting voor.

Een groot bezwaar der beschreven
toestellen is, dat de
lucht niet scheikundig zuiver
is en het bier dus eerder kan
bederven. Vandaar dat meer en
meer gebruik gemaakt wordt
van koolzuur bierpompen.
Vloeibaar koolzuur is gemak-
op te verkrijgen (het kost per kg.
kg. voldoende is om 450 L. bier te
olzuurtoestel is afgebeeld in fig. 3.
r koolzuur, dat verdampt en over-
an (hoogstens) 160 atmosfeeren;

FIG. 3.

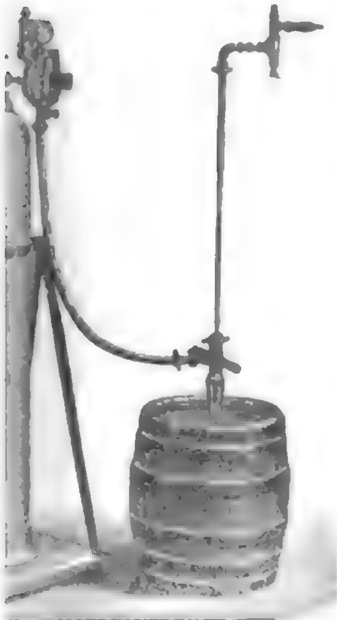

Bierpomp.

k wordt door een reduceerventiel R
l hierover) verminderd op één of
en (overdruk). Overigens function-
tel, zooals het eerst beschrevene.
ruik van koolzuur blijft het bier
ed.

Bierstadt, *Albert*, een Duitsch landschapschilder, werd den 7den Januari 1830 te Solingen geboren. Reeds op zeer jeugdigen leeftijd trok hij met zijn familie naar Amerika (New Bedford, Massachusetts). Later oefende hij zich in de schilderkunst te Düsseldorf onder *Lessing*, *Andreas Achenbach* en *Leutze*, en bezocht daarna Italië. In 1857 keerde hij naar zijn land terug, begeleidde het volgende jaar de expeditie van generaal *Lander* naar den zuidpas van de Rocky Mountains en bereisde daarna met twee begeleiders onder groote gevaren het Oosten. De vruchten van deze reis waren twee schilderijen, n.l. „Piek Lander" en „Piek Laramie" (het laatste in de academie voor Kunst te Buffalo).

Zijn naam als voortreffelijk schilder stichtte *Bierstadt* voornamelijk door zijn „Zonneschijn en schaduw" (1862). Daarna deed hij weer avontuurlijke reizen aan het Zoutmeer, het meer van Columbia, enz. Na zijn terugkeer vestigde hij zich te New-York, en woonde sedert 1866 op zijn landhuis bij Irvingston aan de Hudson. Voor het Kapitool te Washington schilderde hij de Ontdekking van de Hudsonrivier. In den winter van 1867 op 1868 hield hij zich te Rome en te Napels op, waar hij de uitbarsting van den Vesuvius schilderde. Hij overleed den 18den Februari 1902 te New-York. Van zijn voornaamste werken zijn nog te noemen: „Een storm in het Rotsgebergte", „De gouden poort", „De dome van het Yosemitedal", „De Mount Tacoma in den staat Washington aan de Pacifickust", „Zonsopgang in Kalifornië" en „De groote boomen van Kalifornië."

Bierum, een Groninger gemeente, welke begrensd wordt door de Eems, Delfzijl, Appingedam en 't Zand, beslaat een oppervlakte van 4721 H.A. en telt 3766 inwoners (1904). De bodem bestaat uit klei en de bevolking leeft bijna geheel van den landbouw. De gemeente omvat de dorpen Bierum, Godlinze, Holwierda, Krewerd, Losdorp en Spijk, alsmede eenige gehuchten en een deel van den Oostpolder.

Het dorp Bierum is op eenige wierden gebouwd; het heeft een Hervormde en een Christelijk Gereformeerde kerk en is een van de oudste Groningsche dorpen. Bisschop *Herbert* van Utrecht werd hier omstreeks 1100 geboren. Door den Allerheiligen vloed van den 1sten November 1570 heeft het dorp veel geleden; in 1590 werd het door de Staatsche troepen geplunderd en in de jaren 1683 en 1717 wederom door overstroomingen geteisterd.

Biervliet is een gemeente in Zeeuwsch-Vlaanderen, begrensd door de Wester-Schelde in het N., den Braakman in het O., ten Z. door Filippine en ten W. door Hoofdplaat. Zij heeft een oppervlakte van 4225 H.A. en 2390 inwoners (1904). De bodem bestaat uit klei, en landbouw is het hoofdbedrijf. In den grafelijken tijd was Biervliet een eiland, dat in 1282 door bedijking aan den vasten wal verbonden werd. Talrijke stormvloeden tusschen de jaren 1377 en 1477 sloegen er telkens stukken af, tot ten slotte er weinig meer dan de stad Biervliet overbleef. Later werden weder vele polders bedijkt, zoo o. a. in de 16de eeuw de Geertruidapolder en de Kleine-Zoutpolder, in 1618 de Oranjepolder, in 1639 de Amaliapolder en de Groote-

Zoutpolder, in 1666 de Annapolder en de Mariapolder, in 1691 de Helenapolder, in 1699 de St. Pieterspolder, in 1775 de Wilhelminapolder, in 1780 de Magdalenapolder, in 1811 de Beukelspolder, in 1845 de Thomaspolder en de Paulinapolder en in 1865 de Elisabethpolder. 33 H.A. van den Nieuwe-Passegeulepolder en 36 H.A. van den in 1847 bedijkten Angelinapolder behooren ook tot de gemeente Biervliet.

Het oude stadje van dien naam ontving reeds in 1183 van *Filips van den Elzas*, graaf van Vlaanderen, vrijdom van tollen door geheel Vlaanderen en in 1288 van gravin *Margaretha* keuren. Dientengevolge, alsmede door de haringvisscherij, welke na de uitvinding van het haringkaken aanmerkelijk werd uitgebreid, nam de stad in bloei toe. De bewoners van Biervliet namen deel aan de verovering van Konstantinopel in 1204. In 1338 moesten zij zich overgeven aan *Van Artevelde* en in 1572 werd de stad door de Vlissingers veroverd. De wallen zijn na 1739 geslecht. In de Hervormde kerk is *Willem Beukelsz* op een der glasramen vereeuwigd. Verder is er een R. Katholieke kerk en een gemeentehuis.

Bies (*Scirpus*) is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Cyperaceeën* of Cypergrassen. De stengels of takken der 12 in ons land voorkomende biessoorten dragen één, twee of meer bloemaren en zijn met weinig ontwikkelde of duidelijk zichtbare bladeren voorzien; de bloemen zijn tweeslachtig en met een krans van korte borstels als bloemdek omgeven. Tot de meest algemeene soorten behooren o.a. de *veenbies* (*S. caespitosus L.*) met 3 stempels, een in een 2-bladig omwindsel besloten aar en een rolronden, gestreepten halm, en de *mattenbies* (*S. lacustris L.*), met een 2- tot 4-bladig omwindsel en een bijscherm met eironde, onbehaarde aartjes. De mattenbies beslaat in ons land een belangrijke plaats op het gebied der industrie, vooral in de omstreken van Blokzijl, waar zij met schepen aangevoerd en tot het vervaardigen van vloermatten gebezigd wordt.

Tot een andere familie, namelijk die der *Junceeën* of Russchen, behooren de *Bloembiezen*. Zij omvat de *eigenlijke bloembiezen* en de *veldbiezen*, of de geslachten *Juncus* en *Luzula*.

De *bloembies* heeft een 6-deelig, kelkachtig bloemdek, 3 of 6 meeldraden en een kort stijltje met 3 gevederde stempels. De doosvrucht is 3-kleppig en 3-hokkig; de bladeren zijn rolrond en onbehaard. Hiertoe behooren o.a. de *gemeene bloembies* (*Juncus effusus*) zonder bladschijven, met een gladde, groene, stijve hoofdas, een van boven tweemaal verdeelde, ingebogen pluim, lancetvormig gespitste bloemdek-slippen, drie meeldraden en een omgekeerd-eironde, ingedrukte doosvrucht. Zij groeit in ons land algemeen op vochtige, [illegible] beschaduwde gronden. Voorts groeit bij ons de *gestreepte bloembies* (*J. glaucus*) met gestreepte [illegible] op de voorgaande soort gelijkt [illegible] *bloembies* (*J.* [illegible] bladeren en wijd uitgestrekte [illegible] *bloembies* (*J. lampocarpus*) [illegible] samengedrukte bladeren en [illegible] *bloembies* (*J. acutiflorus*) [illegible] (*Juncus sylvaticus*) [illegible] samengedrukte bladeren, verdeelde pluim en [illegible] *vormende bloembies* (*J.* [illegible] *pende bloembies* (*Juncus* [illegible] een draadvormigen [illegible] en 3 meeldraden, de [illegible] *capitatus* een [illegible] kleine hoofdjes [illegible] *bies* (*J. bufonius*), met [illegible] een draadvormigen [illegible] pluim, de *tengere* [illegible] groefde bladeren en een [illegible] baar samengesteld uit [illegible] *bloembies* (*J. squarrosus* [illegible] *ritimus*), welke [illegible] overeenkomen, enz. [illegible] inheemsch.

De *veldbies* (*Luzula* [illegible] deelig, kelkachtig [illegible] is eenhokkig. Haar [illegible] behaard. Tot onze [illegible] o.a. de *groote veldbies* [illegible] perde, gave schutblad [illegible] en gepunte doosvrucht [illegible] *albida*) met een 3-[illegible] doosvrucht, en de [illegible] *tris*), met platte bladeren [illegible] eenigde bloemkluwens [illegible] knikkende bloemen; [illegible] verscheidenheden.

Biesbosch, [illegible] truidenburg *Bergsche* [illegible] dien men den kleinen [illegible] geeft, tusschen de [illegible] Dordrecht in het W. [illegible] Brabant in het Z. en [illegible] O. Het is een comp[illegible] eilanden of platen, [illegible] gescheiden en reeds [illegible] aangeslibd. Gemiddeld [illegible] sommige zelfs 2.3 m. [illegible] van de Nieuwe Merwede [illegible] thans uit drie deelen [illegible] neden-Merwede. Door [illegible] dewede van Werken [illegible] deel ten Z.O. van het [illegible] Bergsche Veld ten Z. [illegible] Dit laatste deel [illegible] hoogen dijk langs de [illegible] overige deelen af[illegible] killen, zooals vooral [illegible] dijk afgesneden van [illegible] met het zand uit de [illegible] Bij het graven van de [illegible] nieuwe bedijking en [illegible]

In het begin der [illegible] bied van den tegen[illegible] van de Groote Z[illegible] de stad Dordrecht [illegible] gere kleinere doorbraken [illegible] volgde den 18den November [illegible] tervloed, opgezweept [illegible] op tal van plaatsen [illegible] bracht en bekend [illegible] vloed. De dijk, die de [illegible] schermen, bezweek, [illegible] het toenmalige dorp W[illegible] werden overstroomd en [illegible] verloren het leven. [illegible]

Digitized by Google

verloren dorpen terug te win-
zulks allengs met 38, doch 34
er onder het water bedolven.
en vele plaatsen langzamerhand
diepten of platen in de breede
van welke de vruchtbaarste en
der ingedijkt werden. Ook de
n werden allengs weder door
. Reeds in 1581 werden door
t meeste belang had bij het be-
le voor de scheepvaart, pogingen
waterafvoer langs de killen te
l zonder het gewenschte gevolg.
erden herhaaldelijk voorgesteld,
nooit verder dan een begin van
eindelijk in 1850 een begin
et de vorming van een *Nieuwe*
1866 waren alle killen afgedamd
rderdiep, dat in 1870 werd af-
voltooid is het werk op het
nog niet, omdat nog steeds langs
r der Nieuwe Merwede een door-
g ontbreekt, wijl dit werk echter
u wezen en voornamelijk parti-
gebaat zouden worden, zal het
e komen.

ann Erich, een Duitsch schrij-
en te Lübeck, den 17den Novem-
erde te Göttingen in de rechten,
ieuwe talen, werd in 1773 leeraar
demie te Butzow, in 1777 secre-
reau van den Pruisischen minister
n 1784 bibliothecaris des konings
r hij den 20sten Februari 1816
t 1783 heeft hij eerst met *Gedike*
het „Berlinische Monatschrift"
later door de „Berliner Blätter"
loor het „Neue Berliner Monat-
gen is.

rnesto, een Portugeesch tooneel-
ren te Lissabon in 1820, leverde
rigen leeftijd een tooneelstuk,
rop volgden niet minder dan 90
tukken, van welke vooral „O Fi-
o XIX", „Fortuna e trabalho",
bres", „O Jogo", „Os Diffamado-
ns serios", „Os Saluchoes" en „Um
algemeen werden toegejuicht. Ook
Fransche tooneelwerken in zijn
r en redigeerde de „Revista con-
Hij overleed den 12den December

, *Nicolaas, van Diest*, waarschijn-
nemende naar een plaats in Zuid-
zich beroemd gemaakt door de
n nieuwen druk van den geheelen
1564 te Emden verscheen, waar-
edelijk de wijk had genomen. Die
r den naam van „Biestkens-Bijbel"
en herdrukt en was voorheen bij
ebruik bij de Doopsgezinden.

Beta en *Suikerbiet*.

Charles Henry Etienne Edmond,
noyers, een Fransch blijspeldich-
e Parijs in 1814, ontving zijn op-
e school van Saint-Cyr en wijdde
beoefening der letteren. Door-
te bij zijn stukken in gemeenschap met anderen, en wel met *Scribe*, *Bayard*, *Théaulon*, *Fournier*, enz. De meest bekende zijn: „Les enfants de troupe" (1840), „Le fils de famille" (1853), „La Gardeuse de dindons" (1845), „Rose d'amour" (1853), „La vie de garçon", „Gardée à vue" en „Les enfants de la balle". Hij overleed te Parijs in 1880.

Bièvre, *Maréchal*, marquis *de*, een Fransch bel esprit, geboren te Parijs in 1747, diende bij het korps der musketiers en maakte zich bekend door zijn pittige, maar vaak onkiesche geestigheden en woordspelingen, welke door *Deville* verzameld en onder den titel „Bievreana" (1800) verschenen. Voorts schreef *de Bièvre* de blijspelen: „Le séducteur" (1783) en „Les réputations" (1788), alsmede het treurspel „Vercingetorix" (1770) en „Les amours de l'ange Lure et de la fee Lure" (1772). Hij overleed te Spa den 23sten Januari 1789.

Bifilair-dynamometer. Zie *Dynamometer*.

Bifilair-magnetometer is de naam van een instrument, dat men aantreft in magnetische observatoria. Het is in 1837 uitgevonden door *Gauss* en dient, om veranderingen in de intensiteit van het aardmagnetisme waar te nemen. Het bestaat uit een magneetstaaf, aan twee evenwijdige draden zoodanig opgehangen, dat zij een rechten hoek vormt met den magnetischen meridiaan. Zoo verkrijgt die staaf het sterkste draaivermogen onder den invloed van het aardmagnetisme, dat zich bij het toe- en afnemen der horizontale intensiteit openbaart. Op de staaf is een spiegeltje geplaatst, waarin men door middel van een kijker een schaal kan aflezen.

Bifröst is in de Skandinavische fabelleer de naam van den regenboog, de trillende, maar sterk gebouwde brug, waarover de goden uit hunne hemelsche verblijven naar de gerechtsplaats aan de Urdsbron rijden en waarlangs de gesneuvelde helden onder het geleide der Walkyren of strijdgodinnen opstijgen naar Walhalla of de zaal van Odin. Op die brug houdt *Heimdal* de wacht, om op den gjallarhoorn te blazen, zoodra er eenig onraad in aantocht is. Evenals *Iris* bij de Grieken, zoo was de Bifröst bij de Skandinaviërs het zinnebeeld der vereeniging van het aardsche met het hemelsche.

Bifurcatie beteekent het ontbreken eener waterscheiding tusschen de stroomgebieden van twee rivieren. De naam werd het eerst toegepast door *A. von Humboldt* op de stroomverdeeling van den Orinoco, die de Cassiquiare naar den Rio Negro, een zijrivier der Amazone, zendt. Andere gevallen van bifurcatie leveren de Tornea en de Kalix elf in Scandinavië, de Manytsj in Zuid-Rusland, de Berkel en de Schipbeek (verbonden door de Bolsbeek) in ons land, enz.

Ook kan de bifurcatie onderaardsch zijn, bijv. van den Donau (bij Tuttlingen) naar den Rijn (de Aach, die in het Bodenmeer valt).

Men spreekt eveneens van bifurcatie, als uit hetzelfde meer of moeras twee rivieren in verschillende richtingen stroomen; zoo hebben de Masurische meren in Oost-Pruisen afvloeiing naar de Pregel en de Narew (Weichsel), de Rokitnomoerassen in West-Rusland naar Weichsel en Dnjepr, de meren van Minnesota naar de Mississippi en de Red River, het Djilolo-meer in

gele bloemen, uitnemend geschikt om zuilen en muren te bekleeden en in Virginia en Carolina groeiende, *B. chelonoïdes L. fil.* met een rechten stam en een bladrijke kroon, versierd met gele, in eindelingsche aren geplaatste bloemen en in Oost-Indië te huis behoorende, *B. gracilis Lodd.*, een fraaie slingerplant met prachtige, goudgele bloemen, in Zuid-Amerika te vinden, *B. grandifolia* uit Caraccas, met purperroode bloemen en takken ter lengte van 10 m., enz. Het hout, onder den naam van wit ebbenhout bekend, wordt tot scheepstimmerhout gebruikt. De meeste soorten zijn alleen geschikt voor groote oranjerieën, waar zij ook des winters een warmte genieten van 8 tot 12° C.

Bignoniaceeën (*Bignoniaceae*) is de naam van een plantenfamilie uit de groep der *Tweezaadlobbigen*. Zij omvat omstreeks 500 soorten. Deze hebben tweeslachtige bloemen met een 3- tot 5-deeligen kelk, een 5-slippige bloemkroon, 4 meeldraden en één stamper. De kleur der bloemen is verschillend, maar meestal zeer levendig, waarom vele Bignoniaceeën als sierplanten worden gekweekt. Meestal vertoonen zij zich in den vorm van boomen of klimmende heesters. In het algemeen behooren de *Bignoniaceeën* in de keerkringslanden van Amerika — vooral in Brazilië — te huis.

Bigorre is een landschap in Frankrijk, dat tot het voormalig Gascogne behoorde en thans een groot gedeelte uitmaakt van het departement Hautes Pyrenees. Het vormt een romantische bergstreek met diepe dalen, waarnaast zich de hoogste toppen der Pyreneeën verheffen. De hoofdstad is Tarbes, en men heeft er de baden van Bagnères, Barèges en Cauterets. Onder de voortbrengselen van het land bekleedt de Bigorrewijn een voorname plaats.

Dit landschap werd in ouden tijd bewoond door de Bigerrionen en behoorde onder de Romeinsche heerschappij tot Aquitanië en naar de latere indeeling tot Aquitania Tertia. Reeds toen was Turba (Tarbes) met het slot Bigorra de hoofdstad. Omstreeks 828 kwam het onder bestuur van eigen graven, doch onder *Hendrik IV* werd het in 1589 vereenigd met het Fransche koninkrijk. Tot aan de Revolutie had Bigorre afzonderlijke Standen.

Bigot beteekent overdreven godsdienstig, zeer streng in de uitoefening van godsdienstige gebruiken, echter zonder een waar godsdienstig leven; schijnvroom.

Bigot, *Cornelis Pierre Thibault*, tooneelspeler, voordrachtkunstenaar en tooneelschrijver, werd den 24sten April 1838 te Amsterdam geboren en was daar gedurende eenigen tijd chef eener drukkerij. Als dilettant beoefende hij de tooneelspeelkunst. In 1860 werd hij evenwel vast aan het tooneel verbonden en werkte mede aan verschillende combinaties in Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage. In 1882 werd hij regisseur aan het Grand Théatre (dir. *A. van Lier*), waar hij den 1sten December 1885 zijn jubileum vierde.

Bij het tooneelgezelschap van den „Salon des Variétés", waar hij achtereenvolgens directeur en regisseur was, assisteerde hij bij de eerste uitvoeringen van verschillende stukken van *Ibsen*. Als tooneelspeler [illegible] in comische karakter[illegible] tuffe, Onkel Bræsig [illegible] neelschrijver was [illegible] 20 tooneelstukken [illegible] Zijn meest bekende [illegible] waarin hij herhaaldelijk [illegible]

Bigot is thans [illegible] voornamelijk bezig met [illegible]

Bigot, *Charles J*[illegible] werd in 1840 te Br[illegible] werker van verschillende [illegible] cle", de „XIXe Siècle" [illegible] en werd vervolgens [illegible] aan de militaire [illegible] kweekschool voor [illegible] Hij overleed in 18[illegible] zijn de voornaamste [illegible] (1876), „La fin de la [illegible] Français (1882), [illegible] „Raphael et la Farnésine [illegible] quie, Danube" (188[illegible] ments secondaires" (188[illegible] contemporains" (188[illegible]).

Zijn echtgenoote, *M*[illegible] sche van afkomst, ge[illegible] onder het pseudoniem *J*[illegible] romans geschreven [illegible] Maironde" (1885), „A[illegible] (1886), „Artiste" (18[illegible] „Némésis" (1894) en [illegible]

Bigsby, *Robert*, [illegible] dige en schrijver, ge[illegible] (Nottingham), ontving [illegible] te Repton en schreef [illegible] epigrams" (1829), „[illegible] (1829), „Miscellanea [illegible] „Visions of the times [illegible] enthusiast" (1851), [illegible] (1853), „Ombo" (18[illegible] (1854), „My cousin [illegible] the expediency of a [illegible] (1855), „Irminsula [illegible] „A tribute to the [illegible] Great" (1866), „Nat[illegible] lest claimants" (186[illegible] of St. John of Jerusalem [illegible] of Malta in 1798" (18[illegible] hij een koninklijk [illegible] ling en overleed den [illegible]

Bihar, een Hongaarsch [illegible] N. aan de comitaten H[illegible] ten O. aan Szilagy, K[illegible] nyos, ten Z. aan Arad [illegible] en beslaat een oppervlakte [illegible] Het oostelijk gedeelte [illegible] der Karpaten en daartusschen [illegible] ren zijn de Snelle K[illegible] Zwarte Körös de voornaamste [illegible] vormen in het zuidwestelijk [illegible] moeras Sarret. Hier is het [illegible] zond, en alleen in het [illegible] der Körös geniet men een [illegible] lucht. De zomers zijn er [illegible] ten en de winters koud. De [illegible] vruchtbaar en tot de voornaamste [illegible] len behooren er: veel graan [illegible] bak, hout en wijn. [illegible]

Digitized by Google

)p de uitgestrekte vlakten
en in de bosschen is het
groot; daarenboven bloeien
e schapenfokkerij. De wou-
l, de rivieren van visch ruim
ie is voornamelijk huisindus-
produkten zijn: houtwaren,
. Ook de handel is levendig.
77312 inwoners, meest Hon-
menieri. De zetel van het
l te Groszwardein. Het
iar de kleine markt Bihar.
ngelsch *Behar* en in het Sans-
naam van een provincie van
presidentschap Bengalen. Zij
5' en 27° 29' N.Br. en 83° 22'
wordt verdeeld in de divi-
galpoer. In het N. wordt zij
W. door de Noordwestpro-
loor de divisies Tsjota Nag-
en in het O. door de Presi-
Radsjahi begrensd. De opper-
437 v.km., het bevolkingscijfer
waaronder 3,5 millioen Mo-
Christenen en 800000 inboor-
hari spreken. Het over het
nd wordt doorstroomd door den
jrivieren de Gogra, de Gan-
Mahananda en de Son, en door-
ihar-kanaalstelsel met 348 km.
92 km. bevloeiïngskanalen. De
en Ganges zendt verscheiden
t N. en het Z. uit. De voor-
die men er aantreft, zijn de
obereiding.
de eeuw vóór Chr. was Bihar
net Boeddhisme, in het geheele
g de ruïnen van kloosters (in
hara) en andere gedenkteeke-
e zendelingen trokken van hier
a, Tatarije en Tibet, terwijl
pelgrimstochten naar Bihar,
door talrijke Boeddhisten on-
Van de 4de eeuw vóór Chr. tot
r. omvatte Bihar de bezittingen
van Maghada, de machtigste
, wier vloten tot Java, Bali enz.
otsten bloei moet dit rijk onder
reikt hebben; *Seleucus I Nica-*
streeks 300 vóór Chr *Megasthe-*
van een, slechts in brokstukken
aardrijkskunde van Indië, „In-
atsvervanger aan het Hof van
na).
Bihar in de macht van de Mo-
vormde een van de drie provin-
eurs (tot 1339) en koningen van
576). De Oost-Indische-Compag-
in 1765 van den groot-mogol

ofdstad van de subdivisie Bihar
628767 inwoners) in de divisie
nen van een oud fort, vele mos-
graven (jaarlijks bezocht door
pelgrims), beroemde fabrieken
lverwerken en moesseline en telt
nwoners. De stad, die vroeger
nu, werd in 1774 door de Mah-
ratten verwoest. De bevolking is hierdoor en door herhaalden hongersnood sterk afgenomen.

Bihargebergte, een berggroep tusschen de Zwarte en de Snelle Körös, in de Hongaarsche comitaten Bihar, Klausenburg en Torda-Aranyos gelegen. Het bereikt in de Kukurbeta een hoogte van 1849 en in den Vlegyasza een hoogte van 1845 m. en is rijk aan holen, ijsgrotten en watervallen. Op dit gebergte ontspringen verscheiden bronrivieren der Körös en der Szamos.

Bihari. Zie *Bihar*.

Bihari, *Alexander*, een Hongaarsch schilder, werd in 1856 te Groszwardein geboren. Oorspronkelijk in deze plaats retoucheur bij een fotograaf, ging hij vervolgens naar Weenen, waar hij in een zelfde betrekking 7 jaren werkzaam was. In die jaren wist hij zooveel te sparen, dat hij een jaar de kunst-academie aldaar kon bezoeken. Daarna keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij begon te schilderen. Door een vriend werd hem de gelegenheid tot een verblijf te Parijs verschaft, waar hij op het atelier van *J. P. Laurens* zich verder kon bekwamen. Nadat hij hier een jaar geweest was en ook een studiereis naar Italië ondernomen had, keerde hij naar Hongarije terug. Zijn geliefkoosd studieveld is de omgeving van Szolnok, waar hij zijn eerste groote stuk schilderde: „Zigeuners met een gebroken viool voor den dorpsrechter" (thans in bezit van den keizer van Oostenrijk). De hierin duidelijk uitkomende, scherpe karakterteekening en onbevangen humor, vindt men ook in zijn andere stukken terug, zooals in het „Kruisvuur", „De pleiziertocht op de Zagyva", „De vrijer", e. a. Een ernstiger karakter dragen „Een avondmaaltijd van boeren" en „Een Roemeensche begrafenis".

Bihatsj, (*Bihac*), is de naam der hoofdstad van den kreits en het distrikt Bihatsj in Bosnië. Zij ligt op een eiland in de Oena, telt (1895) 4330, meest Mohammedaansche inwoners, en heeft een handelsschool en een hoogere burgerschool voor meisjes, een militair- en een gemeentelijk hospitaal. De plaats werd door *Bela IV* van Hongarije (1235—1270) gesticht. Zij is meermalen het tooneel van bloedige veldslagen geweest, het laatst in 1878 bij de bezetting van Bosnië door de Oostenrijkers.

Bihé is de naam van een vruchtbaar landschap in de Portugeesche kolonie Angola (Zuid-West-Afrika) en ligt tusschen 12 en 13° Z.Br. en 16° 30' en 17° 30' O. L. Het wordt doorsneden door talrijke zijrivieren van de Koeanza, beslaat een oppervlakte van 6500 v. km. en telt 95000 inwoners. Deze zijn nakomelingen van de Humbo, die sterk met de oorspronkelijke bewoners, de Mundombe, vermengd zijn. De mannen verhuren zich veel als lastdragers en doen verre reizen. In de hoofdplaatsen, Kabongo en Belmonte, zijn Amerikaansche zendingstations. In Bihe leefde en stierf de Hongaarsche reiziger *Ladislaus Magyar*.

Biisk is de hoofdstad van het gelijknamige distrikt (125730 v.km. met [1897] 334042 inwoners) in het Russisch-Siberische gouvernement Tomsk. Zij ligt aan de Bija, dicht bij haar vereeniging met de Katoenja, en heeft 2 kerken, landbouw, bijen- en veeteelt, handel met China en de Kalmukken en (1897) 17206 inwoners.

Bija is de naam van een der bronrivieren van de Ob. Zij ontspringt uit het Telezkermeer in het Altaigebergte, baant zich een weg door een heuvelachtige streek en vereenigt zich na een loop van 222 km. beneden de stad Biisk met de Katoenja.

Bijouterieën (Byouteriewaren, van byou-kleinood) is de gemeenschappelijke naam voor sieraden, meer in het bijzonder lijfsieraden, van verschillende grondstoffen vervaardigd, zooals uit metaal (dikwijls versierd met edelgesteenten), parels, email, koraal, schildpad, barnsteen, schelpen, enz. In Frankrijk wordt deze naam ook gegeven aan gebruiksartikelen van grooteren vorm, zooals doozen, kandelaars, horlogekasten, enz. Op de fabricage van bijouterieën heeft de systematische ontwikkeling der kunstnijverheid van den laatsten tijd een veredelenden invloed uitgeoefend, daar tegenwoordig voorwerpen uit alle kunstperioden nagemaakt worden en in den allerlaatsten tijd ook de moderne stijl een grooten invloed op de fabricage verkregen heeft. Tot vóór dien tijd beheerschte Frankrijk de markt, tegenwoordig echter staan Oostenrijk en Duitschland op gelijke hoogte. De voornaamste fabrieksplaatsen in Duitschland zijn Hanau, Pforzheim, Schwabisch-Gmünd, Stuttgart, Berlijn, Neurenberg en Eszlingen; in Oostenrijk Weenen, Praag en Boedapest; in Zwitserland Genève; in Frankrijk staat bij dezen tak van industrie Parijs nog altijd bovenaan. Italië levert navolgingen van antieke en smaakvolle filigraan-, mozaïek- en schelpwerken. Een grootere rol dan de echte bijouterieën spelen tegenwoordig de onechte, uit allerlei metaallegeeringen (brons, tombak, aluminiumbrons) vervaardigd, die daarna verguld, verzilverd of vernikkeld worden, verder uit glas, enz. Soliede vergulde voorwerpen (talmigoud, or double, enz.) zijn boven de goedkoope echte te verkiezen, daar deze laatste uit zulk dun goudblik bestaan, dat zij nauwelijks meer goud bevatten dan de vergulde en met hun pikvulling veel minder sterk zijn dan de laatste. Staalbijouterieën bezitten een prachtigen glans, die echter spoedig verdwijnt. Berlijnsche ijzeren sieraden, vooral filigraanwerken (fer de Berlin), waren een tijdlang zeer in trek. Tinnen sieraden met gefacetteerde, blanke vlakken, dienen vooral tot theaterversierselen. Een veelvuldig gebruik in de bijouterieindustrie vindt barnsteen, gagaat (zwarte barnsteen) en talrijke imitaties uit zwart glas, eboniet, schildpad, parelmoer, ivoor, hoorn, celluloid, schelpen, ebbenhout, leder, enz.

Bikanir (*Bikaner*) is de naam van een Britsch-Indischen vazalstaat in Radsjpoetana, gelegen tusschen 27°12' en 30°12' N.Br. en 72°15' en 75°30' O.L. Het beslaat een oppervlakte van 57.859 v. km. en telt (1891) 831.955 inwoners. Het land behoort in het N. en N.W. tot de Tharrwoestijn, het Z. en Z.O. bestaat uit zandvlakten, slechts de goed besproeide N.O. hoek is vruchtbaar. De zomers zijn zeer heet, de winters zeer koud. Men vindt er voortreffelijke paarden, runderen, schapen en kameelen. De maharadja onderhoudt 2700 soldaten met 10 kanonnen. De staatsinkomsten bedragen 102000 pond sterling jaarlijks.

Bikanir, de hoofdstad van den gelijknamigen staat, heeft een hechten muur met torens, een sterk fort, het paleis van den maharadja, 18 Hindoetempels, 14 moskee[illegible]
ters, fabrieken voor [illegible]
en (1901) 53.071 [illegible]

Bikélas (Vike[illegible]
Grieksch schrijver [illegible]
ren. Na zijn stud[illegible]
naar Londen, waa[illegible]
lieden gevestigd ha[illegible]
te Parijs. Zijn eerst[illegible]
sche gedichten: „St[illegible]
uitgave, Athene, [illegible]
drama's van Shake[illegible]
ook in Griekenla[illegible]
ver verschenen „R[illegible]
„King Lear" (187[illegible]
(1882) en „De k[illegible]
De eerste vijf ver[illegible]
(1885—1890). Ver[illegible]
„Lukis Laras" (187[illegible]
werd. Grieksche no[illegible]
Fransch vertaald d[illegible]
Parijs, 1887) en n[illegible]
naam „De Nicop[illegible]
verschenen (Parijs, 18[illegible]
1886). Van zijn ta[illegible]
Grieksche gesch[illegible]
die over de Grieke[illegible]
1874), „La Grèce [illegible]
1893) en „Le rôle e[illegible]
dans la question [illegible]
gaf hij een gedeelte [illegible]
Grieksch uit, o.a. [illegible]
(Athene, 1893).

Bikkel is een k[illegible]
mede kinderen spele[illegible]
van metaal gemaa[illegible]

Bikkelen noem[illegible]
kels; bij het spel [illegible]
beoefend wordt, [illegible]

Bikken. Hierm[illegible]
slaan van kalk va[illegible]
het doel, deze op[illegible]
zigen.

Bikol is de naa[illegible]
schiereiland Cama[illegible]
eiland Luzon; ver[illegible]
in het Z.O., als Cat[illegible]
Masbate. De stam [illegible]
vredelievend van a[illegible]
Het is een landbouw[illegible]

Bila is de naa[illegible]
schap aan de oostk[illegible]
ontspringt ver in [illegible]
residentie Tapano[illegible]
dalkloof, neemt ta[illegible]
Goenoeng Tingg[illegible]
vervolgens in de [illegible]
Opper- en Neder-B[illegible]
van de residentie O[illegible]
eenigt zich nog b[illegible]
om gezamenlijk [illegible]

Het landschap Bi[illegible]
stroomgebied der g[illegible]
onderhoorig aan Sa[illegible]
een overeenkomst [illegible]
Nederlandsch-Indisc[illegible]
maakt.

Bilateraal bete[illegible]

:e tegenover elkander gele-
kt ook van een *bilateraal*
:ereenkomst, welke weder-
mede van *bilaterale* symme-
ieer er overkomst bestaat
en de rechterhelft van het
meen vindt men bilaterale
haam der wormen.
.kisch *Ibaizabel*) is de hoofd-
he provincie Vizcaya. Het
ven- en handelsplaats, schil-
van de bevaarbare Nervion
l in *Bilbao la Vieja* (Oud-
r-, en het *eigenlijke Bilbao*,
r verdeelt. Deze twee dee-
iggen met elkander in ver-
poorwegen met Tudela, San
ide voorhavens Portugaleta
onden. Beneden Oud-Bilbao
roote wijk aangebouwd. Bil-
gebouwd, heeft drie kerken
een schouwburg, een water-
andelwegen, een botanischen
06 inwoners. Als handels- en
t zij voornamelijk haar be-
en aan de ijzerertslagen dezer
, wordt gedeeltelijk reeds in
ar voor het grootste gedeelte
vervoerd. Ook de spoorweg-
oogvlakte van Castilië is den
ekomen. De haven is sedert
liseering van de rivier, waar-
epen Bilbao kunnen bereiken.
1900 liepen 2415 schepen met
aven uit. De voornaamste uit-
ijzererts, ruw ijzer en scha-
vorden: steenkolen, hout, stok-
z. Verder heeft de stad ijzer-
ergieterijen, molens, fabrieken
t, conserven, cement, kleiwa-
, enz. Bilbao is de zetel van
n van talrijke buitenlandsche
en Katholieke universiteit (in
ze met bibliotheek en museum,
en een zeevaartschool.
het jaar 1300 na Chr. door
Haro op de plek van het Fla-
n gesticht; de stad ontwikkelde
hare gunstige ligging. Van de
lusten in Spanje had zij door-
, maar des te meer van de oor-
krijk. In 1835 werd zij echter
onder aanvoering van *Zuma-*
rd, maar zij verdedigde zich zoo
ijand moest aftrekken. Ook in
istenoorlog (1873—1874) werd
loor *Elio* ingesloten, maar den
loor *Concha* bevrijd. Ook later
en meer dan eens beproefd, zich
ter te maken, steeds echter zon-

Willem, een der grootste onder
: dichters, tevens taalvorscher
ver, werd geboren te Amster-
tember 1756. Zijn vader *Izaäk*
iden tot doctor in de geneeskunde
later een staatsambt bekleeden-
ig aanhanger van het Huis van
Oranje en niet misdeeld van dichterlijken aanleg. *Willem* was de 4de zijner 7 kinderen en gaf reeds vroeg vele blijken van ongemeene vlugheid en vatbaarheid. Op zijn 6de jaar ontving hij een wonde aan den voet, en dit ongeval was oorzaak, dat hij te huis door zijn vader onderwezen werd en veelal aan eigen werkzaamheid en nadenken bleef overgelaten. Tevens echter ontwikkelden zich daardoor de wrevfeligheid en ongezelligheid, die hem later minder aangenaam deden zijn voor de samenleving. Het onderwijs, dat hij genoot, was even voortreffelijk als veelomvattend en omvatte de Oude en Nieuwe talen en letterkunde, de redeneerkunde, de wijsbegeerte, de ontleed- en ziektekunde, het natuurrecht, enz.

Reeds vroeg legde hij zich toe op de dichtkunst. Men verhaalt, dat het vers: „Gideon", later omgewerkt uitgegeven, door hem in 1764 vervaardigd is. In 1768 dichtte hij: „Vijf tafereelen uit *Jozef's* leven", welke in 1770 buiten zijn weten in de Vaderlandsche Letteroefeningen werden opgenomen. Een jaar later schreef hij een zangspel: „Het Orakel", dat nog in handschrift bestaat. In 1776 behaalde hij een gouden medaille bij het Leidsche dichtgenootschap: „Kunst wordt door arbeid verkregen" met een dichtstuk, getiteld: „De invloed der dichtkunst op het staatsbestuur", en een jaar later bij dat Genootschap tegelijk de gouden en de tweede zilveren medaille met een dichtstuk in 3 zangen en een lierzang op de „Ware liefde tot het Vaderland".

Door zijn ziekelijken voet was hij verhinderd, de krijgsmansloopbaan te kiezen. Hij bleef eenige jaren werkzaam als boekhouder op het kantoor van zijn vader, maar zijn afkeer van alle staatsambten bracht hem aan de Leidsche hoogeschool, waar hij zich aan de rechtsgeleerdheid wijdde (1780). Reeds in 1777 had de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden de volgende prijsvraag uitgeschreven: „Hebben de dichtkunst en welsprekendheid verband met de wijsbegeerte, en welk nut brengt dezelve aan de ééne en andere toe?" *Bilderdijk* zag zijn antwoord hierop met goud bekroond, en eenige bijlagen, die hij er in 1783 aan toevoegde, werden met grooten bijval ontvangen.

Slechts 2 jaar bleef hij aan de hoogeschool, en na het verdedigen van 105 stellingen, werd hij tot meester in de rechten bevorderd. Te 's Gravenhage, waar hij zich vestigde, verkreeg hij weldra een grooten naam en een uitgebreide praktijk, en hij wijdde vooral zijn krachten aan het verdedigen der Oranjegezinden in dien woeligen tijd.

In 1785 huwde hij met *Catharina Rebecca Woesthoven*, door hem onder den naam van *Odilde* bezongen. Hij was zeer gezien bij den Stadhouder, en bij het binnenrukken der Pruisen in ons land (1787) vervoegde hij zich, op diens verlangen, bij het leger van den hertog *van Brunswijk*, ten einde dezen tot raadsman en gids te strekken. De hertog erkende later, dat hij den goeden uitslag van zijn tocht hoofdzakelijk aan *Bilderdijk* verschuldigd was. Na de Omwenteling keerde *Bilderdijk* naar 's Gravenhage terug, om er de praktijk weder op te vatten, doch hij weigerde het afleggen van den eed, waarbij het stadhouderschap afgezworen werd. Hij leverde hier-

over een bezwaarschrift in aan de Provisioneele Representanten van Holland — een stuk, dat aldaar zulke verontwaardiging verwekte, dat den schrijver werd gelast, binnen een etmaal 's Gravenhage en binnen acht dagen Holland te verlaten. In de provincie Zeeland werd verboden, *Bilderdijk* een schuilplaats te verleenen. De balling vertrok, met achterlating van zijn boeken en papieren, eerst naar Groningen, waar hem eveneens het verblijf werd ontzegd, en begaf zich daarna over Hamburg naar Portsmouth en van hier naar Hamptoncourt, waar hij de betrekking met den verdreven stadhouder onderhield. Vervolgens vestigde hij zich te Londen, waar hij onderwijs gaf in onderscheiden vakken. Tot zijn leerlingen behoorde *Katharina Wilhelmina Schweikhardt*, de dochter van een begaafden kunstschilder, en met deze trad hij den 18den Mei 1797 in het huwelijk. Engeland beviel hem echter niet en zijn lessen leverden geen ruim bestaan op, zoodat hij reeds voornemens was naar Demerary te vertrekken, toen *Willem V* hem den raad gaf, naar Brunswijk te verhuizen, waar de hertog hem ongetwijfeld bijstand zou bieden. Hij ging daarheen en ontving er een klein pensioen, zoodat hij alweer door het geven van lessen in een hoogst kommerlijk onderhoud moest voorzien. Hier droeg hij den naam „Herr von Teisterbant". Mevrouw *Bilderdijk* in den Haag zag spoedig in, wat de oorzaak was van haar echtgenoots stilzwijgen, en begon in 1801 een proces tot echtscheiding, bijgestaan door *Mr. M. C. van Hall*, terwijl *Bilderdijk* zijn belangen opdroeg aan *Mr. J. Kinker*. De eischeresse werd den 25sten Februari 1802 ontvankelijk verklaard in haar eisch en haar huwelijk ontbonden.

Nadat hij een tiental jaren in ballingschap had rondgezworven, begon men er in zijn vaderland aan te denken, den rijk begaafden man en beroemden dichter terug te roepen en hem een eervolle betrekking te bezorgen. Het bleef echter bij denken, en eerst in het voorjaar van 1806, nadat hij door den Prins *van Oranje* van alle verbintenissen ontslagen was, betrad hij weder den vaderlandschen bodem en werd er door zijn vrienden met vreugde begroet.

Hij vestigde zich te Leiden en vervolgens — toen de stad in 1807 door het springen van een kruitschip gedeeltelijk was verwoest — te 's Gravenhage. Hiertoe was hij vooral aangespoord door koning *Lodewijk Napoleon*, die van hem onderwijs begeerde in de Nederlandsche taal- en letterkunde. In 1808 vertrok hij evenwel naar Amsterdam, om er deel te nemen aan de werkzaamheden van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. Hij genoot van laatstgenoemden koning een jaarlijksche toelage van 6000 gulden, welke verviel, toen het koninkrijk Holland bij het Fransche keizerrijk werd ingelijfd. Hierdoor geraakte hij weder in hoogst bekrompen omstandigheden.

Na de omwenteling van 1813, die hij door zijn vaderlandsche zangen niet weinig bevorderd had, werd *Bilderdijk* benoemd tot auditeur-militair te Amsterdam. Hij bekleedde die betrekking met ijver en nauwgezetheid, maar een onoverwinnelijke afkeer van dergelijke ambten spoorde hem aan, ze na verloop van weinige maanden neer te leggen. Weldra werd hem vanwege

eld, verheerlijkte hij in vu-
en naam van „Hollands Ver-
ereenigd, in de hymne „Wil-

Bilderdijk op zijn doodbed.

ing der Nederlanden" (1815),
et" en in de „Vaderlandsche
815). Verder verschenen: „Af-
Nieuwe uitspruitsels" (1817),
8), „Nieuwe dichtschakeering"
at van een heldendicht „De on-
Wareld" (1820), „Sprokkelin-
elzangen" (1822—1823), „Bij-
neelpoëzy" (1823), „Rotsgal-
nkeling" (1826), „Oprakeling"
prakeling" (1827, „De voet in
aklank" (1827) en „Uitvaart"
ijn dood nog onderscheiden ge-
zijn uitgegeven.
der vaderlandsche letterkunde
rdienstelijk gemaakt door een
piegel historiael" van *Maerlant*
lichten" van *P. C. Hooft* (1823),
emen" van *Huygens* (1824—
.Gedichten" van *Antonides van*
enz.) Tot zijn taalkundige ge-
: „Verhandeling over de ge-
woorden" (1805), „Taal- en dicht-
nheden" (1820—1823), „Neder-
r" (1826) en „Vertoog over de
terwijl zijn „Geschiedenis des
istocratischen en antirevolution-
hreven en na zijn dood door den
man te Leiden in 12 deelen uit-
839), later in een dertiende deel
. voorzien, vele voortreffelijke
Brieven van *Bilderdijk* zijn na
j *Messchert* te Rotterdam in 5
n en vormen een belangrijke bron
ijner gevoelens.
enden schat van kennis, dien *Bil-*
gaard — en hij had er slag van,
ondig en veel te leeren — bleef

hij een oorspronkelijk geleerde. Bij fijnheid van gevoel en keurigheid van smaak bezat hij echter een vasthoudendheid in opgevatte meeningen, die zich dikwijls in onverdraagzaamheid openbaarde. Zijn ziekelijke toestand en zijn rampen hadden een ongunstigen invloed op zijn gemoedsgesteldheid, en door al te zeer den teugel te vieren aan zijn hartstochten, was hij evenzeer een toonbeeld van menschelijke zwakheid, als van menschelijke kracht.

Vele van zijn gedichten en dichtbundels zijn herhaaldelijk uitgegeven, en zijn leerling en vurige vereerder *da Costa*, heeft een nieuwe uitgave bezorgd van den „Ondergang der eerste Wareld". Van zijn gezamenlijke dichtwerken is een goedkoope uitgave, eveneens onder toezicht van *da Costa*, bij *A. C. Kruseman* te Haarlem (16 dln., 1856—1859) verschenen.

Bilderdijk — Schweickhardt, *Katharina Wilhelmina*, tweede echtgenoote van *Willem Bilderdijk*, heeft zich eveneens bekend gemaakt als een begaafde dichteres. Zij werd geboren te 's Gravenhage, den 3den Juli 1776 en was van Duitschen oorsprong. Nadat zij eenigen tijd te Delft had gewoond, vertrok zij met haren vader, den kunstschilder *Schweickhardt*, naar Londen (1787), waar laatstgenoemde, in zijn verwachtingen teleurgesteld, den 8sten Juli 1797 overleed. In den vreemde legde zij zich toe op de kennis der Engelsche letterkunde. Hare afkomst en geboorteplaats waren oorzaak, dat zij zich de Hoogduitsche taal had eigen gemaakt, en zij oefende zich daarenboven in het Fransch, Spaansch en Italiaansch. Reeds vóór den tijd van hare kennismaking met *Bilderdijk*, had zij het Engelsche treurspel „Fatal Love" geschreven (later in het Nederlandsch „Elfriede" geheeten).

In den Haag had *Bilderdijk* dit gezin niet gekend, maar in Londen werd hij door hen met de meeste hartelijkheid en gastvrijheid ontvangen. Nadat hij vervolgens met *Katharina Wilhelmina* door den echtelijken band vereenigd was, legde deze zich met ijver toe op de Nederlandsche dichtkunst, en vele fraaie verzen, in de door haren man uitgegeven „Poëzy" met de letters C. W. S. of K. W. B. onderteekend, zijn van haar afkomstig.

Nog vóór den dood van haren vader volgde zij haren echtgenoot naar Brunswijk. Niet alleen muntte zij uit door uitgebreide taalkennis en wetenschappelijke beschaving, maar ook door een groote bedrevenheid in de toon- en schilderkunst en in allerlei vrouwelijke handwerken.

Hare gedichten onderscheiden zich zoowel door fijn gevoel, als door een aangenamen, vloeienden vorm, en zij bekleedt de eereplaats onder de Nederlandsche dichteressen. Veelal vinden wij hare gedichten met die van haren echtgenoot in dezelfde bundels vereenigd. Zij leverde keurige

Digitized by Google

vertalingen uit het Fransch, Engelsch en Duitsch. Daarna verscheen „Ifigenia in Aulis", naar *Racine*; in denzelfden tijd verscheen ook: „De overstrooming", een treurzang bij de watervloeden, die Nederland teisterden; verder gaf zij een bundeltje „Gedichten voor kinderen" uit en leverde bijdragen in „Hollands verlossing", in de „Vaderlandsche ontboezemingen" en „Wit en Rood". In 1818 verschenen vanhare hand twee treurspelen: „Ramiro" en „Dargo", en treffende verzen zijn te vinden in haar bundeltje: „Ter gedachtenis van Willem Bilderdijk". In 1820 gaf zij een afzonderlijken dichtbundel uit, door „Gedichten" en „Nieuwe gedichten" gevolgd. Ook heeft zij onder den titel van „Rodrigo de Goth" een dichtstuk van *Southey* in Nederlandsche verzen overgebracht, alsmede vele jaarboekjes met hare gedichten versierd.

Katharina W. Bilderdijk-Schweickhardt.

In 1816 behaalde zij den eereprijs bij de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, door een cantate op den „Veldslag van Waterloo", en de Koninklijke Maatschappij van Vaderlandsche Taal- en Letterkunde te Brugge benoemde haar in 1828 tot eerelid. Zij overleed te Haarlem, den 16den April 1830.

Bilders, *Johannes Warnardus*, Hollandsch landschapschilder en lithograaf, geboren te Utrecht, den 18den Augustus 1811, overleden te Oosterbeek, den 1sten November 1890. Leerling van *Jonxis* te Utrecht, doch zonder leiding verder ontwikkeld. Na eenige reizen in Duitschland vestigde hij zich te Oosterbeek, waar hij in het landschap de motieven voor zijn werken vond. Drie jaar later ging hij te Utrecht wonen, daarna (1854) te Amsterdam, doch keerde weldra voor goed terug naar Oosterbeek, waar hij tot zijn dood bleef. Hij werkte daar naar de natuur en verder vooral in Drente en te Vorden. *Bilders* was romanticus in de opvatting der natuur en gevoelde zich aangetrokken door het indrukwekkende der Geldersche bosschen. Hij was een voorlooper van den nieuwen tijd van grooten bloei onzer landschapschilderkunst en baande den weg voor een *Roelofs*, een *Mauve* en zoovele anderen. Zijn tweede vrouw was zijn leerlinge mej. *van Bosse* (zie het volgend artikel). Schilderijen van *Bilders* vindt men hier te lande o.a. in het Rijksmuseum en het Gemeentemuseum te Amsterdam, in het Gemeentemuseum te 's Gravenhage en het museum Mesdag aldaar.

Bilders, geboren *van Bosse*, *Maria Philippina*, Hollandsche landschapschilderes, geboren te Amsterdam, den 21sten Februari 1837, overleden te Wiesbaden, [illegible]
Oosterbeek. Zij [illegible]
ding van *Bosboom* [illegible]
vooral onder die [illegible]
Bilders (zie al[illegible]
terbeek en Vorden [illegible]
rijke streken der [illegible]
waarin berken [illegible]
plaats innemen. V[illegible]
reikte zij veel. M[illegible]
o.a. in het Rijksmu[illegible]
het Gemeentemuseum [illegible]
seum te 's Gravenhage [illegible]

Bildt. Zie *Bilt.*

Bildt, *Jan van* [illegible]
een Nederlandsch [illegible]
werd geboren den [illegible]
Vrouwe-Parochie [illegible]
Bilt. Zijn vader [illegible]
legde zich toe op [illegible]
met een stief[illegible]
lijke woning te [illegible]
ken, maar in 17[illegible]
van een landl[illegible]
vestigde zich [illegible]
dag geraakte de [illegible]
lende klokken[illegible]
om haar weder in [illegible]
zocht *Jan Pieters*[illegible]
het weer in orde [illegible]
bekend, en de [illegible]
klokken te bren[illegible]
drijf liet varen. [illegible]
vaardigde hij [illegible]
in verbeteringen [illegible]
dan hij voltrengen [illegible]
Leeuwarden en [illegible]
herstellen van [illegible]
hij in het bezit [illegible]
hadden tot een [illegible]
goed gevolg te L[illegible]
In 1742 vertrok [illegible]
door den invloed [illegible]
woon hoogleeraar [illegible]
werd tot bewaarder [illegible]
strumenten der [illegible]
coop, waaraan iets [illegible]
op het denkbeeld [illegible]
vervaardigen, en [illegible]
het slijpen van [illegible]
had te overwinnen [illegible]
aanvankelijk in [illegible]
dra zoover gekomen [illegible]
wegens de donkere [illegible]
de Engelsche. *Lo*[illegible]
kijkers en een [illegible]
dam, waar het [illegible]
de beste Engelsche [illegible]
onderscheiden bestellinge[illegible]
geheel en al aan het [illegible]
pen. Ieder stond er [illegible]
voudige Friesche [illegible]
had, en weldra [illegible]
scholen van zijn [illegible]
zonen, *Jan* en *Lol*[illegible]
toe op die kunst, [illegible]
hunnen vader niet [illegible]
Franeker, den 27[illegible]

Digitized by Google

na van der, een kleinzoon
en eveneens vervaardiger
.tuurkundige instrumenten.
·ker, den 4den October 1743.
van zijn grootvader en be-
.elijk vooral met het her-
en klokken. In 1787 begaf
taatkundige woelingen van
id en woonde vele jaren te
iter keerde hij naar Fries-
in 1806 benoemd tot ama-
gleeraar in de natuur- en
neker. Hier legde hij zich
ı herstellen van natuurkun-
erwijl hij tevens een groot
·open en achromatische kij-
em grooten roem bezorgden.
n waren zeer gezocht. Hij
. den 24sten April 1831. Ook
.olver en schutter werd hij
roffen.
s Daniel, vrijheer *van*, een
en geschiedkundige, werd
850 te Stockholm geboren.
866—1870 in de rechten en
. te Upsala, trad daarna in
d attaché te Parijs en Lon-
ntschapssecretaris te Berlijn,
·enen. In 1889 werd hij tot
·noemd, in 1903 in gelijke
len. Hij vertegenwoordigde
n internationale gezondheids-
ıetië in 1892 en 1897 en bij
e in den Haag in 1899. *Bildt*
geschiedschrijver een naam
id der Zweedsche Academie,
· geschiedenis en archeologie
·erelid van het Duitsche ar-
ut. Van zijn geschriften zijn,
·rhandelingen in wetenschap-
voornaamste: „Anteckningar
Svensk diplomat" (Stockholm,
'hristine de Suède et le car-
arijs, 1899) en „Svenska min-
Rom" (Stockholm, 1900).
'*m*, een waarzegger en toove-
ı den Eufraat in Mesopotamië.
Beor (4 Mozes 22—24). Hij
koning van Moab, opgeroepen,
ıen en een vloek uit te spreken
ende Israëlieten. Van Hooger
'd, antwoordde *Bileam* met een
e koning evenwel belangrijke
. gaf *Bileam* toe, onder voor-
er de Israëlieten niets anders
hetgeen de Godheid hem voor-
op weg was naar den koning,
ngel tegenover de ezelin, waar-
at. Zij wilde zijwaarts wijken,
en door haren meester, die den
indelijk viel zij op de knieën.
ıaar wederom sloeg, begon zij
h over de wreedheid van haren
gen. Toen zag ook deze den
erugkeeren, maar ontving bevel
.en. Bij *Balak* gekomen, vernam
Godheid, en de gewenschte vloek
ıdige zegen, waarna de koning
hem terugzond. Hij viel in den strijd tegen *Midian*, nadat hij den raad gegeven had, om de Israëlieten door heidensche vrouwen tot de afgoderij van *Baäl* te verleiden, zoodat de vertoornde *Jahve* hen niet langer wilde beschermen (4 Mozes 31. 8. 16). In de geschriften der Rabbijnen vindt men talrijke fabelen omtrent *Bileam*.

Biledoelgerid (*Biled ul-Djerid*, *Bilad* of *Belad el-Djerid*, d. i. Dadelland) is de naam van de 2400 km. lange, oasenrijke landstreek, die het zuidelijk deel van Marokko, Algiers en Tunis omvat. Zij ligt tusschen het Atlasplateau of het hoogland van Barbarije en de Groote Woestijn. De Franschen noemen tegenwoordig het aan hen onderworpen middenste gedeelte van deze landstreek Sahara. Slechts het oostelijk deel, gelegen in zuid-westelijk Tunesië op 33° N.Br. en 9° O.L. v. Gr., draagt nog den naam Biled ul-Djerid.

Biled ul. Djerid. Zie *Biledoelgerid*.

Bilfinger, *Georg Bernhard*, eigenlijk *Bülffinger* (Twaalfvinger), omdat het bezit van 6 vingers aan iedere hand erfelijk was in zijn geslacht, was een Duitsch wijsgeer, die te Kannstadt in Württemberg den 23sten Januari 1693 geboren werd. Hij studeerde te Halle onder leiding van *Wolf*, werd in 1721 buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte en in 1724 zag hij zich tevens bekleed met het professoraat in de wiskunde. Intusschen had hij veel te verduren van zijn rechtzinnige ambtgenooten, die hem voor een godloochenaar uitmaakten. Door tusschenkomst van *Wolf* beriep *Peter de Groote* hem in 1725 als hoogleeraar in de wijsbegeerte en natuurkunde en als lid der Academie van Wetenschappen te Petersburg, maar reeds in 1731 keerde hij als hoogleeraar naar zijn vaderland terug. Hij overleed den 18den Februari 1750, en heeft onderscheiden geleerde werken, vooral van wijsgeerigen inhoud, nagelaten.

Bilguer, *Paul Rudolf von*, een Duitsch schaakspeler, werd geboren den 21sten September 1815 te Ludwigslust. Zelf de zoon van een Mecklenburgsch officier, trad hij eveneens in den militairen dienst, maar moest wegens zwakheid van lichaam zijn ontslag nemen. Daarna wijdde hij zich aan het schaakspel en aan de letterkunde. Over genoemd spel heeft hij eenige belangrijke werken uitgegeven.. Hij overleed den 16den September 1849 te Berlijn.

Bilhamer is een werktuig, hetwelk de molenaar gebruikt om de molensteenen te billen of te scherpen.

Bilhana, een Indisch dichter uit de 11de eeuw na Chr., werd te Kasjmir geboren. Hij bereisde een groot deel van Indië, daagde aan alle Hoven de hofdichters tot een wedstrijd uit en werd later hofdichter van koning *Vikramaditja Tribhuvanamalla* van Kaljana in Dekan, waar hij gestorven schijnt te zijn. Zijn groot epos „Vikramankadevacarita", waarin hij in 18 gezangen de heldendaden van *Tribhuvanamalla* bezingt, verscheen in 1875 te Bombay. Verder schreef hij het beroemde lyrische gedicht „Caurisuratapancaçika", dat uit 56 verzen bestaat en meermalen bewerkt werd, en een onbeduidend drama, „Karnasundari".

Bilin is de naam van een beroemde badplaats in Bohemen, gelegen in het distrikt Dux, 190 m.

boven den zeespiegel in een keteldal aan de Biela en aan den spoorweg Dux—Pilsen—Eisenstein. Zij heeft een rechtbank, een kasteel van vorst *Lobkowitz* met een park, 4 kerken (waaronder de stadskerk uit 1061), een nieuw stadhuis en kurhaus, een bierbrouwerij, kolenmijnbouw en telt met het aangrenzende Ugest (1900) 7871 inwoners. De Biliner zure bron bestaat uit 3 bronnen, waaronder de Jozefsbron en de in 1890 geboorde Frans-Jozef-bron, en heeft een temperatuur van 12° C. Het water wordt òf zuiver of met melk of wei vermengd bij maag-, nier- en blaasziekten, en ook als verfrisschingsdrank gebruikt. Jaarlijks worden 5 millioen flesschen, benevens Biliner pastilles en andere bronprodukten, zooals bitterzout en magnesia, verzonden. Ten Z. van Bilin verheft zich de Borschen tot 538 m.

Bilinski, *Leon*, ridder *van*, een Oostenrijksch staatsman en oeconoom, werd den 15den Juni 1846 te Zalesszyki in Gallicië geboren. Na zijn studie in de rechten aan de hoogeschool te Lemberg in 1867 voltooid te hebben, vestigde hij zich hier in 1868 als privaat-docent in de staatkundige oeconomie. In 1871 werd hij tot buitengewoon hoogleeraar en in 1874 tot hoogleeraar benoemd. Als rector van de hoogeschool te Lemberg was hij in 1878 lid van den Landdag; in 1883 werd hij door het distrikt Stanislau in den Rijksraad gekozen, waarin hij tot 1892 zitting had. In Januari 1892 werd hij tot president van het hoofdbestuur der Oostenrijksche staatsspoorwegen benoemd, van October 1895 tot November 1897 was hij minister van Financiën in het Kabinet *Badeni*, terwijl hij in Februari 1900 tot gouverneur van de Oostenrijksch-Hongaarsche bank en tot lid van het Heerenhuis benoemd werd. In de Poolsche taal schreef hij de „Studiën over de inkomstenbelasting" (2 dln., 1870), het „Handboek der oeconomie" (2 dln., 1873—1874), dat hij later tot het „Systeem der oeconomie" (2 dln., 1882—1884) omwerkte, en „Het wezen, de ontwikkeling en de tegenwoordige staat van het socialisme" (1883), en in de Duitsche taal: „Die Luxussteuer als Korrektiv der Einkommensteuer" (1875), „Die Eisenbahntarife" (1875), „Die Stellung der Vermogens- und Verkehrssteuern im Steuersystem" (1876) en „Die Gemeindebesteuerung und deren Reform" (1878).

Biljart is afkomstig van het Fransche woord *bille* (bal). Het bestaat gewoonlijk uit een langwerpig vierkant, volkomen waterpas gelegen, met laken bekleed blad, voorzien van veerkrachtige banden, waarop de ballen afstuiten. Op elk van de hoeken vindt men somtijds een *zak*. De ballen zijn van ivoor, een uiterst veerkrachtige stof. Zij worden voortgestooten met een *queue*, een rechten stok, die van onderen vrij dik en zwaar is en, naar boven allengs dunner wordende, aan den top van een veerkrachtig dopje of *pommeraus* voorzien is. Bij het spel legt men gewoonlijk de linkerhand op het biljart en doet de holte

tusschen duim en …
voor de queue, …
den stoot toebren…
los in de hand, …
naam draagt …

De wetten …
tige lichamen …
eenvoudig en …
het biljartspel …
een bal *A* (fig. 1) …
gens de lijn, …
dan is de botsing …
gevolg ervan …
liggen en zijn …
zoodat *B* naar *B'* …

(fig. 2) den bal *B* …
onder denzelfden …
teruggekaatst, …
zoodat $a = b$ …
den stil liggende …

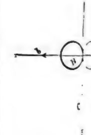

die de middelpunt…
dan rolt *B* …
die de middelpunten …
van den schok …
gekaatst wordt, …
veerkrachtigen band …
van *d*. Hieruit volgt …

1. Over het …
(fig. 4) in den …

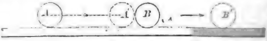

FIG. 1.

Digitized by Google

ubleeren. Moet *A* (fig. 5) door den band *EF* naar den zak ·den, dan moet men hem zóó treffen, dat hoek *a* = hoek *b* wordt. Dit is moeilijker dan snijden, omdat het oog nu een vast punt mist. Hierbij kan men echter de verbeelding te hulp roepen: men denkt naast het biljart I nog een ander II, en nu behoeft men *A* slechts zóó te spelen, alsof men hem · wil snijden.

·pleeren of *quadrupleeren*. Een ·ft tweemaal en een gequadru·en band, voordat hij het doel eenvoudige wiskunstige regels er reeds vermelde wetten van

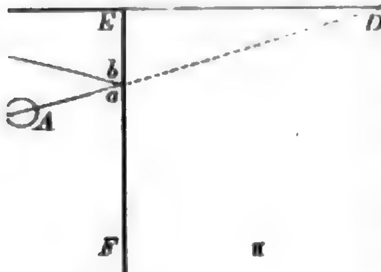

Fig. 5.

·eerkrachtige lichamen, bij het ·) het derde gedeelte van den ·enwijdig wezen aan het eerste ·uadrupleeren (fig. 7) het derde ·n het eerste *ab* en het vierde

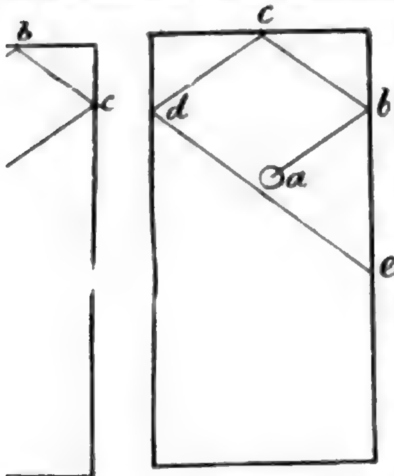

Fig. 7.

·n het tweede *bc*. Hoe men door ·uadrupleeren zijn doel bereiken beter door de ervaring, dan uit ·rijving. Fig. 8 doet ons zien, dat doel te treffen geringer wordt, naarmate de bal vooraf met meer banden in aanraking komt. Als de bal *a* aan den band rechts het punt *b* treft, volgt hij met herhaalde botsingen den weg *abcde*. Maakt men een kleine fout, dan volgt hij de gebroken lijn *afghi*. Wij zien, dat de overeenkomstige punten der doorloopen wegen zich na elke botsing meer van elkander verwijderen; de afstand *fb* boven aan den band is veel kleiner dan die onder aan den band *ei*. Is een bal niet volkomen juist getroffen, zoo kan bij het snijden een ruime zakopening hulp bieden, maar bij doubleeren, enz. wordt de fout zóó groot, dat ook zulk een gunstige omstandigheid geen baat geeft.

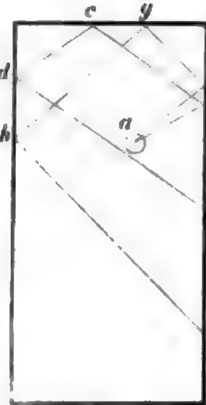

Fig. 8.

Wij komen thans tot een ander zeer gewichtig punt, namelijk de draaiïng der ballen gedurende hun loop. Wanneer men een bal over het biljart voortstoot, loopt hij gewoonlijk voorwaarts als het rad van een wagen en komt na één omwenteling zoo ver vooruit, als een groote cirkel van den bal lang is. Men kan echter ook een bal, door hem een bepaalde draaiïng mede te deelen, voorwaarts doen loopen, hoewel hij geen stoot naar dien kant ontvangen heeft. Zijn richting is dan afhankelijk van de draaiïng. Geeft men bijv. aan den bal *A* (fig. 9) in de richting van den pijl *a* met de hand een slag van boven naar beneden, dan draait hij rond in de richting van den pijl *b* en rolt weg in de richting van *c*. Een dergelijke omdraaiïng nu deelt men een bal mede, als men hem treft met de queue, terwijl deze niet horizontaal en op het middelpunt van den bal gericht is. Wordt hij boven het middelpunt getroffen (fig. 10), dan rolt hij voorwaarts met een omwenteling, door de richting van den pijl aangewezen. Daar de omwenteling hier geschiedt in de richting van het doelwit, ontvangt de bal daardoor de grootste snelheid, en men geeft aan zulk een stoot den naam van *doorschieten*. Bij het *trekken* raakt men den bal beneden het middelpunt met een zooveel mogelijk scheefgehouden queue (fig. 11). Wanneer deze goed met krijt aangestreken en de stoot snel en sterk is, kan men aan den bal een achterwaartsche beweging geven. Daarenboven kan men den bal ook nog ter zijde van het middelpunt raken. In dit geval verkrijgt de bal tevens een beweging om zijn loodrechte as, die zich met de rollende omwenteling tot een scheeve om een hellende as vereenigt. Men noemt dit: aan den bal *effect* geven. De uitwerking van zulke gewijzigde stooten komt, indien de aangewende kracht groot genoeg is, dan eerst te voorschijn, wanneer de bal den band of een anderen bal raakt. Onderstellen wij bijvoorbeeld, dat de bal door een schuinen stoot op de rechterzijde naar den band wordt gestooten en gedurende zijn loop om zijn

as wentelt, hetgeen langs den geheelen weg geschiedt. Aan den band gekomen, zal de bal door

Fig. 9.

die draaiïng gedwongen worden, om eenigszins langs den band te rollen. De richting, waarin dit geschiedt, wordt door die der omwenteling bepaald. Hier werkt alzoo op den bal een kracht, die hem naar rechts drijft, maar een tweede kracht wil hem in de richting loodrecht daarop doen voortrollen. De werkelijke richting, die hij volgen zal, is dus afhankelijk van den gezamenmenlijken invloed dier beide krachten.

Fig. 10.

De uitwerking van het doorschieten en trekken openbaart zich vooral, wanneer de ballen elkander raken. Wij hebben gezien, dat de voortgestooten bal bij een stoot in het middelpunt dáár blijft liggen, waar hij den anderen bal raakt (fig. 1). Dit heeft echter zelden plaats, want men geeft door de queue bijna altijd aan den bal een wentelende beweging, die hij na de botsing met den tweeden bal behoudt.

Fig. 11.

Twee botsende ballen deelen elkander doorgaans een omwenteling mede, die tot vele onregelmatigheden aanleiding geeft.

Een veelvuldig voorkomend verschijnsel is het *klotsen*. Wanneer men een bal *a*, die zich dicht bij den band bevindt, naar den benedenhoek wil doubleeren en hem te vol raakt, dan komen de beide ballen, nadat *a* van den band is teruggekeerd, nogmaals met elkander in aanraking. Dit noemt men *klotsen*.

Wanneer de bal van den speler tegen één der banden teruggekaatst is vóór hij den derden bal raakt, noemt men dit over band spelen.

Het biljart is in ons land in den regel rechthoekig en met groen laken bekleed. Vroeger waren de meeste van 4 hoekzakken voorzien; tegenwoordig zijn meestal biljarten in gebruik zonder zakken. Ook zijn heden ten dage de afmetingen van de biljarten aanmerkelijk kleiner dan vroeger. Men heeft aan het biljart wel eens een anderen vorm gegeven: daarvan heeft echter alleen de zeskantige eenigzins voldaan, maar nochtans geen bijval gevonden. Het aantal ballen, bij het spel gebruikelijk, is doorgaans 3, namelijk 1 roode en 2 witte. De queuen moeten volkomen recht en aan den top van veerkrachtige dopjes voorzien zijn. Gewoonlijk speelt men *partij*, dat wil zeggen twee personen, om beurten spelende, trachten met hun bal de twee andere ballen te raken of daarmede te caramboleeren; somtijds geldt het maken van den bal der tegenpartij voor

twee, van den roode [illegible]
rambole voor twee [illegible]
dan 2 of 3 punten [illegible]
len op den witten [illegible]
het missen van den [illegible]
ongelukkigen speler. [illegible]
enz. punten verkrijgt [illegible]
laatste punt of de 2 [illegible]
rambole over band [illegible]
len twee personen [illegible]

Het *potspel*, voorheen [illegible]
eere, wordt door een [illegible]
met 2 ballen gespeeld [illegible]
beurt in een door [illegible]
doet zijn best om [illegible]
in één der zakken [illegible]
ontvangt zijn [illegible]
is bij 3 of 4 [illegible]
blijvende ontvangt [illegible]

Het biljartspel [illegible]
in Italië uit het balspel [illegible]
eerst heeft het in Frankrijk [illegible]
schijnt zich in de 17de [illegible]
land en het overige [illegible]
verspreid. Ten tijde van [illegible]
zeer geliefd aan het [illegible]
zich in de hoogere [illegible]
billard. Tot het [illegible]
legenheid voor biljart[illegible]
stemming van de [illegible]
betaalt men er belasting [illegible]
een patentrecht op de [illegible]
van er in 1789 slechts [illegible]

Bij de oudste biljarten [illegible]
een kleine boog, waar [illegible]
doorstooten met een [illegible]
van een kegel, den [illegible]
Engeland *ballyard* [illegible]
Engelschen den naam [illegible]
van de 18de eeuw [illegible]
queue's op en de [illegible]
1818 gebruikt men [illegible]
en in 1827 voerde de [illegible]
elastische bedekking [illegible]

Bij de *biljartfabricage* [illegible]
worden voor een [illegible]
zorgvuldig waterpas [illegible]
plaat werd vroeger [illegible]
marmer, graniet en [illegible]
stof is daarvoor het [illegible]
plaat van ongeveer [illegible]
overspannen met een [illegible]
minder gewichtig [illegible]
krachtig moeten zijn [illegible]
len den band raken [illegible]
zijn van het midden [illegible]
1 tot 2 mm. hooger. [illegible]
de banden watten [illegible]
dig vervaardigt men [illegible]
eboniet. Het onderstel [illegible]
zwaar, sterk hout [illegible]
enkele beweging van [illegible]
ben op den loop der [illegible]
vervaardigd. 60 mm. [illegible]
200 gram zwaar. [illegible]
te gebruiken, hebben [illegible]
opgeleverd.

Biljoen, afkomstig [illegible]

Digitized by Google

gemeen de naam van goud en ehalte, meer bepaald wanneer van 't geen het wezen moet. ver en koper bestaande, wordt gebruikt tot het vervaardigen

. mooi landgoed bij Velp en sente Reden. Het kasteel met i een vijver. Reeds in 1075 naam van Curtis Bruoche lang behoorde deze bezitting trecht en kwam in 1530 aan ertog *Karel van Egmond*, die gebouw stichtte en Bouillon

lla, een wijziging van *bulla*, eekent) noemt men in Engeland een wet, die ingediend wordt Een bill onderscheidt zich hier- ion", dat deze slechts een voor- rloopige aankondiging van, of erlof tot het indienen van een deling voorstel of verzoek tot quête, tot het indienen van een ing, of iets dergelijks.

evatten beschikkingen ten be- ere personen of vereenigingen. verlof om openbare werken aan g als rechtspersoon. Een lid van nt deze door een „petition" ter e vergadering in.

it van de behandeling over de gt echter bij de beraadslaging De committees, die de pri- delen, bestaan uit 4 à 5 leden. van beide partijen en hunne ge- in 't algemeen meer overeen- en rechterlijk, dan met een wet- De voornaamste aangelegenhe- vate bills geregeld worden. aanvragen voor spoorwegen.

pen, die betrekking hebben op aangelegenheden van den Staat. ney bills, kunnen slechts door rden ingediend.

n wetsvoordrachten over open- eden. Zij worden schriftelijk bij gediend, nadat hiertoe vooraf bij aag, bij „motion", aan den voor- geven. Eertijds werden de voor- m van bede- of verzoekschriften. aan den Koning aangeboden, als iften van bezwaren en wenschen um et desideriorum), waarin al- gedachten, de beginselen, waren il er open plaatsen (blanks) gela- epalingen van feitelijken aard, als sommen, termijnen en dergelijke. in ieder Huis driemaal gelezen ndiening wordt de bill voor de zen: het Parlement beraadslaagt over het wenschelijke van het nen van het voorstel in zijn ge- eede lezing wordt gedebatteerd ginsel van de bill. Tusschen de e lezing volgt de beraadslaging , waarbij de afzonderlijke arti- worden. Het zoogenaamde committee bestaat in den regel uit het geheele Huis, maar in de plaats van den Lord Chancellor in het Hoogerhuis of van den Speaker in het Lagerhuis wordt nu de voorzittersstoel ingenomen door den Chairman of Committees. In buitengewone gevallen wordt een speciale commissie (select committee) van 15 leden benoemd. Sedert 1882 zijn in het Lagerhuis de beide zoogenaamde Grand committees ingesteld, elk uit 60—80 leden bestaande, die in de plaats treden van het geheele Huis, wanneer handels- of rechtsaangelegenheden behandeld worden. Na de beraadslaging van de commissie wordt aan het Huis een verslag (Report) uitgebracht, waarop dan de derde lezing volgt. Daartoe wordt de gewijzigde bill aan het Huis in zijn geheel aangeboden, om verworpen of aangenomen te worden.

Bijvoegingen of veranderingen, nu nog gemaakt, worden op een afzonderlijk stuk perkament (rider) geschreven, en dit wordt aan 't oorspronkelijk stuk vastgehecht. Volgt nu weder de aanneming, dan is de bill in het Lagerhuis vastgesteld, en één der leden wordt belast met de overbrenging er van naar „the Bar of the House of Lords", waar zij op dezelfde wijze nog eens behandeld wordt (behalve het op schrift brengen), om daarna den Koning ter goedkeuring voorgelegd te worden, die door zijn sanctie haar tot „Act" verheft. Ook in het Hoogerhuis zijn nog bijvoegingen en veranderingen mogelijk, waarover dan conferentiën tusschen commissiën uit de beide Huizen, of tusschen de Huizen zelf moeten plaats hebben. Kunnen deze zich daarover niet vereenigen, dan is de bill gevallen (dropped) en blijft het voorstel dus zonder gevolg, evenals wanneer de koninklijke sanctie achterwege blijft. De Koning geeft van het verleenen of weigeren der sanctie kennis aan het Hoogerhuis, òf in persoon, òf bij boodschap onder het grootzegel van den Staat, die door den secretaris van den Staat wordt voorgelezen. De daarvoor nog gebruikelijke formulieren zijn in oud Fransch-Normandische taal en stijl gesteld en in zeer beleefde vormen ingekleed. Het onthouden van de sanctie aan bills, vroeger niet ongewoon, komt thans weinig meer voor. Koningin *Elizabeth* weigerde in één zitting de bekrachtiging van 48 bills. De laatste weigering na die van *Willem III* in 1692, bij gelegenheid van de bill over driejarige Parlementen, waarvan in 1695 de bekrachtiging door hem toch volgde, is geweest in het jaar 1707. De parlementaire gewoonte brengt mede, dat de Regeering zich van een meerderheid in het Parlement verzekert, zoodat het gebruik maken van het recht van „veto" overbodig wordt.

Bill heeft in de Engelsche taal de beteekenis van een papier, een geschrift, dat tot bewijs van een recht dient, of waarin een recht is vervat. Met onderscheiden samenstellingen wordt het aldus gebruikt, als: „bill of complaint", schriftelijke klacht, „bill of divorce", aanvraag in rechten tot echtscheiding, „bill of exchange", wisselbrief, „bill of lading", cognossement of vrachtbrief. Bekend is de „Bill of Rights", een verklaring betreffende de ware, oude, onaantastbare rechten des volks, welke den 13den Februari 1688 door het Parlement aan den Prins en de Prinses *van Oranje* werd voorgelegd en door hen als koning en koningin erkend en bekrachtigd werd.

Bill is de afkorting van den Engelschen voornaam *William* (*Willem*).

Billardiéra *Smith* en *Sprengel* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Pittosporaceeën* en onderscheidt zich door een 5-deeligen, gekleurden kelk, door een bloemkroon, die uit 5 holle bloembladen bestaat, door een 2-lobbigen stempel en door een 2-hokkige, veelzadige bes. Het omvat een aantal Australische heestergewassen, van welke sommige als sierplanten worden gekweekt, zooals *B. scandens Sm.* (*B. canariensis Wendl.*), met gewondene takken, witachtig gele bloemen en blauwe, eetbare bessen — *B. fusiformis Labill.* (*Sollya heterophylla Lindl.*), met fraaie, hemelsblauwe tot aren vereenigde bloemen — *B. longiflora Labill.* met een gewonden stengel en groenachtig gele bloemen. — *B. mutabilis Salisb.* eveneens met een gewonden stengel en blauwe bessen, die allengs purperrood worden, enz. De vruchten dezer planten zijn doorgaans nog sierlijker dan hare bloemen.

Billaud-Varennes, *Jean Nicolas*, een van de hoofdpersonen der Fransche Omwenteling, werd geboren den 23sten April 1756 te La Rochelle. Hij was de zoon van een advocaat en leidde al spoedig een loszinnig leven. Toen hij pas de hoogeschool verlaten had, schaakte hij een jong meisje en voegde zich vervolgens bij een tooneelgezelschap. Weldra echter keerde hij naar zijn geboortestad terug, waar hij zich door zijn hekeldichten en vooral door zijn blijspel: „La femme comme il n'y en a plus" veler vijandschap op den hals haalde. Hij moest La Rochelle verlaten en trad in een geestelijke orde, maar werd uit deze verbannen. Toen begaf hij zich naar Parijs (1785), werd er advocaat, huwde met de onechte dochter van een pachter-generaal en verwierf hierdoor eenig aanzien en vermogen. Bij het uitbarsten der Omwenteling stond hij in de voorhoede en gaf de hevigste brochures in het licht, onder anderen: „Le despotisme des ministres de France." In 1791 werd hij benoemd tot rechter in het 4de arrondissement te Parijs; daarna verbond hij zich met *Danton*, *Murat* en *Robespierre*, plaatste zich aan het hoofd der Jacobijnen en gold als een der aanleggers van den opstand van 10 Augustus 1792 en van de Septembergruwelen. Weldra was hij lid van de Nationale Conventie, waar hij met kracht de terechtstelling van den koning binnen 24 uur bepleitte. Later zocht hij de Girondijnen te doen vallen, en toen de Bergpartij de overhand behouden had, werd hij er voorzitter, waarna hij zorgde, dat de hertog van *Orléans*, de koningin en vele anderen voor de revolutionnaire rechtbank werden gebracht. Toen op zijn aandringen het „Comité du salut public" benoemd was, deed hij zijn best, om aan dit tienmanschap het gezag te verschaffen, totdat hij met een aanklacht tegen *Robespierre* optrad. Hij bracht later *Danton* en *Robespierre* ten val, doch veroorzaakte daardoor ook zijn eigen ondergang. Na den val van het Schrikbewind werd hij den 1sten April 1795 tot deportatie naar Cayenne veroordeeld. De amnestie, hem door *Napoleon* aangeboden, wees hij van de hand; hij bleef er 20 jaren en hield zich bezig met het tam maken en africhten van papegaaien. In 1816 kwam hij te New-York, waar de algemeene verachting,

die hij er ondervond, ...
men naar St. Doming...
Prince, den 3den Juli 18...
ven: „Tableau de ...
verschenen in het tijdschr...
çaise"). De Mémoires ...
valsch. De echte zijn ...
den titel: „Billaud V...
et correspondance" (Par...

Billault, *Auguste* ...
staatsman, werd geboren ...
vember 1805, studeerde ...
vestigde zich te Nantes ...
weldra een grooten ...
er voorzitter van de ...
lid van den gemeente...
taal bestuur. Hij ...
de vragen van den dag ...
collegiën afgevaardigd ...
vaardigden. Zijn ...
weinig opgang, maar ...
behandeling der zaken ...
te verschaffen. Eerst ...
van *Thiers* en ...
stukken omtrent ...
werd hij benoemd tot ...
van den hertog van ...
tot onderstaatssecretaris ...
Hij verdedigde de ...
een handelsverdrag met ...
het ministerie (October ...
rechtbank van Parijs ...
bij de oppositie voegde ...
en hoewel hij zijn ...
staande misbruiken ...
de staatkundige ...
wenteling vertegenwoordig...
neerende Vergadering ...
rieure en nam er plaats ...
sche partij; hij stemde ...
van de familie *Orléans* ...
twee Kamers. Daar hij ...
Napoleon tot voorzitter ...
naderde, werd hij ...
Lichaam. Hij werd ...
rechtshof te Parijs ...
en ijverde in 1850 ...
recht. Ook verdedigde ...
schrift „l'Evénement". ...
het algemeen kiesrecht ...
Kabinetsveranderingen ...
noemd onder degenen, ...
worden toevertrouwd, ...
van 2 December 1851 ...
gevaardigde gekozen ...
het Wetgevend Lichaam ...
der herstelling van het ...
Juli 1854 werd hij ...
nister van Binnenlandsche ...
van dat jaar lid van den ...
13 Januari 1858 moest ...
feuille afstaan aan den ...
hij verving diens ...
Padua, reeds den ...
werd hij minister ...
staatkunde des keizers ...
verdedigen. Hij ...
lières bij Nantes, den ...

·n politieke redevoeringen uit-
itel: „Oeuvres de Marie Bil-
: notice biographique" (2 dln.,
len handel).

nb. is de naam van een plan-
milie der *Bromeliaceeën*. Het
overblijvende gewassen, die
cerplanten op groote boomen
arvan worden wegens de fraai
blaadjes als sierplanten in kas-
icolor *Ladd* heeft gedrongen
bloemdekblaadjes, waarvan de
pe, donkerpurperroode slippen
e buitenste groenachtig geel
vlekken. Deze groeit bij Rio
ifolia Lindl. heeft zwaardvor-
n bladeren, een roestrooden
ange aar, met langgespitste,
djes en sierlijk gekleurde bloe-
fraai is *B. pyramidalis Lindl.*
te en lichtblauwe bloemen.

dersen, een Deensch admiraal,
ecember 1797. Hij werd in 1809
nant tweede klasse, maakte een
„Minerva" naar de Middelland-
-Indië, trad in 1820 in Fran-
bezocht Zuid- en Noord-Ame-
keerde hij naar zijn vaderland
40—1841 met het fregat „Bel-
nerika en deed in 1845—1847
an de korvet „Galathea" een
welke hij beschreef in zijn:
rvetten Galatheas Reise om-
9—1851). In den oorlog tegen
848 was hij onderbevelhebber
n de Oostzee en vervolgens van
e. In 1852 werd hij minister
out-bij-nacht, legde in 1854 de
en werd in 1858 commandant
n de Oostzee. Von 1860—1868
ister van Marine, deed daarop
a, door hem beschreven in zijn
til China" (1865), nam in 1868
ng daarbij den titel van geheim
t en overleed den 7den Mei 1883.

Steen Andersen, een Deensch
tsman, geboren den 1sten Juli
rde in de rechten en stichtte in
haagsche „Dagbladet", hetwelk
aren redigeerde. De voornaamste
geleverde stukken heeft hij in
onder den titel: „Tyve Aars
1861 werd hij lid van het Fol-
nt), waar hij door zijn schitte-
dheid tot de beste leden behoorde
minderheid. In 1864 werd hij
hoogverraad, omdat hij het erf-
van koning *Christiaan IX* in
kken, maar het Hooggerechts-
vrij. Na zijn „Dagbladet" ver-
was hij van 1880—1884 ge-
neraal in de Vereenigde Staten.
ij burgemeester van Holbalk op
f den 11den November 1898 te
s schrijver heeft hij voorts reis-
erd, vooral: „Herinneringen uit

riefje, kaart, etiket, introductie-kaart (voor den schouwburg, concerten, enz.), spoorkaartje. **Billet d'amour, billet doux**, liefdesbrief; **billet de faveur**, vrijkaart; **billet de (faire) part**, een aanzegging, een kennisgeving (van familiegebeurtenissen).

Billetmachines is de naam van machines, welke voor het maken van spoorwegkaartjes gebruikt worden. Nadat het daartoe te bezigen bordpapier in stukjes van de vereischte afmetingen gesneden is, worden deze door middel van een gecompliceerde machine afzonderlijk gedrukt en door een telapparaat geteld. Even vóór het afgeven worden zij met de kleine stempelmachine van *Edmonson* van den datum voorzien. Deze machine werkt in zooverre zelfstandig, dat alleen door het inschuiven van de kaart in de daartoe aanwezige opening, het afstempelen bewerkt wordt.

Billington, *Elisabeth*, een zangeres en tooneelspeelster, geboren te Londen in 1765, was de dochter van den Duitschen muziekliefhebber *Weichsel*. Haar vader deed haar les geven in het klavierspel door *Thomas Billington*, die het waagde in 1786 zijn leerling te schaken. Te Dublin betrad zij, door den nood gedrongen, het tooneel en oogstte zoo grooten bijval, dat haar vader haar vergiffenis schonk en zij eerlang in de gelegenheid werd gesteld, aan den schouwburg van *Covent Garden* te Londen hare gaven ten toon te spreiden. Hare opleiding werd te Parijs door het onderricht van *Sacchini* voltooid. Toen zij te Londen was teruggekeerd, behoorde zij er weldra tot de lievelingen van het publiek. Van 1794 tot 1801 reisde zij in Italië en huwde er na den dood van haren eersten man met een zekeren *Félissent* uit Lyon. Nadat zij in 1809 het tooneel had vaarwel gezegd, woonde zij eerst te Londen en daarna op een villa bij Venetië, waar zij den 26sten Augustus 1828 overleed. Hare „Gedenkschriften" zijn in 1812 in het licht verschenen.

Billioen is een getal, dat millioen maal millioen aanduidt en dus uitgedrukt wordt door de eenheid, gevolgd door 12 nullen, of door 10^{12}.

Billiton of *Blitoeng*, een eiland tusschen Bangka en Borneo gelegen, tusschen 107° 31½' — 108° 18' O. L. en 2° 31½' — 3° 16½' Z. Br. In het N. wordt het begrensd door de Zuid-Chineesche Zee, in het O. door de Karimata-passage, in het Z. door de Javazee en in het W. door de Gasperstraten. Het heeft eenigszins de gedaante van een rechthoek en beslaat een oppervlakte van 4592.5 v. km.; daarbij komen de naburige eilanden, die samen 247.5 v. km. beslaan, zoodat de geheele oppervlakte dezer assistent-residentie 4840 v. km. bedraagt. De kusten van het eiland zijn zonder afwisseling en weinig schilderachtig. Bij de aan de W. kust gelegen hoofdplaats beginnende en vandaar noordwaarts gaande, vallen de volgende kapen en baaien te vermelden: Tandjong Pandang ten N. der monding van de Tjeroetjoep-rivier, T. Koeboe, T. Binga, een hooge granietkaap, omringd door een archipel van boven water uitstekende granietklompen, T. Kelajang, de N. W. hoek van het eiland, T. Tinggi, T. Pendaoe, de bocht van Sedjoek, T. Siantoe, de noordelijkste punt van Blitoeng, T. Tjalang of Kelinting, eigenlijk drie punten, de baai van Padang, T. Batoe-Bedil, de Boedingbaai, T. Pating, T. Boeroeng-Mandi, T. Mangar, de oostpunt des eilands, T. Se-

mak, T. Tapoek, T. Batoe-Boenjong, T. Batoe-Hitam, T. Keloempang, de zuidpunt van Blitoeng, T. Risik, de baai van Balok, T. Batoe-Toengkoe, T. Genting, T. Tamelan, T. Gemoeh, T. Roe, de westpunt van Blitoeng, een modderkaap, T. Tikar en T. Saban, ten Z. der monding van de Tjeroeh-joep-rivier. Langs de geheele W. kust strekt zich een zeer smalle, slechts op enkele plaatsen onderbroken strook zandgrond uit; aan de O. kust vindt men een breede zandvlakte, 165 v.km. groot en een aanzienlijk moeras insluitend, dat wemelt van krokodillen; ook langs de westelijke helft der Z. kust vindt men een smallen zandgordel. De andere deelen der kust bestaan óf uit afzettingen van zee- en brakwater-modder, de zoogenaamde *bakoe*, bedekt met een eigenaardige, bijna ondoordringbare boschvegetatie, en die vooral aan de W.-, N.-, en Z. kust sterk ontwikkeld zijn, óf uit eigenlijke moerassen, waarvan het grootste, met een oppervlakte van 128 v. km., aan de Z. O. kust voorkomt en een waar krokodillennest is. Wel 150 eilandjes strekken zich langs de kusten uit, doch alle zijn van geringen omvang en weinig beteekenis. De voornaamste er van zijn: Kalmöa of Klemöa, voor de monding der Tjeroetjoep, waarop zich sedert 1871 een gouvernements-kolendepôt bevindt; verder zuidwaarts Klemambang; tegenover kaap Roe ligt Mendanau, het grootste van alle, heuvelachtig en bewoond; ten N. er van ligt het eilandje Batoe Dinding, verder zuidwaarts Selioe. Op de O. kust verdient Selandoe vermelding, nabij de N. kust de kleine granieteilandjes Batoe-Bedil, Batoe-Bisli en en Batoe-Pong.

Billiton vormt een golvend heuvelland, waaruit zich talrijke heuvels en bergen verheffen, gedeeltelijk tot gebergten gegroepeerd. Horizontaal, vlak land komt alleen aan de kusten voor. De rivieren en hare vertakkingen zijn nergens diep ingesneden en tusschen de stroomende wateren is het terrein zachtrond gewelfd, waardoor het land over het algemeen een eentonig karakter bezit. De hoogste verheffing van den bodem bevindt zich ongeveer in het midden des eilands, waar het Tadjam-gebergte oprijst, welks beide hoogste toppen (510 m.), Tandjam-Laki en Tadjam-Bini, een spitsen vorm vertoonen en door een nauw zadel verbonden worden. Men kan de verheffingen van Blitoeng in twee soorten onderscheiden: die welke voorkomen in de devonische vorming en die, welke uit graniet zijn samengesteld. De eerste soort, welke verreweg de overhand heeft, vormt scherpe ruggen en spitse toppen, die der tweede zijn steiler, doch vertoonen afgeronde toppen en ruggen. Men kan de bergen der eerste soort bijna alle samenvatten in vier rijen, waarvan de eerste twee met elkander evenwijdig in Z. W. — N. O. richting loopen, de derde rij met de beide overige een negatieven hoek van 13,5°, de vierde een positieven hoek van 13,5° vormt. De granietbergen komen slechts in de vier hoeken des eilands voor. Tot de eerstgenoemde der vier rijen behoort het Tadjamgebergte, dat geheel met zwaar bosch bedekt is. Ten Z. W. van dit gebergte liggen twee, slechts door een 400 m. breede vallei van elkander gescheiden gebergten: het Lipang-gebergte (334 m.) en het Aroet-gebergte. In de tweede reeks vallen te vermelden van het Z. W. naar het N. O. het Agoeng-gebergte (379 m.), het Sepang-geberg-

te en het
Z. van den
waarop vijf
drie mijndistrikten
N. der beide
de vierde, ten Z.
het Mengkaroeng-
roempoet-gebergte.
noemen wij in het
pen, waarvan de
twee toppen, en
het Boeroeng-
namige top 432 m.
ginda (151 m.),
nietklompen
de Beloeroe (355 m.)
Z.O. komen geen
voor.

Billiton bestaat
waarschijnlijk
laat-devonische
leigesteente op,
de. Het graniet
de oppervlakte, o.a.
Boeroeng-Mandi. De
de leibergen
siet bevattende)
graniet vindt men
gangen, ijzer- en
weeringsprodukten
en lei-lateriet,

Het rivierstelsel
delijke graniet-
het eiland haar
zich die vier
gebergte, het
mige toppen
heeft men een
dingen.

Het tinerts
verder in het
gen liggen
posttertiair, jonger

De waterverdeeling
hoofdrivieren
in de streek
Badaoe en
de andere op de O.
zijn geheele breedte.
springt tusschen
mondt uit aan de N.
twee rivieren
kust in de Balokbaai
kust beginnen,
gende rivieren:
hare monding voor
en de Tjeroetjoep,
liton. Dicht bij
bank ligt, bevindt
land, waar de rivier
de getijden zijn 11,6
merkbaar, voor
boven het dorp
vieren valt
kust is de Boeding
laadbooten is deze
plaats, hoogerop
kust valt de Mangaris

n zandbank ligt, 135 m. breed;
de hoofdrivier aan de O. kust,
eede monding. Aan de Z. kust
oeloe, de Balok met hare zij-
le Membalong, die aan de W.
halve de eerste en de laatstge-
ren storten zij alle haar water
Aan drinkwater is nergens ge-
binnenland is dat der rivieren
ar deze bij de kust brakwater
oor middel van putten van ge-
ntend water verkrijgen.
emperatuur bedraagt 27½° C.
ng betreft, staat Billiton onder
loed der moesons. Windhoozen
ns voor, daarentegen zijn onwe-
orden eigenlijke bliksemstralen
omen. De vochtigheid der lucht
laar dat het sterk dauwt op het
egenval betreft, bedraagt de ge-
e neerslag te Tandjong Pandang
227 en te Manggar 2534 mm. en
tal regendagen op deze plaatsen
57. In den drogen tijd (Juni t/m.
e Tandjong Pandang gemiddeld
dsheidstoestand is er niet bijzon-
oemen. De meest voorkomende
ler de mijnwerkers, zijn beri-beri

grootste deel van Billiton is met
h slechts op sommige bergen en
ige andere plekken worden nog
ijke wouden aangetroffen, ter-
jong hout van hoogstens 25 à 30
iekt is. Waar dit ontbreekt, treft
die voorbereid of bebouwd zijn,
rafgaande jaar bebouwd zijn ge-
ken de padangs, groote van hout
met een zeer geringen planten-
ering. Men treft ze te midden des
op zandsteen en nooit op graniet,
g water en hebben absoluut geen
ntegen ten deele met alang-alang
er heeft aan hun ontstaan en uit-
uld. Overigens vertoont de na-
e van Billiton een treffende over-
van Bangka, zoodat wij daarheen

wereld verschilt slechts weinig
ka. Daartoe behooren: drie soor-
geiten, wilde varkens in menigte,
artige aap en de zwarte aap, het
one vleermuis, de vliegende hond
ende kat (koebing), de muskus-
rat, de stinkende boschrat (moen-
rige schuwe hond, die voor de
, de groote djelalang, de kleine
het schubdier en aan de kusten
koe, wier vleesch zeer smakelijk
indt men er: de huismusch, de
een insekteneter, de zwaluw, de
chtig groene parkiet, de kieken-
l, een groote uil (boeroeng han-
, die veel met den kwartel over-
duivensoorten, boschhoenders, de
nipachtige vogels. Van kruipende
padden, land- en zoetwaterschild-
okodillen, de kameleon, de gekko, verschillende hagedissen, een groot aantal slangen, waaronder verscheiden vergiftige soorten en ook de python, die tot 10 m. lengte bereikt en door de Chineezen gegeten wordt; verder padden, water- en boomkikvorschen. Zoetwater- en zeevisschen, onder de laatste de zeer smakelijke soorten ikan krissie en belanak, zijn talrijk. — Ook torren, bijen, wespen, mieren in vele variëteiten, waaronder zeer groote cicaden, lantaarndragers, duizendpooten, muggen, vliegen en vlinders worden er aangetroffen, alsmede de veenmol, verschillende soorten van sprinkhanen, schorpioenen, bloedzuigers, die op vochtige plaatsen voor den mensch zeer lastig kunnen wezen, zeekrabben, garnalen, de inktvisch, eetbare oesters, tripang en schelpdieren *(tridacna gigas)*. Ook agar-agar wordt veel gevischt.

De bevolking van Billiton bedroeg in 1901 31714 zielen, en wel Europeanen 84, Chineezen 11577, Arabieren 7, andere vreemde Oosterlingen 4, Inlanders 31714, te verdeelen in Orang-Darat, de overgroote meerderheid, Orang Sekah en vreemde Maleiers. Zie verder *Billitonneezen*. Onder de eerste rubriek is de militaire bezetting, die 46 man sterk was, niet begrepen. De Europeanen zijn gedeeltelijk bestuursambtenaren en gedeeltelijk in dienst der Billiton-Maatschappij, terwijl enkelen van den handel leven. Van de Chineezen vinden ongeveer 9000 hun bestaan als mijnwerkers.

Slechts enkele plekken van Billiton zijn voor landbouw of veeteelt geschikt. De landbouw bestaat dan ook uitsluitend in rijstbouw op ladangs en het teelen daarop van oebi, keledik, maïs, keladi, pisang, teboe, tjabe en enkele andere gewassen. De tuinbouw neemt toe en in de laatste jaren ook de aanplant van peper en cassave voor den uitvoer. Rondom de dorpen plant de bevolking vruchtboomen. Veeteelt bestaat er op het eiland niet, terwijl de nijverheid weinig ontwikkeld is en zich bepaalt tot het vervaardigen van matten, zakken, rijstmandjes en sigarenkokers, het ijzersmeden, tingieten en touwslaan. De Chineezen bezitten enkele steen- en kalkbakkerijen. De vischvangst wordt door velen òf als hoofd- òf als nevenbedrijf uitgeoefend, evenals de jacht op herten en wilde zwijnen. Menigeen vindt een bestaan in het verzamelen van boschprodukten, als boomschors, rotan, hars, honig en was. Ook de handel heeft weinig te beteekenen, evenals de scheepvaart. De Billiton-Maatschappij (zie aldaar) voert alleen tin uit. Verder bestaat de uitvoer uit matten, rotan, meubelhout, damar, was, agar-agar, schildpad, haaienvinnen, hertenhoorns, peper, tapioca, schelpen en tinnen voorwerpen. De invoer bestaat voornamelijk uit rijst, olie, zout, tabak, amfioen, katoenen goederen, Chineesche schoenen en vuurwerk, gezouten eieren, staal, ijzer en ijzerwaren, paarden, koeien, geiten, schapen, wijn, bier, boter, kaas en mijngereedschappen. In 1903 werd voor rekening van particulieren ingevoerd voor 980804 en uitgevoerd voor 1.285310 gulden.

Voor het burgerlijk bestuur is Billiton in vijf distrikten verdeeld: Tandjoeng-Pandang, Boeding, Manggar, Linggang en Dindang, wier resp. hoofdplaatsen dezelfde namen dragen. Aan het hoofd van het geheele bestuur staat een assistent-resident; die rechtstreeks onder den gouverneur-gene-

raal staat. Over de afzonderlijke distrikten zijn distriktshoofden aangesteld, die den titel van ngabehi (ingebej) voeren. Tot de ambtenaren van bestuur zouden ook nog de administrateurs der mijndistrikten van de Billiton-Maatschappij kunnen gerekend worden, die op voordracht der maatschappij aan den gouverneur-generaal door dezen laatste benoemd en zoo noodig ook weer ontslagen worden. Zij bezitten een geringe politiemacht over de Chineezen, onder verantwoordelijkheid aan den assistent-resident. Voor de rechtspraak ressorteert het eiland onder het rechtsgebied van den Raad van Justitie te Batavia.

Voor het onderwijs zorgt de regeering door twee gouvernements lagere scholen voor inlanders, die in 1902 door 130 leerlingen bezocht werden. Daarnaast bestaan er op de distriktshoofdplaatsen lagere scholen voor inlanders, en hebben de Chineezen 10 lagere scholen op het eiland, die evenwel in 1902 samen slechts 92 leerlingen telden.

De geschiedenis van Billiton valt samen met die van Bangka (zie aldaar) en met dit eiland kwam het aan den sultan van Palembang en werd door hem in 1812 aan de Engelschen afgestaan. Toen wij in 1816 Bangka weer in bezit namen, werd door Engeland de teruggave van Billiton geweigerd, omdat dit eiland niet uitdrukkelijk werd genoemd in art. 2 der conventie van 1814. Desniettemin besloten wij reeds in 1817 het eiland te bezetten, doch eerst in 1822 werd er een assistent-resident en een militaire bezetting gevestigd. Reeds in 1826 werden beiden weer teruggeroepen, hoewel in het Londen's tractaat van 1824 Engeland van het eiland formeel afstand had gedaan. Slechts een sergeant of korporaal met 8 à 10 soldaten bleven op Billiton achter, terwijl overigens het eiland als een onderhoorigheid van Bangka onder het bestuur van diens resident zou staan. Onmiddellijk herleefde de zeeroof en werd tot 1851 ongestraft van hieruit gedreven, totdat in 1852 Billiton met de eilanden beoosten den Lepar-archipel en in de onmiddellijke nabijheid daarvan gelegen van Bangka afgescheiden en tot een zelfstandige assistent-residentie verheven werd. De rust werd sedert dien slechts zelden op het eiland gestoord en de toestand der arbeiders in de mijnen geeft tot geen ernstige grieven — zoonals op Bangka (zie aldaar) — aanleiding.

Billiton-maatschappij is een te 's Gravenhage gevestigde en in Nederlandsch Oost-Indië vertegenwoordigde vennootschap, welke zich bezighoudt met het ontginnen van delfstoffen bevattende en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op het eiland Billiton.

Eerst in 1747 vestigde de gouverneur-generaal *Van Imhoff* de aandacht van de regeering op dit eiland, doch aangezien geen grondig onderzoek werd ingesteld en omdat de Billitonneezen het voorkomen van tin geheim hielden, bleef men ook tijdens het Engelsche tusschenbestuur onbekend met den tinrijkdom van Billiton. Na 1822 werd echter herhaaldelijk het bestaan van tin gerapporteerd, doch de regeering nam daarvan geen notitie, hoofdzakelijk wijl zij bevreesd was den prijs van het Bangka-tin door overproduktie te verlagen.

In 1850 volgde de concessie-aanvrage van prins *Hendrik* der Nederlanden en baron *Van Tuyl van Serooskerken*, om de tinertsen op Billiton te ontginnen. Toen werd de mijningenieur *C. de Groot* door

de regeering met [illegible]
last. Dit had ten gevolge [illegible]
sluit van den 15den Maart [illegible]
vragers voor den tijd [illegible]
verleend voor het ont[illegible]
tende en het in cultuur [illegible]
gronden op het eiland [illegible]
de-concessionaris [illegible]
heer *J. F. Loudon*. T[illegible]
sie werd in 1860 de B[illegible]
welker statuten in [illegible]
goedkeuring verw[illegible]
zigd werden. Het ka[illegible]
gulden, verdeeld in [illegible]
den; de helft werd aa[illegible]
deeltelijke verg[illegible]
sie afgestaan. Het [illegible]
een directeur, bijgesta[illegible]
der toezicht van 5 [illegible]

Het concessie-cont[illegible]
in 1864 gewijzigd w[illegible]
reeds in 1882 werd [illegible]
's Jacob een nieuw [illegible]
gesloten, waarbij de [illegible]
werd. Aangezien deze [illegible]
afgaande koninklijke [illegible]
werd zij door de Ned[illegible]
verklaard. Den 14den Ma[illegible]
het oude contract [illegible]
van dat jaar en een [illegible]
voor den tijd van 25 jaar [illegible]
Mei 1892 tot ultimo Ap[illegible]
3 van dat contract beta[illegible]
jaarlijks aan het gouver[illegible]
lig saldo. Op de begroo[illegible]
voor 1905 werd dit aa[illegible]
1,55 millioen gulden.

Als vertegenwoo[illegible]
dië komen alleen Ned[illegible]
regeering kan zoowel [illegible]
als in Nederland een [illegible]
saris en een plaatsver[illegible]
maatschappij aanstellen [illegible]
gen aan het hoofdagent[illegible]
dische Handelsbank te B[illegible]

Het Europeesch per[illegible]
Billiton bestaat uit een [illegible]
ministrateurs, een ge[illegible]
3 adjunct-landmeters.

Aan het verslag over [illegible]
volgende ontleend:

De ontginning va[illegible]
gen met herhaald [illegible]
krachtige pulsometers [illegible]
voortgezet op 5 terre[illegible]
de bewerking der [illegible]
gezet en wordt [illegible]
ke hooggelegen afzettingen [illegible]
waarvan er één gelegen [illegible]
Dendang.

De toeloop van immigr[illegible]
van oud-mijnwerkers wa[illegible]
ter dan in het vorige, [illegible]
timo April 1905 : 1188 [illegible]
treerd waren dan op ultimo [illegible]

Met de functiën van [illegible]
belast de hoofdingenieur [illegible]
W. *Godefroy*.

Digitized by Google

iet grond-onderzoek is een al-
ivulling der vroegere onder-
:eld en het noodige boorma-

ı tot een proef met de toepas-
rondvervoer bij de bewerking
›p Billiton; de voorbereiden-
toe zijn reeds getroffen.
estand was onder de mijnwer-
ıevredigend. Beri-beri kwam
oor, in het geheel met 7 ge-
het vorige jaar.
ver het algemeen gunstig voor

e productie bedroeg 71706,77
42 in het vorige jaar.
waren 72 mijnen en 6 zelfstan-
ievens 13 P. O. ploegen (zoo-
re ontginningen op oud-mijn-

ır werden op de gebruikelijke
g te Batavia verkocht 49269,84
ıiddeld f89,54½ per pikol. Over
ıs omgeslagen, wordt derhalve
54½ tegen f86,77½ en f87,02
›ekjaren.
venu der 12 tinverkoopingen te
269,84 pikols tin werden ver-
,20 pikols in het vorig jaar, be-
56 tegen f5.239.957,79 in het

n het boekjaar zijn nog in voor-
: erts = 5.513,11 pikols tin.
tschappij behoefde van het re-
.lp tot uitkeering van dividen-
, zoodat het geheele kapitaal van
ef.
ngatie uitgezette gelden werd
en aangekocht f362.000 nomi-
het 3 pCt. grootboek Ned. Werk.

Mei 1905 in ontginning gebleven
ns met twee toegenomen.
d 7194 man in de quantumploe-
t verslagjaar, is voor het nieuwe
op 7764 man gerekend.
der tinmarkt toch veroorlooft de
e arme terreinen voort te zetten.
ı te verkrijgen produkt wordt ge-
ikols tin bij f637.395 toeslag.
ten produkt is bij regelmatig re-
ikols tin.
vooruitzichten voor de toekomst
at de ontginning der armere ter-
lijk is bij hoogen marktprijs van
bleef het verloop der tinmarkt in
r gunstig. Waren de uitkomsten
rzoek in het afgeloopen jaar vrij
meent te mogen verwachten, dat
er boringen op nog ruimer schaal
itioneel werkplan ook in de toe-
tshoudende terreinen zullen wor-
waaraan de ontginning, althans
op de tinmarkt, mogelijk wordt

erd vastgesteld op 235 gulden.
en. De inlandsche bevolking van
enals op Bangka (zie aldaar), ver-
deeld in Orang Darat en Orang Sekah.
Ook hier vormen deze laatsten geen zuiver ras. Zij zijn krachtig gebouwd, hebben een zwartachtig bruine huid, stinken naar traan, zijn vermetele zeevaarders, goede visschers en werklieden, daarentegen onzindelijk. De mannen dragen het haar kort, de vrouwen lang. Zij hebben alleen een spreektaal, zijn groote leugenaars en dieven, leven steeds op hun schepen en vormen de matrozen en sjouwerlieden der Billitonmaatschappij.

De Orang Sekah onderwierpen zich in 1851 aan ons gezag en gaven den zeeroof op; gedeeltelijk werden zij daarna tot den Islam bekeerd, terwijl de overigen heidenen bleven. Sommigen vestigden zich in den laatsten tijd aan den vasten wal.

De Orang Darat of de oorspronkelijke bewoners, kwamen vermoedelijk in overoude tijden als Maleische kolonisten op het eiland. Een groot deel der bewoners is afkomstig van Palembang en de verdere oostkust van Sumatra, andere kwamen van Bangka, den Riouw-archipel, Borneo en elders; de bevolking is derhalve zeer gemengd en zuivere Billitonneezen zijn niet meer te vinden. De Orang Darat zijn klein of van middelmatige lengte; ze hebben sprekende gelaatstrekken, zijn behulpzaam, gastvrij, eerlijk, vlijtig, spaarzaam, goedaardig en onvermoeid. Hunne behoeften zijn gering; zij betalen geen belasting, doch moeten daarvoor heerendiensten verrichten. Grondbezit is slechts in zeer beperkte mate bekend. Alle huizen staan op palen. De gewone kleeding van den man bestaat uit een korte, wijde witte broek en daarover een sarong; om het hoofd draagt hij een hoofddoek. De vrouw kleedt zich in een langen sarong en een wit baadje; de kinderen loopen gewoonlijk naakt. Alleen de hoofden dragen nu en dan schoeisel. Veelwijverij, hoewel geoorloofd, komt zelden voor; echtscheidingen zijn menigvuldig. Rijst met een weinig zout en Spaansche peper vormt het hoofdvoedsel, doch bij gebrek aan rijst worden ook sebi, maïs, sago, aardappelen en kalabassen gegeten. Slechts nu en dan wordt een stukje visch of hertenvleesch genuttigd. Zij belijden den Islam; uiterlijk vertoon is echter hoofdzaak. De Orang Darat zijn zeer bijgeloovig; volgens hen hebben de rondzwervende zielen der overledenen invloed op de levenden. Gevreesd is de ook elders in Insulinde bekende pontianak, welke op Billiton de geest eener schoone, doch kwade vrouw is, die in de gedaante van een vogel rondzwerft.

Bill of attainder is de naam van het parlementaire wetsbesluit, waardoor in de oorlogen der Witte en Roode Roos in Engeland de overwinnende partij bij de volkomen door haar beheerschte parlementen een snellere en betere veroordeeling van haar tegenstanders verkreeg. Hetzelfde middel gebruikte de despotische *Hendrik VIII*, bijv. in de processen tegen *Thomas Cromwell* en *Katherina Howard*, en *Karel I* in het Lange parlement tegen *Strafford* en *Laud*.

Bill of exchange. Zie *Wissel*.

Bill of lading. Zie *Cognossement*.

Bill of rights is de naam van een soort verkiezingscapitulatie in Engeland, welke na de verdrijving van *Jacobus II* door de beide groote politieke partijen werd opgesteld en die de nieuwe vorst, *Willem van Oranje* en zijn gemalin *Maria* (een dochter van *Jacobus II*), moesten erkennen, voordat zij als koning en koningin werden gehul-

digd. De leden van het parlement, die niet overeenkomstig den vorm waren opgeroepen, formuleerden dit artikel als een verklaring der rechten (declaration of rights). Na de bill of rights aangenomen te hebben, werd aan *Willem van Oranje* de regeering van het land opgedragen. Eerst in October 1689 sanctionneerde een overeenkomstig de wettelijke voorschriften benoemd parlement deze bill als een grondwettelijk parlementsbesluit. De 13 artikelen dezer grondwet hebben betrekking op de reeks misbruiken der koninklijke macht door *Jacobus II*, die de voornaamste aanleiding tot de revolutie waren geweest. Elke schorsing of dispensatie van wetten zonder toestemming van het parlement wordt daarin voor onwettig verklaard; evenzeer het instellen van een opperkerkeraad, het opleggen van belastingen, het houden van een staand leger in vredestijd zonder toestemming van het parlement. Ook het beperken van het recht van petitie, der vrijheid van de parlementsverkiezingen, der vrijheid van spreken en debatteeren in het parlement en eenige ander minder gewichtige punten. Verder bekrachtigde de bill of rights de keuze van *Willem* en *Maria* en stelde vast, dat in het vervolg geen Katholiek den Engelschen troon zou mogen beklimmen.

Bill of sale is in Engeland de naam voor een oorkonde, waardoor het eigendom van onroerend goed, zonder afstand er van te doen, wordt overgedragen. Het meest vindt dit toepassing, als roerend goed in onderpand wordt gegeven, zonder aan de hoede van den schuldenaar onttrokken te worden. De goederen worden aan den crediteur afgestaan op voorwaarde, dat hij ze na betaling der schuld weer aan den eigenaar zal teruggeven. Om kracht van wet te hebben, moet de bill of sale in een openbaar register worden ingeschreven.

Billom is de naam der hoofdstad van het gelijknamige kanton, in het arrondissement Clermont-Ferrand van het Fransche departement Puy-de Dôme. Zij ligt 25 km. ten O.Z.O. van Clermont, aan den spoorweg Vertaizon-Billom, aan een zijrivier der Allier en in een diep dal, door burchtruïnen omgeven. De stad bezit twee Romaansche kerken, een college, een handelsrechtbank, telt (1901) 3857 inwoners, heeft een post- en telegraafkantoor en linnenfabrieken. Billom is een der oudste steden van Auvergne, de oude hoofdstad van Limagne. De Merovingers bezaten hier een paleis en een muntgebouw. In de Middeleeuwen ontstond hier een druk bezochte kloosterschool, die in de 15de eeuw in een rechtsschool en in 1555 in een college der Jezuïeten veranderd werd. Tegenwoordig is het een school voor soldatenkinderen.

Billon is in het muntwezen de naam van een legeering van zilver en koper, die meer koper dan zilver bevat. Uit deze legeering werden de Pruisische $^1/_{12}$ talerstukken, de Noord-Duitsche zilveren en nieuwe groschen, de Zuid-Duitsche 6 en 3 kreuzerstukken en in het algemeen de meeste der tegenwoordig ingetrokken zilveren pasmunten geslagen. In Frankrijk worden ook de koperen pasmunten, ja dikwijls elke zilveren pasmunt, zoowel van een hoog, als van een gering gehalte, met den naam billon aangeduid.

Billonnage is de naam van den handel in verboden muntsoorten en het in omloop brengen van valsch geld.

Billot, *Jean* [illegible]
werd geboren den [illegible]
le (Corrèze), bezocht [illegible]
trad in 1849 in dienst [illegible]
Algerië en Mexico. [illegible]
barsten van den Fra[illegible]
Loireleger geplaats[illegible]
bij de republikeinsche [illegible]
van *Gambetta* en *Frey*[illegible]
het gevecht van Beau[illegible]
en behoorde vervolgens [illegible]
Weldra werd hij [illegible]
der Nationale Verga[illegible]
werd van de republ[illegible]
een betere legerorga[illegible]
hij senator voor leven[illegible]
de hervorming van [illegible]
In 1879 werd hij tot [illegible]
noemd. Den 30sten Ja[illegible]
door *Freycinet* nieuw[illegible]
van Oorlog, maar [illegible]
zijn portefeuille weer [illegible]
Juni 1898 was hij [illegible]
nister van Oorlog. [illegible]
sten krijgsraad.

Billroth, *Theodor* [illegible]
werd geboren te Bergen [illegible]
April 1829. Hij stu[illegible]
kunde te Greifswald. [illegible]
nen, werd in 1855 a[illegible]
lijn, in 1860 hoogleeraar [illegible]
Weenen. Gedurende [illegible]
log was hij werkzaam [illegible]
wierf vervolgens gr[illegible]
1887 werd hij tot [illegible]
Heerenhuis benoemd. [illegible]
bruari 1894 te Abba[illegible]
de Weener academie [illegible]
Van zijn geschriften [illegible]
tungsstudien über W[illegible]
Wundkrankheiten" [illegible]
rurgische Pathologie [illegible]
druk door *Winiwarter* [illegible]
nik, Zürich 1860—[illegible]
Wien 1868" (1870 [illegible]
1870" (1872), „Chir[illegible]
(1879), „Chirurgische [illegible]
zaretten in Weissen[illegible]
(1872), „Untersuchungen [illegible]
men von Coccobacteria [illegible]
Lehren und Lernen [illegible]
schaften" (1876), „Ue[illegible]
Verwundeten und Kra[illegible]
1874), „Die Kranke[illegible]
pital" (6de druk, 1[illegible]
„Handbuch der allge[illegible]
rurgie mit Einschluss [illegible]
tomie, Operations- u. [illegible]
4 dln.), met *Lücke* o. a. [illegible]
gie" (1879, e.v., voortge[illegible]
Bruns) uit. Ook was [illegible]
Langenbeck's „Archiv [illegible]
Uit zijn nalatenschap [illegible]
lisch?" (3de druk, Berlijn [illegible]
geven door *Fischer*, [illegible]

Billunger of *Billinger* [illegible]
oud Frankisch geslacht, [illegible]
strekte goederen bezat. [illegible]

Digitized by Google

ııs genoemd wordt, was graaf *den Groote*. Als de zoon van jd *Hermann Billung*, maar een eeft uitgemaakt, dat tusschen en geen bloedverwantschap be- *llung* sproot uit een oud-Saksi- :usschen de Elbe en de Wezer had. Het eerst werd hij in 936 ıt van *Otto den Groote* tegen de koning hem de militaire leiding loor zijn dapperheid, schrander- :de en rechtvaardigheid, stierf rt 973 te Quedlinburg. Zijn op- *ernhard I*, gestorven den 9den *rnhard II*, gestorven den 29sten *f*. gestorven den 28sten Maart van den laatste, *Magnus*, stierf us 1106 de mannelijke linie der eizer *Hendrik V* gaf het hertog- *harius* van Supplinburg, die la- kroon verkreeg. De goederen der door dochters deels aan de Wel- : Askaniërs over.

lobert, een Zwitsersch meteoro- en Augustus 1849 te St.Gallen ; te Zürich, Göttingen en Leipzig verd hij in 1871 assistent aan de ürich. Hier nam hij de leiding op ologische waarnemingen. In 1881 van het meteorologisch centraal- hij het systeem in van de dagelijk- n en voorspellingen. Op zijn aan- 882 op den Säntis (2504 m. boven een meteorologisch station ge- werken op astronomisch en me- ed noemen wij: „Kepler, der Re- tronomie" (1877), „Ueber Astro- limatologie der Schweiz" (1890). *3illwiller* redacteur van de „An- zerischen Meteorologischen Zen-

· *Robles*, heer *van*. Zie *Robles*.

heet in het dagelijksch leven het and, om in handel en wandel, in en, met zachtmoedigheid en recht- oordeelen en te handelen. De :ht en van zedelijkheid worden lk geval in concreto zoo hoog ge- s mogelijk is; maar in het oor- iemen van wat men krijgen kan ı aan anderen van wat aan dezen ekomt, gebruikt men in elk ge- kere matiging, die haren grond tandigheden, waaronder ieder per- waaronder elk geval zich voordoet. kende de billijkheid onder de drie 'des rechts. Men moet: „eerlijk vivere), „niemand beleedigen" (ne- en „ieder het zijne toekennen" ribuere).

an dezen laatsten regel is billijk- met recht; later ontstaat er tus- le begrippen zelfs een tegenstel- herhaaldelijk onder gelijksoortige . identieke gevallen zich voordoen, grip van billijkheid, dat in de men- zich ontwikkelt, beoordeeld en be- lan wordt juist daardoor een ge- woonte gevormd, die al dadelijk zonder voorafgaand nader onderzoek vaststelt, wat als „recht" moet gehouden worden, wat „recht" is.

Naarmate die gevallen zich vaker voordoen, wordt die gewoonte vaster; het „gewoonterecht" wordt de „objectieve" billijkheid, de billijkheid in doorsnede. De strijd tusschen deze en de „subjectieve" (de eigenlijke) billijkheid, die elk geval in concreto regelt, is nu reeds ontstaan. Een belangrijke schrede op de baan van de ontwikkeling des rechts is het positief worden des rechts, het op schrift brengen, het vaststellen van het recht in de wet.

Wetgeving en rechtspraak, vroeger in één hand, worden nu gescheiden; ieder voorkomend geval moet nu getoetst worden aan de regelen des rechts, die in de wet vervat zijn. In rechten is dus voor de billijkheid, als zelfstandige bron van recht, geen plaats meer. Integendeel de wet en de billijkheid kunnen nu tot uitspraken komen, die met elkander in lijnrechten strijd zijn. „Recht" moet er gesproken worden volgens de wet, al is het: „lex dura, sed ita scripta", d.i. al is de wet hard, zij staat zoo geschreven. Dat is een onvermijdelijk gevolg van het overigens voor de maatschappij zoo heilzame positief worden van het recht, een gevolg, dat wel verzwakt, maar nimmer geheel weggenomen kan worden.

De gehechtheid der Romeinen aan de geschreven letter der wet was groot, evenals hun eerbied voor den Staat en voor al wat van dezen uitging. De rechtshandelingen onder de eigenlijke burgers van den Staat werden gesnoerd in harde, strenge vormen, die bij het aangaan van overeenkomsten en beschikkingen niet straffeloos verwaarloosd konden worden. Heeft dit iets belemmerends voor de vrije ontwikkeling van het recht, het kan niet ontkend worden, dat het heilzaam is voor de algemeene zekerheid van een ieders rechten. De veelzijdigheid van het maatschappelijke leven doet evenwel de behoefte ontstaan aan een mildere toepassing van het recht; de oude, stijve rechtsvormen geraken versleten en passen niet meer voor alle nieuwe toestanden. Daarom genoot de praetor in het oude Rome in zijn ambt een zekere vrijheid en sprak het recht niet alleen meer naar het *strictum jus* (strenge recht), maar ook volgens de *aequitas* (billijkheid). Het strenge recht wordt nu, onder zekere wijziging, aangegeven door de billijkheid, met het oog op de bepaalde omstandigheden van zekere zaak, toegepast. Recht spreken naar de billijkheid is dus geenszins ongemotiveerd een uitspraak doen in een geschil naar de inspraak des harten op een gegeven oogenblik, met een onbepaald beroep op de billijkheid en het zedelijk gevoel. De objectieve rechtsregelen moeten wel degelijk in het oog gehouden worden en als norm voor de beslissing dienen. De scherpe kanten van het positieve, onbuigbare recht worden in die uitspraken alleen wat geslepen, wat afgerond. Partijen zoeken vrijwillig die rechtspraak uit een gevoel van billijkheid. 't Zelfde doen in Engeland de „Courts of equity" volgens de „law of equity," terwijl ook in Noord-Amerika dergelijke rechtbanken bestaan in enkele staten. Reeds *Katharina II* richtte „gewetensrechtbanken" op in Rusland, die dezelfde functie vervulden.

Het onderscheid in het proces voor die courts en de eigenlijke rechtbanken (courts of law) bestaat vooral in het toelaten van ruimer bewijsmiddelen.

Ook de overeenkomsten, die voor de partijen, welke ze hebben aangegaan, als wet gelden, werden in het Romeinsche recht onderscheiden in „Contractus stricti juris" (overeenkomsten naar het strenge recht) en „Contractus bonae fidei" (overeenkomsten, aangegaan te goeder trouw). De eerste werden gesloten met inachtneming der strenge vormen en hadden de met groote nauwkeurigheid omschreven actiën ten gevolge; de overeenkomsten der tweede soort werden beoordeeld, uitgelegd en uitgevoerd volgens de bedoeling der partijen, met het oog op de billijkheid bij de beoordeeling van de rechten en de plichten, die er voor haar uit voortvloeiden. In de nieuwere wetgeving is de regel opgenomen, ook in ons recht bekend, „dat de overeenkomsten niet alleen verbinden tot datgene, wat uitdrukkelijk daarin is bepaald, maar ook tot al hetgeen, dat naar den aard dier overeenkomsten door de *billijkheid*, het gebruik of de wet wordt gevorderd."

In elk geval, ook zonder deze bepaling uit het oog te verliezen, moet bij ons de rechter rechtspreken volgens de wet.

Achten partijen, bij de beslissing van bestaande of mogelijke toekomstige geschillen, den waarborg van het opvolgen der strenge rechtsvormen niet gewenscht, dan staat het haar ook vrij *arbiters* te benoemen, aan wier uitspraak zij zich dan zullen moeten houden. Het compromis kan aan dezen de macht toekennen, òf recht te spreken naar de regelen des rechts, òf hun de bevoegdheid opdragen, om naar billijkheid te oordeelen (zie *Arbitrage*).

Bilma is de zuidelijkste oase van de oasengroep Kauar (zie aldaar) in de Sahara.

Bils, *Lodewijk de*, heer van *Coppersdamme, Bonen*, enz., een Amsterdammer van geboorte, legde zich van zijn 13de jaar af met ijver toe op de ontleedkunde. In 1663 was hij hoogleeraar te Leuven, in 1669 baljuw van Aardenburg en vervolgens hoogleeraar in de ontleedkunde aan het athenaeum te 's Hertogenbosch, waar hij in 1671 overleed.

De gevoelens over de verdiensten van *Bils* als ontleedkundige liepen reeds in die dagen sterk uiteen. Sommigen prezen hem hemelhoog en beweerden, dat hij nieuwe ontdekkingen gedaan had op dat gebied, meer bepaald, dat hij een middel had uitgevonden om de praeparaten in volkomen frischheid te bewaren; anderen beschouwden hem als een kwakzalver. *Bils* zelf heeft in onderscheiden Latijnsche geschriften aan dien strijd deelgenomen. Zijn gezamenlijke werken zijn in 1692 te Amsterdam uitgegeven.

Bilse, *Benjamin*, een Duitsch muziekdirecteur, geboren den 17den Augustus 1816 te Liegnitz, werd reeds vroeg door den stadsmuziekonderwijzer aldaar gevormd tot een practisch musicus en begaf zich vervolgens eenigen tijd naar Weenen. Van 1842 tot 1867 was hij stadsmuziekonderwijzer te Liegnitz, waar hij het orkest tot zoodanige hoogte wist te brengen, dat hij daarmede in 1867 op de wereldtentoonstelling te Parijs grooten lof inoogstte. Daarna vestigde hij zich te Berlijn, waar hij gedurende den winter bijna dagelijks concerten gaf. Ook heeft hij vele concertreizen in andere landen ondernomen en was in Nederland een goede bekende. In 1884 trok hij zich [illegible]
overleed te Liegnitz [illegible]

Bilston is de [illegible]
sche graafschap Staff[illegible]
gelegen. Zij telt [illegible]
uitgestrekte kolen- [illegible]
werk verschaffen [illegible]
bloeiende fabrieken [illegible]

Bilt, *de*, is een ge[illegible]
welke begrensd wordt [illegible]
Maartensdijk, Hilte[illegible]
Houten. Zij ligt 4.7 k[illegible]
beslaat een oppervlakte [illegible]
inwoners (1904). De [illegible]
lijk gedeelte uit zand [illegible]
Krommen Rijn, uit [illegible]
teelt zijn de hoofdz[illegible]

De Bilt wordt veel [illegible]
die hier 's zomers t[illegible]
rijke villa's. In de [illegible]
groote rijtuigfabriek [illegible]
zenuwlijders, [illegible]
Meteorologisch Inst[illegible]
plaatst geworden.

Het dorp van dien [illegible]
deel uitmakende van [illegible]
foort en Arnhem. V[illegible]
Bilt het St. Petron[illegible]
het adellijk vrouwek[illegible]
vormde kerk dateert [illegible]
paardenmarkten zijn [illegible]
voorheen. De Bilt [illegible]
Utrecht naar Amers[illegible]
door een tramlijn ve[illegible]

Bilt, *het*, is een F[illegible]
N. grenst aan de Wad[illegible]
zee, in het O. aan F[illegible]
deradeel en in het Z. aan [illegible]
deel. Zij ligt 15.7 km [illegible]
heeft een oppervlakte [illegible]
ners (1904). De vette [illegible]
bestaat, wordt goed [illegible]
zijn de voornaamste [illegible]
gemeente omvat de [illegible]
Jacobi-Parochie en L[illegible]
mede de buurt Oude-B[illegible]
kerk; in de 3 dorpen [illegible]
ger lag in de tegenw[illegible]
mond van de Middelzee [illegible]
zen boezem, ontsta[illegible]
1504—1508 werd [illegible]
Nieuwe- en het M[illegible]
Biltpollen en in 17[illegible]
Noorderleeg bedijkt

Bilt la Motte, [illegible]
een Nederlandsch [illegible]
togenbosch, den 1[illegible]
geplaatst bij de Ma[illegible]
Zuid-Beveland, zocht [illegible]
derhoud te voorzien en [illegible]
zaam bij de „Nieuwe R[illegible]
toen bij het „Dagblad [illegible]
werd hij reiziger voor [illegible]
lijk redacteur der „R[illegible]
overleed den 8sten Augustus [illegible]
aantal bijdragen in t[illegible]
verde hij: „Het oude [illegible]
meisjes, twee novellen [illegible]

Digitized by Google

op een thema uit het leven" van Blijdenhoeve, benevens an- dichten" (1847), „Java, schet- uit de portefeuille van C. L. M. 58), en „Een wandeling op de elling van oudheden" (1863).
en der oudste straatwegen van ›t van Utrecht naar Zeist en was raat. De weg wordt sedert 1824 fort.
aam van een demon in het Duit- Hij is voornamelijk in Beieren, en en Silezië bekend. De afkomst nbekend. *J. Grimm* bracht hem ische bilvit in verband en stelt d, die naar het billijke streeft. eest. Bijna overal treedt hij ech- alte der heksen op en is dus, ersonificatie van het kwaad. Hij op een zwarten bok des nachts, kel aan den voet, op het veld van verspreuken prevelend, loopt hij vernietigt een deel van het rij- ij naar zijn schuur brengt. In het tbreede, verwoeste strooken den ilwis genomen heeft. Bij de men- et haar in den war. Door het weg- an men zich tegen den bilwis vrij-

(*Hyoscyamus* L.) is de naam eslacht, hetwelk tot de familie Nachtschaden behoort, welke een ge planten omvat. Het onder- een buisvormigen, 5-spletigen rechtervormige bloemkroon met onregelmatigen zoom, door een mpel en door een eironde, aan engedrukte, met een deksel open- rucht. De meeste soorten zijn verige haren. De voornaamste rt *bilzenkruid* (*H. niger L.*) met lig gegolfde wortelbladeren, ter- geplaatste bladeren halfstengel- De wortel is lichtbruin of geel vare planten wel iets op mangel- gel wordt ongeveer 6 dm. hoog. bovenste bladeren staan de kort- en aan één zijde der plant. De el oranje-kleurig, van binnen van voorzien. Wij zien in fig. 1 een er natuurlijke grootte, in *a* den met de vrucht in natuurlijke en zaadje 6-maal vergroot, in *c* verlangsche doorsnede. Deze plant root gedeelte van Europa — ook ar men haar bij de huizen, vooral an mesthoopen, aantreft. Zij bloeit van den zomer tot laat in den r vergiftig; het hoofdbestanddeel is het hyoscyamine, een alkaloïde elling $C_{17}H_{23}NO_3$, dat in de plant ppelzuur voorkomt. Dit alkaloïde C., is in alkohol, aether, chloro- l oplosbaar en wordt door sterk rper gekleurd.
eek gebruikt men van deze plant het zaad, het extract, de tinctuur e werking dezer middelen gelijkt eenigszins op die van opium, maar zij hebben niet zulk een sterk slaapwekkend en pijnstillend vermogen. Een overvloedig gebruik veroorzaakt verwijding der pupil, hoofdpijn, duizeligheid, walging, braking, slaapzucht, ijlhoofdigheid, stuiptrekkingen en den dood. In geringe giften werkt het pijnstillend, vooral bij maagkramp, aangezichtspijn, tandpijn, enz. — *H. physaloïdes L.*, een andere soort, groeit in Siberië en wordt er gebruikt als bedwelmend middel. Nog een andere soort, door *Linnaeus*: *H. Scopolia* genaamd, behoort thans onder den naam van *Scopolia atropoïdes Schult* tot een ander geslacht. Deze plant (fig. 2) draagt koperkleurige bloemen en groeit in de wouden van Kraïn, Hongarije, Croatië en Silezië.

FIG. 1.

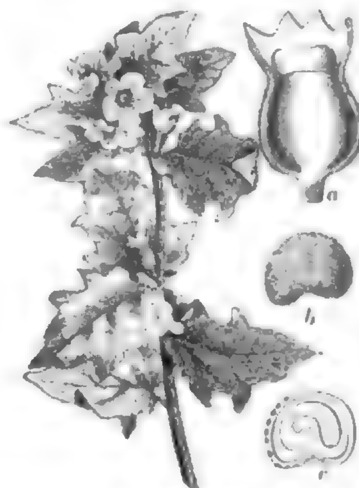

Hyoscyamus niger.

FIG. 2.

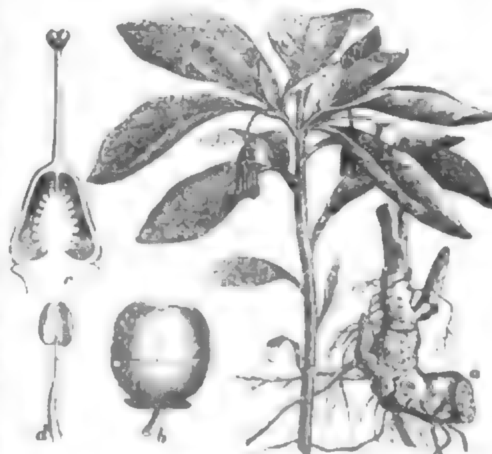

Scopolia atropoïdes.

Bima is de naam van een rijk in Insulinde, dat het oostelijk deel van het eiland Soembawa, het westelijk deel van het eiland Flores en alle eilanden tusschen beide omvat. De westgrens op Soembawa loopt ongeveer langs 118° 31', de oostgrens op Flo-

res van de Potarivier aan de noordkust in een rechte lijn naar de monding der Nangaramo aan de zuidkust. Het rijk ressorteert onder het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, beslaat een oppervlakte van ± 9000 v km., terwijl de bevolking op 74000 wordt geschat, waarvan 50000 op Soembawa en 22000 op Flores, de overige op de kleinere eilanden. Daaronder is niet begrepen de bevolking van het Gouvernementsgebied, ongeveer 3000 zielen sterk.

De bevolking heeft een kleine, gedrongen gestalte, woont in kleine huizen, die slechts eenige voeten boven den grond staan en is weinig begaafd, vreesachtig en laf, daarbij van geringe lichaamskracht en volharding. Zij wordt verdeeld in adel, middenstand, slaven en pandelingen. Het vee wordt geplaatst in afzonderlijke stallen, de rijst bewaard in kleine schuurtjes. Het hoofdmiddel van bestaan is landbouw, doch ook de veeteelt, vooral paardenteelt, is van belang. Jaarlijks worden er wel 1000—1500 stuks Bimaneesche paarden uitgevoerd. De nijverheid bepaalt zich tot het spinnen van garens, weven van grove sarongs en slendangs, het smeden van krissen en lansen en het maken van vlechtwerk, alles slechts om in eigen behoeften te voorzien. De vischvangst heeft evenmin iets te beteekenen, daarentegen geschiedt het inzamelen van boschprodukten hier en daar op groote schaal. De handel is geheel in handen van vreemdelingen en weinig belangrijk. De Bimaneezen belijden den Islam, uitgezonderd de Doöe Donggo in de bergen van Padjo en de Doöe Kolo op de toppen van den berg Kolo, die nog heidenen zijn en veel overeenkomst vertoonen, ook wat eigenschappen betreft, met de Tenggereezen (zie aldaar) van Java.

Het bestuur berust bij een sultan, bijgestaan door een rijksraad of hadat, aan welks hoofd een rijksbestuurder staat en die, in overeenstemming met de aristocratie, den sultan kiest en in werkelijkheid de hoogste macht in handen heeft. Evenals in vele Boegineesche landen, zijn ook hier aan de kroon, zoogenaamde ornamenten of rijkssieraden verbonden. Bima is verdeeld in 3 distrikten: Belo, Bolo en Sapee, ieder bestuurd door een hoofdgallarang, die weder mindere kamponghoofden onder zich hebben. Bovendien bezitten 42 kampongs afzonderlijke gallarangs.

In 1624 werd Bima door de Nederlanders bezet, omdat het Gowa geholpen had tegen de Oost-Indische Compagnie en in 1667 werd het door *Speelman* gedwongen de souvereiniteit der Compagnie te erkennen. In 1857 werd door de Nederlandsche regeering een contract met Bima gesloten, hernieuwd in 1886, waarbij het oppergezag van Nederland erkend en de troonsopvolging geregeld werd. Met het toezicht op de naleving ervan is belast een controleur, gevestigd ter hoofdplaats, die in alle bestuursaangelegenheden moet gekend worden. Zie verder de eilanden *Flores* en *Soembawa*.

Bima is de hoofdplaats van het gelijknamige rijk (zie aldaar), de zetel van den sultan en van alle [illegible] van een controleur, tevens [illegible]. De plaats bestaat uit 26 kampongs, [illegible] bestuurd door [illegible] volgens [illegible] 700 [illegible] Bima ligt [illegible] aan de noordkust van het eiland Soembawa (zie aldaar) en biedt [illegible] groote schepen.

Er is een fort, dat [illegible]
moet worden. De [illegible]
oud houten huis met [illegible]
dak, voorzien van een [illegible]

Bimana of *T*[illegible]
Linnaeus gegeven aan [illegible]
terwijl hij die der apen [illegible]
digen noemde.

Bimaneesch is de [illegible]
wa, een der Kleine Soen[illegible]
ken wordt door een [illegible]
zielen. Zij is arm aan [illegible]
verbindingen. Een eigen [illegible]
Bimaneesch niet, doch [illegible]
saarsche geschriften zijn [illegible]

Bimetallisme [illegible]
daard, en wel op den [illegible]
naal vastgestelde, [illegible]
de waarde van goud en [illegible]
werd in 1785 in Frankrijk [illegible]
Over het bimetallisme [illegible]
ferentie gehouden in [illegible]
klaarden de Vereenigde [illegible]
land zich voor den [illegible]
hield zich onzijdig. [illegible]
land verlangden [illegible]
Deze conferentie leidde [illegible]
van 1881 evenmin, [illegible]
genwoordiger van [illegible]
stander van het [illegible]
won het in de laatste [illegible]
meer en meer terrein, [illegible]
gen, terwijl het [illegible]
sommige takken van [illegible]
belang hebben bij [illegible]
deze beweging was [illegible]
dagsafgevaardigden [illegible]
van den afgevaardigde [illegible]
dag dr. *Arendt*. Hun [illegible]
af van dat van het [illegible]
te Keulen gehouden. [illegible]
heid om de muntpolitiek [illegible]
niet langer erkenden. [illegible]
land, in vereeniging met [illegible]
rijk en andere Staten [illegible]
de bedoelde muntpolitiek [illegible]
petitie van de Landbouw[illegible]
meren, van November [illegible]
„een spoedige vaststelling [illegible]
len dubbelen standaard [illegible]
verhindering van het [illegible]
de Vereenigde Staten [illegible]
gen". Volgens de [illegible]
regeeringswege meer [illegible]
zilver aangemunt [illegible]
ver, begonnen door [illegible]
het Duitsche keizerrijk, [illegible]
invoerde, voor eenige [illegible]
zilveren muntstukken [illegible]
deed verkoopen, werd [illegible]
ten eveneens het zilver [illegible]
economischen zin, [illegible]

De wisselkoers op [illegible]
Londen ongeveer 1 sh. [illegible]
eenkomstig de ver[illegible]
van het zilver. De [illegible]
van granen en andere [illegible]
begunstigd. Voor een [illegible]

10.000, ontving de exporteur
uim 109.000 ropijen, als de
10 was; indien evenwel de
nden op Calcutta tot bijv.
in kon door den Engelschen
porteur in Calcutta een wis-
vorden, groot 150.000 ropijen.
goudprijs van het zilver be-
eden de belangen van de En-
nproducenten ten koste van
de staten. Het belang van die
Oude wereld zou mitsdien
g van de goudwaarde van het
. Daarop was dan ook de bime-
g der landbouwkringen gericht.
at voordeel voor den exporteur
lat de concurrentie voor de Eu-
kringen veel moeilijker maakte,
oest langzamerhand vervallen,
ging van de koopkracht van het
ereenkomstige verhooging van
de zilverlanden — dus ook in
werd gevolgd. De 150.000 ro-
, verkregen dan allengs slechts
de 109.000 ropijnen, eveneens
middels werd echter het inter-
verkeer in zeer groote mate
lgen daarvan werden natuurlijk
land ondervonden, alwaar daar-
en der Indische Regeering over
ioverlies bij vele betalingen in
ig luider deden hooren. Daarom
r 1886 een buitengewone ko-
ie benoemd tot een onderzoek
van den standaard. Intusschen
erwachten, dat Engeland ooit
bimetallistisch beginsel: onbe-
g van courante zilveren munt
ransche waardeverhouding, zou
len „Economist" werd het voor-
halve sovereigns door zilveren
e vervangen en al dadelijk voor
sterling zilver te munten. On-
aardoor de prijs van het zilver
gen, maar slechts voor korten
bevredigen dier groote aanvraag
weder tot zijn vorig standpunt
„Economist" werd ook het aan-
elsche handelsdollars voor Oost-
. Deze maatregel, die ook in
er sprake gebracht, zou echter
van het zilver van zeer onderge-
ezen. Immers het zilver wordt
oote massa tot den inkoop van
brengselen gebruikt, en het is
stie van gemak en van een ge-
van kosten, of het in baren, in
asters of in den vorm van han-
nden wordt. Men kan voorts niet
geland besluiten zal om handels-
wettige betalingswaarde in shil-
te brengen.

Rijk, dat door de verminderde
zilver veel minder geleden heeft
Amerika en Frankrijk, bleef te-
tallistische beweging een gereser-
handhaven, ja, het heeft in den
n stap gedaan, die met deze beweging in strijd is. Volgens de verklaring, door den Rijksdagssecretaris *Jacobi* in December afgelegd, heeft de Regeering in 1885 en in de eerste maanden van 1886 de nog aanwezige, sedert 1879 bewaarde zilveren baren benevens voor $1^1/_2$ millioen mark zilver van versmolten thalerstukken, aan Egypte verkocht. Gemelde baren werden geschat op 189000 pond fijn zilver tot een vroegere nominale waarde van 17 millioen mark. Daar dit zilver te Berlijn in Egyptische muntstukken werd omgezet, had de verkoop geen invloed op den algemeenen prijs van het zilver. Ook is de verkoop geschied „zonder iets te prejudicieeren omtrent de houding der Regeering met betrekking tot de standaardquaestie"; maar de bimetallistische organen hebben dien beschouwd als een belangrijke zegepraal van de partij van den gouden standaard en vooral daarop gewezen, dat gemeld zilver zonder eenig verlies en zelfs met een nominale winst gebruikt had kunnen worden tot aanmunting van zilveren pasmunt, die nog met 26 millioen mark vermeerderd kon worden, zonder dat de wettelijke grenzen (10 mark op ieder inwoner) overschreden werden. Daarentegen moet men bedenken, dat de zilveren pasmunt bij den tegenwoordigen prijs van het zilver meer dan 30 % onder de nominale waarde staat, zoodat vermeerdering daarvan niet kan worden aanbevolen.

Den 26sten Juni 1893 is in het Britsch-Indische rijk de aanmunting van ropijen, voor rekening van particulieren, verboden. Later is door de regeering bepaald, onder goedkeuring van de wetgevende macht in Brittannië, dat Engelsche gouden munten door de comptabele ambtenaren in Engelsch-Indië steeds moeten worden aangenomen voor 1 sh. en 4 pence of m. a. w. voor 16 pence. De verhouding tusschen de waarde van goud en die van het zilver op de wereldmarkt was gestegen tot circa 35! Nieuwe conferenties in 1889 te Parijs, in 1892 te Brussel en in 1895 weer te Parijs hadden geen praktische gevolgen.

De groote daling van het zilver schijnt opgehouden te zijn. De prijs toch fluctueert in de laatste jaren tusschen circa 28 en 22. Naar dezen maatstaf zijn de prijzen in de zilverlanden ongeveer gewijzigd, zoowel als de wisselkoers tusschen de goud- en zilverlanden.

De belangstelling voor het bimetallisme is in de allerlaatste jaren van de 19de eeuw zeer verminderd om genoemde reden. Een andere muntvraag verplaatste bovendien de attentie. De groote productie van goud doet de aandacht vestigen op de mogelijkheid van een beduidende, van een groote verhooging van het algemeen prijsniveau. Dit zou een revolutie doen ontstaan in het geheele oeconomische leven, m. a. w. in het productie- en in het verdeelingsproces. Wat zouden bijv. de couponknippers klagen over de hooge prijzen der consumptie-artikelen, de fabrikanten over die van de grondstoffen, zoolang de prijzen der afgeleverde fabrikaten nog niet dienovereenkomstig zouden gestegen zijn. Groot zou de agitatie worden onder de werklieden ter verkrijging van hooger geldloon, om althans het bestaande reëele loon — hun bestaanden levenstandaard — te behouden! De groote goudproductie zou een ramp worden voor de menschheid. Vóór het ontstaan hiervan zal nog wel een nieuwe uitgave

van deze encyclopaedie verwacht kunnen worden. Qui vivra, verra. Zie verder *Muntstandaard*.

Binair beteekent letterlijk twee aan twee. *Binaire of dualistische theorie* noemt men in de scheikunde een nu verouderde beschouwing van de wijze, waarop de samengestelde stoffen uit hare elementen zijn opgebouwd. Volgens die theorie zouden zich twee elementen met elkander verbinden tot een verbinding van de eerste orde, samengestelde stoffen van de eerste orde tot stoffen van de tweede orde; vereenigen zich verbindingen van de tweede orde weder met elkander, dan ontstaan er verbindingen van de derde orde, enz. Zoo zouden dan water, bestaande uit waterstof en zuurstof (H_2O), watervrij zwavelzuur, gevormd uit de verbinding van zwavel en zuurstof (SO_3), kaliumoxyde, dat naast het kaliumzuurstof bevat (K_2O), aluinaarde, samengesteld uit aluminium en zuurstof (Al_2O_3), verbindingen der eerste orde zijn, daarentegen gewoon zwavelzuur $SO_3\text{-}H_2O$, zwavelzuur kalium $SO_3\text{-}K_2O$, zwavelzure aluinaarde $(SO_3)_3Al_2O_3$, verbindingen der tweede orde. Het watervrije aluin wordt een verbinding der derde orde, $SO_3K_2O + (SO_3)_3Al_2O_3$. Van de vierde orde wordt het gekristalliseerde aluin $SO_3 . K_2O + (SO_3)_3Al_2\ O_3 + 24H_2O$.

Binaire verbindingen noemt men in de scheikunde ook wel stoffen, die uit slechts twee elementen bestaan.

Binairkies, FeS_2, door *Werner* speer- en kamkies, door *Hausmann* waterkies, door *Haidinger* markasiet en door *Glocker* grauwijzerkies genoemd, is een zwavelmetaal of zoogenaamd *kies* en merkwaardig als een der eerste voorbeelden van *dimorphisme* (zie aldaar) van scheikundige verbindingen. Het heeft dezelfde bestanddeelen als zwavelkies of pyriet, maar een geheel anderen kristalvorm. Zijn grondvorm is een rhombische zuil. Het levert dikwijls tweelingkristallen op, die een kamvormig voorkomen hebben. Het binairkies is vezelig en dicht, zeer vatbaar voor verweering, geel of grijs van kleur en heeft de hardheid van zwavelkies; deze is dus iets geringer dan die van kwarts. Men gebruikt het tot het bereiden van ijzervitriool en zwavelzuur.

Binanga Sangkar-ra beteekent wijde rivier en is een rivier in de Noorderdistrikten van het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden. Zij ontstaat uit de samenvloeiïng van de Maléleeng, Kalebone en de Kassidjala en heeft slechts een korten loop ten W. der aldaar gelegen kalkrotsen.

Binauraal hooren noemt men het waarnemen van het geluid met twee ooren, in tegenstelling van monauraal hooren of het hooren met een oor. Het binauraal hooren is voor ons een middel, waardoor we de richting eenigszins kunnen beoordeelen, in welke het geluid tot ons komt. Het geluid wordt n.l. in normale omstandigheden het sterkst waargenomen door het oor, dat naar de geluidsbron is toegekeerd. Bovendien is de geluidsindruk bij binauraal hooren sterker, dan bij het gebruik van een oor. Dit blijkt bijv. uit het feit, dat men zwakke tonen, even beneden de grens van het waarnemingsvermogen met één oor, met beide ooren nog kan hooren. Dat het voor ons van onschatbare waarde is, bij het doof worden aan een oor een reserveapparaat in het andere te bezitten, behoeft geen betoog.

Bin-basch-kol
den, zoo genoemd
bevindt zich in de
Tsjatyr-Dagh op
heeft er belangrijke
sche tijden ont

Binche is de
provincie Henegouwen
ligt 17 km. ten O. van
den spoorweg
Pierre—Erquelinnes
(1899) 11427. De
kantoor en fabriek
plat voor de Brussel

Binck, *Jakob*,
werd tegen het
geboren. Gedurende
als graveur werkzaam
bewijzen, waarvan
bleven. Als zoodanig
teekeningen,
Behaim's. *Markus*
1530 ging hij naar
van *Christiaan II*
trad, wiens hofschilder
o.a. de portretten
(Kopenhagen), teeken
numenten (*Frederik I*
en illustreerde in
1551 trad hij in
Pruisen te Koningsbergen
portretten van zijn

Binckes, *Binkes*
derlandsch zee-officier
ter. Hij was de
gemeester van
dum en trad
liteit van Amsterdam
Augustus 1666
eenigde Provinciën
tot het eskader van
het schip „Essen"
tocht naar Chatham
met een gouden
het vernielen van
schermde hij de
Zee en streed op
stukken in den
werd hij met 4
den, waar hij zich
Corneles Evertsen
er de Franschen en
heroverden Nieuw-
Eerst in 1674
waar — zonder
Evertsen in Zeeland
ckes te Amsterdam
een tocht naar
met elf schepen
overde er Cayenne.
Hij maakte zich te
Fransch oorlogschip
naar Tabago, waar
vernam hij, dat Cayenne
admiraal *d'Estrées*
keers zette naar Tabago
aldaar had een
zijden werden

Digitized by Google

vijand sprongen in de lucht, als-
ndsche schip „Beschermer" van
kapitein *Roemer Vlacq*. De
een zee van vuur, en ten laatste
ele vaartuigen aan beide zijden
t te doen. *d'Estrées* had 1000
't en de sterkte met geweld aan-
vergeefs. Nogmaals eischte hij
; zich eindelijk genoodzaakt de
De vijand gunde zich echter geen
van 12 schepen werd onder het
es gesteld, en deze verscheen in
et een geduchte overmacht voor
ing *Binckes* versterking uit het
l kapitein *Thomas Tobias* met 3
an te hulp gezonden, maar deze
Estrées wierp bommen in het fort
rong door tot den kruitkelder,
verschansing in de lucht vloog.
77). *Binckes* en de bevelhebber
k, jhr. *Pieter de Montigny de*
hierbij om het leven. De schans
deel der bezetting nam de vlucht,
zich over, onze schepen vielen in
jand, en Tabago was voor ons ver-

ikes, Jan, eveneens een bekend
-officier en in 1779 schout-bij-
liteit van Holland. In 1781 be-
zich niet genoeg beijverd had om
chen genomen schip te hernemen,
voor drie jaren in zijn betrekking

kes, Simon, een Friesch rechts-
oren te Stavoren, waar zijn vader
1731. In 1749 werd hij student
nde er de lessen bij van *Valcke-*
Balck en *Trotz* en legde er zich
de rechtsgeleerdheid. Hij promo-
verkreeg het secretariaat in zijn
volgens werd hij lid van het stede-
r Staten, raadsheer in het provin-
aris van 'sLands rekenkamer en
t regeling van de quota voor de
vinciën. Hij overleed den 26sten
Binckes werd als advocaat in de
en geraadpleegd. Daarenboven
moeite gegeven tot het verzame-
sche oorkonden, zooals *Schwart-*
voorrede van zijn „Charterboek"
eft hij een paar belangrijke wer-
an rechtsgeleerden inhoud.
mt men in gekeperde stoffen de
efsel, waar de kettingdraad door
en in het vlak van de stof neerge-
en wordt.
rl, een Duitsch rechtsgeleerde,
fort aan de Main, den 4den Juni
te Göttingen en Heidelberg in de
iedenis, vestigde zich als privaat-
enoemde stad en werd eerst hoog-
toen te Freiburg in de Breisgau,
burg en in 1873 te Leipzig. Hij
Burgundisch-romanische Könige
te Normen und ihre Übertretung",
ung über die rechtmässige Hand-
ten des Delikten" (1872—1877, 2
dl. I, 1890), het „Handbuch des

Strafrechts" (dl. I, 1885), dat een deel uitmaakt van het met anderen ondernomen „Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft", „Kritik des Entwurfs zum Strafgezetzbuch für den Norddeutschen Bund" (1870), „Die drei Grundfragen der Organisation des Strafgerichts" (1876), „Das Problem der Strafe in der heutigen Wissenschaft" (1877), „Grundrisz des gemeinen deutschen Strafrechts", 1ste afdeeling (6de druk, 1902), 2de afdeeling, als „Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts" (1896—1901, 2 dln.; 2de druk van deel I, 1902), „Grundrisz des gemeinen deutschen Strafprozeszrechts" (4de druk, 1900), „Die Gründung des Norddeutschen Bundes" (1888), „Die Ehre und die Verletzbarkeit" (rectorale rede, 1892), „Der Versuch der Reichsgründung durch die Paulskirche in den Jahren 1848 und 1849" (academische rede, 1892), „Die rechtliche Stellung des Kaisers im heutigen Deutschen Reiche" (1898) en „Das Thronfolgerecht der Kognaten im Groszherzogtum Luxemburg" (1900). Ook gaf hij „Deutsche Staatsgrundgesetze in diplomatisch treuem Abdruck" uit (1893, v. v.).

Bindjei is de hoofdplaats van de onderafdeeling Boven-Langkat van de afdeeling Deli van de residentie Sumatra's Oostkust. Zij is gelegen aan de Vereeniging van de Bingei met de Kentjirim, welke samen de Wampoe vormen, en aan den spoorweg, die Selesch met Medan, Laboean en Serdang Deli verbindt. Van Bindjei loopt een zijtak naar Stabat aan de Wampoe, vanwaar een stoombarkas vaart naar Tandjoeng Poera, de hoofdplaats van Beneden-Langkat.

Bindsel noemt men in de spinnerij eenige bij elkander gebonden draden, welke samen een knot vormen. De streng of het stuk bestaat uit 7 bindsels of knotten en deze bevatten weder 80 draden.

Bindtouw is een soort van dun twee- of driedraads touw, dat vooral gebruikt wordt om te binden.

Bindvlies (*Conjunctiva*). Zie *Oog*.

Bindweefsel is een van de drie soorten van steunende weefsels (de twee andere zijn been en kraakbeen), die in hoofdzaak dienen voor het onderling verband van de weefsels en organen van het menschelijk en dierlijk lichaam. Het is in tegenstelling met epitheel en klierweefsel meestal arm aan cellen, doordat deze worden gescheiden door een zoogenaamde tusschensubstantie, die bestaat uit vezels, de zoogenaamde bindweefselvezels of -fibrillen, die door deze cellen worden voortgebracht. Deze fibrillen zijn zeer verschillend van dikte en zijn verschillend gerangschikt, overeenkomstig de eischen waaraan het bindweefsel moet voldoen. Zoo verloopen de fibrillen evenwijdig in de pezen, de stevige bindweefselachtige strengen, die de spieren onderling of met de beenderen verbinden. In de lederhuid, gelegen tusschen opperhuid en onderhuidsch bindweefsel, loopen de vezels daarentegen in verschillende richting dooreen. Het onderhuidsch bindweefsel vormt een zeer los weefsel, waardoor de huid ten opzichte van de onderlaag min of meer bewegelijk is. Om de meeste inwendige organen treffen we dunne vlakke vliezen aan, die in hoofdzaak bestaan uit bindweefsel. Soms heeft het bindweefsel een netvormigen bouw, bijv. in milt en lympheklieren. Men spreekt dan van *reticulair*-bindweefsel in tegen-

stelling van het boven beschrevene, dat men *fibrillair*-bindweefsel noemt. In de navelstreng komt een bindweefselsoort voor, het zoogen. geleiachtig bindweefsel, waarin tusschen de celuitloopers geen fibrillen, doch een eiwitsubstantie voorkomt.

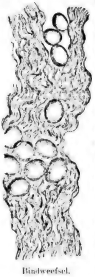

Bindweefsel.

Tusschen de gewone bindweefsel-fibrillen treffen we sterk lichtbrekende vezels aan, die zich onderscheiden door den hoogeren graad van elasticiteit, de zoogenaamde elastische vezels. Door het geheele lichaam is het bindweefsel verspreid. Zoo bevatten ook de klieren, bijv. lever, buikspeekselklier, nieren, enz., behalve de kliercellen een bindweefselnet, waarin de bloed- en lymphebanen en de zenuwen verloopen. Het steunend weefsel in hersenen en ruggemerg heeft een eenigszins afwijkend karakter en wordt neuroglia genoemd.

Het vetweefsel bestaat uit kogelronde, met vet opgevulde bindweefselcellen. Ook komt het voor, dat een donkere kleurstof, het zoogenaamde pigment, zich in bindweefselcellen ophoopt (pigmentcellen). Het lichaamsvocht, dat zich bij de zoogenaamde waterzucht in het onderhuidsch bindweefsel ophoopt, is evenwel niet in de bindweefselcellen, maar tusschen de bindweefselvezels gelegen. Ten slotte zij nog vermeld dat het bindweefsel dikwijls de plaats inneemt van andere weefsels, die te gronde zijn gegaan.

Bingelkruid (*Mercurialis* L.) is een plant, die tot de familie der *Wolfsmelkachtigen* (Euphorbiaceae) behoort. De plant is tweehuizig, d.w.z. meeldraad- en stamperbloemen worden op verschillende planten aangetroffen. In de mannelijke bloem is het bloemdek 3-deelig; zij heeft geen bloemkroon, maar 9 of 12 meeldraden, terwijl men in de vrouwelijke bloem 2 gegaffelde stijltjes aantreft; de vrucht is 2-hokkig en 1-zadig. De meest bekende soort, ook op vochtige beschaduwde plaatsen in ons land groeiende, is het *éénjarig bingelkruid* (M. annua) met een kruidachtigen stengel, langwerpige, onbehaarde bladeren en tot aren vereenigde mannelijke bloemen. Zij wordt voor vergiftig gehouden.

Bingen is de naam van een stad in de Hessische provincie Rijn-Hessen. Zij ligt 80 m. boven den zeespiegel op den linkeroever van den Rijn en aan den mond der Nahe, over welke rivier de oude Drususbrug en een spoorwegbrug voeren. Zij is een hoofdstation van de spoorwegen Mainz—Koblenz en Worms—Bingen, heeft 1 Hervormde en 3 Katholieke kerken, 2 synagogen, een Middeleeuwsch stadhuis, een haven [illegible] rijen, wijnbouw, wi[illegible] (1900) 9600 inwoners [illegible] rechtbank en een Ka[illegible] een technicum, een [illegible] gymnasium en een [illegible] van de stad bevindt z[illegible] lang geleden gerestau[illegible] bezit van de stad. D[illegible] chusberg met de [illegible] bliksem verwoest, [illegible] weder opgebouwd. [illegible] Bingerloch, vroeger ee[illegible] voor de schepen, [illegible] vaarbaar gemaakt is. [illegible] er zich de zoogenaam[illegible] gens de sage de aart[illegible] in 969 door de muizen [illegible]

Bingen behoorde [illegible] *Bingium* in den tijd [illegible] Gallië en was een sta[illegible] sche veldheer *Drusus* [illegible] het jaar 13 vóór Chr. [illegible] blijfselen zich nog te[illegible] bevinden, en een [illegible] in het laatst der [illegible] bisschoppen van Ma[illegible] Mainzer Domkapittel [illegible] werd keizer *Hendrik IV* [illegible] vangen gehouden. In 1[illegible] schen stedenbond toe. [illegible] *Bernhard van Weimar* [illegible] en in 1644 door de Fra[illegible] den burcht weer in[illegible] springen; de stad [illegible] 1797—1814 behoorde [illegible] in 1815 aan het gr[illegible] de sage ligt bij Bing[illegible] Rijn verborgen.

Binger, *Gerson L*[illegible] kunstenaar, werd ge[illegible] en onderscheidde [illegible] een zoo zeldzame[illegible] jaar aan het Hof te [illegible] Met vrucht zette h[illegible] trok daarna naar Ha[illegible] — vooral van be[illegible] Ook te Mannheim [illegible] keerde toen naar A[illegible] en vertrok naar Lo[illegible] dan 20 jaar een ze[illegible] diepste armoede [illegible] stad en trad er op [illegible] schen schouwburg [illegible] stelling, want [illegible] stenaar, bleef [illegible] doof geworden en [illegible] [illegible]

Binger, *H*[illegible] uitgever[illegible] Maart 1824 [illegible] geneeskundige, [illegible] bevredigend examen [illegible] afgelegd had, [illegible] zich op de beoefening [illegible] del en de boekdrukkerij [illegible] met zijn vader *Marcus* [illegible]

oek- en steendrukkerij en gra-
nder de firma *M. A. Binger en*
teendrukkerij aan zijn broeder
en de boekdrukkerij, enz. aan
was, vestigde hij zich met zijn
msterdam onder de firma *Ge-*
ie zich enkel met het uitgeven
zijn vader ook de boekdrukkerij
htte zijn firma een boekdrukke-

jdde hij zich aan de beoefening
letterkunde. Als medewerker
Lennep aan de geïllustreerde
werken van *Vondel* — waarvan
vroegere en tien bij zijn latere
n waarmee twintig jaren arbeid
heeft hij zich zeer verdienstelijk
873 bewoog hij zich ook op het
eele dagbladpers als directeur-
Nederlandsche Financier, dage-
ant". Ondanks al de zorgen en
veelzijdigen praktischen werk-
wist hij nog tijd te vinden voor
r dichtkunst, waarvan tal van
tijdschriften en jaarboekjes ver-
afzonderlijk uitgegeven, en tal
rgedragen gedichten blijk geven.
esturen en commissiën was hij
en lang was hij mede aan het
lamsche rederijkerskamer Achil-
bijgedragen tot opwekking van
nze klassieke letteren. Ook voor
het monument van *Vondel* heeft
mmissie ijverig meegewerkt. Bij
Vondel's standbeeld werd hem
der feestcantate opgedragen.
ging ter bevordering van de be-
andels haar vijftigjarig bestaan
us 1867), werd, op verzoek der
e zangbundel, die onder den titel
Muzen" bekend is, alsmede het
r feestviering door hem geschre-
eren feest der Troonsbestijging
lem den Derde, in Mei 1874,
noodiging van de feestcommissie,
um voor de galavoorstelling in
burg, dat onder den titel van „Het
" is verschenen.
ij afzonderlijk, hetzij in bundels,
gedichten behooren: „Het klein-
in Duimpje", „Het lied van de
g", „Apollo en de Muzen", „Dien-
rtelling", „Variatiën op één the-
est", „Vondel herdacht in 1879".

s Gustave, een Fransch officier
r, werd den 14den October 1856
en langdurig oponthoud in Sene-
de opmerkzaamheid van den gou-
Faidherbe tot zich en ontving de
an dezen voor zijn grootsch plan.
Afrika van den boven-Niger tot de
a te onderzoeken. In 1887 reisde
nmako over Tenetoe naar Sikasso
Kong, dat hij den 20sten Februari
ter stelde hij vast, dat het tot dus-
en voorkomende Konggebergte in
bestond, en dat de waterscheiding tusschen de zijrivieren van den Niger en de naar de Golf van Guinea stroomende rivieren, de Lahoe (Bandamma) en Akba (Kamoe) door een bijna onmerkbare verheffing van den bodem gevormd wordt en ongeveer op 10° N. Br. en 5° W. L. van Greenwich ligt. Van Kong ging hij naar het N. en over de Zwarte Volta bij Boromo naar Wagadoegoe (Juli 1888). Gedwongen, om naar het zuiden terug te keeren, bereikte hij door Goeroensi in October Salaga, daarna Kitampo en vervolgens Bontoekoe. Den 5den Januari 1889 vereenigde hij zich met *Treich-Laplène*, die hem tegemoet gezonden was, en volgde nu den loop der Akba tot Groot-Bassam aan de Ivoorkust. Door verdragen met de hoofden van Tieba, Kong en Bontoekoe bracht hij de uitgebreide landstreken tusschen den boven-Niger en de golf van Guinea onder Fransch protectoraat. Hij beschreef zijn reis in het werk „Du Nigre au golfe de Guinee" (2 dln, Parijs, 1891). In 1892 werd hij aan het hoofd van een nieuwe expeditie geplaatst, met het doel, de grenzen van het Fransche en Engelsche gebied in het Asjantigebied vast te stellen. In 1896 werd hij gouverneur van de Fransche Ivoorkust en in 1898 tot directeur in het Fransche ministerie van Koloniën benoemd. In 1895 verscheen van hem „Esclavage, islamisme et christianisme" (Parijs).

Bingerbrück is de naam van een dorp in het arrondissement Kreuznach van het Pruisische distrikt Koblenz. Het ligt aan de monding van de Nahe in den Rijn, tegenover Bingen en aan de spoorwegen Keulen-Frankfort a/d Main, Bingerbrück-Neunkirchen en aan de zijlijnie Bingerbrück-Langenlonsheim-Simmern. Het aantal inwoners bedraagt (1900) 2482. Het heeft een post- en telegraafkantoor en een Katholieke kerk. Bingerbrück behoort tot de gemeente Weiler. Het dorp Weiler heeft 1416, meest Katholieke, inwoners.

Binghamton is de naam van een stad in het graafschap Broome van den Noord-Amerikaanschen Staat New York. Zij ligt aan het vereenigingspunt van de Chenangorivier en de Susquehanna, in de nabijheid van de Noord-Pennsylvanische kolen- en ijzermijnen en heeft een levendige industrie, een asyl voor dronkaards en telt (1900) 39647 inwoners. Zij is een vereenigingspunt van onderscheiden spoorwegen.

Bingley, *Ward*, een Nederlandsch tooneelkunstenaar, werd geboren te Rotterdam in 1755. Tot een handelsfamilie behoorend, was hij bestemd voor het kantoor, maar een onweerstaanbare zucht dreef hem naar het tooneel. Hij betrad dit laatste op 18-jarigen leeftijd onder de leiding van den verdienstelijken *Correr*. Zijn debuut te Amsterdam in 1779 mislukte tengevolge van een kabaal, maar kort daarna werd hij in de titelrol van den *Achilles* uitbundig toegejuicht. Hij schitterde verder in de rollen van den *Cid* en van *Hamlet* en wist ook in komische rollen de algemeene goedkeuring te verwerven. In den Franschen schouwburg en in de Fransche taal vertoonde hij in 1811 *Philoctetes* en koning *Lear*, en hij verklaarde zich bereid, om laatstgemelde rol ook in het Engelsch te spelen.

In 1796 verliet hij het Amsterdamsch tooneel en bestuurde een eigen tooneelgezelschap waarmede hij het Nederduitsch tooneel te Rotterdam stichtte. In de voornaamste steden des lands trad hij met bijval op. Menige tooneelvertooning gaf hij ten voor-

deele van rampspoedigen, en dit haalde hem in 1813 de vervolging op den hals van het Fransche Bewind.

Bingley had een aangenaam voorkomen, een sprekend en bewegelijk gelaat, een welluidende stem en een grondige kennis van de kunst. Niet lang vóór zijn dood speelde hij met de beroemde tooneelkunstenares *Wattier Ziesenis* in het treurspel „Maria van Lalain" en vervulde met grooten bijval de rol van *Farnese*. Hij overleed te 's Gravenhage, den 26sten Juli 1818. Zijn zoon *Willem Bingley* poogde in zijn voetspoor te treden, en zijn dochter werd de echtgenoot van den acteur *Hoedt*.

Bingöl-Dagh, *Bingöl-Kala* (het gebergte der Duizend bronnen) is de naam van een groot, vulkanisch gebergte in Armenië. Het vormt de waterscheiding tusschen de beide bronrivieren van den Eufraat en bevat de bronnen van de Aras. De hoogste top, de Denyr-Kala, Kara-Kala of Kale-Dagh, bereikt een hoogte van 3300 m.

Bini, *Carlo*, een Italiaansch dichter en schrijver, geboren te Livorno in 1806, was met *Guerazzi* medewerker aan den „Indicatore Livornese", maar moest wegens zijn vrijzinnige gevoelens vestingstraf ondergaan in het fort Stella op Elba, waar hij zijn „Memorie di un prigioniero" schreef, en overleed reeds in 1840. Zijn werken, waarin men den humor van *Sterne* met den hartstocht van *Foscolo* vereenigd vindt, zijn onder den titel van: „Scritti di Carlo Bini" door *Guerazzi* in het licht gegeven.

Binna is een linker zijrivier van de Rhône in het Zwitsersche kanton Wallis, ontstaat 2070 m. boven de oppervlakte der zee uit de vereeniging van onderscheiden van den Ofenhorn (3243 m.) en van den Albrunpas (2410 m.) afdalende beken, stroomt in westelijke richting door het Binnental en bereikt door een diepe, boschrijke rotskloof, na een loop van 17 km., ten Z.W. van Viesch en 900 m. boven de oppervlakte der zee de Rhône. Uit een mineralogisch oogpunt is dit dal merkwaardig door zijn rijkdom aan gedeeltelijk zeer zeldzame mineralen. Het dal is met Viesch verbonden door een weg, die tot Auszerbinn als rijweg kan gebruikt worden, terwijl hij voorts als bergpad naar den Albrunpas loopt, die het dal in gemeenschap brengt met de Italiaansche Valle d'Antigorio.

Binnendijk. Zie *Dijk*.

Binnengaats is een scheepsterm, waardoor wordt aangeduid, dat een schip zich binnen den mond van een zeegat bevindt.

Binnengasthuis is een binnen de stad gelegen gasthuis (zie aldaar).

Binnengracht. Hieronder worden de binnen een stad gelegen grachten verstaan. Zie *Gracht*.

Binnenhandel is de handel binnen de grenzen van een land, een rijk of een tolverbond. Zie *Handel*.

Binnenhaven is de naam van het binnenste gedeelte van een haven. De binnenhaven is gewoonlijk door zeehoofden en golfbrekers tegen de zee beveiligd. Die binnenhavens, welke sterk aan de werking van eb en vloed zijn blootgesteld, worden bijna altijd als sluishavens gebouwd, d. w. z. zij vormen door sluizen volkomen afgesloten bassins. De diepte van het water is gewoonlijk zoo geregeld, dat zij bij openstaande sluizen en hoogwater toegankelijk zijn voor diepgaande schepen.

Binnenhof of *binnenplaats* is een geplaveide, onbebouwde ruimte, ingesloten door de deelen van een gebouw. Beken[illegible]
venhage (Zie aldaar[illegible]

Binnenkometen [illegible]
legen is binnen de [illegible]

Binnenland [illegible]
of minder ver van [illegible]
een groote contine[illegible]
met het kustland, [illegible]
der planten, dieren e[illegible]

Binnenlandsche [illegible]
der Nederlandsche [illegible]
en duidt den tak der [illegible]
zaamheden op de [illegible]
in het algemeen be[illegible]
staat een minister, door [illegible]
verantwoordelijk is [illegible]
zijn departement en [illegible]
benoemingen, die op [illegible]
hebben, mede onderte[illegible]
nenlandsche Zaken [illegible]
lijk bijgestaan door [illegible]
adviseur voor de [illegible]
een adviseur voor de [illegible]
referendaris. De [illegible]
ment zijn over een [illegible]
die elk door een [illegible]
deeling, bestuurd [illegible]
commiezen (hoofdcomm[illegible]
junct-commiezen). De[illegible]

Afdeeling *Algemeen*[illegible]
Deze afdeeling heeft [illegible]
voor de begrootingen [illegible]
tement en van de [illegible]
behooren tot hare [illegible]
rekeningen en verslagen [illegible]
de beraadslagingen [illegible]
de behandeling van zaken [illegible]
tabelen aard; de [illegible]
daarmee in verband [illegible]
verschillende ontvangs[illegible]
door het publiek van [illegible]
tement gedrukt, de [illegible]
ten behoeve van he[illegible]
verder de zaken, die [illegible]
gen behooren.

Afdeeling *Binnenla*[illegible]
ling houdt zich bezig [illegible]
grondwet, de kieswet [illegible]
State, de provinciale [illegible]
voering van de wet [illegible]
plaatsen en de be[illegible]
menschlievende daden [illegible]
king der bevolking [illegible]
de afdeeling betreff[illegible]
de wet tot regeling van [illegible]
drank en tot beteugeli[illegible]
schap, de uitvoering [illegible]
armbestuur, de jaarver[illegible]
aangaande het armwe[illegible]
der grondwet, de mach[illegible]
van makingen bij uitersten [illegible]
schenkingen door de [illegible]
instellingen van weldadig[illegible]
king hebbende op de [illegible]
dragen aan gemeente[illegible]
van onvermogende kra[illegible]
der koningin op de [illegible]
menten van levensver[illegible]

ɜs, weduwen- en weezenfond-
verzoeken om vergunning tot
ɜlden.

ale militie en schutterijen. De
er afdeeling omvatten de uit-
tten en koninklijke besluiten
nale militie, de schutterijen en
ten doel hebben, om door vrij-
den wapenhandel en het schie-
id van het land te bevorderen.

vijs. Deze afdeeling houdt zich
ring en toepassing van de wet-
en omtrent het hooger, middel-
wijs: het jaarlijksch verslag, be-
ler grondwet, van den staat der
n lagere scholen, de uitvoering
n omtrent het stichten van beur-
vijs, de goedkeuring op de bege-
van vicarijen, prebenden en der-

ten en wetenschappen. Deze af-
t de regeling en het toezicht op
le gebouwen ressorteerende on-
nt, de rijksinstellingen van we-
kunstonderwijs, n.l. de konink-
Wetenschappen, de koninklijke
inklijke kabinetten van pennin-
e steenen en van schilderijen te
rijksmuseum te Amsterdam, de
dheden en van ethnografie, het
erbeelden en prenten te Leiden,
an beeldende kunsten en de ko-
muziekscholen, de zorg voor de
monumenten en gedenkstukken
en kunst, de ondernemingen van
nst, de teekenacademiën en tee-
maalschool voor teekenonderwij-
r kunstnijverheid, eeremedailles,
boekwerken en voorwerpen van
hap, en de tentoonstellingen van
nst.

sche politie. Deze afdeeling houdt
uitvoering van de wetten, die het
atstoezicht regelen, de voorwaar-
ng van de bevoegdheid van arts,
theker, apotheekersbediende en
itoefening der geneeskunst en der
st, de maatregelen tot bevorde-
andheid, de uitvoering der wetten
egen besmettelijke ziekten. Zij
oezicht op het gezondheidsonder-
pen, 's Rijks kweekscholen voor
et staatstoezicht op de krankzin-
nigengestichten, het Rijkskrank-
de uitvoering van de veeartsenij-
en verordeningen, de subsidiën
de verbetering der Nederland-
en, de Rijksveeartsenijschool en
artsenijkundige statistiek. De chef
is tevens belast met de leiding
g der statistische bescheiden voor

het departement van Binnenland-
de volgende afdeelingen: *Land-
es en registratie*; en *Secretarie en*

Arbeid, tot wier taak behoort de
de arbeidswet, de veiligheidswet, de fosforluciferswet, de wet op de kamers van arbeid en de ongevallenwet, verder alle maatregelen in het belang van arbeiders (ziekte-, ouderdoms- en invaliditeitsverzekering), werd bij koninklijk besluit van 7 September 1905 overgebracht naar het nieuwe departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

Binnenloods noemt men een loods (zie aldaar), welke op de binnenwateren, n.l. de rivieren, dienst doet.

Binnenloodsen is als loods een schip in de haven of binnengaats brengen. Overdrachtelijk wordt het woord gebruikt voor: iemand op een behendige manier ergens binnenbrengen.

Binnenmoeder noemt men de directrice of moeder van een wees- of gasthuis.

Binnenplaneet. Deze naam geeft men aan Mercurius en Venus, dus aan die planeten, welke zich tusschen de aarde en de zon bevinden.

Binnenrail is de aan den binnenkant van een spoorwegbocht gelegen rail; hij ligt iets lager dan de buitenrail.

Binnenscheepvaart is de scheepvaart op natuurlijke of kunstmatige binnenwateren (rivieren, al of niet genormaliseerd, gegraven kanalen, meren, inlandige zeeboezems). Het ligt voor de hand, dat de omvang der binnenscheepvaart in de allereerste plaats afhankelijk is van de lengte der bevaarbare binnenwateren. *Kurs*, een autoriteit op dit gebied, heeft een berekening gemaakt van de lengte van rivieren en kunstmatige waterwegen in verschillende landen van Europa. Daaraan zijn de volgende cijfers ontleend:

	Lengte in km.		
	a) Natuurl. waterw.	*b*) Kunstm. waterw.	*c*) Tot.
Nederland	1385	3351	4736
België	487	1591	2006
Frankrijk	7884	6120	14004
Duitschland	8928	6271	15199
Gr.-Britt. en Ierl.	4358	4882	9240
Italië	1000	1475	2475
Spanje	179	321	500
Zweden	6269	471	6740
Noorwegen	6243	713	6956
Rusland (zonder Finland.)	47044	1848	48892

De groote beteekenis van de binnenscheepvaart ligt in het goedkoope vervoer van groote hoeveelheden. Een enkel vrachtschip op den Rijn draagt den last van een geheelen goederentrein. Een sleepboot met 10 à 12 volgschepen doet dus gelijken dienst als 10 à 12 locomotieven en verbruikt veel minder kolen. Een groot Rijnschip van 2000 ton kost ongeveer f 50.000 à f 55.000. De laadruimte van een ton kost dus f 25 à f 27,50. Daarentegen kost een goederenwagen van 10 ton ongeveer f 1500 en komt dus de ton laadruimte in dien wagen te staan op f 150. Hieruit volgt, dat bij voorkeur de binnenscheepvaart het vervoermiddel is voor goederen, die een groote ruimte innemen en betrekkelijk goedkoop zijn, zooals steenkolen, turf, koren, steen, aarde, bouwmaterialen, ooft, petroleum. Zoodra echter snelheid van vervoer in het spel komt, moet het schip het afleggen tegen den spoortrein, althans op grootere afstanden. Want de tijd, noodig voor het ver-

voer per waggon, voor het rangeeren en laden en lossen van spoorwagens is, wanneer het geringere afstanden betreft, grooter dan die benoodigd voor het vervoer per schip en het laden en lossen daarvan. *Kurs* heeft berekend, dat het voordeel van het spoorvervoer eerst begint bij afstanden van 400 km.

In ons klimaat is aan het scheepsvervoer op de binnenwateren het groote nadeel verbonden, dat men in den winter bij vorst of bij ijsgang geen staat daarop kan maken, terwijl ook in den zomer bij lage waterstanden de riviervaart niet zelden wordt belemmerd. De Rijn bijv. is gemiddeld slechts 280—330 dagen in het jaar bevaarbaar.

Met de kosten van het vervoer hangt nauw samen de vraag der watertollen. In Nederland zijn de laatste Rijkstollen afgeschaft bij de wet van den 22sten Juli 1890 (Stbl. 173). In Duitschland bepaalde artikel 54 der Grondwet: „Op alle natuurlijke waterwegen mogen tollen alleen voor het gebruik van bijzondere inrichtingen, die tot vergemakkelijking van het verkeer bestemd zijn, geheven worden. Deze tollen, evenals de tollen voor het bevaren van zulke kunstmatige waterwegen, die staatseigendom zijn, mogen de kosten voor het onderhoud en voor het aanleggen van zulke inrichtingen niet te boven gaan". Van Duitsche zijde wordt betwijfeld of deze bepaling het instellen van nieuwe tollen op Elbe en Rijn, waarvan in den laatsten tijd sprake is, kan tegenhouden. Dit zou voor de Nederlandsch-Duitsche Rijnvaart een gevoeligen slag beteekenen. En daarom is het van groot gewicht, dat de tusschen alle Rijnoeverstaten gesloten Rijnscheepvaartacte van den 17den October 1868 in artikel 1 klaar en duidelijk het beginsel uitspreekt, dat de scheepvaart op den Rijn en op zijn monden van Bazel tot aan zee, stroomaf- en stroomopwaarts, voor de schepen van alle nationaliteiten voor het vervoer van personen en goederen, vrij zal zijn met inachtneming van de in het tractaat opgenomen bepalingen en de voorgeschreven algemeene veiligheidsmaatregelen. Tollen, alleen gegrond op de bevaring van den stroom, mogen noch van de schepen, noch van de lading geheven worden. Een wijziging van het vrije Rijnverkeer zou dus alleen mogelijk zijn met toestemming van alle contracteerende partijen.

Dat voor Nederl…
drijf van groot ge…
cijfers der Beroeps…
personen, werkzaa…
stuurman, machinist…
zins bij de binnensch…
nen, terwijl de ge…
Nederland, die in …
droeg 1.490.185, …
pen werkzame ma…
vaart kwamen. De …
binnenschipperij is …
gunstig geworden …
toe aan verbeterde …
minderd turfgebruik …
ters in de havenpla…
de Regeering verte…
afschaffing van …
dere tollen, door aa…
van de heideontginn…
Zuiderzee, door afsl…
spoor- en tramwegen …
vraagd wordt, kom…
protectie der binnen…
dere vervoermiddelen …
ginnen te ontwikke…
vergeten worden dat …
middel van verkeer …
bedrijf voor handel e…
keuze van het verkeer…
gelaten en die bij de…
zullen houden met …
het verkeer te wa…
aanleiding om een …
stand der binnenschipp…
weg der enquête, …
ren in geheel Duits…

Het aantal schepen …
scheepvaart, en …
is onbekend. Omtrent …
den uitvoerige …
tistiek van In- …
tistiek van de Schee…
rivieren en Kanalen …
wege de departement…
Waterstaat. Aan …
gende cijfers ont…

10. Scheepsvaartverkeer met het buitenland lang…

	GELADEN.		IN BALLAST.		TOTAA[L]	
	Aantal.	Inhoud.[1]	Aantal.	Inhoud.[2]	Aantal.	In[houd]
Inklaring.						
1889	24403	4128	9836	1156	34239	[illegible]
1893	25005	4971	11302	1919	36307	[illegible]
1898	28925	7569	19053	5612	47978	[illegible]
1903	34473	11788	20094	6012	54567	[illegible]
Uitklaring.						
1889	19201	4007	14261	1200	33462	[illegible]
1893	21282	5819	13347	1242	34629	[illegible]
1898	28287	10905	16740	2064	45027	[illegible]
1903	31258	14578	20782	2535	52040	[illegible]

[1] Inhoud in 1000 kub. m. [2] Inhoud in kub. m.

schepen, naar hun inhoud, voer-**eer** 66° ₀ de Nederlandsche vlag. **aan** het dalen en bedroeg in 1903:

a) van de ingeklaarde schepen 51,4° ₀;
b) van de uitgeklaarde 48,9° ₀, berekend naar hun inhoud.

›eweging van *geladen* schepen op den Rijn bij Lobith en bij Arnhem en op de Lek te Vreeswijk.

Rijn bij Lobith.		Rijn bij Arnhem.		Lek bij Vreeswijk.	
Aantal.	Inhoud. [1])	Aantal.	Inhoud. [1])	Zeil.	Stoom.
				Aantal.	
44469	12826	10216	796	13950	5114
58546	21150	10615	1028	12669	9412
64973	27782	12668	1233	18187	7129

1000 kub. m.

Scheepvaartbeweging op het Merwedekanaal en de Keulsche vaart.

ulsche vaart Amsterdam.		Vreeswijk (Merwedekanaal).		Vreeswijk (Keulsche vaart).	
Aantal.	Inhoud. [1])	Aantal.	Inhoud. [1])	Aantal.	Inhoud. [1])
34908	2917	35630	3425	15818	626
45548	4501	37252	4364	21676	836
54221	4716	41771	5676	28678	1177

1000 kub. m.

4o. Scheepvaartbeweging op enkele andere rivieren en kanalen.

	Kanaal van de Nieuwe Zijlen (Harlingen).	Meppeler Diep (Zwartsluis).	Willemsvaart (Katerveer).	Dedemsvaart (Balkbrug).	Dieze (Crevecoeur).	Zuid-Willemsvaart (Sluis 16).	Kanaal Walcheren (Vlissingen).[2])	Kanaal Zuid-Beveland (Hansweert)[2])
;	13851	18741	12462	9589	19242	3744	5822	35041
•	12112	16990	13902	9742	21715	4124	5841	41161
	12530	18929	19003	8538	8145[2])	5530	6449	45556

laden binnenvaartuigen en stoombooten.
tten door de sluis hield 30 Juni 1902 op. Daarna is alleen doorvaart mogelijk bij ›hoeve van de afwatering.
›nenschepen.

ter. Hieronder verstaat men in ons · afgesloten en stilstaande wateren ord-Holland en Utrecht ten W. van en Vaartschen Rijn. Het bestaat uit egraven scheepvaartkanalen en uit ieren, zooals den Ouden Rijn, den uwe, de Vecht, enz., alsmede uit me- (Zie verder onder *Boezem*).

›rk is datgene, wat in een gebouw, ›f eenig ander voorwerp gewerkt of worden, wat er al werkende wordt

erks. Dit woord wordt gebezigd als n wil, welke de afmetingen zijn van binnen gebouwen, bruggen of andere

›eën zijn groote wateroppervlakten, ›or het land ingesloten, zooals de Kas- › het Aralmeer. Men geeft den naam te golven en bochten des oceaans, die een betrekkelijk smal kanaal met de ›rbinding staan, zooals de Middelland- Zwarte Zee, de Oostzee, de Roode Zee ›baai.

ook *Dufrenoysiet* genaamd, is een zeer zeldzaam voorkomend zwavelmetaal uit de groep der *glanzen*. Het wordt gevonden in den dolomiet van het Binnadal bij Imfeld in Zwitserland, doorgaans in den vorm van kleine snoeren of stukjes, kristalleert in het rhombische stelsel, is levendig metaalglanzend, staalgrijs met een roodachtig-bruine streek en bezit een soortelijk gewicht van 4,4–4,7 en een hardheid van 2—3. Het smelt gemakkelijk onder ontwikkeling van arsenik- en zwaveldampen en levert in de kolf een rood sublimaat. De scheikundige formule is $3Cu_2S + 2As_2S_3$ en het bevat 39,3° ₀ koper, 31° ₀ arsenik en 29,7° ₀ zwavel.

Binocle. Zie *Tooneelkijker*.

Binoculair zien noemt men het zien door de samenwerking van beide oogen, in tegenstelling van het *monoculair zien*, waarbij men slechts een oog gebruikt. Van ouds hebben de onderzoekers zich beijverd, den aard van het binoculair zien te doorgronden. Al dadelijk lag de vraag voor de hand, hoe het komt, dat men met twee oogen de voorwerpen enkelvoudig (niet verdubbeld) ziet. Immers in ieder oog ontstaat een beeld op het netvlies. Worden echter die beelden geprojecteerd op overeenkomstige plaatsen van het netvlies van beide oogen, dan worden ze enkelvoudig waarge-

nomen, waarschijnlijk omdat deze indrukken langs de oogzenuwen in de hersenen naar één en hetzelfde punt worden voortgeleid en daar als één indruk worden waargenomen. Gewoonlijk liggen de correspondeerende punten, wanneer zij niet op de gele vlek (het punt van het scherpste zien) vallen, eenigszins links of rechts op gelijken afstand van deze. Dit is bijv. niet het geval bij scheelzien. Drukt men een oog mechanisch iets ter zijde, waardoor men kunstmatig scheelziet, dan vallen de beelden op niet correspondeerende plaatsen van het netvlies en de voorwerpen worden dubbel gezien. Hieruit zou volgen, dat iemand die scheelziet, altijd de voorwerpen dubbel ziet. Dit is echter alleen in het begin van het scheelzien het geval, doordat de scheelziende op den duur de indrukken van het eene oog van de waarneming kan uitsluiten. Het binoculair zien beheerscht een lichter en ruimer gezichtsveld dan de monoculaire waarneming. Ook bewijst het tweede oog ons goede diensten bij het bepalen van niet al te groote afstanden en bij het waarnemen van de dikte der voorwerpen. In beide oogen namelijk ontstaan, wegens hun eenigszins verschillenden stand met betrekking tot de voorwerpen, twee eenigszins van elkander verschillende beelden op het netvlies, die op correspondeerende plaatsen van het netvlies vallend, den indruk van lichamelijken omvang van het voorwerp doen ontstaan. Op dit beginsel berust de stereoscoop.

Binoeë. Zie *Binuë*.

Binomiaal. Zie *Binomium*.

Binomiaal coëfficiënten zijn de factoren van de afzonderlijke leden der analytische reeks van een binomische formule. Zie *Binomium van Newton*.

Binomiale vergelijkingen zijn hoogere machtsvergelijkingen, die slechts uit twee termen bestaan. Hun algemeene vorm is $x^n + A = o$; hierin stelt A een volkomen bekende grootheid voor. Ze worden het gemakkelijkst opgelost door middel van goniometrische formules.

Binomium van Newton. Het woord binomium is afgeleid uit *ex binis nominibus* en duidt een wiskundigen vorm aan, die uit twee deelen bestaat. Het binomium van Newton wordt voorgesteld door de formule:

$$(x + y)^n = x^n + nx^{n-1}y + \frac{n}{1}\cdot\frac{(n-1)}{2}x^{n-2}y^2$$
$$+ \ldots \frac{n \times (n-1) \times (n-2) \times \ldots \times (n-m+1)}{1 \times 2 \times 3 \ldots \times (m-1) \times m}$$
$$\times x^{n-m}y^m + \ldots$$

Hierin stellen x en y twee willekeurige grootheden voor, terwijl n elk positief of negatief, geheel of gebroken getal beteekent.

Deze formule is het eerst door *Newton* bewezen voor geheele en gebroken exponenten. De coëfficiënten der verschillende termen heeten *binomiaal coëfficiënten*. Evenals bovenstaande formule zelf, spelen ze in de wiskunde een groote rol.

Op het grafteeken van *Newton* in de Westminsterabbey te Londen is deze formule uitgehouwen.

Binswanger, *Otto*, een Zwitsersch psychiater werd den 14den October 1852 te Münsterlingen geboren en studeerde te Heidelberg, Zürich, Straatsburg en Weenen. Hij werd assistent aan het krankzinnigengesticht te [illegible] thologisch-anatomisch [illegible] delijk aan de „Charité [illegible] in Duitschland tot [illegible] hij werkzaam als [illegible] psychiatrische kliniek [illegible] neesheer voor zenuw- [illegible] tal van verhandelingen [illegible] male en pathologische [illegible] zenuw-stelsel en van [illegible] hersenen. Hieronder [illegible] „Pathologische Histo[illegible] krankung bei der allge[illegible] lyse" (Jena, 1893). [illegible] verder: „Die Patholog[illegible] thenie" (Jena, 1896). [illegible] gel's „Specieller Pat[illegible] 12. Weenen, 1899. [illegible] werk, afdeeling 2, 1904 [illegible] een „Lehrbuch der Psy[illegible]

Bintang is de naam [illegible] den van den eigenlijken [illegible] in de Zuid-Chineesche Zee [illegible] N.Br. en 104°13 en 104[illegible] ven door vele klippen en [illegible] kust is laag en vlak, in [illegible] achtig, om zich ongevee[illegible] tot den Piek van Bintang [illegible] ook zeer geschikt voor de [illegible] ofschoon in mindere mate [illegible] mon. Overal worden [illegible] tingen aangetroffen [illegible] één voor Noord- en een [illegible] den houthandel is het [illegible] Maleische bevolking, [illegible] vischvangst bezighoudt [illegible] aan de zuid- en zuidwest [illegible] noemen het eiland steeds B[illegible]

Aan de oostzijde ligt [illegible] de hoofdplaats Riouw of T[illegible] de zetel van het Europee[illegible] dentie gevestigd is, terwijl [illegible] de controle-afdeeling, [illegible]

Binterim, *Anton Jos*[illegible] leerde, werd geboren te [illegible] tember 1779, voegde zich [illegible] ner Orde en werd in 18[illegible] 1805 werd hij pastoor [illegible] Düsseldorf, en hij bekleed[illegible] zijn dood, den 17den Mei 18[illegible] aantal geschriften nagelaten[illegible] houd, zooals: „Pragmatische[illegible] schen Konzilien" (7 dln. [illegible] 1852), „Denkwürdigkeiten [illegible] Kirche" (2de uitgave, 7 [illegible] *Mooren*: „Die alte und neu[illegible] —1830, 4 dln).

Bintoerong (Arcti[illegible] naam van een roofdier [illegible] der Beren. Zijn gelaat [illegible] grijpstaartbeer, en ook [illegible] Met de civetdieren komt [illegible] overeen. Zoowel het [illegible] hij echter in grootte. Een [illegible] ruim vier voet lang, waarvan [illegible] de helft inneemt, het wijfje [illegible] Het lichaam is krachtig [illegible] snuit verlengd, de staart [illegible]

n hebben naakte zolen en 5 nelijk sterke, niet intrekbare en dikke, tamelijk ruwharige am. Zijn kleur is mat zwart, n grijsachtige en aan de ledetige kleur overgaat.
dit werkelijk mooie dier is Su-

vruchten, eieren en vogels, en klimt dan langzaam, maar handig tegen de boomen op.

Binuë of *Binoeë* is de grootste zijrivier van den Niger (zie aldaar) in West-Afrika. Zij ontspringt ten N. van Ngaundere, 1297 m. boven den zeespiegel, op 7° 34' N.Br. en 13°38' O.L. van Greenwich. Ten N. van Garoea (252 m. boven den zeespiegel)

Bintoerong *(Arctitis-Ictitis-Bintoerong).*

ka, Boetan en Nepal, voor zoo- d is. Van het leven van den bin- slechts weinig. Hij leeft in de ich op de manier van de andere

n dieren, welke men gadesloeg, ekend geworden, ongeveer het erong is een nachtdier, dat over- apt en wel zoo vast, dat het zeer maakt kan worden, terwijl het edend begint te knorren en de a deze gevoelsuitingen rolt hij n zet zijn slaap voort. Bij het nacht wordt het dier wakker, lantaardig voedsel, zeer gaarne

neemt zij de Majo Kebbi, die uit het Nabaratmeer komt, op en bereikt hier een breedte van 100 m. Van Taepe af stroomt zij met een breedte van 500 —1000 m. en een dalwijdte van 15—30 km. tot Lokodsja (81 m. boven den zeespiegel en 480 km. van de kust verwijderd). De Binuë is bevaarbaar van den mond tot Ribago, over een uitgestrektheid van 1100 km., doch slechts van Mei tot het begin van Januari. In den regentijd bedraagt haar diepte 3—9 m.; in den drogen tijd 0,8 m. Als zijriver ontvangt zij van rechts behalve de Majo Kebbi: de Gongola (Gadsjem Gabi) en Kaddera van het Gora- (1350 m.) en het 2100 m. hooge Sarandagebergte in Bautsji, de Okwa uit de bergen van Saria; van links komen als bevaarbare wateren de Faro, de

Tarabba, de Donga Wukari van de 2000 m. hooge Ndorrobergen en de Katsena Allah. Haar oevers worden van Jola af naar het noorden door de 200 km. lange Muribergketen met den Tangale (1600 m.) en tusschen Muri en Sjebu (Jebu) door de uitloopers van het Murchisongebergte begeleid. Van Jila naar het zuiden de Fumbinabergen (1000 m.) en de Oldheldbergen ten oosten van haar monding in den Niger.

De gebroeders *Lander*, die in 1831, toen zij den Niger afvoeren, de monding der Binue passeerden, beweerden, dat deze stroom de Sjari was, die uit het Tsaadmeer kwam. In 1833 werd door een Liverpoolsch handelshuis een Nigerexpeditie onder *Laird*, *Allen* en *Oldfield* uitgerust, die bijna 120 km. de Binuë opvoer. *H. Bardt* ontdekte in 1851 den bovenloop van de rivier en haar naam en stak in Juni van datzelfde jaar haar bij Taepe over. Deze gewichtige ontdekking was oorzaak, dat de geograaf *A. Petermann* wist te bewerken, dat er een stoombootexpeditie ondernomen zou worden, waarvoor de Engelsche regeering 5000 pond sterling beschikbaar stelde. Deze expeditie onder *Baikie* kwam in 1854 met het stoomschip de Pleiade stroomopwaarts tot Gurowa, de haven van Muri, en met een boot nog 66 km. verder, 630 km. van den mond der Binuë verwijderd. Het was *Ed. Vogel*, die in 1855 de rivier tweemaal overstak. Een tweede groote expeditie, uitgerust in 1857, eveneens onder *Baikie*, heeft weinig resultaten opgeleverd. *Rohlfs* volgde op zijn reis dwars door Afrika in 1867 den benedenloop van de Binuë. *Robert Flegel* bevoer de Binuë voor het eerst in Juli 1879 en bereikte het eindpunt van haar bevaarbaarheid. In het laatst van Juli 1882 ging hij voor de tweede maal van Jola in Adamaua uit en bereikte over Sarra de bronrivieren der Binuë. Verder stelde *Flegel* de bevaarbaarheid van de zuidelijke zijrivieren der Binuë in den tijd van hoog water vast, vooral van die der Tarabba. Ook trok hij bij Ngaundere en bij Banjo over de gemiddeld 1300 m. boven den zeespiegel gelegen waterscheiding tusschen de Binuë en zijn westelijke zijrivieren aan den eenen kant en de zich naar het oosten wendende Logone en de zuidwestwaarts stroomende Sanaga en Mbam aan de andere zijde. In het begin van December 1884 werd te Hamburg de Duitsche „Binue Gesellschaft" met een kapitaal van 500000 mark gevormd, om de resultaten van *Flegel's* ontdekkingen praktisch in toepassing te brengen. Deze plannen werden echter door de overeenkomst van den 27sten Juli en den 2den Augustus 1886, tusschen het Duitsche rijk en Groot-Brittannië gesloten, verijdeld. De Binuë beneden Jola kwam in het bezit der Engelsche Royal Niger Company. Door de Berlijnsche acte van 1885 werd de vrijheid van scheepvaart op de Binuë gewaarborgd. De expeditie van *Mizon* van Jola over Ngaundere tot de Sanga in 1892 bevestigde de onderzoekingen van *Flegel* en vulde deze aan. Voor de reizen van *Kamptz* (1900), *Lenfant* (1901 en 1903) *Parel* (1905), zie *Afrika*: *Ontdekkingsreizen*.

Binz, een oostzeebad met jaarlijks 8000 badgasten, op het eiland Rügen aan de zuidkust van de Prorer Wiek, omstreeks 12 km. ten O. van Bergen, heeft talrijke pensions en hôtels. Men heeft er prachtige beukenwouden, een zachtglooiend strand, een effen bodem en een krachtigen golfslag. Niet ver van een fraai jachtslot [illegible] *Putbus* en van [illegible] *Schinkel* gebouw[illegible] hoog, en men [illegible] over het eiland. [illegible] dorp en zeebad [illegible]

Binz, *Karl* [illegible] Berncastel aan de M[illegible] deerde te Würzburg [illegible] 1868 buitengew[illegible] in de pharmacologie [illegible] Van zijn geschriften [illegible] obachtungen zur ex[illegible] perimentelle Unter[illegible] Chininwirkung", „Be[illegible] den neuern pharma[illegible] „Über den Traum [illegible] Arzneimittellehre [illegible] „Vorlesungen über [illegible] lijn, 1892), „Dokto[illegible] kampfer des Hexen[illegible] en „A Lercheimer [illegible] delberg) und seine S[illegible] (Straatsburg, 188[illegible]

Bio . . . (van het [illegible] ven . . . (in samenge[illegible]

Bioarithmetica [illegible] de berekening van [illegible]

Biobio is de [illegible] Amerikaansche rep[illegible] zijden van den bove[illegible] grenst ten N. aan [illegible] ten Z. aan den pro[illegible] W. aan Concepcion [illegible] De Andes verheffen [illegible] van Antuco tot [illegible] m. In het O. vindt [illegible] is dan ook aanzienlij[illegible] een deel zeer [illegible] de hellingen der [illegible] gedaan. Op een [illegible] zij 88749 inwoners [illegible] departementen [illegible] en wordt door de[illegible] doorsneden. De [illegible]

Biobio is de [illegible] Zuid-Amerikaansche [illegible] uit het Gualletué[illegible] daarna in noord[illegible] cies. Biobio en [illegible] van 356 km. [illegible] Grooten Oceaan [illegible] queco en de [illegible] Laja, links de wate[illegible] bare Rio Vergara [illegible] boomde schepen [illegible] vindt zich een bar [illegible] geul voor de sche[illegible] gaan over deze [illegible] lengte van 300 [illegible]

Biochemie [illegible] zighoudt met de st[illegible]

Biochemische gene[illegible] geneeskundige prak[illegible] patischen geneesheer [illegible] middelen behooren [illegible] tot de homoeopathie [illegible]

neesmiddelen gemeen, dat zij hoeveelheden worden toege- onder de middelen van *Dr.* die zoowel door de allopathie, athie gebruikt worden; maar ruik eenige aanwijzingen ge- ebehandeling goede resultaten ddelen, die in zijn systeem een le volgende: Calcarea fluorica, Calcarea sulphurica, Ferrum chloratum, Kali phosphoricum, Natrum phosphoricum, Na- gnesia phosphorica en Silicea. e zouten spelen een rol bij de weefsels van het menschelijk van deze middelen bewijzen, sch standpunt beweerd wordt, erschillende ziektetoestanden, bij bleekzucht. *Kali phosphor.* nden van het zenuwstelsel. Zij in de 6de decimale verwrijving

ontwikkeling der bewerktuig- neest algemeenen zin. *Häckel ogenie* (geschiedenis der ontkie- *ie* (geschiedenis van den stam). xt de ontwikkeling van het in- t den volwassen toestand en de rten in den loop der scheppings-

is de naam, die in de aardrijks- wordt aan de beschouwing der , in tegenstelling met de an- ie of de studie van den mensch ndig oogpunt.

Levensbeschrijving.

of *biologiseeren* is een verouder- reeren en hypnotiseeren (zie al-

leer van het leven, gelijk het rrichtingen en verschijnselen in chepping openbaart. Wij zullen in het artikel *Physiologie*. Men n *biologie* ook aan een aantal zon- selen op het gebied van het ze- r raadplege men *Electrobiologie*.

is het Grieksche woord voor ook betitelde men vroeger aldus ke met bijgeloovige oogmerken nenschenbloed en den naam van g.

Grieksch) was het afleiden uit ze- bij een geboorte kans op leven het waarzeggen omtrent den le- polsslag en andere teekenen.

de naam van de wetenschap, wel- dt met de bereking van 's men- n levensduur, voor de maatschap- verzekering een zaak van groot

diger van Grieksche herdersdich- an *Moschus*, werd geboren in de yrna en leefde in de 3de eeuw v. ie op zijn dood, die aan *Moschus* ordt, blijkt, dat hij het laatste deel Sicilië doorgebracht en door vergif en heeft. Van zijn gedichten, die nen, is de „Treurzang bij den dood van Adonis" het merkwaardigst. De overige, waarvan slechts fragmenten overbleven, onderscheiden zich meer door keurigheid van taal en teederheid van gevoel, dan door die eenvoudigheid, welke men in herdersgedichten zoekt. In oude uitgaven zijn deze gedichten onder die van *Theocritus* opgenomen. Zijn gedichten (steeds met die van *Moschus* te zamen) zijn uitgegeven door *Jacobs* (Gotha, 1791), *Wakefield* (Londen, 1795), *G. Hermann* (Leipzig, 1849) en *Ziegler* (Tübingen, 1868); een Duitsche vertaling heeft *Manso* geleverd (Gotha, 1784).

Bion *van Borysthenes*, uit Borysthenes aan de Zwarte Zee afkomstig, leefde omstreeks 280 v. Chr. Deze wijsgeer werd beïnvloed door het cynisme en het hedonisme van *Theodorus*. In zijn „Diatriben", die wij slechts uit fragmenten en talrijke navolgingen kennen (o.a. in de „Satiren" van *Horatius*), wist hij zeer geestig de menschelijke zwakheden en ondeugden te geeselen. *Hoogvliet* heeft zijn leven beschreven (Leiden, 1821).

Biondelli, *Bernardino*, een Italiaansch taalkenner en penningkundige, geboren te Verona, den 14den Maart 1804, werd in 1849 directeur van het muntkabinet te Milaan, in 1860 hoogleeraar in de oudheid- en penningkunde aan de Koninklijke Academie en leverde een lange reeks van geschriften over penningkunde en taalwetenschap. Van deze noemen wij: „Poesie Lombarde inedite del seculo XIII" (1856) en een geschrift over de lijkverbranding (1874). Voorts leverde hij een uitgave van het „Evangeliarium, epistolarium et lectionarium Aztecum" (1860) en van het „Glossarium Azteco-Latinum et Latino-Aztecum" (1869).

Biondi, *Luigi*, een Italiaansch dichter en oudheidkundige, geboren te Rome in 1776, werd door koning *Carlo Felice* van Sardinië tot graaf en later door paus *Leo XII* tot markies benoemd. Hij leverde gedichten in den trant der elegieën van *Tibullus* en der „Georgica" van *Virgilius*. Hij was een vriend van *Betti*, president van de academie voor archaeologie te Rome, en overleed aldaar, den 3den September 1839.

Biondo, *Michele Angelo*, of *Blondus*, een Venetiaansch geneesheer, werd geboren in 1497, vestigde zich te Napels en ondervond door een booze wederhelft al de rampen van een ongelukkig huwelijksleven. Hij heeft daarover zijn denkbeelden medegedeeld in het zeldzame boekje: „Le tre furie del mondo" (De drie furiën der wereld). Hij verbond zich vervolgens met den beruchten *Aretino* en begaf zich naar Rome, waar hij door zijn gaven grooten roem verwierf. De dood zijner echtgenoote, door een val uit een venster veroorzaakt, verbrak zijn kluister, maar hij smeedde zich die opnieuw en overleed te Venetië in 1565. Er bestaat een lijst van 35 werken, door hem uitgegeven; zij zijn meerendeels van geneeskundigen inhoud.

Bionomie (Grieksch) is de leer der levenswetten.

Biornstal, *Jacob Jonas*, een Zweedsch geleerde, werd geboren in 1731 in de provincie Sudermanland, studeerde te Upsala, volbracht met baron *Rodbeck* een reis door Engeland, Frankrijk, Italië, Duitschland en Nederland, en werd met den titel van hoogleeraar door *Gustaaf III* naar Griekenland en Egypte gezonden. Hij vertrok in 1776 naar Konstantinopel, leerde er de Turksche taal en

begaf zich vervolgens naar Saloniki, waar hij in 1679 aan de pest overleed. Een merkwaardige beschrijving van zijn reizen, medegedeeld in brieven aan een vriend, is door dezen na den dood van *Biornstal* in het licht gegeven.

Bioscopie is het onderzoek, dat ten doel heeft om na te gaan of een kind geleefd heeft, of het bij de geboorte levensvatbaarheid had en zoo ja, op welke wijze de dood veroorzaakt werd.

Biosfeer is een naam, waarmede wel de gezamenlijke planten- en dierenwereld op aarde wordt aangeduid, in tegenstelling met de menschelijke bewoners. Zie *Aarde*.

Biostatiek is de wetenschap, welke zich bezighoudt met den gezondheidstoestand der menschen en hun vermoedelijken levensduur met betrekking tot de omstandigheden, waaronder zij verkeeren.

Biot, *Jean Baptiste*, een Fransch natuurkundige, werd geboren te Parijs, den 21sten April 1774 en ontving onderwijs aan de Polytechnische school. Na den studietijd aanvaardde hij een leeraarsbetrekking aan de Ecole Centrale te Beauvais en werd in 1800 benoemd tot hoogleeraar aan het Collège de France. In 1803 werd hij lid van de Academie van Wetenschappen. Nadat hij in 1804 op het observatorium te Parijs een betrekking gekregen had en in 1806 bij het Bureau des longitudes, zette hij met *Arago* de reeds door *Borda* begonnen proefnemingen voort over de breking der door gassen heen gaande lichtstralen. Ook vergezelde hij *Gay-Lussac* bij diens eerste luchtvaart. In 1806 begaf hij zich met *Arago* naar Spanje, om aldaar het opmeten van den meridiaan, begonnen door *Méchain*, voort te zetten. In 1809 werd hij hoogleeraar in de astronomie. Om eenige twijfelachtige sterrenkundige waarnemingen tot zekerheid te brengen, bezocht hij in 1817 de Orkaden, en overleed te Parijs, den 3den Februari 1862.

De wetenschappelijke opstellen van *Biot* zijn gedeeltelijk in tijdschriften verspreid. Hij schreef een verhandeling over het integreeren van vergelijkingen, verder verschillende artikelen over optische en astronomische onderwerpen in het „Journal de l'école polytechnique", nam met *Pouillet* proeven over gekleurde ringen en diffractie, met *Arago* over de kleurverschijnselen bij het vallen van lichtstralen door kristallen met dubbele breking, enz. Bij de zittingen der Academie leverde hij onderscheiden belangrijke rapporten in, vooral over de uitvinding van *Daguerre*. Ook zijn onderscheiden stukken van hem opgenomen in het „Journal des Savants", waarvan het wiskundig gedeelte aan zijn redactie was toevertrouwd. Daarenboven heeft hij vele afzonderlijke werken, alle van natuur- en sterrenkundigen inhoud, uitgegeven. Van zijn werken noemen wij: „Traité élémentaire d'astronomie physique" (1805 en 1850), zijn „Traité de physique expérimentale et mathématique" (1816), „Recherches sur plusieurs points de l'astronomie égyptienne" (1823), „Recherches sur l'ancienne astronomie chinoise" (1840) en „Mémoire sur la vraie constitution de l'atmosphère" (1841).

Biot, *Eduard Constantin*, een beoefenaar der Chineesche taal, een zoon van den voorgaande, werd geboren te Parijs, den 2den Juli 1803. Nadat hij de Polytechnische school had bezocht, deed hij met zijn vader een wetenschappelijke reis naar Italië. Daarna was hij werkzaam aan den spoorweg van St. Etienne naar Lyon ... eenige belangrijke ... heid nam hij zijn ... toe op de kennis der Chi... de aanvankelijk met ... van scheikundige ... leeren kennen, maar ... lijke toestand in China ... lid van de Academie ... den 12den Maart 18... in het „Journal des Sav... schreef hij „Dictionna... ments de l'empire chi... l'histoire de l'instruc... 2 dln.), „Chine et ... taling van „Le Tsche...

Biot, *Gustave*, ... 1sten Januari 18... te B... opleiding bij *Calamatta* ... zijn: een gravure ... huis" van *Czermak* ... van Oostenrijk ... triumf van Galathea ...

Biota *Don*. ... slacht uit de familie ... slechts een soort ... de Oostersche levens... Westerschen levensboom ... kerkhoven en in tuinen ... land, China en Japan ... merkelijke hoogte en ...

Biotie is de naam ... *Glimmer*.

Bioxyd is de naam ... die twee atomen ... ander element bevatten ... (SO_2). Voor bioxyde ... CO_2 is kooldioxyde ... koolmonoxyde.

Bipeden (het Latijn... tweevoetige dieren.

Bipontynen *Edit...* naam van een serie uitga... Romeinsche klassieken ... deerd werden. Zij ... togelijke drukkerij te Z... Bipontium) in Duitschla...

Bippart, *Georg*, ... boren den 17den Augus... Werra, studeerde te ... kwam in 1842 aan het ... gesticht te Eisenach ... vaatdocent te Jena, ... hoogleeraar, ombelsl... leer en zag zich in 18... 1858 tot gewoon hoog... Hij leverde: „Philoxen... rambographorum rel... na Pindarica" (184... schauung und Kunst" (18... Ein Grundriss des kla... studierende Jugend" (18...

Biquadraat is het ... en dus de 4de macht ... draat van 3 is 3^4 ... quadratische wortel ... welk tot de 4de macht ... weer oplevert. Zoo is ...

sche vergelijking is er een van uadraat-resten van een getal *p* rekenkunde de getallen, welke biquadraten door *p* als resten

afgeleid van het Fransche bi- en beteekent wegen op een staat men daaronder het door f van elkander scheiden van nten.

sch woord, dat *bron* beteekent. er veel in samenstellingen met duidt dan de karavanenstations rin zich een bron bevindt.

gik.

rijheer *von*, een Oostenrijksch werd geboren den 24sten April lmo bij Milaan. Hij studeerde mde, werd in 1823 leeraar aan Milaan en trad in 1825 met zijn rlogsbrug op. Hij was werk- ken van Linz en leidde in 1835 n de Po bij Brescello. In 1839 itaire brug, en zijn werk over- rwachtingen. Daarna werd een n naar zijn stelsel vervaardigd, gers ingang vond. Uit bijna alle eren naar Weenen, om den nieu- te leeren kennen. In 1844 werd ommando over het vereenigd pi- rkorps, werd brigadecomman- *Birago* overleep den 29sten De- chreef: „Untersuchungen über ilitärbrückentrains" (Weenen,

genlijk *Wirabhumi* (Land der kt der divisie Bardwan in het presidentschap Bengalen, telt 33 inwoners (1891). Het vlakke elangrijke rivieren doorsneden. nnen, ijzermijnen en kalkgroe- ngrijke zijderupsenteelt en zij- ewest was 20 eeuwen geleden en hevigen strijd tusschen de onkelijke bewoners.

l, een Engelsch beoefenaar der n en oudheidkunde, geboren te ovember 1813, werd in 1836 as- tsch Museum, in 1844 hulpcon- in 1861 conservator der Ooster- che en Britsche oudheden en der zameling aan die inrichting. In racht hij wetenschappelijke rei- *rch's* wetenschappelijke werk- ch niet alleen over Grieksche, sche oudheden, numismatiek en ar was hij ook bij de uitgave der werkzaam, publiceerde in het vertalingen uit het Chineesch de studie der Egyptische hiero- *en's* werk over Egypte bewerkte ne gedeelte. Als lid van onder- happen plaatste hij een groot gen in de daardoor uitgegeven zijn geschriften vermelden wij: uities" (1842), „History of an- 858; 2de druk, 1873), „Rhind atalogue of Greek vases" (1851, met *Newton*), „Description of the collection of ancient marbles in the British Museum" (1861), „Inscriptions in the hieratic and demotic character from the collections of the British Museum" (1868), „Ancient history from the monuments: Egypt" (1875). Ook nam *Birch* deel aan de uitgave der „Select papyri in the hieratic character" (1841 en 1860).

Birch-Hirschfeld, *Felix Victor*, een Duitsch patholoog, werd den 2den Mei 1842 te Cluvensieck bij Rendsburg geboren. Hij studeerde te Leipzig in de medicijnen, was daarna 2 jaren assistent aan het pathologisch instituut en aan de geneeskundige polikliniek te Leipzig en werd later geneesheer aan de krankzinnigengestichten Sonnenstein en Colditz. In 1870 werd hij tot prosector aan het stedelijk ziekenhuis te Dresden benoemd. Van 1882—1885 was hij geneesheer-directeur van de afdeeling voor krankzinnigen. In 1885 werd hij hoogleeraar in de pathologische anatomie en directeur van het pathologisch instituut te Leipzig, waar hij den 19den November 1899 overleed. Hij schreef: „Lehrbuch der pathologischen Anatomie" (2 dln., 5de druk, Leipzig, 1896), „Die Bedeutung der Muskelübung für die Gesundheit" (Leipzig, 1883), „Die Skrofulose und Affektionen der Lymphdrüsen" (in *Ziemssens* „Handbuch der speciellen Pathologie", dl. 13, 2de druk, 1879), „Die Krankheiten der Leber und der Milz" (in *Gerhards* „Handbuch der Kinderkrankheiten", dl. 4, afd. 2, Tübingen, 1880) en „Grundisz der allgemeinen Pathologie" (Leipzig, 1892).

Birch-Hirschfeld, Gustav Adolf, een Duitsch taalvorscher, broeder van den voorgaande, werd den 1sten October 1849 te Kiel geboren. Hij studeerde van 1868—1870 in de natuurwetenschappen, van 1875—1877 in de philologie te Leipzig en vestigde zich hier in 1878 als privaat-docent in de Romaansche philologie. Na een langdurig verblijf in Parijs, ging hij in 1883 naar Gieszen, waar hij in 1884 tot hoogleeraar benoemd werd. Sedert April 1891 is hij als zoodanig te Leipzig werkzaam. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Die Sage vom Gral" (Leipzig, 1877), „Über die den provençalischen Troubadours bekannten epischen Stoffe" (Halle, 1878), „Geschichte der französischen Litteratur seit Beginn des 16ten Jahrhunderts" (dl. I: „Das Zeitalter der Renaissance", Stuttgart, 1889) en met *H. Suchier* de „Geschichte der französischen Litteratur" (Leipzig, 1900).

Birch-Pfeiffer, *Charlotte*, een Duitsche tooneelspeelster en schrijfster van vele dramatische stukken, werd geboren te Stuttgart, den 23sten Juli 1800. Hare neiging tot het tooneel was zoo sterk, dat zij na een hardnekkigen strijd met hare ouders, die zich met haar verlangen niet konden vereenigen, reeds op haar 13de jaar in den Hofschouwburg te München optrad. Zij oogstte een ongemeenen bijval en deze nam toe, naarmate zij zich onder de leiding van *Zuccarini* meer in de kunst volmaakte. Na 1818 werden haar hoofdrollen in treurspelen toevertrouwd; daarna deed zij vele kunstreizen en leerde te Hamburg dr. *Christian Birch* uit Kopenhagen kennen, met wien zij in 1825 in het huwelijk trad. Hare kunstreizen strekten zich nu uit van Amsterdam tot Petersburg, en te München vervulde zij slechts gastrollen. In 1837 nam zij het bestuur op zich van den schouwburg te Zürich en

kweet zich met groote bekwaamheid van hare taak. Nadat zij die betrekking neergelegd en nog een kunstreis volbracht had, verbond zij zich aan den Koninklijken schouwburg te Berlijn. Zij overleed aldaar, den 24sten Augustus 1868.

In haren bloeitijd vond zij door den gloed van haar spel en door de dichterlijke opvatting der rollen algemeenen bijval, terwijl later een zekere gezetheid de sierlijkheid van hare bewegingen belemmerde. Daarentegen verwierf zij grooten roem door een reeks van tooneelspelen, die vooral van kennis van het tooneel getuigen en wel wat op het effekt berekend zijn, maar tevens de blijken leveren van aanleg voor de dramatische kunst. Tot de meest bekende behooren: „Pfefferrösel", „Die Günstlinge", „Dorf und Stadt", „Die Waise von Lowood" en „Die Grille". Daarenboven heeft zij een aantal romans en verhalen uitgegeven.

De eenige dochter van *Christian Birch* en *Charlotte Pfeiffer*, *Wilhelmine Birch*, huwde later met *von Hillern* (zie aldaar).

Bird, *Robert Montgomery*, een Amerikaansch schrijver, werd geboren in 1805 te Newcastle in den staat Delaware. Zijn eerste letterkundige proeven werden opgenomen in het „Monthly Magazine". Daarop volgden de treurspelen „The Gladiator", „Oraloosa" en „The broker of Bogota", van welke vooral het eerste grooten bijval vond. Na dien tijd heeft hij een aantal romans geschreven, waarvan de stof aan de Amerikaansche geschiedenis is ontleend, zooals: „Calavar, a knight of the conquest" (1834) en „The infidel or the fall of Mexico" (1835). Hij overleed te Philadelphia den 2den Januari 1854.

Biredschik of *Bir* is de naam van een stad in het Turksch-Aziatische vilajet Haleb (Aleppo). Zij ligt aan den linkeroever van den Eufraat, die hier de vlakte bereikt en zelfs voor tamelijk groote schepen bevaarbaar wordt, 130 km. ten N.O. van Aleppo, aan den karavaanweg van deze stad naar Oerfa, 182 m. boven den zeespiegel, te midden van een gezonde en mooie omgeving, aan de grens van het Turksch-Arabische en het Koerdische taalgebied. Het aantal inwoners bedraagt 2000, volgens anderen 8000. Ten tijde der Kruistochten heette de stad Bira. In 1144 werd zij door *Emad-eddin Zenki* op de Christenen veroverd en in 1265 door de Mongolen ingenomen, die den 10den December 1272 en den 28sten November 1275 hier zware nederlagen leden.

Birger, uit het geslacht der Folkunger (zie aldaar), was van 1250 tot aan zijn dood (21 October 1266) als voogd van zijn minderjarigen zoon *Waldemar*, die tot koning gekozen was, de eigenlijke regent van Zweden. Hij ondernam in 1249 een kruistocht naar Finland, welks bevolking tot het Christendom bekeerd werd. Hij wist het aanzien der koninklijke macht in Zweden te verhoogen, stichtte Stockholm, sloot met Lubeck en Hamburg handelsverdragen en verhoogde door wijze wetten de veiligheid in het land.

Birger, een kleinzoon van den voorgaande, geboren in 1280, volgde in 1290 zijn vader *Magnus Ladulas* op. Eerst stond hij onder het voogdijschap van *Torgil Knutsson*, die hij echter in 1306 aan zijn broeders *Erich* en *Waldemar* opofferde. Kort daarop werd hij door deze gevangen genomen en zag zich genoodzaakt, bij de verdragen van 1308 en 1310, het rijk [illegible] het hem in 1317 [illegible] maken en hen van [illegible] in 1318 werd hij [illegible] gers (onder *Matt*[illegible] naar Denemarken [illegible] overleed.

Birgitta-orde [illegible] *vatoris*, Orde van [illegible] naam van een [illegible] *gitta* (zie aldaar [illegible] het koninklijk [illegible] me, heilig verklaard [illegible] ber), te Wadstena [illegible] kloosterorde [illegible] bevestigd. Het [illegible] in een dubbelkloost[illegible] benevens [illegible] den. Na de Hervorm[illegible] N. van Europa [illegible] werelddeel nog [illegible] nog bestaande Birg[illegible] nenkloosters.

Biribi [illegible] afkomstig. Het [illegible] merde vakken, [illegible] eveneens [illegible] de overigen zijn [illegible] hun inzet op het [illegible] kaart met het [illegible] wint de [illegible] der omgeslage[illegible] den bankier.

Birjoessa [illegible] sisch-Siberis[illegible] nissei. Zij heeft een [illegible] in het Sajans[illegible] Uda tot de [illegible] Augara, kort [illegible] mondt. In het [illegible] gevonden.

Birkebeiner [illegible] een politieke pa[illegible] binnenlands[illegible] —1240). De [illegible] gin *Sverre* (117[illegible] De naam Birke[illegible] op hun strooptocht[illegible] van berke[illegible]

Birken [illegible] dichter, werd geboren [illegible] 5den Mei 1626. [illegible] later was hij als [illegible] *Von Birken* [illegible] en vervolgens [illegible] belast met het [illegible] *dolf* van Brunsw[illegible] zich in 1648 naar N[illegible] heden te regel[illegible] van den Munster[illegible] den. Hij werd [illegible] Nadat hij van 16[illegible] had, keerde hij naar N[illegible] digde een aantal [illegible] ten ter verheerlijk[illegible] stenhuis, benevens [illegible] ren. Zijn voortbre[illegible] leerdheid en van ee[illegible]

nberg den 12den Juni 1681.
naam van een aan het groot-
behoorend, maar afzonder-
m. Het wordt geheel door de
cie ingesloten en beslaat een
. km. Het vorstendom bestaat
berstein en het graafschap
wordt door het Hochwald en
den en in het zuid-oostelijk
e doorstroomd. De landbouw
gachtige gesteldheid van den
een bevredigend; ooft wordt
aan de oevers der Nahe. De
zienlijk gedeelte van het land
oornamelijk uit loofhout; de
eel beteekenis. De mijnbouw
ien. De industrie is levendig.
nj en de fabricage van onechte
istrikt Oberstein. Het bevol-
1900 43400 zielen. De regee-
rtogelijk Oldenburgsche Huis
eerstgeboorte erfelijk; maar
et vorstendom met de overige
en is slechts een persoonlijke.
ge te Birkenfeld, uit een voor-
mengesteld, heeft het geheele
in handen, doch is onderge-
nburgsche ministerie. Birken-
burgschen landdag vertegen-
n heeft het een Provinciale
estaande. Men vindt er twee
nfeld en Oberstein), die onder
aarbrücken staan. Sedert 1569
et Huis Zweibrücken, dat tot
resideerde, den naam *Birken-*
n het land aan Baden, in 1801
1817 aan Oldenburg.
hoofdplaats van het gelijkna-
orstendom (zie aldaar), ligt 381
egel, aan den spoorweg Birken-
ij heeft een Hervormde en een
een synagoge, een gymnasium,
opper-houtvesterij, cichorei- en
ierbrouwerijen en (1900) 2230
he inwoners. Ongeveer 1 km.
wijderd ligt op een berg de oude
, eens de residentie van de her-
Birkenfeld. De plaats Birken-
de 10de eeuw vermeld.
is de naam van een havenstad
h en graafschap in het noord-
and. De stad ligt aan de Mersey
ol en is met deze sedert 1886
ngen spoorwegtunnel verbonden.
gebouwd, heeft breede straten,
bouwen, een school voor kunst,
n (1901) 110926 inwoners (in
elijks 8000). Haar buitengewo-
heeft zij voornamelijk te danken
en. Scheepsbouw en de fabricage
es zijn de voornaamste takken
der heeft zij een mooi aangelegd
oppervlakte en een theologisch
Aidan's College). Tot 1888 be-
d tot Cheshire.

h, *Sophus*, een Deensch geschied-
en 28sten April 1838 te Randers
leerde te Kopenhagen in de medi-
cijnen, maar wijdde zich later geheel aan de litera-
tuur en kunstgeschiedenis. Reeds zijn eerste werk
op dit gebied: „Kort Veiledning i Antikkabinet-
tet i Kjobenhavn" (2de druk, Kopenhagen, 1864)
vond veel bijval. In 1863 werd hij assistent, in
1880 leider en in 1893 opperbibliothecaris van de
universiteitsbibliotheek; ook was hij archivaris aan
het universiteitsarchief en privaatbibliothecaris
van *Christiaan IX*. Een rij van zijn onderzoekin-
gen verschenen in de „Danske Samlinger for His-
torie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie"
(Kopenhagen, 1865—1879), waarvan *Birket-Smith*
van het 7de deel af mederedacteur was. Ook bevin-
den zich vele van zijn opstellen in de „Studier paa
det gamle danske Skuespils Omraade" (Kopen-
hagen, 1883). Van zijn uitgaven van oudere Deen-
sche werken moeten genoemd worden: „Ludus de
sancto Kanuto duce" (Kopenhagen, 1868), „Tobiae
komedie" (Kopenhagen, 1887), „Peder Helgeluds
Susanna og Calumnia" (Kopenhagen, 1890), „Ni-
colaus Manuells Satire om den syge Messe" (Ko-
penhagen, 1894) en vooral het belangwekkende
werk over de ongelukkige dochter van *Christiaan
IV*: „Den fangne Greffwinne Leonorae Christinae
Jammers Minde" (4de druk, Kopenhagen, 1887),
waarop hij een biografie van *Leonore* volgen liet:
„Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie"
(2 dln., Kopenhagen, 1879—1887). Verder ver-
scheen „Til Belysning of literaere Personer i Slut-
ningen af det 18 og Begyndelsen af det 19 Aar-
hundrede (Kopenhagen, 1873), „Etatsrad Joh.
Monrads Selvbiografi" (Kopenhagen, 1888) en
„Kjobenhavns Universitets Matrikel" (Kopenha-
gen, 1889 v.v.)

Birlinger, *Anton*, een Duitsch letterkundige,
geboren den 14den Januari 1834 te Wurmlingen.
Hij was oorspronkelijk Katholiek theoloog, vestig-
de zich in 1869 als privaat-docent te Bonn en werd
in 1872 tot buitengewoon hoogleeraar in de Duit-
sche taal en letterkunde benoemd. Van zijn werken
zijn te noemen: „Volksthümliches aus Schwaben"
(1862, 2 dln.), „Schwäbisch-Augsburgisches Wör-
terbuch" (1864), „Die alemannische Sprache rechts
des Rheins seit dem 13. Jahrhundert" (1868, dl. 1),
„Aus Schwaben, Sagen, Legenden, Aberglauben,
Sitten, etc." (1873—1874, 2 dln.) en een nieuwe
uitgave van: „Des Knaben Wunderhorn" (met
Crecelius, 1874). Sedert 1871 redigeerde hij: „Ale-
mannia. Zeitschrift für Sprache, Litteratur und
Volkskunde des Elsasses" (Bonn, sedert 1892
voortgezet door *Pfaff*). Hij overleed den 15den
Juni 1891 te Bonn.

Birma (zie de kaart bij het artikel Voor-Indië),
ook *Burma*, *Barma* of *rijk der Mranma*, vroeger
wel *rijk van Ava* genoemd, is een provincie van
het Britsch-Indische rijk in Achter-Indië.

Grenzen en ligging. Ten W. wordt Birma
begrensd door Assam, Bengalen en de Golf van
Bengalen, ten Z. door de Golf van Pegoe en Siam,
ten O. door Siam, Tonkin en China (Junnan) en
ten N. door Tibet. Het ligt tusschen 10 en 28$^1/_2$°
N.Br. en 92—102$^2/_3$° O.L., en bestaat uit het se-
dert 1826 en 1852 Britsche *Neder-Birma*, dat een
oppervlakte van 220.075 v.km. beslaat en (1901)
5.371.328 inwoners telt, en het in 1886 veroverde
Opper-Birma met een oppervlakte van 318.275
v.km. en (1901) 3.849.833 inwoners. Tot Opper-
Birma behooren ook nog het Loesjai- en Katsjin-

land, benevens de Sjanstaten, zoodat de geheele oppervlakte van Birma 686.350 v.km. bedraagt, het bevolkingscijfer 9.649.621 zielen.

Bodemgesteldheid en geologie. Het land is bergachtig en wordt door verscheiden, nog weinig onderzochte meridiaangebergten doorsneden. Door de lengtedalen, hierdoor gevormd, stroomen aanzienlijke rivieren zuidwaarts naar zee, zooals tusschen het Arakan-Joma- en het Pegoe-Jomagebergte de Irawadi, verder oostwaarts scheidt het Poengi-Loenggebergte de kleinere Sittang van de Saluen, en deze wordt weer door het langgerekte Tanen-Toeng-Gjigebergte van de boven-Mekhong gescheiden, die het oostelijk Sjangebied doorstroomt. De scherpe kam van den Tran-Ninh scheidt dit laatste van Tonkin. In het N. vindt men uitloopers van den oostelijken Himalaja, zooals het Patkoigebergte en het Sjocodoeng-Gjigebergte. De goed bevaarbare Irawadi is voor het verkeer van veel beteekenis. Van de meren in het binnenland weet men nog zeer weinig.

Geologisch kan men 3 noord-zuidelijk gerichte gordels onderscheiden: een westelijke van de Nagabergen tot kaap Negrais, een ketengebergte, bestaande uit triasgesteenten, krijtsedimenten, leien, zandsteen, nummulietenkalk en jongere tertiaire lagen; vervolgens het middengedeelte, waartoe het laagland van de Irawadi behoort, opgebouwd uit tertiaire en jongere sedimenten, eindelijk een oostelijk bergland met palaeozoïsche (carbonische) sedimenten en archaeische gesteenten. Uit de vlakte der Irawadi rijzen geïsoleerd eenige vulkanen op, die trachietachtige lava en asch hebben uitgeworpen. Op de oost- en westzijde der bergketen, die in kaap Negrais eindigt, worden veel zout- en petroleumbronnen gevonden; op de eilanden Ramri en Chedoeba, benevens bij Membo aan de Irawadi treden slijkvulkanen op. Petroleum wordt vooral bij Jenan, Khyoung en ten O. van Pagan gewonnen (jaarlijks ongeveer 14 millioen kg.).

Klimaat. Het klimaat van Birma is heet; de gemiddelde jaarlijksche temperatuur van Mandale is 27,2° C., die van de warmste maand (April) 32,8°, die der koudste (Januari) 21,7°, de gemiddelde jaaruitersten zijn 38,9° en 15°, absoluut 41° en 10°. Men heeft er zomer- en herfstregens; de jaarlijksche regenhoeveelheid is zeer ongelijk, doch in de kuststreken aanzienlijk. Langs de kust van Akyab tot Mergoei stijgt zij tot boven de 5000 mm., bij Bassein, Rangoen en Pegoe tot 2500 mm., bij Mandale 1200, langs de boven-Irawadi slechts 800 mm. De periodieke regens vallen van Augustus tot October. Het klimaat is voor Europeanen nog slechter dan dat der Voor-Indische laagvlakte. In de dalen in het N. des lands is de weersgesteldheid des winters ruw en valt er dikwijls sneeuw.

Plantenwereld. De plantenwereld behoort tot die van het Indische Moesongebied en komt veel met die van Assam overeen. De altijd groene wouden, met zomerloofboomen vermengd, bestaan voornamelijk uit dipterocarpeeën, daarnaast djatiboomen (tectona grandis), ficus elastica en verscheidene magnoliaceeën. Verder vindt men aan de Irawadi wild groeiende katoen (gossypium herbaceum), bananen (musa sapientium), pisangs (musa paradisiaca) en broodboomen (artocarpus integrifolia).

Dierenwereld. Birma's dierenwereld is een echt tropisch-Ind[illegible] de Oostersche zone [illegible] deze zone zijn [illegible] vier soorten [illegible] oetang ontbreekt. [illegible] apen; ook halfape[illegible] den huizen loopen [illegible] wilde zwijnen en [illegible] als een menigte [illegible] en insekten. [illegible]

Bevolking. [illegible] lijk uit *Birmanen* [illegible] de wouden van [illegible] tot den Male[illegible] *Kakhyen*, die [illegible] hun verblijf houden [illegible] ten. De Birmanen [illegible] lichtbruin van kleur [illegible] baardgroei is zwak [illegible] groote mate [illegible] lingen vriendelijk [illegible] wen. Hun [illegible] heupen geslagen kat[illegible] legenheden dragen [illegible] van witte [illegible] De mannen binden [illegible] wrong samen, [illegible] Het tatoeeeren is [illegible] naamste voedsel [illegible] ter wordt er opium ge[illegible] loofd, maar komt [illegible] gemakkelijk plaats [illegible] wen wordt weinig [illegible] is er het Boeddhisme [illegible] kloosters (kjaoeng [illegible] Baing, zetelt in Ma[illegible] prachtige gebouwen [illegible] bezitten 28 zending[illegible] en Birmanen, de [illegible] bezit er 5, de [illegible] Zuid- en Oost-Birma [illegible] ten. Volgens de [illegible]

Neder-Birma 403.[illegible]
Opper-Birma 244.[illegible]

De taal behoort [illegible] schen taalstam [illegible] echter eenige [illegible] Het schrift is [illegible] alfabet en wordt [illegible] in palmbladeren [illegible] ratuur (grootendeels [illegible] perkt tot godsdienst [illegible] rechtswetenschap [illegible] eenige kennis der [illegible] werd eerst in [illegible] ingevoerd. In 18[illegible] reeds 16[illegible] en 31 [illegible] ma. De Birmanen [illegible] jaren vallen 5 [illegible] jaar met een geheel [illegible] len vindt men [illegible] men 10863 scholen [illegible] 150.000 jongens en [illegible] heeft er zich tot [illegible] men zien kan uit de [illegible] muziekinstrumenten [illegible]

k. De lijken der aanzienlijken
der armen begraven. Ofschoon
van munten, maten en gewich-
ruikt het volk nog gedeeltelijk

t bestaan. Voor den land-
) in Neder-Birma 6.857.898 en
8.206 acres in gebruik. Voor-
Birma wordt hiervan een aan-
atig besproeid. Het hoofdpro-
rt levert de landbouw tarwe,
ichten, oliezaad, katoen, tabak
e groeit in Opper-Birma en
ls groente gegeten, gedeeltelijk
iding van een geliefden drank.
belangrijk, daar de godsdienst
eesch verbiedt. Men houdt dan
l trek- en lastdieren. De kleine
chts als rijdieren gebruikt. In
30.370 runderen, 804.586 buf-
, en 50.179 schapen en geiten.
jven er nagenoeg onaangeroerd
ooren; goud uit het rivierzand,
erpentijn en wit marmer in het
ok koper, tin (Tenasserim) en
nwezig, de kolenbeddingen be-
itgestrektheid. Verder worden
rnsteen, saffieren, robijnen (bij
n. topazen, nephriet (bij Mo-
t gevonden. In den laatsten tijd
nontginning toe.
takken van nijverheid zijn eerst
het leven geroepen, zooals de
Rangoen), 50 stoomzaagmolens
ab. Bassein, 3 scheepstimmer-
i en 4 katechoefabrieken. De in-
ingen is niet onbelangrijk, maar
Hindoes en Chineezen ten achte-
te takken zijn: de scheepsbouw,
enbakkerij, goud- en zilverwer-
, het drogen van visch, het ver-
waren, messing, marmer en de
ren.
eer heeft voornamelijk langs de
vieren plaats; de Irawadi wordt
tot Bhamo bevaren, vanwaar
ar China voeren. Spoorwegen
naar Prome en Mandale; zij be-
lijke lengte van (1904) ongeveer
rnaamste havens zijn: Rangoen,
n, Amherst, Tavoy, Mergui,
yoe. De artikelen, die het meest
n, zijn: rijst (in 1900 voor
, teakhout, katechoe, katoen
Junnan werd in 1890 van Birma
.840.560 en naar Birma uitge-
34 pond sterling.
ge indeeling. De provincie
ogen-Commissaris, die onder den
Indië staat. Neder-Birma omvat
kan, Pegoe, Irawadi en Tenasse-
deeld in 19 distrikten. De hoofd-
Opper-Birma is nog niet georga-
werd Birma in 11 provincies ver-
ch beheerscht door een koning
nen waren verdeeld in 7 standen,
klijke familie de eerste vormde.
len, in volgorde genomen, wa-

ren: de staatsambtenaren, de adel, de priesters, de landbouwers, de slaven en de bannelingen of uitgestootenen. Het leger was klein en slecht. Sedert 1860 was Mandale de hoofdstad, terwijl de vroegere hoofdsteden Ava en Amarapoera vervallen zijn. Onder Engelsch bestuur is de financiëele toestand zeer verbeterd, in 1900 bedroegen de inkomsten over de 70 millioen, de uitgaven ongeveer 45 mill. ropijen.

Geschiedenis. De oudste geschiedenis van Birma ligt in het duister. Zijn bewoners zijn gedeeltelijk van het noorden, gedeeltelijk van het zuiden uit langs de rivieren het land binnengedrongen. De geschiedbronnen beginnen met het jaar 79 v. Chr. In dat jaar zou de hoofdstad Pagan aan de Irawadi — door den Brahmaanschen koning *Abhiradsja* 500 vóór Chr. gesticht — door China verwoest zijn. Ook tusschen 166 en 241 na Chr. werd een oorlog met China gevoerd. In de 3de eeuw na Chr. werd het Boeddhisme door Indische zendelingen verbreid. In 1284 had er weer een oorlog met China plaats, onder welks heerschappij het land tot 1305 bleef. In 1364 stichtte koning *Satomenchin* (*Thadominbia*) van Sagoin en Pandsja de Birmaansche hoofdstad Ava; zijn opvolger *Mengyitsauke* veroverde het zeer oude Prome. In 1413 werden de Arakaneezen, in 1424, 1449 en 1477 de Chineezen teruggeslagen. In 1540 werd Birma door *Mentara*, koning van het oude Pegoe, welks Mon-volken reeds van de vroegste tijden af voortdurend strijd met de Birmanen gevoerd hadden, veroverd. In 1585 mislukte een poging, om de verloren vrijheid te herkrijgen, en Ava kwam in verval, totdat het in 1601, na de verdrijving der Pegoeanen door *Nyaoeng Mendarah*, weder opgebouwd werd. Doch in 1636 onderwierp Pegoe het opgestane Birma opnieuw en Ava werd de hoofdstad van het vereenigde rijk. In het begin der 18de eeuw wist Birma weder zijn vrijheid te herkrijgen, maar moest zich in 1740 opnieuw onderwerpen. In 1753 stond een Birmaansch jager uit de plaats Mozzoba op, verdreef met Engelsche hulp de Pegoeanen uit het land en heerschte onder den naam *Alompra* (*Alaung-Phra*). Hij streed in 1757 tegen Pegoe, stichtte Rangoen, vereenigde Martaban, Tavoy en Tenasserim met zijn gebied en overleed in 1760.

Schemboean, die zich in 1763 van den troon meester maakte, versloeg de Chineezen onder *Tsjienlang* bij Ava en veroverde Assam. *Bhodau Phra* (ook *Mentaragyi*, gestorven in 1819) stichtte in 1783 de nieuwe residentie Amarapoera, vervolgde de Boeddhisten en bezette Arakan. In 1822 werd onder zijn kleinzoon *Phagyi-dau* Ava weer de residentie. In 1824 ontstond de eerste oorlog met Engeland. Generaal *Archibald Campbell* nam den 11den Mei 1824 de havenstad Rangoen in, maar door koorts, enz. verloor de expeditie meer dan 72.5% van haar manschappen. Bij den vrede van Yandabo (24 Februari 1826) moest Birma de provinciën Arakan, Ye en Tenasserim afstaan, een oorlogsschatting van 12 millioen gulden betalen, belangrijke vrijheden aan den handel toestaan en een Engelschen gezant te Ava ontvangen. De nieuwe koning *Tharawadi*, die in 1837 in plaats van den waanzinnige *Phagyi-dau* tot koning uitgeroepen was, regeerde tot 1845. Intusschen had men reeds lang met verbeten woede de Britten gadegeslagen,

en daar ten gevolge van het handelsverdrag het aantal Britsche kooplieden aanmerkelijk toegenomen was, schond de Birmaansche stadhouder te Rangoen plotseling de gemaakte overeenkomst. In November 1851 verscheen daarop een Engelsch eskader voor die stad en eischte voldoening. De koning *Pagan-Men(g)* gaf schijnbaar toe. Toen den 1sten April 1852 een Engelsche stoomboot de Irawadi naar Rangoen opvoer, werd daarop evenwel gevuurd, en daarmee was de oorlog begonnen. Den 5den April werd Martaban, den 14den April Rangoen, den 3den October Prome en den 21sten November Pegoe door de Engelsche troepen veroverd, en laatstgenoemd gewest door een proclamatie van den 20sten December 1852 bij het Britsch-Indische rijk ingelijfd. De nieuwe koning *Meng dan Meng* (*Menlung Men*, sedert 1853), gaf zich in 1854 over. In 1862 kwam een Britsch-Birmaansch handelsverdrag tot stand en werd het varen met stoombooten op de Irawadi toegestaan. In 1867 kreeg de in de nieuwe hoofdstad Mandale verblijf houdende diplomatieke agent de rechtsmacht over de Engelsch-Indische onderdanen en werd een tweede agent in Bhamo geplaatst. In 1871 sloot Italië en in 1873 Frankrijk een handelsverdrag met Birma. Den 1sten October 1878 stierf koning *Meng dan Meng*. Zijn jongste zoon, dien hij tot opvolger bestemd had, *Thibau*, had hij naar Engelsch-Indisch voorbeeld laten opvoeden. Toen hij koning geworden was, liet de 21-jarige vorst ongeveer 100 personen, meest bloedverwanten en hovelingen, vermoorden. De Engelsche vertegenwoordiger werd in het openbaar gehoond en daarop in 1879 teruggeroepen. *Thibau* zocht steun bij Frankrijk. Zoo ontstond de derde Birmaansche Oorlog. Generaal *Prendergast* voer in November 1885 met een vloot van 11000 man de Irawadi op, veroverde de forten bij Minhla, bezette den 26sten November Ava en rukte den 28sten November Mandale binnen. *Thibau* gaf zich den 1sten December over en werd naar Madras gebracht. Den 1sten Januari 1886 werd Birma bij het keizerrijk Indie ingelijfd. Reeds in April ontstond een opstand, een groot deel van Mandale werd in asch gelegd en de Engelsche troepen teruggedrongen, zoodat generaal *Roberts* in November het land opnieuw veroveren moest. Met China kwam in 1894 een grensverdrag te Londen tot stand, dat in 1897 herzien werd.

Birmingham is de vierde stad van Engeland (sedert 1889 *city*), in het graafschap Warwick, gelegen op 52° 59' N.Br. en 1° 48' W.L. van Gr., 137 m. boven den waterspiegel, aan het riviertje de Rea en aan het vereenigingspunt van een aantal kanalen en spoorwegen. Zij telde in 1901 met de voorsteden Balsall Heath, Harborne, Saltley, Little Bromwich, Aston-Manor en Handsworth 599492 inwoners en is zeer wijd gebouwd (ruim 51 v.km. oppervlakte. Zij heeft wegens hare hooge, walmende schoorsteenen geen aangenaam voorkomen, doch in den laatsten tijd zijn de nauwe straten grootendeels verdwenen en in plaats van de oude woonhuizen heeft men groote handelsgebouwen opgericht. De mooiste gedeelten der stad zijn New-Street, Corporation-street en Colmore-row. Edgbaston, in het westen [illegible]

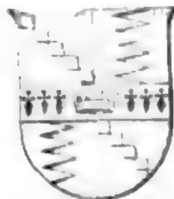

Wapen van Birmingham.

villa's te midden van [illegible]
volking woont bijna [illegible]
tjes voorziene [illegible]
ken Dertend en [illegible]
uit de 16de en 17de eeu[illegible]
gebouwen zijn van [illegible]
is het stadhuis (Town H[illegible]
naar het voorbeeld van [illegible]
Jupiter Stator [illegible]
in het front en 13 m [illegible]
met een mooi orgel [illegible]
en 20.5 m. hoog. [illegible]
feesten ten voordeele [illegible]
moeten genoemd [illegible]
een schilderijen- en [illegible]
hal, de beurs, het [illegible]
vangenis, het kra[illegible]
Hall voor tentoonste[illegible]
nieuwe postkantoor [illegible]
hospitalen en de [illegible]
vindt men er talrijke [illegible]
Nelson, van den [illegible]
toria, van sir *Rowland* [illegible]
sir *J. Mason* en [illegible]
bron en de *Burnaby*-[illegible]
stad bevindt zich het [illegible]

Er zijn vele kerken [illegible]
scholen is er evene[illegible]
vindt men er het Bi[illegible]
tute, in Italiaanschen [illegible]
Korinthischen zuilen[illegible]
openbare bibliotheek [illegible]
den van voorlezingen [illegible]
nijverheidsmuseum [illegible]
der het Mason Univer[illegible]
school, in 1552 door [illegible]
sedert 1878 een [illegible]
voor jongens, een [illegible]
jes. 3 Latijnsche [illegible]
te zamen meer dan [illegible]
men er een seminarium [illegible]
twee openbare bib[illegible]
tuut en een genoots[illegible]
mie en halfjaarlijksche [illegible]
De stad bezit 4 groote [illegible]
ook de instellingen [illegible]
zen. Onder deze [illegible]
taal, het Queen's [illegible]
verschillende klinieken [illegible]
meninstituut, een kra[illegible]
beterings-, arm- en [illegible]

Birmingham wordt [illegible]
mayor, 18 aldermen [illegible]
den en een recorder [illegible]
lieken bisschop en [illegible]
het Parlement wordt [illegible]
afgevaardigden.

Voor het verkeer [illegible]
steden dienen talrijke [illegible]
stoom-, electrische tram[illegible]
Birmingham- en Worcester[illegible]
binding met het [illegible]
het Centraalstation [illegible]
—North—Western [illegible]
uur), Stafford—Liverpo[illegible]
chester, Schotland, Wa[illegible]
Railway (naar Londen [illegible]

wegen. Het Snow—Hill-sta-
rn dient voor de treinen naar
en Worcester—Malvern—

ngevolge zijner ligging in de
trekte steenkool- en ijzermij-
er Engelsche metaalindustrie
ste fabrieksteden der wereld.
400 fabrieken en 6200 werk-
n 100000 werklieden. De waar-
r gefabriceerde goederen be-
millioen gulden. De voornaam-
oommachines, messen, spijkers,
en, vingerhoeden, sporen, bron-
kronen, messingwaren, papier-
arapluies, bijouterie-artikelen
rijen. De groote geweerfabrie-
s over de 600000 geweerloopen.
r fabrieken voor chemicaliën en
s voor bronzen en koperen mun-
an rijwielen is eveneens belang-

d reeds in het Domesdaybook
ermeld. In 1643 werd zij door
r onder prins *Rupert* voor een
l, daar zij aan het parlements-
erschaft. Bij een oproer in 1791
den chemicus *Priestley*, toen
jke in Birmingham, verwoest.
e belangrijkheid heeft de stad
an de verbeteringen der stoom-
Vatt en *Boulton*, die van hier is
and met de uitgestrekte ijzer-
in de omstreken.

Johann Michaël Franz, een
d geboren te Bamberg, den 19den
Hij studeerde eerst te Erlangen
in de rechten en werd daarna
leeraar in de rechten aan de uni-
n. Na het uitbarsten der omwen-
ing hij, evenals de meeste Duit-
, zijn ontslag, waarop hij zich
en alhier voorlezingen hield over
erwerpen. In 1832 werd hij hoog-
rg, in 1833 werd hij beroepen
eeraar in de rechten te Utrecht,
t hij in die betrekking naar Gies-
l hij kanselier der universiteit te
den 14den December 1877 over-
ken noemen wij: „Deduktion der
gs von Looz-Corzwarem auf das
na-Wolbeck (1830), „Die recht-
ehnten" (1831) en „Commenta-
rotii in definiendo jure naturalie
k was hij mede-uitgever van het
nalrechts".

rl Joseph Eugen, een Duitsch
dige en een zoon van den voor-
oren te Leuven, den 18den Mei
de te Gieszen en Jena, legde zich
de praktische landbouwkunde en
857 als privaatdocent te Gieszen,
aan het hoofd van een landbouw-
en in 1867 benoemd tot hoog-
g. Van 1871—1873 was hij afge-
len Duitschen rijksdag, waar hij
nationaal liberale partij. In 1887
fessoraat neer. Hij schreef: „Lehrbuch der Landwirtschaft" (1859—1863, 3 dln.), „Die Universitäten und die isolierten landwirtschaftlichen Lehranstalten" (1863), „Das Genossenschaftsprinzip in Anwendung und Anwendbarkeit in der Landwirtschaft" (1870), „Ueber die Anwendbarkeit der Einkommensteuer und Steuerreformen überhaupt" (1873) „Landwirtschaftliche Taxationslehre" (2de druk, 1890), „Katechismus der Landwirtschaftlichen Buchführung" (1879), een omwerking van *Kirchbach's*, „Handbuch für Landwirte" (9de druk, 1880). Van 1870 tot 1874 gaf hij een maandblad, „Georgika", later onder den titel: „Deutsche Monatschrift für Landwirte" (Leipzig) uit. Met *H. Vogel* redigeerde hij *Thiel's* „Landwirtschaftliches Konversations-Lexikon" (7 dln., 1876—1881 supplementen in 1884 en 1888).

Birnbaum, *Heinrich*, een wis- en natuurkundige, werd geboren te Schöppenstedt, den 3den Januari 1803, bezocht het Carolinum te Brunswijk en vervolgens de universiteit te Göttingen, was daarna achtereenvolgens te Hofwyl, Helmstedt en Brunswijk leeraar in de natuurkunde en overleed den 21sten Juni 1879. Hij schreef o. a. „Kurzes Lehrbuch der ebenen Geometrie", „Grundzüge der Physik", „Das Wasser und seine Quellen" (1858), „Das Reich der Wolken" (1859), „Grundzüge der vergleichenden physikalischen Erdkunde" (4de druk, 1861) en „Grundzüge der astronomischen Geographie" (1862); ook leverde hij een nieuwe uitgave der wiskundige werken van *Lorenz*.

Birnbaum, *Karl*, een zoon van den vorige, werd geboren te Helmstedt, den 14den October 1839, bezocht de scholen te Brunswijk en de universteit te Göttingen, werd in 1864 assistent aan het laboratorium te Karlsruhe, in 1868 buitengewoon en in 1876 gewoon hoogleeraar aldaar. Hij schreef o. a. „Ueber die Bromverbindungen des Iridiums" (1864), „Leitfaden der chemischen Analyse" (1869; 3de druk, 1877), „Löthrohrbuch" (1872) en „Einfache Methoden der Prüfung von Lebensmitteln" (1877; 3de druk, 1878). Ook werd door hem, na den dood van *Bolley*, diens „Handbuch der Technologie" voortgezet en gaf hij den 7den druk in het licht van *Otto's* „Lehrbuch der rationellen Praxis der landwirtschaftliche Gewerbe".

Biron, *Armand de Gontaut*, baron *de*, een Fransch veldheer en staatsman, werd in 1524 geboren. Hij streed in de godsdienstoorlogen voor het Hof in de veldslagen van Dreux, St. Denis en Moncontour en nam deel aan onderscheiden belegeringen, waarom hij in 1569 door *Karel IX* tot grootmeester der artillerie en door *Hendrik III* in 1577 tot maarschalk benoemd werd. Na 1589 sloot hij zich bij *Hendrik IV* aan. Hij stierf in 1592 bij het beleg van Epernay.

Biron, *Charles de Gontaut*, hertog *van*, een zoon van den voorgaande, werd geboren in 1561. Hij trad in dienst bij het korps van zijn vader en onderscheidde zich door bekwaamheid en moed. In 1589 werd hij generaal en streed in de gevechten bij Arques, Ivry, Aumale en voor Parijs en Rouen met zoo groote dapperheid, dat men hem den „Bliksem van Frankrijk" (Fulmen Galliae) noemde. Na den dood zijns vaders werd hij benoemd tot admiraal van Frankrijk; hij moest echter weldra van deze waardigheid afstand doen en werd hiervoor schadeloos gesteld door den maarschalksstaf (1594). Hij

gevoelde zich daardoor echter zóó gekrenkt, dat hij met de vijanden des konings begon te heulen. De koning zocht hem door eerbewijzen aan zich te verbinden, benoemde hem tot stadhouder van Bourgondië en in 1598 tot hertog en pair van Frankrijk. Dit alles was echter niet in staat den wrok van *Biron* te doen verdwijnen. Sedert 1595 onderhandelde hij met Spanje en Savoye, met het doel het Bourbonsche vorstenhuis van den troon te stooten en het rijk te verdeelen. *Biron* werd echter verraden, aan het Hof gelokt en den 31sten Juli 1602 in de Bastille onthoofd.

Biron, Armand Louis de Gontaut, hertog *van* te voren *duc de Lauzun*, een achterneef van den voorgaande, werd geboren te Parijs in 1753. Hij leefde zóó loszinnig, dat hij weldra nagenoeg zijn geheele vermogen er doorgebracht had. In 1778 volgde hij *Lafayette* naar Noord-Amerika, om er onder de vaan van *Washington* voor de onafhankelijkheid te strijden. Na verloop von 5 jaar keerde hij naar zijn vaderland terug, voerde na den dood van zijn oom den naam van *Biron* en werd bevorderd tot veldmaarschalk. In 1789 tot afgevaardigde gekozen, verklaarde hij zich voor de liberale ideën en sloot zich bij den hertog *van Orléans* aan. In 1792 werd hij met *Talleyrand* naar Londen afgevaardigd. Daarna commandeerde hij een divisie in het departement du Nord, maar werd bij Mons door *Beaulieu* verslagen. Nadat hij eerst over het noorderleger, daarna over het Rijnleger en vervolgens in Italië en de Vendée het bevel gevoerd had, werd hij door generaal *Rossignol* van valschheid en verdrukking des volks beschuldigd. *Biron* spoedde zich naar Parijs om zich te rechtvaardigen, doch werd terstond in hechtenis genomen en door de revolutionaire rechtbank ter dood veroordeeld. Hij beklom het schavot den 1sten Januari 1794. Zijn „Memoires" (opnieuw uitgegeven door *Lacour*, Parijs 1858) reiken slechts tot de revolutie.

Biron (*Biren*), *Ernst Johann*, hertog van Koerland, werd den 1sten December 1690 geboren. Hij was de zoon van een Koerlandsch grondbezitter *Bühren*, werd kamerheer bij *Anna Iwanowna*, hertogin-weduwe van Koerland, een nicht van *Peter den Groote*. Weldra was hij de vertrouwde vriend van zijn gebiedster, en toen deze in 1730 den Russischen troon beklom, volgde hij haar naar Petersburg. De gunsteling klom allengs hooger in rang: hij werd benoemd tot opperkamerheer, tot rijksgraaf en was de machtigste man in Rusland, zoodat onder zijn toezicht *Münnich* en *Ostermann* den staat in oorlog en vrede bestuurden. In 1737 werd hij door den invloed van *Anna* tot hertog van Koerland gekozen. Deze benoemde hem in 1740, kort voor haren dood, tot voogd over haren minderjarigen opvolger *Iwan* en alzoo tot regent des rijks.

De keizerin overleed den 17den October 1740, maar het regentschap van *Biron* was van korten duur. De moeder van *Iwan* deed hem in hechtenis nemen, te Sleutelburg door een buitengewone rechtbank veroordeelen en met zijn geheele gezin naar Siberië brengen. Deze straf werd door keizerin *Elizabeth* verzacht, daar deze hem veroorloofde, zich te Jaroslaw — ofschoon nog steeds als balling — te vestigen. Te vergeefs zocht *Augustus III*, koning van Polen, de vrijheid te verwerven voor zijn vazal; het Russische Hof drong er op aan, dat een nieuwe hertog van Koerland zou gekozen wor-

den, en prins *Karl* [illegible]
gustus, werd met de [illegible]
ballingschap van 22 [illegible]
door *Peter III* terug[illegible]
rina II stelde hem [illegible]
land. *Biron* werd als [illegible]
zijn onderdanen ge[illegible]
den 28sten December 17[illegible]

Biron, Peter, rijks[illegible]
land en Sagan, des [illegible]
werd geboren te M[illegible]
deelde gedurende zij[illegible]
vaders, maar werd [illegible]
raal-majoor der caval[illegible]
stuur vertoonde de [illegible]
bloemd (1769 tot 17[illegible]
aangeklaagd en za[illegible]
aanzienlijke schade[illegible]
zijn hertogdom. Hij [illegible]
Sagan in Silezie en Na[illegible]
leed den 13den Januari [illegible]

Biron, Gustav Calix[illegible]
zoon van den voorgaande[illegible]
verkreeg in 1802 de [illegible]
tevens van *Alexander I* [illegible]
met den titel van [illegible]
lijfwacht en kamerhee[illegible]
over in Pruisischen [illegible]
bij van 1813 en 1815 [illegible]
kolonel en daarna [illegible]
ger. Hij overleed als [illegible]
neur van Glatz, den [illegible]

Birresborn is [illegible]
kreits Prüm van het [illegible]
ligt 4 km. ten N.N.[illegible]
Kyll en den spoorweg [illegible]
heeft (1880) 1031 inwo[illegible]
kantoor en ligt [illegible]
km. afstand van de Kyl[illegible]
zuurbron Birresborn [illegible]
dries, een mofette, [illegible]

Birs is de naam van [illegible]
zijrivier van den Rijn [illegible]
springt in het kanton [illegible]
Pertuis (792 m.) [illegible]
stroomt het Val Mo[illegible]
in het dal van Delemont [illegible]
te en links de Sorne [illegible]
kloof komt zij in het [illegible]
links de Lützel, rechts [illegible]
waterval van Laufen B[illegible]
vlakte en bij Birsfelden [illegible]
is de Juraspoorweg [illegible]

Birsen, het Russ[illegible]
Birze, is de naam van [illegible]
newjesh van het Russ[illegible]
Het ligt aan de vere[illegible]
de Aglona en aan het [illegible]
telt 5020 inwoners, [illegible]
sische, 1 R. Katholieke [illegible]
raëlietische bedehuizen [illegible]
somtijds groote holen [illegible]
lijk met water gevuld [illegible]
looging van den gips[illegible]
in de 16de eeuw [illegible]
door *Gustav Adolf* [illegible]
Zweden veroverd, [illegible]
hier het alliantieverdra[illegible]

ıt stand. In de nabijheid, rechts
h-t stamslot der vorsten *Rad-*
in 1862 op het „Eiland" ge-
t een bibliotheek (5000 dln.) en

am van een linkerzijrivier van
ingt 17 km. ten zuidwesten van
t van den Rämel in het Jurage-
eens op Duitsch en dan weer op
. evenwijdig aan de Birs en
lenloop gekanaliseerd, in Groot-
it.
m van een distrikt in het Russi-
t Oefa. Het is 24615.3 v.km.
15 inwoners, die uit Basjkieren,
eptjaren en Russen (23 %) be-
zich vooral met het maken van
. bijenteelt en jacht bezig.
ofdstad van het gelijknamige
). ligt 110 km. ten noordwesten
mond van de Solicha in de Bje-
nwoners bedraagt (1897) 8603.
n post- en telegraafkantoor, 4
1 klooster, 6 kapellen. 1 kweek-
vijzers. landbouw en kleinhan-
haven. Birsk werd in de 16de

een Duitsch letterkundige, werd
.852 te Wandsbeck geboren. Hij
.872 te Leipzig en te Bonn en
78 te Marburg. In 1886 werd hij
eeraar. Behalve op philologisch
zich ook als dichter bekend ge-
erste soort van werken noemen
Buchwesen in seinem Verhältnis
882), „Zwei politische Satiren
888), „Eine römische Litteratur-
f Stunden" (1894), „Sprach man
n?" (1897), „Der Hiat bei Plau-
nische Aspiration bis zum 10.
'hr." (1901), „Griechische Erin-
eisenden" (1902). Van zijn poëti-
die hij gedeeltelijk onder het
us Rhenanus uitgaf, zijn te noe-
ler Gröszmütige, Prologszene"
us und Valeria", een lyrische ver-
Meister Martin und seine Gesel-
nig Agis", een tragedie (1895),
'apri" (1898), en „Die Silvester-

t Magyaarsche *Berethalom*, is de
neente in het Hongaarsche comi-
lburg (Nagy-Küküllö) in Zeven-
2245 inwoners. waaronder Evan-
ie Saksen. Grieksch-Katholieke
eksche Romanen en Zigeuners,
ntoor, een van 1514—1524 ge-
ugmuren omgeven, Hervormde
e Katholieke kerk uit de 16de
wijnbouw en veeteelt. In de ge-
evenburgen speelt Birthelm een

= tweemaal. In samenstellingen
bi . . .; in de muziek beteekent het
een slechts één keer geschreven
land en Frankrijk is het een ge-
p bij het applaudisseeren en betee-
l als Da Capo.

Bisacquino, een stad in het distrikt Corleone van de Italiaansche provincie Palermo op Sicilië, is bekend wegens de agaat- en jaspisgroeven in hare nabijheid en telt omstreeks 10.000 inwoners.

Bisam, *muskus*, is een sterk en onaangenaam riekend sap, dat voorkomt in een beurs aan de aarsstreek van sommige dieren, bisam- of muskusdieren geheeten.

Bisamos. Zie *Muskusos*.

Bisamrat. Zie *Muskusrat*.

Bisamspitsmuis (*Myogale*), een familie van korte, dikke insekteneters met 44 tanden, korte, vijfteenige zwemvoeten, een langen, afgeronden, aan het einde een weinig zijdelings samengedrukten staart, zonder uitwendige ooren en met een tamelijk langen, zeer bewegelijken, ronden snuit, aan welks uiteinde zich de sluitbare neusgaten bevinden. Onder den staartwortel ligt een muskusklier, welker afscheidingsprodukt een buitengewoon sterken reuk verbreidt. De dieren leven in zelfgegraven holen in rivieroevers, wier ingang zich onder water bevindt, zwemmen uitstekend en voeden zich voornamelijk met bloedzuigers, wormen en insektenlarven, soms ook met kleine vischjes. Men kent twee soorten: de kleine bisamspitsmuis (*Myogale pyrenaica* Geoffr.), die in Noord-Spanje voorkomt en door de Spanjaarden Almizilero genoemd wordt; haar lichaamslengte bedraagt 25 cm., waarvan ongeveer de helft voor den staart gerekend moet worden; en de Desman of Woechoechol (*Myogale moschata* Brndt.,) die de grootte van een hamster bereikt en vooral de stroomgebieden van den Don en de Wolga bewoont. Men vangt het dier aldaar met netten in het water, voornamelijk in den herfst, en gebruikt het van boven roodachtig bruine en van onder grijsachtige vel (Bisam) voor het garneeren van winterkleeren.

Bisamvel, *Ondatravel*, is de naam van het 30 cm. lange, lichtbruine, grijsachtig roode tot zwarte vel van de Amerikaansche bisamrat. Tot het midden der 19de eeuw golden bisamvellen niet als pelswerk, slechts de haren werden met die van hazen en bevers bij de hoedenfabricage gebruikt. Tegenwoordig zijn de bisamvellen, nadat men aan den reuk gewoon geworden is, een zeer veel gevraagd bontwerk voor pelzen, kragen en moffen.

Dikwijls worden de vellen, nadat de bovenvacht verwijderd is, donkerbruin gekleurd en ter vervanging van sealskin in den handel gebracht. Van een kleine waterrat in Siberië zijn mooie donkerblauwe of groene vellen, zilvergrijs aan de buikzijde, afkomstig.

Bisamzwijn, *muskus- of navelzwijn* (*Dicotyles*), is de naam van een familie van kleine, sierlijke wilde zwijnen met lange, slanke pooten. Zij leven in kudden in het warme gedeelte van Amerika tot in Virginië in wouden en moerassige laaglanden. Het gebit bestaat uit 38 tanden. De hoektanden treden niet buiten den snuit te voorschijn; zij zijn dus niet bovenwaarts gekromd en evenmin door de bovenlip heengegroeid. Hun lichaamsbouw is gedrongen, de korte kop eindigt in een korten, slanken snuit en draagt tamelijk kleine ooren. Aan de achterpooten ontbreekt de buitenteen, zoodat achter de beide teenen, welker hoeven op den grond rusten, slechts één kleine teen aanwezig is. De staart is zeer klein, knobbelvormig. Op het achter-

ste gedeelte van den rug mondt een klier uit, die voortdurend een sterk riekende vloeistof afscheidt. Tot deze familie behooren: de pekari (*Dicotyles torquatus*), die een zwartachtig bruine kleur bezit, op de zijden in geelachtig bruin overgaande; de voorborst is wit; verder het tagnicati of bisamzwijn (*Dicotyles labiatus*), dat zich van de eerste door zijn tamelijk gelijkmatige, grauwzwarte kleur, waarbij een groote, witte vlek op elke wang sterk afsteekt, onderscheidt.

Biscaino, *Bartolomeo*, een Italiaansch schilder en graveur, de oudste zoon van den landschapschilder *Johannes Andréas Biscaino*, werd in 1632 te Genua geboren, waar hij in 1657 door de pest werd weggerukt. Hij oefende zich in de kunst onder de leiding van zijn vader en vervolgens onder die van *Valerio Castelli*, zoodat hij weldra tot de uitmuntende historieschilders van dien tijd gerekend werd. Van zijn werken zijn o. a. bekend: „De overspelige vrouw" en de „Aanbidding der herders." In het Museum te Dresden bevinden zich drie fraaie stukken van dezen meester. Hij was tevens een geoefend graveur en zijn etsen worden duur betaald.

Biscarra, *Carlo Felice*, een Italiaansch schilder, geboren in 1825, ontving te Turijn zijn kunst- en wetenschappelijke opleiding en deed daarna reizen, om zich verder te ontwikkelen. Zijn eerste schilderij: „Cola di Rienzi, een rede voor het Romeinsche volk houdend" (1850), werd door koning *Victor Emanuel* gekocht. Van zijn andere, meest historische, schilderijen zijn de voornaamste: „Galileï voor de inquisitie" (in het bezit van den hertog van Genua), „Giambellino ontdekt het geheim van het olieverfschilderen", „Giordano Bruno in den kerker", „Medora" en „Desdemona". Bovendien was hij landschapschilder; hij leverde o. a.: „De weg over den Mont-Cenis".

Biscaya. Zie *Biscaye*.

Biscaye, ook wel *Biscaya* genoemd, is één van de drie oude Baskische provincies van Spanje, El Senorio de Viscaye geheeten. In 1833 werd het te zamen met een paar kleine deelen van Alava en Oud-Castilië Bilbao genoemd, maar in den laatsten tijd heeft het land zijn ouden naam herkregen. Het is 2165 v. km. groot en telt 290.222 inw., d. i. 134 inw. per v. km., en is in 5 gerechtsdistrikten verdeeld. Biscaye grenst ten W. aan Oud-Castilië, ten Z. aan Alava, ten O. aan Guipuzcoa. In het N. ligt de Golf van Biscaye met steile kusten, berucht wegens haar stormen. Het land bestaat uit terrasvormige, met dichte wouden begroeide hellingen en kloven van het Cantabrisch kustgebergte en is verdeeld in de Tierra alta (het hoogland) en de Encartaciones (de kleine dalen en smalle kustvlakten). De Nervion of Ibaizabal met talrijke zijriviertjes en verscheidene wilde beken stroomen er doorheen. Het klimaat, dat door den invloed der zee vochtig is en rijk aan regen, is gematigd en gezond, alleen in de enge dalkloven wordt de hitte soms ondragelijk. De vruchtbaarheid van den bodem is zeer ongelijk. Koren groeit er niet in voldoende hoeveelheid, maar men teelt er met goed gevolg maïs, druiven, appels, kastanjes, sinaasappels, citroenen, noten en hennep. Men heeft er meer schapen en geiten dan rundvee. De voornaamste bronnen van bestaan zijn vischvangst, houthandel en mijnbouw, vooral in de bergen van Somorrostro, die overvloedig [illegible] bevatten. De [illegible] wollen stoffen en [illegible]

De bewoners zijn [illegible] hoofdstad is Bilbao [illegible]

Het oude Biscaye [illegible] nog onafhankelijk [illegible] een heerlijkheid [illegible] *Heer van Biscaye* [illegible] macht uit in vereeniging [illegible] uit afgevaardigden [illegible] gekozen en regelmatig [illegible] buitengewone gevallen [illegible] voerende macht werd [illegible] den Heer benoemde [illegible] pers, die door de [illegible] rechters werden door [illegible] steden en dorpen [illegible] naren zelf. Ook had [illegible] ten opzichte der [illegible] welke later aanleiding [illegible] invoeringen van de [illegible]

Biscaye, *Golf* van [illegible] door de Franschen [illegible] een gedeelte van den [illegible] tusschen de westkust [illegible] kust van Spanje. Zij [illegible] dassoa, der Bilbao [illegible] Wegens hare vele [illegible] zeelieden slecht [illegible]

Bisceglia of *Bisceg*[illegible] Italiaansche provincie [illegible] den oever der Adriatische [illegible] en heeft een kleine [illegible] een seminarium, een [illegible] tal inwoners bedraagt [illegible] trek groeien vele [illegible] Vigiliae der Ouden [illegible] ouder dan Rome. In [illegible] bisschop *Maurus* [illegible] Otranto door de Turken [illegible] de bewoners der [illegible] een wijkplaats in de [illegible] ten en wier poorten [illegible]

Bischof, *Karl Gustav* [illegible] dige en geoloog, geboren [illegible] van Neurenburg, den [illegible] deerde te Erlangen [illegible] werd eerst privaat-docent [illegible] gewoon hoogleeraar in [illegible] logie aan de hoogeschool [illegible] leeraar in de scheikunde [illegible] November 1870 te [illegible] *Goldfuss* gaf *Bischof* [illegible] tistische Beschreibung [illegible] Neurenburg, 1817; met [illegible] *Rothe*: „Die Entwicklung [illegible] (Erlangen, 1819) [illegible] der Stöchiometrie (Bonn [illegible] buch der reinen Chemie [illegible] bijzondere voorliefde [illegible] kunde in verband met [illegible] hij geschreven: „Die [illegible] Deutschlands und Frankreichs [illegible] Mineralquellen van [illegible] „Die Wärmelehre des [illegible] (Leipzig, 1837) [illegible] „Physical, chemical [illegible]

the globe" (Londen, 1841) en
elen, die in tijdschriften ver-
: „Über die Entstehung der
e" (in het „Jahrbuch für Mine-
e Gletscher in ihrer Beziehung
pen" („Jahrbuch für Minera-
sultaten van een van 1837—
oek omtrent de ontwikkeling
en in steenkolenmijnen en de
veiligheidslampen heeft Bi-
het „Archiv für Mineralogie"
n Dechen en in het „Edinburgh
Journal". In 1840 behaalde hij
r de academie van Brussel uit-
ag met zijn boek: „Des moyens
loitation des mines de houille
sion" (Brussel, 1840). Het voor-
Bischof is echter zijn „Lehr-
n und physikalischen Geologie"
—1854; verbeterde uitgave 3
1866, en een supplementdeel in
eel nieuwe richting in de geolo-
r schreef hij nog: „Populäre
naturwissenschaftliche Gegen-
onn, 1843). „Populäre Briefe an
me über die gesamten Gebiete
haften" (2 dln., Pforzheim en
) en „Die Gestalt der Erde und
and die Erosion des Meeresbo-
).

l, een Duitsch delfstofkundige,
berg, den 4den Juni 1812. Hij
ijn, vervaardigde in 1829 een
gewone wegen en trad in 1839
an den oven voor gasontwikke-
aan de metaalsmelterijen een
t bewees. Hij bezocht in 1839
nsche hoogeschool, werd in 1843
er" te Mägdesprung geplaatst,
ergrath" benoemd en ontving in
en 23sten Juni 1884 stierf hij te
ef: „Die indirekte Nutzung roher
" (2de druk, Quedlinburg, 1856),
e Formationsgruppe" (Dessau,
ichte der Schöpfung" (Dessau,
grijke geologische verzameling
n door de universiteit te Heidel-

ottlieb Wilhelm, een Duitsch
rd geboren in 1797 te Dürkheim
ezocht er de Latijnsche school en
gens naar Kaiserslautern, waar
ng van Koch, den schrijver der
nds", in de plantkunde studeerde.
de schilderkunst bracht hem in
emie voor Beeldende Kunsten te
ij zag zijn voornemens door een
ld. In 1821 begaf hij zich naar de
rlangen, waar hij zich toelegde op
hei- en plantkunde. Vervolgens
met von Martius, den bekenden
f zich naar München, om hem bij
er botanische geschriften behulp-
rvoor hij de teekeningen vervaar-
zelf eenige geschriften het licht
vestigde hij zich te Heidelberg,
3 tot hoogleeraar en in 1839 tot
n botanischen tuin werd aange-
steld. Hij overleed den 11den September 1854 te Heidelberg. *Bischoff* schreef o.a. de volgende werken: „Handbuch der botanischen Terminologie und Systemkunde" (Neurenberg, 1833—1844, 3 dln.), „Wörterbuch der beschreibenden Botanik" (Neurenberg, 1839; 2de druk door *J. A. Schmidt*, 1857), „Medizinisch-pharmaceutische Botanik" (Erlangen, 1843; 2de druk, 1847), „Die Botanik in ihren Grundrissen und nach ihrer historischen Entwickelung" (Stuttgart, 1848).

Bischoff, *Theodor Ludwig Wilhelm*, een Duitsch ontleedkundige, geboren te Hannover, den 28sten October 1807. Hij studeerde sedert 1826 te Bonn en te Heidelberg in de natuur- en geneeskunde. Daarna werd hij in 1832 assistent in de gyneacologie aan de universiteit te Berlijn en vestigde zich in 1833 te Bonn als privaatdocent. In 1835 werd hij docent in de vergelijkende ontleedkunde te Heidelberg en in 1836 buitengewoon hoogleeraar aldaar. Vooral wijdde hij zijn aandacht aan de ontwikkelingsgeschiedenis der zoogdieren, en onderscheiden belangrijke geschriften van zijn hand hebben daarop betrekking. In 1843 werd hij benoemd tot gewoon hoogleeraar in de physiologie en anatomie, maar reeds in 1844 vertrok hij in dezelfde betrekking naar Gieszen, waar hij zich verdienstelijk maakte door de stichting van een physiologisch laboratorium. In 1878 werd *Bischoff* gepensionneerd en stierf den 5den December 1882 te München. Hij heeft de ontwikkelingsgeschiedenis beschreven der zoogdieren en van den mensch (Leipzig, 1842), van de eitjes van het konijn (Brunswijk 1843), van den hond (Brunswijk, 1844), van het marmotje (Gieszen, 1852) en van de ree (Gieszen, 1854). Verder moeten vooral van hem genoemd worden: „Beweis der von der Begattung unabhängigen periodischen Reifung und Loslösung der Eier der Säugetiere und des Menschen" (Gieszen 1844) „Widerlegung des von Dr. Keber bei den Najaden und Dr. Nelson bei den Ascariden behaupteten Eindringens der Spermatozoiden in das Ei" (Gieszen, 1854) en „Bestätigung des von Dr. Newport bei den Batrachiern und Dr. Barry bei den Kaninchen behaupteten Eindringens der Spermatozoiden in das Ei" (Gieszen, 1854). Zijn laatste embryologisch werk was „Historisch-kritische Bemerkungen zu den neuesten Mitteilungen über die erste Entwickelung der Säugetiereier" (München, 1877). Een reeks speciale onderzoekingen over het onderscheid tusschen den mensch en de hoogste apensoorten publiceerde *Bischoff* in de „Abhandlungen" der Beiersche Academie van Wetenschappen. In zijn werk „Commentatio de novis quibusdam experimentis ad illustrandam doctrinam de respiratione institutis" (Heidelberg, 1837) bewees hij voor het eerst de tegenwoordigheid van vrije zuurstof en koolzuur in het levende bloed. Op de physiologie hebben ook de volgende geschriften betrekking: „Der Harnstoff als Masz des Stoffwechsels" (Gieszen, 1853), „Die Gesetze der Ernährung des Fleischfressers" (Leipzig, 1870; samen met *Voit*), „Die Groszhirnwindungen bei den Menschen" (München, 1868); verder schreef hij nog: „Studium und Ausübung der Medizin durch Frauen" (München, 1872) en „Führer bei den Präparierübungen" (München 1873; 3de druk 1889).

Bischoff, *Joseph Eduard Konrad*, ee . Duitsch romanschrijver van ultramontaansche richting, be-

kend onder het pseudoniem *Konrad von Bolanden.* Hij werd geboren den 9den Augustus 1828 te Niedergailbach in de Rijnpalts, bezocht de universiteit te München, ontving in 1852 te Spiers de priesterwijding, werd aldaar domkapelaan, later administrateur te Kirchheimbolanden, vervolgens pastoor te Börrstadt en in 1859 te Berghausen bij Spiers. In 1869 legde hij zijn betrekking neder en vestigde zich te Spiers. Hij schreef: „Luthers Brautfahrt" (Regensburg, 1857; 3de druk, 1866), „Franz von Sickingen" (Regensburg, 1859), waarin hij hevig te velde trekt tegen de Hervorming. Vervolgens schreef hij: „Historische Novellen über Friedrich II von Preuszen und seine Zeit" (4 dln., Mainz, 1865—1866; 2de druk, Regensburg, 1872), „Angela" (Mainz, 1866; 2de druk, Regensburg, 1872), gericht tegen het nieuwere natuuronderzoek, en „Die Freidenker" (Mainz, 1866), „Die Schwarzen und die Roten" (Mainz, 1868; 3de druk, Regensburg, 1873) en „Fortschrittlisch" (Mainz, 1870; 2de druk, Regensburg, 1873) kanten zich tegen het liberale streven in Kerk en Staat. Verder heeft hij nog geschreven: „Gustav Aldolf" (4 dln., Mainz, 1867—1870), „Die Unfehlbaren" (6de druk, Mainz, 1871), „Der neue Gott" (Regensburg, 1871), „Der alte Gott" (Mainz, 1871), „Kelle und Kreuz" (Mainz, 1872), „Russisch" (9de druk, Mainz, 1872), „Die Staatsgefährlichen" (Mainz, 1873), „Die Reichsfeinde" (2 dln., Mainz, 1874), „Urdeutsch" (2 dln., Mainz, 1875), „Bankrott" (3 dln., Mainz, 1877—1878), „Die Bartholomäusnacht" (2 dln., Mainz, 1879), „Altdeutsch" (3 dln., Mainz, 1881), „Savonarola" (2 dln., Mainz, 1882), „Neudeutsch" (Mainz, 1883), „Die Kreuzfahrer" (3 dln., Mainz, (1885—1887), „Wider Kaiser und Reich" (Mainz, 1886), „Wambold" (2 dln., Mainz, 1889), „Der Preszkaplan" (Mainz, 1890), „Die Ultramontanen" (2 dln., Trier, 1890), „Die Socialen" (Trier, 1891), „Die Socialdemokraten und ihre Vater" (Mainz, 1894), „Deutsche Kulturbilder" (Deel 1 en 2, Regensburg, 1893—1894), „Karl der Grosze" (Mainz, 1895), „Die Arke Noah" (Mainz, 1897), „Otto der Grosze" (Mainz, 1898).

Van de werken van *Bischoff* bestaat een geïllustreerde uitgave (Regensburg, 1871). De auteur werd in 1872 door paus *Pius IX* benoemd tot geheim kamerheer in werkelijken dienst.

Bischoffwerder, *Johann Rudolf von,* Pruisisch generaal en staatsman, werd geboren te Ostramonda bij Colleda, den 13den November 1741 uit een oud adellijk geslacht. Hij studeerde te Halle, maar trad bij den aanvang van den Zevenjarigen Oorlog in Russischen krijgsdienst. Na het sluiten van den vrede nam hij zijn ontslag, waarna hij kamerheer werd aan het Hof van Keur-Saksen en stalmeester van hertog *Karel van Koerland.* In 1778 verliet hij het Hof, trad opnieuw in Pruisischen dienst, richtte een jagerkorps op, en werd achtereenvolgens majoor, luitenant-kolonel en vleugel-adjudant van *Friedrich Wilhelm II,* wien hij aanhoudend vergezelde en bekend maakte met de mysteriën der Rozenkruizers. In 1789 werd hij adjudant-generaal en afgezant voor Pruisen naar het Congres van Sistova en vervolgens in 1791 generaal-majoor. Hij kreeg tevens invloed op politiek terrein en werd na den val van *Hertzberg* de leider van de buitenlandsche aangelegenheden. Hij heeft o.a. krachtig medegeholpen om de verhouding tot Oostenrijk te verbeteren ... keizer *Leopold* werd ... en 1792 ging hij ... de samenkomst van ... tot stand (25—27 Augustus ... antie tusschen Pruisen ... Gedurende de veldtochten ... en 1793 en tegen Polen ... koning, zonder echter ... leger. Na den dood van ... overhandigde hij aan ... der koninklijke ... ving hij zijn ontslag ... verblijf bij Potsdam ...

Bischofswerda ... het Saksische distrikt ... Wesenitz, een zijrivier ... wegen Dresden—Görlitz ... tau. Het aantal inwoners ... stad heeft een post ... kerken, een stadhuis ... linnen- en glasfabrieken ... ijzergieterij. Den 12den ... de Franschen en de ... een gevecht plaats ... geheel in de asch ... vinden zich groote ... ligt het dorp Rammenau ... den philosoof *Fichte* ... en Nieder-Neukirch ... Wehrsdorf en B... linnenfabrieken.

Bischofszell ... namige distrikt in het ... gau. Zij ligt 504 m. ... plaats, waar de Thur ... een vruchtbare omgeving ... woudrijken Bischofsberg ... spoorweg Sulgen—Gossau ... 2630 inwoners, een post ... kasteel met een ... 9de eeuw en een ... De stad is zeer oud. Zij ... *III* van Constanz ... hoorde tot 1798, toen ... kwam, aan de bisschoppen ...

Bischofteinitz, ... is de naam van een ... trikt in Bohemen. Zij ... den lokaalspoorweg ... (1900) 2721 meest Duitsche ... van den vorst *Trauttmansdorff* ... beeld voor *Jozef II* ... schofteinitz is de geboorteplaats ... *Littrow.* In de nabijheid ... Anna met een Gothisch ... graftombe.

Bischweiler, ... Bischweiler, in het ... trikt Beneden-Elzas ... Straatsburg, aan ... een zijrivier van ... Straatsburg—Weissenburg ... weiler—Oberhofen ... woners, een post- en ... en 1 Katholieke kerk ... konessenhuis en een ... langrijke sajet- en ...

heeft zij linnen-, kaarsen- en en belangrijke jutespinne- erijen en brouwerijen. Naast l is zij het middelpunt voor del. Elk jaar van den 25sten en November heeft de groote endien wordt handel in tabak, en. — In het kanton Bischwei- Vauban aan den Rijn gebouw- vesting Fort-Louis en het door rden dorp Sesenheim.

n is de naam van een reeks ei- ke IJszee, voor Grahamsland, uidpoolcirkel verwijderd, op enwich. Zij werden door kapi- Tula), den 16den Maart 1831 zij reeds in 1599 door den Ne- rits gevonden waren, die door edreven werd.

), van het Italiaansche *biscotto* ken, dus eigenlijk „tweebak") t meel, eieren, boter en suiker voornaamste soort vormen de zon genoemd omdat zij vroeger land gemaakt werden) of ca- genwoordigen tijd, door haar de, hare gemakkelijke verteer- ten vorm, alsook omdat zij lan- randering van smaak bewaard owel in de huishouding, als bij g zeer veel gebruikt worden. scuits geschiedt tegenwoordig al. De grondstoffen, die voor de worden, komen eerst in de men- rin een roertoestel ze tot een verwerkt. Dit wordt vervolgens ine gebracht en hier door middel een walsen tot lange platte koe- aarna door de egaliseermachine dikte gebracht en in een lange lerd worden. Daarna komt deze hine, waar de biscuits den ge- rkrijgen en van een stempel voor olgens komen zij in den bakoven, gewone bakovens is, terwijl de biscuits liggen, door een mecha- angzaam heen en weer bewogen ken van weeke biscuit (q u e e n s, de zoogenaamde queenspuit, een toestel, dat met een worstvulmachine groote overeenkomst vertoont, en waaruit het deeg in lange strengen geperst wordt, om daarna op de vereischte lengte te worden afgesneden.

Het aantal biscuitsoorten, dat tegenwoordig in den handel wordt gebracht, bedraagt honderden. Zij vormen in onzen tijd een belangrijk handelsartikel, en nog steeds gelden de Engelsche soorten voor de beste.

Ongeveer 85% van de in Nederland verbruikte biscuits wordt tegenwoordig in ons land gefabriceerd. Vroeger betrok de handel nagenoeg alles uit de naburige landen, vooral uit Engeland, waar de bekende groote fabrieken zeer veel naar Nederland exporteerden. Thans wordt door verschillende flinke fabrieken in de binnenlandsche behoefte voorzien. De oudste is de firma *E. Helder en Co.* te Zwolle, aan wie vooral de eer toekomt, de buitenlandsche concurrentie te hebben verdrongen, hierin thans trouw ter zijde gestaan door de fabrieken „Nutrix" te Leiden en „Victoria" te Dordrecht. Een vierde en vijfde fabriek vindt men respectievelijk te Zwolle en te Amsterdam. De concurrentie onderling is scherp, maar de groote omzet van dit artikel, dat tegenwoordig wel een volksartikel mag genoemd worden, maakt de resultaten toch zeer bevredigend. Daar de prijzen hier lager zijn dan in België en Engeland, is het een vereischte, dat de Nederlandsche biscuitfabrieken steeds, wat hunne installatie betreft, zooveel mogelijk up to date zijn ingericht. Dit maakt het mogelijk, dat door de Nederlandsche ook op de exportmarkten met goed gevolg kan worden geconcurreerd. De machinerieën voor deze industrie, die betrekkelijk sinds korten tijd in ons land tot de „grootindustrie" kan worden gerekend, komen hoofdzakelijk uit Engeland en Duitschland. De grondstoffen en emballage worden voor een groot gedeelte in ons land zelf betrokken.

Biscuit is in de aardewerkfabricage de naam voor tweemaal gebrand porselein zonder glazuur. Zie *Aardewerk*.

Bisdom duidde vroeger het gebied aan, waarover een bisschop als souverein regeerde; tegenwoordig verstaat men er onder het kerkelijk gebied, dat onder het bestuur van een bisschop staat. In Nederland heeft men 4 bisdommen, n.l. Haarlem, Breda, 's Hertogenbosch en Roermond, benevens een aartsbisdom (zie aldaar) te Utrecht.

ı *Haarlem* is ingedeeld in 19 dekenaten, te zamen tellende 228 parochiën, 5 recors, 5 rectors, 443 kapelaans en assistenten. Deze getallen verdeelen zich naar de ıneien als volgt:

	rkelijke gemeenten.			Plaatselijke dienstdoende geestelijken.			
	Parochien.	Rectoraten.	Totaal.	Pastoors.	Rectors.	Kapelaans en Assistenten	Totaal.
..	16	—	16	16	—	34	50
..	11	—	11	11	—	15	26
..	12	—	12	12	—	10	22
..	18	2	20	18	2	104	124
..	12	—	12	12	—	10	22
..	15	—	15	15	—	24	39
..	10	—	10	10	—	19	29

Dekenaten.	Kerkelijke gemeenten. Parochiën.	Rectoraten.	Totaal.	Plaatselijke be… Pastoors.	Rect…
's-Gravenhage	14	—	14	14	
Hoorn	10	—	10	10	-
Leiden	9	—	9	9	
Middelburg	12	2	14	12	[illegible]
Noordwijk	9	—	9	9	-
Ouderkerk	11	—	11	11	
Purmerend	11	—	11	11	—
Rotterdam	15	1	16	15	[illegible]
Schagen..	10	—	10	10	
Schiedam	12	—	12	12	-
Wervershoof	12	—	12	12	
Zoeterwoude	9	—	9	9	
Provinciën.					
Zuid-Holland	103	1	104	103	[illegible]
Noord-Holland	113	2	115	113	[illegible]
Zeeland	12	2	14	12	[illegible]

Het bisdom van *Breda* is verdeeld in 8 dekenaten, te zamen tellende
94 pastoors en desservanten, 29 rectors, 93 kapelaans, vicarissen en
deelen zich naar de dekenaten en provinciën als volgt:

Dekenaten.	Kerkelijke gemeenten. Parochiën.	Rectoraten.	Totaal.	Plaatselijke be… Pastoors en desserv.	Re…
Breda	13	5	18	12	[illegible]
Aardenburg	10	—	10	10	—
Bergen-op-Zoom ..	13	7	20	13	7
Etten	12	6	18	12	[illegible]
Ginneken	11	—	11	11	—
Hulst	17	2	19	17	2
Oosterhout	9	5	14	9	[illegible]
Steenbergen	12	4	16	12	[illegible]
Provinciën.					
Noord-Brabant	70	27	97	70	[illegible]
Zeeland	27	2	29	27	[illegible]

Het bisdom van *'s Hertogenbosch* is ingedeeld in 18 dekenaten, te zamen
11 rectoraten, 258 pastoors, 11 rectors, 330 kapelaans, vicarissen en
deelen zich naar de dekenaten en provinciën als volgt:

Dekenaten.	Kerkelijke gemeenten. Parochiën.	Rectoraten.	Totaal.	Plaatselijke be… Pastoors.	Rectors
's Hertogenbosch ..	5	2	7	5	[illegible]
Asten	10	7	10	10	
Bladel	12	—	12	12	
Boxtel	18	—	18	18	
Cuyk	22	—	22	22	
Druten	19		19	19	[illegible]
Eindhoven	23	1	24	23	[illegible]
Geertruidenberg ..	18	—	18	18	
Helmond	11	1	12	11	[illegible]
Heusden	13	—	13	13	

...IJKE GEMEENTEN.			Plaatselijke dienstdoende geestelijken.			
Paro-chiën.	Recto-raten.	Totaal.	Pastoors.	Rectors.	Kapelaans, vicarissen en assist.	Totaal.
20	1	21	20	1	36	57
9	—	9	9	—	11	20
15	1	16	15	1	18	34
19	2	21	19	2	23	45
10	2	12	10	2	30	43
13	1	14	13	1	9	23
13	—	13	13	—	18	30
8	—	8	8	—	5	13
212	11	223	212	11	280	503
46	—	46	46	—	50	96

'oermond is ingedeeld in 14 dekenaten, te zamen tellende 173 parochiën, 27 rec-s en desservanten, 27 vicarissen-desservant (rectors), 186 vicarissen en 43 assis-'n verdeelen zich naar de dekenaten als volgt:

...KLIJKE GEMEENTEN.			Plaatselijke dienstdoende geestelijken.				
Paro-chiën.	Recto-raten.	Totaal.	Pastoors en desserv.	Vicarissen-desservant. (Rectors).	Vica-rissen.	Assis-tenten.	Tot.
15	3	18	15	3	20	9	47
11	1	12	11	1	10	—	22
16	5	21	16	5	15	10	46
6	1	7	6	1	6	—	13
17	5	22	17	5	16	3	41
8		8	8	—	10	2	20
6	—	6	6	—	20	1	27
9	1	10	9	1	8	2	20
17	—	17	17	—	17	3	37
15	3	18	15	3	11	—	29
16	3	19	16	3	8	2	29
11	2	13	11	2	17	7	37
14	3	17	14	3	18	3	38
12	—	12	12	—	10	1	23

Rudolph Wijckerheld, een Ne-leerde, werd geboren te Delft, . Hij studeerde te Utrecht, werd)t meester in de rechten en liet ge inschrijven als advocaat voor nd. Weldra had hij een belang-erd eerst aangesteld bij de Ad-, toen tot secretaris van Rotter-tot raad en advocaat-fiscaal bij iteit (1780). De Prins-Erfstad-em tot lid van het departement ens van de Commissie tot het ndelingen met Venetië. In 1785 l tot raad en thesaurier-generaal 88 tot raadsheer in den Hoogen l, Zeeland en West-Friesland. oge Raad werd afgeschaft, ging wijdde zich hier aan de opvoe-n, terwijl hij vervolgens zelfs de kkingen van de hand wees. Niet-overhalen om eenigen tijd het out en vervolgens dat van burge-en waar te nemen. Hij overleed den 8sten April 1814. Hij was lid der Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem en van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden.

Bissectrix is in de meetkunde de lijn, die een hoek midden door deelt en in de kristallografie de lijn, die den hoek tusschen twee optische assen midden door deelt.

Biserta, *Bizerta* of *Benzert*, is een havenstad met ongeveer 8000 inwoners. De bevolking bestaat voornamelijk uit Arabieren, maar er zijn ook ongeveer 500 Franschen. De stad is gelegen aan de noordkust van Tunis, aan den westoever van het kanaal, dat de zee met het meer van Biserta verbindt. De plaats heeft stoombootverbinding met Marseille en heeft in den laatsten tijd als Fransch vlootstation grooter beteekenis verkregen. Door het uitdiepen van den ingang der haven, voltooid in 1895, kunnen zelfs oorlogschepen in het meer van Biserta komen, dat een reusachtige, beschutte haven vormt, met een middellijn van ongeveer 3 zeemijlen en met een diepte van meer dan 10 m. De kosten van deze havenwerken bedroegen 10 millioen francs. Het materiaal er voor werd geleverd

door de groote steengroeven aan den oever van het meer van Biserta. De ingang van de haven wordt door 2 groote havendammen beschermd, waarvan de noordelijkste 1022 m. lang is en begint bij het oude Kasbah, de zuidelijke is 950 m. lang. Zij zijn van steen opgetrokken en dragen lichttorens. De afstand tusschen beide bedraagt 500 m. In den laatsten tijd wordt de noordelijke dam 300 m. verlengd en vóór den ingang een derde dam gebouwd, die ter weerszijden een ingang van 150 m. vrijlaat. Het nieuwe toegangskanaal, door een smalle, zandige landengte gegraven, loopt ongeveer van het zuidwesten naar het westen, is 60—100 m. breed en heeft ongeveer een diepte van 8 m. Het kanaal zal echter tot 200 m. verbreed worden. Het mondt in een smal water, Le Goulet genaamd, uit, waardoor men in het groote meer van Biserta komt, ook wel Garrat-el — Tindja genoemd. Ten zuidwesten van dit meer ontvangt een ander bekken, het meer van Ischkoil, het regenwater van de naburige bergen. Een smalle stroom, Oued Tindja, verbindt de beide meren met elkaar. In den zomer bevat het meer van Ischkoil soms zout water, in den winter alleen zoet water. In de binnenste bocht en door den afstand geheel beveiligd tegen een bombardement van de zeezijde, wordt een groot arsenaal bij Sidi Abdallah gebouwd. Kust- en landversterkingen zijn deels reeds voltooid, deels nog in aanbouw. Tot de zeevestingen behooren Sidi-Salem en het fort van Andalous, waarschijnlijk op de plaats van de oude citadel Fort d'Espagne, benevens een groot aantal batterijen, die den ingang beschermen.

De landversterkingen beginnen in het noorden in de nabijheid van het tweede werk en zetten zich van hier naar het westen voort. In het zuiden zijn de hoogten Schek-ben-Schaban en Djebel Reinis versterkt. De forten zijn van torens met pantserplaten voorzien en moeten zoowel naar buiten, als tot verdediging van de haven dienst kunnen doen. Hierdoor is Biserta een gewichtig punt voor de Fransche vloot in de Middellandsche Zee geworden, hetgeen zoowel voor de Engelschen, ten opzichte van Malta, als voor de Italianen, wegens zijn ligging in de nabijheid van Sicilie lastig kan worden in oorlogstijd.

Biserta is het oude *Hippo-Zarites*, dat eerst Karthaagsch, vervolgens Romeinsch en sedert *Julius Caesar* een Romeinsche kolonie was; het [illegible] en later, vooral als toe[illegible] van vele Spaansche Mooren, een groo[illegible]. Tegenwoordig is Biserta [illegible] heeft [illegible] visvangst, [illegible] k.g. [illegible]

Biserneel [illegible] woord [illegible] van [illegible] Het is hetzelf[illegible] vooral in het plan[illegible]

Bishop, Henry R[illegible] een Engelsch compo[illegible] geboren te Londen, den [illegible] November 1786 en [illegible] aldaar overleden den [illegible] April 1855 [illegible] zijn opleiding hoofdza[illegible] bij den Italiaanschen componist Fran[illegible] [illegible] met eenige [illegible] muziekdirecteur [illegible] van het [illegible] in 1813 directeur [illegible] in 1819 dirigent van de Co[illegible] den, in 1830 kapelmeester [illegible] 1843 was hij professor [illegible] en in 1848 te Oxford [illegible] stand verheven. Hij w[illegible] 1848) van de Concerts [illegible] zondering van eenige [illegible] ken van *Bishop* [illegible] hoewel zij zich door [illegible]

Bishop, *Isabella* [illegible] schrijfster, werd in [illegible] Na een bezoek in Ca[illegible] English woman in Am[illegible] volgden een reeks [illegible] zen, door haar in [illegible] nomen die zij onder [illegible] voornaamste zijn „[illegible] lands" (1876), „A la[illegible] tains" (1879), „[illegible] „In the Golden Che[illegible] Persia and Kurdistan [illegible] betans" (1894). Van [illegible] reis naar Korea [illegible] deze in het werk „[illegible] 1899). Zij overleed [illegible] Edinburgh.

Bishop, *William* [illegible] schrijver, geboren [illegible] ford (Connecticut). Hij [illegible] versiteit in New-Ha[illegible] aan het schrijversvak [illegible] voornaamste: „Our [illegible] „Detmold" (1879), „[illegible] prince" (188[illegible]), „[illegible] justice" (188[illegible]), „The [illegible] queer people" (188[illegible]), „A house-hunter in E[illegible] cure" (1894), „W[illegible] garden of Eden" ([illegible]) geschreven o.l. „[illegible] ces" (188[illegible]).

Bishop-Auckland [illegible] *land* geheeten, [illegible] graafschap Durham [illegible] zuidwesten van Du[illegible] inwoners, heeft een [illegible] van den bisschop [illegible] groot park (324 H.A.) [illegible] vindt er katoen[illegible] bijheid groote kole[illegible]

Bishopsche ring [illegible] vulkaan Krakatau [illegible] bankier *Bishop* te Ho[illegible] lange tijd [illegible] zaam, die de zon [illegible] afsluiting van het [illegible] wel waargenomen [illegible] doordat het [illegible] ste luchtlagen [illegible] hebben [illegible] 1883 sterk [illegible] van den ring [illegible] bemel staat [illegible] ondergaan [illegible]

Waarschijnlijk [illegible] met dezen ring [illegible] ring komt men [illegible] [illegible] tot [illegible]

'esidiae der Romeinen, een provincie Sosenza, gelegen ari-Sosenza. De stad is door ordt door een kasteel be- sschopszetel en heeft (1901) eeft een kathedraal met een taal, vele andere kerken en 1620 werd deze stad door de genomen. Den 3den December het grootste gedeelte door est.

st de *Hadendoa*, de nakome- (*Bedsja*) of *Boedja*, die ten de oevers van den Nijl ge- en door de Arabische geo- ijvers dikwijls vermeld wor- door een deel der Beni Amer der den naam To-bed-jauijeh dingsgebied ligt tusschen de ijl en van Opper-Egypte tot ort tot de aethiopische groep taalstam en is dus met de taal Somi alen Danakil verwant. aden en fokken vooral paar- ossen en schapen. Zij waren onderworpen, totdat zij door Mahdi daarvan werden losge- wonende stam, de Ababdeh, w en woont in holen.

ishnois is de naam van een n Britsch-Indië, die vooral in n Sirsa in Pendsjaab en even- livisie Rohilkhand der Noord- unt en vele aanhangers he- t door *Dsjambhadsji* uit Bi- oren werd en zijn aanhangers Sabdbani genaamd, naliet. ndsjaab zijn bijna uitsluitend t de klasse der timmerlieden. aderling, zijn goede landbou- kameelen. Het priesterschap ereeren *Dsjambhadsji*, die zij *Visjnoe* beschouwen, onthou- en van vleesch en beschermen gste mate. Zij kleeden zich ge- nijden de haarlokken af, die de den van het hoofd dragen. In mien mengen zij Mohamedaan- tiken dooreen. Hun dooden be- k zelf voor den drempel van het tal, soms in zittende houding. oordwestprovincie zijn meest en gewoonlijk als een onderaf- beschouwd. Zij hellen tot den

kra, een stad in Algerië in het a gelegen, 125 m. boven de op- een oase, door de Wadi-Biskra n Arabischen stam der Biskri's spoorweg over Batna met Con- n een belangrijk militair punt. eer afwisselend. Biskara is de Sahara van Algerië, zoodat de en zomer stijgt tot 50° C., doch s tot het vriespunt daalt. Men die door 107.000 menschen be- minerale bronnen en een prach- met 160.000 dadelpalmen en 6000 olijfboomen. De stad bestaat uit het Fransche Nieuw-Biskara met sierlijke tuinen en pleinen, en het Arabische Oud-Biskara met zeven uit leemen hutten bestaande wijken over een lengte van 5 km. uitgestrekt. In eerstgenoemd gedeelte heeft men flinke huizen met zuilengangen, (1901) 7554 inwoners, groote waterbakken en het fort Saint-Germain. Het Arabisch gedeelte telt 9354 inwoners, voornamelijk Arabieren, Berbers en Negers, die zich hoofdzakelijk met den dadelbouw bezig houden. Biskara is een belangrijk karavaanstation en er wordt een aanzienlijke handel gedreven in dadels, graan, geweven stoffen, wijnen, likeuren, enz. Deze stad wordt tevens meer en meer een gezocht winterverblijf, zelfs voor vele Parijzenaars. In 1900 heeft men er een standbeeld opgericht voor kardinaal *Lavigerie* (door *Falguière*). In de nabijheid liggen de bouwvallen der Romeinsche stad Beskara en de warme bronnen van Hamman-Salhin. Verder heeft men er ijzermijnen, kalk-, salpeter- en zoutgroeven en vervaardigt men er boernoes en tapijten. Te Beni-Morra, niet ver van Biskara, heeft de Fransche Regeering een acclimatisatietuin aangelegd. Sedert 1844 is Biskara in het bezit der Franschen, die er den zetel hebben gevestigd van hunne heerschappij over dit gedeelte der Sahara.

Biskra. Zie *Biskara*.

Bismarck is een lichtbruine modekleur, welke na 1870 zoo genoemd werd naar den bekenden Duitschen staatsman, prins *Otto von Bismarck*.

Bismarck is de naam van een berg, in 1872 door *Mauch* in Zuid-Afrika ontdekt. Deze berg ligt in het land van de Batonga, op 17°20′ Z.Br. en 32°46′ O.L. van Greenwich. Ten Z. er van ligt de Molkteberg en tusschen beide in het Keizer-Wilhelmgoudveld.

Bismarck of *Bismark* is de naam van een oud adellijk geslacht, dat zijn naam ontleent aan het plaatsje Bismark of Bismarck, gelegen in het distrikt Stendal in den omtrek van Maagdenburg. *Herebord (Herbord) von Bismarck*, de oudst bekende voorvader van dit geslacht, was in 1270 voorzitter van het koopmansgilde te Stendal. Zijn kleinzoon *Rule (Rudolf) von Bismarck* was in 1338 lid van den gemeenteraad van Stendal en stierf terwijl hij geëxcommuniceerd was, omdat hij den invloed van den bisschop van Halberstadt op de stadsschool aldaar tegengegaan had. *Nikolaus von Bismarck*, gestorven in 1377, kreeg in 1345 van den markgraaf *Lodewijk van Brandenburg* het slot Burgstall in leen, dat de keurvorst *Joachim II van Brandenburg* in 1562 in ruil ontving van *Friedrich von Bismarck*, den „Landeshauptmann" van de Altmark, tegen de goederen Schönhausen, Fischbeck, Crevese, enz. De laatstgenoemde (gestorven in 1589) kreeg tengevolge van dezen ruil den bijnaam van Permutator. Hij had twee zoons, de stamvaders der twee takken Schönhausen en Crevese. Van beide geslachten hebben leden uitgeblonken in staats- of krijgsdienst. *Christoph Friedrich von Bismarck*, gestorven in 1704, heer van Schönhausen, was Pruisisch generaal en commandant van Küstrin; zijn zoon *Ludolf August von Bismarck* was generaal in Russischen dienst. *Levin Friedrich von Bismarck*, gestorven in 1774, was tijdens de regeering van *Frederik den Groote* geheim minister van Staat en eerste president van het „Kammergericht". Zijn zoon *August*

Wilhelm von Bismarck, geboren den 7den Juli 1750, gestorven den 3den Februari 1783, was eveneens geheim minister van Staat, minister van Oorlog en hoofd van de accijnsen en tollen, van het handels- en fabriekswezen in al de Pruisische staten. *Friedrich Wilhelm von Bismarck*, die uit den Rijnlandschen tak der lijn Schönhausen afstamde, werd den 18den April 1816 in Württemberg tot graaf verheven. Hij is de stamvader van de linie in Baden. Zijn broeder *Ludwig von Bismarck*, gestorven den 31sten Maart 1816, was opperhofmaarschalk en overste in dienst van den hertog van Nassau; zijn kinderen werden eveneens tot graaf verheven. Zijn zoon *Friedrich von Bismarck*, geboren den 19den Augustus 1809, sedert den 17den Februari 1818 tot graaf verheven, bezitter van Schierstein, was Pruisisch gezantschapsraad, tot 1866 directeur van de badinrichtingen te Ems en stierf den 16den April 1893 in Schierstein. Zijn zoon, graaf *Franz von Bismarck*, geboren den 9den Februari 1854, is thans het hoofd van de lijn Bismarck-Schierstein. Tot de lijn Schönhausen behooren eveneens vorst *Otto Eduard Leopold von Bismarck* (zie aldaar) en de Pruisische generaal der infanterie graaf, *Theodoor von Bismarck-Bohlen*, geboren den 11den Juli 1790, gestorven den 1sten Mei 1873, die den 21sten Februari 1818 volgens den wensch van zijn schoonvader graaf *Friedrich Ludwig von Bohlen* tot graaf werd verheven, met het recht om naast zijn eigen naam en wapen ook die van het geslacht Bohlen te voeren. *Friedrich Alexander*, graaf *von Bismarck-Bohlen*, is een zoon van den laatstgenoemde en generaal der cavalerie.

Bismarck of *Bismark*, *Ludolf August von*, een Russisch generaal uit de Schönhausensche linie van het geslacht *Bismarck*, werd den 21sten Maart 1683 in Pruisisch Holland geboren. Hij diende eerst in het Pruisische leger, maar stak als overste te Maagdenburg in drift zijn dienaar dood. Deze daad en zijn vlucht uit het garnizoen werden hem wel vergeven, maar toch werd hij drie maal bij de bevordering overgeslagen, hetgeen hem aanleiding gaf om zijn ontslag te nemen, zijn landgoed Skotik in Oost-Pruisen te verkoopen en in 1732 naar Rusland te vertrekken. Hier maakte *Biron* hem generaal-majoor en gaf hem de zuster van zijn eigen gemalin, *Trotta von Treiden*, tot vrouw. In 1733 schonk keizerin *Anna* hem een huis in Petersburg en verleende hem den rang van luitenant-generaal. In 1734 werd *Bismarck* in een diplomatische zending naar Engeland gezonden, daarna nam hij aan de oorlogen tegen Turkije en in Polen deel, werd vice-president van den krijgsraad in het ministerie van Oorlog en gouverneur van Riga. Bij de verkiezing van een hertog in Koerland in 1737 begaf *Bismarck* zich met 2 regimenten naar Mitau, bezette het kieslokaal en bewerkte zoo de verkiezing van *Biron*. Hiervoor werd hij tot generaal- en chef en tot gouverneur-generaal van Lijfland benoemd. Bij den val van *Biron* in 1740 werd ook *Bismarck* gevangen genomen, zijn vermogen geconfiskeerd, hij zelf voor een rechtbank te Iwangorod geroepen, tot verbanning naar Siberië veroordeeld en den 1sten (12den) Januari 1741 over Moskou naar Tobolsk gevoerd. Later werd hem Jaroslawl tot woonplaats aangewezen. In 1747 werd hij teruggeroepen, waarbij hij te gelijk tot opperbevelhebber van het Zuider-(Ukrainische) leger benoemd werd. Hij overleed in October 1750 te Poltawa. Het [illegible] zijn tweede huw[illegible] vrouw was *Johann*[illegible] die in 1719 overle[illegible] *Albertine Louise* [illegible] den Pruisischen [illegible] *der Alben*.

Bismarck-Archi[illegible] *tannië* genoemd, [illegible] halfcirkelvormige [illegible] westelijke deel [illegible] oostkust van Nieuw[illegible] scheiden door de [illegible] eilanden liggen [illegible] 155° O.L. van Gr. [illegible] groot. De voornaam[illegible] Pommeren, Nieuw-Me[illegible] eilanden en Nieuw-La[illegible] van vulkanische[illegible] treft nog werken[illegible] Zij zijn vruchtbaar [illegible] oerwouden bedekt. [illegible] zelfde karakter [illegible] stemt met die van [illegible] inwoners, hoogstens [illegible] eilanden werden [illegible] gezien in 1616; [illegible] het eerst een [illegible] Duitsche kolonie [illegible] van de Nieuw-Guinea-[illegible] vormt de Bismarck[illegible] den één distrikt van [illegible] Duitsch-Nieuw-Guinea.

Den 3den Novembe[illegible] van de Plantage[illegible] Lauenburg de [illegible] November op Nieuw [illegible] punten, en den [illegible] 1884 werd Nieuw-Me[illegible] bescherming gesteld [illegible] Guinea-Kompagnie. [illegible] sedert 1889 op het [illegible] tegenwoordig de [illegible] Duitsch-Nieuw-Guinea.

Bismarck-Bohlen[illegible] graaf *von*, Pruisisch [illegible] judant-generaal van [illegible] ren den 25sten Juni [illegible] Karlsburg bij W[illegible] tenkorps opgevoed [illegible] bij de gardedragonders [illegible] en andere landen [illegible] studeerde vervolgens [illegible] Berlijn en zag [illegible] gevolg van prins *Fr*[illegible] sen bijwoonde [illegible] bleef hij tot 184[illegible] regiment geplaatst [illegible] eskadronchef, in 18[illegible] *drich Wilhelm IV* [illegible] 1858 klom hij op tot [illegible] gardehuzaren, in 18[illegible] commandant van de [illegible] fort a. d. O. In 18[illegible] voorts nam hij deel [illegible] maakte de slagen [illegible] niggrätz en Blumenau [illegible] van Hannover. Tot [illegible]

van Berlijn en chef van de
ıtving in Augustus 1870 de
ıeur-generaal van den Elzas,
edurende een jaar bekleedde.
lant-generaal van den keizer
ler cavalerie. Hij stierf den
sburg.
ı (Manchester-bruin, pheny-
Aniline-bruin, Leder-bruin
is een zoutzure triamido-azo-
$N.C_6H_3(NH_2)_2$. Het behoort
n (zie aldaar) en vormt een
lat oplosbaar is in water. De
erfstof voor wol, leder en ka-
vel gebruikt tot het kleuren
aeparaten.
is de naam van een station
ınie Togo (West-Afrika), op
oven den zeespiegel gelegen,

ok de naam der hoofdplaats
konongo. Ook vindt men een
Duitsche kolonie Duitsch-

rgte is een gebergte in Kei-
t tot de centrale keten van
nt te behooren. Het bereikt
)—5000 m. en wordt in het N.
ede vlakte, waardoor de bree-
mu- of Ottilienrivier stroomt.
önhausen, *Otto Eduard Le-*
vorst *von*, de eerste Duitsche
geboren op het familiekasteel
Altmark bij Maagdenburg, den
was een zoon van *Ferdinand*
eester in Pruisischen dienst en
ine Menken. In 1832 studeerde
Göttingen en later te Berlijn.
kzaam bij de rechtbank te Ber-
Aken, in 1837 referendaris te
38 eenjarig-vrijwilliger en stu-
de landbouwkunde, om het be-
lijke goederen te kunnen voe-
tingen in de provincie Saksen
en Landdag, toonde zich steeds
ıder der onbeperkte monarchie
rschillende wijzen blijk van ui-
opvattingen. In 1849 werd hij
mer in Pruisen en was ook hier
t werkzaam. In Mei 1851 zag
t eersten secretaris der legatie
gezantschap op de Bondsverga-
ıs tot gezant bij die vergade-
m hij voor Brandenburg zitting
er en werd in laatstgemeld jaar
ımatieke zending naar Weenen.
n November 1852 tot den 3den
hij voorloopig bekleed met het
de Bondsvergadering. Daarna
ant te Petersburg en in 1862 te
jaar werd hij ministerpresident
ninister van Buitenlandsche Za-
voortdurend zijn afkeer van alles
ag zweemde, terwijl hij zich be-
land tot een machtig rijk te vor-
en den eersten rang bekleeden
genwoordiging waardeerde ech-
t en werkte hem gestadig tegen, zoodat hij daarmede een voortdurenden strijd te voeren had. Hij ontzag zich niet om, in strijd met de grondwet, de vrijheid der drukpers te beperken, om de beslissing over de staatsbegrooting naar het Heerenhuis over te brengen, om de vrijheid van spreken der volksvertegenwoordigers te beteugelen enz. In de buitenlandsche politiek trachtte *Bismarck* steeds den overheerschenden invloed van Oostenrijk tegen tegaan. Door onderhandelingen en o.a. door het verdrag van Gastein in 1865 wist hij het uitbreken van een oorlog eenige jaren te verhinderen, terwijl hij in dien tijd ijverig bezig was het leger te versterken. Door de annexatie der Elbehertogdommen en vooral door die van 1866 heeft hij het grondgebied van Pruisen aanmerkelijk uitgebreid, terwijl in dat jaar in den oorlog tegen Oostenrijk de kracht van Pruisen duidelijk bleek, evenals in den oorlog van 1870—1871 tegen Frankrijk, waardoor de Elzas en een gedeelte van Lotharingen weder aan Duitschland werden toegevoegd. Zijn grootste werk heeft *Bismarck* tijdens dien oorlog tot stand gebracht, namelijk de vorming van het Duitsche rijk, den 18den Januari 1871 in het hoofdkwartier te Versailles. De voorloopige vrede van Versailles (den 26sten Februari) en de definitieve vrede van Frankfort (den 10den Mei 1871) zijn ook voor een groot deel zijn werk geweest. Bij de opening van den eersten Duitschen rijksdag, den 21sten Maart 1871, werd hem de titel van rijkskanselier toegekend. Tevens ontving hij den titel van „vorst" en het landgoed Schwarzenbeck.

Bismarck wendde nu zijn grootste aandacht weer aan de binnenlandsche politiek en al spoedig had hij te strijden tegen verschillende partijen. De onfeilbaarheidsverklaring van den Paus had in Duitschland een strijd doen ontstaan tusschen Staat en Kerk, en de Katholieke partij werd gesteund door verscheidene kleinere afdeelingen, die ontevreden waren met het werk van *Bismarck*. Verschillende besluiten, zooals die der verbanning van de Jezuïeten, het staatstoezicht op de geestelijkheid, de opheffing der kloosters en het burgerlijk huwelijk veroorzaakten een gespannen verhouding met het Vaticaan, dat in 1872 den nationaalgezinden gezant *Hohenlohe* weigerde te erkennen. Uit dien tijd dagteekenen de historisch geworden woorden van *Bismarck*: „Wir gehen nicht nach Canossa." Een uitvloeisel hiervan was ook de in 1874 te Kissingen gepleegde moordaanslag op *Bismarck*. De voortdurende strijd benadeelde zijn gezondheid meermalen, doch telkens te vergeefs verzocht hij aan den keizer zijn ontslag. Zijn doel, de grootheid van Pruisen en de eenheid van Duitschland, alsmede het beslissend oppergezag van dit keizerrijk in den raad der Europeesche belangen, verloor hij geen oogenblik uit het oog, en tot het bereiken daarvan achtte hij geen offer te zwaar. Voor dat doel pleitte hij gedurig in den Rijksdag met kracht en klem, zonder één der partijen te ontzien Ten behoeve der schatkist wist hij in 1878 de toepassing door te drijven van het beschermend stelsel. In de buitenlandsche politiek was het voortaan zijn doel den vrede te bewaren, en hij wist daartoe het Drievoudig Verbond van Duitschland, Oostenrijk en Italië tot stand te brengen (1879 met Oostenrijk, 1883 ook met Italië). In 1879 ontving hij te Gastein een bezoek van graaf *Andrassy*, Oostenrijksch minister van Buitenlandsche Zaken, en hij gaf de-

zen kort daarna een tegenbezoek te Weenen. In datzelfde jaar nam hij deel aan het Congres te Berlijn over de regeling der Turksch-Russische aangelegenheden, en in 1881 vergezelde hij keizer *Wilhelm* naar Dantzig, om aldaar een samenkomst te houden met den keizer van Rusland en den Russischen kanselier *Gortsjakof*. Na den aanslag op den keizer van den 11den Mei 1878 diende *Bismarck* bij den Rijksdag een socialistenwet in, die echter verworpen werd. Den 2den Juni volgde een nieuwe aanslag, en daarop werd de Rijksdag ontbonden en een nieuwe wet ingediend, die den 19den October tot stand kwam. Door de toetreding van Hamburg en later ook Bremen tot het Duitsche tolverbond werd eenheid verkregen op het gebied van invoerrecht en handel. Om de Bondsstaten van de bezwarende bijdragen voor het Rijk te bevrijden en zelfs voordeelen te doen genieten en om de onbemiddelde klassen van iedere soort van staatsbelastingen te ontheffen, de sterk gedrukte gemeenten te ontlasten en sommige belastingen op haar over te dragen, diende *Bismarck*, nadat in 1885 de invoerrechten op verschillende voorwerpen waren verhoogd, bij den Rijksdag een wetsontwerp in tot invoering van een brandewijnmonopolie en verdedigde het den 26sten Maart 1886 in een lange redevoering, doch te vergeefs. De meerderheid, vooral bestaande uit het centrum en uit de partij der Duitschvrijzinnigen, verwierp niet alleen het monopolie, maar ook de voorgestelde verhooging der belasting op den brandewijn.

Voor de nijverheid en den handel van Duitschland opende *Bismarck* door zijn koloniale politiek nieuwe afzetgebieden. Overtuigd, dat de talrijke factorijen van den Duitschen groothandel op de bescherming van Duitschland moesten kunnen rekenen, verklaarde hij in een telegram van 24 April 1884, dat Angra Pequena, door de firma *Lüderitz* te Bremen in West-Afrika aangekocht, onder de hoede was gesteld van het Duitsche Rijk. Daarop kwamen onder Duitsche beschermheerschappij het gebied van Togo en Kameroen, in Zuidwest-Afrika het kustgebied tusschen Kaap Frio en de Oranjerivier met uitzondering van de aan Engeland toebehoorende Walvischbaai, in Oost-Afrika aanzienlijke gewesten, die zich tot aan de groote meren uitstrekken, de noordoostkust van Nieuw-Guinea en de oostwaarts daarvan gelegen eilandengroepen, die den naam van Bismarck-Archipel verkregen, in 1885 de Marshall-eilanden en in 1886 eenige eilanden der Salomonsgroep. Vooral van de zijde van Engeland werden bij het verkrijgen dier bezittingen groote moeilijkheden in den weg gelegd, maar *Bismarck* slaagde er in, door verdragen, die met Engeland, Frankrijk en Portugal werden gesloten, Duitschlands rechten op de verworven landen te handhaven en den sultan van Zanzibar door het zenden van een eskader gepantserde schepen in toom te houden. Ook de Congo-conferentie, die van November 1884 tot Februari 1885 in Berlijn gehouden werd, onder voorzitterschap van *Bismarck*, was voor de koloniale politiek van Duitschland van groot gewicht. De strijd over het bezetten der Carolinen-eilanden, in 1885 met Spanje gevoerd, werd door paus *Leo XIII*, wien *Bismarck* tot scheidsrechter had gekozen, ten gunste van Spanje beslist, waarna de paus hem den 31sten December 1885 de Christusorde in brillanten, die nog nooit te

voren aan een Protes…
komen. De geldmidde…
litiek uitvoering te …
handel te onderste…
derheid van den Rijks…
Het voorstel tot het …
verbindingen tussche…
Australie leed in 18…
stand der oppositie-par…
durigen strijd den 2…
Daarna sloot *Bismarck* …
Noord-Duitschen L…
Juni 1886 voer de …
merhaven naar Oost-A…

Voorts werden door …
den Rijksdag ingedien…
der werklieden. De …
in 1881 en 1883 …
Rijksdag tot deelnem…
arbeid te bewegen. De …
werd in 1883, die …
de toepassing dezer …
middelen van vervoe…
cultuur in 1885 en …
volgde nog in 18… …
verzekeringswet.

De pogingen van Bis…
haven, strekten …
als naar het Westen …
land met Rusland …
prins *Gortsjakof* …
vistische minister …
tief verwijderd …
minister van Bu…
Bismarck wist in …
der drie keizers te S…
gen, welke met alle…
ook door hunne …
Kalnoky en von Giers …
Oostenrijk en Rusla…
kanschiereiland in …
te leiden. Het bezoek …
den 25sten Augustus 18…
gebracht, was een …
vende gezindheid …
politiek was voor de …
bij de kwestie van T…
teleurgesteld. …
Duitsch-Oostenrijksch…
rijken aan den Bene…
vië, sedert een reeks …
gens Oostenrijk, begon…
voelens te koesteren …
sus van Spanje …
militaire manoeuvres …
het ministerie *Ferry* …
best gewaarborgd door …
tot Duitschland en …
Conferentie, ter zake …
Congocongres te Berlijn …
zittersstoel bekleedde, …
sche rijk.

Bismarck genoot …
een bijna ongeëvenaar…
meerderheid van den …
1884 weigerde een …
staan voor directeur …
departement van Buiten…

at het werk voor hem en zijn
ır werd, geraakte het land in
besloot tot het bijeenbrengen
ıds". Dit werd hem op zijn
lag (1 April 1885) ter hand
erd 1200 000 mark besteed
t landgoed Schönhausen en
eschikking gesteld van den
akte daarvan gebruik door een
g" in het leven te roepen tot
egaafde jongelingen. Op dien
de keizer zelf met al de prin-
de woning van den jubilaris,
tuigen voor de gewichtige
l bewezen.
", sedert 1872 ontstaan en zoo-
ı Staat, als voor de Kerk, zocht
natieke onderhandelingen met
en weg te ruimen. Over het be-
sschopszetels werd een schik-
de kerkelijke wetten, in 1880,
i bij den Pruisischen landdag
eenkomst tot stand gebracht,
s voor de Kerk en den Staat.
lf nam daartoe den 13den April
leel aan de beraadslagingen in
het Huis der Afgevaardigden.
met kracht in zijn redevoe-
Januari 1886 het streven der
che element in West-Pruisen
rukken.
ie in de tweede helft van 1886
len, in het westen door den
Boulanger, in het oosten door
estie, was het te voorzien, dat
ide zijden gereed moest zijn
smarck onderhandelde toen in
over de vernieuwing van het
ch verbond met *Kalnoky* en
stein wederom met *Kalnoky*
er *Frans Jozef* en den 26sten
met den Russischen minister
rijksdag, den 25sten November
voorstel ingediend tot uitbrei-
en tot vernieuwing van het
r een geduchte krijgsmacht den
ı. Daar dit voorstel met ver-
erd, spoedde *Bismarck* zich naar
ı 11den Januari in den rijksdag
le redevoering, sprak er voorts
n Januari en ontbond den Rijks-
is waar de uitbreiding van het
r de daarvoor gevraagde zeven
ıderde. Door den nieuwen Rijks-
el in zijn geheel aangenomen.
1887 en den aanvang van 1888
heel Europa over den maatregel
en groote legermacht samen te
stelijke grenzen. Toen was het,
ı Rijksdag op den 6den Februari
kkende redevoering uitsprak,
ılooze stilte werd aangehoord,
ıarin hij wees op de groote macht
s een waarborg voor den vrede.
den 9den Maart, stond *Bis-*
fbed van zijn keizer en maakte
voorden diens overlijden bekend

De nieuwe keizer, *Friedrich III*, bleef *Bismarcks* diensten waardeeren, maar verschilde in menig opzicht met hem van meening, o. a. in de kwestie van het huwelijk van *Alexander von Battenberg*, waarbij het verschil zoo groot was, dat men reeds sprak van *Bismarck's* aftreden. Ook bij het begin der regeering van keizer *Wilhelm II* was de verhouding tusschen hem en *Bismarck* gunstig. In de koloniale aangelegenheden werkten Engeland en Duitschland samen bij de blokkade van de Oost-Afrikaansche kust ter beteugeling van den slavenhandel aldaar, en de Samoa-conferentie leidde tot een bevredigende oplossing. Maar al spoedig bleek het, dat over binnenlandsche aangelegenheden, o.a. over het arbeidersvraagstuk en de socialistenwet, de meeningen van den keizer en *Bismarck* te veel uiteenliepen, en daar in het algemeen de jeugdige monarch zelf de teugels van het bewind in handen wilde hebben, zijn „eigen rijkskanselier wilde wezen", zag zich *Bismarck* gedwongen af te treden. Den 18den Maart 1890 vroeg hij zijn ontslag, dat hem den 20sten Maart werd verleend, waarbij hij benoemd werd tot hertog van Lauenburg en generaal-overste der cavalerie. Hij trok zich daarop terug te Friedrichsruh, liet zich in 1891 een benoeming tot lid van den Rijksdag welgevallen, zonder daar echter ooit te verschijnen, maar weigerde in 1893 een herkiezing. Na de benoeming van den vorst *von Hohenlohe* tot rijkskanselier werd de verhouding van *Bismarck* jegens de regeering weer gunstiger, in 1894 gaf hij gevolg aan de keizerlijke uitnoodiging, om diens 25-jarig militair jubileum te vieren en op zijn 80sten verjaardag bracht de keizer hem persoonlijk zijn gelukwenschen.

Bismarck bleef echter op Friedrichsruh wonen, waar hij nog meermalen bezoeken ontving van personen van politieke beteekenis en stierf aldaar, den 30sten Juli 1898.

Bismarck was sedert den 28sten Juli 1847 gehuwd geweest met *Johanna von Puttkamer*, geboren den 11den April 1824. Zij schonk hem drie kinderen: *Maria Elizabeth Johanna*, geboren den 21sten Augustus 1848 en sedert den 6den November 1878 gehuwd met den raad van legatie graaf *von Rantzau*, *Heinrich Ferdinand Herbert*, geboren den 28sten December 1849 (zie aldaar) en *Wilhelm Otto*, geboren den 1sten Augustus 1852 (zie aldaar).

Bismarck's persoonlijheid is herhaalde malen het motief geweest voor het werk van schilders, beeldhouwers, graveurs en photografen. Een van de beste verzamelingen is die van den graaf *Yorck von Wartenburg*, een reeks van 90 photografiën. *Franz von Lenbach* heeft verscheidene portretten geschilderd van *Bismarck* en *Begas* heeft o.a. bustes van hem vervaardigd. Bovendien heeft men een groot aantal standbeelden en gedenkteekenen voor hem opgericht (tot 1904 ongeveer 320 stuks), grootendeels hem voorstellende in uniform, o. a. te Kissingen, ter herinnering aan den moordaanslag, op den Rudelsburg als student, te Leipzig in burgerkleeding met een hem huldigende arbeidersfiguur, te München-Gladbach een 4 m. hoog standbeeld (tot nog toe het grootste) en in Karlsruhe een ruiterstandbeeld. Een eigenaardige hulde hebben de Duitsche studenten hem bereid door op verschillende plaatsen van Duitschland Bismarck-zuilen en torens op te richten, waarop bij zijn verjaardag

en op nationale feestdagen vreugdevuren worden ontstoken. In 1899 werd een Bismarck-Archief ingesteld, thans te Stendal gevestigd.

Een uiterst rijke literatuur over *Bismarck* heeft reeds het licht gezien in allerlei talen, zoowel beschrijvingen, als persoonlijke herinneringen. Ook heeft men verscheiden van zijn redevoeringen en enkele brieven aan zijn vrouw uitgegeven. Van de talrijke biografiën over hem noemen wij hier slechts enkele uit den allerlaatsten tijd, zooals: *Lenz*, „Geschichte Bismarck's" (Leipzig, 1902), *Sidney Whitman*, „Personal reminiscences of prince Bismarck" (Londen, 1902), *Heyck*, „Bismarck" (3de druk, Bielefeld, 1904) en *Klein-Hattingen*, „Bismarck und seine Welt" (dl. 1 en 2, Berlijn, 1902—1904)

Bismarck, *Herbert Nikolaus*, vorst *von*, staatssecretaris en Pruisisch staatsminister buiten dienst, de oudste zoon van *Otto von Bismarck*, werd den 28sten December 1849 te Berlijn geboren. Hij studeerde te Bonn en te Berlijn en maakte den veldtocht van 1870 bij het 1ste gardedragonderregiment mede. Bij Mars-la-Tour werd hij den 16den Augustus 1870 zwaar gewond; den 2den September 1870 werd hij officier. Daarna was hij bij de gezantschappen te Dresden en München werkzaam. Na zijn diplomatisch examen (Maart 1876) werkte hij eerst bij het gezantschap te Bern, daarna te Weenen en was vervolgens tot het einde van 1881 politiek privaatsecretaris van zijn vader. In 1882 werd hij gezantschapsraad te Londen, in 1884 naar Petersburg verplaatst en in datzelfde jaar tot gezant in den Haag benoemd. In 1884 werd hij bij het Departement van Buitenlandsche Zaken aangesteld, waarin hij in 1885 als onderstaatssecretaris werkzaam was. Gedurende de jaren 1881—1886 vertegenwoordigde hij het kiesdistrikt Lauenburg als lid van de Rijkspartij in den Rijksdag. In 1886 werd hij staatssecretaris, in 1887 werkelijk geheimraad en in 1888 door keizer *Friedrich* ook tot staatsminister in het Pruisische ministerie benoemd. Toen vorst *von Bismarck* den 20sten Maart 1890 zijn ambten neerlegde, nam hij eveneens weinige dagen daarna zijn ontslag. In 1891 nam hij het beheer van het goed Schönhausen over en huwde den 21sten Juni 1892 met gravin *Marguerite Hoyos*. Uit dit huwelijk werden twee dochters en twee zoons geboren. In 1893 en 1898 werd hij wederom in den Rijksdag gekozen (kiesdistrikt Jerichow), waarin hij tot de Duitsch-conservatieven behoorde. Na den dood van zijn vader, den 30sten Juli 1898, kreeg hij den vorstentitel en kwam in het bezit van Friedrichsruh. De Duitsch-Engelsche schikking over de grenzen der koloniale gebieden werd door hem voorbereid, ook heeft hij zich ten opzichte van de Samoa-conferentie verdienstelijk gemaakt, die hij in het voorjaar van 1889 te Berlijn presideerde. *Herbert Bismarck* overleed den 18den September 1904 te Friedrichsruh. Zijn „Politische Reden" (Leipzig, 1899) werden door *Penzler* uitgegeven.

Bismarck, *Wilhelm*, graaf, de tweede zoon van *Otto von Bismarck*, werd den 1sten Augustus 1852 te Frankfort aan de Main geboren. Hij studeerde te Bonn, maakte den oorlog van 1870—1871 als ordonnansofficier van generaal *von Manteuffel* mede en trad daarna in dienst der Justitie. In 1879 kwam hij bij de Rijkskanselarij, daarna werd hij landraad van het distrikt Hanau, in 1889 president der

regeering in Hannover ... sident van Oost-Pruisen ... —1881 was *Bismarck* ... 1882—1885 lid van ... vaardigden. Sedert ... *Sibylla von Arnim-Kröchlendorff* ... *marck* overleed den ... Uit dit huwelijk werd ... *Wilhelm Nikolaus* ...

Bismarck, *Friedrich* ... Württembergsch ... over militaire zaken ... Westfalen, den 28sten Juli ... stammeling van den ... Schönhausen en ... in 1796 trad hij in ... Nassauschen dienst. ... van het Engelsch-Duitsche ... wegens een duel ... ter van den hertog ... dienst bij de Württemb... derscheidde zich in den ... verder in 1812 in den ... den overtocht over de ... de taak, om de overblijfselen ... sche leger huiswaarts ... de slagen bij Bautzen ... en werd bij Leipzig ... kreeg weldra zijn vrijheid ... bij de Geallieërden ... chef van den generalen ... terwijl hij inmiddels ... gel-adjudant des konings ... vaderland werd hij ... aan het hoofd geplaatst ... valerie, een korps, dat ... lijk verbeterd werd. In ... generaal-majoor, in ... renhuis voor levenslang ... generaal. Geruimen tijd ... de Hoven te Berlijn ... organiseerde hij het ... werd hij door keizer ... noodigd, te Petersburg ... ren bij de Russische ... zijn pensioen en ... Juli 1860. Hij had ... ne gevechten ... men onderscheiden ... dienst der cavalerie ... Taktik der Reiterei" (... 1826), „Die Elemente ... Reiterregiments" (1819 ... der Reiterei" (Berlijn, ... (Karlsruhe, 1825—18... Reiterei" (Karlsruhe, 18... (Karlsruhe, 1847).

Bismarck. Zie ...

Bismuth (Atoomteeken ... 2065. Smeltpunt ... Dit element behoort ... meestal gedegen ... berg en Annaberg in ... verontreinigd met ... het door uitsmelten ... zilver, koper, arsenicum ... waarvan het langs ... moet worden. Het ...

BISONS.

Europeesche Bison.

Amerikaansche Bison.

Digitized by Google

werking van bismuth bevat-
ertsen. Bismuth is niet hard,
ige lucht oxydeert het aan de
geeringen van bismuth met
is bij lage temperatuur smelt-
metaal", dat uit genoemde
ielt reeds in kokend water.
bismuth, lood, tin en cadmium
C. (*Wood's metaal*). Deze le-
voor het maken van cliché's
De moeilijk oplosbare bismuth-
tum subnitricum O.Bi.NO_3)
ijnen gebruikt, daar ze op de
of gekwetste huid een gene-
efenen en op wonden tot gra-
geven. Ook inwendig worden
nen met basische stoffen, bij
vertering toegediend.
een verbinding van eiwit met
rkregen wordt door coagulatie
van hoendereiwit met een op-
hnitraat in een oplossing van
vormt een fijn, geelachtig wit
os en smaakloos en wordt bij
als basisch bismuthnitraat aan-

de naam van een dorp en een
he provincie Koerdistan, nabij
glon naar het oosten, 36 km. ten
han. Deze berg is merkwaar-
riften in spijkerschrift, die zich
loodrechten rotswand van wit
van ruim 500 m. Daarin wordt
an *Darius I*, koning der Per-
elingen in zijn rijk verkondigd.
en dier opschriften vindt men
htige afmetingen. Eén van de
ng *Darius* voor, vergezeld door
en en den voet zettende op een
n smeekend naar hem uitsteekt.
hrift is deze laatste de toove-
ekend onder den naam van den
. Achter den koning bevinden
die, op elkaar volgende met ge-
eleidelijk toenemen in grootte.
en om den hals en zijn bloots-
erd de laatste, die een puntige
ellen 9 oproerige koningen voor,
verwonnen zijn. Boven de groep
zda, die den koning zegent. De
deze reliefs is niet zoo groot, als
s. De beteekenis van dit gedenk-
zoo spoedig door de omringende
n, dat *Ktesias*, onder *Artaxerxes*
f aan koningin *Semiramis*. Men
getracht deze opschriften te ver-
n eerst volkomen ontcijferd door
lonel *Rawlinson*. Een volledige
komt voor in het werk van *Op-*
et la langue des Mèdes" (Pa-
mstreken van Bisoetoen vormen
ma, waar *Alexander de Groote*
enige weken vertoefde, voordat
naar Ecbatana.
plaat) is de naam van een on-
het geslacht der runderen, dat
van schedel en hoorns, door zijn
kelijk zwak achterdeel van het

lichaam onderscheidt. Er behooren toe zoowel de wisent (zie aldaar), als de Amerikaansche buffel, de Buffalo der Noord-Amerikanen; vooral de laatste (*Bos americanus* Gmel.) wordt bison genoemd. In de uitgestrekte prairiën van Noord-Amerika leefden deze dieren in het wild, in kudden van duizenden stuks en werden er gejaagd door Indianen en blanken, door beren en wolven, terwijl zij achterwaarts moesten wijken voor de toenemende kolonisatie. Vooral de blanken hebben er in de laatste helft der vorige eeuw zulk een slachting aangericht, dat de regeering der Unie, om ze van uitsterven te bewaren, een kudde ervan bracht in het National Park, de eenige plaats, waar zij nu nog in het wild voorkomen. De bison is 1,5 m. hoog en 2,5 tot 2,8 m. lang; de koe is veel kleiner dan de stier. Zijn kleur is bruin en hij heeft een woest voorkomen, dat vooral ontstaat door de onevenredige verhouding van het voorste en achterste gedeelte van zijn lichaam. Zijn groote kop is voorzien van een dikken baard en een groote kuif, van korte, sterke, gebogen horens en van kleine fonkelende oogen met roode randen; zijn breede borst is met lange manen bedekt; zijn pooten zijn kort, het achterlijf is dun en mager en met glad en kort haar bedekt; zijn korte staart eindigt in een kwast. Zijn huid is dik en werd gebruikt voor de bereiding van zoolleer. Van de vellen der jonge stieren bereidden de Indianen kleedingstukken. De grootste stieren zijn wel eens 1500 kg. zwaar.

De bison durft den strijd tegen den wolf en den beer zeer goed aan en blijft gewoonlijk overwinnaar. Komt er een bende van deze roofdieren opzetten, dan plaatsen de koeien zich in een kring, waarin zich de kalveren bevinden, terwijl de stieren daarbuiten als tirailleurs optreden. Het dier werd gejaagd te paard met den lasso, met de buks, of door de verschrikte dieren in omheiningen of kuilen te drijven. De pogingen om uit den bison een huisdier te vormen zijn mislukt,, daarentegen is door kruising met de gewone koe een bruikbare rundersoort ontstaan, die de hooge schoften verloren heeft, maar de manen behouden. Het vleesch van den bison is veel grover en taaier dan dat van het tamme rund; het daarvan vervaardigde *pemmikan* (strooken vleesch, die in den rook zóó gedroogd zijn, dat zij fijngewreven kunnen worden) diende als wintervoorraad voor de Indianen en werd ook wel meegenomen op Noordpool-expedities. De gerookte tong van den bison was in geheel Noord-Amerika algemeen gezocht.

Bissagos-eilanden is de naam van een groep van ruim dertig vulkanische eilanden, aan de Portugeezen toebehoorend en aan de westzijde van Senegambië tusschen de monden van den Rio Grande en den Rio Geba gelegen. Slechts zestien van deze zijn bewoond. Zij zijn door vele klippen omgeven, de kusten zijn moerassig, doch de bodem is vruchtbaar en met dichte wouden bedekt. De voornaamste voortbrengselen zijn katoen, indigo, rijst, was en huiden. Er woont een aanzienlijke bevolking, maar voor Europeanen is het er zeer ongezond. De inboorlingen zijn Negers; zij zijn strijdzuchtig en zeer goede zeelieden. Het grootste eiland, Orango genaamd, heeft een uitmuntende haven. Een ander groot eiland van deze groep is Balama, met de hoofdstad Balama, met (1882) 4061 inw.

Bisschop, *Christoffel,* Hollandsch portret-, genre- en stillevenschilder en lithograaf, geboren te Leeuwarden, den 22sten April 1828, overleden te Scheveningen, den 5den October 1904. Hij leerde teekenen bij *Cornelis Wester* te Leeuwarden. In 1846 ging hij naar Delft in de leer bij den toenmaals zeer beroemden *W. H. Schmidt* (zie aldaar). Na diens dood, in 1849, kwam hij onder de leiding van *Huib van Hove* (zie aldaar). Van 1852 tot 1855 was hij te Parijs, waar hij werkte bij *le Comte* en *Gleyre*. In laatstgenoemd jaar vestigde hij zich voor goed te 's Gravenhage. Daar begon hij zich meer en meer toe te leggen op het schilderen van tafereelen uit het Friesche volksleven, dat hij vooral te Hindeloopen ging bestudeeren. Met voorliefde schilderde hij binnenhuizen en muntte vooral uit in zonnige lichteffecten. Bovendien schilderde hij portretten, vooral van vorstelijke personen en van personen uit de kringen der Haagsche aristocratie, en eindelijk zeer fraaie stillevens, krachtig van kleur en gedistingeerd van samenstelling. Dergelijke stillevens bevinden zich o.a. in het Gemeentemuseum te 's Gravenhage en in het Museum Mesdag aldaar. Van zijn Friesche tafereelen zijn o. a. bekend: „Winter in Friesland" en „De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen", in het Gemeentemuseum te Amsterdam, waar zich nog meer werken van zijn hand bevinden. Verder vindt men die hier te lande o.a. in het Rijksmuseum en in het museum Boymans te Rotterdam.

Bisschop bracht een belangrijke verzameling Friesche oudheden bijeen, die na den dood zijner weduwe aan de provincie Friesland zullen komen.

Bisschop, Catherina Seaton Forman, geboren *Swift,* zich noemende *Kate Bisschop,* Engelsch-Hollandsche genreschilderes, geboren te Londen, den 6den April 1834, werkzaam te Scheveningen. Echtgenoote van *Christoffel Bisschop* (zie aldaar), in wiens trant zij werkt. Schilderijen van haar hand bevinden zich o.a. in het Rijksmuseum te Amsterdam en in het Gemeentemuseum aldaar.

Bisschop, Richard, Hollandsch schilder van kerk-interieurs, geboren te Leeuwarden in 1849, werkzaam te 's Gravenhage. Aanvankelijk werd hij tot bouwkundige opgeleid aan de Academie te Rotterdam. In 1868 werd hij bekroond voor de beantwoording van een prijsvraag der Maatschappij ter Bevordering der Bouwkunst. Toch besloot hij in 1869, schilder te worden. Hij ontwikkelde zich eenigszins onder invloed van zijn oom *Christoffel Bisschop* (zie aldaar), Zijn kerk-interieurs wijken in schilderwijze en compositie af van die van *Johannes Bosboom* (zie aldaar).

Bisschop, Suze Bisschop, geboren *Robertson,* Hollandsche figuur- en landschapschilderes, geboren te 's Gravenhage, den 17den December 1856, werkzaam aldaar. Zij ontving hare opleiding aan de academies voor beeldende kunsten te 's Gravenhage en Amsterdam. Eerst gaf zij teekenlessen aan de hoogere burgerschool te Rotterdam, in welke stad zij haar studies voortzette onder leiding van *P. van der Velden* (zie aldaar). In 1883 gaf zij hare vaste betrekking op, om zich geheel aan de kunst te kunnen wijden. Sedert ontwikkelde zij zich meer en meer tot een kunstenares van beteekenis, wier werken

vooral om de kleur...
gehuwd met den ker...
(zie aldaar).

Bisschop, *Corn...*

Bisschop, *Jan* ...
landsch teekenaar...
's Gravenhage in 16...
Hoewel hij advocaat ...
tant de kunst beoe...
opmerkelijke Holla...
tijd. Zijn teekening...

Bisschop is een ...
Grieksche woord ...
teekent. Men geeft ...
geestelijken, die ov...
zie aldaar) gesteld ...
Apostelen een aan...
ontstonden, zorgden ...
werden onder *oudsten* ...
of onder *opzieners* ...
den aanvankelijk ...
uit Hand. XX: 17, ...
1 en 8. Zij hadden het ...
te, terwijl zij het ...
den. Langzamerhand ...
bisschoppen boven de ...
aanvang der 2de eeuw ...
digheid toegekend. ...
beraadslagende verga...
schijnlijk, dat de ...
werd genoemd. Nog ...
ring aan de voormalige ...
en opzieners leven...
verandering van dien ...
door *Cyprianus*, ...
bisschoppelijk gezag ...
hem plaatsvervanger...
der Apostelen en ...
instelling, de hoogste ...
zij in belangrijke ...
lingen te raadplegen...
gelieverkondiging en ...
gemeente zijn belast...
het vormsel toedien...
aan personen en kerke...
deeldheden onder de ...
aangewezen scheids...
gemeentelijke eigen...
De bisschop werd door ...
van een gewest met ...
kozen en door hando...
bevestigd. Daar men ...
schop tot zijn gemeente ...
beschouwde, was er ...
overplaatsing. De ...
waren in den beginne ...
bisschoppen. Deze ...
ter gezag dan hunne ...
De bisschop bewoog ...
volkomen vrijheid en ...
God alleen. Zoo was ...

De bisschoppelijke ...
meer in aanzien in ...
weder beperking door ...
daal, patriarchaal en ...
van het episcopaat ...
en de orde in de ...
tot vrije ontwikkeling ...

:n met den priesterdwang kun-
: het ontstaan van een bevoor-
cratie, dat met de ontwikke-
aat in het nauwste verband
alrijke bestrijders. De kerkge-
n ook voldoende bewijzen, dat
aar al te vaak onzuivere bedoe-
elangen op den voorgrond wa-
ooral in het Oosten vele ver-
n naijver van bisschoppen en
len, en dat in het Westen het
r bisschoppen in wereldlijk be-
odat de bisschoppelijke waar-
luitend aan de aanzienlijksten,
en, werd opgedragen. Ook onze
iedenis levert daarvan tal van
in *David van Bourgondië* (zie
is met vele andere Middeleeuw-
et wereldlijk episcopaat reeds
hebben de bisschoppen tegen-
kerkelijk gezag.
eke Kerk werd het bisschoppe-
emeen beschouwd als de voort-
g en de last, door *Christus* aan
n de voleindiging der wereld op-
t, in de bisschoppelijke waardig-
van *Christus* afkomstig. Sedert
cilie geldt echter alleen de paus
isschoppelijke macht over de ge-
en de bisschoppen als plaatsver-
) beschouwd van den paus, die
acht van den paus uitoefenen.
de vertegenwoordiger van het
zijn bisdom (diocees). Zijn waar-
sschop een drievoudige taak op.
moet hij zorgen voor de handha-
ng der leer in zijn bisdom (*jura*
gens moet hij de heilige plechtig-
jura ordinis), van welke som-
riesters zijn toevertrouwd *(jura*
ere uitsluitend aan den bisschop
opria), tot welke laatste de toe-
ormsel, de wijding der geestelij-
oppen, de zalving der koningen,
abten en abdissen, de bereiding
e wijding van kerken en altaren
an kerkhoven en gewijde vaten
lijk moet de bisschop in zijn bis-
urder werkzaam wezen en als
iften geven in geestelijke zaken,
en, toezicht houden op kerkelijke
emeenten van geestelijke hulp
ehoorlijk gebruik der kerkelijke
Aan de bisschoppelijke waardig-
nderscheidingen verbonden, zoo-
ontificale kleeding, de waardig-
de titel. Het ambtsgewaad en de
nen zijn afkomstig uit den tijd
len Groote en bestaan uit den
herdersstaf, den gouden ring als
n 's bisschops verloving met de
p de borst, de dalmatica, de tuni-
m, de mozzetta, het pallium, de
et schoeisel. De vereischten, om
waardigheid te kunnen aanvaar-
te plaats die van den geestelijken
een; daarenboven moet een bis-
den en is hij tevens aan eenige
andere bepalingen onderworpen. Hiertoe behoort de leeftijd, die men eerst op 50, toen op 35 en eindelijk op 30 jaar heeft bepaald, terwijl in bijzondere gevallen dispensatie van die bepaling kan worden verleend. Ook heeft men wel vastgesteld, dat de bisschop in het land van zijn bisdom geboren moest zijn en zijn benoeming vereischte de goedkeuring van den vorst. Vroeger werd aangenomen dat de bisschoppen doctoren in de godgeleerdheid moesten zijn of althans het getuigschrift leveren van een universiteit, dat zij de geschiktheid bezaten om het leeraarsambt te bekleeden. Thans vergt men gewoonlijk van hen, dat zij een academischen graad bezitten.

De bisschoppen werden aanvankelijk gekozen door de geheele gemeente, „geestelijken en leeken", doch al spoedig berustte het kiesrecht bij de geestelijken en vervolgens bij de vorsten n.l. tot het einde van den Investituurstrijd (zie aldaar). Later geschiedde de benoeming òf door het domkapittel met goedkeuring van den vorst, òf door den vorst alleen, zooals in Frankrijk, Beieren en een deel van Oostenrijk. De gekozene of benoemde heeft nu slechts de kerkelijke goedkeuring en de wijding noodig. Verder was het reeds vroeg de gewoonte, dat er een nauwkeurig onderzoek werd gedaan naar de bekwaamheden van den gekozene en naar de geldigheid der verkiezing *(processus informativus* en *processus definitivus*). Het eerste geschiedt in de woonplaats van den gekozene (*in partibus electi*) door een gevolmachtigde van den paus. Wanneer dit onderzoek gunstig is afgeloopen en ook de stukken, die betrekking hebben op de verkiezing, door de kardinalen zijn nagezien, volgt de bevestiging door den paus. Hierdoor ontvangt de gekozene als *episcopus promotus* bepaalde rechten, terwijl hij in het volle bezit zijner macht treedt door de wijding, die binnen 3 maanden na de bevestiging door althans 3 bisschoppen of door 1 bisschop en 2 praelaten volgt. Deze plechtigheid neemt een aanvang met het zweren van getrouwheid aan den paus; daarna geschiedt de onderteekening der geloofsbelijdenis; voorts de overgave van de verschillende waardigheidsteekenen en van de pauselijke bullen, dan de troonverheffing en eindelijk het uitspreken van den zegen door den pasgewijde. Volgens een oud gebruik leggen de bisschoppen in sommige landen daarna den eed van getrouwheid af aan het hoofd van den Staat. In Duitschland gaat dit laatste vooraf.

De talrijke bezigheden, waarmede vooral in vroegeren tijd de bisschop overstelpt werd, noodzaakten hem om zich helpers te verschaffen. Deze staan hem bij in het verrichten der heilige plechtigheden, zooals de archipresbyter met het presbyterium, later de deken met het kapittel, alsmede de wijbisschop *(episcopus titularis* of *in partibus infidelium*), die hem in alle bischoppellijke handelingen vervangen kan, of in het besturen van zijn bisdom, zooals de aartspriesters op het platteland (decani rurales), alsmede de archidiakenen, in wier plaats thans bepaalde commissarissen (officiales foranei) of bepaalde collegiën (officialaten) zijn gesteld, en bepaaldelijk de bisschoppellijke vicaris-generaal, die in bijna alle opzichten voor den bisschop kan optreden. Is deze oud en ziekelijk, dan wordt hem een coadjutor toegevoegd.

Ook in de Grieksch-Katholieke Kerk staat de

bisschop, die uit de monniken en doorgaans uit de archimandrieten en hegoumenen (kloosterabten en priors) gekozen wordt, aan het hoofd van het geestelijk bestuur van een bisdom. Hij is het middenpunt, vanwaar de overige gewijde bedieningen uitgaan. In Rusland heeft de bisschop bij zijn kerk een protopope en een protodiaken, die de bezigheden van den voormaligen archipresbyter en archidiaken volbrengen. Tot handhaving van het gezag is er het consistorium ingesteld, hetwelk uit 3 medeleden (archimandrieten, hegoumenen of protopopen) bestaat. In het koninkrijk Griekenland zijn in ieder bisdom een protosyncellus als raadsheer en een archidiaconus als eerste secretaris aan den bisschop toegevoegd. De werkkring der bisschoppen is intusschen in de Oostersche en Westersche Kerk nagenoeg dezelfde.

In onderscheiden Protestantsche landen is zelfs bij de Hervorming de bisschoppelijke waardigheid behouden gebleven, hoewel tusschen de R. Katholieke en Protestantsche bisschoppen geen andere overeenkomst bestaat dan de naam. Alleen in Engeland, ofschoon de koning daar de plaats van den paus bekleedt, wordt aan de bisschoppen een hooge geestelijke waardigheid en macht toegekend. Zie verder *Anglikaansche Kerk.*

In Scandinavie bezaten de bisschoppen vóór den tijd der Hervorming een uitgebreide macht; bij de invoering van de Hervorming verloren zij een gedeelte van hunne goederen aan de Kroon en aan den adel. *Gustaaf Wasa*, koning van Zweden, benoemde den eersten Protestantschen bisschop van Upsala. Na dien tijd is de aartsbisschop van Upsala primaat der Kerk en wordt op een door den koning bepaalden dag door de consistoriën gekozen. Zijn werkzaamheid bepaalt zich in de eerste plaats tot het aartsbisdom Upsala, maar hij benoemt ook rectoren en conrectoren aan de scholen te Stockholm, zalft den koning, verricht bij de koninklijke familie alle kerkelijke handelingen, bevestigt de bisschoppen, is voorzitter op de conciliën en bezoekt den Rijksdag, zonder hiertoe gekozen te zijn, als vertegenwoordiger der geestelijkheid. In weerwil van deze voorrechten wordt hij tot de bisschoppen gerekend. De stiftsbisschoppen, aan het hoofd der geestelijkheid van hun stift geplaatst, worden door den koning uit een voordracht van 3 personen benoemd; zij examineeren de candidaten, bevestigen hen in hun ambt, wijden kerken, kapellen en kerkhoven, beleggen synoden, benoemen de domproosten en houden toezicht op de kerkelijke goederen. Zij zijn eveneens leden van den Rijksdag en dragen een volledig bisschoppelijk ornaat, namelijk den mantel, den herdersstaf, den myter en het kruis op de borst. Zijn zij niet van adel, dan worden zij en hunne kinderen doorgaans door den koning in den adelstand opgenomen. Men heeft er in Zweden, behalve den aartsbisschop, een elftal, en in Noorwegen slechts 5, waarbij nog één bisschop komt, die, met betrekking tot de Seraphine-orde, een afzonderlijken werkkring heeft.

In Denemarken werden in de plaats van de R. Katholieke bisschoppen, op bevel van den koning en van den Rijksdag, in 1536 Protestantsche gekozen en door *Bugenhagen* ingezegend. Zij behielden echter nauwelijks een schaduw van de macht hunner voorgangers en voerden alleen den naam van bisschoppen, omdat het volk daaraan gewend was. Zij zijn 11 in getal en staan ...

In de R. Katholie... de bisschoppelijke ... vereinen des lands ... en daar aan de geeste... gewesten heeft men ... consistoriën, superinten... denten. Twee bisschoppe... overgingen, behielden ... digheid, namelijk die ... zij verrichtten echter ... maar gedroegen zich ... wel zij niet door recht ... keuze tot dien rang ... van 1803 heeft aan ... einde gemaakt. Zoo ... de bisschoppen lang... het Vrede- en Kronings... 1816 besloot *Friedrich* ... testantsche bisschoppe... aanzien te geven aan ... consistoriaalraad *Sack* ... dentgeneraal *Borowsky* ... de eersten, welke ... ook andere verdienstelijke ... *Ritschl, Neander, Dräseke* ... waardigheid bekleed. ... Pruisen geen bepaalde ... ste plaats in den consistorie... gewaad is een zijden ...

In Nederland zijn ... Utrecht) en vier bisschoppe... zijn bisdom, toezicht houd... Bij de Protestantsche ... schoppelijke waardigheid ...

Voorts heeft men ... *schoppelijke Clerezy.* ...

Bisschopsberg ... rug in de Drentsche ... m. hoog en strekt zich ... in de richting naar ... bisschoppen van Utrecht ... Drente gehuldigd.

Bisschops-Davids-... ... eeuw gegraven vaart ... van Gelderland en Utrecht.

Bisschopshoed ... een bisschop als teeken ... heeft een breeden rand ... waaraan koorden met 6 ...

Bisschopsmijter ... digheidsteeken der bisschoppen ...

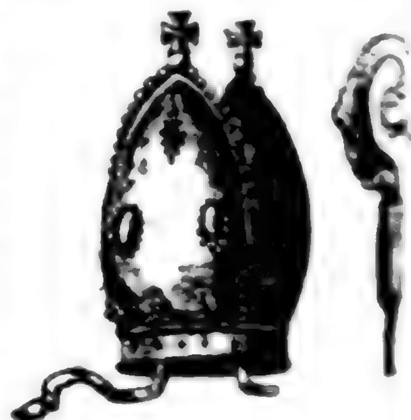

Bisschopsmijter en ...

Bisschopsmuts ... soort van schelpdier.

je (*Bixa orellana*) is de naam
ixa.
is **een teeken** van waardigheid
ieke **kerk**vorsten. De staf is
boveneinde een gebogen blad-
. **Gotischen** stijl en van onde-
nop.
nn **Wilhelm**, een Deensch
geboren in de buurt van Slees-
ober 1798. Hij genoot onder-
kunst aan de Academie te Ko-
aalde zich weldra bij het beeld-
in 1823 de groote gouden me-
d. **ging hij** in datzelfde jaar naar
h gedurende een tiental jaren
iding van *Thorwaldsen* en wel-
diens leerlingen behoorde. Zijn
: **was in 1835** de „Walkyrie".
ken noemen wij zijn „Orestes",
n zijn „Tocht van Ceres en Bac-
engte van ruim 40 m. met meer
de ridderzaal van den Christi-
nhagen, in 1884 door brand ver-
„Mozes als wetgever", de 18
r dan levensgroot, op de Ko-
stgenoemden burcht en de vier
otkapel. Ook de „Apollo Musa-
nerva" in het voorportaal der
ɔpenhagen hebben hem grooten
ır het ontwerp van *Thorwald-*
hij in 1832—1834 voor Mainz
dbeeld van *Gutenberg* en later
dat van *Tycho Brahé*. Verder
ı grooten bronzen leeuw ter her-
ag van Idstedt, in 1853, die thans
antshuis te Lichterfelde bij Ber-
ldsen **belastte hem in zijn** uiter-
t opzicht over zijn museum en
; zijner aangevangen werken, en
de meeste nauwgezetheid aan
ı. Hij werd voorts in 1850 be-
eur van de Academie te Kopen-
l aldaar, den 10den Maart 1868.
nriette von, geboren *Krohn*, een
ster, werd geboren te Warin in
ıwerin, den 31sten Januari 1798.
.4 met den luitenant *von Bissing*,
ɔp zijn krijgstochten, totdat hij in
t-kolonel zijn ontslag nam en zich
ı de Weser vestigde, waar hij in
riette trok in 1858 naar Rostock
Anklam, waar zij den 22sten Janu-
d. Haar naam als schrijfster ver-
en roman „Die Familie Steinfels
" (2 dln., Hannover, 1841). Daarop
orine" (2 dln., Hannover, 1842),
dln., Hannover 1844), „Minona"
), „Iwan" (2 dln., Hannover, 1844)
Godoy" (3 dln., Hannover, 1845),
abuona" (2 dln., Hannover, 1846),
ik und die Ditmarschen im Jahre
Hannover, 1847) en „Erzählung
n" in den „Novellenalmanach" van
. Voorts heeft zij gedichten ge-
ellen in letterkundige tijdschriften.
jn priesters en priesteressen onder
ı, welke gewijd zijn aan den dienst
diens gemalin We-njili-timo. Zij behooren tot de sjamanen (zie aldaar) en zijn gewoonlijk uit Lowoe afkomstig; zij bezitten het vertrouwen der bevolking en worden zelfs tot de binnenvertrekken der jonge princessen toegelaten. De mannelijke bissoe's dragen vrouwelijke kleeding en bootsen vrouwelijke manieren na. Zij beoefenen de geneeskunst en regelen de feesten ter eere van de geesten. De wijding tot bissoe gaat met veel ceremonieel gepaard.

Bisson, *Alexandre Charles August*, een Fransch blijspeldichter en schrijver over muziek. Hij werd geboren den 9den Augustus 1848 te Briouze (Orne), was aanvankelijk ambtenaar aan het ministerie, doch wijdde zich later, sedert 1873, nadat een vaudeville „Quatre coups de canif" van hem opgevoerd was, aan het schrijven van tooneelstukken. Eerst schreef hij een aantal stukken voor schouwburgen van den tweeden rang, zooals: „Le chevalier Baptiste" (1874) en „Le vignoble de madame Pictois" (1875), beide samen met *André Sylvane*, verder. „Un voyage d'agrément", samen met *Gondinet*, „Le fiancé de Margot" (1881), de klucht „Une lycée de jeunes filles" (1881), „115 Rue Pigalle" (1882) en „Ninetta" (1883), samen met *Hennequin*. Daarna gelukte het hem, zijn blijspel „Le député de Bombignac" (1884) door het Théâtre français opgevoerd te krijgen. Van zijn volgende stukken zijn de voornaamste: „Le moûtier de Saint-Guignolet" (1885), „Une mission délicate" (1886), „Ma gouvernante" (1887), „Les surprises du divorce" (1888 met *A. Mars*), de militaire klucht „Mam'zelle Pioupiou" (1889), „Feu Toupinel" (1890), „Les joies de la paternité" (1891, met *A. Mars*), „La famille Pont-Biquet" (1892), „Le Veglione (Le bal masqué)" (1893 met *A. Carré*), „L'Héroique Le Cardunois" (1894), „Le Contrôleur des wagons-lits" (1898). Als componist schreef *Bisson* samen met *Th. de Lajarte* „Grammaire de la musique" (1879) en „Petite encyclopédie musicale (2 dln. 1881—1883).

Bister is de naam van een bruine verf. Men vervaardigt ze van glinsterend roet, dat ontstaat bij onvolkomen verbranding van brandstoffen en samengesteld is uit gedroogde teer en eenige procenten koolstof. Het roet wordt fijngewreven, geslibt en met Arabische gom aangewreven.

Mineraal bister of *mangaanbruin* is een bruine kleurstof, die in de katoenfabrieken veel gebruikt wordt. Men drenkt de katoen eerst met een mangaanoxydule-zout en dompelt ze vervolgens in een bad van chloorkalk, waarbij onoplosbaar mangaansuperoxydhydraat neerslaat. De kleur is donker en zeer sterk.

Bistouri, in Frankrijk en bij ons de gebruikelijke term voor „mes" in de chirurgie (synoniem met scalpel). Oorspronkelijk werd er alleen onder verstaan een mes, waarvan het lemmet in de greep kon worden ingeslagen.

Bistournage noemt men in de veeartsenijkunde het ontmannen van dieren door omdraaiing der zaadvaten, zoodat de ballen niet behoeven te worden weggenomen.

Bistritz, in 't Hongaarsch *Besztercze-Naszód*, is de naam van een comitaat in Hongarije, in 1876 gevormd uit het voormalige Saksische distrikt Bistritz in het oostelijk gedeelte van Zevenburgen en het aangrenzende distrikt Naszod. Het grenst in het N. aan het comitaat Marma-

25000 inw. en heeft een belangrijke industrie van wapens, goud- en zilverwerken, ververijen en katoenweverijen. Zij voert wol, tabak en galnoten uit en katoen uit Perzië in.

Bitlis werd waarschijnlijk door *Alexander den Groote* gesticht, in 648 n. Chr. door den Romeinschen veldheer *Justinus* overgegeven aan den bevelhebber van het leger van khalif *Omar* en was later een zelfstandige stad met een khan aan het hoofd. Door de Turkmenen onder *Oesoen Hassan* werd de vesting in 1467 tevergeefs drie jaren belegerd, maar toen sultan *Moerad IV* in 1638 Eriwan veroverd had, onderwierp de khan van Bitlis zich ook. De stad is de geboorteplaats van den Osmaanschen geschiedschrijver *Edris* en van den dichter *Sjoekri*.

Biton en **Kleobis** waren de zonen van *Kidippe*, een Argivische priesteres van *Hera* te Argos. Toen deze zich op zekeren feestdag naar den tempel moest begeven en de trekdieren niet op den behoorlijken tijd aanwezig waren, trokken de jongelingen zelf den wagen over een afstand van 45 stadiën. De moeder smeekte daarop de godin, haren zonen het beste te schenken, wat de goden aan stervelingen konden verleenen. Toen vielen *Biton* en *Kleobis* in den tempel in een slaap, waaruit zij niet weder ontwaakten.

Bitonto is een stad in de Napelsche provincie Bari, op 8 km. afstand van de zee, in een vruchtbare vlakte. Men verdeelt haar in een oude en nieuwe stad. Zij is de zetel van een bisschop, heeft eenige merkwaardige gebouwen en telt (1901) 30617 inwoners. Men vindt er o. a. een fraaie hoofdkerk, 12 andere kerken, een theologisch seminarium, een groot weeshuis, een kasteel en veel handel en nijverheid. In hare nabijheid wordt een voortreffelijke wijnsoort (Zagarello) verbouwd.

Zij is het Bituntum der Romeinen en werd in 975 door de Saracenen veroverd. In de Middeleeuwen bloeide er de „Accademia degl'infiammati" en was er een talrijke adel gevestigd. Den 27sten Mei 1734 had er een veldslag plaats tusschen de Spanjaarden onder den graaf *de Montemar* en de Oostenrijkers onder den graaf *Visconti*, waarin laatstgenoemden zich moesten overgeven. Tot herinnering aan dezen slag liet *Philips V* van Spanje op het slagveld een gedenkteeken oprichten. Hij verhief *Montemar* tot grande van Spanje en hertog van Bitonto.

Bitsch, ook *Bitche* en *Kaltenhausen* genaamd, is een stad in Lotharingen, in het distrikt Saargemünd, met een vesting, die in den oorlog van 1870—1871 zich eerst drie weken na het sluiten van den vrede aan de Duitschers heeft overgegeven. De stad zelf ligt aan den voet der Vogezen in een boschrijke streek, op een hoogte van 374 m. en telt (1900) 3640 inwoners. De vesting, op een hooge rots gebouwd, is voorzien van bomvrije kazematten en is nog nooit ingenomen na de verbouwing in het jaar 1740. Bitsch was aanvankelijk een graafschap, dat aan de hertogen van Lotharingen behoorde, in de Middeleeuwen en later herhaaldelijk in andere handen overging. De vesting wordt reeds in 1172 onder den naam Bytis castrum vermeld.

Bitsjoerin (met den kloosternaam *Jakint* of *Hyacinth*), een uitstekend beoefenaar der Chinee-
sche taal, werd [illegible]
verwierf, gedurende [illegible]
in China en in zijn [illegible]
zendelingen aldaar [illegible]
noemde taal en leve[illegible]
van belangrijke ge[illegible]
Tibet en Turkestan [illegible]
-nen geput, onder [illegible]
ving van Peking [illegible]
stad. Ook vervaardig[illegible]
kunst en een Chin[illegible]
benevens een „Gesc[illegible]
aan hunne komst [illegible]
met den geleerden [illegible]
een beschrijving [illegible]
China gelegen rijken [illegible]
1853.

Bitter noemt men [illegible]
aan alkoholische dra[illegible]
en in Nederland alge[illegible]
gewoonlijk uit spir[illegible]
oranjeschillen of [illegible]
laten trekken. De [illegible]
talrijk en ontleene[illegible]
aan de grondstof, wa[illegible]
zooals oranjebitter [illegible]
aan de uitvinders, [illegible]

Bitter, *Karl H*[illegible]
man, geboren te [illegible]
Februari 1813, stud[illegible]
de rechten en staat[illegible]
regeeringsraad, eerst [illegible]
en vervolgens te M[illegible]
1860 als Pruisisch ge[illegible]
commissie te Galatz [illegible]
specteur der Rijnva[illegible]
opperregeeringsraad [illegible]
Posen. Gedurende [illegible]
was hij prefect in [illegible]
en vertrok vervolge[illegible]
Nancy. Na het slui[illegible]
1872 regeeringspres[illegible]
te Düsseldorf. In 18[illegible]
onderstaatssecretaris [illegible]
nenlandsche Zaken [illegible]
van Financiën en [illegible]
betrekking ijverde [illegible]
ming, door *von Bis*[illegible]
voor de vermeerder[illegible]
gen door invoering [illegible]
mede door verhooging [illegible]
dranken en de [illegible]
voering eener [illegible]
het verdrag met de [illegible]
intrede in het Tolver[illegible]
ste spoorwegen [illegible]
Pruisen het evenwe[illegible]
de middelen. In Ja[illegible]
uit den staatsdienst [illegible]
met *von Bismarck* [illegible]
van het Pruisische H[illegible]
overleed den 12den Sept[illegible]
schillende van zijn ge[illegible]
ben veel waardeering [illegible]
Sebastian Bach" (Ber[illegible]
1881, 4 dln.), „Mo[illegible]
Iphigenia in Tauri[illegible]
lipp Emanuel und W[illegible]

ijn 1868, 2 dln.) „Ueber Ger-
akespeare" (Berlijn, 1869) en
ıichte des Oratoriums" (Ber-
ammelte Schriften" versche-
pzig.
e *Magnesia*.
.olie, *benzaldehyd*, is het
d van de aromatische reeks:
staat uit amygdaline, een glu-
ijk in bittere amandelen en de
uchten voorkomt, door de in-
,dat eveneens in bittere aman-
n water. De nevenprodukten,
ıivensuiker en blauwzuur (cy-
ekmatig wordt het tegenwoor-
ızylchloride door dit te koken
traat. Dit laatste produkt be-
m het te reinigen schudt men
ıg van natriumbisulfiet, waar-
ne natriumbisulfietverbinding
ie afscheidt. De bitteraman-
t door behandeling met zuren

olie, uit amygdaline ontstaan,
is derhalve vergiftig. Men kan
n door het te schudden met
ıroplossing. Het is een kleur-
kende vloeistof, reeds aan den
ıngenomen reuk gemakkelijk
de lucht verandert het lang-
datie in benzoëzuur. Vroeger
le bereiding van amandelzeep
ıans daarbij zoo goed als ge-
zol vervangen. Wel vindt het
bij de bereiding van sommige
nalachietgroen. Het soortelijk
. 1,045—1,07, het kookt bij
op in water, maar gemakke-
ether.
lwater (*aqua amigdalarum*
verdunde alkoholische oplos-
r en bitteramandelolie. Bij de
n 12 deelen fijngestampte en
amandelen en 20 deelen ge-
destilleerblaas, waarin vervol-
ordt geleid en onder zorgvul-
lang overgedestilleerd, tot 9
gaan. De rest van het des-
ontvanger opgevangen, waarin
hol bevinden. Het destillaat
blauwzuurgehalte onderzocht.
dan 0,1% blauwzuur bevat,
gd met een mengsel van 1 deel
gedestilleerd water, totdat het
ot 0,1 gedaald is. Het bitter-
en smaakt naar bittere aman-
le geneeskunde aangewend als
- en darmpijnen, tegen aandoe-
rt en van de longslijmhuid. In-
andelwater wordt ook wel lau-
ıikt. Een mengsel van bitter-
19 deelen water vormt het
an de als „Kirschwasser" be-

(*Rhodeus amarus*). Zoetwater-
ot de familie der *Karpers* (*Cy-*
er bij *Karpervisschen*.
le hoofdstad van het Pruisische
distrikt Bitterfeld, gelegen aan de Mulde. Het is een kruispunt van vele spoorwegen, zooals Berlijn—Weiszenfels, Berlijn—Leipzig, Berlijn—Stumsdorf en Berlijn—Zerbst. Het heeft een Hervormde en een Katholieke kerk, een hoogere burgeschool, ijzergieterijen, machinefabrieken en een fabriek van chemische stoffen, papier-, olie- en brikettenfabrieken. Bitterfeld heeft (1900) 11.839 inwoners. De stad werd gesticht door Zuid-Nederlanders, die zich in 1153 hier vestigden.

Bitterkers (*Lepidium savitum* L.), ook *tuinkers* genaamd, een plant, tot de familie der *Kruisbloemigen* (Cruciferae) behoorende, wordt als een der vroegste toekruiden veel in de tuinen verbouwd.

Bitterklaver. Zie *Menyanthes*.

Bitterklaverzout is een onjuiste naam voor zuur-klaverzout, die daarenboven gevaarlijk is wegens de lichte verwarring met het niet-vergiftige bitterzout, terwijl zuur-klaverzout wel een vergift is.

Bitterkruid (*Picris* L.) is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Saamgesteldbloemigen* (Compositae) en onderscheidt zich door een ruigen stengel, ruige stengelbladeren, een naakten bloembodem, dwarsgestreepte zaden en gevederde zaadpluis. Het *ruwbladig bitterkruid* (*P. hieracioïdes*), overblijvend, met een rechtstandigen, ruwen, wijd uitgespreiden stengel, stengelomvattende, lancetvormige en getande bladeren en tuilvormende bloemhoofdjes, komt in ons land langs korenakkers en wegen, alsmede in de duinen, dikwijls voor.

Bitterlich, *Eduard*, een Oostenrijksch schilder, werd in 1834 te Stupnicka in Galliciëgeboren. Eerst genoot hij het onderricht van *Waldmüller* te Weenen, trok vervolgens in 1855 naar Florence, om de meesterwerken in de musea en kerken aldaar te kopieëren voor een plaatwerk van den Oostenrijkschen Lloyd. Na zijn terugkeer werkte hij op het atelier van *Rahl*, te Weenen, met wien hij samen muurschilderingen leverde voor het operagebouw. Na *Rahl's* dood voerde hij diens ontwerpen met *Griepenkerl* verder uit. Van *Bitterlich's* eigen werken zijn te noemen: de Pompejaansche muurschilderingen in het paleis Ypsilanti, de fresko's in de eetzaal van het Grand-Hotel, de „Kunsten" voor het gebouw van Tietz, de fresko's voor het Gutmannsche gebouw en de drie Gratiën in aquarel (1871). *Bitterlich* overleed den 20sten Mei 1872 te Weenen.

Bitterling (*Rhodeus amarus B.*) is de naam van een kleinen, hoogstens 10 cm. langen visch, behoorende tot de familie der karpers. Dit vischje komt voor in de zoete wateren van Midden-Europa. De kleur van den rug is groenachtig, aan de zijden zilverwit met groene strepen, die van het midden van het lichaam naar den staart loopen, terwijl de vinnen roodgekleurd zijn. De bitterling onderscheidt zich door zijn merkwaardige voortplanting. Het wijfje krijgt een vleezige legbuis, die de lengte van het lichaam kan bereiken. Door middel van deze legbuis brengt ze de groote (3 mm.) eieren in de kieuwen der riviermossels (Unico), waar deze zich dan verder ontwikkelen. Het vleesch van dezen visch is door den bitteren smaak ongenietbaar.

Bittermeren is de naam van een langwerpig

meer op de landengte van Suez, tusschen Sjalaef en Ismaïlia. Het bevat zout water, want voorheen was het met de Roode Zee verbonden, maar werd tengevolge eener opheffing van den bodem ten N. van Suez van de zee afgescheiden. De waterspiegel daalde tot 10 m. beneden het niveau van de Roode Zee. Tegenwoordig loopt het Suez-kanaal door de Bittermeren, waardoor het oude niveau hersteld is geworden.

Bittermiddelen (Lat. *Amara*) zijn zulke geneesmiddelen, welke een bittersmakende stof als hoofdbestanddeel bevatten. Deze bittere stof is in de onderscheiden middelen zeer verschillend. Soms vormt zij het eenige werkzame bestanddeel, soms treden daarnaast nog nevenprodukten, als bijmengsels op, zooals zouten, slijm, looizuur en aetherische oliën. Daarom verdeelt men de bittermiddelen in zuiver bittere, in zoutachtige- of oplosbare-, slijmachtige-, looizuurachtige- en aethesch-olieachtige. Van de menigte planten, die bittermiddelen leveren, zijn de voornaamste, quassiehout, genziaanwortel, pomerans, duizendguldenkruid, alsem, de colombowortel, IJslandsch mos, kina, enz. De verschillende bittere stoffen in deze planten bevorderen de spijsvertering. Zij worden daarom gebruikt, om den eetlust op te wekken, alsook tegen zwakte van de maag en het darmkanaal en tegen algemeene zenuwzwakte. Sommige dezer middelen gelden daarenbovon als geneesmiddel tegen bepaalde ongesteldheden, zooals bijv. de kinine.

Bitterstof. De bittere smaak van vele planten en plantendeelen werd te voren toegeschreven aan een eigenaardige bittere stof, waarvan men echter weinig meer wist te zeggen dan van de extractiefstoffen. Men rangschikte onder die benaming een geheele klasse van stoffen, welke men op zich zelf niet kende. Thans is door een meer nauwkeurig onderzoek gebleken, dat onder de z.g. bitterstof zeer giftige alcaloïden en glucosiden, alsmede de eigenlijke stikstofvrije bitterstoffen (verbindingen, die uit koolstof, waterstof en zuurstof bestaan) gerangschikt worden. De eigenlijke bitterstoffen zijn deels reeds in zuiveren, kristallijnen toestand afgescheiden, deels slechts in amorfen toestand bekend. Ze zijn slechts weinig oplosbaar in water, beter in alkohol, aether of chloroform. Ze ontleden zeer gemakkelijk bijv. door inwerking van minerale zuren bij verhoogde temperatuur, onder vorming van een harsachtige massa zonder suiker als bijprodukt: dit in tegenstelling met de glucosiden, van welke steeds de glucose of suiker een der ontledingsprodukten vormt. De stoffen, vroeger onder den naam *bitterstof* samengevat en waarvan men nu reeds alcaloïden en glucosiden heeft afgescheiden, vinden uitgebreide aanwending in de geneeskunde en de techniek bijv. (zie Bittermiddelen).

Eerlang zal het woord *bitterstof* uit de chemie wel verdwijnen. Kent men de chemische samenstelling der nu nog vaag bestudeerde bitterstoffen, dan zullen, deze evenals de alkoloïden en glucosiden, onder andere klassen van lichamen worden ingedeeld en den naam *bitterstof* geheel overbodig maken.

Bitterwater (aquae amarae, picropegae) is de naam eener groep minerale wateren, waarin men een aanzienlijk gehalte aantreft van zwavelzuur natrium (glas... nesium (bitterzout ... smaak ontleent. H... door uitlooging va... oorsprong en ... bereid. Alle bitter... De voornaamste ... Püllna en Seidsch... drichshall in Saksen-... bitterwater geleve... Quelle te Ofen, ... koczy-Quelle, de H... en Apenta.

Bitterzoet (Sola... milie der *Solanaceën* ... een heesterachtige ... gel. hart- of spies... en roode bessen. Z... en op vochtige pla... men op den bout... eerst bitter, later ... Bitterzoet.

Bittner, *Fran...* boren te Oppeln, ... deerde te Breslau ... in de theologie en ... te Braunsberg en ... in de godgeleerdhe... divina" (1845), "... officiorum libris ... lischen Moraltheologie ... burt, Auferstehung ... des Welterlösers" ...

Bittó, *Stephan* ... man, geboren den ... het eiland Schütt ... deerde tot 1840 ... in 1845 notaris ... later in dat van ... afgevaardigd naar ... na de catastrofe van ... het buitenland, keerde ... terug, werd in 1861 ... rijksdag gekozen ... voor het tijdvak 18... portefeuille van J... in handen van *Bitt...* toen op den 16den ... *nyay* ministerpres... slag en nam weer ... 25sten Maart 1874 ... terpresident, maar ... gelukte de opposit... Februari 1875 af ... 1903 te Boedapest.

Bitumen is de ... brandbare stoffen ... stof en waterstof ... dem aanwezigen ... kolen- en bruinkolen... bijna uitsluitend va... derscheiden zich ... kleur (bruingeel ... digen, teerachtige ... mig (aardgassen), ... olie-achtig, zooals ... dere dik-vloeibaar ... *teer*, en weer andere ...

·dhars en *asphalt*. Deze vore in elkander over, zoodat et nauwkeurig bepalen kan; sel van aardolie en aardhars mate er meer hars in aan- teer bij het indrogen (door ›xydatie der olie) geheel en rt. Aardolie en aardteer bor-ər vermengd op, het eerste aardhars wordt gedeeltelijk er van meren drijvende, gehet gegraven. Somtijds zijn nen doortrokken en dragen *itumineuse gesteenten*. Bitullende plaatsen, zooals HanElzas, Tirol, Auvergne, Bargevonden.

l is een leigesteente, dat meer evat en daardoor een donkere tumineuse gesteenten behoonergellei of koperlei, de poren vele andere. Zij komen in ›logische formaties voor.

aam van een volksstam, in het *Bellovesus*, een neef van koleeltelijk naar Italië trokken, r., en daar Milaan stichtten. ı vormden twee afzonderlijke *Bituriges Cubi*, met de hoofdhedendaagsche Bourges, en ə) van de Arverners en andere en de *Bituriges Vivisci*, aan aronne, met de hoofdstad Bur-ı een aanzienlijken wijnbouw naam „Bituriges" beteekent eld". Kerkvergaderingen, te dragen den naam van Bituri-

, onder het pseudoniem *Jere*populair schrijver, werd den te Murten, in het Zwitsersche boren, waar zijn vader het ambt ar bekleedde. Hij ontving aanin de ouderlijke woning en beeftijd het gymnasium te Bern, de godgeleerdheid, eerst aan de later aan die te Göttingen. Na hij aanvankelijk als hulppredierd toen predikant te Lützelthal (1832). Hij overleed den te Lützelflüh.

rop hij sedert 1837 werkzaam laire verhalen. Hij heeft die uit repen en dit laatste met groote lderd; zij zijn tevens voor het oo volksverhalen in elke beteeen lezer door een aangenamen digheid der motieven en door est, die echter wel eens wat nan zijn realisme. Daarenboven strekking om verlichting en ben goede zeden te bevorderen; volksgebreken en maatschappeehekeld. Den 22sten September zelflüh een gedenkteeken voor ın zijn werken moeten vooral „Bauernspiegel oder Lebensemias Gotthelf, von ihm selbst berichtet", „Leiden und Freuden eines Schulmeisters" (1838), „Wie fünf Mädchen im Branntwein jammerlich umkommen" (1839), „Dürsli, der Branntweinsäufer" (1839), „Die Armennot" (1840), „Wie Uli, der Knecht, glücklich ward" (1841), „Uli der Pachter" (1846), „Geld und Geist" (1842), „Wie Anne Bäbi Jowäger haushaltet, und wie es ihm mit dem Doktern ergeht" (1843), „Bilder und Sagen aus der Schweiz" (1843—1846), „Jakob der Handwerksgeselle, Wanderungen durch die Schweiz" (1847), „Zeitgeist und Bernergeist" (1852), „Geltstag" (1846), „Schuldenbauer" (1854), „Die Käserei in der Vehfreude" (1850), „Käthe, die Groszmutter, oder der wahre Weg führt durch jede Not" (1847). Een uitgave van zijn gezamenlijke werken is te Berlijn verschenen (1855—1858, 24 dln.; nieuwe druk in 1861).

Bitzius, Albert Bernhard, een Zwitsersch godgeleerde en staatsman, geboren den 6den November 1835 te Lützelflüh in het Emmenthal, een zoon van den vorige, studeerde te Bern in de theologie. Nadat hij nog een jaar in het buitenland had vertoefd en daarna als hulpprediker werkzaam was geweest, werd hij in 1863 predikant te St. Immenthal en in 1867 te Twann aan het Bielermeer. Met *H. Lang* en *F. Langhaus* behoorde hij tot de mannen der Protestantsche vrijzinnige richting. Eerst redigeerde hij de „Reformblätter aus der Bernischen Kirche", later met *Lang*: „Die Reform". In 1878 werd hij directeur van zaken van opvoeding en gevangeniswezen bij het bestuur van Bern en tevens lid der Zwitsersche volksvertegenwoordiging. In die betrekkingen was hij in republikeinschen geest ijverig werkzaam, maar hij overleed reeds den 20sten September 1882. Behalve vele opstellen in tijdschriften schreef hij de door het Haagsch Genootschap bekroonde prijsverhandeling: „Die Todesstrafe vom Standpunkte der Religion und der theologischen Wissenschaften" (1870). Na zijn dood werden door zijn vrienden eenige van zijn leerredenen in het licht gegeven (1884—1886).

Biureet, het amide van allophaanzuur ($C_2H_5N_3O_2$ of $NH_2.CO.NH.CO.NH_2$), wordt bereid door urine te verhitten tot 150—160° C. Het kristalliseert met 1 mocule kristalwater, in den vorm van wrat- en naaldvormige, kleurlooze kristallen, is oplosbaar in water en alkohol en smelt bij 190°. Vermengd met kaliloog, geeft de waterige oplossing met kopersulfaat een kenmerkende reactie: de vloeistof wordt n.l. violet-rood gekleurd (Biureetreactie).

Bivalent, tweewaardig. Zie *Waardigheid*.

Bivouac, een Fransch woord, van het Middelnederlandsch „Biwake", „Biwacht" of „Bijwacht" afkomstig, beteekent de plaats, waar militairen in tijd van oorlog rondom vuren verblijf houden, zonder gebruik te maken van tenten of hutten. Het bivouac was in vroeger dagen de meest gewone wijze van kampeeren. In het Fransche leger kwamen in de 18de eeuw algemeen tenten in gebruik, gedurende de Revolutieoorlogen werden zij weer afgeschaft, later opnieuw ingevoerd, maar bleken in den oorlog van 1870—1871 toch lastig te zijn. Het bivakkeeren in de open lucht is meestal nadeelig voor de gezondheid, daarom geldt de regel, dat het slechtste kwartier beter is dan het

beste bivouac. Om tegen het weer eenigzins beschut te zijn, slaat men het bivouac wel aan den rand van een bosch of van een hoogte op.

Bixa *L.*, een plantengeslacht uit de familie der *Bixaceeën* of *Bixineeën*, omvat eenige Zuid-Amerikaansche boomen van gemiddelde hoogte. Onder deze bevindt zich de *Orleanboom* (B. Orellana), die er aan den zoom van beken en slooten groeit. De groote bladeren, aan lange stelen bevestigd, zijn langwerpig eirond, puntig, hartvormig aan den voet en op beide vlakten onbehaard. De fraaie bloemen vormen eindstandige bloemschermen met rozenroode kelken en bloemkronen. Uit de eivormige zaden, ter grootte van een erwt, wordt een verfstof, het *orlean*, verkregen. Die boom wordt als sierplant in losse, vette tuinaarde met zand aangekweekt; hij vereischt schaduw, veel warmte en veel water. Men kan hem door stekken, afleggers en zaad vermenigvuldigen, maar hij bloeit niet licht in een vreemd klimaat.

Bixaceeën of *Bixineeën* is een plantenfamilie der Cistifloren (zie aldaar) en omvat tropische boomen en struiken met afwisselend geplaatste, gaafrandige, somtijds gestippelde bladeren en spoedig afvallende steunbladeren, met een 4- tot 7-bladigen kelk en een 5-bladige bloemkroon, met een groot aantal op den bloembodem of op een afzonderlijke schijf geplaatste meeldraden met 2-hokkige helmknoppen en een éénhokkige, veelzadige doos- of besvrucht.

Bixio, *Girolama Nino*, een Italiaansche vrijheidsheld, werd den 2den October 1821 te Genua geboren. Hij was eerst werkzaam bij de Sardinische handelsmarine en sloot zich in 1848 aan bij de vrijscharen, vocht tegen Oostenrijk bij den opstand van Genua, bij Vicenza, Treviso en Venetië. Daarna vocht hij onder *Garibaldi* bij de verdediging van Rome, waar hij zwaar gewond werd. Na de inneming van Rome nam hij weer dienst op zee, maar stelde zich in 1859 ter beschikking van *Cavour*, vocht bij het Stilfser Joch en werd tot majoor bevorderd. Na den vrede van Villafranca werd hij aan het hoofd geplaatst van een Toskaansch regiment, maar hij nam spoedig daarop zijn ontslag. In 1860 veroverde hij, volgens een opdracht van *Garibaldi*, in de haven van Genua twee stoombooten, die de „vrijschaar der duizend" naar Sicilië brachten. Na de gevechten van Calatasimi en Palermo werd hij tot generaal benoemd, nam vervolgens Reggio in en woonde den slag aan de Volturno bij. Daarop werd hij luitenant-generaal en nam dienst bij het Italiaansche leger. Sedert de stichting van het koninkrijk Italië was hij lid van de Kamer van Afgevaardigden en werd in 1870 senator. Hij woonde den slag van Lissa bij in 1866, veroverde Civitavecchia en behoorde onder hen, die in 1870 Rome binnentrokken. Hij ondernam vervolgens met zijn schip „Maddaloni" een expeditie naar Oost-Azië, verhuurde zijn vaartuig aan de Nederlandsche regeering ten behoeve van den oorlog tegen Atjeh en overleed aan de cholera in December 1873 op de reede van Oleh leh. Zijn lijk werd op Poeloe Toean begraven, doch door de Atjehers gestolen. Later werd het gedeeltelijk teruggevonden en naar Italië overgebracht.

Bixio, Jacopo Alessandro, een broeder van den voorgaande, die zich in Frankrijk op staatkundig

gebied nog al naam [illegible]
boren te Chiavari [illegible]
neeskunde, promov[illegible]
nam deel aan de J[illegible]
gens dagbladschrijv[illegible]
Buloz de „Revue [illegible]
„Maison rustique [illegible]
te zamen met *Bar*[illegible]
pratique et de ja[illegible]
de jaren 1837—18[illegible]
redacteur van de „N[illegible]
kabinetschef en bu[illegible]
en als vertegenwoor[illegible]
de Doubs nam hij [illegible]
Vergadering. In D[illegible]
wel slechts weinig [illegible]
bouw en Koophan[illegible]
den president *Napo*[illegible]
van het Wetgeven[illegible]
ment van de Doub[illegible]
met gematigdheid [illegible]
maakt aan de maat[illegible]
rijk. Omstreeks de[illegible]
kiezing duelleerde [illegible]
d'état van 2 Decem[illegible]
nis genomen, doch [illegible]
dien tijd bleef hij [illegible]
staatkunde, om z[illegible]
beid bezig te hou[illegible]
agricole" op, waar[illegible]
en was bij zijn dood [illegible]
het „Crédit mobilier [illegible]

Bizar is afgelei[illegible]
bizarro, *zonderling* [illegible]
men bizar noemt [illegible]
gewone, dat in het [illegible]
bespottelijk en onge[illegible]
de, onnatuurlijke [illegible]
van *bizarrerie* en ve[illegible]
tigheid en humor. E[illegible]
der kunst verwerpt [illegible]
der schoonheid; hij [illegible]
wispelturig, maar te[illegible]
lijk een verkondiger [illegible]

Bize is de naam [illegible]
ton Ginestas, arron[illegible]
Fransche departemen[illegible]
23 km. ten N.W. va[illegible]
Narbonne-Bize van [illegible]
1304, als gemeente [illegible]
steen- en bruinkol[illegible]
In de holen van het [illegible]
belangrijke vondsten [illegible]
plaats gehad.

Bizet, *Georges A*[illegible]
Fransch componist, [illegible]
25sten October 18[illegible]
servatorium te Parij[illegible]
hij huwde, en onder [illegible]
prix de Rome, toen [illegible]
Kort te voren had [illegible]
teur Miracle" den p[illegible]
door *Offenbach* uitge[illegible]
was van de Bouffes-P[illegible]
uit Rome vervaardi[illegible]
„Les pêcheurs de pe[illegible]
de Perth" (1867), [illegible]
maakten. Ook met [illegible]

s, maar de muziek, die hij
drama „L'Arlésienne" vond
oornaamste werk is echter
nog steeds in alle schouw-
geliefkoosd stuk blijft. Toch
in Frankrijk gewaardeerd,
land een gunstig onthaal ge-
elf beleefde dit niet, daar hij
na de verschijning van „Car-
vaal overleed te Bougival bij
i 1875.
ulio, een Italiaansch genees-
0sten Maart 1846 te Varese
n. Hij studeerde te Pavia,
erd in 1868 plaatsvervangend
, en in 1872 hoogleeraar in
gie te Turijn. Zijn voornaam-
ebben betrekking op het bind-
eling der roode bloedlichaam-
ekte hij een derde morpholo-
t bloed, de bloedplaatjes. Zijn
eld was de microscopische ana-
een handboek over klinische
n reeds de 6de druk versche-
chillende talen overgezet is.
ten April 1901 te Turijn.
ndissementshoofdstad in het
ez in Russisch Polen, aan de
is een station van den spoor-
k—Warschau en telt (1897)
e zich vooral bezighouden met
en linnenweverij.
te". zoo genoemd naar de kleur
en rivier in het Russische gou-
g. Zij ontspringt bij den berg
gebergte, loopt eerst zuidwest-,
ijk noordwestwaarts, ontvangt
de Inser met de Sim, de Oefa
de linkerzijde de Oersjak en
t na een loop van 1067 km. in
aar mond, die een breedte heeft
n Sterlitamak is zij bevaarbaar.
n het water 9 m. stijgen; de
rt er hout, koren en ijzer.
vier zijn er in Rusland nog 9
e denzelfden naam dragen, n.l.
ten Wjatka, Archangel, Jeka-
sk, in het Koebansche gebied
e gouvernementen Tomsk, Ja-
t, waarvan de laatste, een zij-
ara, de voornaamste is en een
270 km.
ow is de naam van een dorp in
ernement Kiew, in het distrikt
Ross en aan den spoorweg Fas-
et een gymnasium voor jongens
jes, machinefabrieken en bier-
heeft groote jaarmarkten en
aamste handelsplaatsen van het
ral voor graan en vee. Het zie-
9705.
stad in het Russische gouver-
legen aan de Oka en aan den
—Smolensk. Zij bezit 19 kerken,
rs, een seminarium, (1897) 9567
aanzienlijken handel in koren,
vee. Voorts heeft men er een
n openbare boekerij. De industrie
houdt zich bezig met het smelten van talk en met het vervaardigen van touw. In Bjelew overleed den 4den (16den) Mei 1826 keizerin *Elizabeth*, de weduwe van *Alexander I*, op hare terugreis van Taganrog naar Petersburg. De stad behoorde tot het einde van de 14de eeuw tot Litthauen en kwam daarna aan het grootvorstendom Moskou.

Bjelgorod (Witte Stad) is een arrondissementshoofdstad in het Europeesch-Russisch gouvernement Koersk, op de plaats waar de Wesseliza in de Donetz valt. De stad heeft met hare drie voorsteden een omvang van meer dan 9 km., telt 17 kerken, 2 gymnasia, een seminarium en (1897) 21850 inwoners. Het is de zetel van een aartsbisschop, heeft een belangrijke industrie en 3 groote markten. In hare nabijheid ligt de „Verdedigingslinie van Bjelgorod", een reeks van verschansingen, door czaar *Michaël Fedorowitsj* tegen de Tartaren opgeworpen.

Bjelii is de hoofdstad van het arrondissement *Bjelii* in het Russische gouvernement Smolensk. Zij ligt aan de Obsja, een zijrivier der Duna, en bezit 5 kerken en (1897) 6965 inwoners. De handel met de Oostzeeprovinciën, vroeger belangrijk, gaat steeds meer achteruit.

Bjelinskii, *Wissarion Grigoriewitsj*, een man, die zijn krachten wijdde aan de sociale ontwikkeling van Rusland, werd geboren te Sveaborg, den 11den Juni (30 Mei) 1810, als de zoon van een plattelandsdokter en studeerde aan de universiteit te Moskou, waar hij in 1832 „wegens onbekwaamheid" van de hoogeschool werd verwijderd en daarna in zijn onderhoud voorzag door journalistieken arbeid. Reeds vroeg was hij werkzaam op het gebied der letterkunde, namelijk van 1834 tot 1836 als medewerker aan den „Moskouschen Teleskoop" en later als mede-uitgever van den „Moskouschen Waarnemer". Hij beijverde zich om den bestaanden toestand te toetsen aan de beginselen der maatschappelijke vrijheid en op die wijze de ontwikkeling van het Russische volk te bevorderen en was een vriend van *Bakoenine*. In 1840 begaf hij zich naar St. Petersburg en schreef er de „Vaderlandsche gedenkschriften", die een uitgebreiden kring van lezers vonden. In 1846 reisde hij voor zijn gezondheid naar Zuid-Rusland en werd bij zijn terugkeer medewerker aan het Nekrasowsche blad „Tijdgenooten", waarin hij propaganda maakte voor de „natuurlijke school". In dezen tijd schreef hij zijn beste werk: „Overzicht van de Russische literatuur van het jaar 1847" (1848). Het jaar 1848 maakte echter een einde aan zijn werkzaamheid. Bij de woelingen, die zich over Europa verbreidden, meende de Regeering gestrenge maatregelen te moeten nemen met betrekking tot de pers. *Bjelinskii* werd met gevangenis en verbanning bedreigd, maar voordat het zoover kwam, overleed hij te St. Petersburg, den 9den Juni 1848. Zijn gezamenlijke werken zijn in 1859 tot 1862 in 12 deelen in het licht verschenen te Moskou.

Bjelke, *Nils*, graaf, een Zweedsch staatsman en veldheer, werd den 7den Februari 1644 geboren. Als overste van de ruiterij heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door de reorganisatie van de Zweedsche cavalerie, en in 1678 werd hij wegens zijn dapperheid in den oorlog met Denemarken tot luitenant-generaal bevorderd. Van 1679—1682 was hij Zweedsch gezant bij het Fransche Hof en

in den strijd tegen de Turken van 1684—1687 behaalde hij zooveel krijgsroem, dat de Duitsche keizer hem tot rijksgraaf verhief en tot generaal bij de cavalerie benoemde. In Zweden teruggekeerd, stond hij van 1687—1697 als gouverneur-generaal aan het hoofd der regeering van Pommeren; tevens werd hij met staatkundige zendingen belast. In 1698 werd hij van hoogverraad beschuldigd en ter dood veroordeeld in 1705. Hij verkreeg evenwel genade en stierf den 26sten November 1716.

Bjelke, Ture Gabriel, graaf, een Zweedsch staatsman en officier, een zoon van den vorige, werd in 1684 geboren. Sedert 1704 streed hij in het leger van *Karel XII*, dien hij in 1709 naar Turkije volgde. Hij was tweemaal rijksraad, n.l. van 1727—1739 en sedert 1761. Hij behoorde tot de ijverigste aanhangers van de zuster van *Frederik den Groote*, *Louise Ulrika* van Zweden. Op haar verlangen schreef hij zijn „Hagkomster af Karl XII". Hij overleed in 1763.

Bjeloje-Osero, ook Bjeloosero, een vischrijk meer in het Russisch gouvernement Nowgorod, heeft een oppervlakte van 1125 v. km. en is door het Mariakanaal met het Onegameer verbonden. Het wordt gevoed door de Kowsja en voert zijn water af door de Sjeksna, die naar de Wolga stroomt. Deze twee rivieren hebben gemeenschap door het kanaal van Bjelosersk.

Bjeloosero. Zie *Bjeloje-Osero.*

Bjelopolje is een stad in het distrikt Sumy van het Russische gouvernement Charkow, aan de rivieren Wyra en Kryga en aan de spoorlijn Charkow-Nikolajef, telt (1897) 15233 inwoners, 6 kerken, leerlooierijen en steenbakkerijen. De handel bepaalt zich tot koren en hout. De bewoners houden zich ook bezig met vischvangst.

Bjelosersk is de hoofdstad van het distrikt van dien naam, ten zuiden van Bjeloje Osero en aan het Bjeloserkische kanaal gelegen. Het telt (1897) 6012 inwoners. De bewoners houden zich bezig met kantkloppen, scheepvaart en visscherij, het maken en beschilderen van heiligenbeelden en drijven handel in landbouwprodukten. De stad is door een brug verbonden met een citadel, die op de berghelling ligt. Bjelosersk werd gesticht in het jaar 862 en was van 1238—1389 de hoofdplaats van een zelfstandig vorstendom.

Bjelostock. Zie *Bialystock.*

Bjelsk is een arrondissementshoofdstad in het Europeesch-Russisch gouvernement Grodno, gelegen aan de Bjelanka, een zijrivier van de Narew, en aan den spoorweg Brest—Litowsk—Grajewo. Het heeft vier Grieksche kerken, een R. Katholieke kerk, twee synagogen, 5 jaarmarkten en (1897) 7461 inwoners. Men heeft in het arrondissement van dien naam talrijke lakenfabrieken. Bij de derde verdeeling van Polen (1795) verviel het aan Pruisen, maar werd in 1807 aan Rusland afgestaan. Op een berg vindt men de bouwvallen van een voormalig kasteel der koningen van Polen. Den 22sten Mei 1831 had hier een gevecht plaats tusschen de Pruisen en de Polen.

Bjelzy is de hoofdstad van het arrondissement Jassy in de Russische provincie Bessarabië. Zij ligt 67 km. ten noordoosten van Jassy in Roemenië, in een steppe aan de Reut, aan den

mond der Reuzel ... Nowossjeliza en ... Israëlieten en ... fraaie kathedraal ... een synagoge ... scholen. Voorts ... vee en maandelijks ...

Bjerregaard, ... ter, geboren in ... eerst aan de ... sessor bij de ... volgens bij het ... overleed aldaar ... tal gedichten ... den door een ... in 1820 den ... zijn: „Sonner af ... stukken noemen ... tuur in het ... Barfods Sønner ... dichten verscheen ...

Bjeshesk, ... het Europeesch-... ligt op den ... rivier van de Wolga ... len, onderscheiden ... stad Sjtab (1897) ... koren, vlas, ...

Björck, ... der, werd geboren ... studeerde hij aan ... München, Venetië ... zich vooral als ... ven. Sedert ... geboorteplaats. Hij ... jonge kunstenaars ... ben voor lichteffecten ... voornaamste: het ... den minister van ... tionaalmuseum van ... borg), Romeinsche ... tiaansche overdekte ... stal (Stockholm) ...

Björlin, ... schrijver en ... 1845 te Amal (Dals... werd hij bevorderd tot ... bevelhebber op het ... hij lid van de Eerste K... man van gezag in ... —1887 gaf hij in ... pulaire tijdschrift ... het gebied der ... gemaakt. Behalve ... onder het pseudoniem ... geschreven als: ... kuratorn" (18... schetsen, „Fordom... ook op militair ... verworven. Van ... värneplikt och ... Sveriges krigshistoria ... och 1806 (18... „K... 1679" (1885), „Karl ... taf" (1889) en „Gus...

Björneborg, ... naamd, is een stad ... toena van de Finsche ...

oever van de Kumo-elf gele-
tand van haar mond. Het is
voornaamste fabrieksplaatsen
1898) 12459 inw., een in 1863
dhuis en heeft talrijke fabrie-
ıbakkerijen, leerlooierijen en
ən. De inwoners drijven handel
ɛer en houden zich bezig met
stad is door een stoomboot-
ıet het eiland Råfsö, waarop
legen.
rnstjerne, een Noorweegsch
tijd, werd geboren den 8sten
Kvikne in Österdalen, in een
gelegen. Zijn vader, die aldaar
ɛnstleeraar bekleedde, deed zijn
: Molde bezoeken en vervol-
te Christiania. Hij begon zijn
ɪmheden met recensies en feuil-
poedig de aandacht door zijn,
ı gegrepen. „Synnöve Solbak-
ɪn 1857—1859 directeur was
ouwburg te Bergen, werd hem
ıgen van het „Aftenbladet" te
ɪnvallen, die hij er wegens
ən moest, dreven hem spoedig
·zocht daarop Rome, Duitsch-
en vervaardigde in dezen tijd
gsche dorpsverhalen en idyllen,
dramatische stukken. Hij aan-
1865—1867 de betrekking van
schouwburg te Christiania en
an 1866 de redactie van het
. Gemelde directie legde hij in
ɪf zich naar Kopenhagen, waar
verd van het tijdschrift „For
d". Van 1871—1872 trok hij
oorwegen, om voordrachten te
met hetzelfde doel ook Ame-
hij een landgoed in Gudbrands-
isselend daar en in het bui-
verken moeten vooral genoemd
58), „En glad Gut" (1860), de
da", „Millem Slagene", „Kong
de trilogie „Sigurd Slembe"
ıgen „Jernbanen og Kirkegar-
rjenten" (1868), „Brude-Slaat-
hild" (1877), „Nye Fortoellin-
ɪan „Det flager i byen og paa
dramatische gedichten „Maria
(1864), „De Nygifte" (1855),
(1872), „Redaktören" (1875),
), „Leonarda" (1879), „Paul
ɪrsberg" (1898), „Laboremus"
reef hij een epos „Arnljot Gel-
sche gedichten „Digte og San-
ɛ, 1890) en eindelijk nog het
ɔve" (Duitsch, München 1903).
ɪijnt te Kopenhagen een volks-
nlede Vaerker".
ı in zijn werken is *Björnson*
n toegedaan; daarbij is hij rea-
ər van het eenvoudige en na-
il is levendig, maar bondig.
ən te Christiania een stand-
gericht en in 1903 werd hem
əkend. Behalve schrijver is hij
lenaar en heeft hij van deze
gave ruimschoots gebruik gemaakt, vooreerst tot verbetering van het lot van den boerenstand, maar vooral ook in den strijd voor de nationale zelfstandigheid van zijn vaderland, dat hij in een van Zweden geheel onafhankelijke republiek wenschte te veranderen.

Björnstjerna, *Magnus Friedrich Ferdinand*, graaf *van*, een Zweedsch generaal, staatsman en schrijver, werd geboren te Dresden, den 10den October 1779, waar zijn vader gezantschapssecretaris was. Hij nam dienst bij het Zweedsche leger en werd in 1776 benoemd tot officier. In Finland onderscheidde hij zich door zijn dapperheid en werd weldra bevorderd tot majoor. In April 1809 werd hij als buitengewoon gezant afgevaardigd naar *Napoleon I*, in 1812 onderhandelde hij te Londen over den verkoop van het eiland Guadeloupe en in 1813 trok hij als kolonel met het Zweedsche leger naar Duitschland, om er Hamburg te verdedigen. Hij moest echter naar de noorderarmee terugtrekken en vocht bij Groszbeeren, Dennewitz en Leipzig, streed na den val van Parijs in Noorwegen en sloot eindelijk met prins *Christiaan Frederik* in 1814 de conventie te Mosz, waardoor Noorwegen en Zweden werden vereenigd. In 1815 werd hij bevorderd tot adjudant-generaal en tot vrijheer, in 1820 tot luitenant-generaal, in 1826 tot graaf, en van 1828 tot 1846 was hij ambassadeur aan het Hof van Groot-Brittannië. Van hier keerde hij naar Stockholm terug en overleed aldaar, den 6den October 1847. Hij heeft verscheiden geschriften uitgegeven, vooral over staatsfinanciën, over het vertegenwoordigend stelsel, over de Britsche Koloniën in Indië, enz., en hij toonde zich daarin een man van vrijzinnige beginselen. Van deze werken noemen wij: „Om beskattningens grunder i Sverige" (Stockholm, 1832; 2de druk in 1833), „Det Brittiska Riket i Ostindien" (Stockholm 1839), „Theogonie, Philosophie en Kosmogonie der Hindoes" (Stockholm, 1843), „Anteckningar" (2 dln., 1851—1852). In dit laatste werk zijn belangrijke bijzonderheden vermeld omtrent de oorlogen van *Napoleon*.

Blaar. Daaronder verstaat men in de geneeskunde een ronde, blaasachtige opheffing der huid met een ophooping van verschillende vloeistoffen, doorgaans afscheidingen uit de bloedvaten, die zich onder de opperhuid verzamelen en deze oplichten. Zij ontstaat door verbranding, kneuzing, druk, enz. en ook door blaartrekkende middelen, alsmede bij ontsteking der huid bij bepaalde ongesteldheden, bijv. bij pokken, enz.

Blaartrekkende middelen zijn prikkelende zelfstandigheden, die op de huid worden gelegd en tot afleiding dienen. Van die middelen is de Spaansche vlieg het meest in gebruik.

Blaas. Hieronder verstaat men in de metaalgieterij een ledige ruimte of holte in het gegoten metaal. Deze blazen ontstaan, wanneer onder het gieten de lucht, welke door het metaal verdrongen wordt, geen uitweg heeft.

Blaas (vesica) is in het algemeen in het dierlijk lichaam een vliezige zak, waarin zich de een of andere vloeistof bevindt, zooals de *pisblaas*, de *galblaas*, de *zwemblaas* der visschen (zie onder deze woorden), enz.

Blaas, *Karl*, ridder *von*, een Oostenrijksch

schilder, werd geboren den 28sten April 1815 te Nauders in Tirol. Hij bezocht gedurende vijf jaren de academie te Venetië, vertoefde daarop te Rome en werd in 1850 professor in het historieschilderen aan de academie te Weenen. Hij schilderde de fresco's in de kerk te Foth in Hongarije en in de Altlerchenfelder kerk te Weenen. Nadat hij op de tentoonstelling te Parijs in 1855 met zijn „Karel de Groote de school bezoekende" een prijs behaald had, werd hij professor aan de academie te Venetië. Hier schilderde hij „De roof der Venetiaansche bruiden" en ontving de opdracht een zaal in het arsenaal te Weenen met fresco's uit de Oostenrijksche geschiedenis te versieren, welke taak hij in elf jaren volbracht. Ook leverde hij portretten van den keizer van Oostenrijk. In 1876 verscheen van hem „Selbstbiographie, 1815—1876".

Blaas, Eugen, ridder *von*, een zoon van den voorgaande, een genreschilder, werd geboren te Albano bij Rome, den 24sten Juli 1843. Hij bezocht eerst de academie te Venetië, daarna die te Weenen en maakte studiereizen naar Rome en Parijs. Daarna bezocht hij België en Engeland en vestigde zich te Venetië. Tot zijn beste stukken behooren: „De bekeering der Raetiërs door den heiligen Valentinus" (1867), „Cimabue en Giotto", „De bruiloftsstoet in de Marcuskerk", „Ontvangst van de gasten in een villa te Murano" (1860; in de keizerlijke galerij te Weenen), „De kerkgang der Dogaressa", voorts onderscheidene Venetiaansche tafereelen. Hij woont thans te Venetië.

Blaas, Julius, ridder *von*, een broeder van den voorgaande, paarden- en genreschilder, werd geboren te Albano, den 22sten Augustus 1846. Hij is een uitstekend ruiter en kenner van paarden en heeft zich vooral bekend gemaakt door jachttafereelen en ruiterportretten, alsmede door een reeks van bevallige schetsen uit de Campagna. Zijn eerste triomf behaalde hij met zijn schilderij: „Wedren van dronken Sloweensche boeren" (1869). Verder moeten van zijn werken nog genoemd worden: „Vossenjacht in de Campagna" (1877), „Markt in Opper-Hongarije" (1885), „Paardenmarkt in Bischofshofen" (1888) en „Sneeuwploeg in het Beiersche hooggebergte". *Blaas* overleed den 19den Maart 1894 te Weenen.

Blaasbalgmotor, *electrische*, voor orgel en harmonium, is een door *Mason & Hamlin* te Boston uitgevonden, door electriciteit gedreven machine, om de balgen van orgel of harmonium in beweging te brengen, waarbij deze machine zich zelf regelt. Naarmate de bespeler meer of minder lucht gebruikt, wordt door zelfwerkende in- of uitschakeling van geleidingsdraden, de werkzaamheid der balgen en daarmee de toevoer van lucht vermeerderd of verminderd. Deze blaasbalgmotor maakt een afzonderlijken orgeltrapper overbodig, neemt betrekkelijk weinig ruimte in en biedt voor het harmonium het voordeel, dat de voeten van den speler vrij worden voor een pedaal klaviatuur.

Blaasbuis. Zie *Blaaspijp*.

Blaasinstrumenten noemt men alle muziekinstrumenten, die zóó zijn ingericht, dat de tonen door een luchtstroom worden voortgebracht. In dien algemeenen zin zou het orgel ook tot de blaasinstrumenten behooren, maar in meer beperkte beteekenis noemt men blaasinstrumenten zoodanige, waarin de [illegible]
mond ontstaan. [illegible]
De gedaante dier [illegible]
lend en gedurende [illegible]
kelijk gewijzigd [illegible]

Wanneer de lucht [illegible]
einden open buis, [illegible]
wijdte bedraagt, in [illegible]
gebracht, dan zal [illegible]
volging der trillingen [illegible]
brengen. Nagenoeg [illegible]
lucht in rust, en [illegible]
knoop; de luchtdeel[illegible]
knoop bezitten een [illegible]
grooter is naarmate [illegible]
uiteinden bevinden. [illegible]
mate de afmetingen [illegible]
een opening te maken [illegible]
doet men den toon [illegible]
mate die opening [illegible]
vindt, waar de trillingen [illegible]
van openingen, die [illegible]
ten worden, is men [illegible]
van verschillende [illegible]
beginsel berust de [illegible]
got, de klarinet, de [illegible]
gen worden daarbij [illegible]
kleppen gesloten.

Is de lengte der [illegible]
wijdte zeer aanzienlijk [illegible]
luchtkolom daarin te [illegible]
zich dan in een aantal [illegible]
knoopen van elkander [illegible]
sen, in het midden [illegible]
waar de slingerende [illegible]
het sterkst is, noemt [illegible]
zij open buizen zijn [illegible]
steeds buiken. Bij [illegible]
knoopen rijst de toon [illegible]
lom in een aantal [illegible]
dit veroorzaken, de [illegible]
den grondtoon.

Vele blaasinstrumenten [illegible]
met de wijdte, een [illegible]
de waldhoorn, de [illegible]
buizen zijn veelal [illegible]
ling en voor het [illegible]
schillende wijzen [illegible]
invloed heeft op den [illegible]
menten een bepaalden [illegible]
zij met een bepaalde [illegible]
waarbij zich de [illegible]
deelt, zoodat zij [illegible]
aan de trilling der [illegible]
maar een der harmo[illegible]
grondtoon. Het is [illegible]
ding van hulpmiddelen [illegible]
van tonen met zulke [illegible]
gen. Daarvoor heeft [illegible]
beugels aangebracht [illegible]
schillende lengte, [illegible]
bonden, dat men [illegible]
kortere luchtkolom [illegible]
geschiedt bij de [illegible]
sen of holle, in [illegible]
het uithalen dier [illegible]
kolom langer.

Het verdeelen der [illegible]

t aanblazen verkregen. Vooral is onder de blaasinstrumenten vijze ingericht. Dit instrument s, en deze kunnen door den beeur worden geopend en geslo-:larinet, enz. geschiedt het vern der luchtkolom door het sluir gaatjes met behulp der vin-)en.

en de dwarsfluit wordt gebla-ıerpen kant van een insnijding den bovenrand der opening, en ›rdt een of ander veerkrachtig ıondstuk in beweging gebracht, ngen aan de luchtkolom mede-

n en metalen instrumenten. Vele en bepaalden grondtoon, waarzijn.

Utricularia) is de naam van een t de natuurlijke familie der *Len*-;oorten van dit geslacht leven in erscheiden zich door haar bladeınte hebben van kleine blaasjes. ı vullen met lucht, drijft de plant ›eitijd op de oppervlakte van het vruchting weder naar den bodem s land vindt men onder anderen *kruid* (*U. vulgaris L.*) met gafel en in de oksels geplaatste, on- — het *klein blaaskruid* (*U. mi*-ekield honigbakje en uitgeronde ıkroon, enz.

laasbuis. Dit werktuig is in vele ie, alsmede voor goud- en zilverntmakers en voor den schei- en nmisbaar. Het bestaat uit een ›opende pijp of buis van geel van ongeveer 24 cm. Op 4 cm. lunste uiteinde is het onder een ;bogen. De blaasbuis is doorgaans hoornen of houten mondstuk en einde van een platinapunt. Men *tie*- en de *oxydatievlam;* deze enste gedeelte der vlam, waarin rbranding plaats grijpt. In het der vlam bevinden zich daaren-›rande gassen, en deze werken zij bij een hooge temperatuur verwarmde stof pogen te ver-:gevende vlammen bevat de re-›rande, gloeiende deeltjes koolnu van ter zijde een fijnen lucht-), dan volgt deze de richting van r heeft wegens de zuurstof der een hevige verbranding plaats. de blaasbuis tegen den voet der ger richt, verkrijgt men een reydatievlam. Vooral bij het on-en gebruikt men de platinadraad blaaspijp. Zulk een platinadraad et einde om tot een oogje, bewater, dompelt het in het vloeirax, en laat dit smelten tot een het oogje blijft hangen. Na de men daarin de zelfstandigheid, zoeken wil en nu in de oxydatie-laatsen kan. De blaasbuisanalyse is voor den scheikundige van het hoogste belang wegens hare oogenblikkelijke uitkomsten.

Blaasrobben (*Cystophora* Nills), is de naam van een familie der robben. Zij bezitten een behaarde neuspunt, die zich tot een korten snuit ontwikkelt bij den zeeolifant (*Cystophora probossidea* Nills.), die in de antarktische wateren voorkomt en 7 m. lang kan worden. Het mannetje van den klapmutsrob (*Cystophora cristata* Nills.), die een lengte van 2,5 m. bereikt en in de arktische wateren leeft, bezit een opblaasbaren huidzak, die bij het puntje van den neus beginnend, zich over de geheele bovenzijde van den snuit en het grootste gedeelte der bovenzijde van den kop uitstrekt. Met lucht gevuld, heeft hij een lengte van 25 cm. een hoogte van 20 cm. en ziet er uit als een muts, die naar het voorste gedeelte van den kop is afgezakt; in ledigen toestand is hij te vergelijken met een overlangschen richel, die den neus in twee gelijke deelen verdeelt.

Blaasruimten of *blaasvormige ruimten* in gesteenten zijn ledige, ronde holten van meer of minder regelmatigen vorm, die men in vulkanische gesteenten aantreft. Zij worden gevormd door gassen, die in de gloeiend-vloeibare massa ontstaan en geen kracht genoeg hebben, om tot hare oppervlakte door te dringen. Beweegt zich zulk een massa langs een hellend vlak, dan verkrijgen deze ruimten een langwerpige gedaante. Soms zijn dergelijke holten opgevuld met minerale stoffen, door ingesijpeld water daarin gebracht, en geven dan aanleiding tot het ontstaan van zoogenaamde „amandelen".

Blaastoestellen, dienende om een luchtstroom aan te voeren, hebben verschillende inrichtingen en vormen; de voornaamste zijn gewone blaasbalgen, cylinder- en kastblaasbalgen, hydrostatische- of waterblaastoestellen en windrad-blaastoestellen.

Onze gewone *keukenblaasbalg* is de eenvoudigste en oudste dezer toestellen en vond reeds 1000 jaren vóór Chr. toepassing. Hij bestaat doorgaans uit twee hartvormige bladen, die luchtdicht door leder met elkander verbonden zijn, en wel zoodanig, dat de verbindende strooken een driehoekige gedaante hebben en van de beide bovenste gedeelten van gemelde hartvormige bladen naar de punt allengs smaller worden. De beide bladen kunnen dus van elkander verwijderd worden. Nu is aan de punt een klein gaatje, en in één der bladen een grooter gat, hetwelk van binnen gedekt is met een luchtdicht sluitende klep, welke door een veertje op die opening wordt gedrukt. Zoodra men de bladen van elkander verwijdert, hetgeen door een paar handvatsels geschieden kan, ontstaat daartusschen een luchtledig, hetwelk aangevuld wordt doordien de buitenlucht de klep naar binnen open drukt. Is de ruimte tusschen de bladen met lucht gevuld, dan drukt men de beide bladen naar elkander toe; de geperste lucht der tusschenruimte sluit de klep in het eene blad en stroomt met kracht uit de kleine opening aan de punt. Hierdoor verkrijgt men een afgebroken luchtstroom. Om deze aanhoudend te maken, heeft men een tweeden balg bij den eersten gevoegd, waarin deze zijn saamgeperste lucht brengt, welke als een onafgebroken stroom naar het vuur wordt geleid, doordat deze tweede balg belast is met een

zwaar gewicht. Op deze wijze zijn de *blaasbalgen in de smederijen* ingericht.

De *cylinder-* en *kast-blaastoestellen* komen sterk met elkander overeen. In een staanden of liggenden cylinder wordt een luchtdicht sluitende zuiger op en neer bewogen. Aan het boven- en ondervlak van den cylinder zijn buizen geplaatst; de helft van deze, gemeenschap hebbende met de buitenlucht, is met binnenwaarts opengaande kleppen gesloten, terwijl de overige buizen, van buitenwaarts opengaande kleppen voorzien, zich vereenigen tot één enkele buis, die naar het vuur leidt. Gaat de zuiger omhoog, dan wordt de lucht onder den zuiger ijler, en de buitenlucht dringt er door de binnenwaarts opengaande kleppen binnen, terwijl de buitenwaarts opengaande kleppen door de meerdere drukking van buiten worden gesloten. Boven den opgaanden zuiger heeft het omgekeerde plaats; de lucht wordt er samengeperst, zoodat de naar binnen opengaande kleppen gesloten worden en lucht door de naar buiten opengaande kleppen en door de kleine buizen in de groote buis wordt gedreven en alzoo naar buiten gedrongen. De luchtstroom is echter niet geheel onafgebroken; er zijn oogenblikken van stilstand, wanneer de zuiger zich bij het boven- of ondervlak van den cylinder bevindt. Men heeft dit gebrek weggenomen door het gelijktijdig aanwenden van twee zulke cylinders, en wel zóó, dat de zuigers op ongelijke tijdstippen de boven- en ondervlakken bereiken. Zulke blaastoestellen worden veelal bij hoogovens gebruikt en door stoom of water in beweging gebracht.

De *water-blaastoestellen* bestaan uit een luchtdicht, omgekeerd vat, hetwelk met den benedenrand in het water staat, uit een buis, waardoor water en lucht in het vat dringt en een andere buis, waarlangs de lucht, door het vallende water samengeperst, het vat verlaat. Doorgaans heeft men twee of drie zulke toestellen bijeen, wier luchtstroombuizen zich tot één enkele buis vereenigen.

Het *Baadesche* waterblaastoestel bestaat uit een vat met water, waarin een kleiner vat omgekeerd is geplaatst. Door den bodem van het eerste vat gaan 2 buizen, die zich tot boven de oppervlakte van het water verheffen; de eene, van een binnenwaarts opengaande klep voorzien, heeft gemeenschap met de buitenlucht en de tweede, een buitenwaarts opengaande klep bezittende, dient tot afvoer van den saamgeperste luchtstroom. Deze ontstaat, gelijk ieder gemakkelijk begrijpen zal, wanneer het bovenste vat zonder ooit met den benedenrand boven het water te komen, op en neder wordt bewogen.

Merkwaardig is ook het *schroef-blaastoestel* van *Cagniard de la Tour*, naar den uitvinder ook wel *cagniardelle* genoemd. Het bestaat uit een as met 4 of 5 schroefgangen, die luchtdicht sluiten in een cylindrischen mantel; van het bovenvlak van den cylinder is $^3/_4$ gesloten, het ondereinde heeft den vorm van een afgeknotten kegel, terwijl het toestel met zoodanige helling in een bak met water geplaatst is, dat het benedenvlak geheel en het bovenvlak half onder water ligt. Bij het omdraaien dringen water en lucht in den cylinder, en die lucht wordt tusschen de schroefbladen samengeperst en naar beneden gedrongen, totdat zij aldaar een ope-

ning vindt, waardoor [illegible]
bestemming bereikt.

Windrad-blaast[illegible]
windvleugels voorz[illegible]
Door een snelle om[illegible]
naar den wand der [illegible]
en in de afvoerbuis ge[illegible]
de buitenlucht word[illegible]

Bij *straal-blaast*[illegible]
worden gebruikt, als[illegible]
lucht of water me[illegible]
die uit een nauwe [illegible]
dere. De injector va[illegible]
bekende.

Blaaswerk of [illegible]
de naam van een [illegible]
blaasinstrumenten [illegible]
voortbrengen. He[illegible]
houten tafel, tu[illegible]
balg bevindt, die [illegible]
bracht kan worden [illegible]
in een luchtreserv[illegible]
de zoogenaamde [illegible]
een zekere drukking [illegible]
naar een luchtlade [illegible]
vindt. In deze [illegible]
ningen, die door [illegible]
kleppen kan [illegible]
te drukken, die [illegible]
aangebracht.

Blaaswormen. [illegible]

Blacas d'Aulps. [illegible]
een Fransch staat[illegible]
Januari 1771 op het [illegible]
Provence. Hij [illegible]
was bij het uitbar[illegible]
cavalerie, verliet [illegible]
leger van *Condé*, [illegible]
koningsgezinden [illegible]
Lodewijk XVIII [illegible]
als ambassadeur naar [illegible]
gezelde in 1800, [illegible]
het verblijf in zij[illegible]
naar Engeland en [illegible]
In dat jaar ging [illegible]
werd er bevorderd tot [illegible]
men raad des konings [illegible]
gewoon gezant naar [illegible]
het huwelijk tot [illegible]
Berry met prinses [illegible]
noemd tot pair, [illegible]
kende er het [illegible]
hij naar Parijs ter[illegible]
konings, in 1821 [illegible]
wisseling gezant te [illegible]
weigerde hij den [illegible]
aan *Louis Philippe* [illegible]
pairs werd door[illegible]
lingschap volgde [illegible]
dezen betoonde [illegible]
en de hertogin van [illegible]
op het slot Kir[illegible]
17den November 18[illegible]

Blacas had [illegible]
Oostersche meda[illegible]
beschreven in [illegible]
ments musulmans [illegible]
Parijs, 1828.

ən Schotsch scheikundige, werd
ıx geboren. Hij studeerde te
in 1756 hoogleeraar in de ana-
erd. In 1766 werd hij hoog-
ıen en de chemie aan de univer-
Hij verwierf zoo grooten roem,
cademie hem tot een van hare
-den benoemde, en overleed te
en December 1799. Bij zijn on-
enschappen van magnesia, kalk
ontdekte hij een luchtvormige
or hem *fixe lucht* genaamd, en
ı grondslag voor de leer der
ılgens door *Cavendish*, *Priestly*
ıtwikkeld. Verder verrijkte hij
t de belangrijke leer der latente
-tures on the elements of che-
Robinson in 1803 in 2 dln. te
ı.

een Engelsch boekhandelaar,
'ebruari 1784 te Edinburgh ge-
ldaar in 1807 een boekhandel
p, nog steeds bekend onder den
Charles Black" (zie aldaar). Van
Black lid van het Parlement. Hij
n Januari 1874. In 1877 werd
ədenkteeken voor hem opgericht.
aak, die thans in handen is van
ıcis, *Adam* en *Adam Rimmer*
t 1891 haar voornaamste depôt

m, een Engelsch schrijver, ge-
Glasgow, was reeds vroeg mede-
illende tijdschriften wijdde zich
en schreef romans. Tot zijn voor-
en behooren: „A daughter of
druk, 1880), „Strange adventures
2), „A princess of Thule" (1873),
leena" (1874), „Three feathers"
verdale's sweetheart", „Madcap
White wings, a yachting romance"
(1881), „The beautiful wretch"
" (1883), „Judith Shakespeare"
embra" (1887), „The strange ad-
boat" (1888) en „The new prince
). Voor *Morley's* „English men of
lack een voortreffelijke biografie
aith (1879). Sedert 1874 woonde
ı uit zijn journalistische werk-
getrokken had, te Brighton. Hij
ien December 1898 te Londen.

ı en Charles, is de naam van
te Londen en Edinburgh, in het
Tait, *Adam* en *Adam Rimmer*
oor *Adam Black* (zie aldaar), den
de laatsten, in 1807 te Edinburgh
eeg haar tegenwoordigen naam,
an *Adam Black*, *Charles Black*,
erbonden had. Sedert 1891 heeft
r voornaamste kantoren en heeft
verkregen door de uitgave der
opaedia Britannica" (zie aldaar),
827 den 6den, van 1875—1888
gaf. Een nieuwe druk is in 1898
uitgegeven met supplement 1902
ekende uitgaven dezer firma zijn
alter Scott, *Poe*, Lord *Cockburn*,
ı Smith, enz.

Blackburn is de naam van een stad (municipal borough) en graafschap in het noordwestelijk deel van Engeland. De stad ligt in een eng dal, heeft mooie openbare gebouwen, zooals het stadhuis, de beurs, de markthal, de bibliotheek en het museum, twee mooi aangelegde parken, een technische school en (1901) 127527 inwoners. De katoenspinnerij en weverij houdt er meer dan 25000 arbeiders bezig. De oudere sir *Robert Peel* en *Hargreaves*, de uitvinder der Jenny-spinmachine, werden hier geboren. Sedert 1888 is Blackburn van Lancashire gescheiden.

Blackburne, *James Harry*, een Engelsch schaakspeler, werd geboren te Manchester, den 30sten December 1842. In 1870 won hij te Baden-Baden met *G. R. Neumann* den derden prijs en in 1873 te Weenen verloor hij in den beslissenden schaakwedstrijd tegen *Steinitz* den eersten prijs. In den Divanstrijd van 1876 behaalde hij de overwinning. Op de schaakcongressen te Parijs in 1878, te Wiesbaden in 1880, te Berlijn in 1881, te Weenen in 1882, te Londen in 1883, te Neurenberg in 1883, te Hamburg in 1885 en bij de latere Engelsche wedstrijden, vooral in den internationalen strijd te Manchester in 1890, bevond hij zich onder de eerste prijswinners.

Black Dome is de naam van het hoogste punt der Appalachen (zie aldaar).

Black Drops (= zwarte druppels) is de naam van een Amerikaansch en Engelsch opiumpraeparaat. Het bestaat uit een aftreksel van opium en geconcentreerden azijn en bevat tevens muskaatnoot, safraan en suiker, op 104 deelen 16 deelen opium.

Blackfeet-Indianen. Zie *Zwartvoet Indianen*.

Blackheath is een heide, ontspannings- en speelplaats, gelegen ten Z.O. van Londen, in de onmiddellijke nabijheid van het Greenwich park. De grootte bedraagt 29 H. A. Zij is hoog gelegen, wordt door talrijke villa's ingesloten, bevat overblijfselen van een Romeinschen weg en speelt een rol in de oproeren, door *Wat Tyler* en *Jack Cades* verwekt.

Black Hills (Zwarte bergen) heet de bergketen in N.-Amerika, gelegen in het zuid-westelijk deel van Dakota en in het noord-oostelijk deel van Wyoming, op 43° 30' tot 45° N. Br. en op 103 tot 105° W. L. van Greenwich. Het gebergte is ongeveer 160 km. lang en 96 km. breed. Het hoogste punt is Harney Peak (2350 m.). De goudrijkdom deed hier veel plaatsen ontstaan, zooals Deadwood, Whitewood, Hermosa, Rapid City en Hot-Springs. Ook worden er lood, ijzer, kolen, zout en petroleum gevonden.

Blackie, *John Stuart*, een Engelsch philoloog en dichter, geboren in Juli 1809 te Glasgow, bezocht de hoogescholen te Aberdeen en te Edinburgh, studeerde van 1829—1830 te Göttingen en Berlijn en bezocht daarna Italië. In 1841 werd hij hoogleeraar in de Latijnsche taal aan het Marshall College te Aberdeen, in 1852 verkreeg hij het professoraat in de Grieksche taal aan de universiteit te Edinburgh. In 1882 nam hij zijn ontslag en overleed te Edinburgh, den 2den Maart 1895. Van de werken, de vrucht van zijn klassieke studiën, zijn de voornaamste: een vertaling van de werken van *Aeschylus* (Edinburgh, 1852), „Pronunciation of Greek, accent and quantity" (1852),

„Discourse on beauty, with an exposition of the theory and beauty according to Plato" (1858), „Homer and the Iliad" (1866, 4 dln.), „Horae hellenicae, essays and discussions on some important points of Greek philology and antiquity" (1874). Van zijn vertalingen en gedichten moeten genoemd worden: de vertaling van *Goethe's* „Faust" (1834), „Lays and legends of ancient Greece with other poems" (2de druk, 1880), „Poems, chiefly on Greek mythology" (1857), „Lyrical poems, English and Latin" (1860), „Musa burschicosa" (1869), „War songs of the Germans" (1870), „Lays of the highlands and islands" (1872), „Songs of religion and life" (1876) en „The wisdom of Goethe" (1883). Als staatkundig schrijver leverde hij voor de Reformbill van 1867 het pamflet „On democracy" (1867) en in aansluiting daarmede: „The constitutional associations on forms of government" (Manchester, 1867) en de „Political tracts" (1868). Verder moeten nog vermeld worden: „Four phases of morals: Socrates, Aristotle, Christianity, Utilitarianism" (1871; 2de druk, 1874), „Essay on self culture, intellectual, physical and moral" (1873, 2de druk, 1880), „Natural history of atheism" (1877), „The wise men of Greece, a series of dramatic dialogues" (1877), „Lay sermons" (1881) en twee deelen „Essays" (1890). Zijn Schotsch patriotisme blijkt uit zijn „Language and literature of the Scottish highlands" (1876), „Altavona Facts und fiction from life in the highlands" (3de druk, 1883), „The Scottish highlanders and the landlaws" (1884) en Scottish songs, its wealth, wisdom, etc" (1889).

Blackmore, *Richard Doddridge*, een Engelsch romanschrijver, geboren den 9den Juni 1825 te Longworth in Berkshire, studeerde te Oxford en bepaalde zich, nadat hij eerst als dichter was opgetreden, bij den roman; hij vond op dit gebied grooten bijval en overleed den 21sten Januari 1900 te Londen. Hij schreef: „Clara Vaughan" (1864), „Cradock Nowell" (1866), „Lorna Doone" (1869), „The Maid of Sker" (1872), „Alice Lorraine" (1875), „Cripps the Carrier" (1876), „Erema" (1877), „Mary Anerley" (1880), „Christowell" (1881), „Kit and Kitty", a story of West-Middlesex" (1889), „Perly-Cross" (1894) en „Fringilla", vertellingen in verzen (1895).

Blackpool, eene stad aan de kust der Iersche Zee in het Engelsche graafschap Lancashire, tusschen de Morecombebaai ten noorden en aan den mond van de River Ribble ten zuiden, telt (1901) 47346 inwoners en heeft een druk bezocht zeebad en een aquarium.

Blackriver of *Zwarte Rivier* is de naam van onderscheiden Amerikaansche stroomen. De belangrijkste van deze ontspringt in den staat New-York en stort zich beneden Watertown uit in de Blackrivierbaai van het Ontariomeer, nadat zij bij Turin een waterval heeft gevormd ter hoogte van 20 m. De lengte van de rivier bedraagt meer dan 200 km.

Blackrock is de naam van een stad, gelegen in het Iersche graafschap Dublin, tusschen Dublin en Kingstown. Zij heeft een druk bezocht zeebad en telt (1901) 8719 inwoners.

Blackstone is de naam van een fabrieksplaats in den Noord-Amerikaanschen staat Massachusetts (graafschap Worcester). Zij ligt aan de Blackstonerivier, is een kruispunt van spoorwegen en telt (1890) 5721 inwoners.

Blackstone, W[illegible]
geleerde, werd geboren [illegible]
1723. Hij studeerde [illegible]
advocaat, maar kreeg [illegible]
de gaaf der welsprekendheid [illegible]
zette hij zijn studie [illegible]
doctor in het burgerlijk [illegible]
in 1761 lid van het [illegible]
Wiltshire en „principal [illegible]
ford en in 1763 „solicitor [illegible]
en bijzitter van den [illegible]
1768 voor Westbury [illegible]
Parlement gekozen [illegible]
noemd tot rechter in [illegible]
of Common Pleas, en [illegible]
1780. Hij heeft eenige [illegible]
geleerden inhoud [illegible]
taries on the Laws of E[illegible]
als autoriteit in alle [illegible]
ken, en waarvan vele [illegible]
het laatst door Ker[illegible]

Black Warrior [illegible]
rivier in den Noord-Am[illegible]
bama. Zij ontstaat [illegible]
en stort zich uit in de [illegible]
zienlijke lengte is zij [illegible]

Blackwater (Zwa[illegible]
een rivier in het zuiden [illegible]
in de bergen tusschen [illegible]
N.O. van Killarney, [illegible]
stroomt eerst naar het [illegible]
mondt bij Doughal in [illegible]
Haar lengte bedraagt [illegible]
zij overstroomingen.

Blackwater is ook de [illegible]
het Engelsche graafschap [illegible]
het Z.O. van Saffron-W[illegible]
de Chelmer samen, [illegible]
de Blackwaterbaai [illegible]
deze baai wordt veel [illegible]

Blackwell, *Alexander* [illegible]
landhuishoudkundige [illegible]
boren te Aberdeen in S[illegible]
der 18de eeuw. Eerst [illegible]
den, toen corrector in [illegible]
boekhandelaar, maar hij [illegible]
geraakte in gijzeling, [illegible]
den ijver van zijn vrouw [illegible]
toe op den landbouw [illegible]
holm lijfarts van koning [illegible]
1747 wegens staatkundige [illegible]
Hij heeft een belangrijk [illegible]
de ontginning van woeste [illegible]
droogleggen van moerassen [illegible]
genoote wist door het [illegible]
gen en gravures van [illegible]
tuin te Chelsea en door [illegible]
werken een voldoende [illegible]
ren man — zooals [illegible]
gijzeling te verlossen.

Blackwood, *John* [illegible]
gelsch boekhandelaar, [illegible]
7den December 1818, [illegible]
voeding, vermeerderde zij [illegible]
een langdurig verblijf [illegible]
studie der nieuwe talen [illegible]
firma *William Black*[illegible]
In 1846 belastte hij [illegible]

BLADEREN.

Gezaagd. 3. Getand. 4. Gekarteld. 5. Zacht gegolfd. 6. Sterk gegolfd. 7. Uitgeknaagd. . 9. Lijnvormig. 10. Lanzetvormig. 11. Spartelvormig. 12. Hartvormig. 13. Niervormig.)mgekeerd eivormig. 16. Pijlvormig. 17. Spiesvormig. 18. Schildvormig. 19. Oneffen gezaagd. . a Vindeelig. b Handdeelig. c Voetvormig. d Liervormig vindeelig. 22. Even gevind. . 24. Drietallig. 25. Handvormig. 26. Voetvormig. 27—29. Meervoudig samengesteld. 30—31. Bladscheede. 33. Bladtuitje. 34. Dwarse doorsnede door 't blad van een beuk. σ Huidmondje, chym, s Sponsparenchym, o en u bovenste en onderste opperhuid.

Digitized by Google

.ine", dat sedert 1817 in het rde een reeks van belangrijke te Stathyrium (St. Andrews 29sten October 1879.

Sons is de naam van een uit- ukkerij in Edinburgh en Lon- n *William Blackwood*, een am *Blackwood* (1776—1834), te Edinburgh stichtte. Zijn opvolgers waren zijn zoons: 18—1879), *Alexander Black-* 1846) en *Robert Blackwood.* onden werd in 1840 gesticht. erk, door deze firma uitgege- Edinburgh Magazine" (sedert hrift voor literatuur, politiek an de andere werken, door n, zijn de voornaamste die van ge *Eliot, James Ferrier* en *Ha-* itgaven van klassieke werken ers, zooals de „Philosophical Classics" en „Foreign Classics". at). Wanneer wij van een blad . wat wij daarmede bedoelen, en akkelijk, daarvan een juiste be- n moet zich het blad voorstellen de as, welke laatste zich bij ha- teeds aan haar top verlengt, ter- jn ontwikkeling steeds aan zijn n vele gevallen is het verbreede lad, *bladschijf* genaamd, recht- waardoor het gedragen wordt, n, waarbij dit het geval is, noemt *gesteelde* bladeren. Doorgaans is middel van een versmald deel, met de as verbonden. Omvat de ij scheedevormig, en dan wordt rbreede deel van den steel blad- naamd. Het bladweefsel (fig. 34) ym, welks cellen met bladgroen andere kleurstoffen, kristallen, e oppervlakte is veelal gevormd van cellen zonder bladgroen, en pleetvormige openingen of huid- efsel heet de opperhuid. Verder n langwerpige cellen en vaten aderen en nerven, door de blad- urzaamheid der bladeren is zeer ommige bepaalt zich tot weinige dere tot langere tijdperken. Bla- r de ademhaling en voeding der verdamping of transpiratie, enz. zij gekleurd met verschillende n groen, hoewel gele, roode en eenszins ontbreken. De bladeren vlakte der schijf zooveel mogelijk vordt hun dit laatste onthouden, poedig te kwijnen. Er zijn er, die ijn bewegen, en andere, die zich odra de hemel met donkere wol- .

lschijven zijn vlak, en men onder- en *rand*, den *top* en den *voet*. Om- ng van gesteelde bladeren met de nders op te merken. Anders is het ng van ongesteelde bladeren: hier- jf tot beneden het aanhechtings- of den stengel *geheel* of *half om- vatten*, terwijl ook de geheele voet van het blad den stengel omsluiten kan (*doorboord blad*), of twee tegenoverstaande bladeren kunnen aan den voet *samengegroeid* zijn. De stand der bladeren is meestal horizontaal en slechts zelden verticaal.

De *gedaante* van het blad staat in verband met den loop der aderen of nerven. Staan de kleinere nerven onderling met elkaar in verbinding, dan heet het blad *netnervig*. Hier heeft men nog twee vormen, n.l. er is één hoofdnerf en dan spreekt men van *vin-* of *veernervig*, òf er zijn meerdere hoofdnerven en dan is het blad *handnervig*. Loopen uit den voet meerdere hoofdnerven zonder tusschenverbindingen naar den top, dan spreekt men van *krom-* of *parallelnervig*.

Naar de gedaante der bladschijf verdeelt men de bladeren in zulke, waarin de grootste breedte in, onder of boven het midden ligt, dan wel overal dezelfde is. Ligt de grootste breedte in het midden, dan kan het zijn: *rond*, als de steel aan den rand is vastgehecht, *schildvormig*, als de steel in het midden zit (fig. 18). In beide gevallen is lengte = breedte. Is de lengte echter ongeveer 1½ maal de breedte, dan is het *ovaal* of *elliptisch*. Bedraagt de lengte ongeveer 2½ of meer maal de breedte dan is het *langwerpig*. Zijn de beide uiteinden tevens min of meer spits, dan heet het *lancetvormig* (fig. 10). Ligt de breedte onder het midden, dan heeft men *eivormig* (fig. 14), *hartvormig* (fig. 12), *niervormig* (fig. 13), *ruitvormig*; als het ongeveer op een meetkundige ruit gelijkt, *driehoekig*, *pijlvormig* (fig. 16), *spiesvormig* (fig. 17). Ligt de grootste breedte boven het midden, dan heeft men: *omgekeerd eirond*, d.i. eivormig, maar het breede einde is aan den top (fig. 15), *omgekeerd hartvormig*, *spatelvormig* (fig. 11). Blijft de breedte bijna over de geheele lengte dezelfde, dan heeft men *lijnvormig* (fig. 9); is hierbij de dikte in het midden aanzienlijk meer dan aan de randen, dan heet het *zwaardvormig*; is het blad min of meer rolrond, dan heet het *naaldvormig*.

Is de rand der bladschijf niet gaaf (fig. 1), dan heeft hij insnijdingen. Zijn deze klein, dan spreekt men van *gezaagd* (fig. 2), tanden en inhammen scherp; *getand* (fig. 3), tanden scherp, inhammen rond; *gekarteld* (fig. 4), tanden rond, inhammen scherp; *gegolfd* (fig. 5), tanden en inhammen rond. Het kan zich voordoen, dat deze insnijdingen zich in het klein herhalen — zoo geeft fig. 8 een voorbeeld van *dubbelgezaagd*. Zijn de insnijdingen grooter, maar komen ze niet over de helft van de halve breedte van het blad, dan is het *gelobd*; het is *gespleten*, als het de helft bereikt, en *gedeeld*, als de insnijdingen het midden der breedte ongeveer bereiken. Daar deze insnijdingen zich alleen voordoen bij netnervige bladeren, dus òf bij vin- of handnervige, gebruikt men wel de samenstellingen: *vinlobbig*, *vinspletig*, *vindeelig* en *handlobbig*, *spletig*, *deelig* (fig. 20 en 21). De eigenaardige vertakking in fig. 21 c bestempelt men met den naam *voetvormig gedeeld*. Is bij een vinspletig of vindeelig blad de eindslip grooter dan de zijslippen (fig. 21 d), dan heet het blad *liervormig vinspletig* of *liervormig-vindeelig*.

De samengestelde bladeren onderscheiden zich daardoor van de enkelvoudige bladeren, dat hunne bladschijf zoo diep is ingedeeld, dat de indeelingen zich geheel voordoen als afzonderlijke bladeren; deze laatste noemt men, hoe groot zij ook zijn mogen, „blaadjes". Deze blaadjes zijn al, of niet gesteeld,

Bij den citroenboom is de bladschijf door een geleding met den verbreeden bladsteel verbonden. Zijn de blaadjes als stralen om een middenpunt geplaatst, dan heeft men 2-, 3- of 4-*tallige* bladeren (fig. 24, 25); er komen ook zulke handvormige bladeren voor met 5, 7 of 9 blaadjes: fig. 26 geeft nog een voorbeeld van een *voetvormig* blad. Staan de blaadjes aan weerszijden van een as, dan kunnen de blaadjes *tegenovergesteld* of *afwisselend* zijn. Staat er één blaadje aan den top, dan is het blad *oneven gevind* (fig. 23) — ontbreekt er zulk een blaadje, dan is het *even gevind* (fig. 22). Het topblaadje, en soms ook wel meerdere opvolgende blaadjes, worden wel eens door een rank vervangen (fig. 22); het heet dan *even gevind*. Bevinden zich op denzelfden steel twee of meer samengestelde bladeren, dan kunnen deze *dubbel 2-tallig* en zelfs *4-voudig gevind* wezen. Bevindt zich onder een dubbel 2-tallig blad nog één paar blaadjes, dan noemen wij het blad *drievoudig-tweetallig* (fig. 27, 28, 29). Naar den graad der stevigheid, onderscheidt men nog *vliezige*, *ledcrachtige* en *vleezige* bladeren.

Ook willen wij nog eenige minder gewone vormen van bladeren vermelden; men heeft er onderscheidene, die de gedaante van kruiken of bekers hebben. Tot die bekerplanten behooren *Nepenthes laevis*, *N. ampullacea* en *N. Rafflesiana*. Vele bladeren hebben het voorkomen alsof zij doorboord of stukgevreten zijn, bijv. die van onderscheidene aronskelken. Eindelijk vindt men wel eens gevallen, waarin de bladschijf zich niet of nagenoeg niet ontwikkelt, zoodat zich alleen een verbreede bladsteel vertoont. Zulke bladeren, *phyllodieën* genaamd, komen o.a. voor bij onderscheiden acaciasoorten van Nieuw-Holland. De bladsteel verbreedt zich soms daar, waar zij aan den stengel is vastgehecht, tot een bladscheede (fig. 32); vaak vindt men daar ook een paar z.g. steunblaadjes (fig. 30 en 31); zijn deze tot een soort kokertje vergroeid, dan spreekt men van een *tuitje* (fig. 33).

Bij enkele planten vindt men merkwaardige vervormingen der bladeren, die ten doel hebben het vangen van insekten, mogelijk te maken en deze worden dan door een vocht, dat het blad afscheidt, verteerd en dienen tot voeding. Bij enkele niet inheemsche soorten, bijv. *Aldrovanda vesiculosa*, *Dioneao muscipula*, slaan de bladeren om haar middelnerf samen, zoodra dit geprikkeld wordt, dus als er zich een insekt op neerzet; in de dusgevormde ruimten blijft het dier gevangen. Bij een Nederlandsch geslacht (*Drosera*), waarvan drie soorten bij ons voorkomen (*D. rotundifolia*, *D. intermedia* en *D. longifolia*), vinden we aan de bovenzijde der bladeren een groot aantal gesteelde kliertjes, die een kleverig vocht afscheiden, waaraan de insekten blijven vastzitten. De steeltjes aan de buitenzijde van het blad zijn de langste en deze buigen zich na prikkeling van het blad langzaam naar binnen en drukken aldus het insekt vast tegen het blad aan. Ook de bovengenoemde „bekers" zijn als insekten-vallen ingericht.

Met betrekking tot de plaatsing der bladeren onderscheidt men *wortelbladeren*, die nabij den wortel of wortelstok ontspringen, *stengel* of *loofbladeren*, die langs den stengel zijn verspreid, en *schutbladeren* die men aan den voet der verschillende bloeiwijzen vindt. Zie verder onder *Bladplaatsing*, *Bladplooiïng* en *Plant*.

Bladgeel (*xant*…
den herfst de meeste …
en afvallen, maar …
stengels blijven en …
gevormd zijn. De …
staat zeker in …
de ademhaling en …
den loop van het jaar …
is ongetwijfeld …
geen nieuw bladgroen …
blauwe kleurstof van …
het zonlicht …
aard van het bladg…
echter, dat het …
ter, maar oplosbaar …

Bladgoud, Zie …

Bladgroen …
aan plantendeelen …
zijn. Het bevindt …
het licht blootgesteld …
en slechts zelden …
ten. Het ontstaan van …
afhankelijk te zijn …
die in het duister …
staat in deze een …
standigheid, die men …
vereischte licht …
kleurlooze, aardappel…
vergiftige solanine. …
groen op plaatsen, waar …
bijv. in het binnenste …
sen, die in donkere …
het zeer jonge hout van …
de zaadlobben van …
zelfs als deze nog onder …
het zaadbekleedsel …
een opperhuid hebben …
laag onder deze. Het …
plasma der cellen. Het …
kleur in aether, alk…
zuur en zwavelzuur, …
oplossen van bladgroen …
achter, die uit een …
bestaan, en door eigen…
Is het van die stoffen …
een donkergroene, …
groen poeder oplevert, …
baar is, en zich ont…
graad. Het is niet …
alkoholische en aether…
weldra geelachtig, waar…
geel (zie aldaar) ontstaat …
zuur geel gekleurd …
ijzer, daar het zich …
men kan, zooals …
plant ijzerverbindingen …

Bladkevers …
talrijke familie van …
Vierledigen (*Tetram*…
merken: de sprieten …
kegelvormig, zelden …
de halve lichaamslengte …
geleding is meestal …
gedrongen, kort, …
en dit is gewoonlijk …
donker- of bontgekl…
vormig van gedaante …
voeden zich, evenals …

›m vindt men hen meer op
n, en vele soorten doen groote
ı tuinen. Men kan ze van het
or de boomen te schudden,
ıi, voordat de wijfjes eieren
jl men lage gewassen er van
ze met tabakswater te be-
van den blauwen elzenkever
e v.) rieken naar amandelen.
en zijn de kleurstoffen, die
n voorkomen. Wat hun op-
betreft, zijn ze grootendeels
bekend; omtrent hun chemi-
·n de wijze van ontstaan in
n echter nog zeer weinig. Ge-
lt men in de loofbladeren drie
ene, de gele en de roode. Het
rophyl speelt in het voe-
r gewichtige rol, want juist
eft de assimilatie van kool-
lgeel of xanthophyl vindt
welke in den herfst geel wor-
n van vele bladeren, voordat
·roorzaakt door de roode kleur-
of erothrophyl. Steeds
het bladgroen een gele kleur-
lin, waarvan men nog niet
; van het bladgeel verschilt.
'an de kleurstoffen in de loof-
ennis van die in de schutbla-
heidt gewoonlijk twee kleur-
et xanthin, en een blauwe,
Iet laatste kan ook als vio-
stof voorkomen, naarmate het
sterkere zuren verbonden is.
yl, erothrophyl, etiolin, xan-
:ijn in alkohol oplosbaar, maar

his) vormen een uitgebreid ge-
ı familie uit de orde der ***Half-***
linsekten (***Hemiptera***), waar-
izen, schildluizen, cicaden, enz.
in het algemeen plompe, trage
ıallen kop, een drievoudig ge-
ige borst en een dik, fleschvor-
elks einde twee rechtstandige
ı staan, waaruit het suikerhou-
ıijn komt. Somtijds vindt men
uisjes slechts een paar verhe-
stijlvormig staartaanhangsel.
ad- of borstelvormig, op bultjes
langer dan het lichaam en de
e benedenzijde van den kop be-
ige snuit, die in den rusttijd
en is, maar zich bij het zuigen
t. Heeft de bladluis vleugels,
ın welke de voorste zeer lang,
· zijn, terwijl zij in den rusttijd
worden gelegd. De pooten zijn
ieren zitten meestal in troepjes
ıntendeelen, terwijl zij met den
ı uit de weefsels zuigen, om dit
aan de achterzijde van het li-
ijs wederom te ontlasten. De
ıa altijd van vleugels voorzien;
k wel bij wijfjes, maar nooit bij
.
ıans bepalen bij de geschiedenis

van de meest bekende soort, namelijk van de *groene appelbladluis* (*Aphis mali*); zij woont op appel-, pere- en kweeboomen. In September en October ontwaart men een klein aantal gevleugelde, slanke, bruinachtige mannetjes, die met een veel grooter aantal wijfjes paren. Daarna leggen deze 3 of 4 betrekkelijk groote eieren, die eerst groen, daarna bruin zijn en aan den stam blijven vastkleven. De eerste felle winterkoude doet nu alle mannetjes en wijfjes omkomen, en alleen de eieren blijven over. In het voorjaar komen daaruit ongevleugelde wijfjes te voorschijn, die wij voedsters zullen noemen; deze vervellen een paar maal en brengen dan levende jongen ter wereld, namelijk dagelijks om de 2 of 3 uur één tot een 40-tal toe. Deze jongen zijn wederom voedsters, wier levende jongen weder na verloop van 6 of 7 dagen aan andere het leven schenken. Dit kan wel zoo voortgaan tot 15 of 20 geslachten toe, zonder dat daarbij mannetjes worden opgemerkt, zoodat men op een appelblad ongevleugelde, gevleugelde en weinig ontwikkelde voedsters aantreft. Eerst tegen den herfst komen gevleugelde mannetjes en eierleggende wijfjes te voorschijn. De gevleugelde voedsters, die gedurende den zomer geboren worden, schijnen bestemd, om op andere planten volkplantingen te stichten. Een bevruchting is derhalve niet noodig voor het ter wereld brengen van levende jongen, maar wel voor het leggen van eieren.

Op de appelbladluis gelijken, met betrekking tot leefwijze en gedaante, de meeste andere bladluizen, zooals de ***rozenbladluis*** (***Aphis rosea L.***), de ***kersenbladluis*** (***A. cerasi L.***) de ***perzikenbladluis*** (***A. persicae*** Sulz, enz. Deze leven op alle bladeren en spruiten. Er zijn ook soorten, die geen honigbuizen bezitten, maar wel vleugels en korte, dikke pooten, terwijl zij op uitwassen van planten leven, bijv. op de bladsteelen der populieren, enz.; voorts zijn er onderaardsche soorten, die geen vleugels hebben en zich met de wortels der gewassen voeden.

De bladluizen zijn schadelijke diertjes voor de planten; zij nemen het suikersap wel eens in zoo groote hoeveelheid in zich op, dat het in tallooze droppels als een fijne regen op de planten ligt (honigdauw), zoodat deze door uitputting beginnen te kwijnen. De spruiten en bladeren, waarop die schepseltjes in groote hoopen aanwezig zijn, krommen zich en trekken zich samen. Bloemen en vruchten kunnen aan zulke loten niet tot genoegzame ontwikkeling komen. De mieren zijn haar grootste vriendinnen, zoodat men slechts den gang der mieren behoeft te bespieden, om de bladluizen op te sporen. De mieren streelen haar met de voelhorens totdat de bladluizen haar suikersap uitwerpen, waarvan eerstgenoemde zich aanstonds meester maken. Eigenaardig is het, dat zelfs de mieren er voor zorgen, dat de bladluizen steeds voldoende voedsel krijgen; herhaaldelijk toch brengen zij luizen van het eene blad over op het andere, als er overbevolking dreigt.

Het aantal vijanden der bladluizen is verbazend groot. Niet alleen worden zij door de insektenetende vogels verslonden, zooals musschen, roodstaartjes, vinken, enz., maar vele kevers en ook vele larven van vliegen (*Syrphus* en *Hemerobius*) voeden zich uitsluitend met bladluizen. Men kan ze zeer goed verdelgen, wanneer men van de hop de larven schudt van kleine kevertjes, de lieven-

isch voorgesteld; bij een ligging gewijzigd worden. Verschillende divergenties

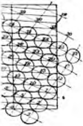

FIG. 1.

derd. De bladen 21, 29, 37 de lijn die de bladen 0 en n ze rechts; bij de verschui- divergenties hebben ook die s gehad, hoewel beide laatst- e hoofdreeks behooren. Gaat

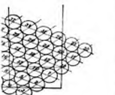

FIG. 2.

ting nog verder, dan ontstaat 3. Hierbij zijn verschillende ntie ontstaan. Men kan ook nties, die niet tot de hoofd- gaan en zal tot dezelfde uit-

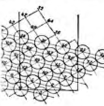

FIG. 3.

de verwisseling geraken. Hier- de jongste organen de kleinste er nieuwe veranderingen ont- hillende standen, zooals zij in nen, kunnen verklaard worden. (zie de plaat) noemt men gewas- r sierlijke bladeren onderschei- ge tevens fraaie bloemen dragen. e eerste plaats voor den vollen nooren de groote, schilderachtige en de kleine, gekleurde mozaïekplanten. Eerstgenoemde zijn des te sierlijker, naar gelang de bladeren grooter en dieper ingesneden zijn en naar gelang men meer verscheidenheid in de gedaante der afzonderlijke bladeren waarneemt, terwijl laatstgenoemde op te hooger prijs worden gesteld, naarmate zij gedrongener zijn van groei en kleiner van blad. De bladpanten voor den tuin zijn éénjarige of overblijvende kruiden, altijdgroene gewassen of zoodanige, die des winters hunne bladeren verliezen. De houtige bladplanten worden er gewoonlijk niet toe gerekend, maar er wordt wel eens een uitzondering voor de laag gehouden *Paulownia* gemaakt, evenzoo voor de grootbladerige *Magnolia's*, de papiermoerbezieheester (*Broussonetia*), de heesterpioen (*Paeonia arborea*) en eenige anderen. De belangrijkste zomergewassen van de bladplanten zijn: *Ricinus*, *Nicotiana*, *Solanum*, *Zea*, *Malva crispa*, *Cannabis*, *Wigandia*, *Cynara Cardunculus*, onderscheiden kalebasplanten en sommige hooge grassen. Zij moeten vroeg en in vruchtbaren grond worden gezaaid of in potten gekweekt. In ons klimaat zaait men ze meestal eerst in den bak, om ze daarna in het midden van Mei buiten uit te planten. Van de overblijvende gewassen noemen wij: *Heracleum*, *Gunnera scabra*, *Rheum*, *Tussilago Petasites*, *Acanthus*, *Funkia*, *Veratrum nigrum*, *Datisca cannabina*, *Iris Pseudacorus*, *Astylbe rivularis*, *Spiraea Aruncus*, *Polygonum cuspidatum*, *Cynara Scolymus*, *Dicentra spectabilis*, groote varens en grassen. Van deze laatste vermelden wij: *Gynerium argenteum*, *Erianthus Ravennae*, *Bocconia*, *Arundo Donax*, *Bambusa* en *Yucca*. Het gebruik van bladplanten, die in de warme kas te huis behooren, is zeer verschillend. Er zijn tuinen, waarin Palmen, Musa, Dracaena's, vreemde grassen, Araliën, Aroïdeeën, Papyrus, enz. worden geplant. De schilderachtige bladplanten komen te pas in ruime parken, waar zij zoowel afzonderlijk, als groepsgewijs geplaatst worden. De mozaïekplanten worden veelal op perken zoodanig bijeengebracht, dat zij een meer of minder regelmatige, maar tevens aangename kleurschakeering opleveren. Gewoonlijk echter loopt daarbij het kunstmatige te zeer in het oog, zoodat zij door stijfheid veel van de gewenschte bevalligheid verliezen. Men bezigt daartoe ook veeltijds z.g. „rosetplanten" met vleezige bladeren, zooals *Echeveria*, *Sempervirum*, enz.

Voorts heeft men bladplanten voor de kamer en voor de warme kas. Wil men hierbij de Cactussoorten buiten rekening laten, dan hebben zij alle een schilderachtig voorkomen. Op de bloemtafel, in de warme kas en in den wintertuin wordt het schilderachtige effect nog verhoogd door een smaakvolle rangschikking. Tot de meest geziene bladplanten van deze afdeeling behooren: *Ficus elastica* en *australis*, *Philodendron*, onderscheiden palmen, zooals: *Chamaerops humilis*, *Corypha australis*, *Latania borbonica*, *Pritchardia filamentosa*, alle soorten van waaierpalmen, *Rhapis flabelliformis*, *Phoenix* (verschillende soorten), *Cocos Romanzoffiana* en *Weddelliana*, *Hyophorbe indica*, vele Dracaenasoorten, *Aspidistra elatior*, *Plectogyne*, *Curculigo recurvata*, *Yucca recurva*, Agave-soorten, *Beaucarnea recurcata*, *Pothos* en *Anthurium* en vooral Begoniasoorten

en onderscheiden Varens. Ongemeen fraaie bladplanten zijn voorgesteld op bijgaande plaat.

Bladplooiïng noemt men in de plantkunde den saamgevouwen of opgerolden toestand der bladschijven in den knop. Die toestand is bij verschillende gewassen zeer verschillend, zooals bij doorsnijding der bladknoppen blijken kan.

Bladpootigen (*Phyllopoda*) is de naam van een orde uit de klasse der *Schaaldieren* (*Crustaceeën*). De dieren dezer orde hebben borstels aan het achterlijf en vele pooten met platte eindleden. Bij de leden van het geslacht bladpoot (*Apus* Scop.) is het lichaam van boven door een groot schild bedekt waaronder de zachte ringen van het borststuk gelegen zijn.

Bladrollers (*Tortricida*). Bijkans op alle planten vindt men des zomers blaadjes, die als het dekblad eener sigaar samengerold en door draadjes omsponnen zijn. Wanneer men zulk een blaadje loswikkelt, vindt men een weinig behaard, slakvormig samengerold, tienpootig rupsje, dat zich onrustig begint te bewegen en zich aan een draad op den grond nederlaat. Uit zulke rupsen ontstaan groene of gele nachtvlinders, die op motten gelijken, maar voorzien zijn van een korter lichaam, draadvormige sprieten, van voren boogvormig toeloopende voorvleugels en met franjes gezoomde achtervleugels. Toch leven niet alle rupsen van deze familie in opgerolde bladeren; vele wonen in vruchtbeginsels, in den bast of zelfs in het hout. Tot de schadelijkste behoort de *druivenbladroller* (*T. uvana*), die de wijngaarden van Zuid-Duitschland en noordelijk Italië teistert. Het rupsje is aanvankelijk roodachtig bruin en later vleeschkleurig en leeft in den beginne van druivenbloesems. Het spint zich vast aan latwerk, schuttingen, enz. in een wit zakje, en hieruit komt na verloop van 14 dagen een vlinder te voorschijn, die bij dag stil blijft zitten, maar den geheelen nacht rondfladdert. Het wijfje plaatst nu met haar legboor haar kleine, witte eitjes in de druiven zelf, bepaaldelijk in de zachtste soorten. De daaruit voortkomende kleine rupsen doen zich te goed aan de druiven en bederven alzoo geheele trossen.

Een andere soort (*T. reliquana*) verwoest de wijngaarden in Oostenrijk.

Een zeer schadelijke rups, tot de bladrollers behoorende, is voorzeker die van den *grijzen knoproller* (*T. cynosbana*). De vlinder is grijs en heeft een blauwen weerschijn, alsmede een wit en zwart gestreepten band op de voorvleugels; hij vliegt in Mei en Juni en legt eieren in de knoppen van appel- en pereboomen en wijnstokken. Het rupsje is grijs achtig groen, heeft een zwarten kop en eenige witte haren; het dringt terstond door in den knop, spint de bovenste bladeren aan elkander en verteert nu op zijn gemak al wat daar beneden is, zoodat zulk een knop vernield wordt en niets oplevert. Een dergelijke rups, die rood van kleur en kleiner is, vindt men op appelboomen (*T. ocellana*) en op pruimenboomen (*T. pruniana*).

De lastigste zijn die, welke in het ooft leven en bijv. de appels onrijp, als wormstekig, doen afvallen. Hiertoe behoort de rups van den *appelbladroller* (*T. pomana* zie de afb.). De vlinder vliegt rond van Mei tot Juli; hij is klein en heeft donkere voor- en lichtere achtervleugels en legt eieren op de vruchten, bij voorkeur in het bovenste

kelkkransje. De rups [illegible] klokhuis en vult zijn [illegible] selen. Ook gaat zij [illegible] andere over, als dezeelkander aanraken. Eindelijk verlaat zij haar verblijf en spint zich in aan de schors, waar de pop blijft zitten tot in het voorjaar. In dat seizoen komt uit het zijden zakje weldra een vlindertje te voorschijn.

De roode *pruimenbladroller* (*T.* [illegible] *nigricana*) leeft [illegible] en werkt op dezelfde [illegible]

Bladrood (*erythr*[illegible] die in den herfst in [illegible] bij zulke planten, die [illegible] roode kleurstof van [illegible] zit dan ook doorgaans [illegible] het bladrood. Omtrent [illegible] slechts vermelden, dat [illegible] langrijken invloed heeft [illegible] bladgroen gevormd [illegible] het in opgelosten toe[illegible] delijk in zulke cellen [illegible] In aether is het blad[illegible] lost het gemakkelijk [illegible] bladrood wordt door [illegible] groen gekleurd; hier[illegible] groen.

Bladscheede. Zie [illegible]

Bladschijf. Zie [illegible]

Bladstand. Zie [illegible]

Bladsteel. Zie [illegible]

Bladvlinder. [illegible] zitten, min of meer [illegible] De bovenzijde der [illegible] den zij vervolgd, da[illegible] neer en vouwen de [illegible] tegen elkaar, zoodat [illegible] dekt worden en de [illegible] baar blijft, waardoor [illegible] der plant uitmaken [illegible] alleen op, indien zij [illegible] wier bladeren zij k[illegible] komst wordt nog [illegible] van de onderzijde der [illegible] het blad nabootst. [illegible] onder den naam van [illegible]

Bladweefsel. Zie [illegible]

Bladwespen (*Te*[illegible] wel *zaagwespen* ge[illegible] groote familie vorm[illegible] *geligen* (*Hymenopter*[illegible] door een grooten kop [illegible] heeft en van groote [illegible] oogen voorzien is [illegible] doorgaans door een [illegible] terlijf en het borst[illegible] korte legboor en een [illegible] Met dezen maken zij [illegible]

tsen daarin haar eieren, waar-
genaamde *bastaardrupsen*, te
Deze laatste doen door haar
groot nadeel aan de boomen.
men hebben deze larven veel
kunnen door hun groot aantal
ns 16 bedraagt, gemakkelijk
en onderscheiden. De wespen
de bloemen rond en voeden

der bladwespen (*Tenthredo*)
en behooren de *rozenbladwesp*
groene, van boven geelachtig-
uikpooten voorziene rups de
aagt — de *witpootige blad-*
wier rups een bruine kop,
ge haren bezet lichaam en 6
eft en op kersenbladeren aast
wesp (*T. ventricosa*), die met
zwarten en gele haren op de
inden is — de *koolzaadblad-*
), wier rups met glinsterend
t koolzaad te gast gaat — de
cerasi), wier kleine rups op
vooral den kersenboom tot
e *pruimenbladwesp* (*T. ful-*
eieren in de bloesems legt en
ig wit is, een gelen kop en
in de pruim leeft en later
n pop verandert.
en der *weefselvormende blad-*
ten weefsels, waarin zij geza-
Hiertoe behooren de *peren-*
ri), welke zeer vraatzuchtig
en met haar weefsel bedekken,
verwijderd kunnen worden.
(*Cephus*) hebben een breeden
lichaam. De rupsen van de
pygmaeus) zijn zeer klein en
n van sommige graansoorten,
e. — Zij hebben in Engeland
erwoestingen aangericht.
Psyllida) of *valsche bladluizen*
n insektengroep, welke tot de
ugeligen en tot de familie
ie aldaar) gerekend wordt.
zich van deze door kortere
oven gespleten zijn, en door
n ingerichte achterpooten; ook
wijfjes beide vleugels. *Forster*
60 soorten van het geslacht
uitschland worden gevonden.
de *elzenbladzuiger* (*P. alni*),
achteren geel is — de *peren-*
i), die op pereboomen, en de
mali), die op appelboomen

us, Gerard, werd geboren te
vang der 17de eeuw. Hij stu-
gen en te Leiden, verwierf in
l het doctoraat in de genees-
n 1666 te Amsterdam het hoog-
geneeskunde en de directie van
l in 1682 lid van de Kaiser-
chaftliche Academie en over-
art 1692. Hij leverde herziene
erscheiden geneeskundige ge-
zelf: „Commentarium in syntagma anatomicum Joh. Veslingii" (1659 en 1666), „Anatome contracta in gratiam discipulorum conscripta et edita" (1666; in het Nederlandsch 1675) „Anatome medullae spiralis et nervorum inde provenientium" (1666), „Observationes anatomiae selectiores (1667), „Observata anatomia in homine, simia, equo, vitulo, etc." (1674), „Zootomia" (1676 en 1681), „Medicina generalis" (1661, „Institutionum medicarum compendium" (1667), „Observationes medicae rariores" (1677) en „Medicina curatoria" (1680).

Blaes, Abraham, een zoon van den vorige, werd geboren te Amsterdam, omstreeks het jaar 1650. Deze maakte zich verdienstelijk door een Latijnsche en Hoogduitsche vertaling van de „Heel- en geneeskundige aanmerkingen" van *J. J. van Meek'ren*.

Blaeu, *Willem Janszoon*, een boekhandelaar en kaartenmaker te Amsterdam, werd geboren te Alkmaar in 1571 en schijnt zich in 1605 te Amsterdam te hebben gevestigd. Hij legde zich toe op de wis- en natuurkundige wetenschappen, waarin hij een leerling was van *Tycho Brahé*. Daarenboven kende hij de Latijnsche, Fransche en Hoogduitsche talen. Hij overleed den 18den October 1638.

Men vermeldt van hem, dat hij een opmeting van den meridiaan volbracht van den mond der Maas tot aan Tessel. De geschriften daarover zijn vermoedelijk in 1672 een prooi der vlammen geworden. *Blaeu* heeft onderscheiden werken voor de zeevaart en aardrijkskunde geschreven, o.a. „Zeespiegel" (1627 en 1643), „Onderwijs van de hemelsche en aardsche globen" (Latijnsche uitgave, 1634; Hollandsche uitgave, 1683), „Novus Atlas, een aardrijkskundige beschrijving met fraaie, nieuwe kaarten" (6 dln., in verschillende drukken van 1634—1662), „Theatrum urbium et munimentorum" (1619). *Blaeu* onderhield briefwisseling met buitenlandsche geleerden, zooals *Galileï*, *Descartes* e.a., was een vriend van *Vondel* en gaf o.a. diens „Gijsbreght van Aemstel" uit.

Blaeu, Joan, de oudste zoon van den voorgaande, was diens opvolger in den boek- en kaartenhandel en tevens een bekwaam rechtsgeleerde. In 1651 werd hij schepen en raad van Amsterdam. Hij behaalde grooten roem door een nieuwe uitgave van den „Atlas" zijns vaders, die zich onder zijn bewerking, met den titel „Atlas major s. cosmographia blauiana" (1650, 1662) tot 14 foliodeelen uitbreidde. Voorts gaf hij een „Groot stedenboek der Vereenigde Nederlanden" (oorspronkelijk in het Latijn) in het licht, benevens een aantal andere belangrijke werken, zooals: *Cicero's* „Orationes" (3 dln., 1799). Ook vervaardigde hij kopergravures en stadsgezichten van België, Italië Savoye en Piémont. Hij verwierf zoo grooten roem, dat *Gustaaf Adolf* van Zweden hem tot zijn drukker benoemde. Zijn drukkerij, te Amsterdam eerst op de Bloemgracht en later achter de Nieuwe Kerk geplaatst, telde 9 persen, naar de 9 Muzen genoemd. Zij werd door brand verwoest op den 22sten Februari 1672, waarbij een groot gedeelte van den „Atlas" en van de „Stedeboeken", alsmede van de koperen platen verloren ging. Het weinige, dat gered werd, is later in handen gekomen van den Amsterdamschen boekhandelaar *Gerard Hulst van Keulen*. *Blaeu* overleed den

28sten December 1673. De zaak werd in 1682 opnieuw geopend door de zonen van *Joan*, genaamd *Pieter* en *Joan*, en tot 1700 voortgezet.

Blagowjeschtschensk is de hoofdstad van de Russisch-Siberische Amoerprovincie, aan den linkeroever van de Amoer gelegen, waar de Seja in deze rivier valt. Zij heeft een gymnasium voor jongens en een voor meisjes, een seminarium, een bibliotheek, een standbeeld voor graaf *Murawjew-Amoerskij*, een filiaal van de Rijksbank, een boekdrukkerij (met Russisch en Mandsjoerijsch schrift); verder ijzergieterijen, een belangrijken handel en veel scheepvaart. De jaarlijksche omzet aan handelsgoederen bedraagt 6 millioen roebels.

Blagowjeschtschensk werd in 1856 onder den naam Oest-Sejskaja-Staniza gesticht, verkreeg in 1858 zijn tegenwoordigen naam en werd tegelijkertijd de hoofdstad van het Amoergebied. De Kozakken verlieten de stad en stichtten 7 km. stroomopwaarts Werchne-Blagowjeschtschensk. Op den 14den en 15den Juli 1900 werd Blagowjeschtschensk door de Chineezen gebombardeerd, echter zonder dat zij de stad konden nemen. De plaats telde in 1897, 32606 inwoners.

Blaine, *James Gillespie*, een Amerikaansch staatsman, geboren den 31sten Januari 1830 te West-Brownsville in Washington County (Pennsylvanië), ontving een zorgvuldige opvoeding en begaf zich in 1853 naar Maine, waar hij lid werd der Wetgevende Vergadering. Weldra was hij er de hoofdleider der republikeinsche partij. In 1862 werd hij afgevaardigd naar het Congres, waar hij zich als redenaar onderscheidde en tot voorzitter werd benoemd. In 1877 werd hij lid van den Senaat, terwijl hij in 1876, 1880 en 1884 in aanmerking kwam voor de betrekking van president der Vereenigde Staten. Reeds onder *Garfield* was hij in 1881 staatssecretaris bij het ministerie van Buitenlandsche Zaken geweest. Met zijn inmenging in den strijd tusschen Chili en Peru had hij echter geen succes en trad daarna spoedig af. In 1889 werd hij door *Harrison* weder tot staatssecretaris benoemd. *Blaine* schreef: „Eulogy on James Abram Garfield" (Boston, 1882) en zijn eigen herinneringen „Twenty years of Congress" (Norwich, 1883—1886, 2 dln.). Hij overleed den 27sten Januari 1893 te New-York. Zijn leven werd beschreven door *Ramsdell* (New-York, 1883), *Crawford* (Philadelphia, 1893) en *Dodge* (Norwich, 1895).

Blainville, *Henri Marie, Ducrotay de*, een Fransch dier- en ontleedkundige, geboren te Argues bij Dieppe, den 12den September 1778, studeerde te Parijs in de natuur- en geneeskunde en werd er in 1812 benoemd tot hoogleeraar in de vergelijkende dier- en ontleedkunde en physiologie, en tevens tot hoogleeraar in de natuurlijke historie aan het athenaeum. In 1832 werd hij hoogleeraar in de vergelijkende ontleedkunde aan het museum voor natuurlijke historie en overleed den 1sten Mei 1850. Vele verhandelingen van *Blainville* zijn geplaatst in het: „Journal de physique", waarvan hij van 1817 tot 1825 hoofdredacteur was; daarenboven heeft hij een aantal grootere werken over dierkunde uitgegeven, waaronder: „Faune française" (1821—1830), „De l'organisation des animaux" (1822, dl. 1), „Manuel de malacologie et de conchyliologie" (1825—1827), „Cours de physiologie générale ... nuel d'actinologie ... 1837) en „Osteogra...

Blair, *Hugh*, ... ver. geboren te E... Nadat hij op onder... ambt had bekleed ... in de welsprekendh... burgh. Hij overle... *Blair* verwierf al... en had door zijn ... gen een belangrijke... Tot zijn merkwaar... „Sermons" (1777 ... belles-lettres" (178... verdedigde met kr... van Ossian." door B...

Blair, *Francis* ... staatsman, geboren ... Lexington in Kentu... ten, werd advocaat ... den oorlog tegen M... verschillende gele... hij lid der Wetgeve... in 1856 in het Co... bij de partij van ... van 1861 tot 18... en *Sherman*. In 18... senator voor Miss... den 9den Juli 187...

Blairia *L.* is de ... uit de familie der ... naar den Engels... († 1728). Het onde... tigen kelk en ee... op den bloembodem... 2-hokkige, 2-... hokkige, veelzadige ... bladeren. Tot de ... *culata L.* met ... *bracteata* Wendl ... — *B. ericoïdes L.* ... bloemen — *B.* ... men, enz.

Blake, *Robert* ... geboren in Augustu... kozen tot lid van het Lange Parlement ... de nationale vrijheid ... in 1649 tot comman... In die betrekking ... lenten ten toon ... gezinden de ... het Parlement ... uitbarsten der ... land in den Eerste... 1654) streed hij me... voorspoedig tegen ... eindigen van deze ... dellandsche Zee ... vlag te handhaven ... roovers van Algiers ... de Spaansche kust ... admiraal een deel ... overde. Den 20sten A... overwinning op de S... Daarna keerde hij n... geland terug, maar ...

1657. *Cromwell* huldigde den
ige begrafenis en door het
: in de Westminsterabdij.
, een Engelsch schilder en
.onden geboren en den 13den
eden. Hij was een zonderling
weepte met de Gotiek, maar
enen had. Tot zijn beste, nu
en behooren de etsen bij
;hts" (1797, in folio) en bij
nce and experience" (1789—
Europe, a prophecy" (1793)
)hecy" (1794) en vooral zijn
Job. Zijn „Works, poetical,
'erden door *Ellis* en *Yeats*
.), zijn gedichten voorname-
374) uitgegeven.
een Spaansch generaal, werd
Iij trad in Spaanschen dienst
loor de Junta Galiciens tot
Galicische lichting benoemd.
ıter niet Saragossa en Gerona
) werd hij door de Cortes tot
gelijker tijd nam hij het op-
paansche leger op zich, be-
'd en *Castanos* den 16den Mei
ng bij Albuera, verdedigde
et. zag zich echter in Januari
ch over te geven. Men voerde
, waar men hem krijgsgevan-
814. Hij overleed te Valla-

d, een Canadeesch-Engelsch
13den October 1833 te Cairn-
oren. Tot 1854 studeerde hij
echten en werd in 1856 advo-
n 1867 werd hij tegelijkertijd
in Canada en in het Wetge-
)ntario gekozen. In dit laatste
ı 1869 de leider der liberalen,
71 bracht hij het conservatieve
l-*Macdonald* ten val. Hij werd
sterie voorzitter, doch stond
weer af aan Sir *Oliver Mo-*
896 bekleedde. In het parle-
net hetzelfde gevolg sir *John*
Mei 1875 werd hij minister
a den val van het ministerie
er der liberale oppositie, tot
r *Wilfrid Laurier* werd ver-
elde *Blake* zich niet herkies-
n een doorvoering der tot
e partijen gevolgde politiek
a langzamerhand zou opgaan
Staten, en hij niet beslui-
vormen van een derde partij.
ijdde hij zich uitsluitend aan
n kanselier der universiteit
bt hij sinds 1873 bekleedde.
892 gehoor aan een oproeping
ıalisten, om in het Britsche
ı afgevaardigde op te treden.
oont hij te Londen. *Blake* is,
een voorstander van een zoo
: zelfbestuur der afzonderlijke
k, met name van Ierland.
Br. is de naam van een plan-
familie der *Lythrarieeën*. Het onderscheidt zich door een klokvormigen, 6-spletigen kelk met even zoo vele bloembladeren en door een gekroonde, 6-hokkige bes met hoekige zaden. Het omvat Amerikaansche struiken en boomen met lederachtige en van onderen viltige bladeren en groote, alleenstaande, rozenroode bloemen. Tot de merkwaardigste soorten behooren *B. panasitica* Don in Guiana, een woekerplant op de stammen van groote boomen, met klimmende stengels, hartvormige bladeren en roode bloemen — *B. quinquinervia* Aubl., evenzoo in Guiana te huis behoorende, alsmede in Brazilië in vochtige wouden, met een stam ter hoogte van 4 m., puntig-ovale, glanzige bladeren en witte en roode bloemen, enz. De bessen dier soorten zijn zoet van smaak en worden gegeten, de bloemen hebben een aangenamen geur.

Blakiston, *Thomas Wright*, een Engelsch onderzoekingsreiziger, werd den 27sten December 1832 te Lymington (Hants) geboren. In 1851 kwam hij op de militaire academie te Woolwich, waar hij artillerie-officier werd. Nadat hij aan den Krimoorlog had deelgenomen, deed hij van 1857—1858 als lid van de Palliszer expeditie onderzoekingen in het Rotsgebergte van Canada. Gedurende den Engelsch-Chineeschen oorlog kwam hij naar Kanton en stond na het sluiten van den vrede in 1861 aan het hoofd van een expeditie tot onderzoek van den midden- en benedenloop der Jangtsekiang. Nadat hij nog in Japan vertoefd had, ging hij ten slotte in de Vereenigde Staten wonen. Hij overleed den 15den October 1891 te San Diego (in Californië). Hij heeft geschreven. „Report on the exploration of two passes through the Rocky Mountains" (Woolwich 1859) en „Five months on the Yang-Tsze with a narrative of the exploration of its upper waters" (Londen, 1862).

Blakulla (blauwe berg) is de naam van een klip op het kleine eiland Brattö in de Kalmarsont (Zuid-Zweden), 7 km. van het eiland Öland verwijderd. Voor de heksenprocessen in Zweden was deze plaats van dezelfde beteekenis, als de „Blocksberg" in Duitschland, waaraan de naam waarschijnlijk ook ontleend is.

Blâmont (Blancmont; later *Albus mons*) is de hoofdstad van het kanton Blâmont in het arrondissement Luneville van het Fransche departement Meurthe-et-Moselle, 5 km. van de Duitsche grens gelegen, aan een zijtak van den Franschen oosterspoorweg Igney—Avricourt—Cirey en aan de Vezouse. Het plaatsje telt (1901) 1631, als gemeente 1726 inwoners, heeft een post- en telegraafkantoor, katoenspinnerijen en -weverijen en likeurstokerijen. In Blâmont, vroeger de hoofdstad van een graafschap, had in 1573 het onderhoud plaats tusschen *Catherina de' Medicis*, den *hertog van Anjou*, *Margareta van Navarre* en de Poolsche gezanten. In 1587 werd de stad door den *hertog van Bouillon* en in 1636 door *Bernhard von Weimar* verwoest en verloor het zijn vestingwerken. 14 km. ten W. van Blâmont werd voor enkele jaren het fort Mannonviller gebouwd. Op een naburige hoogte liggen de ruïnen van het oude slot.

Blanc, *gros blanc*, is een oude Fransche munt, die onder de regeering van *Philips VI* van Frankrijk (in 1340) geslagen werd en in de plaats

Digitized by Google

kwam van de „gros tournois". Zij werd aanvankelijk van goed zilver gemaakt, waarvan de naam dan ook afkomstig is, later uit billon, een legeering van koper en zilver. De „grand blanc" had een waarde van 10, later van 12, de „petit blanc" van 5, later van 6 deniers. Naar den stempel kreeg de „blanc" verschillende bijnamen, zooals: „à la couronne", „à l' étoile", „à la fleur de lis".

Blanc, *Ludwig Gottfried*, een Duitsch philoloog, werd geboren te Berlijn, den 19den September 1781. Van Fransche afkomst, bezocht hij de Fransche school en het hiermede verbonden theologisch seminarium hij werd in 1806 benoemd tot predikant bij de Hervormde gemeente te Halle. Van deelneming verdacht aan een samenzwering tegen den koning van Westfalen, werd hij in 1811 in hechtenis genomen en naar Maagdenburg en daarna naar Kassel gebracht, waar de komst van een Russisch korps hem in 1813 de vrijheid wedergaf. Als veldprediker nam hij daarna aan de oorlogen van 1814 en 1815 deel. In 1822 werd hij tot buitengewoon, in 1833 tot gewoon hoogleeraar te Halle en (tot 1860) tegelijkertijd tot tweeden predikant aan de domkerk benoemd. Vooral heeft hij zich toegelegd op de kennis der werken van *Dante* en van de geschriften, die hierop betrekking hebben. Niet lang vóór zijn dood, den 18den April 1866 te Halle, heeft hij een vertaling der „Divina comoedia" in rijmlooze jamben uitgegeven en vele donkere plaatsen in dat dichtstuk op een schrandere wijze verklaard. Daarenboven heeft hij een Italiaansche spraakkunst en eenige andere werken uitgegeven.

Blanc, *Louis*, een Fransch socialist en geschiedschrijver, geboren te Madrid, den 29sten October 1811. Zijn vader was aldaar inspecteur-generaal van Financiën aan het Hof van *Joseph Bonaparte*. Op het eiland Corsica sleet *Blanc* zijn jeugd en begaf zich daarna naar een school te Rhodez. De val der *Bourbons* beroofde zijn vader van alle inkomsten, en toen *Blanc* zich in 1830 met zijn broeder naar Parijs begaf, had hij groote moeite, om zich een ondergeschikte betrekking te verschaffen als schrijver bij een advocaat. Deze was zijn gids op het gebied der staatkunde en poogde hem te leiden in de richting van *Benjamin Constant*. Weldra echter geraakte de levendige jonge man op een geheel ander standpunt en omhelsde openlijk de democratische partij. Hij werd nu geplaatst als huisonderwijzer in Arras. In 1834 keerde hij terug naar Parijs, werd er medewerker aan den: „Bon Sens" en hiervan in 1836 redacteur, terwijl hij tevens andere tijdschriften ondersteunde. Toen de nieuwe eigenaars van den democratischen „Bon Sens" in 1838 de richting van dit geschrift wilden wijzigen, legde *Blanc* de redactie neder en stichtte de: „Revue du progrès", terwijl tevens (1840) zijn merkwaardige: „Organisation du travail" verscheen. In laatstgenoemd geschrift schreef hij de ellende der arbeidende klasse toe aan die overmatige concurrentie, die zich door lage werkloonen wil staande houden, en hij verlangde, dat de Staat, als de grootste kapitalist, de productie der nijverheid regelen en het bedrag der arbeidsloonen zou bepalen. Als democratisch geschiedschrijver verwierf hij grooten roem door zijn „Histoire de dix ans 1830—1840" (Parijs, 1841—1844, 5 dln.; 12de druk, 1877).

Daarin wordt de
ontleed en
„Histoire de la
een sociale
Bij het uitbarsten
tot lid van het
Nu was hij in de
plannen in
met de portefeuille
en droeg niet
lieden, die het
uitgevoerd. De
het hoofd van
van den arbeid,
lieden beraadslagen
de schepper, dan
nationaux (Nationale
vast en hoog
werd geleverd, dat
„Rateliers
genoemd — zeer
melde beraadslag
den opstand van 15 M
Blanc tot
aanklacht tegen
echter door de
en begaf zich naar
geland. In het
merkwaardig
teling uitgegeven.
blijf en keerde eerst
Parijs terug,
bij de voorstanders
bruari 1871 werd
gekozen. Sedert
van Afgevaardigden
kerzijde behoorde.
„L'homme libre"
daarna weer af
den 6den December
sluit der Kamers
ven. Hij schreef,
„Questions d'aujourd'hui
1884, 5 dln.), „Dix
(1879—1881, 10

Blanc, Charles,
de, werd geboren te
1813 en verwierf
bladen, die door zijn
een gevestigden naam
1848 werd hij
bestuur der zaken
nisterie van Binnenlandsche
te hij zich vooral
peintres de toutes
Verder heeft hij een
ken over schilderkunst
vre de Rembrandt"
maire des arts du dessin
„Ingres, sa vie et
tistes de mon temps
décoratifs" (1881,
toire de la renaissance
gegeven door *Faucon*
werd hij lid van de
leeraar in de aesthetica
en overleed te Parijs

Blanc, *Alberto*

den 10den November 1835 adeerde te Turijn in de rech- als attaché in het mini- lsche Zaken. Reeds den 2den hij door *Cavour* naar Parijs stus 1867—April 1868 ver- heiden eervolle opdrachten, i van den wapenstilstand met ervuld te hebben, den gezant 870 ging hij als gezant naar r 1875 naar Washington en aar München. In Juni 1881 s-generaal benoemd, in 1884 iij Italië in Madrid, in De- ij als gezant naar Konstan- in 1892 tot lid van den Se- n val van het ministerie *Gio-* 1893) trad *Crispi* eerst zelf itenlandsche Zaken op, later portefeuille aan *Blanc* over. i weerde hij den 4den en 5den en der radicalen op het Drie- Door de tot het laatste toe tellende verklaringen omtrent in Erythrea, gaf hij zich zoo i *Crispi* den 4den Maart 1896 *Blanc* gaf de „Correspondance mte Joseph de Maistre" uit. 1sten Mei 1904 te Turijn.

astilië, koningin van Frank- 7, was de dochter van koning Castilië en een nicht van ko- ngeland. Zij huwde met den krijk, later *Lodewijk VIII.* ten gevolge van dit huwelijk van den troon meester te ma- a den dood van *Lodewijk VIII* or haar onmondigen zoon *Lo-* ij eindigde den strijd der Al- verdrag van Parijs (12 April koninklijk Huis van Frankrijk verschafte, onderdrukte de op- streed tegen *Hendrik III* van kruistocht in 1248 vertrouwde het rijksbestuur toe. Zij over- [elun.

ochter van *Otto IV*, graaf van huwd met *Karel den Schoone*, rche, later *Karel IV*, koning eidde een losbandig leven, werd uigd, in de gevangenis geworpen noot gescheiden, en ging in een sson, waar zij in 1326 overleed. chter van *Jan*, koning van Ar- in 1440 met *Hendrik van As-* g van Castilië, maar scheidde gemaal en keerde naar haren n dood van Don *Carlos de Via-* j erfgenaam van Navarre, doch aar gevangen en leverde haar er *Eleonora*, gravin van Foix; or vergif om het leven.

igne, ook wel *parelwit* of *blan-* l, bestaat uit bismuthnitraat of e. Dit blanketsel werkt nadeelig mt in een atmosfeer, die slechts avelwaterstof bevat, een bruin- aan.

Blanc fixe, ook wel *permanentwit*, *barytwit* of *mineraalwit* geheeten, is bariumsulfaat en vormt een witte verf, die noch door de inwerking van lucht of licht, noch door die van chemische stoffen verandert. Voor olieverf is blanc fixe niet geschikt, daar het geen behoorlijk dekvermogen bezit. Daarentegen wordt het zeer veel gebruikt als waterverf bij het vervaardigen van gemarmerd en bontkleurig papier, bij de tapijtenindustrie en bij het maken van kaarten.

Blanchard, *Jacques*, een Fransch schilder en voortreffelijk kolorist, zoodat hij „de Fransche *Titiaan*" werd genoemd, werd geboren te Parijs in 1600, en oefende zich te Parijs en Lyon in de schilderkunst. Geruimen tijd werkte hij te Rome en te Venetië. Zijn beste schilderij is een „Descente du Saint-Esprit", geschilderd voor de Notre-Dame te Parijs. Verder o.a. nog „Saint André à genoux devant sa croix". *Blanchard* overleed reeds in 1638.

Blanchard, *Nicolas François*, een luchtschipper, werd geboren in 1738 (1753) te Petit-Andely in het Fransche departement Eure en legde zich reeds vroeg toe op de werktuigkunde. Hij construeerde een vliegend schip, in denzelfden tijd, dat *Montgolfier* den luchtballon uitvond. Geen wonder dus, dat deze uitvinding in hooge mate zijn belangstelling wekte. Hij heeft verschillende luchtreizen in Europa en Amerika volbracht en is de uitvinder van de parachute. Op een van zijn luchtreizen stak hij het Kanaal over. Hij verongelukte op zijn 66ste luchtreis, den 7den Maart 1809. Zijn echtgenoote, geboren in 1778, zette de luchtreizen voort, maar kwam daarbij op een noodlottige wijze om het leven. Den 6den Juli 1819 steeg zij te Tivoli bij Parijs omhoog, doch de ballon geraakte in brand door het vuurwerk, dat zij medegenomen had, en zij stortte neder op een der huizen van Parijs.

Blanchard, *Emile*, een Fransch natuuronderzoeker, werd geboren den 6den Maart 1820 te Parijs. Van 1844—1847 deed hij een wetenschappelijke reis naar Italië en Sicilië, werd in 1862 lid van de Académie des sciences, waarvan hij in 1881 president was, en werd in 1876 tot hoogleeraar aan het agronomisch instituut benoemd. Hij stierf den 12den Februari 1900 te Parijs. Hij schreef o.a.: „Histoire naturelle des insectes orthoptères, neuroptères, etc." (3 dln., 1840), „Histoire des insectes" (2 dln. 1845), „L'organisation du règne animal" (38 afleveringen, 1851—1864), „Preuve de la formation récente de la Méditerranée" (in de „Comptes rendus des Sciences", 1881).

Blanchard, *Edward Lamon*, een Engelsch dichter en schrijver, geboren te Londen, den 11den December 1820. Reeds voordat hij den 25-jarigen leeftijd bereikt had, maakte hij zich bekend als uitgever van het „Chambers' Londen Journal". Hij schreef de novellen: „Temple bar" en „A man without a destiny" en is voornamelijk bekend door zijn vele gelegenheidsstukken op het Kerstfeest (zoogenaamde pantomimen) voor het Drurylanetheater. Hij overleed den 4den September 1889 te Londen.

Blanchard, *Edouard Théophile*, een Fransch portret- en historieschilder, geboren te Parijs in 1843 en aldaar overleden den 24sten October 1880. Hij was een leerling van *Cabanel* en behaalde in

1868 den grand prix de Rome, zoodat hij zijn studiën op de Villa Medici in Italië kon voortzetten. Op de Fransche tentoonstelling van 1872 verwierf hij een medaille van de tweede klasse en in 1874 een van de eerste klasse met zijn stuk: „Hylas, door de Nymphen geschaakt", hetwelk een plaats vond in het Luxembourg. Ook leverde hij uitmuntende portretten. Zijn laatste groote doek: „De Hofnar" (1878) vond minder bijval, en men beweert wel, dat zijn ergernis over de ongunstige beoordeeling zijn dood heeft verhaast.

Blanchardisten zijn leden eener secte, aldus genoemd naar pastoor *Blanchard*, die aan *Pius VII* het sluiten van een concordaat met *Napoleon I* kwalijk nam, omdat hij daardoor de Fransche revolutie had gewettigd.

Blanche, *August*, een Zweedsch schrijver, werd geboren den 17^den^ September 1811 te Stockholm. Hij studeerde te Upsala in de rechten, maar wijdde zich spoedig geheel aan de letterkunde. Zijn eerste drama's vonden veel bijval, zooals: „De dokter" (1845) en „Engelbrecht en de Dalekarlier" (1846). Ook was hij een zeer gevierd schrijver van blijspelen en kluchten, zooals „De vondeling" (1847) en „Een reizend theatergezelschap" (1848). Veel roem verwierf hij door zijn schetsen uit het Stockholmer volksleven, die in het feuilleton der „Illustrerad Tidning" als „Beelden uit de werkelijkheid" verschenen en onder verschillende titels werden verzameld („Bilder ur verkligheten", 1863—1865). *Blanche's* volledige werken verschenen het laatst in 15 dln. (Stockholm, 1889—1892). Hij overleed den 30sten November 1868.

Blanche baai is de naam van den inham aan de noord-oostkust van het Gazelle-schiereiland op Nieuw-Pommeren in den Bismarck-Archipel. Zij vormt een goede, veel gebruikte haven. Behalve het goed bevolkte Matoepi, verheffen zich nog in deze baai twee rotsen, „Bijenkorven" genoemd naar hun eigenaardigen vorm, en het in 1878 uit puimsteen ontstane „Vulkaan-eiland". Aan de noordzijde van de baai bevindt zich, naast heete zwavelbronnen, een werkende vulkaan, en daarachter liggen de doode vulkanen „de Dochter" en „de Moeder". Er wonen aan deze baai eenige Europeanen, vooral Duitschers, zooals in Herbertshöhe en enkele andere stations.

Blancheeren beteekent wit of blank maken. In den tuinbouw verstaat men daaronder de bladen van salade, andijvie, enz. tegen het zonlicht beschermen, waardoor ze geel of lichtgekleurd worden; in de keuken: het afkoken van groenten of vleesch en in de metaalbewerking het gloeien en vervolgens met zwavelzuur behandelen van afgewerkte munten.

Blanchinius. Zie *Bianchini*.

Blanck, *Joseph Bonavita*, een kunstkenner en natuurkundige, werd geboren te Würzburg in 1740. In 1789 werd hij overste in het klooster der Minorieten in zijn geboortestad en was er voorts professor in de wijsbegeerte en natuurlijke historie en directeur van het museum der universiteit. Zelfs bracht hij een aanzienlijke kunstverzameling samen, die hij aan de hoogeschool aldaar naliet, toen hij in 1827 overleed. Hij heeft onderscheiden werken uitgegeven over natuurlijke historie en over kunst.

Blanckenburg, ...
een conservatief Pr...
25sten Mei 1815 op ...
in Pommeren, stu...
rechterlijke betrekk...
1843 den staatsdien...
van het Huis van ...
In 1867 werd hij lid va...
dag en later van de...
lichamen behoorde h...
vatieve partij en t...
van *von Bismarck* ...
met de maatregelen ...
en daar hij niet ...
den rijkskanselier ...
Hij overleed op zijn ...

Blanckhoff of ...
niszoon, bijgenaamd ...
schilder, geboren te ...
te Amsterdam, den ...
verscheiden leermees...
dingen (zie aldaar ...
1649 vindt men he...
vermeld. Hij bezocht ...
kreeg te Rome den ...
1669 reisde hij op ...
en in 1665 en 1666 ...
liteit van Amsterdam ...
te vergezellen om ...
nen teekenen ofte ...
bles tusschen de ...
te passeeren". De ...
stellen meest zee- en ...
vechten voor en zij...
zeestukje in het ...
wordt aan hem ...
kende schilderij is ...
op de Zuiderzee ...
huis te Hoorn bew...

Blanc-manger ...
hetwelk doorgaans ...
oranjewater of citro...
digd, in vormen ge...

Blanco, *kaap*, ...
naam van een voorgeb...
van Afrika, op 20°4...
een landtong, welke ...
du Lévrier) insluit ...
van de Spaansche Sa...

Blanco, preside...
man Blanco.

Blanco (Fransch ...
Italiaansch: *bianco* ...
ledig, opengelaten ...
in verband met vers...
wissels, quitanties ...
blanco-crediet, blanco...
teekent: bij iemand ...

Blanco-acceptatie ...
ren van een wissel ...
soon, op wien men ge...
dat de in den wissel ...
deponeerd is.

Blanco crediet ...
te beschikken over ee...
door blanco-wissels ...
papier in blanco af te ...

Blanco-endosseeren ...

daar) zonder het zoogenaamd
it op de rugzijde van het stuk
oor alleen de handteekening er
igendom van den wissel gaat
er.
naam eener Spaansche partij,
le witte vlag der Bourbons, die
heerschappij voorstond; de te-
de Negro's (zwarten).
ls zijn onvolledige wissels,
sselsom niet dadelijk door den
d, maar overgelaten aan den
oral bij reiswissels te pas kan

iël, een Engelsch beoefenaar
tteren, bezocht in 1823 het
llege te Oxford, wijdde zich
aan zijn meest geliefde studie
it of the Atesh Kedeh, a bio-
the Persian poets by Hâji
„On the earliest Persian bio-
by Muhammad Aufi and on
of the class called tazkiratul-
n-alasrâr", „On the Persian ga-
„The Muhammedan science of
ation of dreams." Hij overleed
us 1865.
k *Alisonbill*, is de naam eener
sche muntwet, van den 28sten
o genoemd naar den afgevaar-
arks *Bland* (geboren in 1835 te
n 1899). Deze wet hield in, dat
weer wettelijk betaalmiddel zou
de tevens, dat maandelijks niet
lioen en niet meer dan 4 millioen
voor rekening van de schatkist
worden. De verhouding tot goud
,988. Verder zou de minister van
s tot dusver voor goudgeld ge-
ortaan ook onder dekking van
tobewijzen of zilvercertificaten
posit) mogen uitgeven. Deze wet
dat de Vereenigde Staten over-
door een ontzaggelijke hoeveel-
dig zilvergeld, dat grootendeels
terug vloeide. Een voorstel van
Financiën (1884), om het aan-
eren dollars 3 jaren lang te schor-
rpen, eveneens een voorstel van
t vrije zilveraanmunting. In 1890
ll vervangen door de *Windombill*
gens welken de Staat per maand
en zilver zou opkoopen. In 1894
weer buiten werking gesteld.
a *Smith*, een plantengeslacht uit
merocallideeën, onderscheidt zich
rmig bloemdek met 6-lobbigen
den voet uitgeholde meeldraden
ehokkige doosvrucht met zacht-
Van dit geslacht, dat in Nieuw-
kennen wij als sierplanten *B.*
Br. met een bloemsteel ter lengte
den top voorzien van een neer-
mtros — en *B. nobilis* Sm. met
leren en geel-scharlakenroode bloe-
igt ze bij een warmte van 6 tot
inter en plaatst ze des zomers op
kje in de vensterbank.

Blandrata (eigenlijk *Biandrata*) *Giorgio*, de stichter van de secte der Unitariërs in Polen en Zevenburgen, werd geboren te Saluzzo in 1515, moest wegens zijn vrijzinnige denkbeelden omtrent den godsdienst zijn vaderland verlaten en werd eerst een aanhanger der leerstellingen van *Luther* en later van die van *Calvijn*. Daar hij echter de goddelijkheid van *Christus* in twijfel trok, was laatstgenoemde hervormer weldra zijn hevige tegenstander, zoodat hij in 1558 de wijk nam naar Polen. Wegens zijn unitarische gevoelens zag hij zich genoodzaakt, ook dat land vaarwel te zeggen, en begaf hij zich naar Zevenburgen, naar vorst *Johann Sigismund*, die hem tot zijn lijfarts benoemde. Hier verspreidde hij het socianisme en zorgde, dat de Unitariërs er vrijheid van godsdienst verwierven. Hij overleed na 1585. Slechts weinige geschriften heeft hij achtergelaten.

Blangini, *Joseph Marie Felix*, een Italiaansch componist, werd geboren te Turijn in 1781. Hij oefende zich onder de leiding van *Ottani*, was achtereenvolgens muziekdirecteur van zijn leerlinge, prinses *Pauline de Borghèse*, kapelmeester van koning *Jérôme*, later professor in den zang aan het Conservatoire en muziekdirecteur van de hertogin *de Berry*. *Blangini* overleed te Parijs in 1841. Van zijn opera's noemen wij: „La fausse duègne" (door *Della Maria* begonnen en door hem voltooid), „Chimère et réalité" of „Zélie et Terville", „Nephtali", „Le sacrifice d'Abraham", „La fée Urgèle", „La princesse de Cachemire" en „L'amour philosophe".

Blankaart, *Nikolaas* of *Blancardus*, een Nederlandsch geleerde, geboren te Leiden, den 27sten November 1624, uit een aanzienlijk geslacht, studeerde aan de universiteit aldaar in de Arabische en Perzische talen onder *Jacobus Golius* en in de geschiedenis onder *Marcus Zuérius van Boxhorn*, terwijl hij bevriend was met *Claudius Salmasius*. Weldra was hij beroemd wegens zijn geleerdheid, werd in 1650 tot leeraar in de geschiedenis en oudheidkunde benoemd aan het gymnasium te Middelburg, promoveerde te Harderwijk in de geneeskunde en vestigde zich als geneesheer te Heerenveen. Daarna werd hij gouverneur van *Hendrik Casimir*, den zoon van den Frieschen stadhouder *Willem Frederik*, en in 1669 hoogleeraar in de Grieksche taal en de geschiedenis aan de hoogeschool te Franeker. Hij nam in 1690 zijn ontslag en overleed den 15den Mei 1703. Hij heeft een reeks van werken uitgegeven in de Latijnsche taal.

Zijn zoon *Steven Blankaart*, geboren te Middelburg, den 24sten October 1650, en overleden als geneesheer te Amsterdam, den 23sten Februari 1702, heeft onderscheiden werken geschreven, vooral over artsenijkunde en tevens enkele gedichten in het licht gegeven.

Blank voorn (*Leuciscus rutilus*) Zoetwatervisch behoorende tot de familie der *Karpers* (*Cyprinidae*). Zie verder bij *Karpervisschen*.

Blanken, *Jan*, een Nederlandsch waterbouwkundige, werd geboren te Berg-Ambacht, den 15den November 1755, en op 20-jarigen leeftijd aangesteld tot eersten ordinaris-opzichter op de eilanden Voorne, Goedereede en Over-Flakkee. Gedurende den oorlog tegen Engeland (1780—1784)

werkte hij onder den generaal der genie *C. J. de Graaff* aan het verdedigbaar maken van onze kust. Bij het in staat van tegenweer stellen van de grenzen der Republiek in den winter van 1784 op 1785 kweet hij zich zoo uitstekend van zijn taak, dat de directeur-generaal van fortificatiën *Dumoulin* aan den stadhouder *Willem V* voorstelde, *Blanken* met den rang van eersten luitenant te plaatsen bij het korps ingenieurs. De stadhouder benoemde hem echter den 5den Augustus 1785 tot luitenant bij de artillerie. Vijf jaren later zag *Blanken* zijn antwoorden op een prijsvraag der Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem en van het Bataafsch Genootschap van Proefondervindelijke Wijsbegeerte met goud bekroond. Bij den inval van *Dumouriez* versterkte hij Zeeland op zoo doelmatige wijze, dat hij in 1794 aanvankelijk tot eersten-luitenant en vervolgens tot kapitein werd benoemd. Verder belastte men hem met het aanleggen van redouten tusschen de Lek en den Ouden Rijn, en hij voerde er het bevel over de artillerie en genie. Nadat hij Oudewater verdedigd en gecapituleerd had, wilde hij zijn ontslag nemen uit den dienst, maar hij werd benoemd tot lid eener commissie van toezicht op de zeedijken onder het voorzitterschap van den inspecteur-generaal van den waterstaat *Brunings*. Nu bepaalde hij zich tot dit vak en werd vervolgens bij den waterstaat geplaatst. Inmiddels had hij een verhandeling geschreven over het „Aanleggen en maken van droge dokken in de Hollandsche zeehavens", in 1796 door het Bataafsch Genootschap te Rotterdam uitgegeven. Hij deed in 1797, op last van de Regeering, een buitenlandsche reis, om belangrijke waterstaatswerken in oogenschouw te nemen, en werd den 18den Juli 1798 benoemd tot directeur bij het bouwen van een groote zeesluis, enz. te Hellevoetsluis. Ook verbeterde hij het stoomwerktuig van *Boulton* en *Watt*, zoodat men daarmede 9 pompen in beweging kon brengen. Hij reisde vervolgens naar Hamburg en werd in 1800 commissaris-inspecteur van den Waterstaat der departementen van den Rijn, de Schelde en de Maas. Bij den gevaarlijken toestand van de oevers der Lek bij den ijsgang van 1803 werd *Blanken* geraadpleegd; hij wist het gevaar af te wenden en werd in dat jaar benoemd tot luitenant-kolonel. Na de oorlogsverklaring van Engeland (1804) werd hij met *Six* en *Jacobson* afgevaardigd naar den Eersten Consul, om ophelderingen te geven omtrent de ligging der zeearmen, en maakte voorts een plan tot verdediging van den Helder. In 1811 nam *Napoleon* die uitgevoerde werken in oogenschouw en was bijzonder voldaan, zoodat hij aan *Blanken* opdroeg, aldaar een nieuwe zeestad te bouwen. Dit werk, met kracht aangevat, werd tengevolge der omwenteling in 1813 gestaakt, maar een jaar later op last van koning *Willem I* hervat.

Inmiddels had koning *Lodewijk* den 16den Juli 1806 hem benoemd tot directeur-generaal der maritieme werken en vervolgens begiftigd met de versierselen van de Orde der Unie. Den 21sten Maart 1808 werd hij inspecteur-generaal van den Waterstaat en den 4den Mei van dat jaar lid van het Koninklijk Instituut, terwijl de Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem hem de dubbele gouden medaille schonk voor een „Verhandeling over het verdiep[illegible]

Omtrent dien tijd [illegible] ontwerp tot het [illegible] met waaierdeuren [illegible] de eer betwist werd [illegible] *Goudriaan*. Aan *Bl*[illegible] verleend. Hij [illegible] groote waterwerken [illegible] welk onder zijn [illegible] en hij maakte [illegible] ging der Linge tot [illegible] was hij lid der Commissie [illegible] om de waterstaat[illegible] len. Den 2den Febr[illegible] *leon* benoemd tot [illegible] zerlijk korps der [illegible] met de orde van [illegible] werd hij ridder van [illegible] Réunie. In 1815, [illegible] bestuur, werd hij [illegible] Middelburg en [illegible] zen tusschen de L[illegible] hierop volgende [illegible] grensregeling tuss[illegible] mede bij de indijking [illegible] laatste belangrijke [illegible] het Noord-Holland[illegible]

Blanken was een [illegible] lijk man, die zoodanig [illegible] talenten wist te [illegible] den van verschillende [illegible] uit zijn benoeming [illegible] derlandschen Leeuw [illegible] van Pruisen, als [illegible] wonen dienst. Hij [illegible] lust" bij Vianen, [illegible] verhandelingen [illegible] dige onderwerpen [illegible]

Blanken, *Arie*, [illegible] boren te Haastrecht [illegible] eens op het gebied [illegible] staat werkzaam [illegible] *Frederik Conrad* [illegible] ven, was onder [illegible] traal Comite van den W[illegible] benoemd tot hoofd[illegible] den rang van inspecteur [illegible] en overleed te Gouda [illegible] lid der Eerste Klasse [illegible] landsch Instituut en [illegible] schappen, en heeft [illegible] schriften nagelaten.

Blankenberghe [illegible] plaats in de Belgische [illegible] in het arrondissement [illegible] Noordzee ten N.O. [illegible] spoorweg Brugge [illegible] een lichttoren en [illegible] terwijl er jaarlijks [illegible] toeven. De [illegible] bezit vele nieuwe [illegible] heft zich het [illegible] ook de 550 m. lange [illegible] kenberghe, 12.1 km [illegible] het kanaal, dat Brugge [illegible] Het strand komt [illegible] ningen.

Blankenburg [illegible]

ırzburg-Rudolstadt, aan de sa-
:inne en Schwarza. Zij is een
spoorwegen Arnstadt—Saal-
rg—Schwarza, ligt 226 m. bo-
el en heeft een Hervormde
l voor vorst *Georg von Schwarz-*
n voor den paedagoog *Tr. Frö-*
. fabricage van houten voorwer-
ken, steengroeven, zaagmolens
)8 inwoners. In de mooie om-
lla's. Ten N. van de stad ligt op
kalkrots de ruïne van het slot
:an de mooiste ruïnen in Thü-
verd door *Hendrik I* gebouwd
-1583 de zetel van een zijlinie
warzburg.
' is de naam van een stad en
)laats in het hertogdom Bruns-
ı aan den noordelijken zoom van
ı den spoorweg Halberstadt—
ıne. Zij ligt 234 m. boven den
2 Hervormde en 1 Katholieke
den Blankenstein, een dieren-
ıuziekschool, 2 inrichtingen voor
ngroeven, gieterijen, bierbrou-
ooftbouw. De stad telt (1900)
ı 10173 meest Hervormde in-
ımstreken vindt men ten O. van
.smauer, ten N. den Regenstein,
genkopf en het vroegere kloos-

ırmde vroeger onder den naam
raafschap en was een leen van
erstadt. In het begin der 12de
net het graafschap Regenstein
n dood van den laatsten graaf,
wam het graafschap in 1599 aan
3runswijk. In 1690 kwam Blan-
lwig Rudolf, den tweeden zoon
von Wolfenbüttel; in 1707 werd
:endom verheven en van 1714—
geregeerd, maar later voor goed
ereenigd, daar *Ludwig Rudolf*
n den 24sten Augustus 1796 tot
i 1798 woonde *Lodewijk XVIII*
.e in Blankenburg. Van 1807—
ıt tot het koninkrijk Westfalen.
g, *Heinrich von*, een Duitsch
geboren bij Keulen, den 7den Oc-
rad in krijgsdienst, nam als luite-
ontslag, vestigde zich te Breslau,
en Januari 1897 overleed. Hij
ıtsche Krieg von 1866" (1868),
ämpfe der nordamerikanischen
.sidentenwahl 1868" (1869). Van
hij lid van het Huis van Afge-
888 werd *Blankenburg* in den
en.
is de naam van een dorp in het
kt Sleeswijk, in romantische lig-
. gelegen aan den staatsspoorweg
en door een electrischen tram met
ı. Het heeft een Hervormde kerk,
, vele buitenverblijven van inwo-
rg, visscherij en reederij en telt
voners. In de nabijheid ligt de
hoog) met een mooi vergezicht,
(92 m.). Op eerstgenoemden heu-
vel liet aartsbisschop *Adalbert* in 1061 een vesting bouwen.

Blankenhain is de naam van een stad en badplaats in het groothertogdom Saksen-Weimar, in het distrikt Weimar, gelegen aan den spoorweg Berka—Blankenhain, 347 m. boven den zeespiegel. Het heeft 2 Hervormde kerken, een oud slot (tegenwoordig een krankzinnigengesticht), porseleinfabrieken, stoombierbrouwerij, enz. en telt (1900) 3217 inwoners, waaronder slechts 46 Katholieken. Jaarlijks vertoeven er 5—600 badgasten.

Blanket (het Fransche carte blanche; het Engelsche blank letter of attorney, blank charter, het Italiaansche carta bianca) is de naam van een in blanco geteekend, slechts met den naam van den schrijver voorzien stuk. Zoo spreekt men van blancovolmacht, volmachtblanket, wanneer de volmacht den naam van den gevolmachtigde of datgene, waarop de volmacht betrekking heeft, niet bevat, van wisselblanket, wanneer niets anders op den wissel staat, dan het gedrukte formulier, van blancoschuldbewijs, blancoaanwijzing, blanco quitantie, wanneer bijv. de som, en bij een wissel de remittent of de schrijver ontbreekt. Het gevaarlijke van zulke blanketten ligt, wegens het misbruik, dat ervan gemaakt kan worden, voor de hand. Vooral gevaarlijk is het blanco onderschrift in den wisselhandel.

Blanketsel. Daaronder verstaat men de stoffen, die gebruikt worden ter verbetering van de gelaatskleur, hetzij als schoonheidsmiddel of om te grimeeren; veelal zijn zij rood en wit. Zij worden met een poederkwast op de huid aangebracht. Het hoofdbestanddeel van fijn rood blanketsel is karmijn of saffloer. Andere soorten rood blanketsel bestaan uit anilinekleurstoffen, bijv. eosine. Voor het verven van de lippen dient een verdunde oplossing van karmijn in ammoniak en rozenwater. Het echte roode blanketselpapier, rouge végétal, rose végétale en rouge d'Espagne, bevat saffloer, de voor de huid minst schadelijke kleurstof. Een ander rood blanketmiddel is het alloxaan of schnouda, een wit poeder, dat aan de huid een roode kleur geeft. Tot wit blanketsel dienen onderscheiden zelfstandigheden uit het planten- en delfstoffenrijk, zooals zetmeel, rijstmeel, boonenmeel, gepraepareerde talk, enz.; voorts krijt, waarbij wel eens zinkwit gevoegd wordt, basisch chloorbismuth en bismuthnitraat (blanc d'Espagne en blanc de fard). Als vloeibaar wit blanketsel gebruikt men een mengsel van 1 deel Spaansch wit en 4 deelen oranjebloesemwater, alsmede van loodwit en rozenwater. Men heeft ook blauw blanketsel (fard bleu d'azur), dat uit gelijke deelen ultramarijn en talkpoeder bestaat. Op het tooneel wordt ook geel (oker), zwart en grijs blanketsel gebruikt. Men maakt het blanketsel ook in den vorm van staven of in doozen. Het bestaat dan uit blanketselpoeder en amandelolie.

Het gebruik van blanketsel is meestal hoogst nadeelig voor de huid.

Blanke wapens noemt men die, welke dienen om te stooten of te houwen, daar deze in den regel van blank metaal zijn vervaardigd, integenstelling met vuurwapens. Daartoe behooren bajonet-

ten, lansen en alle soorten van degens en sabels.

Blankvers was oorspronkelijk in het Engelsch een aanduiding voor rijmlooze verzen, doch is thans de naam voor rijmlooze verzen, die in vijfvoetige jamben zijn geschreven. Het blank vers werd in de Engelsche literatuur ingevoerd door *Henry Howard*, graaf van Surrey, als maat voor de epische poëzie, en vooral door *Milton* toegepast. Na *Milton* waren het voornamelijk *B. Thomson*, *Young*, *Cowper*, *Wordsworth* en *Tennyson*, die hun epische verzen in deze maat schreven. In de dramatische poëzie vond ze in 1562 ingang door het treurspel „Gorboduc" van *Norton* en *Sackville* en eenigen tijd later door *Marlowe* (door *Ben Johnson* derhalve „Marlowe's mighty line" genoemd). *Shakespeare* gebruikte deze versmaat ook voor zijn dramatische stukken en gaf haar daardoor nieuw leven. In de Duitsche literatuur komt zij voor in de 18de eeuw; zij trad in de plaats van de Alexandrijnen en werd het eerst door *Schlegel*, *Cronegk* en *Brawe* gebruikt. Door *Lessing's* „Nathan der Weise" en door *Herder* heeft zij in Duitschland in de hoogere dramatische poëzie het burgerrecht verkregen. In de Fransche letterkunde treft men ze niet aan. In de Engelsche epische en dramatische poëzie des te meer. Terwijl de eigenlijke blankverzen sedert *Bellamy* in de Nederlandsche letterkunde optreden, hebben de rijmlooze vijfvoeten — onder den invloed van Duitsche (en ook Engelsche) literatuur — in de Nederlandsche drama's der 19de eeuw, bijv. bij *Schimmel* en *Multatuli*, ingang gevonden.

Blanquette is de naam van de asch, die in Aigues-mortes, in het Fransche departement Gard, en in andere plaatsen aan de Fransche Middellandsche zeekust gelegen, verkregen wordt door het verbranden van zeeplanten. Deze asch was vroeger een voornaam handelsartikel wegens zijn hoog gehalte aan koolzure natron of soda. Zij wordt tegenwoordig nog gebruikt als ruw materiaal voor de jodiumbereiding, waarbij de koolzure natron en andere in deze asch voorkomende zouten dan als bijprodukten optreden. Zie ook *Barilla*.

Blanqui, *Adolphe Jérome*, een Fransch staathuishoudkundige, werd geboren te Nizza, den 21sten November 1798. Hij studeerde te Parijs in de philologie en staathuishoudkunde en werd in 1825 leeraar aan de Handelsschool te Parijs. Nu hield hij staathuishoudkundige voorlezingen, werkte in dagbladen en tijdschriften en deed belangrijke reizen door Europa. In 1830 werd hij aan het hoofd der Handelsschool geplaatst, en in 1833 na den dood van *Say* tot hoogleeraar benoemd aan het Conservatoire des arts et métiers. In 1838 werd hij lid van de Académie des sciences morales et politiques en hij begaf zich daarna naar Corsica, Algiers en Turkije, om er den maatschappelijken toestand gade te slaan. Hij overleed te Parijs, den 28sten Januari 1854. Hij heeft onderscheiden hoogst belangrijke werken over staathuishoudkunde geschreven, van welke wij vermelden: „Histoire de l'économie politique en Europe" (1838, 2 dln.; 4de druk, 1860) en „Des classes ouvrières en France pendant l'année 1848" (1849, 2 dln.).

Blanqui, *Louis Auguste*, een Fransch communist en broeder van den voorgaande, geboren den 7den Februari 1805 te Puget Theniers. Hij nam reeds vroeg deel aan geheime genootschappen,

en was weldra door
beginselen, die hij
ling in een aantal
dat hij in 1832
voor de jury had
zich den 12den en
van den opstand.
hem den 31sten Janu
straf werd in leven
derd, totdat de Febru
heid schonk. Te Par
republikeinen,
Maart, 16 April en
laatsten opstand
10-jarige gevangenis
tie van 1859 stelde
woonde hij tot in
In Juni 1861 werd
cratische woelingen
naar den kerker
der Republiek te Par
tober 1870 aan den
gen de regeering
was de ziel van den
1871 en werd den
commune, waarom
tot deportatie naar
werd wegens zijn
straf veranderd.
té dans les astres
altijd te Clairvaux
radicale partij te
genwoordiger; die
klaard, daar de
van zijn burgerrechten
gevangenis ontslagen
1sten Januari 1881.
maakt door *Dalou*,
hof Père-Lachaise.

Blansko is de naam
het Oostenrijksche
vië, gelegen in het
ligt aan de lijn W
denbach van den
Staatsspoorweg, heeft
bank, een slot, een
briek en een groote
vindt men talrijke
len, zooals men die
treft. De Punkwa
verdwijnt, komt na
loop weer in het dal
het Adamsdal heeft
langrijke praehistorische
gedaan. Blansko telt

Blarer, *Ambrosius*
vormers in het zuiden
serland, was een tijd
lanchton. Hij werd
April 1492, was
nedictijnen te Alp
maakte zich bekend
ther, ging tot de
door in 1521 uit zijn
weldra door den raad
predikant (1525). Bij
vorming regelde hij
den te Ulm, Esslingen

:og *Ulrich von Württemberg* ›m de Hervorming bij zijn on- ›n (1534). Hij stond er eenigen d der kerkelijke zaken, maar gedwongen om, wegens onee- strenge volgelingen van *Luther*, ıhanger van *Zwingli* beschouw- z terug te keeren. Hier ver- 1548, toen hij door het „Inte- erd, waarna hij in onderschei- ıten, vooral in Thurgau, werk- ›rf den 6den December 1564 te le pest. Hij heeft vele brieven an historische beteekenis zijn, n aantal geschriften na over de

een gemeente in Noord-Holland,). door de Zuiderzee en verder versum, Laren en Eemnes be- ij beslaat een oppervlakte van t 996 inwoners (1004). Langs kleigronden, welke als weiland ; verder bestaat de bodem uit zanddiluvium, bedekt met heide, ers. Er zijn mooie landschappen; een kunstmatige hoogte van 25 ısschen het dorp en de zee ligt Paviljoen. Landbouw is het hoofd- aan, doch de bevolking houdt zich ıet weven van grove stoffen. rikum ligt aan de stoomtram van Huizen en heeft een R. Katho- ervormde kerk. Nabij laatstge- *an Stachouwer*, heer van Schier- raven. In 1696 woedde er een lke de Hervormde kerk en vele hui- aricum is sedert eenige jaren de ze- n de Internationale-Broederschap. een dorp in de nabijheid van Cork en oud kasteel uit de 15de eeuw. hiervan bevat volgens de sage, eilijk te bereiken plek, een steen stone), die ieder, die hem kust, vleier maakt. Vandaar heeft „blar- ıis gekregen van ijdel woordenspel. astrologisch-mythisch woord, door ngevoerd ter aanduiding van een chenkend natuurbeginsel; vandaar *um*, volgens *van Helmont* de voort- cheppingskracht.

Bernard Heinrich, een Duitsch op- erd geboren te Jena, den 9den April ›cht aldaar de Latijnsche school le universiteit om er zich te wijden e en wijsgeerige studiën. In 1796 r aan het opvoedingsgesticht van Schnepfental en bleef er werkzaam Daarna woonde hij achtereenvolgens en plaatsen, het laatst te Walter- ıij den 26sten November 1832 over- reeks van opvoedkundige geschrif- ıd, van welke wij noemen: „Hand- chungswissenschaft" (1822—1824, apparbeiter" (1797; 5de druk, 1847), ler Kinder" (1800 — 1802, 4 dln.), gische Jugendfreund" (1804—1810, Papierformer" (1819) en „Naturbil-

Blasel, *Karl*, een Oostenrijksch tooneelspeler werd den 10den October 1831 te Weenen geboren. Oorspronkelijk werd hij opgeleid voor koorzanger, op zijn 18de jaar echter wijdde hij zich aan het tooneel en kreeg het volgende jaar, in 1851, zijn eerste engagement te Laibach. Nadat hij een tijd- lang andere rollen gespeeld had, ging hij tot de komische over, waarin hij weldra door zijn eigen- aardige begaafdheid een specialiteit werd. In 1863 werd hij verbonden aan den schouwburg te Wee- nen. Hier werd hij een der eersten van de ko- mische tooneelspelers. Nadat hij een aantal jaren aan het Carl-Theater was verbonden geweest, nam hij in 1885 de directie op zich van den Joseph- städter-schouwburg.

Bläser, *Gustav*, een Duitsch beeldhouwer, ge- boren te Düsseldorf, den 9den Mei 1813, kwam in 1833 in het atelier van *Rauch* te Berlijn. In 1845 begaf hij zich naar Rome, maar keerde, toen hij belast werd met de vervaardiging van een der acht marmergroepen op de slotbrug te Berlijn, naar deze stad terug. Voorts beitelde hij voor het slot te Berlijn het beeld van den profeet *Daniël*, het ruiterstandbeeld van koning *Friedrich Wilhelm IV* voor de brug over den Rijn te Keulen, het bronzen ruiterstandbeeld van *Friedrich Wilhelm III* voor Keulen, het bronzen standbeeld voor burgemeester *Franke* te Maagdenburg en de standbeelden van *Dante*, *Petrarca*, *Tasso* en *Ariosto* bij Potsdam. Hij overleed te Kannstatt, den 20sten April 1874.

Blasius, *de heilige*, bisschop te Sebaste in Cappadocië, die onder *Licinius* (316) den martel- dood heeft ondergaan. Daar hij een knaap, die bijna gestikt was door een graat in de keel, aanstonds hielp, wordt hij door het volk beschouwd als de beschermheilige tegen keelpijn. Zijn herinnerings- dag valt op den 3den Februari.

Blasius, *Ernst*, een Duitsch heelkundige, werd geboren te Berlijn, den 20sten November 1802. Hij studeerde van 1818 tot 1822 te Berlijn en ves- tigde zich in 1828 als privaat-docent aan de uni- versiteit te Halle. In 1830 werd hij er benoemd tot hoogleeraar in de geneeskunde en in 1834 tot directeur der kliniek. Hij overleed te Halle, den 11den Juli 1875. Tot zijn belangrijke geschriften behooren: „Handbuch der Akiurgie" (1830 tot 1832, 3 dln.; 2de uitgave 1839—1842), met een atlas, „Lehrbuch der Akiurgie" (1835; 2de uitgave, 1846; een uittreksel uit het eerste) en „Hand- wörterbuch der gesammten Chirurgie und Augen- heilkunde" (1836—1838, 4 dln.).

Blasnavac, *Milivoye Petrovic*, een Servisch generaal en minister, werd geboren in 1826 in het dorp Blasnavac. Hij trad vroeg in dienst, was in 1849 reeds majoor en bezocht toen de militaire scholen te Weenen en te Metz. Te Parijs legde hij zich toe op de staathuishoudkunde en in België op de werktuigkunde. Toen vorst *Michaël Obrenovic III* in 1860 den troon van Servië beklom, keerde *Blasnavac* terug naar zijn vaderland en werd er minister van Oorlog. Hij verbeterde er het krijgswezen en vormde er een nationale militie van 80000 man. Toen laatstgenoemde vorst in 1868 vermoord werd, plaatste zich *Blasnavac* aan het hoofd der regeering en wist de orde te handhaven. De Skoepschtina benoemde hem tot lid van het regentschap, gedurende de minderjarig-

heid van vorst *Milan*, belast met het regeeringsbeleid, en toen deze in 1872 het bewind aanvaardde, droeg hij *Blasnavac* de portefeuille van Oorlog en het voorzitterschap in het ministerie op. Hij overleed den 5[den] April 1873.

Blasphemie beteekent in het algemeen: eerrooving, in meer bepaalden zin: godslastering. In het Byzantijnsche keizerrijk werd het ook gebruikt in den zin van *majesteitschennis*.

In het Kanonieke recht was de godslastering, het vloeken en zweren strafbaar gesteld, volgens de oude opvatting van de 77ste novelle van het „Corpus Juris" „wie God lastert, die beleedigt God, prikkelt hem tot toorn en veroorzaakt, dat hij allerlei landplagen, hongersnood, aardbevingen en pestilentiën zendt. Tot verzoening van God moet de godslasteraar gestraft worden". Men werd daarvoor vervolgd door den geestelijken rechter. Evenzoo doen sommige oudere en nieuwere wetboeken in landen, waar de grens tusschen zedelijkheid en recht niet streng getrokken en volgehouden wordt.

Waar de Staat nog de bevoegdheid heeft, om zich met den godsdienst te bemoeien, daar vinden we nog dergelijke misdrijven in het strafwetboek als de blasphemie. De Staat, volgens de nieuwere begrippen, beperkt den kring der zedelijkheid, die door zijn kracht, zelfs met rechtsdwang, gehandhaafd moet worden, binnen zoo eng mogelijke grenzen en brengt zooveel doenlijk de ongeoorloofde daden tot het gebied der zedelijkheid terug, waar ieder overtreder alleen met zijn geweten heeft af te rekenen. In Duitschland is de blasphemie nog strafbaar. In de nieuwere wetgeving heeft men de opvatting, dat God door menschelijke handelingen beleedigd zou kunnen worden, verworpen en stelt men zich op het standpunt, dat de godslastering een beleediging inhoudt van het godsdienstig gevoel van anderen. Hieraan ligt de kerkelijke opvatting van God ten grondslag en niet het abstracte godsbegrip.

Blassière, *Jean Jacques*, een Nederlandsch wiskundige, werd geboren te 's Gravenhage in 1736, genoot het onderwijs van *Samuel Koenig* en was zelf de leermeester van *Jan Hendrik van Swinden*. In 1768 werd hij bevorderd tot doctor in de wijsbegeerte; ook was hij lid van onderscheiden genootschappen. Hij overleed te 's Gravenhage, den 8sten December 1791, onderscheiden werken van wiskundigen inhoud nalatend.

Blastoïdeeën is de naam van een klasse der *Zeeleliën* of *Crinoïdeeën* uit het palaeozoische tijdperk. Deze zijn voornamelijk bekend geworden uit de Amerikaansche kolenkalk. De pentagonale kelk heeft den vorm van een beker, is uit enkele kalkplaatjes samengesteld en is hoogstens 1 cm. lang. In plaats van armen treft men hier 5 van het midden uitgaande velden aan. Het voornaamste geslacht is *Pentremites*.

Blasz, *Friedrich*, een Duitsch letterkundige, werd geboren te Osnabrück, den 22sten Januari 1843. Hij studeerde van 1860—1863 te Göttingen en te Bonn, was als leeraar werkzaam aan verschillende gymnasia en werd in 1876 buitengewoon en in 1881 gewoon hoogleeraar te Kiel. In 1892 werd hij benoemd te Halle. Hij schreef o.a.: „Die griechische Beredsamkeit in dem Zeitraum von Alexander bis auf Augustus" (1865), „Die attische Beredsamkeit [illegible] —1898), en leverde [illegible] Ook heeft hij gep[illegible] Griechischen" (Leip[illegible] voortzetting van de [illegible] der biografiën van P[illegible] 1872—1875; van d[illegible] „Hermeneutik und Kr[illegible] wesen und Hand[illegible] der 3de oplage van K[illegible] matik der griechi[illegible] deeling I. Hannover [illegible] ta apostolorum" (G[illegible] kleine uitgave „Se[illegible] Romanam", 1896 [illegible] lichen Griechisch" (G[illegible] secundum Lucam" (L[illegible] secundum Matthaeum [illegible] lidis fragmenta" (L[illegible] en „Die Rhythmen [illegible] Leipzig, 1901). Ook [illegible] *H. Collitz* uitgegeven [illegible] schen Dialektinschrift[illegible]

Blatna is de naam [illegible] van Bohemen gelegen [illegible] van Pisek in een [illegible] vels omzoomd wordt [illegible] de gemeente bedraagt [illegible] sche kerk (uit het ja[illegible] laatste jaren gerestau[illegible] een grooten vijver ge[illegible] bare verzameling [illegible] moerfabrieken, 3 bie[illegible] fabrieken. Een steen[illegible] met de stad, een b[illegible] daaraan grenzende p[illegible] jaren oude eiken- e[illegible] worden.

Blau, *Jeronimus* [illegible] rechtsgeleerde, geboren [illegible] geschreven als advocaa[illegible] land. Hij werd achtere[illegible] sionaris der steden Lee[illegible] landschaps-advocaat [illegible] van Leeuwarden en [illegible] Hij was tevens een [illegible] overleed den 3[den] De[illegible]

Blau, *Hieronymus* [illegible] voorgaande. Hij st[illegible] ningen en te Franeker [illegible] Leeuwarden, daarna [illegible]

Blau, *Quiryn* de [illegible] en rechtsgeleerde. Hij [illegible] den 20[sten] Augustus 17[illegible] tijd gekozen tot [illegible] Na de voleindiging [illegible] taris van de stad Lee[illegible] kum, van de Provin[illegible] stad Hindeloopen, al[illegible] Hof van Friesland [illegible] ber 1780.

Blau, *Theodorus* [illegible] den voorlaatste, werd [illegible] 23sten December 1729 [illegible] te Utrecht in de go[illegible] aarsambt waar te O[illegible] te Groningen, gaf [illegible] leed den 17[den] Januari [illegible]

rmann, een beoefenaar der
nde, werd geboren te Nord-
pril 1828. Hij bezocht de uni-
n werd later attaché bij het
stantinopel. Verder deed hij
in het Oosten en werd in
sul-generaal voor Bosnië en
ier werd hij in 1873 als Duitsch
r Odessa verplaatst en over-
sten Februari 1879. Hij heeft
ngrijke werken uitgegeven,
lle Zustände Perziens" (1858),
und der Herzegowina" (1877),
langrijke opstellen over munt-,
volkenkunde in verschillende

n Oostenrijksche schilderes,
vember 1847 te Weenen ge-
leerlinge van *Aug. Schäffer*
W. Lendinschmit te Mün-
l studiereizen in de Oosten-
en, in Nederland en in Italië
oor haar schilderijen dan ook
leze streken; echter schilderde
erfstlandschappen. Voor haar
ter", verkreeg zij in 1883 in
vermelding. Hare „Landpar-
in het bezit van den keizer van
Zur Frühlingszeit" in dat van
an Beieren. Verder schilderde
Amsterdam", de „Triumfboog
e" en een „Straat te Venetië".
zij met den schilder *Heinrich*
egenwoordig te Weenen.
ce glauca Vieill.) is een vogel
grootte uit het zuidelijk deel
Zijn kleur is groenachtig blauw
gelen ring om de oogen en dito
szijden van de onderkaak. De
nig in de dierentuinen voor. Bij
hennep, haver en maïs kan hij
leven blijven.
is de hoofdstad van het gelijk-
burgsche Donaudistrikt, in de
e Blau en de Ach en aan den
m—Sigmaringen gelegen. 514 m.
egel. Het heeft 2 Hervormde
r de Gotische kloosterkerk, met
len, een prachtig altaar en veel
et schip van de kerk wordt
gymnastiekzaal gebruikt), een
een evangelisch-theologisch se-
roegere Benediktijnenabdij, een
hoogere burgerschool, een recht-
sterij, 3 groote cementfabrieken,
enz. Het heeft (1900) 3114 in-
abijheid, aan den voet van de
de Blau in den zoogenaamden
aldaar). Het klooster te Blau-
or *Anselm*, een voorvader van
n Tübingen, gesticht. In 1447
or koop aan Württemberg. Daar
is, heeft zij dikwijls last gehad
gen, vooral in 1752, 1809 en

illen (*Pilulae Blaudit*), zoo ge-
Franschen geneesheer *Blaud*
es in 1774 en overleden te Beaucaire in 1858), werden door hem aanbevolen bij bloedarmoede en bleekzucht. Ieder van deze pillen bestaat uit 150 mgr. zwavelzuur ijzer en koolzuur kalium met tragacanthslijm als bindmiddel. Tijdens de bereiding wordt koolzuur gevormd. De gewone dosis is 3 × daags 3 pillen.

Blaurer, *Ambrosius*. Zie *Blarer*.

Blautopf is de naam van een merkwaardig waterbekken bij Blaubeuren in Württemberg, aan den voet van een steilen rotswand, 515 m. boven de oppervlakte der zee gelegen. Uit haren schoot ontspringt de Blau. Zij heeft een middellijn van 40 tot 42 m. en een diepte van 20 m. Het water heeft een donkerblauwe kleur en begint bij het smelten der sneeuw of na regenvlagen doorgaans te woelen en te koken. In vroegeren tijd gold dit waterbekken voor heilig.

Blauw is een der 3 hoofdkleuren: het vormt met rood het paars en met geel het groen. Men noemt een voorwerp blauw, wanneer van het witte licht, dat er op valt, hoofdzakelijk de blauwe stralen worden teruggekaatst. Een doorschijnend lichaam is blauw, als het voornamelijk of alleen de blauwe stralen dóórlaat. Vooral de blauwe stralen en die, welke in het spectrum nog verder naar den kant van het blauw gelegen zijn, oefenen chemische werking uit. De andere stralen hebben dit vermogen ook, maar in mindere mate. Bij doorgang door een prisma worden de roode stralen het minst gebroken, de blauwe stralen het meest. De sterkte van het blauw van den hemel, die afhankelijk is van den toestand der atmosfeer, wordt gemeten door vergelijking met kleurenmengsels van blauw en andere kleuren, bijv. mengsels van Berlijnsch blauw en loodwit. De daarvoor dienende toestellen heeten cyanometers.

Blauwbaard is de naam van den hoofdpersoon van een volksverhaal. Dit laatste is van Franschen oorsprong en vermeldt, dat ridder *Raoul*, op reis gaande, aan zijn gemalin den gouden sleutel van een vertrek toevertrouwde met het bevel, om er geen gebruik van te maken. Door nieuwsgierigheid gedreven, ontsluit zij die kamer en laat, daar zij er sporen van moord ontdekt, van schrik den sleutel in een bloedplas vallen. Vruchteloos beijvert zij zich, om den sleutel van bloedvlekken te zuiveren. Haar echtgenoot merkt daardoor op bij zijn terugkeer, dat zij ongehoorzaam is geweest, en brengt haar om het leven. Vijf andere vrouwen zijn evenmin tegen de proef bestand en ondergaan hetzelfde lot. De wreedaard wil eindelijk ook zijn zevende vrouw wegens dezelfde overtreding vermoorden, doch hare drie broeders snellen haar te hulp en doen *Blauwbaard* sneuvelen. *Grétry* heeft daaraan het onderwerp ontleend van zijn opera „Raoul", en ook anderen hebben deze stof op een dichterlijke wijze bewerkt. De sage heeft misschien een historischen grondslag in het leven van *Gilles de Retz*, in 1440 bij Nantes terechtgesteld.

Blauwbok (*Hippotragus leucophaeus* Pallas) is de naam van een antilopensoort, die in het binnenland van Afrika leeft. Zij kan 1,6 m. hoog en 2 m. lang worden, heeft zwarte, geringde tot 70 cm. lange horens, blauwe of geelachtig-grauwe haren, terwijl de nekmanen een lichtgrauwe kleur vertoonen. De blauwbok is een moedig en vurig dier, dat den jager wel eens aanvalt. Het dier

wordt zeer zelden naar Europa overgebracht. De gevangenschap verdraagt het goed, maar het wordt boosaardiger, naarmate het ouder wordt. Men voedt het met haver, gerst, maïs enhooi.

Blauwborstje (*Cyanecula*) is een zangvogel uit de familie der echte zangers, die in Europa en Azië voorkomt. De veeren zijn bonter dan die van het roodborstje; vooral is het lazuurblauw van de borst en de keel bij de mannetjes zeer glanzig en opvallend. In deze blauwe keelvlek hebben de Zweedsche-blauwborstjes, in het Noorden der Oude Wereld, een kaneelkleurige, het Witvlek-blauwborstje, dat in Duitschland en ook wel eens in ons land voorkomt, een witte ster.

Het blauwborstje verschijnt bij ons in April en

Zweedsch blauwborstje *(Cyanecula*

verlaat ons weer in September. Het voedt zich met insekten en wormen, ook met bessen. In gevangen staat wordt het spoedig tam; men voedt het met week voedsel, miereneieren en meelwormen. Vijf blauwgroene eieren worden afwisselend door het mannetje en het wijfje in een goed verborgen nest uitgebroed. In mooie zomers broeden ze zelfs twee keer. In het N. van Europa wordt het wel als kamervogel tot het wegvangen van vliegen gebruikt.

Blauwe aarde is de naam van een zandige leemlaag, in de onderste lagen van het oligoceen, voornamelijk voorkomend op het Pruisische schiereiland Samland. Deze blauwe aarde bevat zeer veel barnsteen. Zij ontleent hare blauwe kleur aan

het glauconiet,
1,25—6 m. dik
soorten en zeedieren.

Blauwe bergen
van onderscheiden
weinig bekend
van Oregon, dat
hoogte bereikt van
canons doorsneden
de Snake River.
hoorend gebergte
dan een gebergte
delijk een gebergte
tralië (zie aldaar).

Blauwe boeken
Groot-Brittannië

diplomatieke
paalde onderwerpen,
met het doel,
ment te worden
naam aan hunne

Blauwe grot.

Blauwe kleurstoffen
van kobalt, koper,
plantaardige stoffen,
bessen. Tevens
uit de teer der
stoffen.

De voornaamste
goblauw, Berlijnsch
blauw, kalkblauw,

heblauw. Het anilineblauw,
, Alizarine- en nieuwblauw,
luline zijn kunstmatige or-
.
s het onderscheidingsteeken,
-onthouders en wordt ook in
ikt.
is de naam van een interna-
h ten doel stelt, de drank-
de matigheid in het drinken
werd den 21sten September
bij het congres tot bevorde-
id, door den predikant *Rochat*

nt *Bovet* werd het Blauwe
itserland verbreid, vanwaar
id, Frankrijk, België, Neder-
ingang gevonden heeft. Het
zwakken de verplichting op,
che dranken geheel te onthou-
en hun gelofte van onthou-
nen. Deze gelofte duurt eerst
r voor langeren tijd. Zij mogen
lmaal en op voorschrift van
gebruiken. Jonge lieden, be-
ie de gelofte onderteekenen,
n eigen bond. De hulpcomités
an hen, die voor den drank
en hen op, om toe te treden
In 1886 werden de interna-
La Chaux-de-Fonds vastge-
ng is op politiek- en kerke-
Op verschillende wijzen, bijv.
huisbezoek, door het versprei-
, door het voorbeeld van de
ing van koffiehuizen, tracht de
dental uit te breiden. Zij heeft
s. De laatsten verplichten zich
eftijd van 3 maanden. In 1901
geheel 646 vereenigingen met
angers, en wel 16644 in Zwit-
Duitschland, 2600 in Frankrijk,
overigen in Oostenrijk-Honga-
Onder deze 31741 waren 9431
s.

endief is de naam van een in-
gel (Maart—October), behoo-
der Valkachtigen (*Circus cya-
aneus*). In Gelderland wordt hij
ve slootvogel, in Noord-Brabant
ngen *blauw schild* en in Fries-
en *blauwe hanenschrobber* ge-
niet zeldzaam voor in lage,
.

ndag is de naam van zoodanige
oral in vroeger dagen door vele
in ledigheid werden doorge-
hier en daar tot vergoeding
gen, waarop zij gehouden waren
am is afkomstig van den maan-
van de vasten, zoo genoemd,
lette bekleeding aan het altaar
t in de R. Katholieke kerken.
overgegaan op elken maandag,
feestdag maakt.
s de naam van een staatkundige
ntinopel ten tijde van keizer
ie aldaar).

Blauwenberg is de naam van een keten in het noordelijke deel der Zwitsersche Jura, ten Z.W. van Bazel en ten N. van het stadje Laufen aan de Birs gelegen. De keten strekt zich uit tusschen de Birsig en de Birs, loopt van het W. naar het O. en is 12 km. lang. Het westelijk gedeelte, de „Brunnenberg" verheft zich tot 878 m., het middelste, de eigenlijke Blauwenberg, tot 836 m. Ten Z.O. van den kam rijst de Eggberg op en vormt met de tegenover liggende Juraketen het schilderachtige „Klus von Pfeffingen".

Blauwe Nijl is de naam der oostelijke bronrivier van den Nijl (zie aldaar).

Blauwe rivier. Zie *Jang-tse-Kiang*.

Blauwe visch of *Springer* (*Temnodon saltator Cuv.)* is de naam van een visch uit de familie der bastaardmakrelen (*Carangidae*). Hij wordt 30—60 cm. lang; de kleur is grijsachtig en op den rug blauwgroen. Hij komt voor in alle zeeën, maar in groote scholen aan de oostkust van Amerika in de gematigde luchtstreek, waar hij op haringen jacht maakt en waarbij hij dikwijls boven de wateroppervlakte springt. Hij wordt daar in groote menigte gevangen. Zijn vleesch is zeer smakelijk. Aan het meer van Constanz wordt hij gezouten en gerookt als een soort bokking in den handel gebracht.

Blauwe vos. Zie *Vos*.

Blauwkous is de naam, dien men geeft aan geleerde vrouwen, die met hun geleerdheid te koop loopen en hunne vrouwelijke plichten verwaarloozen. Hij is in Engeland ontstaan, waar zich te Londen in de 18de eeuw eenige heeren en dames tot een letterkundige club vereenigden. In deze vereeniging was *Stillingfleet* een der hoofdpersonen en daar hij, zijn toilet verwaarloozende, zich met blauwe lange kousen vertoonde, kregen de leden dier vereeniging dezen bekenden bijnaam. De spottende beteekenis heeft het woord eerst langzamerhand gekregen. Deze verklaring vindt men in het boek van *Doran* over lady *Montague*, hoofdstuk II.

Blauwpot. Zie *Blautopf*.

Blauwraaf (*Cyanocorax* Boie) is de naam van een vogelsoort, die tot de familie der Raven behoort. De 40 soorten van deze familie bewonen Zuid- en Middel-Amerika. De meest bekende, die men ook dikwijs in dierentuinen aantreft, zijn de *Braziliaansche* (*Cyanocorax cyanopogon* Wied), met een blauwachtig witten hals en een wit onderlijf, en de *Kapdragende blauwraaf* (*Cyanocorax chrysops* Vieill.), met een lichtblauwen hals en een wit onderlijf. Zij bezitten een mooien vederdos en een sierlijke kuif. Bij het gebruik van week voedsel met veel fijn gehakt vleesch kunnen ze dikwijls vele jaren in het leven blijven.

Blauwsel is de naam eener blauwe stof, die in poedervorm of als kleine bolletjes in den handel komt en gebruikt wordt bij het wasschen van linnen en witten van muren, om een gelen tint, die anders zou optreden, te vermijden. Het bestaat uit potaschhoudend kobaltglas, dat tot fijn poeder wordt gestooten. De beste soort heet *koningsblauw*. Zie ook *Ultramarijn*.

Blauwververij. Zie *Ververij*.

Blauwzucht (*Morbus coeruleus cyanose)* is een symptoom van verschillende ziekten, zich uiten-

de in een blauwe verkleuring, die of locaal of over het geheele lichaam verspreid kan zijn, en waarvan gebrek aan zuurstof in het bloed de gewone oorzaak is. Onder de **eigenlijke blauwzucht** (*morbus coeruleus*) verstaat men de blauwe verkleuring als uiting van een aangeboren hartgebrek, terwijl de blauwe verkleuring als symptoom van andere aandoeningen als **cyanose** wordt onderscheiden.

Soms direct na de geboorte, soms eerst na eenige jaren doen zich bij de kinderen met aangeboren hartgebrek de symptomen der blauwzucht voor. In het begin alleen bij schreien of hoesten, later ook spontaan, vertoonen zij eerst alleen aan handen, voeten en gezicht, doch vrij spoedig ook over het geheele lichaam de typische blauwe verkleuring. De geheele ontwikkeling der kinderen blijft in vergelijking met normale kinderen aanzienlijk terug. Het verloop is steeds ongunstig en de patiënten bereiken zelden het 10de, nooit het 20ste levensjaar. De behandeling kan uit den aard der zaak slechts een afwachtende zijn en alleen daarin bestaan, de kinderen zooveel mogelijk voor schadelijke invloeden te behoeden. Zie verder *Cyanose*.

Blauwzuur of cyaanwaterstofzuur (HCN) is een zeer sterk vergif. In zeer verdunde oplossing komt het voor in „bitteramandelwater" (zie aldaar) en in „laurierkerswater". In bittere amandelen zelf komt het niet voor. Worden deze uitgeperst, dan bevat het sap *amygdaline*, dat onder wateropname, door toedoen van een ferment „*emulsine*" geheeten, zich splitst in blauwzuur, benzaldehyde en druivensuiker. Het zuur kreeg den naam blauwzuur, omdat het in verband staat met Berlijnsch blauw. In scheikundig opzicht gelijkt het op de halogeenwaterstofzuren, maar het is veel zwakker, zoodat zelfs koolzuur het uit zijne alkalizouten verdrijft. Het is kenbaar aan den eigenaardigen reuk naar bittere amandelen. Zoowel de dampen, als de oplossing in water werken direct doodelijk op kleinere dieren. Voor menschen is de doodelijke dosis 50 milligram; het beste tegengift is waterstofsuperoxyde in een 3% oplossing.

Blauwzuur werkt verlammend op de ademhalingsorganen en krampstillend. Daarom worden de bovengenoemde vloeistoffen in de medicijnen gebruikt. Ook de in bergstreken veel gebruikte dranken „kirschwasser" en „slibowitz" bevatten in geringe hoeveelheid deze stof. Zijn zouten heeten *cyanieden*.

Blavatsky, *Helene*, een Russische theosofe en schrijfster, eigenlijk *Jelena Petrowna Blawatskaja*, geboren *Hahn*, behoorende tot een adellijke familie uit Mecklenburg, die zich in Rusland gevestigd had, werd den 31sten Juli 1831 te Ekaterinoslow in Zuid-Rusland geboren. Haar moeder stierf, toen zij nog een kind was, waarop zij te Saratow bij hare grootouders kwam. Reeds in hare jeugd openbaarden zich de eigenaardige en buitengewone vermogens van helderziendheid, enz. Ook onderscheidde zij zich reeds vroeg door een onbeteugelbare zucht naar onafhankelijkheid en opstand tegen allen dwang en alle gezag, welke haar later tot een der krachtigste bestrijders maakte van dogma's op elk gebied. Den 7den Juli 1848 huwde zij den reeds bejaarden generaal ... is eigenlijk ... worden; reeds ... lijke van den ... noot en begon ... Indië, Zuid-Ame... In 1858 keerde ... daar tot 1864 ... Europa, om zich ... Indië en Tibet ... aanraking kwam ... manen, in wier ... gewijd. In 1873 ... kwam den 7en ... Nieuwe Wereld ... strijd tegen de ... in Amerika voor ... York doorgebracht ... en occultisme ... vele tijdschriften ... In October 1874 ... een spiritistisch ... kolonel *Henry S*... New-York, dien zij ... inzichten wist te ... de bewijzen gaf ... samenwerking met ... 1875 te New-York ... kolonel *Olcott* werd ... wijl *Blavatsky* ... vergenoegen met ... den titel van ...

In 1883 keerde ... om daar, vooral ... der theosofische ... stichtte zij er het ... bringer" (thans „Th... rijs „La revue the... Tijdens haar verblijf ... „Isis Unveiled" ... uitgegeven, dat ... gaf tot de esoteri... ten. Te Londen ... zij van 1885—1891 ... gelijke strekking „... thesis of science ... eens twee zware ... vermeerderd met ... uit nagelaten ... Unveiled" als „The ... rekend worden ... die de negentiende ... sofisch gebied. Zoo ... seerd was op ... wereld volkomen ... en zijn commentaar ... het eveneens ... schriften" in dicht... dig. „The voice of ...

Haar dichterlijke ... gaven, welke zij ... nis paarde — een ... die geenerlei weten... — komen ook ... nen nagelaten werk ... tal korte verhalen ... een bundel ... schenen brieven ...

ki **Vyestnik** (de Russische
ı **the caves** and jungles in
·hreef zij nog een meer be-
theosofie in vragen en ant-
eosophy", en een „Theoso-

, met hare tallooze artikelen
ere tijdschriften een hoogst
·kundige nalatenschap. Of-
·r Theosofische Vereeniging
geheel aan haren medewer-
·rliet, was zij toch het mid-
.e beweging en de leermees-
de leerlingen vormde. Zij
den 8sten Mei 1891 in den
: leerlingen. Het is zeker de
t deze veel aangevallen en
ook tegenover hare leerlin-
ıuitengewone liefderijkheid
enge waarheidsliefde paarde,
laats in de harten dier leer-
·als kan blijken uit het ge-
ingland „In Memoriam".
ı van een rivier in noordwes-
ıtspringt in het departement
·ijnt daarna over een afstand
·otsen, stroomt in het depar-
ır het Z., neemt de Scorff
loop van 140 km. in de baai
.tlantischen Oceaan uit. Van
ormt zij een gedeelte van het
ar Nantes, van Pontivy tot
ıeens kunstmatig bevaarbaar
lavet) en van Hennebont af
r zeeschepen bevaren.
ım van een fabriekstad in het
p Durham, gelegen aan de
el van eén hangbrug over de
·rwijderde Newcastle verbon-
indt men kolenbeddingen. Zij
woners.
e-Luce is de naam van een ar-
.ad in het Fransche departe-
·n rechteroever van de gelijk-
en Bordeaux. Zij ligt aan de
Sainte-Luce—St. Mariens en
weg Saint-Ciers—Saint-An-
ad bestaat uit de onbeschermd
ende benedenstad en de daar
52 door *Vauban* gebouwde ci-
ı stroom bevindt zich op een
Aan de overzijde verheft zich
ler heeft zij een handelsrecht-
·en scheepvaartschool, een ri-
3952 inwoners, die zich met
van olie en kaarsen, scheep-
ijn, brandewijn, koren, ooft en

meinen heette zij *Blavia* (*Bla*-
euw werden de bewoners door
ristendom bekeerd. In de kerk
·erd, volgens de sage, *Roland*
erd de plaats door *Dunois* aan
rukt. Van 1832—1833 werd
rry hier gevangen gehouden.
een Fransch schrijver, geboren
den Mei 1813, was de zoon van
ançois Henri Joseph Blaze
(*Castil-Blaze* genaamd, 1784—1857), noemde zich naar den Engelschen familienaam zijner moeder *Blaze de Bury*. Sedert 1834 publiceerde hij in de „Revue des Deux Mondes" talrijke gedichten. Hij leverde voor een deel onder den naam *Hans Werner* onderscheiden opstellen over Duitsche letterkunde in genoemd tijdschrift, vertoefde geruimen tijd in Duitschland, vervaardigde een vertaling van den „Faust" van *Goethe* en „Poésies de Goethe" (1843) en schreef: „Ecrivains et poétes d'Allemagne" (1846, 2 dln.). Van zijn verdere werken moeten nog genoemd worden: „Margaritus" (1835), „Les maîtresses de Goethe" (1872), „Musiciens du passé, du présent et de l'avenir" (1880), „Alexandre Dumas" (1885), „Dames de la Renaissance" (1886) en „Goethe et Beethoven" (1892). Hij overleed den 17den Maart 1888 te Parijs.

Zijn dochter (gestorven in December 1902 te Parijs), die na den dood van haren vader een langen tijd in Engeland doorgebracht had, schreef als Mlle. *Blaze de Bury:* „Un divorce royal Anne Boleyn" (1890), „Profils shakspeariens" (1891), „Dames d'hier et d'aujourd'hui" (1898) en „Les romanciers anglais contemporains" (1900).

Blazoen. Zie *Wapenkunde*.

Blechnum. Het geslacht *Blechnum* vormt een der schoonste geslachten uit de familie der *Aspleniaceeën* die een hoofdafdeeling uitmaakt van de varens. Zooals bekend is behooren de varens tot de hoogst ontwikkelde cryptogamen en bezitten typische geledingen in wortels, as en bladeren. Alle varens verlangen een beschaduwde standplaats en veenachtigen of heideachtigen grond. Van Blechnum komen zoowel struik-, als boomvarens voor, en daar vele uit een gunstiger klimaat dan het onze afkomstig zijn, moeten die steeds in kassen gekweekt worden. Voor kascultuur zijn geschikt: *Blechnum Patersonii* van Nieuw-Zeeland, *Blechnum punctulatum* van Zuid-Afrika, *Blechnum occidentalis* van tropisch Amerika, *Blechnum australis* van Zuid-Afrika. *Blechnum brasiliensis* van Brasilië. Voor de cultuur buiten: *Blechnum spicant*; en *Blechnum alpinum*.

Bledow, *Ludwig*, een Duitsch schaakspeler, geboren den 27sten Juli 1795 en overleden den 6den Augustus 1846 als leeraar in de wiskunde aan het Köllnsche gymnasium te Berlijn, onderscheidde zich zoowel door zijn sierlijk spel, als door zijn uitgebreide kennis van de schaakliteratuur. Hij is de stichter van de Berlijnsche schaakschool en heeft merkwaardige verzamelingen van schaakpartijen uitgegeven. Zijn „Korrespondenzpartien, gesammelt und erläutert" werden, belangrijk vermeerderd, door *M. Lange* (1872) opnieuw uitgegeven. Ook bewerkte hij een honderdtal schaakproblemen, afkomstig van den beroemden Syrischen schaker *Stamma*. *Bledow* gaf ook de eerste Duitsche „Schachzeitung" (Berlijn, 1846, v.v.) uit.

Bleek, *Richard*, geboren te 's Gravenhage in 1670, zou tot tooneelspeler worden opgeleid, maar oefende zich met ijver in de schilderkunst en begaf zich vervolgens gedurig naar Londen, waar hij vele portretten schilderde. In 1695 of 1696 werd het vaartuig, waarop hij zich bevond, door een Franschen kaper in den grond geboord en hijzelf na langdurig rondzwemmen en vergeefsche smeekingen ten laatste door den vijand gered. Arm en berooid keerde hij terug, maar weldra ging hij op-

nieuw naar Engeland en eindelijk vestigde hij er zich met zijn huisgezin. — Zijn zoon *Pieter Bleek*, een bekwaam portretschilder en graveur, woonde eveneens te Londen en overleed aldaar in 1764.

Bleek, *Friedrich*, een Protestantsch theoloog, werd geboren te Ahrensbök in Holstein, den 4den Juli 1793, studeerde eerst te Kiel en vervolgens te Berlijn in de godgeleerdheid, vestigde zich in laatstgenoemde stad als privaatdocent en werd er in 1823 buitengewoon hoogleeraar in de theologie. In 1829 werd hij gewoon hoogleeraar te Bonn, en overleed aldaar den 27sten Februari 1859. Hij heeft onderscheiden werken geschreven van godgeleerden inhoud, van welke wij noemen: „Der Brief an die Hebräer" (1828—1840, 3 dln.), „Beiträge zur Evangelienkritik" (1846), „Einleitung in die Heilige Schrift" (1860—1862, 2 dln.; dl. 1, 6de druk, 1893; dl. 2, 4de druk, 1886), „Synoptische Erklärung der drei ersten Evangelien" (1862, 2 dln.), „Vorlesungen über die Apokalypse" (1862) en „Vorlesungen über die Briefe an die Kolosser" (1865).

Bleek, Wilhelm Heinrich Immanuël, een taalkundige en een zoon van den voorgaande, werd geboren te Berlijn, den 8sten Maart 1827. Hij bezocht de universiteit te Bonn en legde zich hier en later aan die te Berlijn met ijver toe op de Oude letteren. Hij strekte zijn studiën vervolgens uit tot de Afrikaansche talen, begaf zich naar dat werelddeel, en reisde er $1^1/_2$ jaar in het binnenland, vertoefde daarbij soms maanden aaneen in de hutten der inboorlingen om zich met den toestand en de taal van deze bekend te maken. In 1856 bezocht hij Kaapstad, waar hij bibliothecaris werd van de door *Grey* aan de kolonie geschonken bibliotheek. Hij overleed in Kaapstad, den 17den Augustus 1875. Zijn voornaamste werken zijn: „The library of Sir George Grey" (Kaapstad, 1858—1859, 2 dln.), het door *Bleek* in verbinding met andere geleerden geschreven „Handbook of African, Australian en Polynesian philology" (Kaapstad, 1858—1863, 3 dln.), de onvoltooide „Comparative grammar of South African languages" (Londen, 1862—1869, 2 dln.), „Reynard the Fox in South Africa" (Londen, 1864), een verzameling Zuid-Afrikaansche fabels en sprookjes en „Ueber den Ursprung der Sprache" (met een inleiding van *E. Haeckel*, Weimar, 1868; in het Engelsch New-York, 1869).

Bleeken heeft ten doel spinvezels, namelijk vlas, hennep, jute, katoen, wol, alpaca, zijde, enz., alsook hiervan vervaardigde stoffen, zooals garens, weefsels, enz., van vreemde kleurende zelfstandigheden te bevrijden. De plantaardige vezel, die uit kleurlooze cellulose bestaat, biedt weerstand aan vele oxydeerende middelen, terwijl de kleurende stoffen hierdoor veelal vernietigd worden. Bij wol, haar en zijde volgt men echter een andere methode.

In de bleekerij worden scheikundige en mechanische middelen aangewend. Brengt men het gebruik van alkalische loogen, hetwelk steeds voorafgaat, niet in rekening, dan behooren de scheikundige bleekmiddelen voor het grootste deel tot de oxydeerende stoffen. Zij werken door de vorming van zuurstof in statu nascendi, die daarbij een krachtiger oxydeerend vermogen bezit dan gewone zuurstof.

De veldbleek [illegible]
is een ozonbleek [illegible]
oxydeerd worden [illegible]
stof.

Het bleeken [illegible]
een oxydatieproc[illegible]
vele plantaardige [illegible]
dingen onder [illegible]
drogen wordt [illegible]
komt de kleur [illegible]
bleekte stoffen [illegible]

Vroeger meende [illegible]
de kleurstoffen [illegible]
gen vormde, die [illegible]
sterkere zuren [illegible]
den werden en [illegible]
kelijke kleur [illegible]
ander inzicht [illegible]
zuur werkt niet [illegible]
werken is water [illegible]
kleuren worden [illegible]
gemaakt; de roode [illegible]
tegen bestand. [illegible]
werpen, door zwa[illegible]
hunne kleur door [illegible]
middel. Ook aether [illegible]
terzuur, benzine, [illegible]
kleur terug, maar [illegible]
verwijdering van [illegible]
pen. Zoo werken [illegible]
salpeterzuur, chloor [illegible]
looze verbindingen [illegible]
stof worden even[illegible]
en koude. Droog [illegible]
aan de gebleekte [illegible]
verbinding, zwavel[illegible]
en in beide gevallen [illegible]
terug. Geel wordt [illegible]
ook geen dierlijk geel [illegible]
kanarievogels. To[illegible]
velzuur, alsmede [illegible]
loop geheel anders [illegible]
veligzuur goed [illegible]

Onder de metho[illegible]
beste, welke de [illegible]
wegneemt en de [illegible]
stemd, zoo min [illegible]
eigenlijke bleeken [illegible]
vaak andere zelfsta[illegible]
uit de stoffen [illegible]

Wij vestigen het [illegible]
bleek of de werk[illegible]
op linnen, hennep [illegible]
is van ouds gebrui[illegible]
tig gehouden en [illegible]
licht blootgesteld [illegible]
bindingen verander[illegible]
water. De veldblee[illegible]
werkt om die rede[illegible]
als uit het gew[illegible]
niet aan te bevelen [illegible]
tot de kunstmatige [illegible]
oude methode [illegible]
kokend water of [illegible]
eerste 2, in de [illegible]
kookte ze gedurende [illegible]
en legde ze eindelijk [illegible]
Dan werden zij [illegible]

gebleekt, en men zette zulks
voldoenden graad van wit-
len. Daarna legde men de
n in zure melk, en later $^1/_2$
wavelzuur. Nadat dit 3 of
s, had men het bleeken vol-
tijd vereischte van 6 weken
rom kostte in vroegeren tijd
l, als de vervaardiging der

ot de veldbleek merken wij
kveld een zandgrond of een
en, en dat lang gras allicht
de stoffen, zoodat men deze
t te spannen. Zij mogen niet
zer in aanraking komen, en
gebruikt, moet zacht, helder
ezen. Op vele plaatsen heeft
de stoffen niet te bevoch-
hieraan den naam van *droge*
en van linnen weekt men dit
oud water, hetwelk ieder et-
rdt, waarna men de stof uit-
veld, gedurig met water be-
en aan de éene en dan 3 dagen
laat bleeken. Dan wordt zij
ogd, voorts bij herhaling ge-
eindelijk met zeep gewasschen,
gespoeld, uitgewrongen en ge-

hiedt op verschillende wijzen.
en stuk linnen opgevouwen in
ver spreidt men een laken en
hoeveelheid houtasch, waarna
r opgiet, de loog telkens onder
en er weder van boven laat
lijk de kuip gevuld en goed
haar een etmaal staan. Daarna
nen er uit, spoelt het uit en
gens op het bleekveld. In plaats
men ook soda of potasch ge-
s worden op de veldbleek niet
rliezen er 20 à 25% van haar

k worden de kleurende stoffen
n oxydatieproces. Door den in-
licht ontstaat uit de zuurstof
water ozon, wellicht ook water-
de stoffen werken oxydeerend.
n water bevordert het proces.
ken herhaaldelijk begieten voor-

hloorbleek is het eerst ingevoerd
1785. Eerst werkte men met
ter met verdund chloorwater.
rkte, dat de stoffen vaak geel
nen ze met alkaliën en zoo kwam
bij Parijs tot het gebruik van
alkaliën. *Tennant* te Glasgow
798 door chloorkalk. Verbonden
ook nu nog het chloor op de
n tot het bereiden van bleek-

heden van den bleeker zijn: het
nvoegen der stoffen, het zengen,
eerste wasschen, het loogen in
eggen in zuren en uitwasschen,
bijtende loog, het wasschen, het

behandelen met bleekwater, het leggen in zuren, het wasschen, het loogen met natronloog, het leggen in zuren, het wasschen en uitwringen, het rollen, het pappen en drogen, het kalanderen, vouwen en stempelen.

Van het *merken* en *vouwen* valt niets bijzonders te zeggen. Het *zengen* geschiedt met een roodgloeiend ijzer of een glasvlam, waardoor de uitstekende vezeltjes weggenomen worden, terwijl het weefsel ongedeerd blijft. Daarna komt de stof in water van 50 tot 60° C. en blijft daarin 36 uren. Hierdoor ontstaat weldra een gisting, die de kleefstof verwijdert. Het eerste *wasschen* moet met zorgvuldigheid gebeuren en is met een waschrad gewoonlijk in 10 minuten volbracht. Door het loogen verwijdert men de hars en het vet; daartoe gebruikt men thans ongebluschte kalk, en het is gebleken, dat de stof een paar uur in kalkwater kan gekookt worden zonder hiervan eenig nadeel te ondervinden. Zij moet echter volkomen in de vloeistof gedompeld wezen, daar de kalk anders koolzuur opneemt en het linnen broos wordt. Dit is ook het geval, wanneer de kalk na het koken niet aanstonds door uitspoeling verwijderd wordt. De hoeveelheid kalk is 5 tot 7% van het gewicht der linnen stof. Sommige bleekers gebruiken soda en kalk. *Benner* neemt op 400 kg. te bleeken stof 20 kg. kalk, tot kalkmelk gebluscht, en voegt er water bij, totdat dit een voldoende hoogte boven de stof bereikt heeft. Daarna voegt hij er 15 kg. gebrande, met 54 kg. in water gebluschte en met 7,5 kg. melasse (in 28 kg. water aangeroerd) vermengde kalk bij, sluit de kuip luchtdicht en brengt den inhoud in 2 uren tot kookhitte bij een drukking van $1^1/_2$ atmosfeer. Na 8 uren kokens wascht hij de stof uit en herhaalt de bewerking met 15 kg. bijtende kalk en 5 kg. melasse, waarop een herhaalde wassching en een plaatsing der stof in een zuurbad volgen moet. *Metz* heeft een ander toestel toegepast, de zoogenaamde vacuumpannen, waarin de stof niet kookt, maar aan een verminderde drukking der lucht blootgesteld wordt, waarbij zij minder te lijden heeft dan bij het koken.

Na het loogen worden de stoffen in waschmachines *gewasschen* en daarbij geslagen, zoodat alle onzuiverheden verdwijnen. Door het *leggen in zuren* worden de kalkzeepen er aan onttrokken. Zuren van 6 of 7% tasten de stoffen niet aan, zoodat men die gerust gebruiken kan. De stoffen blijven 4 uren in zulk een bad, worden daarna gewasschen en dan in natriumhydroxyd geloogd. Deze loog bevat 2 tot 4% koolzuurnatrium; men gebruikt ook wel een oplossing van 10 deelen gecalcineerde soda, met 4 deelen hars gekookt en tot 50 à 100 deelen verdund. Zijn de stoffen daarin 8 of 9 uren gekookt, dan worden zij nogmaals gewasschen, en hiermede zijn de voorbereidende werkzaamheden voor het bleeken afgeloopen. De stof is van alle onreinheden bevrijd, en alleen de kleurstof moet nog met het bleekwater worden weggenomen.

Het *bleekwater*, namelijk de oplossing van chloorkalk, bereidt men in steenen bakken, die met water gevuld en zoo ingericht zijn, dat een vat, ten deele er in gedompeld, zich aldaar om een rechtstandigen as bewegen kan. Dit vat, aan

de zijden met gaatjes voorzien, is met chloorkalk gevuld en bevat daarenboven eenige kiezelsteenen, die de kalk fijn maken en de oplossing bespoedigen. Daarna laat men de vloeistof bezinken, zoodat zij helder wordt; haar graad van sterkte wordt afhankelijk gesteld van de fijnheid der weefsels. Deze worden gedurende 6 of 8 uren in die vloeistof gedompeld, en de temperatuur van het bleekwater mag niet lager zijn dan 20 of 25° C. Vervolgens worden de stoffen blootgesteld aan lucht en licht, waarbij het koolzuur van de lucht uit de choorkalk het onderchlorigzuur vrijmaakt, dat zijn bleekenden invloed dan uitoefent. Moet het bleeken bespoedigd worden, dan gebruikt men sterker bleekwater. Daarna worden de stoffen in een zuur bad gelegd, dat gewoonlijk $7^1/_2$ % Engelsch zwavelzuur bevat. Hierin blijven zij 4 uren en worden daarna in een groote kuip met water gewasschen. Om eindelijk alle sporen van zuur weg te nemen, kookt men de stoffen gedurende 8 uren in een oplossing van gecalcineerde soda, die door bijtende kalk bijtend gemaakt is. Is de stof dan nog niet wit genoeg, dan herhaalt men de voorgaande bewerkingen. De meening, dat chloorkalk een te gevaarlijk bleekmiddel is, en dat het de stof te sterk aangrijpt, is thans niet meer geldig, mits de behandeling nauwkeurig wordt uitgeoefend. De vloeistof mag namelijk geen korreltjes onopgeloste stof meer bevatten; deze zouden op de plaats, waar zij op het weefsel komen, te sterk werken en gaatjes veroorzaken. Ook moet er voor gezorgd worden, dat er flink uitgespoeld wordt, ook na de behandeling met zuren, omdat te sterke zuren de vezels ook aangrijpen. Het geheele bleekproces duurt ongeveer 5 dagen en de stoffen verliezen circa 5% van hun gewicht.

Mousselines laat men bij 40—50°C 36 uur gisten, loogt ze vervolgens 6 uur lang met 3 tot $3^1/_2$ kg. parelasch, 1 kg. zachte zeep en 1800 kg. water op 56 kg. stof; daarna wordt deze gewasschen, dan nog eens geloogd met $1^1/_2$ kg. parelasch en 1 kg. zachte zeep, vervolgens in bleekwater gedompeld, na verloop van 6 tot 12 uur in een zuur bad gelegd en hierna nogmaals geloogd en gewasschen en in verdund zwavelzuur gebracht. Daarna worden de mousselines met blauwsel behandeld, gesteven, uitgewrongen en gedroogd. Tot het drogen gebruikt men den hydro-extractor van *Rohlfs* — een centrifugaalmachine, die het water verwijdert. Daarna worden de stoffen tusschen zware cylinders geperst, welke de vochtigheid gelijkmatig verdeelen en alle plooien gladstrijken. Ten slotte worden zij gekalanderd, waardoor zij de noodige gladheid en glans verkrijgen.

Worden op bovengemelde wijze katoenen stoffen gebleekt, het bleeken van *linnen* en *hennep* geschiedt ongeveer op dezelfde manier, maar vereischt nog grooter zorg met betrekking tot het wegnemen der onreinheden.

Vooral voor het wegnemen van het pectinzuur moet men de stoffen herhaaldelijk uitloogen, daarvoor mag geen kalk gebruikt worden, omdat de stof daartegen niet bestand is. Volgens de Iersche methode ondergaat het linnen verschillende bewerkingen, zooals koken met soda, uitspoelen, behandeling met chloorkalk, uitspoelen, behande-

ling met zuren en
deze behandeling al
vredigend is. Ook
de veldbleek onder
wisselt men de
veldbleek. *Hennep*
bewerkingen als
deld met een oplo
met onderchlorig
met verdunde zuren
Ook aan linnen en
geel geworden is,
eau de Javelle en
zuurbad te leggen
ruggeven. Men
zaam verdund, te
dig wasschen. A
handeling met amm
een mengsel van
moniak, schud
van 100 gram
gewasschen en
in doorgehaald,
gebleekt. De werk
droge wasch ruikt
betrekking tot
wijzen wij naar het

Een andere me
bleeken van *wol* en
stoffen onder
halte, zijn veel
moeten dus met
deld worden. Ook
eigenlijke bleeken
wolzweet, dat door
wordt afgescheiden
De wol is dus in
vettigheid is een
oplost. Men kan
deels verwijderen
tiger middelen,
rotte urine en 5
graad van 30 tot
net gepakt en
der de oppervlakte
zij van deze
druipen, waarna
in stroomend water
men de wol
maar slechts in
te voorkomen. Het
urine vormt met
van emulsie, en
haling gebruiken
gedurig nieuw amm
overblijft, kan tot
ammoniak door soda
trof geen doel,
en zeep tot betere
kaliën de wolvet
gebruik daarvan
stoffen moet men
dat de temperatuur
wollen stoffen niet
worden. Men moet
laten gaan, omdat
samentrekken en
Claussen wascht de

rzeept is, en daarna laat hij
odabad en dan door een zuur-
jk in water uitspoelen.
g wordt de wol gebleekt. Dit
t met chloor, maar met zwa-
hloor de wol sterk aantast
n geeft aan die bewerking
elen; het zuur wordt in gas-
gebruikt of in water opge-
ele gevallen neemt men een
en onderzwaveligzuurnatrium
bleeken met gasvormig zwa-
in het klein in een vat, waar-
e wol in een net ophangt,
bodem van het vat zwavel
en dient echter te zorgen, dat
wordt. In het groot geschiedt
itdicht gesloten kamer, waarin
tale latten is opgehangen. De
ot zwaveldioxyd en dit wordt
opgeslorpt en vormt met het
. Hierdoor wordt de lucht ijler,
engaande luchtkleppen geven
wen aanvoer van zuurstof, ter-
gedeelte van de zwavel vluch-
gedaante van bloem van zwa-
erdaalt. Men laat de wol nog
esloten vertrek blijven, waarna
le bewerking herhaalt. Vooral
worden voor zorgvuldig uit-

ger echter bleekt men wol vol-
en verzadigde oplossing in wa-
uur, waarin men de stof 4 uur
olumen water neemt bij een ge-
d 40 volumina gas op. Daar
ossing het best gebruiken kan
n 25 tot 30° C., moet men de
ng zooveel verdunnen, dat zij
r geen gas meer afstaat. De
gebleekt, worden ten slotte met
, zeep en water gewasschen.
men op dergelijke wijze, maar
meer voorzichtigheid. De ruwe
ontschaald worden (zie *Zij-*
stoffen te bleeken, legt men
ijd in rivierwater en kookt ze
een uur in een bad met zeep
a men de stoffen eerst met wa-
n vervolgens met koud water
g koken is volgens ervaring van
oor de zijden stof, hoewel 3 of
le doet. Het bleeken geschiedt
in een sterk verdunde oplos-
uur de zijde aantast. *Clauszen*
le bewerkingen in toepassing:
ad van boterzeep gedurende 3
eken in een oplossing van kool-
mmonium, 3. een zuur bad van
f zoutzuur. Tot het bleeken van
n bad van koolzuurnatrium of
n bad van zwaveligzuur of zwa-
er. Ook kan men voor het blee-
terstofsuperoxyde gebruiken. De
r geeft men aan gebleekte zijde
hine" door een zeepbad met een
voor „azuurwit, zilverwit, enz."
indigo.

Omtrent het bleeken van stroo vermelden wij het volgende. In Toskane, waar het fijnste stroo aangetroffen wordt, bleekt men het in de eerste plaats op het veld, waarna men het behandelt met waterdamp, om een gedeelte van de kleurstof weg te nemen en ten slotte met zwaveligzuur, om het overige te verwijderen. In Engeland kookt men het stroo met bijtende alkaliën, waarna het zorgvuldig met water afgewasschen, gezwaveld en met kalk behandeld wordt. Door *Kurrer* wordt een afwisselende behandeling aanbevolen van het stroo met warm water en verdund alkali, voorts met bleekkalk en gasvormig zwaveligzuur. Hierdoor wordt het stroo bevrijd van het vernis, dat oorzaak is van zijn brosheid.

Het bleeken van *sponsen* gebeurt met onderzwaveligzuur natrium, waaruit men door zoutzuur zwaveligzuur vrijmaakt. Fijne, zachte sponsen wascht men in zuiver water, perst ze uit en legt ze in een bad van 1 deel zoutzuur en 6 deelen water. Nadat zij hierin eenige uren gelegen hebben, brengt men ze in verdund zoutzuur, dat 6% onderzwaveligzuur natrium bevat, hetwelk vooraf in water is opgelost. Het vat wordt goed gedekt en blijft een etmaal staan. Daarna zijn fijne, zachte sponsen sneeuwwit en moeten nu nog van eenig zwavel gezuiverd worden. Grove sponsen moet men daarna met een soda-oplossing en vervolgens met zoutzuur behandelen.

Van *veeren* moet ook eerst de vettigheid worden weggenomen, hetgeen geschiedt in een bad van witte zeep en regenwater van een warmtegraad van 50° C. Deze bewerking wordt tot 4-maal toe herhaald, en het bleeken geschiedt vervolgens met zwaveligzuur, evenals het bleeken van wol, of ook wel met versch chloorwater. Daarna worden ook de veeren uitgespoeld en met indigokarmijn eenigszins blauw gemaakt. Ook kan men voor het bleeken van veeren waterstofsuperoxyd gebruiken, dat tevens een toepassing vindt bij andere gevoelige stoffen, zooals ivoor en haar.

Bij het *electrisch bleeken* bereidt men langs electrischen weg uit oplossingen van chloornatrium of chloormagnesium een vloeistof, die $^1/_2$ à 1% chloor bevat. Het chloor echter, dat op deze wijze ontstaat, heeft een dubbel zoo groot bleekend vermogen als dat, wat bij het gebruik van chloorkalk ontstaat. Tevens tast het de vezels minder aan. *Hermite* nam voor het eerst in 1880 voor het electrisch bleeken zeewater, later chloormagnesium, dat gemakkelijker ontleed wordt, vooral in sterk verdunde oplossing. Men heeft getracht de te bleeken stof te brengen in het vat, waarin de electrolyse plaats vindt, daar dan de werking krachtiger is. Om hetzelfde doel te bereiken laat *Goppelsröder* de stoffen, die met de zoutoplossing gedrenkt zijn, tusschen walsen doorgaan, die als electroden dienen. De voordeelen van het electrisch bleeken zijn: het uitwasschen van de stoffen is eenvoudiger en ze behoeven niet nagespoeld te worden in zure oplossingen. Ook behoeft men de stoffen niet zoolang aan de lucht bloot te stellen, waardoor het optreden van gele vlekken voorkomen wordt. Ook is het electrische proces goedkooper. Nog jonger dan het electrische bleeken, is het *bleeken door ozon*. Stelselmatig wordt tegenwoordig de ozonbleekerij in het groot toegepast. Om in plaats van de grasbleek een bleek van

ongeveer $^{3}/_{4}$ gedeelte te bereiken is een ozoniseering van ongeveer 7 uur voldoende. Om de stoffen geheel gebleekt te krijgen zijn 2 à 3 zulke processen noodig. Daar de invloed van het zonlicht hierbij veel geringer is dan bij de grasbleek, is het bij gebruik van ozon ook mogelijk om 's nachts te bleeken. Na de ozonbleek worden garens in den regel nog eens met chloorkalk behandeld, maar de oplossing daarvan kan nu veel zwakker zijn dan bij de veldbleek. Het ozon wordt niet uit zuurstof, maar rechtstreeks uit de lucht verkregen.. Deze wordt door middel van een luchtpomp-ventilator door het ozoniseeringstoestel (zie *Ozon*) gezogen, gedroogd en in de ozonkamer gevoerd, waarin de vochtige garens of andere stoffen worden opgehangen.

Bleeken *van planten* noemt men den toestand, die intreedt, wanneer men de planten laat groeien onder toetreding van weinig of geen licht. Er vormt zich dan geen bladgroen en de bladdeelen en stengels behouden een witte of lichtgele kleur, zooals de witte spruiten van aardappels. Het celweefsel is tevens losser en de smaak aangenamer, zoodat men kunstmatig het bleeken toepast op verschillende groenten. Bij de salade zorgt de plant zelf daarvoor door de kropvorming, bij de andijvie geschiedt het bleeken door op zekeren tijd van den groei de bladen samen te binden, zoodat het licht niet meer binnen in den krop kan schijnen. Andere planten bedekt men bijna geheel met aarde en laat ze daar doorheen groeien, zooals bij de bleekselderij en de asperges. Zoo is ook het onderste stuk van de prei wit en smakelijker dan het stuk boven den grond. Eveneens bedekt men de kop van de bloemkool met de bladeren. Een ander middel bestaat daarin, dat men de planten, die zich daartoe leenen, met een of ander vaatwerk, bijv. een bloempot, overdekt. Men kan daarbij dan telkens den groei nagaan. Nog andere gewassen laat men groeien in donkere kelders of andere onderaardsche ruimten, bijv. in den St. Pietersberg bij Maastricht de cichorei, waardoor men het bekende Brusselslof verkrijgt. Ook past men dit proces toe op bloemen, om een witte variëteit te verkrijgen. Tegen Paschen bindt men aan de Riviera de palmbladen te zamen, ten einde witte palmen te krijgen.

Bleeker, *Pieter*, geboren den 10[den] Juli 1819 te Zaandam, werd aanvankelijk voor apotheker opgeleid, maar wist het hoofdzakelijk door eigen studie tot stedelijk heelmeester en plattelandsgeneeskundige te brengen (1840), en werd het volgende jaar tot officier van gezondheid 3e kl. bij het leger in Nederlandsch-Oost-Indië aangesteld, waar hij alle rangen tot en met dien van chirurgijn-majoor doorliep. Hij maakte zich vooral beroemd door zijn talrijke (ruim 500) geschriften over de visschen in de Ned. Indische wateren, waaronder de beroemde „Atlas ichtyologique des Indes orientales" (1862—1878, afl. 1—36) in de eerste plaats moet genoemd worden. Ook op ander gebied, de Indische dierkunde betreffende, verschenen belangrijke studiën van zijn hand, terwijl nog bovendien tal van geschriften over andere onderwerpen van hem het licht zagen, o. a. het werk: „Reis door de Minahassa en den Molukschen archipel" (1857, 2 dln.). Hij nam een groot aandeel in het wetenschappelijke leven te Batavia, o. a. door de oprichting [illegible]
kundig archief van [illegible]
niging ter bevordering [illegible]
tenschappen in Ned[illegible]
tuurkundige Vereen[illegible]
schappij van Nijver[illegible]
Bataviasch genoot[illegible]
schappen, dat op zij[illegible]
Tijdschrift uitgaf. [illegible]
Batavia voor doctor [illegible]
ken. In 1860 keerde B[illegible]
tor in de wis- en natuur[illegible]
honoris causa bevorder[illegible]
terug, waar hij [illegible]
voortzette. Hij werd [illegible]
sionneerd en in 1864 [illegible]
tengewonen dienst. Z[illegible]
pulair door zijn [illegible]
voor allen" (18[illegible]) en [illegible]
kersdrank tegen [illegible]
Hij overleed te 's Gra[illegible]
1878.

Bleekert noemt [illegible]
van Rijnwijn, die [illegible]
oever van den Rijn [illegible]
roode kleur onder[illegible]
soorten noemt men A[illegible]
porzheimer.

Bleekpoeder. Z[illegible]

Bleekzucht (C[illegible]
zelfstandige ziekte [illegible]
ziekten voor. Sinds [illegible]
meer heeft ontwikke[illegible]
ter inzicht in de [illegible]
en de pathologie [illegible]
gen, is de groep der [illegible]
kleiner geworden. E[illegible]
die men het best aan [illegible]
oogen) waarneemt [illegible]
naam geschonken. De[illegible]
van een wanverhouding [illegible]
in het bloed, kome[illegible]
ten (vooral onder de [illegible]
het bloed voor, dan [illegible]
onder de ziekte [illegible]
graad der bleekzucht [illegible]
veelheid bloedkleurstof [illegible]
bloedlichaampje en door [illegible]
dat in 1 kub. millimeter [illegible]

De chlorosis of [illegible]
steeds een zelfstandig[illegible]
groenachtig-gele t[illegible]
slijmvliezen zijn blee[illegible]
uitgezet, de pols [illegible]
het hart zijn dikw[illegible]
men met den specia[illegible]
wel functioneele [illegible]
groote halsaderen [illegible]
naamde nonnenge[illegible]
jonge meisjes van [illegible]
iets dikker geworden. [illegible]
hebben pijn in den [illegible]
obstipatie, duizelighe[illegible]

Als geneesmiddel [illegible]
vooral de Blaudsche [illegible]
rust, geschikte voe[illegible]
geling der hygienische [illegible]
ijzer-behandeling [illegible]

lende weidsche namen vele
araten in allerlei combinatiën
›t arsenikzuur kan in sommige
middel in aanmerking komen.
:.
›en soort van rijswerk, langs
›gd, om deze tegen afbrokke-
te beveiligen. Het bestaat uit
pen er over en palen er door-
bezwaard. Voor hetzelfde doel
s rijsbermen en pakbermen.
›ert, een Noorweegsch rechts-
ıan, werd den 17den Februari
:en geboren. In 1878 vestigde
ıt te Lardal, waar hij in volks-
radicalen een belangrijke rol
-1888 was hij lid van het Stor-
ınig nam hij ijverig deel aan
› acte van beschuldiging tegen
ıer. Hij was van 1883—1884
van het Rijksgerechtshof, en
ı als voorvechter eener hervor-
op den eed. Van 1891—1893
›t kabinet *Steen* het ambt van
vas hij tevens hoofd van de af-
Noorweegschen Staatsraad te
ad zijn optreden dikwijls on-
›n ten gevolge. Sedert 1895 op-
e in het Storthing, behoorde hij
; de 14 leden van het Zweedsch-
comité. In 1898 werd hij op-
er en hoofd van de Stockholm-
den Staatsraad, en na het af-
in April 1902, nam hij de vor-
w radicaal Kabinet op zich, trad
October 1903 af, toen de ver-
t Storthing zeer ongunstig voor
waren uitgevallen.
ıl (*Ahramis blicca*). Zoetwater-
ot de familie der *Karpers (Cy-*
er bij *Karpervisschen*
› en gemeente in Karinthië, 13
n Villach gelegen, 892 m. boven
e helling van den berg Dobratsj
eft als gemeente (1900) 3435
grijke ijzerdraadfabrieken. Be-
ı Romeinschen tijd afkomstige
dglans, zinkblende en galmei
werd in 1879 door een groote
›bratsj gedeeltelijk verwoest.
›rg, een Duitsch schilder van oor-
d geboren te Xanten, den 27sten
ıntving onderwijs aan de schil-
ısseldorf en werkte vervolgens
Th. Hildebrandt. In 1849 zond
›an het gevecht bij Bau in Slees-
›onstelling, en dit stuk was het
ıs van tafereelen uit den eersten
Later verheerlijkte hij op zijn
ıeidsoorlogen, zooals den slag bij
ılag aan de Katzbach (1857), den
1858), enz. Nadat hij in 1858 zich
gd had, teekende hij talrijke il-
Deutschlands Kampf- und Frei-
364 schilderde hij tooneelen uit
ıschen oorlog en later (1866) uit
men. Vooral wordt zijn „Slag bij
-lijnsche Nationale-galerij) zeer
geroemd. Uit den Fransch-Duitschen oorlog van 1870—1871 schilderde hij: de „Capitulatie van Sedan, „De Beieren onder generaal *v. Hartmann* vóór Parijs, „De Württembergers in den slag bij Wörth," „Het Saksische legerkorps in den slag bij St. Privat," de Samenkomst van de generaals *v. Moltke* en *v. Wimpffen* op den avond van den 1sten September vóór Sedan, „Koning *Wilhelm* na den slag van Gravelotte" en „kroonprins *Friedrich Wilhelm* in den slag bij den Mont Valérien". Van andere schilderstukken uit den laatsten tijd moeten nog vermeld worden: *Napoleon* op de vlucht van Waterloo, „Oproeping aan mijn volk in 1813, „De aanval der Pruisische garde op St. Privat en de „Samenkomst van *Blücher* en *Wellington* op den avond van den slag bij Belle-Alliance." *Bleibtreu* overleed den 16den October 1892 te Charlottenburg.

Bleibtreu. Karl, een Duitsch dichter, de zoon van den vorige, werd den 13den Januari 1859 te Berlijn geboren. Eerst studeerde hij in zijn geboorteplaats, later te Londen en deed vervolgens reizen door Scandinavië, Hongarije, Italië en Groot-Brittannië. In 1884 was hij redacteur van het „Kleine Tageblatt", in 1885 van den Schalk"-van 1886—1888 van het Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes" en van 1888—1890 te zamen met *M. G. Conrad* van „die Gesellschaft". In 1890 stichte hij met eenige geestverwanten een realistische „Deutsche Bühne". *Bleibtreu* is een van de voornaamste vertegenwoordigers van de „Jüngstdeutsche" richting in de literatuur. Zijn radikale denkbeelden kan men vinden in zijn „Revolution der Litteratur" en in den „Kampf ums Dasein der Litteratur". Het beschrijven van veldslagen gelukte hem het best, zooals in: „Dies irae" (Stuttgart, 1882), „Wer weisz es" (Berlijn, 1888), „Napoleon bei Leipzig" (1885), „Feldherrnbilder" (Leipzig, 1890). Denkbeelden over de toekomst bevatten: „Die Entscheidungsschlachten des europäischen Krieges 18..." Zijn lyrische werken („Lyrisches Tagebuch", „Lieder aus Tirol", „Welt und Wille", „Kosmische Lieder") zijn beter dan zijn meestal niet-dramatische tooneelspelen: „Lord Byron", „Schicksal", „Vaterland. Drei Dramen", „Weltgericht", „Ein Faust der That", „Der Erbe", „Das Halsband der Königin", „Die Weltbefreier" en „Byrons Geheimnis". Zeer naturalistisch getint zijn de novellen „Aus Norwegens Hochlanden", „Kraftkuren" en „Schlechte Gesellschaft", de pathologische roman „Gröszenwahn", de sociale „Die Propaganda der That" en de psychologische roman „Erbrecht" (Jena, 1895). Lord *Byron* en *Napoleon*, die dikwijls door hem gevierd worden (Lord *Byron* in „der Traum" en in „Byron der Übermensch" en *Napoleon* in „Napoleon I" en „der Imperator"), spelen ook in „Heroïca" (Leipzig, 1890) de hoofdrol. Zijn „Geschichte der englischen Litteratur" (2 dln., Leipzig, 1887) vertoeft ook met voorliefde bij *Byron*. Bovendien schreef *Bleibtreu* nog: „Gunnlaug Schlangenzunge" (Berlijn, 1879), een IJslandsch sprookje, „Paradoxe der konventionellen Lügen Nordaus" (6de druk, 1888), „Götzen. Parodien" (Leipzig, 1887), „Zur Jahrhundertfeier der groszen Revolution" (Berlijn, 1889), „Zur Psychologie der Zukunft" (Leipzig, 1890), „Letzte Wahrheiten" (1892), „Geschichte und Geist der europäischen Kriege unter Frie-

drich dem Groszen und Napoleon" (4 dln., 1892), „Christentum und Staat" (1893), „Der russische Feldzug 1812" (1894), „Kritische Beiträge zur Geschichte des Kriegs 1870—1871" (Jena, 1896), „Ein Freiheitskampf in Siebenbürgen" (1896), „Von Robespierre zu Buddha" (Leipzig, 1899) en andere werken.

Bleiburg is de naam van een stad in het Oostenrijksche distrikt Völkermarkt in Karinthië. Het ligt 474 m. hoog, aan de Libuska, een rechter zijrivier van de Drau, en aan den spoorweg Marbach—Villach van den Oostenrijkschen zuiderspoorweg en telt (1900) 945 inwoners. Bleiburg bezit een oud slot van den graaf *van Turn* een groote bierbrouwerij en is 's zomers een druk bezochte ontspanningsplaats. In de nabijheid vindt men kolenmijnen.

Bleicherode is de naam van een stad in het graafschap Hohenstein, distrikt Erfurt, 3 km. ten Z. W. van de plaats gelegen, waar de Bode in de Wipper valt. Zij ligt in een dal, dat naar het Z. en het W. door de Bleicheroderbergen begrensd wordt, aan de lijn Halle—Nordhausen—Kassel van de Pruisische staatspoorwegen (4 km. van het station), heeft (1900) 3801 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een Hervormde- en een Katholieke kerk, een synagoge, een latijnsche- en een burgerschool. Men vindt er linnen- en katoenindustrie. In het W. verheft zich op de Bleicheroderbergen de Löwenburg. Bleicherode is de geboorteplaats van den beroemden geograaf *Aug. Petermann*. De familie van *Bleichröder* te Berlijn heeft het recht om het stadswapen in haar familiewapen te voeren.

Bleichröder, S., is de naam van een bankierskuis te Berlijn, dat in 1803 door *Samuel Bleichröder*, gestorven den 30sten December 1855, als wisselkantoor en loterijbank gesticht werd. Onder zijn zoon, *Gerson Bleichröder*, geboren den 22sten December 1822, werd dit kantoor één van de eerste bankiershuizen van Europa. Door nauwe betrekkingen met het huis *Rothschild* (sedert 1828) en door het vertrouwen, dat *Bismarck* jarenlang aan den chef van dit handelshuis schonk, heeft het zijn grooten naam verkregen. Na 1850 begon het een rol in de geschiedenis van de Pruisische financiën te spelen, door het plaatsen van prioriteits-spoorweg-obligatiën. In 1865 werd op aanraden van *Gerson Bleichröder*, die voor dit doel door koning *Wilhelm* naar Karlsbad geroepen was, besloten, om in plaats van een leening aan te gaan, liever het aandeel van den Pruisischen staat aan de Köln-Mindener spoorwegmaatschappij af te lossen, waardoor de regeering in het bezit van een aanzienlijke som gelds kwam, tot het voeren van den oorlog met Oostenrijk in 1866 noodig, die de Kamer van afgevaardigden geweigerd had toe te staan. Voor den tweeden keer werd *Gerson Bleichröder* geraadpleegd van regeeringswege in 1871, toen hij naar het hoofdkwartier van het Duitsche leger te Versailles geroepen werd, waar hij deel nam aan de onderhandelingen over de door Frankrijk te betalen krijgsschatting. Daarop volgde in 1872 zijn verheffing in den erfelijken adelstand. Hij stierf den 19den Februari 1893. De zaak staat thans onder leiding van zijn zoon *Hans* (firmant sedert 1881), nadat diens broeder *Georg* (firmant sedert 1885) den 11den Juni 1902 door een ongeluk om het leven gekom[illegible]
was de geh. Kommerz[illegible]
bach, een neef van [illegible]
reeds sedert 1847 [illegible]
overleed den 23ste[illegible]
ren staat het huis B[illegible]
binnen- en buitenla[illegible]

Bleiswijck, *Dir*[illegible]
aanzienlijk Delftsch ge[illegible]
legde zich met ijve[illegible]
bezocht alle merkwaar[illegible]
en leverde een „Be[illegible]
zoowel door nauwkeur[illegible]
heid uitmunt.

Bleiswijck of *B*[illegible]
streeks 1670 te Delf[illegible]
burgemeester van [illegible]
hij lid der Staten-Gener[illegible]
Leidsche academie [illegible]
sche Compagnie en [illegible]
landsche geschied- en [illegible]

Bleiswijck, of B[illegible]
Nederlandsch staatsma[illegible]
in 1724, studeerde [illegible]
school te Leiden en [illegible]
zijn geboortestad en [illegible]
sionaris van Holland [illegible]
op aanbeveling van [illegible]
bewaarder, stadhouder [illegible]
leenen van Holland en [illegible]
vriend van den [illegible]
van Brunswijk, heeft [illegible]
verwijderd, en toen [illegible]
zoodat men de Staten[illegible]
hage naar Amsterdam [illegible]
Bleiswijck wilde [illegible]
tenboden bewaakt, [illegible]
zegels zou meenemen [illegible]
werd hij uit zijn betr[illegible]
ontslagen. Hij behield [illegible]
der Leidsche hoogesch[illegible]
October 1790.

Bleiswijck was een [illegible]
een zwak en buigzaam [illegible]
fraaie letteren [illegible]
teur van de Hollandsch[illegible]
tenschappen te Haarle[illegible]
boekverzameling [illegible]

Bleiswijk is een Z[illegible]
begrensd door Benth[illegible]
huizen, Bergschenhoek[illegible]
beslaat een oppervlakt[illegible]
1678 inwoners (1884[illegible]
geheel uit laagveen. [illegible]
eenige wegen, slechts [illegible]
begin der 18de eeuw [illegible]
te bedijken en droog [illegible]
1772 en 1782 werd [illegible]
vruchtbare kleigronden [illegible]
Hoekeindsche-, Kle[illegible]
hoefsche- en Achter[illegible]
Honderd-Veertig-Morgen[illegible]
staan te danken. Zij [illegible]
stapel en leveren [illegible]
landbouwgewassen. De [illegible]
Bleiswijk en de buurt[illegible]
eeuw was Bleiswijk [illegible]
Jacob van Wassenaer [illegible]

ı de stad Rotterdam, welks be-
liet inpolderen.
·en Hervormde en een Katho-
ıalte van den spoorweg 's Gra-
n 1469 werd het door *Filips*
ırandschat.
men op de schepen een don-
lerlei dagelijksche behoeften,
ɔewaard worden. Oudtijds was
n pakhuis te Amsterdam, waar
ren werden geborgen.
e naam van een landschap in
ın tevens een län of administra-
ge- of Karlskrona-län) van het
3010 v. km. 146302 inwoners
ruchtbaar gewest met bosch-
esproeide weiden, mooie meren,
ustige dorpen. Langs de kust
n steenhoopen, de graven der
oners des lands zijn groot van
ig van aard; ook hebben zij een
erdracht, die de schoonheid der
ɡ doet uitkomen. De voornaam-
estaan zijn er de veeteelt, land-
en in het N. het vellen van
d is Karlskrona.
as in de Oudheid de naam van
ksstam, die ten tijde van de Ro-
ppij in Opper-Egypte het land
en de Roode Zee bewoonde. Zij
ijls de zuidgrenzen van het Ro-
ɜrden meermalen onder *Aurelius*
en. *Diocletianus* verdreef ze uit
e zijde van Assoean en vestigde
m in hunne woonplaatsen. Hij
ɜhter gelijktijdig tot het betalen
aan de Blemmyers, die 250 jaar
et eiland Philae werd door *Dio-*
eenschappelijk heiligdom voor
mmyers en Nubiërs opgericht,
ɜn *Osiris*, *Isis* en *Priapus* (*Am-*
eeks 545 werd het op bevel van
oest. Evenwel vermeldt een in-
, den koning van de toenmaals
Nubiërs, dat de Blemmyers weer
en deel van Beneden-Nubië ge-
ar zij door dezen koning onder-
e Blemmyers waren waarschijn-
en van de bewoners van het rijk
verschijnen zij bij de Arabische
en naam van Bedja.
een Duitsch beoefenaar der sta-
n te Maagdenburg, den 22sten
ndeerde te Berlijn in de rechten
ppen en behaalde er twee facul-
taathuishoudkundige en statis-
en. In 1864 werd hij regeerings-
ij in verschillende betrekkingen
het bureau voor statistiek en
ɜmd zag tot geheim regeerings-
neim opperregeeringsraad. Ein-
ın het hoofd van het Koninklijk
stiek, sedert 1902 met den titel
lert 1882 is de redactie van de
werkzaamheden van het Bureau
e verbonden tijdschriften en ver-
gedragen. Het jubileumgeschrift
uszische Statistisch Bureau beim
Eintritt in sein neuntes Jahrzehnt" (Berlijn, 1885) werd voortgezet in zijn jongste werk „Das königlich preuszische Statistische Bureau während der Jahre 1885—1896" (Berlijn, 1898).

Blende of *zinkblende*, *ZnS*, een zwavelmetaal uit de groep der blenden, is in zuiveren toestand een verbinding van 33°/₀ zwavel en 67°/₀ zink; doorgaans echter vindt men het vermengd met zwavelijzer, zwavelkoper en zwavelcadmium. Het kristalliseert regelmatig, vooral in granatoëders en kuben, gecombineerd met den octaëder en vormt dikwijls tweelingkristallen. Blende is bros, de hardheid ligt tusschen die van kalk en vloeispaat, (3—4), terwijl het soortelijk gewicht 4 bedraagt, het heeft diamantenglans en vetglans, is doorschijnend tot doorzichtig toe en draagt allerlei kleuren. Voor de blaaspijp springt het mineraal knetterend uit elkaar, smelt alleen aan de dunne uiteinden en geeft op de kool een eigenaardig zinkbeslag. Het lost op in zoutzuur onder ontwikkeling van zwavelwaterstofgas. Het kan bladerig of vezelachtig, zwart of bruin voorkomen. Zelden is het ergens in groote hoeveelheid voorhanden, maar men vindt het doorgaans als begeleidster van lood-, zilver- en koperertsen, bijv. in Hongarije, in het Saksisch Ertsgebergte, in den Harz, in Zweden, enz.

Blenden of *Cinnabarieten* is de gemeenschappelijke naam voor de zwavelmetalen, die als mineralen voorkomen. Zij hebben geen of slechts ten deele een metaalkarakter. Bijna zonder uitzondering laten zij het licht door en hebben een diamant- tot parelmoer- of een metaalglans; zij zijn gewoonlijk minder hard dan kalkspaat en harder dan vloeispaat. Tot de blenden behooren: zinkblende (zie blende), zinnober (zie aldaar) en realgar (zie aldaar).

Blenker, *Ludwig*, een Noord-Amerikaansch generaal, geboren in 1812 te Worms, diende aanvankelijk in Griekenland en was vervolgens wijnhandelaar te Worms. In 1849 maakte hij zich als aanvoerder der Vrijscharen meester van Ludwigshafen en bezette Worms. Tegen de Pruisen streed hij in de Palts, maar moest spoedig weer terugtrekken. In 1849 ging hij naar Amerika, waar hij een farm bij New-York hield. Bij het uitbreken van den burgeroorlog aldaar nam hij dienst bij de Geünieerden en onderscheidde zich als overste in den slag bij Bull-run, daar hij den zegevierenden vijand tegenhield en het Bondsleger voor vernietiging bewaarde. Nadat hij in 1862 bij Crosz Keys zich onderscheiden had, trok hij zich in 1863 op een farm terug, waar hij den 31sten October 1863 overleed.

Blennerhassett, Lady *Charlotte*, geboren gravin *Leyden*, een Duitsche schrijfster, werd den 19den Februari 1843 te München geboren. In 1870 huwde zij met sir *Rowland Blennerhassett* in Ierland. Thans woont zij te München, waar haar in 1898 de titel doctor honoris causa werd verleend. Zij heeft zich vooral bekend gemaakt door de biografiën: „Frau von Staël, ihre Freunde und ihre Bedeutung in Politik und Litteratur", (Berlijn, 1887—1889, 3 dln.), welk werk ook in het Fransch is vertaald, en „Talleyrand" (Berlijn, 1894; in het Engelsch te Londen eveneens in 1894). Bovendien heeft zij tal van essays geschreven, waaronder vooral bekend is „Die Ethik des modernen Romans" (in het tijdschrift „Cosmopolis, 1896); verder schreef zij over *George Elliot* (1885),

Taine (1886), den hertog *de Broglie* (1887), koningin *Victoria* (1887), den modernen Spaanschen roman (1896), *Gabriele d'Annunzio* (1898), *Alfred Lord Tennyson* (1899), alle in de „Deutsche Rundschau," eindelijk nog „Chateaubriand. Romantik und die Restaurationsepoche in Frankreich" (München, 1902), „Königin Marie Antoinette" (Berlijn, 1903) en „Kardinal Newman" (Berlijn, 1904).

Blennorrhoea (slijmvloed) bestaat in een profuse afscheiding van slijm door ontstoken slijmvliezen. Meestal is dit slijm met etter gemengd en kan ook in enkele stadiën der aandoening geheel etterig worden. Terwijl de blennorrhoische ontsteking op alle slijmvliezen (oogen, mond, luchtpijpen, geslachtsorganen) kan voorkomen, denkt men bij het gebruik van het woord blennorrhoea gewoonlijk aan een ontsteking van de oogslijmvliezen bij pasgeboren kinderen (blennorrhoea neonatorum, conjunctivitis blennorrhoica), ontstaan door een infectie gedurende de geboorte met kiemen, die zich in de geslachtsorganen der moeder bevonden. Deze conjunctivitis, die bij niet voldoende behandeling tot volslagen blindheid kan leiden, is daardoor onder de verschillende blennorrhoische aandoeningen de meest gevreesde. Als prophylactisch middel in de gevallen, waar men infectiekiemen in de geslachtsorganen van de moeder verwacht, is het gewenscht de oogen der pasgeboren kinderen met een oplossing van zilvernitraat (nitras argenti) 1%, in te druppelen. De verdere blennorrhoische aandoeningen (gonorrhoe, otorrhoe, enz.) vereischen meestal een locale behandeling met adstringeerende (samentrekkende) middelen, al of niet door een algemeen diaetetische ondersteund.

Blenometer is een instrument, waarmede men de betrekkelijke kracht van de veeren aan een geweerslot bepaald.

Blepharitis, ooglidontsteking, onderscheiden in verschillende vormen, bijv. Bl. squamosa met schubvorming tusschen de ooghaartjes, Bl. phlegmonosa met abcesvorming, Bl. ulcerosa met zweervorming en de meest gewone vorm, Bl. secretoria met sterke afscheiding en korstvorming, die tot een verkleving van bovenste en onderste ooglid, vooral 's morgens bij het ontwaken aanleiding geeft. Voor de behandeling komen verschillende oogwateren en zalven in aanmerking (zilvernitraat, zinksulfaat, kopersulfaat, kwikzalf).

Blepharoplastiek, geheele of gedeeltelijke kunstmatige vorming van een ooglid door operatie.

Blepharophimosis, vernauwing van de ooglidspleet, meestal aangeboren, soms door litteekenvorming na verwonding.

Blepharoptosis. Zie *Ptosis*.

Blepharospasmus, ooglidkramp, soms als zelfstandig ziektebeeld optredend, soms als onderdeel van een kramp van den nervus facialis, soms tengevolge van heftige lichtschuwheid bij aandoening van den oogbol.

Blerik is een dorp in de Limburgsche gemeente Maasbree. Er is een R. Katholieke kerk, een klooster der zusters van de Goddelijke Voorzienigheid en een station van den spoorweg Helmond—Venlo. De Romeinen, welke hier een sterkte hadden, noemde het *Bleriacum*. In de 18de eeuw hielden zich hier dikwijls Pruisische wervers op, die soldaten van de Venlosche bezetting meermalen tot overloopen brachten. In 1830 werd
hier een urn met [illegible]
munten en later [illegible]
wenbeeldje gevond[illegible]

Bléry, *Eugène* [illegible]
schilder, die de [illegible]
oefende. Hij werd [illegible]
tainebleau geboren [illegible]
van de moderne [illegible]
rijk. Door zijn [illegible]
voudige middelen [illegible]
aan de schilders [illegible]

Bles is de naam [illegible]
vlek aan het voorho[illegible]
daante en den omvang [illegible]
van een *druipbles* [illegible]
breede bles; [illegible]
bovenlip, dan heet [illegible]
met de *bles* ineen [illegible]
pende bles; is de [illegible]
klein, dan heet ze [illegible]
ster of *kol*, is deze [illegible]
heet ze *druipkol*.

Bles, *David Jo*[illegible]
der, etser en lithogr[illegible]
hage den 2[illegible] Septem[illegible]
den 3den September [illegible]
was *Cornelis Kru*[illegible]
van 1838 tot 1841 [illegible]
hij te Parijs op [illegible]
In zijn eersten [illegible]
tinte figuurstukke[illegible]
terugkeer uit Par[illegible]
algemeen bekend [illegible]
der van kleine [illegible]
huiselijk leven van [illegible]
de eerste helft der [illegible]
den kiest hij, zoo[illegible]
dit vóór hem deed [illegible]
onderwerp. Zijn [illegible]
voering en composit[illegible]
ristiek der figuren [illegible]
een zeer goed teeken[illegible]
vindt men er vele, [illegible]
heid bezitten. *Bles'* [illegible]
vindt ze in nageno[illegible]
kunst hier te lande [illegible]
zamelingen.

Bles, *Hendrik* of [illegible]
Civetta, Vlaamsch [illegible]
schilder, geboren [illegible]
overleden na 1521, [illegible]
bezocht Italië en [illegible]
den. In zijn berg[illegible]
zich een navolger van [illegible]
daar), in zijn aan de [illegible]
Bijbel ontleende onder[illegible]
hij geheel tot de [illegible]
zijner schilderijen, [illegible]
die zich te München [illegible]
bevindt, is gemerkt [illegible]
toont bovendien het [illegible]
zijner schilderijen [illegible]
van onderteekene[illegible]
schen bijnaam *C*[illegible]
Bles vindt men o.a. [illegible]
lijn, Brussel, Dres[illegible]

Blesbok (*Alcep*[illegible]
is een antilopens[illegible]

Margaret, gravin *van*, een En-
werd geboren te Knockbrit bij
l, den 1sten September 1789.
te zij *Powers*, huwde op 15-
den kapitein *Farmer* en la-
weduwe was geworden, met
liner, graaf *van Blessington*,
wereld binnenleidde. Zij deed
n op het vaste land, leerde te
kennen en bleef tot aan den
tgenoot (1829) te Parijs, waar
ng van geleerden bewoog. La-
ngeland op het buitenverblijf
sington. Hare soirées werden
kens en vooral door vreemde-
t. Betrekkingen tot de fami-
voerden haar naar Parijs, waar
849 overleed. Haar schoonzoon,
e caricaturenteekenaar *N. B.*
essington heeft een groot aan-
even, en vele van deze zijn in
nige ook in het Nederlandsch.
hare geschriften noemen wij:
es in Belgium", „Conversations
" (1834), „Desultory thoughts
Confessions of an elderly gent-
he victims of society" (1837),
elderly lady" (1838), „Idler in
„Idler in Italy" (1839—1840).
and correspondence of the coun-
n" is in 1855 in 3 deelen door
cht gegeven.
n Ludwig Urban, een bekend
r over militaire zaken, werd
, den 27sten Mei 1790, wijdde
aan de mijnontginning. trad
villiger in dienst bij het korps
akte als officier den bevrijdings-
het sluiten van den vrede ging
ngenieur naar Berlijn, werd er
ilitaire school en nam in 1829
ontslag. *Blesson* overleed den
861 te Berlijn. Hij heeft zich
van een aantal werken zeer ver-
akt voor het Pruisische leger,
redactie van de „Militärlittera-
van het „Zeitschrift für Kunst,
d Geschichte des Krieges". Tot
geschriften behooren: „Feldbe-
(1825), een vertaling van *Cham-*
de l'expédition de Russie en
824), „Befestigungskunst für alle
., 1821—1835) en „Die Lehre
Défilement" (1828).
et *Pav.* is de naam van een
uit de familie der *Standelkruiden*
welk zich onderscheidt door een
ijds gespoorde lip, door een be-
llenden meeldraad en 5 geschei-
pen. Het groeit in Mexico, Zuid-
hina en levert een groot aantal
met rozenroode bloemtrossen zijn
B. capitata B. Br., *B. florida*
acinthina R. Br., enz. In het al-
deze gewassen veel van een be-
ndplaats en van een behoorlijke
ter in den tijd van hun groei.
e is afgeleid van *Bleton* of *Blet-*
ton, die in het laatst van de 18de eeuw in Parijs veel opzien verwekte, doordat hij beweerde de gave te bezitten, onderaardsche bronnen aan te wijzen.

Bleu *de Paris* of *bleu de Lion* is een mooie blauwe kleurstof, welke wordt verkregen door in het rosaniline de waterstof te vervangen door phenyl.

Bleu-Thénard heeft haar naam te danken aan den Franschen scheikundige *Thénard*; men bereidt ze uit kobaltoxyde, kleiaarde en kali. Zij staat ook bekend onder de namen Thénard-blauw, kobaltblauw en kobaltultramarijn.

Bleuland, *Jan*, een Nederlandsch ontleedkundige en hoogleeraar te Utrecht, werd geboren te Gouda, den 20sten Juli 1756. Nadat hij aldaar de Latijnsche school bezocht en te Amsterdam zich op de geneeskunde toegelegd had, studeerde hij te Leiden in de genees-, heel- en verloskunde en ontving er den doctorsgraad in 1780. Hij vestigde zich te Gouda als geneesheer en onderscheidde zich zoowel door zijn bekwaamheid als door zijn onvermoeide hulpvaardigheid, terwijl hij tevens met den meesten ijver een groot aantal ontleedkundige voorwerpen vervaardigde. In 1791 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de ontleed-, heel- en verloskunde aan de academie te Harderwijk en in 1795 in dezelfde betrekking aan die te Utrecht. In 1809 versierde koning *Lodewijk* hem met de Hollandsche ridderorde, en hij werd tegelijk met *Sandifort* consulteerend heelmeester van den koning. Herhaaldelijk was hij rector magnificus der hoogeschool en ontving in 1826 op 70-jarigen leeftijd zijn emeritaat. Zijn belangrijk kabinet van ontleedkundige voorwerpen werd ten behoeve der academie aangekocht, en de grijze hoogleeraar hield zich bezig met het leveren eener nauwkeurige, van platen voorziene beschrijving. Ook onderscheiden andere werken — alle van ontleed- en geneeskundigen inhoud — zijn door hem uitgegeven. Hij overleed den 8sten November 1838.

Bleuland was tevens een ijverig voorstander der schoone kunsten en bezat een belangrijke verzameling van schilderijen, terwijl hij tot de vorming van jeugdige kunstenaars gaarne steun verleende. Hij was directeur van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, lid van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem en van een aantal andere genootschappen, en ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

Bleuler, *Hermann*, een Zwitsersch legerbevelhebber, werd in 1837 te Zürich geboren. In 1862 trad hij als artillerie-officier in den generalen staf en werd in 1891 commandant van het nieuwgevormde 3de legerkorps. In 1888 verwisselde hij de betrekking van hoofd-instructeur der artillerie met die van president van den Zwitserschen schoolraad, die de leiding heeft van de Polytechnische school.

Bleyberg. Zie *Moresnet*.

Bliaud, ook wel *Blialt* genoemd, is de naam van een bovenrok, die van de 10de tot de 13de eeuw door beide geslachten over het hemd gedragen werd. De bliaud van de mannen, waaruit onze blouse ontstaan is, komt vrijwel overeen met den tegenwoordigen vorm van dit kleedings-

stuk; die der vrouwen reikte tot den voet of iets korter, om een onderkleed zichtbaar te laten. Om de borst en het lijf was ze nauwsluitend, naar beneden werd ze wijder en vormde een kleinen sleep. De mouwen waren òf nauw, met lange strooken, die van den elleboog naar beneden hangen, òf wijd en klokvormig.

Blicher, *Steen Steensen*, een Deensch dichter, werd geboren den 11den October 1782 te Vium bij Viborg. Hij studeerde in de theologie, werd leeraar aan een gymnasium, daarna pachter, in 1819 predikant te Thorning en in 1825 te Spentrup in Jutland. Hij overleed den 26sten Maart 1848. Hij maakte zich vooral bekend door zijn vertaling van *Ossian* (2 dln., 1807—1809). Hierop volgden twee dichtbundels, die van een uitstekend talent getuigden. Verder gaf hij het dichterlijk jaarboekje „Sneeklokken" uit, alsmede vele gedichten en novellen, die door het publiek met grooten bijval ontvangen werden.

Blida of *Blidah* is de naam van een stad in het arrondissement en departement Algiers, in Algerië, aan den rand van de vlakte Metidsja en aan den noordelijken voet van den Atlas, 48 km. ten Z.Z.W. van de stad Algiers en met deze, zoowel als met Oran, Medea en Boefarik, door een spoorweg verbonden. Zij is door vruchtbare akkers, boomgaarden en bloemtuinen omgeven, werd in 1825 door een aardbeving geheel en al verwoest, maar op dezelfde plaats weder opgebouwd. Bij den vrede van Tafna (30 Mei 1837) is zij aan Frankrijk afgestaan. In hare nabijheid zijn de dorpen Montpensier en Joinville verrezen. De stad heeft zich bijzonder vlug ontwikkeld. Er zijn vele fraaie huizen en mooi aangelegde wandelplaatsen. Men vindt er een Fransch-Arabische en een Protestantsche school en onderscheiden kerken en moskeeën, verder bazars, hôtels, koffiehuizen, een schouwburg, een waterleiding, een ringmuur, zes poorten, sterke vestingwerken (vooral het fort Mimia op een steil rotsgevaarte) en (1901) 16198, als gemeente 29869 inwoners. Zij is de zetel van burgerlijke besturen en rechtbanken en van een militairen staf. In haren omtrek verbouwt men graan, maïs, meekrap, wijn, katoen en tabak, en men vindt er kopermijnen en geheele wouden van cederboomen en kurkeiken. Omstreeks 4 km. van Blida bevinden zich de merkwaardige graven van den maraboet *Mohammed-el-Kebir* en zijn twee zonen.

Bliek. In den regel wordt daarmede jonge, onvolwassen haring aangeduid, hoewel plaatselijk deze benaming soms ook wel voor andere vischsoorten wordt gebruikt.

Bligh, *William*, een Britsch zeeman, geboren te Tyntan in Cornwall, vergezelde *Cook* op zijn reis om de aarde. Als kapitein van het schip „Bounty" had hij in 1787 in last, den broodboom van Tahiti naar West-Indië over te brengen, maar werd op reis door het oproerige scheepsvolk met 18 man in een boot gezet, waarmede hij Batavia bereikte, terwijl de overigen met het schip gedeeltelijk naar Tahiti terugkeerden. In Engeland wist *Bligh* te bewerken, dat een oorlogsschip onder kapitein *Edwards* uitgezonden werd, om de oproerlingen gevangen te nemen. Sommigen werden op Tahiti gegrepen, terwijl de rest met den hoofdaanvoerder *Fletcher Christian* naar
het Pitcairn-eiland [illegible]
1806 werd *Bligh* [illegible]
les. Ook hier [illegible]
zijn ontslag nemen [illegible]
moest. Hij werd [illegible]
overleed den 7den [illegible]
zijner zeereis met [illegible]
in 1792 te Londen [illegible]
der muitelingen op [illegible]
aan *Byron* de stof [illegible]
or Christian and [illegible]

Blighia is de naam [illegible]
uit de familie der [illegible]
één soort, *B. sapida* [illegible]
huis behoort en op [illegible]
De vleezige wand [illegible]
zochte spijs, en de [illegible]
kaneel gekookt, [illegible]
enz., terwijl de Negers [illegible]
cosmetiek bereiden.

Blik is in het algemeen [illegible]
van de dikte, in [illegible]
breedte zeer gering [illegible]
hameren of walsen [illegible]
tengevolge geslagen [illegible]
gewalste messingblik [illegible]
rijk door een Engelsch[illegible]
pletwerken voor ijzer [illegible]
het jaar 1728, door [illegible]
en staal, koper [illegible]
toestand verwerkt, [illegible]
100 tot 150° C. [illegible]

Tot het maken van [illegible]
genwoordig algemeen [illegible]
meer tot elkander [illegible]
ijzer er telkens [illegible]
het gereed is. Men [illegible]
lijk een dikte van [illegible]

Het ijzerblik blijft [illegible]
wordt vertind en [illegible]
blik. Ook heeft men [illegible]
heeft gekregen, [illegible]
is van de oxydiatie [illegible]
handel onderscheidt [illegible]
zwart blik: *slotblik* [illegible]
pannen, enz., [illegible]
blik en *vetermakers*[illegible]
monteerblik, *bladijzer* [illegible]
blik moet men [illegible]
der dat het scheurt. [illegible]
wijze soldeeren als [illegible]
horlogeveeren, [illegible]
gravures, enz.

De vervaardiging [illegible]
kelijk op dezelfde [illegible]
blik. Om dit te [illegible]
het gloeispaan te [illegible]
eenigszins ruw te [illegible]
hechten kan. Tot [illegible]
zuur met kleine [illegible]
wordt het dunblik op [illegible]
een pan met talk [illegible]
blijven moet, en dan [illegible]
ketel met gesmolten [illegible]
laat blijven. Daarna [illegible]
op een ijzeren rooster [illegible]
overtollige tin te laten [illegible]
ander gedeelte door [illegible]

nen de platen in een fijntin-
e aan beide zijden, dompelt
fijn-tinpan en eindelijk in de
dt de druiprand door afsmel-
:t blik komt in den witwasch-
:t een mengsel van krijt en
wordt. Eindelijk wrijft men
esorteerd en in kisten ver-
/an het gewoon vertinsel van
roote weekheid en smeltbaar-
en legeering met een geringe
erbeterd worden. In lateren
jzerblik bedekt met een laag
galvanoplastischen weg. Dit
wordt vooral in gegolfden toe-
eleinden gebruikt, in 't bij-
kingen, voorraadschuren, enz.
aken, wordt gesmolten koper
ten en in roodgloeienden toe-
gebracht. Het dunste koper-
n van *rolblik*. Voorts heeft
lang- en *monsterblik*, *scheeps*-
: ook wel geplateerd of met
l of zilver bedekt en dan tot
ı pletwerken gebruikt; thans
erlaag doorgaans op nieuw-

latoen) wordt op dergelijke
s het koperblik, maar altijd
eg. De platen worden door
verd en dan geschaafd. Som-
ı tusschen rollen geheel en
unste messingblik draagt den
l. *Bronsblik* wordt gebruikt
'an den romp van zeeschepen.
bijna uitsluitend gebruikt
ke doeleinden.
t dunne bladen tin, die ge-
stanniool genoemd worden.
gkatin, met 1 °/₀ koper gele-
nne foelie tot het inpakken
dikke tot het beleggen van
ook tinfoelie, dat van binnen
lood bestaat.
leen door middel van walsen
dt een ruime toespanning bij
ıg.
:t *Bessemer blik* wegens zijn
ı rekbaarheid, zoodat men uit
lik allerlei voorwerpen kan

roeger door blik- en koper-
, geschiedt thans voor een
ines, o.a. het *afknippen*, dat
ldig moet gebeuren, omdat
voorwerpen wiskundige vor-
m is het gewenscht, dat de
ıis der meetkunde bezit, ten-
op de voordeeligste wijze te
ı den afval zooveel mogelijk
hillende *vormen* worden zoo-
: de hand vervaardigd. Is een
l vlak, dan wordt het door
eeld gevlakt. Door kloppen
· verkrijgt men gebogen pla-
ntstaan door het blik om een
kloppen. Voor meer samen-
t men afzonderlijke aanbeel-

den met bijbehoorende hamers. Ook worden door persen en walsen vormen gemaakt, die zich daartoe leenen. De *verbinding* der verschillende deelen geschiedt door *klinken*, *omgebogen randen* of *soldeeren*. Het klinken geschiedt vooral bij zwart blik, omgebogen randen vinden bij elke bliksoort toepassing; voor wit blik, zink-, messing- en nieuwzilverblik gebruikt men *zacht* soldeer, voor koperblik *hard* soldeer. Een soldeernaad van zacht soldeer is echter niet tegen vuur bestand en kan daarom op vele plaatsen niet worden toegepast. Op fabrieken, waar blikwerken in groot aantal vervaardigd worden, heeft men voor alle bewerkingen machines, bijv. knipmachines, die gemakkelijk een stuk van 265 mm. tot 2,25 m. lengte en 5 mm. dikte in één slag doorknippen. Ook kromme lijnen worden machinaal geknipt, waarbij, zooals voor speelgoedartikelen, onderdeelen van lampen, enz., aan de machine vaak stempel- of persinrichtingen verbonden zijn.

Kleine voorwerpen worden soms in hun geheel geponst. Kroonlijsten voor bouwwerken worden, na eenige voorbereiding te hebben ondergaan, door trekmachines met behulp van walsen eveneens in hun geheel vervaardigd.

Blikken bussen vinden een uitgebreide toepassing voor het bewaren van velerlei droge of vloeibare stoffen, in de eerste plaats levensmiddelen, en worden dan ook machinaal vervaardigd, in afmetingen van 10 mm. hoogte en 30 mm. doorsnede tot 350 mm. hoogte en 160 mm. doorsnede. De bodem en de romp worden door omgebogen randen vereenigd, als de bus niet waterdicht behoeft te zijn, daar dit de goedkoopste wijze van vervaardiging is. Veelal moet er echter gesoldeerd worden. Voor het deksel heeft men verschillende vormen, al naar de sluiting gemakkelijk, waterdicht of luchtdicht moet zijn. Bij vele bussen, zooals bij die voor inmaakgroenten, geschiedt de sluiting door soldeering, zoodat bij het openen het deksel stuk gemaakt moet worden. De luchtdichte sluiting geschiedt bijv. door twee tegen elkander geperste randen, waartusschen een strook caoutchouc is gelegd, of wel door het sterk samenknijpen van twee randen met behulp van sterke knijpveeren.

Voor verschillende doeleinden wordt het blik bedrukt, zoowel met kleuren, als met letters, o.a. voor plakkaten, bussen, trommels, enz. Meestal gebruikt men hiervoor steendruk. Ook met behulp van boekdruk, n.l. met platen van caoutchouc, kan men blik bedrukken. Het wordt daarvoor van een grondlaag van loodwitverf voorzien, waarop de drukinkt gemakkelijk hecht. Het zachte caoutchouc van de pers slijt daarbij niet sterk af, daar de verflaag eenigzins elastisch werkt bij het drukken. Bij een andere methode maakt men eerst langs lithografischen weg een afdruk op papier, legt deze op het blik en perst ze goed tegen elkaar. Het papier wordt daarna iets vochtig gemaakt en van het blik afgelicht. De afdruk wordt soms later nog gevernist.

Bliksem is een lichtverschijnsel, dat de electrische ontlading van onweerswolken vergezelt. De overeenkomst tusschen den bliksem en de electrische vonken viel het eerst aan Dr. *Wall* (1708) op. De natuuronderzoeker *Dalibard* toonde het eerst, op aandringen van *Franklin*, het electrisch karakter van den bliksem aan, doordat hij, door

middel van een hooge ijzeren stang, waarlangs hij de electriciteit van den dampkring omlaag leidde, de electrische vonken waarnam (1752). In hetzelfde jaar leidde *Franklin* zelf door middel van een opgelaten vlieger den bliksem naar de aarde en verkreeg door middel van een sleutel, die aan het vliegertouw bevestigd was, vonken, waarmee hij zelfs Leidsche flesschen laadde. Vóór deze proef schreef men den bliksem aan ontploffingen van zelfontbrandende stoffen, die in de lucht zweefden, toe. *Arago* onderscheidt 3 soorten van bliksem. De bliksems van de eerste soort, *lijnbliksems*, zijn smalle, scherp begrensde slangvormige lijnen, die wat hun vorm betreft, overeenkomen met de lange vonken van krachtige electriseermachines of groote inductietoestellen. Een ontlading bestaat dikwijls uit verschillende hoofdtakken, die weer veelvuldig vertakt zijn. Zulke bliksems slaan tusschen twee wolken met tegenovergestelde electriciteit, ook wel tusschen een wolk en voorwerp aan de aardoppervlakte over. Veel vaker komen de bliksems van de tweede soort voor, de *vlakbliksems*, waarvan het licht niet tot een smalle gebroken lijn beperkt is. De onderscheiding van bliksems der eerste en tweede soort is dikwijls een zeer toevallige, want een lijnbliksem kan op ons den indruk van een vlakbliksem maken, wanneer hij door een wolk aan ons oog onttrokken is en wij alleen de verlichting der wolk kunnen waarnemen. De eigenlijke vlakbliksems duren langer dan de lijnbliksems, en tevens staan de eerste tot de tweede in dezelfde verhouding, als bundel- tot vonkenontlading. De zeer zelden voorkomende *vuurbollen* noemt *Arago* bliksems van de derde soort. Deze vuurbollen gaan dan gedurende een onweer zoo langzaam door den dampkring, dat men ze dikwijls verscheiden seconden lang met het oog volgen kan. Hun plotseling verdwijnen zou nu eens met en dan weer zonder ontploffing geschieden. Het wezen van deze *kogelbliksems* is nog niet voldoende bekend, maar toch heeft men reeds herhaaldelijk proefondervindelijk bij electrische ontladingen lichtverschijnselen waargenomen, die min of meer met de vuurbollen overeenkomen. Zoo verkreeg *Planté* bij de ontlading van electriciteit van hooge spanning tusschen vochtige flesschen, vuurbollen, die zich langzaam voortbewogen. Deze vuurbollen bestaan waarschijnlijk uit gloeiende gassen en dampen. *Mousette* en later *Leduc* kregen soortgelijke bollen, toen zij de ontlading van een inductiemachine door middel van metalen punten over de oppervlakte van een photografische plaat leidden. *M. Töpler* heeft voor korten tijd op de overeenkomst gewezen, die er bestaat tusschen de vuurbollen en het electrische lichtverschijnsel, dat onder bepaalde omstandigheden bij de ontlading van zeer krachtige inductiemachines voorkomt. Bij dit lichtverschijnsel kan men een soortgelijk lichtende massa waarnemen, als reeds vroeger door *Rhigi* opgemerkt werd, wanneer vonken door verdunde lucht gaan.

De mechanische uitwerking van den bliksem is buitengewoon groot. Wanneer de bliksem in een kamer slaat, worden somtijds de meubels omvergeworpen en vernield en stukken metaal uit den wand getrokken en weggeslingerd. Boomen worden door den bliksem gespleten en versplinterd; gewoonlijk echter kan men van den top van den boom tot den gro[illegible]
verscheiden centim[illegible]
boom vindt men [illegible]
ontlading zich in [illegible]
physische uitwerk[illegible]
voornamelijk in een [illegible]
een verkoling of [illegible]
lijke brandbare stoff[illegible]
stukken metaal [illegible]
ten of vervluchtigen [illegible]
wijls door bliksem[illegible]
men zichtbare spor[illegible]
Een deel van de [illegible]
door den bliksem [illegible]
frissche reuk na een [illegible]
verschijnselen, die [illegible]
men ook aan de [illegible]
schen of inductie[illegible]

Het aantal pers[illegible]
bliksem getroffen w[illegible]
bedraagt dit aantal [illegible]
geveer 1000. Voor[illegible]
daar deze veel buiten[illegible]
parapluies, soldaten [illegible]
degenen, die onder [illegible]
schutting tegen de [illegible]
luiders worden mee[illegible]
wondingen, die de [illegible]
verschillend. Soms [illegible]
kenen, soms is de [illegible]
doorboord, maar het [illegible]
vormige brandwond[illegible]
vaak voorkomend [illegible]
figuren. De huid [illegible]
met roode strepen [illegible]
geven, dat aan een [illegible]
herinnert. De blikse[illegible]
dooden, maar de [illegible]
minuten intreden [illegible]
deelte van alle getr[illegible]
fenen, die het leven [illegible]
langdurende zenuw[illegible]
sommige lichaamsde[illegible]
het lichaam, kramp[illegible]
en blindheid.

Bliksemafleider. [illegible]
toestel, dat dient [illegible]
te voorkomen. Het [illegible]
zoo gemakkelijken [illegible]
bodem, dat hij alleen [illegible]
door het gebouw te [illegible]
beveiligen moet. De [illegible]
geleid kan worden, [illegible]
tuurvolken bekend. [illegible]
gevel van den tempe[illegible]
de vier vlaggestokken [illegible]
tot bescherming van [illegible]
scriptie van den [illegible]
hetzelfde omtrent [illegible]
geplaatst waren, [illegible]
m., van boven spits [illegible]
bekleed waren. In M[illegible]
ten van de masten [illegible]
v. Chr.) opgericht [illegible]
Romeinsche priesters [illegible]
hebben, om den blikse[illegible]
en verscheiden priester[illegible]
bij door den bliksem [illegible]

p dergelijke wijze den blik-
imann nam te Eperies in
r, dat de bliksem langs ver-
ı naar beneden gegaan was;
een aantrekking tusschen
·. *Dalibar* te Marly-la-Ville
·ichtten, op aansporen van
eerde stangen op, waaruit in
ken van een onweer vonken
n maand later liet *Franklin*
·nde een onweer een vlieger
ıit het vliegertouw. Reeds
rgesteld, om het gevaar van
oprichten van bliksemaflei-
Zijn eerste bliksemafleider
: vóór 1752 in Philadelphia
·*kopius Divisch* te Prendiz
: een toestel samengesteld.
· leiden, dat door de boeren
ıt men het toestel verant-
r de droogte in den daarop

ıer bestaat uit 3 afdeelingen,
den bliksem op te vangen,
·n den grond en de geleiding
ze deelen moeten uit metaal
per) vervaardigd zijn en door
he samenhechting en soldee-
·n verbinding met elkander
ım den bliksem op te vangen,
boven de hoogste gedeelten
steken en sterk genoeg zijn,
winden weerstand te kunnen
. zijn gewoonlijk van een punt
l en de plaats van deze stan-
dat alle plaatsen van het ge-
stangen beschermd worden.
leel van het gebouw in den
lerden beschuttingscirkel ligt,
l van dit deel tot een stang
twee of driemaal het verschil
nderlijke draden moeten niet
tot 8 mm., terwijl de dwars-
·eleiding 100 v. mm. dient te
ling boven den grond moet een
rbindingsstuk vormen tusschen
eiding in den grond. Verder
;eleidingsdraad de grootste me-
n het gebouw verbinden, zooals
n daken, ijzeren trappen, enz.
·n bodem eindigt in platen, die
ıetgrondwater laat zakken. Ge-
ıat van 1 v. m. of verscheiden
en deze oppervlakte bezitten,
algemeen verdient een vertak-
voorkeur, voor zoover de duur-
;igheid der verbindingen hierbij
en. Gas- en waterleiding-buizen
rdelijk met den bliksemafleider
.eld worden. Het sterk vertakte
den bliksem veel beter aan dan
leider. Indien de verbinding niet
cht, kan de bliksem van den af-
n overslaan, hetgeen gevaar op-
bouw, de personen en de buizen.
·leiding is slechts dan voldoende,
·n ontladingsplaats van de eerste
ıg gebracht kan worden en wan-

neer het gebouw niet erg aan de zijden uitgebreid is.

Het stelsel van *Gay Lussac* bezit weinig, maar zeer hooge stangen en sterke geleidingen, terwijl de aardplaten zoo groot mogelijk genomen worden; het stelsel van *Melsen* heeft in plaats van stangen, korte, bezemvormige bundels van metaalpunten; de bovenleiding gaat langs vele dunnere bundels, zoo mogelijk aan alle zijden van het huis, omlaag, en de verbinding met den aardbodem wordt verkregen door vertakking van de aardgeleidingen aan alle zijden van het huis of door veelvuldige aansluiting met het net van gas- en waterleidingbuizen. *Findeisen* brengt aan de nok en aan den gevel van het gebouw metaalplaten aan en gebruikt alle metaaldeelen, die zich aan het gebouw bevinden en omlaag voeren, voor de leiding; hij legt echter ook nog, waar hij zulks noodig acht, geleidingen boven den grond, die in tijden van nood dienst kunnen doen. Rondom de fundamenten, zoo mogelijk van het geheele huis, maar in ieder geval aan twee zijden, legt hij een metalen kabel, die in den grond ligt en op geschikte plaatsen met een of twee aardgeleidingen verbonden is. *Koch* beveelt als een goedkoop toestel, om den bliksem af te leiden, een verzinkten ijzerdraad van 5 mm. middellijn aan, die over de nok van het dak loopt en over de kanten van het dak naar beneden gaat.

Op houten schepen en op ijzeren, waarvan de masten geheel van hout gemaakt zijn, moeten bliksemafleiders aanwezig zijn, die met het water in verbinding staan. Wanneer de masten van ijzeren schepen gedeeltelijk uit ijzer en gedeeltelijk uit hout bestaan, is het voldoende, wanneer men de onderste en bovenste metalen stukken met elkaar verbindt. Zijn de masten geheel van ijzer, dan kunnen bliksemafleiders gemist worden. De bliksemafleiders op schepen bestaan meestal uit een kabel van koperdraad, van een vergulde punt voorzien.

Bij de electrische installaties trekken de door de lucht gespannen geleidingsdraden den bliksem aan. De telegraafdraden beschermt men door plaatbliksemafleiders, bestaande uit twee van scherpe tanden voorziene geel-koperen platen, met de tanden zeer dicht bij elkander geplaatst. Door een van deze platen gaat de geleiding naar de toestellen, terwijl de andere met een aardleiding verbonden is. De electriciteit van hooge spanning van den bliksem springt tusschen de uiteinden der tanden, die tegenover elkander liggen, over, terwijl de stroomende electriciteit der geleiding dezen weg niet kan nemen. Voor geleidingsdraden van sterke stroomen is deze bliksemafleider echter niet te gebruiken, omdat de ontlading het ontstaan van een lichtboog ten gevolge heeft, dien de stroom zou volgen. Daarom gebruikt men in dit geval den hoornbliksemafleider van *Siemens* en *Halske*. In bijzonder gevaarlijke installaties is het doelmatig, nog een waterstraal uit een hoogdrukwaterleiding tegen een geïsoleerde metalen plaat te laten gaan, die met de te beschermen geleiding verbonden is. De waterstraal heeft ongeveer een middellijn van 2 cm. en een lengte van 5—20 cm. De weerstand van dezen waterstraal is klein genoeg, om de statische lading, door de electriciteit in den dampkring ontstaan, naar den grond te geleiden, maar van den anderen kant zóó groot, dat een al te groote afleiding van den

stroom, dien de dynamomachine levert, zelfs bij 10—20 0000 volt, vermeden wordt.

Bliksembuizen (fulgurieten) ontstaan, wanneer de bliksemstraal in het zand slaat, het kiezelzuur doet smelten en er een verglazing veroorzaakt. Die buizen zijn hol en somtijds in verschillende richtingen gebogen, wel eens 30 m. lang en doorgaans zeer dun. Zij zijn veelal in takken verdeeld en van kleinere takjes voorzien. Van buiten zijn zij ruw en oneffen. De binnenste holte is verglaasd, met ronde verhevenheden bedekt en van een soort email voorzien. Deze massa is zoo hard, dat zij glas krast en onder het staal vonken geeft. Wanneer na verloop van tijd het droge zand om die buizen wegwaait, dan verheffen zij zich boven den grond of zij brokkelen af. Als de bliksemstraal op vast gesteente stuit, loopt hij er veelal langs. Dat de bliksembuizen op deze wijze ontstaan, is duidelijk gebleken door proeven, die men met krachtige electrische batterijen genomen heeft. *Savart* heeft ze namelijk in 't klein nagemaakt. Men vindt ze in duinen en heuvels, in den omtrek van Dresden en Münster., aan de Oostzeekust in Samland, in Afrika tusschen de oasen Siwah en Farafrah. Ze zijn het eerst opgemerkt in 1711 door den pastoor *Hermann* in Silezië.

Bliksemlicht is de naam van een in de photografie gebruikt mengsel dat zeer snel verbrandt en bestaat uit magnesium- of aluminiumpoeder met zuurstofrijke zouten, zooals kaliumchloraat, salpeter, kaliumpermanganaat. Het wordt door middel van electriciteit of op een andere wijze ontstoken. Men krijgt ook bliksemlicht, wanneer men zuiver magnesiumpoeder door een kaars- of alkoholvlam blaast, waartoe men bijzonder geconstrueerde lampen gebruikt. De verbrandingsduur van het bliksemlicht is ongeveer $^1/_{10}$—$^1/_{30}$ seconde. Men gebruikt het bij het photografeeren van personen, van inwendige ruimten en in photografische ateliers met kunstmatige belichting.

Bliksemphotografie. Zie *Photografie.*

Bliksemplaten. Zie *Bliksemafleider.*

Bliksempoeder. Zie *Lycopodium.*

Bliksemrad is de naam van een getand metalen rad, hetwelk dient, om den door een galvanische batterij opgewekten electrischen stroom voortdurend en snel te verbreken en te sluiten. De stroom komt door middel van een veer op een tand van het rad, gaat vervolgens op de as van het rad over en kan door middel van een metalen draad weer naar de batterij terugkeeren. Wanneer men nu het rad snel rondwentelt, wordt de veer afwisselend aan de tanden en de tusschenruimten der tanden voorbij gevoerd, waardoor de stroom afwisselend gesloten en verbroken wordt. Omdat bij elke stroomverbreking een *Voltasche* openingsvonk overspringt, wordt dit toestel wel het bliksemrad genoemd. Het werd door *Neef* (1835) in een anderen vorm uitgevonden, vandaar dat men het ook wel het *Neefsche* rad noemt.

Bliksemtreinen. Zie *Spoorwegen.*

Blimbing of *Bliembing.* Zie *Belimbing.*

Blind, *Karl,* een volksleider in Baden, werd geboren te Mannheim, den 4den September 1826. Reeds als student te Heidelberg nam hij deel aan democratische woelingen, en in Augustus 1847 werd hij wegens [illegible]
nomen, maar kort [illegible]
gesteld. Hij vestigde [illegible]
er een ijverig medewe[illegible]
In Februari 1848 [illegible]
in Karlsruhe, voegde [illegible]
Struve en was lid [illegible]
ring. Bij Stauffen [illegible]
werd met *Struve* [illegible]
storm gevangen [illegible]
oordeeld tot een [illegible]
moesten zij die te [illegible]
ondergaan, maar [illegible]
geweld uit de gevan[illegible]
Door *Brentano* naar [illegible]
voor Baden te zoeken [illegible]
digd van deelname [illegible]
Juni 1849, gedurende [illegible]
houden en vervolgens [illegible]
naar Brussel en [illegible]
steeds gemeenschap [illegible]
ders der democratie [illegible]
naar in volksvergaderi[illegible]
schillende verhandelingen [illegible]
geschiedenis, mytholog[illegible]
kunde. Zijn stiefzoon [illegible]
nomen, maar eigenlijk [illegible]
maakte zich den [illegible]
dig aan een moordaan[illegible]
bracht zich in de gevan[illegible]

Blindage noemt [illegible]
zen een blindeering [illegible]
oud kabeltouw en [illegible]
om een schip tegen [illegible]

Blinde darm. De [illegible]
delings uit in den [illegible]
vormige opening. [illegible]
(zie de afb.). Daardoor [illegible]
darm genaamd of [illegible]
plotseling veel dunner [illegible]
ongeveer pijpsteel[illegible]
streng (d), die een [illegible]
lumen heeft, dat aan [illegible]
eene einde samenhangt [illegible]
met de blindedarmho[illegible]
en aan het andere [illegible]
blind eindigt. Hoewel [illegible]
dus eigenlijk de [illegible]
zetting van den blinden [illegible]
darm, maakt ze den [illegible]
druk van een aanhangsel [illegible]
en wordt naar den [illegible]
wormvormig aanhangsel [illegible]
of *appendix* genoemd. [illegible]
Het nauwe lumen [illegible]
zaak, dat bij ontsteki[illegible]
gen in dit darmgedeelte [illegible]
(de tegenwoordig alge[illegible]
meen bekende blinde[illegible]
darmontsteking of *ap*-
pendicitis) de opening [illegible]
gemakkelijk verstopt [illegible]
van is dikwijls het [illegible]
zich door den wand [illegible]
leiding kan geven tot [illegible]
de buikholte of in het [illegible]
gemeene buikvliesontst[illegible]
voor, dat personen [illegible]

›linden darm", in welk geval
; tot operatieve verwijdering
aanhangsel.
ı de krijgskunst de naam van
ıt of ijzer, die nog met vlecht-
rkt wordt. Deze bedekking
ch te onttrekken aan het oog
·h te beschermen tegen het
k maakt men zulke dekking-
die men schuin tegen mu-
. om de in dienst zijnde man-
›gels van den vijand te be-

ectypografie is de naam van
geschriften, die voor blinden
worden. De woorden liggen
·den, door ze met de vingers
De letters hebben slechts
n vertoonen meestal hoekige
inden ze gemakkelijk onder-
letters kunnen òf in de druk-
in welk geval de boeken op
rukt worden, òf ze kunnen
ı bij het drukken door een
er inkt op week en vochtig
en afdruk of juister indruk
ı de keerzijde op het papier
ds, om het alfabet voor te
k van strepen en punten of
het *Brailleschrift* (zie *Blin-*
wijze zijn, behalve gewone
ieke werken vervaardigd ge-
„Hermann und Dorothea",
Tell", enz. Ook verschijnt
ı een maandschrift voor blin-
heim", in het Brailleschrift
jke muziekstukken in het
erkrijgbaar.

rijs. Als grondlegger van dit
ranschman, *Valentijn Haüy*
worden. Deze werd daartoe
ıaking met een zeer begaafde
in 1786 een boek uit, waarin
ontwikkelde, in hoofdzaak
lat het ontbrekend gezichts-
groot deel vervangen kon
loor hun fijn ontwikkelden
ge vereeniging stelde hem in
›ol voor een 12-tal leerlingen
eerlingen werden aan *Lode-*
ld, en *Haüy* smaakte de vol-
tituut in 1791 tot staatsin-
n. Onder *Napoleon* ging deze
ıüy begaf zich over Berlijn
op welke beide plaatsen hij
roken werk voortzette. Toen
ven was, drongen de nieuwe
landen van Europa en ook
hans bestaan er in de Oude
amen meer dan 150 inrich-
›nderwijs.
spelen de tast- en gehoorzin
breken van het gezichtsver-
geestelijke ontwikkeling van
ı invloed uit. Daar het geen
vangt, moet het al zijn kennis
opdoen door middel van het
l, vandaar dat deze beide zin-
tuigen bij den blinde veel meer geoefend worden dan bij den ziende en daardoor een veel hoogeren graad van volkomenheid bereiken. De menschelijke stem vooral wordt door den blinde met groote opmerkzaamheid waargenomen, alsmede de richting van het geluid. Daarop berust, wat men wel eens den zesden zin der blinden heeft genoemd, het ruimtegevoel. De opvoeding en het onderwijs steunen geheel en al op de hoogere ontwikkeling, welke gehoor- en tastzin bereiken kunnen. De tastzin wordt bij de blinden gebruikt om voorstellingen van de verschillende voorwerpen te verkrijgen en de ervaring heeft zelfs geleerd, dat het met behulp van den tastzin gelukt, om doofstomme blinden te leeren spreken. Het onderwijs vereischt vooral bij het lezen, schrijven, aardrijkskunde en natuurkennis bijzondere methoden en hulpmiddelen. Het rekenonderwijs is in hoofdzaak tot uit het hoofd rekenen beperkt.

In nieuweren tijd zijn onderscheiden hulpmiddelen voor het rekenonderwijs ingevoerd, zooals de Cijferbak. Deze is uit hout vervaardigd en verdeeld in 12 vakken van drie rijen. De twee eerste rijen bevatten de cijfers van 1 tot 8; in de derde rij van 4 vakken zijn het 9de en 10de vak bestemd voor de cijfers 9 en 0 en het 11de en 12de voor verdere teekens, in de rekenkunde en de algebra voorkomende.

Op dezen bak wordt een houten deksel geschoven, waarin openingen zijn gestoken en wel 14 rijen van 32, zoodat er 448 cijfers in dit deksel geplaatst worden. De cijfers zijn van metaal, het bovenvlak is een vierhoek, die wigvormig uitloopt; zij passen in de openingen en blijven daarop steunen, daar ze van boven een klein randje hebben; aan den bovenkant van het cijfer is een klein uitstekend metalen puntje om bijv. de z e s van de n e g e n te kunnen onderscheiden, in het algemeen, om aan de cijfers een goeden stand te geven en niet omgekeerd te plaatsen.

Om nu deze cijferbak, welken een N e d e r l a n d-

Fig. 1 de Cijferbak. Fig. 2 de Cubarithme. Beide in het Instituut te Amsterdam in gebruik.

Digitized by Google

sche uitvinding is, te gebruiken, wordt het deksel, hier de rekenplank, er af geschoven; de leerling heeft nu, om de volgende vermenigvuldiging te maken (567758 × 9385), welke in de figuur zichtbaar is, de cijferteekens uit den bak te nemen en ze in volgorde in de gaatjes te plaatsen. De *5* moet liggen in het vijfde vakje, dus in het eerste vakje der tweede rij, de *6* in het tweede vakje der tweede rij, enz. Is de rekenkundige som gemaakt en wordt er een volgende opgegeven, dan legt iedere leerling de cijfers weder in de daarvoor bestemde vakjes en begint aan een tweede opgave.

De Cubarithme, uitgedacht door ***Martin***, in leven directeur van de „Institution nationale" te Parijs, bestaat uit een plankje van hard hout; hierin zijn een groot aantal vierkante vakjes, waarin juist een cubus past, op vijf der zijvlakken staan Brailleteekens en op het zesde een streepje.

Men heeft dus op een zijvlak een Braille-punt in den linkerhoek bovenaan geplaatst, dit is de *a* of *1*; het zijvlak kan vier standen aannemen; in den tweeden stand wordt de *a* of *1* het plus teeken, in den derden stand het minus teeken en in den vierden stand het decimaal teeken.

Onderstaande afbeelding stelt een rekenmethode naar ***Haüy*** voor. Figuur 1 stelt een der metalen cijfers voor, figuur *2* geeft ons het type van

uit een plank, die
groeven heeft, den
doorsneden, waard
tot elkander kunne
vormde openingen
bevinden, dienen
smalle scheidings
Veel zorg wordt
steed, en daarnaast
werken. Het
lijke blindeninstuut
een bijna volledige
len, die bij het bl
bruikt worden, zoo
lieflandkaarten
dig en doelmatig
Taylor, een Engels
met een groot aan
kleine, vierkante
kunnen worden, waar
vormd is dan het be
kan op 16 versch
den. De voornaam
leeren zijn het
touwslaan, het vl
alsmede vrouwelijke
men van piano's
derwijs gegeven. Gy

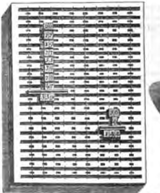

FIG. 5.

FIG. 3.

Rekenmethode naar *Valentin Haüy*.

de vorming van een breuk; men ziet het bovenste gedeelte er van in den vorm van een vierhoek uitgestoken om een beweegbaar cijfer in wigvorm te kunnen opnemen, waardoor de teller aangegeven wordt; zoo ook voor den noemer. Figuur *3* geeft ons het streepje aan, om de getallen van elkander te kunnen onderscheiden. De cijfers worden in een schuingeplaatste typenkast bewaard (fig. *4*), die in elf groote vakken verdeeld is voor de teekens (fig. II), terwijl aan de zijden er van andere vakjes zijn geplaatst voor de teekens der figuren III en I. De rekentafel (fig. *5*) bestaat

worden door hen
beoefend. Evenee
len, zooals schaak
spel, zoodanig vervaa
bruik van kunnen maa
men zoowel blinde
sen, als niet-blinde
ling te Parijs van 18
blinden-onderwijzers,
scheiden andere gen
1886 te Amsterdam
dendruk, Blindensch

Digitized by Google

is het schrift, uit relieftee-
loor de blinden, met behulp
gelezen kan worden. Vooral
'e en in Engeland het alfabet
letters door rechte, ronde en
vorden weergegeven, is alge-
tgelijk schrift is ook de steno-
van *Lukas*. De blinden lezen
ijsvinger van de rechterhand,
r van de linkerhand bij het
l rusten blijft, om het vinden
gel te vergemakkelijken. Een

uitzonderingen en leidden niet tot het denkbeeld, aan alle blinden een stelselmatige, voor hun toestand berekende opvoeding te geven. De blinden waren van beroep bedelaars en leidden een lang niet onvoordeelig bestaan. Zoo bestond reeds sedert 1260 te Parijs het hospitaal *des Quinze-Vingts*, door *Lodewijk den Heilige* gesticht, waar alle blinde bedelaars werden gehuisvest. Zij hadden hun eigen vragers, die luidkeels in de straten om aalmoezen voor hen bedelden. Zij zelf droegen een spaarpot in de linkerhand en een lelie op de borst en mochten in alle kerken een

ET DER BLINDEN,
lit gelezen wordt.
Louis Braille (1834).

EN LEESTEEKENS [1]

e f g h i j

o p q r s t

y z ç é à è [2]

ô û ë ï ü œ

ö au ä [4] ch sch

? ! ( ) « * »

ì ò of § æ Cijferteeken. Hoofdletter.

ALGEBRAÏSCHE TEEKENS

4 5 6 7 8 9 0

× / = > < √

o letters aan; deze worden alleen geprikt; de
en aan die open blijven.

ALPHABET DER BLINDEN,
zooals dit van Rechts naar Links geschreven wordt.
Methode Louis Braille (1834).

LETTERS EN LEESTEEKENS [1]

j i h g f e d c b a

t s r q p o n m l k

è à é ç z y x w v u [2]

œ ü ï ë û ô î ê â ù [3]

sch ch ä äu ö ü ei eu au [4]

» * « ( ) ! ? . : ; ,

Hoofdletter. Cijferteeken. æ ò of § ì — Apostr. ' of afbrekingst.

CIJFERS EN ALGEBRAÏSCHE TEEKENS

0 9 8 7 6 5 4 3 2 1 Cijfert.

√ < > = / — × + ∷ ⁝

[1] De dikke punten wijzen de letters aan; deze worden alleen geprikt; de dunne punten wijzen de plaatsen aan die open blijven.

stel voor het schrijven van
tters is de Heboldtafel, die
den-onderwijs gebruikt wordt
anteeren is. Voor het schrij-
ordig ook de schrijfmachine
t. Zie ook *Blindendruk*.
ging. Eeuwen lang liet men
le algemeene barmhartigheid
len voor hen op, zooals reeds
ten tijde der Kruistochten
uiging, dat ook blinden voor
ikkeling vatbaar zijn, is daar-
uder dan een eeuw. Wel had-
oorgaande eeuwen beroemde
wij herinneren slechts aan
onella Moens en aan den En-
ilton — doch zij golden als

bus plaatsen, terwijl de kerkportalen te Parijs bij opbod onder hen werden verpacht. Eerst toen men tot het inzicht was gekomen, dat blindgeborenen en degenen, die in hun prilste jeugd blind geworden zijn, voor ontwikkeling vatbaar waren, begon men blindeninstituten op te richten. In deze inrichtingen ontvingen de blinden niet alleen een soortgelijk onderwijs, als in de tegenwoordige gewone lagere scholen, maar leerden ook een handwerk, waarmee zij later hun brood zouden kunnen verdienen. Evenwel leerde de ondervinding, dat de meeste blinden, die op zulke wijze opgevoed waren, na het verlaten van die inrichting, meestal tot ellende vervielen. In Engeland, waar zulke werkplaatsen nog bestaan, is men tot de overtuiging gekomen, dat het stelsel, hetwelk in Saksen wordt toegepast voor

de ontslagen blinden beter is. Dit stelsel bestaat daarin, dat men aan de blinden vóór hun vertrek uit de inrichting een onderkomen bezorgt, dat zij na hun optreden in de maatschappij niet alleen uit de inrichting werk ontvangen, maar ook — ieder naar zijn behoeften — voortdurend steun. Eerst wanneer zij oud en gebrekkig worden, kunnen ze in een toevluchtsoord worden opgenomen. De werkplaatsen voor vlijtige vrouwelijke blinden aldaar hebben echter ook in vele gevallen goede diensten bewezen. Gemiddeld wordt de jaarlijksche steun voor ieder blinde op 60 gld. berekend. Het fonds, dat door den directeur *Georgi* van het blindeninstituut te Dresden in 1844 met 90 gld. gesticht is, is reeds tot ongeveer 1 millioen gld. aangegroeid. De inrichting ontvangt geen ondersteuning van staatswege.

In Nederland bestaan verschillende inrichtingen, die zich de verzorging van blinden tot taak stellen. Daartoe behoort in de eerste plaats de Prins-Alexander-Stichting te Bennekom, den 30sten November 1889 geopend, met het doel blinde kinderen beneden de 9 jaren, zonder onderscheid van godsdienstige gezindte, te verzorgen en voor te bereiden tot het onderwijs in de inrichtingen, welke eerst op lateren leeftijd voor hen toegankelijk zijn; verder het Instituut tot onderwijs van blinden, het oudste van ons land, in 1808, voornamelijk door toedoen der Vrijmetselaarsorde opgericht, en het Gesticht voor volwassen blinden te Amsterdam, in 1843 opgericht, waar aan blinde kinderen van 6 tot 18 jaren onderwijs gegeven wordt in de vakken van het lager onderwijs, voorts in verschillende handwerken en in de toonkunst, met name zang, piano- en orgelspel. Het gesticht voor volwassen blinden is zoowel een toevluchtsoord, als een oefenschool voor volwassen blinden, die het mandenmaken wenschen te leeren. De leeftijd voor de opneming vereischt, is van 19 tot 30 jaren. Dan vallen er te noemen: de Vereeniging „Effatha" tot Christelijke opvoeding en onderwijs van doofstomme en blinde kinderen en jongelieden, opgericht in 1888 te Utrecht, en het Roomsch-Katholieke blindeninstituut te Grave, dat twee gestichten bezit met geheel van elkander onafhankelijke besturen: het St. Henricus-Gesticht voor mannelijke, en het Gesticht „De Wijnberg" voor vrouwelijke blinden. Beide werden gevestigd door de edele familie *De la Geneste*, het eerste in 1859, het tweede in 1882. De gestichten staan onder de directie van de Fraters en Zusters der Congregatie van O. L. V. Moeder van Barmhartigheid te Tilburg en omvatten een instituut voor onderwijs, een werkinrichting voor bejaarde blinden en een asyl voor kinderen beneden 7 jaar; verder de Vereeniging tot ondersteuning en zedelijke ontwikkeling van hulpbehoevende blinden te Utrecht, opgericht in 1864, die door onderwijs en toespraak tracht onvermogende blinden zedelijk te verheffen en hen in staat te stellen door gemeenschappelijken arbeid in hun onderhoud te voorzien; de Vereeniging tot werkverschaffing aan hulpbehoevende blinden te Amsterdam, die werk verschaft en ook onderwijs in lezen doet geven; eindelijk de Vereening tot verbetering van het lot de[r] ... en zijne Kolo[nie] ... lot van blinden e[n] ... verlichten en, waa[r] ... ren, door het opri[chten] ... scholen en werkpla[atsen] ... traal-museum. ... hoofdzetel te A[m] ... Blinden-instit[uut] ... richting te Baa[rn] ... de vakken van ge[...] ... er ook zang, pian[o] ...

Blindheid is ... gen. Van absolute ... druk wordt waarge[nomen] ... het gezichtsvermo[gen] ... men voor. Bij welke ... spreekt men nu ... gen is iemand bli[nd] ... ken vingers nog ... het oog, volgens a... eindelijk *Fuchs* ... werkzaamheden, waa[r] ... noodzakelijk is ... gebrek komt zelden ... staat het na de geb[oorte] ... uiteenloopend, zoals ... het oog, vergroeiing ... nendheid van het ... pupil, troebelheid ... van het glasachtig ... het netvlies, van ... hersenen. Ook ... de nabijheid daarva[n] ...

Behalve grauwe ... ger nog zwarte sta[ar] ... het zenuwapparaat ... (glaucoom). Deze ... treden en wordt ... in het oog, die ... lemmerden bloedafv[oer] ... heeft. Door een tijd[ige] ... in vele gevallen no[g] ... we staar kan de ... bewerking worden ...

Voordat men zuigel[ingen] ... direkt na de geboo[rte] ... druppelde met ... oplossing, kwam ... rhoïsche oogontstek[ing] ... het aantal blinden ... in verschillende la[nden] ... onderzoekingen va[n] ... schen 4.4 (Nederla[nd] ... 10.000 inwoners.

Blindslang of ... *L.*), een lichtbru[in] ... tot de orde der *Ha*[...] ... in ons vaderland ... een lengte bereikt ... van een pink. Het ... rond en met glad[de] ... dekt. Zijn kop is ... vestigd, zijn mond ... binnenwaartsgeboge[n] ... is zoo lang als de rom[p] ... lijk af. Van ledemate[n] ... gelijkt derhalve op ...

erecht tot de hagedissen ge-
brengen levende jongen ter
l zijn als stroo en zoo dik als
Het is verkeerd, den hazel-
, daar hij voor de menschen

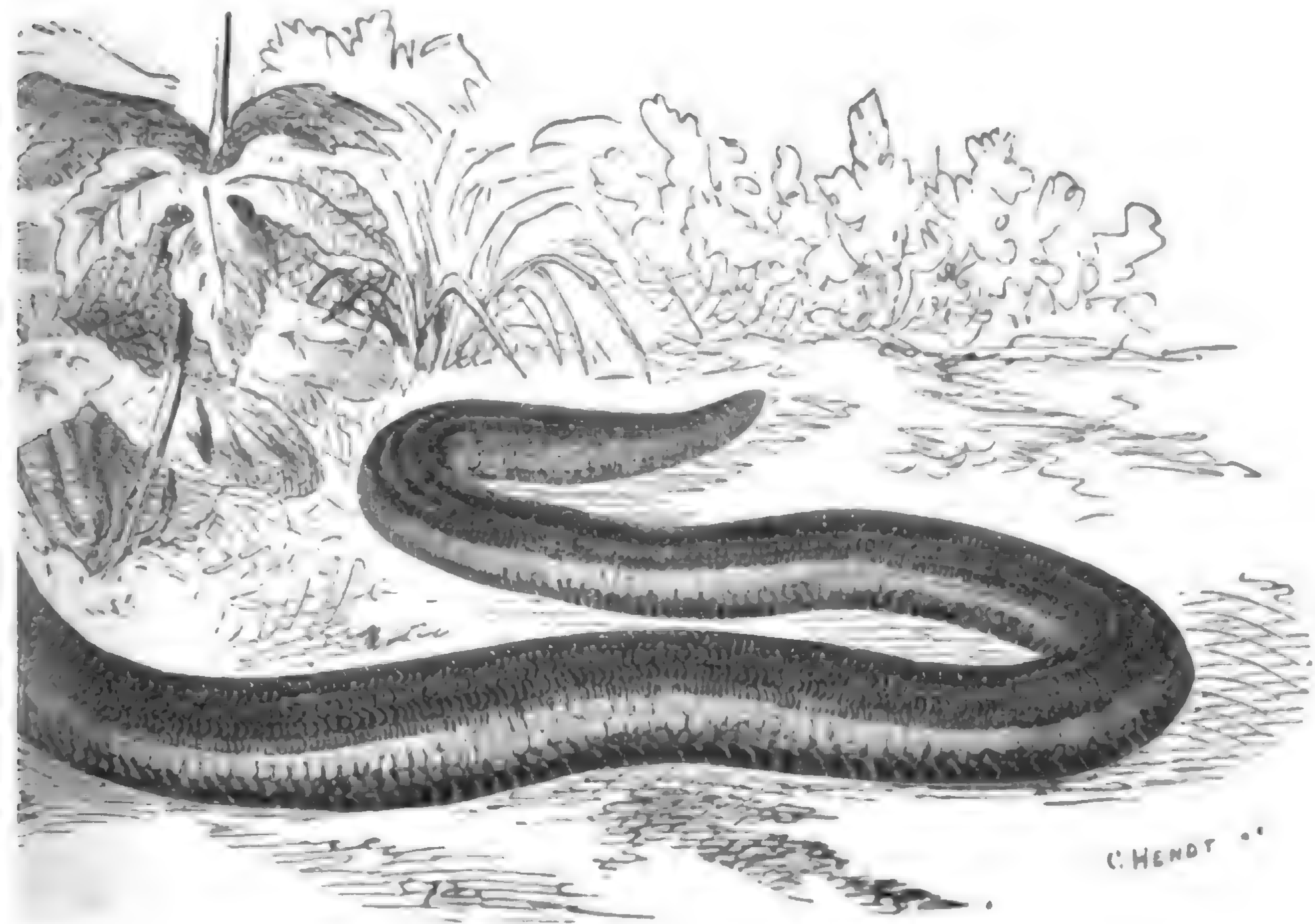

Blindslang *(Anguis fragilis)*.

et land van vele schadelijke
ordt hij gevangen, dan onder-
rampachtige verstijving, zoo-
stukken breekt. De blindslang
:opa, van Siberië tot aan de
lsche Zee.

aam van een hoog duin (60 m.)
sche gemeente Bloemendaal en
van den onbegroeiden top van

ommige streken van ons land
n van een blinkende stof ver-

woord wordt plaatselijk ge-
ant, zijnde een blad zwaar ge-
als onderlegger bij het schrij-
.

'ornelius, een Amerikaansch
iiedschrijver, geboren in den
1 28sten December 1838, reisde
nen, verkreeg in 1861 een be-
dianenbureau, vervolgens bij
ich tegen het einde van 1861
1862 met generaal *Webb* naar
33 in dienst der Argentijnsche
1 1866 naar zijn vaderland te-
als gezantschapssecretaris naar
ielde hier de bouwstoffen voor
n dat land, welke in 1871 in
ieen. Hij werd er den 10den
angenis geworpen, drie maan-
n Amerikaansch eskader be-
69 een betrekking bij het ver-

talingsbureau, begaf zich in 1870 als gezantschapssecretaris naar Mexico, keerde in 1874 terug naar New-York en werd er vicepresident van het Amerikaansch Letterkundig Genootschap. Hij schreef: „Washington Chronicle" (1869), benevens een groot aantal geschied- en staatkundige verhandelingen.

Blitar vormt een afdeeling van de residentie Kediri op Java. Zij ligt in het Z.O. van dit gewest. Op de oostelijke grens verheffen zich de Kloet en de Kawi, terwijl het zuidwestelijk deel wordt ingenomen door het met bosch bedekte Zuider Kalkgebergte. Tusschen deze keten en den Kloet stroomt de Brantas, die uit Pasoeroean komende in westelijke richting door de afdeeling vloeit. De in erfpacht gegeven landen worden bijna uitsluitend voor de teelt van koffie gebruikt. In 1875, tijdens een uitbarsting van den Kloet, werd een deel van Blitar met de hoofdplaats van dien naam onder een moddervloed bedolven. Veel menschenslevens en vee gingen daarbij verloren.

Blittersdorff, *Friedrich Karl Landolin*, vrijheer *von*, een staatsman in Baden, werd geboren te Mahlberg in de Breisgau, den 14den Februari 1792. Hij studeerde te Freiburg en te Heidelberg in de rechten en werd in 1812 advocaat, in 1813 gezantschapssecretaris te Stuttgart, in 1814 attaché van den minister van Oorlog in Baden, in 1816 raad van legatie, in 1817 kamerheer van den groothertog, in 1818 ambassadeur aan het Russische Hof en was van 1820—1835 Bondsdagsgezant. In deze betrekking spreidde hij groote diplomatieke bekwaamheid ten toon. Hij was de vertegenwoordiger van het aristocratisch-monarchaal beginsel, zoodat zijn benoeming tot minister van Buitenlandsche Zaken in 1835 het volk niet zeer aangenaam was. Hij ondervond dit meer en meer en ten slotte zoo sterk, dat hij in 1843

de portefeuille nederlegde. Hij werd weder Bondsdagsgezant, tegelijk voor België en Nederland. Bij de woelingen van 1848 was hij de steun der reactionnaire côterie en hij overleed te Frankfort aan de Main, den 16den April 1861.

Blitum *L.* of *Sapkelk* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Chenopodiaceeën*, hetwelk zich onderscheidt door een 3-spletig bloemdek met 1 tot 5 meeldraden. Wij hebben in ons land den *kopvormenden sapkelk* (*B. capitatum* L.) met 3-hoekige, bijna spiesvormige bladeren en aanvormende, eindelingsche bloemhoofdjes, en den *okselbloeienden sapkelk* (*B. virgatum* L.) met verspreide zijdelingsche bloemhoofdjes, die uit de bladoksels oprijzen, en met donkerroode, op aardbeziën gelijkende vruchten. Van beide soorten kan men de bladeren als die van spinazie gebruiken.

Blixen-Finecke, *Karl Frederik Axel Bror*, baron *von*, die in de jongste geschiedenis van Denemarken een merkwaardige rol heeft vervuld, werd geboren in 1822. Hij studeerde te Göttingen en kwam op 20-jarigen leeftijd aan het Deensche Hof. Zijn eerste huwelijk werd in 1854 door echtscheiding ontbonden, waarna hij huwde met prinses *Augusta van Hessen*, zoodat hij de zwager werd van prins *Christiaan van Denemarken* en van prins *Frederik van Hessen*. Na de volksbewegingen van 1848 was hij zeer conservatief en zijn salon de verzamelplaats van verschillende partijen. Met het Hof geraakte hij in onmin, omdat hij zich tegen de oogmerken van gravin *Danner* verzette, en hij legde zelfs zijn betrekking als kamerheer neder. Hij schreef een brochure over het „Skandinavisme", en deze maakte de kloof nog wijder. Weldra echter wist hij zich met het Hof te verzoenen, en toen in 1859 het ministerie *Hall* aftrad, vormde *Blixen* een nieuw Kabinet. Om zich staande te houden, sloot hij zich aan bij de boerenpartij; zijn programma was: Deensche taal en nationaliteit in Sleeswijk en zelfstandigheid van Holstein onder een gouverneur, waartoe hij prins *Christiaan* bestemde. De tegenstand dien hij vond, deden hem in 1860 de portefeuille nederleggen. Wel beproefde hij zich aan het hoofd van verschillende partijen te plaatsen en zijn gezag te herkrijgen, maar vruchteloos. Men gevoelde algemeen, dat zijn beginselloosheid hem verhinderde, om als staatsman voor Denemarken nuttig te wezen.

Blizzard is de naam, dien men in Noord-Amerika aan de hevige stormen geeft, welke vooral in de eerste maanden van het jaar, gewoonlijk van sneeuwjachten en strenge koude vergezeld, in het N.W. van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en in Canada voorkomen. Zij kunnen somtijds een ontzettende kracht ontwikkelen en groote rampen teweeg brengen. Zoo kwamen bij den blizzard van den 8sten Januari 1873 meer dan 1000 menschen om het leven.

Bloch, *Marcus Eliëser*, een Duitsch ichthyoloog, geboren te Ansbach in 1723. Als huisonderwijzer bij een Israëlietischen geneesheer begon hij zich toe te leggen op de talen en begaf zich vervolgens naar Berlijn, om er in de genees- en natuurkunde te studeeren. Na de voltooiing zijner studiën vestigde hij zich hier en overleed te Karlsbad, den 6den Augustus 1799.
Zijn voornaamste ...
schichte der Fische ...
432 koperen plate...
schrift over dat ...
thyologiae iconibus ...
achtergelaten, ...
geven.

Bloch, *Karl*, ...
den 23sten Mei 18...
de Academie voor ...
boortestad, bracht ...
demische tentoonstelling ...
gende jaren een ...
Deensche volksleven ...
een rijkstoelage te ...
„Simson in den molen ...
„De opwekking van ...
Beide schilderijen ...
galerij op het slot ...
1865 schilderde hij ...
land): „De bevrijding ...
tig is verder ...
in de gevangenis ...
riksborg schilderde ...
Testament; ook lever...
Deensche en Zweedsche ...
in 1865 lid der Academie ...
sten en overleed ...
Kopenhagen.

Bloch, *Iwan St...*
staathuishoudkundige ...
geboren. Hij was ...
sedert 1870 meer ...
Russische spoorwegen ...
zich daarbij een ...
verscheen van zijn ...
studie: „De Russ...
dra andere geschriften ...
kend zijn zijn werken ...
land in de 19de eeuw ...
de spoorwegen op ...
van Rusland; ...
in Polen 1871—18...
schulden", enz. In ...
hij propaganda voor ...
Bekend is de invloed ...
der toekomst" op ...
geoefend. *Bloch* was ...
lid van het comité ...
terie van Financiën. ...
1902.

Blochausen, ...
burgsch staatsman, ...
op het slot *Birtrange* ...
in België in Frank...
zich als advocaat te ...
lid van de Kamer ...
was van 1866—18...
in 1869 weer in ...
December 1874 ...
zoodanig begunstigde ...
dernemingen. Zoo ...
Groothertogdom ...
Hendrik spoorweg...
derneming echter ...
Nationale bank in 18...
later volgde het fa...
cier", wier oprichting ...

881 voerde hij een nieuwe militiewezen in, waarbij de st opgeheven en een korps ! werd. Ook heeft hij veel gedaan. Toen *Blochhausen* n de overige leden der Rengen had aangeknoopt met de prins-Hendrik-spoorwep van het spoorwegnet door Staat zouden leiden, weiisters de ontwerp-overeenn. Intusschen waren op de prins-Hendrik-aandeelen, op door den Staat zouden worer gestegen en *Blochhausen* rd, omdat zijn gemalin kort op volgende daling een faangeraden had, zijn actiën *ausen* vroeg daarop zijn ontsten Februari 1885 ontving.
Justus, een Duitsch opvoeden te Reichstädt bij Dippol-Februari 1768, studeerde te leerdheid en was van 1809 het opvoedingsgesticht van n. Daarna reisde hij in Italië keer benoemd tot vice-direch-August-school te Dresden. hij aldaar een instituut, dat noemd werd en weldra zeer n 1828 door vereeniging met iderwijs, door *Vitzthum* met taal opgericht, aanmerkelijk 1851 trad *Blochman* af. Hij Lancy bij Genève, den 31sten schriften nalatende, o. a. „H. dem Bilde seine Lebens und

een Duitsch landbouwer, werd len 5den Maart 1774. Hij was en later eigenaar en bestuur goederen. Hij had op zijn au een soort van landbouwoor zijn talrijke, belangwekgeschriften een gunstigen inuw in Silezië. Hij overleed r 1847.
en staathuishoudkundige en stiek, werd geboren te Bernari 1816, woonde op jeugrijs, studeerde te Bonn en te iedenis en staatswetenschapa terug naar Frankrijk, waar van Landbouw en vervolgens Statistiek werd geplaatst. In ontslag, om zich geheel en al ezigheden te wijden. Sedert lid van het Instituut en overari 1901 te Parijs.
en zijn de voornaamste: „Des e dans les divers pays de l'Eu- „L'Espagne en 1850" (1851), ictionnaire de l'administration le druk, 1898), „Annuaire de içaise" (van 1858—1869), het France bekroonde geschrift: ance" (1860, 2 dln.; 2de druk, litique et sociale" (1869; 2de druk. 1892), „Les communes et la liberté" (1876), „Traité théorique et pratique de statistique" (1878; 2de druk, 1886), „Les progrès de la science économique depuis A. Smith" (1890, 2 dln.; 2de vermeerderde druk 1897), „Les suites d'une grève" (1891), het populaire „Petit manuel d'économie pratique" (9de druk, 1880, in elf talen overgezet), waarbij zich verschillende soortgelijke geschriften aansloten, zooals: „La France", „Le département", „La commune", „L'impôt", „Le budget" „L'agriculture". „L'industrie", „Le commerce", „Premiers principes de législation pratique appliquée au Commerce" (1883) en „Les assurances ouvrières en Allemagne" (1895). Ook gaf *Block* de „Dictionnaire général de la politique" (1862—1864, 2 dln., nieuwe uitgave 1884) en de „Petit dictionnaire politique et social" (1896) en sedert 1856 met *Guillaumin*, *J. Garnier* en anderen het „Annuaire de l'économie politique et de la statistique" uit. In de Duitsche taal publiceerde hij: „Die Bevölkerung des franszösischen Kaiserreichs" (Gotha, 1861), „Die Bevölkerung Spaniens und Portugals" (Gotha, 1861), „Die Machtstellung der europäischen Staaten" (Gotha, 1862; tegelijkertijd in het Fransch), enz.

Block, *Bruno*, een Vlaamsch letterkundige, werd geboren te Gent, den 20sten Februari 1828. Hij was er eerst onderwijzer aan de stadsarmenschool, daarna van 1848—1879 leeraar aan de middelbare school aldaar, van 1879—1893 cantonnale inspecteur van het Hooger Onderwijs en tevens van 1869—1893 docent in de Nederlandsche voordracht aan het conservatorium. Voorts was hij gedurende vele jaren lid en secretaris van het Willems-fonds. Hij overleed den 29sten September 1899. Van zijn werken verdienen vermelding: „Jan Hyoens, historisch drama in 4 bedrijven" (met *Mekerle*, 1869), „Oorspronkelijke samenspraken en tooneelstukjes voor prijsuitdeelingen" (1853), „Springt niet verder dan uw stok lang is, blijspel" (1853), „De ouders, tooneelspel" (1866), „De zoon die zijn vader onthooft, historisch drama" (1866), „Drij honden aan één been" (1867), „Eene zuster", drama (1867) „De modeziekte", tooneelspel (1867) „Een man van eer", drama (1868), „Mijnheer Rijkzucht", blijspel (1868), „De jonge lieden", tooneelspel (1868), „Zielenadel", tooneelspel (1869), „De witte kaproenen", historisch drama (1870), „Nijd en hoogmoed", tooneelspel (met *van Elen*, 1871), „Het sparen", tooneelspel (1872), „De stiefdochter", tooneelspel (met *van Elen*, 1872), „De koopman van Antwerpen" (1874), „De tweelingbroeders" (1892), „De fabriekbestuurder" (1897) en „Lodewijk van Nevers" (1899).

Blocklandt, *Antonie*, genaamd *van Montfoort*, Hollandsch portret- en historieschilder, geboren te Montfoort in 1532, overleden te Utrecht in 1583. Hij vestigde zich na zijn Antwerpsche leerjaren te Delft, ging daarna in 1572 zes maanden naar Italië en trok na zijn terugkeer naar Utrecht, waar hij in 1577 lid van het schildersgild werd. Waarschijnlijk was *Michiel Jansz. Mierevelt* (zie aldaar) zijn leerling. *Blocklandt* schilderde meest tafereelen uit de wereldsche en Bijbelsche geschiedenis, soms ook portretten in den trant van zijn leermeester *Frans de Vriendt* (zie aldaar). Men vindt hier te lande o.a. schilderijen van zijn hand in het Stedelijk Museum

te Dordrecht (het Laatste Avondmaal) en in het Bisschoppelijk Museum te Haarlem.

Blockx, *Jan*, een beroemd Vlaamsch componist, werd den 25sten Januari 1851 te Antwerpen geboren, toonde op al zeer jeugdigen leeftijd bijzonderen aanleg voor de muziek en gaf reeds op zijn 13de jaar muziekonderwijs. Hij maakte studie van piano, viool, alt, orgel, ontving van *Hoenner* onderricht in theorie en compositieleer en werd eindelijk leerling van *Peter Benôit*, wiens arbeid op het gebied der Vlaamsche muzikale kunst hij op schitterende wijze voortzet. In 1876 werd te Antwerpen een concert gegeven, waarvan het programma geheel was samengesteld uit vocale en instrumentale werken van *Blockx* en dat voor goed zijn roem als toonkunstenaar vestigde. In 1877 behaalde hij een eersten prijs in een prijsvraag voor volksliederen en in 1879 voor een Rubens-ouverture. In datzelfde jaar maakte hij een reis naar Duitschland, waar hij te Leipzig de voorlichting van *Reinecke* genoot; een verblijf in Italië, dat op deze eerste reis volgde, bracht eveneens bij tot zijn vorming. Na zijn terugkeer ontstonden zijn grootere werken: het „Symphonisch zanggedicht", „Een droom in 't Paradijs", het ballet „Milenka", „Maître Martin", zangspel in 4 bedrijven, „St. Niklaes", pantomime in 3 bedrijven, „De Herbergprinses", zangspel in 3 bedrijven (tekst van *Nestor de Tière*), „Thijl Uilenspiegel", zangspel in 3 bedrijven en „De Bruid der Zee", zangspel in 3 bedrijven (tekst van *Nestor de Tière*). De muziekdrama's „Herbergprinses" en „Bruid der Zee" bezorgden hem wereldroem en kwamen op alle groote theaters van Europa tot opvoering. Zijn muziek is zeer melodierijk, oorspronkelijk, sterk Vlaamsch gekleurd en geniaal van structuur. *Blockx* is sedert 1886 leeraar aan het conservatorium te Antwerpen.

Bloc-notes is de naam, dien men geeft aan een aantal blaadjes papier, welke aan elkaar verbonden zijn, maar zóó, dat men ze gemakkelijk kan afscheuren, om er iets op aan te teekenen.

Bloed (*Sanguis*) is een roode, alkalisch reageerende vloeistof, van 1,05 soortelijk gewicht, die zich in het lichaam van menschen en hoogere dieren in voortdurende beweging bevindt. Bij verwonding van het lichaam, komt naar gelang van de verwonde plaats (slagader, ader, haarvaten, (zie bloedvaten), het bloed met meerdere of mindere kracht te voorschijn en stolt zeer spoedig (ongeveer 1 tot 6 minuten) na het uitvloeien. Hierbij verdeelt het zich in een vaste massa — de bloedkoek — en in een geelachtige licht troebele vloeistof — het bloedserum. De oorzaak van deze stolling is de vorming van een vezelachtige stof — fibrine — ontstaande door de verbinding van de zich in het bloed bevindende zoogenaamde fibrinogene en fibrinoplastische stof. Deze stolling heeft alleen plaats, wanneer het bloed niet meer met den levenden bloedvaatwand in aanraking is, en wordt bevorderd door centrifugeeren of kloppen van het bloed. Dit stollingsproces is een van de hulpmiddelen, die de natuur zich zelf heeft gegeven, want bijv. door het korstje van geronnen bloed, dat zich op kleine wondjes vormt, wordt de wond bedekt en een verdere bloeding voorkomen. Het microscopisch

onderzoek van het
dam) leert, dat de
inderdaad bestaat
en uit een bijna
plasma" (hierin
zakende stoffen
erlei, roode (die de
en kleurlooze of
geveer zoo, dat op
veer 525—625 roode

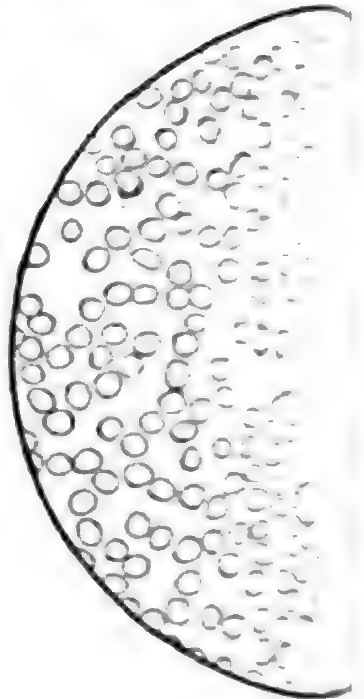

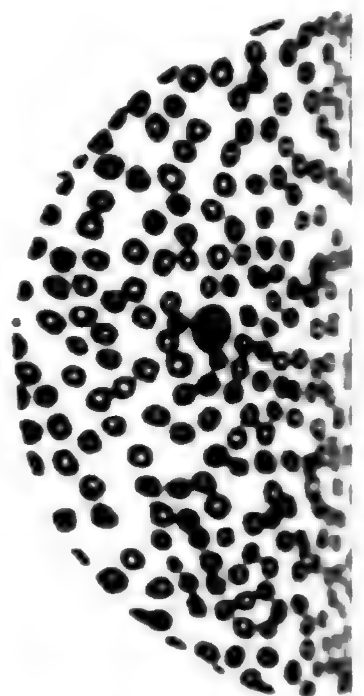

Norm
De kleine stellen de
de witte

lichaampjes van den
den iets verdunde
doorsnede in het
normale omstandigheden
zijn dus geen „cellen
nis van het woord.
zich niet meer in het
den, hebben zij
samen te voegen.
draagt bij den
millioen (deze telling
croscoop door
ingericht instrumenten
De kleur van de
zaakt door een roode
„*haemoglobine*", die

echter kristallijn is. De
aemoglobine tot gassen, en
naakt het tot het voornaam-
ons bloed. De verhouding
ıoglobine in staat is betrek-
ıeden zuurstof op te nemen,
in ruil voor een ander gas
ər af te geven. Door deze
de bloedlichaampjes de rol
beladen met zuurstof komen
rkruisen alle organen, overal
ə zuurstof deponeerende, het
met zich mee voerende, om
ər met de uitademingslucht
Naar gelang van de hoe-
: aan het haemoglobine ver-
ch om in verwante verbin-
ɔine, methaemoglobine). Ieder
eeft een typische kleur (van
achtig toe) en een typische
:t spectrum.
nder belangrijke — bestand-
edlichaampjes zijn: globuline
holesterine, lecithine, enkele
n phosphorzure zouten), wa-
:t algemeen zijn dus in het
verschillende bestanddeelen,
is opgebouwd.
aampjes — *leucocyten* — zijn
; de roode „echte cellen", d.
n kern. Zij zijn iets grooter
ərtoonen een levendige zelf-
bestaande in het uitzenden
; (pseudopodiën), waardoor zij
:en hun vorm te veranderen
te dringen veel kleiner dan
(zie *Diapedese*). Hun aan-
–9000 in 1 kub. mm. Men
lende vormen van leucocyten,
ır het aantal kernen, naar de
bij preferentie aannemen. Is
e roode bloedlichaampjes het
ɔt, dan spreekt men van leu-
l bij een relatief te klein aan-
leucopaemie.
ziekten, en uit den aard der
:oogenaamde bloedziekten tre-
in quantiteit en qualiteit der
(zie *anaemie*, *bleekzucht*, *leu-*
kte).
n witte bloedlichaampjes be-
bloed nog andere — niet zoo
ıde — gevormde elementen,
ɔedplaatjes. Dit zijn lichaam-
ən vorm, waarvan noch de sa-
e bestemming met voldoende
ijn.
ɔloed bij den mensch is onge-
₁₃) van het lichaamsgewicht.
r bloedverlies of bloedonttrek-
derd of door inspuiting van
meerderd worden. In beide ge-
et organisme zich zeer snel
ansfusie).
g is voor de verschillende on-
ən moeilijk probleem geweest.
ts worden van uit den darm,
en de borstbuis (*ductus tho-*
racicus) vele voedende elementen in het bloed gebracht, terwijl in de tweede plaats in beenmerg, milt en lympheklieren een bereiding van bloedlichaampjes plaats heeft. Voor verdere uitweiding hierover zouden wij ons te zeer op speciaal terrein moeten begeven.

Voor onze stofwisseling is het bloed de hoofdfactor. Het voortdurende in beweging zijn, de strooming door alle organen van het lichaam, maken het bloed tot dat bestanddeel van het lichaaam, dat in letterlijken zin de wisseling van stof volvoert. Een voortdurende aanvoer van voedende stoffen en een medevoeren van de schadelijke, om die op andere plaatsen weer te deponeeren, vanwaar zij verder uit het lichaam bevorderd kunnen worden, maakt dat bij een geregelden bloedsomloop, van gezond bloed, ons geheele organisme in goeden toestand blijft verkeeren.

Wat boven voor menschelijk bloed is beschreven, geldt in grove trekken ook voor dierenbloed. Het voornaamste verschilpunt is de vorm en grootte van de bloedlichaampjes en vooral van de roode. In het algemeen geldt de regel: hoe grooter dier, hoe grooter bloedlichaampjes (de mensch heeft de grootste). Vermeldenswaard is bijv., dat de roode bloedlichaampjes van den kameel elliptisch zijn, evenzoo die van vogels, reptiliën, amphibiën, en visschen, die bovendien kernen hebben. De gewervelde dieren hebben rood, de meeste lagere dieren kleurloos bloed. De verschillende vormen der bloedlichaampjes bij de verschillende diersoorten is bij gerechtelijke geneeskundige kwesties dikwijls een belangrijk hulpmiddel. Zie voor dit laatste onder *Bloedvlekken*.

Bloedaftapping geschiedt in den regel door *aderlating* (zie *ader*), door *bloedzuigers* (zie aldaar) en door *koppen*. Vroeger werd groot misbruik gemaakt van het aftappen van bloed. Het behoud van bloed toch is onmisbaar voor de instandhouding van het lichaam, vooral bij personen, die door ongesteldheid reeds verzwakt zijn. Een aderlating kan niettemin zijn nut hebben, namelijk dan, wanneer overmaat van bloed nadeelig werkt op het hart, de longen of de hersenen. Was wegens de zwakheid van den lijder een aderlating niet raadzaam, dan gebruikte men vroeger wel de koplaars van *Junod*. Dit toestel bestond uit een laars van blik of koper, aan het boveneinde voorzien van een veerkrachtigen band, zoodat hij luchtdicht om de dij sloot. Dan werd door middel eener kleine luchtpomp de lucht uit de laars verwijderd. Zulks veroorzaakte een uitzetting der vaten van het been, en het bloed werd er opgehoopt, zoodat zijn hoeveelheid in andere deelen van het lichaam verminderde.

Hetzelfde effect kan men veel eenvoudiger verkrijgen door een lichaamsdeel met een elastischen band matig te snoeren, zoodat de slagaderlijke bloedtoevoer niet wordt afgesloten, daar de aderen, die voor het meerendeel oppervlakkig gelegen zijn en waarin de bloeddruk minder hoog is, grootendeels worden afgesloten. Ook wordt het wel gedaan door het aanwenden van plaatselijke warmte, bijv. heete pappen aan de kuiten, waardoor de vaten zich daar uitzetten en meer bloed bevatten, dat natuurlijk aan het overige lichaam wordt onttrokken.

Tot de plaatselijke bloedaftappingen behoort

het koppen. Hierdoor wordt de hoeveelheid bloed niet aanmerkelijk verminderd, maar men neemt het daardoor juist weg in de nabijheid van de plaats der ontsteking. De huid wordt eerst met een kop (holgewelfd glas) bedekt, waarin zich verdunde lucht bevindt, waardoor het bloed erheen wordt gedreven. Daarna wordt de opgezette huid met een kopmes gekerfd en wederom met den kop bedekt, zoodat het bloed uit de insnijdingen vloeit. Men zet ook wel koppen zonder insnijdingen — *droge koppen* genaamd — waarbij het bloed afgeleid, maar niet uit het lichaam verwijderd wordt.

Vroeger werd ook veel gebruik gemaakt van bloedzuigers. Tegenwoordig wordt dit zelden of nooit meer gedaan.

Bloedakker (Arameesch-Grieksch *Akeldamach*, bij *Luther: Hakeldama*) is de naam van een akker bij Jeruzalem, waar vreemde Joden, die aldaar stierven, begraven werden. De naam zou ontstaan zijn door het „bloedgeld", het loon van 30 zilverlingen voor het verraden bloed van *Jezus*, die *Judas Ischarioth* den priesters voor de voeten geworpen en waarvoor de laatste een akker als begraafplaats aangekocht zouden hebben. Nog tegenwoordig wordt ten Z. van het Hinnomdal bij Jeruzalem een stuk grond aangewezen, dat de bloedakker zou geweest zijn.

Bloedarmoede. Zie *Anaemie*.

Bloedartikelen noemt men de „zes artikelen", in 1539 door koning *Hendrik VIII* van Engeland uitgevaardigd en waarin de hoofdpunten van de Roomsch-Katholieke kerkleer werden samengevat. Zie *Hendrik VIII*.

Bloedbraking (*haematemesis*, *vomitus cruentus*) is het ontlasten door braking van een hoeveelheid bloed. In de meeste gevallen moet de zetel der bloeding in de maag worden gezocht en slechts bij uitzondering bevindt zij zich in keel, slokdarm of twaalfvingerigen darm, en vloeit dan het bloed eerst van die plaatsen naar de maag om later met braakbewegingen te voorschijn te komen. De — door de aanwezigheid van zoutzuur — zure reactie van het maagsap is oorzaak, dat de zich in de maag bevindende bloedkleurstof omzettingen ondergaat, die de kleur van het bloed van rood tot viezig donkerbruin doet overgaan. Dit stelt den medicus in staat in het algemeen met vrij groote zekerheid een bloedbraking van een bloedspuwing (zie aldaar) te onderscheiden. Slechts in de weinige gevallen, waarin het bloed direct — zonder eenigen tijd in de maag te verblijven — wordt uitgebraakt, kan de kleur hare oorspronkelijke lichtroode kleur behouden en tot moeilijkheden in de diagnose aanleiding geven.

De gevallen, waarin de oorsprong der bloeding in hooger dan de maag gelegen organen moet worden gezocht, zijn bijv. neusbloedingen, waarbij het bloed wordt ingeslikt en later weer wordt teruggegeven, evenzoo bij bloedingen uit de keelholte en uit uitgezette aderen in den slokdarm (bij sommige leverziekten).

De ziekelijke aandoeningen van den maagwand, die in haar verloop tot bloedingen aanleiding kunnen geven, zijn in de eerste plaats de maagzweren (*ulcus ventriculi*), in de tweede plaats de maagkanker (*carcinoma ventriculi*) en in de derde plaats uitgezette aderen, als gevolg van circulatiestoor-

nissen in de lever. [illegible]
van de maag tot [illegible]
Bij beide eerst[illegible]
de bloedingen [illegible]
wand van gr[illegible]
dun wordt en pl[illegible]
zweer een abun[illegible]
een of meer [illegible]
behoort dit bij [illegible]
ringen. Deze ke[illegible]
haalde kleine [illegible]
tijd in de maag [illegible]
haemoglobine in [illegible]
kende koffiedik[illegible]

Bij een heftige [illegible]
ten gewoonlijk [illegible]
onmacht of [illegible]
gevolgd door de [illegible]
braking zijn zij [illegible]
gewone teekenen [illegible]
pols, bleeke slijm[illegible]
In de eerste dage[illegible]
zwarte kleur door [illegible]
bloedkleurstof. H[illegible]
is bij doelmatig[illegible]
Slechts in enkele [illegible]
ding en kan de pa[illegible]
bloedverlies bezwij[illegible]
lijders de bloeding [illegible]
lijk verder de kwa[illegible]
was, worden beha[illegible]
kanker, enz.[illegible]

De behandeling [illegible]
in de eerste plaats [illegible]
eerste dagen een [illegible]
sel en zoo noodig ee[illegible]
hoogst noodzakelijk [illegible]
sching van zijn ge[illegible]
ijs mag slikken. Na [illegible]
zichtig met een [illegible]
Onder de bloedstel[illegible]
azijnzuurlood, erg[illegible]
adrenaline in aan[illegible]

Bloedbroedersch[illegible]
plechtige verbinte[illegible]
elkander in elk ge[illegible]
mogelijk te helpen [illegible]
werden plechtig [illegible]
met bloed bezegeld [illegible]
meinen was dit ge[illegible]
aangaan van bloed[illegible]
personen zich een [illegible]
hun bloed in een [illegible]
vloeien, zoodat h[illegible]
of het werd in [illegible]
vermengd, ge[illegible]
de wapens of [illegible]
De Germaansche [illegible]
derschap evene[illegible]
Noorden, die een [illegible]
wijdden zich aan [illegible]
te verwonden. B[illegible]
broederschap nog [illegible]
voor. Ook bij [illegible]
is zij nog in [illegible]
reizigers hebben [illegible]
hoofden aangegaan [illegible]
die daarbij plaats [illegible]

zij zich en zogen zij het
lbroeder uit.
Zie *Hugenoten*.
' is een bijna over de geheele
f. dat aan het bloed van den
kracht, in het bijzonder een
.cht toeschrijft. Hoe lager een
terker is bij hen het bloed-
. Maar ook bij de tegenwoor-
es is dit bij het volk, voor-
dvolk, volstrekt nog niet ver-
volkeren heerscht het op ta-
. Volgens dit bijgeloof helpt
loed tegen allerlei ziekten,
toevallen. Tooverteekens en
schenbloed besprenkeld, zijn
Vooral geneeskrachtig is het
roordeelden; bij de Romeinen
ladiatoren. Ook bedient men
ijn eigen bloed. Zulk bloed
in huis en in de stallen. Door
st men betooverde menschen
de geesten aan zich dienstbaar
schimmen voor een tijd leven
nen (*Odysseus* in de Onderwe-
acht men verder minnenden
enschen in liefde te doen ont-
iefdestoovenarij speelt bij vele
ren, Zigeuners, e. a.) het men-
ame rol. Als men bij de Noord-
ren bloedbroederschap sloot,
t bloed der betrokken perso-
ronk dit mengsel op. Ook voor
dieven bedient men zich dik-
eneens ter bekrachtiging van
voord. Verder is het de zetel
d kan hij, die er verstand van
voorspellen of niet ontdekte
t brengen. Op deze opvatting
ldeleeuwsche bloedproef. Door
ich vooral in de Middeleeuwen
an den duivel te verkoopen;
an deze wezens het recht op
oo speelt het bloed vooral in
rol.
ijgeloof komt bij bijna alle hei-
bloedeeredienst voor. Volgens
bloed de goden met de men-
j meerdere beschaving is in de
schenbloed, dierenbloed geko-
er was het offer van den eerst-
hoogere vorm van het oude die-
en 3, vers 27; 16, vers 3). Bij
een bloedeeredienst. Volgens
raëlitischen godsdienst is het
Dei en daarom den menschen
het strengst verboden (3 Mo-
: 16; 1 Mozes 9 : 4). De latere
n dit opzicht steeds strenger.
an Christenbloed voor rituëele
men in de wetsliteratuur der
geringste spoor. De Domini-
mund Martin, een ijverig Jo-
3de eeuw, heeft in zijn citaten-
„Pugio fidei adversus Mauros
s zulk een verdachtmaking uit-
in hebben de Jodenvijanden
agenseil zulk een beschuldiging
geuit. Dat in de Joodsche literatuur een bloedritus voorkomt, is een bewering van den nieuweren tijd, in het bijzonder van den hoogleeraar *A. Rohling* van Praag, in zijn boek „Der Talmudjude"(Münster, 1871; 6de druk, 1877), dat echter terstond van zeer bevoegde zijde afdoende weerlegd werd. Nochtans vond *Rohling's* bewering aanhangers, vooral door verschillende processen, wegens den niet opgehelderden, plotselingen dood van christenkinderen; hier zouden rituëele moorden plaats gehad hebben, zoo bijv. in de geruchtmakende processen van *Tissa-Esslar* (1883), van *Buschhoff* (1892), van *Winter* (1899). Ten slotte bleek echter steeds hoe ongegrond de beschuldigingen geweest waren.

Bloeddoop is de naam van den dood der Christelijke martelaren, daar volgens *Tertullianus* en andere Kerkvaders de marteldood den doop vervangt, als deze nog niet is toegediend, of tot vergiffenis strekt van de zonden, na het ontvangen van den waterdoop bedreven. Ook heeft men wel gezegd, dat de bloeddoop den martelaar dadelijk de volle zaligheid doet smaken, die anders pas na het jongste gericht verkregen wordt. Vandaar worden de data van hunnen dood „geboortedagen" (natalitia martyrum)" genoemd.

Bloedende hostie is de naam van het verschijnsel, dat men dikwijls op vochtig brood, aardappelen, enz. kan waarnemen en daarin bestaat, dat er roode vlekken of droppels op verschijnen. In deze geleiachtige massa's (*zooglöa*) bevinden zich een groot aantal ééncellige kogelvormige zwammen uit de groep der splijtzwammen. De inhoud van deze zwammen is bloedrood gekleurd. Zij dragen den naam van *Micrococcus prodigiosus* Cohn (*Monas prodigiosa* Ehrb.) of *wondermonade*, omdat het tot kerkelijke doeleinden dikwijls gebruikte wonder van de bloedende hostie hierop terug te voeren is.

Bloeders zijn personen, bij wie neusbloedingen, kleine wonden en andere soorten van bloedingen zeer gevaarlijk zijn, daar deze bijna niet gestelpt kunnen worden. Elke kleine kwetsuur, een steek, een snede, het uittrekken van een tand, enz. heeft hevige bloedingen ten gevolge. Bij de meer ernstige vormen der ziekte veroorzaakt een lichte slag, een stoot, soms zelfs een drukking, een bloeduitstorting onder de huid. Tevens komen bij deze ziekte dikwijls spontane bloedingen voor uit den neus, de darmen, de maag, de nieren, de geslachtsdeelen, in de gewrichten, enz. Deze bloedingen worden in den regel door de gewone bloedstelpende middelen niet tot staan gebracht. Zij duren meestal totdat de zieke is uitgeput en de zwakke hartwerking het bloeden doet eindigen of het gebruik van een bloedstelpend middel toelaat. De bloeding begint echter gemakkelijk opnieuw, zoolang de wond niet genezen is. Het bloedverlies wordt door de verzwakte spijsvertering slechts langzaam aangevuld en de zieke sterft in den regel aan uitputting. De ziekte schijnt bijna altijd erfelijk te zijn, maar springt wel eens een generatie over. Zij erft gemakkelijker over op mannen dan op vrouwen. Merkwaardig is het, dat bij mannelijke bloeders, gehuwd met gezonde vrouwen, de ziekte niet overgaat op de kinderen, terwijl daarentegen gezonde vrouwen uit een familie

van bloeders, gehuwd met gezonde mannen, kinderen krijgen, die wel met de ziekte belast zijn. Als de ziekte niet te hevig is, kunnen de patiënten wel een hoogeren leeftijd bereiken, en vrouwen uit een bloedersfamilie kunnen lijden aan veelvuldige neus- en menstruatiebloedingen, zonder daarvan te veel nadeel te ondervinden. De oorzaak der ziekte is nog niet opgehelderd; sommige verklaren haar uit den toestand van het bloed, dat een geringer vermogen om te stollen heeft dan het gewone, anderen schrijven haar toe aan een zwak bloedvatenstelsel, dat gemakkelijk barst, terwijl de oorzaak ook wel gezocht wordt in een nauw slagaderenstelsel en vooral in een nauwe aorta. Een bijzonder geneesmiddel tegen de ziekte is niet bekend. De bloeders moeten een krachtig, licht verteerbaar diëet houden, alle prikkelende dranken vermijden, zich onthouden van groote lichamelijke inspanning, vooral bij zwoel weer, en alle gemoedsbewegingen eveneens vermijden. Bij de geringste bloeding moet onmiddellijk de hulp van een geneesheer worden ingeroepen.

Bloedgeld noemde men in het oud-Germaansch recht het geld, dat de moordenaar betalen moest aan de betrekkingen van den vermoorde (zie *Weergeld*), alsook het geld, dat uitbetaald werd voor het ontdekken en aanbrengen van sommige misdrijven. In Engeland werd daarvoor, volgens een wet van 1699, 40 pond sterling en een certificaat van vrijstelling van sommige gemeentelijke diensten (tyburn-ticket) uitgereikt, en men verkocht dit laatste weleens voor 200 tot 300 pond sterling. De uitbetaalde geldsom bedroeg in 1813 niet minder dan 18000 pond sterling, en sommigen maakten van het aanbrengen een winstgevend bedrijf. Een zekere *Daniël* bekende in 1756, dat op zijn getuigenis 70 onschuldigen ter dood waren gebracht. Dat bloedgeld is in 1818 door een Parlementsacte afgeschaft.

Bloedhond noemt men een groote soort van Engelsche doggen, te voren in Noord- en Zuid-Amerika gedresseerd, om op de Indianen aan te vallen of om weggeloopen slaven op te sporen. Zie verder onder *Hond*.

Bloedlichaampjes. Zie *Bloed*.

Bloedloogzout, Geel (Ferrocyaankalium $K_4Fe(CN)_6 + 3\,H_2O$) ontstaat door inwerking van cyaankalium op ijzeroxydulzouten. Vroeger maakte men het door droge stikstofhoudende dierlijke stoffen (bloed, hoorn, wolafval, enz.) met ijzervijlsel te brengen in gloeiende, gesmolten potasch. Er ontstaat dan cyaankalium (KCN) en kaliumijzersulfide ($KFeS_2$). Na afkoeling wordt de massa met water uitgeloogd, en daardoor zetten de beide genoemde stoffen zich om tot ferrocyaankalium, dat in gele kristallen uitkristalliseert. Hetgeen na het uitloogen overbleef („Blutlaugensatz") werd gebruikt als ontkleuringsmiddel voor paraffine.

Tegenwoordig wordt geel bloedloogzout voornamelijk bereid uit de zuiveringsmassa der gasfabrieken. De zuiveringsmassa, die o. a. ook veel vrije zwavel bevat, werkt ten laatste niet meer, omdat het ijzerhydroxyd, dat het gas zuiveren moet, door de cyaanverbindingen van het gas veranderd is in zouten van ferrocyaanwaterstofzuur (o. a. Berlijnsch blauw). Nadat de zwavel

uit de massa getr...
met kalkmelk, ...
staat; uit de oplo...
een kalium-calcium...
zuur neerslaan, da...
veranderd wordt.

Geel bloedloogzout ...
groote kristallen ...
ting ontleedt het ...
verdund zwavelzuur ...
Het dient tot ...
zuur. Berlijnsch ...
het onderzoek op ...
ten levert het ...

Bloedloogzout, Ro...
$K_6F_2(CN)_{12}$) verkrijg...
zout te oxydeeren ...
superoxyd. Met ...
Turnbull's blauw ...
analytische scheik...
stoffen in alkali...
daarom als en...

Bloedmeel is een ...
15 % stikstof, 0.5– ...
—0.8 % kali. Het ...
van de afscheiding ...
schudding of roer...
in daarna de album...
door verhitting met ...
Na afloop van de ...
de neerslag geperst ...
einde daarbij het ...
te verhinderen, wor...
massa zwavelzuurge...
gen uit zwavelzuurg...
trium en zwavelzuur ...
gebracht in den vorm ...
te of bruinachtige ...
voorkomen en glinste...

Bloedmelk *Le...*
men aan de melk ...
het barsten ...
rood is gekleurd. Z...
dagen na het kalve...
één uier roode me...
lijk uitgemolken ...
melk uit de an...
De zieke uier ...
ophooping der melk ...
ontstaan.

Bloedmest. *Zie ...*

Bloedontlasting ...
schijnsel, dat de ...
gemengd is met ...
kan gelegen zijn ...
bloedingen uit neus ...
ook in bloedingen ...
geven aambeien ...

Bloedplasma. *Z...*

Bloedraad is ...
geven aan den Raad ...
tog van Alva ...
in de Nederlanden ...

Bloedregen is ...
den regen, die tot ...
sonen wel eens ...
regens behooren ...
1813) en in Vlaander...

scheikundig onderzoek bleek kiezel- en aluinaarde, kalk, ndbare stoffen, en in Vlaan- de hoofdbestanddeelen van aakten. De verschillende be- regens zijn door *Ehrenberg* ndorffs Annalen" (deel 18). roode kleur veroorzaakt door e als stof in den dampkring regen werden neergeslagen. lt hierbij een belangrijke rol. ntelbare infusoriën, die zich vinden, ook wel eens aan- en bloedregen. Tevens heeft vlinders, als ze pas ontpopt t eerste uitvliegen of na een weer, wel roode drupjes laten

beteekent de echtelijke ge- personen, die in zulk een nau- kander staan, dat een huwe- et zou kunnen gesloten wor- het de gemeenschap tusschen van de opgaande met de ne- ie, (ouders met kinderen) en verwanten (broeders met zus- ding, ontleend aan het Ro- eerste soort heet „incestus eede „juris gentium"), is van ig. Zoo kende het Canonieke juris divini", wanneer er ge- s had gehad tusschen perso- etrekking tot elkander staan- spensatie van de Kerk geen en tot stand zou kunnen ko- iris humani", wanneer de be- et dispensatie wel te zamen nden treden.

, zoodra er gemeenschap plaats sonen, voor wie de verwant- s, dat zij te zamen een wet- aangaan. Of er echtelijke sa- r een huwelijk naar den vorm esloten is, dan of de gemeen- nwettige is, zonder schijn of op een huwelijk, doet tot haar t de opvattingen omtrent het der eeuwen groote wijzigin- ian, kan reeds daaruit blijken, en van het oude Egypte veel- iwden. Ook was de o. a. uit gen bekende Griek *Cimon* (zie ster gehuwd.

chten is de bloedschande een k misdrijf, behoorende tot de n tegen de zedelijkheid, waar- vallen zelfs de dood als straf oor later tuchthuis- en gevan- e plaats gekomen.

afwetgevingen hebben een an- soort van misdrijven, dan de orloofde daden worden van het op dat der zedelijkheid over- ele daden, waarop de wet te orden straffeloos voor den we- de Staat laat zooveel moge- g van het zedelijke of onzede- n de individuën over; hij handhaaft alleen de zoogenaamde openbare zedelijkheid.

Bloedschande als zoodanig is niet strafbaar. Voor het misdrijf van verkrachting is het een verzwarende omstandigheid, dat de schuldige behoort tot diegenen, die eenig gezag hebben over de persoon, jegens wien het misdrijf gepleegd is; onder dezen kan natuurlijk ook een bloedverwant zijn, en kan alleen deze verwantschap soms aangenomen worden als het gezag, dat voor de verzwarende omstandigheden vereischt wordt. Het overgeven tot de prostitutie, of het verleiden tot een ontuchtig leven van jonge lieden beneden de een en twintig jaren wordt zwaarder gestraft, zoo het geschiedt door ouders, voogden of andere personen, met opzicht over hen belast, dan zoo het geschiedt door menschen, die tot de slachtoffers niet in zoodanige betrekking staan.

Verbodsbepalingen omtrent het aangaan van een wettig huwelijk tusschen personen, die elkaar door bloedverwantschap of aanhuwelijking meer of minder nauw bestaan, zijn in alle oudere en nieuwere wetgevingen te vinden. Over de reden dier bepalingen zijn de geleerden het nog niet geheel eens. Men spreekt van ongeooorloofde, ongezonde bloedvermenging, die nadeelig werkt op de volgende geslachten; men wil ze ook verklaren uit een gevoel van achting en eerbied, door het jongere geslacht aan het oudere verschuldigd, hetgeen een dergelijke band als het huwelijk tusschen die geslachten onbestaanbaar zou maken. Het verbod heeft dan ook niet overal denzelfden omvang. Het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek verbiedt het huwelijk tusschen alle personen, die elkander bestaan in de opgaande en nederdalende linie, hetzij door wettige of onwettige geboorte of door aanhuwelijking, en in de zijlinie tusschen broeders en zusters, wettige of onwettige. Ook is het huwelijk verboden tusschen schoonbroeder en schoonzuster, wettige of onwettige, en tusschen oom of oudoom en nicht of achternicht, eveneens tusschen moei of oudmoei en neef of achterneef, wettige of onwettige. De Koning kan, om gewichtige redenen, het verbod van den schoonbroeder en de daarna genoemde personen door het verleenen van dispensatie opheffen. Een huwelijk, in strijd met deze bepalingen aangegaan, is een bloedschendig huwelijk; het kan op aanvraag van de daartoe in de wet aangewezen personen nietig verklaard worden. Kinderen uit genoemde personen, hetzij in, hetzij buiten het huwelijk verwekt, zijn bloedschendige kinderen. Zij behooren tot het geslacht der natuurlijke kinderen, in tegenstelling met de wettige; doch zij staan niet gelijk met kinderen buiten huwelijk geboren uit hen, voor wier huwelijk geen beletsel zou bestaan. De bloedschendige kinderen hebben in het oog der wet geen ouders en dus ook geen verwanten; zij kunnen niet worden erkend, noch gewettigd: zij kunnen geen rechtsvordering instellen, om te onderzoeken wie hun vader of moeder is; zij hebben geen aanspraak op opvoeding en onderhoud, noch op de nalatenschap hunner ouders of verwanten. Zij hebben alleen aanspraak op het noodige levensonderhoud, door den vader of de moeder, of door beiden te zamen te verleenen, overeenkomstig de bepalingen, daarvoor desnoods door den rechter te maken, die bij de regeling daarvan acht zal slaan op de gegoed-

heid van dengene, die met dat onderhoud wordt belast, en op het getal en hoedanigheid der wettelijke erfgenaman. Moet tot het uitspreken dezer verplichting of tot het voorkomen of de vernietiging van een verboden huwelijk een onderzoek naar de afstamming van hen plaats hebben, die zich als bloedschendige kinderen zouden doen kennen, dan werkt de uitspraak, na dat onderzoek gevallen, alleen voor dat punt, en heeft zij hoegenaamd geen verdere gevolgen.

Bloedserum. Zie *Serum.*

Bloedsomloop. Zie *Hart en aderen.*

Bloedspuwing (*Haemoptoe*, *haemoptysis*, *tussis sanguinolenta*, de beide eerste van πτύω = spuwen). Hieronder verstaat men het ophoesten van min of meer zuiver bloed, als gevolg eener bloeding uit de ademhalingsorganen. De hoeveelheid kan varieeren van kleine bloedige sputa tot 1 L. en meer toe. De zetel der bloeding moet in verreweg de meeste gevallen in de longen en slechts bij uitzondering in hooger gelegen organen (luchtpijp, strottenhoofd of keel) worden gezocht. Terwijl in leekenkringen het woord bloedspuwing vrijwel identisch is met longtuberculose, kent de medicus behalve deze ziekte nog velerlei aandoeningen die in haar verloop tot het optreden eener haemoptoe aanleiding kunnen geven: bijv. sommige hartaandoeningen, uitzetting van de groote luchtwegen (bronchiectasieën), verstopping van een groot bloedvat in de long (embolie met longinfarct), barsten van uitgezette slagaderen (aneurysma). Niettemin is toch de longtuberculose bij verre de meest voorkomende oorzaak eener bloedspuwing, terwijl de bovengenoemde andere ziekten als oorzaak eener haemoptoe tot de uitzonderingen gerekend moeten worden. Het optreden eener bloedspuwing kan òf zeer plotseling zijn, zelfs bij een patiënt, die zich volmaakt wel gevoelt, òf reeds eenige dagen door voorboden worden voorafgegaan. Deze kunnen dan zijn: bijv. geringe bloedige bijmengen bij het vroeger etterige sputum, geringe temperatuursverhooging met algemeen gevoel van onwelzijn, terwijl dan plotseling soms 's nachts het ophoesten van groote hoeveelheden bloed volgt.

Dikwijls zeer gemakkelijk, dikwijls eerst na heftige, benauwde hoestbuien, wordt het heldere, lichtroode, schuimende bloed ontlast. Na den aanval is de patient licht benauwd, heeft gewoonlijk pijn op de borst, een snelle ademhaling, snelle pols en een iets verhoogde temperatuur. Het directe verloop der bloedspuwing is meestal gunstig; het eindigen met den dood — die dan het gevolg is eener overvulling van de longen met bloed, dus een verstikking — behoort tot de hooge uitzonderingen. Gewoonlijk blijven de lijders nog gedurende eenige dagen min of meer bloedige sputa opgeven, om langzamerhand weer tot den toestand voor den aanval terug te keeren. In andere gevallen echter kunnen de aanvallen zich herhalen, of het van te voren betrekkelijk goedaardige proces kan verergeren en den lijder een langdurig ziekbed bereiden.

De directe aanleiding van de bloeding is gewoonlijk, dat een bloedvat in de verwoestingen, die het tuberculeuse proces aanricht, wordt betrokken. Waarschijnlijk is hierbij ook nog een bijzondere broosheid van de vaatwanden in het spel,

daar er enkele [illegible]
een bloedspuwing [illegible]
deren daarvan [illegible]
ner ziekte [illegible]

De behandeling [illegible]
spuwing bestaat [illegible]
solute bedrust. [illegible]
verhoogd [illegible]
hoesten iets te [illegible]
den aandrang [illegible]
verminderen. He[illegible]
de borst, bevorder[illegible]
vaten en dwingt [illegible]
stilliggen. Een [illegible]
gedurende de eer[illegible]
acht genomen. [illegible]
eerste plaats de [illegible]
die tot verminder[illegible]
merking. Tot de [illegible]
moederkoren [illegible]
(een praeparaat [illegible]
inwendig of onder[illegible]
der de laatste [illegible]
naamste plaats [illegible]
grof zout nuttig [illegible]
juist. Het [illegible]
zout vermindert [illegible]
daarmede de [illegible]

Bloedsteen [illegible]
ijzersteen of [illegible]
dat hij uit [illegible]
bloedstelpend [illegible]
dere soorten [illegible]
en wordt in de [illegible]
stukken dienen [illegible]

Bloedstelpend[illegible]
neeskunde toepas[illegible]
gaan en te doen [illegible]
len in zuiver mecha[illegible]
sche middelen. T[illegible]
hooren: een druk [illegible]
ger) op het beleed[illegible]
verder de afbinding [illegible]
ging van het bloedva[illegible]
van het geheele [illegible]
het gloeiend ijzer [illegible]
alsmede kleefmidde[illegible]
len hebben ten doel [illegible]
len: daartoe behoor[illegible]
creosoot, ijzerchlor[illegible]
telijk aan in poeder[illegible]
ondersteunt de [illegible]
werken echter [illegible]
tere wonden is [illegible]
middelen toe te [illegible]
kelijke bloedstelpend[illegible]
trekkend, als [illegible]
bloedingen en [illegible]
pressen, enz. [illegible]
uit lichaamsholte[illegible]
tingen met zeer [illegible]
koud water. Een [illegible]
gespoten, bevordert [illegible]
bloed.

Bij inwendige [illegible]
tig en koel gehou[illegible]
der de behandeling [illegible]
overlaten.

BLOEDVATEN VAN DEN MENSCH.

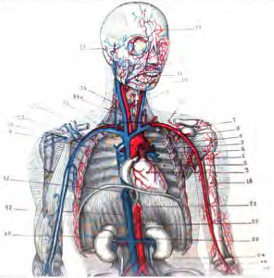

Digitized by Google

Fig. 1.

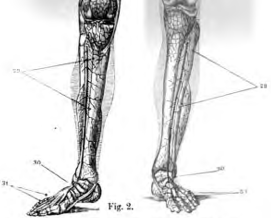

Fig. 2.

Fig. I. De bloedvaten na verwijdering van de huid en van het onderhuidsche bindweefsel; rechts aderen (blauw) en slagaderen (rood), links alleen slagaderen (rood).

1. Voorhoofdslagader. 2. Slaapslagader. 3. Lippenslagaderen. 4. Hoofdslagader. 5. Bovenste borstslagader. 6. Armslagader. 7. Spaakbeenslagader. 8. Ellepijpslagader. 9. Oppervlakkige handpalmboog. 10. Vingerslagaderen. 11. Dijslagader. 12. Diepe dijslagader. 13. Dijader. 14. Oppervlakkige dijader. 15. Voorste scheenbeenslagader. 16. Voetrugslagader. 17. Teenslagaderen. 18. Ellepijpader. 19. Spaakbeenader.

Fig. II. De bloedvaten na het openen der groote lichaamsholten en het gedeeltelijk verwijderen der spieren; rechts de aderen (blauw), links de slagaderen (rood).

1. Rechter boezem. 2. Rechter kamer. 3. Longslagader. 4. Longader. 5. Linker kamer. 6. Opstijgende aorta. 7. Aortaboog. 8. Dalende aorta. 9. Hoofdslagader. 10. Tongslagader. 11. Kaakslagader. 12. Lipslagader. 13. Slaapslagader. 14. Voorhoofdslagader. 15. Sleutelbeenslagader. 16. Armslagader. 17. Spaakbeenslagader. 18. Ellepijpslagader. 19. Oppervlakkige handpalmboog. 20. Vingerslagaderen. 21. Korte buik- en bovenste darmslagader. 22. Buikaorta. 23. Nierslagader. 24. Onderste darmslagader. 25. Binnenste zaadstrengslagader. 26. Bekkenslagader. 27. Dijslagader. 28. Diepe dijslagader. 29. Voorste scheenbeenslagader. 30. Voetrugslagader. 31. Teenslagaderen. 32. Bovenste holle ader. 33. Armader. 34. Binnenste halsader. 35. Sleutelbeenader. 36. Okselader. 37. Spaakbeenader. 38. Ellepijpader. 39. Handpalmader. 40. Vingeraderen. 41. Poortader. 42. Onderste holle ader. 43. Nierader. 44. Bekkenader. 45. Dijader.

Digitized by Google

le **kanalen** van zeer verschil-
om de circulatie van bloed
het lichaam mogelijk te ma-
et hart — het bewegingsor-
– **noemt** men die bloedvaten,
t **hart af**, naar het lichaam
n) **slagaderen**. Deze hebben
itigen wand met vele spier-
· **vezelen**. Zij vertakken zich
leinere slagadertjes, om zich
en in de capillaire of haar-
len zich, nadat het bloed zijn
ft afgegeven en de gebruikte
men, tot kleine vaatjes, die
et hart toe weer tot grootere
naam van venae of aderen
die dus in tegenstelling met
naar het hart toe voeren, heb-
zonder veel spiervezelen. Het
e. helderroode bloed, dat zich
vindt en daaruit bij verwon-
iar buiten spuit, draagt den
jk bloed in tegenstelling met
lzuurrijke, donkerroode „ader-
h in de aderen bevindt en bij
. ader slechts langzaam naar

op den regel, dat een slag-
e gelijknamige bloedsoort be-
slagaderen en de longaderen.
t aderlijke bloed van het hart
daar gezuiverd te worden, de
gezuiverde bloed uit de longen
g.
it: Bloedvaten van den mensch
ırt en Aderen en *Bloed*.
Zie *Ampulla*.
tschap is de betrekking, die
ı personen, welke door afstam-
en persoon, den stamvader of
eder (zie *Matriarchaat*) tot de-
oren. De kinderen komen door
g namelijk niet alleen in be-
e ouders, maar ook tot ande-
wie de ouders zelf afstammen,
hen van denzelfden persoon af-
schap (zie aldaar) bestaat tus-
echtgenoot en de bloedverwan-
r. Zij, die door een dier betrek-
erbonden zijn, heeten „verwan-
len bloede verwant zijn, bloed-
mt men ook „magen", de anderen
„aanverwanten", „zwagers" (in
', in 't Fransch „alliés"). Al die
t" elkander en worden dikwijls
onder „nabestaanden", in tegen-
eemden", dat zijn zij, die noch
h door aanhuwelijking verwant

hap (*cognatio, consanguinitas*) is
atuurlijke, die ontstaan is door
ming, of de wettelijke (legalis,
aat door adoptie (zie aldaar) tus-
iet verwante personen, of de gees-
in het Canonieke recht bekend),
· het ten doop houden en de be-
gemeente. De beide laatste soor-
echt niet bekend. Onze wet en de meeste nieuwere wetgevingen erkennen alleen de natuurlijke bloedverwantschap, die een gevolg is van afstamming. Deze wordt wederom onderscheiden in „wettige" en „natuurlijke of onwettige" bloedverwantschap. Deze laatste is evengoed als de eerste een gevolg van de geboorte en de afstamming, doch voor de wet wordt zij pas geldig door en bij „erkenning". Een wettig kind komt bij zijn geboorte dadelijk in betrekking tot al degenen, die aan zijn ouders verwant zijn; de erkenning van een natuurlijk kind veroorzaakt de betrekking met dengene der ouders, die de erkenning gedaan heeft, en ook wel met de bloedverwanten van dezen; maar die bloedverwantschap heeft hier slechts enkele, bepaalde gevolgen en werkt lang niet zoo algemeen als de wettige bloedverwantschap.

De bloedverwanten, buiten de ouders en kinderen en volle broers en zusters, worden onderscheiden in vaderlijke (cognatie) en moederlijke (agnati) bloedverwanten. Twee personen kunnen van elkander vaderlijke en moederlijke bloedverwanten zijn, en ook kan een persoon een ander in beide betrekkingen bestaan, wat een gevolg is van het feit, dat twee echtgenooten uit de familie onderling door bloedverwantschap verbonden waren. De onderscheiding heeft in rechten eenige gevolgen, onder anderen is zij somtijds de grond van de verdeeling eener nalatenschap in twee liniën, in de vaderlijke en de moederlijke linie.

De bloedverwantschap is meer of minder nauw, naarmate de personen nader of meer middellijk door afstamming aan elkander verbonden zijn. De afstand der verwantschap wordt berekend door het aantal geboorten, die te zamen de verwantschap aanwijzen, die daartoe als zoovele trappen zijn en daarom in dit opzicht „graden" genoemd worden. De opvolging, de rij (la suite) der graden maakt de „linie". De wijze van berekening is aan het Romeinsche recht ontleend. De verwanten worden verbonden door een lijn, iedere geboorte maakt daarop een graad uit. Het Canonieke recht koos daartoe een boom (vandaar ons „stamboom"), die den stamvader voorstelde, waaraan de verwanten als bladeren werden voorgesteld; het oud-Duitsche recht gebruikte als beeld het menschelijk lichaam, in welks hoofd het echtpaar woonde, van hetwelk de afstamming werd afgerekend, terwijl in de leden daarvan de bloedverwanten huisden. De linie wordt onderscheiden in „rechte" (linea recta) en „zijlinie" (linea obliqua, collateralis). De bloedverwanten der eerste stammen van elkander af en kunnen worden verbonden door een recht op- en nedergaande lijn. De bloedverwanten der zijlinie, die met iemand van denzelfden persoon afstammen, kunnen worden voorgesteld door een scheeve of gebogen lijn *ter zijde* van de rechte en met deze in dien persoon verbonden; vandaar „zijmagen", of „collateralen". De naaste zijmagen zijn broeders en zusters, volle of halve, naarmate zij beide of slechts één van beide ouders gemeen hebben. Volle broeders en zusters zijn germani; de verdere onderscheiding van het Romeinsche recht in „consanguinei", die denzelfden vader hebben, en „uterini", die dezelfde moeder hebben, is bij ons van geen belang meer. Geen betrekking hoegenaamd bestaat tusschen hen, die de één als

consanguineus, de ander als uterinus broeders zijn van één persoon: bijv. een weduwnaar en een weduwe, beide met voorkinderen, sluiten een huwelijk, en daaruit ontspruiten ook kinderen. De voorkinderen onderling zijn niet verbonden; in het dagelijksch leven heeten zij, in Friesland vooral, „kalfbroeders" en „kalfzusters".

De berekening der graden geschiedt in de rechte linie door het tellen der geboorten, noodig om de een aan den ander te verbinden; de geboorte van den adscendent of descendent, van of tot wien de betrekking wordt berekend, werkt daartoe niet mede en wordt dus niet geteld. Voor de zijlinie geldt dezelfde grondslag; maar nu is juist daarom de bijeenvoeging noodig der geboorten, die de wederzijdsche bloedverwanten aan den gemeenen stamvader verbinden, omdat hun verwantschap van al die geboorten het gevolg is. 't Minste getal geboorten is hier twee: de naaste zijmagen bestaan elkaar in den tweeden graad.

Het kind bestaat zijn ouders in den eersten graad; het kleinkind zijn grootouders in de tweeden, en omgekeerd; volle neven, broeders- en zusterskinderen bestaan elkander in den vierden graad; oom en neef in den derden, oud-oom en achterneef in den vierden graad, enz.

De wet verbindt verscheiden gevolgen aan de bloedverwantschap.

Daaruit ontstaat, in verband met het huwelijk, de ouderlijke macht over de minderjarige kinderen. Zij is de bron van de verplichting tot onderhoud, ingeval van behoefte, aan sommige bloedverwanten, wederkeerig op den een ten behoeve van den ander gelegd. Zij belet de toepassing van den lijfsdwang door verwanten in de nederdalende linie tegen die der opgaande. Soms is zij een volstrekt of betrekkelijk beletsel tegen het aangaan van een huwelijk. Zij is de grond van de wettelijke erfopvolging en van de toekenning van het wettelijk erfdeel. Zij maakt onbekwaam om getuigenis in rechten in een zaak van een ander verwant af te leggen. Zij is in het algemeen het fundament van het huisgezin en van het familieleven, waarop het bestaan onzer maatschappij berust, en op welke betrekking de Staat bij zijn instellingen en in zijn wetten acht moet slaan, en waaraan hij dan ook gewichtige gevolgen heeft verbonden. Zie verder *Familie*.

Bloedvin (*furunculus, furunkel*) ontstaat doordat bacteriën (meestal staphylococcen) in een smeerklier van de huid dringen en daar ontsteking veroorzaken. Ze ontstaan dikwijls op plaatsen, die aan wrijving of druk zijn blootgesteld, zoo bijv. in den nek, waar de rand van de boord drukt, of waar de smeerklieren wijd zijn, bijv. in den oksel. De ontsteking begint als een klein pijnlijk rood puntje in de huid, dat hard aanvoelt en in verloop van eenige dagen onder ontstekingsverschijnselen grooter wordt. In het midden van deze ontsteking sterft het weefsel af en hoopt zich etter op, die na korter of langer tijd naar buiten doorbreekt, waarbij dan tevens de afgestorven weefselprop wordt uitgestooten. Daarna treedt meestal snel genezing in. Niet zelden vinden de bacteriën, die zich in groote hoeveelheden in den etter bevinden, gelegenheid op andere plaatsen in de huid te dringen, waardoor nieuwe furunkels kunnen ontstaan. Door tijdige insnijding van een fu-

runkel kan men de [illegible]
mige personen zijn [illegible]
van furunkels, [illegible]
arbeiders in suiker[illegible]
is het beste voort[illegible]

Indien eenige fu[illegible]
gelegen dat ze sa[illegible]
carbunkel of [illegible]

Bloedvlag [illegible]
logsvlag, waarme[illegible]
geven wordt. E[illegible]
van zulk een vlag [illegible]
kennen, dat bij [illegible]
genade wordt ge[illegible]
men die vlag [illegible]
rechtgesteld.

Bloedvlekken [illegible]
gerechtelijke gene[illegible]
dan kan men het [illegible]
sche onderzoeking [illegible]
ten (de bloedlichaam[illegible]
jaren oude bloedvlek[illegible]
toonen, die met ze[illegible]
zijn. De volgende [illegible]
aangewend. 1. De [illegible]
Hiervoor wordt de [illegible]
zeer zwakke alkal[illegible]
hulp van den spe[illegible]
aanwezigheid van [illegible]
globine of eigenlij[illegible]
bij aanwezigheid [illegible]
twee kenmerkende [illegible]
de Fraunhofer[illegible]
gang van geel en [illegible]
het violette einde [illegible]
verdwenen. Door [illegible]
stoffen, bijv. zwavel[illegible]
renspectrum, doo[illegible]
door oxydatie we[illegible]
den omgezet. Door [illegible]
dwijnen de absorp[illegible]
reacties dienen ter [illegible]
fen, welke soortgelijke [illegible]
als oxyhaemoglobine [illegible]

2. De mikroskop[illegible]
gens *Teichmann*. H[illegible]
derzoeken stof de [illegible]
sche vloeistof, die [illegible]
krabt wat van de [illegible]
spoortje keukenzout [illegible]
genaamd ijsazijn [illegible]
dan bij aanwezigh[illegible]
kopisch waarneemba[illegible]
zoutzure haematine [illegible]
hebben, bij doorval[illegible]
licht blauwzwart [illegible]

Vorm en grootte [illegible]
van gewicht, evenals [illegible]
gerafdruksels (Gel[illegible]
er zelfs in geslaagd, [illegible]
te maken, of bloedvl[illegible]
een bepaalde diersoo[illegible]
op het volgende merk[illegible]
men bloed van een [illegible]
andere diersoort b[illegible]
van dit dier voor al[illegible]
diersoort a een sterk[illegible]
haemolytische) werk[illegible]

ı veel geringere mate plaats, ım van een ongepraepareerd bloed van een andere dier- in staat is voor een bepaalde or menschenbloed) een sterk e bereiden, hetwelk kan die- at bloed.

lekte (*Morbus maculosis* ·kte, die zich kenmerkt door n van bloedingen in huid en aarbij dikwijls zwaktegevoel Ioewel de oorzaak nog in het ziekte waarschijnlijk op een esch blijft meestal onaange- geval bij scheurbuik (zie al- er veel overeenkomst mee aandoeningen van het mond- g en ontsteking, meer op den

(*haemorrhagia*) is het gevolg i ziekte van een vaatwand, elegenheid vindt uit te treden eefsel, in lichaamsholten of mate het betreffende vat een f een haarvat is, spreekt men *iëele*), ader- (*veneuse*) of ca-

oote slagaders en aders kun- en dood door bloedverlies ten- loedingen uit kleinere vaten spoedig van zelf op (zie *Bloe-*

n die onbeschaafde periode van er maatschappij, waarin het zoo zwak is, dat de Staat niet , om het recht te handhaven atschappij tegen onrecht te be- et familieleven sterk op den n de leden der familie, de in- reeniging elkander hulp en bij- n tot afwering van onrecht- n tot het nemen vau wraak en drijven tegen den bedrijver van

wordt op leven en dood ver- ste verwanten van den versla- e, bijgestaan door zijn naaste ervolgt den beleediger, totdat en onrecht van gelijke waarde, als het ware is opgeheven, uit- rdenaar, de beleediger, van zijn d door zijn stamgenooten; van voor de familieleden onderling licht, om elkander in dien strijd s de bloedwraak. Het bloed van oet gewroken worden door het der familie, waartoe de belee- de eerste plaats zijn de naaste wraak gerechtigd en verplicht; en zoon, de broeder den broeder. dividuën worden aldus twisten iën. Vijandig staan zij voortdu- kander en de wraak is niet ge- et aantal moorden, enz. aan beide , totdat een nieuw misdrijf op- ndschap doet ontbranden. Naar- h met meer klem kon doen gel- wraak ingekort; er werden mid- delen bedacht en ingevoerd, waardoor de wraak kon worden voorkomen of geëindigd. Het getal van de verwanten, tot de wraak verplicht en gerechtigd, werd verminderd; asylen, vrijplaatsen, werden er ingesteld, waar de beleediger, onder de bescherming van de heiligen, vrij was van de vervolging van de verwanten. Er kwam een onderscheiding in de misdrijven tusschen zoenbare en onzoenbare, d. i. de zoenbare kunnen gezoend, afgekocht worden door een som gelds, „het bloedgeld", „weergeld", door den beleediger, desnoods met zijn verwanten, op te brengen aan den beleedigde of aan zijn familie. Het getal onzoenbare misdrijven neemt langzamerhand af; de zoen wordt derhalve meer en meer gebruikelijk; nog later wordt hij verplicht en de bloedwraak verdwijnt.

Men vindt de bloedwraak in de geschiedenis van alle volken, maar vooral bij de Germaansche stammen hoort zij thuis. Nog heden ten dage is zij inheemsch bij de Arabieren en andere volken op gelijken trap van beschaving in Azie, Afrika en Amerika, ook nog wel op Corsica.

Vermeldingswaard is nog de met dit onderwerp in verwantschap staande „bloed-broederschap", vooral bij de Noorsche Germanen op IJsland, vroeger gebruikelijk, welke een vereeniging was van mannen, die op leven en dood zich verbonden, om de bloedwraak de een voor den ander over te nemen, en wanneer deze niet uitgeoefend kon worden, bijv., omdat de een aan een ziekte stierf, dan behoorde de ander zich zelf te dooden. Dergelijke instellingen vindt men ook bij Slavische volken, zooals bij de Illyriërs, en een soortgelijke gewoonte heerscht onder de Dajaks op Borneo, bij de Karen in Birma en in West- en Oost-Afrika. In Europa was zij het sterkst op Corsica; in het midden van de 18de eeuw schatte men het aantal slachtoffers van de bloedwraak op 1000 jaarlijks. In Duitschland is zij omstreeks het midden van de 16de eenw uitgestorven. In Montenegro werd in het jaar 1850 de bloedwraak nog geregeld en beperkt tot den moordenaar zelf.

Bloedzuigers (*hirudines*) noemt men een orde uit de klasse der *Ringwormen* (*Annulatae*). Het geslacht, waartoe onze gewone bloedzuiger (*Hirudo medicinalis* L.) behoort, onderscheidt zich door 3 halfronde, groote, schijfvormig samengevoegde kaken, die zoo sterk met tandjes bezet zijn, dat zij op gedeelten eener cirkelzaag gelijken. De voorste zuignap wordt gevormd door een cirkelvormige bovenlip, waarop 10 zeer kleine oogen zijn geplaatst. Zes van deze oogen staan op dezelfde kromme lijn en de 4 andere twee aan twee in den nek en aan de zijde. De bek opent zich in het midden van den voorsten zuignap, en het darmkanaal bestaat grootendeels uit een maag met elf paar naar achteren gerichte blinde aanhangsels, zoodat men een bloedzuiger niet door drukking noodzaken kan om zich van het verzwolgen bloed door de achterste opening te ontdoen, terwijl men hem wel door een drukking van achteren naar voren door den bek van dat bloed ontlasten kan. De vertering van het ingezogen bloed gaat zeer langzaam; zij duurt maanden, en de bloedzuiger wil gedurende dien tijd niet „vatten". Wil men dus een gebruikten bloedzuiger spoedig nogmaals bezigen, dan dient men

genoemde drukking van achteren naar voren aan te wenden.

Teneinde niet veel bloedzuigers noodig te hebben, volgde men wel de volgende methode: zoodra het dier aan het zuigen is gegaan, wordt met behulp van een zeer scherp mes hem een diepe wonde over den rug toegebracht, die tot in de maag doorloopt; daardoor druppelt, indien men door een natte spons de wonde belet zich te sluiten, het ingezogen bloed weer af en kan het dier dus geruimen tijd blijven doorzuigen en een hoeveelheid bloed verwijderen, waarvoor vroeger twee of meer dieren noodig waren. Dank zij het groote herstellingsvermogen dezer dieren geneest de toegebrachte wonde spoedig.

De bloedzuigers zijn tweeslachtige dieren, namelijk ieder van hen is met mannelijke en vrouwelijke voortplantingswerktuigen toegerust. Door afscheiding van slijm, die in het water hard wordt, verkrijgt de bloedzuiger bij de bevruchting een gordel of ring, waarin hij 10 tot 30 eitjes legt; hij ontdoet zich vervolgens van dien ring, die door zijn veerkracht zich samentrekt, zoodat de beide openingen gesloten zijn, waarna dit voorwerp, door een wit slijm omgeven, op den cocon van een zijderups gelijkt en ook met den naam van *cocon* bestempeld wordt. Zulke cocons worden neergelegd in de slijkerige oevers van poelen en beken, waar zij slechts even boven het water uitsteken.

De geelachtige, lensvormige dooiers drijven in den cocon in een heldere, gelei-achtige vloeistof en ontwikkelen zich in den herfst tot kleine, draadvormige bloedzuigertjes, die tegen het voorjaar uitkomen en dan voedsel noodig hebben. Om dit te verkrijgen, hechten zij zich gewoonlijk aan zoogdieren, die zich in het water begeven. Na verloop van 3 jaar hebben zij een lengte van 10 of 12 cm. en zijn geschikt voor geneeskundig gebruik.

De bloedzuiger volbrengt zijn taak op een zeer eenvoudige wijze. Nadat hij zich met den voorsten zuignap vastgezogen heeft, schuift hij de kaken zoover vooruit, dat deze in een driehoek de huid aanraken. Daarna worden zij in een kringvormige beweging gebracht, zoodat zij een driehoekige opening vormen met eenigszins gescheurde randen. Zoodra er bloed te voorschijn komt, trekt de bloedzuiger de kaken terug en zuigt nu het bloed in zijn ruime maag, totdat deze geheel gevuld is. Nu opent hij den zuignap en valt van de huid af. Een verzadigde bloedzuiger weegt driemaal zoo zwaar als te voren. Daar het wondje gescheurd is, bloedt het lang na.

Tot plaatselijke bloedontlasting gebruikt men hoofdzakelijk 3 soorten van bloedzuigers. In het N. van Europa komt vooral de medicinale bloedzuiger (*Hirudo medicinalis* L.) voor; deze is donker-olijfgroen en heeft zes licht-roestkleurige strepen of reeksen van vlekken op den rug en een geelachtigen buik met zwarte vlekken. In het Z. van ons werelddeel heeft men een dergelijke soort (*Hirudo officinalis*) met een donkergroenen rug, met donker-roestkleurige strepen en een geelachtigen buik zonder vlekken. Eindelijk is uit Algerië een derde soort ingevoerd, namelijk de forellen bloedzuiger (*Hirudo troctina*) met een groenen rug en met 6 overlangs geplaatste rijen van kleine zwarte vlekken met gele randen, met breede gele strepen

aan de zijden en een [illegible]
gevlekten buik.
Hongarije, Sardinië [illegible]
kije, Egypte, Spanje [illegible]
Tirol leveren de mee[illegible]
al in stilstaande [illegible]
te vinden zijn.
Vooral in Turkije [illegible]
een belangrijk be[illegible]
wen en kinderen [illegible]
nemers, waden er [illegible]
sen. Weldra hechten [illegible]
huid, maar zij worden [illegible]
zout bestrooid, zoodat [illegible]
bestemden bak vallen [illegible]
—1836), waarin jaar[illegible]
in Frankrijk werden [illegible]
tot [illegible] is verminderd [illegible]
handel 5 soorten [illegible]
zuiger is lang en [illegible]
zijner lengte uitget[illegible]
wonden worden; hij [illegible]
een fluweelachtigen [illegible]
De bloedzuigers [illegible]
eenden, ganzen, [illegible]
zij belaagd door [illegible]
roofkevers) en door [illegible]
aal. De heelkundigen [illegible]
ook van toestellet[illegible]
matig het zuigen van [illegible]
Zie *Bloedaftapping*.

Bloedzuigerst[illegible] [illegible]
gebruik van bloedzu[illegible]
welke dienen om [illegible]
van hun vroegere [illegible]
woordig vindt men [illegible]
kweekplaatsen in A[illegible]
desheim, enz., in Fra[illegible]
plaatsen in Z.-Europa [illegible]
dieren van gemiddeld[illegible]
zondheid is, dat hij [illegible]
drukt, zich dadelijk [illegible]
telen zijn ook vol[illegible]
Een geschikte te[illegible]
een ondergrond van [illegible]
16 tot 24 cm., een [illegible]
constante hoogte van [illegible]
vijvers moeten [illegible]
hebben en bescherm[illegible]
spitsmuizen, enz., de[illegible]
gevaarlijk zijn. Op [illegible]
die met droge turf [illegible]
leggen de bloedzuig[illegible]
10—15 cm. boven [illegible]
gin voedt men de [illegible]
vischjes, enz., later [illegible]
na een jaar met [illegible]
dieren. Vroeger [illegible]
vooral paarden en [illegible]
woordig echter [illegible]
het bloed van [illegible]
zuigers zuigen [illegible]
den zak vast. Te[illegible]
verplaatst men de [illegible]
vijver in een klein[illegible]
leem- of zandgrond [illegible]
men die, welke men [illegible]
in glazen of tobben [illegible]

BLOEIWIJZE.

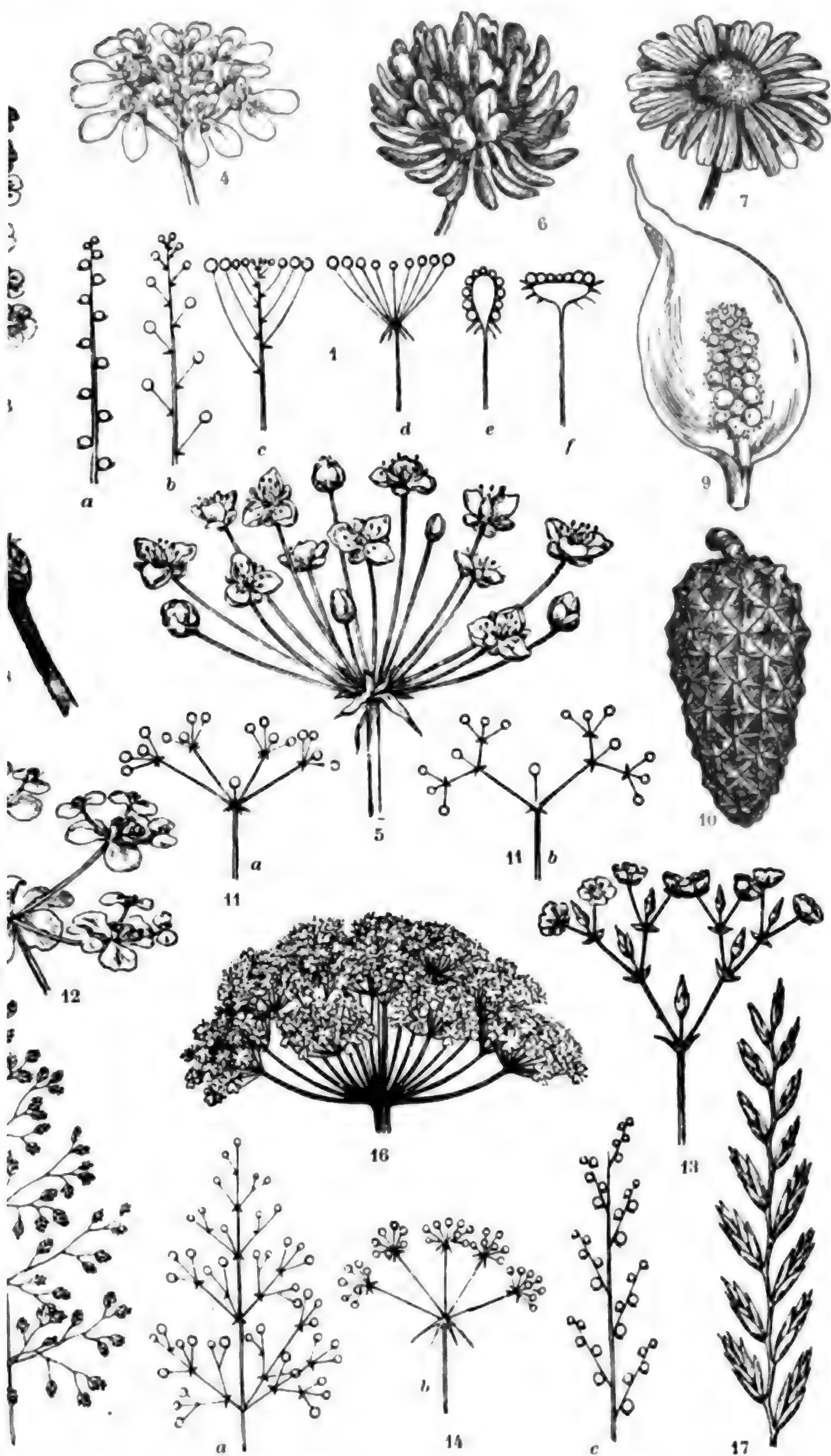

ldelpuntzoekende bloeiwijze, schematisch, *a* aar, *b* tros, *c* schermvormige tros, *d* scherm, van Verbena. 3. Tros van Ribes (Aalbes). 4. Schermvormige tros van Iberis (Scheefbloem). mus (Zwanebloem). 6. Hoofdje van Trifolium (Klaver). 7. Composieten-hoofdje van Chrysan-n). 8. Katje van Corylus (Hazelaar). 9. Kolf van Calla (Slangenwortel). 10. Kegel van neuse of middelpuntvliedende bloeiwijze, *a* Pleiochasium (schematisch, veeltakkig bijscherm), t bijscherm). 12. Pleiochasium van Euphorbia (Wolfsmelk). 13. Dichasium van Cerastium imengestelde bloeiwijzen, schematisch, *a* samengestelde tros of pluim, *b* samengesteld scherm. 15. Pluim van Poa (Beemdgras). 16. Samengestelde tuil van Sambucus (vlier). 17. Samen-ticum (Tarwe).

gevuld en met een linnen
Op 1 L. water rekent men
een ander voedsel noodig
verversching van het water.
it dagen moet geschieden.
moet dezelfde temperatuur
dat afgegoten wordt. Het
an een trechter, die tot
angzaam in het vat gego-
n van vijvers kan men de
groote vaten kweeken. Bij
zij behoorlijk vochtig gehou-
de afstand groot is, verzendt
kken van niet al te vast lin-
erwater gewasschen en met
saarde gevuld zijn. De Stöl-
ildesheim, die jaarlijks onge-
zuigers kweekt, verzendt ze
. Zij verloor bij het transport
uigers naar Zuid-Amerika
andere soorten tot 60 pro-
Europa, meer bepaaldelijk in
ondingen, komen de bloedzui-
en worden naar alle landen

.e middelen zijn die mid-
tracht schadelijke bestand-
onschadelijk te maken of te
staan als zoodanig zwavel,
. sal seignette (= tartarus-
or tartari (tartarus kalicus)
nwezigheid van bacteriën in
en mengsel van fijn gepraeci-
tum colloïdale) ingespoten.
is de naam van een paarden-
groote inspanning in den zo-
l van eenigen jeuk optreedt
en bloeding der huidaderen.
omt dikwijls bij edele paarden

der bijzondere vormen van
scheidend door een vleezige
eede.
ie *Mei*.
s een blad aan den voet eener
o groot is, dat het de geheele
zooals bij aronskelken en pal-

le plaat). Wanneer de bloemen
zijn geplaatst en de schutbla-
loemen staan, in hooge mate
loor de groep der bloemen zeer
t, spreekt men van een bloei-
ze in *racemeuse*, onbepaalde
nde en in *cymeuse*, bepaalde
nde bloeiwijzen.
tzoekende bloeien de onderste
taande bloemen het eerst; bij
nde zijn het de binnenste, die
De meest gewone racemeuse
, waar de hoofdas lang is en de
. 1*a* schematisch; fig. 2). Men
engestelde aar (fig. 14*c* en fig.
en zijn. De aar wordt een *katje*,
éénslachtig zijn en het bloem-
rren in zijn geheel afvalt (fig.
fdas lang is en de bloemen ge-
3); de tros heet *samengestelde*

tros of *pluim*, indien de zijtakjes weer trossen zijn (fig. 14*a*). *Scherm*, als de hoofdas der tros kort wordt en de bloemsteeltjes schijnbaar uit één punt ontspringen (fig. 1*d* en fig. 5); het scherm wordt een *samengesteld scherm*, als de zijtakjes weer schermpjes dragen (fig. 14*b* en fig. 16). Indien bij een scherm de steeltjes der buitenste bloempjes zóó lang worden, dat alle bloempjes ongeveer in één vlak komen, spreekt men van een *enkelvoudige tuil* of *schermvormige tros* (fig. 1*c* en fig. 4). Heeft dit ook plaats bij een samengesteld scherm dan heeft men een *samengestelde tuil* (fig. 16). De steunblaadjes aan den voet van een scherm heeten *omwindsels*, die aan den voet van de kleine schermpjes van een samengesteld scherm *omwindseltjes*. Is de hoofdas dik en vleezig geworden en de bloempjes zittend, dan heeft men de *kolf* (fig. 9). Is de kolf niet in de lengte ontwikkeld dus kort, maar breed, dan spreekt men van een *bloemhoofdje* (fig. 1*e* en *f*, fig. 6 en fig. 7). Men heeft eindelijk nog den *kegel* der pijnboomen (fig. 10); feitelijk is dit één bloem en geen bloeiwijze.

Bij de cymeuse bloeiwijzen heeft men: het *veeltakkig bijscherm* of *pleiochasium*, (fig. 11*a* en fig. 12) en het *tweetakkig* of *gevorkt bijscherm* of *dichasium* (fig. 11*b* en fig. 13). De bloem, die het verlengde der hoofdas vormt, bloeit hier het eerst; daarna die bloemen, welke in het verlengde staan van gelijkwaardige bijassen en zoo voort. Bij een tweetakkig bijscherm kan het gebeuren, dat regelmatig van een zijtak alleen de onderste takjes zich ontwikkelen en we dus telkens één vertakking hebben. Het maakt dan den indruk, als of het geheel is ingerold — het heet dan *sikkel*. Ontwikkelen zich echter afwisselend de bovenstaande en de benedenste, dan heet het stelsel *waaier*. Bij deze twee vormen vallen de vlakken, waarin de assen liggen, samen; staan de verdeelingsvlakken echter loodrecht op elkander dan gaat de sikkel over in een *schroef* en de waaier in een *schicht*. Bij fig. 15 valt het volgende op te merken: de zijtakjes dragen aartjes, denken we ons de aartjes vervangen door kleine trosjes, dan zou het geheel onder de bepaling van een pluim vallen; daarom noemen we deze gemengde bloeiwijze dan ook wel *pluim*. Een bijzondere vorm van een cymeuse bloeiwijze levert de *bloemkoek*, zooals we die bijv. bij vijgen aantreffen; hier staan de bloempjes aan de binnenzijde van een vleezigen beker; wat wij van de vijg in hoofdzaak eten is de algemeene bloembodem.

Bloem (Bloesem) is een ineengedrongen spruit, wier hoofdas kort blijft en waarvan de bladeren zeer opvallend zijn veranderd: alles ten behoeve der geslachtelijke voortplanting. De kort blijvende hoofdas, zie fig. 1, heet bloembodem, de benedenste krans van bladeren heet kelk (k), iets hooger staan de bloemkroonbladen (b) en de krans van meeldraden (s), terwijl het bovenste deel door een krans van stampers wordt ingenomen (f). Een bloem, waar de 4 kransen, kelk, bloemkroonbladen, meeldraden en stampers aanwezig zijn, heet *volkomen*; bij *onvolkomen* bloemen ontbreken één of meer kransen; zijn bloemkroon- en kelkbladeren van gelijke kleur of is, òf alleen de kelk, òf alleen de bloemkroon aanwezig, dan spreekt men van een *bloemdek*. Ontbreken de kelk- en bloemkroonbladen, dan heet de bloem *naakt* (fig. 2).

De bloem is *éénslachtig*, indien zij òf alleen stampers of alleen meeldraden bezit. Komen zoowel stamperbloemen, als meeldraadbloemen op dezelfde plant voor, dan heet deze plant éénhuizig; zijn daarentegen de éénslachtige bloemen niet tegelijk op dezelfde plant aanwezig, zoodat men dus spreken kan van mannelijke (meeldraad-) en vrouwelijke (stamper-) planten, dan heet de plant *tweehuizig*. Het geval doet zich echter ook voor, dat op dezelfde plant zoowel meeldraad-, als stamperbloemen en bovendien tweeslachtige bloemen aanwezig zijn, zooals bijv. bij de paardenkastanje; zulke planten heeten *veeltelig*.

Nemen de kransen den stand in, zooals in fig. 1

aanneemt, staan ... den *perigynisch* ... bodem met het ... van *epigynischen* ... bekleedselen, en ... *standig* (fig. 15).

De vorm der ... systematisch belang ... lobbige planten ... bladige bloemkroon... groeidbladige bloem... Bij de eerste zijn ... de laatste met ... der bloemkroonbladen ...

1. Schema van een volkomen bloem. 2. Naakte bloem (Esch). 3. ... 5. Trechtervormig. 6. Klokvormig. 7. Kroesvormig. 8. Trompetvormig ... bloem. 11. Grijnzende lipbloem. 12. Gemaskerde lipbloem. 13. ... bloem. 15. Epigynische stand. 16. Perigynisch. 17. Hypogynische ... Eindbloem.

is aangeduid (ter wille van de duidelijkheid zijn de 4 kransen zeer sterk uit elkander geschoven), dan staan de bloembekleedsels (kelk- en bloemkroonbladeren) en meeldraden *hypogynisch* (d. w. z. onder het vruchtbeginsel); het vruchtbeginsel zelf heet dan *bovenstandig* (fig. 17). Waar, zooals in fig. 16, de top van den bloembodem met de stampers a. h. w. een eind naar beneden is getrokken, zoodat de bloembodem een kroesvorm

in den regel 3 of een ... zaadlobbigen daarentegen ... de vergroeidbladige ... delijk te zien, uit ... is vergroeid.

De figuren op ... schillende vormen van ... 10, 11 en 12 alle lipbloemen ... een boven- en bened...

lat we van een *gemaskerde* ɔoven- en benedenlip tegen . 12 Groote Leeuwenbek); n. als hommels, zijn in staat, dringen. Zijn boven- en onr gebogen, dan heet de bloem Fig. 13 stelt een *lintbloem* ij de Composieten (Saamgeeffen: de oorspronkelijk aannblaadjes zijn met elkander er kort buisje, waaruit we en stijl met de beide stemhijn komen; naar boven toe je en vormt een lint, waart einde nog 5 tandjes kun-

kroonbladeren zijn in zeker eschuttende deelen voor de n (meeldraden en stampers), loemen bij ongunstig weer zeer fraai zien bij de crocus. it doen de bloemkroonbladt aanlokken van insekten, die n te weeg brengen. De fraaie men trekt reeds vele insekten ur, hoewel voor ons niet altijd ekt hen tot een bezoek op. alleen „kunstgenot" de aanok worden insekten door meer n tot een bezoek gedreven. aan de binnenzijde der bloemen, waar een zoet vocht (in de aangeduid) wordt afgescheislechts klein en een weinig t men van een *honiggroefje*; nog een schubje. Soms is het nblad als honigafscheidende n het blaadje neemt meer den e aan. We spreken dan van i bijv. bij nieskruid en monnikst dat gedeelte opgerold, waarbewaard, en doet de grootste lje nog zijn oorspronkelijken gerolde deelen heeten sporen; adje is *gespoord* (viooltje).

m op meer dan een wijze in is te verdeelen, heet de bloem verdeeling slechts op één wijze ij *symmetrisch* en is een zoonmogelijk, dan heet de bloem

len bladachtige organen zijn, r het feit, dat zeer vaak bloeoffen, waarin enkele meeldraachtig zijn ontwikkeld, ja zelfs mogelijk, de planten te dwinormingen van hare meeldraden Zijn vele meeldraden aldus in an, dan krijgt de bloem een omen — en we spreken van rozen). Een prachtig voorbeeld te witte waterlelie (*Nymphea* en buitensten krans van bloemeldraden alle overgangen van embladen kunnen waarnemen. t ook bij den stamper waar te

en klein zijn, zouden zij minder in het oog vallen als zij alleen stonden; daarom staan zij zeer vaak op bepaalde wijzen tot groepen vereenigd en vormen dan een bloeiwijze (zie aldaar).

Bloem, *kunstmatige*. Zie *Kunstbloemen*.

Bloem (het Fransche *bouquet*) is het eigenaardige aroma van verschillende wijnsoorten. Het meest treedt het op bij de Rijnwijnen, bij de fijne Moezel- en Mainwijnen en bij de Bourgognewijnen. De bloem van den wijn bevindt zich bij sommige wijnsoorten reeds gedeeltelijk in het druivensap, bij anderen ontstaat zij voornamelijk bij de gisting en komt gedurende het liggen tot haar hoogste ontwikkeling. In het laatste geval ontstaat zij door de vorming van verschillende aethers.

Bloemaert, *Cornelis I*, Hollandsch beeldhouwer en bouwmeester, geboren omstreeks 1540 te Dordrecht, woonde daarna te Gorcum en 's Hertogenbosch en ten slotte te Utrecht, waar hij in 1595 overleed. Hij was de vader van *Abraham Bloemaert* (zie aldaar) en waarschijnlijk de leermeester van den beroemden beeldhouwer *Hendrick de Keyser* (zie aldaar).

Bloemaert, Abraham, Hollandsch portret-, historie-, landschap- en genreschilder en plaatsnijder, geboren in December 1564 te Gorcum, overleden te Utrecht, den 27sten Januari 1651, zoon van den beeldhouwer en architect *Cornelis Bloemaert* (zie aldaar). Na een korten leertijd bij *Gerrit Splinter* te Utrecht en bij *Joost de Beer* ging hij op zestienjarigen leeftijd naar Parijs, waar hij van 1580—1590 werkte bij *Jean Bassot, meester Herry en Hieronymus Francken*. In 1591 vestigde hij zich te Amsterdam en daarna in 1595 voor goed te Utrecht. Hoewel hij in zijn tijd een zeer gevierd kunstenaar was en vele leerlingen had (o.a. zijn zoons *Hendrick, Cornelis, Frederik* en *Adriaan*, *Cornelis Poelenburg*, *Jacob Gerritszoon Cuyp*, *Gerard* en *Willem Honthorst*), is hij voor ons toch slechts van beteekenis als een der leiders der Hollandsche academische richting in de zeventiende eeuw. Hij was een zeer productief en uitstekend teekenaar, maar had weinig kleurgevoel, waardoor zijn schilderijen vaak hard en schel van kleur zijn. Talrijk zijn de door hem gegraveerde prenten. Hier te lande vindt men schilderijen van zijn hand in het Rijksmuseum en in het Mauritshuis.

Bloemaert, Cornelis II, Hollandsch graveur, zoon en leerling van *Abraham Bloemaert* (zie aldaar), geboren te Utrecht in 1603, overleden waarschijnlijk in 1680 te Rome, waar hij, na een verblijf te Parijs, jaren lang voor verschillende kunstbeschermers werkte. Hij is een der meest bekwame Hollandsche plaatsnijders der 17de eeuw.

Bloemaert, Hendrick, Hollandsch historie- en figuurschilder, tevens dichter, geboren te Utrecht omstreeks 1601 als zoon van *Abraham Bloemaert* (zie aldaar), die zijn leermeester was; overleden aldaar den 30sten December 1672. Herhaaldelijk was hij deken of hoofdman van het Utrechtsche schildersgild. Hij bezocht Italië en schilderde meest stukken met levensgroote figuren, waarvan hij de onderwerpen aan de geschiedenis ontleende. Ook allegorieën en genre-achtige voorstellingen zijn van hem bekend. Hier te lande geniet vooral zijn „Eierverkoopster" in het Rijksmuseum te Amsterdam een zekere populariteit. Datzelfde museum

bevat nog andere werken van zijn hand. Verder vindt men die ten onzent in het museum Kunstliefde te Utrecht.

Bloembekleedselen noemt men de bladachtige organen, die de voortplantingswerktuigen der bloem omringen; daartoe behooren de *bijkelk*, de *kelk*, de *bloemkroon* en het *bloemdek*.

Bloembies. Zie *Bies*.

Bloembodem. Zie *Bloem* (Bloesem).

Bloembollenhandel. Wanneer wij hier den handel in bloembollen bespreken, gaan wij stilzwijgend den dwazen „windhandel" in tulpen voorbij, waarvan de nadeelige gevolgen voor ons land zoo groot waren. De handel, zooals wij dien thans kennen, dateert sedert 1880. Voor dien tijd was hij in handen van eenige exporteurs, die enorme handelsinrichtingen beheerden en met bijna alle landen in connectie stonden. Slechts enkele Duitschers bezochten toenmaals geregeld de bollenstreek en verzonden bollen, ook zelfs naar Amerika. Wel werden uit die streek prijscouranten naar de omliggende landen verzonden, maar het persoonlijk bezoeken der clientèle in het buitenland was vóór 1880 weinig in zwang. Na dien tijd gingen veel jongelui, met kennis van talen toegerust, naar het buitenland en slaagden er in, den handel belangrijk uit te breiden. De regel is, dat de kweekers in het voorjaar op reis gaan, de belanghebbenden in het buitenland bezoeken, daar de eischen aan de bollen gesteld leeren kennen, om zoo spoedig mogelijk naar hun bedrijf terug te keeren. Zij gaan dan na, wat ze zelf kunnen leveren en trachten het ontbrekende in de bollenstreek te koopen.

Daartoe staan verschillende wegen open:

1. Zij gaan zelf, maar in de meeste gevallen zenden ze hun personeel de „streek" in, om het benoodigde aan te koopen. Wanneer de bollen gerooid zijn, worden ze aan het „bollenhuis" van den kooper gebracht. Ze worden daar gecontroleerd en bij accoordbevinding in ontvangst genomen; 2. Zij koopen de bollen wanneer deze in drogen toestand op de „stelling" liggen. Zij kunnen dan zien wat gekocht wordt, vandaar dat deze wijze van aankoop minder aanleiding tot reclames geeft

dan bovengenoemde
op de z.g. „droge
in de maanden Sep
of andere café zijn
den door een bevoeg
op vooruit bekend
4. De bollen worden
gekocht. Groene
vollen groei van
eerst door catalog
bliek te zijn inge
directie van een
eveneens door een
len kunnen ook
auctionnaris in het

Met geen enkele
eigenaardige toestand
del in bollen. In het
het volgende: 1. Lan
vroegere opname
tensporige hooge
9%. 2. Groote
ten 4 worden toege
lenhandel te Haar
een ouderwetsche
n.l. om 1%. „potgeld
kers niet meer naar
om hun gewassen
teering behoeft
potgeld zijn bestaan
gehandhaafd. 3. Fra
ballage aan den koop
materialen op kosten
gaan. 4. Groote
gen. Door den verkoo
som betaald worden
drukken van den
ten, van vertering
1%—2% beloopen
dien 10% van de
15% worden bij
den bevoegden amb
en de directeuren

De belangrijkheid
uit onderstaande cijfer

Invoer bruto in kg.

	1899	1900	1901
Januari	36122	68388	67665
Februari	29072	39571	[illegible]
Maart	13906	6464	13022
April	1786	3659	4564
Mei	1051	5537	1483
Juni	3552	965	1147
Juli	160855	125617	122418
Augustus	103520	68251	93754
September	57208	37788	61212
October	34375	51486	72480
November	9987	40208	41816
December	21021	51617	45077
	472455	499551	555041

Uitvoer bruto in kg.

	1899	1900	1901	1902	1903
......	37585	44365	36615	43540	52534
......	102682	43952	43025	42994	82944
......	51570	104396	30890	112007	154532
......	53119	55479	61935	48754	44210
......	11937	16097	22373	17055	14411
......	1154	2811	1441	5479	10776
......	27852	26151	22662	29057	13670
......	3128445	3808381	4827917	4354352	4315558
......	1598882	2104668	2684072	3286076	2778589
......	957881	1003265	1211781	1160518	2220957
......	755226	1041985	911526	1068045	1033574
......	53431	165936	102812	134982	86685
	6780264	8417485	10057049	10302959	10778440

t van den in- en uitvoer te geven deelen we hier de voornaamste landen mee wordt.

Invoer, kg. bruto.

	1899	1900	1901	1902	1903
......	176963	159199	183632	169533	156921
......	121139	82608	115316	150673	259490
......	85537	71069	81625	77111	143822
......	39156	124426	110247	175553	165455
......	5697	6737	4514	29512	71198
......	21428	24517	22192	15446	15147
......	4927	21263	19221	7938	5327
......	16212	8753	17488	11112	6557

Uitvoer, kg. bruto.

	1899	1900	1901	1902	1903
......	3312355	3984186	4915458	4399121	5353758
......	1373684	1609554	2062143	2313110	1907619
......	237497	179133	236261	278017	229853
......	108376	320043	344731	369901	292603
......	113569	193350	212587	189282	176330
......	206074	55607	35013	55928	45341
......	63299	118058	112151	107956	118514
......	215653	237151	312014	331448	333618
......	833443	1287568	1398639	1777772	1798834
l	275126	400768	407206	412839	437246

eelt is voor ons land van groote zij welvaart schenkt aan de Jitgeest en Oegstgeest. In 24 2097,45 H.A. met bollen becultuur eischt een groot beomdat het aantal leverbare boln noodzakelijken voorraad aan ijd vrij gering is; 2. het creeven moet worden langdurig is, ening van het bedrijf duur land, ekmateriaal en veel gebouwen kwamen in 1904 in de z.g. „bolv. m. glas aan kassen, 49366 akken voor, bovendien nog 621 schuren voor het bewaren en drogen der bollen met een totalen inhoud van 366680 kub. m.

De bollenteelt onderscheidt men in de teelt van *hoofdgewassen*: tulpen, hyacinthen, en die van *bijgewassen*: narcissen, lelies, crocus, spiraea, canna, gloxinia, amaryllis, iris, enz.

Tulpenteelt. Hoewel de tulpen reeds lang bekend waren en in ons land gekweekt werden, is toch de eigenlijke teelt pas na 1860 krachtig geworden en wel voornamelijk door de rasverbeteringen der *vroege enkelbloemige* en *vroege dubbelbloemige tulpen.* Er waren in 1860 slechts 6 groepen van tulpen bekend, n.l. 1. de *byzarren* = laatbloeiende tulp met gele kleur als grond-

kleur, 2. de *bijbloemen* = enkele late tulp, waarin geen geel voorkomt, en waarin men rose en violette tulpen aantreft, 3. de eenkleurige tulpen, 4. de enkelbloemige vroege tulpen, 5. de dubbelbloemige vroege: 6. de Duc v. Toll-tulpen. Tegenwoordig kent men verschillende groepen

Jaar.	variëteit	
1860—1870	Proserpine	enkelbloemig
	Joost v. Vondel	enkelbloemig
	Chrysolora	enkelbloemig
1870—1880	King of the Yellow	„
	La Matela	„
	Montrésor	„
1880—1890	Joost v. Vondel(wit)	„
	Pink of Beauty	„

De invoer van de Darwintulpen dateert omstreeks van 1885, die der late tulpen, meerendeels uit Engeland ingevoerd, van 1895, de Murillo's en Species-tulpen van nog lateren datum. Maar ook sedert 1860 wijzigde de cultuur zich belangrijk en wel door 1. het niet meer gebruiken van oud dekmateriaal ter voorkoming van plantenziekten; 2. het verbeteren der bewaarmethoden, door beter ingerichte bollenschuren; 3. het in gebruik nemen van weiland, waarop de tulpen uitmuntend groeien, of door de teelt op anderen grond tijdelijk te drijven; 4. het loof, weggeworpen tulpen, rottende tulpenbladeren, enz. nimmer meer op het tulpenland als meststoffen aan te wenden.

Teelt van hyacinthen. Heeft de uitbreiding van den buitenlandschen handel op de teelt van tulpen een vermeerdering van het aantal soorten tengevolge gehad, bij de teelt van hyacinthen kan dat niet getuigd worden, integendeel, want na 1860 verminderde dit, omdat aan elke soort hoogere eischen gesteld werden. De vermindering in soorten is het ergst in de roode hyacinthen. Zoo kwamen van 1820—1840 de volgende variëteiten voor:

Mont Blanc	enkelbloemig	wit	deze soorten komen nog wel sporadisch voor, maar de enkele roode uit die periode ontbreken nu geheel.
Grootvorst	dubbel „	rood	
Perruyck Royal	„ „	„	
Sceptre d'Or	„ „	wit	
Mignon de Drijfhout	„ „	blauw	
Voltaire	enkel „	wit	
La pluie d'or	„ „	geel	
Emillius	„ „	blauw	

Vóór de uitbreiding kwamen belangrijke soorten in den handel:

1840.	Mad v. d. Hope	Enkelbloemig	wit
1850.	Gertrude	„	rood
„	Lord Macklay	„	„
1860.	Grand Maître	„	blauw.
„	Captain Boyton	„	„
1870.	La Grandesse	„	wit
„	L'Innocence	„	„

In de latere jaren kwamen vooral de volgende belangrijke soorten in den handel:

Inchaetres, enkel blauw; Correggio, enkel wit; City of Haarlem, enkel geel; Yellow Hammer, enkel geel en La Victoire, enkel geel.

Enkele belangrijke handelssoorten komen niet meer voor en zijn dus geheel uitgestorven, bijv.

1840.	Grand Blanche	Enkelbloemig	wit

meer. zooals de Dar... tulpen. Rembran... breidde de teelt ... aankweeken van ... en dubbelbloemige ...

1850. De Can...
1860. Mont Cen...
1870. Lord Ma...

De belangrijkste ... hyacinthen zijn: 1. Het ... ongeveer in 1880, ... baar waren, dat ze ... komen, bijv. Duche... rood; Kroonprinzes... tus, enkelbloemig ... geel; 2. De verander... tijds liet men de ... lijke wijze en door ... len". Zooals bekend ... kweekt door de jonge ... den ouden bol vormen ... men het vormen der ... hand door het geven ... waardoor wel is waar ... letjes ontstaan of ... meer, maar kleinere ... men. De eerste meth... ten geregeld toepassing ... Regulus, Grand Blanc ... of the Blues, Moreau ... l'Innocence, en om ... kunnen aanbieden. De ... komen op de stelling ... en zijn de jongen ... met den moederbol ... ten slotte een zelfstan... Zulke jonge bollen ... om volwassen te worden ... de bollen voortgekweekt ... geeft pas leverbare ...

Andere bolgewassen. ... gewassen, wier cultuur ... wassen gecombineerd ... wassen is in de laatste ... toegenomen. 1. door ... tenland; 2. door ... tuur besteed, in verband ... winnen van veel ... den invoer van jeugdige ... den, bijv. Amerika, ... Scilly-eilanden.

Onder de z.g. ... groote rol: *a.* de ... resultaten door middel ... zijn door de Gebr. ... invoer van Irissen ...

lantengeslacht door kruising
t aan te brengen: c. de ver-
'yllis, door *J. Kouwenhoven*

gebruikt dezen naam voor
dat slechts uit één krans van
voor 2 of meer kransen van
oodra hun bladeren in kleur
en overeenkomen. Zie ver-
).
van, bijgenaamd *Standaerd*,
andschapschilder en etser, ge-
. den 17den Januari 1651, be-
den Maart 1720. Van 1665 tot
leer bij den dieren- en veld-
n van Douw en werd in 1673
werpsche St. Lucasgild. Van
oefde hij te Rome, waar hij
aerd ontving. Uit Italië keer-
pen terug, waar hij verschei-
Sinds 1699 was hij directeur
cademie. *Van Bloemen* schil-
waarin vooral paarden en vee
slagen, markten, legerkampen
ren tot zijn geliefkoosde on-
hilderijen vindt men vooral in
, Praag, Schleissheim, Schwe-
Er is één ets van hem bekend.
Deze Noord-Hollandsche ge-
N.W. aan de Noordzee en
ort, Velzen, Schoten, Haarlem,
broek, Hillegom en Noord-
t 4.5 km. ten W. van Haar-
ppervlakte van 4067 H.A. en
s (1904). De bodem wordt ge-
oor duinen en duingronden.
n bestaan zijn bloemkweekerij,
en het linnenbleeken. De ge-
uit de voormalige ambachten
Bloemendaal, Tetterode of O-
ogelenzang, omvat de dorpen
ndaal en de Vogelenzang. Ver-
gen het provinciaal krankzin-
renberg, alsmede tal van mooie
eigenaars zijn meerendeels Am-
ier den zomer doorbrengen. Het
e van het dorp Bloemendaal is
estichte Hervormde kerk ge-

del vormt tegenwoordig een om-
lat van jaar tot jaar grootere
igt, vooral sedert het door de
St. Gotthardspoorweg mogelijk
n de wintermaanden, in welken
emen schaarsch zijn, groote hoe-
warmere streken van Zuid-Eu-
n. De grootste verzending naar
Midden- en Noord-Europa heeft
it plaats, waar in Nizza, Cannes,
re plaatsen groote bloemkwee-
angetroffen. Vooral afgesneden
anemonen, anjelieren en reseda
anden verzonden. Dagelijks gaan
n Nizza eenige spoorwegwagens
Londen, bovendien talrijke zen-
naar Berlijn, Weenen, Amster-
en andere plaatsen. Parijs is de
menmarkt, waar de verkoop aan
de groothandelaars door tusschenkomst van makelaars geschiedt. Ook in Berlijn wordt een belangrijke bloemenhandel gedreven; van hier uit wordt Rusland van bloemen voorzien. Even belangrijk als de bloemenhandel, is de handel in bladeren en takken van altijdgroene boomen, die voor het binden van kransen gebruikt worden. Deze bladeren en takken worden uit Opper-Italië en uit het Oostenrijksche kustland, vooral van Triëst uit, naar het Noorden verzonden. Hoofdzakelijk zijn het lauriertakken en bladeren van den laurier, ankuba's, magnoliën en laurierkers. Voor den handel in bloembollen, in ons land van zooveel belang, zie *Bloembollenhandel.*

Bloemenhorloge. Men heeft opgemerkt, dat sommige planten hare bloemkronen openen op bepaalde uren van den dag, zoodat daardoor als het ware het uur wordt aangewezen. Men kan nu een reeks van bloemen vormen, die op verschillende uren van den dag opengaan. Daaraan heeft men den naam gegeven van bloemenhorloge. Dat zulk een uurwerk niet zeer geregeld gaat, zullen wij nauwelijks behoeven te verzekeren. Intusschen is het denkbeeld afkomstig van *Linnaeus* en in zijn „Philosophia botanica" besproken.

Wij geven hier een schets van de raderen van een bloemenhorloge: des ochtends te 3 uur opent zich de tuinwinde (*Calystegia Sepium*), te 4 uur de boksbaard (*Tragopogon pratensis*), te 5 uur de klaproos (*Papaver Rhoeas*), te 6 uur de driekleurige winde (*Convolvulus tricolor*), te 7 uur de witte plompe (*Nymphaea alba*), te 8 uur het guichelheil (*Anagallis arvensis*), te 9 uur de goudsbloem (*Calendula officinalis*), te 10 uur de ijsplant (*Mesembryanthemum glaciale*) te 11 uur de vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*), te 12 uur de postelein (*Portulaca oleracea*), te 2 uur de (*Scilla pomeridiana*), te 5 uur de jalappe (*Mirabilis Jalappe*), te 6 uur de nachtsilene (*Silene noctiflora*), te 8 uur een cactus (*Cereus grandiflorus*) en te 10 uur meer dan één soort van de winde.

Bloemenschilderen, waarmede men gewoonlijk *vruchtenschilderen* verbindt, is een afzonderlijk deel der schilderkunst en vereischt niet alleen een getrouwe navolging der natuur, maar ook een smaakvolle rangschikking, terwijl allerlei voorwerpen, aan de bloemenliefhebberij verbonden, zooals potten, vazen, manden, voorts vlinders, kevers en dergelijke insekten daarbij behooren. De schilder heeft zich niet te bekommeren om de fijne kenmerken, die de plantenkenner van beroep door een loupe opmerkt, maar hij moet de plant voorstellen zooals zij zich met hare eigenaardigheden aan het oog van den oppervlakkigen beschouwer vertoont. In de dagen der Oudheid en in de Middeleeuwen maakte men copieën van planten en vruchten, of men gebruikte ze tot randversieringen van heiligenbeelden. Eerst later vindt men eigenlijke bloemstukken en wel het eerst van de hand van Nederlandsche kunstenaars. Door het bloemenschilderen behaalde reeds in de 16de eeuw *Jan Breughel* grooten roem. Nog meer muntte in dat vak uit *Daniël Seeghers* (1550—1660); verder moeten als bloemenschilders uit dien tijd vermeld worden *van der Spelt, David de Heem* en zijn zoon *Cornelis de Heem, Abraham Mignon* van Frankfort en *Maria van Oos-*

terwijk. Later muntten *Rachel Ruysch*, *Verendaal*, *van Aelst*, *van Royen*, *Havermans*, *van Huysem* en *van Os* uit. Tot onze nieuwe bloemenschilders behooren *van Daal* en *Haanen*, *Senff* in Rome, *Drechsel* in Weenen, *Hermine von Preuschen* in München, e. a.

Bloemenspelen (Jeux floraux) noemt men den dichterlijken wedstrijd, die sedert vele eeuwen te Toulouse in Frankrijk heeft plaats gehad. Aldaar ontstond vóór 1324 een dichterlijke vereeniging, en deze noodigde in laatstgenoemd jaar alle dichters uit, om in de „langue d'oc", die in het zuiden van Frankrijk gesproken wordt, een wedstrijd te houden, waarna aan den vervaardiger van het beste dichtstuk een gouden viooltje zou worden toegekend. De troubadour *Arnaud Vidal de Castelnaudary* behaalde dien prijs, en dit feest viel zoodanig in den smaak, dat in het volgende jaar de vereeniging Consitori de la gaya sciensa werd opgericht, terwijl in 1355 bij den prijs nog twee zilveren bloemen, een wilde roos (églantine) en een goudbloem (souci), werden gevoegd. Toen na verloop van eenigen tijd die instelling in verval geraakte, werd zij door een milde gift van *Clémence Isaure* uit Toulouse hersteld. In de dagen van *Lodewijk XIV* gaven misbruiken aanleiding tot hare hervorming. In 1790 schorste zij hare werkzaamheid, doch in 1806 heeft zij die hervat; nog altijd bestaat zij onder den naam van „Académie des Jeux Floraux". Ook in Catalonië en Aragon ontstonden in de 14de eeuw zulke vereenigingen, die in Barcelona bestaat nu nog. In navolging daarvan sticht te *Johannes Fastenrath* in 1898 in Duitschland dergelijke bloemspelen, door vastlegging van een kapitaal van 10000 mark voor dat doel, waarvan de rente jaarlijks gebruikt moet worden voor de beste gedichten of novellen van Rijnland en Westfalen. De prijsuitdeeling vindt jaarlijks den eersten Zondag in Mei te Keulen plaats en wel: een gouden korenbloem voor het beste vaderlandsche gedicht, een gouden viooltje voor het beste godsdienstig gedicht; voor het beste erotische gedicht levende bloemen met sjerp en het recht om de koningin van het feest te kiezen, en een gouden roos voor de beste novelle.

Bloementaal, in het Oosten *selam* geheeten, is de kunst om van natuurlijke bloemen gedachten aan anderen mede te deelen. Zij is een uitvinding uit het Oosten, waar zij in de vrouwenverblijven wellicht het eerst is gebruikt. De bloementaal der Oosterlingen verschilt intusschen aanmerkelijk van de onze, daar zij de namen der bloemen tot grondslag heeft, terwijl bij ons de beteekenis der bloemen daarenboven aan hare eigenschappen is ontleend. Zoo beteekent de roos liefde, de lelie onschuld, de lauriertak roem, de palmtak overwinning, de eikentak kracht, het viooltje bescheidenheid, het vergeet-mij-nietje herinnering, de ridderspoor eer, de korenbloem standvastigheid, de brandnetel boosheid, de duizendschoon bevalligheid, de cypres rouw. Men heeft in daartoe opgestelde boekjes de bloementaal wel eens op kunstmatige wijze uitgebreid.

Bloemen Waanders, *François Gerard van* werd den 4den Juli 1825, te Antwerpen geboren. Hij kwam den 13den Mei 1837 in Indië en werd op 22-jarigen leeftijd benoemd tot opzichter bij den Waterstaat. In ... commies 3de klas ... aangesteld en bleef ... In September 18.. ... specteur der cultures ... Madioen, in 18.. ... 1867 als directeur ... optrad, welk ambt ... vertrok hij naar ... Augustus 1872 ... April 1883 zag hij ... van Koloniën ... vember van hetzelfde ... zijn conservatieve ... geen bijval vond. ... werken noemen wij ... cultuur, verder ... *Blommen*, en ... vatief of liberaal ... 1879). Hij overleed ... Juli 1892.

Bloemevenne, ... Nederlandsch ... in 1475. In 1489 ... zer klooster te ... was oorzaak, dat ... klooster en vervolgens ... van die Orde aan ... heeft zich een ... een lange reeks van ... den meesten ijver ... R. Katholieke Kerk ... Protestanten, en ... 1536.

Bloemfontein ... maligen Oranjevrijstaat ... km. ten N.O. van ... W. van Pieter-Maritz... stand van 10 km ... Modderrivier, welke ... rivier, en aan den ... naar Pretoria, op ... den zeespiegel. De ... woners, waaronder ... er een Nederlandsche ... een kapel der Methodisten ... kerk, twee colleges ... een schouwburg ... lichting. Het klimaat ... longlijders. Er ... wol. Bloemfontein ... door de Engelschen ...

Bloemkolf. Zie ...

Bloemkool. Zie ...

Bloemkroon ... bloem, het welk bestaat ... krans- of spiraalvormig ... nen zijn geplaatst. Zie ...

Bloempotten ... glaasde aarden potten ... gevuld worden, waar... moeten onverglaasd ... tigheid te kunnen ... bevindt zich een ... den bloempot plaatst ... het is echter verkeerd ... kweeken van water... omdat deze handelwijze ...

is. De bloempot van *Le-*
wanden, waartusschen men
Tevens kan hierbij de bui-
rd zijn, en daardoor leent zij
versiering. De bloempotten
van grootte, naarmate van
wassen, waarvoor zij be-
ng in den bodem dient men
ggen om het verstopt raken
leren.
Zie *Bloeischeede.*
mstengel is de hoofdas, wel-
raagt.
oem.
alige heerlijkheid, bestaande
Krommenie en Westzaan. In
le Chatillon den naam van
ens schulden verkocht graaf-
e, zijn Hollandsche bezittin-
nde Blois met Wijk-aan-Zee-
woude een baljuwschap.
dstad van het Fransche de-
her. Zij ligt aan den rechter
waarover een 305 m. lange
met een obelisk versierd, naar
leidt, en is een station van
r. De stad kan verdeeld worden
n oude stad. De nieuwe stad is
eft mooie kaden; de oude stad
ten en oude huizen. De voor-
ge gebouwen zijn: een kasteel,
wd onder *Lodewijk XII* en
n laatsten tijd gerestaureerd,
vel, een prachtig trappenhuis
met oude schilderijen, de ka-
e eeuw), het bisschoppelijk pa-
kolaas (12de en 13de eeuw), de
kerk en talrijke heerenhuizen
e eeuw. Verder vindt men er
ie, in de rotsen uitgehouwen wa-
eft (1901) 21407 inwoners, die
n, aardewerk, machines, azijn,
n een aanzienlijken handel in
ee en koren drijven. De stad is
efekt, van een handelsrechtbank
n heeft een college, een open-
met 30.000 dln., een museum,
en krankzinnigengesticht en een

oorteplaats van *Lodewijk XII,*
Papin, voor wien hier een stand-
, van den markies *Favras,* van
sus en van de historici *Augus-*
hierry. Zij was reeds ten tijde
n belangrijke plaats, zooals men
het nog aanwezig zijn van over-
aterleiding, wegen, enz. *Blasae*
st genoemd door *Gregorius van*
werd zij de hoofdstad van een
s *Blesensis,* sedert de 5de eeuw
uitsterven van het oude graven-
dat van *Hugo Capet* afstamde,
Stephanus van Blois, koning van
—1154) behoorde, kwam Blois
1230 aan het Huis Châtillon en
nkoop aan *Lodewijk, hertog van*
on van koning *Karel V.* De klein-
oning *Lodewijk XII,* vereenigde het in 1498 met de Kroon. Sedert dien tijd was Blois tot aan de regeering van *Hendrik IV* dikwijls de residentie van de koningen en de zetel der Rijksstanden; hier werden de verbonden met Venetië (15 April 1499 en 14 Maart 1513 en de vrede met Spanje (5 December 1513) gesloten. Merkwaardig is de stad door den Rijksdag, die er in 1588 door *Hendrik III* werd samengeroepen, waarna hertog *Hendrik van Guise* den 23sten December op het kasteel in de zwarte kamer vermoord werd en zijn broeder, de kardinaal *Lodewijk van Guise,* den 24sten December terecht gesteld werd. *Lodewijk XIII* gaf het kasteel in leen aan zijn broeder *Johan Gaston van Orleans. Lodewijk XIV* schonk het aan zijn broeder *Philips van Orleans.* Even voor den val van *Napoleon I* begaf keizerin *Maria Louise* zich met het regentschap naar Blois, waar de keizerlijke regeering een einde nam.

Blois *van Treslong* is de naam van een aanzienlijk geslacht van Nederlandsche krijgslieden en zeehelden, van welke wij de volgenden vermelden:

Blois van Treslong, Jan van, een onechte zoon van *Jan,* graaf *van Blois,* heer van der Gonde, enz. Hij streed in 1396 met hertog *Albrecht van Beieren* tegen de Friezen en was in 1434 raad van het Hof te 's Gravenhage. Door zijn vader was hij onder anderen begiftigd met Treslong in Henegouwen, waarnaar hij en zijn nakomelingen zich noemden.

Blois van Treslong, Maximiliaan van, genaamd *Cock van Neerrynen,* een afstammeling van den voorgaande en ridder van Malta, behoorende tot de eerste onderteekenaars van het Verbond der Edelen (1565). Hij was kapitein-generaal en luitenant van *Brederode* en commandant te Vianen. Een aanslag op Amsterdam, door hem ondernomen, mislukte en hij werd vervolgens met de heeren van *Batenburg* en andere edelen op de Zuiderzee gevangen genomen en in Juni 1568 te Brussel onthoofd.

Blois van Treslong, Adriaan en *Hugo van.* Deze twee broeders werden in 1566 voor commissarissen der regentes geroepen, om getuigenis te geven van hunne trouw aan den koning van Spanje. De eerste woonde te Haarlem en de tweede, meesterknaap van de houtvesterij van Holland, te Hillegom.

Blois van Treslong, Jan van, geboren te Brielle, was een ijverig lid van het Verbond der Edelen. Hij beraamde met *Jan van Marnix,* heer van *Toulouse,* een aanslag op Middelburg; deze mislukte, waarna hij gevangen werd genomen en met vele andere edelen in 1568 te Brussel onthoofd.

Blois van Treslong, Willem van, den beroemden aanvoerder der Watergeuzen. Hij was een jongere broeder van den voorgaande, vertoefde in zijn vroege jeugd aan het Hof van *Maximiliaan van Bourgondië,* markgraaf van Veere, en trad in 1556 in zeedienst. Hij volgde *Karel V* naar Spanje en den admiraal *Boshuizen* naar Denemarken en voegde zich, als voorstander der Hervorming, in zijn vaderland bij het Verbond der Edelen. Genoodzaakt de wijk te nemen naar Emden, streed hij bij Heiligerlee en ontkwam met zware wonden te Jemmingen ter nauwer-

nood aan den vijand. Daar een vonnis van *Alva* hem den terugkeer in de Nederlanden verbood, diende hij eerst te Emden onder *Edzard*, graaf van Oost-Friesland, en later onder prins *Willem van Oranje*. Wel werd hij op last van graaf *Edzard* in hechtenis gehouden, maar hij ontkwam met een vaartuig uit Emden en voegde zich bij de Watergeuzen. Toen hij eerst bij Wieringen tegen de Spaanschgezinden gestreden had, wendde hij den steven naar Engeland, maar moest wegens gebrek aan levensmiddelen Dover verlaten. Nu zeilde hij naar Brielle, waar zijn vader baljuw was geweest, en veroverde die stad den 1sten April 1572. Van hier deed hij een aanslag op Vlissingen, die volkomen gelukte en waar hij den Spaanschen ingenieur *Pacieco* uit wraakzucht wegens den dood zijns broeders liet ophangen. Minder voorspoedig was zijn aanval op Middelburg, waar hij door *Sancio d'Avila* verslagen werd. Met grooten ijver bevorderde hij vervolgens de pogingen van *Oranje*, om aan de Nederlanden de onafhankelijkheid te bezorgen, en talrijke pogingen, om hem tot andere gevoelens te brengen, leden schipbreuk op zijn trouw. Na den moord van prins *Willem* verflauwde zijn ijver niet, en toen zijn oogmerken werden tegengewerkt, liet hij zich heftig uit tegen de leden der Admiraliteit van Zeeland. Dit was oorzaak, dat hij van zijn ambten beroofd en op de schandelijkste wijze belasterd werd, ja, nauwelijks aan een terdoodveroordeeling ontkwam. Koningin *Elisabeth* en de graaf van *Leicester* stelden zich voor hem in de bres, zoodat hij niet alleen op zijn woord van eer ontslagen, maar ook in 1591 door het Provinciaal Hof van Holland vrijgesproken werd. Toch heeft hij na dien tijd aan vele miskenningen blootgestaan, hoewel prins *Maurits* hem tot aanzienlijke waardigheden benoemde. Hij bracht zijn laatste levensdagen op het huis te Zwieten bij Leiden door en overleed in 1594.

Blois van Treslong, Caspar of *Jasper van*, een zoon van den voorgaande, werd geboren in 1576 en was kapitein van een vendel voetvolk in dienst van den Staat; ook komt hij voor als bevelhebber te Brielle en als commandant van Loevestein. Hij heeft zich bekend gemaakt door een krachtige verdediging van zijn vader, uitgegeven in 1620. Hij overleed in 1650.

Blois van Treslong, Otto van, een kleinzoon van den voorgaande, was in den Engelschen oorlog van 1665 en 1666 kapitein ter zee en een van de beste officieren der vloot. Hij voerde in den Vierdaagschen zeeslag (11—14 Juni 1666) het bevel over het schip „Duivenvoorde". Reeds op den eersten dag vloog het vaartuig in de lucht en daarbij kwam *Otto* om het leven.

Blois van Treslong, Cornelis Johan van, een afstammeling van den beroemden admiraal, werd geboren te Steenbergen, den 17den December 1752 en bekleedde den rang van kapitein ter zee bij de Admiraliteit van het Noorderkwartier. Na de omwenteling van 1795 verliet hij den zeedienst, werd vervolgens kantonrechter te Voorburg en overleed op het huis Hofwijk, den 13den April 1837.

Blois van Treslong, Johan Arnold van, een halfbroeder van den voorgaande, werd geboren te

Steenbergen [illegible]
luitenant ter zee [illegible]
gecommandeerd [illegible]
gevecht tegen de E[illegible]
zwaar gewond. H[illegible]
door de Fran[illegible]
ter reede van l'O[illegible]
dat hij weldra [illegible]
terugkeeren. Niet [illegible]
eskader onder [illegible]
Zee gezonden. [illegible]
„Admiraal Tromp" [illegible]
bevond hij zich a[illegible]
van 56 stukken. [illegible]
bij nacht op de [illegible]
verworven in den [illegible]
zijn rechterarm [illegible]
maar hij [illegible]
aanvallende vaart[illegible]
wijk moesten nem[illegible]
naar het admiraal[illegible]
ontzetten, maar [illegible]
schepen omringd [illegible]
ming een roekel[illegible]
hij af met zijn ge[illegible]
het vaderland, waar [illegible]
aangevallen. [illegible]
hij zich in staat [illegible]
dat hij aan de be[illegible]
hoorzaamd en [illegible]
schoten was. Hoewel [illegible]
met zijn zwaar be[illegible]
schappen geen [illegible]
hij van zijn milita[illegible]
klaard en in de [illegible]
wezen. Deskundigen [illegible]
verzocht vruchteloos [illegible]
Eerst in 18[illegible]
zijn eer en rang [illegible]
benoemde hem [illegible]
overleed te Amster[illegible]

Blois van Treslong, [illegible]
neef der beide [illegible]
luitenant ter zee [illegible]
gewond. Later [illegible]
van de brigantijn [illegible]
kapitein bij de A[illegible]
kwartier. In 179[illegible]
en in 1794 en 179[illegible]
leed in Juli 18[illegible]

Blois van Tres[illegible]
der van den voorga[illegible]
huis Eekelenberg, [illegible]
Marine, in 178[illegible]
eveneens op de „[illegible]
nant op den ge[illegible]
de Schelde. Hier [illegible]
afgezonden, om met [illegible]
sche wacht-schip „[illegible]
werd door *Blois* [illegible]
uitvoer gebracht, [illegible]
medenam, waarna [illegible]
en van den vice-adm[illegible]
degen ontving. In 179[illegible]
ten-Generaal" van [illegible]
zeilde hij aan boord [illegible]
vice-admiraal *Bru*[illegible]
der, uit 8 schepen [illegible]

t hadden, kwam in 1799 te
ıaar werd er afgekeurd en
bemanning naar het vader-
1802 werd *Blois* opnieuw
nden, om er de koloniën we-
doch moest met zijn 2 sche-
ıar overgeven aan een En-
ıartuigen. In dat zelfde jaar
ıcht en ten slotte vice-ad-
te 's Gravenhage, den 26sten

ı. *Jacob Arnold Bastingius*
den voorgaande, werd ge-
ırt 1768 en was luitenant op
de Ruyter" onder commando
lag bij Doggersbank (5 Aug.
lapperheid werd hij met het
'ervolgens werd hij comman-
ıblik" en toen van de „Enk-
rd hij bevorderd tot schout-
den 26sten Maart 1826.
ılgemeen een groot, dik en
massief lichaam, hetzij ruw
doel geschikt gemaakt. In
verstaat men daaronder: het
le slager zijn vleesch hakt:
ɔeeld met den staart beves-
:de palen in den grond wor-
ε hout, waarop in vroegeren
roordeelden het hoofd neer-
te worden. Ook wordt die
ıtuk gezaagd brandhout.
estel, waarin men oudtijds
ook de armen en den hals
sloot; vroeger werden ook
een gesticht, die zich mis-
leze straf veroordeeld.
t. bestemd voor offergaven,
oudtijds was het tevens de
ιist.
ten of ijzeren werktuig, dat
wangen bestaat, welke door
ɛen bepaalden afstand worden
ɔeide bevindt zich een draaibaar
touw geleid wordt, waaraan
ɛn, of waarmede iets moet wor-
ijn een- en meerschijfblokken.
ı in de wapenkunde een vier-
vierkant in het veld van een
ɔonlijk naast andere figuren,
vergezellen.
ɛn een door heining of sloot
l.
:d wordt overdrachtelijk ge-
blok huizen. Dit zijn eenige
ouwde huizen, welke samen
eheel vormen.
ık hout, dat men paarden en
ɔoot bindt, om ze in het wei-
ıen te beletten. De zegswijze:
been hebben" beteekent: aan
zijn, waardoor men in doen
ɛmmerd, bijv. getrouwd zijn.
ohannes, geboren te Den Hel-
erde in 1879 aan de universiteit
or in de letteren op het proef-
npeius Magnus Gnaeifilius" en
jaar benoemd tot leeraar aan het gymnasium te Leiden, in 1884 tot hoogleeraar in de algemeene en vaderlandsche geschiedenis te Groningen en in 1894 tot hoogleeraar in de vaderlandsche geschiedenis te Leiden. Zijn voornaamste geschriften zijn: „Een Hollandsche stad in de Middeleeuwen" (1883), „Een Hollandsche stad onder de Bourgondisch-Oostenrijksche heerschappij" (1884), „Leidsche rechtsbronnen in de Middeleeuwen" (1884), „Correspondentie van Lodewijk van Nassau" (1887), „Lodewijk van Nassau" (1889), „Geschiedenis van het Nederlandsche volk" (1892—1904. Deel I—VI), „De Jezuïeten", rede (1893), „De geschiedenis als sociale wetenschap", rede (1894), „Levensbericht van Robert Fruin" (Overdr. uit het „Jaarboek der K. A. v. W." (1899), „Verspreide studiën op het gebied der geschiedenis" (1903).

Blokboeken zijn boeken, wier afzonderlijke bladzijden op een houten tafel, een blok, gedrukt werden. Of het drukken door middel eener pers, dan wel met behulp van een wrijver, een stuk hout met leer overtrokken, geschiedde, staat niet vast. Deze methode werd toegepast vóór en in den eersten tijd na de uitvinding der boekdrukkunst met beweegbare letters, ongeveer van 1430—1500, in Nederland, Duitschland, als ook in andere landen. Wegens het afwrijven van den zwart gemaakten vorm kon slechts de eene zijde van het papier bedrukt worden; de wit gebleven keerzijden werden tegen elkander geplakt. Men onderscheidt blokboeken alleen met tekst, zulke met tekst en afbeeldingen op dezelfde zijde en zulke met tekst en afbeeldingen op verschillende zijden. De inhoud had zoowel op wereldlijke als op geestelijke onderwerpen betrekking. De bekendste blokboeken zijn de „Entchrist", de „Ars moriendi", „Biblia pauperum", „Speculum humanae salvationis", *Hartlieb's* „Chiromantie", „Ars memorandi", „de Doodendans", „het Hooge Lied", „de Openbaring van Johannes", enz.

Blokhuis is de naam van een tijdelijk gebouw, waarin troepen te velde een verdedigbare schuilplaats vinden. Het wordt doorgaans van boomstammen opgetrokken en door een bedekking van balken, rijswerk, aarde, enz. tegen vijandelijk geschut beveiligd. De wanden bestaan uit loodrechte of horizontale balken en zijn van schietgaten voorzien. Langs de binnenzijde zijn britsen aangebracht, die tevens dienen tot banket om te vuren. Rondom zulk een blokhuis wordt veelal een gracht gegraven; is het aan kanonvuur blootgesteld, dan voorziet men het van dubbele wanden, waarna de tusschenruimte met aarde gevuld wordt. Groote blokhuizen hebben bergplaatsen voor munitie en zijn zoo ingericht, dat de verschillende deelen elkander verdedigen. Tegen het hedendaagsch vuur zijn zij echter niet bestand en daardoor vrijwel in onbruik geraakt. Alleen in oorlogen in bergachtige streken vinden zij nog een toepassing. De naam is tevens overgegaan op kleinere versterkte posten en tevens op versterkingen, die uit modern materiaal, ijzer en steen, zijn opgetrokken en bomvrij gemaakt. Ook in het verre westen van Noord-Amerika werden vroeger door de kolonisten (squatters) dergelijke blokhuizen gebouwd, om in de eerste behoefte aan huisvesting te voorzien en een verdedigbaar verblijf te hebben bij de aanvallen der Roodhuiden.

Blokkade (in 't Fransch b l o c u s, in het Engelsch b l o c k a d e of b l o c k i n g, in het Duitsch b l o c k a d e) kan plaats hebben bij een vesting of een haven. Het eerste is het geval, wanneer een sterkte zoodanig door vijandelijke troepen is ingesloten, dat zij van alle gemeenschap naar buiten verstoken is. Het doel kan de overgave der vesting zijn, of ook wezen om de daarin aanwezige krijgsmacht tot werkeloosheid te dwingen. In het laatste geval is de omtrek der vesting doorgaans zeer groot, zoodat men een aanzienlijk leger noodig heeft, om de blokkade te handhaven. Blokkade van één of meer havens heeft in tijd van oorlog dikwijls plaats. Zij geschiedt eenvoudig door eenige oorlogsschepen vóór den ingang der haven te leggen, zoodat er geen enkel vaartuig kan binnenvallen of uitzeilen. Om zulk een blokkade zooveel mogelijk te beletten of althans de oorlogsschepen op eenigen afstand te houden, zijn vele havens van verdedigingswerken voorzien. Een blokkade strekt zich ook uit tot schepen van de neutrale landen. Het verbreken van de blokkade wordt gestraft met verbeurdverklaring van schip en lading. Aan de neutrale landen wordt toegestaan, oorlogsschepen te hebben binnen den kring der blokkade, om de nationale schepen te kunnen waarschuwen. Ook in vredestijd kan een blokkade uitgeoefend worden als dwangmiddel. Ze kan echter door de andere partij als een *casus belli* worden opgevat. Vroeger kon een haven of kust van blokkade verklaard worden, zonder dat er een krijgsmacht was om ze te handhaven. Tegenwoordig moet een blokkade in werkelijkheid worden uitgevoerd, of effectief zijn. Deze bepaling is den 15den April 1856 te Parijs gemaakt op het Congres over het Zeerecht.

Bloksberg. Zie *Brocken.*

Blokschip noemt men een oud, afgetakeld linieschip, dat dienst doet als drijvende batterij, hospitaal, gevangenis, wachtschip of iets dergelijks.

Bloksignaalstelsel. Zie *Veiligheidsdienst der spoorwegen.*

Blokzijl is de naam van een gemeente in Overijsel, aan alle zijden ingesloten door de gemeente Ambt-Vollenhove, waarvan zij lang een deel uitmaakte. Zij omvat alleen het plaatsje Blokzijl en beslaat dan ook slechts een oppervlakte van 16 H.A., zoodat het de kleinste gemeente van geheel Nederland is. Het bevolkingscijfer bedraagt (1904) 1427 zielen. Men vindt er een Hervormde, een Doopsgezinde kerk en een synagoge.

Blokzijl heeft zijn ontstaan te danken aan het graven van een kanaal van Muggenbeet naar de Zuiderzee. Dit kanaal werd gegraven op aansporing van *Jan van Ligny,* graaf van Aremberg, omstreeks het midden der 16de eeuw. Waar dit kanaal den zeedijk bereikte, werd een sluis gelegd, die men den naam van Groot-Zijl gaf, doch sedert Blokzijl werd genoemd, waarschijnlijk ten gevolge van daaraan gebezigde grondstoffen (blokken hardsteen). Na de belegering van Steenwijk werd deze sluis, waarbij een buurt met haven ontstaan was, door *Sonoy* versterkt. Den 18den Januari 1609 ontving Blokzijl van prins *Maurits* het recht, om een waag op te richten; 10 dagen later ontving het een wapenschild. Het kreeg toen ook een afzonderlijke regeering en den 19den October 1672 van prins *Willem Hendrik van Nassau* stadsgerechtigheid [illegible]
stuur vormde Blokzijl [illegible]
ning *Willem I* [illegible]
schap vereenigd [illegible]
Blokzijl. Deze [illegible]
nige jaren in [illegible]
is in of omstreeks [illegible]
tingwerken zijn [illegible]
van de havenkom [illegible]
door grachten [illegible]
scheiden. Scheepvaart [illegible]
del zijn de hoofd[illegible]

Blom, *Abraham* [illegible]
godgeleerde en [illegible]
terdam, den 1[illegible]
Leiden en promoveerde [illegible]
dissertatie: „De [illegible]
Kr[illegible]". In 1841 [illegible]
van predikant te [illegible]
Dordrecht en werd [illegible]
in 1866 emeritus [illegible]
„Van Willes' B[illegible]
Tijdschrift", enz. [illegible]
Messiasrijk bij [illegible]
Handelingen", „[illegible]
„De brief van Ja[illegible]
nis der Oud Christ[illegible]
leverde hij een [illegible]
belsch woordenboek [illegible]
Hij was lid van de M[illegible]
sche letterkunde te L[illegible]
Februari 1884.

Blomberg, *Hu*[illegible]
der en dichter, geboren [illegible]
tember 1820, [illegible]
wijdde zich [illegible]
aan de schilderkunst [illegible]
Parijs, bleef er [illegible]
zijn studiën [illegible]
jarigen leeftijd [illegible]
te verhuizen en [illegible]
ding van *Pauwel* [illegible]
geest, om in het [illegible]
volharden, maar [illegible]
Commedia" geven [illegible]
wone gave van [illegible]
hij zich door een [illegible]
leverde hij: „Bilder [illegible]
„Treu zum Tod" [illegible]
derde uitgave van [illegible]
(1873, 3 dln.) van [illegible]
mar, den 17den Jan[illegible]

Blome, *Gustav* [illegible]
plomaat, werd geboren [illegible]
diende als officier [illegible]
leger en trad [illegible]
tenrijksche diploma[illegible]
het Oostenrijksch ge[illegible]
hij een merkwaardig [illegible]
stelde (1855). In 18[illegible]
schapssecretaris [illegible]
In 1860 werd hij [illegible]
Hanzesteden, [illegible]
betrekking aan het [illegible]
in laatstgenoemd [illegible]
1867 werd hij voor [illegible]
huis, waar hij de [illegible]
huldigt.

een Duitsch landbouw- 24sten Februari 1830 te ssel, studeerde in de rech- staatsdienst, maar verliet an den landbouw te wij- van voldoende praktische dde hij het beheer over in 1860 dat over zijn vader- 5 werd hij professor in den in 1868 vertrok hij als s directeur van het pas ge- uut naar Leipzig. Hij over- ecember 1889. Van zijn ge- : „Pachtrecht und Pachtver- „Die mechanische Bear- (Leipzig, 1879) en „Die chaftlichen Nutzpflanzen" dl. 2 door *Settegast*, 1891).

es James, een Britsch let- p te Londen, werd geboren e universiteit te Cambridge, gunstig onderscheidde. Na verschillende plaatsen een n 1824 werd hij zelf tot ligheid te Bath en in 1828 . Hij is den Europeeschen id verschuldigd aan zijn uit- dichters, die van een zeld- uigen. Hij was lid van het ed in 1857.

, een Nederlandsch geschied- en te Zalt-Bommel in 1694. recht, waar hij bevorderd de vrije kunsten en doctor vervolgens te Leiden, waar de theologie. Hij werd ach- ant te Haaften en te Cuyk tgenoemde standplaats, den 38. Hij heeft de „Geschiede- enigde Nederlandt", enz. ge- werk dat in 30 jaren 6 uit-

ilippus, een Vlaamsch schrij- geboren den 27sten Augustus te hij gedichten in het Neder- De Letteroefeningen" en later van oude Vlaamsche gedich- *Theophilus* (Gent, 1836; 2de s de „Oude Vlaemsche gedich- 38—1851). Hij heeft gedeelten ed in jambische verzen overge- rk is echter „Aloude geschie- Nederduitschers" (Gent, 1849). nen artikelen van zijn hand in hriften en hij behoorde tot de ers der Vlaamsche taal- en 1860 was *Blommaert* lid der . Hij overleed te Gent, den 71.

nardus Johannes, Hollandsch hilder, lithograaf en etser, ge- anuari 1845 te 's Gravenhage, zaam is. Oorspronkelijk tot besloot hij echter weldra, de n beoefenen. Hij bezocht toen emie van Beeldende Kunsten *C. Bisschop* (zie aldaar). In eerste schilderijen ten toon. Behalve enkele portretten van zijn vrouw en kinderen schilderde *Blommers* vooral tafereelen uit het leven der visschers en Noord-Brabantsche boeren, dat hij van den blijden, zonnigen kant beschouwt. In zijn eersten tijd is zijn schildertrant zeer minutieus, maar mist hij die warmte en gloed, welke zijn later, breeder geschilderde werk zoo aantrekkelijk maakt. Van zijn schilderijen hier te lande noemen wij die in het Gemeentemuseum te 's Gravenhage en het museum Mesdag aldaar, in het museum Boymans te Rotterdam, het stedelijk Museum te Dordrecht, het Gemeente- en het Rijksmuseum te Amsterdam.

Blomstrand, *Christian Wilhelm*, een Zweedsch chemicus, werd den 20sten October 1826 in Wexiö geboren. Hij studeerde aan de universiteit te Lund en werd aldaar in 1854 leeraar. In 1861 nam hij deel aan de wetenschappelijke expeditie naar Spitsbergen; zijn „Geognostiska iakttagelser", die hij hierbij verzamelde, verschenen in de Verhandelingen der academie van Wetenschappen te Stockholm, waarvan hij in 1861 lid werd. In 1862 werd hij hoogleeraar in de scheikunde en mineralogie aan de universiteit te Lund. In 1895 nam hij zijn ontslag en overleed in November 1897. Zijn voornaamste werk is „Die Chemie der Jetztzeit vom Standpunkte der elektrotechnischen Auffassung aus Berzelius' Lehre entwickelt" (Heidelberg, 1869). Verder schreef hij veel gebruikte leerboeken over organische scheikunde en talrijke bijdragen in tijdschriften, zooals in de „Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft". Veel van zijn chemische en mineralogische theorieën zijn algemeen aangenomen. *Blomstrand* is ook de ontdekker van het manganosiet, het valleriet en andere mineralen.

Blon, *Michel le*, Duitsch-Hollandsch goudsmid en plaatsnijder, geboren te Frankfort a/M. in 1587, overleden te Amsterdam in 1656. Reeds in 1615 was hij te Amsterdam, reisde daarna omstreeks 1627 met *Joachim von Sandrart* naar Italië en keerde vervolgens naar Amsterdam terug, welke stad hij slechts tijdelijk voor een kort verblijf te Londen verliet. Hij was een buitengewoon bekwaam plaatsnijder en graveerde, behalve portretten, Bijbelsche en historische voorstellingen, vooral ontwerpen voor kleine voorwerpen (plauqetten, wapens, sieraden, enz.), grootendeels als voorbeelden voor goudsmeden bedoeld. Hij was de bemiddelaar bij den verkoop van een gedeelte van *Rubens*' verzameling door dezen aan den Hertog *van Buckingham* en trad verder o. a. als handelsagent van Zweden in Engeland op. Zijn gegraveerde werken zijn in fraaie reproducties uitgegeven door *J. Ph. van der Kellen* (den Haag, *Martinus Nijhoff*, 1895—1898).

Blon, *Jacob Christoffel le*, Duitsch-Hollandsch schilder en plaatsnijder, geboren te Frankfort a/M. in 1667, overleden te Parijs, den 16den Mei 1741. Na zijn te Zürich doorgebrachten leertijd ging hij naar Rome en vandaar naar Amsterdam, waar hij portretten, genrestukken en miniaturen schilderde. Vooral is hij echter bekend door zijn pogingen, schilderijen in kleurendruk te reproduceeren. Hij begon er mee in Amsterdam en zette dit in Den Haag, waar hij zich in 1715 vestigde, voort. Daar en te Londen trachtte hij zijn uitvinding ingang te doen vinden, hetgeen echter

mislukte. In 1732 keerde hij naar Den Haag terug en vertrok toen naar Parijs, waar zijn onderneming eveneens spaak liep en waar hij in armoede overleed. Hij schreef een Engelsch boek over zijn methode van kleurendruk, getiteld: „Il Colorito, or the Harmony of Colouring in Painting reduced to mechanical Practice under easy Precepts and infallible Rules" (Londen, 1722 en 1730). Schilderijen van zijn hand kennen wij niet. Van zijn kleurendrukken zijn er verscheidene bewaard, o.a. het portret van den koning-stadhouder *Willem III* en diens vrouw, reproducties naar schilderijen van *van Dijck*, *Rubens*, *Correggio*, *Cignani*, enz.

Blondeel, *Valentijn Jan*, een Nederlandsch rechtsgeleerde, werd in 1745 hoogleeraar in de rechten te Utrecht; hij heeft een belangrijke „Beschrijving der stad Utrecht" (1757) uitgegeven.

Blondel, bijgenaamd *de Nesle* of *Néele*, naar zijn geboorteplaats, een zanger en dichter der 12de eeuw. Van hem zijn ongeveer 30 liederen bewaard gebleven. De sage verkondigt treffende bewijzen van zijn getrouwheid. Toen namelijk de Engelsche koning *Richard Leeuwenhart* door hertog *Leopold van Oostenrijk* werd gevangen gehouden, trok *Blondel* vermomd door geheel Duitschland om zijn heer te zoeken. Vernemende, dat op het slot Dürnstein een aanzienlijk persoon werd gevangen gehouden, zong hij tegenover den toren een zijner Provençaalsche liederen, dat aanstonds met het 2de couplet beantwoord werd. Toen hij alzoo het verblijf des konings ontdekt had, snelde hij naar Engeland, om voor diens bevrijding te zorgen. Dit verhaal heeft geen historische waarde en berust op een overeenkomst in naam tusschen een denkbeeldig en een werkelijk bestaand persoon.

Blondel, *David*, geboren in 1591 in Châlons-sur-Marne, was een der geleerdste theologen en historici van zijn tijd. Hij behoorde tot de voornaamste verdedigers van het Protestantisme. Eerst was hij als predikant te Houdan werkzaam, later als hoogleeraar in de geschiedenis aan het athenaeum te Amsterdam, waar hij de plaats van *Vossius* innam. Hij overleed te Amsterdam in 1655. Van zijn werken zijn de voornaamste „Pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes" (Genève, 1628) en „De la primauté de l'Eglise" (Genève, 1641).

Blondel, *François*, seigneur des Croisettes et de Gallardon, een Fransch bouwkundige, werd geboren te Ribemont (Aisne) in 1617 en overleed te Parijs in 1686. Hij deed reizen in Europa en in het Oosten. In Parijs teruggekeerd, construeerde hij den triomfboog van de poort Saint-Denis. In 1671 werd hij lid van de Académie d'architecture. Hij schreef: „Cours d'architecture" (1675) en „Nouvelle manière de fortifier les places" (1685).

Blondel, *Jacques François*, een Fransch bouwkundige, werd geboren te Rouen in 1705 en overleed te Parijs in 1774. Te Metz heeft hij het portaal van de hoofdkerk, het bisschoppelijk paleis en het stadhuis; te Straatsburg het stadhuis en te Cambrai het aartsbisschoppelijk paleis gebouwd. Den 15den September 1756 werd hij lid van de Académie d'architecture. Hij schreef: „De la distribution des maisons de plaisance" (1737).

Blondel, *Georges*, een Fransch staathuishoud-

kundige, werd ... boren. Hij ... universiteiten ... aan de hooge... siteit te Lille ... de hooge handels... in Parijs. ... streeft hij ... staathuishoudkun... schappelijk ... zich met het ... den toestand ... beziggehouden. ... l'enseignement ... allemandes" (Par... ses rurales en ... (Parijs, 1891). ... nanis praesertim ... tredecimum ... dustriel et comme... 1892; 3de druk. ... tique de l'empereur ... formation de la ... mière moitié du XIII... récents progrès ... rijs, 1893). „Essai ... (Parijs, 189... de l'Allemagne ... „L'essor économique ... 1898). „Les ... (Parijs, 1899). ... ne et la situation ... 1900). „La France ... 1901). „La concurrence ... économique de la ... progrès comparés ... et en Allemagne ... sociale et le devoir ... commerciale ... Bovendien heeft ... schichte" in het ... le Rotrou, 1894—...

Blondin, *Charles* ... ten, een koord... Februari 1824 te ... vroeg verloor hij ... een reizend koord... weldra door een ... derscheidde. ... librist in Amerika ... den Niagara ... boven den water... volbracht hij ... de meeste groote ... leed den 19de ...

Blondus, *Fla*... geleerde, werd ... reis naar Milaan ... schrift van het ... toribus." Hij ... aan de geleerde ... kanselier van ... gamo en later ... pausen. Hij overleed ... onderscheiden ... in het licht ...

Bloody Mary ... naam van koningin ...

'egens de vele terechtstel-
ı onder haar bewind.
ticoat-reform) is de naam
gebied der dameskleeding,
oor mevrouw *Bloomer*, de
stmeester te Seneca-falls
, werd ingeleid. Zij ver-
enz. als nadeelig voor de
ch in een meer mannelijk
n, broek en rok. Die nieu-
n bijval in Amerika, maar
l te Londen: er ontston-
gen en er werden zelfs
Toch kwam de zaak spoe-
d. In Amerika echter werd
egin van talrijke pogingen
uwen. In den laatsten tijd
r op den voorgrond geko-
voor dames.
naam van een soort wijde
genoemd naar de Ameri-
ı *Bloomer*, die omstreeks
rift „De Lelie" ijverig pro-
en reformdracht voor vrou-
tgevonden was."
rt, een Engelsch dichter,
ngton, den 3den December
van een armen kleermaker,
ij een schoenmaker in de
n van eenige kerken en van
stukken van *Shakespeare*
kte in hem de dichterlijke
„The milkmaid", op een
ond algemeenen bijval; een
return", eveneens. Vooral
ne farmer's boy". gaf blijk
nt. Onder zijn latere werken
al tales" (1802) veel succes.
d werd hij blind en overleed
ugustus 1823. Zijn „Works"
in 1824 in 3 dln. (nieuwe uit-
ms" werden vaker herdrukt.
r correspondentie werd door
nden, 1870).
ı *Arthur Douglas*, lord, een
geboren den 12den Novem-
betrad hij de diplomatieke
1844 gezant te Petersburg.
s hij gezant te Berlijn. In
in Weenen, doch in 1871
len staatsdienst, waarna hij
nd. Hij overleed den 17den
inneringen uit de diploma-
publiceerde zijn gemalin lady
d onder den titel „Reminis-
plomatic life" (Londen, 1883,

le hoofdstad van het graaf-
den Noord-Amerikaanschen
vereenigingspunt van onder-
bezit een aanzienlijken han-
industrie en goede inrich-
, zooals de Wesleyan-Uni-
lschool, en telt (1900) 23.286

raham, Hollandsch plaatsnij-
loopt te Amsterdam den 2den
aven aldaar den 20sten Januari
1690, waarschijnlijk leerling van *Cornelis Visscher* (zie aldaar). Van omstreeks 1672 tot 1676 was hij in Engeland, waar hij prenten graveerde naar schilderijen van verscheiden Engelsche meesters. *Blooteling* is een der grootste Hollandsche plaatsnijders en was buitengewoon productief. Vooral in zijn zwarte-kunstprenten staat hij zeer hoog. Er bestaan ongeveer 270 prenten van zijn hand, meest portretten, Bijbelsche, mythologische en allegorische voorstellingen, welke bijna alle naar schilderijen van bekende meesters zijn gegraveerd.

Blora is de zuidwestelijke afdeeling van de residentie Rembang op het eiland Java. Zij beslaat een oppervlakte van 1925 v. km., waarvan de helft met djatiebosschen is bedekt. Deze behooren tot de mooiste van Java. De oostelijke grens vormt de Solorivier, welke haar scheidt van de afdeeling Bodjonegoro. De hoofdplaats *Blora* ligt aan de Loesé-rivier, welke het landschap in oostwestelijke richting doorstroomt.

Blosseville, *Jules Alphonse Réné Poret*, baron *de*, een Fransch zeevaarder en geograaf, geboren te Rouaan in 1802, volbracht vele diepzeemetingen aan de Fransche kust, ondernam in 1827 een reis naar de Indische en Chineesche Zee en werd in 1833 naar Groenland gezonden, om hydrografische opnemingen te doen. In de maand Augustus deed hij, na een deel van zijn zending volbracht te hebben, de noordoostelijke kust van IJsland aan. Na dien tijd is niets meer van het schip, „de Lilloise", en zijn equipage vernomen, ondanks de pogingen, door het Fransche gouvernement ingesteld, om hem op te sporen, zooals in 1834 met de „Bordelaise" en van 1835—1836 met de „Recherche".

Blouet, *Paul*, pseudoniem *Max O'Rell*, een Fransch schrijver, werd in 1848 geboren. Eerst was hij officier bij de cavalerie, vestigde zich in 1872 in Engeland en werd benoemd tot leeraar aan de Fransche school te Sint-Paul. Van zijn werken zijn de voornaamste: „John Bull et son île" (1883), „L'éloquence de la chaire et de la tribune françaises" (1884), „Les filles de John Bull" (1884), „Les chers voisins" (1885), „Drat the boys" (1886), „John Bull à l'école" (met *Georges Sparling*), „L'ami Mac-Donald" (1887), „Jonathan et son continent" (1889) en „Un Français en Amérique" (1891).

Blount, *Henry*, een Engelsch letterkundige, werd geboren in 1602 te Tittenhanger (graafschap Hertford). Hij ondersteunde de zaak van *Karel I* tegen het Parlement en werd onder *Karel II* groot-sherif van Hertford. Hij overleed in 1680, en heeft eenige blijspelen, een reisverhaal, enz. nagelaten. — Zijn beide zonen, sir *Thomas Pope Blount* en *Charles Blount*, hebben eveneens onderscheiden geschriften in het licht gegeven.

Blouse is de naam van een ruim geplooiden kiel, die echter thans korter dan voorheen gedragen wordt. Veelal is zij blauw, maar ook wel grijs. In Frankrijk en België is zij de gewone dracht der boeren. De soldaten van *Garibaldi* droegen roode blouses. Ook in den Belgischen opstand werden zij door de soldaten gedragen. Verder is het een der meest algemeen verspreide vrouwelijke kleedingstukken, vooral ook bij nationale kleederdrachten.

Blow, *John*, een Engelsch componist, werd

in 1648 geboren en als koorknaap van het koninklijke kerkkoor in Londen opgevoed. Gedurende zijn geheel leven was hij òf als organist, òf als dirigent en componist in deze kapel werkzaam. Hij componeerde vele kerkelijke muziekstukken, zooals *Anthems*, die kunstvol en toch eenvoudig zijn. Zijn wereldlijke gezangen verschenen gedrukt als „Amphion Anglicus" (Londen, 1700). Hij was de leeraar van *Henry Purcell* en is na dezen de voornaamste Engelsche toonzetter van zijn tijd.

Blowitz, *Heinrich Georg Stephen Adolf Opper*, genaamd *von Blowitz*, een Oostenrijksch journalist, werd den 28sten December 1832 te Blowitz in Bohemen geboren. Toen hij 16 jaar oud was, verliet hij zijn land en werd in 1849 leeraar in het Duitsch aan verschillende lycea in Frankrijk tot 1860. Gedurende den oorlog van 1870 liet hij zich naturaliseeren en nam tevens den naam *Blowitz* aan. In 1871 werd hij correspondent van de „Times" te Parijs en in 1874 hoofdredacteur der Parijsche editie van dit blad. Hij was de eerste interviewer, en zijn meest bekende interview was dat van *Bismarck*, tijdens het Berlijnsche Congres in 1878. Daarnaast heeft hij tal van andere groote staatslieden van Europa geïnterviewd. Van zijn hand verschenen: „Feuilles volantes" (1858), „l'Allemagne et la Provence" (1869), „le Mariage royal" (1878), „Une course à Constantinople", enz. Er vallen maar weinig journalisten te noemen, die zulk een invloed hebben uitgeoefend, als hij. *Blowitz* overleed den 18den Januari 1903 te Parijs.

Blücher is de naam van een adellijk geslacht, dat in Pommeren, Mecklenburg en Holstein tot een van de oudste gerekend wordt. *Hermann von Blücher*, omstreeks 1290, is waarschijnlijk de stamvader van het Huis, tenminste van den Pommerschen tak, die met *Vincent* en zijn neef *Ludwig von Blücher* omstreeks 1760 uitstierf. De Mecklenburgsche tak stamt af van *Leberecht Blücher von Wahlstatt*, die in den vorstenstand verheven werd, terwijl zijn nakomelingen den grafelijken titel behielden. Vorst *Blücher* had twee zonen: 1. graaf *Franz Blücher von Wahlstatt*, geboren den 10den Februari 1778, die aan de veldtochten van 1813—1814 deelnam en den 10den October 1829 als Pruisisch generaal-majoor in Köpenick krankzinnig stierf tengevolge van de hoofdwonden, die hij in den oorlog gekregen had. De zoon van dezen, *Gebhard*, geboren den 14 Juli 1799, verkreeg den 18den October 1861 als hoofd van de linie *Blücher von Wahlstatt* den Pruisischen vorstentitel volgens het recht van eerstgeboorte en werd tot erfelijk lid van het Pruisisch Heerenhuis benoemd. Hij overleed den 8sten Maart 1875. Zijn oudste zoon *Gebhard*, vorst Blücher von Wahlstatt, geboren den 18den Maart 1836, volgde hem als hoofd van deze linie op. 2. Graaf *Friedrich Gebhard Blücher von Wahlstatt*, geboren in 1780, die eveneens aan de veldtochten deelnam, als luitenant-kolonel uit den dienst trad en den 14den Januari 1834 zonder mannelijke nakomelingen overleed. Een kleinzoon van den oom van vorst Blücher, *Konrad Daniel von Blücher*, geboren den 29sten Februari 1764, is de grondlegger van de linie *Blücher-Altona*. Hij trad reeds vroeg in Deenschen dienst, was sedert 1808 hoofd van het bestuur in Altona, maakte zich in deze stad zeer

verdienstelijk [illegible]
1845 als Deen[illegible]
president der [illegible]
hij tot Deen[illegible]
genwoordige [illegible]
is *Gustav*. *Lehn*[illegible]
den 24sten April [illegible]
geslacht is de tak [illegible]
den domheer en [illegible]
hard Hartwig Fr[illegible]
21sten December 17[illegible]
Juli 1836 overleed [illegible]
hij tot graaf [illegible]
gen in Mecklenb[illegible]

Blücher, *G*[illegible]
statt, de meest [illegible]
Vrijheidsoorlog, [illegible]
December 1742. Zijn [illegible]
Kassel en [illegible]
beide jongste zonen [illegible]
venjarigen Oorlog [illegible]
te verwijderen van [illegible]
echter waren Zwe[illegible]
beiden voelden [illegible]
aangetrokken, dat [illegible]
Gebhard werd bij [illegible]
1760 gevangen [illegible]
kornet in Pruis[illegible]
burg werd hij aan [illegible]
den vrede van Hu[illegible]
bij zijn regiment. Hij [illegible]
officier, die zich [illegible]
lonel *Belling*, [illegible]
een verplaatsing [illegible]
Podscharli, onder [illegible]
had om zich te oefen[illegible]
en toen hij bij [illegible]
ten behoeve van [illegible]
schreef hij aan *F*[illegible]
gersfeld, die [illegible]
zoon van een [illegible]
mij gesteld. Ik [illegible]
ontslag". De koning [illegible]
hem tot betere [illegible]
toen dit niet hielp [illegible]
heeft zijn ontslag [illegible]
Nu wijdde *Blücher* [illegible]
en was weldra [illegible]
ning betuigde hem [illegible]
hem niet weer [illegible]
na de troonsbeklimming [illegible]
mocht hij weder [illegible]
zijn voormalig [illegible]
noemd jaar naar [illegible]
triotten ten onder [illegible]
tenant-kolonel [illegible]
In den oorlog tegen [illegible]
durig gelegenheid [illegible]
chel. *Ferdinand* [illegible]
ken te geven van [illegible]
spoedig gevecht bij [illegible]
neraal-majoor. Na [illegible]
hij het bevel over [illegible]
en in 1801 werd hij [illegible]
drich Wilhelm III [illegible]
In die betrekking [illegible]
hausen in bezit, [illegible]
aan Pruisen [illegible]

n van den oorlog in 1806
›evel over de voorhoede en
en *Davoust*. Na den ramp-
lit gevecht, volgde hij zeer
tste gedeelte der cavalerie
ı vorst *von Hohenlohe*. Te
bieden aan de troepen van
trok hij naar Mecklenburg
n den rug aan te vallen. Bij
j zich met het korps van den
nder bevel van *Winning*,
ver van Schwerin, tot een
vongen, week naar Lübeck,
od zich in te schepen, doch
even en zag zich verplicht,
806 met 6000 man te Rat-
p zijn woord van eer vrijge-
aar Hamburg en werd reeds
)7 tegen generaal *Victor* uit-
e zich voor tot een nieuwen
te Tilsit een einde maakte
ıoon hij ongesteld was, be-
en koning tot een nieuwen
rdrukker aan te sporen. Toen
›id ten strijde toog, had ook
dselen gemaakt, maar op last
hij zijn voornemen laten va-
ücher door een ander vervan-
hij intusschen strijden tegen
ı, dat *Napoleon I* onoverwin-

Maart 1813 zijn volk te wapen
nder *Kutusow* aan het hoofd
Het oorlogsplan was nog niet
er reeds over de Saksische
ken en naar Altenburg voort-
n den chef deed hem aldaar
Napoleon van Weiszenfels
wendde *Blücher* zich naar
de Russen onder *Wittgen-*
Des avonds na den slag bij
ier met heldenmoed gestreden
el gewond, een algemeenen
lerie op de Franschen wagen,
r *Wittgenstein* werd verhin-
jke aanval, door *Blücher* on-
wegens het ongunstige ter-
gaf toen, tot groote teleur-
en held, last tot den terugtocht
tzen een dergelijken „defen-
ın *Blücher* geweldig afkeerig
grenzen van Silezië ontving
›evel, en in diens afwezigheid
nau een aanval op de Fransche
ıem tot den afgod van zijn
› wapenstilstand van 4 Juni
ngelegen, maar met des te
begroette hij het hervatten
ı, waarbij hem het opperbevel
over het Silezische leger. Tot
ers behoorden *Langeron*, *Sac-*
temin scheen men zijn leger
ger te willen beschouwen, zoo-
aarde, dat hij in zoodanig ge-
erschap nederlegde. *Blücher*
na het openen van den veld-
m dadelijk tegen hem op, om
ietigen. Hij moest echter te-
rugtrekken en kon tevens niet verhoeden, dat *Blücher* tegen *Macdonald* voortrukte en den 26sten Augustus aan den Katzbach een schitterende overwinning behaalde. „Voorwaarts, voorwaarts, kinderen!" had *Blücher* zijn soldaten toegeroepen, en hij bleef den naam van „Voorwaarts" behouden. Het vertrouwen op *Blücher* was van dien tijd af onbegrensd; de Russen noemden hem den aartsengel *Michaël*, en hij werd met ridderorden overladen. *Blücher* drong nu voortdurend verder in de Lausitz, verijdelde door behendige bewegingen de aanvallen van *Napoleon*, veroverde den 3den October den overtocht bij Wartenburg, en sloeg den 16den October den maarschalk *Marmont* bij Möckern. Twee dagen later plaatste hij zich onder het opperbevel van den kroonprins van Zweden en drong den 19den October stormenderhand Leipzig binnen. Keizer *Alexander* omhelsde hem op het marktplein met de woorden: „Redder van Duitschland!", de koning van Pruisen benoemde hem tot veldmaarschalk en de keizers van Oostenrijk en Rusland overlaadden hem met eerbewijzen.

Blücher gunde zich intusschen geen rust. Zoodra mogelijk vervolgde hij den vijand tot aan den Rijn en trok op Nieuwjaarsdag van 1814 over die rivier bij Kaub. De val van *Napoleon* was naar zijn oordeel het doel van dezen veldtocht, en hij deed al het mogelijke om het te bereiken. Overal verkondigde hij vrede met Frankrijk, oorlog tegen *Napoleon*, achting voor de wet en toegevendheid jegens de overwonnenen. Na zich met het hoofdleger vereenigd te hebben, wendde hij zich naar Parijs, behaalde een belangrijke overwinning bij La Rothière (1 Februari), trok aan het hoofd van een gedeelte zijner troepen naar de Marne en tot aan Meaux, terwijl *Napoleon* het hoofdleger, door vredesonderhandelingen en schijnbewegingen misleidde. Hierdoor kwam *Blücher* in een netelige positie; de Franschen maakten er gebruik van en omsingelden hem, maar de grijze held wist zich met bewonderenswaardige tegenwoordigheid van geest een weg te banen naar Châlons, waar hij zijn manschappen weder vereenigde. Wel had hij ernstige verliezen geleden, maar zijn moed behouden, zoodat hij kort daarna het leger van *Wittgenstein* voor een nederlaag behoedde. Intusschen gelukte het *Blücher* niet, den opperbevelhebber tot het leveren van een beslissenden slag te bewegen; zelfs ontving hij last, om het hoofdleger op den aftocht te volgen, waaraan hij echter — tot groot geluk der Verbonden Mogendheden — niet gehoorzaamde. Hij scheidde zich van het hoofdleger af en rukte ten tweeden male voorwaarts naar de hoofdstad, om hierdoor de overige troepen van de vervolging van *Napoleon* te bevrijden. Zijn stap werd goedgekeurd; hij ontving versterking, wierp *Marmont* bij Sezanne terug en trok bij La Ferté over de Marne. Den 7den Maart stond *Napoleon* bij Craon tegen hem over, waarbij het uitblijven van *Winzingerode* hem tot een achterwaartsche beweging deed besluiten; daarentegen won hij den 9den en 10den Maart bij Laon den veldslag op den keizer en opende hierdoor aan de Verbonden Mogendheden den weg naar Parijs. Hoewel hij zeer ziek was, gaf hij van zijn rijtuig uit de noodige bevelen, en bestormde met Russische re-

gimenten de hoogten van Montmartre. Hij nam echter geen deel aan den intocht in Parijs.

Wel was nu zijn vurige wensch vervuld, maar hij gevoelde, dat de groote zaak nog geenszins beslist was. Vruchteloos ijverde hij tegen den voor Frankrijk zoo voordeeligen vrede en tegen het herstel der *Bourbons*. Den 2den April legde hij het opperbevel neer. *Friedrich Wilhelm III* benoemde hem tot vorst *van Wahlstatt* en gaf hem Trebnitz in Silizië. In Juni scheepte hij zich in, om met zijn koning een bezoek te brengen aan Engeland, waar hij met de grootste geestdrift ontvangen werd. De dappere verbloemde intusschen geenszins, dat hij het welslagen zijner krijgsoperatiën vooral te danken had aan zijn adjudant *Gneisenau*. De stad Londen gaf hem het burgerrecht. Toen de universiteit te Oxford hem den doctorstitel verleende, zeide hij: „dan moet men *Gneisenau* althans apotheker maken, want wij behooren bij elkander!" Bij een andere gelegenheid zeide hij: „Wat praat gij van roem? Mijn vermetelheid, *Gneisenau's* beradenheid en Gods barmhartigheid hebben alles gedaan!"

Van Engeland volbracht hij een zegetocht naar Berlijn, en woonde afwisselend hier en op zijn goederen in Silezië. Zijn voorspelling, dat de vrede niets anders was dan een wapenstilstand, werd weldra vervuld. Toen er bericht kwam, dat *Napoleon* geland was, vertoonde zich *Blücher* te Berlijn, onder toejuiching des volks, in zijn uniform als veldmaarschalk en drong aan op een spoedig en krachtig handelen. Benoemd tot opperbevelhebber van het Pruisische leger, stond hij midden Juni met zijn leger aan de Maas en de Sambre en leverde den 16den van die maand den slag bij Ligny (zie aldaar), dien hij verloor, doordat *Wellington* hem niet voldoende ondersteunde, en waar zijn leven door een val van zijn paard, groot gevaar liep. Hij bleef echter onverwrikt in zijn volharding ter vervulling van de eens gedane belofte, *Wellington* te zullen bijspringen, en ontrukte, door ter rechter tijd op het slagveld van Waterloo te verschijnen, aan *Napoleon* de overwinning. Onvermoeid vervolgde hij daarna den vluchtenden vijand en stond spoedig ten tweeden male voor de versterkte wallen van Parijs. Hij verwierp het aanbod van een wapenstilstand, sloeg den vijand bij Sèvres, Plessis, Piquet en Issy, dwong de hoofdstad te capituleeren en het leger om terug te trekken, en trok den 7den Juli binnen Parijs, waarna hij het hoofdkwartier vestigde op het kasteel St. Cloud. *Friedrich Wilhelm III* stichtte voor hem een afzonderlijke orde, maar grooter dan zijn vreugde over de gunst des konings was zijn ergernis over de verschooning, waarmede men alweer Frankrijk wilde behandelen. Hij verlangde toen reeds, wat later (in 1871) geschied is, namelijk, dat Frankrijk de voormalige Duitsche gewesten zou teruggeven. Aan de tafel van *Wellington* trad hij op met den beroemden feestdronk: „Wat door 't slagzwaard is verworven, worde door geen pen bedorven!" De vredesvoorwaarden bevielen hem in het geheel niet, maar hij moest zich aan de besluiten der Mogendheden onderwerpen.

De spanning der gebeurtenissen had veerkracht gegeven aan zijn lichaam, maar na het sluiten van den vrede gevoelde hij den last der jaren.

Den 31sten O
van het leger
naar Duitschland
ring — zelfs
gaf hij onverhol
hij voor de late
een ziekelijken
Krieblowitz in S
er hem een
daarna, den 12
dachtenis is geb
teekenen. te zijner
gedenkzuil heeft
Duitsche volk
ofschoon hij zich
heeft hij toch
betrekking hebben

Bludenz,
581 m. boven
rechteroever van
en telt 4027
Men heeft er
weverijen, een
en cementfabriek
den Arlbergspoor
pleizierreizigers
komen en nauwe
het kasteel Geyen
geslacht *Sternbach*
voert het Brand
naar Scesaplana
ligt de Hoher F
punten van deze

Bludow, *Duits*
sisch staatsman
onderscheiden
derland, werd
het gouvernement
Moskou, was hij
bekleedde de
te Stockholm en te
Engeland. Later
zer *Nicolaas*, in 18
Zaken en in 18
van hetzelfde jaar
deeling in den
maakte hij de
fing van het
den gravenstand
gezonden, om
delen. Hij genoot
der II. werd in 1
nam in 1861 als
van het Ministerie
de lijfeigenschap
kende op den
overleed den 2
tersburg.

Bluffs noemt
denloop der Missi
verheffende oevers
15 tot 60 m. Zij
die aan overstroom
de rivierzijde
ten, die op
ken van Memphis
stad en alle andere
Mississippi, liggen

t water. De Chickasanbluffs
springende rotsen, welke tot
voor de schippers. De geheele
de hoogvlakte van Tenessee
Mississippi Bluff. Doorgaans
een lage oeverstreek van de
en achter de bluffs strekken
h uit. De samenstelling van
lend: het löss speelt daarbij
e rol.
an Albert, een Deensch staats-
openhagen, den 27sten Decem-
ertegenwoordiger van Dene-
rentiën, gehouden ter afschaf-
ol. Hij wist door zijn gema-
te leiden, dat Denemarken een
itving van 35 millioen Deen-
abinet van graaf *Moltke* werd
phandel (24 Maart 1848), maar
alf jaar met zijn ambtgenooten
r. Inmiddels bleef hij als kabi-
nabijheid des konings en werd
) bekleed met het beheer der
n den Sonttol. Den 18den Oc-
j minister van Buitenlandsche
ra aan het hoofd van het Ka-
het aftreden van zijn ambt-
1853), zitting houden in het
Hij verklaarde zich tegen het
log der Westelijke Mogend-
id en bij het verschijnen der
vloot in de Oostzee vóór de
onzijdigheid van Denemarken.
veroorzaakte kosten werd het
an beschuldiging gesteld, maar
1856 vrijgesproken. Daarop
reeds vermelde Sondtol-confe-
le aftreding van het ministerie
ihme weder aan het hoofd van
i 1864). Hij was als eerste mi-
r van Buitenlandsche Zaken
6den November 1865 en over-
n, den 16den December 1866.
rich. Zie *Blume*.
udwig, een Duitsch componist
erd geboren te Berlijn in 1786
het tooneel. Later trad hij
jn op, begaf zich naar Wee-
olgens regisseur aan den Ko-
urg te Berlijn. Hij overleed
Van zijn werken noemen wij:
utsche Bühnen und gesellige
24—1826, 2 dln.), „Lustspiele
ühne" (Berlijn, 1827), „Neue
rlijn, 1828), „Neue Theater-
30) en „Theater" (Berlijn 1839

udwig, een Duitsch geschied-
geboren te Hanau, den 25sten
in de rechten, was van 1826 tot
oogleeraar in de geschiedenis te
zich daarna als privaatdocent
ir hij den 28sten Juni 1869 door
zen kwam. Hij schreef: Hein-
rachten" (1819), „Klagen Grie-
„Ein Bild aus den Ostseepro-
s von Löwis auf Menar" (1846),
„Ein Russischer Staatsmann"
(1857—1858, 4 dln.), „Graf Jakob Johann von Sievers und Ruszland zu dessen Zeit" (1864) en „Franz Lefort, Peter des Groszen Liebling" (1867).

Blum, *Robert*, een Duitsch schrijver, die vooral door zijn aandeel aan de staatkundige woelingen van 1848 en door zijn tragischen dood een algemeene belangstelling gewekt heeft. Hij werd geboren den 10den November 1807. Eerst tot handwerksman opgeleid, kwam hij vervolgens op een kantoor en kreeg daarna een ondergeschikte betrekking aan een schouwburg. Hierbij vond hij echter tijd en gelegenheid, om zich te oefenen in de letterkunde. Weldra schreef hij artikelen in tijdschriften, vervaardigde het tooneelspel: „Die Befreiung von Kandia" (Leipzig, 1836) en redigeerde met anderen het „Theater-lexicon". Zijn staatkundige werkzaamheden namen een aanvang toen hij bij een feest, door een aantal burgers van Leipzig, ter eere van de afgevaardigden *Todt* en *Dieskau* aangericht, tot spreker werd gekozen bij het overreiken van de eerebokaal. Met geestdrift nam hij deel aan de Duitsch-Katholieke beweging en zelfs plaatste hij zich in 1845 aan het hoofd der nieuwe gemeente, die te Leipzig was gesticht. Na de bloedige botsingen van 1848 hield hij het volk terug van verdere verkeerdheden. Hij liet zijn betrekking bij den schouwburg varen, om een boekhandel te beginnen, doch hij bemoeide zich tevens meer en meer met staatkundige aangelegenheden. Zijn benoeming tot lid van den gemeenteraad van Leipzig werd door de regeering niet bevestigd. Toen in Februari 1848 het oude stelsel begon te wankelen, zocht hij met kracht den val van het Ministerie te bewerken. In die dagen ontwikkelde hij een buitengewone werkzaamheid en was in Saksen het middelpunt zijner partij. In de eerste plaats stichtte hij politieke vereenigingen, onder den naam van „Vaterlandsvereine". In het Voor-Parlement was hij ondervoorzitter en voerde er heerschappij door zijn tegenwoordigheid van geest en door zijn krachtige stem. Hoewel hij door zijn politieke tegenstanders tot de republikeinen gerekend werd, genoot hij geenszins de gunst der republikeinen van het zuiden. Hij werd te Leipzig gekozen tot afgevaardigde naar het Parlement te Frankfort, ofschoon van de andere zijde al het mogelijke gedaan was, om die keuze te verijdelen. In die vergadering behoorde hij tot de minderheid; hij was er de aanvoerder der linkerzijde, doch vermaande tevens de doldriftigen tot gematigdheid. Daarom beschuldigde men hem van besluiteloosheid, en zelfs zijn politieke eerlijkheid werd bij sommigen in twijfel getrokken. Als redenaar onderscheidde hij zich door gevatheid en gloed, hetgeen echter zijn gebrekkige opleiding niet kon goedmaken.

Toen de gebeurtenissen, in October te Weenen voorgevallen, te Frankfort bekend werden, was *Blum* de eerste, die aandrong tot het opzenden van een adres. De uiterste linkerzijde en de linkerzijde vereenigden zich en op beider last begaven *Blum* en *Fröbel* zich naar Weenen, om er het adres over te brengen. Den 17den bereikten zij Oostenrijks hoofdstad en werden daar zeer eervol ontvangen. Met geestdrift voor de goede zaak vervuld, voegde *Blum* er zich bij de revolutionnaire strijders; hij voerde er bevel over een barricade en stelde zich bloot aan het hevigste vuur. Na de be-

storming van Weenen werd hij den 4den November met zijn mede-afgevaardigde in hechtenis genomen. Hoewel hij zich, als afgevaardigde van den Rijksdag, op zijn onschendbaarheid beriep, werd hij voor den krijgsraad gesteld, en deze veroordeelde hem tot den strop, omdat hij de wapens gevoerd had tegen de keizerlijke troepen — een vonnis, dat in dier voege gewijzigd werd, dat hij zou worden doodgeschoten, hetgeen den 9den November des ochtends in de Brigittenau geschiedde. Zijn treurig lot verwekte algemeene deelneming, en er stak in Duitschland een storm van verontwaardiging op over deze schennis van het volkenrecht. Er werd voor de achtergeblevene betrekkingen van *Blum* een inschrijving geopend, die 120.000 mark opleverde.

Blum, Hans, de oudste zoon van den voorgaande, werd den 8sten Juni 1841 te Leipzig geboren. Hij studeerde van 1860—1864 aan de hoogescholen te Leipzig en te Bern in de rechten en was van 1869—1897 advocaat in zijn geboortestad. Van 1867—1870 behoorde *Blum* tot den Noord-Duitschenrijksdag. Den veldtocht van 1870—1871 maakte hij als correspondent van de „Daheim" mede. Van 1871—1879 was hij redacteur van de „Grenzboten", van 1879—1883 gaf hij de „Annalen des Reichsgerichts" (Leipzig, elk jaar 2 dln.), uit, van 1884—1885 „Urteile und Annalen des Reichsgerichts" (3 dln., Berlijn). Verder publiceerde hij „Heitere und ernste Erzählungen aus dem Rechtsleben", zooals „Geheimnisse eines Verteidigers" (Berlijn, 1889), „Aus geheimen Akten" (Berlijn, 1889), „Auf dunklen Pfaden" (Berlijn, 1892), „Heitere Erzählungen aus dem Leben" (Berlijn, 1900) en „Spannende Geschichten" (Berlijn, 1902). Tegen de sociaal-democraten zijn gericht: „Unsere Socialdemokraten auf dem Parteitage in Halle" (Leipzig, 1890) en „Die Lügen unserer Socialdemokratie" (Wismar, 1891). *Blum* heeft ook historische romans geschreven, zooals: „Herzog Bernhard" (Leipzig, 1885), „Hallwyl und Bubenberg" (Leipzig, 1885), „Die Äbtissin von Säkkingen" (Jena, 1887), „Menschenrechte" (Jena, 1889), „Der Kanzler von Florenz" (Berlijn, 1891), „Aus dem tollen Jahr", een vertelling uit 1849 (Heidelberg, 1901). *Blum's* tooneelstukken „Junius" (Leipzig, 1883) en „York" (Leipzig, 1884) werden dikwijls opgevoerd. Verder schreef hij nog een biografie van zijn vader *Robert Blum* (Leipzig, 1878), „Auf dem Wege zur deutschen Einheit. Erinnerungen und Aufzeichnungen" (2 dln., Jena, 1893), „Das Deutsche Reich zur Zeit Bismarcks" (Leipzig, 1893), „Fürst Bismarck und seine Zeit" (6 dln., München, 1894—1895), „Das erste Vierteljahrhundert des Deutschen Reichs" (Brunswijk, 1896), „Aus Leben und Praxis" (Berlijn, 1896), „Die deutsche Revolution 1848—1849" (Florence, 1897), „Vorkämpfer der deutschen Einheit" (Berlijn, 1899) en „Persönliche Erinnerungen an den Fürsten Bismarck" (München, 1900).

Blum, *Johann Reinhard*, een Duitsch delfstofkundige, geboren te Hanau, den 28sten October 1802. Hij studeerde te Heidelberg en vestigde zich in 1828 als privaatdocent in genoemde academiestad, waar hij van 1838—1877 hoogleeraar in de mineralogie was. Hij overleed te Heidelberg, den 21sten Augustus 1883. *Blum* schreef: „Lehrbuch der Oryctognosie" (1833; 4de druk, 1874), „Lithurgik" (1840), „Die P[illegible] (1843 met 4 ver[illegible] „Die Mineralien [illegible] net" (Leipzig, [illegible]

Blum, *Lodoïska* [illegible] met het pseudoniem [illegible] den 25sten December [illegible] vice in Polen. Zij [illegible] ria von Ungarn" [illegible] gevoerd, en leverde [illegible] als: „Das Leben [illegible] novellen, zooals [illegible] „Ma[illegible] Dichterschule" [illegible] benevens den roman [illegible] 3 dln.). Nadat zij [illegible] gebracht, vertrok zij [illegible] zij medewerkte aan de [illegible] zij nog: „War's ein Tr[illegible] „Moderne Sirenen [illegible] Leben der Armen [illegible] Sündenerbe" (1874 [illegible] heimnis des rothen T[illegible] ber", „Licht und S[illegible] chen".

Blum, *Ernest*, [illegible] werd den 15den Au[illegible] boren. In 1854 trad hij [illegible] op en sedert dezen t[illegible] rijsche tooneelen. [illegible] telettheater, [illegible] tite Pologne (186[illegible] *son du Terrail* [illegible] *Clairville Brisebarre* [illegible] sedert 1879 geregeld [illegible] ven in 1895) een g[illegible] rieën en tooverstukken [illegible] „Cendrillon" (1865 [illegible] (1877) werd hij beroemd [illegible] du roi" (1876) [illegible] stukken zijn de [illegible] (1880), „Le château [illegible] et Eve" (1886), „Le [illegible] femmes nerveuses [illegible] „Les femmes des [illegible] ponin" (1893), „Ma[illegible] Soirée d'hiver" (19[illegible] werd in 1890 tal [illegible] *Blum* werkt aan de [illegible] et Charenton" (18[illegible] gaf in 1894 nog he[illegible] 1870—1871" uit. Hij [illegible] te Parijs.

Blumauer, *Alo*[illegible] geboren den 21sten [illegible] tenrijk), waar hij a[illegible] ving, waarna hij op [illegible] vertrok en er zich b[illegible] de. Toen deze [illegible] geheven, wijdde hij [illegible] voorzag door [illegible] ter, onder den vrij[illegible] censor, maar toen na [illegible] opstak, legde hij zij[illegible] hield zich met den [illegible] leed te Weenen, den [illegible] bijval vonden zijn aan [illegible] ontleende „Abenteuer [illegible] as" (Weenen, 1784—17[illegible]

nerkingen en inleiding uitge-
ı, Leipzig, 1872). Zijn „Sämt-
enen te Leipzig, 1801—1803,
: Weenen, 1885, 4 dln.).
:h, of eigenlijk *Bluhme*, een
rde, werd geboren te Ham-
1797. Hij studeerde te Göttin-
a. en keerde daarna naar zijn
om er als advocaat werkzaam
·d hij hoogleeraar te Halle, in
1833 lid van het hooggerechts-
n 1843 hoogleeraar te Bonn,
November 1874 overleed. Hij
ıtal geschriften over het Ro-
n recht, enz. uitgegeven, o.a.
der in Deutschland geltenden
8, 3 afd.), „Die Gens Longo-
874, 2 dln.), „Kodex des rhei-
en Kirchenrechts" (1870) en
des Westgotenrechts" (1872).
udwig, geboren den 9den Juni
kwam op jeugdigen leeftijd als
Java en kreeg daar spoedig eene
et bij Reinwardt in het beheer
ntuin te Buitenzorg. Bij diens
)a werd hij benoemd tot direc-
en tot inspecteur van de vac-
in 1823 gaf hij een catalogus
:t licht, en in zijn „Bijdragen
ora van N.-Indië" (1825, 1826)
nieuwe soorten door hem be-
j in 1826 tot herstel van ge-
opa moest terugkeeren, bleef
voerde bezuinigingen de plan-
tenschappelijk toezicht achter.
gekomen wist hij te bewerken,
: botanische collecties, die hij
or Java had bijeengebracht en
rd met de door *Kuhl* en *Van*
· planten, met zich had gevoerd.
n voor het oprichten van een
hieraan werd hij als directeur
hoogleeraar verbonden. In 1830
le Belgische onlusten van Brus-
naar Leiden, waar *Blume* het
zijn leven besteedde aan het
beschrijving van het materiaal
Door zijn pogingen, om alles,
gebied in N.-Indië verzameld
oen opnemen, kreeg deze instel-
roote uitgebreidheid. Hij over-
n 3den Februari 1862.
elm Hermann von, een Prui-
rd den 10den Mei 1835 in Post-
trad in 1852 bij het 13de re-
in den militairen dienst, was
ı 1866 kapitein en in dien van
)r in den generalen staf van het
tier. In 1879 tot kolonel en com-
6ste regiment in Erfurt benoemd,
881 de Grieksch-Turksche gren-
rd hij tot chef van den gene-
4de korps, in 1885 tot generaal-
ur van het militaire oeconomie-
het ministerie van Oorlog en tot
tsraad benoemd. In 1888 werd
raal en directeur van het alge-
nt van Oorlog en in den adel-
stand verheven en in 1889 commandeur van de 9de divisie infanterie te Erfurt. In 1893 werd hij chef van het 1ste Westfaalsche regiment infanterie N°. 13. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Die Armee und die Revolution in Frankreich 1789—1793" (Brandenburg, 1863), „Die Operationen der deutschen Truppen von der Schlacht bei Sedan bis zum Ende des Krieges" (3de druk, Berlijn, 1872), „Strategie, eine Studie" (2de druk, Berlijn, 1886), „Die Selbständigkeit der Führer im Kriege" (Berlijn, 1896), „Die Grundlagen unsrer Wehrkraft (Berlijn, 1899), „Die Beschieszung von Paris 1870—1871 und die Ursachen ihrer Verzögerung" (Berlijn, 1899).

Blumenau, het Hongaarsche *Lamacs*, is de naam van een dorp in het Hongaarsche comitaat Preszburg, aan den staatsspoorweg Weenen—Preszburg. Het telt (1901) 1149 inwoners en is merkwaardig, omdat het het tooneel is geweest van den laatsten strijd in den Oostenrijksch-Pruisischen oorlog, den 22sten Juli 1866, waarna *Frans Jozef* zich reeds den volgenden dag bereid verklaarde, om de door Pruisen gestelde vredesvoorwaarden aan te nemen. Op den middag van laatstvermelden dag begon de wapenstilstand, terwijl anders de Pruisen hoogstwaarschijnlijk nog aanzienlijke voordeelen zouden behaald hebben. Het was vooral om Preszburg te doen, in welks nabijheid de beste Oostenrijksche troepen een voordeelige stelling hadden ingenomen, zich groepeerende om de brigade *Thun*. Toch gelukte het aan de Pruisische brigade *Rose*, den vijand terug te dringen, en men was juist van plan, aan de brigade *Thun* den eenigen weg tot den terugtocht af te snijden, toen een Oostenrijksch parlementair de tijding bracht, dat een wapenstilstand gesloten en reeds begonnen was.

Blumenau is de naam van een Duitsche kolonie in den Braziliaanschen staat Santa Catharina. Zij ligt in het 600—1000 m. breede, vruchtbaar dal van de Itajahy-Assoe en beslaat een oppervlakte van 60.000 H.A. Het aantal bewoners bedraagt 30.000, waaronder 20.000 Duitschers, 4—5000 Italianen, 1—2000 Polen, Zwitsers en Nederlanders, benevens eenige honderden Russen. Het goed besproeide land heeft een koortsvrij, gelijkmatig klimaat; de gemiddelde jaarlijksche temperatuur bedraagt 20,5° C. De bodem levert vooral maïs, maniok en andere knolgewassen, suikerriet, boonen, aardappelen, koffie, wol, tabak, rijst en zuidvruchten. De varkens- en runderteelt is er aanzienlijk. Tot de takken van industrie behooren het brouwen van bier, het malen van maïs, maniok, suiker en het zagen van hout. In de kolonie vindt men 2 staats- en 40 bijzondere scholen.

De hoofdplaats *Blumenau* ligt daar, waar de Garcia in de Itajahy-Assoe stroomt, 80 km. van haar mond in den Atlantischen Oceaan verwijderd. De plaats heeft een 1,5 km. lange hoofdstraat met verschillende zijstraten, een Katholieke en een Hervormde kerk, een staatsschool en is de zetel van een Duitschen consul.

De kolonie werd in 1850 door *Hermann Blumenau* (geboren den 29sten December 1819 te Hasselfelde, gestorven den 30sten October 1899 te Brunswijk) gesticht. In 1860 werd zij door de Braziliaansche regeering overgenomen, in 1880 weder zelfstandig.

Blumenbach, *Johann Friedrich*, een Duitsch natuuronderzoeker, werd geboren te Gotha, den 11den Mei 1752. Hij studeerde te Jena en te Göttingen en werd in 1776 in laatstgenoemde stad hoogleeraar in de medicijnen. Gedurende omstreeks 60 jaren hield hij voor toehoorders van alle natiën voorlezingen over natuurlijke historie, vergelijkende ontleedkunde, physiologie, geschiedenis der geneeskunde, enz. In het laatst der 18de eeuw deed hij een wetenschappelijke reis naar Engeland, waar koning *George III* hem met groote onderscheiding ontving. Door bemiddeling van *Banks* ontving hij verlof, eenige mummiën op het Britsch museum te ontleden; de uitkomsten beantwoordden echter niet ten volle aan de verwachtingen. *Blumenbach* overleed den 22sten Januari 1840. Als hoogleeraar en schrijver heeft *Blumenbach* een belangrijken invloed gehad op de ontwikkeling der wetenschap, vooral der dierkunde en meer bepaald der vergelijkende ontleedkunde en physiologie. Zijn „Handbuch der Naturgeschichte" (Göttingen, 1780) werd tot 1830 12-maal uitgegeven, zijn „Handbuch der vergleichende Anatomie und Physiologie" (Göttingen, 1804; 3de druk, 1824) is in nagenoeg alle talen van Europa overgebracht; merkwaardig is vooral, wat hij over de verschillende menschenrassen geschreven heeft. Zijn verzameling van schedels was algemeen beroemd.

Blumenreich (*Kapff-Essenther*), *Franziska*, een Oostenrijksche schrijfster, werd den 2den April 1849 op het kasteel Waldstein bij Leitomischl geboren. Zij was korten tijd werkzaam als leerares, trad sedert 1872 te Weenen op als voorvechtster in de vrouwenrechtkwestie en huwde in 1880 met den muziek- en kunstcriticus *Otto von Kapff*. Na eenige jaren werd het huwelijk ontbonden. In 1888 huwde zij te Berlijn opnieuw met den letterkundige *Paul Blumenreich* en maakte den 28sten October 1899 door zelfmoord een einde haar leven. Van haar geschriften zijn te noemen: „Frauenehre" (3 dln., Weenen, 1873), „Ziel und Ende" (3 dln., Zürich, 1888), „Auf einsamer Höhe" (Jena, 1889), „Stürme im Hafen" (2 dln., Breslau, 1892), „Siegfried" (Dresden, 1894), „Himmel und Hölle" (Berlijn, 1894), „Versorgung" (1895), „Schulden" (1895), „Evas Erziehung" (1895), „In der kleinsten Hütte" (1896), „Die Brieftasche" (1898), „Wert des Lebens" (1898), „Jenseits von Gut und Böse" (1899), de novellen „Wiener Sittenbilder" (2 dln., Weenen, 1884), „Moderne Helden" (2 dln., 1885), „Am Abgrund der Ehe" (2 dln., Leipzig, 1888), „Neue Novellen" (2 dln., 1890), „Glückbeladen" (1890), „Allerlei Liebe" (1889) en de Weensche feuilletons „Mein Wien" (Weenen, 1889).

Blumenthal, *Joseph van*, een Belgisch componist, geboren te Brussel in 1782. Hij woonde te Praag en te Weenen, waar hij verscheidene opera's liet opvoeren, zooals: „Don Sylvio de Rosalba" en „Le manteau court". Hij schreef ouvertures, marschen, entreactes, enz. en de muziek voor een groot aantal drama's. *Blumenthal* overleed te Weenen in 1850.

Blumenthal, *Leonhard von*, graaf, een Pruisisch generaal, geboren den 30sten Juli 1810 te Schwedt aan de Oder. Hij werd reeds in 1827 officier, was in 1858 luitenant-kolonel en adjudant

van prins *Friedr*[illegible]
den aanvang van [illegible]
benoemd tot chef [illegible]
als generaal-majoor [illegible]
tweede legerkorps [illegible]
luitenant-generaal [illegible]
log van 1870 kwam [illegible]
generalen staf van [illegible]
den 20sten Augustus [illegible]
deel aan de [illegible]
zich in 1872 [illegible]
vierde legerkorps [illegible]
450 000 mark. In [illegible]
stand verheven en [illegible]
hem in 1888 tot [illegible]
hij inspecteur-generaal [illegible]
der 3de legerinspectie [illegible]
cember 1900 op [illegible]
Köthen. De „Ta[illegible]
schalls Grafen [illegible]
1866 en 1870—18[illegible]
Albrecht von Blu[illegible]

Blumenthal, [illegible]
geboren den 13 [illegible]
deerde aldaar en [illegible]
stichtte in 1888 het [illegible]
hij tot aan den [illegible]
Van zijn werken [illegible]
zogenheiten" (1874 [illegible]
dertsten ins Tausend [illegible]
sellschafft" (2de druk [illegible]
Federkrieg" (187[illegible]
der Bank der Spötter [illegible]
grammen: „Aus heiteren [illegible]
keiten" (1887), „Ge[illegible]
de blijspelen: „Die [illegible]
(1876), „Der Prob[illegible]
„Ein Tropfen Gift [illegible]
Zaungast" (1889), [illegible]
weiszen Rössl (met [illegible]
wiederkam" (met [illegible]
hij eenige essays [illegible]
Eindrücke" (188[illegible]
handschriftlichen [illegible]

Blumer, *Johann* [illegible]
geleerde en geschied[illegible]
den 29sten Augustus [illegible]
Zürich, Bonn en [illegible]
schillende rechter[illegible]
schreef: „Der Kanton [illegible]
In 1847 was hij [illegible]
den Eedgenootschap[illegible]
niet weinig bij tot [illegible]
herzien der Bonds[illegible]
was hij nagenoeg [illegible]
serschen Raad [illegible]
zitter van dit [illegible]
Bondsgericht [illegible]
„Staats- und Rechts[illegible]
Demokratien" (18[illegible]
„Handbuch des [illegible]
rechts" (1863—18[illegible]
Morel, 1891). [illegible]
nieuwe Bondsgericht [illegible]
waar hij den 12den [illegible]
heeft hij vele opstellen [illegible]
geschreven en [illegible]
lung zur Geschichte [illegible]

ristian *Gottlieb*, een Protes-
werd geboren te Stuttgart, den
overleed te Bazel, den 19den
j nam als secretaris van de
ms-Gesellschaft te Bazel in
stichting van het Bazelsche
n werd in 1816 eerste inspec-
e voren gestichte Bazelsche
Hij schreef: „Versuch einer
sgeschichte der Kirche Chris-
837, 5 dln.).
k wel *Weisze Frau* geheeten,
n bergmassief in het Berner
ten Z. van het Meer van
Kienthal, het Oeschinenthal
den Kandergletscher gelegen.
akelijk uit Jurakalk. Tot de
behooren, behalve de Blüm-
orn (3646 m.) en de Gspal-
Tusschen deze beiden ver-
met zeven toppen, van welke
Kanderhorn 3490, de Blümlis-
Weisze Frau 3661 en de Mor-
ioog is, terwijl de iets noor-
horn, Blümlisalpstock en Wilde
De grootste gletscher is de
r. Alle toppen kunnen aan de
eklommen worden. De eerste
en Blümlisalphorn is in 1860
n. *Liveing* en *Stone*, die van
n 1862 door de Zwitsers *Fel-*
olbracht.
rtin, een Duitsch componist,
November 1827 te Fürstenberg
eboren. Sedert 1845 studeerde
st in theologie, daarna in de
pen, en wijdde zich ten slotte
leiding van *Dehn* en *Grell*, aan
werd hij eerste dirigent aan
demie voor den zang, welke be-
899 neerlegde. In 1875 werd
emie van kunsten, in 1885 voor-
eling voor muziek en in 1892
de academie. *Blumner* is een
nservatieve richting. Zijn voor-
zijn de oratoriën: „Abraham"
all Jerusalems"; verder de can-
nd Ewigkeit" (1885), een acht-
(1868), alsmede een aantal 8-
salmen en motetten. Voor zijn
Singakademie zu Berlin" (1891),
Berlijnsche universiteit tot Dr.
enoemd. *Blumner* overleed den
1901 te Berlijn.
ugo, een Duitsch letter- en oud-
ren te Berlijn, den 9den Augustus
e Breslau, Berlijn en Bonn, werd
het gymnasium en privaatdocent
875 buitengewoon hoogleeraar te
n in 1877 gewoon hoogleeraar te
eef: „De locis Luciani ad artem
66), „Archäologische Studien zu
„Die gewerbliche Tätigkeit der
schen Altertums" (1869), „Tech-
inologie der Gewerbe und Künste
d Römern" (1874—1887, 4 dln.),
bleme aus Kunst und Handwerk
), „Die archäologische Sammlung im Polytechnikum zu Zürich" (1881), „Die Kunstgewerbe im Altertum" (1884—1885, 2 dln.), „Leben und Sitten der Griechen" (1887, 3 dln.), „Studium zur Geschichte der Metapher im Griechischen" (dl. 1, 1891), „Der bildliche Ausdruck in den Reden des Fürsten Bismarck" (1891), „Die Farbenbezeichnungen bei den römischen Dichtern" (1892), „Der Maximaltarif des Diokletian" (met *Th. Mommsen*, 1893), de groote uitgave van *Pausanias* (met *Hitzig*, dl. 1 en 2, I, Leipzig, 1896—1901) en „Satura, Ausgewählte Satiren des Horaz, Persius und Juvenal in freier metrischer Uebersetzung" (1897). Ook publiceerde hij een critische uitgave van *Lessing's* „Laokoon" (met een uitvoerig commentaar, 1876; 2de druk, 1880), „Laokoon-Studien" (1881—1882, 2 afl.), een uitgave van „Winckelmanns Briefe an seine Züricher Freunde" (1882) en een nieuwe bewerking van *K. Fr. Hermann's* „Lehrbuch der griechischen Privataltertümer" (1882, v.v.).

Bluntschli, *Johann Kaspar*, een Zwitsersch rechtsgeleerde, werd geboren te Zürich, den 7den Maart 1808. Hij werd in 1833 buitengewoon en in 1836 gewoon hoogleeraar in de rechten aan de academie te Zürich. Sedert 1837 was hij lid van den Grooten Raad. Toen in 1830 in Zwitserland de beweging ter hervorming van het staatsbestuur, een aanvang nam, schaarde hij zich onder hare tegenstanders. Zoodra in 1839 de reactionnaire partij te Zürich aan het hoofd der zaken kwam, werd hij er lid van den regeeringsraad, en toen de reactionnaire beweging een einde nam en het aanzien van *Bluntschli* en zijn medestanders verminderde, gaf hij zich het voorkomen van aanvoerder eener liberaalconservatieve partij, die meer in zijn verbeelding dan in de werkelijkheid bestond. In dien geest schreef hij zijn „Psychologische Studien über Staat und Kirche" (Zürich, 1844). In 1848 werd hij hoogleeraar aan de universiteit te München. Stond hij als leidsman eener staatkundige partij niet hoog, hij werd algemeen erkend als een uitstekend rechtsgeleerde op grond van de vele en belangrijke werken, die hij over dat vak van wetenschap heeft uitgegeven. Hij omhelsde te München de liberale beginselen, maar vond er zooveel tegenwerking, dat hij in 1861 als hoogleeraar naar Heidelberg vertrok. Hij werd lid van de Eerste Kamer in Baden, welke op zijn voorstel een hervorming onderging in vrijzinnigen geest. Verder ijverde hij vóór Sleeswijk-Holstein en stichtte met *Schenkel*, *Baumgarten* en anderen de Duitsche Protestantenvereeniging, waarin hij nagenoeg jaar op jaar het voorzitterschap bekleedde, betoonde zich vóór het uitbreken van den oorlog van 1866 een voorstander van de onzijdigheid van Baden, verklaarde zich later tegen een Zuid-Duitschen Bond en vóór de aansluiting aan den Noord-Duitschen Bond en was leider der Badensche natioaalliberalen in het Duitsche Tolparlement. Van zijn werken noemen wij: „Deutsches Staatswörterbuch" (met *Brater*, 1857—1870, 11 dln.), „Geschichte des allgemeinen Staatsrechts und der Politik" (1864; 3de druk, 1882), „Das moderne Kriegsrecht der civilisirten Staaten" (1866; 2de druk, 1874), „Das moderne Völkerrecht als Rechtsbuch" (1868, 3de druk, 1878, door *Lardy* in het Fransch vertaald), „Deutsche Staatslehre für Gebildete" (1874; 2de druk, 1880), „Das Beuterecht

im Krieg" (1878) en „Gesammelte kleine Schriften" (1879—1881, 2 dln.). *Bluntschli* overleed den 21sten October 1881 te Karsruhe. Na zijn dood verscheen zijn autobiografie: „Denkwürdiges aus meinem Leben" (1884, 3 dln.).

Bluschdoek. Zie *Bluschmiddelen.*

Bluschdoos. Zie *Bluschmiddelen.*

Bluschgranaat. Zie *Bluschmiddelen.*

Bluschmiddelen. Hiertoe behooren zeker wel in de eerste plaats de verschillende soorten van brandspuiten (zie aldaar). Verder gebruikt men allerlei soort kleinere bluschmiddelen, om een begin van brand zoo snel mogelijk te onderdrukken, zooals een emmer met breeden, platten rand, waarmee men een kleine hoeveelheid water met een breeden zwaai over een groote oppervlakte kan uitwerpen; verder bluschdoozen en bluschgranaten, die doorgaans mengsels van chemische stoffen bevatten, waaruit zich, als zij in de vlammen geworpen worden, verstikkende gassen ontwikkelen, die het vuur uitdooven. Voor petroleumbrand in het klein is melk het beste bluschmiddel; spiritusbrand kan met water gebluscht worden. Wanneer men geen water kan gebruiken, doet men het beste de lucht af te sluiten, ten einde de vlammen te verstikken bijv. met natte zakken of dekens en vooral met zand. Bluschdoeken worden gebruikt om over brandbare stoffen uit te spreiden; zij worden tegen overwaaiende vonken, enz. beschermd door ze nat te houden. Aan boord van schepen is Clayton's gastoestel (zie aldaar) een zeer algemeen gebruikt brandbluschmiddel.

Blusschen. Zie *Kalk.*

Blussé, *Abraham,* geboren te Dordrecht, den 16den Februari 1726, heeft aldaar een bloeienden boekhandel gesticht, een aantal hoogst belangrijke werken uitgegeven en zich tevens als dichter bekend gemaakt. Hij overleed den 4den Februari 1808.

Blussé, Abraham, de Jonge, een kleinzoon van den vorige, den 8sten October 1772 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden in de theologie, werd ingeschreven op de rol der Waalsche proponenten en keerde in 1795 naar zijn geboorteplaats terug, waar hij de redactie op zich nam der „Dordtsche Courant", terwijl hij later te Leiden de Fransche Courant" redigeerde, die vroeger door den hoogleeraar *Luzac* was geschreven en nu den titel droeg van „Nouvelles politiques publiées à Leide, par *A. Blussé*". Dit duurde tot in 1804, toen genoemd blad op aandrang van den Franschen ambassadeur werd opgeheven. Daarna verscheen in hetzelfde jaar het „Journal politique publié à Leide par *J. C. Texier Wertmuller*", dat onder zijn leiding stond, totdat het in 1807 door koning *Lodewijk* werd aangekocht. In 1815 werd hij schoolopziener en secretaris bij de Provinciale Commissie van Onderwijs in Zuid-Holland en in 1841 ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij was een ijverig voorstander van nuttige instellingen, een echt praktisch man, die slechts weinige geschriften nagelaten, maar veel goeds gesticht heeft. Hij overleed den 3den December 1850.

Blüthgen, *Viktor,* een Duitsch dichter en schrijver, werd den 4den Januari 1844 te Zörbig bij Halle geboren. Hij studeerde in laatstgenoemde stad in de theolog[illegible] en voerde van 187[illegible] „Krefelder Zeitung" [illegible] redactie der „Garten[illegible] gens wijdde hij [illegible] Sedert 1881 woont [illegible] lijn en te Freienwa[illegible] ken moeten [illegible] gärender Zeit" en [illegible] spiegel" (Leipzig, 1[illegible] (Leipzig, 1878), [illegible] den" (3de druk, Stuttg[illegible] bij verschillende [illegible] „Bunte Novellen" [illegible] druk, Berlijn, 188[illegible] 1883), „Der Preuss[illegible] „Die Stiefschwester" [illegible] 2 dln.), „Die klein[illegible] ritisten" (19[illegible] [illegible] 1880; vermeerderde [illegible]

Blüthner, *Julius* [illegible] fabrikanten van [illegible] Maart 1824 te F[illegible] in 1853 een fabriek [illegible] den en bezit thans [illegible] Jaarlijks worden [illegible] vleugels afgeleverd. [illegible] den zich door uitwen[illegible] edelen, vollen toon [illegible] Ten behoeve van [illegible] belangrijke verbeter[illegible] buch des Pianoforte[illegible] Theorie, und Techn[illegible]

Blij, *blije* of *blijde* [illegible] genoemd, is de naam [illegible] legeringswerktuig [illegible] nen of steenen kogels [illegible] poorten geslingerd [illegible] te maken. De blijde [illegible] het buskruit nog [illegible] 1585 werd hertog A[illegible] *neburg* bij de belegering [illegible] gen door den steen [illegible] der *Balester.*

Blijde-inkomst. [illegible]

Blijenbeek is [illegible] gemeente Bergen. A[illegible] naar Goch ligt het [illegible] dat oorspronkelijk [illegible] een Geldersch leen [illegible] aan *Rutger van A*[illegible] op de Heeren *Schenk* [illegible] begin der 16de eeuw [illegible] aan de *Van de Lo*[illegible] over het bezit tussche[illegible] deren tak der *Schenk* [illegible] dienst. *Schenk van* [illegible] 1579. Het volgend [illegible] de Staatsche troepen [illegible] echter de partij der [illegible] het kasteel in 15[illegible] overgegeven. In 17[illegible] aan de *Van Horne*[illegible]

Blyenburg is de [illegible] Nederlandsch geslacht [illegible] denis van Dordrecht [illegible] vervuld. Voorname [illegible] *Blyenburg, Seetema*[illegible]

lie in **1304** voorviel tusschen
Ienegouwen en Holland, en
graaf van Vlaanderen. Hij
heid om zijn dapperheid door
f **tot ridder** geslagen.
lis van, een zoon van den
te **Dordrecht** in 1395, bur-
1425 **en** overleden in 1470.
ı **weldadig** en onderscheidde
rheid, toen Dordrecht in 1418
n Brabant belegerd werd.
·lis van, geboren in 1450 en
;en van Holland tegen Gel-
de **Nieuwpoort** in 1482, be-
jaar een overwinning op de
ek en overleed in 1521.
aan van, geboren in 1435,
ger door alle landen van Euro-
ordrecht en aldaar overleden

an van, heer van *Dortsmonde*,
·ht in 1509, waardijn der gra-
ı Holland en thesaurier zijner
·hijnt verdacht te zijn geweest
nden, hoewel hij niet behoorde
er Edelen, en overleed in 1579.
iaan van, heer van *Schobbe-*
1510, waardijn der grafelijk-
nwoordig bij de hulding van
Hij was schout van Dordrecht,
1 zijn ambt neder, omdat hij
niet wilde uitvoeren, en over-
na.
riaan van, heer van *Schobbe-*
n den voorgaande en geboren
·32. Hij was waardijn der grafe-
schepen en raad van zijn ge-
72 was hij vooral oorzaak, dat
en der Watergeuzen viel. Later
neester, met den titel van com-
van het krijgsvolk van den Staat
van den Prins *van Oranje*. Hij
en Mei 1582.
lriaan van, geboren te Dord-
October 1546. Hij bezocht de
gescholen van Europa, muntte
eid, was edelman van den graaf
in den zeeslag van 4 October
·ond en overleed eenige dagen
.
amas van, een broeder van den
ren te Dordrecht in 1558, was
nt en overleed op een reis in
Hij was zeer ervaren in de La-
de en heeft onderscheiden bundels
aten.
driaan van, heer van *Schobbe-*
e Dordrecht in 1560. Hij was
nt, hoofdschout van Dordrecht
ar der fraaie letteren. Hij over-
Februari 1599, onderscheiden La-
ndels nalatend.
driaan van, ridder en heer van
oren te Dordrecht in 1689. Hij
er munt, ridder van St. Michel
en meermalen bekleed met aan-
mbten en gezantschapsposten. Hij
iden Latijnsche en Nederlandsche

gedichten geschreven en overleed in 1630.

Blyenburg, Adriaan van, ridder en heer van *Naaldwijk*, een zoon van den voorgaande, werd geboren te Dordrecht in 1616, was waardijn der munt, burgemeester van zijn geboorteplaats en langen tijd een der voornaamste regenten van Holland. In 1674 was hij gedeputeerde te velde, en in den slag bij Senef redde hij de krijgskas. Hij overleed in 1680.

Blijspel. Zie *Tooneelspel.*

Blyth, een havenstad in het Engelsche graafschap Northumberland, ligt 18 km. ten N.N.O. van New-Castle, aan den mond van de Blyth. Het telt (1901) 25.473 inwoners, heeft een goede haven, belangrijken kusthandel en steenkolenmijnen.

B. moll. Zie *Be moll.*

B'ne-B'rith (Benaiberiss, Independent Order of B. B.) is de naam van een vereeniging, die in 1843 in Amerika door Israëlieten van Duitsche afkomst is gesticht. Haar doel is de zedelijke verheffing harer leden en van de menschheid in het algemeen te bevorderen. De organisatie der B'ne-B'rith heeft overeenkomst met die der Vrijmetselaars, doch zij is op een vrijeren grondslag gevestigd, is niet geheim en heeft geen ceremoniën. Deze orde heeft ook in Duitschland en tevens in het Oosten ingang gevonden. Tegenwoordig telt zij 540 loges en ongeveer 33000 leden. Haar devies is: Weldadigheid, Broederliefde en Eendracht.

Boabdil, *Aboe Abdallah*, de laatste Moorsche koning van Granada, stond in 1482 tegen zijn vader *Aboel Hassan* op, zette na den dood van dezen den oorlog tegen zijn oom *Mohammed* voort en maakte daardoor aan de Castilianen de verovering van het land gemakkelijk. Hij moest den 2den Januari 1492 Granada overgeven en verkreeg een gebied in de Alpujarras. In 1493 ging hij naar Fez. De plaats, vanwaar hij de laatste maal den blik wendde naar het prachtige Granada, wordt nog tegenwoordig „De laatste zucht van den Moor" genoemd.

Boachi, *Aquasi*, prins van Ashantie. Als gijzelaar van den koning van Ashantie (kust van Guinea), wiens zoon hij was, in 1837 naar Europa gekomen, ontving hij op kosten van *Willem III* een Europeesche opleiding, en studeerde te Freiburg en Delft, waar hij in 1849 het diploma als mijningenieur verkreeg. In het zelfde jaar vertrok hij naar Indië, waar hij zich verdienstelijk maakte door zijn onderzoek naar kolengronden in het Bantamsche. Tegenwerking in zijn positie noopte hem in 1869 ontslag te nemen en een klacht aan den koning had tot gevolg, dat hem daarvoor een schadeloosstelling werd aangeboden. Sedert leefde hij als ambteloos burger nabij Buitenzorg. Hij overleed den 10den Juli 1904. Hij was eerelid van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

Boa constrictor of *reuzenslang*. Onder de niet vergiftige slangen, die zich door lichaamskracht meester maken van hare prooi en een groot aantal ruwe, ongegroefde tanden bezitten, bestaat een familie, wier leden een lengte bereiken van 3 tot 6 m. Zij bewonen de keerkringslanden der Oude en Nieuwe Wereld en worden in de menagerieën doorgaans met den naam *Boa* bestempeld hoewel

slechts aan één der vele geslachten die naam toekomt.

De slangen dezer familie hebben een smallen, langwerpigen kop, met een iets dunneren hals, een krachtig rond lichaam, een korten staart, lange kaken, met groote, haakvormige, achterwaarts gebogen tanden gewapend, groote oogen met een langwerpige pupil en smalle buikschilden. Naast de achterste opening vertoonen zich rudimenten van achterste ledematen, waardoor men aan deze familie ook den naam van *Stommelvoetigen* (Peropodes) gegeven heeft.

Het zijn vooral nachtdieren, daar zij des daags ineen gekronkeld liggen te sluimeren, maar in de duisternis op buit loeren. Levende buit wordt met de haakvormige tanden gegrepen, omkronkeld en samengedrukt, zoodat de ribben kraken en breken en de dood door verstikking volgt. Is het dier, bijv. een ree of een kalf, gedood, dan rolt de slang zich uit hare kronkels, legt zich met den kop voor hare prooi en begint deze in te zwelgen. De zeer bewegelijke deelen der onderkaak worden zoover mogelijk opgesperd en de groote speekselklieren scheiden een overvloed van glibberig speeksel af, zoodat eerst de kop van het gedoode dier naar binnen wordt gewerkt en dan verder glijdt, waarbij men vaak den loop der horens opmerkt langs de sterk gespannen huid. Daarna rolt de slang zich ineen en blijft dagen en weken bijna zonder eenige beweging liggen.

Doorgaans vertoont men in de menagerieën, onder den naam van *Boa*, den *Python* der Oude Wereld, die in de keerkringswouden van Azië en Zuid-Afrika voorkomt en in gevangenschap weleens zijn eieren uitbroedt. De kop van dit dier heeft de breedte eener kinderhand, en het verzwelgt toch zonder moeite een konijn. Het heeft tanden in de tusschenkaak, welke bij de reuzenslangen der Nieuwe Wereld ontbreken.

Onder de reuzenslangen van Amerika onderscheidt zich het geslacht *Boa* door het bezit van een grijpstaart. In Brazilië en Cayenne hangen deze vreeselijke dieren zich daarmede op aan de boomen en schieten met den kop op hunne prooi los. De *tiboija* der Brazilianen of de koningsslang (Boa constrictor) is een der grootste soorten, maar weinig gevaarlijk, daar een enkel schot met schroot reeds voldoende is om haar te verlammen. Zij houdt gaarne haar verblijf in droge wouden en eet ratten, agoeti's en capybara's. In gevangenschap kan zij 6 tot 8 maanden zonder voedsel blijven. De *anacondo* (Eunectus marinus), die dezelfde streken bewoont en niet minder lang is, heeft eveneens een grijpstaart, kan de neusgaten met kleppen sluiten en dan onder water duiken. Hij loert gewoonlijk in de stroomen bij de drinkplaatsen, grijpt de dieren, die er zich wagen, bij den kop en versmoort ze onder water. De *hondsboa* (Xiphosoma caninum) aldaar, die dergelijke gewoonten heeft, wordt slechts 3 m. lang.

Boaja is een rawa in Banjoemas, nabij de grens der Preanger-regentschappen. Zij vormt een der grootste moerassen van het eiland Java en wordt aldus genoemd naar de vele krokodillen, welke er in leven.

Boanérges is een verbastering van het Hebreeuwsche *beneei-reegesj*, d. i. zonen van een geruchtmakende [illegible] zonen des donders [illegible] zonen van *Zebedeus* [illegible] wordt het woord [illegible] ker met een heftig [illegible] loofsijver.

Boano, een [illegible] bonsche groep [illegible] ram op 3° Z.Br. [illegible] oppervlakte van [illegible] 22,26 km. Het is [illegible] pongs, van welke [illegible] andere door Mohammed[illegible] men ongeveer 1300 [illegible] handel met de omligg[illegible] selen zijn timmerh[illegible] zeeroof gepleegd, maar heeft daaraan een [illegible]

Board is een Eng[illegible] tafel beteekent. [illegible] (restaurant) den naam (zie aldaar). Het [illegible] drachtelijken zin een [illegible] tafel gezeten, vergader[illegible] land den „board of [illegible] contrôle op de Brit[illegible] *William Pitt* werd [illegible] te bestaan. De „Boa[illegible] missie is het lichaam [illegible] van een minister van [illegible] visitors" heet bij de [illegible] versiteiten de senaat.

Boardinghouse [illegible] dus een huis, waar [illegible] inwoning geniet.

Boardingschool [illegible] voor *kostschool*.

Board of Trade [illegible]

Boas, *Eduard*, [illegible] geboren den 18[illegible] de Warthe. Eerst [illegible] maar wijdde zich [illegible] dige bezigheden [illegible] N. en Z. van Eur[illegible] lijn, te Dresden en [illegible] zijn geboortestad [illegible] voornaamste werk[illegible] zig, 1846—184[illegible] Sämtlichen Werken [illegible] uitgave, 1853), „S[illegible] kampf" (1851, 2 [illegible] (1856, 2 dln.) en „S[illegible] manuskript" (18[illegible]

Boas, *Franz*, [illegible] poloog, werd in 18[illegible] boren. Hij studeerde [illegible] in de natuurweten[illegible] gens met natuurkund[illegible] 1883 nam hij [illegible] sche meteorologisch[illegible] stelde hij de vroeg[illegible] vast en leverde [illegible] Hudsonsbaai en Ba[illegible] zich te Berlijn als [illegible] 1886 ging hij weer [illegible] bracht een bezoek a[illegible] Columbia en deed [illegible] zen naar de noordwe[illegible]

sch, ethnografisch en taal-
s belangrijk kon vermeer-
hoogleeraar in de anthro-
ichte Clark-universiteit te
tts). Nadat hij wederom
ngs de kusten van Noord-
ka, werd hij in 1895 be-
het museum voor natuur-
ork en in 1896 tot docent
de Columbia-universiteit
in 1900 hoogleeraar werd.
ie Sagen von der nordpaci-
s" (Berlijn, 1895).
naam geeft men in Enge-
Het woord is afgeleid van
litiewezen reorganiseerde.
tshoofdstad in de Italiaan-
erheft zich bij het vereeni-
bio en de Trebbia, aan den
enice, is de zetel van een
ngeveer 1800 (als gemeen-
r werd in 612 door den
en abdij gesticht, wier boe-
uit de 10de eeuw bevatte,
brosiaansche bibliotheek te
liotheek van het Vaticaan
die bibliotheek zijn nage-
fkomstig, door *Angelo Mai*,
eschreven.
izen schaaltje, dat geplaatst
oor het opvangen van af-
arine.
zijrivier van de Oder, ont-
elling van het Reuzenge-
Landshut, ter hoogte van
st oostwaarts, dan noord-
nberg door een nauw en
j door talrijke beken ruim-
t voorzien. Daarna stroomt
evers verder naar het N.,
iprottau en Sagan naar het
op en stort zich na een loop
der uit.
d, een Zweedsch architect
11den April 1860, kenmerkt
rchitecten van Zweden door
eit. Tot zijn werken behoo-
zerne te Gefle, een electri-
kholm en een gasfabriek al-
ooral naar Middeleeuwsche
tser, als hoedanig hij zijn
M. Rodriguez te Parijs.
ft een voorliefde voor licht-
(koor van San Marco te Ve-
zichten in Stockholm, e. a.).
in de spinnerij een groote
met of zonder randen, welke
kan draaien en waarvan het
wordt gewonden.
de kantwerksters in gebruik
antal schijfjes, waartusschen
Dit garen wordt door een
verlengstuk van het staafje

, een Fransche schrijfster
bekend onder het pseudo-
werd den 12den April 1858
. Sedert 1871 woont zij te
Parijs, nadat zij vroeger te Straatsburg en te Metz gewoond heeft. Zij heeft zich een naam verworven door tal van studies, op de geschiedenis der muziek betrekking hebbende. Zoo heeft zij geschreven: „Grétry, sa vie et ses oeuvres" (1884), „Jean Okeghem" (1893), „Sebastien de Brossard" (1896), „Claude Goudimel" (1898), „Notes sur l'histoire du luth en France" (1899), „Les concerts en France sous l'ancien régime" (1900); verder een reeks belangrijke artikelen in tijdschriften. Haar eerste geschrift: „Histoire de la symphonie à orchestre" (1882), waarvoor zij een prijs verkreeg, is van minder beteekenis.

Bobine noemt men in de electriciteit een klosje, dat een kern van week ijzer omsluit, welke magnetisch wordt tengevolge van den electrischen stroom, die door de omwindingen wordt geleid.

Bobinet is een stof, waarmede in kostbaar kantwerk de ruimte tusschen de bloemen wordt aangevuld. Vroeger geschiedde dit met een soort gekloste kant, *point plat* genaamd, tegenwoordig echter met een soort tulle of fijne riseau, *bobinet* geheeten, dat door machinearbeid verkregen wordt uit drie fijne draden.

Boblaye, *Emile le Puillon de*, een Fransch topograaf, geoloog en archaeoloog, werd geboren te Pontivy, den 16den November 1792. In 1811 werd hij geplaatst op de polytechnische school, en toen later opmetingen in Bretagne hem gelegenheid gaven, er de bodemgesteldheid nauwkeurig te onderzoeken, gaf hij hierover een uitgebreid werk in het licht (1826). Hij werd voorts belast met topografische werkzaamheden in het midden van Frankrijk. In 1829 begaf hij zich naar Morea, om er een kaart des lands te ontwerpen, waarbij hij geholpen werd door *Petier*. Hij en *Violet* schreven vervolgens het geologisch en mineralogisch gedeelte der uitvoerige „Beschrijving van Griekenland" van *Bory de St. Vincent*, waarbij *Boblaye* een geologische kaart voegde. In 1838 deed hij in Constantine trigonometrische opmetingen en begeleidde, na zijn terugkeer, den hertog *van Orléans* op een tocht naar de IJzeren Poort aan den Donau. In 1840 werd hij bevorderd tot majoor van den generalen staf en in 1842 afgevaardigd naar het Vertegenwoordigend Lichaam. In 1843 verscheen van hem een hoogst belangrijk werk over den financiëelen toestand van Frankrijk. Hij overleed den 4den December van laatstgenoemd jaar.

Boborykin, *Peter Dmitrijewitsj*, een Russisch roman- en tooneelschrijver, werd den 15den (27sten) Augustus 1836 te Nisjni Nowgorod geboren. Hij studeerde te Kazan, Dorpat en St. Petersburg en begon zijn letterkundige loopbaan in 1861 met het blijspel „Een klein edelman", waarop eenige andere tooneelstukken volgden. Hij schreef echter vooral novellen en romans. Daartoe behooren: „Op weg", „Het nachtelijk offer", „Half leven", „Dr. Cybulka" e. a. In den grooten roman „Kitaj-Gorod" (naam van een stadsgedeelte van Moskou) schildert hij de handelswereld aldaar en toont hij zich een volgeling van *Zola*. Bovendien schreef hij critische, aesthetische, wijsgeerige en andere artikelen. Zijn gezamenlijke werken verschenen te Petersburg, van 1885—1887 (12 dln.) en in 1896 (3 dln.), de laatste uitgaaf als bijlage bij het weekblad „Niwa."

Bobrikow, *Nikolaj Iwanowitsj*, een Russisch generaal, geboren den 27sten Januari 1839 te St. Petersburg, bezocht de cadettenschool en later de Nicolaiacademie van den generalen staf. Hij was in dienst bij de garde, werd in 1878 tot generaal-majoor, in 1884 tot luitenant-generaal en chef van den staf der gardetroepen benoemd en in 1897 tot generaal van de infanterie. Een politieke beteekenis verkreeg hij, toen hij in 1898 tot gouverneur-generaal en opperbevelhebber van het militaire distrikt Finland benoemd werd, tegelijk met zijn benoeming tot adjudant-generaal. Hoewel tot de vernietiging van de constitutioneele rechten van Finland reeds vóór zijn benoeming besloten was, gingen er toch vele harde maatregelen tot Russificeering van Finland van hem uit. Daar de meeste van zijn hierop gerichte pogingen mislukten door het lijdelijk verzet der bevolking, liet hij zich in het voorjaar van 1903 dictatoriale macht opdragen; deze gebruikte hij om tal van gehate personen, waaronder de eerste mannen van Finland, uit hun vaderland te verbannen. Deze en andere onbillijke maatregelen verwekten zeer groote verbittering en brachten een jong ambtenaar, *Eugen Schaumann*, den zoon van een senator, er toe, een aanslag te plegen op *Bobrikow*. Deze stierf den dag na den aanslag, den 17den Juni 1904 te Helsingfors. De dader benam zich zelf na den aanslag het leven door een pistoolschot.

Bobrinez, een stad in het arrondissement Jelisawetgrad, in het Europeesch-Russisch gouvernement Cherson, aan de evenzoo genoemde rivier en aan den grooten weg van Nicolajew naar Jelisawetgrad, telt (1897) 14352 inwoners, waarvan 20% Israëlieten. Men heeft er een Russische kerk, een synagoge en eenige fabrieken. Van 1828—1865 was Bobrinez de hoofdstad van het arrondissement. In de nabijheid worden vele kurganen (zie aldaar) aangetroffen.

Bobroejsk is een arrondissementshoofdstad in het Europeesch-Russisch gouvernement Minsk. Zij ligt aan de Babroejka, welke zich hier naar de Beresina wendt, aan den spoorweg Libau—Romny en aan den weg van Mohilew naar Brest-Litowsk, bezit onderscheiden scholen en telt (1897) 35177 inwoners, waarvan de helft Israëlieten, die een levendigen handel drijven met Minsk en Wilna.

Bobroejsk was, toen Minsk aan Rusland viel, nog maar een vlek. In 1795 werd zij tot arrondissementshoofdstad verheven. Keizer *Alexander I* legde de vesting aan, die reeds in 1812 een beleg doorstond, maar eerst door den bouw van de citadel Friedrich Wilhelm door keizer *Nicolaas I* werd zij een vesting van den eersten rang. Sedert Mei 1897 is de vesting opgeheven.

Bobrow, een arrondissementshoofdstad in het Europeesch-Russisch gouvernement Woronesj, rechts van de Bitjoeg en aan den spoorweg Charkow—Balasjow gelegen. Er zijn drie kerken, onderscheiden tuinen, eenige scholen, (1897), 3891 inwoners, een post- en telegraafkantoor, een progymnasium en 4 jaarmarkten. De stad werd zoo genoemd naar de vroeger hier talrijk voorkomende bevers (in het Russisch *bobr*). In het arrondissement worden veel paarden gefokt.

Bocage, *Paul*, een Fransch schrijver, geboren te Parijs in 1822, ontving onderwijs aan het

ek Florence werkzaam te
:n afzonderlijken leerstoel
'en van *Dante* en het hoog-
ccio opdroeg. Hij overleed
.375 te Certaldo. In 1879
gedenkteeken onthuld.
reeks geschriften in proza
unsche en Latijnsche taal
l heeft hij als novellist een
naald door zijn „Il Decame-
100 verhalen, in doorgaans
en bevalligen trant mede-
venaarde voortreffelijkheid
wij echter erkennen, dat
en in het navolgen van den
:e ver gaat en daardoor aan
rbeeld van gekunsteldheid
ook sommige van die ver-
eschheid geenszins kunnen
jnlijk oudste. zoogenaamde
:heen zonder opgave van
ede te Venetië in 1471, en
nog slechts weinige exem-
:t is na dien tijd in de voor-
uropa bij herhaling uitge-
len talen overgebracht. Het
ie hij in 10 dagen door een
7 jonge mannen en 3 jonge
eerschen der pest in 1348,
nee laat vertellen. Van zijn
en wij: „Origine, vita e
ghieri", „Commento sopra
', „De genelogia deorum",
ontibus, lacubus, etc", „De
narum illustrium", „De cla-
lichten: „Teseide", „Amo-
nan „Filocolo", „Fiammet-
„Ninfale Fiesolano", de her-
'Ameto", het gedicht „Fi-
accio", een satire op een
e.
·hrift van *Landau*: „Gio-
Leben und seine Werke"
aansch vertaald en aanmer-
or *Antona-Traversi* te Na-
881.
Anne Fiquet du, geboren *ed*
lichteres, werd geboren te
gevoed in het klooster „l'As-
Zij huwde met *Pierre Jo-*
ccage, die als schrijver en
naam had verworven. Met
de zij vervolgens in Enge-
alië, en werd overal met on-
. In haar hôtel te Parijs ver-
erkwaardigste mannen van
ntenelle, *Voltaire*, *Montes-*
, en allen vereenigden zich
res, die volgens hun getui-
n *Venus* en in verstand een
s lid van onderscheiden aca-
in 1802. Van haar werken
en: „Les paradis terrestres"
es" (1749), „La Columbiade"
nouveau monde" en de „Let-
, la Hollande et l'Italie".
ël Maria Barbosa du, een
geboren te Setubal in 1765.
Hij trad in dienst der marine, maar had het ongeluk den minister te beleedigen, waarom hij naar Goa verbannen werd. Hier vond hij in den rijken koopman *Joachim Pereira* een milden begunstiger, zoodat hij zich geheel en al aan de letteren kon wijden. Begaafd met een levendige verbeelding en met een ongemeene gemakkelijkheid om te rijmen, bepaalde hij zich tot de improvisatie en zag zich weldra door een groot aantal toehoorders omringd. Hij verstond onderscheiden talen, loochende de onsterfelijkheid der ziel, werd daarom op last der inquisitie in den kerker geworpen, maar door tusschenkomst van aanzienlijke personen weder in vrijheid gesteld, en overleed in 1805. Zijn werken zijn uitgegeven te Lissabon (1796—1805).

Boccale (meervoud *boccali*, van het Latijnsche poculum, beker), een maat voor wijn, brandewijn en olie, vooral in Boven- en Midden-Italië in gebruik. Op verschillende plaatsen had zij een zeer veranderlijken inhoud: in Turijn 0,685 L., in Triëst 1,834 L. en in Rome voor olie 2,053 L.

Boccardo, *Gerolamo*, een Italiaansch staathuishoudkundige, geboren den 16den Maart 1829 te Genua, werd hoogleeraar in de staathuishoudkunde in zijn geboortestad, in 1877 senator des rijks en in 1888 staatsraad te Rome. Hij schreef: „Trattato teorico-pratico di economia politica" (7de druk, 1885, 3 dln.), „Storia del commercio", „Dizionario dell' economia politica e del commercie" (3de druk, 1881, 2 dln.), „Dell' applicatione dei melodi quantitatioi alle scienze economiche" (1875), „Le banche ed il corso forzato" (1879), „Sul riordinamento delle banche in Italia" (1881) en „I principii della science e dell' arte delle fianze" (1887). Ook schreef hij over handelsrecht en verschillende geschiedkundige werken, zooals: „Antichità romane e greche", „Corso di storia universale", „Feste, giuochi e spettacoli", en over natuurwetenschappen: „La natura e l'uomo", „Fisica del globo", „La terra e la sua progressiva conquista". *Boccardo* leidde ook de nieuwe uitgave van de „Nuova Enciclopedia italiana" en gaf de 3de serie der „Biblioteca dell' economista" (14 dln.) uit. Hij overleed den 20sten Maart 1904 te Rome.

Bocca Tigris is de naam van den 4 km. breeden mond der rivier van Canton in China. Deze „Tijgermond" stroomt tusschen het eiland Tycoktao en de eilanden Anoenghoi en Tsjoeënpi door en draagt ook wel den naam van Tsjoeënpi-channel (Chuenpee-Channel). Hij wordt beveiligd door een aantal batterijen, die op steile rotsgevaarten zijn aangelegd (Bogue forts). Voordat men bij het opvaren der rivier de Bocca Tigris verlaat, moet men om de oostelijke kaap van het Tijgereiland heen varen, die eenigszins de gedaante heeft van een tijgerkop. Naar het Z. voert de Bocca Tigris in een breed aestuarium met de eilanden Lintin, midden in het vaarwater, Macao in het W. en Lantao in het O.

Bocche di Cattaro, ook *Bocca di Cattaro* genoemd, is een fjordvormige zeeboezem van de Adriatische Zee in het zuidelijke gedeelte van Dalmatië. De *Bocche di Cattaro* behooren door de veelvuldige afwisseling van smalle zeestraten en ruimere bekkens, de hooge bergen en den weelderigen zuidelijken plantengroei tot de mooiste landschappen van Europa. De ingang bevindt zich tusschen Punta d' Ostro in het N.W. en Punta

d' Arza in het Z.O. en voert langs het fort Mamula in de breede Baja di Topla, aan wier noordelijken oever de vesting Castelnuovo ligt. Door een trechtervormige vernauwing van het kanaal van Kumber komt men in de ruime bocht van Teodo. Hieruit leiden de smalle „Catene" (kettingen, zoo genoemd, daar in vroegeren tijd de toegang van hier naar de Bocche di Cattaro door kettingen was afgesloten) in de laatste verwijding, die in het N.W. de bocht van Risano, in het Z.O. de golf van Cattaro vormt. De Bocche di Cattaro bezitten een reeks voortreffelijke havens. Tijdens de vlootdemonstratie tegen Turkije in 1880, om dit land te dwingen de bepalingen van het Verdrag van Berlijn aan te nemen, lagen hier schepen van alle groote mogendheden.

Boccherini, *Luigi*, een Italiaansch componist, geboren den 19den Februari 1743 te Lucca, ontving het eerste onderwijs in de muziek van zijn vader en van den abt *Vanucci* en begaf zich voor zijn verdere vorming naar Rome. Later vertoefde hij te Madrid. *Friedrich Wilhelm II* van Pruisen benoemde hem in 1787 tot hofcomponist en verleende hem een jaargeld, dat echter met den dood van den koning (1797) ophield. Hij overleed te Madrid, den 28sten Mei 1805, het beroemde „Stabat Mater" en een groot aantal andere compositiën nalatend.

Bocchetta, La, is de naam van een bergpas ter hoogte van 780 m. in de Ligurische Apennijnen, waarover de weg tusschen Novi en Genua gaat. Vroeger was deze bergpas de sleutel van Genua en dientengevolge meermalen het tooneel van een fellen strijd. De spoorweg van Novi naar Genua doorsnijdt de Apennijnen ten O. van den pas Bocchetta, in den 8,3 km. lange tunnel van Ronco.

Bocchus, is de naam van den koning van Mauritanië en schoonvader van *Jugurtha*, dien hij verraderlijk overleverde aan de Romeinen, waarvoor hij een gedeelte van Numidië tot loon ontving (105 vóór Chr.).

Bocchus, een zoon van den voorgaande en tegelijk met zijn jongeren broeder *Bogud* koning van Mauritanië. Beiden werden in 49 vóór Chr., als vijanden der partij van *Pompejus*, door *Caesar* met de koninklijke waardigheid bekleed en als koningen erkend. Door den strijd, dien hij met goed gevolg tegen *Juba* van Numidië en *Masinissa* voerde (46), ontving *Bocchus* een deel van *Masinissa's* land dat hij echter na den dood van *Caesar* weder verloor. In den strijd tusschen *Antonius* en *Octavianus* was hij een aanhanger van laatstgenoemde en onttroonde zijn broeder, die zich vóór *Antonius* verklaarde. Hij overleed in 33 vóór Chr.

Boch, *Eugen von*, een Luxemburgsch industriëel, werd den 22sten Mei 1809 te Septfontaines in Luxemburg geboren. Hij ontving eerst zijn opleiding te Hofwil in Zwitserland en studeerde daarna te Parijs. Vervolgens was hij werkzaam als ingenieur in de aardewerkfabriek van zijn vader, *Jean François Boch*, te Septfontaines. Nadat hij eenige reizen in Engeland gedaan had, nam hij in 1832 de fabriek van zijn vader te Mettlach over. In 1841 verbond hij zich, met zijn vader en broeders, met de firma *Villeroy*, die te Wallerfangen, nabij Saarlouis, een aardewerkfabriek bezat. Hier, zoowel als te Mettlach, voerde hij tal

van nieuwigheden ... fabriek werd te ... Mettlach een twee... wier hoofd *Bo*... „Mettlacher Pl... dag meer dan ... zijn wereldb... de firma fabrie... boven ook ver... en instellingen ... rijk personeel. ... zich met allerle... landbouw, ... den, bekleedde ... nadat hij in 1... zoon *René* had ... in den erfelijken ... leed den 11den ...

Bochara. Z...

Bochari, ... een beroemd Ar... Bochara geb... leende. Hij was ... op zestienjarigen ... in Mekka en Me... eindelijk in geheel ... de leeraars van ... wezigheid van ... Bochara terug ... dienstige en jur... sale materiaal ... klein gedeelte ... echt voorkwam... mi'es Sahih ... werk heeft ... heeft aanleiding ... ratuur. *Bochari* ... Samarkand.

Bochefontaine ... physioloog, geb... mingen met alle... en op zich zelf ... sectie en liet ... niet noodzakelijk ... zaken, gedurende ... kiemhoudende ... hierdoor ont... Hij overleed te ...

Bocher, *H*... man, geboren te ... *derijk Philip*... van het Huis ... deze dynastie ... wel in de Na... gen *Napoleon III* ... in Frankrijk ... Vergadering ... raadgever ... van Parijs. ... en werd ... *Bocher* overle...

Bochius, *Joh*... werd geboren te ... overleed den 1... felijke verzen ... Belgischen *V*... *canius* banteer...

Bochmann, ...

ıi 1850 te Nehat in Estland hij naar Düsseldorf, waar ı van landschappen oefende atelier stichtte. Hij onder- langere reizen naar Est- elgië, om de motieven voor lderijen te verzamelen. In groote gouden medaille der lling. In 1893 werd hij lid lemie van Kunst te Berlijn, sischen adelstand verheven. noemen wij: „Een kerk in sluis in Holland" (1875), stland" (1876), „Een werf 8), „Op de vischmarkt te tweg" en „Aan het strand

in Galicië, ligt aan de Raba van Krakau naar Lemberg garnizoen 10071 Poolsche er een gymnasium en een an *Casimir den Groote.* In nen groote zoutgroeven, die jaarlijks 15000 ton zout op- d in 1702 door *Karel XII* en.

t of *Bockholt*, is de naam n de provincie Westfalen en gebied Bochold en Anholt alm Salm. De plaats ligt aan —Bochold en Winterswijk—) 21 242 inwoners. Zij bezit le Katholieke hoofdkerk in Katholieke stedelijke hoogere gere burgerschool voor meis- n prachtig stadhuis, en vele geweven stoffen. Een paar erheft zich Anholt, aan den og geen 2000 inwoners, maar den vorst *van Salm Salm.* *chold.*

heinde of afgepaalde ruimte, dt gedreven, bijv. om het te et reinigen der stallen. Vroe- naam ook aan het schuthok, aart, dat onbeheerd aan den ffen.

ad in het Pruisische distrikt len spoorweg van Ruhrort— lere lijnen, 108 m. boven den bezit 4 R. Katholieke en 2 en, eene synagoge en (1900) n inrichtingen van onderwijs nasium, een hoogere burger- ouwschool. Verder vindt men en een weeshuis. Hoofdza- vervaardiging van gietstaal. r de fabriek van de Bochumer 1556 arbeiders. Daarenboven n. fabrieken van werktuigen, kkerij, een fabriek van stoom- n vijlen. olie, tabak, behangsel- eer, enz. Bochum is de ge- n industriëel en staatsman *von* en in 1840).

ıus, een Duitsch plantkundige, eidersbach geboren. Hij stu- ie, oude letteren en medicijnen en werd in 1523 leeraar te Zweibrücken. Vervolgens kreeg hij het toezicht over den vorstelijken tuin, dien hij van tal van nieuwe planten voorzag, en in 1532 werd hij predikant te Hornbach en tevens practiseerend geneesheer. Daar hij Protestant was, werd hij afgezet, maar vond een toevlucht bij graaf *Philips van Nassau*, totdat hij naar Hornbach kon terugkeeren. *Bock* behoort tot de grondleggers der plantkunde. Zijn belangrijkste werk is „Neu Kreutterbuch", waarin hij nauwkeurige beschrijvingen van planten gaf, met afbeeldingen, en waarin hij ook trachtte de planten naar hun verwantschap in te deelen. Hij stierf den 21sten Februari 1554 te Hornbach.

Böck, *Johann Michael*, een Oostenrijksch tooneelspeler, werd in 1743 te Weenen geboren. Oorspronkelijk was hij barbier, maar in 1762 kwam hij bij het gezelschap van *Ackermann*, waarmee hij naar Hamburg ging. Vervolgens nam hij deel aan de tochten van den Seylerschen troep, totdat hij in 1775 bij den hofschouwburg te Gotha een vaste aanstelling verkreeg. In 1777 deed hij zijn eerste tournée door Duitschland, en na den dood van *Ekhof* was hij directeur van den hofschouwburg te Gotha. Nadat deze was opgeheven, kwam hij in 1779 aan den keurvorstelijken schouwburg te Mannheim. Hier was hij de eerste, die de rol van *Schiller's* Karl Moor en Fiesco speelde. *Böck* onderscheidde zich door een geroutineerd en op effekt berekend spel. Hij overleed den 18den Juli 1793 te Mannheim.

Bock, *Karl August*, een Duitsch ontleedkundige, geboren te Maagdenburg, den 25sten Maart 1782. Bij zijn stiefvader oefende hij zich in de heelkunde, ging vervolgens naar Leipzig en toonde hier zooveel aanleg voor de ontleedkunde, dat professor *Rosenmüller* hem tot assistent benoemde. Hij zette zijn geneeskundige studiën voort, werd in 1814 prosector en overleed den 30sten Januari 1833, een aantal belangrijke ontleedkundige geschriften nalatend.

Bock, *Karl Ernst*, een Duitsch ontleedkundige, geboren te Leipzig, den 21sten Februari 1809. Hij studeerde in zijn geboorteplaats, vestigde zich in 1832 als privaatdocent te Leipzig en werd er in 1839 buitengewoon hoogleeraar in de pathologische anatomie. Hij heeft een grooten naam verworven door zijn populaire geneeskundige opstellen in de „Gartenlaube" en vooral door zijn „Handbuch der Anatomie des Menschen mit Berücksichtigung der Physiologie und chirurgischen Anatomie" (1838, 2 dln; 4de druk, 1849), „Anatomisches Taschenbuch" (1839; 5de druk, 1864), „Handatlas der Anatomie des Menschen" (1843, 7de druk van *Brasz*, 1890), „Atlas der pathologischen Anatomie" (1855), „Gerichtliche Sektionen des menschlichen Körpers" (1843), „Lehrbuch der pathologischen Anatomie und Diagnostik" (1848; 4de druk in 2 dln, 1861 en 1864), „Buch vom gesunden und kranken Menschen" (16de druk van *Camerer*, 1897), „Volksgesundheitslehre" (1865) en „Bau, Leben und Pflege des menschlichen Körpers" (1868; 17de druk, 1900). Hij overleed te Wiesbaden, den 19den Februari 1874.

Bock, *Frans*, een bekend schrijver op het gebied der Kerklijke oudheidkunde en der Christelijke kunst, werd geboren te Burtscheid in 1823. Hij werd kapelaan te Krefeld, waar hij in 1852

een groote tentoonstelling van meesterstukken der oud Christelijke kunst tot stand bracht en een inrichting deed verrijzen tot het vervaardigen van zijden stoffen voor kerkelijk gebruik naar Middeleeuwsche modellen. Hij volbracht verder een kunstreis door Duitschland, Frankrijk, Italië en Engeland en schreef daarna zijn: „Geschichte der liturgischen Gewänder des Mittelalters" (1856—1871, 3 dln.). Daarna werd hij geplaatst als pastoor aan de St. Albaanskerk te Keulen en hield er zich bezig met het opsporen en beschrijven van kerkelijke kunstwerken uit de Middeleeuwen, waarvan zijn talrijke geschriften getuigenis geven. Vervolgens werd hij honorair canonicus der stiftskerk te Aken. *Block* overleed den 3den Mei 1899 te Aken. Van zijn geschriften noemen wij nog: „Karls des Groszen Pfalzkapelle und ihre Kunstschätze" (1866—1867, 2 dln.), „Die mittelälterliche Kunst- und Reliquienschätze zu Maastricht" (met *Willemsen*, 1872), „Kyllburg und seine kirklichen Bauwerke des Mittelalters" (1895) en „Memlingstudien" (1900).

Bock, *Karl*, een Deensch-Noorweegsch natuuronderzoeker, werd den 17den September 1849 te Kopenhagen geboren en kwam in 1868 als koopman naar Engeland. In 1878 deed hij voor zoölogische doeleinden een reis naar het binnenland van West-Soematra en vervolgens, in opdracht van den gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, ook naar Zuid-Oost-Borneo, waar hij vooral op ethnologisch gebied veel belangrijks wist te verzamelen. Van 16 Juli tot 31 December 1879 drong hij van Koetei aan de Oostkust tot Banjermasin aan de Zuidkust door. Op een volgende reis naar Oost-Azië bezocht hij Siam en voer de Menam op tot in het gebied van de onafhankelijke Laostammen. *Bock* heeft geschreven: „Reis in Oost- en Zuid-Borneo" (Den Haag, 1881—1887, 2 dln., met atlas), „Headhunters of Borneo" (Londen, 1881), „Unter den Kannibalen auf Borneo" (1882), „Temples and elephants, through Upper Siam and Lao" (Londen, 1884), „En Nordmands opdagelsesreiser" (Christiania, 1884) en „Orientalske Eventyr" (1885).

Bock, *Théophile Emile Achille*, Hollandsch schilder, geboren den 14den Januari 1851 te 's Gravenhage, waar hij een leerling was van *J. W. van Borselen* (zie aldaar), *J. H. Weissenbruch* (zie aldaar) en *W. Maris* (zie aldaar). In zijn vroegen tijd liet hij zich in kleur en compositie vaak meesleepen door *Corot's* schilderwijze. Later werden zijn werken, vooral onder den invloed van de kunst van *Jacob Maris* (zie aldaar), zwaarder en dieper van koloriet, waaruit hij ten slotte een geheel eigen stijl schiep, die hem tot een der eersten onder de jongere Hollandsche landschapschilders maakte. Vooral na zijn vertrek uit den Haag en zijn vestiging te Renkum veranderde zijn schilderwijze aanmerkelijk. Van Renkum verhuisde hij naar Haarlem, waar hij te midden van zijn arbeid overleed, den 22sten November 1904. Hier te lande is zijn voornaamste werk in een openbare collectie het landschap met berkeboomen in het museum Boymans te Rotterdam.

Böckel, *Otto*, een anti-semitisch agitator, werd den 2den Juli 1859 te Frankfort a/d. Main geboren. Hij studeerde van 1878—1881 in de rechten te Marburg, Gieszen en Heidelberg, vervol-

te Karlsruhe, den 21sten
st, een letter- en oud-
der van den voorgaande.
rlsruhe, den 24sten No-
te Halle en werd ge-
gisch seminarium te Ber-
noemd tot buitengewoon
gewoon hoogleeraar te
ot hoogleeraar te Berlijn.
2 directeur van het philo-
van het paedagogisch se-
n reeks van belangrijke
kunde uitgegeven, zoodat
de genootschappen in het
m onder hunne leden heeft
leed den 3den Augustus
oornaamste werken zijn:
der Athener" (Berlijn,
1851, aangevuld door dl.
Seewesen des attischen
ave van *Fränkel*, 1886, 2
Untersuchungen über Ge-
Masze des Altertums"
usgabe des Pindar" (Leip-
.), waarin de verhandeling
bri III", waardoor de te-
ppelijke metriek bevestigd
iptionum graecarum" (Ber-
.; dl. 3 en 4 door *Franz*,
en *Röhl*), zijn werken over
tatio in Platonis qui vulgo
, 1806) en „Untersuchun-
System des Platon" (Ber-
des Pythagoreers Lehren
en" (Berlijn, 1819), en de
elingen: „Manetho und die
Berlijn, 1845). Zur Ge-
en der Hellenen" (Leipzig,
hronologische Studiën" (2de
denis der maancyclen, Leip-
die vierjährigen Sonnen-
rlijn, 1863). Verder schreef
oediae principum. Aeschyli,
num ea quae supersunt et
rma primitiva servata" (Hei-
rhandeling „Ueber die Anti-
lie later met een uitgave van
werd. Ook aan de nieuwe uit-
Frederik den Groote heeft hij
oor hemzelf begonnen verza-
e Schriften" werden door
ken *Eichholtz* voltooid (Leip-
n.). Uit de „Originalheften"
gehouden voorlezingen, pu-
de „Encyklopädie und Me-
logischen Wissenschaften"
ruk door *Kluszmann*, 1886).
wischen August Böckh und
verscheen te Leipzig in 1883.
en beoefenaar der statistiek
voorgaande, werd geboren
4 te Berlijn, studeerde aldaar
de rechten en werd in 1845
schen dienst. Nadat hij zijn
d uitgebreid, werd hij in 1852
n in 1864 regeeringsraad. In
directeur van het statistisch bureau der stad Berlijn, in 1881 tot buitengewoon hoogleeraar, in 1885 tot geheim regeeringsraad en in 1895 tot gewoon hoogleeraar benoemd. Hij nam in het laatst van 1902 zijn ontslag. Hij heeft over de statistiek een aantal belangrijke geschriften uitgegeven, van welke wij noemen: „Die statistische Bedeutung der Volkssprache", „Der Deutschen Volkszahl und Sprachgebiet" (1869), „Ortschaftsstatistik und historisch-geographische Uebersicht des Regierungsbezirks Potsdam" (1861), „Sterblichkeitstafel für den Preuszischen Staat im Anfang von 1865" (1875), „Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin" (sedert 1877, het laatst voor 1899, Berlijn, 1902), „Die Bevölkerungs-Gewerbe- und Wohnungsaufnahme vom 1 Dezember 1875 in der Stadt Berlin" (1878).

Böcking, *Eduard*, een Duitsch rechtsgeleerde, werd geboren te Trarbach aan de Moesel, den 20sten Mei 1802, studeerde te Heidelberg, Bonn, Berlijn en Göttingen en vestigde zich in 1826 te Berlijn als privaatdocent. In 1829 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleeraar te Berlijn; in hetzelfde jaar werd hij naar Bonn verplaatst, waar hij sedert 1835 als gewoon hoogleeraar in de rechten werkzaam was. *Böcking* overleed den 3den Mei 1870 te Bonn.

Böcklin, *Arnold*, een Zwitsersch schilder, geboren den 16den October 1827 te Bazel, bezocht het gymnasium aldaar en sedert 1846 de academie te Düsseldorf, waar hij zich vormde onder de leiding van *Schirmer*. Hij hield zich vervolgens eenigen tijd op te Brussel, Antwerpen en in 1848 te Parijs. Om zijn militaire plichten te vervullen, keerde hij naar Bazel terug. In het voorjaar van 1850 ging hij naar Rome, waar hij in nauwe relaties trad met *Franz-Dreber*, *Feuerbach* en *Oswald Achenbach* en in 1853 met een Romeinsche dame in het huwelijk trad. In 1857 keerde hij naar het noorden terug en maakte kennis met consul *Wedekind* uit Hannover, voor wien hij vijf schilderstukken leverde voor een eetzaal, voorstellende de verhouding van den mensch tegenover het vuur. De schilderstukken werden echter door den besteller niet aangenomen, hetgeen aanleiding gaf tot een proces. Van Hannover ging hij naar München, exposeerde hier in 1857 in den „Kunstverein" het groote stuk „Pan", dat door koning *Lodewijk* voor de pinakotheek werd aangekocht, en kwam in nadere kennis met graaf *Schack*, die vervolgens een krachtig beschermer werd van *Böcklin*. In het jaar 1860 werd *Böcklin*, tegelijk met *Lenbach*, benoemd tot leeraar aan de pas opgerichte school voor kunst te Weimar; van 1862—1866 was hij weder in Rome, van 1866—1871 in Bazel, waar hij de vestibule van het museum met fresco's beschilderde, die alweer geen bijval vonden. Van 1871—1874 vertoefde hij te München, van 1874—1885 te Florence, vervolgens tot 1892 te Zürich en daarna weder te Florence. In Fiesole kocht hij een buiten en overleed aldaar, den 16den Januari 1901.

Karakteristiek voor *Böcklin's* stukken is de onuitputtelijke vindingrijkheid, waarmee hij de natuur en het leven der natuur op zijn wijze personificeerde; vroeger werd deze bespottelijk genoemd, doch inderdaad was zij de krachtige, sterk-origineele uiting van een scheppend genie, dat de meest intieme uitingen der natuur scherp

heeft waargenomen en in hare bijzonderheden kent. Op die manier ontstonden de gedeeltelijk in den zin der oude mythen gedachte fabelachtige wezens, pans, centauren, nymphen, zeedieren, enz., die als symbolen der natuurkrachten, in natuurgetrouwe gestalten vol humor zijn stukken verlevendigen. Naast het door hem bijzonder beminde Italiaansche landschap, vormen ook de bergketenen van zijn Zwitschersch vaderland dikwijls het onderwerp van zijn landschapstukken. In de teekening der figuren was *Böcklin* soms incorrect en slordig. Van zijn grootere stukken zijn te noemen: „Panischer Schreck", „Altrömische Weinschenke", „Des Hirten Liebesklage", „Villa am Meer", „Magdalenas Trauer am Leichnam Christi", „Frühlingsmorgen", „Venus Anadyomene", „Kentaurenkampf", „Landschaft mit maurischen Reitern", „Schlosz am Meer", „Die Gefilde der Seligen", „Meeresidylle", „Odysseus und Kalypso", „Heiliger Hain", „Toteninsel", „Im Spiel der Wellen", „Marias Trauer an der Leiche Christi", „Alter Eremit vor einem Madonnenbild Geige spielend", „Die drei Lebensalter", „Heiligtum des Herakles", „Spiel der Najaden", „Schlosz von Piraten überfallen", „Venus Genetrix" (1892), „Polyphem und Odysseus" (1895), „Allegorie des Krieges" (1896), „Meeresbrandung", „Der Abenteurer". Van zijn portretten zijn vooral die van hem zelf te noemen: n.l. dat met den vioolspelenden dood (1872), met vollen baard (1873), en dat van het jaar 1893. Verder zijn nog te noemen: „Sappho" (1859), „Viola" (1863), „Melancholie" (1864), „Muse des Anakreon" (1870), „Klio" (1882). Een verzameling van de meest beroemde stukken van den kunstenaar, in photogravure, is bijeengebracht in het Böcklin-werk (4 dln., München, 1892—1901) en in „Böcklins Werke in der Nationalgalerie zu Berlin", met tekst van *H. von Tschudi* (Berlijn, 1901).

Bockum Dolffs, *Florens Heinrich von*, een Duitsch politicus, werd geboren den 19den Februari 1802 te Soest. Hij studeerde in de rechten en werd reeds vroeg tot staatkundige betrekkingen gekozen. Hij was lid van den Vereenigden Landdag van 1847, van de Eerste Kamer van 1849—1851, van de Kamer van Afgevaardigden van 1852—1885 en van den Rijksdag van 1867—1884. In October 1852 onder *Manteuffel* werd hij non-actief; toch werd hij benoemd tot opperregeeringsraad te Koblenz, terwijl hij als afgevaardigde in het Parlement gedurig meer invloed verkreeg. In 1861 werd hij tweede vice-president van het Huis van Afgevaardigden en vormde er in het linker-centrum een talrijke fractie, welke naar zijn naam werd genoemd. In den regel stemde zij met de partij van vooruitgang, maar ijverde tevens voor het handhaven van orde en wet. „In het belang van den dienst" werd hij in 1862 naar Gumbinnen verplaatst. In een zitting van 1863, waar *Bockum Dolffs* als voorzitter de vergadering leidde, kwam hij in conflict met den minister *von Roon*, die zich niet aan de orde wilde onderwerpen, zoodat *Bockum Dolffs* door zijn hoed op te zetten de vergadering sloot. In 1865 nam hij als beambte zijn ontslag en overleed den 8sten Februari 1899 op zijn landgoed Völlinghausen bij Soest.

Bocquillon-Wilhelm, *Guillaume Louis*,

een Fransch ... geboren. Hij ... school te Saint- ... voerde de ... richt in (181... muziek aan ... de leerlingen ... (1833). Daarna ... wijs in den ... Hij overleed ... over de theorie ... hij gedichtjes ... gezet.

Bocskay, ... van den Hongaarsche ... werd geboren ... van vorst *Sigmund* ... wien hij als ... langrijke diensten ... *Bathori* bracht ... val en verklaarde ... doch na den ... versterkt kasteel ... en Etsed, en ... Protestantschen ... tegen de toenemende ... vond vele aanhangers ... verbond tegen ... haalde ondersch... 1605 door de ... vorst uitgeroepen ... digden huldigden ... van Hongarije. ... sche kroon aan ... *Bocskay* verklaarde ... om een kroon ... loof. In den ... keizer *Matthias* ... aan de Protestanten ... aan *Bocskay* ... rije tot aan ... overleed echter ... December, ... den kanselier ... zijn standbeeld ...

Bod, *Peter*, ... geboren in 171... burgen, studeerde ... vervolgens ... Hebreeuwsche ... trekking neder ... zijn studiën ... werd hij huiskapelaan ... *len* en daarna ... te Magyar-Igen ... schreef in het H... na of geschiedenis ... Zevenburgen ... denis der Gereformeerde ... garije", en in het ... sen grata ac bene... cipum ex capitul... storia Unitariorum ...

Boddaert, *Pieter* ... geboren te Middelburg ... Reeds vroeg ... den en was ... alsmede griffier ...

miraliteit van Zeeland. Hij
anuari 1760. Hij was een
ten en wetenschappen, en
hten" zijn herhaaldelijk uit-

le jongste zoon van den
r en oud-raad der stad Vlis-
izerlijke Academie van na-
an andere geleerde genoot-
volgens lector in de natuur-
hoogeschool te Utrecht en
maakt door een reeks van
r-, plant- en delfstofkunde

r. een zoon van den voor-
trecht in October 1766. Hij
e rechten, vestigde zich ver-
m als advocaat en onder-
dichterlijken aanleg. Hij
t een losbandig leven, mis-
t het samenstellen van zede-
erleed tengevolge van een
been brak, den 9^{den} Maart

m van onderscheiden strand-
der Oostzee: de Rügensche
eiland Rügen en den vasten
. ook Greipwalder Bodden
at een oppervlakte van 440
het algemeen slechts 4 m.
de Kleine Jasmunder Bod-
Rügen, bedekt een opper-
., de Kubitzer Bodden aan
t eiland; de Saaler-, Bod-
Bodden op het westelijk
kust. Laatstgenoemde drie,
n de Grabow verbonden zijn,
iland Darsz en het eiland
eland. Tusschen dit en het
4 km. lange Kamminer Bod-
rmd door de Dievenow en
en met het Fritzower meer.
van een linkerzijrivier der
ij Köningshof uit de Koude
op den Brocken ontspringen,
hts de van den Bennecken-
ode. Bij Treseburg treedt de
mantisch rotsdal, dat zij tus-
en den Hexentanzplatz, bo-
om het laagland te bereiken.
op van 160 km. bij Nienburg
voornaamste zijrivieren zijn:
en rechts de Selke. Door den
staat de Bode van Oschers-
in verbinding, waardoor het
-gebied met elkaar verbonden

chim Christoph, een Duitsch
n te Brunswijk den 16^{den} Ja
de zoon van een daglooner,
e muziek, werd hoboïst te
bij voorkeur de fagot en be-
ädt, om er tevens eenige taal-
. Daarna werd hij hoboïst te
onderscheiden stukken en be-
naar Hamburg, waar hij werk-
eester in de muziek en in de
vens onderscheidene werken
uit het Fransch en Engelsch overbracht en van 1762—1763 met de redactie van den „Hamburgischen Correspondent" was belast. Hij begon met *Lessing* een boekhandel, maar was in deze onderneming niet gelukkig, zoodat hij in 1778 in dienst trad bij gravin *von Bernstorff* en zich met deze naar Weimar begaf. Hij overleed aldaar, den 13^{den} December 1793. *Bode* heeft uitmuntende vertalingen geleverd van de werken van *Sterne*, *Goldsmith*, *Fielding*, *Montaigne*, enz.

Bode, *Johann Elert*, een Duitsch sterrenkundige, geboren te Hamburg, den 19^{den} Januari 1747. Reeds als knaap vervaardigde hij uit brilleglazen een telescoop, en op zijn 18de jaar berekende en beschreef hij reeds met de grootste nauwkeurigheid den loop der planeten en maansverduisteringen. Door *Reimarus* kwam hij in kennis met den hoogleeraar *Basch*, en deze leende hem boeken en instrumenten. Hij gaf daarna geschriften uit, die aan den jeugdigen sterrenkundige een grooten roem bezorgden. *Lalande* hield met hem een gestadige briefwisseling. In 1769 schreef *Bode* een verhandeling over den doorgang van Venus voorbij de zon, welke op den 3^{den} Juni van dat jaar zou plaats hebben, en gaf hierdoor aanleiding tot de reis van *Cook* naar de Zuidzee en van *Chappe* en *d'Auteroche* naar Californië. Den 29sten Augustus ontdekte hij de merkwaardige komeet in den Stier en bepaalde den tijd van haren terugkeer. In 1772 werd hij als astronoom van de Academie van Wetenschappen naar Berlijn beroepen, waar hij het „Berliner Astronomisches Jahrbuch" stichtte, en in 1769 werd hij directeur van het Observatorium aldaar. Talrijke Academiën en geleerde genootschappen namen hem op onder hunne leden. Hij overleed den 23sten November 1826, na onderscheiden sterrenkundige werken te hebben uitgegeven, van welke sommigen bij herhaling zijn gedrukt, zooals zijn: „Anleitung zur Kenntnis des gestirnten Himmels" (1768; 11de druk van *Bremiker*, 1858). In zijn „Uranographia, sive astrorum descriptio" (1802; 2de druk, 1819), vindt men 17240 sterren aangewezen. Hij was de eerste van alle sterrenkundigen, die Ceres, door *Piazzi* ontdekt, een planeet noemde, terwijl alle overigen, ook de ontdekker zelf, haar voor een komeet hielden. Zie ook de *Wet van Bode*.

Bode, *Leopold*, een Duitsch schilder, werd den 11^{den} Maart 1831 te Offenbach geboren. Eerst ontving hij zijn opvoeding van zijn vader, daarna in het Städelsche instituut te Frankfort onder de leiding van *Jakob Becker*, en sedert 1850 vooral onder die van *Steinle*. Zijn eerste werken sloten zich dan ook bij *Steinle's* richting aan, zooals een tafereel uit het boek *Ruth* (1856), een Maria-boodschap, voor een dorpskerk in Baden, en eenige stukken naar *Brentano's* vertellingen bewijzen. Daarna deed hij reizen in Beieren en Tirol en was verscheiden jaren werkzaam aan de fresko's van *Steinle* in het museum te Keulen. Vervolgens vervaardigde hij twaalf teekeningen voor *Schiller's* „Lied von der Glocke" en bereisde daarna Zwitserland, om illustraties te teekenen voor *Scheffel's* „Ekkehard". Van zijn nieuwere stukken, die wijzen op invloed van *Steinle* en *Schwind*, zijn te noemen: „Die Alpenbraut", verder de aquarellen „Alpenrose und Edelweiss", „Der Graf von Habsburg", het voor de Schacksche galerij ge-

schilderde triptikon, met de sage van de geboorte van *Karel den Groote*, en de cyclus van aquarellen bij *Fouqué's* „Undine".

Bode, *Wilhelm*, een kunsthistoricus en criticus, geboren den 10den December 1845 te Kalvörde in het hertogdom Brunswijk, studeerde in de rechten en trad in Brunswijkschen staatsdienst. Door de kunstverzamelingen te Brunswijk en te Kassel werd hij echter er toe gebracht, zijn ontslag te nemen, waarna hij van 1869 tot 1871 zich te Berlijn en te Weenen toelegde op archaeologie en kunstgeschiedenis, terwijl hij daarna reizen ondernam naar Italië, Dalmatië, Rusland, Denemarken en Zweden. Hij schreef: „Frans Hals und seine Schule" (1870), en werd in 1872 assistent aan de afdeeling schilderkunst van het museum te Berlijn en leider der afdeeling voor Christelijke plastiek, in 1880 directeur dezer afdeeling en in 1890 ook van de schilderijenverzameling. Deze werd door aankoop in verschillende landen onder zijn beheer aanmerkelijk uitgebreid. *Bode*, een grondig Rembrandtkenner, bezocht ook Nederland, Frankrijk, Spanje en andere landen en leverde een reeks voortreffelijke geschriften omtrent beeldende kunsten. Daarvan noemen wij: „Studien zur Geschichte der holländischen Malerei" (Brunswijk, 1883), „Geschichte der deutschen Plastik", als dl. 2 van de Geschichte der deutschen Kunst" (Berlijn, 1885), „Italienische Bildhauer der Renaissance" (Berlijn, 1887), „Die Gemäldegalerie der königlichen Museen zu Berlin" (met *J. Meyer* en *H. von Tschudi*, Berlijn, 1888 v.v.), „Die groszherzoglichen Gemäldegalerie zu Schwerin" (Berlijn, 1891), „Rudolf Henneberg" (Weenen, 1895), „Die fürstliche Liechtensteinsche Galerie in Wien" (Weenen, 1896), „Rembrandt. Beschreiben des Verzeichnis seiner Gemälde, Geschichte seines Lebens und seiner Kunst" (met *Hofstede de Groot*, Parijs, 1897 v.v.), „Kunst und Kunstgewerbe am Ende des 19. Jahrhunderts" (Berlijn, 1901), „Florentiner Bildhauer der Renaissance" (Berlijn, 1902). Ook leidt hij de uitgave der „Denkmäler der Renaissanceskulptur Toscanas" (München, 1892 v.v.).

Bode, Wet van. Deelt men den afstand tusschen de aarde en de zon in 10 gelijke deelen, dan worden de gemiddelde afstanden van de verschillende planeten tot de zon voorgesteld door een rij getallen als volgt: Mercurius 4, Venus 7, Aarde 10, Mars 16, Jupiter 52, Saturnus 100, Uranus 196. Trekt men van alle getallen het eerste getal, nl. 4, af, dan krijgt men de reeks 3, 6, 12, 48, 96, 192, waarbij, met uitzondering van 12 en 48, elk getal het dubbele is van het voorgaande. Hier ontbreekt blijkbaar het getal 24 om de reeks te doen sluiten. Men vermoedde dus, dat er nog een planeet zou zijn op een afstand 28 van de zon, beantwoordende aan het getal 24. Dit vermoeden is bevestigd door de ontdekking van de asteroïden. De planeet Neptunus past echter niet in deze reeks, daar zijn gemiddelde afstand tot de zon slechts 300 in plaats van 388 bedraagt. Deze zoogenaamde wet werd door *Titius* (zie aldaar) ontdekt, maar eerst door *J. E. Bode* (zie aldaar) algemeen bekend gemaakt.

Bodega (Spaansch) beteekent kelder of wijnhuis, ook wijnbouw en wijnoogst. Het wordt tegenwoordig wel gebruikt ter aanduiding van een ververschingslokaal in het algemeen.

Bodegraven ... te, grenzende aan ... Lange-Ruige-W... veen en Nieuwko... 2558 H. A. 45... wordt doorsneden ... in het Z. uit ... Nieuwkoop en Ze... velbereiding en ... len van bestaan ... kele scheepstimmer... het dorp Bodegrav... scheiden polders.

Het dorp werd ... omstreeks 1018 ... *van Bodelo* ... *Floris V* werd ... vereenigd. In 14... in 1507 en 1512 ... door de Frans... grootendeels in ... den spoorweg van L... Gouda door een ... kerken van den He... telijk-Hervormde...

Bodel, *Jean* ... waar hij in 1210 ... te noemen: een ... van *Karel den Gr...* of „La chanson de ... *chel* te Parijs in 1... St. Nicolas" ... *mergué* in het „... 1839), lyrische ge... uit het jaar 12... aangetast, van zijn ... gegeven in de „...

Bodel, *Joachim* ... kundige, geboren te ... 1767, studeerde ... werd in 1790 met ... de geneeskunde ... zich te Dordrecht ... gebreide praktijk ... van de Provinciale ... in andere betrekki... gaf hij nu en dan ... Hij was correspond... Koninklijk Nederla... voornaamste ... ons vaderland. ... Nederlandsche ... Maart 1831.

Bödeli is de ... schine gevormde ... Brienzer meer, waar... tige weiden en ...

Bodel Nijenhuis ...

Bodelschwingh-V... Pruisisch staats... vember 1794 te ... in de rechten en ... williger. Bij ... Kruis en werd ... 21sten October 18... in dienst van de... in 1831 president ... 1ste president der ...

en in 1848 minister van
In 1847 leidde hij als re-
en vereenigden Landdag,
olutie van den 19den Maart
ontslag. Daarna leefde hij
·ren, maar werd in 1849 ge-
e naar de Pruisische Kamer.
em af naar het Volkshuis
steunde hij de eenheidspo-
he ministerie. In 1852 werd
ringspresident te Arnsberg
en Mei 1854 te Medebach.
l von, Pruisisch minister.
rgaande, geboren den 10den
mede bij Hamm, studeerde
1837 tot 1845 landraad te
regeeringsraad te Minden,
nt te Münster, regeerings-
g. sedert 1849 conservatief
n Afgevaardigden en zoowel
· *Manteuffel*, als van 1862—
rck minister van Financiën.
verantwoordelijkheid niet op
in het verschaffen der gel-
den oorlog, nam hij zijn
l den 12den Mei 1873.
riedrich Christian Karl von,
loog, werd den 6den Maart
ourg geboren, als zoon van
Pruisischen minister *Ernst
Velmede*. Nadat hij eerst in
natuurwetenschappen gestu-
in 1854 met de studie der
858 werd hij geestelijke, in
nam hij als veldprediker deel
Pruisen in die jaren. Sedert
rer werkzaam op het gebied
ng; onder zijn leiding zijn de
sche instellingen te Bielefeld
assende wijze tot bloei geko-
ij de stichter van de Duitsche
aarvan de eerste, Wilhelms-
bijheid van Bielefeld geopend

ondvlak van een vat of van een
en vaatwerk kan worden be-
t twee sluitstukken en dus
nnen beide worden beschouwd
geeft dan dien naam gewoon-
p het vat staat. Ook wordt
bruikt voor het onderste ge-
orwerp, dat dient om er iets
in te bewaren.
onderste gedeelte of het on-
mp van een schip.
grond, waarop het water in
ren, enz. rust.
am van de bovenste, door ver-
rdlaag, onverschillig uit welke
aat. *Plantenbodem* noemt men
daarin planten groeien, *akker-*
uikt is voor bewerking en voor
bouwprodukten. De bodem is
erbrokkeling van verschillende
, gedeeltelijk door vulkanische
chter door den invloed van het
sferiliën (zie *Verweering*). De
en bij de verweering veroorza-
ken ten slotte de fijnste verdeeling. De bodemvorming geschiedt nog dagelijks, de verweeringsprodukten blijven daarbij òf op het oorspronkelijk gesteente liggen, òf zij worden weggevoerd en verderop weer afgezet. De eerste soort heet grondpuin of verweeringsbodem, de tweede rivierbezinkingen of aangespoelde grond. De laatste soort beslaat het grootste gedeelte van den geheelen bodem. Al naar de verschillende mengingsverhoudingen en de mechanische bestanddeelen noemt men de verweeringsstoffen: stof, meel, zand, klei, löss, leem, aarde, kiezel, gruis, rolsteenen, grint, steenen, zwerfblokken, enz. De organische bestanddeelen zijn veel geringer dan de minerale; alleen de humusbodemsoorten, zooals moeras- en veengronden, maken daarop een uitzondering. De chemische bestanddeelen van den bodem zijn, trots alle wisselende omstandigheden, steeds dezelfde. Het zijn meestal anorganische stoffen, zooals: kiezelaarde, leem, kalk, magnesia, kalium, natrium, ijzer en mangaan; verbonden daarmede komen chloor, koolzuur, zwavelzuur, fosforzuur, ammoniak en water voor, dit laatste gedeeltelijk chemisch gebonden, of wel als oplossingsmiddel. De organische stoffen, die het meest voorkomen, zijn: humuszuur, ulmienzuur, bronzuur, geïnezuur en bronzoutzuur. De anorganische bodembestanddeelen dienen tot voeding voor de planten en kunnen in de asch der planten worden aangetoond. Voor den landbouwer is slechts de bovenste losse aardlaag van beteekenis voor de bebouwing.

Bodemann, *Eduard*, een Duitsch geschiedkundige, werd den 8sten Augustus 1828 te Ohrum in Hannover geboren. Eerst studeerde hij te Göttingen in de theologie, vervolgens in de letteren en de geschiedenis. In 1863 werd hij secretaris en in 1867 directeur van de koninklijke bibliotheek te Hannover. Van zijn werken noemen wij: „Die Handschriften der königlichen Bibliothek zu Hannover", „Julie von Bondeli und ihr Freundeskreis", „I. H. von Ilten. Ein hannoverscher Staatsmann des 17. Jahrhunderts", „Von und über Albrecht von Haller". Tevens gaf hij briefwisselingen uit van verschillende vorstelijke personen.

Bodemboor is een soort van geschutboor, welke gebezigd wordt om de ziel en den stootbodem af te ronden.

Bodemerij (in 't Duitsch: Bodmerei; in 't Fransch: bomerie of contract à la grosse aventure; in 't Engelsch: bottomry) is een overeenkomst van geldleening, met het oog op een zeereis aangegaan, tegen beding eener premie en onder verband van schip of goed of van beide, met dit gevolg, dat, indien het verbondene, geheel of gedeeltelijk, door toevallen op zee, vergaat of vermindert, de geldschieter zijn recht op hoofdsom en premie verliest, voor zoover dit een en ander niet op het overblijvende kan worden verhaald, maar, indien het verbondene behouden ter bestemmingsplaats aankomt, hoofdsom en premie moeten betaald worden. Het onderwerp van het contract is een som gelds, die het eigendom wordt van den opnemer, evenals bij de gewone verbruikleening. De bodemerij onderscheidt zich vooral van de gewone verbruikleening, doordat zij wèl, en deze niet, een kansovereenkomst is. Of de schuldeischer zijn geld zal kunnen terugvorderen en de

schuldenaar tot teruggave verplicht zal zijn,is afhankelijk van den afloop der reis.

De geldleening geschiedt met het oog op een bepaalde zeereis, waaraan de geldschieter zijn geld waagt. Dit behoort zoozeer tot het wezen van het contract, dat het, zoo het niet in betrekking stond met een zeereis, geen bodemerij zou zijn, al hadden partijen een soortgelijke overeenkomst met dergelijke gevolgen en onder den naam van bodemerij aangegaan. Voor de binnenvaart bestaat geen bodemerij. Waar de eens bepaalde reis niet doorgaat of willekeurig veranderd wordt, daar verandert ook het contract in aard en werking.

Bij het contract wordt een hooge interest bedongen, hier eigenaardig *premie* genaamd (meestal 10 à 12%, soms tot 25 à 30%), die door den opnemer aan den geldschieter nevens de hoofdsom moet worden terugbetaald, voor zoover deze de bevoegdheid niet heeft verloren, om zijn aanspraak daarvoor op het verbondene te doen gelden. Zij is een equivalent voor de kans, die de geldschieter loopt, om van zijn geld niets terug te krijgen. De hoegrootheid is in den regel afhankelijk van de reis en den tijd, waarvoor het contract wordt aangegaan, van den aard en den omvang van het onder bodemerij verbondene en van het gevaar, dat in aanmerking zal komen. Een bepaalde zaak moet aan het verband onderworpen worden (meestal de bodem, het schip, vandaar „bodemerij"), de geldschieter kan daarop zijn schuld bij voorrecht verhalen, dat is: bij executie behoeft hij niet met de andere schuldeischers te deelen, maar wordt eerst zijn vordering betaald, terwijl de andere schuldeischers slechts aanspraak hebben op hetgeen na zijn volledige voldoening overblijft.

Het gevaar, dat de geldschieter loopt, betreft de schade, ontstaan door toevallen op zee: storm, stranding, aanzeiling, het nemen van het schip door vijanden of roovers, enz. Niet er in begrepen is de kans op schade door inwendig bederf van het verbonden voorwerp. Ook is de schade door toedoen of nalatigheid van den geldopnemer zelf niet voor rekening des geldschieters.

De kansovereenkomst mag niet ontaarden in gewoon spel of weddingschap, ter zake waarvan de wet geen rechtsvordering toestaat. De geldleening mag daarom de werkelijke waarde der verbonden voorwerpen niet te boven gaan. Is er meer geld geschoten, dan houdt de bodemerij stand, zoo er geen bedrog is gepleegd, tot het bedrag der waarde: het meerder geleende moet teruggegeven worden met de wettelijke interesten. Heeft de opnemer bedrog gepleegd, dan kan de geldschieter of diens opvolger in zijn recht, zoo hij het voordeelig vindt, op grond van dat bedrog, bij den rechter vernietiging van de geheele handeling vragen. De opnemer is dan vergoeding van alle kosten, schaden en interesten verschuldigd. Bodemerij en verzekering hebben dit gemeen, dat bij beide gevaren te pas komen en beide kansovereenkomsten zijn. De aard en het doel der contracten zijn verschillend. De geldleening is bij de eerste de hoofdzaak; de schade, uit de gevaren ontstaan, is van invloed op de gevolgen van het contract. Bij verzekering is overnemen van gevaar de hoofdzaak; de verzekeraar zal aan den verzekerde de schade vergoeden, uit zekere ge-

varen ontstaan
de premie
onder verschillende
gegaan, die op
gen van invloed
wordt aangegaan
ter zake van de
zaak, zoo zij
rende de reis in
De geldopnemer
om het voorwerp
binden. De eigena
die als zoodanig
per als zoodanig
daartoe niet
dig aangaan zonder
hier gevestigde
meer medereeders
hoorlijke aanmaning
kosten van het
Wet den schipper
risatie, op hunne
bodemerij op te
voegdheid ook
toe overgaan in
risatie des consuls
maliteiten, tot
lijk nadeel, te
bodemerij kunnen
zelf, het casco
der scheepstuig
wachte winst, maar
vereeniging met
verdiend of de
bepaald deel van
of meer te zamen
der het schip is
en takelage begrepen
noch te zamen
den. Evenmin kunnen
aan matrozen of
persoonlijk belang
komst van het schip
den hebben te
als zoodanig nietig
van leening. Van
moet een onderhands
den opgemaakt.
zeewissel geheeten
niet. Daarin
namen der contractanten
hoofdsom en der
voorwerpen die
het schip en van
de reis of reizen
geldleening is
de aard en omvang
schieter loopt,
terugbetaling,
even genoemde
de dag van het
dezer bepalingen
hebben de vrijheid
deze niet strijden
komst.

Wordt de bodemerij
gaan, dan moet
dagen na de onder

er **ter griffie** van de Arron-
. **zoodat derden** daarvan ken-
n **verandering** van dagtee-
icht **mogelijke** bedriegerijen
Buitenslands moet de dáár
nen worden. Bij gebreke van
er **wederom geen** bodemerij,
one leening daarvoor in de
brief kan *aan order* gesteld
dus tot het handelspapier,
overdracht bij *endossement*

tuur. Zie *Temperatuur.*

hanna Cornelia Hermana, ***enheim,*** Nederlandsche schil-
74 te Amsterdam, werkzaam
ige van *Jan Veth.* Zij is vooral
stige illustraties van kinder-
gent, het zegent", „Handje-
taat een Huis" en dergelijke
. *van Looy* te Amsterdam).

Meer van Constanz, in den
cus Brigantinus, later *Zwa-*
de oude keizerpalts Bod-
westrand, *Bodmanmeer* ge-
Constance der Franschen, is
root meer tusschen Zwitser-
Duitschland, gevormd door den
en, Hohenzollern en Württem-
Zwitserland). Het strekt zich
r het N.W., heeft een omvang
grootste lengte van 69 km.,
e van 13.5 km. en bij een ge-
nd (399 m. boven den zee-
lakte van 539 v.km. Tusschen
urg verdeelt het zich in twee
of *Zellersee* (van Constanz
km. lang en eigenlijk een
met het eiland Reichenau, en
berlingersee (ook wel *Bod-*
21 km. lang), met het eiland
ale meer, behalve de Zellersee,
el *Obersee.* In het Z.O. ligt op
r een brug met het vastland
i Lindau.
in een tertiaire formatie, die
Alpen begeleidt. In den ijs-
den Rijngletscher gevuld. De
tusschen Friedrichshafen en
agt 252 m. Vooral daar, waar
er komt, vermindert de diepte
slib, dat de rivier met zich
en wordt het langzamerhand op
elegd. Zoo reikte het meer in
tot Rheineck, tegenwoordig be-
tusschen het meer en die plaats
strook land. Behalve de Rijn,
stand per seconde 50 en bij
00 kub. m. wateraanvoert, stroo-
r uit: de Dornbirner- en Bre-
Argen, Schussen, Urnauer, See-
in-, Stock- en Radolfzeller Ach,
voer van deze rivieren bedraagt
ten neerslag per seconde 1800
elheid water, in kub.m. uitge-
11.470 millioen geschat. Behalve
anden kan het meer ook nog door
htbare oorzaken tot rijzen en
dalen gebracht worden. Dit verschijnsel wordt *Ruhsz* genoemd en bereikt hier een hoogte van 2 m. (zie *Seiches*). Tijdens het heerschen van den Föhn (een zuidenwind), alsmede bij noordwesten- en oostenwind ontstaan er niet zelden hooge golven. Slechts in zeer strenge winters bevriest het meer van den eenen naar den anderen oever (sedert 895 slechts 30 keer), het laatst in 1880. Het Bodenmeer bevat vele visschen (volgens *Hartmann* 26 soorten); vanouds vormde dan ook aan zijn oevers de visscherij een bloeiend bedrijf.

Het verkeer op het Bodenmeer is levendig. Er komen 8 spoorwegen aan de oevers samen, terwijl het meer door een ceintuurspoorweg omgeven is. Een vloot van 34 stoombooten brengt de verbinding tot stand tusschen de voornaamste oeverplaatsen en met Schaffhausen. Tusschen Romanshorn aan de eene zijde en Lindau-Friedrichshafen aan den anderen kant en eveneens tusschen Bregenz en Rorschach brengen stoomponten, geheele treinen van den éénen oever naar den anderen over. De stoombooten vervoeren jaarlijks 400.000 personen en 10 millioen dubbele centenaars vrachtgoederen. De voornaamste Duitsche havens zijn Lindau en Friedrichshafen. De oevers zijn bedekt met heuvels, mooie tuinen, prachtige korenvelden, vele wouden, fraaie villa's en nette steden en dorpen. Behalve het Beiersche Lindau zijn de voornaamste plaatsen aan het Bodenmeer: Bregenz in Vorarlberg, Rorschach in het kanton St. Gallen, Arbon en Romanshorn in het kanton Thurgau, Constanz, Radolfzell, Ueberlingen en Meersburg in Baden en Friedrichshafen en Langenargen in Württemberg.

Aan de oevers van het Bodenmeer vindt men nog overblijfselen van paalwoningen, vooral bij Sipplingen (tusschen Ludwigshafen en Ueberlingen), bij Immenstaad (tusschen Meersburg en Friedrichshafen) en tusschen Constanz en Stein. Minder talrijk zijn de Romeinsche oudheden, ofschoon Constanz een Romeinsche kolonie en Bregenz (Brigantium) een Romeinsch kasteel was en aan het meer zijn Romeinschen naam gaf.

Daar het meer tusschen een groot aantal staten is gelegen: Duitschland, en wel Baden, Württemberg en Beieren, Oostenrijk (Vorarlberg) en Zwitserland (kantons St. Gallen, Thurgau en Schaffhausen) gaf vooral het vischrecht in vroeger eeuwen wel eens aanleiding tot geschillen. Tegenwoordig zijn de souvereiniteitsrechten over den *Untersee* bij verdrag geregeld, en wel loopt, volgens het verdrag van 1854, de grens tusschen Baden en Zwitserland er midden doorheen. Zulk een verdrag bestaat daarentegen niet tusschen de oeverstaten van het eigenlijke Bodenmeer, n.l. het Ober- en Ueberlingermeer. De goede verstandhouding tusschen de oeverstaten heeft ten opzichte van het open meer een feitelijken *modus vivendi* doen ontstaan. Sedert 1867 is de scheepvaart op het meer ook aan vreemde staten toegestaan. De daarop betrekking hebbende overeenkomst werd hernieuwd in 1892 en nogmaals herzien in 1894. De visscherijpolitie werd door de afzonderlijke staten vrijwillig geregeld, in overeenstemming met de besluiten der conferentie, welke in Juni 1881 en opnieuw in Juli 1896 te Lindau tusschen vertegenwoordigers der oeverstaten en der Duitsche Visscherijvereeniging plaats had.

Bodenmüller, *Friedrich*, een Duitsch schilder, werd den 11[den] Augustus 1845 te München geboren. Hij bezocht eenigen tijd de kunstacademie aldaar en oefende zich vervolgens zelf verder in het schilderen. Oorspronkelijk schilderde hij genre- en altaarstukken, maar door den oorlog van 1870—1871, waaraan hij als officier in het Beiersche leger deelnam, werd hij opgewekt tot het op doek brengen van tafereelen uit den oorlog, en weldra bracht hij het hierin zeer ver. Tot deze soort van stukken behooren: „Straatgevecht bij Bazeilles", „Bivouac bij Ingolsheim, vóór den slag bij Woerth", „De slag bij Sedan" en de „Bestorming van de hoogte van Fröschweiler in den slag bij Woerth". In den laatsten tijd legde hij zich vooral toe op de allegorie, in fantastische, groote stukken, waarvan o.a. de cyclus van fantaziën bij de sonate in cismol van *Beethoven*, een bewijs is.

Bodenstedt, *Friedrich von*, een Duitsch dichter en schrijver, werd geboren te Peine in Hannover, den 22sten April 1819. Hij bezocht de universiteiten te Göttingen, München en Berlijn, waar hij zich vooral op de talen toelegde. Op zijn 22ste jaar werd hij gouverneur van den jongen vorst *Gallizin* te Moskou, en in die betrekking had hij niet alleen gelegenheid om in de groote wereld te verkeeren, maar ook om zijn kennis van de Russische taal uit te breiden. In 1844 begaf hij zich, op uitnoodiging van den stadhouder der Kaukasische gewesten, generaal *Neithard*, over Woronesj en door het gebied der Kozakken, wier taal hij leerde en wier volksliederen hij verzamelde, naar Tiflis, om er het bestuur van een paedagogisch instituut en een leeraarsbetrekking aan het gymnasium op zich te nemen. Hij bezocht de omliggende bergstreken en bracht zijn overigen tijd te Tiflis door, waar hij zich bij *Mirza-Schaffy* toelegde op de kennis der Oostersche talen. Weldra verschenen van hem: „Die Völker des Kaukasus und ihre Freiheitskämpfe gegen die Russen" (1848; 2de druk, 1855) en „Tausendundein Tag im Orient", terwijl hij reeds vroeger een verzameling van Zuid-Russische volksliederen had uitgegeven. Over de Zwarte Zee, den Krim, Odessa, Konstantinopel, Klein-Azië en de Grieksche Eilanden keerde hij in 1847 naar Duitschland terug. Hij was vervolgens redacteur van een dagblad te Triëst en te Bremen. Daarna gaf hij gehoor aan een uitnoodiging van *Maximiliaan*, koning van Beieren, en werd hoogleeraar in de Slavische talen en letterkunde aan de universiteit te München, welke hij in 1858 met de oud-Engelsche letterkunde verwisselde. In den herfst van 1866 werd hij door den hertog van Meiningen belast met de leiding van het hoftheater te Meiningen. Hier woonde hij, door den hertog in 1867 in den adelstand verheven, tot 1873, nadat hij het bestuur reeds in 1869 neergelegd had. Daarna hield hij zich in Altona op en vestigde zich in 1877 te Berlijn. In 1880 ondernam hij een reis naar de Vereenigde Staten; na zijn terugkeer woonde hij te Wiesbaden, waar hij den 18[den] April 1892 overleed. Zijn: „Lieder des Mirza-Schaffy" (145[ste] druk 1893) werden in geheel Europa met ongemeenen bijval ontvangen en door onderscheiden andere dichtwerken gevolgd. Voorts heeft hij een uitgebreid werk in het licht gegeven, dat onder [illegible] nossen" de geschie[illegible] sche drama.

Ook heeft hij [illegible] taling der drama[illegible] dichter. Van zijn [illegible] „Aus dem Nachlasse [illegible] druk, 1891), „Von [illegible] (1871, 2 dln.; 4de [illegible] Gauen", „Das [illegible] ne Gedichten aus [illegible] lene", de gedichten [illegible] (1876), „Der Sänger [illegible] tooneelstuk: „Alexander [illegible] bewerking, 1883), „A[illegible] land" (1882; 3de druk [illegible] zum Stillen Ocean [illegible] encharactere" (1875 [illegible] nem Leben" (eerste [illegible] nerungsblätter an K[illegible] 1883) en „Erinnerungen [illegible] (1888—1890, 2 dln.), [illegible] de te Berlijn verschijnen [illegible] Naast een bloemlezing [illegible] dichten („Ausgewählte [illegible] hij ook een uitgave [illegible] geven van zijn „Ges[illegible] 1869, 12 dln.). In 18[illegible] hem een standbeeld [illegible]

Bödiker, *Tonio* [illegible] den 5[den] Juni 1843 [illegible] geboren. Hij studeerde [illegible] verschillende rechts[illegible] in 1871 benoemd tot [illegible] rie van Binnenlandsche [illegible] nadat de Rijksdag [illegible] zekering had aangenomen [illegible] van het Rijksverzekerings[illegible] heeft *Bödiker* [illegible] en door verschillende [illegible] doctor honoris causa [illegible] wegens oneenigheden [illegible] *Bötticher* zijn ontslag [illegible] hij op als directeur [illegible] *& Halske*. Hij heeft [illegible] huishoudkundig [illegible] noemen: „Die [illegible] schen Staaten" (Leipz. [illegible] Regelung des Feinge[illegible] waaren" (1886), „Die [illegible] England und Wales [illegible] sicherung in den [illegible] 1895).

Bodin, *Jean*, [illegible] boren te Angers [illegible] rechten en verkreeg [illegible] praktijk. In 1551 [illegible] hij het vertrouwen [illegible] mate verwierf. [illegible] schriften gunstig [illegible] laten, ontkwam hij [illegible] welen van den Bartho[illegible] vervolgens een [illegible] fen en zorgde, dat [illegible] vrede en gewetens[illegible] zijn boek „De la r[illegible] voorstander der [illegible] narchie. In 1584 [illegible]

afgewezen en als een ket-
r echter onderwierp hij zich
:tierf in 1596 te Laon aan
ı merkwaardig handschrift
[eptaplomeres de rerum su-
is" (uitgegeven door *L. No-*
j de aanhangers van 7 ver-
schappen laat disputeeren,
allen recht hebben van be-
· wetten van den Staat, van
l ongeschonden laten. Eerst
uer een verslag gegeven van
ragmenten uit medegedeeld.
jn zijn overige geschriften:
n historiarum cognitionem"
aturae theatrum" (1596 ; in
: „Paradoxes, doctes et excel-
vertu" (1604).
boren te Saumur in 1795, was
ı Afgevaardigden en overleed
:n schets der geschiedenis van
ınd en staatkundige beschou-
enwoordigende lichamen uit-

en Italiaansch staathuishoud-
een ijverig beoefenaar der sta-
:n te Milaan, den 12den Octo-
erde te Pavia en te Pisa in de
ch vervolgens naar het buiten-
keer in 1864 werd hij hoog-
ıuishoudkunde aan de techni-
orno, vervolgens aan die te Mi-
fessor in de statistiek en han-
de hoogere handelsschool te
estri, de stichter van het sta-
Italië, in 1872 overleed, werd
evolgd, waarna deze zich naar
behoeve der internationale sta-
„Statistique internationale des
1876). Verder schreef hij: „Sag-
esterno terrestre e marittimo
(1865), „Sui documenti statis-
lia" (1867), „Dei rapporti della
mia politica e colle altre scienze
Saggio di bibliografia statistica
, 1885). Sedert 1886 geeft hij
Institut International de Sta-
:73 het „Annuario statistico ita-

distrikt der afdeeling Kendal
Semarang op Java. Het heeft
an 355 v. km. en wordt inge-
.W. hellingen van den Oenga-
ıntende koffiegronden vormen.
ments koffietuinen en particu-
ıemingen. Enkele ondernemers
De gelijknamige hoofdplaats is
en controleur.
Oszip Maximowitsj, een beoe-
che letterkunde en geboren in
ernement Poltawa, bezocht de
oskou en schreef in 1837: „Over
r Slavische stammen". Nadat hij
ring gereisd had in de Slavische
ıj hoogleeraar aan de academie
ieeft een nieuwe uitgave gele-
rhandelingen" (Ctenija) van het
r Russische Geschiedenis en oud-
heden te Moskou (1846—1849 en 1858—1877). Verder schreef hij: „Over den tijd, waarin het Slavische schrift is ontstaan" (1855), en overleed in September 1877.

Bodjo-negoro is een onderdistrikt in de residentie Bantam op Java en heeft een gelijknamige hoofdplaats. Deze laatste ligt aan de Bantambaai en is een vrij belangrijke visschersplaats. In hare nabijheid verheft zich de heuvel, welke meermalen als verzamelplaats van geestdrijvers en uitgangspunt van opstanden heeft gediend.

Bodjonegoro vormt de Z.O. afdeeling der Javaansche residentie Rembang. Zij beslaat een oppervlakte van 2508 v. km., wordt in het W. en N. begrensd door de Solorivier en in het Z. van de residenties Madioen en Kediri gescheiden door het middelste Kalkgebergte, dat zich hier in den Goenoeng Pandan tot 900 m. verheft. De naar het N. hellende bodem is zeer geschikt voor de teelt van padie, welke in groote hoeveelheden langs de Solo naar Soerabaja wordt uitgevoerd. De vroeger hier bloeiende particuliere tabakscultuur is te niet gegaan.

Bodjong is een buitenwijk van de hoofdplaats Samarang der gelijknamige Javaansche residentie. Met de eigenlijke stad is zij verbonden door den Bodjongschen weg, een mooie laan met tal van door Europeanen bewoonde villa's. Aan het einde van dien weg ligt het residentiehuis, vroeger de zetel van den gouverneur van Java's Oostkust. Verder woont er de generaal-commandant der tweede militaire afdeeling.

Bodley, *Sir Thomas*, een Engelsch staatsman en geleerde, werd geboren te Exeter, den 2den Maart 1544. Om aan de vervolgingen van koningin *Maria* te ontkomen, nam hij met zijn ouders de wijk naar Duitschland en van daar naar Genève, en keerde eerst na de troonsbeklimming van *Elizabeth* terug. Nadat hij te Oxford gestudeerd en onderscheiden landen van Europa bezocht had, werd hij door *Elizabeth* met belangrijke zendingen belast, vooral naar Denemarken, Frankrijk en Nederland. In 1596 nam hij zijn ontslag en begaf zich naar Oxford, waar hij zijn tijd en zijn geld besteedde aan de uitbreiding der bibliotheek, naar hem „de Bodleyaansche" genaamd. Hij overleed den 28sten Januari 1613. Men zegt, dat hij 200.000 pond sterling aan die boekerij besteed heeft, terwijl hij bij uiterste wilsbeschikking een aanzienlijk kapitaal vaststelde tot bezoldiging van den bibliothecaris en van de bedienden.

Bodmer, *Johann Jacob*, een Zwitsersch dichter en letterkundige, werd geboren te Greifensee bij Zürich, den 19den Juli 1698. Door de sombere gestrengheid van de toenmalige godgeleerdheid afgeschrikt van het vaderlijk beroep van predikant, gevoelde hij zich sterk aangetrokken door de Grieksche en Romeinsche schrijvers. Zijn vader plaatste hem daarna op een fabriek, maar het bleek, dat hij voor het koopmansbedrijf weinig geschiktheid bezat. Hij keerde naar Zürich terug, en de treurige toestand der Duitsche letterkunde spoorde hem aan, om met eenige vrienden als haar hervormer op te treden. Daartoe gaf hij de „Discoursen der Mahlern" uit, een weekblad, waarin hij de dichters van dien tijd aan een scherpe beoordeeling onderwierp. Zijn beschouwingen verwekten groot opzien, en in 1725 werd hem te Zürich

een leerstoel geopend voor vaderlandsche geschiedenis. Bij zijn kunst-theoretische studiën vond hij in *Breitinger* een medewerkend vriend. Daar *Gottsched* (zie aldaar) te Leipzig zich aan het hoofd zijner tegenstanders plaatste, ontstond er een geleerde pennestrijd, die grooten invloed had op de ontwikkeling der Duitsche letterkunde.

Bodmer werd in 1735 lid van den Grooten Raad en bevorderde met alle kracht de belangen van zijn vaderland. Hij overleed den 2den Januari 1783, onderscheiden geschriften in proza en poëzie nalatend, zooals: een vertaling van het „Verloren Paradijs" van *Milton*, „Vom dem Einflusz und Gebrauche der Einbildungskraft zur Ausbesserung des Geschmacks", Von dem Wunderbaren in der Poesie" (1740), „Kritische Betrachtungen über die poetischen Gemälde der Dichter" (1741), „Noah" (1750, later „Noachide" genoemd), „Jacob und Joseph" (1751), de „Sündflut" (1755), „Marcus Brutus" (1768), „Wilhelm Tell" (1775), een vertaling van de „Ilias" en de „Odyssee" van *Homerus* en van de „Argonauten" van *Apollonius*, „Kritische Briefe" (1746), „Neue kritische Briefe" (1749), „Proben der alten schwäbischen Poesie des 13 Jahrhunderts" (1748), „Fabeln aus den Zeiten der Minnesinger" (1757), „Kriemhildens Rache" (2de deel van het Nibelungenlied) en „Die Klage" (1757), de zoogenaamde Manesseschen „Sammlung von Minnesingern" (1758, 2 dln.), enz.

Bodmer, *Georg*, een Zwitsersch werktuigkundige, werd geboren te Zürich, den 6den December 1786. Hij legde reeds als leerling een ongemeene bekwaamheid aan den dag, verbeterde de machine voor de katoenspinnerij en bezat weldra te Küsznacht in Zwitserland een machinefabriek, waar in 1808 de eerste van achteren te laden kanonnen werden gegoten. In 1816 werd hij kapitein bij de artillerie, terwijl hij tevens het opzicht had over eenige werkplaatsen. In 1822 keerde hij naar Zwitserland terug, maar vestigde zich twee jaren later te Manchester in Engeland, waar hij een fabriek stichtte ter vervaardiging en verbetering van werktuigen. Gedurende een tijdperk van 20 jaren verkreeg hij door zijn scherpzinnigheid en zijn onvermoeiden ijver octrooi voor meer dan 80 verschillende werktuigen, die thans grootendeels gebruikt worden. In 1847 vertrok hij naar Weenen, waar hij bij het leggen van spoorwegen, vooral van dien over den Semmering, werkzaam was. In 1850 kwam hij te Lanzendorf, in de nabijheid dier stad, aan het hoofd van een machinefabriek, bestuurde deze een reeks van jaren en overleed te Zürich, den 29sten Mei 1864.

Bodoni, *Giambattista*, een Italiaansch stempelsnijder en een der beste boekdrukkers van de 18de eeuw, werd geboren den 16den Februari 1740 te Saluzzo in Piëmont, waar zijn vader een drukkerij bezat. In zijn jeugd legde hij zich toe op het houtsnijden en begaf zich in 1758 naar Rome, waar hij zetter werd in de drukkerij der Propaganda. Hij maakte, op raad der directeuren, zich bekend met de Oostersche talen, om ook in deze te kunnen drukken, en was juist gereed om zich naar Engeland te begeven, toen *Ferdinand*, hertog van Parma, hem aan een pas gestichte drukkerij verbond. Binnen korten tijd werd deze inrichting onder zijn bestuur een der voornaamste van Europa. Zijn verdiensten werden dan ook algemeen erkend

en op een schitter[illegible]
143 alfabet's [illegible]
en daarenboven [illegible]
Toch zijn de [illegible]
weerwil van de [illegible]
nauwkeurig. Tot [illegible]
behooren een „Ilias" [illegible]
tio dominica in [illegible]
characteribus [illegible]
den 20sten (29sten, [illegible]

Bodrog is de [illegible]
in N.O. Hongarije. [illegible]
Zemplin uit de [illegible]
Ung, Laborcza en [illegible]
Theisz. Het [illegible]
en de beneden Bodrog [illegible]

Bodt, *Jan de*, [illegible]
werd in 1670 te Par[illegible]
leerling van *Françoi*[illegible]
opheffing van het [illegible]
naar ons land. Hier [illegible]
tenkorps, begeleidde [illegible]
geland, waar hij kap[illegible]
het ingenieurscorps [illegible]
naar Berlijn, waar [illegible]
mede den bouw van [illegible]
Wezel bouwde hij [illegible]
hij in Saksischen [illegible]
neraal der infanterie [illegible]
hij de verbouwing [illegible]
stierf aldaar, den [illegible]
een vertegenwoordiger [illegible]

Bödtcher, *Lud*[illegible]
boren te Kopenhagen [illegible]
zocht de universiteit [illegible]
ruimen tijd te Rom[illegible]
keer met *Thorwaldsen* [illegible]
hij zich aan de [illegible]
leed in 1874. Zijn [illegible]
ten zijn van vreugde [illegible]
leven vervuld. Een [illegible]
aeldre og nyere [illegible]
een biografie door [illegible]
1878.

Boë, *Frans de* [illegible]
naam van *Sylvius*, [illegible]
ver, die in 1641 te [illegible]
te Amsterdam [illegible]
tot hoogleeraar te [illegible]
Hij schreef eenige [illegible]
inhoud, zooals „[illegible]
cas" (Amsterdam, 16[illegible]
idea nova" (Leiden, 16[illegible]
gezamenlijk eerst te [illegible]
laatst te Genève in 1[illegible]
schenen.

Boea is een van [illegible]
waaruit de onderaf[illegible]
de afdeeling Tanah [illegible]
sche Bovenlanden [illegible]
De gelijknamige [illegible]
controleur en ligt [illegible]
Fort van der Capellen [illegible]
een der mooiste van [illegible]
plaats ligt een uitge[illegible]

Boea Kepajong [illegible]
is een Britsch-Indische [illegible]
milie der *Sterculiaceae* [illegible]

BOEDAPEST.

Digitized by Google

t. bij welker openspringen blootgelegd, doch aan de Groote hoeveelheden van t Siam in Nederlandsch Een aftreksel van de ge- l der zaadhuid gewonnen, ers tegen bloedspuwingen

teres Isora L.) is een hees- Sterculiaceae, welke op de ische eilanden Java en Ti- sch-Indië wordt aangetrof- s was de vrucht een goed ook nu komt deze in de og voor. De bast levert een eschikt voor het vervaar- ve zakken.

, ridder, geboren in de eer- , heeft een belangrijk deel te Kampen. Hij verzette de nieuwe bisschoppelijke hij niet tegen Spanje wilde eeste gematigdheid in acht ler Hervorming. Door zijn 1568 te Kampen met ge- dat hij er de bezetting deed siteur *Quarre* werd er met id bejegend, zoodat hij geen geschiedde vooral op aan- ij herhaling werd hij in het Brussel afgevaardigd, ver- van Kampen benoemd. et jaar 1580 overleden te niek vervaardigd van de n, van de vorsten van Gelre op *Karel V*. Het eerste eschreven, wordt te Kam- iet tweede deel zijn alleen

len, geboren te Zutfen in iden in de rechten, trad in Jezuïeten, werd priester den 19den Februari 1622, erken nalatend.

eodoor Johan, baron *van*, chen dienst, werd geboren Februari 1750. Hij trad in rd kapitein. In 1795 was t leger van generaal *Piche-* aar werd hij generaal-ma- aafsche republiek en met de *van Zuylen van Nyevelt* atie van het Bataafsche bij de divisie *Daendels* en *monceau*. In 1803 werd hij in 1807 organiseerde hij op *wijk* het Zeeuwsche legioen. Hoog Militair Gerechtshof overleed den 2den Juli 1830.

erardus Iman, baron *van*, gaande en eveneens een Ne- Hij werd geboren te Breda, 1, trad in 1795 in dienst, luitenant en streed in 1799 Holland, waar een geweer- erwondde. In 1810 werd hij plaatst en woonde de veld- Rusland, Duitschland en Frankrijk. *Napoleon* benoemde hem tot ridder van het Legioen van Eer en tot luitenant-kolonel. Na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid werd hij in zijn vorigen rang geplaatst, in 1825 tot generaal-majoor bevorderd, en bij het uitbarsten van den Belgischen opstand bevond hij zich als provinciaal commandant te Luik. Wegens zijn uitmuntende diensten werd hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en van de Militaire Willemsorde derde klasse. In 1839 gepensionneerd, bewoonde hij het buitenverblijf Langenhorst bij Delden en overleed den 23sten Februari 1841.

Boedapest (zie het plan) is van de hoofd- en residentiestad van Hongarije. Zij ligt 96—105 m. boven den zeespiegel, op 47°25—47°35′ N.Br. en 19°5′O.L. in het punt van samenkomst van een groot aantal belangrijke spoorweglijnen, aan beide zijden van den Donau, wiens bed zich aan den voet van den Blocksberg van 950 tot op 300 m. vernauwt. Boedapest bestaat uit de in 1872 vereenigde steden Ofen (Boeda) en Pest, benevens Oud-Ofen en het Margarethaeiland. Ofen verheft zich aan den rechter Donauoever op de laatste uitloopers van het Hongaarsche middelgebergte, Pest strekt zich links van de rivier naar het O. toe uit. De gemiddelde jaarlijksche temperatuur bedraagt er 10° C. (Januari —3,9° C., Juli + 22,2° C.); de jaarlijksche neerslag is 683 mm.

Boedapest is in 10 distrikten (kerület) met de volgende stadsdeelen verdeeld. Aan de zijde van Boeda ligt de Vesting (Vár), namelijk de koninklijke burcht en het 1ste distrikt op het 70 m. hoog plateau van den Vestingberg; verder naar het W. ligt de landelijke Christinastad, naar het Z. verheft zich — door een laagte, waarin de Taban of Raizenstad, gescheiden — de 224 m. hooge Blocksberg (Gerhardsberg), met de in 1852 gebouwde, thans verlaten citadel. 2. Tusschen den Vestingsberg en den Donau ligt de Waterstad (Viziváros), verder noordelijk de Landstraat (Országút) met het beneden Neustift (Ujlak). 3. Het boven Neustift en Oud-Ofen (O-Buda). Aan de zijde van Pest: 4. De Binnenstad (Belváros), het oudste gedeelte der stad Pest. Hierom groepeeren zich in den vorm van een halven cirkel de overige stadsdeelen. 5. Naar het N. de Leopoldstad (Lipótvaros), het centrum van den groothandel. 6. In het O. de Theresiastad (Terézváros) van het Wester-station tot aan de Koningsstraat en 7. de Elizabethstad (Erzsébetváros) tot aan de Kerepeserstraat. 8. In het Z.O. de Jozefstad (Józsefváros) en 9. de Fransstad (Ferenczváros). Verder terug naar het O. ligt 10. de Steinbruch en de villa-wijk Extravillan.

Het oude Pest en Ofen hebben sedert 1867 een geheele omwenteling ondergaan; van de 16.087 gebouwen (1901) zijn meer dan 12000 in de jongste bouwperiode (1870—1898) ontstaan. Aan de zijde van Ofen dienen vooral de nieuwe kadeaanleg, de naar de vesting voerende Albrechtstraat en het door arcaden omgeven Fischerbolwerk benevens de Mathiaskerk vermelding. In de Vesting bevindt zich het Drieëenheidsplein, het Paradeplein, het St. George-plein en het Burchtplein. In de beneden staddeelen moeten

het Bommen- en het Pottebakkersplein, achter de Vesting de groote Weide (Hongaarsch: Bloedveld) genoemd worden, waar de militaire oefeningen en parades plaats hebben. Aan de zijde van Pest zijn vooreerst de 4500 m. lange Donaukaden te vermelden (de Rudolf-, Frans Jozefkade met Corso en Csepelkade). De stadsdeelen van Pest worden tegenwoordig door twee breede singels ingesloten. De binnenste singel bestaat uit de Waitzener-, Karls-, Museum- en Douanesingel; de buitenste of groote singel uit de Leopold-, Theresia-, Elizabeth-, Jozef- en Franssingel. Beide singels worden door verscheiden straten, die straalvormig van het middenste gedeelte der stad uitloopen, doorsneden, waaronder de Andrassystraat, 2,3 km. lang en 34—46 m. breed. Van de binnenstad tot aan het Oosterstation loopt de Kerepeserstraat. In de binnenstad moet de verbreede Kossuthstraat genoemd worden (vroeger Hatvanergasse genaamd), die zich als een verlenging van de Kerepeserstraat tot aan den Donau uitstrekt. Vervolgens de Kroonprins-, Waitzener-, Dorothea- en Badstraat, waarvan de Waitzenerstraat tot voor kort als uitsluitende zetel der groote winkels en magazijnen en als corso der elegante wereld gold.

Onder de pleinen dienen vooral vermelding: het Frans-Jozefplein (waar zich in 1867 de kroningsheuvel bevond), het Redouten-, het Schwuren het Douaneplein. In het IV^de^ distrikt bevinden zich het met plantsoenen versierde Jozef- en Elizabethplein, verder het Deak- en het Stadhuisplein, het Gisela-, het Serviten-, het Franceskaner-, het Universiteits- en het Calvijnplein. Het V^de^ distrikt bezit sedert korten tijd het cirkelvormige Vrijheidsplein. In het VII^de^ en VIII^ste^ distrikt bevinden zich het ruime Hunyadi-, het Stephanus- en het Rákócziplein.

Over den Donau voeren in het stadsgebied de door *Clark* van 1838—1849 gebouwde, 384 m. lange en 12 m. breede, op twee granieten middenpijlers rustende kettingbrug (Lánczhid). Ten N. hiervan bevindt zich de van 1872—1876 gebouwde Margarethabrug, 576 m. lang, 16,7 m. breed, waarvan sedert 1900 een verbindingsbrug naar de zuidpunt van het nabijgelegen Margarethaeiland voert. In 1896 werd de Frans-Jozefbrug (naar de plannen van *Feketeházy*, gebouwd) geopend, die op twee pijlers rustend, den Donau tusschen het Douaneplein en het Blocksbad overschrijdt; zij bezit een lengte van 331 m. en is 17,3 m. breed. De Elizabethbrug overspant den stroom tusschen het Schwurplein en het Raizenbad zonder pijlers met één boogopening van 290 m. Eindelijk moeten nog de spoorbrug, ten zuiden van Boedapest, genoemd worden, alsmede de spoorbrug van den Graner lokaalspoorweg, die van Pest naar Oud-Ofen voert. Onder den Vestingsberg werd van 1853—1855 door *Clark* de 350 m. lange tunnel aangelegd, die, in de as der kettingbrug vallend, Pest en Waterstad met Christinenstad bindt.

Van de kerkelijke gebouwen moet vooral genoemd worden de Matthiaskerk of Mariakerk, uit den tijd van *Bela IV*, onlangs door *Fr. Schulek* in Gotischen stijl gerestaureerd, waarin *Frans Jozef* gekroond werd. Verder de Garnizoens- en de nieuwe Hervormde kerk en de moskee met

het graf van
Aan de zijde van
kerk der stad
Kray (gestorven
poldstad bezit een
hoog). Verder
siteits-, de Frans-
Gotische kerk der
de door *Ybl* in
kerk der Fransstad
Steinbrucher kerk
Heilige Hart van
kerk (1903) en de
gelsveld (1899).
lieke vindt men
vormde-, 2 Evang
Anglikaansche kerk
pels (een derde
bouw).

Van de profane
vooral de koninklijke
een trotsch gebouw
tijd van *Maria The*
werd hij volgens
verbouwd. Onder de
phanuszaal, de
meld worden. In
kapel) wordt de
Stephanus, in een
lige kroon en de
beneden stadsdeelen
redoute en de in
bouwen van den
tion. Aan de zijde
V^de^ district, dicht
gebouw, volgens de
Gotischen stijl, met
oppervlakte van 17
heeft een lengte van
een hoogte van 96
292 standbeelden
sieren. Tegenover
Paleis van Justitie
naissancestijl. Daar
het ministerie van
derop het paleis van
(met cellulaire
Oostenrijksche
gebouwen rondom
de nieuwe beurs
der Kamer van K
Meinig); verder het
gebouw der Leopold
en dicht bij de
gaarsche academie
pen van *Stüler* en
distrikt treft men
wegend in Moors
gebouw (met
Koch en *Skalnitzky*
en telegrafie, de
Martinelli gebouwd
1900) (in plaats van
als centraal-stadhuis
mitaathuis en het
versiteit. In het
Wester-station, in
lijke opera (van

. het oude kunstenaarshuis
het VIIde distrikt liggen op
: meeste monumentale ge-
New Yorker Verzekerings-
VIIIste distrikt, de zooge-
, liggen de oude technische
nale museum (met een mooi
e Parlementsgebouw, tal-
i en ziekenhuizen der uni-
e distrikt verheft zich het
hoofdbelastingkantoor, de
r *Petz*), het museum voor
Lechner-Pártos); verder
levators, het slachthuis en
nuwe kazernen liggen alle
der stad.
ıeft zich het Honvedstand-
. de helling van den Blocks-
van den heiligen *Gerhard*,
: in de nabijheid van de ket-
e standbeeld van *Deák* en
n *Jos. Eötvös* (beide van *Hus-*
mie het mislukte standbeeld
Stef. Széchenyi (van *Engel*),
ı geschiedschrijver *Salomon*
ge *G. Szarvas*. Het stand-
n *Jozef* (van *Halbig*) ver-
dat van den dichter *Petöfi*
Irany van *Strobl* afkomstig.
ınd worden het ruiterstand-
Andrássy (ten zuiden van
Millenniums monument (in
de 10 op kosten van *Frans*
andbeelden, waaronder het
ıeiligen *Gebhard*, van *Jo-*
, *Nik. Zrínyi, P. Pázmány*,
. *Bethlen*. Voor het Ooster-
ıet standbeeld van den mi-
aros (van *Széchi*). De Da-
siert het Calvijn-plein, ter-
tandbeelden, zooals van kei-
rins ***Eugenius van Savoye***

ıen vindt men in Boedapest
in Ofen den Burchttuin, de
ille (op de vroegere wallen)
op den Blocksberg. Aan de
n tevens genoemd worden:
Jozefpromenade, dan in het
ıseumtuin, de Orczy-, de bo-
ijk het volkspark. De plaats,
əfst in zijn ledigen tijd ver-
ıchje (Városliget), met een
cus en hôtels. Hier hadden
zen van 1885 en 1896 plaats.
ıoet vooral het Kerepeser-
rden, dat het mausoleum van
ı 1849 gefusilleerden graaf
raf van *Kossuth* bevat. Ook
rany, *Vörösmarty* en vele
ars bevinden zich hier. Het
ntrale kerkhof ligt bij Ke-

als gemeente een gebied van
Januari 1901 bedroeg de be-
ı, met het garnizoen 732.322
)fen ruim 120.000, in Pest
ıiervan waren 578.458 Magyaren (79 %), 104.520 Duitschers (14,2 %), 25.168 Slowaken (3,4 %) en 24.176 andere bewoners (3,3 %). Naar den godsdienst telde men 445.023 Roomsch-Katholieken, 38.811 Evangelischen, die de Augsburgsche confessie en 67.319, die de Helvetische confessie belijden, 168.985 Israëlieten en 12.184 belijders van andere godsdiensten.

De voornaamste tak van nijverheid is er de meelbereiding; in 1902 leverden 11 molens ongeveer 7,7 millioen centenaars meel. In de tweede plaats worden er machines vervaardigd, vooral landbouwwerktuigen en locomotieven. Verder heeft men er groote ijzergieterijen, scheepsbouw, bierbrouwerijen, spiritusfabrieken, staats tabak- en sigarenfabrieken, steenbakkerijen en groote boekdrukkerijen, alsmede fabrieken voor chemische produkten, kunstmest, olie- en petroleumraffinaderijen, zeepfabrieken, ververijen, enz.

De voornaamste invoerartikelen zijn: koren, hout, levensmiddelen en steenkool. De handel in varkens (1900 nog 194 000 stuks) is sterk achteruitgegaan. Talrijke spoorlijnen gaan van Boedapest in verschillende richtingen uit. Van het Ofener Kettingbrugplein voert een kabelspoorweg op den Vestingberg; naar den Schwabenberg gaat een tandradspoorweg. De ondergrondsche spoorweg van het Giselaplein tot in het Stadsboschje heeft een lengte van meer dan 3 km. De in 1889 aangelegde ceintuurbaan verbindt de aan den omtrek der stad gelegen fabrieken met den staatsspoorweg. De trams worden door electriciteit bewogen. Het omnibusverkeer is onbelangrijk. Tusschen de beide Donauoevers en het Margaretaeiland, Oud-Ofen en Nieuw-Pest wordt het verkeer onderhouden door stoombooten. Boedapest is de voornaamste stapelplaats der Donau-scheepvaartmaatschappij. In de beide ijsvrije winterhavens van Oud-Ofen overwinteren gewoonlijk ongeveer 570 schepen. Aan de noordpunt van het Cspeleleiland zal bovendien een groote winterhaven aangelegd worden. Boedapest bezit een stedelijk telefoonnet en verder heeft het telefoonverbindingen met Fiume, Weenen, Berlijn en Londen.

Van de liefdadige instellingen en ziekenhuizen zijn de voornaamste: de krankzinnigengestichten op het Leopoldsveld (in Ofen) en op het Engelsveld; de stedelijke hospitalen (waaronder het in 1798 gebouwde Rochushospitaal, het Stephanus-, Johannes-, Margit- en Ladislaushospitaal), het hospitaal van het Roode Kruis, de polikliniek, het hospitaal voor ongeneeslijke zieken, 4 weeshuizen, 2 armenhuizen, een blindeninstituut, een Honvedasyl, het Franz-Josefhuis voor onderwijzers, en het tehuis voor onderwijzeressen „Otthon", benevens talrijke particuliere geneeskundige inrichtingen en sanatoriën; bovendien bezit de stad een reddingsmaatschappij.

Badinrichtingen bezit Boedapest in groot aantal. Aan de zijde van Ofen het Keizerbad (Császárfürdö) met 11 zwavelbronnen van 28—65°, het Lucasbad, beide van Turkschen oorsprong (26—60°). Beide badplaatsen bezitten ook modderbaden. Daarentegen behooren het Raizenbad (Ráczfürdö, 43°), het Bruckbad (Ruda fürdö, 45°) en het wegens den bouw van de Schwurplatzbrug verplaatste Blocksbad (Sárosfürdö) tot de kalk-

houdende thermen. De baden werden in 1890 bezocht door 341.000 personen. In dit getal zijn ook de bezoekers van het zwavelbad op het Margarethaeiland (43°) en die van het artesische bad op het Palatinaeiland (74°) begrepen. Te midden der ruïnen van Aquincum ligt het „Romeinsche bad" (27°), aan den Lágymányos en in den Kelenföld (ten zuiden van den Blocksberg) bitterzoutbronnen (Hunyadi-, Rákóczibron). De stad ontvangt gefiltreerd Donauwater door de waterwerken van Káposztás—Megyer en die op het St. Endreereiland. De Ofener wijken worden van water voorzien door het waterwerk aan den voet van den Schwabenberg. De gezondheidstoestand is in den laatsten tijd veel verbeterd.

Van de inrichtingen van onderwijs bekleedt de universiteit de eerste plaats. Zij is verdeeld in 4 faculteiten. De universiteitsbibliotheek telt 227.000 deelen benevens vele manuscripten (Hongarica). Het Jozefspolitechnicum, waarvoor een nieuw gebouw op het Lágymányos opgericht is, telt 5 faculteiten. Het Ludoviceum dient als militaire academie van het Honvedleger. Aan middelbare scholen bezit Boedapest 11 gymnasia en 6 hoogere burgerscholen. Verder treft men er een gymnasium voor meisjes, 21 burgerscholen, 208 lagere scholen en 42 kinderbewaarscholen, verscheiden handelsscholen, een Roomsch-Katholiek Centraal-seminarium, een Hervormd-theologisch college, 3 voorbereidingsscholen, een landsinstituut voor rabbijnen, 3 koninklijke scholen voor schilder- en beeldhouwkunst, een landsacademie voor muziek en tooneelspel, een school voor glasschilderkunst, een school voor kunstnijverheid, enz. aan. Het in 1802 door graaf *Franz Széchenyi* gestichte Nationaal museum bevat een galerij van moderne schilderijen, een ethnografische en een natuur-historische verzameling, de Aziatische verzamelingen van graaf *Eugen Zichy* (een ander deel bevindt zich in het paleis in de Rozenstraat), een kabinet van munten en antieke voorwerpen, de Deákkamer en een bibliotheek met 826.000 deelen (meest Hongaria). De Hongaarsche academie bezit een bibliotheek van 62.000 deelen, verder de in 1875 aangekochte Eszterházygalerij met 800 schilderijen (6 Murillo's), een kostbare verzameling van kopergravures en handteekeningen (60.000 bladen) en de Goethekamer. De historische landsgalerij bevindt zich in den Burchtbazar. Verder moeten genoemd worden het nieuwe gebouw der geologische Landesanstalt en het Landsmuseum voor beeldende kunsten (in aanbouw). Tot de letterkundige genootschappen behooren het in 1830 gestichte Kisfaludi- en het Petöfigenootschap en de vereeniging van St.-Stephanus, tot de wetenschappelijke het genootschap der Hongaarsche geneeskundigen, der natuur-onderzoekers (met 8000 leden), het historisch, geografisch, ethnografisch, geologisch en archeologisch genootschap. Verder verdient de landbouwvereeniging (Köztelek) vermelding. In 1900 verschenen in Boedapest 225 tijdschriften, waaronder 198 Hongaarsche, benevens 22 Hongaarsche en 14 Duitsche staatkundige dagbladen. Boedapest bezit 8 schouwburgen en 2 zomertheaters. De eenige Duitsche schouwburg brandde in 1887 af. Op muzikaal gebied staan de concerten van het Philharmonisch genootschap bovenaan.

Boedapest is ...
rijksdag, van de ...
hooge regeeringsc...
het ook de zetel ...
renden vorst-primaa...
tholiek generaal ...
tersch bisdom, van ...
dent-generaal, een ...
van 23 consulaten. ...
in 1872 nieuw ...
1902 bedroegen ...
36,6, de inkomsten ...
lioen kronen. ...
vermogen der stad ...
200 millioen kronen ...

Onder de uitspanni...
sen in den omtrek ...
het aan aartshertog ...
behoorend, per ...
de Margarethabru...
bare Margarethaeil...
km. lang met ...
villa's en kloosters ...
de heilige *Margar*...
woonde). Het Ofen...
gelegen plekje ...
la's bedekten Schw...
m.), met een ...
van de Auwinkel ...
denberg. Verder ...
Maria Einsiedel. ...
Donau; aan de ...
fabrieken en scheeps...
Fóth (met kasteel ...
prachtige Gödöllö ...
montor en Tétény ...

Van den oorspro...
dan dat op de plaats ...
en Oud-Ofen een ...
plaats der Keltische ...
nen legden hier een ...
cum geheeten, die ...
nenkoning *Attila* ...
naam der beide ...
regel van den ...
nende Slaven ...
oven) afgeleid. ...
veraar des lands ...
nog aanwezig ...
der de Arpaden ...
grootendeels Duitsc...
ter opkomende Pest ...
van Bulgaarsche ...
woond werd. In ...
ren verwoest, ...
Pest, door *Béla IV* ...
tevens in Ofen ...
sidentie verplaatste ...
keerde Ofen in een ...
onder *Lodewijk den* ...
vrijheidsbrief, ...
— en onder *Sigismund* ...
liet opbouwen en ...
oprichtte. *Matthias* ...
heel verbouwen. ...
richtte een hooge...
Pest als Ofen. ...
noemde stad ...

pij der Turken ten gevolge.
eeds in 1526 een deel van
den burcht aan *Joh. Zá-*
1527 voor *Ferdinand I*
1529 kwam de vesting we-
ápolya. In 1541 maakte *Soe-*
van de stad en de vesting
tijd bleef Ofen 145 jaren
Turken, was wel is waar
ja en bezat een aanzienlijke
l hoe langer hoe meer. Ten-
chtelooze belegeringen van
51, 1598—1599, 1602, 1684)
uit, ging ook laatstgenoemde
n telde niet meer dan 278
rijdde *Karel van Lotharin-*
nber 1686) beide steden van
eopold I hernieuwde het pri-
s vrije stad (1703); onder
en de nieuw gevormde hoog-
eges gedeeltelijk naar Ofen
Pest de prachtige Invalie-
zerne) werd gebouwd. *Maria*
uwe Ofener kasteel bouwen.
gens de universiteit (uit Tir-
k verbond zij beide steden
Jozef II stichtte in Pest een
laatste de universiteit van
og meer bloeide Pest onder
van 1825—1848 (nationaal
, technicum, Stadsboschje,
ook graaf *Stephanus Széché-*
r de stad gedaan. Toch had
er veel van overstroomingen
lijden. In 1847 verlegde de
ag (van Preszburg) den zetel
jksdag en van het eerste ver-
sterie naar Pest, dat na het
utie tegelijkertijd de zetel
ale landsregeering. Den 4^den^
et *Kossuth* met de Honveds
uari trok *Windischgrätz* de
ligde er den staat van beleg
24sten April moesten de Oos-
laten, die *Dembinski* bezette,
Ofen nog in de handen der
Nu begon *Gorgey* van den
chwabenberg uit de vesting te
or *Hentzi* wraak nam door
en. Den 21sten Mei 1849 na-
na dappere verdediging der
tormenderband in, waarbij ook
1^den^ Juli 1849 werd de ves-
gemakkelijk weder veroverd
rijkers teruggegeven, die ook
het herstel der constitutie en
ans Jozef I (1867) verkreeg
n den Rijksdag (1872) onder
dapest vereenigde dubbelstad
Oud-Ofen), als hoofd- en re-
landen der Hongaarsche kroon,
e beteekenis, werd met Wee-
gesteld en vormde meer en
ands. Tegelijkertijd begon van-
gscolleges en de onderwijs-
d de Magyariseering der be-
erd er een landstentoonstelling,
le Millenniumstentoonstelling,
ter herinnering aan het duizendjarig bestaan der stad, in 1898 een internationale tentoonstelling voor hygiëne, volksvoeding, legerverzorging, sport, enz. gehouden.

Boeddha, d. i. een verlichte, een wijze, is volgens de Boeddhistische dogmatiek een menschelijk wezen, begaafd met onfeilbare kennis. Die kennis heeft hij verkregen doordat hij in een reeks van wedergeboorten als Bodhisattwa op volmaakte wijze zulke deugden als liefdadigheid, zelfopoffering en waarheidsliefde beoefend heeft. Is hij, na die loopbaan doorloopen te hebben, tot Boeddha gerijpt, dan predikt hij zijn heilleer, den Dharma, aan alle schepselen en wordt zoodoende de verlosser van allen, die door te leven volgens zijn voorschriften, verlost worden van de ellende van den Sansâra of het wereldsch bestaan, en het Nirwâna bereiken. Onnoemlijk vele Boeddha's zijn reeds verschenen; de Boeddha van het tegenwoordige tijdperk is *Gautama Boeddha*, ook bekend als *S'âkja* of *S'âkjamoeni*, die volgens de overlevering der zuidelijke Boeddhisten in de 6de eeuw vóór Chr. leefde, terwijl de noordelijke hem een eeuw later stellen. De legende verhaalt, dat hij uit den hemel als Bodhisattwa neerdaalde in den schoot van *Mâjâ*, gemalin van *S'oeddhodana*, koning der S'âkja's te Kapilawastoe, in Nepâl, en op wonderdadige wijze geboren werd. Hij ontving den naam van *Siddhârtha* of *Sarwârthasiddha* en werd opgevoed in al de weelde van een koningshof. Daar de waarzeggers bij zijn geboorte voorspeld hadden dat hij òf een wereldheerscher, òf een Boeddha zou worden, en de koning wilde voorkomen, dat de prins ooit lust zou bekomen de wereld te verzaken, werden alle voorzorgen genomen, opdat de Bodhisattwa de nietigheid en ellende van het wereldsch bestaan niet zou leeren kennen. Doch te vergeefs. Eens, terwijl de prins met zijn wagenmenner *Tsjhandaka* uitgereden was, zag hij voor het eerst van zijn leven een onder den last des ouderdoms gebogen man. Kort daarop aanschouwde hij bij een dergelijke gelegenheid een ziek mensch; een derde maal een lijkstoet. Dit alles vervulde hem met angst en droefheid. Een vierde maal zag hij een monnik. Verrukt over dit gezicht, begreep hij dat het middel om aan de rampen des levens te ontsnappen was: de wereld te verzaken. Op zekeren nacht, juist toen hem bij zijn vrouw *Jas'odharâ* een zoon, *Râhoela*, geboren was, ontvlood hij op zijn paard *Kanthaka* het paleis en de stad. Buiten gekomen ontdeed hij zich van zijn prachtig gewaad, sneed de haren af en ging het leven leiden van een asceet. Van zijn 29ste tot zijn 35ste jaar leidde hij dit leven in Magadha, doch hij vond in strenge zelfkastijding geen bevrediging en besloot een Boeddha te worden. Met dat doel maakte hij zich op om den Boeddhazetel onder den boom der Kennisse in te nemen. Daar had hij een strijd te bestaan tegen *Mâra*, den Boozen Geest, doch hij bleef overwinnaar en bereikte de volkomen wijsheid. Aangespoord door den god *Brahma* verkondigde hij zijn leer, den Dharma, het eerst in het Hertenpark bij Benares aan vijf zijner vroegere gezellen. Na deze eerste prediking verkondigde hij zijn leer in Magadha en elders, en schaarde gaandeweg om zich heen een talrijke menigte van volgelingen, die onder de

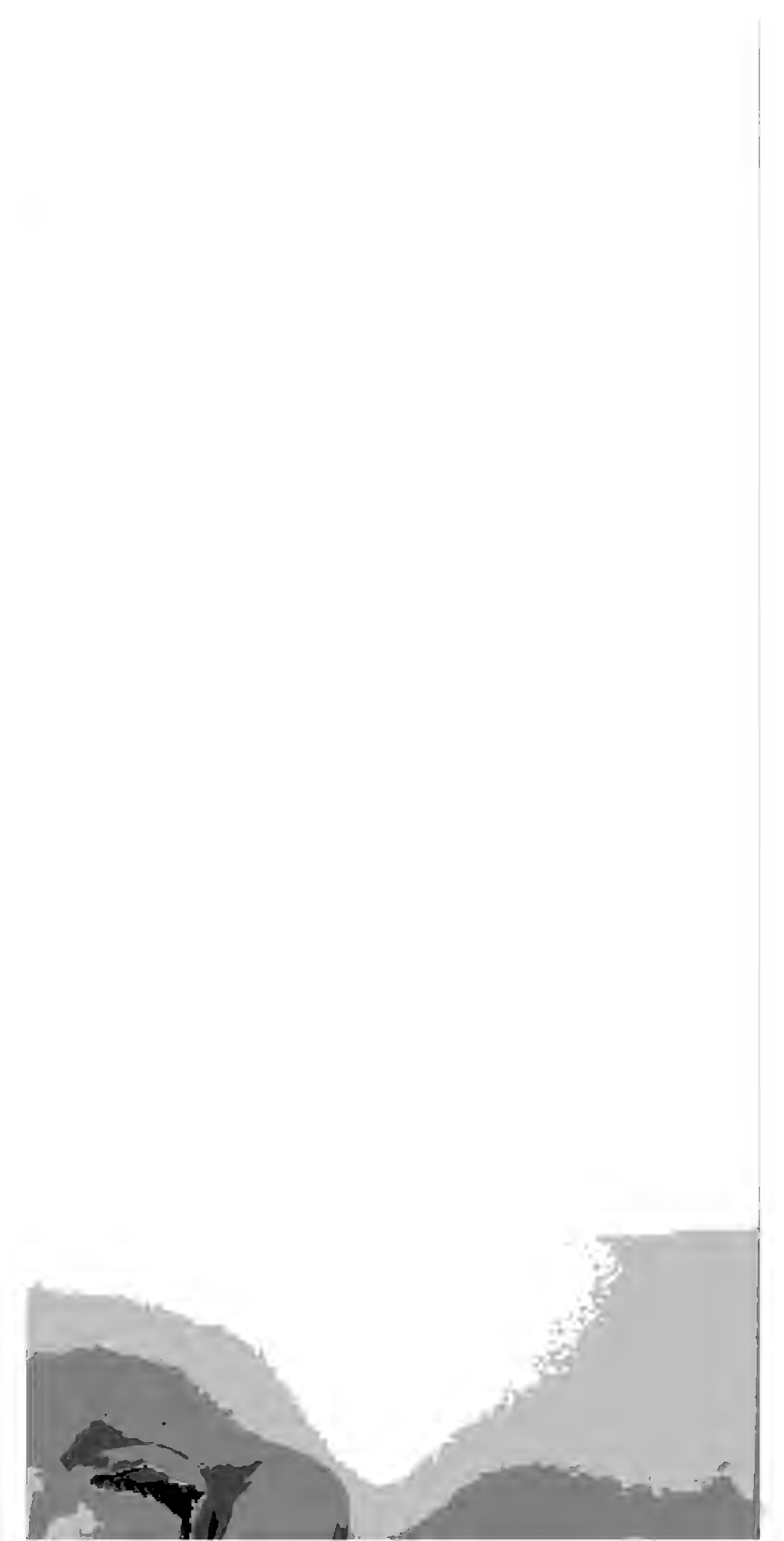

B O E D D H I S M E II.

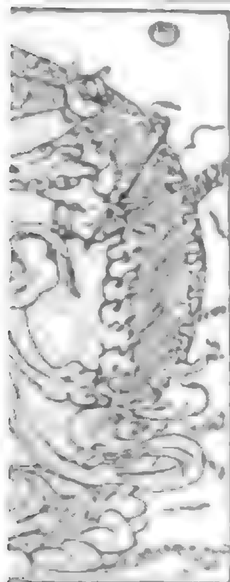

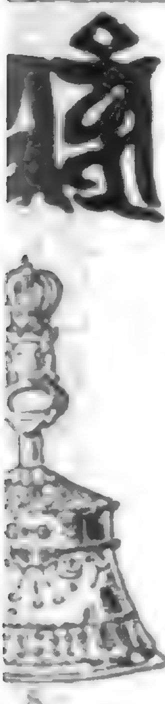

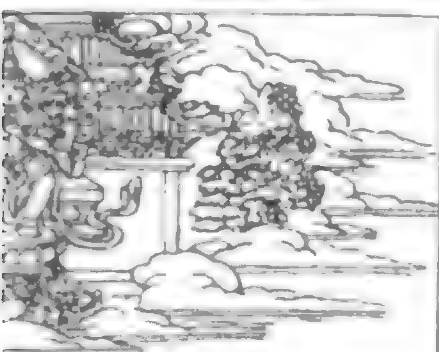

n Rijkdom (Vaiçravana. lamaistisch). 2 De pelgrim Hiouen-tschang (Japan). 3. De Dâkini
Om mani padme hûm (lam.). 5. Trompetschel uit menschenbeenderen (lam.). 6. Donder-
rdolk voor doodenmissen (lam.). 8. Schel (lam.). 9. Padmasambhava (8ste eeuw; lam.).
11. Tsoñ-kha-pa (15de eeuw) en zijn leerlingen, boven hem Maitreya, beneden God Yama (lam.).
12. De godin Hla-mo (Dêvî; lam.).

BOEDDHISME III.

2

5

6

7

8

Monnik (Korea). 3. Monnik (Abt; Lioe-kioe-eilanden). 4. Gautama Boeddha (Grieksch Type,
k der zadel. Kerk (Birma). 6. Boeddha, het Narvâna ingaande, door de goden, menschen,
demonen en dieren betreurd (Japan). 8. Monnik (Abt; Japan).

Digitized by Google

onverdeeld laten. Wenscht
ding en deeling, dan kunnen
gen niet verzetten, want —
n ons Burgerlijk Wetboek
zaakt in een onverdeelden
boedelscheiding kan, niet-
armede strijdig verbod, ten
vorderd. Wel mag door de
komen worden om de boe-
e een bepaalden tijd niet
, doch zoodanige overeen-
5 jaar verbindend, behou-
g telkens voor gelijken ter-
f meer der erfgenamen de
verijdelen door bij de schei-
ifwezig te blijven, zoo voor-
nts-Rechtbank daarin door
i „onzijdigen persoon", ten
der zoodanige erfgenamen
g te vertegenwoordigen en
i te beheeren.
men het vrije beheer over
n en tegenwoordig zijn, kan
aats hebben op de wijze en
anige akte als zij goedvin-
nder de erfgenamen minder-
ele gestelden of afwezigen,
epaalde formaliteiten voor,
nietigheid moeten worden
ing wordt dan verleden bij
van een door partijen ver-
an verschil, door de Recht-
ris, in tegenwoordigheid en
van den Kantonrechter, die
le akte mede onderteekent.
echter zijn goedkeuring, dan
Rechtbank worden ingeroe-
goederen der nalatenchap
t — tot verkoop van *onroe-*
en bevel der Rechtbank noo-
alles geïnventariseerd is en
epaald, aan ieder erfgenaam
n wordt toegewezen. Kun-
het niet met onderling goed-
, welke goederen ieder zal
i er zoovele kavelingen ge-
amen of staken zijn en be-
deeling der kavelingen.
heidingswerkzaamheden tus-
en een geschil, dan maakt de
erbaal van zwarigheden op, de
tijen behelzende, en brengt
in ter griffie van de Recht-
g de partijen dan zullen moe-
na die beslissing worden de
scheiding voortgezet.
de eenmaal tot stand geko-
kan gedurende 3 jaren daarna
p grond van dwang, bedrog
er deelgenooten gepleegd, of
dan een vierde gedeelte be-

n het algemeen op de boedel-
oed oefenen. Alleen ouders en
ten in de opgaande linie mo-
beschikking of notariëele akte
komelingen de verdeeling en
oederen maken.

Boedjang is het Maleische woord voor een ongehuwd, doch manbaar jongeling. Deze verlaat in de geheele Oostersche maatschappij dikwijls het ouderlijk huis om bij een ander te gaan inwonen, hetzij voor geld of goed, hetzij met het doel om een van de dochters des huizes te huwen. Om het gewenschte te verdienen heeft hij dan gedurende korteren of langeren tijd werkzaamheden van verschillenden aard te verrichten. Bij de Europeanen in Nederlandsch Oost-Indië is boedjang iemand, die zijn diensten aan een bepaald persoon of onderneming verhuurt. Hij kan zijn huisbediende, veldarbeider, ambachtsgezel, enz.

Boedoek is een distrikt van de afdeeling Montrado der Nederlandsch Oost-Indische residentie Westerafdeeling van Borneo. Het ligt tusschen de rivieren Sebangkau en Selakau, behoort tot de zoogenaamde Chineesche distrikten en levert veel goud op.

Boedroem, een plaatsje, gelegen aan de zuidwestpunt van Klein-Azië, aan den zuidkant van een bergachtig schiereiland, dat vooruitsteekt tusschen de golven van Mendelia en van Kos. Het telt 6000 inwoners. De huizen staan grootendeels afzonderlijk en zijn door tuinen omgeven. De haven is klein, maar diep en goed beschut. Men vindt er op de oostzijde een door Johannieten van Rhodus uit antieke brokstukken opgebouwd slot. In den omtrek liggen de omvangrijke ruïnen van Halikarnassus.

Boëdromia is de naam van feesten, die in Oud-Griekenland ter eere van *Apollo Boëdromius* werden gevierd. Zij zijn ontstaan uit dankbaarheid voor den bijstand, door *Apollo* in den strijd verleend. De schrijvers verschillen echter met betrekking tot de gebeurtenis, waarbij die bijstand werd toegekend. Men brengt ze in verband met de overwinning van *Theseus* op de Amazonen en ook wel met de hulp door *Son* aan de Atheners verleend in hun strijd tegen de Eleusiniërs.

Boeg, het voorste gedeelte van een schip aan weerszijden van den voorsteven. Wordt bij windstilte een tros van den boeg in een boot afgelaten en deze voortgeroeid, dan geeft men hieraan den naam van *boegseeren*. De sterk hellende mast van een schip, die vóór den boeg uitsteekt, noemt men de *boegspriet*. Deze wordt verlengd door het *kluifhout* en dit laatste weder door het *jaaghout*. Men onderscheidt stuurboordsboeg en bakboordsboeg en tevens loefboeg en lijboeg.

Boeg noemt men het gewricht, dat bij een paard wordt gevormd door het schouderblad en een der opperarmbeenderen; onder dien naam worden mede begrepen de spieren en de huid, welke in de nabijheid daarvan gelegen zijn.

Tevens gebruikt men boeg in de beteekenis van schouder en van borst.

Boeg is de naam eener rechterzijrivier van de Weichsel. Zij ontspringt in het distrikt Zloecof in Galicië, bereikt na een loop van 130 km. het Russische grondgebied, vormt er over een aanmerkelijken afstand de grens tusschen Rusland en Polen, wordt bij Krylof bevaarbaar en valt bij de vesting Nowogeorgijefsk in de Weichsel. Haar lengte bedraagt 730 km., het stroomgebied 73 281 v.km. Zij staat door kanalen in verbinding met de Dnjepr en de Njemen.

Boeg is de naam eener rivier, door de Tur-

ken *Ak-soe* (W i t w a t e r), in de Oudheid *Hypanis* geheeten. Zij ontspringt in moerassen, op de grens der Russische gouvernementen Volhynië en Podolië, loopt naar het Z.O. en vormt beneden Nikolajef een liman, die na ongeveer 45 km. zich vereenigt met den Dnjepr-liman. Haar lengte bedraagt 801 km., haar stroomgebied 67.921 v.km. Zij is tot Wosnessensk bevaarbaar voor kleine zeeschepen, die zout en koren invoeren. Groote zeeschepen en stoombooten gaan niet verder dan Nikolajef. De voornaamste zijrivieren zijn: de Sinjoecha (276 km.) en de Ingoel (370 km.), waarvan de eerste uitmondt bij Olwiopol, de tweede bij Nikolajef, beide aan den linkerkant.

Boegel is de hoofdplaats van het distrikt Manggar in de Javaansche residentie Semarang. Zij ligt op den linkeroever van de Serangrivier en aan den tramweg van Poerwodadi naar Demak. Het is een druk door inlanders en Chineezen bezochte marktplaats voor den binnenlandschen handel in padie, rijst, brandhout, houtskool, vruchten, pottebakkerswerk en linnen weefsels.

Boegineesch is de taal, welke gesproken wordt door de Boegineezen (zie aldaar). Het wordt op het zuidelijk schiereiland van het eiland Celebes in Nederlandsch Oost-Indië gesproken door ongeveer $^2/_3$ millioen menschen en ontwikkelde zich naast het Makasaarsch uit één moedertaal en tevens tot schrijftaal. Ook naar de kusten van andere eilanden werd het Boegineesch door de handeldrijvende en als moedige zeevaarders bekend staande Boegineezen overgebracht. Ongeveer de helft der stamwoorden is gemeenschappelijk eigendom van den Boeginees en den Makasaar, maar de taal van den eerste is rijker aan afleidingsvormen en aan letterkundige voortbrengselen. Beide talen werden gedurende een reeks van jaren bestudeerd door *Dr. Matthes*, die de uitkomsten van zijn onderzoek heeft verzameld in spraakkunsten, woordenboeken en bloemlezingen. De taal wordt vooreerst daardoor gekenmerkt, dat het het begrip van mensch of persoon in den regel uitgedrukt wordt door het woord t a o e, al of niet verbasterd en soms samengesteld met m a t a; verder daardoor, dat er geen uitdrukkingen bestaan voor tien en twintig, overeenkomende met de Maleische termen b e l a s en l i k o e r, en dat de telwoorden elf, twaalf, enz. worden uitgedrukt door te zeggen; tien en een, tien en twee, enz.; eindelijk door het heerschen van p o l y s y n t h e ï s m e, d. w. z. de verbinding van een stam met één of twee aanhechtsels heeft zich ontwikkeld tot een samenstel van woordaanwas, door bijvoeging van drie of meer elementen.

De letterkunde der Boegineezen bestaat deels uit poëzie, deels uit proza; het kenmerk der gedichten, ook der Makasaarsche, is maat zonder rijm. „La Galigo" is de naam van een groot heldendicht, dat vele Oud-Boegineesche woorden bevat. Andere gedichten zijn van erotischen, didactischen en religieuzen aard. In proza geschreven zijn historische stukken, alsmede de „Latowa", een verzameling van uitspraken en mededeelingen der oude vorsten en geleerden, meestal betrekking hebbende op ambtsplicht en rechtspleging. Een groot aantal vertellingen en novellen zijn ontleend aan het Arabisch of Maleisch. Dichterlijke vlucht of ...
men in die letterk...

Boegineezen ...
aldaar) volken ...
ming, die zich op ...
Celebes ontwikkel...
tiën, wier beschav...
al hun naaste ver...
zijn Boegineezen en...
kander gescheiden ...
ieder hun eigen taal...
gen en gebruiken ...
volken, hoewel zij ...
sche volken van In...
lie behooren, die ...
is van de Malei...
600 000—700 000 ...
Celebes tot de gr...
radja's in het N...
sedert eeuwen als ...
vele andere eilanden ...

In lichaamsbouw ...
tendeels met de Ja...
chicephaal, slank ge...
ben een lichtere ...
leische stammen. H...
beschreven, hoewel ...
Zij zijn verslaafd aa...
vechten, en diefstal ...
de beroepsdieven — ...
bedreven, zelfs door ...
den. Zij belijden de ...
geschreven godsdienst...
gezet, doch hebben ...
behouden, zoodat ...
eerd worden, zoowel ...
vereering der voorou...
rol en in verband ...
den van krokodillen, ...
en de vereering der ...
(zie aldaar), alsook ...
vermiddelen. De ...
den: de vorsten, ...
adel in het algemeen ...
klasse en eindelijk ...
de staten met zelfst...
pandelingschap tot ...
de Gouvernementsla...
kend, doch bestaat ...
ken, bijv. door het ...
bieden. De toestand ...
gunstiger dan die ...

Wat het bestuur ...
van elk Boegineesch ...
met den titel van ...
mangkaoe, bijgestaan ...
een rijksraad (hadat ...
macht is bekleed. E...
vorst zijn eigen la...
een betrekking ...
leenstelsel heerscht ...
het doordat de vorsten ...
gedeelte van hun la...
doordat een overwon...
overwinnaar in leen ...
zijn erfelijk en ...
zoo goed als onafha...
digheden van het Boe...

s genoemde rijkssieraden.
efening van het gezag sa-
sieraden of ornamenten
waarvan de opbrengst aan
ijl hij ook beschikt over
In de Gouvernements-
vervangen door regenten.
iement worden bezoldigd.
nakomelingen der vorsten
voor het land, doordat hij
ft uitzuigt.
—40 huizen, van bamboe
n op 4—6 voet hooge pa-
or 10, 20 of meer perso-
os door elkander gebouwd,
jaren onzindelijk en ver-
nder het huis worden ge-
l en 's nachts de paarden
huizen liggen somtijds kar-
modderpoelen; om de wo-
ngen opgetrokken, en het
erlei vruchtboomen bescha-
is zeer eenvoudig, en het-
kleeding. Deze bestaat uit
n hoofddoek, een buikgor-
lewang steekt en waaraan
ak hangt tot berging van
e aanzienlijken dragen kort
ten het lang groeien. Vóór,
oorte van een kind hebben
telijkheden plaats, zoo ook
t voltrokken wordt door den
arbij de bruid niet aanwe-
nderen behooren gedeeltelijk
het oudste, en ten deele aan
volgende kind krijgt, enz.,
ven getal het jongste aan
echter de moeder tegen ze-
naasten. De kinderen erven
n of haar, aan wie zij zijn
ig kind van beiden.
vrouw is een zeer gunstige.
iouden, speelt vaak een groote
leven, neemt deel aan open-
n, kan den troon beklimmen
als aanvoerder in den oorlog
komt vaak voor, vooral op

leven hoofdzakelijk van land-
rt. Op de vlakten kweeken zij
ergstreken voornamelijk maïs.
orden in steeds stijgende hoe-
rd, arensuiker en palmwijn uit
regen. De nijverheid is weinig
t vooral sarongs en vlechtwerk.
ud-, zilver en ijzersmeden aan
rauwen gebouwd; ook verza-
dukten en doet aan jacht en
orliefde leggen zij zich op de
zijn reeds sedert eeuwen als
bekend. In 1676 werd door
en handels- en scheepswetboek
samengesteld, dat bij de Boe-
en nog in groot aanzien is.
oeren betreft, wordt voor het
og de rijksraad bijeen geroepen,
raadslagen; wordt tot den oor-
zendt de vorst, althans in Bone, een oorlogsverklaring aan den vijand door een bode. Een staand leger bestaat niet; tot den strijd roept de vorst zijn vazallen met hun volgelingen op. De ruiterij speelt in den regel de hoofdrol. De bewapening der ruiterij bestaat uit een maliënkolder, een of twee lansen en een kris. Het voetvolk, dat ten deele ook pantsers draagt, is gewapend met lansen, ook werplansen, klewang en kris, benevens houten of andere schilden. Meer en meer komt het gebruik van schietwapenen in zwang. Hun kanonnen zijn oud en slecht. Vóór den strijd worden de vaandels gewoonlijk bestreken met het bloed van een offerdier. Vrede wordt gesloten bij een plechtige overeenkomst, waarbij vaak een boete aan den overwonnen vijand wordt opgelegd. De geringe slagvaardigheid der Boegineezen tegenover een Europeeschen vijand is in 1905 opnieuw afdoende gebleken (zie *Celebes*).

De belangrijkste koloniën der Boegineezen buiten Celebes zijn die op de Oostkust van Borneo, met name te Samarinda, op de Westkust van Borneo te Soengei Kakap, Sambas en Pontianak, in den Batamarchipel, te Endeh op Flores en op onderscheiden eilanden ten O. van Lombok.

Boegoeroeslan is de hoofdstad van het distrikt van dien naam, gelegen in het oostelijk deel van het Russisch gouvernement Samara. De stad ligt op een hoogvlakte, die aan drie kanten door tamelijk hooge bergen omgeven is, op de plaats, waar de Tarchanka in de Kinel uitmondt en aan den spoorweg Samara—Oefa. Zij telt (1897) 12141 inwoners en heeft 2 kerken, 1 klooster, 1 distriktsschool en een stedelijke bank. De bewoners doen er aan akkerbouw en groenteteelt en drijven handel in kalk, leer en vee. Er zijn twee jaarmarkten. De stad werd gesticht in 1748.

Boei. Een boei is een houten of ijzeren drijver, aan een touw of een ketting bevestigd, om de plaats aan te wijzen, waar zeker voorwerp ligt. Ook is boei synoniem met ton.

Gasboeien zijn ijzeren boeien, gevuld met samengedrukt gas. Boven aan de boei is een toestel, waar het licht brandt en dat zoo is ingericht, dat het water niet bij de vlam kan komen, noch de wind haar uitblazen. Vooral *Pintsch* heeft zich hiermede een grooten naam verworven.

In ons land liggen ze o.a. op de Thornton-Ridge vóór de Wielingen, in het zeegat van Goedereede en in den Nieuwen Waterweg. Ook in het buitenland vindt men er velen. Ook op kleine vuurtorens, waar men met storm moeilijk bij kan komen, wordt zulk gas gebruikt; o.a. op de pieren bij IJmuiden en den Hoek van Holland.

Fluitboeien zijn boeien, die bij het op- en neerbewegen met de golven een gefluit doen hooren, hetwelk ontstaat door de samenpersing der lucht. O. a. ligt er een bij Skagen (Denemarken), alsook bij den mond van de Eems.

Belboeien zijn boeien, voorzien van een klok, die tusschen hamers hangt en bij de minste beweging der zee gaat luiden. In het zeegat van Terschelling ligt de grootste van dien aard in ons land. Vooral de beide laatste soorten bewijzen dikwijls goede diensten bij mist.

Boeier is een vaartuig, zoo genoemd, omdat het van voren en van achteren hoog opgeboeid is. Het komt veel overeen met een smak en voert

een hoog tuig met gaffelzeil, stagfok en kluiver. De boeier wordt vooral als pleiziervaartuig gebezigd.

Boeireep. Zie *Anker*.

Boejieden is de naam van een Mohammedaansche dynastie, afkomstig uit Deilem aan de Kaspische Zee. Zij beweren af te stammen van het Oud-Perzische koningshuis. Drie zoons van hun opperhoofd *Boejeh* maakten zich in 934 meester van de provincie Fars en stichtten er een zelfstandig rijk. De jongste broeder, *Mo'izz-ed-daula*, maakte zich in 945 meester van de hoofdstad Bagdad en liet zich door den khalif het wereldlijk gezag opdragen met den titel van Emir el Omara. De Boejieden maakten zich daarop meester van geheel Mesopotamië en Perzië; zij werden echter verzwakt door familietwisten en verloren hun staten in 1029 aan *Mahmoed* van Ghasna en in 1055 aan de Seldsjoeken.

Boejoekdere, d. w. z. „groot dal", is een plaats op den Europeeschen oever van den Bosporus, op 19 km. afstand van den Gouden Hoorn, gelegen aan een wijde baai aan den voet van den Kabatsj (Kara-) Dagh. Men vindt er talrijke fraaie villa's, daar het een geliefkoosde zomerverblijfplaats van vele Turken is. Ook liggen er de paleizen der Russische, Oostenrijksche en Amerikaansche gezanten. Boejoekdere is zeer gunstig gelegen voor uitstapjes op den Bosporus. Een straatweg langs den oever voert naar het 2 km. meer zuidelijk gelegen Therapia, met de residenties der Fransche, Duitsche, Engelsche en Italiaansche gezanten. Het paleis van den Franschen gezant werd vroeger bewoond door *Alexander Ypsilanti*. Het paleis van den Duitschen gezant is een geschenk van den tegenwoordigen sultan; in 1889 werd er een gedenkteeken opgericht voor *von Moltke*.

Boek noemt men in Kennemerland, het Westland en Rijnland de gouden of zilveren sieraden, welke gehecht zijn in de uiteinden van de oorijzers der vrouwen en aan de slapen buiten kap of muts uitsteken. Zij hebben veel overeenkomst met de *knoppen* in Friesland en Groningen en worden in Holland *pooten*, in Zeeland *stikken* genoemd.

Boek beteekent in den papierhandel een aantal van 24 vel schrijf- of drukpapier.

Boek is een woord, dat eenigszins gewijzigd in alle Germaansche talen voorkomt en meestal „letter" beteekent. In het oud-Saksisch is het „bôk", in het oud-Hoogduitsch „buok", in het Engelsch „book", in het oud-Noorsch „bók". Misschien is het woord afgeleid van „buche" of beuk, omdat de Germanen gewend waren hunne oude geschreven teekens in beukenbast te krassen. Eveneens hadden de Romeinen het woord „liber", dat ook „bast" beteekent, en de Grieken noemden een boek „biblos", eigenlijk de naam voor de papyrusstruik en den bast daarvan. Het woord staat dus altijd in verband met het oorspronkelijke materiaal, dat gebruikt is voor het weergeven van de gedachte. In de Oudheid werd het papier vervaardigd uit den fijnsten bast van den papyrusstruik, de losse bladen werden aan elkaar gelijmd en om een cylinder gerold, en heeten daarom volumina, dat „rollen" beteekent. Neemt men het woord boek in zijn tegenwoordige beteekenis van een aantal

te zamen gebonden [illegible]
ste boek der [illegible]
„Papyrus Prisse" [illegible]
nale Bibliotheek te [illegible]
in een graf van [illegible]
Thebe, in Egypte [illegible]
was de boekhandel [illegible]
boeken werden [illegible]
openbare plaatsen [illegible]
den reeds 2000 jaar [illegible]
groote Grieksche [illegible]
tus, *Pindarus*, *Pla*[illegible]
exemplaren [illegible]
spreid. Bij de Romein[illegible]
afschrijven van boeken [illegible]
tot een omvangrijke [illegible]
Virgilius, *Horatius* [illegible]
ren overal bekend [illegible]
men ook wel perkament [illegible]
sedert de 7de eeuw [illegible]
werd, omdat het pap[illegible]
Arabieren niet meer [illegible]
bij voorkeur samenge[illegible]
genwoordige boeken [illegible]
elkander gelegd, o[illegible]
zoogenaamde codices [illegible]
duur was, schuurde m[illegible]
met puimsteen af [illegible]
bruiken. Het katoen[illegible]
in gebruik kwam, [illegible]
het linnenpapier [illegible]

Het papyrus werd [illegible]
ven: de daarvoor [illegible]
die op verscheiden [illegible]
len zeer goed is [illegible]
een buisje (calamus) [illegible]
terkant werd met [illegible]
Door den cylinder [illegible]
einde bevestigd was [illegible]
welks uiteinden met [illegible]
en allerlei versiersel[illegible]
van de rol werden [illegible]
had gladgeschuurd [illegible]
werd bewaard in een [illegible]
perkament, dikwijls [illegible]
cederhout, waarop [illegible]
strookje perkament [illegible]
Maar ook de perkam[illegible]
miniatuurteekeningen [illegible]
of door het purper[illegible]
op hedendaagsche [illegible]
zelfs met ivoor, [illegible]
ten versierd; in late[illegible]
weelde zoo ver, dat [illegible]
eeuw streng afkeur[illegible]

In het begin der [illegible]
den invloed der barba[illegible]
zoodat men omstreeks [illegible]
steden soms geen [illegible]
kloosters niets ander[illegible]
Ook deze misboeken [illegible]
versierd (zie *Boekve*[illegible]
ren bevinden zich [illegible]
seum te Neurenberg [illegible]
talogi van de biblioth[illegible]
wijzen ook op de [illegible]
Later werd echter [illegible]
monniken tot plicht [illegible]

hebben wij het te danken,
de Oudheid nog tot ons ge-
en werden op allerlei wij-
door fraaiheid van letter-
ingen. In de 15de eeuw werd
k gelegd op de versiering
lks teekeningen in verband
houd van het boek of dien
rstellingen symboliseerden.
e boekdrukkunst bracht na-
veranderingen met zich mede
boekversieringskunst groo-
nu de teekeningen in grooten
ardigd. Zie verder de arti-
khandel, *Boekverluchting* en

n na het grootste van de
eilanden en wordt door de
len van het zuid-oostelijk ge-
nville. Op de westkust van
ich de bruikbare Carolahaven.
olonisatie van Nieuw Guinea
ekenis, omdat de zeer dichte
15000 zielen wordt geschat,
ste en gewilligste arbeiders

een verfranscht Braziliaansch
uten rooster, waarop vleesch
n wordt, beteekent; door de
et overgebracht naar West-
egeven aan de Fransche jagers
die later zeeroovers werden.
uidt men met *boekanier* een
iter aan. Meer in het bijzon-
odanig betiteld de zeeroovers
West-Indië en Zuid-Amerika.
Roemeensche *Bucuresci*) is
ofd- en residentiestad van het
ë. Zij ligt in het distrikt Ilfov,
en 26°6'9" O.L., in een vrucht-
—105 m. boven de oppervlakte
N. van den Donau en 280 km.
varte Zee. Daar de stad in een
onder eenige beschutting tegen
n ZW. winden, heeft zij een
imaat. Kenmerkend is de groote
delde jaarlijksche temperatuur
stijgt 's zomers vaak boven de
nters somtijds beneden —20° C.
n oppervlakte van ongeveer 50
hts 1/3 deel door gebouwen inge-
haar ongeveer 33000 bonte hui-
met blinkende daken, alle te mid-
inen en breede pleinen gelegen,
derachtigen aanblik. Boekarest
n. langen vestinggordel met 18
schenforten omgeven, die met
t Noorderstation door een spoor-
. Over een lengte van 7 km. wordt
de Dambovitza in twee helften
wone en een spoorwegbrug voe-
naliseerde rivier. In het centrum
andel zijn zetel heeft, verdienen
ani en de naar het N. loopende
vermelding. Hier vindt men de
nbare gebouwen en mooie woon-
n de andere wijken de huizen
e van villa's gebouwd zijn. Een groot sieraad der stad vormen de nieuw aangelegde, meest electrisch verlichte boulevards: Independentzei, Elisabeta, Academici, Ferdinand, Pache-Protopopescoe, Carol I en de nieuwe boulevards: Maria, Neatarnarei, Nordului, Tabacari en Coltza. Door kanalisatie en verdeeling der moerassige streken bij het Filaretstation is nu een mooie wijk „Gramont" ontstaan. De talrijke kerken hebben meest den gewonen kruisvorm, slechts zeer weinige onderscheiden zich door grootte of kunst. Wegens het gevaar voor aardbevingen, die hier veelvuldig (vooral in 1793 en 1802) voorkomen, hebben de meeste huizen maar één verdieping. Tot de voornaamste kerken van Boekarest behooren de Metropolitaankerk (in 1793 gebouwd), op een heuvel gelegen, omgeven door de woning van den aartsbisschop van Roemenië en de gebouwen der Kamer van Afgevaardigden, de kerk Radoe-Voda (in 1568 gebouwd), in de nabijheid de kapel Boecoer, welke laatste men voor het oudste gebouw van de stad houdt; de kerk Mihail-Voda (van 1595), waarvan het klooster tegenwoordig als staatsarchief dienst doet; de kerk Coertea-Veche (in 1393 gesticht, na den brand van 1847, die bijna het vierde deel van de stad in asch legde, opnieuw opgebouwd). Verschillende andere kerken werden in den laatsten tijd gerestaureerd. Ook de door harmonische verhoudingen en beeldhouwwerk interessante kapel Stavropoleos (van 1724) verdient vermelding.

Tot de belangrijke andere openbare gebouwen behooren het na den oorlog van 1877—1878 verbouwde en vergroote koninklijk paleis; de universiteit (waarin de Senaat zijn zittingen houdt), een nieuw gebouw op de plaats van het oude klooster St. Sava, aan den gelijknamigen boulevard gelegen, met tuin, het bronzen standbeeld van vorst *Michaël* (gestorven in 1601), van *E. Beleuze*, de marmeren standbeelden van den geleerde *J. Heliade* en van den leeraar van het gymnasium *Lazar*; het oude hospitaal Coltza, het hospitaal Brancovanoe met de in 1885 voltooide, in Byzantijnschen stijl opgetrokken kerk Domnitza Balasa, te midden van een mooien openbaren tuin; het Nationaaltheater met 1000 plaatsen, twee bedekte markthallen, de in 1884 gebouwde militaire school, het militair hospitaal, het ministerie van Financiën, de Munt, het klooster Kotrotscheni, de koninklijke zomerresidentie en verschillende kazernen in het westelijk deel der stad. Van de nieuwere openbare gebouwen verdienen nog vermelding: het ministerie van Oorlog, het Domeinenministerie, de paleizen der Banca Nationala en de Deposito- en Discontobanken, het paleis der verzekeringsmaatschappij „Dacia Romania", het nieuwe postkantoor en het in de laatste jaren vergroote Athenaeum. Verder moet nog het gebouw der Fondatiunea Carol met bibliotheek vermeld worden, een geschenk van den koning aan de Roemeensche studenten ter gelegenheid van zijn 25-jarig regeeringsjubileum.

Boekarest had in 1899: 282.071 inwoners, waarvan 51,81% mannen en 48,19% vrouwen. Naar den godsdienst vond men er 200.916 Grieksch-Ortodoxen, 36.827 Katholieken en Protestanten, 43.274 Joden, 639 Armeniërs, 378 Mohammedanen, enz. De nijverheid gaat vooruit. Vooral ontwikkelt zich de kleinindustrie, n.l. de fabrikage van schoen- en

pelswerk, gemaakte kleederen, wasch, enz. Vooral sedert de invoering van de industriewet in Roemenië is in Boekarest de groot-industrie sterk vooruitgegaan. De handel is zeer belangrijk, daar Boekarest het middelpunt der handelsverbindingen van het land vormt. Er bestaan vele bankinstellingen, waaronder de Banca Nationala bovenaan staat. Boekarest is het kruispunt der spoorwegen: Giurgewo—Chilila (met aansluiting aan de hoofdlijn Verciorova—Ungheni) en Boekarest—Fetesci. Aan onderwijsinrichtingen heeft men er een universiteit, 4 lycea, 2 gymnasia, een seminarium voor priesters, 3 kweekscholen voor onderwijzers, 4 industriescholen voor meisjes, 32 lagere scholen voor jongens en 37 voor meisjes, een school voor schoone kunsten, een school voor kunstnijverheid, een centraalschool voor landbouw, een technicum voor den aanleg van wegen en bruggen, een veeartsenijschool, een conservatorium, een militaire academie, een artillerieschool, een school voor officieren en een school voor militaire administratie. De Academie van Wetenschappen bezit een belangrijke historische verzameling en een mooie bibliotheek. Als hoofdstad van het land is Boekarest de zetel van den aartsbisschop-primaat van Roemenië, van den Senaat en de Kamer, van de ministeriën, van het Hof van Cassatie, het Hof van Appél, de Rekenkamer, enz. De begrooting over 1901—1902 beliep 12,8 mill. francs, de stedelijke schuld 90 mill. francs.

De stichting der stad wordt volgens een legende aan den schaapherder *Boecoer* toegeschreven, die zich op de plek, waar thans de Boecoerkerk staat, gevestigd zou hebben. In de kronieken verschijnt zij sedert de 14de eeuw. Later was Boekarest afwisselend met Tergovisjt de hoofdstad van Wallachije. Toen in 1594 de hospodar *Michaël* afvallig werd van de Porte, werd Boekarest in 1595, na den slag bij Kalugareni, door *Sinan Pasja*, den grootvizier van *Mohammed III* veroverd, maar viel reeds het volgende jaar weder in de handen van *Michaël*. Vorst *Constantijn Brankowan* verplaatste in 1698 zijn zetel van Tergovisjt naar Boekarest, waardoor de bloei van deze stad aanmerkelijk bevorderd werd. In 1716 plunderden haar de Serviërs, en in den Turksch-Russischen oorlog (1768—1774) behaalden de Russen in hare nabijheid een overwinning op de Turken, zoodat deze Moldavië en Walachije moesten ontruimen. Eerst na den vrede van 16 Juli 1774 kwamen deze landen weder onder Turksche heerschappij. In de jaren 1774—1782 werd Boekarest onder het bestuur van *Alexander Ypsilanti* aanmerkelijk verfraaid en den 10den November 1789 door de Oostenrijkers onder *Friedrich Josias van Saksen-Coburg* bezet, maar aan Turkije teruggegeven bij den vrede van den 4den Augustus 1791. Daarna had de stad veel te lijden van aardbevingen, pest overstroomingen, enz. Den 28sten Mei 1812 werd er de vrede gesloten tusschen Rusland en de Porte, waarbij deze laatste een derde deel van Moldavië en geheel Bessarabië met een aantal vestingen aan Rusland afstond. Sedert 1829 begon de bevolking snel toe te nemen. Na de vereeniging van Walachije en Moldavië tot het vorstendom Roemenië werd Boekarest in 1861 tot hoofdstad verheven. In den jongsten tijd, vooral

sedert Roemenië [illegible]
is geworden, is [illegible]
West-Europeesch[illegible]
aan het Hof, de [illegible]
de schouwburgen [illegible]
de café's chantant[illegible]
eenstemmen met [illegible]
den van West-E[illegible]

Boekband, [illegible]
de plaat), is het [illegible]
vroeg heeft men [illegible]
maakt en het [illegible]
onderde, maar [illegible]
van meer belang [illegible]
wel door partic[illegible]
leen om de band[illegible]
waard gebleven [illegible]
zen, dat groote [illegible]
hebben beng [illegible]
uit den tijd der [illegible]
rium van *Karel* [illegible]
met gedreven [illegible]
en deze met [illegible]
Andere boeken [illegible]
gesneden ivoor [illegible]
sierd. De boeken [illegible]
zooals thans over[illegible]
daar dat ter [illegible]
stukken van [illegible]
figuren of loofwe[illegible]
mee de houten [illegible]
figuren of ornam[illegible]
snijden, persen en [illegible]
na de uitvinding [illegible]
boeken sterk toe[illegible]
met goud of [illegible]
er de versiering [illegible]
werd veel van het [illegible]
en ook van het [illegible]
Maioli, die zich [illegible]
voor de kunst om [illegible]
banden hoogst [illegible]
touchepatroon [illegible]
den lijnen omsl[illegible]
bladeren en rank[illegible]
de Servin, een Fr[illegible]
gekleurde ledern[illegible]
geest van *Maioli* [illegible]
kleuren, kleurde [illegible]
omlijnde ze met [illegible]
was in de 16de eeuw [illegible]
banden in zwang [illegible]
woon gestempel[illegible]
waarde bij Itali[illegible]
17de eeuw werd[illegible]
prachtige banden [illegible]
digd. Ook in Ne[illegible]
maals hoog[illegible]
Magnussen [illegible]
derlandsche boekb[illegible]
digd. De banden [illegible]
zins in [illegible]
vertoonen, [illegible]
algemeen, weinig [illegible]
tijds overladen [illegible]
de laatste jaren [illegible]
tot bloei gekomen [illegible]
hoewel zij geen [illegible]

BOEKBANDEN.

: 12de eeuw: Verguld koper, ı, steentjes en ivoor.

2. Boekband uit de 14de eeuw: Lederreliefs met metaalbeslag.

4. Rug van een band uit de 16de eeuw.

t de 16de eeuw: Gebruind met goudbewerking.

5. Boekband uit de 18de eeuw: Met de hand verguld leder.

Digitized by Google

trek zijn in onzen tijd de eeld van *Grolier*, die met ›ud-, kleurendruk en ledertie mogelijk maken. Vooral ›ren tijd er aan, om het uiterovereenstemming te doen Zie verder *Boekbinden*.

t binden of inbinden van n de bladen van een boek vouwen, te rangschikken, ın een omslag te voorzien. ekbinder staat in het nauwvan den boekdrukker; de len, die de boekdrukker afrzien van een signatuur, ›in cijfertje op de eerste deze signatuur wijst den et vouwen, maar vooral bij n het vaak groote aantal ›erk. De vellen worden zóó ne pagina precies tegenover ;evolg krijgen alle pagina's g van gelijke afmeting; men ›r" vouwen. De boekdrukker heeft bij het inslaan en afgezorgd, dat dit „op register" s. Voor het vouwen is een ı door *Bixhall*, die later op leelen aanmerkelijk is verZijn alle vellen van een boekan worden deze aan stapels ›rde uitgezet en gerangschikt . van elken stapel wordt een at men telkens een compleet ›n krijgt. Men beklopt deze ner van 5 à 6 kg. gewicht, lig meer en meer gebruikelijk llen, zoodat alle plooien veraar bolheid verliest en bijgeveel geringere dikte krijgt, › eerste bewerking liet aanhet collationneeren een aanboeken vervolgens onder een meer vastheid aan te geven. vasthechten een aanvang. Dit aien, op verschillende wijze, hechtheid, welke gevorderd doorsteken gebruikelijk, een voorloopige verbinding len dunne boekjes, brochure's, met staaldraad machinaal verikt hiervoor de *draadhechtma*›rlei constructie voorkomt. Bij e en eenvoudigste, worden de ;jes"), die vooraf op de juiste odigen vorm gebracht zijn, telal tegelijk in de machine ge› is aan de machine verbonden ke meters draad, die door de ›sneden en verbogen wordt. inbinden van boeken daarenıder aan zijn naaibank koorboekbindersgaren de afzondern vastgenaaid. Het aantal dier ıllend, naar gelang van het kan ze veelal op den rug der ı zien, hoewel men bij goed laat wegvallen in een daarvoor aangebrachte gleuf. Aan den buitenkant van het boek worden een paar zoogenaamde schutbladen aangebracht en bij sommige boeken een paar smalle strooken linnen; de schutbladen en de uiteinden van de linnen strooken worden aan den binnenkant van den band vastgeplakt en vormen de verbinding van boek en band.

Het innaaien van boeken wordt ook wel vervangen door een ander bedrijf, het eerst ingevoerd door *Carle* te Marseille, waarbij men een breede kerf in de verzamelde bladen maakt, door welke strookjes perkament worden gebracht. Ook geschiedt het vasthechten van boeken door eenvoudig de bladen aan den rugkant van stijfsel of lijm te voorzien en zóó in den omslag te hangen. Deze methode vindt men veel toegepast bij Duitsche boeken en is zeer ondoelmatig, daar bij de geringste ruwe behandeling het boek uiteen valt.

Voor het gelijkmatig afsnijden of besnoeien der boeken gebruikt men een snijmachine of een kaptafel. Men heeft snijmachines met hefboom- en met doordraaiende beweging; deze laatste is er op ingericht door stoom gedreven te kunnen worden.

De banden bestaan uit 1. twee bladen carton (stroobord), overtrokken met perkament, marmerpapier, marokijn, linnen, halflinnen, zijde, fluweel leer of katoen, en 2. een rug die niet overtrokken wordt, maar, bestaande uit een der bovengenoemde stoffen, slechts voor de stevigheid aan den binnenkant met een zware papiersoort wordt beplakt en vervolgens aan de beide cartonnen bladen bevestigd. Men geeft den naam „Fransche band" aan boeken, waarvan de rug uit leder bestaat en de zijbladen (het „plat") met leder zijn overtrokken; heeft het boek een lederen rug en leder op de hoeken, terwijl het „plat" met een andere stof is overtrokken, dan noemt men den band een „half-Fransche"; beide banden moeten echter aan één kant verguld zijn; zijn ze dit niet, dan geeft men hen den naam van „Engelsche band". Voor het bevestigen van het leder, enz. op de cartonnen bladen gebruikt men stijfsel of lijm; leder wordt vóór de behandeling door vochtigheid rekbaar gemaakt; fluweel wordt vooraf aan den binnenkant met dun papier beplakt; ook zijde vereischt een groote mate van voorzichtigheid; de „Engelsche" geperste katoenen banden zijn zeer sterk en slechts half zoo duur als de „Fransche" banden.

Op verschillende wijzen kan men het boek versieren. Het „plat" en den rug verfraait men door middel van gegraveerde figuren, hetzij met de hand of bij groote hoeveelheden van denzelfden band met een daarvoor bestemde pers. Deze figuren kunnen, ook machinaal, gekleurd of verguld worden. Na het figureeren bestrijkt men den band met vernis. De snede van een boek kan men mede kleuren of vergulden; ook wordt zij vaak gemarmerd of gesprenkeld. Bij het vergulden van de snede of van den band bestrijkt men eerst den ondergrond met een kleefstof (eiwit of gelatine) en legt daar het bladgoud op; met ivoren of beenen voorwerpen wordt bij snee-vergulden het goud verder uit- en afgewerkt; bij het vergulden van den band worden de gegraveerde figuren, welke eerst tot zekeren graad verwarmd worden, in het bladgoud geperst, hetzij met de

hand, hetzij machinaal. Bij het marmeren van de snee volgt de binder dezelfde methode als de boekdrukker, die zijn vorm in inkt zet (zie aldaar); echter is in dit geval de rol, die uit caoutchouc bestaat, uitgehold als bij een stempel en komen alleen de in marmer voorkomende lijnen met inkt in aanraking. De gesprenkelde snee maakt men, door ze te bedekken met fijn draadgaas, waarover men met een zachten borstel strijkt, die in den kleur-inkt gedoopt is.

Aan vele binderijen, inzonderheid kantoorboekbinderijen, is verbonden een linieer-inrichting (zie aldaar).

Een machine, mede in hoofdzaak ten dienste van den boekbinder, is de perforeer-machine (zie aldaar), die een rij gaatjes in het papier brengt, waardoor men, postzegelsgewijze, een benoodigd gedeelte uit een boek kan scheuren; bij kwitantie-, bonboekjes, enz. is dit veelal gebruikelijk.

Reeds vroeg werden de handschriften van versierde omslagen voorzien, o. a. in den Byzantijnschen tijd, maar eigenlijk neemt de geschiedenis der boekbinderij pas een aanvang met de uitvinding der boekdrukkunst. Waarschijnlijk is zij ontstaan te Neurenberg, waar vermoedelijk reeds in 1433 een boekbindersgild bestond. De eerste zijbladen waren van hout, met leder of perkament overtrokken en met metalen hoeken en krappen voorzien. Reeds in de eerste helft der 16de eeuw had men boeken in rood leder gebonden, met vergulde letters versierd en verguld op snede. In de 17de eeuw verschenen de Engelsche en Fransche banden, en in het laatst der 18de eeuw had de kunst van inbinden een hoogen trap van volkomenheid bereikt. Intusschen blijkt het voordurend op tentoonstellingen, dat tegenwoordig de boekbinderskunst weer sterk vooruitgaat. Niet alleen de hechte en goedkoope banden, maar vooral de rijke, artistieke versieringen der banden, zoowel van prachtwerken als van photografische albums, geven getuigenis, dat onze tijd hooge eischen stelt, en dat er kunstenaars gevonden worden, die in staat zijn om daaraan te voldoen. Zie verder onder *Boekband.*

Boekdrukinkt. Zie *Boekdrukkunst.*

Boekdrukkerswerkplaats is de naam van een sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel tusschen den kop van den Grooten Hond en het Schip Argo, op 110° rechte klimming en 15° zuidelijke declinatie. Het bevat 3 sterren van de 4de grootte; alle andere zijn veel kleiner. De naam is afkomstig van *Bode.*

Boekdrukkunst of *typografie* is in het algemeen de kunst, om geschriften door middel der drukpers te vermenigvuldigen, hetzij dit, zooals in China, door het afdrukken van platen, waarop het schrift gegraveerd is (*xylografie*), of wel, zooals in Europa, enz., door het afdrukken van losse, samengevoegde letters geschiedt. Intusschen wordt deze laatste handelwijze bedoeld, wanneer men over de boekdrukkunst spreekt.

In de eerste plaats behandelen wij de *geschiedenis* der boekdrukkunst. *Plinius* verhaalt wel in zijn „Historia naturalis", dat de Egyptenaren hun katoenen stoffen met figuren bedrukten, maar op het boekdrukken is deze techniek door hen niet toegepast.

Zoolang men het drukken met losse letters niet

als het eigenaardig[illegible]
de, werd de uitvi[illegible]
Chineezen toege[illegible]
evenals voor ee[illegible]
ten, waarop de [illegible]
zijn. Of deze kunst [illegible]
reeds in de Midde[illegible]
doorgedrongen, kan [illegible]
worden. De eerste [illegible]
drukkunst in het [illegible]
den aanvang der [illegible]
heiligenbeelden. D[illegible]
heele geschiedenis[illegible]
boeken door midde[illegible]
drukte in den begin[illegible]
kant en plakte d[illegible]
een doorloopende[illegible]
China nog het ge[illegible]
opengesneden [illegible]
meen leverde [illegible]
brengselen, [illegible]
afbeeldingen met [illegible]
dingen. Deze [illegible]
boeken of leerboek[illegible]
bekend is de „D[illegible]
groote grammatica [illegible]
gezochte schoolboek [illegible]
eerst in ons land [illegible]
Hollandsche [illegible]
de Vlaamsche; [illegible]
Alexander Gallus, [illegible]
ters. Het is bekend [illegible]
drukkunst met [illegible]
de xylografie tot het [illegible]
geschriften in gebruik [illegible]

Zooals in de dagen [illegible]
der de eer betwistten [illegible]
merus te wezen, [illegible]
eenige steden in D[illegible]
om den roem, dat [illegible]
drukkunst is ont[illegible]
Straatsburg, Bamberg [illegible]
zelfs noemen [illegible]
Intusschen heeft het [illegible]
tijd alleen aan Haarl[illegible]
Bamberg recht ge[illegible]
doen gelden.

De mannen, aan [illegible]
de uitvinding der boek[illegible]
zijn *Panfilio* uit het [illegible]
gesproten, *Coster,* [illegible]
berg, Fust (*Faust*) [illegible]
Regiomontanus en [illegible]
eeuw werden *Johan*[illegible]
berg uit Mainz [illegible]
der boekdrukkunst [illegible]
Schöffer en *Mentel*[illegible]
Eerst na verloop [illegible]
in Holland stemme[illegible]
dier uitvinding [illegible]
noemden. Dit deed [illegible]
leerd geneesheer [illegible]
van Holland, [illegible]
Leiden gedrukt. [illegible]
helft der 15de eeuw [illegible]
rens Janszoon, [illegible]
bewaarder) bijgenaamd[illegible]
Hout letters in [illegible]

BOEKDRUKKUNST.

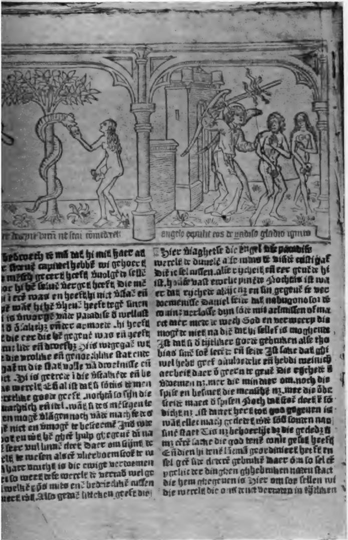

Een bladzijde van den tweeden Hollandschen druk van den „Speghel der Menscheliken Behoudenisse".

Digitized by Google

boom losgemaakt had, dat
het zand vallende, er een
at hij hierdoor op het denk-
m met losse letters te druk-
rder, dat *Laurens Janszoon*
Thomas Pietersz een meer
:ht en dat hij het eerst den
ıdenisse" (Speculum huma-
:drukt. In plaats van houten
looden en vervolgens tinnen
Ook zegt die schrijver, dat
leven letters wijnkannen ge-
n tijd, toen hij schreef, nog
ıet huis van *Coster*. Die uit-
els met grooten voorspoed
uitgebreid. Er waren knech-
:én van deze, *Johann Guten-*
gedurende den Kerstnacht de
chappen van zijn patroon ge-
: hij hiermede eerst naar Am-
eulen en eindelijk naar Mainz
hij daar ter plaatse reeds in
" van *Alexander Gallus*, als-
gen van *Petrus Hispanus* met
ens *Janszoon* gedrukt hebben.
is verdedigd geworden door
Koning, *Abraham de Vries*,
Paecile, *Noordziek* en vele
is daartegen veel ingebracht
:, die door zijn critiek het ver-
us Junius tot een legende
ı daarbij ontegenzeggelijk met
en scherpzinnigheid te werk

ıt zich op twee verschillende
er boekdrukkunst. Dáár toch
el (*Mentelin*) als uitvinder ge-
:weert tevens, dat *Gutenberg*
ıroeven genomen heeft. Deze
:hter hare aanhangers, toen de
in zijn „Vindiciae typographi-
1760). trachtte aan te toonen,
ırlem de uitvinding van den
ı Mainz (namelijk aan *Peter*
ıet drukken met gegoten letters
g, en wel aan *Gutenberg*, het
ım met *losse* letters te drukken
. *Schöpflin's* gevoelen werd ge-
Oberlin, *Lichtenberger*, *Léon*

ı reeds eeuwenlang op talrijke
ıepen, en vele kronieken bepalen
der uitvinding. Zulke getuige-
aan het slot van vele der oudste
van het uitmuntend „Psalm-
en 1459, van den „Catholicon"
Janua (1460), van het „Liber
m" (1465), van de „Institutiones"
1468), van de „Grammatica vetus
van den „Hortus sanitatis", ge-
b Medinbach (1491), van den
ensis ecclesiae" (1487), van den
ukt door *Johann von Wintern-*
1497); deze spreken allen van
aats, waar de boekdrukkunst is
s tijd der uitvinding van *losse*
ır een acte van den notaris *Ulrich*
oor een lofdicht van *Bergallanus*,
door de kroniek der stad Neurenberg, door de annalen van Augsburg, en vooral door den abt *Trithemius*, een tijdgenoot en vriend van *Peter Schöffer*, in de annalen van het klooster Hirschau het jaar 1439 genoemd. In lateren tijd hebben dan ook de meeste Fransche en Duitsche geleerden en bibliografen de aanspraken van Mainz als wettig erkend. Zulks is gedaan door *J. G. Immanuël Breitkopf* in zijn „Abhandlung über die Geschichte der Buchdruckerkunst" (1779), door *Zapf* in zijn „Aelteste Buchdr. Geschichte von Mainz" (1790), door *G. Fisscher* in zijn „Essai sur les monuments typographiques", door *K. A. Schaab* in zijn „Geschichte der Erfindung der Buchdruckerkunst durch *Johann Gensfleisch*, genannt *Gutenberg*, met „mehr als dritthalbhundert noch ungedruckten Urkunden" (1830), door *John Jackson* in zijn „Treatise on wood-engraving, historical and practical" (1839), door *J. Wetter* in zijn „Kritische Geschichte der Erfindung der Buchdruckerkunst" (1836), terwijl het vierde eeuwfeest in 1840 nog een aantal andere geschriften ten voordeele van Mainz heeft uitgelokt.

Bamberg mengde zich niet in dien strijd, totdat *Camus* in het laatst der achttiende eeuw gewag maakte van een boek, dat aldaar in 1461 door *Albert Pfister* werd gedrukt. Dit is nader onderzocht door *Placidus Sprenger* en *H. J. Jäck*, en deze kwamen tot het besluit, dat ook aan *Pfister* een eereplaats bij de uitvinding der boekdrukkunst moet worden toegekend.

Tengevolge der onderzoekingen van professor *Fruin*, neergelegd in zijn „Mainz of Haarlem" (Verspreide Geschriften I, 163), waarin hij tot de conclusie is gekomen, dat de kans voor Mainz veel gunstiger is dan voor Haarlem, achtte men de zaak voor Haarlem in Nederland vrij algemeen verloren. *Fruin*'s gronden waren van historischen en technischen aard. De aanspraken van *Laurens Janszoon Coster* waren gegrond op de berichten van de 16[de] eeuwsche schrijvers *Coornhert*, *Guiciardini* en vooral *Junius*, welke laatste in 1568 zijn verhaal schreef. Nu is *Junius*, de hoofdbron, hier en daar in strijd met wat de registers van Haarlem en het uittreksel van *Van Alkemade* uit het zoogenaamde „Kermisgilde-boek" mededeelen over *Coster*. Het feit, dat deze in 1483 de stad heeft verlaten, kan moeilijk rijmen met het verhaal, dat hij ± 1445, volgens anderen zelfs in 1423, voor de kinderen van zijn schoonzoon letters uit hout zou hebben gesneden. Daarnaast wijst *Fruin* op een ander bezwaar. Één der voornaamste bewijspunten der Costerianen is een bericht in een Keulsche kroniek van 1499, waarin wordt medegedeeld, dat *Gutenberg* door een Hollandschen donaat op zijn denkbeeld zou zijn gebracht; hij zou evenwel de nog ruwe kunst zeer hebben volmaakt. Hoe daarmee te rijmen, vraagt *Fruin*, dat de zoogenaamde Costeriana volgens het oordeel van mannen als *Hessels* op één lijn staan met de produkten van *Gutenberg*? De kwestie werd echter later door mr. *Ch. Enschedé*, chef der lettergieterij te Haarlem, van een nieuwen kant bekeken, en wel van de zijde van den vakman, hetgeen tot dusver nog niet was geschied. In zijn „Technisch onderzoek naar de boekdrukkunst" kwam mr. *Enschedé* tot de conclusie, dat het procédé, dat voor de Costeriana gevolgd

was, inderdaad veel ruwer en onbeholpener is geweest, dan dat wat voor de Gutenbergiana is gebezigd. Volgens hem toch ligt de quintessens niet in het drukken, maar in het gieten der typen, in de kunst om de letters zoo gelijkmatig te vormen, dat zij in een drukraam geklemd en voor het doel gebruikt kunnen worden. De Hollandsche letters konden niet voldoende hard gemaakt worden, daarom had deze uitvinding naast de Duitsche geen toekomst. Dit betoog gaf professor *H. Brugmans* aanleiding de geheele kwestie nog eens te overzien in een artikel in „Onze Eeuw", getiteld: „Toch Haarlem". Hij plaatste zich in hoofdzaak op het standpunt van mr. *Enschedé*, maar prikkelde dezen tevens om de zaak verder door te zetten en het aandeel van *Coster* aan de uitvinding nader te bepalen. Aan dezen wensch is door mr. *Enschedé* voldaan door zijn studie: „Laurens Janszoon Coster, de uitvinder van de boekdrukkunst". Daarin houdt hij niet vast aan het jaartal 1423, evenmin aan den bekenden diefstal als schakel tusschen Mainz en Haarlem. Hij gaat echter de volgorde der Costeriana na en tracht den tijd te bepalen, gedurende welke zij verschenen zijn. Deze incunabelen zijn allen ongedateerd; hij komt echter op grond van de verschillende lettertypen tot het resultaat, dat de uitvinding omstreeks 1444 moet zijn geschied. Wat de familieverhouding van *Coster* en zijn „schoonzoon" betreft, meent hij in de genealogie een tweetal personen te moeten interpoleeren, om daarmede ook de moeilijke kwestie van *Coster*'s grootvaderschap op te lossen. Volgens mr. *Enschedé* zijn de eerste proeven van *Coster*'s werk: de Haagsche donaat en het Abecedarium, die te Haarlem aanwezig zijn. Daarna zou de zaak eenigen tijd gerust hebben, waarna de voorbereidende maatregelen genomen werden voor het drukken van den „Spiegel onzer Behoudenisse" (1452 à 1454). In de volgende jaren wijdde *Coster* er zich geheel aan en liet de wijnzaak over aan zijn schoonzoon. Het procédé van lettergieten was echter niet goed; de Duitsche methode, door *Schöffer* veel verbeterd, werd ook hier te lande ingevoerd en omstreeks 1474 moet de drukkerij zijn opgeheven, daar zij niet kon concurreeren; misschien ook heeft de diefstal haar uiteinde verhaast. Volgens mr. *Enschedé* is de zaak thans definitief in het voordeel van Haarlem beslist. Daarin gaat hij echter te ver. Want al zijn de kansen voor Haarlem gerezen, het interpoleeren in de genealogie, voor zijn bewijsvoering noodig, is niet onbedenkelijk. En nieuwe onderzoekingen zullen meer positieve bewijzen aangaande *Coster* zelf aan het licht moeten brengen, alvorens kans bestaat, dat men de [illegible] bekeeren.

De buitenlandsche [illegible] drukkunst beginnen [illegible] *Gutenberg*. Deze [illegible] in 1424 te Straats[illegible] zekeren *Dritzehn* [illegible] wijst volgens sommige [illegible] met losse, gegoten letter[illegible] tot in 1444, en [illegible] levens niet veel meer [illegible] vermogen met het [illegible] der industrie heeft [illegible] hij zich naar Mainz [illegible] en daar hem het [illegible] een overeenkomst [illegible] een van de rijkste burgers [illegible] 1450), van wien hij [illegible] 800 gulden in goud [illegible] met beweegbare letters [illegible] lijkheid te hebben [illegible] den inkt. Van zijn [illegible] gebedenboeken [illegible] De druk met houten [illegible] en hij deed proeven [illegible] terwijl hij eindelijk [illegible] kwam, om ze te gieten [illegible] den 6den December 14[illegible] voorgeschoten. In [illegible] reeds de druk van een [illegible] Latina vulgata, ook [illegible] naamd), die tegen het [illegible] deelen met 650 bladzijde[illegible] kwam *Peter Schöffer* [illegible] schoonschrijver, die [illegible] als famulus in dienst [illegible] sloeg de letters met [illegible] vaardigde een veel beter[illegible] hij met een dochter [illegible] waarna deze zich begeven [illegible] zeer edele manier [illegible] October 1455 stelde hij [illegible] tot teruggave der 16[illegible] de eisch werd toegewezen [illegible] geen vermogen bezat [illegible] met grondstoffen en [illegible] *Faust*. Tot de producten [illegible] den Donatussen en [illegible] welke 6 exemplaren [illegible] bekend zijn.

Ofschoon *Gutenberg* [illegible] verloor hij geenszins [illegible] hij een korten tijd te Stra[illegible] in de eerste helft van [illegible]

Misereatur tui etc. Dn̄s noster ihesus xp̄s [illegible]
aplorum ei9 ac auctē aplica michi cōmissa z tibi [illegible]
excessibz criminibz atqz delictis quātūcūq; grav[illegible]
Aliisqz sentencijs censuris z penis ecclasticis a iure [illegible]
indulgentiā z remissionē Inquātū claues sancte [illegible]

Aus Ablassbrief v. 1454-55 II. Druck, darin Typen der 42 zeil. Bibel. Die Zeilen abge[illegible]

Fig. 1.

schot van *Konrad Hum-* staat stelde, om zich een :haffen. Nu drukte hij den *is de Janua* summa quae groot-foliodeelen met een dat boek bevat 374 blad- gels. Hoewel men daarin ıkker vindt, is het zeker, ı *Gutenberg* afkomstig is, ın *Faust* een dergelijke letter volkomen overeen- van welke men weet, dat n *Gutenberg* behoorde.

van *Gutenberg* werd door lrukkerij op beteren voet en in 1457 het beroemde :e gedrukte boek, dat met l en drukker is voorzien. perkament gedrukt en met ierd. Er zijn thans nog :nd. Een 2de uitgave van Augustus 1459, en men ıog dubbel zooveel exem- ‹. Later verscheen een 3de, et derde groote werk uit en *Schöffer* kwam den 6den licht, namelijk: „Guilelmi ıorum officiorum", voor dien an typografie en 160 blad- 2 kolommen. Hiervan heeft emplaren. Het vierde werk *'lementis V* Papae cum ap- *ıe*", hetwelk den 25sten Juni)aarna verscheen van deze es Erzbischofs von Mainz, . gegen *Adolf von Nassau*" :t „Catholicon" van *Guten-* :n, drukten nu *Faust* en gesneden en gegoten letters tina vulgatae editionis ex :aefatione S. Hieronymi" in it werk met de wapenschil- rs en in de perkamentexem- kleurde en vergulde begin- in het eerste deel 242 en in ijden in 2 kolommen, elk van n 14den Augustus 1462 vol- astreeks 70 exemplaren van ıg daarna werd Mainz des ;oor *Adolf van Nassau*, en ıen woedde, werd de druk- *ıöffer* vernield. Hunne werk- ch naar alle kanten en brach-ten op deze wijze naar een groot aantal plaatsen de boekdrukkunst over.

Behalve *Laurens Janszoon Coster* en *Gutenberg* dingt ook *Albrecht Pfister* te Bamberg, geboren omstreeks 1420 en overleden omstreeks 1470, naar de eer van de uitvinding der boekdrukkunst. Het blijkt, dat hij in 1461 met losse letters heeft gedrukt, zoodat men hem òf voor een leerling van *Gutenberg* moet houden, òf voor iemand, die zelfstandig de boekdrukkunst uitgevonden heeft. Zijn letters gelijken wel op die van *Gutenberg*, doch zijn er tevens van te onderscheiden. De oudste voortbrengselen zijner drukkerij zijn eveneens school- en gebedenboeken. Van hem zijn verder de aflaatbrieven van 1454 en 1455 van paus *Nicolaus V* ten gunste van koning *Johan van Cyprus*, die door de Turken werd bedreigd, tevens „Eyn manung d'christenheit widd' die Durke" van laatstgenoemde jaren, benevens een paar kalenders, dan een Latijnsche Bijbel van 881 bladzijden met 2 kolommen in 3 foliodeelen, waarvan in enkele voorname boekerijen exemplaren voorhanden zijn, „Boners Edelstein" of „Fabelbuch" in Duitsche verzen, 88 bladzijden tellende en met houtsneden voorzien, „Die sieben Freuden Mariä" op 9 bladzijden, „Die Leidensgeschichte Jesu" 21 bladzijden, de beide laatste eveneens met houtsneden, „Das Buch der vier Historien", in 1462 gedrukt op 58 bladzijden, waarvan een paar exemplaren overgebleven zijn, de „Allegorie auf den Tod" of „Klagen gegen den Tod" op 24 kleinfolio bladzijden, waarvan men eveneens 2 exemplaren kent, de „Rechtsstreit des Menschen mit den Tode" op 23 kleinfolio bladzijden, vermoedelijk niets anders dan een nieuwe uitgave van het voorgaande en slechts in één volledig exemplaar voorhanden, een „Armenbibel" en een „Biblia pauperum", beide waarschijnlijk gedrukt in 1462, en „Belial oder der Trost des Sünders" op 90 kleinfolio bladzijden en met de opgave aan het slot, dat dit boek te Bamberg bij *Albrecht Pfister* is gedrukt. Die werken van *Pfister* zijn achtervolgens ontdekt, en het blijkt, dat hij zich eerst met den houtplaatdruk (xylografie) beholpen heeft, maar later, hetzij dan zelfstandig of door anderen, gekomen is tot den druk met losse, gegoten letters, waarmede bovengenoemde geschriften zijn in het licht gezonden. Voor het overige zijn geenerlei omstandigheden van dien merkwaardigen man bekend. Na 1462 verdwijnt hij van het tooneel der geschiedenis, en men ontdekt te Bamberg eerst 19 jaar later weder de sporen eener drukkerij. Intusschen wordt door

tur tuî ar Dñs nr̄ ihesus xp̄s p suā sctissimā et piissimā
lūcte ap̄lica michi ɔmissa et tibi ɔcessa Ego te absoluo ab
n̄ibȝ atqȝ delictis quātūcūqȝ grauibȝ Sedi ap̄lice reseruatis
uris ꝛ penis ecclīasticis a Iure vel ab hoīe pmulgatis si
sionē Inquātū claues sancte matris ecclīe in hac pte se

... 1454-55, I. Druck, die Zeilen in der Mitte abgebrochen. Darin Typen der 36 zeil. Bibel.

Fig. 2.

velen betwijfeld, of de genoemde werken inderdaad alle door *Pfister* zijn gedrukt.

Toen de dagen van schrik en ellende te Mainz waren voorbijgegaan, gelukte het *Faust* en *Schöffer* hunne zaken weder in orde te brengen. Het eerste werk hunner nieuwe drukkerij was een aflaatbrief van paus *Pius II*, namelijk „Bulla cruciata sanctissimi nostri domini contra Turchos" (gedateerd van 11 November 1463), ook in het Duitsch in 8 folio-bladzijden. Twee jaar later verscheen „*Bonifacius VIII* Liber sextus Decretalium" (Mainz, 17 December 1465) op 141 bladzijden, alsmede „*M. T. Cicero* de officiis libri III, Paradoxa et versus XII sapientium" (Mainz, 1465, de eerste uitgave van een der oude classici op 88 folio-bladzijden met de letters van „Durandi rationale" gedrukt. Tevens vindt men aldaar in de Grieksche spreuken der „Paradoxa" de eerste Grieksche drukletters. Het werd in het volgende jaar ten tweeden male uitgegeven. Toen verscheen ook de „Grammatica vetus rythmica" of „Rudimenta grammatices" op 11 foliobladzijden, waarvan nog 2 exemplaren over zijn. In die dagen overleed *Faust*, vermoedelijk te Parijs, waar hij met een grooten voorraad zijner drukwerken heen gereisd was.

Inmiddels zette *Peter Schöffer* de zaak met ijver voort. Hij deed in Maart 1467 „S. Thomae Aquinatis secunda secundae" en in October een tweede uitgave van „Clementis V constitutiones" verschijnen en had den 24sten Mei 1468 „Justiniani institutiones cum glossa" gedrukt. In dit boek zegt hij, dat *Gutenberg* en *Faust* de eerste boekdrukkers zijn geweest, maar dat hij hen overtroffen heeft in de kunst van het snijden en gieten van letters. De „Summaria" en het slot zijn met rooden inkt meesterlijk gedrukt, zoodat men bij een vergelijking van dit boek en vooral van het prachtig gedrukte „Psalterium" van 1457 met xylografieën en enkele andere boeken erkennen moet, dat de drukkunst met verwonderlijke snelheid een groote hoogte heeft bereikt. In de volgende jaren verliet een reeks van werken de pers van *Schöffer*, en onder dezen zijn vooral „Cr. Bothos Cronecken der Sassen" (1492, in het Nederlandsch) en „Breidenbachs heilige Reysen" merkwaardig. Het laatste boek, dat zijn naam als drukker draagt, is de 4de uitgave van het „Psalterium" van 1457, voltooid den 21sten December 1502, en reeds den 27sten Maart 1503 zien wij in den „Mercurius Trismegistus" zijn zoon *Johann* als drukker vermeld. Deze heeft, als opvolger van zijn vader, een aantal belang-

אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל
את התורה אלא מהחדש הזה לכם
שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל
ומה טעם פתח בבראשית משום כח

FIG. 3.

rijke werken uitgegeven, zooals den laatsten druk van het „Psalterium" (1516), een Latijnschen „Livius" (1518) en werken van *Ulrich von Hutten* en *Erasmus van Rotterdam* (1519—1523). Diens tweede zoon, als *Jan Janszoon* bekend,

stichtte een ...
na zijn overlijden ...
den naam ...
Philips II. ...
den ban van ...
drukte.

In het laatst ...
eeuw begon ...
te verspreiden. ...
1481 weder een ...
Philosophorum ...
de wetenschap ...
Zell een drukkerij ...
boeken leverde ...
Latijnschen ...
eerste boekdrukker ...
Zainer (146...
sche letter (antiqua) ...
werk is een ...
con" (1469). Een ...
der boekdrukkunst ...
(1472—1492), ...
werken in de ...
De grondlegger ...
welke later ...
senschmid (147...
blijkt uit de ...
gegeven werken ...
Johannes Regiomontanus ...
drukkerij. *Anton* ...
(1470—1513) ...
nooten „de ...
Hij heeft meer ...
geven, die zich ...
heid onderscheiden ...
13 Bijbels, en ...
is versierd met ...
zijn te Straatsburg ...
1472), te Spiers ...
Eszlingen *Konrad* ...
seburg *Lucas* ...
rad Elyan, te ...
lenburg *Nicolaus* ...
boekdrukkers ...
Nieuwe Testament ...
ven, en in den ...
te Praag een ...
reeds vóór 150...
te Mantua (148...
vroeger leverde ...
städt een ...
de boekdrukkunst ...
corrector van den ...
te Neurenberg ...
eenige drukke...
ritz Brand ...
vestigden. In ...
te Memmingen ...
Reutlingen ...
ren *Ravensburg* ...
Westphal ...
delberg vinden ...
te Regensburg ...
Uit Hagenau zijn ...
gedrukte werken ...
andere Duitsche ...
het laatste tiental ...
gevoerd.

ınst door Duitschers naar
ıar zij heeft zich daar zoo
l, dat er in 1480 reeds 40
ːkdrukkerijen bezaten, ter-
ən nog slechts 22 telde. De
·ad *Sweynheym* en *Arnold*
rukkers uit Mainz, in het
me gesticht. Zij leverde in
n in 1465 een „Lactantius
ous", enz. Deze drukkerij
ıme overgebracht, waar zij
eke werken der Latijnsche
ɜed verschijnen. Omstreeks
ː zich *Ulrich Han* of *Hahn*
rgelijke geschriften, en wij
ɔór het einde der 15de eeuw
drukkers aldaar werkzaam
etië heeft reeds vóór 1500
kerijen bestaan, die tot aan
ɜrken afleverden. In de 15de
tië ⅓ meer boeken gedrukt,
eden van Italië te zamen.
geveer 250 drukkerijen. De
eerst gebracht door *Johann*
:70), die de reeks zijner uit-
„Brieven" van *Cicero*. Niet
verk werd geleverd door zijn
von Speyer (1470—1477),
nson (uit Tours) en *Johan*
verbetering der typen (cha-
s de drukkunst zeer verdien-
drukten er 3 geboren Haar-
Vicolaas Pistersz te Padua
Haarlem te Bologna (1482),
aarlem te Florence (1438).
ukkers noemen wij *Aldus* en
en boekdrukker te Milaan
e Lavagna (1459) genoemd;
io Zaroto (1471) uit Parma
fer (1479) uit Regensburg.
ıkkerijen te Verona (1470),

Napels (1471) en te Pavia (1476), terwijl een groot aantal andere steden eveneens vóór het einde der 15de eeuw drukwerken geleverd heeft. De eerste Arabische drukkerij in Italië werd op last en op kosten van paus *Julius II* te Fano gesticht door den Venetiaan *Gregorio*.

In Frankrijk werd de eerste drukkerij geopend te Parijs in de Sorbonne. Dit geschiedde door *Ulrich Gering*, *Martin Crantz* en *Michaël Friburger*, Duitschers, die er in 1470 „Gasparini Pergamensis epistolarum opus" uitgaven. Genoemde drukkers door de leeraren der Sorbonne *Jean Heynlin de Lapide* en *Guillaume Fichet* geroepen, werden weldra zelfstandig werkzaam en leverden een „Biblia vulgata latina". In 1478 was *Gering* alleen over, maar hij vond in *Wilhelm Maynyal* en *Bartholomaeus Remboldt* nieuwe medewerkers (1484). Daarna zien wij er het aantal boekdrukkers snel toenemen, en in den aanvang der 16de eeuw drukte *Gilles Gourmont* er met een nieuw type, nu algemeen aangenomen en naar hem „garmond" genoemd, Grieksche en Hebreeuwsche werken. *Antoine Vérard* voerde een nieuw type in, dat op het daar gebruikelijke schrift geleek, n.l. het batardetype. In 1473 ontstond er een drukkerij te Lyon, waar tot aan het einde dier eeuw door ongeveer 40 boekdrukkers 250 werken uitgegeven werden. Weldra vond men drukkerijen te Chablis (1478), Toulouse en Poitiers (1479), Caën (1480), Vienne in Dauphiné (1481), Promentour (1482), Troyes (1438), Bréand-Loudehac en Rennes (1484), Abbeville (1486), Besançon, Rouen (1487), Orléans (1490), en in het laatste tiental jaren der eeuw te Angoulême, Dijon, het klooster Clugny, Nantes, Limoges, Provins, Avignon en Antréguier.

In de Nederlanden, het tegenwoordig Nederland en België, zijn op tal van plaatsen in het laatst der 15de eeuw boekdrukkers werkzaam geweest. Zoo werden te Haarlem in 1484 tot 1486 door *Jacob Bellaert* eenige werken uitgegeven, van

Uit een Griekschen druk van *Aldus Manutius*.

, te Bologna (1471), waar in
h (ook enkele exemplaren op
;edrukt, te Ferrara (1471), te

welke wij noemen: „Summe le roy of des conincs summe" (200 bladz.), „Der sielen troest" (126 bladz.), „Otto van Passau, boek des gulden throens"

(141 bladz.), „Jacob de Theramo Der Sondaren troest" (131 bladz.), „Bartholomaeus (de Glanvilla) Engelsman, Boeck van den proprieteijten der dinghen" (465 bladz.), „Epistelen en evangelien metten sermoenen" (276 bladz.), „Pieter Michiel Doctrinael des tyts" (126) bladz.), en „Boeck van den Pelgrym" (84 bladz.). Te Utrecht drukten *Nicolaas Ketelaer* en *Gerardus de Leempt* in 1473: „B. Augustini liber de mirabilibus sacrae scripturae" (54 bladz.), „S. Bernardini de vita christiana tractatulus" (54 bladz.), „B. Bernardus de consideratione ad Eugenium Papam" (40 bladz.), „Th. a Kempis, Soliloquium animae" (38 bladz.), enz. In 1479 drukte er *C. de Leempt* alleen, en reeds een jaar te voren *Jan Veldener*, wiens „Fasciculus temporum", door *Rolevinck* geschreven, algemeen bekend is. Tot de oudste boekdrukkers in de Nederlanden behooren *Johannes de Westfalia* met zijn compagnon *Theodoricus Martius* of *Dierick Martens*, een vriend van *Erasmus*. Samen hebben zij „Aeneae Silvii de duobus amantibus Eurialo et Lucretia opusculum" in 1473 uitgegeven, alsmede „B. Augustini de salute sive aspiratione animae ad Deum" in hetzelfde jaar, en „Petri Alfonsi Hispani Textus summularum" in 1474, terwijl daarna verscheidene werken in het licht zijn verschenen bij *Martens* alleen. Te Leuven vinden wij een menigte werken uitgegeven van 1474 tot 1596 door *Johannes Westfalia*, voorts andere bij *Conradus Braem* (1475), *Johannes Veldener* (1476), *Ludovicus de Ravescot* (1488), *Rodolphus Loeffs de Driell* (1484 en 1485) en *Egidius van der Heerstraten* (1486—1488). Te Antwerpen zijn de oudste drukkers *Mathijs van der Goes* (1482), *Gerardus Leeu* (1485—1491), *Claes Leeu* (1487 en 1488), *Godfridus Back* (1495—1600), *Adriaan van Liesveldt* (1495—1497), *Henrick die Lettersnider* (1496—1499), *Rolant van den Dorpe* (1497), *Willem Vorsterman* (1500) en *Henric Eckert van Homberch* (1509—1520). Te Brugge drukte in 1476 *Colard Mansion*, terwijl te Brussel de *Broeders des Gemeenen Levens* een groot aantal boeken uitgaven. De Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage bevat niet minder dan 143 verschillende werken, die van 1475 tot 1500 gedrukt zijn te Deventer bij *Richard Paffroet* of *Paffraet* en *Jacobus van Breda*, terwijl er in 1500 ook gedrukt werd door *Theodorus van Borne*. Te Gouda kwamen van 1477 tot 1484 onderscheiden werken, waaronder het bekend „Goudsch Kronijkje" (1478), van de pers van *Gerard Leeu* (die later te Antwerpen werkzaam was), terwijl tevens de *Collatie-Broeders* er een drukkerij hadden (1496 en 1497). Te Delft is de „Bible in duytsche" (het Oude Testament zonder de Psalmen) in 1477 in het licht verschenen bij *Jacob Jacobszoon (van der Meer)* en *Mauricius Yemantszoon van Middelborch*. Van hunne pers kwamen ook: „Boeck van onzer liever Vrouwen miraculen" (1477 en 1478), „Summe le roy" (1478) en „Historien der heilige drie coninghen" (1479), van die van *v.d. Meer* aldaar alleen: „Die Duytsche souter" (1480) en een aantal andere werken, terwijl ook *Eckert van Hombergh* en *Chr. Snellaert* er drukten. Te Zwolle heeft *Johannes de Vollenhoe* (1479) en vooral *Petrus van Os* (1480 —1500) menig werk in het licht gegeven. Ook

waren er drukkerij[illegible]
Oudenaarden (14[illegible]
(1481—1490). Te [illegible]
rici (1483), *Hugo* [illegible]
—1500) en *Jan* [illegible]
men als drukker [illegible]
Culemborg *Jan* [illegible]
's Hertogenbosch [illegible]
te Schoonhoven [illegible]
Michielsklooster [illegible]
—1499). Te Amsterda[illegible]
te 's Gravenhage [illegible]
terwijl in lateren tijd [illegible]
Utrecht de *Elzevier* [illegible]
(1595 tot 16[illegible]

Van de beroemde [illegible]
land noemen wij [illegible]
Blaeu (zie aldaar [illegible]
de 18de eeuw *W*[illegible]
mans en *P. van der* [illegible]

In Zwitserland [illegible]
kerij gesticht te [illegible]
zern, maar Bazel [illegible]
rijkste steden in de [illegible]
Hier schijnt de [illegible]
Richel te zijn [illegible]
onder anderen [illegible]
tijnsche Bijbels [illegible]
behoorde *Michael* [illegible]
helft der 16de eeuw [illegible]
en correcte uitgaven [illegible]
van Bazel den [illegible]
Hij is de uitgever [illegible]
Bijbels, van het [illegible]
tament, door *Erasmus* [illegible]
vele geschriften [illegible]
werd in 1475 te [illegible]
kerij geopend. De [illegible]
kerijen zijn na het [illegible]
staan.

In Hongarije is te [illegible]
Corvinus de eerste [illegible]
vestigd (1472) [illegible]
de zeldzame „Chron[illegible]

De grondlegger [illegible]
is *William Caxton* [illegible]
man, die als koopl[illegible]
vertoefde en [illegible]
malin van *Karel den* [illegible]
taak, om de sagen [illegible]
des histoires de T[illegible]
len. Hij deed [illegible]
een volledige [illegible]
naar Londen, waar [illegible]
gelsche boek, „Th[illegible]
het licht deed zien [illegible]
zeer slordig en [illegible]
plaren daarvan [illegible]
verkocht. Vervolgens [illegible]
ton (1480), *Willem* [illegible]
kyn de Worde als [illegible]
Richard Pynson [illegible]
1500 de boekdrukkunst [illegible]
breiding verkreeg. [illegible]
later door *Theodor* [illegible]
naar, en *Thomas* [illegible]
gegeven. In de abdij [illegible]
in 1480 een drukkerij [illegible]

ere steden van Engeland
ij de eerste drukkerijen te
lat een werk met 36 ge-
e Heilige Maagd, van een
stig, als het oudste Spaan-
ouwd. Verder kwam zij te
Sevilla in 1477, te Barce-
sa in 1480 en te Salamanca
aantal andere plaatsen wer-
5de eeuw, meest door Duit-
gericht. In Portugal is de
oor de Israëlieten ingevoerd.
Eliëzer drukten reeds in
commentaar van rabbi *Mo-*
den Pentateuch.
ken uit de Scandinavische
Snell te Stockholm (1483),
hemen (1490), die later ook
en van den reizenden boek-
dt te Sleeswijk (1486).
e eerste drukpers te Krakau
Varschau eerst in 1625 een
verd. In Rusland noemt men
waar zich in 1493 de eerste
wijl er eerst in 1553 een te
d. In Turkije eindelijk was
ukkunst op straffe des doods
sraëlieten waren er in het ge-
t vandaar verscheiden fraaie
n met de jaartallen 1492, enz.

n, in de 15de eeuw gedrukt,
men gewoonlijk meent. Men
nder niet weinige in folio, en
eren, die niet beschreven zijn.
rijving mag men dus het cijfer
500 in het licht verschenen,
De oplaag bedroeg gemiddeld

Roccha is het drukken met
3 eeuwen vóór den aanvang
de Chineezen bekend geweest.
ateren tijd, zooals *Abel Rému-*
rrison, beweren echter, dat
ouder is dan 3 eeuwen. Het
er nog altijd op dezelfde wijze,
che manier den Chineezen niet
ven. Een auteur laat er zijn
en schoonschrijver op dun en
r afschrijven. Dit laatste wordt
houten plaat geplakt, waarna
eernaald al de schriftteekens
het lichaam der letters onge-
et overige hout wegsnijdt, met
oodrechte lijnen, die de regels
wordt daarna door middel van
nkt ingewreven, zoodat zij op
oort 4 of 5 afdrukken levert.
gelijk, door er den borstel tel-
erheen te strijken. Hierna wordt
aald, en één persoon kan op die
ken per dag leveren. De bla-
ormen, worden geperst, van een
ien, op 3 of 4 plaatsen doorboord
draad aaneengehecht. De druk-
bestaat uit lampzwart, brande-
jm. Een rijke verzameling van

Chineesche typen vindt men ter drukkerij van het genootschap der Propaganda te Rome. In den aanvang der 17de eeuw hadden de zendelingen der Jezuïeten reeds drukpersen te Peking, en te Jedo, de hoofdstad van Japan, drukt men sedert 1785 op de Europeesche wijze. Ook in Kasjmir, Tibet en Kaboel drukt men met houten platen, terwijl de Europeesche boekdrukkunst zich in het midden der 16de eeuw het eerst gevestigd heeft te Goa, de oudste kolonie der Portugeezen. Te Tranquebar kwam in 1569 een drukpers, om tot bevordering der kennis van het Evangelie te dienen. Te Calcutta werd in 1778 door *Charles Wilkins*, den beroemden beoefenaar van het Sanskriet, de Europeesche wijze van drukken ingevoerd, en reeds vóór dien tijd bestond zij te Madras. Allengs heeft zich vervolgens de drukkunst uitgebreid over Voor- en Achter-Indië.

In den aanvang van de 2de helft der 17de eeuw werd de drukpers ingevoerd op Java, n.l. te Batavia, waar zij den „Catechismus" van *Danckerts* in de Maleische taal deed verschijnen. Het oude Testament in de Maleische taal is er gedrukt in 1747. Op Sumatra werd de eerste drukkerij door zendelingen der Baptisten te Benkoelen opgericht. Op Ceylon was er reeds een in 1737, en op Amboina werd er in 1815 een gebracht door den Hollandschen zendeling *Kam*. Men vermeldt, dat zich op de Philippijnen en wel op Manila, reeds in 1590 een drukpers bevond.

In Perzië heerschte geruimen tijd het vooroordeel, dat gewijde boeken alleen afgeschreven mochten worden, en eerst in 1820 gelukte het den kroonprins *Abbas Mirza* er dukkerijen te stichten te Teheran en te Tabris. In Syrië heeft men drukkerijen in kloosters op den Libanon, te Damascus, Aleppo, enz. In Armenië vindt men er in het vanouds beroemde klooster Etsjmiazin en te Nasjitsjewan, terwijl er Armenische drukkers zijn te Weenen, Venetië, Moskou en Konstantinopel. Te Tiflis zijn in 1701 de Psalmen in het Georgisch gedrukt; voorts zijn in Aziatisch Rusland in onze eeuw te Sarepta, te Astrakan, enz. drukkerijen opgericht. Smyrna in Klein-Azië bezat er reeds een in 1658.

In de nieuwe wereld is in 1554 de eerste drukpers in Mexico werkzaam geweest, en er zijn voorts, door de zorg van de zendelingen der Jezuïeten verscheiden drukkerijen in Zuid-Amerika gevestigd. Naar de Vereenigde Staten werd de eerste drukpers uit Engeland overgebracht door *Jesse Glover*; zij werkte aanvankelijk te Cambridge, in 1638, en een jaar daarna te Boston. In 1686 kwam er een te Philadelphia, en in de 18de eeuw is in Noord-Amerika het aantal boekdrukkerijen langzaam toegenomen, doch na 1825 ongeloofelijk snel vermeerderd. Ook juist dáár vinden wij thans die verbazend groote dagbladen, wier kolossaal debiet reusachtige stoompersen vereischt.

In Afrika is de eerste drukpers in elkaar gezet te Kaïro in Egypte, na de expeditie van *Napoleon I*, in 1799. Tevens kwam er een te Alexandrië, en naar Kaapstad is er eerst in 1806 een overgebracht. Intusschen is de oudste Afrikaansche druk van 1583, en wel van Terceira, een der Azorische eilanden.

In Australië werd in 1801 te Sydney door *George*

Howe de eerste drukkerij opgericht, en te Hobarttown op van Diemensland in 1818. In hetzelfde jaar brachten de zendelingen de eerste drukpersen op de Gezelschapseilanden en in 1821 op de Sandwichseilanden.

Daar de boekdrukkunst in den beginne de vermenigvuldiging der handschriften ten doel had, lag het voor de hand om het geschreven schrift in druk na te bootsen. Langzamerhand echter ontwikkelden zich de lettervormen tot een zelfstandig druktype. Eerst waren ook niet alle letters afzonderlijk of gelijk; meer en meer verbande men echter de fantasievormen en voerde een regelmatig letterstelsel in. Ook de Grieksche handschriften werden nagebootst; het eerste Grieksche werk werd door *Dionisio Paravisino* te Milaan gedrukt in het jaar 1476. Het eerste gedrukte Hebreeuwsche werk verscheen in 1475 te Reggio in Calabrië; in een in 1488 te Soncino gedrukten Bijbel komen reeds onder de typen geplaatste klankteekens en ook leesteekens voor. Voor muzieknoten werd eerst een open ruimte gelaten, die dan met de pen werd ingevuld; later werden ook daarvoor houten en metalen typen gesneden. De versieringen door houtsneden waren vrij ruw; zij komen reeds voor in „Boners Fabelbuch", in 1461 door *Albrecht Pfister* gedrukt. Initialen en randversieringen werden uit de hand aangebracht. Aanvankelijk liet men daarvoor ruimten open, en men

Titel der eerste uitgave van *Huygens'* „Korenbloemen". 's Gravenhage, 1658.

verkocht de boeken ...
de kooper ze volgens ...
vullen en versieren ...
deze dingen al spoe...
in het „Psalterium" ...
drukte hoofdletters ...
Bijbel vindt men ...

In de 16de eeuw ...
groote hoeveelheid ...
twisten en ook al ...
tiger op, dan zij ...
ten had gedaan. ...
het concilie van Tr...
boeken gepubliceerd ...
bonne te bewerken ...
verboden, en reeds ...
uitgevaardigd, om ...
door den tegenstand ...
bevel weer opgeheven ...
tal drukkerijen beperkt ...
angstig bewaakt. ...
evenals ten tijde ...
de autonomie der ...
een voldoende kracht ...
vrijheid.

Dat de boeken ...

die door de Academie ...
keningen daarvoor ...
vervaardigd. ...

Digitized by Google

Parijs. Van 1693—1714
een eeuw lang gebruikt;
.lerling dan fraai. Van de
zich in den loop der vol-
l der boekdrukkunst naam
ien wij *Joh. Gottl. Im-*
ipzig, die een nieuwe mu-
Unger te Berlijn, *Göschen*
Stuttgart, *Frattner* en
de familie *Haas* in Zwit-
Didot in Frankrijk, in ons
lé en *Elzevier*, *Caslon* en
nd, *Bodoni* in Italië en

le 18de eeuw kwam er een
het gebied der boekdruk-
evolutie was oorzaak, dat
naft werd, en hoewel dit
r was, is het toch niet zon-
. In het begin van de 19de
hland de gilden opgeheven
zooveel beperkende bepa-
snelle ontwikkeling plaats
telde men in Duitschland
ijen, in het jaar 1855 was
t 2565, in 1882 tot 3547
ij nog 2563 steen- en zink-
richtingen voor koper- en
eld worden, benevens 402
urendruk. In ons land telt
ans meer dan 100 drukke-
's Gravenhage 25. Leiden
), enz. De verbetering der
le invoering van machines
ijk een groot aandeel. Door
lvanoplastiek (zie aldaar) in
het mogelijk, van de een-
s koperen matrijzen te ver-
vonden *Wing* en *White* de
838 door *Bruce* verbeterd en
te Berlijn. Daarmede kan
12 — 20.000 letters gieten.
machines van *Johnson*, door
giet men dagelijks ongeveer
ipsstereotypie werd langza-
door de papierstereotypie, die
x te Lyon is uitgevonden.
in de papierindustrie draagt
druk. De invoering van den
electriciteit, speelt bij alles
rol. Op den 29sten November
erst de „Times" met stoom ge-
el per uur leverde. Door de toe-
rsen steeg dit aantal zeer snel.
len trekt verder de boekdruk-
keling van aanverwante vak-
, photografie, zinkografie, e. a.
leelte. De in een boekdruk-
arbeid laat zich verdeelen in
oek-, courant- en smoutdruk.
rstaat men het drukken van
ndelijks of wekelijks verschij-
waarvan de uitgaaf in hoofd-
el aangaat. De courantdruk be-
of meermalen wekelijks ver-
De smoutdruk omvat het vele
in het bedrijfs- en het genots-
ordt.

Ieder dezer drie klassen vereischt de samenwerking van zetter en drukker; toch beoefenen beiden als het ware een afzonderlijk vak.

De *zetter* staat in een ruim en verlicht lokaal aan een „bok", d. i. een schuin oploopende stelling, waarop zich de letterkast (fig. 1) bevindt. Deze

FIG. 1.

Nederlandsche letterkast.

is in vakjes verdeeld, waarin de verschillende letters zijn geplaatst, de meest gebruikelijke het dichtst bij de hand. De indeeling der letterkast is voor elk land, in verband met de taal, verschillend. Een Grieksche, en veelal ook een Hebreeuwsche kast, is mede in een goed ingerichte boekdrukkerij aanwezig. Behalve de gewone letterkast, bestaan er nog andere, meer bepaald voor bijzondere doeleinden, zooals voor muzieknoten, handelsteekens, lijnen, ornamenten, enz.

De *letterkast* bestaat uit twee deelen, *onder-* en *bovenkast*. In de onderkast bevinden zich de gewone letters van a tot z, voorts y, ç, æ, œ, & en „wit". Dit laatste bestaat uit kwadraten, vierkanten, pasjes en spaties (kastwit); de eersten worden gebruikt om een regel, waarin een uitgang voorkomt, op te vullen; de tweeden dienen bij den aanvang van een nieuwen regel; de derden vormen de ruimten tusschen de woorden; de laatsten v e r v a n g e n de pasjes, indien een regel moet worden „ingekrompen" en v e r g e z e l l e n deze, indien een regel moet worden „uitgejaagd"; spaties komen in verschillende dikten voor; men heeft blok-, gewone-, dunne- en vlies-spaties. „Wit" is verder de benaming voor alles, wat tot opvulling gebruikt wordt en niet voor afdruk bestemd is. Men onderscheidt „holwit", „ijzer-" of „perswit", enz. In de bovenkast zijn geplaatst de „kapitalen" (hoofdletters), cijfers en accentletters. De hoofdletters worden verdeeld in groot- en klein-kapitalen; de eersten gebruikt men bij den aanvang van volzinnen, eigennamen, enz.; de laatsten ter onderscheiding van een of ander in den tekst en ook veelal in den „kop" van tabellen of bij een boekwerk als opschrift boven elke pagina. De leesteekens en enkele dubbele letters, zooals ff, fi, fl, ffi en ffl, zijn over onder- en bovenkast verdeeld. Het gebruik dezer dubbele letters is bij de meeste lettertypen noodzakelijk, omdat ze „overhangen" en daardoor niet tegen elkaar geplaatst kunnen worden, zonder dat een der beiden beschadigt.

De *letters* zijn verschillend van dikte en kenbaar aan den kop van het letterstaafje. De hoogte der letterstaafjes is 25 mm.; op sommige drukkerijen gebruikt men letters van 24 mm. hoog (zoogenaamde „Fransche hoogte"). Elke *staande* letter (romein) heeft haar *schuine* (cursief).

De letter die den naam draagt van *romein*, is haar oorsprong verschuldigd aan *Nicolas Jenson*, die door *Lodewijk XI* naar *Schöffer* te Mainz werd gezonden, om de drukkunst te leeren, en zich vervolgens naar Venetië begaf en daar typen vervaardigde, die wegens haar overeenkomst met de Romeinsche letters den naam van romein ontvingen. Het eerste boek, dat er mede gedrukt werd, is van 1471 en heet „Decor puellarum". De *cursief* is een schuine of *loopende letter*, vandaar de naam. Zij is een navolging van het schrift der Romeinsche kanselarij, hetwelk bekend is als „cursivetos seu cancellarios". Men heeft verschillende lettersoorten, wier namen geheel of gedeeltelijk ontleend zijn aan werken, die er het eerst mede gedrukt zijn. In de soorten bestaat overigens een zeer groote verscheidenheid, welke verdeeld wordt in „corpus" en „type". Corpus duidt de grootte der letters aan en type de soort, zoodat beide woorden dikwijls tegelijk gebruikt worden, bijv.: corpus 16 Clarendon; nu duidt „corpus 16" de grootte en „clarendon" de lettertype aan. (Men zie hierover verder onder *standaard-maat* in dit artikel).

Op een drukkerij is alles systematisch ingericht. Evenals een meter verdeeld is in decimeters, centimeters en millimeters, zoodat dit alle, hoewel in grootte verschillend, afzonderlijke onderdeelen van denzelfden naam op dezelfde grootte van een meter zijn, bestaat ook de typografische lengtemaat uit aan elkaar gelijke deelen. Het nut dat dus bijv. een meubelmaker aan de verschillende gelijke deelen van een meter heeft, heeft ook een letterzetter aan de voor zijn vak aangegeven maten, doch met dit verschil, dat hetgeen voor een meubelmaker een millimeter is, voor een letterzetter ± 3 *punten* is.

De *standaard-maat* voor een letterzetter noemt men „cicero". Om een denkbeeld te geven van wat een cicero-maat is

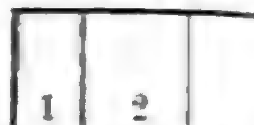

Het vakje
geplaatst zijn
vindt men de
12 fijne lijntjes
den cicero
zichzelf en
gelijk met het
pografische lengte
geduid door
derdeelen daarvan.

Ten opzichte
de boekdrukker
kampen, die
zaakt. Om
nen werken,
zijn, doch het
typografische
lijk als het
ters. Wordt
model voor
dan gebruikt
pografische maat
en wordt den
breedte daarvan
groot bezwaar,
met de indeeling
wenscht, het
nig te maken.
ken: het dient
den maatstaf
voorkomt veelal
noodige kosten.
typografische maat
een deel van

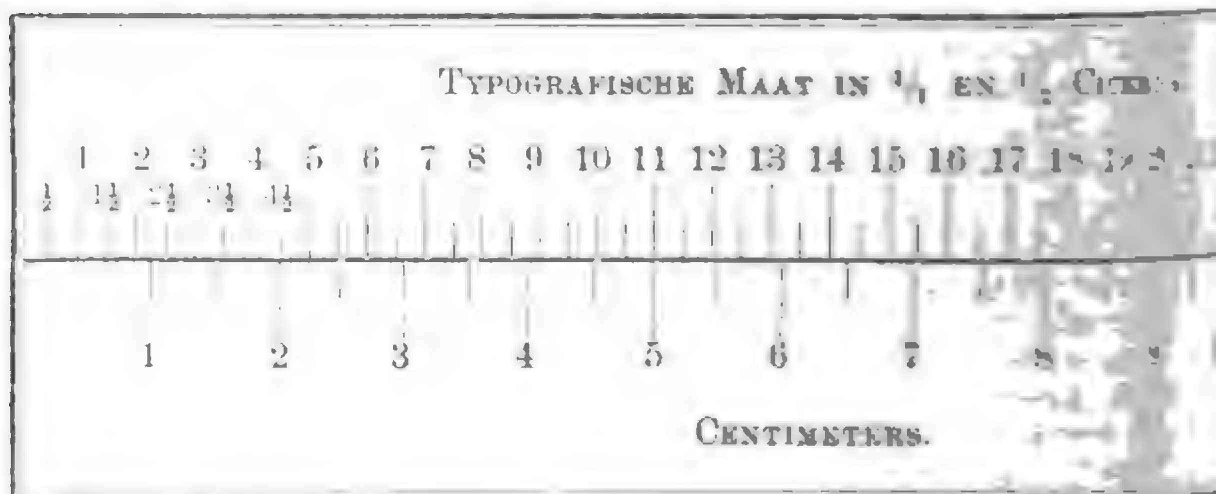

De grootte der lettersoorten wordt niet alleen in punten (corpus), doch ook met verschillende benamingen aangeduid. De namen met de grootte in aantal punten zijn de volgende:

Microscoop	3	punten
Diamant	4	„
Parel	5	„
Nonparel	6	„
Kolonel	7	„
Galjard	8	„
Garmond	9	„
Dessendiaan	10	„
Cicero	12	„
Augustijn	14	„

Tekst
Groote tekst
Paragon
Dubbel cicero
Kleine kanon
Groote kanon

De letters
den regel alleen
corpus 40, 48,
dan 60 punten
cicero's, bijv.
letter van 6 cicero

De typografische
vonden in de

en staafjes, waarmede de
·egel gerangschikt wordt;
kt om tusschen de regels
ınies komen voor in *dikten*
somtijds treft men ze aan,
ɔunten. Staafjes van 6 en
eele en halve cicero's ge-
› afstanden dan 1 cicero
ds genoemde holwit. De
en van holwit loopt bij
ɔok van de *dikte* van hol-
tot 8 cicero met 1, van 8
er met 4 cicero's; uitzonde-
echter zeer wel voor.
zijn verder aanwezig ver-
nen, als ———, ———,
——, ———, ornamenten,
tten, enz. Al dit materiaal is
ı afgewerkt.
zijn werk begint, plaatst hij
de bovenkast; in zijn lin-
tthaak (fig. 2), welke bestaat

Fig. 2.

ethaak.

staal of zoogenaamd nieuw-
ın een verplaatsbare sluiting,
·orm. Met zijn rechterhand
it de letterstaafjes en plaatst
den haak op een *zetlijn*.
uit koper, vergemakkelijkt
orzien van een „lip", waar-
er een regel vol is, de lijn
n weer geplaatst te worden
l. Zetlijnen komen voor in de
cicero's van 8 tot 12 oploo-
·erder met twee cicero's. Is
hij kan 8, 10 of 12 regels be-
van den corpus, welke gezet
men het zetsel uit den haak
op een *galei* (fig. 3). De ga-
oek- en courantwerk meestal
uit eikenhout, terwijl voor
smoutwerk bijna zonder uit-
zondering galeien worden ge-
bruikt, waarvan de bodem
vervaardigd is van zink en
de omranding van ijzer of
mahoniehout. De afmetingen
der galeien zijn verschillend;
in verband hiermede noemt
men ze octavo, groot-octavo,
kwarto, folio, plano, enz. Is
een galei volgezet, of heeft
men het benoodigde voor een
pagina op de galei staan, dan
wordt het zetsel met touw
opgebonden en bewaard tot
of de copie is afgezet, of er
voldoende zetsel opgebonden
staat, waarvan een vorm kan
; bij een boekwerk zijn hiervoor in den regel 16 pagina's noodig. Het gezette wordt nu gebracht naar de hand- of proefdrukpers (fig. 4), waarop de zetter de pagina's of stukken afschuift, ze met inkt overrolt en met een stuk papier overdekt, waarna hij door het verplaatsen van een eenvoudigen beugel, den cylinder

Fig. 4.

Hand- of proefdrukpers.

doet zakken en over het papier en het zetsel laat afloopen. Moet de cylinder terug, dan wordt eerst weer de beugel verzet, zoodat bij een teruggang naar zijn vorigen stand, de cylinder niet andermaal met de letter in aanraking komt. Is er geen handpers voorhanden, dan wordt het zetsel met een handrol (fig. 5) „in inkt gezet", met een bevochtigd papier belegd en met een harden var-

Fig. 5.

Hand-inktrol (verstelbaar).

kensharen borstel afgeklopt; deze methode van proeftrekken wordt ook nog wel toegepast bij vormen, die een voor de handpers te grooten omvang hebben, zooals groote biljetten, enz. De getrokken proef wordt ter drukkerij vluchtig doorgelezen en van kleine zetfouten, zooals verkeerd geplaatste letters, gezuiverd. Daarna wordt opnieuw proef getrokken, welke met de copie aan den schrijver ter correctie wordt toegezonden. Komen de proeven van dezen terug, dan verbetert de zetter de aangeteekende fouten met een els (fig. 6); soms ook wordt hiervoor gebruikt een corrigeer-tang (fig. 7),

Fig. 6.

Els.

Fig. 7.

Corrigeer-tang.

hoewel dit meer in het bijzonder een werktuig is ten dienste van den smoutzetter. Soms moeten heele zinnen, die dubbel gezet zijn, uitgelicht worden, dàn weer zijn er woorden uitgelaten, of ook wel maakt de schrijver bij de correctie veranderingen in den tekst. In alle deze gevallen moet het gezette opnieuw door den haak en noemt men dit „verloopen". Het corrigeeren is veelal een zeer tijdroovend werk (zie *Correctie*).

Is de proef verbeterd, dan gaat voor de tweede maal een afdruk naar den schrijver, gewoonlijk revisie geheeten. Als er snel gewerkt moet worden, knipt men het handschrift in stukken en laat het door verschillende zetters bewerken. De onderscheiden stukken worden in dat geval meestal door een afzonderlijken zetter (de „opmaker") gerangschikt. Ook bij correctie wordt vaak de proef verdeeld over meerdere zetters. Is de „revisie" gecorrigeerd, dan worden de verschillende pagina's op een vlakke ijzeren plaat, den zoogenaamden „corrigeer-steen" (zie aldaar) gerangschikt en ingeslagen. Een vorm inslaan wil zeggen, dat men tusschen, boven en onder de pagina's het noodige holwit aanbrengt, om straks, wanneer het gedrukte vel door den binder wordt gevouwen, een juiste verdeeling in den rug en aan den kop van elke pagina te verkrijgen. Om

Fig. 8.

Kooi met sleutel.

Fig. 10.

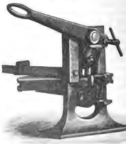

Lijnen-snijapparaat.

het geheel [illegible]
men sluit den [illegible]
met perswit te [illegible]
kooien vast. [illegible]
structie [illegible]
goten ijzer; [illegible]
zet, zoodat de [illegible]
gedrongen, [illegible]
te vervoeren, [illegible]
elkaar valt. De [illegible]
reed (fig. 9). [illegible]
weer ter zetterij, [illegible]
en wit ontdaan, [illegible]
worden opgeborgen [illegible]
worden gerangschikt. [illegible]
kelijke plaats [illegible]
b u e e r e n) eischt [illegible]
nauwkeurigheid. [illegible]
gevonden, waarvan [illegible]
ter zeer [illegible]

In den laatsten [illegible]
meer en meer [illegible]
de machines [illegible]
tijd meer werk [illegible]
geschiedt (zie [illegible]

Bij groote [illegible]
het materiaal [illegible]

Fig. [illegible]

Letter[illegible]

Fig. [illegible]

Lijnen-[illegible]

Fig. [illegible]

Lijnen-[illegible]

naakt van stereotypie; men et oorspronkelijk materiaal, dere afgietsels daarvan (zie

oet technisch zeer bekwaam jn voordeel is, een goeden ngezien in den nieuweren en gesteld worden aan het e kunst- en handelswerk. r den zetter verschillende o.a. voor het snijden van (fig. 10), voor het buigen i vormen (fig. 11) en voor nen of ander materiaal (fig. tijd echter zijn deze werktui- geworden, daar alles systema- n drukkerij wordt ingevoerd len smoutzetter een kwestie De zoogenaamd „moderne al een nauwkeurige witver- fs een zeer eenvoudig werkje n aandoen. Ook wordt steeds kt van ondergrondplaten, die r in allerlei fraaie vormen, nstemmende met het te ge- orden gesneden in een spe- ardigd soort carton of in cel- *dplaten*). De smoutzetter ver- l bij een afzonderlijken „bok" rie deelen samengesteld. In en s voor al het benoodigd zetma-

FIG. 13.

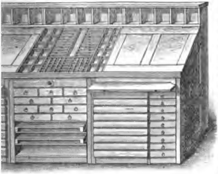

„Bok" voor den Smoutzetter.

de zetter plaats voor zich, ter- n den bok is gevuld met letter- allerlei soorten smoutletter, en tot berging van interlinies op et midden bevinden zich berg- r materiaal, zooals cijfers, tee- ge verschuifbare borden, die- van „goed schrift", dat is: ks vindt men plaats voor or- chillenden stijl, lijnenvoorraad chillenden corpus. Boven dezen ijn vakjes aangebracht, waarin interlinies geborgen worden.

De arbeid van den drukker geschiedt op degel-, snel- of rotatiepers.

Bij elke pers is een vereischte voor het verkrijgen van een zuiveren druk, de volkomen gelijkmatige hoogte van de gezette letters en de volkomen evenredige stand van het fundament, dat den druk ontvangt, met den vertikaal werkenden degel in de degeldrukpers, of den ronddraaiende(n) cylinder(s) in snel- of rotatiepers. Een volkomen gelijkmatigheid bestaat zelden, wat betreft de hoogte der *verschillende lettersoorten*; een oude, veel gebruikte letter is lager dan een nieuwe. De drukker moet kunstmatig de oude, afgesleten letter verhoogen en verder elke onregelmatigheid, door letter of pers ontstaan, wegnemen. Dit noemt men *toestellen*. Om een te scherpen druk te verzachten, snijdt hij met een toestelmesje (fig. 14) de te scherpe deelen in het leggerpapier, dat bij de degeldrukpers den degel bedekt en bij snel- of rotatiepers om den cylinder gewikkeld is, uit. Is de druk niet krachtig genoeg, dan overplakt hij op genoemden legger de te zwakke deelen met zijdepapier, tot zoolang alle deelen van den vorm even scherp uitkomen. De toepassing hiervan komt in sterkere mate voor bij illustratiedruk. Allereerst is het noodzakelijk dat men onderzoekt of het hout, waarop een cliché is bevestigd, vlak is. Zoo dit niet het geval is, dan onderplakt men het hout aan den ongelijken kant met papier of carton; ook moet het hout zuiver haaks zijn, daar anders de ongelijke kanten met carton bijgewerkt moeten worden. Men maakt nu van den vorm een afdruk om nauwkeurig te kunnen constateeren, dat de drukking op cliché en letter even zwaar is. Tot zoolang dit niet het geval is, wordt de cliché bijgeplakt of afgenomen. Is dit in orde, dan gaat men met toestellen op dezelfde wijze voort als bij een gewone lettervorm, d. w. z. men neemt als basis het zwaarste punt en belegt de andere deelen zoodanig met zijdepapier, tot zij aan het zwaarste punt volkomen evenredig zijn. De cliché's, vooral autotypieën, worden nu op zich zelf nog eens toegesteld, daar het eene punt vaak lichter getint moet zijn dan het andere. Men moet bij het toestellen van cliché's dan ook met de uiterste omzichtigheid te werk gaan.

FIG. 14.

Toestel-mesje.

Gebruikte men vroeger de *degeldrukpers* (fig. 15) alleen voor klein smoutwerk, thans wordt het werk dat onder kunstdrukwerk gerangschikt wordt, speciaal op deze machines, die in den loop der jaren meer en meer verbeterd zijn, met voordeel verwerkt. Uit den aard der zaak kan het werk voor deze

Digitized by Google

persen niet zeer groote afmetingen hebben. Men heeft sommige degeldrukpersen zoodanig geconstrueerd, dat ze tevens te gebruiken zijn voor

Fig. 15.

Degeldrukpers.

stempel- of zoogenaamden hoogdruk, d.i. druk, waarbij de letter- of ornament-vorm in het papier geperst wordt.

Het drukken op de degelpers geschiedt volgenderwijs: op de corrigeer-plaat (steen) wordt eerst de vorm „gedresseerd", d.w.z. met een vlakke plank en houten hamer beslaat men den vorm, om mogelijk gerezen letters, enz. naar beneden te krijgen; dit geschiedt nadat de vorm bijna los is gedraaid. Zijn daarna de kooien aangezet, dan wordt de vorm in de pers gehangen

en in loodrechte [illegible] klemd. De van [illegible] ziene degel, die [illegible] bijna horizo[illegible] zich bij den [illegible] boven tot [illegible] Heeft het [illegible] den en dat [illegible] den toegeste[illegible] zoodoende [illegible] de degel [illegible] terug. In [illegible] vrij van den [illegible] door drie [illegible] die boven [illegible] richten [illegible] van ijzer[illegible] verwerkt [illegible] rechterhand [illegible] met zijn linke[illegible] grijpelijk [illegible] stoom loopende [illegible] routine noodig [illegible] persen zijn [illegible] vestigd.

De snelpers [illegible] Engelsche [illegible] voor [illegible] dat te [illegible] tegenstelling [illegible] bij het drukken [illegible] vorm ter perse [illegible] De vorm ligt op [illegible] waarop hij kan [illegible] toegesteld, wacht [illegible] voor den druk klaar [illegible] ziet een samenstel [illegible] den vorm van inkt [illegible] ging gebracht, [illegible] kamraderen, [illegible] bewegingen: [illegible] die zich voor en achter[illegible]

Fig. 16.

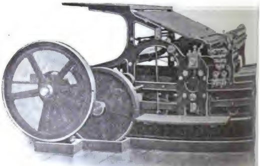

Snelpers.

nkt **gezet te zijn**, onder den en **wordt het te** bedrukken :ersgezel **of leerling**, die zij- p **een verhevenheid** is ge- hts **van den inlegger** ligt ›or **vel naar voren** wordt ge- cylinder **bevestigde** grijpers ı, **zoodra de cylinder** de rond- aakt, **te worden** meegevoerd. **komt het papier** in aanra- orm, **die zich** zoodoende op banden **zonder einde**, die over houten **rol zijn** gespannen, **één zijde** bedrukte papier, rs **gevoerd en door** een samen- ı **aan de pers** verbonden tafel ukten **kant boven**. Zoo her- zing. **Zal de keerzijde** van het :n **(weerdruk)**, dan wordt de ɪerd **en met de** onbedrukte de **pers gelegd**, waarna alles ls **bij den schoondruk**, wordt

begint; de ondervinding n.l. heeft geleerd, dat de riemen, die 500 vel heeten te bevatten, niet altijd betrouwbaar zijn. Ten slotte kan men een *vouwmachine* aan de snelpers verbinden. Bij het gebruik hiervan worden de vellen, inplaats van op meergenoemde tafel, op deze machine gebracht, die de vellen, op het gewenschte formaat gevouwen, uitstort.

De pers is een gewichtige factor bij het vervaardigen van een courant. Zij heeft terugwerkende kracht op het allerbelangrijkste punt van een couranten-onderneming, op de oplaag. Door de reusachtige oplagen der Engelsche en Amerikaansche bladen zijn de *rotatiepersen* (fig. 17) ontstaan, en deze persen bevorderen van haar kant de vermeerdering van oplaag, doordat zij in staat stellen de laatste tijdingen het eerst te plaatsen. In het bezit zijnde van een rotatiepers, kan men met den druk tot het laatste oogenblik vóór de uitgaaf wachten. Bij ochtendbladen kunnen zelfs nog in de vroege morgenuren nieuwe tijdingen worden opgenomen, terwijl het blad toch bijtijds op de ontbijttafel aanwezig is.

FIG. 17.

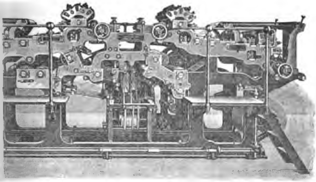

Rotatiepers.

ıpparaten, vindingen van den ın men aan een snelpers ver- :te plaats een *automatischen in-* ebruik hiervan is één persoon tevens is het vroeger zeer veel ırstelsel, waardoor bij schoon- ›agina's nauwkeurig op elkander emaakt, overbodig; automatisch een voor een, op den juisten .g genomen en nauwkeurig op grijpers gebracht. In de tweede een toestel, dat de gedrukte ·lijk gelijklegt; dit toestel, *de* ɛrbonden aan de tafel, waarop :n worden uitgeworpen. Verder rschillende persen een apparaat tomatich de gedrukte vellen telt. drukker een groot gemak, daar ɜker van zijn zaak te zijn, de rie- natellen vóór hij met drukken

Een halve eeuw terug kon door twee bekwame drukkers, wanneer zij over de destijds volledige hulpmiddelen beschikten, per uur hoogstens 500 afdrukken geleverd worden van een betrekkelijk klein formaat. Thans heeft men het zoover weten te brengen, dat sommige persen denzelfden arbeid verrichten, die vroeger door een honderdtal mannen moest worden gedaan. Omstreeks 1830 werd door de bekende firma *Hoe & Co.* de cylinderpers het eerst toegepast voor een courant met groote oplaag. Weinig jaren later liet *Rowland Hill* zich in Engeland een brevet uitreiken voor een snelpers, waarbij voor het eerst van papier *sans fin* werd gebruik gemaakt, een zoogenaamde rotatiepers. Sedert zijn tal van deze machines, telkens met verbeterde constructie, de wereld ingegaan. Thans is men zoover, dat zelfs meerkleurig werk op rotatiepersen kan worden afgedrukt. Ook voor het drukken van boekwerk bezigt men reeds met goed gevolg rotatiepersen, en het laat zich aan-

Digitized by Google

zien, dat mettertijd deze *de* machine voor den boekdrukker wordt. Bij gewone persen gaat het werk ook reeds snel, maar er is natuurlijk een grens van spoed bij het heen en weer gaan der vormen en vooral in het inleggen der vellen, één voor één uit de hand. Daarentegen gaat bij een rotatiepers alles machinaal. Het einde van een rol papier van ettelijke duizenden meters lengte wordt tusschen de cylinders bevestigd. Als een nooit te verzadigen monster verslindt de machine de mijlenlange papierstrook, terwijl aan de andere zijde een lawine van gesneden, gedrukte en gevouwen couranten wordt uitgestort.

Aan een rotatiepers is onafscheidelijk verbonden een stereotypie-inrichting. Is een pagina in de zetterij afgewerkt, dan wordt deze lettervorm naar de stereotypie-afdeeling getransporteerd en op een zoogenaamden kalander geplaatst (zie *Stereotypie*), belegd met een dik vel gepraepareerd en bevochtigd papier en daarna doorgedraaid, waarbij de vorm van de letter in het gepraepareerd papier wordt geperst. Dit papier, thans matrijs geworden, droogt men in een daarvoor bestemd toestel, waarna het wordt opgesloten in een halfcirkelvormig giet-apparaat. Volgieten met vloeibaar metaal, afkoelen en uitnemen, is het werk van enkele minuten. Men heeft dan een halfronde plaat van een cicero dik, waarop alles nauwkeurig overeenkomt met den oorspronkelijk vlak gezetten lettervorm. Men kan van denzelfden vlakken vorm zooveel papieren matrijzen en dus ook zooveel halfcirkelvormige platen maken als men denkt noodig te hebben. Zóó gegoten, worden de courantpagina's op de in de pers aanwezige cylinders bevestigd. Het papier wordt er nu tusschen gestoken en de pers in beweging gebracht. Door verschillende banden wordt het papier nu over de onderscheiden cylinders geleid, terwijl de machine het intusschen op het juiste formaat afsnijdt en de couranten gevouwen aan de achterzijde uitstort. Een klok geeft door slaan aan, wanneer een zeker aantal couranten in den vergaderbak aanwezig is.

FIG. 18.

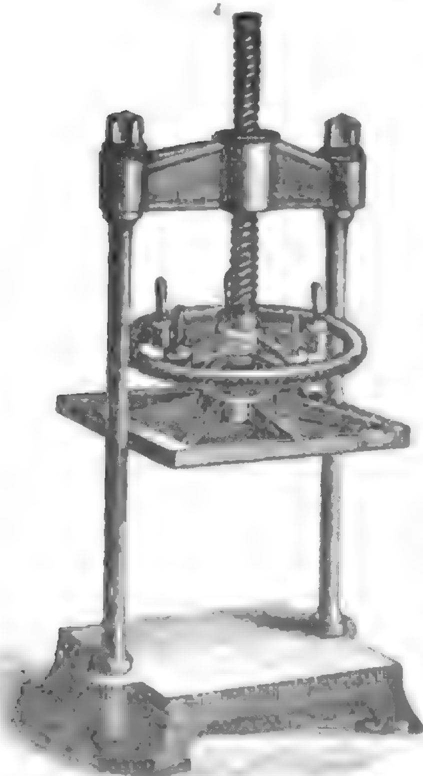

Pletpers.

Om afgedrukt werk vlak en glansrijk te maken, bedient men zich in een drukkerij van een *pletpers* (fig. 18). Deze is van pletborden of cartons voorzien, waartusschen het papier wordt gelegd. Schroeft men nu de pletpers aan, dan wordt het papier tusschen een zwaar fundament en een zware ijzeren plaat gedrongen; in dezen toestand laat men de pers een oogenblik staan.

Vroeger werd vóór het drukken het papier nat gemaakt; tegenwoordig geschiedt dit slechts zelden meer, daar de papiersoorten zoodanig verbeterd zijn, dat zij den inkt gemakkelijk opnemen.

De *boekdrukinkt* [illegible]
Men bereidt het [illegible]
hars, door dit [illegible]
Men voegt bij [illegible]
korst en een [illegible]
er uit te trekken [illegible]
lijmachtig en [illegible]
vernis vloeit [illegible]
soort bereidt, die [illegible]
is behalve van [illegible]
vernis is samengesteld [illegible]
of korten koken [illegible]
men van gas-, lampen- [illegible]
illustratie-inkt [illegible]
gas-, voor [illegible]
of courantinkt van [illegible]
dere of mindere [illegible]
af, of de inkt al [illegible]
scheidt dan ook [illegible]
heeft men tal van [illegible]
verfstoffen bereid [illegible]
gemengd in een [illegible]

De *inktrollen*, bij [illegible]
bestaan uit gelatine [illegible]
men veelal een [illegible]
Ze worden gegoten [illegible]
die bij elke pers [illegible]

Boekel is een [illegible]
omringd door Uden, [illegible]
en Erp. Zij beslaat [illegible]
en telt 2407 inwoners [illegible]
Z. W. ligt een [illegible]
hoogveen, dat [illegible]
gens is alles [illegible]
delen van bestaan [illegible]
belangrijkste [illegible]
aardappelen en [illegible]
scheiden buurten [illegible]
Kerkstraat genoemd [illegible]
kerk en een [illegible]
Padua.

Boeken, Dr. [illegible]
klassiek literator, [illegible]
het litteraire [illegible]
Gids" stichtte, en [illegible]
en letterkundige [illegible]
December 18[illegible] te [illegible]
deerde aldaar in de [illegible]
hij 1899 te Utrecht [illegible]
met een proefschrift [illegible]
tiones ad. Apuléi [illegible]
wiens „Metham[illegible]
ook bij van *Looy* [illegible]
gaf. Bij de weder-[illegible]
Gids" in 1895 bleef [illegible]
naast *Kloos* als [illegible]
uitgaven zagen van [illegible]
gedichten: „Goden [illegible]
Versluys, 1895" [illegible]
Historie van Floris [illegible]
dam, van Looy, 18[illegible]
tigd als leeraar te [illegible]

Boekeren, [illegible]
derlandsch letterkundige [illegible]
den 17den Januari 18[illegible]
predikant te Giethoorn [illegible]
daarna te Leiden. Hij [illegible]
ber 1896. Hij schreef [illegible]

n geschriften noemen wij: „Mensch en ezel" (1865), ne weduwe met negen kinvonden" (1867), „De sche- 1868), „Graaf Gerrit van an Koster" (2de druk, 1883), isto" (1869), „De veldwach- 70), „Voor en na de pauze" r" (1871), „Kapipo" (1871), „Een winkelhaak" (1876), ien ouden tolbaas" (1882), 82), „De oude tolbaas" (1ste e stuk, 5de druk, 1896), „Luspraak (1883), „Kikkerstu- , 1894), „Geertruid" (2 dln., teur" (2de uitgave, 1890) en

e naam van den handel met er letterkunde. Die handel e behoefte aan geschreven ı tot uitbreiding van kennis len. Daarom bestond er bijna le Oudheid; de geleerdheid nd eigendom van weinigen. van de Egyptische bescha- its een korte vermelding ge- koop van boeken, n.l. hand- ook voorkwam bij de Phoe- ieten is zoo goed als zeker. *iieksche* beschaving had be- zoodat wij aldaar de eerste kelijken boekhandel aantref- in andere groote Grieksche h ten tijde van *Plato* en *So*- verkoopers, in eerstgenoemde ı boekenmarkt, en deze werd ınzienlijkste steden der volks- . Vooral Alexandrië bekleedde en lang een eerste plaats. Te t bedrijf der boekhandelaars zienlijken omvang ten tijde van ruikten slaven en loondienaars der handschriften. Die slaven van *librarii* en, als zij oude dien van *antiquarii*. Tegen ıbliek verkochten echter de li- fschriften, zoodat hun naam de van boekhandelaar, terwijl zij, ı handel dreven, antiquarii wer- den boekhandelaar *Atticus*, de erken van *Cicero*, wordt ver- lerden slaven in zijn dienst had der handschriften, enz. De ont- erkunde had haren invloed op ooral toen het langzamerhand aak begon te behooren, om een tten. Om het aantal handschrif- nigvuldigen, dicteerde men het n honderd slaven tegelijk. In vinkels (tabernae bibliopolarum) rukst bezochte straten. Zoo had- *Sofius*, de uitgevers van *Ho*- ıkel op het Forum bij den Janus- ıkels, die volgens den Romein- geen vensters aan de straat be- n kon uitstallen, waren kenbaar kkaten; soms ook werden kasten straat tentoongesteld. In Rome vond men 28 openbare bibliotheken, die echter alle in de schaduw werden gesteld door de groote bibliotheek te Alexandrië. Behalve *Sofius* en *Atticus* zijn uit dien tijd ons de namen bewaard gebleven van de volgende boekhandelaren: *Atrectus*, *Valerianus Pollius*, *Secundus* en *Tryphon*, welke laatste de uitgave bezorgde van *Quintilianus*' „Institutiones oratoriae". *Martialis* deelt ons iets mede omtrent de prijzen der boeken. Een verzameling „Xeniën" van dezen dichter werd door *Tryphon* voor 4 sesterziën (ongeveer 45 ct.) verkocht, maar de dichter meent, dat hij het boek best voor de helft had kunnen geven. Deze „Xeniën" bestaan nog heden ten dage en beslaan ongeveer 14 octavo-bladzijden. Fraaiere uitgaven waren natuurlijk duurder: zoo kostte het eerste boek der „Epigrammen" van *Martialis*, in tegenwoordigen druk ongeveer 2 vel beslaande, met purper geschreven 5 dinarii of ongeveer f 2,10. Wettelijke bepalingen tegen ongeoorloofde vermenigvuldiging (nadruk) vinden wij nergens vermeld. De schrijvers ontvingen geen honorarium; zij vonden echter een schadeloosstelling voor hun werk in de gunst van hooggeplaatste en rijke personen. Later hadden de boekhandelaars te Rome depôts en magazijnen in de voornaamste steden van het geheele rijk, en vooral Lyon bekleedde onder deze een voorname plaats. De boekhandelaars in het Oud-Romeinsche Rijk bezaten niet alleen magazijnen, waar de werken van nieuwe en oude Romeinsche en Grieksche schrijvers in afschriften van verschillende prijzen in voorraad waren, maar ook leeszalen, waar de geleerden der stad elkander aantroffen. Nieuwe werken werden door plakkaten aan de winkeldeuren en op de hoeken der straten aangekondigd en ook wel door omroepers bekend gemaakt.

Na den val van het West-Romeinsche Rijk verdween de wetenschap en met deze de boekhandel, terwijl de kloosters de taak der voormalige librarii en antiquarii op zich namen. Slechts te Konstantinopel en te Alexandrië vond de boekhandel nog een markt. Later begunstigde het Arabische Khalifaat den boekhandel, zoodat deze te Bagdad, Kaïro en Cordova bloeide, toen ze overal elders in verval was. Nog later werd te Parijs, te Rome en in de vrije Italiaansche staten, o. a. te Bologna omstreeks 1259, de boek- of liever de manuscriptenhandel weder opgevat, en deze nam weldra zulk een vlucht, dat hij een afzonderlijke wetgeving vorderde. Een statuut der universiteit te Parijs onderscheidt eigenlijke boekhandelaars (stationarii, de Engelsche naam *stationer* is hiervan afkomstig), die boeken voor eigen rekening kochten en deden afschrijven, en boekenmakelaars (librarii), die tegen een procentsgewijze belooning boeken van eerstgenoemden ontvingen en verkochten.

Toen in de 13de eeuw de burgerstand in Duitschland zelf scholen oprichtte, zorgde dikwijls de schoolmeester voor het afschrijven en verkoopen der boeken. Zoo is ons de naam *Diebold Lauber* uit Hagenau bewaard gebleven, die zooveel werken heeft verzameld, dat hij zeker een aantal personen in zijn dienst moet gehad hebben. Zijn handel omvatte rijmbijbels, gebedenboeken, artsenijboeken, waarzegboeken, rechtsgeleerde geschriften, den „Gouden Bul", e. a.

Het verkoopen van manuscripten nam een einde tegen den aanvang der 16de eeuw. De eerste boekdrukkers waren tegelijk boekhandelaars. Zij bezochten de markten in den vreemde en plaatsten hier en daar magazijnen. Duitschland is al vroeg na de uitvinding der boekdrukkunst een centraalpunt voor den boekhandel geworden en heeft zich als zoodanig steeds gehandhaafd. Een der wakkerste boekverkoopers uit den eersten tijd was *Anton Coburger* (Koberger) te Neurenberg (1473—1513). Deze had 24 drukpersen en meer dan 100 werklieden in dienst, terwijl hij boekwinkels opende te Frankfort, Venetië en elders. Vooral op de Frankforter missen of vóór- en najaarsmarkten, waar talrijke bezoekers zich uit alle oorden vereenigden, werden vele boeken verkocht; de reeds genoemde *Coburger* uit Neurenberg, *Plantinus* uit Antwerpen en *Stephanus* (*Etienne*) uit Parijs begaven zich steeds daarheen; voorts verschenen er ook de boekhandelaars uit Bazel, *Christian Froschauer* en *Oporinus*, terwijl men weet, dat in 1497 ook boekhandelaars uit Venetië daar aanwezig waren. De Parijsche boekhandelaar *Henricus Stephanus Etienne* heeft een uitvoerige beschrijving van een Frankforter mis gegeven in zijn werk: „Francofordiensie emporium sive Francofordienses nundinae" (Frankfort, 1574; nieuwe druk te Parijs, 1875), waarin hij Frankfort met het oude Athene vergelijkt. De talrijke bedevaartplaatsen gaven gelegenheid tot het debiet van gebedenboeken, die op linnen in plaats van op perkament werden gedrukt. In 1700 en daaromtrent werd ook de Leipziger mis door vele boekhandelaars bezocht, vooral ook omdat zij er vrijer in hunne bewegingen waren dan te Frankfort. In laatstgenoemde plaats bestond een commissie, belast met de taak, om alle verboden boeken weg te nemen en van elk werk 7 exemplaren te eischen. Het gevolg hiervan was, dat de boekenmarkt zich allengs naar Leipzig verplaatste. In 1765 gaf *Philipp Erasmus Reich*, hoofd van de firma *Weidmann* aldaar, den eersten stoot tot de oprichting van den „Deutscher Buchhändlerverein", en in 1797 werd door *K. Chr. Horvath* een nieuwe „Buchhändlerverein gesticht, in 1825 gevolgd door den „Börsenverein der Deutschen Buchhändler in Leipzig". Deze laatste vereeniging bouwde te Leipzig een beursgebouw, dat den 26sten April 1836 werd ingewijd. Tegen het einde van de 15de eeuw traden de gilden te voorschijn op het gebied van den boekhandel, en al spoedig ontstond tusschen het publiek en den uitgever een tusschenschakel, de eigenlijke boekhandelaar. In den tijd, dat het geld zeer schaarsch en daarenboven slecht was, werd het ook gewoonte, om op deze missen boeken tegen andere te verruilen; soms ook werden de rekeningen pas op de volgende mis vereffend. Om het publiek op de hoogte te stellen van de aanwezige boeken gaf men catalogi uit; zoo werd bijv. door *Georg Willer* van Augsburg in 1574 een catalogus uitgegeven van al de op de mis verschenen nieuwe boeken.

Tegen het nadrukken van boeken bestonden reeds in den beginne wel enkele bepalingen, maar ze konden gemakkelijk worden ontdoken. Een der beste verordeningen was het Keursaksische mandaat van den 18den December 1773, maar het recht van alleenverkoop werd toch ook hierdoor

nog niet [illegible]
door het in 17[illegible]
landrecht, waar[illegible]
leend tegen [illegible]

De grootste [illegible]
ontstond, toen [illegible]
den commissiehan[illegible]
aan den boekhan[illegible]
tot de volgende [illegible]
verkoopen. Op [illegible]
rekening en [illegible]
plaats. Dit [illegible]
aan den boekhan[illegible]

Daar de [illegible]
Europa nergens [illegible]
richt is als in [illegible]
het eerst onze [illegible]
en het beursgebou[illegible]
gecentraliseerd, en [illegible]
wijze dan de Fran[illegible]
te Parijs en Londen [illegible]
de grootste boekhan[illegible]
reld hunne corresp[illegible]
durig vermeerdere[illegible]
taal en wetenscha[illegible]
een groot deel [illegible]
van den boekhandel [illegible]

De uitgever is [illegible]
persoon. Hij koopt [illegible]
met of zonder afstand [illegible]
iemand een werk [illegible]
het plan voor een [illegible]
van geschriften. [illegible]
ken deze, dat een [illegible]
hem zijn begonnen [illegible]
tooid manuscript [illegible]
ver koopt dit [illegible]
tract nader geregeld [illegible]
het, dat een werk [illegible]
uitgever gezamenlijk [illegible]
en al op kosten van [illegible]
in Engeland, Amerika [illegible]
beurt, waar deze [illegible]
reisverhaal, roman [illegible]
drukken.

De particuliere [illegible]
uitgever vastgeste[illegible]
kooper) geniet [illegible]
en Nederland is [illegible]
werk aan de gewone [illegible]
land Sortimenter, [illegible]
tailbooksellers [illegible]
die na het einde van [illegible]
plaren aan den uitge[illegible]
ruimen tijd bestaat [illegible]
veelal vóór de [illegible]
boekhandelaar in [illegible]
aantal exemplaren [illegible]
den voor eigen rekening [illegible]
het aan elke [illegible]
voor een klein deel [illegible]
land en Amerika [illegible]
vaste rekening [illegible]
afgeleverd, doch [illegible]
sing van talloo[illegible]
hun boeken bij het [illegible]
in Duitschland en Ne[illegible]
der gewone boekhande[illegible]

gelaten wordt) en de ver-
in genoemde landen voor
l worden, maken een groot
n een uitgave. Daar echter
ka bij vele debitanten on-
van een werk overblijven,
-York, centraalpunten van
den Amerikaanschen boek-
ndere landen, het *moderne*
handbooks) tot ontwikke-

n halve eeuw komt nog
het uitgeversbedrijf (vooral
meer in zwang, n.l. het
bestaat daarin, dat de uit-
rospectus en een deel van
rift bij particulieren rond-
koop van dit werk te bewe-
oonlijk bezoek op eventuëele
aandrang uit te oefenen dan
ndelaar, die een boek ter in-
. Dit systeem heeft den ver-
sterk bevorderd, maar ook
ij waardelooze boeken over-
bestaat die colportage reeds
r is voornamelijk voor boe-
sse geschikt, het rondreizen
het platte land in gebruik.
lfs een afzonderlijke letter-
tage heeft; de bekende *Ni-*
r belangrijke „Histoire des
geschreven.
un land, waar het centrum
hebben uitgevers en debitan-
centrum gevestigd zijn, hun
mmissionnair): al hun zen-
els hun bestellingen gaan via
die ontvangt en voor distri-
elt en een of meermalen per
dagelijks) aan zijn lastgevers
ijk werken de debitanten bui-
een correspondent in hun cos-
vers in de provincie vinden
net doorgaans heel wat moeite
en of ander uit hun fonds te
land wordt het stelsel in het
st. Voor buitenlandsche boe-
n maken in Duitschland en
tanten in den regel gebruik
van „importeurs", terwijl in
land het publiek zich direct
e boekhandelaren, die in Pa-
den handel in vreemde boe-
drijf maken. De inrichting met
zoo eenvoudig, gemakkelijk en
grootendeels daaraan toe te
letterkunde zoozeer verspreid
ie van deze inrichting versto-
ok buiten het letterkundig ver-
s het nu nog zeer bezwaarlijk.
Chili, *Peru*, enz. te krijgen.
energieke maatregelen van den
boekhandelaar te Londen, te
or zijn agenten in geheel Azië,
nerika al wat er gedrukt wordt

s het correspondentiewezen het
en ook het best ingericht. Ieder

boekhandelaar heeft gedrukte formulieren op zeer dun papier, waarop een bestelling, inlichting, vraag, antwoord of wat ook, wordt ingevuld, en zendt één couvert met al zijn briefjes aan zijn correspondent te Leipzig; op een eigen kantoor (*Bestellanstalt*) worden die duizenden briefjes, welke dagelijks te Leipzig komen, gesorteerd volgens de namen der correspondenten, van de verschillende uitgevers en boekhandelaars, tot wie de aanvragen gericht zijn, en 5-maal per dag uitgedeeld; zoo worden in weinige uren de vragen uit New-York, Londen, Amsterdam, Moskou, Athene en vanwaar ook aan hunne adressen bezorgd. De correspondenten der verschillende boekhandelaars ontvangen de pakketten voor de bestellers (hunne *committenten*) en verzenden die 1-, 2-, 3-maal per week, ja zelfs meermalen per dag. Deze correspondenten ontvangen en betalen ook voor hunne committenten, en de jaarlijksche afrekening der boekhandelaars, die te Leipzig op de Paaschmis (3 weken na Paschen) geschiedt, gebeurt eveneens door hen. Ook voor Oostenrijk en Zwitserland is Leipzig de centrale markt. Volgens het officiëele adresboek van den Duitschen boekhandel voor 1906 zijn er thans in 2122 steden van de wereld 11 247 firma's gevestigd, die een vertegenwoordiger in Leipzig hebben: het volgend staatje geeft de verdeeling aan:

Landen.	Steden.	Firma's.
Duitschland	1457	8752
Oostenrijk-Hongarije	289	1001
Zwitserland	74	327
Overig Europa	216	917
Amerika	52	187
Afrika	10	20
Azië	15	31
Australië	9	12
Totaal	2122	11247

Tot bevordering van de persoonlijke belangen der leden van den Duitschen boekhandel bestaat de in 1836 door *George Gropius* gestichte „Unterstützungsverein deutscher Buchhändler und Buchhandlungsgehilfen", die telken jare bedragen van 30 000—40 000 gulden uitkeert aan ondersteuningen. Verder bestaat sinds 1872 het „Allgemeiner deutscher Buchhandlungsgehilfen-Verband" te Leipzig, met een kapitaal van 360 000 gulden.

In Duitschland en Nederland zijn Leipzig en Amsterdam de hoofdplaatsen der mercantiele beweging, doch geenszins uitsluitend de steden, waar uitgevers gevestigd zijn. In Berlijn, Halle, Dresden, Weenen, München, in Leiden, Rotterdam, 's Gravenhage, Utrecht en Groningen wordt evengoed uitgegeven, als in Leipzig en Amsterdam. Doch in Parijs en Londen heeft zich alle letterkundig en mercantiel verkeer van Frankrijk en Engeland geconcentreerd, en een boek dat niet in één der genoemde steden is uitgegeven, wordt bijna niet bekend. In Frankrijk beteekenen Lyon en Tours, in Engeland vooral Edinburgh en dan Oxford en een paar andere steden ook nog iets, doch dit

neemt niet weg, dat de hoofdzaken in de genoemde plaatsen gedaan worden. In Parijs worden ook boeken in het Spaansch en Portugeesch gedrukt en vervolgens uitgevoerd naar Spaansch-Amerika en Brazilië. In Noord-Amerika worden de meeste boeken uitgegeven te New-York, Philadelphia, Boston, Washington, Chicago en San Francisco, waar ook groote verkoopingen (trade-sales) plaats hebben. Vroeger drukte men daar veel Engelsche en Duitsche werken na, maar daaraan is in 1891 een einde gekomen door de aanneming van den copyrightbill. De invoer van buitenlandsche boeken werd vroeger door invoerrechten belemmerd, maar door de Mac-Kinley-wet van den 6den October 1890 zijn deze voor alle Engelsche boeken verdwenen. De colportage boekhandel is daar, als reeds vroeger gezegd, vrij uitgebreid en vrijwel noodzakelijk in het westen der Vereenigde Staten, waar de bevolking zeer verspreid woont. Vaktijdschriften worden te New-York uitgegeven, n.l. het „Publishers' Weekly" en „The American Bookseller".

Eerst in het jaar 1783 werd in Rusland toestemming gegeven tot het oprichten van particuliere drukkerijen naast die van den Staat; de eerste Russische uitgever was *Nowikof* te Moskau. Vandaar gingen de gebroeders *Glasoenof* naar St. Petersburg en richten er in 1785 den eersten boekhandel op, die nu nog bestaat. Deze stad werd nu het middelpunt van den Russischen boekhandel, o.a. ook door toedoen van Duitschers en Franschen, die zich daar vestigden. Wel hielden zij zich in den beginne meer uitsluitend bezig met den invoer van vreemde werken, maar omstreeks het midden van de 19de eeuw namen zij ook reeds ijverig deel aan den eigenlijken Russischen boekhandel. Men heeft er een vereeniging van boekhandelaren en uitgevers opgericht in 1883 en een centraalblad voor hunne belangen; maar buiten de twee groote steden Moskau en Petersburg hebben alleen enkele universiteitssteden, zooals Kiew, Charkof, Kazan en Odessa eenige beteekenis. Een eigenaardige tak is hier de volksboekhandel, met zijn zetel te Moskau, die door colportage op het platte land zijn verspreiding zoekt. Deze handel legt zich hoofdzakelijk toe op kalenders, ridder- en rooversgeschiedenissen, sprookjes, waarzegboeken, prenten, enz. Tevens vormt hij een voornaam onderdeel van de jaarmarkten of missen. Te Nisjni-Novgorod bedraagt de jaarlijksche omzet in die artikelen 100 000 roebel. Kazan heeft bovendien nog beteekenis als centrum van een handel in Mohammedaansche, Tataarsche, Turksche, Perzische en Arabische literatuur. De boekhandel is in Rusland onderworpen aan censuur door de wet van 1886.

De Poolsche boekhandel is voornamelijk vertegenwoordigd in de steden Warschau, Krakau en Posen.

Behalve zijn verbinding met Leipzig, heeft de Oostenrijksche boekhandel zijn hoofdzetel in Weenen, met afzonderlijke takken voor Czechische literatuur in Praag, terwijl voor Hongarije Boedapest als middelpunt dient. Verder zijn er nog kleinere takken voor Sloweensche, Kroatische, Klein-Russische en andere boeken.

In Italië was de boekhandel tot voor korten tijd in een treurigen toestand, vooral daar dat land nog niet zoo lang geleden in verschillende rijken,

elk met een [illegible] deeld was; in de [illegible] belangrijke [illegible] uitgeversfirma's [illegible] rence, Turijn, Rom[illegible] liaansche [illegible] den uitgever [illegible] kening. Voor het [illegible] tralisatie is [illegible] gever *Pomba* te T[illegible] azione tipografico-[illegible]

De prijzen der [illegible] het verschijnen [illegible] gemeen geldig [illegible] zamerhand de [illegible] bat aan particulieren [illegible] de groote concurrentie [illegible] 15 %, ja soms [illegible] handelaars wilden [illegible] heeft ten gevolge [illegible] dit misbruik genomen [illegible] zijn verbonden. [illegible] wijze van doen [illegible] door den Amerikaan [illegible] zijn eigen maatregel [illegible] te lande heeft men [illegible] dit misbruik te [illegible] „Nett-systeem" [illegible] onder niet verkocht [illegible] had deze gewoonte [illegible] vonden, doch in 19[illegible] „Vereeniging ter bevordering van den Boekhandel" [illegible] lijk een einde te maken [illegible] gen op te nemen [illegible]

Nog een klasse [illegible] 18de eeuw opgekomen [illegible] ger verschenen en [illegible] komende boeken [illegible] voorwerp van een [illegible] worden, n.l. dien der [illegible] in den eigenlijken [illegible] ken of in die, welke [illegible] meer te verkrijgen [illegible] naam en handel [illegible] geven aan handelaars [illegible] en daar opengesneden [illegible] doel om ze zoodoende [illegible] koopen; maar de [illegible] ken, die der ware [illegible] lend van dien der [illegible] den alleen een [illegible] boeken en geven [illegible] tijd catalogussen [illegible] die zich in Nederland [illegible] houden van veilingen [illegible] De gewoonte, om [illegible] genen bij veilingen [illegible] is in Nederland [illegible] 1599, toen de bibliotheek [illegible] te 's Gravenhage [illegible] zamen) catalogus [illegible] werden hier te [illegible] doch vooral moest [illegible] stadsbestuur [illegible] die veilingen ook in [illegible] rijk ook omstreeks [illegible] perkende bepalingen [illegible]

theek uit de hand aan een
. die ze dan op zijn risico
n prijscatalogus verkoopt,
bijna nooit voorkomt.
len *Nederlandschen* boek-
die van andere landen, in
w. Kort na de uitvinding
verden er in verschillende
gericht, zoodat een handel
persen voortbrachten. La-
vorming, werd het aantal
ls grooter, zoodat de arbeid
boeken omvangrijker werd
e in drie beroepen: dat van
rnemer of uitgever en dat
este boeken werden in het
at het debiet internationaal
te doen slagen, werd in de
bruik gemaakt van mars-
ere koopwaren, ook boeken
amen en deze in verschil-
·koop uitstalden, bij voor-
n of plaatsen, waar een mis
houden. Ook werd destijds
t van een soort catalogus,
toegezonden. De Holland-
in Duitschland meer dan
zien, ja hij had een Euro-
Van de voornaamste boek-
ij uit de 16de—18de eeuw
Jod. de Hondt te Amster-
I. Laurens te Amsterdam
ius te Amsterdam (1665),
nsterdam (1681), *De Hugue-*
1699), *H. Wetstein* te Am-
le Maire te Leiden (1748),
nsterdam (1748), *H. de Wit*
, *Elie Luzac* (1765), *J. B.*
omp. te Amsterdam (1772).
rijvers zochten oudtijds in
rs. De internationale handel
ate terug; wij wijzen op de
nde talen van de Uitgevers-
r" te Amsterdam. In de 18de
handel te kwijnen, voorna-
n het verval onzer vaderland-

iedenis en den toestand van
oekhandel vermelden wij nog
17de en 18de eeuw vormden
oekverkoopers een gild. Ver-
onnantiën van sommige dier
orbeeld van Utrecht (1679),
99 en 1720), 's Gravenhage
nsterdam (1704 en vroeger) en
bekend. Volgens deze laatste
e waardigheid verlangde van
boekverkoopers- en boekdruk-
als leerling bij een meester
bij dezen of een anderen heb-
len leerling moest althans 12
erd in het leerlingenboek in de
even. Ook vinden wij daarin
n boekverkooper tevens boek-
en tegen betaling van den dub-
ing". De Rotterdamsche or-
9 bepaalt, welke proeve van
spirantboekverkooper en boek-
binder moest leveren. Hij moest geheel en al in orde brengen: 1. een grooten Bijbel in folio, in juchtleder met houten borden; 2. een boek in folio met overtrokken hoorn en 3. een boek in quarto met prenten in gemeenen hoornen band. De leden van het gild hadden een jaarlijksche vergadering, waar zij hunne hoofdlieden kozen. Ook de Haagsche ordonnantie van 1702 bepaalt voor hem, die in het gild wil opgenomen worden, een dergelijke proef; was deze naar eisch uitgevallen, dan verkreeg hij tegen betaling van een zekere som, 12 tot 30 gulden, naar gelang hij een meesters- of een burgerszoon, in de provincie, buiten de provincie of buiten de grenzen des lands geboren was, het lidmaatschap. In de Utrechtsche ordonnantie is ook een proef in het letterzetten voorgeschreven.

In den aanvang der 18de eeuw (8 Maart 1710) werd door 23 voorname boekhandelaren uit Amsterdam, Leiden, Rotterdam, 's Gravenhage en Utrecht een overeenkomst gesloten, vervat in 14 artikelen en dienende tot handhaving van elkanders rechten.

Na het verdwijnen der gilden werd de boekhandel een vrije tak van nijverheid, enkel aan het patentrecht onderworpen, die zich in Nederland zeer voorspoedig heeft ontwikkeld. In 1867 telde men er 918 boekhandelaars in 172 verschillende plaatsen, bijv. in Amsterdam 178, in den Haag 51, in Rotterdam 60, in Utrecht 49, in Leiden 28, in Groningen 38, enz. Het aantal boekhandelaren, uitgevers, debitanten, importeurs en antiquaren en van hen, die den Nederlandschen boekhandel in het buitenland uitoefenen, bedraagt thans ruim 2200.

De handel in buitenlandsche boeken en tijdschriften (importhandel, importeurs) staat in Nederland op een hoogen trap van ontwikkeling; in geen land wordt het waarschijnlijk den debitant (en daardoor het publiek) zoo gemakkelijk gemaakt, op de hoogte te blijven van wat in het buitenland verschijnt en steeds een ruime keus van vreemde boeken voorhanden te hebben.

Er bestaat in ons land sedert meer dan driekwart eeuw een „Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels" (opgericht in 1817). Zij telt een groot aantal leden, die jaarlijks een vergadering houden. Men heeft te Amsterdam een centraalpunt voor deze vereeniging onder den naam van „Bestelhuis van den Nederlandschen Boekhandel" (zie aldaar) opgericht.

De boekhandelaren worden reeds van de 18de eeuw af voorgelicht omtrent de uitgegeven boekwerken sedert 1600. Aanvankelijk voorzagen hierin de *Naamregisters* van *J. van Abcoude* en *R. Arrenberg*. Deze lijsten liepen tot 1787. In 1824 besloot de „Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels" een vervolg op deze naamlijst uit te geven, welk werk, loopende van 1790 tot en met 1831, met supplement 1832, in 1835 voltooid werd. Later werd dit werk voortgezet door den uitgever *C. L. Brinkman*, wiens lijsten nog verschijnen en om de 10 jaar als één geheel, met repertorium, worden uitgegeven. In 1835 begon de Vereeniging haar orgaan, het „Nieuwsblad voor den Boekhandel", uit te geven. Hierin worden zoo mogelijk alle nieuwe uitgaven aangekondigd, terwijl maandelijks een alfabetische lijst van deze als bijlage verschijnt. Sinds kort verschijnt ook

als orgaan van den „Nederl. Uitgeversbond", het weekblad „Uitgever en Debitant". Van veel nut is ook *Sijthoff's* Adresboek voor den Nederlandschen boekhandel, waarvan in 1905 de 51ste jaargang verschenen is. Van de literatuur over den Nederlandschen boekhandel noemen wij: *Kruseman, A. C.*, „Bouwstoffen voor een geschiedenis van den Nederlandschen Boekhandel", *Kruseman, A. C.*, „Aanteekeningen betreffende den Boekhandel van Noord-Nederland in de 17de en 18de eeuw" en *v. d. Meulen, R.* „De Boekenwereld".

Boekhandelaarsmis. Hieronder verstaat men de Paaschmis van den Duitschen boekhandel, die jaarlijks in Leipzig gedurende een week gehouden wordt en die met een Zondagscantate begint. Het is de termijn van verrekening, waarbij niet verkochte boeken worden teruggegeven en het bedrag der verkochte betaald aan den uitgever of zijn commissionnair. De boekhandelaar ontvangt van den kant des uitgevers bij deze verrekening een zoogenaamd misagio van 1%. Andere boekhandelaarsmissen vinden jaarlijks plaats in Stuttgart vanwege den Zuidduitschen en Württembergschen boekhandel op den derden Dinsdag van Juni. In Weenen komen den 31sten Maart de Oostenrijksche en Hongaarsche boekhandelaars bijeen.

Boekhara, *Bochara, Bokhara* of *Boekharije* is de naam van twee landen aan de overzijde van de Amoe in Centraal-Azië. *Groot-Boekharije* of het khanaat van Boekhara is het zuidoostelijk deel van West-Turkestan of Toeran en wordt door de sedert 1500 hier heerschende Oesbeken ook wel Oesbekistan genoemd. Onder *Hoog-* of *Klein-Boekharije* verstaat men Oost-Turkestan of Toerfan, ofschoon deze naam bij de bewoners van het land zelf onbekend is. De naam Boekhara wordt dan ook zoo goed als uitsluitend toegepast op Groot-Boekharije.

Boekhara wordt in het N. begrensd door uitloopers van het Tiën-Sjangebergte, in het O. door het plateau van Pamir, doch aan beide zijden zijn de orografische grenzen vrij onbepaald; in het Z. en Z.W. vormt de Amoe de grens. De staatkundige grenzen worden in het N. gevormd door Russisch-Turkestan, in het O. door het Pamirgebied, in het Z. door Afghanistan en in het W. door de Russische Transkaspische provincie. Het geheele gebied beslaat, volgens *Strelbitskij*, 247723 v. km. oppervlakte. Boekhara is een vazalstaat van Rusland, door Russische troepen bezet en opgenomen in het Russische tolgebied.

In het W. en N. is het land met steppen en woestijnen bedekt, de bebouwde streken zijn beperkt tot de rivierdalen, vooral van de Amoe en hare zijrivieren, waaronder de Serafsjan de voornaamste is, die de omgeving der hoofdstad besproeit. Van de bergketens zijn die van Darwas en de Karategin- en Hissarbergen de voornaamste. Vruchtbare oasen vormen Karsji, Kitab, Sjaar, Tsjiraktsji, enz.

Ofschoon het land tusschen 36 en 41°N.Br. gelegen is en slechts ongeveer 360 m. boven den zeespiegel, stijgt in den zomer de warmte somtijds tot 41,°5 C., terwijl het er 's winters zeer koud is, tot zelfs —23°C. Ook valt de sneeuw er vaak voeten hoog, maar regen is er een zeldzaamheid, zoodat de velden kunstmatig besproeid

moeten
de rivieren
granen,
bouwd.
ven zijn er
groote
lijke massa
dommen
ijzer, lood,
aanzienlijk,
meelen.

De bevolking
omvat
alleen
uit de
200.000
ste deel van
(ongeveer
en van de
stammen.
kalpaken en
als geldwisselaars
krijgslieden.
soldaten,
daarheen
kestan.
nen er
als kooplieden
wonen, en
bezighouden.
veer
zijn er nog
nis, n.l. de
Karsji, met
het land nog
onder Kitab
den emir.
de groote
paardenmarkten
bedreigd door
zich van het

De
de talrijke
volken van
groot
gehouden
wen nemen
in dan in de
De Boekharen
evenals de
de geslagen

De industrie
uit huisindustrie
tracht men
te verwerken,
tenten,
talen vaatwerk.
karavanen
omvat katoen,
welke artikelen
wijl katoen,
selein en glas
worden
draagt jaarlijks
12 millioen
en Indië
invoer. Den
kaspischen

d: in 1899 werd de lijn
·rnajewo-Andisjan en een
sjkent. Ook is er een tele-
gan naar Boekhara.
n den emir bestaat nu nog
.000 Sarbassen (infanterie)
diening van 200 stukken
zeer verschillend model.
end met getrokken gewe-
ingevoerd. Deze troepen
h systeem gedrild; daar-
tal onregelmatige troepen,
s sterk.
hara den naam *Tramoxa-*
aar 666 veel te lijden van
·ren, die echter een einde
ig van de bevolking tot den
aar 714. Aan den toestand
ijd werd een einde gemaakt
93 emir van Boekhara en
ad Boekhara tot zijn resi-
is een kleinzoon van *Saman*,
roaster-eeredienst tot den
ı. Het rijk der Samaniden
an zijn grootsten bloei, om-
r 10de eeuw, zuidwaarts uit
bevatte tevens de steden
rassan. De opvolger van *Is-*
or de Turksche Seldsjukken
n, maar deze hebben er geen
krijgen. Boekhara werd toen
n de aangrenzende vorsten,
het W. *Mohammed-Koetb-*
tste overwonnen had, ver-
terechtstelling van talrijke
den in 1218 den inval van
khara werd veroverd en in-
aat van Tsjagatai, dat zich
taï-gebergte tot aan den Oxus
en Samarkand bestreden daar-
van *Dsjengis-khan* elkander,
veroveraar van bijna geheel
emir van Boekhara werd. Hij
te Samarkand, bracht zoowel
ıara tot grooten bloei, bevor-
door den aanleg van bevloei-
een uitgebreid wegennet aan.
akten het door hunne onder-
ıchtelooze regeering aan *Scheï-*
an gemakkelijk, om in het jaar
veroveren, waardoor de stam
orende tot de tusschen Wolga
„Gouden Horde", de heerschap-
khanaat van Boekhara. Na de
men in het jaar 1597 de *Astar-*
regeering en in 1784 trad het
Onder emir *Maasoem* werd de
ensscheiding tusschen Iran en
kwam weer eenigszins tot bloei
mir *Said* (1803—1826). Deze
ter reeds onder diens opvolger
-1860), die berucht was wegens
aronder veel Europeesche rei-
adden. Hij liet den Engelschen
en kapitein *Conolly* na vele mis-
42 ter dood brengen en weigerde
aan een Russische expeditie, be-
ijningenieurs overste *Boetenjef*

en luitenant *Bogoslofskij*, den geograaf *Chanykof* en den natuuronderzoeker *Alexander Lehmann*, die na het onderzoek van het dal van den Serafsjan en de opname van Samarkand over Boekhara terugkeerden. Eerst in het jaar 1863, drie jaar na de troonsbestijging van den niet onverdienstelijken *Mozaffar-eddin*, den zoon van *Nasroellah*, bereikten weer eenige Europeanen Boekhara, n.l. de Milaneezen *Gavazzi*, *Litta* en *Meazza*, die er de zijderupsenteelt wilden leeren kennen en gezonde eieren koopen. Zij bereikten de hoofdstad, maar werden gevangen genomen en verkregen pas een jaar later op aandringen van Rusland hunne vrijheid terug. Tevens werd Boekhara bezocht door *Vambery*, die vermomd als derwisj daarheen trok, in gezelschap van uit Mekka terugkeerende pelgrims.

Toen in 1865 de Russen Tasjkent onder hun protectoraat gesteld hadden, trad de emir van Boekhara, *Mozaffar-eddin*, vijandelijk tegen hen op, werd den 20sten Mei 1866 door de Russen verslagen, waarop deze den 5den Juni Chodsjent bestormden en den 29sten Augustus Tasjkent bij het Russische rijk inlijfden. Den 14den October werd de vesting Oeratjoeb en den 30sten October het fort Dsjisak veroverd, waardoor het geheele gebied tusschen den Sir-Darja en den Serafsjan onder Russische heerschappij kwam. Den 14den Mei 1868 trokken de Russen Samarkand binnen. Den 30sten Juli daarop sloot de emir vrede, waarbij hij aan de Russen de steden Samarkand en Katta-koergan, benevens de daarbijbehoorende landstreken (het bovengedeelte van het dal van den Serafsjan) afstond, zich verplichtte tot betaling van een belangrijke schadeloosstelling en bescherming beloofde aan den Russischen handel. De afgestane landstreken vormen het zuidoostelijk deel van het tegenwoordige Russische gouvernement Turkestan. In den herfst van dat jaar verzocht de emir aan de Russen hulp tegen zijn oproerigen oudsten zoon. Zij versloegen hem den 21sten October 1868 bij Karsji, waarop de emir een gezantschap met geschenken naar St. Petersburg zond. In 1869 sloot hij, op aandringen van Rusland, een verdrag met Afghanistan, waarbij de Amoe-Darja als grensscheiding werd aangenomen. In 1870 traden de Russen op tegen de roofzieke vorsten van Sjachrisjebs, bestormden hunne voor onneembaar gehouden vesting Kitab en lieten het vervolgens aan den emir over het land verder te onderwerpen. In 1873 sloten zij met Boekhara een handels- en vriendschapsverdrag en gaven later aan den emir, voor zijn hulp tegen Khiwa, het zuidwestelijk deel ten geschenke van het door Khiwa aan Rusland afgestane gebied van den Amoe-Darja. Sedert den dood van *Mozaffar-eddin* in 1882 is zijn opvolger *Abdoel-ahad-khan* nauwelijks iets anders dan een Russisch stadhouder. In 1886 werden alle slaven vrijverklaard, maar het volk wordt nog zeer verdrukt door de willekeur der talrijke ambtenaren van den emir. In 1892 deed de khan een reis naar het Russische Hof en liet daarbij zijn beide zonen voor hunne opvoeding in Rusland achter.

In den laatsten tijd is de kennis van het land aanmerkelijk uitgebreid, vooral door de reizen van *Majew* (1878) in het gebied tusschen Karsji en Hissar, door *Oschanin* (1878) in Karategin,

door *Hermann* (1878) in Darwas en vooral door *Bonvalot* en *Capus* (1881).

Boekhara, de hoofdstad van het gewest van dien naam, ligt in een door woestijnen omgeven oase in het dal van Miankale, 14 km. van Nieuw-Boekhara, een Russische nederzetting met 3000 inw., aan den Centraal-Aziatischen (vroeger Trans-Kaspischen) spoorweg. De stad is gebouwd in den vorm van een driehoek, heeft een omtrek van 13 km., is omsloten door een muur met torens en bastions en wordt verder omgeven door tuinen en boomgaarden. Als de zetel van den emir, als belangrijke koopstad, waar tevens uitmuntende scholen bestaan en vele gewijde graven, lokt zij talrijke bedevaartgangers, bezit een aantal karavansera's, verscheiden groote bazars en vele baden. De emir houdt verblijf op een kasteel, dat in het midden der stad zich op een heuvel verheft en door een muur omsloten is. Talrijke kanalen en waterbekkens voorzien de stad met hare baden van water. Boekhara heeft nauwe, vuile straten; de huizen zijn van leem of baksteenen gebouwd. Onder de openbare gebouwen nemen de prachtige moskeeën met hooge minarets (ongeveer 160 in aantal) en de 140 medrissa's of Mohammedaansche scholen een eerste plaats in. Het aantal bewoners bedraagt ongeveer 60.000. Het schoonste gebouw van de stad is de moskee Mirgharab, in een vierkant van 95 m. lengte gebouwd met een koepel van 32 m. hoogte, bedekt met hemelsblauw gekleurde tegels; daarnaast verheft zich de hooge minaret, uit baksteenen opgetrokken. Een ander merkwaardig gebouw is het door khan *Abdoellah* gestichte schoolgebouw Kokaltasj. De stad geldt na Konstantinopel voor den hoofdzetel van den Islam, draagt den bijnaam „i-Sjerif", d. w. z. „de heilige", en is van oudsher het middelpunt der Midden-Aziatische beschaving (het aantal sudenten bedroeg hier eenmaal ongeveer 10.000) en handel. Zij heeft talrijke fabrieken voor zijden en katoenen stoffen, wollen doeken, pelswerk, leer, zijdenpapier, hout- en ijzerwaren en levert goede sabels. De voornaamste handelsartikelen, waaronder de Russische uitmunten, zijn vruchten, paarden, ezels, lamsvellen, zijden en katoenen stoffen, glas, leer, papier, muskus, reukwaren, enz.

Men houdt Boekhare voor het oude *Trybaktra* in Sogdiana, in het W. van Marakando, het tegenwoordige Samarkand. In de 10de eeuw had het een omvang van 15 km.; in 1209 werd het door de Kharezmern veroverd en in 1219 door *Dsjengis-khan* verwoest. Het bloeide onder *Timoer*, maar werd toch aan glans overtroffen door diens residentie Samarkand.

Boekhara, *Aboe Abdallâh Mohammed ibn Ismâil al*, de meest beroemde van alle verzamelaars van de Mohammedaansche H a d i t h, werd te Boekhara geboren in 809. Hij reisde op zijn 17de jaar naar Medina en Mekka, doorkruiste een groot gedeelte van de Mohammedaansche wereld en ging met de voornaamste Hadith-geleerden om. Op deze reizen heeft hij een grooten voorraad kennis verzameld, waaruit hij — na een strenge kritiek — 7275 overleveringen uitkoos, die hij samenvatte in één boekdeel. Dit werk wordt na den Koran door de Mohammedanen voor het heiligste gehouden. Hij stierf in 869 te Chartenk; zijn graf is een bedevaartsplaats.

Er bestaan [illegible]
werk van *Bokhari* [illegible]
eerst uitgegeven [illegible]
cueil des tradit[illegible]
3 dln., Leiden [illegible]
nog niet versch[illegible]
hammedaansche [illegible]
taren er op, is het [illegible]
Kastallâni (ge[illegible]
gave met commen[illegible]
te Boelak in 12[illegible]
in 10 deelen [illegible]

Boekhouden [illegible]
nen van alles [illegible]
staat is de groote [illegible]
vermogen te bepal[illegible]
het boekhouden [illegible]
een vermelding [illegible]
regelen van alle [illegible]
die op een handels[illegible]
kan het boekhoud[illegible]
bij ontvangst [illegible]
waardige voorwer[illegible]
onmisbaar voor [illegible]
Daardoor alleen [illegible]
zicht verschaffen [illegible]
vermogen onderga[illegible]
een zaak onderne[illegible]

Aanvankelijk [illegible]
bloote opteekening [illegible]
der schuldvordering[illegible]
ter, toen de han[illegible]
behoefte ontstond [illegible]
van den geheelen [illegible]
na herhaalde po[illegible]
te verschaffen, tot [illegible]
liaanschen monnik [illegible]
boek: „La scuola [illegible]
Paciola di Borgo [illegible]
schreven en om [illegible]
liaansch boekhouden [illegible]
daaraan veelal [illegible]
Van dien tijd af [illegible]
boekhouden, omdat [illegible]
één verandering [illegible]
briekzaak opgetee[illegible]
houden boekt men [illegible]
en schulden; bij het [illegible]
de veranderingen [illegible]
en die in het [illegible]

Het enkel-boekh[illegible]
omtrent de schuld[illegible]
een bedrijf en wijst [illegible]
houding tot derden [illegible]
of ander persoon [illegible]
geteekend in een [illegible]
boek, en van hier [illegible]
Deze zijn het [illegible]
boek, het *magazijn*[illegible]
het algemeen [illegible]
zeer verschillend [illegible]
de bijzondere [illegible]
moriaal wordt [illegible]
posten daarin naar [illegible]
bevat een korte [illegible]
hebbende handeling [illegible]
vering, ontvangst [illegible]
messen, enz., met [illegible]

credit geworden is. Het
nboek wordt nu van uit
esteld. Dit geschiedt op
er gelegen bladzijden, die
g wordt genoemd. Op de
boekt men het ontstaan
het te niet gaan eener
l persoon, op de rechter-
e niet gaan eener vorde-
n eener schuld aan dien-
t door een rekening steeds
r vordering of schuld wordt
boek geeft inlichtingen
n en uitgaven van geld;
2 bladzijden; al wat ont-
lie ter linkerhand, de uit-
terhand geplaatst. In het
voor elk artikel eveneens 2
linkerzijde wordt de hoe-
op de rechterzijde de hoe-
ederen aangeteekend, zoo-
erzicht bezit over den voor-
nwezig moet zijn.
uden strekt zich uit over
hulden eener zaak, alsmede
gen. Daarbij rangschikt men
alde rubrieken, omdat het
eer groot belang, is steeds
erzicht te bezitten over de
vermogen bestaat.
persoonlijke, als *onpersoon-*
dat het vermogen meestal
e (geld, goederen, enz.) en
ingen) bezittingen. Daar nu
de grootte van de bezittin-
even groote verandering in
is, zullen de rekeningen van
deelen en die van het zui-
itaal) steeds in evenwicht
lubbel-boekhouden boekt men
het zuiver vermogen tegen-
de vermogensbestanddeelen,
de som van de bedragen aan
le rekeningen gelijk moet zijn
ditzijde. Elke afwijking van
op een abuis in de boekin-
vereenstemming van debet en
athematisch bewijs der juist-
d, geenszins of elke rekening
juisten toestand verkeert.
ouden heeft dus tegenover het
eelen: 1°. geeft het ieder oogen-
inzicht in de gesteldheid der
onderdeelen; 2°. blijkt daarbij
en er winsten gemaakt en ver-
, en 3°. heeft het in zich een
e, waardoor wij ons gemakke-
heid der boeking kunnen over-

het dubbel-boekhouden in ge-
erscheiden in *hoofd-*, *hulp-* en
fdboeken zijn:
aal, waarin al de handelingen
tijds worden opgeschreven, het
dus; veelal wordt zulk een
gehouden en later in het net
et aanwijzing in elken post van
arbij *gedebiteerd* of *gecrediteerd*

moet worden. Om arbeidsverdeeling in groote zaken mogelijk te maken en ook om tijd te besparen, wordt het memoriaal veelal in onderdeelen verdeeld; alle inkoopen worden in een inkoopboek, alle verkoopen in een verkoopboek, alle ontvangsten en uitgaven in geld in een kasboek aangeteekend, enz. Daar nu deze boeken te zamen het memoriaal vormen, noemt men ze *hulpboeken*.

2°. Het *journaal*, dat uit het memoriaal of uit de hulpboeken wordt bijgehouden. Elke journaalpost is zoodanig ingericht, dat onmiddellijk daaruit te zien is de rekening(en), die gedebiteerd en gecrediteerd moet(en) worden. Gebruikt men in het boekhouden alleen het memoriaal als grondboek voor verdere boekingen en wordt elke memoriaalpost afzonderlijk gejournaliseerd dan spreekt men van de dagelijksche methode van boekhouden. Bezigt men daarentegen een stel hulpboeken, waaruit alle gelijksoortige posten in een zekere periode tot één journaalpost worden vereenigd dan spreekt men van de maandelijksche methode van boekhouden of ook wel van de methode met gecombineerde journaalposten.

3°. Het *grootboek*, dat uit het journaal wordt opgemaakt; elk hoofd van rekening in het journaal heeft in het grootboek een folio, dat uit twee zijden bestaat, de *debet-* of *linker-* en de *credit-* of *rechterzijde*. Door vergelijking van de debet- met de creditzijde eener rekening in het grootboek verkrijgt men een gedetailleerd overzicht over alle veranderingen in de daarop geadministreerde bezitting of schuld.

4°. Het *inventaris-* of *balansboek* bevat van jaar tot jaar een nauwkeurige opgave van den staat der bezittingen des koopmans met een juiste opgave van hun waarde en van al zijn schuldvorderingen, benevens die van zijn schulden; het bedrag van het eerste of het *actief*, verminderd met dat van het tweede of het *passief*, wijst het zuiver vermogen aan, dat door vergelijking met de uitkomst van het vorig jaar doet zien, met welk bedrag het vermogen van den koopman is toegenomen of verminderd.

Het is niet wel mogelijk al de hulpboeken op te geven, die bij het dubbel-boekhouden voorkomen, daar deze geheel afhangen van den aard der zaak, waarvan men boekhoudt. De meest voorkomende zijn: het *kasboek* — waarbij veelal nog een klein-kasboek gehouden wordt voor de kleine dagelijksche onkosten, als vracht, kruiersloonen, enz., — het *kassiersboek*, het *inkoopboek*, het *verkoopboek*, het inkoopboek voor goederen van buitenslands, het *factuurboek*, het *consignatieboek*, het *commissieboek*, het *remiseboek*, het *traiteboek*, het *compagnieboek*, het *reederijboek*, enz.

De bijboeken in het dubbel-boekhouden zijn die boeken, waaruit niet gejournaliseerd wordt, maar die tot vergemakkelijking van de administratie dienen. Hun aantal en gebruik hangt, evenals bij de hulpboeken, van den aard der zaak af. Een der voornaamste bijboeken is het rekening-courantboek, dat bij de maandelijksche methode gebruikt wordt. Dit is ingericht als bij het grootboek bij de dagelijksche methode, doch bevat alleen de rekeningen, die op personen betrekking hebben. Daar het grootboek bij de maan-

delijksche methode slechts aan het einde eener periode in den juisten toestand verkeert, is het noodig buiten het grootboek om dagelijks een overzicht te bezitten over den stand der persoonlijke rekeningen. Dit nu verkrijgt men door het rekening-courantboek, dat dagelijks uit de hulpboeken of uit de correspondentie wordt bijgehouden.

Ook voor den *landbouw* is het boekhouden een zaak van groot belang. Zulk een boekhouding is een *doorloopende* en een *jaarlijksche*. De eerste bevat een uitgebreide en nauwkeurige beschrijving der boerderij met alle rechten en verplichtingen. Hiertoe behooren het gedeelte der kadastrale kaart, waarop de boerderij zich bevindt, een omschrijving der gebouwen, schuren, bergplaatsen, bruggen, alsmede van de contracten en overeenkomsten, die op zulk een eigendom betrekking hebben.

Tot het jaarlijksch boekhouden zijn zooveel *dagboeken* of *journalen* noodig, als er takken van voortbrenging aanwezig zijn, zooals graanbouw, veeteelt, paardenfokkerij, enz., alsmede een *grootboek*, waarin de posten dier journalen in verschillende rubrieken voorkomen met aanwijzing van de kosten, door aankoop van mest, uitgave voor arbeidsloon, enz. ontstaan, en van de geldsommen, door den verkoop der landbouwprodukten verkregen of nog te ontvangen. Men houdt daarbij een kasboek voor de dagelijksche ontvangsten en uitgaven.

Verder houdt men nog een *veerekening*, waarin opgeteekend wordt, wat het vee aan inkoop en voedsel kost en bij verkoop opbrengt — voorts *notitieboeken* over de aflevering van graan, enz. uit de schuren, over de opbrengst der gedorschte schoven, over den gekochten mest. De landbouwer komt hierdoor tot de kennis van den toestand en de opbrengst van zijn boerderij, van de handelwijze, die hem de meeste voordeelen oplevert en van de winst, die ieder gewas afwerpt. Door de gemiddelde opbrengst over een zeker aantal — bijv. 5 of 10 — jaren te berekenen, komt hij te weten, welke gewassen op de gronden aan zijn eigendom de beste uitkomsten opleveren.

Het boekhouden, al is het ook op een zeer eenvoudige, mits nauwkeurige wijze, is voor iedereen van het grootste belang, daar hij, die geen boeken houdt of ze slecht houdt, zijn eigen zaken niet kent: hij tast in den blinde rond en moet alles overlaten aan het toeval. Dat men „de tering naar de nering" moet zetten, is één van onze voortreffelijkste vaderlandsche spreekwoorden, en om nu te weten hoe ver men met de „tering" gaan kan, moet men door een zorgvuldig boekhouden de opbrengst der „nering" met juistheid kunnen bepalen.

Boekit is het Maleische woord voor heuvel of berg. In sommige verbindingen kan het niet van het verklarend woord gescheiden worden, zooals in Boekit Tinggi, de Maleische naam voor Fort de Kock, en Boekit Toenggoel, een berg op de grens van de Javasche residenties Preanger Regentschappen en Batavia.

Boekit Batoe is een landschap in de afdeeling Bengkalis van de Nederlandsch Oost-Indische residentie Oostkust van Sumatra. De gelijknamige hoofdplaats, een op palen gebouwde kampong, ligt aan de [illegible]
Sumatra en [illegible]
In Boekit Batoe [illegible]
het door den [illegible]
aangestelde [illegible]

Boekit Tinggi [illegible]
hoofdplaats der [illegible]
door de Nederland[illegible]
aangelegde [illegible]
noemd. Zie aldaar.

Boekmerk. [illegible]

Boekowina [illegible]
en Oostenrijksch [illegible]
den en noord[illegible]
aan Rusland [illegible]
aan Roemenië [illegible]
garije-Zevenbergen [illegible]
van 10442 v.km. [illegible]
en wordt in het Z.[illegible]
maleoe, 1850 m. [illegible]
(1191 m.) voert [illegible]
Zevenburgen. [illegible]
delijk en oostelijk [illegible]
noorden van de [illegible]
bestaat de bodem [illegible]
zandige mergel [illegible]
treedt overal [illegible]
hoogste ruggen [illegible]
den, terwijl [illegible]
zeezoutlagen [illegible]
kowina, en wel [illegible]
vormt, de Pruth [illegible]
de Czeremosj [illegible]
zawa, de Moldawa [illegible]
hooren tot het [illegible]
stroomen bijna [illegible]
Z.O. Het klimaat [illegible]
maar ruw. De [illegible]
draagt in S[illegible]
5,4°; de gemiddelde [illegible]
620 mm. De bevolking [illegible]
en in 1900: [illegible]
middeld 70 menschen [illegible]
bestaat de bevolking [illegible]
(41%), in het [illegible]
meniërs (32%); [illegible]
schers, 3,7%. [illegible]
bewoners belijden [illegible]
zijn Katholiek, [illegible]
raëlieten. Verder [illegible]
Lippowanen, een [illegible]
sische secte (3544 [illegible]
drie dorpen. [illegible]
weni wonen. De [illegible]
landbouw zijn: [illegible]
peulvruchten, [illegible]
mangelwortels, [illegible]
veestapel bedroeg [illegible]
runderen, 147.7[illegible]
17 856 bijenkorven [illegible]
behoort aan den [illegible]
slechts roofdieren [illegible]
bodem bevat alleen [illegible]
zout (bij Kacz[illegible]
Boekowina het [illegible]
en verscheiden [illegible]

De industrie [illegible]
wikkeld. Er bestaan [illegible]

S. CHRISTOPHORUS

...md (uit het handschrift van DER NATUREN BLOEME der Universiteitsbibliotheek te Leiden

Digitized by Google

gle

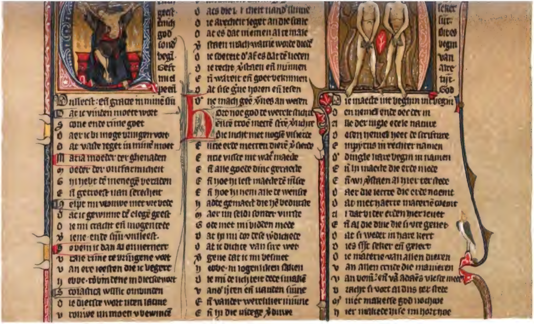

MAERLANTS RIJMBYBEL

Fragment (verkleind) der eerste bladzijde uit het handschrift der Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage

Digitized by Google

ərgieterij, 2 machinewerk-
)riek, 2 glasblazerijen, een
zaagmolens, 6 stoommo-
endrukkerijen. De handel
en van Israëlieten en Ar-
ıamelijk slachtvee, huiden,
e groote plaatsen worden
:en gehouden. Aan krediet-
and 2 banken, 2 bankfili-
. In 1900 bezat het land
98 km. straatwegen, 352
postkantoren en 68 tele-

ingen bezit Boekowina een
witz, 5 gymnasia, een
een kweekschool voor
r onderwijzeressen, een
en school voor nijver-
verder een voor land-
rouwen en 352 openbare
ntvangen van elke 100
nog altijd 25 in het ge-
)e Landdag van Boeko-
eden, namelijk uit den
aartsbisschop van Czer-
r universiteit, 10 afge-
-grondbezitters, 5 afge-
, 2 der Kamer van Han-
12 der landgemeenten.
Afgevaardigden van den
zendt Boekowina 11 le-
ın het bestuur staat de
rnowitz, de hoofdstad van

in den Romeinschen tijd
a den inval der Hunnen
)ten verdreven, bleef het
ıten eeuwenlang de ver-
ən. Van veel belang voor
ging der Roethenen, maar
ler Roemeniërs sedert de
'an deze ging omstreeks
de eeuw de stichting van
ndom uit. De naam *Groot-*
eerst voor in 1412, in een
ing *Sigismund* van Hon-
'ladislaw van Polen als
Ioldavië; met dezen naam
lgebied tusschen de Hon-
Sereth aangeduid, terwijl
ed aan de Proeth *Klein*
)eczawa was tot in de 17de
ər Moldavische hospodars,
assy vestigden, terwijl in
t met den rang van Bojaar
e, beide onder Turksche suze-
rd Boekowina door de Russen
oor Oostenrijk bezet en aan
'entie van den 7den Mei 1775
lge hiervan ontving het land
stratie; deze werd echter den
86 opgeheven en Boekowina
kreits met Galicië vereenigd.
het een zelfstandig kroonland
monarchie.
Bladmaag.
ing (Zie de platen) is de ar-
van den tekst van een boek.

Deze kunst bloeide reeds vroeg en door haar werden de boeken versierd met een schat van platen, fraaie hoofdletters, miniaturen en afbeeldingen. De ornamenten tot verluchting van handschriften vertoonden in de 6de en 7de eeuw in Ierland een buitengewonen rijkdom aan kunstige lintversieringen. Van ruwere soort zijn de versieringen van de Lombardische en de Merovingische school uit denzelfden tijd. In de werken ten tijde van *Kare den Groote* vindt men een smaakvolle verbinding van antieke, Iersche en oorspronkelijke motieven. Ook de Byzantijnsche handschriften vertoonen tot aan de 12de eeuw grooten rijkdom aan versieringen, terwijl die van Armenie een zeer eigenaardigen

Fig. 1.

Eerste bladzijde van een handschrift bevattende „een gebet Erasmi van Rotterdame tot des magets sone Jesum verlosser des menschelijcken gheslachts". (Bibliotheek der gemeente Rotterdam).

stijl bezitten en zeer zorgvuldig uitgevoerd zijn. De Mohammedaansche geschriften munten zoowel uit door hun kleurrijke versiering, als door de gracieuse uitvoering. In het Westen bestond ten tijde van den Romaanschen stijl het hoofdmotief der versieringen uit ronde, breedgetrokken lijnen met krullen, waarbij de draken met hunne kronkelingen van hals en staart de hoofdrol speelden. In den tijd der Gotiek komen fijnere lijnen voor, evenals bij de letters; de arabeske wordt soms uiterst fijn, klein en teer. In de 15de eeuw wordt de verluchting zeer verschillend. De lijvige

Digitized by Google

folianten vertoonen groote, slingerende ranken met gestyleerde bladeren en bloemen; de Bourgondische School, in vele opzichten de eerste in dezen tijd, munt uit door natuurgetrouwe nabootsing van vruchten, bloemen, vogels en andere dieren, zoowel als door de groote fijnheid en volmaaktheid van het schilderwerk.

De boekdrukkunst bracht een groote verandering. Zij verlangde natuurlijk in de plaats van geteekende en geschilderde versieringen zulke, die

Fig. 2.

Houtsnede uit het Volksboek „Van Reynaert die Vos". Delft. 1589.

met behulp van de pers konden worden gereproduceerd. Dit was de ondergang van de eigenlijke boekschilderkunst. In het begin liet men in de prachtuitgaven nog ruimte open voor geschilderde beginletters; spoedig echter verving men deze door houtsneden (zie *Boekdrukkunst*).

Fig. 3.

Initiaal uit *C. van Ghistele's* „Eneas" Antwerpen, 1544.

Gedurende de Renaissance kwamen volgens deze methode nog zeer fraai uitgevoerde initialen voor, maar men verloor den smaak er voor en beperkte zich tot afbeeldingen, deels in houtsnede, deels als kopergravure. Toch bleef het gewoonte, om de boeken bovendien nog [illegible] beginletters, [illegible] meestal in [illegible] de 16de eeuw [illegible] vinden van [illegible] den laatsten tijd het [illegible] siering weer [illegible] nagebootst.

Fig. 4.

Initiaal uit *Ph. van Marnix's* „Bienkorf der H. Roomsche Kercke".1569.

Fig. 5.

Initiaal uit *Vondel's* „Sophomphaneas".1640.

Boekweit (*Po*[illegible] *lygonaceeën*) is een [illegible] staanden stengel, [illegible] bladeren, bloemen in [illegible] of pluimvormig [illegible] bloemdek, vruchten [illegible] ten, een eind uit het [illegible] gaande afb. is de [illegible] (*b*) tweemaal en de [illegible] en een half maal [illegible]

De vrucht heeft de [illegible] centische samenstelling [illegible] achtige stoffen 10,1 [illegible] teerbaar 1,1, [illegible] bare 43,8, ruwvezel [illegible] 1,44, phosphorzuur [illegible]

Het vaderland van [illegible] rije en Zuid-Siberië [illegible] de Middeleeuwen door [illegible] naar het westen: [illegible] land zijn gebracht. [illegible] Mecklenburger [illegible] zou ze reeds in [illegible] voerd. De meest [illegible] of zand- en de [illegible] veenboekweit, terwijl [illegible] worden onderscheiden [illegible] Elders wordt nog [illegible] melijk de Tatarsche [illegible] met groen bloemdek [illegible] kanten. Deze is [illegible] vorsten als de [illegible] zins bitter meel en [illegible] voedergewas; ze [illegible] onkruid tusschen de [illegible]

De gewone boekweit [illegible] voedsel voor mensch [illegible] mensch wordt ze [illegible] als grutten (boekweit[illegible] van 60—66 %, meel [illegible] bakken van brood is [illegible] voor het koken en [illegible] zen des te beter.

Boekweit kan ook [illegible] ritus- en arijafzetings[illegible]

In vollen bloei [illegible] lijk groenvoer, terwijl [illegible] en bewaard en met [illegible] genuttigd, voedzaam [illegible] der is. Anders wordt [illegible] Bij groote giften van [illegible] plant worden bij [illegible] bij witte en op de [illegible] ren, aan het [illegible] op de huid [illegible] van boekweit-[illegible] door opzwelling van [illegible] gepaard met [illegible]

Het gewas kan ook [illegible] den gebruikt.

eit kan wegens haar snel-
noorden worden verbouwd.
oelig voor nachtvorsten en
in ontwikkeling bevriezen.
vroeg in het voorjaar wor-
haar korten groeitijd, van
en late zaaiing mogelijk. Zij
en, het slechtst op zware
en ontleent haar bijzondere
ur vooral aan de omstan-
nd en veen welig groeit en
aw-omgebroken heidegrond,
eel ondervindt van zuurheid
telt geen hooge eischen aan
le voorkeur aan oude kracht
ing en moet nooit sterk met
est, op middelmatige en be-
en cultuurtoestand zelfs in
u te veel loof en te weinig
osphorzuur en ook kalk zijn

one boekweit.

en. Stikstof kan slechts in ge-
onder omstandigheden worden

dikwijls verbouwd op gebrand
len), zelfs 5—12 jaren achter-
na alle vruchten zonder schade
Zij is een goede voorvrucht
igronden ook voor tarwe. Zij
goed gereinigden grond. Haar
omstreeks 12 Mei tot den lang-
vastlandsklimaat zelfs tot in
het wild gezaaid, is toch de
't algemeen daarboven te ver-
aad wordt 0.4—0.9 H.L. per
iet gewas voor zaadwinning en
het voor groenvoeder wordt
—8 dagen na het zaaien kan
ons haar snellen groei en groo-
ad onderdrukt zij het onkruid
kelijk en houdt zij den bodem in poreuzen toestand. In 't laatst van Augustus of September wordt het gewas gesneden, als het meerendeel der korrels rijp is geworden, al of niet tot schooven gebonden, opgezet en zoo goed mogelijk gedroogd. Vervolgens wordt zij op het land gedorscht of naar huis gereden en daar spoedig gedorscht, omdat het zaad slecht in het stroo kan worden bewaard. Het zaad moet bij het zuiveren worden ontdaan van de daaraan gebleven bloemdekbladeren, wat geschiedt door korten.

De opbrengsten aan zaad variëeren van 10—50, gewoonlijk van 15—30 H.L. per H.A.; die aan stroo bedragen van 1500—3000, zelden 4000 kg. In den bloeitijd gemaaid, kan de boekweit op niet te arme gronden 30000—35000 kg. groenvoer opbrengen. Het H.L. gewicht bedraagt 60—65, soms 70 kg. Van zandboekweit is het hooger dan van veenboekweit.

Ziekten en beschadigingen. Van plantaardige en dierlijke parasieten heeft de boekweit weinig te lijden. Ritnaalden, veenmollen en aardrupsen vreten wel aan de wortels, doch zij schaden weinig, doordat het loof snel groeit. Aan de bladeren vreten de rups van de gamma-uil, de aardrups en de Juli-kever. Meer schade kan worden veroorzaakt door het stengelaaltje, *Tylenchus devastatrix*, dat echter zelden in boekweit voorkomt. Op de korrels azen hazen, konijnen, muizen, duiven en patrijzen.

Boel, *Pieter*, Vlaamsch dier- en stillevenschilder en etser, geboren te Antwerpen, den 22sten October 1622, overleden te Parijs den 3den September 1674. Waarschijnlijk leerling van *Frans Snijders* (zie aldaar) en *Jan Fijt*. Hoewel sommige schrijvers andere schilders als zijn leermeesters noemen, blijkt uit zijn schilderwijze duidelijk, dat hij zich geheel naar deze beiden vormde. Hij bezocht Italië en werd daarna in 1650 meester te Antwerpen. Later vestigde hij zich te Parijs, waar hij aan de „Gobelins" (gobelinfabriek) werkzaam was. Hij schilderde jachttafereelen in den trant van *Snijders* en stillevens met jachtbuit, honden, enz in den trant van *Fijt*. Hier te lande bevindt zich o. a. een schilderij van zijn hand in het Museum Boymans te Rotterdam. Er zijn een vijftiental etsen van hem bekend, welke verschillende dier- en jachtstukken voorstellen.

Boelaïr, een Turksch dorp, gelegen op de plaats, waar het schiereiland Gallipoli het smalst is (zie de kaart van Bosporus en Dardanellen). Het is bekend door de versterkte linies van Boelaïr, die hun front keeren naar het vasteland, den rechtervleugel naar de Zee van Marmora en den linkervleugel naar de Golf van Saros. De vestingwerken, die in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877 nog aanzienlijk versterkt zijn, werden in 1854 door Fransche en Engelsche ingenieurs aangelegd, strekken zich uit over een lengte van 6000 m. en kunnen door 15000 man met goed gevolg tegen een groote overmacht worden verdedigd.

Boelangan is een sultanaat op de N.O. kust van het Nederlandsche gedeelte van het eiland Borneo. Het ressorteert onder de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo en maakt deel uit van de afdeeling Koetei en de N.O. kust van Borneo. Met de Tidoengsche landen, welker hoofden ondergeschikt zijn aan den sultan van Boe-

langan, grenst dit landschap in het N. aan Britsch Noord-Borneo, ten Z. aan het Berousche land Goenoeng Taboer, alsmede aan het rijk Koetei, ten W. aan Serawak en het voormalige Broenei. Het sultanaat wordt in W.-O. richting doorstroomd door de Kajan, welke in haar bovenloop het nog onbekende en door woeste stammen bewoonde hoogland Kedjen besproeid. Het gezag van den sultan strekt zich stroomopwaarts niet ver uit, want zelfs aan de Sega-Dajaks, die ongeveer het midden van het stroomgebied bewonen, moet hij vergunning vragen voor het laten verzamelen van boschprodukten in hun gebied en daarvoor tiendrecht betalen.

Boeldag noemt men in sommige streken van ons land, bijv. in de provincie Groningen, den dag, waarop iemands roerende goederen in het openbaar worden verkocht.

Boele van Hensbroek, *Pieter Andreas Martin*, geboren in 1853 te 's-Gravenhage, vestigde zich aldaar als boekhandelaar-uitgever. Behalve artikelen in verschillende tijdschriften en eenige bundels gedichten schreef hij: „Lod. Guicciardiné's Beschrijving der Nederlanden" en „De Oostersche talen in Nederland en zijne koloniën, 1800—1875".

Boelèlèng is het belangrijkste der acht landschappen van het Nederlandsch Oost-Indische eiland Bali. Het strekt zich uit langs de noordkust van straat Bali tot aan Bangli (zie aldaar) en wordt in het Z. begrensd door de bergketen, welke het eiland in W.-Oostelijke richting doorsnijdt. Het westelijke gedeelte, dat vroeger vermoedelijk goed bevolkt was, is thans geheel woest, en in het O. ontbreekt het irrigatiewater voor de sawah's. Ook elders is de bodem in het algemeen minder vruchtbaar dan in sommige andere gewesten van het eiland, doch nergens elders is hij zoo intensief bebouwd. Ook handel en nijverheid zijn hier het meest ontwikkeld.

Administratief is Boelèlèng verdeeld in 11 distrikten, welke, onder toezicht van Europeesche ambtenaren, bestuurd worden door poenggawa's. De voornaamste plaats is Singgaradja, dat 3 km. van de kust ligt. Hier resideerde vroeger de inlandsche vorst en is thans de resident van Bali en Lombok gevestigd. Singgaradja maakt deel uit van de desa Boelèlèng, welke uit verschillende wijken bestaat. Hiertoe behoort ook Pabéan-Boelèlèng, een drukke handelsplaats met een vrij goede reede, welke echter alleen in den Oostmoeson veilig is; in het belang van de scheepvaart werd hier een havenlicht geplaatst. Pabéan-Boelèlèng wordt meerendeels bewoond door Chineezen, Arabieren, Boegineezen en Madoereezen; de inlanders behooren bijna alleen tot de Bali-Slam (zie Bali). De desa Boelèlèng, waar een post- en telegraafkantoor alsmede een gouvernements school voor inlanders worden aangetroffen, telt een bevolking van ruim 7000 zielen. Ten N.O. van Singaradja ligt nabij de kust Sangsit met een in den westmoeson onveilige reede. Djagaraga, bekend door de expedities van 1848 en 1849, ligt ten Z.O. Sangsit-Tamoekoes, gewoonlijk Teboengkoes genoemd en ten W. van Singaradja gelegen, is een der voornaamste handelsplaatsen en heeft een goede het geheele jaar door veilige reede. De westelijkste kampong Telokanbawang [illegible] bewoond.

Boelens. [illegible] heer, werd [illegible] 1550, studeerde [illegible] Fransche hoogesch[illegible] land en Italië, [illegible] werd in 1577 van [illegible] Raad van State [illegible] werd vervolgens [illegible] fiscaal der Admini[illegible] overleed den [illegible] schrander taalke[illegible] dichten geschreven.

Boelens, *Allert*, [illegible] was eveneens [illegible] kelijk een groot [illegible] Zoodra deze echter [illegible] hij hun ijverig [illegible] huis had laten [illegible] zich vereenigd [illegible] er zijn beide [illegible] een donkere [illegible] rende, dat zij geen [illegible] noodzaakte hij haar [illegible] los in zulke [illegible] werd en haar [illegible] overleed in 1624.

Boelens, *B*[illegible] Friesch dichter [illegible] voerig dichtstuk [illegible] titeld, werd door [illegible] *Hessel Vegilen van* [illegible] wel niet onder [illegible] *B. Bornius Al*[illegible] dichten van dezelfde [illegible] nigbij". Hij overleed [illegible] vember 1777.

Boelens, *Ayzo*, [illegible] werd in 1801 raad [illegible] land.

Boelens, *Ambrosius* [illegible] geboren te Harde[illegible] werd in 1809 [illegible] van de Eems, in 1[illegible] Friesland, in 1812 [illegible] Heerenveen, in 18[illegible] en in 1831 grietman [illegible] der van de orde [illegible] en overleed den [illegible]

Boeles, *Pieter* [illegible] geboren te Ferw[illegible] 1795, studeerde te [illegible] gens predikant te [illegible] ren en Noordlijk. [illegible] tot doctor in de theol[illegible] 1870 emeritus en [illegible] April 1875. Hij schr[illegible] en herinneringen [illegible] welijk geslacht, en[illegible] tellingen" (1831, 2 [illegible] vormd kerkbestuur [illegible] beleg en de bevrijd[illegible] (1838) en „Stemme[illegible] Rome", benevens [illegible]

Boeles, *Willem B*[illegible] den voorgaande [illegible] de, werd geboren te [illegible]

de rechten, werd eerst ad-
in 1863 rechter te Sneek,
1870 raadsheer aldaar en in
in het gerechtshof te Leeu-
„De geestelijke goederen in
n" (1860), „Levensschetsen
eraren" (1864), belangrijke
„Bijdragen tot de geschie-
le, inzonderheid van de pro-
onderscheidene brochures en
jes, enz. Ook leverde hij een
aneker Hoogeschool", uitge-
Genootschap van geschied-,
le, alsmede: „De patriot J.
t te Amsterdam, enz." (1884).
Bulgarije.
et Noorden van ons land de
ooplokaal, dus synoniem met

is een scheepsterm. Men ver-
jn, waarmede het staande lijk
naar voren gehaald wordt om,
wind zeilt, het zeil meer wind
uitdrukking: „hij heeft het
en ophalen", beteekent: „hij
moeten inspannen om ergens
en". Overdrachtelijk wordt
in *blinde boeilijn*, dat is een
de aan den lijve gestraft werd.
is een onderafdeeling van de
rikten van het Nederlandsch
rnement van Celebes en on-
gelijknamige hoofdplaats ligt
het Z.W. Schiereiland van

de vroegere gouwspraak der
schap in het N.O. van het
Indische eiland Celebes. Het
e en een dezer weder in drie
hans in het Z.W. Pakewaarsch,
ch, in het midden Danoosch
eloesch gesproken wordt. De
tongvallen komen, wat den
treft, met elkander overeen en
t tegenover het Pakewaarsch.
en door ongeveer 120000 men-
ot schrijftaal hebben zij zich
ffen.
de hoofdstad van Matabelen-
le zetel van het bestuur van de
y, 1400 m. boven den zeespie-
tad telt (1902) ongeveer 6000
er 3000 Europeanen, heeft 4
1 hospitaal, 1 beurs, 2 schouw-
leiding en electrische verlich-
merikaansche wijze in groote
gebouwd met zeer breede stra-
n groote, boomlooze, stoffige
rissche wind waait en is koorts-
eid liggen de goudvelden van
la. Boeloewajo is sedert 1897
sedert 1902 met Beira aan den
door een spoorweg verbonden.
oorweg van Kairo naar Kaap-
oeloewajo en is thans van het
t aan de Victoria watervallen,
de Zambesi door middel eener
g overschreden wordt. Vóór de verovering van Matabelenland door de Engelschen was Boeloewajo de residentie van *Lobengoela*, den vorst der Matabelen.

Boemerang is de naam van een eigenaardig houten wapen, bij de inboorlingen van Australië in gebruik. Het bestaat uit een ongeveer 60 cm. lang stuk hard hout, eenigszins afgeplat en in het midden gebogen; het vertoont in het midden de grootste breedte en loopt naar de uiteinden smal toe. Als de boemerang onder een hoek van 30 à 45° naar boven geworpen wordt stijgt hij al draaiende omhoog, keert op een zeker punt om en komt terug op de plaats, vanwaar hij is opgeworpen. Dit geschiedt ook, als hij horizontaal wordt voortgeworpen. Deze eigenaardigheid berust op de werking van de schroef. Dit wapen komt met eenige wijzigingen op drie plaatsen op aarde voor, nl. in Australië, in het zuidelijk deel van Indië in den omtrek van Madras (in het Sanskriet astra, in het Tamil waleidadi) en in Amerika onder de Moki-Indianen van Arizona.

Boemia, een gouden munt in Tunis van 100 piasters, wier waarde ongeveer 29.25 gld. bedraagt.

Boendale, *Jan*, of *Jan de Klerk*, een Nederlandsch dichter, geboren in het gehucht Boendale bij Tervueren, omstreeks het jaar 1280, vestigde zich later te Antwerpen en bekleedde er langer dan 40 jaren het ambt van stadssecretaris. Hij overleed in 1351 of 1365. Hij schreef: „De Brabantsche Yeesten of Rijmkronijk van Brabant" (uitgegeven door *Willems* in 1829 en 1843), „Die Lekenspiegel" (uitgegeven door *M. de Vries* in 1844), „Jans Testeye of dit is van Woutere ende van Janne" en „Van den derden Eduwaert" (uitgegeven door *Willems* in 1840).

Boendelkhand, (Boendelkoend, Boendelcoend, Boendlecoend, Bandelkand) is een Britsch-Indisch agentschap in Centraal-Indië, gelegen tusschen de afdeeling Dsjabalpoer der centrale provinciën en Allahabad der noordwestelijke provinciën. Het grenst in het oosten aan het agentschap Bagalkhand, bezit drie parallelle bergketens (tot 600 m.), die veel mineralen bevatten, en stroomt door de riviertjes Sindh, Betowa, Dhassan, Ken en Tons af naar den Ganges. Van deze riviertjes is alleen de Ken, en wel tot Bandu, bevaarbaar. De rijke groeven en diamantmijnen (in Panna) worden slecht ontgonnen. Men vindt er de steden Bidsjawar, Panna en Tsjhatarpoer. Er zijn nog geen spoorwegen in Boendelkhand. In 1891 telde men er 1.508.053 inwoners, die een Hindoesch dialect spreken. Zij zijn Radsjpoeten, krijgshaftig van aard en behielden ook onder de dynastie der mogols, die hen onderwierpen, een zelfstandige positie. De inlandsche vorsten moesten in de 18de eeuw wijken voor de Mahratten, en toen deze door de Engelschen onderworpen werden, volgde ook de verovering van Boendelkhand.

Boenoet is een Maleisch staatje aan den boven-Kapoeas en behoort administratief tot de afdeeling Sintang van de residentie Wester-afdeeling van Borneo in Nederlandsch Oost-Indië. Het werd door ons gouvernement gelaten onder het bestuur van een vorst.

Boeol. Zie *Bwool*.

Boeotië (Grieksch *Boiótia*, Nieuw-Grieksch *Viotía*) is de naam van een oud landschap van

Griekenland (zie de kaart van Griekenland), tusschen Megaris, Attica, de straat van Euboea, het Opuntische Locris, Phocis en de Golf van Korinthe gelegen. Het land kan verdeeld worden in vijf hoofdafdeelingen: de Kopaïsvlakte, de Thebaansche vlakte (Aonion Pedion), het laagland van den Asopus en de kuststreek aan de Euboeësche en Korinthische zee. De Kopaïsvlakte is een keteldal, die geheel wordt ingesloten door den Helikon en zijn uitloopers, in het N. Akontion (tegenwoordig Darduvana) gebergte en het Hyphantion (tegenwoordig Mavrocuni) gebergte en de Opuntische bergen met hunne uitloopers. Met de zee van Euboea staat het slechts door onderaardsche kanalen in verbinding. Uit Phocis komt bij Cheronea de Kephisus (zie aldaar) als hoofdstroom des lands. Zij vormt met verschillende andere riviertjes het meer van Kopaïs (zie aldaar), waarvan het water door ongeveer 20 onderaardsche kanalen (katabothren) naar de zee van Euboea gevoerd wordt. De Minyers, die uit het oosten naar deze streken trokken en zich als voortreffelijke waterbouwkundigen deden kennen, besteedden veel zorg aan het openhouden der katabothren, om daardoor het meer te doen inkrimpen en de landerijen tegen overstroomingen te vrijwaren. Ook wierpen zij dijken op, die tegelijkertijd als verbindingswegen dienst deden. Deze werken zijn onlangs bij de drooglegging van het meer door de Franschen aan het licht gekomen. *Alexander de Groote* liet door *Krates* een kunstig „emissarium", een mijngang met loodrechte luchtschachten, aanleggen en wel van de noord-oostelijkste punt in de richting naar Larymna. Nadat deze werken vervallen waren, is deze streek zeer moerassig geworden. Ten Z. van den Phoenicion en Hypaton liggen de Hylische en de Thebaansche vlakte, de eerste met het Hylike meer (nu Ano-Likeri), dat met het meer van Kopaïs onderaardsch verbonden is, de laatste een mooie landstreek, wordt door den Ismenos en de Dirce besproeid.

Het gebied van den Asopus begint met de hoogvlakte van Plataea en bevat de Parasopia, die in de richting van den Citheron aan de grenzen van Attica hooger worden. Ten oosten hiervan ligt de mooie en vruchtbare Tanagraeïsche vlakte. Het kustland aan de Zee van Euboea wordt door het Messapion (nu Ktypa, 1025 m.) en het Ptoongebergte (nu Skroponeri, 726 m.) van het binnenland van Boeotië gescheiden. Het land aan de Golf van Korinthe en de Halkyonische Zee, door den Helikon en den Citheron begrensd, wordt doorstroomd door den Oëroë en den Permessus, welke laatste beneden Thisbe in een moeras eindigt.

Het klimaat van het land is over het algemeen ruwer dan in het overige Griekenland. De streken der Kopaïsvlakte zijn ongezond. De zomer is zoel, de winter is rijk aan sneeuw; stormen komen er veel voor. Ook aardbevingen zijn niet zeldzaam. De hoofdprodukten waren zwarte en grijze marmer, witte kleiaarde bij Aulis, zout, ijzer, vele houtsoorten, koren, vooral voortreffelijke tarwe, groenten en ooft, wijn (de beste soorten op den kalkbodem van Tanagra) en riet uit het meer van Kopaïs. Prachtige weiden met talrijke kudden runderen en schapen en de beste paarden van Griekenland vond men in de omstreken van Orchomenus, Thebe en Thespia; ook vele soorten wild

en purperslakken ...

Als de oudste be... noemd de Minyers ... was, de Kadmiers ... aangeduid worden ... in Zuidelijk-Boeotië ... De bevolking ... Thebe tot hoofdplaats ... Chr. de Aeolische ... uit Thessalië ... tigen en hun naam ... echter nog langer ... oude bewoners ... toen in het laatst ... nootschap tot stand ... afzonderlijke steden ... Orchomenus, ... taea de voornaamste ... stuur was ook niet ... was het bijna ... van het bondgenoot... chen (sedert de ... voor de 41 ... hadden, de werkzaam... Een algemeen feest ... pel der Itonische ... ronea gevierd. ... sterken, maar deze ... neer Thebe de ... behandelde. In de ... Boeotiërs meestal ... Plataea onder... thon Athene en ... verleenen, waarvoor ... schen Oorlog (in ... werd. Zijn grootste ... der *Epaminondas* ... In 171 voor Chr. ... ontbonden; het ... heidsoorlog door ... Achaja ingelijfd ... geoorlogen groote... eeuwen en onder ... niet langer het ... de hoofdplaats, ... naam Livadia ...

De inwoners van ... als ruw en onvat... ving, en daar zij ... haaldelijk met de ... waren zij voortdu... blootgesteld. De ... hen tot landbouw ... oefening van kunst ... de toonkunst ... talrijke dichters ... Tot de voornaamste ... *darus*.

Boer, *Ten* ... Groningen, welke ... Loppersum. Slechts ... heeft een grootte ... ners (1905). Het ... gemeente, welke ... het O. uit ... de dorpen Ten Boer ... lens. Wittewierum ... ge buurten en ...

ligt op den W. oever van
heeft een Hervormde en
erk.
onstant, geboren te Warns-
le Leidsche hoogeschool en
ingen op een in het Duitsch
getiteld: „Qrvar-odds Saga".
ot 1890 leeraar aan het gym-
en en is sedert 1900 hoog-
riet en aanverwante vakken
e Amsterdam. Behalve arti-
nde en Oud-Noorsche- en
he letterkunde in verschil-
s het „Arkiv för Nordisk Fi-
zur Geschichte der Deutschen
tur" en den „Gids" bezorgde
d-Noorsche teksten.
rdes de, een dapper krijgs-
, Franschen en Nederland-
geboren te Emden in 1776.
ijs in de wis- en zeevaart-
olgens dienst bij de Bataaf-
1799 werd hij door generaal
met het opmeten der buiten-
le provincie Groningen, redde
veldtocht van Noord-Holland
n leven zijn overste *Trip* van
laatstgenoemde getoond had,
te zijn, ontving bij Castricum
en, woonde den oorlog in Oos-
1803 als luitenant naar Ber-
r door de Engelschen krijgs-
nam voorts deel aan den oor-
werd in 1812 aide de camp
sé, streed in Spanje, begaf zich
ar Nederland, diende er als
onder laatstgenoemden gene-
slag bij Waterloo versierd met
msorde, voorts met die van den
eeuw en in 1830 bevorderd tot
an den generalen staf. Hij be-
Citadel van Antwerpen, toen
schen belegerd werd, en moest
e naar St. Omer trekken. Met
heer in den adelstand opgeno-
tot kolonel bij den generalen
erleed deze verdienstelijke offi-
nuari 1838.
ntje de, een Nederlandsche dich-
ige kindergedichten een alge-
den, was de dochter van *Mar-*
ikant en schrijver op 's Lands
n. Zij werd geboren te Har-
October 1784 en betoonde van
oten lust om te leeren. *Fran-*
3 kinderen op één na het oud-
iet veel voor onderwijs kon uit-
moest zij reeds op 10-jarigen
e school verlaten. Daarna ont-
derricht in het naaien en breien,
na reeds als naaister en kinder-
en ging in haar 16de jaar geheel
en dienstbaren stand, waarin zij
an haren dood toe.
rigen leeftijd ontwikkelde zich
en deze ontwikkeling werd be-
zich in 1811 te Sneek bevond.
en hare „Dichtproeven", in 1821

hare „Nieuwe dichtproeven", in 1822 hare „Gedichtjes voor kinderen", die door *Clavereau* in het Fransch werden vertaald, en in 1823 hare „Gedichtjes voor behoeftige kinderen".

Kalm vloden vooral de laatste levensjaren deze begaafde vrouw voorbij. De heer *S. Tuymelaar* te Heerenveen, na den dood zijner echtgenoote uitziende naar een zorgvuldige opvoedster voor zijn kinderen, slaagde er in, *Francijntje* aan zijn dienst te verbinden. Met de meeste nauwgezetheid kweet zij zich van hare taak; de haar toevertrouwde kinderen hadden haar lief als een moeder, en allen die haar naderden, betoonden de hoogste achting jegens de gevoelvolle dichteres, die zich zoowel door waardigheid in haar spreken en handelen, als door een beminnelijke nederigheid onderscheidde. Zij overleed ten huize van den heer *Tuymelaar*, den 7den Maart 1852.

Boer, *Willem Richard*, een Nederlandsch staathuishoudkundige, werd geboren te Rotterdam, den 4den April 1818, studeerde te Utrecht en promoveerde er op een proefschrift, getiteld: „De dominis gentium aquatico". Hij werd eerst advocaat en wethouder te Utrecht en vervolgens burgemeester van die stad, van 1878—1891, en lid van de Provinciale Staten aldaar. Hij overleed er den 24sten October 1894. *Boer* vertaalde „F. Bastiat's Staathuishoudkundige drogredenen" (1846 en 1848), „Dat verwenschte geld" (1849), „Kapitaal en Interest" (1849) en „Guizot, over de volksheerschappij in Frankrijk" (1849); verder schreef hij: „Denkbeelden over pauperisme en armenverzorging" (1850), „Over plaatselijke belastingen, een staathuishoudkundige proeve" (1850), „De arbeid, handboek voor volkshuishoudkunde ten dienste van het middelbaar onderwijs" (1865), „Huishoudkunde" (1870) en „Leerplichtigheid en schooldwang" (1870). Met *E. W. J. Six tot Oterleek*: „Handboek voor plaatselijke besturen" (1850—1851, 2 dln.), „Frédéric Bastiat. Een staathuishoudkundige studie" (1860). Voorts verschenen belangrijke stukken van zijn hand in tal van andere tijdschriften, Zoo in den „Gids": „Frédéric Bastiat en de socialisten" (jaarg. 1848), „Denkbeelden over pauperisme en armverzorging" (jaarg. 1850), „Herinneringen aan Italië" (jaarg. 1851,1870,1871,1873); in de „Vaderl. Letteroefeningen" van 1868: een metrische vertaling van Enoch Arden en een opstel: „Nürnberg", met een metrische vertaling van Longfellow's gedicht van dien naam, en in die van 1875: „De graaf di Cavour als staatsman"; in de „Economist": „Plaatselijke directe belastingen" (jaarg. 1864), „De spaarbanken in Groot-Brittannië" (jaarg. 1868), „Professioneel onderwijs" (jaargang 1872) en „De staathuishoudkunde en haar bestrijding" (jaarg. 1877). Voorts behoorde hij tot de redactie van de „Bijdragen tot kennis van het staats-, provinciaal en gemeentebestuur in Nederland" en van het „Pantheon, tijdschrift ter verspreiding van nuttige kennis".

Boer, *Petrus de*, een Nederlandsch plantkundige, geboren te Holwerd in Friesland, den 14den December 1841, ontving zijn opleiding aan de Latijnsche school te Dokkum, studeerde te Utrecht en promoveerde aldaar den 28sten November 1866 in de wis- en natuurkunde op een dissertatie: „De Coniferis Archipelagi Indici" en den 29sten Juni

1867 in de geneeskunde op een dissertatie: „De pathogenie der darmstricturen". Van 1867 tot 1871 was hij werkzaam aan de hoogere burgerschool te Amsterdam en werd in 1871 benoemd tot hoogleeraar in de botanie aan de universiteit te Groningen. Hij aanvaardde die betrekking den 23sten September van dat jaar met een redevoering over: „De waarde van het vergelijkend onderzoek voor de beoefening der plantkunde". Zijn oratie bij de overdrachf van het rectoraat: „De verklaring van het karakter der vegetatie" is in druk verschenen. Verder leverde hij onderscheiden bijdragen in tijdschriften en jaarboekjes, bijv. in „Maandblad voor Natuurwetenschappen", „Annales botanici Musei Lugd. Bat.", „Iris", „Landbouwalmanak", „Volksalmanak", enz. Hij was lid van het Genootschap voor Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam, van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, van het Bataafsch Genootschap voor Proefondervindelijke Natuurkunde, enz. en overleed te Groningeu, na een langdurige ziekte, den 3den April 1890.

Boeran is de benaming van hevige winden in de steppen van Rusland, Siberië en Midden-Azië. De zomerboeran gaat vergezeld van drukkende hitte en stof, de winterboeran is een hevige noorden- of noordoostenwind, waarbij ook cyclonen optreden. Deze stormen zijn gevaarlijk door hun lage temperatuur en zweepen de losse sneeuw van de vlakten op zulke hoopen bijeen, dat alle oriënteering onmogelijk wordt. Veelal wordt de boeran gevolgd door een snelle temperatuursverhooging. Tegen het einde van den storm gaat hij gepaard met sneeuw, die dan langzamerhand in regen overgaat. Dit gebeurt vooral bij de stormen, die optreden in het bebied der toendra's. Zij worden daar „poerga" genoemd en overtreffen den boeran nog in kracht. Dergelijke winden, vergezeld van hevige koude, noemt men in de Russische steppen ook wel „wjoega".

Boerbas, *boerbe* of *boerber* noemt men in Egypte, Tunis, enz. de kleinste rekenmaat.

Boerda (Arabisch) beteekent „mantel". Het wordt gebruikt om den mantel aan te duiden van den profeet *Mohammed*. De Abbasiedische khalifen beschouwden het bezit en het gébruik ervan als een symbool van hunne theocratische waardigheid. Bij de verwoesting door de Tataren ging de boerda verloren, maar toch gaven de khalifen van Egypte nog vóór in 't bezit ervan te zijn. Toen in 1520 de waardigheid van den khalif overging op de Turksche sultans, kwam deze laatste boerda in hun bezit en wordt nu nog elk jaar tentoongesteld ter aanbidding, op den 15den van de Turksche maand Ramadan.

Boerda is ook de naam van een door de Mohammedanen hooggeschat lofdicht op denP rofeet, dat tusschen 1294 en 1296 in Egypte vervaardigd is door *Abû Abdallâh Mohammed al-Busiri*, en door *Posenzweig* in het Duitsch vertaald is onder den titel „Funkelnde Wandelsterne zum Lobe des Besten der Geschöpfe" (Weenen 1824). Het gedicht dankt den naam boerda aan de legende, dat de Profeet den dichter zijn mantel toegeworpen heeft in een droom.

Boerdwan, *Burdwan*, of *Bardwan*, oorspronkelijk *Wardhamana*, is een divisie van het Britsch-Indisch presidentschap Bengalen. Het

grenst in het N. aan ... aan die van Beng... Z. aan de Golf ... Orissa en Tsjota... 36.145 v. km. en te... onder 6.399.969 ... nen, 282.671 gees... nen. Zij bestaat ... Hoegli, Haura, M...

Boerdwan, ... strikt van de div... 6985 v. km., lag... baar en goed bebo... inw., waaronder ... hammedanen, 64... 900 Christenen. ... ren bespoeid, die ... Hoegli uitmonden ... Beide rivieren zijn ... Zij dienen voor ... de talrijke voortbr... indigo, katoen ta... den, buffelhoorns, ... de inboorlingen ... bezitters.

Boerdwan, *Bu*... stad der divisie B... en 87° 54' O.L. aan ... 34.477 inw., waar... Mohammedanen en ... jaartemperatuur be... 1531 mm. Gedurende ... tember) staat de ... en bij het opdrog... aardige koortsen o... o. a. het kolossale pa... de in twee concentri... tempel Sjiwalaja e... De „Grand Trunk ... weg van Calcutta naar ... wan.

Boereja, een ... in het Russisch-Sib... springt met twee ar... neemt 220 km. la... man op en valt ... geheele lengte van ... waarvan 287 km. ... bevaarbaar zijn. De ... de Niman wordt ... b i r a genoemd.

Boerejagebergte ... voortzetting van ... alin, een gebergte ... Russisch-Siberisch ... uit tusschen 48 en ... 550 km. in noordo... 1500 m. hoog en vorm... de Toegoer en de ... en de Silindsja ... kant.

Boeren is de ... afstammelingen der ... Fransche vluchteling... de Goede Hoop, ... in het binnenland ... ben en zich daar op ... toegelegd, terwijl ...

ermaak of om den broode.
en de meesten de groote
werken van hout, ijzer en
ıde den laatsten oorlog met
2) is duidelijk gebleken, dat
eid nog niet verloren heb-
og is de naam Boer tot een
'fschoon ten deele van Fran-
uitsche (27%) en anderen
gens *Colenbrander*) hebben
n de Hollandsche taal vrij
Afrikaansch), maar ook in
lsch karakter behouden. De
phlegmatisch bekende Hol-
n den Boer zijn meester.
van gemengde Europeesche
leurlingen, zoals men vóór
n sommige landen meende.
er tusschen hen en de in-
ıgen (of basterds) een maat-
lie niet licht overschreden
ıig schoolsche kennis bezit-
alle Boeren lezen en schrij-
ıchen voor toelating tot het
: (Protestantsche) gesteld en
ı den Bijbel, vaak hun eenige

'ederlandsche, is de naam
, blijkens hare statuten, het
ıslag der maatschappij erken-
ch de zedelijke en stoffelijke
erenstand ten doel stelt. De
leden, over het geheele land
ıl in de zuidelijke provincies
mber 1904 hield de bond zijn
res te Nijmegen.
atie beteekent in het alge-
der boeren van hunne per-
ıeid, die in den vorm van lijf-
heid tot in den jongsten tijd
Vooral wordt deze term ge-
ıaking van de Russische boe-
ınifest van keizer *Alexander*
'ebruari (3 Maart) 1861 tot
nder dan 23 millioen lijfeige-
oor de persoonlijke vrijheid,
le een overgangstijdperk nog
ı op hen rusten. Binnen 2 ja-
lbezitters aan de boeren hui-
l in vruchtgebruik afstaan te-
te of arbeidskracht, en tevens
legenheid gesteld, de huizen
endom te verkrijgen. De af-
p de volgende wijze. De be-
ren werden volgens den ren-
pitaliseerd, en van de op deze
om moest 20% terstond be-
en grondheer, die van de re-
0% ontving in den vorm van
hatkistbiljetten. Van de boe-
ng dit voorschot terug in den
ıg van 6%, waarin rente en
mengevat, gedurende een tijd-
s koopers konden zoowel ver-
onen optreden, als ook — in
Rusland nog zeer verspreide
schappelijk grondbezit — ge-
ıten, welks leden dan solidair aansprakelijk waren voor den koopprijs en de andere verplichtingen. In het geheel kwam ongeveer één derde gedeelte van het grondbezit van den adel, nl. 390.886 v. km. aan 9.795.163 boeren. Hoe noodzakelijk de boerenemancipatie in Rusland ook geworden was, toch kon zij niet zonder nadeelige gevolgen blijven door de geringe ontwikkeling en de toenemende drankzucht der boeren. Terwijl spoedig na de vrijmaking de grondprijs in sommige gouvernementen 50% en meer was gestegen boven den aflossingsprijs van 1861, was daarentegen in andere streken de prijs meer of minder belangrijk gedaald. In 1872 werd van regeeringswege een commissie benoemd tot onderzoek dezer toestanden; zij heeft een uitvoerig verslag met vele bijlagen in het licht gegeven (1873).

Boerenerf (Zie de platen). In geen opzicht is de boer zoo behoudend, als in de wijze van bouw van zijn huis en de inrichting van zijn erf. Daarom is de kennis dezer inrichting niet alleen voor den bouwkundige, maar ook voor den historicus van belang.

De eigenaardigheid van inrichting van huis en erf is overal dezelfde, waar, volgens de overlevering, in ons land Friezen wonen. Men vindt hetzelfde beginsel van de oostgrens der Friezen in Duitschland tot de westgrens in West-Friesland. Om den hooiberg of den stapel veld- en voedergewassen groepeeren zich de stallen voor koeien en paarden en de dorschvloer. Waarschijnlijk heeft in den oudsten tijd de kleine woning op zich zelf gestaan; hiervoor zijn verschillende gegevens. In zeer vroegen tijd, vóór de stormen en hooge zeeën den stroom het Vlie zoo verbreed hadden, dat West-Friesland en Friesland gescheiden waren, was reeds de woning naast de andere deelen onder het eene groote dak, *stelp* of *stulp* genoemd, opgenomen. Beoosten en bewesten het Vlie vindt men nog deze vierhoekige huizen met de woning aan de eene zijde van den hooiberg, daaraangrenzend aan het tweede vlak de koestal, aan het derde vlak de dorschvloer en aan het vierde vlak de paarden- en varkensstallen. Waar meer ruimte voor het bedrijf noodig was, wegens grooter veestapel of voor berging van meer plaats innemende veldvruchten, werd de schuur verlengd, zoowel de hooivakken of *golven*, in Noord-Holland *tas* genoemd, als de dorschruimte of de koestal. Men vindt het woonhuis soms onder hetzelfde dak, soms draagt het nog de sporen zijner vroegere zelfstandigheid, dan eens als dwarshuis er vóór, dan als langhuis ertegen aan, maar meest door een gang van de schuur gescheiden of wel er mee verbonden. Juist wanneer men meer naar het oosten komt waar meer veldvruchten worden geborgen, vindt men langer schuren, zooals in Groningen en Oost-Friesland.

Al deze huisvormen zijn ook reeds bekend door teekeningen uit de 16de en 17de eeuw. Ook op de Zuidhollandsche eilanden en in het daaraan grenzende deel van Brabant wordt dit type aangetroffen — naast een kleiner, misschien niet Germaansch huis. In een deel van Zeeland wordt hier en daar een hiermede overeenkomende inrichting gevonden, maar er naast komt een huis voor, dat zich meer bij Brabant en Limburg aansluit.

Gemengd uit Friesche en Saksische (of Frankische) eigenaardigheden is het huis, dat in Stel-

lingawerf, West-Drente en Noordwest-Overijsel gevonden wordt, dat ook op Urk voorkomt en dat zich aan de westzijde van de Zuiderzee, in het Gooi, nog hier en daar vertoont, maar daar meer en meer vervangen wordt door het Zuidhollandsch type.

Eenmaal vond Gen hier olles in één groote ruimte vereenigd. Vooraan onder het lange hooge dak huisden de menschen om den haard, die, midden in, geheel vrij, zich bevond. Daarnaast aan de eene zijde het melkhok, aan de andere zijde de bedsteden. Dan volgt de deel, daarop de koestal (*potstal*, waar de koeien op de mest staan), vervolgens op Friesche wijze het hooivak en de bergplaats voor wagens en brandstoffen.

In de streken, vroeger door Franken en Saksen bewoond, komt een huis voor, dat den vorm eener groote halle heeft, waarin mensch en dier gezamenlijk leefden; maar meer en meer wordt er in de laatste 25 jaren, evenals in Noord-West-Overijsel, een scheidsmuur gezet tusschen de woonruimte en de schuurruimte. Beoosten den IJsel heeft men reeds vroeger zulke scheidsmuren aangebracht en schoorsteenen tot boven uit het dak gehad, terwijl in menig Twentsch huis beide nog ontbreken en de rook van den haard door het *balkenslop* en de *uilegaten* zijn weg naar buiten moest vinden.

Oostelijk van de Begge, in den Achterhoek van Gelderland, in Oost-Drente en in Westerwolde heeft het huis nog een ander karakter dan in het westen: de gevel staat er rechtop, is meest van hout, en steekt voor het muurwerk uit. Deze huizen worden ook buiten onze oostgrens tot in Sleeswijk-Holstein gevonden. In Duitschland wordt dit het Saksische type genoemd.

Komt men in Salland, het graafschap Zutfen, en verder naar het westen tot in Utrecht en Zuid-Holland, in de Betuwe en in sommige der noordwestelijke streken van Brabant, dan ziet men, dat hier eveneens een hallehuis voorkomt, dat zich in vorm aansluit bij de huizen der Rijnprovincie en bij die van Noord-Limburg beoosten de Maas, in de streken van de Niers tot even ten noorden van Tegelen, zuidelijk van Venlo. Hierbij heeft èn voor èn achterdak een zoogenaamd hamvak; de woning is gescheiden van de deel, overal is de grootë schuurdeur achterin, en het midden van de deel dient voor dorschvloer, terwijl rechts en links ervan koeen paardenstallen zijn. De te dorschen veldgewassen worden boven de deel geborgen en gedeeltelijk ook het hooi. De groote massa hooi wordt echter in groote vier- of vijf roedes hooibergen ondergebracht. Dit ook onderscheidt deze streken van Twente en Drente, waar de bergplaats van het hooi in daarvoor ingerichte houten schuren wordt aangetroffen. In dit opzicht scheidt zich ook Noord-Limburg af, waar het hooi boven de koeien geborgen wordt, terwijl het te dorschen koren in een bijschuur bewaard en gedorscht wordt, teneinde het dorschen en zuiveren niet bij de koeien te doen plaats hebben.

Waar in de weidestreken van Holland voor het bedrijf geen groote deel noodig is, wordt deze op allerlei wijzen ingekrompen, zooals uit den plattegrond eener kaasboerderij blijken kan. Meestal bevinden zich de slaapsteden ter zijde

van den haard. De [illegible]
gekookt wordt. [illegible]
gebouwtje te vinden [illegible]
de welvarende boer [illegible]
huis" of „bakhus [illegible]
koken, eten en [illegible]
den koel te houden.

Afwisselend met [illegible]
IJsel, in de Betuwe [illegible]
alsmede hier en daar [illegible]
en West-Brabant [illegible]
dwars voor de schuur [illegible]
volkomen overeen [illegible]
uit den stand van [illegible]
het huis meestal [illegible]
zou men meenen [illegible]
huis en schuur [illegible]
zuidgrens van dit [illegible]
Waal wordt gevonden [illegible]
d. i. ongeveer van [illegible]
licht was dit oorspr[illegible]
der Waal, die [illegible]
en daarlangs de [illegible]
noordelijke streken [illegible]

In het noorden [illegible]
men dikwijls den [illegible]
speuren. Hier en daar [illegible]
ontstaan combinaties [illegible]
eigenlijk Noordbra[illegible]
van deze huistypen [illegible]
uit de 16de 17de eeuw [illegible]
eigenaardigheden [illegible]

Komt men ten [illegible]
Brabant en Limburg [illegible]
van de Maas, zuidelijk [illegible]
noordelijk van Tegelen [illegible]
overheerschend type [illegible]
huis aan. Het is een [illegible]
heeft in den smallen [illegible]
zooals de Saksisch-Fran[illegible]
andere wijze van [illegible]
daksparren heeft, dat [illegible]
vertoont, waarin [illegible]
woonhuis de stallen [illegible]
grooter en kleiner [illegible]
invloed van bewoners [illegible]
in zijn zuiversten [illegible]
zuiden van de Meijerij [illegible]
inrichting dezer huizen [illegible]
zen in België en een [illegible]
ook in Engeland. [illegible]
kan men er vinden.

Wat Nederland [illegible]
andere streken dan [illegible]
tal afwisselend met [illegible]
dezer huizen is, dat [illegible]
staande hoeve voorkomt [illegible]
groep bijeenliggen. [illegible]
langs de duinen aan [illegible]
en Katwijk worden [illegible]
genoemd, de noordelijke [illegible]
van Haarlem — [illegible]
sterk afgenomen door [illegible]
geest — verder vindt [illegible]
hier voor genoemde type [illegible]
delst, aan den Veluwe [illegible]
en Amerongen, op [illegible]
zijde der Geldersche [illegible]

Digitized by Google

1a. Friesch type. Langwerpige stelp. (Plattegrond.

1. Friesch type. Langwerpige stelp.

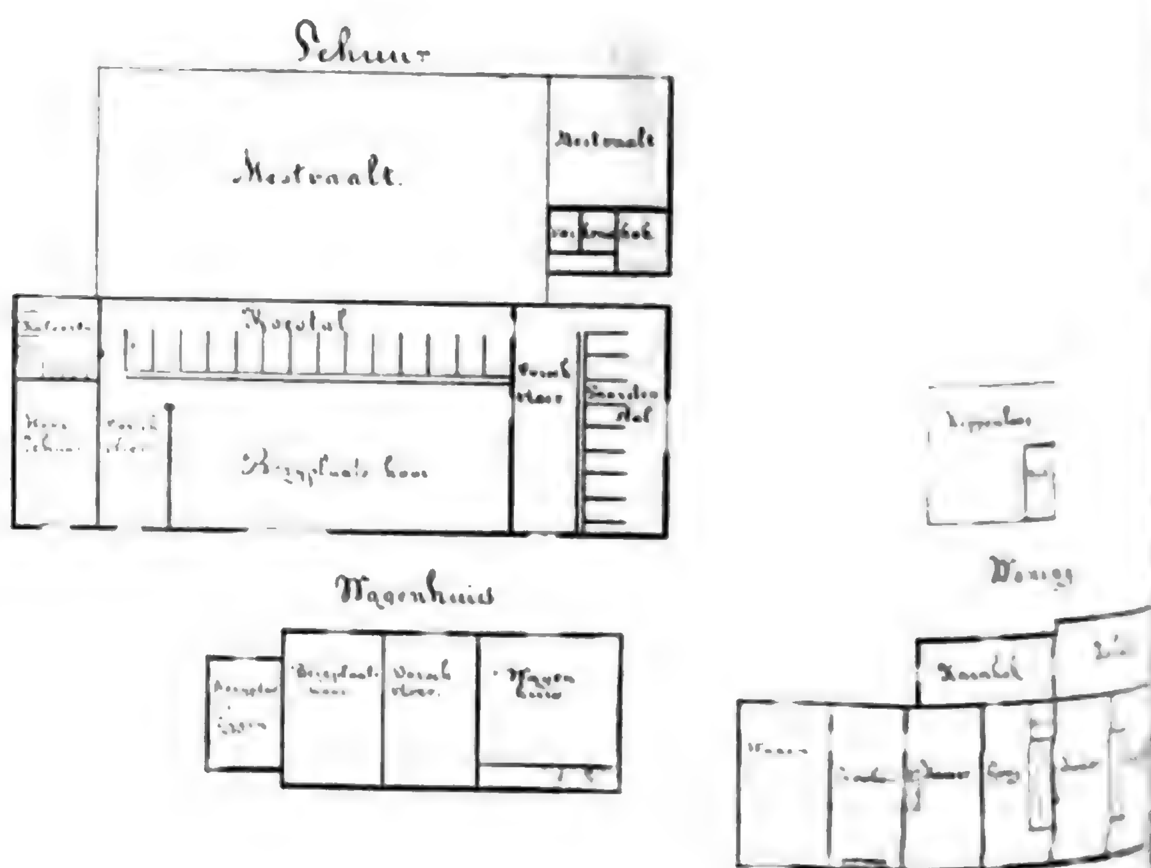

3. Gemengd Friesch type. Zeeland.

ND I.

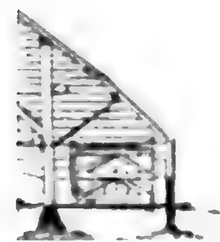

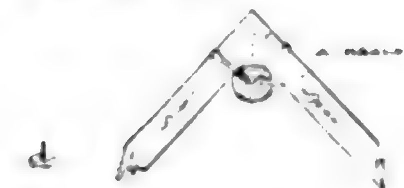

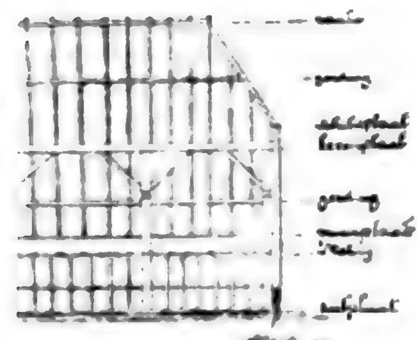

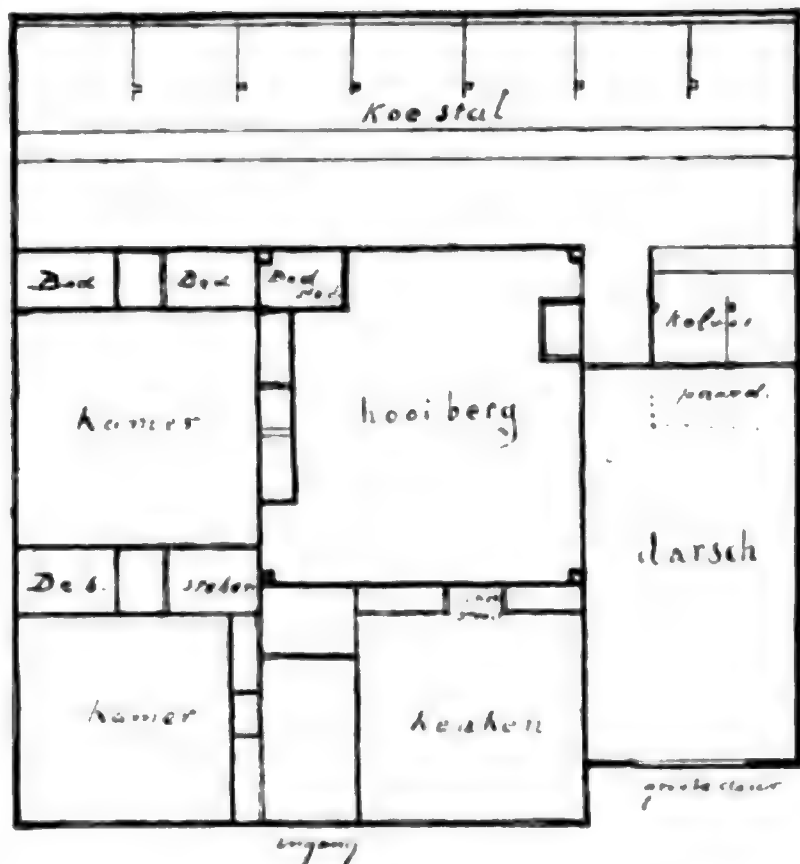

2. Friesch type. Vierkante stelp.

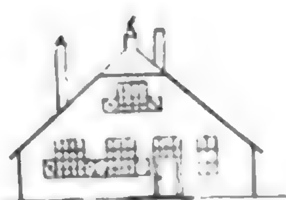

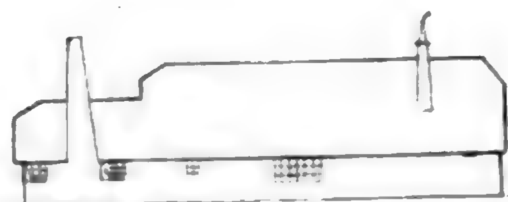

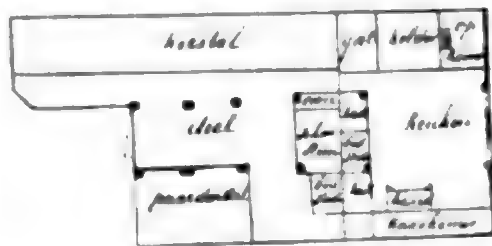

5. Hallehuis. Zuivelboerderij (klei).

Boerderij in Hessen.

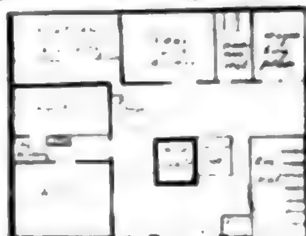

meinsche Villabouw. Zuid-Limburg.

1. Kruk- of T-huis (Rijn en IJsel).

2. Gemengd Friesch type. Zeeland en Westelijk Brabant.

3. Huis met front in de langzijde.

4. Romeinsche Villabouw. Boerderij in Limburg (interieur).

Digitized by Google

aan de duinstreek, bij de ersum en enkele nog op Zij komen hoofdzakelijk voor.

naansch type is de zoo-ve. die in Zuid-Limburg kele aan Vlaanderen gren-land gevonden wordt, o. a. komt het afwisselend met pe voor. Het centrum van ormd door de mestvaalt; nwater van het dak, dat itsteekt over een gang (*de* lie om de vier zijden van op de daaromheen liggende huren en woonhuis hunne bben. Dr. *Jos. Habets*, de ris in Limburg, die van ver-en de fondamenten onder-ouwing plaats had, heeft in soorten gevonden. Men doet sche villabouw" te noemen Iaus", al valt niet te ont-ler de Frankische koningen ven in Duitschland en wel-ingevoerd zijn, vooral wel-let verdedigbare castellum

r taalgrens komt dit huis in de aangrenzende Rijn-oor als boerenhoeve, wel, en verfraaid, als kasteel of . staat in zijn vorm en welks e vertoonen. Van de Ne-uw is nog geen volledige be-n bouwkundig oogpunt, voor-: veestallen, is in 1875 een e Boeren-plaatsen in door C. H. Peters, toen ht, thans Rijksbouwmeester. verband met taal en volks-rt de resultaten meer uitge-orden door Prof. *J. H. Gal-*

ken, die in de laatste jaren opgericht, zijn een navolging bijzonder Rijnlandsche voor-ten doel den toestand harer erieel, als in moreel opzicht achten dit doel te bereiken gen van spaargelden, het ge-n aan de leden, het toeken-n vereenigingen tot den aan-nest of andere voor den boer , door aflossing van dure hy-grond der leden rusten, door een reservefonds. Het zede-n wordt bevorderd door het redietwaardigheid van de le-n wenschen te ontvangen, en le wijze, waarop deze voor-gewend.

gerijpt bij *Friedrich Wilhelm* 844 als burgemeester van de ch, na een misoogst, met eeni-in dat dorp een vereeniging gelijksche levensbehoeften in pen en zonder winst te ver-koopen. In 1850 als burgemeester van Flammersfeld ging hij een stap verder en richtte aldaar een vereeniging op, om den woeker tegen te gaan door aan arme boeren vee op afbetaling te leveren. Uit deze vereeniging groeide langzamerhand de Flammersfelder Hilfsverein. Men nam ook minder bemiddelde boeren als leden op en gaf voorschotten voor allerhande zaken aan credietwaardige leden. Doch eerst in 1864, toen *Raiffeisen* burgemeester van Heddesdorf bij Neuwied aan den Rijn was geworden, ontstond de eerste *Darlehnskasse*, die zoowel een spaarbank als een voorschotbank omvatte. De leden der vereeniging waren onbeperkt aansprakelijk voor alle gesloten verbintenissen, waardoor juist de contrôle op het gebruik van het crediet werd bevorderd. Langzamerhand kwamen in verschillende dorpen zulke instellingen tot stand, en werd het in 1876 gewenscht een centrale bank op te richten te Neuwied, die als kassier tusschen de boerenleenbanken zou dienen.

Het werk van *Raiffeisen* werd in andere deelen van het Duitsche Rijk door anderen (o.a. *Haas*) overgenomen; met dat gevolg, dat thans de boerenleenbanken zoodanig over geheel Duitschland verspreid zijn, dat haar aantal gestegen is tot meer dan zesduizend, die zijn aangesloten tot *Verbände* met centrale kassen te Neuwied, Offenbach, Munchen, Münster, enz. Bij die centrale kassen berust ook de contrôle over de plaatselijke banken; in den laatsten tijd zijn zij ook opgetreden als coöperatieve inkoop-instellingen.

Het ligt voor de hand, dat een zoo voorspoedige instelling ook navolging in den vreemde vond, o.a. in Frankrijk, Italië, Oostenrijk-Hongarije en België. Nederland bleef echter tot 1897 buiten de beweging, maar is thans bezig zijn schade in te halen.

Reeds vroeger had men ten onzent getracht de belangstelling voor de zaak te wekken. Op het Landhuishoudkundig Congres te Assen in 1888 werd door den heer *Claassens* uit Sittard een uitvoerige nota ingediend over het nut der boerenbonden in de Rijnprovincie, welke nota veel geschrijf uitlokte. Het duurde echter nog tot 1895, voordat de eerste voorbereidende stap door den heer *Van der Schueren* te Zevenaar werd gedaan, door een oproeping te plaatsen in de dagbladen tot belangstellenden om samen te komen. Deze samenkomst vond 31 Juli 1896 te Arnhem plaats en leidde tot de oprichting van den Nederlandschen Boerenbond, die provinciale afdeelingen zou kunnen omvatten, welke het vereenigingspunt zouden zijn voor alle plaatselijke landbouwvereenigingen. Er werd besloten propaganda te maken voor boerenleenbanken en te beginnen met een centrale kas in het leven te roepen, om als kassier te dienen voor de aangesloten vereenigingen, die alle coöperatieve vereenigingen zouden moeten zijn volgens de wet van 1876. Zoo kwam de coöperatieve vereeniging van Raiffeisenbanken en Landbouwvereenigingen te Utrecht tot stand. Het doel der Utrechtsche vereeniging was: 1° het tot stand brengen van een verband tusschen de boerenbonden volgens *Raiffeisen's* systeem in Nederland en andere landbouwvereenigingen, op coöperatieven grondslag; 2° de belangen der aangesloten vereenigingen te bevorderen door het geven van voorschotten of van crediet, door belegging van

tijdelijke saldi en door het vormen van een reservefonds; 3° nieuwe leenbanken op te richten of te helpen oprichten.

In Noord-Brabant en Limburg wilde men in zoover dit programma niet onderschrijven, dat men bezwaar had tegen den eisch, dat alle vereenigingen zouden moeten opgericht worden volgens de wet van 1876. Goedkooper en minder omslachtig was volgens de meening aldaar de oprichting van vereenigingen volgens de wet van 1855. Met het oog daarop besloot men een nieuwe centrale kas te stichten te Eindhoven, waarbij zich zoowel vereenigingen op coöperatieven grondslag, als andere zouden kunnen aansluiten.

De Regeering bleek weldra bereid de oprichting der boerenleenbanken te bevorderen door het geven van een subsidie, dat van f 75 tot f 175 bedraagt, terwijl ook de centrale banken te Utrecht en te Eindhoven een subsidie genieten van respectievelijk f 2500 en f 950.

Toen men eenmaal de hand aan den ploeg had geslagen, vorderde het werk snel. De *Statistiek der Spaar- en Leenbanken* in Nederland over 1902, uitgegeven door het Centraalbureau voor de Statistiek, kent op het einde van het genoemde jaar 156 boerenleenbanken, waarvan er 55 bij de centrale bank te Utrecht en 80 bij die te Eindhoven waren aangesloten. Niet alle bekende banken waren bereid gegevens over hare werkzaamheden te verstrekken. De statistiek loopt dan ook slechts over 78 banken. De totaal-cijfers dezer banken waren:

bank- en de voo[...] gemeene vergader[...] is steeds lager [...] trale kas dienen [...] hoven, die de spaar[...] ontvangen, in [...] banken benoodigd [...] voorschotten en [...] geld voor die [...] centrale banken [...] op de lokale banken [...] geoefend door inspe[...]

Boerenoorlog [...] stand, die in 1525 [...] land uitbarstte [...] geestelijke vorsten [...] druk, dien de lagere [...] adel moesten [...] meermalen hadden [...] worsteling, terwijl [...] menners waren [...] aanvuurden. Som[...] dat die beweging [...] vorming en door [...] digd. Dit is echter [...] algemeene gisting [...] bij de boerenbevolking [...] dienstige en maats[...] verwarden. Dat [...] welen der boeren [...] daaruit blijken, dat [...] hief tegen de verst[...]

A. Inleggers-rekening.

1°	aantal spaar-inlagen	6003,	bedrag . . .
2°	„ uitbetalingen	1783,	„ . . .
3°	„ spaarboekjes einde boekjaar	4517,	„ . . .

B. Voorschotten-rekening.

1°	aantal voorschotten verleend	1051,	bedrag
2°	„ „ afgelost	487,	„
3°	„ „ loopende einde boekjaar	1327,	„

De voorschotten beliepen:

beneden f 50:	52;	van f 300—	
van f 50—f 100:	114;	„ - 500—	
„ - 100—f 200:	221;	meer dan	
„ - 200—f 300:	175;		

Wat de interne inrichting der boerenleenbanken betreft, zij het volgende medegedeeld: alle leden vormen samen de algemeene vergadering, die het bestuur kiest. Het bestuur is onbezoldigd. Het is belast met het onderzoek naar de personen der credietvragers en verleent zelfstandig kleine voorschotten. Aan dat bestuur is ondergeschikt een kassier, die de administratie voert, spaargelden ontvangt en voorschotten betaalt. Ter controleering van het bestuur en van den kassier bestaat een Raad van Toezicht, gekozen uit en door de leden. De toestemming van dien Raad is noodig voor het toekennen van hoogere voorschotten tot een maximum bedrag. Het bestuur kan kleinere voorschotten verleenen zonder zekerheidsstelling. Voor grootere is steeds een zekerheidsstelling noodig. Alle leden zijn solidair aansprakelijk voor de geleden schade. De winsten dienen om een reservefonds te kweeken, dat in de eerste plaats dient om mogelijke verliezen te dekken. Dit fonds is onvervreemdbaar. De spaar-

orde.

De Boerenoorlog [...] 1524) in Zwaben [...] lieden veel te lijden [...] bracht er de verbitt[...] woestte kasteelen [...] land werden [...] in brand gestoken [...] oproer langs den [...] rijk, Hongarije en [...] in den Elzas, L[...] en zelfs tot in Salz[...] jaar van 1525 [...] Zuid-Duitschland [...] werd onrustig. [...] plan, en de opro[...] schappelijk hoofd [...] rad, aan een [...] ken zij plunderende [...] en eischten de [...]

neenten, kiezen zelf hare
›ors ontvangen een deel der
ge wordt ten behoeve der
)e lijfeigenschap wordt af-
›gelvangst en visscherij zijn
an hout geschiedt ten voor-
6°. tot 8°. De heerendien-
rd, de leenen geregeld, enz.;
len door de wet bepaald;
ıden worden teruggegeven;
lt afgeschaft; 12°. Niemand
gens het woord van God on-

e vorsten, aanvankelijk door
zich sterk genoeg, om er
ken. Achtereenvolgens wer-
eren op verschillende plaat-
de slag bij Frankenhausen,
er aanvoering van *Th. Mün-*
den, waarbij 5000 van hen
gde het einde van den op-
bij, dat onderscheiden ste-
on Berlichingen (zie aldaar)
de zaak der boeren en *Lü-*
geschrift den adel tot onder-
ttingen van de boeren aan-
luurden de onlusten in West-
en van den opstand werden
ggers met den dood gestraft,
raak genomen op de steden,
boeren hadden begunstigd.
noodlottigen oorlog verloren
ıwoners van Duitschland het
treken werden verwoest, en
e adellijke heeren nog groo-
ren. De grieven der boeren
rechtmatig, maar de uitspat-
n, waaraan zij zich schuldig
zaak, dat zij hun doel — her-
niet bereikten.
›, een Roemeensch staatsman,
ınuari 1830, studeerde te Pa-
n werd in 1858 hoogleeraar
aan de universiteit te Boek-
volksvertegenwoordiger ge-
de vereeniging der verschil-
orstendommen onder *Alexan-*
edert 1860 was hij meermalen
isteriëele portefeuille, inzon-
ı Buitenlandsche Zaken. In
handelstractaat ten behoeve
ostenrijk-Hongarije. Aanvan-
n behoudende richting, maar
iddenpartij tot stand te bren-
or hem geredigeerde „Pressa"
. Deze poging mislukte en hij
gens bij de liberalen. Van Juli
1 was hij minister van Bui-
n het Kabinet van *Joan Bra-*
een commentaar op het han-
„La Roumanie après le traité
rs 1856", „Examen de la con-
t relative à l'organisation des
ennes" (1858), „Mémoire sur
ulaire dans les principautés
1865 en 1869) en „le Code
ij overleed te Parijs, den 1sten

Boergas is de naam van een stad in Oost-Roemelië aan de gelijknamige baai van de Zwarte Zee. Zij bezit een slechte reede, is door een zijtak met de lijn Belgrado—Konstantinopel verbonden, levert koren, wol, talk, boter, kaas, rozenwater en porseleinaarde voor de bekende Turksche pijpekoppen en telt (1900) 10703 Bulgaarsche en Grieksche inwoners.

Boerhaave, *Hermannus*, een beroemd Nederlandsch geneeskundige en hoogleeraar te Leiden, werd geboren te Voorhout, den 31sten December 1668, ontving onderwijs in de oude talen van zijn vader, die aldaar predikant was, leed geruimen tijd aan een hardnekkige verzwering aan de dij en bezocht in 1684 de Leidsche academie. Hij legde zich toe op de godgeleerdheid en de wijsbegeerte en ontving voor een academische oratie een gouden medaille. In 1689 werd hij bevorderd tot doctor in de wijsbegeerte, waarna hem het toezicht op de bibliotheek werd toevertrouwd en hij het besluit nam, zich op de geneeskunde toe te leggen. Hij promoveerde in dat vak te Harderwijk, den 15den Juli 1693. Zijn voornemen, om als predikant werkzaam te zijn, liet hij varen, toen hij bij zekere gelegenheid door een eenvoudige vraag gevaar liep, voor een volgeling van *Spinoza* te worden gehouden. Nu vestigde hij zich als geneesheer te Leiden en werd er in 1701 benoemd tot lector in de theorie der geneeskunde. Nadat hij kort daarna een benoeming tot gewoon hoogleeraar te Groningen van de hand had gewezen, aanvaardde hij in 1709 een dergelijke betrekking te Leiden. Zijn roem breidde zich meer en meer uit, en van alle kanten beijverde men zich, om zijn raad in te roepen; zelfs czaar *Peter I* van Rusland bracht hem een bezoek en wachtte geduldig 2 uren, voordat hij den hoogleeraar kon spreken. Een brief uit het buitenland met het adres „Aan Boerhaave in Europa" bereikte behoorlijk zijn bestemming. Voorts overlaadde men hem met eerbewijzen; zoowel het lidmaatschap der Academie van Wetenschappen in Frankrijk, als dat der Koninklijke Maatschappij te Londen werd hem opgedragen.

Eerst op 42-jarigen leeftijd trad *Boerhaave* in het huwelijk, en gedurende 28 jaren bleef hij met zijn echtgenoote vereenigd. In 1722 werd hij aangetast door een hevig rheumatisme, dat hem gedurende 5 maanden aan zijn legerstede kluisterde. Toen hij zijn lessen hervatte, was de stad feestelijk verlicht, en ieder beijverde zich, om zijn blijdschap aan den dag te leggen. Een tweede ziekte overviel hem in 1727, zoodat hij 2 jaren later het hoogleeraarsambt in de scheien plantkunde neerlegde, terwijl hij zijn geneeskundige lessen bleef voortzetten tot kort voor zijn dood, den 23sten September 1738.

Het is verwonderlijk, dat deze uitstekende man, die dagelijks geraadpleegd werd en daarenboven zijn talrijke lessen moest waarnemen, nog tijd kon vinden, om een aantal geleerde werken te schrijven, die zijn roem over ons geheel werelddeel hebben verspreid. Daarvan noemen wij de „Institutiones medicae", die bij herhaling uitgegeven en in alle Europeesche talen, ja zelfs in het Arabisch vertaald zijn; zijn „Praelectiones Academicae", mede bij herhaling verschenen; zijn „Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis",

ook in alle Europeesche talen en in het Arabisch overgezet.

Boerhaave was groot als geleerde, maar ook als mensch. Zijn tijdgenooten roemen zijn edel karakter, zijn oprechtheid, zijn vroomheid, zijn minzaamheid, zijn hulpvaardigheid jegens behoeftige lijders, en vooral ook zijn belangstelling in zijn leerlingen, door wie hij als op de handen gedragen werd. De stad Leiden heeft hem in de St. Pieterskerk een gedenkteeken opgericht met zijn lievelingsspreuk: „Simplex sigillum veri", terwijl ook op de naar hem genoemde brug te Leiden zijn standbeeld prijkt.

Boerjeeten. Zie *Buraeten.*

Boerlage, *Jacob Gysbert*, 18 November 1849 geboren te Uithoorn, studeerde aan de Leidsche hoogeschool en promoveerde aldaar in 1875 op een proefschrift getiteld: „Bijdrage tot de kennis der hartanatomie". Hij was van 1876 tot 1880 leeraar in de natuurlijke historie, eerst aan de kweekschool voor onderwijzers te Amsterdam, vervolgens aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Dordrecht en werd in 1881 benoemd tot conservator bij 's Rijks Herbarium te Leiden, waar hem in 1891 het onderwijs in de Indische boomflora aan de Rijks-alumni voor het boschwezen werd opgedragen, terwijl hij in 1894 tot onderdirecteur der genoemde inrichting en tot privaatdocent aan de Leidsche hoogeschool werd benoemd. In 1896 vertrok hij naar Indië, waar hij benoemd werd tot adjunct-directeur tevens chef van de I^ste^ afdeeling (Herbarium en Museum) van 's Lands Plantentuin. Op een wetenschappelijke reis naar de Molukken door koorts aangetast, overleed hij te Ternate, den 25sten Augustus 1900. Behalve verschillende stukken in de „Annales du Jardin Botanique de Buitenzorg", het „Nederlandsch Kruidkundig Archief", het tijdschrift „Teysmannia" en het „Bulletin de l'Institut Botanique de Buitenzorg", schreef hij (met andere geleerden) „Natuurkundige toestand van Nederland" (Dl. II van de Algemeene aardrijkskundige bibliographie van Nederland", 1889.) „Handleiding tot de kennis der flora van Nederlandsch-Indië" (1890—1900, dl. I—III), „Catalogus plantarum phanerogama- rum quae in horto Bogoriensi coluntur herbaceis exceptis" (1899, 1904. Fax. I, II.). „Notes sur les anonacées (1897—1901. Fax. I—IV. In het door hem opgerichte tijdschrift „Jcone Bogarienses").

Boerlosmeer, ook *Boerollosmeer* genoemd, is een groot, eilandenrijk meer, in het noordwesten van de Nijldelta, ten O. van Rosette gelegen. Het wordt slechts door een smalle zandige strook gescheiden van de Middellandsche Zee en is daarmede verbonden door de Sebennytische monding. Het is 60 km. lang, 24 km. breed en 112.000 H.A. groot. Verschillende Nijlkanalen monden er in uit, waardoor het water nu eens zout, dan weer brak is. Het is zeer vischrijk en brengt daardoor aan belasting een aanmerkelijke som op. Het moerasland ten Z. ervan is sinds oude tijden omringd door een zwaren dam.

Boeroe is de naam van een eiland in Insulinde, gelegen ten W. van Ceram en Ambon, van welke eilanden het gescheiden wordt door straat Manipa of Boeroe. Het strekt zich uit tusschen 3°4′ en 3°50′ Z.Br. en 125°58′ en 127°15′ O.L., beslaat een oppervlakte van meer dan 8800 v.km.

en behoort tot de [illegible]
geheele kust [illegible]
behalve aan den N. [illegible]
veilige, ook voor [illegible]
van Kajeli [illegible]
strekt zich een [illegible]
ming, dat zijn [illegible]
meer Wakollo, [illegible]
spiegel, op een [illegible]
van het meer [illegible]
namelijk uit [illegible]
dat tot de zuidkust [illegible]
afdaalt. Een groot [illegible]
de N. en Z. kust [illegible]
of rivier van Kaj[illegible]
dagen stroomop[illegible]
vaarbaar is. In den [illegible]
riviertjes of blijven [illegible]
in den regentijd [illegible]
daar de mondingen [illegible]
doen zij op vele plaatsen [illegible]
ontstaan. De [illegible]
bergachtige eiland [illegible]
beide op ongeveer [illegible]

Gedurende den W. [illegible]
Boeroe regen, op Z[illegible]
den O. moeson [illegible]
De belangrijkste [illegible]
soorten, waaronder [illegible]
kende kajoepoetih-[illegible]
damar, rotan en [illegible]
te tieren. Onder de [illegible]
buffels, door het [illegible]
en wilde, die [illegible]
herten, hertzwijnen [illegible]
casuarissen en pape[illegible]

Het eiland Boeroe [illegible]
deelingen, beide [illegible]
telijk-Boeroe met [illegible]
telijk-Boeroe, beide [illegible]
schappen. Kajeli [illegible]
aan de Z. O. zijde [illegible]
de ongezonde [illegible]
der baai moerassig [illegible]
kos- en djatieboomen [illegible]
landwaarts in een [illegible]
voor verschillende [illegible]
De plaats is van [illegible]
schillende regent[illegible]
deeld is, allen te Ka[illegible]
de hoofdplaats der [illegible]

De bevolking [illegible]
staat voor het groot[illegible]
voor een deel is [illegible]
wijl ook enkele Chr[illegible]
rete worden [illegible]
vreemdelingen en [illegible]
De laatsten zijn [illegible]
ten (fenna's), [illegible]
daar slavernij of [illegible]
bestaat. De man [illegible]
vrouw gaat door [illegible]
man. De fenna [illegible]
tal families; [illegible]
tot bondgenootschappe[illegible]

Huwelijken van [illegible]
behoorende, zijn [illegible]
gaat door huwelijk [illegible]

·cht van de fenna, waartoe
huwelijksprijs, kaleli, ter
f 150—f 300, die door den
niging met zijn fenna, be-
hare ouders en de fenna,
ten goede komt. Na het
.n hebben de leden der fenna
te huwen, de naaste manne-
iet eerst, maar het is aan
r niet geoorloofd met de
leren broeder te huwen. Hu-
komt veel voor.
nannen bestaat uit een kort
en. van boomschors vervaar-
lel van geklopte boomschors,
ofd een van tikar-blad ver-
dragen. De strand-Alfoeren
een korte broek met ont-
rover zij bij feestelijke ge-
katoenen baadje dragen, ter-
en met een hoofddoek samen-
dragen een lange broek en
hangenden kabaai, vaak nog
rouwen dragen slechts een
e gelegenheden een lang ka-
baja, en hebben het haar in
versieren bij beide geslach-
wapenen voert de Alfoer een
een scherp gepunt bamboe-
ies van ijzerhout met een
bamboe aan het einde. Hak-
n houten schilden dienen ook
omen ijzeren speren en ge-
r in gebruik.
nen tot verblijfplaats eener
of 4 gezinnen, en zijn on-
rond gebouwd, met lange om-
eengenaaide nipahbladen of
taan uit één vertrek, met aan
pahbladeren of katoen afge-
voor elke familie en een voor
assen vrouwen. In het mid-
eren en de volwassen onge-
r, waar vele sagoboomen wor-
s de sago het hoofdvoedsel,
. Rijst en gierst worden wei-
in dierlijk voedsel, het meest
en vleesch van den koesoe.
rek, die niet zeldzaam zijn,
zich met wortels en boom-
ouw staat op lagen trap, visch-
ig uitgeoefend, terwijl de jacht
en vooral geschiedt met het
h te verkoopen. Door de vrou-
d geweven en gekleurd; zij
pen, spinnen en vlechten mat-
et Amboneesche burgers be-
uitsluitend uit ruilhandel.
Boeroe gelooft aan een opper-
Snoelat of Opo Lahatala), die
a, in oude tijden heeft afge-
menschen eenige voorschrif-
. De ziel is onsterfelijk en
ts in de zee om geoordeeld te
zijn bij hen niet bekend, wel
ve der profetie en geneeskunde
handelingen zijn verboden (po-
eens met bepaalde voorwerpen en plaatsen het geval. De dood kan veroorzaakt worden door een boozen geest, en tot onderzoek daarvan wordt, bij gemis van getuigen, tot een godsoordeel de toevlucht genomen.

De gronden behooren aan de fenna; elk lid der fenna heeft het recht ze te bebouwen en behoudt dat recht, zoolang de grond bebouwd blijft, kan hem ook aan de leden derzelfde fenna verkoopen, verhuren en verpanden. Hoewel de fenna de gronden nooit aan vreemdelingen mag verkoopen, kan zij die echter wel tijdelijk tegen zekere retributie afstaan, waarvan veel gebruik wordt gemaakt door Soelaneesche en Galelareesche immigranten. Op dezelfde wijze worden wel gronden door de eene fenna aan de andere in leen gegeven. De bosschen zijn eveneens eigendom der fenna en kunnen door de leden gebruikt worden. De sagobosschen of sagodoesoen's zijn in het bezit van eenige families; alleen de leden dezer families hebben het recht sago te kloppen of gaba gaba te kappen en bladeren te verzamelen. Zij hebben echter niet het recht, om de sagobosschen te verkoopen aan personen uit een andere fenna.

Boeroedschird is een stad in de Perzische provincie Irak-Adsjmi, aan den bovenloop van de Ab-i-Dis, aan de westelijke helling van de bergketen Silachor. De stad is 1655 m. hoog gelegen, in een dichtbevolkt, vruchtbaar dal en telt 20,000 inwoners. De industrie in katoenen stoffen en pelzen is vrij aanzienlijk, eveneens de uitvoer van geitenvellen en schapenvachten naar Rusland. Belangrijke wegen leiden naar Isfahan, Hamadan en Disfoel.

Boers, *Frederik Willem*, een Nederlandsch rechtsgeleerde, werd geboren te Voorschoten den 13den October 1743, in 1766 te Leiden bevorderd tot doctor in de rechten en te Amsterdam benoemd tot advokaat der Oost-Indische Compagnie. Later werd hij pensionaris te Leiden. Koning *Lodewijk* benoemde hem tot lid eener commissie tot regeling der zaken van hooger onderwijs; in 1815 werd hij curator der Leidsche academie en overleed in datzelfde jaar, den 28sten December. Hij was directeur van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem en van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden, alsmede lid van de Eerste Kamer der Staten-generaal. Hij heeft slechts weinige geschriften nagelaten.

Boers, *Carolus*, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Voorschoten den 6den Juni 1746, studeerde eerst te Utrecht, toen te Groningen en vervolgens wederom te Utrecht in de godgeleerdheid en werd er in 1768 tot doctor bevorderd. Hij was op onderscheiden plaatsen werkzaam als predikant en werd in 1779 benoemd tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden. Als aanhanger der stadhouderlijke regeering werd hij in 1795 van die betrekking beroofd, maar in 1802 in het hoogleeraarsambt hersteld. Hij overleed den 20sten Mei 1814, eenige werken over de theologie nalatend.

Boertange was vroeger een bevestigde plaats in de gemeente Vlachtwedde; zij is gebouwd op een zandige hoogte te midden van het eertijds onbegaanbare Boertanger moeras. De eerste vestingwerken werden aangelegd in 1580, toen *Diederik van Sonoy* den toevoer aan de in Groningen

gelegerde Spanjaarden wilde afsnijden. Korten tijd daarna werd zij met goed gevolg verdedigd tegen *Verdugo* en in 1672 tegen den bisschop van Münster. Binnen de gedeeltelijk gesloopte en overigens vervallen vestingwerken liggen burgerhuizen. Landbouw en handel zijn de hoofdmiddelen van bestaan. De Hervormde kerk werd in 1607 gesticht.

Boertanger moeras is een groote moerassige heide in het Z.O. der provincie Groningen, welke zich over een lengte van ongeveer 12 uren gaans uitstrekt. De vroeger onbegaanbare, drassige vlakte is thans gedeeltelijk ontgonnen. Op een zandige hoogte aldaar verhief zich vroeger de Boertanger Schans, welke met verscheiden andere batterijen de toegangen tot ons land in die streken geheel afsloot. De sterkte, gelegen in de gemeente Vlachtwedde, werd in 1580 gesticht en bewees zoowel in den Tachtigjarigen oorlog, als in dien van het jaar 1672 tegen den bisschop van Münster goede diensten. Binnen de schans ontstond een dorp met een Hervormde kerk (1607). Daar zij bij de vervorming van het moeras niet meer aan haar doel beantwoordde, werd zij verlaten.

Boerwani. Zie *Burwani.*

Boe-Saada (*Bou-Saâda, Boesada*) is een stad in het departement Constantine van de Fransche kolonie Algerië, in den zuidwesthoek der Hodnanederzetting, 560 m. boven den zeespiegel gelegen. De rivier Wad-boe-Saad besproeit een terrein, beplant met meer dan 8000 palmboomen. De stad heeft een belangrijke markt, telt (1901) 5364 inw., waarvan 4707 inboorlingen, en is door de Franschen bezet sedert 1849.

Boesan is de naam van een delta-arm van de Wolga, die zich ongeveer 44 km. boven Astrakan van de Wolga afscheidt en, nadat hij de Achtuba opgenomen heeft, in de Kaspische Zee uitmondt. Hij is 150 km. lang en niet breeder dan 60—75 m.; er bevinden zich vele zandbanken in, terwijl het water des zomers bijna geheel opdroogt en in de lente het land ver onder water zet. Uit talrijke ruïnes en opgegraven wapens en gereedschappen maakt men op, dat de Gouden Horde der Tataren hier eenmaal haar zetel gevestigd had.

Boeschehr of *Boesjr.* Zie ***Abusjir.***

Boestrophedon is een Grieksch woord, hetwelk woordelijk vertaald luidt: „wenden gelijk de ossen in het ploegen". Men verstaat hieronder het oudste schrift der Grieken; deze schreven om den anderen regel van links naar rechts en omgekeerd van rechts naar links.

Boete (Lat. *Poenitentia*), afkomstig van het werkwoord *boeten*, d.i. verbeteren, in welke beteekenis de visschers het nog gebruiken van het herstellen hunner netten, is in algemeenen zin de straf of voldoening, vereischt tot herstel van onrecht, tot kwijtschelding van schuld, tot zoening van zonde.

Op *godsdienstig gebied* verstaat men door boete in de eerste plaats de straf of voldoening, welke de zondige mensch hetzij vrijwillig op zich neemt of geeft, hetzij op grond van godsdienstig-zedelijke wetten heeft te ondergaan of te geven, ten einde van God kwijtschelding zijner zonden te verwerven; in de tweede plaats de gezindheid of gemoedsstemming van een mensch, die naar zoo-

t Westen begon de open-
.en te verdwijnen. Toen
Nectarius, patriarch van
ıdenis der zonden in het
daar had zulk een belij-
roorzaakt — volgden de
schoppen zijn voorbeeld,
t daar de openbare boete
taan. De secten bleven
ij de oude praktijk. De
aarmede evenwel geen af-
groote zondaars te bestraf-
ɔt zij die van haar gemeen-
reconciliatio was nu niet
zaak. In de Westersche
le oude boetetucht, en met
:e, veel langer, in sommige
n nieuwen tijd. Wat hier
nijning der oude instelling
dat gelegenheid werd ge-
'are straffen af te koopen
voor een vroom doeleinde
lde uiteraard tot velerlei
opheffing van de geheele
hadden. Aan de Middel-
jk hebben de z.g. *poeniten-*
.ngen voor de priesters bij
ffen), welke voor de Mid-
chiedenis van groote be-
sprong te danken.
n den geest van boetvaar-
'den in den loop der eeuwen
ke en vrouwelijke klooster-
er leden zich verplichtten
erken van boetvaardigheid,
voor zich zelf, te verrichten
nen een veilig toevluchts-
tot bekeering te bieden.
ordig 13.
Deze verwierp niet aanstonds
ɔete, maar beseffende, dat
n en het eeuwige leven niet
ɔor eenig werk, maar door
barmhartigheid, beschouw-
le belijdenis van zonden, het
t zaligmakend geloof, waarin
verbetering ligt opgesloten,
en der boete. De Hervormde
ıt varen, en de Luthersche
rm van een algemeene schuld-
estantsche Kerk is het denk-
erouw geenszins uitgesloten,
ı hier tot de inwendige ge-
ls. Er is dus veeleer sprake
dat wil zeggen, van bereid-
t verkrijgen of behouden der
Evangelie alles te verduren.
hen zin is een volgens de
er opgelegde straf, daarin
'eroordeelde een som gelds
ɔete") moet betalen, meestal
en Staat. Bij vele misdrijven
ertredingen heeft de rechter
gevangenisstraf, òf hechtenis,
leggen. Het maximum dier
strafbaar feit in de wet of
d, het minimum is 0,50 gld.
der oudste straffen. Zij ont-
stond, zooals de meeste onzer heden ten dage gebruikelijke straffen, uit de vredeloosheid. Bij de oude Germanen, evenals bij andere volken in onbeschaafden toestand, werd de bedrijver van onrecht uit de gemeenschap der gemeenteleden gesloten: de vrede werd hem ontnomen; hij werd „vredeloos", „exlex", „outlaw", „lupus", „vagus", „woudganger", „balling". In den loop der tijden ontstond de mogelijkheid, om de vredeloosheid af te koopen door een som gelds: het misdrijf kon afgekocht, „gezoend" worden door den „zoen", de boete. De boosdoener of zijn verwanten moesten aan den beleedigde, den verslagene, of aan zijn familie een geldsom geven, die diende tot vergoeding der werkelijk geledene schade en tot herstel van het geleden onrecht. Een deel van dat „zoen-" of „weergeld" kwam daarna aan den Staat, als erkenning en tevens vergoeding van het nadeel aan het algemeen, aan den Staat, toegebracht. Het zoengeld was dus tegelijk schadeloosstelling en wezenlijke straf. Oorspronkelijk werd het in ieder geval door de overeenkomst van partijen vastgesteld; langzamerhand kwam er voor de herhaaldelijk voorkomende misdrijven een vast bedrag, een zeker gebruik; vandaar de tarieven voor misdrijven, die in oude landrechten te vinden zijn: bijv. een oor, een neus, een oog kost zooveel. Tegenwoordig is de boete alleen straf; vergoeding van geleden schade moet door de beleedigde partij gevraagd worden voor den burgerlijken rechter. Bij wanbetaling wordt de boete vervangen door subsidiaire hechtenis.

Boetedagen zijn dagen, door de wereldlijke of kerkelijke overheid voorgeschreven, en bestemd, om de kerkelijke gemeenteleden opmerkzaam te maken op hunne gebreken en op de noodzakelijkheid om zich te verbeteren, alsmede om vergiffenis te verkrijgen voor bedreven zonden of om onheil af te weren door bidden en vasten. Men heeft *plechtige boetedagen*, die in een geheel land gevierd worden en gewoonlijk *boete-, bede-* en *vastendagen* heeten. Wellicht zijn zij ingesteld in navolging van den Israëlietischen *Grooten Verzoendag*, welke 10 dagen na het Nieuwjaarsfeest als een algemeene boetedag des volks invalt.

Men onderscheidde in de oude Christelijke Kerk *gewone* en *buitengewone boetedagen* (*dies rogationum* en *dies supplicationum*), en men weet, dat sommige van de laatste in gewone zijn overgegaan. Tot de gewone behoorden aanvankelijk de dagen vóór Advent en vóór Paschen, alsmede na het Pinksterfeest. Onder paus *Leo den Groote* werd er een herfstvasten (14 September) bijgevoegd, zoodat er een boete- en vastentijd was in elk seizoen — *quatertemper*, aldus genoemd wegens de quatuor tempora anni (vier jaargetijden). De quatertemperdagen werden ook door de Protestanten langen tijd gevierd en bestaan heden ten dage nog in de Engelsch-bisschoppelijke Kerk. In sommige Protestantsche landen heeft men nog een bepaalden jaarlijkschen boete- en bededag, en vanouds heeft men daartoe veelal den Goeden Vrijdag genomen.

Boetekanon was in de oude R. K. Kerk de verzameling van voorschriften over den aard en den duur der kerkelijke boete. Het oudste ontwerp van zulk een regeling wordt toegeschreven aan bisschop *Petrus van Alexandrië*, die in den

aanvang der 4de eeuw leefde. De boetekanon, die in de Kerk als wettig werd beschouwd, bevatte de regels, welke daaromtrent op de synoden van Elvira (305), Ancyra (318), Nicaea (325), enz. waren vastgesteld.

Boëthius, *Anicius Manlius Torquatus Severinus*, een beroemd Romeinsch staatsman en wijsgeer, werd geboren te Rome tusschen de jaren 470 en 475 na Chr. Hij studeerde er in de wijsbegeerte, wiskunde en fraaie letteren, en hield zich bezig met de uitlegging der geschriften van *Aristoteles* en der oude Grieksche wiskundigen. Hij bekleedde aanzienlijke eereambten en genoot het volkomen vertrouwen van *Theodorik*, koning der Oost-Goten, die te Rome zijn zetel vestigde. Hij zorgde, dat de heerschappij der overwinnaars niet zwaar op Italië drukte. Zijn vijanden wisten hem echter bij den achterdochtigen koning verdacht te maken, zoodat hij van waardigheden en fortuin beroofd, naar Pavia verbannen, daarna in den kerker geworpen en in 524 of 526 om het leven gebracht werd. Gedurende zijn gevangenschap schreef hij zijn beroemd werk: „Consolatio philosophiæ" (Troost der wijsbegeerte) in 5 boeken. Zijn overige geschriften zijn gedeeltelijk van wijsgeerigen en rhetorischen, gedeeltelijk van wiskundigen inhoud. Genoemde „Consolatio" is bij herhaling uitgegeven, zooals te Neurenberg (1473), te Leiden bij *Bertius* (1623), enz. Ook is zij zelfs in het Angelsaksisch (naar men meent door *Alfred den Groote*) en in het Oud-Hoogduitsch (in de 11de eeuw), voorts in vele andere talen overgebracht.

Boëthius, *Simon*, een Zweedsch geschiedkundige en staatsman, werd den 6den Maart 1850 in Dalecarlië geboren. In 1877 werd hij leeraar aan het gymnasium en in 1901 hoogleeraar in de geschiedenis aan de universiteit te Upsala. Hij heeft verscheiden geschiedkundige werken geschreven, waarvan wij noemen: „Om svenska högadeln under konung Sigismunds regering", waarvoor hij een prijs ontving, in 1877; verder „Sveriges historia fran aldsta tid till vara dagar", „Den franska revolutionen, dess orsaker och inre historia 1789—1799" (1887), „Historisk läsning för skolan och hemmet" (1895—1898). Ook schreef hij artikelen in het „Svensk Historisk Tidskrift". Van 1891—1902 was *Boëthius* lid van de Tweede Kamer, waar hij tot de leiders behoorde der conservatieve partij.

Boetoen of *Boeton (Barringtonia speciosa* Linn.) is een boom met groote bladeren, welke behoort tot de familie der *Myrtaceae* en in de kuststreken van geheel Zuidelijk Azië voorkomt. In de Molukken worden de groote bladeren gebruikt om spijzen te bedekken; van de fijn gestampte, saponine bevattende zaden maakt met deeg om visch te vangen, en de Javanen persen er een lijmstof uit, welke als vernis gebruikt wordt.

Boeton (zie de kaart van Celebes) is een der bondgenootschappelijke landen, behoorende tot het Nederlandsch Oost-Indische gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden. Het bestuur wordt uitgeoefend door een sultan, bijgestaan door een raad van rijksgrooten, door welke de sultan gekozen wordt. Het rijkje bestaat uit de eilanden Boeton, Moena, Kambaëna en Wowoni, benevens

eenige kleinere …
Roembia op de …
land van Celebes.

Boeton … den Nederlandsch… hoorende en ten Z… van Celebes gelegen … 4°25'—5°45 Z.Br. … v. Gr. en beslaat … 4757 v.km.

Aan de westzijde … gescheiden door … een sterke stroom … verband met de … is voor de groote … Boeton ligt de … Het eiland is berg… De hoofdplaats B… Kalagoesang … ingang van de … king is vermoedelijk … den vasten wal … scheepvaart … De prauwen … digd. De voornaamste … pang, schildpad, … wortels, … haaienvinnen … rijst, opium, … en linnen weefsels … vaartmaatschappij …

Boetpsalmen … rouw over … langen naar … toe behooren … der Vulgata 31 … ook 30, 70, … vooral in de R. K. … daarvan (Miserere … door de grootste … lijke wijze op …

Boetseeren … het vormen uit … of was, van … de hand of met … wordt daaronder … vaardigen van … beiteld of in …

Boetzelaer … geslacht, afkomstig … enkele van de … zullen wij …

Boetzelaer, … onder de krijgs… nog in 1379.

Boetzelaer, … den voorgaande, … *van Langerak* … van Asperen … vader van den … door *Willem* …

Boetzelaer, *Wessel* … rak en Asperen … voorgaande. Hij … Verbond der … Hervormden … raad uit het … te Rossem in …

n den, heer van Langerak
de oudste zoon van den
naar van het Verbond der
voor de Hervorming. Hij

van den, heer van Lan-
rvolgens ook van Asperen,
'**oorgaande**. Ook hij werd
aar was zeer bevriend met
)ranje en een vurig voor-
ds **onafhankelijkheid**. Hij
ichtigste aangelegenheden
·**ed in** 1606 op 70-jarigen
dere broeders van dezen
. **van het** Verbond der Ede-
ssel sneuvelde den 13^{den}
uweel.
Wessel, baron *van den*, heer
eerd man, die onder prins
roeg en zijn best deed, om
neveldt uit den kerker te
tthias verhief hem in 1612
eilige Roomsche Rijk. Hij
·**iften** uitgegeven, en over-
·**r 1632.**
. baron *van den*, een broeder
erd geboren in 1569, genoot
psius, reisde in het buiten-
n tijd ambassadeur aan het

Jacob, graaf *van den*, heer
ıgerak, werd geboren den
ı door *Karel VI* in 1730 in
opgenomen.
baron *van den*, heer van
verd geboren den 6^{den} Au-
adjudant-generaal van den
', onderscheidde zich als ge-
verneur van de vesting Wil-
rd bevorderd tot luitenant-
ewijzen overladen, bekleedde
, **van** grootmeester-nationaal
ı overleed te IJselstein, den
ı laatstgenoemd jaar.
)o werd weleer in sommige
l, bijv. te Utrecht, de klok
e ten teeken dat de herbergen
j die op straat waren, zich te
ı een lantaarn. Te Utrecht
dan de stad verlaten. Ook de
ingeluid; bannelingen moch-
rmis de stad bezoeken.
f *Boy*, geboren te Zierikzee,
lvocaat te 's Gravenhage en
-fiscaal en procureur-generaal
ıd en Friesland. Hij was een
erde en een goed Latijnsch
hter; hij heeft onderscheiden
Iij overleed te 's Gravenhage,
665.
Theodoor, Vlaamsch historie-
: Antwerpen den 10^{den} No-
eden aldaar kort na den 24sten
zocht Italië en werd den 17^{den}
ıet St. Lucasgild zijner vader-
·r is onbekend, maar zijn wer-
ler den invloed van *Antonie*
nigszins onder dien van *Ru-*
bens. In verscheiden Belgische kerken vindt men altaarstukken van zijn hand. Zijn meesterstuk is de „Hemelvaart van Maria", van 1671, in de St. Jacobskerk te Antwerpen. Het Museum van die stad bevat verscheidene van zijn historische en allegorische schilderijen.

Boezem is een ten opzichte der polders (zie aldaar) hoog gelegen, geheel afgesloten stilstaand water, waarop het polderwater wordt uitgeslagen en waarin het voorloopig geborgen kan worden. In groote boezems bestaat soms eenig verhang, bijv. in den Vechtboezem en den gekanaliseerden Hollandschen IJsel. Dit komt vooral voor, als zij aan het eene einde veel watertoevoer hebben en aan het andere veel geloosd wordt.

Alle landen, welke hun water op een boezem brengen, behooren tot dien boezem. Sommige polders behooren tot een aantal verschillende boezems, terwijl andere geen boezem hebben, doch rechtstreeks hun water op de zee of op de rivieren uitslaan; het eerste is o.a. het geval in Utrecht, het laatste op de Zeeuwsche eilanden. Sommige boezems, bijv. Rijnlandsboezem, zijn zeer groot en dienen voor een groot aantal polders, welke niet altijd rechtstreeks daarop loozen, doch hun water somtijds brengen op dat van een anderen polder, waarmede het dan op den boezem wordt gebracht.

Alleen landen, welke niet onmiddellijk op het buitenwater kunnen uitslaan, loozen op boezems. Dit zijn in de eerste plaats de gronden, welke niet aan of nabij de zee of een rivier gelegen zijn en verder die, welker geregelde waterafvoer door betrekkelijk hooge ebbestanden bemoeilijkt wordt.

De hooggelegen boezemwateren moeten steeds tusschen boezemkaden besloten zijn. Het polderwater in het hoogheemraadschap Rijnland ligt in de droogmakerijen 3,5 à 6,0 m. ÷ A.P., in de andere polders 1,0 à 2,0 m. ÷ A.P.; het boezemwater staat daar gemiddeld 0,55 m. ÷ A.P., dus ± 0,5 à 5,5 m. hooger, terwijl de kruin der boezemkaden gelegen is op 0,10 à 0,96 m. + A.P.

De boezems van ons polderland liggen allen beneden A.P., doch op verschillende hoogten. Het water, dat zij bevatten, bestaat, behalve uit regen- en kwelwater (zie aldaar), uit eenig schut- en lekwater, dat door de schutsluizen op de boezems komt. Soms ligt tusschen de boezemkaden een min of meer breede strook land, welke hoog genoeg gelegen is om natuurlijk op den boezem te kunnen loozen; zulk land heet boezemland.

Uit den boezem wordt het water uit één of meer punten op het buitenwater gebracht; Rijnland loost bijv. op vier punten. Dit loozen kan meestal bij ebbe langs den natuurlijken weg geschieden door het openen der daartoe bestemde uitwateringssluizen; tijdens vloed en hooge ebbestanden is dit niet mogelijk en evenmin bij hoog opperwater op de rivieren of bij landwaartsche stormen aan zee. De groote boezems hebben meestal bij de punten van uitwatering stoomgemalen, welke het water naar buiten uitslaan, als een natuurlijke loozing van den boezem niet mogelijk is. Soms vindt men hier ook zoogenaamde bovengemalen, welke het water opmalen naar een *hoogen boezem*, van waar dit bij ebbe naar het buitenwater kan afvloeien; zij worden o. a. gevonden aan de Rotte bij Rotterdam.

Ook zijn er boezems, welke niet rechtstreeks op het buitenwater, doch op een anderen boezem afwateren, bijv. de boezem van Woerden te Bodegraven op dien van Rijnland. Eenige boezems worden door zoogenaamde strijkmolens op een anderen boezem afgemalen. Aangezien zeer hooge boezemstanden gevaarlijk kunnen worden voor aangrenzende polders, hebben veel boezems een maalpeil, dat is een peil waarboven het polderwater niet op den boezem mag uitgeslagen worden (zie *Besloten boezem*).

Er behoort een zekere verhouding te bestaan tusschen de grootte van den boezem en het land dat er op afwatert, doch deze is al naar gelang van omstandigheden zeer verschillend. In Rijnland is die verhouding 1 : 21,7 en in Delfland 1 : 77,7.

Zie verder onder *Bergboezem*.

Boezemrecht noemde men oudtijds het recht van dijks- of waterschapsbesturen om, indien een dijksvak verlaten werd bevonden en de bezittingen van den dijksplichtige niet voldoende waren voor het onderhoud, alle goederen van den laatstvorigen eigenaar van het land, dat met dien dijk bezwaard was, voor het dijksonderhoud aan te wijzen. Waren ook deze niet voldoende, dan werden de bezittingen van den voorafgaanden eigenaar daarvoor aangewezen, enz.

Het boezemrecht was oorspronkelijk een gewoonterecht, dat voor vele gewesten weinig of niet was beschreven. Het werd toegepast als een dijkvak verlaten werd gevonden door vertrek naar elders, door onwil of onmacht van den dijkplichtige.

Boezemwater. Hieronder verstaat men het een of ander water, deel uitmakende van een boezem (zie aldaar). Dit kan zijn een voormalige, nu geheel afgesloten rivier, een gegraven kanaal, een meer of plas, enz.

Men gebruikt het ook als verzamelwoord om het water in de boezems te onderscheiden van het polder- en buitenwater.

Boezeroen is een blauw gestreept of anders gekleurd katoenen kleedingstuk, dat door werklieden als overhemd gedragen wordt.

Bof is de volksnaam voor *parotitis* of ontsteking van de oorspeekselklier. Daarbij treedt een zwelling van de klier en van de omliggende weefsels op. Zij komt zelden sporadisch voor, meestal epidemisch en tast in den regel slechts één zijde van het gelaat aan. De ziekte gaat gewoonlijk gepaard met een lichte koorts, die echter ook wel eens heviger wordt. De genezing geschiedt in 10 à 14 dagen, en slechts zelden ontstaat ettering of verharding. Als complicatie treedt bij de mannen soms een ontsteking der teelballen op, bij vrouwen een ontsteking der borsten of der eierstokken. De bof is een besmettelijke ziekte, waarvan de bacil nog niet gevonden is. De smetstof bevindt zich in het speeksel en wordt door lepels, glazen, enz. overgebracht. De behandeling bestaat in het reinigen der mondholte, in diëet, warme omslagen en bedekking met watten. Als er ettering intreedt, kan een operatie noodig zijn. Van de epidemische moet men de *metastatische parotitis* wel onderscheiden, die tengevolge van verschillende besmettelijke ziekten kan optreden, zooals typhus, mazelen, roodvonk, enz. In dit geval

ontstaat de [illegible]
uit den mond [illegible]

Boffalora sopra [illegible]
de Italiaansche [illegible]
Abbiategrasso, [illegible]
Er is een prachtige [illegible]
304 m. lange brug [illegible]
die in de jaren 18[illegible]
tegische belangrijk[illegible]
Tijdens den slag bij [illegible]
Boffalora door de [illegible]
bestormd, niettegenstaande [illegible]
Oostenrijkers onder [illegible]
doen springen.

Bogaerde van ter [illegible]
Louis, baron van den [illegible]
boren te Gent den [illegible]
meester van Gent [illegible]
van het land van Waes [illegible]
tot gouverneur van N[illegible]
betrekking tot 1842 [illegible]
op zijn goederen te B[illegible]
leed den 12den Januari [illegible]
district van St. Nicolaas [illegible]
Waes, enz." (18[illegible]
der geschiedenis van [illegible]
enz." (1831), „Proeve [illegible]
den handel, de scheepvaart [illegible]
(1845) en „Redevoering [illegible]

Bogaers, *Adriaan* [illegible]
ter, werd geboren [illegible]
nuari 1795. Hij [illegible]
ten, vestigde zich [illegible]
terdam en was hier [illegible]
als vice-president [illegible]
1851 legde hij deze [illegible]
geheel en al aan de [illegible]
wijden. De voornaamste [illegible]
zijn „Jochebed" en „[illegible]
Gibraltar". Met het [illegible]
ke loopbaan begonnen [illegible]
eenige gelegenheids[illegible]
werd, voorzien van [illegible]
zijn moeder, in 18[illegible]
den gedrukt. „De [illegible]
braltar" werd in 18[illegible]
prijsvraag van de [illegible]
fraaie Kunsten en W[illegible]
met goud bekroond. [illegible]
wezen, dat hij meester [illegible]
poëzie. Een Hoog[illegible]
dicht verscheen in 18[illegible]
gaf *Bogaers* „Adam [illegible]
op volgde in 1846 [illegible]
mancen". Bij het [illegible]
België behaalde hij [illegible]
wijd aan de [illegible]
Maria, Koningin [illegible]
den gouden eereprijs [illegible]
„Dichtbloemen uit [illegible]
metalen Kruis (18[illegible]
Antwerpens kasteel [illegible]
van *Tollens* in de [illegible]
Maatschappij van Neder[illegible]
Leiden. In 1859 ver[illegible]
handel — een bundel [illegible]
„1813—1863 Jubelzang [illegible]
dichtwerk: „Helpt[illegible]

:an haar 25-jarig bestaan".
che Maatschappij in 1839
Bogaers „Over de uiterlij-
iet goud bekroond. Zijn
i zijn in 1872 door *Brill*

levensjaren heeft *Bogaers*
e beoefening der Neder-
lijken kan uit de talrijke
l, in taalkundige geschrif-
zijn keurige verzameling
ude drukwerken, die hij als
der moedertaal gebruikte.
der Orde van den Neder-
id van verscheiden geleer-
ij werd als een man van
n levendigheid, eigenschap-
ien voor de hardhoorigheid
leeftijd, terwijl hij wegens
vongen omgang zeer bemind
vrienden. Hij overleed zeer
ı 11den Augustus 1870. Zijn
rken werden in 1871 door
elen uitgegeven.
m, een Nederlandsch tooneel-
n te Amsterdam in 1613. Hij
eizen naar Oost-Indië, werd
te Batavia geplaatst, trad
n, volbracht een tocht naar
e kust van Malabar, enz.,
zijn vaderland terug, waar
orteplaats als apotheker ves-
daar in 1727. Hij heeft een
penningkundige werken ge-
hten vervaardigd en den Am-
vburg van menig treur- en
Ten onrechte evenwel heb-
ende kluchten: „Het nieuws-
De buitensporige jaloersche"
kend; deze zijn van *Anthonie*
nt wien wij geen verdere bij-
opgeteekend.
len van den, bekend onder den
s, was een Nederlandsch beeld-
Breda in 1640. Van zijn jeugd
aar wij weten, dat hij onder
Frankrijk als kunstenaar een
ierf. Hij ontving spoedig een
junct-professor, professor, ad-
elijk van rector (1686) der Ko-
van schilder- en beeldhouw-
ij overleed aldaar in 1694 en
an St. Germain de l'Auxerrois

en had zijn school in het Lou-
tal marmeren groepen en borst-
afgeleverd, die de kerken te
van Versailles, enz. versieren.
itte hij uit in het vervaardigen
zen standbeelden en monumen-
jv. die ter eere van *Lodewijk*
te Lyon, zijn in de dagen der
nield; maar er zijn er ook be-
lie van het talent des meesters

nture, is een wijze van drukken,
le en nieuwe schilderstukken co-
len gemaakt. Het procedé wordt
zoo genoemd naar den uitvinder *H. Bogaerts* te Vucht bij 's Hertogenbosch.

Bogatzky, *Karl Heinrich von*, een Duitsch schrijver en dichter van de Piëtistische school, werd in 1690 te Jankowe in Neder-Silezië geboren. In 1729 werd hij kamerjonker van hertog *Christian Ernst* van Saksen-Saalfeld. Van zijn geschriften van stichtelijken aard is het meest bekend het „Güldne Schatzkästlein der Kinder Gottes" (64ste druk in 1900 te Halle), en van zijn „Geistliche Gedichte" en „Lieder", het „Wach' auf, du Geist der ersten Zeugen." Ook heeft hij zijn eigen leven beschreven in „Lebenslauf." Hij overleed den 15den Juni 1774.

Bogdanowitsj, *Ippoliet Fedorowitsj*, een Russisch dichter, werd geboren den 3den Januari 1744 (23 December 1743) in het vlek Perewolotsjna in het gouvernement Poeltawa, en voor den krijgsdienst opgeleid. Zijn neiging tot de dramatische kunst bracht hem echter tot het besluit, om van *Cheraskow*, den directeur der Russische schouwburgen, een aanstelling te vragen bij het tooneel te Moskou. *Cheraskow*, getroffen door den gunstigen aanleg van den jongeling, nam hem bij zich in huis en stelde hem tevens in de gelegenheid om academisch onderwijs te genieten. Vele liederen, die zich door welluidendheid en zoetvloeiendheid onderscheiden, zijn uit dien tijd afkomstig. Daar de jongeling zich vooral op de talen met ijver had toegelegd, ontving hij reeds in 1761 een betrekking bij de universiteit en werd twee jaar daarna vertaler bij graaf *Panin*. Daarna werd hij geplaatst als translateur bij Buitenlandsche Zaken te Petersburg, waar hij de voornaamste Russische dichters en geleerden ontmoette en gebruik kon maken van de groote Keizerlijke Bibliotheek. In 1766 begaf hij zich als gezantschapssecretaris naar Dresden en ontwierp er zijn heerlijk gedicht „Dusenka", hetwelk eerst in 1775 is uitgegeven. Intusschen was hij in 1768 tot zijn voormalige betrekking te Petersburg teruggekeerd en werd er lid en in 1788 voorzitter der directie van het Rijksarchief, waardoor hij gelegenheid had, om zijn geschied- en oudheidkundige kennis aanmerkelijk uit te breiden. Ongesteldheid noodzaakte hem om in 1795 zijn ontslag te nemen, en na dien tijd wijdde hij zich geheel en al aan de poëzie, waartoe hij aanvankelijk de stad Soemy in het gouvernement Charkow en in 1798 een landgoed bij Koersk tot zijn verblijf koos. Hij overleed aldaar, den 18den (6den) Januari 1803, en te Koersk zelf is in 1834 een gedenkteeken te zijner eer verrezen.

Reeds in 1763 stichtte hij te Petersburg een tijdschrift, waaraan hij den titel schonk van „Onschuldig tijdverdrijf", later publiceerde hij verschillende vertalingen. Van zijn verdere werken moeten genoemd worden: „Verzameling van Russische spreekwoorden" (Petersburg, 1785, 3 dln.), verschillende kleine drama's en de lyrische komedie „Doeschenka's vreugde"; doch het vroeger vermelde gedicht „Dusenka" bekleedt onder zijn poëtische voortbrengselen de eerste plaats. Hij heeft in Rusland den verhalenden dichttrant ingevoerd, en deze vond er algemeenen bijval. Zijn gezamenlijke werken zijn bij herhaling uitgegeven, en vele van zijn gedichten werden in het Duitsch en Engelsch vertaald.

Bogdo-Ola (Heilige Berg) is de naam van twee bergen, de groote en de kleine, die beide bij de Kalmukken als heilig gelden. Zij liggen in het Russische gouvernement Astrakan, 50 km. ten O. van Tsjernyjjar; de groote is 176 en de kleine 28 m. hoog. Het schijnt, dat hij vroeger tot begraafplaats gediend heeft, en ook nu nog brengt ieder Kalmuk, die er langs reist, een steen van zijn voet naar den top.

Bogdo-Ola (Heilige Berg) is een 3000—4000 m. hooge berg met 3 toppen in het oostelijk gedeelte van den Thiansjan in Midden-Azië. De bergketen bevindt zich op 43½ N.Br. en 88—89° O.L. van Greenwich.

Bogengang. Zie *Arcade.*

Bogerman of *Bogherman, Reinier,* een Nederlandsch rechtsgeleerde. Hij werd abt van Jeruzalem of Gerkesklooster in Friesland en in 1531 syndicus en secretaris van de stad Groningen. *Karel V* raadpleegde hem over belangrijke aangelegenheden en zond hem in 1537 als gezant naar Lüneburg. In 1550 werd hij pensionaris van Kampen, waar hij binnen een kort tijdsbestek het archief in orde bracht. Een werk van hem „Over den oorsprong der Friezen, hunne voornamen en eenige Friesche spreekwoorden" is niet uitgegeven.

Bogerman of *Bogherman, Johannes,* een Nederlandsch godgeleerde en een kleinzoon van den voorgaande. Hij werd geboren te Opleeuwert in Oost-Friesland in 1576, waar zijn vader predikant was, studeerde te Franeker, op kosten des lands, in de godgeleerdheid, bezocht de hoogescholen te Heidelberg en te Genève en deed als predikant zijn intrede te Sneek, den 23sten September 1599. Met zijn ambtgenoot *Gosuinus Geldorp* gaf hij zich veel, maar vruchteloos moeite, om de Doopsgezinden tot de Hervormde leer over te halen. In 1602 werd hij naar Enkhuizen beroepen, doch reeds in 1604 vertrok hij naar Leeuwarden. Vandaar werd hij met *Sijbrand Lubberti* afgevaardigd naar een vergadering te 's Gravenhage, die er den 22sten Mei 1607 ter voorbereiding van een Nationale Synode zou gehouden worden. Met 13 anderen nam hij er de Nederlandsche geloofsbelijdenis en den Heidelbergschen Catechismus ijverig in bescherming en vond slechts tegenstand bij een viertal leden, onder welke zich *Arminius* en *Uytenbogaard* bevonden. Hetgeen te 's Gravenhage besloten was, werd in datzelfde jaar op een vergadering bevestigd. In 1614 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Franeker, en hij woonde de vergaderingen bij, die in 1615 en 1616 te Amsterdam en in 1617 te Sneek met het oog op de Remonstranten werden gehouden. In 1618 werd hij benoemd tot lid van de Nationale Synode te Dordrecht en weldra tot voorzitter van deze vergadering. Zijn houding aldaar is door de verschillende partijen zeer verschillend beoordeeld. Sommige Remonstranten noemden hem niet het „hoofd der synode", maar het „hoofd der snooden", en terwijl *Barlaeus* hem beschrijft als een stuursch, onverdraagzaam en ketterverdoemend godgeleerde, roemt *Carleton* zijn bekwaamheid, zedigheid en gematigdheid. Intusschen wordt de toespraak, die hij bij het sluiten der Synode tot de Remonstranten richtte, algemeen afgekeurd.

Het volgende [illegible]
Synode, die te [illegible]
ling van de kerkelijk[illegible]
volgens tot [illegible]
en te Amsterdam [illegible]
van de hand. [illegible]
het bewerken [illegible]
een groot deel der [illegible]
des Ouden Testame[illegible]
hij tevens in 16[illegible]
den dag legde hij het
werk. Aan de [illegible]
leeraar te Franeker [illegible]
Zij werd in 163[illegible]
1636 een aanvang [illegible]
hij doctor in de theologie
jaar, den 11den Septem[illegible]
kende en werkzame [illegible]
ken in de Latijnsche [illegible]
schreven.

Bogger. Deze naa[illegible]
aan ketters, omdat [illegible]
gari in de Middeleeuwe[illegible]
ketterij. Daar de ketter[illegible]
lijke zonden [illegible]
beteekenis van [illegible]
gebezigd als een [illegible]

Boggiani, *Guido* [illegible]
ethnograaf, trok in 18[illegible]
bied (Brazilië), naar [illegible]
Paraguay, waar hij [illegible]
den Florentijnschen [illegible]
nografische en lingu[illegible]
Behalve talrijke [illegible]
van het Argentijnsch [illegible]
het Italiaansch geogr[illegible]
ceerde hij: „I Caduve[illegible]
(1895), „I Guaicuru" [illegible]
nografia Paraguaya [illegible]
guistica Sud-Americana[illegible]
fische verzamelingen [illegible]
in de musea van Rome [illegible]
1901 ondernam *Boggiani*
zijn laatste expeditie. [illegible]
wegens te groote [illegible]
echter tegen de [illegible]
in 1902 een expeditie [illegible]
uitgezonden, om [illegible]
medebracht, dat *Boggiani*
door de Indianen van [illegible]
was geworden.

Boggio, *Pier Carlo* [illegible]
Parlement en ijveraar [illegible]
vaderland, werd geboren [illegible]
deerde aldaar en [illegible]
ting en het vertrouwen [illegible]
Toen het constitutioneele [illegible]
to" door *Balbo* en *Cavour* [illegible]
Boggio een van de [illegible]
enboven deed hij [illegible]
vlugschriften verschijnen [illegible]
schouwingen over de [illegible]
en Staat" uitgaf (1854 [illegible]
raar in het constitutioneel [illegible]
te Turijn en nam als [illegible]
en later voor Cuneo [illegible]
lement. Zijn talenten als [illegible]
maar hij maakte [illegible]

Digitized by Google

e **eenheid** van Italië. Om
en **met** *Antonelli* te on-
in **1865** naar Rome. Bij
oorlog tegen Oostenrijk be-
van het admiraalschip „Re
l te nemen aan een roem-
enetië, doch in den slag bij
erd genoemd admiraalschip
ı. en *Boggio* vond een graf

Deensch tooneelschrijver en
Kopenhagen, den 17den Ja-
e kweekschool voor onder-
rwijzer geplaatst, maar nam
n als tooneelspeler in Zwe-
In 1850 trad hij met zijn
Kopenhagen op. Sedert dien
root aantal kluchten en blij-
n bijval ontvangen werden.
Duitschland en Frankrijk en
er directeur van den Casino-
belastte hij zich met de re-
ad: „Folkets Avis" en later
blad: „Dagens Nyheter". In
an den koninklijken schouw-
Zijn humoristische voorlezin-
nger", 6de druk, 1891; „Ott e
1874) en zijn kleine vertellin-
en grooten bijval. Zijn gedich-
ch door een versificatorische-
zijn voor een deel zeer popu-
verk „De ergernissen van Jo-
7, 2 dln.) mag niet onvermeld
matische werken" verschenen
en (1858—1870), een bloem-
1885). Hij overleed den 17den

usar, een Slavisch rechtsge-
1840 te Ragusa Vecchia (in
e te Weenen, München, Ber-
63 trad hij in Oostenrijkschen
69 hoogleeraar in de geschie-
sche recht te Odessa en kreeg
t tot bewerking van een bur-
r Montenegro. Daar vertoefde
s in 1877 lid van het voorloo-
igarije. Later leefde *Bogisic*
s. was van 1893—1899 minis-
Montenegro (van 1893—1895
Eeredienst). *Bogisic* hield zich
die van het gewoonterecht der
schreef een „Anweisung zum
chtsgebräuchen, die im Volke
866), die hij in 4000 exempla-
gaf het aldus verkregen ma-
ornik sadasnih pravnih obicaja
(Verzameling van de rechtsge-
id-Slaven, Agram, 1874). Het
k van *Bogisic* is het „Burgerlijke
tenegro" (Opsti imovinski Za-
u Crnu Goru", Tsettinje, 1888),
88 in werking trad. De bij zijn
ginselen heeft hij medegedeeld
s sur les principes et la méthode
fication du droit civil au Monte-
888) en in „De vaktermen in de
t Russisch, St Petersburg, 1890).
a. nog: „Aperçu des travaux sur le droit coutumier en Russie" (Parijs, 1879), „De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates" (1884); verder gaf hij uit: „Pisani zakoni na slovenskom jugu" (Geschreven wetten in het Slavische Zuiden, Agram, 1872), „Narodni pjesme iz starijih najvise primorskih zapisa" (Servisch—Kroatische volksliederen van het kustland uit de 17de en 18de eeuw, Belgrado, deel I, 1878).

Bogislaw is de naam van onderscheiden hertogen van *Pommeren*. Zie aldaar.

Bogodoechow is een arrondissementshoofdstad in het Europeesch-Russisch gouvernement Charkow. Zij ligt aan de Merla en den Soemispoorweg, was vroeger door wallen en grachten omgeven en heeft 5 kerken, een gymnasium en (1897) 11.928 inwoners.

Bogoljubow, *Alexis*, een Russisch schilder, werd den 26sten (14) Maart 1824 te Pomerano (gouvernement Nowgorod) geboren. Hij diende eerst bij de marine, legde zich sedert 1849, op de academie te Petersburg, toe op de schilderkunst en genoot later te Düsseldorf het onderwijs van *Achenbach*. Hier schilderde hij vijf zeeslagen uit den tijd van *Peter den Groote*. Naar Rusland teruggekeerd, werd hij geplaatst bij den staf van de marine en bewerkte als zoodanig verschillende hydrografische atlassen. Hij stierf den 7den November (26 October) 1896 te Parijs, waar hij sedert 1870 bijna uitsluitend vertoefde. Van zijn schilderstukken zijn nog te noemen: „IJsgang op de Newa", „Reede van Kroonstad", twee tafereelen uit het leven van *Christus* (voor de Russische kerk te Parijs), alsmede stadsgezichten, die aan een levendig koloriet een groote nauwkeurigheid paren.

Bogomilen noemt men de aanhangers eener secte der Grieksche Kerk in het laatst der 11de eeuw. Deze secte was met de Paulicianen en de Katharen verwant, en ontstond uit de Euchieten. De naam schijnt afkomstig te zijn van *Bog* (God) en *miloei* (ontferm u). Hunne leer was van dezen inhoud: naast God was *Satanaël*, de eerstgeborene Gods, geplaatst. Deze wilde onafhankelijk zijn van zijn vader en schiep een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, benevens den mensch, aan wien hij echter alleen een lichaam kon geven. God ontfermde zich over den mensch en schonk hem iets van zijnen geest, zoodat *Adam* en *Eva*, in wie de vonk der godheid schitterde, weldra den nijd van *Satanaël* opwekten. Daarom verleidde hij *Eva*, en deze bracht den boozen *Kaïn* ter wereld. Weldra breidde nu *Satanaël* zijn invloed over de menschen uit en vervoerde hen tot allerlei misdrijven, zoodat slechts weinigen aan hunne bestemming beantwoordden. Bij de Israëlieten deed hij zich voor als den hoogsten God en gebruikte *Mozes* als werktuig. Eindelijk ontfermde God zich over de menschen en zond *Jezus* op aarde, om het rijk van *Satanaël* te vernietigen en diens plaats in te nemen. *Jezus* verscheen in een aetherisch lichaam; *Satanaël* zocht hem te dooden, maar de doodgewaande vertoonde zich ten derde dage aan *Satanaël* in den vollen luister zijner waardigheid. Toen moest *Satanaël* voor hem nederbuigen en afstand doen van zijn gezag. *Jezus* kwam nu in de plaats van *Satanaël* ter rechterhand des Vaders, en de voormalige *Satanaël*, van goddelijken glans beroofd, verloor de hieraan ont-

leende benaming en werd kortweg *Satan*. Daar *Jezus* nu van de aarde verwijderd was, zond God den Heiligen geest, en als door de kracht van dezen alle menschen tot den weg des heils bekeerd zullen wezen, dan zal God die beide, uit hem gesproten machten, weder in zich opnemen, zoodat alles tot de oorspronkelijke eenheid terugkeert.

De Bogomilen verwierpen doop en avondmaal, bestreden de vereering der heiligen en beschouwden zelfs de kerken als plaatsen, die den Almachtige onwaardig waren. Zij gebruikten de boeken des Nieuwen Testaments en slechts een gedeelte van het Oude, en hielden zich aan een allegorische schriftverklaring.

Daar deze secte onder leeken en geestelijken weldra een groot aantal aanhangers telde, besloot de Byzantijnsche keizer *Alexius Comnenus* haar uit te roeien. Hij wist aan een der voornaamsten, *Basilius*, het geheim harer leer te ontlokken en liet hem in den kerker werpen, waarna weldra vele anderen in hechtenis werden genomen. Om de schuldigen van de onschuldigen te onderscheiden, deed de keizer twee brandstapels oprichten en één van deze van een kruis voorzien. Aan allen werd aangezegd, dat zij moesten sterven, doch dat zij het in hunne keuze hadden, welken brandstapel zij wilden betreden. Natuurlijk snelden de Bogomilen naar den brandstapel zonder kruis; deze werden in de gevangenis opgesloten en de overigen in vrijheid gesteld, terwijl alleen *Basilius* voor zijn ketterij in de vlammen moest boeten.

Ook na dien tijd bleven de Bogomilen bestaan, maar het schijnt, dat men later daartoe evenzeer hen gerekend heeft, die de bijgeloovige ceremoniën der heerschende Kerk bestreden. Een zekere monnik, *Constantinus Chrysomallus*, werd door een synode, te Konstantinopel onder *Johannes Comnenus* gehouden, tot den brandstapel veroordeeld, omdat hij de leer der Bogomilen verkondigd had. Drie jaren later werden *Clemens* en *Leontius*, bisschoppen in Capadocië, om dezelfde reden afgezet en de geleerde monnik *Niphon* in de gevangenis geworpen, hoewel hij de Bogomilen slechts daarin navolgde, dat hij het bijgeloof bestreed. Ook zijn beschermer, de vrome patriarch *Cosmos* van Konstantinopel, werd afgezet, en zelfs nog in de 13de eeuw verhief de patriarch *Germanus* van Konstantinopel in eenige homiliën zijn stem tegen de verachting van het kruis, waaraan de Bogomilen zich schuldig maakten. Eerst na het veldwinnen van den Islam op het Balkanschiereiland in de tweede helft der 15de eeuw, zijn de Bogomilen voor goed verdwenen.

Bogoras, *Wladimir Germanowitsj*, een Russisch ethnograaf, geboren in 1864 te Taganrog uit een Joodsche familie, studeerde te Petersburg in de rechten, maar werd in 1882 wegens deelname aan onlusten van de hoogeschool verwijderd. Van 1889—1899 woonde hij als banneling in een van de noordelijkste distrikten (Kolymsk) van het gebied Jakoetsk, leerde de bevolking aldaar, hun taal, zeden, enz. grondig kennen, terwijl hij intusschen allerlei ellende en ontberingen te verduren had. Onder het pseudoniem *J. A. Tan* begon hij in tijdschriften te schrijven, o. a.: „Kolymsche motieven", „De krombeenige", „Op kaap

Kamennyj", e. a. …
van de Tsjoektsje…
Van wetenschap…
stoffen voor het …
folklore der Tsj…
Kolymsk" (Peters…
nam hij deel aan …
ditie; hierbij …
Jochelson de …
Azië (de Korjak…

Bogos is …
men in het bergl…
treft. Dit bergland …
de oppervlakte der …
N.Br. uit, …
waarts naar de …
naar een bosch…
geboomte van …
boomen vormt …
een weligen plant…
er door een groote …
woond. Het aantal …
schat, die verdeeld …
en *Tigres* (onder…
Boaspor (zooals …
ten zich hier …
Zij hebben een …
vendig gelaat, …
kroesd haar en een …
kleur. Zij zijn …
medanen, maar …
zich hoofdzakelijk …
loozen den landbouw …
en gehuchten …
van stroo. De taal …
Agaudialekt. De …
Keren met …
kerk van het Apo…
(missie der Lazaris…
Bogos deels door …
medanen, deels …
kwamen in 1872 …
Abessinië. Tegen…
oppergezag.

Bogoslowsk …
de oostelijke helling …
het gouvernement …
gens de rijke …
gen gedeeltelijk …
hoeveelheden …
perertsen. De plaats …
heeft een post- en …
rijen, goudwasscherij…

Bogota, …
kale hoogvlakte …
Bogota …
een voormalig meer …
een uitweg door …
de uit haar …
of Funza, den …
breeden waterval …
hoogvlakte liggen …
talrijke beenderen …
den, in de nabijheid …
meer Guatavita …
de natuur gevormd …
bij Icononzo.

Bogota, …

werd in 1598 de hoofdstad
koninkrijk Nieuw-Grana-
l van de Zuid-Amerikaan-
a en van den staat Cun-
i op 4° 36' N.Br. en 74°
en den zeespiegel, op de
. aan de oostzijde door de
aan den voet van een stei-
swand. Haar hooge ligging
id klimaat, zonder den ver-
sche graansoorten te ver-
likwijls voorkomende aard-
n meestal uit één verdie-
et marktplein verheft zich
l van *Simon Bolivar*, en
regeeringsgebouwen, het
rachtige hoofdkerk. Verder
ten, 12 verlatene of voor
aikte kloosters, verscheiden
nacional met een bibliotheek
ilitaire school, een museum,
een tegenwoordig verlaten
eiden wetenschappelijke ge-
ota zetelen de president, de
de Kamers. Het aantal in-
000, waarvan 85.000 in de
grijk is de handel, vooral in
vele winkels zijn electrisch
n spoorweg van hier naar
dere naar Pandi.
een Kroatisch dichter, werd
Varasdin. Na zijn vertalin-
lichten in het Duitsch (1840,
acija") verschenen zijn eigen
Agram, 1844), „Smilje i Ko-
en „Domorodni glasi" (Fiu-
publiceerde hij zijn drama
7 het treurspel „Stephanus,
n Bosnië" en in 1860 het too-
bec" en zijn verzamelde no-
den 4den Mei 1893 te Agram.
en rivier op het Nederlandsch
Java. Zij ontspringt op de
n den Soembing in de afdee-
lentie Kedoe, doorstroomt dit
bij haar mond de grens tus-
Kedoe en Djokjokarta. De
Java-oorlog van 1825—1830
endheid, daar de opstandeling
om bijgeloovige redenen niet
n zoodoende zijn gevangene-
erkte.
Adalbert, een Poolsch too-
boren te Slinns bij Posen, den
9. Hij betrad in 1778 te War-
vertaalde onderscheiden dra-
leed in 1780 aldaar de eerste
was daarna als schouwburg-
llende plaatsen werkzaam. In
eur van den nationalen schouw-
olitieke gebeurtenissen dwon-
om zich naar Krakau en van
terug te trekken, later was
hau, waar hij door den oorlog
emingen belemmerd werd. Na
met de literatuur bezig. Hij
Juli 1829 te Warschau. On-
ooneelstukken (voor het mee-

rendeel naar stukken uit vreemde talen bewerkt) wordt het melodrama „Het wonder, of de Krakauers en de bergbewoners" tot de beste gerekend. Een uitgave zijner werken verscheen van 1810—1821 in 10 dln. te Warschau.

Boguslawski, *Palon Heinrich Ludwig von*, een Duitsch astronoom, werd den 7den September 1789 te Maagdenburg geboren. Eerst werd hij officier, later wijdde hij zich aan den landbouw. In 1831 werd hij conservator, in 1836 directeur van de sterrenwacht en hoogleeraar in de astronomie te Berlijn. Hij ontdekte de komeet 1835 I en organiseerde de onderzoekingen over de periodieke sterrenregens. Van 1832—1851 gaf hij het jaarboek „Uranos" uit, en overleed den 5den Juni 1851 te Breslau.

Boguslawski, *Albert von*, een Duitsch schrijver over krijgskunde, werd den 24sten December 1834 te Berlijn geboren. In 1852 trad hij als vrijwilliger in het Pruisische leger, werd in 1854 officier, in 1888 brigadecommandant, trad in 1891, als luitenant-generaal, uit den actieven dienst en vestigde zich te Berlijn. Hij overleed aldaar, den 7den September 1905. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Die Entwickelung der Taktik von 1793 bis zur Gegenwart" (3de druk, Berlijn, 1885, 4 dln.) „Taktische Folgerungen aus dem Krieg 1870/71" (2de druk, 1872, in het Engelsch, Italiaansch en Russisch vertaald), „Das Leben des Generals Dumouriez" (1879, 2 dln.), „Die Hauptwaffe in Form und Wesen" (1880), „Der kleine Krieg und seine Bedeutung für die Gegenwart" (1881), „Die Fechtweise aller Zeiten" (1882), „Anlage, Leitung und Durchführung von Feldmanövern" (1883), „Die Notwendigheit der zweijährigen Dienstzeit" (1891), „Der Zug der Engländer gegen Kopenhagen" (1890), „Taktische Darlegungen aus der Zeit von 1859—1890" (2de druk, 1892), „Der Krieg in seiner wahren Bedeutung für Staat und Volk" (1892), „Der Krieg in der Vendée gegen die französische Republik" (1894), „Betrachtungen über Heerwesen und Kriegführung" (1897), „Die Ehre und das Duell" (2de druk, 1897) en „Armee und Volk im Jahre 1806" (1900). Bovendien publiceerde hij de romans: „Die Kinder des Vaterlandes" (onder het pseudoniem *F. Wernau*, 2de druk, Breslau, 1879, 6 dln.), „Hermine Lüdeking" (Berlijn, 1899) en „Aus bewegten Zeiten" (Berlijn, 1897).

Boheemsche baden. Zie *Bohemen*.

Boheemsche Broeders is de naam van een godsdienstige secte, die in de 15de eeuw in Bohemen ontstond. Haar stichter was een zekere *Peter* uit Chelczicky, een grondbezitter uit den geringen adel, die talrijke aanhangers verwierf, welke zich op grond van de leer der gerechtigheid tot een gemeente vereenigden. Zij hadden tot beginsel, dat de rijke zijne goederen ten behoeve van zijn behoeftige broeders moet besturen. Op raad van den aartsbisschop *Rokyczana* werd door koning *Georg Podiebrad* den broederen in 1453 een verblijf aangewezen op het buitengoed Kunwald bij Senftenberg. Voor vervolgingen namen zij de wijk naar de bosschen en bergen, maar hun aantal nam voortdurend toe, en in 1467 namen de broeders het besluit, de R. Katholieke Kerk te verlaten en hunne vereeniging in te richten als de eerste gemeente te Jeruzalem. Door het

lot werden drie uit hun midden tot priesters en één van deze tot bisschop gekozen, die van een bisschop der Waldenzen de wijding ontving. Het beginsel van vrijwillige armoede werd eerlang verzacht door een minder gestrenge partij. Deze, vertegenwoordigd door *Gregorius*, een neef van *Rokyczana*, kwam in 1494 aan het bestuur onder *Lucas van Praag*, den opvolger van den stichter der vereeniging. *Lucas van Praag* had tot aan zijn dood in 1528 grooten invloed, hoewel ook de meer gestrenge partij nog een halve eeuw naast de zijne bleef bestaan. Noch de zachtmoedige prediking der Dominicanen, noch de bloedige vervolgingen van *Wladislaus II* brachten de broeders terug in den schoot der R. Katholieke Kerk, terwijl zij ook tegenover *Luther* hunne leer handhaafden.

Na den dood van *Lucas* voegden zij zich meer en meer bij de Lutherschen en Gereformeerden, om daardoor zich tegen de woede der onverdraagzaamheid te beveiligen. Op deze wijze verminderde hun aantal in Bohemen. Slechts in het geheim konden de overgeblevenen vergaderen, en hun bisschop *Comenius* moest in 1627 zijn vaderland verlaten. Later is deze vereeniging herrezen in die der Moravische Broeders. Zie *Broedergemeente*.

Boheemsche edelgesteenten zijn zulke, welke in Bohemen gevonden worden, vooral granaat (Pyrop) van Meronitz en Podseditz bij Leitmeritz, die aldaar ook geboord en bewerkt wordt; bouteillesteen (Boheemsch crysoliet) en waterheldere en gele bergkristal (citrin, Boheemsch topaas).

Boheemsche Maagdenoorlog, volgens een oude Boheemsche sage, na den dood van de koningin *Liboescha*, door de vriendin van deze, *Wlasta*, begonnen, om het vrouwelijk geslacht in Bohemen de heerschappij te verschaffen. Gedurende verscheiden jaren zou zij van uit haar burcht Djewin (Maagdenburcht) met een amazonenleger het land beheerscht hebben, totdat het den mannen gelukte, dezen burcht te veroveren en een einde te maken aan de heerschappij van *Wlasta*. *K. E. Ebert* heeft het onderwerp behandeld in: „Wlasta, böhmisch- nationales Heldengedicht in drei Büchern" (Praag, 1829).

Boheemsche wijnen zijn roode en witte wijnen, vooral uit het Elbedal (Leitmeritz en Melnik), die in de goede jaren zeer aangenaam van smaak zijn. Verbouwd worden er vooral de Riesling, de Traminer en de roode Bourgogne. De edelste wijn is de Czernoseker uit Leitmeritz en Lobositz, een donker goudkleurige, krachtige en vurige witte sec-wijn, die veel overeenkomst vertoont met die uit Franken, en de roode Melniker, die in goede jaren met middelmatige Bourgogne wedijvert. Witte Melniker is een goede tafelwijn. Uit Lobositzer druiven worden ook goede mousseerende wijnen bereid. De fijnste Boheemsche roode wijn is de Labin.

Boheemsch kwartet is de naam van een sedert 1892 rondreizend gezelschap van kamermusici. Deze vereeniging werd gesticht door 4 musici van het conservatorium te Praag, van wie de cellist *Otto Berger*, geboren in 1873, wegens ziekte uittrad (hij stierf in 1897). *Hans Wihan*, geboren den 5den Juni 1855 te Politz bij Braunau, kwam [illegible]
viool wordt [illegible]
boren den 12 [illegible]
tweede viool [illegible]
Januari 1874 [illegible]
Oskar Nedbal [illegible]
te Tabor. Be[illegible]
ponisten naar [illegible]
mermuziekstu[illegible]
orkest.

Bohême [illegible]
klasse van jon[illegible]
ren geeft, die [illegible]
den eenen dag [illegible]
Zigeuners (Bo[illegible]

Bohemen. [illegible]
de Duitschers [illegible]
chy genoemd [illegible]
standig konink[illegible]
van het keizer[illegible]

Ligging [illegible]
kaart) strekt zich [illegible]
N.Br. en 12° [illegible]
door Beieren, ten N. [illegible]
sen, ten N.O. door [illegible]
door Moravië en [illegible]
Opper-Oostenrijk [illegible]
pervlakte van [illegible]
Oostenrijkschen sta[illegible]

Bodemgesteld[illegible]
de Oostenrijksche [illegible]
aan drie zijden [illegible]
teren vereenige[illegible]
Moldau-Elbe, di[illegible]
noordelijk rand[illegible]
zuidelijk gedeelte [illegible]
hoogvlakte inge[illegible]
west-, zuid- en [illegible]
groot inzinkings[illegible]
den. Op den w[illegible]
zich het Boheem[illegible]
rand wordt gevormd [illegible]
nietplateau (500 [illegible]
m. hoogte. Ten [illegible]
dau, die langs den [illegible]
stroomt, bereikt [illegible]
in de groep va[illegible]
Blanskerwoud ([illegible]
naar de vlakten [illegible]
450 m.) af, waa[illegible]
heemsch-Moravis[illegible]
—800 m. aansluit[illegible]
van de Moldau e[illegible]
oostelijke richtin[illegible]
Het noord-weste[illegible]
door het Ertsgeb[illegible]
in het O. door d[illegible]
Elbe-zandsteenge[illegible]
het N. door mid[illegible]
het Fichtelgebergte [illegible]
weder door het [illegible]
Bohemerwoud in [illegible]
van Karlsbad en [illegible]
Ertsgebergte me[illegible]
verbonden. Bij he[illegible]
ten zich in het [illegible]
m.) en de Boheem[illegible]
door de vlakte va[illegible]

BOHEMEN, MOR

KSCH-SILEZIË.

Verklaring.

De grootte der teekens en de lettersoort der plaatsnamen duiden de relatieve belangrijkheid der plaatsen aan

Bohemen — Moravië — Oostenr.-Silezië

Spoorweg — Kanaal • Vesting ı Slot ‹ Ruïne

Hoogte in meters

De hoofdsteden der Kroonlanden zijn dubbel, die der Bezirkshauptmannschaften eenmaal onderstreept

Het noordwestel. gedeelte van Bohemen komt op grooter schaal op de kaart van het „Koninkrijk Saksen" ene, het noordoostel. gedeelte op de kaart „Silezië" voor

Uitspraak: [illegible] fransch j

Schaal 1 : 1750000

Kilometers

17 — 18 — 19

gebergte wordt gevormd gte (796 m.), het Iser- Jeschkengebergte (1013 1603 m.), het Heuscheu- t de merkwaardige zand- itz en Adersbach, en ein- e (1114 m.). Tusschen het au en de randgebergten de inzinkingsgebied, dat jn grootste diepte bereikt. bestaat voor het groot- naamde Boheemsche mas- d, sedert het devonische de zee bedekt vastland. lelijk gedeelte en in de ge- ongeven, uit gneis, glim- chts in een betrekkelijk Pilsen en Praag, ko- grondgebergte cambrische, onische lagen voor met tal- ierin liggen rijke ijzererts- n zilverertsgangen (bij Pri- vormingen werden uit de e lagen der steenkolenfor- kolenbekken van Pilsen en hierbij sluiten zich de roode raten aan, en eindelijk, zoo- t bekken van Budweis en ooral in den zuidrand van het bekken van Eger. Fal- tgebreide tertiaire sedimen- haren rijkdom aan bruinko- rden. Slechts in het krijt- van het N. uit Bohemen mergel en quaderzandsteen der Sudeten en in Saksisch e zijden der Elbe een uitge- en. In het tertiaire tijdperk onolithen door de oudere la- Boheemsche Middelgeberg- de overblijfselen van vroe- nen (zooals de zeldzaam ge- bij Eger) wijzen ook de e bronnen, die in groot aan- van het Ertsgebergte voor- alige vulkanische werkzaam- emde zijn de geneeskrachtige (heete glauberzoutbronnen), ensbad (koude glauberzout- n); verder die van Teplitz- e thermen). Johannisbad (al- ieszhübl-Puchstein, Bilin (al- en), Püllna, Seidschitz en Sed- nen), Liebwerda (staalbron rling), Königswart, Sanger-

de wateren betreft, behoort luitend tot het Elbegebied en elf in haar bovenloop tot aan or het Elbezandsteengebergte Moldau, die bij Melnik in de Elbe, die hier reeds bevaar- in Bohemen op: rechts de Cid- Polzen, links de Aupa, de Met- Moldau, de Eger en de Biela. de Moldau zijn: rechts de itz en de Sazawa, links de Wo- n. Onder de weinige rivieren, die naar de Oder stroomen, moeten de Lausitzer Neisze bij Reichenberg en de Steine bij Braunau genoemd worden. Tot het Donaugebied behooren de op de Moravische grens stroomende Moravische Sazawa, de Zwittawa en de Iglawa, die naar de March gaan.

De meeste meren van Bohemen zijn onbeduidend en bevinden zich voornamelijk in het Bohemer Woud; talrijker zijn de vijvers, die een oppervlakte van 387 v. km. innemen en waarvan de grootste de Rozenberger vijver is (6,3 v. km. oppervlakte). Van de kanalen is het Scharzenbergsche Schwemmkanal (57,8 km.), dat de Moldau met de Mühl verbindt, het belangrijkste.

Klimaat. Bohemen heeft, de gebergten uitgezonderd, een gelijkmatige temperatuur. De gemiddelde jaarlijksche temperatuur bedraagt te Tabor 7,2, te Winterberg 5,5, te Pilsen 8,5, te Praag 8,8, te Caslau 8,1, te Josephstadt 7,9° C. Van het centrum neemt de temperatuur naar de randen, die hooger liggen, af. De jaarlijksche regenhoeveelheden sluiten zich zeer nauw bij de verschillen in hoogte aan. Het Bohemerwoud en de Sudeten tot 150, Praag 44, het Ertsgebergte tot 120 cm.; terwijl in het midden en beneden Egergebied het jaarlijksch bedrag tot beneden 40 cm. daalt. In geheel Bohemen heerschen zomerregens (maximum in Juni en Juli).

Plantengroei. Bohemen vormt een deel van het Hercynisch-Baltisch plantengebied. Slechts de plantengroei van zuidelijk Bohemen vertoont overeenstemming met de subalpine flora. In noordelijk en midden Bohemen ontbreken de lorkeboom, de cederpijnboom, en *Juniperus sabina* De *Erica carnea* komt op de heiden in het Egergebied voor, ook *Calluna vulgaris* en andere heideplanten treft men er veelvuldig aan. In de heuvelstreek van Bohemen groeien gewassen, die veel van warmte houden en meest tot de Pannonische flora behooren; men treft ze vooral in het Elbedal van Aussig tot Pardubitz aan, meestal op een kalkmergelbodem, maar ook op gneis, basalt en silurische lei. De bergflora op de zuidelijke hellingen van het Iser- en het Reuzengebergte en in de Moravische Gesenke komt overeen met die van de noordzijde.

Dierenwereld. Wat de dierenwereld betreft, behoort Bohemen tot het middelste gebied van den Europeeschen sub-gordel der palaäktische zone. De beer uit de wouden van Beieren komt soms in het Bohemer Woud voor; ook de wolf is er tegenwoordig zeldzaam geworden. De wilde kat is uitgeroeid, de vos komt daarentegen nog veel voor, de das wordt van jaar tot jaar zeldzamer, de vischotter wordt in geheel Bohemen, ook aan de kleinere rivieren, aangetroffen. Het vliegende eekhorentje leeft aan den voet van het Reuzengebergte bij Semil, de bever op eenige plaatsen in Zuid-Bohemen, het edelhert nog slechts op enkele plaatsen in de Boheemsche wouden in vrijen toestand, het ree daarentegen op tal van plaatsen. Damherten en wilde zwijnen moeten tegen uitroeiing beschermd worden. De hazelhoenderen zijn nog steeds talrijk, terwijl de patrijzen met het verdwijnen der wouden, toenemen. Van Hongarije kwamen de groote en de kleine trapgans en de witkopgier, zeer zelden treft men den grauwen gier en den steenarend aan. De rivier-

zee- en schreeuwarend komen meer voor. Van de reptiliën zijn hier 5 soorten hagedissen en 4 soorten slangen vertegenwoordigd; van de amphibiën zijn de gewone vormen, 8 zonder staart en 4 met staart, aanwezig. Tengevolge van de scheepvaart, fabrieken, enz. zijn de visschen minder talrijk geworden; behalve de gewone soorten vindt men er zalm, steur en forel.

Bevolking. Ten opzichte van het bevolkingscijfer neemt Bohemen onder de Oostenrijksche landen de tweede plaats in (na Galicië), met betrekking tot de dichtheid de derde plaats (na Beneden-Oostenrijk en Silezië). Na het einde van den Dertigjarigen Oorlog telde Bohemen nauwelijks 800.000 inwoners; in 1772 bedroeg het 2.314.795, in 1857: 4.705.527, in 1890: 5.843.094 en in het laatst van 1900: 6.318.697 zielen.

Het aantal inwoners per v. km. bedroeg gemiddeld in 1900: 122. Het dichtst bevolkt is het noordelijk deel, het dunst het zuidelijk deel van Bohemen. 37,3% van de bevolking bestaat uit Duitschers, 62,7% uit Slaven, die het middelste, het oostelijk en het zuidelijk deel van het land innemen, terwijl de Duitschers voornamelijk langs de grenzen, vooral in het N. en W. wonen. Wat den godsdienst betreft, zijn 96% R. Katholiek; 2,3% Hervormd en 1,5% belijden den Joodschen godsdienst.

In verstandelijke ontwikkeling staat de bevolking op een vrij hoogen trap. In 1900 vond men er 5509 openbare volks- en burgerscholen met 1.093.948 leerlingen, 61 gymnasia en realgymnasia, met 14.477 leerlingen, en 30 hoogere burgerscholen met 10.096 leerlingen. Verder bezit het land 17 kweekscholen voor onderwijzers en 7 voor onderwijzeressen. Hoogescholen zijn die te Praag (in 1348 gesticht), waarvan in 1882 een bijzondere Czechische universiteit afgescheiden werd, en de Duitsche en Czechische technische hoogeschool te Praag. Verder vindt men nog een mijnacademie te Pribram, de academie voor kunst te Praag, 4 inrichtingen voor theologie, 5 landbouw- en 2 boschbouwscholen, 56 lagere landbouwscholen, 96 handels- en 421 industriescholen, 2 mijnscholen, 270 muziekscholen, 134 vrouwelijke arbeidsscholen en 130 andere inrichtingen voor onderwijs en opvoeding. Ook het Nationaal museum en de Boheemsche Frans-Josef-academie voor wetenschappen, literatuur en kunstwerken mede tot de ontwikkeling van het volk. In 1901 vond men er 696 periodieke geschriften, waaronder 243 van politieke strekking en wel 21 dagbladen. Onder de inrichtingen van weldadigheid moeten genoemd worden: 166 ziekenhuizen, 6 krankzinnigengestichten, 4 doofstommen- en 2 blindeninstituten, 50 weeshuizen, 1 idioten-inrichting, enz.

Middelen van bestaan. Bovenaan staat de landbouw: 3% van het land is improduktief, meer dan 50% is voor landbouw in gebruik, 11% wordt in beslag genomen door weilanden en tuinen, 29% door bosch. De voornaamste produkten van den landbouw zijn: tarwe, rogge, gerst, haver, peulvruchten, vlas, cichorei, aardappelen, suikerbieten, druiven en ooft.

De veeteelt ontwikkelt zich meer en meer. Naast paarden, runderen, schapen, varkens en geiten zijn ook kippen en ganzen talrijk. In het laatst van 1900 bestond de veestapel uit: paarden 229.564, runderen …
688.822 en …

De wouden … het grootste … deel behoort … aan jacht en … gedaan.

Mineralen zijn … in rijke lagen … De voornaamste … Pribram, ijzererts … voornamelijk bij … monium te Mi… ool- en aluin… aarde, vuurvaste … (waaronder de B… voornaamste … delijk de steenk… tehrader en het … bruinkool voor… en van Teplitz. W… Bohemen niet alleen … de voornaamste … in, maar kan het … dustrielanden van …

De metaal-… wegmateriaal … goud- en zilver… namelijk in Praag … stoommachines … machines voor … enz. De glasindustrie … eeuw onstond, … ders werk. Verder … genoemd werken … zaam zijn. De textiel… het maken van … Tot de industrie … len behoort vooral … daarnaast de … staan 649 bierbrouwer… fabriceeren. Het … bier. Verder … chocolade-fabrieken … ken voor chemische … industrie en de … worden.

De handel … spoorwegnet had … en is het dichtst … voornaamste water… dau. Voor de post … en 796 telegraaf…

Bestuur. De … een Landdag, waar … de aartsbisschop … toren der universit… Fideïcommisse, … stad, 15 afgevaardigden … Koophandel, 62 … dustrieplaatsen en … gemeenten. Zij … voorzitter wordt … noemd. Aan het … stadhouder, bijgestaan … distrikten (distrikt… gemeenten (communes… Reichenberg. Voor …

instantie en 225 distrikts-
instantie vormt het Opper-
Iilitair is het land verdeeld
met een korps-commando,
stad, en 16 aanvullings-

ohemen ontving zijn naam
le *Bojers*, een Keltischen
eeuw vóór Chr. hier woon-
ren de Germaansche Marco-
ar 8 vóór Chr. het land
n en hier tot den tijd der
ijf hielden. Daarna vestig-
rmaansche volken, totdat in
w de Slavische Czechen er
n echter spoedig, met an-
en, door de Avaren onder-
rank *Samo* hen bevrijdde
der 7de eeuw een groot
e. Na den dood van *Samo*
edenis van Bohemen voor
r. Een zijner opvolgers was
zijn dochter *Liboescha*, die
taditz huwde en waarvan
ne koningsgeslacht, dat der
n ontving. Sedert *Karel den*
ohemers, evenals de andere
stammen, aan het Frankische
tgeen reeds gedurende de 9de
d van het Groot-Moravisch
orlogen aanleiding gaf. In het
kwam Bohemen onder de
entibold, koning van Moravië,
kte het Christendom er aan-
en. Tegen het einde van de
er *Boleslaw II*, die zijn ge-
Moravië tot aan de Weichsel
bisdom te Praag stichtte. Niet
n de Polen zich meester van
rden een jaar later verjaagd
), wiens zoon *Brzetislaw I*
en weder met Bohemen ver-
verjoeg alle Duitschers uit
broeder en opvolger *Wratis-*
an keizer *Hendrik IV* de ko-
id. Deze werd echter door den
en na vele onlusten en oorlo-
volging, aanvaardde *Premysl*
1230) de erfelijke koninklijke
st die te behouden. Zijn zoon
redder van Europa bij een inval
onder *Premysl Ottokar II*
Bohemen ten top, doordien
igen huwelijk en dat zijns va-
strekte over Oostenrijk, Stier-
, Kraïn, Friaul en Portenau,
rdrong tot aan Koningsbergen.
en laatstgenoemde gewesten,
ë, de Lausitz, Silezië en een
n en Pruisen onderworpen, zoo-
uitstrekte van de Oostzee tot
e Zee. Hij verloor echter de
in een veldslag bij Durnkroet
n koning *Rudolf van Habsburg*

Wenzel III, die in 1306 te
werd, was de laatste uit dit
Boheemsche adel koos eerst *Ru-dolf van Oostenrijk* (1306—1307) en toen *Hendrik van Karinthië* (1307—1310) tot koning. Een nieuw stamhuis stichtte er *Johan van Luxemburg*, wiens nakomelingen er heerschappij voerden tot 1437. Zijn zoon *Karel I*, als Duitsch keizer *Karel IV* (1346—1378), verschafte aan Bohemen het staatkundig overwicht in Midden-Europa, deed er de gouden eeuw der kunst aanbreken en stichtte te Praag de eerste Duitsche universiteit. Hij begunstigde handel en nijverheid en maakte Bohemen tot het middelpunt der Hoogduitsche beschaving. Bij het overlijden van zijn zoon *Wenzel IV*, tevens Duitsch keizer, nam de Hussietenoorlog (zie aldaar) een aanvang. Op hem volgde zijn broeder *Sigismund*, Duitsch keizer en koning van Hongarije, de laatste mannelijke telg van dit stamhuis. De echtgenoot zijner dochter, *Albrecht van Oostenrijk*, ontving nu de Boheemsche kroon (1437—1439), die later door de keuze der standen aan *Georg von Podiebrad* (1458—1471) kwam. Op hem volgde *Wladislaw van Polen* (1471—1516) uit het huis der *Jagellonen*, die in 1490 tevens tot koning van Hongarije gekozen werd en toen te Ofen zijn verblijf hield.

Van 1526 tot 1564 regeerde er de aartshertog *Ferdinand van Oostenrijk*. Hij ijverde zeer voor den R. Katholieken godsdienst. Zijn verdraagzame zoon en opvolger *Maximiliaan*, die tot 1576 regeerde, strekte zijn gunst evenzeer uit tot de Protestanten en herstelde de binnenlandsche rust. Zijn zoon *Rudolf I*, als keizer *Rudolf II*, tot 1611 regeerende, gedoogde aanvankelijk geen verstoring van den godsdienstvrede, maar liet zich later tot harde maatregelen jegens de Protestanten bewegen. Na vele beroeringen zag hij zich echter genoodzaakt, in 1609 den „Boheemschen Majesteitsbrief" te onderteekenen, waarin aan de Protestanten volkomen godsdienstvrijheid werd toegestaan. Intusschen werd hij genoodzaakt, den troon af te staan aan zijn broeder *Matthias*, die tot in 1619 regeerde en een tegenstander der Protestanten was, hoewel hij en ook zijn opvolger *Ferdinand* de privilegiën moesten blijven handhaven. De twisten over den godsdienst bleven er voortduren en gaven aanleiding tot het uitbreken van den Dertigjarigen Oorlog (zie aldaar) in Duitschland. De Boheemsche standen kozen keurvorst *Frederik V van de Palts* tot koning, doch daar *Ferdinand* in den slag bij Praag (8 November 1620) de overwinning behaalde, werd de toestand des lands aanmerkelijk gewijzigd. De Jezuïeten, in 1619 verdreven, keerden terug; daarentegen werden nu de Protestanten, $^3/_4$ der bevolking uitmakende, verjaagd, zoodat meer dan 36000 huisgezinnen, waaronder velen uit den aanzienlijksten stand, naar Saksen, Brandenburg, Polen, Zweden, de Nederlanden, enz. de wijk namen, terwijl *Wallenstein* en de Jezuïeten zich door den aankoop der verbeurd verklaarde goederen van die ballingen verrijkten. De Majesteitsbrief werd vernietigd en Bohemen in een erfelijke R. Katholieke monarchie herschapen. Zoowel die volksverhuizing, als de Dertigjarige Oorlog waren oorzaak, dat Bohemen in 1648 een bevolking had van slechts 800.000 zielen.

De vorsten, die vervolgens over Bohemen regeerden, zochten de gevolgen van den oorlog te doen verdwijnen. Aan *Jozef II* (1780—1790) is

Bohemen de opheffing der lijfeigenschap verschuldigd, alsmede de opkomst der nijverheid en de verbetering van het onderwijs. Van de stormen der Fransche Omwenteling, alsook van die der oorlogen van 1805 en 1809 bleef Bohemen nagenoeg geheel en al verschoond, maar in 1813 was de noordelijke zoom des lands, bij Teplitz, enz. gedurende eenigen tijd het tooneel van den strijd. Ook de Fransche Juli-omwenteling liet het land ongedeerd, hoewel zich langzamerhand in de Standen een geest van oppositie openbaarde tegen het stelsel van *Metternich*. Daarentegen geraakte Bohemen in het revolutiejaar 1848 in hevige beroering. Terstond kwam te Praag een groote volksvergadering bijeen, die het besluit nam, zich ter verkrijging van meer burgerlijke en staatkundige vrijheid tot den monarch te wenden. De revolutie te Weenen en het proclameeren van Oostenrijk tot een constitutioneelen staat kwamen die wenschen te gemoet. Tevens openbaarde zich de groote kloof tusschen de beide bestanddeelen der bevolking. Terwijl de Duitschers de vergadering te Frankfort als het bolwerk hunner vrijheid beschouwden, zagen de Czechen daarin een dreigend gevaar voor hun nationaliteit. Het Slavencongres, den 31sten Mei 1848 te Praag vereenigd, verwijdde de kloof, en het bloedige straatgevecht op den 11den Juni werd 4 dagen later gevolgd door een bombardement, door de onderwerping van Praag en door de ontbinding van het Slavencongres.

Op den eersten constitutioneerenden rijksdag te Weenen vormden de Czechische afgevaardigden de rechter- en de Duitsche nagenoeg allen de linkerzijde. Bij het uitbarsten der Octoberomwenteling namen de Czechische afgevaardigden de vlucht en zorgden, dat de rijksdag naar Kremsier (in Moravië) verlegd werd. Ook in den strijd tegen de Magyaren stonden zij aan de zijde der regeering en hadden een belangrijken invloed op den gang der zaken.

In de volgende jaren hebben de Czechische afgevaardigden naar den rijksdag aldaar de regeering meermalen moeilijkheden in den weg gelegd. Zij vormden er met de Poolsche afgevaardigden een machtige Slavenpartij, aan wier hoofd zich vooral *Rieger* deed gelden. Nu eens verklaarden zij den rijksdag onbevoegd, omdat niet alle kroonlanden behoorlijk werden vertegenwoordigd; dan weder deden zij alle moeite, om het Czechisch element bij het onderwijs, enz. in Bohemen te doen zegevieren, en gedurig verwijderden zij zich of legden hun mandaat neder, om hierdoor pressie uit te oefenen op de regeering en de zaken naar hun zin te regelen. Zonder verpoozing is voorts, tot heden toe, de strijd voortgezet tusschen de Duitsche en de Czechische bevolking, waarbij het meermalen tot oproerige tooneelen kwam. De opvolgende ministers hebben zich beijverd, om daaraan een einde te maken, maar te vergeefs. Intusschen scheen het, dat het ministerie *von Hohenwart* er in slagen zou, met Bohemen een dergelijk vergelijk te treffen als met Galicië, om daardoor den haat der Czechen jegens de Duitschers, die zich in den oorlog van 1870—1871 zelfs in Franschgezindheid openbaarde, te doen ophouden. In October 1871 ontving het ministerie *Hohenwart* zijn ontslag en het Kabinet *Auersperg* beteugelde met

kracht de [illegible]
behaalde de [illegible]
winning bij de [illegible]
heemschen landdag [illegible]
van de partij der [illegible]
geest der [illegible]
volgend jaar [illegible]
ber als stadh[illegible]
raal *von Philipp*[illegible]
vangen was en [illegible]
jaar Praag bezocht [illegible]
gelegenheid [illegible]
gen" te vragen. [illegible]
van onthouding [illegible]
er scheuring in de [illegible]
een *oude* en *jonge* [illegible]
dagverkiezingen [illegible]
gekozen. De oude [illegible]
volharden, zoodat [illegible]
kens werden [illegible]

De panslavisti[illegible]
in 1876 in het [illegible]
vië, Montenegro [illegible]
men tegen Turkije [illegible]
bijval. *Tsjernajev* [illegible]
na zijn ramp[illegible]
met uitbundig [illegible]
geestverwanten [illegible]
mite te Moskou [illegible]
van Rusland [illegible]
gewonde Bohemen [illegible]
der verdeeldheid [illegible]
betoonden van de [illegible]
In 1879 neigden [illegible]
veel mogelijk tot [illegible]
minister van B[illegible]
niet weinig [illegible]
historischen adel [illegible]
de Czechische af[illegible]
ting, na vooraf [illegible]
behoud te hebben [illegible]
ten het loon te [illegible]
lijkheid, want in [illegible]
prins *Lobkowitz* [illegible]
men aan den keizer [illegible]
eischen der Czechen [illegible]
diging van hunne [illegible]
wezen en onderwijs [illegible]
regeering daaraan [illegible]
chische school [illegible]
1880 verscheen [illegible]
ordening der minist[illegible]
en Justitie, waarb[illegible]
chische aangelegen[illegible]
zou worden [illegible]
de Czechen nog [illegible]
trouwen der Duitsch[illegible]
de zijde van [illegible]
morie aangeboden [illegible]
dag bracht men [illegible]
verordening ter [illegible]
stemmen besloten [illegible]
gen van de regeering [illegible]
chen was, dat de [illegible]
tot de Duitsche [illegible]
Taaffe reeds in 18[illegible]
dering te zullen [illegible]
door indiening der [illegible]

le meerderheid was daar-
nen, waarom een commis-
orstelde, met betrekking
gaan tot de orde van den
d aangenomen. Daardoor
stand voortduren en uitte
n buitensporigheden. Dit
genstand, dien zoowel de
als de Duitsche studenten

zechen gelukt was, de uni-
en Duitsche en Czechische
zij zich om zoo mogelijk
heel en al te verdringen.
meenteraad zelfs aan Cze-
en, hunne kinderen naar
enden om Duitsch te lee-
tsen trachtte men de Duit-
ingen te berooven, om ze
n te kunnen vervangen. De
echen, namelijk de ontbin-
schen landdag, waarin de
rheid hadden, werd in 1883
n wapenden zich voor den
De aanhangers der Duit-
Praag onder de leiding van
ergadering, waar men be-
making van een oproeping
n een lijst van candidaten.
waren ver van gunstig, daar
hen begunstigde en de Is-
bij laatstgenoemden voeg-
j in de gemeenten, steden
phandel, behalve te Praag,
leed echter een aanmerke-
akte in de minderheid, door-
bezitters, zich voegende naar
ering, clericaal-feudale afge-
eze en de Czechische volks-
ormden echter nog niet het
en der Landdagsleden, ver-
en van veranderingen in de
obkowitz werd tot landmaar-
benoemd. Van de zijde der
geen voorstellen, maar des te
ediend door de thans opge-
neerderheid. Een van *Rieger*
nmissie van vijftien leden te
oorbereiden van een hervor-
Dit voorstel werd aangeno-
n het verzet der Duitschers.
loor *Rieger* uitgenoodigd om
maar zij lieten zich niet door
zeggingen der Czechen ver-
zich sterk gevoelden door de
unne tegenstanders het toch
lerheid van drie vierden der
en brengen. Ook een dringende
an *Schmeykal*, den voorzitter
bleef zonder gevolg. Laatst-
antwoord, dat zijn partijgenoo-
er wet zooveel mogelijk hunne
n handhaven en verklaarde op
elligen toon, dat de Duitschers
e kieswet nog meer ten gun-
e wijzigen, zouden beantwoor-
leggen van hun mandaat, een
oral indruk maakte op de groote

grondbezitters en de meerderheid bewoog, voorloopig van een wijziging der kieswet af te zien.

Toen een voorstel, door de Duitsche afgevaardigden in den Landdag gedaan, om de groote nationale tegenstellingen door een nationale begrenzing der distrikten te doen verdwijnen of althans te verminderen, door de Czechisch-feudale meerderheid bij de eerste lezing reeds verworpen werd, verlieten de Duitsch-Bohemers den 22sten December 1886 den Landdag. De houding der Oud-Czechen in den Rijksraad te Weenen, en vooral de ondersteuning, die zij verleenden aan de voorstellen, tegen de liberale schoolwet gericht, deden weldra hare populariteit in het land verminderen. De partij der Jong-Czechen kreeg echter hoe langer hoe meer aanhangers. Bij de Landdagverkiezingen in den zomer van het jaar 1889 werden 42 candidaten dezer partij gekozen. Maar de vrees voor de steeds toenemende macht dezer partij was oorzaak, dat de regeering afgevaardigden der Duitschers, Oud-Czechen en grootgrondbezitters in Januari 1890 bijeenriep, waarbij, na twee weken vergaderd te hebben, besloten werd, de meeste vorderingen der Duitschers toe te staan. Ook een herziening der taalwetten en andere kwesties werden in uitzicht gesteld. Nu namen ook de Duitsche afgevaardigden, na een 4-jarige afwezigheid, weder zitting in den Boheemschen landdag. De voorstellen over den „Ausgleich" hadden reeds de verbrokkeling der Oud-Czechische partij ten gevolge gehad, bij de verkiezingen voor den Rijksraad (Maart 1891) werd zij geheel vernietigd. Zij trachtte haren invloed echter te herwinnen, door zich eveneens tegen den „Ausgleich" te verklaren. Den 6den April 1893 deed de regeering in den Landdag weder voorstellen tot het oprichten van een Duitsche kreitsrechtbank te Trautenau en van drie nieuwe distriksrechtbanken. Toen het eerste voorstel tegen het verlangen der Jong-Czechen behandeld zou worden, wisten zij dit door rumoer en andere geweldddadige middelen te verhinderen. De Landdag werd daarop gesloten, en toen een revolutionnaire Czechische partij, het geheime genootschap „Omladina", straatoproeren verwekte, werd Praag in staat van beleg verklaard.

Bij de verkiezingen voor den Boheemschen landdag in November 1895 stelden de Duitsch-Nationalen als Duitsche volkspartij voor het eerst eigen candidaten, waarvan er slechts 10 werden gekozen, die zich als een zelfstandige partij constitueerden. De eenheid van de Duitschers was daardoor verbroken, en dit bezorgde hun de nederlaag in bijna alle Czechische kiesdistrikten. De Czechen traden op den eerstvolgenden Landdag, den 28sten December, krachtig op en deden een voorstel, dat ten doel had den keizer te verzoeken aan Bohemen zelfstandigheid te verleenen op wetgevend en administratief gebied. Door de sluiting van den Landdag, den 14den Februari 1896, liep deze poging echter op niets uit. Toch verkregen de Czechen door voortdurend aan te houden, dat op den 5den April 1897 twee verordeningen werden uitgevaardigd, waarbij aan hunne voornaamste eischen op taalgebied werd voldaan. Hierop openbaarde zich groote ontevredenheid bij de Duitschers, die door de regeering op zoo onverstandige wijze werden tegengewerkt,

dat de Czechen in hun overmoed zich begonnen te vergrijpen aan personen en bezittingen der Duitschers. Dit had de opnieuw afkondiging van den staat van beleg voor Praag en omstreken tengevolge, ten einde daaraan een einde te maken.

In den Landdag duurde de strijd voort, zonder dat men tot eenige overeenstemming geraakte. Ook de nieuwe taalverordening van den 24sten Februari 1898 kon de goedkeuring van de Duitschers niet wegdragen. Daar zij niet verschenen op den volgenden Landdag, die den 14den Maart 1899 geopend werd, maakten de Czechen van hunne afwezigheid gebruik, om een voor hen gunstige wet te doen aannemen over de taal der autonome besturen. Hun toestand ging echter achteruit na den val van graaf *Thun* als minister-president, want zijn opvolger graaf *Clary* hief de taalverordening weer op. Wel vertoonden de Duitschers in den volgenden Landdag eenige toenadering, maar nog altijd bleef de overeenstemming uit. Evenmin konden de wetsvoorstellen van den minister-president *von Körber*, den 8sten Mei 1900 bij den Rijksraad te Weenen ingediend, in de oogen der Czechen genade vinden. De minister-president had door de indiening dezer wetten getracht aan de wenschen van beide partijen tegemoet te komen; maar hij ondervond zulk een hevigen tegenstand, dat den 7den September 1900 de Kamer van Afgevaardigden werd ontbonden. Bij de nu volgende verkiezingen behaalden de radicale partijen aanmerkelijke voordeelen, hetgeen ook gebeurde bij de verkiezingen in 1901 voor den Boheemschen landdag. Gedeeltelijk is dit toe te schrijven aan de anti-Katholieke beweging, die veroorzaakt was door de houding der geestelijkheid, die meer op de hand der Czechen dan op die der Duitschers was. Den 25sten Augustus 1901 werd de Boheemsche landdag ontbonden, daar men tot een andere wijze van verkiezing besloten had. Bij de nieuwe verkiezingen werd de partij van de Jong-Czechen zeer verzwakt, daar zij van de 94 zetels er slechts 68 behield. Den 14den October 1902 stelde de minister-president *von Körber* weer een nieuwe regeling voor, maar ook dit maal zonder resultaat. In Januari 1903 legde hij op een conferentie van Duitsche en Czechische vertegenwoordigers een nieuw regeeringsontwerp over, dat evenmin genade kon vinden in de oogen der beide partijen, wat tengevolge had, dat de Jong-Czechen in den Rijksraad opnieuw overgingen tot een uiterst hevige obstructiepolitiek. Dit voorbeeld werd door de Duitschers in den Boheemschen landdag nagevolgd, toen de Czechen een voor hunne partij gunstige verandering wilden invoeren voor de gemeenteraadsverkiezingen. Hierdoor werd voor geruimen tijd alle parlementaire arbeid onmogelijk gemaakt. Wel werd den 16den Juni 1904 de Landdag op nieuw bijeen geroepen, doch onmiddellijk gingen de Duitschers op zulk een wijze te keer, dat hij na een enkele zitting van slechts 2 uren weer verdaagd werd. Sedert is er in den toestand weinig verandering gekomen, en nog altijd beheerscht het Duitsch-Czechische vraagstuk de geheele binnenlandsche staatkunde der Oostenrijksche monarchie.

Bohemerwoud of *Boheemsch-Beiersch Woudgebergte* (zie de kaarten Beieren I en II) is de naam van een gebergte tusschen den linkeroever van den D[illegible]
voet van het [illegible]
Bohemen en [illegible]
tusschen het [illegible]
Zee. Het [illegible]
achtige kri[illegible]
naar het Elb[illegible]
het den naam [illegible]
op een hoogte [illegible]
dekt is. Het Bo[illegible]
dige afwisseling [illegible]
gebergten. Het [illegible]
breede gebergte, [illegible]
v.km. in ruimeren [illegible]
zin en wordt [illegible]
Neumark (449 [illegible]
tusschen Neu[illegible]
twee geheel vers[illegible]
het noordwestelijk [illegible]
(het Czechische [illegible]
telijk, breeder, [illegible]
eigenlijke Boheem[illegible]
chen). Het eerste [illegible]
de Woudnaab, [illegible]
de Boheemsche [illegible]
laatste de Regen [illegible]
Moldau en de W[illegible]

Het noordelijk [illegible]
westelijk in Beieren [illegible]
genoemd wordt, [illegible]
met het Fichtelge[illegible]
Z. van de Eger [illegible]
waarop zich de T[illegible]
bij den Egerpas [illegible]
naar het Z.O., [illegible]
hoogte van 7[illegible]
764 m. bereikt. [illegible]
m.) een bergknoop [illegible]
Beiersche grenzen [illegible]
bergen zich verheft [illegible]
zich ten N. van de [illegible]
en dat in het [illegible]
een hoogte van 10[illegible]
langzamerhand [illegible]
hiervan verheft zich [illegible]
leerd de Hohe[illegible]
De zuidhelft van [illegible]
merwoud, de Suma[illegible]
nen, welke de leng[illegible]
Z. O. en dat der W[illegible]
sluiten, waartusschen [illegible]
sa van den Schwar[illegible]
bergknoop naar het [illegible]
gebergte bevat in de [illegible]
ten den hoogen [illegible]
den Seewand (1341 [illegible]
in de westelijke [illegible]
Arbergroep, met [illegible]
Arber, het hoogste [illegible]
en den Kleinen A[illegible]
(1454 m.), de M[illegible]
(1369 m.) de [illegible]
die van den Sch[illegible]
opend is, doet [illegible]
tak het eerst als [illegible]
Winterberg als [illegible]
verschillende [illegible]
m. hooge Kubany [illegible]

ıort als Lissa en Blansker-
er (1080 m.). De zuidwes-
ε daarentegen verheft zich
tot 1331 m., in den Beier-
52 m., in den Boheemschen
en in den Heidelberg tot
at hij als een samenhan-
len Hochfichtel (1335 m.)
n den Unterwaldauerpas
er gebergte gaat van Ku-
loldauoever naar Oberplan
17 m.) en den Fuchswiesen
oven de kamhoogte (950 m)
nterwaldauerpas daalt het
kt Thomas gebergte), dat
richting naar Hohenfurth
n ligt de ruïne Wittigshau-
oote wouden omgeven. De
an de Salnauer-keten vor-
'rachatitz en Krumau (de
bin 1089 m.). Het zuidelijk
'merwoud vormt onder den
'gte, Karlsgebergte, enz.,
bergmassa met een hoogte
ie met steile wanden naar
'e laagte van den pas van
r de spoorweg Linz-Bud-
genoemde bergmassa van
lfde voorkomen heeft en de
7 m. hooge voorketen van
mt; onder de namen Grei-
en Manhartsberg begeleidt
den Donau. Een belang-
eten van het Bohemerwoud
d, door de dalen van den
de hoofdmassa gescheiden;
gtstuhl een hoogte van 1026
ein van 1901 m. en in den
1216 m. Het Beiersch woud
te van het Bohemerwoud.
het noordelijk deel van het
erkow tot aan den Regen
n dikwijls granaten voorko-
ddeel van het eigenlijke Bo-
t afzonderlijk gelegen groote
lagen zijn noord-westwaarts
in- en het Salnauer-gebergte
dat men zeer gemakkelijk
neiden kan. Granuliet treedt
et Blansker-woud; rijke gra-
bij Schwarzbach en Mugrau.
worden nog oerwouden ge-
e is overal rijk aan wouden;
in reusachtige afmetingen
streek der Filze, 1000 m.
het kniehout van den moe-
es vormt en de dwergberk

: Bohemerwoud is bijzonder
regenval te Stubenbach be-
ludweis heeft 636 mm. en
) mm. neerslag. Het maxi-
Februari, April en October,
ugustus en September. Het
iersch—Boheemschwoud is
et Boheemsch gedeelte. Het
k aan schoone en diepe me-
l moeten worden: het Zwarte
meer (1008 m. hoog, 19 H. A. groot en 90 m. diep), het Duivelsmeer (1030 m. hoog, 9 H.A. groot en 34 m. diep), het Groote Arbermeer (934 m. hoog, 10 H.A. groot en 34 m. diep), het Rachelmeer (1054 m. hoog, 15 H.A. groot en 90 m. diep) en het Plöckensteinermeer (1067 m. hoog, 13 H.A. groot en 58 m. diep). De belangrijkste steden van het eigenlijke gebergte zijn Cham, waar de Cham in den Regen valt, 370 m. boven den zeespiegel gelegen, Fürth, Wald-München, Zwiefel in Beieren, Wallern (741 m.), Winterberg, Bergreichenstein en Neuern in Bohemen.

Van graansoorten vindt men in het Bohemerwoud slechts haver; verder levert het vlas en een weinig ooft. Zijn houtvoorraad is groot, en op de schoone weiden wordt veel aan veeteelt gedaan. Het hout wordt òf onmiddellijk verwerkt, of ruw vervoerd, òf levert brandstof voor de ijzersmelterijen en fabrieken.

Bohemund I, een der aanvoerders van den eersten Kruistocht. Hij was de zoon van *Robert Guiscard* van Apulië, den hertog der Noormannen, en werd omstreeks het jaar 1065 geboren. Hij vergezelde zijn vader op een tocht naar Epirus, en toen deze wegens de oproerigheid zijner vazallen naar zijn staten moest terugkeeren, drong hij tot aan Larissa in Thessalië door, waarna muiterij onder zijn troepen hem tot den terugtocht noodzaakte. Een tweede veldtocht had reeds de heerschappij over de Grieksche zeeën in de handen gesteld van *Guiscard*, toen een besmettelijke ziekte dezen in het leger bij Cephelonia wegrukte en ook *Bohemund* aan den rand bracht van het graf. Laatstgenoemde was door zijn vader bestemd voor den Griekschen keizerstroon, terwijl een jongere zoon, *Roger Borsat*, regeeren zou over de Italiaansche gewesten. Hoewel het uitzicht op de Byzantijnsche Kroon nu nagenoeg verdwenen was, wist *Gaisa*, de listige stiefmoeder van *Bohemund*, te bewerken, dat hij van de opvolging in Apulië bleef uitgesloten. Toen verzamelde *Bohemund* zijn getrouwen en streed tegen zijn broeder, totdat beider oom *Roger van Sicilië* en paus *Urbanus II* hen tot een schikking brachten, waarbij *Bohemund*, behalve den titel van vorst van Tarente, eenige plaatsen in Apulië ontving. De eerste Kruistocht scheen hem een geschikte gelegenheid aan te bieden, om zich een rijk te stichten in het Oosten; de vereenigde troepen van zijn broeder en van zijn oom kozen hem tot aanvoerder, en weldra voegde hij zich met een aanzienzijk leger in Epirus bij het kruisleger. In het Oosten onderscheidde hij zich door groote dapperheid en bewerkte de verovering van Antiochië. Reeds 7 maanden had de belegering geduurd en vele belegeraars werden moedeloos. Eindelijk wist *Bohemund* betrekkingen in de stad aan te knoopen en hij deed aan de aanvoerders van den Kruistocht het voorstel, dat degene, die Antiochië het eerst binnendrong, er het gezag zou verkrijgen. Dit werd toegestemd en daar *Kerboga*, sultan van Mosoel, naderde, deed men, alsof de belegering werd opgebroken. Intusschen keerde *Bohemund* des nachts in alle stilte terug en kreeg door verraad de stad in handen. Daarna werd door de Kruisvaarders een vreeselijk bloedblad aangericht; maar eenige dagen later verscheen *Kerboga* voor de stad en sloot

haar nauw in, waardoor er weldra een vreeselijke hongersnood begon te heerschen. *Bohemund* wist echter na het terugvinden der heilige lans (zie *Kruistochten*) den moed der soldaten zoodanig aan te wakkeren, dat zij bij een uitval de troepen van den Sultan tot achter den Eufraat terugwierpen. Inmiddels had *Raymond van Toulouse* de stad in bezit genomen, en *Bohemund* moest dezen met geweld verdrijven. Na dien tijd handhaafde hij er zijn gezag en verscheen eerst na den val van Jeruzalem en de kroning van *Godfried* bij het Heilige Graf, om er zijn vorstendom als een leen van den Pauselijken Stoel te ontvangen. Na den dood van *Godfried* durfde hij zelfs aanspraak maken op de Kroon van Jeruzalem, maar hij viel in een hinderlaag en werd gevangen genomen door den Turkschen emir *Kamsjtegin*, bij wien hij 4 jaar vertoefde, terwijl *Tancred* voor hem heerschappij voerde in Antiochië. Terwijl de vorsten het oneens waren over het al dan niet aannemen van den prijs, dien de snoode keizer *Alexius* hun voor de uitlevering van *Bohemund* geboden had, wist deze zich los te koopen. Toen hij kort daarna bij Rakka door een Tursch leger verslagen werd, verliet hij het Oosten, om in het Westen nieuwe lauweren te plukken en zich op den trouweloozen *Alexius* te wreken. Nadat hij Antiochië aan de zorg van *Tancred* had toevertrouwd, predikte hij in Frankrijk een nieuwen Kruistocht, huwde met *Constance*, dochter van koning *Philips I*, en bevond zich weldra aan het hoofd van een nieuw leger. *Alexius* was echter onderricht van het dreigend gevaar, en *Bohemund* vond onverwachts voor Durazzo een hevigen tegenstand (1108). Een langdurige belegering met gebrek en velerlei belemmeringen ontmoedigde zijn leger, en de listige *Alexius* wist wantrouwen te zaaien tusschen *Bohemund* en zijn machtigste ridders. De strijders verlieten in groote getale zijn leger, zoodat de trotsche Noorman besluiten moest, om met den keizer niet alleen vrede te sluiten, maar hem ook als leenheer in het Oosten te erkennen. *Bohemund* spoedde zich nu naar zijn Italiaansche staten, enkel bedacht op wraak. Reeds had hij een nieuw leger verzameld en was hij op het punt, om zich daarmede in te schepen naar Syrië, toen hij in 1111 in Apulië overleed.

Bohemund II, vorst van Antiochië, een zoon van den voorgaande, aanvaardde in 1126 het bewind in Syrië en trad in het huwelijk met *Alice*, de tweede dochter van *Balduïnus II*. Hij sneuvelde reeds in 1130 in den strijd tegen den sultan van Aleppo. Zijn heerschappij ging over op zijn dochter *Constance*, die later met *Raymond I*, graaf *van Poitou*, en daarna met *Rainald van Chatillon* huwde.

Bohemund III, vorst van Antiochië, de zoon van *Constance* en van den graaf *van Poitou*, aanvaardde de regeering in 1163, maar betoonde zich een zwak vorst, die na den dood van zijn schoonvader, den Byzantijnschen keizer *Manuël*, zijn wettige gemalin *Theodora* verstiet, om zijn minnares *Sybilla* op den troon te plaatsen. Daarom deed de geestelijkheid van Antiochië hem in den ban, en daar nu de vazallen en Standen tegen hem in verzet kwamen, werd Antiochië het tooneel van binnenlandsche onlusten, totdat het aanrukken der ongeloovigen daaraan een einde maakte. *Bohe-*
mund zag zich [illegible]
vrede te sluiten [illegible]
gezag te bewaren [illegible]

Böhl, *Joan* [illegible]
geboren te Zier[illegible]
zich eerst toe [illegible]
om in onderscheid[illegible]
hij zich tevens [illegible]
teren. Na zijn [illegible]
in de rechten [illegible]
sertatiën: „Be[illegible]
en „Misdrijven van [illegible]
als advocaat te [illegible]
scheiden werken [illegible]
Caballero (*Cecilia Bö*[illegible]
„Pius VII en zijn [illegible]
uit een staat- en [illegible]
(1871). Voorts [illegible]
ter" en leverde [illegible]
te's „Divina comedia [illegible]
met verklaringen [illegible]
ningen. Vroeger [illegible]
nen: „Hemeltei[illegible]
ons" (1859), [illegible]
„Waarom" (18[illegible]
Smits: „Het [illegible]
(1867) en „[illegible]
van *Constantijn* [illegible]
kleine verhalen [illegible]
dels werden [illegible]
kundige werken [illegible]
verde bij vertalingen [illegible]
gravin *Hahn-Hahn* [illegible]
opstellen in [illegible]
mandeur, officier [illegible]
uit binnen- en buiten[illegible]
Vlaamsche academie [illegible]
des Sciences de [illegible]
genootschappen.

Böhl von Faber, [illegible]
Spaansche roman[illegible]
der den naam van *Fer*[illegible]
den merkwaardig[illegible]
werd geboren te Morge[illegible]
cember 1796. In 18[illegible]
vader († 1836) [illegible]
van een aanzienlijk [illegible]
geschriften jegens [illegible]
dienstelijk heeft [illegible]
trad zij in het [illegible]
zelde dezen naar [illegible]
duwe. Ook een [illegible]
den markies van [illegible]
den dood van haren [illegible]
zij zich in 1837 [illegible]
gaf met den [illegible]
consul naar Austr[illegible]
achter, werd in [illegible]
vond zich in [illegible]
woonde ze nu een [illegible]
haar van 1857–18[illegible]
ning verschafte, [illegible]
Maria bij Cadiz. Zij [illegible]
te Sevilla.

Zij heeft een [illegible]
ven, waarvoor zij [illegible]
standen, als aan [illegible]
ontleende. Hare [illegible]

ı **1849 als** feuilleton in het **Daarna** volgden „Elia", ia **de Alvareda"**, „Lagrine **bekoorlijkheid** van hare in **de bevallige** natuurtavan **Spanje** en in de trefhet **Andalusische** volkslet **zij Spaansche** sprookjes neld **en** uitgegeven. Zelf in **13 deelen** (1860—1861) ›k **later** weder nieuwe ge**Ook in** ons vaderland zijn ·r **en hare** romans in tijdrijke **bijzonderheden** mede·heiden geschriften van haen door *Joan Bohl* zie al-

·n Duitsch rechtsgeleerde, 1833 te Halle geboren. Hij ngewoon en kort daarna tot e Greifswald benoemd, in 1882 te Würzburg tot hoogle recht. Van zijn werken ›urgisches Landrecht", „Die griffs der Freiheit im deut„Rechtssubjekt und Persoapetenz-Kompetenz? (1869, ı 1870). Sedert 1861 gaf hij i. e. a. het „Zeitschrift für , waarvan hij de Germanisalleen redigeerde. Hij overuari 1887 te Würzburg.

en Duitsche schrijfster, werd r 1859 te Weimar geboren. van den bekwamen uitgever ·rmann *Böhlau* (geboren in 1900) en genoot een uitsteoor reizen in het buitenland blik. Als mevrouw *Al Ras*eerst te Konstantinopel, en ıchen verblijf. Als schrijfster ır meisjesnaam op met pit· novellen, die zich kenmer·tische voorstellingswijze en gevoel. Van haar zijn ver" („Im Banne des Todes, e.a. smädelgeschichten" (1888, 4de ·osse der Kunst" (1889). „Das (1896). „Neue Ratsmädel-und schichten" (Stuttgart 1897). vochen" (1898). alle novellen. mans geschreven, als: „Reines 1888). „Herzenswahn" (1888). er" (1891, 2 dln.). „Der Rann 1896, 5de druk 1901). „Halbuk 1902), „Sommerbuch. Altichten" (1903), e.a.

von, een beoefenaar der Oosı den 9den Maart 1796 te Wüpırgsche heerlijkheid Jever gede sedert 1821 in de Oostere Halle en te Bonn, vestigde ›rivaat-docent te Koningsber-826 tot buitengewoon hoogleetot hoogleeraar in de Oosteraan die universiteit benoemd. 6den Februari 1840. Hij liet hie" na (uitgegeven door *Voigt*, Koningsbergen 1841, 2de, met brieven vermeerderden druk, 1843). Van *Bohlen's* geschriften moeten vooral genoemd worden: „Das alte Indien" (2 dln., Koningsbergen, 1830—1831), „Die Genesis, histor-kritisch erläutert" (Koningsbergen, 1835), de uitgave van *Bhartriharis'* „Sententiae" (Berlijn, 1833) en de vertaling van dit werk („Sprüche", Hamburg, 1835), alsook de uitgave en vertaling van *Kalidasas* „Ritus-anhâra" (Leipzig, 1840).

Böhm, *Amadeus Wenzel*, een bekwaam graveur, werd geboren te Praag in 1769 of 1771, genoot het onderwijs van *Kohl* te Weenen, was voorts werkzaam te Leipzig en overleed aldaar in 1823 als lid der academie van Schoone Kunsten. Tot zijn voornaamste werken behooren: „*Paulus*", naar *Screta*, in het museum te Dresden, de portretten van den koning en de koningin van Denemarken, naar *Groger*, de Madonna naar *Guido Reni*, enz.

Böhm, *Johann Daniël*, een beeldhouwer en stempelsnijder, werd geboren den 16den Maart 1794 te Wallendorf in Hongarije, legde zich eerst toe op den handel, doch wijdde zich daarna aan de kunst (1814). Wel was hij aanvankelijk een leerling van *Cervara*, maar hij vormde zich verder zelfstandig te Florence en te Rome, waar hij een mededinger werd van *Thorwaldsen* en *Canova*. Later werd hij als hofmedailleur en leeraar der graveerschool naar Weenen beroepen. Hij heeft hoofdzakelijk standbeelden en busten vervaardigd, zooals een faun uit den optocht van *Bacchus*, *Amor* als leeuwentemmer, een antieke danseres, de voornaamste vorsten uit het Huis van Oostenrijk, enz., alsmede een aantal ongemeen fraaie medailles. Hij overleed te Weenen, den 15den Augustus 1865.

Böhm, Joseph Edgar, een beeldhouwer, een zoon van *Johann Daniël*, werd geboren te Weenen, den 4den Juli 1834, studeerde aldaar, reisde met zijn vader in Italië, vertoefde eenigen tijd in Engeland en te Parijs en vestigde zich in 1862 te Londen. Hier vervaardigde hij marmeren standbeelden van koningin *Victoria*, van den prins-gemaal en van koning *Leopold I* van België, voor het kasteel te Windsor, een bronzen standbeeld van *John Bunyan* te Bedford, het ruiterstandbeeld van den prins *van Wales*, te Bombay onthuld, een zittende figuur van *Thomas Carlyle*, een standbeeld van generaal *John Fox Bourgoyne* op het Waterlooplein te Londen, dat van lord *Napier of Magdala* voor Britsch-Indië en het standbeeld van den Duitschen keizer *Friedrich III* voor de Georgskapel in het kasteel te Windsor. *Böhm* overleed den 12den December 1890 te Londen.

Böhm, *Joseph*, een plantkundige, geboren den 21sten Mei 1833 te Grosz-Gerungs (Neder-Oostenrijk). Hij studeerde te Weenen in de wijsbegeerte en geneeskunde en werd er in 1858 hoogleeraar aan de handelsacademie en privaatdocent aan de universiteit en in 1869 hoogleeraar in de plantkunde aan laatstgenoemde inrichting. In 1878—1879 bekleedde hij er het rectoraat. Zijn belangrijke verhandelingen zijn meerendeels opgenomen in de werken der academie te Weenen, sommige echter in de „Landwirthschaftliche Versuchsstationen" (1877—1878), de

„Annalen der Chemie" (1877), de „Annales des sciences naturelles" (1878) en in de „Botanische Zeitung" (1879).

Böhm, *Richard*, een Duitsch Afrikareiziger en dierkundige, werd den 1sten October 1854 te Berlijn geboren. Nadat hij te Lausanne, Jena en Berlijn in de dierkunde had gestudeerd, ging hij in 1880, in opdracht van het Afrikaansche Genootschap, met *von Schöler*, *Kaiser* en *Reichard* naar Oost-Afrika. In 1881 reisde hij van Bagamoyo over Tabora naar het Tanganjikameer en stierf in 1882 te Oroea aan de koorts. Van zijn verzamelingen en schetsen ging het grootste deel door brand verloren. Zijn brieven uit Oost-Afrika werden door *von Schalow* uitgegeven, onder den titel: „Von Sansibar zum Tanganjika" (1888).

Böhm von Bawerk, *Eugen*, een Oostenrijksch staatsman, geboren den 12den Februari 1851 te Brünn in Moravië, studeerde in de rechts- en staatswetenschappen aan de universiteit te Weenen, later aan de universiteiten te Heidelberg, Leipzig en Jena en vestigde zich in 1880 als privaatdocent in de staatkundige oeconomie aan de universiteit te Weenen. In 1884 werd hij hoogleeraar te Innsbruck, doch in den herfst van 1889 gaf hij zijn betrekking op en werd ministerraad bij het Oostenrijksche ministerie van Financiën. Hier werd hij spoedig bevorderd tot afdeelings-chef, bekleedde daarna een hoog rechterlijk ambt, was van 1897—1898 minister van Financiën, vervolgens lid van het Heerenhuis en werd in Januari 1900 nogmaals minister van Financiën. Hij schreef: „Rechte und Verhältnisse vom Standpunkte der volkswirtschaftlichen Güterlehre" (Innsbruck, 1881), „Kapital und Kapitalzins" (2de druk, 2 dln. 1900), „Einige streitige Fragen der Kapitalstheorie" (Weenen 1900), en opstellen in tijdschriften, vooral in de „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik".

Böhme, *Jacob*, een mystiek godgeleerde en theosoof, werd geboren in 1575 te Altseidenberg bij Görlitz in de Oberlausitz. Reeds toen hij als knaap het vee hoedde, onderscheidde hij zich door levendige en prikkelbare verbeelding, daar hij steeds velerlei verzonnen verhalen als werkelijke gebeurtenissen wist voor te stellen. Hij ontving op de school eenig onderwijs in het lezen, schrijven en rekenen en in de leerstellingen van den godsdienst, waarover hij begon te peinzen. Toen hij later als leerling bij een schoenmaker te Görlitz geplaatst werd, zweefden hem die denkbeelden voor den geest, en deze, verbonden met zijn zittende leefwijze, brachten hem in een zonderlingen toestand. Weldra ontvlood hij alle gezelligheid, las ijverig in den Bijbel en verdiepte zich in zichzelf, om hierdoor tot hooger licht te komen. Tevens had hij vizioenen, en wel het eerst op een reis als handwerksgezel, toen hij in Silezië den arts *Bartholomaeus Sklei* of *Slei* ontmoette en diens kosmologisch-mystieke denkbeelden zoo gretig in zich opnam, dat hij ze als de zijne beschouwde. Volgens zijn eigen mededeeling omstraalde hem plotseling een goddelijk licht en verkeerde hij gedurende 7 dagen in een blijmoedige aanschouwing des Allerhoogsten. In 1594 keerde hij naar Görlitz terug, huwde er met de dochter van een slager en leidde met haar een gelukkig leven. In [illegible]
vizioen. Hij [illegible]
ten van *Par*[illegible]
gel. Esaias [illegible]
derde openbaring [illegible]
den titel: „A[illegible]
Aufgang" (161[illegible]
verbod van [illegible]
te schrijven op [illegible]
de zevenjarige [illegible]
jaren, waarin hij [illegible]
male het godde[illegible]
1617 hield hij [illegible]
1619 begon hij [illegible]
aantal tot 21 [illegible]
digste: „Vom [illegible]
rium" en „Der Weg [illegible]
Hij overleed te Görlitz [illegible]
met de woorden: „N[illegible]

Het is moeilijk een [illegible]
leer, daar deze [illegible]
huld. Hij vestigt zijn [illegible]
de schepping, de [illegible]
zonde grootendeels [illegible]
hij werkt ze uit [illegible]
geschriften en [illegible]
beelding. Het [illegible]
volkomen samen[illegible]
philosofie. Aanvankelijk [illegible]
dien „schoenlapper [illegible]
zicht kwam, dat [illegible]
en ander aan hem [illegible]
voor hem te Görlitz een [illegible]
heeft een groot aantal [illegible]
bekende zijn: *Joh. Ang*[illegible]
Kuhlmann (die in 16[illegible]
Jane Leade (de [illegible]
Antoinette Bourignon [illegible]
G. Gichtel (de stichter [illegible]
ders) en *Chr. Fr.* [illegible]
ling van Böhme's geschr[illegible]
Betke te Amsterdam [illegible]
J. G. Gichtel (Amsterdam [illegible]
een nieuwe uitgave [illegible]
zig, 1831—184[illegible]
ling gaf *William La*[illegible]
4 dln.) uit. *Böhme's* [illegible]
ham v. Frankenberg [illegible]
Franz von Baader [illegible]
met de verklaring [illegible]
houden.

Böhmer, *Johann Fr*[illegible]
schiedschrijver, werd [illegible]
Frankfort aan de Main [illegible]
in de rechten en [illegible]
werd in 1822 assistent [illegible]
administrateur van [illegible]
Kunst te Frankfort. [illegible]
van het genootschap [illegible]
kunde, in 1825 [illegible]
bibliothecaris te Frank[illegible]
mantiek gewonnen, [illegible]
bezig met de geschiedenis [illegible]
haatte Pruisen en het [illegible]
ken van Duitschland [illegible]
sympathie voor Oostenrijk [illegible]
hoewel hij niet tot [illegible]
leed den 22sten October [illegible]

ı : „Urkunden der römi-
von Konrad I bis Hein-
ırzen Auszügen"(Frank-
gesetze von 900—1400"
nden sämtlicher Karolin-
rkundenbuch der Reichs-
'ort, 1836, dl. 1; nieuwe
, dl. 1), „Urkunden Lud-
Friedrichs des Schönen
ın Böhmen" (Frankfort,
-afleveringen, Frankfort,
Innsbrück, 1865), „Re-
1246—1313" (Stuttgart,
ıt-afleveringen, Stuttgart
egesten des Kaiserreichs
1847—1849, 2 dln.) en
esten" (Stuttgart, 1854).
hij in zijn „Fontes rerum
ırt, 1843—1868, dl. 1—4)
de en 14de eeuw. Door de
le hij er voor, dat uit zijn
hijnen konden: „Acta im-
ven door *J. Ficker*, Inns-
Die Regesten des Kaiser-
'(uitgegeven door *Huber*,
889), „Die Regesten der
ız" (uitgegeven door *Will*,
, verder in nieuwe bewer-
les Kaiserreichs unter den
ihlbacher, Innsbrück, 1880,
„Unter den Herrschern aus
e 912—1024" (door *Otten-*
, v.v.), „Regesten 1198—
en *E. Winkelmann*, Inns-
Regesten Rudolfs von Habs-
h, Innsbrück, 1900). Zijn
n brieven, met zijn biogra-
n door *Janssen*, (Freiburg,
el in 1 dl., Freiburg, 1870).
, een Duitsch letterkundige
boren te Stettin den 24sten
rde te Halle en te Berlijn
k naar de vergadering der
te Londen, gaf het „Trac-
ıine" (1852) van *Spinoza* in
Nederland had opgespoord,
1854 als privaatdocent te
65 redigeerde hij met *Giese-*
„Damaris". Uit oorspronke-
aansche Inquisitie beschreef
ı Franciscaner monnik *Fran-*
, 1865). Ook schreef hij:
ana", „Spanish reformers of
1520" (Straatsburg, 1874—
der leverde hij opstellen over
i eloquentia". Na een reis
rde hij: „Ueber die proven-
genwart" (1870). Hij stichtte
rift „Romanische Studien"
, bezorgde in 1872 een criti-
et Rolandslied en schreef in
lische Oden mit Prosaüber-
in 1866 tot buitengewoon en
hoogleeraar te Halle was be-
n 1872 in die betrekking naar
werken van het letterkundig
ttgart plaatste hij in 1879 de:
und Reich" van *Sleidanus*. In
1879 nam hij zijn ontslag, en woont sedert 1883 te Lichtenthal bij Baden Baden.

Böhmeria *Jacq.* is een plantengeslacht uit de familie der *Urticaceeën* en onderscheidt zich van het geslacht Urtica door het ontbreken van het kruikvormig honignapje en van het besachtig omhulsel om het zaad. De soorten behooren vooral in de keerkringslanden te huis. Daarvan noemen wij *B. utilis Jacq.* (B. tenacissima *Bl.*), wier fraaie en glansrijke vezels, *rameh* of *ramee* genoemd, (zie aldaar), tot het vervaardigen van fijne geweven stoffen worden gebruikt.

Böhmert, *Karl Victor*, een Duitsch beoefenaar der staathuishoudkunde en statistiek, geboren den 23sten Augustus 1829 te Quesitz bij Leipzig, studeerde aldaar, redigeerde sedert 1855 te Heidelberg het door *Rau* en *Roscher* mede gestichte staathuishoudkundig weekblad „Germania", reisde in het buitenland, was van 1857—1860 redacteur van het „Bremer Handelsblatt", van 1860—1866 syndicus der Kamer van Koophandel te Bremen, van 1866—1875 hoogleeraar in de staathuishoudkunde en in de statistiek aan de universiteit te Zürich en werd daarna directeur van het bureau voor statistiek en hoogleeraar aan de polytechnische school te Dresden, in welke hoedanigheid hij ook het „Zeitschrift des königlich sächsischen Statistischen Bureaus" uitgaf. In 1895 legde hij de leiding van het Statistisch Bureau neder. Den 1sten October 1903 nam hij ook zijn ontslag als hoogleeraar. Hij schreef: „Briefe zweier Handwerker" (1854), „Freiheit der Arbeit" (1858), „Beiträge zur Geschichte des Zunftwesens"(1861), „Untersuchungen über die Lage der Fabrikarbeiter in der Schweiz" (1868), „Der Sozialismus und die Arbeiterfrage" (1872), „Arbeiterverhältnisse und Fabrikeinrichtungen der Schweiz" (1873, 2 dln.), „Enquête über die Reichseisenbahnfrage" (1876, 2 dln.), „Die Gewinnbeteiligung. Untersuchungen über Arbeitslohn und Unternehmergewinn" (1878, 2 dln.), „Das Armenwesen in 77 deutschen Städten und Landarmenverbänden" (1886, 2 dln.), „Die Gewinnbeteiligung der Arbeitnehmer" (1902) en „Festschrift zur Feier des hundertjährigen Bestehens des Vereins zu Rat und That in Dresden" (1903). Met *Gneist* redigeerde hij van 1873—1895 de „Arbeiterfreund"; bovendien gaf hij van 1877—1895 de weekbladen „Sozialkorrespondenz" en „Volkswohl" (beide in het laatst met *K. van Mangoldt*) en sedert 1888 de „Volkswohlschriften" (Leipzig) uit. *Böhmert* is vooral werkzaam voor de verbetering der armenverpleging, voor de bestrijding der dronkenschap, der onzedelijkheid, enz. Onder zijn geschriften, die hierop betrekking hebben, zijn de belangrijkste: „Die stadt Roszwein von 1834—1894" (Dresden, 1895) en „Der Pfarrer von Roszwein" (een levensbeeld van zijn vader, Gotha, 1886).

Böhmisch-Brod, in het Czechisch *Cesky-Brod*, is een stad, 32 km. ten O. van Praag gelegen, aan de beek Schembera en aan de lijn Weenen--Brünn--Praag--Bodenbach van den Oostenrijksch-Hongaarschen staatspoorweg. De plaats heeft een mooi, in renaissance stijl gebouwd gymnastiekgebouw, twee suikerfabrieken, een bierbrouwerij en telt (1900) 4234 Czechische bewoners. Tot aan de bezetting door de Hussieten (1421) behoorde de stad aan den aartsbisschop

van Praag. In de nabijheid had den 30sten Mei 1434 de groote Hussietenslag plaats, waarin de Taborieten door de Calixtijners en Katholieken volkomen verslagen werden, en waarbij hun aanvoerders, *Procopius de Groote* en *Procopius de Kleine*, sneuvelden. Met dezen slag eindigde de 15-jarige Hussieten oorlog (zie aldaar). In 1638 werd de stad door de Zweden verwoest.

Böhmisch-Leipa is de naam van een stad in Bohemen, 263 m. boven den zeespiegel aan de Polzenrivier gelegen. Zij is een kruispunt van den Noorderspoorweg en van den spoorweg Teplitz—Reichenberg. De stad heeft 4 Katholieke kerken, een door *Wallenstein* in 1627 gesticht Augustijnerklooster, een synagoge, een stadhuis, een stedelijk park, de standbeelden voor *Jozef II* en van den staatsman *Franz Schmeykal* en (1900) 9217 (als gemeente 10731), bijna uitsluitend Duitsche bewoners. Böhmisch-Leipa bezit katoendrukkerijen, een suikerraffinaderij, een bierbrouwerij, een stijfselfabriek, een lederfabiek, een pianofabriek, de machinewerkplaatsen van den Boheemschen Noorderspoorweg en een levendigen handel. Verder vindt men er een gymnasium, een hoogere burgerschool, een handelsschool en een landbouwschool.

Bohn, *Henry George*, een Engelsch boekhandelaar, geboren te Londen, den 4den Januari 1796. Nadat hij zich in Frankrijk, België, Nederland en Duitschland op het vak van den boekhandel had toegelegd, stichtte hij in 1831 te Londen een eigen zaak, die hij weldra deed bloeien door goedkoope uitgaven te bezorgen van oude en nieuwe werken. Zijn populaire verzamelingen, zooals: „Standard, Classical, Scientific, Antiquarian, Historical, etc. Librairies", omvatten meer dan 600 deelen. Onder deze zijn vele door hem zelf uit het Hoogduitsch en Italiaansch vertaalde of door hem met ophelderingen verrijkte Engelsche werken. Zijn rijke vakkennis legde hij neer in de nieuwe bewerking van *Lowndes* „Bibliographical manual of English litterature" (1857—1864, 11 dln.; nieuwe uitgave, 1868, 6 dln.), en in de 3 door de Philobiblian Society uitgegeven werken: „Origin and progress of printing" (1857), „Biography and bibliography of Shakespeare" (1863) en „Dictionary of quotations from the English poets" (1867, 4de druk, 1884). Hij overleed den 22sten Augustus 1884.

Bohn, *Hermann von*, een Duitsch historieschilder, werd geboren den 25sten Februari 1812 te Heilbronn. Hij studeerde te Tübingen en te Berlijn in de rechten, legde de staatsexamens af en wijdde zich daarna aan de kunst. In 1835 vertrok hij naar Parijs, om er zich te oefenen onder de leiding van *Heinrich Lehmann* en *Ary Scheffer*. Nadat hij er in 1840 zijn „Dood van Cleopatra" had tentoongesteld, begaf hij zich naar Rome, schilderde er „Hagar en Ismaël" en vertoefde van 1843—1877 weder te Parijs. Hij leverde er in twee kapellen groote muurschilderijen. Van zijn overige werken vermelden wij: „St. Martin van Tours", „Romeo en Julia", „Hamlet en Ophelia", „De gelofte", „Geloof, liefde en hoop", alle in musea of vorstelijke kunstverzamelingen geplaatst. Zijn stukken geven getuigenis van een ijverige studie der natuur en der voortbrengselen van oude meesters en onderscheiden zich door correctheid van teekening, [illegible] rig koloriet. Hij [illegible] toonstellingen [illegible] met het kruis [illegible] 1877 als K[illegible] vestigd, werd [illegible] tembergsche K[illegible] stand opgenomen.

Bohnenberger, [illegible] een Duitsch [illegible] vinder van een [illegible] meter, was de [illegible] *Christoph Bohnenberger* [illegible] schriften over de [illegible] maakt. Hij werd [illegible] Stuttgart, den [illegible] in de theologie [illegible] tronomische studiën [illegible] naar Gotha en [illegible] hij in 1796 een [illegible] renwacht te Tübingen [illegible] raarsbetrekking. [illegible] in Oostenrijk [illegible] te wezen, alsmede [illegible] burg. Petersburg [illegible] gewezen, overleed [illegible] April 1831. Hij [illegible] phischen Ortsbestimmung [illegible] *Lindenau* gaf hij [illegible] mie und verwandte [illegible] 1818), met *Autenrieth* [illegible] Naturwissenschaft [illegible] 1818) uit.

Bohnstedt, *Ludwig* [illegible] boren den 27sten October [illegible] ving zijn opleiding aan [illegible] academie voor bouwkunst [illegible] hij door groot vorstin *Elena* [illegible] architect van haar [illegible] pen, waar hij in 18[illegible] mie werd. Zijn [illegible] als bouwmeester [illegible] door zijn ontwerp van [illegible] tersburg, van een [illegible] huis van den minister [illegible] leis van vorstin *Jussupof* [illegible] gebranden stadsschouwburg [illegible] *Bohnstedt* uit den [illegible] 1863 vertrok hij [illegible] hij den eersten prijs [illegible] voor een Parlementsgebouw [illegible] Gotha was hij als [illegible] zelfs in Portugal [illegible] kerk van Guimaraes [illegible] 4den Januari 1885 te Gotha [illegible] zijn ontwerpen verschenen [illegible] 1874—1877.

Bohol, een eiland [illegible] pijnen in Oost-Azië [illegible] slaat met Siquijor en [illegible] en heeft 248000 inwoners [illegible] en levert veel rijst [illegible] gevonden.

Bohrdt, *Hans*, een [illegible] ken, werd den 11den [illegible] boren. Door zelfonderricht [illegible] wikkelde hij zich in [illegible] benoemd tot hoogleeraar [illegible]

erkwaardige feiten behan-
Empfang Kaiser Wilhelms
ithead, 2 Augustus 1889"
gersche Seeschlacht"(1893,
den Duitschen Keizer),
; galerij te Danzig), „Nord-
einkommenden Klippers
mburger Ehrentag, 1678"
te Hamburg), „Eröffnung
nals"(1896,Berlijn),„Letz-
hulschiffs Niobe" (1897),
rg Englandfahrer nach Be-
, 1401" (1899), „Sieg der
hlacht bei Gottland, 1564"
is te Lübeck), „Schiffslos"
1904 vervaardigde hij voor
ide muurschilderingen: Das
schiffsgeschwader im Jahre
nburg bei St. Vincent".
slachtsnaam van vier broe-
contrabassist *Kaspar Boh-*
nton, een violist (geboren in
rleden in 1852 te Hannover),
P. Winter, Rud. Kreutzer
Iax, een violoncellist (gebo-
achen, overleden den 28sten
uttgart), ontving onderwijs
en *Franz* bespeelden de viool
roeders vormden een strijk-
ıdernamen zij een reis naar
spel grooten bijval vond; na
den de beide jongsten. *Anton*
het volgende jaar een reis
Polen, en na het overlijden
den zij als het ware een zege-
Europa. Na hun terugkeer in
plaatst te Berlijn, *Anton* als
Max als eerste violoncellist.
820 tot 1823 nog een kunst-
den gedaan, namen zij wegens
ontini hun ontslag en bega-
burg naar München, waar zij
kunstenaressen op het kla-
jk traden en op die wijze weder
artet vormden. Zij vestigden
Parijs en werden er als solo-
bij het Hof van *Karel X*. Na
egaven zij zich naar Londen,
r naar Duitschland terug. *Max*
te violoncellist en concertdire-
pel te Stuttgart, en *Anton* in
eur in de Koninklijke kapel te

rs hebben zich zeer verdienste-
de ontwikkeling te bevorderen
edele, klassieke muziek. Vooral
gedaan te Parijs door hunne
dracht van stukken van *Beet-*
n *Haydn*. Hunne woning was
elplaats van toonkunstenaars en
iek. Hunne compositiën bestaan
ido's, fantasieën, duetto's, trio's,
nne instrumenten, enz. Zij zijn
en met verrassende wendingen

George Friedrich, een Duitsch
g, werd den 28sten December 1812
oren. Hij studeerde te Tübingen,
moest in 1833, als leider van de „Burschenschaft" aldaar, naar Zwitserland vluchten, waar hij in 1842 predikant in Glattfelden (kanton Zürich) werd. Na de benoeming van *David Friedrich Strauss* aan de universiteit te Zürich, schreef hij in 1839 de veelbesproken, anoniem verschenen „Briefe eines Zürichers an einen Basler." In 1853 legde hij zijn betrekking neer en leefde nog alleen voor zijn wetenschappelijke studies te Zürich, later te Bazel, waar hij den 16den September 1879 stierf. Zijn werk „Die Kirche Christi und ihre Zeugen" (9 dln. Zürich, 1842—1858) is een kerkgeschiedenis in biografiën, tot aan de voorloopers der Hervorming. De tweede uitgave (24 dln., 1860—1880) werd door zijn zoon *Paul* voltooid.

Böhringer, Paul, een zoon van den voorgaande, werd den 1sten September 1852 te Glattfelden geboren. Hij studeerde te Zürich, werd vervolgens predikant op verschillende plaatsen en in 1896 buitengewoon hoogleeraar in de theologie te Bazel. Hij schreef: „Grégoire, ein Lebensbild aus der Französischen Revolution" (Bazel, 1878), „Maria und Martha. Lebensbilder christlicher Frauen" (5 dln., 1882—1887). In het „Theologischer Jahresbericht" bewerkte hij de afdeeling voor de Middeleeuwen (Brunswijk, 1891—1895).

Böhtlingk, *Otto von*, een uitstekend beoefenaar der Oostersche talen, werd geboren te Petersburg, den 30sten Mei 1815. Hij bezocht sedert 1833 de universiteit van zijn geboorteplaats. Hij werd er bekend met *Bollensen*, een leerling van *Ewald*, legde zich op aansporing van dezen toe op het Sanskriet en begaf zich in 1835 eerst naar Berlijn en toen naar Bonn, waar hij tot 1842 vertoefde. Daarna keerde hij naar Rusland terug en werd tot adjunct der keizerlijke Academie van Wetenschappen, in 1845 tot lid der Academie, in 1860 tot werkelijk staatsraad en in 1875 tot geheimraad benoemd. Reeds in 1868 had hij zich in Jena gevestigd, vanwaar hij later naar Leipzig vertrok. Door zijn uitgave van den Sanskriettekst der beroemde grammatica van *Panini* (Bonn, 1840, 2 dln.), waarbij zich uitgaven van *Vopadeva's* grammatica (Petersburg, 1846) en *Hemacandra's* woordenboek (Petersburg, 1847) en later een tweede uitgave van *Panini* met vertaling (Leipzig, 1886, enz., 2 dln.) aansloten, hebben veel bijgedragen tot de studie van het Sanskriet. De studie der Indische drama's in Duitschland gaf hij door zijn uitgave en vertaling van *Kalidasa's* „Sakuntala" (Bonn, 1842), waarop later de vertaling van „Mricchakatika" (Petersburg, 1877) volgde, een vasten grondslag en verzamelde Indische spreuken in zijn werk „Indische Sprüche" (Petersburg, 1863—1865, 3 dln.; 2de druk, 7613 spreuken bevattend, 1870—1871). Verder schreef hij: „Sanskrit-Chrestomathie" (Petersburg, 1845; 2de druk, 1877). Daarna publiceerde en vertaalde hij de philosofische werken „Chandogyopanishad" en „Brhadaranyakopanishad" (Leipzig, 1889), verder *Dandin's* „Poetik" (Leipzig, 1890). Talrijk zijn zijn kleine verhandelingen in de geschriften, uitgegeven door de keizerlijke Petersburgsche Academie en in den laatsten tijd in de geschriften der „Gesellschaft für Wissenschaften zu Leipzig", e. a. Zijn belangrijkste werk, dat hij te zamen met *R. Roth* uit Tübingen, onder medewerking van de voornaamste beoefenaars van het Sans-

kriet in Duitschland, uitgaf, is het groote „Sanskrit-Wörterbuch" (Petersburg, 1855—1875, 7 dln.), waarop een „Sanskrit-Wörterbuch in kürzerer Fassung" (Petersburg, 1879—1889, 7 dln.) volgde. De grondslag voor de vergelijkende grammatica der Oeral-Altaïsche talen vormt zijn werk: „Ueber die Sprache der Jakuten" (Petersburg, 1851). Ter eere van zijn 50jarig doctorsjubileum, dat hij den 3den Februari 1888 vierde, verscheen een „Festgrusz" (Stuttgart, 1888) met wetenschappelijke bijdragen der voornaamste beoefenaars van het Sanskriet in Duitschland. *Böthlingk* overleed den 1sten April 1904 te Leipzig.

Böhtlingk, Artur, een neef van den voorgaande, werd den 31sten Mei 1849 te Petersburg geboren. Hij vestigde zich in 1876 als privaat-docent te Jena en werd in 1886 hoogleeraar in de geschiedenis en letterkunde aan de technische hoogeschool te Karlsruhe. Hij schreef: „Die holländische Revolution und der deutsche Fürstenbund" (Bonn, 1874), „Napoleon Bonaparte, seine Jugend und sein Emporkommen" (Jena, 1877—1878, 2 dln.), „Napoleon Bonaparte und der Rastatter Gesandtenmord" (Leipzig, 1883) en „Karl Friedrich Nebenius, der deutsche Zollverein", enz. (Karlsruhe, 1899).

Bohtori, *el Walîd*, een Arabisch dichter uit den stam *Tay*, werd geboren te Mambidsj (Hiérapolis) in Syrië in het jaar 820 na Chr. Hij genoot het onderricht van den beroemden *Aboe-Temmâm*, ging vervolgens naar Bagdad, verwierf er de gunst van den khalif *Motawakkel* en overleed in zijn vaderland in 897. Men heeft van hem een „Diwan" (Konstantinopel, 1300 d. H., 2 dln.) en een „Hamâsa".

Bohtz, *August Wilhelm*, een beoefenaar der aesthetiek, werd geboren te Stettin den 17den Juli 1799, bezocht er het gymnasium en studeerde vervolgens te Halle in de theologie. Weldra echter bepaalde hij zich tot de wijsbegeerte en philologie en zette die studie voort te Berlijn en te Göttingen. Nadat hij vervolgens eenigen tijd in zijn geboorteplaats had doorgebracht, vestigde hij zich te Dresden, waar hij vriendschappelijke betrekkingen aanknoopte met *Tieck*. Hierna begaf hij zich naar Halle en vervolgens naar Göttingen, waar hij eerst als privaatdocent werkzaam was, maar vervolgens tot buitengewoon (1837) en toen tot gewoon hoogleeraar (1842) werd benoemd. Hij hield er hoofdzakelijk college over Duitsche letterkunde, aesthetiek en psychologie, in verband met zedeleer en zedekunde. *Bohtz* overleed den 7den Maart 1880 te Göttingen. Van zijn geschriften vermelden wij „Die Idee des Tragischen" (1836) en „Ueber das Komische und die Komödie" (1844) beide van het standpunt der *Hegelsche* school geschreven.

Bohuslän is de naam van een gewest in het zuidwesten van Zweden, hetwelk zich over een lengte van ongeveer 150 km. uitstrekt van de Göta-elf tot aan de grenzen van Noorwegen ten westen van het Wenermeer. Het vormt met het westelijkste deel der provincie Westergötland het tegenwoordige *Bohus-* en Göteborgslän, oppervlakte 4508 v.km., bevolking (1900) 205 556 zielen. Het land is langs de kust rotsachtig, kaal en woest, doch rijk aan goede havens en ten deele druk bezochte badplaatsen, zooals Marstrand, Lysekil, Strömstad [illegible]
tusschen welke [illegible]
dalen met [illegible]
Over het gebied [illegible]
het landschap [illegible]
Wikingen. De be[illegible]
van Wikvänger [illegible]
in een slechten [illegible]
bezig met het [illegible]

Voorheen behoorde [illegible]
Denemarken, maar [illegible]
van Röskilde [illegible]
waardig zijn de [illegible]
kasteel ten noorden [illegible]
Kongelf, op een [illegible]
in 1308 door *Hako* [illegible]
gebouwd en was [illegible]
van de Denen en de Z[illegible]
zetel van den gouverneur [illegible]
in 1786 aan verval [illegible]
tot de schilderachtige [illegible]
behoort. In zijn [illegible]
Deensche prins *Chris*[illegible]
onder *Karl K*[illegible]
vesting meester. [illegible]
van 9 October 1[illegible]
afgestaan.

Boichot, *Guillaume* [illegible]
werd in 1735 te [illegible]
1788 werd hij [illegible]
in 1814 te Parijs [illegible]
ren: de bas-reliefs [illegible]
Carrousel, het [illegible]
rijs, het bas-relief [illegible]
boven de poort van [illegible]

Boie, *Heinrich* [illegible]
ver, werd geboren te [illegible]
19den Juli 1744 [illegible]
te Jena en daarna [illegible]
rechten, werd in 17[illegible]
nover, in 1781 [illegible]
dithmarschen en [illegible]
dorf den 2den Maart [illegible]

Gedurende zijn [illegible]
met *Gotter* de [illegible]
„Muzenalmanak", [illegible]
het orgaan van een [illegible]
den „Hainbund" [illegible]
met de Oude letterk[illegible]
sche dichtkunst. Na[illegible]
Muzenalmanak had [illegible]
hij van 1776—17[illegible]
1791 alleen het „[illegible]
der beste tijdschriften [illegible]
brieven, aan geleerde [illegible]
evenals die aan *Bürger*[illegible]
mann's „Briefe [illegible]
1875, 4 dln.), *Knebel* [illegible]
Halem en Voss, zijn [illegible]
denis der letterkunde [illegible]

Boieldieu, *François* [illegible]
operacomponist, werd [illegible]
December 1775. Hij [illegible]
Metropolitaankerk en [illegible]
Broche onderwijs in de [illegible]
baarde zich bij hem [illegible]
muziek, zoodat hij [illegible]
en toen deze en een [illegible]

ıch in 1796 naar Parijs, ı van muziekonderwijs in ·, totdat hij opgenomen instrumentmaker *Erard*. ooten roem door eenige *rat* op een onnavolgbare velingsliederen der Pa- Daarna schreef hij eenige ziekstukken, zooals: „La euille et Merville", L'heu- ne et Zulnare" (1798) „La), „Les méprises espagno- owski" (1800), zoodat hij het Conservatoire werd op- e Calife de Bagdad" (1800) elijken naam. Zijn ongeluk- beroemde danseres *Clotilde* m, een benoeming tot kei- Petersburg aan te nemen. en in 1803 en vertoefde er wederom een groot aantal „Abderkhan", „Les voitu- „Amour et mystère", „Un „La jeune femme colère", ıne invisible" en „Rien de ıravents". Na zijn terugkeer zijn bekoorlijk werk „Jean t verschijnen (1812), waar- n duizenden wist te winnen, uveau seigneur de village", oisin" (1816) en zijn beroemd ouge" (Roodkapje, 1818).

1817 lid der Academie en sitie aan het conservatorium. s echter geschokt door zijn d, zoodat hij verlof ontving, ıis te geven. Jaren gingen ıts gelegenheidsstukken of roeger vervaardigde opera's t werden gezonden, totdat hij n meesterstuk „la Dame blan- voornaamste schouwburgen ı meesten bijval werd opge- van zijn eerste vrouw (1826), weede maal met de zangeres e opera: „Les deux nuits" al wegens het libretto, op ooten opgang. Intusschen was n den uitstekenden componist ıomen. In 1829 nam hij aan zijn ontslag. Door de revo- rd niet alleen zijn pensioen verloor ook het jaargeld, hem schonken, zoodat hij zich ge- weer een aanstelling aan het rerzoeken. Vruchteloos zocht k der baden in het zuiden van wakte gezondheid te herstel- p zijn landgoed Jarcy bij Gros- ober 1834. Wegens de frisch- en zoetvloeiendheid zijner me- allen tijde onder de voornaam- en worden gerekend. Bemin- stellen nog altijd vele stukken hoogen prijs. Den 15den De- l te Rouen een gedenkteeken t.

réaux, *Nicolas*, een Fransch dichter, werd geboren den 1sten November 1636 te Parijs. Hij genoot het eerste onderwijs aan het collège Harcourt en vervolgens aan het collège Beauvais. Hij wijdde zich echter spoedig, daar het geërfde vermogen van zijn vader (1657) en de betrekking van prior te St. Paterne hem een onafhankelijke positie verzekerden, geheel aan de dichtkunst. Reeds zijn satire „Les adieux à Paris" had veler aandacht getrokken, en nog grooteren roem verwierf hij door een verzameling van 7 hekeldichten (waaraan hij later nog 5 toevoegde), die in 1666 in het licht verscheen. De aanvallen der daarin gehekelde personen maakten hem nog meer algemeen bekend. *Lodewijk XIV*, in sommige verzen door hem geprezen, schonk den dichter een jaargeld van 2000 livres, en door zijn beide groote gedichten: „Le lutrin" en „L'art poétique" verhief hij zich tot wetgever op het gebied der Fransche poezie. In 1677 benoemde de koning hem met *Racine* tot zijn geschiedschrijvers, en in die hoedanigheid vergezelde hij zijn beschermheer op twee veldtochten. Daar hij de leden der Académie in zijn hekeldichten niet verschoond had, werd hij eerst in 1684 door bemiddeling des konings in dat lichaam opgenomen. Zijn beste levensjaren bracht hij door te Auteuil in gezelschap van *Molière* en van andere begaafde mannen, later zich verwijderd houdende van het Hof, dat hij, in weerwil van de vleiende uitnoodigingen des konings, niet wenschte weder te zien. In die dagen twistte hij met *Perrault*, die met minachting sprak over de klassieke schrijvers, met de Jezuïeten, op wie hij zijn laatsten brief „Sur l'amour de Dieu" en zijn laatste satire „Sur l'équivoque" afzond. Toen hij ziek en doof geworden was, trok hij zich in het klooster Notre Dame terug, en na vele jaren gesukkeld te hebben, overleed hij te Parijs, den 13den Maart 1711. Het bleek, dat hij het grootste gedeelte van zijn vermogen aan de armen had vermaakt. In het algemeen plaatst men zijn „Brieven" nog hooger dan zijn „Hekeldichten". Zijn „Art poétique" (1674; uitgave met commentaar van *Delaparte*, 1888, 3 dln.), waarin hij nagenoeg alle dichtsoorten op een aesthetische wijze behandelt, werd geruimen tijd, ook buiten Frankrijk, als een grondwet aangemerkt op het gebied der dichtkunst, en men beschouwd, in zijn vaderland „Le lutrin" (1674) als een onnavolgbaar meesterstuk van humor. Zijn belangrijkste werk in proza is een met noten voorziene vertaling der verhandeling van *Longinus*: „Traité du sublime ou du merveilleux dans le discours" (1674). Verder moeten nog genoemd worden „Sur la prise de Namur" (1693) en zijn brieven (ongeveer 120) aan *Brossette*, *Racine*, e. a., die het laatste (vierde) deel der uitgave van *Saint-Surin* (1821) vormen. Van de talrijke uitgaven van zijn werken zijn de voornaamste: die van 1701, de laatste, die *Boileau* zelf bezorgd heeft (nieuwe druk van *Pauly*, Parijs, 1894, 2 dln.), die van *Brossette* (Genève, 1716, 2 dln.), die door zijn langen omvang met *Boileau* veel opmerkingen er aan kon toevoegen, die van *Aimé-Martin* (1825, enz.), de voortreffelijke van *Berriat Saint-Prix* (1830—1837, 4 dln., opnieuw uitgegeven in 1860), die van *Gidel* (1869—1873, 4 dln.), die *Poujoulat* (Tours 1870) en de prachtuitgave van *Brunetière* (1889).

Boileau schitterde meer door helderheid van gedachte, puntige geestigheid, uitstekende gave van opmerking en onberispelijke juistheid van uitdrukking, dan door dichterlijk gevoel en hooge vlucht. In het hekeldicht paarde hij de scherts van *Horatius* aan den ernst van *Juvenalis* en verbande in zijn tijd de smakelooze verzenknutselaars van den zangberg; dit had op de dichterlijke letterkunde van zijn vaderland een gunstigen invloed. In het dagelijksch leven was *Boileau* een zachtmoedig en edel mensch, die zich door vergevensgezindheid jegens vijanden en door trouw aan vrienden onderscheidde, zoodat de beroemde *Sevigné* betuigde, dat hij alleen hatelijk was in zijn verzen. Hij was een aanhanger van *Descartes*, een vereerder der Jansenisten en had den moed, de Jezuïeten te bestrijden. Aan het Hof en in de tegenwoordigheid des konings verloochende hij geenszins zijn oprechtheid, en de vleitaal, in zijn gedichten tot *Lodewijk XIV* gericht, moet men billijkerwijze beschouwen als een uitvloeisel van den geest van dien tijd. — Ook zijn broeders *Gilles* en *Jacques* hebben zich als schrijvers bekend gemaakt. De eerste was zelfs lid der Academie en de tweede doctor der Sorbonne.

Boïna is een Baskische muts of baret, welke de Carlistische troepen in Spanje gebruikten als herkenningsteeken.

Bois, G. C. du. Zie *du Bois*.

Bois, *Elant du*, een dapper Nederlandsch vlootvoogd in de dagen van *de Ruyter*. Op het fregat „Utrecht" woonde hij den Vierdaagschen Zeeslag bij, onderscheidde zich door zijn moed bij den tocht naar Chatham, werd in 1671 naar Smyrna gezonden ter bescherming der koopvaardijvloot en streed op den terugtocht (23 Maart 1672), als opperbevelhebber van het convooi, tegen den Engelschen schout-bij-nacht *Holmes* zóó voorspoedig, dat hij, ofschoon hem de linkerhand werd afgeschoten, de rijke koopvaardijvloot van 66 schepen op 3 na in behouden haven bracht. In 1673 voerde hij bevel op „De Ridderschap", behoorende tot het eskader van den luitenant-admiraal *Banckert*; ook was hij bij den slag van Kijkduin, alsmede bij de vloot, die in 1674 onder *Cornelis Tromp* naar de kusten van Frankrijk en Spanje gezonden werd. Hij overleed te Schiedam, den 26sten December 1676.

Bois, Jan du, wellicht van hetzelfde geslacht als de voorgaande, was vlaggekapitein van *de Ruyter* bij diens tocht naar de kust van Guinea in 1665 en behoorde onder de bestormers van het kasteel Cormantijn.

Bois, *Godfried du*, een Nederlandsch genees- en natuurkundige, werd geboren te Kruiningen in Zeeland, den 29sten Mei 1700, studeerde te Leiden in de wis- en natuurkunde en in de medicijnen, promoveerde in beide vakken en werd in 1729, op aanbeveling van *Boerhaave*, beroepen tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te Franeker. Hij hield college over ontleed- en geneeskunde en later ook over plantkunde en overleed den 18den Januari 1747.

Bois, Pieter Couwenberg du, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Kruiningen, den 5den November 1701. Hij studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, werd predikant te Graft, Maassluis, Deventer en Leiden en zag zich hier benoemd tot [illegible] en daarna tot [illegible] (1762). Hij overleed [illegible]

Bois, *Charles* [illegible] landsch krijgsman [illegible] 22sten December [illegible] williger bij het [illegible] gonders, diende [illegible] der *Napoleon I* [illegible] en werd in 18[illegible] derd tot generaal [illegible] officier van het [illegible] Keizerrijk en [illegible] overleed den [illegible]

Boisard, *Jean* [illegible] Fransch fabeldichter [illegible] boren. Hij werd [illegible] lateren *Lodewijk* [illegible] durende de Revolutie [illegible] tige omstandigheden [illegible] en heeft een [illegible] het meerendeel [illegible] dels vereenigd [illegible] „Fables" (1803) [illegible] en „Nouveau [illegible] *Jacques François* [illegible] 1762, heeft in 18[illegible] uitgegeven, die [illegible] het middelmatige [illegible]

Bois de Boulogne [illegible] naam te danken aan [illegible] Het ligt aan den [illegible] omwalling, tusschen de [illegible] poort van Auteuil [illegible] lijk jachtpark, werd [illegible] sche revolutie tot [illegible] verwilderde [illegible] *poleon I* weer in [illegible] Van oudsher was het [illegible] in 1853 werd het [illegible] op voorwaarde, dat [illegible] schaal zou aanbrengen [illegible] arme vlakte werd [illegible] stijl gemaakt, [illegible] rivierbedding [illegible] vels opgeworpen [illegible] zichten. Daarnaast [illegible] landen aangelegd [illegible] rotspartijen, breede [illegible] parken, sennhutten [illegible] schingen te gebruiken [illegible] noeuvreer-terrein en [illegible] De lengte van de [illegible] 160485 m., die van [illegible] met 30 bruggen [illegible] rijs heeft er twee [illegible] naaldhout en een [illegible] waarin allerlei soort [illegible] dient tot onderricht [illegible] gewas. Toen Parijs [illegible] liet de genie de [illegible] een groote breedte [illegible] heeft men sedert [illegible] de courses d'Auteuil [illegible]

Boisdeffre, *Raoul* [illegible] *ton de*, een Fransch [illegible] bruari 1839 te Alençon [illegible] Hij nam in 1870–1871 [illegible]

van den generalen staf bij
December 1870 tot majoor
j in 1873 generaal *Chanzy*
e tot bevelvoerend gene-
rkorps en tot civielgou-
noemd werd. In 1878 ging
litair attaché naar Peters-
zijn onderchef van den
hanzy aan het hoofd werd
legerkorps. In 1887 werd
legeneraal en tot souschef
len staf, in welke stelling
toen hij bevorderd werd
1893 nam hij de leiding
ten generalen staf en werd
De ontdekking van de door
eyfuszaak gepleegde knoeie-
be den 1sten September 1898
. In 1904 werd hij wegens
65jarigen leeftijd bij de

n Alphonse, een Fransch ge-
enner, werd den 17den Juni
eboren. Hij was conservator
den graaf van *Dejean* en
December 1879 in zijn ge-
werken noemen wij: „His-
nographique des lépidoptères
l'Amérique septentrionale"
s, 1829—1847), „Icones his-
tères nouveaux" (Parijs, 1832
„Genera et index methodicus
terorum" (Parijs, 1840).

rtuné du, een Fransch schrij-
den September 1821 te Gran-
nam deel aan onderscheidene
erië en deelde zijn bevindin-
rd door zijn fantasie, mede in
an welke wij noemen: „L'hom-
eat colonel", „Tresse blonde",
Mystères du nouveau Paris",
Le ponce crochu" (1885), „Ma-
„Le chalet des pervenches"
(1889) en „Acquitée" (1892).
vontuurlijke verhalen versche-
. Ook leverde hij reisherinne-
k: „Du Rhin au Nil" (1876).
r en *Emile Richebourg* vormde
etwelk met goed gevolg den
niddelmatig ontwikkeld publiek
erleed in Februari 1891.

Willem Pieter d'Auzon de, een
dofficier en schrijver, werd ge-
ht, in December 1776. Reeds op
werd hij cadet bij de artillerie
lerland tot aan het einde der
geering in 1795. Toen week hij
stenrijkschen dienst, werd door
angen genomen en begaf zich
n Franschen dienst nam hij deel
ar Rusland, was aanwezig bij den
e Berezina en zag zich in 1814
infanterie bij het Nederlandsche
In 1819 verkreeg hij als majoor
oen en werd vervolgens comman-
validenhuis te Leiden. Op een
aren vroeg hij zijn ontslag uit
n vestigde zich te Utrecht, waar hij zich met letterkundigen arbeid bezig hield. Hij overleed aldaar den 2den Januari 1870. Hij heeft een groot aantal geschriften uitgegeven, zooals: „De Russische veldtocht" (1824, 2de druk 1840), „Herinneringen van een oud officier uit het tijdvak van 1793 tot en met 1815" (1863), „De gedenkdag van Waterloo", enz. (1861), „Moskou en Waterloo", een proza-vertaling van „Hännchen und die Küchlein" van *Eberhard*, enz. Hij was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden en werd in zijn laatste levensdagen nog bevorderd tot den rang van luitenant-kolonel.

Boisot, *Karel van*, door *Alva* uit het land verbannen, hield briefwisseling met den prins *van Oranje* en werd door dezen aangesteld tot gouverneur van Vlissingen (1572). Zijn aanslag op Middelburg mislukte, maar het kasteel Rammekens werd door hem veroverd. De prins zond hem naar Engeland, om er de belangen van Holland en Zeeland te behartigen; ook behoorde hij onder de gemachtigden tot den vredehandel te Breda. In 1575 sneuvelde hij op Schouwen in een gevecht tegen de Spanjaarden, getroffen door het schot van een van zijn eigen soldaten.

Boisot, *Lodewijk van*, heer *van Ruart*, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Brussel en behoorde hoogst waarschijnlijk tot het verbond der Edelen. Hij was admiraal van Zeeland, hielp in 1572 den prins *van Oranje* binnen Roermond en opende voor hem de poorten van Mechelen. Hij behaalde in 1574 bij Reimerswaal een schitterende overwinning op de vloot van *Requesens*; 10 Spaansche schepen werden veroverd, maar de admiraal verloor daarbij een oog. Hij vervolgde daarna de Spanjaarden, die naar Antwerpen op de vlucht gingen, en nam nog een elftal van hunne schepen. Dientengevolge moest Middelburg zich overgeven. Grooten dienst bewees hij in laatstgenoemd jaar aan het belegerde Leiden, daar hij onder het leveren van onderscheiden gevechten met zijn vloot de uitgehongerde stad te hulp kwam. Hij en andere aanvoerders werden bij die gelegenheid met gouden ketenen en gedenkpenningen begiftigd. Bij een poging echter om met een gewapend vaartuig aan het hoofd zijner dapperen hulp te brengen aan het belegerde Zierikzee, werd het schip door de Spanjaarden reddeloos geschoten en hij kwam—met bijna 300 anderen—in de golven om het leven, den 15den Juni 1576.

Boisserée, *Sulpice* en *Melchior*, twee geleerde mannen, van welke de eerste den 2den Augustus 1783 en de tweede den 23sten April 1786 te Keulen geboren werd, hebben zich zeer verdienstelijk gemaakt op het gebied der kunstgeschiedenis en een naam verworven door een naar hen genoemd museum van schilderijen. Een reis, die zij met hun vriend *Johann Baptist Bertram* van Keulen naar Parijs deden, ontwikkelde hun smaak voor de kunst. Daar aanschouwden zij de schatten, door *Napoleon I* opgestapeld, daar hoorden zij de voorlezingen van *Schlegel* over wijsbegeerte en schoone letterkunde. Zij haalden *Schlegel* over, hen naar Keulen te vergezellen en onder zijn leiding de verstrooide en verwaarloosde Duitsche kunstwerken te verzamelen. Met dat oogmerk

volbrachten zij ook een tocht door Nederland en de Rijnstreken, en in 1810 lieten zij hunne geheele verzameling naar Heidelberg brengen.

In 1818 stelde de koning van Württemberg een ruim gebouw tot hunne beschikking, waarin zij in 1819 hunne verzameling toegankelijk maakten voor het publiek. Van de fraaiste kunstvoortbrengselen werden steendrukplaten vervaardigd, die van 1821—1834 in 38 afleveringen in het licht verschenen. De geheele verzameling was hoogst merkwaardig voor de Duitsche kunst en bevatte 200 schilderijen van meesters uit de 14de, 15de en 16de eeuw, zoodat men aldaar een overzicht verkreeg der Duitsche schilderschool na de 13de eeuw. Men zag er hare geschiedenis in 3 tijdperken verdeeld. Het eerste bevatte de kunstwerken der Oud-Keulsche school, het tweede die van *Jan van Eyck* en zijn volgelingen en het derde die van Duitsche meesters uit het laatst der 15de en het begin der 16de eeuw. Koning *Lodewijk I van Beieren* kocht in 1827 deze verzameling voor 360.000 M. en plaatste haar in de Pinakotheek te München. Toen vestigden zich ook de beide broeders op laatstgenoemde plaats.

Sulpice maakte zich bovendien nog verdienstelijk door zijn nasporingen over de oude kerkelijke bouwkunst. Om den Keulschen Dom volledig in beeld voor te stellen, liet hij dit heerlijk monument van oude bouwkunst met de meeste nauwkeurigheid opmeten, liet de ontwerpen, door hem geteekend, door den schilder *Frichs* te Keulen uitvoeren en spaarde geen moeite aan de voltooiïng van zijn voortreffelijk werk: „Geschichte und Beschreibung des Doms von Köln". (Stuttgart, 1823—1832; 2de druk, 1842). Eerst werd hij benoemd tot opperbouwraad en vervolgens in 1835 tot conservator-generaal der plastische gedenkteekenen van Beieren.

Toen *Ainmuller* een nieuwe soort van glasschilderen had uitgevonden, liet *Melchior* de fraaiste kunstwerken van de vermelde verzameling op die wijze copiëeren en voegde er dergelijke copieën naar Italiaansche meesters bij. Met deze nieuwe verzameling vertrokken de beide broeders naar Bonn, daar de koning van Pruisen den oudste in de gelegenheid wilde stellen, om met zijn rijke kennis en ervaring bij het bouwen van den Dom te Keulen behulpzaam te wezen. *Sulpice* werd bij die gelegenheid tot hofraad benoemd.

Melchior overleed den 14den Mei 1851 en werd den 2den Mei 1854 door *Sulpice* gevolgd. De autobiografie en de correspondentie van *Sulpice* gaf zijn weduwe uit: „Sulpice Boisserée" (Stuttgart, 1862, 2 dln.).

Boissevain. De familie van dien naam verliet Frankrijk na de opheffing van het Edict van Nantes (1685) en vestigde zich te Amsterdam. Van hare leden vermelden wij:

Boissevain, Jean Henri Guillaume, een journalist en rechtsgeleerde, geboren te Amsterdam den 30sten Mei 1817, studeerde te Leiden en promoveerde er in de rechten den 30sten Juni 1840 op een dissertatie: „De foenore et usuriis secundum codicis nostri praecepta." Hij vestigde zich te Arnhem, werd er hoofdredacteur van de „Arnhemsche Courant", die zich in een vrijzinnige richting bewoog, en overleed aldaar den 29sten April 1870. Behalve talrijke artikelen in genoemde

courant schreef
ten algemeene
hare beginselen en
„Wat is plaat
gemeentewet, op
geput uit de officieele
gewisselde stukken
verwante wetsbepalingen
verband, waarin
ling als met de

Boissevain, Jan
ber 1836 te Amsterdam
opgeleid, vestigde
aandacht op zich
blik en zijn toewijding
en de algemeene
kiezers kozen hem
van den gemeente
niet herkiesbaar
aan de gemeentebe
werd hij naar de Pro
Holland afgevaardigd
ken tot zijn dood
was hij commissaris
sche Spoorwegmaatschappij
sche Bankvereeniging
van de commissie
zing, voorzitter van
beidersklasse",
arbeiderswoningen
het bestuur der
logisch Instituut te Am
meen bestuur van het
getuigt van zijn
beeldige toewijding

Bovenal heeft Jan
gankelijken roem
den ijver voor Nederlandsche
belangen. Hij
stoomvaart-maatschappij
hoofd hij, als directeur
van de „Vereeniging
belangen", die
in strenge winters
hij is het geweest
November 1884
maatschappijen
met ondergang
met de heeren A. C.
J. T. Cremer, C. F.
den slag afwendde
lioen bijeen te brengen
Ind. Landbouwmaatschappij
land en Indië
waren. Hij
waar hij tot

Boissevain, Charles
kundige, werd geboren
October 1842. Hij
vain, genoot zijn
werd in 1872 lid der
redacteur van het „A
welke betrekking hij
is. Verder was hij
„De Gids", lid van de
kunde te Leiden
Utrechtsch en van het
halve artikelen

ren op reis uit Zwitser-
een aantal bijdragen in
verder: „Ierland en de oor-
nisme" (1868, ook in het
nder de Kastanjeboomen"
ven van L. R. Koolemans
Engelsch vertaald) en „Van
iden, schetsen en indruk-
e Staten van Noord-Ame-

en zijn artikelen in „Het
t hoofd „Van Dag tot Dag",
le meest uiteenloopende za-
genblik en vogue zijn. *Tak.*
leerde deze rubriek door de
d „Van Nacht tot Nacht".
deze artikelen verschenen
d: zoo o. a. „Van Dag tot
en reisjournaal van een uit-
estina. Sedert eenige jaren
geheel aan zijn journalis-
t zijn blad, het invloedrijkste
n, in conservatieve richting.
1905 vierde hij zijn ambts-
rijk en onder groote belang-
ht.
rsal Philip, geboren in 1855
eerde aan de Leidsche hoo-
eerde aldaar in 1879 op een
l: „De re militari provinci-
aetate imperatoria". Hij was
eraar aan het gymnasium te
dert laatstgenoemd jaar hoog-
geschiedenis en romeinsche
e hoogeschool te Groningen.
riften: „De waarde der epi-
e geschiedenis" (inaugur. rede,
eid en werkelijkheid" (recto-
Voornaamste uitgaven: „Dio
m romanarum quae supersunt"
01, 3 dln.) en (met *C. de Boor*
obst) „Excerpta historica iussu
Porphyrogeniti confecta" (Vol.

ond, een Zwitsersch plantkun-
sten Mei 1810 te Genève ge-
de de landen rondom de Mid-
t Z.W. van Azië en Australië.
zijn reizen publiceerde hij in
yage botanique dans le midi de
l'année 1837" (2 dln. met 208
39—1845) en „Flora orientalis"
1867—1884). Hij overleed den
1885 te Valeyres in Zwitser-

rie Louis Gaston, een Fransch
werd den 15den Augustus 1823
. In 1857 vestigde hij zich, na-
llende plaatsen leerstoelen be-
rijs, waar hij aan het Collège de
1865 aan de Ecole normale pro-
welsprekendheid en in de oude
ert 1876 is hij lid, sedert 1895
demie. Zijn belangrijkste geschrif-
sur Terentius Varron" (1859, be-
n et ses amis" (bekroond, 1866,
), „La religion romaine d'Auguste
5de druk, 1901, 2 dln.), „L'oppo-
sition sous les Césars" (4de druk, 1900), „Promenades archéologiques, Rome et Pompei" (4de druk, 1892), „Nouvelles promenades archéologiques, Horace et Virgile" (1886), „La fin du paganisme" (1891, 2 dln.), „L'Afrique romaine" (2de druk, 1901) en de biografieën „Madame de Sévigné" (1887: 5de druk, 1901) en „Saint Simon" (1892).

Boissieu, *Jean Jacques de*, een Fransch landschapschilder en graveur, werd geboren te Lyon in 1736, vormde zich in Italië tot schilder en was vervolgens in zijn geboorteplaats werkzaam, waar hij in 1810 overleed. Hij was vooral een uitstekend graveur, en men heeft belangrijke verzamelingen van zijn etsen aangelegd. Tot de voornaamste behoort o.a.: „De kwakzalvers", naar *Dujardin*. *Chaillou-Potrelle* gaf in 1823 een volledige uitgave zijner teekeningen in het licht.

Boissonade, *Jean François*, *Boissonade de Fontarabie*, een beoefenaar der Grieksche taal, werd geboren te Parijs, den 12den Augustus 1774, in 1792 beambte bij het ministerie van Buitenlandsche Zaken, in 1801 secretaris-generaal in het departement Haute-Marne en wijdde zich daarna uitsluitend aan de wetenschap. In 1809 werd hij adjunct-hoogleeraar in de Grieksche taal aan de universiteit te Parijs, in 1812 gewoon hoogleeraar. In 1816 werd hij lid der académie des inscriptions en in 1828 hoogleeraar aan het Collège de France. *Boissonade* overleed den 8sten September 1857 te Passy. Hij bewerkte voornamelijk geschriften der latere Grieksche literatuur, zooals die van *Philostratos*, *Marinus*, *Tiberius Rhetor*, *Niketas Eugenianos*, *Herodianos*, *Aristaenetos*, *Eunapios*, *Andreopulos*, *Theophylactos*, *Aeneas Gazaeus* en *Zacharias*, *Psellos*, *Babrios*, *Choricius Gazaeus*, *Pachymeres*, *Tzetzes;* hierop hebben ook betrekking de „Anecdota graeca" (Parijs, 1829—1833, 5 dln.) en de „Anecdota nova" (Parijs, 1844). Bovendien gaf hij een „Poetarum graecorum sylloge" (Parijs, 1823—1832, 24 dln.) en belangrijke uitgaven van Fransche klassieke werken. Zijn artikelen in het „Journal des Débats", van 1802—1813 verschenen, verzamelde *Colincamp* in „Critique littéraire sous le premier empire" (Parijs, 1863, 2 dln.).

Boissy d'Anglas, *François Antoine*, graaf *van*, een Fransch staatsman, werd geboren den 8sten December 1756 te St. Jean-le-Chambre in het departement Ardèche. Hij werd advocaat en was in 1789 maître d'hôtel bij den graaf van Provence (*Lodewijk XVIII*). Bij het samenroepen der Algemeene Staten en vervolgens bij de Nationale Vergadering was hij afgevaardigde voor Annonay en in die betrekking de eerste, die de verklaring aflegde, dat de derde stand de ware Nationale vertegenwoordiging vormde. Als procureur-generaal van het departement Ardèche bracht hij veel goeds tot stand en wist menigen gruwel der Revolutie te verhoeden; als lid van de Nationale Conventie behoorde hij tot de gematigden en stemde tegen het ter dood brengen des konings. Gedurende het Schrikbewind hield hij zich op den achtergrond, en eerst den 9den Thermidor beklom hij weder de tribune. Daarna werd hij lid van het Comité du Salut Public, trad als president van de Conventie het volk, dat hem het hoofd van den vermoorden afgevaarde *Férand* dreigend voorhield, met waardigheid te gemoet, werd vervolgens

secretaris van den Raad van Vijfhonderd en zag zich bij herhaling tot voorzitter van dit lichaam benoemd. Als tegenstander van het Directoire werd hij beschuldigd van verstandhouding met de club van Clichy en den 18den Fructidor (4 September 1797) tot deportatie veroordeeld, waaraan hij zich door de vlucht onttrok. *Napoleon I* riep hem in 1799 terug. Hij werd lid van het Tribunaat en in 1805 senator en graaf. In 1814 was hij buitengewoon commissaris in de 12de militaire divisie, erkende de *Bourbons*, werd in 1815 door *Napoleon I* weder naar de zuidelijke departementen gezonden en later tot pair benoemd. Hier sprak hij ten voordeele van *Napoleon*, zoodat zijn naam na den terugkeer van *Lodewijk* op de lijst der pairs werd doorgehaald. Later zag hij zich weder in dat lichaam opgenomen, en hij onderscheidde zich tot aan zijn dood, den 20sten October 1826, door zijn vrijzinnige gevoelens. Hij was lid van de „Académie des Inscriptions" en heeft een paar belangrijke werken in het licht doen verschijnen, n.l.: „Recherches sur la vie, etc. de Mr. de Malesherbes" (Parijs, 1819, 3 dln.) en „Etudes littéraires et poétiques d'un vieillard" (1826, 6 dln.).

Boiteau, *Dieudonné Alexandre Paul*, evenéens bekend onder den naam *Boiteau d'Amply*, een Fransch letterkundige en oeconomist, werd geboren te Parijs in 1830. Hij gaf verschillende letterkundige werken in het licht, gaf de „Oeuvres posthumes" (1857) en de „Correspondance" van *Bérenger* (1859) uit, hield zich daarna bezig met de staathuishoudkunde, werkte mede aan de „Temps" en aan het „Journal des Débats", werd onder-prefekt (1871—1872) en vervolgens maître des requêtes in den Staatsraad (1879). Hij overleed te Parijs in 1886. Men heeft aan hem een groot aantal brochures en werken te danken, zooals: „Etat de la France avant 1789", „Les traités de commerce, texte historique et pratique des traités en vigueur" (1863), „Fortune publique et finances de la France" (1865) en „Le régime des chemins de fer" (1875).

Boito, *Camillo*, een Italiaansch architect en schrijver over kunst, werd den 30sten September 1836 te Rome geboren. Hij wijdde zich aanvankelijk op de universiteit te Padua aan de wetenschap en bezocht daarna de academie voor Schoone Kunsten te Venetië, waar hij architect werd. In 1856 ging hij ter voltooiing van zijn studiën naar Florence, waar hij later ook voor de „Spettatore" verhandelingen over kunst schreef, en in 1859 naar Milaan, waar hij in 1860 tot hoogleeraar in de architectuur aan de academie der Brera benoemd werd. Ook hield *Boito* zich bezig met het oplossen van praktische vraagstukken en bouwde o.a. het schoolgebouw te Padua, het Museo civico, het stedelijk paleis aan de Piazza d' Erbe en het gebouw voor lagere scholen te Milaan. Sedert 1872 is hij lid van de Consiglio superiore per le belle arti in het ministerie van Onderwijs. Van zijn werken noemen wij: „Scultura e pittura d'oggi" (Turijn, 1877), „Leonardo e Michelangelo" (Milaan, 1878), „L'architettura del medio evo in Italia" (1880), „Gitu di un artista" (1884), „Il Duomo di Milano" (1888), „Questioni pratiche di belle arti" (1893), „La ricomposizione dell' altare de Donatello" (1895), „L'altare di Donatello e le altre opere nella Basilica Antoniana di Padova" (1897), enz. Ook [illegible] „Storielle vane" [illegible] (1884). Verder [illegible] nend blad „Arte [illegible] le" uit.

Boito, *Arrigo*, [illegible] dichter, een [illegible] geboren te Padua [illegible] ontving zijn opleiding [illegible] Milaan, vooral [illegible] zen naar Parijs [illegible] zijn moeder [illegible] maakten hem [illegible] verwekten zijn [illegible] zich eerst met [illegible] en „Le sorelle d'Italia" [illegible] kend gemaakt [illegible] „Mefistofele" [illegible] Milaan (waar *Boito* [illegible] viel, later echter [illegible] na. 1880 te [illegible] nieuwe cantate [illegible] het pseudoniem [illegible] realistische school [illegible] voor zijn opera [illegible] gedichten [illegible] gecomponeerd: [illegible] stro", „Tram" [illegible] verder een [illegible] een epos [illegible] alfiere nero [illegible] trapeenzio" [illegible] tisch evenals [illegible]

Boivin, *Marc* [illegible] Fransch verloskundige [illegible] treuil geboren. Zij [illegible] den aan de kraam[illegible] en overleed in 1841 [illegible] voornaamste [illegible] ments" (1812) [illegible] ternes de l'utérus [illegible] ladies tuberculeuses [illegible] (1825), „Recherches [illegible] quentes et les [illegible] (1828) en „Traité [illegible] rus et de ses annexes" [illegible]

Bojador, kaap [illegible] aan de westkust van [illegible] Canarische eilanden [illegible] W.L. v. Gr. Het is [illegible] rots, die aan [illegible] Zij werd voor [illegible] om de Kaap de Goede [illegible] bereikbare punt [illegible] de ondiepte der [illegible] gevaarlijk. Men [illegible] Genueesche broeders [illegible] kaap zijn gezeild [illegible] 1346 reeds [illegible] geten, toen de [illegible] opdracht van *Hendrik* [illegible] Bojador zeilde.

Bojan ligt op [illegible] is de hoofdplaats [illegible] Nederlandsch-Oost-Indië [illegible] zijn een controleur [illegible] zen gevestigd.

Bojano is een [illegible]

provincie Campobasso; rechteroever der Biferno de noordelijke helling van die gedurende 4 maanden nen onttrekt. Zij telt als inwoners, en is de zetel hop van Benevento. Men , vijf andere kerken en het aloude Bovianum of Samnites Pentri, en werd ingen geteisterd, voor het nog overblijfselen bewaard n Samnitischen burcht, een .

(Russisch bojarin), was n titel van adellijke perso- en, van den hoogsten stand. iden in landelijke en vor- ersten waren het krachtens s groot-grondbezitters, de aamsten onder de vorsten. ch lang gehandhaafd in Ga- een groote rol gespeeld. In vgorod hun macht een einde. an Rusland vond men sedert og maar vorstelijke bojaren. n waren de bojaren lager in die van *Rurik* afstamden, gden zich de vorstelijke fa- ang der bojaren werd bepaald e families in dienst van den racht. De titel was niet erfe- n iemand anders dan hunne mede werd begiftigd. In het van de 10de tot de 12de eeuw n voorname rol. Toen de vor- om kregen en een vaste woon- de bojaren hetzelfde. Vandaar lateren tijd al het land, dat , bojarskaja zemlja, ook aan bojaren. maar zelfs aan en de slaven noemde men i, ook wanneer zij niet aan en. In de afzonderlijke vorsten- le bojaren gezamenlijk het re- onder toezicht van den vorst, zij een voornaam aandeel in *an III* was de eerste, die zich r bojaren trachtte te bevrijden, *Wassilij III*. Gedurende de an diens zoon *Iwan IV*, *den* was de regeering geheel in han- en het land aan hun willekeur *Iwan* de regeering aanvaardde, nne macht en voerde de alleen- a den val van den eersten val- werd de bojarenvorst *Wassilij* bojaren en hun aanhang tot vorst zijn manifest verbond hij zich de regeering in gemeen overleg jn val werd de regeering waar- ven bojaren, en deze boden den n *Wladislaw*, den zoon van *Sigis-* Polen, aan. Deze nam haar aan g een Poolsche bezetting. Nadat veer verjaagd waren, belegden de een landdag. Zij kozen *Michael* zaar en deze moest beloven, nie- mand zonder gerechtelijk onderzoek en vonnis ter dood te doen brengen of van zijn goederen te berooven, de regeering te voeren met behulp van den raad der bojaren en niets zonder hun mede- weten te ondernemen. Bij de troonsbestijging van zijn zoon *Alexej* werd van hem echter geen be- lofte gevorderd. Onder hem werd het gewoonte, dat de czaar de bojaren alleen raadpleegde bij gewichtige aangelegenheden. Onder *Peter den Groote* nam, zooals reeds werd opgemerkt, het gezag der bojaren voor goed een einde, zoodat zij zich eenvoudig met den titel moesten vergenoegen. Ook heeft hij geen nieuwe bojaren meer benoemd. De laatste bojar, vorst *Iwan Joerjewitsj Troe- bezkoj*, overleed den 16den Januari 1750.

Bojardo, *Matteo Maria*, graaf *van Scandi- ano*, een Italiaansch dichter, werd geboren te Scandiano omstreeks het jaar 1434. Hij leefde in Ferrara aan het hof van den hertog *Borso d'Este*, dien hij in 1471 naar Rome vergezelde, en ver- volgens aan dat van *Ercoles I*. In 1478 werd hij benoemd tot gouverneur van Reggio, in 1481 van Modena en kwam in 1487 weer in Reggio, waar hij den 20sten December 1494 overleed. Zijn voor- naamste gedicht is de ridderroman „Orlando inna- morato", in 3 boeken. Het 3de boek, door den dood des dichters onvoltooid gebleven, bevat slechts 9 zangen. De inhoud is aan den sagenkring van *Roland* ontleend, maar terwijl de liefde bij alle vroegere bewerkingen dier sagen slechts een on- dergeschikte rol vervulde en *Roland* wordt voor- gesteld als de voorvechter van het Christelijk ge- loof, treedt zij bij *Bojardo* meer op den voorgrond, terwijl hij ook tooverijen inlascht om het onder- werp meer aantrekkelijkheid te verleenen. Zijn fantasie is rijk, maar haar ontbreekt de goede smaak en het fijn gevoel. Toch is zijn werk het model geweest van alle ridderromans, dat door zijn opvolgers, zelfs door *Ariosto* is nagevolgd. Zijn werk, voor het eerst verschenen in 1495 te Scandiano, was in 't jaar 1544 reeds 16 maal ge- drukt, reeds in de 16de eeuw in het Fransch, en werd daarna in bijna alle levende talen vertaald. Daar *Bojardo* in 't Italiaansch schreef, zooals dat te Ferrara gesproken werd, vond het eerst bijval bij de Florentijnen, toen het in het Toskaansch was vertaald, o. a. door *Berni* in het jaar 1541 en door *Lodovico Domenichi* in 1545 (met de voort- zetting van *Agostini*). Het oorspronkelijke gedicht is opnieuw uitgegeven door *Panizzi*: „Orlanda innamorato di Bojardo Orlando furioso di Ari- osto, with an essay on the romantic narrative poetry of the Italians, memoirs and notes" (9 dln., Londen 1830—1834). Meer dan één uitmuntende uitgave van den „Orlando innamorato" is in de vori- ge eeuw in het licht verschenen, en een zekere *Nic- colo degli Agostini* heeft daaraan 33 zangen toe- gevoegd. Ook de overige gedichten van *Bojardo* geven hem aanspraak op een plaats onder de voor- naamste dichters van Italië. Wij hebben van hem: „Sonetti e Canzoni" (Reggio 1499), een treurspel in 5 bedrijven, „Il Timone" genaamd, „Carmen bucolicum", „Asino d'oro" naar *Apulejus*, enz. Ook heeft hij *Herodotus* en het „Chronicon Romano- rum Imperatorum" van *Riccobaldi* in het Itali- aansch vertaald. Een bloemlezing van Bojardo's gedichten, voorzien van verklaringen, is door *Venturi* in 1820 te Modena uitgegeven.

Bojer, *Johan*, een Noorweegsch schrijver, werd in 1872 te Drontheim geboren. Als wees groeide hij op te midden van boeren en visschers en kwam vervolgens in dienst bij een groothandelaar, die hem in de gelegenheid stelde, zich met studie op allerlei gebied bezig te houden en tevens, om de Latijnsche school te Drontheim te bezoeken. Met zijn eerstelingsstuk, het drama „Een Moeder" (1894), verwierf hij een beurs, die hem in staat stelde door een studiereis zijn ontwikkeling te voltooien. Vervolgens schreef hij: „Helga", een verhaal uit het volk, (1895), het historische drama „Olaf de Heilige" (1897), verder twee bundels met symbolische, aan fantazie rijke sprookjes, met een godsdienstigen grondtoon, n.l. „Op den kerkweg" (1897) en „De rietfluiter" (1898); dan de romans: „Een volkstrek" (1896), „De eeuwige strijd" (1899) en „Moeder Lea" (1900), waarin hij met bijtende satire den onheilzamen invloed van de politiek op het leven van het volk, vooral op dat van den boerenstand, beschrijft.

Bojers (Boji) is de naam van een Keltisch volk, dat tusschen de Zwitsersche Alpen, het Bodenmeer en den Donau gevestigd was tot aan het Plattenmeer toe. Een gedeelte van hen woonde in Cisalpijnsch Gallië tusschen de Po en de Apennijnen, waar de Umbriërs en Etruskers voor hen de wijk hadden genomen. Hun hoofdstad was Bononia, in het Etruskisch „Felsinä" geheeten. De voornaamste strijd tegen de Romeinen ontstond in het jaar 282 vóór Chr.; zij werden eerst bij Populonia verslagen en later in het jaar 224 vóór Chr. bij Telamon, waarna zij zich onderwierpen. In 218 ondersteunden zij *Hannibal*, verwoestten in het jaar 200 de Romeinsche kolonie Placentia en werden in 193 weer verslagen. In het jaar 191 vóór Chr. moesten zij de helft van hun grondgebied afstaan en in 189 werden zij bij Rome ingelijfd. Gedeeltelijk trokken zij terug over de Alpen in het gebergte van Stiermarken en Bohemen (Boihaemum). Later trokken velen naar elders, wegens de invallen der Daciërs en anderen, bijv. een aantal van 32 000, die met de Helvetiërs naar Gallië drongen en door *Caesar* als dappere grensbewakers in het land der Aeduërs werden geplaatst. Hun stad heette Gorgobina. De laatste Bojers aan den Donau werden in de laatste eeuw vóór Chr. overwonnen door *Boerebistas*, koning der Daciërs. Toen de Markomannen Bohemen binnentrokken, omstreeks het jaar 8 vóór Chr., waren de Bojers daar reeds uitgestorven.

Bojoarii, *Baiovarii*, *Baiwaren*, is de oude naam voor de Beieren, zoo genoemd naar de vroegere woonplaats Boihaemum van dezen Germaanschen stam.

Bojolali is de noordwestelijke afdeeling der Javasche residentie Soerakarta. Sommige gedeelten liggen als enclaves in de residentie Samarang.

Bojolali, een in de Javasche residentie Soerakarta gelegen regentschap, wordt grootendeels ingenomen door de oostelijke uitloopers van den Merapi en de tusschen gelegen valleien. De Kali Pépé, waaraan de hoofdplaats Bojolali gelegen is, doorstroomt het gewest van het W. naar het O. en wordt buiten de grenzen van het regentschap door de Solorivier opgenomen. Op de hier gelegen Europ...
voornamelijk koffie ...
en tabak geteeld.

Bojolali is ...
ge afdeeling ...
van dien naam. ...
en staat als ...
aanwezige fort ...
1878 opgeheven ...
alsmede de ...
Bojolali is door ...
verbonden.

Bojsen, ...
den 22sten Augustus ...
gelse, uit een ...
boren. Hij studeerde ...
en streed in 1864 ...
leger. Van 1866–18...
het hoofd van een ...
de Folkething, ...
was, behoorde hij ...
matigden", sedert ...
eenigde" linkerzijde ...
bintenis voor ...
rechterzijde, ...
trups tengevolge ...
springen van zijn ...

Böjükdere. ...

Bok is de naam ...
geiten, schapen, ...

Bok is een platte...
bruikt wordt om ...
binnenwateren ...
kanaalbodem te ...
mede om turf, ...

Bok is een ...
drie palen, de ...
zware sjorringen ...
der zijn verbonden ...
boveneinde is een ...
tigd, waarmede ...
kunnen worden ...
verplaatst.

Bok noemt men ...
geraamte van een ...
staande uit den ...
achterboom, welke ...
met elkander verbonden ...

Bok is in de ...
een schuin afhellende ...
waarop men de letterkast...
in deze stelling ...
vens de letterkasten ...
gebruikt worden.

Bok is een soort ...
personen werden ...
De zegswijze: „hij ...
teekent: hij zal ...

Bok is in de spreektaal ...
fout of vergissing.

Bok is de naam ...
een geweer legt ...
zagen, enz.

Bok beteekent bij ...
dennen plank, welke ...
ander hout gedekt ...
de pers niet te ...

Bok is de naam van ...

voor het springen en vol-

van den koetsier op het
ger dan het overige deel

s de naam van een sterk
·l, dat zich aan het einde
vindt. Meestal wordt het
steund door een hoop aarde

nterie een toestel ten be-
erwijs, dat naar gelang van
schietbok genoemd wordt.
outen balk, rustend op drie
voor- en den achterkant
ting van een ijzeren stang,
bewogen worden. Aan de
h twee raderen waarmede
n rustend geweer zoowel
al kan verplaatst worden.
bok een toestel, om er zware
verplaatsen.
'lhelmus, een Nederlandsch
ı te Burg op Tessel, den
studeerde aan het semina-
en te Amsterdam, verwierf
in de theologie, werd ach-
nt te Hazerswoude, Oude
n Amsterdam (1868). Met
Eyk redigeerde hij de „Va-
eningen" gedurende de laat-
it tijdschrift.
wig, een Duitsch genreschil-
ürgen bij Bremen, den 4den
ᵻ zich eerst aan den handel,
1868 naar de academie te
wam hij op het atelier van
zich bekend gemaakt door
tukken, die zich door een
heiden. Door de schilderij:
wierf hij in 1873 op de ten-
ıen de medaille. In 1875 trad
derne leven gegrepen genre-
ıus" (Stuttgart, staatsgalerij)
ıij: „Volksbank kurz vor dem
77, te Philadelphia), „Wan-
chten" (1878), „Die letzten
Wahlkampfes" (1880), „Die
schilderijengalerij te Dres-
ag" (1883), „Die Spielbank
4), „Der Dorfbrand" (1886),
fnung" (1879, Berlijnsche na-
Verhaftung" (1881, Provin-
nnover), „Ein Streik in der
889), „Das nordfriesische Be-
r Täufling" (1890) en „Eine
kholm" (1891). Hij heeft ook
·d, o.a. van *Klaus Groth*. In
groote gouden medaille der
elling. In 1892 werd hij gelijk-
ning tot professor naar Karls-
de Kunstacademie beroepen,
zoodanig naar Berlijn terug
·lottenburg, den 14den April

'einrich, een Duitsch staats-
·n October 1850 geboren. Tot
man, wijdde zich vervolgens

aan oeconomische studiën en maakte voor het eerst naam op het gebied der wetenschap door zijn geschiedkundig werk „Die Molukken" (Leipzig, 1888). In dit werk beschreef hij op een uitstekende wijze de verovering en het bestuur van den Oost-Indischen Archipel door de Nederlanders. Sedert 1 Juni 1888 was hij secretaris-generaal van de „Deutsche Kolonialgesellschaft" en maakte er zich verdienstelijk door de behandeling van tal van koloniale vraagstukken, vooral ook aangaande de landverhuizingspolitiek. Wegens ziekte moest hij in 1895 zijn betrekking neerleggen. Hij schreef: „Die deutsche Auswanderung und ein neues Kolonisationsprojekt" (Berlijn, 1889) en „Das Auswanderungswesen in der Schweiz, in Belgien, England und Deutschland" (Berlijn, 1892). Hij overleed den 29sten Juni 1895.

Boker, *George Henry*, een Noord-Amerikaansch dichter, geboren den 6den October 1823 te Philadelphia, studeerde in de rechten, werd in 1871 minister-resident te Konstantinopel, in 1875 gezant te Petersburg en vestigde zich in 1879 als letterkundige te Philadelphia. Hij heeft uitgegeven: „The Lesson of life and other poems" (1847), „Poems of War" (1864) en „Francesca di Rimini". Ook leverde hij een reeks tooneelstukken, zooals: „Calaynos" (1848), „Anna Boleyn" (1850), „Leonor de Guzman". Een verzameling van zijn: „Plays and poems" verscheen in 1856. Hij overleed den 2den Januari 1890 te Philadelphia.

Bokhovensche overlaat noemt men het onbedijkte gedeelte langs den linker Maasoever tusschen Crèvecoeur en Bokhoven; de landen langs dit vak worden 'szomers slechts door kaden beschermd. Hier trachtte het Beersche Maaswater (zie aldaar) dikwijls te vergeefs weder op de Maas te komen. Bij eenigszins hooge Maasstanden werkte de Bokhovensche overlaat naar binnen en vloeide het water over een overlaat in den Aardappeldijk bij Vlijmen zuidwaarts en vervolgens westwaarts naar den Baardwijkschen overlaat. Na de voltooiing der werken ten behoeve der verlegging van de uitmonding der Maas van Woudrichem naar den Amer, zal de Bokhovensche overlaat door verlaging van den Maaswaterstand van zelf ophouden te werken.

Bokkenpruik, een pruik van bokkenhaar, een ruwe, stugharige pruik. Figuurlijk gebruikt beteekent het *ontstemd*, *slecht gemutst*, *uit zijn humeur zijn*.

Bokkesprong beteekent een vreemden, kluchtigen sprong, zooals een bok wel doet. In het algemeen beteekent het een dwaze, lachwekkende manier van handelen en spreken, ook buitensporigheid en uitspatting.

Bokkeveld is de naam van 2 distrikten van de divisie Tulbagh, in het westelijk gedeelte van de Kaapkolonie. De hoofdstad Ceres met (1891) 1596 inwoners is een herstellingsplaats voor longlijders. Men heeft er het *Warme Bokkeveld* met een aangenaam klimaat en een vruchtbaren grond, waar boomgaarden en weiden elkander afwisselen, en het meer noordelijk gelegen *Koude Bokkeveld*, een kille bergstreek, 1200 m. hoog, in het O. begrensd door de Karroobergen in het W. door de Olifantsbergen. Dit gedeelte is zeer geschikt voor veeteelt.

Bokking. Onder deze benaming wordt de haring aangeduid, nadat hij gerookt is. Het rooken van den haring vormt een belangrijk bedrijf hier te lande, dat voornamelijk op de visschersplaatsen langs de Zuiderzee en de kustplaatsen langs de Noordzee wordt uitgeoefend. In den regel vindt deze bereiding plaats in steenen gebouwtjes, in 5 à 10 afdeelingen verdeeld, elk van enkele meters lengte en breedte. De versche haring wordt in den kap van deze afdeelingen, ongeveer 10 rijen hoog opgehangen, met de onderste rij op ongeveer 2 m. boven den vloer; op den vloer wordt een meer of minder vlammend of rookend vuur onderhouden, waardoor de haring na eenigen tijd tot bokking wordt. Om opgehangen te kunnen worden, wordt de haring vooraf „gespeet", d.w.z. op dunne stokjes gestoken, die onder het kieuwdeksel door den bek gaan; in den regel komen op elke speet 20 haringen, ten einde het tellen te vergemakkelijken. Deze speten met haringen worden daarna op onder den kap aanwezige latten gelegd en aan den rook en de hitte van het vuur blootgesteld. Voor het te branden vuur wordt bij voorkeur z.g. „eiken mot" gebruikt, d.i. afval van scheepswerven, en bij gebreke daarvan, zaagsel, turf, enz. Naar gelang van het meer of minder rookend of vlammend maken van het vuur wordt een verschillend produkt verkregen, in *strootjes* of *harde bokking*, *taaie bokking*, *Y-* of *versche bokking* en *Engelsche bokking* onderscheiden. Voor *strootjes* of *harde bokking* wordt de haring, na korten tijd in het zout gestaan te hebben, gedurende 4 à 5 uur boven een meest vlammend vuur gerookt, zoodat het vleesch niet alleen gerookt, maar ook vrij gaar wordt door de hitte. Voor *taaie bokking*, die in het bijzonder voor export naar Duitschland wordt gemaakt, wordt de haring op dezelfde wijze gezouten, maar gedurende een tweemaal langeren duur gerookt, boven een weinig vlammend vuur, zoodat het vleesch meest gerookt en weinig of niet gaar is. Voor *Y- of versche bokking*, die vooral in het voorjaar op de Zuiderzee-plaatsen in groote hoeveelheden wordt gemaakt, en hier te lande, behalve de Engelsche bokking, wel het meest bekend is, wordt de haring ongezouten, na winddroog te zijn gemaakt, slechts korten tijd, gewoonlijk niet langer dan $1^1/_2$ uur, boven een wat minder rookend vuur gehangen dan de taaie bokking; hij is daardoor slechts zeer weinig gerookt en in het geheel niet gaar. *Engelsche bokking* daarentegen wordt weer zeer lang gerookt. Bij voorkeur wordt daartoe de „steurharing" gebruikt, die door onze haringvisschers van de Noordzee, en verder ook wel z.g. sloeharing, die uit Noorwegen wordt aangevoerd; beiden zijn ongekaakt, maar gezouten. De rookerijen op onze Noordzee-kustplaatsen houden zich hoofdzakelijk met de bereiding van dezen bokking onledig; die op de Zuiderzee in minder mate, bij voorkeur alleen 's winters, wanneer er anders geen werk voor de rookerijen is. De haring wordt voor dit doel boven een dergelijk vuur gerookt als de taaie bokking, zoodat zij niet gaar, maar wel gerookt wordt, en gedurende een veel langeren tijd, nl. niet korter dan een zestal dagen, afwisselend een of twee dagen boven een vuur en een dag zonder vuur.

Boks, *Marinus*, Hollandsch landschapschilder, geboren in 1849, overleden in 1885. Leerling van *Mauve*. Hij schilder…
zeer fraai en …
anderen ook …
die vaak, daar …
en niet in staat …
die soms …
niet talrijk. Hier …
Stedelijk Museum …

Boksbaard …
een planten…
steldbloemigen …
door een …
10 samengegroeide …
vruchtbodem, …
een gevederde …
den …
haarde aan den …
bloemen, en den …
rifolium *L.* …
haarden stengel …

Boksbeugel …
punten voorzien …
door de vingers …
boksers is hij …
wapenen, en …
ijzer aangeduid …
beugel tot de …

Boksem is …
gemeente …
de Hervormden …
lagen hier de …
ma, benevens …
1586 werd bij …
jaarden en de …
van Nassau.

Boksen is …
Engeland, de …
een tak van sport …
midden der 18e eeuw …
land een kunst …
aanhangers …
„scholen", „professors" …
grootere plaatsen …
zoogenaamde „Sparring-…
loons", waar deze …
waarmee doorgaans …
voor de openbare …
De kunst bestaat …
met de vuist …
af tot de heupen …
de linker) dient …
de andere tot …
tegen die der tegen…
regels voorgeschreven …
van slaan, het …
treft, maar ook …
hun gewicht, …
soms een beroep …
op, waarbij …
toeschouwers …
van wedstrijden …
waaraan somtijds …
den deelnemers …
in een bepaalden …
toe te brengen, …
doel den tegenstander …
deze gedurende een …
zich te bewegen. …

r zoowel in Engeland, als
n verboden en strafbaar
aat er thans ook geen
land" meer, zooals die-
al zijn tegenstanders over-
artij bestaat doorgaans uit
n kan uren duren.
lgens welke er gevochten
gesteld door *Jack Brough-*
geland van 1734—1750 en
an deze sport. Een voor-
nes Figg, Engelands eerste
einde der 18de en begin der
nden tijd van het boksen.
chter nog ruw toe en ont-
stelen. Sedert 1863 werd
ndschoenen en alle ruwheid
. In 1884 werd de *Amateur*
sticht, die jaarlijks om een
ngestelden beker laat vech-
naar hem als *Queensberry*
ls voor deze matches opge-
ofdzaak. Er worden punten
ij aanval en bij verdediging.
net de oude school ligt in
en den korteren duur der
ot of slag, bij het boksen
eerste vereischte, dat van
t lichaam wordt partij ge-
en gewonen slag alleen de
arm werkt.
ze sport zoo goed als onbe-
gaans verkeerd beoordeeld,
nil wordt gemaakt tusschen
teurs en professionals. De
ge sommen, waarbij de vech-
efden door een „knock-out-
der weerloos te maken en
loederig toeging, hebben niets
boksen als *sport*. In ons
ook slechts door hoogstens
rsonen beoefend, meest al-
Henry J. J. Plaké, die zich
d vestigde. Bij deze sport
ndigheid, overleg bij het be-
fstand en de snelheid, per-
lhardingsvermogen onmisbare

een verouderde, gewestelijke
Graafschap Zutfen verstaat
bier, waarop bij een trouw-
worden onthaald, die ter eere
met hunne buksen geschoten
vel de maaltijd aldus genoemd,
eid van een huwelijk gegeven

naam der leden van een ge-
in China, in 1890 opgericht,
n vaderlandsche belangen te
tschap breidde zich sterk uit
a en veroorzaakte in 1900 een
egen de vreemdelingen en be-
Christenen gericht, waarvan
len, zoodat de Groote Mogend-
ntschapsgebouwen te Peking
dreigd, zich verplicht zagen
reden. Zie verder *China*.
Boksbeugel.

Boksmeer is de naam van een voormalige vrije heerlijkheid aan de Maas, welke begrensd was door de heerlijkheden Kuik en Gemert, alsmede door het hertogdom Gelder. Zij omvatte behalve de tegenwoordige gemeente Boksmeer ook de noordwestelijke helft der gemeente Oploo. Aanvankelijk behoorde Boksmeer, toen Meer of Meren geheeten, tot de heerlijkheid Kuik; later kreeg het een eigen heer, die uit het geslacht *Buc* of *Bok* gesproten, zijn naam aan dien van Meer verbond. *Pieter van Culemborg* moest de heerlijkheid in 1365 als een leen aan hertog *Wenceslaus* van Brabant opdragen. In 1473 ging Boksmeer over op het Huis *Viertein*, in 1479 op dat van *Egmond* en daarna op dat van *Bergh*. *Franciscus Wilhelm* van Hohenzollern-Sigmaringen aanvaardde de heerlijkheid in 1713. In 1794 door de Franschen in bezit genomen, werd de heerlijkheid 3 jaren later bij Frankrijk ingelijfd en in 1798 bij het departement van-de-Roer gevoegd. In 1800 kwam Boksmeer bij de Bataafsche republiek en werd in 1805 bij het departement Brabant ingelijfd.

Boksmeer is een gemeente in Noord-Brabant, welke begrensd wordt door Beugen, Oploo, Sambeek en Bergen. Zij beslaat een oppervlakte van 1175 H.A. en telt 2498 inwoners (1905). De bodem bestaat grootendeels uit zanddiluvium; alleen in het O., langs de Maas, treffen wij een strook rivierklei aan. In het O. en midden is de gemeente goed ontgonnen, doch in het W. liggen moerassige heidevelden en uitgestrekte bosschen. De voornaamste landbouwprodukten zijn rogge en aardappels, verder gerst, haver, boekweit, tarwe, erwten, enz. De gemeente omvat het dorp Boksmeer en een paar buurten.

Het dorp Boksmeer is zeer uiteengebouwd, alleen in het midden staan de huizen meer aaneengesloten. De paters Karmelieten, de zusters Karmelietessen en de Liefdezusters hebben er kloosters; tevens bezit het dorp een gesticht van de Zusters van Liefde. De industrie houdt zich voornamelijk bezig met het brouwen van bier en het vervaardigen van kerksieraden. De belangrijkste gebouwen van dit, aan den spoorweg van Nijmegen naar Venloo gelegen dorp, zijn de St. Petrus- en Pauluskerk met de marmeren graftombe van graaf *Oswald van den Bergh*, het stadhuis, het Karmelietenklooster met een gymnasium, het nonnenklooster Elzendaal, het kasteel en de Hervormde kerk. Verder zijn er nog twee Roomsch-Katholieke kapellen.

Het kasteel was in de 16de eeuw een vesting, welke in 1580 te vergeefs door de Spanjaarden belegerd werd; in 1784 werd het herbouwd, doch in het begin der vorige eeuw grootendeels gesloopt. In 1522 had de plaats veel door de Spanjaarden, in 1635 door de Kroaten en in 1653 door de Franschen te lijden.

Bokstel een Noord-Brabantsche gemeente, wordt begrensd door Vucht, St. Michelsgestel, St. Oedenrode, Liempde, Oorschot, Haren en Helvoort. Zij beslaat een oppervlakte van 4992 H.A. en telt (1905) 7203 inwoners. De bodem bestaat uit zanddiluvium en langs de boorden van Dommel en Aa uit beekklei. Landbouw is het hoofdmiddel van bestaan. De gemeente omvat het gelijknamige vlek, benevens eenige buurten en gehuchten.

Tot 1439 was Bokstel een vrije baronie des Rijks; toen werd de heerlijkheid opgedragen aan *Filips den Goede*, hertog van Brabant. Door huwelijk kwam zij aan het Huis van *Ranst*, daarna aan dat van *Hoorne* en vervolgens aan dat van *Salm*.

Het dorp Bokstel, een kruispunt der spoorwegen naar 's Hertogenbosch, Breda en Goch, is langs de Dommel gebouwd; er wonen veel damastwevers. Tot de voornaamste gebouwen behooren de St. Petruskerk en de Hervormde kerk. Het kasteel van Stapele of Bokstel is voor eenige jaren hernieuwd. In 1388 en 1543 werd Bokstel door de Gelderschen, in 1583 door de Staatsche troepen, in 1603 door de Spanjaarden en in 1672 door de Franschen geplunderd.

Boktorren (Cerambycidae) of *Langsprieten* (Longicornia) vormen een familie uit de orde der *Schildvleugelige insekten* (Coleoptera). Hun kop is niet tot een snuit verlengd; hun sprieten zijn zoo lang als het lichaam of nog langer, hun oogen niervormig of uitgehold en hun pooten lang; de schouders hunner dekschilden zijn rechthoekig omgebogen en hun achterlijf is lang en gewelfd. In den toestand van larve of masker leven zij in verschillende deelen van planten, voornamelijk in het hout. Die maskers hebben zeer korte of in het geheel geen pooten, zijn wit of geel van kleur en hebben bruine kaken en een dikken gladden hals. Hun wormvormig lichaam is in ringen verdeeld. Als poppen verkeeren zij in de planten, waarop men de larven aantreft. Ook in ons land komen vele soorten van boktorren voor, van welke het rozenbokje en de groote populierboktor het meest bekend zijn.

Bol is in de wiskunde de naam van het lichaam, dat begrensd wordt door een gebogen oppervlak, waarvan alle punten even ver van het middelpunt des lichaams verwijderd liggen. Zie verder *Omwentelingslichamen*.

Bol is de naam van een onderaardschen stengel, die bij sommige planten— bepaaldelijk bij de bolgewassen — gevonden wordt. Voorheen werd hij tot de wortels gerekend, maar het is gebleken, dat hij als een zeer verkort, door vleezige bladscheeden omgeven stengelgedeelte moet worden beschouwd. Wanneer men een bol verticaal doorsnijdt, kan men zijn bestanddeelen duidelijk opmerken. Het onderste gedeelte is breed, dik en vast en eenigszins driehoekig en draagt den naam van *schijf*. Hierop zijn de vleezige bladscheeden ingeplant, welke de gedaante hebben van rokken of schubben. In de oksels van deze vindt men jonge bolletjes, *klisters* genaamd. Aan de benedenzijde der schijf ziet men de bijwortels. Omvatten de verdikte bladscheeden den geheelen bol, dan heet deze *gerokt*; zijn de bladscheeden kleiner, zoodat zij naast elkander staan, dan heet de bol *geschubd*; het eerste geval ontwaart men bij de ui, het tweede bij de witte lelie. Naar hun duur worden de bollen in *één-*, *twee-* en *meerjarige* onderscheiden. Nagenoeg alle bolgewassen behooren tot de afdeeling der éénzaadlobbige planten. Somtijds ontwikkelen zich bij hen bolletjes in de oksels der bladeren. De bol heeft een groote overeenkomst met den knop en wordt dientengevolge in vele leerboeken onder de knoppen behandeld.

Bol, *Hans*, Vlaamsch schilder en etser, geboren te Me[illegible] overleden te Am[illegible] 1593. Na een [illegible] in 1560 lid va[illegible] welke stad hij [illegible] toen te Antwerp[illegible] het schilderen va[illegible] dien tak van kun[illegible] miniatuurachtige [illegible] vluchtte hij weger[illegible] Zoom, vanwaar hij [illegible] Amsterdam vertro[illegible] Zijn miniaturen [illegible] landschappen met [illegible] van uitvoering [illegible] verscheiden muse[illegible] zes etsen van *Han*[illegible]

Bol, *Ferdinand* [illegible] ser van historie[illegible] te Dordrecht in [illegible] dam den 24sten Ju[illegible] van Dordrecht naar [illegible] *brandt* in de le[illegible] vooral in zijn [illegible] gelukkig na te [illegible] hoogte bereikte. [illegible] 1650, werd zijn [illegible] zoowel in de kleur[illegible] portretten waren [illegible] menigte regenten[illegible] en allegorieën [illegible] lande bevinden [illegible] lijke plaats van [illegible] leis te Amsterdam [illegible] historiestukken [illegible] vindt men op het [illegible] rie van zijn hand [illegible] museum te Amster[illegible] regentenstukken va[illegible] treft o.a. in de [illegible] Gouda en Utrecht [illegible] venhage, in de [illegible] buitenland, o.a. te [illegible] Kopenhagen. [illegible] twintig etsen van *F*[illegible] worden vaak me[illegible]

Bola of *bolas* [illegible] vooral in Zuid-Ame[illegible] twee of drie lange [illegible] aan de beide uiteind[illegible] afb.). De bola [illegible] het dier, dat me[illegible]

Bolaäng Monge[illegible] *gondo*.

Bolaäng-Mong[illegible] van het rijkje [illegible] landsch Oost-I[illegible] door een zeer [illegible] sproken wordt [illegible] gondousche [illegible] den worden al[illegible] Bolaäng-Mong[illegible] Alfoeren van [illegible] den verschillen[illegible]

Bolama of [illegible] tugeesche West-[illegible] op een eveneens [illegible] woners), aan de[illegible]

Bola.

is de zetel van den gouverneur en bezit een klein fort.

Bolang-Banka of *Bolang Oeki* is een rijkje op het noordelijk schiereiland van het Nederlandsch Oost-Indische eiland Celebes. Het ligt ten O. van Bolaäng-Mongondou, tusschen de Minahasa en de assistent-residentie Gorontalo en behoort tot de residentie Menado. De bevolking wordt bestuurd door een radja en geschat op 300 zielen.

Bolangen, *Konrad von.* Zie *Bischoff, Joseph Eduard Konrad.*

Bolang-itam is een op het Nederlandsch Oost-Indische eiland Celebes gelegen rijkje, strekt zich op het N. schiereiland uit tusschen de Minahasa en Gorontalo en behoort tot de residentie Menado. De ongeveer 3000 bewoners staan onder een radja; zij werken in de goudmijnen en verbouwen rijst.

Bolang-Mongondo of *Bolaäng-Mongondou* is een rijkje, dat zich over de geheele breedte van het N. schiereiland van het Nederlandsch Oost-Indische eiland Celebes uitstrekt (zie de kaart van Celebes). Het behoort tot de residentie Menado, grenst ten N. en N.O. aan de Minahasa, ten W. aan Bolang-Oeki en wordt in het N. door de Soeloe-zee, in het Z. door de Moluksche zee bespoeld.

Langs de kusten ligt een smalle strook alluviale grond, welke spoedig overgaat in een glooiend terrein, dat verder binnenwaarts een hoogvlakte vormt, welke door hooge bergen omgeven is. Hier woont het grootste gedeelte der bevolking over vele negorijen verspreid. Tal van beekjes en slecht bevaarbare riviertjes stroomen naar alle richtingen; tot de grootste behooren de Lombagin en de Poïgar, welke beide in de Soeloe-zee uitmonden, doch ook slechts gedeeltelijk en niet eens altijd voor kleine prauwen bevaarbaar zijn. Op de hoogvlakte liggen eenige meren; de voornaamste zijn die van Danau, Pononotakau en Iloloi. Alleen hier worden begaanbare wegen aangetroffen.

De langs de Z. en Z.O. kust zich uitstrekkende afdeeling Kotaboena is belangrijk wegens de goudmijnen; het erts wordt gedolven uit diepe kuilen en later gezuiverd. Chineezen, Boegineezen en Gorontaleezen komen hier op inlandsche vaartuigen handel drijven.

De bevolking van Bolang-Mongondo wordt geschat op 10000 gezinnen; een groot gedeelte heeft den Islam aangenomen, vele Alfoeren daarentegen zijn nog heidenen. In menig opzicht komen de zeden en gewoonten, o. a. het houden van forso's of offerfeesten, het raadplegen van walian's of priesters en priesteressen, enz. overeen met die, welke vroeger in de Minahasa gebruikelijk waren; de taal is echter geheel verschillend. De krachtige en gespierde bewoners der hoogvlakte met hun regelmatige trekken en niet te donkere huidskleur, hebben veel overeenkomst met de bergbevolking der Minahasa. Scherper dan daar is de afscheiding tusschen den adel (bangsa) en het volk (nonob).

De bevolking teelt rijst, maïs, cacao, koffie, katoen en vooral tabak; verder houdt zij zich bezig met het inzamelen van was en vogelnestjes, de goudgraverij, het draaien van touw, het vlechten van matten, het knoopen van vischnetten en het

smeden van ijzer. Ook levert het land goede houtsoorten en paarden.

Aan het hoofd van het rijkje staat een vorst met den titel van radja of datoe, die door de hoofden gekozen en door den resident van Menado namens het Nederlandsch-Indische gouvernement in zijn waardigheid bevestigd wordt. Hij resideert te Kotabangon, een plaatsje ongeveer in het midden van het land gelegen, waar tevens de adel verblijf houdt. De radja wordt in het bestuur bijgestaan door een rijksraad van drie leden, wier benoeming eveneens van gouvernementswege bekrachtigd moet worden. Aan den vorst is het zelfbestuur van zijn rijk overgelaten; alleen zware misdadigers staan terecht voor den landraad te Menado. In den vorm van een hoofdelijke belasting betaalt hij een zekere schatting aan het Nederlandsch-Indische gouvernement. Voor de vestiging der Nederlanders in Menado voerden de bewoners van Bolang-Mongondo herhaaldelijk oorlog tegen die van de Minahasa en hadden deze gedeeltelijk onderworpen.

Bolango is een rivier in de afdeeling Gorontalo van het Nederlandsch Oost-Indische eiland Celebes. Zij onspringt onder den naam van Mongiïlo op het ongeveer 1335 m. hooge Tilongabila gebergte, stroomt naar het Z.W. en neemt na de vereeniging met de Pilongalapa den naam van Bolango of Tapa aan. De rivier neemt vervolgens een Z. richting aan en is gemiddeld 40 m. breed. Door een kanaal ontvangt zij het water van het meer van Limbotto en ontlast zich, na haar vereeniging met de Bone, bij de hoofdplaats Gorontalo, in zee. Zij is, hoewel op vele plaatsen ondiep, voor inlandsche prauwen bevaarbaar.

Bolano is een Boegineesche enclave in het rijkje Moöeton op het N. schiereiland van Celebes, met ongeveer 1000 bewoners. Het ligt aan twee meertjes, waarvan het een zoet, het andere zout water bevat. Bolano wordt bestuurd door een vorstin, die talrijke rijksgrooten naast zich heeft.

Bolar-Dagh of „Wolkenberg" was vroeger de naam van de oostelijke bergketen van het hoogland van Pamir. *Humboldt* noemde het de Meridiaan-keten, die den Himalaya, Kuen-Lun, Tien-Sjan en Karakoroem met elkander verbindt. Later werd er aan getwijfeld of er wel een echte bergketen bestond, o. a. nog in het jaar 1876 door den geoloog *Muschketof*. Volgens *Iwanof*, *Stoliczka* en *Poetjata* schijnt echter toch inderdaad aan den oostrand van het hoogland van Pamir zulk een, van het N.W. naar het Z.O. loopende bergketen, te liggen, die dan overeenkomt met wat men vroeger Bolar-Dagh genoemd heeft. Men noemt ze nu naar de Kisil-Jart (Roode Pas) de Kisil-Jart-keten. De Chineezen noemen haar Tsung-ling, de Turksche benaming is Beloeth-Dagh (eikengebergte). De hoogste top van de keten is de Tagharma (Moes-tag-ata) met een hoogte van 7864 m. Het gebergte bestaat uit graniet, gneis en kristallijne leigesteenten. De waterscheiding bevindt zich ten westen van den bergkam in de Kisil-Jart-steppe.

Bolbec is een stad in het Fransche departement Seine-Inférieure in het arrondissement Hâvre. Zij is schilderachtig gelegen aan de rivier Bolbec, aan het vereenigingspunt van 4 dalen en aan de

spoorlijnen Parijs—
bonne. De plaats
vooral door katoen
voorzien. Ook
katoenen en
paarden.

Bolchow is
chow in het Europ
Orel, ter plaatse
in de Noegra.
gymnasium en
met een jaarlijks
Het telde in 1897
del in koren,
met de Okabat

Bolderik (Agr
een plantengeslacht
laceeën. Bloemen
kelk lederachtig
dige bloemkroon
draden, een
ginsel met
schen het koren.
meene bolderik
zijn vergiftig,
deze niet met

Bolderwagen
gen op stel,
zoogenaamd
Een spoorweg-
dering draagt

Boldini, *Giov*
werd in 1845 te F
een schilder van
voorbeeld van zijn
zen der roman
er toe gebracht
In Florence ontwik
door eigen studie
Londen, waar hij
de voorname
Parijs. Behalve
restukken uit het
straten en pleinen
rieurs in olieverf
niek, zoowel als
grillen der mode
hem minder te
motief, dan
naliteit verbazend
hij het karakter
een karikatuur.

Boldriehoek
Driehoek.

Boldriehoeksmeting
hoeksmeting. Zie

Boléro is de naam
met ballet, die
bedrijven in wordigen
men ook wel bolero
liefkoosde bolero
aragonesa, de M
de Jerez, e.a.
danseres of door
sers en danseressen
lusisch kostuum.
hartstochtelijk
tempo. De dansers

elodieën zijn vaak ontleend
e eigenlijke volksdansen,
staan is, worden begeleid
nsers en der toeschouwers.
coorlijk, en men gebruikt
of de guitaar.
Slavische naam, afkomstig
slaw en wordt op verschil-
zoodat men hem ook aan-
nuslav, *Boleslaus* en *Bolko*.
oor hertogen en koningen
en Silezië, o.a. door:
r van Bohemen. Hij werd
09 en was een broeder van
ius, den eersten koning van
aandringen van den hei-
leven bracht. Later begun-
Christendom en beproefde
l te breken. Hij werd door
allen, moest zich overgeven,
ar moest afstand doen van
gheid. In den strijd tegen
j op de hand van Duitsch-
rijk uit met Moravië, West-
van Silezië. Hij overleed in

—999), de zoon en opvolger
werd ondanks herhaald verzet
ik II van Beieren tegen kei-
gen de opperheerschappij van
nnen. Onder zijn regeering
rganisatie van Bohemen vol-
ng van het bisdom Praag in
aatsten tegenstand van den
le vernietiging van het mach-
awnike, dat hij na de vero-
cht Libitz in 995 geheel liet

genaamd *de Roode* (999-1002),
r van *Boleslaw II*, moest de
or zijn grootvader veroverd
afstaan en maakte zich door
het volk zóó gehaat, dat hij in
land moest ontvluchten. Hij
et volgende jaar, ondersteund
aw Chrobry van Polen, naar
rad onverzoenlijk tegen den
en het geslacht *Wreschowece*,
Chrobry gevangen genomen,
eroofd en in Polen gevangen
het jaar 1037 overleed.
enaamd *Chrobry* of *de Stoute*,
Deze, een zoon van *Mieczys-*
dood zijns vaders (992) het
broeders deelen, maar slaagde
te verdrijven, vereenigde alle
an het noordwesten onder zijn
veroverde Danzig en Pomme-
zië en Moravië, dwong Kiew
en voegde tevens Rood-Rusland
e. Van keizer *Otto III* kreeg
recht der Poolsche bisschoppen
t over de Slaven rechts van de
d van *Otto III* viel *Boleslaw*
en slechts met moeite gelukte
ochten, in de jaren 1005, 1012
zer *Hendrik II* zijn aanvallen af
moest echter bij den vrede van
Bautzen in het jaar 1018 de Lausitz aan *Boleslaw* in leen afstaan. Hij droeg door de stichting der bisdommen Kolberg, Krakau en Breslau veel bij tot de verbreiding van het Christendom. Na zichzelf de koningskroon te hebben opgezet in het jaar 1024, stierf hij in het volgende jaar.

Boleslaw II, bijgenaamd *Smialy*, d. i. de dappere, was een zoon van *Casimir I*. Hij beklom den Poolschen troon in 1058, voerde een voorspoedigen oorlog tegen Pruisen en Pommeren, beoorloogde de Russen en heroverde in 1075 Kiew. In het jaar 1076 zette hij zich bij gelegenheid van het Kerstfeest zelf de kroon op, trachtte de macht van adel en geestelijkheid te beperken en maakte zich door wreedheid gehaat. Vruchteloos verzette zich hiertegen de bisschop van Krakau; hij werd door *Boleslaw* voor het altaar vermoord (1079). Deze werd in den ban gedaan, moest het land verlaten en stierf waarschijnlijk in een klooster in Karinthië.

Boleslaw III (1102—1139), met den bijnaam *Krzywousty* (*Scheefmond*), een zoon van *Wladislaw I, Hermann*. Hij streed op jeugdigen leeftijd reeds dapper tegen Pommeren en Rusland, overwon zijn in opstand gekomen halfbroeder *Zbignjef* en beroofde hem van het gezicht. Hij ondersteunde bisschop *Otto van Bamberg* in het jaar 1124, en het gelukte hem de heidensche bewoners van Pommeren tot het Christendom te bekeeren. In een oorlog tegen keizer *Hendrik V* behield hij de overhand, doch hij onderwierp zich aan dezen en legde in 1135 te Merseburg aan keizer *Lotharius* den eed af als leenman van Pommeren en Rügen. Na het Poolsche rijk onder zijn vier zonen verdeeld te hebben, stierf hij den 28sten October van het jaar 1130.

Boleslaw IV Kedzierzawy, d. w. z. *de krulkop* (1146—1173), de zoon van *Boleslaw III*, kreeg weliswaar bij de verdeeling slechts Masowië en Koejawië, maar hij verdreef zijn oudsten broeder *Wladislaw II* en maakte zich meester van de opperheerschappij, hoewel hij toch de macht van den keizer *Frederik I* moest erkennen. Aan dezen gelukte het echter niet *Wladislaw* weer op den troon te plaatsen. *Boleslaw IV* stierf in het jaar 1173.

Boleslaw V Wstydliwy, d. i. *de kuische*, werd geboren in 1226. Hij was een zoon van *Leszek den Witte* en stond tot het jaar 1242 onder voogdij van *Hendrik den Gebaarde*. Hij sloeg weliswaar de aanvallen van *Koenraad van Massovië* af, maar moest in het jaar 1259 voor de Tataren naar Hongarije vluchten. Na zijn terugkeer versloeg hij in het jaar 1266 de Russen, die een inval hadden gedaan in zijn land. De laatste jaren van zijn regeering werden verontrust door den oorlog tegen *Wladislaw van Oppeln*, den strijd met den adel en de geestelijkheid en door een nieuwen inval van de Tataren. Onder zijn regeering maakte Silezië zich los van Polen.

Boleslaw I, de Lange, hertog van Silezië, de oudste zoon van koning *Wladeslaw II* van Polen, kreeg na diens dood in het jaar 1163 van zijn oom, koning *Boleslaw IV*, Midden-Silezië met Breslau als Poolsch leengoed en is de stamvader van de hertogen uit het huis van *Piast* in Beneden-Silezië. Hij trachtte de Duitsche beschaving door de vestiging van kolonisten in Beneden-

Silezië te bevorderen en stierf in het jaar 1201.

Boleslaw II, de zoon van hertog *Hendrik II* van Beneden-Silezië, kreeg in het jaar 1248 bij de verdeeling met zijn broeders Midden-Silezië, benevens Breslau, verruilde dit echter tegen Beneden-Silezië met Liegnitz van zijn broeder *Hendrik* en is de stichter van de oudere lijn *Liegnitz*. Hij stierf in 1278.

Boleslaw III, hertog van Liegnitz-Brieg, een kleinzoon von *Boleslaw II*, werd in het jaar 1291 geboren, volgde in 1296 zijn vader *Hendrik V* in Brieg en in 1331 zijn broeder *Wladislaw* in Lignietz op. Hij is de stamvader van de lijn *Brieg*. In het jaar 1342 stond hij het hertogdom Liegnitz aan zijn beide zonen af en stelde zich tevreden met Brieg. Hij stierf den 21sten April van het jaar 1352.

Boletus. Zie *Zwammen*.

Boleyn, *Anna*. Zie *Anna*.

Bolgary is de naam van een dorp in het Russische gouvernement Kazan, gelegen aan den linkeroever der Wolga tusschen Spaszk en Tetjoesji. Het telt omstreeks 150 huizen en een steenen kerk, het overblijfsel van een voormalig klooster, waarnaar het dorp nog heden ook den naam Oespenskoje Selb draagt. Het dorp is merkwaardig, omdat het zich bevindt binnen de wallen van de voormalige hoofdplaats der Bulgaren, *Bolgar* genaamd, waarvan nog torens (o.a. de zoogenaamde toren Misgir), pijlers, muren en andere overblijfselen van gebouwen aanwezig zijn. Ook ziet men er vele grafsteenen met Tataarsche, Arabische en Armenische opschriften, terwijl er oude wapens, sieraden, gereedschappen, munten, beelden van heiligen, enz. werden opgedolven. Reeds op last van *Peter den Groote* werd een gedeelte der opschriften afgeschreven en naar een vertaling daarvan gezocht. De Arabische zijn van de jaren 619 tot 742 der Hedsjra, onder de Armenische is één van 557 en twee van 984 en 986 na Chr. De hier gevonden koperen en zilveren munten zijn gedeeltijk fraai gestempeld en dragen zoowel Arabisch, als Koefisch schrift. De puinhoopen zijn door onderscheiden Europeesche geleerden, zooals *Pallas*, *Erdmann*, *von Humboldt*, *Ehrenberg* en *Rose*, *Erman*, e. a. bezocht en beschreven. De stad verloor hare beteekenis na de verwoesting door *Tamerlan* in de 14de eeuw en verdwijnt na den ondergang van de „Gouden Horde" geheel uit de geschiedenis. Vele voorwerpen, die men er gevonden heeft, worden te Kazan, Moskou en St. Petersburg bewaard.

Bolhuis, *Lambertus van*, een Nederlandsch taalkundige, werd geboren te Groningen, den 20sten November 1741, studeerde 9 jaren in zijn geboorteplaats en legde zich toe op verschillende wetenschappen. Hij was predikant op onderscheiden plaatsen, het laatst in de stad Groningen, verkreeg in 1823 het emeritaat en overleed den 26sten Augustus 1826. Behalve leerredenen heeft hij een „Beknopte aanleiding tot de kennis der spelling, spraakdeelen van de Nederlandsche taal, enz." (1778) uitgegeven, en zijn „Beknopte Nederlandsche spraakkunst" is in 1793 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met goud bekroond. *Bolhuis* was lid van de Leidsche Maatschappij van Nederlandsche letterkunde en correspondeerend lid van de Tweede klasse van het

Koninklijk [illegible] schappen. [illegible] hoorde hij [illegible] lager onderwijs.

Bolhuis, [illegible] Baambrugge, [illegible] zocht eerst [illegible] de hoogeschool [illegible] zijn promotie [illegible] tot praeceptor [illegible] sche beoefening [illegible] land zijn wij [illegible] derland [illegible] tot hoogleeraar [illegible] terkunde aan [illegible] Ook hier [illegible] uit de uitgave [illegible] schriften, en [illegible] nootschappen [illegible] eerelid. Hij [illegible] een tweegerecht [illegible]

Boli is een [illegible] in het Turksche [illegible] westelijk deel [illegible] in een door [illegible] talrijke dorpen [illegible] de zee gelegen [illegible] en baden, [illegible] een aanzienlijk [illegible] grootendeels Turken [illegible] ter ook Grieken [illegible]

Boli heette [illegible] dat in het gebied [illegible] eerste eeuw na Chr. [illegible] diopolis. Het [illegible] *nous*, werd door [illegible] stad verheven [illegible] Honorias, en [illegible] de zetel van een [illegible] jaar 1324 door de [illegible]

Boliac, *Cesar* [illegible] staatsman, werd [illegible] 1813. Zijn [illegible] gericht waren [illegible] bezorgde hem [illegible] in 1838 en 1840 [illegible] van 1848, werd [illegible] mité, burgemeester [illegible] vier secretarissen [illegible] Daarna was hij [illegible] het leger van *Frankrijk* [illegible] indiende tegen de [illegible] Reglement". Hij [illegible] ontsnapte naar [illegible] Parijs. Hij heeft [illegible] nale liederen. Zij [illegible] echter de staatkundige [illegible] geschreven, o.a. [illegible] en „Onderwerpen [illegible] zich steeds benevens [illegible] studiën.

Bolin, *Wilhelm* [illegible] 2den Augustus 18[illegible] werd in 1870 hoogleeraar [illegible] singfors en in 18[illegible] daar. Tijdens zijn [illegible] trad hij in nadere [illegible] *bach* en werd een [illegible]

sch geschreven hoofdwer-
Helsingfors, 1864) en „Het
en de staatkundige leer-
e sedert de 16de eeuw" (2
hreef ook een blijspel „Het
(1882). In het Duitsch
udwig Feuerbachs Brief-
(Helsingfors, 1877), een
's „Verschollen" (Leipzig,
ach, sein Wirken und seine
rt, 1891) en „Spinoza, ein
ld" (Berlijn, 1894).
nry St. John, later lord,
an en schrijver, werd den
Battersea in Surrey gebo-
neling van een oud adellijk
e eerst te Oxford en maak-
et buitenland tot het jaar
hem een plaats bezorgde in
lat oogenblik af was hij in
pen. Zijn schitterende wel-
iste blik en zijn schrander
m grooten roem in het Par-
dig de leider werd van de
. Zijn bekwaamheden wer-
door groote zedeloosheid en
d nochtans aanvankelijk de
ek van het Tory-Kabinet on-
lat hij in het jaar 1704 secre-
epartement van Oorlog. Na
ministerie nam hij zijn ontslag
eetal jaren aan de beoefening
rwijl hij de betrekking met het
en. Toen in het jaar 1710 de
het bewind kwam, werd hij be-
lle van Buitenlandsche Zaken
rley. Met alle kracht streefde
de te maken aan den Spaan-
og en bracht dan ook den 11den
e van Utrecht tot stand, voor
beloond werd door zijn ver-
lingbroke. Toen zich een aan-
an gevoelens openbaarde tus-
atbewaarder Harley en hem,
e in 1714 door koningin Anna
iens plaats benoemd. Het over-
de vorstin bezorgde aan de
l, zoodat Bolingbroke moest af-
der verdenking, dat hij heime-
der Stuarts bevorderde, zoo-
d van hoogverraad, zich naar
aar ook de Pretendent zich be-
werd in zijn dienst secretaris
et gelukte hem niet, hier vol-
krijgen. Hij viel er eveneens in
tte toen in Engeland terug te
van de Whigs in het jaar 1723
toe, ontving zijn verbeurdver-
terug, maar bleef uitgesloten
ap van het Parlement. Een tijd
rop stil op zijn landgoed Dawn-
pelijk verkeer met geleerde per-
edig mengde hij zich weer in
eef vlugschriften tegen Walpole.
ij verblijf in Frankrijk en ging
e Battersea wonen, waar hij den
751 overleed. Hij heeft zijn poli-
gepubliceerd in het tijdschrift: „The Craftsman". Voorts schreef hij tegen zijn vijanden de meesterlijke „Dissertation on parties" en in het jaar 1738 zijn „Idea of a patriot king". Verder heeft hij een „Chronologie der boeken van Mozes" geschreven en „Onderzoekingen over den oorsprong der Nieuw-Testamentische Geschriften". Sceptisch en polemisch is hij vooral in zijn „Letters on the study of history". Wegens zijn aanvallen op het Christendom werden zijn geschriften door de Groote Jury van Westminster veroordeeld. Belangrijk voor de geschiedenis van dien tijd zijn de „Letters and Correspondence" (4 dln., Londen, 1798). Het is te betreuren, dat door de vroegere geheimhouding der debatten geen van zijn redevoeringen tot ons is gekomen. *Scribe* heeft *Bolingbroke* tot held genomen voor zijn blijspel „Het glas water". Zijn verzamelde werken zijn door *Mallet* uitgegeven in 5 dln., Londen, 1753—1754; nieuwe druk in 8 dln., 1808—1809.

Bolintineanoe, *Demeter*, een Roemeensch dichter en schrijver, werd geboren in het jaar 1826 te Bolintina in Walachije, studeerde te Boekarest en wijdde daarna zijn krachten aan den dienst van den Staat. Eenige door hem uitgegeven gedichten deden hem zijn betrekking verliezen, maar bezorgden hem daarentegen de gunst van de Bojaren. Door die begunstiging werd hij in de gelegenheid gesteld een geruimen tijd te Parijs door te brengen. Toen in 1848 de opstand in Walachije uitbarstte, keerde hij terug en stichtte er het democratisch dagblad: „Poporul suveran", maar werd weldra, toen vorst *Stirbey* het gezag in handen kreeg, vogelvrij verklaard, zoodat hij zich opnieuw naar Parijs begaf, later naar Turkije en ook naar Klein-Azië. Na de troonbestijging van vorst *Coesa* werd *Bolintineanoe* belast met de portefeuille van Eeredienst en Onderwijs. Hij legde haar echter na 3 maanden neder, werd tot staatsraad benoemd voor zijn leven en overleed, krankzinnig geworden, in een armhuis te Boekarest, den 1sten September 1872.

Bolintineanoe heeft onderscheiden dichtbundels uitgegeven. Zijn aan de vaderlandsche geschiedenis ontleende balladen „Cântecesi plângeri" (2 dln., Boekarest, 1877) en de roman „Elena" maakten grooten opgang. Ook gaf hij onder den titel „Brises d'Orient" een bundel Fransche vertalingen zijner verzen in het licht.

Bolita (*Euphractus Apar*) is de naam van een nog weinig bekend dier, behoorende tot de Gordeldieren. Door de Spanjaarden werd het aldus genoemd; de inboorlingen noemen het *apar* of *matako*. *Azara* zegt, dat de matako zich niet in Paraguay ophoudt, maar eerst ongeveer op 36° Z. Br. voorkomt. Wanneer gevaar nadert, trekt het den kop, den staart en de vier pooten in en rolt zich geheel op tot een kogel. Het dier is dan door de schubben, waarmee het geheele lichaam, behalve de deelen, die ingetrokken worden, bedekt is, tegen de aanvallen van andere dieren beschermd. Ook de voorzijde van den kop is met schubben voorzien. De jagers dooden het dier, door het met kracht tegen den grond te werpen. Zijn lengte, van den snuit tot aan het einde van den staart, bedraagt 17 cm. De staart alleen is $2^2/_3$ cm. lang. Het eigenlijke vaderland van de bolita zijn de omstreken van St. Louis. Daar leeft het in het vrije veld, of ook in zelfgegra-

ven holen. In gevangenschap wordt het dier spoedig tam en neemt het voedsel, dat men het voorhoudt, uit de hand. Het voedt zich met allerlei vruchten en bladeren en slaapt zoowel bij dag als bij nacht.

Bolivar is een munt in de Vereenigde Staten van Venezuela (Zuid-Amerika). Zij wordt verdeeld in 100 centimo's (of centavo's) en heeft de waarde van 1 franc. De kleinste in omloop zijnde munt is (zoowel in goud, als in zilver) het stuk van 5 bolivares, en wordt ook *venezolano* genoemd.

Bolivar is de naam van een staat in het midden van de Vereenigde Staten van Venezuela, en grenst in het N. aan Miranda, Bermudez en Zamora, in het O. aan het territorium Delta en Britsch-Guyana, in het Z. aan Brazilië, het territorium Amazonas en aan Columbia, in het W. aan Los Andes. In 1894 had het op een oppervlakte van 438.150 v. km. en een bevolking van 135.232 inwoners; volgens de nieuwe grensregeling van 1901 heeft het slechts een oppervlakte van 230.493 v.km. De hoofdstad is Ciudad Bolivar; belangrijk is San Fernando de Apure.

Bolivar, een provincie van de Zuid-Amerikaansche republiek Ecuador, aan de westelijke helling der Andes, telt ongeveer 43.000 inwoners. De hoofdstad is Guaranda.

Bolivar is de naam van een departement (tot 1886 staat) van de Zuid-Amerikaansche republiek Columbia, en werd in 1858 gevormd uit de provincies Cartagena, Mompos en Sabanilla van de republiek Nieuw-Granada en naar *Simon Bolivar* genoemd. Het grenst in het N. aan de Antillenzee, in het O. aan den Rio Magdalena, in het Z. aan het departement Antioquia, in het W. aan Cauca en heeft een oppervlakte van 70.000 v. km. Bolivar bestaat uit de provincies: Barranquilla, Carmen, Cartagena, Corozal, Chima, Lorica, Magangue, Mompos, Sabanalagra en Sincelejo en sedert 1886 uit de territoriums San Andres en San Luis. Het omvat het lage land aan beide oevers van den Rio Sindoe, van den beneden-Rio Cauca en op de westzijde van den Rio Magdalena tot aan de kust, waarin zich alleen lage, noordelijke uitloopers van de Cordillera's uitstrekken. Het land is grootendeels nog met oerwoud bedekt (slechts de helft is bebouwd), het klimaat is overal heet en aan de kust, zoowel als aan den beneden-Rio Magdalena ongezond. De bevolking bedroeg in 1900 slechts 323.000 inwoners, grootendeels afstammelingen van Indianen (Kariben), Negers en Blanken, onder welke de krachtige Zambo's voornamelijk hun kost verdienen als bestuurders van met goederen beladen booten. De handel is een voorname bron van inkomsten voor de bevolking. Naast de hoofdstad Cartagena zijn de belangrijkste plaatsen: Mompos, Lorica, Puerto-Colombia (vroeger Sabanilla) en Barranquilla.

Bolivar, de hoofdstad van de provincie Chimboraza in Ecuador, ook genoemd Rio bamba of Cajabamba, ligt 35 km. ten Z.O. van den Chimboraza en 2650 m. boven den zeespiegel. Het is de zetel van een bisschop, heeft 7 kerken en telt (1897) 18000 inwoners; men heeft er belangrijke industrie in wollen dekens en zaklinnen. Tot 1797, toen de stad door een aardbeving verwoest werd, lag zij 5 km. verwijderd van haar tegenwoordige plaats. Overblijfselen van een oud Incapaleis en van den Incaweg [illegible]

Bolivar, [illegible]
de Bevrijder [illegible]
rika, dat hij van [illegible]
vrijdde, werd [illegible]
1783. Hij was [illegible]
Spaansch [illegible]
en werd door zij[illegible]
opgevoed. Als [illegible]
dere gunst der [illegible]
hem werd [illegible]
studeeren. Ge[illegible]
hij ijverig [illegible]
maalschool en [illegible]
leerde er von *H*[illegible]
deed met [illegible]
en Engeland. In [illegible]
huwelijk met de [illegible]
markies *van* [illegible]
terug. Hier [illegible]
van de gele [illegible]
weder naar Parijs [illegible]
Napoleon bijwo[illegible]
derland (18[illegible]
leerde er den [illegible]
zinnige instelling[illegible]
om zijn geboorte[illegible]
heid. Hij verte[illegible]
triotten, en toen [illegible]
in opstand kwam [illegible]
den, vanwaar hij [illegible]
keerde. Hij [illegible]
Miranda, maar [illegible]
van dezen, Venez[illegible]
het eiland Curaçao [illegible]
bevond hij zich [illegible]
de opstandelingen [illegible]
weldra de ziel van [illegible]
hij een groot deel [illegible]
bracht. De Spaans[illegible]
Betisoque, Carache [illegible]
Lostaguanes [illegible]
den 4den Augustus [illegible]
winnaar de hoofdst[illegible]
werd er als [illegible]
burgerlijke en [illegible]
bracht hij aan de [illegible]
laag toe bij [illegible]
Nationaal Congre[illegible]
was ijverzuchtig [illegible]
het burgerlijk [illegible]
vond het ongeraden [illegible]
te leggen. Daar zij[illegible]
maakte, riep hij [illegible]
gemeene Vergadering [illegible]
schap van zijn [illegible]
aan. Dit werd [illegible]
hij zag zich bekleed [illegible]
totdat Nieuw-Granada [illegible]
zou wezen. Toen [illegible]
Venezuela de slaven [illegible]
sten en op die wijze [illegible]
selijkste gedaante [illegible]
Bolivar, dat zijn [illegible]
was, om aan die [illegible]
van *Boves*, *Varinas* [illegible]
bieden. Daarenboven [illegible]
opstand der Koninge[illegible]

cieren, te Caracas en La
ens de gruwelen der Span-
Spaansche gevangenen ter
de commandant van Porto
otten vermoordde. Nu rukte
s en versloeg hem bij Vit-
olgens ook aan de andere
de nederlaag toebracht.
awel het beste gedeelte van
oves en *Rosette* versterking
de provincie Caracas vie-
eraal *Marino* van Gumana
ij behaalden op de konink-
ke overwinningen, zoodat
Valencia moesten opbreken.
lanos terugtrok. Den 28sten
lerom slag geleverd, waarbij
en aanzienlijken krijgsvoor-
en 400 man gevangenen

a zijn leger in 3 afdeelingen.
Coro en San Fernando en
e gelijkertijd aantasten, ter-
sie zich sterk genoeg achtte,
oofd te bieden. Deze machts-
sslag, die Venezuela opnieuw
anjaarden bracht. Het korps
oor de overmacht van *Boves*
gd (11 Juni 1814), zoodat hij
n naar Cumana. *Boves* deed
ocht in Caracas en La Guyra,
keinen tot aan Barcelona en
guita. Ten gevolge van deze
nvloed voor *Bolivar* zoozeer
e bevelhebber der vloot hem
gerde. Nu ging hij met zijn
scheep naar Cartagena en be-
a, om aan de Geconfedereerde
w-Granada zijn diensten aan
ing er het opperbevel over het
ta en bevrijdde de provincie
ndige verdeeldheid echter ver-
g van Cartagena, en toen de
Morillo in Maart 1815 met
land stapte, zag *Bolivar* zich
Jamaïca de wijk te nemen en
zoeken. Van Kingston, waar
ehuurde sluipmoordenaar hem
e brengen, maar bij vergissing
, begaf hij zich naar Haïti,
nte opstandelingen verzamelde,
n in December 1816 het eiland
. Als opperhoofd der republiek
hij daar een congres, benoemde
n verkondigde er de afschaffing

gende jaren behaalden *Bolivar*,
zoo vele voordeelen op *Morillo*,
ruari 1819 het congres te An-
son worden, waar *Bolivar* een
ter tafel bracht en uit eigen
g neerlegde, hetwelk men hem
Daar echter het land nog altijd
een krachtig bestuur, liet hij
m als president voorloopig de
te behouden. Hij zette den oor-
rde het leger in Juni van laatst-
er de Cordilleras naar Nieuw-
Granada, veroverde Toenja en versloeg de Spanjaarden bij Bochica, zoodat geheel Nieuw-Granada bevrijd werd, waarna hij zich tot president van dien staat zag benoemd. Nu vereenigde hij den 9den September Venezuela en Nieuw-Granada tot één republiek, waaraan hij den naam „Columbia" gaf, dwong generaal *Morillo* tot den wapenstilstand van Truxillo (26 November 1820), behaalde na afloop daarvan een overwinning op generaal *Latorre* bij Calabozo (24 Juni 1821) en bevrijdde het geheele land van het Spaansche juk. In dezelfde maand koos het congres van Columbia, te Bogota vergaderd, *Bolivar*, ondanks zijn weigering, nogmaals tot president. Daarna voltooide hij in 1823 en 1824, vooral door den slag bij Joenin en door de overwinning van generaal *Sucre* bij Ayacucho op de Spanjaarden (9 December 1824), de bevrijding van Opper- en Beneden-Peru, dat hem met dictatoriaal gezag bekleedde en onder den naam „Bolivia" een zelfstandigen staat vormde.

In het jaar 1826 legde *Bolivar* het voorzittersschap neder en riep een congres bijeen te Lima; voorts sloot hij verdragen met verschillende Amerikaansche staten, belegde een Amerikaansch congres te Panama en werd reeds in Maart van dat jaar weder tot president der republiek Columbia gekozen. Wel gaf hij in 1827 zijn voornemen te kennen, om die betrekking neder te leggen, afkeerig als hij was van alle aanmatiging van macht, maar in Augustus 1828 werd hij door zijn aanhangers opnieuw gekozen en met nagenoeg onbeperkt gezag bekleed. Hij verijdelde den 25sten September daaraanvolgende een samenzwering tegen zijn leven, liet de aanleggers fusilleeren en zond den vice-president *Santander* met 70 anderen in ballingschap. Daar hij zich ook in Peru den 27sten Augustus 1827 de keuze tot president voor levenslang had laten welgevallen, aan het Congres van Bolivia den „Code Bolivano" opdrong, die niet overal van republikeinsche beginselen doordrongen was, in Columbia de vrijheid der drukpers beperkte en de kloosterscholen in bescherming nam, beschuldigde men hem van monarchale plannen. Peru verklaarde den dictator van Columbia den oorlog, en toen *Bolivar* naar de grenzen trok, ontstond er een oproer in zijn geboorteplaats Caracas (25 November 1829). In een volksvergadering werd besloten, dat Peru en Venezuela zich van de Unie zouden afscheiden. Inmiddels vergaderde in Januari 1830 het Nationaal Congres te Bogota. *Bolivar* drong opnieuw aan op zijn ontslag, hetwelk hem ditmaal verleend werd, onder toekenning van een jaargeld van 30 000 piasters. Hij verliet Bogota den 9den Mei en wilde zich naar Engeland inschepen, maar zijn aanhangers bewogen hem, om van die reis af te zien. Hij gevoelde zich ziek van vermoeienis en begaf zich in November naar een zijner vrienden, den bisschop van Santa Marta. Hier werd hij ernstig ongesteld en overleed den 10den December 1830 op een buitenverblijf te San Pedro. Te zijner eere was reeds in 1825 een ridderorde ingesteld, en in 1832 werd volgens besluit van het Congres van Nieuw-Granada zijn stoffelijk overschot met groote plechtigheid van Santa Marta overgebracht naar zijn geboorteplaats Caracas, waar men een triomfboog voor hem heeft opgericht. Zijn brieven zijn in 1866 te New-York uitgegeven en zijn levens-

geschiedenis is geschreven door *Larrazabel* (2 dln., New-York, 1866).

Bolivia (zie de kaart van Zuid-Amerika en die van Columbia, enz. bij het artikel Columbia) is een der jongste Zuid-Amerikaansche republieken en genoemd naar *Simon Bolivar* (zie aldaar).

Ligging en grenzen. Bolivia ligt tusschen 8°—22°50′ Z.Br. en 58°—73°20′ W.L. v. Gr. Het wordt in het N. en het O. begrensd door Brazilië, in het Z. door Paraguay en Argentinië, in het W. door Chili en Peru, heeft een oppervlakte van 1.226.660 v. km. en telt 1.734.000 inwoners.

Bodemgesteldheid. Het land bestaat uit breede, langgerekte hoogvlakten, waarop zich ongeveer de hoogste toppen van de Andes verheffen, en in het noorden en oosten uit talrijke, van rivieren doorstroomde dalen. De bergketenen langs de kust blijven op eenigen afstand van de grens, die daarmede ongeveer evenwijdig loopt, en dragen de vulkanenrij, waarin de Licancaur (5950 m.), de Ollagua (5865 m.), de Isluga (5200 m.) en de Sajama (6415 m.) oprijzen. Ten zuiden van laatstgenoemden verheft zich de Gualatiri (6000 m.), en dicht bij den Isluga, aan het noordeinde van de Cordilleras Silillica (Lirima 5850 m.) vormt de Pichuta-pas de verbinding tusschen het hoogland van Oruro en de stad Pisagua aan den Grooten Oceaan. De laagste bergpas is de Ascotanpas, waarover een spoorweg loopt naar Huanchaca. De oostelijke keten, waarvan het hoogste deel Cordilleras Real genoemd wordt, loopt in een boog — evenwijdig aan de kust — noordwaarts tot Cuzco en bezit een reeks met sneeuw bedekte toppen, zooals de Sorata of Illampu (6550 m.), de Chachacomani (6204 m.), de Huaina Potosi (6150 m.) en de Illimani (6410 m.; volgens anderen 6771 m. en alsdan de hoogste berg van Bolivia). Deze geweldige keten vormt geen waterscheiding; deze ligt voor de zijrivieren van den Amazonenstroom dikwijls ten westen daarvan.

Bij het knooppunt van Colquiri wendt de hoofdkam zich ongeveer naar het oosten, terwijl smalle parallelketens naar het zuiden afdalen, zooals de Cordilleras de los Frailes en de Sierra de Chichas. Geheel in het zuiden verheffen de Nevados de Lipez zich tot een hoogte van 5590 m. De passen liggen bijna alle boven 4400 m. De sneeuwgrens ligt in de oostelijke gedeelten van de Cordilleras op een hoogte van 5200 m., in de bergstreken langs de kust op 4600 m. Op de hoogvlakte van Bolivia of van Oruro, die door deze beide bergketenen wordt ingesloten, ligt in het noordelijk gedeelte het Titicaca-meer (3854 m. boven den zeespiegel). Deze hoogvlakte ligt tusschen 15° en 22° Z.Br., is 110—220 km. breed, 82.500 v. km. groot en gemiddeld 4000 m. hoog. Het Titicaca-meer staat door de Desaguadero in verbinding met het meer zuidelijk gelegen meer Pampa Aullagas en dit staat weer door de Laca-Ahuira in verbinding met het zoutmoeras Ciénaga de Coipasa, dat 1850 v. km. oppervlakte beslaat. Aan den noordelijken rand van het verder zuidwaarts gelegen zoutmoeras de Empeza ligt de bergtop Cerro de Tahua (5320 m.). De geheele streek der hoogvlakte ten Z. van de Cordilleras van Llicatahua vormt een waterlooze, onvruchtbare woestenij (los desertos de Lipez). Aan het hoogland sluiten zich de groote vlakten Llanos de Apolobamba, Guarayos, Chiquitas en Chaco ... in Paraguay ... door talrijke ... maar ook ...

Geologie. ... groot aandeel ... livia. Daarin ... nog ten ... la Sierra en ... zijn gedeeltelijk ... ertsen bevattende ... vonische zand... gen van ... raten, benevens ... bij Corocoro ... steenzout- en ... Titicaca-meer ... de Cordilleras. De ... wisselende met ... baas, tufsteen en ... aan de westgrens ... krijt- en Jura... oosthelling der Cordilleras ... ten en noordwest... bedekt door ... als leem, zand en ... formatie van ... gen hebben de ... streken van het ... goud. Onder de ... behalve porphyr... tevens gesteenten ... desiet, basalt en ... hoogland ten Z. van ... toppen der bergen ... ver- en tinertsen.

De rijkste zilver... en in het Z. van ... mijnen van Potosi ... aarde. Verder ... Poopo, Porco en ... in de glaciale ... gangen van de ... gemeen verspreid ... men in de ... tin-erts wordt ... Poopo. Zout ... telijke hoeveelheden ... worden aangetroffen ... ijzer, lood, ... treft men er ...

Aardbevingen ... telijk deel van het ... nen zijn talrijk ... Chochabamba.

Rivieren. ... N., naar den Amazone ... naar de Para. De ... doorstroomd ... de Purus, zijn ... Aan de oostelijke ... ontspringt de Beni ... ging met de Marmoré ... de zuidwestelijke ... die door vele zijrivieren ... heet, rechts de Guaporé ... scheiding met Brazilië ... vereenigd, onder ...

ıazonenstroom vormt. Op
›oostelijke Cordilleras ont-
ie de Pilaya opneemt en
nt.
meer en de zoutmoeras-
omen er nog eenige ta-
n voor in de vlakten van
n Concepcion en Rogagua.
ıaat is zeer afwisselend.
n boven 3500 m.), die de
Bolivia en de hoogere ge-
et klimaat koud, ruw en
t is zeldzaam droog, maar
egenstaande de groote af-
ele heete en de gewoonlijk
scherpe winden. Koude
vinden waaien hier het ge-
ongeveer dezelfde kracht.
(van September tot Mei).
bijna dagelijks hevige on-
olgd door een tot den mor-
torm. Gedurende den win-
ber) is de lucht helder. De
vijl men in de lagere ge-
elen, gerst, quinoa en oca
alis tuberosa) verbouwt.
en in de oostelijke terras-
m. en 1600 m. gelegen),
de geringere hoogte steeds
de regen overvloediger en
er. In de hoogere streken
mistig. De regentijd duurt
rt of April. Men verdeelt
zeras de Valles (tusschen
hoog), en waarin reeds maïs
orden, en de *Medio Yoengas*,
arin alle veld- en tuinvruch-
ewassen, goed gedijen. Alle
00 m. worden Yoengas
appen, waar de tropische ge-
llen groeien, zouden wel ge-
betere bebouwing, daar de
elijk is; maar dit wordt ver-
zonde klimaat, de overstroo-
eid der wouden. Verder naar

het Z. wordt het land steeds droger en gaat ten slotte over in een woestijn, waar het soms jaren lang niet regent.

Plantengroei. In de open, wijde rivierdalen van de oostelijke bergketens der Andes groeien, op de beschutte plaatsen zelfs tot op een hoogte van 3000 m., de gewassen van Zuid-Europa. De onderste berghellingen zijn boomloos; slechts aan de rivieroevers groeien hooge wilgen (*Salix Humboldtii*). Melastomaceeën en cacteeën komen er veel voor; ook de oliehoudendende *Gaultheria*, *Myrtus* en *Andromeda*, vindt men er dikwijls. In het bovenste woudgebied (2000 m.) groeien voornamelijk de *Cinchona*-boomen, die de kinabast leveren, terwijl verder naar beneden toe de grenzen liggen van de pisang, de coca (*Erythroxylon coca*) en het suikerriet. Tot op een hoogte van 1600 m. verbouwt men met succes de cassavestruik (*Manihot utilissima*), die de tapioca levert, terwijl de cacaoboom (*Theobroma cacao*) op geen hoogere plaatsen dan 600 m. voorkomt. De leguminosen (*Myroxylon peruiferum* en *Copaifera*, die voor de geneeskunde van belang zijn, vindt men hier algemeen verspreid.

Dierenwereld. Deze hangt, evenals de plantenwereld, ten nauwste samen met de gesteldheid en de hoogte van den bodem. In de hoogere streken leven de vicuna en de alpaca, kleine knaagdieren, zooals de viscacha en verder veel dieren uit de gematigde luchtstreken. Onder de roofvogels is de condor de voornaamste; kolibris, spechten en papegaaien vindt men op elke hoogte, terwijl de lagere streken bewoond worden door vele apensoorten, door grootere roofdieren, zooals puma, jaguar en beer, en door vele vogels, reptiliën, staartlooze amphibiën en insekten.

Bevolking. Het aantal inwoners bedroeg volgens de telling van 1890—1893: 2.159.037, volgens die van 1900: 1.766.451 inwoners en in 1903: 1.734.000 inwoners, vertoont derhalve een bedenkelijken achteruitgang.

Bolivia bestaat uit 8 departementen en 2 territoriums (delegaciones). De bevolking was als volgt verdeeld:

EN.	BEVOLKING.	DEPARTEMENTEN.	BEVOLKING.
. . .	325.615	Santa Cruz	209.592
. . .	102.887	La Paz.	445.616
. . .	204.434	Beni.	32.180
. . .	86.081	Terr. { Madre de Dios . .	} 31.883
. . .	328.163	Terr. { Purus.	

1900 werd in het gebied
territoriën het Territorio
onias gevormd; den 18den
nd Bolivia aan Brazilië een
e, ongeveer 110.800 v. km.
af, terwijl het zelf behalve
ng in geld, tusschen, de ri-
Abuna 2296 v. km. en in het
uay 868 v.km. kreeg, in het
. km., zoodat Bolivia thans

een oppervlakte beslaat van 1.226.660 v.km. met ongeveer 1.734.000 inwoners.

Op 1 v. km. wonen 1,6 inwoner en wel 49,5% Indianen, 25,7% Blanken en 24,8% Mestiezen. De Blanken behooren bijna allen tot het Spaansche ras, grootendeels vermengd met Indianen. Tot de laatsten behooren voornamelijk de aan het Titicaca-meer wonende Aymara, die zeer onzindelijk en afzichtelijk leelijk zijn, waaronder 222.500 van zuiver ras en 130.400 van gemengd

bloed. In het N. en O. daarvan wonen de **Quichua**, 112.580 van zuiver, 136.400 van gemengd ras, een zachtaardig, vriendelijk volk, niet geneigd tot zwaren arbeid, maar goede herders en landbouwers. De Quichuataal wordt tegenwoordig in het departement Cochabamba, de zuivere taal der Aymara in het overige gedeelte van het hoogland gesproken. In het W. van de Andes wonen de Antisanen in het gebied van de Beni met haar zijrivieren; de meer krijgshaftige akkerbouwende Moxo wonen in de Llanos van het noordoosten, en ten zuiden daarvan de wilde nomadenstammen der Chiquito, verder nog de Guarays, Chiriguano en de Siriano, nog zeer onbeschaafde stammen, terwijl de Quichuo en de Aymara geheel onder den invloed der Spaansche beschaving staan en reeds lang tot het Christendom zijn bekeerd.

De Roomsch-Katholieke godsdienst is de uitsluitend heerschende; de openbare uitoefening van elken anderen godsdienst is verboden. Het land is verdeeld in 4 bisdommen: het aartsbisdom La Plata (Charcas) in Sucre en de bisdommen La Paz, Santa Cruz de la Sierra en Cochabamba. De volksontwikkeling is zeer gering. Er bestaan 5 zoogenaamde universiteiten, met faculteiten voor de rechten, geneeskunde en theologie te La Paz, Chuquisaca, Cochabamba, Santa Cruz en Tarija, een school voor bouwkunde en mijnbouw te La Paz, 8 gymnasia, 4 seminaria, 16 hoogere burgerscholen, waaronder 4 meisjesscholen, en 400 lagere scholen met 25000 leerlingen. Van literatuur is geen sprake en de staatkundige pers is de slechtste van geheel Zuid-Amerika.

Middelen van bestaan. Deze zijn landbouw, veeteelt en mijnbouw. De eerste is tengevolge van het groot grondbezit zeer slecht ontwikkeld; men verbouwt slechts de noodzakelijkste voedingsmiddelen en veevoeder. De opbrengst van koffie, katoen, suiker, cacao en tabak is gering. Alleen de teelt van coca — een regeeringsmonopolie — die hier beter dan overal elders groeit, geschiedt op groote schaal. Ook de veeteelt wordt verwaarloosd, zoodat deze niet eens in staat is in de behoefte van het land te voorzien. De mijnbouw is de voornaamste bron van inkomsten en levert vooral zilver. In het jaar 1894 werd 682.000 kg. zilver geproduceerd, waarvan 310.000 alleen in de mijnen van Huanchaca. Verder bedroeg de opbrengst aan tin 8670 ton, voornamelijk gewonnen bij Arecaya, Machas en Huanuni. De uitvoer had een waarde van in 1903: tin 11,830.000, zilver 7.277.000, caoutchouc 2.978.000, koper 1.801.000 en coca 331.000 bolivianos. Het koper wordt vooral gevonden te Corocoro en Chacarillo. De industrie is er zeer gering; toch zijn de produkten, die daar vervaardigd worden, zooals wollen en katoenen stoffen, hoeden van vicuñawol, tinnen voorwerpen en vuurwapenen, vrij goed. De brandewijnproduktie neemt toe. Verder is nog de handel in kinabast en caoutchouc van belang. Over het algemeen is de handel echter nog tamelijk onbeduidend. Eerst in lateren tijd is men begonnen gebruik te maken van de zijrivieren van den Amazonenstroom en van de Parana. Het grootste deel van den uitvoer (in 1904 voor een waarde van 21.163.000 bolivianos, tegen 25.909.000 in 1903) gaat door Peru en Chili naar de havens aan den

Grooten Oceaan [illegible]
bolivianos, tegen [illegible]
weg. De voornaamste [illegible]
ver, tin, koper [illegible]
bast, cacao, caoutchouc [illegible]
bestond er een [illegible]
waarvan 800 km [illegible]
De post werd [illegible]
ren en verzond [illegible]
ven, naar buiten [illegible]
nen hebben een [illegible]
zijn 131 telegraaf[illegible]
lingen zijn de Banco [illegible]
van bankpapier [illegible]
voornaamste.

Het metrieke [illegible]
naast komen nog [illegible]
cesto cocabladen [illegible]
= 11,5 kg. en [illegible]
de wet van den [illegible]
heid de peso [illegible]
gevoerd, die gelijk [illegible]
in het jaar 18[illegible]
van ongeveer f 1.[illegible]
gangbare geldstuk [illegible]

Bestuur. [illegible]
klaard op den [illegible]
Augustus daaraan [illegible]
Simon Bolivar [illegible]
genomen. Volgens [illegible]
25sten Augustus 18[illegible]
tus 1828 en den [illegible]
den 10den April 18[illegible]
October 18[illegible]
bliek, waarin alle [illegible]
drie, geheel gescheiden [illegible]
uitgeoefend. De [illegible]
voor een tijdvak van [illegible]
vicepresidenten en [illegible]
ken, Buitenlandsche Z[illegible]
Justitie). De wetgevende [illegible]
door het Congres [illegible]
een Kamer van Afgevaardigden [illegible]
voor de administratie [illegible]
ten en twee territoria [illegible]
33 provincies [illegible]
stad wisselt af [illegible]
heeft. De rechtspraak [illegible]
opperste gerechtshof [illegible]
rechtbanken in de [illegible]
distrikten en [illegible]
ingericht volgens [illegible]
jury. De financieele [illegible]
toestand. Volgens [illegible]
bedroegen de [illegible]
9.501567 bolivianos [illegible]
1891: 10.849.6[illegible]
binnenlandsche [illegible]
gen tot 4.24470 [illegible]
naast voor 1.9[illegible]
De buitenlandsche [illegible]
genomen. Het staande [illegible]
Nationale Garde [illegible]
wapen van Bolivia [illegible]
met een door de [illegible]
tergrond, rechts [illegible]
een bundel koren[illegible]
achtergrond een [illegible]

den naam Bolivia, onder- De vlag is rood, geel en ridderorde van het legioen t jaar 1886.

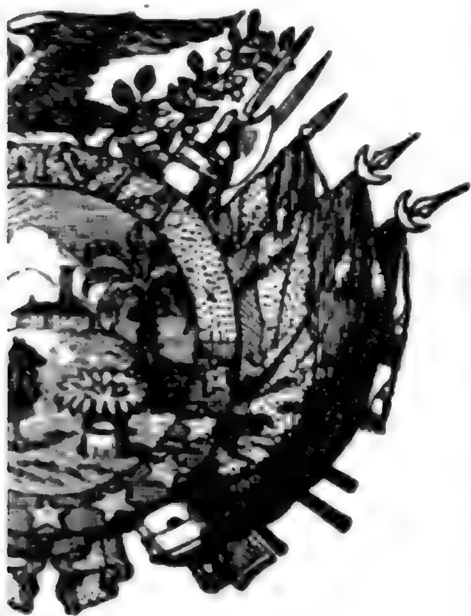

van Bolivia.

olivia is het voormalige Op- bergstreek van het voorma- ninkrijk Rio de la Plata. Het hoorde oudtijds tot het rijk , die vandaar onder *Kapak* erden. De Spanjaarden waag- s op de hoogvlakten van het ia en overwonnen er spoedig arna dat gedeelte bij het vice- egd werd. Later maakte het rcas deel uit van het vice- Buenos Ayres (1776). Vruch- ndianen omstreeks dien tijd er den cazique *Condoccanqui nu*) hunne onafhankelijkheid jl later de Europeesche be- slaagden, het juk van het erpen. Na het uitbreken van nschen opstand vormde zich) te La Paz een revolutionnair it werd wel door de konink- verjaagd, maar generaal *Bal-* het volgende jaar Boven-Peru de troepen van de Junta van ert dien tijd werd de strijd uk voortgezet, totdat door den (9 December 1824) de macht oor goed gebroken werd. Een lksvertegenwoordigers te Chu- en Augustus 1825 de republiek el der regeering werd te Chu- en na het bewind van *Bolivar* len „Code Boliviano" invoerde, ere president. In 1828 brak stand uit; een nieuw Congres titutie, en de groot-maarschalk benoemd tot president. Toen heid van de hand wees, werd aar inmiddels had aangematigd, ingen, de laatstgenoemde echter noord. Nu werd *Santa-Cruz* nog- gste gezag bekleed, en begaf zich r La Paz, om zijn betrekking te sloot tractaten, gaf een nieuw Santa-Cruz), regelde de geld- zaken, bevestigde den vrede met Peru en deed veel voor handel en nijverheid, kunst en weten- schap. In 1835 deed hij een aanval op Peru, ver- overde het en werd tot gezaghebber van Zuid- en Noord-Peru benoemd. Daarna gaf hij aan de 8 staten een grondwet, volgens welke zij hunne binnenlandsche aangelegenheden zelfstandig zou- den regelen, zich als bondstaten tevens onder- werpende aan een centraal gezag, hetwelk hij voor den tijd van 10 jaar aan zich zelf, als protector, opdroeg. Dit gaf echter aanleiding tot nieuwe op- roeren in de beide staten, en de troepen van *Santa Cruz* werden in den slag van Yoengay (20 Januari 1839) door die van generaal *Gamarra* verslagen. Laatstgenoemde werd nu gekozen tot president van Peru. Ook generaal *Velasco*, die in Bolivia bevel voerde, stond op tegen *Santa Cruz* en werd tot president benoemd. Weldra echter schenen de aanhangers van *Santa Cruz*, die naar Guayaquil in Ecuador de wijk genomen had, in Bolivia weder de overhand te krijgen, vooral omdat zijn voor- malig bestuur door een besluit van het Congres onberispelijk was verklaard. *Velasco* werd door hen gevangen genomen, en wegens de afwezig- heid van *Santa Cruz* koos men *Ballivian* tot president. Generaal *Gamarra*, president van Peru, zocht zich de omstandigheden ten nutte te maken en de provincie La Paz te veroveren; hij leed echter de nederlaag en sneuvelde bij Viacha, den 18den November 1841. Hierna rukte *Ballivian* naar Peru, en er werd te Pasco in 1842 vrede geslo- ten. In het begin van 1843 werd Bolivia met een nieuwen opstand bedreigd, waarbij *Ballivian* ver- moord zou worden; een tijdige ontdekking der sa- menzwering verijdelde het voornemen. *Santa Cruz* peinsde inmiddels te Guayaquil op plannen, om zijn vroegere waardigheid te heroveren, doch na mis- lukte pogingen werd hij in de Cordilleras gevangen genomen en uitgeleverd aan Chili, waar hij gedu- rende geruimen tijd nauwlettend werd gadegesla- gen. *Ballivian* bleef president tot in 1847, waarna de keus weder op *Velasco* viel. De minister van Oor- log *Manuel Isidor Belzu*, die vooral in de departe- menten La Paz en Cochabamba een groote popu- lariteit genoot, stelde zich echter in 1848 aan het hoofd eener omwenteling, waardoor *Velasco* ver- dreven en hij zelf in diens plaats benoemd werd. Nu ontstond er een tijdperk van groote verwar- ring: *Velasco*, *Ballivian* en andere pretendenten zochten *Belzu* van zijn gezag te berooven, en zelfs werd een aanslag gedaan op zijn leven (1850). Deze wist zich echter in zijn waardigheid te hand- haven en deed veel, om den landbouw en de in- dustrie tot bloei te brengen. In 1855 zag hij zich evenwel door een samenzwering gedwongen om af te treden, en zijn schoonzoon, generaal *Cordova*, werd zijn opvolger; doch ook deze, weinig voor zijn betrekking geschikt, bezweek voor een nieuwe revolutie in 1857. Het hoofd van deze, *José Maria Linare*, maakte zich meester van den voorzitters- zetel, die nu bij voortduring door opstanden werd bedreigd. De nieuwe president gedroeg zich als dictator, kon zich echter niet handhaven en werd in het begin van het jaar 1860 door *Cordova* over- wonnen. Deze werd in den nacht van den 15den Januari 1861 door een opstand in La Paz ten val gebracht en vervangen door den generaal *Jéso Maria de Acha*, die eenigen tijd het gezag in

handen hield. Wel hadden er weer oproeren plaats, maar hij onderdrukte die op strenge wijze, verschafte zich een grooter vertrouwen, door veranderingen in het ministerie in 1863 en trachtte Bolivia tot bloei te brengen. Hij sloot den 2den November 1862 een vriendschaps-, handels- en scheepvaartverdrag met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en knoopte ook vriendschapsbetrekkingen aan met Frankrijk. Met moeite gelukte het hem, een twist tusschen Bolivia en Chili in der minne te schikken, die over het bezit van de aan salpeter en guano zeer rijke landstreek Mejillones liep. Bij den strijd tusschen Spanje en Peru, om het bezit der Chincha-eilanden, stond Bolivia Peru bij. Toch was de wijze en gematigde regeering van *Acha* niet in staat, om de rust binnenslands te verzekeren. In het laatst van 1864 kwam *Mariano Melgarejo* tegen hem in opstand, streed voorspoedig en werd in 1865 door bijna het geheele land tot president uitgeroepen. Deze wist de pogingen van anderen, om het bewind te bemachtigen, met beleid te verijdelen. *Belzu*, naar La Paz terugkeerende, werd doodgeschoten, en een opstand, door *Castro Arguedas* veroorzaakt, weldra gedempt (1866). Niet beter ging het met een oproer der democraten, den 17den October 1866. In 1869 werd door *Melgarejo* de constitutie opgeheven, zoodat hij na dien tijd als dictator regeerde. Een opstand der Indianen in 1870 in de oostelijke gewesten des lands werd met kracht beteugeld. *Melgarejo* werd in 1871 verdreven en den 20sten Juni van dat jaar opgevolgd door *Morales*. Eerstgenoemde werd in 1872 door zijn schoonzoon vermoord en *Morales* den 27sten October van dat jaar door zijn neef, overste *Federico la Fayé*, ten gevolge van een woordenwisseling, doodgeschoten. Daarop zag zich *Adolf Ballivian* tot president benoemd. Deze werd in 1873 door *Frias* vervangen, die plaats maakte voor generaal *Hilarion Daza*, den 6den Mei 1876. Intusschen werd hij eerst in 1877, na het onderdrukken van een opstand tegen zijn bewind, door een constitueerende vergadering, die grootendeels uit zijn aanhangers bestond, tot wettig president gekozen. Ook de constitutie werd naar zijn zin gewijzigd. Om den schijn van een parlementair bestuur te handhaven, ontsloeg hij voor en na eenige ministers, maar oefende niettemin een onbeperkt gezag uit. In 1879 onstond een oorlog tusschen Bolivia en Chili, omdat eerstgenoemde staat de aan Chileenen toebehoorende salpetergroeven te Antofagasta en op andere plaatsen aan de kust zwaar belastte. Dit was gedeeltelijk geschied ter vermeerdering der inkomsten en gedeeltelijk op aandringen van Peru. Toen Chili het verbreken van het verdrag van den 14den Februari 1878 (waarbij aan den salpeteruitvoer vrijdom van belasting was toegekend) door Bolivia beantwoordde met het bezetten van Antofagasta, Mejillones en Caracoles, sloot Peru met Bolivia een of- en defensief verbond, hetwelk laatstgenoemden staat zeer te stade kwam, daar deze geen vloot bezit. Ten gevolge eener overrompeling van de zijde van Chili ontstond in Bolivia een hevige beweging. Het volk sleurde er het wapen en de vlag van Chili door het slijk en de president, generaal *Daza*, verzond den 1sten Maart een opgewonden oorlogsverklaring, gebood de Chileenen binnen tien dagen

het gebied der beide noor-
erritorio national de colo-
November 1903 stond het
te daarvan af, terwijl het
loosstelling in geld, een
vieren Madeira en Abuna,
nd in het Z.W. aan den
verdrag met Chili van 21
ivia voor goed afstand van
a en stond Chili de rechten
le mogendheid op handels-
en schonk Chili ditzelfde
ede vrijen uitvoer door zijn
iting op zich, den spoorweg
ɔt La Paz door te trekken,
ıtstreeksche spoorlijn met
aan Bolivia 300.000 pond

ren in 1866 te Overschie,
geschool te Amsterdam en
vordering tot arts in 1898
hoogleraar in de ontleed-
eiden bijdragen in het door
Vinkler in 1901 opgerichte
.mper, Nederlandsche bijdra-
·n andere wetenschappelijke
hij: „Die Segmentaldiffe-
ılichen Rumpfes", „Beiträge
„De morphologische eenhe-
lijk lichaam" (Inaugur. rede,
, een voorbeeld van patholo-
atomie" (Geneeskundige bla-
. 10, 1899), „De oorzaken en
ıandigheid" (Als boven, VIIIe
, „Over de physiologische be-
erebellum" (Als boven, IX^de

een „Kreis" van het Prui-
gnitz, heeft een oppervlakte
telt (1900) 29526 inwoners.
elijknamige hoofdstad, ligt 38
egnitz, op een hoogte van 300
ı de Wütende Neisse en aan
oopers van het Waldenburger
steile straten, een stadhuis met
m. hoogte, een gedenkteeken
1870—1871 en telt met het
osz-Waltersdorf (1900) 3897
ıstrie bestaat voornamelijk uit
en weverijen (waaronder 1 fa-
stoelen), linnenweverijen, leer-
n een stedelijke brouwerij. Er
ten gehouden en groote koren-
bijheid ligt op een heuvel de
Bolkoburg met geweldige
ı van 52 m. hoogte. Het kasteel
1292 door hertog *Bolko von*
.wd, in den Dertigjarigen Oor-
hoort thans tot het koninklijk
ltersdorf. Op 3 km. afstand ligt
nhaus.
rd in het jaar 1241 door de Ta-
loor hertog *Bolko I* weer opge-
15de eeuw door de Hussieten
st.
is een Schotsche inhoudsmaat;
g de boll het vierdubbele van
ert 1826 staat zij gelijk met 6 imperial-bushels of 3/4 quarters of 2,18 H.L., voor alle soorten van koren en dopvruchten; het woord beteekent ook een gewicht aan havermeel van 140 Engelsche ponden = 63,5 kg.

Boll, *Franz*, een Duitsch natuurkundige, geboren den 26sten Februari 1849 te Neubrandenburg, studeerde te Bonn, Heidelberg en Berlijn. In 1870 werd hij assistent van *Du Bois-Reymond* aan het natuurkundig instituut te Berlijn en in 1873 hoogleeraar in de ontleed- en de vergelijkende natuurkunde aan de universiteit te Rome, waar hij den 19^den December 1879 stierf. Van zijn talrijke natuurkundige onderzoekingen verwekte vooral zijn in 1876 gedane ontdekking van het oogpurper („Sehpurper") groot opzien. Hij schreef: „Beiträge zur vergleichenden Histiologie des Molluskentypus" (Bonn, 1869), „Histiologie und Histiogenese der nervösen Centralorgane" (Berlijn, 1873), „Das Princip des Wachstums" (Berlijn, 1876) en „Sull' anatorma e fisiologia comparata della retina" (Turijn, 1877).

Bolland, *Gerardus Johannes Petrus Josephus*, hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden, werd in 1854 te Groningen geboren en was aldaar van 1876—1879 onderwijzer aan een lagere school. Door volhardende zelfstudie verwierf hij zich het diploma voor middelbaar Engelsch en werd in 1881 leeraar aan het gymnasium Willem III te Batavia, waar hij zich autodidactisch een grondige kennis verwierf van de meest uiteenloopende wetenschappen, zelfs Grieksch, Latijn en verschillende Oostersche talen leerde en uitgebreide studie maakte van Oud- en Nieuwtestamentische literatuur, patristiek en Middeleeuwsche theologie, naast zijn hoofdvak de wijsbegeerte. In de eerste jaargangen van „de Nieuwe Gids" publiceerde hij eenige artikelen van philosofischen aard, die de aandacht op hem vestigden, terwijl hij afzonderlijk het licht deed zien „Schijn en Wezen" (1887), „Voorzienigheid en Natuurwet" (1887) en twee exegetische geschriften over het „Johannesevangelie" (1891) en den „Pentateuch" (1892). In 1896 werd hij door de vacature *Land* geroepen tot de vervulling van het Leidsche professoraat in de wijsbegeerte en aanvaardde dat ambt met een rede, getiteld „Verandering en tijd". In datzelfde jaar verscheen „Het wereldraadsel", zijn eerste groot wijsgeerige werk. In 1899 ontspon zich naar aanleiding van de brochure „Petrus en Rome" een heftige pennestrijd tusschen den Leidschen hoogleeraar en de Katholieke geestelijkheid over het episcopaat van *Petrus*. Dr. *Schaepman* en later Dr. *Ermann* („De Paus" 3de deel) traden in deze als woordvoerders op der tegenpartij. Op dit twistgeschrijf, dat met uitstalling van groote geleerdheid gevoerd werd, maar dat ten slotte ontaardde in een vinnigen aanval tegen het Katholicisme, hebben o.a. betrekking de uitgaven: „Oude gegevens uit het verre verleden der kerk" (1899), „Open brief aan den heer Schaepman" (1899) en „Roomsche historie" (1899).

Op wijsgeerig gebied is *Bolland* een ijverig volgeling van *Hegel*, wiens „Kleine Logik" en andere geschriften hij, van commentaar voorzien, in 't licht gaf. Van de hand van *Bolland* verschenen verder een aantal wijsgeerige studies

in het „Tweemaandelijksch Tijdschrift" („XXe Eeuw"), terwijl zijn tweede groot philosofische geschrift „De zuivere Rede" (Leiden, 1904) afzonderlijk uitkwam.

Bollandisten noemt men de paters Jezuïeten, die het groote werk „Acta Sanctorum" of „Levens der Heiligen" hebben geschreven. De eerste was *Jan Bolland* (gestorven in 1665); tot zijn opvolgers behooren *Gotfried Henschen* (geb. 1600, † 1681), *Daniel Papebroek* (geb. 1628, † 1714), *Koenraad Janning* († 1723), *Peter Bosch* († 1736), *Suyskens* († 1771), *Hubens* († 1782), *Anselme Berthod* († 1788), *Joseph Ghesquière* († 1802), enz. Zie verder onder *Acta*.

Bolleboos of *balleboos*. Dit woord is een verbastering van het Hebreeuwsche *baal bos*, dat „heer des huizes" beteekent. Later werd dit woord in verband gebracht met bol (hoofd) en daaronder iemand verstaan, die zeer begaafd is en uitmunt boven anderen.

Bollejagen of *boljagen*. Deze naam geeft men in de Friesche venen aan het werkstaken en meer in het bijzonder aan het rondtrekken van stakende veenarbeiders, met het doel de nog werkende collega's tot staken te bewegen of te dwingen.

Bolletriehout wordt ook wel *paardenvleeschhout* genoemd, omdat het —, pas gehakt, uitziet als rauw vleesch. Het groeit in Guyana; dat van Suriname is het beste. Men gebruikt dit hout hoofdzakelijk voor het vervaardigen van vioolstokken.

Bolley, *Pompejus*, een Duitsch scheikundige, geboren den 7^{den} Mei 1812 te Heidelberg, studeerde aldaar en was in 1838 leeraar in de chemie te Aarau, in 1855 hoogleeraar aan de polytechnische school te Zürich en van 1859—1865 rector van deze instelling. Hij redigeerde van 1841—1854 het „Schweizerische Gewerbeblatt" en na dien tijd met *Kronauer* het „Schweizerische polytechnische Zeitschrift". Hij schreef: „Handbuch der chemisch-technischen Untersuchungen" (Frauenfeld, 1853; 9de druk, Leipzig, 1889) en „Handbuch der chemischen Technologie" (Brunswijk, 1862; voortgezet door *Engler*). Hij hield zich vooral bezig met onderzoekingen over de verfstoffen en deelde daaromtrent een en ander mede in zijn „Altes und Neues aus der Farbenchemie" (1868). Hij leverde voorts talrijke verhandelingen in tijdschriften en verslagen van internationale tentoonstellingen. Hij overleed te Zürich, den 3^{den} Augustus 1870.

Bollin, *Andreas Wilhelm*, een Finlandsch wijsgeer en letterkundige, geboren te Petersburg den 2^{den} Augustus 1835, studeerde te Helsingfors, ondernam een wetenschappelijke reis naar Zweden, Duitschland, België en Frankrijk, en werd aan laatstgenoemde universiteit in 1865 tot hoogleeraar en in 1873 tevens tot bibliothecaris benoemd. Hij schreef: „Die Familie" (1864), „Europas Staatsleben und die politischen Lehren der Philosophie" (1868), essays, zooals „Die Entwickelung des Familienbegriffs bis zur Reformation" (1860), „Leibnitz, ein Vorbote von Kant" (1864) en „Die Lehre von der Willensfreiheit" (1868), alsmede talrijke bijdragen in verschillende Duitsche tijdschriften. Ook heeft hij de uitgave bezorgd eener vertaling van de dramatische stukken van *Shakespeare* (1879) en schreef zelf het

tad **van** de gelijknamige
dste, **grootste** en rijkste
dt **wegens** de vruchtbaar-
la **Grassa**" (de vette) ge-
oven den zeespiegel, aan
en, tusschen de rivieren
met 22 bogen is gebouwd,
lijnen Verona—Mantua—
cona, Milaan—Bologna—
— Ferrara—Bologna, Bo-
, Bologna—San Felice en
gna—Imola. Bij het nade-
twee scheeve torens, Asi-
mede den toren der hoofd-
ngang, uit de stad naar het
end. De huizen zijn er mee-
diepingen en van arcaden
nste plein is er de Piazza
oeger Piazza Maggiore ge-
tandbeeld van *Victor Ema-*
de, en door paleizen omge-
zo Comunale en het Palazzo
t ligt het Piazza del Net-
„Neptunusbron", van *Gio-*
jn 130 kerken en onder deze
, waarin zich vele kostbare
r *Cassini* (1653) getrokken
rwijl ook andere kerken een
kunstschatten bezitten. De
, in 1109 door *Gherard Asi-*
ft zich tot een hoogte van
jn spits 1,23 m. van de lood-
ler, in 1110 door *Garisenda*
m. hoog is en ongeveer 2
gedenkteekenen zijn verder
ronzen standbeeld van *Gre-*
rmeren standbeeld van *Gal-*
ken van *Minghetti*. De oude
gesloopt, maar door nieuwe

are voorsteden (1901) 152.009
een sterk garnizoen. Het is
rtsbisschop, van een Hof van
iversiteit, welke laatste van-
ij uit de rechtsgeleerde school
us, 425 na Chr., is ontstaan)
bezorgd aan de stad. Zij ver-
ademische vrijheid, telde vroe-
studenten en is nog thans een
len van Italië. In 1897—1898
lytechnische school te zamen
0 studenten. Zoozeer was haar
en, dat Bologna op haar mun-
liet slaan. Daarenboven had
rouwelijke hoogleeraren; in
de eeuw gaf doctoressa *Laura*
wiskunde en natuurlijke histo-
rf *Clotilda Tambroni* den leer-
letterkunde. Graaf *Marsigli*
zijn geheele vermogen aan de
n het hiermede verbonden en
Instituut van Wetenschappen,
eopend werd, tegen het einde
verval kwam, maar door *Pius*
rd hersteld. Het paleis van het
sterrenwacht, een anatomisch
et voor natuurlijke historie en
enz. Ook is er een bibliotheek

van 255.000 deelen en 5000 handschriften, een munt- en penningkabinet en een botanische tuin. Paus *Clemens XIII* stichtte er de Academie voor schoone kunsten (Accademia delle belle arti), die in het bezit is van prachtige doeken der Bologneesche school (*Carracci*, *Guido Reni*, *Domenichino*, *Albano*, enz.), waaronder de „Heilige Caecilia" van *Raffael* misschien het voornaamste is, en tevens een inrichting van onderwijs voor schilders. Voorts zijn er vele paleizen met voortreffelijke voortbrengselen der kunst, zooals die van *Marescalchi*, *Martinengo*, *Ercolani*, *Zambeccari*, *Ranuzzi*, *Tanari*, *Caprara* en *Bacciochi*. Ook het in 1290 begonnen Palazzo Comunale bevat vele kunstschatten. Van de schouwburgen is het van 1756—1763 door *Bibiena* gebouwde Teatro comunale het grootst.

De industrie levert voornamelijk macaroni, salami, mortadelli, likeuren, ingemaakte vruchten, kunstbloemen, zijden en linnen stoffen, papier, touw, glas, stroomatten, leer, tabak en machines.

In den omtrek ligt op een afstand van 3 km. ten Z.W. van de stad op een hoogte het nonnenklooster Madonna di San Luca (1731), een beroemde bedevaartplaats, waarheen een zuilengang van 645 bogen en 4 km. lengte voert. Een andere galerij, van de eerste afbuigende, gaat naar het op bevel van *Napoleon I* gebouwde Campo Santo, bij het voormalige Karthuizer klooster Certosa, tegenwoordig een kerkhof, met fraaie monumenten, een waar museum van moderne beeldhouwkunst.

Men verhaalt, dat Bologna veel ouder is dan Rome, aanvankelijk Felsina geheeten werd en door de Etrusken of Umbriërs werd gesticht. Na den Tweeden Punischen Oorlog werden de Bojers, die haar ingenomen en tot hoofdstad gekozen hadden, vandaar verdreven, en de Romeinen vestigden er na den slag bij Mutina (193 v. Chr.) een kolonie, haar den naam gevende van Bononia. Zij ontwikkelde zich spoedig tot een belangrijke stad, die ten tijde van *Gratianus*, hoewel vruchteloos, hare onafhankelijkheid zocht te verwerven. Vervolgens behoorde Bologna tot het Exarchaat en werd daarna door de Longobarden veroverd, wier koning *Athaulf* zich genoodzaakt zag, op last van *Pepijn*, de stad aan den paus af te staan. Toch moest *Karel de Groote* haar nogmaals aan de Longobarden ontrukken, waarna hij haar de voorrechten schonk eener vrije stad. Later stonden de inwoners op tegen zijn kleinzoon *Lotharius*, die hen echter weer onderwierp. Daarna werd zij een prooi van eigen dwingelanden of vreemde veroveraars, verhief zich tot een vrijen staat en nam deel aan de Kruistochten. In den aanvang der 12de eeuw was zij een vrijstad onder de hoede de Guelfen, wereldberoemd door haar universiteit en zóó machtig, dat zij 40000 man te velde kon brengen. Hare eerste privilegiën kreeg de stad van keizer *Frederik I*; in 1167 maakte zij deel uit van het Lombardisch Stedenverbond en was naast Milaan de sterkste vesting. Bij de overwinning aan de Fossalta (1249) werd *Enzio*, de zoon van keizer *Frederik II*, gevangen genomen. De rijke Bologneesche geslachten bleven door partijschap verdeeld. Door één dier partijen werd de hulp van paus *Nicolaas III* ingeroepen, en zoo had deze gelegenheid, om zich met de zaken van Bologna te

bemoeien. Hij verzwakte die republiek door haar van bondgenooten te berooven, en in 1324 zond de H. Stoel er reeds een legaat, die er 10 jaren lang regeerde. Bologna herkreeg echter door het verjagen van dien legaat de oude vrijheid, en nu kwam de familie *Pepoli* aan het bewind. Een bestuurder uit dit geslacht verkocht Bologna voor 20000 gulden aan den aartsbisschop *Visconti* van Milaan, die er een stadhouder aanstelde, en toen deze, na den dood van zijn meester, zich het bewind wilde toeëigenen, vond hij krachtigen tegenstand bij de burgers, waarna hij het gezag toevertrouwde aan den legaat, welke laatste eveneens door *Azzo Guidi* verdreven werd. Weldra stond de familie *Bentivoglio* er aan het hoofd der zaken, maar toen de laatste bewindvoerders daarvan verjaagd waren, gaf Bologna zich over aan den paus (1506) en werd een pauselijke legatie.

In het jaar 1515 kwam te Bologna een concordaat tot stand tusschen paus *Leo X* en koning *Frans I* van Frankrijk. Op den 24sten Februari 1850 had in de domkerk San Petronio de laatste keizerlijke kroning plaats op Italiaanschen bodem, namelijk die van *Karel V* door paus *Clemens VII*, nadat hier in 1529 de vrede gesloten was. Van 1547 tot 1551 zetelde er het concilie van Trente. Na de verovering door de Franschen in 1796 werd Bologna eerst een deel van de Cispadanische en later van de Cisalpijnsche republiek, daarna als *Dipartimento Reno* een deel van het koninkrijk Italië, totdat zij in het jaar 1815 weer aan den Kerkelijken Staat verviel. In 1831 was zij, als middelpunt van het „Vereenigde Italie", de zetel van den opstand, die den 4den Februari uitbrak en een voorloopige regeering aanstelde. Deze werd spoedig verjaagd door de Oostenrijkers onder *Frimont* en de pauselijke regeering werd hersteld; toch braken de onlusten den 21sten December 1831 opnieuw uit, die weer spoedig werden onderdrukt door de Oostenrijkers. Door de willekeur der ambtenaren ontstond er in 1843 een oproerige beweging in de Romagna; een militaire afdeeling werd naar Bologna gezonden, die een groot aantal personen gevangen zette, terwijl anderen naar het gebergte vluchtten. De ontevredenheid had haar toppunt bereikt in den tijd, dat *Pius IX* paus werd. Toen een Oostenrijksch legercorps den 8sten Augustus 1848 Bologna verraderlijk wilde innemen, werd het door het verbitterde volk gedwongen de stad te verlaten onder verlies van vele dooden en gevangenen. Na den vrede met Sardinië keerden de Oostenrijkers echter terug op den 8sten Mei 1849, en Bologna moest zich, na herhaalde bombardementen, na een tegenstand van 8 dagen overgeven. Sedert dien tijd bleef de stad door Oostenrijksch garnizoen bezet tot het jaar 1859, toen zij zich afscheidde van den Kerkelijken Staat en met de Romagna zich aansloot bij het koninkrijk Sardinië.

Bologna, *Giovanni*, eigenlijk *Jean Boulogne* geheeten, was een Vlaamsch beeldhouwer en architect. Hij werd geboren in 1524 te Doornik in Vlaanderen, genoot het onderwijs van *Jacques de Breuck* en begaf zich in 1551 naar Italië, waar hij zich *Migel Angelo* tot voorbeeld stelde. Hij was bijna aanhoudend werkzaam te Florence, waar hij in dienst was van den groothertog *Cosimo I* en in 1608 overleed. Tot zijn voornaam-

ste werken be...
logna (1567), ...
in marmer in ...
standbeeld van ...
beroemde bronzen ...
enz. Hij heeft ...

Bologneesche ...
kleine, dikwandige ...
massa, die ...
snel afgekoeld ...
een zeer sterk...
De glasblazers ...
den aard der ...
tuurkundig ...
van vaste ...
sterk, dat ze ...
lang de oppervlak...
ter de binnenop...
kracht, waarvoor ...
kiezelsteentje ...
ling onder een ...

Bölsche, W...
werd den 2den ...
Hij studeerde te ...
geschiedenis ...
te Parijs ...
zich vervolgens ...
bij Berlijn ...
„Freie Bühne ...
de hij den ...
1885), waarop ...
schouwden ...
ber des ...
1902) volgen ...
wetenschappelijke ...
naturwissenschaft...
(Leipzig, 1887 ...
rich Heine. ...
Analyse seiner Werke ...
I, Leipzig, 188...
de roman „Die ...
1891). Een ...
trachte hij te ...
schichte der Natur ...
gevolgd door de ...
ben in der Natur ...
„Vom Bacillus ...
Leipzig, 190...
tenschappelijke ...
kel" (Dresden, 19...
lijn, 1898), ...
(1901; 4de druk, 19...
Gedanken zur ...
„Die Eroberung ...
lijn, 1903), „Von ...
(2de druk, Berlijn 19...
(3de druk, Dresden ...
des Menschen" ...

Bolsec, Hieronymus ...
tegenstander van Calvijn ...
Oorspronkelijk ...
volgens tot het Prote...
daarna in de ...
op als bestrijder van ...
gevangen genomen ...
Later werd hij ...
hij zich op Calvijn ...
de la vie de Jean ...

ore de Bèze"(1580), even-
:onder eenige historische

d in het distrikt Viterbo
incie Rome, niet ver van
:ence naar Rome gelegen.
iwoners en is op een ba-
en noordoostelijken oever
Lago di Bolsena (oud
is). Dit meer, op 455 m.
oppervlakte van 114 v.km.,
vers verheffen er zich met
aarten tot een hoogte van
vateren bevatten veel visch
r Marta in verband met de
In het meer bevinden zich
ina en Martana, en op het
intha op bevel van koning
Ongeveer 1 km. ten N. van
e overblijfselen van de Etrus-
. Deze werd in het jaar 265
Flaccus ingenomen en ver-
bouwden daarop Vulsini-
2 hoofdsteden van het Etrus-
ter een Romeinsch munici-
iddeleeuwen streden de pau-
m het bezit ervan, en later
iterbo en *Monaldeschi van*
1468 vormde het tot 1860 een
lijken Staat. De geheele om-
gedoofde vulkanen en in geo-
merkwaardig.

a of *Groote Rivier* is de naam
rivier op het schiereiland
springt uit een meer in het
rdwestwaarts en stort zich na
m. uit in de Zee van Ochotsk.
de kleine handelsplaats Bol-
le zetel van het bestuur van

aam van een uitgebreid step-
esch Rusland. Het vormt over
km. de grenzen tusschen de
en het land der Donsche Ko-
j stroomt er doorheen en brengt
e delta van de Don. Dit meer
an 300 km., en aan zijn oevers
horden van Kalmukken grazige
ce.

pimi is de naam van een woes-
le Mexikaansche staten Coha-
n Chihuahua. Het gebied ligt
og en vormt een inzinking tus-
ketenen van den oostelijken en
erra Madre. Er zijn tal van zout-
guna del Muerto, de Tlahualila,
die hun water ontvangen van
Rio de Aguanaval, e. a. De streek
ering.

lchior, vermoedelijk een Fries,
October 1731 benoemd tot land-
nd. Hij was een uitstekend wa-
die zich door het vervaardigen
rivierkaarten zeer verdienstelijk
Hij heeft vooral met betrekking
n het Haarlemmermeer belang-
gedaan en leverde rapporten
boven den mond van het kanaal

van Pannerden en omtrent de aanslibbing in het IJ vóór Amsterdam. Hij overleed in 1776.

Bolsward, één der elf steden van de Nederlandsche provincie Friesland in Wymbritseradeel, is een net landstadje, door een kanaal en een stoomtram met Sneek ($1^3/_4$ uur gaans vandaar) verbonden, telt (1905) 6858 inwoners en heeft een oppervlakte van 931 H.A. De gemeente bestaat, behalve uit de stad, slechts uit enkele verspreide boerenwoningen in den zoogenaamden Klokslag. De grond bestaat uit die der ingedijkte oude Middelzee, een goede kleisoort, die uitstekende weiden oplevert, zoodat er veel handel is in vee en zuivelprodukten. Men vindt er de rijkszuivelschool, bestemd om goed onderlegde zuivelbereiders te vormen. Van de kerken is vooral de Groote of Maartenskerk, ook wel „Oldehove" genoemd (van 1446—1466 gebouwd), bekend en wordt voor de grootste en schoonste van Friesland gehouden. Men vindt in deze kerk de graven van vele Friesche edelen en het in 1823 geplaatste gedenkteeken voor den Frieschen dichter *Gijsbert Jacobs*. De Kleine of Broerenkerk is een overblijfsel van het vroegere Franciskanerklooster. Onder de merkwaardige gebouwen munt verder het stadhuis (1614—1618) uit door architectonische schoonheid.

Bolsward is een zeer oude stad; reeds in het jaar 725 wordt melding van haar gemaakt. Zij lag toen aan de Middelzee, zoodat zij ook een aanzienlijken handel dreef, die later zijn weg nam langs het kanaal naar de Zuiderzee. In 1422 werd Bolsward opgenomen onder de Hanzesteden. In 1420 werd de stad ingenomen door de Schieringers, in 1475 werden op den 25sten April 200 huizen door brand verwoest. Ook in 1494 en 1497 werd zij door de Schieringers ingenomen, in 1514 door de Gelderschen belegerd en door den Zwarten Hoop geplunderd. In 1516 verkochten de Gelderschen haar voor 600 Emder guldens aan de Bourgondiërs. In *Alva's* tijd moest Bolsward zich op den 27sten Augustus 1572 aan de Geuzen overgeven.

Bolsward, *Pieter van*, een leekebroeder in het klooster Thabor bij Sneek, waardoor hij ook wel *Petrus Thaborita* of *Peter Jacobz van Thabor* genoemd wordt, een Friesch kroniekschrijver, die merkwaardige aanteekeningen omtrent de Friesche geschiedenis van de jaren 1250 tot 1550 heeft nagelaten. Zij zijn het eerst uitgegeven door *Visser* en *Amersfoort* in het „Archief voor Vaderlandsche en inzonderheid Friesche geschiedenis". Van *Pieter van Bolsward* zelf weten wij niet veel meer, dan dat hij op last van keizer *Karel V* met zekeren *Marten van Delf* de Biltlanden heeft opgemeten.

Bolsward, Boëtius van, werd geboren te Bolsward in 1580, kopergraveur en kunsthandelaar te Antwerpen. Hij heeft een aantal fraaie gravures geleverd naar schilderijen van *Rubens* en overleed in het jaar 1634.

Bolsward, Schelte Adams, Vlaamsch plaatsnijder, een broeder van den voorgaande, ook wel *Bolswert* geheeten, geboren in 1586 te Bolsward, overleden den 22sten December 1659 te Antwerpen. *Bolswert* is de bekwaamste graveur uit de school van *Rubens* en is vooral bekend door de talrijke prenten, die hij vervaardigde naar schilderijen van dien meester, met wien hij zeer bevriend

was. Vooral de kleurverhoudingen daarvan wist hij, voor zoover zulks in kleurlooze prenten mogelijk is, goed weer te geven. Behalve naar werken van *Rubens*, graveerde hij o. a. naar ***Anton van Dijck**, Jordaens, Erasmus Quellinus* e.a. *Bolswert* was een zeer geloovig katholiek.

Bölte, *Amalia Charlotte Elise Marianne*, doorgaans *Amely* genoemd, een Duitsche schrijfster, werd geboren den 6den October 1811 te Rhena in Mecklenburg-Schwerin. Zij was van Zweedsche afkomst, genoot een zorgvuldige opvoeding en werd, na den dood van haren vader, op 17-jarigen leeftijd gouvernante bij een adellijke familie. In 1839 begaf zij zich naar Engeland, waar zij zich met ijver toelegde op de kennis der Engelsche taal en letterkunde, en schreef vervolgens onder het pseudoniem *Amély* in den „Grenzboten". In 1851 keerde zij naar Duitschland terug en vestigde zich te Dresden. Later woonde zij achtereenvolgens te Marburg, Stuttgart en Karlsruhe, en sedert 1879 hield zij haar verblijf te Wiesbaden, waar zij den 16den November 1891 overleed. Haar roman: „Visitenbuch eines deutschen Artzes in Londen" (2 dln., Berlijn, 1852) maakte grooten opgang en werd gevolgd door: „Eine deutsche Palette in Londen" (Berlijn, 1853). Voorts gaf zij eenige merkwaardige biografische romans, zooals: „Frau von Stael" (3 dln., Praag, 1859), „Juliane von Krüdener" (6 dln., Berlijn, 1861), „Winckelmann" (3 dln., Berlijn, 1861) en „Vittorio Alfieri"; verder schreef zij nog: „Die Tochter des Obersten" (2 dln., Weenen, 1872), „Elisabeth oder die deutsche Jane Eyre" (Weenen, 1873 2 dln.) en „Wohin führt" (Weenen, 1874, 2 dln.). Ook gaf zij een „Frauenbrevier" (Weenen, 1862; 4de druk, 1864) en een „Neues Frauenbrevier" (Leipzig, 1876; 2de druk, 1877) in het licht.

Bolton, wegens de omringende moerassen en om het van andere plaatsen van dien naam te onderscheiden doorgaans *Bolton-le-Moors* geheeten, is een belangrijke Engelsche fabrieksstad in Lancashire, 16 km. ten N. van Manchester; zij telt (1901) 168205 inwoners. Zij wordt door het riviertje de Croal in Groot- en Klein-Bolton verdeeld en bezit verscheiden fraaie gebouwen, een bronzen standbeeld van *Crompton*, openbare badinrichtingen, een bibliotheek en is door het Bolton-kanaal (1791) met Manchester, door zes spoorwegen met Liverpool, Burnley, Bury, Manchester en andere plaatsen verbonden. De katoenspinnerijen geven er arbeid aan 20000 en de machinefabrieken en ijzergieterijen aan 3500 werklieden. Reeds in 1337 voerden *Vlamingen* hier de lakenfabrikage in. Verder zijn er nog ververijen, zijdeweverijen, bleekerijen, papierfabrieken en steenkolenmijnen. *Highs, Hargreaves* en *Crompton*, die belangrijke machines voor de katoenspinnerij hebben uitgevonden, waren inwoners van deze stad.

Boltraffio, *Giovanni Antonio*, een Italiaansch schilder, werd geboren te Milaan in 1467. Hij was een der voortreffelijkste leerlingen van *Leonardo*, dien hij in vormen en in kleuren onder alle mededingers het meest nabij kwam. Hij was meestal te Milaan werkzaam. Van zijn thans zeldzame werken zijn te noemen: „Madonna met heiligen" (1500 in het Louvre), „Madonna met kind" (museum te Bergamo), de madonna's in de Nationale galerij te Londen en in het Museo Poldi-Pezzoli te [illegible] seum te Berlijn.

Boltz, [illegible] kenner, geboren [illegible] ber 1819, [illegible] burg, werd [illegible] familie te Petersb[illegible] deelte van Europa [illegible] keerde hij naar [illegible] leeraar in het [illegible] later de militaire [illegible] hoogleeraar. Hij [illegible] van gezondheid [illegible] woont sedert 18[illegible] met het bewerken [illegible] verschenen [illegible] Italiaansche, [illegible] Merkwaardig [illegible] leerboeken voor het [illegible] en Nieuw-Grieksch [illegible] eerstgenoemde [illegible] ingericht. Voorts [illegible] glischen Litteratur [illegible] „Das Lied vom [illegible] lowzer" met [illegible] „Beiträge zur [illegible] (1868), „Die Sprache [illegible] „Vorschule des [illegible] (1868). Verder [illegible] in tijdschriften [illegible] schen Mirza Schaffy [illegible] nebst einer Auswahl [illegible] hellenischer [illegible] druk, 1884). [illegible] sche Erzählungen [illegible] velle „Amaryllis" [illegible] Ook vervaardigde hij [illegible] den Oud-Indischen [illegible] gaf nog uit „[illegible] lehrtensprache der [illegible] 1890) en „Der [illegible]

Bolus (*Bol*) is [illegible] en roode verfstof [illegible] heid als geneesmiddel [illegible] nische aarde [illegible] zen, terwijl die van [illegible] gebruikt. De eerste [illegible] van een stempel [illegible] laarde, terra sigillata [illegible] bruine zegelaarde [illegible] achtig groene zegelaarde [illegible] wonderaarde of [illegible]

In de mineralogie [illegible] een vettig aanvoelend [illegible] glans, dat in water [illegible] het is isabella- of [illegible] 1 à 2, het soortelijk [illegible] veel voor in kloven [illegible] Striegau en Golberg [illegible] wald, in het Rhijngebergte [illegible] eveneens te Sinope [illegible] komt het voor in [illegible] erts (Neuenburg in W[illegible] gewoonlijk lichtgrijs [illegible] stelpend middel en [illegible] wordt onder den naam [illegible] bruikt bij het [illegible] voor kopergravures [illegible]

rk van Pompeji; ze dient komt vooral uit Neuren- is de *Armenische* of *Oos-* le Ouden gebruikten het o p h o r o n als grondverf op hout, en nog steeds vindt vergulden van hout en bij goud- en zilverpapier. *Gele* ch of Berlijnsch rood in den als vormzand in de metaal- ken pijpen, en geslibt wordt gebruikt voor glas, metaal

Russisch woord) is de bena- hout, steen of metaal ver- den der Samojeden. Op be- vindt men ze bij honderden n. Ze worden o. a. aange- Waigatsj, aan den mond van ndere plaatsen, vooral op ge- ke plaatsen aan de zee. Deze en als Bolwankaap. Bolwan-

astion.

Wolfgang, een Hongaarsch er, werd den 9den Februari eklerland geboren, studeerde Klausenburg, vervolgens te werd daarna hoogleeraar in de te Maros-Vásárhely (1802— aldaar den 20sten November 817—1849 vijf drama's in het noemen: „Pausanias" en „Si- : leverde hij een vertaling van n". Zijn voornaamste geschrift en juventutem studiosam in methodo purae introducendi" 832—1833. 2 dln.).

hard, een Katholiek theoloog, maticus, werd den 5den Octo- geboren uit een oorspronke- milie. Hij onderscheidde zich oor de samenstelling van een Praag, 1804), gelijkende op die d in 1805 tot priester gewijd gleeraar in de theologie aan de aag. In het jaar 1820 werd hij mige richting afgezet, leefde landgoed van een zijner vrien- ging in 1841 naar Praag terug den 18den December 1848. *Bol-* philosofie een strenge logica, hij vloed van *Kant*, het rationa- lologie van *Leibnitz*. Zijn voor- r logica is de „Wissenschafts- bach 1837). Zijn geschriften zijn rakig en vermoeiend. Philosofi- ige geschriften van zijn hand zijn er Religionswissenschaft" (Sulz-), „Athanasia, oder die Gründe keit der Seele" (Sulzbach 1838, idlungen zur Aesthetik" (Praag, „Drei philosofische Abhandlun- enschap van *Prihonsky*, Leipzig matious is *Bolzano* in vele op- rdig. Reeds in het jaar 1804 gaf en über einige Gegenstände der matik" uit, waarin hij tracht de geometrie te leeren zonder aanschouwing, door enkel logische redeneering. Vervolgens heeft hij nog geschreven: „Beiträge zu einer begründeten Darstellung der Mathematik" (Praag 1810), „Der binomische Lehrsatz u. s. w." (Praag 1816), „Versuch einer objectiven Begründung der Lehre von den drei Dimensionen des Raumes" (in de „Abhandlungen" der Koninklijke Boheemsche Academie van Wetenschappen 1842 en 1843).

Bom is een granaatsoort, bestaande uit een rond ijzeren hol lichaam, voorzien van een springlading of van brandsas en van een buis-, tevens laad-gat met buis. Zij is van kleine smeedijzeren ooren voorzien, om er bomhaken of een handvatsel aan te bevestigen.

De inwendige ruimte der bommen kan concentrisch of excentrisch zijn, meestal met een versterking ter hoogte van het buisgat en dikwijls met een bodemversterking, om het breken in den vuurmond te voorkomen. De goede richting in den vuurmond onder het afvuren wordt bewaard door het projectiel op te klossen.

Bom is een schijfvormig stuk hout, waarmede het bomgat in den buik of in den bodem van een vat wordt gesloten.

Bom is een breed gebouwde platbodemde schuit met twee zwaarden, waarmede de visscherij op de Noordzee wordt uitgeoefend.

Bom, *vulkanische*. Zie *Vulkanisme*.

Boma (*M'Boma*) is de hoofdplaats van den Kongostaat. Zij ligt aan den rechter oever van den Kongo, aan een vlakke bocht, tot waar de grootste stoomschepen kunnen komen. De stad bezit regeeringsgebouwen, een sanatorium, 9 factorijen, een Fransche en Engelsche zending, is de zetel van de regeering, van een Hof van Appèl en een Engelschen consul en heeft een kleine bezetting met eenige kanonnen. Als kruispunt van vele karavanenwegen was Boma vroeger een voorname uitvoerhaven van slaven. Nu is zij na Banana de voornaamste handelsplaats van den Kongostaat, welke instelling hier den 1sten Juli 1885 afgekondigd werd.

Bomarsond (versperringskanaal) is een zeeengte in de Oostzee, aan den ingang van de Botnische golf, tusschen de eilanden Åland en Vardö. De Russische vesting Bomarsond, op de oostkust van het eiland Åland, beheerschte den toegang tot de Finsche en de Botnische golf. Zij werd gedurende den Krimoorlog in het jaar 1854 door de Engelschen en Franschen onder *Baraguay d'Hilliers* belegerd en na een bombardement van zes dagen tot overgave gedwongen. De vestingwerken werden verwoest, en een artikel van den vrede van Parijs verbiedt aan Rusland, om op de Alandseilanden nieuwe vestingwerken aan te leggen en marine- of militaire etablissementen te vestigen.

Bombardeergaljoot is de naam van een platboomd vaartuig met 16 à 20 riemen, later ook gebruikt voor een grooter soort vaartuig, van 2 masten en een boegspriet voorzien en aan den voorsteven gewapend met mortieren. Zulke schepen dienden vooral tot verdediging der kust. Thans echter zijn zij niet meer in gebruik.

Bombardeerkever (Brachinus *Web.*) is de naam van een kevergeslacht uit de familie der *Loopkevers*, hetwelk zich onderscheidt door draadvormige sprieten, een smal, hartvormig halsschild

en aan de uiteinden recht afgeknotte vleugelschilden. De bombardeerkevers leven doorgaans onder steenen, en als zij zich in gevaar bevinden, ontlasten zij met een hoorbaar geluid een bijtende vloeistof door de anale opening — een vloeistof met onaangenamen reuk, die snel verdampt en een vlek, als die van salpeterzuur, op de huid achterlaat. Men kent in Europa een groot aantal soorten van dit geslacht, en van deze is *Brachinus crepitans L.* met een geelachtig roode kleur, zwart achterlijf en fijn gegroefde dekschilden de meest bekende.

Bombardement. Zie *Beleg*.

Bombardier is de naam, die in vroeger tijd gegeven werd aan de kanonniers, belast met de bediening van de mortieren. Later beteekende het een graad, ongeveer gelijkstaande met sergeant.

Bombast noemt men de taal van hem, die onder gezwollen en opgeschroefde volzinnen armoede van denkbeelden zoekt te verbergen. Het woord *bombast* wordt door den één afgeleid van het Latijnsche *bombus* (gegons, gebrom) en door den ander van *Bombastus*, den bijnaam van *Paracelsus*. Ook vermoedt men, dat de benaming afkomt van de ruwe katoen, die gebruikt werd voor de opvulling en voering van kleedingstukken; het woord „bombarie" staat waarschijnlijk ook daarmede in verband.

Bombax *L.* is de naam van een plantengeslacht uit de familie der *Malvaceeën* en onderscheidt zich door een klokvormigen, lederachtigen, 5-lobbigen kelk, 5 van onderen verbonden bloembladen, een houtachtige, 5-hokkige doosvrucht, waarvan de zaden een zaadpluis bezitten. Dit geslacht omvat groote, meestal in Zuid-Amerika te huis behoorende boomen met vindeelige bladeren en groote, okselstandige bloemen. *B. malabaricum Dec.*, in Oost-Indië groeiende, wordt meer dan 30 m. hoog en bezit langgesteelde bladeren en trosvormig vereenigde bloemen, die van buiten licht- en van binnen donkerrood zijn. De witte, zijdeachtige, veerkrachtige wol, die de zaden omgeeft, wordt veelal tot vulling van matrassen gebruikt, terwijl men de schors tegen ontsteking en den wortel als braakmiddel aanprijst. *B Ceba L.*, in West-Indië te huis behoorend, wordt nog hooger. Van den stam van *B. heptaphyllum L.*, die door een kurkachtige schors omgeven is, vervaardigt men kano's.

Bombay is een Britsch-Indisch presidentschap aan de westkust van Voor-Indië. De naam is afgeleid van het Portugeesch B o m b a i m, in het Mahrattisch M u m b a'i, zoo genoemd naar de godin M u m b a, wier tempel tot het midden van de 18de eeuw op de Esplanade stond. Het presidentschap beslaat een oppervlakte van 324.115 v.km. en telt 26.960.421 inwoners, waaronder 21.440.957 Hindoes, 4.390.995 Mohammedanen, 76.774 Parsi, 170.009 Christenen en 13.547 Israëlieten. Het bestaat uit de landstreken Goedsjrat, Khandesj, Sattra, Aurangabad, Bidsjapoer en Dharwar, Konkan en Noord-Kanara, verder de provincie Sindh en de stad Aden in Arabië. De kust is er voorzien van goede havens. De belangrijkste voortbrengselen van den bodem zijn: kostbare houtsoorten, Bombax, Adansonia, Dalbergia, Acacia, Mahwa (Bassia latifolia), wier bloembladeren in gedroogden staat den smaak en het voorkomen

van rozijnen hebben ... gedeeltelijk tot ... drank worden ... rijst, katoen, ... Men verbouwt ... het dierenrijk ... nen. De regeering ... door een gouverneur ... onderkoning ... in 1897—1898 ... 109.826.310. De ... ratti, gesproken ... Goedsjrati (1st), ... tansch ... Toch ... ook verstaan ... door de handelsrijs... verschijnen er ... ten, waarvan de ... en Goedsjrati ... couranten en tijdschr... 269 stuks, waarvan ... in de hoofdstad ...

Bombay is de ... presidentschap ... van Britsch-Indië ... of Bombay, aan ... 18°55' N.Br. en ... haven, die ... is, met hooge ... vaste spoorweg... eiland met den ... naamste oorlogshaven ... uit de oude stad ... het in 1769 door ... George, dat het ... en uit de Zwarte stad ... ten zijn nauw en ... vaak overstroomd ... veel gedaan om ... tevens den ... Bombay wordt door ... drinkwater voor ... km. ten N. van ... de stad gedeeltelijk ... fraaier en doelmatig... bouwen is vooral ... stadhuis, door ... voornaamste. Het ... dan 100000 deel... *Malcolm*, *C. Forbes* ... *wallis* en van ... der zijn van ... St. Thomas, een ... gelsche en Perzische ... rinden beplante ... Circle" met de ... en *Wellington*. ... bevindt zich op ... gebergte van het ... het ziekenhuis ... verscheiden ... in 1897 voltooide ... is het grootste ... standbeelden van ... *Eduard VII*.

Bombay is de ... sidentschap, van ... Kamer van Koophandel ...

t 1857 heeft Bombay een
ıgericht is naar het model
Victoria and Albert
ticht, dient voor Natuur-
le verzameling en bestu-
ge natuurprodukten uit
ety" van Engeland heeft
Bombay Branch", sedert
et „Aardrijkskundig Ge-
ezit een marine-arsenaal,
en, waar de grootste oor-
men worden. De oude ves-
863 gesloopt en vervangen
lossalen omvang. De villa-
is door een stoomtram met
n. Daar bevinden zich ook
ens", waar de Parsi hunne

891: 821.764 inw. waaron-
en 5021 Israëlieten. Verder
Hindoes, 19% Mohamme-
engevolge van de pest daalde
tot 770.843 in het jaar 1901.
„Peninsular and Oriental
an Steam Navigation Co",
imes" en andere stoomvaart-
agentschappen bezitten ver-
Afrika, China, Japan, enz.
rige deelen van Britsch-In-
oor de spoorweglijnen der
a, der Great-India-Peninsu-
bay-Maroda en der Central
en rechtstreeksche spoorweg-
rpoer en Bilaspoer met Cal-
Calcutta vertegenwoordigen
0 van den handel van geheel
aatste jaren is Bombay echter
gegaan. In 1891—1892 werd
ay bezocht door 90.673 sche-
reg. ton inhoud, waarvan
t 2.78 millioen ton voor re-
de kustscheepvaart en het
ische havens. Van 1898—1899
de geheele handel een waarde
pijen, waarvan 256.519.020 ro-
erhandel, 413.056.150 op den
Alleen aan katoen werd uitge-
.180 ropijen, aan zaden voor
28.078.610, tarwe (bijna 1/3 van
geheel Indië) 33.995.870, rijst
1.147.220 ropijen. De opium
tend uitgevoerd naar China; an-
len zijn nog: peulvruchten, hui-
rijen, verfstoffen, enz. De in-
namelijk uit Europeesche mode-
en toiletartikelen, sieraden en
oorwerpen, steenkolen, verfstof-
metaalwaren, edelgesteenten,
offen, bier, spiritus, suiker, thee,
len stoffen, ruwe wol, goud en
industrie zijn de scheepsbouw
nerijen er van het meeste belang.
edenis van Bombay is maar wei-
et jaar 1530 werd het door den
erenden vorst aan de Portugee-
ie er een fort en factorijen heb-
n 1661 werd Bombay tot bruid-
an *Katharina van Braganza*, die met *Karel II* van Engeland huwde, en in 1668 stond de Engelsche regeering het tegen een jaarlijksche som af aan de Oost-Indische Compagnie. In 1686 werd de zetel der regeering van Soerate naar Bombay verplaatst. Door de opening van het Suez-kanaal kwam de stad zeer tot bloei, ofschoon zij sedert 1896 erg heeft geleden tengevolge van hongersnood en pest.

Bombazijn is de naam van een gekeperde stof, die aanvankelijk in Opper-Italië, bepaaldelijk te Milaan, Como, enz. vervaardigd werd. Eerst gebruikte men tot grondstoffen katoen, kemelshaar en zijde, maar thans gewone wol en katoen. Ook wordt het wel vervaardigd met een schering van zijde en een inslag van kamgaren, of ook geheel van kamgaren. Het wordt veel als voering, in de lagere standen ook als onderkleeding gebruikt. Men vindt heden ten dage bombazijnweverijen in verschillende landen van Europa, ook in ons land.

Bombeeren is het eenigszins hol buigen van ijzeren of andere platen, om daaraan een grooter weerstandsvermogen te geven tegen doorbuiging.

Bombelles, *Ludwig Philipp*, graaf *van*, een Oostenrijksch staatsman, was de afstammeling van een adellijk Portugeesch geslacht, dat reeds ten tijde van de Kruistochten bekend was, later in Frankrijk woonde en vandaar naar Oostenrijk trok. Hij werd geboren te Regensburg, den 1sten Juli 1780, ontving zijn opvoeding aan een kadettenschool en kwam vervolgens als luitenant bij de cavalerie te Napels in garnizoen. Door de omwenteling vandaar verjaagd, keerde hij terug naar Weenen, waar hij aanvankelijk een aanstelling ontving bij de geheime staatskanselarij, terwijl hij vervolgens werd toegevoegd aan het Oostenrijksch gezantschap te Berlijn, aan welks hoofd *Metternich* zich bevond. Later werd hij zelf aldaar ambassadeur en volgde in 1813 den koning naar Breslau, terwijl hij voorts in 1815 naar Kopenhagen gezonden werd, om den koning van Denemarken terug te houden van een verbond met *Napoleon*. Ook daar werd hij Oostenrijksch gezant, trad er in het huwelijk met *Ida Brun*, de dochter der schrijfster *Friederike Brun*, en werd daarna als ambassadeur geplaatst aan het Hof te Dresden. In 1819 vergezelde hij den keizer van Oostenrijk op diens reis door Zevenburgen en Galicië, vertegenwoordigde Oostenrijk op het congres te Karlsbad, bekleedde vervolgens de betrekking van gezant aan het Hof te Napels, aan andere Italiaansche hoven en te Bern, en overleed te Weenen, den 7den Juli 1843.

Bombelles, *Karl Retanus*, graaf *van*, een Oostenrijksch kamerheer, een broeder van den voorgaande, werd den 6den November 1785 geboren. Hij was geheime raad en opperhofmeester van de hertogin *Maria Louise van Parma*, de vroegere gemalin van *Napoleon*, met wie hij sedert 1833 in het geheim gehuwd was. Hij overleed den 30sten Mei 1856 als opperhofmeester in dienst van keizer *Ferdinand*.

Bombelles, *Heinrich Franz*, een tweede broeder van den voorgaande, Oostenrijksch kamerheer, werd den 26sten Juli 1789 te Versailles geboren, bekleedde daarna gezantschapsposten te Lissabon, Petersburg en Turijn, werd in 1835 belast met

de opvoeding van den tegenwoordigen keizer van Oostenrijk *Frans Jozef* en diens broeder, vergezelde hen in 1848 bij hun vlucht naar Innsbruck, verwijderde zich vervolgens van het Hof, en overleed op zijn kasteel Savenstein in Karinthië, den 31sten Maart 1850.

Bomfin, *José Lucio Travassor Valdes*, graaf *van*, een Portugeesch generaal en aanvoerder der constitutioneele partij, werd den 23sten Maart 1787 te Peniche in Estramadura geboren. Hij studeerde te Coïmbra en trad in 1807 in den krijgsdienst. In 1828 was hij luitenant-kolonel en vocht tegen dom *Miguël*, totdat hij op Madeira verslagen werd. Toen dom *Pedro* in 1832 in Portugal aan land stapte, schaarde hij zich aanstonds onder diens aanhangers en onderscheidde zich vervolgens als generaal door moed en beleid. In 1837 kwam de uiterste rechterzijde onder de leiding van *Leiria Saldanha* en *Terceira* in opstand tegen de vrijzinnige constitutie, en door de Cortes werden de generaals *San da Bandeira* en *Bomfin* tegen de opstandelingen uitgezonden. De slag bij Rio Mayor, den 28sten Augustus 1837, bleef wel is waar onbeslist, maar eindigde toch met den terugtocht der opstandelingen naar de noordelijke provinciën, waar zij den 20sten September daaraanvolgende werden verslagen. Ten gevolge van deze gebeurtenissen werd *Bomfin* onder ongunstige omstandigheden met de portefeuille van Oorlog en Marine belast. De slechte gesteldheid der schatkist was oorzaak van den opstand der werklieden in het Arsenaal te Lissabon in Maart 1838; deze werd door *San da Bandeira*, minister-president, en *Bomfin* met geweld onderdrukt. Laatstgenoemde trad af, werd weldra nogmaals minister, maar de kuiperijen der tegenpartij noodzaakten hem, in 1841 zijn ambt neder te leggen. Toen in 1842 de absolutisten de overhand behielden en *Costa Cabral* een nieuw ministerie vormde, hetwelk de constitutie van 1837 ter zijde schoof en de charte van dom *Pedro* van 1826 herstelde, plaatste *Bomfim* zich aan het hoofd der troepen, maar liet zich door de fraaie beloften van *Cabral* overhalen, de wapens neer te leggen. De minister hield geen woord, en *Bomfin* trachtte daarna in de Cortes de maatregelen der Regeering tegen te werken. Daar echter de Cortes weldra werden ontbonden, verliet hij met zijn aanhangers Lissabon, om de Portugeezen ter verdediging der constitutie van 1837 onder de wapenen te roepen. Slechts Almeida, Portalegre en Torres-Vedras gaven gehoor aan zijn oproeping. Vruchteloos verweerde hij zich in Almeida; hij moest den 28sten April 1844 capituleeren en de wijk nemen naar Spanje. In het jaar 1846 teruggekeerd, nam hij deel aan het Mei-oproer en werd onder het ministerie *Palmella* belast met het bevel over een afdeeling van het leger, maar den 4den October 1846 te, gelijk met laatstgenoemde, in het koninklijk paleis in hechtenis genomen. Zoodra hij zich op vrije voeten zag, stelde hij zich aan het hoofd der oproerige boeren en werklieden, bracht in November 1846 bij Marcella aan het koninklijk leger een nederlaag toe, maar werd den 22sten December bij Torres-Vedras door *Saldanha* verslagen en gevangen genomen. Men bracht hem voor een krijgsraad en veroordeelde hem tot deportatie naar Afrika. *Bomfin* stond in Mei 1847 gereed, om op een Engelsch schip [illegible] der koningin [illegible] Hier nam hij [illegible] de oproerige [illegible] waarna hij [illegible] wel zeide en [illegible]

Bomilcar [illegible] met *Hanno* [illegible] van Syracuse [illegible] een poging [illegible] geboortestad [illegible] en gekruisigd [illegible]

Bomilcar, [illegible] sche vloot, die [illegible] aan *Hannibal* [illegible] tegen den consul [illegible] snelde, in 214 [illegible] troepen haalde, [illegible] sche vloot [illegible]

Bommel, [illegible] schop van Luik [illegible] R. Katholieke [illegible] te Leiden, den [illegible] telijken stand [illegible] terlijke wijding. [illegible] van verscheidene [illegible] ten en werd directeur [illegible] Hageveld in Noord-[illegible] viel ten gevolge [illegible] Juni 1825, waarbij [illegible] van den Staat [illegible] *van Bommel* [illegible] en in het volgende [illegible] ijveraar voor de [illegible] gestelde vlugschriften [illegible] van de Orde der [illegible] heid voor de Jezuïeten [illegible] werken over [illegible] staatkunde en [illegible] geven en overleed [illegible]

Bommelerwaard [illegible] gevormd eiland [illegible] Teisterband en kwam [illegible] aan het bisdom [illegible] het in leen aan [illegible] weder in achterleen [illegible] Loevestein kwam [illegible] waarschijnlijk de [illegible] lerwaard; de Romeinen [illegible] vestigd en in 670 [illegible] van Rothem.

De waard daalt [illegible] 4 tot 1 m. [illegible] de Maas- en Waaldijken [illegible] gescheiden. Bij [illegible] gedeelte boven der [illegible] stoken en dus het [illegible] gezet, om het eerste [illegible] van het eiland [illegible] omkaad gedeelte, het [illegible] strekt van den Bruke[illegible] stein. De Bommelerwaard [illegible] doch door het maken [illegible] de Maas zijn deelen [illegible] vestein werd er in [illegible]

Bomokandi of [illegible] van een linker zijrivier [illegible] in den noordoostelijken [illegible]

nderzocht, maar nog wei-
ı een gebouw of verblijf,
ı aan een bom zoodanigen
.t deze geen schade aan-
gemetselde gebouwen te
een zwaar gewelf, waarop
ste ter dikte van een paar
ouwen maakte men wel
te dekken met een laag
iet een van rijsbossen en
het zware hedendaagsche
schutting beton en pant-
schikt, hoewel bij toepas-
ngmiddelen en het groot-
zen tijd ook deze hulpmid-
voldoen.
elijke aanwijzing, waarin
t iets aan iemand moet wor-
de onderteekenaar op zich
odige betalingen te zullen
voor brood, voor een mud
verstaat men er een schrif-
ler, dat aan iemand een som
uitbetaald.
schatkistbilletten (zie aldaar).
voorgebergte in Tunis, ook
, de Noord-Oostelijkste punt

ii-no-matsoeri, ook Ta-
en feest met lantaarns, dat
den, 14den, 15den en 17den dag
and wordt gevierd. Het is een
aarbij offers gebracht worden
n. Gedurende 30 dagen vóór
andt men elken avond een pa-
r het huis.
de stad in Algerië, gelegen
nstantine, ten Oosten van Al-
onde plek, waar de Seybouse
he Zee valt, aan de westzijde
genoemde golf van Bona en aan
berg Edoegh (1004 m.). Zij
inwoners, waaronder 16173
eveer 6048 Italianen, bestaat
ersgewijze gebouwde boven-
nedenstad, is nu bijna geheel
tijl gebouwd, door singels en
en en wordt door een water-
n water voorzien voor de bron-
uiten den stadsmuur ligt aan den
del of kasbah op een 105 m.
rspronkelijk gebouwd door kei-
5) en den 26sten Juni 1832 door
nomen, dient zij sinds het jaar
ngenis voor de gedeporteerden.
van het arrondissementsbestuur
re autoriteiten, heeft een Ka-
el, verscheiden consulaten, de A-
e, een Arabisch-Fransche school,
de Zusters van Barmhartigheid,
nes en een schouwburg. In de
are landen van de Seybouse teelt
, druiven, ooft, kurkeiken, koren,
ie is er vertegenwoordigd door
ijdespinnerij en verscheidene an-
De Dsjebel Edoegh levert mar-
k aan ijzererts (jaarlijksche op-
brengst 6 à 7 millioen frcs.) Bij Ain Mokra aan het Fetzara-meer bevindt zich een rijke kopermijn. De haven van Bona is van evenveel beteekenis als die van Constantine (scheepvaartverkeer in 1896: 2475 schepen met 1 millioen tonnen netto). De voorhaven van Bona (79 H.A.) wordt beschermd door twee havendammen, waarachter zich nog een haven van 10 H.A. bevindt, die in den tijd der koraalvisscherij druk bezocht wordt. Zij ligt op circa 7 km. van de stad en staat bloot aan hevige stormen. Bona is door spoorwegen verbonden met de mijnen van Ain Mokra, met Constantine, Algiers, Biskra, Tunis en Tebessa. Er bestaan geregelde stoomvaartverbindingen met Algiers, Tunis en Marseille.

In hare nabijheid, en wel aan de westlijde, liggen reusachtige overblijfselen van waterbakken en van andere gebouwen, die de puinhoopen vormen van de door de Phoeniciërs gestichte stad Hippo Regius. Dit was de geliefkoosde verblijfplaats der Numidische koningen (*Massinisa* vestigde er het eerst zijn residentie), waarvan het hedendaagsche Bona, toen Aphrodisium genaamd, de haven was. In den tijd van *Julius Caesar* kwam zij in het bezit der Romeinen en was toen een van de voornaamste plaatsen, waar de Joden den slavenhandel dreven. Hippo was in de eerste eeuwen na Chr. het middelpunt van handel en beschaving in Noord Afrika en beroemd door zijn scholen, schouwburgen, waterleidingen, paleizen en tempels, welke laatste vervolgens in kloosters en kerken herschapen werden. Ten tijde der Vandalen, die als veroveraars de stad in bezit namen, werd zij van een koninklijke residentie in een bisschopszetel veranderd, bekleed door den bekenden kerkvader *Augustinus*. In dien tijd (430—431) werd de stad 14 maanden lang door de Vandalen belegerd zonder ingenomen te worden, vervolgens door de inwoners verlaten en door de Vandalen gedeeltelijk verbrand, die er met keizer *Valentinianus* vrede sloten (11 Februari 435). Toen de Arabieren in de 7de eeuw het noordelijk gedeelte van Afrika veroverden, verbrandden zij Hippo, en eerst jaren daarna hebben de achtergebleven inwoners in de nabijheid dier stad en uit hare puinhoopen een nieuwe stad gesticht, waaraan de Christenen den naam van Bona (Hippona) en de Arabieren dien van Biled-el-Aneb en Anaba (Bessenstad) gaven. Toen de Mooren uit Europa verdreven werden, maakten de Spanjaarden zich van haar meester. Franschen en Engelschen hebben daarna vruchtelooze pogingen aangewend, om er een handelskolonie te stichten. In 1830 werd Bona door den Franschen generaal *Damrémont* veroverd, maar hij moest haar weldra verlaten, waarna *Ibrahim*, de verdreven bey van Constantine, er zich vestigde en de nabijwonende stammen met zulk een wreedheid behandelde, dat zij zich in 1832 aan den hertog *van Rovigo* onderwierpen. Kapitein *Armandy* en *Joessoef*, de renegaat van Tunis, maakten zich, ondersteund door 30 Fransche soldaten, bij verrassing meester van de citadel, waarna Bona in het bezit der Franschen gebleven is.

Bona (Latijn, meervoud van *bonum*) beteekent goederen en wordt veel gebruikt in samenstellingen, bijv. *B. acquisita*, verworven (niet geërfde) goederen; *B. adventitia*, bijgekomen (niet van ouders geërfde) goederen: *B. aliena*, vreemde

goederen; *B. alodialia*, allodiale goederen; *B. aearia*, domeingoederen; *B. castrensia*, door oorlog verkregen goederen; *B. censitica*, pachtgoederen; *B. civitatis*, staatsdomein; *B. communia*, gemeenschappelijke goederen; *B. conjugum*, echtelijke goederen; *B. damnatorum*, goederen der veroordeelden; *B. domanialia*, domeingoederen; *B. dotalia*, goederen tot den bruidschat behoorende; *B. emphyteutica*, erfpachtgoederen; *B. ereptitia*, goederen, die de Staat geannexeerd heeft; *B. feudalia*, leengoederen; *B. heriditaria*, erfgoederen; *B. illata*, door de vrouw meegebrachte goederen; *B. immobilia*, onroerende goederen; *B. indivisa*, ongedeelde goederen; *B. indivisibilia*, onverdeelbare goederen; *B. litigiosa*, betwiste goederen; *B. locata*, verpachte goederen; *B. mariti*, goederen van den echtgenoot; *B. materna*, het moederlijk deel; *B. minorum*, goederen van minderjarigen; *B. mobilia*, roerende goederen; *B. paraphernalia*, het eigendom, dat de vrouw meebrengt en voor zich behoudt; *B. parochialia*, kerkelijke goederen; *B. paterna*, vaderlijke goederen; *B. pignoratitia*, pandgoederen; *B. publica*, staatsgoederen; *B. rapta*, geroofde goederen; *B. utensilia*, gereedschappen; *B. vacantia*, goederen zonder eigenaar. In het Romeinsche recht beteekent *bona* het vermogen van een persoon.

Bonacci, *Theodorico*, een Italiaansch staatsman, werd in 1845 te Recanati geboren. Nadat hij in de rechten had gestudeerd, werd hij advocaat en in 1876 in de Italiaansche Kamer van Afgevaardigden gekozen, waar hij zich bij de monarchistische linkerzijde aansloot. In 1888 werd hij opnieuw in de Kamer gekozen. Van September 1879 tot Maart 1881 was *Bonacci* secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandsche Zaken, onder de kabinetten *Cairoli* en *Depretis*. In Mei 1892 werd hij minister van Justitie tijdens het ministerie *Giolitti*. Nadat evenwel den 19den Mei 1893 zijn budget door de Kamer was verworpen, moest *Bonacci* zijn ontslag nemen. In Juni 1898 was hij opnieuw enkele dagen minister van Justitie onder *Rudini*.

Bona dea of „de goede godin" is een geheimzinnige godheid van het oude Italië, wellicht de Aarde of de aard-godin *Ceres*, de zuster, echtgenoote of dochter van *Faunus* en ook wel *Fauna*, *Fatua* of *Oma* genaamd. In lateren tijd werd een Grieksche godin *Damia* met haar gelijk gesteld. Zij werd te Rome uitsluitend door de vrouwen gehuldigd. Mannen werden in hare tempels en bij het aan haar geheiligd offerfeest niet toegelaten en zelfs de afbeeldingen van mannelijke dieren uit de nabijheid van haar heiligdom verwijderd. Als tempel bezat zij o.a. een door *Claudia*, een Vestaalsche, haar toegewijde en door *Livia*, de gemalin van *Augustus*, herstelde grot op den Aventijnschen berg, doch haar feest, in het begin van December (door *Plutarchus* vergeleken met de Orphische mysteriën), werd ten huize van den regeerenden consul in een afzonderlijk vertrek (apertum) gevierd. De wijn, bij haar feest gebruikt, droeg den naam van melk en de beker dien van mellarium; na het offerfeest werden Bacchantische dansen uitgevoerd. De slang, als het teeken van wijsheid en van de gave der voorspelling, was het symbool der godin. Ook was zij de godin der geneeskunde, en in hare tempels werden ge-

neesmiddelen uitge[illegible] gesteld in [illegible] de rechter[illegible] band. Bij het [illegible] ontaard, zoodat [illegible] die in vrouwenkl[illegible] te Rome bevond [illegible] te Aricia.

Bona fide [illegible] van een te goeder [illegible] al blijkt deze [illegible] zijn. Daartegen [illegible] *fraus* (bedrog) en [illegible] *bonae fidei*, als [illegible] zelf voor den [illegible] het gekochte [illegible] tend gestolen [illegible] eener zaak is [illegible] bij het verkrijgen [illegible] van eenig [illegible] derhalve in elk [illegible] digheid bij [illegible] der rechten [illegible]

Bonaini, *Fran*[illegible] kundige, geboren [illegible] studeerde in [illegible] en werd aldaar [illegible] in 1852 directeur-gen[illegible] archief en [illegible] Toskaansche [illegible] den 28sten Augustus [illegible] deel van het „A[illegible] zameling van [illegible] omtrent Pisa [illegible] di Pisa dal XII al [illegible] 1870, 3 dln.) en „[illegible] città di Perugia dal [illegible] —1851, 3 dln.)

Bonaire, een [illegible] 52 km. ten O. van [illegible] regelmatigen vorm [illegible] breed en heeft een [illegible] De kortste afstand [illegible] draagt 93 km. He[illegible] het jaar 1903 [illegible] nen en 3140 vrouwen [illegible] van woont in het [illegible] ten naar den [illegible] zen gebouwd zijn [illegible] Een tweede dorp [illegible] legen in een [illegible] nog slechts enkele [illegible] daar het eiland [illegible] daar), en vele be[illegible] hun brood buiten [illegible]

Bonaire bestaat [illegible] twee zeer verschill[illegible] deelte is bergachtig [illegible] verheft zich nauwelijks [illegible]

Aan de zuidkust [illegible] beide gedeelten [illegible] dorp Kralendijk het [illegible] vóór het dorp ligt [illegible] eiland Klein-Bonaire [illegible] met struikgewas [illegible] tusschen het eiland [illegible] groote schepen [illegible] westenwind gevaarlijk [illegible]

Oranjestad op Aruba. Be-
-sgebouw, een groot fraai
dsche gezaghebber woont,
enen huizen. Ten Z. daar-
el vervallen fort, met en-
n bewapend. In de nabij-
en, het hospitaal en een
let andere gedeelte van
rmd door de zoogenaamde
vlakte, die in den regen-
er staat, maar anders door
ekt is. Hier staan eenige
onder ook het huis van de
gheid, die hier een school
le woning van den pastoor,
atholieke kerk. In de na-
nere woonhuizen, te zamen
i e d r a vormend, terwijl in
e andere gehuchten liggen,
i k i b o k o. Daar de han-
nen heeft en de landbouw
le maïsvelden, leven de be-
kerij en van het verzamelen
out. Men heeft in Kralen-
drinkwater, daar er geen
n zijn en de bronnen aan
evatten, zoodat het drink-
gen plaatsen moet worden

het midden van het wes-
omstreeks het jaar 1860 nog
cht uit armoedige strohut-
s echter sinds dien tijd tot
, dat tegenwoordig ongeveer
Het ligt in een vruchtbaar
nkele rotsachtige gedeelten
e bronnen hier een voldoende
ter van goede hoedanigheid
eeft een R-Katholieke kerk,
oudige pastoorswoning. Be-
eenen huisjes zijn er nog veel
n.

bezit ook Bonaire een groot
loten, zeebekkens, waarvan
e zuidkust en dat van Slacht-
st de voornaamste zijn. Het
op beide eilanden hetzelfde.
vestelijk gedeelte verheft zich
n kegelvormige berg, 254 m.
el gelegen. Van hier strekt
rug in zuidoostelijke richting
een tweede gaat in dezelfde
ao uit. Beide worden door ge-
erdeeld in een aantal hoogten,
n en kleine spitsen zich boven
ijke basis verheffen, zonder
zelf staande bergen te vormen.
ewa en de Mokakoe de meest
tevens de hoogste toppen (200
loopt een gebergte van het-
dat op Curaçao, want ook dit
nt met steile terrassen af, ter-
van de noord- en van de zuid-
verbonden zijn, die hier ech-
den vorm van een plateau aan-
iddelde hoogte van 40 m. heeft.
e dal op Bonaire is dat van
keteldal, met een opening naar het Z.W. in de richting van Goto, overigens door steile hellingen afgesloten. De bergruggen van het binnenland worden gescheiden door een lengtedal, terwijl een derde dal zich van den voet van den Brandaris in N.O. richting tot aan de kust uitstrekt.

De geologische geaardheid van Bonaire toont veel overeenkomst met die van Curaçao. Terwijl de oostelijke helft bijna geheel uit koraalkalk en alluvium is samengesteld, in het midden en langs de noord- en noordwestkust quartaire kalkgesteenten voorkomen, wisselen in de westelijke helft diabaas, porfier- en krijtgesteenten met elkander af. Tusschen Kralendijk en Fontein is de overeenkomst met Curaçao volledig, het diabaas, de zandsteen, de mergel, alles is hetzelfde, om van de overeenkomst der quartaire kalkgesteenten niet te spreken. Hetzelfde geldt voor de streek van Fontein tot aan Goto. Op korten afstand vóór men den noordoostelijken rand bereikt, verandert echter plotseling het geheele landschap. Het relief en de bodemformatie zijn nu geheel verschillend van die van Aruba en Curaçao. In het N.W. bestaat het gebergte van Bonaire namelijk uitsluitend uit porfiergesteenten.

De drie eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire vertoonen in hunne geologische geaardheid een zeer duidelijk in het oog loopende overeenkomst met de Cordilleras van het vaste land. Zij zijn schakels van een keten van eilanden, die zich van het W. naar het O. uitstrekt en waarvan het oudste, op Aruba gelegen hoofdgebergte, dezelfde ruggen vertoont.

Phosforieten komen in kleine hoeveelheden, evenals op Curaçao, in grooten getale voor in zoogenaamde „pockets". Nergens echter heeft men lagen gevonden, die de moeite van de exploitatie waard zijn. Het eenige produkt uit het mineraalrijk, dat van belang is, n.l. zout, werd reeds vroeg op Bonaire gewonnen; de kalk, die vroeger in belangrijke hoeveelheden werd uitgevoerd, neemt nu geen belangrijke plaats meer in. De pannenbakkerij, die zich op het eiland bevindt, heeft sinds 1898 niet meer gewerkt.

Het klimaat van Bonaire stemt eveneens met dat van Aruba en Curaçao overeen; het is namelijk ook warm, droog en gezond. Gebrek aan regen is hier alweer het grootste ongeluk, zoodat o. a. in 1898, toen er geen druppel regen viel, de geheele oogst is mislukt en het gebrek aan drinkwater de oorzaak was van ziekten. De plantengroei is dan ook vrij gering, evenals die der naburige eilanden; alleen het westelijk gedeelte van Bonaire heeft een betrekkelijk weelderigen plantengroei, waarschijnlijk door de beschutting, die het land ondervindt van de hoogten aan den noordkant, waardoor de passaatwinden worden tegengehouden.

De land- en tuinbouw en vruchtenteelt zijn eveneens onbeduidend, zoodat zelfs van het hoofdprodukt, een maïssoort, geen voldoende hoeveelheid verbouwd wordt om in de behoeften van de bewoners te voorzien, en er dus jaarlijks een aanzienlijke hoeveelheid van moet worden ingevoerd. Een ernstig beletsel voor verbetering van den landbouwtoestand en daarmede van de welvaart, vormt het op Bonaire heerschende groot-grondbezit, naast gebrek aan voldoende grondwaterputten. Met den aanleg der laatsten is echter van regeeringswege een begin gemaakt.

Met de veeteelt is het beter gesteld; het vleesch van de „kabrieten" (geiten) van Bonaire wordt hooger geschat dan dat van de Curaçaosche.

Behalve vleesch, dat op het eiland goedkoop is, gevogelte, dat in groote hoeveelheden geteeld wordt, en visch, die door de zee in groote hoeveelheden wordt geleverd, moet alles, wat de bevolking aan levensmiddelen, kleeren, huisraad en andere voorwerpen noodig heeft, ingevoerd worden van Curaçao, waardoor deze artikelen vrij duur zijn. De uitvoer had in 1902 slechts een waarde van ruim 110000 gld.

Ook op Bonaire bestaat de bevolking uit blanken, Negers en kleurlingen. Het aantal blanken is er even gering, zoo niet minder dan op Aruba, en bedraagt nauwelijks 1 % van de bevolking. De taal van Bonaire is het papiamento (zie aldaar). Het aantal Protestanten bedraagt slechts 143, tegen dat der R. Katholieken 4686. Een van de redenen, waarom het Katholicisme hier zoo sterk op den voorgrond treedt, is daarin gelegen, dat vroeger de Protestantsche slavenhouders de kinderen der slaven in de R. Katholieke kerk lieten doopen, om den afstand tusschen den slaaf en zijn meester nog grooter te maken.

Van Dissel meende, dat het eiland zijn naam te danken heeft aan de gezonde lucht „bon aire", maar volgens professor *Ernst* in Caracas beteekent de naam „het lage eiland". In het jaar 1527 kwam Bonaire met de naburige eilanden aan *Karel V*, in 1626 bezocht de Nederlandsche scheepskapitein *Boudewijn Hendriksz* het eiland, liet er eenige Spaansche krijgsgevangenen achter en nam vee en verfhout vandaar mede. Tot 1868 gold Bonaire als het eigendom der regeering, zoodat men zich slechts met haar goedvinden daar kon vestigen, huizen bouwen, akkers ontginnen en de veeteelt beoefenen. Alle produkten, behalve die van private eigendommen, behoorden daarom aan den Staat en werden door hare beambten gebruikt of verkocht. Zoo waren er zelfs staatsakkers en staatskudden, terwijl de meeste slaven, wier vrijlating eerst in 1863 plaats had, het eigendom waren van den Staat. In den tijd, dat het eiland aan Engeland behoorde (1807—1816), werd het met de slaven aan den Noord-Amerikaan *Foulke* verhuurd tegen een prijs van 4000 gulden jaarlijks. Omdat na de vrijlating der slaven de jaarlijksche inkomsten der regeering steeds minder werden, terwijl de uitgaven voortdurend toenamen, werden in 1868 de stukken grond van het eiland publiek verkocht.

Bonald, *Louis Gabriël Ambroise*, vicomte *de Bonald*, een Fransch staatsman en schrijver, werd geboren in 1754 te Monna nabij Milhau in Aveyron. Na te Juilly gestudeerd te hebben, werd hij officier bij de musketiers, totdat dit corps in 1776 werd opgeheven. Later werd hij burgemeester van zijn geboorteplaats en in 1790 gekozen tot afgevaardigde voor de departementsvergadering. Zijn denkbeelden wijzigden zich echter zoodanig, dat hij naar het buitenland vertrok. Hij voegde zich aldaar bij de emigranten en begaf zich naar Heidelberg, waar hij met de pen de zaak der koningsgezinden verdedigde. Hij was een vriend van wijsgeerig-staatkundige bespiegelingen, zooals blijkt uit zijn „Théorie du pouvoir politique et religieux" (1796). Na zijn terugkeer in Frankrijk, onder den naam *Saint-Sévérin*, wist hij zich de gunst te verschaffen der familie *Bona*[illegible] trekking [illegible] schreef hij [illegible] de France [illegible] puteerden [illegible] theocratische [illegible] o. a. mede [illegible] *Lodewijk XVIII* [illegible] der Academie [illegible] en in 18[illegible] gelstanden [illegible] Julierevolutie [illegible] trouw af te [illegible] zoodat hij [illegible] dien tijd [illegible] ambteloos leven [illegible] ber 1840. [illegible] „Essai analytique [illegible] dre social [illegible] sujet dans la [illegible] sidéré au XIX[illegible] mestique et [illegible] „Législation [illegible] niers temps [illegible] sur les premiers [illegible] (1818). Zijn [illegible] (1817—1819) [illegible]

Bonald, *Louis* [illegible] aartsbisschop van [illegible] gaande, werd [illegible] tober 1787. [illegible] Chartres, [illegible] als aartsbisschop [illegible] Puy en in 18[illegible] de paus hem [illegible] vangen van [illegible] vaardigde hij [illegible] Onbevlekte Ontvang[illegible] ongodsdienstig [illegible] Hij schaamde [illegible] ten, zond in 18[illegible] „La vie de Jésus [illegible] leed den 25sten Februari [illegible]

Bonaparte [illegible] Corsicaansch [illegible] komstig zijn. [illegible] 12de eeuw in [illegible] San-Miniato, [illegible] Florentijnsche [illegible] *Jacopo Bonaparte* [illegible] in de eerste helft [illegible] een werk over [illegible] Men meent, dat [illegible] man en hoogleeraar [illegible] „La vedova [illegible] vaardigd heeft. [illegible] den 24sten December [illegible] den kanunnik *Filippo* [illegible] *naparte* uit [illegible] 1569 te Ajaccio [illegible] der zeeroovers [illegible] napartes tot de [illegible] het jaar 1771 [illegible] partes gerechtelijk [illegible] hunne naamgenooten [illegible] vertegenwoordigden [illegible] cio de familie *Bona*[illegible] ken *Luciano Bonaparte* [illegible]

Napels 1806—1808, koning van Spanje 1808—1812, geb. met: Julie Marie Clary,
|
2 dochters

Franschen, 1804—1814 (1815), geb. met: 1. Josephine, weduwe v. Beauharnais. 2 Maria Louise v. Oostenrijk.

(1) Charlotte, geb. 1796 overl. 1865.
(1) Christine, geb. 1798 overl. 1847.
Karel, prins van Musignano, geb. 1803, overl. 1857.
|
8 kinderen.
Laetitia, geb. 1804, overl. 1871.
Jeanne, geb. 1807, overl. 1828.
Marie, geb. 1777, overl. 1820.
Constance, geb. 1823, overl. 1876.
Lodewijk, geb. 1813, overl. 1891, in 1852 senator in Frankrijk.
Pieter Napoleon, geb. 1815, overl. 1881.
Paul, geb. 1808, overl. 1827.
Antonie, geb. 1816, overl. 1877.

geb. met: Hortense Beauharnais.

overl. 1820.
|
Napoleone Elisa geb. 1806, gest. 1869, geb. met: graaf Camerata.

Duphot, overl. 1797. 2. generaal Leclerc, overl. 1802. 3. Camillo, vorst van Borghese, overl. 1832.

1808—1815).
|
4 kinderen

1. Elis. Patterson 2. Catharina v. Württemberg.

Stiefzoon: Eugenius Beauharnais prins van Eichstädt en hertog van Leuchtenberg, geb. 1781, overl. 1824, geh. met: Amalia Augusta v. Beieren.

Stiefdochter: Hortense Beauharnais geb. 1783, overl. 1837, geh. met: Lodewijk Bonaparte.

Aangen. dochter: Stephanie de Beauharnais, geb. met: Karel Lodewijk, groothertog van Baden.

(2) Napoleon II koning van Rome, hertog van Reichstadt, geb. 1811, overl. 1832.

Josephine geb. 1807, overl. 1876, geh. met: Oscar I koning van Zweden

Amalie geb. 1812 overl. 1873, geh. met: Pedro I, keizer van Brazilië.

Karel Augustus hertog van Leuchtenberg geb. 1810, overl. 1835, geh. met: Maria da Gloria, koningin van Portugal.

Max. Eugenius geb. 1817, gest. 1852, geh. met: Maria, dochter van czaar Nicolaas.

Nicolaas, vorst van Tambow, geb. 1843, overl. 1891

Georg, geb. 1852.

Karel Napol. Lodewijk geb. 1804, overl. 1831.

Napol.

Napoleon III geb. 1808, overl. 1873, keizer der Franschen 1852—1870, geh. met: Eugenie de Montijo
|
Napoleon (IV) geb. 1856, gesn. 1879

(1) Jérôme geb. 1805, overl. 1870.

(2) Jerome Napoleon, prins van Montfoort, geb. 1814, overl. 1847.

(2) *prins Napoleon Jozef*, geb. 1822, overl. 1891, geh. met: Clotilde van Savoye.

(2) Mathilde, geb. 1820, overl. 1904, geh. met: vorst Anatole Demidoff, overl. 1870.

Napoleon, geb. 1862, candidaat voor de Fransche keizerskroon.

Lodewijk, geb. 1864.

Maria Laetitia, geb. 1866, geh. met: Amadeus van Savoye, hertog van Aosta, overl. 1890.

Bonaparte en beider neef *Carlo Bonaparte*, de vader van *Napoleon I*. Deze had in 1757 zijn adel laten erkennen door den groothertog van Toskane; later werd deze ook voor echt verklaard door het Heraldiek Bestuur van Frankrijk.

Bonaparte, Carlo, werd den 29sten Maart 1746 te Ajaccio geboren. Als eenige spruit van zijn tak genoot hij een uitmuntende opvoeding. Hij begon zijn studiën te Rome en legde zich te Pisa toe op de rechten. Op zijn 18de jaar huwde hij, zonder toestemming van zijn bloedverwanten, met *Maria Laetitia Ramolino*, de schoone dochter van een patriciër. Toen de Buitengewone Consulta op Corsica er op aandrong, dat het eiland zich aan Frankrijk onderwerpen zou, verzette hij zich daartegen met al zijn macht. Hij begaf zich met zijn gezin naar Corte en werd adjudant van generaal *Paoli*. Na de nederlaag der Corsicanen bij Ponte-Nuovo in 1769 vergezelde hij *Clemente*, den broeder van den generaal *Paoli*, naar Niolo en vervolgens naar Vico, om een nieuwen opstand te organiseeren. Toen de beide *Paolie's* het eiland verlieten, verklaarde *Carlo Bonaparte* zich voor Frankrijk. Onder de 400 Corsicaansche familiën, die in 1771 als adellijke werden aangewezen, behoorde ook die van *Bonaparte*. Door den invloed van den Franschen gouverneur *Marboeuf* werd *Carlo* in 1773 benoemd tot koninklijken raad en assessor der stad en provincie Ajaccio, en in 1777 ging hij als lid en voorzitter van een deputatie uit den Corsicaanschen adel met *Marboeuf* naar Parijs. *Bonaparte* nam zijn twee oudste zonen *Jozef* en *Napoleon* mede, voor wien hij plaatsing verkregen had aan het seminarium te Autun en op de krijgsschool te Brienne. In 1781 werd hij lid van den Raad der Twaalf Edelen op Corsica en vertoefde in die betrekking verscheidene jaren in Parijs. *Carlo* overleed gedurende een volgende reis naar Parijs te Montpellier aan maagkanker, den 24sten Februari 1785.

De gemalin van *Carlo*, de reeds genoemde *Maria Laetitia Ramolino*, werd geboren te Ajaccio, den 24sten Augustus 1750 uit een patricisch geslacht en onderscheidde zich zoowel door schoonheid, als door gezond verstand en vastheid van karakter. Hare gestalte was die van een Romeinsche vrouw uit den tijd der Republiek, en op haar gelaat zag men het eigenaardige van den Griekschen vorm met dat van den Italiaanschen vereenigd. De eerste jaren van haar huwelijk wijdde zij aan de opvoeding van hare kinderen. Toen de Engelschen in 1793 zich meester maakten van Corsica, nam zij de vlucht naar Marseille, door *Luciano* en door hare drie dochters *Elisa*, *Paolina* en *Carolina* vergezeld. Eerst na den 18den Brumaire kwam zij naar Parijs, waar zij na de troonsbestijging van *Napoleon* den titel voerde van „Madame mère de l'empereur", en het toezicht verkreeg op alle inrichtingen van weldadigheid in het rijk. Toen *Napoleon* in 1814 naar Elba verbannen werd, deelden zij en hare dochter *Paolina* die ballingschap, en na den rampspoedigen afloop der Honderd Dagen trok zij naar Rome, waar zij ten huize van haar stiefbroeder, kardinaal *Fesch*, in afzondering leefde. De Julirevolutie vervulde haar met de hoop, dat het einde van den tijd der ballingschap zou aanbreken en dat althans aan het gebeente der leden van het geslacht *Bonaparte* een rustplaats

op Frankrijks [illegible]
die hoop was [illegible]
dat het standbeeld [illegible]
Vendômezuil [illegible]
tranen van [illegible]
mer van Afgevaardigde [illegible]
voorstel om [illegible]
mige leden van het [illegible]
verkiezing [illegible]
loven en men [illegible]
blijdende uit [illegible]
met waardigheid [illegible]
niemand een [illegible]
neer de wil [illegible]
zullen zij Frankrijk [illegible]
te leven onder [illegible]
door mijn [illegible]
en in diepe [illegible]
er één onder het [illegible]
rijk als een [illegible]
schen, kracht [illegible]
eigen handen [illegible]
breuk en door [illegible]
den en overleed [illegible]
Uit haar huwelijk [illegible]
3 dochters, die [illegible]
lijk *Napoleoniden* [illegible]
ook de nakomelingen [illegible]
kent, voorzoover [illegible]
deren zijn [illegible]
en een senaatsbesluit [illegible]
verkregen, behalve [illegible]
broeders *Lodewijk* [illegible]
gen recht op den [illegible]
gen wegens [illegible]
keizers daarvan [illegible]
een senaatsbesluit [illegible]
kreeg ook *Jerôme* [illegible]
troon, daar hij [illegible]
zijn vrouw het [illegible]
den van het [illegible]
volgende:

Bonaparte, Jozef [illegible]
geboren te Corte [illegible]
en ontving zijn [illegible]
Autun, waarna hij [illegible]
Het overlijden [illegible]
echter naar Corsica [illegible]
te Pisa in de [illegible]
te Ajaccio als [illegible]
Marseille en trad [illegible]
koopmansdochter *Julie* [illegible]
dien tijd werd hij [illegible]
commissaris van [illegible]
chef bij de [illegible]
ministratie bij het [illegible]
1797 begaf hij [illegible]
als departements[illegible]
Vijfhonderd, [illegible]
Parma en in [illegible]
king naar Rome. [illegible]
1797 de opstand [illegible]
Duphot gedood werd [illegible]
nacht de stad. [illegible]
weer in den Raad [illegible]
bij zijn ontslag [illegible]
keerde, maar [illegible]
wenteling tot stand [illegible]

ɔn hem uit dankbaarheid
:e hem in 1800 met het
· en vriendschapsverdrag
:en van Noord-Amerika,
ielp tot stand brengen te
·, waar hij als gevolmach-
ıderteekenaars behoorde.
nderhandelingen over het
ısbeklimming zijns broe-
groot-officier van het Le-
, en was, toen *Napoleon*
oorlog voerde, zijn plaats-
Met *Masséna* en *St. Cyr*
ı een korten strijd, hield
en Februari 1806 en ont-
ırt de koningskroon. Naar
ıche regeering schafte hij
:heidde de rechtsbedeeling
ıief kloosters op, stichtte
financiën, enz.; maar deze
ɔij het volk geen gunstig
leiding tot oproer, zoodat
ıt in zijn plaats trad, een
Jozef verliet daarop Italië
ıni 1808 te Bayonne aan,
: te worden, volgens besluit
ı 10den Mei 1808. Hij werd
; Bayonne ontvangen; een
een grondwet, die door de
!, en deed den 20sten Juli
d, waar hij den 25sten tot
verd uitgeroepen. Hij was
ɔm zich in die waardigheid
erlaag van generaal *Dupont*
. den 31sten Juli de wijk te
en eerst den 4den December
g van *Napoleon* naar Madrid
g tegen Rusland de kern van
it Spanje verwijderde, wag-
ozef, en na den slag bij Sala-
2) vluchtte *Jozef* nogmaals
aar hij den 2den November
derden intocht hield. Na de
:hen bij Vittoria den 21sten
j Spanje en vestigde zich in
itenverblijf Morfontaine, en
Napoleon benoemd tot stad-
Frankrijk en commandant
:. Doch ook voor dezen post
lige veerkracht. In plaats van
ırijs bij de nadering der Ge-
onder de wapenen te roepen,
ɛrsonen, die geestdrift hadden
ɔoals de keizerin en den koning
ois, verliet zelf de hoofdstad
halken volmacht om te capitu-
van *Napoleon* ging hij naar
hij in Waadtland het buiten-
cht. Na *Napoleons* terugkeer
ı hij weder te Parijs en ver-
bij Waterloo zijn broeder naar
eiland Aix namen zij afscheid
vijl *Napoleon* zich aan de En-
scheepte *Jozef* zich in naar
ı bij Trenton in New-Jersey
een uitgestrekt landgoed en
erblijf de rechten verkreeg van
ger. Onder den naam van graaf
de Survilliers bewoonde hij voorts het landgoed Point-Breeze bij Bordentown aan de Delaware in den staat New-Jersey en hield er zich bezig met landbouw en wetenschappelijke werkzaamheden. In September 1830 protesteerde hij tegen de troonsbestijging van den jongeren tak der *Bourbons* en pleitte voor zijn neef, den Hertog *van Reichstadt*. In 1832 deed hij een reis naar Engeland, om er de vernietiging van het tegen de *Napoleoniden* uitgesproken banvonnis te bewerken, maar eerst in 1841 ontving hij verlof om zich naar Italië te begeven, en hij overleed te Florence, den 28sten Juli 1844. Zijn stoffelijk overschot werd in Juni 1862 in den Dôme des Invalides te Parijs bijgezet. Zijn gemalin *Julie Marie Clary*, geboren te Marseille den 26sten December 1777, was haar echtgenoot om gezondheidsredenen niet naar Amerika gevolgd, maar hield eerst te Frankfort, vervolgens te Brussel verblijf en overleed te Florence, den 7den April 1845. Van zijn 2 dochters huwde *Zenaïde Charlotte Julie* met den prins van *Canino*, een zoon van *Lucien*, en *Charlotte Napoleone* met *Napoleon Louis*, den tweeden zoon van *Lodewijk Napoleon*.

Bonaparte Napoleon. Zie *Napoleon I*.

Bonaparte, *Lucien*, prins *van Canino*, werd geboren te Ajaccio den 21sten Maart 1775, bezocht het college te Autun, daarna de militaire school te Brienne en eindelijk het seminarium te Aix, waarop hij in 1792 naar Corsica terugkeerde. In zijn jeugd was hij een gunsteling van generaal *Paoli*, maar toen de *Bonapartes*, na het uitbarsten der Groote Omwenteling, zich aan de zijde van Frankrijk schaarden, moest hij met de zijnen de vlucht nemen naar Marseille (1793). Hij werd geplaatst bij het leger en was werkzaam in de betrekking van opzichter der magazijnen te St. Maximin, waar hij met *Christine Boyer*, de dochter van een logementhouder, in het huwelijk trad. Hij was er voorzitter van een politieke club, werd als zoodanig in 1794 in hechtenis genomen, maar door tusschenkomst van den afgevaardigde *Chiappe* weder in vrijheid gesteld. Tegen het einde van 1795 was hij commissaris van oorlog in Nederland en als zoodanig in 1798 op Corsica werkzaam. In Maart 1797 werd hij lid en daarna voorzitter van den Raad der Vijfhonderd en beijverde zich, om de gebeurtenissen van den 18den Brumaire voor te bereiden. Hij werd lid der Wetgevende Commissie, stelde de beginselen vast der constitutie van het jaar VIII en aanvaardde de portefeuille van Binnenlandsche Zaken, waarna hij voor het onderwijs des volks, voor kunsten en wetenschappen zorgde. Toen *Napoleon* zijn plannen met geweld doorzette, liepen de wegen der beide broeders uiteen. Ook kreeg hij twist met *Fouché*, die de portefeuille van Binnenlandsche Zaken trachtte te bemachtigen. *Lucien* werd in October 1800 ambassadeur te Madrid, waar hij de belangen der Republiek met goed gevolg behartigde. Hij bracht er den vrede tot stand tusschen Portugal en Spanje en bevorderde de stichting van het koninkrijk Etrurië, alsmede de inlijving van Parma en van de kleine Italiaansche vorstendommen bij Frankrijk. *Napoleon* erkende de verdiensten van zijn broeder, riep hem naar Frankrijk terug en bezorgde hem een aantal eervolle betrekkingen. *Lucien* ondersteunde het plan, om het Legioen van Eer op

te richten en werd tot groot-officier benoemd. Hij aanvaardde het lidmaatschap van den Senaat en van het Instituut en verwierf zich de gunst van paus Pius VII door zijn bemoeiingen betreffende het Concordaat. Toen *Napoleon* reeds alles voor het keizerschap had voorbereid en *Christine Boyer* in 1801 overleden was, trad hij ten tweede male in het huwelijk met een vrouw van burgerlijke afkomst, namelijk met de weduwe van den bankier *Jouberton*, hetgeen door zijn broeders ten sterkste werd afgekeurd. *Napoleon* had hem willen uithuwelijken aan de koningin van Etrurië en bood hem ook later (1807) te vergeefs den troon van Spanje aan, op voorwaarde, dat hij zich van zijn vrouw zou laten scheiden. Het kwam toen tot een volledige breuk tusschen de twee broeders en *Lucien* begaf zich in 1804 naar Italië, waar hij eerst te Milaan woonde en vervolgens op een villa bij Rome. Hier wijdde hij zijn dagen aan de wetenschap en aan het gezellig verkeer. Eveneens weigerde hij zijn toestemming tot het door *Napoleon I* voorgeslagen huwelijk van zijn dochter met den prins *van Asturië* later koning *Ferdinand VII* van Spanje. Hierdoor werd *Napoleon* zóó verbitterd, dat *Lucien* zich met zijn gezin naar Noord-Amerika wilde begeven; hij scheepte zich den 1sten Augustus 1810 te Civitavecchia in, maar werd door Engelsche kruisers genomen en naar Engeland gebracht, waar hij tot aan den Eersten Vrede van Parijs krijgsgevangen bleef, maar met onderscheiding behandeld werd. Hij bewoonde er een kasteel bij Worcester en hield er zich vooral bezig met de dichtkunst. Daar vervaardigde hij zijn heldendicht: „Charlemagne, ou l' église délivrée". Na zijn terugkeer in Rome (1814) gaf de paus hem het kleine vorstendom Canino ten geschenke. Toen *Napoleon* van Elba terugkeerde, snelde *Lucien* naar Parijs, om er de belangen van den paus te behartigen. Bij het vernemen der veroveringsplannen van zijn broeder wilde hij naar Italië terugkeeren, maar toen hij zich reeds te Genève bevond, begaf hij zich op verzoek van *Napoleon* weder naar Parijs. De waardigheid van „Prins van Frankrijk" wees hij van de hand, maar hij begeerde een plaats onder de volksvertegenwoordigers. Toen *Napoleon* dat verhinderde, maar hem tevens uitnoodigde lid te worden van den Senaat, nam hij er geen plaats bij de Fransche Prinsen, maar bij de gewone leden. Weldra bleek de invloed van zijn wil en van zijn welsprekendheid op de vergadering. Tevens wist hij, weinige dagen voor den laatsten veldtocht van *Napoleon*, dezen over te halen tot het aannemen der volgende bepalingen: *Napoleon* zou afstand doen van den troon ten gunste van den koning van Rome, hij zou de handhaving der rechten zijns zoons en die zijner gemalin *Maria Louisa*, als regentes, aanbevelen aan den keizer van Oostenrijk, en hij zou zich naar Weenen begeven, om er borg te blijven voor de uitvoering van deze overeenkomst. *Napoleon* gaf daaraan zijn goedkeuring, maar kwam reeds den volgenden dag tot andere gedachten. Na den slag van Waterloo behield alleen *Lucien* zijn tegenwoordigheid van geest en gaf *Napoleon* den raad, om de Kamers te ontbinden en als dictator de strijdmacht van Frankrijk tegen de Geallieerden te vereenigen.

benoemd tot afgevaardigde
›nstituante, waar men hem
oorzitterschap opdroeg. Bij
nam hij de wijk naar Frank-
**ıem den terugkeer in het
veu. Toen** hij zich naar Pa-
Orleans in hechtenis geno-
racht, van waar hij naar En-
ıter ontving hij vergunning,
stigen, waar hij weder voor
zijn werken: „Conspectus
›, ornithologiae, enz." (Lei-
ectus generum avium" (7
857) **vervaardigde en den
ed. Zijn gemalin,** *Zenaïda*,
' ***Napoleon***, schonk hem 3
l. ***Jozef***, geboren den 31sten
**delphia, een politiek tegen-
te Rome**, waar hij den 2den
eed.
n **15den** November 1828 te
rdinaal, o verleden den 19den
ome.
6den Juni 1830, overleden
00, huwde in 1847 met *Ales-
Gallo-Roccagiovane*, overle-

den 4den Maart 1832, over-
er 1901, huwde in 1848 met
moli, in 1883 overleden.
n 18den Maart 1835, huwde
Paul Campello en overleed

en 9den November 1836, over-
gehuwd met den vorst *Pla-*

geboren den 5den Februari
len aldaar den 12den Februari
ınsch officier in Algiers en
859 de vorstin *Christine Rus-*

den 26sten November 1840,
ɜn graaf *Cambacères* en over-
1861.
aetitia, de oudste dochter van
n den 1sten December 1804 en
Thomas Wyse, Britsch gezant
ıene. Hij liet zich echter we-
gedrag van haar scheiden. Zij
zinnigen zoon Alfred uit het
ıt bij Nancy, welk voorval door
leld is in zijn roman „Le Pé-
s, 1843). Eerst in 1860 mocht
terugkeeren, en overleed te
Maart 1871. Haar zuster *Adè-*
Italiaanschen generaal *Türr*,
den Italiaanschen staatsman

tweede dochter van *Lucien*,
Rome den 22sten Juli 1807,
arkies *Honorati* en overleed
Ancona. Zij was een buiten-
ɔeminnelijke en ontwikkelde
chten, getiteld: „Inspirazioni
iovine musa" zijn door hare

, de tweede zoon van *Lucien*,
Rome in 1808, begaf zich in 1827 naar Griekenland en onderscheidde zich als onder-kommandant op het fregat „Hellas" door groote dapperheid. Hij doodde zich in laatstgenoemd jaar in de haven van Nauplia.

5. *Louis Lucien*, de derde zoon, werd te Thorngrove in Worcester geboren, den 4den Januari 1813, legde zich vooral toe op de vergelijkende taalstudie en werd in 1849 lid van de Nationale Vergadering en in 1852 lid van den Senaat in Frankrijk. Sedert 1870 woonde hij in Engeland en overleed den 3den November 1891 te Fano in Italië. Hij heeft uitgegeven: „Specimen lexici comparativi omnium linguarum Europoearum" (Florence, 1847) en een vertaling van de parabel van „Saemann" in 72 Europeesche talen en dialekten (Londen, 1857).

6. *Pierre Napoleon*, de vierde zoon, werd geboren in 1815, opgevoed in Italië en nam in 1831 deel aan den opstand in de Romagna, zoodat hij 6 maanden te Livorno in de gevangenis moest doorbrengen. Vervolgens ging hij naar Amerika, waar *Santander* president van Nieuw-Granada, hem tot majoor der cavalerie benoemde. Later keerde hij terug naar Europa en bewoonde met zijn jongsten broeder *Antoine* het buitenverblijf van den vorst *van Canino*. Daar hij beschuldigd werd met zijn broeder een revolutionnair vrijkorps te willen oprichten, werd hij op last van paus *Gregorius XVI* gevangen genomen en in 1836 te Rome ter dood veroordeeld. De paus schonk hem genade, waarna hij eerst naar Amerika en toen naar de Ionische Eilanden trok. Vandaar werd hij door de Britsche Regeering verbannen, en hij leefde na dien tijd in Italië en later te Mohimont in Luxemburg, in bekrompen omstandigheden. Ook laatstgenoemde stad moest hij verlaten, omdat hij betrekkingen onderhield met *Mazzini*. Nu trok hij naar Zwitserland, om onder generaal *Dufour* dienst te nemen, doch deze wees hem af. Na de Februarirevolutie van 1848 ging hij naar Frankrijk en werd door Corsica gekozen in de Constitueerende en in de Wetgevende Vergadering. Als bataljons-chef aangesteld bij het Afrikaansche leger, begaf hij zich in 1859 op eigen gezag naar Parijs en werd deswege van zijn rang vervallen verklaard. Na de troonsbestijging van *Napoleon III* verkreeg hij den titel van prins en bewoonde een buitenverblijf te Auteuil. Den 10den Januari 1870 ontving hij aldaar een bezoek van twee dagbladschrijvers, *Victor Noir* en *Ulrich Fonvielle*, die hem uit naam van *Pascal Grousset*, het beruchte en later (September 1871) tot vestingstraf veroordeelde lid der Commune, rekenschap kwamen vragen wegens een beleedigend dagbladartikel. Er ontstond een hevige woordenwisseling, waarbij *Victor Noir* den prins een slag toebracht en deze zijn beleediger met een revolver doodschoot. Deze zaak baarde groot opzien; niettemin werd *Pierre Napoleon* door het hooggerechtshof te Tours vrijgesproken, waarna hij van den keizer den wenk ontving, om zich eenigen tijd buiten 's lands te begeven. Hij begaf zich naar Brussel, waar hij tot 1877 bleef, en overleed den 7den April 1881 te Versailles, bijna vergeten, in behoeftige omstandigheden. Zijn weduwe, geb. *Justine Eleonore Ruflin*, overleed te Parijs plotseling, den 15den October 1905.

Zijn kinderen zijn: 1. *Roland*, geboren den 19den Mei 1858, sedert 1880 gehuwd met *Marie Blanc* (overleden den 1sten Augustus 1882), de dochter der pachteres van de speelbank van Monte-Carlo. Hij was van 1880—1883 luitenant der infanterie en werd in 1886 tengevolge van de Pretendentenwet uit het leger geschrapt. Hij deed groote reizen en schreef: „Les habitants de Suriname" (Parijs, 1884), „Les premiers voyages des Neêrlandais dans l'Insulinde (Versailles, 1884), „Les derniers voyages des Neêrlandais à la Nouvelle-Guinée" (2 dln., Versailles, 1885), „Notes on the Lapps of Finmark" (Parijs, 1886), „Le fleuve Augusta" (Parijs, 1887). 2. *Jeanne*, geboren in het jaar 1861, sedert 1882 gehuwd met den markies *Christiaan von Villeneuve*.

7. *Bonaparte, Antoine*, de voorlaatste zoon van *Lucien*, geboren den 31sten October te Frascati, vluchtte in 1836 uit Rome naar Amerika, verscheen in 1848 weer in Frankrijk en werd in 1849 lid van de Nationale Vergadering. Hij overleed te Florence in Maart 1877 en zijn weduwe *Marie Anne Caroline* den 9den October 1879 te Rome.

8. *Alexandrine Marie*, geboren den 12den October 1818, gestorven den 20sten Augustus 1874, huwde in 1836 met den graaf *Vincenzo Valentini* van *Canino*, die in Juli 1858 overleed. Uit dit huwelijk ontsproten 2 zonen en één dochter.

9. *Constance*, geboren den 30sten Januari 1823, overleden den 5den September 1876 als abdis van het klooster van het Heilig Hart te Rome.

Al de zonen van *Lucien Bonaparte* verkregen in December 1852 den titel van prins der keizerlijke familie, maar bleven van de troonsopvolging uitgesloten. Na den val van het tweede keizerrijk in 1870 verloren zij alle beteekenis.

Bonaparte, Lodewijk, de vierde zoon van *Carlo*, graaf van St. Leu en koning van Holland, werd geboren te Ajaccio, den 2den September 1778, kwam in 1793 naar Frankrijk, ontving zijn opleiding aan de artillerieschool te Châlons en klom bij het leger langzaam op, totdat *Napoleon I* hem met zich nam naar Italië en Egypte. Van hier bracht hij depêches over naar het Directoire te Parijs, waar hij met *Jozef* en *Lucien* tot aan den 18den Brumaire vertoefde, terwijl hij vervolgens als gezant naar Petersburg vertrok. Toen hij echter te Berlijn de tijding vernam van het overlijden van czaar *Paul I*, bleef hij er wachten totdat men hem terugriep naar Frankrijk. Terwijl een teedere betrekking hem ruimschoots schadeloos stelde voor het gemis van vorstelijken glans, zag hij zich plotselijk door *Napoleon I* gedwongen, om met de schoone *Hortense de Beauharnais* te huwen. De rang van kolonel en weldra die van brigade-generaal konden hem echter geen vergoeding schenken voor de ellende van deze verbintenis. Onder het keizerrijk werd *Lodewijk* benoemd tot divisie-generaal, staatsraad en connétable, voorts tot gouverneur-generaal van Piémont en daarna tot commandant-generaal van Parijs. Toen in 1805 de Bataafsche Republiek zich genoodzaakt zag, aan Frankrijks keizer een koning te vragen, werd de kroon aan *Lodewijk* toegewezen, den 5den Juni 1806. *Lodewijk* deed zijn best om voor de Hollanders een Hollandsch koning te wezen. Niet alleen zocht hij verbete-

ring aan te brengen [illegible]
bedeeling, legde hij [illegible]
taal, waarin *Bilderdijk* [illegible]
hij kunsten en weten[illegible]
hij verdedigde ook [illegible]
volksbestaan [illegible]
stelsel van zijn broer [illegible]
Spanje werd aangeboden [illegible]
koning van Holland [illegible]
worden. Zijn [illegible]
ten hem [illegible]
op zeer [illegible]
ten zwak en [illegible]
gestel ongetwijfeld [illegible]
op bevel van [illegible]
rukte onder *Oudinot* [illegible]
ten te bezetten [illegible]
gunste van zijn [illegible]
naar Grätz in Stiermarken [illegible]
van *graaf* van St. Leu [illegible]
vertoefde en zich [illegible]
studiën. In 1814 [illegible]
dezen tot vrede te [illegible]
Den 30sten Maart [illegible]
zelde hij de keizerin [illegible]
sanne en vervolgens [illegible]
Napoleon hem in 1815 [illegible]
noodigde hem [illegible]
Lodewijk bleef in Italië [illegible]
gemalin, die later [illegible]
eens te Florence [illegible]
en hield zich ook [illegible]
beoefening van de [illegible]
Na de vlucht van [illegible]
poleon uit de vesting [illegible]
vader zich naar [illegible]
25sten Juli 1846 overleed [illegible]
werken geschreven [illegible]
cuments historiques [illegible]
nement de la Hollande [illegible]
(3 dln., Parijs, 1820) [illegible]
peines de l'amour [illegible]
1808, 3 dln.), „Mémoire [illegible]
la versification" [illegible]
„Histoire du parlement [illegible]
Zijn echtgenoote [illegible]
geenszins getrouwe [illegible]
werd geboren te Parijs [illegible]
en huwde, volgens [illegible]
1802 met diens broeder [illegible]
Holland hield zij [illegible]
in 1810 keerde zij [illegible]
was *Hortense* de [illegible]
te Parijs bleef. Na [illegible]
eerst naar Savoye en [illegible]
volgens te Augsburg [illegible]
het kasteel Arenenberg [illegible]
Thurgau. Toen haar [illegible]
aan den opstand in [illegible]
in Italië. Met groote [illegible]
hen achterna [illegible]
den jongste te Ancona [illegible]
op Fransch grondgebied [illegible]
naar Engeland en [illegible]
waar zij den 5den Octo[illegible]
schreef: „La reine Hortense [illegible]
et en Angleterre [illegible]
1833). Ook vervaardigde [illegible]

la **Syrië"**, dat onder het
eel gezongen werd. Uit het
Napoleon met *Hortense de*
oren :
geboren den 10den October
den Maart 1807.
eboren den 11den October
s broeders, kroonprins van
oleon benoemd tot hertog
3den Maart 1809, den 10den
wd met *Charlotte*, de doch-
ef. Hij leefde langen tijd in
us in Florence, nam daarna
an de bewegingen in Boven-
opstand onder *Ciro Menotti*
erleed den 17den Maart 1831
nmigen aan de mazelen, vol-
olge van een verwonding).
poleon, de latere keizer *Na-*
ar).
e, vorst *van Montfort*, ko-
. de jongste broeder van *Na-*
oren te Ajaccio, den 15den
ving zijn opleiding op de mi-
lly en werd na den 18den Bru-
zee. Als zoodanig vertrok hij
zeilde in 1802 als kapitein
Martinique, kruiste tusschen
go doch nam, daar Engelsche
veilig maakten, de wijk naar
Baltimore huwde hij den 27sten
Elisabeth Patterson, de doch-
nan, en leefde met haar zeer
apoleon bevel gaf, dien band
me gehoorzaamde en keerde
Frankrijk terug. Na een wel-
e tegen den dey van Algiers
prins en commandant van een
rok onder bevel van *Willau-*
ue. Na zijn terugkeer (1806)
den oorlog tegen Pruisen onder
nme, trok vervolgens naar Si-
Januari 1807. Breslau binnen.
1807 werd hij bevorderd tot
n verkreeg na den Vrede van
us 1807) het pas gestichte ko-
n. Nadat hij op last van *Na-*
ten Augustus 1807 in het huwe-
n met prinses *Katharina van*
erd hij den 15den November tot
en en den 1sten Januari 1808
gehuldigd. Zonder zich om het
volks te bekommeren, bracht hij
n koninklijke pracht, ongeloofe-
g en schandelijke buitensporig-
m hij deel aan den oorlog tegen
1812 als chef van het 4de leger-
ocht naar Rusland, waarbij hij
zaak was, dat *Bagration* en *Bar-*
ch konden vereenigen, weshalve
a den slag bij Smolensk naar Kas-
og vóór den slag bij Leipzig werd
kken, den 30sten September 1813.
verdreven. Kort daarna keerde hij
om zich van vele kostbaarheden
en, en ging daarmede naar Frank-
rsten Vrede van Parijs vertrok hij
nd, toen naar Grätz en in 1815
naar Triëst. Na *Napoleons* terugkeer van Elba begaf hij zich eerst naar *Murat*, daarop met zijn moeder en kardinaal *Fesch* naar Frankrijk, werd door *Napoleon* benoemd tot keizerlijk prins en pair van Frankrijk en streed dapper bij Ligny en bij Waterloo. Den 27sten Juni spoedde hij zich wederom uit Parijs naar Zwitserland, en de Restauratie maakte een einde aan zijn staatkundige loopbaan. De Koning van Württemberg bleef hem zeer genegen, benoemde hem den 1sten Augustus 1816 tot graaf *van Montfort* en gaf hem het fraaie kasteel Ellwangen tot verblijfplaats. In Augustus 1816 begaf hij zich naar Oostenrijk, woonde in 1819 te Triëst, in 1821 op Schönau bij Weenen en in 1827 te Rome. In 1831 werd hij uit den Kerkelijken Staat verbannen, waarna hij zich eerst naar Lausanne en toen naar Florence begaf. In 1840 bezocht hij Engeland en België en vroeg in 1847 te vergeefs verlof om naar Frankrijk terug te keeren. Kort daarop kreeg hij echter voorloopig toestemming om zich met zijn zoon *Jérôme* in Frankrijk op te houden. Bij het uitbarsten der Februari-omwenteling (1848) was hij te Parijs, en toen zijn neef benoemd werd tot voorzitter der Republiek, ontving hij de betrekking van ambassadeur aan het Hof van Spanje. Reeds den 23sten December 1848 werd hij als divisie-generaal benoemd tot gouverneur van het Hôtel des Invalides, den 1sten Januari 1850 tot maarschalk van Frankrijk, in 1852 tot president van den Staatsraad, en door het decreet van den 24sten December van dat jaar tot troonopvolger met den titel van prins van den bloede en Keizerlijke Hoogheid. Hij overleed den 24sten Juni 1860 te Villegenio bij Parijs, na in 1853 voor de derde maal (morganatisch) gehuwd te zijn met de markiezin *Giustine Baldelli*.

Zijn eerste echtgenoote, *Elisabeth Patterson*, schonk hem een zoon, *Jerôme Napoleon*. Deze, geboren te Camberwell in Engeland, den 7den Juli 1805, huwde in het jaar 1829 te Baltimore met de rijke *Suzanna Mary Williams*, leefde eerst op zijn goederen en maakte vervolgens reizen naar Europa. Tijdens de Restauratie en de regeering van *Louis Philippe* bezocht hij Frankrijk, waar hij door zijn gelijkenis met *Napoleon* groot opzien verwekte. Hij was een der aanzienlijkste burgers van Maryland en overleed te Baltimore, den 1sten Juli 1870, overleefd door zijn 90-jarige moeder, die den 4den April 1879 te Philadelphia stierf. Van zijn beide zoons werd de oudste, *Jerôme Napoleon Bonaparte*, geboren in 1832, onderwezen op de militaire school te West-Point en luitenant in Amerikaanschen dienst. Hij begaf zich in 1853 met zijn vader naar Frankrijk, nam er dienst bij het Fransche leger en woonde den veldtocht bij in de Krim. Hij keerde in 1878 naar Amerika terug en overleed den 4den September 1893 te Bride's Crossingen in den staat New-York. Een tweede zoon, *Charles*, werd in 1852 geboren.

Jérômes tweede gemalin, *Katharina van Württemberg*, de dochter van koning *Frederik I van Württemberg*, werd den 21sten Februari 1783 geboren. Toen haar vader na den slag van Waterloo haar huwelijk wilde ontbinden, schreef de prinses hem een brief, waarin zij verklaarde haar

gemaal nooit te zullen verlaten. Zij was een verstandige en dappere vrouw, zooals uit hare brieven blijkt, en overleed den 28sten November 1835 te Lausanne. Uit haar huwelijk met *Jérôme* zijn geboren:

Jerôme Napoleon Charles, prins *van Montfort*, geboren te Graz, den 24sten Augustus 1814, kolonel in Württembergschen dienst en overleden den 12den Mei 1847.

Mathilde Laetitia Wilhelmine, gehuwd met den Russischen vorst *Anatole, Demidoff* vorst van San Donato, werd den 27sten Mei 1820 te Triëst geboren. Zij liet zich in 1845 scheiden en werd bij het herstel der keizerlijke familie onder de medeleden opgenomen met den titel van hoogheid. Sedert 1871 is zij waarschijnlijk in 't geheim gehuwd geweest met den schilder *Paupelin*. Zij overleed den 2den Januari 1904 te Parijs.

Napoleon Jozef Charles Paul, prins *van Montfort*, gewoonlijk prins *Napoleon* en door het volk *Plon-Plon* genoemd. Deze werd geboren te Triëst, den 9den September 1822, hield gedurende zijn jeugd verblijf in Italië, werd in 1831 verbannen uit den Kerkelijken Staat, trad in 1837 in Württembergschen dienst, dien hij in 1840 verliet en reisde in verschillende landen van Europa. In 1845 vertoefde hij eenige weken te Parijs, maar moest wegens zijn samenspanning met de republikeinsche partij het land verlaten. In 1847 bezocht hij met zijn vader nogmaals de hoofdstad van Frankrijk. Na de Februari-omwenteling van 1848 nam hij voor Corsica zitting in de Constitueerende en daarna in de Wetgevende Vergadering. In 1849 werd hij kolonel der Nationale garde, vervolgens ambassadeur in Spanje. In den zomer van dat jaar ontving hij in een duel met een dagbladredacteur een gevaarlijke wonde. In 1852 werd hij prins, in 1853 divisiegeneraal, en in 1854 nam hij deel aan de expeditie naar de Krim, vanwaar hij echter spoedig terugkeerde. In het jaar 1858 kwam hij aan het hoofd te staan van het nieuw gevormde ministerie voor Algiers en de koloniën, trad echter spoedig af, daar het hem niet gelukte de hervormingen in te voeren, die hij wenschelijk achtte.

Den 30sten Januari 1859 huwde hij de oudste dochter van koning *Victor Emanuel van Sardinië*, prinses *Clotilde*, geboren den 2den Maart 1843. In den Italiaanschen oorlog kreeg hij het commando over het 5de legercorps en bezette Toskane. Den 24sten December 1864 werd hij tot lid en ondervoorzitter van den Geheimen Raad benoemd; ook werd hij voorzitter van de commissie der tentoonstelling van het jaar 1867. Den 15den Mei 1865 hield de prins te Ajaccio bij de onthulling van het gedenkteeken voor *Napoleon I* een redevoering, waarin hij diens systeem verheerlijkte en daaraan een program vastknoopte voor liberale politiek. *Napoleon III* gaf hem daarop door een schrijven van den 23sten Mei zijn ongenoegen te kennen, waarop *Napoleon* zijn ontslag nam als lid van den Geheimen Raad en van de tentoonstellings-commissie. Eerst in den loop van het volgende jaar had een volledige verzoening tusschen de beide neven plaats, en *Napoleon* werd dikwijls gebruikt voor diplomatieke zendingen, vooral naar Italië en in 1868 naar Pruisen, dat hij moest polsen wegens de voorgenomen annexatie van België. In Juli 1870 reisde hij naar Italië, om zijn schoonvader

over te halen [illegible]
durende den [illegible]
in Italië. In October [illegible]
rijk terug, maar [illegible]
October uit Frankrijk [illegible]
werd hij te Ajaccio [illegible]
van Afgevaardigden [illegible]
zijde. Bij de [illegible]
herkozen. Door [illegible]
den zoon van *Napoleon* [illegible]
hij het hoofd van [illegible]
hij voorloopig een [illegible]
erkende de republikein[illegible]
den dood van *Gambetta* [illegible]
16den Januari 18[illegible]
ring een groot [illegible]
gevangen genomen [illegible]
ten. Den 3den Augustus [illegible]
protest tegen [illegible]
verlangde het [illegible]
de Vergadering. [illegible]
besluit van den [illegible]
zich naar Genua. [illegible]
tracteurs (Parijs 18[illegible])
was tegen de [illegible]
poleon I door *Taine*. [illegible]
1891 te Rome. [illegible]
Napoleon Victor [illegible]
den): *Napoleon* L[illegible]
den 16den Juli 18[illegible]
Marie Laetitia Eugenie [illegible]
boren den 20sten December [illegible]
September 188[illegible]
ta, die in 18[illegible]

Napoleon Victor [illegible]
van den vorige, den 18den [illegible]
ren, werd in 187[illegible]
van *Napoleon III* [illegible]
Franschen troon [illegible]
Bonapartistische partij [illegible]
te blijven erkennen [illegible]
om in 1884 van [illegible]
deelte der Bonapartisten [illegible]
tendent erkend. Na [illegible]
den 23sten Juni 1886 [illegible]
Sedert den dood [illegible]
1891) is hij de [illegible]
gelden op den Franschen [illegible]

Bonaparte, *Maria* [illegible]
ter van *Napoleon I*, [illegible]
(1805—1814), hertogin [illegible]
—1814) en na [illegible]
Etrurië groot-hertogin [illegible]
Zij werd geboren te A[illegible]
en huwde op 20-jarige [illegible]
ming van *Napoleon* [illegible]
Bacciochi.

Bonaparte, *Marie* [illegible]
genaamd, de tweede [illegible]
werd geboren te A[illegible]
het jaar 1780, [illegible]
in 1793 naar Marseille [illegible]
Leclerc, met wien zij [illegible]
ging. Na diens dood [illegible]
terug en sloot er een [illegible]
Camillo Borghese, in het [illegible]
Napoleon I haar het [illegible]
behield tot aan zijn [illegible]

rna te Rome. Gedurende **zij** te Napels, zond na **an** haar broeder al hare **Engelschen** genomen en **verden**, vestigde zich in **eed** te Florence, waar zij **.n** leefde, den 9den Juni **na** te laten.

nnunciata, later *Caroline* **r van** *Napoleon I*. Zij werd **n** 25sten Maart 1782, en *chim Murat*, die den 15den **Napels** werd. Na den dood **ich** onder de bescherming **tigde** zich in Triëst, waar **de** schoone villa Campo **r de** bezittingen van *Murat* **rbeurd** verklaard, reisde zij **vaar** haar tot schadevergoe**n 100000** francs werd toegekend. Zij moest echter Frankrijk verlaten en overleed te Florence in 1839. Hare 4 kinderen zijn: *Napoleon Achille Murat*, geboren den 21sten Januari 1801, later advocaat in Florida, aldaar overleden den 15den April 1847, een belangrijk werk: „Exposition des principes du gouvernement républicain tel qu'il a été perfectionné en Amérique" nalatende. Hij streed ook mee als officier in Belgischen dienst, gedurende den opstand van België; *Lucien Napoleon Charles*, geboren den 16den Mei 1803 en advocaat te New-York, overleden den 10den April 1878 te Parijs, terwijl zijn weduwe *Caroline*, geboren *Fraser*, den 10den Februari 1879 overleed, twee zonen (zie ***Murat***) en twee dochters achterlatend; *Laetitia Josephine*, geboren in 1802 en gehuwd met den markies *Pepoli* te Bologna; *Louise Julie Caroline*, geboren in 1805 en in den echt verbonden met graaf *Rasponi* te Ravenna.

egenwoordige leden van het huis Bonaparte.

Lucien.

Zenaïde ... 1854.

Pieter, geh. met Eléonore Ruflin.

- Napoleon Charles, geb. 1839, overl. 1899, geh. m. vorstin Christine Ruspoli.
  - ie, ...870, met ...Gotti.
  - Eugenia, geb. 1872, geh. (1898) met Napoleon Ney, hertog v. Elchingen.
- **Roland,** geb. 1858, geh. met Marie Blanc, overl. 1882.
- Jeanne, geb. 1861, geh. met markies Christiaan van Villeneuve.

Lodewijk.

Lodewijk **Napoleon III** (keizer van 1852—1870).

Jérôme.

Mathilde, geb. 1820, overl. 1904.

prins Napoleon (Plon-Plon), geb. 1822, overl. 1901.

- **Napoleon,** geb. 18 Juli 1862.
- Louis, geb. 1864.
- Marie Laetitia, geb. 1866.

n is de naam van een politieke . die de aanspraken der familie **n** troon wil doen gelden. Zij val van *Napoleon III* onder zoogenaamden vice-keizer *Rou*- partij, wier invloed van jaar otdat zij door den onverwachten *ouis Napoleon* (1 Juni 1879) een ıg ontving. Het nieuwe hoofd *naparte*, namelijk *Jérôme Na*- noch de liefde, noch de achting volk weten te verwerven. De Bonapartisten weigerden hem ɔcratische begrippen te erkennen adsten zoon prins *Victor Napo*- tendent. Eerst in 1883 kwam het verzoening tusschen de clericalen n onder de Bonapartisten. Sedert dien tijd is echter hun invloed van jaar tot jaar geringer geworden.

Bonar, *Horatius*, een Engelsch theoloog en dichter, geboren te Edinburgh, den 19den December 1808, werd in 1837 godsdienstleeraar in de North Church te Kelso, in 1866 te Edinburgh en overleed aldaar den 31sten Juli 1889. Hij schreef: „Truth and error" (1846; 2de druk, 1867), „The night of weeping, or words for the suffering family" (1846; laatste druk, 1864), waarvan meer dan 60000 exemplaren verkocht zijn, „Prophetical landmarks, containing dates for helping to determine the question of Christ's pre-millennial advent" (1847; 4de druk, 1868), „The Morning of joy" (1850; nieuwe druk, 1865), „Man: his religion and his world" (1851; nieuwe druk, 1866), „The eternal day" (1854; nieuwe druk, 1866), „Gods way of peace" (1862; nieuwe druk, 1864), „Family

sermons" (1863; nieuwe druk, 1873), „The word of promise" (1864), „Days and nights in the East" (1865), „Light and Truth, or Bible thoughts and themes" (1867—1871, 7 dln.), „Life of the reverend John Milne" (1869; 5de druk, 1872), „The everlasting righteousness, or How shall men be just before God?" (1873) en „My old letters, a poem" (1876). Belangrijker zijn voorzeker zijn: „The desert of Sinai" (1857) en „The land of promise" (1858), waarin hij zijn reis door Palestina en naar den Sinai beschrijft, en vooral zijn hymnen, uitgegeven onder de titels: „Hymns of faith and hope" (1857 —1866, 3 stukken; 2de druk, 1871) en „The song of the new creation and other pieces" (1871(. Later verschenen nog: „Songs of the ransomed" (1888), „Songs of love and joy" (1888), „Crowned with light" (1889), „Until the daybreak and other hymns" (1890). Hij gaf eenigen tijd „The Presbyterian" in het licht, maakte een begin met de uitgave der „Kelso Tracts", werd in 1859 uitgever van „The Christian Treasury" en redigeerde gedurende meer dan 20 jaren het: „Quarterly Journal of Prophecy".

Bonasoni, *Giulio*, of *Bonasone*, een Italiaansch graveur, teekenaar en schilder, werd geboren te Bologna omstreeks het jaar 1500, zoodat men hem „Bononiensis sculptor" noemde. Hij was een leerling van *Marcanton*. Zijn kunstwerken dagteekenen van de jaren 1521 tot 1574, en hij overleed omstreeks 1580. Als schilder heeft hij niet veel voortreffelijks geleverd, maar zijn gravures worden zeer op prijs gesteld. Zijn eigen werken zijn: „Noach uit de Arke tredend" en „Alexander en Roxane".

Bonatea *Wild.*, een plantengeslacht uit de familie der *Standelkruiden* (Orchideæ), verdient wegens zijn sierplanten vermelding. *B. Speciosa*, aan de Kaap groeiende, draagt een lange, eindelingsche aar en vele, vrij groote bladeren. Zij bloeit in den zomer en vereischt in den bloeitijd veel vocht. Voor 't overige moet zij droog gehouden en bij een warmte van 7 of 8° C' door den winter gebracht worden. Zij tiert het weligst in een bodem, die half uit blad- en half uit teelaarde bestaat en met een weinig zand en klei vermengd is.

Bonatelli, *Francesco*, een Italiaansch wijsgeer, werd in 1830 te Iseo geboren. Hij studeerde in de wijsbegeerte te Brescia, Pavia en Weenen en werd in 1842 privaatdocent. Nadat hij aan verschillende gymnasia leeraar was geweest, werd hij in 1861 hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de universiteit Bologna en in 1867 te Padua. De door hem gehuldigde richting is verwant aan die van *Rosmini*, *Herbart* en in het bijzonder aan die van *Lotze*. Zijn hoofdwerk is: „Pensiero e conoscenza" (Bologna, 1864). Bovendien schreef hij „Sulla sensazione" (1852), „Attinenze della logica colla psicologia" (1861), „L'argomento ontologico" (1868), „L'antropologia e la pedagogia" (1873), „La coscienza e il meccanismo interiore" (1873), „La filosofia dell' inconscio eposta ed esaminata" (Rome, 1876), „La filosofia e la sua storia" (1877), „Discussioni gnoseologiche" (1885), „Percezione e pensiero" (3 dln. 1894—1895), e. a.

Bonaventura, *St.*, eigenlijk *Johan van Fidenza*, een beroemd godgeleerde, werd geboren in 1221 te Bagnarea bij Viterbo op het grondgebied van F[illegible] van zijn moeder [illegible] en verkreeg [illegible] In 1253 werd hij [illegible] Parijs, verwierf [illegible] „doctor seraphicus" [illegible] in 1256 als generaal [illegible] Door paus *Gregorius* [illegible] schop van Albano [illegible] legaat de kerkvergadering [illegible] leed aldaar den [illegible] zijner strenge [illegible] drag, zijn geleer[illegible] hij reeds tijdens zijn [illegible] heilig verklaard in 14[illegible] onder de kerkleeraars [illegible] schermheilige ge[illegible] kanen stellen [illegible] *Thomas van Aquino* [illegible] ten, die bij veel [illegible] stigen geest ademen [illegible] Zijn voornaamste [illegible] „Sententiae" van *Petrus* [illegible] wel als in vele exeg[illegible] ten, trachtte hij de [illegible] R. Katholieke Kerk [illegible] wingen te steunen. [illegible] ten, het „Breviloquium" [illegible] zijn eigenlijk handboeken [illegible] eenigde in zijn [illegible] tiek, o. a. in zijn [illegible] in Deum" en het „[illegible] am." Deze boeken [illegible] gewaardeerd. Hij gaf [illegible] stichtelijke geschriften [illegible] perum," een bewerk [illegible] voegt hij bij de [illegible] mystieke verklaringen [illegible] met die van andere [illegible] schenen (7 dln. [illegible] Florence in 18[illegible].

Bonbons is [illegible] balletjes, vooral in Fran[illegible] bereiding gebruikt [illegible] nig water gesmolten [illegible] dat zij bij afkoeling [illegible] vert. Deze wordt [illegible] gegoten, in een plat [illegible] gewalst en vervolgens [illegible] parfumeert de [illegible] aethersche oliën. Van [illegible] de suiker iets [illegible] massa verkrijgt, die [illegible] van de bonbons wordt [illegible] gedrukt in een [illegible] poeder en het sap [illegible] waarbij de buitenzijde [illegible] kristalliseert, terwijl [illegible] In de laatste jaren [illegible] vuld met spiritualiën [illegible] kümmel, enz. [illegible] rika en Engeland [illegible] een der vormen van [illegible]

Bonchamp, [illegible] kies *de*, een van de [illegible] voerders der Vende[illegible] Mei 1760 op het [illegible] Hij diende in Noord-[illegible]

het sluiten van den vrede
Hij was chef van een
en de Omwenteling uit-
ingsgezinde begaf hij zich
totdat de dood van Lo-
len opstand in de Vendee
n aanval der Vendeers op
verbrijzeld. Toen het ge-
Lèvre met *Kléber* slecht
or de Vendéers, kwam hij.
hulp en behaalde de over-
uvelde den 18den October
over de Loire niet ver van
zindheid bleek nog in de
oen zijn voorspraak het le-
vangen republikeinen, die
engen, om het verlies van
n. Te St. Florentin is een
l vervaardigd, te zijner ge-

ie *Buoncompagni*.
i **Mombello,** *Carlo*, of
iaansch staatsman en schrij-
25sten Juli 1804 te Salug-
rijn en bezocht te Florence
ami, *Bersanti* en *Barsot-*
a den val van het keizer-
ar Turijn, studeerde er in
den staatsdienst. Achter-
stituut-armenadvocaat, fis-
tituut-procureurgeneraal te
let zijn vriend *Cavour* lid
r statistiek, terwijl hij in
ij heeft vooral veel gedaan
ijs. Hij werkte met kracht
geestelijkheid op de scho-
van het koninklijk patent
mtrent de organisatie van
, in die dagen met de za-
s belast, benoemde hem tot
Karel Albertus, verhief hem
onstitutie tot minister van
is de organische onderwijs-
8, waardoor het oude stelsel
ool aan wereldlijk toezicht
rwijl de Jezuïetencolleges
es werden vervangen. Toen
opheffing vroegen van het
kundige vereenigingen deel
hij zich daartegen, en toen
k inwilligde, trad hij af. Hij
geering naar Rome ge-
r de onafhankelijkheid van
s, en na de nederlaag van
en hij en *Dabormida* over
December 1851 hield hij als
Kamer zijn beroemde rede-
op de drukpers; een wet
t hem in conflikt met Rome.
ij opnieuw (van Mei tot No-
r van Onderwijs. Nadat het
was afgetreden, werd hij als
Cavour (1853) minister van
oemd jaar werd hij gezant
groothertog tot hervormin-
eest te bewegen. Toen hij
9 met den groothertog aan
na middernacht oprees, zeide hij, dat alle hervormingen nu te laat kwamen, daar de revolutie gereed was. Een aanbod, om lid te worden van het Voorloopig Bewind, wees hij van de hand, maar hij bleef er werkzaam als gemachtigde des konings. In het jaar 1860 stond hij den regent van Midden-Italië, prins *Eugenius van Savoye-Carignano* ter zijde. Van 1853—1856 was hij voorzitter der Kamer en stemde voor den afstand van Savoye en Nizza in 1860. *Victor Emanuel II* benoemde hem in 1874 tot lid van den Senaat en koning *Humbert* verleende aan hem en aan de kinderen zijner eenige dochter den titel van graaf *van Lamporo*. Na de annexatie verliet hij het staatstooneel en schreef zijn werk: „Sulla potenza temporale del Papa" (Over de wereldlijke macht van den Paus). In October 1870 plaatste *Victor Emanuël* hem aan het hoofd eener commissie van onderzoek naar de waarborgen voor de geestelijke heerschappij van den paus, bij welke gelegenheid hij een wetsontwerp inleverde ter regeling van de betrekking tusschen Kerk en Staat. Hierna keerde hij terug tot het ambteloos leven en overleed den 15den December 1880 te Turijn. Behalve een aantal politieke brochures heeft hij een „Storia della litteratura Cristiana degli undici primi secoli" (Geschiedenis van de Christelijke letterkunde der eerste elf eeuwen), een „Introduzione alla scienza del diritto" (Inleiding tot de rechtswetenschap), „Saggio di lezioni per l'infanzia", „Napoli ed il regno italiano 1860", „L'unita d'Italia" (1861, Turijn), enz. geschreven, terwijl hij tevens sedert 1834 als dagbladschrijver ijverig werkzaam was en deel had aan de redactie van een rechtsgeleerd tijdschrift.

Bond. Zie *Bondsstaat*.

Bond, *Duitsche*. Zie *Duitschland*.

Bond, Algemeene Nederlandsche, van industrieelen en handelslieden te Rotterdam. Deze bond heeft ten doel: het behartigen van de belangen van de Nederlandsche industrie en handel in het algemeen, en voor zoover mogelijk, die van zijn leden in het bijzonder, met uitsluiting echter van dat gedeelte der handelspolitiek, wat meer bescherming of vrijhandel betreft. De bond stelt zich verder ten doel: *a*. het geven van adviezen omtrent zaken, industrieele of handelsbelangen rakende; *b*. het bestrijden van flesschentrekkerij, onedele concurrentie, oplichterij en alle andere minder edele handelsoperatiën; *c*. het verkrijgen van opheffing van belemmeringen voor den handel en verbetering van verkeersmiddelen; *d*. het verstrekken van onderlinge informatiën.

Tegen betaling van *f* 5 jaarlijksche contributie kunnen als lid toetreden: 1e ieder meerderjarig of daarmee gelijkgestelde Nederlandsche handelsman of industrieel, die geen der hem toekomende burger- of burgerschapsrechten verloren heeft; 2e elke naamlooze handelsvennootschap; 3e elke vereeniging of instelling, welke zich op het gebied van handel of nijverheid beweegt en rechtspersoonlijkheid bezit.

Bond, Algemeene, van Roomsch-Katholieke Kiesvereenigingen in Nederland. Het doel is bij verkiezingen van leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal de samenwerking der Katholieke kiezers in Nederland te

bevorderen door gemeenschappelijk overleg omtrent: a) de te volgen richting; b) een vast te stellen kort program van actie; c) de verder te nemen algemeene maatregelen, een en ander zoo noodig in overleg met vertegenwoordigers van andere politieke partijen.

Bond, Algemeene Nederlandsche, „Vrede door Recht." Het doel van dezen bond is den vrede te bevorderen en het denkbeeld ingang te doen vinden, dat geschillen tusschen beschaafde natiën door scheidsrechterlijke uitspraak behooren te worden beslecht. Hij tracht dit doel te bereiken: 1e door het houden van vergaderingen en voordrachten en het deelnemen aan congressen; 2e door het uitgeven en verspreiden van geschriften; 3e door het vredesdenkbeeld ook bij kinderen aan te kweeken; 4e door het richten, zoo noodig, van verzoekschriften en betoogen tot de bevoegde machten; 5e door het aanknoopen van betrekkingen met buitenlandsche genootschappen van denzelfden aard en dezelfde strekking; 6e door alle zoodanige wettig geoorloofde middelen als door de ondervinding en de tijdsomstandigheden worden aangewezen. De contributie bedraagt minstens *f* 1,— per jaar. Door den bond wordt een maandblad uitgegeven, dat kosteloos aan de leden wordt toegezonden. In het begin van 1905 telde de bond ongeveer 1200 leden.

Bond, Algemeene Nederlandsche Wielrijders-, kortweg gewoonlijk aangeduid als **A. N. W. B.,** is een vereeniging, die zich krachtens hare statuten ten doel stelt het toeren in Nederland te ondersteunen en gemakkelijk te maken, en wel door benoeming van vertegenwoordigers van den Bond in alle deelen van het land, door het uitgeven van kaarten, reisgidsen en handboeken, het plaatsen van wegwijzers, waarschuwingsborden en hulpkisten, het sluiten van voordeelige overeenkomsten met hotelhouders, rijwielherstellers, enz., alles ten behoeve der leden. Deze vereeniging, die tegenwoordig haar leden bij duizenden telt, bestaat bijna een kwarteeuw. Als oorsprong van den Bond is de bijeenkomst te beschouwen, die den 10den Juni 1883 te Leiden plaats had van vertegenwoordigers der Haagsche en der Haarlemsche wielrijdersclub, ten einde het houden van een nationalen wielerwedstrijd te bespreken. Daarop volgde den 1sten Juli een samenkomst van gedelegeerden van bekende Nederlandsche wielrijdersclubs te Utrecht, ten einde tot oprichting eener algemeene vereeniging te geraken. Den 20sten Januari 1884 werd „het Nederlandsche Vélocipèdisten Bond" te Rotterdam geconstitueerd. Het wielrijden lag toenmaals hier te lande nog in de windselen en „de Bond" begon dan ook met 93 werkende en 103 niet-werkende leden. Den 1sten April 1884 verscheen het eerste nummer van het „Maandblad" (voorlooper van „De Kampioen"), en twee weken later had de eerste bondstocht plaats (van Utrecht naar Apeldoorn), gevolgd door een tweeden, gedurende de Pinksterdagen. Ook verscheen weldra het „Handboek" van den Bond, en in Augustus 1885 volgde de eerste bondswedstrijd te Nijmegen op de eerste vaste baan. Langzaam slechts klom in den beginne het ledental, want de openbare meening was in den beginne niet gunstig gezind. Dat hierin langzamerhand verandering kwam, was in de eerste plaats

te wijten aan de …
ging, den heer B…
eerste Bondsreis …
grooter kracht …
Edo Bergsma te …
onafgebroken het …
Aan hem is het …
„renwezen", maar …
Bond op den …
zamerhand de …
al ten plattelande …
tiekpaedagogen …
door de „wielrijders…
des Zondags …
kracht tegen …
kelijke naam …
blad" door den „K…
Het toerisme …
sulwezen …
gezorgd, een …
afgebroken …
wielrijden. In …
als militair …
vres van het Ned…
met de plaatsing …
trajekt Rotterdam …
weldra werden …
sen benoemd en …
men. Daardoor …
mate, hoewel …
meer en meer …
laatste vooral …
ligheidstweewielers …
langrijkste gebeur…
Bond gedurende …
ker gerekend …
van het twintigjarig …
groote bloemen…
1896) en het …
's Gravenhage …
jonggekroonde …

Volgens het …
den 1sten Augustus …
leden, bedroegen op …
1905 ongeveer …
in 1904 aan …
wegwijzers en …
7700 gulden, aan …
besteed.

Bond, Centrale … lantropische inrichting… Het doel van dezen …
de belangen van …
thropisch gebied …
m. zal trachten …
ven roepen eener …
personeel in de …
onderlinge …
inrichtingen tot …

Bond, Nationale, … toorbedienden in …
bond wordt jaarlijks …
de gelegenheid …
examens, ter …
bekwaamheid voor …
handelscorrespondent…
Engelsch en Duitsch …
examens worden te …

door een commissie van en, **door** het bestuur van ekozen. Bij den secreta- biljetten verkrijgbaar, die vuld en onderteekend bij eten worden ingeleverd.

sche, tot bestrijding zich ten doel de vivisec- , daar deze methode van k volgens de overtuiging k is uit zedelijk en gevaar- int, daarenboven onverde- t van de plichten van den dier. De Bond tracht zijn *a*) het uitgeven en ver- e en andere geschriften. nis te verspreiden omtrent n en beginselen, haar toe-) het vormen van bibliothe-) het houden van vergade- rdrachten: *d*) het verstrek- financiëelen steun aan ge- gen en studiën, die met het samengaan.

.dsche, tot Kinderbe- ond heeft ten doel, als Cen ederland, den toestand der in Nederland te verbeteren en van pogingen, die ten worden aangewend: *b*. bij- zoo ruim mogelijken kring lichtingen, die van nut kun- , die zich het lot van ver- wil aantrekken: *c*. zich be- als tusschenpersoon voor alle gen, zonder onderscheid van ie de belangen van verwaar- schen te behartigen: *d*. sa- en met en desgevraagd ad- en Staat, aan provinciën en alles wat strekken kan tot ingen van verwaarloosde kin-

bovendien over alle vragen, p het gebied der kinderbe- van deskundigen uit te lok- door openbare bespreking het eke meening voor te bereiden. is gevormd en ten dienste ge- aris en de leden van den Bond. het Rijk gevestigde, rechts- ittende vereenigingen, aldaar gen en instellingen van wel- ndere personen, die zich als estuur opgeven.

nz. storten een jaarlijksche bij- ns f 5: bijzondere personen nstens f 2.50. Begunstigers zijn instens f 5, of f 100 in eens

andsche Vegetariërs-. De- eft haar zetel te 's Gravenhage, l de bevordering van de vege- n de overtuiging, dat deze strekt van gezondheid en levensgeluk van beschaving en menschelijk-

. onderscheiden in gewone leden en buitengewone leden. Als gewone leden kunnen toetreden zij, die een vegetarische leefwijze volgen. Buitengewone leden kunnen zij zijn, die, hoewel instemmende met het beginsel van den bond, om de een of andere reden niet-vegetarisch leven.

De contributie bedraagt minstens f 2.50; een abonnement op de „Vegetarische Bode", het orgaan van den bond, f 1.—, met dien verstande, dat het een ieder vrij zal staan minder bij te dragen of gratis lid en abonné of één van beiden te zijn, mits hiervan jaarlijks kennis wordt gegeven.

Het aantal leden bedroeg in 1894 bij de oprichting van den bond 47, in 1904 reeds ongeveer 600, daalde echter tot 537 in 1905. Tot oprichting en steun van vegetarische hotels, restaurants enz. werd de naamlooze vennootschap „Vegetus" opgericht.

Bond van Nederlandsche Onderwijzers is een vakvereeniging van onderwijzers, die zich ten doel stelt „langs wettigen weg en door gepaste middelen de belangen te bevorderen van het onderwijs en de onderwijzers". Daar alleen onderwijzers en onderwijzeressen, die niet aan het hoofd eener school staan, lid kunnen worden, zorgt de Bond uitsluitend voor de belangen van niet-hoofden. Deze bond is voortgekomen uit de Nederlandsche Openbare Hulponderwijzers-Vereeniging", in 1874 te Amsterdam opgericht, vooral met het doel den hulponderwijzer meerderen invloed op den gang der schoolzaken te verschaffen, en dat de naam hulponderwijzer in de nieuwe wet op het Lager Onderwijs (wet-*Kappeyne*) niet meer voorkwam, was grootendeels haar werk. Na een tijd van kwijning begon sedert 1889 nieuw leven in de vereeniging te komen, toen het streven om meer op praktisch gebied, in de eerste plaats voor betere salariëering, te gaan werken op den voorgrond werd gesteld. De vereeniging, die in 1880 den naam „Nederlandsche Openbare Onderwijzers- en Hoofdonderwijzersvereeniging" had aangenomen, werd thans in „Bond van Nederlandsche Onderwijzers" herdoopt en kreeg een afzonderlijk Hoofdbestuur van 5 leden, gevestigd te Amsterdam. Betere bezoldiging en meerdere invloed van den klasse-onderwijzer waren de twee voornaamste punten van het program van actie. Te midden van veel strijd met schoolhoofden en onderwijs-autoriteiten werd door het Hoofdbestuur krachtig propaganda voor de beginselen van den Bond gemaakt, zoodat het aantal afdeelingen en leden bijna onafgebroken steeg en in het begin van 1906 resp. 200 en ± 7500 bedroeg. Als orgaan van den Bond dient het weekblad „De Bode", dat iedere week in duizenden exemplaren bij leden en niet-leden verspreid wordt. Ook op politiek terrein was de vereeniging werkzaam en wist in 1897 een der hoofdbestuurders in de Tweede Kamer te brengen.

Tot de instellingen van den Bond behooren: een Weerstandskas, een Ondersteuningskas, een Informatiebureau — alleen voor de leden — en het Herstellingsoord voor Nederlandsche Onderwijzers te Lunteren, den 30sten Juli 1900 geopend.

Bond voor Staatspensionneering. De bond voor staatspensionneering beoogt het tot stand komen van een wet, waarbij aan alle Neder-

landers, zoo vrouwen als mannen, op een nader bij bedoelde wet aan te geven leeftijd, recht wordt toegekend op staatspensioen, zonder voorafgaande premiebetaling, terwijl de kosten gevonden moeten worden uit de bestaande of nog te heffen belastingen. De minimum-contributie bedraagt 50 cts. per jaar. Het orgaan van den bond is getiteld: „De Nederlandsche Pensioenpartij".

Bond, Vrijzinnig Democratische. Deze bond stelt zich ten doel een georganiseerd optreden te bevorderen van alle democratisch gezinde vereenigingen en personen, die zich met de beginselen van den bond vereenigen, n.l.: De Vrijzinnig-Democratische Bond streeft naar ontwikkeling van onzen constitutioneel-parlementairen regeeringsvorm in democratischen zin en te dien einde naar algemeen kiesrecht voor de vertegenwoordigende lichamen en naar gelijkstelling, ook wat de verkiesbaarheid tot lid dier lichamen betreft, van mannen en vrouwen.

De Vrijzinnig-Democratische Bond spreekt als beginsel uit, dat door een krachtige sociale wetgeving moet worden aangestuurd op het wegnemen van de maatschappelijke oorzaken, welke tusschen de leden van het volk ongelijkheid scheppen of versterken ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden. Hij is van oordeel, dat ter verkrijging van maatschappelijken vooruitgang tempering, niet verscherping van den klassenstrijd noodzakelijk is. Eenerzijds keurt hij af het streven naar afschaffing van het persoonlijk eigendomsrecht op de produktiemiddelen; anderzijds verwerpt hij de meening, dat de staat in het oeconomisch leven zijner burgers slechts noodgedrongen, schoorvoetend behoort in te grijpen.

Gewone leden van den Vrijzinnig-Democratischen Bond zijn de vereenigingen van politieken of maatschappelijken aard, die schriftelijk verklaren tot den Bond toe te treden. Om tot den Bond te kunnen toetreden moet een vereeniging minstens tien leden tellen. Bijzondere personen kunnen als personeele leden tot den Vrijzinnig-Democratischen Bond toetreden.

Bond, *William Cranch*, een Noord-Amerikaansch sterrenkundige, werd geboren te Portland in den staat Maine, den 9den September 1789. In zijn jeugd leerde hij horlogemaken, maar legde zich reeds vroeg op de sterrenkunde toe, zoodat hij te Dorchester een der eerste Noord-Amerikaansche sterrenwachten stichtte. In 1815 begaf hij zich in opdracht van het Harvardcollege naar Engeland, om er het plan voor een goed observatorium te ontwerpen en de noodige instrumenten aan te koopen. Vanwege genoemd College werd de uitvoering van dat plan aan hem opgedragen en hij zelf tot directeur aangesteld. In die betrekking ontdekte hij den 16den September 1848 de 7de maan van Saturnus. Hij overleed den 29sten Januari 1859, een aantal verhandelingen nalatend, die in verschillende tijdschriften zijn verspreid.

Bond, *Edward Augustus*, directeur van het Britsch museum. Hij werd geboren te Hanwell, den 31sten December 1815, en was in verschillende betrekkingen werkzaam, totdat hij in 1838 geplaatst werd aan het Britsch museum bij de afdeeling Handschriften; in 1852 werd hij custos der Egerton manuscripts, in 1854 tweede en in 1866 eerste directeur der Handschriften. Hij onders beide [illegible] een volledige [illegible] handschriften [illegible] dringen van *Bo*[illegible] maakt van [illegible] deelen werden [illegible] voor den [illegible] ten. Den 19[illegible] bibliothecaris [illegible] 2den Januari 18[illegible] wij: „An [illegible] ions of Italia[illegible] and 14th centur[illegible] of Antiquarie[illegible] of Oxford" (3 dl[illegible] the sixteenth [illegible] managers and [illegible] *tings*" (4 dln. 18[illegible] tiae de Mels[illegible]

Bondam, *P*[illegible] leerde, werd ge[illegible] cember 1727 [illegible] nasium aldaar [illegible] ker in de letteren [illegible] rechten was [illegible] in de letteren [illegible] tot conrector [illegible] te Zutfen met [illegible] rechten. In den [illegible] fessor in de rechten [illegible] derwijk, waarna [illegible] raat aan het gymnas[illegible] geboden. In 17[illegible] derland hem tot [illegible] en nadat hij [illegible] school had [illegible] in de verschillende [illegible] Utrecht benoemd [illegible] in 1773, werd er [illegible] in 1779 het tweede [illegible] het houden van een [illegible] leed den 6den Februar[illegible] Latijnsche rede[illegible] heden gebonden [illegible] schiedkundige werke[illegible] „Verzameling van [illegible] heldering der Vader[illegible] 1781, 5 dln.) en „[illegible] Gelderland en der [illegible] dln., fol.). Zijn zoon [illegible] 1sten Juli 1757 [illegible] werd doctor in de [illegible] een bataljon jagers [illegible] beoefenaar der [illegible] leerde genootschappen.

Bonde, is de [illegible] adellijk geslacht [illegible] teekenende leden [illegible]

Bonde, Karl Kn[illegible] *rel VIII*

Bonde, *Gust*[illegible] man, geboren [illegible] genten voor *Karl* [illegible] *M. G. de la Gard*[illegible] van een vrede[illegible] leed in 1667.

Bonde, *Gust*[illegible] man en geschiedv[illegible]

1682. Hij was van 1727
ijksraad. Zijn voornaam-
ttartal uppa fordna Svea
·maler" (1739), „Om de
och regenter" (1758),
Eleonora och Fredric I.
ij overleed in 1764.
.streek in Duitsch-Oost-
tusschen de Oesambara-
·rivieren Sigi en Oetofoe
ıar en monden in zee uit
:tad met 4000 inwoners.
Boendelkund.
zijn landerijen, gelegen op
leeswijk en op meerdere
ie, met het oog op de aan
le belasting, voor onver-
den. In Sleeswijk is het
geld, het laatst in 1784,
; het goed vervalt aan al-
nen gezamenlijk, maar met
:chts een der erfgenamen,
en broeder- of zusterprijs,
ed kan worden. Hierbij be-
et lot.
oemt men in het algemeen
gen ter bereiking van een
el, en in meer beperkten zin
volken, die zich verbonden
van oorlog, hetzij ter ver-
nafhankelijkheid, hetzij ter
gebied van anderen, elkaar
ı. Bij het sluiten van zulk
nen zich doorgaans op den
he gelijkheid, al is de eene
machtiger dan de andere.
ssen vindt men reeds in de
ı den Trojaanschen Oorlog
den bondgenooten. Ook het
l was een vereeniging van
ij vinden voorts gewag ge-
ond der Achaeïsche en Boe-
r komt het echter ook voor,
een overwicht heeft over de
jv. reeds het geval met het
erbond ten tijde van *Pericles*.
waren ook bij de Romeinen
ooten in den beginne op voet
hen verbonden, terwijl later
n voerde en de bondgenooten
plegde, o. a. om soldaten te
bondgenooten der Romeinen
en daarop volgden de Itali-
ii Italici), die bij vrijwillige
ıkelijk bleven en slechts sol-
leveren, maar als overwon-
plichtig waren. Het Romein-
voor $^{2}/_{3}$de uit bondgenooten,
geen rechten en dienden ook
en. Intusschen werden zij on-
e hulpbenden (auxiliares), af-
Italië wonende volkeren. Niet-
en buiten Italië, die zich uit
n de Romeinen hadden aange-
ls bondgenooten beschouwd.
noorlog noemt men een oor-
genooten in de aloude beteeke-
l, volgens welke daartoe al de zoodanigen behooren, die afhankelijk zijn van een machtigen staat. In de Grieksche geschiedenis komt een Bondgenootenoorlog tweemaal, in de Romeinsche driemaal voor.

De Eerste Grieksche Bondgenootenoorlog barstte uit in 358 vóór Chr. en duurde drie jaren. Athene had zich meester gemaakt van de eilanden Chios, Rhodus en Kos, alsmede van de stad Byzantium, maar gaf door een drukkende heerschappij er aanleiding tot oproer. Toen de Atheners wegens Euboea strijd voerden tegen Thebe, rekenden de Bondgenooten het oogenblik gunstig, om hunne onafhankelijkheid te heroveren, te meer omdat *Mausolus*, vorst van Carië, hun zijn hulp had toegezegd. De Atheners sloten nu ten spoedigste vrede met Thebe en zonden een vloot onder *Chares* en *Chabrias* naar Chios, waar de opstandelingen hunne schepen vereenigd hadden. *Chabrias* poogde in de haven door te dringen, maar hij verdween met zijn schip in de golven, en *Chares* nam daarop het besluit, de belegering op te breken. In het jaar 357 werd door de mannen van Chios deze oorlog met meer dan 100 schepen voortgezet; zij plunderden Lesbos en belegerden Samos, daar *Chares* met zijn 60-tal vaartuigen niet tegen hen bestand was. Toen zonden de Atheners nogmaals 60 schepen onder *Iphícrates*, *Timotheus* en *Menestheus* ter hulp naar Samos. De aanvoerders stevenden echter naar Byzantium, in de hoop, dat de opstandelingen de belegering van Samos zouden opbreken, om zich daarheen te wenden. Dit geschiedde ook, maar toen genoemde aanvoerders zonder *Chares* zich aan geen zeeslag wilden wagen, riep het volk hen terug en belastte uitsluitend *Chares* met het opperbevel. Deze had zich inmiddels gedwongen gezien, zijn krijgsvolk door verlof tot plundering tevreden te stellen en zich aan te sluiten bij *Artabazus*, den oproerigen satraap van Bithynië. Toen nu de Perzische gezanten dientengevolge te Athene te kennen gaven, dat zij de Phoenicische vloot met die der Bondgenooten zouden vereenigen, terwijl tevens *Philippus van Macedonië* Griekenland bedreigde, sloten de Atheners weldra vrede met hun tegenstanders, daarbij afstand doende van de opperheerschappij.

De tweede Grieksche Bondgenootenoorlog, ook wel de *Aetolische oorlog* genaamd, had plaats tusschen Sparta en het Aetolisch verbond aan de eene en het Achaeïsch Verbond met Macedonië aan de andere zijde. Toen *Antigonus* van Macedonië in 221 vóór Chr. gestorven was, wilden de Aetoliërs zich de jeugd van diens opvolger *Philippus* ten nutte maken, om in den Peloponnesus plundertochten te ondernemen, en vielen al dadelijk uit Phigalea in Messenië. Om dit tegen te gaan, vereenigden zich de Achaeërs te Korinthe, werwaarts ook de Messeniërs, hoewel niet tot het verbond behoorende, gezanten afgevaardigd hadden, met *Philippus* van Macedonië, om de Aetoliërs te verdrijven uit al de bezittingen, die zij sedert den tijd van koning *Demetrius* (233 vóór Chr.) verworven hadden. De Akarnaniërs, alsmede de Epiroten, verbonden zich tot hulp, indien *Philippus* bereid was om oorlog te voeren, maar beloofden in het geheim aan de Aetoliërs, dat zij den vrede zouden bewaren. De Messeniërs vorderden, dat in de eerste plaats Phigalea aan

de Aetoliërs zou worden ontrukt. In Sparta waren de Ephoren voor het handhaven van het verbond met Macedonië, maar zij werden door een partij van jonge mannen vermoord en door anderen vervangen, terwijl de Eleërs openlijk den oorlog verklaarden aan de Achaeërs. *Philippus* verscheen met een leger van bijna 16000 man, maar in plaats van in Aetolië te vallen, belegerde hij Ambracia, veroverde het en keerde vervolgens naar zijn land terug, daar de Aetoliërs en Dardaniërs hem met een inval bedreigden. Doch reeds in den volgenden winter bevond hij zich weder met 6000 man in den Peloponnesus, versloeg de Eleërs, bracht zijn leger door den bijstand der Achaeërs tot 10000 man en sloeg het beleg voor de steden van het schiereiland, die zich aan de zijde der Aetoliërs hadden geschaard. Een poging echter, Sparta aan de zijde der Achaeërs te brengen, mislukte, terwijl *Apelles* er evenmin in slaagde, om Achaje te onderwerpen aan de heerschappij van Macedonië. Daarentegen bracht *Philippus* een vloot in zee, belegerde Kephalonia en deed een inval in Aetolië, terwijl de Spartanen de Messeniërs aantastten. Met grooten buit beladen, bereikte hij de stad Ambracia, drong opnieuw door in den Peloponnesus, versloeg den Spartaanschen koning *Lycurgus*, die hem in Lakonië den terugtocht wilde afsnijden, en bereikte zonder belangrijke verliezen eerst Tegea en toen Korinthe. Muiterij in zijn leger dwong hem, den vrede voor te stellen, waarnaar de Aetoliërs gretig luisterden, totdat zij een en ander van den hachelijken toestand van *Philippus* vernamen en de onderhandelingen begonnen te rekken. *Philippus* was hierdoor in staat, de orde in zijn leger te herstellen en Macedonië te beveiligen. De tijding van de nederlaag der Romeinen aan den Trasimenus deed de Aetoliërs overhellen tot den vrede, dien *Philippus* te Naupactus met hen sloot. Dat verdrag bevatte eenvoudig de bepaling, dat alles in den voormaligen toestand zou blijven.

De Eerste Bondgenootenoorlog der Romeinen is de *Latijnsche* (340—338 vóór Chr.). De Latijnen, ontevreden over de voorwaarden, waaronder de eerste Samnietische oorlog een einde genomen had, verlangden, dat voortaan de Latijnen met de Romeinen één volk zouden vormen, zoodat één der consuls en de halve senaat uit de Latijnen gekozen moesten worden. Toen de Romeinen dit voorstel op beslissende wijze van de hand wezen, brak de oorlog uit, waarin de met de Romeinsche heerschappij reeds ontevreden Campaniërs zich bij de Latijnen aansloten. Aan den Vesuvius kwam het tot een bloedigen veldslag, waarin — dank zij de beweerde opoffering van *Decius Mus* (zie aldaar) — de Romeinen een schitterende overwinning behaalden, terwijl het leger der Latijnen grootendeels omkwam. Een tweede leger der Latijnen trof hetzelfde lot, en toen deze nogmaals verslagen werden, eindigde in 338 de oorlog met een volkomen vernietiging hunner zelfstandigheid.

De Tweede Romeinsche Bondgenootenoorlog ontstond door de akkerwet van den ouderen *Gracchus* (zie aldaar), daar deze van de bondgenooten een groote uitgestrektheid lands terugvorderde, die zij sedert eeuwen hadden bezeten. De inwoners van Fregellae grepen naar de wapens, maar

de stad werd ...
gerd en door het ...
ingenomen en ...
Van meer bela...
oorlog, die in het ...
nam en 2 jaren ...
gaande jaar had ...
voorstel van G...
van alle Latijnsche ...
de Senaat weigerde ...
stond er een ...
sche volken. ...
bij wie zich de ...
van Midden- en Z...
nigden zich ...
zij tot hoofdstad ...
foederatieven sta...
meinschen gelee...
handen van 500 ...
bonden volken ...
werd opgedragen ...
De opstand nam ...
de aanwenige R...
zond nu *Cn. Pompejus* ...
teloozen eisch ...
digen uit te leveren ...
door een plotselinge ...
het beleg op te ...
Senaat het opper...
Marsen aan den ...
tegen de Samnieten ...
Caesar opgedragen ...
Latium, de Etrusk...
getrouw, en dit ...
gers in het vijand...
de Romeinen hulptr...
Gallië en *Afrika* ...
aanzienlijk leger ...
veldheer ondersteun...
Nogmaals deden ...
door vreedzame ...
verhoeden, maar ...
zind betoonden, ...
een algemeen ...
die zich in de ...
een aanvang. In ...
nen niet voorspoe...
na de andere. *L. J*...
nieten verslagen ...
Daarna namen de ...
belangrijke stad N...
mius met ...
gedood werd. *He*...
kleine Italiaansche ...
nieten.

Even ongelukkig ...
tilius oorlog gevoerd ...
voerde *Marius* het ...
ming met dezen ...
zijn troepen van de ...
een besliste ...
het leven kostte ...
Marius intusschen ...
zoodat deze meeste ...
gesneuvelden ...
bevel, gedeeltelijk ...
weldra in een vijan...
en gedood werd ...

ie van *Marius* vereenigde.
e strijd in Campanië, waar
Papius tegen den consul
en. Wel behaalde deze een
nius bleef Acerrae belege-
kort daarna door *Egnatius*,
der Samnieten, verslagen,
anum een wijkplaats moest
akkig vochten *Marius* en
n en *Cn. Pompejus* tegen
behaalden geen beslissende
was te Rome zoo hoog ge-
rijgelatenen te wapen riep,
en Umbriërs de zijde der
zen en eerst na een bloe-
erping werden gedwongen.
meinen door toegevendheid
r overige bondgenooten te
werd uitgevaardigd, dat alle
op dien tijd de Romeinen
n, het Romeinsche burger-
(Lex Plautia Papiria de ci-
nde jaar kwamen *Cn. Pom-*
Porcius Cato als consuls aan
aat. De voormalige bevel-
n gezag, behalve *Marius*, die
eeftijd minder geschikt werd
de oorlog een gunstigen keer
Geweldig werd gestreden bij
nen belegerde Asculum. De
raarts, maar leden een neder-
00 man en hunnen aanvoer-
behaalde *Sulla* een dubbele
nnieten bij Nola, veroverde
doodde omstreeks 20000 sol-
sneuvelde de consul *L. Por-*
n *Pompaedius Silo*, de voor-
r Bondgenooten, bij Teanum
noedeloos. Daarenboven had
nder de tegenstanders doen
maatsbesluit, dat zij, die bin-
ermijn de wapens neerlegden,
recht deelachtig zouden wor-
il, die blijk gaf van hun ver-
en de meerdere bekwaamheid
verschaften eindelijk aan de
inning. De Bondgenooten ver-
sche burgerrecht, met uitzon-
nieten en de Lucanen, die van
hooren. Deze werden echter
niet langer als gevaarlijk be-
servatiekorps was voldoende,
e te houden. Toen kort daarna
tbarstte, voegden de Samnie-
tij van *Marius* en de Lucanen
Eerstgenoemden werden door
gkeer uit Azië verdelgd en de
n het lot der overige bondge-
et jaar 84 vóór Chr. al de be-
n alle tribus (volksafdeelingen)
en alzoo in het bezit kwamen
einsche burgerrecht.

chappelijke landen. Deze
ederlandsch Oost-Indische gou-
lebes en onderhoorigheden en
de gewest verspreid. De eerste
n het gouvernement en die lan-
67 door *Speelman* gesloten en
in 1824 door den gouverneur-generaal *Van der Capellen* hernieuwd.

Bondi, *Clementi*, een der nieuwere dichters van Italië, geboren te Mezzana bij Parma, den 27sten Juni 1742, werd lid van de Orde der Jezuïeten en aanvaardde reeds op jeugdigen leeftijd de betrekking van hoogleeraar in de welsprekendheid aan het seminarium te Parma. Aldaar vervaardigde hij het gedicht „Giornata villereccia" (Een dag op het land, Parma, 1773) in 3 zangen, hetwelk hem grooten roem heeft bezorgd. Door zijn orde werd hij vijandig bejegend, omdat hij in een vers hare opheffing feestelijk had begroet, en hij moest zich vooreerst schuil houden in Tirol. Daarna vertoefde hij eenigen tijd te Venetië, Mantua en Milaan en vond er een beschermer in den aartshertog *Ferdinand*, die hem in 1797 benoemde tot bibliothecaris te Brünn en hem belastte met de opvoeding zijner zonen. In die betrekking begaf hij zich naar Weenen en werd er de leermeester der gemalin van keizer *Frans* in geschiedenis en literatuur. Hij overleed aldaar den 20sten Juni 1821. Hij heeft, behalve zijn oorspronkelijke gedichten, die te Weenen in 3 deelen, in het jaar 1808, zijn uitgegeven, een fraaie vertaling van de „Metamorphosen" van *Ovidius* en van de „Aeneïs" van *Virgilius* geleverd.

Bondoe of *Bondu*, een West-Afrikaansch rijk in Senegambië, ligt tusschen 14 en 15° N.Br. en wordt ingesloten door de landen Foeta, Toro, Bakel en Bamboek. Van het laatste wordt het door de rivier Faleme gescheiden en strekt zich naar het Z. uit tot de waterscheiding tusschen den Senegal en de Gambia. Zijn heuvelachtige, vruchtbare bodem is mild besproeid, en tot de voornaamste voortbrengselen behooren katoen, tabak, indigo, gierst, rijst, ijzererts en goud. De koning van Bondoe duldt geen anderen godsdienst dan den Mohammedaanschen in zijn gebied. Bondoe behoort tot de Fransche kolonie Senegambië. De bewoners worden geroemd als zachtmoedig, eerlijk, rustig en dapper; zij vervaardigen fraaie katoenen stoffen en drijven een aanzienlijken handel. De hoofdstad is Boelebane en telt 2000 inwoners.

Bondoekoe is de naam van een stad in de Fransche kolonie Ivoorkust, dicht bij de oostgrens, en de hoofdstad van den staat van denzelfden naam. Het is een van de belangrijkste handelsplaatsen der kolonie, middelpunt van den handel in goud, dat vooral in het landschap Diamman wordt gevonden. De stad Bondoekoe telt 2500—3000 inwoners.

Het rijk *Bondoekoe* bestaat uit de provincies Diamman of Gaman, Foegoela, Pakhalla, Barabo en Abron en kwam in 1888 onder Fransch protectoraat. In 1889 en 1893 werd evenwel een gedeelte van het N.O. gebied aan Engeland afgestaan.

Bondowoso is de naam eener afdeeling en van een regentschap in het midden van de residentie Bezoeki. De afdeeling liep vroeger tot aan de zuidkust, maar het zuidelijkste gedeelte vormt thans (sinds 1883), onder den naam Djember, een afzonderlijke afdeeling. De afdeeling Bondowoso heeft een oppervlakte van 8157232 H.A. of ongeveer 825 v. km. en omvat de drie distrikten *Bondowoso*, *Penanggoengan* en *Wonosari*. Zij

wordt in het Z. begrensd door een lagen zadel, die de waterscheiding vormt tusschen de vallei van Poeger en die van Panaroekan, ten W. door het Arak-Arak gebergte en ten O. door het Raoen-Idjen gebergte en bestaat uit een vallei, die in het N. overgaat in de vlakte van Panaroekan en doorstroomd wordt door de Sampéjan, waaraan de hoofdplaats Bondowoso is gelegen.

Bondsacte. Zie *Duitschland.*

Bondsadvocaat was vroeger in het Duitsche rijk de door den bondsraad tijdelijk aangestelde advocaat, die bij voor de bondsrechtbank komende strafzaken voor den Staat moest pleiten. Sedert den 15den October 1889 is weer als vaste betrekking ingesteld het ambt van generaaladvocaat, die nu dezelfde functie vervult, als vroeger de bondsadvocaat. Verder heeft hij het oppertoezicht over de vreemdelingenpolitie, die moet letten op personen, die gevaar opleveren voor het land, en tevens is hem de uitwerking opgedragen van strafrechterlijke wetsontwerpen.

Bondschoen. Hieronder verstond men vroeger een soort grooten schoen, die tot aan den enkel reikte en met riemen werd vastgemaakt, soms van hout, maar gewoonlijk uit stevig rundleer vervaardigd. Sedert *Karel den Groote* was dit het teeken van den boerenstand, omdat de adel laarzen droeg. Bij de onlusten in de 16de eeuw maakten de boeren den bondschoen tot hun oorlogsteeken en wel voor het eerst in 1502 bij den opstand in Untergrünbach in het bisdom Speyer. „Een bondschoen maken" beteekende in de 16de eeuw zooveel als samenzweren, en het woord „Bundschüher" beteekende oproerlingen. De vorm van dit bondsteeken wordt verschillend opgegeven. Volgens sommigen, werd voor de boeren uit een schoen, als vaandel gedragen, volgens anderen hadden zij een Christusfiguur, zooals zij den heiligen *George* verscheen. Aan den eenen kant daarvan stond dan een bondschoen, aan den anderen kant een knielende boer, boven wiens hoofd de woorden stonden: „Niets dan de gerechtigheid Gods".

Bondsdag is de vergadering van de afgevaardigden van een bondstaat. In 't bijzonder verstaat men daaronder wel de Duitsche Bondsvergadering in Frankfort a. d. Main, die van 1816—1866 geduurd heeft. Zie verder *Duitschland.*

Bondsexecutie is de naam, dien men geeft aan de maatregelen, welke genomen worden, om een lid van een bondsstaat te dwingen zijn wettelijke bondsplichten te vervullen.

Bondskanselier is in Zwitserland de president van de bondskanselarij, die door de bondsvergadering telkens voor 3 jaren gekozen wordt. In Duitschland draagt hij den titel van rijkskanselier. Zie aldaar.

Bondsleger is de naam van het leger van een statenbond, dat volgens vastgestelde regels gevormd wordt uit de verschillende contingenten, die door de afzonderlijke staten geleverd worden.

Bondspresident is in Zwitserland de titel van den voorzitter van den bondsraad, die door de leden daarvan telkens voor 1 jaar gekozen wordt.

Bondspresidium is volgens de Duitsche bondswet de benaming, waaronder aan den koning van Pruisen een reeks regeerings- en bestuursbevoegdheden met betrekking tot den bond zijn

toegekend. [illegible] aangelegenheden [illegible] hem zijn [illegible] *veldheer.* [illegible] van deze [illegible] titel „*Duitsche* [illegible] wet het [illegible] dit geen [illegible] maar is [illegible]

Bondsraad. [illegible] eeniging van [illegible] deelen van een [illegible] Duitschland [illegible] verschillen [illegible] serland en den [illegible] van Noord-Amerika [illegible] Eerste Kamer [illegible] lijk is het een [illegible] den der afzonderlijke [illegible] dat deze niet zelf [illegible] woordigers zenden [illegible] tief: 1e. om den [illegible] den rijkskanselier [illegible] bijeen te roepen [illegible] sluiten. De staten [illegible] stemmen, nl. Pruisen [illegible] 1 is voor Waldeck [illegible] hebben te zamen [illegible] Württemberg [illegible] Elzas-Lotharingen [illegible] Iedere staat kan [illegible] als hij stemmen [illegible] beslist de president [illegible] bezig met zaken [illegible] zooals leger en [illegible] heden, post en telegrafie [illegible] deel in de rijks[illegible] leen tot stand komen [illegible] van Rijksdag en B[illegible] ontwerpen komen [illegible] bespreking in den R[illegible] vaardigde van den [illegible] over voeren. De B[illegible] dere bijzondere [illegible] geven tot een [illegible]

Bondsrechtbank [illegible] staatsgerechtshof van [illegible] Lausanne. Het [illegible] ontstaan tusschen [illegible] schen particulieren [illegible] vaataangelegenheden [illegible] van meer dan [illegible]

Bondsstaat [illegible] van een verbond van [illegible] geheel met een [illegible] Daardoor onderscheidt [illegible] die slechts een [illegible] litieke doeleinden [illegible] een nauwere aaneensluiting [illegible] toch de nadruk [illegible] standig zijn eigen [illegible] een statenbond [illegible] nenlandsche, zoowel [illegible] litiek. Bij den bondsstaat [illegible] heel gevormd, waarin [illegible] zijn. De Vereenigde [illegible] zijn het eerste voorbeeld [illegible] deze nauwe aaneensluiting [illegible]

chappelijke lichamen ont-
:eving en rechtspraak. Dit
le wijzigingen, in verband
anden, in 1848 door Zwit-
871 door het Duitsche rijk.
de opperbevelhebber van
lsstaat. In het tegenwoor-
te keizer niet alleen in oor-
naar ook in vredestijd, met
n het Beiersche leger. Te-
hoofd van de oorlogsvloot.
zijn vestingen, die bestemd
appelijke verdediging van
en voormaligen Duitschen
Ulm, Landau, Mainz en
ingen. In het Duitsche rijk
uitzondering van de Beier-

een Nederlandsch geleerde,
ter-Blokker, den 5den Juli
te Utrecht aanvankelijk in
ter in de rechten, en ves-
als advocaat te 's-Graven-
aldaar door zijn geschriften
hooggeplaatste personen op
d, achtte hij het raadzaam,
te begeven. In 1758 trok
d er weldra gerekend onder
Tevens beoefende hij de let-
toog van zijn hand, in den
ilantroop" geplaatst, getuigt
k. Vooral ook werd hij ge-
legenheden van handelsrecht
zonderheid in zaken, die op
assurantiën betrekking had-
len 20sten Juni 1792, eenige
nsche en in de Nederlandsche

n zoon van den voorgaande,
msterdam, den 2den December
et eerste onderwijs van zijn
loopen der Latijnsche school
le hoogeschool te Amsterdam
e Leiden tot doctor in de rech-
advocaat te Amsterdam on-
h door zijn uitstekende pleit-
door zijn raadgevingen. Hij be-
n vader, tot de gematigde pa-
bij de komst der Franschen in
eelte van zijn tijd wijden moest
belang. Hij werd lid van het
é van Justitie, maar in Augus-
p zijn verzoek, van het lidmaat-
emeld Comité ontslagen en tot
oemd. Al dadelijk werd hij ech-
ng vervangen door zijn vriend,
, waarna hij zich tot de rechts-
Het Uitvoerend Bewind der
liek belastte in 1796 hem en an-
len met het ontwerpen van een
etboek" en van de „Wijze van
en in 1798 nog 6 anderen met
van een „Burgerlijk Wetboek".
nzoek van koning *Lodewijk Bo-*
Cuperus en *Asser* een „Wetboek
te vervaardigen, door hem van

voering der Fransche wetgeving
in 1811 had *Bondt* alle werkzaamheden volbracht, aan de betrekking van advocaat verbonden. In dat jaar staakte hij het pleiten en vormde met mr. *Jacob Walraven* een vennootschap, waarin hij enkel als raadgevend rechtsgeleerde werkzaam was. In 1821 onttrok hij zich geheel en al aan de rechtsgeleerde praktijk en stond van 1806 tot aan zijn overlijden mede aan het hoofd van het handelshuis *Determeyer Weslingh en Zoon.*

Bondt bevorderde met kracht het afwerpen van het Fransche juk in 1813, doch vruchteloos zocht koning *Willem I* hem tot het aanvaarden van een openbare betrekking over te halen. Toen in 1815, bij het naderen der Franschen, onze nationale effecten aanmerkelijk daalden, zoodat velen met den ondergang werden bedreigd, beraamde hij met mr. *M. C. van Hall* een plan, om dat gevaar te voorkomen. Dit plan, door den secretaris van Staat voor Financiën, *Six van Oterleek*, onderzocht, werd bij Koninklijk Besluit van den 15den April 1815 vastgesteld en had een gunstige uitwerking. Hij werd voorts benoemd tot lid der Commissie van directie van het Grootboek der Nationale schuld en maakte zich verdienstelijk bij het oprichten der Nederlandsche Bank. Hij werd in 1838 consulent dier instelling. Daarenboven is de Associatiecassa, in 1806 gevormd, vooral aan hem haar ontstaan verschuldigd.

Bondt werd in 1815 tot ridder en in 1838 tot commandeur in de Orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd. De koning schonk hem in 1827 den titel van staatsraad in buitengewonen dienst, terwijl hij ook lid was der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Hij overleed den 8sten Juni 1845.

Bondt, Nicolaas, een neef van den voorgaande, werd geboren te Wilsveen in 1765, studeerde te Leiden in de geneeskunde en behaalde in 1790 een gouden eere-medaille van de „Société Royale de Médecine" te Parijs. In 1793 werd hij hoogleeraar in de plantkunde aan het Athenaeum te Amsterdam en wees een dergelijke betrekking aan de hoogeschool te Leiden van de hand. Hij was lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootnootschap, alsmede van het Geneeskundig Genootschap te Brussel, en overleed den 17den Augustus 1796.

Bondt, *Geraert de* of *de Bont*, gewoonlijk *Gerardus Bontius* genoemd, geboren te Rijswijk in 1536, studeerde te Leuven en te Padua en werd bij het stichten der Leidsche hoogeschool aldaar aanvankelijk benoemd tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde en later in de geneeskunde, waarbij de plant- en ontleedkunde werden gevoegd. Voorts was hij goed op de hoogte van de Grieksche taal, doch ofschoon hij veel schreef, gaf hij niets uit. Hij overleed den 15den September 1599.

Bondt, Reinier de of *Reynerius Bontius*, de tweede zoon van den voorgaande, werd geboren te Leiden in 1576, studeerde aan de hoogeschool in de natuur- en geneeskunde, zoodat hem aldaar in 1603 een hoogleeraarsambt werd opgedragen. Hij was lijfarts van prins *Frederik Hendrik*, alsmede van prins *Maurits*, en overleed op den 12den Juni 1623. Hij heeft uitgegeven „Belegering en ontzetting der stad Leyden, geschied in den jare 1574", een werk, dat bij herhaling is gedrukt.

Bondt, Jacob de of *Jacobius Bontius*, een zoon van den voorgaande, deed groote reizen door Perzië en Indië ten behoeve van de natuurlijke historie en vestigde zich in 1625 te Batavia, waar hij als geneesheer werkzaam was en in 1631 overleed. Hij heeft eenige werken uitgegeven in de Latijnsche taal, over de geneeskunde der Indiërs en over de natuurlijke historie der door hen bewoonde landen.

Bondt, Willem de of *Gulielmus Bontius*, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Leiden in 1615 en aldaar benoemd tot hoogleeraar in de rechten. Weldra echter legde hij die betrekking neder en werd schout van zijn geboortestad. Hij was een hevig vervolger der Remonstranten en zijn naam is om die reden in de hekeldichten van *Vondel* vereeuwigd.

Bone. Zie *Boni.*

Bone of *Bawangio* is een rivier in de afdeeling Gorontalo op het Nederlandsch Oost-Indische eiland Celebes. Zij ontspringt in het hooge bergland ten N.O. van den Kabila, stroomt zuidwaarts en in de vlakte, tot aan hare vereeniging met de Bolango (zie aldaar) bij Gorontalo, westwaarts. De Bone is aan haar mond 400 m. breed, doch zeer ondiep. Voor kleine inlandsche prauwen is zij tot aan de hoofdplaats en nog $1^1/_2$ dag verder stroomopwaarts voor kano's bevaarbaar.

Bone, *Henri*, een Engelsch emailschilder, werd geboren in 1755 te Truro en vervaardigde zulke fraaie miniatuurportretten, dat hij tot schilder des konings werd benoemd. Hij overleed in December 1834. Zijn kunstwerken worden zeer duur betaald.

Bonebed, is de naam voor een slechts enkele centimeters dikke laag op de grens van keuper en lias, waarin zich een groote hoeveelheid tanden, beenderen en schilden van reptiliën, amphibiën en visschen bevindt. De tanden van het oudste bekende zoogdier (een buidelrat, *microlestes*) zijn uit deze laag afkomstig. In Zwaben bevindt zich nog een ander bonebed bij Crailsheim, op de grens tusschen schelpkalk en keuper.

Bonelli, *Cesare*, een Italiaansch generaal, werd te Turijn geboren, den 3den Januari 1821, bezocht reeds vroeg de militaire academie, verliet haar in 1841, werd in 1843 luitenant der artillerie in het leger van Sardinië, in 1851 kapitein en verkreeg in 1860 als luitenant-kolonel het commando over het artilleriedepôt en in 1862 over een regiment. In den oorlog van 1866 voerde hij bevel over de artillerie en onderscheidde zich door de dappere verdediging van Valeggio, en in 1877 stond hij aan het hoofd der divisie van Verona. Hij nam deel aan alle veldslagen voor de onafhankelijkheid van Italië en werd door een granaat gewond. In 1860 was hij korten tijd minister van Oorlog en belastte zich den 14den Juli 1879 (tot Juli 1880 onder *Cairoli*) wederom met die betrekking. In 1878 werd hij senator en in 1892 nam hij zijn pensioen.

Boner, *Ulrich* of *Bonerius*, de oudste Duitsche fabeldichter, werd geboren te Bern en leefde in de eerste helft der 14de eeuw. Hij behoorde tot de orde der Dominicanen en de aan hem toegekende verzameling van fabelen verscheen met houtsneden onder den titel: „Der Edelstein" het eerst te Bamberg in 1461. Dit werk is een van de oudste voortbrengselen der boekdrukkunst. Later is het bij herhaling uitgegeven.

Boner, *Charle*[illegible] zaakschrijver, geboren [illegible] verkeerde gerui[illegible] slot van de [illegible] berg, vestigde [illegible] gens te Weenen [illegible] News", reisde [illegible] te München [illegible] „Chamois huntin[illegible] and in the Tyrol" [illegible] (1858), „Forest [illegible] its products and [illegible] and letters" 1871 [illegible] te Londen.

Boneval Faure [illegible]

Bonga, *Jelm*[illegible] *Bonningha*. [illegible] man van W[illegible] teekenaars van het [illegible] vinden zijn naam [illegible] 1567 liet hij zijn [illegible] krijgsdienst, [illegible] Jemmingen het [illegible] men. Vervolgens [illegible] dig bij de inneming [illegible] op Dokkum [illegible] de wijk nemen [illegible] *Hettinga en Aede* [illegible] hij met gejuich [illegible] hij met 300 man [illegible] geholpen door de [illegible] daten van *Dirk van* [illegible] de, waarna er [illegible] houden werd door [illegible] zocht hij zich van [illegible] genomen was, te [illegible] kende troepen van [illegible] hij op bevel van [illegible] bleef getrouw aan [illegible] afvallig werd [illegible] de blokhuizen [illegible] ken der Spaansche [illegible] Toen de Schans [illegible] door *Rennenberg* [illegible] er heen met [illegible] maar hij kwam te laat [illegible] *henlo* trok hij op [illegible] kwam in bezetting [illegible] Den 16den Augustus [illegible] door het krijgsvolk [illegible] gelijke aanval, [illegible] zijn stelling [illegible] en lood door zijn [illegible] gewond, ontkwam [illegible] anden. Men bracht [illegible] hij na een pijnlijk [illegible] eindigde.

Bongaaisch contract [illegible] men een verdrag, dat [illegible] sloten werd met *Hasan*[illegible] of Makasar op het N[illegible] eiland Celebes, en waar[illegible] kasaarsche en Boegi[illegible]. Dit contract, waarin [illegible] voor goed gebroken [illegible] *Van der Capellen* [illegible] grondslag uit van de [illegible] gouvernement en de [illegible]

Zuid-Celebes, voor zoover et jaar 1902 (zie *Celebes*), ; hebben gebracht.
een Italiaansch geleerde undige onderwerpen, werd te Napels geboren, nam in ndeel aan de politieke woe- e overwinning der reaction- iemen. Gedurende zijn ver- giore schreef hij: „Lettere letteratura italiana non sia ilaan 1873). In 1845 had hij is" en *Plotinus* „Over het ze werken werden nu ge- ie Platone" (deel 1 en 2; La Metafisica di Aristotele". or de Oostenrijksche regee- chap in de wijsbegeerte aan ia aangeboden. Hij sloeg dit iet later van Italië aan. Maar ij zijn betrekking neer, ging *rini* naar Napels en kwam in ır hij weer hoogleeraar werd. In 1865 doceerde hij te Flo- iteratuur, in 1866 te Milaan en van 1870—1877 te Rome 50 had hij zitting in de Kamer conservatieve partij. In 1892 laat, maar werd in 1894 weer *nghetti* was hij minister van in die betrekking veel gedaan van het onderwijs, dat hij vol- van Duitschland trachtte te vas hij werkzaam als journalist ofd van het conservatieve blad 56) te Milaan, het blad „Unità in Napels, richtte in 1863 het en in 1881 het „Cultura" op. vertoonde hij een sterke toe- rijk. Toen hij in 1893 twee ar-, die gericht waren tegen het nd, diende het ministerie een m in, maar de Staatsraad, waar- st te bewerken, dat er niet ver- gaan. Toch verklaarde hij, niet- Fransche neigingen, zich vóór overleed den 22sten October 1895 o. Van zijn werken moeten ge- La vita e i tempi di Valentino , 1867), „Frati, papi e re" (Na- orsi e saggi sulla pubblica instru- 77), „Pio IX e il papa futuro" Leone XIII e l'Italia" (Milaan, ontemporanei. Cavour, Bismarck, 1879), „Disraeli e Gladstone" esso di Berlino" (1878), „La sto- nte e in Grecia" (Milaan, 1879), oma" (Rome 1884—1888), „Ar-" (1884), „Gregor VII et Leone uova Antologia". 1885), „Vita di e feste romane" (Milaan, 1891) en (Bologna, 1894).
de Dinka's Dor geheeten), een uatoriaal-Afrika op 6 tot 8° N.Br., h in het Z.O. en de Pango in het is vruchtbaar, maar dun bevolkt; sterven uit. Hun huidkleur is de- an den bodem des lands, nl. rood-bruin. Zij leven van akkerbouw en beoefenen daarnaast nog jacht en vischvangst, hebben het vrij ver gebracht in het bewerken van ijzer en in de houtsnijkunst. Ze zijn hartstochtelijke liefhebbers van muziek. Sedert 1856 hebben slavenhandelaars uit Chartoem zich meester gemaakt van het land.

Bonheur, *Rosa*, een beroemde Fransche schilderes, vooral van dieren, werd geboren te Bordeaux, den 22sten October 1822. Zij was de oudste van vele kinderen en deze genoten allen het onderwijs van hunnen vader, die door teekenen en schilderen in zijn onderhoud voorzag. Reeds in 1841 behaalde *Rosa* in den Parijschen „Salon" grooten roem door twee kleine stukjes met dieren, doch aanmerkelijk klom deze door het stuk: „Een kudde runderen" op de tentoonstelling te Parijs in 1848. Nog schooner zijn haar „Ploegende ossen", thans in het Luxemburg te vinden. De „Paardenmarkt" was in 1853 het fraaiste stuk der tentoonstelling en bevindt zich thans in het South-Kensington-museum te Londen. In den „Hooi-oogst" (1855), thans in het Luxemburg, is het landschap meer hoofdzaak, hoewel hare kracht vooral gelegen is in de zuivere en krachtige lijnen, waarmede zij de dieren weet voor te stellen. Zij leverde in de laatste jaren een aantal prachtige doeken, zooals „Schapen in de weide" (1871), „Het bosch van Fontainebleau" (1873), „De weide van Fontainebleau" (1875), „De koning der wouden" (1879) en „Een troep wilde zwijnen" (1879). Ook heeft zij verscheidene beeldhouwwerken, vooral groepen van dieren, op tentoonstellingen gebracht. Zij overleed den 26sten Mei 1899 te By bij Fontainebleau, waar in 1901 een monument voor haar werd opgericht. Keizerin *Eugénie* benoemde haar tot lid van het legioen van Eer, waarvan zij later officier werd. Haar broeder *Auguste* (overleden den 22sten Februari 1884) was landschapschilder, haar broeder *Isidore* beeldhouwer en hare zuster *Juliette*, sedert 1853 gehuwd met den schilder *Peyrol*, schildert bloemen en dieren.

Bonhomme, een goed gehumeurd mensch, meestal in spottenden zin gebruikt, een sukkel, een Joris Goedbloed.

Boni of **Bone** (zie de kaart van Celebes en de bijkaart Zuid-Celebes) was tot December 1905 een leenroerig staatje, op het zuidelijke schiereiland van Celebes gelegen en behoorende tot het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden.

Aardrijkskundige gesteldheid. In het N. wordt Boni begrensd door Wadjo, in het W. door Camoeroe (een onderhoorigheid van den vorst [vorstin] van Boni) en de afdeeling Noorder-distrikten van Celebes, ten Z. door de afdeeling Ooster-distrikten van Celebes en ten O. door de Golf van Boni (zie aldaar). De oppervlakte bedraagt 6750 v. km., het bevolkingscijfer wordt op 70000 zielen geschat.

De kust van het land is vlak en laag, op sommige plaatsen zelfs moerassig, terwijl elders koraalbanken voor de kust de nadering van groote schepen beletten. Deze kuststreek geldt voor ongezond en weinig vruchtbaar. Verder binnenwaarts volgt een golvend heuvelland en nog verder naar het W. bergland, dat wegens zijn vruchtbaarheid geroemd wordt en een goed klimaat moet bezitten.

Onder de kustplaatsen is Badjoa, bekend uit de Indische krijgsgeschiedenis, de voornaamste; noch-

tans moeten ook hier schepen van 10 of meer voeten diepgang 2 mijlen uit de kust blijven. Verder noordelijk langs de kust ligt Bena, waar den 28sten Juli 1905 de Nederlandsche troepen, na hardnekkig verzet, landdden. Een goede weg voert van Badjowa naar de hoofdplaats Boni of juister Watampone. Aan de Tjenranarivier, die gedeeltelijk de grens tegen Wadjo vormt, ligt de niet onbelangrijke handelsplaats Pampanoea, sedert December 1905 als afdeelingshoofdplaats de zetel van een assistent-resident, terwijl Pasampa, dat als een sterke rotsvesting gold, bij de nadering onzer troepen in Augustus 1905 zoo goed als onbezet gevonden en na zwakken weerstand genomen werd. De overige plaatsen des rijks zijn van geen belang, zooals Palakka, ongeveer 6 km. ten W. van Watampone, waar de sawa's eindigen en de terreingolvingen beginnen. Zie verder voor de aardrijkskundige gesteldheid de beschrijving en de kaart van *Celebes*.

Bevolking. De Boniërs behooren tot de Boegineezen (zie aldaar) en worden beschreven als goed gevormd, slank van gestalte en vlug in hunne bewegingen. Zij dragen een korte broek, die tot boven de knie reikt, om het middel een katoenen, zijden of gouden gordel, waarin aan de linkerzijde de kris steekt, die buitenshuis nimmer wordt afgelegd, en bedekken het bovenlijf met een kort of lang baadje. Het eerste heeft wijde mouwen en driedubbele, dikwijls gouden knoopen aan den kraag. Het wordt meestal open gedragen en is weer bedekt met een sluitend kleedingstuk over de borst en een gesteven sarong, die, om het middel vastgemaakt, tot aan de knieën reikt. Het lange baadje is van voren gesloten, hangt tot aan de kuiten af, heeft lange, wijde, naar den pols nauw toeloopende mouwen en wordt zonder overkleed of sarong gedragen.

Voortbrengselen en middelen van bestaan. De dichte bosschen, die het gebergte bedekken, zijn rijk aan goed timmerhout, dat daarentegen langs de kust schaarsch is; in moerassige streken en langs de oevers der rivieren treft men uitgestrekte nipahbosschen aan. De landbouw laat ten gevolge van gebrek aan ploegvee en de traagheid der bevolking veel te wenschen over. Hij levert rijst, maïs, tabak, katoen, koffie en suikerriet. Herten en wilde zwijnen leven er in menigte, en de eerste worden veel gejaagd. De veeteelt vormt het voornaamste middel van bestaan en levert goede paarden, hoewel het ras door verwaarloozing achteruit gaat, verder buffels, doch geen runderen. Uit het delfstoffenrijk valt alleen een soort zandsteen, de zoogenaamde *koerixteen*, te vermelden, waarbij evenwel opgemerkt dient te worden, dat het land geologisch grootendeels nog totaal onbekend is. Deze steen laat zich door zijn zachtheid gemakkelijk bewerken en wordt, aan de lucht blootgesteld, hard, vandaar dat het bewerken ervan tot grafsteenen, zerken, enz. een tak van industrie vormt. Verder houdt de nijverheid zich bezig met het weven van grove kleedjes, de zoogenaamde Boegineesche sarongs, het vlechten van rotan- en lontarmatten, het vervaardigen van aarden potten en touwwerk. Handel en scheepvaart waren eenmaal belangrijker dan tegenwoordig. Evenmin speelt de vischvangst een groote rol en wordt deze wegens gebrek aan vaartuigen en netten, die niet in Boni vervaardigd, maar van

elders ingevoerd ...
door middel van ...
geplaatste staket...
waartoe het ...
zeer geschikt ...

Grondbezit. ...
den grond ...
zitten dan ook de ...
naar van rijstvelden ...
men door ...
vorst bewezen. ...
door beperkt, ...
geven of ter ...
verkoopen kan. ...
den hadat of het ...
geven, en die ...
het vreemdelingen ...
delijk niet ...
zal voldoen. ...
nutte zijn ...
legen velden ...
schen, marken ...
gronden zijn ...
de bevolking ...
het hoofd en ...
tegen betaling ...
kapte waarde ...

Bestuur. ...
cratisch-monarchaal ...
stelsel. Aan het ...
den rijksraad ...
contract van den ...
vernement ...
Rijksbestierder ...
lalang (de ...
den hadat en ...
goedkeuring van ...
den rijksraad ...
belangen van den ...
behalve die den ...
mende en ...
tot de bevoegdheid ...
die, welke het ...
terraad ressorteeren. ...
de djematongaen ...
delingen, die ...
goeroe anakarong ...
sen, die geen ...
vorst zekere ...
zich in het ...
stammelingen van ...
van mindere ...
ambten.

De rechtspraak ...
op den vorst, bij den ...
voorgezeten door de ...
godsdienst of het ...
den sarat of ...
der geestelijkheid ...
Elke vazal heeft ...
bank, uit zijn hadat ...
uitoefenen ...
van vrije personen ...
goederen behoort ...
en den Pangoe...
den tot het ...
noemde tevens ...
's vorsten ...

:velen, waarbij de grootste

·el niet alleen in Boni, de
ıden (zie aldaar), met wier
vorst van Boni ten nauw-
anig zelfs, dat dit bezit op
de macht mede brengt om
·bieden. Al wie deze rijks-
de heeft, hij moge vorsten-
voordiger van het Gouver-
ofden en bevolking als vorst
. Deze rijkssieraden bestaan
ude wapens en voorwerpen
oopenden aard. In een ver-
ıgustus 1905 te Watampone
den Rijksbestierder en de
n hadat aan den vertegen-
uvernement de verzekering
rnaamste rijksornament de
loeni) is, zijnde een zwaard.
vorst geen macht, noch ge-
d daarenboven nog 3 andere
tten, om vorst te kunnen zijn,
en kris), de latolegang (een
oelawangé (gouden pajong).
de rijkssieraden de oela men-
ppa doewanna (een ponjaard
(een lans) en eenige sonris
). Volgens de Bonische groo-
ıenten alleen bij officieële ge-
en na de plechtigheid on-
borgen.
e krijgsmacht en bewapening
te merken. Boni is een der
nsulinde, die reeds in vredes-
gewapende macht te beschik-
eft er de z.g. djowa's, con-
erschillende landschappen en
gebracht, welke dienen om den
ndom van den vorst te bescher-
te doen eerbiedigen, enz. Aan
va's staat in vredestijd de Pan-
vaë, op wien de verplichting
eds met al zijn volgelingen of
ewapend op al zijn wegen te
en.
dt overigens niets gedaan, om
igbaren staat te houden. Men
rst aan, wanneer men een oor-
ft of dien tegen anderen voeren
t geval is, wordt de bevolking,
llen, als de onmiddellijke onder-
rst, te wapen geroepen: in de
welke vroeger reeds gevochten
Ned.-Indische leger hebben ge-
j voorkeur de ongehuwden van
. Hoeveel manschappen de vorst
ngen, valt bezwaarlijk te schat-
n aantal echter op circa 10000
-tal uit naburige landschappen.
n onder hun eigen hoofden. Zij
e schuivers en dobbelaars, vad-
hun bivaks, zoodat overvallin-
ucces hebben. Overigens zijn zij
moeienis en ontbering.
krijgsmacht kan als ruiterij wor-
maar sedert de voorlaatste Boni-
paardenras in deze streken zoo sterk achteruitgegaan, dat ruiterbenden van pl.m. 2000 paarden, gelijk toen werden gezien, zich wel niet meer zullen vertoonen.

Aan het hoofd van het geheele krijgswezen staat in oorlogstijd de Poenggawa, welk ambt het laatst door den zoon van den leenvorst werd vervuld. Deze is een beschaafd en energiek persoon, naar schatting pl.m. 30 jaar oud, die zich in binnenlandsche oorlogen deed kennen als een moedig aanvoerder met vasten wil. Verdere hoofden zijn de doeloengs of bestuurders der achterleenen, de reeds genoemde Pangoeloe-lompona-djowaë en nog een aantal andere aanvoerders met den titel van kapitan. Eensgezindheid bestaat in den regel niet en de doeloengs trachten als zelfbesturende potentaatjes zekere onafhankelijkheid tegenover den poenggawa te bewaren, die aan een goede krijgsorde veel afbreuk doet.

Het aantal draagbare vuurwapenen, waarover Boni zou kunnen beschikken, wordt zeer verschillend opgegeven. De een zegt 1000, de ander 4000. Men is er in het bezit van Beaumontgeweren, Minié-karabijnen met vaste en toeslaande bajonet, Winchester repeteergeweren, voorlaadgeweren en donderbussen. Een spion hoorde in November 1904 van Boniërs, dat de vorst een 300-tal Winchestergeweren bezat met 9 en 12 schoten, uit Singapore via Soembawa ingevoerd. Zijn zegslieden hadden zelf aan oefeningen in het schieten naar de schijf met die geweren deelgenomen: zij klaagden echter over het zooveel minder juist schieten van deze geweren dan de Beaumonts. Zelfs gaven zij nog de voorkeur aan de oude tromladers, waarvan er ongeveer 2000 in Boni zouden zijn. De spion overtuigde zich, dat deze „geoefenden" niet eens het gebruik van het vizier op afstandschieten kenden. Andere spionnen, in December uitgezonden, meldden, dat Boni nog steeds voortging den voorraad aan kruit en geweren aan te vullen. Daartoe werd een voorloopige oorlogsschatting geheven, die een eenigszins progressief karakter droeg, zoodat men aangeslagenen had voor f 0,50 tot f 100 toe. De laatste bezending geweren, uit Singapore aangevoerd en afkomstig van een daar wonend Arabiër, bestond uit 200 achterladers.

Volgens geruchten zou men in Boni hebben gepoogd buskruit te maken, doch daarin niet geslaagd zijn.

Geschut bezigende Boniërs in het open veld niet, doch wel tot het verdedigen van bentengs of versterkte kampongs. De artillerie-voorraad is echter uiterst gering, en wat zij nog bezitten is volstrekt van onwaarde. Zelden hebben zij kogels van het gewenschte kaliber en bezitten zij die, dan is de voorraad daarvan onbeduidend.

Omtrent de versterkingen, die de Boniërs gewoon zijn aan te leggen, valt nog het volgende mede te deelen. Zij hebben meestal de gedaante van een onregelmatige vierkante redoute, bij uitzondering met twee of meer bastions. Ze zijn slechts aan drie zijden gesloten en in den regel te groot, om door een inlandsche bezetting met succes te kunnen worden verdedigd, of zoó klein, dat ze op den aanvaller geen indruk maken, noch hem van het doel, dat hij zich voorstelt, terughouden, ja zelfs maar een gering of geen oponthoud in zijn marschen veroorzaken.

Meestal vuren de Boniërs door schietkokers, be-

staande uit uitgeholde pinangboomen of uit zware bamboe's.

Bij vorige expedities maakten de Boniërs nogal eens gebruik van hun ruiterij om onze troepen te chargeeren. Hoewel deze ruiteraanvallen vrij moedig werden ten uitvoer gelegd, werd er echter nimmer succes mede behaald.

Als een bijzonderheid kan nog gemeld worden, dat de Bonische officieren een soort uniformen bezitten met distinctieven als de onze. Zij dragen die echter niet, doch doen die dragen, te weten door een hunner volgelingen, hetgeen geheel accoord gaat met het inlandsch gebruik, volgens hetwelk de onderscheidingsteekenen den bezitter daarvan nagedragen worden.

Geschiedenis. Omtrent de oudste geschiedenis van Boni is niets bekend. Eerst tegen het einde der 16de eeuw wordt vermeld, dat er tusschen Boni, Wadjo en Soppeng een verbond werd gesloten, dat vermoedelijk tegen Gowa gericht was. Ongeveer 40 jaren later brak echter een strijd uit tusschen Boni eenerzijds en Wadjo, vereenigd met Gowa (Makasar) en Loewoe ter andere zijde, welke ten nadeele van Boni uitliep, zoodat dit rijk tijdens de komst der Nederlanders aan den vorst van Gowa onderworpen was. De Islamiseering van Boni wordt gesteld tusschen 1606 en 1610. Nadat de vorst van Boni, *La-Madarama*, omstreeks 1640 verbannen was, kwam ook zijn broeder, *To-Sanrima* in verzet tegen Gowa, maar hij werd bij Pasempa verslagen en gevangen genomen, en zekere *Tobalo* door den vorst van Gowa tot regent van Boni aangesteld. 17 jaren later kwam ook deze in verzet, maar werd onthoofd en vervangen door *Aroeng-Amali*, die na een 7-jarig bestuur naar Boeton week. Boni bleef afhankelijk van Gowa totdat *Speelman*, na de verovering van Makasar, met behulp van den Soppengschen prins *Aroe Palakka* en de opgestane Boniërs, den 18den November 1667 het bekende Bongaaisch contract sloot, (zie aldaar), waarbij Boni van de overheersching van Gowa werd bevrijd en de oude vorst *La-Madarama* weder aan het hoofd van Boni werd gesteld. Hij deed in 1672 afstand van het bestuur, en *Aroe Palakka* werd door de rijksgrooten tot zijn opvolger gekozen. Naarmate het aanzien van Gowa daalde, nam dat van Boni toe, zoodat dit rijk tijdens den val der Compagnie een bedreiging was voor de Europeesche suprematie op Zuid-Celebes. In 1824 weigerden Boni, en, onder den invloed van dat rijk ook Tanette en Soepe, mede te werken tot de vernieuwing van het Bongaaisch tractaat. Tanette werd spoedig onderworpen, maar voor Soepa leden onze troepen herhaaldelijk de nederlaag. In 1825 vertrok daarop een expeditie onder *Van Geen* naar Boni, maar, ofschoon zelfs de hoofdplaats, die door de Boniërs verlaten was, in onze handen viel en verbrand werd, onderwierp de vorstin zich niet (zij was naar Wadjo gevlucht), en wegens den kwaden moeson moesten de troepen zich weder inschepen en bleef de overwinning dus onvoltooid. Soepa werd voor de tweede maal aangetast en onderworpen, maar een voorgenomen tweede expeditie tegen Boni kon niet doorgaan, daar de opstand op Java alle beschikbare troepen eischte. De onderhandelingen over het toetreden tot het hernieuwd Bongaaisch contract werden hervat, Boni trad in 1838 toe, maar beëedigde het eerst in

1846. De toetred
Reeds in 18
vorstin *Baoe-K*
houding, o.a.
delsvaartuigen
moesten voeren
van een nieuwe
den Raad van Ind
Makasar, werd
zonden. De
lingen mislukten
korten doch
onze macht. W
getijde de hoofdpl
ting werd te Bad
digen van den
generaal *Van S*
terwijl ook de
vesting Pasempa
binnenlanden
hare rijksgrooten
aanboden, de
den commandant
en *Aroe Palakka*
verhieven. Met
1860 een contract
genootschappelijk
wijl bij overeenkomst
1860 een gedeelte
Tangga, bij het
ingelijfd. Deze
Maart 1868
vestiging van
vorstin van Boni
genden dag een
ter aanvulling
Februari 1860.

Nadat deze vorstin
overleden, wist
dat niet haar
Baoe, noch de prins
hadat tot opvolger
aan den broeder der
bestierder. *La P*
Den 15den April
gouverneur van
erkend, terwijl zijn
werd benoemd.
Gowa vertrok,
achterliet. Met den
Februari 1896 een
antwoordend
zaak overeenkomen
staten van Zuid-Celebes
del (zie *Celebes*).
een suppletoire overeen
cember 1897.

Met het vertrek
nigte betrekkingen
de inkomsten
het land door allerlei
een betere tijd voor
verwachtingen
gezindheid van den
ter niet in verval
machtig oorlog met
gen het recht tot
tegen billijke schadeloos

e volgende jaren werd de
en het Gouvernement en
Segeri steeds minder gun-
weinig bevredigende hou-
lands, waarvan herhaalde
iet Gouvernement het ge-
sten deze echter niet uit.
zendelingen van den vorst
ap Loewoe op, in 1903 zoo-
, waar zij allerlei willekeu-
ven. Ook zond hij zendelin-
e macht naar Noord-Flores,
an een te Kewa overleden
waarbij eveneens allerlei
pleegd werden. Ter verant-
kende de vorst wel schuld,
rhalingen van het gebeurde
ezantschap van Boni, dat in
kasar verscheen, bracht het
vorst den einde Juni nieuw
r van het gewest gaarne wilde
ter te oud en gebrekkig was,
reizen en daarom gaarne den
ou ontvangen. Daaraan werd
r den gouverneur gevolg ge-
liet niets te wenschen over,
en had de reis niet. Evenmin
nige wettige erfgenaam, *Basse*
dochter van de in 1895 ge-
an Boni, den 20sten Februari
g aan zijn voornemen, om het
gen. Hij bleef in het geheim
le jaar 1904 tegen ons stoken,
zich in verschillende streken,
aiwoei, op de Togian-eilanden
tot het rijk Boni behoorende
lingen van den leenvorst op,
in allerlei willekeurige hande-
akten. In Wadjo deed hij door
de uitstaande gelden van een
en van een in Boni wonenden
. In de aangelegenheden van
gde hij zich door aan de (vrou-
Toewa, een der zes voornaamste
o, in haar weerspannigheid je-
andsbestuur steun te verleenen,
e *Bola*, een van Wadjo's vazal-
llerlei willekeurige handelingen
n bescherming nam. Een en an-
o een toestand van anarchie ge-
aaraan het zelfbestuur niet bij
inde te maken. Een tusschen de
n den Wadjoschen prins *La Dja-*
schil liep zóó hoog, dat, evenals
noemde uit zijn kampong verdre-
woning, alsmede de huizen zijner
sch gelegd werden. Voorts riep
ni, in strijd met art. 18 van het
monopoliën in het leven, die den
nipa groot nadeel berokkenden,
t onwillig bleef om, overeenkom-
ing hem in de artt. 21 en 22 van
t opgelegd, het recht tot heffing
voerrechten aan het gouvernement
rdoor de krachtens de wet van 30
voorgenomen inlijving bij het tol-
postelijk gedeelte van den Archipel
e doel kon treffen en de belangen
van den handel te Makasar werden bedreigd. Door den invloed van Boni bleef ook de gezindheid van het inlandsch zelfbestuur van Loewoe te onzen opzichte nog steeds veel te wenschen overlaten. Daarenboven gaf ook het bestuur van den vorst tot klachten aanleiding, daar hij zich geheel liet leiden door zijn schraapzucht, en door hooge belastingen en willekeurige heffingen vele bewoners uit zijn land dreef. Daarom besloot het Gouvernement tot krachtig optreden. Dit was des te meer geboden, daar de vorst druk in de weer was, zich te wapenen, en daartoe nieuwe zware belastingen instelde, van den anderen kant onder de overige zelfbesturende vorsten op Zuid-Celebes bondgenooten zocht en ook vond bij de in die landen heerschende stemming (zie *Celebes*, Geschiedenis). Een laatste poging werd gedaan, om de met Boni en Loewoe gerezen geschillen op vredelievende wijze tot oplossing te brengen. Deze poging leidde tot niets, en daarop vertrok in de tweede helft van Juni 1905 de gouverneur van Zuid-Celebes met drie oorlogschepen, om den vorst van Boni en de vorstin van Loewoe een ultimatum van onze regeering over te brengen. Aan Boni werden de volgende eischen gesteld: Nakoming van zijn contractueele verplichting, om mede te werken tot de overdracht aan het Gouvernement, tegen billijke schadeloosstelling, van het recht tot het heffen van in- en uitvoerrechten, alsmede erkenning van het recht van het Gouvernement tot uitoefening van het havenbeheer en de havenpolitie in het landschap, met welken maatregel gepaard zou gaan plaatsing van gouvernementsambtenaren aldaar. De aan Loewoe gestelde eischen waren: Nakoming van de door de tegenwoordige bestuurster afgelegde belofte, om mede te werken tot een regeling van de noordelijke grens van het landschap in dien zin, dat door het zelfbestuur, tegen billijke schadeloosstelling, afstand wordt gedaan van zijn rechten en aanspraken op de Poso-streek, zoomede het sluiten van een nieuw contract. Deze eischen werden door beide rijkjes verworpen, andere vorsten van Zuid-Celebes zonden de tractaten van bondgenootschap met hen gesloten, terug, en daarmede was de oorlog onvermijdelijk geworden.

Nadat een landing bij kaap Patiero, aan de monding van het gelijknamige riviertje, vanwaar een voetpad naar de op ongeveer 15 km. gelegen hoofdplaats voert, wegens terreinmoeielijkheden opgegeven werd, slaagden onze troepen, ten getale van ongeveer 3000 man, den 26sten Juli 1905 er in bij Bena te landen, onder bescherming van het geschutvuur van zeven oorlogsschepen en van gewapende sloepen. Alle versterkingen te Bena werden stormenderhand genomen, de uit Lonrae opgedrongen vijand, met een verlies van 256 dooden en 9 gewonden, verdreven en bivaks betrokken op de kuststrook tusschen Bena, Lonrae en Badjowa. Daarop werd naar de hoofdstad Watampone of Boni opgerukt, het 6 km. ten W. daarvan gelegen Palakka en ook de hoofdplaats zelf zonder weerstand genomen en daarbij vele voorraden en munitie buit gemaakt. Ook het uit vroegere expedities bekende Pasempa viel na gering verzet in onze handen, en in Boni zelf werd geen verderen weerstand ondervonden. De vorst vluchtte, terwijl de rijksbestierder en vier der zes overige leden van den hadat zich onderwierpen, evenals de hoofden der Tjenrana-streek. Den 10den Augustus werden door bemid-

deling van den opvoeder der prinsen de voornaamste rijkssieraden aan den leider der expeditie, kolonel *van Loenen* overhandigd, en daar bijna alle hoofden hun onderwerping aanboden, was feitelijk de oorlog tegen Boni afgeloopen. Van nu af aan gold niet langer *La Pawawooi Karaëng Segeri* als wettig vorst, maar was in de oogen van volk en landsgrooten de bezitter der sieraden, i. c. de vertegenwoordiger der Indische regeering, met het vorstelijk gezag bekleed. In een vergadering van den gouverneur *Kroesen* met den hadat en honderd hoofden werd de betaling eener oorlogsschatting van 70000 gld. aangenomen en verder bepaald, dat zes maanden lang een hoofdgeld van 5 gld. zou geheven worden en de slavernij afgeschaft zou zijn. De vorst had de wijk genomen naar Tjitta, in het N.W. van Boni, nabij de grens van Soppeng. Omtrent het bestuur des lands werden onmiddellijk voorzieningen door den gouverneur van Celebes getroffen en te Watampone majoor *Anten* als civiel gezaghebber met een sterke bezetting achtergelaten, terwijl het grootste gedeelte onzer troepenmacht naar Pampanoewa aan de Tjenrana oprukte, om van daar uit de actie tegen Wadjo, Soppeng en Lamoeroe te beginnen, terwijl de vorst van Boni inmiddels de wijk had genomen naar Sidenreng. Rusteloos vervolgd door onze troepen, werd hij, met zijn vrouw, tegen het einde der maand November 1905 door luitenant *Eilers* gevangen genomen, bij welke gelegenheid zijn zoon, de poengawa, sneuvelde. Zie voor de verdere krijgsgebeurtenissen het artikel *Celebes*, Geschiedenis.

Bonifacio, *de straat van*, is de naam van de zeeëngte tusschen Corsica en Sardinië. Door de Romeinen werd zij *Fretum Gallicum* genoemd. Hare geringste breedte bedraagt 11,4 km. Zij is gevaarlijk wegens hare talrijke klippen en zeestroomingen, maar daarentegen zeer gunstig voor de koraalvisscherij. Aan den oostelijken ingang der straat liggen de Bucinarische of Magdalenaeilanden, die door Corsicanen bewoond worden. De grootste behooren aan Sardinië, andere, zooals Cavallo en Lavezzi, tot Corsica. De straat ontleent haren naam aan de stad St. Bonifacio, het oude Marianum, aan de zuidkust van Corsica op een steile kalkrots gelegen.

Bonifacius, een Romeinsch veldheer, die naast *Aëtius* als de bekwaamste bevelhebber van het West-Romeinsche Rijk wordt beschouwd. Hij was in het jaar 420 militair gouverneur in Afrika en verwierf aldaar door zijn rechtvaardigheid en door zijn ijver voor het Christendom de vriendschap van den kerkvader *Augustinus*. De „magister militum" *Felix* te Ravenna veroorzaakte in 427 een opstand onder zijn troepen, die door *Bonifacius* werd bedwongen. Daar hij echter een grooten opstand der Mooren niet kon bedwingen, werd hij naar Rome geroepen, maar weigerde aan die oproeping te voldoen. Een twist tusschen hem en den „comes" *Segisvult* werd bijgelegd door den keizerlijken gezant *Darius*. *Bonifacius* werd weer aangesteld en *Segisvult* verliet het land. Gedurende dezen twist had *Bonifacius* geen acht geslagen op den reeds sedert 425 dreigenden inval der Vandalen uit Spanje, die nu naar Afrika trokken. Sommige geschiedschrijvers echter zijn van meening, dat zij door *Bonifacius* zelf in het land geroepen werden. Deze kon zich niet voldoende verdedigen,

behield slechts [illegible]
Carthago, werd [illegible]
opperbevelhebber [illegible]
delijk gewond [illegible]

Bonifacius, [illegible]
boodschap brengen [illegible]
schers, vooral der [illegible]
te Kirton bij [illegible]
uit een adelijk [illegible]
ving bij den [illegible]
hij 13 jaren in [illegible]
woonde hij in [illegible]
geschiedenis en [illegible]
de priesterwijding [illegible]
pogingen te [illegible]
bekeeren, ging [illegible]
abt van [illegible]
naar Rome, waar [illegible]
tot evangelieprediker [illegible]
Beieren trok hij [illegible]
der naar Friesland [illegible]
boud zijn [illegible]
verwachtingen [illegible]
dat hij zich in [illegible]
de Hessen tot [illegible]
neburg en dat [illegible]
male naar Rome [illegible]
den 30sten November [illegible]
hem gestichte [illegible]
aanbevolen aan [illegible]
van het Frankische [illegible]
brieven van [illegible]
Bonifacius [illegible]
gen eik bij [illegible]
ringen, waar hij [illegible]
Gotha, de [illegible]
ringen, stichtte. In [illegible]
hem het pallium [illegible]
en primaat van [illegible]
macht, overal, waar [illegible]
dommen op te [illegible]
Thüringen en [illegible]
een reis naar Rome [illegible]
legaat van den [illegible]
benoemd. Een paar [illegible]
ruggekeerd, stichtte [illegible]
Freisingen en [illegible]
burg, begaf zich [illegible]
sen en werd [illegible]
Würzburg, Eichstädt [illegible]
(744). Geholpen door [illegible]
belegde hij ook [illegible]
743) tot bevestiging [illegible]
745 werd hij, met [illegible]
Pepijn den Korte [illegible]
noemd. In 754 [illegible]
bisdom toe aan [illegible]
derom naar Friesland [illegible]
nabijheid van [illegible]
woude (Moordenaars [illegible]
om het leven gebracht [illegible]
naar Utrecht, later [illegible]
Fulda, waar het [illegible]
bijgezet. In de [illegible]
exemplaar van de [illegible]
schreven is, en een [illegible]
is. Op de plaats, waar [illegible]
kerk in Noord-Duitsch[illegible]

het dorp Altenbergen, is
en voor hem opgericht. In
en er ook een geplaatst in
n Friesland) bevindt zich
eken in den vorm eener
tijden door de Roomsch-
ordt bezocht. Zijn brieven
uitgegeven onder den titel
dtwein (Mainz, 1789) en
in de „Bibliotheca rerum
n, 1866). Door *Giles* zijn
mia" (2 dln., Oxford,1845).
n *Bonifacius* is kort na zijn
priester *Willibald* geschre-
Vita sancti Bonifacii."
naam van negen pausen, nl.

op te Rome van 418 tot 422.
verkondigde, dat de bisschop
sschop der Christenheid is,
er hij in twist geraakte met
Hij werd onder de heiligen

n Got van afkomst en bis-
530—532. Hij heeft het be-
loor een kerkvergadering te
elke paus, ter vermijding van
zelf zijn opvolger benoemen
hetwelk hij zelf kort daarna
emde, en met den daarop be-
al vernietigde.
en Griek, die van Februari
len bisschoppelijken zetel te
de eerste paus was, die (van
er *Phocas*) den titel ontving
hop der Christenheid".
e van 608—615 regeerde.
s van 619—625.
ie in 896 slechts 15 dagen de
eid bekleedde.
eigenlijk *Franco*, kardinaal-
ehouden aan den dood van *Be-*
annes XIV. Hij verkreeg in
de één maand de pauselijke
n invloed der partij van Cres-
lgens naar Konstantinopel en
4—985 weder op den pauselij-
leed in laatstgenoemd jaar en
t het volk zijn lijk langs de

(1294—1303), eigenlijk *Bene-*
Gaetani, werd te Anagni uit
slacht geboren. Hij studeerde
tigde zich eerst te Parijs en te
na advocaat van het Consistorie
otarius te Rome. *Martinus IV*
281 tot kardinaal en zond hem
alië en Portugal. Nadat hij ver-
s bewogen had, afstand te
lijke waardigheid, werd hij zelf
Bij het aanvaarden van zijn waar-
koningen van Hongarije en van
vast van zijn paard en bedienden
de hoofden aan tafel. Hij zette
evangen, vocht tegen de mach-
na, die den afstand van *Coele-*
lig verklaarden, deed hunne goe-
erklaren en verwoestte hunne

stad Palestrina. Hij trachtte het doel van *Gregorius VII* te verwezenlijken, nl. om aan den paus de macht over de wereldlijke vorsten te verschaffen. Prins *Robert van Napels* benoemde hij tot koning van Hongarije, den hertog van Groot-Polen schonk hij den titel van koning en koning *Jacobus van Aragon* beleende hij met de eilanden Corsica en Sardinië, terwijl hij aan de koningen van Frankrijk en Engeland gebood, vrede te sluiten, en de kroon van het Duitsche rijk voor een pauselijk leen verklaarde.

Met groote volharding trachtte hij zijn doel te bereiken, maar had niet overal succes. Venetië en Genua wezen zijn vredesonderhandelingen af (1295) en in Toskana trachtte hij tevergeefs aan den strijd tusschen de zoogenaamde Zwarten en Witten een einde te maken. Aan *Wenceslaus III* van Bohemen verbood hij de kroon van Polen aan te nemen. Hij beschouwde de verovering van Schotland door *Eduard III* als de aantasting van een pauselijk leen en daagde hem in 1299 voor zijn rechterstoel. In Duitschland deed *Albrecht I* afstand van al zijn keizerlijke voorrechten, om door *Bonifacius* erkend te worden (1303). Toen de geestelijkheid van Frankrijk en Engeland zich beklaagde over de opgelegde belastingen ten behoeve van den oorlog tusschen *Filips IV den Schoone* en *Eduard I*, bedreigde *Bonifacius* in zijn bul Celricis laicos (van den 25sten Februari 1296) alle vorsten met den banvloek, die zonder toestemming van den paus aan de geestelijkheid belastingen oplegden. *Eduard I* gaf toe, maar, als antwoord op den pauselijken bul, vaardigde *Filips IV* een bevel uit, waarbij de uitvoer van alle edele metalen verboden werd. Nu moest *Bonifacius* toegeven. In een tweede bul, Ausculta fili, 1301, verklaarde hij iedereen tot ketter, die niet geloofde, dat de koning, zoowel in wereldsche, als in geestelijke zaken, aan den paus onderworpen was. Deze werd door *Filips* beantwoord door het bijeenroepen van een vergadering te Parijs (10 April 1302) van baronnen, prelaten en vertegenwoordigers der steden, die hij liet verklaren, dat zij in wereldsche zaken naast *God* slechts aan den koning onderworpen waren, die zijn waardigheid van niemand in leen ontvangen had. Tevergeefs trachtte *Bonifacius* met een nieuwen bul de oppermacht van den paus door te zetten en sprak den 13den April 1303 over *Filips* den banvloek uit en verklaarde hem van den troon vervallen. Deze deed een beroep op een algemeen concilie en op den toekomstigen paus en zond zijn kanselier *Willem Nogaret* naar Italië, die, met de hulp van *Sciarra Colonna*, *Bonifacius* te Anagni overviel en hem twee dagen gevangen hield. Daarna werd hij door de Anagnaners bevrijd en keerde naar Rome terug. Gedurende zijn gevangenschap had *Bonifacius* zich van voedsel onthouden, uit vrees vergiftigd te worden, zoodat hij, door de koorts aangetast, den 11den October 1303 overleed. Van hem is de instelling van het jubeljaar afkomstig.

Bonifacius IX, eigenlijk *Piëtro Tomacelli* genaamd, te Napels geboren, werd in 1389 te Rome tot opvolger van *Urbanus VI* gekozen, terwijl *Clemens VII* zich te Avignon ophield. Volgens getuigenis van sommigen zocht hij door het verleenen van kerkelijke ambten en aflaten veel geld te verzamelen, hetwelk vervolgens gedeeltelijk gebruikt

werd om zijn bloedverwanten te verrijken, gedeeltelijk om den Engelenburg en het Capitool in sterke vestingen te veranderen. Aan den jeugdigen *Ladislaus* van Hongarije bezorgde hij de kroon van Napels, en hij verzette zich tegen het gezag der *Visconti* te Milaan. Om eerstgenoemde tegen *Lodewijk van Anjou* te beschermen, moest hij een groot gedeelte van zijn gebied aan machtige vorsten als leengoed afstaan, en op deze wijze is Ferrara aan het huis *Este* ten deel gevallen. In de jaren 1391 en 1394 werd hij uit Rome verdreven en weigerde terug te keeren, hetgeen voor de viering van het jubeljaar 1400 volstrekt noodig was, voordat de Romeinen zich in 1399 onderworpen hadden, waarbij zij al hunne republikeinsche voorrechten moesten afstaan. Daarna heerschte hij te Rome met onbeperkt gezag, maar het gelukte hem niet, zich het uitsluitend bezit der pauselijke waardigheid te verschaffen. Na den dood van *Clemens VII* (1394) werd te Avignon *Benedictus XIII* gekozen. *Bonifacius* overleed den 1sten October 1404.

Bonifacius II, markgraaf van Montferrat, was een der voornaamste personen uit den vierden Kruistocht. Hij was de afstammeling van een vorstelijk geslacht, dat in de 12de eeuw in Boven-Italië tot de machtigste families behoorde. De vader van *Bonifacius II*, de markgraaf *Willem VI* (1136—1188), begeleidde koning *Koenraad III* op den tweeden kruistocht en was 30 jaren lang een van de voornaamste steunpilaren van de macht van *Frederik I* in Lombardije. Hij ging in 1183 voor goed naar Palestina, waar hij in het jaar 1188 stierf. *Bonifacius II* was na den dood van zijn broeder *Koenraad* het hoofd van zijn geslacht. Hij nam in 1201 deel aan den vierden kruistocht en stemde in met de plannen van de Venetianen, om den weg over Konstantinopel te nemen, waar *Bonifacius* voor zich zelf voordeel hoopte behalen. Na den val van den jongen keizer *Alexius IV Angelus* in 1204, werd echter niet *Bonifacius*, die te zeer Ghibellijn was, maar graaf *Boudewijn van Vlaanderen* tot „keizer van Romanië" gekozen. *Bonifacius* kreeg Griekenland en Macedonië, onder den naam van koninkrijk Thessalonica, in September 1204. Hij huwde daarop voor de tweede maal met de weduwe van keizer *Izaac II Angelus*, ging vervolgens naar Thessalië en Griekenland, om te trachten er een aantal kleine Fransche vazalstaten te vormen. Reeds had hij Thebe, Athene en Euboea veroverd en den aanval geopend op Korinthe en Nauplia, toen hij genoodzaakt werd terug te keeren, daar oproerige Rhomeeërs en Bulgaren de koningin in den akropolis belegerden. *Bonifacius* verdreef zijn vijanden, maar in den daarop volgenden oorlog met de Bulgaren werd hij gedurende den zomer van 1207 bij Mosynopolis door een pijlschot gedood.

Bonifaciuspenningen. De steel van den lelievormigen encriniet (*Encrinus liliiformis*), een fossiel, dat in kalksteenformaties voorkomt, bestaat uit een aantal leden, zoodat die niet ongelijk is aan het lichaam, dat men verkrijgt door een aantal geldstukken op elkander te stapelen. Die afzonderlijke leden, veelal in de lagen verstrooid, dragen den naam van Bonifaciuspenningen. Ze hebben een middellijn van ½ à 1 c.m. en zijn aan den rand radiaal van inkervingen voorzien. Geheele steenbanken bestaan uitsluitend hieruit (crinoïdenbanken). Ze komen voor in Thüringen, Brunswijk en Zwaben.

Bonifaciusvere[illegible] R. K. vereeniging [illegible] in den herfst van [illegible] graaf *Jozef* von [illegible] ger van de Protesta[illegible] ging. Het hoofdbestu[illegible]

Bonifazio, [illegible] schilder der Venetia[illegible] lijk een leerling va[illegible] ken van dien meeste[illegible] Venetië, terwijl [illegible] Van zijn werken [illegible] liefde [illegible] naar *Petra*[illegible] bidding der drie ko[illegible]

Bonifazio Veron[illegible] Venetiaansche Sch[illegible] gaande, werd gebor[illegible] tijd- en kunstgeno[illegible] treffelijkste schild[illegible] wisselaars uit den [illegible] te Venetië. Een [illegible] gastmaal van den rijk[illegible] demie te Venetië [illegible] groote schilderije [illegible] 1553.

Bonin, *Eduard* [illegible] werd geboren den [illegible] Pommeren, trad [illegible] veldtocht in Saksen [illegible] noemd jaar door [illegible] bij de bestorming [illegible] eer ontslagen, keerde [illegible] Prenzlau terug en [illegible] 1809 kwam hij weder [illegible] vorderd tot luitenant [illegible] het IJzeren Kruis [illegible] zen, Dresden, Kel[illegible] Aube en Parijs [illegible] der 1ste klasse begiftig[illegible] en als commandant [illegible] was hij in den Sleeswijk[illegible] 1848 generaal-majoor [illegible] ningen te Sleeswijk [illegible] stilstand van Malmö [illegible] de rijkstroepen [illegible] der Hertogdommen [illegible] aldaar het leger te [illegible] bevel van generaal [illegible] bevel over de Sleeswijk[illegible] nen bij Kolding [illegible] bij Fredericia [illegible] tweeden wapenstilstand [illegible] neder en keerde terug [illegible] Weldra was hij [illegible] luitenant-generaal [illegible] bracht belangrijke [illegible] zaken en zijn [illegible] afkeer van Rusland [illegible] beurtenis beschouwd [illegible] met het bevel over [illegible] gouverneur van Mainz [illegible] ber 1858 opnieuw [illegible] Oorlog, die hij [illegible] len omtrent de organisatie [illegible] volgende jaar [illegible] raal der infanterie [illegible] legerkorps en overleed [illegible] 1865. Als schrijver [illegible]

.r das zerstreute Gefecht"

. Pruisisch minister, werd
1 in Westfalen, den 23sten
rijwilliger maakte hij den
de, was van 1835—1842
1 Saksen, in 1845 eerste
n September tot October
nciën in het kabinet *Pfuel*.
enoemd kabinet keerde hij
ing naar de provincie Sak-
nde er de politiek van het
g. Na den wapenstilstand
d hij den 10den Juli 1849,
n en belast met het instel-
bestuur. In 1850 werd hij
ident in de provincie Posen,
de maatregelen der regee-
en, later van genoemde be-
cht jaren daarna, onder het
werd hij opnieuw met dat
houding der Regeering ge-
en opstand in Rusland be-
moeielijkheden, dat hij zijn
1 met het lidmaatschap der
rdigden vergenoegde. Daar
te zijde der oud-liberale partij
en afkeurend oordeel uit over
et Kabinet. Hij trok zich op
n bij Genthin terug en over-
2den December 1878.

, Pruisisch generaal der infan-
len 11den November 1803, trad
cht de militaire school en werd
uitenant tot vleugel-adjudant
d. Nadat hij in 1854 tot gene-
858 tot luitenant-generaal en
es konings bevorderd was, ver-
t bevel over het 1ste legerkorps
eneraal der infanterie. In den
orlog (1866) onderscheidde hij
trijd bij Königgrätz, maar werd
j Trautenau verslagen. Na het
ede werd hij bevelhebber der
in Saksen en gouverneur van
3sten Mei 1867. Hij maakte zich
zoo verdienstelijk, dat hij den
70 tot gouverneur-generaal van
benoemd. In die betrekking ze-
Nancy en vervolgens te Metz, en
fen van dien post weder dienst-
eneraal des konings (1871). Hij
n, den 16den April 1872.

en (in Japan Boe-nin-to of Moe-
is de naam eener groote groep
tillen Oceaan, tusschen Japan en
gen, op 142°20' O.L. van Gr. en
N.Br. Zij beslaan een oppervlakte
omvatten 6 groote en een aantal
en klippen, in drie groepen gele-
y-eilanden in het N., met Moeko-
ashima, de eigenlijke Bonineilan-
landen in het midden, waaronder
oshima), Buckland (Anishima) en
hima, 10 km. lang), en de Bailey-
in het Z., met Hahashima (Hills-
ijn alle hooge, rotsachtige eilanden
n oorsprong. Er groeien suikerriet, indigo, sagopalmen en ongeveer 200 phanerogamen. De vliegende hond is er inheemsch; ingevoerde huisdieren zijn er verwilderd. Men doet er aan schildpadden- en haaienvangst.

De Bonin-eilanden vormen een Ken, staan onder den stadhouder van Tokio en tellen (1893) 1395 inwoners. Zij werden in 1593 door de Japanners ontdekt en gebruikt als strafkolonie, maar in 1725 weer verlaten. In 1823 werden zij bezocht door *Coffin*, kapitein van een walvischvaarder van Nantucket, in 1827 door kapitein *Beechy* voor Engeland in bezit genoomen en in 1828 door *Lütke* voor Rusland, zonder echter door een van deze twee landen werkelijk bezet te worden. Eerst in 1830 werd het eiland Peel bevolkt door bewoners van de Sandwich-eilanden. Sedert 1876 worden de eilanden door Japan bestuurd, nadat er zich sedert 1861 Japansche kolonisten gevestigd hadden.

Bonington, *Richard Parkes*, een schilder der nieuwe Engelsche school, werd geboren in 1801 te Arnolt bij Nottingham, ontving zijn opleiding in het atelier van *Le Gros* te Parijs, bestudeerde de werken der Vlaamsche en Italiaansche meesters, begaf zich vervolgens naar Italië en overleed te Londen, den 23sten September 1828. Zijn beste stukken bevinden zich in de verzamelingen van den hertog *van Bedford* en van den markies *van Landsdowne*. Vooral zijn historische stukken en zijn landschappen maakten grooten opgang in Frankrijk.

Bonitho of *Bonizo*, bisschop van Sutri, was in de dagen der investituurtwisten een aanhanger van *Gregorius VII* en een tegenstander van keizer *Hendrik IV*. Door de aanhangers van laatstgenoemde werd hij in 1082 uit zijn bisdom verdreven. Ook te Piacenza, waar men hem in 1089 tot bisschop koos, kon hij zijn gezag niet handhaven. Hij overleed te Cremona, den 14den Juli 1091. Van zijn geschriften vermelden wij het voor *Mathilde van Tuscië* bestemde: „Liber ad amicum", in 1865 te Berlijn door *Jaffe* uitgegeven. Daarin somt hij al de verdrukkingen op, die de kerk van de zijde der wereldlijke vorsten had verduurd tot aan den dood van *Gregorius VII* in 1085.

Bonito (Thymnus pelamis). Zeevisch behoorende tot de Familie der *Makreelvisschen* (Scombridae). Zie verder *Makreelvisschen*.

Bonitz, *Hermann*, een Duitsch letterkundige, werd geboren te Langensalza, den 29sten Juli 1814. Hij studeerde te Leipzig en te Berlijn in de oude letteren en oudheidkunde, werd in 1836 leeraar aan een instituut in Dresden, daarna aan het Friedrich-Wilhelm-gymnasium, toen aan het „Graue Kloster", beide te Berlijn, en vervolgens hoogleeraar aan het gymnasium te Stettin. In 1849 aanvaardde hij de betrekking van hoogleeraar aan de universiteit te Weenen, werd tevens mededirecteur van het philologisch seminarium aldaar en lid van de examencommissie voor gymnasiumleeraren. In 1854 werd hij lid der Keizerlijke Academie en in 1864 lid van den Raad van Onderwijs. Het ontwerp van organisatie voor de Oostenrijksche gymnasia, door hem en *Exner* ontworpen, is in 1854 aldaar ingevoerd en ook nu nog van kracht. Ook heeft hij sedert 1850 met anderen het „Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien" uitgegeven. In 1867 werd hij directeur van het gymnasium het „Graue Kloster" te Berlijn, alsmede van het pae-

dagogisch seminarium, voorts lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen aldaar. van 1867—1875 mederedacteur van het „Zeitschrift für das Gymnasialwesen" en den 1sten October 1875 referendaris bij het ministerie van Onderwijs. In 1888 nam hij zijn pensioen en overleed den 25sten Juli van hetzelfde jaar te Berlijn. Op wetenschappelijk gebied onderscheidde hij zich door een grondige kennis van de werken van *Plato* en *Aristoteles* en van hunne wijsgeerige stelsels. Van vele werken, die hij over de oude Grieksche schrijvers uitgegeven heeft, wordt zijn uitgave der „Metaphysica" van *Aristoteles* als het belangrijkst beschouwd. Voorts vermelden wij van hem: „Ueber die Aristotelischen Kategorien" (Weenen, 1853), „Platonische Studien" (3de druk, Berlijn, 1886), „Beiträge zur Erklärung des Thucydides" (Weenen, 1854), „Beiträge zur Erklärung des Sophokles" (Weenen, 1856—1857, 2 stukken) en „Ueber den Ursprung der Homerischen Gedichte" (Weenen, 1860; 2de druk, 1881).

Bonk noemt men in de lage veenstreken de onderste laag veen, welke doorregen is van stengels en wortels van riet en waterplanten, die niet tot veen zijn vergaan. In het algemeen verstaat men hieronder het onderste gedeelte van een veenlaag.

Bonkaarde is de naam der bovenste laag van het hoogveen, die niet wordt verturfd of daarvoor althans minder geschikt is. Zij kan bestaan uit de oorspronkelijke zode, het mos- of witveen en het bovenste deel van het grauwveen, wordt na de verturving op den blootgekomen ondergrond uitgespreid en heeft voor de ontginning daarvan hooge waarde. Het is daarom van belang, dat bij elke vervening een laag bonkaarde overblijft. In Drente is dit bij besluit van de Provinciale Staten van 10 Juli 1900 verplichtend gesteld en de dikte der laag bepaald op een minimum van 50 cm.

Bonkelaar is een soort van schijf met tanden, staven of pinnen, welke bevestigd is aan de staande spil, waarop de beweging van de molenas wordt overgebracht. In een watermolen brengt de *bovenbonkelaar* de beweging over van de molenas op de spil, de *onderbonkelaar* die van de spil op het scheprad of op den tonmolen.

Bonker noemt men in de venen de werkman, die de bovenste korst van het hoogveen afgraaft en wegkrooit; in de lage venen geeft men dien naam aan den arbeider, die de dikke stukken veen in den bak fijn maakt en met water aanmengt.

Bonkijzer is een schop met korten steel en breed blad, waarmede de veenarbeider de bonkaarde afsteekt en greppels graaft.

Bonkziekte. Deze komt voor onder de runderen en openbaart zich vooral doordat de beenderen sterk uitzetten en uitsteken. In het bijzonder worden de knieën en heupen grof en lomp.

Bonn is een arrondissementshoofdstad in de Rijnprovincie in het distrikt Keulen. Zij ligt zeer fraai op den linker oever van den Rijn en telt (1900) 50736 inwoners, waaronder slechts 10937 Protestanten. Bonn ligt o. a. aan de spoorlijnen Keulen—Bingerbrück, Bonn—Euskirchen en Bonn—Obercassel en is een voornaam station van de Rijnstoombooten. In de omgeving ligt het dorp Poppelsdorf met den Kruisberg (120 m.), waarop de van verre zichtbare „Witte K[illegible] in 1627 door den keur[illegible] gebouwde klooster [illegible] de heilige trap van [illegible] door den keurvorst [illegible] slechts met de kn[illegible] Deze trap is een na[illegible] bij het Lateraan te R[illegible] merkwaardig het gr[illegible] in 1890 tot m[illegible] plein staat een stand[illegible] oude kerkhof bevat [illegible] *Niebuhr* en van [illegible] de „Münster" van [illegible] van bijna 100 m. [illegible] keizerin *Helena*. M[illegible] gymnasium, ver[illegible] nootschap voor natuur[illegible] roemde universiteit [illegible] teit genaamd en [illegible] *liaan Frederik* [illegible] den titel van [illegible] *zef II* tot hooge[illegible] *Napoleon I* opgeheven [illegible] *Friedrich Wilhelm* [illegible] versiteitsgebouw [illegible] dan 225000 deelen [illegible] een museum voor [illegible] misch en een phys[illegible] prachtige sterrenwacht [illegible] leiding van *Argelander* [illegible] ziekenhuizen zijn [illegible] enboven vindt men [illegible] den keurvorst een [illegible] rie, een scheikundig [illegible] tuin, enz. In het [illegible] de hoogeschool 1[illegible] hoogleeraren en [illegible] Het stadsmuseum [illegible] van den hoogleeraar [illegible] derijen van D[illegible] naars. In de stads[illegible] gezelschap van [illegible] 's winters voorstellingen [illegible] „Alt-Bonn" gesticht [illegible] schiedkundige onderzoe[illegible] industrie levert [illegible] ten, schilderijlijsten [illegible] bloemen, bonbons, [illegible] sen, enz. Verder [illegible] dels, schrijfartikelen [illegible] Wesselsche porselein [illegible] teekent reeds van [illegible] gelegen dorp Beu[illegible] De handel wordt [illegible] Koophandel en Fabr[illegible]

Bonn is zeer [illegible] en men meent, dat [illegible] meinsch leger over [illegible] is van Romeinsch-Ke[illegible] vroeger Castra B[illegible] *Herennius Gallus* [illegible] Batavieren in haar [illegible] gestreden hebben [illegible] Bonn in de dagen van [illegible] een bloeiende plaats [illegible] werd zij door de Alem[illegible] keizer *Julianus* [illegible]

en, Saksen en Noormannen
:st werd zij in het jaar 869
verwoest. In het jaar 952
'node gehouden, en in 921
' hier met koning *Karel van*
·hapsverbond. Duitsche kei-
Rijn ter kroning naar Aken
orgaans te Bonn aan land,
an Keulen vestigde er zijn
· tot het jaar 1794 bleef. In
'ranschen haar tegen de Ne-
:n en Oostenrijkers. Na een
nt werd zij in 1717 door den
enburg en in 1703 door de
'oehoorn ingenomen. Haar
1717 grootendeels gesloopt
ı bouw van het keurvorste-
n 1794 werd Bonn door de
kwam door den vrede van
ijk, doch in 1814 weder aan
ıjheid liggen hoogst bekoor-
: plekjes, zooals Godesberg,
l Nonnenwerth, de Drachen-

·en Nederlandsch genees- en
geboren te Amsterdam, den
deerde aldaar en vervolgens
eskunde, verwierf er de doc-
ı begaf zich toen naar Parijs.
stigde hij zich te Amsterdam
ıoogleeraar in de ontleed- en
ıenaeum. Als curator van het
of deed hij belangrijke prijs-
Hij was ridder der orde van
Leeuw, lid van het Konink-
ıstituut en van verscheidene
ppen en overleed te Amster-
ber 1817. Zijn ontleedkundig
ocht ten behoeve der Leidsche
ı ontleed- en heelkundige wer-
„Thesaurus ossium morboso-
afbeeldingen). Zijn veelbelo-
Coenraad, aan de hoogeschool
in de geneeskunde bevorderd
erhandelingen tot lid benoemd
ootschappen, overleed op jeug-

'ançois, een Fransch letter-
den November 1843 te Demig-
eboren. Sedert 1867 was hij be-
jk archief te Parijs en in 1900
is te Verdun. Hij gaf een aan-
' de oudere literatuur en taal
„La Guerre de Metz en 1324",
:z", en talrijke artikelen in de
gaf hij deel I, IV en VII uit
le délibérations du Bureau de
383 e.v.)
Jean, een Fransch beeldhou-
7den September 1810 te Pan-
rd te Parijs leerling van *Foya-*
verwierf in 1836 den grooten
t zijn „Socrates den giftbeker
keerde hij uit Italië terug en
zijn portret-statuen en -bustes
overleed te Parijs, den 4den
stukken zijn te noemen: „A-
els wiekend" (1842), „David
met den slinger", „Jean Hachette", het marmeren beeld van het Overleg (1853; in het Luxembourg), het beeld van den graaf *Las Cases* (1864), de 16 m. hooge, uit het metaal van de bij Sebastopol buitgemaakte kanonnen, gegoten „Notre Dame de France" (1860 op den Mont-Anis te Puy opgericht), het beeld van *Lacordaire* voor Flavigny (1875), enz.

Bonnat, *Léon Joseph Florentin*, een Fransch historie- en portretschilder, geboren te Bayonne, den 20sten Juni 1833, oefende zich te Madrid onder de leiding van *Federigo de Madrazo* en bezocht vervolgens in 1854 het atelier van *Cogniet* te Parijs. Zijn historiestukken onderscheiden zich door een levendig koloriet en door de harmonie der kleuren. Daarvan vermelden wij: „Adam en Eva bij het lijk van Abel" (1860; museum te Rijssel), „De marteldood van den Heiligen Andreas", „Antigoné met haren blinden vader Oedipus" (1865; museum te Poitiers), „De bedevaartgangers voor het standbeeld van den Heiligen Petrus te Rome" (1864), „Napolitaansche landlieden voor het Palazzo-Farnese te Rome" (1866), „Een halve bajocco, Eccellenza!" (1864), „Vincentius van Paula, een galeislaaf de ketens afnemend" (1866), „De hemelvaart van Maria" (1869), „De Indische barbier" (1872), en „Christus aan het kruis" (1874). Sedert 1875 heeft hij zich voornamelijk aan de portretschilderkunst gewijd en portretten geschilderd van de tooneelspeelster *Pasca*, van *Thiers*, *Victor Hugo*, *Grevy*, *Pasteur*, *Puvis de Chavannes*, *Ferry*, *A. Dumas*, *Carnot*, *Renan*, kardinaal *Larigerie*, *Taine* en *Loubet* bet. Van zijn geschiedkundige en genrestukken van de laatste jaren moeten nog genoemd worden: „Het martelaarschap van den heiligen Dionysius" (voor het Pantheon), „De jeugd van Simson" (1891) en „Het Idyll", die door grootte, voortreffelijke karakteristiek en juistheid van voorstelling uitmunten.

Bonne, *Projectie van*. Zie *Kaartprojectie*.

Bonne noemt men een vrouw of meisje, dat niet alleen, gelijk de gewone kindermeid, met de verpleging, maar ook met de opvoeding der kinderen is belast. Het eigenaardige van een bonne is, dat zij doorgaans met de kinderen Fransch of een andere vreemde taal spreekt.

Bonnechose, *François Paul Emile Boisnormand de*, een Fransch geschiedkundige en dichter, geboren den 18den Augustus 1801 te Leiderdorp in Nederland, trad in Franschen dienst, was gedurende de Restauratie als officier bij den staf geplaatst, nam in 1829 zijn ontslag en werd bibliothecaris te St. Cloud, een betrekking, welke hij tot 1848 bekleedde. Van 1850 tot 1853 was hij conservator van de bibliotheken te Versailles en te Trianon. Zijn gedicht „La mort de Bailly" (1833) werd door de Académie bekroond, en van zijn „Histoire de France" (1834) verscheen reeds in 1874 de zestiende druk. Verder schreef hij: „Christophe Sauval ou la société en France sous la Restauration" (1845, 2 dln.- 2de druk, 1864), „Histoire sacrée, précis historique de la Bible" (1838; 2de druk, 1847), „Les réformateurs avant la réforme du XV siècle. Jean Hus, Gerson et le concile de Constance" (1844, 2 dln.; 3de druk, 1860), „Histoire d'Angleterre" (1859, 4 dln.) en „Chances de salut et les conditions d'existence de la société actuelle" (1850). Hij overleed te Parijs, den 15den Februari 1875.

Bonnemère, *Joseph Eugène*, een Fransch schrijver, geboren den 20sten Februari 1813 te Saumier (Maine-et-Loire), trad eerst op als dichter van vaudevilles en fééries, was daarna als journalist aan verscheidene bladen werkzaam en schreef vervolgens een aantal degelijke werken, zooals: „Les paysans au XIX siècle" (1847), „Histoire de l'association agricole et solution pratique" (1850), „Histoire des paysans 1200—1840" (1856, 2 dln.; 2de druk, 1874), „La France sous Louis XIV" (1864, 2 dln.), „La Vendée en 1793" (1866), „Le roman de l'avenir" (1867), „Histoire des Camisards" (1869), „Louis Hubert" (1868) en „Histoire populaire de la France" (1874). Ook leverde hij sedert 1858 in een Russisch blad een reeks van brieven over den tegenwoordigen toestand van de landbouwers en van den landbouw in Frankrijk. Hij overleed in 1893.

Bonner, *Edmund*, een bekend Engelsch bisschop, werd omstreeks 1495 geboren, studeerde van 1512 tot 1519 te Oxford en mocht zich vervolgens verheugen in de gunst van kardinaal *Wolsey*. Hij was een werktuig van *Hendrik VIII*, verdedigde diens scheiding van *Catharina van Aragon* en toonde zich als gezant te Rome, te Weenen, te Kopenhagen en vooral te Marseille een ijveraar voor zijn koning. In 1538 werd hij bisschop van Hereford, in 1539 bisschop van Londen. Na den dood van *Hendrik VIII* verliet hij de zaak der Hervorming en werd een ijverig strijder voor de R. K. kerk. Wel verloor hij aanvankelijk zijn bisdom en zijn vrijheid (hij werd van 1549—1553 gevangen gehouden), maar werd bevrijd tengevolge van de troonsbestijging der R. Katholieke *Maria*, en liet daarna in 3 jaren meer dan 200 Protestanten op den brandstapel brengen. Bij de troonsbeklimming der Protestantsche *Elizabeth* wierp men hem in de gevangenis, waarin hij den 5den September 1569 overleed.

Bonnet is een hoed of muts van zachte stof en met slappen rand.

Bonnet. Op schepen noemt men alzoo het verlengstuk van een gaffelzeil, dat door middel van rijglijnen aan het onderlijk wordt verbonden en dan gemakkelijk kan worden verwijderd.

Bonnet is een verhooging op het plongée eener borstwering, om de daarachter staande schutters beter tegen rechtstreeksch of zijdelingsch vuur te beschermen. Men spreekt van infanterie en artillerie-bonnetten, naar gelang zij op de borstweringen zelf, en wel over de geheele lengte, of slechts in de inspringende hoeken van twee te samen komende borstweringen worden opgeworpen. Infanterie-bonnetten maakt men van aarde, zoden of zandzakken op onderlinge afstanden, midden op midden van 0,75 m. De tusschenliggende openingen worden door dunne maskers van takken aan het oog onttrokken.

Bonnet, *Charles de*, een Zwitsersch natuurkundige en wijsgeer, werd geboren te Genève, den 13den Maart 1720. Hoewel bestemd voor de rechtsgeleerde loopbaan, legde hij zich met zooveel ijver toe op de natuurlijke historie, dat een verhandeling over de voortplanting der bladluizen hem reeds op 20-jarigen leeftijd het lidmaatschap bezorgde der Academie van Wetenschappen te Parijs. Hij nam ook deel aan het werk van *Trembley* over de polypen, deed onderzoekingen over het adem-

ɔk **heeft** hij de brieven van
:lijke handschriften uitge-

een Fransch reiziger en
:e **Nîmes** geboren. In 1884
ent van de „Figaro" naar
–1893 met zijn echtgenoote
.n, was van 1894—1895 di-
Fransch-Soedan en daarna
.n het gouvernement Laos.
Indo-China) in 1899. *Bon-*
llen en romans geschreven,
.se" (1883), „Une femme à
de la caserne" (1885), „En
nomades" (1888), „Passa-
zijn reisindrukken noemen
5), „L'opium" (1886), L'ex-
„Dans la brousse" (1895),
ok heeft hij eenige tooneel-

: *Alexandre*, graaf *de*, ook
nd, een schrander gelukzoe-
14den Juli 1675 te Coussac in
enlijk Fransch geslacht. Hij
: Jezuïeten, doch nam op 13-
bij de marine en verkreeg na
ren een aanstelling tot luite-
het regiment Latour nam hij
deel aan den veldtocht in Ita-
ch vervolgens onder den maar-
rg in de Nederlanden. Toen
van Oorlog, zijn verzoek om
and wees, beleedigde hij dien
wijze, dat de krijgsraad hem
e. *Bonnet* had inmiddels de
Duitschland, waar hij, op aan-
Eugenius, geplaatst werd als
tschen dienst. Hij vocht van
tegen zijn landgenooten, ter-
n 1714 door bemiddeling van
onnis in Frankrijk vernietigd
VI bevorderde hem tot luite-
: lid van den Rijksraad. Niet
nant-veldmaarschalk benoemd,
n oorlog tusschen Turkije en
in den slag bij Peterwardein
l. Te Parijs, waar hij genezing
open armen ontvangen; wel-
weder te Weenen, en daar hij
te wijze met de huiselijke aan-
orins *Eugenius* bemoeide, be-
1723 de betrekking van veld-
ederlanden. Te Brussel was hij
aamheden gewikkeld met den
rkies *de Prié*, zoodat hij (1724)
en en naar Weenen geroepen
verantwoorden. Nadat hij een
nhage had doorgebracht, waar
ld met den Franschen en Spaan-
f hij zich naar Weenen, maar
gevat en naar het slot Spielberg
Ook ditmaal werd hij door den
veroordeeld, maar de keizer ver-
in ééniarige gevangenisstraf op
Na het ondergaan daarvan werd
gebracht en in vrijheid gesteld
dat hij deze nimmer weder zou
begaf hij zich in 1729 over Venetië naar Konstantinopel, omhelsde er in 1730 den Mohammedaanschen godsdienst en werd door den sultan benoemd tot pasja van drie paardenstaarten en tot generaal der artillerie, welke laatste hij op Europeeschen voet inrichtte. Als bevelhebber van een korps van 30000 man, streed hij in 1736 met goed gevolg tegen Rusland en tegen den veroveraar van den Perzischen troon. De sultan beloonde hem door hem te benoemen tot gouverneur van Chios. Weldra echter viel hij in ongenade, zoodat hij die betrekking verloor en naar Klein-Azië verbannen werd in 1738. Hij overleed, toen hij op het punt stond om naar Europa terug te keeren, te Konstantinopel den 27sten Maart 1747.

Bonneville, *Nicolas de*, een Fransch dagbladschrijver, werd geboren te Evreux, den 13den Maart 1760, beoefende met goed gevolg de letterkunde, stichtte ten tijde der Groote Omwenteling met *Fauchet* den „Cercle social", redigeerde den „Tribun de peuple" en de „Bouche du fer." Daar hij zijn stem verhief tegen alle verdrukkers zonder onderscheid, werd hij den 9den Thermidor gevangen gezet. Later werd hij wegens een vergelijking van *Napoleon I* met *Cromwell* nogmaals tot gevangenisstraf veroordeeld. Hij overleed den 9den November 1828. Tot zijn geschriften behooren: „Nouveau théatre allemand" (1782), „Histoire de l'Europe moderne" (1789—1792), „De l'esprit des religions" (1791) en „Poésies" 1793).

Bonneville de Marsangy, *Arnould*, een Fransch magistraat en schrijver, werd te Mons (België) in 1802 uit Fransche ouders geboren. Van de vele verbeteringen, die hij op juridisch gebied ontwierp, zijn enkele ingevoerd. Hij overleed in 1894 te Parijs. Van zijn groot aantal geschriften noemen wij: „Le sentiment du devoir chez les magistrats" (1838), „Traité de la récidive" (1841), „Traité des institutions complémentaires du régime pénitentiaire" (1847) en „Amélioration de la loi criminelle" (1855 en 1864).

Bonnier, *Gaston*, een Fransch plantkundige, geboren in 1853 te Parijs, werd in 1896 gekozen tot lid van de Académie des sciences. In 1887 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de plantkunde aan de Sorbonne. Hij is de stichter van het botanisch laboratorium, verbonden aan de Sorbonne, en van het laboratorium voor plantenbiologie te Fontainebleau, waarvan hij directeur werd. Zijn meeste onderzoekingen hebben betrekking op de levensverrichtingen der planten.

Bonnières, *Robert de*, een Fransch schrijver, werd den 7den April 1850 te Parijs geboren. Hij begon zijn letterkundige loopbaan als medewerker aan de „Figaro", „Gaulois" en „Gil Blas", waarin hij geestige, maar boosaardige portretten van tijdgenooten ontwierp. (Verzameld als „Mémoires d'aujourd'hui", 1883—1888, 3 dln.). Ook in zijn romans bleek zijn voorliefde voor sarcastische karakterbeschrijving, waardoor deze, ook door de doorzichtige toespelingen en de aangename manier waarop ze geschreven zijn, tal van lezers vonden. Wij noemen hier: „Les Monach" (1885), dat door de zedenschildering van de rijke Jodenfamilies geweldig opzien baarde; verder „Le baiser de Moïn[illegible] vrucht van een reis in Indië; „Jeanne[illegible] „Le petit Margemont" (1890), het[illegible] bekroonde „Contes à la reine" (189[illegible] dienstige „Lord Hyland, histoire[illegible]

Bonnivard, *François de*, een martelaar voor de godsdienstige en staatkundige vrijheid, geboren in 1496 te Genève, werd in 1514 prior te St. Victor aldaar, waarna hij er een bibliotheek stichtte. Bisschop *Johan* wilde Genève afstaan aan den hertog van Savoye, en daar *Bonnivard* de burgers aanvuurde bij hun verzet tegen dien maatregel, haalde hij zich het ongenoegen op den hals van deze personen. Hij werd door hertog *Karel III* in 1519 gevangen gezet, maar twee jaar later door tusschenkomst van den paus vrijgelaten en herkreeg zijn prioraat door bemiddeling van bisschop *Pierre de la Beaume*. Toen Genève in de dagen der Hervorming wankelde tusschen de oude en de nieuwe leer, deed hij de ingezetenen door zijn krachtige taal de zijde der Hervorming kiezen. In 1530 kwam hij nogmaals in de macht van den hertog, toen hij zijn oude zieke moeder wilde bezoeken, en werd in de onderaardsche gevangenis van het slot Chillon opgesloten, totdat de mannen van Bern op den 29sten Maart 1536 die sterkte veroverden en hem op vrije voeten stelden. Hij werd naar Genève gebracht, ontving een jaargeld en stierf in het jaar 1570. Hij schreef o. a.: „Les Chroniques de Genève" (Genève, 1531) en „De l'ancienne et nouvelle police de Genève" (Genève, 1545). *Byron* heeft hem tot hoofdpersoon gemaakt van zijn „Prisoner of Chillon."

Bonnivet, *Guillaume Gouffier, sieur de*, admiraal van Frankrijk in den tijd van *Frans I*, was een gunsteling van dezen vorst en van diens moeder *Louise van Savoye*, maar een vijand van den connétable *van Bourbon*. In 1507 maakte hij de belegering van Genua en in 1513 den slag bij Guinegate mede. De koning zond hem naar Engeland, om hij *Hendrik VIII* mede te werken tot den val van kardinaal *Wolsey*, en vervolgens naar Duitschland, om zijn verkiezing tot keizer van Duitschland te bevorderen. In 1521 was hij bevelhebber van het Fransche leger, dat een inval deed in Navarra. In 1523 en 1524 voerde hij in Italië oorlog tegen de Spanjaarden en werd bij zijn overtocht over de Sesia in 1524 verslagen, bij welke gelegenheid de dappere *Bayard* den heldendood vond. Daarna spoorde hij *Frans I* aan tot den slag bij Pavia (24 Februari 1525), waarin hij zelf sneuvelde.

Bonny is de oostelijke mondingsarm van den Niger (zie aldaar). Op haar oostelijken oever ligt de stad Bonny of Okoeloma op een zeer moerassige en ongezonde plek; zij telt 7000 inwoners en bezit een belangrijken handel in palmolie.

Bonosianen. Zie *Bonosus*.

Bonosus, *Quintus*, een Romeinsch veldheer ten tijde van de keizers *Aurelianus* (270—275) en *Probus* (276—282). Hij was gehuwd met *Hunila*, een Gotische koningsdochter. Door zijn onvoorzichtigheid vielen de schepen der Romeinen op den Rijn in handen der Alemannen, en om zich aan de dreigende straf te onttrekken, wierp hij zich op tot keizer in de Rijngewesten. Hij werd echter door *Probus* na een hardnekkig gevecht overwonnen en bracht zich te Keulen om het leven (281).

Bonosus, bisschop te Sardica in Illyrië. Hij leefde in de 4de eeuw en loochende den maagdelijken staat van *Maria*, daar deze volgens zijn onderzoekingen in haren echt met *Jozef* aan dezen meer kinderen geschonken had. De synode te Capua, onder [illegible]
den (391) [illegible]
van zijn waardigheid [illegible]
secte, die in de [illegible]
naam van Bo[illegible]

Bonpland, [illegible]
de reisgenoot en [illegible]
boldt, werd geboren [illegible]
Augustus 1773 [illegible]
eenigen tijd aan [illegible]
leerling van de [illegible]
Botanischen [illegible]
von Humboldt [illegible]
6000 planten[illegible]
geheel niet [illegible]
werd hij dire[illegible]
Malmaison, [illegible]
werk: „Descriptio[illegible]
Navarre et à Malma[illegible]
vens gaf hij nog [illegible]
hadden op zijn [illegible]
tes équinoxiale[illegible]
dln., Parijs, 18[illegible]
lastomacées, etc. [illegible]
een aan den [illegible]
um ontving *Bo*[illegible]
een jaargeld [illegible]
pland zich naar [illegible]
1818 benoemd [illegible]
lijke historie. Hij [illegible]
kingstocht de Para[illegible]
Paraguay, maar [illegible]
Santa Anna [illegible]
rana, waar hij [illegible]
diaansche kolonie [illegible]
van den dictator [illegible]
grondgebied van [illegible]
de meeste Indianen [illegible]
bracht. *Dr. Fra*[illegible]
een fort, om er [illegible]
droeg hem [illegible]
op. De oorzaak [illegible]
Francia de [illegible]
thee in Buenos A[illegible]
1829 kreeg *Bonpland* [illegible]
hij weer naar Buenos [illegible]
vertrok hij naar [illegible]
uiterste grens [illegible]
guay. Later [illegible]
ten slotte in de [illegible]
gentijnsche provincie [illegible]
neesheer in zijn [illegible]
aldaar den 4den Mei 18[illegible]

Bonsdorff, *Karl* [illegible]
schrijver, werd den [illegible]
sala geboren. In 18[illegible]
buitengewoon hoogleeraar [illegible]
de universiteit te Hel[illegible]
gebied heeft hij de [illegible]
„Om donationerna [illegible]
köpen i Finland [illegible]
ring" (1886), „Nya [illegible]
vilegier och resolution[illegible]
historia under 17de [illegible]
„Strödda uppsatser [illegible]

Bonstetten *Karl* [illegible]
schrijver, werd geboren [illegible]
deerde te Leiden. [illegible]

h in **Zwitserland** vestigde, kring van talentvolle man- *thison*, *Johannes von Mül-* -. In 1775 werd hij lid van Bern, voorts landvoogd van ›ogd te Nyon en vervolgens 10. In 1796 vertrok hij we- eerst naar Italië en vervol- n, waar hij tot aan 1801 bij *e Brun* een gastvrij verblijf er in 1803 vestigde hij zich : op zijn landgoed te Valey- ›ve, den 3den Februari 1832. · werken behooren: „Briefe ›s Hirtenland"(Basel,1785), openhagen, 1799—1801, 4 'ransche geschriften, zooals des six derniers livres de ques observations sur le La- , 1805; 2de druk 1862), „Re- et les lois de l'imagination" „Pensées diverses sur divers " (Genève, 1815), „Etudes ches sur les facultés de sen- ve, 1821, 2 dln.), „L'homme 1 nord, ou l'influence du cli- ie et les Alpes" (1826), en 1831" (2de druk, 1833), als- *latthison* en aan *Friederike*

us pygargus Pall), een koe- erwant aan den blesbok. Zij e kleur van den rug is lichter. de bontbok in groote kudden, ›kolonie door de opdringende n. De huid wordt weinig uit-

m IJsbrandz, een beroemd r, werd geboren te Hoorn in an het jaar 1618 stak hij van ›itein van het schip „Nieuw- t, wel toegerust, rijk bevracht :oppen, met bestemming naar r 2 kleinere vaartuigen. Bij aap was het scheepsvolk nog aarna werden velen door on- t, zoodat hij 3 weken op het :rvolgens nog eenigen tijd op scar vertoeven moest. Na het bezwaren bevond hij zich den na verloop van bijna een jaar, 1 de bottelier door onvoorzich- ·ijn deed ontvlammen, waar- ıd geraakte. Sommigen maak- de sloep en de boot en lieten de overigen in een reddeloo- De vlammen bereikten eerst :t buskruit, en het schip vloog 1 de lucht.

l en bedwelmd in zee gewor- ns met een zijner lotgenooten, *sen* genaamd, op den mast te ·ldra opgenomen door de be- ep en de boot, welke niet ver rden. In die ranke vaartuigen ! personen met nagenoeg geen n zeilen of kompas. Men ver- 1 hemden en verpleegde zorg- vuldig den gezagvoerder, die ongeveer de plaats bepaalde, waar zij zich bevonden, en den koers, dien zij moesten volgen. Door den honger gedwongen, spraken sommigen er van, om door het lot te bepalen, wie aan de overigen tot voedsel zouden verstrekken. *Bontekoe* verzette zich daartegen, verkreeg uitstel en bereikte weldra een onbewoond eiland op de kust van Sumatra. Van hier kwamen zij op Sumatra zelf en zagen, na talrijke wederwaardigheden, eindelijk in straat Soenda de Hollandsche vloot onder bevel van *Frederik Houtman* van Alkmaar. Deze bracht hen in 1619 te Batavia, waar *Bontekoe* door den gouverneur-generaal *Jan Pieterz. Koen* welwillend ontvangen en met het bevel over een proviandschip belast werd. Na eenige kleine reizen volbracht *Bontekoe* in 1621 een merkwaardigen tocht naar China, om er Macao te belegeren of er de Visscherseilanden (tusschen China en Formosa) in bezit te nemen. Ofschoon de uitkomst niet in alle opzichten aan de verwachtingen voldeed, werd toch door hem het eiland Formosa in bezit genomen en hierop het fort Zeelandia gebouwd. In 1624 keerde *Bontekoe* naar Batavia terug en kreeg verlof om, als bevelhebber over de schepen „Hollandia", „Gouda" en „Middelburg", naar het vaderland terug te keeren. Onderweg werd hij door storm overvallen en geraakte met zijn schip „Hollandia" verwijderd van de 2 andere, waarvan nooit meer iets vernomen werd. *Bontekoe* veroverde nog bij St. Helena een groot Spaansch vaartuig en kwam den 15den November 1625 aan op de reede van Tessel. Verder vinden wij geen bijzonderheden van hem vermeld, dan dat hij in 1647 zijn „Journal ofte gedenkwaerdige beschrijving van de Oost-Indische Reyse" te Hoorn heeft uitgegeven.

Bontekoe, *Cornelis*, een Nederlandsch geneeskundige. Eigenlijk heette hij *Decker* en werd geboren te Alkmaar in 1647. Hij studeerde te Leiden en was een beoefenaar der wijsbegeerte van *Descartes*, welke hij ook bij de geneeskunde in toepassing bracht. Hij was zeer hardnekkig in het verdedigen van zijn gevoelens en vestigde zich achtereenvolgens te 's Gravenhage, Amsterdam, Hamburg en Berlijn. Eindelijk werd hij raad en lijfarts van den keurvorst van Brandenburg en hoogleeraar in de geneeskunde te Frankfort a. d. O. Hij overleed te Berlijn, den 14den Januari 1685 aan de gevolgen van een val. Hij heeft een aantal werken uitgegeven, van welke wij noemen: „Nieuw gebouw der chirurgie" (1680) en „Korte verhandeling van 't menschelijke leven, gezondheidt, ziekte en doodt" (1684), dat ook in het Fransch is vertaald.

Bonthain. Zie *Bantaëng*.

Bonthain, Piek van. Zie *Lompo Battang*.

Bontius of **De Bont,** *Jacobus*, werd in 1592 te Leiden geboren, waar hij, 12 jaar oud, als student werd ingeschreven en zich waarschijnlijk als geneesheer vestigde, tot hij op 34-jarigen leeftijd in dienst der Oost Indische Compagnie trad. Van 1627 tot 1632 was hij archiater (doctor, apotheker en opzichter van de chirurgijns in Indië) te Batavia. Hij overleed aldaar in 1632. Zijn verdiensten zijn vooral groot op botanisch en medisch gebied; hij was de eerste Nederlandsche geneesheer, die de Oost-Indische geneeskrachtige planten begon te bestudeeren en heeft ook het eerst de ziekten beschreven, die in zijn tijd te Batavia heerschten. Hij schreef: „J. Bontii in Indiis archiatri. De

Medicina Indorum Lib. IV, Lugd. Bat. 1642".: Van zijn werk: „Historiae naturalis et medicae Indiae Or. Zibri Sex" bestaat een Engelsche vertaling. Zijn werken zijn, met uitzondering van „De observationibus e cadaveribus", te vinden in de „Oost- en West-Indische Warande" door *J. Bontius. G. Piso* en *G. Markgraaf.* Het plantengeslacht, behoorende tot de orde der Myoporineae, is door *Plumier* naar hem Bontia genoemd.

Bontius. Zie *Bondt*, ;

Bontoekoe of B o n d o e k o e is een landstreek in West-Afrika, behoorende tot de Fransche afdeeling van de Ivoorkust. De oude hoofdstad heet ook Bontoekoe, een handelsstad, 260 m. boven den zeespiegel gelegen, met 3000 inwoners. De karavaanwegen van Mandingo uit het N. en die uit het W. komen hier samen. Stofgoud, zout en katoenen stoffen vormen de voornaamste handelsartikelen. Bontoekoe werd voor het eerst door Europeanen bezocht in 1882 en wel door den Engelschman *Lonsdale.*

Bontoux, *Eugène*, hoofd van het bankiershuis „Union Générale" te Parijs en berucht wegens zijn gewaagde speculatiën, werd geboren in 1824, bezocht de polytechnische school te Parijs en werd geplaatst bij de spoorwegen, eerst in Frankrijk en vervolgens in Oostenrijk. Als directeur-generaal van den Zuiderspoorweg stond hij in nauwe betrekking met het huis *Rothschild* en grondde daarop zijn ondernemingen. Hij kocht mijnen, bouwde spoorwegen en richtte fabrieken op. Hij deed bijv. de lijn Hatvan-Miskolcz in Hongarije aanleggen, bouwde te Sagrado bij Görz een zijdespinnerij, werd eigenaar van leigroeven te Mariëndal bij Preszburg en richtte in 1875 een fabriek van ijzeren voorwerpen te Gratz op. Voorts deed hij hout uitvoeren uit Oostenrijk naar Frankrijk en was ook hier in verschillende ondernemingen betrokken. Bij de crisis van 1873 verloor hij een groot gedeelte van zijn vermogen en kort daarna vervreemdde hij zich van het huis *Rothschild.* In 1878 werd hij president van de „Union générale", met legitimistisch-clericale bedoelingen gesticht. De aandeelen, met 125 francs betaald, bereikten allengs de buitensporige hoogte van 3200 francs. Tevens kwam hij in verbinding met de latere hoofden der Oostenrijksche „Länderbank", inzonderheid met *Rapport.* Te samen kochten zij de steenkolenmijnen van Buschtiehrad en de aandeelen van de maatschappy Leykam-Josephsthal en verkregen concessiën tot den aanleg van de spoorwegen Boedapest—Semlin en Belgrado—Nisch. Doch reeds in het begin van 1882 kwam *Bontoux* plotseling ten val. Hij speculeerde op een daling der papieren van zijn tegenstander, van het huis *Rothschild*, maar zag die speculatie mislukken. De „Union générale" ging bankroet met een passief van 100 millioen francs, en *Bontoux* en verscheidene medebestuurders werden aangeklaagd, de hun toevertrouwde gelden hunner cliënten te hebben aangetast. Hij werd veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf en 3000 francs boete, maar redde zich door de vlucht naar het buitenland. Hij schreef: „L'Union générale, sa vie, sa mort, son programme" (Parijs, 1888).

Bontzandsteen, vormt de onderste afdeeling van de triasformatie. De op sommige plaatsen 500 m. dikke laag bestaat voornamelijk uit roodbruinen en witten kwarts[illegible] vermengd met [illegible] zout. In den [illegible] steeningen. In [illegible] de oppervlakte [illegible] wonden bedekt [illegible] ringen, Franken[illegible] Bij Commern [illegible] steen sterk [illegible] exploitatie een [illegible]

Bonum, [illegible] goede", „het goed" [illegible] met welk doel [illegible] hoogste goed [illegible] naturale, gave [illegible] welzijn of [illegible] algemeene welzijn [illegible] is *bona* en [illegible] Zie *Bona.*

Bonus [illegible] het einde des jaar[illegible] werklieden [illegible] haalde winst. In [illegible] *bonus* elke premie [illegible] lekeurige financie[illegible]

Bonvalot, *Pier*[illegible] dekkingsreiziger [illegible] Aube, in Juli 18[illegible] en wijdde zich aan [illegible] vooral betreffende [illegible] nam hij met *Capus* [illegible] van *Ujfalvy* en [illegible] ring, een reis naar [illegible] haar doel, n.l. het [illegible] kon, tengevolge van [illegible] ambtenaren. [illegible] 1886 ondernam hij [illegible] *pin*, weder in [illegible] opnieuw een reis [illegible] hij, over Tiflis, *Tekens*[illegible] kand, den Alai [illegible] Pamirgebied en over [illegible] en op deze wijze [illegible] kestan uit Indië [illegible] de *Bonvalot* over [illegible] In Juli 1889 [illegible] Orleans op een expe[illegible] Tonkin. In Tasj[illegible] seerd, en vervolgens [illegible] Den 10den October [illegible] trokken recht op [illegible] Altyn-tag en het [illegible] bereikten zij den Te[illegible] betanen werden [illegible] onderhandelingen [illegible] kregen zij geen [illegible] moesten zij de [illegible] Over Junnan kwam [illegible] tember 1890 te [illegible] kin. Den 23sten N[illegible] prins te Parijs [illegible] *Bonvalot* een voor [illegible] zette reis naar [illegible] *Hendrik* van Orleans [illegible] wetenschappelijk [illegible] dat zij oneenigheid [illegible] weldra onverrichter [illegible] *Bonvalot* schreef: „[illegible]

884). „En Asie centrale; pienne" (1885), „Du Cau- rs le Pamir" (1888), „De s le Tibet inconnu" (1892) à travers le Tibet" (1896). l, die een leventje leidt van oorbrenger, een pretmaker. anael, een Luthersch theo- en Februari 1848 te Norka ernement Saratow), vestig- orpat, werd aldaar in 1882 84 gewoon hoogeeraar in de eid. In 1891 werd hij hoog- Hij schreef: „Die Schriften Zeit ihrer Abfassung unter- Die Geschichte des Monta- 81), „Kyrill und Methodius. en" (1885), „Methodius von " (Leipzig, 1891), „Das slaw. , 1896), „Die Theologie des us untersucht" (1903). *Bon-* er van de „Studien zur Ge- ie und der Kirche" (Leipzig, de werken van *Hippolytus*, reeks van opstellen geschre- eeden druk van *G. Thomasius'* geschichte" gaf hij het eerste 1886) en bezorgde verder de eerste deel van *J. H. Kurtz's* engeschichte" (Leipzig, 1899).

tig van het Japansche bon- van het woord bosi, leeraar der Japansche priesters van , terwijl de Portugeezen dien aan de priesters in Achter- m. De Japansche bonzen zijn ssen; de hoogste van deze be- r en de laagste is belast met endige plechtigheden. Laatst- jn meestal lieden van geringen et verzamelen van aalmoezen, mingen bezig houden. Menige 50 bonzen. Die der hoogste t de aanzienlijkste geslachten zeer weelderig in hunne palei- e bonzen zijn, evenals de non- k, in kloosters vereenigd. De ter ook melding van gestichten ich zoowel mannelijke als vrou- inden.

en, een kleine groep onbewoon- en westelijken ingang van de chen Australië en Nieuw-Gui- Br. en 141°50' O.L. van Green- geheele zeemanswereld bekend soort postkantoor, omdat sedert chepen deze eilanden aandoen, ondere wijze kenbaar gemaakte rieven neer te leggen of ze van alsmede om de proviand te ver- is neergelegd voor schipbreuke-

wapenkunde) wordt gebruikt als is dan op het schild afgebeeld uiteinden en met een los er om of als een boog met gespannen p gelegden pijl.

meetkunde) is een deel van een kromme lijn, onderspannen door een koorde. De boog is steeds grooter dan de koorde, die er bij behoort. Onder de koorde verstaat men de rechte lijn, die de uiteinden van een boog vereenigt. De boog wordt verdeeld in graden, evenals de cirkel.

Boog (in de krijgskunde) is een wapen, dat ook thans nog door weinig ontwikkelde volken gebruikt wordt. De eerste boog was voorzeker enkel een taai stuk hout, door een pees of koord boogvormig gespannen. Op de pees werd een pijl gelegd, voorzien van een scherpe punt, en door het achteruithalen en plotseling loslaten der pees naar een bepaald doel voortgedreven. Wij vinden den boog reeds vermeld in de oudste geschriften, in den Bijbel, in de zangen van *Homerus* en in de geschriften van het oude Indië.

De boog werd en wordt zoowel voor den strijd, als bij de jacht gebruikt. De pees bestaat uit boombast, plantenvezels of pezen. Het booghout, eerst een taaie tak, werd later uit op elkaar gelijmde stukken hout samengesteld. Men onderscheidt de bogen in enkelvoudige en samengestelde. De samengestelde bogen vindt men in Europa, Azië, Noord-Afrika, Noord-Amerika en bij de volken boven den poolcirkel wonende. De boog is tegenwoordig nog over een groot deel van de aarde in gebruik. Bij de Micronesiërs komt hij niet voor, wel bij sommige volken van Polynesië. Op de Vriendschaps-eilanden gebruikt men hem slechts voor het dooden van ratten. De boog heeft daar een manslengte, is vervaardigd van fraai, glad gemaakt hout en van een sterke gedraaide pees voorzien. De boog is in verschillende opzichten hooger volmaakt bij de Melanesiërs, zooals op de zuidelijke Salomons-eilanden, de Nieuwe Hebriden, de Loyaliteits-eilanden, op Nieuw-Guinea en op de Fidsji-eilanden. In Nieuw-Caledonië is de boog eenvoudiger. Bij de Maleiers komt de boog voor ten O. van Halmaheira, verder westelijk wordt zij vervangen door de blaaspijp. Ook is de boog het wapen van de Negritos op het eiland Luzon van de Philippijnen en van de bewoners van Formosa. Op Java is de boog uit Azië ingevoerd, in het midden gebogen en aan de einden eveneens naar buiten gebogen. In Afrika zijn tal van streken, waar de boog niet voorkomt. Waar hier de boog wel aanwezig is, wordt hij alleen gebruikt door overwonnen volken; de anderen zijn met speren gewapend, een hoogere soort van bewapening en een grooter strategisch talent vereischend. Alle Afrikaansche bogen zijn eenvoudig gekromd, de Aziatische daarentegen, die door de Turken en Arabieren ook in Noord-Afrika in gebruik zijn gekomen, meer samengesteld. In China zijn een groot deel der soldaten thans nog met den boog gewapend. Bij de hyperboreesche volken van de Oude Wereld is de boog in den regel van berken- of dennenhout vervaardigd. De Lappen omwinden hunne bogen meestal met berkenschors, de Ostjaken bestrijken hem met een geel vernis. Tusschen Groenland en de Behringstraat is de boog nog altijd het voornaamste wapen. Hij is meestal uit hout of uit dierenbeenderen samengesteld en voorzien van een pees, die uit dierlijke, ineengedraaide pezen vervaardigd is. Door den grooten rijkdom aan drijfhout aan hun kusten zijn de bogen van de westelijk wonende Eskimo's beter dan die van de Groenlanders. In de musea der noordelijke landen vindt men bogen,

die geheel uit vischgraten zijn samengesteld. In Amerika is de boog het meest verspreid, vooral in Zuid-Amerika, waar men het in de vervaardiging van den enkelvoudigen boog het verst gebracht heeft. In Noord-Amerika vervaardigt men den boog uit taai taxishout en versterkt hem door snoeren, die er opgelijmd worden. De Amerikaansche bogen vertoonen een sterke overeenkomst met die der hyperboreesche volken. Van de West-Indische waren het alleen de Cariben op den oostelijken rand van Haïti en die in de oostelijke helft van Portorico, welke gebruik maakten van den boog. De Zuid-Amerikaansche boog gelijkt vaak op de Melanesische, is tot 2 m. lang, zuiver glad gemaakt en half-cirkelvormig of half-elliptisch. Voor het vervaardigen van den boog gebruiken de Zuid-Amerikanen bij voorkeur het hout van den airipalm, een soort **Bignonia**, de bewoners van Guyana het hout van de **Piratinera guianensis Aubl.** Dit laatste heeft een fraai bruine kleur, is geel gevlekt en laat zich gemakkelijk in de lengte splijten. De pees bestaat uit ineengedraaide plantenvezels.

Van de Europeesche volken bezaten de Grieken en Romeinen samengestelde bogen, die uit twee, door een soort lasch verbonden, lange horens bestonden, terwijl de pees vervaardigd was van paardehaar of van ineengedraaide runderpezen. Bij de Grieken was nog een andere vorm van boog in gebruik, wiens naar binnen gebogen einden een halven cirkel vormden. De Scythen gebruikten een nog weer eenigzins afwijkenden vorm. Behalve door de genoemde volken werd de boog ook gebruikt door de Thraciërs, de Parthen en de Numidiërs. Ook was de boog het geliefkoosde wapen der Assyriërs. In Egyptische graven heeft men zeer kunstig vervaardigde bogen gevonden.

In de Middeleeuwen verhief *Mohammed* het gebruik van den boog tot een godsdienstplicht, zoodat daarna een groote verbreiding van den boog plaats vond bij de Perzen, Turken en Arabieren. In Midden-Europa werd de boog door de Germanen gebruikt, en o.a. de Batavieren waren beroemd om hunne vaardigheid in het boogschieten (*Soranus*). De bogen waren in de Middeleeuwen zeer verschillend vervaardigd en ook afwijkend van die der oude Grieken. Een Engelsche boog was ongeveer 2 m. lang, de meestal uit staal vervaardigde Italiaansche boog 1,5 m. In Engeland en Duitschland werden de bogen vervaardigd uit taai iepenhout, dat toen uit de Baltische havens van Duitschland werd uitgevoerd. In Engeland was de boog nog tot in de 17de eeuw in gebruik, op de Lofodden-eilanden nog tot in de 19de eeuw. In de laatste jaren is het boogschieten weer als sport beoefend, en in het zuiden van ons land en in België is het nog algemeen bemind. Ook in Engeland, Frankrijk en Zwitserland komt het nog voor.

Een zeer bijzondere boog was in de Middeleeuwen de voetboog, die op den grond gezet, met den voet gesteund en dan met een afzonderlijke inrichting gespannen werd.

Een zeldzaam voorkomende vorm is de kogelboog. Deze bestaat in den regel uit twee afzonderlijke bogen [illegible] beide door het [illegible] Men schiet [illegible] digd, ter [illegible] en kleine [illegible] en het [illegible]

Boog [illegible] uit steen opge[illegible] stemd om kleine [illegible] steropeningen [illegible] op 2 steunpunten [illegible] vormige steenen. [illegible] den van den boog [illegible] de onderste [illegible] van een [illegible] binnenkant van [illegible] men de **pijl**, [illegible] de **spanning** [illegible] steen is meestal grooter dan de [illegible] steenen van den boog en is zeer geschikt voor versiering [illegible] bladornamenten, knoppen, enz. Somtijds wordt de boog [illegible] kel tot versiering gebruikt van een [illegible] ge muurvlakte [illegible] spreekt dan van een **blinden boog**. [illegible] de verschillende [illegible] cirkelvormig (fig. 4 [illegible] een stuk van een [illegible] halve ellips [illegible] (fig. 5) bestaat [illegible] middelpunten [illegible] gen. Een eigenaardige [illegible] **ijzerboog** (fig. 7) [illegible] kunst veel toepassing [illegible]

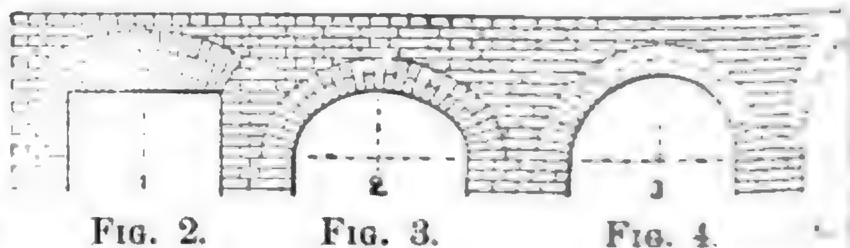

FIG. 2. FIG. 3. FIG. 4.

boog is een gedrukt [illegible] bruikt in Engeland [illegible] lengd, dan spreekt [illegible] (fig. 8) heeft de [illegible] plaats, dan heet hij [illegible] van een spitsboog [illegible] men van een **ezels**[illegible] boog (fig. 10) heeft [illegible] onderrand van den [illegible] ningen), dan noemt [illegible] (fig. 2). Ook kan de [illegible] mengesteld, waarvan [illegible] straal heeft, dan [illegible] versiering van den [illegible] men nog zeer [illegible] (fig. 8—11).

De Egyptenaren [illegible] maar vormden deze [illegible] steenen boogvormig [illegible] del van wigvormige [illegible]

is de boog tot groote ont-
schoon de Etrusken ook
hebben gemaakt. De Ro-

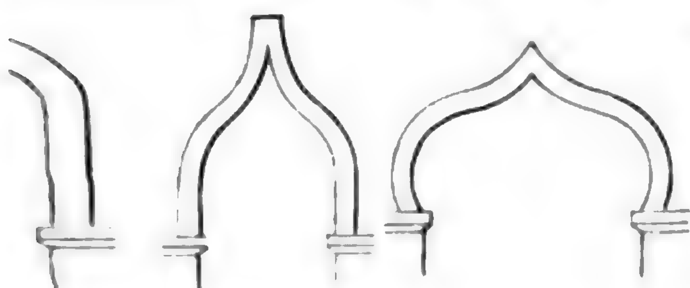

8. Fig. 9. Fig. 10.

itsluitend den rondboog ge-
is het kenmerk der Gotiek.
ing is bij den spitsboog klei-
oog, waardoor het mogelijk
ger en slanker op te trekken.

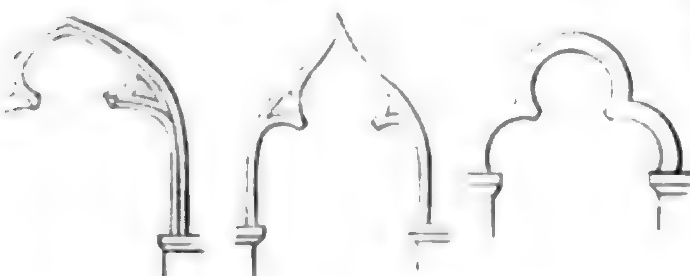

Fig. 12. Fig. 13. Fig. 14.

e. Zie *Lichtboog*.
Brug.
Booglicht.
rden twee spitse koolstaafjes,
olen van een sterke electrische
ler in aanraking gebracht en
an elkander verwijderd, dan
ie beide koolspitsen een *licht-*
rblindend licht uitstraalt. Dit
eerst waargenomen door *Hum-*
phrey Davy in 1810; het kan als volgt verklaard worden. De koolspitsen raken elkander slechts in enkele punten aan; de weerstand is dus op die plaatsen zeer groot, en daardoor wordt juist op die plaatsen een zoo groote warmte ontwikkeld, dat de kool voor een klein gedeelte verdampt; dit gebeurt vooral als de weerstand, door de verwijdering der koolspitsen van elkander, maximaal wordt. De kooldamp geleidt de electriciteit van de eene spits naar de andere; de weerstand blijft echter zeer groot, zoodat een zeer hooge temperatuur ontstaat, die de koolspitsen witgloeiend maakt.

1.

Als we den lichtboog onderzoeken, blijkt, dat de beide koolspitsen niet gelijk branden. De boog zelf geeft weinig licht en de negatieve koolstaaf veel minder dan de positieve; de eerstgenoemde wordt bij het branden zeer spits, terwijl de positieve koolstaaf uitgehold, en er een zoogenaamde *krater* gevormd wordt (fig. 1). Uit dezen krater wordt het meeste licht teruggekaatst, zoodat deze bij booglampen altijd naar beneden gericht is. De positieve spits heeft een zeer hooge temperatuur (tot 4000° C.). Hierdoor brandt de positieve staaf sneller (2½ maal) dan de negatieve en is daarom bij booglampen voor gelijkstroom veel dikker dan de negatieve.

Door die hooge temperatuur kunnen geen andere stoffen dan kool voor booglicht gebruikt worden. *Davy* gebruikte houtskool, *Faucault* retortenkool. Tegenwoordig worden ze uit fijn gepoederde retortenkool samengesteld; meestal zijn dan de dunne negatieve staven (fig. 2) homogeen, terwijl de dikke positieve een zachtere kern bezitten; dit bevordert de kratervorming. Worden bepaalde metaaloxyden of zouten onder de kool goed vermengd, dan verdampen deze door de groote hitte en geven het licht een bepaalde kleur (Bremer en vlamlichtbooglicht).

In de moderne techniek wordt van de hooge

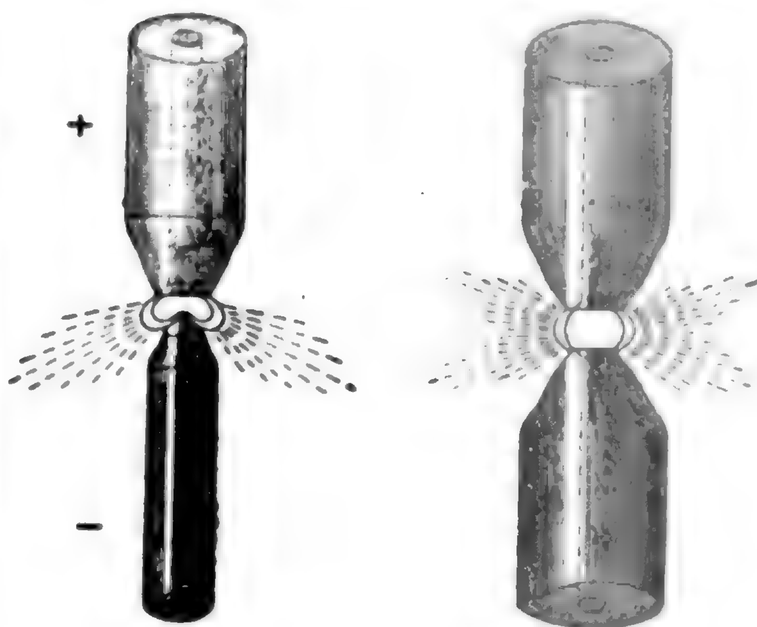

Fig. 2.

temperatuur van het booglicht gebruik gemaakt voor het bereiden van verschillende stoffen, zooals: aluminium, calciumcarbide, carborundum, fosforus; zelfs verkreeg **Moissan** kunstmatige diamantjes ermee (Zie *Electrische oven*).

Willen we het booglicht gebruiken, dan dient de lichtsterkte voortdurend even groot te blijven; dit gebeurt alleen als de afstand der koolspitsen ook even groot blijft, en elke *booglamp* moet dus voorzien zijn van een inrichting, die den afstand der beide spitsen constant doet blijven. *Foucault* en *Dubosq* waren de eersten, die een eenigszins bruikbare lamp uitvonden. Een latere eenvoudige constructie is voorgesteld in fig. 3. De negatieve spits is vast; de positieve is verbonden

aan een hefboom, die aan den anderen kant een ijzeren cylinder draagt. Wanneer eerst de koolspitsen elkaar aanraken en de stroom gaat van + door de solenoide a over de koolstaven naar —, dan wordt die ijzeren cylinder in de solenoide getrokken, zoodat de spitsen van elkaar verwijderd worden en de lichtboog ontstaat. De veer c zorgt, dat de ijzeren kern niet te ver naar beneden gaat en dat de spitsen elkaar weer naderen, als ze door het afbranden verder van elkaar gekomen zijn, zoodat de weerstand vermeerderde, de stroomsterkte en de aantrekkende kracht der solenoide verminderde. Deze soort lampen zijn niet geschikt voor moderne installaties, daar ze alléén gebruikt moeten worden, en er niet, zooals bij de gewone netspanningen noodig is, meerdere achter elkander geschakeld kunnen worden.

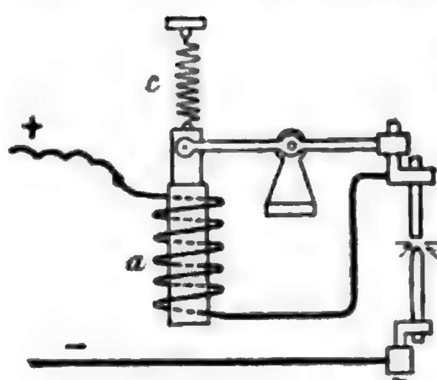

Fig. 3.

Fig. 4 stelt een bruikbaarder soort voor. Hier gaat niet de geheele stroom door de koolspitsen, maar slechts een gedeelte; een ander afgetakt gedeelte gaat bij c door een draad met grooten weerstand, die gedeeltelijk bestaat uit een solenoide b, zoodat een ijzeren kern hierin getrokken kan worden; als dit gebeurt, raken de koolspitsen elkaar aan, zoodat de eerstgenoemde stroom de (dik geteekende) geleiding en de kaarsen kan doorloopen. Deze weg heeft veel minder weerstand dan de tak bij c, en de meeste electriciteit kiest hem dus. De solenoide b wordt nu zwakker en de veer c trekt de positieve kool voldoende omhoog, om den lichtboog te doen ontstaan. Bij het afbranden vermeerdert de weerstand in dezen tak; er gaat dan weer electriciteit door b, zoodat de ijzeren kern er dichter in getrokken wordt en de koolspitsen elkander weer naderen. Daar hier tusschen de uiteinden (waar + en — bij staat) een vast potentiaalverschil heerscht, kunnen meerdere lampen achter elkander geschakeld worden.

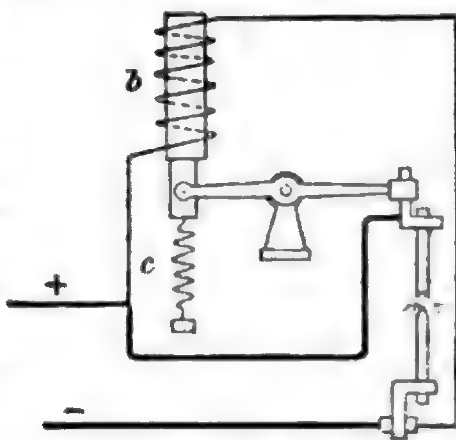

Fig. 4.

Bij de differentiaallampen (fig. 5), uitgevonden door *von Hefener-Alteneck*, draagt de hefboom waaraan de positieve koolstaaf bevestigd is, twee ijzeren cylinders, die zich ieder in een solenoide kunnen bewegen. Eerst gaat de stroom door de hoofdleiding (dun geteekend), zoodat door de werking der solenoide

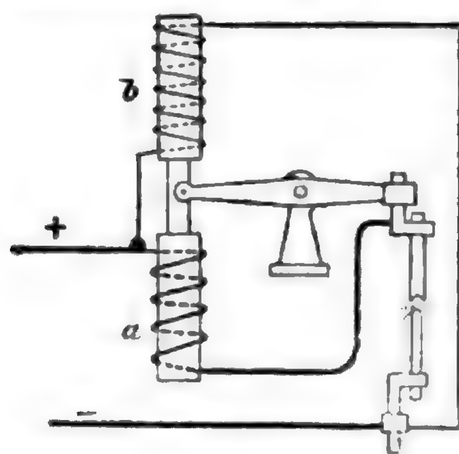

Fig. 5.

b een gedeelte van [illegible] en door de solenoide [illegible] dan de spitsen van elkaar [illegible] meden en beide [illegible] matig branden. Fig. 6 [illegible] zooals ze door de firma [illegible] beide solenoides S_1 [illegible] naast elkaar aangebracht en in elk bevindt zich een kegelvormige ijzeren kern (E_1 en E_2), die door een koord I verbonden zijn, dat over een katrol N loopt. Daalt dus een kern met de daaraan bevestigde koolspits (K_1 en K_2), dan rijst de andere evenveel. De hoofdstroom gaat door S_1 en wil dus de koolspitsen van elkaar verwijderen, terwijl de takstroom, die het licht voortbrengt, door S_2 gaat en de spitsen bij elkaar wil brengen. Naargelang S_1 of S_2 de sterkste werking uitoefent, komen de spitsen verder van of dichter bij elkaar. De kegelvorm der ijzeren kern [illegible]

ingenomen wordt, hoever
›brand zijn.
'athiesen heeft een lamp ge-
g. 7 een voorstelling geeft.
en wordt geregeld door den
nker b en het raderwerk c;
toe behoort, loopt een ket-
eeglijke koolspitsen draagt.
n stroom wordt het anker b
electromagneet getrokken;
ugelrad f vrij, en door het
itieve koolstaaf kan nu het
; komen, tot de koolstaven
ır de electromagneet niet in
hakeld is, wordt de klos er
troomloos, zoodra de spitsen
›er e is dan krachtig genoeg,
rug te trekken. Branden de
meerdert de weerstand in de
troom wordt sterker en de
r b weer sterker aantrekken,
f niet meer door de stift g
; en de spitsen dichter bij el-
. Een luchtdemper zorgt, dat
. schokken, maar gelijkmatig
ıpensatie-inrichting, bestaan-
lkander geschoven ijzeren en
oor de naar boven stijgende
ıierdoor komt de hefboom r
de stift g, die op r beves-
itwerking der warmte op de
:ompenseerd wordt.
ıen zijn de beschreven lampen
· beide koolstaven gelijk af-
men gelijk moeten zijn. Fig. 3
allamp voor wisselstroomen
m gaat door een electromagneet E en een zwakke takstroom door den magneet e. Deze beide magneten induceeren in de draaibare aluminiumschijf a wisselstroomen, zoodat beide magneten de schijf in tegengestelde richting trachten te doen draaien. Een klein raderwerk brengt de eventueele draaiing over op de rol b, waarover een koord loopt, waaraan de beide dragers van de koolstaven bevestigd zijn. Bij vergrooting van den afstand der beide spitsen wordt de takstroom sterker, zoodat door den invloed van e de schijf a gaat draaien en de spitsen weer dichter bij elkander komen. Daar bij lampen voor wisselstroomen beide koolstaven gelijk branden, wordt een groot gedeelte van het licht naar boven uitgestraald, hetgeen een reflector, die het licht weer naar beneden kaatst, noodzakelijk maakt. Bij sommige lampen voor wisselstroom (*Hackl*-lamp) zijn de staven onder een hoek naast elkander geplaatst met de punt naar beneden, terwijl een magneet ook den lichtboog zelf naar beneden doet buigen; hierdoor wordt het meeste licht naar beneden uitgezonden.

Het snelle afbranden der koolspitsen kan men verhinderen door den lichtboog te omgeven met een bijzonder kleine glazen klok (fig. 9), die de lucht zooveel mogelijk afsluit, zoodat de koolstaven moeten verbranden in een zuurstofarme atmosfeer en de verbranding dus veel langzamer gaat. Het energieverbruik wordt echter verhoogd, daar bij deze spaarlampen de spanning 80 volt bedraagt, terwijl deze bij gewone lampen 40 à 50 volt is. Deze lampen kunnen bij een netspanning van 110 volt met een voorschakelweerstand alléén gebruikt worden. Bij een netspanning van 220 volt branden vier booglampen achter elkander. Is de netspanning 110 volt, dan kunnen twee lampen achter elkander geschakeld worden, maar dan is er nog steeds een weerstand noodig voor het rustig branden.

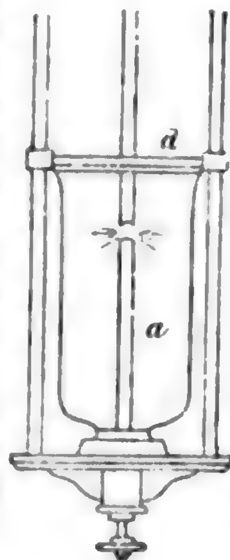

FIG. 9.

In den laatsten tijd zijn *triplexlampen* geconstrueerd, waarvan, bij 110 volt, drie achter elkander geschakeld moeten worden, terwijl er alleen in het begin van het branden een weerstand noodig is, die uitgeschakeld wordt, als de lampen rustig branden. Deze soort geeft een besparing van ± 30%.

Wisselstroomlampen hebben een potentiaalverschil van 35 à 38 volt.

De lichtsterkte van een booglamp hangt af van de samenstelling der koolstaven en van de stroomsterkte; met toenemende stroomsterkte neemt ook de lichtsterkte toe en het wattverbruik per lichteenheid af. Gemiddeld gebruikt een gloeilamp 3.5 watt per lichteenheid, terwijl booglicht voor dezelfde hoeveelheid licht 0,4 à 0.5 watt verbruikt.

Door het buitengewone felle licht is het noodig den lichtboog te omgeven met een melkglazen ballon; het schijnt dan of deze het licht uitstraalt en het niet uit een zeer kleine oppervlakte komt; de lichtsterkte vermindert wel iets, maar het licht wordt aangenamer voor de oogen.

De booglampen voor skiopticons, enz. worden bijna altijd met de hand geregeld; de koolstaven staan niet vertikaal, maar schuin, om meer licht door de lens te kunnen werpen.

Boogschuttervisch, *Toxotes jaculator*, ook onder den naam van *Spuitvisch* bekend, is een tropische zeevisch, behoorende tot de familie der *Beschubtvinnigen* (*Squamiennes*). Hij ontleent zijn naam aan de gewoonte, om een waterdroppel naar, zich dicht bij den waterspiegel bevindende insekten te spuiten en deze in het water te doen vallen. Zie verder bij *Spuitvisch*.

Bookmaker, iemand, die bij wedrennen weddenschappen tot stand brengt op de paarden, die aan den wedren deelnemen. Deze weddenschap-

pen worden openlijk ingeschreven in een boek en er worden bewijzen van afgegeven.

Book of Common Prayer, het gebedenboek van de Anglikaansche Kerk, in 1662 door het Parlement goedgekeurd. In 1872 zijn in enkele kleine wijzigingen in gebracht. Het gebedenboek voor Noord-Amerika wijkt op enkele punten af van de Engelsche uitgave.

Bool, *Hendrik Johannes,* werd geboren te Schoondijke (Zeeland), den 27sten Februari 1828. Hij was eerst (1844—1849) werkzaam bij de registratie, daarna (1849—1859) als stenograaf bij de Staten-Generaal, en tot 1863 als commies bij Binnenlandsche Zaken. In dat jaar werd hij tot ambtenaar bij den burgerlijken dienst in Indië benoemd en in 1864 geplaatst bij de algemeene secretarie, waar hij in 1867 tot gouvernements-secretaris en in 1869 tot 1sten gouvernements-secretaris benoemd werd. In 1872 werd hij directeur van Financiën en na terugkomst van verlof uit Nederland directeur der Burgerlijke Openbare Werken. In 1882 ontving hij eervol ontslag uit 's lands dienst en vestigde zich te Leiden, waar hij tot wethouder werd gekozen en in 1888 tot lid van de Tweede Kamer. Hij schreef tal van opstellen in de „Koloniale Jaarboeken" (1861), „Tijdspiegel" (1883, 1888), „Economist" (1884), „Indische Gids" (1884, 1893), „Vragen des tijds" (1889, 1892, 1894) en „Annales Economiques" (1890). Tevens gaf hij uit de „Wet houdende vaststelling van het reglement op het beleid der regeering van Nederlandsch-Indië" (met aanteekeningen, Zaltbommel, 1ste druk, 1854; 2de druk, 1876).

Boom is de naam voor een groote sterke plant, met houtachtigen stam, die zich eerst op zekere hoogte in takken en twijgen verdeelt of in plaats van deze laatste alleen een bladerenkroon bezit. Zie *Houtteelt.*

Boom noemt men in Nederlandsch Oost-Indië vrij algemeen de plaats, meestal nabij den mond van rivieren of kreeken, waar de in- en uitgaande rechten geheven worden. De naam is afkomstig van den sluitboom, waarmede men gewoon was het vaarwater af te sluiten, om het ontduiken door vaartuigen te beletten. Te Batavia onderscheidt men nog den grooten boom, waar de entrepôtgoederen worden opgeslagen, en den kleinen boom, waar men vroeger aan wal stapte en de passagiersgoederen worden gevisiteerd. Geëmployeerden van handelskantoren, met de in- en uitklaring belast en daarom dikwijls aan den boom vertoevende, worden boomklerk genoemd.

Boom is de naam van een plaatsje in België, in het arrondissement Antwerpen, aan de Rupel en de spoorlijn Antwerpen—Dendermonde, heeft een bisschoppelijk seminarium en een hoogere burgerschool voor jongens. De 15.863 inwoners (1900) houden, zich voornamelijk bezig met bierbrouwerij, scheepsbouw en tichelbranderij.

Boom is een Engelsch-Amerikaansche uitdrukking voor het opdrijven der koersen. Ook wordt het gebruikt voor een schreeuwerige reclame, vooral ten behoeve van een verkiezingscandidaat. *Boomen* beteekent reclame maken voor iets of iemand; en *boomer* is een reclamemaker.

Boomezel is in het Zuidnederlandsch een houtwagen voor het vervoer van zware boomen; hij heeft twee raderen en een langen dissel.

Boomgaard [illegible] al met vruchtboom[illegible] land vindt men [illegible] tuwe, Noord-Holla[illegible] den en Limburg. [illegible] gekweekt, [illegible] land, speciaal [illegible] op de binnenland[illegible] namelijk gekweekt [illegible] reinet, bellefleur, [illegible] noble, huismannen [illegible] sche schijveling [illegible] uitgevoerd [illegible] tepeer, vijgepeer [illegible] gieser wildeman [illegible] St. Nicolaas- [illegible] ten vindt men [illegible] voor den uitvoer [illegible] kleipeer, gieser [illegible] onder vooral de [illegible] heid op onze [illegible] geschikt voor [illegible] ze de eigenschap [illegible] den staat te kunnen [illegible] kweekt men [illegible] kers, eltonkers [illegible] soorten zijn voor [illegible] schikt. Pruimen [illegible] Kwetsen; reine [illegible] boomgaarden [illegible] grondbezit of [illegible] bij den aanleg [illegible] *kelvoudige* boomgaard [illegible] vruchten is aangeple[illegible] *den,* waarbij [illegible] mengd voorkomen [illegible] en kersen; appels [illegible] men, peren, en [illegible] kunnen een [illegible] zoogenaamde *tusschen*[illegible] afstand, waarop de [illegible] vooral wanneer [illegible] voor andere gewassen [illegible] die afstand 10—12 m. [illegible] krieken 10—15 m. [illegible] men 4—10 m. Op [illegible] ringste, op de [illegible] gegeven.

Voor *onderplanten* [illegible] gewassen, zooals [illegible] bouwgewassen [illegible] vruchtgewassen, [illegible] vormen van appel [illegible] of nog beter struik[illegible] en frambozen. Vooral [illegible] deelig zijn, wanneer [illegible] zij de boomgaard[illegible] schaadt en eenige[illegible] venboomen de [illegible]

Voor *tusschenplanten* [illegible] welke spoedig [illegible] bereiken en vroeg [illegible] staan hiervoor [illegible] peren is de keuze [illegible] heel goed voor tusschen[illegible] soorten, die veel [illegible] beginnen te bloeien [illegible] boomgaard. De zachte[illegible]

. men meer in het midden. naam van de over de aarde len of zuiden waarvan geen uden van hoogopgaand ge-en; boomen, die op enkele preid groeien, komen voor t in aanmerking. Op bergen rens waar boven geen boo-grootste hoogte bereikt deze itstreek en wel in Centraal-a nabij den Keerkring, het igt zij in de Poolgewesten. mmige plaatsen op 4000 en den zeespiegel, in de Alpen . in den Harz op 1000 m.

Odontophorinae Gray), een nerika, die gelijken op onze jzen. Zij hebben met schub-i, een korten, zijdelings afge-en voorzienen snavel en hoo-oren, met lange teenen. Zij r in Midden-Amerika. Ver-van worden in dierentuinen

jsbert, een Nederlandsch ge-geboren te Alkmaar in den uw en voor den koophandel ch echter hoofdzakelijk bezig nasporingen. Men heeft van van den dorpe Egmond aan nwoordigen toestand" (1731; anmerkingen over Alkmaar's Alkmaar en deszelfs geschie-z. Zijn werk: „Oorsprong en Batavieren" is in handschrift ed den 11den Juli 1755.

oe (*Dendrolagus*), een soort op de boomen leeft, waarvan hts weinig langer zijn dan de oorten hiervan, o.a. de 60 cm. goeroe (*Dendrolagus ursinus* Nieuw-Guinea.

ch. Zie *Kikvorsch.*

Sittella), ook wel *Spechtmees* ertegenwoordiger der klimvo-n overgang tusschen de boom-neezen beschouwd worden. Zij k in de noordelijke streken der Vereld voor, terwijl de grootste eken van Birma leeft. oomklever (*Sitta caesia s.* type der geheele groep dienen. n en boomkruipertjes zoekt hij en takken der boomen ijverig rwijl hij bij het klimmen en ruik maakt van zijn scherpe herfst voeden zij zich met ha-en, terwijl zij zich des winters, , in de nabijheid der huizen laten zeer tam blijken te zijn. Wegens de kleinen krachtigen snavel op men wordt de vogel in sommige and ook wel **spechtmees** ge-bouwt de boomklever in holle aarvan hij de opening met klei r dicht maakt, dat er nog juist ang voor hem open blijft.

ok. Zie *Koekoek.*

Boomkruipertje, ook *boomloopertje* genaamd (*Cherthiidae*), een klein zangvogeltje met stijven staart en kromme nagels. Het klimt tegen de boomen op en zelfs langs den onderkant van de takken, waar het vlijtig jacht maakt op insekten. Het bouwt zijn nest in boomspleten.

Boomkwikstaart. Zie *Kwikstaart.*

Boomleeuwerik. Zie *Leeuwerik.*

Boommarter. Zie *Marter.*

Boompieper (*Anthus trivialis*) behoort tot de orde der boomvogels en de familie der woudzangers. In grootte en kleur vertoont hij veel overeenkomst met den graspieper, maar de grondkleur zijner vederen is helderder en valt meer in het rosgele, terwijl de nagel van zijn achterteen korter en meer gekromd is. 's Zomers bewoont de boompieper de bosschen van Europa en Siberië, 's winters de steppenwouden van Afrika en van de laagste gedeelten van het Himalaja-gebied. In Nederland broedt hij in boschjes op de droge heidevelden der grensprovincies; hij wordt in een kooi zeer tam en is een uitmuntend zanger.

Boompjes-eilanden. Hieronder verstaat men een eilandengroep in de Java-zee, benoorden den mond der Tji-Manoek in de residentie Cheribon van het Nederlandsch Oost-Indische eiland Java. Zij behooren tot laatstgenoemd gewest. Sedert 1873 staat aan den zuidkant van Boompjes-eiland, het voornaamste der groep, een lichttoren, welke voor de zeevaart van veel belang is.

Boomroering. Hieronder verstond men oudtijds het afbreken van een tak, welken men in tegenwoordigheid van den baljuw overhandigde aan den nieuwen eigenaar, om daardoor te kennen te geven, dat hij een hof, een stuk land of een bosch in eigendom gekregen had.

Boomslangen. Hieronder vallen verschillende slangenfamilies, o.a. de *Dendrophidae*, van de familie der adders. Daartoe behooren 7 geslachten en 35 soorten in de tropische gewesten. Zij leven van insekten, jonge vogels, eieren, enz. Zie *Slangen.*

Boomslaper (*Myoxus dryas* Schreb.), een klein knaagdier, verwant aan den zevenslaper van Midden-Europa. Evenals deze brengt hij in gevangen toestand den dag slapende door. Zijn voedsel bestaat uit maïs, haver, brood en wortelen.

Boomvalk. Zie *Valk.*

Boomvarens. De varens hebben meerendeels houtige wortelstokken, maar sommige bezitten een opgaanden stam. De zoodanige waren in vroegere geologische tijdperken — vooral in dat der steenkolen — in groote hoeveelheid aanwezig, terwijl men ze thans nog hoofdzakelijk aantreft in de keerkringslanden van Azië, Amerika en Nieuw-Zeeland. Zij zijn zeer sierlijk van gedaante; de mooie kruin met fijnverdeeld loof golft prachtig langs den stam naar beneden. Men heeft onderscheiden soorten naar Europa overgebracht, maar de meeste zijn voor den nadeeligen invloed van het vreemde klimaat bezweken. Het is beter gelukt, die planten uit sporen aan te kweeken. Bekend is het geslacht *Cyathea* Sm. door een vleezigen beker, die de sporenhoopjes omgeeft. *C. medullaris* is het Nieuw-Zeelandsch mamagoe of de sagovaren, welke den inboorlingen een belangrijk voedsel oplevert. Deze plant wordt 5 m. hoog. Het geslacht *Alsophila* R. Br. groeit op de Norfolkeilanden tot een hoogte van 23 m. en bezit eveneens een eetbaar

merg. Van het geslacht *Balantium* vermelden wij *B. arborescens* Hook., welke 3 m. hoog wordt en op St. Helena groeit.

Boomvereering komt in de mythologie van verschillende volken voor, waarbij de boomen òf als persoonlijke wezens vereerd worden, òf als verblijfplaats worden beschouwd van de zielen der afgestorvenen. Bij de Dajaks op Borneo nemen de goede zielen hun verblijf in vruchtboomen; bij de Hindoes was nog tot in de 16de eeuw het geloof verspreid, dat de zielen leven in de boomwortels. In het oude Griekenland leefden nymfen in de boomen, in het oude Italië faunen en andere wezens. Bij de Germaansche en Slavische volksstammen bestaan vele mythen, waarin over boom- en woudgeesten gesproken wordt. Als woonplaats van een menschelijke ziel werden boomen wel als heilig beschouwd en boomschenders streng gestraft. Men bracht aan de boomen ook offers, o.a. bij de Romeinen, Grieken, Perzen en Indiërs, die de wortels van den boom met melk begoten. Bij de Estlanders offert men dieren, kerstbrood, sieraden en zelfs geld. In Oostenrijk strooit men een gedeelte van het kerstmaal onder de vruchtboomen, in Skandinavië bier of melk.

Boomwas, ook wel entwas genaamd, dient tot het bedekken van kleine boomwonden, o.a. bij het okuleeren en enten. De door afrukken ontstane wonden worden met een scherp mes glad afgesneden en met boomwas bedekt. Groote wonden, bijv. de plaats waar een tak afgezaagd is, worden bestreken met dikke steenkolenteer.

Boomwesp. Zie *Wesp.*

Boomwol. Zie ...

Boon (*Vicia Faba* ...) is een eenjarige plant ... tigen. scherpkantige ... vinde bladeren met ...

Boompieper (*Anthus arboreus*).

tige stekelpunt ... riekende bloemen ... de. meest wit of ... een zwarte vlek ... bij rijpheid zwarte ... binnenzijde ... bruingele zaden met ... Bloeiende boonen ... vloed op den mensch ... de boonen zijn ... *Wolff* is de ... der zaden als volgt ... achtige stoffen 25 ... teerbaar 1,4 ... bare 45, ruwvezel 6,9 ... fosforzuur 1,21 ...

De plaats van oorsp... *de Candolle* ... sche Zee en in ... wilde vorm ... ste variëteiten zijn ... met de grootste ... wierboonen of ... of kleine boonen ... de duiveboonen. ... vroegst, de ... het laatst. De ... den in onrijpen ...

goeden als hoofdgerecht
nen leveren in ontkiem-
de molleboonen. De za-
en vormen een zeer ge-
arden, runderen en scha-
worden ze soms vervoe-
echter nooit groote hoe-
gediend. Gewoonlijk wor-
n vervoederd, dikwijls ook
der voorbereiding, in het
De duiveboonen worden
kt. Het stroo en de peu-
r schapen, een zeer sma-
krachtig ruw voeder.
warm klimaat is voor boo-
kt. Het cultuurgebied is
zich uit door het geheele
ver in het noorden. In Zuid-
n, Skandinavië, alsmede in
n volkomen thuis. Zij aarden
slagarm, vaste landsklimaat.
goed waterhoudenden grond
voor en een hoog gehalte
nde klei- en zavelgronden
n zekerste opbrengsten. In
en op zandige leem- en le-
k nog goed boonen gedijen;
somstandigheden is het be-
n van den boonenbouw uit
rden op klei verbouwd na tar-
p zand na rogge en aardappe-
n op kleigronden gewoonlijk
nd- en veenkoloniale gronden
Ze worden heel dikwijls met
rigens veel met fosforzuur op
hte gronden; met stikstof niet
worden in het voorjaar, meest
gezaaid, en wel om de 2e, 3e,
opene voor uitgestrooid en
d of met de machine op rijen
afstanden van ongeveer $22^1/_2$,
$/_2$ en 45 of $22^1/_2$ en $67^1/_2$ cm.
erdient het zaaien op rijen de
strooien in de opene voor ge-
egen, en is een rijenafstand
eest gewenschte. Waalsche-
den ook dikwijls in gaten ge-
worden ongeveer de volgende
uikt: van Waalsche boonen
oonen $2^1/_2$—4 H.L., van paar-
s 4 H.L. en van duiveboonen
H.L. per H.A.
groei moet het gewas zooveel
ewerkt en zuiver worden ge-
d. Het wordt gesneden, als de
ls en de onderste peulen zwart
als het zaad hard en het stroo
rden. De opbrengsten variëeren
-50 H.L. per H.A. Het H.L.
75—82 kg.
chadigingen. Op de bladeren
nelachtig beslag, zoogenaamde
nd door de zwam *Erysiphé Mar-*
ote witte plekken door woeke-
, *Peronospora Viciae*; bruine of
orden veroorzaakt door boone-
Fabae), bladvlekkenziekte (*Phyl-*
n *Cercospora zonata.*

Aan de bladeren en jonge stengeldeelen zuigen bladluizen: de zwarte *Aphis Papaveris* en de groene *Siphonophora Viciae*, waartegen het aftoppen der planten kan worden aanbevolen; verder zuigt daaraan de mijt *Tetranychus telarius.*

De bladeren en jonge stengeldeelen worden aangevreten door de veldslak, de aardvloo, de bladrandkever *Sitones lineatus* en de rups van de erwte-uil *Mamestra Pisi* en van de gamma-uil *Plusia Gamma.* Aan de wortels knagen ritnaalden, engerlingen, veenmollen, aardrupsen en ook de larve van den bovengenoemden bladrandkever. In het inwendige van de zaden leven de larven van de boonekevers, *Bruchus rufimanus* en *B. seminarius.*

Ook als *tuinbouwgewas* is de boon van belang. Er zijn voornamelijk drie boonen die hier besproken moeten worden, n.l. de *gewone boon* (Phaseolus vulgaris), de pronkboon, (Phaseolus multiflorus), en de *tuin-* of *roomsche boon*, (Vicia Faba). Eerstgenoemde stamt uit Oost-Indië, de in de tweede plaats genoemde uit Zuid-Amerika en laatstgenoemde waarschijnlijk uit Azië. Tusschen de Phaseolus en Vicia bestaan groote verschillen, zoodat van een verwisseling dier beide geslachten moeilijk sprake kan zijn. Tusschen de beide Phaseolus zijn de verschillen klein. De vulgaris geeft witte of geelachtige bloemen en witte, gele of bruine zaden, maar steeds eenkleurig. De multiflorus geeft meestal helder roode bloemen, soms ook witte bloemen, maar meestal blauw en rood geaderde zaden. Bovendien bestaat er nog een belangrijk botanisch verschil tusschen beide. Terwijl de een de zaadlobben bij het ontkiemen boven den grond brengt, houdt de pronkboon ze in den grond. De teelt van boonen heeft in ons land groote beteekenis, zoowel voor den land- als tuinbouw. Volgens de officieele gegevens gepubliceerd in no. 2 van de Verslagen en Mededeelingen der Afdeeling Landbouw worden in Nederland 27461 H.A. boonen gekweekt, waarvan het grootste deel voor wierde-, paarde- of tuinboonen bestemd is, benevens 5479 H.A. stamboonen. Voor den tuinbouw worden speciaal 920 H.A. met boonen bekweekt. In de volgende plaatsen staat de teelt op een zeer hoogen trap van ontwikkeling: *Stokboonen:* Ter Aar, Alkemade, Berkel, Loosduinen, Vlijmen, Nieuwkuyk. *Stamboonen:* Venlo. *Tuinboonen:* Beemster, Heemskerk, Rotterdam. Stokboonen komen voornamelijk op de beste tuinbouwgronden voor, stam- en tuinboonen groeien nog goed op landbouwgronden van goede kwaliteit. Meestal wordt de teelt van stokboonen met die van andere groenten gecombineerd, zooals met: 1 spinazie, bloemkool; 2 salade, bloemkool; 3 erwten; 4 spinazie, tuinboonen en bloemkool. Deze samenvoeging van gewassen is mogelijk, omdat de boonen pas laat kunnen worden gezaaid en niet voor de 2de helft van Juli eenige uitbreiding van beteekenis verkrijgen. Vandaar dat vroege of vervroegde gewassen gevoegelijk samen met stokboonen te kweeken zijn. De zaden worden meestal niet voor half Mei uitgezaaid, omdat er anders te veel kans bestaat, dat ze wegens de te lage temperatuur van den grond niet vlug genoeg ontkiemen en in die werkelooze periode gaan rotten. Om deze kans tot een minimum te beperken, legt men de zaden eerst in een bak, dus op een beschutte plaats,

ter ontkieming, en zoodra de jonge planten verplantbaar zijn, plant men ze op de blijvende plaats. Tot steun geeft men ze sparre- of esschen stokken en laat niet meer dan vijf boonen om een stok winden.

De wijze, waarop de stokken geplaatst worden. is voor verschillende cultuurstreken verschillend. maar toch steeds zoo, dat de planten een ruimte van 0,60—0,80 m. op de rij hebben en de rijen 0,80—1 m. van elkander komen. Stamboonen komen op 30—40 cm. en laten zich goed combineeren met latere groenten. De tuinboonen worden zelden op bedden of velden gekweekt en wel omdat de bloemen dezer planten bij een te dichten stand moeilijk bevruchten en zich onvoldoende ontwikkelen.

De meest voordeelige teelt is die, waarbij zij in enkele of dubbele rijen op een afstand van 0,80—1,00 of 2 m. van elkander gekweekt worden en de tusschen liggende ruimte voor vroege groenten of voor gewassen, die in den laatsten tijd hunner ontwikkeling beschutting noodig hebben, gebruikt wordt. Een voorbeeld van het eerste vinden we in de combinatie van tuinboonen met spinazie, raapstelen, sla; van het tweede met komkommers, augurken en vroege aardappelen. In den laatsten tijd worden veel tuinboonen naar Duitschland uitgevoerd, waardoor de teelt zich buitengewoon sterk uitbreidt. In tegenstelling met de andere boonsoorten kan de tuinboon zeer goed lage temperaturen verdragen. Daarom wordt zij vroeg in het voorjaar voorgekiemd, tijdelijk onder glas opgekweekt en half Maart buiten uitgeplant. De beste soorten zijn: witkiem en Leidsche hanger.

Boone, *Richard*, een Amerikaansch paedagoog, werd den 9den September 1849 te Spiceland (Indiana) geboren. Van 1886—1893 was hij hoogleeraar in de paedagogiek aan de staatsuniversiteit van Indiana, vervolgens voorzitter van het Michigan Normal College en sedert 1899 superintendent van het schoolwezen te Cincinnati. Door een groot aantal openbare lezingen heeft hij het Amerikaansche schoolwezen bevorderd. Hij schreef: „History of education in the United States" (New-York, 1889) en „History of education in Indiana" (New-York, 1890).

Boonekamp is een soort maagbitter, een op kruiden getrokken aromatisch elixer, tevens genotmiddel. Het wordt in kleine hoeveelheid aan andere spiritualiën toegevoegd om zijn geur en smaak.

Boonen, *Arnold*, Hollandsch portret- en genreschilder, geboren te Dordrecht, den 16den December 1669, overleden te Amsterdam, den 2den October 1729. Leerling van *Godfried Schalcken* (zie aldaar), dien hij vooral in zijn kaarslichten navolgde. Zijn portretten zijn in den trant van *Caspar Netscher* (zie aldaar) geschilderd. Hij heeft een degelijke techniek en is, in aanmerking genomen de tijd van verval onzer schilderkunst waarin hij leefde, een der beste schilders van dien tijd. *Cornelis Troost* (zie aldaar) was zijn leerling. *Boonen* werkte eerst te Dordrecht, daarna korten tijd in Duitschland en na 1696 te Amsterdam. Het Rijksmuseum aldaar bevat o.m. vier regentenstukken van zijn hand. Verder vindt men werken van hem in de musea te Dordrecht, Dresden (verscheiden kaarslichten), Weenen, enz.

Boonenkruid [illegible]
een plantenge[illegible]
migen (*Labiatae* [illegible]
rolronden. vijftal[illegible]
mige bloemkrans. [illegible]
hortensis L.) is een [illegible]
was met een [illegible]
lijnlancetvormige [illegible]
bleek-paars met [illegible]
groeit nabij de [illegible]
tuinen gekweekt [illegible]
ven aan boonen [illegible]
elk voorjaar [illegible]
te vroeg zaaien [illegible]
in zaad en zijn [illegible]
rijkruiden. Daarom [illegible]
bij augurken in [illegible]

Booneville, [illegible]
Cooper in den [illegible]
souri, is gelegen [illegible]
(1900) 5891 inwoners [illegible]
voor meisjes, [illegible]
marmer- en kalk[illegible]
D. Boone, de [illegible]
Juni 1861 werd [illegible]
overwinning [illegible]
Geconfedereerden.

Boon Mesch, [illegible]
een Nederlandsch [illegible]
Delft, den 29sten Sept[illegible]
gaf hij blijken van [illegible]
zocht, na het [illegible]
zijner geboortestad [illegible]
hij vriendschapp[illegible]
bach, *van Voorst* [illegible]
er de gouden [illegible]
en werd in 1819 [illegible]
logie. Hij was [illegible]
dikant te Heiro[illegible]
den en werd op [illegible]
beroepen. Ook [illegible]
ambt, dat hem [illegible]
ningen werd [illegible]
zondheidsredenen [illegible]
zich te Leiden en [illegible]
1852. In 1828 [illegible]
schappij van Nederland[illegible]

Boon Mesch, [illegible]
der van den [illegible]
den 6den April 17[illegible]
kunde, beoefende [illegible]
kunde en vervaardi[illegible]
behaalde te Leiden [illegible]
dailles op [illegible]
werd in 1820 tot [illegible]
en een jaar daarna [illegible]
bevorderd. In 18[illegible]
athenaeum te Amst[illegible]
lidmaatschap der [illegible]
genootschappen [illegible]
een borstkwaal [illegible]
den 19den Juni 18[illegible]
van der Boon Mesch [illegible]
hoogleeraar in de [illegible]
geschool en overleed [illegible]

Boon van Enge[illegible]
landsch dichter, [illegible]
1680 en bekleedde [illegible]

van het land van Voorne. ie Grootmoedigheden" en poëzij" uitgegeven. Tevens reurspelen, een eeuwspel en i „Aminta" van *Tasso*. Hij i der 18de eeuw.

'is, werd geboren te Arnhem, 1754. Hij studeerte te Fra-erd in 1778 advocaat bij het hetzelfde jaar conrector en inchem. Als ijverig beoefe-ie taal besteedde hij zijn tijd ive van den „Teuthonista" *Schueren*. Het werk was met aanteekeningen voor de pers *jer* den 8sten Januari 1792 i het Duitsche gedeelte is in *Clignett*.

is Gerardus, een zoon van l geboren te Gorinchem, den 3. was eerst procureur, toen ens lid van den raad en wet-eplaats. Hij heeft weinig uit-een zeer ijverig verzamelaar schriften, munten en pennin-anige, die betrekking hebben van het land van Arkel. Hij appij van Nederlandsche Let-, van het Noord-Brabantsch nsten en Wetenschappen, van dheidkundig Genootschap te t Provinciaal Utrechtsch Ge-isten en Wetenschappen, en pril 1863.

b. is de naam van een planten-lie der *Amaryllideeën* en on-r een 2-bladige bloemscheede, emdek met een open, 6-deeli-idige meeldraden en een 3-hok-ruchtdoos. Deze bolgewassen ge sierplanten. Hiertoe behoo-r b. (*Haemanthus ciliaris L*), n in Aethiopië te huis behoort, n een heerlijk bloemscherm 200 scharlakenroode bloemen, e r b. met een dergelijk bloem-schkleurige bloemen. Deze ge-ons klimaat in potten in de war-behoorlijken toevoer van water e wortels van laatstgenoemde h de Bosjesmannen, om hunne en.

am van een werktuig, hetwelk e maken, voornamelijk : in ijzer, steen, glas, enz. jn eenvoudigen toestand an onderen van een punt r zoodanig gevormd, dat het materiaal wegsnijdt. is van boven voorzien s houten dwarsstaaf of Dit laatste is echter bij rmansboor als een zwen-n van boven met een af-ibaren knop voorzien. De is in den eenvoudigsten n twee snijdende schuine en), die in de as van de boor samenkomen. Vormen zij een scherpen hoek met de as, dan heeft men de *spitsboor* (fig. 1); staan ze rechthoekig op de as, terwijl aan het einde een kleine punt is, om beter in het juiste punt te boren, dan heeft men te doen met de *centerboor* (fig. 2). Om te maken, dat de boorspaanders gemakkelijk uit het gat kunnen komen, moet de steel van de boor iets dunner zijn dan de punt. Ook wel maakt men in dien steel een schroefgang voor elk van de meskanten, waarin dan de spaanders omlaag worden gewrongen (fig. 3). Daar deze boor overal even dik is, dient zij zich zelf tot geleiding, zoodat een afwijking uit de boorrichting voorkomen wordt. Genoemde boren zijn voor me-

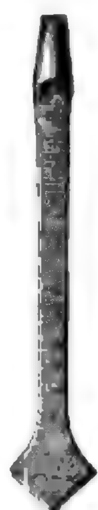
FIG. 1.

FIG. 2.

FIG. 3.

FIG. 4.

FIG. 5.

FIG. 6.

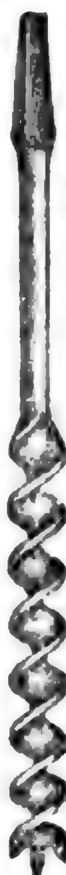
FIG. 7.

FIG. 8.

FIG. 9.

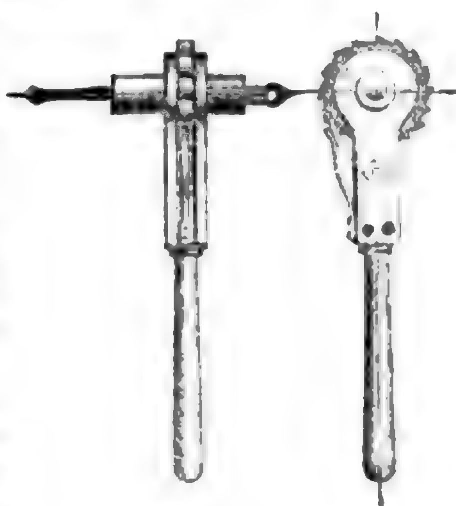
FIG. 10.

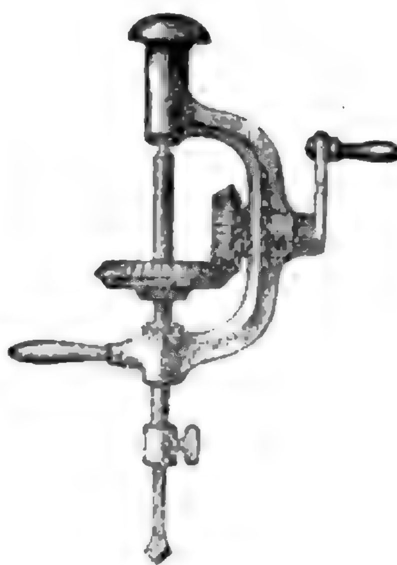
FIG. 11.

taal. Het hout vereischt echter wegens zijn vezelige structuur een geheel ander soort boor. Men geeft daarom aan de boor andere vormen. Bij een der eenvoudgsten zijn de meskanten gelegen aan de zijkanten van een halven cylinder en loopen van onderen in een punt samen. Deze boor heet *lepelboor* (fig. 4) en kan voor het boren van vrij lange openingen gebruikt worden, bijv. voor de gaten in tabakspijpen, enz. De voor hout geconstrueerde *centerboor* (fig. 5) heeft een punt, die eerst in het hout, in het midden van het gat indringt, een van de twee meskanten staat loodrecht en snijdt den omtrek van het boorgat, de tweede meskant snijdt het hout binnen den gevormden cirkel weg en drijft de spaanders naar boven. Bij de *slakkenboor* (fig. 6) zoo genoemd naar zijn slakkenhuisachtigen vorm, boort eerst de schroefvormige punt zich in het hout, daarna komt pas het lepelvormige stuk met den meskant, die het hout wegsnijdt. In fig. 7 is de *schroefboor* voorgesteld, die ook zichzelf de juiste leiding geeft. De werking er van is vrijwel gelijk aan die der centerboor. Fig. 8 vertoont een boor, die dient om conische gaten (bijv. spongaten) te boren. Aan de conische schacht is een stalen mes aangebracht, dat iets uitspringt, terwijl een opening naar boven de spaanders doorlaat. De boren worden, van een handvat voorzien, rechtstreeks met de hand bewogen, of in een boorhout gestoken, dat, van een zwengel voorzien, gemakkelijker en krachtiger te hanteeren is. Bij de *drilboor* (fig. 9) wordt de omdraaiïng verkregen door een spoel, die naar beneden geduwd wordt. De boorspil loopt door een schroefgang naar binnen en geraakt daardoor in draaiïng. Voor boren, die met grootere kracht gehanteerd moeten worden, heeft men grootere of kleinere machines noodig. De *ratelboor* (fig. 10) dient tot het boren van gaten in ijzeren platen (soms verscheiden op elkander, o.a. bij spoorwegbruggen). In fig. 11 is een boor geteekend, waarmede men om een hoek kan boren. De boor wordt daarbij in beweging gebracht door 2 conische kamwielen, die een hoek van 90° met elkaar maken. Een zeer eigenaardige inrichting is de *slangboor*. De boorpunt is daarbij bevestigd aan een of meer spiraalveeren, die door een beschermend omhulsel omgeven zijn, waarbinnen zij kunnen ronddraaien. Aan het andere uiteinde zijn deze veeren verbonden aan een cylindervormig stuk, dat op verschillende manieren, uit de hand of machinaal, in draaiïng gebracht kan worden. Met deze slang kan men gemakkelijk plaatsen bereiken, waar men met andere toestellen niet zou kunnen boren. Deze wordt o.a. gebruikt door tandartsen en dan door een kleine machine met treeplank in beweging gebracht.

Voor boringen in den grond heeft men zeer verschillende soorten van boren (zie *Grondboringen*). Ook voor het boren in rotsen heeft men afzonderlijk daarvoor geconstrueerde werktuigen noodig, die bij groote hardheid der gesteenten, soms van diamanten voorzien zijn (zie *Grondboringen*).

Boord is de rand van een kleedingstuk, dat gewoonlijk aan den rand van een opening, om de polsen of den hals, afzonderlijk wordt aangezet. Het is ook het bovengedeelte, waarmede men begint als men een kous opzet. Ook wordt de boord van een overhemd los gedragen en is van linnen, papier of gethapertjah vervaardigd.

Boord is ook [illegible] werk, voorkomende [illegible] dichters gebruikt [illegible] ten van ri[illegible] woord wordt [illegible] spreekwijzen. [illegible] scheepsboord [illegible] aan boord klampen [illegible] pen, enz.

Boordsel [illegible] band, welke lang [illegible] breedte heeft [illegible] (zie de afb.). [illegible] als gunstbewijs [illegible] ken van bescherm[illegible] dit laatste [illegible] meestal bela[illegible] aantal gelijke [illegible] leend aan het [illegible] den beschermer.

Boorgestel [illegible] der verstaat men [illegible] taalindustrie een [illegible] van ijzeren staven [illegible] ven werkbank [illegible] schroef tegen den [illegible] werkplaats beve[illegible] schroef, wier [illegible] aan het bovenen[illegible]

Boorhaunpoor [illegible] in Britsch-Indië [illegible] sidentschap Bengalen [illegible] rechteroever van [illegible] het station Lallag[illegible] weg gelegen, en [illegible] haunpoor, in het [illegible] eersten vorst van [illegible] nastie, gesticht [illegible] stad van dit rijk [illegible] rijk van Delhi. [illegible] de Mahratten [illegible] in 1720 aan het [illegible] door *Nizam-oel-Moek* [illegible] de Mahratten [illegible] *Wellington*, maar [illegible] vrede van Soerdji-Anj[illegible] nabijheid liggende [illegible] sirgarh. Deze [illegible] aan generaal *D*[illegible] ren glans van B[illegible] Lal-Kila of het [illegible] bouwd vestingpaleis [illegible] deeltelijk behouden [illegible] een moskee, gebouwd [illegible] vorst van de *F*[illegible]

Boorkevers [illegible] of zwarte kevertjes [illegible] 9- of 11-ledige [illegible] verborgen kop [illegible] schilden, die zich [illegible] strekken. Hun larven [illegible] in het beste timmerhout [illegible] (*Ptilinus pectinicornis* [illegible] en groote sprieten [illegible] en bij het wijfje [illegible] getwijfeld langer [illegible] althans 2 jaren noodig [illegible] tijdperk te doorloopen

..m, knodsvormige sprieten
.; zijn larve is wit en heeft
1. De *gestreepte klopkever*
alle houtsoorten aan, maar
oude meubels, balken, enz.
legt de eieren op het hout.
n en bestrijken met vitriool
te voorbehoedmiddelen be-
d verdelgingsmiddel is het
de boorgaten en een daarop
ig nazoeken van de aange-
larven direct de gaten ver-
is het *doods-tikkertje* (*A.*
je van deze soort slaat met
nd, om het wijfje te lokken,
or een tikkend geluid, het-
zieken als een ernstige aan-
aderend uiteinde wordt be-
order (*A. paniceum*) is rood-
haard en richt aanmerkelijke
oeken, enz. De *gewone boor-*
ft draadvormige sprieten, een
en bevindt zich als larve, pop
twaren, pelswerk, bekleede
kan men deze diertjes gemak-
aar zij zeer gesteld zijn op
e stoffen. Men plaatst des
natte planten in de nabijheid
zij zich bevinden, en doodt des
die zich daaraan hebben vast-

s zijn werktuigen, waarbij de
door een machine op de boor
die daaraan ook de juiste rich-
door deze laatste eigenaardig-
belangrijk van de handboor.
werking gebracht worden door
beweging ontvangen van an-
boorpunt wordt in een bus

Fig. 1.

vastgeschroefd, die van de machine, behalve de ronddraaiende, meestal ook een voortgaande beweging verkrijgt voor het indringen in de te boren stof.

Fig. 1 stelt een machine voor, die veel toepassing vindt bij het boren in metaal. De boor is bevestigd in bus *a*, die door de conische kamwielen daarboven rondgedraaid wordt. *b* is een schroef, die met een tap in den boorhouder steekt; aan het boveneinde daarvan bevindt zich een wiel, dat aan den bovenkant voorzien is van een schroefdraad. Het wordt door een kamrad van den staaf *c* rondgedraaid en schuift daardoor de schroef *b* en bijgevolg ook de boor naar beneden. Onderaan de as *c* zit een handwieltje, waarmede men na het boren de boor terugdraait. Het werkstuk rust op een ijzeren onderstel, dat horizontaal en vertikaal verschuifbaar is.

Wanneer men in een voorwerp gaten moet boren op verschillende plaatsen en het voorwerp te zwaar is, om gemakkelijk verplaatst te worden, gebruikt men een kraanboormachine, in fig. 2 voorgesteld. De boor is daarbij bevestigd aan een horizontalen arm, waarlangs zij verschuifbaar is. De arm zelf kan draaien in horizontale richting, zoodat binnen een bepaalden omtrek elk punt bereikbaar is. Door verschillende riemschijven kan men de boor sneller en langzamer ronddraaien en voortschuiven, al naar de hardheid van het te boren materiaal.

Bij houtboormachines wordt dikwijls de voort-

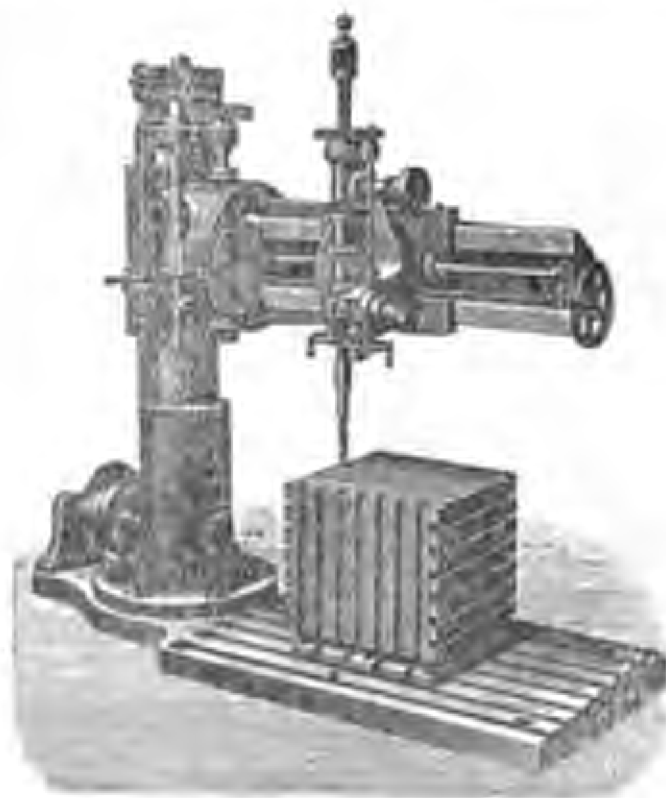

Fig. 2.

gaande beweging van de boor door den werkman zelf geregeld, òf met den voet, òf door een handgreep (fig. 3). De omwentelingssnelheid van de boor is voor hout aanmerkelijk grooter dan voor metalen; ook de snelheid van indringing is daarbij grooter. Cylinderboormachines dienen tot het uitboren van stoom- en pompcylinders en soortgelijk werk. Aan een stang zit een cylindervormige schijf bevestigd, aan welks omtrek de messen zijn aangebracht. De stang wordt rondgedraaid en voortgeschoven, zoodat de messen een schroeflijn beschrijven op den binnenwand van den cylinder. De snelheid moet nu zoo geregeld worden, dat elke

volgende schroefwinding nauwkeurig aansluit aan de voorgaande. De boorstang ligt bij de meeste machines horizontaal. Zware cylinders voor vertikale machines mogen niet in liggenden toestand geboord worden, omdat zij dan na de oprichting iets vervormd zouden zijn.

Fig. 3.

Fig. 4 stelt een boormachine voor om in het hout of metaal, voornamelijk machinedeelen, spieslenven te maken. De werking is zeer eenvoudig; evenals bij een gewone boormachine, draait de boor *b* en beweegt te gelijkertijd het voorwerp *a*, dat op een slee bevestigd is, in de richting van de te maken sleuf over het bed. De verschillende trappoelies dienen om de omdraaiingssnelheid van de boor en de voortbeweging van het werkstuk on-

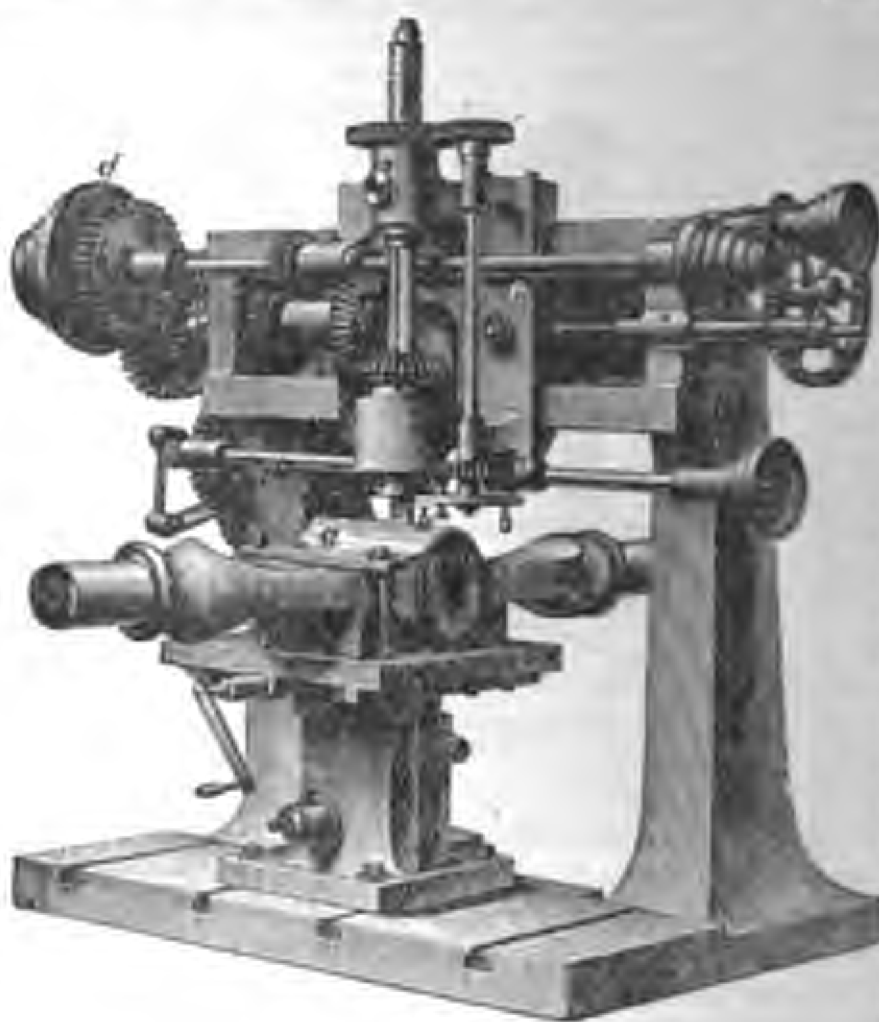

Fig. 4.

derling en in overeenstemming met het materiaal te regelen.

Voor de machines, in gebruik bij het boren van putten, mijnschachten en tunnels, zie *Grondboringen*.

Boorn is een rivier in Friesland, welke vrij op Frieslands boezem loost. Het bovenste gedeelte van zijn loop draagt den naam van Koningsdiep. Dit ontstaat in Opsterland, op de grens van Gro-

erkregen kan worden door
n amorfen toestand in stik-
. Het gemakkelijkst wordt
een mengsel van borax en
et residu te behandelen met
natrium, dat mede ontstaat,
ikstof gaat geen verbinding
n en is goed bestand tegen
n en basen.
rondboringen.
te zalf, bestaande uit 1 deel
ur en 9 deelen parafine. Zij
infectiemiddel.
$_3$) komt voor als *sassolien*
o, verder in de heete bron-
éna) en voornamelijk in gas-
uit de aarde stroomen, bij
lië; de spleten, waaruit deze
ten *fumarolen* of *suffionen.*
n der aarde treden dergelijke
De fumarolendampen brengt
oveel mogelijk water in aan-
t boorzuur eruit oplost; de
n vlakke gemetselde bakken
oud water gevuld zijn; is
rzuur opgelost, dan laat men
ager gelegen bak stroomen,
er met koud water gevuld
wordt in pannen geconcen-
ur uitkristalliseert; de hier-
ite leveren de fumarolen zelf.
de boorzuur bestaat uit kleine
kristallen, die goed in warm
oud water oplossen. De op-
veel gebruikt als zwak des-
Ook voor voedings- en ge-
boorzuur als conserveerend
ar dit schijnt een nadeeligen
dheid te kunnen hebben, zoo-
rzuur geconserveerd, o. a. in
gevoerd mag worden.
ten smelten gemakkelijk tot
n en bevorderen het smelten
n, die er mee vermengd zijn;
iten als „vloeimiddel", om het
en, gebruikt. Boorzuur is een
nige glassoorten (lampeglazen
en Jenaglas) en van eenige
t dient ook ter bereiding van

een Duitsch Katholiek godge-
5sten December 1762 te Hut-
eboren. Hij heeft een godsdien-
weeg gebracht, die grooten in-
een bij de leeken, maar ook bij
lf. Zijn opvatting kwam in vele
met het toen in Duitschland
ne. Hij werd voortdurend ver-
17 als godsdienstleeraar te Düs-
laats. In 1819 werd hij predi-
Neuwied, en overleed den 29sten
ijn autobiografie is uitgegeven
eipzig, 1826).
, een Duitsch geschiedvorscher,
ni 1851 te Kannstatt geboren.
an de hoogeschool te Bazel, op
wetenschappen van de geschie-
geschiedenis der Middeleeuwen
en werd aldaar in 1881 tot buitengewoon hoogleeraar benoemd. Van zijn werken noemen wij de volgende: „Die Liten und Aldionen nach den Volksrechten" (1874), „Geschichte der stadt Basel im Mittelalter" (1877), „Thomas und Felix Platter" (1878), „Geschichte der rheinischen Städtekultur, mit besonderer Berücksichtigung der Stadt Worms" (Berlijn, 1897—1901, 4 dln.). Verder gaf hij oorkondenboeken uit van de stad Aarau, het landschap Bazel en de stad Worms, en met *Vischer* het 2de deel van de „Basler Chroniken" (1880).

Boos oog of *kwaad oog* is de naam van een bijgeloof, dat ook thans nog in vele landen en daaronder sommige streken van Nederland, in meerdere of mindere mate heerscht. Men onderstelt namelijk, dat sommige menschen het vermogen bezitten, om met hun blik nadeel toe te brengen aan mensch of dier, vooral aan vee. Reeds vroeg werden dubbele pupillen, leepoogen en oogen met roode randen voor blijken gehouden van zoodanig vermogen. Bij de Grieken en Romeinen was dit bijgeloof algemeen, en het werd toegekend aan geheele families of zelfs volken, zooals de Scythen. Het is heden ten dage in Napels onder den naam van *jettatura* en bij de Nieuw-Grieken onder dien van *kakomati* nog geenszins verdwenen. Om zich daartegen te beschermen, draagt men er o. a. amuletten, of maakt daarvoor bepaalde gebaren. Voorts vindt men het in Rusland en Polen en zelfs in het noorden van Engeland en in Schotland, waar het boos oog (evil eye) nog altijd een belangrijke rol speelt. De hypnotische proefnemingen van den nieuweren tijd hebben het vermoeden doen ontstaan, dat aan dit bijgeloof wel eenige waarheid ten grondslag zou kunnen liggen.

Boot is oorspronkelijk de naam van een klein, open vaartuig, dat door middel van riemen in beweging wordt gebracht, hoewel booten veelal ook geschikt zijn om een kleinen mast met zeil en fok te voeren. Tegenwoordig worden kleine booten ook wel door stoom, benzine, petroleum en electriciteit in beweging gebracht. Een boot heeft geen vol dek, is voorzien van zitbanken voor de roeiers en passagiers, heeft een richting voor het opstellen van een mast en is meestal van een roer voorzien. De grootere booten hebben twee rijen roeiers, de kleinere slechts één. Het aantal riemen bedraagt, al naar de grootte, 2—18 en wel eens meer. De booten van de binnenscheepvaart hebben soms een vlakken bodem, de anderen zijn echter van een kiel voorzien. De booten, die door groote koopvaardij- en oorlogschepen aan boord worden meegenomen, dragen, al naar hunne grootte, verschillende namen, zooals: barkas, pinas, kotter, jol, sloep, enz. Bij de handelsvloot zijn er voor de uitrusting der groote stoombooten bijzondere voorschriften vastgesteld voor de grootte en het aantal der mee te nemen booten.

Onder de kleine schepen, die men ook nog den naam „boot" geeft, behooren allereerst de visschersbooten, verder de loodsbooten (ook wel loodskotter), pleizierbooten, kanonneerbooten, torpedobooten en veerbooten (soms zeer groot o. a. voor spoortreinen).

De booten kunnen op verschillende wijze gebouwd zijn: *a.* de planken van de huid kunnen overelkander grijpen en geklonken zijn; *b.* de planken zijn koud tegen elkander gelegd en de naden

daartusschen gebreeuwd; *c.* de huid bestaat uit een dubbele laag planken, die diagonaalsgewijze over elkander liggen. Deze laatste wijze van bouwen wordt bijna altijd toegepast voor de barkassen.

Boot is een sieraad, veelal bestaande uit in goud of zilver gevatte edelgesteenten, dat vroeger door vrouwen om den hals gedragen werd, doch nu weinig meer in gebruik is. Later verstond men daaronder een gouden of zilveren versiersel, bezet met diamanten, dat bevestigd aan drie of meer strengen koralen, paarlen of aan gouden kettinkjes, om den hals werd gedragen. De boot werd ook los als broche en als borstspeld gebruikt.

Boot is een vat of fust voor zuidelijke wijnen; de inhoud is 425 à 500 liter. In Spanje en Portugal is het een maat voor droge waren, in België heeft de boot een grootte van 0,5 H.L. en dient voor het meten van granen.

Boot, *Willem*, in de vaderlandsche geschiedenis bekend door zijn dappere verdediging van het eilandje Middelweert in de Maas. Hij werd den 15[den] Juli 1574 door *Rabenhaupt*, die Grave ging belegeren, met 180 man daarheen gezonden. *Chamilly*, gouverneur van Grave, viel hem op dat eiland bij herhaling aan, maar werd door *Boot* met zooveel dapperheid ontvangen, dat hij telkens moest afdeinzen. Hij zelf werd gewond en bijna alle officieren met hem. Eindelijk moest hij voor de overmacht wijken en verliet in goede orde het eiland, nadat hij den vijand belangrijke verliezen had toegebracht.

Boot, *Gerhard*, een Nederlandsch geneeskundige, geboren te Gorinchem in 1604. Hij vestigde zich omstreeks het jaar 1630 te Londen en werd er lijfarts van koning *Karel I.* Na diens onthoofding begaf hij zich naar Dublin, waar hij in 1650 overleed, eenige geschriften, waaronder Latijnsche en Nederlandsche verzen, nalatend.

Boot, Arnold, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Gorinchem in 1606. Hij begaf zich eveneens naar Engeland en werd lijfarts van den graaf *van Leicester*, onderkoning van Ierland. Later vestigde hij zich te Parijs, vervaardigde Nederlandsche en Latijnsche gedichten, schreef vooral verscheiden werken over den Hebreeuwschen tekst van het Oude Testament en overleed in het jaar 1653.

Boot, Johannes Cornelis, werd den 30[sten] Juli 1761 te Leur bij Breda geboren. Hij was achtereenvolgens predikant te Nieuwenhoorn en te Arnhem, waar hij den 9[den] Juli 1834 overleed. Een paar van zijn gedichten zijn door het Haagsche Dichtgenootschap en een verhandeling van hem is door het Genootschap tot Verdediging van den Christelijken Godsdienst met zilver bekroond.

Boötes, *Arctophylax* of *Berenhoeder*, is een sterrenbeeld van het noordelijk hemelhalfrond, te vinden tusschen 10 en 55° noordelijke declinatie en 200 en 232° rechte klimming, tusschen de Maagd, het Hoofdhaar van Berenice, den Grooten Beer, den Draak en de Slang. Het wordt voorgesteld in de gedaante van een man, die met de opgeheven hand bijna den staart van den Grooten Beer aanraakt. Hij schittert vooral door *Arcturus*, een ster van de eerste grootte met roodachtig licht, boven welke 4 sterren van de 3de grootte een onregelmatigen hoek vormen. De meeningen omtrent den oorsprong van dit sterrenbeeld zijn verschillend. Volgens *Hyginus* heet *Boötes* ...
van *Demeter* en ...
waarvoor zijn ...
spanning onder ...
den hemel plaatste ...
de zoon van ...
vader geslacht ...
gezet, om diens ...
len, door dezen ...
en onder de sterren ...

Booth, *John*, ...
te Altona geboren ...
vader onder den ...
Hij vergrootte ...
de zeldzaamste ...
boomen, publiceerde ...
„Abhandlung über ...
„Notizen über ...
overleed den 14den ...
zoon *John Booth* ...
dienstelijk gemaakt ...
ding van den Dougl...
Douglasfichte ...
verscheen in het ...
jaar 1880 trok *John* ...
rug en wijdde zich ...
ring van buitenl...
doel heeft hij ...
grond van 10 H.A. ...
met het aanplanten ...
sche naaldboomen ...
bekroond zijn. Hij gaf ...
nerungen an den ...
1899).

Booth, *William* ...
stichter van het Leger ...
April 1829 te ...
in de godgeleerdheid ...
leeftijd prediker ...
1861 gaf hij echter ...
te wijden aan het ...
raal de onbeperkte ...
hij het weekblad „The ...
geschriften is vooral ...
England and the way ...
een uitvoerig plan ...
ten wordt uiteengezet ...
in de grootere steden ...
verschaffing aan werk...
daarmee landkolonies ...
worden, niet alleen ...
vens verder op te ...
overzeesche kolonies ...
zouden worden ...
lonies voldoende ...

In de laatste jaren ...
door vele landen ...
Australië en Indië ...
gehuwd met *Catherine* ...
1890), die hem ...
In October 1905 ...
City te Londen het ...

Zijn oudste zoon ...
generalen staf, ...
dochters zich wijden ...
tracht *Booth* ook een ...
sociale vraagstuk. Voor ...
plannen ontvangt hij ...

is de naam van het meest naar
nde schiereiland aan het ooste-
ɪordkust van Noord-Amerika.
andengte van Boothia met het
inding en strekt zich uit tot
. is het door de Golf van Boo-
n het Cockburneiland en het
e, in het N. door de Bellotstraat
d-Somerset, in het N. W. door
an het Prins van Walesland
r de Rossstraat van het King
erscht een gemiddelde jaarlijk-
van —15° C. Dit schiereiland
John Ross ontdekt. Hij noem-
lix Booth, die de kosten van
is betaalde, en vond er met zijn
aan de Westkust, nabij kaap
tische pool, op 70° 5′ 17 N.Br.
. van Gr. In 1846 werd het
euriger onderzocht door *Rae*.
02 stak kapitein *Amundsen* in
van den magnetischen pool op
len. Hij bereikte zonder onge-
lix, volvoerde er zijn taak en
den December 1905 door de Be-
Alaska te bereiken, zoodat hij
is. die de reis rondom N. Ame-
sage, zie aldaar) per schip heeft

naam van een stad (municipal
hap in het noord-westelijk deel
t ligt aan den mond der Mersey,
verpool, tot welks havengebied
antal inwoners bedraagt (1901)
eeft groote dokken, jutefabrie-
en een levendigen handel met
hoorde tot 1888 tot Lancashire.
aan boord van een vaartuig de-
cht en bestuur heeft over alles
behoort. Hij geeft zijn bevelen
le bootsmansfluit. Hij wordt in
er zijde gestaan door den *boots-*

de stichter der vergelijkende
eboren te Mainz, den 14den Sep-
ontving eerst zijn opleiding te
udeerde te Würzburg en begaf
rijs waar hij in *Chézy*, *Sylvestre*
l vrienden en begunstigers vond.
5 jaar, ging in 1817 naar Lon-
nals te Parijs, het Sanskriet be-
le zich in 1818 te Göttingen en
roepen als buitengewoon hoog-
. Hier werd hij in 1822 lid der
etenschappen en in 1824 gewoon
Oostersche talen en letterkunde.
an beroerte nam hij in 1864 zijn
den 23sten October 1867 te Ber-

te geschrift van *Bopp* „Uber das
m der Sanskritsprache in Ver-
em der griechischen, lateinischen,
rmanischen Sprache" (Frankfort
aakte zeer veel opgang. De ver-
den titel genoemde talen was
opp reeds bekend, maar hij maakte
taalstudie tot een bepaalde we-
j voor de vergelijking van de talen niet de toevallige overeenkomst in klank der woorden koos, maar den bouw der taal, zooals die zich vertoont in verbuiging en woordafleiding, terwijl hij verder een verklaring gaf van het ontstaan der grammaticale vormen en onomstootelijk vaststelde, dat de verwantschap der talen haren oorsprong vindt in de afstamming ervan van één moedertaal. Het voornaamste werk van *Bopp* is: „Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gotischen und Deutschen" (6 dln., Berlijn, 1833—1852; 3de druk, 3 dln., 1868—1871, na den dood van *Bopp* voltooid). Met dit werk verhief *Bopp* de vergelijkende taalstudie der indogermaansche talen reeds tot een hoogen trap van volmaaktheid. De uitwerking daarvan bleef niet beperkt tot deze groep van talen, maar zijn methode werd, als de eenige wetenschappelijke, toegepast op alle andere talen, en als zoodanig is *Bopp* de grondlegger der geheele moderne taalstudie. Van zijn werken moeten nog genoemd worden: „Ausgaben einiger Episoden aus dem groszen indischen Epos „Mahâbhârata" („Nalus", Londen, 1819, met Latijnsche vertaling; 3de druk, Berlijn, 1868), „Ardschunas Reise zu Indras Himmel" (Berlijn, 1824; 2de druk, 1868), „Diluvium" (Berlijn, 1829), „Ausführliches Lehrgebäude der Sanskritsprache" (Berlijn, 1827), „Grammatica critica linguae Sanscritae" (2 dln., Berlijn, 1832), „Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache in kürzerer Fassung" (Berlijn, 1834; 4de druk, 1868), „Glossarium Sanscritum" (Berlijn, 1830; 3de druk, 1867), „Die keltischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Sanskrit u.s..w" (Berlijn, 1839), „Uber das Albanesische in seinen verwantschaftlichen Beziehungen" (Berlijn, 1855) en „Vergleichendes Accentuationssystem" (Berlijn, 1854). Bij gelegenheid van de viering van het 50-jarig jubileum der stichting van de vergelijkende taalstudie in Mei 1866 werd door *Bopp's* leerlingen en vakgenooten de Bopp-stichting te Berlijn opgericht, ter bevordering van de vergelijkende taalstudie.

Boppard, een stad in het Pruisische distrikt Koblenz, aan een breede kromming van den Rijn op den linkeroever daarvan gelegen, in een bevallige bergstreek, is een station van den Rijnspoorweg Keulen—Bingerbrück en telt (1900) 5806 inwoners. Er zijn R. Katholieke kerken, een Synagoge, een Protestantsche kerk, een R. Katholiek progymnasium, een kweekschool voor onderwijzers, kostscholen voor meisjes, een verbeterhuis voor Protestantsche kinderen en een ziekenhuis. De in laat-Romaanschen stijl gebouwde Katholieke kerk dateert uit de 12de eeuw. De groote Carmelietenkerk van de Oud-Katholieken, in 1318 gebouwd, bezit een marmeren grafteeken van *Margaretha von Eltz* (gestorven in 1509), de Heilige Drievuldigheid voorstellend, en gebeeldhouwde koorgestoelten uit de 15de eeuw. De Protestantsche kerk, in 1851 in den oud-Christelijken basilieken-stijl gebouwd, is in 1887 vergroot. De groote gebouwen van het vroegere Benedictijnennonnenklooster Mariënberg (30 m. hoog) zijn in 1839 veranderd in een koudwatergeneesinrichting, en het voormalige Franciscaner klooster is in 1856 verbouwd tot een R. Katholiek seminarium. Boppard heeft handel in hout en ooft, een aanzienlijken wijnbouw en veel scheepvaart.

In den Romeinschen tijd stond hier **Baudobrica** of **Bontobrica**, en oude opgedolven steenen wijzen er op, dat hier het 13de Romeinsche legioen gelegen heeft. De vestingmuur, die in den vorm van een rechthoek (305 m. lang en 153 m. breed) de binnenstad omgaf, was een muur van beton uit den tijd van *Valentinianus I* (370). Daarvan zijn nog slechts weinig stukken over. De buitenste ringmuur is afkomstig uit de Middeleeuwen. Bij de belegering van Ptolemais in 1191 bevonden zich onder de belegeraars tempelridders uit Boppard. De stad bloeide in de Middeleeuwen door handel en scheepvaart en was in den tijd der Hohenstaufen een rijksstad. In 1234 werd er een rijksdag gehouden. Den 23sten Mei 1293 vernieuwde koning *Adolf van Nassau* aldaar de rechten van de Duitsche Orde. In het jaar 1312 verpandde keizer *Hendrik VII* haar aan zijn broeder *Boudewijn*, keurvorst van Trier, en zij bleef onder de heerschappij der aartsbisschoppen van Trier, ofschoon zij herhaaldelijk trachtte hare onafhankelijkheid terug te krijgen. Nog in 1497 kwam zij in opstand, maar werd opnieuw onderworpen door den aartsbisschop, geholpen door den paltsgraaf.

Bor, *Pieter Christiaansz.*, een Nederlandsch geschiedschrijver, werd geboren te Utrecht in 1559, woonde achtereenvolgens te Haarlem, 's Gravenhage, Rijswijk en Beverwijk, daarna weder te 's Gravenhage, en vestigde zich in 1617 te Haarlem, waar hij verblijf hield tot aan zijn dood, den 16den Mei 1635. Met den grootsten ijver legde *Bor* zich toe op de beoefening der vaderlandsche geschiedenis en verzamelde vele oorspronkelijke stukken, waarbij aanzienlijke personen hem de behulpzame hand boden. Toen in 1595 de eerste drie en 6 jaren later de 3 volgende boeken van zijn uitgebreid geschiedwerk waren verschenen, verzochten de Staten van Utrecht, die aan *Bor* tevens een jaargeld verleenden, dat ieder, die papieren bezat betreffende de vaderlandsche historie, deze ter beschikking mocht stellen van *Bor*. Dat verzoek verschafte hem een groot aantal belangrijke stukken, zoodat hij met goed gevolg zijn arbeid kon voortzetten en een reeks van 37 boeken uitgeven, die het eerst in 6 stukken in folio in 1602 uitkwamen onder den titel: „Oorspronck, begin ende vervolg der Nederlandsche Oorlogen, beroerten en burgerlijke oneenicheyden, enz.". Dit werk, het tijdvak van den troonsafstand van *Karel V* tot aan den den dood van prins *Willem I* (1555—1584) bevattende, is in 1679 te Amsterdam nog veel fraaier uitgegeven en van platen en een register voorzien.

In 1615 ontving *Bor* van de Staten van Holland een jaargeld van 600 gelden onder voorwaarde, dat hij zijn werk zou voortzetten. Hij heeft daaraan voldaan en tevens de eerste 6 boeken nagezien en verbeterd. Later werd hij door gemelde Staten tot notaris, raad en rentmeester-generaal van Noord-Holland benoemd.

Het groote werk van *Bor* moge niet uitmunten door keurige taal of door een uitstekende rangschikking der feiten, het behoudt steeds een hooge waarde, zoowel wegens de onpartijdigheid en de waarheidsliefde van den schrijver, als wegens de talrijke documenten en brieven, die daarin zijn opgenomen. Voorts schreef hij nog: „Het zesde deel der Chronycke *Carionis*, beginnende met het jaar 1576 en eindigende [illegible] (1623 in folio), [illegible] Nederlandsche oorlogen [illegible] (1617 in quarto), [illegible] bosch, enz." (3 dl. [illegible] proza, d'eene van [illegible] ende d'ander van [illegible] dochter" (1617 in quarto) [illegible]

Bora is de naam van [illegible] oostenwind, die aan [illegible] sche Zee waait, van [illegible] voorkomt aan de [illegible] Zee. De bora waait [illegible] 60 en meer in de [illegible] de komst van de bora [illegible] ming van [illegible] waarlangs zij naar [illegible] neer zich in het [illegible] een barometrisch [illegible] luchtdruk in Midden-[illegible] gevolge waarvan de [illegible] de kust stroomt. Zij [illegible] daar) een valwind [illegible] maar slechts [illegible] aankomt. De bora waait [illegible] halfjaar, vaak dagen [illegible] zwakste vormen [illegible] Boraccia. Soms [illegible] zee een nevel [illegible] deeltjes.

Bora, *Katharina* [illegible] *ther*, werd den [illegible] bij Kieritsch geboren. [illegible] adellijk geslacht, werd [illegible] nomen in het klooster [illegible] nam in 1515 den [illegible] van *Luther* haar [illegible] gehouden was [illegible] verliet zij den [illegible] nen het klooster, [illegible] *Koppe*, raadsheer te [illegible] naar Wittenberg, waar [illegible] meentesecretaris [illegible] vond. *Luther* [illegible] en zij schonk hem [illegible] beschrijft haar als [illegible] waarop het hart van [illegible] Toen na den dood van [illegible] *Karel V* ingenomen [illegible] Maagdenburg en toen [illegible] reeds in het volgende [illegible] berg terug, totdat de [illegible] 1552 met hare kinderen [illegible] waar zij den [illegible] jaar overleed.

Boraciet of [illegible] O_{30}) is een mineraal [illegible] Het kristalliseert in [illegible] tetraëdrisch-hemiëdrisch [illegible] peratuur dubbelbrekend [illegible] bische kristallen. [illegible] groenachtig (bij het [illegible] tende ijzerboraciet [illegible] om die reden aan [illegible] noemd. Zij hebben [illegible] zijn doorzichtig tot [illegible] glasglans en smelten [illegible] witte kristallijne parel [illegible]

een roode kleur geven. De
est het boraciet bij verwar-
et boraciet kan met borax
ider glas worden samenge-
oor zoutzuur nagenoeg niet
voor in het gips van Lüne-
k in het carnalliet bij Stasz-
n. Op laatstgenoemde plaat-
r in ronde knollen en wordt
r.
ok wel *Asperifoliae* (Ruw-
is de naam van een familie
ge planten, wier bladeren dik-
en bedekt zijn. De bloemen
matig, tweeslachtig en veelal
ppen of schroeven vereenigd.
of 5-deelig en overblijvend;
t een 5-deeligen, zelden on-
en de meeldraden zijn met de
id. Het vruchtbeginsel is in
or het ontwikkelen van een
wordt het 4-hokkig. De vrucht
splitvrucht..
ehooren vooral thuis in de war-
treek van Europa, vooral langs
Zee. Tot de geslachten behoo-
Bernagie), *Cynoglossum* L.
tum L. (*smeerwortel*), *Myo-*
ekende „Vergeet-mij-nietje"),

raden is de naam van een Ger-
in de 4de eeuw v. Chr. waar-
evers van de Oder woonachtig
253 na Chr. met de Goten en
ermalen invallen deed in Illy-
et jaar 255 de stad Trapezunt
ongen de Boranen door tot aan
t in Klein-Azië, veroverden er
keerden met rijken buit naar
g.
am van een stad in de Zweed-
borg (Westergötland), gelegen
an en aan de spoorlijnen Herl-
km.), Warberg—Boras (85 km.)
nga (39 km.). Het heeft (1901)
en industrie-school, een weef-
e katoenindustrie. In 1622 werd
or *Gustaaf Adolf*.
of wijnpalm is de naam van
nt uit de groep der *Corypheeën*;
rormige bladschijven aan met
ladstelen vastgehecht en groote,
en. De mannelijke bloemen heb-
kelk en een buisvormige bloem-
elijke een 8 tot 9-bladerigen,
k zonder bloemkroon. De vrucht
adig. De meest bekende soort is
flabelliformis L.). Deze groeit
Perzische Golf, aan de kust van
oedsjrat, en aan den Indus, op de
ndel tot aan Madras, aan de Ira-
Indië, op Malaka, de Soenda-
lukken tot aan Timor. Zijn gebied
en 10°Z.Br. en 30°N.Br. en 52
Gr. en strekt zich bijna over $^1/_4$
te der aarde uit. In de bergstre-
groeit hij tot een bodemhoogte
n gemiddelden warmtegraad van
21°C. De meest geschikte grond voor deze planten is echter de zandvlakte aan zee. Zij bereiken een hoogte van 10 m., terwijl de opwaarts allengs dunner wordende stam aan het beneden einde een middellijn heeft van 6 dm., die nabij de kroon van waaiervormige bladeren tot op de helft vermindert. Uit de oksels der onderste bladeren komt de bloeikolf te voorschijn; gewoonlijk telt men er 2 of 3 aan elken boom, en elke kolf draagt een 20-tal vruchten, die op kokosnoten gelijken, maar iets kleiner en ronder zijn. De buitenste schil omvat een sponsachtig en — in rijpen toestand — sappig vleesch, dat niet onaangenaam smaakt, en daarin vindt men 2 of 3 langwerpig ronde nooten met een steenharde schaal en een blauwe, geleiachtige, eetbare kern. De onrijpe kern bevat een melkachtig sap, dat zoet is van smaak. Deze boom, die zeer oud kan worden, draagt gedurende 20 jaren vruchten, die van Juli tot September rijp worden. Hij is van groot belang voor de bewoners van Oost-Indië — vooral omdat hij juist dáár groeit, waar de kokospalm ontbreekt. De vrouwelijke bloemkolven leveren palmwijn. Om dien teverkrijgen, snijdt men de bloemen achtereenvolgens weg en vangt het sap, hetwelk daaruit sijpelt in vaten op; wordt dit sap uitgedampt, dan blijft de bruine jaggerysuiker, die in Oost-Indië veel gebruikt wordt, over. Op Ceylon en op de kust van Coromandel vervaardigt men van dat sap den Ceylon- of Goa-arak. De rijpe vruchten worden rauw of geroosterd op tafel gebracht, of men maakt er koeken van, die gerookt en vervolgens bewaard worden. De kiemen der zaden verschaffen een heerlijke groente. Het hout is uitnemend geschikt voor de draaibank, en de bladeren dienen tot bedekking van huizen; ook maakt men daarvan matten, zakken, manden, waaiers, hoeden, schermen, enz. Jonge witachtige bladeren doen o.a. op Bali dienst als papier; men kan er met een puntig voorwerp zeer goed op schrijven. In de bladerkroon wonen vele dieren, en zij is dikwijls met een aantal woekerplanten doorvlochten.

Een Afrikaansche soort, de *delebpalm* (*B. Aethiopum*), wordt 20 tot 50 m. hoog en draagt 10 tot 15 vruchtbundels, ieder met 8 tot 10 vruchten, die stuk voor stuk 3 tot 5 kg. wegen. Het ananasachtig vleesch van deze wordt gebakken en smaakt zeer goed. De witte wortels van zaailingen, die een paar weken oud zijn, worden rauw gegeten. Deze palmboom gelijkt op den doempalm en wordt gevonden in de binnenlanden van Afrika, vooral aan de oevers van stilstaande wateren. Voor de bewoners des lands is hij eveneens van groot belang.

Borat was oudtijds de naam van een stof, vervaardigd uit wol en zijde, welke voornamelijk voor kousen gebruikt werd; nu verstaat men daaronder een soort van sajetgaren.

Borax of natriumboraat, boorzuur natron ($Na_2 B_4O_7 + 10 H_2O$) is een voor de techniek belangrijk zout, dat gevonden wordt op de grenzen der natronsalpetervelden in Peru en Bolivia, in opgelosten toestand in de meren van China, Tibet (Teschoe-Loemboe), zuidelijk Tatarije, Nepal, Perzië, Ceylon, in onuitputtelijke massa in het Clear of Boraxmeer in Californië en in het Pyramid Lake in Nevada. Het water van de boraxmeren bevat per liter ongeveer 4 gram borax; op den bodem der

meren bevindt zich een laag gekristalliseerde borax. De borax, die uit de Aziatische meren in den handel wordt gebracht, is met een vettige massa overtrokken en draagt den naam van t i n k a l (ook wel tinkana, swaga of pouna). Deze borax werd vroeger in Europa gezuiverd, vooral te Venetië (Venetiaansche borax). Men lost haar op in water, onder toevoeging van wat ongebluschte kalk, om het vet op te lossen, voegt er wat chloorcalium aan toe, filtreert en laat de oplossing kristalliseeren. In Californië wordt de door baggeren verkregen boraxhoudende modder gedroogd en uitgeloogd; deze oplossing laat men kristalliseeren (Nevadaborax). Tegenwoordig verkrijgt men de meeste borax uit Toskaansch boorzuur en boronatrocalciet. Men brengt in een kokende sodaoplossing zooveel boorzuur, dat de oplossing neutraal reageert, zuivert haar en laat ze kristalliseeren. Soms wordt de borax onder bepaalde omstandigheden nog eens omgekristalliseerd, om groote kristallen te verkrijgen. De borax, die in Duitschland gebruikt wordt, vervaardigd men in Hamburg uit boronatrocalciet ($NaCaB_5O_9 + 8\ H_2O$). Het gemalen mineraal wordt met gecalcineerde soda en dubbelkoolzure natronloog gekookt, de loog door filters geperst en tot kristallisatie gebracht. Prismatische borax, $Na_2B_4O_7 + 10\ H_2O$, bevat 36,6 % boorzuur, 16.2 % natron en 47,2 % kristalwater. Het vormt kleurlooze, doorschijnende kristallen, met een soortelijk gewicht van 1.75, het verweert aan de lucht slechts aan de oppervlakte, blijft in water en in vochtige lucht volmaakt doorschijnend en valt uiteen bij geringe verwarming. In 100 deelen water lossen bij

0°	10°	20°	30°	40°	60°	80°	100°
2,83	4,65	7,83	11,90	17,90	40,43	76,20	201,43

deelen borax op. In alkohol is borax bijna onoplosbaar, de waterige oplossing smaakt zoet, reageert alkalisch, gedraagt zich bij sterke verdunning ongeveer als een oplossing van natronloog en ontwikkelt uit salmiak het ammoniak. Bij verhitting smelt borax onder sterk schuimen en geeft daarbij sponsachtige, watervrije, gebrande (gecalcineerde) borax, die bij hoogere temperatuur smelt tot een taaie massa en bij afkoeling het brooze boraxglas oplevert. Hierin lossen metaaloxyden op, die daaraan een bepaalde kleur verleenen, zoodat daardoor kleine hoeveelheden metaal aan te toonen zijn (boraxparel). Aan de lucht wordt het boraxglas door aantrekking van water ondoorschijnend.

Octaëdrische boraxkristallen met 5 moleculen kristalwater (juweliersborax) verkrijgt men uit een zeer geconcentreerde boraxoplossing, die tusschen 56 en 70° tot oplossing gebracht wordt. De kristallen sluiten zeer vast aaneen en vormen harde, klinkende platen. Deze borax bevat 30,64 % kristalwater, bestaat uit hardere kristallen dan de prismatische borax, heeft een soortelijk gewicht van 1,81, valt bij verhitting niet uiteen, wordt in water en vochtige lucht ondoorschijnend, waarbij hij verandert in prismatische borax, en bruist bij het smelten minder op dan deze.

Borax dient bij het soldeeren, om de metaal-oppervlakten van oxyden te zuiveren, voor de vervaardiging van flintglas, spiegelglas, email, glas- en porceleinverfstoffen, enz. Bij het smelten van goud wordt het gebruikt om daaraan een helderder kleur te geven. Daarom noemde men het vroeger c h r y s o k o l l a. Een gesmolten mengsel van boorzuur met kalk [illegible] beter vloeimiddel [illegible] de borax verder bij [illegible] Amerika (Quema[illegible] de zijde, in de vervaardiging [illegible] ker te maken, voor [illegible] water onoplosbare [illegible] het bereiden van glas [illegible] van de wasch. Schellak [illegible] ter oplosbaar [illegible] vloeistof van dikke [illegible] lijmt. Ook wordt borax [illegible] van men vuurvaste [illegible] glazuur van fayence [illegible] der gebruikt men het [illegible] hoofdhaar.

B o r a x w ij n s t e e n [illegible] kregen door indampen [illegible] len borax en 5 deelen [illegible] als een wit, hygroscopisch [illegible] poeder en wordt als [illegible]

De naam borax [illegible] hem gebruikten voor [illegible] lossingen, aangewend [illegible] *Basilius Valentinus* [illegible] Venetiaansche borax [illegible] iets mede over de [illegible] 1702 ontdekte *Homberg* [illegible] de *Baron* aan, dat borax [illegible] boorzuur, in 1818 [illegible] het eerst met de [illegible]

Boraxglas. *Zie Bor*[illegible]

Boraxmeer of *Clear* [illegible] *Kayla* geheeten, is een [illegible] dig meer in het W. van [illegible] schen staat Californië [illegible] de groote hoeveelheid [illegible] het water ervan bevat [illegible] wordt. De grootte ervan [illegible] zeer ongelijk. In den [illegible] het nagenoeg droog, in *Sen*[illegible] *ney* er bij een [illegible] lengte van 1300 en een [illegible] m. De borax werd [illegible] dekt, doch eerst veel [illegible] rax Company [illegible] omstreeks 240 ton [illegible] den omtrek van het meer [illegible] rijke zwavelbeddingen [illegible] plaatsen op aarde [illegible] in Nevada, Centraal-Am[illegible]

Borborianen, [illegible] voor verschillende [illegible] eeuw, ook een schimpnaam [illegible] nonieten in Waterland.

Borborygmus, [illegible] darmen, zoodat men [illegible] stand kan hooren, ontstaan [illegible] wezige lucht, tengevolge [illegible] wegingen van den darm [illegible] buik uitgeoefend, [illegible]

Borch, *Gerard ter* [illegible] genreschilder, geboren [illegible] te Deventer, den [illegible] door zijn vader *Gerard* [illegible] te zijn onderwezen [illegible] Haarlem bij *Pieter M*[illegible] en bleef er van omstreeks [illegible]

Hals en zijn school, vooral
soldaten- en genreschilders,
ıvloed op zijn ontwikkeling.
j voor korten tijd naar Enge-
in Italië en vestigde zich na
portretschilder te Amsterdam.
erhandelingen te Munster be-
zich daarheen. Hij schilderde
retten van afgevaardigden en
erkzaamheid met de schilderij,
ren van den vrede (1648) is
k, thans in de National Gal-
zijn meesterstuk op het ge-
ret. Van Munster vertrok hij
hij zeer geëerd werd en ver-
n schilderde. Over Frankrijk
ggekeerd, woonde hij van 1650
e, daarna tot zijn dood te De-
langen tijd gemeensman was.
ler tijdens zijn leven zeer ge-
portretschilder is *Ter Borch*
der een van de grootste mees-
chool. Vóór alles schildert hij
n der deftige burgerij. Muziek-
vende dames en andere huise-
ıast momenten uit het soldaten-
lerwerpen zijner genrestukken.
len leerlingen, waarvan *Caspar*
aar) en *Pieter van Anraadt* (zie
dsten zijn. Van de binnen- en
erzamelingen, waarin men zijn
, noemen wij het Rijksmuseum,
de verzameling Six te Amster-
lingen Steengracht en de Steurs
, het stadhuis te Deventer en
rlijn, Londen, Parijs, München,
enen.

Karl Wilhelm, een Duitsch wis-
ı te Berlijn, den 22sten Februari
aldaar en te Koningsbergen in de
ık met *Jacobi* naar Italië, hield
Berlijn bezig met mathematische
le van 1846—1847 te Parijs, ves-
848 als privaatdocent te Berlijn,
ı6 gewoon lid der Academie van
en belastte zich met de redactie
ıal für die reine und angewandte
Daarin leverde hij een reeks voor-
agen en overleed te Rüdersdorf bij
ten Juni 1880. De Berlijnsche aca-
n compleete werken doen uitgeven,
. *Hettner* (Berlijn, 1898).

, *Oskar*, een Duitsch rechtsgeleer-
n 2den November 1845 te Berlijn,
len minister-resident en geheimen
iegfried Borchardt (gestorven in
le te Berlijn, Heidelberg en Göttin-
verd hij referendaris en in 1872 as-
stedelijk gerechtshof te Berlijn. In
in het ministerie van Buitenland-
werd hij attaché bij het diplomatieke
Londen, totdat hij wegens een oog-
trekking opgeven moest. Hij leeft
ijd te Berlijn. *Borchardt* zette den
r begonnen commentaar op de „All-
tsche Wechselordnung" voort (8ste
1882). Vervolgens gaf hij uit „Samm-
dem Jahre 1871 in Aegypten, Belgien, Dänemark, Groszbritannien und Irland, Guatemale u. s. w. publizierten Wechselgesetse" (Berlijn, 1883) en leverde het belangrijke werk „Die geltenden Handelsgesetze des Erdballs" (5 dln., 1883—1887; deel I, 2de druk, 1884), waardoor hij de vergelijkende rechtswetenschap aanzienlijk vooruitgebracht heeft. Hierop volgden: „Das portugiesische Handelsgesetzbuch vom 28 Juni 1888" (Berlijn, 1893), „Das argentinische Handelsgesetzbuch vom 5. Oktober 1889" (1895), „Das japanische Handelsgesetzbuch" (3 dln. 1896) en „Das brasilianische Fallimentsdekret vom 24 Okt. 1890" (1897).

Borchers, *Wilhelm*, een Duitsch metallurg, werd den 6den October 1856 te Goslar geboren. Hij studeerde van 1875—1876 te Greifswald, van 1876—1878 te Erlangen, van 1878—1879 te München. Van 1876—1882 was hij scheikundige van de chemische fabriek van *de Haen* te Hannover, in 1882 van de Cochrane Chemical Works te Boston. Van 1882—1887 leidde hij den bouw van de Colonial Chemical Works te Westmedford (Massachusetts) en was van 1887—1891 technisch directeur in de chemische fabriek van *de Haen* te Hannover. Nadat hij vervolgens een jaar gestudeerd had aan de mijnbouwschool te Clausthal en bij de ijzersmelterijen in den Oberharz, werd hij in 1892 als leeraar in scheikunde en metallurgie aan de koninklijke school voor metaalindustrie te Duisburg benoemd. In 1897 werd hij docent, in 1899 hoogleeraar in de metallurgie aan de technische hoogeschool te Aken. *Borchers* leverde van 1888--1891 het bewijs, dat alle tot dien tijd voor onreduceerbaar gehouden oxyden (behalve kooloxyd) door middel van langs electricischen weg verhitte koolstof te reduceeren zijn. Van 1887—1900 construeerde hij talrijke toestellen, vooral electrische ovens tot het smelten van metaal. In 1897 stelde hij eenige der voorwaarden vast voor de vorming van grafiet en diamant uit amorfe koolstof. Op zijn voorstel en naar zijn ontwerp verkreeg de technische hoogeschool te Aken een nieuw instituut voor metaalgieterij en electrometallurgie. In 1904 werd hij benoemd tot rector van de hoogeschool voor de jaren 1904—19 07. Hij schreef: „Elektrometallurgie" (Brunswijk, 1891; 3de druk, 2 dln., Leipzig, 1902-—1903), „Elektrische Öfen" (Halle, 1897), met *Wüst*: „Eisen-und Metallhüttenkunde" (Leipzig, 1899), „Die Elektrochemie auf der Pariser Weltausstellung" (Halle, 1900). Met *Nernst* geeft hij uit: „Zeitschrift für Elektrochemie" (Halle, 1894, e. v.) en „Jahrbuch der Elektrochemie" (1895—1900). Sedert 1904 geeft hij het tijdschrift „Metallurgie" uit.

Borchgrave, *Peter Joost de*, een Vlaamsch dichter, geboren den 1sten April 1751 te Wacken (West-Vlaanderen), studeerde aan het college te Katwijk, werd ontvanger der directe belastingen in het kanton Wakken en overleed den 13den October 1819. Hij was er lid van de rederijkerskamer, die in 1784 den eersten prijs behaalde met het treurspel „Bellerophon", waarin hij de hoofdrol vervulde. Hij leverde. „Een berijmde brief aan de Nederlandsche dichteres Petronella Moens" (1788), „De barbaarsche zeeroovers" (1789), „De vriend der dichteren" (1789), „Ode aan de vrijheid" (1790), „De Belgen" (1810), „De vrede" (1810), „Abrahams offer" (1811), „De slag van Friedland" (1812),

„Ode op het huwelijk van prins Frederik van Oranje"(1816), „Dood en onsterfelijkheid" (1819), „De vrugtelooze bewaeking" (1782) en „Nelson of de beproefde liefde" (1795). Zijn gezamenlijke werken zijn uitgegeven onder den titel „Gedichten, enz." (1861).

Borchgrevink, *Carsten Egeberg*, een natuuronderzoeker en Zuidpoolvaarder, werd den 1sten December 1864 te Christiania geboren en studeerde in Tharandt (Saksen) voor houtvester. Na 1888, terwijl hij leeraar was in talen en natuurwetenschappen aan het Cooerwull College in Nieuw-Zuid-Wales, bestudeerde hij de binnenlanden van Australië (Nieuw Zuid-Wales en Queensland), stichtte het Cooerwull-museum, besteeg in 1890 den Mount Lindsay en bepaalde er de hoogte van. In 1894—1895 bezocht hij, als matroos op het schip „Antarctic", de landen aan de Zuidpool (Possession-Island en kaap Adare, Victorialand). In 1898 werd hij door den Engelschen uitgever sir *G. Newnes* benoemd tot leider van een Zuidpoolexpeditie op het schip „Southern Cross". Van Londen uit (den 22sten Augustus 1898) nam hij zijn weg over Tasmanië, zeilde den 19den December 1898 van Hobart uit en bereikte den 16den Februari 1899 weer kaap Adare, waar hij overwinterde. In den zomer van 1899—1900 drong hij per schip tot 78° 35' Z.Br. door en trok met sleden verder tot op 78° 50', een breedte, die tot nog toe niet bereikt was. In 1900 deed hij onderzoek naar de ligging van de magnetische Zuidpool, die volgens deze onderzoekingen gelegen moet zijn op 73° 20' Z.Br. en 146° O. L. In het jaar 1900 keerde hij over Nieuw Zeeland naar Engeland terug, waar hij zich eerst te Lindsay en later te Bromley (Kent) vestigde. De Nationale Geographic Society te Washington zond hem in 1902 met het oorlogschip „Dixie" naar West-Indië, om onderzoekingen te doen in verband met de vulkanische verschijnselen van den Mont Pelée op Martinique. Tegenwoordig leeft hij in Christiania. Hij schreef: „First on the antarctic Continent: Accounnt of the Britisch antar ctic Expedition 1898 1900" (Londen, 1901).

Borchsenius, *Otto*, een Deensch letterkundige, geboren den 17den Maart 1844 te Ringsted, studeerde aan de academie te Sorö hoofdzakelijk in de Noordsche talen en letterkunde en hield sedert 1863 als leeraar en journalist zijn verblijf te Kopenhagen. Van 1873 tot 1878 redigeerde hij er het weekblad: „Naer og Ferne" en sedert 1880 het geïllustreerd tijdschrift: „Ude og Hjemme". Voorts schreef hij: „Fra Fyrrene" (1878—1880), „Literäre Feuilletoner" (1880) en „En Samfundsopgave" (1877). Met *Liebenberg* leverde hij een uittreksel uit: „Oehlenschlägers Erindrenger" (1879), met *Weiball* het jaarboekje „Ydun", met *Horn* een Deensch leesboek, en eindelijk een aantal uitstekende vertalingen.

Borda, *Jean Charles de*, een Fransch wiskundige en zeeman, werd den 4den Mei 1733 te Dax in het departement der Landes geboren. Hij ontving zijn opleiding bij de Jezuïeten van *La Flèche* en nam vervolgens dienst bij het korps ingenieurs. Reeds in 1756 verwierf hij door zijn „Mémoire sur le mouvement des projectiles" het lidmaatschap der Academie van Wetenschappen en nam vervolgens als adjudant van den maarschalk

Mallebois deel aan [illegible]
na werd hij [illegible]
de marine, hield [illegible]
nomische en [illegible]
bevelhebber van [illegible]
Crenne en *Pingré* [illegible]
chronometers te [illegible]
de lengte- en [illegible]
sen. Genoemde 3 [illegible]
komsten van hun [illegible]
fait par ordre du [illegible]
parties de l'Europe [illegible]
2 dln.). Met hetzelfde [illegible]
de Kaap-Verdische E[illegible]
van Afrika, en in 17[illegible]
treffelijke kaart van [illegible]
van de Afrikaansche [illegible]
1778 diende hij als [illegible]
marinesoldaten in [illegible]
Van Martinique [illegible]
1782 door de Engelschen [illegible]
op zijn woord van [illegible]
waarna hij in zijn [illegible]
ling bij het ministerie va[illegible]
Hij was tevens lid van [illegible]
den 20sten Februari 17[illegible]

Borda is de [illegible]
pelijken scheepstouw [illegible]
vinder van een astron[illegible]
te meten en van den [illegible]
tiecirkel („Description [illegible]
flexion" (2 dln., Parijs, [illegible]
waardoor de kans op [illegible]
merkelijk verminderd [illegible]
laatste Fransche [illegible]
zetting der basismeet[illegible]
door een vernuftige [illegible]
gens een nieuwe [illegible]
condeslinger opnieuw [illegible]
hem de ontdekking [illegible]
ter. Aan hem is het [illegible]
en gewichten zijn [illegible]
wetenschappelijke [illegible]
bias Mayer zijn het [illegible]
bracht. Zijn „Tables [illegible]
etc." werden na zijn [illegible]
geven.

Bordeaux is de [illegible]
in het Fransche departe[illegible]
een oppervlakte van [illegible]
inwoners, verdeeld over [illegible]
uit 19 kantons, n.l. 7 ka[illegible]
en de kantons Audenge, [illegible]
dillac, Carbonblanc, [illegible]
Pessac, Podensac, St. [illegible]
Teste.

Bordeaux is de [illegible]
ment Gironde (vroeger [illegible]
van de schoonste steden [illegible]
en halvemaanvormig [illegible]
oever der Garonne, [illegible]
ligt in het landschap [illegible]
Guyenne of Aquitanie. [illegible]
de 4de stad van Frankrijk, [illegible]
inwoners, als gemeente [illegible]
tons meegerekend [illegible]
is met de voorstad La [illegible]
brug verbonden, de [illegible]

:ed, met 17 bogen, die van
werd door *Deschamps Sr.*
:n francs gekost heeft. Bo-
wegbrug, tevens voor voet-

karakter van de stad ver-
loor den aanleg van nieuwe
adsgedeelten, vooral aange-
nen intendant van Guyenne,
der *Lodewijk XV* en in late-
ırs du Pavé, Le Quai des
de Bacalan, het voornaamste
nhandel, zijn regelmatig en
ls zelfs prachtig gebouwd.
le straten, wandelwegen en
Place des Quinconces (390
, met standbeelden van *Mon-*
eu en twee hooge (20 m.)
met de emblemen van han-
n in het midden een gedenk-
en (1897). Verder is de Jardin
den Engelschen parkaanleg,
ı en het standbeeld van *Maxi-*
ı. Het park Bordelais, in het
lte, de Place Gambetta, de
en de Allée de Tourny be-
raaiste in hun soort. Vroeger
mde laan een ruiterstandbeeld
lat den 4den September 1870
te verwoest en in de Garonne
rdeaux heeft ongeveer 50 R.
drie Protestantsche kerken en
kathedraal St. André dateert
is van 1868—1875 gerestau-
et Gotische torens van 81 m.
staat een kolossale klokketo-
n d genaamd, met een klok
ere belangrijke kerken zijn de
. Seurin en de Notre Dame
let oud-aartsbisschoppelijk pa-
de 10de eeuw) is sinds jaren
uis. Het bevat een beziens-
jenverzameling van oude en
n de beurs sprak *Napoleon III*
len: „L' Empire c'est la paix".
ige gebouwen zijn nog: het pa-
839—1846) met een voorgevel
colossale ziekenhuis St. André
abattoir (1831—1832), de pu-
ıgen, enz.
zetel van een aartsbisschop, die
uur heeft over 10 bisdommen,
amste bestuurslichamen van het
het departement. Het heeft een
hof, een handelsrechtbank, een
eid, een Kamer van Koophan-
station en bezit een sterk garni-
door paus *Eugenius IV* gestichte
thans „Académie Universitaire"
gleeraren en leeraren, ongeveer
en heeft 4 faculteiten (theologie
vindt men er een Akademie van
enschappen, een openbare biblio-
00 deelen, waaronder 300 incuna-
nuscripten, o. a. dat der „Essais"
een schilderijenmuseum, twee Ka-
ia, kweekscholen voor onderwij-
ijzeressen, een school voor vroed-
vrouwen, een school voor beeldhouw-, teeken- en schilderkunst, sedert 1631 een zeevaartschool, enz. De stad telt 10 vrijmetselaarsloges, aangesloten bij het Grand Orient de France. De groote schouwburg, van 1755—1780 door *Victor Louis* gebouwd, is een der schoonste van Europa, en was in 1871 de zittingszaal der Nationale Vergadering. Bordeaux is de geboorteplaats van den Engelschen koning *Richard II*, van *Rosa Bonheur* en de staatslieden *Ducos*, *Cabarrus*, *Gensonnet*, e. a.

Van de industrie is de scheepsbouw een der voornaamste takken; ook de touwslagerijen en kuiperijen geven aan een groot aantal arbeiders werk. Bovendien bestaan er suikerraffinaderijen, oliefabrieken, wol- en katoenspinnerijen, ijzergieterijen, fabrieken van wasdoek, dekens, tapijten, chemicaliën, porcelein, fayence en glas. Ook levert de stad veel geconserveerde levensmiddelen, chocolade, zeep, parfumeriën, likeuren en tabak. De Bordeausche likeuren behooren tot de fijnste en beste en zijn dan ook wereldberoemd. In 1896 had in Bordeaux een tentoonstelling plaats van volksvoeding en hygiène.

Na Marseille is Bordeaux de voornaamste handelsstad van Frankrijk en na Havre heeft het aan den Fransch-Amerikaanschen handel het grootste aandeel. De Bordeauxwijnen en de cognac vormen een hoofdprodukt van den uitvoerhandel. De wijnhandel is dan ook in zijn geheel het voornaamste middel van bestaan der stad, wat uit de verschillende aanverwante bedrijven en de geheele inrichting van de stad blijkt. De wijnuitvoer bedroeg in 1898: 610.923 H.L., waaronder 566.224 H.L. in vaten, de uitvoer van uit wijnen vervaardigden brandewijn 20.146 H.L. Aan zuiveren alkohol werd uitgevoerd 5798, aan azijn 4210 H.L. In het geheel werd 1.770.000 H.L. wijn ingevoerd, waarvan 1.414.826 H.L. uit Spanje. Buitenlandsche wijnen worden in den laatsten tijd meer geïmporteerd, voornamelijk omdat de wijnbouw veel geleden heeft door de druifluis. Vele handelshuizen bezitten filialen in Senegambië en hebben aldaar bijna alleen den geheelen handel in handen. Bordeaux is tevens de plaats, vanwaar de bij IJsland en New-Foundland gevangen kabeljauw, die als stokvisch in den handel komt, weer wordt uitgevoerd, voornamelijk naar Spanje en Italië. Ook de opbrengst der sardijnenvangst van la Teste en Arcachon wordt in Bordeaux verwerkt. Van de groote oesterbanken in de bocht van Arcachon worden jaarlijks naar Bordeaux 20 à 30 millioen oesters gezonden, die naar Engeland en Spanje worden uitgevoerd. De ingelegde sardijnen gaan vooral naar Engeland, Duitschland, Noord-Amerika en Argentinië. De haven van Bordeaux, die gevormd wordt door de 6 km. lange bocht van de Garonne, is van 6 tot 12 m. diep, zoodat bij vloed schepen van 2000 tot 2500 registertonnen kunnen binnenloopen. Voor de grootste schepen is een groot, door sluizen gesloten bassin gebouwd (bassin à flot) in de voorstad Bacalan. Dit is 582 m. lang en 10 H.A. groot. De lengte der haven bedraagt 1740 m. Ook is er een droogdok van 145 m. lengte en 22 m. breedte; andere dokken vindt men op den rechter oever der rivier in de voorsteden Lormont en Queyries. In Lormont is ook een groote werf, waarop schepen van 125 m. lengte en 14 m. breedte op stapel kunnen worden gezet. Hoewel groote

schepen kunnen opvaren tot Bordeaux, lossen de grootste schepen een deel van hun lading te Pauillac.

Bordeaux heeft groote entrepôts van zout, van handels- en uitrustingsartikelen voor Afrika, Amerika, Oost- en West-Indië en vele credietinstellingen. In 1898 bedroeg de geheele handel 676,5 millioen francs. Tot de uitvoerartikelen behooren, behalve wijn en brandewijn, nog geweven stoffen, koper, lederartikelen en pelswaren, hout, wol, chemische stoffen, visch, vruchten, conserven, glas- en aardewerk, speelgoed, huiden, metalen gereedschappen, papier, olie, truffels, machines, juweliers-waren, horloges, tabak, cacao, enz. De invoer omvat wol, visch, hout, koffie, tabak, chemische stoffen, koren, spiritualiën, cacao, koper, gummi, rijst, kurkartikelen, suiker, zink, kuiphout, enz. Bordeaux heeft in de voornaamste plaatsen en landen der wereld haar consulaire vertegenwoordigers.

Door spoorwegen is Bordeaux verbonden met Parijs, over Poitiers, Tours en Orléans (578 km.), en in oostelijke richting met La Sauve (27 km.). De staatspoorweg over La Rochelle naar Nantes is 373 km., die naar Bayonne 198 km. lang; de spoorweg over Toulouse naar Cette is 476 km., die naar den mond der Gironde (Verdon) 101 km. Door het Canal du Midi staat Bordeaux in verbinding met de Middellandsche Zee. Een geregeld stoombootenverkeer op de Garonne vindt plaats met de stroomopwaartsgelegen plaatsen tot Agen, stroomafwaarts tot aan den mond der rivier, verder met Nantes, Havre, Duinkerken, Antwerpen, Rotterdam, Amsterdam, Liverpool, Glasgow, Londen, Noorwegen en Zweden, Bremerhaven, Hamburg, Stettin, St. Petersburg, met de voornaamste plaatsen der Middellandsche Zee, Spanje en Portugal, Noord-Amerika, West-Indië en Mexico, en over Lissabon met Bahia, Rio de Janeiro, Montevideo en Buenos-Aires, Chili en Peru. Bordeaux rust jaarlijks honderden schepen uit voor den overzeeschen handel, vele ook voor de kabeljauwvangst. In 1898 liepen er 1400 schepen binnen met 1.022.402 registertonnen, het aantal vertrokken schepen bedroeg 1115 met 767.636 registertonnen. Kleinere stoombootjes, omnibussen en electrische trams zorgen sedert 1901 voor het plaatselijk verkeer. Ook in de voorsteden vindt men electrische trams.

Daar de grootste schepen de Gironde kunnen opvaren, staat Bordeaux in oorlogstijd bloot aan een aanval van een vijandelijk eskader en is daarom beveiligd door een aantal forten, aan de kust en o.a. ook aan den ingang van de rivier gelegen. De vloed doet zich tot een afstand van 100 km. boven den mond gevoelen, terwijl de vaargeul van uit zee eerst langs den linkeroever loopt en later overgaat naar den tegenovergestelden kant.

De stad droeg in den tijd der Romeinen den naam van Burdigala en was de hoofdplaats der Bituriges Vivisci en van de provincie Aquitania II. De stichter *Ausonius*, die er geboren werd, beschrijft haar als door muren en torens omgeven, met vele paleizen en tempels versierd, als de voornaamste handelsplaats van Zuidwestelijk Gallië en als den zetel der wetenschap. Uit den Romeinschen tijd zijn nog overblijfselen aanwezig van muren, poorten, waterleidingen, baden, een amphitheater (Palais gallien) en andere groote ge-

bouwen, grafsteden, beelden. Het Chris... denis neemt een ... door de Vandalen. ... 5 jaar later in de ... van *Clovis*, kwam ... door de Mooren ... veroverd en geplunderd ... *rel Martel* bemachtigd ... de in 778 een graaf... werd zij door de Norm... derd en verwoest ... *rel den Eenvoudige* ... graafschap verheven ... eeuw, onder de Eng... opnieuw te bloeien ... gelegd en met pr... *drik III* in 1236 ... Prins, een zoon va... Bordeaux (Guienne) ... werd zij de zetel va... van *Richard III* ... aan het hoofd van ee... delais, tegen de ... moest in 1451 ... stad haar privilegiën ... ten weer voor de Eng... herhaalde de gouvern... welen van den Part... 2500 menschen ... volutie van 1789 wa... Girondijnen, zoodat ... Schrikbewind werd ... had Bordeaux veel ... stelsel; zij verklaar... voor de Bourbons. ... afgebrand. In Dece... van een delegatie ... Nationale Vergadering ... ari 1871 voor het ... den 10den Maart ... werden verlegd. In ... houden; in 384 teg... tot herstel van den ... kerkelijke tucht. ... *Tours* er zijn kett...

Bordeauxwijne... welke in het depart... bouwd. Zij onders... men geur en een ... produktie van 2½ ... voerd, een zesde ... verbruikt en ⅓ ... waarde van een ooge... francs. Zij moeten ... sommige soorten ... edelste eigenschap... soorten van Borde... *Graves* (wit), *Pal*... *Terre forte*, *d'Ent*... De roode soorten ... Bordeauxwijn is ... geurig. Men kan ... eenige droppels op ... de echte wijn bleek... ren rand en de ver... vlekken achterlaat ... *Latour*, *Chateau-M*...

e **Rauzan**, Leoville, Larose, on, Pichon-Longueville en .edocwijnen is de Haut-Me- e beste, en onder de witte oorkeur aan Sauternes, Bom- c, e.a. Door de verwoestin- de produktie niet meer vol- mptie, zoodat vele minder- len verkocht onder den naam

n ontucht. Zie *Prostitutie*.
Barrique.
Borderel.
lijst of staat, waarop in zekere amenstellende deelen van een kening, van een hoeveelheid rstaat men daaronder een lijst waaruit een som gelds bestaat, rekening, alsmede dat van een n opsomming van een aantal e schriftstukken. In de laatste t borderel in het Dreyfuspro- gewone rol gespeeld.
beteekent letterlijk grenslan- n in Noord-Amerika met dezen geduid, waar men slaven hield, e staten zonder slaven. Door agen en wetten werd de zuid- vanie en de rivier de Ohio als l tusschen vrijheid en slavernij, tes behoorden dus: Delaware, ., Kentucky en Missouri. Bij len burgeroorlog in 1861 waren, van Virginië, al deze staten op ordelijken.
onstantijn de, een Nederlandsch rd geboren te Amsterdam uit lacht, den 13den December 1773. van het gymnasium en van de geboortestad, werd hij in 1795 rechten bevorderd en bekleedde de betrekkingen van secretaris an Justitie (1795), secretaris bij an Financiën (1798), secretaris r-generaal en raden van Finan- aatfiskaal-generaal voor de mid- caat bij het Hooggerechtshof te 11), eerste advocaat-generaal bij shof (1813) en procureur-gene- en Raad der Nederlanden. Voorts gekozen tot lid van de Tweede n-Generaal, in 1817 benoemd tot an den Nederlandschen Leeuw, andeur dier Orde, en in 1829 tot ppij van Nederlandsche Letter- . Hij overleed den 3den October

'hilip de, een Nederlandsch inge- Amsterdam, den 17den Juni 1817, ste opleiding aan de school van ouder *Stuart* te Vianen, vertrok Militaire Academie en werd in geplaatst bij het korps ingenieurs. eef hij degelijke opstellen in tijd- gaf ook met *J. W. van Sypestein* t licht, getiteld: „De verdediging in 1672." Nadat *de Bordes* in de Toezicht op den aanleg der Staats-spoorwegen was benoemd, werd hem vanwege de Maatschappij der Indische spoorwegen de taak opgedragen, om als chef van toezicht bij den spoorwegbouw op Java werkzaam te zijn. Het is aan *de Bordes* gelukt, aldaar door vrije arbeiders de moeilijkste werkzaamheden te doen volbrengen en den aanleg van spoorwegen met kracht te bevorderen. In het jaar 1870 keerde hij in het moederland terug en overleed den 5den Januari 1899.

Bordeu, *Théophile de*, de grondlegger eener geneeskundige school in Frankrijk, werd geboren den 22sten Februari 1722 te Iseste in de Basses Pyrénées, studeerde te Montpellier en werd in 1749 opperintendant van de minerale baden van Béarn, waarmede zijn geneeswijze in het nauwste verband staat. In 1752 vestigde hij zich te Parijs en publiceerde er zijn „Traité des glandes", waarna hij een van de voornaamste geneesheeren van Parijs werd. Ook heeft hij medegewerkt aan de Encyclopaedie en gaf in 1756 „Recherches sur le pouls par rapport aux crises", in 1767 „Le Tissu muqueux" en in 1775 „Maladies chroniques" uit. *Bordeu* was een volgeling van *Stahl* en van *van Helmont*. Voor hem waren de chronische ziekten analoog met de acute, met dit onderscheid, dat de drie afdeelingen, die bij de acute ziekten snel op elkaar volgen, daarbij een veel langzamer verloop hebben. Daarom zocht hij het optreden van de crisis te verhaasten en de stofwisseling te bespoedigen, om de ziekte van den chronischen in den acuten staat te doen veranderen. Vandaar zijn veelvuldig gebruik van de warme baden, vooral van zwavelhoudende, die de bespoediging van het ziekteproces tot stand brengen. Hij overleed te Parijs, den 23sten November 1776.

Bordier, *Henry Léonard*, een Fransch geleerde, werd geboren in 1817 te Parijs. Eerst was hij aan het staatsarchief en vervolgens aan de Nationale bibliotheek te Parijs werkzaam. Hij overleed in 1888 te Parijs. Van zijn werken zijn de voornaamste: „Histoire de France d'après les documents originaux et les monuments de l'art de chaque époque" (met *Edouard Charton*, 1860), „Inventaire des Archives de l'Empire" (1867) en „L'Allemagne aux Tuileries de 1850 à 1870, collection de documents tirés du cabinet de l'Empereur" (1872).

Bordighera, een stad met 4673 inwoners (1901) in het distrikt San Remo, in het westelijk deel van de Riviera di Ponente, gelegen op een voorgebergte aan de Ligurische Zee, 11 km. van de Fransche grens aan de spoorlijn Genua-Savona-Ventimiglia. Het is een winterverblijfplaats met schoone villa's en talrijke hotels. Bordighera is beroemd wegens haar zacht klimaat, schilderachtige ligging en prachtige palmen. De dadels worden er zelden rijp, maar de prachtige takken worden tegen Paschen in groote menigte naar Rome uitgevoerd. Men heeft er uitstekend drinkwater, 45 regendagen per jaar, 100 bewolkte en regenachtige dagen en in den winter een temperatuur van circa 11° C., terwijl slechts eenmaal in de 4 jaren sneeuw valt.

Den 23sten Februari 1887 werd een groot deel van westelijk Boven-Italië door een aardbeving geteisterd, waarbij ook Bordighera zwaar te lijden had.

Bordone, *Paris*, een Italiaansch landschap- en historieschilder, geboren te Treviso omstreeks het

jaar 1500. Hij was een leerling van *Titiaan* en daarna een navolger van *Giorgione*. Op uitnoodiging van koning *Frans I* begaf hij zich in 1538 naar Parijs, waar hij het portret des konings en dat van vele aanzienlijke personen schilderde, maar vestigde zich vervolgens te Venetië, waar hij in 1571 overleed. Hij wordt zeer geprezen om zijn voortreffelijk koloriet, om het oorspronkelijke zijner teekening en de levendige uitdrukking zijner portretten. Vooral zijn vrouwenfiguren zijn uitstekend geslaagd, van groote artistiek-zinnelijke schoonheid, echter zonder geestelijke uitdrukking. Een van zijn beste geschiedkundige werken is: „Een visscher reikt den doge van Venetië den ring van den heiligen *Markus* over". Ook schilderde hij een uitstekend „Heilig Avondmaal". Zijn doeken versieren de musea te Weenen, München, Dresden, Berlijn en Florence.

Bordone, *Philippe Toussaint Joseph*, een Fransch generaal, werd geboren te Avignon, den 1sten November 1821, studeerde te Montpellier in de geneeskunde, zag zich als scheepsdokter geplaatst bij de Fransche marine en nam in 1848 zijn ontslag. Later keerde hij tot de studie der geneeskunde en gedurende den Krim-oorlog tot zijn oude betrekking terug. In 1860 nam hij deel aan de expeditie van *Garibaldi* naar Sicilië en Napels. Toen voorts laatstgenoemde in September 1870 de Fransche Republiek te hulp snelde, kwam *Bordone* den 8sten October met hem te Tours en werd chef van den generalen staf bij het Vogezenleger. Hij leidde den veldtocht op een onhandige wijze en verbitterde de Fransche admistratieve colleges en officieren door zijn aanmatigend en oneerlijk optreden. Op een reis naar Caprera werd hij in Juni 1872 te Marseille in hechtenis genomen, wegens het belasteren van kolonel *Chenet*, voor de rechtbank van gezworenen gesteld, maar vrijgesproken. In zijn werk: „Garibaldi et l'armée des Vosges" (Parijs, 1874, 4de druk, 3 dln.) roemt hij de heldendaden van dat korps. Tevens gaf hij nog twee biografische geschriften over *Garibaldi* uit (Parijs, 1878 en 1891).

Bordpapier noemt men hard en dik papier, dat in de banden der boeken de borden of plankjes van vroeger heeft vervangen. Men kan het op tweeërlei wijze vervaardigen, òf rechtstreeks op de papiermachine (machinebordpapier), òf — en dit geschiedt bepaaldelijk met de dikkere soorten — uit daartoe geschikte papiersoorten, die, met de hand of door middel van cacheermachines samengeplakt worden (gecacheerd bordpapier). Het gladmaken geschiedt met behulp van zoogenaamde satineermachines, in de groot-industrie door satineersnelpersen.

Bordpapier wordt voor velerlei doeleinden gebruikt, tot het opplakken van photografiën, tot het maken van allerlei voorwerpen, als doozen, monsterkaarten, enz. (zie *Cartonnage*).

Men onderscheidt natuur- en glacé-carton, al naar gelang de bovenste laag een natuurlijke kleur bezit, of met een verfstof bestreken en geglaceerd is. Ook onderscheidt men wel *geglaceerd-* of *ijscarton*, bestaande uit dun of dik papier, geheel bedekt met weerschijnvormende, onregelmatige vlekken, welke aan ijsbloemen of paarlmoer doen denken; *ledercarton*, dat vervaardigd wordt uit losgewerkt en fijngestampt papier, vermengd met fijngestampt

en tot brij [illegible] dat gebruikt [illegible] versierselen [illegible]

In Nederland [illegible] van belang. Zoals [illegible] de grondstof [illegible] strocartonfabrieken [illegible] Sappemeer, [illegible] Nieuweschans. [illegible] plaatsen gelegen [illegible] jaar 130 millioen [illegible] 6 millioen gulden [illegible] Nederland [illegible] wordt naar Engeland [illegible] Genoemde fabrieken [illegible] ders en verwerken [illegible] fabrieken staan [illegible] door dus landbouw[illegible] de winsten der [illegible]

De firma W. A. [illegible] vaardigt, bij [illegible] ren in hare [illegible] Emmen bordpapier [illegible]

Borduren. [illegible] sieren van geweven [illegible] enz. met op- of [illegible] hoofdzakelijk [illegible] borduren. Bij [illegible] door het [illegible] gaatjes. [illegible] werkt, maar [illegible] methode voldoet [illegible] door het een [illegible] duursel onder[illegible] leen door de [illegible] blauw borduur[illegible] woordig wordt [illegible] daan, toch is het [illegible] voor het borduren [illegible] men daarbij [illegible] madapolam [illegible] draad, waarmee [illegible] katoen. De dikte [illegible] stof overeenkomen [illegible] ne naainaald zijn.

Alvorens een patroon [illegible] een zuivere teekening [illegible] de doorschijnende [illegible] boven; met blauwe [illegible] kening door op de [illegible] mer af.

Voor men met borduur[illegible] werken behoort [illegible] handwerken de [illegible] rijg-, stik-, festonneer[illegible] steek, enz. Men [illegible] staat, op een [illegible] bij het bewerken. [illegible] den nu met borduur[illegible] geregen. Voor het [illegible] men den kruis-, [illegible] links naar rechts [illegible] kening bijv. een [illegible] houdt men den [illegible] steekt met de naald [illegible] komt met naald en draad [illegible] der uit. De steken [illegible] kaar liggen en een [illegible]

:n te cordonneeren, d.i. zeer
t men de teekening 2 maal
ken om. Vervolgens steekt
ıem het gaatje, dat gewerkt
werkt van links naar rechts
·k, zóó dicht naast elkander,
rond koordje.
·duren behooren de eenvou-
worden de teekeningen ook
ı later met waterverf op de

samenstellingen van twee of
arvan iedere letter met een
vordt aangegeven.
oefening gehad met het bor-
ı kan het werk in een raampje
aardoor het geheel vlak ligt.
n schoot der borduurster, of
in een kogelgewricht bewe-
ouen worden door geoefende
t de hand uitgevoerd. De bor-
stal den vorm van een stop-
ıeel door de stof worden heen-
daarom een andere naald uit-
vee punten en in het midden
is voor den draad. Deze wordt
het machinale borduren ge-
; in Nancy voor het handwerk.
r het borduren gebruikt wordt,
aakje van onderen ook van een
aald wordt door de stof gesto-
t er aan den onderkant omheen
ıalen door de stof meegenomen,
kant een oog ontstaat. De naald
erplaatst, terwijl het oog er op
uw doorgestoken, omgeslagen
t het tweede oog door het eer-
ı en dit dus belet, door het eer-
.ken te worden.
cheidenheid van steken vindt
llen der letters als: rijg-, stik-,
ı steelsteek. Bij het borduren
stof te rade gaan en rekening
el, waarvoor het borduursel zal

bijv. eenvoudig, dan moet de be-
neens zijn. Welk kunstwerk men
st moet men de grondstof hebben,
n de kleuren, die er voor passen.
wee stoffen op elkaar werken;
pplication. Het is zeer geschikt
en, doch de ondergrond moet al-
zijn dan het opgewerkte, als:
tulle, satijn op fluweel, fluweel
n gebruikt zijde, goud- of zilver-
oranding. Bij het zijde- of goud-
nen verschillende steken als: ket-
., als een koordje gewerkt, feston-
ot- of bouillonneersteek. Bij goud-
men het patroon van stijf papier
verheen met fijn gouddraad. Men
s en cantille opwerken; het pa-
rst opgevuld worden met borduur-
Duitsch borduursel gebruikt men
urkatoen met wit glansgaren, om-
t is. Bij het goud- en zilverborduur-
ak echte of valsche parelen opge-
ıe parelborduurwerk geschiedt met
behulp van opgenaaide glazen kralen of stukjes van dunne glazen buisjes. Bij het wolborduurwerk heeft men een grond (stramien), die met wollen draden geheel wordt ingevuld.

Men vermoedt, dat de borduurkunst, vooral die met gouddraad, door de Phrygiërs uitgevonden is, maar men treft haar sinds de vroegste tijden bij alle beschaafde volken aan. Ten tijde van *Homerus* waren de vrouwen van Sidon bekend als bekwame borduursters. Bij de Grieken werd *Pallas Athene* voor de uitvindster van de borduurkunst gehouden, maar het is thans bekend, dat de Perzen haar naar Griekenland brachten. Door *Attalus III*, koning van Pergamon (gestorven 133 vóór Chr.), raakten de Romeinen bekend met het goudborduurwerk. Eerst onder de Byzantijnsche keizers kwam het zilverborduren in gebruik. Tegen het einde van de 10de eeuw was het borduurwerk van de Engelsche Benedictijnermonniken beroemd (Opus anglicanum). Van de Duitsche kloosters waren die van St. Gallen, St. Emmeran in Regensburg, die aan den Rijn en den Donau eveneens beroemd. Tot in de 12de eeuw bleef de invloed van de Byzantijnen en Saracenen merkbaar. In de Middeleeuwen stond de borduurkunst voornamelijk in dienst van de Kerk, zoodat de paramenten zeer kostbaar en kunstig werden uitgevoerd. De nonnenkloosters vormden de beste werkplaatsen tot aan het einde van de 13de eeuw, toen ook de burgers deze kunst gingen beoefenen. In Bourgondië kwam zij tot grooten bloei onder *Filips den Goede*. Bij de verdere ontwikkeling trachtte men aan de figuren meer relief te geven door het onderleggen van watten. In de 16de eeuw raakte het borduren van teekeningen meer op den achtergrond en hield men zich voornamelijk bezig met parelborduurwerk. Nu waren het vooral wereldsche voorwerpen, die men versierde, zooals kleeren, meubels, enz. In de 18de eeuw paste men het borduurwerk op groote schaal toe, zoodat geheele ameublementen met borduurwerk werden uitgevoerd, evenals de versieringen van de kerken. De linnenborduurkunst, vroeger uitsluitend voor kerkelijke doeleinden gebruikt, werd toen in bijna elk huisgezin beoefend, gedeeltelijk met den kruissteek, ook wel met den platten steek, zoowel met kleuren, als alleen wit en zwart. Bij het begin der 19de eeuw was de kunst zeer in verval en is pas herleefd omstreeks 1860, toen alle handwerken opnieuw begonnen te bloeien. De borduurkunst wordt nu in Saksen en Zwitserland uitgeoefend in groote fabrieken, waarbij gedeeltelijk handwerk, gedeeltelijk machine werk geleverd wordt. Het machinale werk treedt voornamelijk op den voorgrond, waar het er op aankomt veel patronen van dezelfde soort te leveren, waaronder de kunstsmaak wel eenigszins te lijden heeft. In den laatsten tijd treedt het machinale borduren op den voorgrond, dat met behulp van een gewone naaimachine kan worden gedaan.

Bore, een Engelsche naam voor het Indische „*barh*", dat vloed beteekent. Men duidt hiermede de vloedgolf aan, die de Gangesmonding binnen dringt. Zie verder *Barre*.

Boreaden, nl. *Kalaïs* en *Tsetes*, waren de zonen van *Boreas* en *Orethya*. Zij namen deel aan den Argonautentocht en bevrijdden *Phineus* van de harpijen. Hunne avonturen behooren tot de oudste onderwerpen der Grieksche kunst.

Borealisch of *boreaal*, afgeleid van b o r e a s, beteekent noordelijk.

Boreas (de noordenwind) was bij de oude Grieken de wind, die over het Riphaeïsch gebergte en in Hellas over het Thracisch gebergte woei, in Griekenland en Klein Azië een helderen hemel en koelte en in Afrika wolken en regen bracht.

Boreas, een Grieksche god, was de zoon van *Astraeus* en *Eos* of *Aurora*, dus van den sterrenhemel en het morgenrood. Hij woonde in Thracië, volgens *Callimachus* in een grot van het Haemusgebergte, volgens anderen aan de golf van Salmydessus in de buurt der Hyperboreërs. *Boreas* schaakte *Orythia*, de dochter van den Atheenschen koning *Erechtheus*, toen zij bij een feestelijken optocht aan den Ilyssus de rijen ten dans voerde; beider kinderen waren *Kalais* en *Zetes*, benevens *Cleopatra*, de gemalin van *Phineus*. Uit liefde tot zijn gemalin vernietigde hij de vloot van *Xerxes*, die Athene bedreigde. Daarenboven roofde hij *Chloris*, een dochter van *Arcturus*, en hij slingerde *Pytis*, die aan *Pan* de voorkeur gaf boven hem, uit naijver tegen de rotsen. Hij wordt voorgesteld als een grijsaard met een zwaren baard, dik hoofdhaar, een ruimen mantel en een schelp in de rechterhand. Te Athene was hem een altaar gewijd aan den voet van den Ilissus. In de beeldende kunst is *Boreas* herhaaldelijk afgebeeld, o. a. zijn schaking van *Orythia*. Hij heeft meestal vleugels, soms zoowel aan de voeten, als aan de schouders.

Boreel, *Joannes*, ridder, heer *van Beloys*, beoefenaar der Oostersche talen, werd geboren te Middelburg, den 22sten April 1577. Hij werd in 1613 pensionaris van zijn geboortestad, in 1615 secretaris der Staten van Zeeland en in 1625 raadpensionaris van laatstgenoemde provincie. *Jacobus I*, koning van Engeland, aan wiens Hof hij als gezant vertoefde, overlaadde hem met eerbewijzen. Hij bezocht verder niet alleen de meeste landen van Europa, maar ook Syrië en het Heilige land, verzamelde vele Oostersche handschriften, onderhield vriendschappelijke betrekkingen met de uitstekendste geleerden, vooral met *Hugo de Groot*, gaf een paar werken over het boek „Daniël" in het licht, en overleed den 15den November 1629.

Boreel, Willem, baron *van Vremdijke*, heer *van Duynbeke*, enz., een halfbroeder van den voorgaande, werd geboren te Middelburg, den 24sten Maart 1591, promoveerde in de rechten, ontving een benoeming tot advocaat bij de Nederlandsch Oost-Indische Compagnie en werd in 1619 afgevaardigd naar Engeland, om eenige geschillen uit den weg te ruimen. Koning *Jacobus I* verhief hem tot ridder. In 1626 werd hij pensionaris van Amsterdam en gedurig met buitenlandsche zendingen belast, namelijk naar Bremen, Denemarken, Zweden, Engeland en Frankrijk. Overal was hij met beleid werkzaam en werd hij met eerbewijzen overladen. Hij overleed als gezant in Frankrijk op den 29sten September 1668. Zijn stoffelijk overschot werd naar het vaderland gevoerd en volgens besluit der Algemeene Staten op 's Lands kosten ter aarde besteld.

Boreel, Adam, een broeder van den voorgaande, werd geboren te Middelburg, den 2den November 1603. Hij legde zich toe op de godgeleerdheid en op de Grieksche en Hebreeuwsche talen en kon zich volstrekt niet vereenigen met de leer der recht-

zinnige Hervorm... Amsterdam en ... *Michiel* ... van een vrijzinnige ... gen hield op het ... werden door de ... meente te Amsterdam ... niaansche ... schuldiging ... het doel, om een ... ten, waarin ... zouden worden ... te verduren van ... hoogleeraren ... ken en overleed ...

Boreel, Johan ... werd geboren te ... studeerde in de ... ter van zijn ... deputeerde op ... het Engelsche Hof ... 1673.

Boreel, Jacob ... *Westhoren* en ... *Boreel*, werd geboren ... 1630. In 1664 ... sische Hof, in ... van den Vrede van ... noemd jaar als ... werd bij zijn ... burgemeester te ... gezant bij de ... en overleed ... 21sten Augustus ... groote ... graven.

Boreel, Willem ... uit hetzelfde geslacht ... den 15den September ... als kadet bij ... 1791 luitenant ... 1795 zijn ... als luitenant-kolonel ... giment huzaren ... op-Zoom en ... loo de Militaire Willems... kolonel, in 1826 ... lichte cavalerie ... gade cavalerie ... zoodanig deel aan ... in 1839 opperbevelhebber ... luitenant-generaal ... en tevens tot ... *Willem II*. In 1849 ... meester van het ... overleed op ... drichshafen, den 21sten ... adelstand verheven ... commandeur in de ... Leeuw benoemd en met ... orden begiftigd.

Boreh is op Java ... lerlei zalven, waarvan ... of schoonheidsmiddelen ... zonder geldt dit van ... en klapperolie, welke ... gebruikt wordt om het ... dit lichaamsdeel blijft ...

enlijk *Pierre d'Hauterive*,
ige, werd geboren den 28sten
ij legde zich eerst toe op de
de schilderkunst en vervol-
ren. Hij richtte de „Satan",
„La revue pittoresque" en
verd in 1846 inspecteur in
848 deze betrekking verloor,
als landbouwer en overleed
arger, in 1859. Hij schreef:
2de druk 1868), „Le livre de
npavert, contes immoraux"
72) en „Madame Potiphar"
k, 1877).
s, een Fransch generaal, werd
il 1819 te Fanjeaux (Aude).
ire school te St. Cyr, en werd
bij den generalen staf, nam
in Afrika (als adjudant van
zac en *Mac Mahon*), de Krim
1869 chef van den generalen
arde te Parijs. Hij bleef dan
elijk buiten den strijd tegen
werd in September, na zijn
ade-generaal benoemd tot chef
staf van het Loireleger onder
es, woonde den slag bij Coul-
arna in het oostelijk leger on-
1871 in het leger van Versail-
n. In laatstgenoemd jaar werd
voorts lid van de commissie
ie van het leger, daarna chef
staf van den gouverneur van
December 1877 minister van
net *Dufaure*. Daar hij echter
net de republikeinsche meerder-
erd hij in Januari 1879 door
en benoemd tot bevelhebber van
rps te Rouen. Hij overleed in

romanschrijver en journalist,
November 1869 geboren als
eraal *G. Borel*. In 1892 ging
vaar hij twee jaar verbleef te
binnenland van de Hokkien-
hij tevens een deel van de
oorreisde, toenmaals een tame-
derneming. In 1894 werd hij
hineesche zaken op het eiland
f sedert met tusschenpoozen,
of korter tijd in Indië, waar
uchtbaar journalist naam maakte
terkundigen roem oogstte met
Chineesche kunst en godsdienst,
in, een boek van de goden en
eer algemeene bekendheid ver-
jn zielkundige studie „Het Jon-
it door „de Gids" gepubliceerd,
ijk in druk verscheen (Amster-
en 1895) en sedert snel achter
re uitgaven beleefde. In zijn la-
ij het niveau van dit eerste li-
echter nimmermeer gelijk geko-
erugkomst in Nederland woonde
d te 's-Gravenhage, en is thans
van „de Telegraaf" te Amster-
ele uitgaven, waarbij eenige bro-
na en de Chineezen, noemen wij

nog: „Het zusje" (Amsterdam, van Kampen 1900); „De laatste incarnatie" (Amsterdam, Veen 1901), „Vlindertje" (Amsterdam, van Kampen 1901). Zijn latere boeken, voor het meerendeel in brutaal realistischen toon geschreven en waarvan „Levenshonger" het type is, hebben geringe literaire waarde.

Borelli, *Giovanni Alfonso*, een uitstekend genees- en wiskundige, de stichter der iatromathematische school, werd geboren te Napels, den 28sten Januari 1608. Hij ontving zijn opvoeding te Florence, waar hij door *Benedetti Castelli*, een leerling van *Galilei*, werd onderwezen en zich vooral toelegde op de bestudeering van de wetten der beweging. Zijn uitmuntende „Theoriae planetarum ex causis physicis" (Florence, 1666, Leiden, 1686) zijn daarvan de vruchten. Ook heeft hij zich bezig gehouden met een mechanische bestudeering van de vlucht der vogels. Hij werd lid der Academie en hoogleeraar in de wiskunde te Florence. In gelijke betrekking begaf hij zich weldra naar Pisa, vertrok in 1668 naar Messina en vestigde zich eindelijk te Rome, waar hij de gunst verwierf van *Christina*, koningin van Zweden. Hij overleed den 31sten December 1678, onder vele geschriften het klassieke werk „De motu animalium" (1680—1681) nalatend. Om de vele experimenteele onderzoekingen, die hij gedaan heeft, verdient hij onder de physiologen van de 18de eeuw een plaats naast *Harvey* en *Descartes*.

Borg. Zie *Borgtocht*.

Borg, *Per Aron*, een bevorderaar van het onderwijs van doofstommen en blinden in Zweden, werd geboren te Avesta, den 4den Juli 1776, studeerde te Upsala en trad in staatsdienst. Weldra echter zeide hij het ambtenaarsleven vaarwel, om zich aan bovengenoemd onderwijs te wijden. Voor dat doel was hij ook van 1823 tot 1829 werkzaam te Lissabon. Hij overleed den 22sten April 1839. Zijn borstbeeld door *Kjellberg* gemodelleerd, is geplaatst in het doofstommeninstituut te Stockholm. Zijn menschlievende pogingen werden voortgezet door zijn zoon *Ossian Edmund Borg*, geboren den 6den Augustus 1812.

Borga, een oude zeestad in Län Nyland, behoorende tot het Russisch grootvorstendom Finland, 51 km. ten noordoosten van Helsingfors, ligt aan de evenzoo genoemde rivier en is door een zijtak met den spoorweg van Helsingfors naar Petersburg verbonden. Men heeft er een antieken dom, een lyceum en eenige andere inrichtingen van onderwijs. In 1898 telde de stad 4447 inwoners. Handel, nijverheid en scheepvaart bevinden er zich in een bloeienden toestand. Tot de artikelen van uitvoer behooren pelterijen, huiden, honig en was.

Börgen, *Karel Nikolaas Jensen*, astronoom, geboren te Sleeswijk, den 1sten October 1843, studeerde in Kopenhagen, Kiel en Göttingen, werd in 1866 benoemd tot assistent aan de sterrenwacht te Göttingen en nam in 1869—1870 aan boord van de „Germania" deel aan de Noordpoolexpeditie onder *Koldewey*. Daarna werd hij observator aan de sterrenwacht te Leipzig en in 1874 directeur van het nieuwe keizerlijke marine-observatorium te Wilhelmshaven. Aan de waarnemingen van den voorbijgang van Venus voor de zon in 1874 nam *Börgen* deel als leider van de door Duitschland

uitgezonden expeditie naar Kerguelenland. Samen met *Ralph Copeland* beschreef hij de astronomische, geodetische en magnetische waarnemingen in de „Zweite deutsche Nordpolfahrt" (2 dln., Leipzig, 1873—1874). Met *Neumayer* schreef hij: „Internationale Polarforschung 1882—1883. Die Ergebnisse der deutschen Stationen" (2 dln., Berlijn, 1886), alleen: „Beobachtungen der meterologischen Station des Observatoriums der kaiserlichen Marine in Wilhelmshaven" (dl. I. Berlijn, 1895).

Borger is een gemeente in Drente, welke begrensd wordt door Gasselte, Rolde, Westerbork, Zweeloo, Sleen, Odoorn, Onstwedde en Wildervank. Zij ligt 18,6 km. ten Z.O. van Assen, beslaat een oppervlakt van 12949 H.A. en telt 8317 inwoners (1905). De bodem bestaat voor de eene helft uit zanddiluvium en voor de andere uit hoogveen, dat gedeeltelijk vergraven is. Langs het Oude Diep, het Voorste Diep en het Achterste Diep ligt laagveen; een groot gedeelte van de gemeente is met heide begroeid. Merkwaardig is zij door de vele hunnebedden; 3 liggen er nabij het dorp Borger en 8 in de omstreken van de buurt Drouwen. Het grootste hunnebed van ons land wordt 10 minuten ten N.O. van Borger aangetroffen. Dit is ongeveer 21 m. lang en heeft een vrije binnenruimte van 1,5 à 2,5 m. De 45 zeer groote zij-steenen staan op afstanden van 1 m. en worden ter hoogte van 1 m. boven den beganen grond door 9 steenen van buitengewone grootte bedekt; de grootste deksteen schat men op een gewicht van 20000 kg. Aan de Z.O. zijde staat een portaal van steenen. In 1685 werd het bed op last van een Friesche dame, *Pitia Brongersma*, geopend; zij vond er eenige urnen of kruiken, waarvan zij echter slechts de scherven kon inzamelen.

De gemeente omvat de dorpen Borger en Nieuw-Buinen, alsmede eenige buurten. Het dorp is eenigszins als een stad gebouwd en bezit een Hervormde en een Gereformeerde kerk. In de nabijheid lag vroeger de havezate Westrup.

Borgercompagnie is een Groninger veenkolonie, welke in 1647 werd aangelegd langs een vaart, die bij Sappemeer uit het Winschoterdiep naar de venen werd geleid. Zij strekt zich uit over de gemeenten Muntendam, Sappemeer, Veendam en Wildervank.

Borger, *Elias Anne*, een Nederlandsch godgeleerde, werd geboren te Joure in Friesland, den 26sten Februari 1784. Hij onderscheidde zich van den beginne door groote geestesgaven. Onder de leiding van den onderwijzer der lagere school *Laurens Durks Hornstra* ontwikkelde hij zich snel, terwijl hij tevens als knaap in alle spelen en oefeningen der jeugd, knikkeren, dammen, zwemmen, schaatsenrijden, enz. boven anderen uitblonk. Wel werd hij bij een goud- en zilversmid in de leer gedaan, maar dit strookte volstrekt niet met zijn neigingen. Hij wenschte predikant te worden, en werd eerst door *Martinus van den Acker*, geneesheer en notaris te Joure, en daarna door *Hermanus Schlikker*, predikant te Langweer, in de oude talen onderwezen. Op 17-jarigen leeftijd begaf hij zich naar Leiden, om naar een beurs te dingen, en ofschoon curatoren en hoogleeraren aanvankelijk met medelijden het oog vestigden op den eenvoudigen Frieschen jongeling, die zich aan de mededinging waagde, bleek het weldra, dat hij al

zijn mededingers ...
In 1801 werd h...
tot doctor in de god...
ratoren der acade...
lector in de gewij...
er buitengewoon ...
in de godgeleerdhe...
werd tot lid van h...
stituut. Zijn ...
meene bewondering ...
verspreidde zich ...
Intusschen werd ...
tot tweemaal ...
door den dood ...
zijn gedicht „Aan ...
voortbrengselen ...
kunst van dien tijd. Hi...
ber 1820 en werd te ...
Gedurende zijn ...
scheidene belangrijke ...
handelingen werden ...
geleerd Genootschap ...
de Maatschappij van ...
met goud bekroond ...
Provinciaal Utrecht...
en Wetenschappen. ...
bevalligen Latijnsche ...
die zich door rijk...
heid van taal onder...
uitgegeven. Zijn ...
het Mysticismus ...
de wijsgeeren.

Borgerhout, ...
provincie Antwerpen ...
van Antwerpen ...
heeft er belangrijke ...
bleekerijen, ...
steenzagerijen. De ...
kerk bevat voortreffe...
schilderde glazen.

Borgesius, *Jo...*
kunde, werd geboren ...
Juni 1618. Op 15-jar...
te Groningen en ...
renkunde. Later ...
Utrecht en te Leiden ...
in 1646 benoemd tot ...
waar hij den ...
paar geleerde verhand...
broeder *Joachimus* ...
9den April 1625 ...
de wiskunde en ...
21sten December 16...

Borgesius, *Hen...*
Slochteren, den 1ste ...
leiding aan de Latijn...
studeerde en promoveerde ...
ten en vestigde zich ...
waar hij tevens de ...
raar in de staathuishoud...
re burgerschool. In 18...
gelijke betrekking ...
haar reeds in 1871 ...
het dagblad „Het ...
Deze laatste legde hij ...
1877 in het district W...
lid van de Tweede Ka...
Hij behoorde tot de liber...

e **leden.** Zijn parlementaire
er **succesvolle.** Van 1877—
weede Kamer voor Veendam,
r **Zutfen** en van 1905 af tot
en. **Gedurende** de jaren 1897
er **van Binnenlandsche** Zaken
l **en in 1905** trad hij, na het af-
erie **Kuyper**, als kabinetsfor-
chter **in het** nieuwe ministerie
eman **Borgesius** is de leider
roep, **ridder** van den Neder-
Grootofficier van het Legi-
ewerker aan „De Tijdspiegel",
" en „**Eigen** Haard" leverde hij
ngrijke **opstellen** en als ijve-
bruik **van** sterken drank is hij
d **van den** „Volksbond". Van
nelden **wij**: „Schulze Delitsch
enigingen" (1871), „De voor-
), „De rechtspersoonlijkheid der
igingen in Nederland" (1873),
en hare toepassing" (1874), „De
ankwet" (1881) en „Drankbe-
wet" (1882).

Bernard Robert, werd den 6den
denburg geboren, studeerde in
reifswald voor houtvester, was
provincies van Pruisen als zoo-
erd chef van de Hohenlohe'sche
entin in Silezië, in 1866 docent
aan de landbouwschool te Pop-
k in 1868 naar de landbouwschool
werd hij in 1871 benoemd tot
lant- en dierkunde, maar keerde
het houtvestersambt, was twee
ls opperhoutvester te Zöckeritz
saksen en werd toen weer gedu-
ocent in de boschcultuur te Pop-
benoemde men hem tot directeur
school te Münden en in 1891 tot
in Wiesbaden. Hij gaf verschei-
het licht en vormde in 1877 met
ster *Grunert* de redactie van de
ter", die hij sedert den dood van
alleen redigeert. Van zijn werken
ie Vogelfauna von Norddeutsch-
869), „Heide und Wald" (Berlijn
1879), „Die Vogelschutzfrage"
zig 1888), „Die Holzzucht" (2de
91) en „Die Verbreitung und wirt-
utung der wichtigern Waldbaum-
hland" (Stuttgart 1888).

s de naam eener beroemde villa te
ijheid van de Porta del Popolo ge-
merpaleis der vorsten van het ge-
bestemd. Zij is gebouwd door *Scipi-*
een neef van paus *Paulus VI*, en
wereldberoemd wegens de antieke
die er verzameld waren. Men vond
phrodiet", den „Stervenden Sene-
rdvechter", enz. Die kunstwerken
Napoleon I overgebracht naar het
rijs, maar in 1815 gedeeltelijk aan
eruggegeven, terwijl deze vervol-
elte daarvan hebben verkocht. De
loor den tuin *Giustiniani* vergroot
aanleg van ongeveer 50 H.A. De
vinden zich in het casino, in 1610
door *Giovanni Vazanzio* gebouwd en in 1782 vernieuwd. Onder de antieke beelden, die zich daar nu nog bevinden, zijn de merkwaardigste: „De dansende satyr" en „Gladiatorenmosaiken" van *Torre Nuova*; van de moderne kunstenaars zijn er o. a.: „Apollo en Daphne" van *Bernini* en het portret van *Pauline Borghese* als „Venus" van *Canova*. Sedert 1892 bevindt zich in de villa ook de beroemde schilderijenverzameling, bevattende o. a.: de „Graflegging" van *Rafaël*, „Danae" van *Correggio*, „Aardsche en hemelsche liefde" van *Titiaan*, enz. Het *Palazzo Borghese* of het winterverblijf der familie *Borghese* in de stad is een der schoonste gebouwen van Rome, voor zoover de stoffeering betreft. Het uiterlijk is van weinig architectonisch belang. Het werd gebouwd door kardinaal *Deza van Martino Longhi* en voltooid door *Flaminio Ponzio*. De prachtige gaanderij van het binnenplein telt 96 zuilen van graniet.

Borghese, *De Zwaardvechter van*, is een van de schoonste voortbrengselen der Grieksche kunst en vervaardigd door *Agasias* uit Ephesus, wiens naam in antieke letters aan den voet van het standbeeld te lezen staat. Het werd, tegelijk met den „Apollo van Belvedère", te Antium gevonden en in de Villa Borghese geplaatst. Het stelt een man voor, die met de grootste inspanning van krachten en tevens verdedigenderwijze op den vijand afgaat en den linkerarm en linkervoet naar dezen toekeert. De rechterarm ontbrak en werd er bijgevoegd. Sommigen houden dit beeld voor een gladiator, anderen voor een discuswerper, nog anderen voor een strijder in de Olympische spelen of voor een strijder op het slagveld.

Borghese is de naam van een Romeinsch geslacht, afkomstig uit Siëna, waar het na het midden der 15de eeuw met de hoogste waardigheden was bekleed. Het verkreeg vooral aanzien en rijkdom door *Camillo Borghese* (1552—1621), die in 1605 onder den naam van *Paulus V* den pauselijken stoel beklom. Deze laatste benoemde zijn broeder *Francesco Borghese* tot bevelhebber van het leger, en *Marco Antonio*, zijn neef, verkreeg door zijn invloed de waardigheden van vorst van Sulmona en grande van Spanje, terwijl hij *Scipione Caffarelli*, den zoon zijner zuster en den stichter der villa Borghese, tot kardinaal verhief en hem de verbeurd verklaarde goederen der familie *Cenci* gaf. *Giovanni Battiste Borghese*, van wien de thans nog levende *Borgheses* afstammen, de zoon van *Marco Antonio*, trad in het huwelijk met *Olympia Aldobrandini* en verkreeg hierdoor het vorstendom Rossano. Zijn zonen verbonden zich door het huwelijk met de familiën *Salviati* en *Colonna* en verwierven hierdoor onmetelijke schatten. Zijn kleinzoon, eveneens *Marco Antonio* genaamd (1730—1800), won in 1769 tegen de familie *Pamfili* het beruchte proces over de nalatenschap van het geslacht *Aldobrandini*, zoodat hem de villa Aldobrandini op het Quirinaal en de beroemde Belvédère bij Frascati ten deel vielen. Zijn zoon en erfgenaam *Camillo* (zie het volgend artikel) was een van de rijkste Italiaansche vorsten van zijn tijd. Zijn bezittingen gingen over op *Francesco Borghese*, vorst *Aldobrandini*, geboren te Rome, den 9den Juni 1776 en overleden als generaal-majoor in Franschen dienst, den 29sten Mei 1839. Deze verkreeg in 1836 het hertogdom Bomarzo in de provincie Viterbo.

Borghese, *Camillo Filippo Ludovico*, vorst van Sulmona en Rossano, werd geboren te Rome, den 19den Juli 1775, trad in 1796 in Franschen dienst en huwde in 1803 met *Pauline*, de tweede zuster van *Napoleon I* en weduwe van den generaal *Leclerc*. Hierdoor verkreeg hij in 1804 de waardigheid van prins van den bloede en werd bij het uitbarsten van den Oostenrijkschen Oorlog escadronschef der keizerlijke garde, daarna kolonel en toen divisie-generaal. In 1806 verkreeg hij het hertogdom Guastalla, maar moest het weldra weder afstaan aan Italië, onder behoud van zijn titel. Nadat hij aan den veldtocht van 1806 tegen Pruisen deelgenomen had, werd hij naar Polen gezonden, om te trachten de bewoners tot een opstand over te halen. In 1808 werd hij benoemd tot gouverneur-generaal der Transalpijnsche gewesten en in 1809 tot chef van 2 militaire divisiën. Na den val van *Napoleon I* scheidde hij van zijn gemalin, vertoefde bij afwisseling te Rome en te Florence en overleed in laatstgenoemde stad, den 10den April 1832.

Zijn oudste zoon *Marco Antonio*, vorst *Borghese*, werd te Parijs geboren, den 23sten Februari 1814. Hij was eerst gehuwd met lady *Gwendoline Talbot* (1817—1840), een talentvolle vrouw, die bovendien door de bewoners van Rome vereerd werd om haar liefdadigheid, en later met de hertogin *Thérèse de la Rochefoucauld* (1822—1894). Hij overleed den 5den October 1886.

Op hem volgde zijn oudste zoon *Paolo Borghese*, vorst van Sulmona, geboren den 13den September 1845; diens jongste broeder *Giulio* werd den 19den December 1847 geboren en nam in 1875, wegens zijn huwelijk met de eenige dochter van den vorst *Alessandro Torlonia*, den naam Torlonia aan. Wegens financieele moeilijkheden werden in 1892 vele kunstschatten uit het paleis Borghese verkocht. Het belangrijke familiearchief is aangekocht door het Vaticaan.

Borghesi, *Bartolommeo*, graaf, een Italiaansch oudheidkundige, werd geboren te Savignano bij Rimini, den 11den Juli 1781. Hij legde zich te Bologna toe op de oudheid- en penningkunde en op de geschiedenis der kunst, stichtte in zijn geboorteplaats de Academia Savignanese en rangschikte de munten en penningen in verscheidene Italiaansche musea. Op last van paus *Pius II* vervaardigde hij een catalogus van de verzameling van munten op het V[illegible] werd van deelneming [illegible] tijd, begaf hij zich [illegible] werd hier als [illegible] en overleed te San M[illegible] Hij heeft verscheiden[illegible] lingen en werken [illegible] frammenti dei fast[illegible] (Milaan 1818—18[illegible]) [illegible] in de „Giornale arcad[illegible] tikel over „Osservazio[illegible] dood heeft de Academ[illegible] zijn werken uitgegeven [illegible] dln., Parijs 1862—18[illegible]

Borghi, *Giuseppe*, [illegible] geschiedschrijver, gebo[illegible] Toskane, leverde [illegible] van *Manzoni*, voorts [illegible] van *Dante* en *Petrarca* [illegible] zijn leven een: „Discors[illegible] anno primo del era cristia[illegible] 5 dln.). Hij overleed te R[illegible] complete" werd opgen[illegible]

Borght, *Richard* [illegible] dige, geboren te Pot[illegible] studeerde eerst in de the[illegible] wetenschappen te Hal[illegible] tot secretaris van de K[illegible] Aken, nam in 18[illegible] Keulen en werd in 1[illegible] huishoudkunde aan de [illegible] Aken. In 1898 werd hij [illegible] naar den landdag voor [illegible] legde in 1900 zijn [illegible] noeming aan het minist[illegible] Zaken. In Mei 1904 werd [illegible] van het keizerlijk Bur[illegible] lijn. Hij schreef talrijke [illegible] kelen over vraagstukken [illegible] gen aard. Van zijn werken [illegible] Einflusz des Zwischenh[illegible] zig 1888), „Die wirtsch[illegible] Rhein-Seeschiffahrt [illegible] wesen" (Leipzig 18[illegible]), „[illegible] Netherlands" (New-York [illegible] delspolitik" (Leipzig 19[illegible]) [illegible] cialpolitik" (Leipzig 19[illegible]

DERDE DEEL.

Kaarten, Platen en Afbeeldingen.

KAARTEN.

PLATEN BUITEN DEN TEKST.

AFBEELDINGEN IN DEN TEKST.